EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

1

2

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

2. CİLT

[أ ج ح]-[ص ي ر]

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1

Edebiyat ve Sanat Serisi : 1
Sözlük Dizisi : 1
Kitabın adı : el-OKYÂNÛSU'L-BASÎT fî TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT
KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ
2. Cilt [ر ي ص]-[أ ج ح] ; (6 Cilt)
Müellifi : MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ (1755-1820)
Yayın hazırlık - Çeviri yazı : Mustafa Koç
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Eyyüp Tanrıverdi
Dicle Üniversitesi,
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Editör : Mustafa Koç
Arşiv Kayıt : Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi,
Hamidiye Koleksiyonu, No. 1377-1378-1379
Kitap tasarım : Abdusselam Ferşatoğlu
Yapım : Fotografika Ltd. Şti.
Baskı : Pasifik Ofset, Cihangir Mah. Baha İş Merkezi A Blok 34310
Haramidere-İstanbul. Tel.: 0212 412 17 77
Sertifika No. 12027
Baskı yeri ve yılı : İstanbul 2013
Baskı miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Mütercim Âsım Efendi
el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît
Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi, 2. Cilt (6 Cilt)

1. Mütercim Âsım, 2. Kâmûs, 3. Arapça Sözlük, 4. Fîrûzâbâdî,
5. Arap Dili ve Edebiyatı, 6. Türk Dili ve Edebiyatı, 7. Osmanlı Türkçesi

ISBN: 978-975-17-3667-3 (2. Cilt) / 978-975-17-3665-9 (Takım)

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No:5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ
(1755-1820)

2. CİLT

[أ ج ح]-[ص ي ر]

Yayına Hazırlayanlar
Mustafa Koç
Eyyüp Tanrıverdi

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER (Cilt 2)

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

2. CİLT

[أ ج ح]-[ص ي ر]

BĀBU'L-ḤĀʾİ'L-MÜHMELE
(بَابُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

ح

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ج ح]

اَلْإِجَاحُ [el-ecāḥ] (hemzenin harekāt-ı selāsıyla) Perdeye ve örtüye denir, سِتْرٌ [sitr] maʿnāsına.

[أ ح ح]

اَلْأَحُّ [el-aḥḥ] (hemzenin fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Öksürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَّ الرَّجُلُ أَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَعَلَ

اَلْأُحَاحُ [el-uḥāḥ] (hemzenin zammıyla) Susuzluğa denir. Ve derūnda muzmer olan gayz ve ʿadāvet ve kīneye denir. Ve gam ve gussadan yürekte ʿārız olan derd ve elem ve sūzişe denir.

اَلْأَحِيحَةُ [el-aḥīḥat] ve

اَلْأَحِيحُ [el-aḥīḥ] (hemzelerin fethiyle) Bunlar da gam ve hüznden yürekte peydā olan vecaʿ ve elem ve sūzişe denir.

اَلْإِحْئَاحُ [el-iḥʾāḥ] (hemzenin kesriyle) Derd-i derūndan şikāyete dāll olan يَا أُحَاحُ [yā uḥāḥ] lafzını çok söylemek maʿnāsınadır; يَا وَيْلِي dedikleri gibi; yukālu: أَحْأَحَ زَيْدٌ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ قَوْلِهِ يَا أُحَاحُ Bunun aslı يَا أُحَاحِي idi, yāʾ terhīm olundu.

اَلتَّأْحِيحُ [et-teʾḥīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Boğaz ayırtlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَّى الرَّجُلُ إِذَا تَنَحْنَحَ Ve bunun aslı أَحَّحَ idi, istiskālen ḥā-i sāniye yā'ya mübeddel olundu, niteki تَظَنُّنٌ kelimesinde nūn-ı sāniye yā'ya kalble تَظَنِّى [teẓannī] olmuştur.

أُحَيْحَةُ [Uḥayḥat] (tasgīr bünyesiyle) İbnu'l-Culāḥ'tır ki Ensār'dandır.

[أ ف ح]

أَفِيحُ [Efīḥ] (fā'yla أَمِيرٌ [emīr] ve زُبَيْرٌ [zu-beyr] veznlerinde) Mezḥic kabīlesi bilādına karīb bir mevziᶜdir.

[أ م ح]

اَلْأَمَحَانُ [el-emeḥān] (fetehātla) Yara şiddet-i vecaᶜından sancıp zokulamak ve sızlamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمَحَ الْجُرْحُ أَمَحَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ بِوَجَعٍ

[أ ن ح]

اَلْأَنْحُ [el-enḥ] (hemzenin fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْأَنِيحُ [el-enīḥ] (مَدِيحٌ [medīḥ] vezninde) ve اَلْأُنُوحُ [el-unūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Şiddet-i marazdan yāhūd zīk-nefes olmaktan nāşī ifrāt-ı sıkletinden sıkıntı ile inler gibi ıkılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنَحَ الرَّجُلُ أَنْحًا وَأَنِيحًا وَأُنُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَحَرَ مِنْ ثِقَلٍ يَجِدُهُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ بُهْرٍ

اَلْآنِحُ [el-āniḥ] (رَاكِعٌ [rākiᶜ] vezninde) Ondan ism-i fāᶜildir. Cemᶜi أُنَّحٌ [unnaḥ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde.

اَلْأَنِحُ [el-eniḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَنُوحُ [el-enūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْأُنَّحُ [el-unnaḥ] (hemzenin zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Şol nākese denir ki kendiden bir nesne taleb olundukta birden redd edemeyip buhlu sebebiyle tenahnuh eder ola; yukālu: رَجُلٌ آنِحٌ وَأَنُوحٌ وَأُنَّحٌ إِذَا سُئِلَ عَنْهُ تَنَحْنَحَ بُخْلاً Ve

أَنُوحٌ [enūḥ] Şol ata denir ki seğirtirken inler gibi boğazından savtı gir gir eder ola; yukālu: فَرَسٌ أَنُوحٌ إِذَا جَرَى قَرْقَرَ

اَلْآنِحَةُ [el-āniḥat] (جَارِحَةٌ [cāriḥat] vezninde) Kısa boylu bodur hatuna denir. Şārih der ki *ᶜUbāb*'da müzekkeri dahi mersūmdur.

[أ ز ح]

اَلْأُزُوحُ [el-uzūḥ] (zā-yı muᶜceme ile قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesne büzülüp devşirilmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَحَ الشَّيْءُ أُزُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَقَبَّضَ وَدَنَا بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ Ve gerilenip oyalanmak ve gecikmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَحَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَاطَأَ وَتَخَلَّفَ Ve ayak sürçüp kaymak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَحَتِ الْقَدَمُ إِذَا زَلَّتْ Ve bedende damar atıp oynamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَحَ الْعِرْقُ إِذَا اضْطَرَبَ وَنَبَضَ

اَلتَّأَزُّحُ [et-teˀezzuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi gerilenmek ve geri çekilmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَزَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَخَلَّفَ وَتَقَاعَسَ

اَلْأَزُوحُ [el-ezūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mekārim-i hisāl ve mehāsin-i fiᶜālden mütehallif olan bī-māye şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ أَزُوحٌ أَيْ مُتَخَلِّفٌ عَنِ الْمَكَارِمِ Ve حَرُونٌ [ḥarūn] ata denir ki sürdükçe gerisine gider olur; yukālu: فَرَسٌ أَزُوحٌ أَيْ حَرُونٌ

[أ ش ح]

اَلْأَشَحُ [el-eşaḥ] (hemzenin ve şīn-i muᶜcemenin fethiyle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشِحَ الرَّجُلُ أَشَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

اَلْأَشْحَانُ [el-eşḥān] غَضْبَانُ [ġadbān] vezninde ve mürādifidir ki dargın ve hışm-nāk adama denir. Müˀennesinde أَشْحَى [eşḥā] denir, غَضْبَى [ġaḍbā] gibi.

اَلْإِشَاحُ [el-işāḥ] (hemzenin kesri ve zammıyla) وِشَاحٌ [vişāḥ] maᶜnāsınadır ki nisvān-ı ᶜAraba mahsūs hamāˀil tarzında āvīze-i gerdāndır ki nisvān-ı ᶜArabın gerdanlığı olacaktır.

أُنَّحَةُ [Unneḥat] (hemzenin zammıyla قُبَّرَةٌ [ḳubberet] vezninde) Yemāme’de bir karye adıdır.

[أ ي ح]

اَلْآحُ [el-āḥ] (بَابٌ [bāb] vezninde) Yumurtanın beyāzına denir ki meʾkūldür. Ve

آحِ [āḥi] Öksüren şahsın öksürmesi savtından hikāyedir.

أَيْحَى [eyḥā] ve

إِيحَى [īḥā] (hemzenin fethi ve kesri ve yā’nın kasrıyla) Hāssaten taʿaccüb kelimeleridir ki ok atan tīr-endāz nişāna vurdukta pesend ve istihsān mevkiʿinde īrād olunur.

آحِ [āḥi] (hemzenin meddi ve ḥā’nın kesr ve tenvīniyle, ʿalā-kavlin آحَ [āḥa] ki hemzenin meddi ve ḥā’nın fethiyle) Bir nesneden ikrāh edip iğrenen kimseye söylenir bir kelimedir, gūyā ki istikrāh edecek nesne değildir; yumurtanın beyāzı gibi latīftir diye teneffürden tebʿīd eder.

FASLU’L-BĀʾİ’L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ج ح]

اَلْبَجَحُ [el-becaḥ] (bā’nın ve cīm’in fethiyle) Ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجِحَ بِالشَّيْءِ بَجَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ ve yukālu: بَجَحَ بِهِ بَجَحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ لَكِنَّهَا ضَعِيفَةٌ

اَلتَّبْجِيحُ [et-tebcīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Şādān eylemek maʿnāsınadır.

اَلتَّبَجُّحُ [et-tebeccuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ondan mutāviʿdir; tekūlu: بَجَّحْتُهُ تَبْجِيحًا فَتَبَجَّحَ

[ب ح ح]

اَلْبُحَّةُ [el-buḥḥat] (bā’nın zammı ve ḥā’nın teşdīdiyle) Ses boğunukluğu ʿārızasına denir ki ses çatallanıp yāhūd boğuklanır, baʿzen pek şedīd olup bi’l-külliyye çıkmaktan kalır; hiddetli veyā tuzlu haltın boğaza insıbābından ve soğuktan ve sāʾir ʿārızadan tahaddüs eder.

اَلْبَحَحُ [el-beḥaḥ] (fethateynle) Bir kimsenin sesi vech-i mezkūr üzere boğulmak maʿnāsınadır; tekūlu: بَحِحْتُ أَبَحُّ بَحَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَتْهُ بُحَّةٌ وَخُشُونَةٌ وَغِلَظٌ فِي صَوْتِهِ

اَلْبَحُّ [el-baḥḥ] (bā’nın fethi ve ḥā’nın teşdīdiyle)

اَلْبَحَحُ [el-beḥaḥ] (kezālik fethateynle) ve

اَلْبِحَاحُ [el-biḥāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْبُحُوحُ [el-buḥūḥ] ve

اَلْبُحُوحَةُ [el-buḥūḥat] (bā’ların zammıyla) ve

اَلْبَحَاحَةُ [el-beḥāḥat] (bā’nın fethiyle) Bunlar da o maʿnāyadır; tekūlu: بَحَحْتُ بَحًّا وَبَحَحًا وَبُحُوحًا وَبِحَاحًا وَبُحُوحَةً وَبَحَاحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ

Pes fethateynle بَحَحٌ [beḥaḥ] iki bābdan dahi masdardır.

اَلْأَبَحُّ [el-ebaḥḥ] (hemzenin ve bā'nın fethiyle) Bāb-ı rābiʿden sıfattır, boğuk sesli kişiye denir; şārih der ki gerek hılkī ve gerek ʿārızī olsun. Müʾennesinde بَحَّةٌ [baḥḥat] denir ki aslı بَحَحَةٌ [beḥaḥat]tır ve بَحَّاءُ [baḥḥāʾ] denir. Ve

أَبَحُّ [ebaḥḥ] Meskūk altına ıtlāk olunur, دِينَارٌ [dīnār] maʿnāsına. Ve semiz kimseye ıtlāk olunur. Ve ʿūd-ı galīze ıtlāk olunur. Müʾellif وَمِنَ الْعِيدَانِ اَلْغَلِيظُ ʿibāretiyle sebt eylemekle عِيدَانٌ [ʿīdān] عُودٌ [ʿūd]un cemʿidir ki kesilmiş ağaç kerestesine denir. Kezālik tanbūr ve lavta dedikleri sāzlara denir. Şārihin beyānına göre murād sāz-ı mezkūrdur, lākin sebeb-i ıtlāk gılz-ı savt olmakla keresteye ve kalın āvāzeli sāz-ı mezkūre de ıtlākı mülāyimdir. Ve

أَبَحُّ [ebaḥḥ] Kumar okuna ıtlāk olunur, قِدْحٌ [ḳidḥ] maʿnāsına. Cemʿi بُحٌّ [buḥḥ] gelir bā'nın zammıyla. Ve

أَبَحُّ [Ebaḥḥ] Huẕeyl kabīlesinden bir şāʿir lakabıdır.

اَلْإِبْحَاحُ [el-ibḥāḥ] (hemzenin kesriyle) Āvāzı boğmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَحَّهُ الصِّيَاحُ إِذَا جَعَلَهُ أَبَحَّ

اَلْبُحْبُوحَةُ [el-buḥbūḥat] (bā'nın zammıyla) Bir mekānın vasatına denir; yukālu: قَعَدَ بُحْبُوحَةَ الْمَكَانِ أَيْ وَسَطَهُ

اَلتَّبَحْبُحُ [et-tebaḥbuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir mahalle girip onda temekkün ve karār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَحْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَكَّنَ فِي الْمَقَامِ وَالْحُلُولِ فِيهِ Ve hāne ve menzilin ortasına varmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَحْبَحَ الدَّارَ إِذَا تَوَسَّطَهَا يَعْنِي صَارَ إِلَى وَسَطِهَا

اَلْبَحْبَحَةُ [el-baḥbaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir mahalle girip temekkün ve karār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَحْبَحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى تَبَحْبَحَ Ve

بَحْبَحَةٌ [baḥbaḥat] Cemāʿat-i insānī maʿnāsınadır.

اَلْإِبْتِحَاحُ [el-ibtiḥāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ucuzluk ve bolluk maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ فِي ابْتِحَاحٍ أَيْ فِي سَعَةٍ وَخِصْبٍ

اَلْبَحْبَحِيُّ [el-baḥbaḥiyy] (yā-yı nisbetle) Nafaka ve maʿāşı, kezālik konağı ve menzili vāsiʿ adamlara denir. Bunlar بُحْبُوحَةٌ [buḥbūḥat]tan meʾhūzlardır.

بَحْبَحُ [Baḥbaḥ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Tābiʿīnden Baḥbaḥu'l-Ḳaṣṣāb demekle maʿrūftur.

اَلْبَحْبَاحُ [el-baḥbāḥ] (bā'nın fethiyle) Tūl ve ʿarzı besberāber olan şeyʾe denir, siyāb olsun gayrısı olsun; yukālu: شَيْءٌ بَحْبَاحٌ أَيْ مُسْتَوٍ طُولُهُ وَعَرْضُهُ

بَحْبَاحِ [baḥbāḥi] (bā'nın fethi ve āhirinin kesr üzere bināsıyla) Bir kelimedir ki bir nesne tamām olup tükendiğini ihbār için telaffuz olunur, yaʿnī "tükendi kalmadı" diyecek yerde بَحْبَاحِ [baḥbāḥi] derler: قِيلَ لِبَعْضِ بَنِي عَامِرٍ أَبَقِيَ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقَالَ بَحْبَاحِ أَيْ لَمْ يَبْقَ شَيْءٌ

اَلْبَحْبَاحَةُ [el-baḥbāḥat] (bā'nın fethiyle) Çirkīn ve bed-manzar olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَحْبَاحَةٌ أَيْ سَمِجَةٌ

اَلْبَحَّاءُ [baḥḥāʾ] (سَحَّاءُ [saḥḥāʾ] vezninde) أَبَحُّ [ebaḥḥ] kelimesinin müʾennesidir ki zikr olundu. Ve

بَحَّاءُ [Baḥḥāʾ] Bādiyede bir yüksek tepenin ismidir.

اَلْبَحِيحُ [el-beḥīḥ] (bā'nın fethiyle) شَحِيحٌ [şeḥīḥ] lafzına itbāʿ ve müzāvece için īrād

olunur; yukālu: رَجُلٌ شَحِيحٌ بَحِيحٌ أَيْ بَخِيلٌ

[ب د ح]

اَلْبَدْحُ [el-bedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ الشَّجَرَ بَدْحًا Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ الْعُودَ إِذَا شَقَّهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir işi bi'l-bedāhe yaʿnī ansızın işlemek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ فُلَانٌ بِالْأَمْرِ إِذَا بَدَهَهُ Ve rāzı ʿayān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ بِالسِّرِّ إِذَا بَاحَ بِهِ Ve hatun nāz ve edā ile nāzükāne nev-nihāl gibi eğilip bükülerek reftār ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا مَشَتْ مِشْيَةً حَسَنَةً فِيهَا تَفَكُّكٌ Ve yük pek ağır olmakla hayvān tahammülünden ʿāciz ve fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَ الْبَعِيرُ إِذَا عَجَزَ عَنِ الْحِمْلِ Ve bir husūs pek sakīl olmakla sāhibini basmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَحَنِي الْأَمْرُ أَيْ فَدَحَنِي ve tekūlu: بَدَحَ الْأَمْرُ أَيْ فَدَحَ يَعْنِي أَثْقَلَنِي Ve

بَدْحٌ [bedḥ] Bir nevʿ balık adıdır.

اَلتَّبَدُّحُ [et-tebedduḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi nigār-ı nāzenīn reviş-i nāzükāne ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَدَّحَتِ الْمَرْأَةُ بِمَعْنَى بَدَحَتْ

اَلْبَدَاحُ [el-bedāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Arz-ı müttesiʿaya, ʿalā-kavlin yumuşak topraklı olanına denir.

اَلْبُدْحَةُ [el-budḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Avluya denir, سَاحَةٌ [sāḥat] maʿnāsına.

اَلْبِدْحُ [el-bidḥ] (bā'nın kesriyle) Geniş ovaya denir.

اَلْمَبْدُوحُ [el-mebdūḥ] ve

اَلْأَبْدَحُ [el-ebdaḥ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bunlar da o maʿnāyadır. Ve

أَبْدَحُ [ebdāḥ] Uzun adama denir. Ve yanları ʿarīz olan dābbeye denir.

اَلْبَيْدَحُ [el-beydaḥ] (صَيْقَلٌ [ṣaykal] vezninde) Tenū-mend hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَيْدَحٌ أَيْ بَادِنٌ

أَبُو الْبَدَّاحِ [Ebu'l-Beddāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Tābiʿīnden İbn ʿĀṣım el-Enṣārī künyesidir.

بُدَيْحٌ [Budeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ʿAbdullāh b. Caʿfer b. Ebī Ṭālib'in ʿutekāsındandır. Ve bir hānende ismidir ki be-gāyet hūb-āvāz olmakla nagamāta dem-sāz oldukta sāʾir hānendeler katʿ-ı asvāta mecbūr olurlar idi.

اَلْبَدْحَاءُ [el-bedḥāʾ] (بَطْحَاءُ [baṭḥāʾ] vezninde) Uyluk dipleri ve çatıları vāsiʿ olan dābbeye denir; yukālu: دَابَّةٌ بَدْحَاءُ أَيِ الْوَاسِعَةُ الرُّفْغِ

اَلتَّبَادُحُ [et-tebāduḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine sert ve katı olmayıp gevşek nesneler atışmak maʿnāsınadır; ve minhu hadīsu Bekr b. ʿAbdillāh: "كَانَ الصَّحَابَةُ يَتَمَازَحُونَ حَتَّى يَتَبَادَحُونَ بِالْبِطِّيخِ فَإِذَا حَزَبَهُمْ أَمْرٌ كَانُوا هُمُ الرِّجَالَ أَصْحَابَ الْأَمْرِ" Şārih بِالْبِطِّيخِ lafzını بِقِشْرِهِ kelimesiyle tefsīr eylemiştir. Yaʿnī "Ashāb-ı kirām birbiriyle mizāh ve latīfe ederler idi, hattā kavun karpuz kabuğu atışırlar idi. Ve eğer o esnāda bir emr-i mühim hādis olsa hemen terk-i mizāh edip vakāra ricʿat ve erbāb-ı umūr ve mesālih sūretine duhūl ile emr-i mezkūrun tanzīm ve temşītine mübāderet ederler idi."

أَبْدَحُ [ebdaḥ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) ve

دُبَيْدَحُ [dubeydaḥ] (dāl-ı ūlānın zammı ve sāniyenin fethiyle) Bātıl ve beyhūdenin ismidir. Fi'l-asl vüsʿat maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: أَكَلَ مَالَهُ بِأَبْدَحَ وَدُبَيْدَحَ أَيْ بِالْبَاطِلِ ve minhu: قَالَ الْحَجَّاجُ لِجَبَلَةَ قُلْ لِفُلَانٍ أَكَلْتَ مَالَ اللهِ بِأَبْدَحَ وَدُبَيْدَحَ فَقَالَ لَهُ جَبَلَةُ: "خُواسْتَهء"

"إِيزَدْ بِخوُرْدِي بَلاَشْ مَاشْ" Yaʿnī "Sen Hudā-yı müteʿālin mālını aslsız beyhūde ekl eyledin." Zāhiren Cebele-i merkūm ehl-i Fürs olmak gerektir. "خواسته" [ḫvāste] vāv-ı maʿdūle ile Fārisīde māla denir, "بَلاَشْ مَاشْ" [belāş māş] بِلا شَيْءٍ ve مَا شَيْءٌ mukassarlarıdır.

[ب ذ ح]

اَلْبَذْحُ [el-beẕḥ] (bā'nın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَذَحَ لِسَانَ الْفَصِيلِ بَذْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهُ لِئَلاَّ يَرْتَضِعَ Şārihin beyānına göre لِئَلاَّ يَرْتَضِعَ kelimesi hakīkat-i tefsīrden hāric tekmīl olmakla بَذْحٌ [beẕḥ] mutlakan yarmak maʿnāsınadır. Ve deri ve kabuk makūlesini soymak maʿnāsınadır; yukālu: بَذَحَ الْجِلْدَ عَنِ الْعِرْقِ إِذَا قَشَرَهُ Ve

بَذْحٌ [beẕḥ] İsm olur, yarığa denir. Cemʿi بُذُوحٌ [buẕūḥ] gelir, شُقُوقٌ [şuḳūḳ] maʿnāsına.

اَلْبِذْحُ [el-biẕḥ] (bā'nın kesriyle) Hāssaten maktūʿu'l-yed olan kimsenin yedinde olan kesikliğe denir.

اَلْبَذَحُ [el-beẕaḥ] (fethateynle) Yürürken uylukları birbirine sürünmekle pişip derisi yüzülmek maʿnāsınadır; yukālu: بَذِحَ فَخِذُهُ بَذَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَحَجَ Ve kifāyet ve ignā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَوْ سَأَلْتَهُمْ مَا بَذِحُوا بِشَيْءٍ أَيْ لَمْ يُغْنُوا شَيْئًا

اَلتَّبَذُّحُ [et-tebeẕẕuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Buluttan yağmur yağmak maʿnāsınadır ki تَشَقُّقٌ [teşaḳḳuḳ] maʿnāsının lāzımıdır; yukālu: تَبَذَّحَ السَّحَابُ إِذَا مَطَرَ Yaʿnī "Sehāb yarılıp yağmur yağdı."

[ب ر ح]

اَلْبَرْحُ [el-berḥ] (bā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Şiddet ve şerr ve ezā maʿnāsınadır; yukālu: لَقِيَ مِنْهُ بَرْحًا أَيْ شِدَّةً لَقِيَ مِنْهُ بَرْحًا بَارِحًا مُبَالَغَةً ve yukālu: وَشَرًّا وَأَذًى Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre bu mādde بَرَاحٌ [berāḥ] lafzından münşeʿibdir ki sütre ve şecer ve binādan hālī olan bāriz mekān-ı müttesiʿa denir. Baʿzen zuhūr maʿnāsı iʿtibār olunur, meselā فَعَلَ ذَلِكَ بَرَاحًا derler, صَرَاحًا maʿnāsına, kezālik بَرِحَ الْخَفَاءُ derler, ظَهَرَ maʿnāsına, gūyā ki merʾī olan mekān-ı vāsiʿde hāsıl olmuştur. Ve بَرِحَ derler, ذَهَبَ فِي الْبَرَاحِ maʿnāsına. Ve rīh-i şedīdeye بَارِحٌ [bāriḥ] ıtlākı bu maʿnādandır. Kezālik sayda بَارِحٌ [bāriḥ] ıtlākı dahi bundandır. Nihāyet taʿyīn için sayyādın sağ tarafından zuhūr edip sol tarafına mürūr eden sayda tahsīs olunmuştur ki sayyād münharif olmadıkça remy edemez, ona bināʾen onunla teşeʾʾüm ederler. Bunun mukābiline سَانِحٌ [sāniḥ] ıtlāk olunur. Ve leyle-i māziyeye بَارِحَةٌ [bāriḥat] ıtlākı dahi ondandır. Ve مَا بَرِحَ derler, ثَبَتَ فِي الْبَرَاحِ maʿnāsına. Ve asl بَرِحَ [beriḥa] ذَهَبَ فِي الْبَرَاحِ maʿnāsına olmakla مَا أَقَامَ فِي مَكَانِهِ maʿnāsını müstelzim olmağın muktezāsı nefy olduğundan زَالَ maʿnāsına müstaʿmeldir. Harf-i nefy tasaddurunda elbette isbāt hāsıl olmakla مَا بَرِحَ [mā beriḥa], مَا زَالَ [mā zāle] maʿnāsına olur ki ʿinde'n-nahviyyīn efʿāl-i nākısa cümlesindendir. Ve zikr olunan sayd-ı bārihten maʿnā-yı teşeʾʾüm mutasavver olmakla ondan şiddet ve meşakkat maʿnāsı ahz olundu. İntehā.

اَلْبُرَحِينُ [el-bureḥīn] (bā'nın harekāt-ı selāsı ve rā'nın fethiyle) Devāhī ve şedāʾid maʿnāsınadır, gūyā ki بِرَحٌ [biraḥ] lafzından cemʿdir, mübālagaten cemʿ-i sālim sūretinde istiʿmāl olunmuştur, renc ve şiddet-i nikāyetinde ehl-i kasd olan ʿukalāʾ menzilinde olduğunu īzān için. Niteki بُلَغِينُ

[buleğīn] kelimesi dahi böyledir; yukālu: لَقِيَ مِنْهُ الْبُرَحِينَ مُثَلَّثَةَ الْبَاءِ أَيِ اَلدَّوَاهِيَ وَالشَّدَائِدَ Ve bu cemᶜ-i sālim gibi muᶜreb olur.

اَلْبُرْحَةُ [el-burḥat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Pek güzīde nākaya ıtlāk olunur. Cemᶜi بُرَحٌ [buraḥ] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde şiddeti yāhūd güzīdeliğinin zuhūru iᶜtibārına mebnīdir; yukālu: هَذِهِ بُرْحَةٌ مِنَ الْبُرَحِ أَيْ نَاقَةٌ مِنْ خِيَارِ الْإِبِلِ

اَلْبَارِحُ [el-bāriḥ] Yaz mevsiminde esen ıssı yele denir. Cemᶜi بَوَارِحُ [bevāriḥ] gelir. Rīḥ-i merkūmenin ibtidāsı eyārın yirminci gününden olup temmūz ibtidāsına dek mümtedd olur. Niteki takvīmlerde işāret ederler; yukālu: حَانَ هُبُوبُ الرِّيحِ الْبَارِحِ وَهُوَ الرِّيحُ الْحَارَّةُ فِي الصَّيْفِ Ve

بَارِحٌ [bāriḥ] سَانِحٌ [sāniḥ] mukābilidir ki sayyādın sağ tarafından zuhūr ve soluna doğru mürūr eden sayda denir. ᶜArablar bununla teşeʾʾüm ederler; tekūlu: لَقِيتُ بَارِحًا مِنَ الصَّيْدِ وَهُوَ مَا مَرَّ مِنْ مَيَامِنِكَ إِلَى مَيَاسِرِكَ Ve bu renc ve şiddet maᶜnāsındandır; ve minhu’l-meselu: "إِنَّمَا هُوَ كَبَارِحِ الْأَرْوَى" يُضْرَبُ لِلنَّادِرِ [Ve] أَرْوَى [ervā] yaban keçilerine denir; sarp dağlar başlarında sākin olmalarıyla sayyād kısmı onları ne bāriha ve ne sāniha görürler, ancak müddet-i medīde bir kerre görülebilirler. Bināʾenᶜaleyh nādir ve kem-yāb olan nesne hakkında mesel-i mezbūru darb ederler. Ve

بَارِحٌ [Bāriḥ] Esmādandır: Bāriḥ b. Aḥmed b. Bāriḥ el-Herevī muhaddistir.

اَلْبَرُوحُ [el-berūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْبَرِيحُ [el-berīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da بَارِحٌ [bāriḥ] gibi sayyādın soluna giden sayda denir. Ve Berīḥ b. Ḫuzeyme’dir ki sāhib-i kabīle olan Tenūḫ’un silsile-i nesebindendir.

اَلْبَارِحَةُ [el-bāriḥat] Dün geceye denir. Fārisīde dūş derler. Ötü geceye bāriha-i ūlā denir, Fārisīde perendūş denir.

اَلْبُرَحَاءُ [el-bureḥāʾ] Bā’nın zammı ve rā’nın fethiyle ki cemᶜ vezninde müfreddir, mutlakan şiddet-i renc ve ezā maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَذَتْهُ بُرَحَاءُ الْحُمَّى وَغَيْرُهَا أَيْ شِدَّةُ أَذَاهَا

اَلتَّبْرِيحُ [et-tebrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) بُرَحَاءُ [bureḥāʾ] lafzından mutasarrıftır, rencīde eylemek ve zahmet vermek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّحَ بِهِ الْأَمْرُ تَبْرِيحًا إِذَا جَهَدَهُ

اَلتَّبَارِيحُ [et-tebārīḥ] (tā’nın fethiyle) تَعَاشِيبُ [teᶜāşīb] gibi müfredi olmayan kelimāttandır, gūyā ki ism istiᶜmāl olunan تَبْرِيحٌ [tebrīḥ] lafzından cemᶜdir, şedāʾid maᶜnāsına müstaᶜmeldir; ve minhu تَبَارِيحُ الشَّوْقِ أَيْ تَوَهُّجُهُ وَتَوَقُّدُهُ

اَلْبَرَاحُ [el-berāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Aslā zerᶜ ve şeceri ve sütre edecek nesnesi olmayan arz-ı müttesiᶜaya denir. Ve reʾy-i münkere yaᶜnī pek ᶜazīm olan reʾye ıtlāk olunur ki aslā pürüzü olmaya. Ve zāhir ve āşikār olan emr ve māddeye denir. Ve

بَرَاحٌ [Berāḥ] ᶜUsvāre b. ᶜĀmir b. Leys’in vālidesi ismidir. Ve ona فَارَةُ الْجَبَلِ [fāretu’l-cebel] ıtlāk ederler idi. Ve

بَرَاحٌ [berāḥ] Masdar olur, makāmından zāʾil olup bir geniş sahrāya varmak maᶜnāsına; yukālu: بَرِحَ الرَّجُلُ مَكَانَهُ بَرَاحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زَالَ عَنْهُ وَصَارَ فِي الْبَرَاحِ Efᶜāl-i nākısadan olan مَا بَرِحَ bundandır. Ve ᶜArabların لَا بَرَاحَ [lā berāḥe] kavli ki لَا زَوَالَ [lā zevāle] demektir, لَا رَيْبَ [lā reybe] kelimesi gibidir ki nefy-i cins için olan لَا ile mansūbdur. Ve لَا [lā] لَيْسَ maᶜnāsına olmakla refᶜi dahi cāʾizdir. Ve arslana ve bahādır kimseye حَبِيلٌ بَرَاحٌ

ıtlākı gūyā ki şecāʿat ve celādetlerinden nāşī her biri kemendler ile yerlerinde meşdūd olmakla bir nesneden havf eylemeyip makāmlarında sābit-kadem oldukları mülāhazasına mebnīdir. Ve

بَرَاحٌ [berāḥ] Gizli iş āşikār olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرِحَ الْخَفَاءُ بَرَاحًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا وَضَحَ الْأَمْرُ Şārihin beyānına göre bu kelām meseldir ki bir iş āşikāreye çıktıkta ʿArablar بَرِحَ الْخَفَاءُ derler, زَالَتِ الْخُفْيَةُ وَوَضَحَ الْأَمْرُ maʿnāsına.

اَلْبَرْحُ [el-berḥ] (bā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرَحَ الرَّجُلُ بَرْحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَضِبَ

اَلْبُرُوحُ [el-burūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Sayd, sayyādın solunu döndürüp geçmek maʿnāsınadır ki murād sağdan gelip sol tarafa gitmektir; yukālu: بَرَحَ الظَّبْيُ بُرُوحًا إِذَا وَلاَّكَ مَيَاسِرَهُ وَمَرَّ

اَلْإِبْرَاحُ [el-ibrāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir nekre ve nādir nesne müteʿaccib kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَحَهُ كَذَا أَيْ أَعْجَبَهُ Ve taʿzīm ve ikrām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَحَهُ إِذَا أَكْرَمَهُ وَعَظَّمَهُ

اَلْيَبْرُوحُ [el-yebrūḥ] (yā-yı tahtiyyenin fethi ve bā-i muvahhadenin sükūnuyla) أَصْلُ اللُّفَّاحِ الْبَرِّيِّ ismidir, yaʿnī luffāh-ı berrī dedikleri nebātın köküne denir ki insān sūretine şebīh olur. Bu kök beyne'l-etıbbāʾ يَبْرُوحُ الصَّنَمِ [yebrūḥu'ṣ-ṣanem] ve tahrīfle عَبْدُ السَّلاَمِ dedikleri kök olacaktır. Birbirine müteʿānik iki insān sūretindedir. Tabīʿatı müsbit ve muhaddirdir. Fīl dişini onunla altı sāʿat mikdārı āteş üzere kaynatsalar telyīn eder ve yaprağıyla بَرَشٌ [bereş] zahmetini ovuşdursalar yara etmeksizin izāle eder. Ekser-i nüshalarda يَبْرُوحٌ ʿunvānında mersūmdur ki bā-yı muvahhadenin takdīmiyledir, onu ihrāc eden kimse helāk olduğu için bu isimle müsemmādır. İki nüshaya göre de "ب،ر،ح" māddesindendir ki şiddet maʿnāsınadır. Lākin *Tuḥfetu'l-muʾminīn*tercemesinde يَبْرُوحٌ [yebrūḥ] yā-yı tahtiyyenin takdīmiyle lafz-ı Süryānī olup zü's-sūreteyn maʿnāsına olmak üzere mastūrdur.

بَيْرَحٌ [Beyraḥ] (ضَيْغَمٌ [ḍayġam] vezninde) İbn Esed'dir ki tābiʿīndendir.

بَيْرَحَى [Beyraḥā] (فَيْعَلَى [feyʿalā] vezninde) Medīne türābında bir arzın ismidir. Muhaddisīn bunu tashīf edip بِئْرُحَاءِ [Biʾruḥāʾ] derler. Müʾellif āhir-i kitābda elif-i leyyine bābında dahi zikr eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ أَبِي طَلْحَةَ "أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَى" إِخْتَلَفَتْ فِيهَا أَلْفَاظُ الْمُحَدِّثِينَ وَقَالَ الزَّمَخْشَرِيُّ إِنَّهَا فَيْعَلَى مِنَ الْبَرَاحِ وَهِيَ الْأَرْضُ الظَّاهِرَةُ

اَلْبِرَحُ [el-biraḥ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir kimseyi renc ve mihnete dūçār eden şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ بِرَحٌ أَيْ مُبَرِّحٌ مُشَدِّدٌ

اَلْبُرْحُ [el-Burḥ] (bā'nın zammıyla) Bir batn adıdır. Muhaddisīnden Sevāde b. Ziyād el-Burḥī ondandır.

اَلْبَرَحُ [el-Beraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Bu dahi Kinde kabīlesinden bir batndır. Muhaddisīnden Ḳāsım b. ʿAbdullāh el-Beraḥī ondandır.

اِبْنُ بَرِيحٍ [ibnu berīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tuyūrdan karganın künyesidir. Ve āfet ve dāhiyenin künyesidir. Niteki بِنْتُ بَارِحٍ dahi derler.

بُرَيْحٌ [Burayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir batn adıdır.

بِرْحٌ [Birḥ] (هِنْدٌ [hind] vezninde) İbn ʿUskur'dur ki ashābdandır. Ve عُسْكُرٌ [ʿus-

kur] بُرْقُعٌ [burḳuʿ] veznindedir.

بَرْحَى [berḥā] (جَرْحَى [cerḥā] vezninde) Bir lafzdır ki ok atan kimse nişāneden hatā eyledikte söylenir. Niteki isābet eyledikte مَرْحَى [merḥā] derler. بَرْحَى [berḥā] renc ve mihnet maʿnāsından ve مَرْحَى [merḥā] ferah maʿnāsından meʾhūzdur; yekūlūne li’r-māī: بَرْحَى أَمْ مَرْحَى يَعْنِي هَلْ أَخْطَأْتَ فَأَصَابَكَ الْبَرَحُ أَمْ أَصَبْتَ فَأَصَابَكَ الْفَرَحُ

بَرْحَة [berḥat] (حَمْزَة [ḥamzet] vezninde) صَرْحَة [ṣarḥat] māddesinde mezkūrdur.

[ب ر ب ح]

بَرْبَحٌ [Berbaḥ] (بَرْبَطٌ [berbaṭ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır ki ümerā-yı ʿArabdan Nuʿmān b. Munẕir’in ʿammi ʿAmr b. Māme’nin kabri ondadır.

[ب ط ح]

اَلْبَطْحُ [el-baṭḥ] (bā’nın fethi ve ṭā’nın sükūnuyla) Bir kimseyi yüzü üzere sergi gibi yakıp bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطَحَهُ بَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ

اَلْإِنْبِطَاحُ [el-inbiṭāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: بَطَحَهُ فَانْبَطَحَ Ve dere açılıp bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَطَحَ الْوَادِي إِذَا اسْتَوْسَعَ

اَلْبَطِحُ [el-baṭiḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْبَطِيحَةُ [el-baṭīḥat] ve

اَلْبَطْحَاءُ [el-baṭḥāʾ] ve

اَلْأَبْطَحُ [el-ebṭaḥ] Şol vāsiʿ su akıntısına denir ki onda hurde çay ve çakıl taşları ola. أَبْطَحُ [ebṭaḥ]ın cemʿi أَبَاطِحُ [ebāṭiḥ] kezālik onun ve بَطْحَاءُ [baṭḥāʾ]nın cemʿleri gayr-i kıyās üzere كِتَابٌ [kitāb] vezninde بِطَاحٌ [biṭāḥ] ve بَطِيحَةٌ [baṭīḥat]in بَطَائِحُ [baṭāʾiḥ] gelir. Müʾellif teşvīş eylemiştir. أَبْطَحُ [ebṭaḥ] fi’l-asl gerçi sıfat olup lākin ism menzilesine tenzīl olunmuştur.

قُرَيْشُ الْبِطَاحِ [Ḳureyşu’l-Biṭāḥ] ki izāfetledir, Ḳureyş kabīlesinden şol fırka idi ki Mekke-i mükerreme’de Aḫşebān dedikleri dağların aralığına konarlar idi. Ve قُرَيْشُ الظَّوَاهِرِ [Ḳureyşu’ẓ- Ẓavāhir] hārice konarlar idi ve ekremleri Ḳureyşu’l-Biṭāḥ idi.

اَلتَّبَطُّحُ [et-tebaṭṭuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sel suyu بَطْحَاء [baṭḥāʾ]-i mezkūrda yayılıp müttesiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَطَّحَ السَّيْلُ إِذَا اتَّسَعَ فِي الْبَطْحَاءِ

اَلْبُطَاحُ [el-buṭāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir ʿillet adıdır ki hummādan tahaddüs eder, birsāma şebīh bir ʿillettir. O ʿillete uğrayana بُطَاحِيٌّ [buṭāḥiyy] derler. Ve

بُطَاحٌ [Buṭāḥ] Benī Yerbūʿ cemāʿatine mahsūs bir menzil adıdır.

بُطْحَانُ [Buṭḥān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Medīnede bir mevziʿdir. ʿAlā-kavlin bā’nın fethi ve ṭā’nın kesriyledir.

بَطَحَانُ [Beṭaḥān] (fetehātla) Benū Temīm diyārında bir mevziʿdir.

اَلْبَطْحَةُ [el-baṭḥat] (bā’nın fethi ve ṭā’nın sükūnuyla) İnsānın mikdār-ı kāmetine ıtlāk olunur. بَطْحٌ [baṭḥ]-ı mezkūrdan meʾhūz olmakla yer yüzünde serilip yatan adamın boyu kadar demek olur, niteki قَامَةٌ [ḳāmet] قِيَامٌ [ḳiyām]dan meʾhūzdur; yukālu: هُوَ بَطْحَةُ رَجُلٍ أَيْ قَامَتُهُ

اَلتَّبْطِيحُ [et-tebṭīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir yere çakıl ve çay taşı döşemek maʿnāsınadır, gūyā ki çakıl döşemekle o yeri بَطْحَاء [baṭḥāʾ] tarzında kılmış olur; ve minhu’l-hadīsu: "كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَوَّلَ مَنْ بَطَحَ الْمَسْجِدَ" أَيْ أَلْقَى الْحَصَى فِيهِ وَوَتَّرَهُ أَيْ فَرَشَهُ

اَلْبُطْحَةُ [el-buṭḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Haslet-i hasene ve seciyyet-i

sādıka maʿnāsına istiʿmāl olunur. Vüsʿāt maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هَذِهِ بُطْحَةُ صِدْقٍ أَيْ خَصْلَةُ صِدْقٍ

اَلْبُطْحُ [el-buṭḥ] (bā’nın zammıyla) أَبْطَحُ [ebṭaḥ] lafzından cemʿ-i āherdir ki müʾellif ona taʿrīz eylememiştir. Evsaʿ olan nesnelere ıtlāḳ olunur; ve minhu’l-hadīsu: كَانَتْ” كِمَامُ الصَّحَابَةِ بُطْحًا“ أَيْ لاَزِقَةً بِالرَّأْسِ غَيْرَ ذَاهِبَةٍ فِي الْهَوَاءِ [Ve] كِمَامُ [kimām] kāf’ın kesriyle, كُمَّةٌ [kummet]in cemʿidir. Burada kalansüve maʿnāsına olmakla ashāb-ı kirāmın baş kisvetleri vāsiʿ olduğundan başlarına tamām giyilip yapışık olur idi, başlarından yukarı durmaz idi.

[ب ل ح]

اَلْبَلَحُ [el-belaḥ] (fethateynle) Hurmānın بُسْرٌ [busr] ile خَلاَلٌ [ḫalāl] hāletleri beyninde olan alaca hurmā koruğuna denir ki yeşil ve henüz sararıp tatlılanmış olur, letāfet-i rāyihası için tıblere idhāl ederler. Hurmāda altı mertebe vardır, ibtidā طَلْعٌ [ṭalʿ] baʿdehu خَلاَلٌ [ḫalāl] ve بَلَحٌ [belaḥ] ve بُسْرٌ [busr] ve رُطَبٌ [ruṭab] ve تَمْرٌ [temr] dir. Zühhāddan Aḥmed b. Ṭāhir b. Bekrān b. el-Belaḥī ki tahdīs eylemiştir, ona mensūbdur.

اَلْإِبْلاَحُ [el-iblāḥ] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacı بَلَحٌ [belaḥ] dedikleri koruğa gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَحَ النَّخْلُ إِذَا صَارَ مَا عَلَيْهِ بَلَحًا

اَلْبُلَحُ [el-bulaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Pek koca kerkes kuşuna denir, ʿalā-kavlin ondan büyük bir kuştur ki yelekleri hılkī muhterik olmakla yeleğinin birisi bir kuş yelekleri içre düşse ihrāk eder. Cemʿi بِلْحَانٌ [bilḥān] gelir, صِرْدَانٌ [ṣirdān] vezninde. *Esās*’ta وَاسْمُهُ بِالْفَارِسِيَّةِ هُمَايْ أَيْ مَيْمُونٌ وَيُقَالُ مَرَّ الْبُلَحُ فَمَسَحَنِي تِمْثَالُهُ أَيْ وَقَعَ عَلَى ظِلِّهِ ʿunvānıyla mersūm olmakla ona göre hümā kuşu olur. Lākin mütercim-i fakīr Ḥaleb’de tüccār-ı Hind’in birinde meytesini gördüm, başı ve bi’l-cümle sāʾir aʿzāsı ve kanatları ve yelekleri tām idi, rengi māʾīye karīb ve cüssesi doğan mikdārında lākin tūlānī idi, hattā kuyruğunda münakkaş cığası var idi. O cığa için kibārdan biri vāfir altına onu iştirā ve Sultān Selīm-i merhūm hazretlerine ihdā eyledi. Yeleklerinde aslā ihtirāk eseri yoktu. Ve onun yanında bir karınca kellesi dahi seyr olundu, büyücek kedi başı kadar ve rengi mücellā siyāh ve gözleri ve ağızı bi-ʿaynihi kedi gözü ve ağızı mikdārında ve iki boynuzu var idi, orta parmak mikdārında idi. İntehā.

اَلْبَلْحُ [el-belḥ] (bā’nın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Yaş toprak kurumak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَحَ الثَّرَى بَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا يَبِسَ

اَلْبُلُوحُ [el-bulūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yorulup ʿāciz ve fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَحَ الرَّجُلُ بُلُوحًا إِذَا عَجَزَ Ve su çekilip zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَحَ الْمَاءُ إِذَا ذَهَبَ Ve ʿahde gadr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَلَحَتْ خَفَارَتُهُ إِذَا لَمْ تَفِ *Lisānu’l-ʿArab* sāhibi بَلْحٌ [belḥ] lafzını kizb ve cahd ve inkār maʿnālarıyla da tefsīr eylemekle maʿnā-yı mezkūr bunlardan meʾhūz olmak muhtemeldir.

اَلتَّبْلِيحُ [et-teblīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّحَ الرَّجُلُ تَبْلِيحًا إِذَا أَعْيَا

اَلْبَلُوحُ [el-belūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Suyu çekilip soğulmuş kuyuya denir. Ve katʿ-ı rahim eden kimseye denir.

اَلْبَالِحُ [el-bāliḥ] (صَالِحٌ [ṣāliḥ] vezninde) Şol yere denir ki toprağı sıvı olmamakla nes-

ne inbāt eylemeye.

اَلْبَلَحْلَحُ [el-belaḥlaḥ] (bā’nın ve lām’ların fethiyle) Çukurluğu olmayıp yastım ve yayvan olan çanağa ve kavataya denir.

اَلتَّبَالُحُ [et-tebāluḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir māddeyi inkār edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَالَحَا إِذَا تَجَاحَدَا

بَلِيحَاءُ [belīḥāʾ] (زَلِيخَاءُ [zelīḫāʾ] vezninde) إِسْلِيخٌ [islīḫ] nebātının ismidir. Ve baʿzı nüshada نَبَاتٌ كَالْإِسْلِيخِ ʿunvānında mersūmdur.

[ب ل د ح]

اَلْبَلْدَحَةُ [el-beldeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse kendisini masrūʿ gibi yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرَبَ بِنَفْسِهِ الْأَرْضَ Ve vaʿde vefā eylemeyip hulf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَلْدَحَ فُلَانٌ إِذَا وَعَدَ وَلَمْ يُنْجِزِ الْعِدَةَ

اَلتَّبَلْدُحُ [et-tebelduḥ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi vaʿde hulf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا وَعَدَ وَلَمْ يُنْجِزْ

اَلْبَلْدَحُ [el-beldaḥ] (شَرْدَحٌ [şerdaḥ] vezninde) Tenū-mend hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَلْدَحٌ أَيْ بَادِنَةٌ Ve

بَلْدَحُ [Beldaḥ] Cidde yolunda Mekke-i mükerreme tarafında vākiʿ bir vādī yāhūd bir cebel adıdır; ve minhu’l-meselu: ”لَكِنْ عَلَى بَلْدَحَ قَوْمٌ عَجْفَى“ Aslı budur ki Neʿāme ile mülakkab Beyhes nām kimse bir kavmi hısb ve rāhatta görüp kendi kavmi ki Beldaḥ nām mahall-i mezbūrda mütemekkinler idi, şiddet ve cedb ve mihnette olmakla onlara teʾessüf ve tahazzün cihetiyle kelām-ı mezbūru tekellüm eyleyip baʿdehu mesel-i sāʾir olmuştur. *Emsāl*-i Meydānī’de menşeʾi vech-i dīger ile meşrūhtur.

اَلْإِبْلِنْدَاحُ [el-iblindāḥ] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Bir mekān bolalıp yavan olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْلَنْدَحَ الْمَكَانُ إِذَا اتَّسَعَ Ve havuz yıkılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْلَنْدَحَ الْحَوْضُ إِذَا انْهَدَمَ

اَلْبَلَنْدَحُ [el-belendaḥ] (bā’nın ve lām’ın fethiyle) Semiz bodura denir.

[ب ل ط ح]

اَلْبَلْطَحَةُ [el-belṭahat] بَلْدَحَةٌ [beldeḥat] vezninde ve mürādifidir; yukālu: بَلْطَحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى بَلْدَحَ

اَلْبُلَاطِحُ [el-bulāṭiḥ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) سُلَاطِحٌ [sulāṭiḥ] lafzına itbāʿan zikr olunur; yukālu: سُلَاطِحٌ بُلَاطِحٌ

[ب ن ح]

اَلْبَنْحُ [el-benḥ] (bā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Eti pāreleyip bölük bölük bölmek maʿnāsınadır; yukālu: بَنَحَ اللَّحْمَ بَنْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَطَعَهُ وَقَسَمَهُ

اَلْبُنُحُ [el-bunuh] (zammeteynle) ʿAṭāyā maʿnāsınadır. Aslı مُنُحٌ [munuḥ] idi, mīm bā’ya mübeddel olmuştur.

[ب و ح]

اَلْبُوحُ [el-būḥ] (bā’nın zammıyla) Asl ve bünyād maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْبُوحِ أَيِ الْأَصْلِ Ve ālet-i tenāsüle ve ferce denir. Ve nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْبُوحِ أَيِ النَّفْسِ Ve cimāʿ maʿnāsınadır. Ve şūriş ve ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ فِي بُوحٍ أَيِ اخْتِلَاطٍ Ve

بُوحُ [būḥ] Güneşin ismidir. Zuhūr maʿnāsındandır; yukālu: ”أَنْوَرُ مِنْ بُوحٍ“ أَيِ الشَّمْسِ Müʾellif mücerreden ʿani’l-lām ve بُوحُ اِسْمُ الشَّمْسِ ʿibāretiyle gayr-i munsarıf olarak resm eylemiştir ki ʿalem ve

müʾennestir. Şārih der ki baʿzılar bunu yāyı tahtiyye ile olan يُوحُ [yūḥ]tan musahhaftır dediler, lākin değildir. Bu dahi mahsūs ism-i şemstir, ke-mā kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "هَلْ طَلَعَتْ يُوحِ" يَعْنِي الشَّمْسُ بِالْيَاءِ التَّحْتِيَّةِ وَهُوَ مِنْ أَسْمَائِهَا كَبَرَاحِ وَهُمَا مَبْنِيَّانِ عَلَى الْكَسْرِ وَقَدْ يُقَالُ بِالْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ لِظُهُورِهَا

اَلْبَاحَةُ [el-bāḥat] (سَاحَةٌ [sāḥat] vezninde) Suyun büyük ve göm ve engin yerine denir. Ve sāha maʿnāsınadır ki hānenin avlu taʿbīr olunan yöresi arsasıdır. *Esās*'ın beyānına göre cemʿi بُوحٌ [būḥ] gelir bā'nın zammıyla, سَاحَةٌ [sāḥat] ve سُوحٌ [sūḥ] gibi; ve minhu'l-meselu: "اِبْنُكَ ابْنُ بُوحِكَ يَشْرَبُ مِنْ صَبُوحِكَ" أَيِ الَّذِي وُلِدَ فِي عِرَاصِكَ Yaʿnī asl veled zāde-i sulbün olan veleddir, yoksa rebīb ve hafīd veyā mukarr olan veled, velīd-i sulbī gibi değildir. Ve

بَاحَةٌ [bāḥat] Pek çok ve cemʿiyyetli olan hurmā ağaçlarına denir.

اَلْإِبَاحَةُ [el-ibāḥat] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Bir nesneyi bir kimseye helāl kılmak yaʿnī tenāvül ve istiʿmālinde murahhas ve muhayyer eylemek maʿnāsınadır. Pes bunun merciʿi bir adam kendi mülkü olan nesneyi ahze izn ve destūr vermek olur ki حَظَرٌ [ḥazar] ve مَنْعٌ [menʿ] mukābilidir. Zīrā ihlāl ve tahrīm şāriʿ tarafına müteʿalliktir. Ve bu izhār maʿnāsından meʾhūzdur, nite-ki حَلَالٌ [helāl] hall-i ʿukdeden meʾhūzdur; tekūlu: أَبَحْتُكَ الشَّيْءَ أَيْ أَحْلَلْتُهُ لَكَ Ve

إِبَاحَةٌ [ibāḥat] İzhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَاحَ سِرَّهُ إِذَا أَظْهَرَهُ

اَلْبَوْحُ [el-bevḥ] (bā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْبُؤُوحُ [el-buʾūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْبُؤُوحَةُ [el-buʾūḥat] (hā'yla) Gizli nesne ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاحَ الشَّيْءُ بَوْحًا وَبُؤُوحًا وَبُؤُوحَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ظَهَرَ Ve bu bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; yukālu: بَاحَ بِسِرِّهِ إِذَا أَظْهَرَهُ

اَلْبَؤُوحُ [el-beʾūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mā-fi'z-zamīrini ketm etmeyip dāʾimā halka izhār ve beyān eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ بَؤُوحٌ أَيْ مُظْهِرٌ بِمَا فِي صَدْرِهِ

اَلْبَيْحَانُ [el-beyḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) ve

اَلْبَيَّحَانُ [el-beyyeḥān] (yā'nın teşdīdiyle) Bunlar da بَؤُوحٌ [beʾūḥ] maʿnāsınadır. Aslları بَوْحَانُ [bevḥān] ve بَيْوَحَانُ [beyveḥān] idi, harf-i halk mücāveretiyle vāv yā'ya kalb olundu.

اَلْإِسْتِبَاحَةُ [el-istibāḥat] Bir nesneyi mübāh ve helāl ʿadd eylemek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle bir kavmin mecmūʿunu istīsāl vechiyle katl ve ihlāk eylemek maʿnāsında istiʿmāl olundu; yukālu: إِسْتَبَاحَهُمْ أَيِ اسْتَأْصَلَهُمْ

بَاحٌ [Bāḥ] (رَاحٌ [rāḥ] vezninde) Bir kātib-i maʿrūf lakabıdır ki *Rīsāle-i Bāḥiyye*'nin müʾellifidir. Şārihin beyānına göre Işfahāniyyü'l-asldır, Deylem ümerāsından birinin kātibi idi, edeb ve eşʿārda yegāne-i zamān idi, بَاحَ بِمَا فِي الْفُؤَادِ بَاحَا kavli sebeb-i telkīb olmuştur.

اَلْبَوَاحُ [el-bevāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Zāhir ve ʿayān maʿnāsınadır; yukālu: أَمَرَهُ بِمَعْصِيَةٍ بَوَاحًا أَيْ ظَاهِرًا مَكْشُوفًا

اَلْمُبِيحُ [el-mubīḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana ıtlāk olunur.

بَوْحَكَ [bevḥake] (bā'nın fethiyle) وَيْسَكَ [veyseke] lafzı gibi kelime-i rahm ü rikkattir, bir kimsenin hāline acıyıp merhamet ettikte telaffuz olunur, "sana yazık", "hayf", "dirīg" demektir. Ve bu nefs ve

zāt maʿnāsından meʾhūzdur; yekūlune: بَوْحَكَ وَهِيَ كَلِمَةُ تَرَحُّمٍ كَوَيْسَكَ

اَلْبِيَاحُ [el-biyāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve اَلْبَيَّاحُ [el-beyyāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir nevʿ balık adıdır.

اَلْبَوْحَى [el-bevḥā] صَرْعَى [ṣarʿā] vezninde ve mürādifidir ki yere çalınmış kimseler demektir. بَوِيحٌ [bevīḥ] lafzından cemʿdir, صَرِيعٌ [ṣarīʿ] ve صَرْعَى [ṣarʿā] gibi; maktūlde istiʿmāl olunur, إِسْتِبَاحَةٌ [istibāḥat] gibi mecāzdır; yukālu: تَرَكَهُمْ بَوْحَى أَيْ صَرْعَى

[ب ي ح]

بَيْحَانُ [Beyḥān] (رَيْحَانُ [reyḥān] vezninde) Bir kabīle pederinin ismidir. إِبِلٌ بَيْحَانِيَّةٌ ona mensūbdur. Ve

بَيْحَانُ [beyḥān] Dāʾimā sırrını izhār eden kimseye denir, niteki zikr olundu.

اَلتَّبْيِيحُ [et-tebyīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eti pāreleyip bölük bölük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَيَّحَ اللَّحْمَ تَبْيِيحًا إِذَا قَطَّعَهُ وَقَسَّمَهُ Ve bir kimseye bir gizlice rāzı işʿār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَيَّحَ بِهِ إِذَا أَشْعَرَهُ سِرًّا Pes bu maʿnāda vāvī ve yāʾī olur yāhūd vāvī olup vech-i mezkūr üzere yā'ya münkalib oldu.

اَلْبَيَّاحَةُ [el-beyyāḥat] (yā'nın teşdīdiyle) Balık tutacak ağa ve tora denir, شَبَكَةُ الْحُوتِ maʿnāsına.

FASLU'T-TĀʾİ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ح ت]

اَلتَّحْتَحَةُ [et-taḥtaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Beri öte kımıldanıp hareket eylemek maʿnāsınadır. Ve hareket-i seyr ü meşy savtından ki ayak tavışı taʿbīr olunur, hikāye olur, lākin yapça yapça olan savtından hikāyedir ki tapırtı taʿbīr olunur; tekūlu: سَمِعْتُ تَحْتَحَةَ سَيْرِهِ أَيْ صَوْتَ حَرَكَتِهِ

اَلتَّتَحْتُحُ [et-tetaḥtuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Yerinden hareket eylemek ve kımıldamak maʿnāsınadır; yukālu: مَا يَتَتَحْتَحُ مِنْ مَكَانِهِ أَيْ مَا يَتَحَرَّكُ

[ت ر ح]

اَلتَّرَحُ [et-teraḥ] فَرَحٌ [feraḥ] vezninde ve zıddıdır ki gam ve hemm maʿnāsınadır, ism ve masdar olur; yukālu: مَا الدُّنْيَا إِلاَّ فَرَحٌ وَتَرَحٌ تَرِحَ بِهِ تَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَيْ هَمٌّ ve yukālu: غَمٌّ بِهِ وَحَزِنَ Ve yüksek yerden aşağıya inmek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا زِلْنَا اللَّيْلَةَ فِي تَرَحٍ أَيْ هُبُوطٍ Ve fakr ve ihtiyāc maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ تَرَحٌ أَيْ فَقْرٌ

اَلتَّتَرُّحُ [et-teterruḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gamlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَرَّحَ بِهِ إِذَا غَمَّ

اَلتَّتْرِيحُ [et-tetrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Magmūm ve mükedder kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّحَهُ تَتْرِيحًا إِذَا أَحْزَنَهُ وَأَغَمَّهُ

اَلتَّرِحُ [et-teriḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kalīlü'l-hayr olan kimseye ıtlāk olunur, sāʾili mahzūn eylediği için. Burada kıllet-i ʿademden kināyedir; yukālu: هُوَ تَرِحٌ أَيْ قَلِيلُ الْخَيْرِ

اَلْمُتَرَّحُ [el-muterraḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam]

vezninde) Gereği gibi boyaya doymuş boyalı sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُتَرَّحٌ أَيْ مَصْبُوغٌ صِبْغًا مُشْبَعًا Ve şiddet ve suᶜūbetli olan vech-i maᶜāşa denir; yukālu: عَيْشٌ مُتَرَّحٌ أَيْ ضَيِّقٌ شَدِيدٌ Ve aralık aralık kesilir olan azca sel suyuna denir.

اَلْمُتْرِحُ [el-mutriḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol kimseye denir ki dāᵓimā muᶜcib ve müferrih olmayıp mükeddir olan nesneleri görüp işitir ola.

تَارَحُ [Tāreḥ] (آدَمُ [ādem] vezninde) İbrāhīm el-Ḫalīl ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi salātu'l-Celīl hazretlerinin pederleri ismidir ve آزَرُ [Āzer] ᶜamucalarıdır.

[ت ش ح]

اَلتُّشْحَةُ [et-tuşḥat] (tā'nın zammı ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) جَدٌّ [cedd] maᶜnāsınadır ki hazz ve nasībdir. Baᶜzı nüshada جِدٌّ lafzı meksūren [cidd] mazbūt olmakla saᶜy ve ihtimām demek olur. Ve gayret ve hamiyyet maᶜnāsınadır. Kāle't-Ṭirimmāḫ eş-Şāᶜir: ''مَلاً بَائِصًا ثُمَّ اعْتَرَتْهُ حَمِيَّةٌ || عَلَى تُشْحَةٍ مِنْ ذَائِدٍ غَيْرِ وَاهِنٍ'' أَيْ عَلَى حَمِيَّةٍ غَضَبٍ Bunun aslı وُشْحَةٌ [vuşḥat] idi vāv, tā'ya mübeddel olmuştur. Ve

تُشْحَةٌ [tuşḥat] Cübn ve havf ve farak, ᶜalā-kavlin حَرْدٌ [ḥard] maᶜnāsınadır ki hışm ve gazab demektir. Ve hubs-ı nefs maᶜnāsınadır. Ve hırs ve tamaᶜ maᶜnāsınadır. Bunlar da ismdir.

اَلتَّشَحُ [et-teşaḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Zikr olunan maᶜnāların mecmūᶜundan masdardır. Müᵓellif müsāmaha üzere serd eylemiştir.

اَلْأَتْشَحُ [el-etşaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Onlardan sıfattır; yukālu: رَجُلٌ أَتْشَحُ أَيْ مُتَّصِفٌ بِالتَّشَحِ

[ت ف ح]

اَلتُّفَّاحُ [et-tuffāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Fevākihten elmaya denir. Fārisīde sīb (72) denir ki Türkīsi elma (72) ile hemşümārdır. Ve bu تَفْحَةٌ [tefḥat]ten meᵓhūzdur ki rāyiha-i tayyibeye denir.

اَلْمَتْفَحَةُ [el-metfaḥat] (مَزْرَعَةٌ [mezraᶜat] vezninde) Elmalık olan yere denir.

اَلتُّفَّاحَتَانِ [et-tuffāḥatān] (tesniye bünyesiyle) Bedende iki ucada olan uyluk başlarına ıtlāk olunur ki elmacık taᶜbīr olunur; her birine تُفَّاحَةٌ [tuffāḥat] denir.

[ت و ح]

اَلتَّوْحُ [et-tevḥ] (لَوْحٌ [levḥ] vezninde) Müteheyyiᵓ ve āmāde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَاحَ لَهُ الشَّيْءُ يَتُوحُ تَوْحًا إِذَا تَهَيَّأَ

[ت ي ح]

اَلتَّيْحُ [et-teyḥ] (tā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Bu dahi müteheyyiᵓ ve āmāde olmak maᶜnāsınadır ki vāvī ve yāᵓī olur; yukālu: تَاحَ لَهُ الشَّيْءُ يَتِيحُ تَيْحًا إِذَا تَهَيَّأَ *Mişbāḥ*'ta سَهُلَ وَتَيَسَّرَ ᶜibāretiyle müfesser olmakla meᵓālleri birdir. Ve

تَيْحٌ [teyḥ] İki tarafa meyelān ederek yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَاحَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَمَايَلَ

اَلْإِتَاحَةُ [el-itāḥat] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Tehyiᵓe kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتَاحَهُ اللهُ فَأُتِيحَ أَيْ هَيَّأَهُ فَتَهَيَّأَ Ve tehyiᵓe-i ilāhīden murād takdīr olmakla ümmehāt-ı sāᵓirede تَقْدِيرٌ ile müfesserdir. Müᵓellif dahi مُتَاحٌ [mutāḥ] maᶜnāsında tasrīh eder.

اَلْمِتْيَحُ [el-mityaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol fodul kimseye denir ki üzerine lāzım olmayan beyhūde ve mālāyaᶜnīye dāᵓimā taᶜarruz eder ola, ᶜalā-kavlin dāᵓimā be-

liyyelere vākiᶜ olan kimseye denir. Ve şol ata denir ki şevk ve neşātından beri öte cevelān ve meyelān ederek yürür ola.

اَلتَّيَّاحُ [et-teyyāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلتِّيحَانُ [et-tīḥān] (tā’nın kesri ve meddiyle) ve

اَلتِّيَّحَانُ [et-tiyyeḥān] (tā’nın kesri ve yā-yı müşeddedenin fethiyle) Bunlar da مِتْيَحٌ [mityaḥ] maᶜnālarınadır.

اَلْمِتْيَاحُ [el-mityāḥ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kesīrü’l-hareke olup dāʾimā nā-sezā işlere taᶜarruz eden fodul ve küstāha denir. Ve emr-i mukadder maᶜnāsınadır.

اَلْمُتَاحُ [el-mutāḥ] (مُبَاحٌ [mubāḥ] vezninde) Bu dahi emr-i mukadder maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْرٌ مِتْيَاحٌ وَمُتَاحٌ أَيْ مُقَدَّرٌ

أَبُو التَّيَّاحِ [Ebu’t-Teyyāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Tābiᶜīnden Yezīd eḍ-Ḍubaᶜī künyesidir; Enes b. Mālik’ten rivāyet eylemiştir.

FASLU’S̱-S̱Āʾİ’L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَةِ)

[ث ح ح]

اَلثَّحْثَحَةُ [es̱-s̱aḥs̱eḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Şol boğuk sese ve hırıltıya denir ki boğazın ucunda küçük dilin yanında zuhūr eder. Müʾellifin beyānına göre ism-dir, lākin şārihin temsīline göre masdar-dır; o gūne savtla seslenmek maᶜnāsınadır; yukālu: فِي صَوْتِهِ ثَحْثَحَةٌ أَيْ فِيهِ بُحَّةٌ عِنْدَ اللَّهَاةِ

اَلثَّحْثَاحُ [es̱-s̱aḥs̱āḥ] S̱ā’nın fethiyle حَشْحَاشٌ [ḥas̱ḥās̱] maᶜnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: قَرَبٌ ثَحْثَاحٌ أَيْ حَشْحَاشٌ

[ث ع ج ح]

اَلْإِثْعِنْجَاحُ [el-is̱ᶜincāḥ] (إِفْعِنْلَالٌ [ifᶜinlāl] vezninde) Yağmur mütemādī birbiri üzere yağmakla sel olup akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِثْعَنْجَحَ الْمَطَرُ إِذَا سَارَ وَكَثُرَ وَرَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ب ح]

اَلْجَبْحُ [el-cebḥ] (cīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Kurᶜa ve kumar nevᶜinden aşık atmak maᶜnāsınadır ki bizim diyārlarda şeş oynamak taᶜbīr olunur; yukālu: جَبَحَ الْقَوْمُ بِكِعَابِهِمْ جَبْحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَوْا بِهَا لِيَنْظُرُوا أَيُّهَا يَخْرُجُ فَائِزًا Ve

جَبْحٌ [cebḥ] (cīm'in harekāt-ı selāsıyla) Arı kısmının bal yaptıkları kovana denir. Cemᶜi أَجْبُحٌ [ecbuḥ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve أَجْبَاحٌ [ecbāḥ] gelir.

[ج ح ح]

اَلْجَحُّ [el-caḥḥ] (cīm'in fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi yayıp döşemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَحَّ الشَّيْءَ جَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَسَطَهُ Ve

جَحٌّ [caḥḥ] Ekl eylemek maᶜnāsınadır, kemā se-yuzkeru; yukālu: جَحَّ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْجُحَّ

اَلْجُحُّ [el-cuḥḥ] (cīm'in zammıyla) Buruşuk küçük kavuna, ᶜalā-kavlin o gūne ebūcehl karpuzuna denir.

اَلْإِجْحَاحُ [el-icḥāḥ] (hemzenin kesriyle) Hāmil kısmının vazᶜ-ı hamli karīb olmakla karnı büyümek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَحَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَمَلَتْ فَأَقْرَبَتْ وَعَظُمَ بَطْنُهَا Ve bu mādde fi'l-asl yırtıcı cānverin ber-vech-i mezkūr olmasına mahsūs olup baᶜdehu taᶜmīm olunmuştur.

اَلْمُجِحُّ [el-muciḥḥ] Ondan ism-i fāᶜildir, sıfat-ı hāssadır; ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ كَلْبَةً كَانَتْ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مُجِحًّا فَعَوَى جِرَاؤُهَا فِي بَطْنِهَا"

اَلْجَحْجَحُ [el-caḥcaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

اَلْجَحْجَاحُ [el-caḥcāḥ] (خَشْخَاشٌ [ḫasḫās] vezninde) Bir kavmin seyyid ve zī-şānına denir. Cemᶜi جَحَاجِحُ [caḥāciḥ] ve جَحَاجِحَةٌ [caḥāciḥat] ve جَحَاجِيحُ [caḥācīḥ] gelir. Ve

جَحْجَحٌ [caḥcaḥ] Nākes ve bī-mürū'et şahsa denir, فَسْلٌ [fesl] maᶜnāsına.

اَلْجُحْجُحُ [el-cuḥcuḥ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) İri cüsseli koç koyuna denir.

اَلْجَحْجَحَةُ [el-caḥcaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir husūsun nihāyetine bālig olmağa saᶜy ve ibtidār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَحْجَحَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَقْصَاهُ وَبَادَرَ إِلَيْهِ Ve bir nesneden fārig olup geri durmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَحْجَحَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا كَفَّ عَنْهُ Ve bir nesneden korkmakla kaçınılıp geri dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَحْجَحَ عَنِ الْقِرْنِ إِذَا نَكَصَ

جَحْ جَحْ [caḥ caḥ] (cīmlerin fethi ve zammı ve ḥā'ların sükūnuyla) Koyun kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır.

[ج د ح]

اَلْمِجْدَحُ [el-micdaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) سَوِيقٌ [sevīḳ] yaᶜnī kavut dedikleri kavrulmuş buğdayı yā unu ezip bulayıp karıştıracak küçük tokmağa denir. Ve

مِجْدَحٌ [Micdaḥ] Menāzil-i kamerden Deberān dedikleri menzile denir, ᶜalā-kavlin bir küçük yıldız ismidir ki Deberān ile Süreyyā miyānında olur. Ve bu maᶜnāda mīm'in zammıyla da lügattir.

Şārihin beyānına göre kavl-i evvel ercahtır. Ve zikr olunan Deberān dedikleri yıldızlar cümle nücūmdan sonra tulūᶜ ederler. Ve li-hāzā مِجْدَحٌ [micdaḥ] ve حَادِي النُّجُومِ [ḥādi'n-nucūm] derler. حَادِي [ḥādī] sürücü demektir. Ve onlar Sevr burcunda

beş yıldızdır ki سَنَامُ الثَّوْرِ [senāmu'ṣ-ṣevr] dahi derler. Eyārın yirmi altısında tāliᶜ olup sukūtu teşrīnde olur. İntehā. Ve

مِجْدَحٌ [micdaḥ] Deveye mahsūs bir nevᶜ damga ismidir ki uyluklarına basılır.

اَلْإِجْدَاحُ [el-icdāḥ] (hemzenin kesriyle) Devenin uyluğuna مِجْدَحٌ [micdaḥ] dedikleri damga-yı mezkūr basmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْدَحَ الْإِبِلَ إِذَا وَسَمَهَا بِالْمِجْدَحِ Ve kavudu su ile ezip bulamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْدَحَ السَّوِيقَ إِذَا لَتَّهُ

اَلْمَجَادِيحُ [el-mecādīḥ] (mīm'in fethiyle) أَنْوَاءٌ [envāʾ] maᶜnāsınadır ki rukabāsı olan kevākib tulūᶜunda sākıt olan kevākibe denir, niteki نَوْءٌ [nevʾ] māddesinde beyān olundu. Şārih der ki müfredi مِجْدَحٌ [micdaḥ]tır, مِنْبَرٌ [minber] vezninde, yāʾ işbāᶜ olunmuştur; yukālu: أَرْسَلَتِ السَّمَاءُ مَجَادِيحَ الْغَيْثِ أَيِ الْأَنْوَاءَ

اَلْمَجْدُوحُ [el-mecdūḥ] (mīm'in fethiyle) Fasd olunmuş devenin kanına denir ki zamān-ı Cāhiliyyet'te sıkılıp kaht eyyāmında onu baᶜzı mahlūtātla tenāvül ederler idi.

اَلْجَدْحُ [el-cedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Sevīki su ile karıştırıp bulamak maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَحَ السَّوِيقَ جَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَتَّهُ

اَلْإِجْتِدَاحُ [el-ictidāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) جَدْحٌ [cedḥ] maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَدَحَ السَّوِيقَ بِمَعْنَى جَدَحَهُ

اَلتَّجْدِيحُ [et-tecdīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneye bir şeyʾ bulaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَّحَهُ تَجْدِيحًا إِذَا لَطَخَهُ

اَلْمُجَدَّحُ [el-muceddaḥ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Su katılmış nesneye denir; yukālu: شَرَابٌ مُجَدَّحٌ أَيْ مُخَوَّضٌ

جِدِحٌ [cidiḥ] (kesreteynle) Keçi kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır.

اَلْمِجْدَاحُ [el-micdāḥ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Sāhil-i bahr maᶜnāsınadır ki deniz yalısıdır. Ve bu mecāzdır, جَدْحٌ [cedḥ]-i sevīk maᶜnāsınndandır.

[ج ر ح]

اَلْجَرْحُ [el-cerḥ] (cīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yaralamak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَحَهُ جَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَلَمَهُ Ve kesb ü kār eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: جَرَحَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ *Esās*'ın beyānına göre bu maᶜnā mecāzdır, teʾsīr-i cārihten müsteᶜār olmakla aᶜmāl-i yed ü ricl ile olan iktisāba mahsūstur. ᶜAvāmil olan eydī vü ercül-i insāna جَوَارِحُ [cevāriḥ] ıtlākı dahi meksūbda teʾsīr ettiği ᶜalākasına mebnīdir. Ve bir kimseye kadh ve taᶜn yā şetm ile zebān-dırāzlık edip dil-āzār eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki cirāhāt-ı sināndan eşedd olur; yukālu: جَرَحَ فُلَانًا إِذَا سَبَعَهُ وَشَتَمَهُ Ve hākim, şāhidin kizb yāhūd fısk makūlesi töhmetten nāşī ᶜadāletini iskātla şehādetini redd eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: جَرَحَ الْقَاضِي شَاهِدًا إِذَا أَسْقَطَ عَدَالَتَهُ Ve

جَرْحٌ [cerḥ] Yaralanmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرِحَ الرَّجُلُ جَرْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَتْهُ جِرَاحَةٌ Ve şāhid merdūdü'ş-şehādet olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرِحَ الشَّاهِدُ إِذَا جُرِحَتْ شَهَادَتُهُ

اَلتَّجْرِيحُ [et-tecrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi yaralamak maᶜnāsınadır; kesreti yāhūd şiddeti mutazammındır; yukālu: جَرَّحَهُ تَجْرِيحًا بِمَعْنَى جَرَحَهُ

اَلْجُرْحُ [el-curḥ] (cīm'in zammıyla) İsmdir, yaraya denir. Cemᶜi جُرُوحٌ [curūḥ] gelir ve

nedret üzere أَجْرَاحٌ [ecrāḥ] gelir.

اَلْجِرَاحُ [el-cirāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) جِرَاحَةٌ [cirāḥat]ın cemᶜidir ki bu dahi yaraya denir.

اَلْجَرِيحُ [el-cerīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yaralı, مَجْرُوحٌ [mecrūḥ] maᶜnāsınadır. Müzekkere ve müennese vasf olur, zīrā faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūldür; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ جَرِيحٌ أَيْ مَجْرُوحٌ Cemᶜi جَرْحَى [cerḥā] gelir, قَتِيلٌ [ḳatīl] ve قَتْلَى [ḳatlā] gibi.

اَلْإِجْتِرَاحُ [el-ictirāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi aᶜmāl-i cevārihle iktisāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَحَ الرَّجُلُ إِذَا اكْتَسَبَ

اَلْجَوَارِحُ [el-cevāriḥ] جَارِحَةٌ [cāriḥat]ın cemᶜidir, كَوَاسِبُ [kevāsib] maᶜnāsınadır, مَكْسُوبٌ [meksūb]da te'sīri ᶜalākasıyla. Bu münāsebetle kısrak atlara ıtlāk olunur, netācla ashābına kesb-i māl eyledikleri için. Ve kesb ü kār eylemekte ālet olan aᶜzā-ı insānīye ıtlāk olunur ki murād أَيْدِي [eydī] ve أَرْجُلٌ [ercul]dür.

Mütercim der ki ağız da dāhildir, zīrā baᶜzı kavvāllar söz satıp akçe kazanırlar, nüdemā-yı kibār gibi. Ve taᶜyinci puştların kūnları dahi dāhildir, medhūl olduğu gibi. Ve şikārī olan yırtıcı kuşlara ve cānverlere dahi جَوَارِحُ [cevāriḥ] ıtlāk olunur. Ve ᶜArablar هَذِهِ النَّاقَةُ وَالْأَتَانُ مِنْ جَوَارِحِ الْمَالِ derler, شَابَّةٌ مُقْبِلَةُ الرَّحِمِ maᶜnāsına, yaᶜnī genç olmakla doğurup ashābına kesb-i māl eden devābdandır. Ve bu, maᶜnā-yı esbaktan şuᶜbedir.

اَلْإِسْتِجْرَاحُ [el-isticrāḥ] ᶜAyb ve fesād yaᶜnī maᶜyūb ve fāsid olmakla cerh ve redde müstehak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْرَحَ الشَّيْءُ إِذَا صَارَ مَعْيُوبًا وَفَاسِدًا

اَلْجَرَّاحُ [el-Cerrāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir recül ᶜalemidir.

[ج ر د ح]

اَلْجَرْدَحَةُ [el-cerdaḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Müellif der ki "zann ederim ki boyun uzatmak maᶜnāsınadır"; yukālu: جَرْدَحَ عُنُقَهُ كَأَنَّهُ أَطَالَهُ Şārih der ki bu lügati Ferrā' zikr edip maᶜnāsını tefsīr eylememiştir, ona binā'en müellif zann ile tefsīr eylemiştir.

اَلْجِرْدَاحُ [el-cirdāḥ] ve

اَلْجِرْدَاحَةُ [el-cirdāḥat] (cīm'lerin kesriyle) Başı sivrice tepelere denir. Başı yumru olmayıp söbü ve sivri olan kimseye مُجَرْدَحُ الرَّأْسِ [mucerdaḥu'r-re's] ıtlākı ona teşbīhledir.

[ج ز ح]

اَلْجَزْحُ [el-cezḥ] (cīm'in fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir kimse bir nesneye ilişmeyip doğru kendi işine gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَحَ الرَّجُلُ جَزْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَضَى لِحَاجَتِهِ Ve ᶜatiyye-i kesīre vermek, ᶜalā-kavlin bir kimseye danışmayarak hod-be-hod vermek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَحَ الرَّجُلُ لِفُلَانٍ إِذَا أَعْطَاهُ عَطَاءً جَزِيلاً أَوْ أَعْطَى وَلَمْ يُشَاوِرْ أَحَدًا Ve āhū ve ceyran kısmı yatağına girmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَحَتِ الظِّبَاءُ إِذَا دَخَلَتْ كِنَاسَهَا Ve yaprak silkmek için ağaca vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَحَ الشَّجَرَ إِذَا ضَرَبَهُ لِيَحُتَّ وَرَقَهُ Ve kendi mālından bir āher adama bir mikdār bölüp vermek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَحَ لَهُ مِنْ مَالِهِ جَزْحَةً أَيْ قَطَعَ لَهُ قِطْعَةً Ve

جَزْحٌ [cezḥ] Vergiye ıtlāk olunur, ᶜatiyye maᶜnāsına ki vasf bi'l-masdardır; yukālu: أَعْطَاهُ جَزْحًا جَزِيلاً أَيْ عَطِيَّةً كَثِيرَةً

اَلْجَزْحَةُ [el-cezḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Māldan bir kıtᶜaya denir.

اَلْجَزَحُ [el-cezaḥ] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve اَلْجَزِحُ [el-ceziḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Reʾy ve rüşd ve kiyāset derecesine bālig olan oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ جَزَحٌ وَجَزِحٌ إِذَا نَظَرَ وَتَكَايَسَ

[ج ط ح]

جِطِحْ [ciṭiḥ] (kesreteyn ve ḥā’nın sükūn üzere bināsıyla) قِرِّي [ḳirrī] maʿnāsına müstaʿmeldir ki قَرَارٌ [ḳarār]dan emr-i hāzır-ı müʾennestir, dur demektir. Bu kelimeyi kaçan keçi sağan kimse keçi serkeşlik eyledikte tekellüm ederler; ʿalā-kavlin küçük dişi kuzulara derler, keçiye denmez.

[ج ل ح]

اَلْجَلْحُ [el-celḥ] (cīm’in fethi ve lām’ın sükūnuyla) Davar ağacın yukarı dallarını kemirip kabuklarını soymak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَحَ الْمَالُ الشَّجَرَ جَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَعَى أَعَالِيَهُ وَقَشَرَهُ

اَلْجَوَالِحُ [el-cevāliḥ] (جَوَارِحُ [cevāriḥ] vezninde) Kargı kamışların ve hasır otlarının başlarından penbe gibi uçup giden nesnelere denir. جَالِحَةٌ [cāliḥat] müfredidir. Türkīde tozak taʿbīr olunur.

اَلْمُجَالَحَةُ [el-mucāleḥat] مُكَالَحَةٌ [mukāleḥat] vezninde ve mürādifidir ki azgışıp bedçehre izhār eylemektir ki mükāşefe maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: جَالَحَهُ أَيْ كَالَحَهُ Ve bir işi açıklamak maʿnāsınadır; yukālu: جَالَحَ بِالْأَمْرِ إِذَا جَاهَرَهُ Ve ʿadāveti ʿayān eylemek maʿnāsınadır ki açıktan düşmanlık eylemektir; tekūlu: جَالَحَنِي فُلَانٌ أَيْ كَاشَفَنِي بِالْعَدَاوَةِ Ve mükābere maʿnāsınadır; yukālu: جَالَحَهُ إِذَا كَابَرَهُ

اَلْمُجَالِحُ [el-mucāliḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana ıtlāk olunur. Ve kış eyyāmında süt verir olan nākaya ıtlāk olunur, kuvvet ve gazāretini keşf eylediği için. Cemʿi مَجَالِيحُ [mecālīḥ] gelir. Ve

مَجَالِيحُ [mecālīḥ] Şol kaht ve galā senelerine ıtlāk olunur ki davarları helāk eder ola.

اَلْمِجْلَاحُ [el-miclāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol celādetli dayangan nākaya denir ki kurak senelere tahammül edip sütünü çekmez ola.

اَلْجَلَحُ [el-celaḥ] (fethateynle) Başın iki cānibinde kıl eseri olmamak vech üzere kel olmak maʿnāsınadır ki gerek hılkī ve gerek ʿarazī olsun; yukālu: جَلِحَ الرَّجُلُ جَلَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ مُنْحَسِرَ الشَّعْرِ مِنْ جَانِبَيْ رَأْسِهِ O recüle أَجْلَحُ [eclaḥ] denir. Zemaḫşerī, başının önünde kıl olmayan ile ve Münīrī, başının önünün iki tarafında kıl olmayanla tefsīr eylemiştir.

اَلْمُجَلِّحُ [el-mucelliḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Ekūl kimseye ıtlāk olunur, kabı kel başa döndürdüğü için; yukālu: رَجُلٌ مُجَلِّحٌ أَيْ أَكُولٌ

اَلْمُجَلَّحُ [el-mucellaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ekl olunmuş nesneye ıtlāk olunur.

اَلْأَجْلَحُ [el-eclaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vech-i mezkūr üzere kel olan kişiye denir. Ve tepesi kubbeli olmayıp müsattah olan koçuya ve mihaffeye ıtlāk olunur. Ve etrāfında korkuluk taʿbīr olunan duvarı olmayıp küşāde olan dama ıtlāk olunur ki kārgīr büyūtta olur, yaz mevsiminde gece damlarda yatarlar. Kāle’ş-şārih: وَفِي الْحَدِيثِ ”مَنْ بَاتَ عَلَى سَطْحٍ أَجْلَحَ فَلَا ذِمَّةَ لَهُ“ أَيْ عَلَى سَطْحٍ لَمْ يُحَجَّرْ بِجِدَارٍ

اَلْجُلَّحُ [el-cullaḥ] (cīm’in zammıyla سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Boynuzsuz sığıra ıtlāk olunur; yukālu: بَقَرٌ جُلَّحٌ أَيْ بِلَا قُرُونٍ Ve gerçi

müʾellif vezn-i mezkūr ile takyīd eylemiş-tir, lākin ümmehāt-ı sāʾirede cīm'in zammı ve lām'ın sükūnuyla mazbūttur ki أَجْلَحُ [eclaḥ] ve جَلْحَاءُ [celḥāʾ] kelimelerinden cemʿdir; yukālu: ضَأْنٌ أَجْلَحُ وَبَقَرَةٌ جَلْحَاءُ وَبَقَرٌ جُلَّحٌ

اَلْجُلَاحُ [el-culāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Önüne ne gelirse süpürüp götürür olan sel suyuna ıtlāk olunur; yukālu: سَيْلٌ جُلَاحٌ أَيْ جُرَافٌ

اَلتَّجْلِيحُ [et-teclīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir şeyʾe tasmīm-i himmet ile ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّحَ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا أَقْدَمَ عَلَيْهِ وَصَمَّمَ Ve yırtıcı cānver bir nesne üzere hamle ve hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّحَ الْأَسَدُ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا حَمَلَ عَلَيْهِمْ

اَلْجِلْوَاحُ [el-cilvāḥ] (cīm'in kesriyle) Arz-ı vāsiʿaya denir.

جَلْحَاءُ [Celḥāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bağdād kazāsında bir karye ve Başra türābında bir mevziʿ adıdır.

اَلْجِلْحَاءَةُ [el-cilḥāʾet] (cīm'in kesriyle) Katʿā nesne inbāt eylemeyen kel yere denir.

اَلْجَلِيحَةُ [el-celīḥat] (cīm'in fethiyle) Aʿrāb kısmına mahsūs bir nevʿ taʿāmdır ki sāfī yağa süt sağıp karıştırırlar, göremez gibi olmakla ekl ederler.

اَلْجُلَيْحَاءُ [el-culeyḥāʾ] (غُبَيْرَاءُ [ġubeyrāʾ] vezninde) Ġaniyy kabīlesine mahsūs bir güne şiʿār ve ʿalāmettir ki şeb-hūnda birbirini onunla idrāk ederler.

اَلْجَلْمَحَةُ [el-celmeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tırāş eylemek maʿnāsınadır. Mīm'i zāʾidedir; yukālu: جَلْمَحَ رَأْسَهُ إِذَا حَلَقَهُ

[ج ل ب ح]

اَلْجِلْبِحُ [el-cilbiḥ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve zişt ve bed-likā kocakarıya denir.

[ج ل د ح]

اَلْجُلَادِحُ [el-culādiḥ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek uzun şeyʾe denir. Cemʿi جَلَادِحُ [celādiḥ] gelir cīm'in fethiyle, جُوَالِقٌ [cuvālik] ve جَوَالِقُ [cevālik] gibi.

اَلْجَلَنْدَحُ [el-celendaḥ] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Be-gāyet sakīl ve nā-tırāş ve nā-sāz kimseye denir.

اَلْجُلَنْدَحَةُ [el-culendeḥat] (cīm'in zammıyla) Kavī ve şedīd ve dayangan olan nākaya denir, erkeğine ıtlāk olunmaz; yukālu: نَاقَةٌ جُلَنْدَحَةٌ أَيْ صُلْبَةٌ شَدِيدَةٌ

[ج م ح]

اَلْجَمْحُ [el-cemḥ] (cīm'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلْجُمُوحُ [el-cumūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْجِمَاحُ [el-cimāḥ] (جِمَالٌ [cimāl] vezninde) Rākibi zabta kādir olmamak vechiyle at serkeş ve başı sert olup rākibini eslemez olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَحَ الْفَرَسُ جَمْحًا وَجُمُوحًا وَجِمَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اعْتَزَّ فَارِسَهُ وَغَلَبَهُ Ve hatun mutallaka değil iken zevcinden iznsiz akribāsı hānesine gitmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَمَحَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهِ إِلَى أَهْلِهَا قَبْلَ أَنْ يُطَلِّقَهَا Ve şitāb ve sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve aşık oynayan çocuk bir aşıkla āher aşığı vurup yerinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَحَ الصَّبِيُّ الْكَعْبَ بِالْكَعْبِ إِذَا رَمَاهُ حَتَّى أَزَالَهُ عَنْ مَكَانِهِ

اَلْجَمُوحُ [el-cemūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde)

Başı pek sert yavuz ata denir; yukālu: فَرَسٌ جَمُوحٌ إِذَا كَانَ يَعْتَزُّ فَارِسَهُ وَيَغْلِبُهُ Ve

جَمُوحٌ [Cemūḥ] Esmādandır. Ve Müslim b. ʿAmr el-Bāhilī feresinin ismidir. Ve

جَمُوحٌ [cemūḥ] Kendi heves ve hevāsına tābiʿ olup aslā nush ve terbiye ile red ve menʿi kābil olmayan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَمُوحٌ إِذَا كَانَ يَرْكَبُ هَوَاهُ فَلاَ يُمْكِنُ رَدُّهُ

اَلْجُمَّاحُ [el-cummāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Cenkten münhezim olmuş ʿaskere ıtlāk olunur ki red ve ircāʿları mümkin olmaz. جَامِحٌ [cāmiḥ] müfredidir. Ve

جُمَّاحٌ [cummāḥ] İsm olur, taʿlīm okuna denir ki temrensiz olup ve ucu fındık gibi topak olur, nişāndan geri merdūd olur. Ve melāʿib-i etfālden şol melʿabeye denir ki bir ağaç tepesine meyve kıstırıp onunla beynlerinde laʿb ederler. Ve şol nebāta denir ki حَلِيٌّ [ḥaliyy] ve صِلِّيَانٌ [ṣiliyyān] dedikleri ot gibi etrāfında yumuşak kılçıkları ve hūşe tarzında püskülleri ola, hülāsası tāze enginar şeklinde ola. Cemʿi جَمَامِيحُ [cemāmīḥ] gelir. Ve baʿzı eşʿārda zarūret için جَمَامِحُ [cemāmiḥ] gelmiştir.

جَمَّاحٌ [Cemmāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

جُمَيْحٌ [Cumeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

جُمَحُ [Cumaḥ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Esmā-i ricāldendir. Ve

جُمَيْحٌ [cumeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ālet-i tenāsüle denir. Ve

جُمَحُ [Cumaḥ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Benū Numeyr yurdunda bir dağın adıdır.

جِمْحٌ [Cimḥ] (cīm'in kesriyle) Esāmīdendir. ʿAbdullāh b. Cimḥ bir şāʿir-i ʿAbḳasī'dir, yaʿnī ʿAbdulḳays kabīlesindendir.

[ج ن ح]

اَلْجُنُوحُ [el-cunūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu. جَنَحَ إِلَيْهِ جُنُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا مَالَ إِلَيْهِ Ve bir adamın koluna dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: جَنَحَ فُلاَنًا إِذَا أَصَابَ جَنَاحَهُ Ve gece zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَنَحَ اللَّيْلُ إِذَا أَقْبَلَ Ve deveyi ağır yük basmakla geğreği şikest olmak maʿnāsınadır; yukālu: جُنِحَ الْبَعِيرُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا انْكَسَرَتْ جَوَانِحُهُ لِثِقَلِ حِمْلِهِ

اَلْإِجْتِنَاحُ [el-ictināḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir şeyʾe yāhūd bir tarafa meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَنَحَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى جَنَحَ Ve إِجْتِنَاحٌ فِي السُّجُودِ musallī secdede iki ellerinin ayalarına çöküp kollarını yere ferş eylemeyerek yerden yukarıca dirseklerini refʿ edip ve batnının iki tarafına kıstırmayarak koltuklarını koğuşça tutarak bi-ʿaynihi kanat şeklinde tutmak maʿnāsınadır ki bu vazʿ üzere emr-i şerʿī sādır olmuştur; yukālu: إِجْتَنَحَ السَّاجِدُ إِذَا اعْتَمَدَ عَلَى رَاحَتَيْهِ مُجَافِيًا لِذِرَاعَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشِهِمَا Ve nāka sürʿatle yürümek, ʿalā-kavlin şiddet-i sürʿat ü indifāʿından ayakları göğüsüne dokunarak tortop devşirilmiş gibi ensesi önüne dayanmak vech üzere yelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَنَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَسْرَعَتْ أَوْ كَانَ مُؤَخَّرُهَا مُسْنَدًا إِلَى مُقَدَّمِهَا لِشِدَّةِ انْدِفَاعِهَا Ve atta إِجْتِنَاحٌ [ictināḥ] dāʾimā bir yanına doğru meyl ve iʿtimād ederek seğirtmesinden ʿibārettir ki tek dizgin dedikleri at gibi ki kimi sağına ve kimi soluna iʿtimād ederek seğirtir; yukālu: يَجْتَنِحُ الْفَرَسُ إِذَا كَانَ حُضْرُهُ وَاحِدًا لِأَحَدِ شِقَّيْهِ يَجْتَنِحُ أَيْ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ فِي حُضْرِهِ

اَلْإِجْنَاحُ [el-icnāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

أَجْنَحَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ Ve bir nesneyi imāle kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْنَحَهُ إِذَا أَمَالَهُ

اَلْجَوَانِحُ [el-cevāniḥ] جَانِحَةٌ [cāniḥat]ın cemʿidir, gögüs tahtasının altında olan iki taraflı küçük kaburga kemiklerine denir ki geğrek taʿbīr olunur. Uçları eğrice olduğu baʿis-i tesmiyedir; ve minhu yukālu: هَذَا أَمْرٌ تُنْقِضُ مِنْهُ الْجَوَانِحُ وَهِيَ الضُّلُوعُ تَحْتَ التَّرَائِبِ مِمَّا يَلِي الصَّدْرَ

اَلْجَنَاحُ [el-cenāḥ] (cīm'in fethiyle) Kuşun kanadına denir. Ve insānın ellerine ıtlāk olunur. Cemʿi أَجْنِحَةٌ [ecniḥat] gelir ve أَجْنُحٌ [ecnuḥ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde. Kezālik insānın bāzūlarına ve koltuklarına ıtlāk olunur. Ve bir nesnenin bir cānibine ıtlāk olunur. Meselā derenin iki cānibine جَنَاحَيِ الْوَادِي ıtlāk olunur. Ve bir şey'in nefs ve hakīkatine ıtlāk olunur; yukālu: جَنَاحُ الشَّيْءِ أَيْ نَفْسُهُ Ve kanat şeklinde enli ve yassı dizilmiş inci dizisine denir ki āvīze ederler, ʿalā-kavlin mutlakan nizām-ı vāhid üzere dizilmiş diziye denir. Ve kenef ve himāye ve penāh maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فُلاَنٌ فِي جَنَاحِ فُلاَنٍ أَيْ فِي ذُرَاهُ وَكَنَفِهِ وَحِمَايَتِهِ Ve bir şey'in semt ve nāhiyesine ıtlāk olunur. Ve bir nesnenin bir tā'ifesine ve bir bölüğüne ıtlāk olunur. Ve bunda cīm'in zammıyla da cā'izdir. Ve pencereye ıtlāk olunur; yukālu: أَشْرَعَ فُلاَنٌ جَنَاحًا إِلَى الطَّرِيقِ أَيْ رَوْشَنًا وَمَنْظَرًا Ve

جَنَاحٌ [Cenāḥ] Ḥavferān b. Şerīk nām kimsenin feresi ismidir. Kezālik Benū Suleym cemāʿatinde bir feres ve Muḥammed b. Mesleme el-Enṣārī ve ʿUḳbe b. Ebī Muʿayṭ'ın feresleri adıdır. Ve bir recül ismidir. Ve

جَنَاحٌ [cenāḥ] Siyāh-çehre ʿavrete ıtlāk olunur. Ve ʿArablar, جَنَاحٌ [cenāḥ] kelimesini baʿzen kināye ve istiʿāre vechiyle istiʿmāl ederler. Meselā "Vatanlarından müfārakat edip gittiler" diyecek yerde رَكِبُوا جَنَاحَي الطَّائِرِ derler, فَارَقُوا أَوْطَانَهُمْ maʿnāsına. Ve bir kimse bir husūsta be-gāyet cidd ve saʿy ve ikdām eylese رَكِبَ جَنَاحَي النَّعَامَةِ derler ve "Sefer irādesindeyiz" diyecek yerde نَحْنُ عَلَى جَنَاحِ السَّفَرِ derler.

جَنَاحْ جَنَاحْ [cenāḥ cenāḥ] Mükerreren keçi kısmını sağmak için çağırmakta tekellüm olunur. Siyāh hatun maʿnāsından me'hūzdur.

ذُو الْجَنَاحَيْنِ [ẕu'l-cenāḥayn] İki kanat sāhibi demektir. Caʿfer b. Ebī Ṭālib radıyallāhu ʿanh hazretlerinin lakablarıdır. Ṭayyār gibi Mu'te melhamesinde küffār-ı Rūm ile mukātele edip iki kolları bürīde olduktan sonra şehīden tā'ir-i rūh-ı pür-fütūhları cānib-i ʿarş-ı berīne perīde olmakla Hazret-i Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem haklarında: "إِنَّ اللهَ قَدْ أَبْدَلَهُ بِيَدَيْهِ جَنَاحَيْنِ يَطِيرُ بِهِمَا فِي الْجَنَّةِ حَيْثُ يَشَاءُ" buyurmalarıyla ذُو الْجَنَاحَيْنِ ile mülakkab oldular.

ذُو الْجَنَاحِ [ẕu'l-cenāḥ] أَذْوَاءٌ [Eẕvā'] taʿbīr olunan mülūk-i Yemen'den Şemir b. Lehīʿa el-Ḥimyerī lakabıdır.

اَلْجُنَاحُ [el-cunāḥ] (cīm'in zammıyla) Günāh ve ism maʿnāsınadır. Tarīk-i haktan bāʿis-i meyl olduğu için; yukālu: لاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَيْ لاَ إِثْمَ Şārih der ki baʿzılar جُنَاحٌ [cunāḥ] günāh lafzından muʿarrebdir, dedi, lākin mercūhtur.

اَلْجِنْحُ [el-cinḥ] (cīm'in kesriyle) Bu dahi cānib ve çevre ve kenef ve himāye ve nāhiye maʿnālarınadır. Ve جِنْحُ اللَّيْلِ [cinḥu'l-leyl] geceden bir tā'ife ve mikdāra ıtlāk olunur, meyl ve zehābı için; ve bunda cīm'in zammıyla cā'izdir; yukālu: مَضَى

Ve جِنْحٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ طَائِفَةٌ مِنْهُ

جِنْحٌ [Cinḥ] bir recül ismidir.

اَلْجَنَّاحُ [el-Cennāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir sarāy-ı ʿazīm adıdır ki Ebū Mehdiyye nām kimse Baṣra’da binā eylemişti.

اَلتَّجَنُّحُ [et-tecennuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِجْتِنَاحٌ [ictināḥ] gibi, bu dahi musallī secdede kollarını yatırmayıp ve sıkıştırmayıp kanat tarzında tutmak maʿnāsınadır, niteki tasvīr olundu; yukālu: تَجَنَّحَ السَّاجِدُ بِمَعْنَى اجْتَنَحَ

[ج ن د ح]

جُنَادِحُ [Cunādiḥ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) İbn Meymūn’dur ki ashābdandır, Mıṣır fethinde bulunmuştur.

[ج و ح]

اَلْجَوْحُ [el-cevḥ] (cīm’in fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Karpuza denir, bittīh-i Şāmī gibi. Ve

جَوْحٌ [cevḥ] Masdar olur, istīsāl vechiyle helāk eylemek maʿnāsına; yukālu: جَاحَتْهُمُ السَّنَةُ تَجُوحُ جَوْحًا إِذَا أَهْلَكَتْهُمْ وَاسْتَأْصَلَتْهُمْ Ve yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: جَاحَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَلَ عَنِ الْمَحَجَّةِ

اَلْإِجَاحَةُ [el-icāḥat] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِجْتِيَاحُ [el-ictiyāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da istīsāl vechiyle helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَاحُوهُمْ وَاجْتَاحُوهُمْ أَيْ أَهْلَكُوهُمْ وَاسْتَأْصَلُوهُمْ

اَلْجَائِحَةُ [el-cāʾiḥat] (رَائِحَةٌ [rāʾiḥat] vezninde) Devābb ve mevāşī kısmını ihlāk ve istīsāl eyleyen āfet ve şiddete denir; yukālu: جَاحَتْهُمُ الْجَائِحَةُ

اَلْمِجْوَحُ [el-micvaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Her şeyʾi istīsāl vechiyle helāk eden nesneye denir.

اَلْجَاحُ [el-cāḥ] Perdeye denir, سِتْرٌ [sitr] maʿnāsına. Aslı جَائِحٌ idi. Mestūru bi’t-tamām setr eylediği için ıtlāk olundu.

اَلْأَجْوَحُ [el-ecvaḥ] (أَجْوَفُ [ecvef] vezninde) Mutlakan vāsiʿ nesneye denir. Cemʿi جُوحٌ [cūḥ] gelir cīm’in zammıyla.

اَلتَّجْوِيحُ [et-tecvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ayağı taşırkatıp fersūde kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: جَوَّحْتُ رِجْلِي أَيْ أَخْفَيْتُهَا

FASLU'L-ḤĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح د ح]

اَلْحُدُحَّةُ [el-ḥuduḥḥat] (عُتُلَّةٌ [ʿutullet] vezninde) Bodur hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حُدُحَّةٌ أَيْ قَصِيرَةٌ

[ح ر ح]

اَلْحِرُ [el-ḥir] (ḥā'nın kesri ve rā'nın tahfīf ve teşdīdiyle) ve

اَلْحِرَةُ [el-ḥiret] (hā'yla) Hatunun fercine denir. Bunların aslı حِرْحٌ [ḥirḥ] idi, āhirde hā ile rūsbī ferci gibi kesret-i istiʿmālden tahfīf olundu. Cemʿinde aslı üzere أَحْرَاحٌ [aḥrāḥ] denir ve حِرُونَ [ḥirūn] denir, لِدُونَ [lidūn] ve مِئُونَ [mi'ūn] gibi. Ve nisbetinde حِرِيٌّ [ḥiriyy] denir ve حِرَحِيٌّ [ḥireḥiyy] denir ḥā'nın kesri ve rā'nın fethiyle, يَدَوِيٌّ [yedeviyy] ve عَدَوِيٌّ [ʿadeviyy] gibi. Ve حَرِحٌ [ḥariḥ] dahi derler, سَتِهٌ [setih] dedikleri gibi. Ve سَتِهٌ [setih] büyük kıçlı demek olmakla حِرِيٌّ [ḥiriyy] ve حِرَحِيٌّ [ḥireḥiyy] ki mensūblardır, ferci büyük hatun demektir. Ve حَرِحٌ [ḥariḥ] ki كَتِفٌ [ketif] veznindedir, ferc düşkünü olan nā-bekār kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حَرِحٌ أَيْ حَرِيصٌ عَلَى الْحِرِ

اَلْحَرْحُ [el-ḥarḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Hatunun fercine dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَحَ الْمَرْأَةَ حَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَ حِرَهَا

اَلْمَحْرُوحَةُ [el-maḥrūḥat] Fercine dokunulmuş hatuna denir.

[ح ن ح]

حِنْحْ [ḥinḥ] (ḥā'nın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Koyun ve keçi kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır.

[ح ي ح]

اَلْحِيحَاءُ [el-ḥīḥā'] (ḥā'nın kesriyle) Bir kelimedir ki kütüb-i sarfta حَاحَيْتُ حِيحَاءً ʿibāretiyle temsīl olunup lākin tefsīr-i maʿnāsına taʿarruz eylemediler. Ve Aḫfeş dedi ki bunun عَاعَيْتُ عِيعَاءً ve هَاهَيْتُ هِيهَاءً kelimelerinden gayrı nazīri yoktur.

Şārih der ki حِيحَاءٌ [ḥīḥā'] mufāʿaleden masdar-ı sānīdir, عِيعَاءٌ [ʿīʿā'] ve هِيهَاءٌ [hīhā'] gibi asvāttan mutasarrıftır. عِيعَاءٌ [ʿīʿā'] koyun kısmını عِي عِي diyerek sürmek ve هِيهَاءٌ ki hemze ile هِأْهَاةٌ [hi'hāt] dahi denir, deveyi ʿalef yemeğe هِي هِي diye çağırmak yāhūd هَا هَا diye sürmekten hikāye olmakla حِيحَاءٌ [ḥīḥā'] dahi tekeyi yāhūd hımārı suya çağırmaktan hikāyedir, niteki mü'ellif māddelerinde beyān eylemiştir.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب ح]

اَلتَّذْبِيحُ [et-tedbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Rükūʿ heyʾetinde arkayı bast edip başı aşağıya doğru pek eğmek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّحَ الرَّجُلُ تَدْبِيحًا إِذَا بَسَطَ ظَهْرَهُ وَطَأْطَأَ رَأْسَهُ Ve bu hımār duruşudur; ve minhu'l-hadīsu: "نَهَى أَنْ يُدَبِّحَ الرَّجُلِ فِي الرُّكُوعِ كَمَا يُدَبِّحُ الْحِمَارُ" Ve zelīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا ذَلَّ Ve mantar ve yer elması toprak altında kabarmakla toprak domalıp kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّحَتِ الْكَمْأَةُ إِذَا انْتَفَخَتْ عَنْهَا الْأَرْضُ وَمَا ظَهَرَتْ Baʿzı nüshada إِنْتَفَخَ ʿunvānında olmakla tezkīri تُرَابٌ [turāb] iʿtibārıyla olur. Ve

تَدْبِيحٌ [tebdīḥ] Bir kimse dāʾimā hānesine mülāzım olup tekāʿüd sipāhīsi gibi taşra çıkmaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّحَ الرَّجُلُ فِي بَيْتِهِ إِذَا لَزِمَهُ فَلَمْ يَبْرَحْ

اَلْإِنْدِبَاحُ [el-indibāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) تَدْبِيحٌ [tedbīḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلدِّبِّيحُ [ed-dibbīḥ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Ehad ve ferd maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِالدَّارِ دِبِّيحٌ أَيْ أَحَدٌ Ve cīm'le دِبِّيجٌ [dibbīc] dahi bu maʿnāyadır ve makām-ı nefye mahsūslardır.

اَلْمُدَبِّحَةُ [el-mudebbiḥat] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṡet] vezninde) Arkası kamburlanmış kumluğa ıtlāk olunur; yukālu: رَمْلَةٌ مُدَبِّحَةٌ أَيْ حَدْبَاءُ Cemʿi مَدَابِحُ [medābiḥ] gelir. Gerçi müʾellifin ve şārihin zabt ve takyīdleri üzere sebt olundu, lākin vezn-i mezbūrun cemʿi kıyāsa muhāliftir. Ve ʿArabların أَكَلَ مَالَهُ بِأَبْدَحَ وَدُبَيْدَحَ kavlleri "ب،د،ح" māddesinde beyān olundu.

[د ح ح]

اَلدَّحُّ [ed-daḥḥ] (dāl'ın fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi toprağa gömüp saklamak maʿnāsınadır; yukālu: دَحَّ الشَّيْءَ فِي الْأَرْضِ دَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَسَّهَا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَحَّ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve bir kimseyi kakıp kafāsı üzere yere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: دَحَّ فُلَانًا إِذَا دَعَّهُ فِي قَفَاهُ Ve bu maʿnādandır ki ʿArablar دَعْهَا مَعَهَا diyecek yerde دَحًّا مَحًّا derler, yaʿnī "O hatunu mevcūdu ve der-ʿuhdesi olan emvāl ve eşyāsıyla terk ve ferāgat kıl." Şārih der ki aslı دَعْهَا مَعَهَا olmak dahi muhtemeldir, lügat-ı Saʿdiyyede ʿayn ḥā'ya kalb olunur ve mücāneset için hāʾ dahi ḥā'ya kalb olunmuş olur.

اَلْإِنْدِحَاحُ [el-indiḥāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne yayvanlanıp bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَحَّ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ

اَلدَّحْدَاحُ [ed-daḥdāḥ] ve

اَلدَّحْدَاحَةُ [ed-daḥdāḥat] (dāl'ların fethiyle) ve

اَلدَّحْدَحُ [ed-daḥdaḥ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

اَلدُّحَادِحُ [ed-duḥādiḥ] (dāl'ın zammıyla) ve

اَلدُّحَيْدِحَةُ [ed-duḥaydiḥat] (tasgīr bünyesiyle) ve

اَلدَّوْدَحُ [ed-devdaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلدَّحْدَحَةُ [ed-daḥdaḥat] (صَحْصَحَةٌ [ṣaḥṣaḥat] vezninde) Pek kısa boylu bodur kişiye denir.

اَلدَّحُوحُ [ed-daḥūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) İri cüsseli tenū-mend ʿavrete ve nākaya denir.

دِحِنْدِحٌ [diḥindiḥ] (dāl'ların kesriyle) Bir küçük böcek adıdır. Ve sıbyāna mahsūs bir laᶜib ismidir. Birikip vazᶜ-ı maᶜhūd üzere دِحِنْدِحٌ دِحِنْدِحٌ derler, biri hatā ederse bir ayağı üzere yedi kerre sekerek dolanır.

دِحْ دِحْ [diḥ diḥ] (dāl'ların kesri ve ḥā'ların sükūnuyla)

دِحٍ دِحٍ [diḥin diḥin] (ḥā'ların tenvīnleriyle) Birer kelimedir ki bir nesneyi bir takrīble ikrār eden kimseye söylenir, "ikrār eyledin min-baᶜd epsem ol, çabalama fā'idesi yoktur" mevkiᶜinde söylerler; yukālu li'l-mukirri: دِحْ دِحْ وَدِحٍ دِحٍ أَيْ أَقْرَرْتَ فَاسْكُتْ

[د د ح]

اَلدَّوْدَحَةُ [ed-devdeḥat] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَوْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ

[د ر ح]

اَلدَّرْحُ [ed-derḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Defᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرَحَهُ دَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ

اَلدَّرَحُ [ed-deraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Pek kocamak maᶜnāsınadır; yukālu: دَرِحَ الرَّجُلُ دَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَرِمَ

اَلدَّرِحُ [ed-deriḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ondan sıfattır, müzekker ve mü'ennese vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَنَاقَةٌ دَرِحٌ أَيْ هَرِمَةٌ

اَلدِّرْحَايَةُ [ed-dirḥāyet] (dāl'ın kesriyle) Karnı büyük şişman bodura denir; yukālu: رَجُلٌ دِرْحَايَةٌ أَيْ قَصِيرٌ سَمِينٌ بَطِينٌ

[د ر ب ح]

اَلدَّرْبَحَةُ [ed-derbeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir korku sebebiyle seğirtip kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا مِنْ فَزَعٍ Ve başı aşağıya pek eğmekle beli kamburlatıp büğrültmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا حَنَى ظَهْرَهُ وَطَأْطَأَ رَأْسَهُ Ve tezellül eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْبَحَ فُلَانٌ إِذَا تَذَلَّلَ

[د ر د ح]

اَلدِّرْدِحُ [ed-dirdiḥ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir şey'e düşkün, harīs olan kimseye denir. Ve pek pīr-i fānī olan ᶜacūza, kezālik recüle denir; tezkīr ve te'nīsi müsāvīdir; yukālu: شَيْخٌ وَعَجُوزٌ دِرْدِحٌ أَيْ هِمٌّ

اَلدِّرْدِحَةُ [ed-dirdiḥat] (hā'yla) Tūl ve ᶜarzı berāber olan ᶜavrete denir ki kaplumbağa hey'etinde olur. Cemᶜi دَرَادِحُ [derādiḥ] gelir. Ve şol nākaya denir ki pek kocalıktan bi'l-cümle dişleri gidip çenesi çenesine yapışmış ola.

[د ل ح]

اَلدَّلْحُ [el-delḥ] (dāl'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) İnsān ve hayvān ağır yük altında adımları açamayıp hurde hurde emekleyerek yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: دَلَحَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ دَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَشَى بِحِمْلِهِ مُنْقَبِضَ الْخَطْوِ لِثِقَلِهِ

اَلدَّلُوحُ [ed-delūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yağmuru çok buluta denir; yukālu: سَحَابَةٌ دَلُوحٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَاءِ Cemᶜi دُلُحٌ [duluḥ] gelir zammeteynle, قَدُومٌ [ḳadūm] ve قُدُمٌ [ḳudum] gibi.

اَلدَّالِحُ [ed-dāliḥ] Bu dahi o maᶜnāyadır; yukālu: سَحَابٌ دَالِحٌ أَيْ كَثِيرُ الْمَاءِ Cemᶜi دُلَّحٌ [dullaḥ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde ve دَوَالِحُ [devāliḥ] gelir, كَوَاهِلُ [kevāhil] gibi.

اَلتَّدَالُحُ [et-tedāluḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) İki kimse bir ağır şey'e bir ağaç geçirip berāberce götürmek maᶜnāsınadır, sırık hammāllarının fıçı ve yağ yedeği götürdükleri gibi; yukālu: تَدَالَحَاهُ فِيمَا بَيْنَهُمَا إِذَا حَمَلَاهُ عَلَى عُودٍ

دَوْلَحُ [Devlaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir hatun adıdır.

اَلدُّلَحُ [ed-dulaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Çok terleyen ata denir; yukālu: فَرَسٌ دُلَحٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْعَرَقِ

[د ل ب ح]

اَلدَّلْبَحَةُ [ed-delbeḥat] دَرْبَحَةٌ [derbeḥat] vezninde ve mürādifidir ki başını eğip belini kamburlatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَلْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا حَنَى ظَهْرَهُ وَطَأْطَأَهُ يَعْنِي رَأْسَهُ

[د م ح]

اَلتَّدْمِيحُ [et-tedmīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Başı aşağıya pek eğmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَحَ الرَّجُلُ تَدْمِيحًا إِذَا طَأْطَأَ رَأْسَهُ

اَلدَّمَحْمَحُ [ed-demaḥmaḥ] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Yuvalak düz nesneye denir, top güllesi gibi.

[د م ل ح]

اَلدَّمْلَحَةُ [ed-demleḥat] دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde ve mürādifidir ki yuvarlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَمْلَحَ الْحَجَرَ إِذَا دَحْرَجَهُ

اَلدُّمْلُحَةُ [ed-dumluḥat] (dāl’ın ve mīm’in zammıyla) İri cüsseli, etine dolu, tıknaz topaç hatuna denir.

[د ن ح]

اَلدُّنُوحُ [ed-dunūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Zelīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَنَحَ الرَّجُلُ دُنُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ذَلَّ

اَلتَّدْنِيحُ [et-tednīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) دُنُوحٌ [dunūḥ] maʿnāsınadır.

اَلدِّنْحُ [ed-dinḥ] (dāl’ın kesriyle) Naṣārā tāʾifesine mahsūs bir paskalya adıdır.

Şāriḥ der ki gerçi bunu ʿArab tekellüm ederler, lākin ʿArabiyyeti maznūndur. Mütercim der ki lafz-ı mezbūr Süryānīdir, kānūn-ı sānīnin altıncı gününe denir ki onda Naṣārā tāʾifesi haçlarını suya bırakırlar ve o gün paskalyaları olmakla ona ıtlāk olunur. Süryānīde tulūʿ maʿnāsınadır ki murād Ürdün nehrinden tulūʿ-ı Hazret-i ʿĪsā’dır.

[د ن ب ح]

اَلدُّنْبُحُ [ed-dunbuḥ] (سُنْبُلٌ [sunbul] vezninde) Bed-hūy ve bed-mizāc kimseye denir.

[د و ح]

اَلدَّاحُ [ed-dāḥ] (رَاحٌ [rāḥ] vezninde) Münakkaş çocuk oyuncağına denir ki onunla çocukları avutup eğlendirirler; ve minhu: ‟اَلدُّنْيَا دَاحَةٌ‘‘ وَهُوَ نَقْشٌ يُلَوَّحُ لِلصِّبْيَانِ يُعَلَّلُونَ بِهِ Ve birkaç kat kaytan makūlesinden örülmüş bileziğe denir ki nisvān bilekçelerine geçirirler. Ve خَلُوقٌ [ḫalūḳ] dedikleri tībe denir ki Ḥicāz’da müteʿāreftir. Ve öküz makūlesinin sırtlarında olan alacalığa ve hutūt-ı münakkaşaya denir.

اَلدَّوْحَةُ [ed-devḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Ulu ağaca denir, şecere-i ʿazīme maʿnāsına. Cemʿ-i cinsi دَوْحٌ [devḥ] gelir.

اَلدَّوْحُ [ed-devḥ] (dāl’ın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) İnsānın karnı büyüyüp aşağı sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: دَاحَ بَطْنُهُ يَدُوحُ دَوْحًا إِذَا عَظُمَ بَطْنُهُ وَاسْتَرْسَلَ Ve ağaç büyüyüp ululanmak maʿnāsınadır; yukālu: دَاحَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا عَظُمَتْ

اَلدَّائِحَةُ [ed-dāʾiḥat] (رَائِحَةٌ [rāʾiḥat] vezninde) Büyüyüp ululanmak üzere olan şecereye denir.

اَلْإِنْدِيَاحُ [el-indiyāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi karın büyüyüp aşağı sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَاحَ بَطْنُهُ بِمَعْنَى دَاحَ

اَلتَّذْوِيحُ [et-tedvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّحَ فُلَانٌ

مَالَهُ إِذَا فَرَّقَهُ

[د ي ح]

اَلدَّيْحَانُ [ed-deyḥān] (رَيْحَانٌ [reyḥān] vezninde) Çekirgeye denir, جَرَادٌ [cerād] gibi.

FASLU'Z-ẔĀLİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ ب ح]

اَلذَّبْحُ [ez-ẕebḥ] (ẕāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

اَلذَّبَاحُ [ez-ẕebāḥ] (ẕāl'ın fethiyle) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَحَ الشَّيْءَ ذَبْحًا وَذَبَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهُ Asl maʿnā-yı mevzūʿu budur. Ve bir nesneyi yarıp ayırmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ذَبَحَهُ إِذَا فَتَقَهُ Ve boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَحَ الشَّاةَ إِذَا نَحَرَهَا Ve bir kimsenin sakalı çenelerinde ve alt dudağının altında bitmeyip hemān eneği altında boğazına doğru bitip sarkık olursa: ذَبَحَتِ اللِّحْيَةُ فُلاَنًا derler, gūyā ki lihye bıçak gibi yāhūd eser-i zebh gibi boğazında nābit ve nümāyān olmuştur. O kimseye kursağından sakallı taʿbīr olunur. Müʾellifin burada فَهُوَ مَذْبُوحٌ بِهَا kavli bu maʿnāya müteʿalliktir, بِهَا zamīri لِحْيَةٌ [liḥyet]e rāciʿdir. Ve

ذَبْحٌ [ẕebḥ] Boğmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ذَبَحَهُ إِذَا خَنَقَهُ Ve küp makūlesini yarıp delmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ذَبَحَ الدَّنَّ إِذَا بَزَلَهُ

اَلذِّبْحُ [ez-ẕibḥ] (ẕāl'ın kesriyle) Boğazlanacak hayvāna denir, kurbānlık koyun gibi. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ﴾ وَهُوَ مَا يُذْبَحُ

اَلذُّبَحُ [ez-ẕubaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلذِّبَحُ [ez-ẕibaḥ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir nevʿ mantar adıdır, murād beyāz nevʿidir. Ve

ذُبَحٌ [ẕubaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Yaban havucuna denir, cezer-i berrī maʿnāsına. Ve bir başka nebāt adıdır.

اَلذَّبِيحُ [ez-zebīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Boğazlanmış hayvān, مَذْبُوحٌ [mezbūḥ] maᶜnāsınadır; faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūldür. Ve galebe-i ismiyyeti müʾennesinde hāʾ idhālini mūcib olmuştur. Ve hacc-ı şerīfte ve kurbān bayramında kurbān eylemeğe salāhiyyeti olan hayvāna denir ki bıçağa gelir hayvān taᶜbīr olunur. Ve

ذَبِيحٌ [Zebīḥ] İsmāᶜīl ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin lakablarıdır. Kıssaları maᶜlūmdur: "أَنَا ابْنُ الذَّبِيحَيْنِ" hadīsinde biri müşārün'ileyh ve birisi Hazret-i Resūl-i ekrem'in pederleri ᶜAbdullāh b. ᶜAbdulmuṭṭalib cenāblarıdır. ᶜAbdulmuṭṭalib'in evlād-ı zükūru olmamakla on nefere bālig oldukta birini kurbān eylemek üzere nezr ve ᶜahd eylemişti. Baᶜdehu evlād-ı matlūbeye nāʾil olup onuncusu ᶜAbdullāh olmakla nezrine vefā eylemek cihetiyle zebh murād eyledikte baᶜzı ᶜukalā delāletiyle onar deve ile kurᶜa edip onuncu defᶜada deve olmak üzere zuhūr eylemekle fidā tarīkiyle yüz deve kurbān eyledi. Bu mülābese ile ona dahi Zebīḥ ıtlāk olundu.

اَلْإِذِّبَاحُ [el-izzibāḥ] (hemzenin ve zāl-ı müşeddedenin kesriyle) Kurbānlık koyun edinmek maᶜnāsınadır. Ve bu iftiᶜāl bābındandır, tā-i iftiᶜāl zāl'e kalb ve idgām olunmuştur; yukālu: إِذَّبَحَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ ذَبِيحًا

اَلتَّذَابُحُ [et-tezābuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Nās birbirini zebh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَذَابَحَ الْقَوْمُ إِذَا ذَبَحَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْمَذْبَحُ [el-mezbaḥ] (مَقْتَلٌ [maktel] vezninde) İsm-i mekāndır, bismil-gāh maᶜnāsına, kınnāre taᶜbīr olunur. Ve yerde olan şol yarığa ıtlāk olunur ki bir karış mikdārı ola. Cemᶜi مَذَابِحُ [mezābiḥ] gelir.

اَلْمِذْبَحُ [el-mizbaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Boğazlayacak bıçağa denir.

اَلذُّبَّاحُ [ez-zubbāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Ayak parmaklarının iç yüzlerinde ᶜārız olan yarıklara denir ki pek elem verir. Ve bunda غُرَابٌ [ġurāb] vezninde lügattir.

اَلذُّبَاحُ [ez-zubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Semmiyyetli bir nebāt adıdır. Ve bir vecaᶜ ismidir ki boğazda hādis olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَذَابِحُ [el-mezābiḥ] (mīm'in fethiyle) مَذْبَحٌ [mezbaḥ]ın cemᶜidir ki ism-i mekāndır. Ve

مَذَابِحُ [mezābiḥ] Mihrāblara ve maksūrelere ki Naṣārā maᶜābidlerinde olur ve Naṣārā kitāb-hānelerine ıtlāk olunur, mahāll-i kurbiyyet oldukları için. Ve bu ıtlāk kable'l-İslām'dır.

اَلذَّابِحُ [ez-zābiḥ] Devenin boynunun yassılığından boğazı üzere basılır bir dāg yāhūd bir dāglağı ismidir. Ve şol kıllara ve tüylere ıtlāk olunur ki damakla hulkūmdan zebh olunacak mahallin aralığında nābit olur.

سَعْدُ الذَّابِحُ [Saᶜdu'z-Zābiḥ] Felekte iki berrāk kevkebdir ki menāzil-i kamerdendir. Miyāneleri bir zirāᶜ mikdārı ve birinin gūyā ki boğazında bir küçük kevkeb vardır ki gūyā onu zebh eder şeklinde merʾīdir.

ذُبْحَانُ [Zubḥān] (عُثْمَانُ [ᶜuṣmān] vezninde) Yemen'de bir beldedir. Ve bir cemāᶜat adıdır. Ve ashābdan ᶜUbeyd b. ᶜAmr'ın ceddi ismidir.

اَلتَّذْبِيحُ [et-tezbīḥ] تَدْبِيحٌ [tedbīḥ] vezninde ve mürādifidir ki rükūᶜ heyʾetinde başı pek aşağıya eğmek maᶜnāsınadır. Kāle'ş-

şārih ve minhu'l-hadīsu ennehu ʿaleyhi's-selām: "نَهَى عَنِ التَّذْبِيحِ فِي الصَّلَاةِ" وَالْمَشْهُورُ بِالدَّالِ الْمُهْمَلَةِ ke-mā zukire.

اَلذُّبَحَةُ [ez-zubeḥat] (ẕāl'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلذِّبَحَةُ [ez-zibeḥat] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) ve

اَلذِّبْحَةُ [ez-zibḥat] (ẕāl'ın kesriyle كِسْرَةٌ [kisret] vezninde) ve

اَلذِّبَاحُ [ez-zibāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلذُّبَاحُ [ez-zubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ki bu tekrārdır) Boğazda hādis olur bir vecaʿ adıdır, ʿalā-kavlin baʿzı esbāb ʿārızasıyla māddesi kandır ki boğazda müctemiʿ olmakla boğaz şişip ʿalīli hunk ve ihlāk eder. Ve bu خُنَاقٌ [ḫunāḳ] envāʿından hunāk-ı kelbīdedikleridir.

[ذ ح ح]

اَلذَّحُّ [ez-zaḥḥ] (ẕāl'ın fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) El ayasıyla vurmak maʿnāsınadır, yukālu: ذَحَّ فُلَانًا ذَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْكَفِّ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَحَّهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَحَّ الْحَطَبَ إِذَا شَقَّهُ Ve bir nesneyi dövüp hurd etmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَحَّ الْفُلْفُلَ إِذَا دَقَّهُ

اَلذَّحْذَحَةُ [ez-zaḥzeḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Adımları sık sık atarak sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: ذَحْذَحَ الرَّجُلُ إِذَا قَارَبَ خَطْوَهُ مَعَ سُرْعَةٍ Ve yel toprağı tozutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَحْذَحَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ إِذَا سَفَتْهُ

اَلذَّوْذَحُ [ez-zevzeḥ] (كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) Beli gevşek adama denir ki kable'l-īlāc inzāl eder ola, ʿalā-kavlin ʿinnīn ve bī-rücūliyyet olana denir.

اَلذُّحْذُحُ [ez-zuḥzuḥ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلذَّحْذَاحُ [ez-zaḥzāḥ] (حَشْحَاشٌ [ḥaşḥāş] vezninde) Karnı büyük bodura denir.

[ذ ر ح]

اَلذُّرَّاحُ [ez-zurrāḥ] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) ve

اَلذُّرُّوحُ [ez-zurrūḥ] (قُدُّوسٌ [ḳuddūs] vezninde)

اَلذِّرِّيحُ [ez-zirrīḥ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) ve

اَلذَّرُّوحُ [ez-zerrūḥ] (سَفُّودٌ [seffūd] vezninde) ve

اَلذَّرُوحُ [ez-zerūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ve

اَلذُّرَاحُ [ez-zurāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلذُّرَّحُ [ez-zurraḥ] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) ve

اَلذَّرِيحَةُ [ez-zerīḥat] (كَنِيسَةٌ [kenīset] vezninde) ve

اَلذُّرْنُوحُ [ez-zurnūḥ] (ẕāl'ın ve nūn'un zammıyla) ve

اَلذُّرْحُوحُ [ez-zurḥūḥ] (ذُرْنُوحٌ [zurnūḥ] vezninde) ve

اَلذُّرَحْرَحُ [ez-zuruḥruḥ] (ẕāl'ın ve rā'ların zammıyla ve rā'ların fethiyle فُعَلْعَلٌ [fuʿulʿul] vezninde ve rā-yı sāniyenin teşdīdiyle lügattir) Bir kırmızı böcek ismidir ki siyāh siyāh noktaları vardır, zübāb gibi tayerān eder ve semūmdandır; Türkīde kuduz böceği dedikleridir. Cemʿi ذَرَارِيحُ [zerārīḥ] gelir.

اَلذَّرْحُ [ez-zerḥ] (جَرْعٌ [cerʿ] vezninde) Taʿāma zikr olunan böceği katmak maʿnāsınadır ki tesmīm için ederler; yukālu. ذَرَحَ الطَّعَامَ ذَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ

الذَّرَاحَ فِيهِ Ve bir nesneyi yele tutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَحَ الشَّيْءَ فِي الرِّيحِ إِذَا ذَرَّاهُ

اَلتَّذْرِيحُ [et-teẕrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi taʿāma kuduz böceği katmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَّحَ الطَّعَامَ بِمَعْنَى ذَرَحَ Ve yeni tulumu rāyihası gidip tayyib olmak için çamur ile sıvamak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَّحَ الْإِدَاوَةَ إِذَا طَلاَهَا بِالطِّينِ لِتَطِيبَ رَائِحَتُهَا

اَلذَّرِيحِيُّ [eẕ-ẕerīḥiyy] (وَزِيرِيٌّ [vezīriyy] vezninde) Pek çok kırmızı demektir, أَحْمَرُ [aḥmer] lafzını müʾekkididir, mādde-i mezkūreden meʾhūzdur; yukālu: أَحْمَرُ ذَرِيحِيٌّ أَيْ أُرْجُوَانٌ

اَلذَّرِيحُ [eẕ-ẕerīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Alçak dağlara denir, هِضَابٌ [hiḍāb] maʿnāsına. Müfredi ذَرِيحَةٌ [ẕerīḥat]tır hā’yla.

ذَرِيحٌ [Ẕerīḥ] Bir erkek deve adıdır, إِبِلٌ ذَرِيحِيَّاتٌ [ibilun Ẕerīḥiyyāt] ona mensūblardır. Ve bir cemāʿatin pederi ismidir. Ve bir cemāʿat adıdır.

ذُرَيْحٌ [Ẕureyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥimyer kabīlesinden bir muhaddis adıdır.

اَلذَّرَحُ [eẕ-ẕeraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Bir şecer adıdır, ondan deveye semer ittihāz ederler.

ذُرَحُ [Ẕuraḥ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Yezīdu’s-Sekūnī nām şāʿirin pederi ismidir.

ذُو ذَرَارِيحَ [Ẕū-Ẕerārīḥ] أَذْوَاءٌ [Eẕvāʾ] taʿbīr olunan mülūk-i Yemen’den birinin lakabıdır. Ve Benū Temīm kabīlesinden bir müteʿayyin ser-gerdenin lakabıdır.

اَلْمُذَرَّحُ [el-muẕerraḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Suyu gālib olan süte ve bala ıtlāk olunur; yukālu: لَبَنٌ وَعَسَلٌ مُذَرَّحٌ أَيْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْمَاءُ

اَلذَّرَاحُ [eẕ-ẕerāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Su katılmış süte denir; yukālu: لَبَنٌ ذَرَاحٌ أَيْ ضَيَاحٌ

أَذْرُحُ [Eẕruḥ] (أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ki rā’nın zammıyladır) Şām ülkesinde Cerbāʾ nām kasaba yanında bir beldedir. Mā-beynleri üç merhaledir diyenler galat eylemiştir, niteki “ج،ر،ب” māddesinde beyān olundu.

[ذ ق ح]

اَلتَّذَقُّحُ [et-teẕakḳuḥ] (ḳaf’la تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseye bī-asl bir cürm ve cünha ʿazv ve isnād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَقَّحَ لَهُ إِذَا تَجَرَّمَ وَتَجَنَّى عَلَيْهِ مَالَمْ يُذْنِبْهُ ve yukālu: فُلاَنٌ مُتَذَقِّحٌ لِلشَّرِّ أَيْ مُتَلَقِّحٌ أَيْ مُفْتَرٍ بِمَا لَمْ يُذْنِبْهُ

اَلذُّقَّاحَةُ [eẕ-ẕuḳḳāḥat] (ẕāl’ın zammı ve ḳāf’ın teşdīdiyle) Dāʾimā nāsa iftirā edip işlemediği cürm ve cināyet isnād eder olan kimseye denir.

[ذ ل ح]

اَلذُّلاَّحُ [eẕ-ẕullāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Su katılmış süte denir.

[ذ و ح]

اَلذَّوْحُ [eẕ-ẕevḥ] (ẕāl’ın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) ʿUnf ve şiddetle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: ذَاحَ الرَّجُلُ يَذُوحُ ذَوْحًا إِذَا سَارَ عَنِيفًا Ve koyun ve keçi makūlesi devābb ve mevāşīyi biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَاحَ الْغَنَمَ وَنَحْوَهَا إِذَا جَمَعَهَا

اَلتَّذْوِيحُ [et-teẕvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Deve sürüsünü dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَوَّحَ إِبِلَهُ تَذْوِيحًا إِذَا بَدَّدَهَا Ve bir nesneyi tefrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَوَّحَ مَالَهُ إِذَا فَرَّقَهُ

اَلْمِذْوَحُ [el-miẕvaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde

de) ʿUnf ve şiddetle davar süren kimseye denir.

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ح]

اَلرِّبْحُ [er-ribḥ] (rā'nın kesri ve bā'nın sükūnuyla) Ticārette fāʾide etmek maʿnāsınadır; yukālu: رَبِحَ التَّاجِرُ فِي تِجَارَتِهِ Ve رِبْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَشَفَّ

رِبْحٌ [ribḥ] ve

رَبَحٌ [rebaḥ] (fethateynle) Beyʿ ve ticāret için celb olunan at ve deve sürüsüne denir ki جَلْبٌ [celb] taʿbīr olunur. Ve iç yağına denir, شَحْمٌ [şaḥm] maʿnāsına. Ve deve yavrusunun küçüklerine denir, فُصْلَانٌ صِغَارٌ [fuṣlānun ṣiġārun] maʿnāsına. Müfredi رَابِحٌ [rābiḥ]tir, ʿalā-kavlin müfreddir. Mutlak deve köşeğine denir, فَصِيلٌ [faṣīl] maʿnāsına. Cemʿi رِبَاحٌ [ribāḥ]tır rā'nın kesriyle, جَمَلٌ [cemel] ve جِمَالٌ [cimāl] gibi.

اَلرَّابِحَةُ [er-rābiḥat] Fāʾideli ticārete vasf olur; yukālu: تِجَارَةٌ رَابِحَةٌ أَيْ يُرْبَحُ فِيهَا Ve bu لَيْلٌ نَائِمٌ kabīlinden isnād-ı mecāzīdir.

اَلْمُرَابَحَةُ [el-murābaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir metāʿa alındığı pahadan yaʿnī sermāyeden fazla fāʾide vermek maʿnāsınadır; tekūlu: رَابَحْتُهُ عَلَى سِلْعَتِهِ أَيْ أَعْطَيْتُهُ رِبْحًا

Şārih der ki devr-i şerʿī diye fukahānın taʿlīm eyledikleri üzere istidāne ve istikrāz eden kimse aldığı nakdi rızāsıyla bir mikdār zamīme ile edā eylemektir ki o ziyādeyi ribādan tahlīs için o kadar kıymetli bir metāʿı sāhib-i nakdden iştirā ve pahası olmak üzere nakde zamm ve cümlesi deyn-i meşrūʿ olup sonra o metāʿı medyūn dahi bir kimseye hibe edip o dahi sāhib-i evveline iʿtā eder. Ve bu sūret

takarrür edip teᶜāmül-i nās bin seney karībdir ki böyle olagelmiştir. Teᶜāmül-i nās icmāᶜ menzilesindedir. Teᶜāmülde kıdem bulunan emri inkārda hatar mukarrerdir. İntehā.

اَلرُّبَّاحُ [er-rubbāḥ] (teşdīd-i bā'yla رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Oğlağa denir. Ve erkek maymuna denir. Ve sagīr ve hurde deve köşeğine denir.

رُبُّ رُبَّاحٍ [rubbu rubbāḥ] (rā'nın zammı ve iżāfetle) Bir nevᶜ hurmā ismidir.

اَلرُّبَحُ [er-rubaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Deve köşeğine denir. Ve oğlağa denir. Ve bir nevᶜ kuş adıdır.

اَلْإِرْبَاحُ [el-irbāḥ] (hemzenin kesriyle) Mihmāna deve köşekleri zebh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْبَحَ فُلَانٌ إِذَا ذَبَحَ لِضِيفَانِهِ الْفُصْلَانَ Ve nākayı erken ve bir dahi nısf-ı nehār vaktinde sağmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْبَحَ الرَّجُلُ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا غُدْوَةً وَنِصْفَ النَّهَارِ

رَبَاحٌ [Rebāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir cemāᶜat adıdır. Ve Endelüs ülkesinde bir kalᶜa adıdır; Muḥammed b. Saᶜd el-Luġavī ve Ḳāsım b. eş-Şārib el-Faḳīh ve Muḥammed b. Yaḥyā en-Naḥvī oradandır.

اَلرَّبَاحِيُّ [er-rebāḥiyy] (صَبَاحِيٌّ [ṣabāḥiyy] vezninde) Bir cins kāfūr adıdır.

Cevherī, *Ṣiḥāḥ*'ta رَبَاحٌ [rebāḥ] bir küçük cānverdir ki kāfūr ondan sağılır diye beyānı mahz-ı half yaᶜnī galat-ı fāsiddir. Ve baᶜzı *Ṣiḥāḥ* nüshaları ıslāh olunup دُوَيْبَّةٌ yerine بَلْدَةٌ tahrīr olunmakla o dahi galattır. Zīrā kāfūr bir şecerin zamkıdır ki şecerin cevfinde tekevvün eder. Şecer ırgalandıkta yerinden kopup birbirine çarpılıp hışırdayarak taşra saçılıp istihrāc olunur.

Mütercim der ki müfredātta bu resme mersūmdur ki kāfūr birkaç kısım olur, rebāhī ve kaysūrī ve mevtī derler. Aᶜlāsı rebāhī kısmıdır ki ak ve humrete mā'il ve mastakiye şebīh olur. Bilād-ı Hind'den Serendīb'de nābit bir şecerin zamkıdır. İbtidā Rebāḥ nām pādişāh zamānında bulunmakla ona nisbetle رَبَاحِيٌّ [rebāḥiyy] ıtlāk eylediler.

اَلتَّرْبِيحُ [et-terbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimse hānesinde maymun beslemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الرُّبَّاحَ أَيِ الْقِرْدَ فِي مَنْزِلِهِ

اَلتَّرَبُّحُ [et-terebbuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Mütehayyir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ

رُبَيْحٌ [Rubeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Rubeyḥ b. ᶜAbdurraḥmān b. Ebī Saᶜīd eṣ-Ṣaḥābī el-Ḫudrī ferddir, yaᶜnī hem-nāmı yoktur ve rüvāt-ı ehādīstendir.

[ر ج ح]

اَلرُّجُوحُ [er-rucūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلرُّجْحَانُ [er-ruchān] (بُرْهَانٌ [burhān] vezninde) Terazinin bir gözünde olan mevzūn taraf-ı dīgerinden ziyāde olmakla ağır gelip aşağıya meyl eylemek maᶜnāsınadır ki ağmak taᶜbīr olunur; yukālu: رَجَحَ الْمِيزَانُ رُجُوحًا وَرُجْحَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا مَالَ

اَلْإِرْجَاحُ [el-ircāḥ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّرْجِيحُ [et-tercīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Müşterīye mīzāndan ağır ve artık, kezālik bir nesneyi birine dīgerinden ziyāde vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْجَحَ لِفُلَانٍ وَرَجَّحَ لَهُ إِذَا أَعْطَاهُ رَاجِحًا

اَلرَّاجِحُ [er-rāciḥ] ve

اَلرَّجَاحُ [er-recāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sağrısı büyük hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَاجِحٌ وَرَجَاحٌ أَيْ عَجْزَاءُ Ve رَجَاحٌ [recāḥ]ın cemʿi رُجُحٌ [rucuḥ] gelir zammeteynle.

اَلْمَرْجُوحَةُ [el-mercūḥat] (mīm’in fethiyle) ve

اَلْأُرْجُوحَةُ [el-urcūḥat] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) ve

اَلرُّجَّاحَةُ [er-ruccāḥat] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) ve

اَلرُّجَاحَةُ [er-rucāḥat] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Salıncağa denir, ipten kurup salınırlar.

اَلتَّرَجُّحُ [et-tereccuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne ağır gelmekle bir tarafa meyl edip ağmak maʿnāsınadır ve bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; تَرَجَّحَتِ الْأُرْجُوحَةُ بِالْغُلَامِ إِذَا مَالَتْ Ve salıncak gibi beri öte gidip gelmek ve salınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّحَ الشَّيْءُ إِذَا تَذَبْذَبَ Ve deve yorgalarken beri öte salınıp ırgalanmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَرَجَّحَ الْبَعِيرُ إِذَا اهْتَزَّ فِي رَتَكَانِهِ

اَلْإِرْتِجَاحُ [el-irticāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir tarafa ağmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّحَتْ بِالْغُلَامِ الْأُرْجُوحَةُ فَارْتَجَحَ أَيْ مَالَ Ve deve yorgalarken beri öte ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَحَ الْبَعِيرُ إِذَا اهْتَزَّ فِي رَتَكَانِهِ Ve sağrısı büyük hatunun yürürken sağrısı beri öte gidip gelse إِرْتَجَحَتْ رَوَادِفُهَا derler, تَذَبْذَبَتْ maʿnāsına.

اَلْمُرَاجَحَةُ [el-murācaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Hangimiz ağır gelir diye tartışmak maʿnāsınadır, gerek hakīkī ve gerek maʿnevī olsun. Ve bu bāb-ı mugālebede istiʿmāl olunur; tekūlu: رَاجَحْتُهُ فَرَجَحْتُهُ أَيْ كُنْتُ أَرْزَنَ مِنْهُ

اَلْأَرَاجِيحُ [el-erācīḥ] (أَرَاجِيفُ [erācīf] vezninde) أُرْجُوحَةٌ [urcūḥat]in cemʿidir. Ve

أَرَاجِيحُ [erācīḥ] Çöl ve beyābāna ıtlāk olunur, onda giden kimseleri ve hayvānları yorup أُرْجُوحَةٌ [urcūḥat] gibi salladığı için. Ve develerin yorgalarken beri öte sallanıp ırgalanmaları hāletine denir. Müfredi أُرْجُوحَةٌ [urcūḥat]tır.

اَلْمَرَاجِيحُ [el-merācīḥ] مِرْجَاحٌ [mircāḥ]ın cemʿidir, ذَاتُ أَرَاجِيحَ olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ مَرَاجِيحُ أَيْ ذَاتُ أَرَاجِيحَ Ve hilm ve rezānet sāhibi adamlara ıtlāk olunur; yukālu: رِجَالٌ مَرَاجِيحُ أَيْ حُلَمَاءُ Ve meyvesi pek çok olan hurmā ağaçlarına ıtlāk olunur; yukālu: نَخْلٌ مَرَاجِيحُ أَيْ مَوَاقِيرُ

اَلرُّجُحُ [el-rucḥ] (rā’nın zammı ve cīm’in sükūnuyla ve baʿzı nüshalarda رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde mazbūttur) Her hālde رَاجِحٌ [rāciḥ]in cemʿidir. Tirit ile yāhūd et ile dopdolu olan kāselere ıtlāk olunur; yukālu: جِفَانٌ رُجُحٌ أَيْ مَمْلُوءَةٌ ثَرِيدًا وَلَحْمًا Ve kesret ve izdihāmlarından hareket ve seyrleri sakīl ve āheste olan ʿaskerlere ıtlāk olunur; yukālu: كَتَائِبُ رُجُحٌ أَيْ جَرَّارَةٌ ثَقِيلَةٌ

مَرْجَحٌ [Mercaḥ] (مَقْعَدٌ [makʿad] vezninde) ve

رَاجِحٌ [Rāciḥ] Esmā-i ricāldendir.

[ر ح ح]

اَلرَّحَحُ [er-raḥaḥ] (rā’nın ve ḥā-yı mühmelenin fethiyle) At ve katır makūlesinin tırnaklarında bir mikdārca vüsʿat olmağa denir ki mehāmiddendir. Pek ziyādesi ki yayvan olmaktır ve darlığı ki küçük ve münkabız olmasıdır, meʿāyibdendir.

اَلرُّحُحُ [er-ruḥuḥ] (zammeteynle) Bol ve yayvan kāselere denir.

اَلْأَرَحُّ [el-eraḥḥ] (أَصَحُّ [aṣaḥḥ] vezninde)

Tabanları düz olan kişiye denir ki kemerli olmaz; yukālu: رَجُلٌ أَرَحُّ أَيِ ٱلْأَخْمَصُ لِقَدَمَيْهِ Ve bakanakları yassı ve yayvanca olan dağ keçisine ve ceyrana denir.

اَلتَّرَحْرُحُ [et-teraḥruḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Davar kısmı tebevvül eylemek için apışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَحْرَحَ الْفَرَسُ إِذَا فَحَّجَ قَوَائِمَهُ لِيَبُولَ

اَلرَّحْرَحُ [er-raḥraḥ] ve

اَلرَّحْرَاحُ [er-raḥrāḥ] ve

اَلرَّحْرَحَانُ [er-raḥraḥān] (rā’ların fethiyle) Bol ve yayvan olan nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ رَحْرَحٌ وَرَحْرَاحٌ وَرَحْرَحَانٌ أَيْ وَاسِعٌ مُنْبَسِطٌ [Ve] عَيْشٌ رَحْرَاحٌ [ʿayşun raḥrāḥun] bundan meʾhūzdur. Ve

رَحْرَحَانُ [Raḥraḥān] ʿUkāẓ nām mahalle karīb bir dağın adıdır. Benū Temīm’in onda bir vakʿaları olmakla يَوْمُ رَحْرَحَانَ [yevmu Raḥraḥān] maʿrūftur.

اَلرَّحَّةُ [er-raḥḥat] (rā’nın ve ḥā-yı müşeddedenin fethiyle) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına. Bunun aslı رَحْيَةٌ [raḥyet] idi, yāʾ hā’ya kalb ve idgām olundu.

اَلرَّحْرَحَةُ [er-raḥraḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimse kasd eylediği husūsun kaʿr ve nihāyetini pek araştırmayıp gereği gibi üzerine düşmeyerek müsāmahalı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: رَحْرَحَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يُبَالِغْ قَعْرَ مَا يُرِيدُهُ Ve bir kelāmı tasrīh ve īzāh eylemeyip kināye ve taʿrīzle söylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَحْرَحَ بِالْكَلَامِ إِذَا عَرَّضَ وَلَمْ يُبَيِّنْ Ve bir şeyʾi bir kimse katında açmayıp ve tanmayıp setr eylemek maʿnāsınadır ki açmazda komak taʿbīr olunur; yukālu: رَحْرَحَ فُلَانٌ عَنْ فُلَانٍ إِذَا سَتَرَ دُونَهُ

[ر د ح]

اَلرَّدْحُ [er-redḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Haşem-nişīn tāʾifesi çadırlarının ensesine bir şukka dahi sokuşturmak, ʿalā-kavlin üzerine balçık sıvamakla mütekāsif kılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَحَ الْبَيْتَ رَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَدْخَلَ شُقَّةً فِي مُؤَخَّرِهِ أَوْ كَاثَفَ عَلَيْهِ الطِّينَ Ve

رَدْحٌ [redḥ] Vecaʿ-ı hafīfe denir; yukālu: أَخَذَهُ رَدْحٌ أَيْ وَجَعٌ خَفِيفٌ Ve sābit ve müstakar olmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: مَا صَنَعَتْ فُلَانَةٌ فَيُقَالُ فِي جَوَابِهِ سَدَحَتْ وَرَدَحَتْ قَوْلُهُ سَدَحَتْ أَيْ أَكْثَرَتْ مِنَ الْوَلَدِ وَرَدَحَتْ أَيْ ثَبَتَتْ وَتَمَكَّنَتْ يَعْنِي عِنْدَ زَوْجِهَا Kezālik سَدَحَ الرَّجُلُ وَرَدَحَ derler, “Hācet ve merāmına nāʾil oldu” maʿnāsına. Kezālik سَدَحَتِ الْمَرْأَةُ وَرَدَحَتْ derler, “Zevci ʿindinde vakʿ ve kadr ve hürmet buldu” diyecek yerde. Bunların cümlesi sebāt ve itmīnān maʿnāsındandır.

اَلْإِرْدَاحُ [el-irdāḥ] (hemzenin kesriyle) رَدْحٌ [redḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: أَرْدَحَ الْبَيْتَ بِمَعْنَى رَدَحَهُ

اَلرُّدْحَةُ [er-rudḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Göçer tāʾifesinin çadırları ensesine çektikleri sütreye denir, harem için yāhūd kiler ve hāzīne eylemek için çekerler, ʿalā-kavlin sonradan sokuşturulan parçaya denir. Ve bolluk hāletine denir; yukālu: لَكَ عَنْهُ رُدْحَةٌ أَيْ سَعَةٌ

اَلرَّدَاحُ [er-redāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sağrısı ve kıynakları mülahham ve sakīl olan hatuna denir. Ve büyük çanağa denir. Ve leşker-i cerrāra denir ki kesret ve izdihāmından seyr ve hareketleri āheste ve ağır ola. Ve dalları budakları vāsiʿ ve münbasit ulu ağaca denir, İstanköy çınarı gibi. Ve yükü ağır erkek deveye denir ki yük basmakla ağırlanmış ola. Ve iri kuyruklu koça denir. Ve ucuzluk ve bolluk yere denir. Ve ʿazīm ve sakīl olan fitneye

denir. Cemʿi رُدُحٌ [ruduḥ] gelir zammeteynle; ve minhu kavlu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu: ''إِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أُمُورًا مُتَمَاحِلَةً رُدُحًا'' وَيُرْوَى رُدَّحًا بِالضَّمِّ وَالتَّشْدِيدِ أَيْ أُمُورًا مُتَطَاوِلَةً وَفِتْنَةً ثَقِيلَةً عَظِيمَةً

اَلرُّدْحِيُّ [er-rudḥiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Köy bakkālına denir; yukālu: هُوَ رُدْحِيٌّ أَيْ بَقَّالُ الْقُرَى

اَلْمُرْتَدَحُ [el-murtedaḥ] (مُرْتَجَلٌ [murtecel] vezninde) Masdar-ı mīmīdir, bolluk maʿnāsınadır; yukālu: لَكَ عَنْهُ رُدْحَةٌ وَمُرْتَدَحٌ أَيْ سَعَةٌ

اَلرَّدَاحَةُ [er-redāḥat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Sırtlan saydı için sahrālarda yaptıkları gömeltiye denir.

اَلرَّدَحُ [er-redaḥ] (fethateynle) Zamān-ı medīd maʿnāsınadır; yukālu: أَقَامَ رَدَحًا مِنَ الدَّهْرِ أَيْ زَمَنًا طَوِيلاً

رُدَيْحٌ [Rudeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

رَدْحَانُ [Redḥān] (فَرْحَانُ [ferḥan] vezninde) Esāmīdendir.

[ر ز ح]

اَلرُّزُوحُ [er-ruzūḥ] (zā-yı muʿceme ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلرَّزَاحُ [er-rezāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Deve yorgunluktan yāhūd pek zebūnluktan durgun ve fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَحَتِ النَّاقَةُ رُزُوحًا وَرَزَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَقَطَتْ إِعْيَاءً أَوْ هُزَالاً

اَلرَّزْحُ [er-rezḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Mızrağın dip demiriyle sançmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَحَ فُلاَنًا بِالرُّمْحِ إِذَا زَجَّهُ بِهِ

اَلتَّرْزِيحُ [et-terzīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Deveyi zebūnlatıp düşkün eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: رَزَّحْتُ النَّاقَةَ إِذَا هَزَلْتَهَا

اَلرَّزْحَى [er-rezḥā] (مَرْضَى [merḍā] vezninde) ve

اَلرَّزَاحَى [er-rezāḥā] (نَصَارَى [naṣārā] vezninde) ve

اَلْمَرَازِيحُ [el-merāzīḥ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) ve

اَلرُّزَّحُ [er-ruzzaḥ] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Zebūnluktan düşkün olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ رَزْحَى وَرَزَاحَى وَمَرَازِيحُ وَرُزَّحٌ أَيْ سَاقِطَةٌ مِنَ الْهُزَالِ

اَلْمِرْزِيحُ [el-mirzīḥ] (mīm'in kesriyle) Mutlakan savt maʿnāsınadır. Cevherī شَدِيدُ الصَّوْتِ ile beyān eylemekle galat eylemiştir.

اَلْمَرْزَحُ [el-merzaḥ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Maktaʿ-ı baʿīd yaʿnī uzun uzadı maksad ve menzile denir ki deve ona vāsıl olunca kadar zebūn ve fürū-mānde olur. Ve arz-ı mutmaʾinneye denir.

اَلْمِرْزَحُ [el-mirzaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Asmalık ve herek taʿbīr olunan ağaca denir ki onunla asma çubuklarını yerden kaldırırlar.

رَزَاحٌ [Rezāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İbn ʿAdiyy b. Kaʿb ismidir ki ʿArabdan bir kabīlenin pederi idi.

رِزَاحٌ [Rizāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İbn Rebīʿa b. Ḥarām b. Ḍinne'dir.

رَازِحٌ [Rāziḥ] Ḫavlān kabīlesinden münşaʿib bir kabīle pederidir. Ve ʿĀṣım b. Rāziḥ muhaddisīndendir. Ve Aḥmed b. ʿAlī b. Rāziḥ cāhilīdir.

[ر س ح]

اَلرَّسَحُ [er-resaḥ] (fethateynle) Kıynakların ve uylukların etleri pek az ve sırık olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَسِحَ الرَّجُلُ رَسَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَلَّ لَحْمُ عَجِزِهِ وَفَخِذِهِ

اَلْأَرْسَحُ [el-ersaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde)

Oturak yerinin ve uyluklarının eti pek az olan kişiye denir. Ve kurt kısmının sağrıları eti kalīl ve hafīf olduğundan أَرْسَحُ [ersaḥ] ıtlāḳ olunur.

اَلرَّسْحَاءُ [er-resḥā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) أَرْسَحُ [ersaḥ]ın mü'ennesidir. Ve

رَسْحَاءُ [resḥā'] Çirkīn ʿavrete ıtlāḳ olunur, ʿinde'l-ʿArab kıçı büyük ʿavret muʿtebere olmak hasebiyle. Cemʿi رُسْحٌ [rusḥ] gelir, حَمْرَاءُ [ḥamrā'] ve حُمْرٌ [ḥumr] gibi; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَسْحَاءُ أَيْ قَبِيحَةٌ

[ر ش ح]

اَلرَّشْحُ [er-reşḥ] (rā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Terlemek maʿnāsınadır; yukālu: رَشَحَ الْجَسَدُ رَشْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَرِقَ Ve āhū şevk ve şatāretinden beri öte sıçrayıp oynamak maʿnāsınadır; yukālu: رَشَحَ الظَّبْيُ إِذَا قَفَزَ وَأَشِرَ Ve azca nesne vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnā-yı evvelden me'hūz ve bā' harfiyle müteʿaddīdir; yukālu: لَمْ يَرْشَحْ لَهُ بِشَيْءٍ أَيْ لَمْ يُعْطِهِ

اَلْمِرْشَحُ [el-mirşaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِرْشَحَةُ [el-mirşeḥat] (hā'yla) Teğeltiye ter çıkmasın diye teğelti altına kodukları terlik taʿbīr olunan keçeye denir ki teğelti keçesi olacaktır, Fārisīde nemed-zīn derler. Ve baʿzısında olmamakla teğelti müreşşaha olur. Ve bu münāsebetle ayağa giyilen terliğe de ıtlāḳ olunur.

اَلرَّشِيحُ [er-reşīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tere denir, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına. Ve bir nebāt adıdır. Ümmehāt-ı sā'irede mutlakan nebāt ile müfesserdir.

اَلتَّرْشِيحُ [et-terşīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Beslemek ve terbiye eylemek maʿnāsınadır ki bir kimsede emr-i mahsūsa istiʿdādın husūlüne saʿy eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَشَّحَ الصَّبِيَّ إِذَا رَبَّاهُ ve minhu yukālu: هُوَ يُرَشَّحُ لِلْمُلْكِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ يُرَبَّى وَيُؤَهَّلُ لَهُ Ve

تَرْشِيحٌ [terşīḥ] Devābb ve mevāşīye takayyüd ve hüsn-i riʿāyet ve tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَشَّحَ الْمَالَ إِذَا أَحْسَنَ الْقِيَامَ عَلَيْهِ Ve geyik, yavrusunu doğurduğu sāʿatte üzerini yalamak maʿnāsınadır; yukālu: رَشَّحَتِ الظَّبْيَةُ وَلَدَهَا إِذَا لَحَسَهُ مِنَ النُّدُوَّةِ سَاعَةَ وُلْدِهِ

اَلتَّرَشُّحُ [et-tereşşuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yavru kuvvetlenip anasıyla yürümeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَشَّحَ الْفَصِيلُ إِذَا قَوِيَ عَلَى الْمَشْيِ مَعَ أُمِّهِ فَهُوَ رَاشِحٌ وَأُمُّهُ مُرْشِحٌ Zīrā anası yürütmeğe terbiye ile alıştırır.

اَلرَّاشِحُ [er-rāşiḥ] Vech-i mezkūr üzere kuvvetlenip anasıyla yürümeğe başlayan yavruya denir. Ve mutlakan yer yüzünde gezen haşerāt ve ehvāma denir. Ve şol dağa ıtlāḳ olunur ki dibinden su reşḥ edip dā'imā nem-nāk ola. Cemʿi رَوَاشِحُ [revāşiḥ] gelir. Ve baʿzı ahcār aralıklarından ter gibi sızıp seyelān eden su sızıntısına denir. Ve

رَوَاشِحُ [revāşiḥ] ثُعْلُ الشَّاةِ [şuʿlu'ş-şāt] maʿnāsınadır ki koyun kısmının memeleri uçlarında olan siğil tarzında hurde hurde zā'ideye denir.

اَلْأَرْشَحُ [el-erşaḥ] (أَرْجَحُ [ercaḥ] vezninde) Be-gāyet hiddet-i zihn ü zekā vü fıtnat sāhibi adama ıtlāḳ olunur; yukālu: هُوَ أَرْشَحُ فُؤَادًا أَيْ أَذْكَى

اَلْإِسْتِرْشَاحُ [el-istirşāḥ] Çayırın boylanıp uzamasına muntazır olmak maʿnāsınadır; yukālu: يَسْتَرْشِحُونَ الْبَقْلَ أَيْ يَنْتَظِرُونَ أَنْ يَطُولَ فَيَرْعَوْهُ Ve kuzu ve oğlak makūlesini bü-

yütmek için takayyüd edip beslemek maᶜnāsınadır; yukālu: يَسْتَرْشِحُونَ الْبَهْمَ أَيْ يُرَبُّونَهُ لِيَكْبُرَ Ve ot boylanıp neşv ü nemā bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْشَحَ الْبُهْمَى إِذَا عَلاَ وَارْتَفَعَ

اَلْمُسْتَرْشَحُ [el-musterşaḥ] (şīn'in fethiyle) İsm-i mekāndır, kuzu ve oğlak besleyecek yere denir.

[ر ص ح]

اَلرَّصَحُ [er-reṣaḥ] (rā'nın ve ṣād'ın fethiyle) İnsān ve hayvānın enselerinde iki ucanın ve kıynakların mā-beyni sık olmak maᶜnāsınadır ki atta satanı dar taᶜbīr olunur, gayr-i mahmūddur.

اَلْأَرْصَحُ [el-erṣaḥ] Vasf-ı mezkūr üzere olan erkeğe denir. Mü'ennesinde رَصْحَاءُ [raṣḥā'] denir.

[ر ض ح]

اَلرَّضْحُ [er-raḍḥ] (rā'nın fethi ve ḍād-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Çakıl ve çekirdek makūlesi katı nesneyi kırıp ufatmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَحَ الْحَصَى وَالنَّوَى رَضْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ

اَلتَّرَضُّحُ [et-teraḍḍuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Ondan mutāviᶜdir; yukālu: رَضَّحَهُ فَتَرَضَّحَ

اَلرُّضْحُ [er-ruḍḥ] (rā'nın zammıyla) Ondan ismdir, ufanmış çekirdeğe denir, مَرْضُوحٌ [marḍūḥ] maᶜnāsına.

اَلرَّضِيحُ [er-raḍīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi مَرْضُوحٌ [marḍūḥ] maᶜnāsınadır. Mü'ellifin burada وَالنَّوَى اَلْمَرْضُوحُ kavli ᶜatf-ı tefsīrdir.

اَلْمِرْضَاحُ [el-mirḍāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Taş ve çekirdek makūlesini kıracak taşa denir.

نَوَى الرَّضْحِ [neva'r-raḍḥ] (هَوَى الْمَدْحِ [heva'l-medḥ] vezninde) Kırmak için vurduklarında sıçrayan çekirdeklere denir.

اَلْإِرْتِضَاحُ [el-irtiḍāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ᶜÖzr dilemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَضَحَ مِنْ كَذَا إِذَا اعْتَذَرَ

[ر ف ح]

اَلْأَرْفَحُ [el-erfaḥ] (fā'yla أَصْلَحُ [aṣlaḥ] vezninde) Şol boynuzlu koç ve teke makūlesine denir ki boynuzlarını aralığı açık olup ve kulaklarına doğru kıvrılıp gitmiş ola.

اَلتَّرْفِيحُ [et-terfīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) تَرْفِيٌّ [tereffī] maᶜnāsınadır ki te'ehhül eden kimseye بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ Yaᶜnī "Birbiriniz ile hüsn-i imtizāc edip döllü döşlü olasız" diye duᶜā eylemekten ᶜibārettir; yukālu: رَفَّحَهُ تَرْفِيحًا إِذَا قَالَ لَهُ بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ Ve رَفَّحَ kelimesinin aslı رَفَّأَ idi kurb-i mahrec sebebiyle hemze ḥā'ya mübeddel oldu.

[ر ق ح]

اَلرَّقَاحَةُ [er-raḳāḥat] (rā'nın fethiyle) Kesb ve ticāret maᶜnāsınadır. Kāle'ş-şārih وَمِنْهُ تَلْبِيَةُ الْجَاهِلِيَّةِ جِئْنَاكَ لِلنَّصَاحَةِ لَمْ نَأْتِ لِلرَّقَاحَةِ

اَلتَّرَقُّحُ [et-teraḳḳuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Emek çekip kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَقَّحَ لِعِيَالِهِ إِذَا تَكَسَّبَ

اَلتَّرْقِيحُ [et-tarḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Mālın üzerine olup riᶜāyet ve ıslāhına kıyām ve ihtimām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَقَّحَ مَالَهُ إِذَا أَصْلَحَهُ وَقَامَ عَلَيْهِ

اَلرَّقَاحِيُّ [er-raḳāḥiyy] (صَبَاحِيٌّ [ṣabāḥiyy] vezninde) Mālı takayyüd ve riᶜāyetle kemā yenbagī görüp gözeten adama denir; yukālu: هُوَ رَقَاحِيُّ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

[ر ك ح]

اَلرَّكْحُ [er-rekḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir nesneye söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَحَ عَلَيْهِ رَكْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اعْتَمَدَ وَاسْتَنَدَ عَلَيْهِ

اَلْإِرْكَاحُ [el-irkāḥ] (hemzenin kesriyle) رَكْحٌ [rekḥ] maʿnāsınadır; yukālu: أَرْكَحَ عَلَيْهِ بِمَعْنَى رَكَحَ Ve dayandırmak, ʿalā-kavlin sığındırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْكَحَهُ إِلَيْهِ أَيْ أَسْنَدَهُ أَوْ أَلْجَأَهُ

اَلْإِرْتِكَاحُ [el-irtikāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَكَحَ عَلَيْهِ إِذَا اعْتَمَدَ عَلَيْهِ وَاسْتَنَدَ

اَلرُّكُوحُ [er-rukūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneye meyl ve rükūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَكَحَ إِلَيْهِ رُكُوحًا إِذَا رَكَنَ Ve rücūʿ ve inābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَكَحَ إِلَيْهِ إِذَا أَنَابَ

اَلرُّكْحُ [er-rukḥ] (rā'nın zammıyla) Dağın rükn ve nāhiyesine denir ki cemʿi رُكُوحٌ [rukūḥ] gelir ve أَرْكَاحٌ [erkāḥ] gelir. Ve hānenin sāha ve avlusuna denir. Ve temele denir, esās gibi. Bunun cemʿi أَرْكَاحٌ [erkāḥ] gelir.

اَلرُّكْحَةُ [er-rukḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bu dahi sāha-i hāneye denir. Ve çanakta bākī kalan tirit kıtʿasına denir.

اَلْمُرْتَكِحَةُ [el-murtekiḥat] (مُرْتَكِبَةٌ [murtekibet] vezninde) Tirit ile sımsıkı dolmuş kāseye denir; yukālu: جَفْنَةٌ مُرْتَكِحَةٌ أَيْ مُكْتَنِزَةٌ بِالثَّرِيدِ

اَلْمِرْكَاحُ [el-mirkāḥ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Şol eyere ve semere denir ki atın ve devenin arkalarında geri kayıp kaçar ola; yukālu: سَرْجٌ وَرَحْلٌ مِرْكَاحٌ أَيْ يَتَأَخَّرُ عَنْ ظَهْرِ الْفَرَسِ وَالْبَعِيرِ

اَلرَّكْحَاءُ [er-rekḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Galīz ve mürtefiʿ olan arza denir.

اَلْأَرْكَاحُ [el-erkāḥ] رُكْحٌ [rukḥ] lafzında cemʿdir ki zikr olundu. Ve

أَرْكَاحٌ [erkāḥ] Büyūt-ı ruhbāna denir ki manastırda ve kilisede papazların hücrelerinden ʿibārettir.

رِكَاحٌ [Rikāḥ] (rā'nın kesriyle) Bir kelbin adıdır. Ve Benū Ṣaʿlebe b. Saʿd'dan bir kimsenin feresi ismidir.

رَكَاحٌ [Rekāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلتَّرَكُّحُ [et-terekkuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir mahalde müzāyakasız oturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَكَّحَ فِي الدَّارِ إِذَا تَوَسَّعَ Ve tasarruf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَكَّحَ فِي الْمَعِيشَةِ إِذَا تَصَرَّفَ Ve lebs ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَكَّحَ فِي الْمَكَانِ إِذَا تَلَبَّثَ

[ر م ح]

اَلرُّمْحُ [er-rumḥ] (rā'nın zammıyla) Maʿrūftur ki mızrağa denir, Fārisīde nīze ve asl Türkīde sünü derler. Cemʿi رِمَاحٌ [rimāḥ] gelir, rā'nın kesriyle ve أَرْمَاحٌ [ermāḥ] gelir. Ve

رُمْحٌ [rumḥ] Fakr ve fākaya ıtlāk olunur, mızrak gibi ciğere teʾsīri münāsebetiyle. Müʾellif bu maʿnāyı fasl ve teşvīş eylemiştir; yukālu: بِهِ رُمْحٌ أَيْ فَقْرٌ وَفَاقَةٌ

اَلرَّمْحُ [er-remḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Mızrakla sançmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَحَهُ رَمْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَعَنَهُ بِالرُّمْحِ Ve davar kıç ayağıyla tepme vurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَمَحَهُ الْفَرَسُ إِذَا رَفَسَهُ Ve çekirge hurde çakıl taşlarını ayağıyla geri çelmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَمَحَ الْجُنْدُبُ إِذَا ضَرَبَهُ الْحَصَى بِرِجْلَيْهِ Ve

şimşek çakmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَمَحَ الْبَرْقُ إِذَا لَمَعَ

اَلرَّمَّاحُ [er-remmāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mızrak yapan üstāda denir; yukālu: هُوَ رَمَّاحٌ أَيْ مُتَّخِذُ اَلرُّمْحِ يَعْنِي صَانِعُهُ Ve Remmāḥ b. Meyyāde bir şāʿir-i meşhūrdur.

اَلرِّمَاحَةُ [er-rimāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Mızrakçılık sanʿatına denir.

اَلرَّامِحُ [er-rāmiḥ] Mızrak sāhibine denir ki mızraklı taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ رَامِحٌ أَيْ ذُو رُمْحٍ Ve bu ism-i fāʿil-i nesebīdir. Ve iki uzun boynuzu olan öküze ثَوْرٌ رَامِحٌ ıtlāk olunur.

اَلسِّمَاكُ الرَّامِحُ [es-Simāku’r-Rāmiḥ] (sīn’in kesriyle) Fekke ve Ḳaṣʿatu’l-Mesākīn dedikleri sūret-i şimāliyyenin ön tarafında bir kevkeb ismidir. Bunun önünde bir kevkeb dahi vardır ki onun rumhudur derler, ona bināʾen Simāk-i Rāmih ıtlāk eylediler. Ve bu menāzilden değildir. Ve hizāsında bir kevkeb dahi vardır ki Simāk-i Aʿzel derler, önü boş olduğu için. Ve Simāk-i Rāmih be-gāyet humretlidir.

اَلرِّمَاحُ [er-rimāḥ] (rā’nın kesriyle) رُمْحٌ [rumḥ]un cemʿidir ki zikr olundu. Ve ʿArablar deve kısmı pek tavlanıp semirse yāhūd nāka pek sütlü olup sağmal olsa أَخَذَتِ الْإِبِلُ رِمَاحَهَا derler, gūyā ki o hālet sebebiyle sāhibini zebhden menʿ etmiş olur.

اَلرُّمَيْحُ [er-rumeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Ve ʿasāya ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: أَخَذَ فُلَانٌ رُمَيْحَ أَبِي سَعْدٍ أَيِ اتَّكَأَ عَلَى الْعَصَا هَرَمًا Ve Ebū Saʿd, Loḳmān Ḥekīm’in künyesidir ki ibtidā ʿasā istiʿmāl eden odur, ʿalā-kavlin pek kocalığın künyesidir yāhūd Merṯed b. Saʿd’ın künyesidir ki taraf-ı risāletpenāha vüfūd eden vefd-i ʿĀd’ın birisidir; pīrliğinden ʿasā istiʿmāl eder idi.

ذُو الرُّمَيْحِ [ẕu’r-rumeyḥ] (kezālik زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ʿArab tavşanı envāʿından bir nevʿe ıtlāk olunur ki ayakları uzun olur.

ذُو الرُّمْحَيْنِ [Ẕu’r-Rumḥayn] ʿAmr b. Muğīre’nin lakabıdır, ayakları uzun olduğu için. Kezālik Mālik b. Rebīʿa b. ʿAmr’ın lakabıdır, cenklerde her eline mızrak alıp ikisini dahi kullanır idi. Ve Yezīd b. Mirdās es-Sulemī ve ʿAbd b. Ḳaṭan nām kimselerin dahi lakablarıdır.

اَلْأَرْمَاحُ [el-ermāḥ] (hemzenin fethiyle) رُمْحٌ [rumḥ]un cemʿidir ki zikr olundu. Ve

أَرْمَاحٌ [Ermāḥ] Dehnāʾ nām mahalde sırtları kambur uzun uzadı bir niçe kum yığınlarına ıtlāk olunur.

رِمَاحُ الْجِنِّ [rimāḥu’l-cinn] (rā’nın kesriyle) Tāʿūna ıtlāk olunur.

رِمَاحُ الْعَقْرَبِ [rimāḥu’l-ʿaḳreb] Akrebin kuyruğunda olan iğnelerine ıtlāk olunur.

دَارَةُ رُمْحٍ [Dāretu Rumḥ] (rā’nın zammıyla) Benū Kilāb yurdunda bir mevziʿdir.

ذَاتُ رُمْحٍ [Ẕātu Rumḥ] O mevziʿin lakabıdır.

رُمَاحٌ [Rumāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

عُبَيْدُ الرِّمَاحِ [ʿUbeydu’r-Rimāḥ] ve

بِلَالُ الرِّمَاحِ [Bilāl er-Rimāḥ] İki recülün lakablarıdır.

مُلَاعِبُ الرِّمَاحِ [Mulāʿibu’r-Rimāḥ] Şücʿān-ı ʿArabdan ʿĀmir b. Mālik b. Caʿfer’in lakabıdır ki مُلَاعِبُ الْأَسِنَّةِ [Mulāʿibu’l-Esinnet] demekle müteʿāreftir. Lebīd-i Şāʿir’in mersiyesinde yaʿnī işbu: ”لَوْ أَنَّ حَيًّا مُدْرِكُ الْفَلَاحِ أَدْرَكَهُ مُلَاعِبُ الرِّمَاحِ“ beytinde kāfiye için مُلَاعِبُ الرِّمَاحِ ʿunvānıyla nazm eylemiştir.

اَلرَّمَّاحَةُ [er-remmāḥat] (جَمَّازَةٌ [cemmāzet] vezninde) Oku şiddetle atılan sulb ve metīn yaya ıtlāk olunur; yukālu: قَوْسٌ رَمَّاحَةٌ أَيْ شَدِيدَةُ الدَّفْعِ

اِبْنُ رُمْحٍ [İbn Rumḥ] Huzeyl kabīlesinden bir adamdır.

ذَاتُ الرِّمَاحِ [Ẕātu'r-Rimāḥ] Ḍabbe kabīlesinde bir kısrak adıdır ki bir nesneden ürküp belinlediği vaktte ehl-i kabīle birbirine ganāyim zuhūruyla müjde ederler idi.

[ر ن ح]

اَلرَّنْحُ [er-renḥ] (rā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Baş dönmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذَنِي الرَّنْحُ أَيِ الدُّوَارُ Ve küçük serçe kuşu tarzında şol nesneye denir ki başın dimāgında olur ve o dimāgdan ayrıca gibi olur.

اَلْمَرْنَحَةُ [el-merneḥat] (مَذْبَحَةٌ [mezbaḥat] vezninde) Geminin göğüsüne denir, sadru's-sefīne maʿnāsına.

اَلتَّرَنُّحُ [et-terennuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mestlikten yāhūd gayrı ʿārızadan yemīn ve şimāle temāyül ederek ve poca vurarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَنَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَايَلَ سُكْرًا أَوْ غَيْرَهُ Ve meşrūbu azca azca sorarak içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَنَّحَ الشَّرَابَ إِذَا تَمَزَّزَ

اَلْإِرْتِنَاحُ [el-irtināḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَرَنُّحٌ [terannuḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلتَّرْنِيحُ [et-ternīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesne üzere baygın gibi kapanıp düşmek yāhūd bayılıp bī-hod olmak yāhūd kemiklerine vehn ve halel gelmekle sarhoş gibi vücūdunu tutamayıp iki tarafa temāyül ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رُنِّحَ عَلَيْهِ تَرْنِيحًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا غُشِيَ عَلَيْهِ أَوْ اعْتَرَاهُ وَهْنٌ فِي عِظَامِهِ فَتَمَايَلَ

اَلْمُرَنَّحُ [el-murannaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Zikr olunan ʿārıza-i تَرْنِيحٌ [ternīḥ] e mübtelā kimseye denir. Ve ʿūd ağacının pek atyeb ve aʿlāsına denir.

[ر ن ج ح]

اَلتَّرَنْجُحُ [et-terencuḥ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Ağızda bir sözü döndürmek maʿnāsınadır ki izhār eylemeyip ağız içre idāre eylemekten ʿibārettir ki mırıldamak olacaktır; yukālu: تَرَنْجَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَدَارَ الْكَلَامَ فِي فِيهِ

[ر و ح]

اَلرُّوحُ [er-rūḥ] (rā'nın zammıyla) Mā-bihi hayātu'l-enfüs yaʿnī mādde-i hayāt olan vedīʿa-i ilāhiyyeye denir ki cān taʿbīr olunur ve hukemā ona نَفْسٌ [nefs] ıtlāk ederler. Ve رُوحٌ [rūḥ] lafzı müzekkerdir, نَفْسٌ [nefs] iʿtibārıyla müʾennes dahi olur.

Mütercim der ki رُوحٌ [rūḥ] maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; ʿinde'l-mütekellimīn bir cism-i latīf ve şeffāftır ki bi'z-zāt zindedir, bedene sirāyeti gül-ābın güle sirāyeti gibidir deyip hubūt u ʿurūc ve berzahta tereddüd eylemesiyle ihticāc ederler. Ve niçeleri rūh, ʿarazdan ve o hayāttan ʿibārettir ki beden onun vücūduyla hayy olur derler. Ve felāsife ve ekser-i sūfiyye derler ki rūh, cism ve ʿaraz değildir, bi-nefsihi kāʾim bir cevher-i mücerreddir, mühehayyiz değildir; tedbīr ve tahrīk gibi tasarrufla bedene taʿalluk eder, dāhil ve hāric dahi değildir. Ve ʿinde'l-etıbbāʿ rūh, demden ʿibārettir, *Meṭālib-i ʿĀliye*-i İmām-ı Rāzī'de, husūsan Suyūtī merhūmun *Rūḥ* risālesinde mebsūttur. İntehā. Ve

رُوحٌ [rūḥ] Ḳur’ān-ı ʿazīmü’ş-şāna ıtlāk ve vahy-i ilāhīye ıtlāk olunur. Ve Cibrīl-i emīn’e ıtlāk olunur; اَلرُّوحُ [er-rūḥ] ile جِبْرِيلُ [Cibrīl] hem-şümārdır. Ve Hazret-i ʿĪsā’ya ıtlāk olunur. Ve nefh maʿnāsınadır ki nefes ile üfürmek ve üflemektir. Ve emr-i nübüvvete dahi rūh ıtlāk olunur, bāʿis-i hayāt-ı rūhānī olduğu için. Ve Hazret-i Rabbü’l-ʿālemīnin hükm ve emrine ıtlāk olunur. Ve رُوحٌ [Rūḥ] bir melek ismidir ki yüzü insān yüzü ve cesedi melāʾike sūretindedir. Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre rūhun hakīkati bir latīfe-i rabbāniyye ve ʿanāsır-ı ʿālem-i ʿulvīden bir ʿunsur-ı şerīftir ki meded-i ilāhī ile ʿālem-i süflīye muttasıl ve derecāt-ı hayvānāt ve tefāvüt-i hālāt hasebiyle hayvān kısmına müteʿallik olur ve insān nevʿi sūrette ve maʿnā ve sıfatta ekmel-i cins-i hayvān olmakla ona muttasıl olan rūh efdal-i ervāh olur. Ve o latīfenin hakīkatine vukūf tavr-ı ʿukūl-i beşeriyyenin mā-verāsıdır. Nihāyet ʿavārız mümeyyizesiyle idrāk hadd-i imkāndadır. Ve üç nevʿ ile mütenevviʿdir: Hayvānī ve tabīʿī ve nefsānīdir.

Rūh-ı hayvānīnin merkezi kalbdir ve tabīʿīnin merkezi dem ve nefsānīnin merkezi dimāğdır. Ve Rūh-ı hayvānī cemīʿ-i aʿzāya şerāyīn dedikleri ʿurūk-ı davārib vāsıtasıyla vāsıl olur. Ve rūh-ı tabīʿī etrāf-ı bedene evride vāsıtasıyla vāsıl olur. Ve nefsānī tepeden kademe kadar aʿsāb vāsıtasıyla menşūr olur. Ve rūh-ı hayvānīnin semeresi hayāt ve rāhāttır. Ve tabīʿīnin kuvvet ve kudrettir. Ve nefsānīnin hiss ve harekettir. İntehā.

اَلرَّوْحُ [er-revḥ] (rā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Rāhat ve āsāyiş maʿnāsınadır. Ve rahmet maʿnāsınadır ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لاَ تَيْاَئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللهِ﴾ أَيْ مِنْ رَحْمَتِهِ Ve serīn ve mülāyim esen rüzgārın vücūda dokundukta verdiği serinliğe ve safā vü inbisāta denir; tekūlu: وَجَدْتُ رَوْحَ الشَّمَالِ أَيْ بَرْدَ نَسِيمِهَا

اَلرَّوَحُ [er-revaḥ] (fethateynle) Bol olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَوِحَ الشَّيْءُ رَوَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَسِعَ Ve hāssaten ayakların aralığı bol olmak ki apşak olmak taʿbīr olunur. Ve ökçeler birbirine karīb ola, lākin bu فَحَجٌ [faḥac] dedikleri apşaklıktan dūndur ki o meʿāyibdendir ve bu cüzʾīcedir. O adama أَرْوَحُ [ervah] denir ki vasftır. Ve "كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَرْوَحَ" Ve رَوَحٌ [revaḥ] رائح [rāʾiḥ] kelimesinden cemʿ olur, خَادِمٌ [ḫādim] ve خَدَمٌ [ḫadem] gibi. Ve perākende uçan kuşlara, ʿalā-kavlin akşam hemgāmında yuvalarına ricʿat eden kuşlara ıtlāk olunur.

اَلرَّوْحَانِيُّ [er-revḥānī] (rā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Bād-ı nesīm uğrağı olan yāhūd rāhat ve āsāyişli olan hoş ve dil-keş makāma denir ki رَوْحٌ [revḥ]a mensūbdur; elif ve nūn tagyīr-i nesebdir, mübālagayı mutazammındır; yukālu: مَكَانٌ رَوْحَانِيٌّ أَيْ طَيِّبٌ

اَلرُّوحَانِيُّ [er-rūḥāniyy] (rā’nın zammıyla) Kendide rūh ve hayāt olan şeyʾdir ki cānlı demektir, رُوحٌ [rūḥ]a mensūbdur. Ve melāʾikeye ve cinn tāʾifesine nisbette kezālīk رُوحَانِيٌّ [rūḥāniyy] denir, bilā-cesed rūh oldukları için ki cismānī mukābilidir. Cemʿī رُوحَانِيُّونَ [rūḥāniyyūn] gelir.

اَلرِّيحُ [er-rīḥ] (rā’nın kesriyle) Yele denir ki havā-yı müteharrikeden ʿibārettir, Fārisīde bād ve Türkīde yel derler. Cemʿi أَرْوَاحٌ [ervāḥ] gelir, vāv ile ve أَرْيَاحٌ [eryāḥ] gelir,

yā'yla ve رِيَاحٌ [riyāḥ] gelir ve رِيَحٌ [rīyaḥ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve cemʿü'l-cemʿi أَرَاوِيحُ [erāvīḥ] ve أَرَايِيحُ [erāyīḥ] gelir. Şārih der ki aslı رِوْحٌ [rivḥ] idi, vāv'ın mākabli meksūr olmakla yā'ya kalb olundu. Ve Kurʾān-ı kerīm'in kavāʿidindendir ki رِيحٌ [rīḥ] müfreden şedāʾid ve ʿukūbātta ve رِيَاحٌ [riyāḥ] cemʿan letāʾif ve inʿāmātta vārid olmuştur. ʿādetā rīh-i vāhide muzır ve mühlik olup riyāh-ı müteʿaddidenin hübūbu mūcib-i iʿtidāl olduğu için. Kezālik helāk olan ümem-i sālife rīh-i vāhide ile tebāh oldular. Ve minhu'l-hadīsu kāne ʿaleyhi's-selām yekūlu izā hāceti'r-rīhu: "اَللَّهُمَّ اجْعَلْهَا رِيَاحًا وَلاَ تَجْعَلْهَا رِيحًا" Ve ammā kavluhu taʿālā: ﴿اللهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا﴾ فَالْأَظْهَرُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَقُرِئَ بِلَفْظِ الْجَمْعِ وَهُوَ الْأَصَحُّ Ve

رِيحٌ [rīḥ] İstiʿāre vechiyle galebe ve kuvvet ve rahmet ve nusret ve devlet maʿnālarına istiʿmāl olunur. Ve hoş ve tayyib şeyʾe ıtlāk olunur. Ve kokuya denir, رَائِحَةٌ [rāʾiḥat] maʿnāsına. Ve

رِيحٌ [rīḥ] Masdar olur, gün yā gece pek rüzgārlı olmak maʿnāsına; yukālu: رَاحَ الْيَوْمُ يَرَاحُ رِيحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّتْ رِيحُهُ Lākin *Miṣbāḥ*'ta ve sāʾir ümmehātta رَاحَ يَرَاحُ رَوْحًا ʿunvānında müsebbettir.

اَلرَّاحُ [er-rāḥ] Rüzgārı şedīd ve tūfānlı güne denir; yukālu: يَوْمٌ رَاحٌ أَيْ شَدِيدُ الرِّيحِ Bunun aslı رَائِحٌ [rāʾiḥ] idi, kalb ve ibdālle رَاحٌ [rāḥ] denmiştir. Niteki هَائِرٌ [hāʾir] kelimesinde هَارٌ [hār] denir.

اَلرَّيِّحُ [er-reyyiḥ] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Hoş ve mülāyim rüzgārlı güne denir; yukālu: يَوْمٌ رَيِّحٌ أَيْ طَيِّبُ الرِّيحِ

اَلرَّوْحُ [er-revḥ] (rā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Rāhat ve rahmet maʿnālarınadır ki zikr olundu. Ve

رَوْحٌ [revḥ] Masdar olur, bir nesneye yel dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَتِ الرِّيحُ الشَّيْءَ تَرَاحُهُ رَوْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَتْهُ ve yukālu: رِيحَ الْغَدِيرُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا أَصَابَتْهُ الرِّيحُ Ve rīh bulmak maʿnāsınadır ki yukālu: رَاحَ الشَّجَرُ إِذَا وَجَدَ الرِّيحَ Ve rüzgāra girmek yaʿnī rüzgārlı yere varmak ʿalā-kavlin rüzgār dokunmakla helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: رِيحَ الْقَوْمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا دَخَلُوا فِي الرِّيحِ أَوْ أَصَابَتْهُمْ فَجَاحَتْهُمْ

اَلْإِرَاحَةُ [el-irāḥat] (hemzenin kesriyle) Bu dahi rüzgāra girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي الرِّيحِ Ve bir kimseyi rāhat ve āsūde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ اللهُ الْعَبْدَ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الرَّاحَةِ Ve hak sāhibine hak ve matlūbunu red ve edā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ فُلاَنٌ عَلَى فُلاَنٍ حَقَّهُ إِذَا رَدَّهُ عَلَيْهِ وَيُقَالُ أَرْوَحَ عَلَى الْأَصْلِ Ve develeri akşama karşı yataklarına çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الْإِبِلَ إِذَا رَدَّهَا إِلَى الْمُرَاحِ بِضَمِّ الْمِيمِ Ve bir nesne taʿaffün edip kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الْمَاءُ وَاللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَا Ve ölmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَرَاحَ فُلاَنٌ إِذَا مَاتَ Ve soluk almak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَفَّسَ Ve yorulup fürū-mānde olduktan sonra dinlenip rāhat ve āsūde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الرَّجُلُ إِذَا رَجَعَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ بَعْدَ الْإِعْيَاءِ وَصَارَ ذَا رَاحَةٍ Bir şeyʾin rāyihasını bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَاحَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُ ve yukālu: أَرَاحَ الصَّيْدُ إِذَا وَجَدَ رِيحَ الْإِنْسِيِّ وَيُقَالُ أَرْوَحَ عَلَى الْأَصْلِ

اَلرَّائِحَةُ [er-rāʾiḥat] Kokuya denir. Ve kana ıtlāk olunur; yukālu: مَا فِي وَجْهِهِ رَائِحَةٌ أَيْ دَمٌ Ve akşama karīb yuvalarına ve yataklarına ricʿat eden kuşlara ve develere ıtlāk olunur. Ve baʿde'z-zevāl yağan yağmura

ıtlāk olunur. Ve

رَائِحَةٌ [rāʾiḥat] Masdar olur, fāʿilet veznin-de, deve kısmı akşam vakti yatağına dön-mek maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَتِ الْإِبِلُ تَرَاحُ رَائِحَةً

اَلرَّيْحَانُ [er-reyḥān] (rā'nın fethiyle) Fes-leğen taʿbīr olunan hoş-bū nebāta denir, ʿalā-kavlin mutlakan hoş-bū olan nebāta yāhūd uçlarına yāhūd yapraklarına de-nir ki mahall-i rāyihādır. Ve velede ıtlāk olunur. Ve rızk ve maʿīşete ıtlāk olunur. Ve minhu kavluhum: "سُبْحَانَ اللهِ وَرَيْحَانَهُ" بِالنَّصْبِ فِي كِلَيْهِمَا Burada رَيْحَانٌ [reyḥān] rızk maʿnāsınadır; أُسَبِّحُ اللهَ وَأَسْأَلُ رِزْقَهُ sebkindedir. Müʾellifin أَيِ اسْتِرْزَاقَهُ kavli suʾāl fiʿlinin takdīrine işārettir. Ve burada masdar-ı evvel gayr-i mutasarrıf ve mansūbdur ve masdar-ı sānī maʿtūftur. Gerçi baʿzılar سُبْحَانَ lafzının ism-i masdariyyetine zāhib oldular. Ve

رَيْحَانِيُّونَ [Reyḥāniyyūn] Bir niçe muhaddisīn-i kirāmdır ki bunlar-dır: Muḥammed b. ʿAbdulvehhāb ve ʿAbdulmuḥsin b. Aḥmed el-Ġazālī ve ʿAlī b. ʿUbeyde el-Mütekellim el-Muṣannif ve İsḥāḳ b. İbrāhīm ve Zekeriyyā b. ʿAlī ve ʿAlī b. ʿAbdusselām er-Reyḥāniyyūn ʿaleyhimu'r-rahmet. Ve

رَيْحَانٌ [reyḥān] إِسْتِرْزَاقٌ [istirzāḳ] maʿnāsına istiʿmāl olunur; yekūlūne: سُبْحَانَ اللهِ وَرَيْحَانَهُ نَصَبُوهُمَا عَلَى الْمَصْدَرِ يُرِيدُونَ تَنْزِيهًا لَهُ تَعَالَى وَاسْتِرْزَاقًا وَهُوَ عِنْدَ سِيبَوَيْهِ مِنَ الْأَسْمَاءِ الْمَوْضُوعَةِ مَوَاضِعَ الْمَصَادِرِ

اَلرَّيْحَانَةُ [er-reyḥānet] (hā'yla) خَنْوَةٌ [ḥan-vet] ismidir ki Fārisīde āzeryūn dedikleri şükūfenin yabanī nevʿidir. Ve bir tutam fesleğene denir.

اَلرَّاحُ [er-rāḥ] Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Ve sürūr ve şādī maʿnāsınadır; tekūlu: فَقَدْتُ رَاحِي فِي الشَّبَابِ أَيِ ارْتِيَاحِي وَسُرُورِي Ve رَاحَةٌ [rāḥat]tan cemʿ-i cinsi olur ki el ayasına denir, كَفٌّ [keff] maʿnāsına, nite-ki cemʿinde رَاحَاتٌ [rāḥāt] denir. ʿArablar, "filānı bir nesneye mālik olmadığı hālde bırakıp geldim" diyecek yerde "تَرَكْتُهُ عَلَى أَنْقَى مِنَ الرَّاحَةِ" derler. Ve

رَاحٌ [rāḥ] Bāriz ve hem-vār olan yerlere ıtlāk olunur ki nebātı çok inbāt eder ola, bunun da müfredi رَاحَةٌ [rāḥat]tır.

اَلرَّاحَةُ [er-rāḥat] (hā'yla) رَاحٌ [rāḥ]ın müfre-didir ki zikr olundu. Ve

رَاحَةٌ [rāḥat] Geline denir عِرْسٌ [ʿirs] maʿnāsına. Ve avluya denir, sāha gibi. Ve esvāb bükümüne denir; tekūlu: إِطْوِهِ عَلَى رَاحَتِهِ أَيْ طَيِّهِ الْأَوَّلِ Ve

رَاحَةٌ [Rāḥat] Yemen'de bir mevziʿ adıdır. Ve Ḥaraḍ kurbünde bir mevziʿ ve Ḫuzāʿa bilādında bir mevziʿ adıdır. Onda bir vakʿa olmakla يَوْمُ رَاحَةٍ [yevmu rāḥat] maʿrūftur. Ve

رَاحَةٌ [rāḥat] Masdar olur, kerīm ve sehī adam āhere ihsān eylediği için safālanıp şevk ile cünbüş ve neşātlanmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَ فُلَانٌ لِلْمَعْرُوفِ أَيِ الْإِحْسَانِ يَرَاحُ رَاحَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَتْهُ لَهُ خِفَّةٌ وَأَرْيَحِيَّةٌ أَيْ هَشَّةٌ Ve bir işi hiffet-i yed ile yaʿnī cüst ve çabuk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَتْ يَدُهُ لِكَذَا إِذَا خَفَّتْ Ve minhu kavluhu ʿaleyhi's-selām: "وَمَنْ رَاحَ إِلَى الْجُمُعَةِ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ" اَلْحَدِيثُ، لَمْ يُرِدْ رَوَاحَ النَّهَارِ بَلِ الْمُرَادُ خَفَّ إِلَيْهَا وَأَسْرَعَ Şārih der ki رَوَاحٌ [revāḥ] mutlak gitmek maʿnāsına da istiʿmāl olunmakla burada o maʿnāda dahi be-cādır. Ve

رَاحَةٌ [rāḥat] At aygırlanmak maʿnāsına ge-lir; yukālu: رَاحَ الْفَرَسُ يَرَاحُ رَاحَةً إِذَا صَارَ حِصَانًا أَيْ فَحْلًا Ve ağaç yaprak yarmak maʿnāsınadır

ki yaprakları görünmeğe başlamaktan ʿibārettir; yukālu: رَاحَ الشَّجَرُ إِذَا تَفَطَّرَ بِوَرَقٍ Ve bir şeyʾin rāyihasını almak maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَ الشَّيْءَ يَرِيحُهُ وَيَرَاحُهُ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُ Ve bir kimseden ʿatiyye ve ihsāna nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَ مِنْكَ مَعْرُوفًا إِذَا نَالَهُ Ve

رَاحَةٌ [rāḥat] رَوِيحَةٌ [revīḥat] maʿnāsına, gelir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُرَاحُ [el-murāḥ] (mīm'in zammıyla) إِرَاحَةٌ [irāḥat]ten ism-i mekāndır, vezni mufʿaldir, deve ve koyun makūlesinin geceye mahsūs yatağına denir.

اَلرَّيَاحُ [er-reyāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bādeye denir, رَاحٌ [rāḥ] gibi; yukālu: شَرِبَ الرَّاحَ وَالرَّيَاحَ أَيِ الْخَمْرَ

اَلتَّرَوُّحُ [et-terevvuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nebāt neşv ü nemā bulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَوَّحَ النَّبْتُ إِذَا طَالَ Ve su karībinde olan nesneden rāyiha bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَوَّحَ الْمَاءُ إِذَا أَخَذَ رِيحَ غَيْرِهِ لِقُرْبِهِ Ve رَوَاحٌ [revāḥ] vaktinde yola gitmek yāhūd bir iş işlemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَرَوَّحْنَا أَيْ سِرْنَا فِي الرَّوَاحِ أَوْ عَمِلْنَا فِيهِ ve tekūlu: تَرَوَّحْتُهُمْ أَيْ ذَهَبْتُ إِلَيْهِمْ رَوَاحًا

اَلتَّرْوِيحَةُ [et-tervīḥat] (تَسْلِيمَةٌ [teslīmet] vezninde) Leyālī-i ramāzana mahsūs terāvīh namāzının her dört rekʿatine ıtlāk olunur. Ve bu رَاحَةٌ [rāḥat] kelimesinden tefʿīlettir ki merre-i vāhidedir, niteki teslīme selāmdan tefʿīlettir; teslīmeteyn beyninde bir mikdār ārām ve istirāhat olunmakla tesmiye olunmuştur, ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir.

اَلْإِسْتِرْوَاحُ [el-istirvāḥ] (aslı üzere) ve اَلْإِسْتِرَاحَةُ [el-istirāḥat] Rāhatlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْوَحَ الرَّجُلُ وَاسْتَرَاحَ إِذَا وَجَدَ الرَّاحَةَ Ve

إِسْتِرْوَاحٌ [istirvāḥ] Rāyihāsını almak için bir nesneyi şiddetle koklamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْوَحَ الشَّيْءَ إِذَا تَشَمَّمَهُ Ve bir kimseye yā bir nesneye yakılıp kemāliyle meʾnūs olup onunla ülfet ve ārām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْوَحَ إِلَيْهِ إِذَا اسْتَنَامَ يَعْنِي سَكَنَ إِلَيْهِ

اَلْإِرْتِيَاحُ [el-irtiyāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Sürūr ve neşāt ve inbisāt maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَاحَ بِهِ إِذَا سُرَّ وَنَشِطَ Ve rahmet maʿnāsınadır; ve yukālu: إِرْتَاحَ اللهُ لَهُ بِرَحْمَتِهِ أَيْ أَنْقَذَهُ مِنَ الْبَلِيَّةِ

اَلْمُرْتَاحُ [el-murtāḥ] (mīm'in zammıyla) Yarış atlarının beşincisine denir ki on reʾs olur: مُجَلِّي [mucellī], مُصَلِّي [muṣallī], مُسَلِّي [musellī], تَالِي [tālī], مُرْتَاحٌ [murtāḥ], عَاطِفٌ [ʿāṭif], مُؤَمِّلٌ [muʾemmil], حَظِيٌّ [ḥaẓiyy], لَطِيمٌ [laṭīm], سُكَيْتٌ [sukeyt]tir. Ve

مُرْتَاحٌ [Murtāḥ] Ḳaysu'l-Cuyūş el-Cedelī nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْمُرَاوَحَةُ [el-murāvaḥat] مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İki işi münāvebe ile yaʿnī bir kerre birini, bir kerre dīgerini işlemek maʿnāsınadır ki gūyā birine intikāl eyledikte o birini rāhat eylemiş olur; yukālu: رَاوَحَ بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ إِذَا عَمِلَ هَذَا مَرَّةً وَهَذَا مَرَّةً Ve kıyāmda gāh bir ayak ve gāh öbür ayak üzere dayanıp durmak maʿnāsınadır ki her birinde dīgerini tervīh eylemiş olur; yukālu: رَاوَحَ بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ إِذَا قَامَ عَلَى كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مَرَّةً Ve

مُرَاوَحَةٌ بَيْنَ الْجَنْبَيْنِ [murāvaḥat beyne'l-cenbeyn] Yatakta gāh bir yanı ve gāh öbür yanı üzere dönüp yatmaktan ʿibārettir; yukālu: رَاوَحَ بَيْنَ الْجَنْبَيْنِ إِذَا انْقَلَبَ مِنْ جَنْبٍ إِلَى جَنْبٍ

اَلْمَرْوَحَةُ [el-merveḥat] (مَرْحَمَةٌ [merḥamet] vezninde) Çöl, beyābāna ıtlāk olunur, مَفَازَةٌ

[mefāzet] gibi, tefe''üle mebnīdir. Ve şol yere denir ki onda her taraflı rüzgār eser ola, Fārisīde bād-hīz ve bād-gīs denir.

اَلْمِرْوَحَةُ [el-mirveḥat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) İsm-i ālettir, yelpazeye denir, مِرْوَحٌ [mirvaḥ] dahi denir hā'sız.

اَلرَّوَاحُ [er-revāḥ] ve

اَلرَّوَاحَةُ [er-revāḥat] (rā'ların fethiyle) ve

اَلرَّاحَةُ [er-rāḥat] ve

اَلْمُرَايَحَةُ [el-murāyaḥat] (mīm'in zammıyla) ve

اَلرَّوِيحَةُ [er-revīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şey'-i mechūle yakīn ve ıttılā' tahsīlinden nāşī sürūr ve neşāt bulmağa denir. Mü'ellifin serdi ve şārihin beyānı üzere bunlar ism-i masdarlardır. Lākin مُرَايَحَةٌ [murāyaḥat] mufā'ale olmakla zāhiren ism olarak müsta'meldir. Ve رَوَاحٌ [revāḥ] ve رُؤُوحٌ [ru'ūḥ] قُعُودٌ [ḳu'ūd] vezninde ve رَاحٌ [rāḥ] ve رِيَاحَةٌ [riyāḥat] كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde ondan masdarlardır; yukālu: رَاحَ لِذَلِكَ الْأَمْرِ يَرَاحُ رَوَاحًا وَرُؤُوحًا وَرَاحًا وَرِيَاحَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَشْرَفَ لَهُ وَفَرِحَ Ve

رَوَاحٌ [revāḥ] Akşam vaktine, 'alā-kavlin geceye kadar vakte denir ve tekūlu: رُحْنَا رَوَاحًا وَتَرَوَّحْنَا أَيْ سِرْنَا فِيهِ أَوْ عَمِلْنَا ke-mā zukire; ve yukālu: خَرَجُوا بِرِيَاحٍ مِنَ الْعَشِيِّ وَرَوَاحٍ وَأَرْوَاحٍ أَيْ بِأَوَّلٍ Ve

رَوَاحٌ [revāḥ] رَوْحٌ [revḥ] gibi vakt-i mezbūrede bir yere gitmek ma'nāsınadır; tekūlu: رُحْتُ الْقَوْمَ وَإِلَيْهِمْ وَعِنْدَهُمْ رَوْحًا وَرَوَاحًا أَيْ ذَهَبْتُ إِلَيْهِمْ رَوَاحًا Ve 'Arablar "o işi ben kolaylıkla işlerim" diyecek yerde أَفْعَلُهُ فِي سَرَاحٍ وَرَوَاحٍ derler, فِي سُهُولَةٍ ma'nāsına.

اَلتَّرْوِيحُ [et-tervīḥ] (تَفْعِيلٌ [tef'īl] vezninde) Bu dahi ba'de'z-zevāl bir yere gitmek ma'nāsına; yukālu: رَوَّحْتُهُمْ تَرْوِيحًا أَيْ ذَهَبْتُ إِلَيْهِمْ رَوَاحًا

اَلرَّوَائِحُ [er-revā'iḥ] (رَائِحَةٌ [rā'iḥat]ın cem'idir ki kokuya denir, gerek hoş ve gerek nā-hoş olsun. Ve رَوَاحٌ [revāḥ] vaktinde yağan yağmura ıtlāk olunur.

اَلرَّيِّحَةُ [er-reyyiḥat] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) ve

اَلرِّيحَةُ [er-rīḥat] (حِيلَةٌ [ḥīlet] vezninde) Meşe ağaçlarının diplerinde sene-i māziyeden kalmış nebāta yāhūd yağmursuz hemān bürūdet-i havā ile nābit olan nebāta denir.

اَلرَّوْحَاءُ [er-Revḥā'] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] vezninde) Beyne'l-Ḥaremeyn bir mevzi' adıdır ki Medīne'ye otuz yāhūd kırk mīl mesāfedir. Ve Raḥbe-i Şām kazāsında bir karye adıdır. Ve Bağdād garbīsinde nehr-i 'Īsā a'mālinden bir karyedir. Ve

رَوْحَاءُ [revḥā'] Ka'rı azca yayvan çanağa ve kavataya denir; yukālu: قَصْعَةٌ رَوْحَاءُ أَيْ قَرِيبَةُ الْقَعْرِ

رَوَاحَةُ [Revāḥat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Esāmīdendir: 'Abdullāh b. Revāḥa ashābdandır.

بَنُو رَوَاحَةَ [Benū Revāḥat] 'Arabdan bir batndır.

أَبُو رُوَيْحَةَ [Ebū Ruveyḥat] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bilāl-i Ḥabeşī radıyallāhu 'anhu hazretlerinin bi'l-mu'āhat kardeşidir.

رَوْحٌ [Revḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلرَّوْحَانُ [er-Revḥān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Benū Sa'd bilādında bir mevzi'dir.

رَوَحَانُ [Reveḥān] (fetehātla) Bir mevzi'dir.

اَلرَّوْحَةُ [er-revḥat] (دَوْحَةٌ [devḥat] vezninde) Serin ve hoş-havā geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ رَوْحَةٌ أَيْ طَيِّبَةٌ

اَلْأَرْوَحُ [el-ervaḥ] ve

اَلْأَرْيَحُ [el-eryaḥ] (أَوْسَعُ [evsaᶜ] vezninde) Bol şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَحْمِلٌ أَرْوَحُ وَأَرْيَحُ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْإِرْتِوَاحُ [el-irtivāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Münāvebe ile işlemek maᶜnāsınadır; yukālu: هُمَا يَرْتَوِحَانِ عَمَلاً أَيْ يَتَعَاقَبَانِهِ

رُوحِينُ [Rūḥīn] (rā'nın zammıyla) Şām'da Cebelu Lübnān kurbünde bir karyedir, dibinde Ḳuss b. Sāᶜide'nin kabri vardır.

اَلرِّيَاحِيَّةُ [er-Riyāḥiyyet] (rā'nın kesriyle) Vāsıṭ kazāsında bir karyedir.

رِيَاحٌ [Riyāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Riyāḥ b. el-Ḥāris̱ tābiᶜīndendir. Ve Riyāḥ b. ᶜUbeyd el-Bāhilī ve Riyāḥ b. ᶜUbeyde el-Kūfī muhaddislerdir. Meşāhīr-i muhaddisīnden S̱ābit el-Bunānī muᶜāsırlarıdır. Ve Riyāḥ b. Yerbūᶜ bir kabīle pederidir. Ve Fārūḳ-ı aᶜẓām radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin ceddi ismidir. Ve Bureyde b. el-Ḥuṣayb ve Cerhed Eslemī nām kimselerin cedleri ismidir. Müslim b. Riyāḥ ashābdandır. Ve tābiᶜīnden bir zāt adıdır. Ve İsmāᶜīl b. Riyāḥ ve ᶜUbeyde b. Riyāḥ ve ᶜAbīd b. Riyāḥ ve ᶜÖmer b. ᶜÖmer Riyāḥ el-Baṣrī ve el-Ḫiyār ve Mūsā ibnā Riyāḥ ve Ebū Riyāḥ Manṣūr b. ᶜAbdulhamīd muhaddislerdir. Ve Riyāḥ b. er-Rebīᶜ el-Esedī ve Riyāḥ b. ᶜAmr el-ᶜAbsī ve eṣ-Ṣavāb el-Ḳaysī ve Ziyād b. Riyāḥ et-Tābiᶜī ismlerinde baᶜzı muhaddisīni bā-yı muvahhade ile zabt eylediler. Ve İmām Buḫārī ve Müslim *Ṣaḥīḥ*'lerinde Ziyād b. Riyāḥ'dan gayri mezkūr değildir ve hemān eşrātu's-sāᶜat hakkında Ebū Hureyre'den bir hadīs rivāyet eylemiştir. Ve İmām Buḫārī Tārīh'inde bā-yı muvahhade ile hikāyet eylemiştir. Ve ᶜİmrān b. Riyāḥ el-Kūfī ve Ziyād b. Riyāḥ el-Baṣrī ve Ḳāḍī-i Baṣra Aḥmed b. Riyāḥ ve İmām Mālik şeyhi Riyāḥ b. ᶜOs̱mān ve Sāhib-i ᶜİkrime b. ᶜAmmār olan ᶜAbdullāh b. Riyāḥ bunlarda dahi ihtilāf olunup baᶜzılar bā-yı muvahhade ile zabt eylediler. Ve Seyyār b. Selāme ve İbn Ebi'l-ᶜAvvām ve Ebu'l-ᶜĀliye er-Riyāḥiyyūn muhaddislerdir; zann ederim ki Temīm'den bir batn olan Riyāḥ'a mensūblardır.

رُوَيْحَانُ [Ruveyḥān] (musaggar bünyesiyle) Fārs ülkesinde bir mevziᶜdir.

اَلْمَرَاحُ [el-merāḥ] (mīm'in fethiyle) رَوَاحٌ [revāḥ]tan ism-i mekāndır. Şol mevziᶜe denir ki kavm ondan yāhūd ona rāyih olurlar. Muktezā-yı mādde zehāb u iyāb vakt-i revāhta olmaktır, niteki *Nihāye*'de مَغْدًى [mağden] kelimesini tanzīr eylemiştir.

اَلْأَرْيَحِيُّ [el-eryeḥiyy] (hemzenin fethiyle) Vāsiᶜu'l-hulk ve deryā-dil olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْيَحِيٌّ أَيْ وَاسِعُ الْخُلُقِ

اَلْأَرْيَحِيَّةُ [el-eryeḥiyyet] (hā'yla) Sehī ve civān-merd olan adam bir kimseye ᶜatiyye ve ihsān eyledikte kendisi hurrem ve pürneşāt olmak hasletine denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْأَرْيَحِيَّةُ إِذَا ارْتَاحَ لِلنَّدَى

أَرْيَحُ [Eryaḥ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Şām diyārında bir karyedir.

أَرِيحَاء [Erīḥāʾ - Eryeḥāʾ] (زَلِيخَاء [zelīḫāʾ] ve كَرْبَلَاء [kerbelāʾ] veznlerinde) Şām ülkesinde bir beldedir.

FASLU’Z-ZĀYİ’L-MUʿCEME
(فَصْلُ الزَّاي الْمُعْجَمَةِ)

[ز ب ح]

زَبَحٌ [zebaḥ] (zā’nın ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Cürcān eyāletinde bir karyedir; muhaddisīnden Ebu’l-Ḥasan ʿAlī b. Ebī Bekr b. Muḥammed oradandır.

[ز ج ح]

اَلزَّجَحُ [ez-zecaḥ] سَجَحٌ [secaḥ] vezninde ve mürādifidir ke-mā se-yuzkeru; yukālu: زَجَحَهُ زَجَحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَجَحَهُ

[ز ح ح]

اَلزَّحُّ [ez-zaḥḥ] (zā’nın fethi ve ḥā’nın teşdīdiyle) Bir şeyʾi yerinden bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَحَّ الشَّيْءَ زَحًّا إِذَا نَحَّاهُ عَنْ مَوْضِعِهِ Ve bir nesneyi ʿacele öte kakıp beri çekmek maʿnāsınadır, bıçkı gibi; yukālu: زَحَّهُ إِذَا دَفَعَهُ وَجَذَبَهُ فِي عَجَلَةٍ

اَلزَّحْزَحَةُ [ez-zaḥzeḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneyi ıraklaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحْزَحَهُ عَنْهُ إِذَا بَاعَدَهُ عَنْهُ

اَلتَّزَحْزُحُ [et-tezaḥzuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: زَحْزَحَهُ فَتَزَحْزَحَ

اَلزَّحْزَحُ [ez-zaḥzaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Iraklık maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ بِزَحْزَحٍ مِنْهُ أَيْ بِبُعْدٍ

اَلزَّحْزَاحُ [ez-zaḥzāḥ] (zā’nın fethiyle) Baʿīd maʿnāsınadır. Ve bir mevziʿ adıdır.

[ز ر ح]

اَلزَّرْحُ [ez-zerḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Bir kimsenin başını yā gayrı ʿuzvunu vurup yarmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَحَهُ زَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَجَّهُ

اَلزَّرَحُ [ez-zeraḥ] (fethateynle) Bir yerden āher yere ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرِحَ الرَّجُلُ زَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زَالَ مِنْ مَكَانٍ إِلَى آخَرَ

اَلزَّرْوَحُ [ez-zervaḥ] (vāv ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلزَّرْوَحَةُ [ez-zervaḥat] (hā’yla) Küçük tepeye yāhūd döşekli yastım tepeye yāhūd eğri olan kum yığınına denir. Cemʿi زَرَاوِحُ [zerāviḥ] gelir.

اَلْمَزْرَحُ [el-mezraḥ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Cā-be-cā alçaklı ve çukurlu olan arza denir.

اَلزُّرَّاحُ [ez-zurrāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Hareketleri cüst ve neşātlı olan kimselere denir.

[ز ق ح]

اَلزَّقْحُ [ez-zaḳḥ] (zā’nın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) Maymun sesine denir.

[ز ل ح]

اَلزَّلْحُ [ez-zelḥ] (zā’nın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Bātıl ve bī-asl şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ زَلْحٌ أَيْ بَاطِلٌ Ve

زَلْحٌ [zelḥ] Masdar olur, bir şeyʾin çeşnisini bilmek için tatmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَحَ الشَّيْءَ زَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَطَعَّمَهُ

اَلتَّزَلُّحُ [et-tezelluḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) زَلْحٌ [zelḥ] maʿnāsınadır; yukālu: تَزَلَّحَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى زَلَحَهُ

اَلزُّلُحُ [ez-zuluḥ] (zammeteynle) Büyük kāselere denir.

اَلزَّلَحْلَحُ [ez-zelaḥlaḥ] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Hafīfü’l-cism olan adama denir. Ve derin olmayan dereye denir.

اَلزَّلَحْلَحَةُ [ez-zelaḥleḥat] (hā’yla) Yufka açılmış ekmeğe denir ki bazlamaç taʿbīr

olunur. Ve yayvan çanağa ve kavataya denir.

[ز ل ق ح]

اَلزَّلَنْقَحُ [ez-zelenḳaḥ] (ḳāf’la سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bed-ḫūy kişiye denir.

[ز م ح]

اَلزُّمَّحُ [ez-zummaḥ] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Leʾīm ve nākes şahsa denir. Ve zaʿīf ve zebūn kimseye denir. Ve boyu kısa, endām ve kıyāfeti yakışıksız kimseye denir. Ve siyāh ve zişt ve bed-çehre kimseye denir.

اَلزَّوْمَحُ [ez-zevmaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) زُمَّحٌ [zummaḥ] maʿnāsınadır.

اَلزِّمَحْنُ [ez-zimaḥn] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Ve

اَلزِّمَحْنَةُ [ez-zimaḥnet] (سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) Bahīl ve bed-ḫūy şahsa denir.

اَلزُّمَّاحُ [ez-zummāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir büyük kuş adıdır ki beşikten çocukları kapıp götürür.

Şārih der ki bu kuş Cāhiliyyet zamānında Medīne’de baʿzı yüksek yerlere gelip harb harb diye çağırır idi ve hurmālara pek taʿarruz eder idi. Bir gün bir kimse ok ile vurup helāk eyledikten sonra etini etrāf komşulara dahi taksīm eyledi. Her kim ekl eylediyse helāk oldu.

اَلتَّزْمِيحُ [et-tezmīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan kuşu öldürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّحَ فُلاَنٌ إِذَا قَتَلَ الزُّمَّاحَ

اَلزَّامِحُ [ez-zāmiḥ] (رَاجِحٌ [rāciḥ] vezninde) Kuma denir, رَمْلٌ [reml] maʿnāsına ismdir. Şārih دُمَّلٌ [dummel] nüshasını tahrīfe haml eylemiştir. Ve bu كَاهِلٌ [kāhil] ve غَارِبٌ [ġārib gibi ismdir.

[ز ن ح]

اَلزَّنْحُ [ez-zenḥ] (zā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Medh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَحَهُ زَنْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَدَحَهُ Ve defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَحَهُ إِذَا دَفَعَهُ Ve bir kimseyi bir muʿāmele zımnında sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَحَهُ إِذَا ضَايَقَهُ فِي الْمُعَامَلَةِ

اَلزُّنُحُ [ez-zunuḥ] (zammeteynle) İyiliğe ve kemliğe cezā ve mükāfāt eden adamlara denir; yukālu: هُمْ زُنُحٌ أَيْ مُكَافِئُونَ عَلَى الْخَيْرِ وَالشَّرِّ

اَلتَّزَنُّحُ [et-tezennuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَفَتُّحٌ فِي الْكَلاَمِ maʿnāsınadır, çenesi açılıp bir düzeye harıl harıl söz söyleyip pür-gūyluk eylemekten ʿibārettir; yukālu: تَزَنَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَفَتَّحَ فِي الْكَلاَمِ Ve suyu merreten baʿde-uhrā içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَنَّحَ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَهُ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى Ve lāf u güzāfla nefsini kadr ve derecesinden ʿālī göstermek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَتَزَنَّحُ أَيْ يَرْفَعُ نَفْسَهُ فَوْقَ قَدْرِهِ

اَلتَّزْنِيحُ [et-teznīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi suyu merreten baʿde-uhrā içmek maʿnāsınadır; yukālu: زَنَّحَ الْمَاءَ بِمَعْنَى تَزَنَّحَ

اَلزَّنُوحُ [ez-zenūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Cüst ve çālāk nākaya denir.

اَلْمُزَانَحَةُ [el-muzāneḥat] مُمَادَحَةٌ [mumādeḥat] vezninde ve mürādifidir; yukālu: زَانَحَهُ إِذَا مَادَحَهُ

[ز و ح]

اَلزَّوْحُ [ez-zevḥ] (zā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Develeri perākende eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَاحَ الْإِبِلَ يَزُوحُ زَوْحًا إِذَا فَرَّقَهَا Ve develeri biriktirmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: زَاحَ الْإِبِلَ إِذَا جَمَعَهَا Ve bir mahalden ayrılıp ıraklaşmak

maᶜnāsınadır; yukālu: زَاحَ عَنْ مَكَانِهِ إِذَا زَالَ وَتَبَاعَدَ

اَلْإِزَاحَةُ [el-izāḥat] (إِزَالَةٌ [izālet] vezninde) Bir işi bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَاحَ الْأَمْرَ إِذَا قَضَاهُ Ve bir şey'i yerinden ayırıp bertaraf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَاحَ الشَّيْءَ إِذَا أَزَاغَهُ مِنْ مَوْضِعِهِ وَنَحَّاهُ

اَلزَّوَاحُ [ez-zevāḥ] (رَوَاحٌ [revāḥ] vezninde) Gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَاحَ زَوَاحًا إِذَا ذَهَبَ Ve

زَوَاحٌ [Zevāḥ] Bir mevziᶜ adıdır, zā'nın zammıyla da zebān-zeddir.

[ز ي ح]

اَلزَّيْحُ [ez-zeyḥ] (zā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلزُّيُوحُ [ez-zuyūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلزَّيُوحُ [ez-zeyūḥ] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

اَلزَّيَحَانُ [ez-zeyeḥān] (نَزَوَانٌ [nezevān] vezninde) Bir mahalden gidip ırak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَاحَ الرَّجُلُ يَزِيحُ زَيْحًا وَزُيُوحًا وَزَيُوحًا وَزَيَحَانًا إِذَا بَعُدَ وَذَهَبَ

اَلْإِنْزِيَاحُ [el-inziyāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) O maᶜnāyadır; yukālu: إِنْزَاحَ بِمَعْنَى زَاحَ

اَلْإِزَاحَةُ [el-izāḥat] (hemzenin kesriyle) Yerinden giderip ırak eylemek maᶜnāsınadır. Pes vāvī ve yā'ī olur; tekūlu: أَزَحْتُهُ أَيْ أَذْهَبْتُهُ وَأَبْعَدْتُهُ

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س ب ح]

اَلسَّبْحُ [es-sebḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve

اَلسِّبَاحَةُ [es-sibāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Suda yüzmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَحَ بِالنَّهْرِ وَفِيهِ سَبْحًا وَسِبَاحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَامَ Ve

سَبْحٌ [sebḥ] Bir işten fārig olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَبَحَ عَنِ الْأَمْرِ سَبْحًا إِذَا فَرَغَ Ve tahsīl-i maᶜāş husūsunda beri öte dönüştürüp takallüb eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَبَحَ الرَّجُلُ سَبْحًا إِذَا تَصَرَّفَ فِي مَعَاشِهِ Kāle'ş-şārih; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلاً﴾ أَيْ فَرَاغًا طَوِيلاً وَقِيلَ مُنْقَلَبًا وَتَصَرُّفًا فِي الْمَعَاشِ Ve yeri kazmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَبَحَ فِي الْأَرْضِ إِذَا حَفَرَ فِيهَا Ve uyumak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَبَحَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ Ve sükūn ve ārām bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَحَ إِذَا سَكَنَ Ve nās her tarafa dağılıp beri öte dönüştürmek maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: سَبَحَ الْقَوْمُ إِذَا تَقَلَّبُوا وَانْتَشَرُوا فِي الْأَرْضِ Ve dūr u dırāz gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْعَدَ فِي السَّيْرِ Ve sözü çok söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَحَ الرَّجُلُ فِي الْكَلَامِ إِذَا كَثُرَ فِيهِ Bunların mecmūᶜu mecāzdır.

اَلسَّابِحُ [es-sābiḥ] ve

اَلسَّبُوحُ [es-sebūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) İsm-i fāᶜildir, yüzgeç kişiye denir. Cemᶜi سُبَحَاءُ [subeḥā'] gelir, كُرَمَاءُ [kuremā'] vezninde ve bu ikisinin de cemᶜidir, شَاعِرٌ [şāᶜir] ve شُعَرَاءُ [şuᶜarā'] ve وَدُودٌ [vedūd] ve وُدَدَاءُ [vudedā'] gibi.

اَلسَّبَّاحُ [es-sebbāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-

de) Mübālagadır, pek yüzgeç adama denir. Cemʿi سَبَّاحُونَ [sebbāḥūn] gelir.

اَلسَّابِحَاتُ [es-sābiḥāt] سَابِحَةٌ [sābiḥat]ın cemʿidir, sefīneye ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا﴾ وَهِيَ السُّفُنُ أَوْ أَرْوَاحُ الْمُؤْمِنِينَ تَخْرُجُ بِسُهُولَةٍ أَوِ النُّجُومُ تَسْبَحُ أَيْ تَمُرُّ سَرِيعًا فِي مَجَارِي الْفَلَكِ

اَلْإِسْبَاحُ [el-isbāḥ] (hemzenin kesriyle) Yüzdürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْبَحَهُ إِذَا عَوَّمَهُ

اَلسَّوَابِحُ [es-sevābiḥ] Atlara ıtlāk olunur, elleriyle yüzer gibi seyr ettiklerinden nāşī. Ve bunun müfredi سَابِحَةٌ [sābiḥat]tır, فَارِسٌ [fāris] ve فَوَارِسُ [fevāris] gibi.

سُبْحَانَ اللهِ [subḥānallāhi] Tesbīh maʿnāsınadır ki ʿalem masdardır, Hak taʿālāyı sāhibeden yaʿnī zevceden ve veledden ve sāʾir nakāyıstan tenzīh ve takdīs maʿnāsına dālldir. Ve سُبْحَانَ [subḥāne] kelimesi maʿrife olmakla gayr-i münevvenedir, zīrā ʿalem-i tesbīhtir ve masdariyyet üzere mansūbdur, gūyā ki أُبَرِّئُ اللهَ مِنَ السُّوءِ بَرَاءَةً sebkindedir ki “Hak taʿālāyı bi’t-teʾkīd ve’l-mübālaga sıfāt-ı nakāyıstan ve şān-ı ulūhiyyete münāfī izāfāttan kemāliyle tenzīh ve takdīs ederim”, yaʿnī böylece iʿtikād ve ikrār ederim demektir. Ve ʿinde’l-baʿz imtisāl-i emr-i şerīfine sürʿat ve tāʿat ve ʿibādetine saʿy ve mübāderet ederim demektir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre تَسْبِيحٌ [tesbīḥ] kelimesi takdīs-i ilāhī maʿnāsınadır, سِبَاحَةٌ [sibāḥat]ten meʾhūzdur, ʿibādet-i ilāhīye sürʿat eylemek maʿnāsında istiʿmāl olunup baʿdehu kavlī ve fiʿlī ʿibādātta taʿmīm olunmuştur. Ve سُبْحَانَ [subḥāne] lafzı fi’l-asl غُفْرَانٌ [ġufrān] gibi masdardır, baʿdehu تَسْبِيحٌ [tesbīḥ]te ʿalem olmuştur ve masdar olarak dahi istiʿmāl olunur. İntehā.

Ve ʿArablar bir nesneden taʿaccüb makāmında سُبْحَانَ مِنْ كَذَا derler, عَجَبًا لَهُ maʿnāsına. Eğer makām-ı istihsān ise “Bunun hālıkını bu halk-ı bedīʿ için mahsūs tesbīh ederim” demek olur. Ve eğer makām-ı istihcān ise “Bundan Hazret-i Bārī’yi tenzīh ederim demek” olur yāhūd tehekkümen tesbīh ona müsned olur. Ve

سُبْحَانٌ [subḥān] Nefs ve zāta ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا فِي سُبْحَانِكَ أَيْ فِي نَفْسِكَ Ve Subḥān b. Aḥmed’dir ki Hārūn-ı Reşīd evlādındandır. Ve

سُبْحَانٌ [subḥān] Masdar olarak istiʿmāl olunur ki ʿale’l-asldır; yukālu: سَبَحَ الرَّجُلُ سُبْحَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ

اَلتَّسْبِيحُ [et-tesbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi سُبْحَانَ اللهِ demek yaʿnī Hak taʿālāyı tenzīh ve takdīs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ Ve namāz kılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki cüzʾüyle tesmiye kabīlinden olur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ﴾ أَيِ الْمُصَلِّينَ

اَلسُّبُوحُ [es-subbūḥ] ve اَلْقُدُّوسُ [el-ḳuddūs] (sīn’in ve ḳāf’ın zammeleri ve bā’nın ve dāl’ın şeddeleriyle) Ebniye-i mübālagadandır, esmā-i sıfāt-ı ilāhiyyedendir, her bār ve her lisānda tesbīh ve takdīs olunduğu için. Ve bunlarda sīn ve ḳāf’ın fethaları dahi cāʾizdir. *Miṣbāḥ*’ta mersūmdur ki kelām-ı ʿArabda fā-i mazmūme ve ʿayn-ı müşeddede-i mazmūme ile سُبُّوحٌ [subbūḥ] ve قُدُّوسٌ [ḳuddūs] ve ذُرُّوحٌ [ẕurrūḥ] ve سُتُّوقٌ [suttūḳ] ve فُلُّوقٌ [fullūḳ] kelimelerinden gayrı yoktur. Ve üç evvelkilerde fā’nın fethiyle de

cāᵓizdir.

اَلسُّبُحَاتُ [es-subuḥāt] (zammeteynle) Mevāziᶜ-i sücūda ıtlāk olunur. Müfredi, سُبْحَةٌ [subḥat]tir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرُفَاتُ [ġurufāt] gibi. Mahall-i tesbīh olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve سُبُحَاتُ وَجْهِ اللهِ [subuḥātu vechillāhi] ile envār-ı cemāl-ı ilāhī murāddır. Müᵓellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir: Kāle fi’n-*Nihāye* ve minhu’l-hadīsu: ”قَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ إِنَّ لِلَّهِ دُونَ الْعَرْشِ سَبْعِينَ حِجَابًا لَوْ دَنَوْنَا مِنْ أَحَدِهَا لَاَحْرَقَتْنَا حِجَابُهُ“ Ve fī hadīsin āhere: ”سُبُحَاتُ وَجْهِ رَبِّنَا اَلنُّورُ أَوِ النَّارُ لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ“ فَسُبُحَاتُ وَجْهِهِ تَعَالَى جَلاَلُهُ وَعَظَمَتُهُ وَقِيلَ أَنْوَارُ وَجْهِهِ تَعَالَى وَهِيَ فِي الْأَصْلِ جَمْعُ سُبْحَةٍ وَقِيلَ سُبُحَاتُ الْوَجْهِ مَحَاسِنُهُ لِأَنَّكَ إِذَا رَأَيْتَ الْوَجْهَ الْحَسَنَ قُلْتَ سُبْحَانَ اللهِ وَقِيلَ مَعْنَاهُ تَنْزِيهٌ لَهُ أَيْ سُبْحَانَ وَجْهِهِ وَقِيلَ إِنَّ سُبُحَاتِ وَجْهِهِ كَلاَمٌ مُعْتَرِضٌ بَيْنَ الْفِعْلِ وَالْمَفْعُولِ أَيْ لَوْ كَشَفَهَا لَأَحْرَقَتْ كُلَّ شَيْءٍ أَدْرَكَهُ بَصَرُهُ فَكَأَنَّهُ قَالَ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ اللهِ كُلَّ شَيْءٍ كَمَا تَقُولُ لَوْ دَخَلَ الْمَلِكُ الْبَلَدَ لَقَتَلَ وَالْعِيَاذُ بِاللهِ كُلَّ مَنْ فِيهِ وَأَقْرَبُ مِنْ هَذَا كُلِّهِ أَنَّ الْمَعْنَى لَوِ انْكَشَفَ مِنْ أَنْوَارِ اللهِ الَّتِى تَحَجَّبَ الْعِبَادَ عَنْهُ شَيْءٌ لَأَهْلَكَ كُلَّ مَنْ وَقَعَ عَلَيْهِ ذَلِكَ النُّورُ كَمَا خَرَّ مُوسَى صَعِقًا وَتَقَطَّعَ الْجَبَلُ دَكًّا لَمَّا تَجَلَّى اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى

اَلسُّبْحَةُ [es-subḥat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Hālen tesbīh taᶜbīr eylediğimiz dizi boncuklara denir ki mecmūᶜunda ᶜalem olmuştur; medār-ı tesbīh olduğu bāᶜis-i tesmiyedir. Ve

سُبْحَةٌ [subḥat] Duᶜā maᶜnāsına istiᶜmāl olunur. Kezālik tatavvuᶜ yaᶜnī nāfile namāza ıtlāk olunur. Farz namāzında tesbīhāt nāfile olup ve nāfile namāz tesbīhāt gibi nāfile olmakla ıtlāk olunmuştur.

اَلسَّبْحَةُ [es-sebḥat] (sīn’in fethi ve bā’nın sükūnuyla) Posttan ittihāz olunan esvāba denir. Ve

سَبْحَةٌ [Sebḥat] Resūl-i ekrem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretlerinin feresleri ismidir. Kezālik Caᶜfer b. Ebī Ṭālib’in ve dīger bir adamın feresleri ismidir. Ve سَبْحَةُ اللهِ [sebḥatullāh] ile celāl ve ᶜazamet-i ilāhī irāde olunur. Şārih der ki bu zammladır ki cemᶜi سُبُحَاتٌ [subuḥāt]tır, niteki zikr olundu. Burada fethle zikri ihtilāldir.

اَلْمُسَبَّحُ [el-musebbaḥ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Kavī ve şedīd ve metīn olan şeyᵓe ıtlāk olunur, ᶜādetā hakkında سُبْحَانَ اللهِ [subḥānallāh] diye taᶜaccüb olunduğu için; ve minhu yukālu: كِسَاءٌ مُسَبَّحٌ أَيْ قَوِيٌّ شَدِيدٌ

اَلسَّابِحُ [es-sābiḥ] Yüzgeç adama denir ki zikr olundu. Ve

سَابِحٌ [sābiḥ] Elkābdandır: Aḥmed b. Ḫalef es-Sābiḥ muhaddisīndendir. Ve Birke b. ᶜAlī es-Sābiḥ eş-Şurūṭī ve Aḥmed b. Ḫalef b. Muḥammed ve Muḥammed b. Saᶜīd ve ᶜAbdurraḥmān b. Müslim ve Muḥammed b. ᶜOs̱mān el-Buḫārī es-Subeḥiyyūn ki sīn’in zammıyladır, muhaddislerdir.

اَلسَّبَّاحُ [es-Sebbāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir deve ismidir.

سَبَاحٌ [Sebāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Benū Suleym maᶜdeni yanında bir arzın adıdır.

اَلسَّبُوحُ [es-sebūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yüzgeçe denir. Ve Rebīᶜa b. Cuşem nām kimsenin feresi ismidir.

اَلسَّبُوحَةُ [es-Sebūḥat] (hā’yla) Mekke-i mükerreme’nin ismidir, ᶜalā-kavlin ᶜArafāt’ta bir derenin adıdır.

اَلْمُسَبِّحُ [el-Musebbiḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Bir recül adıdır. Ve ümerā-i Mıṣriyyeden Emīr Muḫtār Muḥammed b.

ʿUbeydullāh el-Musebbiḥī sāhib-i tesānīf-i kesīredir, dört yüz tārīhi ricālindendir.

[س ب د ح]

اَلسَّبَادِحُ [es-sebādiḥ] (sīn'in fethi ve dāl'ın kesriyle) Bir kelimedir ki kıllet-i taʿāmda istiʿmāl olunur; yukālu: أَصْبَحْنَا سَبَادِحَ وَلِصِبْيَانِنَا عَجَاعِجُ مِنَ الْغَرَثِ Yaʿnī "Bu sabāh taʿāmımız pek kalīl olmakla çocuklarımız açlıktan feryād eylediler."

[س ج ح]

اَلسَّجَحُ [es-secaḥ] (sīn'in ve cīm'in fethiyle) ve

اَلسَّجَاحَةُ [es-secāḥat] (رَجَاحَةٌ [recāḥat] vezninde) Mahbūbun ruhsārı ter ve mülāyim ve hüsn-i iʿtidāl üzere uzunca ve etleri azca olmak maʿnāsınadır ki kemāl-i tenāsüb-i cemāldir; yukālu: سَجِحَ الْخَدُّ سَجَحًا وَسَجَاحَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَهُلَ وَلَانَ وَطَالَ فِي اعْتِدَالٍ وَقَلَّ لَحْمُهُ

اَلسُّجُحُ [es-sucuḥ] (zammeteynle) Sehl ve mülāyim şeyʾe denir; yukālu: مَشَى مَشْيًا سُجُحًا أَيْ لَيِّنًا وَسَهْلًا Ve işlek yola ıtlāk olunur, sühūletine mebnī. Ve kadr ve endāze maʿnāsınadır; yukālu: بُيُوتُهُمْ عَلَى سُجُحٍ وَاحِدٍ أَيْ عَلَى قَدْرٍ وَاحِدٍ

اَلسَّجِيحُ [es-secīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi sehl ve mülāyim şeyʾe denir.

اَلسُّجْحُ [es-suchḥ] (sīn'in zammı ve cīm'in sükūnuyla) İşlek yola denir.

اَلسَّجِيحَةُ [es-secīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi kadr ve endāze maʿnāsınadır. Ve hūy ve tabīʿat maʿnāsınadır; yukālu: اَلْكَرَمُ مِنْ سَجِيحَتِهِ أَيْ طَبِيعَتِهِ

اَلسُّجَاحُ [es-sucāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ʿUnsur-ı havāya ıtlāk olunur.

اَلسِّجَاحُ [es-sicāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yamaç ve karşı, تُجَاهٌ [tucāh] maʿnāsınadır; tekūlu: قَعَدْتُ سِجَاحَ وَجْهِهِ أَيْ تُجَاهَهُ

اَلْأَسْجَحُ [el-escaḥ] (أَرْجَحُ [ercaḥ] vezninde) Hūb ve muʿtedilü'l-kıyāfet olan kişiye ve nesneye denir; yukālu: غُلَامٌ وَشَيْءٌ أَسْجَحُ أَيْ حَسَنٌ مُعْتَدِلٌ

اَلسَّجْحَةُ [es-secḥat] (صَفْحَةٌ [ṣafḥat] vezninde) Hūy ve hulk maʿnāsınadır.

اَلْمَسْجُوحَةُ [el-mescūḥat] ve

اَلْمَسْجُوحُ [el-mescūḥ] Bunlar da hūy ve haslet maʿnāsınadır. Ve

مَسْجُوحٌ [mescūḥ] Cihet maʿnāsınadır.

اَلسَّجْحَاءُ [es-secḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Kurumu tām ve endāmı kāmil ve arkası uzunca nākaya denir.

اَلسَّجْحُ [es-secḥ] سَجْعٌ [secʿ] vezninde ve mürādifidir ki güvercin ötmek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَحَتِ الْحَمَامَةُ سَجْحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَجَعَتْ Ve bir kimseye taʿrīz ve kināye ile söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَحَ لَهُ بِكَلَامٍ إِذَا عَرَّضَ لَهُ

اَلتَّسْجِيحُ [et-tescīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi taʿrīz-i kelām eylemek maʿnāsınadır.

اَلْإِنْسِجَاحُ [el-insicāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Müsāmaha ve müsāhele eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِنْسَجَحَ لِي فُلَانٌ بِكَذَا أَيِ انْسَمَحَ

اَلْإِسْجَاحُ [el-iscāḥ] (hemzenin kesriyle) Vech-i latīfle ʿafv ve safh eylemek maʿnāsınadır; ve minhu: إِذَا مَلَكْتَ فَأَسْجِحْ أَيْ أَحْسِنِ الْعَفْوَ

اَلْمِسْجَحُ [el-Miscaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir recül adıdır.

سَجَاحِ [Secāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Benū Yerbūʿdan bir hatun ismidir ki iddiʿā-yı nübüvvet eylemiştir. O hatun

evāhir-i ʿasr-ı saʿādette iddiʿā-yı nübüvvet eden Museylimetu'l-Keẕẕāb zamānında zuhūr ve ʿākıbet şeref-mend-i İslām oldu.

[س ح ح]

اَلسَّحُّ [es-saḥḥ] (sīn'in fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Su makūlesini dökmek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّ الْمَاءَ سَحًّا مِنَ الْبَابِ الأَوَّلِ إِذَا صَبَّهُ Ve

سَحٌّ [saḥḥ] ve

سُحُوحٌ [suḥūḥ] Su yukarıdan aşağıya akmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّ الْمَاءُ سَحًّا وَسُحُوحًا إِذَا سَالَ مِنْ فَوْقُ Ve

سَحٌّ [saḥḥ] قَسْبٌ [ḳasb] ismidir ki kemter hurmāya denir, ʿalā-kavlin ağızda dağılır olan kuru hurmāya denir. Ve

سَحٌّ [saḥḥ] Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّ فُلاَنًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve değnekle dövmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: سَحَّهُ إِذَا جَلَدَهُ Ve be-gāyet semirip tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ غَايَةَ السِّمَنِ

اَلتَّسْحِيحُ [et-tesḥīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّسَحْسُحُ [et-tesaḥsuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) ve

اَلتَّسَحُّحُ [et-tesaḥḥuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da su yukarıdan aşağıya akmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّحَ الْمَاءُ وَتَسَحْسَحَ وَتَسَحَّحَ إِذَا سَالَ مِنْ فَوْقُ

اَلسُّحُّ [es-suḥḥ] (sīn'in zammıyla) Bu dahi ağızda dağılan kuru hurmāya denir.

اَلسَّاحَّةُ [es-sāḥḥat] (teşdīd-i ḥā'yla) ve

اَلسَّاحُّ [es-sāḥḥ] (hā'sız) ve

اَلسِّحَاحُ [es-siḥāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلسُّحَاحُ [es-suḥāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ki bu şāẕdır) Mutlakan semiz insān ve hayvāna denir; yukālu: شَاةٌ سَاحَّةٌ وَسَاحٌّ وَغَنَمٌ سِحَاحٌ وَسُحَاحٌ أَيْ سِمَانٌ

اَلْمِسَحُّ [el-misaḥḥ] (mīm'in kesri ve sīn'in fethiyle) Pek yüğrük ve eşkinli ata ıtlāk olunur, gūyā ki seyr ve ceryi sabb eder; yukālu: فَرَسٌ مِسَحٌّ أَيْ جَوَادٌ

اَلسَّحْسَحُ [es-saḥsaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

اَلسَّحْسَحَةُ [es-saḥsaḥat] (hā'yla) Konağın ʿarsasına denir ki hālī meydānıdır, sāha gibi. Ve

سَحْسَحٌ [saḥsaḥ] Sağanaklı yağmura denir.

اَلسَّحْسَاحُ [es-saḥsāḥ] (sīn'in fethiyle) Bu dahi sağanaklı yağmurdur.

اَلسَّحْسَاحَةُ [es-saḥsāḥat] (hā'yla) Pek yaş döken göze ıtlāk olunur; yukālu: عَيْنٌ سَحْسَاحَةٌ أَيْ صَبَّابَةٌ لِلدَّمْعِ

اَلسَّحَاحُ [es-seḥāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿUnsur-ı havāya denir.

[س د ح]

اَلسَّدْحُ [es-sedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir nesneyi yer üzere yatırıp ve yayıp uzatmak maʿnāsınadır, hayvānı boğazlamağa yatırmak gibi; yukālu: سَدَحَ الشَّيْءَ سَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ذَبَحَهُ وَبَسَطَهُ عَلَى الأَرْضِ Ve bir nesneyi yanı üzere yatırmak maʿnāsınadır, dolu kırbayı yatırmak gibi; yukālu: سَدَحَ الشَّيْءَ إِذَا أَضْجَعَهُ Ve bir kimseyi yüzü üzere yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ عَلَى الْوَجْهِ Ve sırtı üzere yere bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَحَهُ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى الظَّهْرِ Ve deveyi çökürmek maʿnāsınadır; yukālu: سَدَحَ الْبَعِيرَ إِذَا أَنَاخَهُ Ve bir mahalde ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَدَحَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve meşki doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَحَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلأَهَا

Ve katl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَحَ فُلاَنًا إِذَا قَتَلَهُ Ve hatun zevcinden ragbet ve iᶜtibār bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَظِيَتْ مِنْ زَوْجِهَا Ve hatunun evlādı kesīr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَثُرَتْ وَلَدُهَا

اَلْإِنْسِدَاحُ [el-insidāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznin-de) Yüz üzere yıkmak ve arka üzere yere çalmak maᶜnālarından mutāviᶜdir; yukālu: سَدَحَهُ فَانْسَدَحَ وَهُوَ مَسْدُوحٌ وَسَدِيحٌ

اَلتَّسْدِيحُ [et-tesdīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) Bu dahi katl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَحَهُ إِذَا قَتَلَهُ

اَلسَّادِحَةُ [es-sādiḥat] Sehābe-i şedīdeye de-nir ki murād şiddetle yağan yağmuru ola-caktır, üzerine düştüğü nebāt makūlesini yere çalıp yatırdığı için.

اَلسَّادِحُ [es-sādiḥ] Ehl-i hısb ü rehā olan ki-şiye denir; yukālu: فُلاَنٌ سَادِحٌ أَيْ مُخْصِبٌ Ve

سَادِحٌ [Sādiḥ] Bir kabīle ismidir.

[س ر ح]

اَلسَّرْحُ [es-serḥ] (sīn'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Yabanda salma otlayıp gezen mevāşīye denir, māl-ı sā'im maᶜnāsınadır; ve bu, tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: لَهُ سَرْحٌ سَائِمٌ أَيْ مَالٌ سَائِمٌ Ve

سَرْحٌ [serḥ] ve

سُرُوحٌ [surūḥ] Mevāşī merᶜāya gidip bi-nefsihā otlamak maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَحَ الْمَالُ سَرْحًا وَسُرُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَامَ أَيْ رَعَى بِنَفْسِهِ Ve سَوْمٌ [sevm] mevāşīyi otlamak için merᶜāya salıvermek maᶜnāsınadır; tekūlu: سَرَحْتُ الْمَوَاشِيَ أَيْ أَسَمْتُهَا يَعْنِي أَرْسَلْتُهَا لِلرَّعْيِ Ve

سَرْحٌ [serḥ] Bir nevᶜ şecer-i ᶜazīm ismi-dir, Necd diyārında nābit ve sarı yemiş-leri olur. Müfredi, سَرْحَةٌ [serḥat]tir, ke-mā se-yuzkeru. Ve mutlakan dikensiz şece-re, ᶜalā-kavlin pek uzun şecere denir. Ve finā-i hāneye de سَرْحٌ [serḥ] ıtlāk olunur ki avlu ve ev önü taᶜbīr olunan meydāndır. Ve

سَرْحٌ [serḥ] Tagavvut eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَحَ الرَّجُلُ إِذَا سَلَحَ Ve mesāneden bevl fışkırmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَحَ بَوْلُهُ إِذَا انْفَجَرَ Ve derūnda muz-mer olan şey'i izhār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu. سَرَحَ مَا فِي صَدْرِهِ أَيْ أَخْرَجَهُ Ve gönder-mek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَحَ فُلاَنًا إِذَا أَرْسَلَهُ Ve

سَرْحٌ [Serḥ] Esāmīdendir: ᶜÖmer b. Sevād ve Aḥmed b. ᶜAmr es-Serḥ ve oğlu ᶜAmr ve hafīdi ᶜAbdullāh ki سَرْحِيُّونَ [Serḥiyyūn] ile müteᶜāreflerdir, muhaddislerdir. Ve

سَرْحٌ [Serḥ] Başka bir recülün ᶜalemidir.

اَلتَّسْرِيحُ [et-tesrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi davarı otlamak için merᶜāya salı-vermek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرَّحَ الْمَوَاشِيَ تَسْرِيحًا إِذَا أَسَامَهَا Ve zevceye talāk vermek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَرَّحَ زَوْجَتَهُ إِذَا طَلَّقَهَا Ve teshīl eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَرَّحَهُ إِذَا سَهَّلَهُ Ve saçı taramazdan mukaddem çözüp salı-vermek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: سَرَّحَ الشَّعْرَ إِذَا حَلَّهُ وَأَرْسَلَهُ قَبْلَ الْمَشْطِ

اَلسَّرَاحُ [es-serāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vez-ninde) Tatlīk maᶜnāsından ismdir, talāk maᶜnāsına, تَبْلِيغٌ [teblīġ] ve بَلاَغٌ [belāġ] ve تَطْلِيقٌ [taṭlīḳ] ve طَلاَقٌ [ṭalāḳ] gibi. Ve

سَرَاحٌ [Serāḥ] Hāfız-ı meşhūr Ebī Ḥafṣ ᶜÖmer b. Şāhīn'in ceddi ismidir.

اَلْمُنْسَرِحُ [el-munseriḥ] (ism-i fāᶜil bünye-siyle) Sırtı üzere yatıp paçasını ayırmış olan kişiye denir, إِنْسِرَاحٌ [insirāḥ]tan ism-i fāᶜildir; yukālu: إِنْسَرَحَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَلْقَى عَلَى قَفَاهُ وَفَرَّجَ رِجْلَيْهِ Ve

مُنْسَرِحٌ [munseriḥ] Libāsından soyunup ʿuryān olan kişiye denir; yukālu: إِنْسَرَحَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَ مِنْ ثِيَابِهِ وَصَارَ عُرْيَانًا Ve

مُنْسَرِحٌ [munseriḥ] ʿArūzdan bir cins yaʿnī bir bahr ismidir ki tefʿīli altı kerre mustafʿilun mefʿūlātün mustefʿilündür. Lisānda sühūletle cery ve insirāhı sebebiyle ıtlāk olunmuştur. Ve cüst ve çabuk insān ve hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مُنْسَرِحٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلسِّرْيَاحُ [es-siryāḥ] (جِرْيَالٌ [ciryāl] vezninde) Pek uzun şeyʾe denir. Ve çekirgeye denir. Ve bir kelebek adıdır.

أُمُّ سِرْيَاحٍ [Umm Siryāḥ] Ümerā-i Mekke'den Derrāc b. Zurʿa eḍ-Ḍibābī nām emīrin hatunu künyesidir.

اَلْمَسْرُوحُ [es-mesrūḥ] Serāba ıtlāk olunur ki ıssı vaktlerde ıraktan su heyʾetinde görünür, gūyā ki beyābāna salıverilmiş hayvāndır.

ذُو الْمَسْرُوحِ [Ẕu'l-Mesrūḥ] bir mevziʿ adıdır.

اَلسَّرِيحَةُ [es-serīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol sırıma ve tirşeye denir ki onunla tulum ve kırba ve ayakkabı makūlesi dikilir. Ve seyelān eden kandan uzun uzadı tarīka şeklinde hatta ıtlāk olunur. Ve Fārisīde hıyābān dedikleri uzun uzadı iki tarafı sık ağaçlı tarīkaya denir. Ve pārelenmiş libāstan bir uzun dilimine denir. Cemʿi سَرَائِحُ [serāʾiḥ] gelir.

اَلْمِسْرَحُ [el-misraḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Tarağa ıtlāk olunur, مُشْطٌ [muşṭ] maʿnāsına. Ve

مِسْرَحٌ [misraḥ] Esāmīdendir: Sevde bint Misraḥ sahābiyyedir, ʿalā-kavlin bu şīn-i muʿceme iledir.

اَلْمَسْرَحُ [el-mesraḥ] (مَقْعَدٌ [makʿad] vezninde) Merʿāya denir.

اَلسَّرِيحُ [es-serīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Eyersiz çıplak ata denir; yukālu: فَرَسٌ سَرِيحٌ أَيْ عُرْيٌ

اَلسُّرُحُ [es-suruḥ] (zammeteynle) Cüst ve çabuk ata denir; yukālu: فَرَسٌ سُرُحٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve geciktirmeyip çabuk verilen bahşīşe denir; yukālu: عَطَاءٌ سُرُحٌ أَيْ بِلَا مَطْلٍ Ve rıfk ve sühūletli yürüyüşe denir; yukālu: مِشْيَةٌ سُرُحٌ أَيْ سَهْلَةٌ

اَلسَّرْحَةُ [es-serḥat] (طَلْحَةٌ [ṭalḥat] vezninde) Şol kancık eşeğe denir ki haml kertesine bālig olup lākin henüz hāmil olmaya. Ve

سَرْحَةٌ [Serḥat] Bir kelbin adıdır. Ve muhaddisīnden ʿÖmer b. Saʿīd'in ceddi ismidir. Cevherī bir mevziʿin ismidir demekle galat eylemiştir, zīrā o şīn-i muʿceme iledir ve istişhād eylediği Lebīd'in işbu: "فَسَرْحَةُ فَالْمَرَانَةُ فَالْخَيَالُ" mısrāʿında dahi galat eylemiştir, zīrā ḫā-yı muʿceme ve yā-yı tahtiyye ile zabt eylemiştir, esahh olan ḥā-yı mühmele ve bā-yı muvahhade ile olmaktır ki, حِبَالُ رَمْلٍ murāddır. Kezālik سَرْحَةٌ [serḥat] bir şecer adıdır ki ona آءٌ dahi denir, عَاعٌ [ʿāʿ] vezninde demekle galat eylemiştir, zīrā سَرْحَةٌ [serḥat] şecerin ve آءٌ onun semeri ismidir ki üzüm tarzında olur, niteki bāb-ı hemze evvelinde beyān olundu. İşbū سَرْحَةٌ [serḥat] müʾellifin evāʾil-i māddede وَالسَّرْحُ شَجَرٌ عِظَامٌ dediği, سَرْحٌ [serḥ]in müfredi olacaktır. Şārih der ki سَرْحَةٌ [Serḥat] bir mevziʿ ismi olduğu *Merāṣid* ve *Lisānu'l-ʿArab* sāhibleri dahi sebt eylemiştir. Ve خَيَالٌ [ḫayāl] ḫā-yı muʿceme ve yā-yı tahtiyye ile Benū Temīm diyārında bir mevziʿdir ve şāʿirin murādı budur. Dīvān-ı Lebīd'de bu maʿnā

ile beyān eylediler.

اَلسِّرْحَانُ [es-sirḥān] (sīn'in kesriyle) Kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] gibi; سِرْحَالٌ [sirḥāl] dahi denir. Ve arslana denir. Ve bir kelbin adıdır. Ve ʿUmāre b. Ḥarb el-Buḥturī ve Muḥriz b. Naḍla nām kimselerin feresleri ismidir. Ve سِرْحَانُ الْحَوْضِ [sirḥānu'l-ḥavḍ] vasat-ı havza ıtlāk olunur. Cemʿi سَرَاحٌ [serāḥ] gelir, ثَمَانٌ [s̱emān] gibi ve سِرَاحٌ [sirāḥ] gelir, ضِبَاعٌ [ḍibāʿ] gibi ve سَرَاحِينُ [serāḥīn] gelir, خَزَائِيلُ [ḫazāʾīl] gibi.

ذَنَبُ السِّرْحَانِ [ẕenebu's-sirḥān] Kurt kuyruğu demektir. Teşbīh tarīkiyle fecr-i kāzibe ıtlāk olunur ki fecr-i sādıktan mukaddem zuhūr eden şafak-ı müstatīldir.

ذُو السَّرْحِ [Ẕu's-Serḥ] (شَرْحٌ [şerḥ] vezninde) Ḥaremeyn beyninde bir vādī adıdır.

اَلسَّرَحُ [es-seraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Bir husūsun temşītine rıfk ve sühūletle ʿazīmet eylemek maʿnāsına; yukālu: سَرِحَ الرَّجُلُ سَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرَجَ فِي أُمُورِهِ سَهْلاً

اَلْمُسَرَّحُ [el-Muserraḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

بَنُو مُسَرِّحٍ [Benū Muserriḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) ʿArabdan bir batndır.

سَرَاحِ [Serāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bir kısrak adıdır.

سَرَّاحٌ [Serrāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Miḥlaḳ b. Ḥantem'in feresi ismidir.

سُرُحٌ [Suruḥ] (كُتُبٌ [kutub] vezninde) Benu'l-ʿAclān yurdunda bir su adıdır.

[س ر ت ح]

اَلسِّرْتَاحُ [es-sirtāḥ] (tā-yı fevkiyye ile قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Soy ve kerīm ve asīl olan nākaya ve toprağı yumuşak hālis ve münbit olan arza sıfat olur; yukālu: نَاقَةٌ سِرْتَاحٌ أَيْ كَرِيمَةٌ ve yukālu: أَرْضٌ سِرْتَاحٌ أَيْ مِنْبَاتٌ سَهْلَةٌ

[س ر ج ح]

اَلسُّرْجُوحَةُ [es-surcūḥat] (sīn'in ve cīm'in zammıyla) Üslūb ve nesak ve vetīre maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ عَلَى سُرْجُوحَةٍ وَاحِدَةٍ أَيِ اسْتَوَتْ أَخْلاَقُهُمْ

[س ر د ح]

اَلسَّرْدَحُ [es-serdaḥ] (sīn'in ve dāl'ın fethiyle) Düz ve hemvār yere denir. Ve toprağı mülāyim yere denir ki نَصِيٌّ [naṣiyy] dedikleri nebāt inbāt eder ola.

اَلسِّرْدَاحُ [es-sirdāḥ] ve

اَلسِّرْدَاحَةُ [es-sirdāḥat] (sīn'lerin kesriyle) Tavīle yāhūd kerīme yāhūd ʿazīme yāhūd semīne yāhūd kurumu tām ve endāmı kāmil kaviyye ve şedīde olan nākaya denir. Cemʿi سَرَادِحُ [serādiḥ] gelir. Ve

سِرْدَاحٌ [sirdāḥ] Mugaylān ağacından bölüğe ve cemāʿate denir. Müfredi سِرْدَاحَةٌ [sirdāḥat]tır hā'yla ki bir bölük demektir.

اَلسَّرْدَحَةُ [es-serdeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İhmāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْدَحَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ إِذَا أَهْمَلَهُ

[س ر ف ح]

اَلسَّرْفَحُ [es-serfaḥ] (sīn'in ve fā'nın fethiyle) Bir şeytān adıdır.

[س ط ح]

اَلسَّطْحُ [es-saṭḥ] (sīn'in fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Hānenin damına denir ki Fārisīde bām denir. Ve her şeyʾin üstüne denir ki Fārisīde firāz denir. Asl سَطْحٌ [saṭḥ] yayıp döşemek maʿnāsına masdardır, dam makūlesi mebsūt olduğundan سَطْحٌ [saṭḥ] ile tesmiye olundu ki tesmiye bi'l-masdardır. Cemʿi سُطُوحٌ [suṭūḥ] gelir.

Ve

سَطْحٌ [Saṭḥ] Şām'da Kusvet ve Ġubāġib nām karyeler beyninde bir mevziᶜ adıdır ki onda sāhibü'n-nāka ile mülakkab Ḳarāmiṭa'dan Ebu'l-Ḳāsım nām kimsenin bir vakᶜası olmuştur, hulefādan Muktefī-billāh zamānında vākiᶜ olmuştur. Ve

سَطْحٌ [saṭḥ] Masdar olur, düpdüz döşeyip yaymak maᶜnāsına; yukālu: سَطَحَ الشَّيْءَ سَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَسَطَهُ Ve sergi gibi yere çalmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَطَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve yanı üzere uzatıp yatırmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: سَطَحَهُ إِذَا أَضْجَعَهُ Ve damı ve sāʾir şeyʾi düzeltip hemvār kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَطَحَ سُطُوحَهُ إِذَا سَوَّاهَا Ve küçük kuzuyu anasıyla berāberce salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: سَطَحَ السَّخْلَ إِذَا أَرْسَلَهُ مَعَ أُمِّهِ

اَلتَّسْطِيحُ [et-testīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi dam makūlesini sivri ve yumru kılmayıp düz ve yassı kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَطَحَ سُطُوحَهُ إِذَا سَوَّاهَا

اَلسَّطِيحُ [es-saṭīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yere döşenmiş maktūle ıtlāk olunur. Ve şol kimseye ıtlāk olunur ki arkası üzere uzanmış yāhūd düşüp serilmiş olup lākin zaᶜfından yā mukᶜad olduğundan batīʾü'l-kıyām ola. Ve su tulumuna ıtlāk olunur, مَزَادَةٌ [mezādet] maᶜnāsına ve ona سَطِيحَةٌ [saṭīḥat] dahi denir hā'yla. Ve

سَطِيحٌ [Saṭīḥ] Benū Ẕiʾb kabīlesinden Cāhiliyyet'te bir kāhin adıdır ki başından gayrı cesedinde asla kemik kısmı yok idi. Mezbūrun ismi Rebīᶜ idi. Biᶜset-i nebevīden mukaddem tulūᶜ-ı āfitāb-ı risāleti ihbār eylemişti. Üç yüz sene muᶜammer oldu. Leyle-i mevlid-i nebevīde Nūşirevān'ın sükūt-ı şürefāt-ı eyvānı husūsu ondan istikşāf eylediler. Vücūdunda asla kemik olmamakla bir yere götürdükte bohça gibi dürüp bükerler idi. Ve gazab-nāk oldukta şişip kalkar idi.

اَلْمَسْطُوحُ [el-mesṭūḥ] Bu dahi yere serilmiş maktūle ıtlāk olunur.

اَلسُّطَّاحُ [es-suṭṭāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve mutlakan yer yüzüne yayılıp münbasit olan nebāta denir, kavun ve karpuz ve kabak gibi.

اَلْمِسْطَحُ [el-misṭaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Hurmā serip kurutacak yere denir, جَرِينٌ [cerīn] maᶜnāsına, gūyā ki hurmānın bastına ālettir. Ve çadırın ve alaçuğun direğine ıtlāk olunur ki onlara ālet-i sath olacaktır. Ve şol düz yalçın kayaya denir ki etrāfına taştan duvar çevirip onu havuz tarzında ederler, yağmur suyu müctemiᶜ olmak için. Ve tenekeden yapılmış bir nevᶜ su bardağına denir ki bir yüzü yumruca ve bir yüzü yassı olur, ehl-i sefer istishāb ederler. Ve bu bardak bi-ᶜaynihi kaplumbağa heyʾetinde ve başı yassı ve ağızı vāsiᶜ olur; Fārisīde ona keşef derler. Hālen baᶜzı huccāc onunla mā-i zemzem getirirler. Ve

مِسْطَحٌ [misṭaḥ] دَوْمٌ [devm] ağacının kabuğundan örülmüş hasıra denir. Ve buğday kavuracak büyük tavaya denir. Ve şol ağaca denir ki asmanın iki dayakları üzere arkuru yatırıp asmanın kollarını onun üzerinden atarlar. Ve hamur açacak tahtaya denir ki yastıgaç taᶜbīr olunur. Ve Misṭaḥ b. Us̱ās̱e'dir ki ashābdandır.

اَلْمُسَطَّحُ [el-musaṭṭaḥ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Pek yassı yayvan buruna ıtlāk olunur; yukālu: أَنْفٌ مُسَطَّحٌ أَيْ مُنْبَسِطٌ جِدًّا

[س ف ح]

اَلسَّفْحُ [es-Sefḥ] (sīn'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir mevziʿ adıdır. Ve

سَفْحٌ [sefḥ] Dağın yöresine denir; yukālu: سَفْحُ الْجَبَلِ أَيْ عُرْضَةُ الْمُضْطَجِعِ ʿAlā-kavlin dağın köküne denir, أَصْلُ الْجَبَلِ [aṣlu'l-cebel] maʿnāsına yāhūd esfeline denir ki eteği olacaktır, dāmen-i kūh maʿnāsına yāhūd dağın dibine denir, حَضِيضُ الْجَبَلِ [ḥaḍīḍu'l-cebel] maʿnāsına. Cemʿi سُفُوحٌ [sufūḥ] gelir. İşbu سَفْحٌ [sefḥ] kelimesi fi'l-asl إِنْصِبَابٌ [inṣibāb] maʿnāsına masdar olmakla tesmiye bi'l-masdardır, gūyā ki mevziʿ-i mezbūr fevk-i cebelden mesfūḥ olmuştur. Ve

سَفْحٌ [sefḥ] Masdar olur, su ve kan makūlesini döküp akıtmak maʿnāsına; yukālu: سَفَحَ الْمَاءَ وَالدَّمَ سَفْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ ve yukālu: سَفَحَ الدَّمْعَ سَفْحًا وَسُفُوحًا إِذَا أَرَاقَهُ أَرْسَلَهُ Ve

سَفْحٌ [sefḥ] ve

سُفُوحٌ [sefūḥ] ve

سَفَحَانٌ [sefeḥān] (fetehātla) Su makūlesi kendi boşanıp dökülmek maʿnāsına lāzım olur; yukālu: سَفَحَ الدَّمْعُ سَفْحًا وَسُفُوحًا وَسَفَحَانًا إِذَا انْصَبَّ

اَلسَّافِحُ [es-sāfiḥ] Ondan ism-i fāʿildir. Cemʿi سَوَافِحُ [sevāfiḥ] gelir; yukālu: دَمْعٌ سَافِحٌ ve دُمُوعٌ سَوَافِحُ Ve bu فَوَارِسُ [fevāris] kabīlindendir.

اَلتَّسَافُحُ [et-tesāfuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Zinā edişmek maʿnāsınadır.

اَلسِّفَاحُ [es-sifāḥ] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) ve

اَلْمُسَافَحَةُ [el-musāfeḥat] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) Bunlar da zinā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَافَحَا وَسَافَحَا وَسَافَحَهَا إِذَا زَنَيَا وَفَجَرَا Zināya سِفَاحٌ [sifāḥ] ıtlākı nutfe telef ve hedere munsab olmak mülāhazasına mebnīdir. Ve bundan me'hūz olarak ʿArablar أَجْرَوْا سِفَاحًا derler, "Yarış ehli atlarını ödülsüz meccānen yarışa koştular" diyecek yerde.

اَلسَّفَّاحُ [es-seffāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Kesīrü't-ʿatā' adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سَفَّاحٌ أَيْ مِعْطَاءٌ Ve fasīh ve sühan-ver adama ıtlāk olunur. Ve

سَفَّاحٌ [Seffāḥ] Hulefā-i ʿAbbāsiyyenin evveli olan ʿAbdullāh b. Muḥammed'in lakabıdır. Be-gāyet hūn-rīz olmakla mülakkab olmuştur. Ve ʿArab rü'esālarından birinin lakabıdır. Ve Ḥumeyd b. Baḥdel nām kimsenin kılıcı ismidir.

اَلسُّفُوحُ [es-sufūḥ] (sīn'in zammıyla) سَفْحٌ [sefḥ]in cemʿidir, yumuşak kayalara ıtlāk olunur.

اَلسَّفِيحُ [es-sefīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kalın ve sık ʿabāya ve kilime ıtlāk olunur ki suyu neşf eylemeyip üzerinden seyelān eder. Ve kumar oklarından bir okun adıdır ki nasībi yoktur, heder yere mefsūhtur. Ve çuvala ıtlāk olunur, جُوَالِقٌ [cuvālik] maʿnāsına.

اَلْمَسْفُوحُ [el-mesfūḥ] Şol deveye ıtlāk olunur ki yere uzatılıp yatırılmış ola. Ve vāsiʿ ve galīz olan nesnelere ıtlāk olunur. Ve Ṣaḫr b. ʿAmr b. el-Ḥāriṯ'in feresi ismidir.

اَلْمُسَفِّحُ [el-museffiḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) Şol kimseye ıtlāk olunur ki dā'imā kendi nefsine fā'idesi olmayan beyhūde ʿamele meşgūl ola.

تَسْفِيحٌ [tesfīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ondan masdardır; yukālu: هُوَ يُسَفِّحُ تَسْفِيحًا أَيْ يَعْمَلُ عَمَلاً لاَ يُجْدِي عَلَيْهِ

اَلْمَسْفُوحَةُ [el-mesfūḥat] Koltukları geniş

olan nākaya vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ مَسْفُوحَةُ الْإِبْطِ أَيْ وَاسِعَتُهُ

اَلْأَسْفَحُ [el-esfaḥ] أَصْلَعُ [aṣlaᶜ] vezninde ve mürādifidir ki başının ön tarafı kel olan kişiye denir.

[س ق ح]

اَلسَّقَحَةُ [es-seḳaḥat] (sīn’in ve ḳāf’ın fethiyle) صَلَعَةٌ [ṣalaᶜat] maᶜnāsınadır ki başın önünde kıl olmamak vechiyle olan kellik hāletine denir.

اَلْأَسْقَحُ [el-esḳaḥ] (أَصْلَعُ [aṣlaᶜ] vezninde) Vech-i mezkūr üzere olan kel kişiye denir.

[س ل ح]

اَلسِّلاَحُ [es-silāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve اَلسِّلَحُ [es-silaḥ] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) ve اَلسُّلْحَانُ [es-sulḥān] (سُلْطَانٌ [sulṭān] vezninde) Ālet-i harbe denir. İsm-i cāmiᶜlerdir; ᶜalā-kavlin demirden olan ālet-i harbe mahsūstur, kılıç ve mızrak gibi. Ve سِلاَحٌ [silāḥ] lafzı müzekkerdir, آلَةٌ [ālet] teʾvīliyle müʾennes dahi olur. Cemᶜi أَسْلِحَةٌ [esliḥat]tır ki sīga-i cemᶜ-i müzekkerdir, حِمَارٌ [ḥimār] ve أَحْمِرَةٌ [aḥmiret] gibi. Ve müʾennesin cemᶜi سِلاَحَاتٌ [silāḥāt]tır. Ve hāssaten kılıca ıtlāk olunur. Ve kiriş geçirilmedik yaya denir. Ve değneğe ıtlāk olunur, ᶜasā maᶜnāsına.

اَلتَّسَلُّحُ [et-teselluḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Silāh-pūş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَلَّحَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ السِّلاَحَ

اَلْمَسْلَحَةُ [el-mesleḥat] (مَمْلَحَةٌ [memleḥat] vezninde) Derbende ve serhadde ıtlāk olunur, ثَغْرٌ [s̱aġr] maᶜnāsına. Asl مَسْلَحَةٌ [mesleḥat] cebhāneye denir, bu ᶜalāka ile derbend ve serhadde ıtlāk olunur. Ve silāhlı ᶜaskere ıtlāk olunur, mahall-i silāh oldukları için.

اَلسَّالِحُ [es-sāliḥ] (صَالِحٌ [ṣāliḥ] vezninde) Silāh sāhibi yaᶜnī silāhlı adama denir, neseb üzere ism-i fāᶜildir; yukālu: رَجُلٌ سَالِحٌ أَيْ ذُو سِلاَحٍ Ve tāze çayır otlamakla ishāle uğramış nākaya denir ki سَلْحٌ [selḥ] ten meʾhūzdur; yukālu: نَاقَةٌ سَالِحٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ أَسْلَحَتْ مِنَ الْبَقْلِ

اَلسُّلاَحُ [es-sulāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İnsān tersine denir, نَجْوٌ [necv] maᶜnāsına. Şārih rakīk olanına tahsīs eylemiştir.

اَلسَّلْحُ [el-selḥ] (sīn’in fethi ve lām’ın sükūnuyla) Hadeslemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَلِحَ سَلْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَوَّطَ Şārih der ki müʾellifin mukteżā-yı kelāmı سَلْحٌ [selḥ] tağavvut gibi insānda dahi müstaᶜmeldir. Lākin *Miṣbāḥ*’ın beyānına göre tayr ve behāyime mahsūstur. Belki sıvık hadeslemelerine mahsūstur ki Türkīde çımkırmak ve sağnamak taᶜbīr olunur. Ve insānda ishāl üzere olursa bi’t-teşbīh istiᶜmāl olunur.

اَلْإِسْلاَحُ [el-islāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yestehlemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْلَحَ بِمَعْنَى سَلِحَ

اَلْإِسْلِيحُ [el-islīḥ] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bir ot adıdır ki otlayan hayvānın sütü firāvān olur. Bu nebāt إِسْلِيخٌ [islīḫ] ile müteᶜāreftir ki ḫā-yı muᶜceme iledir.

اَلسَّلِيحُ [es-Selīḥ] (جَرِيحٌ [cerīḥ] vezninde) Yemen’de bir kabīledir.

سَيْلَحُونُ [Seyleḥūn] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Yemen’de bir karyedir, ᶜāmme tahrīfle سَالَحُونُ [Sāleḥūn] demekle müʾellif menᶜ eylemiştir.

اَلسُّلَحُ [es-sulaḥ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Keklik kuşunun yavrusuna denir. Cemᶜi سِلْحَانٌ [silḥān] gelir, sīn’in kesriyle صُرَدٌ

[ṣurad] ve صِرْدَانٌ [ṣirdān] gibi.

اَلسَّلَحُ [es-selaḥ] (fethateynle) Göllerde yığılan yağmur suyuna denir.

اَلتَّسْلِيحُ [et-teslīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi silāhlandırmak ve hāssaten kılıç kuşatmak maʿnāsınadır; tekūlu: سَلَّحْتُهُ السَّيْفَ أَيْ جَعَلْتُهُ سِلاَحَهُ Ve yağ tulumunu سُلْحٌ [sulḥ] dedikleri ātiyü’z-zikr tılā ile sürüp ovuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَّحَ نِحْيَهُ إِذَا دَلَكَهُ بِالسُّلْحِ

سَلاَحٌ [Selāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde yāhūd قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Ḫayber kalʿasının taraf-ı esfelinde bir mevziʿdir. Ve Benū Kilāb yurdunda bir su adıdır ki ondan içenler ishāle mübtelā olurlar, Hediyye eşmeleri gibi.

سَلْحِينُ [Selḥīn] (سَرْمِينُ [sermīn] vezninde) Yemen’e bir hısn adıdır ki seksen tārīhinde binā olunmuştur.

اَلسُّلْحُ [es-Sulḥ] (sīn’in zammıyla) Dehnāʾ nām mahalde Benū Saʿd yurdunda bir su adıdır. Ve bir tılā adıdır ki onunla yağ tulumlarını delk ederler, dikiş yerleri münsedd olmak için.

مُسَلَّحَةٌ [Musallaḥat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[س ل ط ح]

اَلسُّلْطُحُ [es-sulṭuḥ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẓ] vezninde) Taşsız ve kayasız ve çukursuz düz ve emles dağa denir.

اَلسُّلاَطِحُ [es-sulāṭiḥ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek yassı ve ʿarīz olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ سُلاَطِحٌ أَيْ عَرِيضٌ Ve Murād kabīlesi diyārında bir vādī adıdır.

اَلسَّلَنْطَحُ [es-selenṭaḥ] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) ve

اَلْمُسْلَنْطِحُ [el-muslenṭiḥ] (mīm’in zammı ve ṭā’nın kesriyle) Fezā-yı vāsiʿe denir. Şārih der ki bunlar سَطْحٌ [saṭḥ]tan mezīd olmakla makāmı “س،ط،ح” māddesidir.

اَلسَّلَوْطَحُ [es-Selevṭaḥ] (sīn ve lām’ın fethiyle) Bir mevziʿdir.

اَلسَّلْطَحَةُ [es-selṭaḥat] (sīn’in fethiyle) Gövdesi ʿarīz olan hatuna denir; yukālu: جَارِيَةٌ سَلْطَحَةٌ أَيْ عَرِيضَةٌ

اَلْإِسْلِنْطَاحُ [el-islinṭāḥ] (إِخْرِنْجَامٌ [iḫrincām] vezninde) Yüz üzere kapanıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْلَنْطَحَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ عَلَى وَجْهِهِ Ve bir nesne bolalıp yayvanlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْلَنْطَحَ الْوَادِي إِذَا اتَّسَعَ

[س م ح]

اَلسَّمَاحُ [es-semāḥ] (sīn’in fethiyle) ve

اَلسَّمَاحَةُ [es-semāḥat] (hā’yla) ve

اَلسُّمُوحُ [es-sumūḥ] ve

اَلسُّمُوحَةُ [es-sumūḥat] (sīn’lerin zammıyla) ve

اَلسَّمْحُ [es-semḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve

اَلسِّمَاحُ [es-simāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sehī ve civān-merd olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمُحَ الرَّجُلُ سَمَاحًا وَسَمَاحَةً وَسُمُوحًا وَسُمُوحَةً وَسَمْحًا وَسِمَاحًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا جَادَ وَكَرُمَ *Muḳaddimetü’l-Edeb*’de حَسُنَ [ḥasune] ve فَتَحَ [feteḥa] bāblarından olarak mersūmdur. Ve *Miṣbāḥ*’ta hemān فَتَحَ [feteḥa] bābından müsebbet ve سَمَحَ بِكَذَا إِذَا جَادَ وَأَعْطَى ʿunvānıyla müfesserdir. Ve her hālde bāʾ harfiyle müteʿaddīdir.

اَلسَّمْحُ [es-semḥ] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Ondan sıfattır, kerīm ve civān-merd adama denir. Musaggarında سُمَيْحٌ [sumeyḥ] denir, زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde ve سُمَيِّحٌ [sumeyyiḥ] denir, yā’nın teşdīdiyle. Ve cemʿinde سُمَحَاءُ denir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde,

gūyā ki سَمِيحٌ [semīḥ]in cemᶜidir ve مَسَامِيحُ [mesāmīḥ] denir, gūyā ki مِسْمَاحٌ [mismāḥ] ın cemᶜidir. Ve müʾennesinde سَمْحَةٌ [semḥat] denir hā'yla. Ve cemᶜinde hemīn سِمَاحٌ [simāḥ] denir, عِطَاشٌ [ᶜiṭāş] vezninde; yukālu: رَجُلٌ سَمِحٌ وَامْرَأَةٌ سَمْحَةٌ وَنِسْوَةٌ سِمَاحٌ لاَ غَيْرُ Pes inşā-perdāzlık sūretinde baᶜzı küttābın "kerīmāne" taᶜbīrine muᶜādil "semīhāne" taᶜbīrleri galattır.

اَلْإِسْمَاحُ [el-ismāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi civān-merd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْمَحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى سَمُحَ Ve serkeş insān ve hayvān yavaşıyıp rām ve münkād olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَسْمَحَتْ قَرُونَتُهُ إِذَا ذَلَّتْ نَفْسُهُ ve yukālu: أَسْمَحَتِ الدَّابَّةُ إِذَا لاَنَتْ بَعْدَ اسْتِصْعَابٍ

اَلسَّمْحَةُ [es-semḥat] (sīn'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) Cömerd hatuna denir ki zikr olundu. Ve sert olmayan yaya ıtlāk olunur; yukālu: قَوْسٌ سَمْحَةٌ أَيْ مُوَاتِيَةٌ Ve şol millete ıtlāk olunur ki onda zīk ve şiddet olmayıp ahkāmı sehl ve yüsrü müştemil ola ki murād millet-i İslāmiyye'dir; ve minhu'l-hadīsu: "بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ السَّهْلَةِ" Ve

سَمْحَةٌ [Semḥat] Caᶜfer-i Ṭayyār'ın feresi ismidir. Ve

سَمْحٌ [semḥ] Düğümü olmayan düz ve hemvār ağaç dalına ıtlāk olunur; yukālu: عُودٌ سَمْحٌ أَيْ لاَ عُقْدَةَ فِيهِ

اَلتَّسْمِيحُ [et-tesmīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Rıfk ve sühūletle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّحَ تَسْمِيحًا إِذَا سَارَ سَهْلاً Ve mızrağı doğrultmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّحَ الرُّمْحَ إِذَا ثَقَّفَهُ Ve sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّحَ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir nesneden kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّحَ إِذَا هَرَبَ Ve bir husūsta suᶜūbet göstermeyip rıfk ve sühūletle muᶜāmele eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَّحَ فِي ٱلْأَمْرِ إِذَا سَاهَلَ

اَلْمُسَامَحَةُ [el-musāmeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bu dahi bir husūsta ᶜunf ve şiddet ve suᶜūbet eylemeyip rıfk ve sühūletle muᶜāmele eylemek maᶜnāsına; yukālu: سَامَحَهُ فِي ٱلْأَمْرِ إِذَا سَاهَلَهُ

اَلسِّمَاحُ [es-simāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sahtiyāndan ve meşinden olan çadırlara denir.

اَلْمَسْمَحُ [el-mesmaḥ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) سَمَاحَةٌ [semāhat]ten ki sühūlet maᶜnāsınadır, ism-i mekāndır, bu münāsebetle müzāyakası olmayan mahall-i vāsiᶜde istiᶜmāl olunmuştur; ve minhu yukālu: إِنَّ فِي الْحَقِّ لَمَسْمَحًا أَيْ مُتَّسَعًا وَمَنْدُوحَةً عَنِ الْبَاطِلِ

سُمْحَةُ [Sumḥat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Esmādandır: Sumḥa b. Saᶜd ve Sumḥa b. Hilāl iki kimsedir.

سُمَيْحَةُ [Sumeyḥat] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Medīne'de suyu çok bir kuyu adıdır.

اَلتَّسَامُحُ [et-tesāmuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbirine suᶜūbet ve müzāyaka göstermeyip sühūlet ve müsāᶜade vechiyle muᶜāmele edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَامَحَ الْقَوْمُ إِذَا تَسَاهَلُوا

أَبُو السَّمْحِ [Ebu's-Semḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Huddām-ı dergāh-ı Hazret-i Muṣṭafavīden bir zātın künyesidir. Ve bir tābiᶜī künyesidir ki ismi ᶜAbdurraḥmān ve lakabı Derrāc idi.

[س ن ح]

اَلسُّنْحُ [es-sunḥ] (sīn'in zammı ve nūn'un sükūnuyla) Uğurluluk, yümn ve bereket maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ سُنْحٌ أَيْ يُمْنٌ وَبَرَكَةٌ Ve Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır ki

Hazret-i Ṣıddīḳ'in onda bir bāb meskeni var idi, mevziᶜ-i mezbūrda mütemekkin Benī Ḥāris̱'ten tezevvücleri hasebiyle. Ve muhaddisīnden Ḫubeyb b. ᶜAbdurraḥmān es-Sunḥī oradandır. Ve

سُنْحُالطَّرِيقِ [sunḥu't-ṭarīḳ] Yolun ortasına denir; yukālu: ذَهَبَ عَنْ سُنْحِ الطَّرِيقِ أَيْ عَنْ وَسَطِهِ

اَلسُّنُوحُ [es-sunūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلسُّنْحُ [es-sunḥ] (صُلْحٌ [ṣulḥ] vezninde) ve

اَلسُّنُحُ [es-sunuḥ] (zammeteynle) Bir kimsenin hātırına bir gūne reʾy ve endīşe yāhūd önüne bir iş ᶜārız ve bedīdār olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: سَنَحَ لِي رَأْيٌ سُنُوحًا وَسُنْحًا وَسُنُحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ عَرَضَ Ve bir sözü tasrīh ve beyān eylemeyip kināye ve taᶜrīzle söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَنَحَ بِكَذَا إِذَا عَرَّضَ وَلَمْ يُصَرِّحْ Ve bir kimseyi reʾy ve tedbīrinden sarf ve tahvīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَنَحَ فُلَانًا عَنْ رَأْيِهِ إِذَا صَرَفَهُ وَرَدَّهُ Ve bir nesne bir kimseye sehl ve āsān olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: سَنَحَ الشِّعْرُ لِي أَيْ تَيَسَّرَ Ve bir adamı bir güçlüğe düşürüp bir şerr ve mihnete uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَنَحَ بِهِ وَعَلَيْهِ إِذَا أَحْرَجَهُ وَأَصَابَهُ بِشَرٍّ Ve

سُنُوحٌ [sunūḥ] Sayd, sayyādın sol tarafından zuhūr edip sağ tarafına mürūr eylemek maᶜnāsınadır, sayyāda sağ tarafı gelir; بُرُوحٌ [burūḥ]un zıddıdır, niteki zikr olundu. Ve ᶜArablar bununla tefeʾʾül ederler; yukālu: سَنَحَ الظَّبْيُ سُنُوحًا ضِدُّ بَرَحَ

اَلسَّانِحُ [es-sāniḥ] Sayyādın solundan zuhūr ve sağına mürūr eden sayda denir ki onunla teyemmün ederler, بَارِحٌ [bāriḥ] mukābilidir ve minhu'l-meselu: "مَنْ لِي بِالسَّانِحِ بَعْدَ الْبَارِحِ" أَيْ بِالْمُبَارَكِ بَعْدَ الشُّؤْمِ Bir sayyād üzere zaby-ı bārih mürūr edip tayyür ile müteʾellim oldukta, refīkleri tesliye ve tatyīb için "Elem çekmeye, şāyet bir sānih dahi zuhūr eder" dediklerinde mesel-i mezbūru īrād eyledi. Bir kimseden bir nesne zımnında āzürde-dil olana "Gam çekmeye, ondan hoş-dil dahi olursun" mevkiᶜinde darb olunur.

اَلسَّنِيحُ [es-senīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) سَانِحٌ [sāniḥ] maᶜnāsınadır. Ve inciye, ᶜalākavlin inci dizilmezden mukaddem dizecek rişteye denir; dizildikten sonra عِقْدٌ [ᶜiḳd] denir. Ve mutlakan huliyy ve zīnete denir ki nisvān ittihāz ederler.

سُنَيْحٌ [Suneyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْإِسْتِسْنَاحُ [el-istisnāḥ] Bir māddeyi gereği gibi cüst ü cū edip araştırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِسْتَسْنَحْتُهُ عَنْ كَذَا أَيِ اسْتَفْحَصْتُهُ

اَلتَّسَنُّحُ [et-tesennuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) O maᶜnāyadır. Ve bir nesneye ense çevirip arka vermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَنَّحْ مِنَ الرِّيحِ عَلَى صِيغَةِ الْأَمْرِ أَيِ اسْتَدْبِرْ مِنْهَا يَعْنِي وَلِّهَا ظَهْرَكَ

سِنْحَانُ [Sinḥān] (sīn'in kesriyle) Yemen mihlāflarından yaᶜnī eyālet ᶜadd olunan nāhiyelerinden bir nāhiye adıdır. Ve bir recülün ismidir.

اَلسَّنَحْنَحُ [es-senaḥnaḥ] (sīn'in ve nūn'un fethiyle) Geceler aslā uyku uyumaz olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ سَنَحْنَحٌ أَيْ لاَ يَنَامُ اللَّيْلَ

[س ن ط ح]

اَلسِّنْطَاحُ [es-sinṭāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Ferci vāsiᶜ olan nākaya denir.

[س و ح]

اَلسَّاحَةُ [es-sāḥat] (بَاحَةٌ [bāḥat] vezninde) Nāhiye maᶜnāsınadır ki bir şeyʾin bir sem-

tinde olan alargaca mahalden ʿibārettir. Ve haşem-nişīn obalarının aralıklarında olan açık meydāna denir. Şehr hānelerinin avlu taʿbīr olunan ʿarsalarına ıtlākı bundan meʾhūzdur. Cemʿi سَاحٌ [sāḥ] gelir ki cinsidir ve سُوحٌ [sūḥ] gelir, sīn'in zammıyla ve سَاحَاتٌ [sāḥāt] gelir.

[س ي ح]

اَلسَّيْحُ [es-seyḥ] (sīn'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلسَّيَحَانُ [es-seyeḥān] (fetehātla) Su yer yüzünde akıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَاحَ الْمَاءُ يَسِيحُ سَيْحًا وَسَيَحَانًا إِذَا جَرَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ Ve gölge bir tarafa dönüp yürümek maʿnāsınadır ki baʿde'z-zevāl hāletidir; yukālu: سَاحَ الظِّلُّ إِذَا فَاءَ Ve

سَيْحٌ [seyḥ] Hāssaten zāhirde yaʿnī yer yüzünde cereyān eden suya denir ki tesmiye bi'l-masdardır. Ve yol yol kalemli nesc olunmuş kilime ve ʿabāya denir. Ve

سَيْحٌ [Seyḥ] Benū Ḥassān b. ʿAvf yurdunda bir su adıdır. Ve Yemāme'de üç vādī adıdır.

اَلسِّيَاحَةُ [es-siyāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلسُّيُوحُ [es-suyūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلسَّيَحَانُ [es-seyeḥān] (fetehātla) ve

اَلسَّيْحُ [es-seyḥ] (سَيْرٌ [seyr] vezninde) Terehhüb ve ʿibādet için yer yüzünde gezip yürümek maʿnāsınadır; seyāhāt-ı rehābine-i kadīme ve hālen seyāhat-i dervīşān bundandır; yukālu: سَاحَ الرَّجُلُ سِيَاحَةً وَسُيُوحًا وَسَيَحَانًا وَسَيْحًا إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ وَمِنْهُ الْمَسِيحُ بْنُ مَرْيَمَ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَذَكَرْتُ فِي اشْتِقَاقِهِ خَمْسِينَ قَوْلاً فِي شَرْحِي لِصَحِيحِ الْبُخَارِي وَغَيْرِهِ Vākıʿā müʾellif *Baṣāʾir*'de dahi elli güne akvāl serd eylemiştir, lākin evvel ve esbeti lafz-ı Süryānīdir. Aslı مَشِيحَا [Meşīḥā] dır şīn-i muʿceme ile, ʿArablar taʿrīb edip مَسِيحٌ [Mesīḥ] dediler. Ve hālen Yehūd tāʾifesi Deccāl'e مَشِيحٌ [Meşīḥ] ıtlāk ederler, "Meşīḥ zuhūr edip bizlere ser-gerde olacaktır" diye muntazırlardır. Süryānīde مَشِيحٌ [meşīḥ] mübārek maʿnāsına olmakla Deccāl'e dahi o tāʾife ʿindinde meymūn olduğundan ıtlāk eylediler.

اَلسَّائِحُ [es-sāʾiḥ] Ehl-i seyāhat olan kimseye denir. Ve dāʾimā sāʾim ve mesācid ve meʿābide mülāzım olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سَائِحٌ أَيْ صَائِمٌ مُلَازِمٌ لِلْمَسَاجِدِ

اَلْمُسَيَّحُ [el-museyyaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Sırtı çizgili muhattat olan çekirgeye denir. Ve çubuklu alaca kumaşa denir. Ve muhattat bürde gibi metninde ince ince yolları olan tarīka ıtlāk olunur. Ve yaban eşeğine ıtlāk olunur, karınla yanları beyninde uzun uzun hatları olmak hasebiyle.

سَيْحَانُ [Seyḥān] (رَيْحَانٌ [reyḥān] vezninde) Şām diyārında bir nehr adıdır. Maṣīṣa kurbünden cereyān eden nehrdir ki tahrīfle "cihān suyu" taʿbīr ederler. Ve Başra türābında dahi bir nehrdir ki سَاحِينٌ [Sāḥīn] dahi derler. Ve Belḳāʾ kāzasında bir karyedir ki merkad-ı Mūsā ʿaleyhi's-selām ondadır.

سَيْحُونُ [Seyḥūn] (جَيْحُونُ [ceyḥūn] vezninde) Māverāünnehr'de ve Hindistān'da birer nehrin adıdır.

اَلْمِسْيَاحُ [el-misyāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Dāʾimā gammāzlık ve şerr ve şūriş ve fitne-bāzlıklara seyr ve devr eden müfside ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِسْيَاحٌ فَاجْتَنِبُوهُ أَيْ يَسِيحُ بِالنَّمِيمَةِ وَالشَّرِّ فِي الْأَرْضِ

اَلْإِنْسِيَاحُ [el-insiyāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَاحَ بَالُهُ أَيِ اتَّسَعَ قَلْبُهُ Ve esvāb pāre pāre yırtılıp yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَاحَ الثَّوْبُ إِذَا تَشَقَّقَ Ve semizlikten karın büyüyüp yere yakın salkılanıp sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَاحَ بَطْنُهُ إِذَا كَبُرَ وَدَنَا مِنَ السِّمَنِ إِلَى الْأَرْضِ

اَلْإِسَاحَةُ [el-isāḥat] (إِبَاحَةٌ [ibāḥat] vezninde) Suyu akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسَاحَ نَهْرًا إِذَا أَجْرَاهُ Ve at kuyruğunu aşağı salıver-mek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَاحَ الْفَرَسُ بِذَنَبِهِ إِذَا أَرْخَاهُ Cevherī bu maʿnāda lafz-ı mezbūru şīn-i muʿceme ile resm eylemekle galat eylemiştir. Şārih der ki sāʾir baʿzı ehl-i lü-gat dahi iʿcāmla cezm eylediler.

جَبَلُ سَيَّاحٍ [Cebelu Seyyāḥ] (izāfetle كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Şām ve Rūm beynini fāsıl bir dağdır.

اَلسُّيُوحُ [es-Suyūḥ] (sīn'in zammıy-la) Yemāme'de bir karyedir. Ve Müs-lim b. ʿAlī es-Sīḥī ki sīn'in kesriyledir, muhaddisīndendir.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ح]

اَلشَّبَحُ [eş-şebḥ] (şīn'in ve bā'nın fethiyle ve bā'nın sükūnuyla) Şahs maʿnāsınadır ki insānın ve sāʾirin merʾī olan kālıb ve cesedinden ʿibārettir; سَوَادٌ [sevād] dahi denir, Fārisīde kālbüd ve Türkīde karaltı taʿbīr olunur. Cemʿi أَشْبَاحٌ [eşbāḥ] ve شُبُوحٌ [şubūḥ] gelir.

اَلشَّبْحَانُ [eş-şebḥān] (شَبْعَانُ [şebʿān] veznin-de) Uzun şeyʾe denir.

اَلشَّبَاحَةُ [eş-şebāḥat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vez-ninde) Bir kimse ʿarīz pazılı olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَبُحَ الرَّجُلُ شَبَاحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ شَبْحَ الذِّرَاعَيْنِ وَمَشْبُوحَهُمَا أَيْ عَرِيضَهُمَا Kāle fi'n-*Nihāye* fī sıfatihi ʿaleyhi's-selām: "أَنَّهُ كَانَ مَشْبُوحَ الذِّرَاعَيْنِ أَيْ طَوِيلَهُمَا وَقِيلَ عَرِيضَهُمَا وَفِي رِوَايَةٍ شَبْحَ الذِّرَاعَيْنِ

اَلشَّبْحُ [eş-şebḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: شَبَحَ الشَّيْءَ شَبْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهُ Ve deri ve ip makūlesini kazıklar aralıklarına uzatıp çekmek maʿnāsınadır; yukālu: شَبَحَ الْجِلْدَ إِذَا مَدَّهُ بَيْنَ أَوْتَادٍ Şārih der ki شَبْحٌ [şebḥ] mut-lakan bir nesneyi uzatmak maʿnāsınadır; müʾellif teşvīş eylemiştir. Ve شَبَحَ الدَّاعِي [şebeḥa'd-dāʿī] derler, duʿā eden kimse ellerini göğe doğru kaldırıp uzattıkta. Ve bir kimse önünde ayak üzere dikilivermek maʿnāsınadır; tekūlu: شَبَحَ لَنَا فُلَانٌ إِذَا مَثَلَ Ve

شَبْحٌ [şebḥ] Mürtefiʿü'l-bināʾ kapıya denir. Ve bunda fethateynle de cāʾizdir.

أَشْبَاحُ الْمَالِ [eşbāḥu'l-māl] Deve ve koyun ve sāʾir mevāşīden maʿrūf ve müteʿayyin olanlarına ıtlāk olunur ki göze görünür

olanları olacaktır.

اَلْمُشَبَّحُ [el-muşebbaḥ (مُعظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kabuğu giderilmiş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُشَبَّحٌ أَيْ مَقْشُورٌ Ve kavī ve muhkem kilime ve ʿabāya denir.

اَلتَّشْبِيحُ [et-teşbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adam pek pīr olmakla bāsırası hīrenāk olduğundan bir karaltıyı çatal görmek maʿnāsınadır; yukālu: شَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا كَبِرَ فَرَأَى الشَّبَحَ شَبَحَيْنِ Ve bir nesneyi enliletmek maʿnāsınadır; yukālu: شَبَّحَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ عَرِيضًا

اَلشَّبَحَانُ [eş-şebeḥān] (fetehātla) Minkalanın yaʿnī kerpiç ve çamur taşıyacak teskerenin iki tarafına geçirilen iki ağaca denir.

اَلشَّبَائِحُ [eş-şebāʾiḥ] Deve semerine araları açık arkuru üstüvār ettikleri ağaçlara denir.

شَبَّاحٌ [Şebbāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Eceʾ nām cebel yanında bir vādīdir.

[ش ح ح]

اَلشُّحُّ [eş-şuḥḥ] (şīn'in harekāt-ı selāsı ve ḥā'nın teşdīdiyle) Masdardır, hırsa mukārin buhl maʿnāsınadır ki tabīʿī ola; tekūlu: شَحِحْتَ يَا رَجُلُ بِهِ وَعَلَيْهِ تَشَحُّ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ كَبَرِرْتَ تَبَرُّ وَشَحَحْتَ تَشُحُّ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ كَمَدَدْتَ تَمُدُّ وَشَحَحْتَ تَشِحُّ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي كَعَفَفْتَ تَعِفُّ أَيْ بَخِلْتَ وَحَرِصْتَ

اَلشَّحَاحُ [eş-şeḥāḥ] (جَبَانٌ [cebān] vezninde) ve

اَلشَّحِيحُ [eş-şeḥīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلشَّحْشَحُ [eş-şaḥşaḥ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

اَلشَّحْشَاحُ [eş-şaḥşāḥ] (حَثْحَاثٌ [ḥas̱ḥās̱] vezninde) ve

اَلشَّحْشَحَانُ [eş-şeḥşeḥān] (مَعْمَعَانٌ [maʿmeʿān] vezninde) Hırsa mukārin buhl ve imsākla muttasıf nākese denir. Ve شَحَاحٌ [şeḥāḥ] ve شَحِيحٌ [şeḥīḥ]in cemʿleri شِحَاحٌ [şiḥāḥ] gelir, كِبَارٌ [kibār] gibi ve أَشِحَّةٌ [eşiḥḥat] gelir, أَصِحَّةٌ [aṣiḥḥat] gibi ve أَشِحَّاءُ [eşiḥḥāʾ] gelir, أَطِبَّاءُ [eṭibbāʾ] gibi.

اَلشَّحْشَحُ [eş-şaḥşaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Vāsiʿ beyābāna denir. Ve bir nesne üzere müdāvim ve muvāzib olan kimseye denir. Ve bed-hūy ve bed-mizāc kişiye denir. Ve darb-ı lisāna mālik talākatli, fasīh ve belīg olan hatībe denir. Ve şecīʿ ve bahādır adama denir. Ve gayret ve hamiyyetli adama denir. Ve kesīrü's-savt olan kargaya denir. Ve şol yere denir ki toprağı neşşāf olmakla icrāsı matar-ı kesīre muhtāc ola. Ve azca yağmurdan suyu akıp gider olan yere de denmekle azdāddan olur. Ve cüst ve çālāk hımāra denir. Bu maʿnāda هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) dahi lügattir. Ve çabuk uçan bağırtlak kuşuna denir. Ve pek uzun adama denir.

اَلشَّحْشَاحُ [eş-şeḥşāḥ] (رَحْرَاحٌ [raḥrāḥ] vezninde) Başladığı işe mücidd ve muvāzıb olan mikdām adama denir. Ve gayret ve hamiyyet sāhibi adama denir. Ve şol hatuna denir ki be-gāyet güçlü kuvvetli olmakla merd mesābesinde ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَحْشَاحٌ كَأَنَّهَا رَجُلٌ فِي قُوَّتِهَا

اَلشَّحْشَحَانُ [eş-şaḥşeḥān] (مَعْمَعَانٌ [maʿmeʿān] vezninde) Bu dahi gayretli adama denir. Ve uzun kimseye denir.

اَلشَّحْشَحَةُ [eş-şaḥşeḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Sakınmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحْشَحَ مِنْهُ إِذَا حَذِرَ Ve göçegen dedikleri kuş ötmek maʿnāsınadır; yukālu: شَحْشَحَ الصُّرَدُ إِذَا صَوَّتَ Ve deve savtını göğüsünde terdīd ederek kükremek maʿnāsınadır; yukālu:

شَحْشَحَ الْبَعِيرُ إِذَا رَدَّدَ هَدِيرَهُ Ve kuş sürʿatle uçmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحْشَحَ الطَّائِرُ إِذَا طَارَ سَرِيعًا

اَلْمُشَاحَّةُ [el-muşāḥḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesne bir kimse ʿindinde pek muʿteber olduğundan āhere vermeyip dınnet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَاحَّ فُلاَنٌ بِهِ عَلَى فُلاَنٍ إِذَا ضَنَّ بِهِ Ve minhu kavlu’l-müʾellifīn: “لاَ مُشَاحَّةَ فِي الْإِصْطِلاَحِ”

اَلتَّشَاحُّ [et-teşāḥḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İki kimse bir nesne zımnında birbirine buhl ve dınnet edişmek yaʿnī o nesneyi her biri āheri almayıp kendisi almak murādında olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَاحَّا عَلَى الْأَمْرِ أَيْ لاَ يُرِيدَانِ أَيْ يَفُوتَهُمَا يَعْنِي يُرِيدُ كُلٌّ مِنْهُمَا الْإِسْتِيثَارَ بِهِ ve yukālu: تَشَاحَّ الْقَوْمُ فِي الْأَمْرِ إِذَا شَحَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ حَذَرَ فَوْتِهِ

اَلْمُشَحْشَحُ [el-muşaḥşaḥ] (مُسَلْسَلٌ [muselsel] vezninde) Bī-hayr u menfaʿat olan mühmel kimseye denir.

اَلشِّحَّةُ [eş-şiḥḥat] (صِحَّةٌ [ṣiḥḥat] vezninde) Fi’l-asl masdardır, ism-i mefʿūl maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavluhum أَوْصَى فُلاَنٌ فِي صِحَّتِهِ وَشِحَّتِهِ أَيْ فِي حَالِهِ الَّتِي يَشِحُّ عَلَيْهَا

اَلشَّحَائِحُ [eş-şeḥāʾiḥ] (صَفَائِحُ [ṣafāʾiḥ] vezninde) Sütü pek az olan nākalara ıtlāk olunur. Müfredi شَحِيحَةٌ [şeḥīḥat]tır; yukālu: إِبِلٌ شَحَائِحُ أَيْ قَلِيلَةُ الدَّرِّ

اَلشِّحَاحُ [eş-şiḥāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Āteşi çıkmayan çakmağa denir; yukālu: زَنْدٌ شِحَاحٌ إِذَا كَانَ لاَ يُورِي Ve pek az suya ıtlāk olunur; yukālu: مَاءٌ شِحَاحٌ أَيْ نَكِدٌ غَيْرُ غَمْرٍ

[ش د ح]

اَلشَّدْحُ [eş-şedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَدَحَ الرَّجُلُ شَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَمِنَ

اَلشُّدْحَةُ [eş-şudḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلْمُشْتَدَحُ [el-muştedaḥ] (مُرْتَجَلٌ [murtecel] vezninde) Vüsʿat maʿnāsınadır; tekūlu: لَكَ عَنْهُ شُدْحَةٌ وَمُشْتَدَحٌ أَيْ سَعَةٌ وَمَنْدُوحَةٌ

اَلْأَشْدَحُ [el-eşdaḥ] (أَفْسَحُ [efsaḥ] vezninde) Bol nesneye denir.

اَلْإِنْشِدَاحُ [el-inşidāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Arka üzere yatıp paçaları ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَدَحَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَلْقَى وَفَرَّجَ رِجْلَيْهِ

اَلشَّوْدَحُ [eş-şevdaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Gerimli, yerden yapma nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ شَوْدَحٌ أَيْ طَوِيلَةٌ عَلَى الْأَرْضِ

اَلشَّادِحُ [eş-şādiḥ] Vāsiʿ maʿnāsınadır; yukālu: كَلَأٌ شَادِحٌ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْمَشْدَحُ [el-meşdaḥ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Ferce denir, حِرٌ [ḥir] maʿnāsına, vüsʿati için.

[ش ذ ح]

اَلشَّوْذَحُ [eş-şevẕaḥ] (ẕāl-ı muʿceme ile جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Zikr olunan شَوْدَحٌ [şevdaḥ] ile mürādiftir.

[ش ر ح]

اَلشَّرْحُ [eş-şerḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Müşkil ve mübhem ve mahfī makūlesini keşf ve izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَحَ الْغَامِضَ شَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَشَفَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَحَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَعَهُ Ve açmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرَحَ الْبَابَ إِذَا فَتَحَهُ Ve fehm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَحَ الْكَلاَمَ إِذَا فَهِمَهُ Ve bikr kızın bekāretini izāle eylemek yāhūd hatunu arkası üzere yatırıp cimāʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَرَحَ الْبِكْرَ إِذَا افْتَضَّهَا أَوْ جَامَعَ الْمَرْأَةَ مُسْتَلْقِيَةً Ve bir şeyʾi bolaltmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَرَحَ الشَّيْءَ إِذَا وَسَّعَهُ

اَلتَّشْرِيحُ [et-teşrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir nesneyi dilim dilim kesmek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَّحَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَّعَهُ

اَلشَّرْحَةُ [eş-şerḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] veznin-de) ve

اَلشَّرِيحَةُ [eş-şerīḥat] ve

اَلشَّرِيحُ [eş-şerīḥ] Tūlānī kesilip dilimlen-miş et dilimine denir. Ve

شَرْحَةٌ [şerḥat] Āhū makūlesi şikārın etine denir ki gerçi bir mikdār kuruyup lākin pastırma kertesine varmayarak getirile.

اَلْمَشْرُوحُ [el-meşrūḥ] Çöllerde görünen serāba ıtlāk olunur.

اَلْمَشْرَحُ [el-meşraḥ] (مَقْعَدٌ [makʿad] veznin-de) Ferce ıtlāk olunur.

اَلشُّرَيْحُ [eş-şureyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bu dahi ferce ıtlāk olunur. Ve

شُرَيْحٌ [Şureyḥ] Esmādandır: Ebū Muḥammed ʿAbdurraḥmān b. Aḥmed b. Muḥammed b. Ebī Şureyḥ el-Ensārī eş-Şureyḥī ki İmām Beğavī ashābındandır, ondan rivāyet-i ehādīs eylemiştir, ceddi olan Şureyḥ'e mensūbdur. Ve ʿAbdullāh b. Muḥammed ve Hibetullāh b. ʿAlī eş-Şureyḥiyyān muhaddislerdir.

اَلْمِشْرَحُ [el-Mişraḥ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) İbn ʿĀhān'dır ki tābiʿīndendir. Ve Sev-de bint Mişraḥ sahābiyyedir, ʿalā-kavlin bu sīn'ledir.

اَلشَّارِحُ [eş-şāriḥ] Ekini kuşlardan hıfz ve hirāset eden bekçiye denir.

شَرَاحِيلُ [Şerāḥīl] (şīn'in fethiyle) Bir recül ismidir. Şārih der ki Cebrāʾīl gibi gūyā ki ism-i celāle olan إِيلٌ [īl] kelimesine muzāftır. Bunda شَرَاحِينُ [Şerāḥīn] dahi denir.

شَرْحَةُ [Şerḥat] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) İbn ʿAvve'dir ki Benū Sāme b. Luʾeyy kabīlesinden bir batn pederidir.

بَنُو شَرْحٍ [Benū Şerḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Bir batn adıdır.

شُرَاحَةُ [Şurāḥat] (سُرَاقَةُ [surāḳat] veznin-de) Hemdān kabīlesinden bir hatun-dur ki İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu huzūrunda zinā eylediğini ikrār eylemek-le recm olundu. Ve dīger bir hatun ismi-dir ki Umm Sehle demekle maʿrūfedir, muhaddisedir.

شَرَّاحٌ [Şerrāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recül adıdır.

[ش ر د ح]

اَلشِّرْدَاحُ [eş-şirdāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] veznin-de) Tabanları galīz ve ʿarīz olan kişiye de-nir; yukālu: رَجُلٌ شِرْدَاحُ الْقَدَمِ أَيْ غَلِيظُهَا عَرِيضُهَا Ve şişman olmakla vücūdu salkı ve söl-pük olan adama denir. Ve uzun ve cüssesi ʿazīm olan deveye ve ʿavrete denir.

[ش ر ط ح]

اَلْمُشَرْطِحُ [el-muşarṭiḥ] (ism-i fāʿil bün-yesiyle) Dāʾimā arzdan arza seyr ü sefer eden kimseye denir.

[ش ر م ح]

اَلشَّرْمَحُ [eş-şermaḥ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) ve

اَلشَّرْمَحِيُّ [eş-şermaḥiyy] Nefsine nisbetle güçlü kuvvetli adama denir. Ve pek uzun adama denir. Cemʿi شَرَامِحُ [şerāmiḥ] ve شَرَامِحَةٌ [şerāmiḥat] gelir.

اَلشَّرَمَّحُ [eş-şeremmaḥ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Bu dahi pek uzun adama denir.

شِرْمَاحٌ [Şirmāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Nehāvend'e karīb bir kalʿa adıdır.

[ش ر م س ح]

اَلشِّرِمْسَاحُ [eş-Şirimsāḥ] (kesreteynle) Mıṣır’da bir karyedir.

[ش ر ن ف ح]

اَلشَّرَنْفَحُ [eş-şerenfaḥ] (fā’yla سَمَنْدَرٌ [semender] vezninde) Ayağı çabuk, revende adama denir. Şeremet taʿbīr olunur ki şīr-i merd muharrefidir.

[ش ط ح]

شِطِّحٌ [şiṭṭiḥ] (şīn’in ve ṭā’ müşeddedenin kesriyle) Erkek oğlağı zecr ve āzāra mahsūs asvāttandır.

[ش ف ح]

اَلْمُشَفَّحُ [el-muşeffaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol bed-baht ve mahrūm kimseye denir ki kesb ve gūşişinde cüzʾī ve küllī aslā bir hayr ve menfaʿate dest-res olmaz ola.

[ش ف ل ح]

اَلشَّفَلَّحُ [el-şefellaḥ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Kenārları galīz ve salkı ve gevşek olan ferc-i nisvāna denir. Ve burnun delikleri vāsiʿ ve dudakları kalın ve salkı olan kimseye denir, baʿzı zengī ʿArablar gibi. Ve fercinin dudakları iri ve ferci bol olan hatuna denir. Ve kebere yemişine denir. Ve bir şecer adıdır ki özdeğinde dört dāne keskin bıçak gibi çıkmış budakları olur ki her biriyle koyun zebh olunur ve yemişi zengī ʿArab kellesi kadar olur. Ve

شَفَلَّحٌ [şefellaḥ] Hurmānın henüz koruk olmazdan mukaddem yarıp açan yemişine denir.

[ش ق ح]

اَلشَّقْحَةُ [eş-şakḥat] (şīn’in fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) Hāssaten kelbin fercine denir.

اَلشُّقْحَةُ [eş-şuḳḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Dişi kelbin memeleri emziğine denir, ظَبْيَةُ الْكَلْبَةِ [ẓabyetu’l-kelbet] maʿnāsına. Ve kızıllığı mütegayyir yaʿnī pek kızıl olmayıp sarıya māʾil olan hurmā koruğuna denir; şīn’in fethiyle de cāʾizdir. Ve شُقْرَةٌ [şuḳret] maʿnāsınadır ki çehre kumral olmaktır, atta al olmaktır.

اَلْأَشْقَحُ [el-eşḳaḥ] Ondan sıfattır, أَشْقَرُ [eşḳar] maʿnāsınadır.

اَلشَّقْحُ [eş-şaḳḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Kırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَحَ الشَّيْءَ شَقْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ Ve kelb tebevvül için ayağını kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَحَ الْكَلْبُ إِذَا رَفَعَ رِجْلَهُ لِيَبُولَ

اَلْإِشْقَاحُ [el-işḳāḥ] (hemzenin kesriyle) Irak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْقَحَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ Ve hurmā koruğu renklenmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْقَحَ الْبُسْرُ إِذَا لَوَّنَ Ve ağacın meyveleri renklenip olmağa yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْقَحَ النَّخْلُ إِذَا أَزْهَى

اَلتَّشْقِيحُ [et-teşḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi hurmā koruğu kızarmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَّحَ الْبُسْرُ إِذَا لَوَّنَ

اَلشَّقْحَاءُ [eş-şaḳḥāʾ] (صَفْرَاءُ [ṣafrāʾ] vezninde) Beyāzı hālis olmayan köpüğe vasf olur; yukālu: رَغْوَةٌ شَقْحَاءُ أَيْ غَيْرُ خَالِصَةِ الْبَيَاضِ

اَلشُّقْحُ [eş-şukḥ] (şīn’in zammıyla) قُبْحٌ [ḳubḥ] lafzına itbāʿan zikr olunur, ʿalā-kavlin kubh maʿnāsına olmakla teʾkīd olur; yekūlūne: قُبْحًا لَهُ وَشُقْحًا إِتْبَاعٌ أَوْ بِمَعْنًى وَيُفْتَحَانِ ve yukālu: شَيْءٌ قَبِيحٌ شَقِيحٌ ve yukālu: جَاءَ قَعَدَ مَقْبُوحًا مَشْقُوحًا ve yukālu: بِالْقَبَاحَةِ وَالشَّقَاحَةِ Mütercim der ki Suyūṭī *Muzhir*’de itbāʿ ve müzāvece harf-i ʿatfle vārid olmak ʿinde’l-ekser memnūʿ ve ʿinde’l-baʿz cāʾizdir dedi.

Ve شَقَّحَ كَكَرَّمَ أَيْ قَبَّحَ Pes bu zikr olunanlar da ihtilāf-ı mezkūr üzeredir.

اَلشُّقَّاحُ [eş-şuḳḳāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve köpeğin götüne denir, إِسْتُ الْكَلْبِ [istu'l-kelb] maʿnāsına. Burada hā'yla اَلْكَلْبَة nüshası galattır.

اَلشَّقِيحُ [eş-şeḳīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hastalıktan yenice ifāḳat bulmuş kimseye denir.

اَلْأَشْقَاحُ [el-eşḳāḥ] (hemzenin fethiyle) Köpeklerin götlerine yāhūd avurtlarına denir. Müfredi شِقْحٌ [şiḳḥ]tır, şīn'in kesriyle; yukālu: طَعْنٌ كَأَشْقَاحِ الْكِلَابِ أَيْ أَدْبَارِهَا أَوْ أَشْدَاقِهَا

اَلْمُشَاقَحَةُ [el-muşāḳaḥat] مُشَاتَمَةٌ [muşāteme] vezninde ve mürādifidir ki bir kimseye sövmek ve sövüşmek maʿnālarınadır; yukālu: شَاقَحَهُ أَيْ شَاتَمَهُ وَشَاقَحَا أَيْ شَاتَمَا

اَلشُّقَحِيَّةُ [eş-şuḳaḥiyyet] (عُرَنِيَّةٌ [ʿureniyyet] vezninde) Kırmızı kisveye denir. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: حُلَّةٌ شُقَحِيَّةٌ أَيْ حَمْرَاءُ نِسْبَةٌ إِلَى الشُّقْحَةِ

[ش ك ح]

اَلشَّوْكَحَةُ [eş-şevkeḥat] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Oyma kapı tarzında olan şeyʾe denir. Cemʿ-i cinsi شَوْكَحٌ [şevkaḥ]tır.

[ش ل ح]

شِلْحٌ [şilḥ] (şīn'in kesriyle) ʿUkberā nām karye kurbünde bir karye adıdır; muhaddisīnden Ādem b. Muḥammed eş-Şilḥī oradandır.

اَلشَّلْحَاءُ [eş-şelḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde ve kasr ile cāʾizdir) Keskin kılıca denir. Cemʿi شُلْحٌ [şulḥ] gelir, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] ve حُمْرٌ [ḥumr] gibi; teʾnīsi ālet iʿtibārıyladır.

اَلتَّشْلِيحُ [et-teşlīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Libāstan soyup çıplatmak maʿnāsınadır. Ve bu sevād-ı ʿIrāḳ lügatidir, yukālu: شَلَّحَ فُلَانًا إِذَا عَرَّاهُ

اَلْمُشَلَّحُ [el-muşellaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Hamām cāme-kānına denir, مَسْلَخُ الْحَمَّامِ [meslaḫu'l-ḥammām] maʿnāsına.

[ش ن ح]

اَلشُّنُحُ [eş-şunuḥ] (şīn'in ve nūn'un zammıyla) Sarhoşlar, سُكَارَى [sukārā] maʿnāsınadır. Müfredi شُنَاحٌ [şunāḥ]tır, رُبَاعٌ [rubāʿ] ve رُبُعٌ [rubuʿ] gibi.

اَلشَّنَاحِيُّ [eş-şenāḥiyy] ve

اَلشَّنَاحُ [eş-şenāḥ] ve

اَلشَّنَاحِيَةُ [eş-şenāḥiyet] (şīn'lerin fethi ve ahīr كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) Cesīm ve tavīl olan deveye denir. Ve

شَنَاحٍ [şenāḥ] Genç deveye denir; yukālu: بَكْرٌ شَنَاحٍ كَثَمَانٍ أَيْ فَتًى Bunda ictimāʿ-ı sākineyn için yāʾ hazf olunmuştur. Aslı شَنَاحِيٌّ [şenāḥiyy] idi; ve yukālu: بَكْرَةٌ شَنَاحِيَةٌ

اَلتَّشْنِيحُ [et-teşnīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Levm ve teşnīʿ ve takbīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنَّحَ عَلَيْهِ إِذَا شَنَّعَ

[ش و ح]

اَلتَّشْوِيحُ [et-teşvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İnkār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّحَ الشَّيْءَ إِذَا أَنْكَرَهُ

[ش ي ح]

اَلشِّيحُ [eş-şīḥ] (şīn'in kesr-i meddiyle) Bir nebāt adıdır, Fārisīde dermene ve Türkīde yavşan dedikleri ottur. Ve Yemen'e mahsūs bir gūne kumaş adıdır. Ve umūr ve mesālihte üzerine düşüp cidd ve cehd eder olan adama denir. Ve be-gāyet sakınıcı, çürük tahtaya basmaz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِيحٌ أَيْ حَذِرٌ

اَلْإِشَاحَةُ [el-işāḥat] (hemzenin kesriyle) Yer yavşanlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَاحَتِ ٱلْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الشِّيحَ Ve bir husūsta cidd ve saʿy ve ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَاحَ عَلَى حَاجَتِهِ إِذَا جَدَّ وَجَهَدَ Cevherī وَأَشَاحَ الْفَرَسُ بِذَنَبِهِ أَيْ أَرْخَاهُ ʿibāretiyle de sebt eylemekle tashīf eylemiştir. Ve onu Leys̱’in *Kitābu’l-ʿAyn* tekmilesinden ahz eylemiştir. Onda savāb olan sīn-i mühmele ile olmaktır. Garībdir ki müʾellif menkūlün-ʿanh olan kitābı baʿde’z-zikr tashīfi Cevherī’ye isnād eylemiştir.

اَلشَّائِحُ [eş-şāʾiḥ] Bu dahi umūr ve mesālihte cidd ve ikdām eden adama denir. Ve ʿār ve nāmūs sāhibi gayūr adama denir.

اَلْمُشِيحُ [el-muşīḥ] (مُبِيحٌ [mubīḥ] vezninde) شَائِحٌ [şāʾiḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve ensesinde olan adamları kendi ile bilece gitmekten menʿ ve tebʿīd eyleyerek bir adama doğru teveccüh ve ikbāl eden kimseye denir; إِشَاحَةٌ [işāḥat]tan ism-i fāʿildir. Kāle İbnu’l-Es̱īr ve minhu’l-hadīsu ennehu ʿaleyhi’s-selāmu kāle: ”إِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ“ ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ [Ve] الْمُشِيحُ الْحَذِرُ وَالْجَادُّ فِي ٱلْأَمْرِ وَقِيلَ اَلْمُقْبِلُ إِلَيْكَ الْمَانِعُ لِمَا وَرَاءَ ظَهْرِهِ

اَلشَّيْحُ [eş-şeyḥ] (şīn’in fethi ve yā’nın sükūnuyla) Bir husūsta çabalamak maʿnāsınadır; yukālu: شَاحَ عَلَى حَاجَتِهِ يَشِيحُ شَيْحًا إِذَا جَدَّ

اَلْمُشَايَحَةُ [el-muşāyeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلشِّيَاحُ [eş-şiyāḥ] (şīn’in kesriyle) Bu dahi شَيْحٌ [şeyḥ] maʿnāsınadır; yukālu: شَايَحَ عَلَى حَاجَتِهِ مُشَايَحَةً وَشِيَاحًا إِذَا جَدَّ Ve mukātele maʿnāsınadır; yukālu: شَايَحَ الرَّجُلُ إِذَا قَاتَلَ

اَلشَّيْحَانُ [eş-şeyḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Gayretli, hamiyyetli adama denir. Ve pek uzun adama denir. Bunda kesr ile de cāʾizdir. Ve cidd ve ikdām ve sürʿatle seğirten adama denir. Ve yavuz ve şedīdü’n-nefs olan āteşli ata denir. Ve Ḳuds-i şerīf havālīsinde bir cebel-i ʿālī ismidir.

اَلشِّيَاحُ [eş-şiyāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kıtlığa denir, قَحْطٌ [ḳaḥt] maʿnāsına. Ve sakınmak, hazer ve perhīz maʿnāsınadır. Ve her husūsta cidd ve cehd eylemek maʿnāsınadır.

اَلشِّيحَةُ [eş-Şīḥat] (şīn’in kesriyle) Beriyyede Feyd nām kalʿa şarkīsinde bir su adıdır. Ve Ḥaleb kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Yūsuf b. Esbāṭ ve ʿAbdulmuḥsin b. Muḥammed et-Tācir ve āzād-kerdesi Bedr ve onun oğlu Muḥammed b. Bedr ve Aḥmed b. Saʿīd b. Ḥasan ve Aḥmed b. Muḥammed b. Sehl el-Muḥaddis̱ūn eş-Şīḥiyyūn oradandır.

اَلْمَشْيُوحَاءُ [el-meşyūḥat] (elifin meddi ve kasrıyla) Yavşan dedikleri nebāt-ı mezkūrun menbiti olan arza denir. Ve

مَشْيُوحَاءُ [meşyūḥāʾ] (medd ile) ve

مَشِيحَى [meşīḥā] (kasr ile) Bir cemāʿat bir husūsta ibtidār ve istiʿcāl yāhūd ihtilāt ve ihtilāl üzere olmağa denir; yukālu: هُمْ فِي مَشْيُوحَاءَ وَمَشِيحَى مِنْ أَمْرِهِمْ أَيْ فِي أَمْرٍ يَبْتَدِرُونَهُ أَوْ فِي اخْتِلَاطٍ Ve bunlar مَعْيُورَاءُ [maʾyūrāʾ] gibi ism yāhūd مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫāʾ] ve مَشِيخَاءُ [meşīḫāʾ] gibi cemʿ olmak gālibdir, gūyā ki cidd ve cehd maʿnāsına ism olan شِيحٌ [şīḥ] lafzından cemʿlerdir.

اَلتَّشْيِيحُ [et-teşyīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sakındırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّحَهُ إِذَا حَذَّرَهُ Ve müzāyaka vermek cihetiyle hasmına nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّحَ خَصْمَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ مُضَايَقَةً

ذُو الشِّيحِ [Ẕu'ş-Şīḥ] (şīn'in kesriyle) Yemāme'de ve Cezīre'de birer mevziᶜlerdir.

ذَاتُ الشِّيحِ [Ẕātu'ş-Şīḥ] Benū Yerbūᶜ diyārında bir mevziᶜdir.

أَشْيَحُ [Eşyaḥ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Yemen'de bir hısn adıdır.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ب ح]

اَلصُّبْحُ [es-ṣubḥ] (ṣād'ın zammı ve bā'nın sükūnuyla) Fecr vaktine denir ki tan yeri ağarıp şafak söktüğü vaktten ᶜibārettir ki murād fecr-i sādıktır, fi'l-asl tan yerinin ağarmasıyla hāsıl olan aydından ᶜibāret olup ittisāᶜan o vakte ıtlāk olunmuştur. Ve ᶜalā-kavlin صُبْحٌ [ṣubḥ] evvel-i nehāra denir. Cemᶜi أَصْبَاحٌ [aṣbāḥ] gelir; ve tekūlu: أَتَيْتُهُ لِصُبْحِ خَامِسَةٍ بِالضَّمِّ وَيُكْسَرُ وَهُوَ بِالإِضَافَةِ أَيْ لِصَبَاحِ خَمْسَةِ أَيَّامٍ Yaᶜnī "Beşinci günün sabāhında ona geldim."

اَلصَّبِيحَةُ [eṣ-ṣabīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلصَّبَاحُ [eṣ-ṣabāḥ] (فَلاَحٌ [felāḥ] vezninde) ve

اَلْإِصْبَاحُ [el-iṣbāḥ] (hemzenin kesriyle ki fi'l-asl masdardır) ve

اَلْمُصْبَحُ [el-muṣbaḥ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bunlar da evvel-i nehāra denir ki Fārisīde bām-dād derler. Müʾellifin وَهُوَ الصَّبِيحَةُ kavlinde zamīr evvel-i nehāra rāciᶜdir. *Miṣbāḥ*'ta صَبَاحٌ [ṣabāḥ] evvel-i nehāra kezālik مَسَاءٌ [mesāʾ] mukābiline ıtlāk olunup ve Ṡaᶜleb'den صَبَاحٌ [ṣabāḥ] ᶜinde'l-ᶜArab nısf-ı leyl-i ahīrden zevāle kadar ve مَسَاءٌ [mesāʾ] zevālden nısf-ı leyl-i evvelin āhirine kadar vaktten ᶜibāret olduğu menkūldür.

اَلْإِصْبَاحُ [el-iṣbāḥ] (hemzenin kesriyle) Sabāh vaktine girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الصَّبَاحِ Ve أَصْبَحَ [aṣbaḥa] صَارَ [ṣāre] maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, yaᶜnī fiᶜl-i tām olduğu gibi, fiᶜl-i nākıs

olur ki vakt-i sabāha delālet eylemeyip أَمْسَى ve أَضْحَى gibi hemān صَارَ maʿnāsına olur ve medhūlu cümle-i ismiyye olup evveli ismiyyet üzere merfūʿ ve sānī haberiyyet üzere mansūb olur; yukālu: أَصْبَحَ فُلَانٌ عَالِمًا أَيْ صَارَ Ve ʿArablar bir adama "Gafletten bīdār ol, gözünü aç, teyakkuz ve tabassur kıl" diyecek yerde أَصْبِحْ يَا فُلَانُ derler.

اَلتَّصْبِيحُ [et-taṣbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye عِمْ صَبَاحًا yaʿnī "Sabāhın hayr olsun" demek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّحَهُمْ أَيْ قَالَ لَهُمْ عِمْ صَبَاحًا İşbu عِمْ kelimesi ʿayn'ın kesriyle, emr-i hāzır olan أَنْعِمْ kelimesinden muhtasardır, كُنْ ذَا نُعُومَةٍ صَبَاحًا sebkindedir. Şārih der ki bu taʿbīr tahiyyet-i cāhiliyedir. Ve

تَصْبِيحٌ [taṣbīḥ] Bir mahalle sabāh vaktinde gelmek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّحَهُمْ إِذَا أَتَاهُمْ صَبَاحًا Ve bir kimseye صَبُوحٌ [ṣabūḥ] içirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّحَهُمْ إِذَا سَقَاهُمْ صَبُوحًا Ve

تَصْبِيحٌ [taṣbīḥ] Erken tenāvül edecek kūt ve gıdānın ismidir ki tefʿīl vezninde binā kılınmıştır, تَنْوِيرٌ [tenvīr] ve تَرْغِيبٌ [terġīb] ve تَمْتِينٌ [temtīn] gibi; tekūlu: قَرِّبْ تَصْبِيحَنَا أَيْ غَدَاءَنَا Ve bir kimseyi gece yürütüp sabāh vakti menzil-i maksūda īsāl kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: صَبَّحْتُ الْقَوْمَ الْمَاءَ أَيْ سَرَيْتُ بِهِمْ حَتَّى أَوْرَدْتُهُمْ إِيَّاهُ صَبَاحًا

اَلصُّبْحُ [eṣ-ṣubḥ] (ṣād'ın zammıyla) İsmdir ki zikr olundu. Ve masdar olur, bir yere sabāh vaktinde gelmek maʿnāsına; yukālu: صَبَحَهُمْ صُبْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَتَاهُمْ صَبَاحًا

اَلصَّبُوحُ [eṣ-ṣabūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Erkenden sağılan süte denir. Üdebānın sabāh vakti içilen bādeye صَبُوحٌ [ṣabūḥ] ıtlākı bundandır, غَبُوقٌ [ġabūḳ] mukābilidir. Ve

صَبُوحٌ [ṣabūḥ] Geceden sabāha kalan şarāba denir. Ve sabāh vaktinde sağılan nākaya denir.

يَوْمُ الصَّبَاحِ [yevmu'ṣ-ṣabāḥ] يَوْمُ الْغَارَةِ [yevmu'l-ġāret] maʿnāsına istiʿmāl olunur, yaʿnī düşmana baskın olunan gündür, zīrā ekserī erken baskın etmeleriyle husūsan şeb-hūn olanlar وَاصَبَاحَاهْ diye istigāse ve feryād eyledikleri mülābesesiyle.

اَلصُّبْحَةُ [eṣ-ṣubḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde ve ṣād'ın fethiyle cāʾizdir) Sabāh uykusuna denir, نَوْمُ الْغَدَاةِ [nevmu'l-ġadāt] maʿnāsına. Ve sabāh vaktinde tenāvül olunan cüzʾīce kahvaltıya ıtlāk olunur; yukālu: أَحْضَرْنَا الصُّبْحَةَ وَهِيَ مَا يُتَعَلَّلُ بِهَا غُدْوَةً Ve humrete yāhūd şuhbeye yāhūd suhbeye māʾil siyāhlığa ıtlāk olunur ki vakt-i mezbūrun levnidir ve bu gümüşī beyāz olacaktır.

اَلْأَصْبَحُ [el-aṣbaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır. Müʾennesinde صَبْحَاءُ [ṣabḥāʾ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Ve

أَصْبَحُ [aṣbaḥ] Arslana ıtlāk olunur. Ve māder-zād olan kumral kıllara ve tüylere ıtlāk olunur.

اَلْإِصْبِيحَاحُ [el-iṣbīḥāḥ] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Kıllar ve tüyler hılkī kumral olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْبَاحَّ الشَّعْرُ إِذَا كَانَ أَصْبَحَ

اَلصَّبَحُ [eṣ-ṣabaḥ] (fethateynle) ve

اَلصُّبْحَةُ [eṣ-ṣubḥat] (ṣād'ın zammıyla) Bu dahi o maʿnāyadır; yukālu: صَبِحَ الشَّعْرُ صَبَحًا وَصُبْحَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَصْبَحَ Ve

صَبَحٌ [ṣabaḥ] Mücellā demir parıldayıp lemeʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

اَلْمُصْبَحُ [el-muṣbaḥ] مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde ki إِصْبَاحٌ [iṣbāḥ]tan ism-i mekān ve zamānlardır, mevziʿ-i إِصْبَاحٌ [iṣbāḥ]a yaʿnī ufkta şafak tulūʿ eden mevziʿe denir, kezālik fecr vaktine denir.

اَلْمِصْبَاحُ [el-miṣbāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Çerāğa denir ki ālet-i tenvīr ü ziyādır; yukālu: أَصْبَحَ مِصْبَاحًا أَيْ سِرَاجًا Ve şol nākaya denir ki pek tüvānā olmakla kuvvetinden nāşī yatağında sabāhlayıp nehār mürtefiʿ olmadıkça merʿāya gitmez ola, zīrā zaʿīf olanlar hemān erkenden merʿāya hücūm ederler. Ve enli ve yassı mızrak yalmanına denir. Ve bir nevʿ büyük kāseye denir ki onunla صَبُوحٌ [ṣabūḥ] içerler ve ona مِصْبَحٌ [miṣbaḥ] dahi derler, مِنْبَرٌ [minber] vezninde.

اَلصَّبُوحَةُ [eṣ-ṣabūḥat] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) صَبُوحٌ [ṣabūḥ] gibi dāʾimā sabāhla sağılır olan nākaya denir.

اَلصَّبَاحَةُ [eṣ-ṣabāḥat] (مَلاَحَةٌ [melāḥat] vezninde) Hüsn ü cemāl sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَبُحَ الْغُلاَمُ صَبَاحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ ذَا جَمَالٍ

اَلصَّبِيحُ [eṣ-ṣabīḥ] (شَرِيفٌ [şerīf] vezninde) ve

اَلصُّبَاحُ [eṣ-ṣubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلصُّبَّاحُ [eṣ-ṣubbāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلصَّبْحَانُ [eṣ-ṣabḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Sāhib-i cemāl ve hūb-likā mahbūba denir.

اَلصَّبَحَانُ [eṣ-ṣabaḥān] (fetehātla) صَبُوحٌ [ṣabūḥ] şürbüne taʿcīl eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَبَحَانٌ إِذَا كَانَ يُعَجِّلُ الصَّبُوحَ

اَلْأَصْبَحِيُّ [el-aṣbaḥiyy] (yā-yı nisbetle) صَبِحَ الْحَدِيدُ إِذَا بَرِقَ

اَلتَّصَبُّحُ [et-teṣabbuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sabāh vaktinde uyumak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَبَّحَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ غَدَاةً Ve erkenden cüzʾīce kahvaltı tenāvül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَبَّحَ زَيْدٌ إِذَا تَعَلَّلَ بِشَيْءٍ غُدْوَةً

ذَا صَبَاحٍ [ẕā-ṣabāḥ] ve

ذُو صَبُوحٍ [ẕū ṣabūḥ] Erken demektir, tekūlu: أَتَيْتُهُ ذَا صَبَاحٍ وَذَا صَبُوحٍ أَيْ بُكْرَةً Ve bunlar hemīn zarf olarak istiʿmāl olunurlar ki zarf-ı gayr-i mütemekkin olur, vakt “sāhibü hāze’l-ism” sebkinde olur.

Pūşīde olmaya ki ʿArablar baʿzı böyle makāmlarda ذَاتَ kelimesini izāfe ve baʿzen tā’yı hazf ederler. Kirmānī *Tārīḫ-i* ʿUtbī şerhinde dedi ki ذَاتُ lafzı gāhī vücūd ile mürādif olur. Cemʿi ذَوَاتُ gelir ve lafz-ı ذَاتُ müʾennestir. Zīrā fi’l-asl müʾennese sıfat istiʿmāl olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ ذَاتُ جَمَالٍ Pes izāfetten katʿ olundukta dahi teʾnīste ibkā eylediler. Ve Meydānī *Hādī li’ş-Şādī* nām teʾlīfinde dedi ki ʿArablar لَقِيتُهُ ذَاتَ يَوْمٍ derler, “onu günlerden bir günde gördüm” ve ذَاتَ مَرَّةٍ “bir kerrede gördüm” ve ذَاتَ سَنَةٍ “bir yılda” ve ذَاتَ شَهْرٍ “bir ayda” ve ذَاتَ لَيْلَةٍ “bir gecede” ve ذَاتَ غَدَاةٍ “bir sabāhta” ve tā’yı iskātla ذَا صَبَاحٍ ve ذَا مَسَاءٍ ve ذَا صَبُوحٍ ve ذَا غَبُوقٍ derler. Ve ذَاتَ الْعُوَيْمِ ve ذَاتَ الزُّمَيْنِ derler musaggar bünyesiyle, “zamānlardan bir zamāncık içre” ve “miyān-ı senede” demektir. Ve gāhī lafz-ı ذَاتَ taraf ve nāhiye maʿnāsına istiʿmāl olunur; ذَاتَ الْيَمِينِ ve ذَاتَ الشِّمَالِ gibi. Ve hāl ve hakīkat maʿnālarına olur, ke-mā kālallāhu taʿālā: ﴿وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾ يَعْنِي الْحَالَ الَّتِي بَيْنَكُمْ İntehā.

اَلْمَصْبَحُ [el-maṣbaḥ] (مَذْهَبٌ [meẕheb] vezninde) ki صُبْحٌ [ṣubḥ]tan ve

Bir nevᶜ kamçıdır ki mülūk-i Yemen’den Ẕū-Aṣbaḥ nām melike mensūbdur. Ve müşārün ileyh İmām Mālik b. Enes’in ecdādındandır.

اَلْإِصْطِبَاحُ [el-iṣṭibāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Çerāğ yakınmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْطَبَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَجَ Ve sabūh içmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْطَبَحَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الصَّبُوحَ

اَلْمُصْطَبِحُ [el-muṣṭabiḥ] ve

اَلصَّبْحَانُ [eṣ-ṣabḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) صَبُوحٌ [ṣabūḥ] içmeğe müdāvim olan adama denir.

اَلْإِسْتِصْبَاحُ [el-istiṣbāḥ] Çerāğ edinmek ve çerāğ uyandırmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَسْرَجَ

اَلصُّبَاحِيَّةُ [eṣ-ṣubāḥiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Yassı mızrak yalmanlarına denir.

اَلصَّبْحَاءُ [eṣ-Ṣabḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْمُصَبِّحُ [el-muṣabbiḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) İki kısrak adıdır.

اَلصُّبَاحِيُّ [eṣ-ṣubāḥiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Pek kırmızı şeyʾe denir; yukālu: دَمٌ صُبَاحِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الْحُمْرَةِ

اَلصُّبَاحُ [eṣ-ṣubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kandilin şuᶜlesine denir.

بَنُو صُبَاحٍ [Benū Ṣubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir batn adıdır.

ذُو صُبَاحٍ [Ẕū-Ṣubāḥ] Bir mevziᶜ adıdır. Ve akyāl-i Ḥimyer’den bir melikin lakabıdır.

صُبَاحٌ [Ṣubāḥ] ve

صُبْحٌ [Ṣubḥ] (ṣād’ların zammıyla) Medīne kurbünde Nemelā nām mahal karşısında iki su adıdır. Ve Ṣubāḥ b. Ṭarīf Cāhiliyye’dendir.

صَبَاحٌ [Ṣabāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İbn Huẕeyl’dir ki İmām Zufer’in birāderidir. Ve Ṣabāḥ b. Ḫāḳān bir kerīm-i maᶜrūftur.

أُمُّ صُبْحٍ [Ummu Ṣubḥ] (ṣād’ın zammıyla) Mekke’nin künyesidir.

اَلصَّابِحُ [eṣ-ṣābiḥ] Rūşen ve āşikār maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَقٌّ صَابِحٌ أَيْ بَيِّنٌ

صَبْحَةُ [Ṣabḥat] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) Diyār-ı Bekr eyāletinde bir kalᶜa adıdır.

[ص ح ح]

اَلصُّحُّ [eṣ-ṣuḥḥ] (ṣād’ın zammı ve ḥā’nın teşdīdiyle) ve

اَلصِّحَّةُ [eṣ-ṣiḥḥat] (ṣād’ın kesriyle) ve

اَلصَّحَاحُ [eṣ-ṣaḥāḥ] (صَلَاحٌ [ṣalāḥ] vezninde) ذَهَابُ الْمَرَضِ [ẕehābu’l-maraḍ] yaᶜnī bedenden maraz ve ᶜillet zāʾil olup sağ ve dürüst olmak maᶜnāsınadır. Kezālik her nesne kesr ve rahne makūlesi ᶜayb ve nakīsadan berīʾ ve sālim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَحَّ الرَّجُلُ صُحًّا وَصِحَّةً وَصَحَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ذَهَبَ مَرَضُهُ ve yukālu: صَحَّ الشَّيْءُ إِذَا بَرِئَ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ

Şārih der ki صِحَّةٌ [ṣiḥḥat] ism-i masdar dahi olur, sağlık maᶜnāsına. Gerçi müʾellif ذَهَابُ الْمَرَضِ ile tefsīr eyledi, lākin sıhhat bedende bir hālet-i tabīᶜiyyedir ki mevziᶜlerinden efᶜāl mecrā-yı tabīᶜīleri üzere selīm olarak sudūr eder. Ve bundan maᶜānī-i sāʾire müsteᶜār olmuştur, sıhhat-i salāt ve sıhhat-i muᶜāmelāt gibi. Bu cihetle عَنْ زَوَالِ الْمَرَضِ olduğu gibi عَنْ إِبْتِدَاءِ الْأَمْرِ dahi olur.

اَلصَّحِيحُ [eṣ-ṣaḥīḥ] ve

اَلصُّحَاحُ [eṣ-ṣaḥāḥ] (جَبَانٌ [cebān] vezninde) Ondan sıfatlardır. صَحِيحٌ [ṣaḥīḥ] ve

صَحَاحٌ [ṣaḥāḥ]ın cemʿleri صِحَاحٌ [ṣiḥāḥ] gelir, ṣād'ın kesriyle Ve صَحِيحٌ [ṣaḥīḥ] cemʿi أَصِحَّاءُ [aṣiḥḥāʾ] gelir, أَطِبَّاءُ [eṭibbāʾ] gibi ve صَحَائِحُ [ṣaḥāʾiḥ] gelir ve صَفَائِحُ [ṣafāʾiḥ] gibi.

اَلْإِصْحَاحُ [el-iṣḥāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir adamın ehl ve ʿayāli kezālik devābb ve mevāşīleri sağ olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَحَّ الرَّجُلُ إِذَا صَحَّ أَهْلُهُ وَمَاشِيَتُهُ Ve sağaltmak ve sağ kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَحَّ اللهُ فُلاَنًا أَيْ أَزَالَ مَرَضُهُ

اَلْمَصَحَّةُ [el-maṣaḥḥat] (mīm'in fethi ve ṣād'ın fethi ve kesriyle cāʾizdir) Sıhhata sebeb ve vesīle olan şeyʾe denir; ve minhu'l-hadīsu: "اَلصَّوْمُ مَصَحَّةٌ" أَيْ يُصَحُّ بِهِ

اَلصَّحْصَحُ [eṣ-ṣaḥṣaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Düz ve hemvār yere denir, arz-ı müsteviye maʿnāsına. Ve Baḥreyn kazāsında bir mevziʿ adıdır. Ve Teymullāh b. Ṣaʿlebe evlādından Muḥriz'in pederi ismidir. Ve Teym kabīlesinden bir cemāʿatin pederi ismidir. Ve Ṭayyiʾ kabīlesinden bir cemāʿatin pederi adıdır.

اَلصَّحْصَاحُ [eṣ-ṣaḥṣāḥ] ve

اَلصَّحْصَحَانُ [eṣ-ṣaḥṣaḥān] (مَعْمَعَانٌ [maʿmeʿān] vezninde) Bunlar da düz, hemvār arza denir. Ve

صَحْصَحَانٌ [Ṣaḥṣaḥān] Ḥaleb ile Tedmur beyninde bir mevziʿ adıdır.

صَحَاحُ الطَّرِيقِ [ṣaḥāḥu'ṭ-ṭarīḳ] (فَلاَحُ الرَّفِيقِ [felāḥu'-refīḳ] vezninde) Şol yola ıtlāk olunur ki sarp ve dürüşt olup sühūlet bulmamış ola, onda katʿā seyr ve sülūk olunmadığından nāşī sarplığında bākī ola. Tesmiye bi't-tefeʾʾül kabīlinden yāhūd ayak sademātıyla ʿillet-yāb olmadığından nāşī ola.

اَلصَّحْصَحَةُ [eṣ-ṣaḥṣaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Zāhir ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَحْصَحَ الْأَمْرُ إِذَا تَبَيَّنَ

اَلْمُصَحْصِحُ [el-muṣaḥṣiḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Hukūk ve meveddeti dürüst ve sahīh olan adama denir. Ve dāʾimā türrehāt ve ebātīl peydā eder olan kimseye denir ki bu صَحَاصِحُ [ṣaḥāṣiḥ]tendir.

اَلصَّحِيحُ [eṣ-Ṣaḥīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esed b. er-Rahīṣ et-Ṭāʾī feresinin ismidir.

اَلصُّحْصُحُ [eṣ-ṣuḥṣuḥ] ve

اَلصُّحْصُوحُ [eṣ-ṣuḥṣūḥ] (ṣād'ların zammıyla) Şol kimseye denir ki dāʾimā umūr ve ahvālin dekāyık ve hakāyıkını tetebbuʿ edip gavr ve künhüne ıttılāʿla zabt ve idrāk eder ola; yukālu: رَجُلٌ صُحْصُحٌ وَصُحْصُوحٌ إِذَا كَانَ يَتَتَبَّعُ دَقَائِقَ الْأُمُورِ فَيُحْصِيهَا وَيَعْلَمُهَا

اَلتُّرَّهَاتُ الصَّحَاصِحِ [et-turrehātu'ṣ-ṣaḥāṣiḥ] (vasfiyyetle) ve

تُرَّهَاتُ الصَّحَاصِحِ [turrehātu'ṣ-ṣaḥāṣiḥ] (izāfetle) Bātıl ve beyhūde demektir; yukālu; مَذْهَبُ أَهْلِ السُّنَّةِ هُوَ الْمَذْهَبُ الصَّحِيحُ وَهُوَ الْحَقُّ الصَّرِيحُ وَسَائِرُ الْمَذَاهِبِ تُرَّهَاتٌ صَحَاصِحُ لاَ سَدَائِدُ وَلاَ صَحَائِحُ أَيِ الْأَبَاطِيلُ الَّتِي لاَ أَصْلَ لَهُ Zemaḥşerī tecāvezallāhu ʿanhu bu misāli مَذْهَبُ أَهْلِ الْعَدْلِ ʿunvānıyla sebt eylemekle mütercim ʿunvān-ı mezbūre tebdīl eylemiştir. Kendileri Muʿtezile olmakla mezheblerine mezheb-i ʿadl tesmiye eylemiştir. Lākin garībdir ki işbu dakīkayı mütālaʿa eylememiştir, zīrā bu cihetle mezhebleri ferʿ ve ehl-i sünnet mezhebi asl olur, zīrā ʿadl ve ʿalemiyyet ʿilletleriyle maʿlūlen gayr-i munsarıf olur.

[ص د ح]

اَلصَّدْحُ [eṣ-ṣadḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve

اَلصُّدَاحُ [eṣ-ṣudāḥ] (ṣād'ın zammıyla) Bü-

lend āvāz ile nagme eylemek maʿnāsınadır, gerek insān ve gerek tuyūr olsun; yukālu: صَدَحَ الرَّجُلُ وَالطَّائِرُ صَدْحًا وَصُدَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِغِنَاءٍ

اَلصَّيْدَحُ [eṣ-ṣaydaḥ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلصَّدُوحُ [eṣ-ṣadūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلصَّيْدَاحُ [eṣ-ṣaydāḥ] (ṣād'ın fethiyle) ve

اَلْمِصْدَحُ [el-miṣdaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Pek sesli bülend-avāz insān ve hayvāna denir. Ve

صَيْدَحٌ [ṣaydaḥ] Ẕu'r-Rumme nām şāʿirin nākası ismidir. Ve şedīdü's-savt olan ata denir; bunun zikri tekrār kabīlindendir.

اَلصَّدْحَةُ [eṣ-ṣadḥat] (ṣād'ın fethi ve zammıyla) ve

اَلصَّدَحَةُ [eṣ-ṣadeḥat] (fetehātla) Teshīr için efsūn eyledikleri boncuğa denir.

اَلصَّدَحُ [eṣ-ṣadaḥ] (fethateynle) Beyābānda yol bilmek için vazʿ ve nasb olunan nişāna denir, mīl gibi. Ve ıssız hālī mekāna denir. Ve şol küçük tepeye denir ki be-gāyet saht ve sengīn kayalık ola. Ve bir nevʿ meyve ismidir ki ʿunnābdan kırmızı olur. Ve bir nevʿ hacer-i ʿarīza denir. Şārihin beyānına göre mutlakan hacer-i ʿarīza denmektir. Ve siyāh nesneye denir. Cemʿi صِدْحَانٌ [ṣidḥān] gelir, ṣād'ın kesriyle.

اَلْأَصْدَحُ [el-aṣdaḥ] Arslana ıtlāk olunur.

[ص ر ح]

اَلصَّرْحُ [eṣ-ṣarḥ] (ṣād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Köşke denir, قَصْرٌ [ḳaṣr] maʿnāsına. Ve her binā-yı ʿālīye صَرْحٌ [ṣarḥ] ıtlāk olunur, sā'ir ebniyeden sarīh ve hālis olduğu için; yukālu: بَنَى صَرْحًا أَيْ قَصْرًا وَكَذَا كُلُّ بِنَاءٍ عَالٍ Ve

صَرْحٌ [Ṣarḥ] Buḫtunaṣṣar nām melikin şehr-i Bābil kurbünde mahsūs bir köşkü ismidir. Ve

صَرْحٌ [ṣarḥ] Masdar olur, bir işi açıklamak ve izhār ve ʿayān eylemek maʿnāsına; yukālu: صَرَحَ الْأَمْرَ صَرْحًا إِذَا بَيَّنَهُ وَأَظْهَرَهُ

اَلصَّرَحُ [eṣ-ṣaraḥ] (fethateynle) Her şey'in hālisine denir ki magşūş olmaya.

اَلصَّرِيحُ [eṣ-ṣarīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi sāf ve hālis olan şey'e denir. Ve hālisü'n-neseb kimseye ıtlāk olunur. Cemʿi صُرَحَاءُ [ṣuraḥā'] gelir, كُرَمَاءُ [kuremā'] vezninde ve صَرَائِحُ [ṣarā'iḥ] gelir نَجَائِبُ [necā'ib] vezninde. Ve

صَرِيحٌ [Ṣarīḥ] ʿAbduyeġūs̱ b. Ḥarb'in feresi ismidir. Ve Benū Nehşel ve Laḫm kabīlelerine mahsūs birer feres adıdır.

اَلصَّرَاحُ [es-ṣarāḥ] (ṣād'ın fethi ve zammıyla) صَرِيحٌ [ṣarīḥ] maʿnāsınadır; yukālu: لَبَنٌ صَرَحٌ وَصَرِيحٌ وَصَرَاحٌ أَيْ خَالِصٌ Ve

صُرَاحٌ [ṣurāḥ] (ṣād'ın zammıyla) İsm olur, bir kimseye rū-be-rū sövmek ve söz söylemek hāletine denir. Masdarı karīben zikr olunur. Ve sarīh maʿnāsına olarak mecāzen zarfta dahi istiʿmāl olunur; yukālu: كَأْسٌ صُرَاحٌ أَيْ لَمْ تُشَبْ بِمِزَاجٍ ve yukālu: كَلَامٌ صُرَاحٌ أَيْ خَالِصٌ

اَلصَّرَاحَةُ [eṣ-ṣarāḥat] ve

اَلصُّرُوحَةُ [eṣ-ṣurūḥat] (zammıyla) Bir nesne hālis ve sāf olmak maʿnāsına ismlerdir. Ve صُرَاحَةٌ [ṣurāḥat] bu maʿnādan masdar olur; yukālu: صَرُحَ نَسَبُهُ صَرَاحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا خَلُصَ

اَلْمُصَارَحَةُ [el-muṣāraḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلصُّرَاحُ [eṣ-ṣurāḥ] (ṣād'ın zammı ve kesriyle) Bir kimseye āşikāre bir iş eyle-

mek ve āşikāre söz söylemek ve sövmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَتَمَهُ مُصَارَحَةً وَصُرَاحًا أَيْ مُوَاجَهَةً Ve

مُصَارَحَةٌ [muṣāraḥat] Bir kimse kalbinde olan muzmeri izhār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صارَحَ بِمَا فِي نَفْسِهِ إِذَا أَبْدَاهُ

اَلتَّصْرِيحُ [et-taṣrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kelāmı zāhir ve ᶜayān söylemek maᶜnāsınadır ki kināye ve taᶜrīz mukābilidir; yukālu: صَرَّحَ الْكَلاَمَ خِلاَفُ عَرَّضَ Ve bir işi zāhir ve ᶜayān kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّحَ الْأَمْرَ إِذَا بَيَّنَهُ Ve bir mādde yāhūd hāssaten hak zāhir ve ᶜayān olmak maᶜnāsınadır. Bu cihetle müteᶜaddī ve lāzım olur; yukālu: صَرَّحَ الْحَقُّ إِذَا انْكَشَفَ Ve şarābın köpüğü kesilip hālis olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّحَتِ الْخَمْرُ Ve ᶜArablar صَرَّحَتْ كَحْلٌ أَيْ سَمَاءٌ إِذَا ذَهَبَ زَبَدُهَا derler, yağmursuz olup kaht ve şiddeti hālis oldukta. Ve

تَصْرِيحٌ [taṣrīḥ] Ok atan kimse nişāndan muhtī olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki hatāsı münkeşif olur; yukālu: صَرَّحَ الرَّامِي إِذَا رَمَى وَلَمْ يُصِبْ Ve mā-fi’z-zamīri izhār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّحَ بِمَا فِي نَفْسِهِ إِذَا أَبْدَاهُ

اَلْإِصْرَاحُ [el-iṣrāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir māddeyi zāhir ve nümāyān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْرَحَ الْأَمْرَ إِذَا بَيَّنَهُ

اَلْمِصْرَاحُ [el-miṣrāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol nākaya denir ki sütü köpüksüz ola ki hālis olur; yukālu: نَاقَةٌ مِصْرَاحٌ أَيْ لاَ تُرْغِي

اَلصُّرَاحِيَّةُ [eṣ-ṣurāḥiyyet] (ṣād’ın zammı ve yā’nın teşdīdiyle) Bāde kullanacak kaba denir; yā-i nisbet mübālaga içindir. Fārisīde ona piyāle denir. Ve yā’nın tahfīfiyle صُرَاحِيَّةٌ [ṣurāḥiyet] hālis bādeye denir. Ve

صُرَاحِيَّةُ الْكَلِمَاتِ [ṣurāḥiyyetu’l-kelimāt] Kelime-i hālise demektir, niteki صُرَاحٌ [ṣurāḥ] dahi denir.

اَلْمُصَرِّحُ [el-muṣarriḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Bulutsuz ayaz güne ıtlāk olunur; yukālu: يَوْمٌ مُصَرِّحٌ أَيْ بِلاَ سَحَابٍ

اَلْإِنْصِرَاحُ [el-inṣirāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bir mādde açığa çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْصَرَحَ الْحَقُّ إِذَا بَانَ

اَلصُّرَّاحُ [eṣ-ṣurrāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Ocak çekirgesine şebīh bir kuş adıdır ki lahmı me᾽kūldür.

صِرْوَاحٌ [Ṣirvāḥ] (vāv ile قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Yemen’de bir hısn adıdır ki Bilḳīs için Hazret-i Suleymān ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām emriyle cinn tā᾽ifesi binā eylediler.

اَلصُّمَارِحُ [eṣ-ṣumāriḥ] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Hālis ve sāfī maᶜnāsınadır; mīm’i zā᾽idedir.

اَلصَّرْحَةُ [eṣ-ṣarḥat] (ṣād’ın fethiyle) Bāriz ve āşikāre demektir; yukālu: خَرَجَ لَهُمْ صَرْحَةً إِنَّ خُرُوجَ صَرْحَةَ بَرْحَةَ ve yukālu: بَرْحَةً أَيْ بَارِزًا لَهُمْ لَكَثِيرٌ بِالْفَتْحِ فِي آخِرِهِمَا وَبِالتَّنْوِينِ مَعًا وَبِالْجَرِّ

[ص ر د ح]

اَلصَّرْدَحُ [eṣ-ṣardaḥ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلصِّرْدَاحُ [eṣ-ṣirdāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Mekān-ı müstevīye denir.

اَلصُّرَادِحِيُّ [eṣ-ṣurādiḥiyy] (سُرَادِقِيٌّ [surādiḳiyyy] vezninde) صَرْحٌ [ṣarḥ] lafzından mezīd olmakla pek zāhir ve ᶜayān olan şey᾽e denir; ve minhu yukālu: ضَرْبٌ صُرَادِحِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ بَيِّنٌ

[ص ر ف ح]

اَلصَّرَنْفَحُ [eṣ-ṣaranfaḥ] (fā’yla سَمَنْدَلٌ [se-

mendel] vezninde) Haykırıcı bülend-āvāza denir, صَيَّاحٌ [ṣayyāḥ] maʿnāsınadır, gerek insān ve gerek sāʾiri olsun.

[ص ر ق ح]

اَلصَّرَنْقَحُ [eṣ-ṣarenḳaḥ] (ḳāf'la صَرَنْفَحٌ [ṣarenfaḥ] vezninde) Şol şehāmetli şedīdü'ş-şekīme adama denir ki katʿā reng ve hudʿaya magbūn olmayıp ve şiddet ve şehāmetinden nāşī yed ve ʿuhdesinde olan nesneye bir kimse tarafından tamaʿ ve ümīd taʿalluk eylemez ola; yaʿnī ne hīle ile ve ne cebr ve zor ile bir nesnesi alınmaz ola; yukālu: هُوَ صَرَنْقَحٌ أَيِ الشَّدِيدُ الشَّكِيمَةِ الَّذِي لاَ يُخْدَعُ وَلاَ يُطْمَعُ مَا عِنْدَهُ Ve zarīf adama dahi denir.

[ص ط ح]

اَلْمِصْطَحُ [el-miṣṭaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Otlak ve çayır kısmından ʿārī sahrāya denir. Ve harman dövmek için tesviye ettikleri mekāna denir.

[ص ف ح]

اَلصَّفْحُ [eṣ-ṣafḥ] (ṣād'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesnenin bir cānibine denir; yukālu: قَعَدَ فِي صَفْحِ الْمَجْلِسِ أَيْ جَانِبِهِ Ve

صَفْحُالْجَبَلِ [ṣafḥu'l-cebel] Dağın yastım olan sırtına ve yöresine denir ki arkaç taʿbīr olunur. Ve

صَفْحُالْإِنْسَانِ [ṣafḥu'l-insān] Adamın bir yanına denir, cenb ve pehlū maʿnāsına; yukālu: ضَرَبَ عَلَى صَفْحِهِ أَيْ جَنْبِهِ Ve

صَفْحُالْوَجْهِ [ṣafḥu'l-vech] Yüzün yastımına olan yeridir ki uzunluğunun mukābilidir; yukālu: نَظَرَ إِلَيْهِ بِصَفْحِ وَجْهِهِ أَيْ عُرْضِهِ Kezālik

صَفْحُالسَّيْفِ [ṣafḥu's-seyf] Kılıcın yastım yeridir ki ağızının ve uzunluğunun mukābilidir. Bunda zammıla da cāʾizdir. Cemʿi صِفَاحٌ [ṣifāḥ] gelir, ṣād'ın kesriyle. Ve

صَفْحٌ [Ṣafḥ] Benū Kelb cemāʿatinde bir recül adıdır. Ve

صَفْحٌ [ṣafḥ] Masdar olur, terk ve iʿrāz eylemek maʿnāsına; yukālu: صَفَحَ عَنْهُ صَفْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَعْرَضَ عَنْهُ وَتَرَكَهُ Ve günāhı ʿafv eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki günāhtan safha-i vechiyle iʿrāz eder; yukālu: صَفَحَ عَنْهُ إِذَا عَفَى عَنْهُ Ve develeri birer birer havuz üzere ʿarz ve imrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَحَ الْإِبِلَ عَلَى الْحَوْضِ إِذَا أَمَرَّهَا عَلَيْهِ وَاحِدًا وَاحِدًا Ve sāʾili red ve tahyīb eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki iʿrāz-ı vech eylemiş olur; yukālu: صَفَحَ السَّائِلَ إِذَا رَدَّهُ Ve kılıcın ağızıyla vurmayıp yastımıyla yaʿnī yüzüyle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَحَ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ مُصْفَحًا أَيْ بِعُرْضِهِ Ve bir kimseye meşrūbāttan bir nesne içirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَحَ فُلاَنًا إِذَا سَقَاهُ أَيَّ شَرَابٍ كَانَ Ve bir nesneyi yassıltıp enliletmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَحَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ عَرِيضًا Ve müteʿaddid nesneleri birer birer ʿarz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَحَ الْقَوْمَ إِذَا عَرَضَهُمْ وَاحِدًا وَاحِدًا ve yukālu: صَفَحَ وَرَقَ الْمُصْحَفِ إِذَا عَرَضَهَا وَاحِدًا وَاحِدًا Ve bir şeyʾe imʿānla nazar edip onu teʾemmül eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki her safhalarına nazar ve dikkat etmiş olur; yukālu: صَفَحَ فِي الْأَمْرِ إِذَا نَظَرَ فِيهِ

اَلْإِصْفَاحُ [el-iṣfāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sāʾili redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَحَ السَّائِلَ إِذَا رَدَّهُ Ve bir şeyʾin āher yüzünü çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَحَ الشَّيْءَ إِذَا قَلَّبَهُ

اَلتَّصْفِيحُ [et-taṣfīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi ʿarīz kılmak maʿnāsınadır, gerek ibtidā-i emrde ve gerek sonradan ey-

lesin; yukālu: صَفَّحَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ عَرِيضًا Ve elleri birbirine çalmak maᶜnāsınadır ki safha-i keffi safha-i keff-i āhere vurmaktır; yukālu: صَفَّحَ بِيَدَيْهِ أَيْ صَفَّقَ Kāle fi'l-*Esās*: اَلتَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ

اَلتَّصَفُّحُ [et-teṣaffuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi bir şeyʾe imᶜān-ı nazar ile bakıp onda teʾemmül eylemek maᶜnāsınadır صَفْحٌ [ṣafḥ] gibi, gūyā ki safha safha bakıp dikkat eder; yukālu: تَصَفَّحَ فِيهِ إِذَا نَظَرَ فِيهِ

اَلصُّفُوحُ [eṣ-ṣufūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Nākanın sütü çekilip sütsüz kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَفَحَتِ النَّاقَةُ صُفُوحًا إِذَا ذَهَبَ لَبَنُهَا Şārihin beyānına göre nāka misāldir, ganem ve bakar makūlesinde dahi cārīdir.

اَلصَّافِحُ [eṣ-ṣāfiḥ] Sütü çekilmiş nākaya denir; vasf-ı hāstır.

اَلْمُصَافَحَةُ [el-muṣāfaḥat] (مُصَالَحَةٌ [muṣālaḥat] vezninde) Esenleşmek için iki adam birbirinin ellerini tutuşmak maᶜnāsınadır ki yekdīgerin safha-i safha-i keffini tutup ve safha-i vechle mukābele ederler.

اَلتَّصَافُحُ [et-teṣāfuḥ] (تَصَالُحٌ [teṣāluḥ] vezninde) مُصَافَحَةٌ [muṣafaḥat] maᶜnāsınadır; yukālu: صَافَحَا وَتَصَافَحَا أَيْ أَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ يَدَ صَاحِبِهِ

اَلصَّفِيحُ [eṣ-ṣafīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Göğe ıtlāk olunur, سَمَاءٌ [semāʾ] maᶜnāsına; ve minhu مَلَائِكَةُ الصَّفِيحِ الْأَعْلَى Ve her yassı nesnenin yüzüne denir, kāğıd yüzü gibi.

اَلْمُصْفَحُ [el-muṣfaḥ - el-muṣaffaḥ] (مُكْرَمٌ [mukrem] ve مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezinlerinde) Yassı ve enli şeyʾe denir; yukālu: وَجْهُ هَذَا السَّيْفِ مُصْفَحٌ وَمُصَفَّحٌ أَيْ عَرِيضٌ Ve şol adama ıtlāk olunur ki başının iki yanları yassıca ve cebīni yumruca ola. Ve bir tarafa doğru imāle olunmuş nesneye denir. Ve āher yüzü çevrilmiş nesneye denir. Ve kasabası yaᶜnī kemiği muᶜtedil olan burna ıtlāk olunur ki düzce olup semerli olmaya. Ve şol başa ıtlāk olunur ki صُدْغَيْنِ [ṣudġayn]ı yaᶜnī tulun taᶜbīr olunan ki kulaklar ile kaşların aralığıdır, sıkıştırılıp yastım olmakla cebhesiyle kafāsı aralığı uzun ola; murād sivrice ve iki tarafı basık yastım olan baştır. Ve

مُصْفَحٌ [muṣfaḥ] Şol kalbe denir ki onda īmān ve nifāk müctemiᶜ ola, gūyā ki müʾmin tarafına bir yüzüyle ve küffār cānibine bir yüzüyle ikbāl ve telakkī eder; ve minhu'l-hadīsu: "اَلْقُلُوبُ أَرْبَعَةٌ فَقَلْبٌ أَغْلَفُ فَذَاكَ قَلْبُ الْكَافِرِ وَقَلْبٌ مَنْكُوسٌ فَذَاكَ قَلْبٌ رَجَعَ إِلَى الْكُفْرِ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَقَلْبٌ أَجْرَدُ كَالسِّرَاجِ يُزْهِرُ فَذَاكَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ وَقَلْبٌ مُصْفَحٌ اِجْتَمَعَ فِيهِ الْإِيمَانُ وَالنِّفَاقُ" Ve

مُصْفَحٌ [muṣfaḥ] Kumar oklarından altıncı oka denir. Ve sehl ve hasen olan yüze ıtlāk olunur.

اَلصَّفُوحُ [eṣ-ṣafūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kerīm ve ᶜafüvv olana denir; yukālu: هُوَ صَفُوحٌ أَيْ كَرِيمٌ وَعَفُوٌّ Ve şol hatuna ıtlāk olunur ki dāʾimā zevci dīdārından bilā-sebeb iᶜrāz ve imtināᶜ edip yan verir ola, gūyā ki yanıyla semāhat eylemiş olur. Pes صَفُوحٌ [ṣafūḥ] ricālde medīha ve nisvānda zemīmedir.

اَلصَّفَائِحُ [eṣ-ṣafāʾiḥ] صَفِيحَةٌ [ṣafīḥat]ın cemᶜidir, yassı nesnelere denir. Ve kabāʾil-i reʾse ıtlāk olunur ki kāse-i serin müştemil olduğu kemik kıtᶜalarıdır ki birbirine gūyā ki sonradan yapıştırılmıştır. Ve

صَفَائِحُ [Ṣafāʾiḥ] Bir mevziᶜ adıdır. Ve

صَفَائِحُالْبَابِ [ṣafāʾiḥu'l-bāb] Elvāhı yaᶜnī kanatlarının māddeleri olan tahtalardır, baᶜdehu kanatlarına da ıtlāk olundu. Pes

her kanadına صَفِيحَةٌ [ṣafīḥat] denir. Ve

صَفَائِحُ [ṣafāʾiḥ] Yüzleri enli kılıçlara denir. Ve basīta ve mihrāb taşı gibi yufkaca yassı taşlara denir.

اَلصُّفَّاحُ [eṣ-ṣuffāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bu dahi yufkaca yassı taşa denir, kuyu ağızına konulan taş kapak gibi. Ve hörgücü pek büyük olan deveye denir. Cemʿi صُفَّاحَاتٌ [ṣuffāḥāt] gelir ve صَفَافِيحُ [ṣafāfīḥ] gelir. Ve

صُفَّاحُ [Ṣuffāḥ] Bādiyede Ẕerve nām mahal kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُصَفَّحَةُ [el-muṣaffaḥat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol sütlü davara denir ki sütü az olmakla memede yağlamak için birkaç gün sağılmaya; yukālu: نَاقَةٌ مُصَفَّحَةٌ أَيْ مُصَرَّاةٌ Ve kılıca denir. Bunda مُحَدَّثَةٌ [muḥaddiṡet] vezninde) dahi cāʾizdir. Cemʿi مُصَفَّحَاتٌ [muṣaffaḥāt] gelir.

اَلصَّفَحُ [eṣ-ṣafaḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Hadd-i iʿtidālden hāric cebhede olan yassılığa denir; yukālu: فِي جَبْهَةِ فُلَانٍ صَفَحٌ أَيْ عُرْضٌ فَاحِشٌ

اَلْأَصْفَحُ [el-aṣfaḥ] Ondan sıfattır; müʾezzin-i Medīne İbrāhīm el-Aṣfaḥ onunla mülakkab olmuştur.

اَلصِّفَاحُ [eṣ-ṣifāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yanakların ʿarzı cihetinde silinmiş ve sıyrınmış gibi olan yassılığa denir ki o sebeble yanakların ittisāʿı haddi mütecāviz olur ve bu at kısmında kerīhedir. Ve

صِفَاحُ [Ṣifāḥ] Ṭāʾif'le Mekke beyninde vākiʿ Cebelu Nuʿmān hizāsında bir niçe dağlara ıtlāk olunur.

اَلْمُصَافِحُ [el-muṣāfiḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol esīr-i şehvete denir ki eline geçen nisvānla zinā eder ola, gerek hürre ve gerek cāriye olsun; yukālu: رَجُلٌ مُصَافِحٌ إِذَا كَانَ يَزْنِي بِكُلِّ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ أَوْ أَمَةٍ

[ص ق ح]

اَلصَّقْحُ [eṣ-ṣaḳḥ] (ṣād'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Başın önü daz kel olmak maʿnāsınadır; صَلَعٌ [ṣalaʿ] maʿnāsına.

اَلْأَصْقَحُ [el-aṣḳaḥ] Ondan sıfattır; müʾennesi صَقْحَاءُ [ṣaḳḥāʾ]dır.

اَلصَّقَحَةُ [eṣ-ṣaḳaḥat] (fetehātla) Ondan ismdir, vech-i mezkūr üzere olan dazlığa denir.

[ص ل ح]

اَلصَّلَاحُ [eṣ-ṣalāḥ] (فَلَاحٌ [felāḥ] vezninde) ve

اَلصُّلُوحُ [eṣ-ṣulūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلصَّلَاحَةُ [eṣ-ṣalāḥat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne fāsid ve tebāh olmayıp iyi olmak maʿnāsınadır ki asl Türkīde onat olmak taʿbīr olunur; yukālu: صَلَحَ الشَّيْءُ وَصَلُحَ صَلَاحًا وَصُلُوحًا وَصَلَاحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْخَامِسِ ضِدُّ فَسَدَ Ve *Miṣbāḥ*'ta bāb-ı evvelden dahi mersūmdur, müʾellif dahi zikr eder. Ve

صَلَاحُ [ṣalāḥ] Bir nesne bir şeyʾe yaraşık ve uygun olmak maʿnāsınadır; tekūlu: هَذَا الشَّيْءُ يَصْلُحُ لَكَ صَلَاحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ مِنْ بَابَتِكَ

اَلصِّلْحُ [eṣ-ṣilḥ] (ṣād'ın kesri ve lām'ın sükūnuyla ki صِفْرٌ [ṣifr] vezninde olur) ve

اَلصَّالِحُ [eṣ-ṣāliḥ] ve

اَلصَّلِيحُ [eṣ-ṣalīḥ] Ondan sıfatlardır, fāsid ve tebāh olmayıp iyi olan şeyʾe denir.

اَلْإِصْلَاحُ [el-iṣlāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi iyi ve sālih kılmak maʿnāsınadır, gerek ibtidā-yı emrden ve gerek fesādını izāle ile sonradan kılsın ki onarmak taʿbīr

يُحْمَلُ عَلَى الصَّلَاحِ

اَلْإِسْتِصْلَاحُ [el-istiṣlāḥ] Bir nesnenin iyi olmasını istemek, kezālik bir nesneyi iyi ve sālih görmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْلَحَ الشَّيْءُ نَقِيضُ اسْتَفْسَدَ

صَلَاحُ [Ṣalāḥ] Esmādandır: Revḥ b. Ṣalāḥ bir muhaddistir.

صَالِحَانُ [Ṣāliḥān] Iṣfahān’da bir mahalledir.

اَلصَّالِحِيَّةُ [eṣ-Ṣāliḥiyyet] Şehr-i Ruhā kurbünde bir karyedir. Ve Bağdād’da bir mahalle ve bir karye ismleridir. Ve Dimaşḳ zāhirinde ve Mıṣır diyārında birer karye adıdır.

صُلْحٌ [Ṣulḥ] (ṣād’ın zammıyla) ve

صَلَاحُ [Ṣalāḥ] ve

مُصْلِحٌ [Muṣliḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

صُلَيْحٌ [Ṣulayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir: Müʾellif صَالِحٌ [Ṣāliḥ] isminde sükūt eylemiştir. *Baṣāʾir*’de beyānına göre ibtidā onunla müsemmā olan Ṣāliḥ ʿaleyhi’s-selāmdır ki İbn ʿUbeyd b. Esef’dir, S̱emūd kavmine mebʿūs olmuştur.

[ص ل ب ح]

اَلصِّلِنْبَاحُ [eṣ-ṣilinbāḥ] (ṣād’ın ve lām’ın kesriyle سِقِنْطَارٌ [siḳinṭār] vezninde) Bir nevʿ ince ve uzun balık adıdır.

[ص ل د ح]

اَلصَّلْدَحُ [eṣ-ṣaldaḥ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yassı taşa denir, بَسِيطَةٌ [basīṭat] gibi; ve minhu yukālu: جَارِيَةٌ صَلْدَحَةٌ أَيْ عَرِيضَةٌ

اَلصَّلَنْدَحَةُ [eṣ-ṣalandeḥat] (ṣād’ın ve lām’ın fethiyle) Dayangan ve metīn olan nākaya denir. Ve erkeğine ıtlāḳ olunmaz; yukālu: نَاقَةٌ صَلَنْدَحَةٌ أَيْ صُلْبَةٌ

olunur; yukālu: أَصْلَحَهُ ضِدُّ أَفْسَدَهُ Ve bir adama iyilik etmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَصْلَحَ إِلَيْهِ إِذَا أَحْسَنَ إِلَيْهِ

اَلصُّلْحُ [eṣ-ṣulḥ] (ṣād’ın zammıyla) Barışıklık maʿnāsına ismdir ki tarafeyn fesād ve nizāʿı kaldırıp mā-beynleri iyi olmaktan ʿibārettir, سِلْمٌ [silm] gibi. Ve bu müzekkerdir, nakīzi olan حَرْبٌ [ḥarb] üzere hamlen müʾennes dahi olur; yukālu: وَقَعَ بَيْنَهُمَا الصُّلْحُ وَوَقَعَتْ أَيِ السِّلْمُ Ve

صُلْحٌ [Ṣulḥ] bir cemāʿatin ismidir.

صِلْحٌ [Ṣilḥ] (ṣād’ın kesriyle) Meysān kurbünde bir nehr adıdır.

اَلْمُصَالَحَةُ [el-muṣālaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلصِّلَاحُ [eṣ-ṣilāḥ] (ṣād’ın kesriyle) Tarafeyn cidāl ve fesādı terk edip barışmak maʿnāsınadır.

اَلْإِصْطِلَاحُ [el-iṣṭilāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki tāʾ ṭā’ya kalb olunmuştur) ve

اَلْإِصْتِلَاحُ [el-iṣtilāḥ] (Aslı üzere ki kāʿidenin hilāfıdır) Bunlar da مُصَالَحَةٌ [muṣālaḥat] maʿnāsınadır. İftiʿāl bābı müşāreket için dahi gelir; yukālu: صَالَحَهُ وَصَالَحَا مُصَالَحَةً وَصِلَاحًا وَاصْطَلَحَا وَاصْتَلَحَا أَيْ تَوَافَقَا

اَلتَّصَالُحُ [et-teṣāluḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi sulhlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَالَحَا تَصَالُحًا ve yukālu: إِصَّالَحَا Bunun aslı تَصَالَحَ idi, تَدَارَكَ ve إِدَّارَكَ gibi.

صَلَاحِ [Ṣalāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ve baʿzen munsarıf olur) Mekke-i mükerreme’nin ismidir.

اَلْمَصْلَحَةُ [el-maṣlaḥat] (mīm’in ve lām’ın fethiyle) Bir emrin hayriyyet ve salāhına bāʿis ve dāʿī olan şeyʾe denir; مَفْسَدَةٌ [mefsedet] mukābilidir. Cemʿi مَصَالِحُ [meṣāliḥ] gelir; yukālu: رَأَى الْإِمَامُ الْمَصْلَحَةَ فِي ذَلِكَ أَيْ مَا

اَلصَّلَوْدَحُ [eṣ-ṣalevdaḥ] (ṣād'ın ve lām'ın fethiyle) Metīn ve şedīd nesneye denir.

[ص ل ط ح]

اَلصَّلْطَحُ [eṣ-ṣalṭaḥ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) İri ve dahāmetli nesneye denir.

اَلصَّلْطَحَةُ [eṣ-ṣalṭaḥat] (hā'yla) Gövdesi enli ve ᶜarīz olan hatuna denir.

اَلْإِصْلِنْطَاحُ [el-iṣlinṭāḥ] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Bolalmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْلَنْطَحَتِ الْبَطْحَاءُ إِذَا اتَّسَعَتْ

اَلْمُصَلْطَحُ [el-muṣalṭaḥ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) ve

اَلصُّلَاطِحُ [eṣ-ṣulāṭiḥ] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Pek ᶜarīz olan şey'e denir; yukālu: نَصْلٌ مُصَلْطَحٌ وَصُلَاطِحٌ أَيْ عَرِيضٌ ve yukālu: صُلَاطِحٌ بُلَاَطِحٌ إِتْبَاعًا

اَلصَّلَوْطَحُ [eṣ-Ṣalavṭaḥ] (ṣād'ın ve lām'ın fethiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

[ص ل ف ح]

اَلْصَّلْفَحَةُ [eṣ-ṣalfeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Akçeyi basīret üzere züyūf ve salāhını bilmek için beri öte döndürmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَلْفَحَ الدَّرَاهِمَ إِذَا قَلَبَهَا

اَلصَّلَافِحُ [eṣ-ṣalāfiḥ] (ṣād'ın fethiyle) Akçelere denir, derāhim maᶜnāsına. Ve bunun müfredi yoktur.

اَلْمُصَلْفَحُ [el-muṣalfaḥ] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yastım başa denir; yukālu: رَأْسٌ مُصَلْفَحٌ أَيْ عَرِيضٌ

اَلصَّلَنْفَحُ [eṣ-ṣalenfaḥ] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Çağırgan kimseye denir.

[ص ل ق ح]

اَلصَّلَنْقَحُ [eṣ-ṣalenḳaḥ] (ḳāf'la سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) صَرَنْقَحٌ [ṣarenḳaḥ] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

[ص ل م ح]

اَلصَّلْمَحَةُ [eṣ-ṣalmeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tırāş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَلْمَحَ رَأْسَهُ إِذَا حَلَقَهُ

اَلْمُصَلْمَحَةُ [el-muṣalmeḥat] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Başında aslā kıl eseri olmayan hatuna vasf olur; yukālu: جَارِيَةٌ مُصَلْمَحَةُ الرَّأْسِ أَيْ زَعْرَاءُ Gūyā ki başı tırāş olmuş gibidir.

[ص م ح]

اَلصَّمْحُ [eṣ-ṣamḥ] (لَمْحٌ [lemḥ] vezninde) Harāret-i havā pek şedīd olmakla baştan nüfūz ile dimāgı eritmek derecesinde te'sīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَمَحَهُ الصَّيْفُ صَمْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا أَذَابَ دِمَاغَهُ بِحَرِّهِ Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَمَحَهُ بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir adama bir mādde zımnında gılzat ve huşūnetle muᶜāmele eylemek maᶜnāsınadır, gerek kavlī ve gerek fiᶜlī olsun; yukālu: صَمَحَهُ إِذَا أَغْلَظَ لَهُ فِي الْمَسْأَلَةِ وَغَيْرِهَا

اَلصُّمَاحُ [eṣ-ṣumāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Müteᶜaffin ve bed-rāyiha olan tere denir, ᶜarak-ı müntin maᶜnāsına. Ve koltuk rāyihasına denir ki o dahi müntin olur. Ve yakıya denir, keyy maᶜnāsına ve ona صُمَاحِيٌّ [ṣumāḥiyy] dahi denir, nefsine nisbetle, Fārisīde dāg derler. Ve

صُمَاحٌ [ṣumāḥ] Bir cānver adıdır ki ak tavşandan ve ᶜalā-kavlin teyin dedikleri havyāndan küçürek olur. Ve ayağın çatlağına devā için eritilip merhem gibi vazᶜ olunan iç yağı pāresine denir.

اَلصِّمْحَاءُ [eṣ-ṣimḥā'] (حِرْبَاءُ [ḥirbā'] vezninde) Toprağı dürüşt olan arza denir.

اَلْأَصْمَحُ [el-aṣmaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol bahādıra denir ki meydān-ı

muhārebede dil-āverlerin başlarına kerr ve hamle ile darb ederek havāle ola.

صَوْمَحَانُ [Ṣavmeḥān] (صَوْلَجَانٌ [ṣavlecān] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلصَّمَحْمَحُ [eṣ-ṣamaḥmaḥ] (ṣād’ın ve mīm’in fethiyle) ve

اَلصَّمَحْمَحِيُّ [eṣ-ṣamaḥmaḥiyy] (yā-yı nisbetle) Şol metīn ve şedīd adama denir ki kürek kemikleri ve sāʾir aʿzāları sık ve devşirikli ve müctemiʿ ola. Ve kasīrü’l-kāme kimseye denir. Ve başı kel adama denir. Ve başı tırāş olmuş kimseye denir.

اَلصَّمُوحُ [eṣ-ṣamūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Saht ve şedīd nesneye denir; yukālu: حَافِرٌ صَمُوحٌ أَيْ شَدِيدٌ

[ص م د ح]

اَلصَّمْدَحَةُ [eṣ-ṣamdeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Harāret-i havā müştedd olmak maʿnāsınadır; tekūlu: صَمْدَحَ يَوْمُنَا إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ

اَلصَّمَيْدَحُ [eṣ-ṣameydaḥ] (سَمَيْدَعٌ [semeydaʿ] vezninde) Pek ıssı güne denir. Ve sulb ve şedīd nesneye denir.

اَلصُّمَادِحِيُّ [eṣ-ṣumādiḥiyy] ve

اَلصُّمَادِحُ [eṣ-ṣumādiḥ] (ṣād’ların zammıyla) Bunlar da sulb ve şedīd nesneye denir. Ve her şeyʾin hālisine denir. Ve

صُمَادِحٌ [ṣumādiḥ] Arslana denir. Ve açık ve vāzıh yola denir.

[ص ن د ح]

اَلصَّنْدَحُ [eṣ-ṣandaḥ] (صَنْدَلٌ [ṣandal] vezninde) بَسِيطَةٌ [basīṭat] gibi yassı taşa denir.

[ص ن ب ح]

صُنَابِحٌ [Ṣunābiḥ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir batn pederinin ismidir. Ashāb-ı kirāmdan Ṣafvān b. ʿAssāl onlardandır. Ve Ṣunābiḥ b. el-Aʿser kezālik ashābdandır.

[ص و ح]

اَلصَّوْحُ [eṣ-ṣavḥ] (ṣād’ın fethi ve zammı ve vāv’ın sükūnuyla) Derenin iki tarafında duvar mesābesinde olan dik kıyısına denir, حَائِطُ الْوَادِي [ḥāʾiṭu’l-vādī] maʿnāsına. Ve dağın eteğine, ʿalā-kavlin duvar heyʾetinde duran dik yüzüne denir. Ve

صَوْحٌ [ṣavḥ] Masdar olur, yarmak maʿnāsına; tekūlu: صُحْتُ الشَّيْءَ صَوْحًا أَيْ شَقَقْتُهُ

اَلْإِنْصِيَاحُ [el-inṣiyāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ondan mutāviʿdir; tekūlu: صُحْتُهُ فَانْصَاحَ Ve ay doğup tāb-dār olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَاحَ الْقَمَرُ إِذَا اسْتَنَارَ

اَلتَّصَوُّحُ [et-teṣavvuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yarılmak ve çatlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّحَ الشَّيْءُ إِذَا تَشَقَّقَ Ve bedende kıllar dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّحَ الشَّعْرُ إِذَا تَنَاثَرَ Niteki yā ile تَصَيُّحٌ [teṣayyuḥ] dahi bu maʿnāyadır. Ve sebze ve bukūl makūlesinin başları kurumak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّحَ الْبَقْلُ إِذَا يَبِسَ مِنْ أَعْلَاهُ

اَلتَّصْوِيحُ [et-taṣvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kurutmak maʿnāsınadır; yukālu: صَوَّحَتْهُ الشَّمْسُ إِذَا جَفَّفَتْهُ Asl sebze makūlesini kurutmak maʿnāsına olup baʿdehu taʿmīm olunmuştur.

اَلصُّوَاحُ [eṣ-ṣuvāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kirece denir, جِصٌّ [ciṣṣ] maʿnāsına. Ve hāssaten at kısmının terine denir, عَرَقُ الْخَيْلِ [ʿaraḳu’l-ḫayl] maʿnāsına. Ve suyu gālib süte denir. Ve mürtefiʿ arza denir, نَجْوَةٌ [necvet] maʿnāsına. Baʿzı nüshada رِخْوَةٌ [riḫvet] ʿunvānında mersūm olmakla toprağı gevşek yer demek olur. Ve

صُوَاحٌ [ṣuvāḥ] Hurmānın çiçeğine denir.

اَلصَّاحَةُ [eṣ-ṣāḥat] (سَاحَةٌ [sāḥat] vezninde) Aslā nebāt inbāt etmez olan bī-hayr u menfaᶜat arza denir; ve minhu yukālu: هَذِهِ السَّاحَةُ كَأَنَّهَا الصَّاحَةُ Ve

صَاحَة [Ṣāḥat] Bir cebel yāhūd bir niçe yastım küçük dağlara ıtlāk olunur ki ᶜAḳīḳ-i Medīne kurbünde kāʾinlerdir.

اَلصُّوَّاحَةُ [eṣ-ṣuvvāḥat] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Bedenden yarılıp dökülen kıllara denir.

اَلْمُنْصَاحُ [el-munṣāḥ] (mīm’in zammıyla) Menbaᶜından yāhūd mecrāsından taşkın olup yer yüzünde cārī olan suya denir.

صَاحَاتٌ [Ṣāḥāt] Serāt toprağında bir niçe dağlardır.

صَاحَتَانِ [Ṣāḥatān] Bir mevziᶜdir.

اَلصُّوحَانُ [eṣ-ṣūḥān] (ṣād’ın zammıyla) Kuru nesneye denir; ve minhu: نَخْلَةٌ صُوحَانَةٌ أَيْ كَزَّةُ السَّعَفِ

بَنُو صُوحَانَ [Benū Ṣūḥān] ᶜAbdulḳays kabīlesinden bir cemāᶜattir.

[ص ي ح]

اَلصَّيْحُ [eṣ-ṣayḥ] (ṣād’ın fethi ve yā’nın sükūnuyla) ve

اَلصَّيْحَةُ [eṣ-ṣayḥat] (hā’yla) ve

اَلصِّيَاحُ [eṣ-ṣiyāḥ] (ṣād’ın kesri ve zammıyla) ve

اَلصَّيَحَانُ [eṣ-ṣayeḥān] (fetehātla) Nihāyet-i kudret mertebede āvāz-ı bülend ile haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَاحَ الرَّجُلُ يَصِيحُ صَيْحًا وَصَيْحَةً وَصِيَاحًا وَصُيَاحًا وَصَيَحَانًا إِذَا صَوَّتَ بِأَقْصَى الْغَايَةِ Ve minhu’l-meselu: ”غَضِبَ فُلاَنٌ مِنْ غَيْرِ صَيْحٍ وَلاَ نَفْرٍ“ أَيْ قَلِيلٍ وَلاَ كَثِيرٍ Yaᶜnī “Azdan çoktan mūcib-i gazab olacak bir hālet yok iken beyhūde gazabnāk oldu” demektir. صَيْحٌ [ṣayḥ] vech-i mezkūr üzere çağırmak ve نَفْرٌ [nefr] dağılmak maᶜnāsınadır. Asl-ı mesel; لَقِيتُهُ قَبْلَ صَيْحٍ وَنَفْرٍ ᶜunvānında idi ki “Henüz nāsın sesi ve şamatası ve hānelerinden taşra dağılması yok iken ona buluştum” demektir, murād kable’l-fecr mülākāt olacaktır. Baᶜdehu bundan inşiᶜābla sāʾir mahallerde dahi bilā-şeyʾ demekten kināye ile istiᶜmāl eylediler. Ve ᶜArablar صَاحَتِ النَّخْلَةُ derler, طَالَتْ maᶜnāsına. Ve صَاحَ الْعُنْقُودُ derler إِسْتَتَمَّ خُرُوجُهُ مِنْ كُمَّتِهِ وَطَالَ وَهُوَ غَضٌّ Yaᶜnī “Salkım kapçıklarından tamāmıyla çıkıp ve henüz ter ü tāze olduğu hālde uzamağa başladı” maᶜnāsına, gūyā ki bunlar أَنَا النَّخْلَةُ ve أَنَا الْعُنْقُودُ diye nidā ederler. Ve “Bir kavm belinleyip havfa düştüler” diyecek yerde صِيحَ بِهِمْ derler, mechūl bünyesiyle ve “helāk oldular” diyecek yerde صِيحَ فِيهِمْ derler. İçlerinde cā-be-cā nüdbe ve feryād ve figān zuhūru mülāhazasına mebnīdir, ona bināʾen فِي harfiyle istiᶜmāl olunmuştur. Ve صَيْحَةٌ [ṣayḥat] ᶜazāba ıtlāk olunur, ümem-i sālifeden baᶜzıları sayha-i Cibrīl ile helāk oldukları için.

اَلْمُصَايَحَةُ [el-muṣāyeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلتَّصَايُحُ [et-teṣāyuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbirine haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَايَحَ الْقَوْمُ وَتَصَايَحُوا إِذَا صَاحَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ Ve

تَصَايُحٌ [teṣāyuḥ] Cā-be-cā yarılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَايَحَ غِمْدُ السَّيْفِ إِذَا تَشَقَّقَ

اَلصَّائِحَةُ [eṣ-ṣāʾiḥat] (رَائِحَةٌ [rāʾiḥat] vezninde) Meyyit üzere nevha eden karıların sayhasına denir.

اَلتَّصَيُّحُ [et-teṣayyuḥ] تَصَوُّحٌ [teṣavvuḥ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلتَّصْيِيحُ [et-taṣyīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَصْوِيحٌ [taṣvīḥ] maʿnāsınadır; yukālu: صَيَّحَتْهُ الشَّمْسُ بِمَعْنَى صَوَّحَتْهُ

اَلصَّيَّاحُ [eṣ-ṣayyāḥ] صَيْحَةٌ [ṣayḥat]tan mübālaga ism-i fāʿildir. Ve

صَيَّاحٌ [ṣayyāḥ] Bir nevʿ ʿıtr yāhūd ṭīb envāʿından başın saçını gasl edecek bir gūne nesnedir. Ve

صَيَّاحٌ [Ṣayyāḥ] Bir recülün ʿalemidir.

اَلصَّيَّاحَةُ [eṣ-Ṣayyāḥat] (hā’yla) Yemāme’de bir hurmālık adıdır.

اَلصَّيْحَانِيُّ [eṣ-ṣayḥāniyy] (رَيْحَانِيٌّ [reyḥāniyy] vezninde) Medīne’ye mahsūs bir nevʿ hurmā adıdır. Ṣayḥān nām koç koyuna mensūbdur ki dāʾimā onun ağacına rabt olunur idi, ʿalā-kavlin o koçun ismi صَيَّاحٌ [ṣayyāḥ] idi, كَتَّانٌ [kettān] vezninde. Pes nisbet-i mezbūr tagyīrāt-ı nisbet kabīlindendir, niteki Ṣanʿāʾ şehrine nisbette Ṣanʿānī derler, nūn’la.

FASLU’Ḍ-ḌĀDİ’L-MUʿCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض ب ح]

اَلضَّبْحُ [eḍ-ḍabḥ] (ḍād’ın fethi ve bā’nın sükūnuyla) ve

اَلضُّبَاحُ [eḍ-ḍubāḥ] (ḍād’ın zammıyla) At kısmı seğirtirken kişnemekten ve okramaktan başka ağızından harıltı ile yāhūd ıh ıh diyerek seslenmek maʿnāsınadır ki o sese harıltı taʿbīr olunur, atın sıkı sıkı nefesinden peydā olur. ʿAlā-kavlin ضَبْحٌ [ḍabḥ], تَقْرِيبٌ [taḳrīb] dedikleri seğirtmekten dūn ve sehl olarak seğirtmek maʿnāsınadır ki dörtlemek taʿbīr olunur; yukālu: ضَبَحَتِ الْخَيْلُ ضَبْحًا وَضُبَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَسْمَعَتْ مِنْ أَفْوَاهِهَا صَوْتًا لَيْسَ بِصَهِيلٍ وَلاَ حَمْحَمَةٍ أَوْ عَدَتْ دُونَ التَّقْرِيبِ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾ Ve

ضَبْحٌ [ḍabḥ] Āteş bir nesnenin zāhirine teʾsīr ile levnini sehlce tagyīr eylemek maʿnāsınadır ki göyündürmek taʿbīr olunur; yukālu: ضَبَحَتِ النَّارُ الشَّيْءَ إِذَا غَيَّرَتْهُ وَلَمْ تُبَالِغْ

اَلْإِنْضِبَاحُ [el-inḍibāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: ضَبَحَتْهُ النَّارُ فَانْضَبَحَ

اَلضِّبْحُ [eḍ-ḍibḥ] (ḍād’ın kesriyle) Küle denir, رَمَادٌ [remād] maʿnāsına.

اَلضُّبَاحُ [eḍ-ḍubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

ضُبَاحٌ [ḍubāḥ] Hāssaten tilki sesine denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve bir muhaddis ismidir.

اَلْمَضْبُوحَةُ [el-maḍbūḥat] (مَنْكُوحَةٌ [menkūḥat] vezninde) Çakmak çakacak taşa denir.

اَلضَّبِيحُ [eḍ-Ḍabīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Reyb b. Şerīḳ ve Şuveyʿar ile mülak-

kab Muḥammed b. Ḥumrān ve Ḥāẓūḳ el-Ḥanefī vel-Ḥāricī ve Esʿar el-Cuʿfī ve Dāvūd b. Mutemmim nām kimselerin feresleri ismidir.

ضُبَيْحٌ [Ḍubeyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥuṣayn b. Ḥumām ve Ḫavvāt b. Cubeyr’in feresleri ismidir.

ضَبْحٌ [Ḍabḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ʿArafāt’ta bir mevziʿdir ki ehl-i vukūfun evāʾili oradan boşanıp giderler.

ضَبَّاحٌ [Ḍabbāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İbn İsmāʿīl el-Kūfī ve İbn Muḥammed b. ʿAlī’dir ki muhaddislerdir.

اَلضَّبْحَاءُ [eḍ-ḍabḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol yaya denir ki doğrultmak için āteşe gösterilmekle fi’l-cümle āteş teʾsīr ve tagyīr eylemiş ola.

اَلْمُضَابَحَةُ [el-muḍābeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Rū-be-rū birbirine kabīh kabīh sözler söylemek, مُقَابَحَةٌ [muḳābeḥat] ve مُكَافَحَةٌ [muḳāfeḥat] maʿnāsınadır. Vāhid ve ziyāde için olur; yukālu: ضَابَحَهُ أَيْ قَابَحَهُ وَكَافَحَهُ

[ض ح ح]

اَلضَّحْضَحَةُ [eḍ-ḍaḥḍaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Iraktan serāb yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: ضَحْضَحَ السَّرَابُ إِذَا تَرَقْرَقَ Ve

ضَحْضَحَةٌ [ḍaḥḍaḥat] Cery-i serāb maʿnāsınadır ki serābın akar su heyʾetinde görünmesinden ʿibārettir. Müʾellifin tertībine göre bu maʿnāda ismidir. Ve zāhir ve nümāyān olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: ضَحْضَحَ الْأَمْرُ إِذَا تَبَيَّنَ

اَلتَّضَحْضُحُ [et-teḍaḥḍuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi serāb yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَحْضَحَ السَّرَابُ إِذَا تَرَقْرَقَ

اَلضِّحُّ [eḍ-ḍiḥḥ] (ḍād’ın kesri ve ḥā’nın teşdīdiyle) Güneşin nūr ve ziyāsına denir ki zemīn üzere vākiʿ ola. Müʾellifin اَلشَّمْسُ وَضَوْؤُهَا taʿbīri أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ kabīlindendir. Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ”لاَ يَقْعُدَنَّ أَحَدُكُمْ بَيْنَ الضِّحِّ وَالظِّلِّ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّيْطَانِ“ Ve

ضِحٌّ [ḍiḥḥ] Aslā sütresi olmayıp sahrā gibi açık ve bāriz ve zāhir yere denir. Ve dāʾimā güneş dokunur olan yere denir ki güney taʿbīr olunur; ve minhu’l-meselu: ”جَاءَ بِالضِّحِّ وَالرِّيحِ“ أَيْ بِمَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَمَا جَرَتْ عَلَيْهِ الرِّيحُ وَلاَ تَقُلْ بِالضِّيحِ Yaʿnī “Filān üzerlerine güneş doğup ve üzerlerine yel esen nesneleri alıp geldi” ki murād emvāl-i kesīre getirdiğini işʿārdır. Ve ʿāmme yā ile بِالضِّيحِ ʿunvānında tefevvüh etmeleriyle müʾellif nehy eylemiştir.

اَلضَّحْضَاحُ [eḍ-ḍaḥḍāḥ] (ḍād’ın fethiyle) Azca suya denir, mā-i yesīr maʿnāsına, ʿalā-kavlin hemān topuğa kadar çıkan yā baldırın nısfına kadar çıkanına yāhūd adamı boylamayan suya denir. Ve

ضَحْضَاحٌ [ḍaḥḍāḥ] Huẕeyl lügatinde kesīr maʿnāsınadır; yukālu: غَنَمٌ ضَحْضَاحٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلضَّحْضَحُ [eḍ-ḍaḥḍaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Bu dahi azca suya denir. Ve

ضَحْضَحٌ [ḍaḥḍaḥ] ve ضُحْضُحٌ [ḍuḥḍuḥ] (ki هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Serābın akar su heyʾetinde görünmesine denir ki ismlerdir.

[ض ر ح]

اَلضَّرْحُ [eḍ-ḍarḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Bir nesneyi yerinden öte kakıp bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَحَ الشَّيْءَ ضَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ وَنَحَّاهُ Ve şāhidin şehādetini cerh ve ilgā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: ضَرَحَ شَهَادَةَ فُلاَنٍ عَنِّي

أَيْ جَرَحَهَا يَعْنِي دَفَعَهَا عَنِّي Ve davar ayaklarıyla tepme vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَحَتِ الدَّابَّةُ إِذَا رَمَحَتْ Ve kabr kazmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَحَ لِلْمَيِّتِ ضَرْحًا إِذَا حَفَرَ لَهُ ضَرِيحًا Ve

ضَرْحٌ [ḍarḥ] Deriye denir, cild maʿnāsına.

اَلضِّرَاحُ [eḍ-ḍirāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi davar ayaklarıyla tepme vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَحَتِ الدَّابَّةُ ضِرَاحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَحَتْ

اَلضَّرُوحُ [eḍ-ḍarūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tepegen davara denir; yukālu: دَابَّةٌ ضَرُوحٌ أَيْ رَمُوحٌ Ve oku pek süregen olan yaya ıtlāk olunur; yukālu: قَوْسٌ ضَرُوحٌ أَيْ شَدِيدَةُ الدَّفْعِ لِلسَّهْمِ

اَلضُّرُوحُ [eḍ-ḍurūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Pazar kāsid olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَحَتِ السُّوقُ ضُرُوحًا إِذَا كَسَدَتْ

اَلْإِضْرَاحُ [el-iḍrāḥ] (hemzenin kesriyle) Pazarı kesāda vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَضْرَحْتُ السُّوقَ أَيْ أَكْسَدْتُهَا Bunu müʾellif tekrār eylemiştir. Ve bir nesneyi ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَحَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ Ve ibʿād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْرَحَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ

اَلضَّرَحُ [eḍ-ḍaraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Fāsid ve tebeh-kār kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ ضَرَحٌ أَيْ فَاسِدٌ Ve baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: نِيَّةٌ ضَرَحٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

ضَرَاحِ [ḍarāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir; إِضْرَحْ [iḍraḥ] maʿnāsına ki ırak ol demektir, niteki نَزَالِ [nizāli] إِنْزِلْ [inzil] maʿnāsınadır.

اَلضَّرِيحُ [eḍ-ḍarīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Baʿīd maʿnāsınadır: Ve kabre, ʿalā-kavlin kabrin vasatında olan yarığa ve ʿalā-reʾyin lahdi olmayıp şakk olan kabre denir.

اَلضُّرَاحُ [eḍ-ḍurāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Beyt-i maʿmūr ismidir ki semā-i rābiʿadadır. Kāle'ş-şārih: fi'n-*Nihāye*: اَلضُّرَاحُ بَيْتٌ فِي السَّمَاءِ حِيَالَ الْكَعْبَةِ

اَلْمُضَارَحَةُ [el-muḍāraḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine sebb ve düşnām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَارَحَهُ إِذَا سَابَّهُ Ve nesne atışmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَارَحَهُ إِذَا رَمَاهُ Ve birbirine karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَارَحَهُ إِذَا قَارَبَهُ

اَلْمَضْرَحِيُّ [el-maḍraḥiyy] (mīm'in ve rā'nın fethiyle) Kanatları uzun olan çakıra denir; yukālu: صَقْرٌ مَضْرَحِيٌّ أَيْ طَوِيلُ الْجَنَاحِ Ve kerīmü'l-asl ve kadīmī hānedān olan merd-i zī-şāna denir. Ve mutlakan ak olan şeyʾe denir. Ve uzun nesneye denir. Ve bir recül ismi yaʿnī lakabıdır ki bir şāʿir-i meşhūrdur.

اَلْمَضْرَحُ [el-maḍraḥ] (yā'sız olarak) Bu dahi kanatları uzun çakıra denir.

ضُرَيْحٌ [Ḍurayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: ʿArfaca b. Ḍurayḥ ashābdandır, ʿalā-kavlin şīn-i muʿceme ile Şureyḥ'tir.

اَلْمُضْطَرَحُ [el-muḍṭaraḥ] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Bir tarafa atılmış nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُضْطَرَحٌ أَيْ مَرْمِيٌّ فِي نَاحِيَةٍ

ضَارِحٌ [Ḍāriḥ] ve

ضَرَّاحٌ [Ḍurrāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

مُضَرِّحٌ [Muḍarriḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

ضَرِيحَةٌ [Ḍarīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ض و ح]

[ض ي ح]

اَلضَّيْحُ [eḍ-ḍayḥ] (ḍād'ın fethi ve yā'nın

sükūnuyla) Bala denir, ʿasel gibi. Ve nuzc bulmuş مُقْلٌ [muḳl] ismidir ki Ḥicāz ve Yemen’e mahsūs meyve-i maʿrūftur. Ve suyu çok yufka süte denir. Ve

ضَيْحٌ [ḍayḥ] Masdar olur, süte su katmak maʿnāsına; tekūlu: ضِحْتُ اللَّبَنَ أَضِيحُ ضَيْحًا إِذَا مَزَجْتَهُ بِالْمَاءِ Ve bir mahal hāli kalmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاحَتِ الْبِلَادُ إِذَا خَلَتْ

اَلضَّيَاحُ [eḍ-ḍayāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi suyu çok yufka süte denir.

اَلتَّضْيِيحُ [et-taḍyīḥ] ve

اَلتَّضْوِيحُ [et-taḍvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama suyu çok yufka süt içirmek maʿnāsınadır; tekūlu: ضَيَّحْتُ فُلَانًا وَضَوَّحْتُهُ أَيْ سَقَيْتُهُ الضَّيَاحَ Ve süte su katmak maʿnāsınadır; tekūlu: ضَيَّحْتُ اللَّبَنَ إِذَا مَزَجْتَهُ بِالْمَاءِ

اَلضِّيحُ [eḍ-ḍīḥ] (ḍād’ın kesriyle) ضِحٌّ [ḍiḥḥ] maʿnāsınadır ki güney yere denir. Ve ضِيحٌ [ḍīḥ] kelimesi رِيحٌ [rīḥ] lafzına itbāʿ ve müzāvece ile zikr olunur, niteki ضِحٌّ [ḍiḥḥ] māddesinde beyān olunur. Müʾellif ضِيحٌ [ḍīḥ] lafzını orada ʿāmmeye ʿazv eylemekle burada ضِحٌّ [ḍiḥḥ] maʿnāsına da zikr eyledikten sonra رِيحٌ [rīḥ] lafzına da müzāvic eylemiştir, meğer ki اَلضِّحُّ وَإِتْبَاعٌ لِلرِّيحِ kavli kavline ʿatf-ı tefsīr tertīb oluna ki mahz-ı tekellüftür ve irtikāb olunmadığı sūrette tenākuz derkārdır. Kaldı ki İbn Eṡīr işbu: “لَوْ مَاتَ كَعْبٌ عَنِ الضِّحِّ وَالرِّيحِ لَوَرِثَهُ الزُّبَيْرُ” hadīsinde ve يُرْوَى عَنِ الضِّيحِ ʿunvānıyla da mervī olduğunu tasrīh ve bu rivāyet sahīh olduğu sūrette ضُحَى الشَّمْسِ kavlinden maklūb olur diye beyān eylemiştir.

اَلتَّضَيُّحُ [et-teḍayyuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Süte su katılmakla ضَيَاحٌ [ḍayāḥ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَيَّحَ اللَّبَنُ إِذَا صَارَ ضَيَاحًا Ve bir kimse ضَيَاحٌ [ḍayāḥ] içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَضَيَّحَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الضَّيَاحَ

اَلضَّاحَةُ [eḍ-ḍāḥat] (سَاحَةٌ [sāḥat] vezninde) Rüʾyet ve basar maʿnāsınadır yāhūd göze denir; tekūlu: مَا أَجْوَدَ ضَاحَتَكَ أَيْ بَصَرَكَ أَوْ عَيْنَكَ

اَلْمَضْيُوحُ [el-maḍyūḥ] Nesne katılmış şeyʾe denir; ve minhu yukālu: عَيْشٌ مَضْيُوحٌ أَيْ مَمْذُوقٌ يَعْنِي مَغْشُوشٌ غَيْرُ خَالِصٍ

ضَيَّاحٌ [Ḍayyāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esmādandır: Muḥammed b. Ḍayyāḥ muhaddisīndendir. Ve Ebu’ḍ-Ḍayyāḥ el-Enṣārī ki ismi Nuʿmān b. Ṡābit’tir, ashāb-ı Bedr’dendir.

اَلْمُتَضَيِّحُ [el-muteḍayyiḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol kimseye denir ki havuzun suyunun ekserī içilip baʿzı nesne ile muhtelit bir mikdārca suyu kaldıktan sonra havuza vürūd eyleye. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir: “مَنْ لَمْ يَقْبَلِ الْعُذْرَ مِمَّنْ تَنَصَّلَ إِلَيْهِ صَادِقًا كَانَ أَوْ كَاذِبًا لَمْ يَرِدْ عَلَيَّ الْحَوْضَ إِلَّا مُتَضَيِّحًا” أَيْ مُتَأَخِّرًا عَنِ الْوَارِدِينَ يَجِيءُ بَعْدَ مَا شَرِبُوا مَاءَ الْحَوْضِ إِلَّا أَقَلَّهُ فَيَبْقَى كَدِرًا مُخْتَلِطًا بِغَيْرِهِ كَاللَّبَنِ الْمَخْلُوطِ بِالْمَاءِ

FASLU'Ṭ-ṬĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ح]

اَلْمُطَبَّحُ [el-muṭabbaḥ] (bā-yı muvahhade ile مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Semiz adama denir.

[ط ح ح]

اَلطَّحُّ [eṭ-ṭaḥḥ] (ṭā'nın fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Yaymak maʿnāsınadır; yukālu: طَحَّ الشَّيْءَ طَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَسَطَهُ Ve bir şeyʾi ökçe ile sürüyüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: طَحَّ الشَّيْءَ إِذَا سَحَجَهُ بِعَقِبِهِ

اَلطَّحْطَحَةُ [eṭ-ṭaḥṭaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

اَلطِّحْطَاحُ [eṭ-ṭiḥṭāḥ] (زِلْزَالٌ [zilzāl] vezninde) Kırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْطَحَ الشَّيْءَ إِذَا كَسَرَهُ Ve bir nesneyi telef ve ihlāk kasdıyla perīşān ve perākende kılmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحْطَحَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ وَبَدَّدَهُ إِهْلَاكًا طَحْطَحَهُمُ الزَّمَانُ *Esās*'ta أَهْلَكَهُمْ وَبَدَّدَهُمْ وَطَحْطَحَ مَالَهُ إِذَا فَرَّقَهُ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve

طَحْطَحَةٌ [ṭaḥṭaḥat] Āheste āheste gülmek maʿnāsınadır ki kıs kıs gülmek taʿbīr olunur; yukālu: طَحْطَحَ الرَّجُلُ إِذَا ضَحِكَ ضَحِكًا دُونًا

اَلطِّحْطِحَةُ [eṭ-ṭiḥṭiḥat] (ṭā'ların kesriyle) Şeyʾ maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin kıla denir; yukālu: مَا عَلَيْهِ طِحْطِحَةٌ أَيْ شَيْءٌ أَوْ شَعْرٌ

اَلْإِطْحَاحُ [el-iṭḥāḥ] (hemzenin kesriyle) Düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطَحَّهُ إِذَا أَسْقَطَهُ Ve atmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَحَّهُ إِذَا رَمَاهُ

اَلطَّحْطَاحُ [eṭ-ṭaḥṭāḥ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Arslana denir.

اَلطُّحُحُ [eṭ-ṭuḥuḥ] (zammeteynle)] مَسَاحِجُ [mesāḥic] maʿnāsınadır ki مَسْحَجٌ [mesḥac] in cemʿidir, dülgerlerin rendelerine denir.

اَلْإِنْطِحَاحُ [el-inṭiḥāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْطَحَّ الشَّيْءُ إِذَا انْبَسَطَ

اَلْمِطَحَّةُ [el-miṭaḥḥat] (مِذَبَّةٌ [mizebbet] vezninde) Koyunun tırnağının gerisine, ʿalā-kavlin koyunun ayağında ağırşak tarzında bir nesnedir ki onunla yeri sürüp gider, murād bakanağının ardında olan yumruca nesnedir.

[ط ر ح]

اَلطَّرْحُ [eṭ-ṭarḥ] (جَرْحٌ [cerḥ] vezninde) Bir nesneyi yere bırakmak ve elinden atmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَحَهُ وَطَرَحَ بِهِ طَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَمَاهُ Ve ibʿād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرَحَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ

اَلْإِطِّرَاحُ [el-iṭṭirāḥ] (teşdīd-i ṭā'yla إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi tarh ve ibʿād eylemek maʿnālarınadır; yukālu: إِطَّرَحَهُ بِمَعْنَى طَرَحَهُ

اَلتَّطْرِيحُ [et-taṭrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) طَرْحٌ [ṭarḥ] maʿnāsınadır, teşdīdi teksīr içindir; yukālu: طَرَّحَهُ بِمَعْنَى طَرَحَهُ Ve bināyı semāya doğru bülend ve mürtefiʿ yapmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki zemīnden ibʿād eylemiştir; yukālu: طَرَّحَ الْبِنَاءَ إِذَا طَوَّلَهُ أَيْ رَفَعَهُ إِلَى السَّمَاءِ Niteki طَرْمَحَةٌ [ṭarmeḥat] dahi bu maʿnāyadır.

اَلطِّرْحُ [eṭ-ṭirḥ] (ṭā'nın kesriyle) ve

اَلطُّرَّحُ [eṭ-ṭurraḥ] (ṭā'nın zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) ve

اَلطَّرِيحُ [eṭ-ṭarīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İşe yaramadığından nāşī yabana atılmış kemter şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ طِرْحٌ وَطُرَّحٌ وَطَرِيحٌ أَيْ مَطْرُوحٌ يَعْنِي لِقِلَّةِ الْإِعْتِدَادِ بِهِ

اَلطَّرَحُ [eṭ-ṭaraḥ] (fethateynle) Mekān-ı

baʿīde denir; ve minhu yukālu: نِيَّةٌ طَرَحٌ أَيْ بَعِيدَةٌ Ve

طَرَحٌ [ṭaraḥ] Masdar olur, bed-hūy olmak maʿnāsına; yukālu: طَرِحَ الرَّجُلُ طَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ Ve refāh ve vüsʿat üzere tenaʿʿum ve taʿayyüş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرِحَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَعَّمَ تَنَعُّمًا وَاسِعًا

اَلطَّرُوحُ [et-ṭarūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi mekān-ı baʿīde denir. Ve oku ırak süren yaya ıtlāk olunur; yukālu: قَوْسٌ طَرُوحٌ أَيْ ضَرُوحٌ Ve salkımlarının sapları uzun olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ طَرُوحٌ إِذَا كَانَتْ عَرَاجِينُهَا طَوِيلَةً Ve şol kişiye denir ki her ne vakt cimāʿ eylese hatunu gebe eder ola ki veled tarh eder olur; yukālu: رَجُلٌ طَرُوحٌ أَيْ مُحْبِلٌ يَعْنِي إِذَا جَامَعَ أَحْبَلَ

اَلطَّرَّاحُ [et-ṭarāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi mekān-ı baʿīde denir.

اَلْإِطْرِيحُ [el-iṭrīḥ] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Yüksek hörgüce denir; yukālu: سَنَامٌ إِطْرِيحٌ أَيْ طَوِيلٌ يَعْنِي إِلَى السَّمَاءِ

اَلْمِطْرَحُ [el-miṭraḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Hiddet-i basarı olan göze ıtlāk olunur ki manzūru ıraktan teşhīs eder; yukālu: طَرْفٌ مِطْرَحٌ أَيْ بَعِيدُ النَّظَرِ Ve uzun mızrağa ıtlāk olunur; yukālu: رُمْحٌ مِطْرَحٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve şol aygıra ve buğura ıtlāk olunur ki beli pek uzun olmakla ضِرَابٌ [ḍirāb] hālinde mevkiʿ-i menīsi dişinin rahiminden baʿīd ola; yukālu: فَحْلٌ مِطْرَحٌ إِذَا كَانَ بَعِيدَ مَوْقِعِ الْمَاءِ مِنَ الرَّحِمِ

اَلطَّرْحَةُ [et-ṭarḥat] (ṭā'nın fethiyle) رِدَاءٌ [ridā'] ve طَيْلَسَانٌ [ṭaylasān]a ıtlāk olunur ki başa ve omuza tarh olunan şāl makūlesinden ʿibārettir.

اَلْمُتَطَرِّحُ [el-muteṭarriḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Zaʿf ve fütūr sebebiyle zemīne düşüp yıkılıcı demektir; ve minhu yukālu: مَشَى فُلَانٌ مُتَطَرِّحًا أَيْ كَمَشْيِ ذِي الْكَلَالِ

طَرَاحٌ [Ṭarāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde ve شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

مَطْرُوحٌ [Maṭrūḥ] ve

مُطَرَّحٌ [Muṭarraḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

طُرَيْحٌ [Ṭurayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلطُّرَاحِيُّ [et-ṭurāḥiyy] (صُرَاحِيٌّ [ṣurāḥiyy] vezninde) Baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: سَيْرٌ طُرَاحِيٌّ أَيْ بَعِيدٌ

اَلْمُطَارَحَةُ [el-muṭāraḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Ehl-i meclis birbirine mesā'il-i müşkile ilkāsıyla muhāvere eylemek maʿnāsınadır; şiʿr ve nagamātta dahi istiʿmāl olunur; yukālu: طَارَحَ الْقَوْمُ إِذَا أَلْقَى بَعْضُهُمُ الْمَسَائِلَ عَلَى بَعْضٍ وَكَذَا فِي الشِّعْرِ وَالْغِنَاءِ

طَرْحَانُ [Ṭarḥān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Başra navāhīsinde Şaymara nām mahalde bir mevziʿ adıdır.

[ط ر ش ح]

اَلطَّرْشَحَةُ [et-ṭarşaḥat] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) إِسْتِرْخَاءٌ [istirḫā'] maʿnāsınadır ki süstlenip sölpük ve gevşek olmaktan ʿibārettir; ve yukālu: ضَرَبَهُ حَتَّى طَرْشَحَهُ Şārih der ki eğer طَرْشَحَةٌ [ṭarşaḥat] إِسْتِرْخَاءٌ [istirḫā'] maʿnāsına ise savāb olan misālde حَتَّى طَرْشَحَ ʿunvānında olmaktır ve eğer إِرْخَاءٌ [irḫā'] maʿnāsına da gelir ise mü'ellif işāret eylemek lāzım idi.

[ط ر م ح]

اَلطُّرْمُوحُ [eṭ-ṭurmūḥ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Uzun şey'e denir.

اَلطِّرِمَّاحُ [eṭ-ṭirimmāḥ] (سِنِمَّارٌ [sinimmār] vezninde) Asl ve nesebi ʿālī ve beyne'n-

nās ʿulüvv-i neseble meşhūr ve müteʿāref olan adama denir; yukālu: هُوَ طِرِمَّاحٌ أَيِ الْعَالِي النَّسَبِ الْمَشْهُورِ Ve umūr ve mesālihte tāmih yaʿnī sāhib-i imʿān u nazar olan dūr-endīş adama denir. Ve Ṭirimmāḥ b. el-Cehm bir şāʿir-i meşhūrdur. Ve başka bir şāʿirin dahi lakabıdır. Bu mahalde *Ṣiḥāḥ*tercemesinde sakta vāriddir.

اَلطِّرْمَحُ [eṭ-ṭarmaḥ] (ṭā'nın ve mīm'in fethiyle) Adımlarını seyrek seyrek atan insān ve hayvāna denir.

اَلطِّرْمَحَانِيَّةُ [eṭ-ṭarmaḥaniyet] (yā'nın tahfīfiyle) Büyüklenmek, tekebbür maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: مِشْيَةٌ طِرْمَحَانِيَّةٌ إِذَا كَانَ فِيهَا زَهْوٌ وَكِبْرٌ

اَلطِّرْمَحَةُ [eṭ-ṭarmeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bināyı havāya doğru mürtefiʿ yapmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرْمَحَ الْبِنَاءَ إِذَا طَوَّلَهُ يَعْنِي إِلَى السَّمَاءِ

[ط ف ح]

اَلطَّفْحُ [eṭ-ṭafḥ] (ṭā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلطُّفُوحُ [eṭ-ṭufūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kap makūlesi nesne taşıp dökülmek derecesinde başlı dolmak maʿnāsınadır ki Fārisīde serşār ve leb-rīz mürādifidir; yukālu: طَفَحَ الْإِنَاءُ طَفْحًا وَطُفُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا امْتَلَأَ وَارْتَفَعَ يَعْنِي حَتَّى يَفِيضَ Ve

طَفْحٌ [ṭafḥ] Bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: طَفَحَ الرَّجُلُ الْإِنَاءَ طَفْحًا إِذَا مَلَأَهُ Ve gebe hatun ve sāʾir hayvān müddeti tamām olarak veled doğurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki aʿzā ve endāmı kāmil olmakla gūyā ki cüssesi dopdolu olarak doğurmuş olur; yukālu: طَفَحَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ طَفْحًا إِذَا وَلَدَتْهُ لِتَمَامٍ Ve yel bir nesneyi havāya ağdırıp kaldırmak maʿnāsınadır ki başlı doldurmak maʿnāsından meʾhūzdur, rifʿati mutazammın olduğu için; yukālu: طَفَحَتِ الرِّيحُ الْقُطْنَةَ إِذَا سَطَعَتْ بِهَا Ve gitmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: إِطْفَحْ عَنِّي أَيِ اذْهَبْ عَنِّي Ānifen zikr olunan سَطْعُ رِيحٍ maʿnāsınadan yāhūd "benden zāʾil olup āher mekānı doldur" dakīkasından istiʿmāl oluna.

اَلطَّافِحُ [eṭ-ṭāfiḥ] Dopdolu taşkın kaba denir; ve minhu kavluhum: سَكْرَانُ طَافِحٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ مِنَ الشَّرَابِ

اَلتَّطْفِيحُ [et-taṭfīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِطْفَاحُ [el-iṭfāḥ] (إِفْعَالٌ [ifʿāl] vezninde) Bunlar da bir kabı başlı doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَفَّحَ الْإِنَاءَ وَأَطْفَحَهُ بِمَعْنَى طَفَحَهُ

اَلطُّفَاحَةُ [eṭ-ṭufāḥat] (ṭā'nın zammıyla) Kaynayan tencerenin yüzüne gelen köpüğüne denir.

اَلْمِطْفَحَةُ [el-miṭfeḥat] (mīm'in kesriyle) Kendisiyle kaynayan tencereden köpük alınacak kepçeye denir.

اَلْإِطِّفَاحُ [el-iṭṭifāḥ] (ṭā'nın teşdīdiyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Tencerenin köpüğünü almak maʿnāsınadır; yukālu: إِطَّفَحَ الْقِدْرَ إِذَا أَخَذَ طُفَاحَتَهَا

اَلطَّفْحَانُ [eṭ-ṭafḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Şol dopdolu kaba denir ki içindeki nesne kenārlarından taşıp dökülür ola; yukālu: إِنَاءٌ طَفْحَانُ أَيْ يَفِيضُ مِنْ جَوَانِبِهِ ve yukālu: قَصْعَةٌ طَفْحَى

اَلطَّفَّاحُ [eṭ-ṭaffāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mübālaga ism-i fāʿildir, pek doldurup taşırıcı demektir. Bu münāsebetle yüğrük ve revende hayvānda istiʿmāl olunur, gūyā ki seğirtmeği taşırır olur; yukālu: نَاقَةٌ طَفَّاحَةُ الْقَوَائِمِ وَفَرَسٌ طَفَّاحُ الْقَوَائِمِ أَيْ سَرِيعَتُهَا يَعْنِي عَدَّاءٌ

اَلطِّفَاحُ [eṭ-ṭifāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsmdir, dolu kabın dolusu demektir; yukālu: طِفَاحُ الْأَرْضِ أَيْ مِلْؤُهَا

اَلطَّافِحَةُ [eṭ-ṭāfiḥat] يَابِسَةٌ [yābiset] demektir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır, gūyā ki rutūbeti taşıp dökülmekle aslā rutūbet eseri kalmamıştır; ve minhu kavluhum رُكْبَةٌ طَافِحَةٌ لِلَّتِي لَا يَقْدِرُ صَاحِبُهَا أَنْ يَقْبِضَهَا Yaʿnī "Bir gūne kupkuru fercdir ki bir türlü ele gelir olmamakla okşayan adam avuçlamağa kādir olamaz."

[ط ل ح]

اَلطَّلْحُ [eṭ-ṭalḥ] (ṭā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nevʿ şecer-i ʿazīm ismidir, ona طِلَاحٌ [ṭilāḥ] dahi denir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Müfredi, طَلْحَةٌ [ṭalḥat] tır hā'yla. Bu şecer dikenli meşe ağacı envāʿındandır. *Esās*'ta ve sāʾir müfredātta mugaylān ağacıyla müfesserdir. Beyḍāvī dahi mugaylānla tefsīr eylemiştir. *Ṣiḥāḥ* mütercimінin dikenli büyük ağaçlara denir demesi nā-becādır. Ve

طَلْحٌ [ṭalḥ] طَلْعٌ [ṭalʿ] lafzında lügattir ki hurmānın çiçeğine denir ki ibtidā zuhūr eder. Ve muz ağacına طَلْحٌ [ṭalḥ] denir. Kāle'ş-şāriḥ: فُسِّرَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ﴾ بِشَجَرِ الْمَوْزِ وَهُوَ شَجَرٌ عِنْدَ الْعَرَبِ حَسَنُ اللَّوْنِ لِخُضْرَتِهِ وَصَفْوَتِهِ وَرِيحِ نَوْرِهِ Ve muz onun meyvesidir ki küçük hıyār tarzında ve incīr lezzetinde olur. Ve

طَلْحٌ [ṭalḥ] Miʿdesi taʿāmdan hālī aç adama ıtlāk olunur. Ve havuz dibinde kalan bulanık suya denir. Ve

طَلْحٌ [ṭalḥ] ve

طَلَاحَةٌ [ṭalāḥat] (صَرَاحَةٌ [ṣarāḥat] vezninde) Masdar olur, pek yorulup dermānde olmak maʿnāsına; yukālu: طَلَحَ الْبَعِيرُ طَلْحًا وَطَلَاحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَعْيَا Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: طَلَحَ زَيْدٌ بَعِيرَهُ إِذَا أَتْعَبَهُ Ve

طَلْحٌ [ṭalḥ] Bundan sıfat olur, yorgun fürūmānde insān ve hayvāna denir. Ve

طَلْحٌ [Ṭalḥ] Medīne ile Bedr beyninde bir mevziʿ adıdır.

اَلطِّلَاحُ [eṭ-ṭilāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi طَلْحٌ [ṭalḥ] dedikleri şecer-i mezbūra denir ki mugaylān ağacıdır.

اَلطِّلَاحِيَّةُ [eṭ-ṭilāḥiyyet] (ṭā'nın kesri ve tagyīr-i neseb üzere zammıyla) طِلَاحٌ [ṭilāḥ] nām şecer-i merkūm otlayan develere denir; yukālu: إِبِلٌ طِلَاحِيَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَرْعَى شَجَرَةَ الطِّلَاحِ

اَلطَّلِحَةُ [eṭ-ṭaliḥat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلطَّلَاحَى [eṭ-ṭalāḥā] (سَكَارَى [sukārā] vezninde) طِلَاحٌ [ṭilāḥ] otlamakla karınlarında vecaʿ peydā olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ طَلِحَةٌ وَطَلَاحَى إِذَا كَانَتْ تَشْتَكِي بُطُونُهَا مِنْ رَعْيِ شَجَرَةِ الطِّلَاحِ Ve

طَلِحَةٌ [taliḥat] Şecer-i طِلَاحٌ [ṭilāḥ] menbiti olan arza denir ki mugaylān-zār taʿbīr olunur; yukālu: أَرْضٌ طَلِحَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الطِّلَاحِ

اَلطَّلَحُ [eṭ-ṭalaḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Bir adamın miʿdesi taʿāmdan hālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلِحَ الرَّجُلُ طَلَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ طَلَحًا أَيْ خَالِيَ الْجَوْفِ مِنَ الطَّعَامِ ve yukālu: طُلِحَ الرَّجُلُ كَعُنِيَ يُعْنَى عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهُوَ طَلِيحٌ Ve

طَلَحٌ [ṭalaḥ] Niʿmet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي طَلَحٍ أَيْ فِي نِعْمَةٍ Ve

طَلَحٌ [Ṭalaḥ] Bir mevziʿ adıdır.

اَلطَّلِيحَةُ [eṭ-ṭalīḥat] (ṭā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kāğıddan bir yaprağa denir. Ve bu lügat-ı müvelledедir, ʿArabiyye değildir, hālen lisānımızda talʿa taʿbīri

muharreftir.

اَلْإِطْلَاحُ [el-iṭlāḥ] (إِصْلَاحٌ [iṣlāḥ] vezninde) Davar be-gāyet yorulup dermānde olmak ma꜁nāsınadır; yukālu: أَطْلَحَ الْبَعِيرُ إِذَا أَعْيَا Ve bu ma꜁nāda müte꜁addī olur; yukālu: أَطْلَحَ بَعِيرَهُ إِذَا أَتْعَبَهُ

اَلتَّطْلِيحُ [et-taṭlīḥ] (تَفْعِيلٌ [tef꜁īl] vezninde) إِطْلَاحٌ [iṭlāḥ] ma꜁nālarına lāzım ve müte꜁addī olur. Ve bir kimseye ibrām ve ilhāh eylemek ma꜁nāsına isti꜁māl olunur ki it꜁ābı müstelzimdir; yukālu: طَلَّحَ عَلَيْهِ إِذَا أَلَحَّ

اَلطِّلْحُ [eṭ-ṭilḥ] (ṭā’nın kesriyle) Bu dahi sıfattır, yorgun ve fürū-mānde davara denir; müzekker ve mü꜀ennesi berāberdir; yukālu: جَمَلٌ طِلْحٌ وَنَاقَةٌ طِلْحٌ أَيْ مُعْيٍ وَمُتْعَبٌ Ve

طِلْحٌ [ṭilḥ] Kene ta꜁bīr olunan böceğe denir ki davarlara üşüp yapışır, قُرَادٌ [ḳurād] dahi derler. Ve bu ma꜁nādandır ki devābb ve mevāşīsine gereği gibi takayyüd ve tīmār ve ri꜁āyet eden adama طِلْحُ مَالٍ ıtlāk ederler, gūyā ki kenenin davara mülāzemeti gibi bu dahi devābb ve mevāşīye mülāzemetle ihtimām eder; yukālu: هُوَ طِلْحُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ Kezālik bi’t-tab꜁ zen-dost olup dā꜀imā zenāna teba꜁iyyet ve onlar ile üns ü ülfet eden yādigāra طِلْحُ نِسَاءٍ ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ طِلْحُ نِسَاءٍ أَيْ يَتْبَعُهُنَّ Ve

طِلْحٌ [ṭilḥ] Arıklanmış mehzūl ve zebūn davara denir. Ve mevāşīyi yorup it꜁āb eder olan çobana denir.

اَلطَّلِيحُ [eṭ-ṭalīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi sıfattır, yorgun dermānde davara denir; yukālu: جَمَلٌ طَلِيحٌ وَنَاقَةٌ طَلِيحَةٌ أَيْ كَلَّةٌ ve yukālu: رَاكِبُ النَّاقَةِ طَلِيحَانِ عَلَى بِنَاءِ التَّثْنِيَةِ أَيْ هُوَ وَالنَّاقَةُ Ya꜁nī “Nāka üzerinde rākib olan adam ikisi de yorgunlardır.” Mā-kabli delālet eylediği için ma꜁ṭūf hazf olunmuştur. Ve

طَلِيحٌ [ṭalīḥ] Kene ta꜁bir olunan böceğe denir, طِلْحٌ [ṭilḥ] gibi.

اَلطَّالِحُ [eṭ-ṭāliḥ] Yorgun nākaya denir.

اَلطُّلَّحُ [eṭ-ṭullaḥ] (رُكَّعٌ [rukka꜁] vezninde) ve

اَلطَّلَائِحُ [eṭ-ṭalā꜀iḥ] (صَحَائِفُ [ṣaḥā꜀if] vezninde) Cem꜁lerdir, fürū-mānde develere denir; yukālu: إِبِلٌ طُلَّحٌ وَطَلَائِحُ أَيْ كَلَّةٌ

اَلطَّلَاحُ [eṭ-ṭalāḥ] (ṭā’nın fethiyle) صَلَاحٌ [ṣalāḥ]ın zıddıdır ki azgın ve fāsid ve tebeh-kār olmak ma꜁nāsınadır; yukālu: طَلَحَ الرَّجُلُ طَلَاحًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ضِدُّ صَلَحَ فَهُوَ طَالِحٌ وَمِنْهُ قَوْلُهُمْ لَوْلاَ الصَّالِحُونَ لَهَلَكَ الطَّالِحُونَ

اَلطُّلَيْحَتَانِ [eṭ-Ṭuleyḥatān] (tesniye ve tasgīr bünyesiyle) Ṭulayḥa b. Ḫuveylid ile birāderine ıtlāk olunur.

طَلْحَةُ [Ṭalḥat] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Esāmīdendir: Ṭalḥa b. ꜁Ubeydullāh ashābdandır, Resūl-i ekrem sallallāhu ꜁aleyhi ve sellem hazretleri Uḥud vak꜁asında Ṭalḥatu’l-Ḫayr ile ve Ẕātu’l-꜁Uşeyre gazvesinde Ṭalḥatu’l-Feyyāḍ ile Ḥuneyn melhamesinde Ṭalḥatu’l-Cūd ile tesmiye buyurdular. Ve Ṭalḥa b. ꜁Ubeydullāh b. ꜁Oṡmān et-Teymī kezālik ashābdandır. Ve Ṭalḥa b. ꜁Ubeydullāh b. Ḫalef ki vālidesi Ṣafiyye bint el-Ḥāriṡ b. Ṭalḥa b. Ebī Ṭalḥa b. ꜁Abdumenāf olmakla Ṭalḥatu’t-Ṭalḥāt ıtlāk olunmuştur.

طَلْحُ الْغَبَارِيِّ [Ṭalḥu’l-Ġabāriyy] (ġayn-ı mu꜁cemenin fethiyle) Benū Sinbis cemā꜁atine mahsūs bir mevzi꜁ adıdır.

ذُو طَلْحٍ [Ẕū-Ṭalaḥ] (fethateynle) ve

مَطْلَحٌ [Maṭlaḥ] (مَطْلَعٌ [maṭla꜁] vezninde) Birer mevzi꜁dir.

طُلَيْحٌ [Ṭulayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥicāz’da bir mevzi꜁dir.

مَطْلُوحٌ [Maṭlūḥ] Becīle kabīlesine mahsūs

bir karyedir.

ذُو طُلُوح [Ẕū-Ṭulūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Benū Vedīʿa b. Teymullāh’tandır. Ve bir mevziʿ adıdır.

[ط ل ف ح]

اَلطَّلَافِحُ [eṭ-ṭalāfiḥ] (ṭā’nın fethiyle) Enli ve yassı nesnelere denir, عِرَاضٌ [ʿirāḍ] maʿnāsına. Müfredi, طَلْفَحٌ [ṭalfaḥ]tır.

اَلطُّلَافِحُ [eṭ-ṭulāfiḥ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yufka iliğe denir, muhh-ı rakīk maʿnāsına.

اَلطَّلْفَحَةُ [eṭ-ṭalfaḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi teneke gibi yufkalatmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلْفَحَ الشَّيْءَ إِذَا أَرَقَّهُ

اَلطَّلَنْفَحُ [eṭ-ṭalenfaḥ] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Aç kimseye denir, جَائِعٌ [cāʾiʿ] maʿnāsına. Ve be-gāyet yorgun ve fürūmānde kimseye denir.

[ط م ح]

اَلطَّمْحُ [eṭ-ṭamḥ] (لَمْحٌ [lemḥ] vezninde) ve اَلطِّمَاحُ [eṭ-ṭimāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve اَلطُّمُوحُ [eṭ-ṭumūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneye göz dike bakmak maʿnāsınadır; yukālu: طَمَحَ بَصَرُهُ إِلَيْهِ طَمْحًا وَطِمَاحًا وَطُمُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ارْتَفَعَ Ve bu bāʾ harfiyle müteʿaddī olur ki bir kimse bir nesneyi gözünü kaldırıp dike bakmak maʿnāsına; yukālu: طَمَحَ بِبَصَرِهِ إِلَيْهِ إِذَا اسْتَشْرَفَ لَهُ Ve hatun zevcine serkeşlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَمَحَتْ عَلَى زَوْجِهَا فَهِيَ طَامِحٌ Ve bir şeyʾi alıp götürmek ve iletmek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَحَ بِهِ إِذَا ذَهَبَ بِهِ Ve bir şeyʾin talebi husūsunda imʿān ve mübālaga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَحَ فِي الطَّلَبِ إِذَا أَبْعَدَ فِيهِ

اَلطَّامِحُ [eṭ-ṭāmiḥ] Zevcine serkeşlik edip kaçınır olan hatuna denir. Ve mutlakan ʿālī ve mürtefiʿ nesneye denir; yukālu: جَبَلٌ طَامِحٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ

اَلْإِطْمَاحُ [el-iṭmāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneye gözü yukarı kaldırıp dike bakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْمَحَ الرَّجُلُ بَصَرَهُ إِلَيْهِ إِذَا رَفَعَهُ

اَلطِّمَاحُ [eṭ-ṭimāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Serkeşlik eylemek maʿnāsınadır, gerek hatun zevcine ve gerek dābbe sāhibine eylesin; yukālu: طَمَحَتِ الْمَرْأَةُ وَالدَّابَّةُ طِمَاحًا إِذَا نَشَزَتْ وَجَمَحَتْ

اَلتَّطْمِيحُ [eṭ-ṭatmīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) At ellerini havāya kaldırmak maʿnāsınadır ki şahlanmak taʿbīr olunur; yukālu: طَمَّحَ الْفَرَسُ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ Ve havāya doğru çöğdürüp işemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: طَمَّحَ بِبَوْلِهِ إِذَا رَمَاهُ فِي الْهَوَاءِ

اَلطِّمْحُ [eṭ-ṭimḥ] ṭā’nın kesriyle ki Ṣāḥib b. ʿAbbād *Muḥīṭ* nām kitābında bir şecer ile tefsīr eylemiştir. Bunda savāb olan ẓāʾ ve ḫā-i muʿcemeteynle olmaktır.

بَنُو الطَّمَحِ [Benu’ṭ-Ṭamaḥ] (fethateynle) Bir kabīledir.

اَلطَّمَحَاتُ [eṭ-ṭamaḥāt] (fetehātla ve mīm’in sükūnuyla da cāʾizdir) Mihen ve şedāʾide ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَتْهُ طَمَحَاتُ الدَّهْرِ أَيْ شَدَائِدُهُ

أَبُو الطَّمَحَانِ الْقَيْنِيُّ [Ebu’ṭ-Ṭamaḥān el-Ḳayniyy] (fetehātla) Bir şāʾir-i maʿrūftur.

اَلطَّمَّاحُ [eṭ-ṭammāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Pek hırs ve şereh sāhibi kimseye ıtlāk olunur ki her şeyʾe göz diker olur; yukālu: رَجُلٌ طَمَّاحٌ أَيْ شَرِهٌ Ve Esed kabīlesinden bir recül adıdır ki İmruʾulḳays pederinin kātillerinden ahz-ı intikām için imdād ta-

lebiyle Ḳayṣer-i Rūm’a ilticā eyledikte kabīle-i mezbūre mersūmu Ḳayṣer’e irsāl ve hakkında baᶜzı mekr ve desīse iᶜmāliyle bi’l-āhere İmruʾulḳays’ı tesmīm eylediler.

اَلطَّمَّاحِيَّةُ [eṭ-Ṭammāḥiyyet] (شَدَّادِيَّةٌ [şeddādiyyet] vezninde) Semīrāʾ nām mahal şarkīsinde bir su ismidir.

[ط ن ح]

اَلطَّنَحُ [eṭ-ṭanaḥ] (ṭā’nın ve nūn’un fethiyle) Deve ᶜaleften bıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَنِحَتِ الْإِبِلُ طَنَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَشِمَتْ Ve semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَنِحَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَمِنَتْ

طَنَاحٌ [Ṭanāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mıṣır’da bir karyedir.

[ط و ح]

اَلطَّوْحُ [eṭ-ṭavḥ] (لَوْحٌ [levḥ] vezninde) Helāk olmak, ᶜalā-kavlin helāka müşrif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَاحَتِ الْمَالُ يَطُوحُ طَوْحًا إِذَا هَلَكَتْ أَوْ أَشْرَفَتْ عَلَى الْهَلَاكِ Ve bu yāʾiyyeden dahi gelir; yukālu: طَاحَ يَطِيحُ طَيْحًا بِمَعْنَى طَاحَ يَطُوحُ طَوْحًا Ve

طَوْحٌ [ṭavḥ] Düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَاحَ الشَّيْءُ مِنْ يَدِهِ إِذَا سَقَطَ Ve beyābānda yol azıp sergeşte ve hayrān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَاحَ فُلَانٌ إِذَا تَاهَ فِي الْأَرْضِ

اَلتَّطْوِيحُ [et-taṭvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseyi yol azıtıp hayrān ve sergeşte gezdirmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَوَّحَهُ إِذَا تَوَّهَهُ ve yukālu: طَوَّحَتْهُ الطَّوَائِحُ أَيْ قَذَفَتْهُ الْقَوَاذِفُ ke-mā se-yuzkeru. Ve bir kimseye değnekle vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَوَّحَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْعَصَا Ve bir dahi gelmez yere göndermek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: طَوَّحَ فُلَانًا إِذَا بَعَثَهُ إِلَى أَرْضٍ لَا يَجِيءُ مِنْهَا Ve bir şeyʾi havāya ilkā eylemek maᶜnāsınadır ki havāya salmak taᶜbīr olunur, ihlākı mūcibdir, hissī ve maᶜnevīden eᶜammdır; yukālu: طَوَّحَ بِهِ إِذَا أَلْقَاهُ فِي الْهَوَاءِ Ve bir kimseyi mühlike olan çöl, beyābāna haml ve sevk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَوَّحَ بِزَيْدٍ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى رُكُوبِ مَفَازَةٍ مُهْلِكَةٍ

اَلتَّطَوُّحُ [et-teṭavvuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) تَطْوِيحٌ [taṭvīḥ]ten mutāviᶜdir, bir adam yoldan azdırılmakla o yana bu yana hayrān ve sergeşte gezip yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: طَوَّحَ فُلَانًا فَتَطَوَّحَ أَيْ تَوَّهَهُ فَرَمَى هُوَ بِنَفْسِهِ هَهُنَا وَهَهُنَا

اَلطَّوَائِحُ [eṭ-ṭavāʾiḥ] (ṭā’nın fethiyle) Mehlekeye ilkā edici havādise ıtlāk olunur; yukālu: طَوَّحَتْهُ الطَّوَائِحُ أَيْ قَذَفَتْهُ الْقَوَاذِفُ وَلَا يُقَالُ الْمُطَوِّحَاتُ وَهُوَ نَادِرٌ Zīrā müfredi مُطَوِّحَةٌ [muṭavviḥat]tir, طَائِحَةٌ [ṭaʾiḥat] değildir. Şāriḥ der ki bu رِيَاحٌ لَوَاقِحُ kabīlindendir, Zemaḫşerī مُطِيحَاتٌ [muṭīḥāt] ile tefsīr eylemiştir.

اَلْمِطْوَاحُ [el-miṭvāḥ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Değneğe denir, ᶜasā maᶜnāsına.

اَلطَّوَحُ [eṭ-ṭavaḥ] (fethateynle) Baᶜīd maᶜnāsınadır; yukālu: نِيَّةٌ طَوَحٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلْمَطَاوِحُ [el-meṭāviḥ] (mīm’in fethiyle) مَطَاحَةٌ [meṭāḥat]in cemᶜidir, atacak yerlere denir, مَقَاذِفُ [meḳāẕif] gibi.

اَلتَّطَاوُحُ [et-teṭāvuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) O yana bu yana atıştırılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَطَاوَحَتْ بِهِمُ النَّوَى أَيْ تَرَامَتْ

اَلْإِطَاحَةُ [el-iṭāḥat] (hemzenin kesriyle) Düşürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَاحَ شَعْرَهُ إِذَا أَسْقَطَهُ Ve bir nesneyi izāle ve ifnā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَاحَهُ إِذَا أَفْنَاهُ وَأَذْهَبَهُ

اَلْمُطَاوَحَةُ [el-muṭāveḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir nesneyi atışmak

maʿnāsınadır; yukālu: طَاوَحَهُ بِهِ إِذَا رَمَاهُ بِهِ

[ط ي ح]

اَلطَّيْحُ [eṭ-ṭayḥ] (ṭā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) طَوْحٌ [ṭavḥ] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: طَاحَ يَطِيحُ بِمَعْنَى طَاحَ يَطُوحُ Ve

طَيْحٌ [ṭayḥ] Saban okunun dibinde olan ağaca denir ki saban eneği taʿbīr olunur.

اَلطَّيْحَةُ [eṭ-ṭayḥat] (صَيْحَةٌ [ṣayḥat] vezninde) Nāsın perākende ve perīşān olmalarına bāʿis olan ʿumūr-ı ʿazīme ve havādis-i cesīmeye denir; yukālu: أَصَابَتْهُمْ طَيْحَةٌ أَيْ أُمُورٌ فَرَّقَتْ بَيْنَهُمْ

اَلتَّطْيِيحُ [et-taṭyīḥ] تَطْوِيحٌ [taṭvīḥ] vezninde) Bir nesneyi telef ve zāyiʿ olacak yere atmak maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّحَ بِثَوْبِهِ إِذَا رَمَى بِهِ فِي مَضِيعَةٍ Ve bir kimseyi yol azıtıp beyābānda sergeşte ve hayrān gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّحَ فُلاَنًا إِذَا تَوَّهَهُ Ve bir şeyʾi zāyiʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّحَهُ إِذَا ضَيَّعَهُ

اَلْإِطَاحَةُ [el-iṭāḥat] (hemzenin kesriyle) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَطَاحَ مَالَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ Ve mādde-i mezbūre vāviyye ve yāʾiyyedir ki zikr olundu.

اَلْمُطَيَّحُ [el-muṭayyaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] Fāsid ve tebāh olmuş nesneye denir.

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف ت ح]

اَلْفَتْحُ [el-fetḥ] (fā'nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Kapalı nesneyi açmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَحَ الْبَابَ فَتْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ ضِدُّ أَغْلَقَهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre فَتْحٌ [fetḥ] izāle-i iglāk maʿnāsına mevzūʿdur. Ve bu iki gūnedir: Biri basar ile idrāk olunur, feth-i bāb ve fethi kufl gibi. Ve biri basīretle idrāk olunur, feth-i gamm u keder gibi. Ve bu dahi iki gūnedir: Biri umūr-ı dünyeviyyede olur, ilkā-ı meserretle tefrīc-i gam ve iʿtā-ı māl ile izāle-i fakr gibi. Sānī ʿulūm-ı müstaglakanın keşf ve izhārında istiʿmāl olunur. Ve bu dahi iki gūnedir: Biri ʿulūm-ı zāhireyi istiksār ve maʿānīlerini tahkīk ile olur. Sānī ʿilm-i ledünnī semtine feth-i bāb-ı kalb ile olur. Ve feth-i hükūmet ü kazā maʿnāsına istiʿmāl olunur ki daʿāvī-i muglakayı fasl ve keşf eder. Ve zafer ve nusret maʿnāsına istiʿmāl olunur ki feth-i bāb-ı ganīmet olur. İntehā. Ve

فَتْحٌ [fetḥ] Mā-ı cārīye ıtlāk olunur; tesmiye bi'l-masdardır. Su künkünü yāhūd bendi açıp icrā eylemek maʿnāsındandır ki bi-maʿnā mefʿūl olur. Ve nasr ve imdād maʿnāsınadır; yukālu: فَتَحَ اللهُ عَلَى نَبِيِّهِ أَيْ نَصَرَهُ Ve وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ﴾ أَيِ النَّصْرُ küffārdan kahr ile ülke ve memālik almak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَتَحَ الْمُسْلِمُونَ دَارَ الْحَرْبِ إِذَا غَلَبَ عَلَيْهَا وَتَمَلَّكَهَا قَهْرًا Gūyā ki bāb-ı muglak olmakla feth eylediler yāhūd o sebeble bāb-ı ganīmeti açtılar. Ve

فَتْحٌ [fetḥ] نَبْعٌ [nebᶜ] dedikleri ağacın yemişine denir ki çitlenbiğe şebīh olur. Ve نَبْعٌ [nebᶜ] kayın ağacıdır, ondan ok düzülür. Ve

فَتْحٌ [fetḥ] Evāʾil-i bahārda yağan yağmura ıtlāk olunur. Bu dahi tesmiye bi’l-masdardır, فَاتِحٌ [fātiḥ] maᶜnāsınadır. Ve

فَتْحٌ [fetḥ] Okun temren geçirecek yerine ıtlāk olunur. Ve hükūmet ve kazā maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, mādde-i muglakayı yāhūd mevkiᶜ-i hakkı keşf eylediği için; yukālu: فَتَحَ الْحَاكِمُ بَيْنَهُمَا إِذَا قَضَى وَفَصَلَ Ve nākanın memesi deliği bol olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: فَتَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ فُتُوحًا Şārih der ki gerçi nüshalarda كَمَنَعَ ᶜunvānıyla mümessel olup lākin asl-ı kitāb olan ᶜ*Ubāb*’da binā-i mechūlle mukayyeddir.

اَلتَّفْتِيحُ [et-teftīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi açmak, feth maᶜnāsınadır; bināsı teksīr içindir; yukālu: فَتَّحَ الْأَبْوَابَ بِمَعْنَى فَتَحَ

اَلْإِفْتِتَاحُ [el-iftitāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) فَتْحٌ [fetḥ] maᶜnāsınadır; yukālu: إِفْتَتَحَ الْبَابَ بِمَعْنَى فَتَحَ Ve bir nesneye āgāz ve ibtidā eylemek maᶜnāsı bundan meʾhūzdur, iftitāh-ı salāt gibi. Ve nākanın memeleri deliği vāsiᶜ olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِفْتَتَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ فُتُوحًا

اَلْفَتَاحَةُ [el-fetāḥat] (fā’nın fethiyle) Bu dahi nasr ve imdād maᶜnāsına masdardır; yukālu: فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ فَتْحًا وَفَتَاحَةً أَيْ نَصَرَهُ

اَلْفِتَاحَةُ [el-fitāḥat] (fā’nın kesri ve zammıyla) Bu dahi hükūmet ve kazāʾ maᶜnāsınadır. Şārihin beyānına göre bunlar ismdir, حُكُومَةٌ [ḥukūmet] maᶜnāsına; yukālu: فُلَانٌ وَلِيَ الْفِتَاحَةَ أَيِ الْحُكُومَةَ Bu cihetle kādīya فَتَّاحٌ [fettāḥ] ıtlāk olunur.

اَلْإِفْتَاحُ [el-iftāḥ] (hemzenin kesriyle) Nākanın memesi deliği bol olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْتَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ فُتُوحًا

اَلْفُتُحُ [el-futuḥ] (zammeteynle) Dāʾimā açık olan büyük kapıya denir, hānedān kapısı gibi; yukālu: بَابٌ فُتُحٌ أَيْ وَاسِعٌ مَفْتُوحٌ Ve bu غُلُقٌ [ġuluḳ] mukābilidir ki dāʾimā mesdūd olan kapıya denir, bāb-ı bahīl gibi. Kāle fi’l-*Esās* فِنَاءُ اللهِ فُسُحٌ وَبَابُ اللهِ فُتُحٌ Ve

فُتُحٌ [futuḥ] Ağızı bol şişeye ıtlāk olunur. Ve ağızının tıkacı ve bağı ve gılāfı olmayan şişeye denir.

اَلْإِسْتِفْتَاحُ [el-istiftāḥ] Nusret taleb eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ﴾ أَيْ إِنْ طَلَبْتُمُ النَّصْرَ Ve bir nesneyi açmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْتَحَ الْبَابَ بِمَعْنَى افْتَتَحَ

اَلْمِفْتَاحُ [el-miftāḥ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) ve

اَلْمِفْتَحُ [el-miftaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İsm-i āletlerdir, kilīd açacak anahtara denir. Şārihin beyānına göre مِفْتَاحٌ [miftāḥ]ın cemᶜi مَفَاتِيحُ ve مِفْتَحٌ [miftaḥ]ın cemᶜi مَفَاتِحُ [mefātiḥ] gelir. Ve

مِفْتَاحٌ [miftāḥ] Deve kısmının uyluğuna ve boynuna basılan anahtar şeklinde damgaya ıtlāk olunur.

اَلْمَفْتَحُ [el-meftaḥ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Hazīneye denir, gencīne maᶜnāsına. Ve kenz ve defīneye denir. Ve mahzene denir; bu tekrār kabīlindendir. Cemᶜi مَفَاتِحُ [mefātiḥ] gelir; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ﴾ أَيْ خَزَائِنَهُ

اَلْمُفَاتَحَةُ [el-mufātaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsına

müstaʿmeldir, keşf-i ʿavret sebebiyle; yukālu: فَاتَحَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve mürāfaʿa ve muhākeme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَاتَحَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا قَاضَاهُ أَيْ حَاكَمَهُ

اَلتَّفَاتُحُ [et-tefātuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Hāzır bi’l-meclis olanlardan gizlice iki adam birbiriyle fısıltı-gūne āhestece musāhabet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاتَحَا كَلَامًا بَيْنَهُمَا إِذَا تَخَافَتَا دُونَ النَّاسِ

اَلْحُرُوفُ الْمُنْفَتِحَةُ [el-ḥurūfu’l-munfetiḥat] “ص،ط،ض،ظ” harflerinden yaʿnī ṣād ve ṭāʾ ve ḍād ve ẓāʾ harflerinden mā-ʿadā hurūfa ıtlāk olunur. Bu dört hurūfa mutbaka denir, mā-ʿadāsına lisānla damak beyni münfetih olmakla اَلْمُنْفَتِحَةُ [el-munfetiḥat] ıtlāk eylediler. Hurūf-ı mutbaka lisān muntabık ʿale’l-hanek olmakla savt münhasır olur, ammā münfetihada savt münhasır olmaz. Ve bunlarda beyne’l-inhisār ve’l-cery olan hurūf dahi vardır.

اَلْفَتَّاحُ [el-fettāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kādī ve hākime ıtlāk olunur, kazāʾ maʿnāsına olan فَتْحٌ [fetḥ] ve فِتَاحَةٌ [fitāḥat]tan meʾhūzdur; yukālu: هُوَ فَتَّاحٌ بَيْنَهُمَا أَيْ حَاكِمٌ

اَلْفَاتِحَةُ [el-fātiḥat] Bir şeyʿin evveline ıtlāk olunur; yukālu: قَرَأَ فَاتِحَةَ السُّورَةِ وَخَاتِمَتَهَا

اَلْفَتْحَى [el-fetḥā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Muʿāmeleden hāsıl olan ribh ve fāʾideye ıtlāk olunur.

اَلْفَتُوحُ [el-fetūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Matar-ı vesmīnin yaʿnī bahār yağmurunun evveline ıtlāk olunur. Ve memesinin deliği vāsiʿ olan nākaya denir.

اَلْفُتْحَةُ [el-futḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Bir adam mālik olduğu māl ve mülk ile yāhūd muttasıf olduğu ʿilm ve edeb ve hüner ile halka tefāhür ve mübāhāt eyleyerek dūr u dırāz kelimātla açılmak hāletine denir; tekūlu: مَا هَذِهِ الْفُتْحَةُ الَّتِي أَظْهَرْتَهَا وَهِيَ تَفَتُّحُ الْإِنْسَانِ بِمَا عِنْدَهُ مِنْ مِلْكٍ وَأَدَبٍ يَتَطَاوَلُ بِهِ

فَتَّاحٌ [fettāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir kuş adıdır. Şārihin beyānına göre kuyruk salan dedikleridir. Cemʿi فَتَاتِيحُ [fetātīḥ] bi-gayri elifin ve lāmin.

اَلْفُتَاحِيَّةُ [el-futāḥiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde Bir başka kuşun ismidir.

اَلْمَفَاتِيحُ [el-mefātīḥ] Cemʿ bünyesiyle semiz nākaya denir. Cemʿinde مَفَاتِيحَاتٌ denir; yukālu: نَاقَةٌ مَفَاتِيحُ وَأَيْنُقٌ مَفَاتِيحَاتٌ أَيْ سِمَانٌ Zāhiren semiz nāka ʿinde’l-ʿArab vücūhla vesīle-i menāfiʿ ve miftāh-ı fevāʾid olmakla cemʿ bünyesiyle ıtlāk edip baʿdehu مَفَاتِيحَاتٌ üzere cemʿlendirdiler.

اَلْفَوَاتِحُ [el-fevātiḥ] فَاتِحَةٌ [fātiḥat]in cemʿdir ki bir şeyʾin evveline ıtlāk olunur. Ve minhu فَوَاتِحُ الْقُرْآنِ أَيْ أَوَائِلُ السُّوَرِ

[ف ث ح]

اَلْفَثِحُ [el-feṯiḥ] fā’nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin kesriyle فَحِثٌ [faḥiṯ] vezninde ve mürādifidir ki işkenbe başlarında kırkbayır ve şirdān dedikleri nesnedir. Cemʿi أَفْثَاحٌ [efṯāḥ] gelir.

[ف ج ح]

اَلْفُجْحُ [el-Fucḥ] (fā’nın zammı ve cīm’in sükūnuyla) Bir kabīle ismidir, pederlerinin ismi فَجُوحٌ [Fecūḥ] idi, صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde.

[ف ح ح]

اَلْفَحِيحُ [el-faḥīḥ] (صَحِيحٌ [ṣaḥīḥ] vezninde) ve

اَلتَّفْحَاحُ [et-tefḥāḥ] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) ve

اَلْفَحُّ [el-faḥḥ] (fā’nın fethi ve ḥā’nın teşdīdiyle) Engerek yılanı ağızıyla fışılda-

mak maʿnāsınadır; yukālu: فَحَّتِ ٱلأَفْعَى فَحِيحًا وَتَفْحَاحًا وَفَحًّا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا صَاتَتْ مِنْ فِيهَا Bundan ism yine فَحِيحٌ [faḥīḥ]tir ki engerek fışıltısına denir. Ve

فَخٌّ [faḫḫ] ve

فَخِيخٌ [faḫīḫ] Uyurken puflamak maʿnāsınadır; yukālu: فَخَّ النَّائِمُ إِذَا نَفَخَ فِي نَوْمِهِ

اَلْفُحُحُ [el-fuḥuḥ] (zammeteynle) Kabarıp fışıldayan engerek yılanlarına denir ki kızgınlıkları vaktte olur.

اَلْفَحْفَحَةُ [el-faḥfeḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir adama dostluğu dürüst ve hālis kılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَحْفَحَ فُلاَنٌ إِلَيْهِ إِذَا صَحَّحَ الْمَوَدَّةَ وَأَخْلَصَهَا Ve bir adamın sesi bir mikdār boğulmak maʿnāsınadır; yukālu: فَحْفَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَتْهُ بُحَّةٌ فِي صَوْتِهِ Ve uyurken puf puf diye puflamak maʿnāsınadır; yukālu: فَحْفَحَ النَّائِمُ إِذَا نَفَخَ فِي نَوْمِهِ

اَلْفَحْفَاحُ [el-faḥfāḥ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bir mikdārca sesi boğulmuş kişiye denir. Ve

فَحْفَاحٌ [Faḥfāḥ] Cennette bir nehrin ismidir.

اَلْفُحَّةُ [el-fuḥḥat] (fā'nın zammıyla) Bahārāt kısmından biber ve tarçın makūlesinin sath-ı lisānda ihdās eylediği harārete denir; yukālu: فُحَّةُ هَذَا الْفُلْفُلِ يَسِيرَةٌ أَيْ حَرَارَتُهُ

[ف د ح]

اَلْفَدْحُ [el-fedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir nesne bir adama sıklet verip basmak maʿnāsınadır; yukālu: فَدَحَهُ الدَّيْنُ فَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَثْقَلَهُ

اَلْفَوَادِحُ [el-fevādiḥ] فَادِحَةٌ [fādiḥat]ın cemʿidir ki adamı basıp sıklet verici umūr-ı ʿazīme vü şedīdeye denir; ve minhu yukālu: نَزَلَ بِهِمْ فَوَادِحُ الدَّهْرِ أَيْ خُطُوبُهُ Ve

فَادِحَةٌ [fādiḥat] Nāzile ve musībet ve hādiseye ıtlāk olunur.

اَلْإِفْدَاحُ [el-ifdāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi sıklet verici güç ve müşkil bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْدَحَ ٱلأَمْرَ إِذَا وَجَدَهُ فَادِحًا أَيْ مُثْقِلاً صَعْبًا

اَلْإِسْتِفْدَاحُ [el-istifdāḥ] إِفْدَاحٌ [ifdāḥ] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْدَحَهُ بِمَعْنَى أَفْدَحَهُ

[ف ذ ح]

اَلتَّفَذُّحُ [et-tefeẕẕuḥ] (ẕāl-ı muʿceme ile تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْفِذَاحُ [el-infiẕāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Dābbe tebevvül için paçalarını ayırıp germek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَذَّحَتِ النَّاقَةُ وَانْفَذَحَتْ إِذَا تَفَاجَتْ لِتَبُولَ

[ف ر ح]

اَلْفَرَحُ [el-feraḥ] (fethateynle) Sevinmek ve sürūr ve batar maʿnāsınadır; yukālu: فَرِحَ بِهِ فَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سُرَّ وَبَطِرَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre وَالْبَطَرُ kelimesi ʿatf-ı tefsīr olup lākin *Miṣbāḥ*'ta maʿnā-yı mahsūs olmak üzere mersūmdur. Evvelā mesrūr ve şādān olmak maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ الله﴾ Sāniyen أَشِرٌ [eşir] ve batar maʿnāsınadır ki fart-ı ikbāl ü meserretten mest gibi lāübāliyāne havsalayı taşırmaktan ʿibārettir. Henüz ahırdan çıkmış perverīde atın ve tayın ve mest-i mey-i ikbāl ü devlet olan şahsın evzāʿı gibi, Türkīde ona gürelik ve buturluk ve taşkınlık taʿbīr olunur; ve ʿaleyhi kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّ الله لاَ يُحِبُّ الْفَرِحِينَ﴾ Sālisen rāzī ve hoşnūd olmak maʿnāsınadır; ve ʿaleyhi kavluhu taʿālā: ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ İntehā.

اَلْفَرِحُ [el-feriḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْفَرُحُ [el-feruḥ] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْمَفْرُوحُ [el-mefrūḥ] ve

اَلْفَارِحُ [el-fāriḥ] ve

اَلْفَرْحَانُ [el-ferḥān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Ondan sıfatlardır, mesrūr ve şādān kişiye denir. فَرْحَانُ [ferḥān] kelimesinin cemʿi فَرَاحَى [ferāḥa] gelir fā’nın fethiyle, سَكَارَى [sekārā] gibi ve فَرِحٌ [feriḥ] kelimesinin cemʿi فَرْحَى [ferḥā] gelir, gūyā ki مَرِيضٌ [marīḍ] üzere mahmūldür ki cemʿinde مَرْضَى [merḍā] denir. Müʾenneslerinde فَرِحَةٌ [feriḥat] denir ve فَرْحَى [ferḥā] denir, عَطْشَى [ʿaṭşā] gibi ve فَرْحَانَةٌ [ferḥānet] denir hā’yla.

اَلْإِفْرَاحُ [el-ifrāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir adamı mesrūr ve şādān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرَحَهُ إِذَا سَرَّهُ Ve hemm ve deyn gibi sakīl nesne adama sıklet ve zucret vermek maʿnāsınadır ki neşātını izāleyi mūcibdir. Pes bunda hemze selb için olur; yukālu: أَفْرَحَهُ الدَّيْنُ أَيْ أَثْقَلَهُ

اَلتَّفْرِيحُ [et-tefrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ferah vermek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّحَهُ إِذَا سَرَّهُ

اَلْمِفْرَاحُ [el-mifrāḥ] (mīm’in kesriyle) Dāʾimā şen ve şādumān olan kişiye denir.

اَلْفُرْحَةُ [el-furḥat] (fā’nın zammı ve fethiyle) İsmdir, meserret maʿnāsına ki sevinç taʿbīr olunur. Ve bir nesne ile tefrīh ve tebşīr olunan adamın verdiği müjdegāne cāʾizeye denir; tekūlu: عِنْدِي لَكَ فُرْحَةٌ أَنْ بَشَّرْتَنِي وَفَرَّحْتَنِي

اَلْمُفْرَحُ [el-mufraḥ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Fakīr ve maglūb olan kimseye denir ki hemzesi selb içindir, مَسْلُوبُ الْفَرَحِ demektir. Ve katʿā neseb ve velāsı maʿlūm olmayan bī-vücūd adama denir.

Müʾellif bu maʿnāyı işbu hadīsten ahz eylemiştir: ʿAn ʿAbdillāh b. Caʿfer kāle: “ذَكَرَتْ أُمُّنَا يُتْمَنَا وَجَعَلَتْ تُفْرَحُ لَهُ” İbn Esīr demişti ki Ebū Mūsā lafz-ı mezbūru ḥā-i mühmele ile bulduğunu nakl eylemiştir, lākin Ṭaberānī bundan idrāb edip hılāl-i ehādīse kayd eylemedi. Kaldı ki eğer fi’l-hakīka ḥā-i mühmele ile ise zikr olunan إِفْرَاحٌ [ifrāḥ]tan olur ki izāle içindir. O makūle bīkes adam vākıʿā hemīşe mahzūn ve magmūm olur. Ve eğer cīm’le ise مُفْرَجٌ [mufrec] lafzından müstakbel olur ki kavm ve ʿaşīreti olmayan bīkes ve tenhā adama denir. Pes vālidesinin murādı bunların pederleri Caʿfer şehīd olup böyle bīkes kaldılar demektir. Hattā cevābında Fahr-i ʿālem ʿaleyhi’s-selām: “أَتَخَافِينَ الْعِيلَةَ وَأَنَا وَلِيُّهُمْ” buyurdular. İntehā. Ve

مُفْرَحٌ [mufraḥ] İki karye aralığında bulunan maktūle denir ki kātili maʿlūm olmaya. Müʾellif bununla da işbu hadīse işāret eylemiştir: “اَلْعَقْلُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ عَامَّةً وَلَا يُتْرَكُ فِي الْإِسْلَامِ مُفْرَحٌ” *Nihāye*’nin tahkīkine göre ʿinde’l-ekser bu cīm’ledir, hā ile de mervīdir; meslūbu’l-kısās olmakla gūyā ki dāʾimā magmūm ve muzālü’l-ferahtır.

اَلْفَرْحَانَةُ [el-ferḥānet] (fā’nın fethiyle) Ak mantara denir.

اَلْمُفَرِّحُ [el-muferriḥ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Devā-yı maʿrūftur, murād etıbbānın maʿcūn-ı müferrih taʿbīr ettikleridir ki inci ve sāʾir müferrihātla terkīb ederler.

[ف ر س ح]

اَلْفِرْسَاحُ [el-firsāḥ] (sīn-i mühmele ile قِرْطَاسٌ [ḳırṭās] vezninde) Arz-ı ʿarīza-i vāsiʿaya denir.

[ف ر ف ح]

اَلْفَرْفَحُ [el-ferfaḥ] (fā’ların fethiyle) Akçe tahtası gibi hemvār ve emles yere denir.

[ف ر ك ح]

اَلْفَرْكَحَةُ [el-ferkeḥat] (فَرْشَحَةٌ [ferşeḥat] vezninde) İnsānın iki kıynakları aralığı açık ve meydānlı olmak maʿnāsınadır.

اَلْفِرْكَاحُ [el-firkāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلْمُفَرْكَحُ [el-muferkaḥ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Şol adama denir ki makʿadının iki tarafları kalkık olmakla dübürü taşra domalıç ola; yukālu: رَجُلٌ فِرْكَاحٌ وَمُفَرْكَحٌ إِذَا ارْتَفَعَ مِذْرَوَا اسْتِهِ وَخَرَجَ دُبُرُهُ

[ف س ح]

اَلْفُسْحَةُ [el-fusḥat] وُسْعَةٌ [vusʿat] vezninde ve mürādifidir ki bolluğa denir. Ve bu ismdir; yukālu: فِيهِ فُسْحَةٌ أَيْ وُسْعَةٌ

اَلْفَسَاحَةُ [el-fesāḥat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Vāsiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسُحَ الْمَكَانُ فَسَاحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا وَسِعَ

اَلْفَسِيحُ [el-fesīḥ] (طَوِيلٌ [ṭavīl] vezninde) ve

اَلْفُسَاحُ [el-fusāḥ] (fā’nın zammıyla طُوَالٌ [ṭuvāl] gibi ve

اَلْفُسُحُ [el-fusuḥ] (zammeteynle جُنُبٌ [cunub] gibi ve

اَلْفُسْحُمُ [el-fusḥum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ki mīm zāʾidedir, mübālaga içindir) Ondan sıfatlardır, vāsiʿ nesneye denir. Ve

فُسُحٌ [fusuḥ] ve

فُسْحُمٌ [fusḥum] Vāsiʿu’s-sadr ve deryā-dil adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ فُسُحٌ وَفُسْحُمٌ أَيْ وَاسِعُ الصَّدْرِ

اَلْإِفْسَاحُ [el-ifsāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi vāsiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu:

[ف ر ش ح]

اَلْفِرْشَاحُ [el-ferşāḥ] Şīn-i muʿceme ile فِرْسَاحٌ [firsāḥ] vezninde ve mürādifidir. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve zişt ve bed-likā kocakarıya denir. Ve o sıfatta olan nākaya denir. Ve at ve katır makūlesi devābbın yassı ve yayvan olan tırnağına denir. Ve yağmursuz buluta denir; yukālu: سَحَابٌ فِرْشَاحٌ أَيْ لاَ مَطَرَ لَهُ

اَلتَّفَرْشُحُ [et-teferşuḥ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Dişi hayvān sütü sağılırken paçalarını ayırıp germek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَرْشَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَفَحَّجَتْ لِلْحَلْبِ

اَلْفَرْشَحَةُ [el-ferşeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْفَرْشَحَى [el-ferşeḥā] (kasr ile) Masdar olarak ki nevādirdendir, sıçramak ʿalā-kavlin uyluklarını yere bast ve ilsāk ederek salkı ve yayvan oturmak yāhūd paçalarını açıp germek maʿnāsınadır; yukālu: فَرْشَحَ الرَّجُلُ فَرْشَحَةً وَفَرْشَحَى إِذَا وَثَبَ أَوْ قَعَدَ مُسْتَرْخِيًا فَأَلْصَقَ فَخِذَيْهِ بِالْأَرْضِ أَوْ فَتَحَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ İbn Es̱īr kavl-i ahīri ihtiyār eylemiştir.

اَلْفِرْشِيحُ [el-firşīḥ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Ālet-i tenāsüle denir.

[ف ر ط ح]

اَلْفَرْطَحَةُ [el-ferṭaḥat] (فَرْشَحَةٌ [ferşaḥat] vezninde) Bir nesneyi yassılatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرْطَحَ الشَّيْءَ إِذَا عَرَّضَهُ

اَلْفِرْطَاحُ [el-firṭāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلْمُفَرْطَحُ [el-muferṭaḥ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Yassı başa denir. Gerçi Cevherī bu resme sebt eyleyip lākin sehv eylemiştir, savāb olan مُفَلْطَحٌ [mufelṭaḥ] olmaktır, lām’la. Şārih der ki lām’la ve rā ile vürūdu dīvānlarda müsebbettir.

[ف ش ح]

اَلْفَشْحُ [el-feşḥ] (fā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Apışını ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَشَحَ الرَّجُلُ فَشْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَرَّجَ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ Ve bir nesneden ʿudūl ve iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَشَحَ عَنْهُ إِذَا عَدَلَ

اَلتَّفْشِيحُ [et-tefşīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) فَشْحٌ [feşḥ] maʿnālarınadır.

اَلتَّفَشُّحُ [et-tefeşşuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hayvān sağılırken apışını ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَشَّحَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَفَاجَّتْ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَفَشَّحَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْإِنْفِشَاحُ [el-infişāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) تَفَشُّحٌ [tefeşşuḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

فَشَاحِ [feşāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Dişi sırtlan esmāsındandır.

[ف ص ح]

اَلْفَصْحُ [el-faṣḥ] (fā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) ve

اَلْفَصَاحَةُ [el-feṣāḥat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Zuhūr ve beyān maʿnāsınadır ki bir nesne belli ve āşikār olmaktan ʿibārettir. Asl-ı mādde sütün köpüğü gidip hālis kalmak maʿnāsına mevzūʿ olup baʿdehu mutlakan bir nesnenin şāʾibeden hālis olmasında istiʿmāl olunmuştur. Bu münāsebetle mütekellim cerī ve talīkü'l-lisān olup kelāmı beyyin ve lahn ve hatā ve lüknetten sālim ve hālis olmakta istiʿmāl olundu. Kelime-i müfredeye ve kelāma ve mütekellime vasf olur, niteki kütüb-i maʿānīde meşrūhtur; yukālu: فَصُحَ الرَّجُلُ فَصَاحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ فَصِيحًا Ve

فَصَاحَةٌ [feṣāḥat] Aʿcemī olan kimse ʿAra-

أَفْسَحَ الْمَكَانُ بِمَعْنَى فَسُحَ

اَلتَّفَسُّحُ [et-tefessuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْفِسَاحُ [el-infisāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَسَّحَ الْمَكَانُ وَانْفَسَحَ إِذَا اتَّسَعَ Müʾellif müsāmaha üzere sebt eylemiştir. Ve

تَفَسُّحٌ [tefessuḥ] Mecliste beri öte çekilip bir adama oturacak yer açmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَسَّحَ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذَا وَسَّعَ لَهُ

اَلْفَسْحُ [el-fesḥ] (فَتْحٌ [fetḥ] vezninde) Bu dahi mecliste bir adam için yeri bolaltmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسَحَ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ فَسْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَسَّعَ لَهُ Ve

فَسْحٌ [fesḥ] Sultān ve vālī makūlesinin ebnā-i sebīle verdikleri hatt-ı cevāz yaʿnī mürūr tezkiresi gibi kāğıda denir ki menzil fermānı ve gümrük halāsı makūlesi kāğıdlardır, tazyīkten halāsa sebebdir. Ve

فَسْحٌ [fesḥ] Bu maʿnāda masdar olur, fesh yazıp vermek maʿnāsınadır; yukālu: فَسَحَ لَهُ الْأَمِيرُ فِي السَّفَرِ إِذَا كَتَبَ لَهُ الْفَسْحَ Ve adımları seyrek seyrek atmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فَسَحَ الرَّجُلُ إِذَا بَاعَدَ خَطْوَهُ

اَلْفَيْسَحَى [el-feyseḥā] (fā'nın ve sīn'in fethi ve elifin kasrıyla) İsmdir, adımları seyrek seyrek atmağa denir; yukālu: هُوَ يَمْشِي الْفَيْسَحَى أَيْ يُبَاعِدُ خَطْوَهُ

اَلتَّفَاسُحُ [et-tefāsuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Ehl-i meclis beri öte çekilip sonradan gelen adama yer bolaltmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاسَحَ الْقَوْمُ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذَا تَوَسَّعُوا

اَلْمُنْفَسِحُ [el-munfesiḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Mevāşīsi çok olan ağıla ve mandıraya ıtlāk olunur; yukālu: مُرَاحٌ مُنْفَسِحٌ إِذَا كَثُرَتْ نَعَمُهُ أَيْ مَاشِيَتُهُ

biyye taʿallüm eylemekle lahn ve hatādan sālim ʿibāre-i ʿArabiyye ile muhātabın fehm ve idrāk edeceği kelām tekellüm eder olmak, ʿalā-kavlin zātında ʿArabī iken kavāʿid ve akyiseye ziyādesiyle āşinālık tahsīl eylemekle fesāhati müzdād olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فَصُحَ الْأَعْجَمِيُّ فَصَاحَةً إِذَا تَكَلَّمَ بِالْعَرَبِيَّةِ وَفُهِمَ عَنْهُ أَوْ يُقَالُ فَصُحَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ عَرَبِيًّا فَازْدَادَ فَصَاحَةً

اَلْفَصِيحُ [el-faṣīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve اَلْفَصْحُ [el-faṣḥ] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Ondan sıfatlardır. فَصِيحٌ [faṣīḥ]in cemʿi فُصَحَاءُ [fuṣaḥā'] gelir, كُرَمَاءُ [kuremā'] gibi. Ve ikisinin de cemʿleri فِصَاحٌ [fiṣāḥ] gelir, كِرَامٌ [kirām] ve صِعَابٌ [ṣiʿāb] gibi ve فُصُحٌ [fuṣuḥ] gelir zammeteynle, رَغِيفٌ [reğīf] ve رُغُفٌ [ruğuf] ve سَحْلٌ [saḥl] ve سُحُلٌ [suḥul] gibi. Müʾennesinde فَصِيحَةٌ [faṣīḥat] denir. Cemʿi فِصَاحٌ [fiṣāḥ] gelir, fā'nın kesriyle ve فَصَائِحُ [faṣā'iḥ] gelir.

اَلتَّفَصُّحُ [et-tefaṣṣuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi ʿArabī olan kimse pek fesahāt peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَصَّحَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ عَرَبِيًّا فَازْدَادَ فَصَاحَةً Şārih der ki تَفَصُّحٌ [tefaṣṣuḥ] kudreti yok iken fasīhlik izhār edip tekellüfle fesāhat satmak maʿnāsına da vārid olur.

اَلْإِفْصَاحُ [el-ifṣāḥ] (hemzenin kesriyle) Fesāhat ve belāgatla tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْفَصَاحَةِ Ve sütün köpüğü gidip hālis ve sāfī kalmak maʿnāsınadır ki asl-ı terkībin mevzūʿu bu maʿnādır, ʿalā-kavlin yeni doğurmuş havyānın sütünden ağızı kesilip min-baʿd sütü hālis olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَ اللَّبَنُ إِذَا ذَهَبَتْ رَغْوَتُهُ أَوِ انْقَطَعَ اللِّبَأُ عَنْهُ وَجَاءَ اللَّبَنُ الْخَالِصُ بَعْدُ Ve davarın sütü ağızı gitmekle hālis gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَتِ الشَّاةُ إِذَا خَلَصَ لَبَنُهَا Kezālik mesāneden bevl duru zuhūr eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْصَحَ الْبَوْلُ إِذَا صَفَا Ve Naṣārā tā'ifesi büyük paskalya etmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَ النَّصَارَى إِذَا جَاءَ فِصْحُهُمْ Ve fecr yeri ağarıp ʿayān olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْصَحَ الصُّبْحُ إِذَا اسْتَبَانَ Ve kelāmı çaparızlı söylemeyip açık ve zāhir edā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَ الرَّجُلُ إِذَا بَيَّنَ يَعْنِي كَلاَمَهُ أَوْ مُرَادَهُ أَظْهَرَ وَلَمْ يُحَمْحِمْ Ve bir nesne vāzıh ve āşikār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْصَحَ الشَّيْءُ إِذَا وَضَحَ

اَلْفِصْحُ [el-fiṣḥ] (fā'nın kesriyle) Ayaz ve açık güne denir ki havāda katʿā berd ve sehāb ve buhār eseri olmaya; yukālu: يَوْمٌ فِصْحٌ أَيْ بِلاَ غَيْمٍ وَلاَ قُرٍّ Ve

فِصْحٌ [fiṣḥ] Naṣārā bayramlarından bir bayram ismidir. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre büyük perhīzden çıkıp māh-ı nīsānda ettikleri paskalyadır ki kızıl yumurta taʿbīr olunur.

اَلْمُفْصِحُ [el-mufṣiḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) فِصْحٌ [fiṣḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلتَّفْصِيحُ [et-tefṣīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi sütün köpüğü gitmek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَّحَ اللَّبَنُ إِذَا ذَهَبَتْ رَغْوَتُهُ

اَلْفَصْحُ [el-faṣḥ] (فَتْحٌ [fetḥ] vezninde) Bir nesne belli ve ʿayān olmak maʿnāsınadır, niteki evvel-i māddede zikr olundu. Bu maʿnādandır ki فَصَحَكَ الصُّبْحُ فَصْحًا derler, sabāh yeri gereği gibi açılıp ziyāsı münteşir oldukta.

[ف ض ح]

اَلْفَضْحُ [el-faḍḥ] (fā'nın fethi ve ḍād-ı

muʿcemenin sükūnuyla) Bir kimsenin mestūr olan ʿuyūbunu ifşā ile rüsvā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَضَحَهُ فَضْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَشَفَ مَسَاوِيهِ Ve sabāh yeri gereği gibi ağarıp açılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki görünmeyen nesneleri açığa çıkarır; yukālu: فَضَحَ الصُّبْحُ إِذَا بَدَا ve yukālu: فَضَحَكَ الصُّبْحُ بِمَعْنَى فَضَحَكَ

اَلْإِفْتِضَاحُ [el-iftiḍāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Rüsvā olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَضَحَهُ فَافْتَضَحَ أَيِ انْكَشَفَتْ مَسَاوِيَهُ

اَلْفَضِيحَةُ [el-faḍīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْفُضُوحُ [el-fuḍūḥ] (فُضُولٌ [fuḍūl] vezninde) ve

اَلْفُضُوحَةُ [el-fuḍūḥat] (hā'yla) ve

اَلْفَضَاحَةُ [el-faḍāḥat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلْفِضَاحَةُ [el-fiḍāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Ondan ismlerdir, rüsvālık maʿnāsına.

اَلْفَضَحُ [el-faḍaḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Bir nesne أَفْضَحُ [efḍaḥ] olmak yaʿnī pek ak olmayıp şeker-renk olmak maʿnāsınadır; maʿnā-yı mezbūrdan tasarruf olunmuştur; yukālu: فَضِحَ الشَّيْءُ فَضَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَفْضَحَ

اَلْأَفْضَحُ [el-efḍaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Pek beyāz olmayan ak nesneye denir ki şeker-renk taʿbīr olunur ki bozumtuk olur. Ve

أَفْضَحُ [efḍaḥ] Arslana ve deveye ıtlāk olunur, ekserī levn-i mezbūrda olduğu için.

اَلْفُضْحَةُ [el-fuḍḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Ondan ismdir, şeker-renklik demektir.

اَلْإِفْضَاحُ [el-ifḍāḥ] (hemzenin kesriyle) Sabāh yeri ağarıp açılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَحَ الصُّبْحُ إِذَا بَدَا Ve hurmānın korukları sararıp kızarmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَحَ النَّخْلُ إِذَا احْمَرَّ وَاصْفَرَّ يَعْنِي ثَمَرَتُهُ

اَلصُّبْحُ الْفَضَحُ [eṣ-ṣabaḥu'l-faḍaḥ] (fethateynle) Kızıl şafağı gālib olan sabāh yerine denir.

اَلْفَضِيحُ [el-faḍīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Devābb ve mevāşīnin tīmār ve riʿāyetinde takayyüd ve ihtimām eylemeyip taksīr ve tehāvün eden kimseye denir; yukālu: هُوَ فَضِيحٌ فِي الْمَالِ أَيْ سَيِّءُ الْقِيَامِ عَلَيْهِ

اَلْفَضُوحُ [el-faḍūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek rüsvā kimseye denir; yekūlūne li'l-mufteḍiḥi: يَا فَضُوحُ Bunda harf-i nidā' hasīsa değildir. *Esās*'ta bi-maʿnā fāʿil olmak üzere de mersūmdur; yukālu: اَلْخَمْرُ فَضُوحٌ لِشَارِبِهَا

فَاضِحَةٌ [Fāḍiḥat] Bir mevziʿ ismidir.

فَاضِحٌ [Fāḍiḥ] Mekke kurbünde bir mevziʿ ve Necd ülkesinde Şureyf nām mahalde bir vādī ismidir.

[ف ط ح]

اَلْفَطْحُ [el-faṭḥ] (fā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi teneke gibi yassı kılmak ve yassılatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطَحَ الشَّيْءَ فَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَهُ عَرِيضًا Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطَحَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve gebe hatun veledini hemān birden doğuruvermek maʿnāsınadır; yukālu: فَطَحَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ إِذَا رَمَتْ بِهِ Ve ağaç ve kereste makūlesini yunup yassılatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطَحَ الْعُودَ وَغَيْرَهُ إِذَا بَرَاهُ وَعَرَّضَهُ

اَلتَّفْطِيحُ [et-tefṭīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi pek yassılatmak maʿnāsınadır.

اَلْفَطَحُ [el-faṭaḥ] (fethateynle) Baş ve burun ucu yassı olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَطِحَ

Ve رَأْسُهُ وَأَرْنَبَتُهُ فَطَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ عَرِيضًا hurmā ağacı meyve tutmak ma'nāsınadır; yukālu: فَطِحَ النَّخْلُ إِذَا لَقِحَ

اَلْأَفْطَحُ [el-efṭaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Başı yassı olan, kezālik burnunun ucu yayvan olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَفْطَحُ أَيْ بَيِّنُ الْفَطَحِ Bu sebeble öküze أَفْطَحُ [efṭaḥ] ıtlāk olunur. Ve

أَفْطَحُ [efṭaḥ] Bilekleri eğri olan kimseye denir, أَفْدَعُ [efda'] ma'nāsına. Ve kaya kelerine denir, حِرْبَاءُ [ḥirbā'] gibi.

اَلْفَطُوحُ [el-feṭūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) İri karınlı nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ فَطُوحٌ أَيْ ضَخْمَةُ الْبَطْنِ

[ف ق ح]

اَلتَّفَقُّحُ [et-tefakḳuḥ] Ḳāf'la تَفَتُّحٌ [tefettuḥ] vezninde ve mürādifidir ki bir nesne kendiliğinden açılmak ma'nāsınadır; yukālu: تَفَقَّحَتِ الْوَرْدَةُ أَيْ تَفَتَّحَتْ

اَلْفَقْحُ [el-faḳḥ] (فَتْحٌ [fetḥ] vezninde) Köpek eniği henüz gözünü açmak ma'nāsınadır; yukālu: فَقَحَ الْجِرْوُ فَقْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَتَحَ عَيْنَيْهِ أَوَّلَ مَا يَفْتَحُ وَهُوَ صَغِيرٌ Ve bir kimsenin فَقْحَةٌ [faḳḥat]ına dokunmak ma'nāsınadır; yukālu: فَقَحَ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ فَقْحَتَهُ Ve bir nesneyi edviye süfūf eder gibi süfūf ve gubār eylemek ma'nāsınadır; yukālu: فَقَحَ الشَّيْءَ إِذَا سَفَّهُ كَمَا يُسَفُّ الدَّوَاءُ Ve nebāt ve şecer makūlesi çiçek açmak ma'nāsınadır; yukālu: فَقَحَ النَّبَاتُ إِذَا أَزْهَى وَأَزْهَرَ

اَلتَّفْقِيحُ [et-tefḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tef'īl] vezninde) Bu dahi küçük enik ibtidā gözlerini açmak ma'nāsınadır; yukālu: فَقَّحَ الْجِرْوُ بِمَعْنَى فَقَحَ

اَلْفُقَّاحُ [el-fuḳḳāḥ] (ḳāf'ın şeddesiyle رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir nev' devāyī nebāt adıdır, 'alā-kavlin Mekke ayrığının çiçeğine denir yāhūd her nebātın yeni açmış çiçeğine denir. Ve hilkat ve endāmı güzel hoş-likā mahbūbeye denir.

اَلْفَقْحَةُ [el-faḳḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Bu dahi her nebātın yeni açmış çiçeğine denir. Ve dübür halkasına denir, 'alā-kavlin vāsi' olanına denir. Cem'i فِقَاحٌ [fiḳāḥ] gelir, fā'nın kesriyle. Ve

فَقْحَةٌ [faḳḥat] El ayasına denir, رَاحَةٌ [rāḥat] ma'nāsına. Ve bedene bürünecek ihrām mendiline ve fūtaya denir ki hācīlar bürünürler; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ الْفَقْحَةُ أَيْ مِنْدِيلُ الْإِحْرَامِ

اَلْفَقَاحَةُ [el-feḳāḥat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bu dahi el ayasına denir.

اَلتَّفَاقُحُ [et-tefāḳuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefā'ul] vezninde) Arkayı arkaya vermek ma'nāsınadır ki فَقْحَةٌ [faḳḥat]leri birbirine mukābil olur; yukālu: تَفَاقَحُوا أَيْ جَعَلُوا ظُهُورَهُمْ إِلَى ظُهُورِهِمْ

اَلْمُتَفَقِّحُ [el-mutefaḳḳiḥ] (مُتَهَيِّءٌ [muteheyyi']) vezninde) Şerr ve fesāda yapınıp āmāde olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُتَفَقِّحٌ لِلشَّرِّ أَيْ مُتَهَيِّءٌ

[ف ل ح]

اَلْفَلَحُ [el-felaḥ] (fethateynle) ve

اَلْفَلَاحُ [el-felāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Fevz ve zafer ma'nāsınadır. Ve necāt ve halās ma'nāsınadır. Ve hayr ve na'īmde ve refāh ve rāhatta dā'im ve bākī olmağa denir. Ve sahūra ıtlāk olunur ki ramazānda temcīd-i ta'āmdır, savmın bekāsına sebeb olduğu için. Bu ma'nālarda فَلَاحٌ [felāḥ] إِفْلَاحٌ [iflāḥ]tan ismdir, نَجَاحٌ [necāḥ] إِنْجَاحٌ [incāḥ]tan ism olduğu gibi. Ve فَلَحٌ [felaḥ] فَلَاحٌ [felāḥ]tan muhaffeftir.

Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre فَلَاحٌ [felāḥ] māddesi yarmak ma'nāsına mevzū'dur, sā'ir ma'ānī birer münāsebetle

ondan müteferriᶜdir, meselā fevz ve zafer fiᶜli gūyā ki matlaba teʾsīr ile şakk eylemiştir. Ve devām ve bekāʾ meselā zamānı şakk edip içinde karār eder. Ve taᶜām-ı temcīd bekāʾ maᶜnāsından münşaᶜibdir. Ve kaldı ki فَلاَحٌ [felāḥ] ki fevz ve zafer ve idrāk-i āmāl maᶜnāsınadır; dünyevī ve uhrevī olur. Dünyevī hayāt-ı dünyeviyyenin medār-ı tatyībi olan saᶜādete zafer-yāb olmaktan ᶜibārettir, ᶜömr ve bekāʾ ve gınā ve ᶜizzet ve devlet gibi. Ve uhrevī dört nesnedir ki bekāʾ bilā-fenāʾ ve gınā bilā-fakr ve ᶜizzet bilā-zillet ve ᶜilm bilā-cehldir. İntehā.

اَلْفَلْحُ [el-felḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَحَ الفَلاَّحُ اْلأَرْضَ فَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهَا ve minhu’l-meselu: ”اَلْحَدِيدُ بِالْحَدِيدِ يُفْلَحُ“ أَيْ يُشَقُّ وَيُقْطَعُ Ve mekr ve hīle eylemek maᶜnāsınadır ki memkūruna mekr ile fāʾiz yāhūd mekr ile halās olur; yukālu: فَلَحَ فُلاَنًا إِذَا مَكَرَهُ Ve bahş maᶜnāsınadır ki bir kimsenin metāᶜını murādın değil iken muvāzaᶜaten müşterī olup āher müşterīler ziyāde ragbet ve meyl ile artık pahaya alsınlar diye artırmaktan ᶜibārettir ki hakkında nehy-i şerᶜī vārid olmuştur; yukālu: فَلَحَ الرَّجُلُ إِذَا بَخَشَ Ve

فَلْحٌ [felḥ] Yarığa ve çatlağa denir. Cemᶜi فُلُوحٌ [fulūḥ] gelir; yukālu: فِي رِجْلِهِ فُلُوحٌ أَيْ شُقُوقٌ

اَلْفِلاَحَةُ [el-filāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) فَلْحٌ [felḥ]-ı mezkūr ile bahş maᶜnāsında mürādiftir ki beyān olundu. Ve

فِلاَحَةٌ [filāḥat] Ekincilik sanᶜatına denir.

اَلْفَلَحُ [el-felaḥ] (fethateynle) Alt dudak yarık olmak maᶜnāsınadır ki ona mahsūstur; yukālu: فَلَحَتِ الشَّفَةُ السُّفْلَى فَلَحًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَتْ مَشْقُوقَةً Sıfatında أَفْلَحُ [eflaḥ] denir.

اَلْفَلاَّحُ [el-fellāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Gemici tāʾifesine denir, مَلاَّحٌ [mellāḥ] maᶜnāsına, gemi ile şakk-ı bahr ettikleri için. Ve ekinciye denir, أَكَّارٌ [ekkār] maᶜnāsına, şakk-ı arz ettikleri için. Mükārīye denir, şakk-ı mesāfe ettikleri için.

اَلْإِفْلاَحُ [el-iflāḥ] (hemzenin kesriyle) Felāh bulmak yaᶜnī matlūba zafer bulmak ve korktuğu nesneden yāhūd ᶜikābdan ve gam ve mihnetten kurtulmak ve niᶜmet ve rāhatta dāʾim olmak maᶜnāsınadır; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ Ve bir nesne ile taᶜayyüş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْلَحَ بِالشَّيْءِ إِذَا عَاشَ بِهِ

اَلتَّفْلِيحُ [et-teflīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) İstihzā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَّحَ بِهِ إِذَا اسْتَهْزَأَ بِهِ Ve mekr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَّحَ بِهِ إِذَا مَكَرَ بِهِ

اَلْفَلَحَةُ [el-feleḥat] (fetehātla) Ekin ekmek için nadas olmuş hāzır tarlaya denir.

اَلْفَلِيحَةُ [el-felīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) مَرْخٌ [merḫ] dedikleri ağacın yarık yaprağına denir.

اَلْإِسْتِفْلاَحُ [el-istiflāḥ] Fevz ve felāh bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْلَحَ بِهِ إِذَا فَازَ بِهِ Bu maᶜnāya mebnī ᶜinde’l-ᶜArab إِسْتَفْلِحِي بِأَمْرِكِ taᶜbīri ki فُوزِي بِأَمْرِكِ maᶜnāsındadır, elfāz-ı talāktandır, kayd-ı izdivācdan halāsla bi’l-istiklāl kendi emr ve maslahatına zafer-yāb ol demektir. Şārih der ki bu kināyāttandır ve Cāhiliyye’ye mahsūs idi.

اَلْفَلاَحَةُ [el-felāḥat] (fā’nın fethiyle) Ekinciliğe denir, حِرَاثَةٌ [ḥirās̱et] maᶜnāsına. Şārih der ki bunu fethle takyīd sehvdir, cemīᶜ-i ümmehātta fā’nın kesriyle mukayyeddir ki ismdir, ekincilik sanᶜatına denir, niteki zikr olundu.

مُفْلِحٌ [Mufliḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

فَلَاحٌ [Felāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

فُلَيْحٌ [Fulayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

أَفْلَحُ [Eflaḥ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ف ل د ح]

اَلْفَلَنْدَحُ [el-felendaḥ] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Yoğun şey'e denir. Ve Ḥaḍramī el-Muşecciʿī nām şāʿirin pederi ismidir.

[ف ل ط ح]

اَلْفَلْطَحَةُ [el-felṭaḥat] (فَرْطَحَةٌ [farṭaḥat] vezninde) Bir nesneyi yayıp yassılatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلْطَحَ الْقُرْصَ إِذَا بَسَطَهُ وَعَرَّضَهُ

اَلْفِلْطَاحُ [el-filṭāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلْمُفَلْطَحُ [el-mufelṭaḥ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Yassı başa denir; yukālu: رَأْسٌ فِلْطَاحٌ وَمُفَلْطَحٌ أَيْ عَرِيضٌ Ve

فِلْطَاحٌ [Filṭāḥ] Bir mevziʿ adıdır.

[ف ل ق ح]

اَلْفَلْقَحَةُ [el-felḳaḥat] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kapta olan meşrūbun mecmūʿunu birden içmek yāhūd me'kūlun cümlesini süpürü yemek maʿnāsınadır; yukālu: فَلْقَحَ مَا فِي الْإِنَاءِ إِذَا شَرِبَهُ أَوْ أَكَلَهُ أَجْمَعَ

اَلْفَلْقَحِيُّ [el-felḳaḥiyy] (جَوْهَرِيٌّ [cevheriyy] vezninde) Nāsın yüzüne gülen kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ فَلْقَحِيٌّ أَيْ يَضْحَكُ فِي وُجُوهِ النَّاسِ

اَلتَّفَلْقُحُ [et-tefelḳuḥ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yüze gülüp izhār-ı bişr ü beşāşet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَتَفَلْقَحُ إِلَى النَّاسِ أَيْ يَسْتَبْشِرُ إِلَيْهِمْ

[ف ن ح]

اَلْفَنْحُ [el-fenḥ] (fā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Suyu kanmayacak mertebede içmek maʿnāsınadır ki kanmamaktan ʿibārettir; yukālu: فَنَحَ الْفَرَسُ فَنْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَرِبَ دُونَ الرِّيِّ

[ف ن ط ح]

فَنْطَحٌ [Fenṭaḥ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ف و ح]

اَلْفَوْحُ [el-fevḥ] (fā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْفُؤُوحُ [el-fu'ūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْفَوَحَانُ [el-feveḥān] (fetehātla) ve

اَلْفَيْحُ [el-feyḥ] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْفَيَحَانُ [el-feyehān] (fetehātla) Hoş-rāyiha kokup yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاحَ الْمِسْكُ يَفُوحُ وَيَفِيحُ فَوْحًا وَفُؤُوحًا وَفَوَحَانًا وَفَيْحًا وَفَيَحَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا انْتَشَرَتْ رَائِحَتُهُ Ve bu, rāyiha-i tayyibeye mahsūstur; ʿinde'l-baʿz eʿammdır. Ve kaynamak maʿnāsınadır; yukālu: فَاحَتِ الْقِدْرُ إِذَا غَلَتْ Ve yaradan kan fışkırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاحَتِ الشَّجَّةُ إِذَا نَفَحَتْ بِالدَّمِ Ve

فَيْحٌ [feyḥ] Bolluk, سَعَةٌ [seʿat] maʿnāsınadır.

اَلْإِفَاحَةُ [el-ifāḥat] (hemzenin kesriyle) Kaynatmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَفَحْتُ الْقِدْرَ أَيْ أَغْلَيْتُهَا Ve bedenden kanı fışkırtıp akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاحَ الدَّمَ إِذَا هَرَاقَهُ

اَلْأَفْيَحُ [el-efyaḥ] (أَفْسَحُ [efsaḥ] vezninde) ve

اَلْفَيَاحُ [el-feyāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Vāsiʿ maʿnāsınadır; yukālu: بَحْرٌ أَفْيَحُ وَفَيَاحٌ أَيْ بَيِّنُ الْفَيْحِ وَاسِعٌ

فَيَاحِ [feyāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Gāret

ve şeb-hūnun ismidir; ve minhu yekūlūne فِيحِي فَيَاحِ عَلَى بِنَاءِ الْأَمْرِ أَيِ اتَّسِعِي يَا غَارَةُ يَعْنِي يَا خَيْلَ الْغَارَةِ عَلَى الْأَعْدَاءِ وَانْتَشِرِي

اَلْفَيْحَاءُ [el-feyḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Dār-ı vāsiʿaya denir. Ve havāyic ve bahārātı mükemmel çorbaya denir.

[ف ي ح]

اَلْفَيْحُ [el-feyḥ] Fā’nın fethi ve yā’nın sükūnuyla; vāviyye de lügattir ki zikr olundu. Ve

فَيْحٌ [feyḥ] ve

فُيُوحٌ [fuyūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bahār mevsimi her bilād ve arāzī yağmurlu ve ekin ve çayır ve sāʾir nebātāt çok olup hısb ve rehā olmak maʿnāsınadır; ve min-hu yukālu: فَاحَ الرَّبِيعُ فَيْحًا وَفُيُوحًا إِذَا خَصِبَ فِي سَعَةِ الْبِلَادِ Burada rebīʿden murād bahār yağmuru dahi olur. Ve bu maʿnā vüsʿat maʿnāsındandır.

اَلْفَيَّاحَةُ [el-feyyāḥat] (fā’nın fethi ve yā’nın teşdīdiyle) Memeleri büyük ve sütü firāvān olan hayvāna denir; yukālu: نَاقَةٌ فَيَّاحَةٌ إِذَا كَانَتْ ضَخْمَةَ الضَّرْعِ غَزِيرَةَ اللَّبَنِ

فَيْحَانُ [Feyḥān] (رَيْحَانٌ [reyḥān] vezninde) Benī Saʿd diyārında bir mevziʿdir.

فَيْحَةُ [Feyḥat] (صَيْحَةٌ [ṣayḥat] vezninde) Muzeyne kabīlesi yurdunda bir mevziʿdir.

فَيْحُونَةُ [Feyḥūnet] (مَيْمُونَةٌ [meymūnet] vez-ninde) Bir hatun adıdır.

اَلْإِفَاحَةُ [el-ifāḥat] (إِرَاحَةٌ [irāḥat] vezninde) Serinletmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفِحْ عَنْكَ مِنَ الظَّهِيرَةِ أَيْ أَبْرِدْ Bu galeyān maʿnāsına olan فَوْحٌ [fevḥ] lafzından ifʿāldir, hemzesi selb içindir, “Bir mikdār tevakkuf edip öğle ıs-sılığını savuşturup havā serinledikte gide-sin” demektir.

FASLU’L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ب ح]

اَلْقُبْحُ [el-ḳubḥ] (ḳāf’ın zammı ve bā’nın sükūnuyla) Çirkīnlik maʿnāsına isimdir ki hüsn mukābilidir; ḳāf’ın fethiyle de lügat-tir; yukālu: بِهِ قُبْحٌ ضِدُّ الْحُسْنِ Ve

قُبْحٌ [ḳubḥ] ve

قَبْحٌ [ḳabḥ] Masdar olur ki çirkīn olmak maʿnāsına.

اَلْقُبَاحُ [el-ḳubāḥ] (ḳāf’ın zammıyla) ve

اَلْقُبُوحُ [el-kubūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْقَبَاحَةُ [el-ḳabāḥat] (فَضَاحَةٌ [faḍāḥat] vez-ninde) ve

اَلْقُبُوحَةُ [el-ḳubūḥat] (ḳāf’ın zammıyla) Bunlar da masdarlardır, çirkīn olmak maʿnāsına; yukālu: قَبُحَ الشَّيْءُ قُبْحًا وَقَبْحًا وَقُبَاحًا وَقُبُوحًا وَقَبَاحَةً وَقُبُوحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ حَسُنَ

اَلْقَبِيحُ [el-ḳabīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır, zişt ve çirkīn şeyʾe denir. Cemʿi قِبَاحٌ [ḳibāḥ] gelir ve قَبَاحَى [ḳabāḥā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde ve قَبْحَى [ḳabḥā] gelir, قَتْلَى [ḳatlā] vezninde. Müʾennesinde قَبِيحَةٌ [ḳabīḥat] denir. Cemʿi قَبَائِحُ [ḳabāʾiḥ] gelir ve قِبَاحٌ [ḳibāḥ] gelir ḳāf’ın kesriyle. Ve

قَبِيحٌ [ḳabīḥ] Pazı kemiğinin dirsek başın-da olan ucuna denir, ʿalā-kavlin baldır ile uyluğun kavuşacak yerine denir; iki tara-fına قَبِيحَانِ [ḳabīḥān] derler. Ve pazıda bir kemik dahi vardır ki حَسَنٌ [ḥasen] derler; yukālu: ضَرَبَ حَسَنَهُ وَقَبِيحَهُ Ve o قَبِيحٌ [ḳabīḥ] dediklerine قَبَاحٌ [ḳabāḥ] dahi derler, سَحَابٌ [seḥāb] vezninde.

اَلْقَبْحُ [el-ḳabḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Hayrdan ve hüsn-i hālden baʿīd ve mahrūm eylemek maʿnāsınadır ki لَعْنَةٌ [laʿnet] mürādifidir; yukālu: قَبَحَهُ اللهُ قَبْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ نَحَّاهُ عَنِ الْخَيْرِ فَهُوَ مَقْبُوحٌ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿مِنَ الْمَقْبُوحِينَ﴾ أَيِ الْمُبْعَدِينَ عَنِ الْخَيْرِ وَالْمَوْسُومِينَ بِحَالَةٍ مُنْكَرَةٍ Ve

قَبْحٌ [ḳabḥ] Çıban ve sivilce makūlesini deşip irinini ve çirkini çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَحَ الْبَثْرَةَ إِذَا فَضَحَهَا حَتَّى يَخْرُجَ قَيْحُهَا Ve kırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَحَ الْبَيْضَةَ إِذَا كَسَرَهَا

قُبْحًا لَهُ [ḳubḥan lehu] Fiʿli mahzūf masdariyyet üzere mefʿūldür, niteki شُقْحًا [şuḳḥan] lafzını itbāʿla قُبْحًا لَهُ وَشُقْحًا derler, "Hudā onu hayrdan baʿīd eylesin" demektir; شُقْحٌ [şuḳḥ] māddesinde beyān olundu.

اَلْإِقْبَاحُ [el-iḳbāḥ] hemzenin kesriyle) Bir kabīh iş işlemek maʿnāsınadır ki kabāhat etmek taʿbīr olunur; yukālu: أَقْبَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِقَبِيحٍ

اَلْإِسْتِقْبَاحُ [el-istiḳbāḥ] Bir nesneyi kabīh görmek maʿnāsınadır ki çirkīnsimek ve çirkīn saymak taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَقْبَحَهُ ضِدُّ إِسْتَحْسَنَهُ

اَلتَّقْبِيحُ [et-taḳbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi yāhūd bir kimsenin ʿamelini beğenmeyip قُبْحٌ [ḳubḥ]a nisbetle vech-i kabāhatini beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَّحَ عَلَيْهِ فِعْلَهُ إِذَا بَيَّنَ قُبْحَهُ

اَلْقُبَّاحُ [el-ḳubbāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Ayıya ıtlāk olunur, دُبٌّ [dubb] gibi.

اَلْمُقَابَحَةُ [el-muḳābaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Sövüşmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَابَحَهُ إِذَا شَاتَمَهُ

اَلْقَبِيحَةُ [el-ḳabīḥat] قَبِيحٌ [ḳabīḥ]in müʾennesidir ki zikr olundu. Ve ʿArablar memelerinin delikleri vāsiʿ olan nākaya قَبِيحَةُ الشُّخْبِ [ḳabīḥatu'ş-şuḫb] ıtlāk ederler. Ve bu, قَبَحَ الْبَثْرَةَ maʿnāsından meʾhūzdur ki zikr olundu.

قَبْحَانُ [Ḳabḥān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Başra'da bir mahalledir.

[ق ح ح]

اَلْقُحُّ [el-ḳuḥḥ] (ḳāf'ın zammı ve ḥā'nın teşdīdiyle) Lüʾm ve keremden hālis olana denir, yaʿnī hālis leʾīme denir ki onda aslā kerem eseri olmaya. Kezālik hālis kerīme denir ki onda leʾāmetten eser olmaya; yukālu: لَئِيمٌ قُحٌّ وَكَرِيمٌ قُحٌّ أَيْ خَالِصٌ Ve mutlakan hālis olan şeyʾe denir. Müʾellifin وَالْخَالِصِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ kavli وَكُلُّ شَيْءٍ takdīrindedir ve bu gūne tatvīli tarīka-i īcāzına münāfidir; yukālu: عَرَبِيٌّ قُحٌّ أَيْ مَحْضٌ Ve cāfī nesneye denir ki yakışıksız künde ve nā-tırāş ve galīz nesnedir ki gerek insān ve gerek sāʾiri olsun. *Ṣiḥāḥ* mütercimi böyle mahallerde جَافِي [cāfī]yi cefā-kār ve sitem-kār ile tercemesi, husūsan bu mahalde taʿbīrātı nā-be-mahaldir; yukālu: رَجُلٌ وَشَيْءٌ قُحٌّ أَيْ جَافٍ Bunda katʿā zarāfet ve nezāket eseri olmamakla hālis galīz ve nā-tırāş olmuş olur. Ve

قُحٌّ [ḳuḥḥ] Hām kavuna ve karpuza denir.

اَلْقَحَاحَةُ [el-ḳaḥāḥat] (فَضَاحَةٌ [faḍāḥat] vezninde) ve

اَلْقُحُوحَةُ [el-ḳuḥūḥat] (ḳāf'ın zammıyla) İsmlerdir, hālislik maʿnāsına Ve

قُحُوحَةٌ [ḳuḥūḥat] Masdar olur, hālis olmak maʿnāsına; yukālu: قَحَّ الشَّيْءُ قُحُوحَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَصَ

اَلْقُحَاحُ [el-ḳuḥāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi mahz ve hālis maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَابِيٌّ قُحٌّ وَقُحَاحٌ أَيْ بَيِّنُ الْقَحَاحَةِ

قُحَاحُ اْلأَمْرِ أَيْ فَصُّهُ وَالْقُحُوحَةِ خَالِصٌ وَخَالِصَهُ وَأَصْلُهُ ve yukālu: Şürūh ve ümmehāttan münfehim olduğu üzere asl قُحٌّ [ḳuḥḥ] kelimesi emsāra duhūl ve ehl-i beled ile muhtelit olmayan Aʿrābīye mevzūʿ olup baʿdehu hulūs ve mahziyyeti cihetinden ahz ile her hālis nesneye ve fezāzat ve gılzatı cihetinden her galīz ve cāfīye ıtlāk eylediler.

اَلْقَحْقَحَةُ [el-ḳaḥḳaḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Ses boğazda beri öte tereddüd edip dönüştürmek maʿnāsınadır, hırıltı gibi; yukālu: صَوْتُهُ يُقَحْقِحُ أَيْ يَتَرَدَّدُ فِي حَلْقِهِ Ve maymun kısmı gülmek maʿnāsınadır ki güler şeklinde sırıtmasından ʿibārettir; yukālu: قَحْقَحَ الْقِرْدُ إِذَا ضَحِكَ

اَلْقُحْقُحُ [el-ḳuḥḳuḥ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Dübürü ihāta eden kemiğe denir; yukālu: إِشْتَكَى قُحْقُحَهُ وَهُوَ الْعَظْمُ الْمُطِيفُ بِالدُّبُرِ Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْقَحْقَاحُ [el-ḳaḥḳāḥ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) ve

اَلْمُقَحْقِحُ [el-muḳāḥḳiḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şedīd maʿnāsınadır; yukālu: قَرَبٌ قَحْقَاحٌ وَمُقَحْقِحٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْقَحِيحُ [el-ḳaḥīḥ] (ḳāf’ın fethiyle) Suyu عَبٌّ [ʿabb] ve جَرْعٌ [cerʿ] cihetleriyle içmekten ziyāde vechle içmeğe denir.

Şārih der ki müʾellif bunu *Muḥīṭ*-i İbn ʿAbbād’dan ahz edip lākin gāfil bulunmuştur, İbn ʿAbbād gibi. Zīrā bu اَلْقُحْقُحُ فَوْقَ الْقِبِّ taʿbīrinden musahhaftır ki zikr olunduğu üzere sekirden kemiktir, قِبٌّ [ḳibb] dedikleri kemikten yukarıca olur, hattā Ṣāġānī dahi bunda İbn ʿAbbād’ı redd eylemiştir.

[ق د ح]

اَلْقِدْحُ [el-ḳidḥ] (ḳāf’ın kesriyle) Henüz yelek ve temren geçirilmemiş oka denir. İbn Esīr bu resme tertīb eylemiştir ki ok kısmı ibtidā kesildikte قِطْعٌ [ḳitʿ] denir, baʿdehu yolunduktan sonra بَرِيٌّ [bery] denir, doğrulduktan sonra قِدْحٌ [ḳidḥ] ve temren ve yelek geçirildikten sonra سَهْمٌ [sehm] denir. İntehā. Kumar okuna قِدْحٌ [ḳidḥ] dedikleri bu cihetledir. Cemʿi قِدَاحٌ [ḳidāḥ] gelir, ḳāf’ın kesriyle. Ve cemʿ-i kılleti أَقْدُحٌ [aḳduḥ] gelir ve أَقَادِيحُ [eḳādīḥ] gelir ki cemʿü’l-cemʿi olacaktır. Ve

قِدْحٌ [Ḳidḥ] Ġaniyy kabīlesinde bir feres ismidir.

اَلْقَدَحُ [el-ḳadaḥ] (fethateynle) Şol su kabına denir ki istīʿāb eylediği su iki adamı kandıra. ʿAlā-kavlin sagīr ve kebīrini cāmiʿ ismdir ki ism-i cins olur, gerek ağaçtan ve gerek topraktan ve billūrdan olsun. Türkīde kāse ve bardak ve çanak taʿbīr ettikleridir, üsküre dahi derler. Cemʿi أَقْدَاحٌ [aḳdāḥ] gelir.

اَلْقَدَّاحُ [el-ḳaddāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kadeh düzen adama denir. Müʾellifin وَصَانِعُهُ وَمُتَّخِذُهُ kavli maʿnāsınadır.

اَلْقِدَاحَةُ [el-ḳidāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kadehçilik sanʿatına denir.

اَلْقَدْحُ [el-ḳadḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir kimsenin ʿırzına yā nesebine dahl ve taʿn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَدَحَ فِي نَسَبِهِ قَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَعَنَ فِيهِ Ve temren geçirir iken oku temrenin dibiyle yarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَدَحَ فِي الْقَدْحِ إِذَا خَرَقَهُ بِسِنْخِ النَّصْلِ Ve çakmak çakmak maʿnāsınadır; yukālu: قَدَحَ بِالزَّنْدِ إِذَا رَامَ اْلإِيرَاءَ بِهِ Ve

قَدْحٌ [ḳadḥ] Ağaçta ve dişte olan kurt yeniğine denir ki rahnesi olacaktır. Ve bu tesmiye bi’l-masdardır, قَادِحٌ [ḳādiḥ] dahi

denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

قَدْحٌ [ḳadḥ] Göz içine batıp çukurlanmak maʿnāsınadır ki dāʾiresi kadeh gibi olur; yukālu: قَدَحَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ

اَلْإِقْتِدَاحُ [el-iḳtidāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi çakmak çakmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَدَحَ بِالزَّنْدِ بِمَعْنَى قَدَحَ Ve kepçe ile çömlekten taʿām kotarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَدَحَ الْمَرَقَ إِذَا غَرَفَهُ بِالْمِقْدَحَةِ Ve bir māddede iʿmāl-i fikr ü reviyyetle reʾy ve tedbīr eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: إِقْتَدَحَ الْأَمْرَ إِذَا دَبَّرَهُ

اَلْمِقْدَحُ [el-miḳdaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْقَدَّاحُ [el-ḳaddāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) ve

اَلْمِقْدَاحُ [el-miḳdāḥ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vez-ninde) Çakmak demirine denir. Ve

قَدَّاحٌ [ḳaddāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

قَدَّاحَةٌ [ḳaddāḥat] (hā'yla) Çakmağın taşına denir. Ve

مِقْدَحٌ [miḳdaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kepçeye denir ki aşçılar kullanır.

اَلْقَادِحُ [el-kādiḥ] قَدْحٌ [ḳadḥ] gibi baʿzı ağaçta ve dişte olan kurt yeniğine denir ki rahnesi olacaktır; yukālu: وَقَعَ فِي الشَّجَرِ وَالسِّنِّ قَدْحٌ كَمَا ذُكِرَ وَقَادِحٌ أَيْ أُكَالٌ Ve

قَادِحٌ [ḳādiḥ] Baʿzı ağaçta olan çatlağa ıtlāk olunur.

اَلْقَادِحَةُ [el-ḳādiḥat] (hā'yla) Dişe ve ağaca düşen kurtçağıza denir.

اَلْقُدْحَةُ [el-ḳudḥat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Kepçe ile bir daldırmalık taʿāma denir; tekūlu: أَعْطِنِي قُدْحَةً مِنَ الْمَرَقِ أَيْ غُرْفَةً

اَلْقَدُوحُ [el-ḳadūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sineğe denir, ذُبَابٌ [ẕubāb] maʿnāsına. Ve suyu el ile alınmak kābil olan kuyuya ıtlāk olunur.

اَلْأَقْدَحُ [el-aḳdaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Bu dahi sineğe denir, ذُبَابٌ [ẕubāb] maʿnāsına.

اَلْقَدِيحُ [el-ḳadīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çorbaya denir, ʿalā-kavlin çömlek dibinde kalıp kepçe ile alınması zahmetlice olan bakiyyeye denir.

اَلتَّقْدِيحُ [et-taḳdīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Atı arıklatmak, تَضْمِيرٌ [taḍmīr] maʿnāsınadır ki bu arıklatmağa yarandırmak ve atı ya-rak etmek taʿbīr olunur. Mesāfe-i baʿīdeye yāhūd cenge gidecek oldukta, çend rūz mukaddem yemini taklīl ve her gün gez-dirip ve seğirttirmekle yarandırırlar, gūyā ki atı قِدْحٌ [ḳidḥ] gibi yaʿnī ok gibi zāmir ve hadīd eylemek olur; yukālu: قَدَّحَ الْفَرَسَ تَقْدِيحًا إِذَا ضَمَّرَهُ Ve göz çukurlanıp içine batmak maʿnāsınadır ki kāse gibi olur; yukālu: قَدَّحَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ

اَلْقِدْحَةُ [el-ḳidḥat] (ḳāf'ın kesriyle) إِقْتِدَاحٌ [iḳtidāḥ]-ı nārdan ismdir, yaʿnī çakmak çakmağa denir; ve minhu mā verede fi'l-hadīsi: "لَوْ شَاءَ اللهُ لَجَعَلَ لِلنَّاسِ قِدْحَةً ظُلْمَةٍ كَمَا جَعَلَ لَهُمْ قِدْحَةَ نُورٍ" Yaʿnī "Hudā-yı müteʿālin irāde-i ʿaliyyesi taʿalluk eyleseydi, nās üzere bir çakım zulmet irsāl edip zulmet içre ibkā eder idi, niteki bir çakım nūr ināyet eylemekle bir gūne nūr ve ziyā içre ibkā eyledi." Ve

قِدْحَةٌ [ḳidḥat] Reʾy ve tedbīr maʿnāsına ismdir.

اَلْقَدْحَةُ [el-ḳadḥat] (ḳāf'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Kadh-i zend maʿnāsından binā-i merredir, çakmağı bir kerre çakmak maʿnāsınadır.

اَلْقَدَّاحُ [el-ḳaddāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ter ü tāze nebātın ucuna denir. Ve yonca dedikleri nebātın tāze ve mülāyim filizlerine denir. Ve Temīm diyārında bir mevziᶜ adıdır.

ذُو مُقَيْدِحَانَ [Ẕū-Muḳaydiḥān] (tasgīr bünyesiyle) İbn Elhān'dır ki mülūk-i Yemen'den biridir.

[ق ذ ح]

اَلْمُقَاذَحَةُ [el-muḳāẕeḥat] (ẕāl-ı muᶜceme ile مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Sövüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَاذَحَهُ إِذَا شَاتَمَهُ

اَلتَّقَذُّحُ [et-taḳaẕẕuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir adama şer-gīr olup şerr izhār eylemek ki şerr satmak taᶜbīr olunur; yukālu: تَقَذَّحَ لَهُ بِشَرٍّ إِذَا تَشَرَّرَ

[ق ر ح]

اَلْقَرْحُ [el-ḳarḥ] (ḳāf'ın fethi ve zammıyla) Silāh makūlesinin dokunmasıyla bedene ᶜārız olan yaraya denir. Müfredi قَرْحَةٌ [ḳarḥat]tır. ᶜAlā-kavlin ḳāf'ın fethiyle āsārına yaᶜnī yaraya; ve zammıyla; ondan hāsıl olan derd ve eleme denir. Ve

قَرْحٌ [ḳarḥ] ve

قُرْحٌ [ḳurḥ] Bedende çıkan yaralara denir. Ve

قَرْحٌ [ḳarḥ] (ḳāf'ın fethiyle) Masdar olur; yaralamak maᶜnāsına; yukālu: قَرَحَهُ قَرْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَرَحَهُ Ve bedende yaralar çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَرِحَ الرَّجُلُ قَرْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرَجَتْ بِهِ الْقُرُوحُ Ve

قَرْحٌ [ḳarḥ] Bedende çıkan şol kabarcığa ve sivilceye denir ki fesāda varıp azıtmış ola. Ve şol uyuzluk ᶜilletine denir ki pek şedīd olmakla ᶜārız olduğu deve köşeklerini helāk eder ola. Ve

قَرْحٌ [ḳarḥ] Lagv ve bātılı hakla mukābele ve ibtāl eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, niteki جَرْحٌ [cerḥ] dahi bu maᶜnāda müstaᶜmeldir, kādī'nin ibtāl-i şehādet-i kāzibe eylediği gibi, gūyā ki seyf-i hakla onu zahm-dār eder; yukālu: قَرَحَهُ بِالْحَقِّ إِذَا اسْتَقْبَلَهُ بِهِ Ve su olmayan mahalde kuyu kazmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki arzı beyhūde mecrūh eder; yukālu: قَرَحَ بِئْرًا إِذَا حَفَرَهَا فِي مَوْضِعٍ لاَ يُوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ

اَلْقَرِيحُ [el-ḳarīḥ] جَرِيحٌ [cerīḥ] vezninde ve mürādifidir ki مَجْرُوحٌ [mecrūḥ] maᶜnāsınadır. Ve hālis maᶜnāsınadır; yukālu: شَيْءٌ قَرِيحٌ أَيْ خَالِصٌ Müᵓellif bunu tekrār eylemiştir. Ve henüz peydā olup kalkmağa başlayan buluta denir. Ve Ḳarīḥ b. Munaḫḫal ismidir ki Sāme b. Luᵓeyy el-Kureşī nesebinin ricālindendir. Ve

قَرِيحُالسَّحَابَةِ [ḳarīḥu's-seḥābet] Bulutun suyuna denir.

اَلْمَقْرُوحُ [el-maḳrūḥ] (mīm'in fethiyle) Bedende yaraları olan kimseye denir. Ve şol yola ıtlāk olunur ki pek çok işlemekle çiğnenip aşınmış ola; yukālu: طَرِيقٌ مَقْرُوحٌ أَيْ أُثِّرَ فِيهِ فَصَارَ مَلْحُوبًا

اَلْإِقْرَاحُ [el-iḳrāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin develeri قَرْحٌ [ḳarḥ] ᶜilletine uğramak yaᶜnī pek uyuz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْرَحَ الْقَوْمُ إِذَا أَصَابَ إِبِلَهُمُ الْقَرْحُ أَيِ الْجَرَبُ الشَّدِيدُ Ve قُرْحَةٌ [ḳurḥat]a mübtelā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْرَحَهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ قَرِيحًا Ve bütün tırnaklı davar قَارِحٌ [ḳāriḥ] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْرَحَ الْفَرَسُ إِذَا صَارَ قَارِحًا Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْقُرْحَةُ [el-ḳurḥat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Bedende hādis olan yaraya denir ki zikr olundu. Ve

قُرْحَةٌ [ḳurḥat] At kısmının alnında olan

gurreden yaʿnī sabāhu'l-hayr taʿbīr olunan beyāzdan azca olan aklığa ıtlāk olunur. Ve

قُرْحَةٌ [ḳurḥat] Bir şey'in evvel ve ibtidāsına ıtlāk olunur ki henüz zuhūr eylediğidir, gurre gibi; tekūlu: وَصَلْنَا قُرْحَةَ الرَّبِيعِ أَوِ الشِّتَاءِ أَيْ أَوَّلَهُ

اَلْقَرْحَاءُ [el-ḳarḥā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) Şol bāgçeye ıtlāk olunur ki cā-be-cā eşcārı beyāz çiçekler açmış ola; yukālu: رَوْضَةٌ قَرْحَاءُ أَيْ فِيهَا نُوَّارَةٌ بَيْضَاءُ

اَلْقُرْحَانُ [el-ḳurḥān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Bir nevʿ mantar ismidir ki küçük ve beyāz olanıdır, ak mantar ve yelli mantar taʿbīr olunur. Müfredi أَقْرَحُ [aḳraḥ] yāhūd قُرْحَانَةٌ [ḳurḥānet]tir. Ve

قُرْحَانٌ [ḳurḥān] Şol deveye denir ki aslā uyuz olmamış ola. Ve şol çocuğa denir ki aslā çiçek ve kızamık çıkarmamış ola; yukālu: بَعِيرٌ قُرْحَانٌ إِذَا كَانَ لَمْ يَجْرَبْ قَطُّ ve yukālu: صَبِيٌّ قُرْحَانٌ إِذَا لَمْ يُجَدَّرْ اَلْوَاحِدُ وَالْجَمْعُ سَوَاءٌ وَأَمَّا فِي حَدِيثِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ "قُرْحَانُونَ" فَهِيَ لُغَيَّةٌ Mü'ellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir: "لَمَّا أَرَادَ عُمَرُ أَنْ يَدْخُلَ الشَّامَ وَهِيَ تَسْتَعِرُ طَاعُونًا فَقِيلَ لَهُ إِنَّ مَنْ مَعَكَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ قُرْحَانٌ وَفِي رِوَايَةٍ قُرْحَانُونَ فَهِيَ لُغَيَّةٌ Yaʿnī vech-i mezkūr üzere müfred ve cemʿi berāber olmakla cemʿ sūreti lügat-ı zaʿīfe-i metrūkedir. Ve burada قُرْحَانٌ [ḳurḥān]dan murād aslā vebā' çıkarmayan adamlar demektir, cereb ʿilleti görmeyen deveye teşbīh olunmuştur. Ve burada قُرْحَانٌ [ḳurḥān] kelimesi hālis maʿnāsına olan قَرَاحٌ [ḳarāḥ] ve قَرِيحٌ [ḳarīḥ]ten me'hūzdur. Ve

قُرْحَانٌ [ḳurḥān] Bir nesneden hāric ve berī'ü'z-zimmet olana ıtlāk olunur ki bu dahi hulūs maʿnāsındandır; tekūlu: أَنْتَ قُرْحَانٌ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ أَيْ خَارِجٌ Ve hergiz cenk ve cidāle hāzır olmamış adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قُرْحَانٌ إِذَا كَانَ لَمْ يَشْهَدِ الْحَرْبَ قَطُّ Ve yara isābet eylemiş kimseye ıtlāk olunmakla maʿnā-yı evvel ile zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ قُرْحَانٌ إِذَا مَسَّتْهُ الْقُرُوحُ Bu maʿnāda قُرْحَةٌ [ḳurḥat]ten me'hūzdur ve bu maʿnāda müzekker ve mü'ennes olur.

اَلْقُرَاحِيُّ [el-ḳurāḥiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) قُرْحَانٌ [ḳurḥān] gibi bir māddeden hāric ve berī olan adama denir. Ve aslā harb ve kıtāl görmeyen kimseye denir. Ve bedevī olmayıp karye ve kasabada mülāzım olan karevī adama denir.

اَلْمُقَارَحَةُ [el-muḳāraḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Rū-be-rū olmak maʿnāsınadır; gurretü'l-feres maʿnāsından me'hūzdur; yukālu: قَارَحَهُ إِذَا وَاجَهَهُ

اَلْقَارِحُ [el-ḳāriḥ] Azı dişini yarmış bütün tırnaklı dābbeye denir ki dişleri tamām bittikten sonra olur, niteki o kerteye varan deveye بَازِلٌ [bāzil] denir. Cemʿi قَوَارِحُ [ḳavāriḥ] gelir ve قُرَّحٌ [ḳurraḥ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve şāzz olarak مَقَارِيحُ [maḳārīḥ] gelir. Mü'ennesinde قَارِحٌ [ḳāriḥ] denir, müzekkeri gibi ve قَارِحَةٌ [ḳarīḥat] denir hā'yla. Ve

قَارِحٌ [ḳāriḥ] Azı dişine de denir ki bütün tırnaklı hayvān onunla قَارِحٌ [ḳāriḥ] olur. Şārih der ki bütün tırnaklı hayvān azısını yardıkta يَقْرَحُ derler ve deve azısını yardıkta يَبْزُلُ denir ve çatal tırnaklı yardıkta يَصْلَغُ denir. Ve

قَارِحٌ [ḳāriḥ] Arslana ıtlāk olunur. Ve kirişten mā-beyni meydānlı olan yaya denir. Ve gebeliği belli olan nākaya denir.

اَلْقُرُوحُ [el-ḳurūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْقَرَحُ [el-ḳaraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde)

Bütün tırnaklı dābbe azısını yarıp قَارِحٌ [ḳāriḥ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرَحَ الْفَرَسُ قُرُوحًا وَقَرِحَ قَرَحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا صَارَ قَارِحًا ʿAlā-kavlin قُرُوحٌ [ḳurūḥ] ve قَرْحٌ [ḳaraḥ] dābbe-i mezkūrenin dişleri bi'l-cümle bütün tamām olmak yāhūd رَبَاعِيَةٌ [rebāʿiyet] dedikleri dişlerin öte yanında olan dişi düşürmek maʿnāsınadır. Ve رَبَاعِيَةٌ [rebāʿiyet] ön dişlerin ensesinde olan dört diştir ki onun ensesinde olan diş düştükten sonra yerinde azı dişi nābit olur. Bunların mecmūʿunun merciʿi birdir.

Maʿlūm ola ki çatal tırnaklı hayvāna ظِلْفٌ [ẓilf] denir ve deve ve fīl gibi tırnağı olmayana خُفٌّ [ḫuff] denir ve bütün tırnaklıya حَافِرٌ [ḥāfir] denir ve حَافِرٌ [ḥāfir]in bir yaşında olanına حَوْلِيٌّ [ḥavliyy] denir, iki yaşında olanına جَذَعٌ [cezaʿ] ve üç yaşında olanına ثَنِيٌّ [s̱eniyy] ve dört yaşında olanına رَبَاعِيٌّ ve beş yaşına girene قَارِحٌ [ḳāriḥ] denir ki azısını yarıp dişleri tamām olanıdır. Ve

قُرُوحٌ [ḳurūḥ] Nākanın hamli belirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَرَحَتِ النَّاقَةُ قُرُوحًا إِذَا اسْتَبَانَ حَمْلُهَا

اَلْقَرَاحُ [el-ḳarāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sāfī suya denir, āb-ı nāb maʿnāsına ki ona bir nesne karışmamış ola. Ve her hālis ve bī-gışş nesneye denir. Ve şol arza denir ki onda katʿā su ve ağaç eseri olmayıp hālis yer ola. Cemʿi أَقْرِحَةٌ [aḳriḥat] gelir, أَجْوِبَةٌ [ecvibet] vezninde. Ve zerʿ yāhūd gars için nadas olunup temyīz ve ıslāh olunmuş hāzır tarlaya denir. Ve

قَرَاحٌ [Ḳarāḥ] Bağdād ülkesinde dört mahallin ismidir.

اَلْقِرْوَاحُ [el-ḳirvāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلْقِرْيَاحُ [el-ḳiryāḥ] (yā ile) ve

اَلْقِرْحِيَاءُ [el-ḳirḥiyā'] (ḳāf'ın kesriyle جِرْبِيَاءُ [cirbiyā'] vezninde) Bunlar da zerʿ ve gars için nadaslanıp ıslāh olunmuş tarlaya denir. Ve

قِرْوَاحٌ [ḳirvāḥ] Ayakları uzun olan nākaya denir. Ve uzun olup bedeni be-gāyet düz ve emles olan hurmā ağacına denir; cemʿi قَرَاوِيحُ [ḳarāvīḥ] gelir. Ve şol deveye denir ki suyu büyük develer ile içmekten imtināʿ edip köçekleri geldikte onlar ile bilece içer ola. Ve açık ve bāriz fezā' ve meydāna denir ki üzerinde semāya hā'il olan sakf ve şecer makūlesi nesne olmaya ki tahte's-semā' taʿbīr olunur.

اَلْقَرْحَانُ [el-ḳarḥān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Arslana denir.

اَلْقَرِيحَةُ [el-ḳarīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kuyudan en evvel istihrāc olunan suya denir; tekūlu: شَرِبْتُ قَرِيحَةَ الْبِئْرِ أَيْ أَوَّلَ مَا اسْتُنْبِطَ مِنْهَا Ve

قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat] İnsānın mecbūl olduğu tabīʿate ıtlāk olunur; yukālu: لِفُلَانٍ قَرِيحَةٌ جَيِّدَةٌ أَيْ طَبِيعَةٌ *Miftāḥ* şerhinde ʿAllāme-i Şīrāzī demiştir ki tabīʿate قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat] ıtlākı mecāz bi-merātibdir, zīrā asl-ı قَرِيحَةٌ [ḳārīḥat] karh ve hafr olunan kuyuya denir. Baʿdehu en evvel istinbāt olunan şey'e ıtlāk olunur. Baʿdehu ibtidāʿ olunan şiʿr ve hutbe makūlesine, ondan muhallā olan tabīʿate ıtlāk olunmuştur, lākin ibtidā-i emrden bi're teşbīh olunmak ahsar-ı tarīktir. Ve

قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat] Her nesnenin evveline ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذْتُ قَرِيحَةَ الشَّيْءِ أَيْ أَوَّلَهُ وَبَاكُورَتَهُ

اَلْقُرْحُ [el-ḳurḥ] (ḳāf'ın zammıyla) Yarala-

ra denir ki zikr olundu. Ve قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat] gibi kuyudan ibtidā istinbāt olunan suya denir. Ve her şeyʾin evveline ve tāzesine ıtlāḳ olunur. Ve ayın evvelinden üç güne denir.

اَلْإِقْتِرَاحُ [el-iḳtirāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bi'l-bedāhe yaʿnī bī-tevakkuf ve bī-tefekkür söz söylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِقْتَرَحْتُ خُطْبَةً أَيِ ارْتَجَلْتُهَا وَمِنْ غَيْرِ سَمَاعٍ Bir nesne istinbāt eylemek maʿnāsınadır ki murād kendiliğinden istihrāc eylemektir; tekūlu: إِقْتَرَحْتُ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَنْبَطْتَهُ مِنْ غَيْرِ سَمَاعٍ Ve bir nesneyi üründüleyip ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِقْتَرَحْتُ الشَّيْءَ إِذَا اجْتَبَيْتَهُ وَاخْتَرْتَهُ Ve قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat]tan bir nevzuhūr nesne peydā eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِقْتَرَحْتُ الْأَمْرَ أَيِ ابْتَدَعْتُهُ Ve bir kimseden bir nesneyi tahakküm tarīkiyle istemek maʿnāsınadır, mümkinü'l-husūl mü değil mi fikr eylemeksizin pek hācetin ise verirsin demek gibi; yukālu: إِقْتَرَحَ عَلَيْهِ بِكَذَا إِذَا تَحَكَّمَ Ve aslā rüküb olunmamış deveye rüküb eylemek maʿnāsınadır ki en evvel kendisi binmiş olur; yukālu: إِقْتَرَحَ الْبَعِيرَ إِذَا رَكِبَهُ قَبْلَ أَنْ يُرْكَبَ Ve su olmayan yerde kuyu kazmak maʿnāsınadır ki bu قُرْحَةٌ [ḳurḥat] tan meʾhūzdur; yukālu: إِقْتَرَحَ بِئْرًا إِذَا حَفَرَهَا فِي مَوْضِعٍ لَا يُوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ

ذُو الْقُرُوحِ [Ẕu'l-Ḳurūḥ] Şuʿarā-yı Cāhiliyye'den meşhūr İmruʾulḳays b. Ḥucr'un lakabıdır. Mersūmun pederi katl olundukta istimdād için Ḳayṣer-i Rūm'a iltica edip o dahi hüsn-i riʿāyetle bir müddet yanında ibkā ve niyāzına müsāʿade ile diyārına ircāʿ eyledi. ʿAkibinden baʿzı hussādın ifsādına mebnī Ḳayṣer mütegayyir olmakla ensesinden bir mesmūm hilʿat irsāl ve ilbās eylemekle semmin teʾsīrinden vücūdunda قُرْحَةٌ [ḳurḥat]lar hādis olup müteʾessiren fevt olmakla ʿilleti hılālinde ذُو الْقُرُوحِ [Ẕu'l-Ḳurūḥ] ile mülakkab oldu. Şārih der ki Suyūṭī rivāyetine göre İmruʾulḳays, ذُو الْفُرُوجِ [Ẕu'l-Furūc] ile mülakkabdır ki fāʾ ve cīm'ledir, aslā erkek evlādı olmayıp mecmūʿu kız evlādı olduğuna mebnī mülakkab olmuştur. ذُو الْقُرُوحِ [Ẕu'l-Ḳurūḥ] ذُو الْفُرُوجِ [Ẕu'l-Furūc] musahhafıdır.

ذُو الْقَرَحِ [Ẕu'l-Ḳaraḥ] (fethateynle) Şuʿarādan Kaʿb b. Ḫafāce lakabıdır.

اَلْقَرْحَاءُ [el-Ḳarḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) İki feres ismidir.

قُرَاحٌ [Ḳurāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Baḥreyn vilāyetinde Ḳaṭīf nām beldenin deryā cihetinde olan sāhili ismidir. Ve orada bir karye adıdır.

اَلْقُرَيْحَاءُ [el-ḳurayḥāʾ] (musaggar bünyesiyle بُتَيْرَاءُ [buteyrāʾ] vezninde) Ayağın ucu gibi bir nesnedir ki at kısmının karnında olur. Ve

قُرَيْحَاءُالْبَعِيرِ [ḳurayḥāʾu'l-baʿīr] Devenin kursağına denir ki insānın miʿdesi yerindedir.

اَلْمُقَرِّحَةُ [el-muḳarriḥat] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṡet] vezninde) Henüz idrāk eden tāze hurmālara denir. Ve şol develere denir ki ağızlarında kurhalar peydā olmakla dudakları sölpük ve sarkık ola; yukālu: إِبِلٌ مُقَرِّحَةٌ إِذَا حَدَثَتْ فِي أَفْوَاهِهَا قُرُوحٌ فَتَهَدَّلَتْ لِذَلِكَ مَشَافِرُهَا

أَقْرُحُ [Aḳruḥ] (hemzenin fethi ve rā'nın zammıyla) Bir mevziʿdir.

قِرْحِيَاءُ [Ḳirḥiyāʾ] (جِرْبِيَاءُ [cirbiyāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

ذُو الْقَرْحَى [Ẕu'l-Ḳarḥā] (سَكْرَى [sekrā]

vezninde) Vādi’l-Ḳurā nām mahalde bir mevziᶜdir.

اَلْقُرَاحِيَتَانِ [el-ḳurāḥiyetān] (ḳāf’ın zammı ve tesniye bünyesiyle) İki böğüre denir, خَاصِرَتَانِ [ḫāṣiretān] maᶜnāsına.

اَلتَّقَرُّحُ [et-teḳarruḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Hāzırlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَرَّحَ لَهُ إِذَا تَهَيَّأَ

[ق ر د ح]

اَلْقُرْدُحُ [el-ḳurduḥ] (ḳāf’ın ve dāl’ın zammıyla) Bir gūne kumaş adıdır ve ḳāf’ın fethiyle zebān-zeddir. Ve iri maymuna denir.

اَلْقُرْدُوحُ [el-ḳurdūḥ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bu dahi iri maymuna denir.

اَلْقَرْدَحَةُ [el-ḳardaḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse kendiden matlūb olan şeyʾi ikrār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَرْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَرَّ بِمَا يُطْلَبُ مِنْهُ Ve tezellül eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَرْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا تَذَلَّلَ

اَلْقُرْدُوحَةُ [el-ḳurdūḥat] ve

اَلْقُرْدُحَةُ [el-ḳurduḥat] (ḳāf’ların ve dāl’ların zammıyla) Şol cevz tarzında yumruca kemiğe denir ki bülūga mukārib olan oğlanın boğazı çukurunda zuhūr eder; yukālu: رَاهَقَ الْغُلَامُ فَبَدَتْ قُرْدُوحَتُهُ وَقُرْدُحَتُهُ أَيِ الْعَظْمُ كَالْجَوْزَةِ تَظْهَرُ فِي حَلْقِ الْمُرَاهِقِ

اَلْمُقَرْدِحُ [el-muḳardiḥ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Koşu atlarının onuncusundan sonra gelen ata denir ki hāricdir.

[ق ر ذ ح]

اَلْإِقْرِنْذَاحُ [el-iḳrinẕāḥ] (ẕāl-ı muᶜceme ile إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Bir adama fuzūlī bir cürm ve cināyet isnād eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: إِقْرَنْذَحَ لِي فُلَانٌ أَيْ تَجَنَّى عَلَيَّ

اَلْمُقْرَنْذِحُ [el-muḳrenẕiḥ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şerr ve fesāda āmāde olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُقْرَنْذِحٌ أَيْ مُسْتَعِدٌّ لِلشَّرِّ

[ق ر ز ح]

اَلْقُرْزُحُ [el-ḳurzuḥ] (ḳāf’ın ve zā-yı muᶜcemenin zammıyla) Bir nevᶜ şecer adıdır. Ve bir feres ismidir. Ve ᶜArab nisvānına mahsūs bir gūne libās adıdır.

اَلْقُرْزُحَةُ [el-ḳurzuḥat] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Bodur ve zişt ve bī-endām hatuna denir. Ve bir nevᶜ sebze ve bir gūne küçük şecer adıdır.

[ق ر ش ح]

اَلْقَرْشَحَةُ [el-ḳarşaḥat] (şīn-i muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yakın yakın sıçramak maᶜnāsınadır; yukālu: قَرْشَحَ الرَّجُلُ إِذَا وَثَبَ وَثْبًا مُتَقَارِبًا

[ق ز ح]

اَلْقِزْحُ [el-ḳizḥ] (ḳāf’ın kesriyle) Soğan tohumuna denir. Ve tencere havāyicine denir, تَابَلٌ [tābel] maᶜnāsına, tuz ve biber ve nohut ve kemmūn gibi. Bunda ḳāf’ın fethiyle de cāʾizdir.

اَلْقَزَّاحُ [el-ḳazzāḥ] (عَطَّارٌ [ᶜaṭṭār] vezninde) Zikr olunan havāyicin satıcısına denir. Ve

قِزْحٌ [ḳizḥ] (ḳāf’ın kesriyle) Yılanın tersine denir, خُرْءُ الْحَيَّةِ [ḫurʾu’l-ḥayyet] maᶜnāsına.

اَلْقَزْحُ [el-ḳazḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Tencereye taᶜām havāyici komak maᶜnāsınadır; yukālu: قَزَحَ الْقِدْرَ قَزْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ الْقِزْحَ فِيهَا Ve

قَزْحٌ [ḳazḥ] ve

قُزُوحٌ [ḳuzūḥ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Köpek kısmı bevlini birden defᶜ edip işemek maᶜnāsınadır ki simek taᶜbīr olunur; yukālu: قَزَحَ الْكَلْبُ بِبَوْلِهِ وَقَزِحَ قَزْحًا وَقُزُوحًا مِنَ

اَلْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَرْسَلَهُ دَفْعًا Ve

قَزَحٌ [ḳazḥ] ve

قَزَحَانُ [ḳazeḥān] fetehātla) Çömlek kendinden çıkan taʿām makūlesini damlatmak maʿnāsınadır ki kapağı açıldığı gibi taşırmaktan ʿibārettir yāhūd isnād-ı mecāzīdir, henüz çıkarır iken damlatmak hasebiyle; yukālu: قَزَحَتِ الْقِدْرُ قَزْحًا وَقَزَحَانًا إِذَا أَقْطَرَتْ مَا خَرَجَ مِنْهَا Gerçi nüshalarda اَلْقِدْرُ kelimesi merfūʿan ve أَقْطَرَتْ sākinen mazbūttur, lākin قَزَحْتُ mütekellim ve أَقْطَرْتَ muhātab sīgası olsa tekellüften sālim olur, belki bu savāb olmak gālibdir. Ve

قَزَحٌ [ḳazaḥ] Köpek kısmının bevline denir, tesmiye bi'l-masdardır. Ve mürtefiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَزَحَ الشَّيْءُ قَزْحًا إِذَا ارْتَفَعَ وَمِنْهُ سِعْرٌ قَازِحٌ

اَلتَّقْزِيحُ [et-taḳzīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi tencereye taʿām havāyici koymak maʿnāsınadır; yukālu: قَزَّحَ الْقِدْرَ إِذَا جَعَلَ الْقِزْحَ فِيهَا Ve kelāma kizb katmaksızın hüsn ve zīnet vermek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَزَّحَ الْحَدِيثَ إِذَا زَيَّنَهُ Ve ağacın yemişi çok olmak için dibine bevl komak maʿnāsınadır ki ekine ve sebzeye onmak için gübre döktükleri gibi, ağacın dibine de bevl vazʿ ederler; yukālu: قَزَّحَ أَصْلَ الشَّجَرَةِ إِذَا بَوَّلَهُ يَعْنِي جَعَلَ فِيهِ بَوْلاً لِيَكْثُرَ ثَمَرُهَا Ve

تَقْزِيحٌ [taḳzīḥ] İsm olur, baʿzı nebātın yāhūd ağacın dallarının uçlarında köpek pençesi gibi hurde ve müteşaʿʿib peydā olan şuʿbeye denir.

اَلْقَزِيحُ [el-ḳazīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مَلِيحٌ [melīḥ] lafzına itbāʿan zikr olunur; yukālu: مَلِيحٌ قَزِيحٌ

اَلْمِقْزَحَةُ [el-miḳzeḥat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) مِمْلَحَةٌ [mimleḥat]tan yaʿnī tuzluk taʿbīr olunan zarftan bir gūneye denir ki murād içine biber ve tarçın emsāli havāyic vazʿ olunan zarftır; tuzluk yanında biberlik dedikleri olacaktır ve Fārisīde efzār-dān derler.

اَلتَّقَازِيحُ [et-teḳāzīḥ] (tā'nın fethiyle) Taʿām havāyicine denir, أَبَازِيرُ [ebāzīr] maʿnāsına. Ve bu, تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] gibi müfredi nā-mesmūʿdur.

اَلْقُزْحَةُ [el-ḳuzḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Sarı ve kırmızı ve yeşil renklerden olan uzun uzun hat ve tarīkaya denir. Cemʿi قُزَحٌ [ḳuzaḥ] gelir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرَفٌ [ġuref] gibi. Ve

قُزْحَةٌ [ḳuzḥat] Yükseklik, irtifāʿ maʿnāsınadır.

قَوْسُ قُزَحَ [ḳavsu ḳuzaḥ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) ʿAlāyim-i semāviyye galatı eleğim sağma taʿbīr olunan dā'ire-i havā'iyyeye denir ki evkāt-ı ratbda hādis olur; zikr olunan قُزْحَةٌ [ḳuzḥat]tan me'hūzdur. Vech-i mezkūr üzere tarāyık-ı mütelevvineyi müştemil olduğu için yāhūd irtifāʿı sebebiyle tesmiye olunmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz قُزَحُ [ḳuzaḥ] sehāb üzere mü'ekkel olan feriştenin ismidir, ʿalā-kavlin mülūk-i ʿAcemden birinin ismidir, قَوْسٌ [ḳavs] bunlardan birine muzāf olmuştur.

Şārih der ki قُزَحُ [ḳuzaḥ] bir şeytānın ismi olmakla قَوْسُ قُزَحَ [ḳavsu ḳuzaḥ] taʿbīrinden nehy-i nebevī vākiʿ olmuştur: Ruviye ʿan İbn ʿAbbās: "لاَ تَقُولُوا قَوْسَ قُزَحَ فَإِنَّ قُزَحَ اسْمُ شَيْطَانٍ وَلَكِنْ قُولُوا قَوْسَ اللهِ" İntehā. Ve

قُزَحُ [Ḳuzaḥ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Müzdelife'de bir dağın ismidir. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre takdīren قَازِحٌ [ḳāziḥ]ten ki ʿālī maʿnāsınadır, maʿdūl olmakla ʿadl ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır. Ve قَوْسُ قُزَحِ [ḳavsu ḳuzaḥ] munsarıftır, zīrā قُزْحَةٌ

[ḳuzḥat]ın cemʿidir. Ve ʿinde'l-baʿz ism-i ferişte yāhūd ism-i şeytān olmakla gayr-i munsarıftır.

اَلْقَازِحُ [el-ḳāziḥ] ʿĀlī ve mürtefiʿ maʿnāsınadır; ve minhu yuḳālu: سِعْرٌ قَازِحٌ أَيْ عَالٍ Ve bu mecāzdır. Ve

قَازِحٌ [ḳāziḥ] Kazık gibi sulb ve metīn olan zekere denir.

اَلتَّقَزُّحُ [et-taḳazzuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nebāt çatal çatal çok dallı budaklı olmak maʿnāsınadır; yuḳālu: تَقَزَّحَ النَّبَاتُ إِذَا تَشَعَّبَ شُعَبًا كَثِيرَةً

اَلْمُقَزَّحُ [el-muḳāzzaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İncīr ağacına şebīh bir nevʿ şecerin ismidir ki bādiye eşcārındandır.

اَلْقُزَاحُ [el-ḳuzāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Koyun ve keçi kısmına mahsūs bir marazın ismidir.

اَلْقَوَازِحُ [el-ḳavāziḥ] قَازِحَةٌ [ḳaziḥat]ın cemʿidir, مُرْتَفِعَةٌ [murtefiʿat] maʿnāsına. Bu münāsebetle su yüzünde hādis olan kabarcıklara ıtlāḳ olunmuştur; yuḳālu: تَكَثَّرَتْ قَوَازِحُ الْمَاءِ أَيْ نُفَّاخَاتُهُ

[ق س ح]

اَلْقَسَاحَةُ [el-ḳasāḥat] (فَسَاحَةٌ [fesāḥat] vezninde) ve

اَلْقُسُوحَةُ [el-ḳusūḥat] (فُسُوحَةٌ [fusūḥat] vezninde) Bir nesne pek olmak maʿnāsınadır; yuḳālu: قَسَحَ الشَّيْءُ قَسَاحَةً وَقُسُوحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَلُبَ Ve bir kimsenin zekeri kavī olmakla çok çok kıvāma gelmek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَسَحَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ إِنْعَاظُهُ Ve bükmek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَسَحَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ

اَلْإِقْسَاحُ [el-iḳsāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir kimse kıvām-ı zekeri kesīr olmak maʿnāsınadır; yuḳālu: أَقْسَحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى قَسَحَ

اَلْقَسَحُ [el-ḳasaḥ] (fethateynle) Kurumak, yübs maʿnāsınadır. ʿAlā-kavlin baʿde'l-inzāl zekerin inmeyip ḳāʾim durmasına denir.

اَلْقُسَاحُ [el-ḳusāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) مَقْسُوحٌ [maḳsūḥ] maʿnāsınadır ki salābetli şeyʾe denir.

اَلْمُقَاسَحَةُ [el-muḳāseḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine yübs ve şiddetle muʿamele eylemek maʿnāsınadır ki sertlenmek ve sertleşmek taʿbīr olunur; yuḳālu: قَاسَحَهُ إِذَا يَابَسَهُ أَيْ عَامَلَهُ بِالْيُبْسِ وَالشِّدَّةِ

اَلْقَاسِحُ [el-ḳāsiḥ] Yoğun şeyʾe denir; yuḳālu: ثَوْبٌ قَاسِحٌ أَيْ غَلِيظٌ

[ق ش ح]

قَشَاحِ [ḳaşāḥi] (şīn-i muʿceme ile قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Dişi sırtlana denir.

اَلْقَاشِحُ [el-ḳāşiḥ] قَاسِحٌ [ḳāsiḥ] vezninde ve mürādifidir ki galīz demektir; yuḳālu: ثَوْبٌ قَاشِحٌ أَيْ قَاسِحٌ

اَلْقُشَاحُ [el-ḳuşāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kuru şeyʾe denir, yābis maʿnāsına.

[ق ف ح]

اَلْقَفْحُ [el-ḳafḥ] (ḳāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi kerīh görüp ondan iğrenmek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَفَحَهُ قَفْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَرِهَهُ Ve taʿāmı cānı istemeyip imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قفح عَنِ الطَّعَامِ إِذَا امْتَنَعَ عَنْهُ Ve bir nesneyi devā süfūf eder gibi yumuşak dövüp süfūf eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَفَحَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَفَّهُ كَمَا يُسْتَفُّ الدَّوَاءُ

اَلْقَفِيحَةُ [el-ḳafīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Üzerine koyun sütü sağılmış tāze kere yağına denir.

اَلْقَفْحَاءُ [el-ḳafḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Çatal çatal havāya ağan gubāra denir;

اَلتَّقَلُّحُ [et-taḳalluḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Kaht eyyāmında diyār-be-diyār gezip renc ve zahmetle kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır ki mihnetten dişlerini sarartır; yukālu: تَقَلَّحَ فُلَانٌ الْبِلَادَ إِذَا تَكَسَّبَ فِيهَا فِي الْجَدْبِ

اَلْقِلْحَمُّ [el-ḳilḥamm] إِرْدَبٌّ [irdebb] veznin-de ki kocaya denir. Mevziᶜ-i zikri mīm bābıdır, müʾellif bununla Cevherī'ye taᶜrīz eylemiştir.

[ق ل ف ح]

اَلْقَلْفَحَةُ [el-ḳalfaḥat] (fā'yla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesnenin mecmūᶜunu süpürü yemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَلْفَحَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ أَجْمَعَ

[ق م ح]

اَلْقَمْحُ [el-ḳamḥ] (ḳāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Hubūbāttan buğdaya denir, بُرٌّ [burr] maᶜnāsına. Şārih der ki Zemaḫşerī *Fāʾiḳ*'te dedi ki قَمْحٌ [ḳamḥ] aslında rifᶜat maᶜnāsınadır; حِنْطَةٌ [ḥinṭat]a ıtlākı hubūbātın erfaᶜ ve aᶜlāsı olduğu içindir. Ve

قَمْحٌ [ḳamḥ] Masdar olur, bir nesneyi süfūf gibi hurd edip avucuyla ağızına atmak maᶜnāsına; yukālu: قَمِحَ السَّوِيقَ قَمْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَفَّهُ

اَلْإِقْتِمَاحُ [el-iḳtimāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) قَمْحٌ [ḳamḥ] maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَمَحَهُ بِمَعْنَى قَمِحَهُ

اَلْقَمِيحَةُ [el-ḳamīḥat] (قَرِيحَةٌ [ḳarīḥat] vezninde) جُوَارِشٌ [cuvāriş]e ıtlāk olunur ki süfūf vechiyle tenāvül olunan edviyeden ᶜibārettir. Ve جُوَارِشٌ [cuvāriş] guvāriş-i Fārisī muᶜarrebidir ki hazm için tenāvül olunan dārūdan ᶜibārettir; tekūlu: إِقْتَمَحْتُ الْقَمِيحَةَ أَيِ الْجُوَارِشَ

yukālu: عَجَاجَةٌ قَفْحَاءُ وَهِيَ أَنْ تَرَى شُعُوبًا يَتَشَعَّبُ مِنْهَا

[ق ل ح]

اَلْقَلَحُ [el-ḳalaḥ] (fethateynle) ve

اَلْقُلَاحُ [el-ḳulāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Dişlere ᶜārız olan sarılığa denir. قُلَاحٌ [ḳulāḥ] ismdir, قَلَحٌ [ḳalaḥ] masdardır, dişler sararmak maᶜnāsına; yukālu: قَلِحَتِ الْأَسْنَانُ قَلَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اصْفَرَّتْ

اَلتَّقْلِيحُ [et-taḳlīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) ᶜİlācla dişlerin sufretini gidermek maᶜnāsınadır ki selb içindir, قَرَّدْتُ الْبَعِيرَ gibi; ve minhu'l-meselu: "عَوْدٌ يُقَلَّحُ" عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ تُنَقَّى أَسْنَانُهُ وَتُعَالَجُ مِنَ الْقَلَحِ [Ve] عَوْدٌ [ᶜavd] koca deveye denir ki dişleri sararır. Mesel-i mezbūr saᶜy-i bī-fāʾidede darb olunur.

Mütercim der ki kütüb-i tıbbiyyede meşrūh olduğu üzere dişlerin levni mütegayyir olması fāsid buhārdan yāhūd müteᶜaffin olmuş halttan neşʾet eder. Yanmış geyik boynuzu ve mercān her birinden yarımşar dirhem ve inci ve mastaki ve īrsā her birinden birer dirhem ve misk, dört buğday bunları ince sahk edip birkaç defᶜada dişlere süreler, tagayyürünü izāle edip be-gāyet cilā verir.

اَلْقِلْحُ [el-ḳilḥ] (ḳāf'ın kesriyle) Kīrli libāsa denir, sevb-i vesih maᶜnāsına.

اَلْقَلْحُ [el-ḳalḥ] (ḳāf'ın fethiyle) Koca hımāra denir.

اَلْأَقْلَحُ [el-aḳlaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Dişi sararmış kişiye denir; müʾennesi قَلْحَاءُ [ḳalḥāʾ]dır. Ve bok böceğine denir. Ve Eḳlaḥ b. Bessām el-Buḫārī muhaddisīndendir. Ve ᶜĀṣım b. S̱ābit b. Ebi'l-Eḳlaḥ ashābdandır.

اَلْقُمْحَةُ [el-ḳumḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) قَمِيحَةٌ [ḳamīḥat]tan ağız dolusu olana denir. Ve

قُمْحَةٌ [ḳumḥat] وَرْسٌ [vers] ismidir ki Yemen zaʿferānı dedikleri dārūdur. Ve ʿatīk şarābın yüzüne çöken gubār gibi küfe denir. Ve zaʿferāna denir.

اَلْقُمُّحَانُ [el-ḳummuḥān] (ḳāf'ın ve mīm-i müşeddedenin zammıyla عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde ve mīm'in fethiyle lügattir) Bu dahi Yemen zaʿferānına, ʿalā-kavlin ʿatīk şārāb üzere çöken toz gibi küfe ve zaʿferāna denir.

اَلْقُمُوحُ [el-ḳumūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Deve havuz üzerinde suyu içmeyip başını yukarı kaldırıp tutmak maʿnāsınadır, gerek ibtidā-yı emrden ve gerek içip kandıktan sonra olsun; yukālu: قَمَحَ الْبَعِيرُ قُمُوحًا إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عِنْدَ الْحَوْضِ وَامْتَنَعَ مِنَ الشُّرْبِ

اَلتَّقَمُّحُ [et-teḳammuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْقِمَاحُ [el-inḳimāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) قُمُوحٌ [ḳumūḥ] maʿnāsınadır.

اَلْقَامِحُ [el-ḳāmiḥ] قُمُوحٌ [ḳumūḥ]tan ism-i fāʿildir. Cemʿi قُمَّحٌ [ḳummaḥ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde. Ve قَامِحٌ [ḳāmiḥ] mutlakan sudan kārih olup imtināʿ edene denir, gerek insān ve gerek hayvān olsun ve ne ʿilletten nāşī olursa olsun. Ve pek susuzluktan be-gāyet süst ve fātir olmuş deveye denir.

اَلْمُقَامَحَةُ [el-muḳāmeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Deve suya gelip bir ʿārıza sebebiyle su içmeyip iʿrāz ve imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: قَامَحَتْ إِبِلُكَ إِذَا وَرَدَتْ وَلَمْ تَشْرَبْ لِدَاءٍ أَوْ بَرْدٍ وَهِيَ نَاقَةٌ مُقَامِحٌ وَإِبِلٌ مُقَامِحَةٌ Ve bu رَائِمٌ ve مُرْبِعٌ gibi bilā-hā' vārid olan sıfāttandır.

اَلإِقْمَاحُ [el-iḳmāḥ] (hemzenin kesriyle) Başı yukarı kaldırıp gözü aşağıya doğru dikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَحَ الرَّجُلُ أَوِ الْبَعِيرُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ وَغَضَّ بَصَرَهُ Ve burnu göğe tutmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki hod-bīnlikten kināyedir; yukālu. أَقْمَحَ بِأَنْفِهِ إِذَا شَمَخَ بِهِ Ve gılāl sünbülesi özlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَحَ السُّنْبُلُ إِذَا جَرَى فِيهِ الدَّقِيقُ Ve buğday sünbülesi kemālini bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَحَ الْبُرُّ إِذَا صَارَ قَمْحًا نَضِيجًا Ve gerdanı bend içre olan esir, bağın müzāyakasından başını aşağıya indiremeyip dā'imā yukarı tutturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَحَ الْغُلُّ الْأَسِيرَ إِذَا تَرَكَ رَأْسَهُ مَرْفُوعًا لِضِيقِهِ Kāle'l-mü'ellif fi'l-*Başā'ir* ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾ ve minhu hadīsu ʿAlī kerremallāhu vechehu kāle lehu'n-nebiyyu ʿaleyhi's-selām: "سَتَقْدَمُ عَلَى اللهِ أَنْتَ وَشِيعَتُكَ رَاضِينَ مَرْضِيِّينَ وَيَقْدَمُ عَلَيْهِ عَدُوُّكَ غِضَابًا مُقْمَحِينَ ثُمَّ جَمَعَ يَدَهُ إِلَى عُنُقِهِ يُرِيهِمْ كَيْفَ الْإِقْمَاحُ" وَكَذَا فِي النِّهَايَةِ Ve

إِقْمَاحٌ [iḳmāḥ] Nebīz içmek maʿnāsınadır ki refʿ-i re'si müstelzimdir; yukālu: أَقْمَحَ النَّبِيذَ إِذَا شَرِبَهُ Bu iki maʿnāda baʿzı nüshada إِقْتَمَحَ ʿunvānıyla ki iftiʿāldendir, vākiʿ olup lākin şārih istisvāb eylememiştir.

اَلْقِمَاحُ [el-ḳimāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْقُمَاحُ [el-ḳumāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Zikr olunan مُقَامَحَةٌ [muḳāmeḥat]ten ismlerdir ki deve sudan imtināʿla başını yukarı kaldırmağa denir. Bu cihetle Şühūr-ı Rūmiyyeden kānūn-ı evvel ve sānīye شَهْرَيْ قِمَاحٍ وَقُمَاحٍ ıtlāk eylediler, zīrā şehreyn-i merkūmeynde soğuk be-gāyet şedīd olmakla deve kısmı su içmekten imtināʿ ederler. Kāle fi'l-*Esās* ve min zālike kālū:

لِشَيْبَانَ وَمِلْحَانَ وَهُمَا مِنْ أَشَدِّ أَشْهُرِ الشِّتَاءِ بَرْدًا شَهْرَا شَيْبَانُ Ve قِمَاحٍ لِمُقَامَحَةِ الْإِبِلِ فِيهَا عَنْ بَرْدِ الْمَاءِ [şeybān] ve مِلْحَانُ [milḥān] kānūn-ı evvel ve sānī ismleridir. *Ṣiḥāḥ* mütercimi شَهْرَا قِمَاحٍ [şehrā ḳimāḥ]ın elifini tesniyeye ḥaml eylemeyip إِقْمَاحٌ [iḳmāḥ] fehm eylediğinden başka şiddet-i berd ile tefsīri pek bāriddir.

اَلْقِمْحَى [el-ḳimḥā] (ضِيزَى [ḍīzā] vezninde) ve

اَلْقِمْحَاةُ [el-ḳimḥāt] (hā'yla) Zekerin başına denir, فَيْشَةٌ [feyşet] maʿnāsına.

اَلْقِمْحَانَةُ [el-ḳimḥānet] (ḳāf'ın kesriyle) İnsānın başından ensesiyle kafa çukurunun aralığına denir.

اَلتَّقْمِيحُ [et-taḳmīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse kendi zimmetine edāsı lāzım gelen çok nesneden tālibi azca nesne ile savmak maʿnāsınadır. Meselā bir adama bin kuruş vereceği var iken bir takrīble beş yüz kuruşla kapatıp savmak gibi; yukālu: قَمَّحَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا دَفَعَهُ بِالْقَلِيلِ عَنْ كَثِيرٍ يَجِبُ لَهُ

[ق ن ح]

اَلْقَنْحُ [el-ḳanḥ] (ḳāf'ın fethi ve nūn'un sukūnuyla) Bir nesneyi çevgān gibi büküp eğmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَحَ الشَّيْءَ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَطَفَهُ كَالْمِحْجَنِ Ve sudan kanmakla çekilip başını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَحَ الشَّارِبُ إِذَا رَوِيَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ رِيًّا Ve sudan kandıktan sonra gönülsüz zoraki içmek maʿnāsınadır; yukālu: قَنَحَ الشَّارِبُ إِذَا تَكَارَهَ عَلَى الشُّرْبِ يَعْنِي بَعْدَ الرِّيِّ Ve bir ağaç yonup altından sokuşturmakla kapıyı yukarı kanırıp kaldırmak maʿnāsınadır ki miftāhsız kapının o vechile ökçesini çıkarıp açmaktan ʿibārettir; yukālu: قَنَحَ الْبَابَ إِذَا نَحَتَ خَشَبَةً فَرَفَعَهُ بِهَا

اَلْإِقْنَاحُ [el-iḳnāḥ] (hemzenin kesriyle) قَنْحٌ [ḳanḥ] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: أَقْنَحَ الْبَابَ بِمَعْنَى قَنَحَ

اَلتَّقَنُّحُ [et-taḳannuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi kandıktan sonra maʿa'l-kerāhat içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَنَّحَ الشَّارِبُ إِذَا تَكَارَهَ عَلَى الْمَاءِ

اَلْقُنَّاحَةُ [el-ḳunnāḥat] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Bir gūne anahtara denir ki uzun ve eğri olur, ekserī bāgçe kapıları kilīdlerine ederler.

اَلتَّقْنِيحُ [et-taḳnīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) قُنَّاحَةٌ [ḳunnāḥat] dedikleri anahtarı kapıya uydurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنَّحْتُ الْبَابَ إِذَا أَصْلَحْتَ الْقُنَّاحَةَ عَلَيْهِ

[ق و ح]

اَلْقَوْحُ [el-ḳavḥ] (ḳāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Yara irinleşmek maʿnāsınadır; yukālu: قَاحَ الْجُرْحُ يَقُوحُ قَوْحًا إِذَا صَارَتْ فِيهِ الْمِدَّةُ Ve süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَاحَ الْبَيْتَ إِذَا كَنَسَهُ

اَلتَّقَوُّحُ [et-taḳavvuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi yara irinleşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَوَّحَ الْجُرْحُ إِذَا صَارَتْ فِيهِ الْمِدَّةُ

اَلتَّقْوِيحُ [et-taḳvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَوَّحَ الْبَيْتَ إِذَا كَنَسَهُ

اَلْإِقَاحَةُ [el-iḳāḥat] (hemzenin kesriyle) Bir kimsenin āher adamın taleb ve suʾāl eyleyeceği nesneyi baʿde's-suʾāl vermemek üzere cezm ve tasmīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقَاحَ الرَّجُلُ إِذَا صَمَّمَ عَلَى الْمَنْعِ بَعْدَ السُّؤَالِ

اَلْقَاحَةُ [el-ḳāḥat] سَاحَةٌ [sāḥat] vezninde ve mürādifidir. Cemʿi, قُوحٌ [ḳūḥ] gelir, سُوحٌ [sūḥ] gibi. Ve

قَاحَةُ [Ḳaḥat] Medīne kurbünde bir mevziʿ

adıdır.

[ق ي ح]

اَلْقَيْحُ [el-ḳayḥ] (ḳāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kan karışmamış sāfī irine denir, مِدَّةٌ [middet] maᶜnāsına. Ve

قَيْحٌ [ḳayḥ] Masdar olur, yara irin tutmak maᶜnāsına; yukālu: قَاحَ الْجُرْحُ يَقِيحُ قَيْحًا بِمَعْنَى قَاحَ يَقُوحُ قَوْحًا Pes vāvī ve yā'ī olur.

اَلتَّقْيِيحُ [et-taḳyīḥ] تَقْوِيحٌ [taḳvīḥ] vezninde ve mürādifidir.

اَلتَّقَيُّحُ [et-taḳayyuḥ] تَقَوُّحٌ [taḳavvuḥ] vezninde ve mürādifidir.

اَلإِقَاحَةُ [el-iḳāḥat] إِقَاحَةٌ [iḳāḥat]-ı mezkūr ile mürādiftir. Pes bu māddeler vāviyye ve yā'iyyedir.

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك ب ح]

اَلْكَبْحُ [el-ḳebḥ] (kāf'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Merkūb olan dābbeyi durdurmak için licāmını geri çekip kasmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَحَ الدَّابَّةَ كَبْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَذَبَ لِجَامَهَا لِتَقِفَ Kāle fi'l-*Esās:* لَيْسَ كَبْحُ الصَّعْبِ الشَّرِسِ إِلاَّ بِاللِّجَامِ الشَّكِسِ Nüshalardan bāb işāreti sākıt olmakla ümmehāt-ı sā'ireden ahz olunmuştur. Ve

كَبْحٌ [kebḥ] Kılıçla çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَحَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimseyi ᶜazm eylediği hācetinden redd eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki maᶜnā-yı evvelden me'hūzdur; yukālu: كَبَحَ فُلاَنًا إِذَا رَدَّهُ عَنِ الْحَاجَةِ

اَلْإِكْبَاحُ [el-ikbāḥ] Hemzenin kesriyle كَبْحٌ [kebḥ] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: أَكْبَحَ الدَّابَّةَ بِمَعْنَى كَبَحَهَا Ve şāmih ve ᶜālī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُكْبِحَ الْبِنَاءُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا كَانَ مُكَبَّحًا أَيْ شَامِخًا

اَلْكُبْحُ [el-kubḥ] (kāf'ın zammıyla) مَصْلٌ [maṣl] dedikleri yoğurt suyu envāᶜından siyāh nevᶜidir ki Türkler kara kurut ve çökelek taᶜbīr ederler. ᶜAlā-kavlin رَخْبِينٌ [raḫbīn] ismidir ki mā'iyyet-i lebeni tabhla taglīz eylemekle hāsıl olur, Türkīde lor taᶜbīr olunur.

اَلْمُكَبَّحُ [el-mukebbaḥ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şāmih ve ᶜālī nesneye denir; yukālu: إِنَّهُ لَمُكَبَّحٌ أَيْ شَامِخٌ

اَلْأَكْبَحُ [el-ekbaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Tünd ve şedīd hayvāna denir; yukālu: بَعِيرٌ أَكْبَحُ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْمُكَابَحَةُ [el-muḳābeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet]

vezninde) Bir adama sövmek ve sövüş-mek maʿnāsınadır; yukālu: كَابَحَهُ إِذَا شَاتَمَهُ

اَلْكَابِحُ [el-kābiḥ] (كَالِحٌ [kāliḥ] vezninde) Şol tatayyür ve teşeʾʾüm olunan nesnedir ki bir adamın karşısına zuhūr eyleye; vechesinden redd ettiği için ıtlāk olunmuştur. Cemʿi كَوَابِحُ [kebābiḥ] gelir; yukālu: تَطَيَّرَ مِنَ الْكَابِحِ وَهُوَ مَا اسْتَقْبَلَكَ مِمَّا يُتَطَيَّرُ مِنْهُ

[ك ت ح]

اَلْكَتْحُ [el-ketḥ] (kāf'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Taʿāmı doyunca kadar yemek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَ الطَّعَامَ كَتْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكَلَهُ حَتَّى شَبِعَ Ve yel bir kimsenin üzerine toprak tozutup savurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَتِ الرِّيحُ فُلَانًا إِذَا سَفَتْ عَلَيْهِ التُّرَابَ ʿİnde'l-baʿz كَتْحٌ [ketḥ] yel bir kimsenin üzerinden libāsını çekip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَتِ الرِّيحُ فُلَانًا إِذَا نَازَعَتْهُ ثِيَابَهُ Ve çekirge yerde olan nebātı süpürü yiyip bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَ الدَّبَى الْأَرْضَ إِذَا أَكَلَ مَا عَلَيْهَا Ve

كَتْحٌ [ketḥ] كَدْحٌ [kedḥ]ten dūn yaʿnī tırmalamaktan azca, çakıl vücūdu berelemek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَهُ الْحَصَى وَهُوَ دُونَ الْكَدْحِ Ve vücūdun derisine isābetle teʾsīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَحَ الْجِلْدَ إِذَا أَصَابَهُ فَأَثَّرَ فِيهِ Ve evvel müʾessir olan şeyʾe de كَتْحٌ [ketḥ] ıtlāk olunur. Müʾellif beyānda istıksār eylemiştir.

[ك ث ح]

اَلْكَثْحَةُ [el-keṡḥat] (kāf'ın fethi ve ṡā-yı müsellesenin sükūnuyla) Nevʿ-i insāndan azca cemāʿata denir; yukālu: جَائَتْ كَثْحَةٌ مِنَ النَّاسِ وَهِيَ مِنَ النَّاسِ جَمَاعَةٌ غَيْرُ كَثِيرَةٍ

اَلتَّكَاثُحُ [et-tekāṡuḥ] (تَكَافُحٌ [tekāfuḥ] vezninde) Kılıç ile rū-be-rū cenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَاثَحَ الْجَيْشُ بِالسَّيْفِ إِذَا تَكَافَحُوا بِهِ

اَلْكَشْحُ [el-keşḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Kūn açmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَ عَنِ اسْتِهِ إِذَا كَشَفَ يَعْنِي عَنْهُ الثَّوْبَ Ve yel bir kimse üzere toprak savurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَتِ الرِّيحُ عَلَيْهِ التُّرَابَ إِذَا سَفَتْهُ Ve bir kimsenin mālını nehb edip mecmūʿunu süpürü götürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَ مِنَ الْمَالِ مَا شَاءَ إِذَا كَسَحَ أَيْ أَخَذَ كُلَّهُ Ve biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve dağıtmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: كَشَحَهُ إِذَا فَرَّقَهُ

اَلتَّكْشِيحُ [et-tekşīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kūn açmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَّحَ عَنَاسْتِهِ بِمَعْنَى كَشَحَ

اَلتَّكَشُّحُ [et-tekeşşuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseye çakıl taşlarıyla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَشَّحَ بِالْحَصَى إِذَا تَضَرَّبَ بِهِ

[ك ح ح]

اَلْكُحُّ [el-kuḥḥ] Kāf'ın zammıyla قُحٌّ [ḳuḥḥ] vezninde ve mürādifidir ki hālis demektir; yukālu: عَرَبِيٌّ كُحٌّ أَيْ قُحٌّ وَخَالِصٌ وَعَرَبِيَّةٌ كُحَّةٌ أَيْ قُحَّةٌ

أُمُّ كُحَّةٍ [Ummu Kuḥḥat] Şol hatundur ki āyet-i ferāʾiz onun hakkında nāzil olmuştur. Mezbūre sahābiyyedir. Ashābdan Evs b. Ṡābit el-Enṣārī zevcesi idi, mūmāileyh Uḥud gazvesinde şehīd olup mezbūre ile üç kızını terk eyledi, ʿamm-zādeleri Cāhiliyyet ʿādeti üzere cemīʿ-i muhallefātı ahz ve zevce ile sıhārı mahrūm eylediklerinde işbu: ﴿وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ﴾ اَلْآيَةَ kerīmesi nāzil olmuştur. Fahr-i ʿālem ʿaleyhi's-selām hazretleri māl-ı mezbūre vazʿ-ı yed eylememeleri bābında emr buyurmalarıyla tevakkuf edip baʿdehu ﴿يُوصِيكُمُ اللّٰهُ﴾ اَلْآيَةَ kerīmesi nāzil olmakla Umm

Kuḥḥa’ya sümün ve kızlara sülüsān ve bākī mezbūrlara iʿtā olundu.

اَلْكُحْكُحُ [el-kuḥkuḥ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلْكِحْكِحُ [el-kiḥkiḥ] (سِمْسِمٌ [simsim] vezninde) Pek kocakarıya denir. Ve koca nākaya denir.

اَلْكُحُحُ [el-kuḥuḥ] (zammeteynle) Kocakarılara denir. Şārihin beyānı üzere müfredi كَحَاءٌ [keḥāʾ]dır.

[ك د ح]

اَلْكَدْحُ [el-kedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir kimse emek çekip kendi nefsi için saʿy ve gūşişle bir iş işlemek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَحَ فِي الْعَمَلِ كَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَعَى وَعَمِلَ لِنَفْسِهِ خَيْرًا أَوْ شَرًّا وَكَدَّ Ve tırmalamak maʿnāsınadır; yukālu: كَدَحَ وَجْهَهُ إِذَا خَدَشَ ʿİnde’l-baʿz bir kimsenin cemāline şeyn ve ʿayb verecek bir nesne eylemek, ʿalā-kavlin darbe ile yāhūd sāʾir nesne ile ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَحَ وَجْهَهُ إِذَا عَمِلَ بِهِ مَا يَشِينُهُ أَوْ أَفْسَدَهُ Ve kesb ü kār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَحَ لِعِيَالِهِ إِذَا كَسَبَ Ve tarak ile saçı birbirinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَدَحَ رَأْسَهُ بِالْمُشْطِ إِذَا فَرَّجَ شَعْرَهُ Ve

كَدْحٌ [kedḥ] Tırmalamaktan peydā olan tırnak yarasına denir ki tırmık taʿbīr olunur ve bu tesmiye bi’l-masdardır; yukālu: بِهِ كَدْحٌ أَيْ خَدَشٌ Cemʿi كُدُوحٌ [kudūḥ] gelir.

اَلتَّكْدِيحُ [et-tekdīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yüzü tırmalamak yāhūd cemāline ʿayb ve nakīsa verecek bir iş etmek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَّحَ وَجْهَهُ إِذَا خَدَشَهُ أَوْ عَمِلَ بِهِ مَا يَشِينُهُ

اَلْإِكْتِدَاحُ [el-iktidāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Emek çekip kesb ü kār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَدَحَ لِعِيَالِهِ إِذَا اكْتَسَبَ

اَلتَّكَدُّحُ [et-tekedduḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tırmalanmaktan nāşī aʿzā berelenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَدَّحَ الْجِلْدُ إِذَا تَخَدَّشَ

اَلْمُكَدَّحُ [el-mukeddaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tırmalanmış demektir; ve minhu yukālu: حِمَارٌ مُكَدَّحٌ أَيْ مُعَضَّضٌ

كَوْدَحٌ [Kevdaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir recül ismidir.

[ك د ر ح]

كِدْرَاحٌ [Kidrāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ك ذ ح]

اَلْكَذْحُ [el-keẕḥ] (kāf’ın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yel taş ve toprak savurup atmak maʿnāsınadır; yukālu: كَذَحَتْهُ الرِّيحُ كَذْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَمَتْهُ بِالْحَصَى وَالتُّرَابِ

[ك ر ح]

اَلْكِرْحُ [el-kirḥ] (kāf’ın kesriyle) Papaz savmaʿasına denir ki halvet-hānesidir. Cemʿi أَكْرَاحٌ [ekrāḥ] gelir.

اَلْكَارِحُ [el-kāriḥ] ve

اَلْكَارِحَةُ [el-kāriḥat] İnsānın boğazına denir.

اَلْأُكَيْرَاحُ [el-ukeyrāḥ] (hemzenin zammı ve kāf’ın fethiyle) Naṣārā tāʾifesinin paskalya günlerinde çıkıp varacakları mevāziʿa denir ki ayazma makūlesi yerler olacaktır; yukālu: اَلنَّصَارَى خَرَجُوا إِلَى الْأُكَيْرَاحِ وَهِيَ مَوَاضِعُ يَخْرُجُ إِلَيْهَا النَّصَارَى فِي أَعْيَادِهِمْ Mütercim der ki lafz-ı mezbūr İbrānī yāhūd Süryānī olmak aglebdir.

[ك ر ب ح]

اَلْكَرْبَحَةُ [el-kerbeḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرْبَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve ağır ağır seğirt-

meğe denir ki كَرْدَحَةٌ [kerdeḥat] dedikleri seğirtmekten dūn olur.

[ك ر ت ح]

اَلْكَرْتَحَةُ [el-kerteḥat] (tā-yı fevkiyye ile كَرْبَحَةٌ [kerbeḥat] vezninde) Yıkmak ve yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرْتَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اَلتَّكَرْتُحُ [et-tekertuḥ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَرْتَحَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا مَرَّ مَرًّا سَرِيعًا

[ك ر د ح]

اَلْكِرْدِحُ [el-kirdiḥ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kocakarıya denir. Ve sulb ve metīn kişiye denir.

اَلْكِرْدَاحُ [el-kirdāḥ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Yüğrük insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ كِرْدَاحٌ أَيْ سَرِيعُ الْعَدْوِ

اَلْكَرْدَحَةُ [el-kerdeḥat] (كَرْتَحَةٌ [kerteḥat] vezninde) Ondan ismdir, çabuk seğirtmeğe ve çabuk seğirtişe denir. Ve

كَرْدَحَةٌ [kerdeḥat] Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: كَرْدَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اَلْكُرْدَاحُ [el-kurdāḥ] (kāf’ın zammıyla) Bodur adama denir.

اَلتَّكَرْدُحُ [et-tekerduḥ] تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde ve mürādifidir ki yuvarlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَرْدَحَ الشَّيْءُ إِذَا تَدَحْرَجَ Ve تَكَرْتُحٌ [tekertuḥ] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْكِرْدَحَاءُ [el-kirdeḥāʾ] (kāf’ın kesri ve elifin meddiyle ve gerçi kıyās olan فِنْجَلَى ve خِيزَلَى gibi maksūr olmaktır) Bir nevʿ yürüyüşe denir ki adımları ufak ufak atarak tīz tīz yürümek olacaktır.

اَلْمُكَرْدَحُ [el-mukerdaḥ] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Be-gāyet mütezellil ve mütesāgir ve mütevāziʿ adama denir.

[ك ر ف ح]

اَلْمُكَرْفَحُ [el-mukerfaḥ] (fā’yla مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Hilkati zişt ve bī-endām ve nā-zībā kişiye denir, مُشَوَّهٌ [muşevveh] maʿnāsına.

[ك ر م ح]

اَلْكَرْمَحَةُ [el-kermeḥat] كَرْتَحَةٌ [kerteḥat] vezninde ve mürādifidir ki āheste āheste seğirtmek maʿnāsınadır; tekūlu: كَرْمَحْنَا فِي آثَارِهِمْ أَيْ عَدَوْنَا مُتَثَاقِلاً

[ك س ح]

اَلْكَسْحُ [el-kesḥ] (مَسْحٌ [mesḥ] vezninde) Süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَسَحَ الْبَيْتَ كَسْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَنَسَهُ Ve yel yer yüzünden toprağı sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَسَحَتِ الرِّيحُ الْأَرْضَ إِذَا قَشَرَتْ عَنْهَا التُّرَابَ Ve ʿāciz olmak maʿnāsınadır ki pek aksaklık maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بِهِ كَسْحٌ أَيْ عَجْزٌ Ve pek aksak olmak maʿnāsınadır; yukālu: فِي رِجْلِهِ كَسْحٌ أَيْ ظَلْعٌ شَدِيدٌ ve yukālu: جَمَلٌ مَكْسُوحٌ أَيْ بِهِ ظَلْعٌ شَدِيدٌ

مَا أَكْسَحَهُ [mā ekseḥahu] Fi’l-i taʿaccübdür, مَا أَثْقَلَهُ [mā es̱ḳalehu] maʿnāsına ki “ne ʿaceb ağır yürüyüşlü” demektir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur.

اَلْإِكْتِسَاحُ [el-iktisāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamın cemīʿ-i mālını süpürü ahz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِكْتَسَحُوهُمْ أَيْ أَخَذُوا مَالَهُمْ كُلَّهُ

اَلْمِكْسَحَةُ [el-mikseḥat] مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde ve mürādifidir ki süpürgeye denir.

اَلْكُسَاحَةُ [el-kusāḥat] (kāf’ın zammıyla) Süpürüntüye denir, كُنَاسَةٌ [kunāset]

maʿnāsına. Ve ellerde olan çolaklık ve ayaklarda olan kötürümlük hāletine denir; yukālu: بِه كُساحَةٌ وَهِيَ الزَّمَانَةُ فِي الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ

اَلْكَسَحُ [el-kesaḥ] (fethateynle) Bir kimsenin eli çolak yāhūd ayağı kötürüm olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَسِحَ الرَّجُلُ كَسَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَكْسَحَ

اَلْأَكْسَحُ [el-eksaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْكَسْحَانُ [el-kesḥān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Ve

اَلْكَسِيحُ [el-kesīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْكُسَيْحُ [el-kuseyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Eli çolak yāhūd ayağı kötürüm olan kişiye denir. Ve

أَكْسَحُ [eksaḥ] Topala ve aksağa denir. Cemʿi كُسْحَانٌ [kusḥān] gelir, kāf'ın zammıyla. Ve

كَسِيحٌ [kesīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿĀciz kimseye denir.

اَلْكُسَاحُ [el-kusāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir ʿillet adıdır ki ayaklarını aksak eder.

اَلْمُكَسَّحُ [el-mukessaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kabuğu soyulmuş nesneye denir; yukālu: عُودٌ مُكَسَّحٌ أَيْ مُقَشَّرٌ

اَلْمُكَاسَحَةُ [el-mukāseḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müşārebe-i şedīde maʿnāsınadır; yaʿnī her biri meşrūbu süpürü içmek; yukālu: كَاسَحَا مُكَاسَحَةً إِذَا شَارَبَا شَدِيدَةً

اَلْكَسِحُ [el-kesiḥ (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Nāmerd kimseye denir ki lede'l-istiʿāne iʿāne eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ كَسِحٌ إِذَا اسْتَعَنْتَهُ لَا يُعِينُكَ

اَلْمُكَسَّحَةُ [el-Mukesseḥat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Yemāme'de bir mevziʿ adıdır. Ve bu sīn ve şīn ile ve fethalar ve kesreler ile de zebān-zeddir.

[ك ش ح]

اَلْكَشْحُ [el-keşḥ] (şīn-i muʿceme ile كَسْحٌ [kesḥ] vezninde) Bedende خَاصِرَةٌ [ḫāṣirat] ile zılʿ-ı halfin yaʿnī böğür ile ense eyegünün ki kısa eyegüdür, aralığına denir ki boş böğür taʿbīr olunur; Fārisīde tehī-gāh denir. Bu maʿnādandır ki "filān kimse şu işi setr ve izmār eyledi" diyecek yerde طَوَى كَشْحَهُ عَلَى الْأَمْرِ derler ve "benden iʿrāz edip ülfet ve muhabbeti katʿ ve terk etti" diyecek yerde طَوَى كَشْحَهُ عَنِّي derler. Ve

كَشْحٌ [keşḥ] Katır boncuğuna denir, وَدَعٌ [vedaʿ] gibi. Cemʿi كُشُوحٌ [kuşūḥ] gelir. Ve

كَشْحٌ [keşḥ] Böğüre ʿārız olan كَشَحٌ [keşaḥ] ʿilletinden nāşī böğüre yakı eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كُشِحَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا كُوِيَ مِنْ دَاءِ الْكَشَحِ وَهُوَ مَكْشُوحٌ Ve

كَشْحٌ [keşḥ] Bir kimseye düşmanlık eylemek maʿnāsınadır ki idbār-ı keşḥ ile iʿrāzı müstelzimdir; yukālu: كَشَحَ لَهُ بِالْعَدَاوَةِ إِذَا عَادَاهُ Ve nāsı dağıtmak maʿnāsınadır ki keşhlerini döndürmeyi müstedʿīdir; yukālu: كَشَحَ الْقَوْمَ إِذَا فَرَّقَهُمْ Ve davar kuyruğunu paçası aralığına sokmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَتِ الدَّابَّةُ إِذَا أَدْخَلَتْ ذَنَبَهَا بَيْنَ رِجْلَيْهَا Ve süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَ الْبَيْتَ إِذَا كَنَسَهُ Ve nās dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَحَ الْقَوْمُ عَنِ الْمَاءِ إِذَا تَفَرَّقُوا

اَلْكَشَحُ [el-keşaḥ] (fethateynle) Bir ʿillettir ki boş böğüre ʿārız olur ki ona yakı ile tedbīr ederler. ʿAlā-kavlin ذَاتُ الْجَنْبِ [ẕātu'l-cenb] dedikleri ʿillettir.

اَلْمَكْشُوحُ [el-mekşūḥ] ʿİllet-i mezbūreye mübtelā kişiye denir, Mekşūḥ el-Murādī nām kimse bu sebeble mülakkab olmuştur.

اَلْكِشَاحُ [el-kişāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir gūne damga ismidir ki devenin boş böğürüne vurulur.

اَلْكَاشِحُ [el-kāşiḥ] Kalbinde kīne ve ʿadāvet izmār eden kimseye denir ki mübattın ve hırçın taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ كَاشِحٌ أَيْ مُضْمِرُ الْعَدَاوَةِ

اَلْمُكَاشَحَةُ [el-mukāşeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) مُعَادَاتٌ [muʿādāt] maʿnāsınadır; yukālu: كَاشَحَهُ إِذَا عَادَاهُ

اَلتَّكَشُّحُ [et-tekeşşuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَشَّحَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْمِكْشَاحُ [el-mikşāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Baltaya denir. Ve kılıcın ağızına denir.

اَلْمِكْشَحُ [el-mikşaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) مِكْشَاحٌ [mikşāḥ] maʿnāsınadır.

اَلتَّكْشِيحُ [et-tekşīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir şeyʾin kabuğunu gidermek maʿnāsınadır; yukālu: كَشَّحَ الشَّيْءَ إِذَا قَشَّرَهُ Ve boş böğüre yakı vurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَّحَ الْإِبِلَ إِذَا كَوَى كَشْحَهُ

اَلْكَشُوحُ [el-keşūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Melike-i Sebā olan Bilḳīs'ın Suleymān ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām tarafına ihdā eylediği yedi kabza kılıçtan birinin ismidir. Mecmūʿu bunlardır; ذُو الْفَقَارِ [ẕu'l-feḳār], صَمْصَامَةٌ [ṣamṣāmet], رَسُوبٌ [resūb], مِخْذَمٌ [miḫẕem], ضِرْسُ الْحِمَارِ [ḍirsu'l-ḥimār], ذُو النُّونِ [ẕu'n-nūn], كَشُوحٌ [keşūḥ] tur. Birkaçı Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerine intikāl eylemiştir.

اَلْإِنْكِشَاحُ [el-inkişāḥ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Nās dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْكَشَحُوا عَنِ الْمَاءِ إِذَا تَفَرَّقُوا

اَلْمُكَشَّحَةُ [el-Mukeşşeḥat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) مُكَسَّحَةٌ [Mukesseḥat]te lügattır ki bir mevziʿ adıdır.

[ك ف ح]

اَلْكَفِيحُ [el-kefīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir kimsenin küfʾ ve mümāsiline denir. Ve hatunun zevcine ve hem-firāşına denir. Ve nāgehān zuhūr eden mihmāna denir.

اَلْأَكْفَحُ [el-ekfaḥ] أَسْوَدُ [esved] vezninde ve mürādifidir ki siyāh nesneye denir.

اَلْكَفْحُ [el-kefḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir şeyʾin örtüsünü giderip açmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَحَهُ كَفْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَشَفَ عَنْهُ غِطَاءَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَحَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve davarı durdurmak için licāmını çekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَحَ لِجَامَ الدَّابَّةِ إِذَا جَذَبَهُ يَعْنِي لِتَقِفَ Ve rū-be-rū olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَحَ فُلَانًا إِذَا وَاجَهَهُ Ve bir kimseyi ansızın öpmek maʿnāsınadır; yukālu: كَفَحَ الْمَرْأَةَ إِذَا قَبَّلَهَا فَجْأَةً Ve hacil ve şermsār olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفِحَ الرَّجُلُ عَنْهُ كَفْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَجِلَ Ve korkak olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفِحَ الرَّجُلُ إِذَا جَبُنَ

اَلْإِكْفَاحُ [el-ikfāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi davarı durdurmak için licāmını geri çekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْفَحَ لِجَامَ الدَّابَّةِ إِذَا جَذَبَهُ Ve redd ve sarf eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَكْفَحْتُهُ عَنِّي أَيْ رَدَدْتُهُ

اَلْمُكَافَحَةُ [el-mukāfeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْكِفَاحُ [el-kifāḥ] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bu dahi rū-be-rū olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَافَحَهُ مُكَافَحَةً وَكِفَاحًا إِذَا وَاجَهَهُ Rū-be-rū cenk eylemek maʿnāsı ıtlāk ve takyīd ʿalākasına mebnīdir; ve fi'l-hadīsi'l-kudsiyyi: "أَعْطَيْتُ مُحَمَّدًا كِفَاحًا" أَيْ أَشْيَاءَ كَثِيرَةً مِنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ Pes

bu maʿnā-yı lāzımıyla tefsīrdir ki Hak taʿālānın muʿṭī-i hakīkī olup ʿizzet ve celāletine ve Hazret-i Muḥammed'in kadr ve menziletine mebnī kifāhan bi'z-zāt ʿatā eylemek eşyā-i kesīre iʿṭāsını müstelzimdir. Ve kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ جَابِرٍ "أَنَّ اللهَ كَلَّمَ أَبَاكَ كِفَاحًا" أَيْ مُوَاجَهَةً لَيْسَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَلاَ رَسُولٌ Ve

كِفَاحٌ [kifāḥ] Ansızın öpmek maʿnāsınadır; yukālu: كَافَحَ الْمَرْأَةَ إِذَا قَبَّلَهَا فَجْأَةً

[ك ل ح]

اَلْكُلُوحُ [el-kulūḥ] ve

اَلْكُلاَحُ [el-kulāḥ] (kāf'ların zammıyla) Türş-rūluk arasında sırıtmak maʿnāsınadır ki dudakları çekilip ön dişleri nümāyān olmaktan ʿibārettir ki türş-rūluğun bedliği ve pek bī-mīzeliğidir; yukālu: كَلَحَ الرَّجُلُ كُلُوحًا وَكُلاَحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَشَّرَ فِي عُبُوسٍ

اَلتَّكَلُّحُ [et-tekelluḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) كُلُوحٌ [kulūḥ] maʿnāsınadır; yukālu: تَكَلَّحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى كَلَحَ Ve tebessüm eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَكَلَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَسَّمَ Ve şimşek peyderpey çakmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَكَلَّحَ الْبَرْقُ إِذَا تَتَابَعَ

اَلْإِكْلاَحُ [el-iklāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi كُلُوحٌ [kulūḥ] maʿnāsınadır; yukālu: أَكْلَحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى كَلَحَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; tekūlu: أَكْلَحْتُهُ أَنَا أَيْ جَعَلْتُهُ مُتَكَلِّحًا

اَلْكَلَحَةُ [el-keleḥat] (fetehātla) Etrāfıyla dāʾiren-mā-dār ağıza ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَقْبَحَ كَلَحَتَهُ أَيْ فَمَهُ وَحَوَالَيْهِ

اَلْكُلاَحُ [el-kulāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

كَلاَحِ [kelāḥi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Sene-i mücdibeye yaʿnī kurak ve kıtlık yıla denir.

اَلْكَوْلَحُ [el-kevlaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Çirkīn ve bed-çehre kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ كَوْلَحٌ أَيْ قَبِيحٌ

اَلْكَالِحُ [el-kāliḥ] Yüzünü burtarıp taʿabbüs eden türş-rū kişiye denir. Ve saht ve şedīd zamānā ıtlāk olunur; yukālu: دَهْرٌ كَالِحٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْمُكَالَحَةُ [el-mukāleḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Şiddet eylemek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: كَالَحَ الْقَمَرُ إِذَا لَمْ يَعْدِلْ عَنِ الْمَنْزِلِ Yaʿnī "Ay nāzil olduğu menzilden ʿudūl ve insirāf eylemedi" gūyā ki şiddet ve taʿassub eyledi.

[ك ل ت ح]

اَلْكَلْتَحَةُ [el-kelteḥat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir gūne yürümeğe denir.

كَلْتَحٌ [Keltaḥ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ك ل د ح]

اَلْكَلْدَحَةُ [el-keldeḥat] كَلْتَحَةٌ [kelteḥat] vezninde ve mürādifidir.

اَلْكَلْدَحُ [el-keldaḥ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek ve metīn adama denir. Ve kocakarıya denir.

[ك ل م ح]

اَلْكِلْمِحُ [el-kilmiḥ] (kāf'ın ve mīm'in kesriyle) Toprağa denir.

[ك م ح]

اَلْكَمْحُ [el-kemḥ] (kāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Merkūb olan dābbeyi tevkīf için licāmını geri çekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَمَحَ الدَّابَّةَ كَمْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَبَحَهَا

اَلْإِكْمَاحُ [el-ikmāḥ] (hemzenin kesriyle) كَمْحٌ [kemḥ] maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَحَ

الدَّابَّةَ بِمَعْنَى كَبَحَهَا Ve asma çubuğu yapraklanmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَحَ الْكَرْمُ إِذَا تَحَرَّكَ لِلْإِيرَاقِ Ve ʿālī ve şāmih olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُكْمِحَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا كَانَ مُكْمَحًا أَيْ شَامِخًا

اَلْكَوْمَحُ [el-kevmaḥ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Kıynakları büyük olan adama denir. Ve şol kimseye denir ki dişleri iri ve birbiri üzere olmakla ağızını doldurduğundan kelāmı galīz galīz tekellüm eder ola.

اَلْكَيْمُوحُ [el-keymūḥ] (كَيْمُوسٌ [keymūs] vezninde) Parlak nesneye denir; yukālu: وَجْهٌ كَيمُوحٌ أَيْ مُشْرِقٌ Ve toprağa denir.

اَلْمُكْمَحُ [el-mukmaḥ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Şāmih ve ʿālī şeyʾe denir; وَقَدْ أُكْمِحَ Ke-mā zukire.

اَلْمَكَامِيحُ [el-mekāmīḥ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) Vilādeti karīb olan nākalara denir. مِكْمَاحٌ [mikmāḥ] müfredidir.

اَلْكَوْمَحَانُ [el-Kevmeḥān] (kāf'ın fethiyle) İki kumsal maʿrūf dağların ismidir.

[ك ن ت ح]

اَلْكَنْتَحُ [el-kentaḥ] (nūn ve tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ahmak ve bīmagz adama denir.

[ك ن ث ح]

اَلْكَنْثَحُ [el-kenṡaḥ] (ṡā-yı müsellese ile كَنْتَحٌ [kentaḥ] vezninde) ve mürādifidir.

[ك ن س ح]

اَلْكِنْسِحُ [el-kinsiḥ] (kāf'ın ve sīn'in kesriyle) ve

اَلْكِنْسِيحُ [el-kinsīḥ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bir nesnenin asl ve māddesine denir.

[ك و ح]

اَلْكَوْحُ [el-kevḥ] (kāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Hasmına cenkte gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَاحَهُ يَكُوحُهُ كَوْحًا إِذَا قَاتَلَهُ فَغَلَبَهُ Ve suya yāhūd toprağa daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَاحَهُ إِذَا غَطَّهُ فِي مَاءٍ أَوْ تُرَابٍ

اَلْمُكَاوَحَةُ [el-mukāveḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi hasmına cenkte gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَاوَحَهُ بِمَعْنَى كَاحَهُ Ve āşikāre sövüşmek maʿnāsınadır; yukālu: كَاوَحَهُ إِذَا شَاتَمَهُ وَجَاهَرَهُ

اَلتَّكْوِيحُ [et-tekvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kıtālde gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّحَهُ بِمَعْنَى كَاحَهُ Ve saʿb insān ve hayvānı yavaşıtmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّحَهُ إِذَا أَذَلَّهُ Ve redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّحَهُ إِذَا رَدَّهُ

اَلْإِكَاحَةُ [el-ikāḥat] (hemzenin kesriyle) Bu dahi hasma gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَاحَهُ بِمَعْنَى كَاحَهُ Ve vermek maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَكَاحَهُ أَيْ مَا أَعْطَاهُ

اَلتَّكَاوُحُ [et-tekāvuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İki kimse birbirine şerr ve şūr ve fesād īrāsına dürüşmek ve birbirine uyup ulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَاوَحَا إِذَا تَمَارَسَا فِي الشَّرِّ بَيْنَهُمَا

اَلْكَاحُ [el-kāḥ] ve

اَلْكِيحُ [el-kīḥ] (ḳāf'ın kesriyle) Dağın arkaç yerine denir ki yöre taʿbīr olunur. Cemʿi أَكْيَاحٌ [ekyāḥ] ve كُيُوحٌ [kuyūḥ] gelir.

اَلْكِوَاحُ [el-kivāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Māla kemāl üzere takayyüd ve ihtimām eden adama denir. Māldan murād devābb ve mevāşīdir; yukālu: هُوَ كِوَاحُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

[ك ي ح]

اَلْكَيَحُ [el-keyaḥ] (fethateynle) Gılzat ve huşūnet sāhibi olmak maʿnāsınadır.

اَلْكِيحُ [el-kīḥ] (kāf'ın kesriyle) Haşin ve

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ح]

اَللَّبَحُ [el-lebaḥ] (lām'ın ve bā'nın fethiyle) Bahādırlık, şecāʿat maʿnāsınadır. Ve bir recül ismidir ki hadīs kitāblarında mezkūrdur; ve minhu: "تَبَاعَدَتْ شَعُوبُ مِنْ لَبَحٍ فَعَاشَ أَيَّامًا" Lākin *Nihāye*'de cīm'le mersūmdur. Ve

لَبَحٌ [lebaḥ] Pīr ve sāl-horde kişiye denir.

اَللَّبْحُ [el-lebḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve

اَلْإِلْبَاحُ [el-ilbāḥ] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) ve

اَلتَّلْبِيحُ [et-telbīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse لَبَحٌ [lebaḥ] yaʿnī pīr ve ihtiyār olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَحَ الرَّجُلُ لَبْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَأَلْبَحَ وَلَبَّحَ إِذَا شَاخَ

لُبَاحٌ [Lübaḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ل ت ح]

اَللَّتْحُ [el-letḥ] (lām'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir kimsenin bedenine yāhūd çehresine çakıl taşlarıyla vurup berelendirmek yāhūd gözünü çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَحَهُ لَتْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَ جَسَدَهُ أَوْ وَجْهَهُ بِالْحَصَى أَوْ فَقَأَ عَيْنَهُ Ve bir adama bed nigāh ile bakmak maʿnāsına istiʿmā olunur; yukālu: لَتَحَهُ بِبَصَرِهِ إِذَا رَمَاهُ بِهِ كَمَا يُقَالُ رَمَاهُ بِعَيْنِهِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَحَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا Ve bir kimsenin mecmūʿ-ı mālını süpürü gasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَتَحَ فُلاَنًا أَيْ مَا تَرَكَ عِنْدَهُ شَيْئًا إِلاَّ أَخَذَهُ Ve el ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَحَهُ بِيَدِهِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَللَّتَحُ [el-letaḥ] (fethateynle) Acıkmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتِحَ الرَّجُلُ لَتَحًا مِنَ الْبَابِ

galīz olan şeyʾe denir; tezkīr ve teʾnīsi müsāvīdir. Ve mübālagaten bundan vasfla أَكْيَحُ [ekyaḥ] dahi denir; yukālu: أَسْنَانٌ كِيحٌ ve yukālu: كِيحٌ أَكْيَحُ أَيْ خَشِنٌ غَلِيظٌ كَمَا يُقَالُ يَوْمٌ أَيْوَمُ

اَلْكَيْحُ [el-keyḥ] (kāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kılıç darībeye teʾsīr edip işlemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا كَاحَ فِيهِ السَّيْفُ أَيْ مَا حَاكَ

اَلْإِكَاحَةُ [el-ikāḥat] (hemzenin kesriyle) كَيْحٌ [keyḥ] maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَكَاحَ أَيْ مَا كَاحَ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَاحَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

الرَّابِع إِذَا جَاعَ

اَللَّثْحَانُ [el-lethān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Ondan sıfattır. Müʾennesi لَثْحَى [lethā] dır, سَكْرَى [sekrā] gibi, yukālu: رَجُلٌ لَثْحَانُ وَامْرَأَةٌ لَثْحَى أَيْ جَائِعٌ

اَللاَّتِحُ [el-lātiḥ] (صَالِحٌ [ṣāliḥ] vezninde) ve

اَللُّتَّاحُ [el-lutāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَللُّتَحَةُ [el-luteḥat] (lām’ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَللَّتِحُ [el-letiḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Be-gāyet zīrek ve hūş-mend ve āteş-zihn olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ لاَتِحٌ وَلُتَّاحٌ وَلُتَحَةٌ وَلَتِحٌ أَيْ عَاقِلٌ دَاهِيَةٌ

اَلْأَلْتَحُ [el-eltaḥ] (أَصْلَحُ [aṣlaḥ] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; şol şāʿire ıtlāk olunur ki be-gāyet sāhib-i dikkat olmakla mezāmīn ve maʿānīye şuʿarā-yı sālifeden ezyed mutasarrıf ola; yukālu. هُوَ أَلْتَحُ شِعْرًا مِنْهُ أَيْ أَوْقَعُ عَلَى الْمَعَانِي مِنْهُ Kāle’ş-şārih ve minhu kavlu’l-Aṣmaʿī: كَانَ جَرِيرٌ أَلْتَحَ أَصْحَابِهِ هِجَاءً

[ل ج ح]

اَللُّجْحُ [el-luchḥ] (lām’ın zammı ve cīm’in sükūnuyla) Bir nesnedir ki دَحْلٌ [daḥl] tarzında kuyunun ve derenin dibinde olur. دَحْلٌ [daḥl] derelerde olan ağızı dar ve gerisi bol çukura denmekle bundan murād kuyunun ve derenin diplerinde havuz tarzında olan çukurdur.

اَللَّجَحُ [el-lecaḥ] (fethateynle) Gözün üst kapağı pek etli ve kalın olmağa yāhūd çapaklı ve şırlığanlı olmağa denir, لَخَصٌ [leḫaṣ] yāhūd غَمَصٌ [ġamaṣ] maʿnāsına; yukālu: فِي جَفْنِهِ أَوْ فِي عَيْنِهِ لَجَحٌ أَيْ لَخَصٌ أَوْ غَمَصٌ Ve gözün üst kapağının yukarısına denir ki kaş onun kenārı üzere nābit olur, عَيْرُ الْعَيْنِ [ʿayru’l-ʿayn] maʿnāsına.

[ل ح ح]

اَلْإِلْحَاحُ [el-ilḥāḥ] (hemzenin kesriyle) Pek ibrām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَحَّ السَّائِلُ فِي السُّؤَالِ إِذَا أَلْحَفَ Ve bulut vefret üzere yağmur yağdırmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلَحَّ السَّحَابُ إِذَا دَامَ مَطَرُهُ Ve erkek deve حَرُونٌ [ḥarūn] olmak maʿnāsınadır, niteki خِلَاءٌ[ḫalʾ] nākada hāstır; yukālu: أَلَحَّ الْجَمَلُ إِذَا حَرَنَ كَمَا يُقَالُ خَلَأَتِ النَّاقَةُ Ve binek davarı yorulmakla ağırlanıp gerilenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَحَّتِ الْمَطِيُّ إِذَا كَلَّتْ فَأَبْطَأَتْ Ve pālān dābbenin sırtını sürüp yağır eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَلَحَّ الْقَتَبُ عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ إِذَا عَقَرَ ظَهْرَهَا

اَلْمِلْحَاحُ [el-milḥāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol pālāna denir ki dābbenin sırtını yağır eder ola, pek bastığından nāşī; yukālu: قَتَبٌ مِلْحَاحٌ أَيْ عَقُورٌ لِظُهُورِ الدَّوَابِّ

اَللَّحْلَحَةُ [el-laḥleḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir yerden aslā kımıldamayıp dāʾimī pāyidār olmak maʿnāsınadır. Mādde-i mezkūreden meʾhūzdur ve mükerrerdir; yukālu: لَحْلَحَ الْقَوْمُ لَحْلَحَةً إِذَا لَمْ يَبْرَحُوا مَكَانَهُمْ Ve

لَحْلَحَةٌ [laḥleḥat] Kuru şeyʾe denir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: خُبْزَةٌ لَحْلَحَةٌ أَيْ يَابِسَةٌ

اَلتَّلَحْلُحُ [et-telaḥluḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) لَحْلَحَةٌ [laḥleḥat] ile maʿnā-yı evvelde mürādifdir; yukālu: تَلَحْلَحَ الْقَوْمُ بِمَعْنَى لَحْلَحُوا

اَللَّحَحُ [el-leḥaḥ] (fethateynle) Göz kapakları çapaktan birbirine yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَحِحَتْ عَيْنُهُ لَحَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَتْ بِالرَّمَصِ Şārih der ki bu idgāmla da lügattir.

اَللاَّحُّ [el-lāḥḥ] ve

اَللَّحِحُ [el-leḥiḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَللَّحْلَحُ [el-laḥlaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] veznin-de) Dar ve sıkışık yere denir; yukālu: مَكَانٌ لاَحٌّ وَلَحِحٌ وَلَحْلَحٌ أَيْ ضَيِّقٌ

اَللَّحُّ [el-laḥḥ] (lām’ın fethiyle) Maʿnā-yı ātiyyeden sıfattır, بُرٌّ [burr] gibi yapışık ve sıkışık olan şeyʾe denir; ve minhu tekūlu: هُوَ ابْنُ عَمِّي لَحًّا وَابْنُ عَمٍّ لَحٍّ أَيْ لاَصِقُ النَّسَبِ Evvel-de لَحًّا kelimesi hāliyyet üzere mansūbdur ki mā-kabli maʿrifedir ve sānīde sıfattır. Ve bunun müfredi ve cemʿi ve müzekker ve müʾennesi müsāvīdir, zīrā fi’l-asl mas-dardır. Ve eğer o kimsenin karābeti mutta-sıl olmayıp hemān akribāʾ ve ʿaşīretinden olursa هُوَ ابْنُ عَمِّ الْكَلاَلَةِ وَابْنُ عَمٍّ كَلاَلَةٌ dersin. Ve

لَحٌّ [laḥḥ] Aslı üzere masdar olur, karābet muttasıl olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لَحَّتِ الْقَرَابَةُ بَيْنَنَا لَحًّا إِذَا لَصِقَتْ

اَلْمُلَحْلَحُ [el-mulaḥlaḥ] (مُلَمْلَمٌ [mulemlem] vezninde) Bir kavmin seyyīd-i zī-şānına denir; yukālu: هُوَ مُلَحْلَحٌ أَيْ سَيِّدٌ

اَللَّحُوحُ [el-leḥūḥ] Ekmek kadayıfına şebīh bir taʿāmdır ki süt ile ekl olunur, Yemen etʿimesindendir.

[ل د ح]

اَللَّدْحُ [el-ledḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) El ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَدَحَهُ لَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِيَدِهِ Ve لَطْحٌ [latḥ] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

[ل ز ح]

اَلتَّلَزُّحُ [et-telezzuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bir kimse ekşi nār ve erik makūlesi ekl ederken yanında olan adamın ağızı su-lanmak maʿnāsınadır ki teşehhīden neşʾet eder; yukālu: تَزَلَّحَ فُوهُ إِذَا تَحَلَّبَ مِنْ أَكْلِ رُمَّانَةٍ أَوْ إِجَّاصَةٍ يَعْنِي حَامِضَةٍ

[ل ط ح]

اَللَّطْحُ [el-latḥ] (سَطْحٌ [satḥ] vezninde) El ayasıyla vurmak yāhūd mülāyemetle ok-şar gibi arkaya vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَطَحَهُ لَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِبَطْنِ كَفِّهِ أَوْ ضَرْبًا لَيِّنًا عَلَى الظَّهْرِ Ve yere çal-mak maʿnāsınadır; yukālu: لَطَحَ بِهِ إِذَا ضَرَبَ بِهِ الْأَرْضَ Ve

لَطْحٌ [latḥ] لَطْخٌ [latḫ] gibidir, yaʿnī onun gibi ismdir ki bulaşığa denir. Lākin bu ku-ruyup kazınmakla eseri kalmayıp hemān yeri belli olan bulaşığa denir; yukālu: بِهِ لَطْحٌ مِنْهُ وَهُوَ كَاللَّطْخِ إِذَا جَفَّ فَلَمْ يَبْقَ أَثَرُهُ

[ل ف ح]

اَللَّفْحُ [el-lefḥ] (سَفْحٌ [sefḥ] vezninde) Kı-lıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَفَحَهُ بِالسَّيْفِ لَفْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Şārihin beyānına göre kılıçla yapça vurmağa mahsūstur. Ve

لَفْحٌ [lefḥ] ve

لَفَحَانٌ [lefeḥān] (fetehātla) Āteşin ıssılığı çalıp yakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَفَحَتْهُ النَّارُ بِحَرِّهَا لَفْحًا وَلَفَحَانًا إِذَا أَحْرَقَتْ Müʾellifin *Başāʾir*’de beyānına göre maʿnā-yı evvel bundan müsteʿārdır.

اَللُّفَّاحُ [el-luffāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Bir nebāt-ı maʿrūf adıdır ki bādincāna şebīh olur. Ve يَبْرُوحُ الصَّنَمِ [yebrūḥu’ṣ-şanem] dedikleri nebātın semerine denir. Müfredāt-ı tıbbiyyede ikisi bir olmak üze-re mersūmdur ki Fārisīde şābīzek denir, ʿıtriyyetli ve halāvetli olur. Ve müʾellif "ب،ر،ح" māddesinde يَبْرُوحٌ [yebrūḥ] luffāḥ-ı berrī köküne denir diye resm ey-lemekle burada münāsebetsizcedir. An-cak baʿzı müfredātta لُفَّاحٌ [luffāḥ] Fārisīde destenbūy ile müfesser olduğu resīde-i

nazardır ki Türkīde şemāme dedikleri olacaktır.

[ل ق ح]

اَللَّقْحُ [el-laḳḥ] (lām’ın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) ve

اَللَّقَحُ [el-leḳaḥ] (fethateynle) ve

اَللَّقَاحُ [el-leḳāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nāka kendisine çekilen buğurun nutfesini kabūl edip gebe kalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَقِحَتِ النَّاقَةُ لَقْحًا وَلَقَحًا وَلَقَاحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَبِلَتِ اللِّقَاحَ Burada لِقَاحٌ [liḳāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ismidir.

اَللاَّقِحُ [el-lāḳiḥ] (صَالِحٌ [ṣāliḥ] vezninde) Gebe kalan nākaya denir. Cemʿi لَوَاقِحُ [levāḳiḥ]tir ki فَاسِخٌ [fāsiḫ] ve شَامِذٌ [şāmiẕ] gibi sıfāt-ı muhtassasındandır. Ve ceng-i ʿazīme حَرْبٌ لاَقِحٌ ıtlāk ederler; yukālu: بَيْنَهُمْ حَرْبٌ لاَقِحٌ أَيْ شَدِيدَةٌ عَظِيمَةٌ

اَللَّقُوحُ [el-leḳūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi gebe kalmış nākaya denir. Cemʿi لُقُحٌ [luḳuḥ] gelir zammeteynle. Ve

لَقُوحٌ [leḳūḥ] لِقَاحٌ [liḳāḥ] lafzından müfred olur ki mutlakan deveye denir, إِبِلٌ [ibil] maʿnāsına. Ve sağmal nākaya, ʿalā-kavlin doğurduktan sonra iki yāhūd üç aya kadar لَقُوحٌ [leḳūḥ] baʿdehu لَبُونٌ [lebūn] denir.

اَللَّقَاحُ [el-leḳāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hāssaten dişi hurmāya vurdukları aşıya denir. Zemaḫşerī’nin beyānına göre erkek hurmānın çiçeğini süfūf gibi hurd edip dişi hurmānın çiçeği kapçığına ekip idhāl ederler; hurmā aşısı bu olacaktır. Ve

لَقَاحٌ [leḳāḥ] Erkek hurmānın çiçeğine ıtlāk olunur ki onunla aşı vurulur. Ve mülūk ve ümerāʾ ve zābitlerine mutīʿ ve münkād olmayan cemāʿat ve ʿaskere, ʿalā-kavlin Cāhiliyyet’te seby ve esr isābet eylemiş kabīle ve cemāʿate denir.

اَللِّقَاحُ [el-liḳāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Develere denir, إِبِلٌ [ibil] maʿnāsına; لَقُوحٌ [leḳūḥ] müfredidir ki zikr olundu. Ve

لِقَاحٌ [liḳāḥ] Nüfūs-ı nātıkāya denir. Bunda müfredi لِقْحَةٌ [liḳḥat]tır, lām’ın kesriyle. *Esās*’ın beyānına göre bu mecāzdır. Ve

لِقَاحٌ [liḳāḥ] Dişiye çekilen erkek devenin nutfesine denir.

اَللِّقْحَةُ [el-liḳḥat] (lām’ın kesri ve ḳāf’ın sükūnuyla) Nefs ve zāt maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve لَقُوحٌ [leḳūḥ] maʿnāsınadır ki sağmal deveye denir. Bunda lām’ın fethiyle de cāʾizdir. Cemʿi لِقَحٌ [liḳaḥ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve لِقَاحٌ [liḳāḥ] gelir, lām’ın kesriyle. Ve

لِقْحَةٌ [liḳḥat] Tavşancıl kuşuna denir. Ve kargaya denir. Ve emzikli hatuna ıtlāk olunur.

اَللَّقَحُ [el-leḳaḥ] (fethateynle) Mutlakan gebe kalmak maʿnāsına isti‘māl olunur, takyīd ve ıtlāk ʿalākasıyla; yukālu: لَقِحَتِ الْمَرْأَةُ وَالنَّخْلَةُ لَقَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمَلَتْ Ve

لَقَحٌ [leḳaḥ] لِقَاحٌ [liḳāḥ] gibi erkek hurmādan alınan aşının ismidir.

اَلْمَلاَقِحُ el-melāḳiḥ] (mīm’in fethiyle) Erkek develere denir; müfredi مُلْقِحٌ [mulḳiḥ] tir, مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde. Ve karnında yavrusu olan nākalara denir; bunun müfredi مُلْقَحَةٌ [mulḳaḥat]tır, ḳāf’ın fethiyle مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde)

اَلْمَلاَقِيحُ [el-melāḳīḥ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) Yavru anaları olan nākalara denir. Bunun da müfredi مُلْقَحَةٌ [mulḳaḥat]tır. Ve

مَلاَقِيحُ [melāḳīḥ] Nākanın karnında olan yavrulara, ʿalā-kavlin erkek buğur deve-

nin sulbünde olan māyelere denir; bunun müfredi مَلْقُوحَةٌ [melḳūḥat]tır. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre binā-yı mefʿūl olan لَقِحَتْ بِالْوَلَدِ sīgasından mutasarrıf olmakla asl olan مَلْقُوحٌ [melḳūḥ] olmaktır, lākin harf-i cerri hazf edip ismiyyet için hāʾ idhāl eylediler.

اَلتَّلَقُّحُ [et-telaḳḳuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gebe olmayan nāka kendisini gebe sūretinde göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَقَّحَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَرَتْ أَنَّهَا لاَقِحٌ وَلَمْ تَكُنْ Ve bir adama bī-asl bir cürm ve cināyet isnād eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَلَقَّحَ زَيْدٌ عَلَيَّ أَيْ تَجَنَّى عَلَيَّ مَا لَمْ أُذْنِبْهُ Ve elleriyle işāret ederek tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَقَّحَ يَدَاهُ إِذَا أَشَارَ بِهِمَا فِي التَّكَلُّمِ

اَلْإِلْقَاحُ [el-ilḳāḥ] (hemzenin kesriyle) Dişi hurmāya aşı vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْقَحَ الْقَوْمُ نَخْلَهُمْ أَيْ لَقَحَهَا يَعْنِي وَضَعُوا طَلْعَ الذُّكُورِ فِي طَلْعِ الْإِنَاثِ Müʾellifin لَقَحَهَا ʿunvānıyla tefsīrinden bu maʿnāda sülāsī olarak dahi müstaʿmel olduğu münfehim olur. Ve

إِلْقَاحٌ [ilḳāḥ] Gebe kalmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: أَلْقَحَتِ الرِّيَاحُ الشَّجَرَ إِذَا أَحْمَلَتْهَا فَهِيَ أَيِ الرِّيَاحُ لَوَاقِحُ وَمَلاَقِحُ Müʾellif *Baṣāʾir*'de ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ﴾ kerīmesini ذَوَاتُ لِقَاحٍ ile tefsīr eylemiştir ki vech-i mezkūr üzere لاَقِحٌ [lāḳiḥ]in cemʿidir neseb üzere; لاَبِنٌ [lābin] ve تَامِرٌ [tāmir] gibi. Riyāh rutūbeti hāmil olup ondan sehāba mecc ve īsāl ile sehāb dahi imtār eylemekle hamli cihetiyle لَوَاقِحُ [levāḳiḥ] ve mecc ve īsāli sebebiyle مَلاَقِحُ [melāḳiḥ] ıtlāk olunmuştur ki مُلْقِحَةٌ [mulḳiḥat]ın cemʿidir ki ism-i fāʿildir.

Şārih der ki ʿinde'z-Zemaḫşerī مَلْقُوحٌ [melḳūḥ]un ve ʿinde'l-Ezherī مَلْقُوحَةٌ [melḳūḥat] in cemʿidir ki rutūbetle gebelenmiş demek olur. Ve طَوَائِحُ [ṭavāʾiḥ] مُطِيحَاتٌ [muṭīḥāt] maʿnāsına olduğu gibi لَوَاقِحُ [levāḳiḥ] مُلْقِحَاتٌ [mulḳiḥat] maʿnāsına da olmak muhtemeldir.

اَلتَّلْقِيحُ [et-telḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İlkāh-ı nahle maʿnāsınadır; yukālu: لَقَّحَ النَّخْلَةَ بِمَعْنَى أَلْقَحَهَا

اَلْإِسْتِلْقَاحُ [el-istilḳāḥ] Dişi hurmānın aşı vurulmak vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْقَحَتِ النَّخْلَةُ إِذَا آنَ لَهَا أَنْ تُلَقَّحَ

اَلْمُلَقَّحُ [el-mulaḳḳaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Mücerreb ve mühezzeb adama ıtlāk olunur, gūyā ki ahvāl-i ʿālemi kemā-hiye idrākla ʿakl ve nefsi mülakkah olmuştur; yukālu: رَجُلٌ مُلَقَّحٌ أَيْ مُجَرَّبٌ Kāle fi'l-*Esās* جَرَّبَ الْأُمُورَ فَلَقَّحَتْ عَقْلَهُ وَيُقَالُ النَّظَرُ فِي الْعَوَاقِبِ يُلَقِّحُ الْعُقُولَ وَفُلاَنٌ مُلَقَّحٌ مُنَقَّحٌ أَيْ مُجَرَّبٌ وَمُهَذَّبٌ

اَللَّقِيحُ [el-leḳīḥ] (شَقِيحٌ [şeḳīḥ] vezninde) Ve ona itbāʿan zikr olunur; yukālu: شَقِيحٌ لَقِيحٌ إِتْبَاعًا كَمَا مَرَّ

[ل ك ح]

اَللَّكْحُ [el-lekḥ] (lām'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Yumrukla yāhūd ona şebīh hāletle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَحَهُ لَكْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَكَزَهُ أَوْ ضَرَبَهُ شَبِيهًا بِهِ

[ل م ح]

اَللَّمْحُ [el-lemḥ] (lām'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir nesneye lemʿa-i berk gibi çalıp alma bakmak maʿnāsınadır ki nazar-ı manzūrun künh ve tamāmına müteʿallik olmaz; yukālu: لَمَحَ إِلَيْهِ لَمْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْتَلَسَ النَّظَرَ يَعْنِي أَبْصَرَهُ بِنَظَرٍ خَفِيفٍ Ve

لَمْحٌ [lemḥ] ve

لَمَحَانٌ [lemeḥān] (fetehātla) ve

تَلْمَاحٌ [telmāḥ] (tā'nın fethiyle) Yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَحَ الْبَرْقُ وَالنَّجْمُ

لَمْحًا وَلَمَحَانًا وَتَلْمَاحًا إذَا لَمَعَا

اَللَّامِحُ [el-lāmiḥ] ve

اَللَّمُوحُ [el-lemūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَللَّمَّاحُ [el-lemmāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ondan sıfatlardır, yaldırayıcı rahşān şeyʾe denir. Sīga-i ahīreler mübālagadır.

اَلْإِلْمَاحُ [el-ilmāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi çalıp alma bakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَحَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى لَمَحَ Ve bir nesneyi yaldıratmak ve yaldırayıcı kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْمَحَهُ إِذَا جَعَلَهُ يَلْمَحُ أَيْ يَلْمَعُ Ve güzel hatun kendi çehresini semtinde olan erkeğe lemʿa-i berk gibi açıp göstermek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki baʿzı hūb-likā nigārların fiʿlidir, bir takrīble yüzünü lemʿa-i berk gibi açıp cüzʾīce ʿarz-ı cemāl eyledikten sonra yine defʿī setr eder; yukālu: أَلْمَحَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ وَجْهِهَا إِذَا أَمْكَنَتْ مِنْ أَنْ يُلْمَحَ، تَفْعَلُ الْحَسْنَاءُ، تُرِي مَحَاسِنَهَا ثُمَّ تُخْفِيهَا

اَللَّمْحُ الْبَاصِرُ [el-lemḥu’l-bāṣir] Emr-i vāzıh maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: لَأُرِيَنَّكَ لَمْحًا بَاصِرًا أَيْ أَمْرًا وَاضِحًا Ve bu ekserī vaʿīd ve tehdīd mahallinde söylenir, “Sana reʾye’l-ʿayn gösteririm” gibi.

اَلْمَلَامِحُ [el-melāmiḥ] (mīm’in fethiyle) Gayr-i kıyās üzere لَمْحَةٌ [lemḥat] ın cemʿidir, مَحَاسِنُ [meḥāsin] ve مَشَابِهُ [meşābih] gibi. Ve

لَمْحَةٌ [lemḥat] İsmdir, لَمْعَةٌ [lemʿat] maʿnāsına, baʿdehu bir nesnenin āher nesneye müşābehetinde istiʿmāl olundu, gūyā ki müşebbehte müşebbehün-bihten lemʿa ve eser mevcūddur. Baʿdehu her yerinde müşābehet olduğunu işʿār için cemʿ sīgasıyla taʿbīr eylediler; yukālu: فِيهِ مِنْ أَبِيهِ لَمْحَةٌ مِنْ أَبِيهِ أَيْ شَبَهٌ ve yukālu: فُلَانٌ مَلَامِحُ أَيْ مَشَابِهُ yaʿnī halkī ve hulkī pederine müşābihtir. Ve

مَلَامِحُ [melāmiḥ] İnsānın çehresinde nümāyān olan hūbluk ve çirkīnlik āsārına ıtlāk olunur; tekūlu: أَعْجَبَتْنِي مَلَامِحُ وَجْهِهِ أَيْ مَا بَدَا مِنْ مَحَاسِنِهِ أَوْ مَسَاوِيهِ

اَللُّمَّاحُ [el-lummāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Hiddet-i basarı olup şikār kolayını pek idrāk eden cüst ve çālāk doğan ve ispir ve şāhīn makūlesine denir.

اَلْأَلْمَحِيُّ [el-elmeḥiyy] أَلْمَعِيُّ [el-meʿiyy] vezninde ki nefsine nisbettir, her gördüğü nesneden igmāz eylemeyip nazar eylemeğe mütesaddī olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَلْمَحِيٌّ إِذَا كَانَ يَلْمَحُ كَثِيرًا

اَلْإِلْتِمَاحُ [el-iltimāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) لَمْحٌ [lemḥ] gibi ihtilās-ı nazar ile bakmak maʿnāsınadır. Mechūl bünyesiyle ihtilās-ı basarda istiʿmāl olunur ki nazar kapılmak taʿbīr olunur. Pek dil-ber mahbūbe nazar ettikte nazarın onda kalır, güyā ki nazarı o ihtilās eder; yukālu. أُلْتُمِحَ بَصَرُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ أَيْ ذَهَبَ بِهِ

[ل و ح]

اَللَّوْحُ [el-levḥ] (lām’ın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Mutlakan yassı sahīfeye denir, gerek tahta ve gerek kemik olsun. Cemʿi أَلْوَاحٌ [elvāḥ] gelir ve cemʿu’l-cemʿi أَلَاوِيحُ [elāvīḥ] gelir. Ve üzerine yazı yazılan yassı kürek kemiğine denir. Şārih der ki mutlakan üzerine yazı yazılan yassı nesneye denir. Ve

لُوحٌ [levḥ] ʿAnāsır-ı erbaʿadan ʿunsur-ı havāya denir. Bunda lām’ın zammı aʿlādır. Ve

لَوْحٌ [levḥ] Masdar olur, لَمْحَةٌ [lemḥat] maʿnāsına ki çalıp alma bakmaktan

ʿibārettir; tekūlu: لُحْتُ إِلَيْهِ أَلُوحُ لَوْحًا أَيْ لَمَحْتُ إِلَيْهِ ve

لَوْحٌ [levḥ] ve

لُوحٌ [lūḥ] (lām'ın zammıyla) ve

لُوَاحٌ [luvāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

لُؤُوحٌ [luʾūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

لَوَحَانٌ [leveḥān] (fetehātla) Susamak maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَ الرَّجُلُ لَوْحًا وَلُوحًا وَلُوَاحًا وَلُؤُوحًا وَلَوَحَانًا إِذَا عَطِشَ Ve

لَوْحٌ [levḥ] Zāhir olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَ الشَّيْءُ يَلُوحُ لَوْحًا إِذَا بَدَا Ve şimşek çakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَ الْبَرْقُ إِذَا أَوْمَضَ Ve sefer yāhūd susuzluk bir adamın çehresini bozmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَهُ الْعَطَشُ أَوِ السَّفَرُ إِذَا غَيَّرَهُ Ve görmek maʿnāsınadır; tekūlu: لُحْتُهُ أَيْ أَبْصَرْتُهُ

اَلْإِلْتِيَاحُ [el-iltiyāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Susamak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَاحَ الرَّجُلُ إِذَا عَطِشَ

اَلْإِلَاحَةُ [el-ilāḥat] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) Bu dahi zāhir ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ الشَّيْءُ إِذَا بَدَا Ve şimşek yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ الْبَرْقُ إِذَا أَوْمَضَ Ve parlak nesne parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ سُهَيْلٌ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve bir nesneden korkup sakınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ مِنْهُ إِذَا خَافَ وَحَاذَرَ Ve bir şeyʾi parıldatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ بِسَيْفِهِ إِذَا لَمَعَ بِهِ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاحَ فُلَانًا إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلتَّلْوِيحُ [et-telvīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi parıldatmak maʿnāsınadır; yukālu: لَوَّحَ بِسَيْفِهِ إِذَا لَمَعَ بِهِ Ve sefer yāhūd susuzluk bir adamın çehresini bozmak maʿnāsınadır; yukālu: لَوَّحَهُ السَّفَرُ أَوِ الْعَطَشُ إِذَا غَيَّرَهُ Ve imsāk-ı beden edecek mikdārı gıdā yedirmek maʿnāsınadır; tekūlu: لَوِّحِ الصَّبِيَّ عَلَى بِنَاءِ الْأَمْرِ أَيْ قُتَّهُ مَا يُمْسِكُهُ Ve bir şeyʾi āteşte kızdırıp kızgın eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَوَّحَهُ بِالنَّارِ إِذَا أَحْمَاهُ Ve kocalık saç ve sakalı ağartmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لَوَّحَ الشَّيْبُ فُلَانًا إِذَا بَيَّضَهُ

اَلْمِلْوَاحُ [el-milvāḥ] (mīm'in kesriyle) Uzun şeyʾe denir. Ve arık hayvāna denir, ضَامِرٌ [ḍāmir] maʿnāsına. Ve tīz arıklayan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِلْوَاحٌ أَيْ سَرِيعَةُ الْهُزَالِ Ve göğüs tahtası ve kürekleri ve kaburgaları büyük olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مِلْوَاحٌ أَيْ عَظِيمُ الْأَلْوَاحِ Ve

مِلْوَاحٌ [Milvāḥ] ʿAmr b. Ebī Seleme'nin kılıcı ismidir. Ve şol baykuşa denir ki doğan makūlesi kuş sayd edenler onun ayağına ip bağlayıp gömeltiden taşra salıverirler ve gāhca beri öte çekip tahrīk ederler. Şikārī kuşlar sayd zannıyla ona hücūm edip pāgirifte-i dām-ı hırs olurlar. Ve sāʾir kuş ile de sayd ederler, "Kuşu kuş ile sayd ederler" meseli maʿlūmdur. Hālen bāgçelerde iskete makūlesi kuşları kafesteki kuş ile sayd ederler. Fārisīde ona pāy-dām ve Türkīde mostra ve pırlak taʿbīr olunur. Ve

مِلْوَاحٌ [milvāḥ] Tīz tīz susar olan insān ve hayvāna denir.

اَلْمِلْوَحُ [el-milvaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِلْيَاحُ [el-milyāḥ] (yāʾ teʿākubuyla مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Bunlar da tīz tīz susayana denir. Müzekker ve müʾennesi müsāvīdir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مِلْوَاحٌ وَمِلْوَحٌ وَمِلْيَاحٌ أَيْ سَرِيعُ الْعَطَشِ

اَللَّوْحَى [el-levḥā] (عطْشَى [ʿaṭşā] vezninde) Susuz dābbelere denir; yukālu: إِبِلٌ لَوْحَى أَيْ عَطْشَى

أَلْوَاحُ السِّلَاحِ [elvāḥu's-silāḥ] Parıldamak

şānından olan eslihaya denir, kılıç ve hançer gibi.

اَلْمُلَوَّحُ [el-Mulevvaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) S̱ābit b. Ḳays el-Enṣārī kılıcının ismidir. Ve bir recül ismidir.

اَلْإِسْتِلَاحَةُ [el-istilāḥat] (إِسْتِقَامَةٌ [istiḳāmet] vezninde) Mütebassır olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَاحَ فِي اْلأَمْرِ إِذَا تَبَصَّرَ

اَلْمُلْتَاحُ [el-multāḥ] (mīm'in zammıyla) إِلْتِيَاحٌ [iltiyāḥ]tan ism-i fāʿildir, levn-i beşeresi güneşten yāhūd semūm gibi ʿārızadan mütegayyir olan adama denir.

اَللَّيَاحُ [el-leyāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَللِّيَاحُ [el-liyāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Subh maʿnāsına istiʿmāl olunur, zuhūruna mebnī. Ve yaban öküzüne denir, sevr-i vahşī maʿnāsına. Ve Ḥamza radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin kılıcı ismidir. Ve pek ak nesneye denir; ve yukālu: أَبْيَضُ لِيَاحٌ أَيْ نَاصِعٌ Burada teʾkīddir.

FASLU'L-MĪM

(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ت ح]

اَلْمَتْحُ [el-metḥ] (tā-yı fevkiyye ile مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Kuyudan kova ile su çekmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَ الْمَاءَ مَتْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَزَعَهُ Ve bu, kuyunun ağızında durup çekmeğe mahsūstur, nitekim مَيْحٌ [meyḥ] içine inip dibinden almağa mahsūstur. Ḳāle'ş-şāriḥ: سُئِلَ اْلأَصْمَعِيُّ عَنِ الْمَتْحِ وَالْمَيْحِ فَقَالَ الْفَوْقُ لِلْفَوْقِ وَالتَّحْتُ لِلتَّحْتِ Ve

مَتْحٌ [metḥ] Bir kimseyi yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve bir şeyʾi kökünden koparmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَهُ إِذَا قَلَعَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve yellenmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَ بِالْمَرْأَةِ إِذَا حَبَقَ Ve çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ Ve çekirge yumurtlamak için kuyruğunu yere gömmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَ الْجَرَادُ إِذَا رَزَّ فِي اْلأَرْضِ لِيَبِيضَ Ve gün uzamak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَحَ النَّهَارُ إِذَا ارْتَفَعَ أَيْ طَالَ وَامْتَدَّ

اَلتَّمْتِيحُ [et-temtīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi çekirge yumurtlamak için kuyruğunu yere gömmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَّحَ الْجَرَادُ بِمَعْنَى مَتَحَ

اَلْإِمْتَاحُ [el-imtāḥ] (hemzenin kesriyle) تَمْتِيحٌ [temtīḥ] maʿnāsınadır; yukālu: أَمْتَحَ الْجَرَادُ بِمَعْنَى مَتَّحَ

اَلْمَتُوحُ [el-metūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Makara ve çarhla suyu çekilir olan kuyuya denir ki derin olur; yakın olup suyu el ile alınır olan kuyu mukābilidir; yukālu: بِئْرٌ مَتُوحٌ إِذَا كَانَتْ يُمَدُّ مِنْهَا بِالْيَدِ عَلَى الْبَكَرَةِ Ve

mesāfe-i baʿīdeye ıtlāk olunur; yukālu: عُقْبَةٌ أَيْ مَسَافَةٌ مَتُوحٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلْمَتَّاحُ [el-mettāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Uzun şeyʾe denir; yukālu: لَيْلٌ مَتَّاحٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve uzun uzadı gidip gittikçe yürümesini artırır olan ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ مَتَّاحٌ أَيْ مَدَّادٌ

اَلْإِمْتِتَاحُ [el-imtitāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi dibinden çekip çıkarmak maʿnāsınadır; مَتَحَ الْمَاءَ maʿnāsındandır; tekūlu: إِمْتَتَحْتُهُ أَيِ انْتَزَعْتُهُ يَعْنِي مِنْ أَصْلِهِ

اَلتَّمَتُّحُ [et-temettuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dābbe elleriyle nakıllayarak yürümek maʿnāsınadır; ip ile kuyudan su çeken adamın elleri gibi; yukālu: اَلْإِبِلُ تَتَمَتَّحُ فِي سَيْرِهَا أَيْ تَتَرَوَّحُ بِأَيْدِيهَا

[م ج ح]

اَلْمَجْحُ [el-mecḥ] (mīm’in fethi ve cīm’in sükūnuyla) Hod-bīnlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَجَحَ الرَّجُلُ مَجْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَبَّرَ Ve şādān olmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَجِحْتُ بِذِكْرِهِ مَجْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ بَجِحْتُ

اَلْمَجَّاحُ [el-meccāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Hodbīn ve mütekebbir kimseye denir.

اَلتَّمَجُّحُ [et-temeccuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi تَكَبُّرٌ [tekebbur] maʿnāsınadır; yukālu: تَمَجَّحَ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلْمِجَاحُ [el-Micāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mālik b. ʿAvf en-Naḍrī ve Ebū Cehl b. Hişām’ın feresleri ismidir.

[م ح ح]

اَلْمَحُّ [el-maḥḥ] (mīm’in fethi ve ḥā’nın sükūnuyla) Yeprimiş libāsa denir, sevb-i bālī maʿnāsına. Ve

مَحَّ [maḥḥ] Masdar olur, sevb yepriyip çürümek maʿnāsına.

اَلْمَحَحُ [el-meḥaḥ] (fethateynle) ve

اَلْمُحُوحُ [el-muḥūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bunlar da masdarlardır, مَحٌّ [maḥḥ] maʿnāsına; yukālu: مَحَّ الثَّوْبُ مَحًّا وَمَحَحًا وَمُحُوحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا بَلِيَ

اَلْمُحُّ [el-muḥḥ] (mīm’in zammıyla) Hālis maʿnāsınadır; قُحٌّ [ḳuḥḥ] gibi. Ve yumurtanın sarısına denir ki مُحَّةٌ [muḥḥat] dahi denir hā’yla, ʿalā-kavlin yumurtanın mutlak içine denir.

اَلْمُحَاحُ [el-muḥāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Açlık, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsınadır.

اَلْمَحَّاحُ [el-maḥḥāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Kezzāb kimseye denir. Ve şol kimseye denir ki kavliyle seni irzā edip fiʿle getirmez ola, yaʿnī mevāʿīd ile seni hoş-dil edip incāz eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ مَحَّاحٌ إِذَا كَانَ يُرْضِيكَ بِقَوْلِهِ وَلاَ فِعْلَ

اَلْمَحَاحُ [el-meḥāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Deve raʿy eyleyecek şūr otları kalīl olan arza denir.

اَلْمَحْمَحُ [el-maḥmaḥ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

اَلْمَحْمَاحُ [el-meḥmāḥ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Hafīf ve sebük-meşreb ve şelfe olan kimseye denir ki vakūr mukābilidir. Ve pek bahīl ve nākese denir.

اَلْأَمَحُّ [el-emaḥḥ] (أَبَحُّ [ebaḥḥ] vezninde) Semize denir, semīn maʿnāsına.

اَلْمَحْمَحَةُ [el-maḥmeḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Dostluğu hālis kılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَحْمَحَ فُلاَنًا إِذَا أَخْلَصَ مَوَدَّتَهُ

اَلتَّمَحْمُحُ [et-temaḥmuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Şādān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَحْمَحَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَجْبَجَ Ve hāmil ha-

tunun doğurması yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَحْمَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا دَنَا وَضْعُهَا

مَحْمَاحِ [maḥmāḥi] (mīm'in fethi ve ḥā'nın kesr üzere bināsıyla) بَحْبَاحِ [baḥbāḥi] maʿnāsınadır ki bir şey'in bitip kalmadığını ihbār için söylenir; yukālu: مَحْمَاحِ وَبَحْبَاحِ إِذَا لَمْ يَبْقَ شَيْءٌ

[م د ح]

اَلْمَدْحُ [el-medḥ] (mīm'in fethi ve dāl'ın sükūnuyla) ve

اَلْمِدْحَةُ [el-midḥat] (mīm'in kesriyle) Övmek, sitāyiş maʿnāsınadır; yukālu: مَدَحَهُ مَدْحًا وَمِدْحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَحْسَنَ الثَّنَاءَ عَلَيْهِ *Miṣbāḥ*'ta mersūmdur ki مَدْحٌ [medḥ] bir adamı hılkiyye yāhūd ihtiyāriyye olan sıfāt-ı cemīlesi sebebiyle hüsn-i senā eylemek maʿnāsına olmakla hamdden eʿammdır. Ve Ḫaṭīb-i Tebrīzī'den menkūldür ki مَدْحٌ [medḥ] ʿArabların إِنْمَدَحَتِ الْأَرْضُ kavllerinden me'hūzdur, إِتَّسَعَتْ maʿnāsına. Pes مَدَحْتُهُ kelimesi وَسَّعْتُ شُكْرَهُ maʿnāsına olur. İntehā.

اَلتَّمْدِيحُ [et-temdīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِمْتِدَاحُ [el-imtidāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da مَدْحٌ [medḥ] maʿnāsınadır; yukālu: مَدَحَهُ وَامْتَدَحَهُ بِمَعْنَى مَدَحَهُ Ve

إِمْتِدَاحٌ [imtidāḥ] Bir arz yāhūd insān ve hayvānın böğürleri kabarıp bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَدَحَتِ الْأَرْضُ وَالْخَاصِرَةُ إِذَا اتَّسَعَتَا وَيُقَالُ فِيهَا إِمَّدَحَتْ كَادَّكَرَتْ Ve bu fi'l-asl إِمْتَدَحَ idi, tā' mīm'e kalb ve idgām olunmuştur.

اَلتَّمَدُّحُ [et-temedduḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi مَدْحٌ [medḥ] maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّحَهُ بِمَعْنَى مَدَحَهُ Ve memdūh olmaktan mahzūz olmakla tekellüfle medhe şāyān baʿzı evzāʿ ve atvār izhār edip memdūh olmağı istemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّحَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّفَ أَنْ يُمْدَحَ Ve mālik ve muttasıf olmadığı nesneler ile övünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّحَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَخَرَ وَتَشَبَّعَ بِمَا لَيْسَ عِنْدَهُ Ve yer yāhūd insān ve hayvānın böğürleri bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّحَتِ الْأَرْضُ وَالْخَاصِرَةُ إِذَا اتَّسَعَتَا Ve Cevherī إِمْدَحَّتْ kelimesi إِنْدَحَّتْ lafzında lügattir demekle vehm eylemiştir. Şārih der ki Ṣāġānī Ve İbn Berrī, Cevherī gibi vazʿ-ı mezbūru takrīr eylediler.

اَلْمَدِيحُ [el-medīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمِدْحَةُ [el-midḥat] (mīm'in kesriyle) ve

اَلْأُمْدُوحَةُ [el-umdūḥat] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) Vesīle-i medh olan şey'e denir. Cemʿi مَدَائِحُ [medā'iḥ] gelir. Ve أُمْدُوحَةٌ [umdūḥat]ın cemʿi أَمَادِيحُ [emādīḥ]tir.

اَلْمُمَدَّحُ [el-mumeddaḥ] (مُحَمَّدٌ [muḥammed] veninde) Pek memdūh olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُمَدَّحٌ أَيْ مَمْدُوحٌ جِدًّا

[م ذ ح]

اَلْمَذْحُ [el-mezḥ] (mīm'in ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Yaban narı çiçeğinden hāsıl olan ʿasele yaʿnī şıra ve luʿāba denir. Ve

مَذْحٌ [mezḥ] Masdar olur, yürürken uyluklar birbirine sürünmek, ʿalā-kavlin uyluk diplerinin yāhūd kıynakların aralıkları birbirine sürünmekle pişip acışmak maʿnāsınadır ki semizliklikten neş'et eder; yukālu: مَذِحَ الرَّجُلُ مَذْحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اصْطَكَّتْ فَخِذَاهُ أَوِ احْتَرَقَ مَا بَيْنَ رُفْغَيْهِ أَوْ مَا بَيْنَ أَلْيَتَيْهِ Ve hāye bir nesneye sürünmekle cā-be-cā çatlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَذِحَ الرَّجُلُ إِذَا تَشَقَّقَتْ خُصْيَتُهُ لِاحْتِكَاكِهَا بِشَيْءٍ

اَلْأَمْذَخُ [el-emẕaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Bunlardan sıfattır. Ve müntin ve bed-rāyiha olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ أَمْذَخُ أَيْ مُنْتِنٌ ve yukālu: مَا أَمْذَخَ رِيحَهُ أَيْ مَا أَنْتَنَهُ Ve bu fiʿl-i taʿaccübdür.

اَلتَّمَذُّخُ [et-temeẕẕuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bir nesneyi ağızda sorup emmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّخَهُ إِذَا امْتَصَّهُ Ve suyu pek çok içmekle böğürler kabarıp kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّخَتْ خَاصِرَتَاهُ إِذَا انْتَفَخَتَا رِيًّا

[م ر ح]

اَلْمَرَحُ [el-meraḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Güre ve butur olmak maʿnāsınadır ki sürūru taşırmaktan ʿibārettir, ahırdan çık-mış perverīde at ve mest-i mey-i ikbāl olmuş istidrāclı devlet-mendān sıfatıdır; yukālu: مَرِحَ الرَّجُلُ مَرَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَشِرَ وَبَطِرَ Ve kibr edā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَالَ Ve şevkli ve sürūrlu şen ve şūh ve neşāt-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَ إِذَا نَشِطَ Ve salını salını yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ Ve göz bulanıp şiddet üze-re yaşı seyelān eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَتْ عَيْنُهُ إِذَا فَسَدَتْ وَسَالَتْ شَدِيدًا

اَلْمِرَاحُ [el-mirāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Maʿnā-yı evvelden ismdir, şiddet ile se-vinç hāletine denir.

اَلْمَرِحُ [el-meriḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِرِّيحُ [el-mirrīḥ] (سِكِّينٌ [sikkīn] veznin-de) Ondan sıfat ve mübālagadır, be-gāyet şādān adama denir. Cemʿleri مَرْحَى [merḥā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve مَرَاحَى [merāḥā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde ve مِرِّيحُونَ [mirrīḥūn] gelir.

اَلْمِمْرَحُ [el-mimraḥ] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْمِمْرَاحُ [el-mimrāḥ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] veznin-de) ve

اَلْمَرُوحُ [el-merūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şen ve şevk-āver ve neşāt-mend ata denir; yukālu: فَرَسٌ مِمْرَحٌ وَمِمْرَاحٌ وَمَرُوحٌ أَيْ نَشِيطٌ Ve

مِمْرَاحٌ [mimrāḥ] Tayyibü’t-türāb olan arza denir ki nebātı tīz inbāt eder ola. Ve şol göze denir ki sakat olmakla yaşı çok seyelān eder ola. Ve

مَرُوحٌ [merūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol yaya denir ki pek latīf ve nāzük olmakla temāşā edenleri ferah-nāk eder ola yāhūd oku hüsn ve sühūletle irsāl eylemek-le gūyā ki kendisi neşātlanır ola. Evvele göre bi-maʿnā fāʿil, sānīye göre bi-maʿnā mefʿūldür; yukālu: قَوْسٌ مَرُوحٌ أَيْ تَمْرَحُ رَآؤُوهَا لِحُسْنِهَا أَوْ كَأَنَّ بِهَا مَرَحًا لِحُسْنِ إِرْسَالِهَا السَّهْمَ

اَلْإِمْرَاحُ [el-imrāḥ] (hemzenin kesriyle) Cünbüş ve neşāta getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَحَ الْكَلَأُ الْفَرَسَ إِذَا أَنْشَطَهُ

اَلْمَرَحَانُ [el-mereḥān] (fetehātla) Ferah ve sürūr maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَ الرَّجُلُ مَرَحَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ Ve zaʿīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ Ve göz sakat olmakla dāʾimā sulanıp yaşı akar olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِحَتِ الْعَيْنُ إِذَا فَسَدَتْ وَسَالَتْ شَدِيدًا

مَرْحَى [merḥā] (mīm’in fethi ve kasr ile) “ب،ر،ح” māddesine zikr olundu ki ok atan kimse nişāna vurdukta tahsīn için söyle-nir. Ve

مَرْحَى [Merḥā] Şuʿarādan ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr’in nākası ismidir.

اَلتَّمْرِيحُ [et-temrīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Buğday harmanını süpürge ile toprak makūlesinden pāk eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: مَرَّحَ الطَّعَامَ أَيِ الْبُرَّ إِذَا نَقَّاهُ مِنَ الْعَفَا بِالْمَكَانِسِ Ve deriyi yağlamak maʿnāsınadır ki gerek kendi bedeni ve gerek āher deri olsun; yukālu: مَرَّحَ الْجِلْدَ إِذَا دَهَّنَهُ Ve cedīd tulum ve kırba içre dikiş yerleri rutūbetle yapışıp tutulmak için su doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّحَ الْمَزَادَةَ الْجَدِيدَةَ إِذَا مَلَأَهَا مَاءً لِيَذْهَبَ مَرَحُهَا أَيْ لِتَنْسَدَّ عُيُونُهَا وَلاَ يَسِيلَ مِنْهَا شَيْءٌ Ve ceng-gāhın muʿazzam ve maʿreke-gāh olan yerine varmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّحَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ إِلَى مَرْحَى الْحَرْبِ Bu maʿnāda hemān مَرْحَى [merḥā] lafzından ahz olunmuştur, lākin iştikāk cihetiyle değildir. Mütercim der ki مَرْحَى [merḥā] رَحَى [reḥā] kelimesinden ism-i mekāndır, medār-ı rehā maʿnāsına; baʿdehu muʿzam-ı ceng-gāha ıtlāk olunmuştur, niteki رَحَى [reḥā] māddesinde mersūmdur. Pes تَمْرِيحٌ [temrīḥ] ondan müştak olmak mümkin değildir, belki hemān مَرْحَى [merḥā] lafzının cevherinden ahz ve istiʿmāl olunmuştur, zīrā dāʾire-i ahz, dāʾire-i iştikāktan evsaʿdır, sarfiyyūn ona iştikāk-ı ekber ıtlāk ederler.

مَرَحَيًّا [meraḥayyā] (mīm'in ve rāʾ ve ḥā'nın fethiyle) مَرْحَى [merḥā] gibi tīr-endāzlara edā-yı tahsīndir, niteki "ب،ر،ح" māddesinde zikr olundu. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُمَرَّحُ [el-mumerraḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Üzümlü yāhūd kerevitli ve çardaklı asmaya ıtlāk olunur; yukālu: كَرْمٌ مُمَرَّحٌ أَيْ مُثْمِرٌ أَوْ مُعَرَّشٌ

مُرَيْحٌ [Mureyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Medīne'de Benū Ḳaynuḳaʿ cemāʿatine mahsūs bir أُطُمٌ [uṭum] yaʿnī bir kule ismidir.

مِرَاحٌ [mirāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Dere tarzında üç ʿaded dağ yollarıdır ki birbirine nāzırlardır. Onlardan sel suları seyelān eder.

اَلْمِرْحَةُ [el-mirḥat] (mīm'in kesriyle) Anbāra denir ki zebīb makūlesi korlar.

[م ز ح]

اَلْمَزْحُ [el-mezḥ] (mīm'in fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Lāg ve latīfe ve şaka eylemek maʿnāsınadır; yukālu. مَزَحَ الرَّجُلُ مَزْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَعَبَ Ve

مَزْحٌ [mezḥ] Ekin hūşesine denir, سُنْبُلٌ [sunbul] maʿnāsına.

اَلْمُزَاحُ [el-muzāḥ] ve

اَلْمُزَاحَةُ [el-muzāḥat] (mīm'lerin zammıyla) İsmlerdir, lāg ve latīfeye denir.

اَلْمُمَازَحَةُ [el-mumāzeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْمِزَاحُ [el-mizāḥ] (mīm'in kesriyle) Biriyle lāg ve latīfe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَازَحَهُ مُمَازَحَةً وَمِزَاحًا إِذَا دَاعَبَهُ

اَلتَّمَازُحُ [et-temāzuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) مُمَازَحَةٌ [mumāzeḥat] maʿnāsınadır; yukālu: تَمَازَحَا إِذَا تَدَاعَبَا

اَلْإِمْزَاحُ [el-imzāḥ] (hemzenin kesriyle) Asmaya kerevit eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْزَحَ الْكَرْمُ إِذَا عَرَّشَهُ

اَلتَّمْزِيحُ [et-temzīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Üzüm renklenmek maʿnāsınadır ki ben düşmek taʿbīr olunur; yukālu: مَزَّحَ الْعِنَبُ إِذَا لَوَّنَ Ve asma üzüm vermek maʿnāsınadır; yukālu. مَزَّحَ الْكَرْمُ إِذَا أَثْمَرَ Lākin bunda savāb olan cīm'le olmaktır.

[م س ح]

اَلْمَسْحُ [el-mesḥ] (mīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) Bir sıvık yāhūd bulaşık nesneyi gidermek için üzerine el sürüp sığamak maʿnāsınadır. Müʾellif burada إِمْرَارُ الْيَدِ عَلَى

الشَّيْءِ السَّائِلِ وَالْمُتَلَطِّخِ لِإِذْهَابِهِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle bu gūne terceme olundu. Lākin *Baṣāʾir*’de إِمْرَارُ الْيَدِ عَلَى الشَّيْءِ وَإِزَالَةُ الْأَثَرِ عَنْهُ وَقَدْ يُسْتَعْمَلُ فِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ʿibāretiyle beyān eylemekle mutlakan bir nesneye el sürüp sığamak ve yaş yāhūd bulaşığın eserini el ile silmek maʿnālarına da olur ki her biri maʿnā-yı mahsūs olur; ve minhu tekūlu: مَسَحْتُ يَدِي بِالْمِنْدِيلِ Ve *Esās*’ta مَسَحَهُ بِالْمَاءِ وَالدُّهْنِ وَمَسَحَ رَأْسَهُ أَمَرَّ يَدَهُ عَلَيْهِ وَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْيَتِيمِ ʿunvānıyla mersūm olmakla iki maʿnāya da işāret olunmuştur. Ve

مَسْحٌ [mesḥ] Bir kimseyi firīfte ve magbūn eylemek zımnında hoş-āmedī ve dil-nişīn ve matbūʿ söz söylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki gönlünü sığamak olur; yukālu: مَسَحَهُ أَيْ قَالَ لَهُ قَوْلاً حَسَنًا لِيَخْدَعَهُ بِهِ Ve fi’l-*Esās*: فُلاَنٌ يَمْسَحُ رَأْسَ فُلاَنٍ أَيْ يَخْدَعُهُ Ve taramak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَسَحَ ذَوَائِبَهَا إِذَا مَشَطَهَا Ve kesmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَسَحَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا قَطَعَهُ بِهِ Ve Hazret-i Hālık-ı bī-çūn bir nesneyi mübārek ve meymūn yāhūd meşʾūm ve melʿūn yaratmak maʿnāsına olmakla zıdd olur. Bunlar da mecāzdır, yed-i ʿināyetiyle yāhūd yed-i gazabıyla mesh eylemiştir; yukālu: مَسَحَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ خَلَقَهُ مُبَارَكًا حَسَنًا ve yukālu: مَسَحَهُ أَيْ خَلَقَهُ مَلْعُونًا قَبِيحًا Hazret-i ʿĪsā ile Deccāl-i melʿūna مَسِيحٌ [Mesīḥ] ıtlākının bir meʾhazı dahi bunlardır. Ve

مَسْحٌ [mesḥ] Yalan söylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَسَحَ فُلاَنٌ إِذَا كَذَبَ Ve vurmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَسَحَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, مَسٌّ [mess] kelimesi gibi; yukālu: مَسَحَهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve ölçmek, ذَرْعٌ maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre yer ölçmekte hāstır; yukālu: مَسَحَ الْمَسَّاحُ الْأَرْضَ إِذَا ذَرَعَهَا Ve deve bütün gün durmayıp gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَسَحَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَارَتْ يَوْمَهَا ve fi’l-*Esās*: مَسَحَتِ الْإِبِلُ يَوْمَهَا إِذَا سَارَتْ سَيْرًا شَدِيدًا Ve deveyi begāyet yorup zebūn ve fürū-mānde eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَسَحَ الْإِبِلَ إِذَا أَتْعَبَهَا وَأَدْبَرَهَا أَيْ هَزَلَهَا

اَلتَّمْسِيحُ [et-temsīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi مَسْحٌ [mesḥ] maʿnāsınadır ki bir nesneye el sürmek maʿnāsınadır. Ve bir kimseyi aldatmak cihetiyle mizācına muvāfık hoş-āmedī söz söylemek maʿnāsınadır. Ve deveyi pek yormakla zebūn ve bī-mecāl eylemek maʿnāsınadır.

اَلتَّمَسُّحُ [et-temessuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi mesh-i yed maʿnāsınadır. Ve bir nesneye sürünmek maʿnāsınadır. Ve bir nesne ile teberrük eylemek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: يَتَمَسَّحُ بِهِ أَيْ يَتَبَرَّكُ بِهِ لِفَضْلِهِ Ve ʿArablar “filān kimsenin aslā bir nesnesi yoktur, müflis ve mücerreddir” diyecek yerde فُلاَنٌ يَتَمَسَّحُ derler, bi-maʿnā لاَ شَيْءَ مَعَهُ كَأَنَّهُ يَمْسَحُ ذِرَاعَيْهِ

اَلتَّمْسَاحُ [et-temsāḥ] (tā’nın fethiyle masdardır) كَذِبٌ [kezib] maʿnāsına; yukālu: مَسَحَ مَسْحًا وَتَمْسَاحًا إِذَا كَذَبَ

اَلْمِسَاحَةُ [el-misāḥat] (mīm’in kesriyle) Bu dahi yeri ölçmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَحَ الْأَرْضَ مَسْحًا وَمِسَاحَةً إِذَا ذَرَعَهَا *Miṣbāḥ*’ın beyānına göre مِسَاحَةٌ [misāḥat] ismdir, ölçüye denir.

اَلْمِسْحُ [el-misḥ] (mīm’in kesriyle) Çula ve palāsa denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ عَلَى الْمِسْحِ أَيِ الْبَلاَسِ Ve ulu yola ıtlāk olunur; cādde maʿnāsına. Cemʿi مُسُوحٌ [musūḥ] gelir.

اَلْمَسَحُ [el-mesaḥ] (fethateynle) Libās huşūnetli olmakla dizlerin iç tarafları

sürünerek pişip acışmak, ʿalā-kavlin yürürken butlar birbirine sürünüp pişmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسِحَ الرَّجُلُ مَسَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا احْتَرَقَ بَاطِنَ رُكْبَتِهِ لِخُشُونَةِ الثَّوْبِ أَوِ اصْطَكَّتْ رَبْلَتَاهُ

اَلْأَمْسَحُ [el-emsaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır, müʾennesinde مَسْحَاءُ [mesḥāʾ] denir.

اَلْمَسِيحُ [el-Mesīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿĪsā ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selāmdır; yümn ve bereketi sebebiyle tesmiye olunmuştur. Bunun iştikākı bābında *Meşāriḳu'l-Envār* üzere olan şerhimde ve sāʾir müʾellefātımda elli gūne vech zikr ve beyān eyledim, niteki سَوْحٌ [sevḥ] māddesinde dahi beyān olundu.

Mütercim der ki evcehi ʿİbrānīdir, مَشِيحٌ [Meşīḥ] lafzından muʿarrebdir, niteki مُوسَى [Mūsā] مُوشَى [Mūşā] lafzından ve شَامٌ [Şām] سَامٌ [Sām] lafzından muʿarrebdir. İntehā. Ve

مَسِيحٌ [Mesīḥ] Deccāl'in dahi lakabıdır, uğursuzluğundan nāşī, ʿalā-kavlin Deccāl'e مِسِّيحٌ [Missīḥ] derler, سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde. Ve

مَسِيحٌ [mesīḥ] Gümüş kıtʿasına ıtlāk olunur. Ve tere ıtlāk olunur, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına. Ve pek doğru sözlü adama denir, sıddik maʿnāsına. Ve sikke ve nakşı silinmiş akçeye denir. Ve dühn makūlesiyle memsūh olan şeyʾe denir. Ve

مَسِيحٌ [mesīḥ] Memsūh bi'l-bereket ve memsūh bi'ş-şuʾm maʿnāsınadır ki ve kesīrü's-siyāhat adama ıtlāk olunur. Ve kesīrü'l-cimāʿ olana da ıtlāk olunur. Ve مَمْسُوحُ الْوَجْهِ [memsūḥu'l-vech] maʿnasınadır ki çehresinin bir tarafında gözü ve kaşı silik olan kimsedir. Ve pek huşūnetli mendile ve şemleye denir ki bağlamakta ve sarmakta huşūnetinden nāşī mess ve mesh ederler, tā ki yatıp hemvār ola. Ve

مَسِيحٌ [mesīḥ] Kezzāb kimseye denir.

اَلْمِسِّيحُ [el-missīḥ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Bu dahi kesīrü's-sıyāha adama denir.

اَلْمَاسِحُ [el-māsiḥ] Kesīrü'l-cimāʿ olan kişiye denir. Ve kezzāba denir.

اَلْمِمْسَحُ [el-mimsaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلتِّمْسَحُ [et-timsaḥ] (مِمْسَحٌ [mimsaḥ] vezninde) Bu dahi kezzāb şahsa denir.

اَلْمَسْحَاءُ [el-mesḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Düz olup hurde çakıl taşlık olan arza denir; yukālu: أَرْضٌ مَسْحَاءُ أَيْ مُسْتَوِيَةٌ ذَاتُ حَصًى صِغَارٍ Ve kıçı arık olan hatuna denir; مَرْأَةٌ رَسْحَاءُ maʿnāsına. Şārih أَرْضٌ رَسْحَاءُ nüshasını tahtiʾe eylemiştir. Düz taban olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَسْحَاءُ أَيْ لَا أَخْمَصَ لَهَا Bunun müzekkerinde أَمْسَحُ [emsaḥ] denir. Ve

مَسْحَاءُ [mesḥāʾ] Memeleri bī-hacm olan hatuna denir ki silik memeli taʿbīr olunur. Ve bir gözü kör olan hatuna denir, عَوْرَاءُ [ʿavrāʾ] maʿnāsına. Ve gözleri bādemī olmayıp silik olan hatuna denir. Ve gezegen hatuna denir sokağa çıktıkta gezip dolanmadığı yer kalmaya; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَسْحَاءُ أَيْ سَيَّارَةٌ فِي سِيَاحَتِهَا Ve yalancı karıya denir, كَذَّابَةٌ [kezzābet] maʿnāsına.

اَلتَّمَاسُحُ [et-temāsuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirini tasdīk eylemek, ʿalā-kavlin beyʿ ü şirā ʿakdinde bāyiʿ ve müşterī el tutuşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاسَحَا إِذَا تَصَادَقَا أَوْ تَبَايَعَا فَتَصَافَقَا

اَلْمُمَاسَحَةُ [el-mumāseḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) Suverī ve münāfıkāne birbirine rıfk ve mülāyemetle mükāleme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَاسَحَا إِذَا لاَيَنَا فِي الْقَوْلِ غِشًّا

اَلتَّمَسُّحُ [et-temessuḥ] (tā'nın kesriyle) Mārid ve habīs olan kimseye denir. Ve müdāheneci yaltak kimseye denir.

اَلتِّمْسَاحُ [et-timsāḥ] (tā'nın kesriyle) Bir iri cānverdir ki kablumbağaya şebīh olur, Nīl-i Mıṣr'da ve Sind ülkesinde vākiʿ nehr-i Mehrān'da olur. Bu cānver keler heyʾetinde olup lākin pek büyük olur ve derisi be-gāyet haşin ve elleri ve ayakları vardır; Fārisīde ona neheng denir. Fekk-i aʿlānın hareketi iki hayvāna mahsūstur, biri timsāh ve biri kaknüstür.

اَلْمَسِيحَةُ [el-mesīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Ense tarafında olan sarkık saça ıtlāk olunur. Ve yaya ıtlāk olunur. Cemʿi مَسَائِحُ [mesāʾiḥ] gelir. Ve

مَسِيحَةٌ [Mesīḥat] Merru'ẓ- Ẓahrān kurbünde bir vādi adıdır.

اَلْمَسْحَةُ [el-mesḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Bir şeyʾin eser ve nişānına ıtlāk olunur, ʿādetā el ile silinen yerde eser ve nişān kaldığına mebnīdir, Türkīde ondan silik ile taʿbīr olunur. Baʿdehu çehrede olan cemāl ve hüzālin eser ve nişānına ıtlāk olunmuştur; yukālu: عَلَيْهِ مَسْحَةٌ مِنْ جَمَالٍ أَوْ هُزَالٍ أَيْ شَيْءٌ مِنْهُ يَعْنِي أَثَرٌ ظَاهِرٌ مِنْهُ

ذُو الْمَسْحَةِ [Ẕu'l-Mesḥat] Ashābdan Cerīr b. ʿAbdullāh el-Becelī lakabıdır. Nūrānī-cemāl olduğunda mülakkab olmuştur, gūyā ki cemālinde mesha-i mülk vākiʿ olmuştur. Kāle fi'n-*Nihāye* وَفِيهِ يَطْلُعُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْفَجِّ مِنْ خَيْرِ ذِي يَمَنٍ بِهِ مَسْحَةُ مُلْكٍ فَطَلَعَ جَرِيرٌ اَلْبَجَلِيُّ يُقَالُ عَلَى وَجْهِهِ مَسْحَةُ مُلْكٍ أَوْ جَمَالٍ أَيْ أَثَرٌ ظَاهِرٌ مِنْهُ وَلاَ يُقَالُ ذَلِكَ إِلاَّ فِي الْمَدْحِ Lākin müʾellif taʿmīm eylemiştir.

اَلْمُسُوحُ [el-musūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yere gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَحَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ فيها

تَلُّ مَاسِحٍ [Tellu Māsiḥ] Ḳinnesrīn kazāsında bir mevziʿdir.

اَلْإِمْتِسَاحُ [el-imtisāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kından kılıcı sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَسَحَ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ

اَلْأُمْسُوحُ [el-umsūḥ] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Ahşāb-ı sefīneden her uzun tahtaya denir.

[م ش ح]

اَلْمَشَحُ [el-meşaḥ] (mīm'in ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Uylukların iç tarafları birbirine sürünüp pişmek yāhūd dizin iç yüzüne huşūnetli libās sürünmekle pişip acışmak maʿnāsınadır, niteki مَسَحٌ [mesaḥ] dahi bu maʿnāyadır; bāb ve sıfatı onun gibidir.

اَلْإِمْشَاحُ [el-imşāḥ] (hemzenin kesriyle) Yıl pek kurak olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْسَحَتِ السَّنَةُ إِذَا أَجْدَبَتْ وَصَعُبَتْ Ve havādan bulut açılıp ayazlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْشَحَتِ السَّمَاءُ إِذَا تَقَشَّعَ السَّحَابُ مِنْهَا

[م ص ح]

اَلْمُصُوحُ [el-muṣūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Gidip munkatıʿ ve nābūd olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَ الرَّجُلُ مُصُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ذَهَبَ وَانْقَطَعَ Kāle'ş-şārih: وَيُقَالُ مَصَحَتِ الدَّارُ إِذَا انْدَرَسَتْ وَانْمَحَى أَثَرُهَا Ve

اَلْمُصُوحُ [el-muṣūḥ] Yerden su sızmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: مَصَحَ النَّدَى إِذَا رَشَحَ Lākin zıddiyyeti manzūrun-fīhtir. Ve atın bukağılıkları kıllarının kökleri metīn olmakla yolunmaktan

ve dökülmekten emīn ve sālim olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَتْ أَشَاعِرُ الْفَرَسِ إِذَا رَسَخَتْ أُصُولُهَا فَأَمِنَتْ أَنْ تُنْتَفَ Ve libās eskimek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَ الثَّوْبُ إِذَا خَلَقَ Ve nebātın çiçeklerinin rengi bozulmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَ النَّبَاتُ إِذَا وَلَّى لَوْنُ زَهْرِهِ Ve gölge çekilip kısalmak maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَ الظِّلُّ إِذَا قَصُرَ Ve maʿnā-yı evvelde bā' harfiyle müteʿaddī olur, gidermek maʿnāsına; yukālu: مَصَحَ بِالشَّيْءِ إِذَا ذَهَبَ بِهِ Ve harf-i cersiz dahi müteʿaddī olur; yukālu: مَصَحَ اللهُ مَرَضَكَ أَيْ أَذْهَبَهُ Ve davarın sütü çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَحَ لَبَنُ النَّاقَةِ إِذَا ذَهَبَ

اَلتَّمْصِيحُ [et-temṣīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi gidermek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَّحَ اللهُ مَرَضَكَ أَيْ أَذْهَبَهُ

اَلْمَصَحُ [el-meṣaḥ] (fethateynle) Gölge yufkalanıp kısalmak maʿnāsınadır; yukālu: مَصِحَ الظِّلُّ مَصَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَقَصَ وَرَقَّ

اَلْأَمْصَحُ [el-emṣaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır; yukālu: ظِلٌّ أَمْصَحُ أَيْ نَاقِصٌ رَقِيقٌ

اَلْمُصَاحَاتُ [el-muṣāḥat] Mīm'in zammıyla غُرَابَاتٌ [ġurābāt] vezninde ki مُصَاحٌ [muṣāḥ]ın cemʿidir, şol deve köşeklerinin derilerine denir ki içini katık ile doldurup yavru hey'etinde nākanın yanına vazʿ ederler, tā ki helāk olmuş yavrusu zannıyla süt vermekten imtināʿ eylemeye.

[م ض ح]

اَلْمَضْحُ [el-maḍḥ] (ḍād-ı muʿceme ile مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Bir kimsenin ʿırz ve nāmūsuna şeyn ve nakīsa vermek maʿnāsınadır; yukālu: مَضَحَ عِرْضَ فُلَانٍ مَضْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَانَهُ Ve bir kimsenin üzerinden bir nesneyi defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَضَحَ عَنْهُ إِذَا ذَبَّ عَنْهُ Ve deve sürüsü yabana perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَضَحَتِ الْإِبِلُ إِذَا انْتَشَرَتْ Ve kırba ve tulum makūlesi sızmak maʿnāsınadır; yukālu: مَضَحَتِ الْمَزَادَةُ إِذَا رَشَحَتْ Ve güneşin pertevi her yere şāmil olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَضَحَتِ الشَّمْسُ إِذَا انْتَشَرَ شُعَاعُهَا

اَلْإِمْضَاحُ [el-imḍāḥ] (hemzenin kesriyle) مَضْحٌ [maḍḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: أَمْضَحَ عِرْضَهُ إِذَا شَانَهُ

[م ض ر ح]

اَلْمَضْرَحُ [el-maḍraḥ] ve

اَلْمَضْرَحِيُّ [el-maḍraḥiyy] (mīm'in ve ḍād'ın fethiyle) Çakır doğana denir. Mü'ellif bunu ضَرْحٌ [ḍarḥ] māddesinde dahi zikr eylemiştir.

[م ط ح]

اَلْمَطْحُ [el-maṭḥ] (سَطْحٌ [saṭḥ] vezninde) El ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَطَحَهُ مَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِيَدِهِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَطَحَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْإِمْتِطَاحُ [el-imtiṭāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Derenin suyu kabarıp taşkın olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَطَحَ الْوَادِي إِذَا ارْتَفَعَ وَكَثُرَ مَاؤُهُ

[م ل ح]

اَلْمِلْحُ [el-milḥ] (mīm'in kesriyle) Maʿrūftur ki tuza denir, Fārisīde nemek derler. Ve مِلْحٌ [milḥ] lafzı mü'ennestir, kalīlen müzekker olur. Ve

مِلْحٌ [milḥ] Masdar olur, emzirmek, رَضَاعٌ [reḍāʿ] maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَتْ فُلَانَةٌ فُلَانًا إِذَا رَضَعَتْهُ Ve ʿilm maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ismdir, mā-bihi'l-lezzet olduğu için. Ve ʿulemāya ıtlāk olunur ki dīnin

tuzlarıdır. Ve güzellik maʿnāsınadır. Ve iç yağına denir, شَحْمٌ [şaḥm] maʿnāsına. *Esās*'ın beyānına göre mecāzdır, tuz yiyen davarın bedeninde şahm peydā olmak hasebiyle. Ve

مِلْحٌ [milḥ] Semizliğe ıtlāk olunur, سِمَنٌ [simen] maʿnāsına. Ve hürmet ve zimām maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَيْنَهُمَا مِلْحٌ أَيْ حُرْمَةٌ وَذِمَامٌ وَعَهْدٌ Ve

مِلْحٌ شَوَارِقُ [milḥun şevāriḳu] Tuzlu suya denir, deniz suyu gibi; عَذْبٌ [ʿaẕb] mukābilidir.

Kāle'l-müʾellif fi'l-*Baṣāʾir*: يُقَالُ مَاءٌ مَالِحٌ *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre bu maʿnāda مِلْحٌ [milḥ] مُلُوحَةٌ [mulūḥat]tan ism-i fāʿildir, aslı مَلِحٌ [meliḥ] idi, كَتِفٌ [ketif] vezninde; niteki خُشُونَةٌ [ḫuşūnet]ten خَشِنٌ [ḫaşin] gelmiştir. Hattā aslı üzere "وَهَذَا مَلِحٌ أُجَاجٌ" ʿunvānında dahi kırāʾat olunmuştur. Baʿdehu kesret-i istiʿmālden tahfīfle ona iktisār olundu. Ve Ehl-i Ḥicāz أَمْلَحَ الْمَاءُ إِمْلاَحًا terkībinin ism-i fāʿilinde gayr-i kıyās üzere مَالِحٌ [māliḥ] derler, أَبْقَلَ الْمَوْضِعُ فَهُوَ بَاقِلٌ geldiği gibi. Ve *Tehẕīb*'in hülāsası budur ki مُلُوحَةٌ [mulūḥat] fiʿli bāb-ı evvelden ve sālisten dahi vārid olmakla kıyās üzere elbette مَالِحٌ [māliḥ] vāriddir. Ve ehl-i Ḥicāz bu sīga üzere tekellüm ederler. İntehā. Ve

مِلْحٌ [milḥ] lafzının cemʿi مِلَحَةٌ [milḥat] gelir hā'yla ki teʾnīs-i cemʿdir ve مِلاَحٌ [milāḥ] gelir mīm'in kesriyle ve أَمْلاَحٌ [emlāḥ] gelir ve مِلَحٌ [milaḥ] gelir mīm'in kesri ve lām'ın fethiyle.

اَلتَّمَلُّحُ [et-temelluḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَلَّحَ الْبَعِيرُ إِذَا سَمِنَ

اَلتَّمْلِيحُ [et-temlīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَمَلُّحٌ [temelluḥ] maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّحَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى تَمَلَّحَ Ve taʿāma tuzu mikdārından ziyāde kotarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّحَ الْقِدْرَ إِذَا أَكْثَرَ مِلْحَهَا Ve şāʿir şiʿrinde hoşāyende mazmūn yāhūd bir taʿbīr-i dilnişīn īrād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّحَ الشَّاعِرُ إِذَا أَتَى بِشَيْءٍ مَلِيحٍ Ve

تَمْلِيحٌ [temlīḥ] Deve bir mikdārca semirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّحَ الْجَزُورُ إِذَا سَمِنَ قَلِيلاً

اَلْمِلْحَةُ [el-milḥat] (mīm'in kesriyle) مِلْحٌ [milḥ] gibi hürmet ve zimām ve peymān maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَيْنَهُمَا مِلْحٌ وَمِلْحَةٌ أَيْ حُرْمَةٌ وَحِلْفٌ وَفِي الْأَمْثَالِ "فُلاَنٌ مِلْحُهُ عَلَى رُكْبَتِهِ" أَيْ لاَ وَفَاءَ لَهُ أَوْ سَمِينٌ أَوْ حَدِيدٌ فِي غَضَبِهِ Şārih der ki kavl-i evvel diz üzerinde olan tuz ednā sebeble perīşān ve nābūd olmasından meʾhūzdur. Ve kavl-i sānīye göre مِلْحٌ [milḥ] şahm maʿnāsına olup zengī tāʾifesinin ekserī semizlikleri rükbe ve fahizlerinde olmakla onlara teşbīh olunmuştur. Ve kavl-i sālis kavl-i evvel şuʿbesindendir ki ednā nefh ile tuz kısmı tozup kaldığı, o dahi cüzʾī sebeble heyecāna gelip hışm ve hiddet eder demektir. Ve Zemaḫşerī *Esās*'ta kesīrü'l-husūmāt olandan kināye eylemiştir, yaʿnī muhāsim ve mukātil olup katʿā cirāhatten bāk ve pervāsı yoktur, yaralandıkta yarasına ekmek için ibtidā tuzunu hāzır edip manzara-i nāsta olan rükbesi üzere vazʿ eder. Ve baʿzılar burada مِلْحٌ [milḥ] hürmet maʿnāsınadır dedi, pes ona göre bīhürmetlikten kināye olur, ona mücālis oldukta ihtirām ve riʿāyet eder, meclisten kalkıp gittikten sonra rafz-ı hürmet eder demektir ki merciʿi kavl-i evvel olur ki vefāsız demektir. Ve

مِلْحَةٌ [Milḥat] Bir recül ismidir. Ve bir şāʿir

adıdır ki Milḥa el-Cermī ile müteʿāreftir.

اَلْمَلِيحُ [el-melīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şorak suya denir, مِلْحٌ [milḥ] gibi. Ve مِلاَحَةٌ [milāḥat]ten sıfat olur, hūb ve dil-ber maʿnāsına. Ve مُلُوحَةٌ [mulūḥat]ten vasf olur, tuzlu ve tuzlanmış nesneye denir; yukālu: سَمَكٌ مَلِيحٌ أَيْ مُمَلَّحٌ Yaʿnī tuzlanmış balık gibi salamura ederler; ve yukālu: قَلِيبٌ مَلِيحٌ أَيْ مَاؤُهُ مَلِيحٌ

اَلْإِمْلاَحُ [el-imlāḥ] (hemzenin kesriyle) Şūr suya gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَحَ الرَّجُلُ إِذَا وَرَدَ مَاءً مِلْحًا Ve tatlı su şūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَحَ الْمَاءُ إِذَا صَارَ مِلْحًا وَكَانَ عَذْبًا Ve dābbeye şūr su içirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَحَ الْإِبِلَ إِذَا سَقَاهَا مَاءً مِلْحًا Ve taʿāma tuzu kadrinden ziyāde kotarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَحَ الْقِدْرَ إِذَا أَكْثَرَ مِلْحَهَا

اَلْمُلُوحَةُ [el-mulūḥat] (mīm'in zammıyla) ve

اَلْمَلاَحَةُ [el-melāḥat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْمُلُوحُ [el-mulūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Su şūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَ الْمَاءُ وَمَلَحَ مُلُوحَةً وَمَلاَحَةً وَمُلُوحًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا صَارَ مِلْحًا Ve

مَلاَحَةٌ [melāḥat] Güzel ve hūb-çehre olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلُحَ الْغُلاَمُ مَلاَحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا حَسُنَ

اَلْمَلِيحُ [el-melīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlardan sıfattır.

اَلْمُلاَحُ [el-mulāḥ] (mīm'in zammıyla كُبَارٌ [kubār] vezninde) Ve

اَلْمُلاَّحُ [el-mullāḥ] كُبَّارٌ [kubbār] vezninde ki ondan eblagdır, pek güzel adama denir. مَلِيحٌ [melīḥ]in cemʿi مِلاَحٌ [milāḥ] gelir, كِرَامٌ [kirām] gibi ve أَمْلاَحٌ [emlāḥ] gelir, أَشْرَافٌ [eşrāf] gibi ve مُلاَحُونَ [mulaḥūn] ve مُلاَّحُونَ [mullāḥūn] gelir.

اَلْمَلْحُ [el-melḥ] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Gıybet eylemek maʿnāsınadır ki mecāzdır; yukālu: مَلَحَهُ مَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اغْتَابَهُ Ve kuş pervāz ederken kanatlarını tīz tīz olarak çok çok oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَ الطَّائِرُ إِذَا كَثُرَ سُرْعَةُ خَفَقَانِهِ بِجَنَاحَيْهِ Ve koyun makūlesini biryān eylemek için ıssı suda haşlayıp derisinden tüylerini izāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَ الشَّاةَ إِذَا سَمَطَهَا Ve emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَ الْوَلَدَ إِذَا أَرْضَعَهُ Ve bir nesneyi tuzlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَحَ السَّمَكَ وَالْقِدْرَ إِذَا طَرَحَ فِيهِ الْمِلْحَ Müzekker zamīri taglīb içindir; ve yukālu: فِيهِ مَلَحَ مَلْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve davara şorak toprak yedirmek maʿnāsınadır ki ekserī keçi kısmına yalatırlar; yukālu: مَلَحَ الْمَاشِيَةَ إِذَا أَطْعَمَهَا سَبَخَةَ الْمِلْحِ وَهِيَ مِلْحٌ وَتُرَابٌ

اَلْمَلَحُ [el-melaḥ] (fethateynle) Atın kıç ayağında olan sinirde ki eğrice taʿbīr olunur, hādis olur bir maraz adıdır. Ve

مَلَحٌ [Melaḥ] bir mevziʿ adıdır. Ve siyāhla muhtelit ak olmak maʿnāsınadır ki naʿtında أَمْلَحُ [emlaḥ] denir.

اَلْمَلاَّحَةُ [el-mellāḥat] (mīm'in fethi ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْمَمْلَحَةُ [el-memleḥat] (mīm'in ve lām'ın fethiyle) Tuz tekevvün eden yere denir ki tuzla taʿbīr olunur.

اَلْمَلاَّحُ [el-mellāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Tuz satan kimseye yāhūd tuz sāhibine denir. Ve gemici tā'ifesine denir, tuzlu deniz suyuna mülāzemetine mebnī. Ve liman ve boğaz re'īsine denir ki nehr ve bahrin boğazlarını ıslāh eylemek der-ʿuhdeleridir; yukālu: هُوَ مَلاَّحٌ نُوتِيٌّ ve yukālu: هُوَ مِنَ

الْمَلَّاحِينَ أَيْ مُتَعَهِّدُ النَّهْرِ لِيُصْلِحَ فُوَّهَتَهُ

اَلْمِلَاحَةُ [el-milāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Gemicilik ve reʾislik sanʿatına denir.

اَلْمُلَّاحِيَّةُ [el-mullāḥiyet] (mīm’in zammı ve lām’ın teşdīdiyle) ve

اَلْمُلَّاحُ [el-mullāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir nebāt adıdır, Türkīde yaban nohudu dedikleridir.

اَلْمِلَاحُ [el-milāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sefīneyi icrā eden rüzgāra denir. Ve torbaya denir. Ve mızrak yalmanına denir. Ve aralıkta olan perdeye denir, سُتْرَةٌ [sutret] maʿnāsına. Ve poyraz yeli ʿakibinde lodos esmeğe denir. Ve yağmur yağarken yere ʿārız olan serinliğe denir. Ve mufāʿale bābından masdar-ı sānī olur, bir hatunun memesini emmek, mürāzaʿa maʿnāsına. Ve nākanın ferci ağrıdıkta ʿilāc ve tedbīr eylemeğe denir. Ve tuzlu sulara denir ki مِلْحٌ [milḥ]in cemʿi olur.

اَلْمُلَاحِيُّ [el-mulāḥiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde ve baʿzen müşedded olur) Bir nevʿ beyāz üzüme denir ki uzun olur, parmak üzümü taʿbīr olunur. Ve bir nevʿ incire denir. Ve أَرَاكٌ [erāk]tan yaʿnī misvāk ağacınının yemişinden bir güneye denir ki onda beyāz ve humret ve şühbet olur.

اَلْمَلْحَةُ [el-melḥat] (طَلْحَةٌ [ṭalḥat] vezninde) Deryānın engin yerine denir, لُجَّةُ الْبَحْرِ [luccetu’l-baḥr] maʿnāsına.

اَلْمُلْحَةُ [el-mulḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Mehābet ve bereket maʿnālarınadır. Ve مِلْحٌ [milḥ] lafzından müfred olur ki hoş ve dil-keş ve latīf kelāma denir. Ve siyāhla mümtezic aklığa denir ki alacalıktır. Ve pek gökçelik maʿnāsına ismdir, şiddet-i zerak maʿnāsına.

اَلْأَمْلَحُ [el-emlaḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Aklı karalı alaca koça denir; مَلَحٌ [melaḥ] ve مُلْحَةٌ [mulḥat]ten sıfattır. Müʾennesinde مَلْحَاءُ [melḥāʾ] denir; yukālu: كَبْشٌ أَمْلَحُ أَيْ مُخْتَلِطُ الْبَيَاضِ وَالسَّوَادِ ve yukālu: نَعْجَةٌ مَلْحَاءُ

اَلْإِمْلِحَاحُ [el-imliḥāḥ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Koyun aklı karalı kır alaca olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْلَحَّ الْكَبْشُ إِمْلِحَاحًا إِذَا كَانَ أَمْلَحَ

مِلْحَانُ [milḥān] (mīm’in kesriyle) Selefte cumāde’l-āhire ayının ismidir. Ve Şühūr-ı Rūmiyyeden kānūn-ı sānī ismidir, niteki kānūn-ı evvele شَيْبَانُ [şeybān] derler; ikisi de beyāz-ı selcle ebyaz olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve

مِلْحَانُ [Milḥān] Yemen’de bir mihlāf yaʿnī bir eyālet ve nāhiye adıdır. Ve Suleym kabīlesi diyārında bir dağın adıdır.

اَلْمَلْحَاءُ [el-melḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَمْلَحُ [emlaḥ]in müʾennesidir ki zikr olundu. Ve bütün yaprakları dökülmüş ağaca ıtlāk olunur. Ve arkada yağrınıdan aşağı sağrıya gelince arkanın etine denir. Ve ʿazīm ʿaskere ve alaya ıtlāk olunur, ketībe-i ʿazīme maʿnāsına; lemeʿān-ı silāh mülāhazasıyla. Ve

مَلْحَاءُ [Melḥāʾ] Mülūk-i Şām’dan Āl-i Munẕir’e mahsūs bir müretteb ʿaskerin ismidir. Ve Yemāme’de bir vādī ismidir.

اَلْمَمْلُوحُ [el-memlūḥ] ve

اَلْمُمَلَّحُ [el-mumellaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) مَلِيحٌ [melīḥ] gibi tuzlanmış nesneye denir; yukālu: سَمَكٌ مَلِيحٌ وَمَمْلُوحٌ وَمُمَلَّحٌ أَيْ جُعِلَ فِيهِ مِلْحٌ

اَلْإِسْتِمْلَاحُ [el-istimlāḥ] Bir nesneyi hūb ve melīḥ ʿadd eylemek maʿnāsınadır ki güzelsinmek taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَمْلَحَهُ إِذَا عَدَّهُ

مَلِيحًا

ذَاتُ الْمِلْحِ [Ẕātu'l-Milḥ] Bir mevziᶜ adıdır.

قَصْرُ الْمِلْحِ [Ḳaṣru'l-Milḥ] Ḫuvāru'r-Reyy kurbünde bir mevziᶜ adıdır ki ᶜAcemler ona Nemek derler.

مُلَيْحٌ [Muleyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Herāt kazāsında bir karyedir. Ve Ḫuzāᶜa'dan bir cemāᶜat adıdır.

أُمَيْلِحٌ [Umeyliḥ] (musaggar bünyesiyle) Benū Rebīᶜatu'l-Cūᶜ cemāᶜati yurdunda bir sudur. Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمَلُّوحَةُ [el-Mellūḥat] (سَفُّودَةٌ [seffūdet] vezninde) Ḥaleb kazāsında bir karye-i kebīredir.

مُلَيْحَةُ [Muleyḥat] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلْإِمْتِلَاحُ [el-imtilāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Doğru sözü yalan katmak maᶜnāsınadır ki koyun gibi alaca eylemiş olur; yukālu: إِمْتَلَحَ الرَّجُلُ إِذَا خَلَطَ كَذِبًا بِحَقٍّ

اَلْأَمْلَاحُ [el-Emlāḥ] Cemᶜ bünyesiyle bir mevziᶜ adıdır.

مَا أُمَيْلِحَهُ [mā umeyliḥahu] Fiᶜl-i taᶜaccübün musaggarıdır; مَا أُحَيْسِنَهُ [mā uḥaysinehu] maᶜnāsına, "bu ne güzelcedir" demektir. Bu iki kelimeden gayrı fiᶜl-i taᶜaccüb musaggaran vārid olmamıştır. Şārih der ki bu Baṣriyyūn mezhebine mebnīdir ki fiᶜl-i taᶜaccübde أَفْعَلَ kelimesinin fiᶜliyyetine zāhiblerdir, ammā Kūfiyyūn ismiyyetine zāhib olmakla mutlakan tasgīrini tecvīz eylemişlerdir.

اَلْمُمَالَحَةُ [el-mumāleḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Birbiriyle taᶜām ekl eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki tuz ekmek yemek taᶜbīr olunur; yukālu: مَالَحَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا آكَلَهُ ve yukālu: هُوَ يَحْفَظُ حُرْمَةَ الْمُمَالَحَةِ Ve emzirmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَالَحْتُهُ إِذَا رَاضَعْتُهُ Ve bu müşāreket için oldukta birbirinin çocuğunu emzirmek maᶜnāsına olur; yukālu: مَالَحْتَا إِذَا رَاضَعْتَا وَلَدَهُمَا

مِلْحَتَانِ [Milḥatān] (mīm'in kesriyle) Evdiye-i kabeliyyeden bir vādī ismidir.

[م ن ح]

اَلْمَنْحُ [el-menḥ] (مَنْعٌ [menᶜ] vezninde) Vermek maᶜnāsınadır; yukālu: مَنَحَهُ الشَّيْءَ مَنْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve bir adam māşiyesinin yün ve yapağı ve süt ve veledi makūlesi menāfiᶜini bir āher adama müntefiᶜ olmak için ᶜāriyet cihetiyle taᶜyīn ve tefvīz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَنَحَهُ النَّاقَةَ إِذَا جَعَلَ لَهُ وَبَرَهَا وَلَبَنَهَا وَوَلَدَهَا

اَلْمِنْحَةُ [el-minḥat] (mīm'in kesriyle) Maᶜneyeyn-i mezbūreynden ismdir. Vergiye denir, ᶜatiyye maᶜnāsına. Ve vech-i mezkūr üzere verilen nākaya denir.

اَلْمَنِيحَةُ [el-menīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi ismdir, zikr olunan nākaya denir.

اَلْإِسْتِمْنَاحُ [el-istimnāḥ] إِسْتِعْطَاءٌ [istiᶜṭā'] maᶜnāsınadır ki ᶜatiyye istemekten ᶜibārettir; yukālu: إِسْتَمْنَحَهُ إِذَا طَلَبَ عَطِيَّتَهُ

اَلْمَنِيحُ [el-menīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kumar oklarından bir oktur ki onun nasībi yoktur. Ve yine kumar oklarından şol oka denir ki fā'iz olmakla teberrüken ve tefe''ülen istiᶜāre ederler, ᶜalā-kavlin nasībli olan oka denir. Ve

مَنِيحٌ [Menīḥ] Benī Teym birāderi Ḳureym'in feresi ismidir. Ve Ḳays b. Mesᶜūd eş-Şeybānī feresinin ismidir. Ve bir recül adıdır.

اَلْمَنِيحَةُ [el-Menīḥat] (hā'yla) Faḳᶜas nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْإِمْنَاحُ [el-imnāḥ] (hemzenin kesriyle) Dābbe ve mevāşīnin doğurmak vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْنَحَتِ النَّاقَةُ إِذَا دَنَى نَتَاجُهَا

اَلْمُمْنِحُ [el-mumniḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Doğurması yaklaşmış hayvāna denir ki vasf-ı hāstır.

اَلْمُمَانِحُ [el-mumāniḥ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol nākaya ıtlāk olunur ki sā'irlerin sütü çekildikten sonra yine o süt verir ola. Ve munkatıʿ olmayan mümtedd yağmura ıtlāk olunur.

اَلْإِمْتِنَاحُ [el-imtināḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ʿAtiyye almak maʿnāsınadır; yukālu: أُمْتُنِحَ مالاً ve yukālu: إِمْتَنَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ الْعَطَاءَ إِذَا رُزِقَهُ

اَلتَّمَنُّحُ [et-temennuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adama māl itʿām eylemek yaʿnī tasadduk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَمَنَّحْتُ الْمَالَ أَيْ أَطْعَمْتُهُ غَيْرِي وَمِنْهُ حَدِيثُ أُمِّ زَرْعٍ "فَآكُلُ وَأَتَمَنَّحُ"

اَلْمُمَانَحَةُ [el-mumāneḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Göz muttasıl yaş dökmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَانَحَتِ الْعَيْنُ إِذَا اتَّصَلَتْ دُمُوعُهَا

اَلْمَانِحُ [el-Māniḥ] ve

اَلْمَنَاحُ [el-Menāḥ] Esāmī-i ricāldendir.

[م ي ح]

اَلْمَيْحُ [el-meyḥ] (mīm'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْمَيْحُوحَةُ [el-meyḥūḥat] (شَيْعُوعَةٌ [şeyʿūʿat] vezninde) Bir gūne hūb ve nāzük yürümek maʿnāsınadır ki murād salını salını gölgesine bakarak yürümektir; yukālu: مَاحَ الْغُلَامُ مَيْحًا وَمَيْحُوحَةً إِذَا مَشَى يَتَبَخْتَرُ وَيَنْظُرُ فِي ظِلِّهِ *Esās*'ın beyānına göre kuyudan kovaya el ile doldurmak maʿnāsına mevzūʿ olup maʿānī-i sā'ire ondan me'hūzdur. Ve

مَيْحٌ [meyḥ] Kaz yürüyüşü gibi nāzükāne rıfk ve sühūletle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مِشْيَةَ الْبَطَّةِ Ve kuyunun suyu pek az olmakla içine inip kovayı el ile doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ الْبِئْرَ فَمَلَأَ الدَّلْوَ لِقِلَّةِ مَائِهَا Ve fā'idelendirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَهُ إِذَا نَفَعَهُ Ve misvāklanmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَ فَاهُ بِالسِّوَاكِ إِذَا اسْتَاكَ Ve misvākla ağızdan tükrük ve salyar çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَ مِنْ فِيهِ الرِّيقَ بِالْمِسْوَاكِ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ بِهِ Ve şefāʿat kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: مِحْنِي عِنْدَ السُّلْطَانِ أَيْ اشْفَعْ لِي Ve vermek maʿnāsınadır; yukālu. مَاحَهُ إِذَا أَعْطَاهُ

اَلْمِيَاحَةُ [el-miyāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi vermek maʿnāsınadır; yukālu: مَاحَهُ يَمِيحُهُ مَيْحًا وَمِيَاحَةً إِذَا أَعْطَاهُ

اَلْإِمْتِيَاحُ [el-imtiyāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Vermek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَاحَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Ve harāret yāhūd şiddet-i ʿamel hayvānı gark-ı ʿarak eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِمْتَاحَتِ الشَّمْسُ ذِفْرَي الْبَعِيرِ إِذَا اسْتَدَرَّتْ عَرَقَهُ Kāle fi'l-*Esās* إِمْتَاحَهُ الْحَرُّ وَالْعَمَلُ أَيْ عَرَّقَهُ

اَلْمُمَايَحَةُ [el-mumāyeḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbiriyle ülfet ve muhālatat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَايَحَهُ إِذَا خَالَطَهُ

اَلْمَاحَةُ [el-māḥat] سَاحَةٌ [sāḥat] vezninde ve mürādifidir ki avluya denir.

اَلْمَاحُ [el-māḥ] Yumurtanın sarısına, ʿalākavlin beyāzına denir.

اَلْمِيحُ [el-mīḥ] (mīm'in kesriyle) Çekirdeği yumuşak olan kemter hurmāya dinr, شِيصُ النَّخْلِ [şīṣu'n-naḫl] maʿnāsına.

اَلتَّمَيُّحُ [et-temeyyuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) İnişe iner gibi yüzü yere māʾil āheste ve nāzükāne yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يَتَمَيَّحُ أَيْ يَتَكَفَّؤُ

اَلْمَيَّاحُ [el-Meyyāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ᶜUḳbe b. Sālim'in feresi ismidir.

اَلتَّمَايُحُ [et-temāyuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-de) Her tarafa temāyül ederek yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَايَحَ السَّكْرَانُ إِذَا تَمَايَلَ

اَلْإِسْتِمَاحَةُ [el-istimāḥat] ᶜAtiyye istemek yāhūd şefāᶜat recā eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: إِسْتَمَحْتُهُ أَيْ سَأَلْتُهُ الْعَطَاءَ أَوْ سَأَلْتُهُ أَنْ يَشْفَعَ لِي

اَلْمَائِحُ [el-Māʾiḥ] Mirdās b. Ḥuvayy nām kimsenin feresi adıdır.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب ح]

اَلنَّبْحُ [en-nebḥ] (nūn'un fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

اَلنَّبِيحُ [en-nebīḥ] (nūn'un fethiyle) ve

اَلنُّبَاحُ [en-nubāḥ] (nūn'un zammıyla) ve

اَلنِّبَاحُ [en-nibāḥ] (nūn'un kesriyle) ve

اَلتَّنْبَاحُ [et-tenbāḥ] (tā'nın fethiyle) Köpek ürümek ve geyik ve teke ve yılan seslenip melemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَبَحَ الْكَلْبُ وَالظَّبْيُ وَالتَّيْسُ وَالْحَيَّةُ نَبْحًا وَنَبِيحًا وَنُبَاحًا وَتَنْبَاحًا نُبَاحٌ *Mişbāḥ*'ta مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا صَاتَ [nubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ism ol-mak üzere mersūmdur, köpek ve geyik sesine denir.

اَلْإِنْبَاحُ [el-inbāḥ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِسْتِنْبَاحُ [el-istinbāḥ] Köpeği ürdürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَنْبَحْتُهُ وَاسْتَنْبَحْتُهُ أَيْ حَمَلْتُهُ عَلَى النِّبَاحِ

اَلنُّبُوحُ [en-nubūḥ] (nūn'un zammıyla) Oba halkının gırīv ve hengāmesi ve kö-peklerinin asvātına denir ki mecmūᶜu birden mesmūᶜ olur; tekūlu: سَمِعْتُ نُبُوحَ نُبُوحٌ الْحَيِّ أَيْ ضَجَّتَهُمْ بِمَا مَعَهُمْ مِنْ كِلاَبٍ Burada [nubūḥ] نَبْحٌ [nebḥ]in cemᶜidir ki ism ola-rak müstaᶜmeldir. *Esās*'ın beyānına göre asl نَبْحٌ [nebḥ] ve نَبَاحٌ [nebāḥ] kelb savtı-na ki ürümek taᶜbīr olunur, mevzūᶜdur, baᶜdehu geyik makūlesi hayvān asvātında dahi istiᶜmāl olundu. Ve

نُبُوحٌ [nubūḥ] Cemāᶜat-i kesīreye ıtlāk olunur.

اَلنَّبَّاحُ [en-Nebbāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ᶜAlī el-Murtaḍā radıyallāhu ᶜanhu hazret-

lerinin müʾezzinleri olan ʿĀmir’in pederi ismidir. Ve

نَبَّاحٌ [nebbāḥ] Şedīdü’s-savt olan kişiye ıtlāk olunur. Ve göz boncuğu dedikleri boncuklara denir ki Mekke’den celb olunup nisvān kılādeleri aralıklarına dizerler. Müfredi نَبَّاحَةٌ [nebbāḥat]tır.

أَبُو النَّبَّاحِ [Ebu’n-Nebbāḥ] Muhaddisīnden Muḥammed b. Ṣāliḥ künyesidir.

اَلنُّبَّاحُ [en-nubbāḥ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Karkara ve terdīd ile ötmesi çok olan çavuş kuşuna ıtlāk olunur.

اَلنُّبَاحُ [en-nubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Masdar ve ismdir, niteki zikr olundu. Ve

نُبَاحٌ [nubāḥ] Esvedin yaʿnī babaköş taʿbīr olunan bir nevʿ iri siyāh yılanın āvāzına ıtlāk olunur.

اَلنَّبْحَاءُ [en-nebḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bağırgan geyiğe ıtlāk olunur, zabye-i sayyāha maʿnāsına.

ذُو نُبَاحٍ [Ẕū-Nubāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Teymen nām tepe kurbünde Şerebe dedikleri mahalde bir yastım dağın adıdır.

[ن ت ح]

اَلنَّتْحُ [en-netḥ] (nūn’un fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Tere denir, عَرَقٌ [ʿarak] maʿnāsına. Ve

نَتْحٌ [netḥ] ve

نُتُوحٌ [nutūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Masdarlardır, bedenden ter çıkmak maʿnāsına; yukālu: نَتَحَ الْعَرَقُ نَتْحًا وَنُتُوحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَرَجَ النَّدِيُّ مِنَ الثَّرَى Yaʿnī “Nem-nāk topraktan rutūbet sızdı.” Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur, sızdırmak maʿnāsına; yukālu: نَتَحَهُ الْحَرُّ إِذَا رَشَحَهُ Ve نُتُوحٌ [nutūḥ] نَتْحٌ [netḥ] lafzından ki ism olarak müstaʿmeldir, cemʿ olur, صُمُوغُ الْأَشْجَارِ [ṣumūġu’l-eşcār] maʿnāsına ki ağaç puslarına denir, ağaçtan tereşşüh ettiği için.

اَلْمِنْتَحَةُ [el-minteḥat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Kūna ıtlāk olunur, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına.

اَلْإِنْتِيَاحُ [el-intiyāḥ] (hemzenin ve tā’nın kesriyle) Cevherī gerçi bunu نَتْحٌ [netḥ] maʿnāsına tefsīr eylemiştir, lākin onun bu māddeye münāsib maʿnāsı yoktur. Bunda üç gūne galat eylemiştir. Evvel, terkīb yaʿnī نَتْحٌ [netḥ] māddesi sahīhtir, yaʿnī muʿtel değildir, onun için إِنْتِيَاحٌ [intiyāḥ]ın onda medhali ve mutāvaʿati yoktur, zīrā إِنْتِيَاحٌ [intiyāḥ] نَوْحٌ [nevḥ] yāhūd نَيْحٌ [neyḥ]ten إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] olur; نَتْحٌ [netḥ]ten إِنْتِتَاحٌ [intitāḥ] olmalıdır. Sāniyen إِنْتِيَاحٌ [intiyāḥ]ın ʿArabīde maʿnāsı yoktur. Sālisen istişhād eylediği işbu: ”رَقْشَاءُ تَنْتَاحُ اللُّغَامَ الْمُزْبِدَا“ ürcūzesinde rivāyet mīm’le تَمْتَاحُ ʿunvānındadır, nūn’la değildir. Şārihin beyānına göre nüsha-i mevsūka-i *Ṣiḥāḥ*’ta اَلْإِنْتِتَاحُ ʿunvānında meşhūdumuzdur ki iftiʿāldir ve ürcūzede asl تَنْتَتِحُ olup işbāʿ olunduğu gālibdir, niteki sāyigdir. Mütercim-i *Ṣiḥāḥ* bu hengāmelerden gafletle iftiʿāl bābından olarak resm eylemiştir.

اَلْيَنْتُوحُ [el-yentūḥ] (يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] vezninde) Bir kuş adıdır.

[ن ج ح]

اَلنَّجَاحُ [en-necāḥ] (nūn’un fethiyle) ve

اَلنُّجْحُ [en-nucḥ] (nūn’un zammıyla) İsmlerdir, zafer-bi’ş-şeyʾ maʿnāsınadır ki hācet ve matlūb olan iş bitmek ve bir adam kendi hācetine zafer-yāb olmak maʿnālarınadır.

اَلنُّجْحُ [en-nucḥ] (nūn’un fethi ve cīm’in sükūnuyla) Zikr olunan maʿnālardan mas-

dardır, iş kendi bitmek ve tālibin işi bitmek maʿnāsına; tekūlu: نَجَحْتُ الْحَاجَةَ نُجْحًا ve yukālu: أَنْجَحَ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ظَفِرْتَ بِهَا اللهُ طِلْبَتَكَ فَنَجَحْتَ هُوَ أَيْ قُضِيَتْ Müʾellif bu māddeyi dahi iktisār ve müzāyaka üzere resm eylemekle *Esās*’tan ve *Mişbāḥ*’tan ve şārihten tahkīk olunarak terceme olunmuştur. Ve bir güç maslahat sühūlet bulmak maʿnāsınadır; yukālu. نَجَحَ أَمْرُهُ إِذَا تَيَسَّرَ وَسَهُلَ

اَلْإِنْجَاحُ [el-incāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamın işi bitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَحَتِ الْحَاجَةُ إِذَا قُضِيَتْ Ve hācetini revāklamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَحَ اللهُ حَاجَتَهُ إِذَا قَضِيَهَا Ve bir kimse hācetine zaferyāb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَحَ زَيْدٌ إِذَا صَارَ ذَا نُجْحٍ Ve

إِنْجَاحٌ [incāḥ] Gālib olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَنْجَحَ بِكَ الْبَاطِلُ أَيْ غَلَبَكَ فَإِذَا غَلَبْتَهُ فَأَنْجَحْتَ بِهِ

اَلْمُنْجِحُ [el-munciḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) İşi biten ve iş bitiren adamlara denir. Cemʿi مَنَاجِيحُ [menācīḥ] ve مَنَاجِحُ [menāciḥ] gelir.

اَلتَّنَجُّحُ [et-teneccuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِسْتِنْجَاحُ [el-istincāḥ] Bir kimseden kendi hācetini revā eylemesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَجَّحَ الْحَاجَةَ وَاسْتَنْجَحَهَا إِذَا تَنَجَّزَهَا Kāle fi’l-*Esās* إِسْتَنْجَحَنِي حَاجَتَهُ وَبِاللهِ أَسْتَفْتِحُ وَإِيَّاهُ أَسْتَنْجِحُ Ve تَنَجُّزٌ [teneccuz] kazā-i hāceti taleb eylemek maʿnāsına olmakla *Şiḥāḥ* müterciminin burada ve تَنَجُّزٌ [teneccuz] māddesinde hācet bitirmek maʿnāsına tercemeleri nā-becādır. Hattā yine Zemaḫşerī, *Esās*’ta إِسْتَنْجَحَهُ hācet revā-kerden hvāst ez-vey” yaʿnī “ondan hāceti revā etmeyi istedi” ʿunvānıyla ve *Mişbāḥ*’ta تَنَجَّزَ الْحَاجَةَ إِذَا طَلَبَ قَضَاءَهَا مِمَّنْ وَعَدَهُ إِيَّاهَا ʿunvānıyla tefsīr eylemiştir.

اَلنَّجِيحُ [en-necīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Fikr-i dürüst ve reʾy-i savāb maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَأْيٌ نَجِيحٌ أَيْ صَوَابٌ Ve iş bitirici adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَجِيحٌ أَيْ مُنْجِحٌ Ve seyr-i şedīd ü serīʿ maʿnāsına istiʿmāl olunur ki mūsil-i menzil-i maksūddur, yukālu: سَيْرٌ نَجِيحٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلنَّاجِحُ [en-nāciḥ] Bu dahi seyr-i şedīd ü serīʿe vasf olur. Ve müteyesser olan matlūba denir.

اَلتَّنَاجُحُ [et-tenācuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Peyderpey sādık rüʾyālar görmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَنَاجَحَتْ أَحْلاَمُهُ إِذَا تَتَابَعَتْ بِصِدْقٍ

نَجِيحٌ [Necīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

نُجَيْحٌ [Nuceyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

نَجَاحٌ [Necāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

مُنْجِحٌ [Munciḥ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Necīḥ ki أَمِيرٌ [emīr] veznindedir, muhaddisīndendir.

اَلنَّجَاحَةُ [en-necāḥat] (nūn’un fethiyle) Sabr maʿnāsına müstaʿmeldir ki zafer-i maksūdu müstelzimdir; ve minhu: نَفْسٌ نَجِيحَةٌ أَيْ صَابِرَةٌ

[ن ح ح]

اَلنَّحِيحُ [en-neḥīḥ] (nūn’un fethiyle) Boğaz hırıldamak gibi boğazın iç tarafından içeride sesi terdīd eylemek maʿnāsınadır, boğaza balgam tıkandıkta olur; yukālu: نَحَّ الرَّجُلُ نَحِيحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَرَدَّدَ صَوْتُهُ فِي جَوْفِهِ Ve

نَحِيحٌ [naḥīḥ] شَحِيحٌ [şaḥīḥ] lafzına itbāʿ olur; yukālu: فُلاَنٌ شَحِيحٌ نَحِيحٌ أَيْ بَخِيلٌ جِدًّا

اَلنَّحْنَحَةُ [en-naḥneḥat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vez-

ninde) ve

اَلتَّنَحْنُحُ [et-tenaḥnuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bunlar da نَحِيحٌ [naḥīḥ] maʿnāsınadır, lākin bunlar mükerrer olmakla ıh ıh diye boğazı mükerreren hırıldatıp seslendirmek olur; yukālu: نَحْنَحَ الرَّجُلُ وَتَنَحْنَحَ بِمَعْنَى نَحَّ Zemaḫşerī öksürmekle tefsīr eylemiştir, gūyā ki maʿnā-yı lāzımıdır. Ve fukahā' bilā-ʿözrin تَنَحْنُحٌ [tenaḥnuḥ]u müfsidāt-ı salāttan ʿadd eylemişlerdir. Bunları Vanḳulu karın gürüldemekle terceme eylemesi agrebdir. Ve

نَحْنَحَةٌ [naḥneḥat] Bir adamı vech-i kabīhle redd eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَحْنَحَ السَّائِلَ إِذَا رَدَّهُ رَدًّا قَبِيحًا

اَلنَّحُّ [en-naḥḥ] (nūn'un fethi ve ḥā'nın teşdīdiyle) Dābbeyi sürʿatle yürütmek maʿnāsınadır, zecr ile yā savt yā igrā ile; yukālu: نَحَّ الْجَمَلَ نَحًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَثَّهُ أَيْ أَسْرَعَهُ

اَلنَّحَاحَةُ [en-neḥāḥat] (nūn'un fethiyle) Sabr ve sebāt maʿnāsınadır. Ve cūd ve sehā' maʿnāsınadır. Ve buhl ve denā'et maʿnāsına gelmekle zıdd olur.

اَلنَّحَانِحَةُ [en-neḥāniḥat] (جَحَاجِحَةٌ [ceḥāciḥat] vezninde) Bahīl ve le'īm olan cemāʿate ıtlāk olunur, kendilerden bir nesne taleb oldukta nahneha-i halk ettikleri için. Müfredi نَحْنَحٌ [naḥnaḥ]tır; yukālu: قَوْمٌ هَؤُلَاءِ مِنْ أَقْوَامٍ نَحَانِحَةٌ أَيْ بُخَلَاءُ لِئَامٌ Kāle fi'l-*Esās* مَا أَنَا بِغَيْرِ أَقْزَامٍ وَ جَحَاجِحَةٍ غَيْرِ نَحَانِحَةٍ Ve ʿArablar مَا أَنَا بِطَيِّبِ النَّفْسِ عَنْهُ derler, بِنَحْنَحِ النَّفْسِ عَنْ كَذَا maʿnāsına, gūyā ki nahneha ile balgamdan pāk olmuş boğaza teşbīh olunmuştur.

نُحَيْحٌ [Nuḥayḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn ʿAbdullāh'tır ki Benī Dārim cemāʿatinden bir şahs-ı cāhilīdir.

[ن د ح]

اَلنَّدْحُ [en-nedḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve

اَلنُّدْحُ [en-nudḥ] (nūn'un zammıyla) Çokluk, kesret maʿnāsınadır. Ve bolluk, سَعَةٌ [seʿat] maʿnāsına. Ve geniş ve müttesiʿ olan yere denir. Ve dağın mukābeleye gelen duvar gibi rüknüne denir, سَنَدُ الْجَبَلِ [senedu'l-cebel] maʿnāsına. Cemʿi أَنْدَاحٌ [endāḥ] gelir. Ve

نُدْحٌ [nudḥ] (nūn'un fethiyle) Masdar olur, bolaltmak maʿnāsına; yukālu: نَدَحَهُ نَدْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَسَّعَهُ ve minhu kavlu Ummi Seleme li-ʿĀ'işe radıyallāhu ʿanhumā: "قَدْ جَمَعَ الْقُرْآنُ ذَيْلَكِ فَلَا تَنْدَحِيهِ" أَيْ لَا تُوَسِّعِي الذَّيْلَ بِخُرُوجِكِ إِلَى الْبَصْرَةِ وَأَرَادَتْ قَوْلَهُ تَعَالَى ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ﴾ الآيَة

اَلنَّدْحَةُ [en-nedḥat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) ve

اَلنُّدْحَةُ [en-nudḥat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) ve

اَلْمَنْدُوحَةُ [el-mendūḥat] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْمُنْتَدَحُ [el-muntedaḥ] (mīm'in zammı ve dāl'ın fethiyle) Bunlar da bolluk, سَعَةٌ [seʿat] maʿnāsınadır. Ve bol yere denir. مَنْدُوحَةٌ [mendūḥat] ve مُنْتَدَحٌ [muntedaḥ] ism-i mefʿūllerdir yāhūd ism-i mefʿūl maʿnāsına masdarlardır; tekūlu: لَكَ فِي ذَلِكَ مِنْ نَدْحَةٌ وَنُدْحَةٌ وَمَنْدُوحَةٌ وَمُنْتَدَحٌ أَيْ سَعَةٌ Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu ʿİmrān b. el-Ḥuṣayn: "إِنَّ فِي الْمَعَارِيضِ لَمَنْدُوحَةً عَنِ الْكَذِبِ" Yaʿnī "Bir sözü tevriye ve kināye tarīkiyle söylemekte kizbden halās ve berā'et vardır ki kizbden ʿadd olunmaz." Murād yalan söyleyeceğine, kināye ve tevriye ve ilgāz cihetiyle söyle demektir.

اَلنِّدْحُ [en-nidḥ] (nūn'un kesriyle) Ağırlık,

ثِقْلٌ [s̱iḳl] maʿnāsınadır. Ve ıraktan görünen şeyʾe denir.

بَنُو مُنَادِحٍ [Benū Munādiḥ] Cuheyne kabīlesinden bir batndır.

اَلتَّنَدُّحُ [et-tenedduḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tevessüʿ maʿnāsınadır ki bolalmak ve nās mecliste seyrek seyrek geniş oturmak maʿnāsınadır. Bu münāsebetle koyun ve keçi kısmı be-gāyet tokluklarından nāşī sıkışmayıp seyrek seyrek geniş yatmak maʿnāsında istiʿmāl olunmuştur; yukālu: تَنَدَّحَتِ الْغَنَمُ مِنْ مَرَابِضِهَا إِذَا تَبَدَّدَتْ وَاتَّسَعَتْ مِنَ الْبِطْنَةِ Şārih der ki meʾhaz-ı *Ḳāmūs* olan *ʿUbāb*’da فِي مَرَابِضِهَا وَمَسَارِحِهَا ʿunvānıyla müsebbet olmakla burada مِنْ [min] فِي [fī] maʿnāsınadır. Pes تَنَدُّحٌ [tenedduḥ] merābiza mahsūs olmayıp merʿāda dahi tok olduklarında her biri bir tarafa çekilirler. Ve aç olduklarında bir dāne otluk üzere mecmūʿu hücūm eyledikten başka müctemiʿan otlamak ʿādetleridir. Ve *Esās*’ta تَنَدَّحَتِ الْغَنَمُ فِي مَرَابِضِهَا إِذَا امْتَدَّتْ وَاتَّسَعَتْ مِنَ الْبِطْنَةِ ʿunvānıyla mersūmdur ki “Tokluktan birbirinden çekilip müttesiʿ oldular” demektir. Pes Vanḳulu ve *Ḳānūnü’l-Edeb* mütercimininin tercemeleri ʿacībdir.

نَادِحٌ [Nādiḥ] Esāmīdendir.

اَلْإِنْدِحَاحُ [el-indiḥāḥ] (hemzenin kesri ve nūn’un sükūnuyla) Bunun mevziʿ-i zikri “د،ح،ح” faslı olup lākin Cevherī galat eylemekle burada resm eyledi, fi’l-hakīka “د،ح،ح” māddesinden infiʿāldir.

اَلْإِنْدِيَاحُ [el-indiyāḥ] Bu dahi إِنْدَاحَ kelimesinden masdardır; bunun da mevziʿi “د،و،ح” māddesidir. Cevherī bunda dahi galat edip burada zikr eyledi. Mütercim der ki Zebīdī merhūmun *Laḥnu’l-ʿAvām* kitābında meşrūh olduğu üzere ibtidā vehm-i mezbūr Ebū ʿUbeyde’de vākiʿ olmuştur. Cevherī dahi min-gayri mülāhazatin ondan *Ṣiḥāḥ*’ta nakl ve sebt eylemiştir.

[ن ز ح]

اَلنَّزْحُ [en-nezḥ] (nūn’un fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلنُّزُوحُ [en-nuzūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَزَحَتِ الدَّارُ نَزْحًا وَنُزُوحًا Ve مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا بَعُدَ

نَزْحٌ [nezḥ] Kuyunun mecmūʿ suyunu çekmek yāhūd dibinde bir mikdārca su kalınca çekmek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَحَ الْبِئْرَ إِذَا اسْتَقَى مَائَهَا حَتَّى يَنْفَدَ أَوْ يَقِلَّ Ve bu maʿnāda lāzım olur; yukālu: نَزَحَتِ الْبِئْرُ فَهِيَ نَازِحٌ Ve bir adam diyārından gaybet-i baʿīde ile gāʾib olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نُزِحَ بِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا بَعُدَ عَنْ دِيَارِهِ غَيْبَةً بَعِيدَةً Ve bir adamın yā bir cemāʿatin hep kuyularının suları çekilip bitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَحَ الْقَوْمُ إِذَا نَزَحَتْ آبَارُهُمْ

اَلْإِنْزَاحُ [el-inzāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kuyunun suyu tükenince kadar yāhūd azca kalınca kadar çekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْزَحَ الْبِئْرَ بِمَعْنَى نَزَحَهَا

اَلنَّازِحُ [en-nāziḥ] ve

اَلنُّزُحُ [en-nuzuḥ] (zammeteynle) ve

اَلنَّزُوحُ [en-nezūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Irak olan şeyʾe denir. Ve suyu çekilmiş kuyuya denir.

اَلنَّزَحُ [en-nezaḥ] (fethateynle) Bulanık suya denir. Ve suyunun ekseri çekilmiş kuyuya denir.

اَلنَّزِيحُ [en-nezīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: بَلَدٌ نَزِيحٌ أَيْ بَعِيدٌ

اَلْمِنْزَحَةُ [el-minzeḥat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Kovaya ve su çekmekte kova

menzilinde olan şeyʾe denir, tulumba bakracı gibi.

اَلْمُنْتَزَحُ [el-muntezaḥ] (mīm’in zammı ve zā’nın fethiyle) Masdar yāhūd ism-i mekāndır; yukālu: هُوَ بِمُنْتَزَحٍ أَيْ بِبُعْدٍ Cevherī, İbn Herme nām şāʿir kendi oğlunun mersiyesinde: "فَأَنْتَ مِنَ الْغَوَائِلِ حِينَ تُرْمَى || وَمِنْ ذَمِّ الرِّجَالِ بِمُنْتَزَاحٍ" beytinin elifini işbāʿa haml eylemiştir. Mersiye taʿbīrinde sehv eylemiştir, zīrā şāʿir o kasīde ile Ḳāḍī Caʿfer b. Suleymān’ı medh eylemekle kasīde medhiyye olur.

اَلْمَنَازِيحُ [el-menāzīḥ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) Diyārından baʿīd olan eşhāsa denir. مِنْزَاحٌ [minzāḥ] müfredidir; yukālu: قَوْمٌ مَنَازِيحُ أَيْ بَعِيدُونَ مِنْ أَوْطَانِهِمْ

اَلنَّازِحُ [en-Nāziḥ] Esmādandır: Muḥāmmed b. Nāziḥ muhaddisīndendir, Leys̱ b. Saʿīd’den rivāyet eylemiştir.

[ن س ح]

اَلنَّسْحُ [en-nesḥ] (nūn’un fethi ve sīn’in sükūnuyla) ve

اَلنُّسَاحُ [en-nusāḥ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hurmā talaşından ve başlarında olan kabuklardan zenbīl ve sepet diplerinde kalan hırt mırt makūlesine denir. Ve

نَسْحٌ [nesḥ] Masdar olur, savurmak maʿnāsına; yukālu: نَسَحَ التُّرَابَ نَسْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَذْرَاهُ

اَلنَّسَحُ [en-nesaḥ] (fethateynle) Tamaʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسِحَ بِهِ نَسَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَمَعَ بِهِ

اَلْمِنْسَاحُ [el-minsāḥ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Toprak atacak ve toprak savuracak küreğe denir.

نَسَاحُ [Nesāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] ve كِتَابٌ [kitāb] veznlerinde) Yemāme’de bir vādī adıdır. Onda bir vakʿa olmakla yevm-i Nesāḥ beyne’l-ʿArab maʿrūftur.

نُسَيِّحٌ [Nuseyyiḥ] (nūn’un zammı ve yāyı müşeddedenin kesriyle) Gūyā ki نَسِيحٌ [Nesīḥ] lafzından musaggardır, yine Yemāme’de bir vādī adıdır.

[ن ش ح]

اَلنَّشْحُ [en-neşḥ] (nūn’nun fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلنُّشُوحُ [en-nuşūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kanmak mertebesinden az içmek, ʿalākavlin tulum gibi dolmak derecesinde içmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: نَشَحَ الْمَاءَ نَشْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَرِبَهُ دُونَ الرِّيِّ أَوْ شَرِبَهُ حَتَّى امْتَلَأَ Lākin bu ihtilāfa mebnī olmakla müʾellifin azdāddan taʿdādı manzūrun-fīhtir. Ve dābbeye bir mikdārca susuzluğunu teskīn edecek kadar su içirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَشَحَ الْخَيْلَ إِذَا سَقَاهَا مَا يَفْثَأُ غُلَّتَهَا

اَلنَّشُوحُ [en-neşūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Azca suya denir.

اَلنُّشُحُ [en-nuşuḥ] (zammeteynle) Sarhoşlara ıtlāk olunur. نُشُوحٌ [nuşūḥ] müfredidir.

اَلنَّشَّاحُ [en-neşşāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Şol tuluma ve kırbaya ıtlāk olunur ki su ile dolu olmakla taşra reşh eyleye; yukālu: سِقَاءٌ نَشَّاحٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ نَضَّاحٌ

[ن ص ح]

اَلنُّصْحُ [en-nuṣḥ] (nūn’un zammıyla) ve

اَلنَّصَاحَةُ [en-neṣāḥat] (فَضَاحَةٌ [feḍāḥat] vezninde) ve

اَلنَّصَاحِيَةُ [en-neṣāḥiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) Öğüt vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَحَهُ وَنَصَحَ لَهُ نُصْحًا وَنَصَاحَةً وَنَصَاحِيَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَعَظَهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*’de

beyānına göre bu mādde iki maʿnāya mevzūʿdur: Biri hulūs ve nekā' ve biri iltiyām ve refā' maʿnāsıdır. Nāsıh, mansūhun-leh olana kavlini ihlās eylemek münāsebetiyle pend ve vaʿzda istiʿmāl olundu. Yāhūd hayyāt, sevb-i memzūku ref' ve ıslāh eylediği gibi nāsıh, mansūhun-lehin hālini ıslāh eylemekle pend ve nasīhatte istiʿmāl olundu. Ve

نَصِيحَةٌ [naṣīḥat] ki öğüde denir, ismdir, mansūhun-lehin dünyevī ve uhrevī bi'l-cümle hayrini irādeden ʿibārettir; vecīz-i esmādandır, cemʿiyyet-i maʿānīyi mutazammın bir kelimedir, فَلَاحٌ [felāḥ] gibi dünyā ve uhrā hayrını ecmaʿ olmakla kelām-ı ʿArabda ʿadīli yoktur, nitekı medār-ı dīn olan işbu: "اَلدِّينُ اَلنَّصِيحَةُ لِلّٰهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ" hadīsi nātıktır. Kaldı ki نَصِيحَةٌ لِلّٰهِ Hazret-i Hakk'ın vahdāniyetine sıhhat-ı iʿtikād ve ʿibādāt ve tāʿatinde ihlās-ı niyetten ʿibārettir. Ve نَصِيحَةٌ لِلرَّسُولِ Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin risālet ve nübüvvetini tasdīk ve şerʿini takabbül ve emr ü nehyine inkıyād eylemekten ʿibārettir. Ve نَصِيحَةٌ لِلْكِتَابِ Kur'ān-ı mübīni tasdīk ve muntavī olduğu ahkāmla ʿamele kılmaktan ʿibārettir. Ve نَصِيحَةٌ لِلأَئِمَّةِ herkesi mesālihlerine irşād ve hayra delāletten ʿibārettir. İntehā. Ve

نُصْحٌ [nuṣḥ] Bir nesne hālis ve bī-gışş olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَحَ الشَّيْءُ إِذَا خَلُصَ Ve libās dikmek maʿnāsınadır; yukālu: نَصَحَ الْخَيَّاطُ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ Ve ʿArablar نَصَحَ الرَّجُلُ الرِّيَّ derler, "Suyu içip gereği gibi sīr-āb oldu" maʿnāsına ki hulūs maʿnāsından me'hūzdur. Niteki *Esās*'ta نَصَحَتِ الْإِبِلُ الرِّيَّ أَيْ صَدَقَتْهُ ʿibāretiyle mecāz olmak üzere mersūmdur. Ve نَصَحَ الْغَيْثُ الْبَلَدَ derler, "Yağmur şümūl üzere yağmakla katʿā açık ve aralık kalmamak vech üzere her yerde muttasıl çayırlar ve nebātlar nābit oldu" maʿnāsına ki hıyātat maʿnāsından me'hūzdur, terzi aslā sevbde fetk ve halel terk etmeyerek libāsı dikip mülte'im eylediği münāsebetine mebnīdir.

اَلنَّاصِحُ [en-nāṣiḥ] ve

اَلنَّصِيحُ [en-naṣīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pend ve nush eden adama denir: نَاصِحٌ [nāṣiḥ]in cemʿi نُصَّحٌ [nuṣṣaḥ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve نُصَّاحٌ [nuṣṣāḥ] gelir, قُطَّاعٌ [ḳuṭṭāʿ] gibi. Ve

نَاصِحُ الْجَيْبِ [nāṣiḥu'l-ceyb] Derūnu gıll u gışştan pākīze sāf-dil adama ıtlāk olunur. جَيْبٌ [ceyb]den murād kalbdir. Ve

نَاصِحٌ [nāṣiḥ] Hālis bala ıtlāk olunur. Ve terziye denir, خَيَّاطٌ [ḫayyāṭ] maʿnāsına. Ve

نَاصِحٌ [Nāṣiḥ] Ḥāriṡ b. Merāğa yāhūd Feḍāle b. Hind'in feresi ismidir. Ve Suveyd b. Şeddād'ın feresi adıdır. Ve

نَاصِحٌ [nāṣiḥ] ve

نَصِيحٌ [naṣīḥ] Esāmī-i ricāldendir.

اَلتَّنَصُّحُ [et-teneṣṣuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi cāme dikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَصَّحَ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ Ve nāsıhlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَصَّحَ فُلَانٌ إِذَا تَشَبَّهَ بِالنُّصَحَاءِ

اَلنَّصِيحَةُ [en-naṣīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) نُصْحٌ [nuṣḥ] ve نَصَاحَةٌ [neṣāḥat]tan ismdir, öğüte denir, Fārisīde pend derler.

اَلنَّصَّاحُ [en-naṣṣāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلنَّاصِحِيُّ [en-nāṣiḥiyy] Mübālagaten nefsine nisbetle terziye denir, خَيَّاطٌ [ḫayyāṭ] gibi.

اَلنِّصَاحُ [en-niṣāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde

de) Libās dikecek rişteye denir. Cemʿi نُصُحٌ [nuṣuḥ] gelir zammeteynle ve نِصَاحَةٌ [niṣāḥat] gelir, nūn’un kesriyle. Şārih der ki cemʿinde olan kesre ve elif müfredinde olanların gayrıdır, دِلَاصٌ [dilāṣ] kelimesi gibi ve hā-i teʾnīs cemʿ içindir. Ve

نِصَاحٌ [Niṣāḥ] Şeybe el-Ḳārī pederinin ismidir.

اَلْمِنْصَحَةُ [el-minṣaḥat] ve

اَلْمِنْصَحُ [el-minṣaḥ] (mīm’in kesriyle) İsm-i āletlerdir, iğneye denir, مِخْيَطَةٌ [miḫyeṭat] gibi.

اَلْمُتَنَصَّحُ [el-mutenaṣṣaḥ] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Yamalı libāsa denir; yukālu: ثَوْبٌ مُتَنَصَّحٌ أَيْ مُتَرَقَّعٌ Ve her yeri muhkem dikilmiş cāmeye de denir; yukālu: ثَوْبٌ مُتَنَصَّحٌ أَيْ مُخَيَّطٌ جَيِّدًا

اَلْمَنْصُوحَةُ [el-menṣūḥat] Şol arza ıtlāk olunur ki her tarafına gereği gibi yağmur yağmakla çayır ve çemenleri birbirine muttasıl olup aslā hālī yeri kalmamış ola; yukālu: أَرْضٌ مَنْصُوحَةٌ أَيْ مَجُودَةٌ مُتَّصِلَةُ النَّبَاتِ

اَلْإِنْصَاحُ [el-inṣāḥ] (hemzenin kesriyle) Suya kandırmak maʿnāsınadır ki zikr olunan نُصْحٌ رِيٌّ maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: أَنْصَحَ الْإِبِلَ إِذَا أَرْوَاهَا

اَلنِّصَاحَاتُ [en-niṣāḥat] (nūn’un kesriyle جِمَالَاتٌ [cimālāt] vezninde) Derilere denir, جُلُودٌ [culūd] maʿnāsına; müfredi نِصَاحَةٌ [niṣāḥat]tır, birbirine dikildiği için ıtlāk olunmuştur. Ve maymun ağına ıtlāk olunur ki maymun sayyādları birkaç ipleri şebeke tarzında halka halka ettikten sonra bir mahalle nasb ve onunla sayd ederler. Ve

نِصَاحَاتٌ [Niṣāḥat] Serāt kazāsında bir niçe dağların adıdır.

اَلنَّصْحَاءُ [en-Naṣḥāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

مِنْصَحٌ [Minṣaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir beldedir.

اَلْمَنْصَحِيَّةُ [el-Menṣaḥiyyet] (mīm’in ve ṣād’ın fethiyle) Tihāme’de bir su adıdır.

مَنْصَحٌ [Menṣaḥ] (مَسْكَنٌ [mesken] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِنْتِصَاحُ [el-intiṣāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Nasīhati kabūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَصَحَ الرَّجُلُ إِذَا قَبِلَ النُّصْحَ

اَلتَّوْبَةُ النَّصُوحُ [et-tevbetu’n-naṣūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tevbe-i sādıka demektir yāhūd rücūʿ ve tevbe ettiği günāha bir dahi rücūʿ eylememek yāhūd tevbe eylediği günāhı bir dahi irtikāb eylememeğe kasd-ı niyyetle mukarrer olan tevbeden ʿibārettir. Müʾellif bununla işbu: ﴿تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحًا﴾ kerīmesine işāret eylemiştir. Beyḍāvī der ki نَصُوحٌ [naṣūḥ] ebniye-i mübālagadandır, tevbe ile nefsine nush eden tāʾibin sıfatıdır, baʿdehu mübālagaten isnād-ı mecāzī cihetiyle tevbeye vasf olmuştur. İmām ʿAlī radıyallāhu ʿanhu hazretlerinden suʾāl ettiklerinde altı nesneden ʿibārettir dediler ki zünūb-ı māziyeye nedāmet ve ferāʾiz-i fāʾiteyi kazāʾ ve redd-i mezālim ve istihlāl-ı husūm ve zünūba ʿāʾid olmamağa ʿazīmet ve sābıkta nefsi maʿsiyette eylediği gibi min-baʿd tāʿāt-ı ilāhiyyede terbiye eylemektir.

[ن ض ح]

اَلنَّضْحُ [en-naḍḥ] (nūn’un fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Su serpmek ve sulamak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَحَ الْبَيْتَ نَضْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَشَّهُ Ve bir mikdārca su ile susuzluğunu nevʿan teskīn eylemek

maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَضَحَ عَطَشَهُ إِذَا سَكَّنَهُ Ve içip kanmak, ʿalā-kavlin kanmaktan dūn içmek maʿnāsınadır ki bunlarda mecāzdır, ciğerine su serpmiş olur; yukālu: نَضَحَ الرَّجُلُ إِذَا رَوِيَ أَوْ شَرِبَ دُونَ الرِّيِّ ضِدٌّ Lākin ihtilāfa mebnī olmakla zıddiyyeti müsellem değildir. Ve ekin ve eşcār makūlesini sakkā devesiyle suvarmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَ النَّخْلَ إِذَا سَقَاهَا بِالسَّانِيَةِ Ve bir adama ok serpmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَ فُلَانًا بِالنَّبْلِ إِذَا رَمَاهُ Ve ağaç yaprakları zuhūrunda yarılmak maʿnāsınadır ki yaprak yarmak taʿbīr olunur. Bu dahi mecāzdır, gūyā ki ağaç yaprakları serpmiş olur; yukālu: نَضَحَ الشَّجَرُ إِذَا تَفَطَّرَ لِيَخْرُجَ وَرَقُهُ Ve tāze ekin sünbülesi özlenmeğe başlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَ الزَّرْعُ إِذَا ابْتَدَأَ الدَّقِيقُ فِي حَبِّهِ وَهُوَ رَطْبٌ Ve tebevvül ederken uyluklara bevl dokundurmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَ بِالْبَوْلِ عَلَى فَخِذَيْهِ إِذَا أَصَابَهُمَا بِهِ Ve sepette olan hurmāları boşaltıp saçmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَ الْجُلَّةَ إِذَا نَثَرَ مَا فِيهَا Ve bir musallat nesneyi savup defʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَضَحَهُ عَنْهُ أَيْ ذَبَّهُ وَدَفَعَهُ Ve

نَضْحٌ [naḍḥ] ve

تَنْضَاحٌ [tenḍāḥ] (tā'nın fethiyle) Kırbadan su sızmak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَحَتِ الْقِرْبَةُ نَضْحًا وَتَنْضَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَشَحَتْ Ve göz pınar gibi yaş fışkırtmak maʿnāsınadır ki bunlarda mecāzdır; yukālu: نَضَحَتِ الْعَيْنُ إِذَا فَارَتْ بِالدَّمْعِ

اَلْإِنْضَاحُ [el-inḍāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi tāze ekin dāneleri özlenmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْضَحَ الزَّرْعُ بِمَعْنَى نَضَحَ Ve bir şey'e bir nesne bulaştırmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gerek hakīkī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: أَنْضَحَ عِرْضَهُ إِذَا لَطَخَهُ

اَلْمُنَاضَحَةُ [el-munāḍaḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi ber-havāle nesneyi savmak maʿnāsınadır; yukālu: نَاضَحَهُ عَنْهُ إِذَا ذَبَّهُ وَدَفَعَهُ

اَلْإِنْتِضَاحُ [el-intiḍāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi göz pınar gibi yaş fışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَضَحَتِ الْعَيْنُ بِمَعْنَى نَضَحَتْ Ve mütevaddī baʿde'l-vudū' vesvese-i şeytānīyi defʿ için ʿavret yerine bir mikdār su serpmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْتَضَحَ الْمُتَوَضِّئُ إِذَا نَضَحَ مَاءً عَلَى فَرْجِهِ بَعْدَ الْوُضُوءِ

اَلتَّنَضُّحُ [et-tenaḍḍuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِنْتِضَاحٌ [intiḍāḥ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَنَضَّحَتِ الْعَيْنُ بِمَعْنَى انْتَضَحَتْ Ve bir müzāyakalı nesneden sıyrılıp çıkmak maʿnāsınadır ki serpilmek maʿnāsından me'hūzdur; yukālu: تَنَضَّحَ مِنْهُ إِذَا انْتَفَى وَتَنَصَّلَ

اَلْإِسْتِنْضَاحُ [el-istinḍāḥ] Bu dahi baʿde'l-vudū' ʿavret yerine bir mikdār su serpmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَنْضَحَ الْمُتَوَضِّئُ بِمَعْنَى اِنْتَضَحَ

اَلنَّضُوحُ [en-neḍūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلنُّضَحِيَّةُ [en-nuḍaḥiyyat] (جُهَنِيَّةٌ [cuheniyyet] vezninde) Oku pek ırak süren metīn yaya ıtlāk olunur; yukālu: قَوْسٌ نَضُوحٌ وَنُضَحِيَّةٌ أَيْ طَرُوحٌ نَضَّاحَةٌ بِالنَّبْلِ Ve

نَضُوحٌ [neḍūḥ] Ağız otuna denir, وَجُورٌ [vecūr] maʿnāsına, ağızın neresine vazʿ olunursa olsun. Ve bir ṭīb ismidir.

نَضَّاحٌ [neḍḍāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sakkā devesini şiddetle sürüp tīz tīz zerʿ ve eşcār suvarır olan sakāya denir. Ve

Naḍḍāḥ b. Eşyem-i Kelbī bir recüldür.

اَلْمِنْضَحَةُ [el-minḍaḥat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) زَرَّافَةٌ [zerrāfet] maᶜnāsınadır ki ekin ve ağaç ve bāgçe suvaracak ālete denir ki bakırdan ve tunçtan olur, bāgçevānların tenekeden göz göz sitilleri gibi.

[ن ط ح]

اَلنَّطْحُ [en-naṭḥ] (سَطْحٌ [saṭḥ] vezninde) Boynuzlu hayvān boynuzuyla vurmak maᶜnāsınadır ki süsmek taᶜbīr olunur; yukālu: نَطَحَهُ الْكَبْشُ نَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ بِقَرْنِهِ Ve

نَطْحٌ [naṭḥ] Menāzil-i kamerden شَرَطَانِ [şereṭān] ismidir ki haml burcunda musavver olan haml sūretinin iki boynuzu mesābesindedir. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır, ona نَاطِحٌ [nāṭiḥ] dahi derler.

اَلْإِنْتِطَاحُ [el-intiṭāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Müşāreket içindir, تَنَاطُحٌ [tenāṭuḥ] gibi, boynuzlu hayvānlar süsüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَطَحَتِ الْكِبَاشُ أَيْ تَنَاطَحَتْ

اَلنَّطِيحَةُ [en-neṭīḥat] (نَصِيحَةٌ [naṣīḥat] vezninde) Süsülmekten helāk olmuş dişi hayvāna denir, مَنْطُوحَةٌ [menṭūḥat] maᶜnāsınadır. Müzekkerinde نَطِيحٌ [neṭīḥ] denir. Lākin müellif *Baṣā'ir*'de نَطِيحَةٌ [neṭīḥat] مَنْطُوحَةٌ [menṭūḥat] maᶜnāsına olup āhirindeki hā', فَرِيسَةٌ [ferīset] ve أَكِيلَةٌ [ekīlet] gibi ismiyyet için olmak üzere sebt eylemiştir. Ve

نَطِيحٌ [neṭīḥ] Sayyādın karşısından zuhūr edip gelen şikāra ıtlāk olunur, gerek kuş ve gerek sā'ir cānver olsun, gūyā ki sayyādı boynuzuyla istikbāl eder. Ve bu ᶜinde's-sayyād meş'ūmdur. Ve

نَطِيحٌ [neṭīḥ] Uğursuz, meş'ūm kişiye ıtlāk olunur ki mecāz bi-mertebeteyndir. Ve cebhesinde iki dā'iresi yaᶜnī çiftesi olan ata ıtlāk olunur ki kerīh ve nā-mübārek ᶜadd ederler. Cündīler çifteli taᶜbīr ederler, bir dāne olursa mesᶜūd iᶜtibār ederler.

اَلنَّاطِحُ [en-nāṭiḥ] نَطْحٌ [naṭḥ] dedikleri mezkūr menzil-i kamere ıtlāk olunur. Ve sayyādın önünden zuhūr eden sayda ıtlāk olunur, نَطِيحٌ [neṭīḥ] gibi. Ve

نَاطِحٌ [nāṭiḥ] Boynuzlu hayvāna denir; ve minhu yukālu: مَا لَهُ نَاطِحٌ وَلَا خَابِطٌ أَيْ شَاةٌ وَلَا بَعِيرٌ Bir nesneye mālik değildir diyecek yerde darb olunur.

اَلنَّوَاطِحُ [en-nevāṭiḥ] نَاطِحٌ [nāṭiḥ]in cemᶜidir, mihen ve şedā'ide ıtlāk olunur, boynuzlu süsen hayvāna teşbīhle; yukālu: كَلَأَكَ اللهُ مِنْ نَوَاطِحِ الدَّهْرِ أَيْ حَفِظَكَ مِنْ شَدَائِدِهِ

اَلنَّطْحَةُ [en-naṭḥat] (فَتْحَةٌ [fetḥat] vezninde) Binā-i merredir ki bir kerre süsmek maᶜnāsınadır. Ve cenk ve katl maᶜnāsında istiᶜmāl olunur; ve minhu'l-hadīsu: "فَارِسُ نَطْحَةٌ أَوْ نَطْحَتَانِ ثُمَّ لَا فَارِسَ بَعْدَهَا أَبَدًا" أَيْ فَارِسُ تَنْطِحُ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يَزُولُ مُلْكُهَا Yaᶜnī "Ehl-i Fürs ki Mecūsīlerdir, ehl-i İslām'la bir kerre yāhūd iki kerre harb ve kıtāl ederler, baᶜdehu sāmān-ı mülk ü devletleri zā'il ve cemᶜiyyet ve saltanatları muzmahil olur."

Şārihin beyānına göre فَارِسُ [Fāris], أَهْلُ فَارِسٍ [ehlu Fāris] takdīrindedir. Ve نَطْحَةٌ [naṭḥat] ve نَطْحَتَانِ [naṭḥatān] kelimeleri baᶜzı ümmehātta refᶜle ve baᶜzında nasbla mazbūttur. Refᶜ rivāyetine göre لَهُمْ نَطْحَةٌ takdīrindedir ve nasba göre يَنْتَطِحُ نَطْحَةً takdīrindedir; bu sūrette nasbları fiᶜl-i mahzūftan masdariyyet üzere olur. نَطْحَةٌ [naṭḥat] māddesi fiᶜle dāll olduğu için hazf olunmuştur. Ve bunda نَطْحَتَانِ [naṭḥatān] kelimesinin elifi ahvāl-i selāsta tesniyenin elifle vürūdu lügatine mebnīdir, سَاحِرَانِ

lafzı gibi. İntehā.

[ن ظ ح]

اَلْإِنْظَاحُ [el-inẓāḥ] Ẓā-yı muʿceme ile إِنْضَاحٌ [inḍāḥ] vezninde ve onda lügattir ki ekin hūşesi özlenmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْظَحَ السُّنْبُلُ إِذَا جَرَى فِيهِ الدَّقِيقُ

[ن ف ح]

اَلنَّفْحُ [en-nefḥ] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلنُّفَاحُ [en-nufāḥ] (nūn'un zammıyla) ve

اَلنَّفَحَانُ [en-nefeḥān] (fetehātla) Ṭīb ve ʿıtrın rāyihası yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَحَ الطِّيبُ نَفْحًا وَنُفَاحًا وَنَفَحَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَاحَ Ve yel esmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَفَحَتِ الرِّيحُ إِذَا هَبَّتْ Ve *Esās*'ta نَفَحَتِ الرِّيحُ إِذَا نَسَمَتْ وَتَحَرَّكَتْ أَوَائِلُهَا ʿunvānıyla mersūmdur. Ve damarın kanı atılıp fışkırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَفَحَ الْعِرْقُ إِذَا نَزَا مِنْهُ الدَّمُ Ve bir nesneyi ıraktan kılıç salıp çalmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki hemān rāyihası varır yerden çalar; yukālu: نَفَحَ الشَّيْءَ بِسَيْفِهِ إِذَا تَنَاوَلَهُ يَعْنِي مِنْ بَعِيدٍ Ve bir kimseye nesne vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَفَحَ فُلَانًا بِشَيْءٍ إِذَا أَعْطَاهُ Ve gīsūyu beri öte salıp tahrīk etmek maʿnāsına müstaʿmeldir, mutayyib olmakla gūyā ki rāyihasını neşr eder; yukālu: نَفَحَ اللِّمَّةَ إِذَا حَرَّكَهَا

اَلنَّفْحَةُ [en-nefḥat] (لَمْحَةٌ [lemḥat] vezninde tā-i vahdetle) Bir kokam rāyiha-i tayyibe denir. Ve bir esim yele denir ki nefs onunla terevvüh eder. Ve istiʿāre cihetiyle şerr ve kerīhede dahi istiʿmāl olunur; نَفْحَةُ الْعَذَابِ [nefḥatu'l-ʿaẕāb] ondan bir kıtʿa demektir. Müʾellif bununla işbu āyet-i kerīmeye işāret eylemiştir: Kālallāhu taʿālā: ﴿وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ﴾ أَيْ قِطْعَةٌ مِنْهُ Ve

نَفْحَةٌ [nefḥat] Hālis süte ıtlāk olunur.

اَلنَّفُوحُ [en-nefūḥ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü firāvān nākaya ıtlāk olunur ki sağmaksızın hemān sütü idrār eder ola; ʿatāʾ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve oku pek ırak süren yaya ıtlāk olunur.

اَلنَّفِيحَةُ [en-nefīḥat] (nūn'un fethiyle) نَفُوحٌ [nefūḥ] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir. Ve نَبْعٌ [nebʿ]in yaʿnī ılgın ağacının bir budağına denir ki ondan yay ittihāz ederler.

اَلْمُنَافَحَةُ [el-munāfeḥat] مُكَافَحَةٌ [mukāfeḥat] vezninde ve mürādifidir ki rū-be-rū muhāsama eylemek maʿnāsınadır, gerek lisānla ve gerek yed ve ālātla olsun; yukālu: نَفَحَ بِالسَّيْفِ [Ve] نَافَحَهُ إِذَا كَافَحَهُ وَخَاصَمَهُ maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِنْفَحَةُ [el-infeḥat] (hemzenin kesri ve fā'nın fethi ve ḥā'nın tahfīfiyle ve kalīlen ḥāʾ müşedded olur, kezālik kalīlen fāʾ meksūr olur) ve

اَلْمِنْفَحَةُ [el-minfeḥat] (mīm'in kesriyle) ve

اَلْبِنْفَحَةُ [el-binfeḥat] (bā-yı muvahhadenin kesriyle) Bir nesnedir ki küçük süt emen oğlağın karnından çıkar, süt ile ıslanmış yün parçasına sıkıldıkta peynir gibi müncemid olup katılanır; oğlak otlamağa başladıkta o kursak olur. Türkīde ona peynir mayası ve kursak mayası taʿbīr olunur. Cevherī işbu إِنْفَحَةٌ [infeḥat]ı كَرِشٌ [keriş] ile tefsīr eylemekle sehv eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī mutlak كَرِشٌ [keriş] ile beyān eylememiştir ki sehve ʿazv oluna, belki oğlak nesne yedikten sonra ona كَرِشٌ [keriş] denir demekle müʾellifin kelāmıyla müttehiddir. İntehā.

Ve işbu peynir mayası her hayvānda olur, husūsan tavşanın peynir mayası-

nı mahmūmun ibhāmına taʿlīk medār-ı şifādır. Ve إِنْفَحَةٌ [infeḥat] lafzının cemʿi أَنَافِحُ [enāfiḥ] gelir.

اَلنَّفَحُ [en-nefaḥ] (fethateynle) Baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: نِيَّةٌ نَفَحٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلنِّفِّيحُ [en-niffīḥ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) ve

اَلْمِنْفَحُ [el-minfaḥ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir kavmin akribā ve müteʿallakātından değil iken onlara sonradan dahīl ve muhtelit olana denir; yukālu: رَجُلٌ نِفِّيحٌ وَمِنْفَحٌ أَيْ مِعَنٌّ

اَلإِنْتِفَاحُ [el-intifāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adama muhāsama vechiyle muʿteriz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَحَ بِهِ إِذَا اعْتَرَضَ لَهُ Ve mevziʿ-i āhere münkalib olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَحَ إِلَى مَوْضِعِ كَذَا أَيِ انْقَلَبَ إِلَيْهِ

اَلنَّفَّاحُ [en-neffāḥ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Herkese münʿim ve kesīrü'n-nefʿ olan hayrlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَفَّاحٌ أَيْ نَفَّاعٌ مُنْعِمٌ عَلَى الْخَلْقِ Ve hatunun zevcine denir.

اَلْأَنْفَحَةُ [el-enfeḥat] (hemzenin ve fā'nın fethiyle) Bādincāna şebīh bir şecer adıdır.

[ن ق ح]

اَلنَّقْحُ [en-naḳḥ] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Kemikten ilik çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَحَ الْعَظْمَ نَقْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَخْرَجَ مُخَّهُ Ve bir nesnenin kabuğunu gidermek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَّحَ الشَّيْءَ إِذَا قَشَرَهُ Ve ağaç dalının düğümlerini yunup düzeltmekle ıslāh ve hemvār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَحَ الْجِذْعَ إِذَا شَذَبَهُ عَنِ أَبْنِهِ Ve

نَقْحٌ [naḳḥ] Yaz mevsiminde havāda zuhūr eden ak buluta denir.

اَلتَّنْقِيحُ [et-tenḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kemikten ilk çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَّحَ الْعَظْمَ بِمَعْنَى نَقَحَهُ Ve ağacın dalını yunup düğümleri düzeltmek ve hemvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَّحَ الْجِذْعَ بِمَعْنَى نَقَحَهُ Ve تَنْقِيحُ الشِّعْرِ [tenḳīhu'ş-şiʿr] bundan meʾhūzdur ki bigāne elfāz ve haşviyyāttan ve taʿbīrāt-ı bāride ve maʿānī-i şārideden pākīze ve mühezzeb kılmaktan ʿibārettir; yukālu: نَقَّحَ الشَّاعِرُ شِعْرَهُ إِذَا هَذَّبَهُ Kāle'ş-şārih خَيْرُ الشِّعْرِ اَلْحَوْلِيُّ الْمُنَقَّحُ Garībdir ki Vanḳulu ve *Ḳānūnü'l-Edeb* mütercimi حوْلِيٌّ kelimesini sene maʿnāsına haml ile şiʿrin hayrlısı yılında çıkıp elfāz-ı sakīleden pāk ola diye tefsīr eylemiştir. Burada حَوْلٌ [ḥavl] ise hazākat ve dikkat-i nazar maʿnāsınadır.

اَلْإِنْتِقَاحُ [el-intiḳāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kemikten ilik çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَحَ الْعَظْمَ بِمَعْنَى نَقَحَهُ

اَلْإِنْقَاحُ [el-inḳāḥ] (hemzenin kesriyle) Tenkīh-i şiʿr maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَحَ الشِّعْرَ بِمَعْنَى نَقَّحَهُ Ve kaht ve zarūret eyyāmında beyʿ için kılıcın zīnetini soyup çıkarmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَنْقَحَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَعَ حِلْيَةَ سَيْفِهِ فِي الْجَدْبِ وَالْفَقْرِ

اَلْمُنَاقَحَةُ [el-munāḳaḥat] مُنَافَحَةٌ [munāfeḥat] vezninde ve mürādifidir ki muhāsama maʿnāsınadır; yukālu: نَاقَحَهُ إِذَا نَافَحَهُ Gūyā ki birbirinin kollarını budayıp derilerini soyarlar.

اَلنَّقَحُ [en-neḳaḥ] (fethateynle) Taşı toprağı olmayan hālis kuma denir.

اَلتَّنَقُّحُ [et-tenaḳḳuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir hayvānın zaʿf ve zebūnluğundan vücūdunda şahm ve kuvveti azalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَقَّحَ شَحْمُهُ إِذَا قَلَّ

[ن ك ح]

اَلنِّكَاحُ [en-nikāḥ] (nūn'un kesriyle) وَطْءٌ [vaṭʾ] maʿnāsınadır ki cimāʿ eylemektir. Ve cimāʿın ibāhati için bir hatunu inşāya mevzūʿ-ı şerʿī olan زَوَّجْتُ [zevvectu] ve تَزَوَّجْتُ [tezevvectu] kavlleriyle kendiye zevc yaʿnī eş eylemek maʿnāsınadır. Ve bu tarafeynde cārī olur ki bir hatun bir eri kendisine vech-i mezkūr üzere çift eylemek maʿnāsına da olur; yukālu: نَكَحَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ نِكَاحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا وَطِئَهَا وَيُقَالُ نَكَحَهَا إِذَا عَقَدَهَا وَزَوَّجَهَا لِلْوَطْءِ وَيُقَالُ نَكَحَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَزَوَّجَتْ وَهِيَ نَاكِحٌ وَنَاكِحَةٌ أَيْ ذَاتُ زَوْجٍ وَيُقَالُ لِلْمَرْأَةِ حَلَّلْتِ فَانْكِحِي أَيْ فَتَزَوَّجِي

Maʿlūm ola ki kütüb-i fıkhiyyede نِكَاحٌ [nikāḥ] lafzı fi'l-asl zamm ve cemʿ maʿnāsına olmak üzere mersūmdur, kemā kāle'ş-şāʿir: || ”إِنَّ الْقُبُورَ تَنْكِحُ الْأَيَامَى اَلنِّسْوَةَ الْأَرَامِلَ الْيَتَامَى“

Ve *Muġrib*'in beyānına göre vaṭʾ maʿnāsında hakīkat olup sebebiyyet ʿalākasıyla ʿakd ve tezevvücde dahi istiʿmāl olundu. Lākin *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre galebe ve muhāmere maʿnāsına olan nekh-i devāʾ ve nekh-i nuʿāstan yāhūd inzimām maʿnāsına olan tenāküh-i eşcār māddesinden yāhūd nekhü'l-matar maʿnāsından meʾhūz ola. Bu sūretlerde ʿakd ve cimāʿın her birinde hakīkat olmaz. Fi'l-vākiʿ maʿneyeyn-i mezbūreynden her biri bilā-karīne münfehim olmaz. Meselā نَكَحَ فِي بَنِي فُلَانٍ kavli ʿakdi müşʿirdir ve نَكَحَ زَوْجَتَهُ kavli cimāʿı müfīddir. Ve bu keyfiyyet mecāz ʿalāmetleridir. Ve eğer maʿānī-i mezkūreden meʾhūz değildir denir ise elbette iştirāk mütereccah olur, zīrā kısmeynden her biri ancak maʿa'l-karīne münfehim olur. Lākin اَلْمَجَازُ خَيْرٌ مِنَ الْإِشْتِرَاكِ müʾeddāsınca birinin mecāziyyetine kāʾil olmak eslemdir. Ve Rāġıb'ın *Müfredāt*'ta takrīrine göre asl ʿakd maʿnāsına mevzūʿdur, cimāʿ ondan müsteʿārdır, bunun sūret-i ʿaksi muhāldir. Zīrā teʿātī-i cimāʿı istikbāh ettikleri gibi zikr ve tasrīhini dahi istikbāh etmeleriyle esmā-i cimāʿın mecmūʿunu kināye eylemişlerdir. Pes gayr-i müstefziʿi müstefziʿden istiʿāre eylemek muhāldir. Ve müʾellif *Baṣāʾir*'de اَلْوَطْءُ وَقَدْ يَكُونُ لِلْعَقْدِ kavliyle ʿaksini telmīh eylemiştir. İntehā. Ve

نِكَاحٌ [nikāḥ] Göze uyku galebe edip pīnegī karışmak maʿnāsınadır. Müʾellifin ʿādeti üzere bu mecāzdır; yukālu: نَكَحَ النُّعَاسُ عَيْنَهُ إِذَا غَلَبَهَا Ve yere yağmur pek teʾsīr edip ثَرًى [s̱erā] ıtlāk olunan nem-nāk toprağa kadar varmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَكَحَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ إِذَا اعْتَمَدَ عَلَيْهَا Ve burada إِعْتِمَادٌ [iʿtimād] lafzı عِمدُ الثَّرَى [ʿamidu's-s̱erā] māddesinden meʾhūzdur ki yağmur serāya teʾsīr edip ıslatmak maʿnāsınadır.

اَلنَّاكِحُ [en-nākiḥ] ve

اَلنَّاكِحَةُ [en-nākiḥat] Vech-i mezkūr üzere zāt-ı zevc olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ نَاكِحٌ وَنَاكِحَةٌ أَيْ ذَاتُ زَوْجٍ Pes طَالِقٌ [ṭāliḳ] ve حَائِضٌ [ḥāʾiḍ] gibi neseb üzere mebnīdir.

Ve *Nihāye*'nin beyānına göre hemān fiʿlden ism binā ettikleri sūrette نَاكِحَةٌ [nākiḥat] derler hā'yla ve illā bilā-hāʾin نَاكِحٌ [nākiḥ] hāstır; fe-yekūlune: نَكَحَتْ وَهِيَ نَاكِحَةٌ İntehā.

اَلْإِسْتِنْكَاحُ [el-istinkāḥ] Bu dahi kendisine hatunu ʿakd ve nikāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْكَحَ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى نَكَحَهَا

اَلْإِنْكَاحُ [el-inkāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir hatunu bir ere tezvīc eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: أَنْكَحَ الْمَرْأَةَ إِذَا زَوَّجَهَا يَعْنِي غَيْرَهُ

اَلنُّكْحُ [en-nukḥ] (nūn'un zammı ve kesriyle) İsmdir, نِكَاحٌ [nikāḥ] maʿnāsınadır. Zamān-ı Cāhiliyyet'te kelime-i mezbūre elfāz-ı nikāhtan idi. Bir kişi bir hatuna خِطْبٌ [ḫiṭb] dedikde hatun نِكْحٌ [nikḥ] deyip beynlerinde ʿakd ve nikāh mütehakkak olur idi. Ve zamān-ı mezbūrda Ummu Ḫārice nām bir hatun var idi ki bir kişi kendisine خِطْبٌ dedikte bī-tevakkuf نِكْحٌ deyip o adama varır idi. Bu cihetle darb-ı mesel olup pek serīʿ nesne hakkında "أَسْرَعُ مِنْ نِكَاحِ أُمِّ خَارِجَةَ" diye darb eylediler.

اَلنُّكَحَةُ [en-nukeḥat] (nūn'un zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلنُّكَحُ [en-nukaḥ] (hā'sız) Kesīrü'n-nikāh olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ نُكَحَةٌ وَنُكَحٌ أَيْ كَثِيرُ النِّكَاحِ

اَلنَّكْحُ [en-nekḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Hāssaten cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَحَهَا نَكْحًا إِذَا بَضَعَهَا

اَلْمَنَاكِحُ [el-menākiḥ] (مَقَابِحُ [meḳābiḥ] vezninde) Nisvāna ıtlāk olunur, bi'l-kuvve yāhūd menkūḥ oldukları hasebiyle. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "إِنَّ الْمَنَاكِحَ خَيْرُهَا اَلْأَبْكَارُ"

[ن و ح]

اَلتَّنَاوُحُ [et-tenāvuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine mukābil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاوَحَ الْجَبَلَانِ إِذَا تَقَابَلَا

اَلنَّوْحُ [en-nevḥ] (nūn'un fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلنُّوَاحُ [en-nuvāḥ] (nūn'un zammıyla) ve

اَلنِّيَاحُ [en-niyāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلنِّيَاحَةُ [en-niyāḥat] كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْمَنَاحُ [el-menāḥ] (مَرَاحٌ [merāḥ] vezninde) Meyyit üzere feryād ve figān ederek ağlamak maʿnāsınadır ki Türkīde sağı sağmak taʿbīr olunur; yukālu: نَاحَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا وَعَلَى زَوْجِهَا تَنُوحُ نَوْحًا وَنُوَاحًا وَنِيَاحًا وَنِيَاحَةً وَمَنَاحًا إِذَا بَكَتْ عَلَيْهِ بِصِيَاحٍ وَعَوِيلٍ Ve bundan ism نِيَاحَةٌ [niyāḥat]tır, masdarı gibi ki sağı taʿbīr olunur. Ve

نَوْحٌ [nevḥ] Nagamātla güvercin ötmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: نَاحَتِ الْحَمَامَةُ إِذَا سَجَعَتْ

اَلنَّوْحُ [en-nevḥ] (kezālik nūn'un fethi ve ve vāv'ın sükūnuyla ki صَحْبٌ [ṣaḥb] veznindedir) ve

اَلْأَنْوَاحُ [el-envāḥ] (أَصْحَابٌ [aṣḥāb] vezninde) ve

اَلنُّوَّحُ [en-nuvvaḥ] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) ve

اَلنَّوَائِحُ [en-nevāʾiḥ] نَوَائِبُ [nevāʾib] vezninde) ve

اَلنَّائِحَاتُ [en-nāʾiḥāt] Meyyit üzere sayha ve feryād ile ağlayan karılara denir. Ve bunlar نَائِحٌ [nāʾiḥ] ve نَائِحَةٌ [nāʾiḥat]ın cemʿidir ki evvelki tahsīs-i vasfa mebnīdir, niteki مُغِيبٌ [muġīb] ve مُغِيبَةٌ [muġībet] dahi derler zevcini gāʾib eden hatuna. Kaldı ki ʿArabistān'da نَوَائِحُ [nevāʾiḥ] derler bir takım karılar olur ki ücretle meyyitin hānesinde ve cenāze arkasından meyyitin mehāsinini zikr ederek feryād ile bükā edip giderler; Türkīde sağıcılar taʿbīr ederler.

اَلْمَنَاحَةُ [el-menāḥat] (mīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır, mahall-i niyāhate denir; tekūlu: كُنَّا فِي مَنَاحَةِ فُلَانٍ أَيْ مَوْضِعِ نِيَاحَتِهِ

اَلْإِسْتِنَاحَةُ [el-istināḥat] Sīn teʾkīd için olmakla nevha eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: إِسْتَنَاحَ إِذَا نَاحَ Ve kurt ulumak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنَاحَ الذِّئْبُ إِذَا عَوَى Ve ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنَاحَ الرَّجُلُ إِذَا بَكَى Ve bir kimseden ağlamak istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنَاحَهُ إِذَا اسْتَبْكَاهُ

اَلتَّنَوُّحُ [et-tenevvuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mihaffe püskülü gibi sarkık nesne beri öte oynayıp deprenmek maʿnāsınadır ki tekābül maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: تَنَوَّحَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ وَهُوَ مُتَدَلٍّ

نُوحٌ [Nūḥ] (nūn'un zammıyla) Kelime-i aʿcemiyyedir. Bir peygamber-i zī-şān ismidir, hiffeti için munsarıftır, yaʿnī ʿucme ve taʿrīf ile. Gerçi gayr-i munsarıf olmak lāzımdır, lākin vasatının hiffeti yaʿnī sükūnu iki sebebin birinin sıkletine māniʿ olmakla munsarıf olmuştur, لُوطٌ [Lūṭ] ve هُودٌ [Hūd] kelimeleri dahi böylecedir. Ve Ḫaṭīb İsḥāḳ b. Muḥāmmed en-Nūḥī ve Ḫaṭīb İsmāʿīl b. Muḥammed en-Nūḥī ki muhaddislerdir, cedleri olan Nūḥ nām kimseye mensūblardır.

اَلنَّوَائِحُ [en-Nevāʾiḥ] Cemʿ bünyesiyle bir mevziʿ adıdır.

[ن ي ح]

اَلنَّيْحُ [en-neyḥ] (nūn'un fethi ve yā'nın sükūnuyla) Bedenin kemikleri tāze ve ratb iken pekişmek maʿnāsınadır, gerek sagīrin ve gerek kebīrin olsun; yukālu: نَاحَ الْعَظْمُ يَنِيحُ نَيْحًا إِذَا اشْتَدَّ بَعْدَ الرُّطُوبَةِ مِنَ الْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ Ve نَيْحٌ [neyḥ] ve

نَيَحَانٌ [neyeḥān] fetehatla) Ağacın tāze dalları beri öte temāyül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاحَ الْغُصْنُ نَيْحًا وَنَيَحَانًا إِذَا تَمَايَلَ

اَلنَّيِّحُ [en-neyyiḥ] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Pek ve şedīd kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ نَيِّحٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلتَّنْيِيحُ [et-tenyīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kemiği pekiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَيَّحَ اللهُ عَظْمَهُ أَيْ شَدَّهُ Ve kemiği ufatmak maʿnāsına gelmekle zıdd olur; yukālu: نَيَّحَ اللهُ عَظْمَهُ أَيْ رَضَّضَهُ Ve bir nesne vermek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا نَيَّحْتُهُ بِخَيْرٍ أَيْ مَا أَعْطَيْتُهُ شَيْئًا Zāhiren bu teşdīd-i ʿazm maʿnāsından meʾhūzdur ki mazhar-ı iʿtā olan kimseye ʿatiyye māye-i kuvvet olur. Hattā نِيحَةٌ [niḥat] nūn'un kesriyle zor ve kuvvet maʿnāsına müstaʿmeldir.

FASLU’L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ت ح]

اَلْوَتْحُ [el-vetḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ve **اَلْوَتَحُ** [el-vetaḥ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) ve **اَلْوَتِحُ** [el-vetiḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek azca ve nāçīz olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ وَتْحٌ وَوَتَحٌ وَوَتِحٌ أَيْ قَلِيلٌ تَافِهٌ

اَلْوَتِيحُ [el-vetīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) وَتْحٌ [vetḥ] maʿnāsınadır.

اَلْوَتْحُ [et-vetḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Masdar olur, vergiyi nāçīz eylemek yaʿnī pek nāçīz nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: وَتَحَ عَطَاءَهُ يَتِحُ وَتْحًا إِذَا جَعَلَهُ وَتِحًا Ve bunda وَعْدٌ [vaʿd] gibi vāv’dan āhirinde hāʾ ʿivazıyla تَحَةٌ [teḥat] dahi denir.

اَلْإِيتَاحُ [el-ītāḥ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi وَتْحٌ [vetḥ] maʿnāsınadır; yukālu: أَوْتَحَ عَطَاءَهُ بِمَعْنَى وَتَحَهُ Ve bir adamın mālı āfet isābetiyle azalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْتَحَ فُلاَنٌ إِذَا قَلَّ مَالُهُ يَعْنِي مِنْ إِصَابَةِ الْآفَةِ Ve bir adamı fevka’l-gāye renc ve meşakkate uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْتَحَ فُلاَنًا إِذَا جَهَدَهُ وَبَلَغَ مِنْهُ

اَلْوَتَاحَةُ [el-vetāḥat] (vāv’ın fethiyle) ve

اَلْوُتُوحَةُ [el-vutūḥat] (vāv’ın zammıyla) Vergi pek nāçīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْتَحَهُ فَوَتُحَ وَتَاحَةً وَوُتُوحَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ أَيْ كَانَ قَلِيلاً تَافِهًا

اَلْوَتَحَةُ [el-veteḥat] (fetehātla) Zikr olunan وَتَحٌ [vetaḥ]in vāhididir, şeyʾ-i hakīr ve nāçīze denir; yukālu: مَا أَغْنَى عَنْهُ وَتَحَةً أَيْ شَيْئًا

[و ج ح]

اَلْوَجَاحُ [el-vecāḥ] (vāv’ın harekāt-ı selāsıyla ve cīm’le) Perdeye denir; yukālu: لَيْسَ دُونَهُ وَجَاحٌ أَيْ سِتْرٌ

اَلْمُوَجَّحُ [el-muveccaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol deriye denir ki aslā kıvrımı ve buruşuğu olmayıp akçe tahtası gibi emles ve hemvār ola. Ve be-gāyet tefeli sık ve muhkem olan beze denir. Ve مُلْجَأٌ [mulceʾ] maʿnāsınadır. Munāvī’nin takyīdine göre mīm’in zammıyladır ki ism-i mefʿūldür, ilcāʾ ve iztirār olunmuş adama denir; nüshaların zabtına göre fethladır ki ism-i mekāndır, sığınacak yere denir. Ve gerçi إِلْجَاءٌ [ilcāʾ] māddesinden مُلْجَأٌ [mulceʾ] ism-i mekān dahi olur, lākin İbn Esīr’in takrīrinden ism-i mefʿūl olmak müstebāndır.

اَلْوَجِيحُ [el-vecīḥ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi tefeli muhkem beze denir.

اَلْمَوْجُوحُ [el-mevcūḥ] Arkasından red ile kapanmış kapıya denir; yukālu: بَابٌ مَوْجُوحٌ أَيْ مَرْدُودٌ Pes meʾhazı olan وَجْحٌ [vecḥ] kapıyı arkasından örtmek maʿnāsına olmuş olur ki وَجَاحٌ [vicāḥ]-ı mezkūrdan meʾhūzdur.

اَلْوَجَحُ [el-vecaḥ] (fethateynle) Mağaraya şebīh yere yaʿnī kesmeliğe denir ki yağmurdan oraya iltica olunur.

اَلْوَجَاحُ [el-vecāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yalçın kayaya denir, safā-i emles maʿnāsına. Ve merʾī olan şeyʾin ibtidā-i emrde nazara taʿalluk eden yerine denir ki zuhūr maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu tekūlu: لَقِيتُهُ أَدْنَى وَجَاحٍ وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُرَى

اَلْإِيجَاحُ [el-īcāḥ] (hemzenin kesriyle) Bir nesne zāhir ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَحَ الشَّيْءُ إِذَا ظَهَرَ وَبَدَا Ve kuyu kazan kimse yalçın kayaya varınca kazmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَحَ الْحَفَّارُ إِذَا بَلَغَ فِي الْحَفْرِ الْوَجَاحَ Ve bevl yāhūd defʿ-i tabīʿī adamı tekāzā edip sıkıştırmak maʿnāsınadır;

yukālu: أَوْجَحَ الْبَوْلُ زَيْدًا إِذَا ضَيَّقَ عَلَيْهِ Ve bir adamı bir nesneye muztarr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَحَهُ إِلَيْهِ إِذَا أَلْجَأَهُ Ve bir yere perde geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَحَ الْبَيْتَ إِذَا سَتَرَهُ أَيْ أَرْخَى عَلَيْهِ السِّتْرَ

اَلتَّوْجِيحُ [et-tevcīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi zāhir ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَّحَ الشَّيْءُ إِذَا ظَهَرَ وَبَدَا

[و ح ح]

اَلْوَحْوَحَةُ [el-vaḥvaḥat] (وَعْوَعَةٌ [vaʿvaʿat] vezninde) Āvāzı boğuk ve tutkun olarak seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَحْوَحَ الرَّجُلُ وَحْوَحَةً إِذَا صَاتَ بِصَوْتٍ فِيهِ بَحَحٌ Ve şiddet-i berdden el üşümekle ağız ile eli havlamak maʿnāsınadır; yukālu: وَحْوَحَ الرَّجُلُ إِذَا نَفَخَ فِي يَدِهِ مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ Vanḳulu merhūmun وَحْوَحَةٌ [vaḥvaḥat]ı ibtidā ism olarak baʿdehu soğuktan şişmek ile tercemesi garībe ʿale’l-garībedir.

اَلْوَحْوَحُ [el-vaḥvaḥ] (vāv’ların fethiyle) Celd ve çālāk ve hadīdü’n-nefs ve māzi’l-himmet, ʿazūm ve kār-güzār adama denir; yukālu: هُوَ وَحْوَحٌ أَيْ مُنْكَمِشٌ حَدِيدُ النَّفْسِ Ve kavī ve zūr-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَحْوَحٌ أَيْ قَوِيٌّ Ve bülend-āvāz olan köpeğe denir. Ve hafīf ve sebük-meşreb adama denir, vakūr mukābilidir; yukālu: هُوَ وَحْوَحٌ أَيْ خَفِيفٌ Ve bir kuşun ismidir.

اَلْوَحْوَاحُ [el-vaḥvāḥ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) وَحْوَحٌ [vaḥvaḥ] ile üç evvelki maʿnālarda mürādiftir.

اَلتَّوَحْوُحُ [et-tevaḥvuḥ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Kuş kısmı yumurtası üzere kemāl-i rikkat ve muhāfazasından nāşī çalkanıp avrılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَحْوَحَ الظَّلِيمُ فَوْقَ الْبَيْضِ إِذَا رَئِمَهَا وَأَظْهَرَ وُلُوعَهُ بِهَا Ve ظَلِيمٌ [ẓalīm] devekuşunun erkeğine denir. Horozdan mā-ʿadā kuşlarda nöbetle erkekleri dahi yumurta üzere yatarlar.

وَحْ [vaḥ] (vāv’ın fethi ve ḥā’nın sükūnuyla) Sığır kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır, Türkīde hov taʿbīri yerindedir. Ve

وَحٌّ [vaḥḥ] (teşdīd-i ḥā’yla) Kazığa denir, وَتِدٌ [vetid] maʿnāsına. Ve bir fakīr adam ismidir; ve minhu’l-meselu: “هُوَ أَفْقَرُ مِنْ وَحٍّ” أَيْ مِنْهُ أَوْ مِنَ الْوَتِدِ Kazığında berg ve bār ve şāhı olmamakla fakra münāsibdir. Ve

وَحٌّ [Vaḥḥ] Bir mevziʿ adıdır.

[و د ح]

اَلْإِيدَاحُ [el-īdāḥ] (hemzenin kesriyle) Mutlakan ikrār eylemek, ʿalā-kavlin bir emr-i bātılı ikrār etmek ve ʿalā-reʾyin kendisini kāʾid olan kimseye züll ve inkıyādını ikrār eylemek maʿnāsınadır; meselā zābit adama inkıyādını ikrār eylemek gibi; yukālu: أَوْدَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَرَّ أَوْ بِالْبَاطِلِ أَوْ بِالذُّلِّ وَالْإِنْقِيَادِ لِمَنْ يَقُودُهُ Ve bir adama ser-fürū kılıp rām ve münkād olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَحَ لَهُ إِذَا أَذْعَنَ وَخَضَعَ وَانْقَادَ Ve havuzu termīm ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَحَ الْحَوْضَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve deve tavlanıp hoş-hāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَحَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَمِنَتْ وَحَسُنَتْ حَالُهَا Ve koç kısmı koyunlara yüğürmeyip durmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَحَ الْكَبْشُ إِذَا تَوَقَّفَ وَلَمْ يَنْزُ

اَلْوَدَحَةُ [el-vedeḥat] Fetehātla وَتَحَةٌ [veteḥat] vezninde ve mürādifidir ki şeyʾ-i hakīre denir; tekūlu: مَا أَغْنَى عَنِّي وَدَحَةً أَيْ وَتَحَةً

[و ذ ح]

اَلْوَذَحُ [el-veẕaḥ] (vāv’ın ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Koyun kısmının necisinden ve bevlinden kuyruğu tüylerine yapışıp kuruyakalan şeyʾe denir

ki çakıldak taʿbīr olunur. Müfredi, وَذَحَةٌ [vez̲aḥat]tır hā’yla. Cemʿi وُذْحٌ [vuz̲ḥ]tur vāv’ın zammıyla, بَدَنَةٌ [bedenet] ve بُدْنٌ [budn] gibi. Ve bundan fiʿl tasarrufuyla وَذَحٌ [vez̲aḥ] masdar olur, koyun çakıldak tutmak maʿnāsına; yukālu: وَذِحَتِ الشَّاةُ تَوْذَحُ وَتَيْذَحُ كَوَجِلَ يَوْجَلُ وَيَيْجَلُ وَذَحًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ ذَاتَ وَذَحَةٍ ve

وَذَحٌ [vez̲aḥ] Uylukların iç tarafı birbirine sürünmekle pişmek maʿnāsınadır; yukālu: وَذِحَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَرَقَ بَاطِنُ فَخِذَيْهِ

اَلْوَذْحُ [el-vez̲ḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) ذَوْحٌ [z̲evḥ] maʿnāsınadır ki ʿunf ve şiddetle yürüyüp gitmektir; yukālu: وَذَحَ الرَّجُلُ يَذِحُ وَذْحًا بِمَعْنَى ذَاحَ

اَلْوَذَاحُ [el-vez̲āḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hāssaten şol rūspī ve fācireye denir ki kul cinslerine uyar ola, koyun çakıldağı gibi; yukālu: هِيَ وَذَاحٌ أَيْ فَاجِرَةٌ تَتْبَعُ الْعَبِيدَ

اَلْوَذَحَةُ [el-vez̲eḥat] Fetehātla وَدَحَةٌ [vedeḥat] vezninde ve mürādifidir; tekūlu: مَا أَغْنَى عَنِّي وَذَحَةً أَيْ وَدَحَةً

اَلْأَوْذَحُ [el-evz̲aḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Leʾīm ve fürū-māyeye denir; yukālu: عَبْدٌ أَوْذَحُ أَيْ لَئِيمٌ

وُذَيْحٌ [Vuz̲eyḥ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bişr-i Temīmī nām şāʿirin pederi ismidir.

[و ش ح]

اَلْوُشَاحُ [el-vuşāḥ] (vāv’ın zammı ve kesri ve şīn-i muʿceme ile) Nisvān-ı ʿArab huliyyātından şol gerdanlığa denir ki inci ve sāʾir cevāhirden her iki dānenin aralığına nevʿ-i āherden birer dāne tesvīt ederek iki kor dizerler. Ve evvel iki korun birisini āheri üzere munzam ve maʿtūf ederler. Kezālik وُشَاحٌ [vuşāḥ] şol huliyye denir ki bir ʿarīz meşīn pāresini envāʿ-ı cevāhir ile tersīʿ ve tezyīn edip hatunlar onu hamāʾilī takınırlar. Ve vāv’ı hemzeye ibdālle أُشَاحٌ [uşāḥ] dahi derler. Cemʿi وُشُحٌ [vuşuḥ] gelir zammeteynle ve أَوْشِحَةٌ [evşiḥat] gelir ve وَشَائِحُ [veşāʾiḥ] gelir. Ve kināye tarīkiyle ince belli hatuna غَرْثَى الْوِشَاحِ [ġars̲a’l-vişāḥ] ıtlāk ederler; yukālu: هِيَ غَرْثَى الْوِشَاحِ أَيْ هَيْفَاءُ Ve غَرْثَى [ġars̲ā] aç hatuna denir.

اَلتَّوَشُّحُ [et-teveşşuḥ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِتِّشَاحُ [el-ittişāḥ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki vāv, tā’ya kalb olunmuştur) Hatun وُشَاحٌ [vuşāḥ] takınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَشَّحَتِ الْمَرْأَةُ وَاتَّشَحَتْ إِذَا تَلَبَّسَتِ الْوُشَاحَ Ve kılıç kuşanmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَوَشَّحَ بِسَيْفِهِ إِذَا تَقَلَّدَ ve yukālu: تَوَشَّحَ بِثَوْبِهِ Müʾellif teveşşüh-i sevbi tebyīn eylememiştir. Muṭarrizī beyānına göre ondan ʿibārettir ki sevbi وُشَاحٌ [vuşāḥ] gibi sağ koltuğundan alıp sol omuzunun üzerine ilkā ederler, muhrim ihrāmı öylece ettiği gibi ve kassārlar bezi öylece sardığı gibi.

اَلتَّوْشِيحُ [et-tevşīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hatuna وِشَاحَةٌ [vişāḥat] takmak maʿnāsınadır; tekūlu: وَشَّحْتُهَا أَيْ قَلَّدْتُهَا

اَلْوِشَاحُ [el-Vişāḥ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şeybān en-Nehdī nām kimsenin kılıcı ismidir.

ذُو الْوِشَاحِ [Z̲u’l-Vişāḥ] ʿÖmer b. el-Ḫaṭṭāb radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin kılıcı ismidir. Ve Benū Sevm b. ʿAdiyy cemāʿatinden birinin lakabıdır.

اَلْوِشَاحَةُ [el-vişāḥat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kılıca ıtlāk olunur. Ve

وَاشِحٌ [Vāşiḥ] Ezd kabīlesinden bir batndır.

وَشْحَى [Veşḥā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Benī ʿAmr b. Kilāb yurdunda bir sudur.

اَلْوَشْحَاءُ [el-veşḥāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol siyāh dişi keçiye denir ki pehlūsunda hamāʾil tarzı beyāzlık ola.

[و ض ح]

اَلْوَضَحُ [el-veḍaḥ] (vāv’ın ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyle) Sabāh yerinin ve ayın aydınlığına denir; yukālu: جَاءَ فِي رَكِبْتُ فِي وَضَحِ الصُّبْحِ أَيْ فِي بَيَاضِهِ ve yukālu: وَضَحِ الْقَمَرِ أَيْ فِي ضَوْئِهِ Şārih der ki gāhca mutlakan davʾ ve beyāz murād olur. Ve *Mişbāḥ*’ın beyānına göre bu maʿnālarda bāb-ı rābiʿden masdar dahi olur. İntehā. Ve

وَضَحٌ [veḍaḥ] Baras dedikleri ʿārızaya da ıtlāk olunur ki abraşlık taʿbīr olunur. Beşerede pul pul hādis olan beyāzlıktır. Ve baʿzı atın cephesinde olan gurreye ıtlāk olunur ki sabāhu’l-hayr taʿbīr olunan beyāzlıktır, Türkīde sakar taʿbīr olunur. Kezālik baʿzı atın ayaklarında sekil taʿbīr olunan aklığa ıtlāk olunur, تَحْجِيلٌ [taḥcīl] maʿnāsına. Ve Veḍaḥ b. ʿAmr b. Kilāt yurdunda bir su adıdır. Ve pīrlikten saç ve sakala ʿārız olan aklığa ıtlāk olunur, شَيْبٌ [şeyb] maʿnāsına. Ve magşūş olmayan dirhem-i sahīhe ıtlāk olunur. Ve açık işlek yola ıtlāk olunur. Ve süte ıtlāk olunur. Ve bir nevʿ nisvān zīnetinin ismidir ki sāfī gümüşten düzülür. Cemʿinde أَوْضَاحٌ [evḍāḥ] denir. Ve

وَضَحٌ [veḍaḥ] Halhala da ıtlāk olunur. Ve bir mikdārca hurde çayıra ıtlāk olunur, niteki لَمْعَةٌ [lemʿa] lafzı dahi bunda istiʿmāl olunur.

اَلْوُضُوحُ [el-vuḍūḥ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلضِّحَةُ [eḍ-ḍiḥat] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) ve

اَلضَّحَةُ [eḍ-ḍaḥat] (ḍād’ın fethiyle) Bir nesne rūşen ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَضَحَ الْأَمْرُ يَضِحُ وُضُوحًا وَضِحَةً وَضَحَةً إِذَا بَدَا وَظَهَرَ وَانْكَشَفَ فَهُوَ وَاضِحٌ وَوَضَّاحٌ

اَلْوَاضِحُ [el-vādiḥ] Ondan ism-i fāʿildir, rūşen ve ʿayān olan şeyʾe denir. Ve akçıl deveye ıtlāk olunur ki pek beyāz olmaya.

اَلْوَضَّاحُ [el-vaḍḍāḥ] Mübālaga ism-i fāʿildir, pek rūşen ve ʿayān olan şeyʾe denir. Ve beşeresi beyāz, hūb-sīmā adama ıtlāk olunur. Ve gündüze ıtlāk olunur, nehār maʿnāsına. Ve

وَضَّاحٌ [vaḍḍāḥ] Cez̲īme el-Abraş nām kimseni lakabıdır, vücūdunda baras olduğu için. Ve Berberiyyü’l-asl bir kimsenin lakabıdır ki Benū Umeyye mevālīsinden idi,. Vaḍḍāḥiyye nām karye ona mensūbdur.

عَظْمُ وَضَّاحٍ [ʿaẓmu vaḍḍāḥ] (ʿayn’ın fethiyle) Etfāl-i ʿAraba mahsūs bir oyundur. Çocuğun biri eline bir beyāz kemik alıp gece karanlığında ʿale’l-ʿamyāʾ bir tarafa atar, sāʾirleri her tarafa perākende olup cüst ü cū ederler. Bulan çocuk sāʾirlere gālib olur. Ve o kemiği ararken "عُظَيْمُ وَضَّاحٍ ضِحَنَّ اللَّيْلَهْ || وَلاَ تَضِحَنَّ بَعْدَهَا مِنْ لَيْلَهْ" diye feryād ederler.

بِكْرُ الْوَضَّاحِ [bikru’l-vaḍḍāḥ] Sabāh namāzına ıtlāk olunur, niteki ثِنْيُ دُهْمَانَ [s̲inyu duhmān] yatsı namāzına ıtlāk olunur.

اَلْإِسْتِيضَاحُ [el-istīḍāḥ] Iraktaki nesneyi görebilir miyim diye eli göz üzere koyup bakmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْضَحَ الشَّيْءَ إِذَا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ لِيَنْظُرَ هَلْ يَرَاهُ Müʾellif müsāmaha ile tefsīr eylemiştir. Ve bir kimseden bir mübhem nesneyi īzāh ve ʿayān eylemeği istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْضَحَ فُلاَنًا أَمْرًا إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يُوَضِّحَهُ لَهُ

اَلْمُتَوَضِّحُ [el-mutevaḍḍiḥ] İsm-i fāʿil bünye-

siyle aslā ihtifā eylemeyip dā'imā āşikāra gezen adama denir. Ve yolun açığında yaᶜnī ortasında gidip bir yere kuytulanmaz olan adama denir. Ve pek beyāz olmayan akçıl deveye denir ve ona مُتَوَضِّحُ الْأَقْرَابِ [mutevaḍḍiḥu'l-aḳrāb] dahi derler.

اَلْوَاضِحَةُ [el-vāḍiḥat] Şol dişlere ıtlāḳ olunur ki dıhk hālinde ᶜayān ve mer'ī ola; ve minhu yukālu: مَا تَرَكَ اللهُ لَهُ وَاضِحَةً أَيْ سِنًّا أَوْ أَسْنَانًا تَبْدُو عِنْدَ الضَّحِكِ

تُوضِحُ [tevaḍḍuḥ] إِيضَاحٌ [īḍāḥ]tan muzāriᶜ-i maᶜlūm bünyesiyle İmmere nām mevziᶜle Esvedu'l-ᶜAyn nām kum tepe beyninde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْوَضَحَةُ [el-veḍaḥat] (fetehātla) Dişi eşeğe denir, أَتَانٌ [etān] gibi.

اَلْمُوضِحَةُ [el-mūḍiḥat] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şol baş yarığına ıtlāḳ olunur ki baş kemiğinin وَضَحٌ [veḍaḥ]ını yaᶜnī beyāzını izhār eyleye ki kemiğe kadar te'sīr eylemiş olur. Şārihin beyānına göre buna kısās terettüb eder. Ve şārihin beyānına göre baş yarığı on bir mertebedir: 1. حَارِصَةٌ [ḥāriṣat]tır ki yırtılıp kan çıkmaya. 2. دَامِعَةٌ [dāmiᶜat]tır ki kan çıka, ammā seyelān eylemeye. 3. دَامِيَةٌ [dāmiyet]tir ki kan seyelān eyleye. 4. مُتَلاَحِمَةٌ [mutelāḥimet]tir ki deriden sonra et dahi yarıla. 5. بَاضِعَةٌ [bāḍiᶜat]tır ki ancak derisi yırtılmış ola. 6. مُوضِحَةٌ [mūḍiḥat]tır ki kemiğe dek yarıla. 7. مَلْطَاءُ [melṭā']dır ki kasrı dahi cā'izdir, deri ve eti tamām yırtıla lākin cild-i rakīk yırtılmaya ki ona سِمْحَاقٌ [simḥāḳ] denir. 8. هَاشِمَةٌ [hāşimet]tir ki kemik dahi kırıla. 9. مُنْتَقِلَةٌ [munteḳilet]tir ki kemik yerinden oynamış ola. 10. آمَّةٌ [āmmet]tir ki kemikten içeri olan cild ki أُمُّ الدِّمَاغِ [ummu'd-dimāġ]dır, ona kadar yarıla. 11. دَامِغَةٌ [dāmiġat]tır ki dimāġa dek o deri dahi yarıla. Bunların kütüb-i fıkhiyyede ahkām-ı mahsūsaları vardır.

اَلْأَوَاضِحُ [el-evāḍiḥ] (hemzenin fethiyle) أَيَّامُ بِيضٍ [eyyāmu bīḍ]a ıtlāḳ olunur ki her ayın on üç on dört ve on beşinci geceleridir. Ve bunun aslı وَوَاضِحُ [vevāḍiḥ] idi, vāv hemzeye münkalib olmuştur. Müfredi وَاضِحَةٌ [vāḍiḥat]tır. Kāle fi'n-*Nihāye*: أَمَرَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ بِصِيَامِ الْأَوَاضِحِ أَيْ أَيَّامِ اللَّيَالِي الْأَوَاضِحِ وَهِيَ الْبِيضُ

اَلْوَضِيحَةُ [el-veḍīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Deve ve koyun kısmına denir ki نَعَمٌ [neᶜam] dahi denir. Mü'ellife göre نَعَمٌ [neᶜam] deve ve koyun kısmına yāhūd hāssaten deveye denir, lākin Zemaḫşerī'ye göre deve ve sığır ve koyun ve keçiye ıtlāk olunur. Ve وَضِيحَةٌ [veḍiḥat]ın cemᶜi وَضَائِحُ [veḍā'iḥ] gelir.

اَلْوَضْحُ [el-vaḍḥ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Gebe hayvānın hamli zāhir olmakla memelerinin başları kararıp sütlenmeğe başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: وَضَحَتِ الْإِبِلُ بِاللَّبَنِ وَضْحًا إِذَا أَلْمَعَتْ

[و ط ح]

اَلْوَطْحُ [el-vaṭḥ] (سَطْحٌ [saṭḥ] vezninde) Şol çirk ve çamur ve çakıldak makūlesine denir ki koyun ve keçi mākūlesinin bakanaklarına ve yırtıcı kuşların pençesine kısılmış ola. Ümmehāt-ı sā'irede bu fethateynle mazbūttur. Ve

وَطْحٌ [vaṭḥ] Masdar olur, bir kimseyi iki el ile zor ve ᶜunf ederek öte kakıp yitivermek maᶜnāsına; yukālu: وَطَحَهُ يَطِحُهُ وَطْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ بِيَدَيْهِ عَنِيفًا

اَلتَّوَاطُحُ [et-tevāṭuḥ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbirine şer-gīr olmak ve uyup ulaşmak yāhūd mukātele eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاطَحَ الْقَوْمُ إِذَا تَدَاوَلُوا الشَّرَّ بَيْنَهُمْ أَوْ تَقَاتَلُوا Ve develer havuz üzere sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاطَحَتِ الْإِبِلُ الْحَوْضَ إِذَا ازْدَحَمَتْ عَلَيْهِ

اَلْوَطِيحُ [el-Vaṭīḥ] (شَرِيفٌ [şerīf] vezninde) Ḳılāʿ-ı Ḫayber'den bir kalʿa adıdır.

[و ق ح]

اَلْوَقَاحَةُ [el-vaḳāḥat] (ḳāf'la فَضَاحَةٌ [feḍāḥat] vezninde) ve

اَلْوُقُوحَةُ [el-vuḳūḥat] (vāv'ın zammıyla) ve

اَلْقِحَةُ [el-ḳiḥat] (ḳāf'ın kesriyle) ve

اَلْقَحَةُ [el-ḳaḥat] (ḳāf'ın fethiyle) ve

اَلْوَقْحُ [el-vaḳḥ] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Bir nesne pek ve muhkem ve metīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقُحَ الْحَافِرُ وَوَقِحَ وَوَقَحَ وَقَاحَةً وَوُقُوحَةً وَقِحَةً وَقَحَةً وَوَقْحًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا صَلُبَ Ve bir kimse edebsiz küstāh ve bī-hayā olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki katı yüzlülüktür; yukālu: وَقَحَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّ حَيَاؤُهُ

اَلْوَاقِحُ [el-vāḳiḥ] İsm-i fāʿildir, pek ve muhkem şeyʾe denir. Ve bu mādde ekserī حَافِرٌ [ḥāfir]de istiʿmāl olunur; yukālu: حَافِرٌ وَاقِحٌ أَيْ صُلْبٌ

اَلْإِسْتِيقَاحُ [el-istīḳāḥ] ve

اَلْإِيقَاحَةُ [el-iḳāḥat] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Bunlar da bir nesne sulb ve metīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْقَحَ الْحَافِرُ وَأَوْقَحَ بِمَعْنَى وَقُحَ

اَلْمُوَقَّحُ [el-muvaḳḳaḥ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol adama ıtlāk olunur ki katı çok havādis-i şedīde görmekle puhte ve kār-āzmūde olup umūr ve ahvālde istihkām peydā eylemiş ola; yukālu: رَجُلٌ مُوَقَّحٌ أَيْ كَدَّتْهُ الْبَلَايَا حَتَّى اسْتَحْكَمَ Ve fi'l-*Esās* مُجَرَّبٌ

اَلْوَقَاحُ [el-veḳāḥ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Salābetli pek şeyʾe denir; yukālu: حَافِرٌ وَقَاحٌ أَيْ صُلْبٌ Cemʿi وُقْحٌ [vuḳḥ] gelir, vāv'ın zammıyla. Bu maʿnādandır ki ʿArablar aslā rükūbdan fātir olmayıp dayangan olan fārise وَقَاحُ الذَّنَبِ [veḳāḥu'z-ẕeneb] ıtlāk ederler ki kuyruğu muhkem demektir; yukālu: رَجُلٌ وَقَاحُ الذَّنَبِ أَيْ صَبُورٌ عَلَى الرُّكُوبِ

اَلتَّوْقِيحُ [et-tevḳīḥ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Havuzu kerpiçler ile ve taşlar ile iktizā eden yerlerini termīm ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır ki salābet maʿnāsındandır; yukālu: وَقَّحَ الْحَوْضَ إِذَا أَصْلَحَهُ بِالْمَدَرِ وَالصَّفَائِحِ Ve davarın tırnağını erinmiş iç yağıyla gereği gibi yağlayıp pekiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: وَقَّحَ الْحَافِرَ إِذَا صَلَّبَهُ بِالشَّحْمِ الْمُذَابِ

[و ك ح]

اَلْوَكْحُ [el-vekḥ] (vāv'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir nesneyi tabanla gereği gibi çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَحَ الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ وَكْحًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَطِئَهُ وَطْأً شَدِيدًا

اَلْوُكُحُ [el-vukuḥ] (zammeteynle) İri piliçlere denir, فِرَاخٌ [firāḫ] maʿnāsına.

اَلْإِسْتِيكَاحُ [el-istīkāḥ] Kuş yavruları irileşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْكَحَتِ الْفِرَاخُ إِذَا اسْتَغْلَظَتْ Şārihin beyānına göre وُكُحٌ kelimesi nisbet üzere وَاكِحٌ [vākiḥ]in yāhūd وَكُوحٌ [vekūḥ]un cemʿidir. Ve

إِسْتِيكَاحٌ [istīkāḥ] Mesʾūl olan şeyʾe buhl ve imsāk eylemek maʿnāsınadır ki gılzattan neşʾet eder; yukālu: سَأَلَهُ فَاسْتَوْكَحَ أَيْ أَمْسَكَ وَلَمْ يُعْطِ

اَلْأَوْكَحُ [el-evkeḥ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Taşa ve toprağa ıtlāk olunur.

اَلْإِيكَاحُ [el-īkāḥ] (hemzenin kesriyle) Yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَحَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve toprağı taşa

varınca kadar kazmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْكَحَ فِي حَفْرِهِ أَيْ بَلَغَ الْحَجَرَ Ve ᶜatiyyeyi kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْكَحَ الْعَطِيَّةَ إِذَا قَطَعَهَا Ve bir işten ferāgat edip geri çekilmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْكَحَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا كَفَّ عَنْهُ

[و ل ح]

اَلْوَلْحُ [el-velḥ] (vāv’ın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Dābbeye tākatinden ezyed yük yüklemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَلَحَ الْبَعِيرَ يَلِحُ وَلْحًا وَلِحَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَمَّلَهُ مَا لَا يُطِيقُ

اَلْوَلِيحَةُ [el-velīḥat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Gırāra denir ki kıldan örülür zarf-ı maᶜrūftur. Ve çula denir ki at sırtına atılır, جُلٌّ [cull] maᶜnāsına. Cemᶜ-i cinsi وَلِيحٌ [velīḥ] ve cemᶜ-i bünyesi وَلَائِحُ [velāʾiḥ]tir.

[و م ح]

اَلْوَمَّاحُ [el-vemmāḥ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Hatun fercinin yarığına denir.

اَلْوَمْحَةُ [el-vemḥat] (لَمْحَةٌ [lemḥat] vezninde) Bedende güneş tesīrinden hādis olan esere denir, güneş yanığı olacaktır.

[و ن ح]

اَلْمُوَانَحَةُ [el-muvāneḥat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Birbirine uymak maᶜnāsınadır; yukālu: وَانَحَهُ مُوَانَحَةً إِذَا وَافَقَهُ

[و ي ح]

وَيْحٌ [veyḥ] (vāv’ın fethi ve yā’nın sükūnuyla) Kelime-i rahm ü şefkattir, vāy ve yazık ve hayf demektir ki bir adamın hāline acıyıp rahm ve rikkat ettikte söylenir; yukālu: وَيْحٌ لِزَيْدٍ بِالرَّفْعِ وَوَيْحًا لِزَيْدٍ بِالنَّصْبِ Refᶜ sūretinde وَيْحٌ [veyḥ] mübtedā, mā-baᶜdinde olan zarf haberidir. Ve müsevvıg-ı ibtidā-ı tenvīnden yā tenkīrden münfehim olan taᶜzīm irādesidir. Yāhūd bu makūle kelimāt emsāl kabīlinden olmakla cihet-i terkībi maktūᶜu’n-nazardır. Yāhūd duᶜā makāmına kāʾimdir. Yāhūd taᶜaccüb maᶜnāsını mutazammındır ve nasbı sūreti izmār-ı fiᶜle mebnīdir. Takdīr-i kelām gūyā ki hikāye tarīkiyle أَلْزَمَهُ اللهُ وَيْحًا demek olur ve yukālu: وَيْحَ زَيْدٍ وَوَيْحَهُ Bunlar nasb ve izāfetledir, yine izmār-ı fiᶜl ile mansūbdur; ve yukālu: وَيْحَمَا زَيْدٍ بِإِلْحَاقِ كَلِمَةِ مَا عِنْدَ الْبَعْضِ Aslı وَيْ kelimesidir ki edāt-ı taᶜaccübdür, gāhī ḥā’ya mevsūl olup وَيْحٌ [veyḥ] denir ki rahm ve şefkat mahallinde īrād olunur ve gāhī lām’a mevsūl olup وَيْلٌ [veyl] denir ki kelime-i ᶜazāb olur ve gāhī bā-i muvahhadeye muttasıl olup وَيْبٌ [veyb] denir ki وَيْلٌ [veyl] maᶜnāsınadır ve taᶜaccüb için olur. Ve gāh sīn’e muttasıl olup وَيْسٌ [veys] denir ki kelime-i reʾfettir. Şārih der ki ḥā’ya ve ḫā-yı muᶜcemeye de mevsūl olur, niteki müʾellif وَيْخٌ [veyḫ] māddesinde zikr eylemiştir.

FASLU’L-YĀʾİ’T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي و ح]

يُوحٌ [yūḥ] ve

يُوحَى [yūḥā] (yā’ların zammı ve sānīde elifin kasrıyla) Güneşin esmālarındandır; yukālu: جَعَلَكَ الله أَعْمَرَ مِنْ نُوحٍ وَأَنْوَرَ مِنْ يُوحٍ أَيْ شَمْسٍ

BĀBU'L-ḪĀᵓİ'L-MUᶜCEME
(بَابُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

خ

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب خ]

اَلتَّأْبِيخُ [et-teᵓbīḫ] تَوْبِيخٌ [tevbīḫ] vezninde ve mürādifidir ki levm ve serzeniş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَّخَهُ تَأْبِيخًا أَيْ وَبَّخَهُ وَعَذَلَهُ Şārihin beyānı üzere hemze, vāv'dan mübeddeledir.

[أ خ خ]

اَلْأَخِيخَةُ [el-eḫīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Un ve sāfī yağla yāhūd zeytūn yağıyla tertīb olunan duruca bulamacın ismidir ki boza gibi içilir.

أَخٌّ [aḫḫ] (hemzenin fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Kelime-i tekerrüh ve teᵓevvühtür ki āh demektir; gayzdan yā hüznden nāşī söylenir; yukālu: ضَرَبَهُ وَأَوْجَعَهُ فَقَالَ أَخّ Pes bu asvāttan olur ve āh muᶜarrebi olmak aglebdir. Zemaḫşerī *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de "Çunīn mekun!" ᶜibāretiyle tefsīr eylemiştir ki "Şöyle eyleme!" demektir. Meselā bir kimseden bir nā-maᶜkūl hareket sudūr ettikte onu istikrāhla "Niçin böyle ettin, niçin ediyorsun?" makāmında, kezālik bir māddeden izhār-ı hüzn eyledikte söylenir. Lisānımızda āh taᶜbīr olunur hemzenin meddiyle; meselā "Āh adam! Niçin söz dinlemezsin!" denir. Ve اَخ [aḫ- iḫ] hemzenin fethi ve kesriyle, necise denir, قَذَرٌ [ḳaẕer] maᶜnāsına. Ve أَخٌّ [aḫḫ] kelimesinden muhaffef olur ki birādere denir.

إِخْ [iḫ] (hemzenin kesri ve ḫā'nın sükūnuyla) Deveyi çökermek için tefevvüh olunan savttan hikāyedir. Ve كِخَّ [kiḫḫa] maᶜnāsınadır ki "elinden bırak"

demektir, إِطْرَاح [iṭraḥ] maʿnāsına ve bu ikisinin de baʿzen hemzeleri meftūh olur. Ve bunlar asvāttandır.

أُخَّا [Uḫḫā] (hemzenin zammı ve ḫā'nın teşdīdiyle) Başra'da bir mevziʿdir ki niçe nehr ve kurāyı müştemildir.

[أ ر خ]

اَلْأَرْخُ [el-erḫ] (hemzenin fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلتَّأْرِيخُ [et-teʾrīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْمُؤَارَخَةُ [el-muʾāreḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kitābet makūlesi ʿamele taʿyīn-i vakt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَخَ الْكَاتِبُ الْكِتَابَ أَرْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَأَرَّخَهُ تَأْرِيخًا وَآرَخَهُ مُؤَارَخَةً إِذَا وَقَّتَهُ

اَلْأُرْخَةُ [el-urḫat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Ondan ismdir, taʿyīn olunan vakte denir; hālen lisānımızda tārīh taʿbīr ettiğimizdir. تَارِيخٌ [tārīḫ] ise masdar olan تَأْرِيخٌ [teʾrīḫ] ten muharreftir. İşbu mādde müʾellifin ıtlākına göre ʿArabiyy-i sırf olur. Baʿzılar ihtilāf eylemişlerdir, baʿzılar müsvedde-i defter-i dīvān ismi olan tārīk-i Fārisīden muʿarrebdir dediler. Hele māh-ı rūzeden مُوَرَّخٌ [muverraḫ] kelimesi muʿarrebdir diyenler garābet eylemiştir. Kaldı ki ibtidā vazʿ-ı tārīh, Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu emriyle olmuştur ki İmām ʿAlī delālet eylemiştir. *Durretü'l-Ġavvāṣ*'ta ve *Miṣbāḥ*'ta müsebbet olan dürer-i girānmāyedendir ki beyān-ı tārīhi ʿArablar leyālīden iʿtibār ederler, zīrā ümmī oldukları hasebiyle taʿyīn-i eyyāmda hisāb bilmediklerinden nāşī hilālin zuhūruna temessük ederler. Hilāl ise gece zuhūr eder. Bu cihetten leyl ʿindlerinde nehāra sābıktır. Ve tārīh-i kitābı taʿyīnde meselā لِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ ve لِعِشْرِينَ خَلَتْ مِنَ الشَّهْرِ الْفُلَانِيِّ خَلَوْنَ ʿunvānlarında tahrīr eylemek evhāmdandır. Savāb olan ibtidā-yı māhtan nısfa kadar خَلَتْ ve خَلَوْنَ ʿunvānıyla ve nısf-ı sānīde بَقِيَتْ ve بَقِينَ ʿibāretiyle resm olunmaktır. Ve nefāyistendir ki meselā kitābet için tārīh vazʿ eyleseler ez-cümle māh-ı recebin evvel gününde vazʿ etseler كَتَبْتُ فِي غُرَّةِ رَجَبَ ve ikinci gününde كَتَبْتُ لِلَيْلَتَيْنِ خَلَتْ مِنْ رَجَبَ ve üçüncü gününde لِثَلَاثِ لَيَالٍ خَلَوْنَ demek lāzımdır. Tā onuncuda لِعَشْرِ لَيَالٍ خَلَوْنَ deyip baʿdehu لِإِحْدَى عَشَرَ لَيْلَةً خَلَتْ مِنْ رَجَبَ demek gerektir. Tā on beşincide لِخَمْسَةَ عَشَرَ لَيَالٍ بَقِينَ ve yirmincide لِعَشْرِ لَيَالٍ بَقِينَ kezālik لِخَمْسِ لَيَالٍ بَقِينَ ve لِلَيْلَتَيْنِ بَقِيَتَا وَلِلَيْلَةٍ بَقِيَتْ demek gerektir. Ve eğer şehrden meselā iki sāʿat bāķī kaldıkta kitābet tamām olsa فِي عَقْبِ شَهْرِ فُلَانٍ denir ʿayn'ın fethi ve ķāf'ın sükūnuyla, eğer tamām-ı şehrde hitām bulursa فِي عَقِبِ شَهْرٍ denir, كَتِفٌ [ketif] vezninde yāhūd فِي عُقْبَانِ شَهْرٍ denir غُضْبَانُ [ġaḍbān] vezninde. Huzhā ve kun mine'ş-şākirīne.

اَلأَرْخُ [el-erḫ] (hemzenin fethi ve kesri ve rā'nın sükūnuyla) Erkek sığıra denir, gāv-i ner maʿnāsına.

أَرَخُ [Eraḫ] (fethateynle) Eceʾ nām cebel kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْأُرْخِيُّ [el-urḫiyy] (hemzenin zammı ve yā'nın teşdīdiyle) Genç sığıra denir ki dana taʿbīr olunur.

اَلْإِرَاخُ [el-irāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿİnde'l-baʿz yaban öküzüne denir; أَرْخٌ [erḫ] müfredidir hemzenin fethiyle.

اَلْأُرْخِيَّةُ [el-urḫiyyet] (كُرْدِيَّةٌ [kurdiyyet] vezninde) Sığın yavrusuna denir.

[أ ز خ]

اَلْأَزْخُ [el-ezḫ] (hemzenin fethi ve zā-yı

muʿcemenin sükūnuyla) أَرْخٌ [erḫ] lafzında lügattir ki erkek öküze denir.

[أ ض خ]

أُضَاخ [Uḍāḫ] (ḍād-ı muʿceme ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır; بُقْعَةٌ [buḳʿat] iʿtibārıyla müʾennes dahi olur.

[أ ف خ]

اَلْأَفْخُ [el-efḫ] (hemzenin fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir adamın yāfūḫuna vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَخَهُ أَفْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ يَافُوخَهُ

اَلْيَافُوخُ [el-yāfūḫ] (يَاقُوتٌ [yāḳūt] vezninde) Başın mukaddemiyle muʾahharının kemikleri kavuştuğu yere denir ki küçük çocukların yumuşak olmakla hareket eder. Türkīde bıngıldayık ve imik taʿbīr olunur. Cemʿi يَوَافِيخُ [yevāfīḫ] gelir; yukālu: ضَرَبَ يَافُوخَهُ وَهُوَ حَيْثُ الْتَقَى عَظْمُ مُقَدَّمِ رَأْسِهِ وَمُؤَخَّرِهِ Bu sūrette aslı "ي،ف،خ" yaʿnī fāʾü'l-fiʿli yā olmakla vezni yefʿūl olur, pes mevziʿ-i zikrī yāʾ faslı olur. Cevherī vehmine mebnī burada resm eylemiştir. Şārih der ki vezninin yefʿūl ve fāʿūl olması muhtelef olmakla Cevherī vehmden sālimdir. İntehā. Ve

يَافُوخُ اللَّيْلِ [yāfūḫu'l-leyl] Gecenin muʿzamına yaʿnī tamām hükm-i zulmeti ifrāġ eylediği vakte ıtlāk olunur; vustā kertesine doğrudur; tekūlu: سَرَيْنَا يَافُوخَ اللَّيْلِ أَيْ فِي مُعْظَمِهِ Müʾellif başın önüyle ense kemiklerinin kavuştuğu yer iʿtibārıyla muʿzam-ı leylde istiʿmāl eylemiştir. Ve *Esās*'ta ضَرَبَ يَافُوخَ اللَّيْلِ إِذَا سَرَى فِي أَوَّلِهِ ʿibāretiyle mersūm olmakla o mutlakan başı ʿalāka eylemiştir. Pes Vanḳulu'nun gece uzununa dahi denir kavli kāsırdır.

[أ ل خ]

اَلْإِيتِلَاخُ [el-ītilāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne şūrīde ve karış muruş olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِيتَلَخَ الْأَمْرُ عَلَيْهِمْ إِذَا اخْتَلَطَ Ve çayırlar pek çoğalıp uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِيتَلَخَ الْعُشْبُ إِذَا عَظُمَ وَطَالَ Müʾellif vāv faslında"و،ل،خ"kelimesini iltifāf-ı ʿuşb ile tefsīr eylemekle إِيتِلَاخٌ [ītilāḫ] ondan meʾhūz olmak aglebdir ve ihtilāt maʿnāsına iltifāf mülāyimdir. Ve

إِيتِلَاخٌ [ītilāḫ] Karında rīh beri öte depremek maʿnāsınadır ki ihtilātı müstelzimdir; yukālu. إِيتَلَخَ مَا فِي الْبَطْنِ إِذَا تَحَرَّكَ Kāle'ş-şārih وَسُمِعَ لَهُ قَرَاقِرُ Ve süt ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: إِيتَلَخَ اللَّبَنُ إِذَا حَمُضَ

[أ و خ]

اَلتَّأَوُّخُ [et-teʾevvuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَوَّخَهُ إِذَا قَصَدَهُ

[أ ي خ]

إِيخِ [īḫi] (hemzenin kesr ve meddi ve ḫā'nın kesr üzere bināsıyla) إِخِّ [iḫḫ] lafzı gibi deve kısmını çökertmeğe mahsūs savttır.

FASLU’L-BĀʾİ’L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب خ خ]

بَخِ [baḫi] (bā’nın fethi ve ḫā’nın cerriyle) Asvāttandır, bir nesneyi istiᶜzām mahallinde söylenir. Meselā “Bu iş pek ᶜazīm oldu ve ᶜazīmdir” diyecek yerde بَخِ [baḫi] derler; عَظُمَ ve فَخُمَ mahallindedir ki istiᶜcābı mutazammındır. Ve gāh olur ki mübālaga için tekrār edip بَخٍ بَخٍ derler, evvel kesr ve tenvīnle ve sānī sükūnladır ve müfredinde kalīlen sükūnla telaffuz olunur. Ve بَخِ [baḫi] denir kesr ile ve بَخٍ [baḫin] denir cer ile ve بَخٌ [beḫun] denir zamm ve tenvīnle ve بَخْ بَخْ [baḫ baḫ] denir ikisi de sākin olarak.

بَخٍّ بَخٍّ [baḫḫ baḫḫ] (teşdīd ve cer ile) Mükerreren rızā ve iᶜcāb mahallinde yaᶜnī pek kabūl ve istihsān makāmında istiᶜmāl olunur yāhūd medh ve fahr mahallinde söylenir. Fārisīde hoşā hoşā ve nīkā nīkā ve zehī zehī ile edā ederler ve lisānımızda peh peh denir ki ondan muharreftir.

Şārih der ki gāh olur ki mübālagaten vasf ederler; ke-mā kāle’l-ᶜAccāc: ”فِي حَسَبٍ بَخٍّ وَعِزٍّ أَقْعَسَا“ ke-mā-yukālu: رَجُلٌ أُفَّةٌ لِمَنْ يَتَأَفَّفُ بِهِ Ve bundan بَخْبَخَةٌ [baḫbaḫat] tasarrufuyla bir nesneyi istihsān mevkiᶜinde بَخٍ بَخٍ demek maᶜnāsına istiᶜmāl ederler; tekūlu: بَخْبَخْتُ فُلَانًا إِذَا قُلْتَ لَهُ بَخٍ بَخٍ İntehā.

اَلتَّبَخْبُخُ [et-tebaḫbuḫ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Havānın ıssılığı sükūn ve ārām bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَخْبَخَ الْحَرُّ إِذَا سَكَنَ Ve koyun ve keçi kısmı oldukları yerde karār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَخْبَخَتِ الْغَنَمُ إِذَا سَكَنَتْ حَيْثُ كَانَتْ

اَلْبَخْبَخَةُ [el-baḫbaḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Deve esriyip kükremek maᶜnāsınadır ki āvāzını hikāye eylemektir; yukālu: بَخْبَخَ الْبَعِيرُ إِذَا هَدَرَ Ve öğle ıssılığını savuşturup serinletmek maᶜnāsınadır ki o vaktte yola gitmeyip serinliğe kadar tahammül eylemekten ᶜibārettir; yukālu: بَخْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْرَدَ مِنَ الظَّهِيرَةِ Ve bedene hüzāl gelmekle pek arıklıktan etleri çatırdamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَخْبَخَ لَحْمُهُ إِذَا صَارَ يُسْمَعُ لَهُ صَوْتٌ مِنْ هُزَالٍ بَعْدَ سِمَنٍ Ve uyurken bah bah diye muşuldamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَخْبَخَ فِي النَّوْمِ إِذَا غَطَّ

اَلْبَخُّ [el-baḫḫ] (bā’nın fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Adamın dargınlığı geçmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَخَّ الرَّجُلُ إِذَا سَكَنَ مِنْ غَضَبِهِ Ve uykuda muşuldamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَخَّ فِي النَّوْمِ إِذَا غَطَّ Ve بَخٌّ [baḫḫ] vasf olur, serī ve zī-şān olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَخٌّ أَيْ سَرِيٌّ

اَلْمُبَخْبَخَةُ [el-mubaḫbaḫat] İsm-i mefᶜūl bünyesiyle, içerileri geniş olan karınlı develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُبَخْبَخَةٌ أَيْ عَظِيمَةُ الْأَجْوَافِ

اَلْبَخِيُّ [el-beḫiyy] (bā’nın fethi ve ḫā’nın tahfīfi ve kalīlen teşdīdiyle) Şol akçeye denir ki onda بَخْ [baḫ] lafzı mersūm ola; niteki مَعْ kelimesi menkūş olan مَعْمَعِيٌّ [maᶜmeᶜiyy] denir; yukālu: دِرْهَمٌ بَخِيٌّ أَيْ كُتِبَ عَلَيْهِ بَخٍ

Şārih der ki gerçi مَعْمَعِيٌّ [maᶜmeᶜiyy]e kıyāsla بَخْبَخِيٌّ [baḫbaḫī] denmek lāzım idi, lākin ḫāʾ harfi lisānda sakīl olmakla ifrāda kasr eylediler. Mütercim der ki *Ḫulāṣatu’l-fetāvā*’da ve *Muġrib*’de meşrūh olduğu üzere دِرْهَمٌ بَخِيٌّ dāribi olan بَخٍ nām emīre yāhūd kelime-i isticāde vü istihsān olan بَخٍ lafzına mensūb ola yāhūd pek sāfī ve

ceyyid olduğundan her gören بَخٍ بَخٍ der ola.

[ب د خ]

اَلْبَدِيخُ [el-bedīḫ] (dāl’la أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAzīmü’ş-şān adama denir. Cemʿi بُدَخَاءُ [budeḫāʾ] gelir; yukālu: هُوَ بَدِيخٌ أَيِ الْعَظِيمُ الشَّانِ

اَلْبَدْخُ [el-bedḫ] (bā’nın ve dāl’ın sükūnuyla) ve

اَلْبَدَاخَةُ [el-bedāḫat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ʿAzīmü’ş-şān olmak manāsınadır; yukālu: بَدَخَ الرَّجُلُ وَبَدِخَ وَبَدُخَ بَدْخًا وَبَدَاخَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَدِيخًا

اَلتَّبَدُّخُ [et-tebedduḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Büyüklenmek ve ululanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَدَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَظَّمَ وَتَكَبَّرَ

اَلْبَيْدَخَةُ [el-beydeḫat] (bā’nın fethiyle) Etine dolu tıknaz hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَيْدَخَةٌ أَيْ تَارَّةٌ

بَيْدَخ [Beydaḫ] (بَيْدَقٌ [beydaḳ] vezninde) Bir hatun adıdır.

[ب ذ خ]

اَلْبَذَخُ [el-bezaḫ] (bā’nın ve zāl-ı muʿcemenin fethiyle) Tekebbürlük eylemek maʿnāsınadır. Asl بَذَخٌ [bezaḫ] ʿulüvv ve rifʿat maʿnāsına mevzūʿ olmakla maʿnāyı mezbūr ondan meʾhūzdur; yukālu: بَذِخَ الرَّجُلُ بَذَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَكَبَّرَ Ve yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: بَذِخَ الشَّيْءُ إِذَا عَلَا

اَلتَّبَذُّخُ [et-tebezzuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) بَذَخٌ [bezaḫ] maʿnāsınadır.

اَلْبَاذِخُ [el-bāziḫ] ʿĀlī maʿnāsınadır; yukālu: جَبَلٌ وَشَرَفٌ بَاذِخٌ أَيْ عَالٍ Cemʿi بَوَاذِخُ [bevāziḫ] gelir, فَوَارِسُ [fevāris] gibi; yukālu: جِبَالٌ بَوَاذِخُ أَيْ شَوَامِخُ

اَلْبَيْذَخُ [el-beyzaḫ] (بَيْدَقٌ [beydaḳ] vezninde) Tenū-mend hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَيْذَخٌ أَيْ بَادِنَةٌ Ve

بَيْذَخ [Beyzaḫ] Bir maʿrūf hurmālık adıdır.

بَذَخٌ [bezaḫ] (fethateynle) ve

بِذِخٌ [biziḫ] (kesreteynle) بَخْ [baḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْبِذْخُ [el-bizḫ] (bā’nın kesriyle) ve

اَلْبَذِخُ [el-beziḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْبَذَّاخُ [el-bezzāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ağızından dağarcığını çıkararak esriyip kükreyen deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ بِذْخٌ وَبَذِخٌ وَبَذَّاخٌ أَيْ هَدَّارٌ مُخْرِجٌ لِشِقْشِقَتِهِ

اَلْبُذَاخِيُّ [el-buzāḫiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) ʿAzīm olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ وَرَجُلٌ بُذَاخِيٌّ أَيْ عَظِيمٌ

[ب ذ ل خ]

اَلْبَذْلَخَةُ [el-bezleḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْبِذْلَاخُ [el-bizlāḫ] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Fiʿle çıkarmayacağını söylemek maʿnāsınadır ki lāf u güzāfla vaʿd-i bī-incāz eylemekten ʿibārettir; yukālu: بَذْلَخَ الرَّجُلُ بَذْلَخَةً وَبِذْلَاخًا إِذَا قَالَ وَلَمْ يَفْعَلْ

اَلْمُبَذْلِخُ [el-mubezliḫ] İsm-i fāʿil bünyesiyle ve

اَلْبِذْلَاخُ [el-bizlāḫ] (bā’nın kesriyle) Lāfzen kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُبَذْلِخٌ وَبِذْلَاخٌ إِذَا كَانَ يَقُولُ وَلَا يَفْعَلُ

[ب ر ب خ]

اَلْبَرْبَخُ [el-berbaḫ] (bā-yı muvahhade ile فَرْفَخٌ [ferfaḫ] vezninde) Suyun menfez ve mecrāsına denir ki su yolu olacaktır. Ve su yoluna döşedikleri künge ve künkler ile döşenmiş kārīze denir; müfredi بَرْبَخَةٌ [berbaḫat]tır. Ve

بَرْبَخٌ [Berbaḫ] Bir mevziʿ adıdır.

الشَّكِّ وَالْيَقِينِ

[ب ز خ]

اَلْبَزَخُ [el-bezaḫ] (bā'nın ve zā-yı muᶜcemenin fethiyle) Göğüs çıkıp arka dāhil olmak vechiyle kambur olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَزِخَ الرَّجُلُ بَزَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرَجَ صَدْرُهُ وَدَخَلَ ظَهْرُهُ

اَلْأَبْزَخُ [el-ebzaḫ] Ondan sıfattır; müʾennesinde بَزْخَاءُ [bezḫāʾ] denir, أَحْدَبُ [aḥdeb] ve حَدْبَاءُ [ḥadbāʾ] gibi. Ve

بَزْخَاءُ [Bezḫāʾ] ᶜAvf b. Kāhil el-Eslemī feresinin ismidir.

اَلتَّبْزِيخُ [et-tebzīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimseye huzūᶜ ve ser-fürū kılmak maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı mezbūrdan mutasarrıftır; yukālu: بَزَّخَ لَهُ إِذَا اسْتَخْذَى

اَلتَّبَازُخُ [et-tebāzuḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bir nesneden kıçınlayıp gerilenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَازَخَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا تَقَاعَسَ Ve bir kimsenin sağrısı taşraya doğru çıkık ve domalıç olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَازَخَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ عَجِيزَتُهَا

بُزَاخَةٌ [Buzāḫat] (bā'nın zammıyla) Bir mevziᶜ adıdır ki onda Sıddīk-i Ekber hazretlerinin bir vakᶜaları olmuştur. Yaᶜnī zamān-ı hilāfetlerinde tenebbī eden Ṭuleyḫa b. Ḫuveylid ile ehl-i İslām miyānında bir ceng-i ᶜazīm vākiᶜ olmuştur. Ḫālid b. el-Velīd ser-ᶜasker idi. Ehl-i İslām gālib olup baᶜdehu Ṭuleyḥa zamān-ı Fārūḳī'de şeref-yāb-ı İslām olmuştur.

اَلْبَزْخُ [el-bezḫ] (bā'nın fethi ve zā'nın sükūnuyla) جَرْفٌ [cerf] maᶜnāsınadır ki bir nesneyi kürümek ve süpürü alıp götürmekten ᶜibārettir. Şārih Munāvī der ki بَزْخٌ [bezḫ] *Muḥīṭ*-i İbn ᶜAbbād'da جَزْفٌ [cezf] ile mukayyeddir ki bir nesneyi bilā-vezn

[ب ر خ]

اَلْبَرْخُ [el-berḫ] (bā'nın fethi ve ve rā'nın sükūnuyla) Nemāʾ ve bereket ve fazl ve ziyāde maᶜnāsınadır. Ve rahīs olan narh ve siᶜre denir; yukālu: كَيْفَ أَسْعَارُهُمْ فَيُقَالُ بَرْخٌ أَيْ رَخِيصٌ Şārih der ki İbn Dureyd'den bunun aslı İbrānī yāhūd Süryānī olduğu menkūldür. İntehā. Ve

بَرْخٌ [berḫ] Kahr ve galebe maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَخَهُ بَرْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَهَرَهُ Ve bir kimsenin boynunu kezālik belini şikest etmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَخَ عُنُقَهُ أَوْ ظَهْرَهُ إِذَا دَقَّهُ Ve kılıçla bir adama vurup etinin bir mikdārını kestirmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَخَهُ إِذَا قَطَعَ بَعْضَ لَحْمِهِ بِالسَّيْفِ

اَلْبَرِيخُ [el-berīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Beli kırılmış, meksūrü'z-zahr maᶜnāsınadır.

اَلتَّبْرِيخُ [et-tebrīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Huzūᶜ ve meskenet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّخَ الرَّجُلُ إِلَى فُلَانٍ إِذَا خَضَعَ

[ب ر ز خ]

اَلْبَرْزَخُ [el-berzaḫ] (bā'nın ve zā-yı muᶜcemenin fethiyle) İki nesne arasında hāciz ve hāʾil olan fāsıla ve hicāba denir. Bu münāsebetle vakt-i mevtten kıyāmete kadar yaᶜnī dünyā ve āhiret beyninde olan ᶜāleme ıtlāk olunur. Ve بَرْزَخٌ [berzaḫ] lafzının cemᶜi بَرَازِخُ [berāziḫ] gelir. Şārihin beyānına göre berzen-i Fārisī muᶜarrebidir ki küçe ve tarīk-i vāsiᶜ maᶜnālarınadır. Ve بَرَازِخُ الْإِيمَانِ evvel-i īmānla āhiri mā-beyni yāhūd şekk ile yakīn beyninden ᶜibārettir. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَمِنْهُ حَدِيثُ عَبْدِ اللهِ وَقَدْ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَجِدُ الْوَسْوَسَةَ فَقَالَ "تِلْكَ بَرَازِخُ الْإِيمَانِ" يُرِيدُ بَيْنَ أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ فَأَوَّلُهُ اَلْإِيمَانُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَأَدْنَاهُ يَعْنِي آخِرُهُ إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ أَوْ أَرَادَ مَا بَيْنَ

ü keyl ve hisāb keyfe-mā ittefeka ahz eylemekten ʿibārettir; her hālde masdardır; yukālu: بَزَخَ الشَّيْءَ بَزْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَرَفَهُ أَوْ جَزَفَهُ

[ب ز م خ]

اَلْبَزْمَخَةُ [el-bezmeḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kibr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَزْمَخَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ

[ب ط خ]

اَلْبِطِّيخُ [el-biṭṭīḫ] (bā'nın kesri ve ṭā'nın teşdīdiyle) Kavun taʿbīr olunan fākiheye denir ki havāya uzamayıp yer yüzüne münbasit olan sebzevāt cümlesindendir. Müfredi بِطِّيخَةٌ [biṭṭīḫat]tır. Ve bu karpuza dahi şāmil olup fark için karpuza بِطِّيخٌ شَامِيٌّ [biṭṭīḫ Şāmī] ve بِطِّيخٌ هِنْدِيٌّ [biṭṭīḫ Hindī] ıtlāk ederler. Asl ʿArabīde karpuza فِجٌّ [ficc] denir ki beyān olundu. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre bā'nın fethi ʿammiyyedir, zīrā evzān-ı ʿArabīde faʿʿīlun yoktur. Ve ehl-i Ḥicāz ṭā'yı takdīmle طِبِّيخٌ [ṭibbīḫ] derler. Ve بِطِّيخٌ [Biṭṭīḫ] esmādandır. Muḥāmmed b. Ebī Bekr b. Biṭṭīḫ, Şāmiyyü'l-asl ve muhaddisīndendir. Onun ashābından hadīs ahz ve rivāyet etmişiz.

اَلْمَبْطَخَةُ [el-mebṭaḫat] (mīm'in ve ṭā'nın fethiyle ve ṭā'nın zammıyla cāʾizdir) Kavun bostānına denir ki kavunluk taʿbīr olunur. Pes ṭā'nın zammıyla مَقْبُرَةٌ [maḳburet] gibi olur.

اَلْإِبْطَاخُ [el-ibṭāḫ] (hemzenin kesriyle) Bir adamın kavunu kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَخَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ عِنْدَهُمُ الْبِطِّيخُ

اَلبَطْخُ [el-baṭḫ] (bā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Yalamak maʿnāsınadır; yukālu: بَطَخَ الشَّيْءَ بَطْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَعِقَهُ

اَلْبَاطِخُ [el-bāṭiḫ] Ondan ism-i fāʿildir. Bundandır ki ʿArablar ahmak ve bī-magz adama بَاطِخُ الْمَاءِ ıtlāk ederler, su kısmı yalanmak şānından olan nesnelerden olmadığı için.

اَلْبُطَاخِيُّ [el-buṭāḫiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) İri cüsseli yumru adama ıtlāk olunur, بِطِّيخٌ [biṭṭīḫ]tan mutasarrıftır; yukālu: رَجُلٌ بُطَاخِيٌّ أَيْ ضَخْمٌ

اَلْبَطِخَةُ [el-beṭiḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yumru cüsseli iri cemāʿate ıtlāk olunur, insān olsun, hayvān olsun; yukālu: إِبِلٌ وَرِجَالٌ بَطِخَةٌ أَيْ ضِخَامٌ

[ب ل خ]

اَلْبَلَخُ [el-belaḫ] (fethateynle) Büyüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلِخَ الرَّجُلُ بَلَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلتَّبَلُّخُ [et-tebelluḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) بَلَخٌ [belaḫ] maʿnāsınadır; yukālu. تَبَلَّخَ بِمَعْنَى بَلِخَ

اَلْبِلْخُ [el-bilḫ] Bā'nın kesri ve fethiyle ki جِلْفٌ [cilf] ve صَعْبٌ [ṣaʿb] gibi sıfatlardır, hod-bīn ve mütekebbir yādigāra denir.

اَلْبَلْخُ [el-belḫ] (bā'nın fethiyle) Şecer-i sindiyān ismidir ki belūt ağacı nevʿindendir; ʿArabistān meşesi ve baʿzı diyārda tahrīfle zindigān ağacı taʿbīr ederler. Ve

بَلْخٌ [belḫ] Uzunluk, tūl maʿnāsınadır; yukālu: فِي قَامَتِهِ بَلْخٌ أَيْ طُولٌ Ve

بَلْخٌ [Belḫ] Diyār-ı şarkīde bir belde-i maʿrūfe adıdır.

اَلْبُلَاخُ [el-bulāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi şecer-i sindiyāna denir.

اَلْبُلْخُ [el-Bulḫ] (bā'nın zammıyla) بَلِيخٌ [belīḫ] lafzının cemʿidir ki Cezīre-i İbn ʿÖmer'de cārī bir nehrin adıdır ve ona بُلُخٌ [Buluḫ] dahi derler zammeteynle ve

أَبَالِخُ [Ebāliḫ] ve بَلِيخَاتٌ [Belīḫāt] ve بَلاَئِخُ [Belāʾiḫ] dahi derler ki cümlesi cemʿ bünyesiyledir, enhār-ı kesīre insıbābıyla ʿazīm olduğuna mebnī ıtlāk olunmuştur.

اَلْبَلْخَاءُ [el-belḫāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bön hatuna denir, بَلْهَاءُ [belhāʾ] gibi; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَلْخَاءُ أَيْ حَمْقَاءُ

اَلْبِلاَخُ [el-bilāḫ] (bā’nın kesriyle) Kıçları büyük olan havātīne ıtlāk olunur; yukālu: نِسْوَةٌ بِلاَخٌ أَيْ ذَوَاتُ أَعْجَازٍ Zāhiren müfredi بَلِيخَةٌ [belīḫat]tır.

اَلْبُلاَخِيَّةُ [el-bulāḫiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Vücūdu büyük yāhūd kavmi içre şeref ve menzileti olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بُلاَخِيَّةٌ أَيْ عَظِيمَةٌ أَوْ شَرِيفَةٌ

بَلَخَانُ [Beleḫān] (fetehātla) Ebīverd kurbünde bir beldedir.

اَلْبَلَخِيَّةُ [el-beleḫiyyet] (fetehātla) Bir şecer adıdır ki irilenip nar ağacına şebīh olur ve hoş-manzar çiçekleri olur, Türkīde leylak dedikleri şecer olacaktır.

[ب و خ]

اَلْبَوْخُ [el-bevḫ] (bā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Müşteʿil olan āteş sükūn bulmak maʿnāsınadır. Ve sükūn-ı gazabda dahi istiʿmāl olunur; yukālu: بَاخَ النَّارُ وَالْغَضَبُ يَبُوخُ بَوْخًا إِذَا سَكَنَ Ve yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَاخَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا

اَلْبُؤُوخُ [el-buʾūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Et bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاخَ اللَّحْمُ بُؤُوخًا إِذَا تَغَيَّرَ

اَلْبُوخُ [el-būḫ] (bā’nın zammıyla) Şūriş ve ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ فِي بُوخٍ أَيْ فِي اخْتِلاَطٍ

اَلْإِبَاخَةُ [el-ibāḫat] (إِبَاحَةٌ [ibāḥat] vezninde) Āteşi söndürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَخْتُ النَّارَ أَيْ أَطْفَأْتُهَا

FASLU’T-TĀʾİ’L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّة)

[ت خ خ]

اَلتَّخُّ [et-taḫḫ] (tā’nın fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Susam posasına denir ki küspe taʿbīr olunur. Ve ekşi hamura denir ki māya taʿbīr olunur.

اَلتُّخُوخَة [et-tuḫūḫat] (tā’nın zammıyla) Hamur ekşimek ve māyalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَّ الْعَجِينُ تُخُوخَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَمُضَ

اَلْإِتْخَاخ [el-itḫāḫ] (hemzenin kesriyle) Māya için hamuru ekşitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَخَّ الْعَجِينَ

اَلتَّخْتَخَة [et-taḫteḫat] (زَلْزَلَة [zelzelet] vezninde) Pepeyilik, لُكْنَة [luknet] maʿnāsınadır.

اَلتَّخْتَاخ [et-taḫtāḫ] (دَخْدَاخ [daḫdāḫ] vezninde) ve

اَلتَّخْتَخَانِيّ [et-taḫteḫāniyy] (لَخْلَخَانِيّ [laḫlaḫāniyy] vezninde) Pepeyi adama denir; yukālu: رَجُلٌ تَخْتَاخٌ وَتَخْتَخَانِيٌّ أَيْ أَلْكَنُ

اَلتَّاخُّ [et-tāḫḫ] (teşdīd-i ḫā’yla) Taʿāma iştihāsı olmayan kimseye ıtlāk olunur ki تُخُوخَة [tuḫūḫat]-ı hamurdan meʾḫūzdur, miʿdesine humūzat ʿurūzu sebebiyle taʿāma bī-iştihā olur; yukālu: أَصْبَحَ تَاخًّا أَيْ لَا يَشْتَهِي الطَّعَامَ

تِخْ تِخْ [tiḫ tiḫ] (tā’ların kesri ve ḫā’ların sükūnuyla) Tavuk ve horoz kısmına mahsūs savt-ı āzārdır ki lisānımızda kiş kiş ile edā olunur.

[ت ر خ]

اَلتَّرْخُ [et-terḫ] (tā’nın fethi ve rā’nın sükūnuyla) Haccām yavaşça mülāyemet üzere neşter ile deriyi azdan yırtıp kan almak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَخَ الْحَجَّامُ تَرْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَرَطَهُ وَلَمْ يُبَالِغْ فِي التَّشْرِيطِ

[ت ن خ]

اَلتُّنُوخُ [et-tunūḫ] (nūn’la قُعُود [ḳuʿūd] vezninde) Bir mekānda ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَخَ بِالْمَكَانِ تُنُوخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ

اَلتَّتْنِيخ [et-tetnīḫ] (تَفْعِيل [tefʿīl] vezninde) تُنُوخ [tunūḫ] maʿnāsınadır; yukālu: تَنَّخَ بِالْمَكَانِ بِمَعْنَى تَنَخَ

تَنُوخ [Tenūḫ] (صَبُور [ṣabūr] vezninde) Bir kabīledir; mādde-i mezkūreden faʿūldur, mevziʿlerinde bi’l-cümle ictimāʿ ve ikāmetlerinden nāşī tesmiye olunmuştur. Cevherī vehminden nāşī“ن،و،خ“māddesinde zikr eylemiştir.

Şārih der ki Cevherī yine ikāmet maʿnāsına olan إِنَاخَة [ināḫat]tan ahz eylemekle vehmi medfūʿdur.

اَلتَّنَخُ [et-tenaḫ] (fethateynle) Yağlı taʿāmı çok yemekle tohme ve imtilā olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنِخَ الرَّجُلُ تَنَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اتَّخَمَ

اَلْإِتْنَاخ [el-itnāḫ] (hemzenin kesriyle) Taʿāmdan imtilā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْنَخَهُ الدَّسَمُ إِذَا أَتْخَمَهُ

اَلْمُتَانَخَة [el-mutāneḫat] (مُفَاعَلَة [mufāʿalet] vezninde) Cenkte hasmına mukāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَانَخَهُ فِي الْحَرْبِ إِذَا ثَابَتَهُ

[ت و خ]

اَلتَّوْخُ [et-tevḫ] (tā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Parmak yāhūd ayak, hamur gibi şişkin yā bir gevşek şeyʾe batıp gömülmek maʿnāsınadır; yukālu: تَاخَتِ الْإِصْبَعُ فِي الشَّيْءِ الْوَارِمِ أَوِ الرِّخْوِ تَوْخًا إِذَا خَاضَتْ

[ت ي خ]

اَلتَّيْخُ [et-teyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) مِتْيَخَةٌ [mityeḫat] ile yaᶜnī ᶜasā ile vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَاخَهُ يَتِيخُهُ تَيْخًا بِالْمِتْيَخَةِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْعَصَا وَيُقَالُ وَتَخَهُ وَتْخًا

اَلْمِتْيَخَةُ [el-mityeḫat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْمِيتَخَةُ [el-mīteḫat] (yā'nın takdīmiyle) ve

اَلْمِتِّيخَةُ [el-mittīḫat] (سِكِّينَةٌ [sikkīnet] vezninde) ᶜAsāya denir, ᶜalā-kavlin hurmā ağacından olan cerīde yāhūd ᶜurcūn ismidir ki hurmā salkımının çöpü olacaktır ki dibinde olur.

FASLU'S-S̱Ā'İ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَةِ)

[ث ل خ]

اَلثَّلْخُ [es-s̱elḫ] (s̱ā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Öküz kısmı bahārda çayır otlamakla ishāl olup yüreği sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: ثَلَخَ الْبَقَرُ ثَلْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَمَى خَثَاهُ أَيَّامَ الرَّبِيعِ

اَلثَّلَخُ [es-s̱elaḫ] (fethateynle) Bir nesneye bulaşıp ālūde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَلِخَ الثَّوْبُ ثَلَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَلَطَّخَ

اَلتَّثْلِيخُ [et-tes̱līḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bulaştırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: ثَلَّخْتُهُ تَثْلِيخًا إِذَا لَطَّخْتَهُ

[ث و خ]

اَلثَّوْخُ [es-s̱evḫ] (s̱ā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلثَّيْخُ [es-s̱eyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) Parmak yāhūd ayak bir şişkin yāhūd hamur ve çamur gibi nesneye batıp gömülmek maᶜnāsınadır, niteki tā-i fevkiyye ile de lügattir; yukālu: ثَاخَتِ الْإِصْبَعُ تَثُوخُ ثَوْخًا وَتَثِيخُ ثَيْخًا إِذَا خَاضَتْ فِي وَارِمٍ أَوْ رِخْوٍ

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ب خ]

اَلْجَبْخُ [el-cebḫ] (cīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Kumar oynadıkları aşıkları muktezāsı üzere cevelān ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَخَ الْقَامِرُ الْكِعَابَ جَبْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إذَا أَجَالَهَا

اَلْأَجْبَاخُ [el-Ecbāḫ] (hemzenin fethiyle) Birkaç emkineye ıtlāk olunur ki onda hurmālıklar vardır, niteki Ṭarafa el-Ḥicāra işbu: "إِنَّ الْجَرَامِقَ تَرْجُو أَنْ نَدُسَّ لَكُمْ || بِابْنِ الثَّدِيخِ ضِبَاعٍ بَيْنَ أَجْبَاخٍ" beytinde zikr eylemiştir.

[ج خ خ]

اَلْجَخُّ [el-caḫḫ] (cīm'in fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Bir yerden āher yere nakl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ الرَّجُلُ جَخًّا إذَا تَحَوَّلَ مِنْ مَكَانٍ إِلَى آخَرَ Ve musallī secdede karnını yere yatırmayıp yukarı tutar olduğu hālde pazılarını yanına kıstırmayıp koğuş tutmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ الْمُصَلِّي فِي صَلاَتِهِ إذَا رَفَعَ بَطْنَهُ وَفَتَحَ عَضُدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ Ve çöğdürerek işemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ بِبَوْلِهِ إذَا رَمَى بِهِ Ve yürürken ayakla toprak saçıp savurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ بِرِجْلِهِ إذَا نَسَفَ بِهَا التُّرَابَ Ve yan üzere yerleşerek ve aʿzāyı salıvererek uzanıp yatmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَجَعَ مُتَمَكِّنًا مُسْتَرْخِيًا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخَّ جَارِيَتَهُ إذَا مَسَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve

جَخٌّ [caḫḫ] Sıfat olur هِلْبَاجَةٌ [hilbācet] maʿnāsına ki māddesinde beyān olundu. Ve sakīl ve nā-tırāş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جَخٌّ أَيْ وَخْمٌ ثَقِيلٌ

اَلْجَخْجَخَةُ [el-caḫceḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخْجَخَ جَارِيَتَهُ إذَا جَامَعَهَا Ve zamīrde menvī olan māddeyi söylemeyip ketm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخْجَخَ الرَّجُلُ إذَا كَتَمَ مَا فِي نَفْسِهِ Ve bir kimseye haykırıp nidā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخْجَخَ إِلَيْهِ إذَا صَاحَ وَنَادَى Ve bir nesneyi istihsān makāmında جَخْ جَخْ [caḫ caḫ] demek maʿnāsınadır; ke-mā se-yuzkeru; yukālu: جَخْجَخَ الرَّجُلُ إذَا قَالَ جَخْ جَخْ Ve bir şeyʾin muʿzamına yaʿnī ʿazīm ve müctemiʿ olan yerine girmek maʿnāsınadır, denizin engini ve nāsın müctemiʿ yeri gibi; yukālu: جَخْجَخَ الرَّجُلُ إذَا دَخَلَ فِي مُعْظَمِ الشَّيْءِ Ve bir adamı yıkıp yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخْجَخَ فُلاَنًا إذَا صَرَعَهُ

اَلتَّجَخْجُخُ [et-tecaḫcuḫ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَخْجَخَ جَارِيَتَهُ إذَا جَامَعَهَا Ve gevşeyip süst ve müsterhī olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَخْجَخَ الرَّجُلُ إذَا اسْتَرْخَى Ve gece karanusu basmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَخْجَخَ اللَّيْلُ إذَا تَرَاكَمَ ظَلاَمُهُ

جَخْ [caḫ] بَخْ [baḫ] vezninde ve mürādifidir ki kelime-i rızā ve istihsāndır, niteki zikr olundu.

[ج ف خ]

اَلْجَفْخُ [el-cefḫ] (cīm'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Fahr ve kibr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَفَخَ الرَّجُلُ جَفْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إذَا فَخَرَ وَتَكَبَّرَ

اَلْجَفَّاخُ [el-ceffāḫ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Hod-bīn ve mütekebbir şahsa denir.

اَلْمُجَافَخَةُ [el-mucāfeḫat] مُفَاخَرَةٌ [mufāḫaret] vezninde ve mürādifidir; yukālu: جَافَخَهُ أَيْ فَاخَرَهُ

[ج ل خ]

اَلْجَلْخُ [el-celḫ] (سَلْخٌ [selḫ] vezninde) Sel suyu dereyi doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ السَّيْلُ الْوَادِيَ جَلْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَلَأَهُ Ve yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ بِهِ إِذَا صَرَعَهُ Ve bir kimseyi ısırıp ve tırmalayıp berelemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ بَطْنَهُ إِذَا سَحَجَهُ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ جَارِيَتَهُ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve bir şeyᶜi söndürüp uzatmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ الشَّيْءَ إِذَا مَدَّهُ Ve bir kimseyi kılıçla vurup bir mikdār etini kestirmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَلَخَ فُلَانًا بِالسَّيْفِ إِذَا قَطَعَ مِنْ لَحْمِهِ بَضْعَةً

اَلْجُلَاخُ [el-culāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Dereyi dolduran sel suyuna denir; yukālu: سَيْلٌ جُلَاخٌ أَيْ جُزَافٌ Ve

جُلَاخٌ [Culāḫ] Bir recül adıdır.

اَلْجِلْوَاخُ [el-cilvāḫ] (cīm'in kesriyle) Vāsiᶜ su ile mümtelī olan dereye denir.

مَجَالِخُ [Mecāliḫ] (مَسَاكِنُ [mesākin] vezninde) Tihāme'de bir vādi adıdır.

اَلْإِجْلِخَاخُ [el-icliḫāḫ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Beden zaᶜīf ve zebūn olup kemikler süst olmakla hareketten kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْلَخَّ الشَّيْخُ إِجْلِخَاخًا إِذَا ضَعُفَ وَفَتَرَتْ عِظَامُهُ فَلَا يَنْبَعِثُ Ve musallī secdede pazılarını yanlarından ayrı tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْلَخَّ الْمُصَلِّي فِي السُّجُودِ إِذَا فَتَحَ عَضُدَيْهِ يَعْنِي عَنْ جَنْبَيْهِ

اَلْإِجْلِنْخَاءُ [el-iclinḫā'] (إِسْلِنْقَاءٌ [islinḳā'] vezninde) Binā' bend bend sökülüp çökmek maᶜnāsınadır; yukālu. إِجْلَنْخَى الْجِدَارُ إِذَا تَقَوَّضَ وَبَرَكَ

[ج م خ]

اَلْجَمْخُ [el-cemḫ] (cīm'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kibr ve fahr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَمَخَ الرَّجُلُ جَمْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَخَرَ وَتَكَبَّرَ

اَلْجَامِخُ [el-cāmiḫ] Hod-bīn ve mütekebbir kimseye denir. Cemᶜi جُمَّخٌ [cummaḫ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde.

اَلْمُجَامَخَةُ [el-mucāmeḫat] مُفَاخَرَةٌ [mufāḫaret] vezninde ve mürādifidir; yukālu: جَامَخَهُ إِذَا فَاخَرَهُ

[ج ن ب خ]

اَلْجُنْبُخُ [el-cunbuḫ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) İri ve yumru cüsseli adama denir. Ve pek uzun adama ve sā'ir nesneye denir. Ve yüksek şey'e denir. Ve iri kehlelere denir; müfredi جُنْبُخَةٌ [cunbuḫat]tır hā'yla.

[ج ن د خ]

اَلْجُنْدُخُ [el-cunduḫ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) İri çekirgeye denir.

[ج و خ]

اَلْجَوْخُ [el-cevḫ] (cīm'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Sel suyu önüne gelen nesneyi söküp koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَاخَ السَّيْلُ الْوَادِيَ إِذَا اقْتَلَعَ أَجْرَافَهُ Yaᶜnī "Derenin yarlarını söküp kopardı."

اَلتَّجْوِيخُ [et-tecvīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) جَوْخٌ [cevḫ] maᶜnāsınadır; yukālu: جَوَّخَ السَّيْلُ الْوَادِيَ بِمَعْنَى جَاخَ Ve bir kimseyi yıkmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: جَوَّخَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اَلتَّجَوُّخُ [et-tecevvuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Binā' ve yar makūlesi çökmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَوَّخَتِ الْبِئْرُ إِذَا انْهَارَتْ Ve yaradan kan kaynamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَوَّخَتِ الْقُرْحَةُ إِذَا انْفَجَرَتْ

اَلْجَوْخَانُ [el-cevḫān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Hurmāyı serip kurutacak yere denir, جَرِينٌ [cerīn] maᶜnāsına.

FASLU’L-ḪĀʾİ’L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ن خ]

خَنُوخُ [Ḫanūḫ] (nūn’la صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ʿAlā-kavlin:

أَخْنُوخُ [Aḫnūḫ] (hemze-i meftūha ile) İdrīs Nebī ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi’s-selām hazretlerinin ismidir. Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre kelime-i mezbūre Süryānīdir, kesīrü’l-ʿibāde maʿnāsınadır. Ve إِدْرِيس dahi ʿinde’l-ekser Aʿcemiyyedir; Yūnānīde ismi İtrişmin’dir. Hayātta olan dört peygamberin biridir ki İdrīs ve ʿĪsā ve Ḫıḍr ve İlyās’tır. Ve dört nebiyy-i Süryānīnin biridir ki üçü Ādem ve Şīs̱ ve Nūḥ’tur. Nübüvvet ve hikmet ve saltanat cihetlerini cāmiʿ olmakla müselles bi’n-niʿmet ıtlāk olunmuştur. ʿUlūm-ı riyāziyye kendilerinin eser-i muʿteberleridir.

[خ و خ]

اَلْخَوْخَةُ [el-ḫavḫat] (ḫā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Odanın duvarında olan bacaya denir ki ondan içeriye ışık girer. Ve iki hāne aralığında birbirine geçecek küçük kapı tarzında deliğe denir ki üzerinde tahta kapısı olmayıp açık ola, komşu deliği taʿbīr olunur. Ve

خَوْخَةٌ [ḫavḫat] Dübüre ıtlāk olunur ki bedenin bacasıdır. Ve bir gūne yeşil kumaşa denir. Ve şeftaliye denir; cemʿ-i cinsi خَوْخٌ [ḫavḫ]tır.

اَلْخَوْخَاءُ [el-ḫavḫaʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) ve

اَلْخَوْخَاءَةُ [el-ḫavḫāʾet] (hā’yla) Ahmak ve bī-magz adama denir. Cemʿinde خَوْخَاؤُونَ denir.

اَلْجُوخَةُ [el-cūḫat] (cīm’in zammıyla) Çukura denir, حُفْرَةٌ [ḥufret] maʿnāsına.

جَوْخَى [Cevḫā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Cevārī ve imāʾ esmāsındandır ki mahbūbelerine tesmiye ederler. Ve جَوْخَى [Cevḫā] Vāsiṭ aʿmālinden bir karye adıdır; fuhūldan Muḥammed b. ʿUbeydullāh el-Cevḫānī oradandır. Ve bu, صَنْعَانِيٌّ [ṣanʿānī] gibi nūn’ladır. Ve Zubāle kurbünde bir mevziʿ adıdır. Bunda medd ile de zebān-zeddir.

[ج ي خ]

اَلْجَيْخُ [el-ceyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) جَوْخٌ [cevḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب خ]

اَلتَّدْبِيخُ [et-tedbīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Rükūʿ heyʾetinde olarak başını aşağıya pek eğip arkasını domaltmak maʿnāsınadır, nitekim تَدْبِيخٌ [tedbīḫ] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: دَبَّخَ الرَّجُلُ تَدْبِيخًا إِذَا قَبَّبَ ظَهْرَهُ وَطَأْطَأَ رَأْسَهُ

اَلدُّبَّاخُ [ed-dubbāḫ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Beyne etfāli'l-ʿArab bir oyun adıdır; Türkīde harbende oyunu dedikleridir.

[د خ خ]

اَلدَّخُّ [ed-daḫḫ] (dāl'ın fethi ve zammı ve ḫā'nın teşdīdiyle) Tütüne denir, دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına.

اَلدَّخْدَخَةُ [ed-daḫdeḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Serkeş insān ve hayvānı yavaşıtmak ve rām ve münkād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَخْدَخَهُ إِذَا ذَلَّلَهُ Ve keff ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: دَخْدَخَ عَنِّي كَذَا أَيْ كَفَّهُ Ve adımları sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَخْدَخَ الرَّجُلُ إِذَا قَارَبَ الْخَطْوَ Ve yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَخْدَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Kāle'ş-şārih ve yukālu: دَخْدَخَ الْبَعِيرُ إِذَا بَرَكَ مِنْ إِعْيَاءٍ Bu sūrette Vanḳulu'nun إِعْيَاءٌ kelimesini müteʿaddīye haml ile yorgun etmek maʿnāsıyla tercemesi vehmdir. Ve

دَخْدَخَةٌ [daḫdeḫat] Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَخْدَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ يَعْنِي فِي الْمَشْيِ Ve

دَخْدَخَةٌ [daḫdeḫat] Tütünü defʿ eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: دَخْدَخَ عَنِّي الدُّخَانَ أَيْ كَفَّهُ

اَلدَّخْدَاخُ [ed-daḫdāḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bir küçük böcek adıdır. Ve

اَلْخُوَيْخِيَةُ [el-ḫuveyḫiyet] (بُلَهْنِيَةٌ [bulehniyet] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir.

رَوْضَةُ خَاخٍ [Ravḍat Hāḫ] Mekke ile Medīne beyninde bir mevziʿ adıdır. Ve خَاخٌ [ḫāḫ] kelimesi munsarıf ve memnūʿ olur, yaʿnī bi'l-ʿalemiyye مَكَانٌ [mekān] ve بُقْعَةٌ [buḳʿat] iʿtibārlarıyla munsarıf ve gayr-i munsarıf olur. Ve Aḥmed b. ʿÖmer b. el-Ḫāḫī el-Ḳutrubbulī muhaddisīndendir, fi'l-asl mevziʿ-i mezbūra mensūbdur.

اَلْإِخَاخَةُ [el-iḫāḫat] (hemzenin kesriyle) Çayır kısmı pek azca olduğundan hafī derecesinde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَاخَ الْعُشْبُ إِذَا خَفِيَ وَقَلَّ يَعْنِى كَأَنَّهُ دَخَلَ فِي الْخَوْخَةِ

دَخْدَاخٌ [Daḫdāḫ] Beşşār b. Burd nām şāʿirin birāderi ismidir. Ve İmām Mālik telāmīzinden Ḫidāş nām muhaddisin pederi ismidir.

اَلدَّخَخُ [ed-deḫaḫ] Elvāndan küdūretli siyāh renge denir ki karamtık olur tütün rengi gibi, kahve rengi taʿbīr olunur. Ve bundan fiʿl tasarrufuyla naʿtında أَدَخُّ [edaḫḫ] denir; yukālu: لَوْنُهُ دَخِخٌ وَهُوَ أَدَخُّ أَيْ سَوَادٌ وَكُدُورَةٌ

اَلدُّخْدُخُ [ed-duḫduḫ] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلدُّخَادِخُ [ed-duḫādiḫ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bodur kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ دُخْدُخٌ وَدُخَادِخٌ أَيْ قَصِيرٌ Ve

دُخْدُخٌ [duḫduḫ] ve

دُخْدُوخٌ [duḫdūḫ] (vāv ziyādesiyle) Asvāttandır. Bir adamı epsem ve iskāt eylemek mahallinde āzār ile īrād olunur ki sus demek yerindedir; sözünü ağızında komak mevkiʿinde söylenir: إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَقْدَعُوا الرَّجُلَ وَيَرُدُّوا كَلاَمَهُ فِي فِيهِ قَالُوا لَهُ دُخْدُخْ وَدُخْدُوخْ

اَلتَّدَخْدُخُ [et-tedaḫduḫ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Büzülüp burtarmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَخْدَخَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَبَضَ

[د ر ب خ]

اَلدَّرْبَخَةُ [ed-derbeḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dişi güvercin çiftleşmek zımnında erkeğine rām olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَخَتِ الْحَمَامَةُ لِذَكَرِهَا إِذَا طَاوَعَتْهُ لِلسِّفَادِ Ve rükūʿ heyʾetinde olarak başını eğip arkasını bast eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا طَأْطَأَ رَأْسَهُ وَبَسَطَ ظَهْرَهُ

[د ل خ]

اَلدَّلَخُ [ed-delaḫ] (fethateynle) Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَلِخَ الرَّجُلُ دَلَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ

اَلدَّلِخُ [ed-deliḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلدَّلُوخُ [ed-delūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ondan vasflardır.

اَلدُّلَّخُ [ed-dullaḫ] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) ve

اَلدَّوَالِخُ [ed-devāliḫ] (دَوَالِبُ [devālib] vezninde) دَالِخٌ [dāliḫ]in cemʿidir, tavlanıp simen ve kuvvet sāhibi develere denir; yukālu: إِبِلٌ دُلَّخٌ وَدَوَالِخُ أَيْ مُخْصِبٌ

اَلدَّالِخُ [ed-dāliḫ] Hısb ve rehā sāhibi adama denir. Cemʿinde دَالِخُونَ [dāliḫūn] denir.

اَلدُّلَخَةُ [ed-duleḫat] (dāl’ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلدُّلاَخُ [ed-dulāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kıçı büyük olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ دُلَخَةٌ وَدُلاَخٌ أَيْ عَجْزَاءُ Cemʿi دِلاَخٌ [dilāḫ] gelir dāl’ın kesriyle.

اَلدَّلُوخُ [ed-delūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek çok meyve tutmuş hurmā ağacına denir.

[د م خ]

دَمْخٌ [Demḫ] (dāl’ın fethi ve mīm’in sükūnuyla) Bir dağın adıdır. Ve

دَمْخٌ [demḫ] Masdar olur, mürtefiʿ olmak maʿnāsına; yukālu: دَمَخَ الشَّيْءُ دَمْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ارْتَفَعَ Ve bir adamın başını yarmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَخَ رَأْسَهُ إِذَا شَدَخَهُ

اَلدَّامِخُ [ed-dāmiḫ] Ne ıssı ve ne soğuk olan muʿtedil geceye denir; yukālu: لَيْلٌ دَامِخٌ أَيْ لاَ حَارٌّ وَلاَ بَارِدٌ

دُمَاخٌ [dumāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Aʿrāba mahsūs bir oyun adıdır.

دِمَاخٌ [Dimāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Necd ülkesinde bir niçe dağlara denir.

[د ن خ]

اَلتَّدْنِيخُ [et-tednīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Huzūᶜ ve meskenetle ser-fürū kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَنَّخَ لَهُ تَدْنِيخًا إِذَا خَضَعَ وَذَلَّ وَطَأْطَأَ رَأْسَهُ Ve bir adam kendi hānesinde devām üzere ikāmet-güzīn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَنَّخَ فُلَانٌ إِذَا أَقَامَ فِي بَيْتِهِ Ve kavun ve karpuz makūlesi sebzevāt bi'l-cümle onup bitmeyip kimi batıp ve kimi çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَنَّخَتِ الْبِطِّيخَةُ إِذَا انْهَزَمَ بَعْضُهَا وَخَرَجَ بَعْضُهَا Ve kafā kemiği büyük olup kulak tozlarının üzerlerine çökük olmakla kulak tozları iki yanlarında olan kemiklerin enselerine doğru sokulup girgin ve batık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَنَّخَتْ ذِفْرَاهُ إِذَا أَشْرَفَتْ قَمَحْدُوَتُهُ عَلَيْهَا وَدَخَلَتْ هِيَ خَلْفَ الْخُشَشَاوَيْنِ

اَلْمُدَنِّخُ [el-mudanniḫ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Dā'imā fuhşiyyāt söyleyen bed-zebān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُدَنِّخٌ أَيْ فَحَّاشٌ Ve başı düz olmayıp tedārīsli yaᶜnī çakır çukur olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُدَنِّخٌ إِذَا كَانَ فِي رَأْسِهِ انْخِفَاضٌ وَارْتِفَاعٌ

اَلدَّنَخَانُ [ed-deneḫān] Ağır yük sebebiyle emekleyerek zahmet ve sıkletle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: دَنَخَ الرَّجُلُ دَنَخَانًا إِذَا تَثَاقَلَ فِي الْمَشْيِ بِالْحِمْلِ

[د ن ف خ]

اَلدَّنْفَخُ [ed-denfaḫ] (dāl'ın ve fā'nın fethiyle) İri ve yumru nesneye denir. Ve bir recül ismidir.

[د و خ]

اَلدَّوْخُ [ed-devḫ] (dāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Hvār ve zelīl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَاخَ الرَّجُلُ يَدُوخُ دَوْخًا إِذَا ذَلَّ Ve şehrleri gezip kahr ve galebe ile sükkānına istīlā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَاخَ الْبِلَادَ إِذَا قَهَرَهَا وَاسْتَوْلَى عَلَى أَهْلِهَا

اَلتَّدْوِيخُ [et-tedvīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Vāv'ı yā'ya kalble تَدْيِيخٌ [tedyīḫ] dahi lügattir, دَوْخٌ [devḫ] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: دَوَّخَ الْبِلَادَ وَدَيَّخَهَا بِمَعْنَى دَاخَهَا Ve

تَدْوِيخٌ [tedvīḫ] Zelīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَوَّخَهُ إِذَا أَذَلَّهُ

اَلدَّائِخُ [ed-dā'iḫ] Aslı دَاوِخٌ [dāviḫ] idi, karanu geceye denir; yukālu: لَيْلٌ دَائِخٌ أَيْ مُظْلِمٌ

[د ي خ]

اَلدِّيخُ [ed-dīḫ] (dāl'ın kesriyle) Hurmā salkımına denir. Cemᶜi دِيَخَةٌ [diyeḫat] gelir, دِيكٌ [dīk] ve دِيَكَةٌ [diyeket] gibi.

FASLU’Z̲-Z̲ĀLİ’L-MUʿCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ خ خ]

[ذ د خ]

اَلذَّوْذَخُ [ez̲-z̲evz̲aḫ] (z̲āl-ı muʿceme ile كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) Hīn-i cimāʿda hadesleyen kişiye denir, kuvve-i māsikenin zaʿfından neşʾet eder, عِذْيَوْطٌ [ʿiz̲yevṭ] maʿnāsına. Ve ʿinnīn adama denir.

اَلذَّخْذَاخُ [ez̲-z̲aḫz̲āḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bi’t-tabʿ müfettiş olan kimseye denir ki her şeyʾi soruşturup araştırır ola; yukālu: رَجُلٌ ذَخْذَاخٌ أَيْ مُنَقِّبٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ أَيْ بَاحِثٌ مُفَتِّشٌ

اَلذَّخْذَخَانُ [ez̲-z̲aḫz̲eḫān] (مَعْمَعَانٌ [maʿmaʿān] vezninde) Çok söz bilir talākatli fesāhat ve beyān sāhibi mütekellim adama denir; yukālu: رَجُلٌ ذَخْذَخَانٌ أَيْ ذُو الْمَنْطِقِ الْمُعْرِبِ

ذَاذِيخُ [Z̲āz̲īḫ] (تَارِيخٌ [tārīḫ] vezninde) Ḥaleb aʿmālinden bir karye adıdır.

[ذ م خ]

اَلذَّمَخُ [ez̲-z̲emaḫ] (fethateynle) ve

اَلذِّمَخُ [ez̲-z̲imaḫ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir nevʿ ağacın yemişi ismidir.

[ذ ي خ]

اَلذِّيخُ [ez̲-z̲īḫ] (دِيكٌ [dīk] vezninde) Kurta denir, ذِئْبٌ [z̲iʾb] gibi. Ve cerīʾ ve dilīr adama denir. Ve aygır ata denir. Ve kibr ve nahvet maʿnāsınadır. Ve bir kızıl kevkeb adıdır. Ve hurmā salkımına denir. Ve pek tüylü olan erkek sırtlana denir; dişisine ذِيخَةٌ [z̲īḫat] denir hā’yla. Cemʿi ذُيُوخٌ [z̲uyūḫ] gelir ve أَذْيَاخٌ [ez̲yāḫ] gelir ve ذِيَخَةٌ [z̲iyeḫat] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde)

اَلتَّذْيِيخُ [et-tez̲yīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tezlīl maʿnāsınadır; yukālu: ذَيَّخَهُ تَذْيِيخًا إِذَا ذَلَّلَهُ Ve dişi hurmā aşıyı tutmamakla meyveden boş kalmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَيَّخَتِ النَّخْلَةُ إِذَا لَمْ تَقْبَلِ الْإِبَارَ

اَلْمَذْيَخَةُ [el-mez̲yeḫat] (مَسْبَعَةٌ [mesbeʿat] vezninde) Kurtlara denir, ذِئَابٌ [z̲iʾāb] maʿnāsına ve bu ذَيْخٌ [z̲eyḫ] lafzından cemʿdir, شَيْخٌ [şeyḫ] ve مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] gibi.

اَلْإِذَاخَةُ [el-iz̲āḫat] (hemzenin kesriyle) Bir mahallin çevresini devr ve tavāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَاخَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَطَافَ بِهِ وَدَارَ

FASLU’R-RĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب خ]

اَلرَّبِيخُ [er-rebīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İri deve semerine denir, قَتَبٌ ضَخْمٌ maʿnāsına. Cevherī اَلضَّخْمُ مِنَ الرِّجَالِ kavlini cīm’le vehm eylediğinden رَجُلٌ ضَخْمٌ وَمُسْتَرْخٍ ile tefsīr eylemekle galat eylemiştir. Eğer اَلْمُسْتَرْخِي kavli olmasaydı tahrīf, nāsiha haml olunur idi.

اَلرَّبُوخُ [er-rebūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol hatuna denir ki cimāʿ hālinde bayılıp bī-hod olur ola. Ve bu şiddet-i şehvete mümāzic rehāvetinden neşʾet eder; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَبُوخٌ إِذَا كَانَتْ يُغْشَى عَلَيْهَا عِنْدَ الْجِمَاعِ

اَلرَّبْخُ [er-rebaḫ] (fethateynle) Hatun رَبُوخٌ [rebūḫ] olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبِخَتِ الْمَرْأَةُ رَبَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ رَبُوخًا يُغْشَى عَلَيْهَا عِنْدَ الْجِمَاعِ Ve deve kısmı kumsalda şiddet ve mihnetle yürüyüp zahmet çekmek maʿnāsınadır; yukālu: رَبِخَتِ الْإِبِلُ فِي الرَّمْلِ إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهَا السَّيْرُ فِيهِ

اَلرَّبَاخُ [er-rebāḫ] (rā’nın fethiyle) رَبَخٌ [rebaḫ] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: رَبِخَتِ الْمَرْأَةُ رَبَاخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَتْ رَبُوخًا

اَلْإِرْبَاخُ [el-irbāḫ] (hemzenin kesriyle) رَبُوخٌ [rebūḫ] olan cāriye iştirā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَرَى جَارِيَةً رَبُوخًا Ve kumluk kalın ve kesīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْبَخَ الرَّمْلُ إِذَا تَكَاثَفَ Ve mihen ve şedāʾide uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي الشَّدَائِدِ

اَلتَّرَبُّخُ [et-terebbuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gevşeyip salkılanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّخَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَرْخَى

رَابِخٌ [Rābiḫ] Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır.

مُرْبِخٌ [Murbiḫ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bādiyede bir kumluk adıdır.

[ر ت خ]

اَلرُّتُوخُ [er-rutūḫ] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Çamur ve hamur makūlesi nesne sıvık olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَخَ الطِّينُ وَالْعَجِينُ رُتُوخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَقَّ Ve bir mahalde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَخَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve kasd eylediği husūstan tahallüf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَخَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا تَخَلَّفَ

اَلْأَرْتَخُ [el-ertaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kuru nesneye denir; yukālu: جِلْدٌ أَرْتَخُ أَيْ يَابِسٌ

اَلرَّتِخُ [er-retiḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol keneye denir ki davarın derisinin üstlerini yarıp yapışır ola; yukālu: قُرَادٌ رَتِخٌ إِذَا كَانَ يَشُقُّ أَعْلَى الْجِلْدِ فَيَلْزَقُ بِهِ

اَلرَّتْخُ [er-retḫ] (rā’nın fethi ve tā’nın sükūnuyla) تَرْخٌ [terḫ] lafzıyla iki maʿnālarında dahi mürādiftir ki zikr olundu.

اَلرَّتَخَةُ [er-reteḫat] (fetehātla) رَدَغَةٌ [redeğat] maʿnāsınadır ki sulu ve sıvık balçığa denir.

[ر خ خ]

اَلرَّخَاخُ [er-reḫāḫ] (ḫā-yı muʿceme ile) Vüsʿatli dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ رَخَاخٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve toprağı gevşek yere denir; yukālu: أَرْضٌ رَخَاخٌ أَيْ رِخْوَةٌ Niteki رَخَاءٌ [reḫāʾ] dahi bu maʿnālaradır ki o muʿteldir. Ve

رَخَاخٌ [reḫāḫ] Geniş yere denir, أَرْضٌ مُتَّسِعَةٌ maʿnāsına, ʿalā-kavlin toprağı kesekli şişkin yere denir ki ayakla çiğnendikçe ayak

altında kırılıp ufanır ola ve onda yürümek ʿasīr olur. Ve رَخَاخٌ [reḫāḫ] kelimesinin cemʿinde رَخَاخِيٌّ [reḫāḫiyy] denir, zāhiren رَخَائِخُ maklūbudur.

اَلرُّخُّ [er-ruḫḫ] (rā'nın zammıyla) Yumuşak ter ü tāze nebāta denir. Ve

رُخٌّ [ruḫḫ] Satranc mührelerinden bir mühre adıdır. Cemʿinde رِخَخَةٌ [riḫaḫat] denir, قُرْطٌ [ḳurṭ] ve قِرَطَةٌ [ḳiraṭat] gibi. Ve

رُخٌّ [ruḫḫ] Bir büyük kuş adıdır ki gergedan dedikleri büyük cānveri kapıp götürür. Nunu Ḫıṭā ve Hind iklīmlerinde olur diye hikāye ederler ve dahāmetine dāʾir mübālaga-i ʿazīme zikr ederler. Ve

رُخٌّ [Ruḫḫ] Neysābūr şehrinin erbāʿ-ı nevāḥīsinden bir rubʿun adıdır; aʿlāmdan Hārūn b. ʿAbduṣṣamed er-Ruḫḫī en-Neysābūrī oradandır.

اَلْإِرْخَاخُ [el-irḫāḫ] (hemzenin kesriyle) Bir husūsta mübālaga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَخَّ فِي ٱلْأَمْرِ إِرْخَاخًا إِذَا بَالَغَ فِيهِ

اَلْإِرْتِخَاخُ [el-irtiḫāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Gevşeyip sölpüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَخَّ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَرْخَى Ve reʾy ve fikr ve tedbīrde muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَخَّ رَأْيُهُ أَيِ اضْطَرَبَ

اَلرَّخْرَخُ [er-raḫraḫ] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

اَلرَّخْرَاخُ [er-raḫrāḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Sıvık çamura denir; yukālu: طِينٌ رَخْرَخٌ وَرَخْرَاخٌ أَيْ رَقِيقٌ

اَلْمُرْتَخُّ [el-murtaḫḫ] (مُضْطَرٌّ [mudṭarr] vezninde) Geçkin sarhoşa ıtlāk olunur; yukālu: سَكْرَانُ مُرْتَخٌّ أَيْ طَافِحٌ

رُخَّانُ [Ruḫḫān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Merv kazāsında bir karye adıdır.

رُخَّةٌ [Ruḫḫat] (rā'nın zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلرَّخُّ [er-raḫḫ] (rā'nın fethiyle) Bir nesneyi ayakla çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: رَخَّ الشَّيْءَ رَخًّا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا وَطِئَهُ Ve meşrūba su katmak maʿnāsınadır; yukālu: رَخَّ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ بِالْمَاءِ

[ر د خ]

اَلرَّدْخُ [er-redḫ] (rā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Baş yarmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَخَ رَأْسَهُ بِمَعْنَى شَدَخَهُ

اَلرَّدَخُ [er-redaḫ] (fethateynle) Özlü yapışkan balçığa denir, رَدَغٌ [redaġ] maʿnāsına.

[ر ز خ]

اَلرَّزْخُ [er-rezḫ] (rā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Mızrağın dip demiriyle dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: رَزَخَهُ رَزْخًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا زَجَّهُ بِالرُّمْحِ

[ر س خ]

اَلرُّسُوخُ [er-rusūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yerinde sābit ve üstüvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَسَخَ الشَّيْءُ رُسُوخًا إِذَا ثَبَتَ Müʾellifin kāʿidesine göre bāb-ı evvel olmak lāzımdır, lākin ümmehāt-ı sāʾirede bāb-ı sālisle mukayyeddir. Ve gölün suyu çekilip yere batmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَسَخَ الْغَدِيرُ إِذَا نَشَّ مَاؤُهُ وَنَضَبَ فَذَهَبَ Ve yağmurun rutūbeti kaʿr-ı zemīne teʾsīr edip tā ki nem-nāk olan toprağa erişmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَسَخَ الْمَطَرُ إِذَا نَضَبَ نَدَاهُ فِي ٱلْأَرْضِ فَالْتَقَى الثَّرَيَانِ Ve اَلثَّرَيَانِ [es̱-s̱ereyān] fetehātla, ثَرًى [s̱erā] lafzından tesniyedir.

اَلْإِرْسَاخُ [el-irsāḫ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yerinde sābit ve üstüvār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَخَهُ إِذَا أَثْبَتَهُ

[ر ص خ]

اَلرُّصُوخُ [er-ruṣūḫ] رُسُوخٌ [rusūḫ] vezninde) ve mürādifidir; yukālu: رَصَخَ فِي ٱلْأَمْرِ بِمَعْنَى رَسَخَ

[ر ض خ]

اَلرَّضْخُ [er-raḍḫ] (rā’nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Pek nesneyi kırıp ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: رَضَخَ الْحَصَى رَضْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا كَسَرَهَا Ve azca ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; yukālu: رَضَخَ لَهُ إِذَا أَعْطَاهُ إِعْطَاءً غَيْرَ كَثِيرٍ Ve bir nesneyi zor ile yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: رَضَخَ بِهِ ٱلْأَرْضَ إِذَا جَلَدَهُ بِهَا Ve boynuzlu hayvānlar süsüşmek maʿnāsınadır; yukālu: رَضَخَتِ التُّيُوسُ إِذَا أَخَذَتْ فِي النِّطَاحِ Ve

رَضْخٌ [raḍḫ] Şol habere denir ki bir nebze gūş-zed olup lākin istīkān olunmakla mücmel ve mübhem kala; ʿatiyye-i kalīle maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu yukālu: هُمْ يَرْتَضِخُونَ الْخَبَرَ

اَلْمِرْضَاخُ [el-mirḍāḫ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol taşa denir ki onunla hurmā çekirdeğini kırarlar, deveye yedirmek için.

اَلْمُرَاضَخَةُ [el-murāḍāḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi maʿa’l-kerāhe vermek maʿnāsınadır; yukālu: رَاضَخَ زَيْدٌ شَيْئًا إِذَا أَعْطَاهُ كَارِهًا Ve birbirine taş atmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاضَخَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا رَامَاهُ بِالْحِجَارَةِ

اَلْإِرْتِضَاخُ [el-irtiḍāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ʿAcemiyyü’l-asl olup baʿdehu ʿArab içre neşʾet eden adamın lisānı her ne kadar ʿArabīye yatkın ise de yine tekellümde ʿAcem lisānını çalmak maʿnāsınadır; asl إِرْتِضَاخٌ [irtiḍāḫ] ʿatiyye-i kalīleye nāʾil olmak maʿnāsına olmakla maʿnā-yı mezbūr ondan meʾhūzdur; yukālu: هُوَ يَرْتَضِخُ لُكْنَةً عَجَمِيَّةً إِذَا نَشَأَ مَعَهُمْ ثُمَّ صَارَ إِلَى الْعَرَبِ فَهُوَ يَنْزِعُ إِلَى الْعَجَمِ فِي أَلْفَاظٍ وَلَوِ اجْتَهَدَ

اَلتَّرَاضُخُ [et-terāḍuḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Atışmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَرَاضَخْنَا أَيْ تَرَامَيْنَا

[ر ف خ]

اَلرُّفُوخُ [er-rufūḫ] (rā’nın ve fā’nın zammıyla) Āfāt ve devāhīye denir; zāhiren müfredi رَافِخٌ [rāfiḫ]tir.

اَلرَّافِخُ [er-rāfiḫ] Vüsʿatli hoş dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ رَافِخٌ أَيْ رَافِغٌ

[ر م خ]

اَلرِّمْخُ [er-rimḫ] (rā’nın kesriyle) Top çatılkı ağaçlığa denir.

اَلرَّمْخَاءُ [er-remḫāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) رِمْخٌ [rimḫ]-i mezkūru otlamağa düşkün olan koyun kısmına denir.

اَلرِّمَخَةُ [er-rimeḫat] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) ve

اَلرُّمْخَةُ [er-rumḫat] (بُسْرَةٌ [busret] vezninde) Hurmānın benlenmiş koruğuna denir, بَلَحٌ [belaḥ] maʿnāsına. Cemʿi رِمَخٌ [rimaḫ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] gibi ve رُمَخٌ [rumaḫ] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] gibi.

اَلْإِرْمَاخُ [el-irmāḫ] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacı رُمَخٌ [rumḫ] vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَخَتِ النَّخْلَةُ إِذَا أَثْمَرَتِ الرُّمْخَ Ve serkeş adam yavaşıyıp rām olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَخَ الرَّجُلُ إِذَا لَانَ وَذَلَّ Ve davar kocalmağa yüz tutmak, ʿalākavlin pek tavlanıp ilikleri dolgun olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَخَتِ الدَّابَّةُ إِذَا أَخَذَتْ فِي السِّنِّ أَوْ أَنْقَتْ

[ر ن خ]

اَلرَّنْخُ [er-renḫ] (rā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Pek süst ve fātir olmak

maʿnāsınadır; yukālu: رَنَخَ الرَّجُلُ رَنْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَتَرَ فُتُورًا

اَلتَّرْنِيخُ [et-ternīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Serkeş insān ve hayvānı rām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَنَّخَهُ إِذَا ذَلَّلَهُ

اَلتَّرَنُّخُ [et-terennuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) El ile yapışıp tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَنَّخَ بِهِ إِذَا تَشَبَّثَ بِهِ

[ر و خ]

اَلتَّرَوُّخُ [et-terevvuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Çamur batağına düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَوَّخَ فِي الطِّينِ إِذَا وَقَعَ فِيهِ

[ر ي خ]

اَلرَّيْخُ [er-reyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) ve

اَلرُّيُوخُ [er-ruyūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kimse gevşeyip salkılanmak, ʿalā-kavlin apışı ayrılıp kavuşturmaktan ʿāciz olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاخَ الرَّجُلُ يَرِيخُ رَيْخًا وَرُيُوخًا إِذَا اسْتَرْخَى أَوْ تَبَاعَدَ مَا بَيْنَ فَخِذَيْهِ حَتَّى عَجَزَ عَنْ ضَمِّهَا

اَلتَّرْيِيخُ [et-teryīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Süst ve zebūn kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبُوا فُلَانًا حَتَّى رَيَّخُوهُ أَيْ وَهَنُوهُ

اَلْمُرَيَّخُ [el-mureyyaḫ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Murdāsenc ismidir ki murdeseng taʿbīr olunan dārū-yı maʿrūftur. Ve kıtırdak gibi şol mülāyim kemiğe denir ki boynuzun dip tarafındaki içinde olur bir beyāz kemikciktir ve ona مَرِيخٌ [merīḫ] dahi denir, أَمِيرٌ [emīr] vezninde. Cemʿi أَمْرِخَةٌ [emriḫat]tır.

رِيخٌ [Rīḫ] (دِيكٌ [dīk] vezninde) Ḫorāsān'da bir mevziʿ yāhūd Neysābūr'da bir nāhiyedir; muhaddisīnden Muḥammed b. el-Ḳāsım b. Ḥabīb eṣ-Ṣaffār ve zürriyetleri ki hep muhaddisler ve Rīḫiyyūn ile müştehirlerdir, oradandır.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز ت خ]

اَلزُّتُوخُ [ez-zutūḫ] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kene dedikleri böcek ayırtlamak için kendisine yapışan adama yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: زَتَخَ الْقُرَادُ زُتُوخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَبِثَ بِمَنْ عَلِقَ بِهِ

[ز خ خ]

اَلزَّخُّ [ez-zaḫḫ] (zā'nın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Bir kimseyi bir obruk yere kakıp düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّهُ زَخًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَوْقَعَهُ فِي وَهْدَةٍ Ve bir kimseye gayz ve gazab etmek maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ زَيْدٌ إِذَا اغْتَاظَ Ve sıçramak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ الرَّجُلُ إِذَا وَثَبَ Ve çöğdürerek işemek maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ بِبَوْلِهِ إِذَا رَمَاهُ Ve deveyi ʿunf ve şiddetle sürüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ الْحَادِي إِذَا سَارَ بِالْإِبِلِ سَيْرًا عَنِيفًا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve

زَخٌّ [zaḫḫ] ve

زَخِيخٌ [zeḫīḫ] Āteş, gözü yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَّ الْجَمْرُ زَخًّا وَزَخِيخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَرَقَ

اَلْمِزَخَّةُ [el-mizaḫḫat] (mīm'in kesri ve fethiyle) Bir adamın hatununa denir, ālet-i cimāʿ ve mahall-i cimāʿ olduğu için.

اَلزَّخَّةُ [ez-zaḫḫat] (zā'nın fethiyle) مِزَخَّةٌ [mizaḫḫat] maʿnāsınadır; faʿlet bi-maʿnā mefʿūldür.

اَلْمَزَخَّةُ [el-mezaḫḫat] (mīm'in ve zā'nın fethiyle) İsm-i mekāndır, hatunun fercine denir.

اَلزَّخْزَخَةُ [ez-zaḫzeḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَخْزَخَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

اَلزَّخَّاخَةُ [ez-zaḫḫāḫat] (سَحَّاقَةٌ [seḥḥāḳat] vezninde) Cimāᶜ hengāmında fercinden su fışkırtan karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ زَخَّاخَةٌ إِذَا كَانَتْ تَزُخُّ بِالْمَاءِ عِنْدَ الْجِمَاعِ

[ز ر ن خ]

اَلزِّرْنِيخُ [ez-zirnīḫ] (zā'nın kesriyle) Hacer-i maᶜrūftur ki Türkīde zırnık taᶜbīr olunur; beyāz ve kırmızı ve sarı nevᶜi olur. Ve

زِرْنِيخٌ [Zirnīḫ] Ṣaᶜīd ülkesinde bir karye adıdır.

[ز ل خ]

اَلزَّلْخُ [ez-zelḫ] (zā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Sıyrıncak yere denir ki yaşlığından yāhūd yalçınlığından ayak tutmamakla kayıp gider ola, مَزَلَّةٌ [mezellet] ve مَزْلَقَةٌ [mezleḳat] gibi. Ve bir ok atımı mesāfeye denir; غَلْوَةُ السَّهْمِ maᶜnāsına. Ve

زَلْخٌ [zelḫ] Masdar olur, mızrağın dip demiriyle dürtmek maᶜnāsına; yukālu: زَلَخَهُ بِالرُّمْحِ زَلْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَجَّهُ

اَلزَّلِخُ [ez-zeliḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi sıyrıncak ve tayınacak yere denir.

اَلزَّلَخُ [ez-zelaḫ] (fethateynle) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَلِخَ الرَّجُلُ زَلَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ

اَلزُّلَّخَةُ [ez-zullaḫat] (zā'nın zammıyla قُبَّرَةٌ [ḳubberet] vezninde) Kızak taᶜbīr olunan nesnedir, زُحْلُوقَةٌ [zuḥlūḳat] maᶜnāsına; bādiyede kızakları dik aşağı sıyrıncak yer olacaktır. Ve

زُلَّخَةٌ [zulleḫat] Bir güne vecaᶜ ismidir ki insānın arkasına ᶜārız olup gittikçe yumrulanıp galīz olur, mübtelā olan adam elᶜiyāzu billāhi taᶜālā hareketten kalır.

اَلزَّلْخَانُ [ez-zelḫān] (zā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلزَّلَخَانُ [ez-zeleḫān] (fetehātla) Yürümekte yoldaşlara sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَلَخَ الرَّجُلُ زَلْخَانًا وَزَلَخَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَقَدَّمَ فِي الْمَشْيِ

زَلِيخَا [Zelīḫā] (zā'nın fethiyle) Sāhibe-i Hazret-i Yūsuf ᶜaleyhi's-selām ismidir.

اَلتَّزْلِيخُ [et-tezlīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir yeri yalçın sıyrıncak eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَلَّخَهُ تَزْلِيخًا إِذَا مَلَّسَهُ

[ز م خ]

اَلزَّمْخُ [ez-zemḫ] (zā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kibr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَمَخَ الرَّجُلُ زَمْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلزَّامِخُ [ez-zāmiḫ] Pek yüksek, şāmih maᶜnāsına; yukālu: جَبَلٌ زَامِخٌ أَيْ شَامِخٌ Ve başlı ölçülmüş ölçeğe ıtlāk olunur; yukālu: كَيْلٌ زَامِخٌ أَيْ وَافِرٌ

اَلزَّمُوخُ [ez-zemūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلزَّمَخُ [ez-zemaḫ] (fethateynle) Irak ve pek sarp yokuşa denir; yukālu: عَقَبَةٌ زَمُوخٌ وَزَمَخٌ أَيْ بَعِيدَةٌ شَدِيدَةٌ

زُمَّيْخٌ [Zummayḫ] (zā'nın zammıyla قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) Beyhaḳ eyāletinde bir kazānın adıdır.

[ز ن خ]

اَلزَّنَخُ [ez-zenaḫ] (zā'nın ve nūn'un fethiyle) Yağ bozulmak maᶜnāsınadır ki rāyihası müteᶜaffin olur; yukālu: زَنِخَ الدُّهْنُ زَنَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَ Ve tāze kuzu ve oğlak süt emerken boğazına süt durmaktan yāhūd boğazı kurumaktan nāşī başını yukarı tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَنِخَ السَّخْلُ إِذَا رَفَعَ

رَأْسَهُ عِنْدَ الْإِرْتِضَاعِ مِنْ غَصَصٍ أَوْ يُبْسِ حَلْقٍ

اَلزَّنِخُ [ez-zeniḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Rāyihası bozulmuş yağa denir; yukālu: دُهْنٌ زَنِخٌ أَيْ مُتَغَيِّرٌ

اَلزُّنُوخُ [ez-zunūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) زُتُوخٌ [zutūḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: زَنَخَ الْقُرَادُ زُنُوخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي بِمَعْنَى زَتَخَ

اَلتَّزَنُّخُ [et-tezennuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tekellümde açılmak ve oluk gibi boşalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَنَّخَ فِي الْكَلَامِ إِذَا تَفَتَّحَ Gūyā ki Fārisīde olan zenah kelimesinden mutasarrıftır. Ve

تَزَنُّخٌ [tezennuḫ] Tekebbür maʿnāsınadır; yukālu: تَزَنَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلزَّنِخَةُ [ez-zeniḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) İfrāt üzere susuzluktan bağırsakları çekilip ve karınları daralıp böğürleri birbirine yapışmış olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ زَنِخَةٌ إِذَا ضَاقَتْ بُطُونُهَا عَطَشًا

[ز و خ]

زُوَاخٌ [zuvāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır, مَكَانٌ [mekān] ve بُقْعَةٌ [buḳʿat] iʿtibārıyla munsarıf ve gayr-i munsarıf olur.

[ز ي خ]

اَلزَّيْخُ [ez-zeyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) ve

اَلزَّيَخَانُ [ez-zeyeḫān] (fetehātla) Cevr ve zulm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَاخَ الرَّجُلُ زَيْخًا وَزَيَخَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَارَ وَظَلَمَ Ve olduğu mahalden alarga olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَاخَ عَنِ الْمَكَانِ إِذَا تَنَحَّى

اَلْإِزَاخَةُ [el-izāḫat] (hemzenin kesriyle) Olduğu yerden alarga etmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَاخَهُ إِذَا نَحَّاهُ

اَلتَّزَيُّخُ [et-tezeyyuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yerinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّخَ عَنْ مَكَانِهِ إِذَا تَزَيَّلَ

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س ب خ]

اَلتَّسْبِيخُ [et-tesbīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tahfīf maʿnāsınadır; zikri ātī سَبِيخٌ [sebīḫ]-i kutndan meʾhūzdur; yukālū: سَبَّخَ اللهُ عَنْكَ الْحُمَّى تَسْبِيخًا أَيْ خَفَّفَهَا Ve teskīn maʿnāsınadır; yukālū: سَبَّخَ اللهُ الْحَرَّ أَيْ سَكَّنَهُ Ve hallāclanmış penbe ve yün makūlesini eğirmek için uzun uzun dürmek maʿnāsınadır; yukālū: سَبَّخَ الْقُطْنَ وَنَحْوَهُ إِذَا لَفَّهُ يَعْنِي لِتَغْزِلَهُ الْمَرْأَةُ Ve damar vecaʿdan nāşī şiddetle atmaktan ve ağrıdan sākin olmak maʿnāsınadır ki rāhata münkalib olur; yukālū: سَبَّخَ الْعِرْقُ إِذَا سَكَنَ سَمِعْتُ أَعْرَابِيًّا يَقُولُ Kāle'ş-şārih مِنْ ضَرَبَانٍ وَأَلَمٍ اَلْحَمْدُ للهِ عَلَى تَسْبِيخِ الْعِرْقِ وَإِسَاغَةِ الرِّيقِ Ve meşgaleden fārig ve hālī olmak maʿnāsınadır; yukālū: سَبَّخَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ فَارِغًا Ve nevm-i şedīd maʿnāsınadır; yukālū: سَبَّخَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ شَدِيدًا Ve ıssı sākin olmak maʿnāsınadır; yukālū: سَبَّخَ الْحَرُّ إِذَا سَكَنَ وَفَتَرَ

اَلسَّبْخُ [es-sebḫ] (sīn'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bu dahi meşāgilden fārig olmak maʿnāsınadır; ve minhu kuriʾe kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْخًا طَوِيلاً﴾ أَيْ فَرَاغًا Ve

سَبْخٌ [sebḫ] Nevm-i şedīd maʿnāsınadır; yukālū: سَبَخَ الرَّجُلُ سَبْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَامَ شَدِيدًا Ve ıraklanmak maʿnāsınadır; yukālū: سَبَخَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَاعَدَ

اَلسَّبِيخُ [es-sebīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Üzerine merhem makūlesi devā konmak için yaslanmış pamuk pāresine denir; müfredi سَبِيخَةٌ [sebīḫat]tır hā'yla. Ve hallāclandıktan sonra eğrilmek için uzun uzun dürülmüş pamuk sebīkelerine denir ki taşra Türkīsinde bedrik taʿbīr olunur. Ve kuşların dökülüp havāda uçan yeleğine denir. Cemʿi سَبَائِخُ [sebāʾiḫ] gelir.

اَلسَّبَخَةُ [es-sebeḫat] (fetehātla, bā'nın sükūnuyla da lügattir) Toprağı çorak yere denir. Cemʿi سِبَاخٌ [sibāḫ] gelir sīn'in kesriyle. Ve

سَبَخَةٌ [Sebeḫat] Başra'da bir mevziʿ adıdır; ʿubbād-ı ʿibāddan Ferḳad b. Yaʿḳūb es-Sebeḫī oradandır. Ve

سَبْخَةٌ [sebḫat] Çok duran suyun yüzüne çöken yosun makūlesi nesneye denir.

اَلْإِسْبَاخُ [el-isbāḫ] (hemzenin kesriyle) Yer çorak olmak maʿnāsınadır; yukālū: أَسْبَخَتِ الْأَرْضُ إِذَا كَانَتْ سَبَخَةً Ve yeri سِبَاخٌ [sibāḫ]a yaʿnī çorak toprağa varınca kadar kazmak maʿnāsınadır; yukālū: أَسْبَخَ فِي حَفْرِهِ إِذَا بَلَغَ السِّبَاخَ

اَلتَّسَبُّخُ [et-tesebbuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Issı sākin olmak maʿnāsınadır; yukālū: تَسَبَّخَ الْحَرُّ إِذَا سَكَنَ وَفَتَرَ

[س خ خ]

اَلسَّخَاخُ [es-seḫāḫ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Toprağı yumuşak ve soy ve pākīze olan arza denir ki her ne ki zerʿ ve gars olunsa serīʿan neşv ü nemā bulur. Garībdir ki Vanḳulu, *Ṣiḥāḥ*'ın اَلْأَرْضُ اللَّيِّنَةُ الْحُرَّةُ kavlinde vākiʿ حُرَّةٌ kelimesini ḥā'nın fethiyle vehm etmekle harāreti mülāyim olan yer ile terceme eylemiştir. O ise ḥā-yı mazmūme iledir ki arz-ı tayyibe demektir. Ve

سَخَاخٌ [Seḫāḫ] Māverāünnehr'de bir mevziʿ adıdır.

اَلسَّخَاسِخُ [es-seḫāsiḫ] (sīn'in fethiyle) سَخَاخٌ [seḫāḫ] maʿnāsınadır ki soy ve münbit ve toprağı yumuşak yere denir.

اَلسَّخَّاءُ [es-saḫḫāʾ] Ḫā’nın teşdīdiyle رَخَّاءُ [raḫḫāʾ] vezninde ve mürādifidir ki toprağı yumuşak yere denir. Cemʿi سَخَاخِيُّ [seḫāḫiyy] gelir, رَخَاخِيُّ [reḫāḫiyy] gibi.

اَلسَّخُّ [es-saḫḫ] (sīn’in fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Seyr ve hafr makūlesi ʿamellerde mübālaga ve imʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّ فِي الْحَفْرِ وَالسَّيْرِ سَخًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَمْعَنَ Ve çekirge yumurtlamak için kuyruğunu yere gömmek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّتِ الْجَرَادَةُ إِذَا غَرَزَتْ ذَنَبَهَا فِي الْأَرْضِ Cemīʿ-i ümmehātta ve şurūhta bu maʿnā سَخٌّ [saḫḫ] ile mukayyed olmakla Vanḳulu’nun سَخَاخٌ [seḫāḫ] ile tercemesi vehmdir.

اَلسُّخُّ [es-suḫḫ] (sīn’in zammıyla) Kelime-i Aʿcemiyyede ve ʿArabīde müstaʿmeldir. Evzāndan yirmi dört batman mikdāra denir.

[س د خ]

اَلْإِنْسِدَاخُ [el-insidāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَدَخَ عَلَى الْأَرْضِ إِذَا انْبَسَطَ

[س ر ب خ]

اَلسَّرْبَخُ [es-serbaḫ] (bā-yı muvahhade ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Arz-ı vāsiʿaya denir. Ve şol arza denir ki onda bir tarafa yol bulunmayıp her taraf ova olmakla ona düşenler güm-rāh olur ola; yukālu: أَرْضٌ سَرْبَخٌ أَيْ مَضِلَّةٌ

اَلسَّرْبَخَةُ [es-serbeḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bī-temkīn ve hafīf-meşreb olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا خَفَّ وَنَزِقَ Ve teʾennī ile āheste āheste yürümek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى رُوَيْدًا Ve öğle ıssılığında bir mahalle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى فِي الظَّهِيرَةِ

اَلسِّرْبَاخُ [es-sirbāḫ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Vāsiʿ beyābāna denir; yukālu: مَهْمَهٌ سِرْبَاخٌ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْمُسَرْبَخُ [el-muserbaḫ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Baʿīd yere denir; yukālu: مَكَانٌ مُسَرْبَخٌ أَيْ بَعِيدٌ

[س ر د خ]

اَلسُّرْدُوخُ [es-surdūḫ] (sīn’in zammıyla) Üzerine su dökülen, yaʿnī ter ü tāze olmak için suda ıslatılan hurmāya denir.

[س ف ن خ]

اَلْإِسْفَانَاخُ [el-isfānāḫ] (hemzenin kesriyle) Sebze-i maʿrūftur ki Türkīde tahrīfle ıspanak dedikleridir. Tabīʿati müleyyen ve bir mikdār cālī yaʿnī mādde ile sath-ı ʿuzvun beynine girip yapışmış ve kurumuş rutubetleri müzīl ve gassāle yaʿnī rutūbet ve seyelānı sebebiyle sath-ı ʿuzvdan fazalātı münakkīdir ve bel ve göğüs ağrılarına nāfiʿdir.

[س ل خ]

اَلسَّلْخُ [es-selḫ] (sīn’in fethi ve lām’ın sükūnuyla) Mezbūhun derisini yüzüp çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَخَ الشَّاةَ سَلْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ إِذَا كَشَطَ جِلْدَهَا Ve insān arkasından libāsını soymakta dahi istiʿmāl olunur; yukālu: سَلَخَتِ الْمَرْأَةُ دِرْعَهَا إِذَا نَزَعَتْ وَمِنْهُ سَلَخَ اللهُ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ أَيِ اسْتَلَّهُ Yaʿnī “Hak taʿālā nehārı leylden sıyırıp çıkardı.” Ve

سَلْخٌ [selḫ] Ay āhir olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: سَلَخَ الشَّهْرَ إِذَا مَضَى Ve ayı āhire yetiştirmek, yaʿnī ayın āhirine vāsıl olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَلَخَ فُلَانٌ شَهْرَهُ أَيْ أَمْضَاهُ وَصَارَ فِي آخِرِهِ

Ve nebāt sararıp kurumağa başladıktan sonra yine yeşerip tāzelenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَلَخَ النَّبَاتُ إِذَا اخْضَرَّ بَعْدَ الْهَيْجِ Ve yılan kavlamak maʿnāsınadır; yukālu: سَلَخَتِ الْحَيَّةُ إِذَا انْسَرَى عَنْ سَلْخَتِهَا Burada müʾellif fiʿleynin birini müʾennes ve birini müzekker īrādı حَيَّةٌ [ḥayyet] lafzının teʾnīs ve tezkīrine mebnīdir. Ve

سَلْخٌ [selḫ] Ayın āhir gününe ıtlāk olunur ki tesmiye bi'l-masdardır yāhūd bi-maʿnā mefʿūldür. Ve mezbūhtan yüzülüp tulum çıkartılan deriye denir.

اَلْمَسْلُوخُ [el-meslūḫ] Derisi yüzülüp çıkarılmış koyuna denir.

اَلْإِنْسِلَاخُ [el-insilāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Zebīhanın derisi yüzülüp çıkarılmak maʿnāsınadır. Bu münāsebetle سَلْخٌ [selḫ] gibi, ay āhir olmak maʿnāsına istiʿmāl olur; yukālu: إِنْسَلَخَ الشَّهْرُ إِذَا مَضَى Ve gündüz geceden sıyrılıp çıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَلَخَ اللهُ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ فَانْسَلَخَ

اَلسَّلْخَةُ [es-selḫat] Zikr olunan سَلْخٌ [selḫ]in müfredidir ki tulum çıkarılan deriye ve yılanın kav taʿbīr olunan soyulmuş derisine denir.

اَلْمُنْسَلَخُ [el-munselaḫ] (mīm'in zammı ve lām'ın fethiyle) Bu dahi سَلْخٌ [selḫ] gibi ayın āhir gününe ıtlāk olunur.

اَلسَّالِخُ [es-sāliḫ] Şol uyuz ʿilletine ıtlāk olunur ki isābet eylediği devenin derisi soyulup çıkar ola. Ve

سَالِخٌ [sāliḫ] Siyāh yılana denir ki pek iri olur, beher sene kavulduğu için ıtlāk olunmuştur, Müʾennesinde أَسْوَدَةٌ [esvedet] denir, سَالِخَةٌ [sāliḫat] ile sıfatlanmaz; yukālu: أَسْوَدُ سَالِخٌ وَأَسْوَدَانِ سَالِخٌ يَعْنِي لَا تُثَنَّى فِي الصِّفَةِ وَيُقَالُ أَسَاوِدُ سَالِخَةٌ وَسَوَالِخُ وَسُلَّخٌ كَرُكَّعٍ وَسُلَّخَةٌ بِالْهَاءِ

اَلْأَسْلَخُ [el-eslaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Başının önü kel olan adama ıtlāk olunur; أَصْلَعُ [aṣlaʿ] maʿnāsına. Ve pek kırmızı çehreli adama ıtlāk olunur.

اَلسَّلِيخَةُ [es-selīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir gūne ʿıtr ismidir ki gūyā ki soyulmuş kabuktur. Bunun hakīkati Hind ve ʿUmān'da nābit bir şecer dallarının kışrıdır; baʿzen tarçın içlerinde dahi bulunur. Ve bu yedi kısm olur. ʿAnber kabuğu dedikleri kırmızı nevʿidir ve ona kırfetü'd-dār-ı Sīnī dahi derler. Ve

سَلِيخَةٌ [selīḫat] Henüz doğmuş velede ıtlāk olunur. Ve بَانٌ [bān] dedikleri ağacın misk ve sāʾir tīb ile terbiye olunmaksızın sāde dühnüne denir. Ve بَانٌ [bān] Türkīde sorkun ağacı ve ban ağacı dedikleri sehī ve mevzūn bir şecerdir. Ve

سَلِيخَةُالرِّمْثِ [selāḫatu'r-rims] Merʿā-yı devābdan رِمْثٌ [rims] dedikleri şecerin merʿā olmayan yerine denir ki kabuğunan soyulmuşu olur.

اَلْمِسْلَاخُ [el-mislāḫ] (mīm'in kesriyle) Hāssaten yılanın soyulmuş derisine denir ki kav taʿbīr olunur; beher sene bir kerre kavlayıp çıkardığı gömlekten ʿibārettir. Ve henüz yemişi yeşil ve hām iken dökülür olan hurmā ağacına ıtlāk olunur. Ve yüzülmüş deriye denir, إِهَابٌ [ihāb] maʿnāsına.

اَلسَّلِيخُ [es-selīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol kişiye denir ki şedīdü'l-cimāʿ olup lākin gebe eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ سَلِيخٌ مَلِيخٌ أَيْ شَدِيدُ الْجِمَاعِ وَلَا يُلْقِحُ Ve tadı olmayan bīmeze nesneye denir toprak ve taş gibi; yukālu: شَيْءٌ سَلِيخٌ مَلِيخٌ أَيْ لَا طَعْمَ لَهُ Burada مَنْ لَا طَعْمَ nüshaları galattır, niteki مَلِيخٌ māddesinde مَا ile müsebbettir.

اَلسَّلاَخَةُ [es-selāḫat] (sīn’in fethiyle) Tatsızlığa denir; yukālu: فِيهِ سَلاَخَةٌ مَلاَحَةٌ أَيْ لَيْسَ لَهُ طَعْمٌ

اَلسَّلَخُ [es-selaḫ] (fethateynle) İplik eğirdikleri iğde kalan iplik bakiyyesine denir.

اَلْإِسْلِخَاخُ [el-isliḫāḫ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Yan üzere uzanıp yatmak maᶜnāsınadır, soyulmuş deri gibi; yukālu: إِسْلَخَّ الرَّجُلُ إِسْلِخَاخًا إِذَا اضْطَجَعَ

اَلْإِسْلِيخُ [el-islīḫ] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bir nebāt adıdır.

[س م خ]

اَلسِّمَاخُ [es-simāḫ] Sīn’in kesriyle صِمَاخٌ [ṣimāḫ] vezninde ve mürādifidir ki burada murād kulaktır. Ve

سِمَاخٌ [simāḫ] Şişe ağızının bağına denir, عِقَاصٌ [ᶜiḳāṣ] maᶜnāsına.

اَلسَّمْخُ [es-semḫ] (sīn’in fethi ve mīm’in sükūnuyla) Bir adamın kulağına vurup işitmekten alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَخَهُ سَمْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَ سِمَاخَهُ فَعَقَرَهُ Ve ekin topraktan henüz yarıp görünmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمَخَ الزَّرْعُ إِذَا طَلَعَ أَوَّلاً

اَلسِّمْخَةُ [es-simḫat] (sīn’in kesriyle) Ekinin topraktan uç göstermesi hey᾽etine denir ki binā-i nevᶜdir; yukālu: إِنَّ هَذَا الزَّرْعَ لَحَسَنُ السِّمْخَةِ Bu gūyā ki zikr olunan سِمَاخٌ [simāḫ]tan me᾽hūzdur, şişenin ağızı bağı şişenin ucunda cüz᾽īce mer᾽ī olmak münāsebetine mebnīdir.

اَلسُّمْلُوخُ [es-sumlūḫ] (sīn’in zammıyla) صُمْلُوخٌ [ṣumlūḫ] maᶜnāsınadır ki kulak deliğinin iç tarafıdır. Ve buğdaycık otu dedikleri otun dallarından koparılan tāze filize denir.

اَلسِّمْلاَخُ [es-simlāḫ] (sīn’in kesriyle) سُمْلُوخٌ [sumlūḫ] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلسَّمَالِخِيُّ [es-semāliḫiyy] (sīn’in fethi ve yā-yı müşeddede ile) Tatsız ve bī-meze olan süte ve sā᾽ir taᶜāma denir. Ve şol süte denir ki tulumuyla yoğurt olmak için çukur içre mevzūᶜ ola.

[س ن خ]

اَلسِّنْخُ [en-sinḫ] (sīn’in kesriyle) Bir nesnenin asl ve mebnāsına denir; yukālu: فُلاَنٌ لاَ سِنْخَ لَهُ أَيْ لاَ أَصْلَ لَهُ Ve

سِنْخُالسِّنِّ [sinḫu’s-sinn] Dişlerin köküne ve menbitine denir. Ve

سِنْخُ الْحُمَّى [sinḫu’l-ḥummā] Sıtma ᶜārızasının sevret ve hiddetine ıtlāk olunur. Ve

سِنْخٌ [Sinḫ] Ḫorāsān’da bir karye adıdır; aᶜlāmdan Ẕākir b. Ebī Bekr es-Sinḫī oradandır.

اَلسُّنُوخُ [es-sunūḫ] رُسُوخٌ [rusūḫ] vezninde ve mürādifidir ki sābit ve üstüvār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَنَخَ الشَّيْءُ سُنُوخًا بِمَعْنَى رَسَخَ

اَلسَّنَخُ [es-senaḫ] (fethateynle) Bir nesne bozulmak, tagayyür maᶜnāsınadır; yukālu: سَنِخَ الدُّهْنُ سَنَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى زَنَخَ أَيْ تَغَيَّرَ Ve taᶜāmı çoğa gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَنِخَ مِنَ الطَّعَامِ إِذَا أَكْثَرَ

اَلسَّنَاخَةُ [es-senāḫat] (sīn’in fethiyle) ve

اَلسَّنَخَةُ [es-seneḫat] (fetehātla) Bed ve müteᶜaffin rāyihaya denir; yukālu: لَهُ سَنَاخَةٌ وَسَنَخَةٌ أَيْ رِيحٌ مُنْتِنَةٌ Ve

سَنَاخَةٌ [senāḫat] Kīr ve pāsa denir, وَسَخٌ [vesaḫ] maᶜnāsına. Ve dibāgat eserlerine denir ki müteᶜaffin olur.

اَلسَّنِخُ [es-seniḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Sıtması çok vahīm yere denir; yukālu: بَلَدٌ سَنِخٌ

أَيْ مَحَمَّةٌ

سَانِخٌ [Sāniḫ] Naṣr b. Aḥmed nām muhaddisin ceddi ismidir, ʿalā-kavlin bu ḥā-yı mühmele iledir.

اَلتَّسْنِيخُ [et-tesnīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nesne istemek maʿnāsınadır; yukālu: سَنَّخَ مِنْهُ الشَّيْءَ إِذَا طَلَبَهُ

اَلسُّنْخَتَانِ [es-sunḫatān] (sīn’in zammı ve nūn’un sükūnuyla) İki adam boyu mikdārı olan kuyuya denir. Şārihin *ʿUbāb*’dan nakli üzere terceme olundu.

[س ن ب خ]

اَلْمُسَنْبَخُ [el-musenbaḫ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) مُسَرْبَخٌ [muserbaḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve öğle ıssılığında yola giden adama denir.

[س و خ]

اَلسَّوْخُ [es-sevḫ] (sīn’in fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Ayak yürürken çamurluk gibi yumuşak yere batıp gömülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَاخَتْ قَوَائِمُ الْحِمَارِ تَسُوخُ سَوْخًا بِمَعْنَى ثَاخَتْ Ve bir nesne suyun dibine çökmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَاخَ الشَّيْءُ فِي الْمَاءِ إِذَا رَسَبَ

اَلسُّيُوخُ [es-suyūḫ] ve

اَلسُّوُوخُ [es-suvūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznlerinde) ve

اَلسَّوَخَانُ [es-seveḫān] (fetehātla) Kaʿr-ı zemīne batmak maʿnāsınadır ki hasef olmak taʿbīr olunur; yukālu: سَاخَتِ الْأَرْضُ بِهِمْ سُيُوخًا وَسُوُوخًا وَسَوَخَانًا إِذَا انْخَسَفَتْ Bunda bāʾ ile müteʿaddī olmakla müʾellif lāzımıyla tefsīr eylemiştir.

اَلسُّوَاخِيَةُ [es-suvāḫiyet] (عُلَابِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Çok çamurluğa denir.

اَلسُّوَاخُ [es-suvāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلسُّوَّاخَى [es-suvvāḫā] (sīn’in zammı ve vāv’ın teşdīdi ve elifin kasrıyla شُقَّارَى [şuḳḳārā] vezninde) Çamur batağına denir; yukālu: صَارَتِ الْأَرْضُ سُوَاخًا وَسُوَّاخَى إِذَا صَارَتْ ذَاتَ سُوَاخِيَةٍ Ve سُوَّاخَى [suvvāḫā] kelimesinin musaggarında سُوَيْوِخَةٌ [suveyviḫat] denir. Ve Cevherī سَوَاخَى عَلَى وَزْنِ فَعَالَى أَيْ كَثُرَ بِهَا رِزَاغُ الْمَطَرِ kavli yaʿnī سَوَاخَى [sevāḫā] حَيَارَى [ḥayārā] gibi fā’nın fethiyle feʿālā vezninde dir demesi galattır.

اَلتَّسَوُّخُ [et-tesevvuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bataklığa düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَوَّخَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي السُّوَاخِ

سُوخٌ [Sūḫ] (sīn’in zammıyla) Bir karye adıdır.

[س ي خ]

اَلسَّيْخُ [es-seyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) ve

اَلسَّيَخَانُ [es-seyeḫān] (fetehātla) Rüsūh ve sebāt maʿnāsınadır; yukālu: سَاخَ الشَّيْءُ يَسِيخُ سَيْخًا وَسَيَخَانًا إِذَا رَسَخَ Ve parmak yāhūd ayak, çamur gibi yumuşak yere gömülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَاخَتْ قَدَمَاهُ أَيْ ثَاخَتْ

اَلسِّيَاخُ [es-siyāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Çamurdan yapı yapan bennālara denir, بُنَاةُ الطِّينِ maʿnāsına. Şārih Munāvī der ki سِيَاخٌ [siyāḫ] sāʾir ümmehātın beyānı üzere müfreddir, بَنَّاءُ الطِّينِ maʿnāsına. Cemʿi سُيُوخٌ [suyūḫ]tur.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب خ]

اَلشَّبْخُ [eş-şebḫ] (şīn'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Süt sağılırken zuhūr eden fışırtısından hikāyedir; tekūlu: سَمِعْتُ شَبْخَ اللَّبَنِ أَيْ صَوْتَهُ عِنْدَ الْحَلْبِ

[ش خ خ]

اَلشَّخُّ [eş-şaḫḫ] (şīn'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin teşdīdiyle) İşemek maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّ الصَّبِيُّ شَخًّا إِذَا بَالَ Ve süt sağılırken fışırdamak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّ اللَّبَنُ إِذَا صَاتَ عِنْدَ الشَّخْبِ Ve uyurken mışıldamak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّ فِي نَوْمِهِ إِذَا غَطَّ

اَلشَّخِيخُ [eş-şeḫīḫ] (şīn'in fethiyle) Hīn-i tebevvülde bevli çubuk gibi uzatı çöğdürmek maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّ بِبَوْلِهِ شَخِيخًا إِذَا امْتَدَّ كَالْقَضِيبِ

اَلشَّخْشَخَةُ [eş-şaḫşeḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) شَخِيخٌ [şeḫīḫ] maʿnāsınadır; yukālu: شَخْشَخَ بِبَوْلِهِ بِمَعْنَى شَخَّ بِهِ Ve

شَخْشَخَةٌ [şaḫşeḫat] Silāh ve kāğıd haşırtılarına ve kağıştılarına denir ki hikāyedir. Ve bunda masdar dahi olur, خَشْخَشَةٌ [haşḫaşet] gibi. Ve

شَخْشَخَةٌ [şaḫşeḫat] Çökmüş nāka göğüsünü yukarı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخْشَخَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَفَعَ صَدْرَهَا وَهِيَ بَارِكَةٌ

اَلشَّخْشَاخُ [eş-şaḫşāḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bevlini çubuk gibi uzadı çöğdürür olan kimseye denir.

[ش د خ]

اَلشَّدْخُ [eş-şedḫ] (şīn'in fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Kabak ve kavun gibi ratb nesneyi kırmak, ʿalā-kavlin baş ve kemik makūlesi yābis nesneyi kırmak maʿnāsınadır; yukālu fi'l-evveli: شَدَخَ الْبِطِّيخَ أَوِ الْحَنْظَلَ شَدْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي ve yukālu fi's-sānī: شَدَخَ رَأْسَهُ أَوِ الْعَظْمَ شَدْخًا إِذَا كَسَرَهُ Ve *Ṣiḥāḥ* ve *Nihāye*'de ve sāʾir baʿzı ümmehātta kavun ve baş gibi içi boş nesneyi kesr ile mukayyeddir, gerek ratb ve gerek yābis olsun. Ve *Esās*'ta tenvīʿle şeyʾ-i ecvefi kesr ve yā rahs ve mülāyim nesneyi sıkıp ufatmakla mukayyeddir ki o dahi ecvef ola, niteki hanzal ile temsīli onu müşʿirdir. Ve

شَدْخٌ [şedḫ] Meyl eylemek maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre tarīk-i müstakīmden meyl ve inhirāf eylemek maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: شَدَخَ الرَّجُلُ إِذَا مَالَ عَنِ الْقَصْدِ Ve atın alnında olan beyāz, burnuna kadar mümtedd olup yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَدَخَتْ غُرَّةُ الْفَرَسِ إِذَا انْتَشَرَتْ وَسَالَتْ سُفْلاً Ve bir kimsenin مُشَدَّخٌ [muşeddaḫ]ına yaʿnī burgaç yerine vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: شَدَخَ فُلاَنًا إِذَا أَصَابَ مُشَدَّخَهُ

اَلتَّشَدُّخُ [et-teşedduḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْشِدَاخُ [el-inşidāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) شَدْخٌ [şedḫ]in maʿnā-yı evvelinden mutāviʿlerdir; yukālu: شَدَخَ الْحَنْظَلَ فَتَشَدَّخَ وَانْشَدَخَ أَيِ انْكَسَرَ

اَلشَّادِخَةُ [eş-şādiḫat] Atın alnından burnuna kadar mümtedd olan gurreye denir.

اَلْأَشْدَخُ [el-eşdaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) شَادِخَةٌ [şādiḫat]ı olan erkek ata denir; müʾennesinde شَدْخَاءُ [şedḫāʾ] denir. Ve

أَشْدَخُ [eşdaḫ] Arslana denir.

اَلْمُشَدَّخُ [el-muşeddaḫ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Henüz رُطَبٌ [ruṭab] olmamış

hurmā koruğuna denir ki el ile sıkılınca kırılıp ufanır ola. Ve boynun burgaç yerine denir, مَقْطَعُ الْعُنُقِ maᶜnāsına.

اَلشَّدْخَةُ [eş-şedḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Ter ü tāze nebāta denir.

اَلشُّدَّاخُ [eş-şuddāḫ] (şīn'in zammıyla) طُوَّالٌ [ṭuvvāl] ve طُيَّابٌ [ṭuyyāb] vezninde ki mübālagadır ve şīn'in fethiyle de baᶜzen zebān-zeddir, Yaᶜmer b. ᶜAmr el-Kinānī lakabıdır, Cāhiliyye'de hükkām-ı ᶜArabdan idi; Kaᶜbe-i mükerreme tevliyeti husūsunda Ḳuṣayy ile Ḫuzāᶜa beyninde nizāᶜ vākiᶜ olmakla giderek darb-ı lisān harb-i sinānı müʾeddī olup bi'l-āhere merkūma mürācaᶜat o dahi dimā-ı Ḫuzāᶜa'yı taht-ı kademine شدخ [şedḫ], yaᶜnī heder ve ibtāl ile Ḳuṣayy tarafına hükm etmekle شُدَّاخٌ [Şuddāḫ] ile telkīb ettiler. *Esās*'ın beyānına göre ᶜArablar شَدَخَ دِمَاءَهُمْ تَحْتَ قَدَمِهِ derler, "Demlerini hedm ve ibtāl etti" maᶜnāsına ki zikr olunan gurre-i شَادِخَةٌ [şādiḫat]tan meʾhūzdur.

أَشْدَاخٌ [Eşdāḫ] (hemzenin fethiyle) ᶜAḳīḳ-i Medīne'de bir vādī ismidir.

اَلشَّادِخُ [eş-şādiḫ] Ter ü tāze genç oğlana denir. Ve

شَادِخٌ [şādiḫ] İᶜtidālden münharif olan şeyʾe denir; yukālu. أَمْرٌ شَادِخٌ أَيْ مَائِلٌ عَنِ الْقَصْدِ

اَلشَّدَخُ [eş-şedaḫ] (fethateynle) Hilkati nātamām olan düşüğe ıtlāk olunur.

[ش ذ خ]

اَلشَّاذِيَاخُ [eş-Şāẕiyāḫ] (ẕāl-ı muᶜcemenin kesriyle) Şehr-i Neysābūr'un ism-i kadīmidir. Ve Merv kazāsında bir karye adıdır.

[ش ر خ]

اَلشَّرْخُ [eş-şerḫ] (شَرْحٌ [şerḥ] vezninde) Her şeyʾin aslına ve ᶜırkına denir. Ve bir şeyʾin sivrice tümüp çıkan ucuna denir, حَرْفٌ نَاتِئٌ maᶜnāsına. Meselā شَرْخَا الْفُوقِ derler tesniye bünyesiyle, ok gezinin kerteğinin iki cānibine ki tümsekçe olur ve شَرْخَا الرَّحْلِ derler, semerin ön ve ense kaşlarına. Ve

شَرْخٌ [şerḫ] Civānlık hāletinin evvel hengāmına ıtlāk olur, tekūlu: فَعَلْتُهُ فِي شَرْخِ شَبَابِي أَيْ فِي رَيْعَانِهِ وَأَوَّلِهِ Ve beher sene tevellüd eden deve yavrularına denir. Ve insānın veledine denir; yukālu: هُوَ شَرْخُ فُلَانٍ أَيْ نَجْلُهُ Ve henüz suvarılmamış ve ok geçirilmemiş sāde temrene denir. Ve

شَرْخٌ [şerḫ] شَارِخٌ [şāriḫ] lafzından cemᶜ olur, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi; nevcivānlar demektir. Ve

شَرْخٌ [şerḫ] Yaşdaşa denir, hemzād maᶜnāsına; yukālu: هُوَ شَرْخُهُ أَيْ تِرْبُهُ وَلِدَتُهُ Ve misl ve mānend maᶜnāsınadır; yukālu: هُمَا شَرْخَانِ أَيْ مِثْلَانِ Cemᶜi شُرُوخٌ [şurūḫ] gelir. Ve

شَرْخٌ [şerḫ] ve

شُرُوخٌ [şurūḫ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd]) vezninde) Deve kısmı azı dişini yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَخَ نَابُ الْبَعِيرِ شَرْخًا وَشُرُوخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّ الْبَضْعَةَ

اَلشَّارِخُ [eş-şāriḫ] Tāze delikanlıya denir, شَابٌّ [şābb] maᶜnāsına.

اَلشُّرُوخُ [eş-şurūḫ] (şīn'in zammıyla) شَرْخٌ [şerḫ]ın cemᶜidir ki zikr olundu. Ve

شُرُوخٌ [şurūḫ] İri meşe ağaçlarına denir ki dikenli olur, mugaylān gibi ve kavluhum شُرُوخٌ شُرَّخٌ كَرُكَّعٍ لِلْمُبَالَغَةِ Pes bunun da müfredi شَرْخٌ [şerḫ]tır.

بَنُو شَرْخٍ [Benū Şerḫ] Bir batn ismidir.

[ش ر ب خ]

اَلشِّرْبَاخُ [eş-şirbāḫ] (bā-yı muvahhade ile قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Sölpüklenip fāsid

ve tebāh olmuş mantara denir.

[ش ر د خ]

اَلشِّرْدَاخُ [eş-şirdāḫ] (شِرْبَاخٌ [şirbāḫ] vezninde) Tabanı büyük ve enli olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِرْدَاخُ الْقَدَمِ أَيْ عَظِيمُهَا وَعَرِيضُهَا

[ش ل خ]

اَلشَّلْخُ [eş-şelḫ] (şīn'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Asl ve ʿırk maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَكَرِيمُ الشَّلْخِ أَيِ الْأَصْلِ وَالْعِرْقِ Ve insānın veledine ʿalā-kavlin nutfesine denir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu Lebīd: "ذَهَبَ الَّذِينَ يُعَاشُ فِي أَكْنَافِهِمْ || وَبَقِيتُ فِي شَلْخٍ كَجِلْدِ الْأَجْرَبِ" Ve

شَلْخٌ [şelḫ] ʿAvretin fercine denir. Ve

شَلْخٌ [şelḫ] Masdar olur, kılıçla bir kimseyi vurup etini koparmak maʿnāsınadır; yukālu: شَلَخَهُ بِالسَّيْفِ شَلْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَبَرَهُ بِهِ

شَالَخُ [Şālaḫ] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Cedd-i İbrāhīm ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi't-teslīm ismidir.

[ش م خ]

اَلشَّمْخُ [eş-şemḫ] (şīn'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلشُّمُوخُ [eş-şumūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Pek yüksek ve bülend olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَخَ الْجَبَلُ شَمْخًا وَشُمُوخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَلَا وَطَالَ يَعْنِي إِلَى السَّمَاءِ Müʾellifin ʿādetine göre gerçi bāb-ı evvelden olmak lāzımdır, lākin usūl-i sāʾirede bāb-ı sālisle mukayyeddir. Ve

شَمْخٌ [şemḫ] ve

شُمُوخٌ [şumūḫ] Tekebbür eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, refʿ-i enf münāsebetiyle; yukālu: شَمَخَ الرَّجُلُ بِأَنْفِهِ إِذَا تَكَبَّرَ Ve Şemḫ b. Fezāre, ʿArabdan bir batn adıdır. Cevherī tashīfle cīm bābında zikr eylemiştir.

اَلشَّمَخُ [eş-şemaḫ] (fethateynle) Baʿīd olan kasd ve niyete ıtlāk olunur; yukālu: نِيَّةٌ شَمَخٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلشَّمَّاخُ [eş-Şemmāḫ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esmādandır: Şemmāḫ b. Ḥuleyf ve Şemmāḫ b. el-Muḫtār ve Şemmāḫ b. el-ʿAlā ve Şemmāḫ b. ʿAmr ve Şemmāḫ b. Ḍirār ve Şemmāḫ b. Ebī Şeddād şāʿirlerdir.

شُمَيْخٌ [Şumeyḫ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir ki Ebū ʿĀmir ile mükennādır.

اَلشَّامِخُ [eş-şāmiḫ] Yüksek ve ʿālī nesneye denir; yukālu: جَبَلٌ شَامِخٌ أَيْ شَاهِقٌ Ve ʿizz ve taʿazzumla burnu yukarı tutan yādigāra ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَامِخٌ أَيْ رَافِعٌ أَنْفَهُ عِزًّا Cemʿi شُمَّخٌ [şummaḫ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde. Ve

شَامِخٌ [Şāmiḫ] Bir recül ismidir.

اَلشَّمُوخُ [eş-şemūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Irak mesāfeye ıtlāk olunur; yukālu: مَفَازَةٌ شَمُوخٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

[ش م ر خ]

اَلشِّمْرَاخُ [eş-şimrāḫ] (şīn'in kesriyle) ve

اَلشُّمْرُوخُ [eş-şumrūḫ] (şīn'in zammıyla) Çöplü salkıma denir ki üzerinde hurmā yāhūd üzüm ola. Ve

شِمْرَاخٌ [şimrāḫ] Dağın tepesine denir. Ve pek yüksek bulutlara denir. Ve at kısmının alnında olan gurreye yaʿnī beyāza denir ki ince ve uzun olup burun deliklerinin aralığına kadar inip lākin dudağına varmamış ola, Türkīde ona sakar taʿbīr olunur. Ve bu vech üzere olan ata شِمْرَاخٌ [şimrāḫ] ıtlāk olunmaz, Cevherī ıtlāk olunur demekle galat eylemiştir.

ذُو الشِّمْرَاخِ [Ẕu'ş-Şimrāḫ] Mālik b. ᶜAvf en-Naḍrī nām kimsenin feresi ismidir.

اَلشِّمْرَاخِيَّةُ [eş-Şimrāḫiyyet] Havāric'den bir tā'ifedir ki ᶜAbdullāh b. Şimrāḫ ashābıdır.

اَلشَّمْرَخَةُ [eş-şemreḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Daldan salkım kesmek ve salkım sıyırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: شَمْرِخِ الْعِذْقَ عَلَى بِنْيَةِ ٱلأَمْرِ أَيِ اخْرُطْ شَمَارِيخَهُ بِالْمِخْلَبِ قَطْعًا

[ش ن خ]

اَلشِّنَاخُ [eş-şināḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Dağın bir tarafa doğru sivrilip çıkan burnuna denir.

اَلْمُشَنَّخُ [el-muşennaḫ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Dikenleri ayırtlanmış hurmā ağacına denir.

اَلتَّشْنِيخُ [et-teşnīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Hurmānın dikenlerini ayırtlayıp pāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَنَّخَ عَلَيْهِ نَخْلَهُ تَشْنِيخًا إِذَا نَقَّحَ عَنْهُ سُلاَّءَهُ

[ش ن د خ]

اَلشُّنْدُخُ [eş-şunduḫ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Tıknaz gövdeli uzun ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve arslana denir. Ve āteşli yavuz ata denir. Ve şol taᶜām ve ziyāfete denir ki bir cedīd konak binā eden yāhūd seferden gelen yāhūd zāyiᶜini bulan kimse tertīb eder; Türkīde bakyaz taᶜbīr olunur.

اَلشُّنْدَاخُ [eş-şundāḫ] (şīn'in zammıyla) ve

اَلشِّنْدَاخُ [eş-şindāḫ] (şīn'in kesriyle) ve

اَلشُّنْدُخَةُ [eş-şunduḫat] ve

اَلشُّنْدَاخِيُّ [eş-şundāḫiyy] (şīn'lerin zammıyla) Bunlar da taᶜām-ı mezkūre denir.

اَلشَّنْدَخَةُ [eş-şendeḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Vech-i mezkūr üzere شُنْدُخٌ [şunduḫ] dedikleri taᶜām ziyāfeti tertīb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَنْدَخَ الرَّجُلُ إِذَا عَمِلَ الشُّنْدُخَ

[ش ي خ]

اَلشَّيْخُ [eş-şeyḫ] (şīn'in fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلشَّيْخُونُ [eş-şeyḫūn] (سَيْحُونُ [seyḥūn] vezninde) Sīmāsında pīrlik zāhir olan yaᶜnī pīr ve sāl-horde olan kişiye denir, ᶜalā-kavlin elli yāhūd elli bir yaşından āhir-i ᶜömre kadar yāhūd seksene kadar şeyh ıtlāk olunur. شَيْخٌ [şeyḫ]in cemᶜi شُيُوخٌ [şuyūḫ] gelir ve شِيُوخٌ [şiyūḫ] şīn'in kesriyle ki mücāveret yā'ya mebnīdir ve أَشْيَاخٌ [eşyāḫ] gelir ve شِيَخَةٌ [şiyeḫat] gelir عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde ve شِيخَةٌ [şīḫat] gelir صِبْيَةٌ [şibyet] vezninde ve شِيخَانٌ [şīḫān] gelir ضِيفَانٌ [ḍīfān]) vezninde ve مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] gelir mīm'in ve yā'nın fethiyle ve مَشِيخَةٌ [meşīḫat] gelir mīm'in fethi ve şīn'in kesriyle ve مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫā'] gelir medd ile ve مَشِيخَاءُ [meşīḫā'] gelir mīm'in fethi ve şīn'in kesriyle ve مَشَائِخُ [meşā'iḫ] gelir. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] mīm'in ve yā'nın fethiyle ism-i cemᶜdir, مَشَائِخُ [meşā'iḫ] onun cemᶜidir. Ve شَيْخٌ [şeyḫ] in musaggarında شُيَيْخٌ [şuyayḫ] denir ve شِيَيْخٌ [şiyeyḫ] denir yā' için şīn'in kesriyle ve kalīlen شُوَيْخٌ [şuvayḫ] denir vāv ile. Cevherī kalīlen vürūdunu derk eylememekle شُوَيْخٌ [şuveyḫ] geldiğini inkār eylemiştir, lākin Cevherī, sıhāh-ı lügat kaydında olmakla nevādire mübālāt eylemediği beyāndan müstagnīdir. Ve شَيْخٌ [şeyḫ] lafzının mü'ennesinde شَيْخَةٌ [şeyḫat] denir hā ile. Ve

شَيْخٌ [şeyḫ] Bir şecer adıdır. Ve hatunun zevcine ıtlāk olunur. Ve

شَيْخَةٌ [Şeyḫat] (hā ile) Esed ve Ḥanẓala kabīlelerinin bilādında bir beyāz kumluk adıdır. Ẕu’l-Hiraḳ eṭ-Ṭuhevī nām şāʿirin kavl-i sahīh üzere işbu: ”وَمِنْ جُحْرِهِ بِالشَّيْخَةِ الْيَتَقَصَّعُ“ mısrāʿında mezkūr شَيْخَةٌ [şeyḫat] ten murād zikr olunan kumluktur. Mütercim der ki mısrāʿ-ı mezbūrun sadrı ”وَيَسْتَخْرِجُ الْيَرْبُوعَ مِنْ نَافِقَائِهِ“ mısrāʿıdır. Ve üstād ve mürşide شَيْخٌ [şeyḫ] ıtlāḳı, ʿilm ve fazīlette ekber olduğundandır.

اَلشَّيْخِيَّانِ [eş-Şeyḫiyyān] (yā-yı nisbetle ve tesniye bünyesiyle) ʿAbdullaṭīf b. Naṣr ve ʿAbdullāh b. Muḥammed b. ʿAbdulcelīl nām kimselerdir ki Şeyh Mīhenī hazretlerine mensūblardır.

اَلشَّيَخُ [eş-şeyaḫ] (fethateynle) ve

اَلشُّيُوخَةُ [eş-şuyūḫat] (şīn’in zammıyla) ve

اَلشُّيُوخِيَّةُ [eş-şuyūḫiyyet] (yā-yı müşeddede ile) ve

اَلشَّيْخُوخَةُ [eş-şeyḫūḫat] (şīn’in fethiyle) ve

اَلشَّيْخُوخِيَّةُ [eş-şeyḫūḫiyyet] (yā-yı müşeddede ile) Masdarlardır, insān kocamak maʿnāsınadır; yukālu: شَاخَ الرَّجُلُ شَيَخًا وَشُيُوخَةً وَشُيُوخِيَّةً وَشَيْخُوخَةً وَشَيْخُوخِيَّةً إِذَا صَارَ شَيْخًا

اَلتَّشْيِيخُ [et-teşyīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kocamak maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّخَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى شَاخَ Ve bir adamı taʿzīm kasdıyla yā şeyh diye çağırmak ve muhāverede yā şeyh diyerek hitāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّخَهُ إِذَا دَعَاهُ شَيْخًا أَوْ قَالَ لَهُ يَا شَيْخُ تَبْجِيلاً Ve bir kimseyi taʿyīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّخَ عَلَيْهِ إِذَا عَابَهُ Ve bir adamı rüsvā ve bed-nām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَيَّخَ بِهِ إِذَا فَضَحَهُ

اَلتَّشَيُّخُ [et-teşeyyuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kocalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَشَيَّخَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ شَيْخًا

اَلْأَشْيَاخُ [el-eşyāḫ] شَيْخٌ [şeyḫ]in cemʿidir ki zikr olundu; ve minhu kavluhum: أَشْيَاخُ النُّجُومِ أَيْ أُصُولُهَا Murād sebʿa-i seyyāredir. Kāle’ş-şārih وَهِيَ الدَّرَارِي أَيِ السَّيَّارَاتُ

رُسْتَاقُ الشَّيْخِ [Rustāḳu’ş-Şeyḫ] Iṣfahān’da bir mevziʿdir.

شَيْخَانِ [Şeyḫān] (tesniye bünyesiyle) Muṣʿab b. ʿAbdullāh nām muhaddisin lakabıdır. Ve Medīne’de bir mevziʿ adıdır ki Uḥud melhamesinde leşker-gāh-ı Hazret-i Resūlullāh idi, ʿaleyhi’s-selām.

اَلشِّيخَةُ [eş-Şīḫat] (şīn’in kesriyle) Bir sarp ʿakabe adıdır, toprağının beyāz olması bāʿis-i tesmiyedir.

اَلشَّاخَةُ [eş-şāḫat] Kadd ve endāmı muʿtedil olan adama denir.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ب خ]

اَلصَّبَخَةُ [eṣ-ṣabeḫat] (ṣād'ın ve bā'nın fethiyle) سَبَخَةٌ [sebeḫat] maʿnāsınadır ki şorak yere denir. Ve صَبِيخَةُ الْقُطْنِ سَبِيخَةٌ dur ki mahallinde zikr olundu.

[ص خ خ]

اَلصَّخُّ [eṣ-ṣaḫḫ] (ṣād'ın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Bir katı ve pek nesneyi bir mücevvef olmayıp musmet olan şeyʾe vurmak maʿnāsınadır; meselā taş ve demir ve değnek makūlesini bir kayaya vurmak gibi; yukālu: صَخَّ الْحَدِيدَ عَلَى الصَّخْرَةِ صَخًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve

صَخٌّ [ṣaḫḫ] ve

صَخِيخٌ [ṣaḫīḫ] Vech-i mezkūr üzere vurulan kaya seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: صَخَّتِ الصَّخْرَةُ صَخًّا وَصَخِيخًا إِذَا صَاتَتْ حِينَ قُرِعَتْ بِالشَّيْءِ الصُّلْبِ Ve

صَخْخَةٌ [ṣabḫat] (hā'yla) Ondan ismdir ki kayanın āvāzından hikāyedir, lisānımızda takırtı taʿbīr olunur; tekūlu: سَمِعْتُ لِلصَّخْرَةِ الْمَقْرُوعَةِ صَخَّةً أَيْ صَوْتًا Ve

صَخٌّ [ṣaḫḫ] ve

صَخِيخٌ [ṣaḫīḫ] Karga, devenin yağrını burnuyla dürtüştürmek maʿnāsınadır ki kekmek taʿbīr olunur; yukālu: صَخَّ الْغُرَابُ إِذَا طَعَنَ دَبْرَةَ الْبَعِيرِ

اَلصَّاخَّةُ [eṣ-ṣāḫḫat] (ḫā'nın teşdīdiyle) Şol şedīd sayha ve āvāza denir ki şiddetinden kulakları sağır eder ola. Ve

صَاخَّةٌ [ṣāḫḫat] Kıyāmete ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Kıyāmete ıtlākı nefha-i sūr hasebiyledir, mübālagaten kıyāmete vasf olur. Ve

صَاخَّةٌ [ṣāḫḫat] İsnād-ı mecāzī üzere مُصِمَّةٌ [muṣimmet] maʿnāsına da olur, zīrā مُصِمٌّ [muṣimm] hakīkatte مُسْمِعٌ [musmiʿ] olandır. Ve bu, صَخٌّ [ṣaḫḫ] kelimesinden meʾhūzdur ki kulağı sağır eylemek maʿnāsınadır, mecāzen āvāz-ı şedīdede istiʿmāl olunmuştur; yukālu: صَخَّهُ صَخًّا إِذَا ضَرَبَ أُذُنَهُ فَأَصَمَّهَا وَيُقَالُ صَاحَ بِهِمْ صَيْحَةً تَصُخُّ الْآذَانَ Ve dāhiye-i şedīdeye ıtlākı dahi semāʿına kulaklar dayanmadığına mebnīdir. Müʾellif iktisār vechi üzere sebt eylemiştir.

[ص ر خ]

اَلصَّرْخَةُ [eṣ-ṣarḫat] (ṣād'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Sayha-i şedīdeye denir. Kāle fi'l-*Esās* لَهُ عَوْلَةٌ كَعَوْلَةِ الثُّكْلَى وَصَرْخَةٌ كَصَرْخَةِ الْحُبْلَى Ve

صَرْخَةٌ [ṣarḫat] Müʾezzinin ezānına ıtlākı olunur ki hakīkat-ı şerʿiyyedir; tekūlu: سَمِعْتُ الصَّرْخَةَ الْأُولَى أَيِ الْأَذَانَ الْأَوَّلَ

اَلصُّرَاخُ [eṣ-ṣurāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Haykırmak yāhūd şiddetle haykırmak maʿnāsına ismdir. Ve masdar olur; yukālu: صَرَخَ الرَّجُلُ صُرَاخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَاحَ أَوْ شَدِيدَةً

اَلتَّصَرُّخُ [et-teṣarruḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tekellüfle haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَرَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّفَ الصُّرَاخَ

اَلصَّارِخُ [eṣ-ṣāriḫ] Meded ve feryāda yetişen adama denir; مُغِيثٌ [muġīs̱] maʿnāsınadır; feryād-res taʿbīr olunur. Ve meded isteyen dād-hāha denir, مُسْتَغِيثٌ [musteġīs̱] maʿnāsına. Bu sūrette zıdd olur. *Esās*'ta صُرَاخٌ [ṣurāḫ] savt-ı mugīs ve savt-ı mustegīs ile müfesser olmakla صَارِخٌ [ṣāriḫ] ve صَرِيخٌ [ṣarīḫ] onlardan meʾhūzdur. Ve

صَارِخٌ [ṣāriḫ] Horoza ıtlāk olunur.

اَلصَّرِيخُ [eṣ-ṣarīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi صَارِخٌ [ṣāriḫ] maʿnāsınadır ki مُغِيثٌ [muġīs̱] ve مُسْتَغِيثٌ [musteġīs̱]e denir.

اَلْمُصْرِخُ [el-muṣriḫ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Meded ve igāse eden ve iʿānet eden adamlara denir.

اَلْإِصْطِرَاخُ [el-iṣṭirāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Müşāreket içindir, birbirine feryād erişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْطَرَخَ الْقَوْمُ إِذَا تَصَارَخُوا أَيْ صَرَخَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ

اَلصَّارِخَةُ [eṣ-ṣāriḫat] (فَاعِلَةٌ [fāʿilet] vezninde) Masdardır, feryāda yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: صَرَخَهُ صَارِخَةً إِذَا أَغَاثَهُ Ve

صَارِخَةٌ [ṣāriḫat] İstigāse savtına denir; tekūlu: سَمِعْتُ صَارِخَةَ الْقَوْمِ أَيْ صَوْتَ اسْتِغَاثَتِهِمْ

اَلصَّرَّاخُ [eṣ-ṣarrāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Tāvūs kuşuna ıtlāk olunur, çağırgan olduğu için.

صُرْخٌ [Ṣurḫ] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir dağın ismidir.

[ص ر ب خ]

اَلصَّرْبَخَةُ [eṣ-ṣarbeḫat] (دَرْبَخَةٌ [derbeḫat] vezninde) Hiffet ve nezak maʿnāsınadır ki bī-temkīn ve sebük-meşreb olmaktır.

[ص ل خ]

اَلْأَصْلَخُ [el-aṣlaḫ] (أَصْلَحُ [aṣlaḥ] vezninde) Aslā işitmez olan sağıra denir; yukālu: رَجُلٌ أَصْلَخُ أَيْ أَصَمُّ جِدًّا لاَ يَسْمَعُ أَلْبَتَّةَ Bunun meʾhazı صَلَخٌ [ṣalaḫ]tır fethateynle; yukālu: صَلِخَ الرَّجُلُ صَلَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ve أَصْلَخُ [aṣlaḫ] yüz erkek deveye denir, müʾennesinde صَلْخَاءُ [ṣalḫāʾ] denir; yukālu: جَمَلٌ أَصْلَخُ وَنَاقَةٌ صَلْخَاءُ ve yukālu: جَرَبٌ صَالِخٌ أَيْ سَالِخٌ يَسْلُخُ جِلْدَ الْبَعِيرِ وَإِبِلٌ صَلْخَى

اَلتَّصَالُخُ [et-teṣāluḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Muvāzaʿaten sağırlık göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَالَخَ الرَّجُلُ إِذَا تَصَامَّ

اَلصَّلُوخُ [eṣ-ṣalūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mühlik ve kattāl olan dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: دَاهِيَةٌ صَلُوخٌ أَيْ مُهْلِكَةٌ

اَلْإِصْلِخَاخُ [el-iṣliḫāḫ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Yan üzere uzanıp yatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْلَخَّ الرَّجُلُ إِصْلِخَاخًا إِذَا اضْطَجَعَ

[ص م خ]

اَلصِّمَاخُ [eṣ-ṣimāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْأُصْمُوخُ [el-uṣmūḫ] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Kulağın deliğine denir. Ve kulağın kendisine de denir; ve minhu tekūlu: هَذَا كَلاَمٌ يُولِمُ صِمَاخِي وَأُصْمُوخِي وَهُوَ خَرْقُ الْأُذُنِ وَالصِّمَاخُ أَيْضًا الْأُذُنُ نَفْسُهَا

Şārih der ki كُلُّ أُذُنٍ وَلُودٌ وَكُلُّ صِمَاخٍ بَيُوضٌ derler, yaʿnī veledi batnında hāsıl olan zīrūhta أُذُنٌ taʿbīr olunur ve yumurtasında peydā olanda صِمَاخٌ denir. Hattā *Ṣiḥāḥ*’ta كُلُّ سَكَّاءَ تَبِيضُ وَكُلُّ شَرْفَاءَ تَلِدُ demiştir. Ve

صِمَاخٌ [ṣimāḫ] Azca suya denir; tekūlu: عِنْدِي صِمَاخٌ أَيْ قَلِيلٌ مِنَ الْمَاءِ

صُمَاخٌ [Ṣumāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir su adıdır.

اَلصَّمْخُ [eṣ-ṣamḫ] (ṣād’ın fethi ve mīm’in sükūnuyla) Bir adamın صِمَاخٌ [ṣimāḫ]ına vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَخَهُ صَمْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَصَابَ صِمَاخَهُ Ve yumrukla birinin gözüne vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَخَ عَيْنَهُ إِذَا ضَرَبَهَا بِجُمْعِ كَفِّهِ Ve çehreye güneş dokunmak yāhūd güneş çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَخَتِ الشَّمْسُ وَجْهَهُ إِذَا أَصَابَتْهُ أَوِ اشْتَدَّ وَقْعُهَا عَلَيْهِ

اَلصَّمِخَةُ [eṣ-ṣamiḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Gövdesi ter ü tāze ve muterrā olan

mahbūbeye denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ صِمخَةٌ أَيْ غَضَّةٌ

اَلصَّمَّاخَةُ [eṣ-ṣammāḫat] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) İşkenbenin başında şīrdān ve kırkbayır taʿbīr olunan şeyʾe denir, قَطِنَةٌ [ḳaṭinet] maʿnāsına.

اَلصِّمْخُ [eṣ-ṣimḫ] (ṣād’ın kesriyle) Kuruca bir nesnedir ki koyun kısmı doğurduktan sonraca memelerinin emziklerinde olur; yavaşça şakk ederler, ondan sonra hālis süt gelmeğe başlar, ona meme posu taʿbīr ederler; müfredi صِمْخَةٌ [ṣimḫat]tır hā ile.

[ص م ل خ]

اَلصِّمْلاَخُ [eṣ-ṣimlāḫ] (ṣād’ın kesriyle) ve اَلصُّمْلُوخُ [eṣ-ṣumlūḫ] (ṣād’ın zammıyla) Kulak deliğinin içine denir. Ve kulak çirkine denir.

اَلصُّمَالِخُ [eṣ-ṣumāliḫ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir ki yoğurt gibi katılanmış ola.

اَلصَّمَالِخِيُّ [eṣ-ṣamāliḫiyy] سَمَالِخِيٌّ [semāliḫiyy] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. صَمَالِيخُ النَّصِيِّ [ṣamālīḫu’n-naṣiyy] buğdaycık otunun köklerinden ince olan filizlerine denir.

[ص ن خ]

اَلصِّنْخُ [eṣ-ṣinḫ] Ṣād’ın kesriyle سِنْخٌ [sinḫ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلصَّنِخُ [eṣ-ṣaniḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) أَصْنَاخٌ [aṣnāḫ]ı yaʿnī dişlerinin kökleri çıkmış ağıza denir; yukālu: فَمٌ صَنِخٌ إِذَا خَرَجَتْ أَصْنَاخُهُ

اَلصُّنَاخِيَّةُ [eṣ-ṣunāḫiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) İri ve yumru cüsseli kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ صُنَاخِيَّةٌ أَيْ ضَخْمٌ

اَلصَّنَخَةُ [eṣ-ṣaneḫat] (fetehātla) Kīr ve pāsa denir; yukālu: فِي ثَوْبِهِ صَنَخَةٌ أَيْ دَرَنٌ

[ص ي خ]

اَلصَّاخَةُ [eṣ-ṣāḫat] (tahfīfle) Aʿzāda olan kemiği cānver ısırmaktan yāhūd bir nesne dokunmaktan ʿārız olan şişe denir ki eseri kalmış ola. Ve dāhiyeye denir. Cemʿi صَاخَاتٌ [ṣāḫāt] ve cemʿ-i cinsi صَاخٌ [ṣāḫ]tır.

اَلْإِصَاخَةُ [el-iṣāḫat] (hemzenin kesriyle) Bir söze kulak tutup dinlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَاخَ لَهُ إِصَاخَةً إِذَا اسْتَمَعَ لَهُ

اَلصُّوَّاخُ [eṣ-ṣuvvāḫ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bataklık yere denir; yukālu: بَلَدٌ صُوَّاخٌ إِذَا كَانَ تَصُوخُ فِيهِ ٱلْأَرْجُلُ

اَلصَّوْخُ [eṣ-ṣavḫ] سَوْخٌ [sevḫ] vezninde ve mürādifidir ki ayak çamur makūlesi yere batmak maʿnāsınadır; yukālu: صَاخَتِ الرَّجُلُ بِمَعْنَى سَاخَتْ

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض خ خ]

اَلضَّخُّ [eḍ-ḍaḫḫ] (ḍād'ın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Göz, yaş dökmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَخَّتِ الْعَيْنُ ضَخًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَمَعَتْ Ve bevli çubuk gibi uzadı çöğdürmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَخَّ بِبَوْلِهِ إِذَا مَدَّهُ Ve su serpmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَخَّ الْمَاءَ إِذَا نَضَحَهُ

اَلْمِضَخَّةُ [el-miḍaḫḫat] (mīm'in kesriyle) Şol kamışa denir ki içine bir tıkaç ağaç sokmakla içinden su fışkırtırlar; çocuk melāʿibindendir.

[ض ر د خ]

اَلضِّرْدَخُ [eḍ-ḍirdaḫ] (ḍād'ın kesri ve dāl'ın fethiyle) ʿAzīm olan şeyʾe denir.

اَلضِّرْدَاخُ [eḍ-ḍirdāḫ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Be-gāyet soy ve ʿālī-cins olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ ضِرْدَاخٌ أَيْ صَفِيَّةٌ كَرِيمَةٌ

[ض م خ]

اَلضَّمْخُ [eḍ-ḍamḫ] (صَمْخٌ [ṣamḫ] vezninde) Bedene tekātur eder derecesinde tīb sürmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَمَخَ جَسَدَهُ بِالطِّيبِ ضَمْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ حَتَّى كَأَنَّهُ يَقْطُرُ

اَلتَّضْمِيخُ [et-taḍmīḫ] ضَمْخٌ [ḍamḫ] maʿnāsınadır; yukālu: ضَمَّخَ بَدَنَهُ بِمَعْنَى ضَمَخَ

اَلْإِنْضِمَاخُ [el-inḍimāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِضْطِمَاخُ [el-iḍṭimāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّضَمُّخُ [et-teḍammuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tīb sürünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْضَمَخَ بِالطِّيبِ وَاضْطَمَخَ وَتَضَمَّخَ إِذَا تَلَطَّخَ بِهِ

اَلضِّمْخَةُ [eḍ-ḍimḫat] (ḍād'ın kesriyle) Semiz hatuna yāhūd semiz nākaya denir. Ve şırası tekātur eden tāze hurmāya denir.

[ض و خ]

[ض ي خ]

ضَاخٌ [Ḍāḫ] Bādiyede bir mevziʿ adıdır.

اَلضَّاخَةُ [eḍ-ḍāḫat] (ḫā'nın tahfīfiyle) Āfet ve dāhiyeye denir.

FASLU'Ṭ-ṬĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب خ]

اَلطَّبْخُ [eṭ-ṭabḫ] (ṭā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Pişirmek maʿnāsınadır, gerek biryān ve kebāb ve kavurmak cihetiyle ve gerek tencerede pişirmek cihetiyle olsun; yukālu: طَبَخَ اللَّحْمَ طَبْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ إِذَا أَنْضَجَهُ

اَلْإِنْطِبَاخُ [el-inṭibāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Ve

اَلْإِطِّبَاخُ [el-iṭṭibāḫ] (hemzenin ve ṭā-yı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mutāviʿleridir, pişmek maʿnāsına; yukālu: طَبَخَهُ فَانْطَبَخَ وَاطَّبَخَ Ve

إِطِّبَاخٌ [iṭṭibāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Tabīh ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِطَّبَخَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ طَبِيخًا

اَلْمَطْبَخُ [el-maṭbaḫ] (مَقْعَدٌ [makʿad] veznin-de) İsm-i mekāndır, aşhāneye denir.

اَلْمِطْبَخُ [el-miṭbaḫ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İsm-i ālettir, tencereye denir.

اَلطَّبَّاخُ [eṭ-ṭabbāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Aşçıya denir.

اَلطِّبَاخَةُ [eṭ-ṭibāḫat] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznin-de) Aşçılık hirfetine denir.

اَلطُّبَاخَةُ [eṭ-ṭubāḫat] (كُنَاسَةٌ [kunāset] vez-ninde) Tabh olunurken tencerenin feverān edip dökülen köpüğüne denir.

اَلطَّبِيخُ [eṭ-ṭabīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مُنَصَّفٌ [munaṣṣaf]tan yaʿnī yarısı kalınca kaynatılan şarābdan bir nevʿa denir; yukālu: هُوَ يَشْرَبُ الطَّبِيخَ وَهُوَ ضَرْبٌ مِنَ الْمُنَصَّفِ Ve kirece ve tuğlaya ıtlāk olunur; yukālu. أَتْلَفَ مَالَهُ فِي الطَّبِيخِ أَيِ الْجِصِّ وَالْآجُرِّ

اَلطُّبَّخُ [eṭ-ṭubbaḫ] (ṭā'nın zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) ʿAzāb feriştelerine ıtlāk olunur ki tabh-ı ecsād-ı ʿusāt u küffāra meʾmūrlardır; طَابِخٌ [ṭābiḫ] müfredidir.

اَلطَّبَاخُ [eṭ-ṭabāḫ] (سَحَابٌ [seḥāb] ve غُرَابٌ [ġurāb] veznlerinde) Bir nesnenin muhkem ve üstüvārlığına denir. Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır. Ve semizlik maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِي فِعْلِهِ طَبَاخٌ أَيْ إِحْكَامٌ وَلَيْسَ لَهُ طَبَاخٌ أَيْ قُوَّةٌ وَفِي بَدَنِهِ طَبَاخٌ أَيْ سِمَنٌ

اَلطِّبِّيخُ [eṭ-ṭibbīḫ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Kavuna denir, بِطِّيخٌ [biṭṭīḫ] gibi. Şārihin beyānına göre Ḥicāziyyūn lügatidir.

اَلطَّابِخُ [eṭ-ṭābiḫ] Şedīdü'l-harāre olan hummāya ıtlāk olunur; yukālu: بِهِ الْحُمَّى الطَّابِخُ أَيِ الصَّالِبُ

اَلطَّابِخَةُ [eṭ-ṭābiḫat] Öğle ısısına ıtlāk olunur, هَاجِرَةٌ [hāciret] maʿnāsına. Ve Ṭābiḫa, ʿĀmir b. İlyās b. Muḍar'ın lakabıdır.

طَبَائِخُ الْحَرِّ [ṭabāʾiḫu'l-ḥarr] Issının semūmuna ıtlāk olunur; yukālu: ظَهَرَتْ طَبَائِخُ الْحَرِّ أَيْ سَمَائِمُهُ

اَلطَّبَاخِيَةُ [eṭ-ṭabāḫiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) ve

اَلطُّبَاخِيَّةُ [eṭ-ṭubāḫiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Etine dolu genç hatuna, ʿalā-kavlin güzel ve ʿakl ve rüşd sāhibesi kadına denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ طَبَاخِيَةٌ وَطُبَاخِيَّةٌ أَيْ شَابَّةٌ مُكْتَنِزَةٌ أَوْ عَاقِلَةٌ مَلِيحَةٌ

اَلْمُطَبِّخُ [el-muṭabbiḫ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Keler kısmının en evvelki yavrusuna denir. Şārih der ki evvel lafzı sehvdir, savāb olan sālis olmaktır ki üçüncü yaşına giren veledi demek olur. İntehā. Ve

مُطَبِّخٌ [muṭabbiḫ] Etine dolu genç delikanlıya denir.

اَلتَّطْبِيخُ [et-taṭbīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde)

Sabī neşv ü nemā bulup yāl ü bāl sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّخَ الصَّبِيُّ إِذَا تَرَعْرَعَ وَكَبِرَ

اَلْأَطْبَخُ [el-aṭbaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلطَّبْخَةُ [eṭ-ṭabḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Hamākatte metānet ve istihkāmı yaʿnī pek şaşkın ahmak olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَطْبَخُ وطَبْخَةٌ أَيْ مُسْتَحْكِمُ الْحُمْقِ

اَلْمَطَابِخُ [el-Meṭābiḫ] Cemʿ bünyesiyle Mekke’de bir mevziʿ adıdır.

[ط ب ر خ]

اَلطِّبْرَاخُ [eṭ-Ṭibrāḫ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ʿAlī b. Ebī Hāşim nām muhaddisin pederi lakabıdır, ʿalā-kavlin طِمْرَاخٌ [Ṭimrāḫ] tır.

[ط خ خ]

اَلطَّخُّ [eṭ-ṭaḫḫ] (ṭā’nın fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Bir nesneyi atıp ıraklaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَخَّ الشَّيْءَ طَخًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ وَأَبْعَدَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَخَّ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا

اَلْمِطَخَّةُ [el-miṭaḫḫat] (mīm’in kesriyle) Bir tahta pāresidir ki çocuklar bir tarafını yufkalatıp onunla çelik gibi oynarlar. Bu bir el ayası kadar değirmi ve münakkaş tahtadır ki dāʾiren-mā-dār kertip kertiğine ip sarıp beri öte elinden atarak oynarlar; bizim diyārda ona çıkşağı taʿbīr ederler.

اَلطُّخُوخُ [eṭ-ṭuḫūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bed-hūyluk ve bed-mizāclık, şeres ve sū-i muʿāşeret maʿnāsınadır; muktezā-yı bünye bu masdar olmaktır.

اَلطَّخْطَاخُ [eṭ-ṭaḫṭāḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bed-hūy ve bed-mizāc kimseye denir. Ve طَخْطَاخُ الْحُلِيِّ nisvānların huliyyātları āvāzına denir ki çağıştı taʿbīr olunur. Ve birbirine sıkışıp kat kat mütekāsif olan zulmānī sehāba denir. Ve bir recül ismidir.

اَلطُّخَاطِخُ [eṭ-ṭaḫāṭiḫ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Karanlık, zulmet maʿnāsınadır.

اَلْمُتَطَخْطِخُ [el-muteṭaḫṭiḫ] İsm-i fāʿil bünyesiyle pek siyāh nesneye denir. Ve zaʿīfü’l-basar olan adama denir.

اَلطَّخْطَخَةُ [eṭ-ṭaḫṭaḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Dağınık nesnenin eczāsını birbirine zamm ve ilsākla düzeltmek maʿnāsınadır; yukālu: طَخْطَخَ الشَّيْءَ إِذَا سَوَّاهُ وَضَمَّ بَعْضَهُ إِلَى بَعْضٍ Ve

طَخْطَخَةٌ [ṭaḫṭaḫat] Hande eden kimsenin tıh tıh diyerek gülmesinden hikāyedir, قَهْقَهَةٌ [ḳahḳahat] gibi.

[ط ر خ]

اَلطَّرْخَةُ [eṭ-ṭarḫat] (شَرْحَةٌ [şerḥat] vezninde) Şol büyük havuz tarzında maslaka denir ki havuzun yā gayrı suyun mecrāsını yanında ittihāz olunur ki havuzdan yā gayrı mecrādan ona gelip iktizāsı üzere oradan mezraʿaya yāhūd bāgçeye icrā olunur. Ve lafz-ı mezbūr dahīldir, yaʿnī ʿArabiyy-i hālis değildir.

طَرْخَانُ [ṭarḫān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bunda ṭā’nın zammı ve kesri cāʾiz değildir, her ne kadar ehl-i hadīs zammla ve kesr ile istiʿmāl ederler ise de. Ve bu, ehl-i Ḫorāsān lügatidir, şerīf ve zī-şān olan reʾīsin ismidir, yaʿnī onlara ıtlāk olunur. Cemʿi طَرَاخِنَةٌ [ṭarāḫinet] gelir.

Mütercim der ki lafz-ı mezbūr tarhān-ı Fārisī muʿarrebi olmak zann olunur ki selātīne hidemāt-ı pesendīdesi sebk eylemekle matlūbāt-ı dīvāniyyeden muʿāf ve müsellem ve her vechile murahhas-ı tāmm olup recā ve şefāʿatleri makbūl olan adama

denir ki ᶜindlerinde vezāretten pāyelidir. Ve müʾellif, بِطْرِيقٌ [biṭrīḳ] māddesinde dīger gūne beyān eylemiştir. İntehā.

اَلطَّرْخُونُ [eṭ-ṭarḫūn] (ṭā'nın fethiyle) تَرْخُونٌ [tarḫūn] muᶜarrebidir ki kökü ākırkarhā dedikleri dārūdur; tenāvülü şehvet-i cimāᶜiyyeyi kātıᶜdır. Bu nebāt lisānımızda dahi tarhun taᶜbīr olunan sebzedir. Ve ākırkarhā, onun yabanī nevᶜinin kökūdür.

اَلطِّرِّيخُ [eṭ-ṭirrīḫ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Tuzlanıp salamura basılan küçük balıklara denir ki tirhoz dedikleri olacaktır.

طَرْخَابَاذُ [Ṭarḫābāẕ] (ṭā'nın fethiyle) Cürcān kazāsında bir karyedir; Ṭarḫ-ābād muᶜarrebidir.

[ط ر ث خ]

اَلطَّرْثَخَةُ [eṭ-ṭars̱eḫat] (s̱ā-yı müsellese ile دَرْبَخَةٌ [derbeḫat] vezninde) Hiffet ve nezak maᶜnāsınadır ki vakār ve temkīn ve nezāket mukābilidir.

[ط ل خ]

اَلطَّلْخُ [eṭ-ṭalḫ] (بَلْخٌ [belḫ] vezninde) Şol sel suyu getirdiği çamurlu bulanık suya denir ki onda cā-be-cā دَعْمُوصٌ [daᶜmūṣ] yaᶜnī su culhāsı ve it balığı dedikleri siyāh ve hurde böcekler kalmakla içmesi mümkin olmaya. Ve

طَلْخٌ [ṭalḫ] Masdar olur, bir şeyʾe yāhūd bir adama zikr olunan çamuru bulaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَلَخَ الشَّيْءَ إِذَا لَطَخَ الطَّلْخَ بِهِ Ve bir nesneyi karartmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَلَخَ الشَّيْءَ إِذَا سَوَّدَهُ Ve kitābeti bozup ifsād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَلَخَ الْكِتَابَةَ إِذَا أَفْسَدَهَا Ve necis bulaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَلَخَهُ بِالْقَذَرِ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ

اَلطَّلْخَاءُ [eṭ-ṭalḫāʾ] حَمْقَاءُ [ḥamḳāʾ] vezninde ve mürādifidir ki bön hatuna denir. Ve

طَلْخَاءُ [Ṭalḫāʾ] Mıṣır'da bir mevziᶜ adıdır, Dimyāṭ'a mūsil olan şāh-ı Nīl üzere vākiᶜdir.

اَلْإِطْلِخَاخُ [el-iṭliḫāḫ] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Göz, yaş ile dolmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِطْلَخَّ دَمْعُ عَيْنِهِ إِذَا تَغَرَّقَ Ve göz yaşı akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِطْلَخَّ دَمْعُهُ إِذَا سَالَ

[ط م خ]

اَلطَّمْخُ [eṭ-ṭamḫ] (ṭā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kibr ve nahvet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَمَخَ الرَّجُلُ طَمْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَكَبَّرَ

[ط م ر خ]

اَلطِّمْرَاخُ [eṭ-Ṭimrāḫ] (ṭā'nın fethiyle) ᶜAlī b. Hāşim nām muhaddisin pederi ismidir, ᶜalā-kavlin bā-yı muvahhade iledir, niteki zikr olundu.

[ط ن خ]

اَلطَّنَخُ [eṭ-ṭanaḫ] (ṭā'nın ve nūn'un fethiyle) Yağlı taᶜāmı çok yemekle tohme ve imtilā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَنِخَ الرَّجُلُ طَنَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَشِمَ وَأَتْخَمَ وَغَلَبَ عَلَى قَلْبِهِ الدَّسَمُ Ve semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَنَخَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ

اَلتَّطْنِيخُ [et-taṭnīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِطْنَاخُ [el-iṭnāḫ] (hemzenin kesriyle) Tohme ve imtilā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَنَّخَهُ تَطْنِيخًا وَأَطْنَخَهُ إِطْنَاخًا إِذَا أَتْخَمَهُ

اَلطَّنَخَةُ [eṭ-ṭaneḫat] (harekātla) Ahmak ve bī-magz kimseye denir.

اَلطِّنْخُ [eṭ-ṭinḫ] (ṭā'nın kesriyle) Geceden bir bölüğe denir; yukālu: مَرَّ طِنْخٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ طَائِفَةٌ

[ط م ل خ]

اَلطَّمَالِيخُ [eṭ-ṭamālīḫ] (ṭā’nın fethiyle) Dağınık ve yufka bulutlara denir. Bu mādde ber-muktezā-yı tertīb “ط،ن،خ” māddesinden mukaddem īrād olunmak lāzım iken cemīʿ-i nüshalarda bu mahalde olmakla onlara iktifā olundu.

[ط و خ]

طَوْخٌ [Ṭavḫ] (ṭā’nın zammıyla) Mısır ülkesinde on dört mevziʿ adıdır.

اَلطَّوْخُ [eṭ-ṭavḫ] (ṭā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Bir kimseye bir kabīh ve nā-sezā söz söylemek yā bir kerīh iş etmek maʿnāsınadır; yukālu: طَاخَ فُلاَنًا يَطُوخُ طَوْخًا إِذَا رَمَاهُ بِقَبِيحٍ مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ

[ط ي خ]

اَلطَّيْخُ [eṭ-ṭayḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) Kabīh nesneye bulaşıp ālūde olmak maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: طَاخَ الرَّجُلُ يَطِيخُ طَيْخًا إِذَا تَلَطَّخَ بِالْقَبِيحِ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: طَاخَ فُلاَنًا إِذَا لَطَّخَهُ بِالْقَبِيحِ Ve büyüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: طَاخَ فُلاَنٌ إِذَا تَكَبَّرَ Ve beyhūde ve bātıl işe dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: طَاخَ الرَّجُلُ إِذَا انْهَمَكَ فِي الْبَاطِلِ

اَلتَّطَيُّخُ [et-teṭayyuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir kerīheye bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَطَيَّخَ فُلاَنٌ إِذَا تَلَطَّخَ بِالْقَبِيحِ

اَلتَّطْيِيخُ [et-taṭyīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir fenā ve çirkīn şeyʾe bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّخَ فُلاَنًا إِذَا لَطَّخَهُ بِالْقَبِيحِ Ve semizlik gövdeyi lahm ve şahm ile tulum gibi doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّخَهُ السِّمَنُ إِذَا مَلَأَهُ شَحْمًا وَلَحْمًا Ve bir kimseyi ʿazāb ve mihnet basıp helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَيَّخَ الْعَذَابُ عَلَيْهِ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ فَأَهْلَكَهُ

اَلطَّيْخَةُ [eṭ-ṭayḫat] (ṭā’nın fethi ve yā’nın sükūnuyla) Bir türlü işe yaramaz olan ahmak adama denir; yukālu: رَجُلٌ طَيْخَةٌ أَيْ أَحْمَقُ لاَ خَيْرَ فِيهِ Ve fitne ve ihtilāla denir; tekūlu: أَتَانَا فُلاَنٌ زَمَنَ الطَّيْخَةِ أَيِ الْفِتْنَةِ

اَلْمُطَيَّخُ [el-muṭayyaḫ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Fāsid ve tebāh olmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُطَيَّخٌ أَيْ فَاسِدٌ Ve üzerine katrān sürülmüş deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ مُطَيَّخٌ أَيْ مَطْلِيٌّ بِالْقَطِرَانِ

اَلطِّيخُ [eṭ-ṭīḫ] (ṭā’nın kesriyle) Dıhk savtını hikāyedir; tekūlu: قَالُوا طِيخِ طِيخِ مَبْنِيًّا عَلَى الْكَسْرِ أَيْ قَهْقَهُوا

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع هـ ع خ]

اَلْعُهْعُخْ [el-ᶜuhᶜuḫ] (ᶜayn'ların zammıyla) Bir nevᶜ şecerdir ki kendisiyle ve yaprağıyla tedāvī olunur. Baᶜzı lügaviyyūn ᶜayn'la olduğunu inkār edip ḫā-yı muᶜceme ile خُعْخُعْ [ḫuᶜḫuᶜ]dur dediler. Ve ehl-i beyān kitāblarında hā'nın takdīmiyle عُهْخُعْ [ᶜuhḫuᶜ] ᶜunvānında mersūmdur, lākin galattır. Lafz-ı mezbūru ehl-i maᶜānī, fesāhat bahsinde tenāfür-i hurūfa temsīl eylemişlerdir. Lākin hā ile هُعْخُعْ [huᶜḫuᶜ] ᶜunvānında resm eylemeleriyle müʾellifin ᶜayn'ı takdīmle īrādı muhālif olur, meğer tahrīf-i nüssāha mahmūl ola. Ve şürrāh hā'nın kesri ve hā'nın kesr ve fethiyle takyīd eylemişlerdir. Ve bunu bir Aᶜrābīnin: "تَرَكْتُ نَاقَتِي تَرْعَى الْهُعْخُعَ" kavlinden ahz eylediler.

FASLU'Z-ẒĀʾİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ م خ]

اَلظِّمَخُ [eẓ-ẓimaḫ] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) Çınar ağacı sūretinde bir ağacın ismidir. Müfredāt-ı tıbbiyyede semer-i şecere-i hūr ile mübeyyendir ki hūr-ı rūmī dedikleridir; kehribā onun zamkı olduğu menkūldür. Ve

ظِمَخٌ [ẓimaḫ] Ṭayyiʾ kabīlesi lügatinde incir ağacına denir; müfredi ظِمْخَةٌ [ẓimḫat]tır hā'yla yāhūd sükūn-ı mīmledir, كِسْرَةٌ [kisret] ve كِسَرٌ [kiser] gibi ve gāhī cemᶜinde dahi mīm sākin olur, تِينَةٌ [tīnet] ve تِينٌ [tīn] gibi.

FASLU’L-FĀʾ

(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف ت خ]

اَلْفَتْخَةُ [el-fetḫat] (fā’nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnu ve fethiyle) Bir nevʿ hātem-i kebīr ismidir ki el ve ayak parmaklarına geçirirler, ʿalā-kavlin hātem gibi gümüşten bir halkadır, nisvān-ı ʿArab parmaklarına takınırlar, Ḥicāz’da maʿādin-i sebʿadan yapılıp gelen halkalar gibi. Eyer kaşı olursa خَاتَمٌ [ḫātem] denir, لِمَا يُخْتَمُ بِهِ olduğu için. Bizim diyārlarda dahi müteʿāreftir, ona zehgīr muharrefi zigir taʿbīr ederler, nisvān baş parmaklarına takınırlar. Cemʿi فَتَخٌ [fetaḫ] gelir ki cemʿ-i cinsidir ve فُتُوخٌ [futūḫ] gelir ve فَتَخَاتٌ [feteḫāt] gelir fetehātla.

اَلْفَتَخُ [el-fetaḫ] (fethateynle) Mefāsıl-ı aʿzā mülāyim ve gevşek olmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin el ayası ve taban tavīl ve ʿarīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتِخَ الرَّجُلُ فَتَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَرْخَتْ مَفَاصِلُهَا وَلاَنَتْ أَوْ كَانَ عَرِيضَ الْكَفِّ وَالْقَدَمِ فِي طُولِهِمَا Ve

فَتَخٌ [fetaḫ] Baʿzı deve kısmının hılkī dizlerinde ve inciklerinde olan eğriliğe şebīh hālete denir ki nevʿan eğrice görünür. Hılkī olan eğriliğe طَرَقٌ [ṭarak] denir. Ve

فَتَخٌ [fetaḫ] Sedāsı olmayan çınrağıya ve def puluna denir.

اَلأَفْتَخُ [el-eftaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Pençeleri yassı ve büyük olan arslana denir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: أَسَدٌ أَفْتَخُ أَيْ عَرِيضُ الْكَفِّ

اَلْفَتْخُ [el-fetḫ] (فَتْحٌ [fetḥ] vezninde) Elin yāhūd ayağın parmaklarını avuç ve taban cānibine mülāyimce ve gevşekçe bükmek maʿnāsınadır, musallī teşehhüdde refʿ-i müsebbiha hāletinde ettiği gibi; yukālu: فَتَخَ الرَّجُلُ أَصَابِعَهُ فَتْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَرَّضَهَا وَأَرْخَاهَا Müʾellif gerçi bābından sükūt eylemiştir, lākin *Muḳaddimetü’l-Edeb*’de bāb-ı sālis faslında فَتْخٌ [fetḫ] “ser-i enguştān bā-sūy-i kef vā-şikesten”, yaʿnī “parmakların uçlarını aya tarafına gevşekçe bükmek” ile mersūm olmakla ona ittibāʿ olundu. Ve bu, zikr olunan rehāvet-i mefāsıl maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلتَّفْتِيخُ [et-teftīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) فَتْخٌ [fetḫ] maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّخَ أَصَابِعَهُ تَفْتِيخًا بِمَعْنَى فَتَخَهَا

اَلْفَتْخَاءُ [el-fetḫāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Süt sağacak külek tarzında ağaçtan düzülmüş bir nesnedir ki bal sağan kimse iskemle gibi onun üzerine oturup bal sağar. Ve

فَتْخَاءُ [fetḫāʾ] Leyyinetü’l-cenāh olan tavşancıl kuşuna denir.

Şārih der ki fi’l-asl sıfat-ı lāzımesinden olup baʿdehu ism kılınmıştır, zīrā murg-ı mezbūr zemīne nüzūl hāletinde cenāhlarını gevşetip āhestece nāzil olur. İntehā. Ve memelerinin emzikleri karnı tarafına doğru māʾil ve mürtefiʿ olan nākaya فَتْخَاءُ الأَخْلاَفِ ıtlāk ederler ki zemāyimdendir. Ve bu, maʿnā-yı evvelden münşaʿibdir. Ve bu hālet, nisvān ve çatal tırnaklı hayvān haklarında medāyihtendir.

فِتَاخٌ [Fitāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

فُتُوخُ الأَسَدِ [futūḫu’l-esed] Arslan pençelerinin en ve oynak yerlerine ıtlāk olunur. Ve bu فَتْخٌ [fetḫ]in cemʿidir ki zikr olunan maʿnādan meʾhūz ism kılınmıştır.

اَلْإِفْتَاخُ [el-iftāḫ] (hemzenin kesriyle) Se-

ğirtmek yā bir ırak yerden gelmek sebebiyle bī-tāb olup har har solumak ve hışlamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْتَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا وَانْبَهَرَ

اَلْأَفَاتِيخُ [el-efātīḫ] (أَسَالِيبُ [esālīb] vezninde) Mantara şebīh nesnelerdir ki mantardan evvelce zuhūr eder, mantar zannıyla hafr ve istihrāc olundukta maᶜlūm olur.

اَلْأَفْتَخُ [el-eftaḫ] Zikr olunan līn ve rehāvet maᶜnāsından efᶜaldir. Bu münāsebetle gözleri fātir olan mahbūba أَفْتَخُ الطَّرْفِ ıtlāk olunur ki çeşm-i mahmūr ve çeşm-i haste ve çeşm-i hāb-ālūd taᶜbīr olunur; yukālu: غُلاَمٌ أَفْتَخُ الطَّرْفِ أَيْ فَاتِرٌ

فُتَيْخٌ [Futeyḫ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ف خ خ]

اَلْفَخُّ [el-faḫḫ] (fā'nın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Fak ve kapan taᶜbīr ettikleridir ki onunla kuş makūlesi sayd ederler. Cemᶜi فِخَاخٌ [fiḫāḫ] gelir fā'nın kesriyle ve فُخُوخٌ [fuḫūḫ] gelir. Ve

فَخٌّ [Faḫḫ] Mekke'de bir mevziᶜ adıdır ki ᶜAbdullāh b. ᶜÖmer el- Fārūḳ radıyallāhu ᶜanhumā onda medfūndur. Ve

فَخٌّ [faḫḫ] Masdar olur, ayakların mefāsılı gevşeyip silkilenmek maᶜnāsına, niteki فَخَّةٌ [faḫḫat] hā'yla ve فَخَخٌ [feḫaḫ] fethateynle bu maᶜnāyadır; yukālu: فَخَّتْ رِجلاَهُ فَخًّا وَفَخَّةً وَفَخَخًا إِذَا اسْتَرْخَتْ Ve

فَخٌّ [faḫḫ] ve

فَخِيخٌ [faḫīḫ] Uykuda pek pek muşuldamak maᶜnāsınadır; yukālu: فَخَّ النَّائِمُ فَخًّا وَفَخِيخًا إِذَا غَطَّ Ve rāyiha her tarafa yayılmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَخَّتِ الرَّائِحَةُ إِذَا فَاحَتْ

اَلْفَخَّةُ [el-faḫḫat] (fā'nın fethiyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve

فَخَّةٌ [faḫḫat] Cimāᶜdan sonra olan uykuya denir. Ve murdār ve nā-pāk ᶜavrete denir. Ve cüssesi iri ᶜavrete denir. Ve arka üzere olan uykuya denir. Ve sabāh uykusuna denir. Ve kebāde yaya denir.

اَلْفَخِيخُ [el-faḫīḫ] Muşuldamak maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve engerek yılanı ağızından fışıldamak maᶜnāsınadır ki masdar ve ism olur; yukālu: فَخَّتِ الْأَفْعَى سَمِعْتُ فَخِيخَ الْأَفْعَى ve tekūlu: فَخِيخًا إِذَا فَحَّتْ أَيْ فَحِيحَهَا Yaᶜnī "Fışıltısını işittim."

اَلْفَخْفَخَةُ [el-faḫfeḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bātıl ve bī-asl nesne ile lāf ve tefāhur eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَخْفَخَ الرَّجُلُ إِذَا فَاخَرَ بِالْبَاطِلِ

[ف د خ]

اَلْفَدْخُ [el-fedḫ] شَدْخٌ [şedḫ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: فَدَخَ رَأْسَهُ بِالْحَجَرِ فَدْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَدَخَهُ Ve bu, ratb nesneyi kırıp ufatmağa mahsūstur.

[ف ر خ]

اَلْفَرْخُ [el-ferḫ] (fā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Kuş pilicine denir. Ve her hayvānın yavrularına ıtlāk olunur. Kezālik nebātın sığārına yaᶜnī diplerinde çıkan filizlerine ıtlāk olunur. Cemᶜi أَفْرُخٌ [efruḫ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve أَفْرَاخٌ [efrāḫ] gelir ve فِرَاخٌ [firāḫ] gelir fā'nın kesriyle ve فُرُوخٌ [furūḫ] gelir ve أَفْرِخَةٌ [efriḫat] gelir ve فِرْخَانٌ [firḫān] gelir fā'nın kesriyle. Ve

فَرْخٌ [ferḫ] Zelīl ve matrūd olan kişiye ıtlāk olunur. Ve yarılıp uç vermek üzere olan ekine ıtlāk olunur. Ve

فَرْخٌ [Ferḫ] Bir recülün ᶜalemidir. Ve dimāgın ön tarafına denir.

اَلْإِفْرَاخُ [el-ifrāḫ] (hemzenin kesriyle) Kuş yavru sāhibi olmak yaᶜnī yavru çıkarmak

maʿnāsınadır; yumurtaya da müsned olur; yukālu: أَفْرَخَتِ الطَّائِرَةُ وَالْبَيْضَةُ إِذَا صَارَ لَهَا فَرْخٌ وَهِيَ مُفْرِخٌ Ve derūndan havf ve endīşe zā'il olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْرَخَ الرَّوْعُ إِذَا ذَهَبَ Ve bu, أَفْرَخَ قَلْبُهُ الرَّوْعَ sebkindedir ki "Yavru gibi derūndan havfi ihrāc eyledi" demektir; ve tekūlu: أَفْرِخْ رَوْعَكَ Ve mübhem بِالْأَمْرِ أَيْ سَكِّنْ جَأْشَكَ وَاضْطِرَابَكَ ve müştebih olan nesne beyyin ve ʿayān olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَفْرَخَ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَبَانَ بَعْدَ اشْتِبَاهٍ *Esās*'ın beyānına göre beyzadan hāric olan فَرْخٌ [ferḫ]a teşbīhe mebnīdir. Ve ʿArablar mestūr olan sırrı izhār eyledi diyecek yerde أَفْرَخَ الْقَوْمُ بَيْضَتَهُمْ derler, أَبْدَوْا سِرَّهُمْ maʿnāsına. Mü'ellif بَيْضَتَهُمْ lafzını mefʿūl olarak resm edip lākin *Esās*'ta temeyyüz olmak üzere mersūmdur ki ﴿إِلاَّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ﴾ kabīlindendir.

اَلتَّفْرِيخُ [et-tefrīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi إِفْرَاخٌ [ifrāḫ] gibi yavru çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّخَتِ الْبَيْضَةُ وَالطَّائِرَةُ تَفْرِيخًا بِمَعْنَى أَفْرَخَتْ Ve derūndan havf ve hadşe zā'il olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, niteki zikr olundu; yukālu: فَرَّخَ الرَّوْعُ إِذَا ذَهَبَ ve bir nesneden belinleyip korkmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّخَ الرَّجُلُ إِذَا فَزِعَ وَرَعَبَ Ve kuş yavrusu gibi zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّخَ الْقَوْمُ إِذَا ضَعُفُوا وَصَارُوا كَالْفِرَاخِ Ve ekin filizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّخَ الزَّرْعُ إِذَا نَبَتَتْ أَفْرَاخُهُ

اَلْمُفْرِخُ [el-mufriḫ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Yavru çıkaran kuşa, kezālik yumurtaya denir; yukālu: طَائِرَةٌ مُفْرِخٌ وَبَيْضَةٌ مُفْرِخٌ Ve bu, vasf-ı hāstır.

اَلْمَفَارِخُ [el-mefāriḫ] (mīm'in fethiyle) مَفْرَخٌ [mefraḫ]in cemʿidir ki ism-i mekāndır, kuşların yavru çıkaracağı yere denir, kümes ve folluk gibi.

اَلْإِسْتِفْرَاخُ [el-istifrāḫ] Yavru çıkarmak için kuş beslemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْرَخَ الْحَمَامَ إِذَا اتَّخَذَهَا لِلْفِرَاخِ

اَلْفَرَخُ [el-feraḫ] (فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Derūndan havf ve hadşe gidip emīn ve mutma'in olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرِخَ الرَّجُلُ فَرَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زَالَ فَزَعُهُ وَاطْمَئَنَّ Ve kuş yavrusu gibi yere yapışmak maʿnāsınadır ki havftan neş'et eder; yukālu: فَرِخَ إِلَى الْأَرْضِ إِذَا لَزِقَ بِهَا

فَرُّوخٌ [Ferrūḫ] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Hazret-i İbrāhīm'in ferzendi ismidir ki İsmāʿīl ve İsḥāḳ ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerinin birāderleridir. Vasat-ı bilādda sākin olan ʿAcem tā'ifesi onun zürriyyetindendir.

اَلْفَرْخَةُ [el-ferḫat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Yassı mızrak temrenine denir.

فُرَيْخٌ [Fureyḫ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Muhaddisīnden Ezher b. Mervān'ın lakabıdır. Ve

فُرَيْخٌ [fureyḫ] فَرْخٌ [ferḫ] lafzından ki musaggardır, taʿzīm için istiʿmāl olunur, جُذَيْلٌ [cuẕeyl] ve عُذَيْقٌ [ʿuẕeyḳ] kelimeleri gibi; ve minhu yukālu: هُوَ فُرَيْخُ قُرَيْشٍ Kāle'ş-şārih yekūlūne فُلاَنٌ فُرَيْخُ قَوْمِهِ إِذَا كَانُوا يُعَظِّمُونَهُ وَيُكْرِمُونَهُ وَصُغِّرَ عَلَى وَجْهِ الْمُبَالَغَةِ فِي كَرَامَتِهِ Lisānımızda dahi yavrucak ve kuzucuk taʿbīri makām-ı mezbūrda īrād olunur.

[ف ر د خ]

اَلْمُفَرْدَخُ [el-muferdaḫ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Bedeni gül gibi ter ü tāze olan genç irisi nev-civāna denir.

[ف ر س خ]

اَلْفَرْسَخُ [el-fersaḫ] (fā'nın ve sīn'in fethiyle) Cevherī bunu *Ṣiḥāḥ*'ta sebt edip lākin bir maʿnā zikr eylememiştir.

فَرْسَخٌ [fersaḫ] Evvelen bir nesne dinmek, sükūn maʿnāsınadır. Kāle’ş-şārih yekūlūne ”إِذَا احْتَبَسَ الْمَطَرُ اشْتَدَّ الْبَرْدُ وَإِذَا أَمْطَرَ كَانَ لِلْبَرْدِ فَرْسَخٌ وَسُكُونٌ“ Ve

فَرْسَخٌ [fersaḫ] Sāʿat maʿnāsınadır; yukālu: فَرْسَخُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَيْ سَاعَتُهُمَا Ve rāhat ve āsāyiş maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ فَرْسَخٌ أَيْ رَاحَةٌ Ve bu maʿnādan meʾhūzdur ki üç mīl-i Hāşimī ʿalā-kavlin on iki bin zirāʿ yāhūd on bin zirāʿ mesāfeye فَرْسَخٌ [fersaḫ] ıtlāk olunur, zīrā mesāfe-i mezbūreyi katʿ eden kimse sükūn ve istirāhat eylemeğe muhtācdır.

Mütercim der ki مِيلٌ [mīl] taʿbīr olunan mesāfe muhtelefün-fīhtir ve ʿinde’l-ekser dört bin adımı müstevʿib mesāfeden ʿibārettir ki her مِيلٌ [mīl], bin بَاعٌ [bāʿ] ve her بَاعٌ [bāʿ] dört ذِرَاعٌ [zirāʿ] ve her ذِرَاعٌ [zirāʿ] yirmi dört إِصْبَعٌ [işbaʿ] ve her إِصْبَعٌ [işbaʿ] altı شَعِيرٌ [şaʿīr]dir ki karın karına ola. Ve bir شَعِيرٌ [şaʿīr], شَعْرٌ [şaʿr]dan yaʿnī kıldan altı dāne mikdārıdır. Ve شَعْرٌ [şaʿr] katır kuyruğundan bir kıldır. Ve tarīk-i Mekke’de mebnī olan emyāl o mikdārdır. Benū Hāşim tecdīd ve taʿmīr eylemeleriyle onlara muzāf olmuştur. Ve *Mişbāḥ*’ta فَرْسَخَةٌ [ferseḫat] دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde bolluk, seʿat maʿnāsınadır; üç mīl mesāfeden ʿibāret olan فَرْسَخٌ [fersaḫ] bundan meʾhūz olmak üzere mersūmdur. Ve *Nihāye*’nin beyānına göre dāʾim ve kesīr olup aslā munkatıʿ olmayan şeyʾe فَرْسَخٌ [fersaḫ] denir. Ve sāʿat ve vakt maʿnāsınadır; mesāfe-i maʿlūme ismi olan فَرْسَخٌ [fersaḫ] bundan meʾhūzdur. Ve cemīʿ-i müfredāt-ı Fārisiyyede فَرْسَخٌ [fersaḫ] ferseng muʿarrebi olmak üzere müsebbettir ki üç mīlden ʿibārettir ki on iki bin adım mesāfeden ʿibārettir. İntehā. Ve

فَرْسَخٌ [fersaḫ] فُرْجَةٌ [furcet] maʿnāsınadır ki iki nesne miyānında olan aralığa ve açıklığa denir. Ve fercesi olmayan şeyʾe denmekle gūyā ki zıdd olur. Ve

فَرْسَخٌ [fersaḫ] Sükūn ve hareket aralığında olan vakt ve sāʿate denir. Ve zamān-ı tavīle denir; tekūlu: إِنْتَظَرْتُكَ فَرْسَخًا مِنَ النَّهَارِ أَيْ زَمَانًا طَوِيلاً مِنْهُ Ve aslā munkatıʿ olmayıp kesīr ve dāʾim olan şeyʾe denir. Kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ حُذَيْفَةَ ”مَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَنْ يُصَبَّ عَلَيْكُمُ الشَّرُّ فَرَاسِخُ إِلاَّ مَوْتُ رَجُلٍ“ يَعْنِي عُمَرَ بْنُ الْخَطَّابِ

اَلتَّفَرْسُخُ [et-tefersuḫ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) ve

اَلْإِفْرِنْسَاخُ [el-ifrinsāḫ] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Soğuğun sevret ve şiddeti mündefiʿ olmak maʿnāsınadır ki sükūn maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: تَفَرْسَخَ الْبَرْدُ وَافْرَنْسَخَ إِذَا انْكَسَرَتْ سَوْرَتُهُ Ve gussa ve keder zāʾil olup hātır güşāyiş bulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَرْسَخَ عَنْهُ الْهَمُّ وَافْرَنْسَخَ إِذَا انْفَرَجَ Ve bu, rāhat ve fürce maʿnālarından meʾhūzdur. Kezālik hummānın şiddet ve buhrānına fütūr gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَرْسَخَتِ الْحُمَّى وَافْرَنْسَخَتْ إِذَا انْكَسَرَتْ

اَلْفَرْسَخَةُ [el-ferseḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bu dahi berdin şiddeti mündefiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرْسَخَ الْبَرْدُ إِذَا انْكَسَرَ

اَلْمُفَرْسَخَةُ [el-mufersehat] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) وَاسِعَةٌ [vāsiʿat] demektir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: سَرَاوِيلُ مُفَرْسَخَةٌ أَيْ وَاسِعَةٌ Ve bu, vüsʿat maʿnāsına olan فَرْسَخٌ [fersaḫ]tan meʾhūzdur ki maʿnā-yı mezbūru müʾellif burada bi’l-işāret beyān eyledi.

[ف ر ش خ]

اَلْفَرْشَخَةُ [el-ferşeḫat] (şīn-i muᶜceme ile) Bolluk, seᶜat maᶜnāsınadır.

اَلْفَرْشَخُ [el-ferşaḫ] (فَرْسَخٌ [fersaḫ] vezninde) Bir nesne dinmeğe denir, sükūn ve ārām maᶜnāsınadır; ve minhu kāle Ebū Zeyd: إذَا احْتَبَسَ الْمَطَرُ اشْتَدَّ الْبَرْدُ وَإذَا مُطِرَ النَّاسُ كَانَ لِلْبَرْدِ فَرْشَخٌ أيْ سُكُونٌ Lākin bu misāli şārih sükūn maᶜnāsına olan فَرْسَخٌ [fersaḫ]ta īrād eylemiştir, musahhaf ve lügat olmak muhtemeldir.

[ف ر ض خ]

اَلْفِرْضِخُ [el-firḍiḫ] (ḍād-ı muᶜceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ᶜAkrebe denir.

اَلْفِرْضَاخُ [el-firḍāḫ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Yassı gövdeli iri tenū-mend, ᶜalā-kavlin pek uzun kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ فِرْضَاخٌ أيْ ضَخْمٌ عَرِيضٌ أوْ طَوِيلٌ Müʾennesinde فِرْضَاخَةٌ [firḍāḫat] denir. Ve

فِرْضَاخَةٌ [firḍāḫat] ve

فِرْضَاخِيَّةٌ [firḍāḫiyyet] (yā-yı müşeddede ile) Memeleri büyük olan hatuna denir; yukālu: إمْرَأةٌ فِرْضَاخَةٌ وَفِرْضَاخِيَّةٌ أيْ عَظِيمَةُ الثَّدْيَيْنِ

اَلْمُفَرْضَخُ [el-muferḍaḫ] (مُسَرْهَدٌ [muserhed] vezninde) Zaᶜīf ve nā-tüvān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُفَرْضَخٌ أيْ ضَعِيفٌ

[ف ر ف خ]

اَلْفَرْفَخُ [el-ferfaḫ] (fā’ların fethiyle) Perpehen-i Fārisī muᶜarrebidir ki semiz otuna denir. Ve perpehen, ᶜarīzü’l-cenāh maᶜnāsına olmakla nebāt-ı mezbūrun yaprakları nevᶜan ᶜarīz olduğundan ıtlāk eylediler. Ve

فَرْفَخٌ [ferfaḫ] Buğday kesmiklerine denir ki harmanda döğen ile dövüldükten sonra geri kalan hurde saplarıdır; müfredi فَرْفَخَةٌ [ferfeḫat]tır.

[ف ر ت خ]

اَلْفَرْتَخَةُ [el-ferteḫat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Serkeş iken yavaşımak maᶜnāsınadır; yukālu: فَرْتَخَ الرَّجُلُ وَالْفَرَسُ إذَا لاَنَ بَعْدَ صُعُوبَةٍ Ve hayvān ürküp kaçtıktan sonra sükūn ve ārām bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَرْتَخَ الْفَرَسُ إذَا سَكَنَ بَعْدَ النِّفَارِ

[ف س خ]

اَلْفَسْخُ [el-fesḫ] (نَسْخٌ [nesḫ] vezninde) Zaᶜīf olmak maᶜnāsınadır; yukālu. فَسِخَ الرَّجُلُ فَسْخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إذَا ضَعُفَ Ve bilmemek, cehl maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَ الشَّيْءَ إذَا جَهِلَهُ Ve bir nesneyi elden tarh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَهُ إذَا طَرَحَهُ Ve reʾy ve tedbīri ifsād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَ رَأْيَهُ إذَا أفْسَدَهُ Ve ᶜakd ve reʾy ve ᶜahd makūlesini bozmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَ الْبَيْعَ وَالرَّأْيَ إذَا نَقَضَهُ Ve birbirinden ayırıp dağıtmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَ الشَّيْءَ إذَا فَرَّقَهُ Ve

فَسْخٌ [fesḫ] Zaᶜīfü’l-ᶜakl, kezālik zaᶜīfü’l-beden olan adamlara denir; tesmiye bi’l-masdardır. Müʾellifin وَالْبَدَن kavlindeki vāv, أوْ [ev] maᶜnāsınadır. Ve kendi husūs ve maslahatına sālih olmayıp yaᶜnī maksūdu olan hācetine kāʾim ve tarīk-i tahsīline yoluyla sālik ve ᶜāzim olmayıp tekāsül ile yāhūd nādānlıkla tuttuğundan murādına zafer bulmaz olan kimseye de denir; yukālu: رَجُلٌ فَسْخٌ إذَا كَانَ لاَ يَظْفَرُ بِحَاجَتِهِ وَلاَ يَصْلُحُ لِأمْرِهِ Ve

فَسْخٌ [fesḫ] Aᶜzānın mefāsılını yaᶜnī enlerini birinden ayırıp çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَسِخَ يَدَهُ فَسْخًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إذَا أزَالَ الْمَفْصِلَ عَنْ مَوْضِعِهِ Şārihin beyānına göre يَدٌ [yed] misāldir, mutlakan aᶜzāda

müstaʿmeldir. Vanḳulu'nun "yed"i izāle eylemek maʿnāsınadır kavli nā-becādır.

اَلْفَسْخَةُ [el-fesḫat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) فَسْخٌ [fesḫ] gibi bu dahi ʿaklı zaʿīf olana, kezālik bedeni zaʿīf olana ıtlāk olunur.

اَلْفَسِيخُ [el-fesīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) فَسْخَةٌ [fesḫat] maʿnāsınadır.

اَلْإِنْفِسَاخُ [el-infisāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Münʿakid olan mādde bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَسَخَ الْعَزْمُ وَالْبَيْعُ وَالنِّكَاحُ إِذَا انْتَقَضَ

اَلْفَسَخُ [el-fesaḫ] (fethateynle) Bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسِخَ الشَّيْءُ فَسْخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ

اَلتَّفَسُّخُ [et-tefessuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tüyler deriden, kezālik deri etten ve et kemiklerden ayrılıp dağılmak maʿnāsınadır. Ve bu, meyyite mahsūstur, zī-hayātta istiʿmāl olunmaz; yukālu: تَفَسَّخَ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ إِذَا زَالَ وَتَطَايَرَ Müʾellif misālde iktisār eylemiştir; ve minhu kavlu'l-fukahāʾi: وَتَفَسَّخَتِ الْفَأْرَةُ فِي الْبِئْرِ Ve

تَفَسُّخٌ [tefessuḫ] İnsān ve hayvān ağır yük götürmekten bī-tāb u tüvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَسَّخَ الرُّبَعُ تَحْتَ الْحَمْلِ إِذَا ضَعُفَ وَعَجَزَ Ve رُبَعٌ [rubaʿ] صُرَدٌ [ṣurad] vezninde bahār vaktinde doğmuş deve köşeğine denir ki evvel-i nitācdır. Vanḳulu'nun altı yaşında olan develer ile tefsīri garībdir.

[ف ش خ]

اَلْفَشْخُ [el-feşḫ] (şīn-i muʿceme ile فَسْخٌ [fesḫ] vezninde) El ile bir kimsenin başına vurmak, ʿalā-kavlin çehreye şamar vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَشَخَهُ فَشْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَ رَأْسَهُ بِالْيَدِ أَوْ صَفَعَهُ Ve zulm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَشَخَهُ إِذَا ظَلَمَهُ Ve oyunda yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَشَخَ الصَّبِيُّ فِي اللَّعِبِ إِذَا كَذَبَ فِيهِ

اَلتَّفْشِيخُ [et-tefşīḫ] Aʿzā ve mefāsılı gevşetip salkılatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَشَّخَ الرَّجُلُ إِذَا أَرْخَى مَفَاصِلَهُ

[ف ص خ]

اَلْفَصْخُ [el-faṣḫ] (ṣād-ı mühmele ile فَسْخٌ [fesḫ] vezninde) Sūreten gabāvet yaʿnī bilmezlik izhār etmek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَخَ عَنْهُ فَصْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَغَابَى عَنْهُ Ve bir ʿuzvun enini yerinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَصَخَ يَدَهُ بِمَعْنَى فَسَخَهَا Ve muʿāmelede aldanmak maʿnāsınadır; yukālu: فُصِخَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا غُبِنَ فِي الْبَيْعِ

اَلْفَصِيخُ [el-faṣīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْفَصِيخَةُ [el-faṣīḫat] (hā'yla) ve

اَلْفَاصِخَةُ [el-fāṣiḫat] Reʾyinde musīb olmayan gec-zihn ve galat-endīş kimseye denir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: رَجُلٌ فَصِيخٌ وَفَصِيخَةٌ وَفَاصِخَةٌ أَيْ غَيْرُ مُصِيبِ الرَّأْيِ Ve فَاصِخَةٌ [fāṣiḫat]ın cemʿi فَوَاصِخُ [fevāṣiḫ] tir. Ve bunlardaki hāʾ, رَاوِيَةٌ [rāviyet] ve طَاغِيَةٌ [ṭāġiyet] ve هَيُّوبَةٌ [heyyūbet] gibi mübālaga içindir.

[ف ض خ]

اَلْفَضْخُ [el-faḍḫ] (fā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) İçi boş nesneyi kırmak maʿnāsınadır ki hasāʾistendir, kabak ve baş ve kavun gibi; yukālu: فَضَخَ الْبِطِّيخَ أَوِ الرَّأْسَ فَضْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ Ve شَدْخٌ [şedḫ] maʿnāsınadır ki müʾellife göre ratb yāhūd yābis nesneyi kırıp ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: فَضَخَهُ بِمَعْنَى شَدَخَهُ Ve göz çıkarmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فَضَخَ عَيْنَهُ إِذَا فَقَأَهَا Ve فَضْخُ الْمَاءِ [faḍḫu'l-māʾ] hīn-i inzālde menīnin dik

dik atmasından ʿibārettir. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir. Kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ عَلِيٍّ قَالَ لَهُ إِذَا رَأَيْتَ فَضْخَ الْمَاءِ فَاغْتَسِلْ أَيْ دَفْقَهُ يُرِيدُ بِهِ الْمَنِيَّ

اَلْإِفْتِضَاخُ [el-iftiḍāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) فَضْخٌ [faḍḫ] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir; yukālu: إِفْتَضَخَهُ بِمَعْنَى فَضَخَهُ

اَلْإِفْضَاخُ [el-ifḍāḫ] (hemzenin kesriyle) Salkımın sıkılıp şarāb için şırası alınacak vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَخَ الْعُنْقُودُ إِذَا حَانَ أَنْ يُعْتَصَرَ

اَلْفَضِيخُ [el-faḍīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Üzüm şırasına denir. Ve bir gūne şarāba denir ki hurd olmuş hurmā koruğundan ederler, āteşe göstermeksizin. Ve suyu gālib olan süte denir.

اَلْمِفْضَخَةُ [el-mifḍaḫat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Şol taşa denir ki onunla hurmā koruğunu ezip ondan şıra ittihāz ederler. Ve vāsiʿ kovaya denir; yukālu: دَلْوٌ مِفْضَخَةٌ أَيْ وَاسِعَةٌ

اَلْمَفَاضِخُ [el-mefāḍiḫ] (mīm’in fethiyle) فَضِيخٌ [faḍīḫ] dedikleri zikr olunan şarābı basacak kaplara denir; müfredi مَفْضَخٌ [mefḍaḫ]tır, مَقْعَدٌ [maḳʿad] gibi.

اَلْإِنْفِضَاخُ [el-infiḍāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne bolalıp açılmak ve meydānlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَخَتِ الْقَرْحَةُ وَغَيْرُهَا إِذَا انْفَتَحَتْ وَاتَّسَعَتْ Ve şiddetle ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَخَ زَيْدٌ إِذَا بَكَى شَدِيدًا Ve kova suyu ʿunf ve şiddetle atar gibi dökmek maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve kovaya isnād mecāzīdir; yukālu: إِنْفَضَخَتِ الدَّلْوُ إِذَا دَفَقَتْ مَا فِيهَا مِنَ الْمَاءِ Ve devenin hörgücü yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَضَخَ سَنَامُ الْبَعِيرِ إِذَا انْشَدَخَ

اَلْفَضُوخُ [el-feḍūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şāribini sarhoş ve ʿaklını ve vücūdunu şikeste ve magşūş eden şarāba ıtlāḳ olunur; yukālu: شَرَابٌ فَضُوخٌ إِذَا كَانَ يَفْضَخُ شَارِبَهُ أَيْ يَكْسِرُهُ وَيُسْكِرُهُ

[ف ق خ]

اَلْفَقْخُ [el-faḳḫ] (fā’nın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) ve

اَلْفِقَاخُ [el-fiḳāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hāssaten başa yāhūd mutlakan içi boş nesneye vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَقَخَهُ فَقْخًا وَفِقَاخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ

[ف ل خ]

اَلْفَلْخُ [el-felḫ] (سَلْخٌ [selḫ] vezninde) سَلْعٌ [selʿ] maʿnāsınadır ki bir şeyʾi iki yarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَخَهُ فَلْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَلَعَهُ Gerçi müʾellif سَلْعٌ [selʿ] lafzını masdar olarak zikr eylememiştir, lākin *Mişbāḥ*’ta شَقٌّ [şaḳḳ] maʿnāsına tasrīh eylemiştir. Ve baʿzı nüshada كَسَعَهُ ʿunvānında mersūm olmakla bir kimsenin dübürüne el ile yāhūd ayakla vurmak maʿnāsına olur, lākin nüsha-i ūlā ekserinde merkūmdur. Ve

فَلْخٌ [felḫ] Bir mübhem ve mestūr nesneyi vāzıh ve ʿayān kılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَخَ الْأَمْرَ إِذَا أَوْضَحَهُ

اَلْفَيْلَخُ [el-feylaḫ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Değirmene denir ki iki taştan ʿibārettir, ʿalā-kavlin su değirmeninin bir taşına denir ki ikisine فَيْلَخَانٌ [feyleḫān] denir. Ve hāssaten değirmenin alt taşına denir.

اَلتَّفْلِيخُ [et-teflīḫ] Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّخَهُ تَفْلِيخًا إِذَا ضَرَبَهُ

[ف ن خ]

اَلْفَنْخُ [el-fenḫ] (fā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Kahr ve galebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَخَهُ فَنْخًا مِنَ الْبَابِ

ʿalā-kavlin seslenerek esmek maʿnāsınadır; yukālu: فَاخَتِ الرِّيحُ تَفُوخُ فَوَخَانًا إِذَا سَطَعَتْ أَوْ إِذَا كَانَ لَهَا صَوْتٌ Ve yellenmek maʿnāsınadır; yukālu: فَاخَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْهُ رِيحٌ

اَلْإِفَاخَةُ [el-ifāḫat] (hemzenin kesriyle) فَوَخَانٌ [feveḫān] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: أَفَاخَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى فَاخَ Ve havāyı serinlendirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَفِخْ عَنَّا مِنَ الظَّهِيرَةِ أَيْ أَبْرِدْ

[ف ي خ]

اَلْفَيْخَةُ [el-feyḫat] (fā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) سُكُرُّجَةٌ [sukurrucet]e denir ki üsküre taʿbīr olunan küçük çanağa denir. Ve mesāne bolalmağa denir. Ve

فَيْخَةُ الْحَرِّ [feyḫatu'l-ḥarr] Issılığın şiddet ve sevretine denir. Ve

فَيْخَةُ النَّبَاتِ [feyḫatu'n-nebāt] Otların çoğalıp birbirine sarmaşık olmasına denir; tekūlu: آذَتْنِي فَيْخَةُ الْحَرِّ أَيْ شِدَّتُهُ ve tekūlu: أَعْجَبَتْنِي فَيْخَةُ النَّبَاتِ أَيْ كَثْرَتُهُ وَالْتِفَافُهُ

اَلْفَيْخُ [el-feyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) ve

اَلْفَيَخَانُ [el-feyeḫān] (fetehātla) فَوَخَانٌ [feveḫān] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: فَاخَتِ الرِّيحُ تَفِيخُ فَيْخًا وَفَيَخَانًا بِمَعْنَى فَاخَتْ تَفُوخُ Ve

فَيْخٌ [feyḫ] Saçılıp dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاخَ الشَّيْءُ إِذَا انْتَشَرَ

اَلْإِفَاخَةُ [el-ifāḫat] (hemzenin kesriyle) Müteʾessif ve peşīmān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاخَ الرَّجُلُ إِذَا سُقِطَ فِي يَدِهِ Ve iʿrāz edip yüz çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاخَ مِنْ فُلَانٍ إِذَا صَدَّ عَنْهُ أَيْ أَعْرَضَ Ve vāviyye-i mezkūre gibi bu dahi yellenmek, ʿalā-kavlin zarta ile berāberce hadeslenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاخَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرَطَ أَوْ أَحْدَثَ مَعَ خُرُوجِ الرِّيحِ Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "أَنَّهُ خَرَجَ يُرِيدُ حَاجَةً فَاتَّبَعَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ

الثَّالِثِ إِذَا قَهَرَهُ Ve tezlīl ve tahkīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَخَ فُلَانًا إِذَا ذَلَّلَهُ Ve bir kimsenin vücūdu kemiğini kanatmaksızın ve yarmaksızın hurd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَخَ عَظْمَهُ إِذَا فَتَّتَهُ مِنْ غَيْرِ شَقٍّ وَلَا إِدْمَاءٍ

اَلتَّفْنِيخُ [et-tefnīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) فَنْخٌ [fenḫ] ile iki maʿnā-yı evvellerde mürādiftir; yukālu: فَنَّخَهُ تَفْنِيخًا بِمَعْنَى فَنَخَهُ

اَلْمِفْنَخُ [el-mifnaḫ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol gālib ve zeber-dest adama denir ki dāʾimā aʿdāsını kahr ve galebe ile tezlīl edip ekser-i evkātta başlarını gözlerini şikest eder ola.

اَلْفَنِيخُ [el-fenīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gevşek ve zaʿīf ve zebūn olan adama denir.

[ف ن ش خ]

اَلْفَنْشَخَةُ [el-fenşeḫat] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yorulup fürūmānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَنْشَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve bir husūstan gerilenmek maʿnāsınadır; yukālu: فَنْشَخَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا تَأَخَّرَ عَنْهُ Ve tebevvül ederken paçalarını germek maʿnāsınadır; yukālu: فَنْشَخَ الرَّجُلُ إِذَا فَحَّجَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ عِنْدَ الْبَوْلِ Ve pīr ve ihtiyār olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَنْشَخَ الرَّجُلُ إِذَا كَبِرَ وَشَاخَ

اَلْمُفَنْشِخُ [el-mufenşiḫ] İsm-i fāʿil bünyesiyle şol sölpük adama denir ki dāʾimā uyuklayıp yıkılır ola.

اَلتَّفَنْشُخُ [et-tefenşuḫ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Paçaları gerip ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَنْشَخَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا بَاعَدَتْ بَيْنَ رِجْلَيْهَا

فَنْشَخٌ [Fenşaḫ] (fā'nın ve şīn'in fethiyle) Bir recülün ʿalemidir.

[ف و خ]

اَلْفَوَخَانُ [el-feveḫān] (fetehātla) Yel esmek,

Pes فقَالَ تَنَحَّ عَنِّي فَإِنَّ كُلَّ بَائِلَةٍ تَفِيخُ“ أَيْ نَفْسٍ بَائِلَةٍ tebevvül eden adam kurbünde durmak ādāba muhālif olmakla cāʾiz değil imiş.

FASLU’L-ĶĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ف خ]

اَلْقَفْخُ [el-ķafḫ] (ķāf’ın fethi ve fā’nın sükūnuyla) ve

اَلْقِفَاخُ [el-ķifāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) فَقْخٌ [faķḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْقَفْخَةُ [el-ķafḫat] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Kösnümekle erkeğe tālib olan ineğe denir ki düvesimiş taʿbīr olunur; yukālu: بَقَرَةٌ قَفْخَةٌ أَيْ مُسْتَحْرِمَةٌ

اَلْقَفِيخَةُ [el-ķafīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Aʿrāba mahsūs bir nevʿ taʿām ismidir ki hurmā ile ve çerviş yağıyla tertīb olunur.

اَلْإِقْفَاخُ [el-iķfāḫ] (hemzenin kesriyle) İnek kösnüyüp düveye gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْفَخَتِ الْبَقَرَةُ إِذَا اسْتَحْرَمَتْ Kezālik dişi kurt erkeğe kızmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْفَخَتِ الذِّئْبَةُ إِذَا أَرَادَتِ السِّفَادَ

اَلْقُفَاخُ [el-ķufāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Etine dolu kurumu güzel hoş-endām hatuna denir.

[ق ل خ]

اَلْقَلْخُ [el-ķalḫ] (سَلْخٌ [selḫ] vezninde) ve

اَلْقَلِيخُ [el-ķalīḫ] (ķāf’ın fethiyle) Erkek deve kükremek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَخَ الْبَعِيرُ قَلْخًا وَقَلِيخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَدَرَ Ve

قَلْخٌ [ķalḫ] Bir kuru nesneyi bir āher kuru şeyʾe vurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَخَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرَبَ يَابِسًا عَلَى يَابِسٍ Ve şecer ve nebāt makūlesini kökünden koparıp çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَخَ الشَّجَرَةَ إِذَا قَلَعَهَا Ve

قَلْخٌ [ķalḫ] Koca eşeğe denir. Ve esrimiş

deveye denir Ve içi boş kamışa denir.

اَلتَّقْلِيخُ [et-taḳlīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kamçı ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّخَ فُلاَنًا بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve nebāt pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّخَ النَّبْتُ إِذَا اشْتَدَّ

قُلاَخٌ [Ḳulāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yemen’de bir mevziʿ adıdır. Ve

قُلاَخٌ [Ḳulāḫ] Esmādandır: Ḳulāḫ el-ʿAnberī bir şāʿirdir, Benu’l-ʿAnber kabīlesindendir. Ve Ḳulāḫ b. Zeyd kezālik bir şāʿirdir. Ve Ḳulāḫ b. Ḥazn, Saʿd kabīlesinden bir şāʿirdir. Cevherī istişhād eylediği beyti Ḳulāḫ-ı Saʿdī’ye isnādı sahīh değildir, zīrā o, Ḳulāḫ-ı ʿAnberī’nindir. Cevherī’nin īrād eylediği beyt bu olacaktır: ”أَنَا الْقُلاَخُ فِي بُغَائِي مِقْسَمًا || أَقْسَمْتُ لاَ أَسْأَمُ حَتَّى تَسْأَمَا“ Ve Saʿdī’nin beyti budur: ”أَنَا الْقُلاَخُ بْنُ جَنَابِ بْنِ جَلاَ || أَبُو خَنَاثِيرَ أَقُودُ الْجَمَلاَ“ ve Cenāb, Ḳulāḫ’ın ceddidir.

قَلَخْ قَلَخْ [ḳalaḫ ḳalaḫ] (fethateynle) Asvāttandır, erkek deveyi dişi deveye çektikleri hengāmda īrād ederler.

[ق م خ]

اَلْإِقْمَاخُ [el-iḳmāḫ] (hemzenin kesriyle) Kibr ve nahvetle burnu havāya tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَخَ الرَّجُلُ بِأَنْفِهِ إِذَا تَكَبَّرَ وَشَمَخَ Ve müteʿazzim ve mütekebbir kimselerin oturuşu gibi oturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَخَ الرَّجُلُ إِذَا جَلَسَ كَالْمُتَعَظِّمِ

اَلْقَنْفَخُ [el-ḳanfaḫ] (حَنْظَلٌ [ḥanẓal] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve şiddetli āfet ve dāhiyeye denir; bu maʿnāda ḳāf’ın kesriyle de cāʾizdir.

[ق و خ]

اَلْقَوْخُ [el-ḳavḫ] (فَوْخٌ [fevḫ] vezninde) Bir kimsenin içerisi bir maraz sebebiyle fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَاخَ جَوْفُهُ قَوْخًا إِذَا فَسَدَ مِنْ دَاءٍ

اَلْقَاخُ [el-ḳāḫ] Pek muzlim ve siyāh geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ قَاخٌ أَيْ سَوْدَاءُ

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك خ خ]

اَلْكَخُّ [el-kaḫḫ] (kāf'ın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْكَخِيخُ [el-keḫīḫ] (kāf'ın fethiyle) Uykuda kih kih diye hırıldamak maᶜnāsınadır; yukālu: كَخَّ النَّائِمُ فِي نَوْمِهِ كَخًّا وَكَخِيخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَطَّ

كَخْ كَخْ [kaḫ kaḫ] (kāf'ların fethi ve kesriyle ve ḫā'ların sükūnuyla ve teşdīdleriyle ve tenvīnleriyle lügattir) Ve bu asvāttandır, çocuk kısmını bir nesne yemekten ve bir nesne almaktan ve bir murdār şey'e bulaşmaktan zecr ve menᶜ için telaffuz olunur. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "أَنَّ الْحَسَنَ أَوِ الْحُسَيْنَ تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ كَخْ كَخْ" Yaᶜnī Hazret-i Ḥasan yāhūd Ḥuseyn zekāta mahsūb āsitāne-i saᶜādete meclūb olan hurmālardan bir dānesini alıp ekl murād ettikte ehl-i beyt emvāl-i sadakāttan mütenezzih oldukların na binā'en Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām hazretleri "Sakın ekl eyleme, yerine bırak!" diye zecr ve menᶜ eyledi. Ve bunun tekerrürü te'kīd içindir. Ve lafz-ı mezbūr ᶜalā-kavlin aᶜcemī-i muᶜarrebdir ki ism-i fiᶜl-i emr olur.

[ك ر خ]

كَرْخٌ [Kerḫ] (kāf'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bağdād'da bir mahalle adıdır.

كَرْخُ بَاحُدَّا [Kerḫ Bāḥuddā] (ḥā-yı mühmelenin zammı ve dāl'ın teşdīdiyle) Surremen-re'ā kasabasındaki hālen Sāmerra taᶜbīr olunan bir karyedir.

كَرْخُ جُدَّانَ [Kerḫ Cuddān] (cīm'in zammı ve dāl'ın teşdīdiyle) Ḫānikīn kurbünde bir karyedir ki Ḫānikīn ile Şehrezūr meyānındadır; İmām Kerḫī oradandır.

كَرْخُ الرَّقَّةِ [Kerḫu'r-Raḳḳa] Cezīre-i İbn ᶜÖmer'de bir karyedir.

كَرْخُ مَيْسَانَ [Kerḫu Meysān] (mīm'in fethiyle) Sevād-ı ᶜIrāḳ'ta bir karyedir.

كَرْخُ خُوزِسْتَانَ [Kerḫu Ḫūzistān] Īrān'da bir şehr-i maᶜrūftur ki كَرْخَةٌ [Kerḫat] dahi derler.

كَرْخُ عَبَرْتَا [Kerḫu ᶜAbertā] (ᶜayn'ın ve bā'nın fethiyle) Nehrevān kazāsında bir karyedir.

كَرْخِيتَى [Kerḫītā] (elif-i maksūre ile) İrbil kurbünde bir yüksek tepe üzere bir kalᶜa adıdır.

اَلْكَرَاخَةُ [el-kerāḫat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Hasır pāresine denir. Ve bu, sevād-ı ᶜIrāḳ lügatidir.

اَلْكَارِخُ [el-kāriḫ] (rā'nın kesriyle) Su sevk eden kimseye denir ki su yolcu taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ كَارِخٌ أَيْ يَسُوقُ الْمَاءَ

كَرُوخُ [Kerūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Herāt kazāsında bir karyedir.

أُكَيْرَاخُ [Ukeyrāḫ] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziᶜdir yāhūd bu ḥā-yı mühmele iledir.

كَرْخَايَا [kerḫāyā] (kāf'ın fethiyle) Bir su hissesinin ismidir ki ᶜIrāḳ'ta Nehr-i ᶜĪsā'nın bir şāhından alıp tahtında olan arāzīyi saky ve ifāza eder.

[ك ش خ]

اَلْكَشْخَانُ [el-keşḫān] (قَرْنَانٌ [ḳarnān] vezninde ve kāf'ın kesriyle) Deyyūs ve kurumsak kimseye denir.

اَلتَّكْشِيخُ [et-tekşīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde)

ve

اَلْكَشْخُ [el-keşḫ] (kāf'ın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Bir kimseye كَشْخَانُ [keşḫān] demek maʿnāsınadır; tekūlu: كَشَّخْتُهُ تَكْشِيخًا وَكَشَخْتُهُ كَشْخًا إِذَا قُلْتَ لَهُ يَا كَشْخَانُ

[ك ش م خ]

اَلْكَشْمَخَةُ [el-keşmeḫat] (kāf'ın ve mīm'in fethiyle) مُلاَّحٌ [mullāḥ] ismidir ki yaban nohudu dedikleri nebāttır; be-gāyet tayyib ve ter ve mülāyim olur, ekl ederler.

[ك ش م ل خ]

اَلْكُشْمَلَخُ [el-kuşmelaḫ] (kāf'ın zammı ve mīm ve lām'ın fethiyle) Bu dahi nebāt-ı mezkūre denir.

[ك ف خ]

اَلْكَفْخُ [el-kefḫ] (kāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: كَفَخَهُ بِالْعَصَا كَفْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve قَفْخٌ [ḳafḫ] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: كَفَخَهُ بِمَعْنَى قَفَخَهُ

اَلْكَفْخَةُ [el-kefḫat] (نَفْخَةٌ [nefḫat] vezninde) Toplanmış be-gāyet ak ve hālis kere yağına denir.

اَلْمِكْفَخُ [el-mikfaḫ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kavī ve şedīd olan şeyʾe denir; yukālu: رَجُلٌ وَعَمُودٌ مِكْفَخٌ أَيْ قَوِيٌّ

[ك م خ]

اَلْكَمْخُ [el-kemḫ] (kāf'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Kibr ve nahvet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَمَخَ بِأَنْفِهِ كَمْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَكَبَّرَ Ve ishāl üzere yestehlemek maʿnāsınadır; yukālu: كَمَخَ بِهِ إِذَا سَلَحَهُ Ve fāris dizgini çekip atı alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: كَمَخَ اللِّجَامَ إِذَا كَبَحَهُ

اَلْكَامَخُ [el-kāmaḫ] (هَاجَرٌ [hācer] vezninde) Bir nevʿ idām yaʿnī katık ismidir. İşbu كَامَخ [kāmaḫ] kāme-i Fārisī muʿarrebidir, mürrī dahi derler ki selefte günāgūn nebātlardan ve buğday ve un ve sütten tarhana gibi tertīb edip taʿāmı teşhiye ve hazm için berāberce tenāvül ederler idi. Hālen bu taraflarda turşu ve tarator ve salata makūlesi ve havyar misilliler onun makāmında olmakla bunlara da ıtlāk olunur. Müfredāt-ı tıbbiyyeden *Tuḥfetü'l-Müʾminīn* tercemesinde mufassalan meşrūhtur. Hālen Bedevīler sofralarına turşu makāmında olmakla tatsız bir şeyʾ getirip yemek aralıklarında tenāvül ederler. Hattā menkūldür ki bir Bedevīye hubz ile kāmah getirdiler. Mukaddemen kāmahı görmemiş idi, "مَا هٰذَا" diye suʾāl eyledikte "إِنَّهُ كَامَخٌ" demeleriyle Bedevī "قَدْ عَرَفْتُ أَنَّهُ كَامَخٌ فَأَيُّكُمْ كَمَخَ بِهِ" Yaʿnī "Kāmah olduğunu bildim, ancak bunu kimi kim كَمْخ [kemḫ] yaʿnī tagavvut eyledi?" dedi, zīrā كَمْخ [kemḫ] تَغَوُّطْ [tağavvuṭ] maʿnāsına gelir, niteki zikr eyledi. Pes Bedevī كَامَخ [kāmaḫ] lafzı كَمْخ [kemḫ]ten meʾhūz necis demek fehm eyledi. Ve yine bir Aʿrābīye kāmah verdiklerinde bunu neden yaparlar diye suʾāl eyledi. Onlar da buğday ile sütten yapılır dediklerinde, أَبَوَانِ كَرِيمَانِ فَمَا أَنْجَبَ Yaʿnī "Pederi ve māderi kerīm ve necīb, ammā kendisi nā-haleftir!" dedi.

اَلْكُمَاخُ [el-kumāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kibr ve taʿazzüm maʿnāsına ismdir.

كَمَاخ [Kemāḫ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Rūm ülkesinde bir belde adıdır. ʿAlā-kavlin كَمْخ [kemḫ]tir elifsiz. Belde-i mezbūre Erzurūm eyāletindedir, Erzincān ile mā-beynleri bir merhaledir.

اَلْإِكْمَاخُ [el-ikmāḫ] إِقْمَاخٌ [iḳmāḫ] vezninde

ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ك و خ]

اَلْكُوخُ [el-kūḫ] (kāf’ın zammıyla) ve

اَلْكَاخُ [el-kāḫ] Göçer evlilerin sāzlıktan üstü hörgüç tarzında çatma evlerine denir ki bacası penceresi olmaz; Kürd ve Türkmen tā’ifesi huğ taᶜbīr ederler. Cemᶜi أَكْوَاخٌ [ekvāḫ] ve كُوخَانٌ [kūḫān] gelir ve كِيخَانٌ [kīḫān] gelir kāf’ın kesriyle ve كِوَخَةٌ [kiveḫat] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde.

FASLU’L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب خ]

اَللَّبْخُ [el-lebḫ] (lām’ın fethi ve bā’nın sükūnuyla) Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَهُ لَبْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir kimseden bir nesneyi ahz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَ الشَّيْءَ مِنْهُ إِذَا أَخَذَهُ Ve katl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَهُ إِذَا قَتَلَهُ Ve bir adamdan bir nesneyi ahz eylemek zımnında hīle düzmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَالَ لِلْأَخْذِ Ve sövmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَهُ إِذَا شَتَمَهُ

اَللَّبَخَةُ [el-lebeḫat] (fetehātla) Bir şecer-i ᶜazīm adıdır ki meyvesi hurmāya şebīh ve lezīz olur, lākin taᶜmı bir mikdār kerāhetlidir. Bir kimse onun biçilmiş kerestelerini dağıtsa derhāl ruᶜāf ᶜārız olur. Ve iki tahtası bir araya getirilip birbirine zamm ve vasl olunsa yekpāre bir tahta olur. Ebū Bāḳil-i Ḥaḍramī’den menkūldür ki enbiyā-yı Benī İsrā’īl’den bir peygamber-i zī-şānın dişlerinin diplerine çürüklük ᶜārız olmakla dergāh-ı ilāhīye iştikā eylemeleriyle zikr olunan lebehat tenāvülüyle vahy olundu. Ve ondan tenāvül eyleyip şifā-yāb oldular. Ve menkūldür ki mukaddemā Fārs ülkesinde neş’et edip taᶜmı semmiyyetli idi, baᶜdehu Mısır diyārına nakl olunup bi-iznihi taᶜālā semmiyyeti zā’il oldu. Şecer-i mezbūr hālen Ṣaᶜīd-i Mısır’da pek çoktur, çınar ağacı şeklinde olur ve لَبَخٌ [lebaḫ] ismiyle müştehirdir.

اَللُّبُوخُ [el-lubūḫ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Cesed pek etli semiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَبَخَ جَسَدَهُ لُبُوخًا إِذَا كَثُرَ لَحْمُهُ

اَللَّبِيخُ [el-lebīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vücūdu mülahham olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ لَبِيخٌ أَيْ لَحِيمٌ

اَللُّبَاخِيَّةُ [el-lubāḫiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Lahīme hatuna denir.

اَللَّبِيخَةُ [el-lebīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Göbek miskine denir.

اَلتَّلَبُّخُ [et-telebbuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Göbek miskiyle tīblenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَبَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَيَّبَ بِاللَّبِيخَةِ

اَللِّبَاخُ [el-libāḫ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şamar ile birbirine vuruşmak maʿnāsınadır; yukālu: لاَبَخَهُ لِبَاخًا إِذَا لاَطَمَهُ وَضَارَبَهُ

[ل ت خ]

اَللَّتْخُ [el-letḫ] (lām'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَخَهُ بِالشَّيْءِ لَتْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَطَخَهُ Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَخَهُ إِذَا شَقَّهُ Ve bir adamı kamçı ile dövüp derilerini pāre pāre sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَخَهُ بِالسَّوْطِ إِذَا سَحَلَهُ وَشَقَّ جِلْدَهُ وَقَشَرَهُ

اَلتَّلَتُّخُ [et-telettuḫ] تَلَطُّخٌ [telaṭṭuḫ] vezninde ve mürādifidir ki bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَتَّخَ بِالشَّيْءِ إِذَا تَلَطَّخَ

اَللَّتِخَةُ [el-letiḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir.

اَللَّتْخَانُ [el-letḫān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Aç kimseye denir, جَائِعٌ [cāʾiʿ] maʿnāsına.

[ل خ خ]

اَللَّخُّ [el-laḫḫ] (lām'ın fethi ve ḫā'nın teşdīdiyle) Bir sözü rāst ve dürüst söylemeyip iltibās ve ibhāmlı söylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ فِي كَلاَمِهِ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَاءَ بِهِ مُلْتَبِسًا مُسْتَعْجِمًا Ve gözün yaşı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّتْ عَيْنُهُ إِذَا كَثُرَ دَمْعُهَا Ve bir adama şamar vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ فُلاَنًا إِذَا لَطَمَهُ Ve ittibāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ فِي الْجَبَلِ إِذَا اتَّبَعَهُ Ve bir haberi gereği gibi soruşturup ötesini araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ الْخَبَرَ إِذَا تَخَبَّرَهُ وَاسْتَقْصَاهُ Ve bir yeri kazar iken eğri gitmek maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ فِي الْحَفْرِ إِذَا مَالَ فِيهِ Ve tīb sürmek maʿnāsınadır; yukālu: لَخَّ فُلاَنًا بِالطِّيبِ إِذَا طَلاَ بِهِ

اَلْإِلْتِخَاخُ [el-iltiḫāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne karış muruş olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَخَّ الْأَمْرُ إِذَا اخْتَلَطَ Ve otluklar birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَخَّ الْعُشْبُ إِذَا الْتَفَّ

اَلْمُلْتَخُّ [el-multaḫḫ] (مُضْطَرٌّ [muḍṭarr] vezninde) Geçkin sarhoşa ıtlāk olunur, şūride-dimāğ olduğu için; yukālu: سَكْرَانُ مُلْتَخٌّ أَيْ طَافِحٌ وَلاَ تَقُلْ مُلْطَخٌّ Müʾellif bununla Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir. Lākin Cevherī ʿammeye ʿazv eylemiştir.

اَللَّخْلَخَانِيَّةُ [el-laḫleḫāniyyet] Nutk ve tekellümde olan ʿucme ve lüknet hāletine denir, fesāhat ve talākatla edā olunmamaktan ʿibārettir; yukālu: بِهِ لَخْلَخَانِيَّةٌ أَيْ عُجْمَةٌ فِي مَنْطِقِهِ

اَللَّخْلَخَانِيُّ [el-laḫleḫāniyy] (yā-yı nisbetle) Lisānında ʿucme olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ لَخْلَخَانِيٌّ أَيْ غَيْرُ فَصِيحٍ

Muzhir'de mastūr olduğu üzere عَنْعَنَةٌ [ʿanʿanet] Ḳays ve Temīm lügatinde olduğu gibi, لَخْلَخَانِيَّةٌ [laḫleḫāniyyet] Şiḥr ve ʿUmān ʿArablarının lügatindedir ki meselā مَا شَاءَ اللهُ diyecek yerde مَشَا اللهُ ve عَجْعَجَةٌ [ʿacʿacet] Ḳuḍāʿa kabīlesi lügatindedir ki yā-yı müşeddedeyi mīm'e ibdāl ederler, meselā تَمِيمِيٌّ [temīmiyy] yerinde تَمِيمِجٌ [temīmic] derler. İntehā.

اَللَّخَّةُ [el-laḫḫat] (lām'ın ve ḫā-yı müşed-

dedenin fethiyle) Murdār ve ālūde hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ لَخَّةٌ أَيْ قَذِرَةٌ مُنْتِنَةٌ

اَللَاخُّ [el-lāḫḫ] (teşdīd-i ḫā'yla ve ḥā-yı mühmele ile de lügattir) Eşcārı sıkışmış ve birbirine sarılmış koruluk çatılkı dereye denir; yukālu: وَادٍ لَاخٌّ أَيْ مُلْتَفُّ الْمَضَائِقِ يَعْنِي كَثِيرُ الشَّجَرِ مُؤْتَشِبٌ Ve ḫā-yı muᶜcemenin tahfīfiyle أَلْخَى kelimesinden ki efᶜaldir, iştikāk-ı kebīr ile ondan me'ḫūz olur ki eğri ve muᶜvecc maᶜnāsınadır, İsmāᶜīl ᶜaleyhi's-selām kıssası zımnında İbn ᶜAbbās hazretlerinin rivāyet eyledikleri hadīsinde zikr olunan üç lügatle de mervīdir. Mü'ellifin murādı işbu hadīstir. Kāle fi'n-*Nihāye* وَفِي حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ وَأُمِّهِ هَاجَرَ "وَالْوَادِي يَوْمَئِذٍ لَاخٌّ" أَيْ ضَيِّقٌ مُلْتَفٌّ بِالشَّجَرِ وَالْحَجَرِ مُتَضَايِقٌ وَقِيلَ هُوَ لَاخٌ بِالتَّخْفِيفِ أَيْ مُعْوَجُّ الْفَمِ وَيُرْوَى بِالْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ

اَللَّخُوخُ [el-leḫūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Maᶜyūb olan şey'e denir; yukālu: أَصْلٌ لَخُوخٌ أَيْ مَعْيُوبٌ

لَخْلَخَانُ [Laḫleḫān] (lām'ların fethiyle) Bir kabīle adıdır.

[ل ط خ]

اَللَّطْخُ [el-laṭḫ] (lām'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Murdār nesne bulaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَطَخَهُ بِكَذَا لَطْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَوَّثَهُ Ve bir adama bir şerr ve kerīhe ᶜazv ve isnād eylemek maᶜnāsınadır ki maᶜnevī ālūde kılmaktır; yukālu: لُطِخَ بِشَرٍّ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا رُمِيَ بِهِ Şārihin beyānına göre binā-i maᶜlūm üzere de müstaᶜmeldir Ve

لَطْخٌ [laṭḫ] Bir mikdārca nesneye ıtlāk olunur, gūyā ele bulaşacak mikdār ki bir bulaşım taᶜbīr olunur; fi'l-asl masdar olup ism kılınmıştır; yukālu: فِي السَّمَاءِ لَطْخٌ مِنَ السَّحَابِ أَيْ قَلِيلٌ مِنْهُ ve tekūlu: سَمِعْتُ لَطْخًا مِنْ خَبَرٍ أَيْ يَسِيرًا

اَللُّطَخَةُ [el-luṭaḫat] (lām'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَللِّطِّيخُ [el-liṭṭīḫ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Bön ve ahmak adama denir. لُطَخَةٌ [luṭaḫat] ın cemᶜi لُطَخَاتٌ [luṭaḫāt] gelir.

اَللَّطِخُ [el-leṭiḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Taᶜāmı üstüne başına ve saçına, sakalına döküp bulaştırarak ekl eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ لَطِخٌ أَيْ قَذِرُ الْأَكْلِ

اَللَّطُوخُ [el-leṭūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bulaştıracak nesneye denir.

[ل ف خ]

اَللَّفْخُ [el-lefḫ] (lām'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir kimsenin başına değnekle vurmak, ᶜalā-kavlin çehresine sille ile vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَفَخَهُ عَلَى رَأْسِهِ لَفْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْعَصَا أَوْ لَطَمَهُ

[ل م خ]

اَلتَّلَمُّخُ [et-telemmuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Karīhadan bir bed söz peydā edip söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَمَّخَ الرَّجُلُ بِكَلَامٍ قَبِيحٍ إِذَا أَتَى بِهِ

اَلْمُلَامَخَةُ [el-mulāmeḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَللِّمَاخُ [el-limāḫ] (lām'ın kesriyle) Şamarlaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَامَخَهُ مُلَامَخَةً وَلِمَاخًا إِذَا لَاطَمَهُ

[ل و خ]

اَللَّوْخُ [el-levḫ] (lām'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاخَهُ يَلُوخُهُ لَوْخًا إِذَا خَلَطَهُ

اَلْإِلْتِيَاخُ [el-iltiyāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Karışmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَاخَهُ فَالْتَاخَ أَيِ اخْتَلَطَ Ve yoğrulmuş hamur māyalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَاخَ الْعَجِينُ إِذَا اخْتَمَرَ

اَللِّوَاخَةُ [el-livāḫat] ve

اَللِّيَاخَةُ [el-liyāḫat] (lām’ların kesriyle) Süt ile bilece arınmış kere yağına denir. Kesreye mücāveretle vāv, yā’ya ibdāl olundu.

FASLU’L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ت خ]

اَلْمَتْخُ [el-metḫ] (لَتْخٌ [letḫ] vezninde) Bir nesneyi yerinden çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ الشَّيْءَ مَتْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا انْتَزَعَهُ مِنْ مَوْضِعِهِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve ibʿād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ Ve yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ الشَّيْءُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve çekirge yumurtlamak için kuyruğunu yere gömmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَتِ الْجَرَادَةُ فِي الْأَرْضِ إِذَا غَرَزَتْ ذَنَبَهَا لِتَبِيضَ Ve ishālle hadeslemek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ Ve bir mahalde sābit ve üstüvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَخَ فِي الشَّيْءِ إِذَا رَسَخَ Ve baʿzı nüshada maʿnāyı evvel ʿakibinde كَامْتَاخَهُ kelimesi mersūm olup lākin إِمْتَاخَ lafzı مَوْخٌ [mevḫ]ten yāhūd مَيْخٌ [meyḫ]ten iftiʿāl olmakla bu māddeye mülāyim olmadığı zāhirdir.

اَلْمِتِّيخَةُ [el-mittīḫat] (سِكِّينَةٌ [sikkīnet] vezninde) Değneğe denir. Ve incerek olan kolluk sopasına ve toykaya denir.

اَلْمِتِّيخُ [el-mittīḫ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Uzun ve yumuşak ağaç kerestesine denir; yukālu: عُودٌ مِتِّيخٌ أَيْ طَوِيلٌ لَيِّنٌ

[م خ خ]

اَلْمُخُّ [el-muḫḫ] (mīm’in zammı ve ḫā-yı muʿcemenin teşdīdiyle) Kemikte olan iliğe denir; yukālu: بِالْعَظْمِ مُخٌّ أَيْ نِقْيٌ Ve beyniye ıtlāk olunur, dimāğ maʿnāsına. Ve gözün beyāz ve siyāhını cāmiʿ şahmeye ıtlāk

olunur. Ve bir feresin ismidir. Ve

مُخٌّ [muḫḫ] Her şeyʾin mahz ve hālisine denir. Cemʿi مِخَاخٌ [miḫāḫ] gelir mīm'in kesriyle ve مِخَخَةٌ [miḫaḫat] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde; yukālu: هُوَ مُخُّهُ أَيْ خَالِصُهُ Ve

مُخٌّ [muḫḫ] İlik gibi yumuşak nesneye ıtlāk olunur, lākin bu maʿnāda Munāvī mīm'in fethiyle takyīd eylemiştir.

اَلتَّمْخِيخُ [et-temḫīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّمَخُّخُ [et-temeḫḫuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِمْتِخَاخُ [el-imtiḫāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْمَخْمَخَةُ [el-maḫmeḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Kemikten ilik çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَخَّخَ الْعَظْمَ وَتَمَخَّخَهُ وَامْتَخَّهُ وَمَخْمَخَهُ إِذَا أَخْرَجَ مُخَّهُ

اَلْمَخِيخُ [el-meḫīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İlikli kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ مَخِيخٌ أَيْ ذُو مُخٍّ ve yukālu: شَاةٌ مَخِيخَةٌ أَيْ ذَاتُ مُخٍّ

اَلْإِمْخَاخُ [el-imḫāḫ] (hemzenin kesriyle) Kemik iliklenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَخَّ الْعَظْمُ إِذَا صَارَ فِيهِ مُخٌّ Ve semirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمَخَّتِ الشَّاةُ إِذَا سَمِنَتْ Ve ağaca su yürüyüp tāb ve tarāvetlenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمَخَّ الْعُودُ إِذَا ابْتَلَّ وَجَرَى فِيهِ الْمَاءُ Ve ekin özlenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمَخَّ الزَّرْعُ إِذَا جَرَى فِيهِ الدَّقِيقُ

اَلْمُخَاخَةُ [el-muḫāḫat] (mīm'in zammıyla) Kemikten sorulmakla ağıza gelen iliğe denir.

اَلْمَخَائِخُ [el-meḫāʾiḫ] (mīm'in fethiyle) Güzīde ve tüvānā develere denir; müfredi مَخِيخٌ [meḫīḫ]tir; yukālu: إِبِلٌ مَخَائِخُ أَيْ خِيَارٌ

اَلْمُمِخُّ [el-mumiḫḫ] (مُحِبٌّ [muḥibb] vezninde) Emr-i tavīl demektir; yukālu: أَمْرٌ مُمِخٌّ أَيْ طَوِيلٌ Şārih Munāvī der ki طَوِيلٌ kelimesi tahrīf-i nāsihtir, *ʿUbāb*'da ve sāʾir ümmehātta طَائِلٌ ʿunvānındadır ki مُفِيدٌ maʿnāsınadır, vākıʾan muktezā-yı mādde dahi öylece olmaktır.

[م د خ]

اَلْمَدْخُ [el-medḫ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Ululuk, ʿizzet ve ʿazamet maʿnāsınadır. Ve meʿūnet-i tāmme maʿnāsınadır ki kemā yenbagī meded ve iʿānet eylemektir; yukālu: مَدَخَهُ مَدْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَعَانَهُ تَامًّا

اَلْمَادِخُ [el-mādiḫ] ve

اَلْمَدِيخُ [el-medīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُتَمَادِخُ [el-mutemādiḫ] ʿAzīz ve ʿazīm olan adama denir.

اَلْمَدُوخُ [el-medūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُتَمَادِخُ [el-mutemādiḫ] Bir işi teʾennī ile tutmayıp ʿacele ile işler olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مَدُوخٌ وَمُتَمَادِخٌ إِذَا كَانَ يَعْمَلُ الشَّيْءَ بِعَجَلَةٍ

اَلتَّمَادُخُ [et-temāduḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلْإِمْتِدَاخُ [el-imtidāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bagy ve tugyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَادَخَ عَلَيْهِ إِذَا بَغَى Ve

تَمَادُخٌ [temāduḫ] Bir husūstan ağırlaşıp gerilenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَادَخَ عَنْهُ إِذَا تَثَاقَلَ وَتَقَاعَسَ

اَلتَّمَدُّخُ [et-temedduḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Doğru yürümeyip yılan gibi her tarafa saparak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّخَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَعَكَّسَتْ فِي سَيْرِهَا Ve büyüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ Ve pek semirip tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّخَتِ الْإِبِلُ إِذَا امْتَلَأَتْ سِمَنًا

[م ذ خ]

اَلْمَذَخُ [el-meẕaḫ] (mīm’in ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Yaban narının çiçeğinde olan lüzūcetli şıraya denir ki ağıza alıp sormakla telezzüz ederler.

اَلتَّمَذُّخُ [et-temeẕẕuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Zikr olunan şırayı emip sormak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَصَّصَ الْمَذَخَ Ve doğru yürümeyip yılan gibi her tarafa saparak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَذَّخَتِ النَّاقَةُ وَالرَّجُلُ إِذَا تَعَاكَسَا فِي السَّيْرِ Burada mīm’le تَمَاكَسَ nüshaları galattır.

[م ر خ]

اَلْمَرْخُ [el-merḫ] (mīm’in fethi ve rā’nın sükūnuyla) Bir şecerdir ki serīʿü’l-verydir, yaʿnī çakmak gibi çakıldıkta hemān āteş çıkar. Maʿlūm ola ki bādiye-i ʿArabda شَجَرُ الْعَفَارِ [şeceru’l-ʿafār] derler bir ağaç vardır ve مَرْخٌ [merḫ] derler bir ağaç dahi vardır ki ʿArablar onlardan çakmak ittihāz ederler, مَرْخٌ [merḫ] çakmak demiri ve عَفَارٌ [ʿafār] taşı menzilindedir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾ الآية، Kāle’l-Beyḍāvī: "كَالْمَرْخِ وَالْعَفَارِ بِأَنْ يُسْحَقَ الْمَرْخُ عَلَى الْعَفَارِ وَهُمَا خَضْرَاوَانِ يَقْطُرُ مِنْهُمَا الْمَاءُ فَتَنْقَدِحُ النَّارُ فَسُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقَادِرِ" Ve onlardan düzülen çakmağa, زَنْدٌ [zend] ve زَنْدَةٌ [zendet] derler, niteki bābında meşrūhtur; ve minhu’l-mesel: "فِي كُلِّ شَجَرَةٍ نَارٌ وَاسْتَمْجَدَ الْمَرْخُ وَالْعَفَارُ" Ve

مَرْخٌ [merḫ] Masdar olur, latīfe ve mizāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَخَهُ مَرْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَزَحَهُ Ve bedeni مَرُوخٌ [merūḫ] sürerek ovuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَخَ جَسَدَهُ إِذَا دَهَنَهُ بِالْمَرُوخِ Ve

مَرْخٌ [Merḫ] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَرُوخُ [el-merūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bedene sürülüp ovuşturulacak şeyʾe denir, gerek dühn ve gerek edviye makūlesi olsun.

اَلتَّمْرِيخُ [et-temrīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi cesede مَرُوخٌ [merūḫ] sürerek ovuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّخَ جَسَدَهُ إِذَا دَهَنَهُ بِالْمَرُوخ

اَلْإِمْرَاخُ [el-imrāḫ] (hemzenin kesriyle) Hamur makūlesi nesneyi suluca eylemekle yufka kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَخَ الْعَجِينَ إِذَا رَقَّقَهُ

ذُو الْمَمْرُوخ [Ẕu’l-Memrūḫ] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِرِّيخُ [el-mirrīḫ] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) Mürdāsenc ismidir ki mürde-seng taʿbīr olunan dārūdur. Ve

مِرِّيخٌ [mirrīḫ] Ahmak ve bī-magz kimseye denir. Ve bir nevʿ uzun oka denir ki dört yelekli olur, Türkīde menzil oku dediklеridir ki Fārisīde tīr-i pertābī derler. Ve

مِرِّيخٌ [Mirrīḫ] Sebʿa-i seyyāreden bir kevkeb ismidir ki felek-i hāmiste olur, Fārisīde Behrām denir; sehm-i mezkūr ile tesmiye olunmuştur, fevkinde olan iki kevkebe nisbetle serīʿü’s-seyr olduğu için ve ʿinde’l-baʿz levninde humret ve sufret olmakla mirrīhe yaʿnī murdāsence teşbīh olunmuştur. Ve

مِرِّيخٌ [mirrīḫ] Sert olmayıp mülāyim olan ağaca denir.

اَلْمَرِخُ [el-meriḫ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yumuşak ağaca denir. Ve dühn ve tībi çok sürünür olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَرِخٌ أَيْ كَثِيرُ الْإِدِّهَانِ

مَارِخَةُ [māriḫat] (مارِيَةُ [māriyet] vezninde) Selefte bir hatun idi ki nāstan pek hayā ve tesettür eder idir. Bir gün onu bir kabr nebş

ederken gördüklerinde “هَذَا حَيَاءُ مَارِخَةَ” demekle darb-ı mesel olmuştur.

اَلْمُرْخَةُ [el-murḫat] (جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde) Hurmā koruğundan بُلَحٌ [bulah] yāhūd بُسْرٌ [busr] dedikleri koruğa denir. Cemᶜi مُرَخٌ [murah] gelir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرَفٌ [ġuref] gibi.

اَلْأَمْرَخُ [el-emraḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol hayvāna denir ki bedeninde benek benek ak ve kırmızı noktaları ola; yukālu. ثَوْرٌ أَمْرَخُ إِذَا كَانَتْ بِهِ نُقَطٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ

اَلْمُرَّخُ [el-murraḫ] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Hayvān kuyruğuna denir.

مُرَيْخٌ [Murayḫ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥāris̱ b. Dulef nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْمَارِخُ [el-māriḫ] Cārī maᶜnāsınadır; yukālu: مَاءٌ مَارِخٌ أَيْ جَارٍ Ve mücrī maᶜnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مَارِخٌ أَيْ مُجْرِى الْمَاءِ

اَلْمَرْخَاءُ [el-merḫā’] (حَمْرَاءُ [ḥamrā’] vezninde) Neşāt ve şatāret ve cünbüşünden sürᶜatle eşip gider olan nākaya denir.

مَرْخَتَانِ [Merḫatān] (mīm’in fethiyle) ve

مَرَخٌ [Meraḫ] (fethateynle) Birer mevziᶜ adlarıdır.

مَرَخَاتٌ [Mereḫāt] (عَرَفَاتٌ [ᶜarafāt] vezninde) Yemen denizinde bir liman adıdır.

ذُو مَرَخٍ [Ẕū-Meraḫ] (fethateynle) Ḥicāz’da bir dere adıdır.

ذُو مَرَاخٍ [Ẕū-Merāḫ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir vādī adıdır.

[م س خ]

اَلْمَسْخُ [el-mesḫ] (فَسْخٌ [fesḫ] vezninde) Bir şey’in sūretini bir zişt ve çirkīn sūrete tahvīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَسَخَهُ مَسْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَوَّلَ صُورَتَهُ إِلَى أُخْرَى أَقْبَحَ مِنْهُ ve minhu yukālu: مَسَخَهُ اللهُ قِرْدًا Ve bu duᶜā’iyye olmak ve Yehūd kıssasına işāret olmak muhtemeldir; ke-mā kālallāhu taᶜālā: ﴿وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ﴾ الآية Yaᶜnī Yehūd tā’ifesinden ehl-i sebti Hak taᶜālā maymun sūretine ve küffār-ı mā’ide-i ᶜĪsā’yı hinzīr sūretine mesh eyledi, ᶜalā-kavlin ashāb-ı sebtin civānlarını maymun ve pīrlerini hinzīr sūretine mesh eyledi. Ve

مَسَخٌ [mesḫ] Davarı pek üstüne varıp yormakla mehzūl ve bī-tāb eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَسَخَ النَّاقَةَ إِذَا هَزَلَهَا وَأَدْبَرَهَا إِتْعَابًا

اَلْمِسْخُ [el-misḫ] (mīm’in kesriyle ki صِفْرٌ [ṣifr] vezninde) Sıfattır. Ve

اَلْمَسِيخُ [el-mesīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sūreti sūret-i kabīhaya muhavvel olan kimseye denir; ve minhu hadīsu İbn ᶜAbbās̱: ”اَلْجَانُّ مَسِيخُ الْجِنِّ“ وَالْجَانُّ اَلْحَيَّاتُ الرِّقَاقُ Ve

مَسِيخٌ [mesīḫ] Çirkīn çehreli insāna ve sā’ir eşyāya, kezālik melāhat ve sabāhati olmayan kimseye denir. Ve bī-meze ve bī-taᶜm olan et ve fākihe makūlesine ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَشَيْءٌ مَسِيخٌ أَيْ مُشَوَّهُ الْخَلْقِ وَرَجُلٌ مَسِيخٌ أَيْ لَا مَلَاحَةَ لَهُ وَلَحْمٌ أَوْ فَاكِهَةٌ مَسِيخٌ أَيْ لَا طَعْمَ لَهُ Ve zaᶜīf ve zebūn kimseye ve ahmak ve bī-magz adama ıtlāk olunur.

اَلْمَاسِخِيُّ [el-māsiḫiyy] (yā-yı müşeddede ile) Yaycıya denir, kavvās maᶜnāsına.

اَلْمَاسِخِيَّةُ [el-māsiḫiyyet] Yaylara denir. Fi’l-asl مَاسِخَةٌ [Māsiḫat] nām yaycının yaptığı yaylara ıtlāk olunup baᶜdehu aᶜlā yaylarda dahi istiᶜmāl olundu. Hattā mutlak yaycıya da مَاسِخِيٌّ [māsiḫiyy] dediler. Ve o, Ezd kabīlesinden bir üstād yaycı idi.

اَلْمَمْسُوخُ [el-memsūḫ] Sağrısının eti azca ve çelimsiz olan ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ مَمْسُوخٌ أَيْ قَلِيلُ لَحْمِ الْكَفَلِ ve yukālu: اِمْرَأَةٌ مَمْسُوخَةُ الْعَجُزِ أَيْ رَسْحَاءُ

اَلْمِسْخِيَّةُ [el-misḫiyyet] (mīm'in kesriyle) Bir nevᶜ bisāt adıdır.

اَلْإِمْسَاخُ [el-imsāḫ] (hemzenin kesriyle) Aᶜzāda olan şiş dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْسَخَ الْوَرَمُ إِذَا انْحَلَّ

اَلْإِمْتِسَاخُ [el-imtisāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kılıç sıyırmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْتَسَخَ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ

اَلْإِنْمِسَاخُ [el-inmisāḫ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Arık olmak maᶜnāsınadır; ve minhu kavlu'l-Ḫayyāl: يُكْرَهُ انْمِسَاخُ حَمَاةِ الْفَرَسِ أَيْ ضُمُورُهُ Ve حَمَاةٌ [ḥamāt] atın but etine denir.

اَلْأُمْسُوخُ [el-umsūḫ] (hemzenin zammıyla) Bir nebāt-ı maᶜrūf adıdır ki Türkīde at kuyruğu ve boğumluca ot dedikleridir. Tesmīn-i beden ve tahsīn-i levn ve tenkıye-i rahim için nāfiᶜdir. Ve tabīᶜati yābis ve kābızdır.

[م ص خ]

اَلْمَصْخُ [el-maṣḫ] مَسْخٌ [mesḫ] vezninde ve onda lügattir; yukālu: مَصَخَهُ مَصْخًا بِمَعْنَى مَسَخَهُ Ve bir nesneyi taşra çekip çıkarmak maᶜnāsıdır; yukālu: مَصَخَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَزَعَهُ Ve bir şeyᵓi almak maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَخَهُ إِذَا أَخَذَهُ

اَلْإِمْتِصَاخُ [el-imtiṣāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّمَصُّخُ [et-temaṣṣuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da ahz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْتَصَخَهُ وَتَمَصَّخَهُ إِذَا أَخَذَهُ

اَلْأُمْصُوخَةُ [el-umṣūḫat] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) ثُمَامٌ [s̱umām] dedikleri nebātın yaprağına denir. Cemᶜ-i cinsi أُمْصُوخٌ [umṣūḫ]tur ve cemᶜ-i bünyesi أَمَاصِيخُ [emāṣīḫ] gelir.

اَلْإِمْصَاخُ [el-imṣāḫ] (hemzenin kesriyle) Zikr olunan nebāt yapraklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْصَخَ الثُّمَامُ إِذَا خَرَجَتْ أَمَاصِيخُهُ

اَلْمَصُوخَةُ [el-meṣūḫat] (mīm'in fethiyle) Memelerinin gökleri salkı ve sölpük olan koyuna denir.

مُصَّاخٌ [muṣṣāḫ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir nebāt adıdır ki soğan kışrı gibi kışrları olur.

اَلْإِمِّصَاخُ [el-immiṣāḫ] Hemzenin ve mīm-i müşeddedenin kesriyle ki fi'l-asl iftiᶜāl bābındandır, veled, anası rahiminden sıyrılıp münfasıl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِمَّصَخَ الْوَلَدُ إِمِّصَاخًا إِذَا انْفَصَلَ عَنْ أُمِّهِ أَيْ عَنْ رَحِمِ أُمِّهِ

[م ض خ]

اَلْمَضْخُ [el-maḍḫ] (mīm'in fethi ve ḍād-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bedeni ser-tā-pā tīb ile ālūde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَضَخَ الرَّجُلُ جَسَدَهُ مَضْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَطَخَهُ بِالطِّيبِ Vanḳulu ṣād-ı mühmele olan مَصْخٌ [maṣḫ] māddesini ḍād-ı muᶜceme ile vehm eylediğinden nāşī ḍād-ı muᶜceme ile takyīdi hatādır.

[م ط خ]

اَلْمَطْخُ [el-maṭḫ] (لَطْخٌ [laṭḫ] vezninde) Taᶜāmı çok ekl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَطَخَ الرَّجُلُ مَطْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَكَلَ كَثِيرًا Ve yalamak maᶜnāsınadır; yukālu: مَطَخَ الْعَسَلَ إِذَا لَعِقَهُ Ve kuyudan kova ile su çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَطَخَ الْمَاءَ إِذَا مَتَحَهُ مِنَ الْبِئْرِ بِالدَّلْوِ Ve el ile vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَطَخَ بِيَدِهِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

Ve bir adamın ʿırz ve nāmūsunu telvīs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَطَخَ عِرْضَهُ إِذَا دَنَّسَهُ Ve

مَطْخٌ [maṭḫ] Havuz dibinde kalan sulu balçığa denir ki ondan su içmek kābil olmaya.

اَلْمَاطِخُ [el-māṭiḫ] Gevşek ve salkı seğirtir olan ata denir.

اَلْمَطَّاخُ [el-maṭṭāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَطَّاخٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve mütekebbir şahsa denir.

مِطْخٍ مِطِخٍ [miṭiḫ miṭiḫ] (mīm'lerin ve ṭā'ların kesri ve ḫā'ların sükūnuyla) Asvāttandır, yalan söyleyene sözün kizb ve bātıldır makāmında söylenir.

[م ل خ]

اَلْمَلْخُ [el-melḫ] (سَلْخٌ [selḫ] vezninde) Şiddetle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الرَّجُلُ مَلْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَارَ شَدِيدًا Ve ekserī bātıl ve beyhūde işlere saʿy ve tereddüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: يَمْلَخُ فُلَانٌ فِي الْبَاطِلِ أَيْ يَتَرَدَّدُ فِيهِ وَيَكْثُرُ Ve bir nesneyi pençe ile yāhūd diş ile tutup çekmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الشَّيْءَ إِذَا جَذَبَهُ قَبْضًا أَوْ عَضًّا Ve yürürken şīve ile eğilip kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَثَنَّتْ وَتَكَسَّرَتْ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve taʿāmın tadı bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الطَّعَامُ إِذَا زَنَخَ Ve at kısmı şevk ve şatārete gelip oynamak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الْفَرَسُ إِذَا لَعِبَ Ve keçi tekesi kendi bevlini içmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ التَّيْسُ بِبَوْلِهِ إِذَا شَرِبَهُ Ve erkek hayvān çok aşmaktan nāşī süst ve fātir olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَخَ الْفَحْلُ إِذَا جَفَرَ عَنِ الضِّرَابِ

اَلْمُلُوخُ [el-mulūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَلَاخَةُ [el-melāḫat] (مَلَاحَةٌ [melāḥat] vezninde) Bunlar da مَلْخٌ [melḫ] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiflerdir; yukālu: مَلَخَ الْفَحْلُ مَلْخًا وَمُلُوخًا وَمَلَاخَةً إِذَا جَفَرَ عَنِ الضِّرَابِ

اَلْمَلِيخُ [el-melīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol erkek hayvāna denir ki aştığı dişileri geç gebe eder ola; yukālu: فَحْلٌ مَلِيخٌ أَيْ بَطِيءُ الْإِلْقَاحِ Ve fāsid ve tebāh olmuş nesneye denir. Ve zaʿīf ve zebūn adama denir. Ve taʿmı olmayan bī-meze ve nā-hoş nesneye denir.

اَلْإِمْتِلَاخُ [el-imtilāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi yerinden çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَخَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَزَعَهُ Ve kından kılıcı sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَخَ سَيْفَهُ إِذَا اسْتَلَّهُ Ve dābbenin başından licāmını sıyırıp çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَخَ اللِّجَامَ إِذَا أَخْرَجَهُ مِنْ رَأْسِ الدَّابَّةِ

اَلتَّمَلُّخُ [et-temellüḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَلَّخَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Bu maʿnādandır ki beli gevşek olan adama مُتَمَلِّخُ الصُّلْبِ [mutemellihu'ṣ-ṣulb] ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُتَمَلِّخُ الصُّلْبِ أَيْ مَوْهُونُهُ Ve

تَمَلُّخٌ [temelluḫ] Bir nesneyi yerinden çekip koparmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَلَّخَتِ الْعُقَابُ عَيْنَهُ إِذَا انْتَزَعَتْهَا

اَلْمُمَالَخَةُ [el-mumāleḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Erişmek ve oynaşıp mülātafe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَالَخَهُ إِذَا لَاعَبَهُ وَمَالَقَهُ

اَلْمَلَّاخُ [el-mellāḫ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kaçmak ʿādeti olan köleye denir; yukālu: غُلَامٌ مَلَّاخٌ أَيْ أَبَّاقٌ

مُسْتَمْلِخٌ [Mustemliḫ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) İbn ʿİkrime b. Ebī Ẕuʾeyb el-Huẕelī'dir.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب خ]

اَلنَّبْخُ [en-nebḫ] (nūn'un fethi ve bā-yı muvahhadenin sükūnuyla) Koyun ve keçi ve sāʾir hayvānda ve insānda çıkan çiçek ʿārızasına denir. Ve kesret-i ʿamelden elde ve parmaklarda çıkan kabarcığa denir ve bunda fethateynle lügattir. Ve koğalık ve hasır otu taʿbīr ettikleri nebātın köküne denir ki kaht eyyāmında ekl ederler.

اَلنَّابِخَةُ [en-nābiḫat] (نَابِغَةٌ [nābiġat] vezninde) Söz bilir sühan-ver ve mütekellim adama denir; hāʾ mübālaga içindir; yukālu: رَجُلٌ نَابِخَةٌ أَيْ مُتَكَلِّمٌ Ve hod-bīn ve mütekebbir kimseye denir. Ve arz-ı baʿīdeye denir; yukālu: أَرْضٌ نَابِخَةٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلنَّبْخَاءُ [en-nebḫāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Yüksek yere denir, arz-ı mürtefiʿa maʿnāsına. Ve şol toprağı gevşek arza denir ki kumdan olmayıp belki pek ve taşlık yerden ola, yaʿnī etrāfı pek ve taşlık olup kendisi gevşek ola. Cemʿi نَبَاخَى [nebāḫā] gelir, حَبَالَى [ḥabālā] vezninde.

اَلْإِنْبَاخُ [el-inbāḫ] (hemzenin kesriyle) Arz-ı mezkūrede ekin ekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا زَرَعَ فِي النَّبْخَاءِ Ve nebh ekl eylemek maʿnāsınadır ki hasır otunun köküdür, niteki zikr olundu; yukālu: أَنْبَخَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ النَّبْخَ Ve māyası ekşiyip fāsid olmuş hamur yoğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَخَ الْخَبَّازُ إِذَا عَجَنَ عَجِينًا أَنْبَخَانًا

اَلنُّبُوخُ [en-nubūḫ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Hamurun māyası pek ekşiyip fāsid olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَخَ الْعَجِينُ نُبُوخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَمُضَ وَفَسَدَ

[م و خ]

اَلْمَوْخُ [el-mevḫ] (mīm'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Dargınlık sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاخَ الْغَضَبُ يَمُوخُ مَوْخًا إِذَا سَكَنَ

مَاخُ [Māḫ] Buḫārā'da bir mahalle adıdır. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. Ḥanb el-Buḫārī ceddinin ismidir ki مَاخَكْ [Māḫek] dahi derler.

مَاخَانُ [Māḫān] Bir recülün ʿalemidir. Ve Merv kazāsında bir karyedir.

مَاخُوَانُ [Māḫuvān] (vāv-ı maʿdūle ile) Başka bir karyedir.

[م ي خ]

اَلْمَيْخُ [el-meyḫ] (شَيْخٌ [şeyḫ] vezninde) Salınarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَاخَ يَمِيخُ مَيْخًا إِذَا تَبَخْتَرَ فِي الْمَشْيِ

اَلتَّمَيُّخُ [et-temeyyuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) مَيْخٌ [meyḫ] maʿnāsınadır; yukālu: تَمَيَّخَ بِمَعْنَى مَاخَ

[ن ت خ]

اَلنَّتْخُ [en-netḫ] (nūn’un fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir nesneyi yerinden çekip koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَخَ ضِرْسَهُ نَتْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَزَعَهُ وَقَلَعَهُ Ve yırtıcı kuş minkārıyla eti ditip çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَخَ الْبَازِي اللَّحْمَ إِذَا خَطَفَهُ بِمِنْسَرِهِ Ve dokumak maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَخَ الثَّوْبَ إِذَا نَسَجَهُ Ve bir nesneye göz aktarıp iltifātla bakmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَخَ إِلَيْهِ بِبَصَرِهِ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ

اَلْمِنْتَاخُ [el-mintāḫ] مِنْقَاشٌ [minḳāş] vezninde ve mürādifidir ki cinbistireye denir.

اَلْمُتَنَتِّخُ [el-mutenettiḫ] (مُتَنَفِّسٌ [muteneffis] vezninde) مُتَغَلِّي [muteġallī] maᶜnāsınadır ki dāʾimā gāliye dedikleri tīb sürünür olan kişiye denir.

[ن ج خ]

اَلنَّجْخُ [en-necḫ] (nūn’un fethi ve cīm’in sükūnuyla) Fahr ve mübāhāt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَجَخَ الرَّجُلُ نَجْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَخَرَ Ve yer kazmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَجَخَ الْبِئْرَ إِذَا حَفَرَهَا Ve نَوْءٌ [nevʾ], heyecān eylemek maᶜnāsınadır, murād zuᶜm-ı Aᶜrāb üzere nevʾin sukūtuyla yağmur yağmaktır, niteki نَوْءٌ [nevʾ] māddesinde tafsīl olundu; yukālu: نَجَخَ النَّوْءُ إِذَا هَاجَ Ve sel suyu şiddetle gelmekle derenin duvarı menzilinde olan kenārlarını vurup suyun ortasına atmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَجَخَ السَّيْلُ إِذَا دَفَعَ فِي سَنَدِ الْوَادِي فَحَذَفَهُ فِي وَسَطِ الْمَاءِ

اَلنُّجَاخُ [en-nucāḫ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Öksüren kimsenin öksürüğü āvāzına denir.

اَلنَّاجِخُ [en-nāciḫ] ve

اَلْمُنَجِّخُ [el-muneccıḫ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱]

اَلنَّبَّاخُ [en-nebbāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْأَنْبَخَانُ [el-enbeḫān] (hemzenin ve bā’nın fethiyle) Māyası pek ekşiyip fāsid olmuş hamūra denir. *Muzhir*-i Suyūṭī’de أَنْبَخَانٌ [enbeḫān] sıfat olarak vezni efᶜalān olmak üzere mersūmdur ki hemzesi zāʾidedir. Müʾellif cīm’le أَنْبَجَانٌ [enbecān] kelimesinin أَرْوَنَانٌ [ervenān] lafzından gayrı nazīri yoktur demekle işbu أَنْبَخَانٌ [enbeḫān] lafzı onu hādimdir.

اَلْأَنْبَخَانِيُّ [el-enbeḫāniyy] (yā-yı müşeddede ile) Şol tiride denir ki henüz sıcak ve buğları çıkar ola, ᶜalā-kavlin kek ile ve zeytūn yağıyla müretteb olarak ocakta kabarıp kalkmakla üzerine soğuk su dökülüp yine gevşeyip sinmiş ola; yukālu: ثَرِيدٌ أَنْبَخَانِيٌّ إِذَا كَانَ لَهُ بُخَارٌ وَسُخُونَةٌ أَوْ هُوَ يُسَوَّى مِنَ الْكَعْكِ وَالزَّيْتِ فَيَنْتَفِخُ فَيُصَبُّ عَلَيْهِ الْمَاءُ فَيَسْتَرْخِي Müʾellifin müstakbel bünyeleriyle īrādı müsāmaha-gūne mahzā taᶜrīfe mebnīdir.

اَلْأَنْبَخَانِيَّةُ [el-enbeḫāniyyet] Ziyāde-i hā’yla ki mevsūf iᶜtibārıyladır, iri ekmeğe denir yāhūd gömeç kursu gibi kalın ve değirmi olan ekmeğe denir ki somun dedikleridir; yukālu: خُبْزَةٌ أَنْبَخَانِيَّةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ أَوْ كَأَنَّهَا كُورُ الزَّنَابِيرِ

اَلنَّبْخَةُ [en-nebḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) نُكْتَةٌ [nuktet] maᶜnāsınadır ki parmakla yā çubukla yere ettikleri nişāna denir; nūn’un zammıyla da lügattir. Ve āteş ve çerāğ yakacak kibrīte denir. Ve gemi tahtalarının aralarına vazᶜ ve üstüvār eyledikleri hasır otu kıtığına denir ki onun üzerine kalafat ederler ve bunda fetehātla lügattir.

اَلْأَنْبَخُ [el-enbaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Galīz ve nā-tırāş ve bed-heykel kaba adama denir. Ve levni be-gāyet küdūretli karamtık çok toprağa denir.

vezninde) Sesli öksüren kimseye denir. Ve

نَاجِخٌ [nāciḫ] Gürüldeyici denize denir. Ve deniz medd eyledikte suyunun sāhile dokunduğundan hāsıl olan gürültüye denir.

اَلنَّجُوخُ [en-necūḫ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi gürültülü denize denir.

اَلنَّجَّاخَةُ [en-neccāḫat] (nūn’un fethi ve cīm’in teşdīdiyle) Şol hatuna denir ki cimāʿ hengāmında ferci seslenip öter ola, ʿalā-kavlin ferci pek sulu olmakla cimāʿ olunurken mendil ile bir taraftan çıkan reşehātı siler ola yāhūd hīn-i cimāʿda bağırsaklarının uçları oynayıp vırk vırk ederek seslenir ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ نَجَّاخَةٌ إِذَا كَانَ لِفَرْجِهَا صَوْتٌ عِنْدَ الْجِمَاعِ أَوْ هِيَ الرَّشَّاحَةُ الَّتِي تُمَسِّحُ اْلإِبْتِلاَلَ أَوِ الَّتِي يَنْتَجِخُ سُرْمُهَا كَانْتِجَاخِ سُرْمِ الدَّابَّةِ إِذَا صَوَّتَ Burada نَجَّاخَةٌ [neccāḫat] ve اِنْتِجَاخٌ [inticāḫ] zikr olunan نُجَاخٌ [nucāḫ]tan meʾhūzdur.

اَلنَّجِيخَةُ [en-necīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol kere yağına denir ki yayığın etrāfına yapışıp toplanmaya.

اَلتَّنَاجُخُ [et-tenācuḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Tefāhur maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاجَخَا إِذَا تَفَاخَرَا Ve denizin ve ırmağın dalgaları beri öte çalkanarak kenārlardaki yarları hedm ve iskāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاجَخَ الْمَوْجُ إِذَا اضْطَرَبَ حَتَّى أَثَّرَ فِي اْلأَجْرَافِ

مُنْجِخٌ [Munciḫ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Uzun uzadı bir kumluk adıdır.

[ن خ خ]

اَلنَّخُّ [en-naḫḫ] (nūn’un fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Şiddetle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَّ الرَّجُلُ نَخًّا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا سَارَ سَيْرًا عَنِيفًا Ve

نَخٌّ [naḫḫ] Şol develere denir ki zekāt alan kimsenin yanına çökerilir, tā ki zekātlarını ahz eyleye Ve

نَخٌّ [naḫḫ] Bir nevʿ uzun döşeme adıdır. Müfredātta ihrām ve velense dedikleri tüylü döşeme olacaktır ki Fārisīden muʿarrebdir. Ve

نَخٌّ [naḫḫ] Deveyi çökertmek için ıh ıh demek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَّ بِاْلإِبِلِ وَنَخَّهَا إِذَا قَالَ لَهَا إِخْ إِخْ لِتَبْرُكَ

اَلنُّخُّ [en-nuḫḫ] (nūn’un zammıyla) ve

اَلنُّخَاخَةُ [en-nuḫāḫat] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) İliğe denir, مُخٌّ [muḫḫ] maʿnāsına.

اَلنَّخَّةُ [en-naḫḫat] (nūn’un fethiyle) Bir kimsenin rakīkine, yaʿnī ʿabd-i memlūkuna denir, gerek köle ve gerek cāriye olsun. Ve işleyen sığırlara denir ki çift sığırları olacaktır, بَقَرٌ عَوَامِلُ maʿnāsına ve bunda nūn’un zammıyla lügattir. Ve

نَخَّةٌ [naḫḫat] Eşeklere denir, حُمُرٌ [ḥumur] maʿnāsına ve bunda nūn’un harekāt-ı selāsıyla lügattir. Ve evde beslenen mutlakan hayvānāta denir. Ve çobanlara denir, رِعَاءٌ [riʿāʾ] maʿnāsına; nūn’un zammıyla da cāʾizdir. Ve devecilere denir, جَمَّالُونَ [cemmālūn] maʿnāsına. Ve şol habere denir ki hak yāhūd bātıl olduğu maʿlūm olmaya. Ve hafīf yağmura denir. Ve zekāt devşiren kimse zekātı devşirdikten sonra kendi nefsi için ücret-i bahā bir altın almak maʿnāsınadır. Ve o altına da نَخَّةٌ [naḫḫat] denir.

اَلنَّخِيخَةُ [en-naḫīḫat] (nūn’un fethiyle) نَجِيخَةٌ [necīḫat] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلنَّخْنَخَةُ [en-naḫneḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneyi alarga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخْنَخَ الشَّيْءَ إِذَا نَخَّاهُ Ve şiddetle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır;

إِذَا صَدَمَهُ بِهِ وَكَذَا يَقُولُ رَاكِبُ الْبَحْرِ أَنْدَخْنَا الْمَرْكَبَ السَّاحِلَ أَيْ صَدَمْنَاهُ بِهِ

[ن ذ خ]

اَلنَّذْخُ [en-nez̲ḫ] (nūn’un fethi ve z̲āl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Şiddetle saʿy edip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَذَخَ الْعِيرُ نَذْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَعَى شَدِيدًا

اَلْإِنْذَاخُ [el-inz̲āḫ] (hemzenin kesriyle) نَذْخٌ [nez̲ḫ] maʿnāsınadır; yukālu: أَنْذَخَ بِمَعْنَى نَذَخَ

اَلنَّوْذَخُ [en-nevz̲aḫ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Korkak adama denir; جَبَانٌ [cebān] maʿnāsına.

[ن س خ]

اَلنَّسْخُ [en-nesḫ] (فَسْخٌ [fesḫ] vezninde) Bir nesneyi yerinden zāʾil kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَخَهُ نَسْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَزَالَهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre نَسْخٌ [nesḫ] bir nesne āher nesneyi müteʿakkib olarak zāʾil kılmak maʿnāsına mevzūʿdur, zıllın şemsi ve şemsin zıllı ve şeybin şebābı izālesi gibi. Baʿzen bundan izāle münfehim olur ki bi’l-külliyye evvelkini zāʾil eder ve baʿzen isbāt münfehim olur, nesh-i kitāb gibi ki bir mektūbun sahīfe-i uhrāya sūretinin nakli gibi ve baʿzen izāle ve isbāttan ikisi de münfehim olur. İntehā. Ve

نَسْخٌ [nesḫ] Bir nesneyi tagyīr eylemek ve bozmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَخَتِ الرِّيحُ آثَارَ الدَّارِ إِذَا غَيَّرَتْهَا Ve bir nesneyi ibtāl edip āher nesneyi onun makāmına kāʾim kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَخَ الشَّيْءَ إِذَا أَبْطَلَهُ وَأَقَامَ شَيْئًا مُقَامَهُ Ve مَسْخٌ [mesḫ] maʿnāsınadır ki bir nesnenin sūretini bir akbeh sūrete tahvīl eylemekten ʿibārettir; yukālu: نَسَخَهُ بِمَعْنَى مَسَخَهُ Ve bir kitābı karşısında nüs-

yukālu: نَخْنَخَ زَيْدٌ إِذَا سَارَ شَدِيدًا Ve deveyi ıh ıh diyerek çökermek maʿnāsınadır; yukālu: نَخْنَخَ الْإِبِلَ إِذَا أَبْرَكَهَا

اَلتَّنَخْنُخُ [et-tenaḫnuḫ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Deve çökmek maʿnāsınadır ki نَخْنَخَةٌ [naḫneḫat]ten mutāviʿdir; yukālu: نَخْنَخَ الْإِبِلَ فَتَنَخْنَخَتْ أَيْ بَرَكَتْ

نَخِيخٌ [Neḫīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esmādandır. Saʿduddīn Naḫīḫ bizim ashābımız yaʿnī Şāfiʿiyyü’l-mezheb olan Ḫorāsān fukahālarının ceddidir. Hadīs-i şerīfte rivāyeti ve nazm-ı eşʿārda mahāreti var idi.

[ن د خ]

اَلْأَنْدَخُ [el-endaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kalīlü’l-kelām olan ahmak ve seme adama denir ki söz bilmediğinden ve idrāk eylemediğinden epsem olup durur.

اَلْمِنْدَخُ [el-mindaḫ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol bī-ʿār kimseye denir ki fuhş ve herze söylenmekten ve söylemekten aslā mübālātı olmaya; yukālu: رَجُلٌ مِنْدَخٌ أَيْ لَا يُبَالِي بِمَا قِيلَ لَهُ مِنَ الْفُحْشِ أَوْ قَالَ

اَلتَّنَدُّخُ [et-teneddüḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ʿUhde-i temellük ve iktidārında olmadığı nesne ile fodulāne fahr ve güzāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَدَّخَ الرَّجُلُ إِذَا تَشَبَّعَ بِمَا لَيْسَ عِنْدَهُ

اَلنَّدْخُ [en-nedḫ] (مَدْخٌ [medḫ] vezninde) Bir nesneye ʿunfla çatıp çarpmak maʿnāsınadır, denizde bir kayığın āhere çatıp çarpması gibi; yukālu: نَدَخَهُ نَدْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَدَمَهُ ve minhu yekūlu rākibu’l-bahri: نَدَخْنَا سَاحِلَ كَذَا

اَلْإِنْدَاخُ [el-indāḫ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ʿunfla āher nesneye çattırıp çarptırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْدَخَهُ بِهِ

ha edip sūretini yazınmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَخَ الْكِتَابَ إِذَا كَتَبَهُ عَنْ مُعَارَضَةٍ Ve bir nesneyi āher mahalle nakl ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَخَ مَا فِي الْخَلِيَّةِ إِذَا حَوَّلَهُ إِلَى غَيْرِهَا

اَلْإِنْتِسَاخُ [el-intisāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Ve

اَلْإِسْتِنْسَاخُ [el-istinsāḫ] Bunlar dahi bir kitābın nüshasını almak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَسَخَ الْكِتَابَ وَاسْتَنْسَخَهُ إِذَا كَتَبَهُ عَنْ مُعَارَضَةٍ

اَلنُّسْخَةُ [en-nusḫat] (nūn'un zammıyla) Menkūlün-minhu olan asl-ı mektūbun ismidir.

اَلتَّنَاسُخُ [et-tenāsuḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) ve

اَلْمُنَاسَخَةُ [el-munāseḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirini izāle ile müteʿākib olmak maʿnāsınadır; ve minhu: اَلتَّنَاسُخُ وَالْمُنَاسَخَةُ فِي الْمِيرَاثِ yaʿnī faraziyyūnun مُنَاسَخَةٌ [munāseḫat] ıtlāk ettikleri mesʾele bu maʿnādandır ki bir meyyitin vārisleri dahi kable taksīmi't-terike fevt olmakla māl-ı metrūk āher vereselere intikāl eylemekten ʿibārettir. Ve

تَنَاسُخُ الْأَزْمِنَةِ [tenāsuḫu'l-ezminet] Zamānların ānen fe-ānen hālden hāle tahavvül ve tedāvülünden ʿibārettir, ʿalā-kavlin karnların peyderpey inkirāz ve inkizāsından ʿibārettir ki birbirini nesh ve izāle ile müteʿākib olurlar. Ve تَنَاسُخِيَّةٌ [tenāsuḫiyyet] ıtlāk olunan tāʾife dahi bu maʿnādandır, tāʾife-i mersūme tenāsuh-i ervāha kāʾil ve haşr ve neşri münkir olmalarıyla tekfīr olunurlar.

اَلنَّسِيخَةُ [en-nesīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) ve

اَلنُّسَخِيَّةُ [en-nusaḫiyyet] (جُهَنِيَّةٌ [cuheniyyet] vezninde) Baʿīde maʿnāsınadır; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: بَلْدَةٌ نَسِيخَةٌ وَنُسَخِيَّةٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلنُّسُوخُ [en-Nusūḫ] (nūn'un zammıyla) Ḳādisiyye'de bir karye adıdır.

[ن ض خ]

اَلنَّضْخُ [en-naḍḫ] (nūn'un fethi ve ḍād'ın sükūnuyla) Su serpmek maʿnāsınadır; yukālu: نَضَخَهُ نَضْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَشَّهُ Baʿzılar ʿindinde bu نَضْخٌ [naḍḫ] ile mürādiftir ki o dahi su serpmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin mühmelenin mefhūmundan dūndur ki mühmele, gereği gibi sulamak ve bu, su serpmektir. Ve

نَضْخٌ [naḍḫ] Su pınardan şiddetle kaynayıp çıkmak, ʿalā-kavlin aşağıdan yukarıya fışkırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَضَخَ الْمَاءُ إِذَا اشْتَدَّ فَوَرَانُهُ مِنْ يَنْبُوعِهِ أَوْ مَا كَانَ مِنْ سُفْلٍ إِلَى عُلْوٍ Ve düşman üzere ok serpmek maʿnāsında müstaʿmeldir; yukālu: نَضَخَ النَّبْلَ فِي الْعَدُوِّ إِذَا فَرَّقَهَا Ve

نَضْخٌ [naḍḫ] Şol ʿıtr ve tīb eserine denir ki sevbde ve sāʾir nesnede kalmış olur; yukālu: بَقِيَ فِيهِ نَضْخٌ مِنْهُ وَهُوَ أَثَرٌ يَبْقَى فِي الثَّوْبِ وَغَيْرِهِ مِنَ الطِّيبِ

اَلنَّضَّاخُ [en-naḍḍāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Firāvān yağmura ıtlāk olunur; yukālu: غَيْثٌ نَضَّاخٌ أَيْ غَزِيرٌ

اَلنَّضْخَةُ [en-naḍḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde, tā-yı vahdetle) مَطَرَةٌ [maṭarat] maʿnāsınadır. Pes نَضْخٌ [naḍḫ] مَطَرٌ [maṭar] maʿnāsınadır.

اَلنِّضَاخُ [en-niḍāḫ] (nūn'un kesriyle) Mufāʿaletten masdardır, birbirine su serpmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاضَخَهُ مُنَاضَخَةً وَنِضَاخًا إِذَا نَضَخَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

اَلْإِنْتِضَاخُ [el-intiḍāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Su saçılmak maʿnāsınadır; yukālu:

إِنْتَضَخَ الْمَاءُ إِذَا تَرَشَّشَ

اَلْمِنْضَخَة [el-minḍaḫat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) İsm-i ālettir, زُرَّاقَةٌ [zurrāḳat] e denir ki ʿāmme نَضَّاخَةٌ [naḍḍāḫat] derler. Ve زُرَّاقَةٌ [zurrāḳat] zā-yı mazmūme ve rā-yı müşeddede ile bāgçevānların bāgçe suladıkları ālete denir ki tenekeden süzeği geçirilmiş kova olacaktır. Taşra Türkīsinde çımkırık taʿbīr olunur ve neftçiler dahi onunla neft yağı kullanırlar. Bu münāsebetle harīk tulumbasına da مِنْضَخَةٌ [minḍaḫat] ıtlākı mülāyimdir.

[ن ط خ]

اَلنِّطْخُ [en-niṭḫ] (nūn'un kesri ve ṭā'nın sükūnuyla) شَرٌّ [şer] kelimesine izāfetle istiʿmāl olunur, sāhib-i şerr demektir; yukālu: هُوَ نِطْخُ شَرٍّ أَيْ صَاحِبُهُ

[ن ف خ]

اَلنَّفْخُ [en-nefḫ] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) Üfürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَخَ بِفَمِهِ نَفْخًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخْرَجَ مِنْهُ الرِّيحَ Ve yellenmek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki fem-i esfel ile üfürmektir; yukālu: نَفَخَ بِالْمَرْأَةِ إِذَا ضَرَطَ Ve

نَفْخٌ [nefḫ] إِرْتِفَاعُ الضُّحَى [irtifāʿu'd-ḍuḥā] yaʿnī nehār mürtefiʿ olup kaba kuşluk vaktine varmak maʿnāsına müstaʿmeldir.

Şārih der ki müʾellifin meʾhazı olan *Muḥkem*'de إِنْتَفَخَ النَّهَارُ إِذَا عَلَا ʿibāretiyle mersūm olup müʾellif ondan tasarrufla sülāsī olarak sebt eylemiştir, lākin ihlāl eylemiştir. İntehā. Ve

نَفْخٌ [nefḫ] Fahr ve kibr maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: رَجُلٌ ذُو نَفْخٍ أَيْ فَخْرٍ وَكِبْرٍ

Şārih der ki müteʿazzim kimse taʿazzum ederek nefs ve nefesini cemʿle pufladığı hasebiyle نَفْخٌ [nefḫ] kibr ve fahr maʿnāsına istiʿmāl olundu yāhūd şeytān derūnuna نَفْخٌ [nefḫ] yaʿnī hod-bīnlik ilkā eylemekle lāzımı olan kibr maʿnāsında istiʿmāl olundu. Ve *Esās*'ta نَفَخَ شِدْقَيْهِ تَكَبَّرَ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلتَّنْفِيخُ [et-tenfīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Pek üfürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَّخَ الرَّجُلُ بِفَمِهِ بِمَعْنَى نَفَخَ لَكِنْ هِيَ لِلْكَثْرَةِ

اَلنَّفِيخُ [en-nefīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Āteş üflemeğe müʾekkel ve muʿayyen olan kimseye denir.

اَلْمِنْفَاخُ [el-minfāḫ] (mīm'in kesriyle) İsm-i ālettir, körüğe denir.

اَلْأَنْفَخُ [el-enfaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) bād-hāye kişiye denir debe taʿbīr olunur; torba şişip kabarır, māddesi rīh-i galīzedir, Türkīde kavluç denir; yukālu: رَجُلٌ أَنْفَخُ أَيْ فِي خُصْيَتَيْهِ نَفْخَةٌ

اَلنَّفْخَةُ [en-nefḫat] (nūn'un harekāt-ı selāsı ve fā'nın sükūnuyla) İsmdir, üfürüğe denir. Ve karın şişkinliğine ıtlāk olunur; yukālu: بِهِ نَفْخَةٌ أَيِ انْتِفَاخُ بَطْنٍ

اَلنَّفْخَاءُ [en-nefḫāʾ] نَبْخَاءُ [nebḫāʾ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Ve

نَفْخَاءُ [nefḫāʾ] Ayakta inciğin yukarısına ıtlāk olunur ki kaba baldır olacaktır.

اَلْأُنْفُخَانُ [el-unfuḫān] ve

اَلْأُنْفُخَانِيُّ [el-unfuḫāniyy] (hemzelerin zammı ve kesriyle ki fāʾ hemzelere tābiʿdir) Şişman kişiye ıtlāk olunur; müʾennesleri hā'yladır; yukālu: رَجُلٌ أُنْفُخَانٌ وَأُنْفُخَانِيٌّ أَيْ مُمْتَلِئٌ سِمَنًا ve yukālu: إِمْرَأَةٌ أُنْفُخَانَةٌ وَأُنْفُخَانِيَّةٌ

اَلنُّفُخُ [en-nufuḫ] (zammeteynle) Tenūmend genç irisi delikanlıya denir.

اَلنُّفَّاخُ [en-nuffāḫ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir ʿillet-i hādiseden nāşī bedene ʿārız olan şişe denir; yukālu: بِهِ نُفَّاخٌ أَيْ وَرَمٌ مِنْ دَاءٍ

يَحْدُثُ

اَلنُّفَّاخَةُ [en-nuffāḫat] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Nehr ve cedvel ve çeşme makūlesinde suyun yüzüne çıkan hurde çakıllara ıtlāk olunur. ferçi müᵓellif حِجَارَةٌ ile taᶜbīr eyledi, lākin muktezā-yı mādde suyun yüzünde peydā olan kabarcık olmak mülāyimdir. Ve

نُفَّاخَةٌ [nuffāḫat] Bir şişkin şişe denir ki balık kısmının karnında olur, balığın o nisāb ve kemālidir ki onun sebebiyla suyu defᶜ ederek meks ve cereyān eder; bunu balık kursağı dedikleriyle beyān eylemişlerdir.

اَلْمَنْفُوخُ [el-menfūḫ] Büyük karınlı kimseye ıtlāk olunur. Ve şişman adama ıtlāk olunur.

نَفَّاخٌ [Neffāḫ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Mağrib-zemīn’de bir belde adıdır.

[ن ق خ]

اَلنُّقَاخُ [en-nuḳāḫ] (ḳāf’la غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Be-gāyet sāfī ve bārid ve hoş-güvār olan suya denir; yukālu: شَرِبَ النُّقَاخَ أَيِ الْمَاءَ الْبَارِدَ وَالْعَذْبَ الصَّافِيَ Ve mutlakan hālis ve bī-gışş olan şeyᵓe denir; yukālu: هَذَا نُقَاخُ الْعَرَبِيَّةِ أَيْ خَالِصُهَا Ve emn ve ᶜāfiyet ve āsāyişle olan uykuya denir ki hāb-ı rāhat taᶜbīr olunur.

اَلنَّقْخُ [en-naḳḫ] (nūn’un fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَخَهُ نَقْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve başı dimāga kadar yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَخَ دِمَاغَهُ إِذَا كَسَرَهُ O yarığa, دَامِغَةٌ [dāmiġat] denir.

اَلْإِنْتِقَاخُ [el-intiḳāḫ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kemikten ilik çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَخَ الرَّجُلُ الْمُخَّ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ

اَلْأَنْقَخُ [el-enḳaḫ] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Beynisi az olan insān ve hayvāna denir, mekteb hocası gibi; yukālu: ظَلِيمٌ أَنْقَخُ أَيْ قَلِيلُ الدِّمَاغِ

اَلنَّقَخَةُ [en-neḳaḫat] (fetehātla) Pek semizliğinden ağır ağır yürüyen nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نَقَخَةٌ إِذَا كَانَتْ تَثَاقَلُ فِي مَشْيِهَا سِمَنًا

اَلنُّقَّاخُ [en-nuḳḳāḫ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Başın kulakla kulak tozları beyninde olan kemik taraflarından ön cānibine doğru olan yerine denir; yukālu: إِشْتَكَى نُقَّاخَهُ وَهُوَ مُقَدَّمُ الْقَفَا مِنَ الْأُذُنِ وَالْخُشَشَاءِ

[ن ك خ]

اَلنَّكْخُ [en-nekḫ] (نَكْخٌ [nekḫ] vezninde) Yumrukla bir adamın boğazına vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَكَخَ فِي حَلْقِهِ نَكْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَهَزَهُ

[ن و خ]

اَلتَّنَوُّخُ [et-tenevvuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Erkek deve, nākayı aşmak için çökermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَوَّخَ الْجَمَلُ النَّاقَةَ إِذَا أَبْرَكَهَا لِلسِّفَادِ Ve bu maᶜnāda lāzım olur; yukālu: تَنَوَّخَتِ النَّاقَةُ إِذَا بَرَكَتْ

اَلْإِنَاخَةُ [el-ināḫat] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deveyi çökermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنَاخَ النَّاقَةَ إِذَا أَبْرَكَتْ Lākin إِنَاخَةٌ [ināḫat] mutlakan deveyi çökermek maᶜnāsınadır, vech-i mezkūr üzere nākaya mahsūs değildir.

اَلْإِسْتِنَاخَةُ [el-istināḫat] Deve çökmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنَاخَ النَّاقَةَ فَاسْتَنَاخَتْ وَتَنَوَّخَتْ أَيْ بَرَكَتْ وَلاَ يُقَالُ نَاخَتْ وَلاَ أَنَاخَتْ Şārih der ki çökmek maᶜnāsına إِنَاخَةٌ [ināḫat] istiᶜmāli kesīrdir.

اَلنَّوْخَةُ [en-nevḫat] (نَوْحَةٌ [nevḥat] vezninde) İkāmet maᶜnāsına ismdir; maᶜnā-yı mezkūrdan meᵓhūzdur.

اَلْمُنَاخُ [el-munāḫ] (mīm’in zammıyla ism-i

mekāndır) Deveyi çökertecek yere denir, مَبْرَكُ الْإِبِلِ [mebreku'l-ibil] maʿnāsına.

اَلْمَنِيخُ [el-menīḫ] (mīm'in fethiyle) Arslana denir.

اَلنَّائِخَةُ [en-nā'iḫat] Arz-ı baʿīde maʿnāsınadır.

ذُو مَنَاخ [Ẕū-Menāḫ] (مَنَارٌ [menār] vezninde) أَذْوَاءٌ [Eẕvā'] taʿbīr olunan akyāl-i Yemen'den Lehīʿa b. ʿAbduşems nām melikin lakabıdır.

تَنُوخُ [Tenūḫ] (tā'nın fethiyle) Bir kabīle adıdır ki "ت،ن،خ" māddesinde zikr olundu. Cevherī vehminde nāşī burada resm eylemiştir.

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ب خ]

اَلتَّوْبِيخُ [et-tevbīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Levm ve serzeniş eylemek maʿnāsınadır.

وَبْخَةٌ [vebḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Levm ve serzeniş maʿnāsına isimdir; yukālu: وَبَّخَهُ تَوْبِيخًا إِذَا لَامَهُ وَعَذَلَهُ Ve bir adamı mürtekib olduğu kārın vehāmetini ʿunf ve şiddetle ifāde ederek tehdīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَبَّخَ فُلَانًا إِذَا أَنَّبَهُ وَهَدَّدَهُ

[و ت خ]

اَلْوَتْخُ [el-vetḫ] (vāv'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَتَخَهُ بِالْعَصَا وَتْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلْوَتَخَةُ [el-veteḫat] (fetehātla) Sulu sıvık balçığa denir, وَحَلٌ [veḥal] maʿnāsına. Ve şey' maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَغْنَى عَنْهُ وَتَخَةً أَيْ شَيْئًا

اَلْمِيتَخَةُ [el-mīteḫat] (mīm'in kesriyle) Değneğe denir, ʿasā maʿnāsına.

اَلْإِيتَاخُ [el-ītāḫ] (hemzenin kesriyle) Pek zahmet ve meşakkate uğrayıp rencīde olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَوْتَخْتَ مِنِّي يَا فُلَانُ أَيْ بَلَغْتَ مِنِّي يَعْنِي أَجْهَدْتَ Asl إِيتَاخٌ [ītāḫ] zikr olunan balçığa düşmek maʿnāsına olmakla bu maʿnā ondan me'hūzdur.

[و ث خ]

اَلْوَثَخَةُ [el-veṡeḫat] (vāv'ın ve ṡā-yı müsellesenin fethiyle) Sudan olan yaşlığa ve ıslaklığa denir; yukālu: فِي الْحَوْضِ وَثَخَةٌ أَيْ بِلَّةٌ

اَلْوَثِيخَةُ [el-veṡīḫat] (وَثِيقَةٌ [veṡīḳat] vezninde) Her cinsten birbirine mahlūt olmuş tāze çayırlığa denir. Ve et yağına muhte-

lit olan yufka kemiğe denir. Müʾellif مَا رَقَّ مِنَ الْعِظَامِ وَاخْتَلَطَ بِالْوَدَكِ ʿibāretiyle sebt edip lākin şārih, *ʿUbāb*’da مِنَ الطَّعَامِ ʿunvānıyla mersūm olmakla مِنَ الْعِظَامِ nüshası galat olduğunu tansīs eylemiştir. Ona göre et yağıyla muhtelit olmuş sıvık taʿām demek olur, çorba gibi. Ve vākıʿan mukteżā-yı mādde şārihin kavli olmak mülāyimdir. Ve

وَثِيخَةٌ [vesiḫat] Sıvık çamurlu arza denir; yukālu: أَرْضٌ وَثِيخَةٌ أَيْ ذَاتُ وَحَلٍ Ve yoğurt gibi pek koyu süte denir.

اَلْمَوْثُوخُ [el-mevsūḫ] ve

اَلْمُوَثَّخُ [el-muvessaḫ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Zaʿīfü’l-hilkat kimseye ıtlāk olunur; zikr olunan sıvık maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: رَجُلٌ مَوْثُوخُ الْخَلْقِ وَمُوَثَّخُهُ أَيْ ضَعِيفُهُ

[و خ خ]

اَلْوَخُّ [el-vaḫḫ] (vāv’ın fethi ve ḫā’nın teşdīdiyle) Nā-hoşluk, elem maʿnāsınadır. Ve kasd ve irāde maʿnāsınadır.

اَلْوَخْوَخَةُ [el-vaḫveḫat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir cins kuşun ötmesinden hikāyedir.

اَلْوَخْوَاخُ [el-vaḫvāḫ] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Karnı salkı ve derisi geniş olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَخْوَاخٌ أَيْ مُسْتَرْخِي الْبَطْنِ مُتَّسِعُ الْجِلْدِ Ve ʿinnīn ve bī-rücūliyyet kimseye denir. Ve zaʿīf ve nā-tüvān kişiye denir. Ve üşengen adama denir, keslān gibi. Ve gevşek hurmāya denir.

[و ر خ]

اَلْوَرْخُ [el-verḫ] (vāv’ın fethi ve rā’nın sükūnuyla) Bir nevʿ şecerdir ki مَرْخٌ [merḫ] dedikleri şecer-i mezkūre şebīh olur.

اَلْوَرِيخَةُ [el-verīḫat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Islak yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَرِيخَةٌ أَيْ مُبْتَلَّةٌ Ve sıvık hamura denir.

اَلْإِسْتِيرَاخُ [el-istīrāḫ] ve

اَلتَّوَرُّخُ [et-teverruḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yer ıslak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْرَخَتِ الْأَرْضُ وَتَوَرَّخَتْ إِذَا ابْتَلَّتْ Ve

تَوَرُّخٌ [teverruḫ] Hamur sulu ve sıvık olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّخَ الْعَجِينُ إِذَا اسْتَرْخَى

اَلْوَرَخُ [el-veraḫ] (fethateynle) Bu dahi hamur sıvık ve gevşek olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرِخَ الْعَجِينُ وَرَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَرْخَى

اَلْإِيرَاخُ [el-īrāḫ] (إِيرَادٌ [īrād] vezninde) Hamuru sıvık ve gevşek kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَوْرَخْتُ الْعَجِينَ إِذَا أَرْخَيْتَهُ

اَلْوَرِخَةُ [el-veriḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Çayırları gür ve birbirine sarmaşık olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَرِخَةٌ أَيْ مُلْتَفَّةُ الْعُشْبِ

اَلتَّوْرِيخُ [et-tevrīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَأْرِيخٌ [teʾrīḫ] lafzında lügattir ki bir nesneye taʿyīn-i vakt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّخَ الْكِتَابَ بِمَعْنَى أَرَّخَهُ

[و س خ]

اَلْوَسَخُ [el-vesaḫ] (vāv’ın ve sīn’in fethiyle) Kīrlenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَسِخَ الثَّوْبُ يَوْسَخُ وَيَاسَخُ وَيِيْسَخُ وَسَخًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَلَاهُ الدَّرَنُ *Mişbāḥ*’ın beyānına göre وَسَخٌ [vesaḫ] ism dahi olur, kīre ve pāsa denir.

اَلْإِسْتِيسَاخُ [el-istīsāḫ] ve

اَلتَّوَسُّخُ [et-tevessuḫ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِتِّسَاخُ [el-ittisāḫ] إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki fi’l-asl إِوْتِسَاخٌ [ivtisāḫ] idi, bunlar da kīrlenip pāslanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْسَخَ الثَّوْبُ وَتَوَسَّخَ وَاتَّسَخَ بِمَعْنَى وَسِخَ

اَلْإِيسَاخُ [el-īsāḫ] (hemzenin kesriyle) ve اَلتَّوْسِيخُ [et-tevsīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Müteʿaddīlerdir, kīrlenmek maʿnāsına; yukālu: أَوْسَخَ الثَّوْبَ وَوَسَّخَهُ إِذَا جَعَلَهُ وَسِخًا

وَسْخَاءُ [Vesḫāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

[و ش خ]

اَلْوَشْخُ [el-veşḫ] (vāv'ın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Kötü ve zaʿīf ve kemter olan şeyʾe denir, ne olursa olsun. Ve hurmā sepetine denir.

اَلْوَشَخَةُ [el-veşeḫat] (fetehātla) Hurmā yaprağından örülmüş zenbīl ve sepet makūlesi zarfa denir.

[و ص خ]

اَلْوَصَخُ [el-veṣaḫ] Vāv'ın ve ṣād-ı mühmelenin fethiyle وَسَخٌ [vesaḫ] vezninde ve mürādifidir ki kīr ve pāsa denir.

[و ض خ]

اَلْوَضُوخُ [el-veḍūḫ] (ḍād-ı muʿceme ile صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol suya denir ki hemān kovanın yarısı mikdārı gibi ola.

اَلْوَضْخُ [el-vaḍḫ] (مَدْحٌ [medḥ] vezninde) Kovaya yarısı mikdārına doğru su komak maʿnāsınadır; yukālu: وَضَخَ الدَّلْوَ وَضْخًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَعَلَ الْمَاءَ فِيهَا شَبِيهًا بِالنَّصْفِ

اَلْإِيضَاخُ [el-īḍāḫ] (hemzenin kesriyle) وَضْخٌ [vaḍḫ] maʿnāsınadır; yukālu: أَوْضَخَ الدَّلْوَ بِمَعْنَى وَضَخَهَا Ve kuyudan azca su çekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْضَخَ لَهُ إِذَا اسْتَقَى قَلِيلاً Ve kuyunun suyu azalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْضَخَتِ الْبِئْرُ إِذَا قَلَّ مَاؤُهَا

اَلْمُوَاضَخَةُ [el-muvāḍaḫat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْوِضَاخُ [el-viḍāḫ] (vāv'ın kesriyle) ve

اَلتَّوَاضُخُ [et-tevāḍuḫ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Kuyudan su çekmek ve seğirtmek ve yürümek makūlesi hāletlerde yarışmak maʿnāsınadır; yukālu: وَاضَخَ صَاحِبَهُ مُوَاضَخَةً وَوِضَاخًا إِذَا بَارَاهُ فِي الْإِسْتِقَاءِ وَالْعَدْوِ وَالسَّيْرِ ve yukālu: تَوَاضَخَا إِذَا تَبَارَى فِي السَّقْيِ وَالسَّيْرِ

Şārih der ki fi'l-asl إِسْتِقَاءٌ [istiḳāʾ] māddesine mevzūʿ olup baʿdehu mutlakan muʿārazada istiʿmāl olundu.

[و ط خ]

اَلتَّوَاطُخُ [et-tevāṭuḫ] (ṭā-i mühmele ile تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Niçe kimseler bir nesneyi elden ele devr ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاطَخَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ إِذَا تَدَاوَلُوهُ بَيْنَهُمْ

[و ل خ]

اَلْوَلِيخُ [el-velīḫ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nevʿ keten bezine denir.

اَلْوَلِخَةُ [el-veliḫat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْوَلِيخَةُ [el-velīḫat] (وَلِيمَةٌ [velīmet] vezninde) ve

اَلْمُؤْتَلِخَةُ [el-muʾteliḫat] (مُؤْتَفِكَةٌ [muʾtefiket] vezninde) Islak ve yaş yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَلِخَةٌ وَوَلِيخَةٌ وَمُؤْتَلِخَةٌ أَيْ وَرِخَةٌ Ve

وَلِيخَةٌ [velīḫat] Yoğurt gibi pek koyu süte denir. Ve sıvık çamura denir.

اَلْإِسْتِيلاَخُ [el-istīlāḫ] Yer yaşarıp ıslak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْلَخَتِ الْأَرْضُ إِذَا ابْتَلَّتْ

[و م خ]

اَلْوَمْخَةُ [el-vemḫat] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Āteş gibi ciğere teʾsīr eden dil-sūz levm ve tevbīhe denir. Müʾellifin وَالْوَبْخَةُ kavli عَذْلَةٌ yi müfessirdir; yukālu: مَا هٰذِهِ الْوَمْخَةُ أَيِ الْعَذْلَةُ الْمُحْرِقَةُ وَالْوَبْخَةُ

FASLU'L-HĀ'

(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ب خ]

اَلْهَبَيَّخَةُ [el-hebeyyeḫat] (bā-yı muvahhade ve yā-yı tahtiyye ile عَمَلَّسَةٌ [ᶜamelleset] vezninde) Cāriyeye denir. Ve dāyeye ve süt anasına denir. Ve etine dolu ter ü tāze mahbūbeye denir.

اَلْهَبَيَّخُ [el-hebeyyaḫ] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) Çolpa ve salkı ahmak kişiye denir. Ve aslā bir işe yaramaz olan kimseye denir. Ve büyük dereye ve büyük çaya ve ırmağa denir. Ve bir dere ismidir. Ve ter ü tāze nevcivāna denir.

اَلْهِبَيَّخَى [el-hibeyyeḫā] (hā'nın kesri ve elifin kasrıyla) İsmdir, salınarak yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الْهِبَيَّخَى وَهِيَ مِشْيَةٌ فِي تَبَخْتُرٍ

اَلْإِهْبِيَّاخُ [el-ihbiyyāḫ] (إِجْلِوَّازٌ [iclivvāz] vezninde) Salınarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: إِهْبَيَّخَ الرَّجُلُ إِهْبِيَّاخًا إِذَا مَشَى فِي تَبَخْتُرٍ

[هـ خ خ]

هِخ [hiḫ] (hā'nın kesri ve ḫā'nın sükūnuyla) تَنَحْنُحٌ [tenaḥnuḥ] ile boğazını ayırtlayan adamın savtından hikāyedir.

[هـ ي خ]

هيخ [hīḫi] (hā'nın kesri ve meddi ve ḫā'nın kesr üzere bināsıyla) إِيخ [īḫ] gibi deve kısmını çökertecek savttan hikāyedir ki هِيخ ve إِيخ إِيخ diyerek çökertirler.

اَلتَّهْيِيخُ [et-tehyīḫ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Taᶜāmın et yağını çok komakla pek yağlı yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَيَّخَ الْهَرِيسَةَ تَهْيِيخًا إِذَا أَكْثَرَ وَدَكَهَا Ve tekeyi keçiye aşmağa kındırmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَيَّخَ التَّيْسَ إِذَا حَثَّهُ عَلَى السِّفَادِ

[و ي خ]

وَيْخٌ [veyḫ] وَيْحٌ [veyḥ] vezninde ve mürādifidir ki edāt-ı rahm ü rikkattir, niteki mahallinde zikr olundu. وَيْخٌ [veyḫ] ve وَيْحٌ [veyḥ] ve وَيْسٌ [veys] ve وَيْهٌ [veyh] ve وَيْلٌ [veyl] ve وَيْبٌ [veyb] ahavāttır ki altı kelimeden ᶜibārettir, yedincileri yoktur.

Şārih der ki عَوْلٌ [ᶜavl] ve بَسٌّ [bess] kelimeleri dahi bunlardandır, niteki mü'ellif cümlesini māddelerinde beyān eylemiştir. Ve Kūfiyyūn ᶜindinde وَيْك [veyk] ve وَيْنٌ [veyn] kelimeleri dahi bunlardandır.

اَلْهِيَّخُ [el-hiyyaḫ] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) Şol erkek deveye denir ki çökermek için kendisine هِيخ هِيخ dedikçe bağırır ola.

FASLU’L-YĀʾİ’T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ت خ]

يَتَاخٌ [Yetāḫ] (tā-yı fevkiyye ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir mevziʿ yāhūd bir kabīle adıdır; muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed b. Yezīd el-Yetāḫī oradandır.

[ي ف خ]

اَلْيَفْخُ [el-yefḫ] نَفْخٌ [nefḫ] vezninde) Bir kimsenin yāfūhuna yaʿnī başta bıngıldayık taʿbīr olunan yerine vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: يَفَخَهُ يَفْخًا إذَا أَصَابَ يَافُوخَهُ فَهُوَ مَيْفُوخٌ Müʾellif bunu “أ،ف،خ” māddesinde tafsīl eylemiştir.

[ي ن خ]

اَلْإِينَاخُ [el-īnāḫ] (hemzenin kesriyle) Nākayı erkek deve ile mücāmaʿat için إِينَخ إِينَخ diyerek çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَيْنَخَ النَّاقَةَ إِذَا دَعَاهَا إِلَى الضِّرَابِ فَقَالَ لَهَا إِينَخ إِينَخ Ve إِينَخ [īnaḫ] hemzenin kesri ve nūn’un fethi ve hā’nın kesr üzere bināsıyladır.

[ي و خ]

يَوْخٌ [yevḫ] (yā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Leyṡ-i Luġavī bunu zikr edip lākin ne maʿnāya olduğunu tefsīr eylememiştir ve bunun bināsı üzere يَوْمٌ kelimesinden gayrı vārid olmadı demiştir. Şārihin beyānına يَوْحٌ lafzından musahhaftır ki şems esmāsındandır.

نَجَزَتِ الْخَاءُ بِعَوْنِ مُفِيضِ اْلآلاَءِ

BĀBU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(بَابُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

د

FASLU'L-ELİF
(فَصْلُ الْأَلِفِ)

[أ ب د]

اَلْأَبَدُ [el-ebed] (hemzenin ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Dehr maʿnāsınadır ki zamān-ı tavīl ve emed-i memdūddan ʿibārettir. Cemʿi آبَادٌ [ābād] gelir hemzenin meddiyle ve أُبُودٌ [ubūd] gelir hemzenin zammıyla.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre أَبَدٌ [ebed] mütecezzī olmayan zamān-ı mümteddin müddetinden ʿibārettir; زَمَانٌ [zemān] mütecezzī olur, أَبَدٌ [ebed] mütecezzī olmaz. Meselā وَقَعَ فِي زَمَانِ كَذَا denir, فِي أَبَدِ كَذَا denmez. Pes أَبَدٌ [ebed] āherin inzimāmı kābil olmamakla tesniye ve cemʿlenmesi gerçi mümkin olmayıp lākin ism-i cinsi baʿzı efrādına tahsīs ettikleri gibi bunu dahi baʿzı meşmūlātına tahsīsle cemʿ ve tesniyesine mesāg buldular. Hattā baʿzılar bunun cemʿini müvellled ʿadd eylediler. Ve şārih der ki أَبَدٌ [ebed] zarf-ı zamāndır, vakt-i bī-gāye-i müstakbelde müstaʿmeldir, zıddı أَزَلٌ [ezel] māzīde müstaʿmeldir. Ve دَهْرٌ [dehr] maʿnāsına istiʿmāl olunur ki zamān-ı medīdden ʿibārettir. Ve bunlar cemʿlerine muzāf olup أَبَدَ الْآبَادِ ve أَزَلَ الْآزَالِ denir, iki maʿnā-yı sermedi cāmiʿ kelimelerdir. Ve أَبَدٌ [ebed] lafzından baʿzı müştakkāt tasrīf edip onlara teʾkīd için muzāf ederler, niteki müʾellif dahi serd eylemiştir. İntehā. Ve

أَبَدٌ [ebed] Hemīşe ve dāʾim maʿnāsına istiʿmāl olunur; ebedī, dāʾimī demektir; ve minhu yukālu: لاَ آتِيهِ أَبَدَ الْأَبَدِيَّةِ وَأَبَدَ الْآبِدِينَ كَعَابِدِينَ وَأَبَدَ الْأَبْدِينَ كَأَرْضِينَ وَأَبَدَ الْأَبَدِ بِفَتْحَتَيْنِ وَأَبَدَ الْأَبِيدِ كَالْعَبِيدِ وَأَبَدَ الْآبَادِ وَأَبَدَ الدَّهْرِ وَأَبِيدَ الْأَبِيدِ

اَلْإِبِدُ [el-ibid] (إِبِلٌ [ibil] vezninde) ve اَلْأَبِدُ [el-ebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve اَلْإِبْدُ [el-ibd] (قِنْوٌ [ḳinv] vezninde) Doğurgan hayvān ve insāna denir; yukālu: أَتَانٌ وَأَمَةٌ إِبِدٌ وَأَبِدٌ وَإِبْدٌ أَيْ وَلُودٌ وَيُقَالُ نَاقَةٌ إِبِدَةٌ أَيْ وَلُودٌ Ve إِبِدٌ [ibid] (إِبِلٌ [ibil] vezninde ki kesreteynledir) Cāriyeye denir, kenīzek maʿnāsına. Ve ürkek mütevahhişe dişi eşeğe denir.

اَلْإِبِدَانِ [el-ibidān] (hemzenin kesri ve tesniye bünyesiyle) Cāriye ile kısrak ata ıtlāk olunur.

اَلْأَبِيدُ [el-ebīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nevʿ nebāt ismidir ki merʿādandır.

أُبَّدَةُ [Ubbedet] (hemzenin zammı ve bā’nın teşdīdiyle قُبَّرَةٌ [ḳubberet] vezninde) Endelüs ülkesinde bir beldedir.

مَأْبِدٌ [Meʾbid] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bir mevziʿdir. Cevherī yā-yı tahtiyye vehmiyle galat edip م،ي،د faslında zikr ve liecli’l-istişhād inşād eylediği beytinde onu tashīf eylemiştir.

اَلتَّأَبُّدُ [et-teʾebbud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Vahşetlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّدَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ إِذَا تَوَحَّشَ Ve bir mekān ıssız hālī ve tenhā kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّدَ الْمَنْزِلُ إِذَا أَقْفَرَ أَيْ خَلَا مِنْ أَهْلِهِ Ve çehre sislenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبِدَ الْوَجْهُ إِذَا كَلِفَ Ve bir adamın kuvvet-i şehevāniyyesi kalīl ve zaʿīf olmakla müddet-i medīde teʾehhül eylemeyip ergen durmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّدَ الرَّجُلُ إِذَا طَالَتْ عُزْبَتُهُ وَقَلَّ أَرَبُهُ فِي النِّسَاءِ أَيْ فِي التَّمَتُّعِ بِهِنَّ

اَلْأُبُودُ [el-ubūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Tevahhuş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَدَتِ الْبَهِيمَةُ أُبُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا تَوَحَّشَتْ Ve bir mahalde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَدَ بِالْمَكَانِ أُبُودًا مِنَ الْبَابِ

كُلُّهَا بِمَعْنًى يَعْنِي تَأْكِيدٌ لِدَوَامِ الْأَمْرِ كَمَا يُقَالُ دَهْرَ الدَّاهِرِينَ وَعَوْضَ الْعَائِضِينَ Ve أَبَدٌ قَدِيمٌ [ebedun ḳadīmun] ezelī maʿnāsınadır ki sıfāt-ı ilāhiyyedendir.

اَلْأَوَابِدُ [el-evābid] (hemzenin fethiyle) Vuhūşa yaʿnī vahşī cānverlere ıtlāk olunur, ʿādetā hatfe enfihi helāk olmadıkları cihetinden, gūyā ki dāʾimīlerdir, zīrā ekserī darbe-i sayyād gibi ve birbirinin tasallutu gibi āfāt-ı ʿārızadan helāk olurlar. Niteki yılanın mevt-i tabīʿisi olmamakla hāli üzere terk olunsa tūl-i hayātla zinde olur, bināʾenʿaleyh ona حَيَّةٌ [ḥayyet] ıtlāk olunmuştur.

Şārihin beyānına göre müfredi آبِدٌ [ābid] dir; müʾennesinde آبِدَةٌ [ābidet] denir, عَابِدٌ [ʿābid] ve عَابِدَةٌ [ʿābidet] gibi. Pes tevahhuş maʿnāsı iştikāk-ı kebīr cihetiyle bundan meʾhūzdur. İntehā. Ve

أَوَابِدُ [evābid] Āfāt ve devāhīye ıtlāk olunur, zikri müddet-i medīde elsinede bākī olduğu hasebiyle. Ve kavāfī-i şiʿrde yaʿnī fesāhat ve belāgati cihetiyle tanzīr ve peyrevliği kābil olmayan eşʿāra ıtlāk olunur, bilād-ı baʿīdeye menkūl ve methaf olduğuna mebnī. Burada kāfiyeden murād şiʿrdir, cüzʾ-i asīl ile küll irāde olunmuştur. Kāle fi’l-*Esās* فُلَانٌ مُولَعٌ بِأَوَابِدِ الْكَلَامِ وَهِيَ غَرَائِبُهُ وَبِأَوَابِدِ الشِّعْرِ وَهِيَ الَّتِي لَا تُشَاكَلُ جَوْدَةً

اَلْأُبَّدُ [el-ubbed] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) أَوَابِدُ [evābid] gibi vahşī cānverlere ıtlāk olunur.

اَلْأَبَدُ [el-ebed] (fethateynle) İsmdir ki zikr olundu. Ve bir yaşındaki velede denir. Ve

أَبَدٌ [ebed] Masdar olur, darılmak maʿnāsına; yukālu: أَبِدَ الرَّجُلُ أَبَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Ve tevahhuş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبِدَ الْبَهِيمُ إِذَا تَوَحَّشَ

الثَّانِي إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve şāʿir şiʿrinde meʾnūsü'l-istiʿmāl olmayan ve maʿnāsı müteʿāref olmayan garīb ve vahşī taʿbīrāt īrād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَدَ الشَّاعِرُ إِذَا أَتَى بِالْعَوِيصِ فِي شِعْرِهِ وَمَا لَا يُعْرَفُ مَعْنَاهُ

اَلْمُؤْبِدَةُ [el-muʾbidet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Vahşī ve serkeş olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُؤَبَّدَةٌ أَيْ وَحْشِيَّةٌ مُعْتَاصَةٌ

اَلتَّأْبِيدُ [et-teʾbīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bākī ve muhalled kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّدَهُ تَأْبِيدًا إِذَا خَلَّدَهُ Ve minhu yukālu: فُلَانٌ وَقَفَ أَرْضَهُ وَقْفًا مُؤَبَّدًا إِذَا جَعَلَهَا بِحَيْثُ لَا تُبَاعُ وَلَا تُورَثُ

اَلْآبِدَةُ [el-ābidet] (عَابِدَةٌ [ʿābidet] vezninde) Dāhiye ve beliyyeye denir ki müddet-i medīde dillerde destān olup kalır ola. Müʾellif bunu أَوَابِدُ [evābid] zımnında īrād eylemiştir.

[أ ت د]

اَلْإِتَادُ [el-itād] (tā-yı fevkiyye ile كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ipe denir ki serkeş ineği sağmak murād eyledikte zabtı için onunla ayaklarını bend ederler.

أُتَيْدَةُ [Uteydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[أ ث د]

اَلْأُثَيْدَاءُ [el-Uṣeydāʾ] (ṣā-yı müsellese ile رُتَيْلَاءُ [ruteylāʾ] vezninde) ʿUkāẓ nām mahalde bir mekān adıdır.

[أ ج د]

اَلْإِجَادُ [el-icād] (cīm'le كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Küçük kısa kemer tarzında olan mukavves nesneye denir. Ümmehāt-ı sāʾirede küçük kemer ile müfesserdir, kapıların ʿatebe-i ʿulyāları gibi.

اَلْأُجُدُ [el-ucud] (zammeteynle عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Şol nākaya denir ki vücūdu kavī ve kurumu ve bünyesi muhkem ve sıkı olup kaburgaları birbirine bitişik olmakla yekpāre gibi ola ki be-gāyet kavī ve tüvānā olur. Ve bu nākaya mahsūstur, erkek deveye vasf olmaz; yukālu: نَاقَةٌ أُجُدٌ إِذَا كَانَتْ قَوِيَّةً مُوَثَّقَةَ الْخَلْقِ مُتَّصِلَةَ فَقَارِ ظَهْرِهَا

اَلْإِيجَادُ [el-īcād] (hemzenin kesriyle) Nākayı vasf-ı mezkūr üzere kunt ve kavī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: آجَدَ اللهُ النَّاقَةَ إِذَا قَوَّاهَا Baʿdehu bir nesneyi mutlakan kavī ve muhkem kılmak maʿnāsında istiʿmāl olundu; yukālu: آجَدَهُ اللهُ بَعْدَ ضَعْفِهِ أَيْ قَوَّاهُ Ve işbu إِئْجَادٌ [iʾcād] kelimesinin hemzesi yā'ya kalble إِيجَادٌ [īcād] telaffuz olunur.

اَلْمُوجَدُ [el-muced] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kavī ve muhkem olan şeyʾe denir; yukālu: بِنَاءٌ مُوجَدٌ أَيْ مُحْكَمٌ

إِجِدْ [icid] (kesreteynle) Deve kısmına mahsūs zecrāzār kelimātındandır.

[أ ح د]

اَلْأَحَدُ [el-eḥad] (hemzenin ve ḥā-yı mühmelenin fethiyle) وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsınadır ki evvel-i ʿaded-i hisābdır, Fārisīde yek ve Türkīde bir taʿbīr olunur; yukālu: أَحَدٌ وَإِثْنَانِ Ve وَأَحَدَ عَشَرَ وَإِحْدَى عَشْرَةَ

يَوْمُالْأَحَدِ [yevmu'l-eḥad] ki hafta günlerdendir, birinci gündür; halk-ı semāvāt u arazīne bedʾ-i ilāhī vākiʿ olduğu gündür ki birinci gün demektir, baʿdehu onda ʿalem olmuştur. Ve يَوْمٌ [yevm]in izāfeti izāfetu'l-āmm ile'l-hāss kabīlindendir.

وَاحِدٌ [vāḥid] lafzının cemʿi آحَادٌ [āḥād] gelir ve أُحْدَانٌ [uḥdān] gelir hemzenin zammıyla; ʿalā-kavlin bunun cemʿi yoktur. Pes آحَادٌ [āḥād] ve أُحْدَانٌ [uḥdān] وَاحِدٌ [vāḥid] in cemʿi olur, شَاهِدٌ [şāhid] ve أَشْهَادٌ [eşhād]

ve حَاجِرٌ [ḥācir] ve حُجْرَانٌ [ḥucrān] gibi. Ve ʿinde'l-baʿz أَحَدٌ [eḥad] ile ancak zāt-ı ecell ü aʿlā vasflanır, zīrā bu ism-i şerīf, Hak taʿālā'ya hāss ve hālistir, müʾellif bunu da īcāz eylemiştir.

Lākin *Baṣāʾir*'de beyānına göre أَحَدٌ [eḥad] lafzı iki gūne istiʿmāl olunur: biri nefy ve biri isbāt makāmındadır. Nefye muhtass olan istigrāk-ı cins-i nātikīn için olmakla kalīl ve kesīre şāmil olur, ʿalā-tarīki'l-ictimāʿ ve'l-iftirāk. Pes مَا فِي الدَّارِ أَحَدٌ kavli مَا فِيهَا وَاحِدٌ وَلاَ اِثْنَانِ فَصَاعِدًا لاَ مُجْتَمِعِينَ وَلاَ مُتَفَرِّقِينَ demektir. Bu sebeble isbātta istiʿmāli sahīh değildir, zīrā mütezāddeynin nefyi sahīh olup isbātı sahīh olmaz. Meselā فِي الدَّارِ أَحَدٌ kavlinde vāhid-i münferidin isbātıyla müctemiʿ ve müfterik olarak mā-fevkinin dahi isbātı lāzım gelir, bu ise zāhirü'l-ihāledir ve mā-fevk-i vāhide şümūlü için مَا مِنْ أَحَدٍ فَاضِلِينَ kavli sahīh olur. Hülāsası أَحَدٌ [eḥad] ile nefy makāmında muhātab olmağa sālih şahs irāde olunur. Ve vāhid ve cemʿ ve müzekker ve müʾennesi müsāvī olur, Türkīde ondan kes ve kimse ile taʿbīr olunur.

Ve isbāt makāmında üç gūne istiʿmāl olunur: Evvelā ʿaşerāta mazmūm وَاحِدٌ [vāḥid] de istiʿmāl olunur; أَحَدَ عَشَرَ [ve] وَاحِدٌ وَعِشْرُونَ gibi. Sānī evvel maʿnāsına muzāf ve muzāfün-ileyh olarak istiʿmāl olunur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا﴾ ve ke-kavlihim: يَوْمُ الْأَحَدِ أَيْ يَوْمُ الْأَوَّلِ وَيَوْمُ الْإِثْنَيْنِ Sālis vasf-ı mutlak olarak istiʿmāl olunur ve bu hemīn zāt-ı akdes-i rabbānī vasfına mahsūstur; ke-mā kālallāhu taʿālā: ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ Ve bunun aslı وَحَدٌ [veḥad] idi vāv ile, lākin وَحَدٌ gayrda dahi istiʿmāl olunur. İşbu vasf-ı hāss-ı ilāhī olan ehadiyyetinin meʾāli sıfat-ı selbiyyedir ki şerīk ve nazīrden münezzeh ve müberrādır demektir. Niteki Beyḍāvī ʿaleyhi'r-rahmet sūre-i İhlās tefsīrinde demiştir ki أَحَدٌ [eḥad] mecmūʿ-ı sıfāt-ı celāle yaʿnī her ne kadar sıfat-ı selbiyye var ise cümlesine delālet eder, niteki lafza-i celāle cemīʿ-i sıfāt-ı kemāle yaʿnī bi'l-cümle sıfāt-ı sübūtiyye vü selbiyyeye delālet eder. Muhaşşī Saʿdī Çelebī demiştir ki Ḳāḍī'nin taʿbīrinden münfehim olan budur ki burada أَحَدٌ kelimesinin hemzesi vāv'dan maklūbedir, zīrā asliyyetü'l-hemze olan أَحَدٌ isbātta hemān كُلٌّ kelimesine makrūnen istiʿmāl olunur. Ve ʿAlī el-Ḳārī, İmām Zeccāc'dan bu resme nakl eder ki أَحَدٌ kelimesinin aslı وَحَدٌ idi, yaʿnī bāb-ı hāmisten "وَحُدَ-يَوْحُدُ" sīgasından ism-i fāʿildir, حُسْنٌ [ḥusn] kelimesi "حَسُنَ – يَحْسُنُ" bünyesinden ism-i fāʿil olduğu gibi. ʿArablar vāv-ı meftūhayı istiskāl eylemeleriyle vāv'ı hemzeye ibdāl eylediler, وِشَاحٌ [vişāḥ] ve إِشَاحٌ [işāḥ] ve وَسْمَاءُ [vesmāʾ] ve أَسْمَاءُ [esmāʾ] gibi. Pes Zeccāc'ın kavli ʿale'l-ıtlāk olup vücūh-ı mezkūre istiʿmāliyyāttan olur.

Ve makāle-i merkūme tetimmātındandır ki أَحَدٌ [eḥad] ile وَاحِدٌ [vāḥid]in farkı vardır: أَحَدٌ [eḥad] nefy-i hāssı iktizā eylemekle مَا رَأَيْتُ وَاحِدًا dedikte bir şahsı görmeyip mā-fevkini görmüş olur. Ve ism-i أَحَدٌ [eḥad] ʿinde'l-ıtlāk zāt-ı akdes-i ilāhīye hāstır, hattā أَحَدٌ رَجُلٌ denmek cāʾiz değildir. Ve Nişvān b. Ebī Saʿīd el-Ḥimyerī, *Şemsu'l-ʿUlūm* nām kitābında bu zemīn üzere pertev-efşān-ı beyān olmuştur ki أَحَدٌ [eḥad] kelimesi وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsınadır. Ve bunda üç kavl vardır: İbtidā أَوَّلٌ [evvel] maʿnāsınadır, يَوْمُ الْأَحَدِ gibi. Sānī aslı وَاحِدٌ [vāḥid] idi, vāv hemzeye mübed-

del olduktan sonra hemze-i sāniye hazf olundu. Sālis أَحَدٌ [eḥad] وَحَدٌ [veḥad] maᶜnāsına ve وَحَدٌ [veḥad] وَاحِدٌ [vāḥid] maᶜnāsınadır ve bunun tafsīli evā'il-i müteᶜallikātü'l-fiᶜl bahsinde *Şerh-i Miftāḥ* ve takdīm-i müsnedün-ileyh bahsinde *Mutavvel*'de meşrūhtur ve *Miṣbāḥ*'ta dahi mebsūttur. İntehā. وَاحِدٌ [vāḥid] kelimesinin mü'ennesinde إِحْدَى [iḥdā] denir, lākin münferid istiᶜmāl olunmaz, meselā إِحْدَى عَشْرَةَ ve إِحْدَى وَعِشْرُونَ denir.

إِحْدَالْإِحَدِ [iḥda'l-iḥad] (sānīde hemzenin kesri ve ḥā'nın fethiyle ki إِحْدَى [iḥdā]nın cemᶜi olacaktır) Fevka'l-gāye müşkil ve şedīd ve hā'il nesneyi ıtlāk olunur; yukālu: نَزَلَتْ بِهِ إِحْدَى الْإِحَدِ أَيْ أَمْرٌ مُتَفَاقِمٌ Ve bunda te'nīs دَاهِيَةٌ [dāhiyet] iᶜtibārıyladır.

أَحَدُالْأَحَدِينَ [eḥadu'l-eḥadīn] (hemzelerin ve ḥā'ların fethiyle) ve

وَاحِدُالْأَحَدِينَ [vāḥidu'l-eḥadīn] ve

وَاحِدُالْآحَادِ [vāḥidu'l-āḥād] ve

إِحْدَالْإِحَدِ [iḥde'l-iḥad] Bunların mecmūᶜunda لاَ مِثْلَ لَهُ maᶜnāsınadır, yaᶜnī fazīletle müteferrid olanlar beyninde misl ve nazīri yoktur demektir ki lisānımızda yek-dāneler yek-dānesi taᶜbīr olunur; yukālu: فُلاَنٌ أَحَدُ الْأَحَدِينَ وَوَاحِدُ الْأَحَدِينَ وَوَاحِدُ الْآحَادِ وَإِحْدَى الْإِحَدِ أَيْ لاَ مِثْلَ لَهُ وَهُوَ أَبْلَغُ الْمَدْحِ Ve إِحْدَى الْإِحَدِ [iḥde'l-iḥad] ᶜAkl kabūl etmeyecek emr-i münker-i ᶜazīmde istiᶜmāl olunur; yukālu: إِنِّي بِإِحْدَى الْإِحَدِ أَيْ بِالْأَمْرِ الْمُنْكَرِ الْعَظِيمِ

اَلْأَحْدُ [el-aḥd] (hemzenin fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) ᶜAhd ve peymān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحِدَ الرَّجُلُ أَحْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَهِدَ

أُحُدٌ [Uḥud] (zammeteynle) Medīne-i münevvere kurbünde bir cebel-i maᶜrūf ismidir. Etrāf cibāldan tevahhüdü bāᶜis-i tesmiyedir. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre بُقْعَةٌ [bukᶜat] tevehhümüyle mü'ennes ve gayr-i munsarıf olur, lākin zaᶜīftir.

أَحَدٌ [Eḥad] (fethateynle, ᶜalā-kavlin dāl-ı müşeddede ile) Necd ülkesinde bir mevziᶜdir ve bu "ح،د،د" māddesinde dahi mezkūrdur.

اَلْإِسْتِيحَادُ [el-istīḥād] Yalnız olmak, infirād maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْحَدَ الرَّجُلُ إِذَا انْفَرَدَ Ve ᶜArablar لَمْ يَشْعُرْ بِهِ der, مَا اسْتَأْحَدَ بِهِ maᶜnāsına ki "Ona şuᶜūr ve idrākla müteferrid olmadı" demektir.

اَلْإِتِّحَادُ [el-ittiḥād] (إِتِّفَاقٌ [ittifāḳ] vezninde ki tā' vāv'dan mübeddeledir) Bu dahi münferid olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِتَّحَدَ الرَّجُلُ إِذَا انْفَرَدَ Şārih der ki إِتِّحَادٌ [ittiḥād] eşyā-i müteᶜaddide ictimāᶜla bir olmak maᶜnāsına da gelir. İntehā.

أُحَادَأُحَادَ [uḥāde uḥāde] (hemzelerin zammı ve dālların fethiyle) وَاحِدٌ وَاحِدٌ [vāḥid vāḥid] yaᶜnī birer birer demektir. Ve bunlar lafzen ve maᶜnen maᶜdūl olmalarıyla gayr-i munsarıflardır; yukālu: جَاءَ الْقَوْمُ أُحَادَ أُحَادَ أَيْ وَاحِدًا وَاحِدًا Niteki ثُلاَثَ [s̱ulās̱e] ve رُبَاعَ [rubāᶜa] dahi böylecedir.

اَلتَّأْحِيدُ [et-te'ḥīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir ᶜadede vāhid ziyāde kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَّدَ الْعَشَرَةَ إِذَا صَيَّرَهَا أَحَدَ عَشَرَ Ve ikiyi dahi ziyādeyi cemᶜle bir eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَّدَ الْإِثْنَيْنِ إِذَا صَيَّرَهُمَا وَاحِدَةً Mü'ellifin burada وَاحِدَةً lafzını te'nīsle īrādı zāhiren maᶜdūda nazar ile mümeyyeze kıyās eylediğinden başka ümmehāt-ı sā'irede işbu hadīs-i āti'z-zikrde mü'ennesen müsebbet olmakla ona sebk-i zihni yāhūd hāssaten telmīhine mebnīdir: "وَهُوَ مَرَّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ بِسَعْدٍ وَهُوَ يُشِيرُ فِي

التَّشَهُّدِ بِإِصْبَعَيْنِ فَقَالَ أَحِّدْ أَحِّدْ يَا سَعْدُ" أَيْ أَشِرْ بِإِصْبَعٍ وَاحِدَةٍ Müʾellif der ki eʾimmeden mervīdir ki وَاحِدٌ lafzının kendi cinsinden yaʿnī lafzından tesniyesi yoktur, kezālik إِثْنَيْنِ lafzının kendi cinsinden vāhidi yoktur.

[أ خ د]

اَلْمُسْتَأْخِدُ [el-musteʾḫid] (ḫā-yı muʿceme ve ism-i fāʿil bünyesiyle) Bir marazdan nāşī maʿlūl ve müteʾellim olarak derd ve endūhla başını aşağı eğip münkabız olan kimseye denir. Yāhūd bunda savāb olan ẕāl-ı muʿceme ile olmaktır ki mutlakan müstekīn ve hādiʿ ve remed ve vecaʿdan ser-be-zemīn olan adama denir, ke-mā seyuzkeru inşāʾallāhu taʿālā.

[أ د د]

اَلْإِدُّ [el-idd] (hemzenin kesri ve dāl'ın teşdīdiyle) ve

اَلْإِدَّةُ [el-iddet] (hā ile) ʿAceb maʿnāsınadır ki murād ʿacīb olan nesnedir, Türkīde tanak taʿbīr olunur. Ve haddi mütecāviz fazīʿ ve kabīh nesneye denir; yukālu: جَاءَ بِإِدٍّ وَإِدَّةٍ أَيْ عَجَبٍ وَكَذَا أَمْرٍ فَظِيعٍ Ve āfet ve dāhiyeye denir. Ve ʿakl kabūl eylemeyecek münker nesneye denir. Cemʿi إِدَادٌ [idād] gelir hemzenin kesriyle ve إِدَدٌ [ided] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve

إِدٌّ [idd] Kahr ve galebe ve zor ve kuvvet maʿnālarınadır.

اَلْأَدُّ [el-edd] (hemzenin fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) Bu dahi şeyʾ-i münkere denir. Ve galebe ve kuvvet maʿnālarınadır ki ismdir. Ve masdar olur, deve böğürmek maʿnāsına; yukālu: أَدَّ الْبَعِيرُ أَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَدَرَ Ve nāka yavrusuna üzülüp çekinmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَّتِ النَّاقَةُ إِذَا حَنَّتْ يَعْنِي إِلَى وَلَدِهَا Ve bir nesneyi sündürüp uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَّ الشَّيْءَ إِذَا مَدَّهُ Ve seyr ve zehāb maʿnāsınadır; yukālu: أَدَّ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ فِيهَا Ve bir kimseye bir müşkil belā sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَّتْهُ الدَّاهِيَةُ أَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا دَهَتْهُ

اَلتَّأَدُّدُ [et-teʾeddud] تَشَدُّدٌ [teşeddud] vezninde ve mürādifidir ki bir nesne katılanmak ve sertlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَدَّدَ الْأَمْرُ إِذَا تَشَدَّدَ

أُدَدٌ [Uded] (عُمَرُ [ʿumer] vezninde) Yemen'de bir kabīle pederinin ismidir ve bu munsarıftır ve zammeteynle lügattir.

أُدٌّ [Udd] (hemzenin zammıyla) İbn Ṭābiḫa'dır ki bir başka kabīlenin pederidir.

[أ ر د]

أَرْدُ [Erd] (دَرْدٌ [derd] vezninde) Ḫorasān bilādında Busenc kazāsında bir karye adıdır.

أُرْدُ [Urd] (hemzenin zammıyla) Fārs eyāletinde bir beldedir.

أَرْدِسْتَانُ [Erdistān] (hemzenin fethiyle) Iṣfahān kurbünde bir karyedir.

أَرْدَشِيرُ [Erdeşīr] (hemzenin fethiyle) Mülūk-i Mecūs'tan bir şāh ismidir.

[أ ز د]

أَزْدٌ [Ezd] (hemzenin fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) İbnu'l-Ġavs̱ ismidir ki Yemen'den bir kabīlenin pederi idi. Ve bunda efsah olan sīn'le olmaktır. Ensār-ı kirām bi'l-cümle onun neslindendir. Ve kabīle-i mezbūre üç sınftır: Ezdu Şenūʾe ve Ezdu ʿUmān ve Ezdu Serāt'tır. Ve Ezd b. el-Fetḥ el-Keşşī muhaddisīndendir. Ve كَشٌّ [Keşş] kāf'ın fethiyledir.

[أ س د]

اَلْأَسَدُ [el-esed] (hemzenin ve sīn’in fethiyle) Maʿrūftur ki arslana denir. Cemʿi آسَادٌ [āsād] gelir hemzenin meddiyle ve أُسُودٌ [usūd] gelir hemzenin zammıyla ve أُسْدٌ [usd] gelir hemzenin zammı ve sīn’in sükūnuyla; zammeteynden muhaffeftir ve آسُدٌ [āsud] gelir hemzenin meddiyle ki أَفْلُسٌ [eflus] vezníndedir ve أُسْدَانٌ [usdān] gelir hemzenin zammı ve sīn’in sükūnuyla ve مَأْسَدَةٌ [meʾsedet] gelir, مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] gibi. Müʾennesinde أَسَدَةٌ [esedet] denir hā ile. Ve

أَسَدٌ [esed] Masdar olur, arslanı gördükte dehşetlenmek maʿnāsına; yukālu: أَسِدَ الرَّجُلُ أَسَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَهِشَ مِنْ رُؤْيَةِ الْأَسَدِ Ve arslan gibi cerīʾ ve dilīr olmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: أَسِدَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ كَالْأَسَدِ يَعْنِي فِي الْجُرْأَةِ وَالشَّجَاعَةِ Ve hışm ve gazab eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسِدَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ Ve sefāhet üzere olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسِدَ الرَّجُلُ إِذَا سَفِهَ Ve

أَسَدٌ [Esed] ile niçe kimseler müsemmādır. Esed b. Ḫuzeyme, Muḍar’dan bir kabīle pederidir. Ve Esed b. Rebīʿa b. Nizār bir kabīle-i uhrā pederidir.

اَلْمَأْسَدَةُ [el-meʾsedet] (mīm’in ve sīn’in fethiyle) Cemʿdir, zikr olundu. Ve مَأْسَدَةٌ [meʾsedet] ism-i mekān olur, arslan yatağı yere denir.

اَلْأَسْدُ [el-esd] (hemzenin fethi ve sīn’in sükūnuyla) Fitne ve şikāk ilkāsıyla miyāne-i nāsı ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَدَ فُلَانٌ أَسْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَفْسَدَ بَيْنَ الْقَوْمِ Ve şetm ve āzār ile bir adamı rencīde ve āzürde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَدَ فُلَانًا إِذَا سَبَعَهُ Ve

أَسْدٌ [esd] أَزْدٌ [ezd] lafzında lügat-ı fasīhadır, niteki zikr olundu.

ذُوالْأَسَدِ [Ẕu’l-Esed] (fethateynle) Bir recül lakabıdır ki Loḳmān b. ʿĀd’ın birāderi olacaktır.

اَلْأَسِدَةُ [el-esidet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) حَظِيرَةٌ [ḥaẓīret] maʿnāsınadır ki ağıla denir. Ve sayda öğrenip bavlımış kelb-i muʿalleme denir, ضَارِيَةٌ [ḍāriyet] maʿnāsına, Türkīde kanıkmış ve bavlımış taʿbīr olunur.

اَلْإِسْتِيسَادُ [el-istīsād] Arslanlanmak yaʿnī arslan gibi izhār-ı dilīrī vü şecāʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْسَدَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ كَالْأَسَدِ Ve bir mehūl nesne üzere arslan gibi cürʾet ve savlet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْسَدَ عَلَيْهِ إِذَا اجْتَرَأَ عَلَيْهِ Ve nebāt ve eşcār gürlenip neşv ü nemā ile her tarafa şāhlar ve filizler salmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَأْسَدَ النَّبْتُ إِذَا طَالَ وَبَلَغَ أَيْ قَوِيَ وَالْتَفَّ وَذَهَبَ كُلَّ مَذْهَبٍ Ve bir kimse üzere birini kışkırtmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: اُسْتُؤْسِدَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا هُيِّجَ عَلَيْهِ أَيْ أُغْرِيَ

اَلْإِيسَادُ [el-īsād] (hemzenin kesriyle) Bir nesne üzere insān ve hayvānı kışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: آسَدَ الْكَلْبَ عَلَيْهِ وَأَوْسَدَهُ إِيسَادًا إِذَا أَغْرَاهُ Şārihin beyānına göre أَوْسَدَهُ kelimesinin vāv’ı hemzeden münkalibedir.

اَلتَّأْسِيدُ [et-teʾsīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِيسَادٌ [īsād] maʿnāsınadır; yukālu: أَسَّدَهُ عَلَيْهِ تَأْسِيدًا بِمَعْنَى آسَدَهُ

اَلْإِسَادَةُ [el-isādet] (hemzenin kesri ve zammıyla) وِسَادَةٌ [visādet] maʿnāsınadır ki yastığa denir.

اَلْأُسْدِيُّ [el-usdiyy] (كُرْسِيٌّ [kursiyy] vezninde) Bir nevʿ nebāt ismidir. Şārih der ki

savāb olan siyāb olmaktır.

أَسِيدٌ [Esīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ashāb-ı kirāmdan yedi nefer ve tābiʿīnden beş nefer zevāt isimleridir.

أُسَيْدٌ [Useyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bu dahi esāmīdendir: Useyd b. Ḥuḍayr ve Useyd b. S̱aʿlebe ve Useyd b. Yerbūʿ ve Useyd b. Sāʿide ve Useyd b. Ẓuheyr ve Useyd b. Ebi’l-Cedʿāʾ ki ʿAbdullāh ile maʿrūftur ve Useyd b. Eḫī Rāfiʿ b. Ḫadīc ve Useyd b. Saʿye bi’l-cümle ashāb-ı kirāmdandır, ʿalā-kavlin Useyd b. Saʿye أَمِيرٌ [emīr] veznindedir. Ve ʿUḳbe b. Useyd tābiʿīndendir.

أُسَيِّدٌ [useyyid] (musaggaren yā-yı müşeddede ile “س،ي،د” māddesinde mersūmdur.

أَسَدآبَادُ [Esed-ābād] Hemedān kurbünde bir belde ve Neysābūr kazāsında bir karye ismidir.

[أ ص د]

اَلْأُصْدَةُ [el-uṣdet] (hemzenin zammı ve ṣād’ın sükūnuyla) Küçük ʿArab kızlarına mahsūs bir gūne küçük gömlek ismidir, ʿalā-kavlin büyük kaftan altından giyilen küçük zıbına ve içliğe denir ve ona أَصِيدَةٌ [eṣīdet] dahi denir, سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde ve مُؤَصَّدَةٌ [muʿaṣṣadet] denir, مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde.

اَلتَّأْصِيدُ [et-teʾṣīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan kamīsi yāhūd sevbi giydirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَصَّدْتُهُ تَأْصِيدًا أَيْ أَلْبَسْتُهُ الْأُصْدَةَ

اَلْإِصْدَةُ [el-iṣdet] (hemzenin kesriyle) Kavmin cemʿiyyet-gāhına denir; yukālu: هٰذِهِ إِصْدَةُ الْقَوْمِ أَيْ مُجْتَمَعُهُمْ Ve bunun cemʿi إِصَدٌ [iṣed] gelir, كِسْرَةٌ [kisret] ve كِسَرٌ [kiser] gibi.

اَلْأَصِيدُ [el-eṣīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ev önüne denir, فِنَاءٌ [fināʾ] maʿnāsına.

اَلْأَصِيدَةُ [el-eṣīdet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hayvānāt ağılına denir, حَظِيرَةٌ [ḥaẓīret] maʿnāsına.

اَلْإِيصَادُ [el-īṣād] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapayıp basırmak maʿnāsınadır, niteki vāv ile de lügattir; yukālu: آصَدَ الْبَابَ وَأَوْصَدَهُ إِيصَادًا إِذَا أَغْلَقَهُ

اَلْإِصَادُ [el-iṣād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Dağ aralıklarında olan çukura denir ki onda su irkilip kalır. Ve çömlek ve sāʾir nesnelerin kapaklarına denir, طِبَاقٌ [ṭibāḳ] maʿnāsına. Zāhiren müfredi إِصْدَةٌ [iṣdet]tir hemzenin kesriyle.

اَلْآصِدَةُ [el-āṣidet] (hemzenin meddiyle) Bu dahi إِصَادٌ [iṣād] maʿnāsınadır.

ذَاتُالْإِصَادِ [Ẕātu’l-İṣād] (hemzenin kesriyle) Bir mevziʿ adıdır.

[أ ط د]

اَلْأَطَدُ [el-eṭad] (hemzenin ve ṭā’nın fethiyle) Şecer-i عَوْسَجٌ [ʿavsec]in yaʿnī mūsā ağacının kırılmış kerestelerine denir.

اَلتَّأْطِيدُ [et-teʾṭīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sābit ve pāyidār eylemek maʿnāsınadır, تَوْطِيدٌ [tevṭīd] gibi; yukālu: أَطَّدَ اللهُ مُلْكَهُ أَيْ ثَبَّتَهُ

[أ ف د]

اَلْأَفَدُ [el-efed] (hemzenin ve fā’nın fethiyle) Bir işte ʿacele ve sürʿat eylemek yaʿnī tīz tīz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفِدَ الرَّجُلُ أَفَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَجِلَ وَأَسْرَعَ Ve bir işte oyalanıp ağır deprenmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَفِدَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ Ve bir nesne pek yakın gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفِدَ الشَّيْءُ إِذَا دَنَا وَأَزِفَ Vanḳulu’nun tahsīsi bilā-muhassistir, zīrā

اَلتَّرَحُّلُ kavli misāldir. Ve

أَفَدٌ [efed] Ecel ve emed maʿnāsınadır ki bir nesnenin gāyet-i müddetinden ʿibārettir; yukālu: ضَرَبَ لَهُ أَفَدًا أَيْ أَجَلاً وَأَمَدًا

اَلْأَفِدُ [el-efid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Maʿānī-i mezbūreden sıfattır, müstaʿcil ve mübtiʿ kimselere denir.

اَلْإِسْتِيفَادُ [el-istīfād] Bu dahi bir nesne pek yakın gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْفَدَ الشَّيْءُ إِذَا دَنَا وَأَزِفَ

اَلْأَفَدَةُ [el-efedet] (fetehātla) Teʾhīr maʿnāsınadır.

اَلْمُؤَفِّدُ [el-muʾeffid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) تَأْفِيدٌ [teʾfīd]den ism-i fāʿildir ki teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: خَرَجَ مُؤَفِّدًا أَيْ فِي آخِرِ الشَّهْرِ أَوِ الْوَقْتِ Ve bu zikr olunan ecel ve emed maʿnāsından meʾhūz olmak dahi muhtemeldir.

[أ ك د]

اَلْأَكْدُ [el-ekd] (hemzenin fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Harman dövmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَدَ الْحِنْطَةَ أَكْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَاسَهَا

اَلتَّأْكِيدُ [et-teʾkīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَوْكِيدٌ [tevkīd] lafzında lügattir ki takviyet ve ihkām maʿnāsınadır; yukālu: أَكَّدَ الشَّيْءَ تَأْكِيدًا أَيْ وَكَّدَهُ وَقَوَّاهُ Teʾkīd-i nahviyyūn bundan meʾhūzdur.

اَلْأَكِيدُ [el-ekīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Muhkem ve metīn şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ أَكِيدٌ أَيْ وَثِيقٌ

اَلْأَكَايِدُ [el-ekāyid] (hemzenin fethiyle) ve

اَلتَّآكِيدُ [et-teʾākīd] (تَفَاعِيلُ [tefāʿīl] vezninde) Şol tasmalara ve sırımlara denir ki onlar ile at eyerinin kaşı eyerin iki taraflarına sarılıp bend olunur. أَكَايِدُ [ekāyid] lafzının müfredi إِكَادٌ [ikād]dır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve تَآكِيدُ [teʾākīd]in müfredi تَأْكِيدٌ [teʾkīd] dir ki تَمْتِينٌ [temtīn] gibi isim kılınmıştır. Ve bunda وَكَايِدُ [vekāyid] ve تَوَاكِيدُ [tevākīd] dahi lügattir.

[أ ل د]

اَلْإِلْدَةُ [el-ildet] (hemzenin kesriyle) وِلْدَةٌ [vildet] lafzında lügattir ki yaşdaşa denir. Ve وِلْدٌ [vild] lafzından cemʿ olur.

اَلتَّأَلُّدُ [et-teʾellud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ

اَلْإِلاَدَةُ [el-ilādet] وِلاَدَةٌ [vilādet] vezninde ve onda lügattir; yukālu: أَلِدَ الصَّبِيُّ إِلاَدَةً بِمَعْنَى وُلِدَ وِلاَدَةً

[أ م د]

اَلْأَمَدُ [el-emed] (hemzenin ve mīm'in fethiyle) Gāyet ve müntehī ve encām maʿnāsınadır ki son taʿbīr olunur; yukālu: بَلَغَ الشَّيْءُ أَمَدَهُ أَيْ غَايَتَهُ وَمُنْتَهَاهُ ve yukālu: أَمَدٌ مَأْمُودٌ أَيْ مُنْتَهًى إِلَيْهِ Şārihin beyānına göre مَأْمُودٌ [meʾmūd] ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde أَمْدٌ [emd] lafzından mefʿūldür ki gāyete resīde olmak maʿnāsınadır Ve

أَمْدٌ [emd] Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمِدَ عَلَيْهِ أَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ عَلَيْهِ

اَلْآمِدُ [el-āmid] (جَامِدٌ [cāmid] vezninde) Hayr ve menfaʿatle yāhūd şerr ve mazarratla memlū olan kimseye denir ki güyā her birini nihāyete iblāğ eylemiştir; yukālu: رَجُلٌ آمِدٌ أَيْ مَمْلُوءٌ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ Ve dolu gemiye ıtlāk olunur, sefīne-i meşhūne maʿnāsına. Ve

آمِدُ [Āmid] Sügūrda yaʿnī serhadd-i ʿIrāḳ u ʿArabda bir belde adıdır ki hālen Diyār-ı Bekr eyāletinin kāʿidesidir. Nihāyet-i hudūdda vukūʿu bāʿis-i tesmiyedir.

اَلتَّأْمِيدُ [et-teʾmīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneye nihāyet-i müddet beyān ve taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّدَ لَهُ تَأْمِيدًا إِذَا بَيَّنَ لَهُ الْأَمَدَ مِثْلَ أَجَّلَ تَأْجِيلاً

اَلْمُؤَمَّدُ [el-muʾemmed] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kırbaya ıtlāḳ olunur ki içinde bir yudum bile su olmaya, nihāyet-i hulüvve bālig olmuş olur; yukālu: سِقَاءٌ مُؤَمَّدٌ أَيْ مَا فِيهِ جَرْعَةُ مَاءٍ

اَلْأُمْدَةُ [el-umdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Her şeyin bakiyyesine ıtlāḳ olunur.

اَلْأُمُّدَانُ [el-Ummidān] (hemzenin zammı ve kesri ve mīm'in teşdīdiyle ki أُسْحُمَانٌ [usḥumān] ve إِضْحِيَانٌ [iḍḥiyān] veznindedir) Bir mevziʿ adıdır. Ve yer yüzünde cārī olan suya denir. Ve bu üç lafzın rābiʿi yoktur. Şārih der ki murād evveli hemze olarak vezn-i mezbūrda bu üçten gayrı vārid olmamıştır. Pes عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] ve صِلِّيَانٌ [şilliyān] makūlesiyle iʿtirāz vārid olmaz. Mütercim der ki أُقْحُوَانٌ kelimesiyle menkūz olur, niteki *Muzhir*'de وأُفْعُلاَنٌ إِسْمًا أُقْحُوَانٌ وَصِفَةً أُسْحُمَانٌ ʿunvānıyla mersūmdur. Ve garībdir ki müʾellif "س،ح،م" māddesinde أُسْحُمَانٌ kelimesini زِبْرِقَانٌ [zibriḳān] ile vezn edip zammı tahtiʾe eylemişken burada mazmūmen sebt eylemiştir.

[أ ن د]

أُنْدَةُ [Undet] (nūn'la عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Endelüs ülkesinde bir beldedir; fukahā ve huffāzdan Yūsuf b. ʿAbdulʿazīz el-Undī ki İbn Debbāġ ile müştehirdir, oradandır.

[أ ن د ر و ر د]

اَلْأَنْدَرْوَرْدُ [el-enderverd] ve

اَلْأَنْدَرْوَرْدِيَّةُ [el-enderverdiyyet] (hemzenin ve vāv'ın fethalarıyla) Bir gūne ayak donudur ki iç donun üzerinden giyilir, şalvar ve çakşır gibi ki çemrekçe olur. ʿAlā-kavlin تُبَّانٌ [tubbān]a denir ki asl iç donudur, tuman dahi denir ki تُبَّانٌ [tubbān] muharrefidir. Ve kelime-i mezbūre aʿcemiyyedir, ʿArab istiʿmāl eylemişlerdir.

[أ و د]

الْأَوَدُ [el-eved] (hemzenin ve vāv'ın fethiyle) Eğri olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوِدَ الشَّيْءُ أَوَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اعْوَجَّ

اَلْآوَدُ [el-āved] (آدَمُ [ādem] vezninde ki efʿaldir, ondan sıfattır; eğri şeyʾe denir. Müʾennesinde أَوْدَاءُ [evdāʾ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] gibi.

اَلْأَوْدُ [el-evd] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bir nesneyi eğip iki kat eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أُدْتُ الْعُودَ أَوْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَطَفْتَهُ Ve

أَوْدٌ [evd] ve

أُوودٌ [uvūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adamı bir emr-i müşkil fevka'l-gāye sıklete düşürüp zahmet ve meşakkate uğratmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki belini iki kat eder; yukālu: آدَهُ الْأَمْرُ يَؤُودُهُ أَوْدًا وَأُوُودًا إِذَا بَلَغَ مِنْهُ الْمَجْهُودَ Ve fi'l-Beyḍāvī kavluhu taʿālā: ﴿وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا﴾ الآية، أَيْ وَلاَ يُثْقِلُهُ مَأْخُوذٌ مِنَ الْأَوْدِ وَهُوَ الْإِعْوِجَاجُ Burada Vanḳulu'nun sakīl olmak kavli sakīldir. Ve

أَوْدٌ [evd] Bir cānibe meyl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: آدَ الشَّيْءُ إِذَا مَالَ Ve rücūʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: آدَ الْفَيْءُ إِذَا رَجَعَ Gūyā ki iki kat eylemekle arkasına rücūʿ eylemiştir. Ve

أَوْدٌ [Evd] Bir recül ismidir.

اَلْإِنْئِيَادُ [el-inʾiyād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) أَوْدٌ [evd] kelimesinden mutāviʿdir, eğilip iki kat olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أُدْتُ

الْعُودَ فَانْآدَ أَيْ عَطَفْتُهُ فَانْعَطَفَ

اَلتَّأْوِيدُ [et-te'vīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi eğip iki kat eylemek maʿnāsınadır.

اَلتَّأَوُّدُ [et-te'evvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَأْوِيدٌ [te'vīd]den mutāviʿdir; tekūlu: أَوَّدْتُهُ فَتَأَوَّدَ Ve bir nesne bir adama sıklet vermek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَوَّدَهُ الْأَمْرُ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهِ

اَلتَّآدِي [et-te'ādī] (تَفَادِي [tefādī] vezninde) Bu dahi sıklet vermek maʿnāsınadır; yukālu: تَآدَاهُ الْأَمْرُ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهِ

اَلْمَآوِدُ [el-me'āvid] (مَقَاعِدُ [meḳāʿid] vezninde) Āfāt ve devāhīye ıtlāk olunur, sıklet ve mihneti sebebiyle; yukālu: رَمَاهُ بِإِحْدَى الْمَآوِدِ أَيِ الدَّوَاهِي Şārihin *Muḥkem*'den nakline göre müfredi yoktur.

أُودُ [Ūd] (hemzenin zammıyla) Bādiyede bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَوِيدُ [el-evīd] (hemzenin fethiyle) Nāsın şamatasına ve çağıltı ve gürültüsüne denir; tekūlu: سَمِعْتُ أَوِيدَ الْقَوْمِ أَيْ أَزِيزَهُمْ وَحِسَّهُمْ

ذُوأَوْدٍ [Ẕū Evd] (hemzenin fethi ve vāv'ın sükūnuyla) أَذْوَاءُ [eẕvā'] ıtlāk olunan mülūk-i Yemen'den birinin lakabıdır; ismi Merẟed idi, altı yüz sene Yemen'de pādişāhlık eylemiştir.

[أ ي د]

اَلْأَيْدُ [el-eyd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) Kavī ve müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: آدَ الشَّيْءُ يَئِيدُ أَيْدًا إِذَا اشْتَدَّ وَقَوِيَ Ve

أَيْدٌ [eyd] İsm olur, kuvvet ve salābet maʿnāsınadır; yukālu: ذُو أَيْدٍ أَيْ قُوَّةٍ Ve

أَيْدٌ [Eyd] Medīne'de bir mevziʿdir.

اَلْآدُ [el-ād] (hemzenin meddiyle ki aslı أَيْدٌ [eyd] idi) Bu dahi salābet ve kuvvet maʿnāsınadır.

اَلْمُؤَايَدَةُ [el-mu'āyedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kavī kılmak ve takviyet vermek maʿnāsınadır; tekūlu: آيَدْتُهُ مُؤَايَدَةً إِذَا قَوَّيْتَهُ وَبِهِ قُرِئَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿إِذْ أَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ اَيْ قَوَّيْتُكَ

اَلتَّأْيِيدُ [et-te'yīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi takviyet maʿnāsınadır; tekūlu: أَيَّدْتُهُ تَأْيِيدًا اَيْ قَوَّيْتُهُ فَهُوَ مُؤَيَّدٌ وَمُؤَيَّدٌ اَيْ قَوِيٌّ [Ve] مُؤْيَدٌ [mu'yed] مُكْرَمٌ [mukrem] veznindedir ki مُؤَايَدَةٌ [mu'āyedet]ten ism-i mefʿūldür, kıyās olan مُؤَايَدٌ [mu'āyed] olmaktır, lākin böylece gayr-i kıyās üzere mesmūʿdur.

اَلْإِيَادُ [el-iyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ālet-i te'yīd ve medār-ı takviyet olan şeye denir. Ve hısn ve maʿkıl ve perde ve kenef ve havā' ve melce' maʿnālarına istiʿmāl olunur. Ve menīʿ ve hasīn dağa ıtlāk olunur. Ve şol toprağa ıtlāk olunur ki havuzun ve çadırın dā'iren-mā-dār çevresine dökerler, tā ki kuvvetiyle havuzun suyunu taşraya cereyāndan ve yağmurun suyunu çadıra duhūlden menʿ eyleye. Ve etrāfından mürtefiʿ olan kumluğa denir. Ve ʿaskerin sağ koluna ve sol koluna ıtlāk olunur; ikisine إِيَادَانِ [iyādān] denir; yukālu: كَرَّ عَلَى إِيَادَيِ الْعَسْكَرِ وَهُمَا جَنَاحَاهُ Ve

إِيَادٌ [İyād] Meʿad kabīlesinden münşaʿib bir cemāʿat adıdır. Ve pek çok develere ıtlāk olunur. Mü'ellifin وَكَثْرَةُ الْإِبِلِ kavli وَالْإِبِلُ الْكَثِيرَةُ sebkindedir.

اَلْمُؤْيِدُ [el-mu'yid] (مُؤْمِنٌ [mu'min] vezninde) Emr-i ʿazīme denir; yukālu: أَمْرٌ مُؤْيِدٌ أَيْ عَظِيمٌ Ve āfet ve dāhiyeye denir. Cemʿi مَوَائِدُ [mevā'id] gelir.

اَلتَّأَيُّدُ [et-te'eyyud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kuvvetlenmek maʿnāsınadır, suverī ve maʿnevīye şāmildir; yukālu: تَأَيَّدَ الرَّجُلُ بِهِ

إِذَا تَقَوَّى بِهِ

اَلْأَيِّدُ [el-eyyid] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Zikr olunan أَيْدٌ [eyd] sīgasından sıfattır, kavī ve şedīd maʿnāsınadır.

FASLU’L-BĀʾİ’L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ج د]

اَلْبُجُودُ [el-bucūd] (cīm’le قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجَدَ بِالْمَكَانِ بُجُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve devābb ve mevāşī aslā otlaktan ayrılmayıp hemīşe mülāzemet eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَجَدَتِ الْإِبِلُ إِذَا لَزِمَتِ الْمَرْتَعَ

اَلتَّبْجِيدُ [et-tebcīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَجَّدَ بِالْمَكَانِ بِمَعْنَى بَجَدَ

اَلْبَجْدَةُ [el-becdet] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Asl ve esās maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ بَجْدَتُهُ أَيْ أَصْلُهُ Ve sahrāʾ ve beyābāna denir. Ve bir işin iç yüzüne denir, yaʿnī bir fiʿlin mestūr ve hafī olan semtine denir ki herkes ona mahrem olmaya; yukālu: هُوَ عَالِمٌ بِبَجْدَةِ أَمْرِكَ أَيْ دِخْلَتِهِ وَبَاطِنِهِ Ve bu maʿnāda bā’nın zammıyla ve zammeteynle lügattir. Ve

بَجْدَةٌ [becdet] İlm ve şuʿūr maʿnāsına istiʿmāl olunur ki bir mahalde ikāmetin lāzımıdır; ve minhu yukālu: عِنْدَهُ بَجْدَةُ ذٰلِكَ اَيْ عِلْمُهُ Bu münāsebetle bir nesnenin hakīkat-i sābitesine itkān vechiyle muttaliʿ ve ʿālim olan adama emsāl tarīkiyle اِبْنُ بَجْدَةٍ [ibnu becdet] ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا أَيْ عَالِمٌ بِذٰلِكَ الْأَمْرِ Burada zamīr emr-i merkūmun hakīkatine ʿāʾid yāhūd fi’l-asl arza rāciʿ olmakla vetīre-i mesel üzere cārī olmuştur. Ve hāzık ve hādī rehber hakkında dahi īrād olunur ki zamīr أَرْضٌ [arḍ]a yāhūd طَرِيقٌ [ṭarīḳ]a ircāʿ yāhūd min-gayri mülāhazatin mesel tarīkasıyla īrād olunur. “Meselā filān bu yolda yāhūd

mutlakan rehberlik edebilir mi?" dediklerinde "هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا" dersin, yaᶜnī hāzık ve üstāz rehberdir demektir. Kezālik tefevvüh eylediği sözünde sābit ve ber-karār olan kimse hakkında dahi īrād olunur. "Filān kimse katᶜā sözünden nükūl eylemez, söylediği sözde tesebbüt üzeredir" diyecek yerde "هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا" derler.

اَلْبَجْدُ [el-becd] (نَجْدٌ [necd] vezninde) Cemāᶜat-i insānīye denir; yukālu: مَرَّ عَلَيْهِ بَجْدٌ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve yüz reᵓs dahi ezyed at kısmına denir.

اَلْبِجَادُ [el-bicād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol kilime ve ᶜabāya denir ki yol yol muhattat nesc olunmuş ola. Baᶜzı gazāvātta Fahr-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretlerinin kılavuzluğu hizmetiyle şeref-yāb olan ᶜAbdullāh Ẕu'l-Bicādeyn cenāblarını onunla telkībi iki şukka بِجَادٌ [bicād]ı izār ve ridā ettiklerine mebnīdir. Ve şuᶜarādan Ṭufeyl el-Bicādī ceddi olan Bicād nām kimseye mensūbdur.

بَجُودَاتُ [Becūdāt] (bā'nın fethiyle) Benū Saᶜd diyārında bir niçe mevāziᶜ-i maᶜrūfe ismidir.

بُجْدُدٌ [Bucdud] (قُعْدُدٌ [ḳuᶜdud] vezninde) Esāmīdendir: S̱evbān b. Bucdud, Faḫr-i enām ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin mevālīsindendir.

بُجَيْدٌ [Buceyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

أُمُّبُجَيْدٍ [Ummu Buceyd] Ḥavvāᵓ bint Yezīd künyesidir ki sahābiyyedir.

اِبْنُبُجْدَانَ [İbnu Bucdān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) Tābiᶜīndendir ve ᶜÖmer b. Bucdān ashābdandır.

بِجِّدٌ [Biccid] (bā'nın ve cīm-i müşeddedenin kesriyle ki جِلِّقٌ [cilliḳ] ve حِمِّصٌ [ḥimmiṣ] ve حِلِّزٌ [ḥilliz] veznindedir) Bir mevziᶜ adıdır. Kelimāt-ı mezkūrenin hāmisi yoktur.

أَبْجَدْ [ebced] Hemzenin fethiyle ki hurūf-ı hecāyı cāmiᶜ kelimātın evvelidir. Fi'l-asl أَبْجَدْ [Ebced] ve هَوَّزْ [Hevvez] ve حُطِّي [Ḥuṭṭī] ve سَعْفَصْ [Saᶜfaṣ] ve قَرَشَتْ [Ḳareşet] ki altı neferdir, Medyen ülkesinde şāhlar idi. كَلَمُنْ [Kelemun] cümlesinin reᵓisī yaᶜnī şehinşāhı idi. Ve bunlar Şuᶜayb ᶜaleyhi's-selām kavminden idiler, yevm-i Ẓalle'de cümlesi helāk oldular. Hattā mersūm Kelemun nām şāhın kızı, pederine mersiye olarak işbu güfteyi nazm ve inşād eylemiştir:

كَلَمُنْ هَدَّمَ رُكْـــــــنِي
هُلْكُهُ وَسْطَ الْمَحَلَّـــةْ
سَيِّـــــــدُ الْقَوْمِ أَتَاهُ الْ
حَتْفُ نَارًا وَسْطَ ظُلَّةْ
جُعِلَتْ نَارًا عَلَيْهِـــــــمْ
دَارُهُمْ كَالْمُضْمَحِلَّـــــةْ

Eslāf ibtidā kitābet-i ᶜArabiyye hurūfunu bunların isimlerinin hurūfu ᶜadedince vazᶜ edip baᶜde-zamānin ثَخَذْ [s̱eḫaẕ] ve ضَظَغْ [ḍaẓaġ] hurūflarına da zafer-yāb olmalarıyla onlara redīf eylemekle bu altı hurūfa رَوَادِفُ [revādif] ıtlāk eylediler. Şārih der ki asl أَبْجَدْ [Ebced]in ismi Ebū Cāde idi, tekerrür-i hurūf sebebiyle kasr eylediler, hattā "hurūf-ı ebīcāde" taᶜbīri bundandır.

[ب خ ن د]

اَلْبَخَنْدَاةُ [el-beḫandāt] (ḫā-yı muᶜceme ile عَلَنْدَاةٌ [ᶜalendāt] vezninde) ve

اَلْبَخَنْدَى [el-beḫandā] (kasr ile) Kemikleri ve sinirleri tām olup cüsse ve endāmı yerli yerinde olan hatuna denir. Cemᶜi بَخَانِدُ

[beḫānid] gelir.

اَلْإِبْخِنْدَاءُ [el-ibḫindāʾ] (إِعْلِنْدَاءٌ [iʿlindāʾ] vezninde) Deve kısmı ʿazīmü'l-heykel olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْخَنْدَى الْبَعِيرُ إِذَا عَظُمَ ve yukālu: إِبْخَنْدَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا تَمَّ قَصَبُهَا

[ب د د]

اَلتَّبْدِيدُ [et-tebdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَّدَ الشَّيْءَ تَبْدِيدًا إِذَا فَرَّقَهُ Ve yorulup bī-tāb olmak, ʿalā-kavlin oturduğu yerde uyuklamak maʿnāsınadır; yukālu: بَدَّدَ زَيْدٌ إِذَا أَعْيَا أَوْ نَعِسَ وَهُوَ قَاعِدٌ لاَ يَرْقُدُ

اَلتَّبَدُّدُ [et-tebeddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dağılmak maʿnāsınadır; yukālu. بَدَّدَ الشَّيْءَ فَتَبَدَّدَ أَيْ تَفَرَّقَ Ve bir nesneyi hisse hisse bölüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَدَّدُوا الشَّيْءَ إِذَا اقْتَسَمُوهُ بِدَدًا أَيْ حِصَصًا Ve

تَبَدُّدٌ [tebeddud] Nisvānın zīneti göğüsünün her yerini ihāta ve istīʿāb eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَبَدَّدَ الْحَلْيُ صَدْرَ الْجَارِيَةِ إِذَا أَخَذَهُ كُلَّهُ

بَدَادِبَدَادِ [bedādi bedādi] (bā'ların fethi ve dāl'ların kesr üzere bināsıyla) ve

بَدَادَبَدَادَ [bedāde bedāde] (feth üzere mebnī olarak] ve

بَدَدَبَدَدَ [bedede bedede] (kezālik meftūh olarak) ve

بَدَدًابَدَدًا [bededen bededen] (münevven olarak) Dağınık dağınık maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ الْخَيْلُ بَدَادِ بَدَادِ وَبَدَادَ بَدَادَ وَبَدَدَ بَدَدَ وَبَدَدًا بَدَدًا أَيْ مُتَفَرِّقَةً Şārih der ki bunlar hāl mevkiʿindedir, مُتَبَدِّدَةً sebkindedir. Kaldı ki *Şerḥ-i Teshīl*'de meşrūh olduğu üzere kesr ile بَدَادِ بَدَادِ kelimesi ʿalem-i cinstir, bu dahi nekre ile müteʾevveldir, yaʿnī مُتَبَدِّدَةً teʾvīliyle hāldir. İntehā.

اَلْبَدُّ [el-bedd] (bā'nın fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) Ayırmak maʿnāsınadır; yukālu. Ve بَدَّ رِجْلَيْهِ بَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَرَّقَهُمَا

بَدٌّ [bedd] Yorulmak, taʿab ve kelāl maʿnāsınadır; tekūlu: عَرَضَ لِي مِنْهُ بَدٌّ أَيْ تَعَبٌ Ve bir kimseyi bir nesneden keff ve menʿle baʿīd ve bertaraf eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَدَّ فُلاَنٌ صَاحِبَهُ عَنْهُ إِذَا أَبْعَدَهُ وَكَفَّهُ وَتَجَافَى بِهِ

اَلتَّبَادِيدُ [et-tebādīd] ve

اَلْأَبَادِيدُ [el-ebādīd] (tā'nın ve hemzenin fethiyle) Bunlar da dağınık dağınık demektir; yukālu: ذَهَبُوا تَبَادِيدَ وَأَبَادِيدَ أَيْ مُتَبَدِّدِينَ ve yukālu: طَيْرٌ أَبَادِيدُ وَتَبَادِيدُ أَيْ مُتَفَرِّقَةٌ Ve lafz-ı mezbūr Cevherī üzere mütesahhif olup yaʿnī Cevherī tashīf eylemekle yā-yı tahtiyye ile يَبَادِيدُ ʿunvānında resm ve işbu «يَرَوْنَنِي خَارِجًا طَيْرٌ يَبَادِيدُ» sūretiyle istişhād eylemiştir. Bu ise طَيْرُ الْيَنَادِيدِ dir ki nūn'la ve izāfetledir ve kāfiye meksūredir. ve beyt-i mezkūr ʿUṭārid b. Ḳurrān nām şāʿirindir. Şārih der ki müʾellif bu taʿkībi *Tekmile*-i Ṣāġānī'den ahz edip lākin Ṣāġānī يَنَادِيدُ Ve تَبَادِيدُ rivāyetlerini iʿtirāf eylemiştir. Ve bunlar cemʿ-i aksālardır; عَبَادِيدُ [ʿabādīd] ve شَعَارِيرُ [şeʿārīr] gibi müfredleri mesmūʿ değildir. İntehā.

اَلْأَبَدُّ [el-ebedd] (hemzenin ve bā'nın fethiyle) Zikri ātī بَدَدٌ [beded] kelimesinden sıfattır, iki kolları yanlarından geniş ve meydānlı olan yāhūd ʿazīmü'l-hilkat olmakla aʿzāsı birbirinden mütebāʿid yāhūd uyluklarının aralıkları geniş ve küşāde olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَبَدُّ أَيْ مُتَبَاعِدُ الْيَدَيْنِ أَوْ عَظِيمُ الْخَلْقِ الْمُتَبَاعِدُ بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ أَوِ الْمُتَبَاعِدُ مَا بَيْنَ الْفَخِذَيْنِ Cevherī lafz-ı mezbūr zımnında iştişhād eylediği işbu: «أَلَدُّ يَمْشِي مِشْيَةَ الْأَبَدِّ» mısrāʿında galat eylemiştir, zīrā savāb olan: «بَدَّاءُ تَمْشِي مِشْيَةَ الْأَبَدِّ» ʿunvānında

olmaktır, zīrā bir hatun vasfında nazm olunmuştur. Ve

أَبَدُّ [ebedd] Çulhaya ıtlāk olunur, حَائِكٌ [ḥāʾik] maʿnāsına, bez nesc ederken miyāne-i fahizeyni açık tuttuğu için. Ve ellerinin aralıkları açık ve meydānlı olan ata denir.

اَلْأَبَدُّالزَّنِيمُ [el-ebeddu’z-zenīm] Arslana ıtlāk olunur, ellerinin aralığı meydānlı olduğu için, أَبَدٌّ [ebedd] ve لَئِيمٌ [leʾīm] gibi. Ve yalnız gezdiği için زَنِيمٌ [zenīm] ile tavsīf olundu.

اَلْبَدَدُ [el-beded] (fethateynle) Bir kimse أَبَدُّ [ebedd] olmak maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: بَدِدَ الرَّجُلُ بَدَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَبَدَّ Ve

بَدَدٌ [beded] Muʿāraza vechiyle mübāyaʿa eylemeğe denir ki birbirine bi’l-mukābele birer nesne beyʿinden ʿibārettir; yukālu: بَايَعَهُ بَدَدًا إِذَا بَاعَهُ مُعَارَضَةً يَعْنِي عَارَضَهُ بِالْبَيْعِ Ve

بَدَدٌ [beded] Tāb u tākat maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve hācet maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ بَدَدٌ أَيْ حَاجَةٌ

اَلْبِدُّ [el-bidd] (bā’nın kesriyle) Misl ve nazīr maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ بِدٌّ أَيْ مِثْلٌ

اَلْبَدِيدُ [el-bedīd] ve

اَلْبَدِيدَةُ [el-bedīdet] (bā’ların fethiyle) Bunlar da misl ve hemtā maʿnāsınadır. Ve

بَدِيدٌ [bedīd] Şol içi dolmuş nesneye denir ki atı ve davarı basmasın diye kaltağın ve pālānın altına korlar. Eyerde teğelti ve pālānda tepingi taʿbīr olunur. İki tarafına بَدِيدَانِ [bedīdān] ve her birine بَدِيدٌ [bedīd] denir, بِدَادٌ [bidād] dahi derler, ke-mā se-yuzkeru. Ve

بَدِيدٌ [bedīd] Hurc taʿbīr olunan zarfa denir. Ve geniş beyābāna denir, mefāze-i vāsiʿa maʿnāsına. Ve

بَدِيدَةٌ [bedīdet] Belā ve dāhiyeye denir.

اَلْبُدُّ [el-budd] (bā’nın zammıyla) Sivrisineğe denir, بَعُوضٌ [baʿūḍ] maʿnāsına. Ve saneme denir ki Fārisī olan but lafzından muʿarrebdir. Cemʿi بِدَدَةٌ [bidedet] gelir, قِرَدَةٌ [ḳiredet] vezninde ve أَبْدَادٌ [ebdād] gelir, أَقْرَادٌ [aḳrād] vezninde. Ve put-hāneye denir, بَيْتُ الصَّنَمِ [beytu’ṣ-ṣanem] maʿnāsına. Ve hisse ve nasīb maʿnāsınadır.

اَلْبِدَادُ [el-bidād] (bā’nın kesriyle) Bu dahi hisse ve nasīb maʿnāsınadır. Ve بَدِيدٌ [bedīd] maʿnāsınadır ki eyer ve pālān altlarına konulan haşve denir ki zikr olundu. İkisine بِدَادَانِ [bidādān] denir. Ve şol keçe parçasına denir ki davarın yağrı üstüne korlar. Ve

بِدَادٌ [bidād] Masdar olur, seferde refīki olan adamlar ʿārifāne tarīki üzere her biri birer mikdār nesne ihrāc edip havāyic ve mühimmātlarına sarf eylemek maʿnāsınadır ki kumanda taʿbīr olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْبُدَادُ [el-budād] (bā’nın zammıyla) ve

اَلْبُدَّةُ [el-buddet] (kezālik bā’nın zammıyla) Bunlar da hisse ve nasīb maʿnāsınadır. Cevherī bā’nın kesriyle takyīd eylemekle tahtiʾe olunmuştur. Ve

بُدَّةٌ [buddet] Gāyet ve encām maʿnāsınadır.

لَابُدَّ [lā budde] لَا مَحَالَةَ ve لَا فِرَاقَ maʿnāsınadır. Ve بُدٌّ [budd] firāk maʿnāsına olup lā-i nefy dāhil olmakla firāk menfī ve lüzūm-ı lāzım olduğundan lāzımdır ve “elbette” demek olur.

Şārihin beyānına göre bunun istiʿmāli nefye mahsūstur, isbātta müvelleddir. Musannifīn ʿibārātlarında kesīrü’l-

vukūʿdur ve mütenevviʿan īrād ederler. Meselā لاَ بُدَّ مِنْهُ ve لاَ بُدَّ لَهَا مِنْ قَوَانِينَ Ve لاَ بُدَّ ثَابِتٌ أَوْ كَائِنٌ gibi, وَأَنْ يَكُونَ takdīrindedir. Ve terkīb-i ahīrde vākiʿ vāv, مِنْ [min] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin zāʾiddir tezyīn-i kelām için yāhūd لاَ [lā]nın ismiyle haberi beynindeki lüsūku teʾkīd için yāhūd tesniye-i بُدٌّ olan بُدَّانِ kelimesine iltibās vehmi için ziyāde kılınmıştır. Ve ʿinde'l-baʿz vāv ʿātıfedir, makāma münāsib maʿtūfunʿaleyh takdīr olunur. Meselā لاَ بُدَّ أَنْ يُورَدَ وَأَنْ يَكُونَ gibi. Ve taʿbīr-i mezkūrdan Fārisīde "çāre nīst" ile edā olunur. İntehā.

اَلْبَدَادَةُ [el-bedādet] (bā'nın fethiyle ismdir) ve

اَلْبِدَادُ [el-bidād] (bā'nın kesriyle ki مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır, niteki zikr olundu) ve

اَلْمُبَادَّةُ [el-mubāddet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bunun üçü de rüfekā-i seferden her biri ʿārifāne vechiyle kumanda eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَادَّ الْقَوْمُ بِدَادًا وَمُبَادَّةً إِذَا أَخْرَجَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ شَيْئًا ثُمَّ جُمِعَ فَأَنْفَقُوهُ بَيْنَهُمْ Bundan ism بِدَادَةٌ [bidādet]tir. Ve vech-i mezkūr üzere ʿalā-tarīki'l-muʿāraza mübāyaʿa eylemek maʿnāsınadır; yukālu. بَادَّهُ مُبَادَّةً وَبِدَادًا إِذَا بَايَعَهُ مُعَارَضَةً

اَلْبَادُّ [el-bādd] (teşdīd-i dāl'la) Uyluğun iç yüzüne denir ki but olacaktır.

اَلْبَدَّاءُ [el-beddāʾ] (زَنَّاءٌ [zennāʾ] vezninde) Fercinin kenārları iri ve yumru olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَدَّاءُ أَيْ ضَخْمَةُ الْإِسْكَتَيْنِ

اَلْإِبْتِدَادُ [el-ibtidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İki kimse bir nesneyi yāhūd bir kimseyi iki tarafından tutmak, ʿalā-kavlin iki tarafından gelip havāle olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَدَّاهُ إِبْتِدَادًا إِذَا أَخَذَاهُ مِنْ جَانِبَيْهِ وَأَتَيَاهُ مِنْهُمَا Ve bunda müfred bünyesiyle إِبْتَدَّهُ demek sahīh olmaz, zīrā hisse maʿnāsından meʾhūzdur. Ve kāle fi'l-*Esās*: اَلسَّبُعَانِ يَبْتَدَّانِ الرَّجُلَ إِذَا أَتَيَاهُ مِنْ جَانِبَيْهِ وَالضَّارِبَانِ يَبْتَدَّانِ الْمَضْرُوبَ وَالتَّوْأَمَانِ يَبْتَدَّانِ أُمَّهُمَا أَيْ يَرْتَضِعَانِ ثَدْيَيْهَا

اَلْبَدَّةُ [el-beddet] (bā'nın fethiyle) ve

اَلْبِدَّةُ [el-biddet] (bā'nın kesriyle) بَدَدٌ [beded] gibi tāb u tākat maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ بِهِ بَدَدٌ وَبَدَّةٌ وَبِدَّةٌ أَيْ طَاقَةٌ

بَدْبَدْ [bed bed] Bā'ların fethiyle بَخْ بَخْ [baḫ baḫ] vezninde ve mürādifidir ki peh peh demektir, niteki zikr olundu.

اَلتَّبَادُّ [et-tebādd] (fi'l-asl تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Herkes cengāhta kırn ve hemtāsına sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَادَّ الْجَيْشُ لِكُلِّ رَجُلٍ Müʾellif إِذَا أَخَذُوا أَقْرَانَهُمْ لِكُلِّ رَجُلٍ رَجُلٌ kavliyle mukābele-i cemʿ zımnında olan tevzīʿe işāret eylemiştir.

اَلْبَدَادُ [el-bedād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Fi'l-asl fırka maʿnāsından münşaʿib hisse maʿnāsına olup baʿdehu cengāhta olan kırn ve hemtāda istiʿmāl olundu ve minhu yukālu: لَقِيَ الْجَيْشُ بَدَادَهُمْ أَيْ أَخَذُوا أَقْرَانَهُمْ لِكُلِّ رَجُلٍ رَجُلٌ ve minhu yukālu: لَوْ كَانَ الْبَدَادُ لَمَا أَطَاقُونَا أَيْ لَوْ بَارَزْنَاهُمْ رَجُلٌ وَرَجُلٌ Yaʿnī "Birer birer meydānda uğraş eylesek idi, onlar bize mukāvemet edemezler idi." Selefte iki ʿasker birer birer meydānda herkes hemtāsıyla cenk etmek ʿādetleri idi ve münāsebet-i mezkūre hasebiyle بَدَادٌ [bedād] mübāreze maʿnāsında istiʿmāl olundu ki herkes hemtāsıyla muhārebeden ʿibārettir.

بَدَادِ [bedādi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir, cenkte herkes birer birer kırn ve hemtāsıyla uğraş eylesin demektir; yekūlūne يَا قَوْمُ بَدَادِ بَدَادِ أَيْ لِيَأْخُذْ كُلُّ رَجُلٍ قِرْنَهُ

اَلْإِسْتِبْدَادُ [el-istibdād] Müstakil ve başlı başına olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَدَّ فُلاَنٌ

«مَنِ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ» ve minhu'l-meselu: «مَنِ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ إِذَا تَفَرَّدَ فَقَدْ هَلَكَ»

اَلْإِبْدَادُ [el-ibdād] (hemzenin kesriyle) Yere doğru el uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَدَّ يَدَهُ إِبْدَادًا إِذَا مَدَّهَا إِلَى الْأَرْضِ Ve ʿatiyyeden herkese hissesini vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَدَّ الْعَطَاءَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَعْطَى كُلاًّ مِنْهُمْ بُدَّتَهُ أَيْ نَصِيبَهُ

بَدْبَدٌ [Bedbed] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

بُدَيْدٌ [Budeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥillize b. Mekrūh nām şāʿirin ceddi ismidir.

[ب ر د]

اَلْبَرْدُ [el-berd] (bā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Soğukluğa denir ki ismdir. حَرٌّ [ḥarr] mukābilidir ki ıssılıktır ve minhu kavlu'ş-şāʿiri: فَاغْتَنِمْ بَرْدَ الرَّبِيعِ سِيَّمَا وَقْتَ السَّحَرِ Ve فَاجْتَنِبْ بَرْدَ الْخَرِيفِ سِيَّمَا وَقْتَ الْمَطَرِ

بَرْدٌ [berd] Masdar olur, soğumak maʿnāsına; yukālu: بَرَدَ الْمَاءُ بِالثَّلْجِ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بَرْدًا إِذَا صَارَ بَارِدًا Ve soğutmak maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: بَرَدَهُ إِذَا جَعَلَهُ بَارِدًا Ve

بَرْدٌ [berd] Mübālagaten vasf olur, soğuk demek olur; yukālu: مَاءٌ بَرْدٌ أَيْ بَارِدٌ Ve

بَرْدٌ [berd] Uykuya ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا﴾ أَيْ نَوْمًا Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre حَرٌّ [ḥarr]e hareket ve ızdırāb muhtass olduğu gibi بَرْدٌ [berd]e dahi sübūt ve sükūn mahsūs olmakla gāh sübūt ve sükūnda ve gāhī onların mülāyimlerinde ve maʿrızlarında istiʿmāl olunur. Niteki sübūt ve nevm ve mevt ve lüzūm ve zaʿf maʿnālarında istiʿmāli burada dahi müsebbettir. Pes nevme بَرْدٌ [berd] ıtlākı نَائِمٌ [nāʾim]in zāhir-i cildine bürūdet ʿurūzu yāhūd nāʾime sükūn tareyānı ʿalākasına mebnīdir. Ve

بَرْدٌ [berd] Ağız yarına ıtlāk olunur. Aʿrāb her latīf nesneye بَرْدٌ [berd] ve بَارِدٌ [bārid] ıtlāk ederler, zīrā bādiye-i hārrede mā-i bārid eʿazz ve kem-yāb olur. Bu münāsebetle mahbūbun ağızı yarına بَرْدٌ [berd] ıtlāk eyleyip baʿdehu taʿmīmle mutlakan tükürükte dahi istiʿmāl eylediler. Ve minhu kavluhu: «بَرُودُ الثَّنَايَا وَاضِحُ الثَّغْرِ أَشْنَبُ» Ve

بَرْدٌ [berd] Bir kimseye yā bir nesneye soğuk dokunup üşütmek maʿnāsınadır; tekūlu: بَرَدَنَا اللَّيْلُ وَعَلَيْنَا أَيْ أَصَابَنَا بَرْدُهُ Ve mevt maʿnāsına müstaʿmeldir, meyyite fikdān-ı rūh sebebiyle bürūdet yāhūd sükūn ʿārız olduğu için; yukālu: بَرَدَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ Ve vücūb ve lüzūm maʿnāsına istiʿmāl olunur ki zikr olunan sübūt maʿnāsı olacaktır; yukālu: بَرَدَ حَقِّي عَلَى فُلَانٍ أَيْ وَجَبَ وَلَزِمَ Ve arıklanıp mehzūl olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, sükūn maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بَرَدَ مُخُّهُ إِذَا هُزِلَ Ve eğe ile demiri eğelemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرَدَ الْحَدِيدَ إِذَا سَحَلَهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre بَرْدٌ [berd] katl maʿnāsına müstaʿmel olmakla سَحَلَ maʿnāsı bundan meʾhūzdur ki mecāz bi-mertebeteyn olur, ke-mā tekūlu: بَرَدْتُهُ أَيْ قَتَلْتُهُ Ve göze sürme çekmek maʿnāsınadır; yukālu: بَرَدَ الْعَيْنَ إِذَا كَحَلَهَا Ve bu maʿnā بَرُودٌ [berūd] lafzından mutasarrıftır ki صَبُورٌ [ṣabūr] veznindedir, bir nevʿ sürmeye ve tūtiyāya ıtlāk olunur ki harāret-i ʿayn defʿi için içine baʿzı müberrid dārū mezc edip göze çekerler, ondan tasarrufla o kuhl ve tūtiyāyı göze çekmeye بَرْدٌ [berd] ıtlāk edip baʿdehu taʿmīm eylediler. Ve

بَرْدٌ [berd] Ekmek ve sāʾir taʿām üzere su dökmek maʿnāsınadır ki murād ıssı olan

ekmek ve taᶜāmdır, soğutmak için dökmek olacaktır; yukālu: بَرَدَ الْخُبْزَ إِذَا صَبَّ عَلَيْهِ الْمَاءَ Ve

بَرْدٌ [berd] Kılıç darībeye işlemeyip geri dönmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki sükūn maᶜnāsından meɔhūzdur; yukālu: بَرَدَ السَّيْفُ إِذَا نَبَا Ve zaᶜīf ve zebūn olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: بَرَدَ زَيْدٌ إِذَا ضَعُفَ ve yukālu: بُرِدَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ Ve bir kimseye berīd göndermek maᶜnāsınadır, ke-mā seyuzkeru; yukālu: بَرَدَهُ إِذَا أَرْسَلَهُ الْبَرِيدَ Ve

بَرْدٌ [Berd] Bir dağ ve bir su ve bir mevziᶜ ismleridir.

اَلْبُرُودَةُ [el-burūdet] (سُهُولَةٌ [suhūlet] vezninde) Bu dahi soğumak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرُدَ الْمَاءُ بُرُودَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَارِدًا

اَلْبَارِدُ [el-bārid] ve

اَلْبَرُودُ [el-berūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْبُرَادُ [el-burād] (bā’nın zammıyla) ve

اَلْمَبْرُودُ [el-mebrūd] بَرْدٌ [berd] gibi bunlar da soğuk demektir; yukālu: مَاءٌ بَرْدٌ وَبَارِدٌ وَبَرُودٌ وَبُرَادٌ وَمَبْرُودٌ Burada mübālagaten vasftır, niteki zikr olundu. Ve بَارِدٌ [bārīd] ve مَبْرُودٌ [mebrūd] bāb-ı evvelden vasftır, lākin مَبْرُودٌ [mebrūd] sonradan soğumuş olandır. Ve بَرُودٌ [berūd] ve بُرَادٌ [burād] bāb-ı hāmistendir, بُرَادٌ [burād] بَرُودٌ [berūd] den eblagdır. Ve

بَارِدٌ [bārid] Bī-taᶜab hāsıl olan hoş ve güvārā dirliğe ıtlāk olunur. Bādiye-i hārrede mā-i bārid kem-yāb olmakla dest-res oldukta ne gūne safā-bahş olmak hasebiyle Aᶜrāb her hoş ve latīf ve ᶜazīz nesneye بَارِدٌ [bārid] ıtlāk ederler; ve minhu: عَيْشٌ بَارِدٌ أَيْ هَنِيءٌ Ve

بَرُودٌ [berūd] ve مَبْرُودٌ [mebrūd] Soğumak için üzerine su dökülmüş ekmek ve taᶜām makūlesine denir. Ve

بَرُودٌ [berūd] Havı olmayan sevbe ıtlāk olunur; yukālu: ثَوْبٌ بَرُودٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ زِئْبِرٌ

اَلتَّبْرِيدُ [et-tebrīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Suyu soğutmak, ᶜalā-kavlin hāssaten kar ile soğutmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّدَ الْمَاءَ إِذَا جَعَلَهُ بَارِدًا أَوْ خَلَطَهُ بِالثَّلْجِ Ve zaᶜīf ve zebūn kılmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, niteki meᶜhazı zikr olundu; yukālu: بَرَّدَهُ الْمَرَضُ إِذَا أَضْعَفَهُ

اَلْإِبْرَادُ [el-ibrād] (hemzenin kesriyle) Soğuk nesne getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَدَهُ إِذَا جَاءَ بِهِ بَارِدًا Ve bir adama soğuk su içirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَدَ لَهُ إِذَا سَقَاهُ بَارِدًا Ve serinlik vakti olan āhir-i nehār hengāmına girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي آخِرِ النَّهَارِ ve tekūlu: جِئْنَاكَ مُبْرِدِينَ أَيْ فِي آخِرِ النَّهَارِ Ve zaᶜf vermek ve zaᶜīf ve bī-mecāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَدَهُ الْمَرَضُ إِذَا أَضْعَفَهُ Ve bir mahalle berīd göndermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَدَ فُلَانًا إِذَا أَرْسَلَهُ بَرِيدًا

اَلْبَرَدُ [el-bered] (fethateynle) Doluya denir ki gökten yağar, حَبُّ الْغَمَامِ [ḥabbu’l-ġamām] dahi derler ve yukālu: بُرِدَ الْقَوْمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا وَقَعَ بِهِمُ الْبَرَدُ Ve

بَرَدٌ [Bered] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْبَرِدُ [el-berid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَبْرَدُ [el-ebred] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Dolu yağdıran buluta denir; yukālu: سَحَابٌ بَرِدٌ وَأَبْرَدُ أَيْ مُمْطِرُ الْبَرَدِ

اَلْمُبْرَدَةُ [el-mubredet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) ve

اَلْمَبْرُودَةُ [el-mebrūdet] Dolu yağmış ve dolu vurmuş yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُبْرَدَةٌ وَمَبْرُودَةٌ إِذَا وَقَعَ بِهَا الْبَرَدُ

اَلْبُرْدُ [el-burd] (bā’nın zammıyla) Bir nevᶜ muhattat yaᶜnī çubuklu kumaş adıdır; بُرْدٌ [burd]-i Yemānī zebān-zeddir. Cemᶜi أَبْرَادٌ [ebrād] gelir ve أَبْرُدٌ [ebrud] gelir ve بُرُودٌ [burūd] gelir. Ve bir nevᶜ ᶜabāya denir ki ihrām gibi bedene bürünürler. Ve bu cemᶜdir, müfredi بُرْدَةٌ [burdet]tir. Ve hālen bu diyārlarda hırka taᶜbīr ettiğimiz libāsa da بُرْدَةٌ [burdet] ıtlāk olunur; ve minhu’l-meselu: "أَيْ يَفْعَلَانِ فِعْلاً وَاحِدًا" هُمَا فِي بُرْدَةٍ أَخْمَاسٍ" Müʾellifin "خ،م،س" māddesinde beyānı üzere خِمْسٌ [Ḫims] ḫā’nın kesriyle mülūk-i Yemen’den biridir ki بُرْدٌ خِمْسٌ dedikleri maᶜrūf kumaşı en evvel o nesc ettirdi ve ᶜinde’l-baᶜz bir gūne kumaştır ki tūlü beş zirāᶜ olur. İki adam birbiriyle kemāl-i muhabbet ü sadākatle yek-dil ve yek-cihet olduklarında mesel-i mezbūru darb ederler, gūyā ki ikisi sevb-i vāhid içre yek-vücūddur demektir. Ve yine emsāldendir ki iki kimse muhāsame ve şikāk ve muᶜādātta şiddet ve yekdīgere īrās-ı şerr ü mazarrat eyleseler "وَقَعَ بَيْنَهُمَا قَدُّ بُرُودِ يُمَنَةٍ" derler. يُمَنَةٌ [yumenet] yā’nın zammı ve mīm’in fethiyle يُمَنٌ [yumen] lafzının vāhididir ki Yemen diyārında mensūc kumaşlara denir, be-gāyet kavī ve müstahkem olmakla yırtılması pek düşvār ve ancak bir hādise-i ᶜazīme isābetine mevkūf olur. Ve

بُرْدَةٌ [Burdet] Bir recül ismidir.

اَلْبَرَّادَةُ [el-berrādet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Su soğutacak kaba denir ki bu diyārlarda karlık taᶜbīr olunur. Ve su soğumak için bardak astıkları çengele ve askıya denir. Müʾellif وَكُوَّارَةٌ يُبَرَّدُ عَلَيْهَا ᶜibāretiyle resm eylemekle usūl-i sāʾireden كُوَّارَةٌ [kuvvāret] kūze-āvīz muᶜarrebi olup ve taᶜrīf-i mezkūr ile muᶜarref olmakla vech-i mezkūr üzere terceme kılındı. Hattā ehl-i Ṭāʾif ona طَهْيَانٌ [ṭahyān] derler diye musarrahtır. Ve muᶜarreb olmadığı sūrette كُوَّارَةٌ [kuvvāret] su soğutmak için bardak vazᶜ ettikleri se-pā makūlesi yer demek olur, جَبَّانَةٌ [cebbānet] kabīlinden olur.

اَلْإِبْرِدَةُ [el-ibridet] (hemzenin ve rā’nın kesriyle) Bir ᶜārıza ismidir ki insānın içerisi bürūdet üzere olur.

اَلْبَرَدَةُ [el-berdet] (bā’nın fethi ve rā’nın sükūnuyla ve fetehātla lügattir) Tohme ve imtilāʾ ᶜilletine denir, tabīᶜati ve miᶜdeyi tebrīd eylediği için. Ve

بَرْدَةُ [berdet] Dişi koyunun ᶜalemidir. Ve Nesef kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden ᶜAzīz b. Suleym el-Berdī oradandır. Ve Şīrāz ülkesinde bir karye adıdır.

اَلْإِبْتِرَادُ [el-ibtirād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir kimse serinlenmek için soğuk su dökünmek yāhūd yüreğini soğutmak için soğuk su içmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَدَ فُلَانٌ اَلْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ عَلَيْهِ بَارِدًا أَوْ شَرِبَهُ لِيُبَرِّدَ كَبِدَهُ

اَلتَّبَرُّدُ [et-teberrud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Soğuk suya girip durmakla serinlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَرَّدَ فِي الْمَاءِ إِذَا اسْتَنْقَعَ فِيهِ

اَلْأَبْرَدَانِ [el-ebredān] (tesniye bünyesiyle) Sabāh ve akşama ıtlāk olunur serin oldukları için, niteki بَرْدَيْنِ [berdeyn] dahi derler. Ve اَبْرَدَانِ [ebredān] ظِلٌّ [ẓill] ve فَيْءٌ [feyʾ]e ıtlāk olunur.

اَلْبُرَادُ [el-burād] (bā’nın zammıyla) ve

اَلْبُرُودُ [el-burūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesneden fütūr gelmek maᶜnāsınadır ki işten soğumak taᶜbīr olunur; yukālu: بَرَدَ

الرَّجُل عَنْهُ بُرَادًا وَبُرُودًا إِذَا فَتَرَ

اَلْمِبْرَدُ [el-mibred] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Eğeye denir, sūhān maᶜnāsına, katl maᶜnāsına olan بَرْدٌ [berd]den ism-i ālettir.

اَلْبُرَادَةُ [el-burādet] (bā'nın zammıyla) Eğe ağızından dökülen eğintiye denir.

اَلْبَرْدِيُّ [el-berdiyy] (فَرْدِيٌّ [ferdiyy] vezninde) Koğalak ve hasır otu dedikleri sazlığa denir ki ondan hasır nesc olunur. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre bu بَرْدٌ [berd] lafzına mensūbdur.

اَلْبُرْدِيُّ [el-burdiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde] Bir cins aᶜlā hurmā adıdır, Fārisīde seng-işkenk dedikleridir. Ve Muḥammed b. Aḥmed b. Saᶜīd el-Ceyyānī el-Burdī muhaddisīndendir. Lākin bu بُرْدَةٌ [burdet] e mensūbdur.

اَلْبَرِيدُ [el-berīd] (فَرِيدٌ [ferīd] vezninde) Ulak için menzil-hānelerde müretteb olan atlara ve katırlara denir ki menzil davarı taᶜbīr olunur. Ve resūl maᶜnāsınadır ki bir mahalle gönderilen elçi ve ulak ve sāᶜī makūlesidir. Ve dört fersah mesāfeye denir ki on iki mil mesāfeden ᶜibārettir, her fersah üç mīl mesāfedir.

Baᶜzı nüshada فَرْسَخَانِ ᶜunvānında mersūm olmakla şārih der ki kütüb-i lügatte بَرِيدٌ [berīd] فَرْسَخَانِ [ferseḫān] ile müfesser olup müᵓellifin فَرَاسِخُ أَرْبَعَةٌ ile tefsīri hakīkat-i şerᶜiyyedir. Kaldı ki *Lisān*'dan ve *Nihāye*'den ve *Fāᵓiḳ*'ten ve şerhten müstefād olduğu üzere بَرِيدٌ [berīd] kelimesi Fārisī olan bürīde-düm kelimesinden muhaffef ve muᶜarrebdir ki kuyruğu kesilmiş demektir. Selefte menzil davarlarının ᶜalāmet için kuyruklarını katᶜ ederler idi. Baᶜdehu o berīde rākib olan elçiye ve ulağa da ıtlāk olundu, giderek سِكَّتَيْنِ [sikketeyn] beynine yaᶜnī miyānesi iki yāhūd dört fersah mesāfeyi müştemil olan iki menzil-hānenin miyānına da ıtlāk olundu. Selefte her iki yāhūd dört fersah mahalde birer menzil-hāne müretteb olur idi ve bu taᶜbīr lisānımızda menzil ile muᶜabberdir ki asl menzil ism-i mekāndır; menzil atında ve ulakta dahi müstaᶜmeldir. Pes müᵓellifin اَلْمُرَتَّبُ kavli اَلْبَغْلُ الْمُرَتَّبُ takdīrindedir. Şārih der ki selefte menzil havyānı katıra mahsūs idi. Hattā şārih اَلْمُرَتَّبُ kavlini فِي ثَغْرٍ أَوْ رِبَاطٍ وَنَحْوِ ذَلِكَ وَكَانَ يُرَتَّبُ فِي كُلِّ سِكَّةٍ بِغَالٌ ᶜibāretiyle takyīd eylemiştir. Ve baᶜzı ümmehāttan münfehim olan budur ki بَرِيدٌ [berīd] zikr olunan sübūt ve lüzūm maᶜnāsına olan بَرْدٌ [berd]den meᵓhūzdur, tarīk-i maᶜlūmesine mülāzım olan ulağa ve elçiye ıtlāk olunup baᶜdehu bu münāsebetle her serīᶜ ve revendeye ve o cümleden ulağın merkūbuna ıtlāk olundu. Hattā kuşun iki cenāhına da بَرِيدَانِ [berīdān] ıtlāk eylediler. Baᶜdehu ulakların mekān-ı mahsūslarına da ıtlāk eylediler. Ve müᵓellifin وَاثْنَيْ عَشَرَ مِيلاً kavli ᶜatf-ı tefsīrīdir. İntehā. Ve

بَرِيدٌ [berīd] فُرَانِقٌ [furāniḳ] yaᶜnī dāᵓimā arslanın önünde giden karakulak taᶜbīr ettikleri cānvere de ıtlāk olunur, arslanın önünce peyk gibi inzār için haykırarak gittiği için, zīrā onun sesini işiten hayvān, arslan geleceğini hiss ile bertaraf olurlar. Kezālik بَرِيدٌ [berīd] menzil atları üzere taᶜyīn olunan sürücülere ıtlāk olunur ki ulakların önlerince çaparlar.

سِكَّةُالْبَرِيدِ [Sikketu'l-Berīd] Ḫārezm şehrinde bir mahalledir; muhaddisīnden İbrāhīm b. Muḥāmmed b. İbrāhīm ve Manṣūr b. Muḥammed el-Kātib el-Berīdiyyān oradandır.

بَرَدَى [beredā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Dimaşḳ-ı Şām’da cārī nehrlerin aᶜzamı olan nehrin ismidir, mahreci Zebdānī nāhiyesindedir. Ve Ḥicāz’da bir cebel ve Ḥaleb kazāsında bir karye ve Ṭarsūs türābında bir nehr adıdır.

بَرَدَيَّا [Beredeyyā] (fethateynle ve yā-yı müşeddede ile) Şām’da bir mevziᶜ yāhūd bir nehrin ismidir.

تِبْرِدُ [Tibrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

بَرَدُّونَ [Bereddūn] (fethateynle ve dāl-ı müşeddede ile) Yemen’de Ẕemār kazāsında bir karye adıdır.

اَلْبَرَدَةُ [el-beredet] (fetehātla) Pınarın ortasına denir; tekūlu: شَرِبْتُ مِنْ بَرَدَةِ الْعَيْنِ أَيْ مِنْ وَسَطِهَا Ve Berede bint Mūsā bin Nacīḥ ki muhaddisedir.

بُرْدَةُالضَّأْنِ [burdetu’ḍ-ḍaᵓn] (bā’nın zammıyla) Bir nevᶜ süte ıtlāk olunur.

اَلْبُرَدَاءُ [el-buredāᵓ] (كُرَمَاءُ [kuremāᵓ] vezninde) Titreyici sıtma ᶜilletine ıtlāk olunur, üşütme ile geldiği için. Mütercim der ki *Muzhir*’de beyān olunduğu üzere رُحَضَاءُ [ruḥaḍāᵓ] dahi bu vezndedir ki ter ile gelen sıtma ᶜilletine denir ve bunlar صُعَدَاءُ [ṣuᶜadāᵓ] ve نُفَسَاءُ [nufesāᵓ] ve عُشَرَاءُ [ᶜuşerāᵓ] gibi fuᶜalāᵓ vezninde vārid olan müᵓennestir, zīrā حُمَّى [ḥummā] müᵓennestir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْبُرَدَاءُ أَيِ الْحُمَّى بِالْقِرَّةِ

ذُوالْبُرْدَيْنِ [Ẕu’l-Burdeyn] (bā’nın zammıyla) ᶜĀmir b. Uḥaymir’in lakabıdır ve meşāhir-i eshīyādan Rebīᶜa b. Riyāḥ’ın lakabıdır.

اَلْأُبَيْرِدُ [el-Ubeyrid] (musaggar bünyesiyle) Ḥimyer kabīlesinden bir adam idi ki Benī Suleym kabīlesine gidip ve orada katl olundu. Ve Ubeyrid el-Yerbūᶜī şuᶜarādandır ve Ubeyrid b. Herseme el-ᶜUẕrī şāᶜir-i āherdir.

اَلْبَارِدَةُ [el-Bāridet] Aᶜlām-ı nisvāndandır.

بَرْدَادُ [Berdād] (صَلْصَالٌ [ṣalṣal] vezninde) Esmādandır: İbrāhīm b. Berdād muhaddisīndendir.

بَرْدَانُ [berdān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Semerḳand kazāsında bir karyedir.

بَرَدَانُ [Beredān] (fetehātla) Bir mevziᶜdir. Ve

بَرَدَانُ [Beredān] İbrāhīm b. Sālim el-Ḳureşī et-Temīmī el-Medenī lakabıdır, pederinden hadīs rivāyet eylemiştir, *Ṣaḥīḥ*-i Buḫārī’de mezkūrdur. Ve

بَرَدَانُ [Beredān] Naḫle-i Şāmiyye’de bir pınar adıdır. Ve Semāve’de bir su adıdır. Ve Necd bilādında ᶜUḳayl kabīlesi yurdunda bir su adıdır. Ve Ḥicāz’da Benū Naṣr kabīlesi yurdunda bir su adıdır. Ve Bağdād kazāsında bir karyedir; Ḥāfıẓ Ebū Ṭāhir es-Selefī şeyhi Ebū ᶜAlī Muḥammed b. el-Beredānī oradandır. Ve Kūfe kazāsında bir karyedir. Ve Ṭarsūs türābında bir nehr ve Marᶜaş civārında bir nehr ve Tebāle’de Dāretu Culcul hizāsında bir kuyu ve Yemen’de Nehd bilādında bir mevziᶜ ve Yemāme’de bir mevziᶜ ve Ḥimā kazāsında bir çorak su adlarıdır.

اَلْأَبْرَدُ [el-ebred] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kaplana ıtlāk olunur, kattāl olduğu için. Cemᶜi أَبَارِدُ [ebārid] gelir. Müᵓennesi أَبْرَدَةٌ [ebredet]tir.

بَرْدُالْخِيَارِ [Berdu’l-ḫiyār] (فَرْدُ الدِّيَارِ [ferdu’d-diyār] vezninde) Muhaddisīnden birinin lakabıdır.

بَرَدَانِيَّةٌ [Beredāniyyet] (fetehātla) Beled-i İskāf nevāhīsinde bir karyedir; el-Ḳudve Aḥmed b. Muhelhil el-Beredānī el-Ḥanbelī oradandır.

اَلْبُرَدِيُّ [el-Burediyy] (جُهَنِيٌّ [cuheniyy] vezninde) ki Eyyūb b. ʿAbdurraḥīm b. el-Buredī el-Baʿlī ile müştehirdir, muhaddisīndendir, ashābından bizler hadīs rivāyet ederiz ki müteʾahhirīndendir. Ve Evs b. ʿAbdullāh el-Bureydī ki زُبَيْرِيٌّ [zubeyriyy] veznindedir, ceddi olan Bureyde b. el-Ḥuṣayb eṣ-Ṣaḥābī hazretlerine mensūbdur. Ve Surḫāb el-Bureydī rüvāt-ı hadīstendir. Ve

بُرَيْدَةٌ [Bureydet] ve

بَرَّادٌ [Berrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: Ebu’l-Ebred tābiʿīndendir, ismi Ziyād idi.

بَرْدَشِيرُ [Berdeşīr] (أَرْدَشِيرُ [erdeşīr] vezninde) Kirmān eyāletinde bir beldedir. Bānisī ismi olan Erdeşīr ile müsemmā olup baʿdehu taʿrīb olundu.

بَرْدَرَايَا [Berderāyā] (bā’nın dāl’ın fethiyle) Nehrevān-ı Baġdād aʿmālinden bir mevziʿ ismidir.

[ب ر ج د]

اَلْبُرْجُدُ [el-burcud] (cīm’le قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Kalın kilime ve ʿabāya denir.

بَرْجَدُ [Berced] (أَبْجَدُ [ebced] vezninde) ʿArabdan bir adamın lakabıdır.

بَرُدْجِرْدُ [Berudcird] (bā’nın fethi ve rā’nın zammı ve cīm’in kesriyle) Hemedān kurbünde bir belde-i maʿrūfedir.

[ب ر خ د]

اَلْبُرَخْدَاةُ [el-buraḫdāt] (bā’nın zammı ve rā’nın fethi ve ḫā’nın sükūnuyla) Etine dolu bedeni ter ü tāze ve nāzük olan hatuna denir.

[ب ر ق ع د]

بَرْقَعِيدُ [Berḳaʿīd] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Mavṣil kurbünde bir beldedir.

[ب ر ن د]

اَلْبِرَنْدُ [el-birend] (فِطَحْلٌ [fiṭaḥl] vezninde) Şol kılıca denir ki onda eser-i kadīm yaʿnī demiri çekilirken bir yerinde eser kalmış ola. ʿAlā-kavlin بِرِنْدٌ [birind] فِرِنْدٌ [firind] vezninde ve mürādifidir ki kılıcın cevherine denir, Ṭabān ve Ḫorāsānī kılıçlarda olur. Ve rā’nın fethiyle de lügattir ki فَطَحْلٌ [faṭaḥl] vezninde olur. Ve ʿArʿarat b. el-Birind ve Hāşim b. el-Birind muhaddislerdir.

اَلْمُبَرْنِدَةُ [el-mubernidet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Vücūdu etli şişmanca hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُبَرْنِدَةٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ اللَّحْمِ

[ب ز د]

بَزْدَةُ [Bezdet] (bā’nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Nesef aʿmālinden bir karye adıdır. Nisbetinde بَزْدِيٌّ [Bezdiyy] ve بَزْدَوِيٌّ [Bezdeviyy] denir, vāv ziyādesiyle. Muʿammerīnden karye-i merkūma dihkānı yaʿnī ser-gerde-i ahālīsi olan Manṣūr b. Muḥāmmed b. Ḳureyn’e yāhūd Muzeyne ki bu sahīhtir oradandır, İmām Buḫārī’den *Cāmiʿ-i Ṣaḥīḥ*’i tahdīs eden muhaddislerin en āhiridir.

[ب ع د]

اَلْبُعْدُ [el-buʿd] (bā’nın zammı ve ʿayn’ın sükūnuyla) Iraklık maʿnāsına ismdir, قُرْبٌ [ḳurb] mukābilidir; yukālu: بَيْنَهُمَا بُعْدٌ أَيْ ضِدُّ قُرْبٍ Ve

بُعْدٌ [buʿd] Masdar olur, ırak olmak

maᶜnāsına; yukālu: بَعُدَ الشَّيْءُ بُعْدًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ قَرُبَ Ve mevt maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: بَعُدَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ Ve ᶜArablar bed-duᶜā mevkiᶜinde بُعْدًا لَهُ derler, أَبْعَدَهُ اللهُ maᶜnāsını irāde ederler ki "Ḥaḳ taᶜālā o kimseyi bizden baᶜīd eylesin, bir dahi ona görmeyelim" demektir, niteki سُحْقًا لَهُ derler. Bu maᶜnāda ve bunlarda muhtār olan masdariyyet üzere mansūb olmaktır. Benū Temīm refᶜle بُعْدٌ لَهُ ve سُحْقٌ لَهُ derler. Ve بُعْدٌ [buᶜd] ve بِعَادٌ [biᶜād] كِتَابٌ [kitāb] vezninde ki bu dahi masdardır, laᶜn ve nefrīn maᶜrizinde istiᶜmāl olunur ki "hayrdan yāhūd hayāttan baᶜīd olsun" demek olur; yukālu: بُعْدًا لَهُ وَبِعَادًا أَيْ لَعْنًا Ve

بُعْدٌ [buᶜd] ve

بُعْدَةٌ [buᶜdet] (hā'yla) Reᵓy ve hazm ve fikr-i dürüst maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki dūr-ā-dūr endīşenin lāzımıdır; yukālu: إِنَّهُ لَذُو بُعْدٍ وَبُعْدَةٍ أَيْ ذُو رَأْيٍ وَحَزْمٍ Ve

بُعْدَةٌ [buᶜdet] بُعْدٌ [buᶜd] gibi ıraklık maᶜnāsına isimdir; tekūlu: بَيْنَنَا بُعْدَةٌ مِنَ الْأَرْضِ وَمِنَ الْقَرَابَةِ

اَلْبَعَدُ [el-baᶜad] (fethateynle) Bu dahi ırak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَعِدَتِ الدَّارُ بَعَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ قَرُبَتْ Ve helāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَعِدَ الرَّجُلُ بَعَدًا إِذَا هَلَكَ Ve

بَعَدٌ [baᶜad] Irak maᶜnāsına olur ki mübālagaten vasf bi'l-masdardır; yukālu: مَنْزِلٌ بَعَدٌ أَيْ بَعِيدٌ

اَلْبَعِيدُ [el-baᶜīd] ve

اَلْبَاعِدُ [el-bāᶜid] ve

اَلْبُعَادُ [el-buᶜād] (bā'nın zammıyla) Sıfatlardır, ırak olan şeyᵓe denir. بَعِيدٌ [baᶜīd] kelimesinin cemᶜi بُعَدَاءُ [buᶜadāᵓ] gelir, كُرَمَاءُ [juremāᵓ] gibi ve بُعُدٌ [buᶜud] gelir zammeteynle, رَغِيفٌ [reġīf] ve رُغُفٌ [ruġuf] gibi ve بُعْدَانٌ [buᶜdān] gelir, رُغْفَانٌ [ruġfān] gibi. Ve gāhca بَاعِدٌ [bāᶜid] kelimesi teᵓkīd için īrād olunur; yukālu: بُعْدٌ بَاعِدٌ مُبَالَغَةٌ ve yukālu: تَنَحَّ غَيْرَ بَعِيدٍ وَغَيْرَ بَاعِدٍ وَغَيْرَ بَعَدٍ بِفَتْحَتَيْنِ أَيْ كُنْ قَرِيبًا Yaᶜnī "Bir mikdār alargaca ol, ammā pek ırağa gitme" demektir.

اَلْمِبْعَدُ [el-mibᶜad] (mīm'in kesriyle مِنْجَلٌ [mincel] vezninde) Dāᵓimā dūr u dırāz sefer eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِبْعَدٌ أَيْ بَعِيدُ الْأَسْفَارِ

اَلْإِبْعَادُ [el-ibᶜād] (hemzenin kesriyle) Baᶜīd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْعَدَهُ ضِدُّ قَرَّبَهُ Ve bed-duᶜā mevkiᶜinde istiᶜmāl olunur; yukālu: أَبْعَدَهُ اللهُ أَيْ نَحَّاهُ عَنِ الْخَيْرِ Yaᶜnī Ḥaḳ taᶜālā onu hayr ve felāhtan baᶜīd eylesin." Ve yukālu: أَبْعَدَهُ اللهُ أَيْ لَعَنَهُ Yaᶜnī "Ḥaḳ taᶜālā onu rahmetten baᶜīd eylesin."

اَلْمُبَاعَدَةُ [el-mubāᶜadet] مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلْبِعَادُ [el-biᶜād] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) ve

اَلتَّبْعِيدُ [et-tebᶜīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Baᶜīd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاعَدَهُ مُبَاعَدَةً وَبِعَادًا وَبَعَّدَهُ تَبْعِيدًا بِمَعْنَى أَبْعَدَهُ

اَلْأَبْعَدُ [el-ebᶜad] (أَقْرَبُ [aḳreb] vezninde)

اَلْبُعَدُ [el-buᶜad] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Zemm ve kadh maᶜrizinde hayr ve menfaᶜat maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: إِنَّهُ لَغَيْرُ أَبْعَدَ وَبُعَدٍ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ Asl أَبْعَدُ [ebᶜad] ve بُعَدُ [buᶜad] gavr ve künh ve kaᶜr maᶜnāsında müsteᶜār olmakla maᶜnā-yı mezbūr ona lāzım gelmiştir. Pes فُلَانٌ غَيْرُ أَبْعَدَ وَبُعَدٍ kavli filān için "Bir husūsta gavr yaᶜnī bir işin künh ve hakīkatine ıttılāᶜ edecek zihn ve nazarı yoktur; endīşesi yufka sāde-dil adam olmakla işe güce sālih değildir" demektir; ve yukālu: مَا عِنْدَهُ أَبْعَدُ أَوْ

بُعْدٌ أَيْ طَائِلٌ وَفَائِدَةٌ Şārih der ki burada مَا kelimesi اَلَّذِي maʿnāsına olmakla "Onun katında olan nefʿ ve matlūb sāʾirlerde olandan ebʿaddır" demek olur yāhūd nāfiyeye haml ile "Onun yanında gavr ve hakīkatli bir menfaʿat yoktur" demek olur.

بَعْدَ [baʿd] sonra demektir ki قَبْل [ḳabl] mukābilidir. Müfreden zikr olunursa mebnī ve muzāfen zikr olunursa muʿreb olur ve hükmü حُكِيَ مِنْ بَعْدٍ بِالْجَرِّ وَافْعَلْ بَعْدًا بِالنَّصْبِ ve yukālu: جِئْتُ بَعْدَيْكُمَا أَيْ بَعْدَكُمَا

اَلْإِسْتِبْعَادُ [el-istibʿād] ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْعَدَ عَنْهُ بِمَعْنَى تَبَاعَدَ Ve ırak ʿadd eylemek maʿnāsınadır ki ıraksanmak taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَبْعَدَ الشَّيْءَ إِذَا عَدَّهُ بَعِيدًا

اَلْبُعَيْدُ [el-buʿayd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) بَعْدُ [baʿd] lafzından musaggardır. بُعَيْدَاتٌ [buʿaydāt] cemʿidir, دُوَيْرَاتٌ [duveyrāt] gibi, Türkīde ondan sonraca ile taʿbīr olunur; ve minhu yukālu: رَأَيْتُهُ بُعَيْدَاتِ بَيْنٍ أَيْ بُعَيْدَ فِرَاقٍ Ve mükebber olarak بَعِيدَاتٍ بَيْنٍ [baʿīdāt] dahi derler. Şārihin beyānına göre bir adam bir kimseyi bir defʿa görüp baʿdehu müfārakat eyleyip yine görüp müfārakat eyledikten sonra bir dahi gördükte رَأَيْتُهُ بُعَيْدَاتِ بَيْنٍ dir ki "Firāk sonracalarında gördüm" demektir ki hāsılı "aralık aralık gördüm" demek olur. Burada tasgīr takrību müfīddir ki mā-beyn pek fāsılalı olmaz, zīrā zurūfun tasgīri takrībi mutazammındır. Ve bunun cemʿi gayr-i kıyās üzeredir, zīrā müzekkerdir.

أَمَّابَعْدُ [ammā baʿdu] Bir kelimedir ki hutabā-yı ʿArab ümerāʾ mahzarında inşād eyledikleri hutbede baʿde'd-duʿāʾ īrād ederler. بَعْدَ دُعَائِي لَكَ takdīrindedir. İbtidā Dāvūd ʿaleyhi's-selām, ʿalā-kavlin Kaʿb b. Luʾeyy tekellüm eylemiştir. Pes müʾellifīnin dībācelerde أَمَّا بَعْدُ kavlleri بَعْدَ الْبَسْمَلَةِ وَالْحَمْدَلَةِ وَالتَّصْلِيَةِ takdīrinde olur.

اَلْأَبَاعِدُ [el-ebāʿid] (أَقَارِبُ [eḳārib] mukābilidir ki neseb cihetinden ırak yaʿnī ıraktan hısım olan kimselere denir.

بَعْدَانُ [Baʿdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Yemen'de bir nāhiye adıdır.

[ب غ د د]

بَغْدَادُ [Bağdād] (dāleyn-i mühmeleteyn ile) ve

بَغْذَاذُ [Bağẕāẕ] (ẕāleyn-i muʿcemeteyn ile ve her birini āher üzere takdīmle ki dört lügat olur) ve

بَغْدَانُ [Bağdān] (nūn'la) ve

بَغْدَيْنُ [Bağdeyn] (tesniye bünyesiyle) ve

مَغْدَانُ [Mağdān] (mīm'le ki mecmūʿu yedi sūrettir) Medīnetu's-selām ismidir ki ʿIrāḳ'ın dārü'l-mülkü olan şehr-i behişt-ābād olacaktır. Şārih der ki meşhūru Bağdād'dır ki kelime-i Fārisiyyedir, بغ [bağ] sanem ismi olmakla ʿatiyye-i sanem demektir. Ve *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*da بَاغْ دَادْ [bāğ dād] muhaffefi olmak üzere mersūmdur. Ve baʿzılar ẕāl-ı muʿceme ile بَغْذَانُ [Bağẕān] ve بَغْذَيْنُ [Bağẕeyn] ve مَغْذَانُ [Mağẕān] ve بَغْدَامُ [Bağdām] ve بَهْدَادُ [Behdād] sūretlerini dahi ziyāde ile on ikiye iblāğ eylemiştir. Selefte nehr-i Şaṭṭ'ın hizāsında Kuşlar Kalʿası dedikleri mahalde idi, baʿdehu Manṣūr-ı Devānikī hālen mevcūd olan sevādı binā ve ism-i Dicle, Vādi's-Selām olmakla şehr-i mezbūru dahi Medīnetu's-Selām ile müsemmā eyledi.

اَلتَّبَغْدُدُ [et-tebağdud] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bağdād'a müntesib olmak, yaʿnī ben Bağdādlıyım demek yāhūd

Bağdād ehline teşebbüh eylemek yaʿnī Bağdādlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَغْدَدَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَسَبَ إِلَى بَغْدَادَ أَوْ تَشَبَّهَ بِأَهْلِهَا Şārih der ki bu māddeden بَغَادِدَةٌ [Bağādidet] lafzı Bağdād'a mensūb cemāʿate ıtlāk olunur, هَيَاطِلَةٌ [Heyāṭilet] ve أَحَامِرَةٌ [Eḥāmiret] kabīlindendir.

بَاغَنْدَةُ [Bāğandet] Bir karye-i maʿrūfedir, Vāsiṭ kurālarındandır.

[ب ف د]

بَافْدُ [Bāfd] (sükūn-ı fā'yla ki ictimāʿ-ı sākineynledir) Kirmān eyāletinde bir beldedir, بَافْت [Bāft] muʿarrebidir.

[ب ل د]

اَلْبَلَدُ [el-beled] (fethateynle) ve

اَلْبَلْدَةُ [el-beldet] (lām'ın sükūnuyla) Mekke-i mükerreme şerrefehallāhu taʿālā ismidir.

Şārih dir ki tefḫīmen S̱üreyyā'ya اَلنَّجْمُ ıtlākı kabīlindendir. Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre بَلَدٌ [beled] ve بَلْدَةٌ [beldet] muhīt ve mahdūd ve muʿayyen olan şol mekāna denir ki kuttān ve sükkānının ictimāʿ ve ikāmetleriyle müteʾessir ola. Cemʿi بِلَادٌ [bilād] ve بُلْدَانٌ [buldān] gelir. Şehre بَلْدَةٌ [beldet] ıtlākı bu cihetledir. Ve ābādān olmayan mefāzeye بَلْدَةٌ [beldet] ıtlākı mavtın-ı vuhūş ve türāba mavtın-ı haşerāt ve makbereye mavtın-ı emvāt olduğuna mebnīdir. Ve hācibeyn beyninde olan açıklığa بَلْدَةٌ [beldet] ıtlākı mahdūd olan mekān-ı mezkūra teşbīhledir, kezālik devenin göğüsü mühresine bu cihetledir. Ve gāh olur ki sadr-ı insānda müsteʿār olur. Ve zikr olunan teʾessür iʿtibārıyla eser ve nişān maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve ikāmet iʿtibārıyla lüzūm ve ikāmet ve ilzām maʿnālarına istiʿmāl olunur. Ve mavtınına mülāzım olan kimse gayr mavtınında mütehayyir olmak münāsebetiyle tahayyür ve dehşet ve incimād-ı zihn maʿnālarına istiʿmāl olunur. el-Hāsıl her cüzʾ taʿrīfinden birer vech iʿtibārıyla birer maʿnāda istiʿmāl olunur. İntehā.

Ve etrāfından mütehayyiz ve mütemeyyiz ve müteʿayyin olan her kıtʿa-i arza بَلَد [beled] ve بَلْدَةٌ [beldet] ıtlāk olunur, gerek ʿāmir yaʿnī ābādān ve gerek gāmir yaʿnī şenlikten ve binādan ve zirāʿat ve eşcār makūlesi ʿimāret eserinden hālī olsun. Ve toprağa ıtlāk olunur. Ve

بَلَدٌ [beled] Kabr ve mezāra ve mezāristāna ıtlāk olunur. Ve hāne ve sarāya ıtlāk olunur. Ve devekuşunun yuvasına denir ki onda yumurta çıkarır. Ve

بَلَدٌ [Beled] Cezīre-i İbn ʿÖmer'de bir şehrin ismidir. Kezālik Fārs ülkesinde bir şehr ve Bağdād kazāsında bir karye adıdır ve Ḥimā Ḍariyye'de bir dağın ismidir. Ve

بَلَدٌ [beled] Cesedde ve sāʾir nesnede olan eser ve nişāna denir; yukālu: فِي جِلْدِهِ بَلَدٌ أي أَثَرٌ Bu maʿnāda cemʿi أَبْلَادٌ gelir, أَثَرٌ [es̱er] ve آثَارٌ [ās̱ār] gibi. Ve

بَلَدٌ [beled] Göğüse ıtlāk olunur sadr maʿnāsına. Ve el ayasına ıtlāk olunur. Ve menāzil-i kamerden bir menzil ismidir ki Neʿāʾim ile Saʿdu Ẕābiḥ nām menziller mā-beyninde kevākibden sāde bir kıtʿadır ve gāhca ondan munsarıf olup Ḳilāde'ye nüzūl eder ki altı ʿaded kevākib-i müstedīreden ʿibāret ve kavs şeklindedir ve bunlar kavs burcundadır. Ve

بَلَدٌ [beled] Gemicilerin iskandil taʿbīr ettikleri nesneye denir ki kurşundan masnūʿ yuvalak şākūl gibi bir şeyʾdir, onunla de-

nizin suyunu kıyās ederler; yukālu: قَاسَ الْمَلاَّحُ الْمَاءَ بِالْبَلَدِ وَهُوَ هَنَةٌ مِنْ رَصَاصٍ يَقِيسُ بِهَا الْمَلاَّحُ الْمَاءَ Ve

بَلَدٌ [beled] Mutlakan arza ıtlāk olunur; cüz'ün ismini külle ıtlāk eylediler. Ve

بَلَدٌ [beled] Masdar olur, kaşların aralığı kıldan sāde, açık olmak maʿnāsına, niteki بُلْدَةٌ [buldet] bu maʿnāyadır bā'nın zammıyla; yukālu: بَلِدَ الرَّجُلُ بَلَدًا وَبُلْدَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَبْلَجَ Baʿzı ümmehātta zammıla بُلْدَةٌ [buldet] ism olarak mukayyeddir. Ve

بَلَدٌ [beled] Bir nesnenin asl ve ʿunsuruna ıtlāk olunur. Ve şol yere ıtlāk olunur ki onda aslā bir çukur ve ocak makūlesi hafr olunmayıp ve katʿā āteş yanıp bir yerini tagyīr eylememiş ola, yaʿnī hilkat-i asliyyesi üzere ola. Ve boğazın çukuruyla çevresine yāhūd vasatına denir. Ve cins mekāna denir, ʿIrāḳ ve Şām gibi ki vilāyet ve ülke olacaktır, ondan cüz'-i muhassasa yaʿnī müfriz olan bir kıtʿaya ki maʿmūr ve me'hūldur, بَلْدَةٌ [beldet] denir hā'yla, Başra ve Dimaşķ gibi. Pes بَلْدَةُ دِمَشْقَ مِنْ بَلَدِ الشَّامِ وَبَلْدَةُ الْقَاهِرَةِ مِنْ بَلَدِ مِصْرَ ʿunvānından taʿbīr olunur. Ve

بَلْدَةُ [Beldet] Endelüs diyārında bir şehr adıdır; şüyūh-ı Muʿtezile'den Saʿīd b. Muḥammed el-Beledī oradandır. Ve

بَلَدٌ [beled] (fethateynle) Kezālik masdar olur, nās bir arz için birbiriyle kıtāl ederek ona mülāzemet eylemek maʿnāsınadır ki onda ikāmet zımnında birbiriyle mukātele eylemekten ʿibārettir; yukālu: بَلِدَ الْقَوْمُ وَبَلَدُوا بَلَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا لَزِمُوا الْأَرْضَ يُقَاتِلُونَ عَلَيْهَا

اَلْبُلُودُ [el-bulūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde devām üzere mukīm olmak, ʿalākavlin o yeri belde edinmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلَدَ بِالْمَكَانِ بُلُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ وَلَزِمَهُ أَوِ اتَّخَذَ بَلَدًا

اَلْإِبْلاَدُ [el-iblād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir nesneye ʿale'd-devām mülāzım kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَدَهُ إِيَّاهُ إِذَا أَلْزَمَهُ Ve bir kimsenin dābbesi belīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَدَ الْقَوْمُ إِذَا صَارَتْ دَوَابُّهُمْ بَلِيدَةً Ve yere yapışmak maʿnāsınadır, gerek hakīkī olsun ve gerek maʿnevī olsun ki kemāl-i fakr u fākadan kināye olur; yukālu: أَبْلَدَ الْقَوْمُ إِذَا لَصِقُوا بِالْأَرْضِ

اَلْمُبَالَدَةُ [el-mubāledet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine kılıçla yāhūd değnekle vuruşmak maʿnāsınadır; yukālu: بَالَدَهُ مُبَالَدَةً إِذَا بَالَطَهُ بِالسُّيُوفِ أَوِ الْعِصِيِّ

اَلتَّبَلُّدُ [et-tebellud] تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde ki künd ve kāhil olmak maʿnāsınadır ki بَلاَدَةٌ [belādet]-i ātiyeden me'hūzdur; تَجَلُّدٌ [tecellud] mukābilidir; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ وَالدَّابَّةُ ضِدُّ تَجَلَّدَ Ve

تَبَلُّدٌ [tebellud] Nedāmetten nāşī hay meded diye elleri birbirine çalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا صَفَّقَ يَدَيْهِ Ve sergeşte ve mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ Ve bir nesneye tahassür ve te'essüf ve telehhüf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَهَّفَ Ve yere düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا سَقَطَ إِلَى الْأَرْضِ Ve āher kimsenin beldesine yā arz-ı mahdūdesine musallat olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الْأَمِيرُ إِذَا تَسَلَّطَ عَلَى بَلَدِ الْغَيْرِ Ve katʿā şenliği olmayan belede nüzūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الْقَوْمُ إِذَا نَزَلُوا بِبَلَدٍ مَا بِهِ أَحَدٌ Ve te'essüften nāşī iki ellerini arkasına döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّبَ كَفَّيْهِ

اَلْبَلاَدَةُ [el-belādet] (جَلاَدَةٌ [celādet] vez-

ninde) Bir kimse fehmsiz ve izᶜānsız ve nākısu’l-ᶜakl ve kör-dil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلُدَ الرَّجُلُ وَبَلِدَ بَلاَدَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ بَلِيدًا

اَلْبَلِيدُ [el-belīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَبْلَدُ [el-ebled] Künd-zihn ve kāhil ve kör-dil olan kişiye denir ki fatin ve zekī mukābili olmuş olur, lākin cemīᶜ-i ümmehātta hem celādet ve hem fetānet mukābili olarak mübeyyendir. Ve

بَلِيدٌ [belīd] Eşkinsiz kabran dābbeye denir ki her ne kadar rekz ve tahrīk olunsa neşātlanıp eşmez ola; yukālu: جَمَلٌ وَبِرْذَوْنٌ بَلِيدٌ أَيْ لاَ يُنَشِّطُهُ تَحْرِيكٌ Ve

أَبْلَدُ [ebled] ᶜAzīmü’l-cüsse dızman kimseye denir ki belādet onun lāzımesindendir; yukālu: رَجُلٌ أَبْلَدُ أَيِ الْعَظِيمُ الْخَلْقِ

اَلْمَبْلُودُ [el-meblūd] Maᶜtūh ve fertūt adama denir.

اَلتَّبْلِيدُ [et-teblīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Battālīnden olmak maᶜnāsınadır ki umūr-ı dünyeviyye vü uhreviyyeden aslā bir şeyᵓe teveccüh eylemeyip bī-kār olmaktan ᶜibārettir; yukālu: بَلَّدَ الرَّجُلُ تَبْلِيدًا إِذَا لَمْ يَتَّجِهْ لِشَيْءٍ Ve cūd ve sehādan bī-behre olup dāᵓimā buhl ve imsāk üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَّدَ فُلاَنٌ إِذَا بَخِلَ وَلَمْ يَجُدْ Ve bir adam kendisini yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا ضَرَبَ بِنَفْسِهِ الْأَرْضَ Ve bulut imsāk-ı matar eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: بَلَّدَتِ السَّحَابَةُ إِذَا لَمْ تُمْطِرْ Ve yarış atı geri kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَّدَ الْفَرَسُ إِذَا لَمْ يَسْبِقْ

اَلْبَلَنْدَى [el-belendā] (bā’nın ve lām’ın fethi ve kasr ile) Pek ᶜarīz olan şeyᵓe denir.

اَلْمُبْلَنْدِي [el-mublendī] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Sulb ve kavī olan erkek deveye denir. Ve gövdesi etli kesīrü’l-lahm insān ve hayvāna denir.

اَلْمُبْلِدُ [el-mublid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Eskiden kalmış havuza denir.

اَلْبُلْدَةُ [el-buldet] (bā’nın zammıyla) Açık kaşlı olmak maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve bu بَلَدٌ [beled] maᶜnāsı olan arz-ı mahdūdeden meᵓhūzdur ve o münāsebetle yüzün dāᵓirece merᵓī olan çehresine ve kılığına ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَمْلَحَ بُلْدَةَ وَجْهِهِ أَيْ هَيْئَتَهُ

بَلَدُودُ [Beledūd] (قَرَبُوسٌ [ḳarabūs] vezninde) Medīne nevāhīsinde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْبُلْدُ [el-buld] (bā’nın zammıyla) حَصَاةُ الْقَسْمِ [ḥaṣātu’l-ḳasm] ismidir, gerek altından ve gümüşten ve gerek kurşundan olsun. Ve حَصَاةُ الْقَسْمِ [ḥaṣātu’l-ḳasm] şol hurde taşlara denir ki seferde yāhūd su ᶜazīz olduğu yerlerde bir kab içre vazᶜ ve üzerine onları örtecek kadar su dökerler ve bu tarīkle beynlerinde taksīm ederler ve ona مَقْلَةٌ [maḳlet] dahi derler. Şārih der ki altından ve nuhāstan hurde çakıl gibi bundukalar dahi düzerler.

[ب ل ن د]

اَلْبَلَنْدُ [el-belend] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Kına ağacının köküne denir.

[ب ن د]

اَلْبَنْدُ [el-bend] (bā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Büyük sancağa denir, ᶜalem-i kebīr maᶜnāsına. Şārihin beyānı üzere Fārisīden muᶜarrebdir. Cemᶜinde بُنُودٌ [bunūd] denir.

Sancağın ᶜArabīde لِوَاءٌ [livāᵓ] ve رَايَةٌ [rāyet] gibi isimleri vardır, lākin لِوَاءٌ [livāᵓ] bayrakta müstaᶜmeldir ve küçük sancakta dahi müstaᶜmeldir. Ve رَايَةٌ [rāyet] بَنْدٌ [bend]

gibi büyük sancakta müstaᶜmeldir. Ve عَلَمٌ [ᶜalem] cümlesine ᶜāmmdır. Ser-ᶜasker olan rāyete ve livāᵓ ser-ᶜaskere tābiᶜdir. Ve bir sancak beyine mansıb olmakla çesbān hükūmet-gāha da livāᵓ ıstılāh olmuştur. Lākin her ülkede taᶜbīrler muhteliftir: Rūm diyārında بَنْدٌ [bend] ve لِوَاءٌ [livāᵓ] ve سَنْجَاقٌ [sancāḳ] ve Şām’da جَنْدٌ [cend] ve Ḥicāz’da عَرْضٌ [ᶜarḍ] ve ᶜIrāḳ’ta كُورَةٌ [kūret] ve Ahvāz’da طَسُّوجٌ [ṭassūc] ve Cibāl’de ki Iṣfahān ülkesidir, رُسْتَاقٌ [rustāḳ] ve Yemen’de مِخْلَافٌ [miḫlāf] taᶜbīr olunur. İntehā. Ve

بَنْدٌ [bend] Müstaᶜmel olan hīle ve mansūbeye denir ki fend ve düzen taᶜbīr olunur. Ve su seddine denir ki su bendi taᶜbīr olunur. Bunlar Fārisīden meᵓhūzdur. Ve

بَنْدٌ [Bend] Bir mevziᶜ adıdır. Ve satranc oyununda ferz ile münᶜakid olan beydaka denir.

اَلْبِنْدُ [el-Bind] (bā’nın kesriyle) Ümem-i sālifeden Sind nām kimsenin karındaşları ismidir ki bir cemāᶜat idi. Mütercim der ki kütüb-i tevārīhte Yerfīn b. Yaḳṭan b. Ḥām b. Nūḥ’un Hind ve Sind ve Bind nām üç oğlu var idi ki Hind, Hindistān’ı ve Sind, Sindistān’ı ihtiyār ve ābād eylediler diye meşrūhtur.

اَلْبَنُّودَةُ [el-bennūdet] (سَفُّودَةٌ [seffūdet] vezninde) Göte denir, dübür maᶜnāsına.

بِنْدُوِيَةُ [Bindūyet] (نِفْطُويَةٌ [nifṭūyet] vezninde aᶜlām-ı ricāldendir, ᶜAvf b. Bindūyet ve Muḥammed b. Bindūyet muhaddislerdir.

[ب و د]

اَلْبَوْدُ [el-bevd] (bā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Kuyuya denir biᵓr maᶜnāsına.

[ب هـ د]

بَهْدَى [Behdā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Meşāhīr-i ᶜArabdan İbn Saᶜd b. el-Ḥāriṣ b. Ṣaᶜlebe’dir. Ve

بَهْدَى [Behdā] yāhūd ذُوبَهْدَى [Ẕū Behdā] Bir mevziᶜ adıdır.

أُمُّبَهْدٍ [Ummu Behd] Bint Rebīᶜa’dır ki bir maᶜrūfe hatundur.

اَلْبَوَاهِدُ [el-bevāhid] (نَوَاهِدُ [nevāhid] vezninde) Āfāt ve devāhīye denir.

[ب ي د]

اَلْبَوَادُ [el-bevād] (bā’nın fethiyle) ve

اَلْبَيْدُ [el-beyd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) ve

اَلْبَيَادُ [el-beyād] (bā’nın fethiyle) ve

اَلْبُيُودُ [el-buyūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْبَيْدُودَةُ [el-beydūdet] (حَيْدُودَةٌ [ḥaydūdet] vezninde) Bir kimse munkatıᶜ olmak vech üzere gitmek maᶜnāsınadır ki nām ve nişānı nābūd ve nā-peydā olmaktan ᶜibārettir; yukālu: بَادَ الرَّجُلُ يَبِيدُ بَوَادًا وَبَيْدًا وَبَيَادًا أَوْ بُيُودًا وَبَيْدُودَةً إِذَا ذَهَبَ وَانْقَطَعَ Usūl-i sāᵓirede helāk ile müfesser olup müᵓellifin meᵓāl-i tefsīri dahi odur. Ve

بُيُودٌ [buyūd] Güneş batmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: بَادَتِ الشَّمْسُ بُيُودًا إِذَا غَرَبَتْ

اَلْبَيْدَاءُ [el-beydāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Çöl, beyābāna denir, فَلَاةٌ [felāt] gibi. Cemᶜi بِيدٌ [bīd] gelir, عِيدٌ [ᶜīd] vezninde ve bunda kıyās olan بَيْدَاوَاتٌ [beydāvāt] olmaktır, zīrā بِيدٌ [bīd] vezni teksīr-i sıfāttır ve بَيْدَاوَاتٌ [beydāvāt] vezni teksīr-i esmādır. Ve

بَيْدَاءُ [Beydāᵓ] Beyne’l-Ḥaremeyn bir düz arzın adıdır.

اَلْبَيْدَانَةُ [el-beydānet] (سَكْرَانَةٌ [sekrānet] vezninde) Dişi yaban eşeğine denir ki

ism olur, ʿalā-kavlin بَيْدَاءُ [beydāʾ]da yaʿnī tenhā beyābānda sākin olanına denir. Pes Cevherī vehminden nāşī ism olarak resm eylemiştir. Cemʿi بَيْدَانَاتٌ [beydānāt] gelir.

بَيْدَ [beyde] (bā’nın fethi ve yā’nın sükūnu ve dāl’ın feth üzere bināsıyla) ve

بَايِدَةٌ [bāyidet] (bā’nın işbāʿıyla) Gayr maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ كَثِيرُ الْمَالِ بَيْدَ أَنَّهُ وَبَايِدَ أَنَّهُ بَخِيلٌ أَيْ غَيْرَ أَنَّهُ Ve عَلَى maʿnāsına olur, yaʿnī istiʿlā için olur, lākin usūl-i sāʾirede مَعَ maʿnāsıyla müsebbettir. Ve مِنْ أَجْلِ maʿnāsına olur ki ondan ötürü ile taʿbīr olunur ve minhu kavluhu ʿaleyhi’s-selām “أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ” Ve

بَيْدَ [beyde] Kemter taʿāma denir; yukālu: طَعَامٌ بَيْدٌ أَيْ رَدِيءٌ

بَيْدَانُ [Beydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Bir recül adıdır. Ve bir mevziʿ yāhūd Benū Caʿfer b. Kilāb cemāʿatine mahsūs bir su adıdır.

FASLU’T-TĀʾİ’L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ب ر د]

تِبْرِدٌ [Tibrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ت ر د]

اَلتَّرِيدِيُّ [et-Terīdiyy] (فَرِيدِيٌّ [ferīdiyy] vezninde) تَرِيدٌ [Terīd]e mensūb demektir ki murād ʿÖmer b. Muḥammed nām şāʿirdir. Şārihlerin beyānına göre bu musahhaftır, savāb olan zā-yı muʿceme ile olmaktır ki Yemen’de bir beldedir.

مَاتُرِيدُ [Māturīd] (tā’nın zammıyla) Buḫārā kazāsında bir karyedir; İmāmu’l-Hudā Ebū Manṣūr Muḥammed b. Muḥāmmed b. Maḥmūd el-Muḳassir el-Mütekellim el-Māturīdī oradandır.

[ت ق د]

اَلتِّقْدَةُ [et-tiḳdet] (tā’nın kesri ve fethiyle) كُزْبَرَةٌ [kuzberet] ismidir ki kişniş dedikleri nebāttır. Ve كَرَوْيَاءُ [kerevyāʾ] yaʿnī Karaman kimyonu ve tatlıca ot dedikleri nebāta dahi denir.

[ت ق ر د]

اَلتِّقْرِدُ [et-tiḳrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bu dahi كَرَوْيَاءُ [kerevyāʾ] ismidir ki Karaman kimyonudur, ʿalā-kavlin mecmūʿ-ı ebzāra denir; ism-i cinstir.

[ت ل د]

اَلتَّالِدُ [et-tālid] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

اَلتَّلْدُ [et-teld] (tā’nın fethi ve zammı ve lām’ın sükūnuyla ve fethateynle lügattir) ve

اَلتِّلَادُ [et-tilād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلتَّلِيدُ [et-telīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَتْلَادُ [el-etlād] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْمُتْلَدُ [el-mutled] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bir kimsenin hāne-zādı olan kul ve cāriye ve devābb ve mevāşī makūlesine denir ki māl-ı kadīm taᶜbīr olunur. Ve bu طَارِفٌ [ṭārif] ve طَرِيفٌ [ṭarīf] mukābilidir ki māl-ı hādis taᶜbīr olunur.

اَلتُّلُودُ [et-tulūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Māl kadīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَدَ الْمَالُ تُلُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَانَ تَالِدًا Ve bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَدَ بِالْمَكَانِ تُلُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Şārihin beyānı üzere bunlar da tāʾ vāvdan mübeddeledir.

اَلْإِتْلَادُ [el-itlād] (hemzenin kesriyle) Mālı تَلِيدٌ [telīd] eylemek yaᶜnī yanında tevlīd ile māl-ı kadīm sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْلَدَ الْمَالَ إِتْلَادًا إِذَا أَنْتَجَ عِنْدَهُ وَكَانَ ذَا مَالٍ تَالِدٍ

اَلْمُتَلَّدُ [el-mutelled] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Eskiden kalmış nesneye ıtlāk olunur ki çoktanki taᶜbīr olunur; yukālu: خُلُقٌ مُتَلَّدٌ أَيْ قَدِيمٌ

اَلتَّلِيدُ [et-telīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلتَّلَدُ [et-teled] (fethateynle) Şol kimseye denir ki bilād-ı ᶜAcem’de yaᶜnī diyār-ı İslāmiyye’nin gayrıda tevellüd edip küçük iken dār-ı İslām’a getirilmekle dār-ı İslām’da neşv ü nemā bulmuş ola, Çerkes ve Gürcü gulāmları ve cāriyeleri gibi. Fi’l-asl ᶜAcem’de tevellüd edip küçük iken ᶜArab ülkesine götürülüp orada neşv ü nemā bulmuş olanına denir. Baᶜdehu ᶜArab’dan dār-ı İslām’la kināye olundu. Gerek ᶜabd ve cāriye ve gerek sāʾiri olsun fi’l-asl kul cinsine mahsūstur. Eğer ᶜabd ise müzekker bünyesiyle ve cāriye ise تَلِيدَةٌ [telīde] ve تَلِدَةٌ [telidet] ᶜunvānıyla olur. Niteki مُوَلَّدٌ [muvelled] ve مُوَلَّدَةٌ [muvelledet] bilād-ı İslāmiyye’de mütevellid olan ᶜabd ve cāriyeye ıtlāk olunur. Kāle fi’n-*Nihāye* ve fī hadīsi Şureyḥ: “أَنَّ رَجُلاً اِشْتَرَى جَارِيَةً وَشَرَطَ أَنَّهَا مُوَلَّدَةٌ فَوَجَدَهَا تَلِيدَةً فَرَدَّهَا” وَالْمُوَلَّدَةُ الَّتِي وُلِدَتْ فِي بِلاَدِ الْإِسْلاَمِ Fi’l-vākiᶜ eğer mādde-i mezkūrede ᶜarz ve kıymete müʾessir olur ise redd olunur ve illā ibkā olunur. Ve işbu māddeler vāvī olup maᶜnā-yı mezkūra delālet ve fark için tā’ya kalb olunmuştur. Ve

تَلَدَ [teled] (fethateynle) Masdar olur, bir yerde mukīm olmak maᶜnāsına; yukālu: تَلِدَ بِالْمَكَانِ تَلَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلْأَتْلَادُ [el-etlād] (أَكْرَادٌ [ekrād] vezninde) ᶜAbdulḳays kabīlesinden münşaᶜib bir niçe batnlara ıtlāk olunur.

اَلتُّلْدُ [et-tuld] (tā’nın zammıyla) Tavşancıl kuşunun yavrusuna denir.

اَلتَّتْلِيدُ [et-tetlīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Māl cemᶜ edip ve bir kimseye bir nesne vermeyip buhl ve imsāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَّدَ فُلاَنٌ تَتْلِيدًا إِذَا جَمَعَ وَمَنَعَ يَعْنِي جَمَعَ مَالاً وَمَنَعَ عَنْ غَيْرِهِ

تَلِيدٌ [Telīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

تُلَيْدٌ [Tuleyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir.

[ت و د]

اَلتُّودُ [et-tūd] (tā’nın zammıyla) Bādiye eşcārından bir şecer adıdır.

ذُوالتُّودِ [Ẕu’t-Tūd] Bir mevziᶜ adıdır ki zikr olunan şecerin menbiti olmakla onunla tesmiye olunmuştur.

FASLU’S-SĀʾİ’L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث أ د]

اَلثَّأَدُ [es-seʾed] (fethateynle) Zīr-i zemīnde olan yaş toprağa denir, ثَرَى [serā] maʿnāsına. Ve yaşlığa denir, نَدَى [nedā] maʿnāsına. Ve soğukluğa denir. Ve

ثَأَدٌ [seʾed] Masdar olur, nem-nāk olmak maʿnāsına; yukālu: ثَئِدَ الشَّيْءُ ثَأَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَدِيَ Ve üşümek maʿnāsına; yukālu: ثَئِدَ الرَّجُلُ إِذَا بَرَدَ Ve

ثَأْدٌ [seʾed] (fethateynle ve hemzenin sükūnuyla cāʾizdir) Emr-i kabīh maʿnāsınadır. Ve yumuşak olan hurmā koruğuna denir. Ve ter ü tāze ve mülāyim olan nebāta ıtlāk olunur. Ve mizāca muvāfık olmayan nā-hoş mekāna ıtlāk olunur, yaş yer gibi.

اَلثَّئِدُ [es-seʾid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Nem-nāk yere denir; yukālu: مَكَانٌ ثَئِدٌ أَيْ نَدِ Ve üşümüş ve soğuk geçmiş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ ثَئِدٌ أَيْ مَقْرُورٌ

اَلثَّئِدَةُ [es-seʾidet] (فَرِحَةٌ [ferihat] vezninde) Ter ve yumuşak ve dolgun uyluğa vasf olur; yukālu: فَخِذٌ ثَئِدَةٌ أَيْ رَيَّا مُمْتَلِئَةٌ

اَلثَّأْدَاءُ [es-seʾdāʾ] (حَمْرَاءُ [hamrāʾ] vezninde) Cāriyeye ıtlāk olunur. *Esās*’ın beyānına göre ʿArablar tahkīr mahallinde: يَا ابْنَ الثَّأْدَاءِ derler, يَا ابْنَ الرَّطْبَةِ dedikleri gibi ki edāt-ı düşnāmdır, güyā ki fācire olmakla ferci aslā kuru kalmadığını kināye ederler. Ve ben ʿāciz değilim diyecek yerde مَا أَنَا ابْنُ ثَأْدَاءَ derler, zīrā evlād-ı cāriye ekserī ʿacz ile ve zaʿf-ı reʾyle muttasıf olurlar. Ve burada murād ʿArab cāriyesi evlādıdır. Ve

ثَأْدَاءُ [seʾdāʾ] Bön hatuna ıtlāk olunur;

[ت ي د]

اَلتَّيْدُ [et-teyd] (زَيْدٌ [zeyd] vezninde) Rıfk ve sühūlet ve teʾennī maʿnāsınadır; yukālu: اِتَّئِدْ [Ve] تَيْدَكَ يَا هَذَا أَيْ اِتَّئِدْ يَعْنِي تَرَفَّقْ وَلاَ تَعْجَلْ [itteʾid] “و،أ،د” māddesinden olmakla bunun dahi aslı vāv’dır ve yukālu: تَيْدَكَ زَيْدًا أَيْ أَمْهِلْهُ Ve işbu تَيْدَكَ kelimesi masdardır ve kāf mecrūrdur yāhūd ism-i fiʿl-i emrdir ve kāf hitābiyyedir وَيْدَكَ gibi ve İbn Mālik ism-i fiʿl olmağa hasr eylemiştir; ve yukālu: تَيْدَ زَيْدٍ بِجَرِّ زَيْدٍ Ve bu masdar olmağa mebnīdir ki ﴿فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ kabīlinden olur.

تَيْدَدُ [Teydedu] (tā’nın ve dāl’ın fethiyle) Bir mevziʿdir.

yukālu: إِمْرَأَةٌ ثَأْدَاءُ أَيْ حَمْقَاءُ

اَلثَّأْدَةُ [es̱-s̱eʾdet] (نَبْذَةٌ [nebẕet] vezninde) Gövdesi etli hatuna ıtlāk olunur, رَطْبَةٌ [raṭbet] gibi.

اَلثَّآدَةُ [es̱-s̱eʾādet] (جَهَالَةٌ [cehālet] vezninde) Semizlik, سِمَنٌ [simen] maʿnāsınadır, rutūbet gibi; yukālu: فِيهَا ثَآدَةٌ أَيْ جَهَالَةٌ

[ث ر د]

اَلثَّرْدُ [es̱-s̱erd] (بَرْدٌ [berd] vezninde) Ekmeği hurde hurde doğramak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَدَ الْخُبْزَ ثَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَتَّهُ

Şārih der ki *Tehẕīb*'de ve *Miṣbāḥ*'ta ekmeği doğrayıp et suyunda ıslamak ile müfesserdir ve ثَرِيدٌ [s̱erīd] ona derler, yoksa müʾellifin kavline göre yalnız doğranmış ekmek olmak olur ve bu cümleye muhāliftir. Vākıʿā *Esās*'ta dahi ثَرَدْتُ الْخُبْزَ وَهُوَ أَنْ تَفُتَّهُ ثُمَّ تَبُلَّهُ بِمَرَقٍ ʿibāretiyle müʾessestir. İntehā. Ve

ثَرْدٌ [s̱erd] Sevbi boya içre daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَدَ الثَّوْبَ إِذَا غَمَسَهُ فِي الصِّبْغِ Ve taşaklı hayvānı enemeğe sühūlet gelmek için taşaklarını ovuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَدَ الْخُصْيَةَ إِذَا دَلَكَهَا مَكَانَ الْخِصَاءِ Ve zebīhayı boynu damarlarını katʿ etmeksizin yaʿnī kör bıçakla çabalayarak katl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ثَرَدَ الذَّبِيحَةَ إِذَا قَتَلَهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَفْرِيَ أَوْدَاجَهَا Ve

ثَرْدٌ [s̱erd] Zaʿīf yağmura denir. Ve bir nebāt adıdır.

اَلْإِتِّرَادُ [el-ittirād] (hemzenin ve tā-yı fevkiyye-i müşeddedenin kesriyle) ve

اَلْإِثِّرَادُ [el-is̱s̱irād] (s̱ā-yı müsellese ile ki ikisi de fi'l-asl إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir) Ekmeği tirit eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّرَدَ الْخُبْزَ وَاثَّرَدَهُ إِذَا جَعَلَهُ ثَرِيدًا Şārihin beyānı üzere işbu إِتَّرَدَ aslda إِثْتَرَدَ idi إِفْتَعَلَ vezninde, mahrecleri mütekārib olan s̱āʾ ve tāʾ harflerinin ictimāʿı müstevcib-i idgām olup ve s̱ā-yı müsellese mehmūse ve tā-yı fevkiyye mehcūreden olmakla idgāmın sıhhatine māniʿ olduğundan s̱ā-yı müsellese, tā'ya ve tāʾ, s̱ā-yı müselleseye kalb ve idgām olundular.

اَلتَّثْرِيدُ [et-tes̱rīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi hayvānı boyun damarlarını kesmeksizin katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَّدَ الذَّبِيحَةَ بِمَعْنَى ثَرَدَهَا Ve

تَثْرِيدٌ [tes̱rīd] Azca bulaşığa denir, تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir; yukālu: اَصَابَ الْأَرْضَ تَثْرِيدٌ مِنْ مَطَرٍ أَيْ لَطْخٌ خَفِيفٌ Ve

تَثْرِيدٌ [tes̱rīd] Mecrūhu cengāhtan zahmdār olarak ordusuna götürüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: ثُرِّدَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ مِنَ الْمَعْرَكَةِ إِذَا حُمِلَ مُرْتَثًّا

اَلْأُثْرُدَانُ [el-us̱rudān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) ve

اَلْمَثْرُودَةُ [el-mes̱rūdet] ve

اَلثَّرُودَةُ [es̱-s̱erūdet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) ثَرِيدَةٌ [s̱erīdet]e denir ki tirit taʿbīr olunan taʿāmdır, et suyuna ekmek doğramakla tertīb olunur. ثَرِيدَةٌ [s̱erīdet] maʿrūf olduğundan müʾellif ibtidā ona taʿarruz eylemedi. Ve

مَثْرُودَةٌ [mes̱rūdet] ve

مُثَرَّدَةٌ [mus̱erredet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bir mikdār yağmur yaşartısı isābet eylemiş yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَثْرُودَةٌ وَمُثَرَّدَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ أَصَابَهَا لَطْخٌ مِنْ مَطَرٍ

اَلثَّرَدُ [es̱-s̱ered] (fethateynle) İki dudak yarık olmağa denir; yukālu: فِي شَفَتَيْهِ ثَرَدٌ أَيْ تَشَقُّقٌ

مَثْرُودٌ [Mes̱rūd] Muhaddis-i meşhūr ʿĪsā b.

İbrāhīm el-Ġāfiḳī ceddinin ismidir.

اَلْمُثَرِّدُ [el-mus̱errid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Şol kimseye denir ki hayvānı taşla yāhūd kemik ile zebh eyleye ki menhiyyāttandır. ʿAlā-kavlin bıçağı keskin olmayan kassāba denir ki bu dahi menhiyyāttandır.

اَلْمِثْرَادُ [el-mis̱rād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Zikr olunan ālete denir.

اَلثَّرِيدُ [es-s̱erīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gubār gibi şarābın yüzünde tekevvün eden şeyʾe denir ki küpte eskidikçe peydā olur.

اَلْإِثْرِنْدَاءُ [el-is̱rindāʾ] (إِغْرِنْدَاءٌ [iġrindāʾ] vezninde) Bir kimsenin göğüsü etli olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْرَنْدَى الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ لَحْمُ صَدْرِهِ

أَبُوثَرَادٍ [Ebū S̱erād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sulahādan ʿAvẕ b. Ġālib el-Mıṣrī künyesidir.

[ث ر م د]

اَلثَّرْمَدَةُ [es-s̱ermedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Eti çiğce pişirmek yāhūd küle bulamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَدَ اللَّحْمَ إِذَا أَسَاءَ عَمَلَهُ وَلَمْ يُنْضِجْهُ أَوْ لَطَخَهُ بِالرَّمَادِ Ve

ثَرْمَدَةٌ [s̱ermedet] Deve merʿāsı olan şūr ot nevʿinden bir otun ismidir.

ثَرْمَدَاءُ [S̱ermedāʾ] (medd ile) Bir mevziʿ yāhūd Benī Saʿd diyārında bir su adıdır.

ثَرْمَدُ [S̱ermed] (سَرْمَدٌ [sermed] vezninde) Eceʾ nām dağda bir şiʿb ismidir.

[ث ع د]

اَلثَّعْدُ [es-s̱aʿd] (رَعْدٌ [raʿd] vezninde) Tāze hurmāya denir, رُطَبٌ [ruṭab] gibi ʿalā-kavlin irtāb gālib olan yaʿnī olmak derecesine bālig olan koruğuna denir. Ve tāze sebze ve tere makūlesine denir. Ve yumuşak nesneye denir; yukālu: ثَرًى ثَعْدٌ أَيْ لَيِّنٌ Ve ʿArablar “filān kimsenin azdan çoktan bir nesnesi yoktur” diyecek yerde مَا لَهُ ثَعْدٌ مَعْدٌ derler, أَيْ قَلِيلٌ وَلاَ كَثِيرٌ [Ve] مَعْدٌ [maʿd] dahi ثَعْدٌ [s̱aʿd] maʿnāsınadır.

اَلْمُثْعَئِدُّ [el-mus̱ʿaʾidd] (مُطْمَئِنٌّ [muṭmaʾinn] vezninde) Vücūdu pālūze gibi ter ü nerm olan tāze oğlana denir; yukālu: غُلاَمٌ مُثْعَئِدٌّ أَيْ نَاعِمٌ

[ث ف د]

اَلثَّفَافِيدُ [es-s̱efāfīd] (fā’yla سَرَاوِيلُ [serāvīl] vezninde) Kat kat olmuş beyāz bulutlara denir. Ve libāsın iç yüzünde olan astarlarına denir. ʿAlā-kavlin Aʿrāba mahsūs bir nevʿ libāslara denir. Ve ʿinde’l-baʿz bir şeyʾin altına sakladıkları eşyā-i hafiyyeye denir yāhūd işbu ثَفَافِيدُ [s̱efāfīd] kelimesi فَثَاثِيدُ [fes̱āfīd]dir yaʿnī ondan maklūbdur. Pes maklūb olmadığı sūrette yā عَبَادِيدُ [ʿabādīd] Ve شَمَاطِيطُ [şemāṭīṭ] gibi müfredi mesmūʿ değildir yāhūd ثِفِيدٌ makūlesi müfred ile mukadder ve maklūb olduğu sūrette müfredi aslının müfredi olur.

[ث ف د]

اَلْمَثَافِيدُ [el-mes̱āfīd] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) Bu dahi cāmelerin astarlarına denir. Şārihin kavline göre müfredi مُثْفَدٌ [mus̱fed]dir mīm’in kesriyle.

اَلتَّثْفِيدُ [et-tes̱fīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Libāsı astarlamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَفَّدَ دِرْعَهَا تَثْفِيدًا إِذَا بَطَّنَهُ Nüshalarda zamīr-i teʾnīsle بَطَّنَهَا ʿunvānında mersūm olmakla galattır, zīrā دِرْعُ الْحَدِيدِ müʾennes ve دِرْعُ الْمَرْأَةِ müzekkerdir, kezālik دِرْعَةٌ nüshaları galattır.

[ث ك د]

ثَكَدٌ [S̱ekd] (s̱ānın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Benū Temīm yurdunda bir su adıdır.

ثُكُدٌ [S̱ukud] (zammeteynle) Başka bir su adıdır.

[ث ل د]

اَلثَّلْدُ [es-s̱eld] (s̱ānın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Fīl kısmı sıvık terslemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَدَ الفِيلُ ثَلْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَلَحَ رَقِيقًا Şārih der ki bu fīle mahsūstur, sā'ir hayvānda istiʿmāl olunmaz.

[ث م د]

اَلثَّمْدُ [es-s̱emd] (s̱ānın fethi ve mīm'in sükūnuyla ve fethateynle lügattir) ve

اَلثِّمَادُ [es-s̱imād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Asl ve māddesi olmayan azca suya denir ki gerisi gelmez olur, ʿalā-kavlin baʿzı taşlık makūlesi dürüşt yerlerde irkilip kalan bir mikdārca suya denir yāhūd kış mevsiminde zuhūr ve yaz hengāmında zā'il olan suya denir. Ve

ثَمْدٌ [s̱emd] (عَمْدٌ [ʿamd] vezninde) Masdar olur, suyu ثَمْدٌ [s̱emd] olarak ittihāz eylemek maʿnāsınadır ki bir çukur makūlesi yere bir mikdār su irkiltip hıfz eylemektir; yukālu: ثَمَدَ الرَّجُلُ الْمَاءَ ثَمْدًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا اتَّخَذَهُ ثَمْدًا بِأَنْ جَعَلَ مَاءَ الْمَطَرِ فِي الرَّكَايَا وَاْلأَخْفَارِ Ve suyu azaltmak maʿnāsınadır. Bu münāsebetle ثَمَدَتْهُ النِّسَاءُ derler, نَزَفْنَ مَاءَهُ maʿnāsına ki "hatunlar filānın mā-i sulbünü ifnā eylediler" demektir. O adama مَثْمُودٌ [mes̱mūd] denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

ثَمْدٌ [s̱emd] Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ

اَلْإِثْمَادُ [el-is̱mād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِسْتِثْمَادُ [el-istis̱mād] Bunlar da ثَمْدٌ [s̱emd] maʿnāsınadır; yukālu: أَثْمَدَ الرَّجُلُ الْمَاءَ وَاسْتَثْمَدَهُ بِمَعْنَى ثَمَدَهُ Ve

إِسْتِثْمَادٌ [istis̱mād] Bir adamdan ʿatiyye ve ihsān taleb eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki māl-ı kesīrinden şey'-i kalīl istemektir; yukālu: إِسْتَثْمَدَهُ إِذَا طَلَبَ مَعْرُوفَهُ Kāle fi'l-*Esās*: إِسْتَثْمَدَنِي فُلاَنٌ فَثَمَدْتُهُ أَيِ اسْتَعْطَانِي فَأَعْطَيْتُ

اَلْإِثْتِمَادُ [el-is̱timād] (إِعْتِمَادٌ [iʿtimād] vezninde) ve

اَلْإِثِّمَادُ [el-is̱s̱imād] (s̱ā-yı müşeddede ile) Azca suya gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِثْتَمَدَ الرَّجُلُ وَاثَّمَدَ إِذَا وَرَدَ الثِّمَادَ Ve إِثَّمَدَ kelimesinin iʿlāli إِثَّرَدَ māddesinde beyān olundu.

اَلْمَثْمُودُ [el-mes̱mūd] (مَحْمُودٌ [mahmūd] vezninde) Şol suya denir ki kesret ve izdihāmdan tükenmeğe karīb olup hemān bir mikdārca kalmış ola; yukālu: مَاءٌ مَثْمُودٌ إِذَا نَفِدَ مِنَ الزِّحَامِ عَلَيْهِ إِلاَّ أَقَلَّهُ Ve şol kimseye ıtlāk olunur ki kendiden pek çok istiʿtā olunmakla vermekten mevcūdu tükenmiş ola; yukālu: رَجُلٌ مَثْمُودٌ إِذَا كَانَ قَدْ سُئِلَ فَأَفْنَى مَا عِنْدَهُ عَطَاءً أَيْ سَأَلَهُ النَّاسُ فَأَعْطَاهُمْ كَثِيرًا حَتَّى فَنِيَ مَالُهُ Ve şol kişiye ıtlāk olunur ki kesret-i cimāʿdan hatunlar sulbünde olan nutfesini katʿ ve ifnā eylemiş ola; yukālu: رَجُلٌ مَثْمُودٌ إِذَا كَانَ قَدْ ثَمَدَتْهُ النِّسَاءُ أَيْ نَزَفْنَ مَاءَهُ يَعْنِي مَنِيَّهُ

اَلْإِثْمِدُ [el-is̱mid] (hemzenin ve mīm'in kesriyle) Sürme taşına denir, حَجَرُ الْكُحْلِ [haceru'l-kuhl] maʿnāsına; bu diyārlarda sürme-i Işfahānī diye meşhūrdur. Kalay ile memzūc bir siyāh taştır. İyisi Işfahān'da dağ eteklerinde olur, Mağrib diyārında dahi olur; sahkla sürme edip göze çekerler.

أَثْمَدُ [Es̱med] (أَحْمَدُ [ahmed] vezninde ve mīm'in zammıyla zebān-zeddir) Bir mev-

ziᶜ adıdır. Şārih der ki İmruᵓulḳays’ın işbu: تَطَاوَلَ لَيْلُكَ بِالْأَثْمَدِ | | وَنَامَ الْخَلِيُّ وَلَمْ تَرْقُدِ beytinde أَثْمَدْ mevziᶜ-i mezkūrdur.

اَلْإِثْمِيدَادُ [el-is̱mīdād] (إِصْمِعْدَادٌ [iṣmiᶜdād] vezninde) Semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِثْمَأَدَّ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ

ثَمُودُ [S̱emūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kudemādan bir kabīle adıdır. Gayr-i munsarıftır, قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] iᶜtibārıyla ve munsarıf olur “ebū kabīle” ismi olmak iᶜtibārıyla. Ve s̱ā’nın zammıyla da zebānzeddir ve Ḳurᵓān-ı kerīm’de zammıla da kırāᵓat olunmuştur. Ve bunlar kavm-i Ṣāliḥ ᶜaleyhi’s-selāmdır.

[ث م ع د]

اَلْمُثْمَعِدُّ [el-mus̱maᶜidd] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmaḥill] vezninde) Beşeresi zāhir ve küşāde ve heyᵓeti latīf ve nerm ve rengīn ve nāzük olan çehreye denir ki şuᶜarānın cān-bahş oldukları rūy-ı dil-ārādır; yukālu: وَجْهٌ مُثْمَعِدٌّ أَيْ ظَاهِرُ الْبَشَرَةِ الْحَسَنُ السَّحْنَةِ

اَلثَّمْعَدُ [es̱-s̱emᶜad] (سَرْمَدٌ [sermed] vezninde) Çehresi vasf-ı mezkūr üzere olan tāze oğlana denir; yukālu: غُلاَمٌ ثَمْعَدٌ إِذَا كَانَ وَجْهُهُ مُثْمَعِدًّا

[ث م غ د]

اَلْمُثْمَغِدُّ [el-mus̱maġidd] (ġayn-ı muᶜceme ile مُثْمَعِدٌّ [mus̱maᶜidd] vezninde) Gövdesi pek yağlı semiz oğlağa denir; yukālu: جَدْيٌ مُثْمَغِدٌّ أَيْ مُمْتَلِئٌ شَحْمًا

[ث ن د]

اَلثُّنْدُوَةُ [es̱-s̱unduvet] (s̱ā’nın zammı ve fethi ve dāl’ın zammıyla) Memenin etine, ᶜalā-kavlin köküne denir. Müᵓellif bunu hemze bābında dahi zikr eylemişti. Ve Ḥarīrī *Durre*’de bunu ricāl memesine ve ثَدْيٌ [s̱edy]i nisvān memesine tahsīs edip lākin Şihāb şerhinde şevāhid ile menᶜ eylemiştir.

[ث هـ د]

اَلثَّوْهَدُ [es̱-s̱evhed] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Şol oğlana denir ki semiz ve kurumu ve endāmı tām ve bülūga mukārib ola. Müᵓennesi ثَوْهَدَةٌ [s̱evhedet]tir hā’yla.

[ث هـ م د].

اَلثَّهْمَدُ [es̱-s̱ehmed] (سَرْمَدٌ [sermed] vezninde) Vücūdu iri ve semiz hatuna denir. Ve **ثَهْمَدٌ** [S̱ehmed] Bir mevziᶜ adıdır.

[ث هـ و د]

اَلثَّهْوَدُ [es̱-s̱ehved] ثَوْهَدٌ [s̱evhed] vezninde ve mürādifidir, zāhiren maklūbdur.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ح د]

اَلْجَحْدُ [el-caḥd] (cīm'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) ve

اَلْجُحُودُ [el-cuḥūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneyi bilir iken inkār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَحَدَهُ حَقَّهُ وَبِحَقِّهِ جَحْدًا وَجُحُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَنْكَرَهُ مَعَ عِلْمِهِ Yehūd tāʾifesine جُحُودٌ [Cuḥūd] ıtlākı nübüvvet-i risālet-penāhı bilerek inkār ettiklerine mebnīdir. Ve جَحْدٌ [caḥd] ʿan-ilmin ve إِنْكَارٌ [inkār] ʿan-cehlin olur. Ve

جَحْدٌ [caḥd] ve

جُحُودٌ [cuḥūd] Bir kimseyi bahīl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحَدَ فُلاَنًا إِذَا صَادَفَهُ بَخِيلاً Ve

جَحْدٌ [caḥd] Kıllet-i hayr maʿnāsınadır ki murād fakr ve zīk-ı maʿāştır.

اَلْجَحَدُ [el-ceḥad] (fethateynle) Bir nesne pek az olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحِدَ الشَّيْءُ جَحْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَلَّ وَنَكِدَ Ve nebāt uzamayıp bodur kalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحِدَ النَّبْتُ إِذَا لَمْ يَطُلْ Ve bir kimse fakr ve zīk-ı maʿāş üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحِدَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّ خَيْرُهُ

اَلْجُحْدُ [el-cuḥd] (cīm'in zammıyla) Bu dahi fakr ve kıllet-i hayr maʿnāsınadır.

اَلْجَحِدُ [el-ceḥid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْجَحْدُ [el-caḥd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) ve

اَلْأَجْحَدُ [el-ecḥad] (أَسْعَدُ [esʿad] vezninde) Kalīlü'l-hayr olan yaʿnī fakr u fākası olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جَحِدٌ وَجَحْدٌ وَأَجْحَدُ أَيْ قَلِيلُ الْخَيْرِ *Esās*'ta kıllet-i hayr, fakr ile buhlden ʿibārettir diye meşrūhtur. Ve

جَحِدٌ [ceḥid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gövdesi kalın ve kısa olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ جَحِدٌ أَيْ غَلِيظٌ قَصِيرٌ Müʾennesinde جَحِدَةٌ [ceḥidet] denir hā'yla. Cemʿi جِحَادٌ [ciḥād] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

اَلْجَحَّادُ [el-caḥḥād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şol kişiye denir ki beli pek olmakla geç inzāl eder ola; yukālu: رَجُلٌ جَحَّادٌ أَيْ بَطِيءُ الْإِنْزَالِ

اَلْجُحَادِيُّ [el-cuḥādiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) İri ve ʿazīmü'l-heykel olan şeyʾe denir.

اَلْجُحَادِيَّةُ [el-cuḥādiyyet] (hā'yla) Süt ile dopdolu olan kırbaya denir. Ve hurmā ile yāhūd buğdayla dolu olan gırāreye yaʿnī harara denir.

[ج خ د]

اَلْجُخَادِيُّ [el-cuḫādiyy] (ḫā-yı muʿceme ile غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Şol صَحْنٌ [ṣaḥn] taʿbīr olunan yayvan kaba denir ki ona süt sağılır. Ve iri ve yumru gövdeli deveye denir, ʿalā-kavlin mutlakan iri ve dızman şeyʾe denir.

أَبُو جُخَادٍ [ebū cuḫād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çekirgenin künyesidir.

[ج د د]

اَلْجَدُّ [el-cedd] (cīm'in fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) Babanın babasına ve ananın babasına denir. Türkīde dede ve büyük baba taʿbīr olunur. Cemʿi أَجْدَادٌ [ecdād] gelir ve جُدُودٌ [cudūd] ve جُدُودَةٌ [cudūdet] gelir, عَمٌّ [ʿamm] ve عُمُومَةٌ [ʿumūmet] gibi.

Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre جَدٌّ [cedd] māddesi asl katʿ-ı arz-ı müsteviye maʿnāsına mevzūʿdur. Saʿy ve cehd ve katʿ-ı hāss ve katʿ-ı sevb lāzımı olan yenilenmek ve bu münāsebetle leyl ve

nehār ve tarīka ve katʿ-ı mesāfe zımnında olan iʿāne mülābesesi feyz-i ilāhī ki gınā ve baht ve nasīb ve şān-ı muʿayyen olan ʿazamet ve bu münāsebetle eb-i kebīrlere ıtlākı ondan müteferriʿdir. İntehā. Ve

جَدٌّ [cedd] Baht ve tāliʿ-i nīk maʿnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ ذُو جَدٍّ أَيْ بَخْتٍ Ve hazz ve nasīb maʿnāsınadır; tekūlu: جَدِدْتُ بِهِ أَجَدُّ جَدًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَظِظْتَ بِهِ Ve kadr ve vakʿ ve hazve maʿnāsınadır. Kāle'ş-şārih: ve minhu'l-hadīsu: «قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَإِذَا عَامَّةُ مِنْ يَدْخُلُهَا الْفُقَرَاءُ وَإِذَا أَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ» أَيْ ذُو الْحَظِّ وَالْحَظْوَةِ Ve rızk ve kısmet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مَجْدُودٌ أَيْ مَرْزُوقٌ Ve ululuk, ʿazamet maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّ فِي عُيُونِ النَّاسِ جَدًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَظُمَ Ve

جَدٌّ [cedd] Irmak kenārına denir ki kıyı taʿbīr olunur, nehrin arzı orada munkatıʿ olur. Ve yerin yüzüne denir ki seyr ile katʿ olunur. Ve pek nasībli kısmeti bol adama denir, tesmiye-bi'l-masdardır; yukālu: رَجُلٌ جَدٌّ أَيْ عَظِيمُ الْحَظِّ Ve yağmurdan dam akmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّ الْبَيْتُ جَدًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَكَفَ عَنِ الْمَطَرِ Bunda cīm'in kesriyle lügattir. Gūyā ki sakf peyderpey damlatmağa cehd eder. Ve

جَدٌّ [cedd] Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّ الشَّيْءَ جَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve hurmā kesiminde denir ki tesmiye bi'l-masdardır, جِدَادٌ [cidād] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru. Şārih der ki gerçi صِرَامُ نَخْلٍ ile müfesserdir, lākin onda müteʿāref olan جِدَادٌ [cidād] dır; جَدٌّ [cedd] o maʿnāda masdar olarak vāriddir; yekūlūne جَدَّ النَّخْلَةَ جَدًّا إِذَا صَرَمَهُ İntehā.

اَلْجِدُّ [el-cidd] (cīm'in kesriyle) Bu dahi ırmak kıyısına denir, شَاطِئُ نَهْرٍ [şāṭiʾu nehr] maʿnāsına. Ve masdar olur, çalışıp çabalamak maʿnāsına; yukālu: جَدَّ فِي الْأَمْرِ جِدًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اجْتَهَدَ Ve bir nesneyi gerçekten işlemek maʿnāsınadır ki hezl ve lāg ve latīfe mukābilidir; yukālu: جَدَّ فِي الْأَمْرِ جِدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي ضِدُّ هَزَلَ Ve ʿacele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّ فِي الْأَمْرِ إِذَا عَجِلَ Ve tahkīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّ فُلاَنٌ إِذَا حَقَّقَ Ve mübālaga ve imʿān olunan emr-i muhakkaka ıtlāk olunur; yukālu: فُلاَنٌ عَالِمٌ جِدٌّ أَيْ مُتَنَاهٍ بَالِغُ الْغَايَةِ ve yukālu: عَذَابٌ جِدٌّ أَيْ مُحَقَّقٌ مُبَالَغٌ فِيهِ

Ve ʿArabların أَجِدَّكَ لاَ تَفْعَلْ kavli hemīn muzāf olarak istiʿmāl olunur ve bu kasemi mutazammındır cīm meksūr olursa, muhātabın hakīkatine yemīn vermek olur ki "senin zāt ve hakīkatin için" demek olur. Ve fethi sūretinde "baht ve ikbāline" istihlāf olur. Ve vāv ile وَجَدِّكَ لاَ تَفْعَلْ dedikte cīm meftūh olur. Şārih der ki ve o sūretinde kasem zāhirdir ve onda جِدٌّ kelimesi mecrūr olur. Lākin evvelki sūretlerde ihtilāf olunmuştur. Her hālde hemze istifhāmiyyedir. Aṣmaʿī'ye göre أَبِجِدٍّ مِنْكَ idi, bāʾ hazf olunup جِدٌّ nezʿ-i hāfıziyyet üzere mansūb oldu, "Senin hakīkatine yāhūd bahtına yemīn veririm ki bunu işlemez misin?" demek olur. Ve Ebū ʿAmr مَا لَكَ أَجِدًّا مِنْكَ ile tefsīr eylemekle nasbı masdariyyet üzere olur; buna göre cīm dāʾimā meksūr olur. Hāsıl-ı maʿnā "Bunu gerçekten olarak mı işlemezsin?" demek olur. Pes müʾellif, Asmaʿī kavlini ihtiyār eylemiştir ve *Teshīl* ve *İrtişāf*'ta bunun tafsīlat-ı mütenevviʿası mebsūtadır.

اَلْجِدَّةُ [el-ciddet] (cīm'in kesriyle) Bu dahi sāhil-i nehre denir. Ve yerin yüzüne denir. Ve köpek boynuna geçirdikleri kılādeye denir ki halta taʿbīr olunur. Ve

جِدَّةٌ [ciddet] Masdar olur, yeni olmak maᶜnāsına; yukālu: جَدَّ الثَّوْبُ جِدَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ جَدِيدًا Ve hırkaya da جِدَّةٌ [ciddet] ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْجُدَّةُ [el-cuddet] (cīm’in zammıyla) Bu dahi nehrin kıyısına denir. Ve Mekke’ye mücāvir bahrin hāssaten sāhili ismidir. Ve orada bi-ᶜaynihi bir mevziᶜ adıdır ki hālen kesr ile جِدَّةٌ [Ciddet] taᶜbīr olunan benderdir. Ve

جُدَّةٌ [cuddet] Uzun uzadı tarīkaya denir. Şārih der ki cemᶜi جُدَدٌ [cuded] gelir, صُرَدٌ [şurad] vezninde. Ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ﴾ أَيْ طَرَائِقُ تُخَالِفُ لَوْنَ الْجَبَلِ Ve ᶜalāmet ve nişāna denir; tekūlu: عَرَفْتُ مِنْ جُدَّتِهِ أَيْ مِنْ عَلَامَتِهِ Ve baᶜzı hımārın sırtında olan şol hılkī çizgiye denir ki levnine muhālif olur. Ve zikr olunan tarīka yāhūd çizgi maᶜnāsından meʾhūz olarak bir kimse hod-be-hod bir reʾy edip ona ᶜāmil olsa رَكِبَ فُلَانٌ جُدَّةً مِنَ الْأَمْرِ derler. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve

جُدَّةٌ [cuddet] Hırkaya ıtlāk olunur, kesr ile جِدَّةٌ [ciddet] gibi; yukālu: مَا عَلَيْهِ جُدَّةٌ وَجِدَّةٌ أَيْ خِرْقَةٌ

اَلْجَدِيدُ [el-cedīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi yerin yüzüne ıtlāk olunur. Ve pek nasībli adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَدِيدٌ أَيْ عَظِيمُ الْحَظِّ Ve tezgāhtan henüz kesilmiş beze denir ki katᶜ maᶜnāsından mefᶜūldür; yukālu: ثَوْبٌ جَدِيدٌ أَيْ كَمَا جَدَّهُ الْحَائِكُ Burada كَمَا lafzının kāf’ı mübāderet içindir. Bu münāsebetle her yeni nesneye جَدِيدٌ [cedīd] ıtlāk olunmuştur. Cemᶜi جُدُدٌ [cudud] gelir, سَرِيرٌ [serīr] ve سُرُرٌ [surur] [gibi]. Ve

جَدِيدٌ [cedīd] Ölüme ıtlāk olunur, maktūᶜ ve meczūm olduğu için yāhūd kātıᶜ olduğu için. Ve

جَدِيدٌ [Cedīd] Yemāme’de bir nehrin ismidir.

اَلْجَدَدُ [el-ceded] (fethateynle) Bu dahi yerin yüzüne denir. Ve yufka kumluğa denir. Ve bir nevᶜ yumru gibi ᶜārızaya denir ki deve kısmının boyunlarında hādis olur. Ve toprağı kalın düz ve hemvār arza denir.

اَلْجُدُّ [el-cudd] (cīm’in zammıyla) Bu dahi pek nasībli adama denir ve gāh olur ki mübālagaten nefsine nisbetle جُدِّي [cuddiyy] dahi derler. Ve

جُدٌّ [Cudd] جُدَّةٌ [Cuddet] gibi Mekke’nin sāhiline denir. Ve her şeyʾin cānibine denir. Ve semizliğe denir. Ve tenū-mendliğe denir. Ve bir nevᶜ meyve ismidir ki طَلْحٌ [ṭalḥ] meyvesine şebīh olur; müfredinde جُدَّةٌ denir. Ve çayırlıkta vākiᶜ olan kuyuya denir. Ve suyu çok olan kuyuya ve suyu az olan kuyuya denmekle zıdd olur. Ve azca suya denir. Ve beyābānın bir ucunda olan suya denir. Ve kadīm suya denir. Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمَجْدُودُ [el-mecdūd] Bu dahi pek nasībli adama denir.

اَلْجِدَادُ [el-cidād] (cīm’in kesriyle) Hurmā kesimine denir, صِرَامُ النَّخْلِ [ṣirāmu’n-naḫl] maᶜnāsına. Ve جِدَادٌ [cidād] جَدُودٌ [cedūd] lafzından cemᶜ olur ki zammıladır, قِلَاصٌ [ḳilāṣ] ve قَلُوصٌ [ḳalūṣ] gibi. Semiz kancık eşeğe denir.

اَلْجَدَادُ [el-cedād] (cīm’in fethiyle) Bu dahi hurmā kesimine denir; yukālu: أَجَدَّ النَّخْلُ إِذَا حَانَ جَدَادُهُ Ve saᶜy ve gūşiş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَدَّ فِي الْأَمْرِ إِذَا اجْتَهَدَ Ve bir nesneyi gerçekten ᶜan-cezmin işlemek maᶜnāsınadır, جِدٌّ [cidd] gibi; yukālu: أَجَدَّ فِي الْأَمْرِ ضِدُّ هَزَلَ Ve bir nesneyi yenilemek ve yeniden yapmak maᶜnāsınadır; yukālu:

أَجَدَّ الثَّوْبُ إِذَا صَيَّرَهُ جَدِيدًا Ve toprağı kalın düz yerde gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَدَّ الرَّجُلُ إِذَا سَلَكَ الْجَدَدَ Ve yol galīz ve müstevī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَدَّ الطَّرِيقُ إِذَا صَارَ جَدَدًا Ve ʿArablar filān nesneden iʿrāz edip onu terk eyledim diyecek yerde أَجَدَّتْ قُرُونِي مِنْهُ derler, تَرَكْتُهُ maʿnāsına. قُرُونٌ [ḳarūn] nefs-i nātıkaya denir. Burada إِجْدَادٌ [icdād] tahkīk ve ihkām maʿnāsına olmakla أَجَدَّتْ نَفْسِي الرَّفْضَ وَالْإِعْرَاضَ مِنْهُ takdīrindedir yāhūt أَجَدَّ قَطْعٌ maʿnāsından meʾhūzdur. Aşmaʿī أَحْكَمَهُ ile tefsīr فُلَانٌ أَمْرَهُ بِذَلِكَ ʿibāretini eylemiştir.

اَلتَّجْدِيدُ [et-tecdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِجْدَادُ [el-isticdād] Bunlar da bir nesneyi yenilemek ve yeniden yapmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّدَ الثَّوْبَ وَاسْتَجَدَّهُ بِمَعْنَى أَجَدَّهُ

اَلتَّجَدُّدُ [et-teceddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yenilenmek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّدَهُ فَتَجَدَّدَ Ve davarın memesinden sütü çekilip tükenmek maʿnāsınadır ki inkıtāʿ maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: تَجَدَّدَ الضَّرْعُ إِذَا ذَهَبَ لَبَنُهُ

اَلْجَدَّةُ [el-ceddet] (cīm’in fethiyle) Zikr olunan جَدٌّ [cedd]in müʾennesidir, ananın anasına ve babanın anasına denir. Ve bu جَدٌّ [cedd] ve جَدَّةٌ [ceddet] kelimeleri vech-i mesrūd üzere sıfatlardır, بَرٌّ [berr] kelimesi gibi.

اَلْجُدَّادُ [el-cuddād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Köhne libāslara denir. Şārihin beyānı üzere gudād-ı Fārisī muʿarrebidir. Ve birbirine bend olmuş nesneye denir, ip ve ağaç dalları makūlesi gibi. Ve küçük dağlara denir, جِبَالٌ صِغَارٌ [cibālun ṣiġārun] maʿnāsına. Şārih der ki savāb olan جِبَالٌ [ḥibāl] olmaktır ḥā-yı mühmele ile.

اَلْجَدَّادُ [el-ceddād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Mey-hāneciye ıtlāk olunur, bāyiʿu’l-hamr maʿnāsına, ʿukūlü katʿ eylediği için.

اَلْجَدِيدَانِ [el-cedīdān] ve

اَلْأَجَدَّانِ [el-eceddān] (tesniye bünyeleriyle) Leyl ve nehāra ıtlāk olunur.

اَلْجَدْجَدُ [el-cedced] (cīm’lerin fethiyle) Toprağı pek olarak düz ve hemvār olan arza denir.

جُدْجُدٌ [cudcud] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Çekirgeye şebīh bir küçük perrende adıdır, Türkīde ağustos böceği ve orak böceği dedikleridir. Ve bir nevʿ sivilce ismidir ki gözün siyāhının kökünde zuhūr eder ve bu beyne’l-etıbbāʿ نَفَاطَاتٌ [nefāṭāt] dedikleri olacaktır ki tabaka-i karniyyede hādis olur, darı gibi ufacık suluca sivilcedir. Ve

جُدْجُدٌ [cudcud] جُنْدَبٌ [cundeb]e şebīh bir böcek adıdır, Türkīde ocak çekirgesi dedikleridir ki ʿArabīde صَرَّارُ اللَّيْلِ [ṣarrāru’l-leyl] dahi derler, geceleri dūr u dırāz feryād eder. Ve

جُدْجُدٌ [cudcud] Pek ıssıya denir, harr-ı ʿazīm maʿnāsına.

اَلْجَدَّاءُ [el-ceddāʾ] (cīm’in fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) Memesi küçük olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَدَّاءُ إِذَا كَانَتْ صَغِيرَةَ الثَّدْيِ Ve kulağı kesik dābbe ve māşiyeye denir. Ve bir ʿārıza sebebiyle sütü çekilmiş hayvāna denir; yukālu: شَاةٌ جَدَّاءُ إِذَا كَانَتْ ذَاهِبَةَ اللَّبَنِ Ve aslā su kısmı olmayan beyābāna denir; yukālu: فَلَاةٌ جَدَّاءُ أَيْ لَا مَاءَ فِيهَا Ve

جَدَّاءُ [Ceddāʾ] Ḥicāz’da bir karye adıdır.

جِدَّاءُ [Ciddāʾ] (cīm’in kesriyle) Ṭāʾif türābında el ayası gibi düz ve aslā tesettür edecek ve kuytulanacak şecer ve hacer

makūlesi nesnesi yok açık bir mevziᶜ ismidir ve ona جِدَّ [Cidde] ve جِدَّانَ [Ciddān] dahi derler. Bu münāsebetle ᶜArablar mültebis ve müştebih ve meşkūk olduktan sonra vāzıh ve müstebān olan mādde hakkında mesel tarīkiyle «صَرَّحَتْ جِدَّاءُ» ve «بِجِدٍّ» insirāfla ve «بِجِدَّ» ᶜadem-i insirāfla ve “بِجِدَّانَ” derler, وَضَح بَعْدَ الْإِلْتِبَاسِ maᶜnāsına. Terkīb-i evvele göre tā-i teʾnīs جِدَّاءُ zamīridir, terākīb-i ahīreye göre kıssadan yāhūd huttadan ᶜibārettir ve جِدَّ lafzında insiraf مَوْضِعٌ [mevḍiᶜ] ve ᶜadem-i insirāf بُقْعَةٌ [bukᶜat] iᶜtibārıyladır.

اَلْجَدُودُ [el-cedūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü azalmış koyuna denir; yukālu: نَعْجَةٌ جَدُودٌ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُجَادَّةُ [el-mucāddet] (teşdīd-i dāl’la مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir kimse ile hakīkat iddiᶜāsıyla husūmet eylemek maᶜnāsınadır ki her biri hak benim tarafımdadır diye iddiᶜā eylemekten ᶜibārettir; yukālu: جَادَّهُ فِي الْأَمْرِ إِذَا حَاقَقَهُ

اَلْجَادَّةُ [el-cāddet] Yolun ulu yerine denir ki vasatından ᶜibārettir, مُعْظَمُ الطَّرِيقِ maᶜnāsına. Cemᶜi جَوَادُّ [cevādd] gelir. Baᶜzı ümmehātta mutlakan ulu yol ile müfesserdir ki şāh-rāh taᶜbīr olunur; yukālu: أَخَذَ الْجَادَّةَ أَيْ مُعْظَمَ الطَّرِيقِ

جُدُّ الْأَثَافِي [Cuddu’l-Es̱āfī] ve

جُدُّ الْمَوَالِي [Cuddu’l-Mevālī] (cīm’lerin zammıyla) ᶜAḳīḳ-i Medīne’de iki mevziᶜdir.

جُدَّانُ [Cuddān] (cīm’in zammıyla) Bir mevziᶜdir. Ve Cuddān b. Cedīle b. Esed, Rebīᶜatu’l-Feres kabīlesinden bir batn-ı kebīrin pederidir.

اَلْجَدِيدَةُ [el-Cedīdet] (cīm’in fethiyle) Mıṣır’da iki karyedir.

اَلْجُدَيْدَةُ [el-Cudeydet] (musaggaren) Ḥıṣn-keyfā kurbünde bir kalᶜa ismidir. Ve Necd bilādında bāğlı bāğçeli bir mevziᶜ adıdır. Zāhiren Necd galatıdır ki mevziᶜ-i mezbūr Ḥicāz’dadır ki hālen bir karye-i ᶜazīmedir. Ve

جُدَيْدَةُ [Cudeydet] Semāve’de bir su adıdır.

أَجْدَادٌ [Ecdād] (hemzenin fethiyle) Bādiyede bir mevziᶜdir.

ذُوالْجَدَّيْنِ [Ẕu’l-Ceddeyn] ᶜAbdullāh b. ᶜÖmer b. el-Ḥāris̱ b. Ḫaṭṭāb el-Kelbī’dir ki tābiᶜīndendir, Mıṣır fethinde hāzır olmuştur.

[ج ر د]

اَلْجَرَدُ [el-cered] (fethateynle) Aslā nebāt eseri olmayan kır sahrā ve fezāya denir. *Esās*’ın beyānına göre bu mādde soyunmak maᶜnāsına mevzūᶜdur, maᶜānī-i sāʾire ondan müteferriᶜdir. Ve fezā-yı mezbūre جَرَدٌ [cered] ıtlākı tesmiye bi’l-masdardır; tekūlu: نَزَلْنَا فِي جَرَدٍ أَيْ فِي فَضَاءٍ بِلاَ نَبَاتٍ Ve

جَرَدٌ [cered] Masdar olur, ᶜarsa ve mekān nebāttan hālī olmak maᶜnāsına; yukālu: جَرِدَ الْمَكَانُ جَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَجْرَدَ Ve at ufak tüylü olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرِدَ الْفَرَسُ إِذَا كَانَ أَجْرَدَ Ve

جَرَدٌ [Cered] Benū Temīm bilādında bir mevziᶜ adıdır. Ve

جَرَدٌ [cered] Devābba mahsūs bir ᶜayb ismidir. ᶜAlā-kavlin bu ẕāl-ı muᶜceme iledir ki art siniri şişkin olmaktır. Ve

جَرَدٌ [cered] Çekirgeyi çok yemekten kurdeşeni dedikleri giciğe mübtelā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرِدَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِيَ جِلْدُهُ مِنْ أَكْلِ الْجَرَادِ

اَلْجَرْدُ [el-cerd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Bu dahi nebāt eseri olmayan mekāna denir,

vasf-bi’l-masdardır, yāhūd صَعْبٌ [ṣaʿb] gibi sıfattır; yukālu: مَكَانٌ جَرْدٌ أَيْ لاَ نَبَاتَ بِهِ Ve bir nesnenin kabuğunu soyup gidermek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَدَ الْعُودُ جَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَشَرَهُ Ve derinin tüylerini yolup koparmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَدَ الْجِلْدَ إِذَا نَزَعَ شَعْرَهُ Ve bir kimseden bir nesne isteyip memnūʿ ve mahrūm olmak, ʿalā-kavlin mesʾūlü maʿa’l-kerāhe verilmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَدَ الْقَوْمَ إِذَا سَأَلَهُمْ فَمَنَعُوهُ أَوْ أَعْطَوْهُ كَارِهِينَ Ve soyup çıplatmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı aslīdir; yukālu: جَرَدَ زَيْدًا مِنْ ثَوْبِهِ إِذَا عَرَّاهُ Ve pamuğu hallāclamak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَدَ الْقُطْنَ إِذَا حَلَجَهُ Ve

جَرْدٌ [cerd] Eski libāsa denir, tesmiye-bi’l-masdardır; sevb eskidikte havları dökülüp emles olur; yukālu: ثَوْبٌ جَرْدٌ وَبُرْدَةٌ جَرْدٌ أَيْ خَلَقٌ Ve

جَرْدٌ [cerd] Ferc ve zekerden her birine ıtlāk olunur. Ve kalkana ıtlāk olunur. Ve māldan bakiyye kalanına ıtlāk olunur. Ve arkaya denir.

اَلْأَجْرَدُ [el-ecred] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bu dahi otsuz kır yere denir; yukālu: مَكَانٌ أَجْرَدُ أَيْ لاَ نَبَاتَ فِيهِ Ve tüysüz adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَجْرَدُ أَيْ لاَ شَعْرَ عَلَيْهِ Ve ufak ve yufka tüylü ata denir ki hamīdedir; yukālu: فَرَسٌ أَجْرَدُ أَيْ قَصِيرُ الشَّعْرِ وَرَقِيقُهُ Ve yarışta sāʾirleri sebk eder olan ata ıtlāk olunur, gūyā ki sürüden mücerred olur; yukālu: فَرَسٌ أَجْرَدُ أَيْ سَبَّاقٌ Ve

أَجْرَدُ [ecred] Tām ve kāmil maʿnāsına istiʿmāl olunur, noksāndan müncerid olduğu için; yukālu: يَوْمٌ أَجْرَدُ أَيْ تَامٌّ وَكَذَا الشَّهْرُ ve yukālu: مَا رَأَيْتُهُ مُذْ أَجْرَدَانِ أَيْ يَوْمَانِ أَوْ شَهْرَانِ تَامَّانِ وَالْعَامُ Ve

أَجْرَدُ [ecred] Bütün tırnaklı hayvānın zekerine ıtlāk olunur, kabından soyulup çıktığı için. Ve arkaya denir, جَرْدٌ [cerd] gibi; yukālu: رُمِيَ فُلاَنٌ عَلَى أَجْرَدِهِ أَيْ عَلَى ظَهْرِهِ Ekserī Aʿrāb tāʾifesinin sırtı açık olur.

اَلْجَرْدَاءُ [el-cerdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْجَرِدَةُ [el-ceridet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Nebāt eseri olmayan arza denir; yukālu: أَرْضٌ جَرْدَاءُ وَجَرِدَةٌ أَيْ لاَ نَبَاتَ فِيهَا Ve

جَرْدَاءُ [cerdāʾ] Sāfī şarāba ıtlāk olunur ki sudan müncerid olur; yukālu: خَمْرٌ جَرْدَاءُ أَيْ صَافِيَةٌ

اَلتَّجْرِيدُ [et-tecrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kuraklık yeri nebāttan hālī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْقَحْطُ الْأَرْضَ إِذَا جَعَلَهَا جَرْدَاءَ Ve bir nesnenin kışrını soymak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْعُودَ إِذَا قَشَرَهُ Ve derinin tüylerini koparıp kavlatmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْجِلْدَ إِذَا نَزَعَ شَعْرَهُ Ve istediği nesneden mahrūm olmak yāhūd maʿa’l-kerāha nāʾil olmak maʿnāsınadır, جَرْدٌ [cerd] gibi; yukālu: جَرَّدَ الْقَوْمَ إِذَا سَأَلَهُمْ فَمَنَعُوهُ أَوْ أَعْطَوْهُ كَارِهِينَ Ve soyup çıplatmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ زَيْدًا مِنْ ثَوْبِهِ إِذَا عَرَّاهُ Ve pamuğu hallāclamak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْقُطْنَ إِذَا حَلَجَهُ Ve kılıcı kınından sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ السَّيْفَ إِذَا سَلَّهُ Ve yazıyı nokta ve iʿrāb makūlesi zābıtadan hālī yazmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْكِتَابَةَ إِذَا لَمْ يَضْبِطْهُ Ve hacc-ı kırān eylemeyip hacc-ı ifrād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الْحَجَّ إِذَا أَفْرَدَهُ وَلَمْ يَقْرِنْ Ve köhne esvāb giymek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ الْجُرُودَ أَيِ الْخُلْقَانَ

اَلْجَارُودُ [el-cārūd] (فَاعُولٌ [fāʿūl] vezninde ki ebniye-i mübālagadandır) Be-gāyet kurak seneye ıtlāk olunur ki her yeri nebāt

eserinden mücerred ede; yukālu: سَنَةٌ جَارُودٌ أَيْ مُقْحِطَةٌ يَعْنِي تُجَرِّدُ النَّبَاتَ Ve uğursuz şūm-kadem kimseye ıtlāk olunur ki uğradığı yeri hayrdan hālī eder ola; yukālu: رَجُلٌ جَارُودٌ أَيْ مَشْؤُومٌ يَعْنِي مُجَرَّدُ الْخَيْرِ بِشُؤْمِهِ Ve

جَارُودٌ [Cārūd] Ashābdan Bişr b. ʿAmr el-ʿAbdī lakabıdır. جُرْدٌ [curd] marazına uğ-ramış develerini alıp dayılarına firār eylemekle maraz-ı mezbūr dayılarının develerine sirāyetle cümlesi helāk olmağın جَارُودٌ [Cārūd] ile telkīb eylediler. Ve

جُرْدٌ [curd] (cīm'in zammıyla) Bir maraz-dır ki develerin tüylerini ve derilerini kavlayıp kıpkızıl eti zāhir olur ve ekserī helāk olur.

اَلْجَارُودِيَّةُ [el-Cārūdiyyet] Zeydiyye'den bir tāʾifedir ki Ebū Cārūd Ziyād b. Ebī Ziyād nām kimseye mensūblardır. Şārih der ki İmām Bāķır hazretleri mersūma Surḥūb tesmiye eylemişti ki deryāda sākin bir şeytān adıdır. Ve tāʾife-i mesfūre mezāhib-i zāyigaya zāhiblerdir. Ez-ān-cümle imāmeti İmām ʿAlī hazretlerine nass ile hasr etmeleriyle muhālefet edenleri tekfīr ederler ve Ḥaseneyn hazretlerinden sonra imāmeti şūrādır derler.

اَلتَّجَرُّدُ [et-tecerrud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Soyunup çıplanmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ زَيْدًا مِنْ ثَوْبِهِ فَتَجَرَّدَ Ve kaynayan nesnenin kaynaması sākin olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَجَرَّدَ الْعَصِيرُ إِذَا سَكَنَ غَلَيَانُهُ Ve sünbüle kapçıklarından çıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَجَرَّدَتِ السُّنْبُلَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ لَفَائِفِهَا Ve bir işe saʿy ve ikdām eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki hiffet için soyunup ve teşmīr-i sāk eylemeğin lāzımıdır; yukālu: تَجَرَّدَ زَيْدٌ لِأَمْرِهِ إِذَا جَدَّ فِيهِ Ve huccāca teşebbüh eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, ihrām için soyunmak münāsebetiyle; yukālu: تَجَرَّدَ بِالْحَجِّ إِذَا تَشَبَّهَ بِالْحَاجِّ Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir; kāle ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "تَجَرَّدُوا بِالْحَجِّ وَإِنْ لَمْ تُحْرِمُوا" أَيْ تَشَبَّهُوا بِالْحَاجِّ

اَلْإِنْجِرَادُ [el-incirād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi soyunmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّدَ زَيْدًا فَتَجَرَّدَ وَانْجَرَدَ Şārih der ki gerçi müʾellifin temsīlinden mutāviʿ olmak zāhirdir, lākin Aṣmaʿī dedi ki إِنْجِرَادٌ [incirād] mutāviʿ değildir, belki ibtidāʾ soyunmak, تَعَرٍّ [taʿarrī] maʿnāsınadır. Pes mutāviʿ oldukta soyulmak ve bi-reʾsihi oldukta soyunmak ile taʿbīr olunur. Ve

إِنْجِرَادٌ [incirād] At ufak ve yufka tüylü olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْجَرَدَ الْفَرَسُ بِمَعْنَى جَرَدَ Ve yol yāhūd yürümek pek uzayıp mümtedd olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, bir yere sapıp yāhūd ilişmekten mütecerrid olduğu için; yukālu: إِنْجَرَدَ بِهِ السَّيْرُ إِذَا امْتَدَّ Şārih der ki burada السَّيْلُ nüshası muharreftir. Vākıʿā *Esās*'ta إِنْجَرَدَ بِنَا السَّيْرُ إِذَا امْتَدَّ وَطَالَ مِنْ غَيْرِ لَيٍّ عَلَى شَيْءٍ ʿibāretiyle müʾessestir.

اَلْجُرْدَةُ [el-curdet] (cīm'in zammıyla) ve

اَلْمُجَرَّدُ [el-mucerred] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُتَجَرَّدُ [el-mutecerred] (rā'nın fethiyle) Üçü dahi hāsıl bi'l-masdar olan soykunluk maʿnāsınadır; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَضَّةُ الْجُرْدَةِ وَالْمُجَرَّدِ وَالْمُتَجَرَّدِ أَيْ بَضَّةٌ عِنْدَ التَّجَرُّدِ Yaʿnī "Soykunluğu pek nāzüktür." Ve işbu مُتَجَرَّدٌ [mutecerred] kelimesi rā'nın fethiyle masdardır, lākin hāsılı murāddır ve eğer rāʾ meksūr olursa ondan cism irāde olunur.

اَلْجَرِيدَةُ [el-cerīdet] (سَعِيدَةٌ [saʿīdet] vezninde) Uzun olan hurmā dalına denir, gerek yaş ve gerek kuru olsun, ʿalā-kavlin yap-

rakları izāle olunmuşuna denir, lākin ağacından kesilmiş olanıdır. Ve bu müfreddir, جَرِيدٌ [cerīd] cemᶜ-i cinsidir. Türkīde cirit taᶜbīr olunan değnek bundan meʾhūzdur. Ve

جَرِيدَةٌ [cerīdet] İçlerinden aslā piyāde olmayan süvārī alayına ıtlāk olunur, piyādeden mücerred olduğu için. Ve māl bakiyyesine ıtlāk olunur. Ve جَرِيدٌ [cerīd] أَجْرَدُ [ecred] gibi zamān-ı tāmm u kāmil maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, noksāndan mücerred olduğu için; yukālu: يَوْمٌ جَرِيدٌ أَيْ تَامٌّ ve مَا رَأَيْتُهُ مُذْ جَرِيدَانِ أَيْ مُذْ يَوْمَيْنِ أَوْ شَهْرَيْنِ Burada مُذْ ism ve جَرِيدَانِ haberidir.

اَلْجُرْدُ [el-curd] (cīm’in zammıyla) Bu dahi içlerinde piyāde olmayan süvārī bölüğüne ıtlāk olunur; yukālu: خَيْلٌ جَرِيدَةٌ وَجُرْدٌ أَيْ لاَ رَجَّالَةَ فِيهَا

اَلْجَرَادَةُ [el-Cerādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir hatun adıdır. Ve ᶜAbdullāh b. Şuraḥbīl ve Ebū Ḳatāde Ḥāris̱ b. Ribᶜī ve Selāme b. Nehār b. Ebi’l-Esved nām kimselerin feresleri adıdır. Ve ᶜĀmir b. Ṭufeyl’in feresi ismidir ki kendinden sonra Serḥ b. Mālik almıştır.

جَرَادَةُالْعَيَّارِ [Cerādetu’l-ᶜAyyār] Bir meşhūr feres ismidir. ᶜAlā-kavlin عَيَّارٌ [ᶜAyyār] ön dişleri gedik bir adam idi, bir diri çekirge tutup ekl eylemeğe mübāderet eyledikte dişinin gediğinden hezār zahmetle kurtulup kaçmakla جَرَادَةُ الْعَيَّارِ [cerādetu’l-ᶜayyār] bir takrīble bir mazīkten halās olanın hakkında mesel oldu.

اَلْجَرَادَتَانِ [el-Cerādetān] İki çengī hatunlar idi ki Mekke’de olurlar idi, ᶜalā-kavlin Nuᶜmān b. Munẕir nām emīrin çengīleri idi.

اَلْمُجَرَّدُ [el-mucerred] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ve

اَلْجُرْدَانُ [el-curdān] (cīm’in zammıyla) أَجْرَدُ [ecred] gibi bütün tırnaklı hayvānın zekerine ıtlāk olunur, ᶜalā-kavlin cemīᶜ-i hayvānāta şāmildir. Ve جُرْدَانٌ [curdān] lafzının cemᶜi جَرَادِينُ [cerādīn] gelir.

اَلْجَرَّادُ [el-cerrād] (جَلاَّدٌ [cellād] vezninde) Tunç kaplara cilā ve saykal veren ve pasını açıp tasfiye eden adama ıtlāk olunur. *Ḳānūnü’l-Edeb* mütercimininin “rūyīnemāl” taᶜbīrini zarta ile tefsīri agrebdir.

اَلْإِجْرِدُّ [el-icridd] (kesreteyn ve dāl-ı müşedded ile إِكْبِرٌّ [ikbirr] vezninde ve baᶜzen tahfīfle إِثْمِدٌ [is̱mid] vezninde zebānzeddir) Bir nebāt ismidir ki onunla mantara istidlāl olunur.

اَلْجَرَادُ [el-cerād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Çekirgeye denir ki maᶜrūftur, müzekker ve müʾennesine ıtlāk olunur; yerin yüzünü nebāttan tecrīdi bāᶜis-i tesmiyedir.

Şārih der ki bu ism-i cinstir, müfredi جَرَادَةٌ [cerādet]tir, بَقَرٌ [baḳar] ve بَقَرَةٌ [baḳarat] gibi; teʾnīs ve tezkīri yeksāndır. Pes müzekkerinde hakkı lafz-ı āherden olmaktır ki vāhid-i müzekker cemᶜe mültebis olmaya, zīrā esmā-i kesīresi vardır. İntehā. Ve

جراد [Cerād] Bir mevziᶜ ve bir dağ adıdır. Ve

جَرَادٌ [cerād] Nās maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: مَا أَدْرِي أَيُّ جَرَادٍ عَارَهُ أَيْ أَيُّ النَّاسِ ذَهَبَ بِهِ Uğruyu جَرَادٌ [cerād]a teşbīh eylediler.

اَلْمَجْرُودَةُ [el-mecrūdet] Çekirgesi çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَجْرُودَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْجَرَادِ

اَلْمَجْرُودُ [el-mecrūd] Çekirge yemekten karnı vecaᶜ-nāk olan adama denir; yukālu: جُرِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا شَكَا بَطْنَهُ عَنْ أَكْلِ الْجَرَادِ فَهُوَ مَجْرُودٌ Ve çekirge isābet eylemiş

ekine denir; yukālu: جُرِدَ الزَّرْعُ إِذَا أَصَابَهُ الْجَرَادُ فَهُوَ مَجْرُودٌ

اَلْجُرَادِيُّ [el-Curādiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Ṣanʿā-i Yemen kazāsında bir karyedir.

اَلْجُرَادَةُ [el-Curādet] (cīm'in zammıyla) Baṣra ile Yemāme beyninde bir kumsal adıdır.

جُرَادٌ [Curād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Benū Temīm diyārında bir su adıdır.

دَارَابُجِرْد [Dārābucird] (cīm'in kesriyle) İki mevziʿ adıdır. Bu Dārābgird muʿarrebidir.

إِبْنُجَرْدَة [İbn Cerdet] (cīm'in fethiyle) Baġdād māl-dārlarından bir maʿrūf adam idi.

جُرَادَى [Curādā] (فُرَادَى [furādā] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

جُرْدَانُ [Curdān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) ʿAmḳayn beyninde bir vādi ismidir.

اَلْمُتَجَرِّدَةُ [el-Mutecerrid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Nuʿmān b. Munẕir'in zevcesi ismidir.

جَرُودٌ [Cerūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Dimaşḳ türābında bir mevziʿdir.

أُجَارِدُ [Ucārid] (hemzenin zammıyla) ve

جَارِدٌ [Cārid] (طَارِدٌ [ṭārid] vezninde) Birer mevziʿ ismleridir.

[ج ر ه د]

اَلْإِجْرِهْدَادُ [el-icrihdād] (إِصْمِعْدَادٌ [iṣmiʿdād] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَهَدَّ الرَّجُلُ فِي السَّيْرِ وَغَيْرِهِ إِجْرِهْدَادًا إِذَا أَسْرَعَ Ve bir nesne sünüp uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَهَدَّ الشَّيْءُ إِذَا امْتَدَّ وَطَالَ Ve müstemir ve dāʾim olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَهَدَّ الشَّيْءُ إِذَا اسْتَمَرَّ Ve yer nebāt eserinden hālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَهَدَّتِ الْأَرْضُ إِذَا لَمْ يُوجَدْ فِيهَا نَبْتٌ Ve yel be-gāyet kaht ve suʿūbet üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَهَدَّتِ السَّنَةُ إِذَا اشْتَدَّتْ وَصَعُبَتْ أَيْ غَلَبَ عَلَيْهَا الْقَحْطُ

اَلْجَرْهَدَةُ [el-cerhedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yürümekte pek sürʿat eylemek maʿnāsınadır. Şārihin beyānı üzere masdardır.

مُجَرْهِدٌ [mucerhid] Sürʿatle yürür olan revendeye denir. Ve

جَرْهَدَةٌ [cerhedet] Büyük su destīsine denir, جَرَّةٌ [cerret] maʿnāsına ve جِرْهَدَّةٌ [cirheddet] dahi lügattir, مِرْزَبَّةٌ [mirzebbet] vezninde.

اَلْجَرْهَدُ [el-cerhed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجُرْهُدُ [el-curhud] (سُنْبُلٌ [sunbul] vezninde) Neşātlı cüst ve çabuk revendeye denir. Ve Cerhed b. Ḫuveylid ashābdandır.

[ج س د]

اَلْجَسَدُ [el-cesed] (cīm'in ve sīn'in fethiyle) İnsānın ve cin ve melāʾikenin cism ve bedenine denir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre جَسَدٌ [cesed] جِسْمٌ [cism]den ahasstır, zevi'l-ʿukūle mahsūstur, lākin جِسْمٌ [cism] ebʿād-ı selāseyi müştemil olmakla sāʾir hayvān ve cemādāta ıtlāk olunur. Pes sāʾire ıtlākı teşbīh vechiyle olur. Ve جَسَدٌ [cesed] levn sāhibi olana ve جِسْمٌ [cism] su ve havā gibi levni olmayana ıtlāk olunur. Bu cihetle dem ve zaʿferāna ıtlāk eylediler. İntehā. Ve

جَسَدٌ [cesed] Zaʿferāna denir. Ve Benī İsrāʾīl'in buzağısına ıtlāk olunur ki Sāmirī huliyyāttan düzüp Cibrīl-i Emīn hazretlerinin atı ayağı altından aldığı toprak bereketiyle mazhar-ı hayāt olup ve ona

ʿibādet eylediler. Ke-mā kāle taʿālā ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ﴾ Pes جَسَدٌ [cesed] kelimesi bedel olur. Baʿzılar ذَا جَسَدٍ ile teʾvīl eylediler. Ve

جَسَدٌ [cesed] Kurumuş kana ıtlāk olunur. Ve masdar olur, bir nesneye kan yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: جَسِدَ الدَّمُ بِهِ جَسَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ

اَلْجِسَادُ [el-cisād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi zaʿferāna denir.

اَلْجَسِدُ [el-cesid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْجَاسِدُ [el-cāsid] ve

اَلْجَسِيدُ [el-cesīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da kurumuş kana denir.

اَلْمُجْسَدُ [el-mucsed] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْمُجَسَّدُ [el-mucessed] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Zaʿferānla boyanmış nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مُجْسَدٌ وَمُجَسَّدٌ أَيْ مَصْبُوغٌ بِالزَّعْفَرَانِ Ve

مُجَسَّدٌ [mucessed] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol āvāzeye ıtlāk olunur ki nagamāt-ı latīfe ve terennümāt-ı muhassine üzere nakş ve terkīb olunmuş ola, gūyā ki nagamāt-ı rengīnle tecsīd olunmuştur; yukālu: صَوْتٌ مُجَسَّدٌ أَيْ مَرْقُومٌ عَلَى نَغَمَاتٍ ومُحَسِّنَةٍ

اَلْمِجْسَدُ [el-micsed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çıplak bedene mümās ve mültasık olan libāsa denir, gömlek ve izār gibi.

اَلْجُسَادُ [el-cusād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir vecaʿ ismidir ki insānın batnına ʿārız olur. Şārihin beyānına göre yürek sızıntısı olacaktır.

جَسْدَاءُ [Cesdāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Batnu Cilizzān'da bir mevziʿ adıdır.

ذُوالْمَجَاسِدِ [Ẕu'l-Mecāsid] (mīm'in fethiyle) ʿĀmir b. Cuşem'in lakabıdır, ibtidā siyābını zaʿferānla sabg eden odur.

اَلْجَلْسَدُ [el-celsed] Cevherī bu kelimeyi gerçi burada zikr eyledi, lākin sedīd ve müvecceh değildir; lām'ı asliyyedir.

[ج ض د]

اَلْجَضْدُ [el-caḍd] (cīm'in fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Celd maʿnāsınadır ki cüst ve bahādır adama denir. Aslı جَلْدٌ [celd] idi, ʿArablar lām'ı ḍād'a ibdāl ederler; yukālu: رَجُلٌ جَضْدٌ أَيْ جَلْدٌ

[ج ع د]

اَلْجَعْدُ [el-caʿd] (رَعْدٌ [raʿd] vezninde) Kıvırcık saça ve sakala denir; سَبْطٌ [sebṭ] mukābilidir, ʿalā-kavlin kısa olanına denir; yukālu: شَعْرٌ جَعْدٌ وَهُوَ خِلاَفُ السَّبْطِ أَوِ الْقَصِيرُ مِنْهُ Ve

جَعْدٌ [caʿd] Kıvırcık saçlı kişiye vasf olur; müʾennesinde جَعْدَةٌ [caʿdet] denir; yukālu: رَجُلٌ جَعْدٌ وَامْرَأَةٌ جَعْدَةٌ إِذَا كَانَ فِي شَعْرِهِ جُعُودَةٌ Ve

جَعْدٌ [caʿd] Nem-nāk toprağa ıtlāk olunur, līneti sebebiyle müterākim olmak mülāhazasıyladır; yukālu: ثَرًى جَعْدٌ أَيْ نَدٍ Ve pek koyu ve galīz olan çorba ve bulamaç makūlesi taʿāma ıtlāk olunur; yukālu: حَيْسٌ جَعْدٌ أَيْ غَلِيظٌ Ve حَيْسٌ [ḥays] hurmāyı ve yağı ve keşeği haltla müretteb olur bir taʿām adıdır. Ve

جَعْدٌ [caʿd] Kerīm ve civān-merd adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَعْدٌ أَيْ كَرِيمٌ *Esās*'ın beyānına göre ʿArablar cuʿūdet-i şaʿr ile mevsūf olmakla ʿArabiyyetinden kināye ederler. Ve

جَعْدٌ [caʿd] ve

جَعْدُالْيَدَيْنِ [caʿdu'l-yedeyn] Bahīl şahsa da ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَعْدٌ أَيْ كَرِيمٌ وَرَجُلٌ جَعْدٌ وَجَعْدُ الْيَدَيْنِ أَيْ بَخِيلٌ Ve fürū-

māye ve leʾīmü'l-haseb olan kimseye جَعْدُ الْقَفَا [caʿdu'l-ḳafā] ıtlāk olunur, meydān-ı mekārimde ser-firāz olmadığı için; yukālu: فُلاَنٌ جَعْدُ الْقَفَا أَيْ لَئِيمُ الْحَسَبِ Ve parmakları kasīr olana جَعْدُ الْأَصَابِع [caʿdu'l-eṣābiʿ] ıtlāk olunur. Ve

جَعْدٌ [caʿd] Söbü olmayıp devrek olan yüze ve yanağa vasf olur; yukālu: خَدٌّ جَعْدٌ أَيْ غَيْرُ أَسِيلٍ Ve

جَعْدٌ [caʿd] Tüyü pek çok olan deveye ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ جَعْدٌ أَيْ كَثِيرُ الْوَبَرِ Ve ağızında kat kat köpük yığılmış deveye جَعْدُ اللُّغَامِ [caʿdu'l-luġām] ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ جَعْدُ اللُّغَامِ أَيْ مُتَرَاكِمُ الزَّبَدِ Ve Moğol ve Çīnī yüzleri gibi değirmi ve bī-melāhat olan yüze vasf olur; yukālu: وَجْهٌ جَعْدٌ أَيْ مُسْتَدِيرٌ قَلِيلُ الْمِلْحِ Ve

جَعْدٌ [Caʿd] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْجُعُودَةُ [el-cuʿūdet] (zammeteynle) ve

اَلْجَعَادَةُ [el-ceʿādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) Saç kıvırcık olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعُدَ الشَّعْرُ جُعُودَةً وَجَعَادَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ سَبِطَ

اَلتَّجَعُّدُ [et-tecaʿʿud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Saç kıvırcıklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَعَّدَ الشَّعْرُ إِذَا صَارَ جَعْدًا Ve buruşup burtulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَجَعَّدَ الشَّيْءُ وَالرَّجُلُ إِذَا تَقَبَّضَ

اَلتَّجْعِيدُ [et-tecʿīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Saçı kıvırcık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَعَّدَ شَعْرَهُ إِذَا جَعَلَهُ جَعْدًا

اَلْمُجَعَّدُ [el-mucaʿʿad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Pek koyu olan çorba makūlesine ıtlāk olunur, جَعْدٌ [caʿd] gibi; yukālu: حَيْسٌ مُجَعَّدٌ أَيْ غَلِيظٌ

أَبُو جَعْدَة [Ebū Caʿdet] ve

أَبُو جُعَادَة [Ebū Cuʿādet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Sibāʿdan kurdun künyesidir.

بَنُو جَعْدَة [Benū Caʿdet] Bir cemāʿattir, şāʿir-i meşhūr Nābiġa el-Caʿdī onlardandır.

اَلْجَعْدَةُ [el-caʿdet] (وَعْدَةٌ [vaʿdet] vezninde) Dişi kuzuya denir, رِخْلٌ [riḫl] maʿnāsına.

اَلْجَعَادِيدُ [el-ceʿādīd] (صَنَادِيدُ [ṣanādīd] vezninde) Bir sarı ve galīz ve kuru nesnedir ki bi-ʿaynihi peynir gibi rutūbetli ve rehāvetli olur, henüz doğurmuş davarın memesinden ağız çıkmazdan akdemce o zuhūr eder.

جُعَيْدٌ [Cuʿayd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

[ج ل د]

اَلْجِلْدُ [el-cild] (cīm'in kesriyle) ve

اَلْجَلَدُ [el-celed] (fethateynle) Her hayvānın derisine denir, مَسْكٌ [mesk] maʿnāsına. Cemʿi أَجْلاَدٌ [eclād] gelir. Ve

جَلَدٌ [celed] İnsānın ālet-i tenāsülüne ıtlāk olunur, kināye vechiyle ve bihi füssire kavluhu taʿālā: ﴿وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا﴾ الآية، أَيْ لِفُرُوجِهِمْ

اَلْأَجْلاَدُ [el-eclād] جَلَدٌ [celed]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve ʿArablar أَجْلاَدُ الْإِنْسَانِ [eclādu'l-insān] ve تَجَالِيدُ الْإِنْسَانِ [tecālīdu'l-insān] derler, adamın vücūdunun cemāʿat-i şahsını ve cismini yaʿnī mecmūʿ-ı aʿzāsını irāde ederler; yukālu: مَا أَشْبَهَ أَجْلاَدَ فُلاَنٍ أَوْ تَجَالِيدَهُ بِأَجْلاَدِ أَبِيهِ أَوْ تَجَالِيدِهِ Ve أَجْلاَدٌ [eclād] جَلِيدٌ [celīd]in dahi cemʿidir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُجَلَّدُ [el-mucelled] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kemiğe denir ki bi'l-külliyye eti zāʾil olup hemān üzerinde bir deri kalmış ola; yukālu: عَظْمٌ مُجَلَّدٌ إِذَا لَمْ يَبْقَ عَلَيْهِ إِلاَّ الْجِلْدُ Ve

مُجَلَّدٌ [mucelled] Keyli yāhūd vezni maʿlūm bir mikdār-ı muʿayyen himl yaʿnī

yüke denir ki arkada yāhūd dābbeye tahmīl olunur, yaʿnī beyne'l-ʿArab mekīl ve mevzūndan bir mikdāra denir ki beynlerinde maʿlūmdur. Şārihin beyānı üzere altı yüz رِطْلٌ [riṭl] mikdārıdır. Ve

مُجَلَّدٌ [mucelled] Darbdan katʿā bāk ve pervāsı olmayan ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ مُجَلَّدٌ إِذَا كَانَ لاَ يَفْزَعُ مِنَ الضَّرْبِ

اَلتَّجْلِيدُ [et-teclīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Boğazlanmış deve derisini yüzüp çıkarmak maʿnāsınadır ve bu hasāʾistendir ve bināsı selb içindir; yukālu: جَلَّدَ الْجَزُورَ إِذَا نَزَعَ جِلْدَهُ

اَلْجَلْدُ [el-celd] (cīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kamçı ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَدَهُ جَلْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ بِالسَّوْطِ Ve bir kimsenin derisine dokunmak yā vurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَدَهُ إِذَا أَصَابَ جِلْدَهُ Asl maʿnā budur, baʿdehu bundan مُجَلَّدٌ [mucelled] tasrīf eylediler ki ism-i ālettir, kamçıya ıtlāk eylediler, baʿdehu kamçı ile vurmak maʿnāsını bundan terfīʿ eylediler. Ve

جَلْدٌ [celd] Bir adamı bir husūsa cebr ve ikrāh eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَلَدَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَكْرَهَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَلَدَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا Ve yılan sokmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَلَدَتْهُ الْحَيَّةُ إِذَا لَدَغَتْ Ve

جَلْدٌ [celd] Vasf olur, yavuz ve kavī ve bahādır adama denir, جَلِيدٌ [celīd] gibi. Şārih der ki asl جَلْدٌ [celd] masdardır, adamın derisi kuvvet iktisāb eylemek maʿnāsına, baʿdehu mübālagaten vasf edip ve ondan جَلاَدَةٌ [celādet] tasarruf eylediler. Ve

جَلْدٌ [celd] Yere düşmek maʿnāsınadır ki darbın lāzımesidir; yukālu: جُلِدَ بِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا سَقَطَ إِلَى الْأَرْضِ

اَلْجَلَدُ [el-celed] (fethateynle) جَلْدٌ [celd] lafzında lügattir ki zikr olundu. Ve

جَلَدٌ [celed] Helāk olmuş deve yavrusunun yüzülmüş derisine denir ki içini ثُمَامٌ [s̱umām] dedikleri otluk katığıyla doldurup bi-ʿaynihi yavru şekline girmekle anasına ʿarz ederler, onu kendi yavrusu olmak tahayyülüyle sāʾir devenin yavrusuna hanīn edip ve sütünü çekmez olur. ʿAlā-kavlin جَلَدٌ [celed] mürd olmuş yavrunun yine şol derisine denir ki sāʾir yavruya giydirip o yavrusu helāk olan nākaya ʿarz ederler, onu istişmāmla kendi yavrusu kıyās edip ona yakılır. Ve

جَلَدٌ [celed] Toprağı pek ve sırtı düz ve hemvār olan arza denir. Ve şol koyuna denir ki her doğurdukça kuzusu helāk olur ola. Ve içlerinde küçükleri olmayan büyük deve sürüsüne denir. Ve evlād ve elbānı olmayan koyun ve keçiye ve deveye denir. Ve

جَلَدٌ [celed] Şiddet ve zor ve kuvvet maʿnāsına ism olur. Ve bu maʿnāda masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Kezālik masdar olur, yer kırağılı olmak maʿnāsına; yukālu: جَلِدَتِ الْأَرْضُ جَلَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهَا الْجَلِيدُ

اَلْجَلاَدَةُ [el-celādet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْجُلُودَةُ [el-culūdet] (cīm'in zammıyla) ve

اَلْجَلَدُ [el-celed] (fethateynle) ve

اَلْمَجْلُودُ [el-meclūd] مَخْلُوقٌ [maḫlūf] ve مَعْقُولٌ [maʿḳūl] gibi masdar olarak cüst ve dilīr ve bahādır olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلُدَ الرَّجُلُ جَلاَدَةً وَجُلُودَةً وَجَلَدًا وَمَجْلُودًا

مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ ذَا شِدَّةٍ وَقُوَّةٍ

اَلْجَلْدُ [el-celd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde) ve

اَلْجَلِيدُ [el-celīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ondan vasflardır. Evvel tesmiye bi'l-masdardır, sānīnin cemᶜi أَجْلَادٌ [eclād] gelir ve جُلَدَاءُ [culedā'] gelir كُرَمَاءُ [kuremā'] gibi ve جِلَادٌ [cilād] gelir, كِبَارٌ [kibār] gibi.

اَلتَّجَلُّدُ [et-tecellud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Fī-zātihi celādeti yok iken tekellüfle celādet göstermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَلَّدَ فُلَانٌ إِذَا تَكَلَّفَ الْجَلَدَ

اَلْجِلَادُ [el-cilād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sulb ve kebīr hurmā ağaçlarına denir. Ve pek sütlü nākalara denir, ᶜalā-kavlin sütleri ve dölleri olmayanlarına denir. Şārihin beyānına göre müfredi جَلْدَةٌ [celdet]tir, بَلْدَةٌ [beldet] vezninde.

اَلْجَلَدَةُ [el-celedet] (fetehātla) Bu dahi toprağı pek ve sırtı düz yere ve dā'imā yavrusu helāk olan koyuna denir.

اَلْمَجَالِيدُ [el-mecālīd] (مَحَارِيبُ [meḥārīb] vezninde) Bu dahi sütü firāvān olan develere denir. مِجْلَادٌ [miclād] müfredidir.

اَلْمِجْلَدُ [el-micled] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol deri parçasına denir ki nevha-kār karılar onunla çehrelerine vurarak efgān ederler. Cemᶜi مَجَالِيدُ [mecālīd] gelir, zāhiren gayr-i kıyās üzere.

اَلْمُجَالَدَةُ [el-mucāledet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Ālet-i harble vuruşmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَالَدُوا بِالسُّيُوفِ إِذَا تَضَارَبُوا

اَلْجَلِيدُ [el-celīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cüst ve bahādıra denir ki zikr olundu. Ve

جَلِيدٌ [celīd] Kırağı taᶜbīr olunan rutūbete denir ki ratb havālarda yere sākıt olur, Fārisīde şebnem denir.

اَلْإِجْلَادُ [el-iclād] (hemzenin kesriyle) Yer kırağılı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْلَدَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَصَابَهَا الْجَلِيدُ Ve kırağıya tutulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُجْلِدُوا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَهُمُ الْجَلِيدُ Ve bir kimseyi bir şey'e muztarr ve nāçār eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَجْلَدَهُ إِلَيْهِ إِذَا أَلْجَأَهُ وَأَحْوَجَهُ

اَلْمُجَالِدُ [el-mucālid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Muhaddisīnden Ebū Saᶜīd Mucālid b. Saᶜīd b. ᶜUmeyr el-Hemdānī el-Kūfī'dir ki etbāᶜ-ı tābiᶜīndendir; İmām Şāfiᶜī onun hakkında كَانَ مُجَالِدٌ يُجْلَدُ buyurdular. Burada يُجْلَدُ mechūl üzere يُكَذَّبُ maᶜnāsınadır ki يُرْمَى بِالْكَذِبِ demektir, vurmak maᶜnāsından müsteᶜārdır yāhūd darb ve taᶜzīrin melzūmu olan zann yāhūd töhmet maᶜnāsına müstaᶜmeldir, hattā *Esās*'ta فُلَانٌ لَيُجْلَدُ بِخَيْرٍ أَيْ يُظَنُّ بِهِ ᶜunvānıyla mersūmdur.

اَلْإِجْتِلَادِ [el-ictilād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kapta olan suyun mecmūᶜunu içmek maᶜnāsınadır, güyā ki derisini bile terk eylememektir; yukālu: إِجْتَلَدَ مَا فِي الْإِنَاءِ إِذَا شَرِبَهُ كُلَّهُ

جِلْدَانُ [Cildān] ve

جِلْدَاءُ [Cildā'] (cīm'lerin kesriyle) جِدَّاءُ [Ciddā'] ve جِدَانُ [Cidān] maᶜnāsınadır, yaᶜnī Ḥicāz'da bir bāriz mevziᶜ ismleridir جِدَّاءُ [Ciddā'] ve جِدَانُ [Cidān] gibi, ona جِلْدَانُ [Cildān] ve جِلْدَاءُ [Cildā'] dahi derler ve minhu'l-meselu: صَرَّحَتْ بِجِلْدَانَ وَجِلْدَاءَ كَمَا ذُكِرَ فِي جِدَّاءَ ḫ

بَنُوجَلْدٍ [Benū Celd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde) Bir cemāᶜattir.

جَلُودُ [Celūd] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Endelüs'te bir karyedir; Ḥafṣ b. ᶜĀṣım el-Celūdī oradandır. Ammā *Ṣaḥīḥ*-i Müslim rivāyetinden Aḥmed b. Muḥammed b.

ʿĪsā el-Culūdī en-Neysābūrī cīm'in zammıyladır, Cevherī vehmine mebnī وَلاَ تَقُلْ بِالضَّمِّ kavliyle nehy eylemiştir. Şārih der ki Neysābūr'da Sikketu'l-Culūd nām mahalleye mensūbdur.

اَلْمُجَلِّدُ [el-mucellid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Kitāb cildleyen üstāda denir.

اَلْجَلَنْدَى [el-celendā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) ve

اَلْجَلَنْدَدُ [el-celended] (dāl'la) Fācir ve zinākār kimseye denir. Bunu ʿāciz ile tefsīr edenler tashīf eylemişlerdir.

اَلْمُجْلَنْدِي [el-muclendī] (مُغْرَنْدِي [muġrendī] vezninde) Be-gāyet sulb ve metīn insān ve hayvāna denir.

جُلَنْدَاءُ [Culendāʾ] (cīm'in zammı ve lām'ın fethi ve medd ile) Selefte ʿUmān ülkesinin şāhı ismidir; elif maksūr olarak lām-ı mazmūme ile de zebān-zeddir. Cevherī vehmine mebnī elifin kasrı ve lām'ın fethiyle takyīd eylemiştir, niteki Aʿşā demiştir: "وَجُلَنْدَاءَ فِي عُمَانَ مُقِيمًا || ثُمَّ قَيْسًا فِي حَضْرَمَوْتَ الْمُنِيفِ"

جَلْدٌ [Celd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) ve

جُلَيْدٌ [Culeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

جِلْدَةُ [Cildet] (cīm'in kesriyle) ve

مُجَالِدٌ [Mucālid] Esmā-i ricāldendir. Ve ʿAbdullāh b. Muḥammed b. Ebi'l-Celīd ki أَمِيرٌ [emīr] veznindedir, muhaddisīndendir.

[ج ل ب د]

اَلْجَلْبَدَةُ [el-celbedet] (عَرْبَدَةٌ [ʿarbedet] vezninde) At gürūhunun gürültülerine ve hengāmelerine denir; tekūlu: سَمِعْتُ جَلْبَدَةَ الْخَيْلِ أَيْ أَصْوَاتَهَا

[ج ل ح م د]

اَلْجَلَحْمَدُ [el-celaḥmed] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Galīz nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ وَرَجُلٌ جَلَحْمَدٌ أَيْ غَلِيظٌ

[ج ل خ د]

اَلْمُجْلَخِدُّ [el-mucleḫidd] (ḫā-yı muʿceme ile مُسْبَطِرٌّ [musbeṭirr] vezninde) Arkası üzere uzanıp yatan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُجْلَخِدٌّ أَيْ مُسْتَلْقٍ Pes إِجْلِخْدَادٌ [icliḫdād] arka üzere uzanıp yatmak maʿnāsınadır.

اَلْجَلَخْدَى [el-celaḫdā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Aslā bir işe yaramayan bī-hayr u menfaʿat şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ جَلَخْدَى أَيْ لاَ غَنَاءَ عِنْدَهُ يَعْنِي لاَ خَيْرَ وَلاَ نَفْعَ فِيهِ

[ج ل س د]

جَلْسَدٌ [celsed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجَلْسَدُ [el-celsed] (muʿarref olarak) Bir sanem adıdır.

[ج ل ع د]

اَلْجَلْعَدُ [el-celʿad] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sulb ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve yerden yapma eşiğe denir. Ve kocakarıya denir. Ve Ḳays bilādında bir mevziʿ adıdır.

اَلْجَلْعَدَةُ [el-celʿadet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْعَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي الْهَرَبِ Ve bir kimseyi yıkıp yere uzatmak maʿnāsınadır; tekūlu: جَلْعَدْتُ فُلاَنًا أَيْ صَرَعْتُهُ وَمَدَدْتُهُ صَرِيعًا

اَلْإِجْلِعْدَادُ [el-icliʿdād] (إِسْبِطْرَادٌ [isbiṭrād] vezninde) Yere çalınmakla uzanıp yatmak maʿnāsınadır; tekūlu: إِجْلَعَدَّ الرَّجُلُ إِذَا امْتَدَّ صَرِيعًا

اَلْجُلَاعِدُ [el-culāʿid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yavuz ve tüvānā olan erkek deveye denir. Cemʿi جَلاَعِدُ [celāʿid] gelir cīm'in fethiyle.

[ج ل ف د]

اَلْجَلْفَدَةُ [el-celfedet] (fā'yla جَلْبَدَةٌ [celbedet] vezninde) Menfaᶜati olmayan beyhūde şamata ve gırīv ve celebeye denir; yukālu: لَيْسَ فِيهِ إِلاَّ جَلْفَدَةٌ أَيِ الْجَلَبَةُ الَّتِي لاَ غَنَاءَ فِيهَا

[ج ل م د]

اَلْجَلْمَدُ [el-celmed] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Kayaya denir, صَخْرٌ [ṣaḫr] maᶜnāsına. Ve yavuz ve şedīd adama denir; hā'yla جَلْمَدَةٌ [celmedet] dahi denir; yukālu: رَجُلٌ جَلْمَدٌ وَجَلْمَدَةٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve sığıra denir, بَقَرَةٌ [baḳarat] maᶜnāsına. Ve dahāmetli deve sürüsüne yāhūd koca olanlarına denir. Ve yüz re'sten mütecāviz olan bir sürü koyuna denir.

اَلْجُلْمُودُ [el-culmūd] (عُنْقُودٌ [ᶜunḳūd] vezninde) Bu dahi kayaya ve iri veyāhūd yaşlı olan bir sürü deveye denir.

اَلْجِلْمِدُ [el-cilmid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) أَتَانُ الضَّحْلِ [etānu'ḍ-ḍaḥl] maᶜnāsınadır ki azca su içre tümelip çıkmış kayaya denir.

اَلْجَلْمَدَةُ [el-celmedet] (hā'yla) Taşlık yere denir; yukālu: أَرْضٌ جَلْمَدَةٌ أَيْ حَجِرَةٌ

اَلْجَلاَمِيدُ [el-celāmīd] جُلْمُودٌ [culmūd]un cemᶜidir ki kayalara denir. Ve ᶜArablar "filān üzere filān sıkletini tarh eyledi" diyecek yerde أَلْقَى عَلَيْهِ جَلاَمِيدَهُ derler.

ذَاتُالْجَلاَمِيدِ [Ẕātu'l-Celāmīd] Bir mevziᶜ adıdır.

[ج م د]

اَلْجَمْدُ [el-cemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) ve

اَلْجُمُودُ [el-cumūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Donmak manāsınadır; yukālu: جَمَدَ الْمَاءُ وَكُلُّ سَائِلٍ وَجَمَدَ جَمْدًا وَجُمُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ ضِدُّ ذَابَ Ve

جَمْدٌ [cemd] Vasf olur ki donan şey'e denir; mübālagaten tesmiye bi'l-masdardır. Ve

جَمْدٌ [cemd] ve

جُمُودٌ [cumūd] Bahīl olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki hayr ve ihsānı cārī olmaz; yukālu: جَمَدَ الرَّجُلُ وَجَمَدَ جَمْدًا وَجُمُودًا إِذَا بَخِلَ Ve

جَمْدٌ [cemd] Kesmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, fi'l-asl dondurmak maᶜnāsına olmakla cereyānını katᶜ manāsından mutasavverdir; yukālu: جَمَدَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve vācib ve lāzım ve müstakar olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, donmak maᶜnāsından me'hūzdur; tekūlu: جَمَدَ حَقِّي عَلَى فُلاَنٍ أَيْ وَجَبَ

اَلْجَامِدُ [el-cāmid] جُمُودٌ [cumūd]dan ism-i fāᶜildir; yukālu: مَاءٌ جَامِدٌ وَجَمْدٌ Ve ᶜArablar altın ve gümüş makūlesi māla ki صَامِتٌ [ṣāmit] dahi derler, جَامِدٌ [cāmid] ıtlāk ederler, niteki nātıka ki hayvān makūlesi māldır, ذَائِبٌ [ẕā'ib] ıtlāk ederler; yukālu: لَكَ جَامِدُ هَذَا الْمَالِ وَذَائِبُهُ أَيْ صَامِتُهُ وَنَاطِقُهُ Ve Saᶜīd b. Ebī Saᶜd el-Cāmidī zāhid-i meşhūrdur ve hadīste rivāyeti dahi vardır.

اَلتَّجْمِيدُ [et-tecmīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesne donmak istemek yaᶜnī donmak üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَمَّدَ الْمَاءُ إِذَا حَاوَلَ أَنْ يَجْمُدَ

اَلْجَمَدُ [el-cemed] (fethateynle) Kara ıtlāk olunur, ثَلْجٌ [ṡelc] gibi. Ve جَامِدٌ [cāmid] lafzından cemᶜ olur, خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibi. Ve

جَمَدٌ [cemed] Donmuş suya denir ki buz taᶜbīr olunur. Ve yüksekçe yere ıtlāk olunur. Cemᶜi أَجْمَادٌ [ecmād] ve جِمَادٌ [cimād] gelir cīm'in kesriyle. Ve Cemed b. Maᶜdīkereb'dir ki kendi Kinde kabīlesi mülūkundandır. Ve

جَمَدٌ [Cemed] Baġdād kazāsında bir karye adıdır.

اَلْجَمَادُ [el-cemād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kurak yere ıtlāk olunur ki aslā yağmur dokunmamış ola. Ve kurak seneye denir ki onda aslā yağmur yağmamış ola. Müʾellifin اَلْأَرْضُ وَالسَّنَةُ لَمْ يُصِبْهَا مَطَرٌ kavlinde وَسَنَةٌ لَمْ يُصِبْهَا kavli ikisinin kaydıdır. *Esās*'ta جَمَادٌ وَأَرْضٌ جَمَادٌ لاَ حَياً فِيهَا أَيْ لاَ مَطَرَ ʿunvānıyla mersūmdur. Ve

جَمَادٌ [cemād] Künd ve kāhil nākaya ıtlāk olunur. Ve bu, حِصَانٌ [ḥiṣān] gibi müʾennes-i vasfī faʿāldir. Ve

جَمَادٌ [cemād] Sütsüz nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ جَمَادٌ أَيْ لاَ لَبَنَ فِيهَا Ve bir nevʿ sevb ismidir; bunda cīm'in kesriyle de zebān-zeddir. Ve ʿArablar bahīl kimseye جَمَادُ الْكَفِّ [cemādu'l-keff] ıtlāk ederler; yukālu: فُلاَنٌ جَمَادُ الْكَفِّ أَيْ بَخِيلٌ

جَمَادِ [cemādi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bahīl şahsı zemm ve kadh maʿrazında īrād olunur. Ve bu, masdardan maʿdūl fiʿl-i emrdir, "cāmidü'l-hāl olmaktan hālī olmasın" demekten. Kāle fi'l-*Esās*: جَمَادِ لَهُ دُعَاءٌ عَلَى الْبَخِيلِ بِجُمُودِ الْحَالِ وَنَقِيضُهُ حَمَادِ لَهُ

جُمَادَى [cumādā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) Şühūr-ı ʿArabiyye ismlerindendir ki iki aydır, biri جُمَادَى الْأُولَى [cumādā'l-ūlā] biri جُمَادَى الْآخِرَةُ [cumāde'l-āḫiret] dir. Ve bu maʿrife ve müʾennestir ki gayr-i munsarıftır. Cemʿi جُمَادَيَاتٌ [cumādeyāt] gelir. Kable'l-İslām جُمَادَى الْأُولَى [cumāde'l-ūlā] ya جُمَادَى خَمْسَةٍ [cumādā ḫamset] derler idi, Muḥarrem'den beşinci ay olmak hasebiyle. Ve جُمَادَى الْآخِرَةُ [cumāde'l-āḫiret]e جُمَادَى سِتَّةٍ [cumādā sitte] derler idi. Vakt-i İslām'da أُولَى ve آخِرَةٌ ye tebdīl olundu. Mütercim der ki teʾnīsi عَيْنٌ [ʿayn] iʿtibārıyladır.

Selefte şühūr-i isnā-ʿaşerin birer ismleri var idi. Nitekim cumāde'l-ūlā حِنِّينٌ [ḥinnīn] ve āhire رُنَّى [runnā] ile müsemmā idi. ve sāʾirleri dahi mahallerinde mersūmdur, مُؤْتَمِرٌ [muʾtemir] ve نَاجِلٌ [nācil] ve وَبْصَانُ [vebṣān] gibi. Defʿa-i sāniyede esāmī-i şühūr vazʿını murād eylemeleriyle o hengāmda imsāk-ı semāʾ sebebiyle incimād-ı ʿuyūn vukūʿ-nümā olmakla şehreyn-i mezkūreyne جُمَادَى [cumādā] ıtlāk eylediler. Ondan sonra cereyān-ı enhār ve sāʾir esbāb-ı taʿazzumla ʿindlerinde muʿazzam ve ʿālī-mikdār olmak hasebiyle رَجَبٌ [receb] dediler. Ve teşaʿʿub-i kabāʾil yāhūd eşʿāb-ı ʿūd vukūʿuna mebnī شَعْبَانُ [şaʿbān] ve şiddet-i harāret zamānında رَمَضَانُ [ramaḍān] dediler. Ve şol eznāb-ı nāka yāhūd göç vaktine tesādüf eylemekle شَوَّالٌ [şevvāl] ve terk-i rıhlet ve ferāg-ı muhārebe eyyāmına ذُو الْقَعْدَةِ [ẕu'l-ḳaʿdet] ve ziyāret-i Kaʿbe-i muʿazzama hengāmına ذُو الْحِجَّةِ [ẕu'l-ḥiccet] ve terk ü tahrīm-i gāret eyyāmına مُحَرَّمٌ [muḥarrem] ve zaʿf-ı erkān ve sufret-i vücūh u elvān yāhūd birbirini gāretle diyārlarını sıfr ve hālī koydukları vakte صَفَرٌ [ṣafer] ve bahār vaktine رَبِيعٌ [rebīʿ] ve tesniyesinde رَبِيعَانِ [rebīʿān] dediler.

Ve جُمَادَى [cumādā] ʿalemiyyet ve teʾnīsle gayr-i munsarıftır. Evvelde أُولَى [ūlā] ve sānīde آخِرَةٌ [āḫiret] ile muttasıf olur, mütekaddime ve müteʾahhire maʿnāsınadır. Sānīde أُخْرَى [uḫrā] denmediği vāhide maʿnāsına olmakla mütekaddime ve müteʾahhireye şāmil olmağın iltibāsı müştemil olur. Ve maʿlūm ola ki رَمَضَانُ esmā-i hüsnā-yı ilāhiyyeden olduğunu baʿzı muhakkikīn sebt eylediler, ke-mā

fī *Cevāhiri't-Tefsīr* ve fi'l-hadīs; "لاَ تَقُولُوا رَمَضَانَ وَلَكِنْ أَنْسِبُوهُ كَمَا نَسَبَهُ اللهُ" وَفِي الْفُتُوحَاتِ لاَ تَقُولُوا رَمَضَانَ فَإِنَّ رَمَضَانَ مِنْ أَسْمَاءِ اللهِ تَعَالَى Pes izāfet-i شَهْرٌ [şehr] ile شَهْرُ رَمَضَانَ taʿbīri bu nükteye mebnīdir. Ve رَبِيعٌ [rebīʿ] aylarına dahi شَهْرٌ [şehr] muzāf olur ki mevsim-i bahār maʿnāsına olan رَبِيعٌ den imtiyāza mebnīdir. Pes مُحَرَّمٌ [muḥarrem], صَفَرٌ [ṣafer], شَهْرُ رَبِيعِ الْأَوَّلِ [şehru rebīʿi'l-evvel] ve شَهْرُ رَبِيعِ الْآخِرِ [şehru rebīʿi'l-āḫir] ve رَجَبٌ [receb] ve شَعْبَانُ [şaʿbān] ve شَهْرُ رَمَضَانَ [şehru ramaḍān] diyerek taʿdād olunur. İntehā. Ve

جُمَادَى [cumādā] Yaşsız göze vasf olur ki sāhibinin kasvet-i kalbinden yā şiddet-i hüznünden neşʾet eder; yukālu: عَيْنٌ جُمَادَى وَظَلَّتِ الْعَيْنُ جُمَادَى أَيْ جَامِدَةٌ لاَ تَدْمَعُ

اَلْجَمُودُ [el-cemūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Bu dahi maʿnā-yı mezbūrda vasf olur; yukālu: عَيْنٌ جَمُودٌ وَرَجُلٌ جَامِدُ الْعَيْنِ أَيْ قَلِيلُ الدَّمْعِ كِنَايَةٌ عَنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ

اَلْجُمُدُ [el-cumd] (cīm'in zammı ve zam-meteynle) Yüksekçe arza ıtlāk olunur.

أَجْمَدُ [Ecmed] (أَحْمَدُ [vezninde] İbn ʿUceyyān'dır ki ashābdandır.

اَلْجَوَامِدُ [el-cevāmid] Arāzī beynlerinde olan hadlere ve sınır ve fāsılalara ıtlāk olunur. Müfredi جَامِدَةٌ [cāmidet]tir.

جَمْدٌ [cemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Esmādandır: Cemd el-Kindī ashābdandır.

جِمَادٌ [Cimād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir muhaddistir.

جُمُدٌ [Cumud] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Necd türābında bir cebel adıdır.

جُمْدَانُ [cumdān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Mekke yolunda Yenbuʿ ile ʿĪṣ beyninde bir dağ adıdır. Ve bādiyede Emec nām mevziʿle S̱eniyye-i Ġazāl beyninde bir vādī adıdır.

اَلْجَمَّادُ [el-cemmād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Kesici kılıca denir, katʿ maʿnāsındandır; yukālu: سَيْفٌ جَمَّادٌ أَيْ صَارِمٌ

اَلْإِجْمَادُ [el-icmād] (hemzenin kesriyle) Dondurmak maʿnāsınadır; bu münāsebetle ilzām ve īcāb maʿnāsında müstaʿmeldir, niteki sülāsīsi lüzūm ve vücūb maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَجْمَدْتُ حَقِّي عَلَيْهِ أَيْ أَوْجَبْتُهُ وَأَلْزَمْتُهُ

اَلْمُجْمِدُ [el-mucmid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Pek bahīl ve mümsik şahsa de-nir; yukālu: رَجُلٌ مُجْمِدٌ أَيْ بَخِيلٌ مُتَشَدِّدٌ يَعْنِي الْمُبَالِغُ فِي الْبُخْلِ Ve kumar oyununda emīn, ʿalā-kavlin kavm beynlerinde emīn ve muʿtemed olan kimseye denir. Ve cumādā ayına dāhil olmuş kimseye denir. Ve bī-hayr u menfaʿat olan şahsa ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُجْمِدٌ أَيْ قَلِيلُ النَّفْعِ Burada kıllet ʿademden kināyedir.

اَلْمُجَامِدُ [el-mucāmid] (مُجَاوِرٌ [mucāvir] vezninde) Hānesi bitişik komşuya ıtlāk olunur, ikisi de dāʾimā birbiri civārında gūyā ki müncemid olup ber-karār olurlar; tekūlu: هُوَ مُجَامِدِي أَيْ جَارِي بَيْتَ بَيْتَ

[ج م ع د]

اَلْجَمْعَدَةُ [el-cemʿadet] (cīm'in ve ʿayn'ın fethiyle) Bir yerde birikmiş taş kümesine denir yāhūd bu İbn ʿAbbād'dan tashīftir. Yaʿnī İbn ʿAbbād *Muḥīṭ* nām kitābında bunu onunla tefsīr eyledi, lākin جَمْعَرَةٌ [cemʿaret]ten tashīf etmiştir.

[ج ن د]

اَلْجُنْدُ [el-cund] (cīm'in zammıyla) ʿAske-re ve bir adamın aʿvān ve ensārına denir ki حِزْبٌ [ḥizb] ve جَيْشٌ [ceyş] gibi ism-i

cemᶜdir. Cemᶜi جُنُودٌ [cunūd] gelir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre جَنَدٌ [cened] fethateynle arz-ı galīzaya mevzūᶜ olmakla ondan ahzle gılzat iᶜtibārına mebnī ᶜaskere ve etbāᶜ ve aᶜvāna جُنْدٌ [cund] ıtlāk eylediler cīm’in zammıyla. İntehā. Ve

جُنْدٌ [cund] Şehr ve medīneye ıtlāk olunur. Ve halktan ᶜalā-hidetin yaᶜnī başka başka sınfa ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا جُنْدٌ قَدْ أَقْبَلَ وَهُؤَلاَءِ جُنْدٌ قَدْ أَقْبَلُوا Niteki أُمَّةٌ [ummet] lafzı dahi bu gūnedir ki mecmūᶜa ve bir sınftan olan recül-i vāhide ıtlāk olunur ve fi’l-meseli: “إِنَّ لِلّٰهِ جُنُودًا مِنْهَا الْعَسَلُ” Şārih der ki Eşter-i Neḫaᶜī radıyallāhu ᶜanhu ki şucᶜān-ı ashābdan ve Emīrü’l-müʾminīn ᶜAlī el-Murtaḍā kerremallāhu vechehu tarafından olup Ṣıffīn vakᶜasında Şāmīleri be-gāyet tazyīk ve şīrāze-i cemᶜiyyetlerini temzīk derecesine gelmiş idi. Nāgehān ᶜasel-i zehr-nāk tenāvül eylemekle vefāt etmeğin Muᶜāviye cenābları hakkında bu meseli īrād eyledi.

اَلْجَنَدُ [el-cened] (fethateynle) Toprağı galīz yere denir. Ve bir nevᶜ taşlara denir ki rehāvette çamura şebīh olur. Ve

جَنَدٌ [Cened] Yemen’de bir belde adıdır. Ve Cened b. Şehrān, Maᶜāfir kabīlesinden bir batndır Ve ᶜAlī b. Cened muhaddisīndendir.

جَنْدٌ [Cend] (نَجْمٌ [necm] vezninde) Nehr-i Seyhūn üzerinde bir beldedir.

جُنْدَةٌ [Cundet] (عُمْدَةٌ [ᶜumdet] vezninde) ve

جَنَّادٌ [Cennād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esmādandır: Ḫallād b. Cunde ve Heys̱em b. Cennād muhaddislerdir.

جُنَادَةٌ [Cunādet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Bir niçe ashāb-ı kirām ismleridir.

جُنَيْدٌ [Cuneyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmāʾ ve elkābdandır: Cuneyd b. ᶜAbdurraḥmān ve birāderi Ḥumeyd ashābdandır. Ve Cuneyd, sultān-ı tāʾife-i sūfiyye olan Ebu’l-Ḳāsım Saᶜīd b. ᶜUbeyd hazretlerinin lakabıdır.

أَجْنَادَيْنِ [Ecnādeyn] (tesniye bünyesiyle) Dimaşḳ nāhiyesinde bir mevziᶜdir.

جُنْدَيْسَابُورُ [Cundeysābūr] Mevziᶜ-i āherdir ki Ahvāz vilāyetindendir.

[ج و د]

اَلْجَيِّدُ [el-ceyyid] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) İyi ve bihter şeyʾe denir ki kötü ve kemter mukābilidir; yukālu: شَيْءٌ جَيِّدٌ ضِدُّ رَدِيءٍ Cemᶜi جِيَادٌ [ciyād] ve جِيَادَاتٌ [ciyādāt] gelir ki bu cemᶜü’l-cemᶜdir ve جَيَائِدُ [ceyāʾid] gelir, Fārisīde nīgū denir. *Miṣbāḥ*’ın beyānına göre ᶜinde’l-Baṣriyyīn bunun aslı جَوِيدٌ [cevīd] idi, شَرِيفٌ [şerīf] vezninde ve ᶜinde’l-Kūfiyyīn جَيْوِدٌ [ceyvid] idi.

اَلْجُودَةُ [el-cūdet] (cīm’in zammıyla) ve

اَلْجَوْدَةُ [el-cevdet] (cīm’in fethiyle) Bir nesne iyi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَادَ الشَّيْءُ يَجُودُ جُودَةً وَجَوْدَةً إِذَا صَارَ جَيِّدًا Ve bir adam iyi iş işlemek maᶜnāsınadır, kavl ve fiᶜle şāmildir; yukālu: جَادَ فُلاَنٌ إِذَا أَتَى بِالْجَيِّدِ Ve at eşkini güzel ve deprenişi hoş ve seğirtmesi aᶜlā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَادَ الْفَرَسُ جُودَةً وَجَوْدَةً إِذَا صَارَ جَوَادًا ke-mā seyuzkeru. Ve

جَوْدَةٌ [cevdet] (cīm’in fethiyle) Susamak, ᶜalā-kavlin susuzluktan helāke müşrif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جِيدَ الرَّجُلُ يُجَادُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ جَوْدَةً إِذَا عَطِشَ وَأَشْرَفَ عَلَى الْهَلاَكِ *Esās*’ın beyānına göre ᶜatşeye جَوْدَةٌ [cevdet] ıtlākı tefeʾʾüle mebnīdir, mehlekeye

مَفَازَةٌ [mefāzet] ıtlākı gibi. Ve

جَوْدَةٌ [cevdet] Imızganmak maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ الرَّجُلُ إِذَا نَعَسَ Ve bir kimseye şevk ve ārzū ile müncezib ve münsāk olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, عَطَشٌ [ʿaṭaş] maʿnāsından meʾhūzdur; tekūlu: إِنِّي لَأُجَادُ إِنِّي لَأُجَادُ إِلَى لِقَائِكَ إِلَيْكَ أَيْ أَشْتَاقُ وَأُسَاقُ *Esās*'ta وَإِنَّهُ لَيُجَادُ إِلَى فُلَانَةٍ أَيْ يَشْتَاقُ إِلَيْهَا كَمَا تَقُولُ يَظْمَأُ Pes müʾellif teşvīş üzere sebt eylemiştir. Ve

جُودَةٌ [Cūdet] (zammıla) Yemen'de bir vādī ismidir.

اَلْإِجَادَةُ [el-icādet] (إِرَادَةٌ [irādet] vezninde) ve

اَلْإِجْوَادُ [el-icvād] Aslı üzere bir nesneyi yā bir işi iyi kılmak ve iyi görmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَ فُلَانٌ الشَّيْءَ وَأَجْوَدَهُ إِذَا جَعَلَهُ جَيِّدًا Ve bir iyi iş işlemek yā bir iyi nesne peydā kılmāk maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَ فُلَانٌ إِذَا أَتَى بِالْجَيِّدِ Ve cūd ve kerem cihetiyle bir kimseye nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَهُ دِرْهَمًا أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve at cevād olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْوَدَ الْفَرَسُ إِجْوَادًا عَلَى الْأَصْلِ إِذَا صَارَ جَوَادًا Ve feres-i cevād sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَ فُلَانٌ وَأَجْوَدَ إِذَا صَارَ ذَا جَوَادٍ Ve yer güzel ve yarar yağmura mazhar olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُجِيدَتِ الْأَرْضُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَهَا مَطَرٌ جَوْدٌ Ve cevād ve sehī veled hāsıl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَ فُلَانٌ بِالْوَلَدِ إِذَا وَلَدَهُ جَوَادًا Ve iyi ve rāyic akçe vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَادَ النَّقْدَ إِذَا أَعْطَاهُ جِيَادًا

اَلْمِجْوَادُ [el-micvād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Dāʾimā bir işi iyi eder olan kimseye denir; yukālu: صَائِغٌ مِجْوَادٌ أَيْ مُجِيدٌ Ve hoşāyende ve metīn ve rengīn şiʿr nazm eden şāʿire de vasf olur; yukālu: شَاعِرٌ مِجْوَادٌ أَيْ مُجِيدٌ

اَلْإِسْتِجَادَةُ [el-isticādet] Bir nesneyi iyi bulmak yāhūd iyi nesne taleb etmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَادَ الشَّيْءَ إِذَا وَجَدَهُ أَوْ طَلَبَهُ جَيِّدًا Ve bir adamdan cūd ve kerem istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَادَهُ أَيْ طَلَبَ جُودَهُ فَأَجَادَهُ Ve feres-i cevād taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَادَ الْفَرَسَ إِذَا طَلَبَهُ جَوَادًا

اَلْجَوَادُ [el-cevād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sıfattır, kerīm ve civān-merd adama denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَوَادٌ أَيْ سَخِيٌّ وَامْرَأَةٌ جَوَادٌ أَيْ سَخِيَّةٌ Cemʿi أَجْوَادٌ [ecvād] ve أَجَاوِدُ [ecāvid] gelir ve جُودٌ [cūd] gelir cīm'in zammıyla, قُذُلٌ [ḳuẕul] ve قُذَالٌ [ḳuẕāl] gibi ve جُودَةٌ [cūdet] gelir hā'yla. Ve

جَوَادٌ [cevād] Eşkini ve deprenişi güzel soy ve yüğrük ata ıtlāk olunur. Cemʿi جِيَادٌ [ciyād] gelir; yukālu: فَرَسٌ جَوَادٌ أَيْ بَيِّنُ الْجَوْدَةِ رَائِعٌ

اَلْجُودُ [el-cūd] (cīm'in zammıyla) Civānmerdlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ الرَّجُلُ جُودًا إِذَا تَكَرَّمَ Ve

جُودٌ [cūd] Açlığa ıtlāk olunur, zikr olunan عَطْشَةٌ [ʿaṭşet] gibi; tefeʾʾül kabīlindendir. Ve

جُودٌ [Cūd] Bir kalʿa adıdır.

اَلتَّجْوِيدُ [et-tecvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) At cevād olmak maʿnāsınadır; yukālu. جَوَّدَ الْفَرَسُ إِذَا صَارَ جَوَادًا

Şārih der ki تَجْوِيدٌ [tecvīd] bir nesneyi güzel eylemek ve hoşça yapmak maʿnāsına da gelir, meselā تَجْوِيدٌ [tecvīd] harflerin her birini mahreclerinden sıfatlarıyla edā eylemekten ʿibārettir. İntehā.

اَلْجَوْدُ [el-cevd] (cīm'in fethiyle) Çok yağmura, ʿalā-kavlin fevkinde yağmur olma-

yan yaʿnī ʿādetā ondan ziyāde yağmaz olan yağmurlara denir. Burada جَوْدٌ [cevd] جَائِدٌ [cāʾid]in cemʿidir, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi. Ve gāh olur ki جَوْدٌ [cevd] sehāba vasf olur; tekūlu: هَاجَتْ سَمَاءٌ جَوْدٌ Ve tesniye bünyesiyle de īrād olunur; yukālu: مُطِرْنَا مَطَرَتَيْنِ جَوْدَيْنِ ve tekūlu: مَطَرَتَانِ جَوْدَانِ Pes bunlarda cemʿiyyet قَطَرَاتٌ [ḳaṭarāt] iʿtibārıyladır. Ve

جَوْدٌ [cevd] ve

جُؤُودٌ [cuʾūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Göz pek çok yaş dökmek maʿnāsınadır; yukālu: جَادَتِ الْعَيْنُ جَوْدًا وَجُؤُودًا إِذَا أَكْثَرَ دَمْعَهَا Ve cān vermek üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ بِنَفْسِهِ إِذَا قَارَبَ أَنْ يَقْضِيَ Ve bir adama ʿaşk ve muhabbet gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ الْهَوَى إِذَا شَاقَهُ وَغَلَبَهُ Ve bir adam bir āher adama cūd ve kerem bābında gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا غَلَبَهُ بِالْجُودِ

اَلْمَجُودَةُ [el-mecūdet] (مَقُولَةٌ [maḳūlet] vezninde) İyi ve nāfiʿ yağmur yağmış yere denir; yukālu: جِيدَتِ الْأَرْضُ وَأُجِيدَتْ فَهِيَ مَجُودَةٌ

اَلتَّجَاوِيدُ [et-tecāvīd] İyi ve nāfiʿ yağmurlara denir ki şiddeti ve zararı ve fırtınası olmaya. Ve işbu تَجَاوِيدُ [tecāvīd]in müfredi yoktur, تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] gibi.

اَلْمُجِيدُ [el-mucīd] (مُبِينٌ [mubīn] vezninde) Zikr olunan جَوْدٌ [cevd] ve جُؤُودٌ [cuʾūd] kelimesinden ism-i fāʿil-i mezīddir, mevt-i hāzır maʿnāsınadır; yukālu: حَتْفٌ مُجِيدٌ أَيْ حَاضِرٌ Kezālik iyi etmek maʿnāsına olan إِجَادَةٌ [icādet]ten dahi ism-i fāʿildir; yukālu: شَاعِرٌ مُجِيدٌ

اَلْجُوَادُ [el-cuvād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İsmdir, susuzluğa yāhūd pek şedīd olan susuzluğa denir; masdarı zikr olundu; yukālu: أَخَذَهُ الْجُوَادُ أَيِ الْعَطَشُ أَوْ شِدَّتُهُ Ve ımızganmağa denir, نُعَاسٌ [nuʿās] maʿnāsına.

اَلْمَجُودُ [el-mecūd] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) Pek susamış yāhūd susuzluktan helāka müşrif olmuş insān ve hayvāna denir; yukālu: جِيدَ الرَّجُلُ يُجَادُ فَهُوَ مَجُودٌ أَيْ عَطِشَ أَوْ أَشْرَفَ عَلَى الْهَلَاكِ Ke-mā zukire.

اَلْجُودِيُّ [el-Cūdiyy] (cīm'in zammıyla) Cezīre-i İbn ʿÖmer'de Mavṣil kurbünde bir dağdır ki tūfānda sefīne-i Nuḥ ʿaleyhi's-selām ona yanaşıp orada müstakar oldu. Ve Eceʿ nām cebel yanında bir dağın dahi ismidir.

أَبُوالْجُودِيِّ [Ebu'l-Cūdiyy] Tābiʿīnden bir zāttır, ismi gayr-i maʿrūftur. Ve Şuʿbe b. Ḥaccāc'ın şeyhi olan Ḥāris̱ b. ʿUmeyr'in künyesidir.

اَلْجَادِيُّ [el-cādiyy] Zaʿferān ismidir.

اَلتَّجَاوُدُ [et-tecāvud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bahs ve cidāl edenler hangisinin delīl ve burhānı ecved ve aslahtır diye her biri nazar ve dikkat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاوَدَ الْقَوْمُ إِذَا نَظَرُوا أَيُّهُمْ أَجْوَدُ حُجَّةً

اَلْجُودِيَاءُ [el-cūdiyāʾ] (cīm'in zammı ve medd ile) Kilime denir.

اَلْجِيدُ [el-cīd] (cīm'in kesriyle) Yāʾī olmakla ʿan-karīb zikr olunur.

بَجُودَةُ [Becūdet] (bā-yı muvahhadenin fethiyle) Temīm diyārında bir mevziʿdir.

جَوُّجَوَادَةَ [Cevvu Cevādet] (cīm'lerin fethiyle) Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir mevziʿdir.

أَبِيجَادٌ [ebīcād] Bī-maʿnā ʿabes ve bātıla ıtlāk olunur, gūyā ki hurūf-ı mukattaʿāttan maʿnā ve mefhūm müstefād olmadığına mebnīdir; yukālu: وَقَعَ الْقَوْمُ فِي أَبِيجَادٍ أَيْ فِي بَاطِلٍ

[ج هـ د]

اَلْجَهْدُ [el-cehd] (cīm'in fethi ve zammı ve hā'nın sükūnuyla) Tāb u tākat maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرِغْ جَهْدَهُ وَجُهْدَهُ أَيْ طَاقَتَهُ Ve renc ve meşakkat maʿnāsınadır; yukālu: أَصابَهُ مِنْهُ جَهْدٌ أَيْ مَشَقَّةٌ Ve

جَهْدٌ [cehd] Gāyet ve nihāyet maʿnāsına müstaʿmeldir, tākat maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu yukālu: إِجْهَدْ جَهْدَكَ أَيْ أَبْلُغْ غَايَتَكَ Yaʿnī "Gāyet-i makdūrunu sarf edip çalışabildiğin kadar çalış." *Mişbāḥ*'ın beyānına göre gāyet maʿnāsına olan جَهْدٌ [cehd] ancak fethledir. Ve

جَهْدٌ [cehd] Masdar olur, çalışmak maʿnāsına; yukālu: جَهَدَ فِي الْأَمْرِ جَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَدَّ Ve bir adamı yā dābbeyi nihāyet mertebe renc ve meşakkate uğratmak maʿnāsına; yukālu: جَهَدَ دَابَّتَهُ إِذَا بَلَغَ جَهْدَهَا Ve bir kimseyi imtihān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَدَ بِزَيْدٍ إِذَا امْتَحَنَهُ Ve maraz ve marīzi zebūn ve mehzūl kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَدَ الْمَرَضُ فُلَانًا إِذَا هَزَلَهُ Ve sütün bi'l-cümle yağını ihrāc eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَدَ اللَّبَنَ إِذَا أَخْرَجَ زُبْدَهُ كُلَّهُ Ve taʿāma iştihā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَدَ الطَّعَامَ إِذَا اشْتَهَاهُ Ve taʿāmı çoğa gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَدَ الطَّعَامَ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ أَكْلِهِ ve kavluhu taʿlā: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾ أَيْ بَالَغُوا فِي الْيَمِينِ Cīm'in fethiyle ki «كَانَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَعَوَّذُ بِاللهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ وَدَرَكِ الشَّقَاءِ وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ» hadīsinde vāriddir, murād hālet-i şedīdedir ki ona mübtelā olan kimse mevti ona tercīh ve ihtiyār eder yāhūd fakr u fāka içre kesret-i ʿayālden ʿibārettir. وَاجْتَهِدُوا جَهْدَ الْبَلَاءِ

اَلْإِجْتِهَادُ [el-ictihād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Çalışıp sarf-ı makdūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَهَدَ فِي الْأَمْرِ إِذَا جَدَّ وَبَذَلَ الْوُسْعَ

اَلْإِجْهَادُ [el-ichād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nihāyet mertebede renc ve meşakkate uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَدَ دَابَّتَهُ إِذَا بَلَغَ جَهْدَهَا Ve taʿāma iştihā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْهَدَ الطَّعَامَ إِذَا اشْتَهَاهُ Ve saç ve sakala kır çabuk yürüyüp çoğalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْهَدَ الشَّيْبُ إِذَا كَثُرَ وَأَسْرَعَ Ve yer bāriz ve zāhir olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَدَتِ الْأَرْضُ إِذَا بَرَزَتْ Ve bir nesne ʿayān ve āşikār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki cidd ve cehdin lāzımıdır; yukālu: أَجْهَدَ الْحَقُّ إِذَا ظَهَرَ وَوَضَحَ Ve bir husūsta hazm ve ihtiyāt eylemek maʿnāsınadır ki mübālaga-i fikrin lāzımıdır; yukālu: أَجْهَدَ فِي الْأَمْرِ إِذَا احْتَاطَ Ve bir nesne āher nesneye karışmak maʿnāsınadır ki tefrīki müteʿazzirdir; yukālu: أَجْهَدَ الشَّيْءَ إِذَا اخْتَلَطَ يَعْنِي بِغَيْرِهِ Ve bir kimse mālını dağıtıp ifnā eylemek maʿnāsınadır ki mihneti mūristir; yukālu: أَجْهَدَ مَالَهُ إِذَا أَفْنَاهُ وَفَرَّقَهُ Ve husūmet ve ʿadāvet bābında bezl-i vüsʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَدَ الْعَدُوُّ إِذَا جَدَّ فِي الْعَدَاوَةِ Ve pek yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَدَ لِيَ الْقَوْمُ إِذَا أَشْرَفُوا Zīrā kavmin kurbiyyeti sıkleti mūcibdir. Ve bir nesne yā bir iş tüleğine gelip husūlü mümkin ve āsān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَدَ لَكَ الْأَمْرُ أَيْ أَمْكَنَكَ

اَلْجَهَدُ [el-cehed] (fethateynle) Bir kimsenin vech-i maʿāşı pek zīk ve şiddet üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهِدَ عَيْشُهُ جَهَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَكِدَ وَاشْتَدَّ

اَلْجَاهِدُ [el-cāhid] جَهْدٌ [cehd] lafzını teʾkīd için īrād olunur; yukālu: جَهْدٌ جَاهِدٌ مُبَالَغَةٌ

اَلْجَهَادُ [el-cehād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol pek yere denir ki onda aslā nebāt eseri

olmaya; yukālu: أَرْضٌ جَهَادٌ أَيْ صُلْبَةٌ لاَ نَبَاتَ بِهَا O yere Türkīde por taʿbīr olunur. Ve

جَهَادٌ [cehād] Misvāk ağacının yemişine denir.

اَلْجِهَادُ [el-cihād] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) ve اَلْمُجَاهَدَةُ [el-mucāhedet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) Düşman-ı dīnle harb ve kıtāl eylemek maʿnāsınadır ki murād mukātelede ifrāg-ı vüsʿ eylemektir; yukālu: جَاهَدَ الْإِسْلاَمُ مُجَاهَدَةً وَجِهَادًا إِذَا قَاتَلُوا مَعَ الْعَدُوِّ

اَلْجُهَادَى [el-cuhādā] قُصَارَى [ḳuṣārā] vezninde ve mürādifidir ki cehd ve saʿy ve sarf-ı makdūrun nihāyetine denir; tekūlu: جُهَادَاكَ أَنْ تَفْعَلَ أَيْ قُصَارَاكَ

اَلْجُهَيْدَى [el-cuheydā] (musaggar bünyesiyle maksūren) جَهْدٌ [cehd] maʿnāsınadır, عُجَيْلَى [ʿuceylā], عَجَلَةٌ [ʿacelet] ve عُهَيْدَى [ʿuheydā], عَهْدٌ [ʿahd] maʿnāsına olduğu gibi; tekūlu: لَأَبْلُغَنَّ جُهَيْدَايَ أَيْ فِي الْأَمْرِ أَيْ جَهْدِي يَعْنِي غَايَةَ جَهْدِي Burada tasgīr, taʿzīm içindir, *Muzhir*’de beyān olunduğu üzere عُهَيْدَى [ʿuheydā] ve عُجَيْلَى [ʿuceylā] ve جُهَيْدَى [cuheydā] ve لُغَيْزَى [luġayzā] ve مُرَيْطَى [mureyṭā] makūlesi musaggaran ve maksūren vārid olan elfāzın āhirlerinde vākiʿ yāʾ edāt-ı tasgīr değildir, belki bunlar خُضَارَى [ḫuḍārā] ve شُقَارَى [şuḳārā] makūlesi esmāya mahmūl olunmuştur.

اَلْجَهِيدُ [el-cehīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) Şol merʿāya ıtlāk olunur ki mecmūʿunu devābb ve mevāşī otlayıp bitirmiş ola; yukālu: مَرْعًى جَهِيدٌ إِذَا صَارَ قَدْ جَهَدَهُ الْمَالُ

اَلتَّجَاهُدُ [et-tecāhud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir mādde zımnında bezl-i makdūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاهَدَ فِي الْأَمْرِ إِذَا بَذَلَ وُسْعَهُ Burada tefāʿul sülāsī maʿnāsınadır, تَوَانِي [tevānī] gibi.

[ج ي د]

اَلْجِيدُ [el-cīd] (cīm’in kesriyle) Boyuna denir, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına, ʿalā-kavlin boyunda kılāde geçirecek yere yāhūd boyunun önüne denir, مُقَدَّمُ الْعُنُقِ [muḳaddemu’l-ʿunuḳ] maʿnāsına. Cemʿi أَجْيَادٌ [ecyād] ve جُيُودٌ [cuyūd] gelir. Ve

جِيدٌ [cīd] Hatunların yünden olan küçük iç libāsına denir.

اَلْجَيَدُ [el-ceyed] (fethateynle) Bir kimsenin gerdanı uzun yāhūd incerek uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَادَ الْغُلاَمُ يَجَادُ جَيَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَالَ جِيدُهُ أَوْ دَقَّ مَعَ طُولٍ

اَلْأَجْيَدُ [el-ecyed] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Ondan sıfattır. Müʾennesinde جَيْدَاءُ [ceydāʾ] ve جَيْدَانَةٌ [ceydānet] denir. Cemʿi جُودٌ [cūd] gelir cīm’in zammıyla. Ve Ecyed b. ʿAbdullāh muhaddisīndendir.

أَجْيَادُ [ecyād] (hemzenin fethiyle) Bir koyun adıdır. Ve Mekke türābında bir arz yāhūd bir dağın adıdır. Tubbaʿ-ı Yemen’in hayli yaʿnī atları orada ārām etmeleriyle Ecyād ile tesmiye olundu. Şārih der ki güyā جَوَادٌ [cevād] cemʿi olan أَجْيَادٌ [ecyād] ile müsemmā olmuştur, lākin جَوَادٌ [cevād]ın cemʿi جِيَادٌ [ciyād] ve أَجْيَادٌ [ecyād] olmakla müʾellifin bu tevcīhi sedīd değildir, belki ümerā-yı ʿArabdan Muḍāḍ orada ʿAmāliḳa’dan yüz nefer kimsenin boyunlarını vurmakla Ecyād ile tesmiye olundu. Ve *Nihāye*’de جِيَادٌ [ciyād] ʿunvānında mersūmdur, müʾellifin tevcīhi ona mülāyim olur.

FASLU'L-ḤĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ت د]

اَلْحُتُودُ [el-ḥutūd] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) İkāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَدَ بِالْمَكَانِ حُتُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقَامَ Ve

حُتُودٌ [ḥutūd] Cemʿ olur, مَشَارِعُ [meşāriʿ] maʿnāsınadır ki nehrden su alacak ve suya girecek yerlerdir. حَتَدٌ [ḥated] müfredidir, fethateynle.

اَلْحُتُدُ [el-ḥutud] (zammeteynle) Şol göze denir ki aslā suyu munkatıʿ olmaya ki murād şırlığanlı göz olacaktır; yukālu: عَيْنٌ حُتُدٌ إِذَا كَانَتْ لاَ يَنْقَطِعُ مَاؤُهَا Cevherī burada عَيْنٌ [ʿayn]ı pınara haml eylemekle vehm eylemiştir. Şārih der ki Zebīdī *Muḫtaṣaru'l-ʿAyn*'da Cevherī'ye muvāfık sebt eylemiştir. Ve

حُتُدٌ [ḥutud] (zammeteynle) Uyūn-ı münselikaya denir ki سُلاَقٌ [sulāḳ] ʿilletine uğramış gözlerdir. Ve سُلاَقٌ [sulāḳ] bir ʿillettir ki eskeri gözün pınarında zuhūr eder hiddetli rutūbettir, giderek yayılıp gözün fesādına müʾeddī olur. ʿAlāmetleri göz kapakları kızarıp galīz olmaktır ve gāhça kirpik biten yerlerin takarruhuna müʾeddī olur. O göze şil taʿbīr olunur. Ve bu maʿnāda حُتُدٌ [ḥutud] cemʿdir, حَتَدٌ [ḥated] müfredidir, fethateynle; kezālik حَتُودٌ [ḥatūd] müfredidir, صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde. Ve

حُتُدٌ [ḥutud] (zammeteynle) Bir şeyʾin asl ve cevher ve māddesine denir.

اَلْمَحْتِدُ [el-maḥtid] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Asl ve bünyād maʿnāsınadır ki ikāmet maʿnāsından ism-i mekāndır; yukālu: فُلاَنٌ مِنْ مَحْتِدِ صِدْقٍ أَيْ أَصْلٍ صَحِيحٍ Ve

مَحْتِدٌ [maḥtid] Sirişt ve tabīʿate ıtlāk olunur; yukālu: كَرِيمُ الْمَحْتِدِ أَيِ الطَّبْعِ

اَلْحَتِدُ [el-ḥatid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Her şeyʾin hālisü'l-asl ve pāk-cevher olanına denir; yukālu: هُوَ حَتِدٌ أَيْ خَالِصُ الْأَصْلِ

اَلْحَتَدُ [el-ḥated] (fethateynle) Bir nesnenin asl ve cevheri hālis ve pākīze olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتِدَ الشَّيْءُ حَتَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ حَتِدًا

اَلتَّحْتِيدُ [et-taḥtīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi hālisü'l-asl ve efdal olduğu için ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: حَتَّدْتُ الشَّيْءَ إِذَا اخْتَرْتَهُ لِخُلُوصِهِ وَفَضْلِهِ

[ح د د]

اَلْحَدُّ [el-ḥadd] (ḥā'nın fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) İki nesne beyninde hāciz ve hāʾil olan şeyʾe denir ki ehadühümā āhere muhtelit ve müteʿaddī olmağa māniʿ olur, Türkīde sınır taʿbīr olunur. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl-ı mādde menʿ maʿnāsına mevzūʿdur. Ve

حَدٌّ [ḥadd] Bir şeyʾin gāyet ve müntehāsına denir, temādīden māniʿ olduğu için; yukālu: هَذَا حَدُّ الْأَرْضِ أَيْ غَايَتُهَا وَمُنْتَهَاهَا Ve her şeyʾin keskin olan yerine denir, kılıcın ağızı gibi ki bir tarafının müntehāsıdır; yukālu: ضَرَبَهُ بِحَدِّ السَّيْفِ وَحِدَّتِهِ Ve bunlar tesmiye bi'l-masdardır. Ve حَدُّ الْإِنْسَانِ [ḥaddu'l-insān] adamın beʾs ve necdet ve kuvvetinden ʿibārettir ki gayrın tasallutuna māniʿdir. Ve حَدُّ الشَّرَابِ [ḥaddu'ş-şarāb] bādenin sevretinden ve tīzliğinden ʿibārettir, şürbe māniʿdir; şāʿirānesi keskin şarāb gumūmu çabuk defʿ eder. Ve defʿ ve menʿ eylemek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı

aslīdir; yukālu: حَدَّهُ عَنْهُ حَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَهُ وَمَنَعَهُ Ve cürm ve cināyet eden kimseye bir dahi o kabāhate kendisi muʿāvedetten ve sāʾir bi’l-ʿibre irtikābdan māniʿ olur şeyʾ ile teʾdīb ve taʿzīr eylemek maʿnāsınadır ki murād hadd-ı şerʿī vurmaktır; yukālu: حَدَّ الْمُذْنِبَ إِذَا أَدَّبَهُ بِمَا يَمْنَعُهُ وَغَيْرَهُ عَنِ الذَّنْبِ Ve bu teʾdīb dahi حَدٌّ [ḥadd] ile müsemmādır ki tesmiye bi’l-masdardır. Cemʿi حُدُودٌ [ḥudūd] gelir, ve minhu حُدُودُ اللهِ تَعَالَى Ve bu ism-i fāʿil maʿnāsınadır ki helāl ile harām beynini fāsıl ve takarrüb ve taʿaddīye māniʿ olurlar. Ve insāna ʿārız olan gazab ve bataş ve tīzlik hāletine denir ve bu maʿnāda حَدٌّ [hadd] ve حِدَّةٌ [ḥiddet] ki شِدَّةٌ [şiddet] veznindedir, masdar olur; tekūlu: حَدَدْتُ عَلَيْهِ حَدًّا وَحِدَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَضِبْتَ عَلَيْهِ Ve bir nesneyi āher nesneden fasl ve temyīz eylemek maʿnāsınadır ki ihtilātı menʿ eylemektir; yukālu: حَدَّ الشَّيْءَ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا مَيَّزَهُ عَنِ الشَّيْءِ الْآخَرِ kavli عَنِ الشَّيْءِ عَنْهُ Müʾellifin takdīrinde olmakla iʿāde-i maʿrife hadşesi vārid olmaz. Ve bıçak makūlesi āleti bileğiye sürmekle yāhūd ağızını eğelemekle keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَّ السِّكِّينَ حَدًّا إِذَا مَسَحَهَا بِحَجَرٍ أَوْ مِبْرَدٍ فَحَدَّتْ حِدَّةً أَيْ شَحَذَهَا فَتَشَحَّذَتْ Müʾennes zamīrleri سِكِّينٌ kelimesine rāciʿdir ki müzekker ve müʾennes olur. Müʾellif *Baṣāʾir*’de حَدَدْتُ السِّكِّينَ أَيْ رَقَقْتُ حَدَّهُ ʿunvānıyla beyān eylemekle keskin eylemek maʿnā-yı lāzımı olur ve bu iʿtibār ile min haysü’l-maʿnā keskinlikte istiʿmāl olunur diye sebt eylemiştir, حِدَّةُ بَصَرٍ [ḥiddetu başar] ve حِدَّةُ ذِهْنٍ [ḥiddetu ẕihn] gibi. Ve

حَدٌّ [ḥadd] ve

حِدَادٌ [ḥidād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hatun zevci vefātından sonra ʿiddeti hengāmında yas tutup zīb ve zīneti terk eylemek maʿnāsınadır ki nefsini ārāyişten menʿ eder; yukālu: حَدَّتِ الْمَرْأَةُ حَدًّا وَحِدَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا تَرَكَتِ الزِّينَةَ لِلْعِدَّةِ أَيْ لِأَجْلِ كَوْنِهَا فِي عِدَّةِ زَوْجِهَا الْمُتَوَفَّى

اَلْحَدَدُ [el-ḥaded] (fethateynle) Defʿ ve menʿ eylemek maʿnāsınadır, حَدٌّ [ḥadd] gibi; yukālu: دُونَ مَا سَأَلْتَ عَنْهُ حَدَدٌ أَيْ مَنْعٌ Kāle fi’l-*Esās*: مَالِي عِنْدَهُ حَدَدٌ أَيْ بُدٌّ Ve

حَدَدٌ [ḥaded] Darılmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَدَّ عَلَيْهِ حَدَدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَضِبَ عَلَيْهِ Pes حَدٌّ [ḥadd] idgāmla ve fekk ile istiʿmāl olunur. Ve bātıl ve beyhūde maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ehl-i rüşdü irtikābdan menʿ eder ve minhu yukālu: دَعْوَةٌ حَدَدٌ أَيْ بَاطِلَةٌ وَخَبَرٌ حَدَدٌ أَيْ بَاطِلٌ كَاذِبٌ Ve

حَدَدٌ [Ḥaded] Arz-ı Teymā’da bir dağın ve Kelb kabīlesi diyārında bir arzın ismidir.

اَلْحِدَّةُ [el-ḥiddet] (شِدَّةٌ [şiddet] vezninde) İnsāna ʿārız olan tīzlik ve keskinlik hāletine ıtlāk olunur. Ve darılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: حَدَدْتُ عَلَيْهِ حَدًّاوحِدَّةً Ke-mā zukire. Ve bıçak makūlesi ālet bilenip keskin olmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَدَدْتُ السِّكِّينَ حَدًّا فَحَدَّتْ حِدَّةً

اَلْحَدِيدُ [el-ḥadīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hem-had ve hem-sınır maʿnāsınadır ki birbirine muttasıl ve mücāvir olan arz ve mekānın biridir ki fāsılaları müşterek ola. Sāhibleri ki ikisinin bir sınırı olmakla müşterekü’l-hadd olurlar; tekūlu: دَارِي حَدِيدَةُ دَارِهِ أَيْ حَدُّهَا كَحَدِّهَا Ve

حَدِيدٌ [ḥadīd] Demire denir. Cemʿi حَدَائِدُ [ḥadāʾid] ve حَدِيدَاتٌ [ḥadīdāt] gelir; salābeti cihetiyle nefsini rahneden menʿ eylediği için yāhūd gayrı menʿ ve defʿ eylediği için yāhūd حِدَّةٌ [ḥiddet] şānından olduğu için

ıtlāk olundu. Ve

حَدِيدٌ [ḥadīd] Keskin şeyʾe denir; yukālu: سِكِّينٌ حَدِيدٌ وَحَدِيدَةٌ وَنَابٌ حَدِيدٌ وَحَدِيدَةٌ وَرَجُلٌ حَدِيدُ الطَّبْعِ وَاللِّسَانِ Ve gevişi keskin rāyihalı olan hayvāna حَدِيدَةُ الْجِرَّةِ [ḥadīdetu'l-cirret] ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ حَدِيدَةُ الْجِرَّةِ إِذَا كَانَتْ تُوجَدُ فِيهَا رَائِحَةٌ حَادَّةٌ أَيْ ذَكِيَّةٌ

اَلْمُحَادَّةُ [el-muḥāddet] (مُشَادَّةٌ [muşāddet] vezninde) Mufāʿale bābından ism-i fāʿil-i müʾennestir ki hem-sınır olan arz yāhūd dāra denir; teʾnīsi mevsūf yā müsnedün-ileyh iʿtibārıyladır; tekūlu: دَارِي حَدِيدُ دَارِهِ وَمُحَادَّتُهَا أَيْ حَدُّهَا كَحَدِّهَا Ve

مُحَادَّةٌ [muḥāddet] Masdar olur, mugāzabe maʿnāsına; yukālu: حَادَّهُ مُحَادَّةً إِذَا غَاضَبَهُ Ve muhāseme ve muhālefet maʿnāsınadır; yukālu: حَادَّهُ إِذَا عَادَاهُ وَخَالَفَهُ

اَلْحَدَّادُ [el-ḥaddād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Demirciye denir, āhen-ger maʿnāsına. Zindāncıya denir, سَجَّانٌ [seccān] maʿnāsına, mahbūsu hurūcdan menʿ eylediği için yāhūd zincir bukağı gibi demirler ile uğraştığı için. Ve kapıcıya denir بَوَّابٌ [bevvāb] maʿnāsına ki bunda dahi menʿ vardır. Ve deryāya ıtlāk olunur. Ve bir ırmak adıdır.

اَلْإِسْتِحْدَادُ [el-istiḥdād] (إِسْتِعْدَادٌ [istiʿdād] vezninde) Ustura tutunmak maʿnāsınadır ki kināyedir; yukālu: إِسْتَحَدَّ الرَّجُلُ إِذَا احْتَلَقَ بِالْحَدِيدِ Ve gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَدَّ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ

اَلْإِحْدَادُ [el-iḥdād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَدَّ السِّكِّينَ بِمَعْنَى حَدَّهَا Ve حِدَادٌ [ḥidād] gibi hatun ʿiddet içre ārāyişi terk eylemek maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: أَحَدَّتِ الْمَرْأَةُ بِمَعْنَى حَدَّتْ

اَلتَّحْدِيدُ [et-taḥdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَّدَ السِّكِّينَ بِمَعْنَى أَحَدَّهَا Ve yağmur geç yağmakla ekin vaktinden geri kalmak maʿnāsınadır ki hurūcunu menʿ eder; yukālu: حَدَّدَ الزَّرْعُ إِذَا تَأَخَّرَ خُرُوجُهُ لِتَأَخُّرِ الْمَطَرِ Ve bir nesneye kasd eylemek maʿnāsınadır ki ʿazm ve teveccühünü keskin eder; yukālu: حَدَّدَ إِلَيْهِ وَلَهُ إِذَا قَصَدَ

اَلْإِحْتِدَادُ [el-iḥtidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Keskinlenmek maʿnāsınadır; tekūlu: حَدَّدْتُ السِّكِّينَ فَاحْتَدَّتْ Ve gazaba gelmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِحْتَدَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ

اَلْحُدَادُ [el-ḥudād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْحُدَّادُ [el-ḥuddād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Sīga-i mübālagalardır, pek keskin şeyʾe denir; yukālu: سَيْفٌ وَسِكِّينٌ حُدَادٌ وَحُدَّادٌ ve yukālu: رَجُلٌ حَدِيدٌ وَحُدَّادٌ مِنْ قَوْمٍ أَحِدَّاءَ وَأَحِدَّةٍ Pes أَحِدَّاءُ [eḥiddāʾ] ve أَحِدَّةٌ [eḥiddet] ve حِدَادٌ [ḥidād] وَحِدَادٍ بِالْكَسْرِ حَدِيدٌ [ḥadīd]in cemʿidir. Ve burada حِدَّةٌ [ḥiddet] lisānda ve fehm ve zekāda ve gazabda ve tabīʿatte olur.

حَدَادِحُدَيَّةٍ [ḥadādi ḥudeyyet] (حَدَادِ [ḥadādi] قَطَامِ [ḳaṭāmi] veznindedir ve حُدَيَّةٌ [ḥudeyyet] tasgīr iledir) İkisi mürekkeb olarak bir kimsenin talʿat ve dīdārını istikrāh mevkiʿinde īrād olunur; yekūlūne حَدَادِ حُدَيَّةٍ لِمَنْ يَكْرَهُونَ طَلْعَتَهُ Burada حَدَادِ [ḥadādi] ism-i fiʿl-i emrdir, memnūʿ ol demektir, ve حُدَيَّةٌ [ḥudeyyet] حِدَأَةٌ [ḥideʾet]ten musaggardır ki çaylak kuşuna denir.

اَلْمَحْدُودُ [el-maḥdūd] Hayrdan memnūʿ ve mahrūm olan kimseye ıtlāk olunur, kezālik şerden dahi mahrūm olana denir.

اَلْحُدُّ [el-ḥudd] (ḥā'nın zammıyla) Bu dahi hayrdan mahrūm olana denir. Ümmehāt-ı

sāʾirede مَحْدُودٌ [maḥdūd] mübāhāt ve muharremāttan mahrūm yaʿnī helāl ve harāmdan bī-behre olanla müfesserdir ki murād efkar-ı fakīr demektir; cīm’le مَجْدُودٌ [mecdūd]un zıddıdır. Ve

حُدٌّ [ḥudd] (ḥā’nın zammıyla) مَحْدُودٌ [maḥdūd]dan ahasstır ki mübāhāttan bī-behre demektir; yukālu: رَجُلٌ مَحْدُودٌ وَحُدٌّ أَيْ مَحْرُومٌ وَمَمْنُوعٌ عَنِ الْخَيْرِ وَرَجُلٌ مَحْدُودٌ أَيْ عَنِ الشَّرِّ

اَلْحَادُّ [el-ḥādd] Keskin şeyʾe denir; yukālu: رَائِحَةٌ حَادَّةٌ أَيْ ذَكِيَّةٌ Ve

حَادٌّ [ḥādd] Zevcinden sonra mātemle zīb ve zīneti terk eden hatuna denir ki sülāsīdendir.

اَلْمُحِدُّ [el-muḥidd] (إِحْدَادٌ [iḥdād]dan ism-i fāʿildir) Bu dahi حَادٌّ [ḥādd] maʿnāsınadır; ve bunlar sıfāt-ı muhtassadandır; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَادٌّ وَمُحِدٌّ إِذَا تَرَكَتِ الزِّينَةَ لِلْعِدَّةِ [Ve] lām tevkītiyyedir.

أَبُو الْحَدِيدِ [Ebu’l-Ḥadīd] Ḥarūriyye tāʾifiyyesinden bir kimsedir.

أُمُّ الْحَدِيدِ [Ummu’l-Ḥadīd] Kehdel nām şāʿirin zevcesidir.

حُدٌّ [Ḥudd] (ḥā’nın zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلْحُدَّةُ [el-ḥuddet] (ḥā’nın zammıyla) كُثْبَةٌ [kus̱bet] ve صُبَّةٌ [ṣubbat] maʿnāsınadır ki bir topak nesneye ve bir sağım yā bir içim süt makūlesine denir, sāʾil onunla defʿ olur.

اَلْحَدَادَةُ [el-ḥadādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Kişinin zevcesine ıtlāk olunur, hilāf-ı rızādan menʿ eder olduğu için.

اَلْحَدَادُ [el-ḥadād] سَحَابٌ [seḥāb] vezninde ki ʿArabların حَدَادُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا kavlinde vākiʿdir, gāyet ve cehd maʿnāsına müstaʿmeldir, yukālu: حَدَادُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا أَيْ قُصَارُكَ يَعْنِي غَايَةُ جَهْدِكَ

Maʿlūm ola ki جُهْدٌ [cuhd] ve جُهَادٌ [cuhād] ve حُمَادٌ [ḥumād] ve حُمَادَى [ḥumādā] ve حَدَادٌ [ḥadād] ve قُصَارٌ [ḳuṣār] ve قُصَارَى [ḳuṣārā] makūlesi elfāz ki ʿArablar bir kimseye bir işi elbette işlemesi bābında gereği gibi ikdām eylediklerinde meselā غُنَامَاكَ أَنْ تَفْعَلَ yāhūd قُصَارَاكَ yāhūd قُصَارُكَ كَذَا derler, “nihāyetü’n-nihāye o işi etmek gereksin” demektir. Mecmūʿundan gāyet murād ederler, lākin her birinde maʿnā-yı mādde muʿteberdir, meselā جُهْدُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا غَايَةُ جَهْدِكَ وَحَمَادَاكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا غَايَتُكَ وَفِعْلُكَ الْمَحْمُودُ وَقُصَارُكَ غَايَتُكَ الْمَقْصُورُ demektir ve bunlar mesel mecrāsındadır ve حَدَادُكَ غَايَتُكَ الْمَمْنُوعَةُ عَنْ أَنْ لاَ تَفْعَلَ غَيْرَهُ sebkindedir, bunlar gāyetü’l-gāye maʿnāsında vazʿ-ı ʿörfī ile müstaʿmellerdir.

اَلْمَحَدُّ [el-meḥadd] (mīm’in ve ḥā’nın fethiyle) ve

اَلْمُحْتَدُّ [el-muḥtedd] (مُشْتَدٌّ [muştedd] vezninde) Masdar-ı mīmīlerdir, menʿ maʿnāsınadır; tekūlu: مَا لِي عَنْهُ مَحَدٌّ وَمُحْتَدٌّ أَيْ بُدٌّ وَمَحِيدٌ Yaʿnī firāk ve insirāf-ı lāzımıyla müfesserdir.

بَنُو حَدَّانَ [Benū Ḥaddān] (فَدَّانٌ [feddān] vezninde) İbn Ḳureyʿdir ki Temīm kabīlesinden bir batndır; şuʿarādan Evs el-Ḥaddānī oradandır.

حُدَّانُ [Ḥuddān] (ḥā’nın zammıyla) Esāmīdendir: Ḥasān b. Ḥuddān muhaddisīndendir. Ẕū Ḥuddān b. Şerāḥīl ve Ẕū Ḥuddān b. Şems ve Saʿīd b. Ẕī Ḥuddān tābīʿindendir. Ve Ḥuddān b. Şems ve Ẕū Ḥuddān kabīle-i Hemdān ensābının ricāllerindendir.

حَدَّةُ [Ḥaddet] (ḥā’nın fethiyle) Mekke ile Cidde beyninde bir mevziʿdir. Selefte ona

حَدَّاءُ [Ḥaddāʾ] derler idi. Ve Ṣanʿāʾ kurbünde bir karye adıdır.

اَلْحَدَادَةُ [el-Ḥadādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bisṭām ile Dāmiġān beyninde bir karyedir.

اَلْحَدَّادِيَّةُ [el-Ḥaddādiyyet] (شَدَّادِيَّةٌ [şedādiyyet] vezninde) Vāsiṭ kazāsında bir karyedir.

حَدُودَاءُ [Ḥadūdāʾ] (جَلُولَاءُ [celūlāʾ] vezninde) Bilād-ı ʿUẕre’de bir mevziʿdir.

اَلْحَدْحَدُ [el-ḥadḥad] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bodur kimseye denir.

[ح د ب د]

اَلْحُدَبِدُ [el-ḥudebid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir ki yoğurt gibi ola; yukālu: لَبَنٌ حُدَبِدٌ أَيْ خَاثِرٌ

اَلْحَدَنْبَدَى [el-ḥadenbedā] (ḥā’nın ve dāl’ın fethi ve elifin kasrıyla) ʿAceb maʿnāsınadır ki taʿaccüb olunacak nesneye denir; yukālu: حَدَنْبَدَى أَيِ الْعَجَبُ

[ح د ر د]

أَبُوحَدْرَدٍ [Ebū Ḥadred] (ḥā’nın ve rā’nın fethiyle) Ashābdan Selāme b. ʿUmeyr b. Ebī Seleme el-Eslemī künyesidir. Bundan gayrı ʿayn’ın tekerrürüyle faʿlaʿ vezninde vārid olmamıştır.

[ح ر د]

اَلْحَرْدُ [el-ḥard] (ḥā’nın fethi ve rā’nın sükūnuyla) Kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَدَهُ حَرْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَصَدَهُ Ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَدَهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve delmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَدَ الْخَشَبَ إِذَا ثَقَبَهُ Ve

حَرْدٌ [ḥard] Vasf olur, حَارِدٌ [ḥārid] ve حَرِيدٌ [ḥarīd] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve

حَرَدٌ [ḥard] Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَدَ عَلَيْهِ وَحَرِدَ حَرْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

اَلتَّحْرِيدُ [et-taḥrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّدَهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve ipin ve urganın bükümlerini birbiri içre sokuşturmakla değirmiletmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّدَ الْحَبْلَ إِذَا أَدْرَجَ فَتْلَهُ فَجَاءَ مُسْتَدِيرًا Ve bir nesneyi eğmek yaʿnī kemer gibi mukavves kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّدَ الشَّيْءَ إِذَا عَوَّجَهُ يَعْنِي جَعَلَهُ كَهَيْئَةِ الطَّاقِ Ve haşem-nişīn tāʾifesinin huğ taʿbīr ettikleri eve nüzūl ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّدَ زَيْدٌ إِذَا آوَى إِلَى كُوخٍ مُسَنَّمٍ Müʾellifin مُسَنَّمٍ kavli sıfat-ı kāşifedir, ḫāʾ bābında beyān olundu.

اَلْحَرْدُ [el-ḥard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) ve

اَلْحَارِدُ [el-ḥārid] ve

اَلْحَرِدُ [el-ḥarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحَرِيدُ [el-ḥarīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُتَحَرِّدُ [el-muteḥarrid] (مُتَجَرِّدٌ [mutecerrid] vezninde) Nāstan kenār-gīr olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَرْدٌ وَحَرِدٌ وَحَرِيدٌ وَمُتَحَرِّدٌ أَيْ مُعْتَزِلٌ عَنِ النَّاسِ وَمُتَنَحٍّ وَيُقَالُ حَيٌّ حَرِيدٌ أَيْ مُنْفَرِدٌ إِمَّا لِعِزَّتِهِ أَوْ لِقِلَّتِهِ Yaʿnī şol cemāʿattir ki ʿizzet ve menāʿatlerinden yāhūd kılletlerinden nāşī kabīle-i dīgere karışmayıp başkaca konup göçer ola. Ve حَرِيدٌ [ḥarīd]in cemʿi حِرَادٌ [ḥirād] gelir ve حُرَدَاءُ [ḥuredāʾ] gelir, كِرَامٌ [kirām] ve كُرَمَاءُ [huremāʾ] gibi. Ve

حَرِدٌ [ḥarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

حَارِدٌ [ḥārid] Hışm-nāk adama denir. Ve

حَرِدٌ [Ḥarid] Esmādandır: Ziyād b. el-Ḥarid, ʿAmr b. el-ʿĀṣ mevālīsindendir. Ve

حَرِدٌ [ḥarid] Şol kirişe denir ki baʿzı katları baʿzından uzun ola; yukālu: وَتَرٌ حَرِدٌ إِذَا كَانَ بَعْضُ قُوَاهُ أَطْوَلَ مِنْ بَعْضٍ

اَلْحُرُودُ [el-ḥurūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde)

Kavminden ʿuzlet edip başkaca konup göçmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَدَ الرَّجُلُ وَالْحَيُّ حُرُودًا إِذَا اعْتَزَلَ عَنْ قَوْمِهِ وَانْفَرَدَ يَعْنِي نَزَلَ مُنْفَرِدًا أَوْ مُتَنَحِّيًا وَلَمْ يُخَالِطْهُمْ Ve

حُرُودٌ [ḥurūd] İplerin uçlarına denir. Bunun müfredi حِرْدٌ [ḥird]dir ḥā'nın kesriyle.

اَلْحَرْدَانُ [el-ḥardān] غَضْبَانُ [ġaḍbān] vezninde ve mürādifidir.

اَلْحِرْدُ [el-ḥird] (ḥā'nın kesriyle) Devenin kesilmiş hörgücünden bir parçaya denir. Ve deve kısmının dübürüne denir, مَبْعَرُ بَعِيرٍ maʿnāsına ve ona حِرْدَةٌ [ḥirdet] dahi denir hā'yla. Ve

حِرْدٌ [ḥird] Kurutulup salamura olan balığa denir.

اَلْمُحَاوَرَةُ [el-muḥāveret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْحِرَادُ [el-ḥirād] (ḥā'nın kesriyle) Deve kısmının sütü kesilmek, ʿalā-kavlin azalmak maʿnāsınadır; yukālu: حَارَدَتِ الْإِبِلُ مُحَارَدَةً وَحِرَادًا إِذَا انْقَطَعَتْ أَلْبَانُهَا أَوْ قَلَّتْ Ve yıl yağmur azca olmakla kurakça olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَارَدَتِ السَّنَةُ إِذَا قَلَّ مَاؤُهَا يَعْنِي مَطَرَهَا

اَلْحَرُودُ [el-ḥarūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُحَارِدُ [el-muḥārid] (مُحَارِبٌ [muḥārib] vezninde) ve

اَلْمُحَارِدَةُ [el-muḥāridet] (hā'yla) Sütü kesilmiş yāhūd azalmış nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ حَرُودٌ وَمُحَارِدٌ وَمُحَارِدَةٌ أَيْ بَيِّنَةُ الْحِرَادِ يَعْنِي مُنْقَطِعُ الدَّرِّ أَوْ قَلِيلُهُ

اَلْحَرَدُ [el-ḥared] (fethateynle) Bir ʿillettir ki devenin ayaklarına yāhūd ellerine ʿārız olur, yürürken ayaklarını yā ellerini silkip yere vurarak gider, ʿalā-kavlin ellerinin bağ yerinde olan sinirine yübūset gelmekle zaʿīf olduğundan istediği yere basamayıp habt eder. Ve

حَرَدٌ [ḥared] Zırhlı adama eğninde olan zırh sıklet verip basmakla inbisāt üzere yürümeğe kādir olmayıp baskın yürümek maʿnāsınadır; yukālu: حَرِدَ الرَّجُلُ حَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ثَقُلَ الدِّرْعُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْإِنْبِسَاطِ فِي الْمَشْيِ Ve kirişin baʿzı katları baʿzından uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرِدَ الْوَتَرُ إِذَا كَانَ بَعْضُ قُوَاهُ أَطْوَلَ مِنْ بَعْضٍ

اَلْحُرْدِيُّ [el-ḥurdiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) ve

اَلْحُرْدِيَّةُ [el-ḥurdiyyet] (hā'yla) Sāzlıktan örülmüş çit taʿbīr ettikleridir ki yine sāzlıktan çevrilmiş ağılın duvarı üzere bend olunur ki sakf gibi üzerine onunla örtülür. Garībdir ki burada müʾellif حِيَاصَةُ الْحَظِيرَةِ الَّتِي تُشَدُّ عَلَى حَائِطِ الْقَصَبِ ʿibāretiyle sebt eylemekle kamıştan çevrilmiş ağıl duvarı üzerine bend olunan sāzlık demek olur. Şārihin tafsīline göre terceme eylediğimiz vech-i sālif üzeredir. Lākin müʾellif *Baṣāʾir*'de اَلْحُرْدِيُّ حَظِيرَةٌ مِنْ قَصَبٍ ʿibāretiyle resm eylemekle kamıştan ve sāzlıktan çevrilmiş ağıl demek olur. Kamışı birbirine ʿarzan vasl ve ihkām ile duvar ederler ki ona çit taʿbīr ederler. Ve *Miṣbāḥ*'ta اَلْحُرْدِيُّ حُزْمَةٌ مِنْ قَصَبٍ تُلْقَى عَلَى خَشَبِ السَّقْفِ كَلِمَةٌ نَبَطِيَّةٌ ʿunvānıyla mersūm olmakla ağılın ve huğ taʿbīr ettikleri sāzlık evin sakflarını örttükleri sāzlık tutamı demek olur ki evvel ki tercemeye akrebdir. Baʿdehu yine *Miṣbāḥ*'ta وَعَنِ اللَّيْثِ أَنَّهُ يُقَالُ هُرْدِيَّةٌ قَالَ وَهِيَ قَصَبَاتٌ تُضَمُّ مَلْوِيَّةً بِطَاقَاتٍ مِنَ الْكَرْمِ يُرْسَلُ عَلَيْهَا قُضْبَانُ الْكَرْمِ ʿunvānıyla merkūm olmakla yine sāzlıktan örülmüş çit dedikleridir ki asmalara kerevit ederler. el-Hāsıl fehm-i ʿācizānemiz üzere sāzlıktan yapılan çatı

ve çardak ve kerevittir ki ağıl ve huğ sakflarına ve asmalara vazᶜ ve üstüvār ederler. Ve حُرْدِيٌّ [ḥurdiyy] lafzının cemᶜi حَرَادِيٌّ [ḥarādiyy] dir.

اَلْمُحَرَّدُ [el-muḥarred] (مُعَظَّم [muᶜaẓẓam] vezninde) Göçer evlilerin huğ taᶜbīr ettikleri eve denir ki üstü çatı olmakla hörgüçlü olur. Müʾellifin اَلْمُسَنَّمُ kavli sıfat-ı kāşifedir. Ve eğri yaᶜnī kemer tarzında mukavves nesneye denir. Ve şol alaçık ve huğ makūlesi eve denir ki sakfı zikr olunan حَرَادِيٌّ [ḥarādiyy] dedikleri kerevit ile örtülmüş ola.

اَلتَّحَرُّدُ [et-teḥarrud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Gönün üzerinde olan tüyleri gidermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَرَّدَ الْأَدِيمُ إِذَا أَلْقَى مَا عَلَيْهِ مِنَ الشَّعْرِ

اَلْحُرْدُ [el-ḥurd] (ḥā’nın zammıyla) Pek çabuk uçan bağırtlak kuşlarına denir. Şārihin beyānına göre hasāʾistendir; yukālu: قَطًا حُرْدٌ أَيْ سِرَاعٌ

اَلْإِحْرَادُ [el-iḥrād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yalnız kılmak maᶜnāsınadır ki zümresinden ayırıp başkaca kılmaktan ᶜibārettir; yukālu: أَحْرَدَهُ إِذَا أَفْرَدَهُ Ve çabuk çabuk yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْرَدَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَغَذَّ

اَلْأَحْرَدُ [el-aḥred] (hemzenin fethiyle) Bahīl ve leʾīm şahsa denir.

اَلْحُرَيْدَاءُ [el-Ḥureydāʾ] (سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ] vezninde) Benū Ebī Bekr b. Kilāb bilādında bir kumluk adıdır. Ve

حُرَيْدَاءُ [ḥureydāʾ] Bir sinir adıdır ki davarın ayağının bağ yerinde ve bukağılığında hādis olmakla ayağını gevşetip salkı eder.

اَلْحَرْدَاءُ [el-ḥardāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ᶜİllet-i mezbūreye uğramış dābbeye denir ki yekerek yürür. Şārihin beyānına göre bu ᶜan-karīb zikr olunan حَرَدٌ [ḥared] ᶜilletidir ve حَرْدَاءُ [ḥardāʾ] ondan sıfattır.

اَلْحَرَادِيدُ [el-ḥarādīd] (ḥā’nin fethiyle) İplerin uçlarına denir, حُرُودٌ [ḥurūd] gibi. حُرْدُودٌ [ḥurdūd] müfredidir.

اَلْمَحَارِدُ [el-meḥārid] (mīm’in fethiyle) Devenin dudaklarına denir, مَشَافِرُ [meşāfir] maᶜnāsına. مِحْرَدٌ [miḥred] müfredidir, مِنْبَرٌ [minber] vezninde.

اَلْإِنْحِرَادُ [el-inḥirād] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Yıldız akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْحَرَدَ النَّجْمُ إِذَا انْقَضَّ Gūyā ki zümresinden infirād eder. Ve yıldız akmak taᶜbīri taᶜbīr-i ᶜāmmīdir, hakīkati başka gūnedir.

حُرْدَانُ [Ḥurdān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) Dimaşḳ kazāsında bir karyedir.

اَلْمَحْرِدُ [el-maḥrid] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Devenin mafsal-ı ᶜunukuna ᶜalā-kavlin sırtında pālān vurulacak yerine denir.

حَرْدَاءُ [Ḥardāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Benī Nehşel b. el-Ḥāris̱ lakabıdır.

اَلْحِرْدَةُ [el-Ḥirdet] (ḥā’nın kesriyle) Sāhil-i Yemen’de bir beldedir.

[ح ر ف د]

اَلْحَرَافِدُ [el-ḥarāfid] (ḥā’nın fethi ve fā’nın kesriyle) Güzīde develere denir. حَرْفَدٌ [ḥarfed] müfredidir, جَعْفَرٌ [caᶜfer] gibi.

[ح ر ق د]

اَلْحَرْقَدَةُ [el-ḥarḳadet] (ḥā’nın ve ḳāf’ın fethiyle) Boğaz içre olan düğüme denir ki hāricde görünen yumrucadır.

اَلْحِرْقِدُ [el-ḥirḳid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Ağızda dilin köküne denir, aslu’l-lisān maᶜnāsına.

اَلْحَرَاقِدُ [el-ḥarāḳid] حَرَافِدُ [ḥarāfid] veznin-

de ve mürādifidir.

[ح ر م د]

اَلْحَرْمَدُ [el-ḥarmed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) ve

اَلْحِرْمِدُ [el-ḥirmid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Levn ve rāyihası mütegayyir olmuş siyāh çamura denir.

اَلْمُحَرْمِدَةُ [el-muḥarmidet] (ism-i fāʿil bün-yesiyle) İçinde siyāh çamuru çok olan pı-nara denir; yukālu: عَيْنٌ مُحَرْمِدَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَمْأَةِ

[ح ز د]

اَلْحَزْدُ [el-ḥazd] (ḥā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) حَصْدٌ [ḥaṣd] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

[ح س د]

اَلْحَسَدُ [el-ḥased] (fethateynle) ve

اَلْحُسُودُ [el-ḥusūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْحَسَادَةُ [el-ḥasādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) Bir fādıl ve mütenaʿʿim adamın niʿmeti ve fazīleti kendisine mütehavvil olmasını yāhūd ondan zā'il ve meslūb olmasını temennī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَدَهُ الشَّيْءَ وَحَسَدَ عَلَيْهِ حَسَدًا وَحُسُودًا وَحَسَادَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا تَمَنَّى أَنْ تَتَحَوَّلَ إِلَيْهِ نِعْمَتُهُ وَفَضِيلَتُهُ أَوْ يُسْلَبَهُمَا Şārih der ki gıbta ile farkı bu cihettendir, zīrā غِبْطَةٌ [ġibṭat] bir adamın nā'il olduğu niʿmetin misli kendide dahi olmağı temennī eylemektir, yine o adamda o niʿmet ber-karār olmak üzere. Ehl-i ʿazīmet bunu da mahzūrāttan ʿadd ederler. Ve غِبْطَةٌ [ġibṭat]a hased ıtlākı ʿörf-i evvelde şāyiʿ idi. Hattā mü'ellif غِبْطَةٌ [ġibṭat]ı حَسَدٌ [ḥased] ile de tefsīr eyle-miştir. İntehā. Ve tekūlu: حَسَدَنِي اللهُ إِنْ كُنْتُ أَحْسُدُكَ أَيْ عَاقَبَنِي عَلَى الْحَسَدِ Pes cezā-i ha-sed hased ile tesmiye olunmuştur, niteki cezā-i seyyi'e ile müsemmādır.

اَلتَّحْسِيدُ [et-taḥsīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi حَسَدٌ [ḥased] maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّدَهُ بِمَعْنَى حَسَدَهُ

اَلْحَاسِدُ [el-ḥāsid] Ondan ism-i fāʿildir. Cemʿi حُسَّدٌ [ḥussed] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] gibi ve حُسَّادٌ [ḥussād] gelir, فُسَّاقٌ [fussāḳ] gibi ve حَسَدَةٌ [ḥasedet] gelir, فَسَدَةٌ [fesedet] gibi.

اَلْحَسُودُ [el-ḥasūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Vasftır, hased-i cibillīsi olan şahsa denir. Cemʿi حُسُدٌ [ḥusud] gelir zammeteynle.

اَلتَّحَاسُدُ [et-teḥāsud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Birbirine hased eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاسَدُوا إِذَا حَسَدَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

[ح ش د]

اَلْحَشْدُ [el-ḥaşd] (ḥā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَدَ الشَّيْءَ حَشْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ Ve ekinin cümlesi bitmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَدَ الزَّرْعُ إِذَا نَبَتَ كُلُّهُ Ve nās birbirine teʿāvün husūsunda ʿacele ve sürʿat eylemek, ʿalā-kavlin çağ-rılmalarıyla sürʿatle icābet eylemek yāhūd bir husūs için her taraftan gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَدَ الْقَوْمُ إِذَا خَفُّوا فِي التَّعَاوُنِ أَوْ دُعُوا فَأَجَابُوا مُسْرِعِينَ أَوِ اجْتَمَعُوا لِأَمْرٍ وَاحِدٍ Ve nāka memesinde sütü yavruya vermeyip ve idrār eylemeyip yığmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا حَفَلَتِ اللَّبَنَ فِي ضَرْعِهَا Ve

حَشْدٌ [ḥaşd] Cemāʿate ıtlāk olunur ve şīn'in fethiyle de cā'izdir.

اَلْإِحْشَادُ [el-iḥşād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِحْتِشَادُ [el-iḥtişād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّحَاشُدُ [et-teḥāşud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul]

اَلْمَحْشُودُ [el-maḥşūd] Şol adama ıtlāḳ olunur ki halk emrine mutīᶜ olmalarıyla her bār hizmetine sürᶜat ve şitāb edip müctemiᶜ olalar; yuḳālu: رَجُلٌ مَحْشُودٌ أَيْ مُطَاعٌ يَخِفُّونَ لِخِدْمَتِهِ أَيْ يُسْرِعُونَ وَيَجْتَمِعُونَ إِلَيْهِ

[ح ص د]

اَلْحَصْدُ [el-ḥaṣd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde) ve

اَلْحَصَادُ [el-ḥaṣād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْحِصَادُ [el-ḥiṣād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ekin ve çayır maḳūlesini biçmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: حَصَدَ الزَّرْعَ وَالنَّبَاتَ حَصْدًا وَحَصَادًا وَحِصَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ بِالْمِنْجَلِ Ve ölmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: حَصَدَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ

اَلْإِحْتِصَادُ [el-iḥtiṣād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) حَصْدٌ [ḥaṣd] maᶜnāsınadır; yuḳālu: إِحْتَصَدَ الزَّرْعَ بِمَعْنَى حَصَدَهُ

اَلْحَاصِدُ [el-ḥāṣid] (ism-i fāᶜildir) Ekin biçen adama denir ki orakçı taᶜbīr olunur. Cemᶜi حَصَدَةٌ [ḥasadet] gelir, فَسَدَةٌ [fesedet] gibi ve حُصَّادٌ [ḥuṣṣād] gelir, حُسَّادٌ [ḥussād] gibi.

اَلْحَصَادُ [el-ḥaṣād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve ekinin biçim vaktine denir; ḥā'nın kesriyle de cā'izdir. Ve bir nebāt adıdır ki koyun ve keçi kısmı için yaprakları silkilip devşirilir. Ve

حَصَادٌ [ḥaṣād] Biçilmiş ekine de denir.

اَلْحَصَدُ [el-ḥaṣad] (fethateynle) Bu dahi biçilmiş ekine denir. Ve bir nebāt adıdır. Ve kurumuş otluğa denir. Ve ip muhkem bükülmek maᶜnāsına masdar olur; yuḳālu: حَصِدَ الْحَبْلُ حَصَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ فَتْلُهُ Ve kiriş ve ip ve zırh maḳūlesi metānet üzere örülüp kavī ve muhkem olmak maᶜnāsınadır; yuḳālu: حَصِدَ الْوَتَرُ وَالْحَبْلُ

vezninde) Bunlar dahi nās birikmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَحْشَدَ الْقَوْمُ وَاحْتَشَدُوا وَتَحَاشَدُوا إِذَا اجْتَمَعُوا

اَلْحَشُودُ [el-ḥaşūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nāḳaya denir ki memesinde sütü tīz biriktirir ola; yuḳālu: نَاقَةٌ حَشُودٌ إِذَا كَانَتْ تُسْرِعُ جَمْعَ اللَّبَنِ فِي ضَرْعِهَا Ve şol nāḳaya denir ki her çekildikte gebe kala, aslā birinde boş kalmaya; yuḳālu: نَاقَةٌ حَشُودٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تُخْلِفُ قَرْعًا وَاحِدًا أَنْ تَحْمِلَ

اَلْحَشِدُ [el-ḥaşid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol mürüvvetli adama denir ki der-ᶜuhdesi olan saᶜy ve meded ve ᶜavn ve bezl-i māl maḳūlesi ināyeti katᶜā terk ve dirīg eylemez ola; yuḳālu: رَجُلٌ حَشِدٌ إِذَا كَانَ لاَ يَدَعُ عِنْدَ نَفْسِهِ مِنَ الْجَهْدِ وَالنُّصْرَةِ وَالْمَالِ Ve şol dereye denir ki az yağmurdan onda su akıp gider ola, toprağının pekliğinden iktizā eder; yuḳālu: وَادٍ حَشِدٌ إِذَا كَانَ يَسِيلُ مِنْ أَدْنَى مَطَرٍ Ve hergiz suyu munkatıᶜ olmayan çeşmeye denir; yuḳālu: عَيْنٌ حَشِدٌ إِذَا كَانَتْ لاَ يَنْقَطِعُ مَاؤُهَا

اَلْمُحْتَشِدُ [el-muḥteşid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Zikr olunan حَشِدٌ [ḥaşid] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْحَشَادُ [el-ḥaşād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol yere denir ki toprağı pek olmakla ednā yağmur yağsa akıp gider ola, ᶜalā-kavlin toprağı gevşek olmakla pek çok yağmur yağmadıkça akmaz ola; yuḳālu: أَرْضٌ حَشَادٌ إِذَا كَانَتْ تَسِيلُ مِنْ أَدْنَى مَطَرٍ أَوْ لاَ تَسِيلُ إِلاَّ عَنْ دِيمَةٍ

اَلْحَاشِدُ [el-ḥāşid] Şol kimseye denir ki nāḳanın her bār sağması ve kıyām ve tīmārı husūsunda ihmāl ve fütūr eylemez ola. Ve çok yemiş tutmuş hurmā dalına ıtlāḳ olunur; yuḳālu: عِذْقٌ حَاشِدٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْحَمْلِ Ve bir küçük kabīle adıdır.

حَشَّادٌ [Ḥaşşād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir vādī ismidir.

وَالدِّرْعُ إِذَا اسْتَحْكَمَ صِنَاعَتُهُ

اَلْحَصِيدُ [el-ḥaṣīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve **اَلْحَصِيدَةُ** [el-ḥaṣīdet] (hā’yla) Bunlar da biçilmiş ekine denir. Ve

حَصِيدَةٌ [ḥaṣīdet] Ekinin biçim yerinden aşağısına doğru yerlerine denir ki oralarına orak ilişmez olur, köküne karīb anızları olacaktır. Ve ekinli tarlaya da denir, مَزْرَعَةٌ [mezraʿat] maʿnāsına.

اَلْإِحْصَادُ [el-iḥṣād] (hemzenin kesriyle) Ekinin biçim vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; hemze haynūnet içindir; yukālu: أَحْصَدَ الزَّرْعُ إِذَا حَانَ أَنْ يُحْصَدَ Ve ipi bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَدَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ

اَلْإِسْتِحْصَادُ [el-istiḥṣād] إِحْصَادٌ [iḥṣād] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِسْتَحْصَدَ الزَّرْعُ بِمَعْنَى أَحْصَدَ Ve darılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْصَدَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ Ve nās her taraftan gelip birbirine inzimāmla birikmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: إِسْتَحْصَدَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا وَتَضَافَرُوا Ve ip muhkem bükülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْصَدَ الْحَبْلُ إِذَا اسْتَحْكَمَ أَيْ فُتِلَ مُحْكَمًا

اَلْمُحْصَدُ [el-muḥṣad] (مُجْمَلٌ [mucmel] vezninde) Şol kurumuş ekine denir ki henüz kökü üzere yerinde kāʾim ola. Ve muhkem bükülmüş ipe denir; yukālu: حَبْلٌ مُحْصَدٌ أَيْ شَدِيدُ الْفَتْلِ Bu ʿalāka ile reʾy ve fikr ve tedbīri metīn olan adama مُحْصَدُ الرَّأْيِ [muḥṣadu’r-reʾy] ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُحْصَدُ الرَّأْيِ أَيْ شَدِيدُهُ

اَلْأَحْصَدُ [el-aḥṣad] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْحَصِدُ [el-ḥaṣid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُسْتَحْصِدُ [el-mustaḥṣid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bunlar da muhkem bükülmüş ipe denir.

اَلْحَصْدَاءُ [el-ḥaṣdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Halkaları sık ve gözleri dar ve begāyet muhkem ve üstüvār olan zırha denir; yukālu: دِرْعٌ حَصْدَاءُ أَيْ ضَيِّقَةُ الْحَلَقِ مُحْكَمَةٌ Ve yaprakları firāvān olan ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ حَصْدَاءُ أَيْ كَثِيرَةُ الْوَرَقِ

اَلْمِحْصَدُ [el-miḥṣad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Orağa denir, مِنْجَلٌ [mincel] gibi.

[ح ض د]

اَلْحُضُدُ [el-ḥuḍud] (ḥā’nın ve ḍād-ı muʿcemenin zammıyla) ve

اَلْحُضَدُ [el-ḥuḍad] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) حُضُضٌ [ḥuḍuḍ] ismidir ki havelān-ı hindī dedikleri dārūdur.

[ح ف د]

اَلْحَفْدُ [el-ḥafd] (ḥā’nın fethi ve fā’nın sükūnuyla) ve

اَلْحَفَدَانُ [el-ḥafedān] (fetehātla) İşte güçte pek cüst ve çabuk deprenip sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَفَدَ الرَّجُلُ حَفْدًا وَحَفَدَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَفَّ فِي الْعَمَلِ وَأَسْرَعَ Ve bir adama hizmet eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَفَدَ فُلَانًا إِذَا خَدَمَهُ Ve

حَفَدَانٌ [ḥafedān] خَبَبٌ [ḫabeb] dedikleri yürüyüşten dūnca yürümeğe denir, حَفَدٌ [ḥafed] gibi ki fethateynledir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحْتِفَادُ [el-iḥtifād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi حَفْدٌ [ḥafd] ve حَفَدَانٌ [ḥafedān] maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَدَ الرَّجُلُ إِذَا خَفَّ فِي الْعَمَلِ وَأَسْرَعَ

اَلْحَفَدُ [el-ḥafed] (fethateynle) حَافِدٌ [ḥāfid] in cemʿidir ki bir kimsenin hadem ve aʿvān ve ensārına denir; yukālu: هُمْ حَفَدُهُ أَيْ

Ve خَدَمُهُ وَأَعْوَانُهُ

حَفَدٌ [ḥafed] حَفَدَانٌ [ḥafedān] gibi خَبَبٌ [ḫabeb]den dūn olan yürümeğe denir ki murād sürʿatle adımı sık sık ve tīzce tīzce atarak yürümektir; yukālu: حَفَدَ الرَّجُلُ حَفَدًا وَحَفَدَانًا إِذَا مَشَى دُونَ الْخَبَبِ

اَلْإِحْفَادُ [el-iḥfād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi zikr olunan yürüyüşle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْفَدَ الظَّلِيمُ Ve bir kimseyi sürʿat ettirmek بِمَعْنَى حَفَدَ maʿnāsınadır; yukālu: أَحْفَدَهُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى الْإِسْرَاعِ

اَلْحَفَدَةُ [el-ḥafedet] (fetehātla) Kezālik حَافِدٌ [ḥāfid]in cemʿidir, bir adamın benātına yaʿnī kız evlādına ʿalā-kavlin evlād-ı evlādına denir ve ʿalā-reʾyin ashārına yaʿnī dāmādlarına denir, hizmetinde müsriʿ oldukları için ve minhu kavluhu taʿālā: Ve ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً﴾ الآية

حَفَدَةٌ [ḥafedet] Alaca ve nakş-kārī işleyenlere ıtlāk olunur, sürʿatleri için.

اَلْحَفِيدُ [el-ḥafīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bir adamın veled-i veledine denir. Müʾellif burada müsāmaha eylemiştir, Türkīde ona torun taʿbīr olunur.

اَلْمَحْفِدُ [el-maḥfid] (مَجْلِسٌ [meclis] ʿalā-kavlin مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir güne zarftır ki dābbe kısmına onunla yem verilir, torba gibi. Ve

مَحْفِدٌ [maḥfid] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Mutlakan asl ve bünyād maʿnāsınadır. Hāssaten deve hörgücünün aslına yaʿnī köküne ve dibine denir. Ve alaca ve münakkaş sevb ve kumaşın alacasına ve nakşına denir. Müʾellif ve وَشْيُ الثَّوْبِ ʿibāretiyle resm eylemekle şārih der ki fi’l-hakīka alaca murāddır yāhūd ثَوْبٌ مَوْشِيٌّ teʾvīlindedir ki alaca sevb demek olur. Ve

مَحْفِدٌ [Maḥfid] Yemen ülkesinde bir karye adıdır.

اَلْمُحْتَفِدُ [el-muḥtefid] (مُعْتَقِدٌ [muʿteḳid] vezninde) Serīʿü’l-katʿ olan kılıca ıtlāk olunur; yukālu: سَيْفٌ مُحْتَفِدٌ أَيْ سَرِيعُ الْقَطْعِ

اَلْمِحْفَدُ [el-miḥfed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Sevbin ucuna denir. Ve bir nevʿ peymāne ismidir ki onunla nesne ölçülür. Şārihin beyānına göre قَنْقَلٌ [ḳanḳal] dedikleri ölçektir.

مَحْفَدٌ [Mahfed] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Yemen’de Saḥūl kazāsında bir karyedir.

اَلْمَحْفُودُ [el-Maḥfūd] Mahdūm maʿnāsınadır ki kendisine hizmet olunan adamdır; yukālu: رَجُلٌ مَحْفُودٌ أَيْ مَخْدُومٌ

[ح ف ر د]

اَلْحِفْرِدُ [el-ḥifrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Cevher dānesine denir, habbu’l-cevher maʿnāsına. Ve bir nevʿ nebāt adıdır.

[ح ف ن د]

اَلْحَفَنْدَدُ [el-ḥafended] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şol māl yaʿnī devābb ve mevāşī sāhibine denir ki üzerlerine hüsn-i kıyām yaʿnī takyīd ve tīmārı husūsunda güzel ihtimām eder ola.

[ح ق د]

اَلْحِقْدُ [el-ḥiḳd] (ḥā’nın kesriyle) ve

اَلْحَقْدُ [el-ḥaḳd] (ḥā’nın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) ve

اَلْحَقَدُ [el-ḥaḳad] (fethateynle) ve

اَلْحَقِيدَةُ [el-ḥaḳīdet] (عَقِيدَةٌ [ʿaḳīdet] vezninde) ʿAdāveti kalbinde imsāk eylemek yaʿnī derūnda kīn tutmak maʿnāsınadır; yukālu: حَقَدَ عَلَيْهِ وَحَقِدَ عَلَيْهِ حِقْدًا وَحَقْدًا وَحَقَدًا وَحَقِيدَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا أَمْسَكَ عَدَاوَتَهُ فِي

قَلْبِهِ وَتَرَبَّصَ لِفُرْصَتِهَا أَيْ لِإِجْرَاءِ عَدَاوَتِهَا Ve

حِقْدٌ [ḥiḳd] (ḥā'nın kesriyle) İsm olur, kīn maʿnāsına. Cemʿi أَحْقَادٌ [aḥḳād] ve حُقُودٌ [ḥuḳūd] gelir ve حَقَائِدُ [ḥaḳāʾid] gelir. Ve

حَقَدٌ [ḥaḳad] (fethateynle) Yağmur katʿā yağmayıp muhtebes olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَقِدَ الْمَطَرُ حَقَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا احْتَبَسَ Ve bulut yağmur yağdırmayıp imsāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَقِدَتِ السَّمَاءُ إِذَا لَمْ تُمْطِرْ Ve maʿdende mādde kalmayıp bir nesne çıkmaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَقِدَ الْمَعْدِنُ إِذَا انْقَطَعَ فَلَمْ يُخْرِجْ شَيْئًا Ve dābbe pek semirip lahm ve şahmla bedeni dolmak maʿnāsınadır; yukālu: حَقِدَتِ النَّاقَةُ إِذَا امْتَلَأَتْ شَحْمًا

اَلتَّحَقُّدُ [et-teḥaḳḳud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseye derūnunda kīn tutup icrāsına fırsat gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَقَّدَ عَلَيْهِ بِمَعْنَى حَقَدَ عَلَيْهِ

اَلْحَقُودُ [el-ḥaḳūd] (حَسُودٌ [ḥasūd] vezninde) Pek kīn-dār olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حَقُودٌ أَيْ كَثِيرُ الْحِقْدِ

اَلْإِحْقَادُ [el-iḥḳād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı āher hakkında kīn-dār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْقَدَهُ إِذَا صَيَّرَهُ حَاقِدًا Ve maʿdenden filizzāta müteʿallik nesne arayıp bulmamakla sıfrü'l-yed olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْقَدَ الْقَوْمُ إِذَا طَلَبُوا مِنَ الْمَعْدِنِ شَيْئًا فَلَمْ يَجِدُوهُ

اَلْإِحْتِقَادُ [el-iḥtiḳād] (إِعْتِقَادٌ [iʿtiḳād] vezninde) Bu dahi yağmur katʿā yağmayıp muhtebes olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَقَدَ الْمَطَرُ إِذَا احْتَبَسَ

اَلْمَحْقِدُ [el-maḥḳīd] مَحْتِدٌ [maḥtid] vezninde ve mürādifidir ki asl ve bünyād maʿnāsınadır.

[ح ق ل د]

اَلْحَقَلَّدُ [el-ḥaḳalled] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Pek bahīl ve nākes ve nāmerde denir; yukālu: رَجُلٌ حَقَلَّدٌ أَيْ ضَيِّقٌ بَخِيلٌ Müʾellif *Başāʾir*'de ضِيقٌ kelimesi بُخْلٌ maʿnāsına da müstaʿmel olmakla meselā ضَيِّقٌ بَخِيلٌ kavllerinde mübālagayı müfīd olur diye beyān eylemekle Vanḳulu'nun حَقَلَّدٌ [ḥaḳ alled]i hulku dar olan bahīl ile tercemesi müzāyakalıdır. Ve

حَقَلَّدٌ [ḥaḳalled] Zaʿīf ve bī-mecāl kimseye denir. Ve Zuheyr nām şāʿirin şiʿrinde vākiʿ olan حَقَلَّدٌ [ḥaḳalled] āsim ve günāh-kār yāhūd hıkd ve ʿadāvet maʿnāsınadır. Gerçi mecmūʿ nüshalarda اَلْآثِمُ lafzı medd ile mazbūttur, lākin mukteżā-yı terdīd āsim ve günāh-kār olmak agleb-i melhūzdur. Ve müʾellifin kavl-i Zuheyr'den murādı işbu beytidir: تَقِيٌّ نَقِيٌّ لَمْ يُكَثِّرْ غَنِيمَةً || بِنَهْكَةِ ذِي قُرْبَى وَلَا بِحَقَلَّدِ Niteki *Muġni'l-Lebīb* sāhibi bāb-ı hāmiste bu vech üzere resm eylemiştir ki bir vaktte Ebū Ḥayyān ile bir mahalde ictimāʿımız olmakla beyt-i mezbūrda vākiʿ وَلَا بِحَقَلَّدِ lafzının maʿtūfun-ʿaleyhinden bana suʾāl eyledi. Ben dahi ibtidā حَقَلَّدٌ [ḥaḳalled]in maʿnāsını bilelim diye lügate mürācaʿat olundukta حَقَلَّدٌ [ḥaḳ alled] seyyiʾü'l-huluk maʿnāsına olduğu maʿlūm olmakla pes وَلَا بِحَقَلَّدِ kavli, şeyʾ-i mütevehheme maʿtūftur, zīrā لَمْ يُكَثِّرْ غَنِيمَةً kavli لَيْسَ بِمُكَثِّرٍ غَنِيمَةً sebkindedir dediğimde pesend ve isti ʿzām eyledi. Bu sūrette müʾellifin kavline iki vechle muhāliftir ve bunun vezni feʿalleldir.

اَلْحِقْلِدُ [el-ḥiḳlid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bed-hūy ve sakīl ve girān-cān olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حِقْلِدٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ ثَقِيلُ الرُّوحِ

[ح ك د]

اَلْحَكْدُ [el-ḥakd] (ḥā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Aslına rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَدَ الشَّيْءُ إِلَى أَصْلِهِ حَكْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَجَعَ إِلَيْهِ

اَلْإِحْكَادُ [el-iḥkād] (hemzenin kesriyle) Gerilenip bir şeyʾe dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَدَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ إِذَا تَقَاعَسَ وَاعْتَمَدَ إِلَيْهِ

اَلْمُحَاكَدَةُ [el-muḥākedet] (مُحَاكَمَةٌ [muḥākemet] vezninde) إِحْكَادٌ [iḥkād] maʿnāsınadır; yukālu: حَاكَدَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى أَحْكَدَ

اَلْمَحْكِدُ [el-maḥkid] مَحْتِدٌ [maḥtid] vezninde ve mürādifidir ki asl ve bünyād maʿnāsınadır. Ve sığınacak yere denir, melceʾ maʿnāsına.

[ح ل ب د]

اَلْحِلْبِدُ [el-ḥilbid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yerden yapma kısa boylu deveye denir. Müʾennesi حِلْبِدَةٌ [ḥilbidet]tir.

اَلْحُلَبِدَةُ [el-ḥulebidet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) İri gövdeli koyunlara denir; yukālu: ضَأْنٌ حُلَبِدَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ [Ve] حُلَبِدٌ [ḥulebid] müfredidir.

[ح ل ق د]

اَلْحِلْقِدُ [el-ḥilḳid] (ḳāf'la, زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bed-hūy ve girān-cān kimseye denir, حِقْلِدٌ [ḥiḳlid] gibi.

[ح ل د]

اَلْمَحَالِيدُ [el-meḥālīd] (مَقَالِيدُ [meḳālīd] vezninde) Sütleri çekilmeğe başlamış develere denir; yukālu: إِبِلٌ مَحَالِيدُ أَيْ وَلَّتْ أَلْبَانُهَا Müfredi nā-mezkūrdur.

[ح م د]

اَلْحَمْدُ [el-ḥamd] (ḥā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Şükr ve sipās maʿnāsınadır ki murād senā-i cemīldir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre حَمْدٌ [ḥamd] senāʾ bi'l-fażīletten ʿibārettir; مَدْحٌ [medḥ]ten ahass ve شُكْرٌ [şukr]den eʿammdır. Zīrā medh bi'l-ihtiyār ve mas-haren yaʿnī hilkatten cemīle mukābilinde vākiʿ olur. Meselā cūd ve sehāʾ mukābilinde olduğu gibi, tūl-i kāmeti ve hüsn ü sabāhati mukābilinde dahi medh olunur. Ve hamd burada hemān cūd ve sehāʾ mukābilinde olur, hüsn mukābilinde olmaz ve şükr hemān niʿmet ve ihsān mukābiline mahsūstur. Pes her şükr, hamd olup her hamd şükr değildir. Ve her hamd medhtir ve her medh hamd değildir. Ve lügavī ve ʿörfīnin müteʿallak ve medlūl ve mevrid cihetleriyle farklar deyābīc-i kütüb-i musannefīnde mebsūt ve meşhūndur. İntehā. Ve

حَمْدٌ [ḥamd] Cezāʾ ve ʿivaz ve mükāfāt maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve rızā ve hoşnūdluk maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ve üzerine lāzım gelen hakkı ve minnet-i niʿmeti edā eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur.

اَلْمَحْمِدُ [el-maḥmid] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلْمَحْمَدُ [el-maḥmed] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَحْمِدَةُ [el-maḥmidet] (mīm-i sāniyenin kesriyle) ve

اَلْمَحْمَدَةُ [el-maḥmedet] (mīm-i sāniyenin fethiyle) Bunlar da حَمْدٌ [ḥamd] maʿnāsına masdarlardır; yukālu: حَمِدَهُ حَمْدًا وَمَحْمِدًا وَمَحْمَدًا وَمَحْمِدَةً وَمَحْمَدَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Şārih der ki مَحْمِدَةٌ [maḥmidet] ism dahi olur, مَا يُحْمَدُ بِهِ maʿnāsına ki sebeb-i hamd olan hasletten ʿibārettir; مَحَامِدُ [meḥāmid] bunun

cemᶜidir. Ve

حَمْدٌ [ḥamd] Bir nesneyi pesendīde bulmak maᶜnāsına olur; yukālu: حَمِدَ الْأَرْضَ إِذَا صَادَفَهَا حَمِيدَةً ve tekūlu: أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللهَ أَيْ أَشْكُرُهُ عِنْدَكَ

Maᶜlūm ola ki kelām-ı mezbūrda vākiᶜ حَمْدٌ [ḥamd] lafzı إِلَى ile sılalanmakla baᶜzılar müᵓellif gibi teᵓvīl eylediler ve baᶜzılar إِلَى [ilā] مَعَ [maᶜa] maᶜnāsına olmakla أَحْمَدُ مَعَكَ اللهَ demektir dediler ve baᶜzılar أَشْكُرُ إِلَيْكَ نِعَمَ اللهِ ile teᵓvīl eyledi ve baᶜzılar أُنْهِي fiᶜlini tazmīnle أُنْهِي إِلَيْكَ حَمْدَ اللهِ demektir dediler. İntehā. Ve

حَمْدٌ [ḥamd] مَحْمُودٌ [maḥmūd] maᶜnāsına vasf bi'l-masdar olur; yukālu: رَجُلٌ حَمْدٌ وَمَنْزِلٌ حَمْدٌ أَيْ مَحْمُودٌ وَامْرَأَةٌ حَمْدَةٌ أَيْ مَحْمُودَةٌ Bunda masdariyyet maktūᶜu'n-nazardır.

اَلْمَحْمُودُ [el-maḥmūd] ve

اَلْحَمِيدُ [el-ḥamīd] Faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūldür. Müᵓennesi حَمِيدَةٌ [ḥamīdet]tir ve bunda hāᵓ ilhākı fāᶜil maᶜnāsına olana teşbīhledir. Ve

حَمِيدٌ [Ḥamīd] Esmā-i ricāldendir.

اَلْإِحْمَادُ [el-iḥmād] (hemzenin kesriyle) Bir adamın emri hamde müᵓeddī olmak ve ᶜākıbet-i emri mahmūd olmak maᶜnāsınadır ki hemze sayrūret içindir, ᶜalā-kavlin medh ve senā olunacak iş işlemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْمَدَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ أَمْرُهُ إِلَى الْحَمْدِ أَوْ فَعَلَ مَا يُحْمَدُ عَلَيْهِ Ve bir nesneyi dil-hāh üzere pesendīde bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْمَدَ الْأَرْضَ إِذَا صَادَفَهَا حَمِيدَةً Ve bir adamın fiᶜl ve mezhebinden rāzī olup lākin neşr ve işāᶜadan epsem olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْمَدَ فُلَانًا إِذَا رَضِيَ فِعْلَهُ وَمَذْهَبَهُ وَلَمْ يَنْشُرْهُ لِلنَّاسِ Burada "vāv" أَوْ maᶜnāsınadır. Ve bir adamın işlediği iş kendi ᶜindinde pesendīde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْمَدَ الرَّجُلُ أَمْرَهُ إِذَا صَارَ عِنْدَهُ مَحْمُودًا Yaᶜnī "İşini güzel eylemekle beğendi."

اَلتَّحْمِيدُ [et-taḥmīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde ki teksīr içindir, mükerreren hamd ve senā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّدَ الرَّجُلُ إِذَا حَمِدَ اللهَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ وَمِنْهُ "مُحَمَّدٌ" عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ كَأَنَّهُ حُمِدَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ

اَلْحَمَّادُ [el-ḥammād] Mübālagadır; yukālu: إِنَّهُ لَحَمَّادٌ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ أَيْ كَثِيرُ الْحَمْدِ

حَمَادِ [ḥamādi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Masdardan maᶜdūldur, hamd ve şükr eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: حَمَادِ لَهُ أَيْ حَمْدًا وَشُكْرًا لَهُ Kelime-i maᶜdūle mübālagayı mutazammın olmakla müᵓellif şükrü dahi irdāf eylemiştir.

حُمَادَى [ḥumādā] (قُصَارَى [ḳuṣārā] vezninde) ve

حُمَادُ [ḥumād] (elif-i maksūresiz قُصَارُ [ḳuṣār] vezninde) Gāyet ve müntehā maᶜnāsınadır; yukālu: حُمَادَاكَ أَنْ تَفْعَلَ وَحُمَادَىَّ أَنْ أَفْعَلَ كَذَا أَيْ غَايَتُكَ وَغَايَتِي Maᶜlūm ola ki حَدَادٌ [ḥadād] māddesinde nevᶜan bast olunduğu üzere bu veznlerde olan baᶜzı elfāz, mevzūnu olan قُصَارَى [ḳuṣārā] ve قُصَارُ [ḳuṣār] kelimelerine haml ile gāyet ve müntehā maᶜnāsı irāde ve her māddenin medlūlü dahi iᶜtibār olunur ve قُصَارَى [ḳuṣārā] dahi bu gūnedir ki ᶜākıbet-i maksūre demektir ve bunlar lāzımü'l-izāfedir. Pes حُمَادَاكَ lafzı عَاقِبَتُكَ الْمَحْمُودَةُ kuvvesindedir ve bunlar istiᶜmālāt-ı ᶜArabda şāyiᶜdir.

أَحْمَدُ [Aḥmed] (أَسْعَدُ [esᶜad] vezninde)

حُمَيْدٌ [Ḥumeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

حَامِدٌ [Ḥāmid]

حَمَّادٌ [Ḥammād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde)

حَمِيدٌ [Ḥamīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde)

حَمْدٌ [Ḥamd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde)

حَمْدُونَ [Ḥamdūn]

حَمْدِينُ [Ḥamdīn]

حَمْدَانُ [Ḥamdān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde)

حَمْدَى [Ḥamdā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde)

حَمُّودٌ [Ḥammūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde)

حَمْدَوَيْهِ [Ḥamdeveyhi] (dāl’ın ve vāv’ın fethi ve yā’nın sükūnuyla) Bunların mecmūᶜu esmā-i ricāldendir. Şārih der ki حَمْدَوَيْهِ [Ḥamdeveyhi] ehl-i lügat ᶜindinde vech-i mezkūr üzeredir, lākin muhaddisīn dāl’ın zamm ve meddi ve yā’nın fethiyle telaffuz ederler.

يَحْمَدُ [Yaḥmedu] (يَمْنَعُ [yemnaᶜ] vezninde) ve

يُحْمِدُ [Yuḥmidu] (اَعْلَمَ lafzının ātīsi yaᶜnī müstakbeli vezninde) Bir kabīle pederinin ismidir ki sülāsī ve mezīdden zebānzeddir. Cemᶜinde يَحَامِدُ [Yeḥāmid] denir, yaᶜnī giderek kabīle ismi olmakla cemāᶜatine يَحَامِدُ [Yeḥāmid] derler. Bunda hā-i teʾnīs cemᶜ ilhākıyla يَحَامِدَةٌ denmek müvecceh idi, مَهَالِبَةٌ [mehālibet] gibi, lākin şāzdır, yāhūd her ferdi يُحْمِدُ iᶜtibārına mebnīdir.

اَلْحَمَدَةُ [el-ḥamedet] (fetehātla) Āteş ᶜalevinin gürültüsüne denir; tekūlu: سَمِعْتُ حَمَدَةَ النَّارِ أَيْ صَوْتَ الْتِهَابِهَا

اَلْمُحْتَمِدُ [el-muḥtemid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Pek ıssı demektir. Maᶜnā-yı mezbūr bundan meʾhūzdur. Şārih der ki إِحْتَمَدَ [iḥtemede] إِحْتَدَمَ [iḥtedeme] maklūbu olup baᶜdehu tasrīf ve zikr olunan حَمَدَةٌ [ḥamedet] dahi bundan ahz ve gazab maᶜnāsı dahi tefrīᶜ olundu; yukālu: يَوْمٌ مُحْتَمِدٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ

حَمَادَةُ [Ḥamādet] (حَمَامَةُ [ḥamāmet] vezninde) Yemāme’de bir nāhiyedir.

اَلْمُحَمَّدِيَّةُ [el-Muḥammediyyet] Nevāhī-i Baġdād’da bir karyedir. Ve İskenderiyye nevāhīsinden arz-ı Berḳa’da bir beldedir. Ve İfrīḳiyye’de Zāb nāhiyesinde bir beldedir. Ve Kirmān eyāletinde bir beldedir. Ve Ṭūnus kurbünde bir karyedir. Ve Rey şehrinde bir mahalledir. Ve Maġrib’de eyālet-i Mesīle’nin medīnesi ismidir. Ve Yemāme’de bir karyedir.

اَلتَّحَمُّدُ [et-teḥammud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) İmtinān eylemek maᶜnāsındadır; tekūlu: هُوَ يَتَحَمَّدُ عَلَيَّ أَيْ يَمْتَنُّ

اَلْحُمَدَةُ [el-ḥumedet] (ḥā’nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Çok hamd eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُمَدَةٌ أَيْ مُكْثِرُ الْحَمْدِ لِلْأَشْيَاءِ

اَلْحَمَدُ [el-ḥamed] (fethateynle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمِدَ الرَّجُلُ حَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

اَلْأَحْمَدُ [el-aḥmed] (أَسْعَدُ [esᶜad] vezninde) Efᶜal-i tafdīldir ve minhu’l-meselu: اَلْعَوْدُ أَحْمَدُ" أَيْ أَكْثَرُ حَمْدًا" Zīrā ekserī bir nesneye gereği gibi tecribe ve hibret ve yakīn tahsīl eylemedikçe ona ᶜavdet olunmaz. Bu vechile ona rücūᶜ be-gāyet mahmūd ve muvāfık olmakla müʾeddī-i hamd-i kesīr olur. Pes أَحْمَدُ [aḥmed] kavli أَكْسَبُ لِلْحَمْدَلَةِ teʾvīlinde olur yāhūd maᶜnāsı bir adam lutf ve ihsān eylese elbette mazhar-ı hamd ve senā olur ve eğer yine ihsān eylemeğe ᶜavdet eder ise evvelkiden ezyed hamd ve senāya müʾeddī olur. Bu tevcīhlere göre bi-maᶜnā fāᶜildir. Ve ᶜinde’l-baᶜz أَحَبُّ kelimesi gibi burada da bi-maᶜnā mefᶜūldür, ihsān, ibtidāʾen mahmūd ve eğer ona ᶜavdet eder ise be-gāyet mahmūd olmağa ehak ve elyaktır demek olur. Mesel-i

mezbūru ibtidā Ḫidāş b. Ḥābis īrād eylemiştir. Benī Ẕuhl kabīlesinden Rebāb nām mahbūbenin tezevvücüne tālib oldukta fakrına mebnī kızın peder ve māderi redd ve ibā eylemeleriyle mezbūr dahi bir müddet terk edip lākin ʿaşk ve muhabbeti olmakla tahammül edemeyip yine kūy-i dil-ārā diyerek ārām-gāhları cānibine teveccüh eylemekle obalarına takarrüb eyledikte nazm eylediği ebyātı ki işbu: أَلاَ لَيْتَ شِعْرِي يَا رَبَابُ مَتَى أَرَى لَنَا مِنْكِ نُجْحًا أَوْ شِفَاءً فَأَشْتَفِي beyti o cümledendir, inşādına ibtidār edip derūn-ı haymede Rebāb şiʿr-i mezkūru gūş ve hıfz ve Ḫidāş’a “Maksūdun maʿlūmum oldu, ʿale’s-sabāh pederime gelip yine beni hitbe ve taleb kıl” haberiyle bir adam irsāl eyledikten sonra vālidesine هَلْ أُنْكَحُ إلاَّ مَنْ أَهْوَى وَأَلْتَحِفُ إلاَّ مَنْ أَرْضَى Yaʿnī “Ben muhabbet eylediğim ve rāzī ve hoşnūd olduğum adamdan gayrıya mı tezvīc olunacağım?” dedikte, māderi لاَ dedi. Pes “Kaziyye böyle ise beni Ḫidāş’a tezvīc edin” dedikte māderi “Ḫidāş kalīlü’l-māl olmakla seni ona nice verelim?” dedi. Rebāb إذَا جَمَعَ الْمَالَ اَلسَّيِّءُ الْفِعَالِ فَقُبْحًا لِلْمَالِ demekle māderini ilzām eyledi. Bu cānibden Ḫidāş dahi ʿale’s-sabāh obalarına gelip ihtitāb eyledikte Rebāb’ı tezvīc eylemeleriyle Ḫidāş اَلْعَوْدُ” “أَحْمَدُ، وَالْمَرْأَةُ تُرْشَدُ، وَالْوِرْدُ يُحْمَدُ demekle minbaʿd kelām-ı mezbūr darb-ı mesel oldu.

مَحْمُودٌ [mahmūd] Kurʾān-ı kerīm’de sūre-i Fīl’de mezkūr olan fīlin ismidir ki Ebrehe dedikleri tebeh-kār onunla hedm-i Beytullāhi’l-Harām kasdıyla Mekke’ye iʿtizām eylemişti, Mekke’ye takarrüb eyledikte fīl-i mezbūr bürūk edip her ne kadar ikdām ettiler ise teveccühten rū-gerdān olup ʿākıbet cünūd-ı ebābīl ile mahzūl ve ﴿كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ﴾ oldular.

أَحْمَدُ [Ahmed] Vech-i mezkūr üzere esmādandır: Ahmed b. Muhammed b. Yaʿkūb b. Hummedūyeh muhaddisīndendir. Burada حُمَّدُويَهْ [Hummedūyeh] (hā’nın zammı ve mīm-i müşeddedenin ve dāl’ın meddiyledir yāhūd حُمَّدُوهْ [Hummedūh]tur hā’sız.

حَمْدُونَةُ [Hamdūnet] (زَيْتُونَةٌ [zeytūnet] vezninde) Hārūnu’r-Reşīd merhūmun duhterleri ismidir. Ve Hamdūn b. Ebī Leylā muhaddistir.

حَمدِيَّةُ [Hamediyyet] (عَرَبِيَّةٌ [ʿarabiyyet] vezninde) Ebu’l-Husayn’den rāvī-i *Müsned*-i İmām Ahmed olan İbrāhīm b. Muhammed’in ceddi ismidir.

[ح م ر د]

اَلْحِمْرِدَةُ [el-himridet] (سِلْسِلَةٌ [silsilet] vezninde) Havuz dibinde kalan bulanık çamurlu suya denir.

[ح ن د]

اَلْحُنُدُ [el-hunud] (عُنُقٌ [ʿunuk] vezninde) Eşme taʿbīr olunan hurde kuyulara denir. Müfredi حَنُودٌ [hanūd]dur, قَبُولٌ [kābūl] vezninde.

[ح ن ج د]

اَلْحُنْجُدُ [el-huncud] (قُنْفُذٌ [kunfuẕ] vezninde) Uzun uzadı kum yığınına denir.

اَلْحُنْجُودُ [el-huncūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Boğazın deliğine denir ki havā girip nefes alacak mecrādır, حَنْجَرَةٌ [hanceret] gibi. Ve bir nevʿ uzun şişeye denir ki içine göz otu gibi süfūflar korlar. Ve küçük sepet şeklinde bir gūne zarf ismidir.

[ح و د]

اَلْحَوْدُ [el-havd] (hā’nın fethi ve vāv’ın

sükūnuyla) حَيْدٌ [ḥayd] lafzında lügattir ki ʿan-karīb mezkūrdur. Pes vāvī ve yāʾī olur.

حَاوِدٌ [Ḥāvid] (vāv’ın kesriyle) Ḥuddān kabīlesinden münşaʿib bir kabīle adıdır.

اَلْمُحَاوَدَةُ [el-muḥāvedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama sıtma ʿilleti aslā salıvermeyip müstevlī olmak maʿnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ تُحَاوِدُهُ الْحُمَّى أَيْ تَتَعَهَّدُهُ

حُودٌ [Ḥūd] (هُودٌ [hūd] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ح ي د]

اَلْحَيْدُ [el-ḥayd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) ve

اَلْحَيَدَانُ [el-ḥayedān] (جَوَلاَنٌ [cevelān] vezninde) ve

اَلْمَحِيدُ [el-maḥīd] (مَصِيرٌ [maṣīr] vezninde) ve

اَلْحُيُودُ [el-ḥuyūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْحَيْدَةُ [el-ḥaydet] (قَعْدَةٌ [ḳaʿdet] vezninde) ve

اَلْحَيْدُودَةُ [el-ḥaydūdet] (شَيْخُوخَةٌ [şeyḫūḫet] vezninde) Bir nesneden meyl ve ʿudūl eylemek ve sapmak maʿnāsınadır; yukālu: حَادَ الرَّجُلُ عَنْهُ يَحِيدُ حَيْدًا وَحَيَدَانًا وَمَحِيدًا وَحُيُودًا وَحَيَدَةً وَحَيْدُودَةً إِذَا مَالَ Ve

حَيْدٌ [ḥayd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) İsm olur, bir şeyʾin cevānibinden tümsek olan yerine denir ki bādī-i nazarda duvar gibi orası müşahhas olur. Murād her şeyʾin yumru olan yeri olacaktır, meselā başta kafa çukurundan yukarıca iki taraflı kanat tarzında olan kemiklerin her biri gibi; tekūlu: ضَرَبْتُ عَلَى حَيْدَةِ رَأْسِهِ وَحَيْدَيْ رَأْسِهِ وَهُمَا الْعُجْرَتَانِ فِي جَانِبِهِ Kezālik kulağın etrāfında vücūddan ziyāde olan kemik gibi ki sert ve tümsek mahalleridir. Ve حَيْدُ الْجَبَلِ [ḥaydu’l-cebel] dağın yükseğinde yāhūd kenārında kanat gibi bir tarafa mürtefiʿ olan yerine denir. Ve mutlakan pek eğri olan eyegü ve kaburga kemiğine denir. Ve bunlar tesmiye bi’l-masdardır, mahallerinden bir tarafa māʾil olduğu için ıtlāk olundu. Ve

حَيْدٌ [ḥayd] Yaban keçisinin boynuzunda olan düğüme ve boğuma ıtlāk olunur. Ve mutlakan boynuz ve dağ ve tepe makūlesinde olan domalıç tümseğe denir. Cemʿi حُيُودٌ [ḥuyūd] ve أَحْيَادٌ [aḥyād] gelir ve حِيَدٌ [ḥiyed] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve

حَيْدٌ [ḥayd] Misl ve nazīr maʿnāsınadır; ḥā’nın kesriyle de lügattır.

اَلْحَيْدَانُ [el-ḥaydān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Davar kısmı yürürken ayaklarından bertaraf olan çakıl taşlarına denir. Ve

حَيْدَانُ [Ḥaydān] Bir recül adıdır.

اَلْحَيَدُ [el-ḥayed] (fethateynle) Taʿāma denir. Ve koyun kısmının yavrusu vilādet deminde karnında ilişip hurūcu düşvār olmak hāletine denir.

اَلْحَيَدَى [el-ḥayedā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Hod-bīn ve muhtāl kimseni yürüyüşüne denir; yukālu: يَمْشِي حَيَدَى أَيْ مِشْيَةَ الْمُخْتَالِ Ve

حَيَدَى [ḥayedā] ve

حَيِّدٌ [ḥayyid] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Şol erkek eşeğe denir ki şatāret ve cünbüşünden kendi gölgesinden ürküp bir tarafa sapıp sıçrar ola; yukālu: حِمَارٌ حَيَدَى وَحَيِّدٌ إِذَا كَانَ يَحِيدُ عَنْ ظِلِّهِ نَشَاطًا Müzekker evsāfında işbu حَيَدَى [ḥayedā] lafzından gayrı faʿalā vezninde vārid olmamıştır.

Şārih der ki دَلَظَى [deleẓā] ve وَقَرَى [veḳarā] ve قَفَطَى [ḳafeṭā] ve جَمَزَى [cemezā] kelimeleri dahi vezn-i mezkūr üzeredir. Ve

دَلَظَى [deleẓā] şedīdü’d-defᶜ kişiye ve وَقَرَى [veḳarā] koyun çobanına ve قَفَطَى [ḳafeṭā] kesīrü’n-nikāh olan kişiye ve جَمَزَى [cemezā] serīᶜ hımāra denir.

حَيْدَةٌ [Ḥaydet] (كَيْدَةٌ [keydet] vezninde)

حِيدٌ [Ḥīd] (ḥā’nın kesriyle)

أَحْيَدُ [Aḥyed] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde)

حَيَادَةٌ [Ḥayādet] (سَعَادَةٌ [saᶜādet] vezninde) Esmādandır.

حَيْدُعُوَّرٍ [Ḥaydu ᶜUvver] (ᶜayn’ın zammı ve vāv’ın teşdīdiyle) yāhūd حَيْدُقُوَّرٍ [Ḥaydu Ḳuvver] yāhūd حَيْدُخُوَّرٍ [Ḥaydu Ḫuvver] Yemen’de bir dağdır ki onda bir mağara vardır, içinde sihr taᶜallüm olunur.

اَلْمُحَايَدَةُ [el-muḥāyedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde)

اَلْحِيَادُ [el-ḥiyād] (ḥā’nın kesriyle) Bir nesneden bertaraf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَايَدَهُ مُحَايَدَةً وَحِيَادًا إِذَا جَانَبَهُ

اَلْحَيَادُ [el-ḥayād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şeyᵓ maᶜnāsınadır; yāhūd bir sağım süte denir; yukālu: مَا تَرَكَ حَيَادًا أَيْ شَيْئًا أَوْ شُخْبًا مِنَ اللَّبَنِ

اَلْحَيْدَةُ [el-ḥaydet] (كَيْدَةٌ [keydet] vezninde) Bir nesneye kec nazar eylemeğe denir; tekūlu: مَا نَظَرَ إِلَيَّ إِلاَّ نَظَرَ الْحَيْدَةِ أَيْ نَظَرَ السُّوءِ يَعْنِي فِيهِ حَيْدُودَةٌ

حِيدِيحَيَادِ [ḥīdī ḥayādi] (فِيحِي فَيَاحِ [fīḥī feyāḥi] vezninde) “Buradan bertaraf ol, bir cānibe ᶜudūl eyle” demektir ki حَيْدُودَةٌ [ḥaydūdet] ile emrdir. Ve حَيَادِ [ḥayādi] قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde fiᶜl-asl dāhiyeye hitābdır, baᶜdehu “defᶜ ol”, “sıklet ve istīlāyı terk et” diyecek yerde mesel olmuştur, gerek müzekker ve müᵓennes olsun.

اَلتَّحْييدُ [et-taḥyīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi eğri büğrü kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَدَّ السَّيْرَ فَحَيَّدَهُ إِذَا جَعَلَ فِيهِ حُيُودًا

FASLU'L-ḪĀʾİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ن د]

اَلْإِخْبِنْدَاءُ [el-iḫbindāʾ] (إِسْرِنْدَاءٌ [isrindāʾ] vezninde) İnsān ve sāʾir hayvān fīl gibi büyük cüsseli ve sulb ve metīn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِخْبَنْدَى الْبَعِيرُ إِذَا عَظُمَ وَصَلُبَ Ve gövdenin sinirleri tām ve kāmil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِخْبَنْدَى الرَّجُلُ إِذَا تَمَّ قَصَبُهُ

اَلْخَبَنْدَاةُ [el-ḫabendāt] (حَبَنْطَاةٌ [ḥabenṭāt] vezninde) Gövdesinin sinirleri tām ve vāfir olan yāhūd etine dolu sıkı gövdeli, ᶜalā-kavlin kıynakları karaman koyunu kuyruğu gibi dolgun olup ağırlığından çekemez olan hatuna denir; yukālu: جَارِيَةٌ خَبَنْدَاةٌ أَيْ تَامَّةُ الْقَصَبِ أَوْ تَارَّةٌ مُمْتَلِئَةٌ أَوْ ثَقِيلَةُ الْوَرِكَيْنِ Ve kabak dolması gibi dolgun ve değirmi baldıra dahi vasf olur; yukālu: سَاقٌ خَبَنْدَاةٌ أَيْ مُسْتَدِيرَةٌ مُمْتَلِئَةٌ Bunun müzekkeri خَبَنْدَى [ḫabendā]dır, حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde. Cemᶜi خَبَانِدُ [ḫabānid] ve خَبَنْدَيَاتٌ [ḫabendeyāt] gelir.

[خ د د]

اَلْخَدَّانِ [el-ḫaddān] (ḫā'nın fethi ve dāl'ın teşdīdiyle ve tesniye bünyesiyle) ve

اَلْخُدَّتَانِ [el-ḫuddetān] (ḫā'nın zammıyla) Yüzde gözlerin kuyruklarından avurdun nihāyetine kadar yerlere denir yāhūd burnu sağ ve soldan muhīt ve müktenif olan yerlere yāhūd gözün hānesinden çene kemiğine kadar yere denir, Türkīde yanak ve Fārisīde ruhsār denir. İhtilāf-ı mezkūrun merciᶜleri müttehiddir. Müfredi olan خَدٌّ [ḫadd] müzekkerdir, أُذُنٌ [uẕun] ve عَيْنٌ [ᶜayn]a makīs değildir, zīrā taᶜaddüd-i hakīkīsi yoktur, iki yanak bir yüzdür. Ve

خَدٌّ [ḫadd] Yola ıtlāk olunur, طَرِيقٌ [ṭarīḳ] maᶜnāsına, خَدٌّ [ḫadd]-i mezkūrdan müsteᶜārdır. Ve cemāᶜat-i insānīye ıtlāk olunur, جَبْهَةٌ [cebhet] gibi; yukālu: مَضَى خَدٌّ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve yerde olan uzun uzadı hufreye yani yarığa ve hendeğe ıtlāk olunur. Ve küçük nehr ve cedvele ıtlāk olunur. Ve هَوْدَجٌ [hevdec] ve مِحَفَّةٌ [miḥaffet] in safīhasına yaᶜnī sağlı ve sollu ahşābının yüzlerine ıtlāk olunur. Cemᶜi أَخِدَّةٌ [eḫiddet] gelir ve خِدَادٌ [ḫidād] ve خِدَّانٌ [ḫiddān] gelir ḫā'ların kesriyle. Ve

خَدٌّ [ḫadd] Masdar olur, bir şeyʾ bir nesneye teʾsīr edip yer eylemek maᶜnāsına; yukālu: خَدَّ الدَّمْعُ فِي خَدِّهِ خَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَثَّرَ فِيهِ

اَلْخُدَّةُ [el-ḫuddet] (ḫā'nın zammıyla) Zikr olunan خُدَّتَانِ [ḫuddetān]nin müfredidir ki yanağa denir, lügat-ı kalīlede. Ve خَدٌّ [ḫadd] gibi yerde olan uzun uzadı hendeğe ve yarığa denir.

اَلْأُخْدُودُ [el-uḫdūd] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Bu dahi yerde olan uzun yarığa ve hendeğe denir. Cemᶜi أَخَادِيدُ [eḫādīd] gelir. Ve

أَخَادِيدُ [eḫādīd] Kamçı ile darb olunan şahsın gövdesinde hādis olan eserlere denir ki uzun uzadı yarık ve çatlaklar olur.

اَلتَّخْدِيدُ [et-taḫdīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّخَدُّدُ [et-teḫaddud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Gövdenin eti mehzūl olup azalmak maᶜnāsınadır, gūyā ki her yeri أُخْدُودٌ [uḫdūd] gibi olur; yukālu: خَدَّدَ لَحْمُهُ وَتَخَدَّدَ إِذَا هُزِلَ وَنَقَصَ Ve

تَخْدِيدٌ [taḫdīd] Bu maᶜnāda müteᶜaddī olur;

yukālu: خَدَّدَ السَّيْرُ لَحْمَهُ إِذَا هَزَلَهُ وَنَقَصَهُ Ve

اَلتَّخَدُّدُ [et-teḫaddud] Et buruşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَدَّدَ اللَّحْمُ إِذَا تَشَنَّجَ

خَدَّاءُ [Ḫaddāʾ] (dāl'ın teşdīdiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْخُدُودُ [el-Ḫudūd] (حُدُودٌ [ḥudūd] vezninde) Ṭāʾif nevāḥīsinden bir nāḥiyedir.

خَدُّالْعَذْرَاءِ [Ḫaddu'l-ʿAẕrāʾ] Şehr-i Kūfe'nin lakabıdır.

خُدَدُ [Ḫudedu] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Benū Suleym yurdunda bir mevziʿdir. Ve Hecer türābında bir su adıdır.

اَلْخِدَادُ [el-ḫidād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Deve kısmının خَدٌّ [ḫadd]ına mahsūs bir damga adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir.

خُدْخُدٌ [ḫudḫud] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

خُدَخِدٌ [ḫadḫad] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) Bir böcek adıdır.

اَلْمُخَادَّةُ [el-muḫāddet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama gayz ve kīn hasebiyle ʿamelinde muʿāraza eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَادَّهُ مُخَادَّةً إِذَا حَنِقَ عَلَيْهِ فَعَارَضَهُ فِي عَمَلِهِ

[خ ر د]

اَلْخَرِيدُ [el-ḫarīd] (فَرِيدٌ [ferīd] vezninde) ve

اَلْخَرِيدَةُ [el-ḫarīdet] (ḫā'yla) ve

اَلْخَرُودُ [el-ḫarūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Aslā mess olunmamış yaʿnī dāmenine dest-i ricāl dokunmamış bikr kıza denir. ʿAlā-kavlin be-gāyet ehl-i hayā ve perdegī olmakla mecliste ekserī sākit ve epsem ve āvāzı nerm ve āheste olan kıza denir, benāt-ı zamāne gibi; tekūlu: رَأَيْتُ خَرِيدًا وَخَرِيدَةً وَخَرُودًا أَيْ بِكْرًا لَمْ تُمَسَّ أَوِ الْخَفِرَةُ الطَّوِيلَةُ السُّكُوتِ الْخَافِضَةُ الصَّوْتِ الْمُتَسَتِّرَةُ Cemʿi خَرَائِدُ [ḫarāʾid] gelir ve خُرُدٌ [ḫurud] gelir zammeteynle ve خُرَّدٌ [ḫurred] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde, gūyā ki ism-i fāʿilden cemʿdir. Ve

خَرِيدٌ [ḫarīd] Şerm ve hayā eserine makrūn nerm ve mülāyim ve āheste sese denir ki kız sesi taʿbīr olunur; yukālu: صَوْتٌ خَرِيدٌ أَيْ لَيِّنٌ عَلَيْهِ أَثَرُ الْحَيَاءِ Ve

خَرِيدَةٌ [ḫarīdet] Delinmedik inciye ıtlāk olunur; yukālu: لُؤْلُؤَةٌ خَرِيدَةٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ تُثْقَبْ

اَلْخَرَدُ [el-ḫared] (fethateynle) Kız خَرِيدٌ [ḫarīd] olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرِدَتِ الْجَارِيَةُ خَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ خَرِيدًا Ve

خَرَدٌ [ḫared] Uzun uzadı ḫāmūş olmak maʿnāsınadır ki خَرِيدَةٌ [ḫarīdet] maʿnāsından müteferriʿdir; yukālu: خَرِدَ الرَّجُلُ إِذَا طَالَ سُكُوتُهُ

اَلتَّخَرُّدُ [et-teḫarrud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi kız خَرِيدَةٌ [ḫarīdet] olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَرَّدَتِ الْجَارِيَةُ بِمَعْنَى خَرِدَتْ

خَرْدٌ [Ḫard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Saʿd b. Zeydu Menāt nām kimsenin lakabıdır.

اَلْإِخْرَادُ [el-iḫrād] (hemzenin kesriyle) Uzun uzadı sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ طَوِيلاً Ve utanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَدَ الْغُلَامُ إِذَا اسْتَحْيَا Ve lehv ve laʿibe māʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَدَ إِلَى اللَّهْوِ إِذَا مَالَ إِلَيْهِ Ve züll ve hakāretten nāşī hamūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ مِنْ ذُلٍّ لَا حَيَاءٍ

[خ ر ب د]

اَلْخُرَبِدُ [el-ḫurebid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) Ekşi ve be-gāyet koyu yoğurda denir.

[خ ر م د]

اَلْمُخَرْمِدُ [el-muḫarmid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Mukīm yaʿnī dāʾimā hānesinde ikāmete mülāzım adama denir. Ve dāʾimā başını yere eğip hāmūş ve epsem duran kimseye denir.

[خ ز م د]

خُوَيْزِمَنْدَادُ [Ḫuveyzi Mendād] (ḫā'nın zammı ve zā-yı muʿcemenin kesri ve mīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla) İmām Ebū Bekr el-Mālikī el-Uṣūlī pederinin ismidir.

[خ ض د]

اَلْخَضْدُ [el-ḫaḍd] (ḫā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Ağacın dalını yarmaksızın ve ayırmaksızın kırmak maʿnāsınadır, gerek yaş ve gerek kuru olsun; yukālu: خَضَدَ الْعُودَ رَطْبًا أَوْ يَابِسًا خَضْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ وَلَمْ يَبِنْ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre ekser-i istiʿmāli ratb ve mülāyim nesnededir. Ve

خَضْدٌ [ḫaḍd] Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَضَدَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ Ve deve kısmı bir āher deve ile uğraşıp boynunu basıp eğmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَضَدَ الْبَعِيرُ عُنُقَ آخَرَ إِذَا ثَنَاهُ Ve ağacın dikenlerini kesip gidermek maʿnāsınadır; yukālu: خَضَدَ الشَّجَرَ إِذَا قَطَعَ شَوْكَهُ Ve bir nesneyi şiddetle seslendirerek ekl eylemek, ʿalā-kavlin hıyār ve havuç makūlesi gevrek ve yaş nesne ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu. خَضَدَ زَيْدٌ إِذَا أَكَلَ أَكْلاً شَدِيدًا أَوْ شَيْئًا رَطْبًا كَالْقِثَّاءِ وَالْجَزَرِ

اَلْإِنْخِضَادُ [el-inḫiḍād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّخَضُّدُ [et-teḫaḍḍud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) خَضْدٌ [ḫaḍd]ın maʿnā-yı evvelinden mutāviʿlerdir; yukālu: خَضَّدَ الْعُودَ فَانْخَضَدَ وَتَخَضَّدَ أَيِ انْكَسَرَ بِلاَ إِبَانَةٍ Ve

إِنْخِضَادٌ [inḫiḍād] Meyve makūlesi pārelenip dağılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْخَضَدَتِ الثِّمَارُ إِذَا تَشَدَّخَتْ

اَلْخَضَدُ [el-ḫaḍad] (fethateynle) Meyve kısmı solup pejmürde olmağa denir. Ve

خَضَدٌ [ḫaḍad] Şol derd ve vecaʿa denir ki aʿzāya ʿārız olup lākin kesr olmağa bālig olmaz, yaʿnī vücūda şikestlik īrās edecek derecede olmaz. Ve şecerden kesilmiş yaş ve tāze budağa, ʿalā-kavlin kırılmış budağa denir. Ve

خَضَدٌ [ḫaḍad] Bir nebāt adıdır. Ve

خَضَدٌ [ḫaḍad] Nebāt kısmında olan gevşekliğe ve zaʿf ve tüvānīye denir. Bu cihetle hıyār makūlesi nesnede olan gevrekliğe denir ki tekessürü mūciblerdir.

اَلْخَضَادُ [el-ḫaḍād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) خَضَدٌ [ḫaḍad] gibi vecaʿ-ı mezbūra denir. Ve bir şecer adıdır.

اَلْيَخْضُودُ [el-yaḫḍūd] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Bu dahi ağaçtan kırılmış budağa denir.

اَلْخَضِدُ [el-ḫaḍid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمَخْضُودُ [el-maḫḍūd] Kıyām ve hareketten ʿāciz ve fürū-mānde adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَضِدٌ وَمَخْضُودٌ أَيْ عَاجِزٌ عَنِ النُّهُوضِ

اَلْمِخْضَدُ [el-miḫḍad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şedīdü'l-ekl olan kimseye denir ki pek pek ve bed bed seslendirerek ekl eder; yukālu: رَجُلٌ مِخْضَدٌ أَيْ شَدِيدُ الْأَكْلِ

اَلْأَخْضَدُ [el-aḫḍad] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُتَخَضِّدُ [el-muteḫaḍḍid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Ekilip bükülen şeyʾe denir, tāze çubuk gibi.

اَلْإِخْضَادُ [el-iḫḍād] (hemzenin kesriyle)

Tay kısmı cünbüşünden ve poturluğundan ağızında olan licāmın damağını çeneye çalıp iki tarafa çekiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْضَدَ الْمُهْرُ إذَا جَاذَبَ الْمِرْوَدَ نَشَاطًا وَمَرَحًا

اَلْإِخْتِضَادُ [el-iḫtiḍād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Deveye yavaşımak için burunsalık geçirip binmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَضَدَ الْبَعِيرَ إِذَا خَطَمَهُ وَرَكِبَهُ

[خ ف د]

اَلْخَفْدُ [el-ḫafd] (ḫā’nın fethi ve fā’nın sükūnuyla) ve

اَلْخَفَدُ [el-ḫafed] (fethateynle) ve

اَلْخَفَدَانُ [el-ḫafedān] (fetehātla) Yürümekte sürʿat eylemek yaʿnī tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: خَفَدَ الرَّجُلُ وَخَفِدَ خَفْدًا وَخَفَدًا وَخَفَدَانًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَسْرَعَ فِي مَشْيِهِ

اَلْخَفَيْدَدُ [el-ḫafeyded] (فَعَيْلَلٌ [feʿaylel] vezninde) Cüst ve serīʿ insān ve hayvāna denir. Ve erkek devekuşuna denir, ظَلِيمٌ [ẓalīm] gibi. Cemʿi خَفَادِدُ [ḫafādid] ve خَفَادِيدُ [ḫafādīd] ve خَفَيْدَدَاتٌ [ḫafeydedāt] gelir. Ve

خَفَيْدَدُ [Ḫafīded] Ebu’l-Esved b. Ḥumrān nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْخُفْدُودُ [el-ḫufdūd] (بُهْلُولٌ [buhlūl] vezninde) ve

اَلْخُفْدُدُ [el-ḫufdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yarasa kuşuna denir, خُفَّاشٌ [ḫuffāş] gibi. Ve خُفْدُودٌ [ḫufdūd] bir başka kuşun dahi ismidir.

اَلْإِخْفَادُ [el-iḫfād] (hemzenin kesriyle) Nāka yavrusunu nākıs düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْفَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَخْدَجَتْ Ve gebe olmayan nāka kendisini gebe sūretinde göstermek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْفَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَظْهَرَتْ أَنَّهَا حَامِلٌ وَلَمْ تَكُنْ

اَلْخَفُودُ [el-ḫafūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Nākıs yavru düşürür olan nākaya denir.

خَفَدَانُ [Ḫafadān] (سَرَطَانٌ [sereṭān] vezninde) Bir mevziʿdir.

[خ ل د]

اَلْخُلْدُ [el-ḫuld] ve

اَلْخُلُودُ [el-ḫulūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bekāʾ ve devām yaʿnī ebedī ve dāʾimī kalmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَدَ خُلْدًا وَخُلُودًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا دَامَ وَبَقِيَ Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre خُلْدٌ [ḫuld] ve خُلُودٌ [ḫulūd] bir şeyʾ tagyīr ve fesād iʿtirāzından müteberrī ve sālim olarak hālet-i asliyyesi üzere bākī olmak maʿnāsına mevzūʿdur. Bu cihetle tagayyür ve fesādı pek geç olan nesneyi ʿArablar خُلُودٌ [ḫulūd] ile vasf ederler. Ez-cümle eyyāma خَوَالِدُ [ḫavālid] ıtlāk ederler, tūl-ı meksi hasebiyle yoksa devām ve bekāʾ iʿtibārına mebnī değildir, zīrā fānīdir; bu münāsebetle devām ve bekāʾ maʿnāsına da istiʿmāl ederler. ʿUsātın خُلُودٌ فِي النَّارِ olmaları tūl-i meks itibārıyladır. Ve

اَلْخُلْدُ [el-ḫuld] Cennete ıtlāk olunur; vasf bi’l-masdardır yāhūd دَارُ الْخُلْدِ teʾvīlindedir; tekūlu: أَدْخَلَنَا اللهُ الْخُلْدَ أَيِ الْجَنَّةَ Ve

خُلْدٌ [ḫuld] Bir nevʿ toygar kuşuna denir. Ve gözsüz sıçana, ʿalā-kavlin gözsüz bir küçük cānvere denir ki kırlarda yer altında sākin olur, soğanı ve pırasayı pek sevmekle deliği ağızına vazʿ ederler, rāyihasını aldıkta çıkıp sayd ederler. Ve bunda ḫā’nın fethiyle de lügattir.

Müʾellif bu cānveri gerçi terdīd ile zikr eyledi, lākin ikisi birdir ki Türkīde köstebek ve kör sıçan ve gözsüz sepel taʿbīr ederler, tarlaları delik delik ederler, maʿrūftur: Üst

dudağını taʿlīk, hummā-yı ribʿa nāfiʿ ve dimāġını gül yağıyla dövüp tılā eyleseler, بَرَصٌ [baraṣ] ve بَهَقٌ [behaḳ] ve temregi ve uyuz ve sıraca ve كَلَفٌ [kelef] ve sāʾir beşere emrāżına müfīddir.

Ve işbu خُلْدٌ [ḫuld] lafzının cemʿinde مَنَاجِدُ [menācid] denir ki lafzının gayrıdır, niteki خَلِفَةٌ [ḫalifet] lafzının cemʿinde مَخَاضٌ [meḫāḍ] denir. Ve

خُلْدٌ [ḫuld] Bileziğe denir سِوَارٌ [sivār] maʿnāsına. Ve küpeye denir, قُرْطٌ [ḳurṭ] maʿnāsına. Cemʿi خِلَدَةٌ [ḫiledet] gelir, قِرَدَةٌ [ḳiradet] vezninde. Ve

خُلْدٌ [Ḫuld] Tābiʿīnden ʿAbdurraḥmān el-Ḥimṣī lakabıdır ve Baġdād'da Manṣūr halīfenin bir köşkü ismidir ki harāb olup yeri bir mahalle oldu, خُلْدٌ [Ḫuld] tesmiyesi bir fāʾideyi müfīd olmadı. Oraya niçe kimseler mensūblardır, lākin meşāyih-i sūfiyyeden Caʿfer el-Ḫuldī oraya mensūb değildir, belki onun lakabıdır.

اَلْخَلَدَةُ [el-ḫaledet] (fetehātla) Bu dahi küpeye denir, قُرْطٌ [ḳurṭ] gibi.

اَلْخَلَدُ [el-ḫaled] (fethateynle) Hatıra denir, بَالٌ [bāl] maʿnāsına. Ve gönüle denir, قَلْبٌ [ḳalb] maʿnāsına. Ve nefs-i nātıkaya denir, bekā-i insān ile bākī oldukları için.

اَلْخُلُودُ [el-ḫulūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) خُلْدٌ [ḫuld] gibi dāʾimī olmak maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve

خَلْدٌ [ḫald] ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde ve

خُلُودٌ [ḫulūd] Geç kocamak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَلَدَ الرَّجُلُ خَلْدًا وَخُلُودًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا أَبْطَأَ عَنْهُ الشَّيْبُ وَقَدْ أَسَنَّ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَلَدَ بِالْمَكَانِ وَخَلَدَ إِلَيْهِ إِذَا أَقَامَ [Ve] رُكُونٌ لِلْبَقَاءِ maʿnāsını mutazammın olmakla إِلَى harfiyle sılalandı, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِخْلَادُ [el-iḫlād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi geç kocamak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْلَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ عَنْهُ الشَّيْبُ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْلَدَ بِالْمَكَانِ وَإِلَيْهِ إِذَا أَقَامَ Müʾellif *Baṣāʾir*'de ﴿وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ﴾، الآية kerīmesini رَكَنَ إِلَيْهَا ظَانًّا أَنَّهُ يُخَلَّدُ فِيهَا ʿibāretiyle tefsīr eylemekle meyl ve rükūn fiʿlini tazmīn eylemiştir, bu cihetten إِلَى ile dahi sılalanır. Ve

إِخْلَادٌ [iḫlād] Bir nesneye ʿale'd-devām mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْلَدَ بِصَاحِبِهِ إِذَا لَزِمَهُ Ve bir nesneye meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْلَدَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ Lākin bu maʿnā tazmīne mebnī olduğu ānifen zikr olundu.

اَلتَّخْلِيدُ [et-taḫlīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِخْلَادٌ [iḫlād] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: خَلَّدَ الرَّجُلُ وَخَلَّدَ بِالْمَكَانِ بِمَعْنَى أَخْلَدَ

اَلْخَوَالِدُ [el-ḫavālid] Cemʿ olarak sac ayakları taʿbīr olunan taşlara ıtlāk olunur, أَثَافِي [es̱āfī] maʿnāsına; oba göçtükten sonra yerlerinde kaldıkları için. Ve dağlara ve taşlara ıtlāk olunur.

اَلْمُخَلَّدُ [el-muḫalled] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَخْلِيدٌ [taḫlīd]den ism-i mefʿūldür ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ﴾ الآية أَيْ مُقَرَّطُونَ أَوْ مُسَوَّرُونَ أَوْ لَا يَهْرَمُونَ أَبَدًا وَلَا يُجَاوِزُونَ حَدَّ الْوَصَافَةِ [Ve] خُلْدٌ [ḫuld] vech-i mezkūr üzere küpeye ve bileziğe denmekle تَخْلِيدٌ [taḫlīd] ondan meʾḫūz olmuş olmağın küpeliler yāḫūd bilezikliler yāḫūd hergiz pīrlik yüzünü görmeyip ve tāze civānlıkla hizmete sezāverlik hengāmında ber-karārlardır demektir.

خَالِدٌ [Ḫālid] ve

خُوَيْلِدٌ [Ḫuveylid] ve

خَالِدَةُ [Ḫālidet] ve

مَخْلَدٌ [Maḫled] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

خُلَيْدٌ [Ḫuleyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

يَخْلُدُ [Yaḫludu] (يَنْصُرُ [yanṣuru] vezninde) ve

خَلاَّدٌ [Ḫallād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

خَلْدَةُ [Ḫaldet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve

خُلَيْدَةُ [Ḫuleydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmī-i nāstandır. Ve Mesleme b. Muḫalled ki مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] veznindedir, ashābdandır.

اَلْخَالِدَانِ [el-Ḫālidān] Ḫālid b. Naḍla b. el-Eşter ile Ḫālid b. Ḳays b. el-Muḍallil murād olur.

Garībdir ki müʾellif جَزَائِرُ خَالِدَاتِ [cezāʾiru ḫālidāt]ı dībācede yād etmişken mevkiʿinde sükūt eyledi; mütercim-i fakīr orada beyān eylemiştir.

[خ م د]

اَلْخَمْدُ [el-ḫamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) ve

اَلْخُمُودُ [el-ḫumūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Āteşin koru sönmeyerek ʿalevi sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَمَدَتِ النَّارُ وَخَمِدَتْ خَمْدًا وَخُمُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا سَكَنَ لَهَبُهَا وَلَمْ يُطْفَأْ جَمْرُهَا Ve

خَمْدٌ [ḫamd] ve

خُمُودٌ [ḫumūd] Bayılıp bīhod olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَمَدَ الْمَرِيضُ إِذَا أُغْمِيَ عَلَيْهِ Kāle’ş-şāriḥ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿خَامِدُونَ﴾ كِنَايَةٌ عَنْ مَوْتِهِمْ Ve hummānın şiddet ve buhrānı dinmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَمَدَتِ الْحُمَّى إِذَا سَكَنَ فَوَرَانُهَا

اَلْإِخْمَادُ [el-iḫmād] (hemzenin kesriyle) Āteşin ʿalevini bastırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَخْمَدْتُ النَّارَ أَيْ سَكَّنْتُ لَهَبَهَا Ve sākin ve sākit olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; hemze sayrūret içindir; yukālu: أَخْمَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَنَ وَسَكَتَ

اَلْخَمُّودُ [el-ḫammūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Āteşin ʿalevi sākin olup koru müntafī olmamak için defn ettikleri yere denir, ocak içi gibi.

[خ و د]

اَلْخَوْدُ [el-ḫavd] (ḫā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Hilkat ve endāmı hūb ve hoşlikā ve pālūze gibi ter ü tāze ve nerm ve nāzük-beden mahbūbe-i raʿnāya denir; yukālu: عِنْدَهُ خَوْدٌ أَيْ حَسَنَةُ الْخَلْقِ الشَّابَّةُ النَّاعِمَةُ Cemʿi خَوْدَاتٌ gelir ve خُودٌ [ḫūd] gelir ḫā’nın zammıyla. Ve Ḥuseyn b. ʿAlī b. Ḫūd muhaddisīndendir.

اَلتَّخْوِيدُ [et-taḫvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: خَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ سَرِيعًا Ve dişi deve sürüsüne buğur salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: خَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَرْسَلَ الْفَحْلَ فِي الْإِبِلِ Ve bir mikdār taʿāma yaʿnī gılāl ve zehāʾire nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَوَّدَ الرَّجُلُ مِنْ هَذَا الطَّعَامِ إِذَا نَالَ شَيْئًا مِنْهُ

اَلتَّخَوُّدُ [et-teḫavvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ağacın tāze dalı bir tarafa meyelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّدَ الْغُصْنُ إِذَا تَثَنَّى أَيْ تَمَيَّلَ

خَوَّدَ [Ḫavvede] (شَمَّرَ [şemmere] vezninde) Bir mevziʿ adıdır, Vezn-i fiʿl ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır.

[خ ي د]

اَلْخِيدُ [el-ḫīd] (عِيدٌ [ʿīd] vezninde) رَطْبَةٌ [raṭbet] ismidir ki yoncaya denir, lākin burada murād henüz baş vermedik tāze ekin-

dir ki قَصِيلٌ [ḳaṣīl] taʿbīr olunur. Ve bunun aslı havīd-i Fārisī idi, taʿrīb ve tagyīr edip خِيدٌ [ḫīd] dediler.

FASLU’D-DĀLİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ د]

اَلدَّأْدَدَةُ [ed-deʾdeʾet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Lehv ve laʿib eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَأْدَأَ الرَّجُلُ يُدَأْدِدُ دَأْدَدَةً إِذَا لَهَا وَلَعِبَ

[د د د]

اَلدَّدُ [ed-ded] (dāl’ın fethi ve sāniyenin tahfīfiyle) Lehv ve laʿib maʿnāsınadır. Bunda üç lügat vardır: Biri mezkūrdur ve biri دَدَا [dedā]dır, قَفَا [ḳafā] vezninde ve biri دَدَنٌ [deden]dir, fethateynle ve nūn’la; yukālu: هَذَا دَدٌ وَدَدًا وَدَدَنٌ Kāle fi’n-*Nihāye* ve fi’l-hadīsi ”مَا أَنَا مِنْ دَدٍ وَلاَ الدَّدُ مِنِّي“ أَيْ مَا أَنَا فِي شَيْءٍ مِنَ اللَّهْوِ وَاللَّعِبِ وَلاَ ذَلِكَ مِنِّي يَعْنِي مِنْ أَشْغَالِي Ve

دَدٌ [Ded] Bir mevziʿ adıdır. Ve bir ha-tun ismidir. Ve zamāndan bir mikdāra denir; yukālu: مَضَى دَدٌ مِنَ الدَّهْرِ أَيْ حِينٌ Ve bu “د،د،ي” māddesinde dahi iʿāde olunur inşāʾallāhu taʿālā.

[د د د]

اَلدَّدِدُ [ed-dedid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ki Ṭirimmāḥ nām şāʿirin işbu: وَاسْتَطْرَقَتْ ظُعْنُهُمْ لَمَّا احْزَأَلَّ بِهِمْ || آلُ الضُّحَى نَاشِطًا مِنْ دَاعِبٍ دَدِدِ beytinde vākiʿdir, لاَهِي [lāhī] ve لاَعِبٌ [lāʿib] maʿnāsınadır. Sıfat üç harfle tamām olma-dıkça mütemekkin olmadığı için kendi cinsinden dāl-ı sālise ile itbāʿ eylemiştir. Ve نَاشِطٌ [nāşiṭ] ile murādı şevk-ı nāziʿdir.

Şārih der ki bunda bir lügat dahi vardır ki dāl-ı sāniyenin zammı ve āhirde nūn’ladır, baʿzılar menkūs ve baʿzılar mükemmel demeleriyle muʿtel bābında dahi müseb-bettir, Demāmīnī *Şerḥ-i Teshīl*’de tafsīl

eylemiştir.

[د ر د]

اَلدَّرَدُ [ed-dered] (fethateynle) Ağızda dişler dökülüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرِدَ الرَّجُلُ دَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَهَبَتْ أَسْنَانُهُ Ve *Mişbāḥ*’ta وَبَقِيَتْ أُصُولُهَا ʿibāretiyle müzeyyeldir. Sıfatında أَدْرَدُ [edred] ve müʾennesinde دَرْدَاءُ [derdāʾ] denir. Kezālik دَرْدَاءُ [derdāʾ] sinne dahi vasf olur.

اَلدَّرْدَاءُ [ed-derdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Vasf-ı müʾennestir ki zikr olundu. Ve

دَرْدَاءُ [derdāʾ] ve

دِرْدِمٌ [dirdim] (dāl’ların kesri ve mīm ziyādesiyle) Koca nākaya denir, ʿalākavlin pek kocalıktan dişleri dökülüp hemān diplerinde eserleri kalmış ola ki yemi geveleyerek yer olur; yukālu: نَاقَةٌ دَرْدَاءُ وَدِرْدِمٌ أَيْ مُسِنَّةٌ أَوْ لَحِقَتْ أَسْنَانُهَا بِدُرْدُرِهَا

Şārih der ki دِرْدِمٌ [dirdim] lafzının aslı دَرْدَاءُ [derdāʾ] idi, mīm’i ibdāl ve tahfīfen kesr ile دِرْدِمٌ [dirdim] dediler ve bu teʾkīdi mutazammındır. İntehā.

Müʾellif tā-yı fevkiyye ile كَتِيبَةٌ كَانَتْ لَهُمْ ʿibāretiyle kayd eylemekle كَتِيبَةٌ [ketībet] ʿasker alayına denmeğin o gūne terceme olundu. Vanḳulu gāliben s̱ā-yı müsellese ile rüʾyet yāhūd zann eylemiş olmakla kum yığını ile tefsīr eylemiştir, fe’l-yunzar. Ve

دَرْدَاءُ [derdāʾ] Beyne’l-ʿArab bir ketībe-i mahsūsa yaʿnī bir alay ismidir.

اَلدُّرْدِيُّ [ed-durdiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Bir nesnenin dibine çöken tüflüne ve posasına denir ki tortu taʿbīr olunur. Ve tortu, دُرْدِيٌّ [durdiyy] muharrefidir; tekūlu: لاَ تَشْرَبْ دُرْدِيَّ الزَّيْتِ وَهُوَ مَا يَبْقَى فِي أَسْفَلِهِ

اَلدُّرَيْدُ [ed-Dureyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) أَدْرَدُ [edred] kelimesinin murahhamen musaggarıdır ve bununla bazı kimseler müsemmādır.

أَبُوالدَّرْدَاءِ [Ebu’d-Derdāʾ] ʿUveymir b. Mālik el-Enṣārī ve zevcesi Ummu’d-Derdāʾ Ḫayre bint Ebī Ḥadred el-Eslemī sahābī ve sahābiyyedir.

Şārih der ki Ebu’d-Derdāʾ zühhād-ı ashābdandır, Şām’ın fethinde ibtidā bunlar kādī oldu. Esahh-ı akvāl üzere otuz iki tārīhinde rıhlet edip Bābu’ṣ-Ṣaġīr’de defn olundu ve baʿzılar Medīne-i münevvere’ye ʿavdet eyledi dediler. Mütercim der ki hālen Üsküdar kabristānında Ebu’d-Derdāʾ merkadı olmak hikāyeti yā bī-asldır yāhūd başka o künyede bir zātın olmak gerektir. Niteki hāk-i İslāmbol’da niçe ashāb merākidi söylenir, onların Hazret-i Ebū Eyyūb’dan gayrısı sābit değildir, lākin her birinin rūhāniyyetlerine teveccühle fātiha ihdāsı māniʿ değildir, rūhları kanda ise beher hāl vāsıl olur, taʿassubun ʿālemi yoktur.

[د ع د]

دَعْدٌ [daʿd] (dāl’ın fethi ve ʿayn’ın sükūnuyla) أُمِّ حُبَيْنٍ [umm ḥubeyn] yaʿnī kaya keleri dedikleri kelerin lakabıdır. Ve bir hatun ismidir. Munsarıf ve gayr-i munsarıf olur. Cemʿi دُعُودٌ [duʿūd] gelir ve دَعْدَاتٌ [daʿdāt] gelir dāl’ın fethiyle ve أَدْعُدٌ [edʿud] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi.

Şārih der ki هِنْدٌ kelimesi dahi lügat-ı fasīhada munsarıf ve gayr-i fasīhada gayr-i munsarıftır ve ricālde زَيْدٌ ve عَمْرٌو ʿalem-i cins mesābesinde müstaʿmel olduğu gibi nisvānda dahi هِنْدٌ ve دَعْدٌ o mesābede müstaʿmeldir, niteki terācim-i nukūl-i fetāvāda mütedāvildir.

[د ن ب د]

دُنْبَاوَنْدُ [Dunbāvend] (dāl'ın zammıyla) Kirmān türābında bir dağın adıdır; ʿāmme دَمَاوَنْدُ [Demāvend] derler. Ve Rey nevāhīsinde dahi bir sarp ve yüksek dağın adıdır. Ebu'l-Ḥunke nām kimse sihr ve nīrencātla müştagil olduğu için Hazret-i ʿOs̱mān onu oraya nefy ve tagrīb eyledi.

[د و د]

اَلدُّودَةُ [ed-dūdet] (dāl'ın zammıyla) Maʿlūmdur ki küçük kurtçağıza denir ki dānelerde ve meyvelerde hāsıl olur hurde böcektir, Fārisīde girm derler, kāf-ı Fārisīnin kesriyle. Cemʿ-i cinsi دُودٌ [dūd] gelir ve cemʿ-i binası دِيدَانٌ [dīdān] gelir dāl'ın kesriyle.

اَلدَّوْدُ [ed-devd] (Dāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla ki fi'l-asl fethateynledir) Bir nesne kurtlanmak ve kurt düşmek maʿnāsınadır; yukālu: دَادَ الطَّعَامُ يَدَادُ دَوْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ فِيهِ الدُّودُ

اَلْإِدَادَةُ [el-idādet] ve

اَلتَّدْوِيدُ [et-tedvīd] ve

اَلتَّدْيِيدُ [et-tedyīd] (yāʾ muʿākabesiyle تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da دَوْدٌ [devd] maʿnāsınadır; yukālu: أَدَادَ الطَّعَامَ وَدَوَّدَ وَدَيَّدَ بِمَعْنَى دَادَ Ve

تَدْوِيدٌ [tedvīd] Çocuk kızak ile oynamak maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّدَ الصَّبِيُّ إِذَا لَعِبَ بِالدَّوْدَاةِ Ke-mā se-yuzkeru.

دُودَانُ [Dūdān] (dāl'ın zammıyla) Bir dere adıdır. ve Dūdān b. Esed bir kabīle pederidir.

أَبُودُوَادٍ [Ebū Duvād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İyād kabīlesinden bir şāʿirdir. Ve Ḳāḍī Aḥmed b. Ebī Duvād recül-i maʿrūftur ve Ebū Duvād Yezīd er-Rāsibī ve Ebū Duvād Cuveyriye b. el-Ḥaccāc ve Ebū Duvād ʿAdiyy b. er-Riḳāʿ şāʿirlerdir ve Muḥammed b. ʿAlī Ebī Duvād muhaddistir.

اَلدُّوَّادُ [ed-duvvād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Küçük kurtçağızlara denir, صِغَارُ الدُّودِ [ṣiġāru'd-dūd] maʿnāsına. Ve zartaya denir. Ve cüst ve çālāk adama denir.

دَاوُدُ [Dāvūd] (قَالُونٌ [ḳālūn] vezninde) İsm-i aʿcemīdir ki bir peygamber-i zī-şān ismidir.

اَلدَّوْدَاةُ [ed-devdāt] (dāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Gırīv ve feryād-ı nāsa denir, tekūlu: سَمِعْتُ دَوْدَاةَ النَّاسِ أَيْ جَلَبَتَهُمْ Ve kızağa denir, أُرْجُوحَةٌ [urcūḥat] maʿnāsına.

دُوَيْدٌ [Duveyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Duveyd b. Zeyd Cāhiliyye'den bir kimsedir ki dört yüz elli sene muʿammer oldu, zamān-ı İslām'ı maʿtūh ve bī-şuʿūr olduğu vaktte idrāk eyledi. İhtizārı hālinde işbu ürcūzeyi inşād eyledi:

اَلْيَوْمَ يُبْنَى لِدُوَيْدٍ بَيْتُـــــهُ
لَوْ كَانَ لِلدَّهْرِ بِلًى أَبْلَيْتُـــهُ
أَوْ كَانَ قِرْنِي وَاحِدًا كَفَيْتُـــهُ
يَا رُبَّ نَهْبٍ صَالِحٍ حَوَيْتُهُ
وَرُبَّ غَيْلٍ حَسَنٍ لَوَيْتُـــــهُ
وَمِعْصَمٍ مُخَضَّبٍ ثَنَيْتُـــــهُ

Ve Duveyd b. Ṭāriḳ muhaddistir.

FASLU'Z-ZĀLİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ ر د]

ذِرْوَدٌ [Zirved] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Bir dağ adıdır.

[ذ و د]

اَلذَّوْدُ [ez-zevd] (zāl'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلذِّيَادُ [ez-ziyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Davar sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَادَ الْإِبِلَ يَذُودُ ذَوْدًا وَذِيَادًا إِذَا سَاقَهَا Ve defᶜ ve tard eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَادَهُ إِذَا طَرَدَهُ وَدَفَعَهُ Ve

ذَوْدٌ [zevd] Üç deveden ona kadar ᶜalā-kavlin on beşe ve ᶜalā-reʾyin yirmiye yāhūd otuza varınca yāhūd iki ile dokuz nefer beyninde olan develere denir. ذَوْدٌ [zevd] kelimesi bu maᶜnāda müʾennestir ve hemān müʾenneslere ıtlāk olunur, yaᶜnī gürūh-ı mezkūr mecmūᶜu nāka olmağa muhtācdır. Ve müfred ve cemᶜi berāberdir, ᶜalā-kavlin cemᶜdir, müfredi yoktur yāhūd müfreddir, cemᶜi, أَذْوَادٌ [ezvād]dır. Ve ᶜArabların "اَلذَّوْدُ إِلَى الذَّوْدِ إِبِلٌ" kavlleri ki emsāldendir, onda ذَوْدٌ [zevd] kelimesini إِثْنَيْنِ mevziᶜinde olduğuna delālet eder, zīrā إِثْنَيْنِ [isneteyn] ثِنْتَيْنِ [sinteyn]e zamm olundukta cemᶜ olur. Şārih der ki "لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ" hadīsinde zükūr ve ināsa ᶜāmm olmakla ināsa tahsīsleri müvecceh değildir. Müʾellif bunda Ebū ᶜUbeyd'e ittibāᶜ eylemiştir. Sāʾir ehl-i lügat taᶜmīm eylediler. Ve mesel-i mezbūrun delāleti dahi manzūrün-fīhtir, Zīrā onda إِلَى [ilā] مَعَ [meᶜa] maᶜnāsınadır yāhūd mukadder مَضْمُومٌ lafzına müteᶜallaktır. Ve mesel-i mezbūr "Az nesne ile az nesne müctemiᶜ oldukta çok olur" diyecek yerde darb olunur.

اَلذَّائِدُ [ez-zāʾid] İsm-i fāʾildir, sāʾik ve dāfiᶜ ve tārid maᶜnālarınadır. Cemᶜi ذُوَّدٌ [zuvved] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] gibi ve ذُوَّادٌ [zuvvād] gelir, حُسَّادٌ [hussād] gibi ve ذَادَةٌ [zādet] gelir, قَادَةٌ [kādet] gibi. Ve

ذَائِدٌ [Zāʾid] حَرُونٌ [Harūn] dedikleri feres-i meşhūr neslinden bir atın ismidir. Ve Hubeyb b. İsāf'ın kılıcı ismidir. Ve

ذَائِدٌ [zāʾid] Hürmet ve hakīkati hāmī olan hamiyyetli adama ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ ذَائِدٌ أَيْ حَامِي الْحَقِيقَةِ Mesālib-i şeyn ü ᶜārı dāfiᶜ olduğu için. Ve

ذَائِدٌ [Zāʾid] İmruʾulkays b. Bekr nām şāᶜirin lakabıdır. İşbu: "أَذُودُ الْقَوَافِي عَنِّي ذِيَادًا || ذِيَادَ غُلَامٍ غَوِيٍّ جَرَادَا" beytini nazm ve inşād eylediği için telkīb eylediler.

اَلذَّوَّادُ [ez-zevvād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bu dahi hāmi'l-hakīka olan adama denir ki mübālagadır. Ve

ذَوَّادٌ [Zevvād] Akyāl-i Himyer'den Zī Merhab nām emīrin kılıcı adıdır. Ve Zevvād b. Ebi'r-Rakrāk bir şāᶜirdir ve Zevvād b. ᶜUleyye muhaddistir ve Zevvād el-Mubārek sāhib-i zikr ü menkıbettir ve Ebu'z-Zevvād bir emīrdir, rüvāt-ı hadīstendir.

اَلْمِذْوَدُ [el-mizved] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Lisāna ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ حَدِيدُ الْمِذْوَدِ أَيِ اللِّسَانِ Ve davara yem verecek yemlik ve ahır dedikleri yere denir. ve مِذْوَدُ الثَّوْرِ [mizvedu's-sevr] sığırın boynuzuna ıtlāk olunur. Ve

مِذْوَدٌ [Mizved] Bir dağın adıdır.

ذِيَادٌ [Ziyād] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-

de) Esmādandır: Muḥazzir b. Ẕiyād ashābdāndır ve Ẕiyād b. ʿAzīz şuʿarādandır.

ذُوَيْدٌ [Ẕuveyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: ʿAbdullāh b. Maʿḳil b. Ẕuveyd ashābdandır. Ve ʿAbdullāh b. Ẕuveyd, Velīd b. Müslim'in şeyhidir. Ve Ferve b. Museyk b. Ẕuveyd ashābdandır.

اَلْمَذَادُ [el-meẕād] (mīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır, otlağa denir, مَرتَعٌ [mertaʿ] maʿnāsına; davar sevk olunduğu için.

اَلْإِذَادَةُ [el-iẕādet] (hemzenin kesriyle) Bir adama harem ve müteʿallakātının himāyeti zımnında iʿānet eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَذَدْتُ فُلاَنًا إِذَا أَعَنْتَهُ عَلَى ذِيَادِ أَهْلِهِ Kāle'ş-şārih: وَهَذَا كَمَا تَقُولُ أَطْلَبْتُهُ إِذَا أَعَنْتَهُ عَلَى طِلْبَتِهِ

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر أ د]

اَلرِّئْدُ [er-riʾd] (rā'nın kesri ve hemzenin sükūnuyla) Yaşdaşa denir تِرْبٌ [tirb] maʿnāsına; tekūlu: هَذَا رِئْدِي أَيْ تِرْبِي وَقِرْنِي فِي السِّنِّ Ve darlık maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي الرِّئْدِ أَيِ الضِّيقِ Ve ağaç dibinden çıkan filizlere denir.

اَلرَّأْدُ [er-reʾd] ve

اَلرَّأْدَةُ [er-reʾdet] (rā'ların fethi ve zammı ve hemzelerin sükūnuyla) ve

اَلرَّؤُودَةُ [er-reʾūdet] (صَبُورَةٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّادَةُ [er-rādet] (teshīl-i hemze ile) Tāze ve dil-ber mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ رَأْدٌ وَرُؤْدٌ وَرَأْدَةٌ وَرُؤْدَةٌ وَرَادَةٌ أَيْ شَابَّةٌ حَسَنَةٌ Ve

رَأْدٌ [reʾd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) Çene kemiğinin dibine denir. Ve

رُؤْدٌ [ruʾd] (rā'nın zammıyla) تُؤَدَةٌ [tuʾedet] maʿnāsınadır ki bir işte teʾennī ve rıfk ve sühūletle ʿamel ve hareket eylemekten ʿibārettir; "و،أ،د" māddesinde mersūmdur; yukālu: عَلَيْكَ بِالرُّؤْدِ أَيِ التُّؤَدَةِ Niteki vāv ile رُودٌ [rūd] dahi bu maʿnāyadır.

اَلتَّرَأُّدُ [et-tereʾʾud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِرْتِئَادُ [el-irtiʾād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mahbūbun bedeni nāzüklüğünden pālūze gibi tir tir titremek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأَّدَ الْغُلاَمُ وَارْتَأَدَ إِذَا اهْتَزَّ بَدَنُهُ نَعْمَةً Ve

تَرَأُّدٌ [tereʾʾud] Yel sağa sola oynayarak çapırız esmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأَّدَتِ الرِّيحُ إِذَا اضْطَرَبَتْ أَيْ تَمَايَلَتْ يَمِينًا وَشِمَالاً Ve pīrlikten yāhūd zaʿftan nāşī yerinden titre-

yerek kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأَّدَ زَيْدٌ إِذَا قَامَ فَأَخَذَتْهُ رِعْدَةٌ Ve tāze ağaç dalı her tarafa meyelān edip eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأَّدَ الْغُصْنُ إِذَا تَفَيَّأَ وَتَذَبَّلَ Ve boyun burulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأَّدَ الْعُنُقُ إِذَا الْتَوَى

رَائِدُالضُّحَى [rāʾidu’ḍ-ḍuḥā] (عَائِدٌ [ʿāʾid] vezninde) ve

رَأْدُالضُّحَى [reʾdu’ḍ-ḍuḥā] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde ve hemzenin teshīliyle dahi zebānzeddir) Kuşluk vaktinin irtifāʿına yaʿnī irtifāʿı vaktine denir ki kaba kuşluk taʿbīr olunur; tekūlu: لَقِيتُهُ رَائِدَ الضُّحَى وَرَأْدَةً وَرَادَةً Esās’ta dedi ki رَأْدُ الضُّحَى أَيْ وَقْتَ ارْتِفَاعِهِ [reʾdu’ḍ-ḍuḥā] nehārın hums-ı evvelinde şemsin irtifāʿı ve davʾının inbisātı vaktinden ʿibārettir ve ona شَابُّ النَّهَارِ [şābbu’n-nehār] dahi derler ve bu جَارِيَةٌ رَأْدَةٌ maʿnāsından meʾhūzdur. Pes buna göre genç kuşluk vakti olmak gālibdir. Ve

رَأْدُالْأَرْضِ [reʾdu’l-ʿarḍ] Yerin nebāt makūlesinden hālī olmasıdır ki gūyā bī-mūy olan tāzeye teşbīh olunmuştur; tekūlu: أَعْجَبَنِي رَأْدُ هَذِهِ الْأَرْضِ أَيْ خَلاَؤُهَا

[ر ب د]

اَلرُّبُودُ [er-rubūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَدَ بِالْمَكَانِ رُبُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve alıkomak ve habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَدَهُ إِذَا حَبَسَهُ Zāhiren bunda masdarı رَبْدٌ [rebd] olmak gerektir, عَبْدٌ [ʿabd] vezninde.

اَلْمِرْبَدُ [el-mirbed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) مَحْبَسٌ [maḥbes] maʿnāsınadır ki habs olunacak mahaldir, gūyā ki kendisi hābis ve ālet-i habs iʿtibār olunmakla ism-i ālet vezninde gelmiştir. Ve

مِرْبَدٌ [mirbed] Hurmāyı serip kurutacak yere ıtlāk olunur, جَرِينٌ [cerīn] maʿnāsına. Ve Başra’da bir mevziʿ adıdır.

اَلرُّبْدَةُ [er-rubdet] (rā’nın zammı ve bā’nın sükūnuyla) Boza māʾil bulanık renge denir. Murād karamtık kül rengidir ki küdūretli sehāb levnidir, karamtık boz taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ رُبْدَةٌ أَيْ لَوْنٌ إِلَى الْغُبْرَةِ

اَلْإِرْبِدَادُ [el-irbidād] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِرْبِيدَادُ [el-irbīdād] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Karamtık boz renkli olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَدَّ الشَّيْءُ وَإِرْبَادَّ إِذَا كَانَ لَوْنُهُ رُبْدَةً Ve aklı karalı alaca olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَدَّ الثَّوْرُ وَإِرْبَادَّ إِذَا كَانَ مُرَبَّدًا Ke-mā se-yuzkeru.

اَلرَّبْدَاءُ [er-rebdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْأَرْبَدُ [el-erbed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) رُبْدَةٌ [rubdet]ten vasflardır, karamtık boz renkli nesneye denir. Müʾellif işāretle geçmiştir; yukālu: شَاةٌ رَبْدَاءُ وَمَعْزٌ أَرْبَدُ إِذَا كَانَ فِي لَوْنِهِ رُبْدَةٌ Ve

رَبْدَاءُ [rebdāʾ] Dāhiye-i münkereye ıtlāk olunur; yukālu: دَاهِيَةٌ رَبْدَاءُ أَيْ مُنْكَرَةٌ Ve şol dişi keçiye denir ki levni siyāh olup kırmızı kırmızı benekleri ola; yukālu: عَنْزٌ رَبْدَاءُ أَيْ سَوْدَاءُ مُنَقَّطَةٌ بِحُمْرَةٍ Pes müzekkerinde أَرْبَدُ [erbed] denir. Bu renkte keçi makbūl değildir, dāhiye maʿnāsı bundan meʾhūzdur. Ve

أَرْبَدُ [erbed] Bir nevʿ yılana denir ki begāyet mūzī ve habīs olur, boz yılan dedikleri olacaktır. Ve

أَرْبَدُ [erbed] Arslana ıtlāk olunur. Ve Erbed b. Ḍābiʾ ve Erbed b. Şureyḥ ve Erbed b. Rebīʿa şāʿirlerdir. Ve Erbede yāhūd Erbed

et-Temīmī tābiᶜīndendir.

اَلتَّرَبُّدُ [et-terebbud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesnenin levni bozulmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَبَّدَ لَوْنُهُ إِذَا تَغَيَّرَ Ve gökyüzü bulutlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَبَّدَتِ السَّمَاءُ إِذَا تَغَيَّمَتْ Ve bir kimse çehresini eğip yüzü ekşimek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَبَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَبَّسَ

اَلرُّبَدُ [er-rubed] (صُرَدٌ [ṣured] vezninde) Kılıç demirinde olan cevhere denir, فِرِنْدٌ [firind] maᶜnāsına.

اَلْمُتَرَبِّدُ [el-muterebbid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) أَرْبَدُ [erbed] gibi arslana ıtlāk olunur.

اَلرَّبِيدُ [er-rebīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Küp ve destī makūlesine istif üzere basılıp üzerine su serptikleri hurmā baskınına denir.

اَلرَّبِيدَةُ [er-rebīdet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) İçinde sicillāt hıfz eyledikleri zarfa ıtlāk olunur, defter sandığı gibi.

اَلرَّابِدُ [er-rābid] Hazīne-dāra ıtlāk olunur, خَازِنٌ [ḫāzin] maᶜnāsına, hābis-i māl olduğu için.

اَلْمُرَبَّدُ [el-murebbed] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Aklı karalı alaca nesneye denir; yukālu: ضَأْنٌ مُرَبَّدٌ أَيْ مُوَلَّعٌ بِسَوَادٍ وَبَيَاضٍ

مِرْبَدُ النَّعَمِ [Mirbedu'n-Neᶜam] (مِنْبَرُ الْحَرَمِ [minberu'l-harem] vezninde) Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

[ر ث د]

اَلرَّثْدُ [er-resd] (rā'nın fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla) Metāᶜı istif eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَثَدَ الْمَتَاعَ رَثْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَضَدَهُ يَعْنِي وَضَعَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلرَّثِيدُ [er-res̱īd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَرْثُودُ [el-mers̱ūd] ve

اَلرَّثَدُ [er-res̱ed] (fethateynle) Birbiri üzere dizilip istif olmuş metāᶜa denir.

اَلْإِرْتِثَادُ [el-irtis̱ād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) رَثْدٌ [res̱d] maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَثَدَ الْمَتَاعَ Ve minhu yukālu: تَرَكْتُهُمْ مُرْتَثِدِينَ مَا بِمَعْنَى رَثَدَهُ تَحَمَّلُوا بَعْدُ أَيْ نَاضِدِينَ مَتَاعَهُمْ Yaᶜnī "Ben onları henüz mütehammil oldukları metāᶜlarını istif eder oldukları hālde bırakıp geldim" demektir.

اَلرِّثْدُ [er-ris̱d] (rā'nın kesriyle) Bir yerde mukīm olan cemāᶜate denir.

اَلرَّثَدُ [er-res̱ed] (fethateynle) Zaᶜafe-i nāsa denir; tekūlu: تَرَكْنَا عَلَى الْمَاءِ رَثَدًا مَا يُطِيقُونَ تَحَمُّلاً أَيْ ضَعَفَةً Ve

رَثَدٌ [res̱ed] Masdar olur, bulanmak ve bulanık olmak maᶜnāsına; yukālu: رَثِدَ الْمَاءُ رَثَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَدِرَ

اَلْإِرْثَادُ [el-irs̱ād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bulanık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْثَدَ الْمَاءُ بِمَعْنَى رَثِدَ Ve bir cemāᶜat bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْثَدَ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا رِثْدًا Ve kuyu kazan kimse nem-nāk toprağa erişmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَرَ فُلاَنٌ حَتَّى أَرْثَدَ أَيْ بَلَغَ الثَّرَى

اَلْمَرْثَدُ [el-mers̱ed] (مَقْعَدٌ [makᶜad] vezninde) Kerīm adama denir. Ve arslana denir. Ve bir recül adıdır. Ve mülūk-i Yemen'den birinin ismidir ki altı yüz sene saltanat sürmüştür.

يَرْثَدُ [Yers̱edu] (يَمْنَعُ [yemneᶜu] vezninde) Bir vādī ismidir.

[ر ج د]

اَلرَّجْدُ [er-recd] (rā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Titremek maᶜnāsınadır, gerek soğuktan ve gerek havftan olsun; yukālu: رُجِدَ الرَّجُلُ رَجْدًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا ارْتَعَشَ

اَلتَّرْجِيدُ [et-tercīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) رَجْدٌ [recd] maᶜnāsınadır; yukālu: رُجِّدَ تَرْجِيدًا

عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ كَذٰلِكَ بِمَعْنَى رُجِدَ

اَلْإِرْجَادُ [el-ircād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı titreme tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أُرْجِدَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ أُرْعِدَ

اَلرَّجَّادُ [er-reccād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Harman yerine ekin demeti taşıyan adama denir; yukālu: هُوَ رَجَّادٌ أَيْ نَقَّالُ السُّنْبُلِ إِلَى الْبَيْدَرِ

اَلرِّجَادُ [er-ricād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Biçilen ekin demetlerini harman yerine taşımak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَدَ الرَّجُلُ رِجَادًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَقَلَ السُّنْبُلَ إِلَى الْبَيْدَرِ

[ر خ د]

اَلرَّخْوَدَةُ [er-raḫvedet] (rā’nın ve vāv’ın fethiyle ve ekser nüshalarda ḫā-yı muʿcemenin zammıyla mazbūttur) Yumuşaklık ve tāze ve terlik, līn ve nuʿūmet maʿnāsınadır. Ve ucuzluk ve bolluk, hısb ve refāh ve vüsʿat-i ʿayş maʿnāsınadır.

اَلرِّخْوَدُّ [er-riḫvedd] (إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) Etli cānlı, kemikleri nerm ve bedeni nāzük mahbūba denir; yukālu: غُلَامٌ رِخْوَدٌّ أَيْ لَيِّنُ الْعِظَامِ سَمِينٌ Müʾennesi رِخْوَدَّةٌ [riḫveddet] tir hā’yla.

[ر د د]

اَلرَّدُّ [er-redd] (rā’nın fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) ve

اَلْمَرَدُّ [el-meredd] (mīm’in ve rā’nın fethiyle) ve

اَلْمَرْدُودُ [el-merdūd] مَعْقُولٌ [maʿḳūl] ve مَخْلُوفٌ [maḫlūf] gibi masdar olarak ve

اَلرِّدِّيدَى [er-riddīdā] (خِطِّيبَى [ḫiṭṭība] ve خِلِّيفَى [ḫillifā] vezninde) Geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: رَدَّهُ رَدًّا وَمَرَدًّا وَمَرْدُودًا وَرِدِّيدَى مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَرَفَهُ يَعْنِي عَنْ وَجْهِهِ

اَلرَّدَادُ [er-redād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلرِّدَادُ [er-ridād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ondan ismlerdir, geri döndürmeğe denir. Ve ʿArablar رَدَّ عَلَيْهِ الشَّيْءَ derler, o nesneyi ondan kabūl eylemese ve رَدَّ فُلَانًا derler kavlinde yāhūd fiʿlinde tahtiʾe eylese. Ve

رَدٌّ [redd] Kötü ve kemter şeyʾe ıtlāk olunur ki vasf bi’l-masdardır; yukālu: شَيْءٌ رَدٌّ اَيْ رَدِيءٌ Ve lisānda olan tutkunluğa denir ki kelāmı selāset ve talākatle edā edemeyip gūyā ki hurūfu geri çevirerek tekellüm eder; yukālu: فِي لِسَانِهِ رَدٌّ أَيْ حُبْسَةٌ

اَلْمَرْدُودَةُ [el-merdūdet] Usturaya ıtlāk olunur ki baş tırāş ederler, مُوسَى [mūsā] maʿnāsına, bükülüp sapına red olunduğu için. مُوسَى [mūsā] müʾennes olmakla مَرْدُودَةٌ ʿunvānında vārid olmuştur. Pes çakıya da ıtlāk olunur. Ve çakı çākī muharrefidir. Ve

مَرْدُودَةٌ [merdūdet] Talāk verilmiş hatuna ıtlāk olunur, pederi hānesine ircāʿ olunduğu için; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَرْدُودَةٌ أَيْ مُطَلَّقَةٌ

اَلرُّدَّى [er-ruddā] (حُمَّى [ḥummā] vezninde) Bu dahi mutallaka hatuna denir.

اَلرِّدُّ [er-ridd] (rā’nın kesriyle) Bir şeyʾin ʿimādına ıtlāk olunur ki ona iʿtimād eder, ona zahrını redd ettiği için yāhūd kendisinin ʿavārızını ve havādisini o ʿimād redd ve defʿ eylediği için; yukālu: هُوَ رِدُّهُ أَيْ عِمَادُهُ

اَلرَّدَّةُ [er-reddet] (rā’nın fethiyle) Çirkīnlik, kubh maʿnāsınadır ki merdūdiyyeti müstelzimdir; yukālu: فِي وَجْهِهِ رَدَّةٌ أَيْ قُبْحٌ

اَلرِّدَّةُ [er-riddet] (rā’nın kesriyle) إِرْتِدَادٌ [irtidād] lafzından ismdir, mürtedliğe denir, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: قَتَلُوا أَهْلَ الرِّدَّةِ أَيِ الْإِرْتِدَادِ عَنِ الدِّينِ Ve

رِدَّةٌ [riddet] Davarın doğurmazdan akdemce memesi süt ile dolmasına denir ki

mukaddemā çekilen sütünün ricᶜatinden ᶜibārettir. Ve

رِدَّةٌ [riddet] Zekanda yaᶜnī enekte olan gerilik yaᶜnī içeri doğru kaçıklık ve basıklığa denir, gūyā ki uzayacak iken ricᶜat edip kalmıştır; yukālu: فِي ذَقَنِهِ رِدَّةٌ أَيْ تَقَاعُسٌ Ve dağdan geri ᶜaks eden sedāya ıtlāk olunur; tekūlu: سَمِعْتُ رِدَّةَ الْجَبَلِ أَيْ صَدَاهُ Ve devenin ikinci mertebede su içmesine ıtlāk olunur; yukālu: شَرِبَتِ الْإِبِلُ رِدَّةً أَيْ عَلَلاً

اَلتَّرْدَادُ [et-terdād] (tā’nın fethiyle) تَرْدِيدٌ [terdīd] maᶜnāsınadır ki kesret-i redd yaᶜnī tekrār eylemekten ᶜibārettir ve bu sülāsīdir; yukālu: رَدَّهُ تَرْدَادًا أَيْ رَدَّدَهُ İşbu تَرْدَادٌ [terdād] ve تَجْوَالٌ [tecvāl] ve حِثِّيثَى [ḥiṣṣīṣā] ve رِمِّيَّا [rimmiyyā] veznleri ki sülāsīden masdarlardır, teksīr içindir.

اَلْمُرَدَّدُ [el-muredded] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bir husūsta hayrān ve sergerdān olmuş adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُرَدَّدٌ أَيْ حَائِرٌ بَائِرٌ

اَلْإِرْتِدَادُ [el-irtidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Geri dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَدَّ عَلَى أَثَرِهِ إِذَا رَجَعَ Rā’nın kesriyle رِدَّةٌ [riddet] bundan ismdir, niteki zikr olundu. Müʾellif *Baṣāʾir*’de dedi ki رِدَّةٌ [riddet] ve إِرْتِدَادٌ [irtidād] geldiği yoldan geri dönmek maᶜnāsınadır, lākin رِدَّةٌ [riddet] küfre rücūᶜ ve إِرْتِدَادٌ [irtidād] eᶜamm olarak müstaᶜmeldir; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الرِّدَّةِ فَاقْتُلُوهُ ve yukālu: إِرْتَدَّ عَنْ طَرِيقِهِ إِذَا رَجَعَ ve yukālu: إِرْتَدَّ عَنْ دِينِهِ

اَلْمُرَادَّةُ [el-murāddet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir nesneyi bir kimse üzere geri ve redd ve ircāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَادَّ الشَّيْءَ عَلَيْهِ مُرَادَّةً إِذَا رَدَّهُ عَلَيْهِ

اَلْأَرَدُّ [el-eredd] Fethateynle ki efᶜal-i tafdīldir, أَنْفَعُ [enfaᶜ] maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki pek nāfiᶜ olmakla merreten baᶜde-uhrā kendisi geri ve redd edip ahz eder ve bu أَحَبُّ [eḥabbu] gibi مَحْبُوبٌ [maḥbūb]dan mutasarrıftır; yukālu: شَيْءٌ أَرَدُّ لَهُ أَيْ أَنْفَعُ لَهُ

اَلرَّادَّةُ [er-rāddet] ve

اَلْمَرَدَّةُ [el-mereddet] (mīm’in ve rā’nın fethiyle) Fāʾide ve menfaᶜat maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: لاَ رَادَّةَ فِيهِ وَلاَ مَرَدَّةَ أَيْ لاَ فَائِدَةَ Kāle fi’l-*Esās*: مَا يُرَدُّ عَلَيْكَ هَذَا أَيْ لاَ يَنْفَعُكَ ve yukālu: ضَيْعَةٌ كَثِيرَةُ الرَّدِّ وَالْمَرَدِّ أَيِ الرَّيْعِ Ve

رَادَّةٌ [rāddet] ᶜAraba ve tarīka makūlesinin önünde olan iki münharif ağaçlar beynine arkuru uzattıkları ağaca denir ki araba oku taᶜbīr olunur.

اَلْمُرِدُّ [el-muridd] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şehvet-perest adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُرِدٌّ أَيْ شَبِقٌ Ve dalgası çok denize denir; yukālu: بَحْرٌ مُرِدٌّ أَيْ مَوَّاجٌ Ve dargın kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُرِدٌّ أَيْ غَضْبَانُ Ve ᶜuzūbet yaᶜnī ergenliği ᶜalā-kavlin gurbet ve seferi müddet-i medīde mütemādī olmuş adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُرِدٌّ أَيِ الطَّوِيلُ الْعُزُوبَةِ أَوِ الْغُرْبَةِ Ve yaş yerde oturmaktan müteʾessir olmakla ferci ve memesi şişip kabarmış olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُرِدٌّ إِذَا كَانَتْ قَدِ انْتَفَخَ ضَرْعُهَا وَحَيَاؤُهَا لِبُرُوكِهَا عَلَى نَدًى Ve büyük memeli koyuna denir; yukālu: شَاةٌ مُرِدٌّ أَيْ أَضْرَعُ Ve suyu pek çok içmekle şişip ağırlanmış olan erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ مُرِدٌّ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَثَقُلَ Cemᶜi مَرَادٌّ [merādd] gelir.

اَلْمَرْدُودُ [el-merdūd] Bu dahi ᶜuzūbeti yāhūd gurbeti uzamış adama denir.

اَلرُّدُدُ [er-rudud] (عُنُقٌ [ᶜunuḳ] vezninde) Çirkīn adamlara denir; yukālu: رِجَالٌ رُدُدٌ أَيْ قِبَاحٌ Müfredi رَدِيدٌ [redīd]dir, صُدُدٌ [ṣudud] ve صَدِيدٌ [ṣadīd] gibi.

اَلرَّدِيدُ [er-redīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yağmuru akmış boş buluta denir; yukālu: سَحَابٌ رَدِيدٌ أَيْ هُرِيقَ مَاؤُهُ

اَلْإِسْتِرْدَادُ [el-istirdād] Bir kimseden bir nesnenin geri redd olunmasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرَدَّهُ الشَّيْءَ إِذَا طَلَبَهُ وَسَأَلَهُ رَدَّهُ

رَدَّادٌ [Reddād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir mücebbir yaʿnī kırık çıkık sarıcı üstādın ismidir. Baʿdehu her mücebbire ona nisbetle رَدَّادِيٌّ [reddādiyy] ıtlāk olunmuştur.

[ر ش د]

اَلرُّشْدُ [er-ruşd] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرَّشَدُ [er-reşed] (fethateynle) ve

اَلرَّشَادُ [er-reşād] (فَسَادٌ [fesād] vezninde) Doğru yol bulup sülūk eylemek maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: رَشَدَ الرَّجُلُ وَرَشِدَ رُشْدًا وَرَشَدًا وَرَشَادًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا اهْتَدَى Ve

رُشْدٌ [ruşd] Tarīk-i hakta tasallüb ve tesebbüt cihetiyle müstakīm olmak maʿnāsınadır ki maʿnevī cihetidir, ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir; yukālu: فُلَانٌ عَلَى الرُّشْدِ أَيِ الْإِسْتِقَامَةِ عَلَى طَرِيقِ الْحَقِّ مَعَ تَصَلُّبٍ فِيهِ

اَلْإِسْتِرْشَادُ [el-istirşād] رُشْدٌ [ruşd] ve رَشَادٌ [reşād] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْشَدَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى رَشَدَ Burada istifʿāl sülāsī maʿnāsınadır. Ve

إِسْتِرْشَادٌ [istirşād] Rüşd ve hidāyet taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْشَدَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الرُّشْدَ

اَلرَّشَدَى [er-reşedā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) İsmdir, rüşd ve reşād bulmağa denir.

اَلْإِرْشَادُ [el-irşād] (hemzenin kesriyle) Doğru yol göstermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْشَدَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ هَدَاهُ

اَلرَّشِيدُ [er-Reşīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esmā-i sıfāt-ı ilāhiyyedendir, مُرْشِدٌ [murşid] maʿnāsınadır ki doğru yola hādī ve umūr-ı mukadderesinde hasenü't-takdīr demektir: وَاللهُ الرَّشِيدُ الْهَادِي إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ وَالَّذِي حَسُنَ تَقْدِيرُهُ فِيمَا قَدَّرَ Burada مُرْشِدٌ [murşid] maʿnāsına olmakla faʿīl bi-maʿnā müfʿildir. Ve

رَشِيدٌ [Reşīd] İskenderiyye kurbünde bir kasaba adıdır. Ve bir recül ismidir.

اَلرَّشِيدِيَّةُ [er-reşīdiyyet] (yā-yı nisbetle) Bir taʿām-ı maʿrūftur; Hārūn-ı Reşīd'e mensūbdur. Fārisīde ona rişte denir ki rişte helvāsı olacaktır ki hālen keten helvāsı dedikleridir; niteki meʾmūniyye helvāsı oğlu Meʾmūn'a mensūbdur.

اَلْمَرَاشِدُ [el-merāşid] (mīm'in fethiyle) Makāsıd-ı turuk maʿnāsınadır ki menzil-i matlūba mūsıl olan doğru yollardır. Müfredi مَرْشَدٌ [merşed]dir, مَقْصَدٌ [makṣad] vezninde; yukālu: هُوَ يَهْدِي إِلَى الْمَرَاشِدِ أَيْ مَقَاصِدِ الطُّرُقِ

اَلرَّشْدَةُ [er-reşdet] (rā'nın fethi ve kesriyle) Helāl-zādelik maʿnāsına müstaʿmeldir, زِنْيَةٌ [zinyet] mukābilidir ki harām-zādelik demektir; yukālu: وُلِدَ لِفُلَانٍ وَلَدٌ لِرَشْدَةٍ ضِدُّ زِنْيَةٍ Pes اِبْنُ رَشْدَةٍ [ibnu reşdet] helālzāde demektir.

أُمُّ رَاشِدٍ [ummu rāşid] Fārenin künyesidir. Ve

رَاشِدٌ [Rāşid] ve

رُشْدٌ [Ruşd] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

رَشِيدٌ [Reşīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

رُشَيْدٌ [Ruşeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

رَشَدٌ [Reşed] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

رَشْدَانُ [Reşdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) ve

رَشَادٌ [Reşād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

مَرْشَدٌ [Merşed] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

مُرْشِدٌ [Murşid] (مُظْهِرٌ [muẓhir] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلرَّشَادَةُ [er-reşādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Kayaya denir, صَخْرَةٌ [ṣaḫret] maʿnāsına. Ve avucu dolduran taşa denir ki ayalama taʿbīr olunur. Cemʿ-i cinsi رَشَادٌ [reşād]dır.

حَبُّالرَّشَادِ [ḥabbu'r-reşād] (rā'nın fethiyle) حُرْفٌ [ḥurf] ismidir ki tere tohumudur. Ve حُرْفٌ [ḥurf] قُفْلٌ [ḳufl] vezninde hırmān maʿnāsına olmakla tefeʾʾülen حَبُّ الرَّشَادِ [ḥabbu'r-reşād] ıtlāḳ eylediler, سَلِيمٌ [selīm] ve مَفَازَةٌ [mefāzet] gibi.

اَلرَّاشِدِيَّةُ [er-Rāşidiyyet] Baġdād kazāsında bir karyedir.

بَنُورَشْدَانَ [Benū Reşdān] (rā'nın fethi ve kesriyle) Bir batn ismidir. Mukaddemā Benū Ġayyān ile müsemmā olmakla Fahr-i enām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleri tefeʾʾülen tagyīr ve غَيَّانٌ [ġayyān] lafzına muhākī ve müşākil olmak için Benū Reşdān ıtlāḳ buyurdular.

[ر ص د]

اَلرَّصْدُ [er-raṣd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) ve

اَلرَّصَدُ [er-raṣad] (fethateynle) Bir nesneyi matmah-ı nazar edip gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: رَصَدَهُ رَصْدًا وَرَصَدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَقَبَهُ

اَلتَّرَصُّدُ [et-teraṣṣud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) رَصَدٌ [raṣad] maʿnāsınadır; yukālu: تَرَصَّدَهُ بِمَعْنَى رَصَدَهُ

اَلرَّاصِدُ [er-rāṣid] İsm-i fāʿildir. Ve

رَاصِدٌ [rāṣid] Arslana ıtlāḳ olunur, şikār üzere sıçrayıp kapmaġı gözettiği için.

اَلرَّصِيدُ [er-raṣīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mutlakan yırtıcı cānvere ıtlāḳ olunur, ʿalāḳa-i mezbūreye mebnīdir.

اَلرَّصُودُ [er-raṣūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nāḳaya denir ki sāʾir develer su içince kadar meks ile onların tekmīl olmasını gözetip baʿdehu içer ola; yukālu: نَاقَةٌ رَصُودٌ إِذَا كَانَتْ تَرْصُدُ شُرْبَ غَيْرِهَا لِتَشْرَبَ هِيَ

اَلْإِرْصَادُ [el-irṣād] (hemzenin kesriyle) Bir kimse için bir nesneyi āmāde kılmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; gūyā ki o nesneyi ona müterakkıb kılacak bir tarīka vazʿ eder; tekūlu: أَرْصَدْتُهُ لَهُ إِذَا أَعْدَدْتَهُ لَهُ Ve iyiliğe yāhūd kemliğe ʿivaz ve mükāfāt eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur, bu dahi ʿalāḳa-i mezkūre kabīlindendir; tekūlu: أَرْصَدْتُ لَهُ خَيْرًا أَوْ شَرًّا إِذَا كَافَأْتَهُ

اَلْمِرْصَادُ [el-mirṣād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol yola ve şol mekāna denir ki onda dīde-bān maḳūlesi oturup düşmanı gözetirler. Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki مِرْصَادٌ [mirṣād] رَصَدٌ [raṣad]a mahsūs mekāndır mübālagaten, gūyā ki ālet-i رَصَدٌ [raṣad] iʿtibār olunmuştur, مِضْمَارٌ [miḍmār] ve مِيقَاتٌ [mīḳāt] dahi bu kabīldendir. Ve مِرْصَادٌ [mirṣād] mübālaga olur; ke-mā ḳāle taʿālā: ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ﴾ أَيِ الْمَكَانِ الَّذِي يَتَرَقَّبُ فِيهِ الرَّصَدُ وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ صِيغَةَ مُبَالَغَةٍ كَالْمِطْعَانِ وَالْمِعْوَانِ

اَلرُّصْدَةُ [er-ruṣdat] (جُرْعَةٌ [curʿat] vezninde) Arslan sayd eylemek için kazılan çukura ıtlāḳ olunur, زُبْيَةٌ [zubyet] maʿnāsına. Ve kılıç bağında olan halkaya denir ki tunçtan ve gümüşten olur.

اَلرَّصْدَةُ [er-raṣdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Birden yağan sağanaklı yağmura denir.

اَلرَّصَدُ [er-raṣad] (fethateynle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

رَصَدٌ [raṣad] Cemᶜ olur, رَاصِدُونَ [rāṣidūn] maᶜnāsına. Ve bu حَرَسٌ [ḥares] ve حَارِسٌ [ḥāris] ve خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibidir; yukālu: قَوْمٌ رَصَدٌ أَيْ رَاصِدُونَ Ve

رَصَدٌ [raṣad] Azca yağmura ve azca çayıra denir. Cemᶜi أَرْصَادٌ [erṣād] gelir.

اَلْمُرْصِدَةُ [murṣidet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Şol yere denir ki onda bir mikdārca çayır ola; yukālu: أَرْضٌ مُرْصِدَةٌ إِذَا كَانَ بِهَا شَيْءٌ مِنْ رَصَدٍ أَيْ كَلَإٍ Ve ᶜinde'l-baᶜz مُرْصِدَةٌ [murṣidet] şol yere denir ki ona yağmur yağmakla onda çayır bitmek me'mūl ola; yukālu: أَرْضٌ مُرْصِدَةٌ إِذَا كَانَتْ مُطِرَتْ وَتُرْجَى لِأَنْ تُنْبِتَ

رُصِّدُ [Ruṣṣid] (rā'nın zammı ve ṣād-ı müşeddedenin kesriyle) Yemen'de bir karye adıdır.

[ر ض د]

اَلرَّضْدُ [er-raḍd] (rā'nın fethi ve ḍād-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Metāᶜı birbiri üzere istif eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَدَ الْمَتَاعَ رَضْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَثَدَهُ

اَلْإِرْتِضَادُ [el-irtiḍād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Ondan mutāviᶜdir; yukālu: رَضَدَهُ فَارْتَضَدَ

[ر ع د]

اَلرَّعْدُ [er-raᶜd] (rā'nın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Sehābdan mesmūᶜ olan savta denir ki gök gürültüsü taᶜbīr olunur, صَوْتُ السَّحَابِ [ṣavtu's-seḥāb] maᶜnāsına. ᶜAlā-kavlin رَعْدٌ [raᶜd] bir ferişte ismidir ki sehābı sevk eylemeğe me'mūrdur, gürüldeyerek sehābı mevziᶜ-i me'mūra sevk eder, niteki حَادِي [ḥādī] yaᶜnī nagamātla deve süren kimse hidā' ve nagamātla deveyi sürüp götürür. Şārih der ki taᶜrīf-i evvel şerᶜiyye ve hikemiyye ve sānī şerᶜiyye-i mahzadır. Ve

رَعْدٌ [raᶜd] Masdar olur, gök gürüldemek maᶜnāsına; yukālu: رَعَدَ السَّحَابُ رَعْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا صَاتَ Ve ᶜArablar "Zeyd filānı vaᶜīd-i şedīd ile tehdīd ve tahvīf eyledi" diyecek yerde رَعَدَ لَهُ زَيْدٌ وَبَرَقَ derler, تَهَدَّدَهُ maᶜnāsına, niteki lisānımızda "gürüldeyip şakıdı" taᶜbīri vardır. Ve bu, بَرَقَ kelimesine mukārinen istiᶜmāl olunur Ve "Filān hatun zīb ü zīnetle pür-ārāyiş oldu" diyecek yerde رَعَدَتْ فُلَانَةٌ وَبَرَقَتْ derler, تَحَسَّنَتْ وَتَزَيَّنَتْ maᶜnāsına, ᶜādetā şimşek çakıp gök gürüldedikte herkes nazar eder olmak mülāhazasına mebnīdir.

اَلرَّاعِدَةُ [er-rāᶜidet] Gürüldeyici sehāba denir ve minhu'l-meselu: "صَلَفٌ تَحْتَ الرَّاعِدَةِ" Mü'ellif bunu "ص،ل،ف" māddesinde رُبَّ صَلَفٍ ᶜunvānıyla zikr eylemiştir ve bu emsāldendir. صَلَفٌ [ṣalef] fethateynle kıllet-i feyz ü hayr maᶜnāsına olmakla miksār yaᶜnī pek lāf-zen olup lākin aslā hayr ve menfaᶜati olmayan bahīl hakkında darb olunur. Mü'ellif mevziᶜ-i mezbūrda iki madreb dahi beyān eylemiştir.

اَلْإِرْعَادُ [el-irᶜād] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi vaᶜīd ile kendi tarafından korkutmak, ᶜalā-kavlin ᶜunf ve zecr ve tenbīhātla korkutmak maᶜnāsınadır ki evvelde korkuya düşürmektir; yukālu: أَرْعَدَ زَيْدًا إِذَا أَوْعَدَهُ أَوْ تَهَدَّدَهُ Ve gök gürültüsüne uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْعَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَهُ رَعْدٌ Ve bir adamı titretme tutmak maᶜnāsınadır, soğuktan yāhūd korkudan; yukālu: أُرْعِدَ فُلَانٌ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَخَذَتْهُ الرِّعْدَةُ Ve kum yığını aşağı sıyrılıp dökülmek maᶜnāsınadır, titremek maᶜnāsından münşaᶜibdir; yukālu: أُرْعِدَ الْكَثِيبُ عَلَى الْمَجْهُولِ

اَلتَّرَعُّدُ [et-tera‘‘ud] (تَفَعُّلٌ [tefa‘‘ul] vezninde) Titremek ma‘nāsınadır; yukālu: تَرَعَّدَتِ الْأَلْيَةُ إِذَا تَرَجْرَجَتْ

[ر غ د]

اَلرَّغْدُ [er-raġd] (rā'nın fethi ve ġayn-ı mu‘cemenin sükūnuyla) ve

اَلرَّغَدُ [er-reġad] (fethateynle) Sühūlet ve refāh ve vüs‘at üzere olan dirliğe denir; yukālu: عِيشَةٌ رَغْدٌ وَرَغَدٌ أَيْ وَاسِعَةٌ طَيِّبَةٌ Ve

رَغَدٌ [reġad] (fethateynle) ve

رَغَادَةٌ [reġādet] (سَعَادَةٌ [sa‘ādet] vezninde) Masdarlardır, dirlik, refāh ve vüs‘at üzere olmak ma‘nāsına; yukālu: رَغِدَ عَيْشُهُ وَرَغُدَ رَغَدًا وَرَغَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا طَابَ وَاتَّسَعَ Ve

رَغَدٌ [reġad] (fethateynle) رَاغِدٌ [rāġid] lafzından cem‘ olur, خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibi yukālu: قَوْمٌ رَغَدٌ وَنِسَاءٌ رَغَدٌ أَيْ ذَوُو عَيْشٍ رَغِدٍ

اَلْإِرْغَادُ [el-irġād] (hemzenin kesriyle) Mevāşīyi otladıkta müseyyeb bırakmak ma‘nāsınadır ki beğendiği gibi hod-ser otlayıp geze; yukālu: أَرْغَدُوا مَوَاشِيَهُمْ إِذَا تَرَكُوهَا وَسَوْمَهَا Ve bir adam hısb ve refāh üzere olmak ma‘nāsınadır; yukālu: أَرْغَدَ الْقَوْمُ إِذَا أَخْصَبُوا

اَلرَّغِيدَةُ [er-reġīdet] (عَقِيدَةٌ [‘aḳīdet] vezninde) Süt bulamacına denir ki sütü kaynatıp un çalmakla müretteb olur.

اَلْمُرْغَادُّ [el-murġādd] (mīm'in zammı ve dāl'ın teşdīdiyle) إِرْغِيدَادٌ [irġīdād] lafzından ism-i fā‘ildir, şol dargın adama denir ki gazabından cevāb vermez ola; yukālu: هُوَ مُرْغَادٌّ أَيْ غَضْبَانُ لَا يُجِيبُكَ Ve şol hastaya denir ki ‘illeti henüz pek müştedd olmayıp lākin vücūdunda sarsılma peydā ola; yukālu: مَرِيضٌ مُرْغَادٌّ إِذَا كَانَ لَمْ يُجْهَدْ وَفِيهِ ضَعْضَعَةٌ

إِذَا انْهَالَ

اَلْإِرْتِعَادُ [el-irti‘ād] (إِفْتِعَالٌ [ifti‘āl] vezninde) Muztarib olmak ma‘nāsınadır; yukālu: إِرْتَعَدَ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَرَبَ

اَلرِّعْدَةُ [er-ri‘det] (rā'nın kesri ve fethiyle) Ondan ismdir, muztaribliğe denir. Ve titremeğe denir, lerze ma‘nāsına.

اَلْمُرْعَدُ [el-mur‘ad] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Aşağıya sıyrılıp dökülür olan kum yığınına denir; yukālu: كَثِيبٌ مُرْعَدٌ أَيْ مُنْهَالٌ

اَلرِّعْدِيدُ [er-ri‘dīd] (rā'nın kesriyle) ve

اَلرِّعْدِيدَةُ [er-ri‘dīdet] (hā'yla) Korkak kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ رِعْدِيدٌ وَرِعْدِيدَةٌ أَيْ جَبَانٌ Ve bedeni ter ü tāze ve nāzük mahbūbeye ıtlāk olunur; yukālu: جَارِيَةٌ رِعْدِيدٌ وَرِعْدِيدَةٌ أَيْ رَخْصَةٌ Ve pālūzeye ıtlāk olunur; tekūlu: أَطْعَمَنَا الرِّعْدِيدَ أَيِ الْفَالُوذَ

اَلرَّعَّادُ [er-ra‘‘ād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir nev‘ balık ismidir ki kaçan bir adam ona mess eylese, eli der-sā‘at uyuşup titremeğe başlar o balık diri oldukça. Ve çok sözlü pür-gū kimseye denir.

اَلرُّعَيْدَاءُ [er-ru‘aydā'] (musaggar bünyesiyle) Buğdaydan ayırtlanıp atılan bīgāne dānelere denir, زُؤَانٌ [zu'ān] ve karamuk gibi.

اَلرَّعَوْدَدُ [er-re‘avded] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bir nāka adıdır.

اَلْمُرَعْدِدُ [el-mura‘did] (ism-i fā‘il bünyesiyle) Mübrim sā'ile denir; yukālu: سَائِرٌ مُرَعْدِدٌ أَيْ مُلْحِفٌ فِي السُّؤَالِ

ذَاتُالرَّعْدِوَالصَّلِيلِ [ẕātu'r-ra‘di ve'ṣ-ṣalīl] Harb ve kıtālden kināyedir. صَلِيلٌ [ṣalīl] kılıç āvāzıdır; yukālu: جَاءَ بِذَاتِ الرَّعْدِ وَالصَّلِيلِ أَيِ الْحَرْبِ

ذَاتُالرَّوَاعِدِ [ẕātu'r-ravā‘id] Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur.

Kāle’ş-şārih: قَالَ النَّضْرُ يُقَالُ اِرْغَادَّ الرَّجُلُ فَهُوَ مُرْغَادٌّ وَهُوَ الَّذِي بَدَأَ بِهِ الْوَجَعُ فَأَنْتَ تَرَى فِيهِ يُبْسًا وَفَتْرَةً وَضَعْضَعَةً Ve

مُرْغَادٌّ [murġādd] Gereği gibi uykusunu istīfā eylemeksizin bīdār olmuş kimseye denir ki henüz hamyāzesi ve uyuşukluğu bākī olur; yukālu: نَائِمٌ مُرْغَادٌّ إِذَا لَمْ يَقْضِ كَرَاهُ Ve şol kimseye denir ki bir husūs için reʾy ve tedbīrinde şekk ve tereddüd üzere olup ne gūne reʾy ve ne türlü hareket edeceğini bilmez ola; yukālu: رَجُلٌ مُرْغَادٌّ أَيْ شَاكٌّ فِي رَأْيِهِ لاَ يَدْرِي كَيْفَ يُصْدِرُهُ Kezālik her şūrīde ve muhtelit ve perīşān olan şeyʾe مُرْغَادٌّ [murġādd] denir. Masdarı إِرْغِيدَادٌ [irġīdād]dır ki zikr olundu.

اَلرُّغَيْدَاءُ [er-ruġaydāʾ] رُعَيْدَاءُ [ruʿaydāʾ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْإِرْغِلْدَادُ [el-irġildād] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) رَغَدٌ [reġad]-ı mezkūrdan ifʿilāldir, ziyādesiyle refāh ve vüsʿat-i maʿāş üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِرْغَلَدَّ الرَّجُلُ إِذَا رَغَدَ عَيْشُهُ مُبَالَغَةٌ

[ر ف د]

اَلرِّفْدُ [er-rifd] (rā’nın kesri ve fā’nın sükūnuyla) İsmdir, ʿatāʾ ve bahşīşe ve sıla ve cāʾizeye denir; yukālu: هُوَ عَظِيمُ الرِّفْدِ أَيِ الْعَطَاءِ وَالصِّلَةِ

اَلرَّفْدُ [er-refd] (rā’nın fethi ve fā’nın sükūnuyla) Büyük ve vüsʿatli kāseye denir; rā’nın kesriyle de lügattir. Ve ʿArablar "filān vefāt eyledi" diyecek yerde هُرِيقَ رِفْدُهُ derler, niteki bu maʿnāda صَفِرَتْ وِطَابُهُ ve كُفِئَتْ جَفْنَتُهُ dahi derler, "bedeni cāndan hālī oldu" demekten kināyedir. Ve

رَفْدٌ [refd] (rā’nın fethiyle) Masdar olur, ʿatiyye vermek maʿnāsına; yukālu: رَفَدَهُ رَفْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَعْطَاهُ Ve

رَفْدٌ [refd] Davarın pālānı içine رِفَادَةٌ [rifādet] koymak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَدَ لِلدَّابَّةِ إِذَا جَعَلَ فِي إِكَافِهَا رِفَادَةً

اَلْإِرْفَادُ [el-irfād] (hemzenin kesriyle) Yardım etmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْفَدَهُ إِذَا أَعَانَهُ Ve nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْفَدَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Ve davar pālānına رِفَادَةٌ [rifādet] komak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْفَدَ لِلدَّابَّةِ إِذَا جَعَلَ لَهَا رِفَادَةً

اَلرِّفَادَةُ [er-rifādet] (rā’nın kesriyle) At eyerinde olan eğrim dedikleri keçe gibi şeyʾe denir ki semerin altına vazʿ ederler, semer sırtını sürmesin için. Ve yara sardıkları paçavraya denir. Ve zamān-ı Cāhiliyyet’te Ḳureyş beyninde vākiʿ olan ʿārifāneye denir ki beher sene beynlerinden bi-kadri’l-vüsʿ birer mikdār māl ihrāc edip onunla gılāl ve zebīb iştirā ve huccāc için müheyyā ve huccāc vürūdunda itʿām ederler idi.

اَلرَّافِدَانِ [er-Rāfidān] (tesniye bünyesiyle) Dicle ile Furāt’a ıtlāk olunur, kesīrü’l-feyz oldukları için.

اَلْإِرْتِفَادُ [el-irtifād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kesb ü kār eylemek maʿnāsınadır; celb-i رِفْدٌ [rifd]i müstelzimdir; yukālu: إِرْتَفَدَ الْمَالَ إِذَا اكْتَسَبَهُ

اَلْإِسْتِرْفَادُ [el-istirfād] Yardım istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْفَدَهُ إِذَا اسْتَعَانَهُ

اَلتَّرَافُدُ [et-terāfud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle yardımlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَافَدُوا إِذَا تَعَاوَنُوا

اَلتَّرْفِيدُ [et-terfīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı ululamak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّدَهُ إِذَا سَوَّدَهُ وَعَظَّمَهُ Ve

تَرْفِيدٌ [terfīd] Herveleye yaʿnī yelmeye şebīh bir nevʿ yürüyüşe denir; تَمْتِينٌ

[temtīn] gibi ismdir.

اَلْمَرَافِيدُ [el-merāfīd] (mīm'in fethiyle) Sütleri hergiz munkatıᶜ olmayan koyunlara ıtlāk olunur; yukālu: شَاةٌ مَرَافِيدُ إِذَا كَانَتْ لاَ يَنْقَطِعُ لَبَنُهَا

اَلرَّفُودُ [er-refūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bi-maᶜnā fāᶜildir, bir sağımda sütü büyük çanağı doldurur olan nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ رَفُودٌ أَيْ تَمْلأُ الرِّفْدَ بِحَلْبَةٍ وَاحِدَةٍ

بَنُوأَرْفَدَةَ [Benū Erfedet] (أَرْفَلَةٌ [erfelet] vezninde) Ḥabeş tāᵓifesinden bir cinstir.

اَلرَّفْدَةُ [er-Refdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Sevāriḳiyye'de bir sudur.

رُفَيْدَةُ [Rufeydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir küçük kabīledir ki er-Rufeydāt derler, niteki Āl-i Hubeyre'ye el-Hubeyrāt derler.

رَافِدٌ [Rāfid] ve

رُفَيْدٌ [Rufeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

مُرْفِدٌ [Murfid] (مُظْهِرٌ [muẓhir] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلرَّوَافِدُ [er-revāfid] Sakf-ı beyte vazᶜ olunan ahşāba denir

[ر ق د]

اَلرَّقْدُ [er-raḳd] (rā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

اَلرُّقَادُ [er-ruḳād] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرُّقُودُ [er-ruḳūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Uyumak maᶜnāsınadır; yukālu: رَقَدَ الرَّجُلُ رَقْدًا وَرُقَادًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَامَ Lākin رُقَادٌ [ruḳād] gece uykusuna mahsūstur ve رَقْدٌ [raḳd] ve رُقُودٌ [ruḳūd] eᶜammdır. Ve

رَقْدٌ [Raḳd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde) Bādiyede bir dağ adıdır ki ondan değirmen taşları katᶜ olunur.

اَلرُّقُودُ [er-ruḳūd] (rā'nın zammıyla) ve

اَلرُّقَّدُ [er-ruḳḳad] (رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde) رَاقِدٌ [rāḳid] cemᶜidir ki nāᵓim maᶜnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ رَاقِدٌ وَقَوْمٌ رُقُودٌ وَرُقَّدٌ أَيْ نِيَامٌ

اَلْيَرْقُودُ [el-yerḳūd] (يَعْفُودٌ [yaᶜfūd] vezninde) Uykucu kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ يَرْقُودٌ إِذَا كَانَ يَرْقُدُ كَثِيرًا

اَلْمُرْقِدُ [el-murḳid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Münevvim dārūya denir ki şürb ve tenāvül edeni uyutur olur; yukālu: نَاوَلَهُ الطَّبِيبُ مُرْقِدًا أَيْ دَوَاءً يُرْقِدُ شَارِبَهُ Ve açık yola denir, şāh-rāh maᶜnāsına ki düz ve latīf olmakla dābbe rāhat gidip rākibi istirāhatinden uyur olur.

اَلْمَرْقَدُ [el-merḳad] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) İsm-i mekāndır, yatıp uyuyacak yere denir, مَضْجَعٌ [maḍcaᶜ] maᶜnāsına; mezāra ıtlākı bu münāsebetledir. Kāle'ş-şārih: ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا﴾

اَلْإِرْقَادُ [el-irḳād] (hemzenin kesriyle) Uyutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْقَدَهُ إِذَا أَنَامَهُ Ve bir yerde mukīm olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur. Fi'l-asl hemzesi sayrūret içindir; yukālu: أَرْقَدَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلرَّقَدَانُ [er-reḳadān] (fetehātla) Cünbüş ve neşāttan nāşī şatāretle beri öte kalkıyıp sıçramağa denir.

اَلْإِرْقِدَادُ [el-irḳidād] (إِرْمِدَادٌ [irmidād] vezninde) Sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْقَدَّ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْمِرْقِدَّى [el-mirḳiddā] (مِرْعِزَّى [mirᶜizzā] vezninde) Umūr ve mesālihinde cüst ve çālāk olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِرْقِدَّى إِذَا كَانَ يُسْرِعُ فِي أُمُورِهِ Ve bu إِرْقِدَادٌ [irḳidād]-ı mezkūrdan mifᶜillā veznindedir. Burada Vanḳulu merhūm uykuya varmıştır.

اَلرَّاقُودُ [er-rāḳūd] (مَاعُونٌ [māᶜūn] vezninde

de) Büyük küpe denir ki hum-ı hüsrevānī taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin içi ziftli aşağısı sivri ve söbü olan nevᶜine denir ki yukarısı karınlı olur; tekūlu: عِنْدِي رَاقُودُ خَلٍّ وَهُوَ دَنٌّ كَبِيرٌ أَوْ طَوِيلُ الْأَسْفَلِ يُسَيَّعُ دَاخِلُهُ بِالْقَارِ Şārih der ki Cevherī bunu muᶜarrebdir dedi, lākin aslını beyān eylemedi. Ümmehāt-ı sāʾirede ᶜArabī olarak müsebbettir ve mübālagadır, pek uyutucu demektir. ᶜAn-asl içi tılā olmuş büyük nebīz küpüne denir idi ki şāribini elbette rakde-i sekr ü sükūna mübtelā eder, baᶜdehu mutlakan büyük küpte istiᶜmāl eylediler. Ve

رَاقُودٌ [rāḳūd] Bir küçük balık adıdır.

اَلرُّقَيْدَاتُ [er-Ruḳaydāt] (tasgīr bünyesiyle) Benū Kelb yurdunda bir su adıdır.

اَلرَّقْدَةُ [er-raḳdet] (rā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Fi'l-asl masdar-ı binā-i merredir, bu münāsebetle on gün mikdārı havānın pek ıssı olmasında istiᶜmāl olundu, gūyā ki o eyyāmda havā taharrük eylemeyip nāʾim olur; tekūlu: أَصَابَتْنَا رَقْدَةٌ مِنْ حَرٍّ أَيْ قَدْرُ عَشَرَةِ أَيَّامٍ

اَلتَّرْقِيدُ [et-terḳīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Davar kısmına mahsūs bir gūne yürüyüşe denir, zāhiren rāhat eşmesi olacaktı ki rākibini uyutur.

رُقَادٌ [Ruḳād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

رَاقِدٌ [Rāḳid] (صَاحِبٌ [ṣāhib] vezninde) Esāmīdendir.

[ر ك د]

اَلرُّكُودُ [er-rukūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Durmak, sükūn ve ārām maᶜnāsınadır; yukālu: رَكَدَ الْمَاءُ وَالرِّيحُ رُكُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَكَنَ وَثَبَتَ Ve terazi kefeleri besberāber olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki hareket eylemez olur; yukālu: رَكَدَ الْمِيزَانُ إِذَا اسْتَوَى

اَلرَّكُودُ [er-rekūd] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Sütü aslā kesilmeyip dāʾimī olan nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ رَكُودٌ إِذَا دَامَ لَبَنُهَا وَلَا يَنْقَطِعُ Ve dopdolu çanağa ıtlāk olunur; yukālu: جَفْنَةٌ رَكُودٌ أَيْ مَلْآى

[ر م د]

اَلرَّمَادُ [er-remād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلرِّمْدِدَاءُ [er-rimdidāʾ] (rā'nın ve dāl'ın kesriyle) ve

اَلْأَرْمِدَاءُ [el-ermidāʾ] (أَرْبِعَاءُ [erbiᶜāʾ] vezninde) Āteş külüne denir, hākister maᶜnāsına.

اَلْأَرْمَدُ [el-ermed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kül renginde olan şeyʾe denir; yukālu: رَمِدَ الشَّيْءُ رَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ فِي لَوْنِ الرَّمَادِ فَهُوَ أَرْمَدُ Ve

أَرْمَدُ [ermed] رَمَادٌ [remād] lafzına teʾkīd olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve gözü ağrıyan adama denir, رَمَدٌ [remed]-i ātīden vasftır.

اَلرَّمْدَاءُ [er-remdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَرْمَدُ [ermed]in müʾennesidir ve naᶜāmeye yaᶜnī devekuşuna ıtlāk olunur, remādiyyu'l-levn olduğu için.

اَلرَّمَدُ [er-remed] (rā'nın zammıyla) Sivrisineğe ıtlāk olunur.

اَلرِّمْدِدُ [er-rimdid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلرِّمْدَدُ [er-rimded] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلرِّمْدِيدُ [er-rimdīd] (حِنْدِيدٌ [ḥindīd] vezninde) أَرْمَدُ [ermed] gibi رَمَادٌ [remād] lafzına teʾkīd olur yāhūd رَمَادٌ [remād]dan maᶜnāyı vasfiyyet ahz olunmakla hālik demek olur; yukālu: رَمَادٌ أَرْمَدُ وَرِمْدَدٌ وَرِمْدِيدٌ أَيْ كَثِيرٌ دَقِيقٌ جِدًّا أَوْ هَالِكٌ

اَلْإِرْمَادُ [el-irmād] (hemzenin kesriyle)

Fakīr ve gedā olmak maʿnāsınadır; ve bu إِتْرَابٌ [itrāb] gibidir; yukālu: أَرْمَدَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve kıtlığa dūçār olmakla davarları helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَدَ الْقَوْمُ إِذَا أَمْحَلُوا وَهَلَكَتْ مَوَاشِيهَا Ve dişi davarın kable'n-nitāc memesi sütlü olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَضْرَعَتْ Ve bir kimsenin gözünü ağrıtmak maʿnāsınadır ki رَمَدٌ [remed]-i ātīden meʾhūzdur; yukālu: أَرْمَدَ اللهُ عَيْنَهُ أَيْ جَعَلَهَا رَمْدَاءَ

اَلتَّرْمِيدُ [et-termīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi davarın memesi kable'n-nitāc sütlü olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّدَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَضْرَعَتْ

اَلرَّمِدُ [er-remid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Çok durmakla mütegayyir olmuş suya denir; yukālu: مَاءٌ رَمِدٌ أَيْ آجِنٌ

اَلرَّمَدُ [er-remed] (fethateynle) Göz ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: رَمِدَتْ عَيْنُهُ رَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ve yukālu: رَمِدَ الرَّجُلُ إِذَا هَاجَتْ عَيْنُهُ

اَلْإِرْمِدَادُ [el-irmidād] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) رَمَدٌ [remed] maʿnāsınadır ki lākin bu eblagdır; yukālu: إِرْمَدَّ الرَّجُلُ وَارْمَدَّتْ عَيْنُهُ اِرْمِدَادًا

اَلرَّمْدُ [er-remd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) ve

أَرْمَدُ [ermedu] ve

اَلْمُرْمَدُّ [el-murmedd] (مُحْمَرٌّ [muḥmerr] vezninde) Göz ağrısına mübtelā kişiye denir. Müʾennesi رَمْدَاءُ [remdāʾ]dır, عَيْنٌ [ʿayn]a ve مَرْأَةٌ [merʾet]e vasf olur.

بَنُو الرَّمْدِ [Benu'r-Remd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) ve

بَنُو الرَّمْدَاءِ [Benu'r-Remdāʾ] İki batnlardır. Ve Ebu'r-Remdāʾ el-Belevī ashābdandır, Bely kabīlesindendir.

اَلرَّمْدُ [er-remd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) ve

اَلرَّمَادَةُ [er-remādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) İnsān ve devābb ve mevāşī kısmı helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَدَتِ الْغَنَمُ رَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَلَكَتْ مِنْ بَرْدٍ أَوْ صَقِيعٍ Gūyā ki kül gibi oldular ve minhu عَامُ الرَّمَادَةِ فِي أَيَّامِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هَلَكَتْ فِيهِ النَّاسُ وَالْأَمْوَالُ مِنَ الْقَحْطِ

اَلْمُرْمَئِدُّ [el-murmeʾidd] (مُشْمَئِزٌّ [muşmeʾizz] vezninde) Umūr ve aʿmālde işlek ve nāfiz ve cārī adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُرْمَئِدٌّ أَيْ مَاضٍ جَارٍ

اَلرَّمَادَةُ [er-Remādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yemen'de ve Filistīn ve Mağrib-i zemīn'de birer mevziʿ adıdır. Ve Mekke ile Başra beyninde bir beldedir. Ve Ḥaleb'de bir mahalle ve Belḫ kazāsında bir karye ve Neysābūr'da bir karye yāhūd bir mahalle ve Berḳa ile İskenderiyye beyninde bir belde adıdır.

رَمَادَانُ [Remādān] (rā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

رِمْدَةُ حَتَّانٍ [rimdetu ḥattān] (كِسْرَةُ فَتَّانٍ [kisretu fettān] vezninde) Bir üfürümlük nāçīz şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَا تَرَكُوا إِلاَّ رِمْدَةَ حَتَّانٍ أَيْ لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلاَّ مَا تَدُلُّكُ بِهِ بِيَدَيْكَ ثُمَّ تَنْفُخُهُ فِي الرِّيحِ بَعْدَ حَتِّهِ

[ر ن د]

اَلرَّنْدُ [er-rend] (rā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Bir nevʿ hoş rāyihalı şecer ismidir. Ve ʿūd ağacına denir. Ve mersin ağacına da denir, آسٌ [ās] gibi. Müfredāt-ı sāʾirede defne ağacı ve yaban mersini ağacıyla müfesserdir. Ve

رَنْدٌ [rend] ʿArabistān'a mahsūs bir nevʿ zarftır ki küçük çuval tarzında hurmā yaprağından örerler, aşağısı vāsiʿ ve yukarısı mahrūtī olur, onunla hurmā taşırlar.

ذُو رَنْدٍ [Ẕū-Rend] Huccāc-ı Başra cāddesinde

bir mevziʿ adıdır; muhaddisīnden ʿÖmer b. İbrāhīm b. Şebīb er-Rendī oradandır.

رُنْدَةُ [Rundet] (زُبْدَةٌ [zubdet] vezninde) Endelüs’te Tākurunnā vilāyetinde bir hısn adıdır; hatīb-i Endelüs olan ʿUbeydullāh b. ʿAṣim ve bizim şeyh-i meşāyıhımız olan Aḥmed b. Ebi’l-ʿĀfiye er-Rundī oradandır.

[ر ه د]

اَلرَّهْدُ [er-rehd] (rā’nın fethi ve hā’nın sükūnuyla) Bir nesneyi pek ezmek maʿnāsınadır; yukālu: رَهَدَ الشَّيْءَ رَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَحَقَهُ شَدِيدًا

اَلرَّهَادَةُ [er-rehādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) Ter ve nāzüklüğe denir.

اَلرَّهِيدَةُ [er-rehīdet] (عَقِيدَةٌ [ʿakīdet] vezninde) Vücūdu gül gibi ter ü tāze ve nerm ve nāzük olan genç mahbūbeye denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَهِيدَةٌ أَيْ شَابَّةٌ رَخْصَةٌ نَاعِمَةٌ Ve

رَهِيدَةٌ [rehīdet] Hurde bulgurdan olan sütlü aşa denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا رَهِيدَةً وَهُوَ الْبُرُّ يُدَقُّ وَيُصَبُّ عَلَيْهِ اللَّبَنُ

اَلرَّهْوَدِيَّةُ [er-rehvediyyet] Rıfk ve mülāyemetle muʿāmele eylemeğe denir.

اَلتَّرْهِيدُ [et-terhīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir hamākat-ı ʿazīme izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْحَمَاقَةِ الْعَظِيمَةِ

اَلْمَرْهُودُ [el-merhūd] Süst ve gevşek nesneye denir; yukālu: أَمْرٌ مَرْهُودٌ أَيْ لَمْ يُحْكَمْ ve tekūlu: تَرَكْتُهُمْ مَرْهُودِينَ أَيْ غَيْرَ عَازِمِينَ وَلاَ حَازِمِينَ عَلَى أَمْرٍ

[ر و د]

اَلرَّوْدُ [er-revd] (rā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) ve

اَلرِّيَادُ [er-riyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَادَهُ يَرُودُهُ رَوْدًا وَرِيَادًا إِذَا طَلَبَهُ Ve

رَوْدٌ [revd] Beri öte gitmek, tereddüd maʿnāsınadır ki āmed-şüd etmek ve olta eylemek taʿbīr olunur; yukālu: رَادَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ وَجَاءَ Ve

رِيَادُالْإِبِلِ [riyādu’l-ibil] Deve kısmının merʿāda beri öte gitmesinden ʿibārettir; yukālu: رَادَتِ الْإِبِلُ رِيَادًا إِذَا اخْتَلَفَتْ مُقْبِلَةً وَمُدْبِرَةً

اَلْإِرْتِيَادُ [el-irtiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَادَ الشَّيْءَ إِذَا طَلَبَهُ

اَلْمُرَاوَدَةُ [el-murāvedet] ve

اَلرِّوَادُ [er-rivād] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] bābından) Dilemek, meşīʾet maʿnāsınadır; yukālu: رَاوَدَهُ مُرَاوَدَةً وَرِوَادًا إِذَا شَاءَ Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre رَوْدٌ [revd] ve رِيَادٌ [riyād] bir nesnenin talebinde rıfk ve sühūletle tereddüd eylemek maʿnāsına mevzūʿdur, sāʾir maʿānī ondan müteferriʿdir.

اَلرِّيدُ [er-rīd] (rā’nın kesriyle) Dilemeğe denir ki ismdir, meşīʾet maʿnāsına.

اَلْإِرَادَةُ [el-irādet] (إِعَادَةٌ [iʿādet] vezninde) Dilemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَادَ الشَّيْءَ إِذَا شَاءَ

اَلرَّائِدُ [er-rāʾid] Değirmen eline ıtlāk olunur ki el değirmeninin sapı olacaktır, يَدُ الرَّحَى [yedu’r-reḥā] maʿnāsına, öteye beriye gidip geldiği için. Ve otlak aramak için ileriye gönderdikleri adama ıtlāk olunur.

اَلْمَرَادُ [el-merād] (mīm’in fethiyle) ve

اَلْمُسْتَرَادُ [el-musterād] (مُسْتَرَاحٌ [musterāḥ] vezninde) İsm-i mekānlardır, otlakta develerin tereddüd eyledikleri mevziʿe denir.

اَلرَّادَةُ [er-rādet] (عَادَةٌ [ʿādet] vezninde ki aslı رَائِدَةٌ [rāʾidet]tir) ve

اَلرُّوَادَةُ [er-ruvādet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) ve

اَلرَّائِدَةُ [er-rāʾidet] (زَائِدَةٌ [zāʾidet] vezninde) Şol hatuna denir ki dāʾimā komşuların evlerini dolaşır ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَادَةٌ وَرُوَادَةٌ وَرَائِدَةٌ أَيْ طَوَّافَةٌ فِي بُيُوتِ جَارَاتِهَا

اَلرَّوَدَانُ [er-revedān] (fetehātla) Masdardır, hatun komşu evlerini çok dolaşmak maʿnāsınadır; yukālu: رَادَتِ الْمَرْأَةُ رَوَدَانًا إِذَا أَكْثَرَتِ الْإِخْتِلَافَ إِلَى بُيُوتِ جَارَاتِهَا

اَلرَّادُ [er-rād] (teshīl-i hemze ile) رَائِدٌ [rāʾid] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve bu رَادٌ [rād] kelimesi aslında رَوَدٌ [reved] idi, fethateynle ki faʿal bi-maʿnā fāʾildir, baʿdehu vāv elife münkalib oldu; yukālu: رَجُلٌ رَادٌ أَيْ رَائِدٌ

اَلْمِرْوَدُ [el-mirved] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Sürme mīline denir, sürme-dāndan sürme arayacak ālettir. Ve at gemlerinde deverān eden demire denir ki suluk olacaktır. Ve makaranın demir iğine denir ki onun üzerinde deverān eder.

اَلرُّودُ [er-rūd] (rā'nın zammıyla) Mehl ve teʾennī maʿnāsınadır; yukālu: إِمْشِ عَلَى رُودٍ أَيْ عَلَى مَهَلٍ [Ve] رُوَيْدٌ [ruveyd] kelimesi bundan musaggardır.

اَلْإِرْوَادُ [el-irvād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْمُرْوَدُ [el-murved] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْمَرْوَدُ [el-merved] مَخْرَجٌ [maḫrec] vezninde ki masdarlardır, bir işi rıfk ve teʾennīyle āhestece tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْوَدَ فِي السَّيْرِ إِرْوَادًا وَمُرْوَدًا وَمَرْوَدًا إِذَا رَفَقَ

اَلرُّوَيْدُ [er-ruveyd] ve

اَلرُّوَيْدَاءُ [er-ruveydāʾ] ve

اَلرُّوَيْدِيَةُ [er-ruveydiyet] Bunlar da rıfk ve sühūlet maʿnāsınadır.

Müʾellif burada iktisār eylemiştir. Ve bu baʿzıların إِرْوَادٌ [irvād]dan mürahhamdır demeleri mülāyim değildir, zīrā evceh mezkūr üzere رُودٌ [rūd] kelimesi ki rā-i mazmūme ile mehl ve teʾennī maʿnāsınadır. Pes رُوَيْدٌ [ruveyd] kelimesi ondan musaggardır, yapça ve yavaşça demektir; yukālu: مَشَى رُوَيْدًا وَرُوَيْدَاءَ وَرُوَيْدِيَةً أَيْ عَلَى رِفْقٍ ve yukālu: رُوَيْدًا أَيْ مَهْلاً ve yukālu: رُوَيْدَكَ عَمْرًا أَيْ أَمْهِلْهُ

Ve işbu رُوَيْدَ [ruveyd] kelimesi أَفْعِلْ yaʿnī emr maʿnāsına olursa, kāf-ı hitāb dāhil olur, yaʿnī ism-i fiʿl-i emr olur ise kāf-ı hitāb dāhil olur ve bu dört vech üzere müstaʿmeldir:, biri ism-i fiʿl-i emr olur; tekūlu: رُوَيْدَكَ عَمْرًا أَيْ أَمْهِلْهُ Sānī sıfat vākiʿ olur; yukālu: سَارُوا سَيْرًا رُوَيْدًا Sālis hāl vākiʿ olur; yukālu: سَارَ الْقَوْمُ رُوَيْدًا Burada maʿrifeye muttasıl olmakla sıfat olmağa salāhiyyeti olmadığından hāl kılınmıştır. Rābiʿ masdar olur; yukālu: رُوَيْدَ عَمْرٍو بِالْإِضَافَةِ ve yukālu: رُوَيْدَكِنِي ve li'l-muhātabati: رُوَيْدَكُنَّنِي ve رُوَيْدَكُمُونِي ve رُوَيْدَكُمَانِي ve رُوَيْدَكِنِي

اَلرَّوْدُ [er-revd] (rā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلرَّائِدَةُ [er-rāʾidet] Mülāyim esen yele denir; yukālu: رِيحٌ رَوْدٌ وَرَائِدَةٌ أَيْ لَيِّنَةُ الْهُبُوبِ Rıfk maʿnāsındandır, رَوْدٌ [revd] burada vasf bi'l-masdardır.

مَاتُرِيدُ [Māturīd] (tā'nın zammıyla) Semerḳand'da bir mahalle adıdır.

اَلرِّوَنْدُالصِّينِيُّ [er-rivendu'ṣ-ṣīniyy] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Dārū-yı maʿrūftur, etıbbā elif ziyādesiyle رَاوَنْدٌ [rāvend] ıtlāk ederler ve hālen rāvend ile müteʿāreftir, Çin diyārından gelmekle rāvend-i Çīnī derler.

رَاوَنْدُ [Rāvend] Iṣfahān nevāhīsinde

bir mevziᶜdir. Ve aᶜlāmdan Aḥmed b. Yaḥyā er-Rāvendī, Mervu'r-Rūd şehrinin ahālīsindendir.

إِبْنُ رَوَّادٍ [İbnu Revvād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Tābiᶜīndendir, ismi ᶜAbdulᶜazīz'dir.

[ر ي د]

اَلرَّيْدُ [er-reyd] (زَيْدٌ [zeyd] vezninde) Dağın bir tarafından uzanıp çıkan sivri tümsek yerine denir. Cemᶜi رُيُودٌ [ruyūd] gelir.

اَلرَّيْدَةُ [er-reydet] (hā'yla) ve

اَلرَّادَةُ [er-rādet] (عَادَةٌ [ᶜādet] vezninde) ve

اَلرَّيْدَانَةُ [er-reydānet] (rā'nın fethiyle) Mülāyim esen yele denir; vāvī'de lügattır; yukālu: رِيحٌ رَيْدَةٌ وَرَادَةٌ وَرَيْدَانَةٌ أَيْ رَوْدٌ Ve

رَيْدَةُ [Reydet] Yemen'de bir beldedir. Ve Ḥaḍramevt ülkesinde iki karye ve Ḳinnesrīn kazāsında bir karyedir.

رَيْدَانُ [Reydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Ḳinnesrīn kazāsında bir hısn adıdır.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ د]

اَلزَّأْدُ [ez-zeᵓd] (zā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir adamı bir korkunç nesne ile belinletmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَأَدَهُ زَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَفْزَعَهُ

اَلْمَزْؤُودُ [el-mezᵓūd] (مَسْعُودٌ [mesᶜūd] vezninde) Bir korknuç nesneden belinleyip korkmuş adama denir; yukālu: زُئِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَزْؤُودٌ أَيْ مَذْعُورٌ

اَلزُّؤْدُ [ez-zuᵓd] (zā'nın zammı ve zammeteynle) İsmdir, korkunç nesneden ᶜārız olan korkuya denir ki Türkīde ondan belin ile taᶜbīr olunur, Fārisīde bāk derler.

[ز ب د]

اَلزَّبَدُ [ez-zebed] (zā'nın ve bā'nın fethiyle) Köpüğe denir, suyun ve sāᵓir şeyᵓin olsun. Ve

زَبَدُ [Zebed] Yemen'de bir dağ adıdır. Ve Ḳinnesrīn kazāsında bir karyedir. Ve Ḥimṣ şehrinin ism-i kadīmidir yāhūd Ḥimṣ kazāsında bir karyedir. Ve Bağdād garbīsinde bir mevziᶜ adıdır. Ve

زَبْدٌ [Zebed] Saᶜd b. Ebī Vaḳḳāṣ radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin ummu veledi ismidir.

اَلْإِزْبَادُ [el-izbād] (hemzenin kesriyle) Bir nesne köpüklenmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزْبَدَ الْبَحْرُ إِذَا صَارَ ذَا زَبَدٍ Ve ağaç beyāz çiçekler ile çiçeklenmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَزْبَدَ السِّدْرُ إِذَا نَوَّرَ يَعْنِي كَالزَّبَدِ عَلَى الْمَاءِ

اَلزُّبْدُ [ez-zubd] (zā'nın zammıyla) ve

اَلزُّبَّادُ [ez-zubbād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Kere yağına denir ki koyun ve keçi kısmının sütünden yayıkla ihrāc olu-

nur; köpüğe müşābih olduğu için ondan meʾhūz oldu. Kezālik kaymağa da ıtlāḳ olunur. *Miṣbāḥ*’ın beyānına göre leben-i bakardan istihrāc olunana da ıtlāk olunur. Deve lebeninden istihrāc olunana جُبَابٌ [cubāb] denir. Ve زُبْدَةٌ [zubdet] hā’yla زَبَدٌ [zebed]den ahasstır.

اَلزَّبْدُ [ez-zebd] (عَبْدٌ [ʿabd] vezninde) Kere yağı yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَبَدَهُ زَبْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَطْعَمَهُ الزُّبْدَ Ve süt tulumunu yağı çıkmak için çalkamak maʿnāsınadır ki yaymak taʿbīr olunur; yukālu: زَبَدَ السِّقَاءَ إِذَا مَخَضَهُ لِيَخْرُجَ زُبْدُهُ Ve bir kimseye çok nesne bahş eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, kesret cihetiyle teşbīh olundu; yukālu: زَبَدَ لَهُ زَبْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَضَخَ لَهُ مِنْ مَالِهِ

اَلْمُزْدَبِدُ [el-muzdebid] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]den ism-i fāʿildir) Kere yağının sāhibine denir.

اَلتَّزْبِيدُ [et-tezbīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Avurt köpüklenmek maʿnāsınadır ki miksārın hālidir; yukālu: زَبَّدَ شِدْقُهُ إِذَا تَزَبَّدَ

اَلتَّزَبُّدُ [et-tezebbud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَزْبِيدٌ [tezbīd] maʿnāsınadır. Ve yutmak maʿnāsına istiʿmāl olunur ki kaymak gibi yutmaktır. ʿAlā-kavlin bir şeyʾin zübde ve hülāsasını almak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَبَّدَ الشَّيْءَ إِذَا ابْتَلَعَهُ أَوْ أَخَذَ صَفْوَتَهُ Ve and içmeğe şitāb ve sürʿat eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki hemān kaymak yutar gibi yutmağa ivmektir; yukālu: تَزَبَّدَ الْيَمِينَ إِذَا أَسْرَعَ إِلَيْهَا

زُبَّادٌ [zubbād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde)

زُبَّادَى [zubbādā] (حُوَّارَى [ḥuvvārā] vezninde) Bir nebāt adıdır, ümmehāt-ı sāʾirede sinirli yaprak ile mübeyyendir. Ve

زُبَّادٌ [zubbād] Hayrı olmayan yaʿnī yufka olup yağsız olmakla işe yaramayan süte denir.

مُزَبِّدٌ [Muzebbid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Bir recül ismidir.

زُبَيْدٌ [Zubeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbnu’l-Ḥāris̱’tir ki muhaddisīndendir. *Ṣaḥīḥayn* ricālinde bundan gayrı Zubeyd yoktur. Ve

زُبَيْدٌ [Zubeyd] Medḥic kabīlesinden bir batndır ki ʿAmr b. Maʿdīkereb’in kavmidir, İmām Zuhrī ashābından Muḥammed b. el-Velīd ve Maḥmiyye b. Cezʾ ve Ṣāḥibu’l-*Ḳālī* Muḥammed b. el-Ḥuseyn el-Luġavī ve iki ferzendleri ki onlar da lügavīlerdir, batn-ı mezbūr ricālindendir.

زَبِيدٌ [Zebīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemen’de bir beldedir; muhaddisīnden Mūsā b. Ṭāriḳ ve Muḥammed b. Yūsuf ve Muḥammed b. Şuʿayb oradandır.

زَيْبُدَانُ [Zeybudān] (bā’nın zammıyla فَيْعُلَانُ [feyʿulān] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلزَّبَادُ [ez-zebād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿItr-ı maʿrūf ismidir ki kalye misk taʿbīr ettikleridir. Fukahāʾ ve lügaviyyūn زَبَادٌ [zebād] bir dābbedir ki ondan tīb halb olunur demeleriyle taʿrīfinde galat eylediler, zīrā dābbe-i mezkūre dedikleri kedidir ki murād yaban kedisidir; زَبَادٌ [zebād] ondan hāsıl olan tībin ismidir. Ve o tīb mezkūr kedinin kuyruğu altında ve uylukların-da dibine doğru reşha yaʿnī terdir. İbtidā ona tutup ziyādesiyle tahrīk ile muztarib eyledikten sonra vücūdundan ʿarak tereş-şüh eylemekle o mevziʿlerinden terlerini kamış kabuğuyla yāhūd bir paçavra ile sıyırıp ahz ederler. Mütercim der ki o kedi Hind ve Ḥabeşe beyābānında olur ve ona misk kedisi taʿbīr olunur. Mekke’ye tüccārlar kuyruklarını getirip beyʿ eder-

ler. Bi-ᶜaynihi misk gibi kokar, halk alıp emtiᶜa içre vazᶜ ederler, meşhūdumuz olmuştur. Ve menkūldür ki onu taᶜcīz ve tahrīkle ᶜarak-nāk edip onun derisinden cemᶜ ederler. Sene tamāmına kadar semirip kuvvetlenir. Ve eğer bir sene terk eyleseler sebeb-i helākı olur, o taᶜrīk ona devā-yı muvakkat-ı maᶜnevī olur imiş. Ve

زَبَادٌ [Zebād] Mağrib’de bir belde adıdır. Ve

زَبَادٌ [Zebād] Esmādandır: Zebād b. Kaᶜb cāhilīdir. Ve Zebād bint Bisṭām b. Ḳays, Velīd b. ᶜAbdulmelik’in zevcesidir. Ve Muḥammed b. Aḥmed b. Zebād ᶜalā-kavlin İbn Zebdā muhaddistir ve kavl-i sānī eşherdir.

أَبُوالزُّبْدِ [Ebu’z-Zubd] (zā’nın zammıyla) Muḥammed b. el-Mubārek el-ᶜĀmirī künyesidir.

زَبِدٌ [Zebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ḥavfezān nām kimsenin feresi ismidir.

زُبْدَةٌ [Zubdet] (عُمْدَةٌ [ᶜumdet] vezninde) Bintu’l-Ḥāriṡ’tir ki Bişr-i Ḥafī’nin hemşiresidir. Ve Ḥasan b. Muḥammed b. Zubde muhaddistir.

زَبْدٌ [Zebd] (عَبْدٌ [ᶜabd] vezninde) İbn Sinān’dır ki muhaddistir.

زُبَيْدَةٌ [Zubeydet] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Hārūn Reşīd’in zevcesidir ki Caᶜfer b. Manṣūr’un duhteridir.

اَلزُّبَيْدِيَّةٌ [ez-Zubeydiyyet] Tarīk-i Mekke’de Muġīṡe’ye karīb bir birke adıdır. Ve bilād-ı cibālde bir karye ve Vāsiṭ kazāsında bir karye ve Bağdād’da bir mahalle ve ondan aşağıcada bir başka mahalle adıdır.

[ز ب ر ج د]

اَلزَّبَرْجَدُ [ez-zeberced] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Cevher-i maᶜrūf ismidir, yaᶜnī cevāhirden bir yeşil taştır zümürrüd gibi, lākin açık renk olup fıstıkī taᶜbīr olunan levnle mülevvendir. Ḳays b. Ḥassān b. Ṡābit pek hüsn ü cemāl sāhibi olmakla زَبَرْجَدٌ [zeberced] ile mülakkab olmuştu.

[ز ر د]

اَلزَّرْدُ [ez-zerd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Yutmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَرِدَ اللُّقْمَةَ زَرْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَلَعَهَا Ve boğazı sıkıp boğmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَرَدَهُ زَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَنَقَهُ Ve

زَرْدٌ [zerd] Vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَرَدَ الدِّرْعَ إِذَا سَرَدَهَا Ve

زَرْدٌ [Zerd] İsferāyin kazāsında bir karye adıdır.

اَلْإِزْدِرَادُ [el-izdirād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi yutmak maᶜnāsınadır, lākin tekellüfü mutazammındır; yukālu: إِزْدَرَدَ اللُّقْمَةَ بِمَعْنَى زَرَدَهَا Müʾellif إِبْتَلَعَهَا ile tefsīr eyleseydi enseb idi.

اَلْمَزْرَدُ [el-mezred] (مَقْعَدٌ [makᶜad] vezninde) Boğaza ıtlāk olunur, mahall-i زَرْدٌ [zerd] olduğu için.

اَلْمِزْرَدُ [el-mizred] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلزِّرَادُ [ez-zirād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ipe denir ki onunla devenin boğazını kısarlar, tā ki kirişini defᶜ edip rākibini ālūde eylemeye. Ve

زِرَادٌ [zirād] Mutlakan boğazı boğacak ip ve kiriş makūlesine denir, مِخْنَقَةٌ [miḫneḳat] maᶜnāsına.

اَلْمُزَرِّدُ [el-Muzerrid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṡ] vezninde) Şemmāḫ nām şāᶜirin birāderi lakabıdır.

زَرْدَةٌ [Zerdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde)

Deritenk kazāsında bir kalʿa ve Şīrāz'da bir dağ adıdır.

اَلزَّرِدُ [ez-zerid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Lokmayı çabuk yutar olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ زَرِدٌ أَيْ سَرِيعُ الْإِبْتِلَاعِ

اَلزَّرَدَانُ [ez-zeredān] (fetehātla) Nisvān fercine denir, kīrleri yuttuğu için yāhūd darlığından kīrleri boğduğu için. Vech-i sānī ʿumūm üzere vasf olamaz, meğer ıtlākı tevessüʿ bi'l-mecāza mahmūl ola. Ve zāhiren Ebū Ḳaṭvān gibi vasftır.

اَلزَّرَدُ [ez-zered] (fethateynle) Örülmüş zırha denir, faʿal bi-maʿnā mefʿūldür.

اَلزَّرَّادُ [ez-zerrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zırh örücü kimseye denir, سَرَّادٌ [serrād] maʿnāsına.

زَرَنْدُ [Zerend] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Kirmān eyāletinde bir belde-i maʿrūftur. Ve Iṣfahān'da bir karyedir; Muḥāmmed b. el-ʿAbbās en-Naḥvī oradandır. Ve Medīne kurbünde bir mevziʿdir.

اَلزَّرَاوَنْدُ [ez-zerāvend] (zā'nın fethiyle) Devā-yı maʿrūf adıdır. İki nevʿ olur, erkek nevʿine zerāvend-i tavīl ve dişi nevʿine zerāvend-i müdahrec derler.

[ز غ د]

اَلزَّغْدُ [ez-zaġd] (zā'nın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Deve ziyādesiyle kükreyip böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَدَ الْبَعِيرُ زَغْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَدَرَ شَدِيدًا Ve tulumu ağızından yağ çıkmak için sıkmak maʿnāsınadır; yukālu: زَغَدَ سِقَاءَهُ إِذَا عَصَرَهُ حَتَّى يَخْرُجَ الزُّبْدُ مِنْ فِيهِ Ve bir adamın boğazını sıkmak maʿnāsına da istiʿmāl olunur; yukālu: زَغَدَ فُلَانًا إِذَا عَصَرَ حَلْقَهُ Ve bir kimseyi bir adam üzere istiʿvā ederek kışkırtmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَغَدَهُ بِالْكَلَامِ عَلَيْهِ إِذَا حَرَّشَهُ عَلَيْهِ

اَلزَّغِيدُ [ez-zeġīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tulum sıkıldıkta ağızından çıkan yağa denir.

اَلزَّغَّادُ [ez-zaġġād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Taşkın ırmağa denir; yukālu: نَهْرٌ زَغَّادٌ أَيْ زَخَّارٌ كَثِيرُ الْمَاءِ

اَلْإِزْغَادُ [el-izġād] (hemzenin kesriyle) Emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْغَدَتْهُ إِذَا أَرْضَعَتْهُ

اَلْمُزْغَئِدُّ [el-muzġa'idd] (مُشْمَئِزٌّ [muşme'izz] vezninde) Dargın adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزْغَئِدٌّ أَيْ غَضْبَانُ

اَلزَّغَدُ [ez-zeġad] (fethateynle) Dirliğe denir; yukālu: زَغَدٌ رَغَدٌ أَيْ عَيْشٌ رَغَدٌ

[ز غ ب د]

اَلزَّغْبَدُ [ez-zaġbed] (zā'nın ve bā'nın fethiyle) Kere yağına denir, زُبْدٌ [zubd] maʿnāsına.

[ز غ ر د]

اَلزَّغْرَدَةُ [ez-zaġredet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deve kısmı gürültüsünü içerisinde terdīd eyleyerek kükremek maʿnāsınadır; yukālu: زَغْرَدَ الْبَعِيرُ إِذَا هَدَرَ مُرَدِّدًا فِي جَوْفِهِ

[ز ف د]

اَلزَّفْدُ [ez-zefd] (zā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَفَدَ الْإِنَاءَ زَفْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ Ve ata arpayı çok vermek maʿnāsınadır; yukālu: زَفَدَ فُلَانٌ فَرَسَهُ شَعِيرًا إِذَا أَكْثَرَ عَلَيْهِ

[ز م ر د]

اَلزُّمُرُّدُ [ez-zumurrud] (zammāt-ı selās ve teşdīd-i rā'yla) Zümürrüz ismidir ki ẕāl-ı muʿceme iledir. Mü'ellif زُمُرُّدٌ ذِي زَبَرْجَدٍ ile tefsīr eylemiştir ki bu Aristo kavlidir ve sā'irleri ʿindinde زَبَرْجَدٌ [zeberced] altın

maᶜdeninde tekevvün eder yeşil ve sāf olur; kem-renk olana Mıṣrī ve yeşile māʾil sarı yaᶜnī fıstıḳī rengine Ḳıbrısī ve kırmızıya māʾil sarıya ki cümleden kemterdir, Hindī derler.

Zümürrüd, altın ve gayrı maᶜdende tekevvün eder. Birkaç kısm olur: biri zübābīdir ki levni yeşil sineğe şebīh olur, gāyette sāf ve suyu keskindir güyā temevvüc ve raks eder ve birisine reyhānī denir ve birisine fıstıḳī denir ve birisine sābūnī denir, beyāza māʾil yeşil olur ve baᶜzılar bu kısmı zeberced nevᶜinden ᶜadd ederler.

اَلزَّمَرَّدُ [ez-zemerred] (zā’nın ve mīm’in fethiyle فَعَلَّل [feᶜallel] vezninde) Recül-i müʾennes ve merʾe-i müzekkere demektir. Ve bu muᶜarrebdir, yaᶜnī zen-i merd-i Farīsī muᶜarrebidir ki ᶜavret sıfatında olan erkeğe ve erkek şīvesinde olan ᶜavrete ıtlāḳ olunur.

اَلزُّمَاوَرْدُ [ez-zumāverd] (zā’nın zammıyla) “و،ر،د” māddesinde mersūmdur.

[ز ن د]

اَلزَّنْدُ [ez-zend] (قَنْدٌ [ḳand] vezninde) Kolun ucunun el ile kavuştuğu yere denir ki bilek kemiği olacaktır, ikisine زَنْدَانِ [zendān] denir.

Şārih der ki serçe parmak cānibinden olana كُوعٌ [kūᶜ] ve baş parmak tarafında olan كُرْسُوعٌ [kursūᶜ] ve mecmūᶜuna زَنْدٌ [zend] derler ve oraya bilekçe taᶜbīr olunur. Ve bileğe سَاعِدٌ [sāᶜid] denir. İntehā. Ve

زَنْدٌ [zend] مَرْخٌ [merḫ] ve عَفَارٌ [ᶜafār] nām şecerlerden ehl-i bādiyenin düzdükleri çakmağa denir ki iki dāne olur. Üstündeki gūyā erkek ve altındaki dişi olur, birbirine sürerek āteş çıkarırlar. Üstünde olana زَنْدٌ [zend] ve altında olana زَنْدَةٌ [zendet] derler ve ikisine زَنْدَتَانِ denmez, yaᶜnī زَنْدَانِ [zendān] denir ki müzekker taglīb olunur. Cemᶜi زِنَادٌ [zinād] gelir zā’nın kesriyle ve أَزْنُدٌ [eznud] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] [vezninde] ve أَزْنَادٌ [eznād] gelir. Ve ᶜArablar bir husūsta kendisine yārī ve muᶜāvenetle işinin husūl-pezīr olmasına bāᶜis olan adama وَرَتْ بِكَ زِنَادِي derler. Ve

زَنْدٌ [zend] Bir dikenli ağaç ismidir. Müfredātta şecer-i gār ile mübeyyendir ki defne ağacı olacaktır. Ve

زَنْدٌ [Zend] Buḫārā kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed b. Ḥamdān b. ᶜĀzim ez-Zendī oradandır ve sevb-i Zendenīcī dedikleri bez oradan çıkar. Ve

زَنْدٌ [Zend] Necd bilādında bir dağın adıdır. Ve esāmī-i ricāldendir: Zend b. el-Cevn meşhūr edīb ve şāᶜir Ebū Dulāme’nin ismidir.

Mütercim der ki mezbūr Ebū Dulāme sāhib-i nevādir-i hikāyāt ve nāzım-ı ebyāt-ı pür-nikāt, mevrid-i letāʾif ü mudhikāt, zarīf ve edīb bir zāt idi. ᶜAbbāsiyye’den Seffāḥ ve Manṣūr ve Mehdī’nin nüdemāsından idi. Cümle-i letāʾifindendir ki Manṣūr Halīfe’nin ᶜammisi kızı vefāt eyledikte hüzn ve melāl ile defnine hāzır olup kabri kenārında kuᶜūd ve cenāze vürūduna muntazır idi. Bu esnādā Ebū Dulāme gelip halīfeye yakın oturdukta Manṣūr hitāb edip “Ey Ebū Dulāme, buraya ne hāzırladın?” deyip kabre işāret eyledi. Ebū Dulāme: “Halīfenin ᶜammisi kızını hāzırladım” dedikte, halīfe bī-ihtiyār hande-nāk oldu. İntehā. Ve Zend b. Aᶜrāḳ eṣ-Ṣerā neseb-i ᶜAdnān ricālindendir. Ve

زَنْدٌ [zend] Masdar olur, doldurmak maᶜnāsına; yukālu: زَنَدَ السِّقَاءَ زَنْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ

زَنْدَنَةُ [Zendenet] (مَنْكَنَةٌ [menkenet] veznin-de) Buḫārā kazāsında bir başka karyedir.

زَنْدَرُودُ [Zenderūd] Iṣfahān’da bir ırmak adıdır.

زَنْدَوَرْدُ [Zendeverd] (vāv’ın fethiyle) Vāsıṭ kurbünde bir karyedir, hālen harābedir.

زَنْدَةُ [Zendet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Rūm ülkesinde bir beldedir.

زَنَدٌ [Zened] (fethateynle) Bir mevziᶜ adı-dır. Ve

زَنَدٌ [zened] دُرْجَةٌ [durcet]e denir ki nākanın cevfine soktukları kundaktır, niteki māddesinde beyān olundu. Ve

زَنَدٌ [zened] Masdar olur, susamak maᶜnāsına; yukālu: زَنِدَ الرَّجُلُ زَنَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ

اَلْمُزَنَّدُ [el-muzenned] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Be-gāyet bahīl ve nākes şahsa denir ki mecāzdır; yukālu: رَجُلٌ مُزَنَّدٌ أَيْ بَخِيلٌ ضَيِّقٌ Ve nesebi methūm olan şahsa ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُزَنَّدٌ أَيْ دَعِيٌّ Ve ensizce olan sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُزَنَّدٌ أَيْ قَلِيلُ الْعَرَضِ

اَلتَّزْنِيدُ [et-teznīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَنَّدَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve bir adama istihkākından ziyāde işkence eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَنَّدَ فُلَانًا إِذَا عَاقَبَهُ فَوْقَ حَقِّهِ Ve doldur-mak maᶜnāsınadır; yukālu: زَنَّدَ السِّقَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve çakmak çakmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَنَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَوْرَى زَنْدَهُ Ve

تَزْنِيدٌ [teznīd] Nākanın fercini iki cānibden küçük hılāller ile hılālleyip baᶜdehu kıllar ile bağlayıp kavuşturmağa denir. Bunu nāka doğururken rahimi taşraya çıktıkta ederler. Ve

تَزْنِيدٌ [teznīd] Ziyāde eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: مَا يُزَنِّدُكَ أَحَدٌ عَلَيْهِ أَيْ مَا يَزِيدُكَ

اَلْإِزْنَادُ [el-iznād] (hemzenin kesriyle) Ziyāde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزْنَدَ الشَّيْءُ إِذَا زَادَ Ve ziyāde kılmak maᶜnāsınadır, تَزْنِيدٌ [teznīd] gibi; tekūlu: مَا يُزْنِدُكَ أَحَدٌ عَلَيْهِ وَمَا يُزَنِّدُكَ أَيْ مَا يَزِيدُكَ Ve derdinden ifākat bulmuş adam yine o derdine rücūᶜ eyle-mek yaᶜnī ağrısı nüks etmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزْنَدَ الرَّجُلُ فِي وَجَعِهِ إِذَا رَجَعَ إِلَيْهِ

اَلتَّزَنُّدُ [et-tezennud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Bir kimseye cevāb vermekte ıztırābla teng-dil ve dem-beste olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَزَنَّدَ الرَّجُلُ إِذَا ضَاقَ بِالْجَوَابِ Ve darılmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَزَنَّدَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ

زَنْدِينَا [Zendīnā] (zā’nın fethiyle) Nesef kazāsında bir karyedir.

زَنْدَانُ [Zendān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Herāt aᶜmālinden Mālīn kazāsında bir kar-yedir. Ve Merv kazāsında bir karyedir. Ve Maṣīṣa kazāsında bir nāhiyedir.

[ز هـ د]

اَلزُّهْدُ [ez-zuhd] (zā’nın zammı ve hā’nın sükūnuyla) ve

اَلزَّهَادَةُ [ez-zehādet] (سَعَادَةٌ [saᶜādet] vez-ninde) Bir nesneye ragbetsiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَهَدَ فِيهِ وَزَهِدَ وَزَهُدَ زُهْدًا وَزَهَادَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ ضِدُّ رَغِبَ Ve ᶜinde’l-baᶜz زَهَادَةٌ [zehādet] dünyā ve زُهْدٌ [zuhd] emr-i dīnde olan perhīze mahsūstur.

اَلزَّهْدُ [ez-zehd] (zā’nın fethi ve hā’nın sükūnuyla) Bir nesneyi takdīr ve tahmīn

eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَدَ الشَّيْءَ زَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَزَرَهُ وَخَرَصَهُ

اَلْإِزْهَادُ [el-izhād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi takdīr ve tahmīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْهَدَهُ بِمَعْنَى زَهَدَهُ

اَلزَّهَدُ [ez-zehed] (fethateynle) Zekāt-ı māla ıtlāk olunur.

اَلزَّهِيدُ [ez-zehīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Az nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ زَهِيدٌ أَيْ قَلِيلٌ Ve teng-meşreb kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ زَهِيدٌ أَيْ ضَيِّقُ الْخُلُقِ Ve kalīlü'l-ekl adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَهِيدٌ أَيْ قَلِيلُ الْأَكْلِ Ve daracık dereye denir; yukālu: وَادٍ زَهِيدٌ أَيْ ضَيِّقٌ

اَلزَّاهِدُ [ez-zāhid] (عَابِدٌ [ʿābid] vezninde) زُهْدٌ [zuhd] lafzından ism-i fāʿildir ki perhīzkār demektir. Ve زَهِيدٌ [zehīd] gibi hulku dar adama denir. Ve esmā-i ricāldendir: Zāhid b. ʿAbdullāh ve Ebu'z-Zāhid el-Mavṣilī muhaddislerdir.

اَلْإِزْدِهَادُ [el-izdihād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi azınsamak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَدَ الشَّيْءَ إِذَا عَدَّهُ قَلِيلاً

اَلتَّزْهِيدُ [et-tezhīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi bir nesneye ragbetsiz kılmak yaʿnī ragbetini sarf ile ondan perhīz ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَّدَ فُلاَنًا فِيهِ وَعَنْهُ ضِدُّ رَغَّبَهُ Ve bir kimseyi buhle sevk yāhūd buhle nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَّدَ فُلاَنًا إِذَا بَخَّلَهُ

اَلتَّزَاهُدُ [et-tezāhud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir adamı her taraftan ihtikār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَاهَدُوا فُلاَنًا إِذَا احْتَقَرُوهُ

[ز و د]

اَلزَّادُ [ez-zād] (عَادٌ [ʿād] vezninde) Azığa denir, tūşe maʿnāsına.

اَلزَّوْدُ [ez-zevd] (zā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Azık tutmak maʿnāsınadır; yukālu: زَادَ الرَّجُلُ يَزُودُ زَوْدًا إِذَا أَسَّسَ الزَّادَ

اَلْمِزْوَدُ [el-mizved] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Azık koyacak dağarcığa denir, tūşe-dān maʿnāsına. Cemʿi مَزَاوِدُ [mezāvid] gelir.

اَلْإِزَادَةُ [el-izādet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّزْوِيدُ [et-tezvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi azıklandırmak maʿnāsınadır.

اَلتَّزَوُّدُ [et-tezevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Azıklanmak ve azık tutunmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَزَدْتُ الْمُسَافِرَ وَزَوَّدْتُهُ فَتَزَوَّدَ

رِقَابُ الْمَزَاوِدِ [riḳābu'l-mezāvid] ʿArab beyninde ʿAcem tāʾifesinin lakabıdır. Ekserī مِزْوَدٌ [mizved] kırmızı sahtiyāndan olmakla tāʾife-i ʿAcem dahi kızıl benizli olduklarından ıtlāk eylediler yāhūd مِزْوَدٌ [mizved] gibi boyunları uzun yāhūd dolu, مِزْوَدٌ [mizved] gibi cüsseleri galīz olduklarından ıtlāk oluna.

زُوَيْدَةُ [Zuveydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Mehālibe'den bir hatun adıdır.

زَوَّادٌ [Zevvād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esmādandır: Zevvād b. ʿAlvān ve Zevvād b. Maḥfūẓ el-Ḳurayʿī muhaddislerdir.

أَزْوَادُالرَّكْبِ [Ezvādu'r-Rekb] Üç adamın lakabı idi: biri Musāfir b. Ebī ʿAmr ve biri Zemʿa b. el-Esved ve biri Ebū Umeyye b. el-Muġīre'dir. Bunlar yolda olduklarında ehl-i kāfile katʿā zād-ı tarīk ittihāz eylemeyip mecmūʿunu kendiler idāre ve itʿām ederler idi.

زَادُالرَّكْبِ [Zādu'r-Rekb] Bir feres ismidir ki Suleymān-ı Nebī ʿaleyhi's-selām dergāhına Ezd kabīlesi vüfūd ettiklerinde o atı onlara ihsān eylemişler idi.

ذُورُودٍ [Ẕū Rūd] (zāmm-ı rā ile) Ḥimyer ümerāsından Saʿīd nām emīrin lakabı-

فُلاَنٌ يَسْتَزِيدُ فُلاَنًا أَيْ يَسْتَقْصِرُهُ وَيَشْكُوهُ *Esās*'ta ʿibāretiyle vākiʿ olmakla tercemede zamīr adama ircāʿ olundu. Ve إِسْتَقْصَرْتُ فُلاَنًا denirse تَقْصِيرٌ [taḳṣīr]den meʾhūz ve إِسْتَقْصَرْتُ الثَّوْبَ denirse قِصَرٌ [ḳiṣar]dan meʾhūz olur. Ve

إِسْتِزَادَةٌ [istizādet] Bir kimseden bir nesneyi artırmasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَزَادَ فُلاَنًا إِذَا طَلَبَ مِنْهُ الزِّيَادَةَ

اَلتَّزَيُّدُ [et-tezeyyud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Esʿār gālī pahaya çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّدَ السِّعْرُ إِذَا غَلاَ Ve yalan söylemek yaʿnī sözüne yalan katmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّدَ فِي حَدِيثِهِ إِذَا كَذَبَ Ve dābbe kısmı عَنَقٌ [ʿanaḳ] dedikleri yürüyüşten ziyādece yürümek maʿnāsınadır. Ve عَنَقٌ [ʿanaḳ] fethateynle dābbe boyunlarını uzatıp yere döşenerek su gibi revān olmağa denir ki ekserī gecelerde deve kısmı öylece yürüyüp menzil alırlar; yukālu: تَزَيَّدَتِ النَّاقَةُ إِذَا سَارَتْ فَوْقَ الْعَنَقِ Ve kelām ve sāʾir nesnelerde tekellüfle ziyāde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّدَ فِي كَلاَمِهِ وَغَيْرِهِ إِذَا تَكَلَّفَ الزِّيَادَةَ فِيهِ

اَلتَّزَايُدُ [et-tezāyud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) تَزَيُّدٌ [tezeyyud] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir.

اَلْمَزَادَةُ [el-mezādet] (mīm'in fethiyle) Su meşkine ve tulumuna denir, رَاوِيَةٌ [rāviyet] maʿnāsına. ʿAlā-kavlin iki deriden dikilip geniş olmak için aralığına bir deri dahi zamm ve ziyāde ettikleri meşke ve tuluma denir. Cemʿ-i cinsi مَزَادٌ [mezād] ve bünyesi مَزَايِدُ [mezāyid] gelir.

Şārih der ki kavl-i ahīr ber-mukteżā-yı mādde asvebdir, zīrā evvele göre vāvī olmak iktizā eder, su dahi zād cümlesinden olduğuna bināʾen. Ve sānīye göre ziyāde-i merkūmeye mebnī yāhūd su fī-zātihi eʿazz dır, Hazret-i Ṣıddīḳ radıyallāhu ʿanhu müddet-i hilāfetlerinde Yemen ahālīsinin defʿa-i sāniye riddetleri mesmūʿları olukta mūmāileyhe emr-nāme tahrīr ve tesyīr eylemişler idi.

[ز ي د]

اَلزَّيْدُ [ez-zeyd] (zā'nın fethi ve kesri ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلزَّيَدُ [ez-zeyed] (fethateynle) ve

اَلزِّيَادَةُ [ez-ziyādet] (zā'nın kesriyle) ve

اَلْمَزِيدُ [el-mezīd] (masdar-ı mīmī olarak) ve

اَلزَّيْدَانُ [ez-zeydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde ki bu şāzdır, شَنْآنٌ [şenʾān] lafzı gibi) Mecmūʿu artmak maʿnāsınadır; yukālu: زَادَ الشَّيْءُ زَيْدًا وَزَيَدًا وَزِيَادَةً وَمَزِيدًا وَزَيْدَانًا إِذَا نَمَا وَفَضَلَ Cevherī zā'nın fethiyle زَوَادَةٌ [zevādet] lafzını dahi zikr eylemekle tashīf eylemiştir, zīrā o, rā-i mühmele ile زُوَارَةٌ [zuvāret] ve زِيَارَةٌ [ziyāret] kelimeleridir, nümüvv zikrinden ʿārī olarak. Şārih der ki Cevherī, Kisāʾī rāvīsi olan Yaʿḳūb'dan rivāyet eylemekle nākil meʾmūnü'l-gavāʾildir. İntehā. Ve mādde-i mezbūre müteʿaddī dahi olur, arttırmak maʿnāsına; yukālu: زَادَهُ اللهُ خَيْرًا فَزَادَ

اَلتَّزْيِيدُ [et-tezyīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi arttırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَيَّدَهُ فَزَادَ

اَلْإِزْدِيَادُ [el-izdiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Artmak maʿnāsınadır; yukālu: زَيَّدَهُ فَازْدَادَ Lākin bunlar ziyādeyi mutazammındır. *Esās*'ta bu müteʿaddī olarak dahi müsebbettir; tekūlu: أَزْدَدتُ مَالاً أَيْ زِدْتُهُ

اَلْإِسْتِزَادَةُ [el-istizādet] Bir adamı ʿatāsında mukassır ʿadd eylemek, إِسْتِقْصَارٌ [istiḳṣār] maʿnāsınadır ki maʿnā-yı ātīnin melzūmudur; yukālu: إِسْتَزَادَهُ إِذَا اسْتَقْصَرَهُ

olup husūsan bādiyede mādde-i hayāt olmakla ziyāde olmasına tefeülen ıtlāk olunmuş olur.

اَلزَّوَائِدُ [ez-zevāid] Pālānın gerisinde olan زَمَعَاتٌ [zemeāt] yanī biraz pālānın māddesinde olmayan zāid nesnelere ıtlāk olunur.

ذُوالزَّوَائِدِ [ẕu'z-zevāid] Arslana ıtlāk olunur, sibā-ı sāireden zevāidi olduğu için. Ve ashābdan Cuheniyyü'l-asl bir zātın lakabıdır.

زَيْدٌ [Zeyd] ve

زُيَيْدٌ [Zuyeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

زِيَادٌ [Ziyād] (rā'nın kesriyle) ve

زَيَّادٌ [Zeyyād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

زِيَادَةٌ [Ziyādet] ve

زَيْدَكَا [Zeydekā] ve

مَزِيدٌ [Mezīd] (mīm'in fethiyle) ve

زَيْدَلاً [Zeydelen] (ziyāde-i لا ile) ve

زَيْدَوَيْهِ [Zeydeveyhi] (عَمْرَوَيْهِ [ʿamreveyhi] gibi) Esmā-i ricāldendir.

زِيَادَانُ [Ziyādān] (zā'nın kesriyle) Bir nehr ve Başra aʿmālinden bir nāhiye adıdır.

زَيْدَانُ [Zeydān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Ahvāz eyāletinde bir beldedir. Ve Yemen'de bir köşk ve Kūfe'de bir mevziʿ adıdır.

أَبُوزَيْدَانَ [ebū zeydān] Bir devā-yı maʿrūf ismidir. Şārih فَاوَانِيَا [fāvāniyā] ile yaʿnī عُودُ الصَّلِيبِ [ʿūdu'ṣ-ṣalīb] ile beyān eder ki şakāyık köküdür. Lākin müfredātta hemzesiz bū-zeydān-ı müstaʿcele ile mübeyyenedir ki tilki taşağı dedikleri köktür.

زَيْدَاوَنُ [Zeydāven] (zā'nın ve vāv'ın fethiyle) Sūs kazāsında bir karyedir.

يَزِيدُ [Yezīd] (muzāriʾ bünyesiyle) Dimaşḳ'ta bir nehr adıdır.

اَلزَّيْدَانُ [ez-Zeydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Başra'da bir nehrdir.

اَلْيَزِيدِيَّةُ [el-Yezīdiyyet] Şirvān şehrinin ism-i kadīmidir.

اَلزَّيْدِيُّ [ez-Zeydiyy] Yemāme'de bir karyedir.

اَلزَّيْدِيَّةُ [ez-Zeydiyyet] Bağdād kazāsında bir karyedir. Ve Benī Numeyr kabīlesi yurdunda bir sudur.

اَلزِّيَادِيَّةُ [ez-Ziyādiyye] (zā'nın kesriyle) Ḳayrevān şehrinde bir mahalledir.

زَيْدٌ [Zeyd] Bir mevziʿ adıdır. Ve vech-i mezkūr üzere esmādandır: Zeyd b. ʿAlī b. Ḥuseyn b. ʿAlī Ebī Ṭālib'dir, muhaddisīnden Zeydiyyūn dedikleri cemāʿat, mezheb yāhūd neseb cihetiyle ona mensūblardır. Ve Zeyd b. ʿAbdullāh ez-Zeydī, Zeyd b. S̱ābit neslindendir.

حُرُوفُ الزِّيَادَةِ [ḥurūfu'z-ziyādet] ʿİnde'l-Başriyyīn اَلْيَوْمَ تَنْسَاهُ harfleridir. Şārih der ki hurūf-ı mezbūreyi yüz otuzdan ziyāde terākīble terkīb eylediler. Ez-ān cümle Māzinī'den hurūf-ı ziyāde nedir diye suʾāl ettiklerinde işbu هَوِيتُ السِّمَانَ فَشَيَّبْنَنِي || وَقَدْ كُنْتُ قِدْمًا هَوِيتُ السِّمَانَا beytini kırāʾat edip suʾāl edenler fehm eylememekle tekrār isticvāb eylediklerinde سَأَلْتُمُونِيهَا فَأَعْطَيْتُكُمْ ثَلاَثَةَ أَجْوِبَةٍ dediler.

تَزِيدُ [Tezīdu] (tā'nın fethiyle) İbn Ḥulvān'dır ki bir kabīle pederidir; tezīdiyye dedikleri بُرُودٌ [burūd] onlara mensūbdur ve o kumaş kırmızı ipekle çubuklu olur.

اَلزَّيَائِدُ [ez-zeyāʾid] (zā'nın fethiyle) Ziyādāt maʿnāsınadır; yukālu: إِبِلٌ كَثِيرَةُ الزَّيَائِدِ أَيِ الزِّيَادَاتِ Ve bu ism-i masdar olan زِيَادَةٌ [ziyādet]in cemʿidir.

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ د]

اَلْإِسْآدُ [el-isʾād] (إِبْعَادٌ [ibʿād] vezninde) Pek sürʿatle gitmek, ʿalā-kavlin katʿā sabaha kadar nüzūl eylememek üzere bütün gece bir düzeye sürüp gitmek maʿnāsınadır. Ve ʿalā-reʾyin deve kısmı bütün gece ve gündüz yürüyüp gitmeğe mahsustur; yukālu: أَسْأَدَ إِسْآدًا إِذَا أَغَذَّ فِي السَّيْرِ أَوْ سَارَ لَيْلَتَهُ بِلاَ تَعْرِيسٍ أَوْ هُوَ سَيْرُ الْإِبِلِ اللَّيْلَ مَعَ النَّهَارِ Kāle fi'l-*Esās* بَاتَ يُسْئِدُ السَّيْرَ لَيْلَتَهُ كُلَّهَا يُدِيمُهُ

اَلسَّأَدُ [es-seʾed] (fethateynle) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: سَئِدَ الْمَاءَ سَأَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَ Ve yara havālanıp azıtmakla vecaʿı nüks eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَئِدَ جُرْحُهُ إِذَا انْتَقَضَ أَيْ نُكِسَ

اَلسَّئِدُ [es-seʾid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Azıtıp nüks eden yaraya denir; yukālu: جُرْحٌ سَئِدٌ أَيْ مُنْتَقِضٌ

اَلسَّأْدُ [es-seʾd] (sīn'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلسَّأَدُ [es-seʾed] (fethateynle) Boğmak maʿnāsınadır; yukālu: سَأَدَهُ سَأْدًا وَسَأَدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ

اَلسُّؤْدَةُ [es-suʾdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Yiğitlik ve gençlik çeşnisinden ve kuvvetinden kalan bakiyyeye denir; yukālu li'l-merʾeti: بِهَا سُؤْدَةٌ أَيْ بَقِيَّةٌ مِنَ الشَّبَابِ

اَلْمِسْأَدُ [el-misʾed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Yağ tulumuna denir.

اَلسُّؤَادُ [es-suʾād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir ʿillet adıdır ki şūr suyu çok içmek sebebiyle insana ve deve koyun makūlesine ʿārız olur.

اَلْمَسْؤُودُ [el-mesʾūd] (مَسْجُودٌ [mescūd] vez-

ninde) Zikr olunan سُوَادٌ [suvād] ʿilletine mübtelā olana denir; yukālu: سُئِدَ الرَّجُلُ أَوِ الْبَعِيرُ وَالْغَنَمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَسْؤُودٌ إِذَا أَصَابَهُ السُّوَادُ

[س ب د]

اَلسَّبْدُ [es-sebd] (sīn'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Tırāş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَدَ الشَّعْرَ سَبْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَلَقَهُ

اَلْإِسْبَادُ [el-isbād] (hemzenin kesriyle) سَبْدٌ [sebd] maʿnāsınadır; yukālu: أَسْبَدَ الشَّعْرَ بِمَعْنَى سَبَدَهُ Ve نَصِيٌّ [naṣiyy] dedikleri buğdaycık otunun eskileri köklerinde tāzesi bitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْبَدَ النَّصِيُّ إِذَا نَبَتَ حَدِيثُهُ فِي قَدِيمِهِ

اَلتَّسْبِيدُ [et-tesbīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِسْبَادٌ [isbād] ile iki maʿnāda dahi mürādiftir. Ve

تَسْبِيدٌ [tesbīd] Başa yağ sürünmeği terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَكَ الْإِدِّهَانَ فِي رَأْسِهِ Ve kuş yavrusu tüylenmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّدَ الْفَرْخُ إِذَا بَدَا رِيشُهُ Ve tırāş olmuş başın kılları kabarıp bitmeğe yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّدَ الرَّجُلُ إِذَا بَدَا شَعْرُ رَأْسِهِ Ve başın saçını çözüp ıslattıktan sonra taramayıp ve örmeyip öylece hāli üzere terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّدَ رَأْسَهُ إِذَا سَرَّحَ شَعْرَهُ وَبَلَّهُ ثُمَّ تَرَكَهُ

اَلسِّبْدُ [es-sibd] (sīn'in kesriyle) Sibāʿdan kurda denir. Ve āfet ve dāhiyeye denir. "Filān kimse uğrular içre dāhiyedir" diyecek yerde هُوَ سِبْدُ أَسْبَادٍ derler.

اَلسَّبَدُ [es-sebed] (fethateynle) Bir mikdārca kıla denir. Bu maʿnādandır ki "Filānın az çok nesnesi yoktur" diyecek yerde "مَا لَهُ سَبَدٌ وَلَا لَبَدٌ" derler ki murād keçi ve koyun ve deve makūlesi māldan bir şeyʾe mālik değildir demektir.

اَلسُّبَدُ [es-subed] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Kasığa denir, tırāş münāsebetiyle. Ve develer su içmeğe geldikte su bulanmamak için havuzu sedd ettikleri sevbe denir. Ve bir nevʿ kuş adıdır ki tüyleri be-gāyet yumuşak olmakla sırtına iki katre su damlasa hemān akıp gider olur. Şārih der ki Ebū Mencūf, Aṣmaʿī'den سُبَدٌ [subed] خُطَّافٌ [ḫuṭṭāf]-ı berrī olduğunu hikāye eylemiştir. Ve

سُبَدٌ [Subed] Mekke kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve

سُبَدٌ [subed] Uğursuzluğa denir, شُؤْمٌ [şuʾm] maʿnāsına. Ve Subed b. Māzin ʿArabdan bir kimsedir.

اَلسَّبِدُ [es-sebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Otlanmış çayır bakiyyesine denir.

اَلْأَسْبَادُ [el-esbād] (hemzenin fethiyle) Bir nevʿ siyāh siyāb ismidir; سِبْدٌ [sibd] müfredidir, sīn'in kesriyle. Ve نَصِيٌّ [naṣiyy] dedikleri otların ibtidā zuhūr eden uçlarına denir.

اَلسَّبَنْدَى [es-sebendā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Pek uzun şeyʾe denir. Ve cerīʾ ve dilīr olan insāna ve hayvāna denir. Ve sibāʿdan kaplana denir. Cemʿi سَبَانِدُ [sebānid] ve سَبَانِدَةٌ [sebānidet] gelir. Ve ʿinde'l-baʿz سَبَنْدَى [sebendā] bī-kār, sāhib-i lehv ü batālet tebeh-kār şahsa denir.

[س ب ر د]

اَلسَّبْرَدَةُ [es-sebredet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tırāş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَبْرَدَ شَعْرَهُ إِذَا حَلَقَهُ Ve nāka henüz tüylenmedik yavru düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: سَبْرَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَلْقَتْ وَلَدَهَا لَا شَعْرَ عَلَيْهِ

اَلْمُسَبْرِدُ [el-musebrid] (ism-i fāʿil bünye-

siyle) Tüylenmedik yavru düşüren nākaya denir.

[س ت د]

سَاتِيدَا [Sātīdā] Tā-yı fevkiyyenin kesriyle ki Yezīd b. Muferraġ nām şāʿirin işbu: ”فَدَيْرُ سُوَى فَسَاتِيدَا فَبُصْرَى || فَحُلْوَانُ الْمَخَافَةِ فَالْجِبَالُ“ beytinde vākiʿdir. Meyyāfārikīn türābında bir dağın ismidir, Aslı سَاتِيدَمَا [Sātīdemā] idi, şāʿir zarūret için مَا yı hazf eylemiştir. Pes burada onu zikr ve aslına tenbīh lāzım olmakla sebt ve beyān olundu.

[س ج د]

اَلسُّجُودُ [es-sucūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Huzūʿ ve tevāzuʿ ve tezellül ile ser-fürū kılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَدَ لَهُ سُجُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَضَعَ

Şārih der ki سُجُودٌ [sucūd] fi’l-asl maʿnā-yı mezbūra mevzūʿdur, rükn-i namāz olan سُجُودٌ [sucūd] ıtlākāt-ı şerʿiyyedendir, zīrā zemīne vazʿ-ı cebheden aʿzam huzūʿ ve meskenet olmaz. İntehā. Ve

سُجُودٌ [sucūd] Ayak üzere sütūn gibi dik durmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: سَجَدَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَصَبَ

اَلْإِسْجَادُ [el-iscād] (hemzenin kesriyle) Başı aşağı edip eğilmek maʿnāsınadır; tapu kılmak gibi; yukālu: أَسْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا طَأْطَأَ رَأْسَهُ وَانْحَنَى Ve kapaklarını kıparak bir nesneye muttasıl nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْجَدَ لَهُ إِذَا أَدَامَ النَّظَرَ إِلَيْهِ فِي إِمْرَاضِ أَجْفَانٍ Burada إِمْرَاضُ أَجْفَانٍ [imrāḍu ecfān], غَضُّ أَجْفَانٍ maʿnāsınadır ki mecāzdır.

اَلْمَسْجَدُ [el-mesced] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Cebheye ıtlāk olunur. Ve اَلْآرَابُ السَّبْعَةُ [el-ārābu’s-sebʿat]ın mecmūʿuna مَسَاجِدُ [mesācid] ıtlāk olunur ki secde hālinde yere değen aʿzā-yı sebʿadır ve onlar cebhe ve iki el ve iki diz ve iki ayaktan ʿibārettir.

اَلْمَسْجِدُ [el-mescid] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde ve cīm’in fethiyle cāʾizdir) Maʿrūftur ki namāz kılacak mahaldir, Fārisīde mezgit denir.

Ve kāʿide-i muttaridedendir ki her fiʿl ki bāb-ı evvelden mutasarrıf ola, ondan ism-i zamān ve ism-i mekān ve masdar-ı mīmī ʿayn’ın fethiyle mefʿal vezni üzeredir, مَدْخَلٌ [medḫal] gibi illā bir niçe kelimede ʿayn’ın kesrini iltizām eylediler; fethi dahi cāʾizdir, her ne kadar ʿArabdan mesmūʿ değil ise de. Ve onlar işbu مَسْجِدٌ [mescid] ve مَطْلِعٌ [maṭliʿ] ve مَشْرِقٌ [maşriḳ] ve مَسْقِطٌ [masḳiṭ] ve مَفْرِقٌ [mefriḳ] ve مَجْزِرٌ [meczir] ve مَسْكِنٌ [meskin] ve مَرْفِقٌ [merfiḳ] ve مَنْبِتٌ [menbit] ve مَنْسِكٌ [mensik] kelimeleridir. Ve şol fiʿl ki bāb-ı sānīden mutasarrıf ola, ondan ism-i zamān ve ism-i mekān ʿayn’ın kesriyle ve masdar-ı mīmī fethiyle gelir; meselā نَزَلَ مَنْزَلاً dersin zā’nın fethiyle, nüzūl maʿnāsına ve هَذَا مَنْزِلُهُ dersin zā’nın kesriyle, mahall-i nüzūl maʿnāsına.

اَلسَّجْدُ [es-secd] (fethateynle) Ayak bir ʿārıza sebebiyle şişmek maʿnāsınadır; yukālu: سَجِدَ رِجْلُهُ سَجَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْتَفَخَتْ

اَلْأَسْجَدُ [el-esced] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır.

اَلْأَسْجَادُ [el-escād] (hemzenin fethiyle) Esved b. Yaʿfur nām şāʿirin kavlinde, yaʿnī işbu: ”مِنْ خَمْرِ ذِي نُطَفٍ أَغَنَّ مُنَطَّقٍ || وَافَى بِهَا كَدَرَاهِمِ الْأَسْجَادِ“ beytinde vākiʿdir, murād Yehūd yāhūd Nasārā tāʾifesidir yāhūd cizye maʿnāsınadır. Yāhūd دَرَاهِمِ الْأَسْجَادِ bir gūne mahsūs akçedir ki ona sūretler darb ve nakş edip putperestler secde ederler.

Şārih der ki ekāsire-i ʿAcem sikkeleri idi ki kendi sūretlerini darb edip görenler ona

izhār-ı huzūᶜ ederler idi, hālen Avrupa krallarının sikkeleri gibi.

اَلسَّاجِدُ [es-sācid] İsm-i fāᶜildir, secde eden adama denir. Bu maᶜnādandır ki ᶜArablar fātir ve haste-nümā göze سَاجِدَةٌ [sācidet] ıtlāk ederler; yekūlūne: عَيْنٌ سَاجِدَةٌ أَيْ فَاتِرَةٌ ve نَخْلَةٌ سَاجِدَةٌ derler, hurmā ağacının meyvesi pek firāvān olmakla yere doğru māᵓil oldukta.

اَلسُّجَّدُ [es-succed] (رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde) سَاجِدٌ [sācid]in cemᶜidir ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا﴾ أَيْ رُكَّعًا Kāle’l-Beyḍāvī: ”أَيْ مُتَطَامِنِينَ وَمُخْبِتِينَ أَوْ سَاجِدِينَ لِلّٰهِ تَعَالَى شُكْرًا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ مِنَ التِّيهِ“

Müᵓellif namāz kılacak سَجَّادَةٌ [seccādet] māddesini zāhiren müvelled olduğu için zikr eylememiştir. ᶜArabīde hamra ıtlāk olunur ki ıtlākāt-ı şerᶜiyyedendir. Kaldı ki سَجَّادَةٌ [seccādet] fi’l-asl secde-kār olan cebhede vākiᶜ eser ve nişāna ıtlāk olunup baᶜdehu mevziᶜ-i secde olacak maᶜhūd döşemede istiᶜmāl olundu. Āhirindeki tāᵓ nakliyyedir yāhūd تَبَّانَةٌ [tebbānet] ve خَمَّارَةٌ [ḫammāret] gibi şüzūzen ism-i mekān olan faᶜᶜālet bābındandır.

[س ج ر د]

سَاجِرْدُ [Sācird] (cīm’in kesriyle) Şehr-i Ḳāşān kurbünde bir karye adıdır. Ve Bū-Şenc kazāsında başka bir karyedir.

[س ح د]

اَلسُّجْدُدُ [es-sucdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Şedīd ve mārid kimseye denir.

[س خ د]

اَلسَّخْدُ [es-saḫd] (sīn’in fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Issı nesneye denir; yukālu: مَاءٌ سَخْدٌ أَيْ حَارٌّ

اَلسُّخْدُ [es-suḫd] (sīn’in zammıyla) Veled ile ana karnından çıkan sarı ve galīz suya denir.

اَلسُّخْدُودُ [es-suḫdūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Yavuz ve hiddetli adama denir; yukālu: رَجُلٌ سُخْدُودٌ أَيْ حَدِيدٌ

اَلْمُسَخَّدُ [el-musaḫḫad] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bir ᶜārıza sebebiyle mahmūr gibi dimāg ve kuvālarına gılzat ve vücūduna fütūr ve sıklet ᶜārız olarak benzi sararmış, yüzü gözü şişmiş adama denir; yukālu: أَصْبَحَ فُلَانٌ مُسَخَّدًا أَيْ خَاثِرَ النَّفْسِ مُصْفَرًّا ثَقِيلاً مُوَرَّمًا Vanḳulu’nun sakīl ve sarı benizli olan kimse dediğine nazar oluna.

اَلتَّسْخِيدُ [et-tesḫīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ağacın yaprakları rutūbetlenmekle birbirinin üzerine binişip katlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: سُخِّدَ وَرَقُ الشَّجَرِ تَسْخِيدًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا نَدِيَ وَرَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا

اَلسَّخْوَدُ [es-saḫved] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Nerm ve nāzük-beden tāze civāna denir; yukālu: شَبَابٌ سَخْوَدٌ أَيْ نَاعِمٌ

[س د د]

اَلتَّسْدِيدُ [et-tesdīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi uzunluğuna doğrultmak maᶜnāsınadır; bir adama doğru mızrağı doğrultmak gibi; yukālu: سَدَّدَ الرُّمْحَ نَحْوَهُ تَسْدِيدًا إِذَا قَوَّمَهُ Ve bir adamı kavlen yā fiᶜlen rāst ve savāba tevfīk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَّدَ فُلَانًا إِذَا وَفَّقَهُ لِلسَّدَادِ أَيِ الصَّوَابِ مِنَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ

اَلسَّدَادُ [es-sedād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Rāst ve savāb olan şeyᵓe denir; tekūlu: قُلْتُ لَهُ سَدَادًا أَيْ صَوَابًا Ve

سَدَادٌ [sedād] Masdar olur, rāst ve savāb olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَدَّ الشَّيْءُ سَدَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ سَدِيدًا أَيْ مُسْتَقِيمًا Ve

سَدَادٌ [sedād] Esmādandır: Sedād b. Saʿīd es-Sebʿī hadīs rivāyet eylemiştir.

اَلسَّدُّ [es-sedd] (sīn’in fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) Bir şeyʾin gediğini yapıp muhkem ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَدَّ الثُّلْمَةَ سَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَهَا وَأَوْثَقَهَا Ve

سَدٌّ [sedd] Dağa ıtlāk olunur, maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur ki tesmiye bi’l-masdardır. Ve iki nesne aralığında hāciz ve hāʾil olan şeyʾe ıtlāk olunur; bu maʿnāda sīn’in zammıyla da cāʾizdir, ʿalā-kavlin zammıla hılkī olana ve fethle insān ʿameliyle olana ıtlāk olunur. Şārih der ki Kur’ān-ı kerīm’de ﴿بَيْنَ السَّدَّيْنِ﴾ ve “السُّدَّيْنِ” ve ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا﴾ Ve “سُدًّا” kırāʾatleri bu cihettendir. Ve

سَدٌّ [sedd] ʿAyb ve nakīsa ıtlāk olunur, maʿyūbu tekellümden menʿ eylediği için. Cemʿi أَسِدَّةٌ [esiddet] gelir. Kıyās olan سُدُودٌ [sudūd] olmak iken gayr-i kıyās üzere gelmiştir; yukālu: هُوَ بَرِيءٌ مِنَ الْأَسِدَّةِ أَيِ الْعُيُوبِ وَمَا بِهِ سَدٌّ أَيْ عَيْبٌ يَسُدُّ فَاهُ فَلَا يَتَكَلَّمُ Lākin *Esās*’ta bu سَدَادٌ [sedād] ʿunvānıyla mersūmdur. Bu maʿnādandır ki لَا تَجْعَلَنَّ بِجَنْبِكَ الْأَسِدَّةَ derler. لَا تُضَيِّقَنَّ صَدْرَكَ فَتَسْكُتَ عَنِ الْجَوَابِ كَمَنْ بِهِ عَيْبٌ مِنْ صَمَمٍ أَوْ بَكَمٍ maʿnāsına, yaʿnī “Sağırlık ve dilsizlik nakīsası olanlar gibi cevābdan teng-dil olup sükūt eyleme” demektir. Ve

سَدٌّ [sedd] Kor kor çubuktan örülmüş selle taʿbīr olunan zarfa denir.

اَلْإِسْتِدَادُ [el-istidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Doğrulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدَّ الشَّيْءُ إِذَا اسْتَقَامَ Kāle’ş-şārih ve minhu: “أُعَلِّمُهُ الرِّمَايَةَ كُلَّ يَوْمٍ || فَلَمَّا اسْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِي” Asmaʿī bunu şīn-i muʿceme ile rivāyet eylemiştir. Ve

إِسْتِدَادٌ [istidād] Gedik ve delik makūlesi nesne kapanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدَّتْ عُيُونُ الْخُرْزَةِ إِذَا انْسَدَّتْ

اَلْإِسْدَادُ [el-isdād] (hemzenin kesriyle) Rāst ve savāba duş olmak yāhūd rāst ve savābı taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَدَّ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَ السَّدَادَ أَوْ طَلَبَهُ

اَلسَّدَدُ [es-seded] (fethateynle) Doğru olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَّ الشَّيْءُ سَدَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَقَامَ

اَلسِّدَادُ [es-sidād] (sīn’in kesriyle) Şīşenin ağızı tıkacına ve tıpasına denir. Ve sāʾir bu makūlenin ağızları bağına, kezālik geçit ve derbent makūlesinin ağızını bend eden ʿaskere ve muhāfıza ıtlāk olunur; mā-yuseddu bihi’ş-şeyʾ maʿnāsınadır. Ve ʿArabların أَصَبْتَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ ve سِدَادٌ مِنْ عَوَزٍ kavllerinde kezālik kesr iledir ki ihtiyāc rahnesini sedd edecek nesne demektir, sedd-i ramak gibi. Ve عَوَزٌ [ʿavez] ihtiyāc maʿnāsınadır. Ve bunlar da kalīlen meftūh olur, ʿalā-kavlin fethi lahn ve hatādır.

Harīrī *Durretu’l-Ġavvāṣ*’ta bu gūne beyān eyledi ki Naḍr b. Şumeyl el-Māzinī bir gece Meʾmūn Ḫalīfe’nin huzūrunda muhāveret-i edebiyyeye müştagil iken münāsebetle ahvāl-i nisvān bābında Meʾmūn حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ “إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ لِدِينِهَا وَجَمَالِهَا كَانَ فِيهَا سَدَادٌ مِنْ عَوَزٍ” hadīsini sīn’in fethiyle kırāat eylediler. Naḍr hemān حَدَّثَنَا عَوْفُ بْنُ جَمِيلَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ “إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ لِدِينِهَا وَجَمَالِهَا كَانَ فِيهَا سِدَادٌ مِنْ عَوَزٍ” ʿunvānıyla ki sīn’in kesriyledir, kırāʾat eyledikte hemān Meʾmūn istivā ve kesr ile kırāʾatinin vechinden istinbāʾ eylemekle, Naḍr meftūhanın lahn olduğunu beyān eyledi. Pes Meʾmūn “Beni telhīn eylemek

münāsib midir?" dedikte, "Hāşā, haddim değildir, lākin cenāb-ı şerīfinizde vāki olmadı, belki Heşīm fī zātihi lahhāne olmakla bu hatā ondan sādır oldu" deyip fethle istikāmet ve kesr ile sedd-i sulme-i ihtiyāc edecek bülga maᶜnāsını ifāde eyledikte Meᵓmūn vākıf-ı hāl olmakla قَبَّحَ اللهُ مَنْ لاَ أَدَبَ لَهُ deyip vezīri olan Faḍl b. Sehl'e hitāben Naḍr'a elli bin dirhem iᶜtā eylemesi bābında tezkire ve tahrīr ve Naḍr'a terfīkan bir serheng ile irsāl eyledi. Faḍl kıssaya vākıf oldukta otuz bin dirhem dahi kendi ᶜilāve eylemekle Naḍr bir bahsle seksen bin dirheme nāᵓil oldu. İntehā. Ve

سِدَادٌ [sidād] Nākanın memesi deliklerinde kuruyup kalan süte ıtlāk olunur. Ve Sidād b. Reşīd el-Cuᶜfī muhaddistir.

اَلسُّدُّ [es-sudd] (sīn'in zammıyla) Havā yüzünü tutan siyāh buluta ıtlāk olunur. Cemᶜi سُدُودٌ [sudūd] gelir. Ve şol dereye ıtlāk olunur ki onda iri taşlar ve kayalar olmakla yağmur suları onda bir müddet irkilip kalır ola. Cemᶜi سِدَدَةٌ [sidedet] gelir sīn'in kesriyle. Ve

سُدٌّ [sudd] Gölgeye ıtlāk olunur, şuᶜāᶜı sedd eylediği için. Ve

سُدٌّ [sudd] Kabīle-i Ġaṭafān yurdunda vākiᶜ bir küçük dağda bir su adıdır. Ve Yemen ülkesinde bir hısn ismidir. Ve

سُدٌّ [sudd] Dereye denir. Ve

سُدٌّ [sudd] أَسَدٌ [esed] lafzından cemᶜ olur. Ve bend edici nesnelere denir ve minhu yukālu: جَرَادٌ سُدٌّ أَيْ كَثِيرٌ سَدَّ الْأُفُقَ

سُدُّأَبِيجِرَابٍ [Suddu Ebī Cirāb] (cīm'in kesriyle) ᶜAḳabe-i Minā'dan aşağıcada bir mevziᶜdir ki Minā'ya gidenin sağ tarafındaki makbere semtine düşer.

سُدُّقَنَاةٍ [Suddu Ḳanāt] Bir dere adıdır ki Şuᶜaybe nām mahalle munsabb olur.

اَلسِّدُّ [es-sidd] (sīn'in kesriyle) Rāst ve dürüst söze denir; yukālu: كَلاَمٌ سِدٌّ أَيْ صَحِيحٌ

اَلسُّدَّةُ [es-suddet] (sīn'in zammıyla) Konağın kapusuna denir, بَابُ الدَّارِ [bābu'd-dār] maᶜnāsına, sedd olunur olduğu için. Cemᶜi سُدَدٌ [suded] gelir صُرَدٌ [ṣured] vezninde. İmām-ı meşhūr İsmāᶜīl el-Kūfī es-Suddī, Mescid-i Kūfe'nin kapısı eşiğinde nisvān nikābları beyᶜ eylemekle سُدَّةٌ [suddet]e mensūb olmuştur.

Şārih der ki Zemaḫşerī, سُدَّةٌ [suddet]i sarāy kapısının üstündeki örtü ile tefsīr eyledi ki sundurma ve saçak taᶜbīr ettikleri olacaktır. Ve Ebū ᶜAmr kapı önünde olan sofa ve sedd ile beyān eylemişlerdir. Ehl-i bādiye ᶜindinde çadır kapısını fenāsıdır ki dergāh taᶜbīr olunur, pes müᵓellifin tefsīri أَهْلُ حَضَرٍ [ehlu ḥaḍar]a göre olur. Ve

سُدَّةٌ [suddet] Mesdūd olan kemerli binā bakiyyesine denir ki murād sedd olunmuş kemerli binā yerine denir, mihrāb ve mesdūd pencere ve sofa içleri gibi. Ve

سُدَّةٌ [suddet] Buruna mahsūs bir tutkunluk ᶜārızasına denir ki istişmāmdan menᶜ eder. Etıbbāᵓ südde-i mesāmātı bundan ahz eylediler.

اَلسُّدَادُ [es-sudād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi zikr olunan سُدَّةٌ [suddet] ᶜilletine denir.

اَلسُّدُدُ [es-sudud] (zammeteynle) Şol büyük ve küşāde gözlere ıtlāk olunur ki hiddet-i nūru olmamakla manzūru iyice göremez ola, vākıᶜan baᶜzı lokma gözlerde olur. Müfredi سَادَّةٌ [sāddet]tir; yukālu: عَيْنٌ سَادَّةٌ وَعُيُونٌ سُدُدٌ أَيْ مُفَتَّحَةٌ لاَ تُبْصِرُ بَصَرًا قَوِيًّا

ʿAlā-kavlin:

سَادَّةٌ [sāddet] Şol göze ıtlāk olunur ki maʿāzallāhi taʿālā aklık ʿārız olmakla basarı zāʾil olup rüʾyetten muʿattal ve min-baʿd karası ʿavdetinden mahrūm kala. Ve

سَادَّةٌ [sāddet] Pek koca nākaya ıtlāk olunur, cemād gibi kaldığı için. Ve insānın sarkık saçına ıtlāk olunur.

اَلْمَسَدُّ [el-mesedd] (mīm'in fethiyle) Bostān-ı İbn ʿĀmir ismidir, Cevherī vehminden nāşī bostān-ı İbn Maʿmer ʿunvānında resm eyledi, lākin Cevherī Aṣmaʿī'den nakl eylemekle müʾellifin tevhīmi nā-becādır.

سِدِّينُ [Siddīn] (سِجِّينٌ [siccīn] vezninde) Sāhilde bir beldedir.

اَلْأَسْدَادُ [el-esdād] سَدٌّ [sedd]in cemʿidir ki hāciz ve hāʾil maʿnāsınadır. Bu maʿnādandır ki "Filāna yollar kapanıp ne semte gidececeğini bilmez oldu" diyecek yere ضُرِبَتْ عَلَيْهِ الْأَرْضُ بِالْأَسْدَادِ derler.

[س ر د]

اَلسَّرْدُ [es-serd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) ve

اَلسِّرَادُ [es-sirād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Meşin ve sahtiyān makūlesi nesne dikmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَدَ الْأَدِيمَ سَرْدًا وَسِرَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا خَرَزَهُ Ve delmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَدَ الشَّيْءَ إِذَا ثَقَبَهُ Ve cenk libāsı olan zırh örmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَدَ الدِّرْعَ إِذَا نَسَجَهُ Ve سَرْدٌ [serd] lafzı mutlakan örülmüş zırhlara ve sāʾir halka halka örülmüş nesnelere ism-i cāmiʿdir ki vasf bi'l-masdardır; yukālu: جَاؤُوا وَعَلَيْهِمْ سَرْدٌ أَيْ دُرُوعٌ Ve

سَرْدٌ [serd] Kelāmı cevāhir-i manzūme gibi hüsn-i edā ile muttasılan ve muntazaman sevk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَرَدَ الْحَدِيثَ إِذَا أَجَادَ سِيَاقَهُ Ve

سَرْدٌ [Serd] Ezd bilādında bir mevziʿ adıdır. Ve

سَرْدٌ [serd] Muttasılan oruç tutmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَرَدَ الصَّوْمَ إِذَا تَابَعَهُ

اَلتَّسْرِيدُ [et-tesrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) سَرْدٌ [serd] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلسَّرَدُ [es-sered] (fethateynle) Bir adam peyderpey oruç tutar olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَرِدَ الرَّجُلُ سَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ يَسْرُدُ صَوْمَهُ

اَلسَّرَنْدَى [es-serendā] (سَبَنْتَى [sebentā] vezninde) Umūr ve mesālihinde cüst ve çālāk ve şedīd ve dilīr olan adama denir. Müʾennesinde سَرَنْدَاةٌ [serendāt] denir hā'yla. Ve

سَرَنْدَى [Serendā] Teym kabīlesinden bir şāʿir adıdır.

اَلْإِسْرِنْدَاءُ [el-isrindāʾ] إِغْرِنْدَاءٌ [iğrindāʾ] vezninde ve mürādifidir ki bir adama şer-gīr ve gālib ve müstevlī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْرَنْدَاهُ إِذَا اعْتَلَاهُ وَاغْرَنْدَاهُ

اَلسَّرَادُ [es-serād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Pek olan hurmā koruklarına denir, خَلَالٌ صُلْبٌ ḫalālun ṣulbun] maʿnāsına. Müfredi سَرَادَةٌ [serādet]tir. Ve şol hurmāya denir ki ağacı susuz kalmakla cevdetine muzır olmuş ola.

اَلْإِسْرَادُ [el-isrād] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacı pek koruk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْرَدَ النَّخْلُ إِذَا صَارَ ذَا سَرَادٍ

سُرْدُدٌ [Surdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

سُرْدَدٌ [Surded] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

سَرْدَدٌ [Serded] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Tihāme'de bir vādī adıdır.

سَارِدَةٌ [Sāridet] (وَارِدَةٌ [vāridet] vezninde) İbn Yezīd b. Cuşem'dir, Ensār-ı kirāmın nesebi ricālindendir.

إِبْنُمِسْرَدٍ [ibn misred] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İbn-i cāriye demektir, yāhūd ibn-i ḳayne demektir ki çengī ve mutrib-zādedir; kelimāt-ı şütūmdandır. Evvele göre cāriye kısmı dikiş dīger olduklarından sānīye göre serd-i nagamāt eder olduklarından nāşīdir. Ḳāle fi'l-*Esās*: هُوَ ابْنُ مِسْرَدٍ أَيِ ابْنُ أَمَةٍ لِأَنَّهَا مِنَ الْخَوَارِزِ

اَلسَّرِيدُ [es-serīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Papuççuların "biz" taᶜbīr ettikleri ālete denir; إِشْفَى [işfā] gibi. Şārih der ki "biz"e مِسْرَدٌ [misred] ve مِسْرَادٌ [misrād] dahi denir.

سَرْدَانِيَّةٌ [Serdāniyyet] Bahr-i Maġrib'de bir cezīre-i kebīre ismidir, hālen Sardinya dedikleridir ki Sebte dāhilinde Korsika Adası'na karībdir.

سَرْدَرُودُ [Serderūd] (sīn'in fethiyle) Hemedān kazāsında bir karyedir.

[س ر م د]

اَلسَّرْمَدُ [es-sermed] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Dā'im ve cāvīd maᶜnāsınadır; yukālu: عَيْشٌ سَرْمَدٌ أَيْ دَائِمٌ Ve uzun geceye ıtlāk olunur; yukālu: لَيْلٌ سَرْمَدٌ أَيْ طَوِيلٌ

Mütercim der ki İmām Rāzī kavli üzere سَرْمَدٌ [sermed] سَرْدٌ [serd] lafzından me'hūzdur ki tevālī ve teᶜākub maᶜnāsınadır; zamān teᶜākub-i eczā' hasebiyle müstemir olduğu için سَرْدٌ [serd] ile tesmiye olunup baᶜdehu mübālagaten mīm ziyāde olundu. İntehā. Ve

سَرْمَدُ [Sermed] Ḥaleb aᶜmālinden bir mevziᶜ adıdır.

[س ر ن د]

اَلسَّرَنْدَى [es-serendā] Ānifen "س،ر،د" māddesinde nūn'un ziyādesine mebnī zikr olundu ve mevziᶜ-i zikri bu mahaldir, tertīb-i hecāya mebnī.

[س ر ه د]

اَلسَّرْهَدَةُ [es-serhedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tıflın gıdāsını güzel edip hoşça perverde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرْهَدَ الصَّبِيَّ إِذَا أَحْسَنَ غِذَاءَهُ Ve devenin hörgücünü kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرْهَدَ السَّنَامَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْمُسَرْهَدُ [el-muserhed] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Semiz hörgüce denir; yukālu: سَنَامٌ مُسَرْهَدٌ أَيْ سَمِينٌ Ve

مُسَرْهَدٌ [Muserhed] Bir recül adıdır, مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde. Musedded nām muhaddisin pederi ismidir ki silsilesi bu resmedir: Musedded b. Muserhed b. Mucerhed b. Muserbel b. Muġarbel b. Muraᶜbel b. Muṭarbel b. Erendel b. Serendel b. Ġarendel b. Māsik el-Mustevrid el-Esedī'dir. Mütercim der ki Aḥmed b. ᶜUleyye Ebū Nuᶜayme neseb-i mezkūru serd eyledikte هَذَا رُقْيَةُ الْعَقْرَبِ diye cevāb eylemiştir.

[س ع د]

اَلسَّعْدُ [es-saᶜd] (sīn'in fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) ve

اَلسُّعُودُ [es-suᶜūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Kuvvetli ve ferhunde ve mübārek olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: سَعَدَ يَوْمُنَا سَعْدًا وَسُعُودًا Yaᶜnī يَمِنَ kelimesinin ᶜayn'ında harekāt-ı selās cārīdir. Ve مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا يَمِنَ مُثَلَّثَةً

سَعْدٌ [Saᶜd] Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Ve Ḥicāz'da bir dağın ismidir. Ve bir belde adıdır ki onda zırh işlenir. ᶜİnde'l-

baᶜz bir kabīledir ki durūᶜ-ı Saᶜdiyye ona mensūbdur. Ve

سَعْدٌ [saᶜd] ثُلُثُ اللَّبِنَةِ [s̱ulus̱u'l-lebinet] yaᶜnī libāsın koltukları altına vazᶜ ettikleri hış-tek taᶜbīr olunan murabbaᶜu'ş-şekl parçanın sülsüne denir, niteki سُعَيْدٌ [suᶜayd] زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde, rubᶜuna denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

سَعْدٌ [saᶜd] Mübārek ve ferhunde nesneye denir ki vasf olur. Cemᶜi سُعُودٌ [suᶜūd] gelir. Ve سُعُودُ النُّجُومِ [suᶜūdu'n-nucūm] yaᶜnī سَعْدٌ [saᶜd] lafzının muzāf olduğu kevākib ondur: سَعْدُ بُلَعَ [saᶜdu bulaᶜ], سَعْدُ الْأَخْبِيَةِ [saᶜdu'l-aḫbiyet], سَعْدُ الذَّابِحِ [saᶜdu'z-ẕābiḥ] ve سَعْدُ السُّعُودِ [saᶜdu's-suᶜūd] ki bu dört menāzil-i kamerdendir.

Mütercim der ki letāᵓiftendir ki Melik Eşref'in huzūrunda üdebādan Şihāb-ı Ḳūṣī hāzır iken nāgāh Saᶜduddīn nām tabīb dāhil oldukta Melik, Şihāb'a hitāb edip "İşbu Saᶜd hakkında ne dersin?" dedi. Şihāb dahi "Yā Mevlānā, eğer işbu Saᶜd meclisinizde bulunursa سَعْدُ السُّعُودِ [saᶜdu's-suᶜūd] olur ve eğer bir simāt başında bulunursa سَعْدُ بُلَعَ [saᶜdu bulaᶜ] olur ve eğer mihmān haymesinde olursa سَعْدُ الْأَخْبِيَةِ [saᶜdu'l-aḫbiyet] ve eğer ehl-i İslām'dan bir hastaya varırsa سَعْدُ الذَّابِحِ [saᶜdu'z-ẕābiḥ] olur" dediği latīfe pek dil-pesend olmuştur. İntehā. Ve

سَعْدُ نَاشِرَةَ [saᶜdu nāşiret] ve سَعْدُ الْمَلِكِ [saᶜdu'l-melik] ve سَعْدُ الْبِهَامِ [saᶜdu'l-bihām] ve سَعْدُ الْهُمَامِ [saᶜdu'l-humām] ve سَعْدُ الْبَارِعِ [saᶜdu'l-bāriᶜ] ve سَعْدُ مَطَرٍ [saᶜdu maṭar]dır ve bu altı menāzilden değildir.

Ve işbu zikr olunan سُعُودٌ [suᶜūd]dan her سَعْدٌ [saᶜd] ikişer kevkebdir ki miyāneleri nāzıra nisbet bir zirāᶜ mikdārı müşāhede olunur.

Mütercim der ki dört kevkeb-i evvel ki menāzildendir, Cedy ve Delv burclarındadır. سَعْدُ بُلَعَ [saᶜdu bulaᶜ] İsfendār-mez-māh-ı celālīnin on birinci ve şubatın on ikinci günü tulūᶜ eder. Ve سَعْدُ الْأَخْبِيَةِ [saᶜdu'l-aḫbiyet] fervendīn-māhın ikinci ve martın onuncu günü ve سَعْدُ الذَّابِحِ [saᶜdu'z-ẕābiḥ] behmen-māhın yirmi sekizinci ve kānūn-ı sānīnin otuzuncu günü ve سَعْدُ السُّعُودِ [saᶜdu's-suᶜūd] yine isfendār-mez-māhın yirmi dördüncü ve şubatın yirmi beşinci günü tulūᶜ eder. İntehā.

Ve kabāᵓil-i ᶜArab'dan سُعُودٌ [suᶜūd] çoktur: Saᶜdu Temīm ve Saᶜdu Ḳays ve Saᶜdu Huẕeyl ve Saᶜdu Bekr gibi. Ve emsāldendir ki «بِكُلِّ وَادٍ بَنُو سَعْدٍ» derler, menşeᵓi budur ki Aḍbaṭ b. Ḳurayᶜ es-Saᶜdī kendi kavminden rū-gerdān olup āher kabāᵓile intikāl eyledi, lākin onları beğenmeyip yine kavmine rücūᶜ ve kelām-ı mezbūru īrād eyledi ve ondan murādı Saᶜd b. Zeyd b. Menāt b. Temīm idi ki kendi kabīlesi ondan münşaᶜibdir, yaᶜnī "Hangi kabīleye vardım ise bizim kabīle ricāli gibi onlar da nā-muvāfıktır." Ve yine emsāldendir ki «أَسَعْدٌ أَمْ سُعَيْدٌ» derler, زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde, "Mahbūb mudur ki mekrūh mudur, hayr mıdır şerr midir?" diyecek mevkiᶜde darb olunur. Menşeᵓi budur ki Ḍabbe b. Udd'un Saᶜd ve Suᶜayd nām iki oğlu var idi, bir gün develerini aramak için beyābāna gittiler. Bir vaktten sonra Saᶜd gelip Suᶜayd nā-bedīd olmakla, dāᵓimā Ḍabbe karşıdan bir karaltı görse «أَسَعْدٌ أَمْ سُعَيْدٌ» der idi. ᶜArablar ahz edip onunla teşeᵓᵓüm eder oldular. Ve

سَعْدٌ [Saᶜd] Benū Melekān cemāᶜatine mahsūs bir sanem ismidir. Ve İmām

ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretleri-nin: ''أَوْرَدَهَا سَعْدٌ وَسَعْدٌ مُشْتَمِلْ || ما هَكَذَا يَا سَعْدُ تُورَدُ الْإِبِلْ'' kavli ''ش،ر،ع'' māddesinde mersūmdur.

اَلسُّعَيْدُ [es-suʿayd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Libās koltuklarına vurdukları hıştek taʿbīr olunan murabbaʿ parçanın rubʿuna denir, niteki sülsüne سَعْدٌ [saʿd] denir ki zikr olundu.

اَلْإِسْتِسْعَادُ [el-istisʿād] Bir nesneyi uğurlu ʿadd eylemek ve meymenetli tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَسْعَدَ بِهِ إِذَا عَدَّهُ سَعْدًا

اَلسَّعَادَةُ [es-saʿādet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Nīk-baht ve hūb-tāliʿ olmak maʿnāsınadır, شَقَاوَةٌ [şaḳāvet] mukābilidir ki bed-baht olmaktan ʿibārettir; niteki سُعُودَةٌ [suʿūdet] نُحُوسَةٌ [nuḥūset] mukābilidir; yukālu: سَعِدَ الرَّجُلُ سَعَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَسُعِدَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ سَعِيدٌ عَلَى الْأَوَّلِ وَمَسْعُودٌ عَلَى الثَّانِي ضِدُّ شَقِيٍّ Ve

سَعِيدٌ [Saʿīd] Esmādandır. Ve

سَعِيدٌ [saʿīd] Irmağa denir, nehr maʿnāsına. Kezālik مَسْعُودٌ [Mesʿūd] esmā-i ricāldendir.

اَلْإِسْعَادُ [el-isʿād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı saʿādetli kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْعَدَهُ اللهُ تَعَالَى فَهُوَ مَسْعُودٌ وَلاَ يُقَالُ مُسْعَدٌ Niteki أَحَبَّ ve أَحَمَّ ve أَجَنَّ sīgalarında مَحْبُوبٌ ve مَحْمُومٌ ve مَجْنُونٌ derler. Ve

إِسْعَادٌ [isʿād] Meded ve iʿānet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْعَدَهُ إِذَا أَعَانَهُ

لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ [lebbeyke ve saʿdeyke] Ey: إِلْبَابًا لَكَ إِسْعَادًا بَعْدَ إِسْعَادٍ Niteki لَبَّيْكَ [lebbeyke] بَعْدَ إِلْبَابٍ maʿnāsınadır. لَبَّيْكَ [lebbeyke] kelimesi tesniye olarak kāf'a muzāf olmuştur ve bu sülāsīdir, ʿalā-kavlin إِلْبَابٌ kelimesinin zevāʾidi hazf olunmuştur. Kezālik سَعْدَيْكَ [saʿdeyke] kelimesinde dahi إِسْعَادٌ [isʿād]ın zevāʾidi hazf olunmuştur ve bunlar masdar-ı müsennā olmakla fiʿllerinin hazfi mültezimdir. Ve سَعْدَيْكَ [saʿdeyke] kelimesi ancak لَبَّيْكَ [lebbeyke] kelimesine makrūnen zikr olunur, niteki işbu hadīste vārid olmuştur: كَانَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ يَقُولُ فِي افْتِتَاحِ الصَّلاَةِ ''لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بَيْنَ يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ'' Pes maʿnāları ''Tāʿatinde mükerreren yaʿnī ʿale'd-devām mukīm ve hizmetinde mülāzım ve müdāvim olurum'' demektir. Zīrā إِسْعَادٌ [isʿād] iʿānet maʿnāsına olmakla burada iʿānette kıyām ve ihtimām eden kimse gibi hizmet-i ʿubūdiyyetinde ʿale'd-devām kıyām ve ikdām ederim veyāhūd hizmet-i ʿubūdiyyetinde sāʾir hademeye isʿād ve iʿānet ederim demektir.

اَلْأَسْعَدُ [el-esʿad] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) سَعَادَةٌ [saʿādet]ten efʿal-i tafdīldir. Müʾennesi سُعْدَى [suʿdā]dır, بُشْرَى [buşrā] vezninde. Benū Esʿad bir batndır.

اَلسَّعْدَانَةُ [es-saʿdānet] (sīn'in fethiyle) كِرْكِرَةُ الْبَعِيرِ [kirkiretu'l-baʿīr] maʿnāsınadır ki devenin göğüsünde olan değirmi mühredir. Ve güvercin kuşuna ʿalā-kavlin bir mahsūs güvercin ismidir. Ve ʿArablara mahsūs papuç tasmasının alt ʿukdesine denir ki murād ökçesi bağının düğümüdür. Ve

سَعْدَانَةُ الْإِسْتِ [saʿdānetu'l-ist] Dübürün siyāh dāʾiresine ve sofrasına denir. Ve

سَعْدَانَةُ الْمِيزَانِ [saʿdānetu'l-mīzān] Terazi gözlerinin altında olan düğümlerine denir. Aʿrābın terazileri ipten düzülür. Ve

سَعْدَانَاتٌ [saʿdānāt] ki سَعْدَانَةٌ [saʿdānet]in cemʿidir, at kısmının kolları sinirlerinin altlarında baʿzı tırnak tarzında olan mührelere ıtlāk olunur. Ve

سَعْدَانَةٌ [saʿdānet] Hatunların memeleri başlarına denir. Müʾellif gerçi bunu tasrīh ey-

lemedi, lākin سَعْدَانٌ [saᶜdān] lafzının vasf-ı ātīsinden münfehim olmuştur.

اَلسَّاعِدَانِ [es-sāᶜidān] İnsānın bileklerine denir ki dirsekten keffe kadar olan mikdārdan ᶜibārettir, ᶜamelde keffe müsāᶜadelerine mebnīdir. رُسْغٌ [rusġ] bilekçeye denir ki bilezik mevziᶜidir. Ve عَضُدٌ [ᶜaḍud] dirsekten omuza varınca mikdāra denir ki kol taᶜbīr olunur. Ve baᶜzılar سَاعِدٌ [sāᶜid]e dahi kol taᶜbīr ederler. Ve

سَاعِدُالطَّائِرِ [sāᶜidu'ṭ-ṭā'ir] Kuşun iki kanadından ᶜibārettir.

اَلسَّوَاعِدُ [es-sevāᶜid] Suyun nehre yāhūd bahre munsabb olduğu mecrālarına denir. Müfredi سَاعِدَةٌ [sāᶜidet]tir. Ve bedende kemiklere ilik cereyān edecek mecrālara denir.

اَلسُّعْدُ [es-suᶜd] (sīn'in zammıyla) ve

اَلسُّعَادَى [es-suᶜādā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) Tīb-i maᶜrūf ismidir ki Türkīde topalak dedikleri köktür, onulması müşkil olan yaralarda istiᶜmāli kesīrü'l-menfaᶜattır. Ve

سُعْدٌ [Suᶜd] Yemāme kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Ve bir dağın ismidir.

سَاعِدَةُ [sāᶜidet] Arslan esmāsındandır. Ve bir recül adıdır.

بَنُوسَاعِدَةَ [Benū Sāᶜidet] Ḫazrec kabīlesinden bir cemāᶜat adıdır; Medīne'de bir sofa binā ve onda īvā ederler idi.

اَلسَّعِيدَةُ [es-Saᶜīdet] (sīn'in fethiyle) Cāhiliyyet'te bir beyt idi ki ona hacc ve tavāf ederler idi.

اَلسَّعِيدِيَّةُ [es-Saᶜīdiyyet] Mıṣır'da bir karyedir. Ve Yemen kumaşlarından bir cins kumaş adıdır.

اَلسُّعُدُ [es-suᶜud] (zammeteynle) Bir nevᶜ hurmā ismidir.

اَلسَّعَدُ [es-Saᶜad] (fethateynle) Cebelu Ebī Ḳubeys altında cārī bir su adıdır. Ve Mekke ile Minā beyninde bir sāzlık adıdır.

اَلسَّعْدَانُ [es-saᶜdān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir nevᶜ ot ismidir ki deve merᶜālarının efdalidir, demir dikenine şebīh dikenli ve aklığı ondan ekser ve varakı ondan elyen olur. Uçlarında hurde dikenleri olmakla meme emciğini ona teşbīhle سَعْدَانَةُ الثَّدْيِ [saᶜdānetu'ṣ-ṣedy] derler ve minhu'l-meselu: "مَرْعًى وَلاَ كَالسَّعْدَانِ" Yaᶜnī "Hoş otlaktır, lākin saᶜdāna ᶜadīl olmaz." Bir meziyyetli nesneden ezyed nesneyi ifāde mevkiᶜinde darb olunur.

اَلتَّسَعُّدُ [et-tesaᶜᶜud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) سَعْدَانٌ [saᶜdān]-ı mezkūru aramak maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَعَّدَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ السَّعْدَانَ

سُعْدَانُ [suᶜdān] (سُبْحَانَ [subḥān] vezninde) إِسْعَادٌ [isᶜād]dan ism-i masdardır, niteki سُبْحَانَ [subḥān] kelimesi تَسْبِيحٌ [tesbīḥ]ten ism-i masdardır ve minhu yukālu: سُبْحَانَهُ وَسُعْدَانَهُ أَيْ أُسَبِّحُهُ وَأُطِيعُهُ

اَلسَّاعِدَةُ [es-sāᶜidet] Çarhta makarayı tutan ağaca denir.

سَعِيدٌ [Saᶜīd]

مَسْعُودٌ [Mesᶜūd]

مَسْعَدَةُ [Mesᶜadet]

مُسَاعِدٌ [Musāᶜid]

سَعْدُونٌ [Saᶜdūn]

سَعْدَانُ [Saᶜdān]

أَسْعَدُ [Esᶜad]

سُعُودٌ [Suᶜūd] (zammeteynle) Esmā-i ricāldendir.

سُعَادُ [Suᶜād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

سَعْدَةُ [Saᶜdet] ve

سَعِيدَةٌ [Sāʿīdet] ve

سُعَيْدَةٌ [Suʿaydet] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] veznin-de) Esmā-i nisvāndandır.

اَلْأَسْعَدُ [el-esʿad] Uyuza şebīh bir ʿillet adıdır ki deve kısmına ʿārız olup derileri cā-be-cā yarılıp çatlar ve teʾsīrinden deveye zaʿaf ve herem ʿārız olur. Ve bu tesmiye tefeʾʾül kabīlindendir.

اَلسَّعَّادُ [es-Saʿʿād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) İbn Suleymān'dır ki muhaddistir.

اَلْمَسْعُودَةُ [el-Mesʿūdet] Bağdād'da iki mahalle adıdır.

بَنُوسَعْدَمٍ [Benū Saʿdem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Mālik b. Ḥanẓala kabīlesinden bir batndır. Mīm'i zāʾid olmakla mahalli bu makāmdır.

دَيْرُسَعْدٍ [Deyru Saʿd] Bir mevziʿdir.

حَمَّامُسَعْدٍ [Ḥammāmu Saʿd] Huccāc-ı Kūfe tarīkinde bir mevziʿdir.

مَسْجِدُسَعْدٍ [Mescidu Saʿd] Ḳādisiyye yanında Muġīs̱e ile Ḳarʿāʾ beyninde bir menzil adıdır.

اَلسَّعْدِيَّةُ [es-Saʿdiyyet] Benū Saʿd b. el-Ḥāris̱ cemāʿatine mahsūs bir nüzūl-gāh adıdır. Ve Benū ʿAmr b. Sāʿide yurdunda bir mevziʿ ve Yemāme'de Benū Rifāʿa yurdunda bir mevziʿ ve Benū Esed yurdunda bir kuyu ve Benū Kilāb diyārında bir su ve Benū Ḳureyẓ diyārında bir su adıdır ve Ḥaleb kazāsında iki karye adıdır ki Saʿdiyye-i ʿUlyā ve Saʿdiyye-i Suflā ıtlāk olunur.

اَلسَّعْدَى [es-Saʿdā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Ḥaleb kazāsında bir karye ve Ḥille-i Benī Mezyed'de bir mevziʿ adıdır.

اَلسَّعْدَتَيْنِ [es-Saʿdeteyn] Maġrib'de şehr-i Mehdiyye kurbünde bir karyedir; Ḥalef nām şāʿir oradandır.

[س ع ر د]

إِسْعِرْدُ [İsʿird] (hemzenin ve ʿayn'ın kesriyle) Bir belde adıdır; el-Musnide Zeyneb bint el-Muḥaddis̱ Suleymān b. Hibetullāh, Hatīb-i Beyt-i Lehyāʾ oradandır. بَيْتُ لَهْيَاءَ [Beyt Lehyāʾ] صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde Şām'da bir karyedir.

[س غ د]

اَلسُّغْدُ [es-Suġd] (sīn'in zammı ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Semerḳand türābında müferrih bāg ve besātīn-i dil-güşā ve müsmir eşcār-ı pür-safāyı müştemil emākin-i nüzhet-fezā ismidir; muhaddisīnden Kāmil b. Mukrem ve ʿAlī b. Ḥuseyn ve Aḥmed b. Ḥācib oradandır.

Maʿlūm ola ki işbu vādī-i Suġd, Semerḳand'dan Buḫarā cānibine sekiz merhale kadar mümtedd olup cümle eşcār-ı müştebike ve enhār-ı cāriye ve çemen-zār yerlerdir. Bu vādīnin vasatı karyeler ve bāg ve bāgçeler ve dil-güşā bostānlar ve iki cānibi mezāriʿ ve verāsı merāʿī ve merātiʿdir. Akarsular kenārında çemenistān ve bāgçeler içre kusūr-ı dil-sitān ve havuzlar ve nişīmin-gāhlar işlemişler. O kadar mesāfe bi'l-cümle mesīre-i nüzhet-gāhtır. Bi'l-cümle hıyābān olmakla ıraklarda olan karyeler üzerine varmayınca nümāyān olmaz. Meşhūr olan mesāʾir-i erbaʿın biridir. İkincisi Ubulle, üçüncüsü Şiʿb-i Bevvān, dördüncü Ġūṭa-i Dimaşḳ'tır.

اَلسَّغْدُ [es-saġd] (sīn'in fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Vücūd şişmek maʿnāsınadır; yukālu: سُغِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا وَرِمَ Ve

سَغْدٌ [saġd] Mülāyim yağmura denir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِسَغْدٍ مَغْدٍ أَيْ بِمَطَرٍ لَيِّنٍ [Ve] مَغْدٌ

[maġd] lafzı itbāʿdır.

اَلسَّاغِدَةُ [es-sāġidet] (سَاعِدَةٌ [sāʿidet] veznin-de) ve

اَلْمُسْغَدَةُ [el-musġadet] (ism-i mefʿūl bün-yesiyle) Sütten gereği gibi istīfā ile iki ana kuzusu gibi be-gāyet semirmiş deve kö-şeklerine denir; yukālu: فِصَالٌ سَاغِدَةٌ وَمُسْغَدَةٌ أَيْ رِوَاءٌ مِنَ اللَّبَنِ سِمَانٌ

سُغْدَانُ [Suġdān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karyedir.

سُغَادَى [suġādā] (سُكَارَى [sukārā] vezninde) Bir nebāt adıdır.

[س ف د]

اَلسِّفَادُ [es-sifād] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Erkek dişiye aşmak ve çiftleşmek maʿnāsınadır; yukālu: سَفَدَ الذَّكَرُ عَلَى الْأُنْثَى وَسَفِدَ سِفَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا نَزَا Şārihin beyānı üzere sibāʿ ve devābb ve tuyūra mahsūstur, insānda mecāzen istiʿmāl olunur.

اَلْإِسْفَادُ [el-isfād] (hemzenin kesriyle) Er-kek hayvānı dişiye çekip aştırmak ve çift-leştirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْفَدَ تَيْسَهُ عَلَى الْعَنْزِ إِذَا أَنْزَاهُ عَلَيْهَا

اَلتَّسَافُدُ [et-tesāfud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Hayvānlar birbirine erkeklik edip aşış-mak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَافَدَتِ السِّبَاعُ إِذَا سَفِدَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ

اَلسَّفُّودُ [es-seffūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Demirden olan kebāb şişine denir. Maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur, kebāba سَافِدٌ [sāfid] gibi işlediğine mebnīdir.

اَلتَّسْفِيدُ [et-tesfīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eti kebāb etmek için şişe saplayıp dizmek maʿnāsınadır; yukālu: سَفَّدَ اللَّحْمَ إِذَا نَظَمَهُ فِي السَّفُّودِ لِلْإِشْتِوَاءِ Müʾellifin إِذَا نَظَمَهُ فِيهَا kavlinde zamīr-i müʾennes حَدِيدَةٌ [ḥadīdet]e rāciʿdir.

اَلْإِسْتِسْفَادُ [el-istisfād] Davara ense-si tarafından gelip binmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَسْفَدَ بَعِيرَهُ إِذَا أَتَاهُ مِنْ خَلْفِهِ فَرَكِبَهُ

اَلتَّسَفُّدُ [et-teseffud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Deveye ense sinirine basıp binmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَفَّدَ الْبَعِيرَ إِذَا تَعَرْقَبَهُ

اَلْإِسْفَنْدُ [el-isfend] (hemzenin kesri ve fā'nın fethi ve kesriyle) Bādeye denir, hamr maʿnāsına. Şārih der ki işbu إِسْفَنْدٌ [isfend] kezālik إِسْفَنْطٌ [isfenṭ] kelimesinin ekser lügaviyyūn, Rūmī'den muʿarreb ol-mak üzere sebt eylediler.

[س ق د]

اَلسُّقْدُدُ [es-suḳdud] (ḳāf'la قُعْدُدٌ [ḳuʿdud] vezninde) Yaranmış ve yarağını bulmuş ata denir, فَرَسٌ مُضَمَّرٌ maʿnāsına.

اَلْإِسْقَادُ [el-isḳād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّسْقِيدُ [et-tesḳīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Atı yarandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْقَدَ الْفَرَسَ وَسَقَّدَهُ إِذَا ضَمَّرَهُ

اَلسُّقْدَةُ [es-suḳdet] (عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] vezninde) ve

اَلسُّقَيْدَةُ [es-suḳaydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vez-ninde) Kaya kuşu taʿbīr olunan başı kızıl kuşa denir, حُمَّرَةٌ [ḥummeret] gibi. سُقْدَةٌ [suḳdet]in cemʿi سُقَدٌ [suḳad] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve سُقَيْدَةٌ [suḳaydet]in سُقَيْدَاتٌ [suḳaydāt] gelir.

[س ك د]

سَكْدَةُ [Sekdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) İfrīḳiyye Denizi'nin sāhilinde bir belde adıdır.

سُكُنْدَانُ [Sukundān] (supundān vezninde) Merv kazāsında bir karyedir.

rutak taʿbīr olunur; yukālu: سَمَدَ الرَّجُلُ سُمُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ تَكَبُّرًا Ve yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَدَ الشَّيْءُ إِذَا عَلَا Ve cidd ve ikdāmla yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَدَتِ الْإِبِلُ إِذَا جَدَّتْ فِي السَّيْرِ Ve bir işe müdāvemet üzere saʿy ve cehd edip dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَدَ فِي الْعَمَلِ إِذَا دَأَبَ فِيهِ Ve hayrān ve sergerdān dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَدَ الرَّجُلُ إِذَا قَامَ مُتَحَيِّرًا Ve ʿabese iştigālle lehv ve laʿib eylemek maʿnāsınadır ki hüzn ve sürūr cihetiyle olur. Pek hüznünden eli bir işe varmayıp beyhūde lehv ile müştagil olur ve sürūr ciheti sāz çalmak ve beste okumak makūlesidir. Bu cihetle sāzende ve hānendeye سَامِدٌ [sāmid] ıtlāk ederler; yukālu: سَمَدَ الرَّجُلُ إِذَا لَهَا

اَلسَّمَادُ [es-semād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Külle karışık gübreye ve fışkıya denir ki tarlalara ve bostānlara çekerler. Ve fışkı, huşkī muharrefidir.

اَلتَّسْمِيدُ [et-tesmīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tarlaya zikr olunan gübreyi çekmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّدَ الْأَرْضَ إِذَا جَعَلَ فِيهَا السَّمَادَ Ve başın mecmūʿ kılını tırāş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّدَ الشَّعْرَ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ أَيْ حَلَقَهُ كُلَّهُ

اَلسَّوَامِدُ [es-sevāmid] (سَوَاعِدُ [sevāʿid] vezninde ki Ruʾbe’nin işbu: "سَوَامِدُ اللَّيْلِ خِفَافُ الْأَزْوَادْ" mısrāʿında vākiʿdir, دَوَائِمُ السَّيْرِ maʿnāsınadır. Cevherī galat edip karınlarında ʿalef olmayan develer ile tefsīr eyledi, zīrā o خِفَافُ الْأَزْوَادْ kavlinin tefsīridir. Vanḳulu merhūm bu lafzı ihmāl eylemiştir.

اَلسَّمْدُ [es-semd] (عَمْدٌ [ʿamd] vezninde) Dāʾim ve sermed maʿnāsınadır; tekūlu: هُوَ لَكَ سَمْدًا أَيْ سَرْمَدًا

[س ك ل ك ن د]

سَكَلْكَنْدُ [sekelkend] (سَمَرْقَنْدُ [semerḳand] vezninde) Ṭoḫāristān ülkesinde bir eyālet adıdır; fukahādan ʿAlī b. el-Ḥuseyn es-Sekelkendī oradandır.

[س ل خ د]

اَلسِّلَّخْدُ [es-sillaḫd] (ḫā-yı muʿceme ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلسَّلَخْدَاةُ [es-selaḫdāt] (خَبَنْدَاةٌ [ḫabendāt] vezninde) Kavī ve tüvānā nākaya denir. Cemʿi سَلَاخِدُ [selāḫid] gelir.

[س ل غ د]

اَلسِّلَّغْدُ [es-sillaġd] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلسِّلْغَدُّ [es-silġadd] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Ahmāk ve nādān kimseye denir. Ve salkı ve çolpa adama denir. Ve dargın adama denir. Ve sibāʿdan kurda denir. Ve donu al ata denir. Ve ekūl ve şerūb olan ʿabdü’l-batn kişiye denir. Müʾennesi hā’yladır.

[س ل ق د]

اَلسِّلْقِدُ [es-silḳid] (ḳāf’la زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yaranmış ve yarağını bulmuş ata denir, فَرَسٌ مُضَمَّرٌ maʿnāsına. Bu māddeyi sāʾir ehl-i lügat ihmāl edip kitāblarına sebt eylemediler.

اَلسَّلْقَدَةُ [es-selḳadet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Atı yarandırmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلْقَدَ الْفَرَسَ إِذَا ضَمَّرَهُ

[س م د]

اَلسُّمُودُ [es-sumūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Tekebbüründen nāşī başını kaldırıp yukarı tutmak maʿnāsınadır ki sorutmak taʿbīr olunur. O kimseye sorutkan ve so-

اَلسَّمِيدُ [es-semīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) حُوَّارَى [ḥuvvārā] ismidir ki hās ekmeğe denir. Ve bu ẕāl-ı muʿceme ile efsahtır.

اَلْإِسْمِدَادُ [el-ismidād] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِسْمِيدَادُ [el-ismīdād] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Gazabdan nāşī tulum gibi şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْمَدَّ الرَّجُلُ وَاسْمَادَّ إِذَا وَرِمَ غَضَبًا

سَمَدَانُ [Semedān] (هَمَدَانُ [hemedān] vezninde) Bir hısn adıdır.

[س م ر د]

اَلسُّمْرُودُ [es-sumrūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Pek uzun şeyʾe denir.

[س م ع د]

اَلْإِسْمِعْدَادُ [el-ismiʿdād] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Pür-gazab olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْمَعَدَّ الرَّجُلُ إِذَا امْتَلَأَ غَضَبًا Ve bir ʿuzv şişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْمَعَدَّتْ أَنَامِلُهُ إِذَا تَوَرَّمَتْ

[س م غ د]

اَلْإِسْمِغْدَادُ [el-ismiġdād] (ġayn-ı muʿceme ile) إِسْمِعْدَادٌ [ismiʿdād] maʿnālarınadır.

اَلسِّمَغْدُ [es-simaġd] (حِضَجْرٌ [ḥiḍacr] vezninde) Erkān ve aʿsābı kavī ve şedīd olan uzun adama denir. Ve ahmak ve bī-magz kimseye denir. Ve mütekebbir şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ سِمَغْدٌ أَيْ طَوِيلٌ شَدِيدُ الْأَرْكَانِ ve yukālu: رَجُلٌ سِمَغْدٌ أَيْ أَحْمَقُ وَكَذَا مُتَكَبِّرٌ

[س م ن د]

اَلسَّمَنْدُ [es-semend] (sīn’in ve mīm’in fethiyle) Ata denir, feres maʿnāsına. Ve bu lafz-ı Fārisīdir, ʿArab dahi istiʿmāl eder. Lākin Fārisīde rengi kula olan at ile mübeyyendir.

سَمَنْدُو [Semendū] (dāl’ın zamm ve işbāʿıyla) Rūm ülkesinde bir kalʿa adıdır. Şārih der ki hālen Belġrād dedikleridir, lākin Belġrād kurbünde Semendire dedikleri olmak gālibdir.

سَمَنْدُورْ [Semendūr] (āhirde rā ile) Hindistān’da Multān kurbünde bir belde adıdır.

[س م ه د]

اَلسَّمْهَدُ [es-semhed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kuru ve pek olan şeyʾe denir.

اَلسَّمَهْدَدُ [es-semehded] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) İri gövdeli cesīm deveye denir.

اَلْإِسْمِهْدَادُ [el-ismihdād] (إِسْمِعْدَادٌ [ismiʿdād] vezninde) Devenin hörgücü büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْمَهَدَّ سَنَامُ الْبَعِيرِ إِذَا عَظُمَ

[س ن د]

اَلسَّنَدُ [es-sened] (sīn’in ve nūn’un fethiyle) Dağın eteğinden yukarı olup duvar gibi müteveccihin mukābelesine gelen yerine denir; yukālu: نَزَلُوا قُرْبَ سَنَدِ الْجَبَلِ وَهُوَ مَا قَابَلَكَ مِنْهُ وَعَلَا عَنِ السَّفْحِ Ve bir kimsenin muʿtemedine kezālik melceʾ ve penāhına denir. Delīl ve burhāna sened ıtlākı bu maʿnādandır ki müddeʿī ona dayanır. Pes muʿtemed-i hissī ve maʿnevīden eʿammdır; yukālu: هُوَ سَنَدُهُ أَيْ مُعْتَمَدُهُ وَهُوَ قَوِيُّ السَّنَدِ Ve

سَنَدٌ [sened] Bir nevʿ kumaş-ı Yemenī ismidir. Cemʿi أَسْنَادٌ [esnād] gelir, ʿalā-kavlin müfred ve cemʿi berāberdir.

اَلتَّسْنِيدُ [et-tesnīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan kumaştan dikilmiş cāme giymek maʿnāsınadır; yukālu: سَنَّدَ الرَّجُلُ تَسْنِيدًا إِذَا لَبِسَ السَّنَدَ

اَلسُّنُودُ [es-sunūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznin-

de) Bir nesneye arka verip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: سَنَدَ عَلَيْهِ سُنُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اعْتَمَدَ Ve dağın yukarısına çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: سَنَدَ فِي الْجَبَلِ إِذَا صَعِدَ Ve bir nesneye yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: سَنَدَ الرَّجُلُ لِلْخَمْسِينَ إِذَا قَارَبَ لَهَا Ve nāka kuyruğunu kaldırıp sağrısının sağına soluna vurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَنَدَ ذَنَبُ النَّاقَةِ إِذَا خَطَرَ فَضَرَبَ قَطَاتَهَا يَمْنَةً وَيَسْرَةً Yaʿnī “Kendi ʿameliyle kuyruğu yukarı kalkıp beri öte vurdu.”

اَلتَّسَانُدُ [et-tesānud] vezninde) ve

اَلْإِسْتِنَادُ [el-istinād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da bir nesneye söykenip dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَانَدَ إِلَيْهِ وَاسْتَنَدَ إِذَا اعْتَمَدَ Ve bu maʿnādandır ki ʿArablar bir ʿasker cenk ve gazāya teveccüh ettiklerinde fırka fırka olup her fırkalar başka başka bayraklar altında ʿazīmet eyleseler خَرَجَ الْجَيْشُ مُتَسَانِدِينَ derler ki her fırka bir bayrağa tesānüd etmiş olur.

اَلْإِسْنَادُ [el-isnād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi dağa çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْنَدَ فِي الْجَبَلِ إِذَا صَعِدَ Ve bir nesneye bir şeyʾi yā bir adamı söykendirip dayamak maʿnāsınadır; tekūlu: أَسْنَدْتُهُ إِلَيْهِ إِذَا جَعَلْتَهُ مُتَّكِئًا إِلَيْهِ Kezālik bir adamı dağa çıkarmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَسْنَدْتُهُ فِي الْجَبَلِ إِذَا أَصْعَدْتَهُ Ve bir kelām ve haberi bir adama ʿazv ve nisbet eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسْنَدَ الْحَدِيثَ إِلَى قَائِلِهِ إِذَا عَزَّاهُ Ve bu إِصْعَادٌ [iṣʿād] maʿnāsından meʾhūzdur, niteki refʿ dahi bu maʿnāya müstaʿmeldir, bālāya merfūʿ olduğu için.

اَلْمُسْنَدُ [el-musned] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kāʾiline isnād olunan kelām ve habere denir; yukālu: حَدِيثٌ مُسْنَدٌ أَيْ مَرْفُوعٌ إِلَى قَائِلِهِ Cemʿi مَسَانِدُ [mesānid] gelir. Ve İmām Şāfiʿī’den مَسَانِيدُ [mesānid] geldiği mervīdir. Ve

مُسْنَدٌ [musned] Dehr ve zamāna ıtlāk olunur, her şeyʾ ona isnād olunduğu için. Ve دَعِيٌّ [daʿiyy] maʿnāsınadır ki burada nesebi müttehem yaʿnī harām-zāde demektir. Ve

مُسْنَدٌ [musned] Ḥimyer kabīlesine mahsūs bir nevʿ yazıya denir; tekūlu: رَأَيْتُ مَكْتُوبًا بِالْمُسْنَدِ كَذَا وَهُوَ خَطُّ حِمْيَرَ Ve

مُسْنَدٌ [Musned] bir dağın ismidir.

اَلْمُسْنَدِيُّ [el-Musnedī] (yā’yla) Muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Muhammed’in lakab-ı mensūbudur, ehādīs-i müsnedeyi tetebbuʿ ve istikrā edip ehādīs-i mürsele vü maktūʿaya nazar eylemediğinden telkīb ve tensīb olundu.

Maʿlūm ola ki baʿzı isnād-ı hadīs silsilesinde baʿzı rāvī iskāt olunur; eğer o sakt senedin mebdiʾinde vākiʿ olup hadīs ondan ileriye isnād olunursa ona hadīs-i muʿallak derler, meselā Buḫārī hazretlerinin قَالَ يَحْيَى عَنْ كَثِيرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ isnādında olduğu gibi. Ve eğer sakt senedin āhirinde yaʿnī tābiʿīnden öte ashābdan olursa ona hadīs-i mürsel derler, meselā Saʿīd b. el-Museyyib hazretlerinin قَالَ النَّبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ ʿunvānında īrād eylediği gibi. Ve eğer mebdeʾ ve āhirden vākiʿ olursa munkatıʿ derler. Ve eğer isnād sahābe-i kirāmdan birine müntehī olursa, mevkūf ve eğer tābiʿīn ve tebeʿ-i tābiʿīne müntehī olursa o senede maktūʿ derler. Ve ʿAlī el-Ḳārī munkatıʿı mürsel ve muʿazzal ve muʿallaka şāmil taʿrīf eylemiştir. İntehā.

اَلسَّنِيدُ [es-senīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) Bu dahi مُسْنَدٌ [musned] gibi دَعِيٌّ [daʿiyy] maʿnāsınadır ki methūmu’n-neseb kimsedir.

سُنَيْدٌ [Suneyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir muhaddis lakabıdır, Ḥuseyn b. Dāvūd el-Maṣīṣī olacaktır.

اَلسِّنَادُ [es-sinād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kavī ve dayangan nākaya ıtlāk olunur. Ve سِنَادٌ [sinād] ʿArūziyyūn ıstılāhında şiʿrin ridfeyni birbirine muhālif olmaktan ʿibārettir.

Cevherī misālde galat eyledi ve rivāyet yaʿnī istişhād eylediği bu kıtʿadır:

فَقَدْ أَلِجُ الْخُدُورَ عَلَى الْعَذَارَى
كَأَنَّ عُيُونَهُنَّ عُيُونُ عِيـــــــــنِ
فَإِنْ يَكُ فَاتَنِي أَسَفًا شَـــــبَابِي
وَأَصْبَحَ رَأْسُهُ مِثْلَ اللَّجِيـــــــنِ

Zīrā Cevherī لَجِينٌ [lecīn] lafzını musaggar bünyesiyle takyīd eylemekle beyt-i evvelde vākiʿ عِينٌ [ʿīn] lafzına ki ʿayn’ın kesriyledir, muhālif ʿadd eylemiştir. لَجِينٌ [lecīn] ise burada أَمِينٌ [emīn] vezninde olmakla سِنَادٌ [sinād]dan sālimdir. Ve لَجِينٌ [lecīn] şırası koyulanmak için dökülen hātem çiçeğine denir ki burada murād maʿnā-yı mezbūrdur. Ve ʿayb-ı mezbūrda kāfiyenin her biri bir harekeye müstenid olmakla سِنَادٌ [sinād] ıtlāk eylediler.

اَلْمُسَانَدَةُ [el-musānedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Şāʿir şiʿrinde سِنَادٌ [sinād] irtikāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَانَدَ الشَّاعِرُ إِذَا نَظَمَ شِعْرَهُ بِالسِّنَادِ Ve bir kimseye muʿāvenet ve müzāheret eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَانَدَ فُلَانًا إِذَا عَاضَدَهُ وَكَانَفَهُ Ve mükāfāt eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَانَدَ عَلَى الْعَمَلِ إِذَا كَافَأَهُ

سِنْدَادُ [Sindād] (sīn’in kesri ve fethiyle) Bir nehr-i maʿrūf adıdır, ʿalā-kavlin el-ʿUẕeyb nām mahalde bir kasrın ismidir.

اَلسَّنْدَانُ [es-sendān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Demirci örsüne denir. Şārihin beyānı üzere سِنْدَانٌ sīn’in kesriyle Fārisīdir, muʿarrebinde sīn’i meftūh ettiler. Ve

سَنْدَانُ [Sendān] ʿAbbās nām muhaddisin oğlu ismidir.

اَلسِّنْدَانُ [es-sindān] (sīn’in kesriyle) ʿAzīm ve şedīd olan adama denir. Kezālik ʿazīm ve şedīd olan kurda denir.

اَلسِّنْدَانَةُ [es-sindānet] (hā’yla) Dişi eşeğe denir.

اَلسِّنْدُ [es-Sind] (هِنْدٌ [hind] vezninde) Bilād-ı maʿrūfe ismidir. ʿAlā-kavlin insāndan bir tāʾife adıdır ki ülke-i mezbūrda sākin olmalarıyla ülke-i mezbūr onlar ile tesmiye olundu. Müfredinde سِنْدِيٌّ [Sindiyy] denir, هِنْدِيٌّ [hindiyy] gibi. Şārih der ki Sind iklīm-i maʿrūftur, Sind b. Ḥām isminden meʾhūzdur, iklīm-i Hind’e mücāvirdir. Ve

سِنْدٌ [Sind] Hindistān’da bir nehr-i kebīr ismidir. Ve Endelüs’te bir nāhiye adıdır. Ve Mağrib’de bir belde adıdır.

سَنْدٌ [Send] (قَنْدٌ [ḳand] vezninde) Bācce eyāletinde bir beldedir.

اَلسِّنْدِيُّ [es-Sindiyy] (sīn’in kesriyle) Ümeviyye’den Hişām’ın feresi ismidir. Ve Hārūn hilāfetinde şıhne-i Bağdād olan İbn Şāhek nām kimsenin lakabıdır.

اَلسِّنْدِيَّةُ [es-Sindiyyet] Muğīs̱e garbīsinde bir su adıdır. Ve Bağdād kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. ʿAbdulʿazīz es-Sindivānī oradandır. سِنْدٌ [Sind] ile سِنْدِيَّةٌ [Sindiyyet] nisbetlerini fark için tagyīr edip سِنْدِوَانِيٌّ [Sindivānī] dediler.

اَلْمُسَانِدَةُ [el-musānidet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Göğüsü ve önü arslan önü gibi bülend olan nākaya denir, ʿalā-kavlin aʿzāsı

birbirine müsānid olana yaʿnī sölpük ve aʿzāsı düşük olmayıp dirnekli ve tıknaz olanına denir.

سِنْدَيُونُ [sindeyūn] (sīn'in kesriyle ve dāl'ın fethiyle) Mıṣır'da iki karyedir. Biri Fuvve iklīminde ve dīgeri Şarḳiyye'de vāḳiʿdir.

[س و د]

اَلسُّودُ [es-sūd] (sīn'in zammıyla) ve

اَلسُّودَدُ [es-sūded] (sīn'in zammı ve dāl'ın fethiyle) ve

اَلسُّؤْدُدُ [es-suʾdud] (hemze ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Siyādet maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre müʾellif teşvīş eylemiştir, zīrā سُودٌ [sūd] ve سُودَدٌ [sūded] ve سِيَادَةٌ [siyādet] masdarlardır, bir adam kavmi beyninde ulu ve ʿazīmü'l-kadr olmak maʿnāsınadır. Ve bu سَوَادٌ [sevād]dan meʾhūzdur ki cemāʿat-i kesīre umūrunu mütevellī olmaktan ʿibārettir. Ve سُؤْدُدٌ [suʾdud] قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ismdir, ululuk ve ser-gerdelik maʿnāsına; yukālu: سَادَ الرَّجُلُ يَسُودُ سُودًا وَسُؤْدُدًا وَسِيَادَةً إِذَا مَجُدَ

اَلسَّيِّدُ [es-seyyid] (جَيِّدٌ [ceyyid] vezninde) Ondan sıfattır, ulu ve mihter ve ser-gerde adama denir. Cemʿi سَادَةٌ [sādet] gelir ki aslı سَيَدَةٌ [seyedet] idi ve سَيَائِدُ [seyāʾid] gelir, تَبِيعٌ [tebīʿ] ve تَبَايِعُ [tebāyiʿ] gibi. Ve

سَيِّدٌ [seyyid] ve

سِيِّدٌ [siyyid] (kesreteynle إِمِّعٌ [immiʿ] vezninde) Yaşlı keçiye denir.

اَلسَّائِدُ [es-sāʾid] (قَائِدٌ [ḳāʾid] vezninde) سَيِّدٌ [seyyid] maʿnāsınadır ki kavmin ulusuna denir, ʿalā-kavlin rütbesi سَيِّدٌ [seyyid]den dūn olana denir. Meselā سَيِّدٌ [seyyid] bir beldede ʿaynü'l-aʿyān ve şeyhü'l-beled ve سَائِدٌ [sāʾid] ikinci aʿyān gibi; kezālik vālī ve kethüdā gibi ve ser-ʿasker ile binbaşı gibi.

Mütercim der ki işbu ﴿وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ﴾، الآية kerīmesinde sāhib-i *Keşşāf* eyitti ki burada ضَائِقٌ lafzını ضَيِّقٌ üzere ihtiyārın vechi budur ki ضَيِّقٌ ʿārız-ı gayr-i lāzım olursa ondan ضَائِقٌ [ḍāʾiḳ] ile taʿbīr olunur. Resūl-i ekrem ʿaleyhi's-selām efsahu's-sadr olmakla makām ضَائِقٌ [ḍāʾiḳ] makāmıdır. سَيِّدٌ [seyyid] ve جَوَادٌ [cevād] kelimeleri dahi bu resmedir. Eğer سِيَادَةٌ [siyādet] ve جُودٌ [cūd] sıfat-ı sābitesi ise سَيِّدٌ [seyyid] ve جَوَادٌ [cevād] ve eğer hādis ise سَائِدٌ [sāʾid] ve جَائِدٌ [cāʾid] ile taʿbīr olunur. Kezālik her sülāsīden sübūt ve istikrār için mebnī olan, bünye-i vasf üzere mebnī olur ve hudūs maʿnāsı irāde olundukta fāʿil üzere binā kılınır. Meselā حُسْنٌ [ḥusn] māddesinde حَسَنٌ [ḥasen] ve حَاسِنٌ [ḥāsin] ve ثِقْلَةٌ [s̱iḳlet] māddesinde ثَقِيلٌ [s̱aḳīl] ve ثَاقِلٌ [s̱āḳil] ve فَرَحٌ [feraḥ] māddesinde فَرِحٌ [feriḥ] ve فَارِحٌ [fāriḥ] ve سِمْنٌ [simn] māddesinde سَمِينٌ [semīn] ve سَامِنٌ [sāmīn] denir; kezā fi'l-*Ḥāşiyeti's-Saʿdiyye*.

اَلْإِسَادَةُ [el-isādet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِسْوَادُ [el-isvād] (aslı üzere) Bir kimseye seyyid oğlan hāsıl kılmak, ʿalā-kavlin esvedü'l-levn oğlan hāsıl kılmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَسَادَ الرَّجُلُ وَأَسْوَدَ إِذَا وَلَدَ غُلاَمًا سَيِّدًا أَوْ غُلاَمًا أَسْوَدَ Lākin zıddiyyeti manzūrün-fīhtir, zīrā ihtilāf-ı kavleyne mebnīdir.

اَلْأَسْوَدُ [el-esved] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) سَوَادٌ [sevād] ile muttasıf yaʿnī siyāh olan şeyʾe denir. Ve iri ve büyük yılana denir; bu nevʿi siyāh olduğuna mebnīdir. Ve serçe kuşuna denir ki murād erkeğidir. Ve

أَسْوَدُالْقَوْمِ [esvedu'l-ḳavm] Cemāʿatin pek ulu ve celīlü'ş-şān olanına denir ki سِيَادَةٌ

[siyādet]tendir; yukālu: هُوَ أَسْوَدُ الْقَوْمِ أَيْ أَجَلُّهُمْ Ve

أَسْوَدُالْقَلْبِ [esvedu'l-ḳalb] Sevād-ı kalb maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسَّهْمُ الْأَسْوَدُ [es-sehmu'l-esvedu] Kendisiyle teyemmün ve tefe''ül olunacak sehm-i mübāreke ıtlāk olunur, gūyā ki kadīmden beri ellerin kesret-i isābetinden kararmış olur yāhūd ʿArablar أَخْضَرُ [aḫḍar] a أَسْوَدُ [esved] ıtlāk edip ve أَخْضَرُ [aḫḍar] kesīrü'l-hayr maʿnāsına müstaʿmel olduğuna mebnīdir; yukālu: رَمَى فُلَانٌ بِسَهْمِهِ الْأَسْوَدِ وَهُوَ الْمُبَارَكُ يُتَيَمَّنُ بِهِ [Ve]

أَسْوَدُالْعَيْنِ [Esvedu'l-ʿAyn] ve

أَسْوَدُالنِّسَاءِ [Esvedu'n-Nisā'] ve

أَسْوَدُالْعُشَارَيَاتِ [Esvedu'l-ʿUşāreyāt] ve

أَسْوَدُالدَّمِ [Esvedu'd-Dem] ve

أَسْوَدُالْحِمَى [Esvedu'l-Ḥimā] Birer cebel adıdır.

اَلْإِسْوِدَادُ [el-isvidād] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِسْوِيدَادُ [el-isvīdād] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Kararmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْوَدَّ الشَّيْءُ وَاسْوَادَّ إِذَا صَارَ أَسْوَدَ

اَلسَّوَادِيَّةُ [es-sevādiyyet] (sīn'in fethiyle) Bu dahi serçe kuşuna denir.

اَلْأَسْوَدَانِ [el-esvedān] (tesniye bünyesiyle) Hurmā ile suya ıtlāk olunur. Ve yılan ile ʿakrebe ıtlāk olunur.

اَلْإِسْتِيَادُ [el-istiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kavmin seyyid ve zī-şānını katl, ʿalā-kavlin esīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَادُوا بَنِي فُلَانٍ إِذَا قَتَلُوا سَيِّدَهُمْ أَوْ أَسَرُوهُ Ve ʿinde'l-baʿz seyyid-i kavmden tezevvüc için kız dilemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَادُوا بَنِي فُلَانٍ إِذَا خَطَبُوا إِلَيْهِ

اَلسَّوَادُ [es-sevād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İsmdir, siyāh levne denir. Bu münāsebetle her şey'in şahsına denir ki hayvān ise rūhtan kaʿt-ı nazar şebah ve kālıbıdır, karaltı taʿbīr olunur; tekūlu: رَأَيْتُ سَوَادًا أَيْ شَخْصًا Ve

سَوَادٌ [sevād] Māl-ı kesīre ıtlāk olunur. Ve

سَوَادُالْبَلْدَةِ [sevādu'l-beldet] şehrin nāhiyelerinde olan köy, kent ve çiftliklerinden ʿibārettir; yukālu: خَرَجُوا إِلَى سَوَادِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ قُرَاهَا يَعْنِي مَا حَوْلَهَا مِنَ الْقُرَى وَالرِّيفِ Ve insāndan cemʿiyyetli ʿaded-i kesīre ve cumhūr-ı ʿazīme ıtlāk olunur; ve minhu'l-hadīsu: "عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ" وَهُوَ الْكَثِيرُ مِنَ النَّاسِ عَامَّتُهُمْ Ve

سَوَادُالْقَلْبِ [sevādu'l-ḳalb] ki حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb] dahi derler, yürekte olan siyāh noktaya denir ki Fārisīde dāne-i dil derler, ona سَوْدَاءُ الْقَلْبِ [sevdā'u'l-ḳalb] ve أَسْوَدُ الْقَلْبِ [esvedu'l-ḳalb] ve سُوَيْدَاءُ الْقَلْبِ [suveydā'u'l-ḳalb] dahi denir; yukālu: إِجْعَلْ هَذَا فِي سَوَادِ قَلْبِكَ وَسَوْدَائِهِ وَأَسْوَدِهِ وَسُوَيْدَائِهِ أَيْ فِي حَبَّتِهِ Ve

سَوَادٌ [Sevād] Bir recül adıdır. Ve

سَوَادُالْعِرَاقِ [Sevādu'l-ʿIrāḳ] O ülkenin kasabāt ve kurālarından ʿibārettir ki Başra ile Kūfe beyninde olandan ʿibārettir. Ve

سَوَادٌ [Sevād] Belḳā' kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلسِّوَادُ [es-sivād] (sīn'in kesriyle) Fısıldaşmak maʿnāsınadır. Sīn'in zammıyla da lügattir. Lākin evvele göre mufāʿaleden masdardır, fısıltı eden adamlar birbirine سَوَادٌ [sevād] ve şahsını karīb ettikleri için; tekūlu: سَاوَدْتُهُ سِوَادًا أَيْ سَارَرْتُهُ Ve sānīye göre ismdir.

اَلسُّوَادُ [es-suvād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

Koyun ve keçi kısmına ʿārız olur bir marazdır; yukālu: سُئِدَ الْغَنَمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَسْؤُودٌ Kezālik insāna ʿārız olur bir ʿillettir ki hurmāyı pek çok yemek sebebiyle ciğer ağrısından ʿibārettir. Ve

سَوَادٌ [sevād] Beniz sararmağa ve benize ʿārız olan sarılığa denir. Ve tırnağa ʿārız olan yeşilliğe denir ki çorak su içmekten hādis olur. Ve

سَوَادٌ [sevād] Masdar olur, ʿillet-i mezbūreyi mūris olan suyu içmek maʿnāsına; yukālu: سَادَ الرَّجُلُ يَسُودُ سَوَادًا إِذَا شَرِبَ مَاءً مَسْوَدَةً Ke-mā se-yuzkeru.

اَلسِّيدُ [es-sīd] (sīn'in kesriyle) Arslana denir. Ve sibāʿdan kurda denir.

اَلسِّيدَانَةُ [es-sīdānet] (sīn'in kesriyle) Bu dahi kurda denir.

اَلسُّوَيْدَاءُ [es-suveydāʾ] (musaggar bünyesiyle) حَبَّةُ الْقَلْبِ [ḥabbetu'l-ḳalb] dir, niteki zikr olundu. Ve

سُوَيْدَاءُ [Suveydāʾ] Ḥavrān kazāsında bir karye adıdır; İmām Ġazālī ashābından ʿĀmir b. Değaş oradandır. Ve Medīne kurbünde bir mevziʿ ve Āmid ile Ḥarrān beyninde bir belde ve Ḥımṣ ile Ḥamā beyninde bir karye adıdır.

اَلسَّوْدَاءُ [es-sevdāʾ] أَسْوَدُ [esved] lafzından müʾennestir. Ve

سَوْدَاءُالْقَلْبِ [sevdāʾu'l-ḳalb] سُوَيْدَاءُ [suveydāʾ]dır ki zikr olundu.

اَلْحَبَّةُالسَّوْدَاءُ [el-ḥabbetu's-sevdāʾ] شُونِيزٌ [şūnīz] ismidir ki çörek otu dedikleri dārū-yı enfaʿdır. Ve

سَوْدَاءُ [Sevdāʾ] Ḥımṣ kazāsında bir eyālet adıdır.

اَلتَّسَوُّدُ [et-tesevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Evlenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَسَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ

أُمُّسُوَيْدٍ [ummu suveyd] (musaggar bünyesiyle) Dübürün künyesidir.

اَلسَّوْدُ [es-sevd] (sīn'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Şol dağ doruğuna denir ki düz ve kara taşlık ola, ondan bir kıtʿaya سَوْدَةٌ denir hā'yla. Ve bu münāsebetle baʿzı nisvāna tesmiye olundu. Ve

سَوْدٌ [Sevd] Ḳays kabīlesi yurdunda niçe cibāle ıtlāk olunur.

اَلتَّسْوِيدُ [et-tesvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dilīr ve cesūr olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا جَرُؤَ Ve sādāt katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّدَ فُلاَنٌ إِذَا قَتَلَ السَّادَةَ Ve eski palāsı devenin yağrına komak için dövüp yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّدَ الْمِسْحَ الْبَالِيَ إِذَا دَقَّهُ لِيُدَاوَى بِهِ أَدْبَارُ الْإِبِلِ

أَسْوَدَةُ [Esvedet] (hemzenin ve vāv'ın fethiyle) Bir su adıdır.

أَسْوِدَةُ [Esvidet] (أَفْئِدَةٌ [efʾidet] vezninde) Bir niçe cibāl ve mevāziʿe ıtlāk olunur.

سُودٌ [Sūd] (sīn'in zammıyla) Bir recül ismidir.

بَنُوسُودٍ [Benū Sūd] Birkaç batndır.

سِيدَانُ [Sīdān] (sīn'in kesriyle) Bir tepe adıdır. Ve Sīdān b. Muḍārib muhaddistir.

اَلْمُسَوَّدُ [el-musevved] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ehl-i bādiyenin bir güne taʿāmıdır ki bağırsakları alıp nākanın damarını fasd eylemekle içini kanıyla doldurup ağızını bend ve biryān ederler; kıtlık taʿāmlarındandır.

اَلْمُسَاوَدَةُ [el-musāvedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine keyd ve mekr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَاوَدَهُ إِذَا كَايَدَهُ Ve arslanı kovup sürmek maʿnāsınadır; yukālu: سَاوَدَ الْأَسَدَ إِذَا طَرَدَهُ Ve otluk az ve

kısa olmakla davar hakkı üzere koparamayıp ağızıyla beri öte çiynemti gibi çekiştirmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَاوَدَتِ الْإِبِلُ النَّبَاتَ إِذَا عَالَجَتْهُ بِأَفْوَاهِهَا وَلَمْ تَتَمَكَّنْ مِنْهُ لِقِصَرِهِ وَقِلَّتِهِ Ve bir kimse ile ululuk yāhūd siyāhlık husūsunda bahs edip ona gālib olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَاوَدَ فُلَانًا إِذَا غَالَبَهُ فِي السُّودَدِ أَوِ السَّوَادِ

اَلسَّوَادِيَّةُ [es-Sevādiyyet] (sīn'in fethiyle) Kūfe kazāsında bir karyedir.

اَلسَّوْدَتَانِ [es-Sevdetān] (sīn'in fethiyle) Bir mevziᶜdir.

أُسَيِّدٌ [useyyid] (yā-yı müşeddede-i meksūre ile) ᶜAlem-i şahstır.

أُسَيِّدَةُ [Useyyidet] (زُبَيِّدَةٌ [zubeyyidet] vezninde) ᶜAmr b. Rebābe'nin kızıdır.

اَلْمَسْوَدَةُ [el-mesvedet] (mīm'in ve vāv'ın fethiyle مَفْعَلَةٌ [mefᶜalet] vezninde) Şol suya denir ki içen adam zikr olunan سُوَادٌ [suvād] ᶜilletine mübtelā ola; yukālu: مَاءٌ مَسْوَدَةٌ أَيْ يُصَابُ عَلَيْهِ السُّوَادُ يَعْنِي مِنْ شُرْبِهِ

أَبُوسَوْدَةَ [Ebū-Sevdet] Künyedir, ᶜOs̱mān b. Ebī Sevde muhaddisīndendir.

Mütercim der ki müɔellif ᶜaleyhi'r-rahmet sehm-i esvedi zikr edip hacer-i esvedi ihmāli garāɔibdendir. Teberrüken bi'l-icmāl zikr olunur ki hacer-i esved, Beyt-i şerīfin Yemen tarafına mensūb köşesinde mevzūᶜ bir siyāh taştır. İbtidāɔ cennetten Hazret-i Ādem'e ins için ihrāc olunan eşyānın biridir; ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ hitābında ﴿قَالُوا بَلَى﴾ ikrārları onun derūnuna vedīᶜa kılınmakla onu tecdīd için istilāmla huccāc tavāfa ibtidā ederler. Fi'l-asl nūr-ı mahz bir cevher-i ᶜālem-tāb idi, ehl-i Cāhiliyyet mülāmesesiyle o renge girmiştir.

[س هـ د]

اَلسُّهْدُ [es-suhd] (sīn'in zammı ve hā'nın sükūnuyla) Uyanıklık maᶜnāsına isimdir ki murād uykusuzluktur, أَرَقٌ [erak̢] gibi.

اَلسَّهَدُ [es-sehed] (fethateynle) Masdardır, uyanık olmak maᶜnāsına; yukālu: سَهِدَ الرَّجُلُ سَهَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَرِقَ أَيْ لَمْ يَنَمْ

اَلسُّهُدُ [es-suhud] (zammeteynle) Uykusu az olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ سُهُدٌ أَيْ قَلِيلُ النَّوْمِ

اَلتَّسْهِيدُ [et-teshīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adamı uyanık eylemek yaᶜnī uyutmamak maᶜnāsınadır; tekūlu: سَهَّدْتُهُ تَسْهِيدًا إِذَا جَعَلْتَهُ أَسْهَدَ ve yukālu: سَهَّدَهُ الْهَمُّ وَالْوَجَعُ

اَلْمُسَهَّدُ [el-musehhed] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẕẕam] vezninde) Ondan ism-i mefᶜūldür.

اَلسَّهْدَةُ [es-sehdet] (sīn'in fethiyle) Uyanıklık, يَقَظَةٌ [yak̢aẕat] maᶜnāsınadır; gerek zāhirī ve gerek bātınī olsun ki gaflet mukābilidir; yukālu: هُوَ ذُو سَهْدَةٍ أَيْ يَقَظَةٍ Bu maᶜnādandır ki "Filān kimseden kelām yāhūd haber cihetiyle bir iᶜtimād olunacak hālet müşāhede eylemedim" diyecek yerde مَا رَأَيْتُ مِنْهُ سَهْدَةً derler, zīrā gāfil adamın kavl ve fiᶜli magşūş ve evhen olur. *Esās*'ta مَا رَأَيْتُ مِنْهُ سَهْدَةً أَيْ نَبْهَةً لِلْخَيْرِ وَرَغْبَةً فِيهِ ᶜunvānıyla mersūmdur.

اَلْأَسْهَدُ [el-eshed] (أَحْمَدُ [ahmed] vezninde) Efᶜal-i tafdīldir, bu münāsebetle be-gāyet basīret ve teyakkuz ve hazm ve tedbīr sāhibi adama ıtlāk olunur; tekūlu: هُوَ أَسْهَدُ رَأْيًا مِنْكَ أَيْ أَحْزَمُ وَأَيْقَظُ

اَلسَّهْدُ [es-sehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Güzel ve hoş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ سَهْدٌ مَهْدٌ أَيْ حَسَنٌ [Ve] مَهْدٌ [mehd] müzāvecе içindir, uyanıklık hāleti gafletten güzel olmakla maᶜnā-yı mezbūr tasvīr olunmuştur.

اَلسَّهْوَدُ [es-sehved] (جَهْوَرٌ [cehver] vezninde) Tāze ve nāzük-beden civāna denir, ʿalā-kavlin bülend-kāmet kavī ve şedīd delikanlıya denir; maʿnā-yı mezbūrdan musavverdir; yukālu: غُلاَمٌ سَهْوَدٌ أَيْ غَضٌّ حَدَثٌ أَوْ طَوِيلٌ شَدِيدٌ

اَلْإِسْهَادُ [el-ishād] (hemzenin kesriyle) Hatun bir sıkıntı ile veledi doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَدَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ إِذَا وَلَدَتْهُ بِزَحْرَةٍ وَاحِدَةٍ

سَهْدَدٌ [Sehded] (sīn'in ve dāl'ın fethiyle) Bir dağın ismidir ve bu gayr-i munsarıftır. Şārihin beyānına göre صَخْرَةٌ [ṣaḫret] yāhūd بُقْعَةٌ [buḳʿat] iʿtibārına mebnīdir, lākin baʿīddir.

سَهِيدٌ [Sehīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ebū Ḥātim b. Ḥibbān ceddi ismidir.

[س ي د]

سَيَدٌ [Seyed] (fethateynle) Ebīverd kazāsında bir karye adıdır.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ح د]

اَلشُّحْدُودُ [eş-şuḥdūd] (ḥā-yı mühmele ile سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Bed-hūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ شُحْدُودٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ

[ش خ د]

شَخْدَدٌ [Şaḫdad] (ḫā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ش د د]

اَلشِّدَّةُ [eş-şiddet] (şīn'in kesri ve dāl'ın teşdīdiyle) إِشْتِدَادٌ [iştidād maʿnāsından ismdir, katılık ve sertlik hāletine denir; Fārisīde sahtī mürādifidir.

اَلشَّدَّةُ [eş-şeddet] (şīn'in fethiyle) Cenkte hasm üzere hamle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَدَّ عَلَى الْعَدُوِّ شَدَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَمَلَ عَلَيْهِ Şārih der ki *Ṣiḥāḥ*'ta bu maʿnā شَدٌّ [şedd] ile mersūmdur. Ve شَدَّةٌ [şeddet] binā-i merre ile musarrahtır.

اَلشَّدُّ [eş-şedd] (şīn'in fethiyle) Seğirtmek maʿnāsınadır ki seyrde şiddet etmekten ʿibārettir; yukālu: شَدَّ الرَّجُلُ شَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا عَدَا Ve

شَدُّالنَّهَارِ [şeddu'n-nehār] Gündüzün irtifāʿından ʿibārettir ki kaba kuşluk olmaktır; yukālu: اَلنَّارُ شَدَّ النَّهَارُ إِذَا ارْتَفَعَ Şārih nüshasını tahtiʾe eylemiştir. Vākıʿā cemīʿ-i ümmehātta النَّهَارُ ʿunvānıyla müsebbettir. Ve kāle fi'l-*Esās*: أَتَانَا شَدُّ النَّهَارِ وَشَدُّ الضُّحَى وَهُوَ ارْتِفَاعُهُ Ve

شَدٌّ [şedd] Bir nesneyi kavī ve muhkem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَدَّ عَضُدَهُ أَيْ قَوَّاهُ Ve bir nesneyi muhkem bağlamak maʿnāsınadır. Asl maʿnā-yı mevzūʿun-leh

mālını hakkāniyet üzere bezl ve infāktan teşeddüd eden merd-i mezmūmdur; yukālu: رَجُلٌ مُتَشَدِّدٌ أَيْ بَخِيلٌ

اَلْأَشُدُّ [el-eşudd] (hemzenin fethi ve şīn'in zammıyla ve hemzenin zammıyla zebān-zeddir) Lafz-ı mezbūr işbu ﴿حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ الآية kerīmesinde vākiᶜdir. Murād kuvvet yaᶜnī kemāl-i kuvvet ve tākattir ki insānda on sekiz ile otuz yaşın beyninde olur.

Ve lafz-ı mezbūr cemᶜ bināsı üzere müf-reddir, آنُكٌ [ānuk] kelimesi ki ikisi de أَفْلُسٌ [eflus] vezninde, müfredlerdir ve bunla-rın nazīri yaᶜnī sālisi yoktur. ᶜAlā-kavlin أَشُدٌّ [eşudd] kelimesi cemᶜdir, lafzından müfredi yoktur, أَبَابِيلُ [ebābīl] ve عَبَادِيدُ [ᶜabādīd] gibi ve ᶜalā-reᵓyin müfredi شِدَّةٌ [şiddet]tir, şīn'in kesriyle, maᶜa-hāzā fiᶜlet bünyesi efᶜul vezni üzere cemᶜlenmez ve ᶜinde'l-baᶜz müfredi شَدٌّ [şedd]ir, şīn'in fet-hiyle, كَلْبٌ [kelb] ve أَكْلُبٌ [eklub] gibi ve baᶜzılara göre müfredi شِدٌّ [şidd]dir, şīn'in kesriyle, ذِئْبٌ [ziᵓb] ve أَذْؤُبٌ [ezᵓub] gibi. Hālbuki işbu شَدٌّ [şedd] ve شِدٌّ [şidd] keli-meleri ᶜArabdan mesmūᶜ değildir. Pes bu gūne takdīr kıyāsa mebnīdir. Müᵓellifin ve hemzenin zammıyla cāᵓizdir kavli zāhiren şīn'in zammesine tebeᶜiyyeten mebnīdir.

Mütercim der ki Beyḍāvī ᶜaleyhi'r-rahmet sūre-i Enᶜām'da وَهُوَ جَمْعُ شِدَّةٍ كَنِعْمَةٍ وَأَنْعُمٍ أَوْ شِدٍّ كَصِرٍّ وَأَصُرٍّ وَقِيلَ مُفْرَدٌ كَآنُكٍ ᶜibāretiyle ve sūre-i Aḥkāf'ta ﴿حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ﴾ kerīmesinde إِذَا اسْتَكْهَلَ وَاسْتَحْكَمَ قُوَّتُهُ وَعَقْلُهُ ᶜunvānıyla resm eylemiştir. İntehā. Ve ᶜAbdulbāsiṭ sāhib-i *Keşşāf*'ın ﴿ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ﴾ kerīmesinde وَحْدَهُ لِأَنَّ الْغَرَضَ اَلدَّلَالَةُ عَلَى الْجِنْسِ وَالْأَشُدُّ كَمَالُ الْقُوَّةِ وَالْعَقْلِ وَهُوَ مِنَ الْأَلْفَاظِ الْجُمُوعِ الَّتِي لَمْ تُسْتَعْمَلْ لَهَا وَاحِدٌ kavlinde وَفِيهِ مُنَاقَضَةٌ لِقَوْلِهِ وَحْدَهُ وَمُقْتَضَاهُ إِنَّ الْأَشُدَّ مُفْرَدٌ لَا جَمْعٌ kavliyle nakz īrād ey-

budur, sāᵓir maᶜānī bundan meᵓhūzdur; yukālu: شَدَّهُ إِذَا أَوْثَقَهُ يَعْنِي عَقَدَ قَوِيًّا

اَلْإِشْتِدَادُ [el-iştidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bir nesne katı ve muhkem olmak ve katılanmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَدَّهُ فَاشْتَدَّ Ve seğirtmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki seyr ve sürᶜatte şiddet eylemektir; yukālu: إِشْتَدَّ الْفَرَسُ إِذَا عَدَا

اَلتَّشَدُّدُ [et-teşeddud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Katılanmak ve sertlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَدَّدَ الشَّيْءُ إِذَا اشْتَدَّ Ve bir işi katılık ve sertlikle tutmak ve katılık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَدَّدَ فُلَانٌ الْأَمْرَ إِذَا اشْتَدَّ فِيهِ

اَلْمُشَادَّةُ [el-muşāddet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bu dahi bir husūsu sertlikle ve katılıkla tutmak maᶜnāsınadır ve minhu'l-hadīsu: "لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلاَّ غَلَبَهُ" أَرَادَ غَلَبَهُ الدِّينُ عَلَيْهِ أَيْ مَنْ يُقَاوِمُهُ وَيُكَلِّفُ نَفْسَهُ مِنَ الْعِبَادَةِ فَوْقَ طَاقَتِهِ Ve mislu'l-hadīsi'l-āheri: "إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ"

Mütercim der ki Mekke-i mükerreme'de mücāveretimiz esnāsında mekteb hoca-larından bir refīk ve karīnimiz var idi, zuᶜmünce mücāhede kasdıyla geceler Ḥarem-i şerīf'te çıplak taş üzere pīş-gāh-ı beyt-i şerīfte kuᶜūd ve teveccüh ve mürākabe-gūne aᶜmāl-i nefsiyyesine ikbāb eder idi. İşbu hadīs-i şerīfi telkīn ile مُشَادَّةٌ [muşāddet]ten zecr ettikçe bu fakīrin rehāvetine haml ile müntehī olmayıp git-tikçe teşeddüdünü teşdīd eyledi. Çend rūz güzerānında çıplak taştan vücūdu müteᵓessir olup dizlerine sızı ᶜilleti ᶜārız ve kuᶜūd ve kıyāmdan bīçāre mahrūm oldu. İntehā.

اَلْمُتَشَدِّدُ [el-muteşeddid] (ism-i fāᶜil bünye-siyle) Pek bahīl ve nākese ıtlāk olunur ki

lemiştir. Lākin orada وَحْدَهُ zamīri ﴿نُخْرِجُكُمْ طِفْلاً﴾ kerīmesinde vākiᶜ طِفْلٌ [ṭifl] lafzına rāciᶜdir. İntehā.

اَلشَّدِيدُ [eş-şedīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) شِدَّةٌ [şiddet]ten vasftır, katı ve sert nesneye denir. Ve kavī ve muhkem şeyᵓe denir. Ve bahādır ve dil-āvere ıtlāk olunur. Ve bahīl ve nākese ıtlāk olunur. Ve arslana ıtlāk olunur. Ve

شَدِيدٌ [Şedīd] Ṣıddīḳ-i Ekber hazretlerinin mevālīsindendir. Ve Şedīd b. Ḳays muhaddisīndendir.

شُدَيْدٌ [Şudeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir şāᶜirin adıdır.

شَدَّادٌ [Şeddād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْحُرُوفُالشَّدِيدَةُ [el-ḥurūfu’ş-şedīdet] Sekiz harften ᶜibārettir ki أَجَدْتَ طَبَقَكَ kelāmı cāmiᶜdir ve bu hurūf-ı rihve mukābilidir, iskānı hālinde cery-i savt tamāmen muhtebes olmakla şiddetle muttasıf olmuştur.

اَلْإِشْدَادُ [el-işdād] (hemzenin kesriyle) Bir kimse ile dābbe-i şedīde olmak yaᶜnī tünd ve şedīd dābbe sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشَدَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَتْ مَعَهُ دَابَّةٌ شَدِيدَةٌ Ve ᶜArablar أَشَدُّ لَقَدْ كَانَ كَذَا derler, dāl’ın şeddesiyle ve أَشَدُ لَقَدْ كَانَ كَذَا derler tahfīfle, أَشْهَدُ diyecek yerde evvelde hā’yı dāl’e kalb ve sānīde tahfīf ederler.

أَشَدُّ [Eşedd] Efᶜal-i tafdīl bünyesiyle Yūsuf-ı Ṣıddīḳ ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerinin birāderleri ismidir. Şārih der ki ihve-i Yūsuf ᶜaleyhi’s-selām cümle-i tefāsīr ü siyerde on bir nefer olmak üzere müsebbettir, أَشَدُّ [Eşedd] ile müsemmā olanı yoktur, müᵓellifin meᵓhazı ᶜacabā nedir?

أَبُو الْأَشَدِّ [ebu’l-eşedd] Bir pehlevān künyesidir. Ve bir muhaddis künyesidir. ᶜAlā-kavlin bu sīn-i mühmele iledir.

[ش ر د]

اَلشُّرُودُ [eş-şurūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلشُّرَادُ [eş-şurād] (şīn’in zammıyla) ve

اَلشِّرَادُ [eş-şirād] (şīn’in kesriyle) Davar ürküp kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَدَ الْبَعِيرُ شُرُودًا وَشُرَادًا وَشِرَادًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَفَرَ Mütercim der ki *Esās*’ta وَمِنَ الْكِنَايَةِ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِخَوَّاتٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ”أَمَا يَشْرُدُ بِكَ بَعِيرُكَ“ فَقَالَ أَمَّا مُنْذُ قَيَّدَهُ الْإِسْلَامُ فَلَا kelāmı Ḫavvāt hazretlerinin bir kıssasına işārettir ki ”أَشْغَلُ مِنْ ذَاتِ النِّحْيَيْنِ“ meselinin menşeᵓidir, aslı budur ki Cāhiliyye’de Benū Teym kabīlesinden bir hatun esvāk-ı ᶜArabdan birine birkaç tulum yağ getirip satmak irādesinde iken Ḫavvāt b. Cubeyr cenābları ki henüz mazhar-ı şeref-i İslām olmamıştı, mahall-i mezbūra gelip o hatunu gördükte hüsn ü cemāline taᶜallukla tevkāna geldi. Pes yağ iştirā eylemek şīvesiyle hatunun yanına gelip tulumun birini çözdürüp çeşnisine baktı, onu beğenmeyip dīgerini çözdürdü, onu dahi beğenmeyip gayrısına intikāl sūretinde oldu. Şimdi çözülmüş tulumların ağızları hatunun iki elinde kalmakla hemān ensesine geçip donsuz hatuna mübāşeret ve kazā-yı vatar eyledi. Hatun ne yapsın etrāfta kimse yoktur ki feryād ede, tulumu salıverse yağ gider. Hāsılı hāh u nā-hāh balığı yuttu. Baᶜde-zamānin Ḫavvāt şeref-yāb-ı İslām olup ve kıssa-i mezkūre mesmūᶜ-ı Hazret-i Nebevī olmakla ona kināye buyurdular. İntehā.

اَلشَّارِدُ [eş-şārid] ve

اَلشَّرُودُ [eş-şerūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) شُرُودٌ [şurūd]dan sıfattır. شَارِدٌ [şārid] in cemʿi شَرَدٌ [şered] gelir fethateynle, خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibi. Ve شَرُودٌ [şurūd]un cemʿi شُرُدٌ [şurud] gelir zammeteynle, زَبُورٌ [zebūr] ve زُبُرٌ [zubur] gibi. Ve

شُرُودٌ [şurūd] Beyne'ş-şuʿarāʾ pek matbūʿ ve nekre ve nādire olduğundan darb-ı mesel gibi diyār-be-diyār münteşir olan eşʿāra ıtlāk olunur; yukālu: "قَافِيَةٌ شَرُودٌ" أَيْ سَائِرَةٌ فِي الْبِلَادِ Burada kāfiyeden murād şiʿrdir, külliyyet ve cüzʾiyyet ʿalākasına mebnīdir.

اَلتَّشْرِيدُ [et-teşrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dābbeyi ürkütüp kaçırmak maʿnāsınadır; bu münāsebetle kovup sürmek maʿnāsında istiʿmāl olundu; yukālu: شَرَّدَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve dağıtmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَرَّدَ شَمْلَهُمْ إِذَا فَرَّقَ جَمْعَهُمْ Ve bir adam ʿayb ve nakīsasını nāsa neşr ve teşhīr eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: شَرَّدَ بِفُلَانٍ إِذَا سَمَّعَ النَّاسَ بِعُيُوبِهِ

اَلْإِشْرَادُ [el-işrād] (hemzenin kesriyle) Matrūd kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَدَهُ إِذَا جَعَلَهُ شَرِيدًا أَيْ طَرِيدًا

بَنُوالشَّرِيدِ [Benu'ş-Şerīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Suleym kabīlesinden bir batndır.

[ش ق د]

اَلشِّقْدَةُ [eş-şiḳdet] (şīn'in kesri ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir nebāt adıdır ki yağlı ve sütlü olur.

[ش ك د]

اَلشَّكْدُ [eş-şekd] (şīn'in fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Vermek maʿnāsınadır; yukālu: شَكَدَهُ إِيَّاهُ شَكْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَاهُ

اَلشُّكْدُ [eş-şukd] (şīn'in zammıyla) İsmdir, vergiye denir, bahşīş ve ʿatā maʿnāsına. Ve şükr maʿnāsınadır ki ʿalā-vechi't-taʿzīm senā eylemekten ʿibārettir.

اَلْإِشْكَادُ [el-işkād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّشْكِيدُ [et-teşkīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْكَدَهُ وَشَكَّدَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Ve

إِشْكَادٌ [işkād] Mālın kemterini kazanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْكَدَ فُلَانٌ إِذَا اقْتَنَى رُذَالَ الْمَالِ

[ش م ر د]

اَلشَّمَرْدَى [eş-şemerdā] (حَبَرْكَى [ḥaberkā] vezninde) Bir ot yāhūd şecer adıdır.

اَلشَّمَرْدَاةُ [eş-şemerdāt] (hā'yla) Cüst ve revende nākaya denir.

اَلشَّمَرْذَاةُ [eş-şemerẕāt] (ẕāl-ı muʿceme ile) شَمَرْدَاةٌ [şemerdāt] maʿnāsına.

[ش هـ د]

اَلشَّهَادَةُ [eş-şehādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) Bir nesnenin hakīkatine muttaliʿ olup katʿī bilmek maʿnāsınadır; yukālu: شَهِدَ الرَّجُلُ وَشَهُدَ شَهَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا خَبَرَ قَطْعًا Burada خَبَرَ [ḫabere] عَلِمَ [ʿalime] maʿnāsınadır. Ve gāh olur ki tahfīf için hā'yı iskān'la شَهْدَ الرَّجُلُ derler.

Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre شُهُودٌ [şuhūd] ve شَهَادَةٌ [şehādet] حُضُورٌ مَعَ الْمُشَاهَدَةِ maʿnāsına mevzūʿdur. Ve o basar ile ve basīret ile olur ki ʿilm olacaktır. Ve baʿzen huzūr-ı mücerredde istiʿmāl olunur, lākin huzūr-ı mücerredde شُهُودٌ [şuhūd] ve huzūr maʿa'l-müşāhedede شَهَادَةٌ [şehādet] lafzını istiʿmāl evlādır. Ve شَهَادَةٌ [şehādet] ki şāhidlik olacaktır, basar ile yā basīret ile müşāhede sebebiyle hāsıl olan ʿilm ve ıttılāʿdan nāşī sādır olan kavlden ʿibārettir. Ve gāh olur ki kasem mecrāsına icrā olunur; tekūlu: أَشْهَدُ بِاللهِ أَنَّهُ كَذَا أَيْ أَحْلِفُ Ve بِاللهِ

lafzından mücerreden dahi müstaᶜmeldir. İntehā. Ve

شَهَادَةٌ [şehādet] Bir emri görüp yāhūd bildiği vech üzere haber vermek maᶜnāsınadır ki tanıklık vermek taᶜbīr olunur; yukālu: شَهِدَ لِزَيْدٍ بِكَذَا شَهَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَدَّى مَا عِنْدَهُ مِنَ الشَّهَادَةِ Ve kavluhu taᶜālā: ﴿شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ﴾ الآية، أَيْ عَلِمَ اللهُ أَوْ كَتَبَ اللهُ أَوْ قَالَ اللهُ Maᶜneyeyn-i ahīreyn maᶜnā-yı lāzımıdır. Ve kavlu'l-müᵓezzin: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ أَيْ أَعْلَمُ وَأُبَيِّنُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ Ve

شَهَادَةٌ [şehādet] İsm olur, fī sebīlillāh katl olunmağa denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve ᶜArablar "Ben yemīn ederim" diyecek yerde أَشْهَدُ بِكَذَا derler, أَحْلِفُ maᶜnāsına, niteki zikr olundu.

اَلشُّهُودُ [eş-şuhūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir mahalle hāzır olmak maᶜnāsınadır ki gaybet mukābilidir; yukālu: شَهِدَ الْمَجْلِسَ شُهُودًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَضَرَهُ

اَلشَّاهِدُ [eş-şāhid] Ondan ism-i fāᶜildir, hāzır maᶜnāsına. Cemᶜi شُهُودٌ [şuhūd] gelir ve شُهَّدٌ [şuhhed] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] gibi. Ve

شَاهِدٌ [şāhid] شَهَادَةٌ [şehādet]ten dahi ism-i fāᶜildir ki Fārisīde güvāh ve Türkīde tanık derler. Bunun cemᶜi شَهْدٌ [şehd] gelir, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi ve cemᶜu'l-cemᶜi شُهُودٌ [şuhūd] ve أَشْهَادٌ [eşhād] gelir. Bu maᶜnādandır ki ᶜArablar nākanın doğurduğu yerde kalan dem ve son ve eş dedikleri deri ve sāᵓir āsār ve ᶜalāmātına شُهُودُ النَّاقَةِ [şuhūdu'n-nāḳat] ıtlāk ederler. Ve

شَاهِدٌ [Şāhid] Esmā-i nebeviyyedendir, ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām. Ve

شَاهِدٌ [şāhid] Lisāna ıtlāk olunur. Ve ferişteye yaᶜnī hafazaya ıtlāk olunur. Ve cumᶜa gününe ıtlāk olunur. Ve yıldıza ıtlāk olunur. Ve atın cins olup yüğrüklüğüne delālet eden seğirtmesi hāletine ıtlāk olunur. Ve veled doğduğu hīnde berāberce zuhūr eden sümük tarzında galīz suya ıtlāk olunur. Ve çabuk becerilen emr ve maslahata ıtlāk olunur ki fevrīce hāzır olur. Ve صَلاَةُ الشَّاهِدِ [ṣalātu'ş-şāhid] magrib namāzıdır ki yıldız görünmeğe başlar. Mütercim der ki ﴿وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ﴾ kerīmesinde maᶜānī-i mezbūrenin ekseriyle müfesserdir. İntehā.

اَلْإِسْتِشْهَادُ [el-istişhād] Bir adamdan bir māddeye şāhidlik eylemesini istemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَشْهَدَهُ إِذَا سَأَلَهُ الشَّهَادَةَ Ve şehīd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُسْتُشْهِدَ فُلاَنٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

اَلشَّهِيدُ [eş-şehīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şāhid ve güvāh maᶜnāsınadır. Ve bunda şīn'in kesriyle de zebān-zeddir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ﴾ أَيْ مَنْ شَهِدَ لَهُ وَعَلَيْهِ

Ve şīn'in kesri her faᶜīl vezni ki ᶜayn'ı harf-i halk ola, gerek vasf ve gerek cāmid olsun, fāᵓu'l-fiᶜlinin kesriyle de sāyig olmak muttaridesine menbīdir. Ve

شَهِيدٌ [şehīd] Şehādet husūsunda emīn ve mevsūkun-bih olan kimseye denir. Ve

شَهِيدٌ [şehīd] Esmā-i hüsnādandır, ᶜilminden aslā bir nesne gāᵓib olmayıp mecmūᶜ-ı eşyāᵓ ᶜilminde hāzır olan zāt-ı ecell ü aᶜlānın ism-i şerīfidir: ﴿واللهُ شَهِيدٌ﴾ لاَ يَغِيبُ عَنْ عِلْمِهِ شَيْءٌ Ve

شَهِيدٌ [şehīd] ᶜÖrf-i şerᶜde fī sebīlillāh maktūl olana ıtlāk olunur; faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūl ve bi-maᶜnā fāᶜildir. Ve ona شَهِيدٌ [şehīd] ıtlākı gasline yāhūd nakline melāᵓike-i rahmet hāzır olduklarına mebnīdir yāhūd Hak celle ve ᶜalā ve melāᵓikeleri onun cennet ile münaᶜᶜam olması husūsunda şāhid olduklarına mebnīdir yāhūd yevm-i

kıyāmette ümem-i hāliye-i sālife hakkında istişhād olunan zevāttan olduğu içindir yāhūd şāhide üzere yaʿnī müteʾessiren arz üzere sākıt olduğu için yāhūd gūyā ki vefāt etmeyip huzūr-ı ilāhīde hāzır ve zinde olduğu için yāhūd ʿalem-i mülk ü melekūtu müşāhede eylediğine mebnīdir. Ve شَهِيدٌ [şehīd] cemʿi شُهَدَاءُ [şuhedāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde.

اَلشَّاهِدَةُ [eş-şāhidet] (hā’yla) Arza ıtlāk olunur.

اَلْمُشَاهَدَةُ [el-muşāhedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi rū-be-rū görmek maʿnāsınadır; yukālu: شَاهَدَهُ إِذَا عَايَنَهُ

اَلْمُشْهِدُ [el-muşhid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Eri yabandan gelmiş hatuna denir; مُغِيبَةٌ [muġībet] mukābilidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُشْهِدٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ حَضَرَ زَوْجُهَا

اَلتَّشَهُّدُ [et-teşehhud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Namāzda yaʿnī kaʿdede kelime-i şehādeti müştemil olan tahiyyātı okumak maʿnāsınadır ki vazʿ-ı şerʿīdir; yukālu: تَشَهَّدَ الْمُصَلِّي إِذَا قَرَأَ التَّحِيَّاتِ فِي الصَّلَاةِ

اَلْمَشْهُودُ [el-meşhūd] Cumʿa günü ʿalā-kavlin kıyāmet günü yāhūd ʿarefe günüdür. Murād ﴿وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ﴾ āyet-i kerīmesinde vākiʿ مَشْهُودٌ olacaktır.

اَلشَّهْدُ [eş-şehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına. Şīn’in zammıyla da cāʾizdir. شُهْدَةٌ [şehdet] hā’yla ondan ahasstır. Cemʿi شِهَادٌ [şihād] gelir şīn’in kesriyle. Şārihin beyānına göre شَهْدٌ [şehd] gömeç balına denir. Ve

شَهْدٌ [Şehd] Ḫuzāʿa kabīlesinden Benu’l-Muṣṭalıḳ cemāʿati yurdunda bir suyun adıdır.

اَلْإِشْهَادُ [el-işhād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi huzūra getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْهَدَهُ إِذَا أَحْضَرَهُ Ve kız bāliga olmakla hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْهَدَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا حَاضَتْ وَأَدْرَكَتْ Ve bir kimseden mezī gelmek maʿnāsınadır ki mülāʿabe yā matlūb-ı nefsi tahayyül veyā müzākere ve müşāhede ile telezzüzden nāşī zekerden mā-i mukayyed gelmekten ʿibārettir; yukālu: أَشْهَدَ الْغُلَامُ إِذَا أَمْذَى Ve şehīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُشْهِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

اَلتَّشْهِيدُ [et-teşhīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi zekerden mezī gelmek maʿnāsınadır; yukālu: شَهَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَمْذَى

اَلْمُشْهَدُ [el-muşhed] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) إِشْهَادٌ [işhād]-ı mezkūrdan ism-i mefʿūldür, maʿrekede şehīd olan adama denir.

اَلْمَشْهَدُ [el-meşhed] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَشْهَدَةُ [el-meşhedet] (hā’yla) ve

اَلْمَشْهُدَةُ [el-meşhudet] (hā’nın zammıyla) Nās hāzır olacak yere denir; yukālu: هَذَا مَشْهَدُ الْقَوْمِ وَمَشْهَدَتُهُمْ وَمَشْهُدَتُهُمْ أَيْ مَحْضَرُهُمْ

شُهَيْدٌ [Şuheyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: eş-Şeyh ez-Zāhid ʿÖmer b. Saʿd b. Şuheyd, emīr-i Ḥımṣ idi. Ve Aḥmed b. ʿAbdulmelik b. Şuheyd edīb-i meşhūrdur, Ḳurṭubiyyu’l-aṣldır, *Ḥānūtu’l-ʿAṭṭār* nām kitābın müʾellifidir.

[ش و د]

اَلتَّشْوِيدُ [et-teşvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Güneş doğup yükselmek maʿnāsınadır.

اَلتَّشَوُّدُ [et-teşevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَشْوِيدٌ [teşvīd] maʿnāsınadır. Yāhūd bunlar ẕāl-ı muʿceme iledir.

اَلْإِشَادَةُ [el-işādet] (hemzenin kesriyle) Bir şey'i ref'-i savtla çağırmak ma'nāsınadır. *Esās*'ın beyānına göre إِشَادَةٌ [işādet] binâyı yüksek yapmak ma'nāsınadır, ba'dehu bir adamın zikrini 'ālī eylemek ya'nī 'ayānen medh ve senā ile meşhūr ve nām-dār eylemek ma'nāsına isti'māl olundu; yukālu: أَشَادَ بِذِكْرِهِ إِذَا رَفَعَهُ بِالثَّنَاءِ عَلَيْهِ وَأَشَادَ عَلَيْهِ قَبِيحًا وَبِقَبِيحٍ derler, bir kimseyi emr-i mekrūhla zikr ve teşhīr eylese. Ve أَشَادَ صَوْتَهُ وَبِصَوْتِهِ derler, bülend āvāz ile çağırsa. İntehā. Ve

إِشَادَةٌ [işādet] Gā'ib olan nesneyi ta'rīf ve nidā eylemek ma'nāsına müsta'meldir; yukālu: أَشَادَ بِالضَّالَّةِ إِذَا عَرَّفَهَا Ve helāk eylemek ma'nāsınadır; yukālu: أَشَادَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلشِّيَادُ [eş-şiyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hāssaten deve kısmını çağırmak ma'nāsınadır; yukālu: شَادَ بِالْإِبِلِ يَشِيدُ شِيَادًا إِذَا دَعَاهَا Ve bedene tīb kısmını ovup yedirmek ma'nāsınadır ki zikr olunan sıvamak ma'nāsından me'hūzdur; yukālu: شَادَ الطِّيبَ بِجِلْدِهِ إِذَا دَلَكَهُ

اَلتَّشْيِيدُ [et-teşyīd] (تَفْعِيلٌ [tef'īl] vezninde) Bu dahi bedene gereği gibi tībi ovup yedirmek ma'nāsınadır; yukālu: شَيَّدَ الطِّيبَ بِبَدَنِهِ إِذَا دَلَكَهُ بِهِ

[ش ي د]

اَلشِّيدُ [eş-şīd] (şīn'in kesriyle) Duvar sıvayacak kireç ve balçık makūlesi sıvaya denir. Cevherī ta'mīm ma'rizinde مِنْ طِينٍ أَوْ بَلَاطٍ 'unvānıyla resm etmekle galat eylemiştir, savāb olan مِلَاطٍ olmaktır mīm'le. Zīrā بَلَاطٌ [belāṭ] kaldırım taşına denmekle onunla duvar sıvanmaz ve مَلَاطٌ [melāṭ] çamura denir ki onunla duvar sıvanır.

اَلشَّيْدُ [eş-şeyd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) Duvarı sıva ile sıvamak ma'nāsınadır; yukālu: شَادَ الْحَائِطَ يَشِيدُ شَيْدًا إِذَا طَلَاهُ بِالشِّيدِ Ve helāk olmak ma'nāsınadır; yukālu: شَادَ الرَّجُلُ إِذَا هَلَكَ

اَلْمَشِيدُ [el-meşīd] (مَتِينٌ [metīn] vezninde) Zikr olunan sıva ile sıvanmış binâya denir; yukālu: حَائِطٌ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ أَيْ مَعْمُولٌ يَعْنِي مَبْنِيٌّ بِالشِّيدِ Ve bu مَكِيلٌ [mekīl] gibi ism-i mef'ūldür.

اَلْمُشَيَّدُ [el-muşeyyed] (مُؤَيَّدٌ [mu'eyyed] vezninde) Mutavvel ya'nī havāya doğru ref' ve i'lā olunmuş binâya denir.

Cevherī'nin مَشِيدٌ [meşīd] أَمِيرٌ [emīr] vezninde vāhid için ve مُشَيَّدٌ [muşeyyed] مُؤَيَّدٌ [mu'eyyed] vezninde cem' içindir demesi galattır, zīrā cem' için olan مُشَيَّدَةٌ [muşeyyedet]tir ki مُشَيَّدٌ [muşeyyed]in cem'idir. Şārih der ki evvelā Cevherī kavl-i mezbūru Kisā'ī'den nakl eylemiştir; sāniyen vāhid için ve cem' için demesi isti'māla mebnīdir ve misāl olarak īrād olunan ﴿فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ﴾ kerīmesinde بُرُوجٌ [burūc] cem' olmakla sıfatı mü'ennesen īrād olundu. Pes مُشَيَّدَةٌ [muşeyyedet] lafzı مُشَيَّدٌ [muşeyyed]in cem'idir demek agrebdir. Kāle'l-Beyḍāvī: أَيْ فِي قُصُورٍ وَحُصُونٍ مُرْتَفِعَةٍ وَقُرِئَ "مُشِيدَةٍ" بِاسْمِ الْفَاعِلِ وَصْفًا لَهَا بِوَصْفِ فَاعِلِهَا كَقَوْلِهِمْ قَصِيدَةٌ شَاعِرَةٌ وَمُشَيَّدَةٌ مِنْ شَادَ الْقَصْرَ إِذَا رَفَعَهُ

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص خ د]

اَلصَّخْدُ [eṣ-ṣaḫd] (ṣād'ın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Çehreyi güneş çalıp yakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَخَدَتْهُ الشَّمْسُ صَخْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَحْرَقَتْهُ Ve göçegen dedikleri kuş ötmek maʿnāsınadır ki ʿArablar onunla teşeʾʾüm ederler; yukālu: صَخَدَ الصُّرَدُ إِذَا صَاحَ *Esās*'ta bunu mecāz olarak صَخَدَتِ الْهَامَةُ ʿunvānıyla zikr eylemiştir ki baykuşun ötmesini harābiyyetle ʿArablar teşeʾʾüm eylediklerine mebnīdir.

اَلصُّخُودُ [eṣ-ṣuḫūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kimsenin kelāmına kulak tutup dinlemek maʿnāsınadır; yukālu: صَخَدَ إِلَيْهِ صُخُودًا إِذَا اسْتَمَعَ

اَلصَّخَدُ [eṣ-ṣaḫad] (fethateynle) Havā pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَخِدَ النَّهَارُ صَخَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ

اَلصَّيْخُودُ [eṣ-ṣayḫūd] (حَيْدُودٌ [ḥaydūd] vezninde) ve

اَلصَّخْدَانُ [eṣ-ṣaḫdān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde; ḫā'nın fethiyle de zebān-zeddir) Pek ıssı güne denir; yukālu: يَوْمٌ صَيْخُودٌ وَصَخْدَانٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ Ve

صَيْخُودٌ [ṣayḫūd] ve

صَيْخَادٌ [ṣayḫād] Be-gāyet pek ve katı kayaya denir ki külünk makūlesi ālāt kār eylemez ola; yukālu: صَخْرَةٌ صَيْخُودٌ وَصَيْخَادٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلصَّيْخَدُ [eṣ-ṣayḫad] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ʿAynü'ş-şems maʿnāsınadır ki çeşme-i āfitābdır. Şuʿāʿın kaynayıp müstefīd olduğu yeri olacaktır.

اَلْإِصْخَادُ [el-iṣḫād] (hemzenin kesriyle) Issı havāya dāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْخَدَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْحَرِّ Ve kaya keleri güneşin harāretiyle ısınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْخَدَ الْحِرْبَاءُ إِذَا تَصَلَّى بِحَرِّ الشَّمْسِ Cānver-i mezkūrun gözü be-gāyet bārid olmakla dāʾimā ısınmak için gözünü güneşten dūr eylemez, onun için āfitāb-perest ıtlāk ederler.

اَلْمَصْخَدَةُ [el-maṣḫadet] (mīm'in ve ḫā'nın fethiyle) Nısfu'n-nehār vaktine denir ki pek ıssı olur. Cemʿi مَصَاخِدُ [meṣāḫid] gelir.

صَخْدٌ [Ṣaḫd] (ṣād'ın fethi ve ḫā'nın sükūnuyla) Bir belde adıdır, بَلْدَةٌ [beldet] teʾvīliyle gayr-i mutasarrıf dahi olur.

اَلصَّيْخَدُونُ [eṣ-ṣayḫadūn] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Peklik, salābet maʿnāsınadır, lākin vezn-i mezbūr ism ve sıfata mahsūs olmakla müʾellifin salābetle ki maʿnā-yı masdarīdir, vechi maʿlūm olmadı. Muktezāsı صُلْبٌ [ṣulb] ʿunvānıyla sıfat olmaktır.

اَلصَّاخِدُ [eṣ-ṣāḫid] Ferd-i zaʿīf ve bī-ehl ve bī-yār olan adama denir; yukālu: وَاحِدٌ قَاحِدٌ وَاحِدٌ صَاخِدٌ أَيْ صُنْبُورٌ [Ve] قَاحِدٌ [ḳāḥid] lafzı [vāḥid]e müzāvic olmakla zāhiren صَاخِدٌ [ṣāḫid] lafzı dahi ona müzāvic olmak gālibdir.

[ص د د]

اَلصُّدُودُ [eṣ-ṣudūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneden yüz çevirip iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَدَّ عَنْهُ صُدُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْرَضَ عَنْهُ

اَلصَّدُّ [eṣ-ṣadd] (ṣād'ın fethiyle) Bir adamı bir nesneden menʿ ve sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَدَّ فُلَانًا عَنْ كَذَا إِذَا مَنَعَهُ وَصَرَفَهُ عَنْهُ

اَلْإِصْدَادُ [el-iṣdād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi menᶜ ve sarf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَدَّ فُلاَنًا عَنْ كَذَا إِذَا مَنَعَهُ وَصَرَفَهُ Ve yara ve çıban makūlesi irinlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَدَّ الْجُرْحُ إِذَا قَيَّحَ

اَلصَّدِيدُ [eṣ-ṣadīd] (ṣād'ın fethiyle) Feryād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَدَّ الرَّجُلُ صَدِيدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا ضَجَّ Ve

صَدِيدٌ [ṣadīd] Yaradan akan sarı sıvıya denir. Ve kaynayarak koyulanıp katılanmış ıssı suya denir.

اَلصَّدَدُ [eṣ-ṣaded] (fethateynle) Bir nesnenin karşısına denir; kezālik kurbüne denir; yukālu: دَارُهُ صَدَدَ دَارِهِ أَيْ قُبَالَتَهُ وَقُرْبَهُ Ve bu zarfiyyet üzere mansūbdur. Kāle fi'l-*Esās*: دَارِي صَدَدَ دَارِهِ وَبِصَدَدِهَا أَيْ قُبَالَتَهَا وَأَخَذْتُ مِنْ صَدَدٍ أَيْ قُرْبٍ وَأَنَا بِصَدَدٍ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ

اَلتَّصْدِيدُ [et-taṣdīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) El çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَدَّدَ الرَّجُلُ إِذَا صَفَّقَ Ve bu صَدَدٌ [ṣaded] lafzından meʾhūzdur ki eller birbirine mukābil olur.

اَلتَّصَدُّدُ [et-teṣaddud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir kimsenin arkuru önüne gelmek maᶜnāsınadır ki taᶜarruz eylemek taᶜbīr olunur; yukālu: تَصَدَّدَ لَهُ إِذَا تَعَرَّضَ Ve bunların dāl-ı sāniyeleri yā'ya ibdāl ile تَصْدِيَةٌ [taṣdiyet] ve تَصَدِّي [taṣaddī] dahi denir, صَدَدٌ [ṣaded]-i mezkūrdandır. Lākin vech-i mezbūr baᶜzın kavlidir. Hattā muᶜtell bābında müʾellif dahi صَدًا [ṣadā]ya mukābele eylemek mülāhazasına mebnī taᶜarruz ile tefsīr eylemiştir.

اَلصُّدَّادُ [eṣ-ṣuddād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Yılana ıtlāk olunur, yolda taᶜarruzuna yāhūd sülūktan menᶜine mebnī. Ve

صُدَّادٌ [ṣuddād] Haşerāttan bir cānverin ᶜalā-kavlin سَامُّ أَبْرَصَ [sāmmu abraṣ]ın ismidir ki yılana ağuveren dedikleri keler olacaktır. Cemᶜi صَدَادِئُ [ṣadāʾid] gelir. Ve

صُدَّادٌ [ṣuddād] Suya varacak yola denir.

اَلصِّدَادُ [eṣ-ṣidād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hatunların tesettür için tutundukları çar makūlesi sütreye denir.

اَلْإِصْطِدَادُ [el-iṣṭidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Hatun صِدَادٌ [ṣidād]-ı mezkūr ile perdelenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْطَدَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا احْتَجَبَتْ بِالصِّدَادِ

صَدَّاءُ [Ṣaddāʾ] (teşdīd ile عَدَّاءُ [ᶜaddāʾ] vezninde) صَدْآءُ [ṣadʾāʾ] lafzında lügattır ki bir mahsūs kuyu yāhūd suyu tatlı bir eşme adıdır, "مَاءٌ وَلاَ كَصَدَّاءَ" meseli ondandır, niteki bāb-ı hemzede beyān olundu.

اَلصَّدُّ [eṣ-ṣadd] (ṣād'ın fethi ve zammıyla) Dağa denir. Ve derenin bir kıyısına denir; iki kıyısına صَدَّانِ [ṣaddān] denir.

اَلصُّدَّانِ [eṣ-ṣuddān] (ṣād'ın zammı ve tesniye bünyesiyle) Ok gezinin iki taraflı kertiğine denir, شَرْخَا الْفَرْقِ [şerḫa'l-farḳ] maᶜnāsına; yukālu: وَضَعَ السَّهْمَ بَيْنَ الصُّدَّيْنِ أَيْ بَيْنَ الشَّرْخَيْنِ

اَلصَّدُودُ [eṣ-ṣadūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tāze kızların perdelenmezden mukaddem giydikleri kısa libāsa denir, مِجْوَلٌ [micvel] maᶜnāsına. Ve o sürme ve tūtiyā makūlesine denir ki ayna üzere ovup göze çekerler.

صَدْصَدُ [Ṣadṣad] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bir hatun adıdır.

صُدَاصِدٌ [Ṣudāṣid] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Huẕeyl kabīlesine mahsūs bir dağın adıdır.

[ص ر د]

اَلصَّرْدُ [eṣ-ṣard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Hālis ve bī-gışş olan nesneye denir, hattā حُبٌّ

صَرْدٌ [ḥubbun ṣardun] lā-li-garazin olan muhabbettir ve minhu tekūlu: أُحِبُّكَ حُبًّا صَرْدًا أَيْ خَالِصًا Ve dağların mürtefiᶜ olan yerine denir. Ve mızrak yalmanlarını mızrağa kaktıkları perçīne denir. Ve ᶜasker-i ᶜazīme denir ve bunda fethateynle de lügattir. Ve

صَرْدٌ [ṣard] Soğuğa denir, serd-i Fārisī muᶜarrebidir. Ve

صَرْدٌ [ṣard] Masdar olur, oku attığı nesneye geçirmek maᶜnāsına; yukālu: صَرَدَ السَّهْمَ الرَّامِي صَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَنْفَذَهُ

اَلْمِصْرَادُ [el-mişrād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Soğuğa pek mütehammil olan adama denir. Ve soğuğa mütehammil olmayan adama denmekle zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ مِصْرَادٌ أَيْ قَوِيٌّ عَلَى الْبَرْدِ ve yukālu: رَجُلٌ مِصْرَادٌ أَيْ ضَعِيفٌ عَلَى الْبَرْدِ Ve

مِصْرَادٌ [mişrād] Yalmanı tīz olmakla atılan şey'e geçip işler olan oka denir, ke-mā seyuzkeru. Ve kır yere denir ki eser-i nebāt u şecerden hālī ola; yukālu: أَرْضٌ مِصْرَادٌ أَيْ لاَ شَجَرَ بِهَا وَلاَ شَيْءَ يَعْنِي مِنَ النَّبَاتِ

اَلصَّرِدُ [eṣ-ṣarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Soğuğa mütehammil olmayan adama denir. Ve dā'imā sırtının eyere gelen yeri yağır ve cıdav olur olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ صَرِدٌ إِذَا كَانَ دَبِرَ مَوْضِعُ السَّرْجِ مِنْهُ ke-mā seyuzkeru. Ve şol süte denir ki soğuk çalmakla yayılıp aslā uyumaya yaᶜnī yoğurt olmaya; yukālu: لَبَنٌ صَرِدٌ أَيْ مُنْتَفِشٌ لاَ يَلْتَئِمُ

اَلصَّرَدُ [eṣ-ṣarad] (fethateynle) Tīz üşümek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرِدَ الرَّجُلُ صَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَجَدَ الْبَرْدَ سَرِيعًا Ve atın eyer gelen yeri yağır olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرِدَ الْفَرَسُ إِذَا دَبِرَ مَوْضِعُ السَّرْجِ مِنْهُ فَهُوَ دَبِرٌ Ve tulumdan sütü yaydıkta kere yağı toplanmayıp pāre pāre çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرِدَ السِّقَاءُ إِذَا خَرَجَ زُبْدُهُ مُتَقَطِّعًا Ve gönül bir nesneden soğuyup fārig olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: صَرِدَ قَلْبِي عَنْهُ إِذَا انْتَهَى Ve ok nişāndan hatā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرِدَ السَّهْمُ إِذَا أَخْطَأَ Ve okun yalmanı atılan şey'e işleyip geçmek maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: صَرِدَ السَّهْمُ إِذَا نَفَذَ حَدَّهُ Lākin zıddiyyeti manzūrün fīhtir.

اَلْإِصْرَادُ [el-işrād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi oku nişāna geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْرَدَ الرَّامِي السَّهْمَ إِذَا نَفَذَهُ

اَلصَّارِدُ [eṣ-ṣārid] Nişāna nāfiz olan oka denir; yukālu: سَهْمٌ صَارِدٌ أَيْ نَافِذٌ Ve

صَارِدٌ [Ṣārid] Ashābdan ᶜĀṣım b. S̱ābit b. Ebi'l-Eḳlaḥ cenābının kılıcı ismidir.

اَلْمُصْرَدُ [muṣrad] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Nişāndan hatā eden oka denir; yukālu: سَهْمٌ مُصْرَدٌ أَيْ مُخْطِئٌ

اَلصُّرَدُ [eṣ-ṣurad] (ṣād'ın zammı ve rā'nın fethiyle) İri başlı bir kuş adıdır ki serçe kuşlarını şikār eder. Baᶜzılar dedi ki ibtidā kuşlardan rızā-yı Bārī için sā'im olan bu kuştur. Cemᶜi صِرْدَانٌ [şirdān] gelir ṣād'ın kesriyle. Bu kuş Türkīde göçegen dedikleridir ki alaca olur, tüylerinden yelpaze ederler. Ve

صُرَدٌ [ṣurad] At kısmının sırtında olan yağır ve cıdav sağaldıktan sonra yerinde kalan beyāz nişāna denir.

اَلصِّرْدَانِ [eṣ-ṣirdān] (tesniye bünyesiyle) Dil altında olan iki damara ıtlāk olunur ki dilin kıvāmlarıdır, siyāh olur. Baᶜzılar "dil altı oldum" diye ondan fasd ederler.

اَلصَّرِيدَةُ [eṣ-ṣarīdet] (فَرِيدَةٌ [ferīdet] vezninde) Şol dişi koyuna denir ki soğuk te'sīr eylemekle zaᶜf ve zarar īrās eylemiş ola.

Cemᶜi صَرَائِدُ [ṣarā'id] gelir.

اَلصُّرَّادُ [eṣ-ṣurrād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلصُّرَّيْدُ [eṣ-ṣurreyd] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) Yağmuru olmayan yufkaca buluta denir.

اَلتَّصْرِيدُ [et-taṣrīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Azaltmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّدَهُ إِذَا قَلَّلَهُ Ve kanmak mertebesinden dūnca suvarmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّدَهُ إِذَا سَقَاهُ دُونَ الرِّيّ

اَلْمُصْطَرِدُ [el-muṣṭarid] (مُضْطَرِبٌ [muḍṭarib] vezninde) Be-gāyet kīn-dār ve mubtin ve şedīdü'l-gayz adama denir ki deve kīnli taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ مُصْطَرِدٌ أَيْ حَنِقٌ شَدِيدُ الْغَيْظِ

اَلصَّرْدَاءُ [eṣ-Ṣardā'] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] vezninde) Bir dağ adıdır.

اَلصِّمْرِدُ [eṣ-ṣimrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Mīm'i asliyye olmakla mevziᶜ-i zikri bu mahal değildir; mü'ellif bununla Cevherī'ye taᶜrīz eylemiştir.

[ص ر خ د]

اَلصَّرْخَدُ [eṣ-ṣarḫad] (ḫā-yı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bādeye denir خَمْرٌ [ḫamr] gibi. Ve Şām diyārında bir belde adıdır ki ona hamr nisbet olunur.

[ص ر ف ن د]

صَرْفَنْدُ [Ṣarfend] (ṣād'ın ve fā'nın fethiyle) Sāhil-i bahr-i Şām'da bir beldedir.

[ص ع د]

اَلصُّعُودُ [eṣ-ṣuᶜūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Merdiven ve dam makūlesi yükseğe çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَعِدَ فِي السُّلَّمِ صُعُودًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَقِيَ

اَلتَّصْعِيدُ [et-taṣᶜīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Dağa çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَعَّدَ فِي الْجَبَلِ وَعَلَى الْجَبَلِ تَصْعِيدًا إِذَا رَقِيَ Ve işbu dağa çıkmak maᶜnāsında sülāsīnin istiᶜmāli ᶜArabdan mesmūᶜ olmadı, lākin *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre lügat-ı kalīledir. Ve

تَصْعِيدٌ [taṣᶜīd] Engebe yere doğru inmek maᶜnāsınadır, gūyā ki bināsı selb içindir; yukālu: صَعَّدَ فِي الْوَادِي إِذَا انْحَدَرَ Ve bir nesneyi eritmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَعَّدَ السِّمْنَ إِذَا أَذَابَهُ

اَلْإِصْعَادُ [el-iṣᶜād] (hemzenin kesriyle) Āfāktan Mekke-i mükerreme'ye gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْعَدَ الْحَاجُّ إِذَا أَتَى بِمَكَّةَ Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de ve şārihin beyānlarına göre fi'l-asl emkine-i mürtefiᶜaya gitmek maᶜnāsınadır; meselā Baṣra ve Şām taraflarından Necd ve Ḥicāz diyārına gitmek gibi, baᶜdehu Mekke'ye ᶜazīmete tahsīs eylediler; niteki ᶜale'l-aks ᶜazīmete inhidār ile taᶜbīr eylediler. Meselā عَارَضْنَا الْحَاجَّ فِي مُصْعَدِهِمْ derler, "Huccāca Mekke'ye gittiklerinde rāst geldik" maᶜnāsına. Ve عَارَضْنَا الْحَاجَّ فِي مُنْحَدَرِهِمْ derler, "Baṣra ve Şām taraflarına ricᶜatlerinde tesādüf eyledik" maᶜnāsına. İntehā. Ve

إِصْعَادٌ [iṣᶜād] Irak gitmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَصْعَدَ فِي الْأَرْضِ إِذَا مَضَى Ve bu vech-i mezkūr üzere emkine-i mürtefiᶜaya gitmek maᶜnāsına olup baᶜdehu arz-ı baᶜīdeye gitmekte istiᶜmāl olundu. Ve

إِصْعَادٌ [iṣᶜād] تَصْعِيدٌ [tasᶜīd] gibi engebeye doğru inmek maᶜnāsınadır ki hemzesi izāle içindir; yukālu: أَصْعَدَ فِي الْوَادِي إِذَا انْحَدَرَ Ve nāka صَعُودٌ [ṣaᶜūd] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْعَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ صَعُودًا Ve nākayı صَعُودٌ [saᶜūd] kılmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَصْعَدْتُ النَّاقَةَ إِذَا جَعَلْتَهَا صَعُودًا ke-mā

se-yuzkeru.

اَلتَّصَعُّدُ [et-teṣaᶜᶜud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) ve

اَلتَّصَاعُدُ [et-tesāᶜud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-de) Bir adama bir meşakkatli nesne renc ve zahmet vermek maᶜnāsınadır; عَقَبَةٌ [ᶜak abet] maᶜnāsına olan صَعُودٌ [ṣaᶜūd]-ı ātīden meʾhūzdur; tekūlu: تَصَعَّدَنِي الشَّيْءُ وَتَصَاعَدَنِي أَيْ شَقَّ عَلَيَّ

اَلْإِصَّعُّدُ [el-iṣṣaᶜᶜud] (hemzenin kesri ve ṣād-ı müşeddedenin fethi ve ᶜayn-ı müşed-dedenin zammıyla) ve

اَلْإِصَّاعُدُ [el-iṣṣāᶜud] (hemzenin kesri ve ṣād'ın teşdīdi ve ᶜayn'ın zammıyla) ve

اَلْإِصْطِعَادُ [el-iṣṭiᶜād] (hemzenin ve ṭā'nın kesriyle) Yükseğe çıkmak, صُعُودٌ [ṣuᶜūd] maᶜnāsınadır.

Müʾellif yine īcāz eylemiştir. إِصَّعُّدٌ kelime-si "إِصَّعَّدَ-يَصَّعَّدُ" kelimesinden masdardır ki aslı "تَصَعَّدَ-يَتَصَعَّدُ" idi, tā-i tefaᶜᶜul ṣād'a kalb ve idgāmla hasbe'l-kāᶜide evveline hemze-i vasl-ı meksūre idhāl olundu. Ve إِصَّاعُدٌ kelimesi "إِصَّاعَدَ- يَصَّاعَدُ" sīgasından masdardır. Bunun da aslı "تَصَاعَدَ- يَتَصَاعَدُ" idi. Niteki إِطَّهَّرَ ve إِثَّاقَلَ kelimelerinin aslları تَطَهَّرَ ve تَثَاقَلَ idi. Ve bununla müʾellif işbu: ﴿كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ الآية kerīmesine telmīh eylemiştir ki İbn Kesīr sülāsī ᶜunvānında ve Ḥafṣ يَصَّعَّدُ ᶜunvānında ki aslı يَتَصَعَّدُ idi ve Ebū Bekr يَصَّاعَدُ ᶜunvānında kırāʾat eyledi. Ve إِصْطِعَادٌ [iṣṭiᶜād] إِصْطَعَدَ kelime-sinden masdardır ki iftiᶜāldir, tāʾ, ṭā'ya kalb olunmuştur. Ve bunlar tekellüfü mutazammındır.

اَلصَّعُودُ [eṣ-ṣaᶜūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Çıkılmak şānından olan dağ ve merdiven ve bāyır ve tepe makūlesi yere denir; هُبُوطٌ [hubūṭ] mukābilidir. Cemᶜi صُعُدٌ [ṣuᶜud] gelir, زَبُورٌ [zebūr] ve زُبُرٌ [zubur] gibi ve صَعَائِدُ [ṣaᶜāʾid] gelir, عَجُوزٌ [ᶜacūz] ve عَجَائِزُ [ᶜacāʾiz] gibi. Ve şol nākaya denir ki bu sene nākısu'l-hilkat yavru düşürmekle geçen seneki yavrusuna yakılmış ola. Ve cehennemde bir dağın adıdır. Ve sarp ve güç yokuşa denir; yukālu: عَقَبَةٌ صَعُودٌ أَيْ شَاقَّةٌ

اَلصَّعُودَاءُ [eṣ-ṣaᶜūdāʾ] (جَلُولَاءُ [celūlāʾ] vez-ninde) Bu dahi güç ve sarp yokuşa denir.

بَنَاتُصَعْدَةَ [benātu ṣaᶜdete] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Yabān eşeklerine ıtlāk olunur, yüksek dağlarda īvā ettikleri için. Nisbe-tinde gayr-i kıyās üzere صَاعِدِيٌّ [ṣāᶜidiyy] derler. Ve

صَعْدَةٌ [ṣaᶜdet] Şol kargıya denir ki düz ve hemvār bitmekle doğrultmağa muhtāc ol-maya. Ve kancık eşeğe ıtlāk olunur. Ve bir nevᶜ kısa ve yalmanı ᶜarīz ve hışt tar-zında harbeye denir, أَلَّةٌ [ellet] gibi. Ve

صَعْدَةُ [Ṣaᶜdet] Bir dişi keçi ismidir. Ve Ẕuveyb b. Hilāl'in feresi ismi-dir. Ve Yemen'de bir mevziᶜ adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. İbrāhīm b. Müslim eṣ-Saᶜdī oradandır. Ve Benū Selūl yurdunda vākiᶜ iki dağın cevfinde bir su adıdır. Ve Benū ᶜAvf yurdunda bir su adıdır.

اَلصَّاعِدُ [eṣ-ṣāᶜid] صُعُودٌ [ṣuᶜūd]dan ism-i fāᶜildir ve ᶜArabların بَلَغَ كَذَا فَصَاعِدًا kavlleri فَمَا فَوْقَ ذٰلِكَ maᶜnāsınadır.

Mütercim der ki *Telvīḥ*'in إِنَّ صِيغَةَ الْجَمْعِ مَوْضُوعَةٌ لِلْإِثْنَيْنِ فَصَاعِدًا kavlinde Ḥasan Çele-bi merhūmun beyānına göre fāʾ ᶜātıfedir ve صَاعِدًا hāldir, ᶜāmili muzmerdir, فَذَهَبَ الْمَوْضُوعُ صَاعِدًا takdīrindedir. Niteki أَخَذْتُهُ بِدِرْهَمٍ فَصَاعِدًا فَذَهَبَ الثَّمَنُ صَاعِدًا takdīrindedir. İntehā. Ve

صَاعِدٌ [Ṣāʿid] Belḳāʾ b. Ḳays el-Kinānī ve Ṣaḫr b. ʿAmr’ın feresleri adıdır.

اَلصَّعْدَاءُ [eṣ-ṣaʿdāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) ve

الصُّعْدُدُ [eṣ-ṣuʿdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẓ] vezninde) Renc ve meşakkate ıtlāḳ olunur.

اَلصُّعَدَاءُ [eṣ-ṣuʿadāʾ] (ṣād’ın zammıyla بُرَحَاءُ [bureḥāʾ] vezninde) Uzun uzadı soluk almağa denir ki murād bir zucretten müteʾessir içini çektikten sonra uzun uzadı soluk almak olacaktır; yukālu: تَنَفَّسَ الصُّعَدَاءَ أَيْ تَنَفَّسَ طَوِيلاً

اَلصَّعِيدُ [eṣ-ṣaʿīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) Toprağa denir, ʿalā-kavlin yerin yüzüne denir vech-i arz maʿnāsına. Cemʿi صُعُدٌ [ṣuʿud] gelir zammeteynle ve صُعُدَاتٌ [ṣuʿudāt] gelir ki cemʿü’l-cemʿ olacaktır; yukālu: قَعَدَ عَلَى الصَّعِيدِ أَيِ التُّرَابِ أَوْ وَجْهِ الْأَرْضِ Ve

صَعِيدٌ [ṣaʿīd] Yola denir, tarīḳ maʿnāsına; ve minhu: «إِيَّاكُمْ وَالْقُعُودَ بِالصُّعُدَاتِ» Ve bu İmām ʿAlī el-Murtaḍā kelāmıdır; murād, memerrü’n-nās olan tarīklerde kuʿūddan tahzīrdir. Ve

صَعِيدٌ [ṣaʿīd] Kabr ve mezāra denir. Ve Mısır ülkesinde niçe bilād yaʿnī bir eyālet ismidir ki tūlen on beş merhale mesāfeyi müştemildir. Ve Vādi’l-Ḳurā kurbünde bir mevziʿ adıdır, onda Mescid-i Nebevī vardır, ʿaleyhi’s-selām.

صُعَائِدُ [Ṣuʿāʾid] (ṣād’ın zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلصَّعَدُ [eṣ-ṣaʿad] (fethateynle) Saht ve şedīd maʿnāsınadır.

اَلْمُصَعَّدُ [el-muṣaʿʿad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Āteş ile maʿmūl olan şarāba denir, izābe maʿnāsına olan تَصْعِيدٌ [taṣʿīd] den meʾhūzdur; yukālu: شَرَابٌ مُصَعَّدٌ أَيْ عُولِجَ بِالنَّارِ Etıbbānın ve ehl-i kāf’ın تَصْعِيدٌ [taṣʿīd] taʿbīrleri bundan meʾhūzdur ki bir nesnenin latīfini almak için eczāsını āteş ile teshīn ve tedhīnden ʿibārettir.

اَلْمِصْعَادُ [el-miṣʿād] (mīm’in kesriyle) Hurmā ağacına çıkacak kemende denir ki ipten merdiven tarzında düzerler, حَابُولٌ [ḥābūl] dahi derler.

صُعْدٌ [Ṣuʿd] (ṣād’ın zammıyla) ve

صُعْدُدٌ [Ṣuʿdud] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

صُعَادَى [Ṣuʿādā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) ve

صُعَيْدَاءُ [Ṣuʿaydāʾ] (مُرَيْطَاءُ [mureyṭāʾ] vezninde) Birer mevziʿ adlarıdır.

اَلصُّعَادِيَّةُ [eṣ-ṣuʿādiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Gövdesi uzun nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ صُعَادِيَّةٌ أَيْ طَوِيلَةٌ

[ص غ د]

صُغْدٌ [Ṣuġd] (ṣād’ın zammı ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Semerḳand kurbünde bir mevziʿ adıdır; bu سُغْدٌ [Suġd] olacaktır ki zikr olundu. Ve Buḫārā etrābında bir mevziʿdir.

صُغْدُبِيلُ [Ṣuġdubīlu] (bā-yı muvahhadenin kesriyle) Ermeniyye ülkesinde bir beldedir, Nūşirevān-ı ʿĀdil bināsıdır. Mütercim der ki coġrāfiyyede bu şehr yalnız Debīl ʿunvānıyla mersūmdur; bir maʿmūr şehrdir. Ermeniyye’nin pāyitaht-ı kadīmi idi, onda aʿlā kırmız çıkar.

[ص ف د]

اَلصَّفْدُ [eṣ-ṣafd] (ṣād’ın fethi ve fā’nın sükūnuyla) Bukağı ile muhkem bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَدَهُ صَفْدًا مِنْ

الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَدَّهُ وَأَوْثَقَهُ

اَلْإِصْفَادُ [el-işfād] (hemzenin kesriyle) ve **اَلتَّصْفِيدُ** [et-taṣfīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) صَفْدٌ [ṣafd] maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَدَهُ وَصَفَّدَهُ بِمَعْنَى صَفَدَهُ

اَلصَّفَدُ [eṣ-ṣafed] (fethateynle) Vergiye denir, ʿatiyye maʿnāsına, bend-i maʿnevī olduğu için. Ve bukağıya denir. Cemʿi أَصْفَادٌ [aṣfād] gelir, قُيُودٌ [ḳuyūd] maʿnāsına ve minhumā yukālu: اَلصَّفَدُ صَفْدٌ أَيِ الْعَطَاءُ قَيْدٌ Müʾellifin burada وَالْأَصْفَادُ اَلْقُيُودُ ʿibāretiyle صَفْدٌ lafzının cemʿine ve işbu: ﴿مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ āyet-i kerīmesine işārettir.

اَلصِّفَادُ [eṣ-ṣifād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esīr bend edecek bağa denir.

[ص ف ر د]

اَلصِّفْرِدُ [eṣ-ṣifrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) أَبُو الْمَلِيحِ [ebu’l-melīḥ] ismidir ki toygar kuşu dedikleri çoban kuşudur.

[ص ف ع د]

اَلْإِصْفَعِيدُ [el-işfeʿīd] (hemzenin kesri ve fā’nın fethiyle) Hamr esmāsındandır.

[ص ل د]

اَلصَّلْدُ [eṣ-ṣald] (ṣād’ın fethi ve kesri ve lām’ın sükūnuyla) Be-gāyet pek ve dayancak nesneye denir, mermer ve somaki taş gibi; yukālu: حَجَرٌ وَأَرْضٌ صَلْدٌ أَيْ صُلْبٌ أَمْلَسُ Ve aslā terlemez olan ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ صَلْدٌ إِذَا كَانَ لَا يَعْرَقُ Ve

صَلْدٌ [ṣald] Masdar olur, davar seğirtirken iki ellerini şiddetle yere vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَتِ الدَّابَّةُ صَلْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَتْ بِيَدَيْهَا الْأَرْضَ فِي عَدْوِهَا Ve dağa çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَ فِي الْجَبَلِ إِذَا صَعِدَ Ve azı dişleri birbirine sürülmekle gıcırdamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَتْ أَنْيَابُهُ إِذَا صَوَّتَ صَرِيفُهَا Ve yer pek olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَلُبَتْ Ve tās götü, kel baş parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَتْ صَلَعَتُهُ إِذَا بَرَقَتْ

اَلصَّلَوْدَدُ [eṣ-ṣalevded] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bu dahi صَلْدٌ [ṣald] gibi pek ve dayancak şeyʾe denir.

اَلصَّلُودُ [eṣ-ṣalūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) صَلْدٌ [ṣald] gibi bu dahi terlemez olan ata denir ki zemīmedir. Ve

صَلُودٌ [ṣalūd] Yalnız, münferid nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ صَلُودٌ أَيْ مُنْفَرِدٌ Ve dibi kalın olmakla geç kaynar olan çömleğe ve tencereye denir; yukālu: قِدْرٌ صَلُودٌ أَيِ الْبَطِيئَةُ الْغَلْيِ Ve sütü az olan nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ صَلُودٌ أَيْ بَكِيئَةٌ Ve havf ve fezaʿından dağa firār ve suʿūd eden adama denir.

اَلصَّالِدَةُ [eṣ-ṣālidet] Gıcırdayan azı dişe denir. Cemʿi صَوَالِدُ [ṣavālid] gelir.

اَلْإِصْلَادُ [el-işlād] (hemzenin kesriyle) Yer pek olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْلَدَتِ الْأَرْضُ بِمَعْنَى صَلَدَتْ

اَلصُّلُودُ [eṣ-ṣulūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Çakmaktan ses çıkıp āteş çıkmaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَدَ الزَّنْدُ صُلُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ وَلَمْ يُورِ

اَلصَّلَادَةُ [eṣ-ṣalādet] (جَلَادَةٌ [celādet] vezninde) Bahīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلِدَ الرَّجُلُ صَلَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَخِلَ

اَلتَّصْلِيدُ [et-taṣlīd] (صَلَادَةٌ [ṣalādet] maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّدَ الرَّجُلُ إِذَا بَخِلَ

اَلصَّلِيدُ [eṣ-ṣalīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yalnız nesneye denir, münferid maʿnāsına. Ve yaldırayıcı şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ صَلِيدٌ أَيْ بَرِيقٌ

اَلْمِصْلَادُ [el-mişlād] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-

ninde) Sütü pek az nākaya denir. Ve şol nākaya denir ki gerçi doğurur olup lākin sütsüz ola.

اَلصِّلْدَاءُ [eṣ-ṣildāʾ] (ṣād’ın kesriyle) ve

اَلصِّلْدَاءَةُ [eṣ-ṣildāʾet] (hā’yla) Toprağı pek kalın olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ صِلْدَاءُ وَصِلْدَاءَةٌ أَيْ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ

اَلصَّلَّادُ [eṣ-ṣallād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Āteşsiz çakmağa denir; yukālu: عُودٌ صَلَّادٌ إِذَا كَانَ لَا يَنْقَدِحُ يَعْنِي مِنْهُ النَّارُ Bedevīler çakmağı مَرْخٌ [merḫ] ve عَفَارٌ [ʿafār] ağacından ittihāz ettikleri mahallerinde beyān olundu.

اَلْمُصْلِدُ [el-muṣlid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol süte denir ki yağ bulaşıklı kaba saklamakla yüzünde köpüğü olmaya.

اَلصَّلْدَةُ [eṣ-ṣaldet] (ṣād’ın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Celādetli nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ صَلْدَةٌ أَيْ جَلْدَةٌ

صَلْدَدُ [Ṣalded] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yemen’de yāhūd Raḥraḥān kurbünde bir mevziʿdir.

اَلْإِصْلِيدُ [el-iṣlīd] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bahīl ve nākese denir; yukālu: هُوَ إِصْلِيدٌ أَيْ بَخِيلٌ

[ص ل خ د]

اَلصَّلْخَدُ [eṣ-ṣalḫad] (ḫā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلصِّلَخْدُ [eṣ-ṣilaḫd] (حِضَجْرٌ [ḥiḍacr] vezninde) ve

اَلصِّلَّخْدُ [eṣ-ṣillaḫd] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلصِّلْخَادُ [eṣ-ṣilḫād] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلصَّلَخْدَى [eṣ-ṣalaḫdā] (سَبَنْتَى [sebentā] vezninde) ve

اَلصُّلَاخِدُ [eṣ-ṣulāḫid] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kavī ve tüvānā yāhūd şehāmetli cüst ve çālāk olan erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ صَلْخَدٌ وَصِلَخْدٌ وَصِلَّخْدٌ وَصِلْخَادٌ وَصَلَخْدَى وَصُلَاخِدٌ أَيْ صُلْبٌ قَوِيٌّ أَوْ شَهْمٌ مَاضٍ

اَلْإِصْلِخْدَادُ [el-iṣliḫdād] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Ayak üzere dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْلَخَدَّ الرَّجُلُ إِصْلِخْدَادًا إِذَا انْتَصَبَ قَائِمًا

اَلصَّيْلَخُودُ [eṣ-ṣayleḫūd] (فَيْلَسُوفٌ [feylesūf] vezninde) Yavuz nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ صَيْلَخُودٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

[ص ل غ د]

اَلصِّلَّغْدُ [eṣ-ṣillaġd] (ġayn-ı muʿceme ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Kızıl burunlu adama denir, مُتَقَشِّرُ الْأَنْفِ [muteḳaşşiru’l-enf] maʿnāsına ki قِشْرَةٌ [ḳişret]ten meʾḫūzdur, şiddet-i humret maʿnāsına.

[ص م د]

اَلصَّمْدُ [eṣ-ṣamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَدَهُ وَإِلَيْهِ صَمْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَصَدَهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَدَهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve yere bir nesneyi dikmek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَدَهُ إِذَا نَصَبَهُ Ve

صَمْدٌ [Ṣamd] Ḍabāb kabīlesi yurdunda bir su adıdır. Ve toprağı kalın ve yüksek yere denir, por bayır gibi. Ve yüzü güneş çalıp yakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَدَتِ الشَّمْسُ وَجْهَهُ إِذَا أَثَّرَ لَفْحُهَا فِيهِ Ve şişenin ağızını tıpa ile yāhūd deri ile bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَدَ الْقَارُورَةَ صَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ لَهَا سِدَادًا أَوْ عِفَاصًا Şārih der ki şartsız bāb-ı sālisten vürūdu agrebdir.

اَلصَّمَدُ [eṣ-ṣamed] (fethateynle) Kavmin ulusuna ve ʿālī-şānına denir, dergāhı erbāb-ı hācāta maksad olduğu için; yukālu: هُوَ صَمَدُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve dāʾim ve cāvīd

maʿnāsınadır. Ve refīʿ ve ʿālī maʿnāsınadır. Ve içi dolu şeyʾe denir, مُصْمَتٌ [muṣmet] maʿnāsına ki مُجْوَفٌ [mucvef] mukābilidir. Kāle'ş-şārih: وَفِي النِّهَايَةِ مِنْ أَسْمَاءِ اللهِ تَعَالَى اَلصَّمَدُ وَهُوَ السَّيِّدُ الَّذِي إِنْتَهَى إِلَيْهِ السُّودَدُ وَقِيلَ هُوَ الدَّائِمُ الْبَاقِي وَقِيلَ اَلَّذِي لاَ جَوْفَ لَهُ وَقِيلَ اَلَّذِي يُصْمَدُ إِلَيْهِ فِي الْحَوَائِجِ أَيْ يُقْصَدُ Rāğıb-ı Iṣfahānī burada bir dakīka īrād eylemiştir. Yaʿnī Hak taʿālāya لاَ جَوْفَ لَهُ maʿnāsına olan صَمَدٌ [ṣamed] ıtlākının vechi budur ki çün لاَ جَوْفَ olan şeyʾ iki kısm olur: biri insāndan dūn olur, cemādāt gibi ve biri insāndan ʿālī olur, Naṣārā tāʾifesi ise Hazret-i ʿĪsā'ya ulūhiyyet isnād eylediler. Pes ﴿اَللهُ الصَّمَدُ﴾ kavl-i şerīfi isnād-ı mezkūrun reddine tenbīhtir, niteki bu maʿnāya وأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ kavl-i şerīfiyle işāret buyuruldu. Ve şol adama denir ki cenk ve kıtāl hengāmında aslā susayıp acıkmaz ola. Ve şol kavm ve cemāʿata denir ki aslā kār ve hirfetleri ve medār-ı maʿāş olacak nesneleri olmaya, Ashāb-ı Suffe gibi.

اَلصِّمَادُ [eṣ-ṣimād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şişenin tıpasına ve tıkacına, ʿalā-kavlin deriden olan ağızı bağına denir. Ve

صِمَادٌ [ṣimād] Mufāʿale bābından masdar olur, vuruşmak maʿnāsına; yukālu: صَامَدَهُ صِمَادًا إِذَا جَالَدَهُ وَضَارَبَهُ Ve sarıktan gayrı başına sardıkları nesneye صِمَادٌ [ṣimād] denir, şemle ve mendil gibi.

اَلصَّمْدَةُ [eṣ-ṣamdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Şol kayaya denir ki dibi yere gömülmüş ve başı yer ile besberāber ola, ʿalā-kavlin başı yerden yüksek ola. Ve şol nākaya denir ki niçe yıllar çekilip lākin gebe kalmaya; yukālu: نَاقَةٌ صَمْدَةٌ أَيْ مُتَعَيِّطَةٌ لَمْ تَلْقَحْ

اَلْمُصَوْمِدُ [el-muṣavmid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Galīz olan şeyʾe denir.

اَلْمُصَمَّدُ [el-muṣammed] (مُعظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Maksūd maʿnāsınadır ki kasd olunmuş nesnedir. Pes تَصْمِيدٌ [taṣmīd] dahi kasd maʿnāsınadır, lākin mübālagayı müştemildir. Ve

مُصَمَّدٌ [muṣammed] Şol sulb ve kunt nesneye denir ki onda aslā vehn ve zaʿf eseri olmaya; yukālu: شَيْءٌ مُصَمَّدٌ أَيْ مَا فِيهِ خَوَرٌ

اَلْمِصْمَادُ [el-miṣmād] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol nākaya denir ki soğuk ve kurak vaktlerde dahi sütü munkatıʿ olmaya; yukālu: نَاقَةٌ مِصْمَادٌ أَيْ بَاقِيَةٌ عَلَى الْقُرِّ وَالْجَدْبِ دَائِمَةُ الرِّسْلِ Cemʿi مَصَامِدُ [meṣāmid] ve مَصَامِيدُ [meṣāmīd] gelir.

[ص م خ د]

اَلصَّمَخْدَدُ [eṣ-ṣamaḫded] (ḫā-yı muʿceme ile سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلصُّمَخْدِدُ [eṣ-ṣumaḫdid] (قُزَعْمِلٌ [ḳuzaʿmil] vezninde) Hālis ve bī-gışş nesneye denir ve minhu yukālu: أَنْتَ فِي صُمَخْدِدِ قَوْمِكَ أَيْ فِي صَمِيمِهِمْ

اَلْإِصْمِخْدَادُ [el-iṣmiḫdād] (إِصْلِخْدَادٌ [iṣliḫdād] vezninde) Gazabdan şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَخَدَّ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَ غَضَبًا

[ص م ر د]

اَلصِّمْرِدُ [eṣ-ṣimrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Sütü pek çok nākaya denir. Ve sütü az nākaya denmekle zıdd olur.

اَلصَّمَارِيدُ [eṣ-ṣamārīd] (صَمَادِيدُ [ṣamādīd] vezninde) Toprağı pek olan por yerlere denir. Ve semiz koyunlara ve keçilere denir. Ve arık ve zebūn olanlarına denmekle zıdd olur. Müfredi صِمْرِدٌ [ṣimrid] mezkūrdur.

[ص م ع د]

اَلْإِصْمِعْدَادُ [el-işmiʿdād] (إِصْمِخْدَادٌ [işmiḫdād] vezninde) Pek sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَعَدَّ الرَّجُلُ إِذَا انْطَلَقَ سَرِيعًا

اَلْمُصْمَعِدُّ [el-muşmaʿidd] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Arslana denir.

[ص م غ د]

اَلصِّمَغْدُ [eṣ-ṣimaġd] (ġayn-ı muʿceme ile سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Sulb ve şedīd olan insāna ve hayvāna denir.

اَلْمُصْمَغِدُّ [el-muşmaġidd] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Bedeni şişkin adama denir, gerek semizlikten ve gerek marazdan olsun; yukālu: رَجُلٌ مُصْمَغِدٌّ أَيْ مُنْتَفِخٌ مِنْ شَحْمٍ أَوْ مَرَضٍ

[ص ن د]

اَلصِّنْدِدُ [eṣ-ṣindid] (nūn'la زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bahādır olan seyyid ve zī-şān adama denir, ʿalā-kavlin halīm ve ʿalā-reʾyin civān-merd ve kerīm yāhūd haseb ve neseb sāhibi şerīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ صِنْدِدٌ أَيْ سَيِّدٌ شُجَاعٌ أَوْ حَلِيمٌ أَوْ جَوَادٌ أَوْ شَرِيفٌ Ve dağın bir tarafından burun gibi yalnızca çıkan sivri ucuna denir. Ve

صِنْدِدٌ [Şindid] Tihāme'de bir cebel adıdır.

اَلصِّنْدِيدُ [eṣ-ṣindīd] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bu dahi fī-nefsihi bahādır olan ʿālī-şān adama denir; yukālu: رَجُلٌ صِنْدِيدٌ أَيْ سَيِّدٌ شُجَاعٌ Ve şiddetli yele ve soğuğa ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَتْهُمْ رِيحٌ صِنْدِيدٌ وَبَرْدٌ صِنْدِيدٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve iri katreli yağmura ıtlāk olunur; yukālu: غَيْثٌ صِنْدِيدٌ أَيْ عَظِيمُ الْقَطْرِ Ve gālib ve zeber-dest adama ıtlāk olunur. Cemʿi صَنَادِيدُ [şanādīd] gelir. Ve himāyet-i ʿasker eden şücʿāna صَنَادِيدُ [şanādīd] ıtlāk olunur. Şārih ve جَمَاعَةُ الْعَسْكَرِ nüshasını tahtiʾe ve حُمَاةُ الْعَسْكَرِ nüshasını tasvīb eylemiştir. Ve

صِنْدِيدٌ [şindīd] Şiddet-i harre dahi ıtlāk olunmakla mübālagaten يَوْمٌ حَامِي الصَّنَادِيدِ derler, şedīdü'l-harr maʿnāsına.

صَنْدُودَاءُ [Şandūdāʾ] (şād'ın fethiyle) Şām'da bir mevziʿdir.

[ص و د]

اَلتَّصْوِيدُ [et-taşvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Şād harfini yazmak maʿnāsınadır; yukālu: صَوَّدَ الْكَاتِبُ تَصْوِيدًا إِذَا كَتَبَ الصَّادَ Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre şād, sīn mahrecine mücāvir harf-i mahsūstur, müzekker ve müʾennes olur. Cemʿi أَصْوَادٌ [aşvād] ve صَادَاتٌ [şādāt] gelir ve doksan ʿadede dāl olur. Ve gāhca bir kelimeden muhtasar olur ki ona şād-ı kāfiye ıtlāk olunur: ﴿المص﴾ ve ﴿كهيعص﴾ gibi Ve biri dahi şād-ı zarūrettir ki bazı pepeyi kimse tāʾ mevkiʿinde telaffuz eder. Ve biri dahi şād-ı lügavīdir ki horoza denir. Kezālik bakır tencereye denir. Ve deveye mahsūs bir ʿillet adıdır ve kīle fī kavlihi taʿālā: ﴿ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ﴾ الآية هُوَ الْحَرْفُ وَقِيلَ مَعْنَاهُ تَلَقَّهُ بِالْقَبُولِ مِنْ صَادَيْتُ كَذَا

[ص ه د]

اَلصَّهْدُ [eṣ-şahd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) صَخْدٌ [şaḫd] lafzında lügattir ki bir nesneyi güneş çalıp yakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَهَدَتْهُ الشَّمْسُ صَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَخَدَتْهُ

اَلصَّيْهَدُ [eṣ-şayhed] (صَيْقَلٌ [şayḳal] vezninde) Harr-ı havādan nāşī ıraktan beyābānda akarsu şeklinde görünen şeyʾe denir, serāb-ı cārī maʿnāsına, Türkīde ılgım salgım taʿbīr olunur. Ve

صَيْهَدٌ [şayhed] Ziyāde ıssılığa denir. Ve uzun şeyʾe denir. Ve şol beyābāna denir ki suyuna zafer-yāb olunmaya, ırak yā

mahūf yāhūd susuz olduğu için. Ve iri ve başı eğri olan ālet-i tenāsüle denir. Ve

صَيْهَدٌ [Ṣayhed] Yemen ile Ḥaḍramevt beyninde bir mevziᶜ adıdır.

اَلصَّهَدَانُ [eṣ-ṣahedān] (fetehātla) Havānın ıssılığı şedīd olmak maᶜnāsınadır.

اَلصَّيْهُودُ [eṣ-ṣayhūd] (طَيْهُوجٌ [ṭayhūc] vezninde) Uzun şeyᵓe denir. Ve suyuna zafer-yāb olunmayan beyābāna denir. Ve Rifᶜatinden nāşī el erişmeyen nesneye ıtlāk olunur; minhu yukālu: عِزٌّ صَيْهُودٌ أَيْ مَنِيعٌ

اَلصَّهْوَدُ [eṣ-ṣahved] (جَهْوَرٌ [cehver] vezninde) Cesīm ve tenū-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَهْوَدٌ أَيْ جَسِيمٌ

[ص ي د]

اَلصَّيْدُ [eṣ-ṣayd] (قَيْدٌ [ḳayd] vezninde) Av avlamak maᶜnāsınadır; yukālu: صَادَ الظَّبْيَ يَصِيدُهُ وَيَصَادُهُ صَيْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا اصْطَادَهُ ve tekūlu: صِدْتُ فُلاَنًا صَيْدًا إِذَا أَيْ تَنَاوَلَهُ بِالظَّفَرِ صِدْتَهُ لَهُ Ve

صَيْدٌ [ṣayd] مَصِيدٌ [maṣīd] maᶜnāsınadır ki sayd ve şikār olunmuş nesnedir. ᶜAlā-kavlin mümteniᶜ ve bī-mālik olanına ıtlāk olunur ki murād vahşī ve helāl olan şikārdır ve bu faᶜl bi-maᶜnā mefᶜūldür,yāhūd tesmiye bi'l-masdardır. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لاَ تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ﴾ Ve

صَيْدٌ [Ṣayd] Yemen'de bir yüksek dağın adıdır. O dağa mūsıl yokuşa نَقِيلُ صَيْدٍ ıtlāk ederler. Ve

صَيْدٌ [ṣayd] Kezālik masdar olur, bir adamı yā bir hayvānı اَصْيَدُ [aṣyed] kılmak maᶜnāsına; tekūlu: صِدْتُهُ صَيْدًا إِذَا جَعَلْتَهُ أَصْيَدَ ke-mā se-yuzkeru.

اَلصَّيْدَانُ [eṣ-ṣaydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Filizzāttan bakıra denir, نحاس [nuḥās] gibi. Ve altına denir, ذَهَبٌ [ẕeheb] maᶜnāsına. Ve taştan yapılmış çömleğe denir.

اَلصَّيْدَانَةُ [eṣ-ṣaydānet] (hā'yla) Gūl-ı beyābānīye denir. Ve bed-hūy karıya denir. Ve çok sözlü yanşak karıya denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ صَيْدَانَةٌ أَيِ السَّيِّئَةُ الْخُلُقِ وَكَذَا الْكَثِيرَةُ الْكَلاَمِ

اَلصَّيْدَاءُ [eṣ-ṣaydāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Arz-ı galīzeye denir. Ve

صَيْدَاءُ [Ṣaydāᵓ] Sāhil-i Şām'da bir belde adıdır. Ve Ḥavrān kazāsında başka bir belde adıdır. Ve صَدْآءُ [ṣadᵓāᵓ] lafzında lügattir ki bir kuyu yā bir eşme adıdır; hemze bābında zikr olundu. Ve

صَيْدَاءُ [Ṣaydāᵓ] Bir mahbūbe ismidir ki şāᵓir Ẕu'r-Rumme eşᶜārında onunla teşebbüb ve tagazzül eder idi. Ve

صَيْدَاءُ [ṣaydāᵓ] Küfeki taşına denir ki ondan çömlek düzerler.

بَنُو الصَّيْدَاءِ [Benu'ṣ-Ṣaydāᵓ] Esed kabīlesinden bir batn adıdır.

اَلْمِصْيَدُ [el-miṣyed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِصْيَدَةُ [el-miṣyedet] (hā'yla) ve

اَلْمَصِيدَةُ [el-maṣīdet] (مَعِيشَةٌ [maᶜīşet] vezninde) Ağa ve tuzağa denir ki onunla şikār tutulur.

اَلصَّيَدُ [eṣ-ṣayed] (fethateynle) Bir adamın boynu bir tarafa eğrice olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَيِدَ الرَّجُلُ صَيَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَصْيَدَ أَيْ مَائِلَ الْعُنُقِ

اَلْأَصْيَدُ [el-aṣyed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan vasftır.

إِبْنُصَائِدٍ [İbnu Ṣāᵓid] ᶜalā-kavlin اِبْنُالصَّيَّادِ [İbnu'ṣ-Ṣayyād] Bir kimsedir ki Deccāl

olması zann olunur. Mütercim der ki *Meṣābīḥ-i Şerīf*'te eşrāt-ı sāᶜat bahsinde اِبْنُ الصَّيَّادِ ᶜunvānıyla mersūm ve kıssası mebsūttur. Yehūd tāᵓifesindendir, zamān-ı saᶜādette tevellüd eyledi. ᶜAbdullāh b. ᶜÖmer ve Cābir hazretleri mezbūrun Deccāl olması bābında yemīn eylediler.

اَلصَّيُودُ [eṣ-ṣayūd] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Be-gāyet avcıya denir; yukālu: كَلْبٌ صَيُودٌ وَصَقْرٌ صَيُودٌ أَيْ صَيَّادٌ Ve

صَيُودٌ [Ṣayūd] Bir feres-i meşhūr adıdır.

اَلصَّيُّودُ [eṣ-ṣayyūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Nişāna doğru varıp isābet eder olan oka ıtlāk olunur; yukālu: سَهْمٌ صَيُّودٌ أَيْ صَائِبٌ

اَلصَّادُ [eṣ-ṣād] ve

اَلصِّيدُ [eṣ-ṣīd] (ṣād'ın kesriyle ve fethateynle lügattir) Bir ᶜillet adıdır ki deve kısmının başına ᶜārız olmakla münkāzī olmuş at gibi dāᵓimā burunları akıp ve başını muttasıl yukarı tutar ve yukālu: بَعِيرٌ صَادٌ أَيْ ذُو صَادٍ Niteki رَجُلٌ مَالٌ derler, ذُو مَالٍ maᶜnāsına. Mütercim der ki *Muzhir*'de bu bāb-ı mahsūstur; yukālu: رَجُلٌ مَالٌ وَامْرَأَةٌ مَالَةٌ أَيْ ذُو مَالٍ وَبَعِيرٌ صَادٌ وَنَاقَةٌ صَادَةٌ وَهَاعٌ وَهَاعَةٌ وَلاَعٌ وَلاَعَةٌ Ve

صَادٌ [ṣād] Maᶜdiniyyāttan tunca denir. Ve bakıra denir, ᶜalā-kavlin bakırın bir nevᶜine denir. Ve devenin iki gözü aralığında bir damar ismidir ki ᶜillet-i mezkūre ona ᶜārız olur. Cemᶜi أَصْيَادٌ [aṣyād] ve cemᶜu'l-cemᶜi أَصَايِدُ [eṣāyid] gelir.

اَلْإِصَادَةُ [el-iṣādet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Deveye renc ve ezā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَادَ الْبَعِيرَ إِذَا آذَاهُ Ve zikr olunan صِيدٌ [ṣīd] ᶜilletine devā eylemek maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَصَادَهُ إِذَا دَاوَاهُ مِنَ الصِّيدِ

اَلْأَصْيَدُ [el-aṣyed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Boynu bir tarafa māᵓil olan kimseye denir ki zikr olundu; yukālu: رَجُلٌ أَصْيَدُ أَيْ مَائِلُ الْعُنُقِ Ve صَادٌ [ṣād] dedikleri maraz-ı mezbūra mübtelā deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَصْيَدُ أَيْ بِهِ الصَّادُ Ve

أَصْيَدُ [aṣyed] Pādişāha ıtlāk olunur, serbülend olduğu için. Ve kibr ve dimāgından nāşī başını yukarı tutup sorutur olan kimseye ıtlāk olunur; maraz-ı mezbūra mübtelā deveye teşbīhledir. Ve

أَصْيَدُ [aṣyed] Arslana ıtlāk olunur.

اَلْمُصْطَادُ [el-muṣṭād] ve

اَلصَّيَّادُ [eṣ-ṣayyād] Bunlar da arslana ıtlāk olunur.

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض أ د]

اَلضَّأْدُ [eḍ-ḍaᵓd] (ḍād'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Husūmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَأَدَهُ ضَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَصَمَهُ Ve

ضَأْدٌ [ḍaᵓd] Hatunun fercine denir.

اَلضُّؤْدُ [eḍ-ḍuᵓd] ve

اَلضُّؤْدَةُ [eḍ-ḍuᵓdet] (ḍād'ların zammı ve hemzelerin sükūnuyla) ve

اَلضُّؤُودَةُ [eḍ-ḍuᵓūdet] (zammeteynle) İsmlerdir, zükām ᶜilletine denir.

اَلضُّؤَادُ [eḍ-ḍuᵓād] (زُكَامٌ [zukām] vezninde) Masdardır, zükām ᶜilletine uğramak maᶜnāsınadır.

اَلْمَضْؤُودُ [el-maḍᵓūd] (مَسْعُودٌ [mesᶜūd] vezninde) Zükām ᶜilletine uğramış kimseye denir; yukālu: ضُئِدَ الرَّجُلُ ضُؤَادًا عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهُوَ مَضْؤُودٌ أَيْ مَزْكُومٌ

اَلْإِضْآدُ [el-iḍᵓād] (إِسْعَادٌ [isᶜād] vezninde) Zükām ᶜilletine uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَضْأَدَهُ أَيْ أَزْكَمَهُ

ضَئِيدَةُ [Ḍaᵓīdet] (سَعِيدَةٌ [saᶜīdet] vezninde) Bir su adıdır.

[ض ب د]

اَلضَّبَدُ [eḍ-ḍabed] (ḍād'ın ve bā-yı muvahhadenin fethiyle) Gayz ve gazab maᶜnāsınadır.

اَلضَّبْدُ [eḍ-ḍabd] (عَبْدٌ [ᶜabd] vezninde) Hurmānın tāzesiyle koruğunu birbirine katmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَدَ الرَّجُلُ ضَبْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَ بَيْنَ الرُّطَبِ وَالْبُسْرِ

اَلتَّضْبِيدُ [et-taḍbīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adama igdāb edecek bir nesne zikr eylemek ve hātırına götürmek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَبَّدَ فُلَانًا إِذَا ذَكَّرَهُ مَا يُغْضِبُهُ

[ض د د]

اَلضِّدُّ [eḍ-ḍidd] (ḍād'ın kesri ve dāl'ın teşdīdiyle) ve

اَلضَّدِيدُ [eḍ-ḍadīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Misl ve nazīr maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ ضِدُّهُ وَضَدِيدُهُ أَيْ مِثْلُهُ Ve muhālif maᶜnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: هُوَ ضِدُّهُ وَضَدِيدُهُ أَيْ مُخَالِفُهُ Ve gāh olur ضِدٌّ [ḍidd] ile cemāᶜat irāde olunur ve minhu; kavluhu taᶜālā: ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾

Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre ضِدٌّ [ḍidd] lafzı ismdir, cemᶜi أَضْدَادٌ [aḍdād] gelir. ᶜİnde'l-Aḫfeş müfred ve cemᶜ olur, kemā fī kavlihi taᶜālā ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ أَيْ عَوْنٌ مُنَافِينَ Beġavī ile tefsīr eylemiştir, zīrā bir adamın muᶜīni ᶜadūsuna muzādd olur ve ᶜİkrime أَعْدَاءٌ [aᶜdāᵓ] ile tefsīr eyledi. Ve ehl-i lügat mütekābile-i erbaᶜı zıdd kısmına idhāl eylediler ki biri tekābül-i tezāddır, سَوَادٌ [sevād] ve بَيَاضٌ [beyāḍ] gibi ve biri tezāyuftur, ضِعْفٌ [ḍiᶜf] ve نِصْفٌ [niṣf] ve أَبٌ [eb] ve اِبْنٌ [ibn] gibi ve biri vücūd ve ᶜademdir, عَمْيٌ [ᶜamy] ve بَصَرٌ [başar] gibi ve biri īcāb ve selbdir; كُلُّ إِنْسَانٍ هَهُنَا ve لَيْسَ كُلُّ اِنْسَانٍ هَهُنَا gibi.

اَلضَّدُّ [eḍ-ḍadd] (ḍād'ın fethiyle) Hasma gālib olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَدَّهُ فِي الْخُصُومَةِ ضَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَلَبَهُ Ve bir kimseden bir nesneyi rıfk ve sühūletle sarf ve menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَدَّهُ عَنْهُ إِذَا صَرَفَهُ وَمَنَعَ بِرِفْقٍ Ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَدَّ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلْإِضْدَادُ [el-iḍdād] (hemzenin kesriyle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَضَدَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ

بَنُوضِدٍّ [Benū Ḍidd] (ḍād'ın kesriyle) ʿĀd kavminden bir kabīledir.

اَلْمُضَادَّةُ [el-muḍāddet] (مُفاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Muhālefet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضادَّهُ مُضادَّةً إذا خالَفَهُ

اَلْمُتَضَادَّانِ [el-muteḍāddān] Yekdīgere muhālif olan iki nesnelere denir.

[ض ر غ د]

ضَرْغَدٌ [Ḍarġad] (ġayn-ı muʿceme ile فَرْقَدٌ [ferḳad] vezninde) Bir dağ yāhūd bir makbere ismidir, ʿalā-kavlin Ġaṭafān kabīlesine mahsūs bir harre yaʿnī kara taşlık ismidir. Munsarıf ve gayr-i munsarıf olur.

[ض غ د]

اَلضَّغْدُ [eḍ-ḍaġd] (ḍād'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir kimseyi boğmak yāhūd boğazını sıkmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَغَدَهُ ضَغْدًا مِنَ الْبابِ الثَّالِثِ إِذَا خَنَقَهُ أَوْ عَصَرَ حَلْقَهُ

[ض ف د]

اَلضَّفْدُ [eḍ-ḍafd] (fā'yla وَفْدٌ [vefd] vezninde) El ayasıyla bir adama vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَفَدَهُ ضَفْدًا مِنَ الْبابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ بِباطِنِ كَفِّهِ

اَلضَّفَادِي [eḍ-ḍafādī] (ḍād'ın fethi ve dāl'ın kesri ve meddiyle) ضَفادِعُ [ḍafādiʿ] maʿnāsınadır ki ضِفْدَعٌ [ḍifdaʿ]in cemʿidir, kurbağaya denir. Yāʾ ʿayn'dan mübeddeledir, niteki ثَعالِبُ [seʿālib] lafzında ثَعالِي [seʿālī] dahi denir. Mütercim der ki *Muzhir*'de ibdāl bāb-ı mahsūstur, ez-cümle سَادِسٌ [sādis]te سَادِي ve خامِسٌ [ḫāmis]te خامِي ve أَرَانِبُ [erānib]de أَرَانِي derler. intehā.

اَلْإِضْفِيدَادُ [el-iḍfīdād] (إِصْمِيدَادٌ [iṣmīdād] vezninde) Dargınlıktan şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْفَادَّ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَ غَضَبًا

[ض ف ن د]

اَلضَّفَنَّدُ [eḍ-ḍafenned] (nūn'un şeddesiyle سَفَنَّجٌ [sefennec] vezninde) Karnı büyük, vücūdu sölpük ve salkı adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضَفَنَّدٌ أَيْ رِخْوٌ بَطِينٌ

اَلضَّفَنْدَدُ [eḍ-ḍafended] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) İri cüsseli ahmak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ ضَفَنْدَدٌ أَيْ ضَخْمٌ أَحْمَقُ

[ض م د]

اَلضِّمَادُ [eḍ-ḍimād] ve

اَلضِّمَادَةُ [eḍ-ḍimādet] (ḍād'ların kesriyle) Merhemle yaraya sardıkları sargıya denir; yukālu: ضَمَدَ جُرْحَهُ بِالضِّمَادِ وَالضِّمَادَةِ أَيِ الْعِصابَةِ

اَلضَّمْدُ [eḍ-ḍamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Yarayı merhemli bağ ile bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: ضَمَدَ الْجُرْحَ مِنَ الْبابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا شَدَّهُ بِالضِّمَادَةِ Ve başa değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَمَدَهُ بِالْعَصا إِذَا ضَرَبَ بِها عَلَى رَأْسِهِ *Esās*'ta ضَمَدَ رَأْسَهُ بِالسَّيْفِ ʿunvānında mecāz olarak mersūmdur; عَمَّمَهُ dahi bu kabīldendir. Ve

ضَمْدٌ [ḍamd] Tāze ota ve kuru ota denmekle zıdd olur; yukālu: شَبِعَتِ الْإِبِلُ مِنْ ضَمْدِ الْأَرْضِ أَيْ مِنْ رَطْبِهِ وَيَابِسِهِ Ve koyun ve keçi kısmının güzīde ve hıyārına ve kemter ve rüzāline denmekle kezālik zıdd olur. Ve مُدَاجَاةٌ [mudācāt] ve مُدَارَا [mudārā] maʿnāsınadır. Hatun iki dost ittihāz edinmek yaʿnī iki oynaş edinmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur. *Esās*'ta ضَمِدَتْ فُلَانَةٌ إِذَا جَمَعَتْ بَيْنَ زَوْجِها وَبَيْنَ خِدْنِها أَوِ اتَّخَذَتْ خِدْنَيْنِ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلتَّضْمِيدُ [et-taḍmīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yarayı merhemli bağ ile bağlamak

maʿnāsınadır; yukālū: ضَمَّدَ الْجُرْحَ بِمَعْنَى ضَمَدَهُ

اَلتَّضَمُّدُ [et-teḍammud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yaralı adam merhemli bağla bağlanmak maʿnāsınadır; yukālū: ضَمَّدَهُ فَتَضَمَّدَ

اَلضَّمَدُ [eḍ-ḍamed] (fethateynle) Kurumak maʿnāsınadır; yukālū: ضَمِدَ الشَّيْءُ ضَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ Ve derūnda kīn tutmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَمِدَ عَلَيْهِ إِذَا حَقَدَ Ve

ضَمَدٌ [ḍamed] Bir kimse zimmetinde bākī kalan hakka denir; tekūlu: لَنَا عِنْدَ فُلَانٍ ضَمَدٌ أَيْ غَابِرٌ يَعْنِي بَاقٍ مِنَ الْحَقِّ مِنْ مَعْقُلَةٍ أَوْ دَيْنٍ

اَلْإِضْمَادُ [el-iḍmād] (hemzenin kesriyle) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْمَدَ الْقَوْمَ إِذَا جَمَعَهُمْ Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] dedikleri ağacın yaprakları tomurcuklanıp lākin henüz uç vermeyip cevfinde durmak maʿnāsınadır; yukālū: أَضْمَدَ الْعَرْفَجُ إِذَا تَجَوَّفَتْهُ الْخُوصَةُ

ضِمَادٌ [Ḍimād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلضِّمْدُ [eḍ-ḍimd] (ḍād'ın kesriyle) Dosta denir, خِدْنٌ [ḫidn] maʿnāsına.

[ض و د]

اَلضَّادُ [eḍ-ḍād] Hurūf-ı hecādan ʿArab kavmine mahsūs bir harftir.

الضَّوَادِي [eḍ-ḍavādī] (هَوادِي [hevādī] vezninde) Hoş-āmed sözlere denir ki muhātab onunla çocuk gibi avutulur ola, zāhiren müfredi ضَادِيَةٌ [ḍādiyet]tir.

[ض هـ د]

اَلضَّهْدُ [eḍ-ḍahd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Kahr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَدَهُ ضَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَهَرَهُ

اَلْإِضْطِهَادُ [el-iḍṭihād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ضَهْدٌ [ḍahd] maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَهَدَهُ بِمَعْنَى ضَهَدَهُ

اَلْإِضْهَادُ [el-iḍhād] (Hemzenin kesriyle) Bir kimseye cevr ve sitem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضْهَدَ بِهِ إِذَا جَارَ عَلَيْهِ

اَلْمُضْطَهِدُ [el-muḍṭahid] (مُضْطَرِبٌ [muḍṭarib] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلضَّهْيَدُ [eḍ-ḍahyed] (ḍād'ın ve yā'nın fethiyle) Sulb ve şedīd olan adama denir ki cebbār ve kahhār ola; yukālu: رَجُلٌ ضَهْيَدٌ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ Ve

ضَهْيَدٌ [Ḍahyed] Bir mevziʿ adıdır, ʿalā-kavlin bu ṣād-ı mühmeledir. Bundan gayrı faʿyel vezninde mesmūʿ değildir. Şārih der ki عَتْيَدٌ [ʿatyed] kelimesi dahi vāriddir.

اَلضُّهْدَةُ [eḍ-ḍuhdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Şol zebūn adama denir ki herkese makhūr olur ola; yukālu: هُوَ ضُهْدَةٌ لِكُلِّ أَحَدٍ أَيْ يَقْهَرُهُ كُلُّ مَنْ شَاءَ

FASLU’Ṭ-ṬĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ر د]

اَلطَّرْدُ [eṭ-ṭard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Sürüp ırak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرَدَهُ طَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَبْعَدَهُ Ve bunda fethateynle lügattir. Ve develeri etrāfından sürüp çevirerek toplamak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَدَ الْإِبِلَ إِذَا ضَمَّ مِنْ نَوَاحِيهَا Ve kovmak maʿnāsınadır; tekūlu: طَرَدْتُهُ أَيْ نَفَيْتُهُ عَنِّي Ve bir kavm üzere uğrayıp geçmek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: طَرَدْتُهُمْ أَيْ أَتَيْتُهُمْ وَجُزْتُهُمْ

اَلطَّرِدُ [eṭ-ṭarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol irkilmiş yağmur suyuna denir ki içine davar girip telvīs etmiş ola.

اَلطَّرَدُ [eṭ-ṭarad] (fethateynle) Hīle ve hudʿa ile yā ālāt ve şikārī ile av avlamağa dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: طَرِدَ الصَّيَّادُ طَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زَاوَلَ الصَّيْدَ

اَلطَّرِيدُ [eṭ-ṭarīd] (بَعِيدٌ [baʿīd] vezninde) Hurmā salkımının çöpüne denir. Ve uzun güne ıtlāk olunur; yukālu: يَوْمٌ طَرِيدٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve bir adamın şol veledine ıtlāk olunur ki dīger veledinden sonraca tevellüd eylemiş ola. Sānī evveli tard etmiş olur ve evvelkine de طَرِيدٌ [ṭarīd] ıtlāk olunur, مَطْرُودٌ [maṭrūd] maʿnāsına. Ve leyl ve nehāra طَرِيدَانِ [ṭarīdān] ıtlāk olunur, yekdīgeri tard eylediği için.

اَلطَّرَّادُ [eṭ-ṭarrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُطَرَّدُ [el-muṭarrad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bunlar da uzun güne ıtlāk olunur; yukālu: يَوْمٌ طَرَّادٌ وَمُطَرَّدٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve

طَرَّادٌ [ṭarrād] Bir gūne küçük gemiye denir ki be-gāyet sürʿatle gider, kırlangıç gibi. Ve vāsiʿ mekāna ıtlāk olunur; yukālu: مَكَانٌ طَرَّادٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve düz geniş dama ıtlāk olunur; yukālu: سَطْحٌ طَرَّادٌ أَيْ مُسْتَوٍ وَاسِعٌ Ve şol imāma ıtlāk olunur namazlarda kırāʾati tatvīl eylemekle cemāʿati usandırıp tard eder ola; yukālu: إِمَامٌ طَرَّادٌ إِذَا كَانَ يُطَوِّلُ عَلَى النَّاسِ الْقِرَاءَةَ حَتَّى يَطْرُدَهُمْ Ve

طَرَّادٌ [Ṭarrād] Muhaddisīnden bir cemāʿatin ismleridir.

اَلطَّرِيدَةُ [eṭ-ṭarīdet] (فَرِيدَةٌ [ferīdet] vezninde) Ardından kovulup sürülerek ahz ve şikār olunmasına saʿy ve ikdām olunan sayd ve firārī makūlesine denir. Ve harāmīlerin sirkat edip sürüp ilettikleri deve sürüsüne ıtlāk olunur. Ve iğcilerin ve okçuların kovuş ağacı taʿbīr ettikleri ālete denir ki māddesi bir kamıştır, bir keskin nesnesi olmakla onunla iğleri ve okları yonup perdāht ederler. Ve ensizce uzun uzadı çayırlığa denir. Ve harīrden uzunluğuna bölünmüş şukkaya ıtlāk olunur. Ve etfāl-i ʿAraba mahsūs bir oyun adıdır, ʿāmme ona مَسَّةٌ [messet] ve ضَبْطَةٌ [ḍabṭat] derler. Oynayan uşağın eli āherin başına yā omuzuna değerse مَسَّةٌ [messet] olur ve eğer ayağına dokunursa أَسْنٌ [esn] olur. Ve

طَرِيدَةٌ [ṭarīdet] Islatıp ocak ve fırın sildikleri paçavraya denir.

اَلْمِطْرَدَةُ [el-miṭradet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Bu dahi zikr olunan paçavraya denir.

اَلطِّرَادُ [eṭ-ṭirād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمِطْرَدُ [el-miṭrad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kısa mızrağa denir ki حَرْبَةٌ [ḥarbet] taʿbīr olunur, onunla büyük şikārlara mübāderet ederler. Ve

طِرَادٌ [ṭirād] ve

مُطَارَدَةٌ [muṭāredet] Mufāᶜaleden masdarlardır, harb ve savaş dil-āverleri birbirine hamle eylemek maᶜnāsınadır. Her ne kadar tard yok ise de lüzūm-ı ᶜādīsi mülāhazasına mebnīdir; yukālu: طَارَدَ الْأَقْرَانُ مُطَارَدَةً وَطِرَادًا إِذَا حَمَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ ve yukālu: هُمْ فُرْسَانُ الطِّرَادِ

طُرَّادٌ [Ṭurrād] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلطِّرْدَةُ [eṭ-ṭirdet] (ṭā'nın kesriyle) İki süvārī birbirine bir kerre hamle eylemek maᶜnāsınadır ki binā-i merre olur, lākin kıyās fethle olmaktır.

بَنُوطَرِيدٍ [Benū Ṭarīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

بَنُومَطْرُودٍ [Benū Maṭrūd] ᶜArabdan iki batn adıdır.

اَلطُّرْدِينُ [eṭ-ṭurdīn] (ṭā'nın zammıyla) Ekrād tāᵓifesine mahsūs bir taᶜām adıdır.

اَلْمَطْرَدَةُ [el-maṭradet] (mīm'in fethi ve kesriyle) Yolun açık ve işlek yerine ve işlek yola denir; yukālu: أَخَذَ الْمَطْرَدَةَ أَيْ مَحَجَّةَ الطَّرِيقِ

اَلتَّطْرِيدُ [et-taṭrīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Kamçıyı uzatıp sündürmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَرَّدَ السَّوْطَ إِذَا مَدَّهُ

اَلْإِطْرَادُ [el-iṭrād] (إِبْعَادٌ [ibᶜād] vezninde) Bir kimsenin tard ve ibᶜādı yāhūd şehrden nefy ve ihrācı bābında emr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْرَدَ الْأَمِيرُ إِذَا أَمَرَ بِطَرْدِهِ أَوْ بِإِخْرَاجِهِ عَنِ الْبَلَدِ Ve müsābaka husūsunda iki taraflı bahs eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْرَدَ الْمُسَابِقُ صَاحِبَهُ إِذَا قَالَ لَهُ إِنْ سَبَقْتَنِي فَلَكَ عَلَيَّ كَذَا وَإِنْ سَبَقْتُكَ فَلِي عَلَيْكَ كَذَا

اَلْإِسْتِطْرَادُ [el-istiṭrād] Mekīdeden bir nevᶜdir, murād hasma kaçamak göstermektir ki hiyel-i harbiyyedendir, "اَلْكَرُّ بَعْدَ الْفَرِّ" mefhūmudur. Zīrā inhizām sūreti gösterildikte düşman magrūr olup lāübāliyāne sürüp gelirken birden dönüp üzerlerine hücūm olundukta ekserī berzede ve perīşān olurlar; yukālu: إِسْتَطْرَدُوا لَهُمْ إِذَا أَظْهَرُوا الْإِنْهِزَامَ لِيَحْمِلُوا عَلَيْهِمْ

اَلْمَطَارِدُ [el-Meṭārid] (mīm'in fethiyle) Tihāme'de bir niçe dağlara ıtlāk olunur.

اَلْإِطِّرَادُ [el-iṭṭirād] (hemzenin ve ṭā-yı müşeddenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Birkaç nesne birbirine tābiᶜ olup nesak-ı vāhid üzere çekilip gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِطَّرَدَ الْأَمْرُ إِذَا تَبِعَ وَجَرَى Ve bir iş doğrulup yoluna girmek ve uyup dürüst olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِطَّرَدَ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَقَامَ

[ط و د]

اَلطَّوْدُ [eṭ-ṭavd] (ṭā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Dağa, ᶜalā-kavlin ulu dağa denir. Cemᶜi أَطْوَادٌ [aṭvād] gelir ve طِوَدَةٌ [ṭivedet] gelir, قِرَدَةٌ [ḳiredet] vezninde. Müᵓellifin *Başāᵓir*'de beyānı üzere kavl-i sānīye göre ﴿كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾ kerīmesinde ᶜazīm ile vasf sāᵓir cibāl-i ᶜazīmeye nisbetle olur. Ve

طَوْدٌ [ṭavd] Yüksek kumluğa ıtlāk olunur ki tepe tarzında olur. Ve

طَوْدٌ [Ṭavd] Bir adamın ᶜalemidir. Ve ᶜArafāt üzere müşrif bir dağın ismidir ki Yemen'de Şanᶜāᵓ şehrine kadar mümtedd olmuştur. Ve Şaᶜīd-i Mışr kazāsında bir belde adıdır. Ve

طَوْدٌ [ṭavd] Masdar olur, sābit ve pāyidār olmak maᶜnāsına; yukālu: طَادَ الشَّيْءُ يَطُودُ طَوْدًا إِذَا ثَبَتَ

اِبْنُ الطَّوْدِ [ibnu'ṭ-ṭavd] Yüksek dağlardan yuvarlanıp düşen iri kayaya ve büyük taşa denir.

اَلطَّادُ [eṭ-ṭād] Ağır ve sakīl nesneye denir.

Ve esrimiş deveye denir.

اَلْمَطَادَةُ [el-meṭādet] (mīm’in fethiyle) Irak beyābāna denir.

اَلْمَطَاوِدُ [el-meṭāvid] (mīm’in fethiyle) مَتَالِفُ [metālif] maᶜnāsınadır ki mehleke ve hatar-nāk olan yerlerden ᶜibārettir; yukālu: ذَهَبُوا فِي الْمَطَاوِدِ أَيِ الْمَتَالِفِ

اَلتَّطْوِيدُ [et-taṭvīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّطَوُّدُ [et-teṭavvud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bilād ve kasabātı dolaşıp gezmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَوَّدَ الرَّجُلُ وَتَطَوَّدَ إِذَا طَوَّفَ يَعْنِي فِي الْبِلَادِ

اَلْمُطَوَّدُ [el-muṭavved] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Baᶜīd maᶜnāsınadır; yukālu: مَكَانٌ مُطَوَّدٌ أَيْ بَعِيدٌ

اَلْإِنْطِيَادُ [el-inṭiyād] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bir nesne havāya doğru uzanıp yükselmek maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: بِنَاءٌ مُنْطَادٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ ذَاهِبٌ فِي الْهَوَاءِ صُعُدًا

FASLU’L-ᶜAYNİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب د]

اَلْعَبْدُ [el-ᶜabd] (ᶜayn’ın fethi ve bā’nın sükūnuyla) Mutlakan insāna ıtlāk olunur, gerek hür ve gerek bende olsun. Şārihin beyānına göre merbūb olduğuna mebnīdir ve Rāğıb’ın beyānına göre ᶜābid maᶜnāsına vasf bi’l-masdardır.

Ve ᶜabd birkaç gūnedir: Biri bi-hükmi’ş-şerᶜ ᶜabdir ki beyᶜ ve ibtiyāᶜı sahīh olan insāndır. Sānī ᶜabd bi’l-īcāddır ki Hak taᶜālāya mahsūstur. Sālis ᶜabd bi’l-ᶜibādet ve’l-hidmettir ve bu iki gūnedir: biri ᶜabdullāh ᶜale’l-ihlāstır; sānī ᶜabdu’d-dünyā ve aᶜrāzihādır. Ve iyyāhu ḳaṣade’n-Nebiyyu ᶜaleyhi’s-selāmu bi-kavlihi: ”تَعِسَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ“

Ve عَبْدٌ [ᶜabd] lafzı عَابِدٌ [ᶜābid]den eblagdır ve müsterakk olan عَبْدٌ [ᶜabd]in cemᶜi عَبِيدٌ [ᶜabīd] gelip ve عَابِدٌ [ᶜābid] maᶜnāsı melhūz olan عَبْدٌ [ᶜabd]in cemᶜi عِبَادٌ [ᶜibād] ve sāʾir gūne cumūᶜ-ı mezkūredir. Pes عَبِيدٌ [ᶜabīd] Hak taᶜālāya muzāf oldukta عِبَادٌ [ᶜibād] dan eᶜamm olur ve li-hāzā kālallāhu taᶜālā: ﴿وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ Pes bunda عَبْدُ الشَّمْسِ ve عَبْدُ اللَّاتِ ile tesmiye olanlar dahi dāhildir, mübālaga bu cihete nāzırdır. Ve

عَبْدٌ [ᶜabd] Kul cinsine denir, مَمْلُوكٌ [memlūk] maᶜnāsına ki hür mukābilidir. Ve lām ziyādesiyle عَبْدَلٌ [ᶜabdel] dahi denir. Cemᶜi عَبْدُونَ [ᶜabdūn] gelir ve عَبِيدٌ [ᶜabīd] gelir ᶜayn’ın fethiyle ve أَعْبُدٌ [aᶜbud] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve عِبَادٌ [ᶜibād] gelir ᶜayn’ın kesriyle ve عُبْدَانٌ [ᶜubdān] gelir ᶜayn’ın zammıyla ve عِبِدَّانٌ [ᶜibiddān] gelir

kesreteynle ve dāl'ın şeddesiyle ve مَعْبَدَةٌ [maᶜbedet] gelir, مَشْيَخَةٌ [meşyeḫat] gibi ve مَعَابِدُ [meᶜābid] gelir, مَحَاسِنُ [meḥāsin] gibi ve عِبِدَّاءُ [ᶜibiddāᵓ] ve عِبِدَّى [ᶜibiddā] gelir kesreteynle ve dāl'ın teşdīdi ve elifin meddi ve kasrıyla ve عُبُدٌ [ᶜubud] gelir zammeteynle ve عَبُدٌ [ᶜabud] gelir, نَدُسٌ [nedus] vezninde ve مَعْبُودَاءُ [maᶜbūdāᵓ] gelir, مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫāᵓ] gibi. Cemᶜü'l-cemᶜi أَعَابِدُ [eᶜābid] gelir.

Mütercim der ki müᵓellif عَبْدٌ [ᶜabd] lafzının cemᶜi on dört ve bir dahi cemᶜü'l-cemᶜi olmak üzere sebt eylemiştir. Ve İbn Mālik iki beytte on olmak üzere nazm edip ve Suyūṭī dokuz dahi istidrākle işbu manzūmesinde beyān eylemiştir:

جُمُوعٌ لِعَبْدٍ لابنِ مَالِك نَظَمَـــــــــــــهَا
وزِدْتُ عَلَيْهَا مِثْلُهَا فَاسْتَفِدْ وَجُـــــــدْ
عِبَادٌ عَبِيدٌ جَمْعُ عَبْدٍ وَأَعْبَـــــــــــــــدٌ
أَعَابِدُ مَعْبُودَاءٌ مَعْبَدَةٌ عُبُــــــــــــــدْ
كَذَلِكَ عُبْدَانٌ وَعِبْدَانٌ أُثْبِــــــــــــــتَا
كَذَاكَ العِبِدَّي وامْدُدِ إِنْ شِئْتَ أَنْ تَمُدْ
وَقَدْ زِيدَ أَعْبَادٌ عُبُودٌ عِبِـــــــــــــدَّةٌ
وَخَفِّفْ بِفَتْحٍ والعِبِدَّانُ إِنْ تَشُـــــــدْ
وأَعْبِدَةٌ عَبْدُونَ ثُمَّتَ بَعْـــــــــــــدَهَا
عَبِيدُونَ مَعْبُودَي بِقَصْرٍ فخُذْ تَسُـــــدْ

Ve şārihin beyānına göre عَبْدٌ [ᶜabd] vasf olup lākin ismiyyet gālib olmuştur. İntehā. Ve

عَبْدٌ [ᶜabd] Bir nevᶜ hoş-bū nebāt ismidir deve kısmı ondan be-gāyet hoşlanır ve kısa ve yassı temrene عَبْدٌ [ᶜabd] ıtlāk ederler. Ve

عَبْدٌ [ᶜAbd] Benū Esed yurdunda bir dağın ismidir ve başka yerde bir dağın dahi ismidir. Ve Ṭayyiᵓ bilādında bir mevziᶜdir.

اَلعَبْدِيَّةُ [el-ᶜabdiyyet] (yā-yı müşeddede ile) ve

اَلْعُبُودَةُ [el-ᶜubūdet] ve

اَلْعُبُودِيَّةُ [el-ᶜubūdiyyet] ve

اَلْعِبَادَةُ [el-ᶜibādet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Tapmak ve kulluk eylemek, tāᶜat maᶜnāsınadır ki fi'l-asl inkıyād ve huzūᶜ maᶜnāsınadır. Ve evzān-ı selāse-i ahīre masdarlardır; yukālu: عَبَدَ اللهَ تَعَالَى عُبُودَةً وَعُبُودِيَّةً وَعِبَادَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَطَاعَ لَهُ طَاعَةً Ve ᶜArablar عُبِدْتُ بِهِ أُوذِيهِ derler bünye-i mechūlle, أُغْرِيتُ maᶜnāsına ki "Ben onu rencīde eylemekle igrā olundum" demektir. Şārihin beyānına göre bu terkīb hırs yāhūd gazab maᶜnāsından meᵓhūzdur. Pes mevkiᶜi bāb-ı rābiᶜ māddesi olur.

اَلدَّرَاهِمُ الْعَبْدِيَّةُ [ed-derāhimu'l-ᶜabdiyyet] Selefte bir cins akçe idi ki hālen mütedāvil olan akçeden efdal ve veznde ercah idi.

اَلْعَبَدُ [el-ᶜabed] (fethateynle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَ عَلَيْهِ عَبَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Şārih der ki ﴿وَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ﴾ kerīmesinde gazab edenler ile de tefsīr olunmuştur. Ve

عَبَدٌ [ᶜabed] Ziyādesiyle uyuz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَتِ الْإِبِلُ إِذَا جَرِبَتْ شَدِيدًا Ve peşīmān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَ الرَّجُلُ إِذَا نَدِمَ Ve bir kimse kendi nefsine bir taksīr sebebiyle levm ve tevbīh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَ عَلَى نَفْسِهِ إِذَا لَامَ Ve harīs olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَ لَهُ إِذَا حَرِصَ Ve inkār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِدَ مَا قَالَهُ إِذَا أَنْكَرَهُ

اَلْعَبَدَةُ [el-ᶜabedet] (fetehātla) Zor ve kuvvet maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ عَبَدَةٌ أَيْ قُوَّةٌ Ve semizlik, سِمَنٌ [simen] maᶜnāsınadır; yukālu: نَاقَةٌ ذَاتُ عَبَدَةٍ أَيْ قُوَّةٍ وَسِمَنٍ Ve devām ve bekāᵓ

maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ عَبَدَةٌ أَيْ بَقَاءٌ Ve tīb ezdikleri somaki taşa denir. Ve

عَبَدَةٌ [ʿabedet] ʿĀr ve hamiyyet maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَتْهُ عَبَدَةٌ أَيْ أَنَفَةٌ

ذُوعَبَدَانَ [Ẕū ʿAbedān] (حَيَوَانٌ [ḥayevān] vezninde) Eẕvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Yemen’den birinin lakabıdır.

عَبَدَانُ [ʿAbedān] (kezālik fetehātla) Yemen’de birkaç nevāḥī adıdır.

عَبْدَانُ [ʿAbdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Merv kazāsında bir karyedir; Häherzāde denmekle maʿrūf İmām-ı fāżıl ʿAbdulmecīd b. ʿAbdurraḥmān Ebu’l-Ḳāsım oradandır, Kādī Ebu’l-Ḥuseyn ʿAlī b. el-Ḥasan ed-Dihḳānī merhūmun hemşīrezādesidir. Ve

عَبْدَانُ [ʿAbdān] Bir kimse ismidir ki Başra türābında bir nehr hafr ettirmiştir, Nehr-i ʿAbdān ona muzāftır.

عُبَيْدٌ [ʿUbeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir feres ismidir. Ve esmā-i ricāldendir.

عُبَيْدَانُ [ʿUbeydān] (سُلَيْمَانُ [suleymān] vezninde) Bir vādī adıdır.

بَنُوالْعُبَيْدِ [Benu’l-ʿUbeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir batn adıdır, nisbetinde عُبَدِيٌّ [ʿUbediyy] denir, هُذَيْلٌ [Huẕeyl] ve هُذَلِيٌّ [Huẕeliyy] gibi.

أُمُّعُبَيْدٍ [ummu ʿubeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Hālī ve tenhā beyābāna, ʿalā-kavlin aslā yağmur isābet eylemeyen çöl beyābāna ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعُوا فِي أُمِّ عُبَيْدٍ أَيِ الْفَلَاةِ أَوِ الْخَالِيَةِ أَوْ مَا أَخْطَأَهَا الْمَطَرُ

اَلْعُبَيْدَةُ [el-ʿubeydet] (bünye-i tasgīr ile) Kırkbayır ve şīrdān dedikleri nesneye denir, فَحِثٌ [faḥiṯ] maʿnāsına.

أُمُّعَبِيدَةَ [Ummu ʿAbīdet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Vāsıṭ kurbünde bir karye adıdır ki Seyyid Aḥmed er-Rifāʿī kuddise sırruhu hazretlerinin merkadleri oradadır.

عَبُّودٌ [ʿAbbūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir uykucu kimse ismidir ki odun devşirdiği yerde bir hafta muttasıl uyumuştur. Ve bir mevziʿ ve bir cebel adıdır. Ve hadīs-i Muʿḍil’de yaʿnī işbu ”إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ دُخُولاً اَلْجَنَّةَ عَبْدٌ أَسْوَدُ يُقَالُ لَهُ عَبُّودٌ“ hadīsinde vārid olan ʿAbbūd’un kıssası budur ki selefte Hazret-i Hak celle ve ʿalā bir şehr ahālīsine bir peygamber irsāl eyledi ve ona ʿAbbūd nām bir ʿabd-i esvedden gayrı kimse īmān getirmedi. Ve kavm-i mezbūr bir çāh-ı ʿamīk hafr edip nebiyy-i müşārünʾileyhi ona ilkā ve çāhın ağızına bir sahra-i sammāʾ vazʿ ettiler. ʿAbbūd-ı mezbūr her gün dağdan odun getirip fürūht ve onunla meʾkūlāt ve meşrūbāt iştirā eyledikten sonra o çāhın ağızına gelip sahrayı refʿ ve getirdiği nesneyi idlā eder idi. Bir gün ʿādeti üzere odun devşirip yorulmakla istirāhat için cānib-i eyseri üzere yatmış idi. Yedi sene muttasıl uyudu. Çün hābdan bīdār oldu, yattığı nehārdan hemān bir sāʿat mikdārı uyudu kıyāsıyla odunu yüklenip şehre geldi ve odunu fürūht edip çāh-ı merkūma geldi, o peygamberi onda bulmadı. Meğer kendisi uykuda iken kavm-i mezbūra tevfīk ve hidāyet zuhūr etmekle o peygamberi çāhdan ihrāc eylemişler idi. Onlardan dāʾimā ʿAbbūd’u suʾāl eyledikte ”لاَ نَدْرِي أَيْنَ هُوَ“ diye cevāb verirler idi. Min-baʿd nevme-i ʿAbbūdiyyet darb-ı mesel oldu.

اِبْنُ عَبُّودٍ [İbn ʿAbbūd] muhaddisīndendir.

اَلْمِعْبَدُ [el-miʿbed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Demir bele ve çapaya denir, مِسْحَاةٌ [misḥāt] gibi.

اَلْعَبَابِيدُ [el-ᶜabābīd] (ᶜayn'ın fethiyle) Her fırkası bir semte perākende olan gürūh gürūh piyāde ve süvārīye denir; عَبَادِيدُ [ᶜabādīd] dahi bu maᶜnāyadır. Ve bunların lafzlarından müfredleri yoktur. Ve

عَبَابِيدُ [ᶜabābīd] ve عَبَادِيدُ [ᶜabādīd] Tepelere denir, آكَامٌ [ākām] maᶜnāsına. Ve ırak yollara denir. Ve

عَبَادِيدُ [ᶜAbādīd] Bir mevziᶜ adıdır. Ve iki kaynağın etrāfına denir; yukālu: مَدَّ رَاكِبًا عَبَادِيدَهُ أَيْ مِذْرَوَيْهِ

عَابُودُ [ᶜĀbūd] Ḳuds kurbünde bir beldedir.

عَابِدٌ [ᶜĀbid] Bir dağın adıdır. Ve ᶜĀbid b. ᶜÖmer b. Maḫzūm, Ḳureyş'ten bir kimsedir, ᶜAbdullāh b. es-Sāʾib eṣ-Ṣaḥābī ve ᶜAbdullāh b. el-Museyyib el-Muḥaddis̱ el-ᶜAbidiyyān onun neslindendir.

اَلْعِبَادُ [el-ᶜİbād] (ᶜayn'ın kesriyle) ᶜArabdan bir niçe kabāʾil-i müteferrikadır ki Ḥīre nām mahalde Naṣrāniyyet üzere ittifāk ve ictimāᶜ eylediler. Bunda ᶜayn'ın fethi galattır. Cevherī vehmine mebnī fethle takyīd eylemiştir.

اَلْإِعْبَادُ [el-iᶜbād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir kimseye kul eylemek maᶜnāsınadır, gerek hakīkī ve gerek mecāzī olsun; tekūlu: أَعْبَدَنِي فُلَانٌ فُلَانًا أَيْ مَلَّكَنِي إِيَّاهُ Ve kul edinmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَعْبَدَنِي أَيْ اِتَّخَذَنِي عَبْدًا Ve nās bir adamın başına üşüp dövmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْبَدَ الْقَوْمُ بِالرَّجُلِ إِذَا ضَرَبُوهُ يَعْنِي اجْتَمَعُوا عَلَيْهِ فَضَرَبُوهُ Ve nās birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْبَدَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا Ve bir adamın merkūbu yorulup kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُعْبِدَ بِهِ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ أُبْدِعَ وَكَلَّتْ رَاحِلَتُهُ

اَلْعَبَّادِيَّةُ [el-ᶜAbbādiyyet] (شَدَّادِيَّةٌ [şeddādiyyet] vezninde) Merc nām mahalde bir karye adıdır.

عَبَّادَانُ [ᶜAbbādān] (ᶜayn'ın fethiyle ve bā'nın şeddesiyle) ᶜIrāḳ'ta bir cezīre adıdır ki onu Dicle'nin iki şuᶜbesi ihāta eylemiştir, oradan Bahr-i Fāris'e munsabb olur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-mesel: «وَلَيْسَ وَرَاءَ عَبَّادَانَ قَرْيَةٌ»

عَبَّادَةٌ [ᶜAbbādet] (ᶜayn'ın fethi ve bā'nın teşdīdiyle) Bir cāriye ve bir muhannes ismidir.

اَلْمُعَبَّدُ [el-muᶜabbed] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Mutlakan müzellel olan şeyʾe denir, yol olsun gayrı olsun; yukālu: بَعِيرٌ مُعَبَّدٌ وَطَرِيقٌ مُعَبَّدٌ أَيْ مُذَلَّلٌ Ve mükerrem ve muhterem maᶜnāsına olmakla zıdd olur. Bunda binā-i tefᶜīl izāle içindir. Ve

مُعَبَّدٌ [muᶜabbed] Kazığa ıtlāk olunur. Ve haşarı olan erkek hayvāna denir. Ve şol beldeye denir ki bi'l-külliyye ᶜumrāniyyeti zāʾil olmakla onda katᶜā eser ve nişān ve āb ve eşcāra dāʾir nesne kalmamış ola. Ve katrānla yağlanmış deveye denir.

اَلتَّعْبِيدُ [et-taᶜbīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Zikr olunan مُعَبَّدٌ [muᶜabbed] lafzından tefᶜīldir. Ve

تَعْبِيدٌ [taᶜbīd] Dābbe ürküp kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَّدَ الْبَعِيرُ إِذَا ذَهَبَ شَارِدًا Ve eğlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَا عَبَّدَ أَنْ فَعَلَ كَذَا أَيْ مَا لَبِثَ Ve kul edinmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَّدَ فُلَانٌ إِذَا اتَّخَذَ عَبْدًا

اَلْإِعْتِبَادُ [el-iᶜtibād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِعْبَادُ [el-istiᶜbād] Kul edinmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْتَبَدَ الرَّجُلُ وَاسْتَعْبَدَ إِذَا فُلَانٌ اتَّخَذَ عَبْدًا ve yukālu: اِعْتَبَدَهُ الطَّمَعُ وَاسْتَعْبَدَهُ أَيِ اتَّخَذَهُ عَبْدًا

اَلتَّعَبُّدُ [et-taᶜabbud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-

ninde) Hazret-i Bārī'ye kulluk eylemek maʿnāsınadır ki lāzıme-i dīn-i İslām'ı edāya tekellüfle saʿy ve ihtimām etmekten ʿibārettir; yukālu: تَعَبَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَسَّكَ Ve serkeşlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَبَّدَ الْبَعِيرُ إِذَا امْتَنَعَ وَصَعُبَ Ve davarı bī-mecāl edince kadar arkasından kovup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَبَّدَ الْبَعِيرَ إِذَا طَرَدَهُ حَتَّى أَعْيَا Ve kul edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَبَّدَ فُلَانًا إِذَا اتَّخَذَهُ عَبْدًا

اَلْمُعَبَّدَةُ [el-muʿabbedet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Zift ile kalafatlanmış sefīneye denir; yukālu: سَفِينَةٌ مُعَبَّدَةٌ أَيْ مُقَيَّرَةٌ

عَبْدَةُ بْنُ الطَّبِيبِ [ʿAbdet bin eṭ-Ṭabīb] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Bir recül adıdır, ʿAlḳame b. ʿAbede fetehātla bir recüldür.

اَلْعَبْدِيُّ [el-ʿAbdiyy] ʿAbdulḳays kabīlesinin nisbetidir, عَبْقَسِيٌّ [ʿAbḳasiyy] dahi derler. Niteki ʿAbduşşems kabīlesine nisbetinde عَبْشَمِيٌّ [ʿAbşemiyy] derler.

اَلْعَبْدَانِ [el-ʿAbdān] İki ʿAbdullāh'a ıtlāḳ olunur: biri ʿAbdullāh b. Ḳuşeyr'dir ki Aʿver dedikleridir ve İbn Lubeynā ile maʿrūftur ki bünye-i tasgīr iledir ve dīgeri ʿAbdullāh b. Seleme b. Ḳuşeyr'dir ki Seleme el-Ḫayr denmekle maʿrūftur.

اَلْعَبِيدَتَانِ [el-ʿAbīdetān] (ʿayn'ın fethiyle) ʿAbīde b. Muʿāviye b. Ḳuşeyr ile ʿAbīde b. ʿAmr b. Muʿāviye'dir.

اَلْعَبَادِلَةُ [el-ʿAbādilet] (ʿayn'ın fethiyle) ʿAbdullāh b. ʿAbbās ve ʿAbdullāh b. ʿÖmer el-Fārūḳ ve ʿAbdullāh b. ʿAmr b. el-ʿĀṣ b. Vāʾil hazerātıdır.

ʿAbdullāh b. Mesʿūd, ʿAbādile'den değildir. Cevherī galat eylemekle ʿAbādile'den ʿadd eylemiştir. Şārih der ki elli kadar *Ṣiḥāḥ* nüshalarına mürācaʿāt eyledim, birinde dahi İbn Mesʿūd'un zikrine tesādüf eylemedim. Gālibā müʾellifin nüshasında ziyāde-i muharrefe vākiʿ olmuştur. Ve عَبَادِلَةٌ [ʿAbādilet] lafzı naht tarīkiyle عَبْدُ اللّٰه [ʿAbdullāh]ın cemʿidir, عَبْدَلٌ [ʿabdel] kelimesinin cemʿi değildir. Ve müʾellif "lām" māddesinde ʿAbādile'yi dört ʿadd eylemiştir. ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr hazretlerini dahi derc eylemiştir. İntehā.

اَلْعَبْدَلُ [el-ʿabdel] (ziyāde-i lām'la) عَبْدٌ [ʿabd] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve

عَبْدَلُ [ʿAbdel] Ḥaḍramevt şehrinin ism-i kadīmidir.

ذُوعَبْدَانَ [Ẕū ʿAbdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Uʿbūd b. es-Seksek cemāʿatinden bir emīrin lakabıdır ki Eẕvā-i Yemen'dendir.

عِبَادٌ [ʿİbād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

عُبَادٌ [ʿUbād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

مَعْبَدٌ [Maʿbed] (مَسْكَنٌ [mesken] vezninde) ve

عَبْدِيدٌ [ʿAbdīd] (حَلْتِيتٌ [ḥaltīt] vezninde) ve

أَعْبُدٌ [Aʿbud] (أَفْلُسٌ [eflus] vezninde) ve

عَبَّادٌ [ʿAbbād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

عُبَيْدٌ [ʿUbeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

عُبَيْدَةُ [ʿUbeydet] (hā'yla) ve

عَبِيدٌ [ʿAbīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) ve

عَبِيدَةُ [ʿAbīdet] (hā'yla) ve

عَبْدَةٌ [ʿAbdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) ve

عُبْدَةٌ [ʿUbdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) ve

عُبَادَةُ [ʿUbādet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) ve

عَبْدَلٌ [ʿAbdel] (ziyāde-i lām'la) ve

عَبْدَكٌ [ʿAbdek] (ziyāde-i kāf'la) ve

عَبْدُوسٌ [ʿAbdūs] (vāv ve sīn'le) Esāmī-i ricāldendir.

[ع ب ر د]

اَلْعُبْرُدُ [el-ʿubrud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْعُبَرِدُ [el-ʿuberid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْعُبَرِدَةُ [el-ʿuberidet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) ve

اَلْعُبَارِدُ [el-ʿubārid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Sīm-ten ve nerm ve nāzük-beden mahbūbeye denir ki nezāketinden bedeni pālūze gibi tir tir titrer ola; yukālu: جَارِيَةٌ عُبْرُدٌ وَعُبَرِدٌ وَعُبَرِدَةٌ وَعُبَارِدٌ أَيْ بَيْضَاءُ نَاعِمَةٌ تَرْتَجُّ مِنْ نَعْمَتِهَا Ve

عُبْرُدٌ [ʿubrud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yufka ve kemter otluğa denir; yukālu: عُشْبٌ عُبْرُدٌ أَيْ رَقِيقٌ رَدِيءٌ

اَلْعُبْرُودُ [el-ʿubrūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْعُبَارِدُ [el-ʿubārid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Tāze ve yumuşak dala denir; yukālu: غُصْنٌ عُبْرُودٌ وَعُبَارِدٌ أَيْ نَاعِمٌ لَيِّنٌ ve yukālu: شَحْمٌ عُبْرُودٌ إِذَا كَانَ يَرْتَجُّ أَيْ يَضْطَرِبُ سِمَنًا

[ع ت د]

اَلْعَتِيدُ [el-ʿatīd] (tā-yı fevkiyye ile) عَبِيدٌ [ʿabīd] vezninde) Tedārük olup hāzır ve müheyyā olan şey’e denir; yukālu: شَيْءٌ عَتِيدٌ أَيْ حَاضِرٌ مُهَيَّاءُ Ve

عَتِيدٌ [ʿAtīd] Esmā-i ricāldendir: ʿAtīd b. Ḍirār şuʿarādandır.

اَلْمُعْتَدُ [muʿted] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bu dahi hāzırlanmış nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُعْتَدٌ أَيْ مُعَدٌّ

اَلْعَتَادَةُ [el-ʿatādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) ve

اَلْعَتَادُ [el-ʿatād] (ثَبَاتٌ [s̱ebāt] vezninde) Hāzır ve āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتُدَ الشَّيْءُ عَتَادَةً وَعَتَادًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا تَهَيَّأَ Ve

عَتَادٌ [ʿatād] عُدَّةٌ [ʿuddet] maʿnāsınadır ki tedārükü mühim olan sāz u sāmāndan ʿibārettir, yat ve yarak taʿbīr olunur; yukālu: قَدْ أَعَدَّ عَتَادَهُ أَيْ عُدَّتَهُ Ve büyük ve geniş kāseye denir.

اَلتَّعْتِيدُ [et-taʿtīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِعْتَادُ [el-iʿtād] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Hāzır ve müheyyā kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: عَتَّدْتُ الشَّيْءَ وَأَعْتَدْتُهُ إِذَا هَيَّأْتَهُ

اَلْعَتَدُ [et-ʿated] (fethateynle) ve

اَلْعَتِدُ [el-ʿatid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Seğirtmek için tehyi’e olunmuş ata denir, ʿalā-kavlin şedīd ve tāmmü’l-hilkat olanına denir; yukālu: فَرَسٌ عَتَدٌ وَعَتِدٌ أَيْ مُعَدٌّ لِلْجَرْيِ أَوْ شَدِيدٌ تَامُّ الْخَلْقِ

عُتَيْدٌ [ʿUteyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْعَتِيدَةُ [el-ʿatīdet] Şol tablaya yāhūd kutuya denir ki içine ṭīb vazʿ oluna, būy-dān ve ʿanber-dān maʿnāsına, gerek ʿarūsun ve gerek sā’ir kimsenin olsun.

اَلْعُتْدَةُ [el-ʿutdet] (تُحْفَةٌ [tuḥfet] vezninde) عَتَادٌ [ʿatād] gibi yat ve yarağa denir, عُدَّةٌ [ʿuddet] maʿnāsına. Cemʿi أَعْتُدٌ [aʿtud] gelir.

عُتَائِدُ [ʿUtā’id] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Ḥicāz’da bir mevziʿdir.

اَلْعَتُودُ [el-ʿatūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sedir ağacına yāhūd طَلْحٌ [ṭalḥ] ağacına denir. Ve bir yaşında oğlağa denir ki çebiş taʿbīr olunur. Cemʿi أَعْتِدَةٌ [aʿtidet] gelir ve عِدَّانٌ [ʿiddān] gelir ʿayn’ın kesriyle, aslı عِتْدَانٌ [ʿidtān] idi.

اَلتَّعَتُّدُ [et-teʿattud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sāniʿ sanʿatında dikkat ve ihtimāmla izhār-ı hazākat eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: تَعَنَّدَ فِي صَنْعَتِهِ إِذَا تَأَنَّقَ

عِتْوَدٌ [ʿİtved] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde, ʿayn'ın fethiyle zebān-zeddir) Bir vādī ismidir.

Vezn-i mezbūrda خِرْوَعٌ [ḫirvaʿ] ve ذِرْوَدٌ [ẕirved] ve عِتْوَرٌ [ʿitver] kelimeleri dahi vārid olmuştur. Cevherī vehmine mebnī خِرْوَعٌ [ḫirvaʿ] kelimesinden mā-ʿadāyı selb eylemiştir. Şārih der ki vezneyn-i ahīreyn müttefak değildir.

عَتْيَدٌ [ʿAtyed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve bir recül ismidir; ʿayn'ın kesriyle de zebān-zeddir.

[ع ج د]

اَلْعُجْدُ [el-ʿucd] (ʿayn'ın zammıyla) Kuru üzüme denir. Ve yaş üzümün dānesine denir; ʿayn'ın fethiyle de cāʾizdir. ʿAlā-kavlin kuru üzüme şebīh bir meyve adıdır.

اَلْعَجْدُ [el-ʿacd] (ʿayn'ın fethiyle) Kuru üzümün dānesine, ʿalā-kavlin işe yaramayan kemterine denir.

اَلْعَجَدُ [el-ʿaced] (fethateynle) Kargalara denir, غِرْبَانٌ [ġirbān] maʿnāsına. Müfredi عَجَدَةٌ [ʿacedet]tir hā'yla.

اَلْمُتَعَجِّدُ [el-muteʿaccid] (مُتَهَجِّدٌ [mutehec-cid] vezninde) Dargın ve tīz-meşreb ve āteşīn adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُتَعَجِّدٌ أَيْ غَضُوبٌ حَدِيدٌ

[ع ج ر د]

اَلْعَجْرَدُ [el-ʿacred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Cüst ve çālāk ve sebük-pā adama denir. Ve galīz ve şedīd insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ عَجْرَدٌ أَيْ خَفِيفٌ سَرِيعٌ وَكَذَا غَلِيظٌ شَدِيدٌ ve Yemen'de Ẕemār kazāsında bir karye adıdır. Ve bir recül ismidir. Ve ʿAbdulkerīm b. el-ʿAcred, Ḫavāric tāʾifesinin ser-gerdesidir, ashābına ʿAcāride ıtlāk olunur. Ve

عَجْرَدٌ [ʿacred] Zekere denir.

اَلْعُجَارِدُ [el-ʿucārid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi zekere denir.

اَلْمُعَجْرِدُ [el-muʿacrid] (ism-i fāʿil) ve

اَلْمُعَجْرَدُ [el-muʿacred] (ism-i mefʿūl bünyeleriyle) Çıplak, ʿuryān maʿnāsınadır.

اَلْعَجَرَّدُ [el-ʿacerred] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Cerīʾ ve dilīr adama denir. Ve soyunmuş, mütecerrid kimseye denir.

اَلْعَنْجَرِدُ [el-ʿancerid] (ʿayn'ın ve cīm'in fethi ve rā'nın kesriyle) Bed-zebān ve salīta, ʿalā-kavlin habīse yāhūd bed-hūy karıya denir; yukālu: هِيَ عَنْجَرِدٌ أَيْ سَلِيطَةٌ أَوْ خَبِيثَةٌ أَوِ السَّيِّئَةُ الْخُلُقِ

[ع ج ل د]

اَلْعُجَلِدُ [el-ʿucelid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْعُجَالِدُ [el-ʿucālid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Koyu süte denir.

اَلتَّعَجْلُدُ [et-teʿaclud] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir husūs ʿazīm ve müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَجْلَدَ الْأَمْرُ إِذَا عَظُمَ وَاشْتَدَّ Cevherī عُنْجُدٌ [ʿuncud] māddesini vehmine mebnī bu makāmda zikr eylemiştir.

[ع د د]

اَلْعَدُّ [el-ʿadd] (ʿayn'ın fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) Saymak maʿnāsınadır ki aʿdādı birbirine zamm eylemekten ʿibārettir; yukālu: عَدَّ الدَّرَاهِمَ عَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَحْصَاهَا

اَلْعَدَدُ [el-ʿaded] (fethateynle) ve

اَلْعَدِيدُ [el-ʿadīd] (نَدِيدٌ [nedīd] vezninde) Ondan ismlerdir, sayı demektir, Fārisīde şümār denir. Ve

عَدَدٌ [ʿaded] Sayılmış nesneye denir, مَعْدُودٌ

[maʿdūd] maʿnāsına ki faʿal bi-maʿnā mefʿūldür. Ve

عَدَدٌ [ʿaded] İnsānın sinīn-i ʿömrüne ıtlāk olunur ki ʿadd olunur. Şārih der ki bir hatun civānlıkta ülfet eylediği bir adamı baʿde-zamānin gördükte, "Hani o evvelki şebāb ve celādetin nice oldu?" diye suʾāl eylemekle şahs-ı mezbūr: "مَنْ طَالَ أَمَدُهُ وَكَثُرَ وَلَدُهُ وَرَقَّ عَدَدُهُ ذَهَبَ جَلَدُهُ" kelāmıyla cevāb vermiştir. Ve

عَدِيدٌ [ʿadīd] قِرْنٌ [ķirn] maʿnāsına müstaʿmeldir ki bir adamın küfʾ ve hemtāsına denir. Ve عَدِيدُ الْقَوْمِ [ʿadīdu'l-ķavm] o kavmin ʿaşīretinden olmayıp lākin onlardan maʿdūd olan ecnebiyyü'l-asl kimseye denir; yukālu: فُلاَنٌ عَدِيدُ الْقَوْمِ أَيْ يُعَدُّ فِيهِمْ وَلَيْسَ مِنْهُمْ Ve yay kirişinin tıngırtısına denir. Ve ʿUmeyre kabīlesine mahsūs bir su adıdır.

اَلْعِدُّ [el-ʿidd] (ʿayn'ın kesriyle) Şol mā-i cārīye denir ki onun asl ve māddesi katʿā munkatıʿ olmaya, pınar suyu gibi. Ve

عِدٌّ [ʿidd] Kesret maʿnāsına istiʿmāl olunur ki ʿādetā kesretinden taʿdād olunmağı adam hāhiş-ger olur; yukālu: إِنَّهُمْ لَذُو عِدٍّ أَيْ كَثْرَةٍ Ve kadīm olan kuyuya denir. Ve küfʾ ve hemtā maʿnāsına müstaʿmeldir.

اَلْعِدَادُ [el-ʿidād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi kırn ve hemtā maʿnāsınadır. Ve vergiye ıtlāk olunur, bahşīş maʿnāsına. Ve cünūn emāresine ve āşüftelik ʿalāmetine denir ki nās ona hayāl taʿbīr ederler; yukālu: بِهِ عِدَادٌ أَيْ مَسٌّ مِنَ الْجُنُونِ Ve

عِدَادٌ [ʿidād] Mufāʿaleden masdar olur, مُنَاهَدَةٌ [munāhedet] maʿnāsına ki parmakla hisāb eylemektir. Ve

عِدَادٌ [ʿidād] Mevt vaktine ıtlāk olunur ki enfās-ı maʿdūdenin inkızāsı zamānıdır. Ve عِدَادُ الْقَوْسِ [ʿidādu'l-ķavs] yay kirişinin tıngırtısına denir. Ve yılan soktuğu yerin senesi tamāmında tekrār vecaʿı ʿavdet eylemek hāletine denir ki mübtelāsı o günü sayıp gelir.

Mütercim der ki mutlakan zehr tenāvül edenlerde bu hālet zuhūr eder, niteki Fahrü'l-enām ʿaleyhi's-selām hazretleri Ḫayber'de tenāvül buyurdukları şāt-ı mesmūme lokmasının her sene vakti geldikte vecaʿı hareket eder idi, ke-mā seyuzkeru. Ve

يَوْمُ عِدَادٍ [yevmun ʿidād] Cumʿa yāhūd fıtr yāhūd aḍḥā günüdür. Ve

عِدَادٌ [ʿidād] Dīvānda bir gürūh zümresinde maʿdūd olmakta istiʿmāl olunur; yukālu: عِدَادُ فُلاَنٍ فِي بَنِي فُلاَنٍ أَيْ يُعَدُّ مِنْهُمْ فِي الدِّيوَانِ Ve "Filān kimseye ayda bir kerre mülākī oldum" diyecek yerde لَقِيتُهُ عِدَادَ الثُّرَيَّا derler, مَرَّةً فِي الشَّهْرِ maʿnāsına, kamerin ayda bir kerre Şüreyyā menziline nüzūlüyle ayda bir defʿa görüştüğünden kināye ederler.

اَلْعَدِيدَةُ [el-ʿadīdet] (سَعِيدَةٌ [saʿīdet] vezninde) Hisse ve behre maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: لَهُ مِنْهُ عَدِيدَةٌ أَيْ حِصَّةٌ

اَلْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ [el-eyyāmu'l-maʿdūdāt] ki işbu ﴿أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ﴾، الآية kerīmesinde vākiʿdir, murād eyyām-ı teşrīkte ʿīd-i adhānın evvel gününden sonra gelen üç gündür, evvel gününe يَوْمُ النَّحْرِ [yevmu'n-naḥr] denir.

اَلْعِدَّةُ [el-ʿiddet] (ʿayn'ın kesriyle) Fi'l-asl masdardır, baʿdehu maʿdūd maʿnāsına istiʿmāl olundu. Bu münāsebetle sayılmak şānından olan cemāʿat maʿnāsına müstaʿmel oldu, gerek ʿadedi maʿlūm olsun, gerek olmasın ve ondan Türkīde niçe ile taʿbīr olunur ve minhu عِنْدِي عِدَّةُ كُتُبٍ أَيْ

رَأَيْتُ عِدَّةَ رِجَالٍ وَعِدَّةَ نِسَاءٍ ve tekūlu: جَمَاعَةُ كُتُبٍ Ve أَيْ جَمَاعَةً

عِدَّةُالْمَرْأَةِ [ʿiddetu’l-merʾet] yaʿnī mutallaka yāhūd zevci vefāt eylemiş hatunun ʿiddeti eyyām-ı akrāsı ve eyyām-ı ahdādıdır ki eyyām-ı maʿdūdedir, murād talākla yüz gün ve zevcin mevtiyle yüz otuz gündür. Müddet-i mezbūrun inkızāsından mukaddem zevc-i āhere ʿakd olunmaz; yukālu: هِيَ فِي الْعِدَّةِ وَهِيَ أَيَّامُ أَقْرَائِهَا وَأَيَّامُ أَحْدَادِهَا عَلَى الزَّوْجِ

اَلْعَدَّانُ [el-ʿaddān] (ʿayn’ın fethi ve kesriyle) Bir nesnenin devr ve hengāmına ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin evvel vaktine yāhūd efdal-i evkātına ıtlāk olunur; yukālu: كَانَ ذَلِكَ فِي عِدَّانِ شَبَابِهِ وَعِدَّانِ مُلْكِهِ أَيْ فِي زَمَانِهِ وَعَهْدِهِ أَوْ أَوَّلِهِ أَوْ أَفْضَلِهِ

اَلْإِعْدَادُ [el-iʿdād] (hemzenin kesriyle) Levāzım ve mühimmātı tedārük edip hāzır ve müheyyā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَدَّ الشَّيْءَ إِذَا هَيَّأَهُ

اَلْعُدَّةُ [el-ʿuddet] (ʿayn’ın zammıyla) Yat ve yarağa denir ki bir nesnenin levāzım ve mühimmātından ʿibārettir; yukālu: أَخَذَ عُدَّتَهُ أَيْ هَيْئَتَهُ Ve

عُدَّةٌ [ʿuddet] ve

عُدٌّ [ʿudd] (hā’sız) Baʿzı nev-civānların yüzlerinde mercimek gibi hurde hurde zuhūr eden sivilcelere denir ki bülūg hengāmında olur, نَمَشٌ [nemeş] dahi denir, nās ona yiğitlik çıbanı taʿbīr ederler.

اَلتَّعْدِيدُ [et-taʿdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi iktizā-yı zamān için yat ve yarak edip āmāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَّدَ الْمَالَ تَعْدِيدًا إِذَا جَعَلَهُ عُدَّةً لِلدَّهْرِ

اَلْإِسْتِعْدَادُ [el-istiʿdād] Bir emrin vukūʿuna yaraklanıp āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَدَّ لَهُ إِذَا تَهَيَّأَ

اَلتَّعَادُّ [et-teʿādd] (fi’l-asl تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلتَّعَدُّدُ [et-teʿaddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Şeyʾ-i maʿdūd üzere ziyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ يَتَعَادُّونَ وَيَتَعَدَّدُونَ عَلَى أَلْفٍ أَيْ يَزِيدُونَ عَلَيْهِ

اَلْمَعَدَّانِ [el-maʿaddān] (mīm’in ve ʿayn’ın fethiyle ki tesniyedir) Atın sırtının iki tarafında teğelti gelen yerlerine denir. Ve Maʿad b. ʿAdnān’dır ki Ebu’l-ʿArab’dır, ʿalā-kavlin mīm’i asliyyedir, zīrā fiʿlinde تَمَعْدَدَ derler.

اَلتَّمَعْدُدُ [et-temaʿdud] (تَمَسْكُنٌ [temeskun] vezninde) Maʿad kabīlesine teşebbüh edip onlar gibi meskenet üzere olmak yāhūd onlara nisbet iddiʿā eylemek yāhūd onlar gibi maʿāş-ı kalīle sabr ve kanāʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَعْدَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَيَّا بِزِيِّ مَعَدٍّ أَوْ تَنَسَّبَ إِلَيْهِ أَوْ تَصَبَّرَ عَلَى عَيْشِهِمْ Cevherī işbu “تَمَعْدَدُوا وَاخْشَوْشِنُوا” hadīsini Hazret-i ʿÖmer’den mevkūfen zikr eylemekle vehm eylemiştir, savāb olan kāle’n-nebiyyu ʿaleyhi’s-selām ʿunvānıyla merfūʿan zikr eylemektir. İbn Ebī Ḥadred ʿunvān-ı mezkūr ile rivāyet eylemiştir. Ve

تَمَعْدُدٌ [temaʿdud] Oğlan yāl ü bāl sāhibi olup vücūdu tamām kuvvet ve aʿzā ve endāmı gılzat bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَمَعْدَدَ الْغُلَامُ إِذَا شَبَّ وَغَلُظَ

اَلْمُعَيْدِيُّ [el-muʿaydiyy] مَعَدِّيٌّ [maʿaddiyy] kelimesinin musaggarıdır. Aslda dāl’ın teşdīdiyle olup yā-i tasgīr ile iki teşdīdin ictimāʿını istiskāl eylediklerinden dāl’ı tahfīf eylediler ve minhu’l-meselu: “تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدِيِّ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ” Ve baʿzılar لَا أَنْ تَرَاهُ ʿibāretiyle hikāyet ettiler. Yaʿnī “Muʿaydī dedikleri kimseyi senin zahr-ı gaybdan

semāᶜın reʾyü'l-ᶜayn rüʾyetinden hayrlı ve ensebdir." Kavl-i sānīye göre تَسْمَعُ kelimesi أنْ [en]-i nāsıbeden tecrīd olunup kıyās üzere merfūᶜ ve maᶜnā-yı emr ile müʾevveldir, إِسْمَعْ بِهِ وَلاَ تَرَهُ sebkindedir. Kaldı ki Muᶜaydī dedikleri bülegādan bir kimse idi, Nuᶜmān b. Munẕir huzūrunda vasf olunmakla bir gün meclisine ihzār edip lākin Muᶜaydī kasīrü'l-kāmet ve ᶜazīmü'l-cüsse ᶜabūs ve nā-zībā olmakla çeşm-i Nuᶜmān'da muhtekar olmağın Muᶜaydī bu şīveyi fehm eylemekle hemān "إِنَّمَا الْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ أَيْ بِلِسَانِهِ وَقَلْبِهِ إِذَا نَطَقَ نَطَقَ بِبَيَانٍ وَإِذَا قَاتَلَ قَاتَلَ بِجَنَانٍ" dedi. Nuᶜmān bu kelāmı gūş eyledikte تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدِيِّ kelāmını īrād eylemekle min-baᶜd darb-ı mesel oldu.

ذُو مَعَدِّيِّ بْنُ بَرِيمٍ [Ẕū Maᶜaddiyyi'bni Berīm] Eẕvā-i Yemen'den birinin lakabıdır.

اَلْعِدَدُ [el-ᶜided] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) عِدَادٌ [ᶜidād] lafzından muhaffeftir ki yılan soktuğu yerin senesi tamāmında vecaᶜı deprenmeğe denir.

اَلْمُعَادَّةُ [el-muᶜāddet] (fi'l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلْعِدَادُ [el-ᶜidād] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Yılan soktuğu yerin senesi tamāmında vecaᶜı deprenmek maᶜnāsınadır ki mübtelāsı ᶜindinde eyyām-ı maᶜdūdedir; yukālu: عَادَّتْهُ اللَّسْعَةُ مُعَادَّةً وَعِدَادًا إِذَا أَتَتْهُ لِعِدَادٍ ve minhu'l-hadīs: مَا زَالَتْ أَكْلَةُ خَيْبَرَ تُعَادُّنِي Ve ᶜākıbet ekle-i merkūme sebeb-i şehādetleri oldu.

اَلْعَدْعَدَةُ [el-ᶜadᶜadet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Şitāb ve sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: عَدْعَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ وَأَعْجَلَ فِي الْمَشْيِ Ve bağırtlak kuşu ötmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَدْعَدَ الْقَطَا إِذَا صَوَّتَ

عَدْعَدٌ [ᶜadᶜad] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Katır kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır.

[ع ر د]

اَلْعَرْدُ [el-ᶜard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Mermer mīl gibi dikilip duran sulb ve şedīd nesneye denir. Ve eşeğe denir, hımār maᶜnāsına. Ve kıvām bulmuş zekere ıtlāk olunur. Ve boynun köküne denir, مَغْرَزُ الْعُنُقِ [mağzeru'l-ᶜunuḳ] maᶜnāsına. Ve

عَرْدٌ [ᶜard] Masdar olur, nebāt makūlesi nesne yerinden zuhūr edip kalkmağa başlamak maᶜnāsına; yukālu: عَرَدَ النَّبْتُ وَالنَّابُ وَغَيْرُهُ عَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَلَعَ وَارْتَفَعَ Ve bir nesneyi ırağa atmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَدَ الْحَجَرَ إِذَا رَمَاهُ بَعِيدًا Ve korkup kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَرِدَ الرَّجُلُ عَرْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَرَبَ

اَلْعُرَدَةُ [el-ᶜUredet] (ᶜayn'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Benū Şaḫr yurdunda bir kadīm su yāhūd bir tepe ismidir ki dibinde su vardır.

اَلْعَرَدَاتُ [el-ᶜAradāt] (fetehātla) Becīle kabīlesi yurdunda bir vādī adıdır.

عَرَادٌ [ᶜarād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve sulb ve galīz olan nebāta denir.

اَلْعَرَادَةُ [el-ᶜarādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Çekirgeye denir. Ve hālet maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي عَرَادَةِ خَيْرٍ أَيْ فِي حَالَةِ خَيْرٍ Ve

عَرَادَةُ [ᶜArādet] Ebū Dāvūd el-İyādī ve Rebīᶜ b. Ziyād el-Kelbī ve Kelḥabe el-ᶜUrenī nām kimselerin feresleri ismidir. Ve bir kimse ismidir ki onu Cerīr hicv eylemiştir.

اَلْعَرَّادَةُ [el-ᶜarrādet] (سَجَّادَةٌ [seccādet] vezninde) Selefte hisār ālātından bir ālet ismidir ki mancınıktan küçük olur, onunla

da yuvalak atılır idi. Ve

عَرَّادَةُ [ʿArrādet] Naṣībīn kurbünde bir karye adıdır.

اَلْعَرَّادُ [el-ʿArrād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Māġir b. Mucālid nām kimsenin feresi ismidir. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed b. Mūsā’nın ceddi ismidir.

اَلْعَرِيدُ [el-ʿarīd] (فَرِيدٌ [ferīd] vezninde) Baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: مَكَانٌ عَرِيدٌ أَيْ بَعِيدٌ Ve deʾb ve ʿādet maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ عَرِيدٌ حَسَنٌ أَيْ عَادَةٌ

اَلْعُرُّوَنْدُ [el-ʿUrruvend] (ʿayn’ın ve rā-yı müşeddedenin zammı ve vāv’ın fethiyle) Ṣanʿā eyāletinde bir hısn adıdır.

اَلْعِرْدَادُ [el-ʿirdād] (مِقْدَارٌ [miḳdār] vezninde) Fīle denir ki hayvān-ı maʿrūftur. Ve salābetli dil-āvere denir. Ve şol iri değneğe denir ki yere dikip ona at ve deve bağlarlar.

اَلْعَرَنْدَدُ [el-ʿarended] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلْعُرُنْدُ [el-ʿurund] (zammeteynle) Kaskatı pek nesneye denir, kaya gibi.

اَلْعَرِدُ [el-ʿarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعُرُدُّ [el-ʿurudd] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Bunlar da عَرَنْدَدٌ [ʿarended] maʿnāsınadır.

اَلتَّعْرِيدُ [et-taʿrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi korkup kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا هَرَبَ Ve ok atılan şeyʾe işleyip geçmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّدَ السَّهْمُ فِي الرَّمِيَّةِ إِذَا نَفَذَ مِنْهَا Ve bir adam sülūk ettiği yolu terk etmek maʿnāsınadır ki murād onu boşlayıp başkaya sapmaktır; yukālu: عَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَكَ الطَّرِيقَ يَعْنِي وَانْحَرَفَ عَنْهَا Ve felekte kevkeb irtifāʿ bulmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّدَ النَّجْمُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve yıldız vasat-ı semādan zevāl ve gurūba meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَّدَ النَّجْمُ إِذَا مَالَ لِلْغُرُوبِ بَعْدَ تَكَبُّدِ السَّمَاءِ

عَرْدَةُ [ʿArdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْعَارِدُ [el-ʿārid] مُنْتَبِذٌ [muntebiẕ] maʿnāsınadır ki fırka-i dīgerden alarga olmuş mütenahhī ve mütehayyiz demektir. Mevlā Benī Fezāre olan Ḥacl nām şāʿirin işbu: “تَرَى شُؤُونَ رَأْسِهِ الْعَوَارِدَا” mısrāʿında vākiʿ عَوَارِدُ [ʿavārid] kelimesi yekdīgerden müntebiz ve mütehayyiz demektir yāhūd galīza demektir. Cevherī zamīr-i teʾnīsle رَأْسِهَا ʿunvānında inşād eylemekle galat eylemiştir, zīrā şāʿir onu bir cemel vasfında īrād eylemiştir.

[ع ر ب د]

اَلْعِرْبَدُّ [el-ʿirbedd] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde ve bā’nın kesriyle cāʾizdir) Mutlakan tünd ve şedīd olan şeyʾe denir. Ve deʾb ve ʿādet maʿnāsınadır. Ve engerek yılanının erkeğine denir. Ve hāssaten bir nevʿ yılana denir ki kıjgırır olup lākin kimseyi sokup āzürde eylemez. ʿAlā-kavlin bir nevʿ kızıl ve habīs ve mūzī yılan ismidir. Ve ʿArablar مَضَيْتُ فَلَمْ أَلْوِ عَلَى شَيْءٍ رَكِبْتُ عِرْبَدِّي derler maʿnāsına, yaʿnī “Bir nesneye dolaşıp ilişmeyerek yel gibi geçip gittim” demektir. Ve bu zikr olunan şedīd maʿnāsındandır.

اَلْعِرْبِدُ [el-ʿirbid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Yılana denir حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına. Ve dürüşt ve haşin olan arza denir.

اَلْعَرْبَدَةُ [el-ʿarbedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bed-hūyluk eylemek maʿnāsınadır ki murād bezm-i ʿişrette hem-demiyle ülfetsizlik edip bed-mestlik eylemektir; yukālu: عَرْبَدَ فُلَانٌ إِذَا أَظْهَرَ سُوءَ الْخُلُقِ وَلَمْ يُعَاشِرْ بِنَدِيمِهِ

اَلْعِسْوَدُّ [el-ᶜisvedd] (ᶜayn'ın kesriyle قِثْوَلٌّ [ḳis̱vell] vezninde) Yılana ağuveren dedikleri kelerin erkeğine denir. Ve yılana denir. Ve kavī ve şedīd olan insān ve hayvāna denir.

اَلْعِسْوَدَّةُ [el-ᶜisveddet] (hā'yla) Bir gūne ak böcektir ki tāze gelinlerin ve kızların parmakları uçlarını ona teşbīh ederler; kumluklarda olur. Cemᶜi عَسَاوِدُ [ᶜasāvid] ve عِسْوَدَّاتٌ [ᶜisveddāt] gelir. Ve o böceğin künyesi بِنْتُ النَّقَا [bintu'n-neḳā]dır, nūn'un fethiyle.

[ع س ج د]

اَلْعَسْجَدُ [el-ᶜasced] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Filizzāttan altına denir, ذَهَبٌ [ẕeheb] gibi. Ve bi'l-cümle cevher kısmına ıtlāk olunur. İsm-i cinstir, inci ve yākūt ve sā'irleri gibi; yukālu: لَهُ عَسْجَدٌ كَثِيرٌ وَهُوَ الذَّهَبُ وَالْجَوْهَرُ كُلُّهُ كَالدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ Ve iri ve yumru deveye denir.

اَلْعَسْجَدِيَّةُ [el-ᶜAscediyyet] (yā-yı müşeddede ile) Meşāhīr-i ᶜArabdan Dīnārī dedikleri kimsenin atı döllerinden bir atın ismidir. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve deve köşeklerinin büyüklerine denir. Ve altın yüklü develere ıtlāk olunur; yukālu: إِبِلٌ عَسْجَدِيَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَحْمِلُ الذَّهَبَ Ve beylik olup hemān ümerā' ve mülūka mahsūs ve mevkiblerinde merkūbları ve yedekleri olan develere ıtlāk olunur, رِكَابُ الْمُلُوكِ [rikābu'l-mulūk] maᶜnāsına. Fi'l-asl Nuᶜmān b. Munẕir nām emīrin mevkibinde zīb ü zīnetle kendi binip ve çektikleri develere denir idi, baᶜdehu mutlakan رِكَابُ الْمُلُوكِ olanlarına ıtlāk olundu.

[ع س ق د]

اَلْعُسْقُدُ [el-ᶜusḳud] (ḳāf'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ]

اَلْعِرْبِيدُ [el-ᶜirbīd] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) ve

اَلْمُعَرْبِدُ [el-muᶜarbid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Meclis-i ᶜişrette nedīm ve harīfine bedmestlik edip rencīde eder olan kimseye denir; yukālu: هُوَ عِرْبِيدٌ وَمُعَرْبِدٌ أَيْ مُؤْذِي نَدِيمِهِ فِي سَكْرِهِ

[ع ر ج د]

اَلْعُرْجُدُ [el-ᶜurcud] (cīm'le بُرْقُعٌ [burḳuᶜ] vezninde) ve

اَلْعُرْجُدُّ [el-ᶜurcudd] (طُرْطُبٌّ [ṭurṭubb] vezninde) ve

اَلْعُرْجُودُ [el-ᶜurcūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Hurmā salkımının çöpüne denir. Ve

عُرْجُودٌ [ᶜurcūd] Üzümden ibtidā hurd ve hurde siğil tarzında zuhūr edene denir.

عَرْجَدَةُ [ᶜArcedet] (حَنْظَلَةٌ [ḥanẓalat] vezninde) Bir recül ismidir.

[ع ر ق د]

اَلْعَرْقَدَةُ [el-ᶜarḳadet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İp makūlesini muhkem bükmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَرْقَدَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا

[ع ز د]

اَلْعَزْدُ [el-ᶜazd] (ᶜayn'ın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَزَدَ جَارِيَتَهُ عَزْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَامَعَهَا

[ع س د]

اَلْعَسْدُ [el-ᶜasd] (ᶜayn'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Yola gitmek ve gezmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَسَدَ الرَّجُلُ عَسْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَارَ Ve ip makūlesini pek muhkem bükmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَسَدَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ فَتْلًا شَدِيدًا Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَسَدَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا

vezninde) Uzun ve ahmak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عُسْقُدٌ أَيْ طَوِيلٌ أَحْمَقُ Ve fīl gibi sıkı gövdeli ve iri ve endāmı yakışıksız taslak adama denir; yukālu: هُوَ عُسْقُدٌ أَيْ تَارٌّ جَافِي الْخَلْقِ

[ع ش د]

اَلْعَشْدُ [el-ʿaşd] (ʿayn'ın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَشَدَ الشَّيْءَ عَشْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ

[ع ص د]

اَلْعَصْدُ [el-ʿaṣd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) Burmak maʿnāsınadır; yukālu: عَصَدَهُ عَصْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَوَاهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَدَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve bir adamı bir husūsa cebr ve ikrāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَدَ فُلاَنًا إِذَا أَكْرَهَهُ عَلَى الْأَمْرِ Ve

عَصْدٌ [ʿaṣd] Menīye denir.

اَلْإِعْصَادُ [el-iʿṣād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi burmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْصَدَ الْحَبْلَ إِذَا لَوَاهُ Ve bir kimsenin kancık merkebine çekmek için kendi erkek merkebini iʿāre eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَعْصِدْنِي حِمَارَكَ عَلَى بِنَاءِ الْأَمْرِ أَيْ أَطْرِقْنِي يَعْنِي أَعِرْنِي إِيَّاهُ لِأُنْزِيَهِ عَلَى أَتَانِي

اَلْعُصُودُ [el-ʿuṣūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: عَصِدَ الرَّجُلُ وَعَصَدَ عُصُودًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا مَاتَ

اَلْعَاصِدُ [el-ʿāṣid] (قَاصِدٌ [ḳāṣid] vezninde) Ölürken başını omuzu tarafına burup döndüren erkek deveye denir ki deve kısmının hālidir; yukālu: صَارَ جَمَلُهُ عَاصِدًا أَيْ لَوَى عُنُقَهُ عِنْدَ الْمَوْتِ

اَلْعَصِيدَةُ [el-ʿaṣīdet] (قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] vezninde) Maʿrūftur, yaʿnī bulamaç aşına denir. Ve muhaddisīnden bir cemāʿatin lakabıdır.

اَلْعِصْيَدُ [el-ʿiṣyed] (ʿayn'ın kesriyle حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) Hīz ve meʾbūn yādigāra denir ki müzekker-i semāʿī taʿbīr olunur; yukālu: فُلاَنٌ عِصْيَدٌ أَيْ مَأْبُونٌ Ve

عِصْيَدٌ [ʿİṣyed] Ḥuẕeyfe b. Bedr yāhūd Ḥiṣn b. Ḥuẕeyfe'nin lakabıdır.

اَلْعَصَوَّدُ [el-ʿaṣavved] (vāv'ın şeddesiyle شَمَرْدَلٌ [şemerdel] vezninde) Uzun nesneye denir; yukālu: يَوْمٌ عَصَوَّدٌ أَيْ طَوِيلٌ

اَلْعِصْوَدُّ [el-ʿiṣvedd] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Vücūdu incerek bārik-beden hatuna denir. Ve bu maʿnādandır ki "Filān kimse istişāresiz hod be-hod kendi reʾyiyle ʿamel eyledi" diyecek yerde رَكِبَ عِصْوَدَّهُ derler, رَكِبَ رَأْيَهُ maʿnāsına. Şārih رَأْسَهُ nüshalarını tahtiʾe eylemiştir, gūyā ki reʾyini nehāfet-i bedeni olan hatuna teşbīh eylediler.

اَلْعِصْوَادُ [el-ʿiṣvād] (ʿayn'ın kesri ve zammıyla) Çetin huylu şedīd ve tünd-meşreb ve şirrīr kimseye denir, gerek recül ve gerek merʾe olsun; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ عِصْوَادٌ أَيْ عَسِرٌ شَدِيدٌ وَصَاحِبُ شَرٍّ Ve taʿab ve mihnet īrāsıyla fürū-mānde eden şeyʾe denir; yukālu: وِرْدٌ عِصْوَادٌ أَيْ مُتْعِبٌ Ve emr-i ʿazīme denir; yukālu: هُمْ فِي عِصْوَادٍ أَيْ أَمْرٍ عَظِيمٍ

اَلْعَصَاوِيدُ [el-ʿaṣāvīd] عِصْوَادٌ [ʿiṣvād]ın cemʿidir. Ve

عَصَاوِيدُ [ʿaṣāvīd] Cenkte hemān kendi akrān ve hemtāları ile uğraşıp sāʾire iltifāt etmez olan pehlevānlara denir; yukālu: قَوْمٌ عَصَاوِيدُ فِي الْحَرْبِ إِذَا كَانُوا يُلاَزِمُونَ أَقْرَانَهُمْ وَلاَ يُفَارِقُونَهُمْ Ve

عَصَاوِيدُالْكَلَامِ [ʿaṣāvīdu'l-kelām] Hemvār olmayıp dolaşık ve burgaç ve çepreşik sözlere denir. Ve

عَصَاوِيدُالظَّلَامِ [ʿaṣāvīdu'ẓ-ẓalām] Kat kat kesīf ve müterākim olan zulmetlere denir.

Kezālik birbirine sıkışmış müzdehim ve müterākib olan develere denir. Ve susuz develere denir.

اَلْعَصْوَدَةُ [el-ʿaṣvedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّعَصْوُدُ [et-teʿaṣvud] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Haykırarak cenk ve kıtāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَصْوَدَ الْقَوْمُ وَتَعَصْوَدُوا إِذَا صَاحُوا وَاقْتَتَلُوا

[ع ص ل د]

اَلْعَصْلَدُ [el-ʿaṣled] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُصْلُودُ [el-ʿuṣlūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

[ع ض د]

اَلْعَضْدُ [el-ʿaḍd] (ʿayn'ın fethi ve zammı ve kesri ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلْعَضِدُ [el-ʿaḍid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلعَضُدُ [el-ʿaḍud] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْعُضُدُ [el-ʿuḍud] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Dirsekten omuz başında küreğe varınca olan ʿuzva denir ki kol taʿbīr olunur. Fārisīde bāzū denir. Cemʿleri أَعْضُدٌ [aʿḍud] ve أَعْضَادٌ [aʿḍād] gelir; yukālu: ضَرَبَ عَضِدَهُ وَعَضُدَهُ وَعُضُدَهُ إِلَى غَيْرِهَا وَهُوَ مَا بَيْنَ الْمِرْفَقَيْنِ إِلَى الْكَتِفِ Ve

عَضُدٌ [ʿaḍud] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) Bir nesnenin bir nāhiyesine ıtlāk olunur ve muʿīn ve nāsır maʿnāsına istiʿmāl olunur. Müfreden ve cemʿan istiʿmāl olunur; tekūlu: هُمْ عَضُدِي وَأَعْضَادِي أَيْ مُعِينِي وَنَاصِرِي Niteki سَاعِدٌ [sāʿid] dahi bu maʿnāda istiʿmāl olunur. Ve ʿArablar فَتَّ فُلَانٌ فِي عَضُدِهِ derler, كَسَرَ مِنْ نِيَّاتِ أَعْوَانِهِ وَفَرَّقَهُمْ عَنْهُ maʿnāsına, yaʿnī "Pazısında olan şeyʾi rīze rīze etti ki aʿvān ve ensārı haklarında niyyetlerini nakzla başından onları perākende eyledi" demekten kināyedir.

اَلْأَعْضَادُ [el-aʿḍād] عَضُدٌ [ʿaḍud]un cemʿidir ki zikr olundu. Ve

أَعْضَادُالْحَوْضِ [aʿḍādu'l-ḥavḍ] ve

أَعْضَادُالطَّرِيقِ [aʿḍādu'ṭ-ṭarīḳ] Havuzun ve yolun iki taraflarına iki pazı gibi nasb ve binā olunan duvarlarına ıtlāk olunur. Kezālik mutlakan her şeyʾin أَعْضَادٌ [aʿḍād]ı o makūle sedd ve binādan ʿibārettir. Ve

عَضُدٌ [ʿaḍud] نَدُسٌ [nedus] vezninde ve

عَضِيدٌ [ʿaḍīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hurmā ağacının tarīkasına yaʿnī sırasına ıtlāk olunur. Bunun cemʿi عِضْدَانٌ [ʿiḍdān] gelir, غِرْبَانٌ [ġirbān] vezninde.

اَلْعَضْدُ [el-ʿaḍd] (ʿayn'ın fethi ve ḍād'ın sükūnuyla) Kesmek maʿnāsınadır ki murād ağacın dallarını kesip budamaktır, أَصَابَتْ بِالْعَضُدِ maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: عَضَدَ الشَّجَرَ عَضْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Müʾellifin ıtlākına göre ʿumūm maʿnāsına da müstaʿmel olur. Ve

عَضْدٌ [ʿaḍd] Bir kimseye yardım etmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki kol kanat olmak taʿbīr olunur; yukālu: عَضَدَهُ عَضْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعَانَهُ وَنَصَرَهُ Ve bir adamın koluna vurmak ve koluna dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضَدَ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ عَضُدَهُ Ve bir adam kol ağrısına mübtelā olmak maʿnāsınadır; yukālu: عُضِدَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا شَكَى عَضُدَهُ Ve devenin sırtını semer basıp yağır ve cıdav eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَدَ الْقَتَبُ الْبَعِيرَ إِذَا عَضَّهُ فَعَقَرَهُ Ve develerin etrāfından gelip toplamak maʿnāsınadır; yukālu: عَضَدَ الرَّكَائِبَ إِذَا أَتَاهَا مِنْ قِبَلِ أَعْضَادِهَا وَضَمَّ بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ

اَلْعَضِدُ [el-ʿaḍid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Havuzun duvarına karīb olan adama denir. Ve kolu ağrıyan kimseye denir. Ve şol erkek eşeğe denir ki pek haşarı olmakla dişi eşekler üzere her tarafından hücūm edip kaçmağa mecāl vermeyip dertop bir araya biriktirir ola.

اَلْعَاضِدُ [el-ʿāḍid] Bu dahi zikr olunan haşarı eşeğe denir; yukālu: حِمَارٌ عَضِدٌ وَعَاضِدٌ إِذَا كَانَ يَضُمُّ الْأُتُنَ مِنْ جَوَانِبِهَا Ve

عَاضِدٌ [ʿādid] Yolda dāʾimā davarın bir cānibinde giden adama denir ki ne ilerisine ve ne gerisine geçer. Şol erkek deveye denir ki nākanın kolundan ağızıyla tutup çökürür ola ki aşmak için eder.

اَلْعَضَدُ [el-ʿaḍad] (fethateynle) Kesilmiş yā budanmış ağaca denir, شَجَرٌ مَعْضُودٌ manāsına; faʿal bi-maʿnā mefʿūldür. Ve bir ʿillet adıdır ki deve kısmının kollarına ʿārız olur ve yukālu: عَضِدَ الْبَعِيرُ عَضَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهُ الْعَضَدُ

اَلْمِعْضَدُ [el-miʿḍad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ağaç kesecek ālete denir. Ve kolçağa ve bāzū-bende denir; yukālu: فِي عَضُدِهِ الْمِعْضَدُ أَيِ الدُّمْلُجُ Ve şol kılıca denir ki ağaç makūlesi nesneler kesmekle mübtezel kılınmış ola.

اَلْمِعْضَدَةُ [el-miʿḍadet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Akçe kesesine denir; yukālu: جَاءَ وَعِنْدَهُ مِعْضَدَةٌ أَيْ هِمْيَانُ الدَّرَاهِمِ

اَلْأَعْضَدُ [aʿḍad] Kolu ince olan adama denir دَقِيقُ الْعَضُدِ [daḳīḳu'l-ʿaḍuḍ] maʿnāsına. Ve bir kolu kısa olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ أَعْضَدُ إِذَا كَانَتْ إِحْدَى عَضُدَيْهِ قَصِيرَةً Bu misālden müʾellif عَضُدٌ [ʿaḍud] lafzının teʾnīsine işāret eylemiştir, lākin *Mişbāḥ*'ın beyānına göre عَضُدٌ [ʿaḍud] ehl-i Tihāme ʿindinde müʾennes ve Benū Temīm ʿindinde müzekkerdir.

اَلْعَضِدَةُ [el-ʿaḍidet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Kolu kısa olan ele vasf olur; yukālu: يَدٌ عَضِدَةٌ إِذَا قَصُرَتْ عَضُدُهَا

اَلْعَضَاضُ [el-ʿaḍāḍ] (ʿayn'ın fethiyle رَبَاعٌ [rebāʿ] vezninde ki mankūstur, hālet-i nasbda yā'yı iʿāde olunur) Boyu kısa, gövdesi sımsıkı ve tıknaz topaç oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ عَضَادٍ أَيْ قَصِيرٌ مُكَتَّلٌ مُقْتَدِرُ الْخَلْقِ ve tekūlu: رَأَيْتُ عَضَادِيًا كَرَبَاعِيٍّ Ve

عَضَادٌ [ʿaḍād] (رَبَاعٌ [rebāʿ] ve سَحَابٌ [seḥāb] veznlerinde) Kolları kalın ve taslak olan hatuna denir; yukālu: اِمْرَأَةٌ عَضَادٌ وَعِضَادٌ أَيْ غَلِيظَةُ الْعَضُدِ سَمْجَتُهَا Ve

عَضَادٌ [ʿaḍād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bodur kimseye denir, er olsun ʿavret olsun; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ عَضَادٌ أَيْ قَصِيرٌ

اَلْعِضَادُ [el-ʿiḍād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمِعْضَادُ [el-miʿḍād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Kolçağa ve bāzū-bende denir. Ve

مِعْضَادٌ [miʿḍād] Dehre taʿbīr olunan demir ālete denir ki orak şeklinde olur, çobanlar onunla develer için ağaç budaklarını keserler. Müʾellif bunu عِضَادٌ tertībinde sebt eylemekle teşvīş ettiğini şārih tansīs eylemiştir. Ve

مِعْضَادٌ [miʿḍād] Kassābın satırına denir ki onunla kemik kırarlar. Ve mutlakan kol bağına ıtlāk olunur, kolçak gibi ve tutsağın koluna bend ettikleri kemend gibi. Ve şol kılıca ıtlāk olunur ki dāʾimā onunla ağaç makūlesi kesmekle mübtezel kılına.

عُضْدَانُ [ʿUḍdān] (عُثْمَانُ [ʿuşmān] vezninde) Bir kalʿa adıdır.

عُضَيْدَةُالظِّهْرِيّ [ʿUḍaydetu'ẓ-Ẓihriyy] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Bir muhaddis ismidir ve ظِهْرِيٌّ [Ẓihriyy] ẓā'nın kesriyledir.

اَلْيَعْضِيدُ [el-yaʿḍīd] (يَقْطِينٌ [yaķṭīn] vezninde) Bir bakla adıdır. Bu nebāt handerīlī dedikleridir ki hindibā-i berrīye şebīh olur.

اَلْإِعْضَادُ [el-iʿḍād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّعْضِيدُ [et-taʿḍīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Attığı oku nişāna vuramayıp sağına yā soluna sapıtmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَى السَّهْمَ فَأَعْضَدَ إِذَا ذَهَبَ يَمِينًا وَشِمَالاً

اَلْمُعَضَّدُ [el-muʿaḍḍad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol sevbe denir ki kol yerinde ʿalem ve tırāzı ola.

اَلْمُعَضِّدُ [el-muʿaḍḍid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Bir yanından olmağa başlamış hurmā koruğuna denir.

اَلْإِعْتِضَادُ [el-iʿtiḍād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi kola almak maʿnāsınadır; tekūlu: إِعْتَضَدْتُ الشَّيْءَ أَيْ جَعَلْتُهُ فِي عَضُدِي Ve bir kimseden muʿāvenet taleb eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِعْتَضَدْتُ بِهِ أَيِ اسْتَعَنْتُ بِهِ

اَلْإِسْتِعْضَادُ [el-istiʿḍād] Sülāsī maʿnāsınadır ki ağaç kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْضَدَ الشَّجَرَةَ إِذَا عَضَدَهَا Ve ağaçtan meyve devşirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَعْضَدَ الشَّجَرَةَ إِذَا اجْتَنَاهَا

اَلْعُضَادِيُّ [el-ʿuḍādiyy] (ʿayn'ın harekāt-ı selāsıyla) Kolu büyük olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ عُضَادِيٌّ أَيْ عَظِيمُ الْعَضُدِ

اَلْعَضَدِيَّةُ [el-ʿAḍadiyyet] (fetehātla) Feyd şarkīsinde bir su adıdır.

اَلتَّعَاضُدُ [et-teʿāḍud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Yardımlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَاضَدُوا إِذَا تَعَاوَنُوا

اَلْمُعَاضَدَةُ [el-muʿāḍadet] مُعَاوَنَةٌ [muʿāvenet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: عَاضَدُوا أَيْ عَاوَنُوا

[ع ط د]

اَلْعَطَوَّدُ [el-ʿaṭavved] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Şiddetli ve renc ve meşakkatli güç nesneye denir; yukālu: سَفَرٌ عَطَوَّدٌ أَيْ شَدِيدٌ شَاقٌّ Bu mādde *Ṣiḥāḥ*'ta ve sāʾirde عَطَرَّدٌ [ʿaṭarred] māddesinden sonra mersūmdur ve humāsīye mülhak olduğu musarrahtır ve *Muzhir*'de mezīd-i sülāsī ve sıfat olarak merkūmdur. Pes müʾellif makām-ı münāsibde sebt eylemiştir. Ve

عَطَوَّدٌ [ʿaṭavved] Seyr-i serīʿ maʿnāsınadır; yukālu: عَطَوَّدٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve şol ulu ve işlek yola denir ki onda sālik dilediği yerden ʿazm ve sülūk eder ola; yukālu: طَرِيقٌ عَطَوَّدٌ أَيْ بَيِّنٌ لاَحِبٌ يَذْهَبُ فِيهِ حَيْثُ مَا يَشَاءُ Ve necīb ve asīl adama denir. Ve uzun dağa ve uzun güne denir. Ve zağlanmış keskin temrene ve yalmana denir. Ve sene-i tāmmeye ve yevm-i tāmma denir; yukālu: مَضَتْ عَلَيْهِ سَنَةٌ عَطَوَّدٌ أَيْ كَرِيتٌ وَذَهَبَ يَوْمًا عَطَوَّدًا أَيْ أَجْمَعَ

[ع ط ر د]

اَلْعَطَرَّدُ [el-ʿaṭarred] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) عَطَوَّدٌ [ʿaṭavved] maʿnālarınadır ki zikr olundu.

عُطَارِدُ [ʿuṭārid] (ʿayn'ın zammıyla) Ḫunnes aksāmından yaʿnī seyyāre cümlesinden bir kevkeb adıdır, semā-i sādisede olur. Ve عُطَارِدُ [ʿuṭārid] lafzı munsarıf ve gayr-i munsarıf olur. Müʾellifin semā-i sādisede olur demesi yukarıdan aşağıya ʿadd iʿtibārıyladır ki hilāf-ı müteʿāreftir. Serīʿü's-seyr olduğu bāʿis-i tesmiyedir, mādde-i merkūmeden meʾhūzdur. Ve

عُطَارِدُ [ʿUṭārid] Benū Temīm kabīlesinden bir recül ismidir ki müteʿallakātıyla Ebū Recāʾ ʿİmrān b. Milhān nām kimsenin kavmi idi. Ve ʿUṭārid b. Ḥācib b. Zurāre

şol kimsedir ki bir hulle-i fāhiresi var idi. Bir gün Fārūḳ-ı aᶜzam hazretleri o hulleyi pazarda mezād olurken görmekle Resūl ᶜaleyhi's-selām hazretlerine "Hulle-i mezbūreyi iştirā buyursanız cumᶜa günlerinde telebbüs buyururdunuz" dediler. Ve "ق،و،س" māddesinde mezbūrun menkabesi mastūrdur.

اَلْعُطْرُودُ [el-ᶜuṭrūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) عِدَةٌ [ᶜidet] yaᶜnī مَوْعُودٌ [mevᶜūd] yāhūd عُدَّةٌ [ᶜuddet] ve عَتَادٌ [ᶜatād] tarzında olan şeyᵓe denir ve minhu tekūlu: عَطِرْدْهُ لَنَا عَلَى بِنَاءِ الْأَمْرِ وَاجْعَلْهُ لَنَا عُطْرُودًا أَيْ صَيِّرْهُ لَنَا عِنْدَكَ كَالْعِدَةِ أَوْ كَالْعُدَّةِ وَالْعَتَادِ

[ع ف د]

اَلْعَفْدُ [el-ᶜafd] (ᶜayn'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلْعَفَدَانُ [el-ᶜafedān] (fetehātla) İki ayağı berāberce bir yere getirip seğirtmeksizin pertāv eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَدَ الرَّجُلُ عَفْدًا وَعَفَدَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَفَّ رِجْلَيْهِ فَوَثَبَ مِنْ غَيْرِ عَدْوٍ ve

عَفْدٌ [ᶜafd] Güvercin kuşuna denir, ᶜalā-kavlin güvercine şebīh bir kuştur.

اَلْإِعْتِفَادُ [el-iᶜtifād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir adam kendi üzerine meskeninin kapısını bend edip bir kimseden suᵓāl eylemeyerek içeride acından helāk olmak maᶜnāsınadır. Ve bunu kaht senelerinde Aᶜrāb tāᵓifesi ederler idi, hamiyyet ve ᶜasabiyyetlerinden kimseden suᵓāl eylemeyip açlıklarından helāk olmağı ihtiyār ederler idi; yukālu: إِعْتَفَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَغْلَقَ بَابَهُ عَلَى نَفْسِهِ فَلَا يَسْأَلُ أَحَدًا حَتَّى يَمُوتَ جُوعًا وَلَقِيَ رَجُلٌ جَارِيَةً تَبْكِي فَقَالَ مَا لَكِ قَالَتْ نُرِيدُ أَنْ نَعْتَفِدَ Ve

إِعْتِفَادٌ [iᶜtifād] إِعْتِقَادٌ [iᶜtiḳād] lafzında lügattir; yukālu: إِعْتَفَدَ كَذَا أَيِ اعْتَقَدَهُ

[ع ق د]

اَلْعَقْدُ [el-ᶜaḳd] (ᶜayn'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Düğüm bağlamak maᶜnāsınadır ki düğmek ve düğümlemek taᶜbīr olunur, hissī ve maᶜnevīden eᶜammdır; yukālu: عَقَدَ الْحَبْلَ وَالْبَيْعَ وَالْعَهْدَ عَقْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَدَّهُ Ve "Filān kimseye filāne sığınıp penāh getirdi" diyecek yerde عَقَدَ فُلَانٌ عُنُقَهُ إِلَى فُلَانٍ derler. Ve

عَقْدٌ [ᶜaḳd] Bir nesneyi hisāb eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: عَقَدَ الْحَاسِبُ إِذَا حَسَبَ Ve kefīl ve zāmin olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: عَقَدْتُ لَهُ أَيْ كَفَلْتُ Ve عَهْدٌ [ᶜahd] maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: عَقَدْتُهُ عَلَيْهِ أَيْ عَاهَدْتُهُ Ve

عَقْدٌ [ᶜaḳd] Vasf olur, arkası dirnekli muhkem ve metīn erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ عَقْدٌ أَيْ مُوَثَّقُ الظَّهْرِ

اَلْعَقَدُ [el-ᶜAḳad] (fethateynle) Becīle'den ᶜalā-kavlin Yemen'den bir kabīle adıdır ki Bişr b. Muᶜāẕ ve Ebū ᶜĀmir ᶜAbdulmelik b. ᶜAmr o kabīledendir. Ve

عَقَدٌ [ᶜaḳad] Masdar olur, bir adamın lisānında tutkunluk maᶜnāsına ki talākatle tekellüme muktedir olmaz; yukālu: عَقِدَ الرَّجُلُ عَقَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ فِي لِسَانِهِ عُقْدَةٌ Ve çiftleşmiş dişi köpeğin ferci erkeğin āletine yapışıp sıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَقِدَتِ اللَّعْوَةُ إِذَا تَشَبَّثَتْ ظَبْيَتُهَا بِبُسْرَةِ قَضِيبِ الثَّمْثَمِ Ve

عَقَدٌ [ᶜaḳad] Dertop irkilmiş kum kümesine denir.

اَلْأَعْقَدُ [el-aᶜḳad] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Lisānında tutkunluk olan kişiye denir ki peltek taᶜbīr olunur. Ve

أَعْقَدُ [aᶜḳad] Köpeğe ıtlāk olunur. Ve kuyruğu burgaç kurda ıtlāk olunur.

اَلْعَقِدُ [el-ʿaḳid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi dertop irkilmiş kum yığınlarına denir; müfredi عَقِدَةٌ [ʿaḳidet]tir. Ve lisānında tutkunluk olan adama denir. Ve şol erkek deveye ıtlāḳ olunur ki gövdesi kısa ve ʿamele sabūr yaʿnī dayangan ve mütehammil ola.

اَلْعَقَدَةُ [el-ʿaḳadet] (fetehātla) Ağızda dilin köküne ıtlāḳ olunur, أَصْلُ اللِّسَانِ [aṣlu'l-lisān] maʿnāsına.

اَلْعِقْدُ [el-ʿiḳd] (ʿayn'ın kesriyle) Kılādeye denir ki gerdanlıktır. Cemʿi عُقُودٌ [ʿuḳūd] gelir; yukālu: جَائَتْ وَفِي عُنُقِهَا عِقْدٌ مِنَ الدُّرِّ أَيْ قِلَادَةٌ Şāriḥ der ki عِقْدٌ [ʿiḳd] fi'l-asl masdardır, عَقْدٌ [ʿaḳd]-i mezkūr gibi, baʿdehu عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] münāsebetiyle kılādeye ıtlāḳ olundu.

اَلْمَعْقِدُ [el-maʿḳid] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Düğüm yerine denir ve minhu kavluhum: هُوَ مِنِّي مَعْقِدَ الْإِزَارِ أَيْ قَرِيبُ الْمَنْزِلَةِ

اَلْعَاقِدُ [el-ʿāḳid] Kuyunun harīmine denir ki dāʾiren-mā-dār kırk zirāʿ çevresinden ʿibārettir; yukālu: بَنَى فِي عَاقِدِ الْبِئْرِ أَيْ حَرِيمِهَا وَمَا حَوْلَهَا Ve

عَاقِدٌ [ʿāḳid] Şol nākaya ıtlāḳ olunur ki döl tuttuğunu baʿzı ʿalāmetle ikrār ve izhār eylemiş ola.

اَلْعَقْدَاءُ [el-ʿaḳdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Cāriyeye ıtlāḳ olunur. Ve kuyruğu düğümlenmiş tarzında yaʿnī topak olan koyuna ıtlāḳ olunur; yukālu: شَاةٌ عَقْدَاءُ إِذَا صَارَ ذَنَبُهَا كَأَنَّهُ مَعْقُودٌ

اَلْعُقْدَةُ [el-ʿuḳdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) İsmdir, düğüme denir ki Fārisīde girih derler. Ve

عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] Vilāyet maʿnāsına müstaʿmeldir ki bir beldeye vālī olmaktan ʿibārettir, ʿakd-i livāʾ yāhūd beyʿat-ı maʿkūde mülāhazasıyladır. Cemʿi عُقَدٌ [ʿuḳad] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "قَالَ هَلَكَ أَهْلُ الْعُقَدِ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ" يَعْنِي أَصْحَابُ الْوِلَايَاتِ عَلَى الْأَمْصَارِ مِنْ عَقْدِ الْأَلْوِيَةِ لِلْأُمَرَاءِ Ve fī hadīsi Ubeyy: "هَلَكَ أَهْلُ الْعُقْدَةِ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ" يُرِيدُ الْبَيْعَةَ الْمَعْقُودَةَ لِلْوُلَاةِ Ve

عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] Şol akār ve ضَيْعَةٌ [ḍayʿat] makūlesine ıtlāḳ olunur ki sāhibi onu kendi mülkü olmak üzere iʿtikād eylemiş ola. Ve düğüm yerine denir ki onun üzerine düğülür. Ve vilāyet ve saltanat ve hilāfet makūlesi hālāt için ʿakd olunan beyʿate ıtlāḳ olunur, niteki zikr olundu. Ve çok ve sık ağaçlık yere, kezālik çatılkı hurmālığa ıtlāḳ olunur ve minhu'l-meselu: "هُوَ آلَفُ مِنْ غُرَابِ عُقْدَةٍ" Yaʿnī "Eşcārı kesīr ve firāvān olan yerin kargasından ziyāde ülfetli ve mūnistir." Zīrā o yerin kargası kesret-i eşcārdan gayrı yere nakl ve īvā eylemez. Ve

عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] Develere otluğu kāfī otlağa ıtlāḳ olunur ki orada bağlanıp sāʾir mahalle gitmezler. Ve عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] kelimesi her arz-ı muhsibeye ism olmakla munsarıf olur ism-i cins olduğu için ve bi-ʿaynihā bir arzın ʿalemi olmakla gayr-i munsarıf olur. Ve

عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] Medār-ı maʿāş yaʿnī bir adamın vech-i maʿāşı ona menūt ve maʿkūd olan şeyʾe ıtlāḳ olunur, ʿulemānın arpalıkları gibi; yukālu: هُوَ عُقْدَةُ مَعَاشِهِ وَهِيَ مَا فِيهِ بَلَاغُ الرَّجُلِ وَكِفَايَتُهُ Ve köpeğin zekerine ıtlāḳ olunur. Ve arz-ı muhsibeye denir ki zikr olundu. Ve

عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] Vücūb ve lüzūm maʿnāsına müstaʿmeldir ve minhu: عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَالْبَيْعِ

وَغَيْرِهِ أَيْ وُجُوبِهِ Ve otlakta şol çayıra ıtlāk olunur ki sene-i māziyeden kalıp bahār mevsiminde tāzelene, جَنْبَةُ الْمَرْعَى [cenbetu'l-merʿā] maʿnāsına. Ve şol devābb ve mevāşīye denir ki otluk makūlesi ʿalefleri kalmamakla ağaç otlamağa muztarr olalar. Ve elde olan sınık yere ıtlāk olunur ki bir ʿārıza ile şikeste ola. Ve

عُقْدَةُ [ʿUḳdet] Yezd kurbünde bir belde adıdır. Ve ʿUḳde bint Muʿterr b. Būlān, Ṭayyiʾ neslindendir, ʿArabdan ʿUḳdiyyūn dedikleri cemāʿat ona mensūblardır ve Ṭirimmāḥ nām şāʿir onlardandır. Ve

عُقْدَة [ʿUḳdet] Bir recül adıdır. Ve

عُقْدَةُالْجَوْفِ [ʿUḳdetu'l-Cevf] ve

عُقْدَةُالْأَنْصَابِ [ʿUḳdetu'l-Enṣāb] İki mevziʿdir.

اَلْعُقَدُ [el-ʿuḳad] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) عُقْدَةٌ [ʿuḳdet]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve ʿArablar hışm ve kīneye عُقْدَةٌ [ʿuḳdet] ıtlāk ederler ve minhu yukālu: تَحَلَّلَتْ عُقَدُهُ إِذَا سَكَنَ غَضَبُهُ

عُقَدُ [ʿUḳad] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde yāhūd كَتِفٌ [ketif] vezninde) Başra ile Ḍariyye beyninde bir mevziʿdir.

بَنُوعُقَيْدَةَ [Benū ʿUḳaydet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir kabīledir.

اَلْعَقَدَانُ [el-ʿaḳadān] (fetehātla) Bir nevʿ hurmā adıdır.

اَلْبِنَاءُالْمَعْقُودُ [el-bināʾu'l-maʿḳūd] Şol bināya ıtlāk olunur ki duvarında cā-be-cā kapı tarzında kemerler ʿakd olunmuş ola. Ve onları ʿazīm binālarda takviyet ve istihkām için tarh ederler, niteki baʿzı hisār ve sarāy-ı ʿazīm duvarlarında meşhūddur; kāle fi'l-*Esās* بِنَاءٌ مَعْقُودٌ وَمُعَقَّدٌ إِذَا جُعِلَ لَهُ عُقُودٌ أَيْ طَاقَاتٌ مَعْطُوفَةٌ كَالْأَبْوَابِ

اَلْيَعْقِيدُ [el-yaʿḳīd] (يَقْطِينٌ [yaḳtīn] vezninde) Āteşte kıvāmlanmış bala denir. Ve bal ile kıvām bulmuş taʿāma denir, عَقِيدَةٌ [ʿaḳīdet] gibi; yukālu: أَتَى بِالْيَعْقِيدِ وَهُوَ عَسَلٌ يُعْقَدُ بِالنَّارِ وَكَذَا طَعَامٌ يُعْقَدُ بِالْعَسَلِ

اَلْعَقِيدُ [el-ʿaḳīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مُعَاقِدٌ [muʿāḳid] maʿnāsınadır ki birbirinden müfārakat eylememek üzere ʿahd ve peymān eden kimselerin her biridir; ehadühümā āherin ʿakīdidir, حَلِيفٌ [ḥalīf] dahi derler; yukālu: هُوَ عَقِيدُهُ أَيْ مُعَاقِدُهُ Ve

عَقِيدٌ [ʿaḳīd] ve

مُعَاقِدٌ [muʿāḳid] مُعَاهِدٌ [muʿāhid] maʿnāsınadır ki bir nesnenin yā bir emrin hıfz ve nigāhını ʿakd-i kalble mültezim olan kimsedir; yukālu: هُوَ عَقِيدُهُ وَمُعَاقِدُهُ أَيْ مُعَاهِدُهُ Ve ʿArablar bi't-tabʿ kerīm olana عَقِيدُ الْكَرَمِ [ʿaḳīdu'l-kerem] ve bi't-tabʿ leʾīm olana عَقِيدُ اللُّؤْمِ [ʿaḳīdu'l-luʾm] ıtlāk ederler, zikr olunan مُعَاهِدٌ [muʿāhid] maʿnāsından meʾhūzdur yāhūd bi-maʿnā mefʿūldür.

اَلْعِنْقَادُ [el-ʿinḳād] (ʿayn'ın kesriyle) ve

اَلْعُنْقُودُ [el-ʿunḳūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Salkıma denir ki dāne ʿakd eylemesi bāʿis-i tesmiyedir, üzüm ve أَرَاكٌ [erāk] ve بُطْمٌ [buṭm] ağaçlarının salkımı gibi.

اَلتَّعْقِيدُ [et-taʿḳīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Pek düğümlemek yāhūd düğümlemek maʿnāsınadır. Ve bir nesneyi koyulunca kadar kaynatıp kıvāma getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: عَقَّدْتُ الْعَسَلَ إِذَا أَغْلَيْتَهُ حَتَّى غَلُظَ Ve binā ve ʿimāreti maʿkūd eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: عَقَّدْتُ الْبِنَاءَ إِذَا جَعَلْتَ لَهُ عُقُودًا أَيْ طَاقَاتٍ Ke-mā zukire.

اَلْإِعْقَادُ [el-iʿḳād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nesneyi kaynatıp kıvāma getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَعْقَدْتُهُ أَيْ أَغْلَيْتُهُ حَتَّى غَلُظَ

اَلْإِسْتِعْقَادُ [el-istiʿḳād] Dişi hınzīr kösnümek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْقَدَتِ الْخِنْزِيرَةُ إِذَا اسْتَحْرَمَتْ

اَلْمُعَقِّدُ [el-muʿaḳḳid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Sāhir ve cāduya ıtlāk olunur, nefes ʿukde eylediği için; tekūlu: أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شَرِّ الْمُعَقِّدِ أَيِ السَّاحِرِ

اَلْمُعَقَّدُ [el-muʿaḳḳad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ġāmiz ve müşkil kelāma ıtlāk olunur, taʿkīd-i lafzī ve taʿkīd-i maʿnevī bundan meʾhūzdur; yukālu: كَلَامٌ مُعَقَّدٌ أَيْ غَامِضٌ

اَلتَّعَقُّدُ [et-teʿaḳḳud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne koyulup kıvām bulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّدَ الدِّبْسُ إِذَا غَلُظَ Ve bir nesne yapılmış kapı kemeri tarzında olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّدَ قَوْسُ قُزَحَ إِذَا صَارَتْ كَعَقْدٍ مَبْنِيٍّ Ve

تَعَقُّدُ فِي الْبِئْرِ [teʿaḳḳudun fi'l-biʾr] İçerisi taşla örülmüş kuyunun aşağısında olan taşları çıkıp yukarısı dibinde su irkilecek yere girmekten ʿibārettir.

اَلْإِعْتِقَادُ [el-iʿtiḳād] إِعْتِفَادٌ [iʿtifād] vezninde ve mürādifidir ki düğümlenmek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle bir nesneye gönül bağlamak maʿnāsına müstaʿmeldir ki kalb ona karār-dāde olup temekkün kılmaktan ʿibārettir; yukālu: إِعْتَقَدَ كَذَا أَيْ عَقَدَ عَلَيْهِ الْقَلْبُ Ve o rabt-ı kalb eylediği şeyʾe عَقِيدَةٌ [aḳīdet] ıtlāk olunur hā-i ismiyyetle. Ve

إِعْتِقَادٌ [iʿtiḳād] ʿAkār ve çiftlik ve sāʾir māl ve ʿalāka kesb ve peydā eylemek maʿnāsınadır ki عُقْدَةٌ [ʿuḳde]-i mezkūredendir; yukālu: إِعْتَقَدَ الرَّجُلُ ضَيْعَةً وَمَالًا إِذَا اقْتَنَاهُمَا

اَلتَّعَاقُدُ [et-teʿāḳud] تَعَاهُدٌ [teʿāhud] vezninde ve mürādifidir ki ʿahdleşmektir; yukālu: تَعَاقَدُوا إِذَا تَعَاهَدُوا Ve köpek çiftleştikten sonra birbirine bağlanmak maʿnāsınadır, dişinin menīsi pek lüzūcetli olduğundan yapışıp erkeğinin āletini şişirmekle kilīdlenir derler; yukālu: تَعَاقَدَتِ الْكِلَابُ إِذَا تَعَاظَلَتْ

اَلْمَعْقُودُ [el-maʿḳūd] Reʾy-i sābit maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا لَهُ مَعْقُودٌ أَيْ عَقْدُ رَأْيٍ

اَلْمِعْقَادُ [el-miʿḳād] Boncuk dizisine denir ki etfālin boyunlarına taʿlīk ederler.

عُقْدَانُ [ʿUḳdān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Ferezdaḳ nām şāʿirin lakabıdır, bodur olduğu için mülakkab olmuştur.

[ع ك د]

اَلْعُكْدَةُ [el-ʿukdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Kuyruk sokumunda olan pöç kemiğine denir ki mercimek mikdārı bir kemiktir, عُصْعُصٌ [uṣʿuṣ] dahi derler. Fātiha-i hilkat-i ādem ve hātime-i fenāʾ vü ʿadem olduğu mervīdir. Ve

عُكْدَةٌ [ʿukdet] Zor ve kuvvet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ عُكْدَةٌ أَيْ قُوَّةٌ Ve keler inine denir, جُحْرُ الضَّبِّ [cuḥru'ḍ-ḍabb] maʿnāsına.

اَلْعَكَدَةُ [el-ʿakedet] (fetehātla) Ağızda lisānın köküne denir. Ve cevfte yüreğin köküne denir. Ve şol kuş yeleğine denir ki ekmek tabh edenler onunla ekmeğe cā-be-cā nukat tarh ederler.

اَلْعَكْدُ [el-ʿakd] (عَقْدٌ [ʿaḳd] vezninde) Bir nesnenin vasatına denir; yukālu: عَكْدُ الشَّيْءِ أَيْ وَسَطُهُ Ve

عَكْدٌ [ʿakd] Masdar olur, bir husūs imkāna gelip tüleğini bulmak maʿnāsına; tekūlu: عَكَدَنِي الْأَمْرُ عَكْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ أَمْكَنَنِي Ve sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَدَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ

اَلْإِعْكَادُ [el-iʿkād] (hemzenin kesriyle) Bu

dahi sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْكَدَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ

اَلْمَعْكِدُ [el-maʿkid] (مَسْجِدٌ [mescid] vezninde) Sığınacak yer, مَلْجَأٌ [melceʾ] maʿnāsına.

اَلْمَعْكُودُ [el-maʿkūd] Bir yerde ʿale’d-devām mukīm ve mülāzım olan adama denir. Ve mümkin ve kābil olan şeyʾe denir. Ve mahbūs kimseye denir. Ve dāʾimī hāzır ve sābit olan taʿāma denir.

اَلْعَكَدُ [el-ʿaked] (fethateynle) Keler ve deve kısmı semirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكِدَ الضَّبُّ وَالْبَعِيرُ عَكَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَمِنَ Ve bir nesneye yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكِدَ بِهِ إِذَا لَزِقَ

اَلْعَكِدُ [el-ʿakid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Semiz kelere ve deveye denir ki maʿnā-yı mezbūrdan vasftır. Müʾennesi عَكِدَةٌ [ʿakidet]tir hā’yla. Ve

عَكِدٌ [ʿakid] Birbiri üzere yığılmış kuru ağaç yığıntısına denir.

اَلْإِسْتِعْكَادُ [el-istiʿkād] Bu dahi keler ve deve kısmı semirmek maʿnāsınadır; إِسْتَعْكَدَ الضَّبُّ وَالْبَعِيرُ بِمَعْنَى عَكِدَ Ve kuş kısmı yırtıcı kuşun havfından bir nesneye ilticā ile munzam olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْكَدَ الطَّائِرُ إِذَا انْضَمَّ إِلَى الشَّيْءِ مَخَافَةَ الْجَوَارِحِ

عَكَادٌ [ʿAkād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemen’de şehr-i Zebīd kurbünde bir dağ adıdır. Ehl ve sükkānı henüz lügat-ı fasīha üzere ber-karārdırlar. İhtilāt-ı elhāndan ihtirāz ile gurebāyı yanlarında üç günden ziyāde īvā eylemezler.

اَلْإِعْتِكَادُ [el-iʿtikād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir yere yāhūd bir işe ʿale’d-devām mehemm edip mülāzemet etmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَكَدَهُ إِذَا لَزِمَهُ

[ع ك ر د]

اَلْعَكْرَدَةُ [el-ʿakredet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Semirip kuvvetlenmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكْرَدَ الْغُلَامُ إِذَا سَمِنَ Ve kavī ve merkūb olan dābbe rākibini kerhen kendi meʾlūf oldukları şīvelerine muztarr eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: عَكْرَدَتْ نَاقَتِي أَيْ رَجَعَتْ بِي قِبَلَ أُلَّافِهَا وَأَنَا كَارِهٌ

اَلْعَكْرَدُ [el-ʿakred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُكْرُدُ [el-ʿukrud] (بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) ve

اَلْعُكَرِدُ [el-ʿukerid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde)

اَلْعُكْرُودُ [el-ʿukrūd] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bülūgu mütekārib, ʿalā-kavlin etli cānlı oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ عَكْرَدٌ وَعُكْرُدٌ وَعُكَرِدٌ وَعُكْرُودٌ أَيْ مُتَقَارِبُ الْحُلُمِ أَوْ سَمِينٌ

[ع ك ل د]

اَلْعُكَلِدُ [el-ʿukelid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْعُكَالِدُ [el-ʿukālid] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir. ʿİnde’l-baʿz lām’ı zāʾidedir.

[ع ل د]

اَلْعَلْدُ [el-ʿald] (ʿayn’ın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Boyun sinirine denir. Ve pek kaskatı şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ عَلْدٌ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ Ve

عَلْدٌ [ʿald] Masdar olur, sulb ve şedīd olmak maʿnāsına; yukālu: عَلِدَ الشَّيْءُ عَلْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ

اَلْعِلْدَاةُ [el-ʿİldāt] (ʿayn’ın kesriyle) Bir mevziʿdir.

اَلْعَلَنْدَى [el-ʿalendā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Mutlakan yoğun ve galīz olan şeyʾe denir; ʿayn’ın zammıyla da lügattır. Ve

meşe ağacı nevᶜinden mugaylān gibi bir ağacın ismidir. Müfredi, عَلَنْدَاةٌ [ᶜalendāt] ve cemᶜi عَلاَنِدُ [ᶜalānid] gelir ve zammeteynle عُلُنْدَى [ᶜulundā] dahi derler.

اَلْعُلاَدَى [el-ᶜulādā] (ᶜayn'ın zammıyla فُرَادَى [furādā] vezninde) Yavuz ve şedīd deveye denir.

اَلْعِلْوَدُّ [el-ᶜilvedd] (ᶜayn'ın kesriyle قِثْوَلٌّ [ḳis̱vell] vezninde) Büyük nesneye denir, kebīr maᶜnāsına. Ve rezānet ve vakār sāhibi seyyid ve ser-gerdeye denir; yukālu: هُوَ عِلْوَدٌّ أَيْ سَيِّدٌ رَزِينٌ وَقُورٌ

اَلْعِلْوَدَّةُ [el-ᶜilveddet] (hā'yla) Serkeş atlara denir. Ve o atlara denir ki ensesinden sürülmedikçe yedilmeye. Ve pek koca deveye denir.

اَلْإِعْلِنْدَاءُ [el-iᶜlindāʾ] (إِسْرِنْدَاءٌ [isrindāʾ] vezninde) Deve galīz ve şedīd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْلَنْدَى الْجَمَلُ إِذَا غَلُظَ وَاشْتَدَّ

اَلْمُعْلَنْدِدُ [el-muᶜlendid] "ع،ن،د" māddesinde mersūmdur.

اَلْعَلْوَدَةُ [el-ᶜalvedet (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse yerinde dāʾimī sābit olmak maᶜnāsınadır, şöyle ki bir kimse tahrīkine kādir olmaya; yukālu: عَلْوَدَ الرَّجُلُ إِذَا لَزِمَ مَكَانَهُ فَلَمْ يَقْدِرْ أَحَدٌ عَلَى تَحْرِيكِهِ

اَلْإِعْلِوَّادُ [el-iᶜlivvād] (إِجْلِوَّازٌ [iclivvāz] vezninde) Bir adamın vücūdu galīz ve şedīd olmakla ağır olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْلَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا غَلُظَ وَاشْتَدَّ وَرَزُنَ

[ع ل ك د]

اَلْعِلْكِدُ [el-ᶜilkid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ᶜAcūz ve dāhiyeye denir. Zāhiren dāhiye sıfat-ı kāşifedir. Ve bodur ve şişman, geveze, hor, işe yaramaz karıya denir.

اَلْعِلْكَدُّ [el-ᶜilkedd] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) İç yağına denir.

اَلْعُلَكِدُ [el-ᶜulekid] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir.

اَلْعَلْكَدُ [el-ᶜalked] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْعِلْكِدُ [el-ᶜilkid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْعُلاَكِدُ [el-ᶜulākid] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Galīz şeyʾe denir.

اَلْعَلَنْكَدُ [el-ᶜalenked] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

[ع ل م د]

اَلْعِلْمَادَةُ [el-ᶜilmādet] ve

اَلْعِلْمَادُ [el-ᶜilmād] (ᶜayn'ların kesriyle) Üzerinde eğrilmiş ipliği yumak edecek şeyʾe denir. Cemᶜi عَلاَمِدَةٌ [ᶜalāmidet] ve عَلاَمِيدُ [ᶜalāmīd] gelir.

[ع ل ه د]

اَلْعَلْهَدَةُ [el-ᶜalhedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Çocuğun gıdāsını güzel edip hoşça terbiye ve tagdiye eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: عَلْهَدْتُ الصَّبِيَّ إِذَا أَحْسَنْتَ غِذَاءَهُ

[ع م د]

اَلْعَمُودُ [el-ᶜamūd] (ثَمُودٌ [s̱emūd] vezninde) Maᶜrūftur ki direğe denir, sütūn maᶜnāsına. Cemᶜi أَعْمِدَةٌ [aᶜmidet] gelir ve عُمُدٌ [ᶜumud] gelir zammeteynle ve عَمَدٌ [ᶜamed] gelir fethateynle. Ve bu kasd maᶜnāsından meʾhūzdur. Ve

عَمُودُالْقَوْمِ [ᶜamūdu'l-ḳavm] Bir kavmin kavvām-ı umūru olan seyyid ve mihterine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ عَمُودُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve

عَمُودُالسَّيْفِ [ᶜamūdu's-seyf] Kılıcın sırtında olan uzun uzun tarīkaya ıtlāk olunur ki baᶜzı kılıçta üç dāne olur, ucuna kadar çekilir. Ve

عَمُودُالْجَيْشِ [ᶜamūdu'l-ceyş] Ser-ᶜaskere ve sipeh-sālāra ıtlāk olunur, رَئِيسُ الْعَسْكَرِ [reᵓīsu'l-ᶜasker] maᶜnāsına. Baᶜzı nüshada رَسِيلُ الْعَسْكَرِ ᶜunvānında mersūm olmakla ᶜaskerin talīᶜası ve çarkacısı demek olur. Ve

عَمُودُالْبَطْنِ [ᶜamūdu'l-baṭn] İnsānın göğüsünde رُهابَةٌ [ruhābet] dedikleri dil gibi kemikten göbeğin aşağıcasına kadar mümtedd olan damara ıtlāk olunur. ᶜAlā-kavlin arkaya ıtlāk olunur ki batnın kıvāmı ve medār-ı imsākıdır. *Esās*'ta kavl-i sānī mültezemdir. Ve

عَمُودُالْكَبِدِ [ᶜamūdu'l-kebid] Bir damardır ki ciğeri saky eder, pes māsārīkā damarı olacaktır.

Zīrā etıbbāᵓ derler ki ahlāt-ı erbaᶜa ki safrā ve sevdā ve dem ve balgamdan ᶜibārettir, sūret-i tekevvünü bu vech üzeredir ki ekl ve şürb olunan nesne miᶜdede baᶜde'l-hazm sāfīsi etrāf-ı miᶜdede münşaᶜib māsārīkā taᶜbīr olunan hurde damarlar iᶜānesiyle akciğere vāsıl ve onda tekrār tabhla hazm olduktan sonra sāfīsi kan olup cemīᶜ-i aᶜzāya gıdā ve kuvvet olmak için taksīm olunur. Ve ciğerde hīn-i tabhta esfele rüsūb eden tüflü sevdā olup üzerinde hāsıl ve puhte köpük safrā ve onun fevkinde hām köpük balgam olur. İntehā. Ve

عَمُودُالسِّنَانِ [ᶜamūdu's-sinān] Yalmanın iki ağızının ortasında tümsekçe çekilen uzun damara ıtlāk olunur. Ve

عَمُودُالْأُذُنِ [ᶜamūdu'l-uẕn] Kulağın muᶜzam ve kıvāmına ıtlāk olunur ki kemirtleği olacaktır. Ve

عَمُودٌ [ᶜamūd] Pek hazīn ve endūh-nāka ıtlāk olunur, gūyā ki şiddet-i hüznünden sütūn gibi bī-ᶜakl ü cān olup yāhūd kıyām ve kuᶜūda mecāli olmamakla bir nesneye dayanarak kıyām ve kuᶜūd eder olduğuna mebnīdir; tekūlu: رَأَيْتُهُ عَمُودًا أَيْ حَزِينًا شَدِيد الْحُزْنِ Ve

عَمُودُالظَّلِيمِ [ᶜamūdu'ẓ-ẓalīm] Devekuşunun ayaklarından ᶜibārettir. Ve

عَمُودُالْبِئْرِ [ᶜamūdu'l-biᵓr] Üzerine çarh vazᶜ ettikleri iki taraflı mīllerden ᶜibārettir. Ve

عَمُودُالسَّحْرِ [ᶜamūdu's-saḥr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Yürek damarına ıtlāk olunur ki وَتِينٌ [vetīn] dedikleridir. Ve ᶜArablar iᶜtimād ettikleri vech üzere reᵓy ve tedbīrlerini takrīr ve takvīm eylemeleriyle maslahatın semt-i rāstına sülūk ettiler diyecek yerde إِسْتَقَامُوا عَلَى عَمُودِ رَأْيِهِمْ derler, ᶜalā-vechin يَعْتَمِدُونَ عَلَيْهِ maᶜnāsına.

اَلْعَمِيدُ [el-ᶜamīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bir kavmin seyyid ve zī-şānına denir ki umūr ve maslahatlarında samed ve maksadlarıdır.

اَلْعِمَادُ [el-ᶜimād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Dayanacak nesneye ve direğe denir. Ve عَمُودٌ [ᶜamūd] gibi reᵓīs-i ᶜaskere yāhūd resīl-i ᶜaskere denir. Ve ebniye-i refīᶜaya denir; müfredi عِمَادَةٌ [ᶜimādet]tir hā'yla. Bu maᶜnāda عِمَادٌ [ᶜimād] müzekker ve müᵓennes olur. Ve ᶜArablar فُلَانٌ طَوِيلُ الْعِمَادِ derler zāᵓirīn ve müsāfirīne, menzili ᶜalāmetli ve nişānlı olmakla sāᵓirlerinden müteᶜayyin ve mümtāz demekten kināye ederler, gūyā ki çadırının direğinin uzunlukla hānedānlığı irāde ederler. Ve ehl-i ahbiyeye ki haşem-nişīnlerdir, أَهْلُ الْعِمَادِ [ehlu'l-ᶜimād] ıtlāk ederler, ᶜalā-kavlin أَهْلُ الْعِمَادِ ebniye-i refīᶜa ashābıdır.

اَلْعُمْدَةُ [el-ᶜumdet] (زُبْدَةٌ [zubdet] vezninde) ve

اَلْعُمْدَانُ [el-ᶜumdān] (سُلْطَانٌ [sulṭān] veznin-

de) رَئِيسُ الْعَسْكَرِ [reʾīsu'l-ʿasker] yāhūd رَسِيلُ الْعَسْكَرِ [resīlu'l-ʿasker] maʿnāsınadır, عَمُودٌ [ʿamūd] ve عِمَادٌ [ʿimād] gibi, niteki zikr olundu. Ve

عُمْدَةٌ [ʿumdet] İʿtimād olunacak şeyʾe denir.

اَلْعَمْدُ [el-ʿamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Sakf ve hayme ve duvar makūlesine direk komak maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَ السَّقْفَ عَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقَامَهُ بِعِمَادٍ Ve kasd eylemek maʿnāsınadır ki sehv ve hatā mukābilidir ki şürūʿ eylediği kārı cidd ile melhūz ve maksūd eylemekten ʿibārettir; yukālu: عَمَدَ لِلشَّيْءِ إِذَا قَصَدَهُ Ve maraz marīzi zebūn ve derd-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَ الْمَرَضُ فُلاَنًا إِذَا أَضْنَاهُ وَأَوْجَعَهُ Ve sıklet vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَهُ إِذَا فَدَحَهُ Ve düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَ الشَّيْءَ إِذَا أَسْقَطَهُ Ve bir kimseye ʿamūd ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْعَمُودِ Ve bir adamın ʿamūd-ı batnına vurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَ فُلاَنًا إِذَا ضَرَبَ عَمُودَ بَطْنِهِ Ve mahzūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَدَهُ إِذَا أَحْزَنَهُ Ve taʿaccüb maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: أَنَا أَعْمَدُ مِنْهُ أَيْ أَتَعَجَّبُ Mütercim der ki İbn Fāris, *Fıḳhu'l-Luġa*'da ʿArabların "أَعْمَدُ مِنْ سَيِّدٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ" kelāmlarında أَعْمَدُ kelimesinin maʿnāsı henüz maʿlūm olmadı demiştir. Müʾellifin tefsīrine göre taʿaccüb maʿnāsına olur. Ve *Nihāye*'de ʿaceb maʿnāsına da olduğu musarrahtır. İntehā. Ve ʿArablar "O işi ben cidd ve yakīn cihetiyle işledim" diyecek yer de فَعَلْتُهُ عَمْدًا عَلَى عَيْنٍ وَفَعَلْتُهُ عَمْدَ عَيْنٍ derler. Kāle'ş-şārih: قَالَ الصَّغَانِي وَهَذَا إِحْتِرَازٌ مِمَّنْ يَرَى شَبَحًا فَيَظُنُّهُ صَيْدًا فَيَرْمِيهِ فَإِنَّهُ لاَ يُسَمَّى عَمْدَ عَيْنٍ لِأَنَّهُ إِنَّمَا تَعَمَّدَ صَيْدًا عَلَى ظَنِّهِ

اَلْإِعْمَادُ [el-iʿmād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sakf ve hayme makūlesinin altına direk vazʿıyla durdurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْمَدَ السَّقْفَ إِذَا أَقَامَهُ بِعِمَادٍ

اَلْإِنْعِمَادُ [el-inʿimād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ondan mutāviʿdir, direğe alınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْمَدَ الْجِدَارَ فَانْعَمَدَ

اَلتَّعَمُّدُ [et-teʿammud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir işi kasd eylemek yaʿnī cidd ve ʿazīmetle şürūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَمَّدَ الشَّيْءَ إِذَا قَصَدَهُ

اَلْعَمَدُ [el-ʿamed] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمِدَ الرَّجُلُ عَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ

Ānifen İbn Fāris'in nakl ettiği kelāma *Nihāye*-i İbn Es̱īr'de müsādefe olundu, meğer kelām-ı mezbūr Ebū Cehl-i melʿūnun imiş. İbn Mesʿūd hazretleri mesfūru katl ederken tefevvüh eylemiş. İbn Es̱īr, taʿaccüb maʿnāsıyla ve baʿzılardan gazab yāhūd teveccüʿ maʿnāsıyla beyān eylemiştir. İntehā. Ve

عَمَدٌ [ʿamed] Bir nesneye devām vechiyle mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَمِدَ بِهِ إِذَا لَزِمَهُ Ve devenin hörgücü çok binilmekten nāşī taşrası sağ olarak içerisi derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمِدَ الْبَعِيرُ إِذَا انْفَضَخَ دَاخِلَ سَنَامِهِ مِنَ الرُّكُوبِ وَظَاهِرُهُ صَحِيحٌ Ve toprak yağmurdan pek ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمِدَ الثَّرَى إِذَا بَلَّلَهُ الْمَطَرُ حَتَّى إِذَا قَبَضْتَ عَلَيْهِ تَعَقَّدَ لِنُدُوَّتِهِ Yaʿnī "Toprak yağmurdan şol derecede ıslandı ki alıp sıksalar tortop olur." Ve

عَمَدٌ [ʿamed] Dābbeye çok binmekten iki kıynaklar kabarıp derileri sıyrılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمِدَتْ أَلْيَتَاهُ مِنَ الرُّكُوبِ إِذَا وَرِمَتَا وَاخْتَلَجَتَا

عَمِدُالثَّرَى [ʿamidu's̱-s̱erā] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yaş topraklı mekān demektir. Bu-

nunla kesīrü'l-ihsān olan adamdan kināye ederler; yukālu: فُلَانٌ عَمِدُ الثَّرَى أَيْ كَثِيرُ الْمَعْرُوفِ

اَلْمَعْمُودُ [el-maᶜmūd] ve

اَلْعَمِيدُ [el-ᶜamīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُعَمَّدُ [el-muᶜammed] (مُعظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Derd-i ᶜışk u muhabbetten zār u zebūn olan āşüfte-hāle ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَعْمُودٌ وَعَمِيدٌ وَمُعَمَّدٌ إِذَا كَانَ قَدْ هَدَّهُ الْعِشْقُ Ve

مُعَمَّدٌ [muᶜammed] Altına direk vazᶜ olunmuş sakf ve hayme makūlesine vasf olur; yukālu: خِبَاءٌ مُعَمَّدٌ أَيْ مَنْصُوبٌ بِالْعِمَادِ Ve bir nevᶜ kumaş alacasına denir ki nakş ve zamānı uzun uzun ᶜamūd heyᵓetinde ola; yukālu: وَشْيٌ مُعَمَّدٌ وَهُوَ ضَرْبٌ مِنْهُ أَيْ عَلَى هَيْئَةِ الْعِمَادِ

اَلْعُمُدُّ [el-ᶜumudd] (عُتُلٌّ [ᶜutull] vezninde) ve

اَلْعُمُدَّانِيُّ [el-ᶜumuddāniyy] (عُتُلَّانِيٌّ [ᶜutullāniyy] vezninde) Etli, cānlı, güçlü kuvvetli genç irisine denir; müᵓennesi hā'yladır; yukālu: غُلَامٌ عُمُدٌّ وَعُمُدَّانِيٌّ وَجَارِيَةٌ عُمُدَّةٌ وَعُمُدَّانِيَّةٌ أَيْ شَابٌّ مُمْتَلِئٌ شَبَابًا

اَلْمَعْمُودِيَةُ [el-maᶜmūdiyet] (tahfīf-i yā ile) Naṣārā tāᵓifesine mahsūs bir su ismidir ki yeni doğmuş çocuklarını ona daldırırlar. Ve bu ᶜamel, sāᵓir tāᵓifenin hitānları menzilindedir ki hitān onlara mūcib-i tathīr olduğu gibi ᶜamel-i mezbūr dahi Naṣārā āyīnlerinde medār-ı tahārettir.

Mütercim der ki مَعْمُودِيَةٌ [maᶜmūdiyet] kelimesi مَعْمُوذِيَت [maᶜmūẕiyet] muᶜarrebidir ki ẕāl-ı muᶜceme iledir, İbrānī'de tahāret maᶜnāsınadır, Naṣārā tāᵓifesinin her kilise ve manastırlarından mermerden mebnī birer havuz olmakla keşīş bir tenhā vaktte onu su ile doldurup içine tuz yāhūd belsān yağı ilkā eder, tā ki taᶜaffününe māniᶜ ola. Pes bir kimse tanassur eyledikte baᶜzı aᶜyān-ı Naṣārā mahzarında keşīş-i bed-kīş o kimseyi karşısında ikāmet ve o suya baᶜzı İncīl āyetlerini kırāᵓat eyledikten sonra lisānlarınca avliyus ile yaᶜnī teslīse dāᵓir baᶜzı iᶜtikādāt-ı bātıla ile ona emr ve tenbīh, o dahi telakkī-i bi'l-kabūl edip baᶜdehu o sudan ahz ve mersūmun üzerine "İşte ben seni eb ve ibn ve rūhu'l-kuds ismiyle tagtīs ve tathīr ediyorum, bunlar şāhid olsunlar" diyerek o suyu onun üzerine sabb eyledikten sonra bir mendil ile mesh eder. Ve çocukları vilādetlerinin sekizinci günü tagtīs ederler. Peder ve māderleri çocuğu alıp keşīş huzūruna getirirler, keşīş dahi zikr olunan hezeyānı takrīr eyledikçe bi'l-vekāle peder ve māderi tasdīk ve kabūl ederler. Ve o suyu tuz yāhūd belsān taᶜaffünden hıfz eylemekle ᶜadem-i taᶜaffünü keşīşin bereketine ᶜazv ederler. Bu dahi īkād-ı kındīl gibi şaᶜbede-i rehābinedendir. İntehā.

وَادِيعَمْدٍ [Vādī ᶜAmd] (هَادِي حَمْدٍ [hādī ḥamd] vezninde) Ḥaḍramevt türābında bir vādī adıdır.

اَلتَّعْمِيدُ [et-taᶜmīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Sel suyu irkilmek için önünü tutmak maᶜnāsınadır; tekūlu: عَمَّدْتُ السَّيْلَ إِذَا سَدَدْتَ جِرْيَتَهُ بِتُرَابٍ وَنَحْوِهِ حَتَّى يَجْتَمِعَ فِي مَوْضِعٍ

اَلْإِعْتِمَادُ [el-iᶜtimād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Dayanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْتَمَدَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا اتَّكَأَ Ve filān kimse bütün gece aslā durmayıp sabāha kadar sürüp gitti diyecek yerde إِعْتَمَدَ لَيْلَتَهُ derler, gūyā ki tamām-ı leyli ᶜimād ittihāz eylemiştir.

اَلْمُعْمَدُ [el-muᶜmed] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْعُمُدَّانُ [el-ᶜumuddān] (جُلُبَّانٌ [culubbān]

vezninde) Uzun şeyʾe ıtlāk olunur.

غَوْرُالْعِمَادِ [Ġavru'l-ʿİmād] (ġayn-ı muʿcemenin fethiyle) Mekke'ye karīb Benū Suleym yurdunda bir mevziʿdir.

عِمَادُالشَّبَى [ʿİmādu'ş-Şebā] (şīn-i muʿcemenin fethi ve kasr ile) Mısır'da bir mevziʿdir.

اَلْعِمَادِيَّةُ [el-ʿİmādiyyet] Mavṣil şimālīsinde bir kalʿa adıdır.

عَمُودُغِرْيَفَةَ [ʿAmūdu Ġarīfet] (ġayn-ı muʿcemenin kesri ve rā'nın sükūnuyla) Ġaniyy kabīlesi arzında bir dağın adıdır.

عَمُودُالْمُحَدَّثِ [ʿAmūdu'l-Muḥaddes̱] (مُعَظَّم [muʿaẓẓam] vezninde) Muḥārib kabīlesi yurdunda bir sudur.

عَمُودُسَوَادِمَةَ [ʿAmūdu Sevādimet] Maġrib'de vākiʿ bir dağdır ki cümle dağlardan atveldir.

عَمُودُالْحَفِيرَةِ [ʿAmūdu'l-Ḥafīret] (ḥā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

عَمُودُالْبَانِ [ʿAmūdu'l-Bān] ve

عَمُودُالسَّفْحِ [ʿAmūdu's-Sefḥ] İki uzun ve yüksek dağlardır ki tepelerine ancak kuş kısmı çıkabilir.

عَمُودُالْكَوْدِ [ʿAmūdu'l-Kevd] (kāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Benū Caʿfer yurdunda bir sudur.

[ع م ر د]

اَلْعَمَرَّدُ [el-ʿamerred] (عَمَلَّس [ʿamelles] vezninde) Uzun şeyʾe denir. Ve kavī olup çetin huylu olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ عَمَرَّدٌ أَيْ شَرِسُ الْخُلُقِ Ve kavī ve habīs ve mūẕī kurda denir. Ve habīs ve dāhiye olan kimseye denir. Ve şol soy ve asīl olan deveye denir ki rāhile ittihāz ederler. Ve

عَمَرَّدٌ [ʿAmerred] Vaʿle b. Şerāḥīl nām kimsenin feresi ismidir. Mişraḥ ve Miḫves ve Cemed ve Ebḍaʿa nām kimselerin kızkardeşleri ismidir. Mezbūrlara Seyyid-i enām ʿaleyhi's-selām hazretleri laʿn ve nefrīn eylediler.

[ع ن ج د]

اَلْعَنْجَدُ [el-ʿanced] (جَعْفَر [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُنْجُدُ [el-ʿuncud] (قُنْفُذ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْعُنْجَدُ [el-ʿunced] (جُنْدَب [cundeb] vezninde) Kuru üzüme denir, ʿalā-kavlin bir nevʿine yāhūd siyāh olanına denir yāhūd kemter ve kötü olanına denir.

اَلْعَنْجَدَةُ [el-ʿancedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yaş üzüm عَنْجَدٌ [ʿanced] olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنْجَدَ الْعِنَبُ إِذَا صَارَ عَنْجَدًا

اَلْمُعَنْجِدُ [el-muʿancid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Dargın ve tīz-meşreb adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُعَنْجِدٌ أَيْ غَضُوبٌ حَدِيدٌ

عَنْجَدٌ [ʿAnced] ve

عَنْجَدَةُ [ʿAncedet] Esāmīdendir. Cevherī bu māddeyi vehminden nāşī ne sülāsī ve ne rubāʿī olarak zikr eylememiştir, lākin Cevherī "ع،ت،د" māddesi ʿakibinde mezīd-i sülāsī olarak zikr eylemekle müʾellifin tevhīmi nā-becādır.

[ع ن د]

اَلْعُنُودُ [el-ʿunūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Doğru yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَدَ عَنِ الطَّرِيقِ وَعَنِدَ وَعَنُدَ عُنُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا مَالَ Ve damardan kan kesilmeyip muttasıl akmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَنَدَ الْعِرْقُ إِذَا سَالَ فَلَمْ

يَزْقَأْ Ve davar sürüden ayrılıp yalnızca otlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَنَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَعَتْ وَحْدَهَا Ve bir adam hakkı bilerek redd ve muhālefet eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَنَدَ الرَّجُلُ إِذَا خَالَفَ الْحَقَّ وَرَدَّهُ عَارِفًا بِهِ *Esās*’ın beyānına göre bu maʿnāya mevzūʿdur, mā-ʿadāsı bundan müteferriʿdir.

اَلْإِعْنَادُ [el-iʿnād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi damardan kan dinmeyip muttasıl akmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَدَ الْعِرْقُ بِمَعْنَى عَنَدَ Ve peyderpey kusmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَدَ فِي قَيْئِهِ إِذَا أَتْبَعَ بَعْضَهُ بَعْضًا Ve bir adama muvāfakat cihetiyle muʿāraza eylemek maʿnāsınadır ki onun işlediği gibi işlemekten ʿibārettir; مُبَارَاةٌ [mubārāt] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: أَعْنَدَ فُلاَنًا إِذَا عَارَضَهُ بِالْوِفَاقِ Ve muhālefet cihetiyle de muʿāraza etmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَعْنَدَ فُلاَنًا إِذَا عَارَضَهُ بِالْخِلاَفِ *Mişbāḥ*’ta bu مُعَانَدَةٌ [muʿānedet] ʿunvānında mersūmdur.

اَلْعَنِيدُ [el-ʿanīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْعَانِدُ [el-ʿānid] Şol kimsedir ki hakkı bilerek hilāfını işler ola, Türkīde önegü taʿbīr olunur, küfr ʿinādı bundandır. Ve

عَانِدٌ [ʿānid] Dāʾimā yoldan sapan deveye ıtlāk olunur. Cemʿi عُنَّدٌ [ʿunned] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

اَلْمُعَانَدَةُ [el-muʿānedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müfārakat ve mücānebet maʿnāsınadır; yukālu: عَانَدَهُ إِذَا فَارَقَهُ وَجَانَبَهُ Ve

مُعَانَدَةٌ [muʿānedet] ve

عِنَادٌ [ʿinād] Bir adama muhālefetle muʿāraza eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَانَدَهُ مُعَانَدَةً وَعِنَادًا إِذَا عَارَضَهُ بِالْخِلاَفِ Ve bir şeyʾe mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَانَدَهُ إِذَا لاَزَمَهُ

عِنْدَ [ʿinde] (ʿayn’ın harekāt-ı selāsı ve nūn’un sükūnu ve dāl’ın fethiyle) Bir ismdir ki mekān-ı kurb u huzūra delālet eder, hissī ve gerek maʿnevī olsun. Türkīde ondan “katında”, “ile” ve Fārisīde “nezd” ile taʿbīr olunur.

Ve bu zarf-ı gayr-i mütemekkindir, mukteżā-yı izāfet üzere zımānı olur. Ve ona hurūf-ı cārreden ancak مِنْ harfi dāhil olur; tekūlu: جِئْتُ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَجِئْتُ مِنْ عِنْدِهِ Ve gāh olur ki zarf olmayarak istiʿmāl olunur; yukālu: عِنْدِي كَذَا فَيُقَالُ وَلَكَ عِنْدٌ بِالرَّفْعِ Ve gāh olur ki onunla kalb ve maʿkūl irāde olunur; yaʿnī gāhca huzūr-ı kalbīye delālet eder ki iʿtikād maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: عِنْدِي كَذَا أَيْ فِي قَلْبِي وَاعْتِقَادِي كَذَا Ve gāhca maʿkūlde yaʿnī huzūr-ı hissīye zarf olduğu gibi huzūr-ı maʿnevīye de zarf olur; yukālu: عِنْدَهُ خَيْرٌ أَوْ شَرٌّ Ve gāh olur ki onunla igrā olunur, yaʿnī ism-i fiʿl-i emr olur, igrā ve tahdīd maʿnāsına; tekūlu: عِنْدَكَ زَيْدًا أَيْ خُذْهُ وَلاَ تَقُلْ إِلَى عِنْدِهِ وَإِلَى لَدُنْهُ Yaʿnī bu iki kelimeye vech-i mesrūd üzere مِنْ harfi mahsūs olmakla إِلَى harfiyle lahn ve hatādır. Harīrī *Durretu’l-Ġavvāṣ*’ta bu vech üzere tahkīk eylemiştir ki عِنْدَ kelimesine hurūf-ı cārreden hemān مِنْ harfi dāhil olur; zīrā مِنْ ümm-i hurūf-ı cārredir. Ve her bābın ümm ve aslı olan kelime için mahsūs meziyyet ve imtiyāz olduğu derkārdır, niteki meksūr olan إِنْ kelimesinin haberine lām duhūlüyle mümtāz olup ve efʿāl-i nākısadan كَانَ kelimesinin haberi fiʿl-i māzī olmakla müteʿayyin oldu. Ve عِنْدَ kelimesi mülk ve hükm ve fazl ve ihsān maʿnālarına da istiʿmāl olunur. İntehā. Ve عِنْدَ kelimesi kezālik ʿayn’ın harekāt-ı selāsıyla nāhiye maʿnāsınadır.

اَلْعَنَدُ [el-ʿaned] (fethateynle) Cānib maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ مِنْ عَنَدِهِ أَيْ مِنْ جَانِبِهِ

اَلْعَنُودُ [el-ʿanūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yağmuru çok buluta ıtlāk olunur; yukālu: سَحَابَةٌ عَنُودٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَطَرِ Ve şol kumar okuna ıtlāk olunur ki sāʾir okların cihetlerine mugāyir nasībli zuhūr eyleye.

اَلْعِنْدَأْوَةُ [el-ʿindeʾvet] Hemze bābında zikr olundu.

اَلْعُنْدَدُ [el-ʿunded] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلْعُنْدُدُ [el-ʿundud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Çāre maʿnāsınadır ki ondan hulüvv ve iftirāk mümkin değildir; tekūlu: مَا لِي عَنْ عُنْدَدٍ وَعُنْدُدٍ أَيْ بُدٌّ وَافْتِرَاقٌ Ve

عُنْدَدٌ [ʿunded] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Hīle ve مَحِيصٌ [maḥīṣ] maʿnāsınadır; tekūlu: لَيْسَ لِي فِيهِ عُنْدَدٌ أَيْ حِيلَةٌ وَمَحِيصٌ Ve kadīm maʿnāsınadır ki çoktanki şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ عُنْدُدٌ أَيْ قَدِيمٌ

اَلْمُعْلَنْدَدُ [el-muʿlended] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Bu dahi çāre maʿnāsınadır; tekūlu: مَا لِي عَنَدٌ مُعْلَنْدَدٌ أَيْ بُدٌّ وَخُلُوٌّ Ve tarīk ve sebīl maʿnāsınadır; tekūlu: مَا لِي إِلَيْهِ مُعْلَنْدَدٌ أَيْ سَبِيلٌ

اَلْمُعْلَنْدِدُ [el-muʿlendid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Su ve otluk eseri olmayan kır arāzīye denir.

اَلْإِسْتِعْنَادُ [el-istiʿnād] Kayʾ ve gaseyān galebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَهُ الْقَيْءُ إِذَا غَلَبَ عَلَيْهِ Ve serkeş deve ve at makūlesi yuları ve bağı eslemeyip zorlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَ الْبَعِيرُ وَالْفَرَسُ إِذَا غَلَبَا عَلَى الزِّمَامِ وَالرَّسَنِ Ve halk arasına girip değnekle herkese çalıp vuruşturmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَ عَصَاهُ إِذَا ضَرَبَ بِهَا فِي النَّاسِ Ve bir kimse hayā etmeksizin nās arasında zinā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَ الذَّكَرُ إِذَا زَنَى بِهِ فِيهِمْ Zevi'l-ʿukūl olan bunu irtikāb eylememekle ālete isnād olundu. Ve

إِسْتِعْنَادٌ [istiʿnād] Tulumu bir tarafa eğip içinde olan şeyʾi ağızından içmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَ السِّقَاءَ إِذَا اخْتَنَثَهُ فَشَرِبَ مِنْ فِيهِ Ve kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْنَدَ فُلاَنًا إِذَا قَصَدَهُ

عَنَادٌ [ʿAnād] ve

عَنَادَةٌ [ʿAnādet] (ʿayn'ların fethiyle) Esmā-i ricāldendir.

عَنْدَةٌ [ʿAndet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Benū Mehre'den bir hatundur, ʿAlḳame b. Seleme'nin vālidesidir.

اَلْعُوَيْنِدُ [el-ʿUveynid] (دُرَيْهِمْ [dureyhim] vezninde) Benū Ḫadīc cemāʿatine mahsūs bir karyedir. Ve Benū ʿAmr b. Kilāb ve Benū Numeyr cemāʿatlerine mahsūs bir sudur.

[ع ن ق د]

عُنْقُودٌ [ʿunḳūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir öküzün ʿalemidir. Ve salkım maʿnāsına olan عُنْقُودٌ [ʿunḳūd] "ع،ق،د" māddesinde zikr olundu. Müʾellif bununla evvelin humasī ve sānīnin mezīd-i sülāsī olduğuna işāret eylemiştir.

[ع ن ك د]

اَلْعَنْكَدُ [el-ʿanked] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek nesneye denir. Ve ahmak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عَنْكَدٌ أَيْ أَحْمَقُ

[ع و د]

اَلْعَوْدُ [el-ʿavd] ve

اَلْعَوْدَةُ [el-ʿavdet] (ʿayn'ların fethiyle) ve

اَلْمَعَادُ [el-meʿād] (mīm'in fethiyle) Geri dönmek, rücūʿ maʿnāsınadır; yukālu: عَادَ إِلَيْهِ يَعُودُ عَوْدًا وَعَوْدَةً وَمَعَادًا إِذَا رَجَعَ

Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre munsarıf olduğu nesneye yine rücūʿ eylemek maʿnāsına mevzūʿdur ve o bi'z-zāt yā bi'l-kavl yāhūd bi'l-ʿazīmet olur ve işbu: ﴿أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾ الآية kerīmesini «لَتَصِيرُنَّ إِلَى مِلَّتِنَا» ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir, zīrā ʿArablar عَادَ عَلَيَّ مِنْ فُلَانٍ مَكْرُوهٌ derler, صَارَ مِنْهُ إِلَيَّ maʿnāsına. Ve bu mücāz günü olur. Lākin Beyḍāvī taglībe haml eylemiştir ki cemāʿat-i vāhid üzere mugallibdir. Hazret-i Şuʿayb ile kavmi muhātab olmuştur. İntehā. Ve

عَوْدٌ [ʿavd] Sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَادَهُ إِذَا صَرَفَهُ Ve redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَادَ السَّائِلَ إِذَا رَدَّهُ Ve

عَوْدٌ [ʿavd] ve

عِيَادٌ [ʿiyād] ve

عِيَادَةٌ [ʿiyādet] (ʿayn'ların kesriyle) Hasta hātırını sormağa varmak maʿnāsınadır, merreten baʿde-uhrā varıldığı için; yukālu: عَادَ الْمَرِيضَ عَوْدًا وَعِيَادًا وَعِيَادَةً إِذَا زَارَهُ Ve

عَوْدٌ [ʿavd] عَائِدٌ [ʿāʾid] lafzından cemʿ olur, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi. Ve

عَوْدٌ [ʿavd] Bir nesneyi nevbet-be-nevbet işlemek maʿnāsınadır ki ʿādet edinmek taʿbīr olunur; yukālu: عَادَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَابَهُ أَيْ صَيَّرَهُ عَادَةً Ve bir işe ikinci defʿada başlamak maʿnāsınadır ki tekrār eylemek taʿbīr olunur; yukālu: عَادَهُ إِذَا بَدَأَهُ ثَانِيًا Kāle'ş-şārih ve minhu: "بَدَأْتُمْ فَأَحْسَنْتُمْ فَأَثْنَيْتُ جَاهِدًا || فَإِنْ عُدْتُمْ أَثْنَيْتُ وَالْعَوْدُ أَحْمَدُ" Ve

عَوْدٌ [ʿavd] Koca deveye ve koca koyuna ıtlāk olunur; kendilerin ʿamel ve seyre muʿāvedetleri yāhūd kendilere sinīnin muʿāvedeti iʿtibārına mebnīdir. Bunun cemʿi عِيَدَةٌ [ʿiyedet] ve عِوَدَةٌ [ʿivedet] gelir, فِيَلَةٌ [fiyelet] veznlerinde. Yāʾ kesre mücāveretine mebnīdir. Ve

عَوْدٌ [ʿavd] Kadīm olan yola ıtlāk olunur, muʿāvede-i süllāk iʿtibārıyla. Ve bunlar vasf bi'l-masdardır; yukālu: أَخَذَ عَوْدَ الطَّرِيقِ أَيْ قَدِيمَهَا Ve

عَوْدٌ [ʿAvd] Ubeyy b. Ḫalef ve Ebū Rebīʿa b. Ẕuhl nām kimselerin feresleri ismidir. Ve

عَوْدٌ [ʿavd] Siyādet-i kadīmeye ıtlāk olunur ki eben ʿan-ceddin hānedān-ı kadīm olmaktan ʿibārettir, nāsın hānumānlarına muʿāvedetleri yāhūd siyādetin nesillerine muʿāvedeti iʿtibārıyladır; yukālu: لَهُ عَوْدٌ السُّوْدَدِ أَيْ قَدِيمُهُ Ve ʿArablar bir kimse gittiği yerden katʿā fasl ve terāhī etmeksizin hemān izi üzere ʿavdet eylese, رَجَعَ عَلَى بَدْءٍ ve رَجَعَ عَوْدَهُ عَلَى بَدْئِهِ derler. Ve bunlar عَائِدًا teʾvīlindedir, niteki وَحْدَهُ [vaḥdehu] مُتَوَحِّدًا [mutevaḥḥiden] sebkindedir. Ve "Gittiğin yerde meks etmeyip yine ʿavdet edersin" diyecek yerde لَكَ الْعَوْدُ وَالْعُوَادُ بِالضَّمِّ وَالْعَوْدَةُ derler. Ve fi'l-meseli: "زَاحِمْ بِعَوْدٍ أَوْ دَعْ" أَيِ اسْتَعِنْ عَلَى حَرْبِكَ بِالْمَشَايِخِ الْكُمَّلِ [Ve]

عَوْدٌ [ʿavd] Vech-i mezkūr üzere yaşlı deveye denmekle burada murād sāl-horde adamlardır, onlar tecribe-kār ve umūr-dīde olmalarıyla muhārebe husūsunda kāmil pīrlerin reʾy ve tedbīrlerinden istiʿānette müzāhame ve ihtimām eyle yāhūd muhārebe kaydından ferāgat eyle demektir. "Kārhā rāst kuned merdum-i dānā be-suhan // Ki be-sad leşker-i cerrār muyesser ne-şeved".

اَلْعِيَادُ [el-ʿiyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿİyādet-i marīz maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve عَوْدٌ [ʿavd] gibi bir işe defʿa-i sāniyede yaʿnī tekrār başlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَادَ الشَّيْءَ عَوْدًا وَعِيَادًا إِذَا

بَدَأَ ثَانِيًا Ve

اَلْعُوَادَةُ [el-ʿuvādet] (ʿayn’ın zammıyla) Bu dahi ʿiyādet-i marīż maʿnāsına masdardır. Ve ʿavd ve rücūʿ maʿnāsınadır. Ve cemāʿat taʿāmdan fārig olduktan sonra bir adama muhassasan iʿāde olunan taʿāma ıtlāk olunur, meselā taʿām ʿakibinde vārid olan mihmāna hāssaten iʿāde olunan taʿām gibi; yukālu: جَاءَ لَهُ بِالْعُوَادَةِ وَهِيَ مَا أُعِيدَ عَلَى الرَّجُلِ مِنْ طَعَامٍ يُخَصُّ بِهِ بَعْدَمَا يَفْرُغُ الْقَوْمُ

اَلْعُوَّادُ [el-ʿuvvād] (قُطَّاعٌ [ḳuṭṭāʿ] vezninde) ve

اَلْعُوَّدُ [el-ʿuvved] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) عَوْدٌ [ʿavd] gibi bunlar da عَائِدٌ [ʿāʾid]in cemʿidir ki hastaya ʿiyādet edenlerdir.

اَلْمَعُودُ [el-meʿūd] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) ve

اَلْمَعْوُودُ [el-maʿvūd] (aslı üzere) ʿİyādesine geldikleri hastaya denir.

اَلْإِعْتِيَادُ [el-iʿtiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi ʿādet edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَادَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَابَهُ أَيْ صَيَّرَهُ عَادَتًا لِنَفْسِهِ

اَلْعُودُ [el-ʿūd] (ʿayn’ın zammıyla) خَشَبٌ [ḫaşeb] maʿnāsınadır ki şecerden kesilmiş ağaçtır, yerinde yine ʿavdet edeceği iʿitibārıyladır. Cemʿi عِيدَانٌ [ʿīdān] gelir ve أَعْوَادٌ [aʿvād] gelir. Ve bu münāsebetle hāssaten lavta dedikleri sāza ıtlāk olunmuştur. Kezālik tebhīr eyledikleri عُودٌ [ʿūd] ağacına ıtlāk olunmuştur. Ve dil dibinde olan kemiğe ıtlāk olunur.

اَلْعَوَّادُ [el-ʿavvād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Lavta çalan sāzendeye denir.

اَلْعُودَانِ [el-ʿūdān] (tesniye bünyesiyle) Seyyid-i enām ʿaleyhi’s-selām hazretlerinin minber-i münevver ve ʿasā-yı mükerremlerine ıtlāk olunur.

أُمُّ الْعُودِ [ummu’l-ʿūd] (ʿayn’ın zammıyla) İşkenbe ucunda şīrdān dedikleri nesnenin künyesidir.

عَادَ [ʿāde] صَارَ [ṣāre] maʿnāsınadır ki efʿāl-i nākısadandır; yukālu: عَادَ كَذَا أَيْ صَارَ Mütercim der ki bu mecāz-ı kevnī olup baʿdehu efʿāl-i nākısa cümlesine ilhāk eylediler. رَجَعَ ve زَارَ maʿnāsına olursa fiʿl-i tām olur.

عَادٌ [ʿĀd] (دَادٌ [dād] vezninde) Selefte bir kabīle ismidir ki Hūd ʿaleyhi’s-selām kavmidir, pederleri ismiyle müsemmādır. قَوْمٌ [ḳavm] ve قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] teʾvīliyle munsarıf ve gayr-i munsarıf olur. Ve

عَادٌ [ʿād] Halk maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: مَا أَدْرِي أَيُّ عَادَ هُوَ أَيْ أَيُّ خَلْقٍ [Ve] عَادَ burada gayr-i munsarıftır.

اَلْعَادِيُّ [el-ʿādiyy] (yā-yı nisbetle) Kadīm şeyʾe ıtlāk olunur, gūyā ki ʿĀd kavmine mensūbdur, بِئْرٌ عَادِيَّةٌ Bundandır ki sonradan hafr olunmayıp kadīmden kalan kuyu olacaktır.

اَلْعِيدُ [el-ʿīd] (ʿayn’ın kesriyle) Bir adama muʿtād ve meʾlūf olan şeyʾe denir ki gider gider yine gelir, hemm ve maraz ve hüzn ve sāʾir halāt gibi. Ve cemʿiyyet-i nās olan yevm-i maʿrūfa denir ki bayram taʿbīr olunur. Senede iki kerre ederiz: biri baʿde’s-savm ki ʿarefesi ʿörfīdir ve biri udhiyyedir ki ʿarefesi şerʿīdir; عَوْدَةٌ [ʿavdet]ten yāhūd عَادَةٌ [ʿādet]ten meʾhūzdur. Şārihin beyānına göre cemʿi أَعْيَادٌ [aʿyād]dır, haşeb maʿnāsına olan عُودٌ [ʿūd]un cemʿine mültebis olmamak için yā’ya ibdāl olundu. Ve

عِيدٌ [ʿīd] Dağ eşcārından bir şecer adıdır. Ve bir maʿrūf erkek devenin ismidir, نَجَائِبُ عِيدِيَّةٌ onun neslindendir yāhūd ʿİdī b. Nedeġī b. Mehre b. Ceydān yāhūd ʿĀd b. ʿĀd yāhūd ʿĀdī b. ʿĀdī nām kimseye

yāhūd Benū ʿĪd b. el-ʿĀmirī cemāʿatine mensūblardır.

اَلتَّعْيِيدُ [et-taʿyīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bayram eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَيَّدَ الْقَوْمُ إِذَا شَهِدُوا الْعِيدَ

اَلْعَيْدَانُ [el-ʿaydān] (ʿayn’ın fethiyle) Uzun hurmā ağaçlarına denir. Müfredi عَيْدَانَةٌ [ʿaydānet]tir, Resūl-i enām ʿaleyhi’s-selām hazretlerinin geceler ördek mesābesinde kullandıkları çanak o nevʿ ağaçtan idi. Ve

عَيْدَانُ [ʿAydān] Bir mevziʿ adıdır. Ve bir recül ismidir.

اَلْمَعَادُ [el-meʿād] (mīm’in fethiyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve

مَعَادٌ [meʿād] İsm-i mekān olur, ʿālem-i āhirete ıtlāk olunur ki merciʿ ve masīrdir. Ve hacc-ı şerīfe ve Mekke-i mükerreme’ye ve cennet-i aʿlāya ıtlāk olunur; ve bi-kileyhimā fussire kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ﴾ Asl مَعَادٌ [meʿād] ʿavdet olunacak mekāna denir, merciʿ maʿnāsına. Ve varılacak yere denir ki sayrūrettendir, masīr maʿnāsına.

اَلْعَائِدَةُ [el-ʿāʾidet] (فَائِدَةٌ [fāʾidet] vezninde) Maʿrūf ve ihsāna ve sıla ve ʿatiyyeye ıtlāk olunur. Ve ʿatf ve şefkate ıtlāk olunur ve minhu yukālu: فُلاَنٌ كَثِيرُ الْعَائِدِ أَيِ الْمَعْرُوفِ وَالصِّلَةِ وَالْعَطْفِ Ve fāʾide ve menfaʿat maʿnāsına müstaʿmeldir ve minhu yukālu: هَذَا أَعْوَدُ عَلَيْكَ أَيْ أَنْفَعُ

اَلتَّعْوِيدُ [et-taʿvīd] عُوَادَةٌ [ʿuvādet] dedikleri taʿām-ı mezkūru ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْعُوَادَةَ Ve bir adama bir nesneyi muʿtād ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّدَهُ إِيَّاهُ إِذَا جَعَلَهُ يَعْتَادُهُ Ve deve kocamak maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّدَ الْبَعِيرُ إِذَا صَارَ عَوْدًا

اَلْعَادَةُ [el-ʿādet] Deʾb ve deyden maʿnāsınadır ki töre taʿbīr olunur. عَادٌ [ʿād] ve عِيدٌ [ʿīd] kesr ile cemʿidir; yukālu: لَهُ عَادَةٌ حَسَنَةٌ أَيْ دَيْدَنٌ

اَلتَّعَوُّدُ [et-teʿavvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْمُعَاوَدَةُ [el-muʿāvedet] ve

اَلْعِوَادُ [el-ʿivād] (ʿayn’ın kesriyle) Bir nesneyi ʿādet edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَوَّدَ الشَّيْءَ وَعَاوَدَهُ مُعَاوَدَةً وَعِوَادًا إِذَا جَعَلَهُ مِنْ عَادَتِهِ

اَلْإِعَادَةُ [el-iʿādet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Bu dahi bir şeyʾi ʿādet edinmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعَادَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى تَعَوَّدَ Ve geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعَادَهُ إِلَى مَكَانِهِ إِذَا أَرْجَعَهُ Ve tekrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعَادَ الْكَلاَمَ إِذَا كَرَّرَهُ

اَلْإِسْتِعَادَةُ [el-istiʿādet] ʿĀdet edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَادَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى تَعَوَّدَ Ve bir kimseden fiʿli yine işlemeyi taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَادَهُ إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يَفْعَلَهُ ثَانِيًا Ve bir kimsenin ʿavdet eylemesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَادَهُ إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يَعُودَ

اَلْمُعَاوِدُ [el-muʿāvid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bir nesneye muvāzib ve müdāvim olan adama ıtlāk olunur, dāʾimā ona ʿavdeti iʿtibariyledir. Ve بَطَلٌ [baṭal] ve bahādır adama ıtlāk olunur, kerr ve hamlātta muʿāvedesine mebnīdir.

اَلْمُعِيدُ [el-muʿīd] (mīm’in zammıyla) Mutīk ve tüvānā adama ıtlāk olunur. Ve bi’d-defeʿāt nākalara aşan erkek deveye ıtlāk olunur. Ve arslana ıtlāk olunur. Ve umūr-āşinā ve kār-āgāh mücerreb ve hāzık adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُعِيدٌ أَيْ عَالِمٌ بِالْأُمُورِ حَاذِقٌ Mütercim der ki müderrisīn ıstılāhında مُعِيدٌ [muʿīd] taʿbīri

إِعَادَةٌ [iʿādet]ten meʾhūzdur ki dersini tālib-i ʿilme bir dahi takrīr ve tezkīr eden kimsedir; o tālibe مُضَافٌ [muḍāf] derler. Ve Mıṣır atı gibi gereği gibi taʿlīm ve teʾdīb olunmuş rām ve zelūl ata مُبْدِئٌ [mubdiʾ] ve مُعِيدٌ [muʿīd] ıtlāk ederler; yekūlūne: فَرَسٌ مُبْدِئٌ وَمُعِيدٌ وَهُوَ الَّذِي قَدْ رِيضَ وَذُلِّلَ وَأُدِّبَ Ne tarafa icāle olunsa hemān dil-hāh üzere cevelān eylediği mülāhazasına mebnīdir. Ve bi’d-defeʿāt gazā ve cihād eden adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُبْدِئٌ مُعِيدٌ إِذَا كَانَ قَدْ غَزَا مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ Ve şol adama ıtlāk olunur ki tavren baʿde-tavrin umūr ve ahvāle tecribesi sebk eylemiş ola; yukālu: فُلَانٌ مُبْدِئٌ مُعِيدٌ إِذَا كَانَ قَدْ جَرَّبَ الْأُمُورَ مِرَارًا

اَلْمُتَعَيِّدُ [el-muteʿayyid] (مُتَسَيِّدٌ [mutesey-yid] vezninde) Zalūm ve sitemkār kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُتَعَيِّدٌ أَيْ ظَلُومٌ Ve dargın adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُتَعَيِّدٌ أَيْ غَضْبَانُ Ve dāʾimā nāsa cināyet ve iftirā eden şahsa ıtlāk olunur. Ve herkesi vaʿīd ile īʿād eder olan kimseye ıtlāk olunur.

ذُوالْأَعْوَادِ [Ẕu’l-Aʿvād] (hemzenin fethiyle) Ġuveyy b. Selāme el-Esedī yāhūd Rebīʿa b. Muḫāşin yāhūd Selāme b. Ġuveyy nām kimsenin lakabıdır. Mezbūrun Muḍar kabīlesi üzere muvazzaf ve muʿayyen haracı olmakla beher sene kendisine edā ederler idi, vaktā ki pīr-i nā-tüvān oldukta tezkere üzere vazʿ ve tābūt gibi omuzlarına alıp miyāh-ı ʿArabı devr ederek vazīfe-i mezbūreyi cibāyet ederler idi. ʿAlā-kavlin Ẕu’l-Aʿvād, Ekṡem b. Ṣayfī nām kimsenin ceddi lakabıdır ki ehl-i zamānının eʿazz ve emnaʿı idi, serīrine bir hāʾif gelip ilticā eylese mādde-i havfından emīn ve bir zelīl gelse ʿazīz ve bir cāyiʿ gelse şebʿān olur idi.

عَادِيَاءُ [ʿĀdiyāʾ] (medd ile) Semevʾel b. Ḥiyyā nām kimsenin ceddi ismidir.

جِرَانُالْعَوْدِ [Cirānu’l-ʿAvd] (cīm’in kesri ve ʿayn’ın fethiyle) Bir şāʿirin lakabıdır; koca devenin boynu demektir.

عَوَادِ [ʿavādi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir, عُدْ [ʿud] maʿnāsınadır ki “avdet eyle” demektir, نَزَالِ [nezāli] إِنْزِلْ [inzil] maʿnāsına olduğu gibi.

اَلتَّعَاوُدُ [et-teʿāvud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Cengāhtan her ʿasker kendi ordusuna ʿavdet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَاوَدُوا فِي الْحَرْبِ إِذَا عَادَ كُلُّ فَرِيقٍ إِلَى صَاحِبِهِ

اَلْعَوَادُ [el-ʿavād] (ʿayn’ın harekāt-ı selāsıyla) Kendisine ʿavdet olunacak şeyʾe denir; ve minhu yekūlūne عُدْ إِلَيْنَا فَلَكَ عِنْدَنَا عَوَادٌ حَسَنٌ أَيْ لَكَ مَا تُحِبُّ

مُعَوِّدُالْحُكَمَاءِ [Muʿavvidu’l-Ḥukemāʾ] (مُرَوِّجُ الْعُلَمَاءِ [murevvicu’l-ʿulemāʾ] vezninde) Muʿāviye b. Mālik nām kimsenin lakabıdır. İşbu ”أُعَوِّدُ مِثْلَهَا الْحُكَمَاءَ بَعْدِي || إِذَا مَا الْحَقُّ فِي الْأَشْيَاعِ نَابَا“ beytini nazm ve inşād eylediği için telkīb eylediler.

مُعَوِّدُالْفِتْيَانِ [Muʿavvidu’l-fityān] Nāciye el-Cermī nām şāʿirin lakabıdır. Necdet el-Ḫāricī tarafından ʿāşir taʿyīn olunan kimseyi dövdükte o dahi ona bed muʿāmele eylemekle kılıç ile çalıp katl ve işbu: ”أُعَوِّدُهَا الْفِتْيَانَ بَعْدِي لِيَفْعَلُوا || كَفِعْلِي إِذَا مَا جَارَ فِي الْحُكْمِ تَابِعُ“ beytini inşād eylemekle lakab-ı merkūmla mülakkab oldu.

اَلتَّعَيُّدُ [et-teʿayyud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Çeşm-zahm olan kimse nazar ettiği şeyʾe nazarı dokunmak için şiddetle bednazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَيَّدَ الْعَائِنُ عَلَى الْمَعْيُونِ إِذَا تَشَهَّقَ عَلَيْهِ وَتَشَدَّدَ لِيُبَالِغَ فِي إِصَابَتِهِ بِعَيْنِهِ Ve hatun ellerini oynatarak kedi

gibi ortaklarının yüzlerine atılıp düşnām ve dil-āzār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَيَّدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا انْدَرَأَتْ بِلِسَانِهَا عَلَى ضَرَّاتِهَا وَحَرَّكَتْ يَدَيْهَا

عِيدَانُالسَّقَّاءِ [ᶜĪdānu's-Saḳāᵓ] (ᶜayn'ın kesriyle) Şāᶜir-i meşhūr Aḥmed b. Ḥuseyn el-Mutenebbī pederinin lakabıdır. Sebeb-i telkībi bāb-ı hemzede zikr olundu.

[ع هـ د]

اَلْعَهْدُ [el-ᶜahd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Vasiyyet eylemek ve ısmarlamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَهِدَ إِلَيْهِ عَهْدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَوْصَاهُ Ve bir kimseye bir husūsta takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَهِدَ إِلَيْهِ فِيهِ إِذَا تَقَدَّمَ Ve

عَهْدٌ [ᶜahd], مَوْثِقٌ [mevs̱iḳ] maᶜnāsınadır ki bir kimseyi inandırıp iᶜtimād verecek sözden ᶜibārettir, Fārisīde ona peymān derler; yukālu: بَيْنَهُمَا عَهْدٌ أَيْ مَوْثِقٌ Ve and ve yemīn maᶜnāsınadır. Ve veliyyü'l-emr tarafından vülāt ve hükkāma taharrī olunan mektūba ıtlāk olunur ki ᶜahd-nāme taᶜbīr olunur; vasiyyet maᶜnāsından meᵓhūzdur, zīrā ahkām-ı şerᶜiyyeye riᶜāyet ve ahvāl-i ᶜibāda nehc-i ᶜadālet üzere nazar ve dikkat vasiyyetlerini mutazammın olur. Ve hak ve hürmeti hıfz ve riᶜāyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَهِدَ الْحُرْمَةَ إِذَا رَعَاهُ وَحَفِظَهُ Ve emān ve zimmet maᶜnāsınadır, onun için dār-ı İslām'a emān ile dāhil olan harbīye ذُو عَهْدٍ [ẕū ᶜahd] ıtlāk olunur. Ve bir kimse ile buluşmak, iltikāᵓ maᶜnāsınadır; tekūlu: عَهِدْتُهُ بِمَكَانِ كَذَا أَيْ لَقِيتُهُ ve tekūlu: عَهْدِي بِهِ بِمَوْضِعِ كَذَا أَيْ لِقَائِي Ve bilmek maᶜnāsınadır; tekūlu: عَهِدْتُهُ أَيْ عَرَفْتُهُ ve tekūlu: الْأَمْرُ كَمَا عَهِدْتَ أَيْ كَمَا عَرَفْتَ Ve

عَهْدٌ [ᶜahd] مَعْهَدٌ [maᶜhed] maᶜnāsınadır ki bir nesne zımnında ᶜahd ve peymān vākiᶜ olmuş menzile denir; tesmiye bi'l-masdardır. Ve bahār mevsiminde evvel yağan yağmura denir. Ve şol yağmura denir ki bir yağmurdan sonra yağıp evvelki yağmurun āhirinin rütūbetine bunun evveli idrāk etmiş ola. Ve zamān ve hengām maᶜnāsınadır; tekūlu: كَانَ ذَلِكَ فِي عَهْدِ شَبَابِي وَفِي عَهْدِ فُلَانٍ أَيْ فِي زَمَانِهِ Ve vefāᵓ ve incāz maᶜnāsınadır; yukālu: عَهِدَ وَعْدَهُ إِذَا وَفَّاهُ Ve Hudā-yı müteᶜāli birlemek, tevhīd maᶜnāsınadır ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿إِلاَّ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ وَهُوَ تَوْحِيدُ اللهِ تَعَالَى Ve

عَهْدٌ [ᶜahd] ضَمَانٌ [ḍamān] ve kefālet maᶜnāsınadır; tekūlu: عَهِدَ إِلَي فُلَانٍ فِي كَذَا إِذَا ضَمَّنَ

اَلْمُعَاهَدَةُ [el-muᶜāhedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir kimse ile ᶜahd ve peymān eylemek maᶜnāsınadır ve minhu kavluhu taᶜālā ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾ الآيَة

اَلْمَعْهَدُ [el-maᶜhed] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Mekān-ı ᶜahddir. Şārih der ki mutlakan mahzar ve meşhed-i nās olan mahalle ıtlāk olunur.

اَلْعَهْدَةُ [el-ᶜahdet] (ᶜayn'ın fethiyle) ve

اَلْعِهْدَةُ [el-ᶜihdet] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْعِهَادُ [el-ᶜihād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bunlar da evvel-i bahār yağmuruna denir.

اَلْمَعْهُودُ [el-maᶜhūd] Evvel-i bahār yağmuru yağmış mekāna denir; yukālu: عُهِدَ الْمَكَانُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَعْهُودٌ أَيْ مُطِرَ بِأَوَّلِ مَطَرِ الْوَسْمِيِّ

اَلْعُهَّيْدَى [el-ᶜuhheydā] (ᶜayn'ın zammı ve hā-ı müşeddedenin fethiyle سُمَّيْهَى [summeyhā] vezninde) ve

اَلْعِهْدَانُ [el-ᶜihdān] (عِمْرَانُ [ᶜimrān] vezninde) Bunlar da ضَمَانٌ [ḍamān] ve kefālet

maʿnāsına ismlerdir.

اَلتَّعَهُّدُ [et-taʿahhud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) ve

اَلتَّعَاهُدُ [et-taʿāhud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) ve

اَلْإِعْتِهَادُ [el-iʿtihād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir nesnenin muhāfazasını der-ʿuhde-i iltizām eylemekle aslā ondan gaflet üzere olmayıp dāʾimā ahvālini tafakkud ve muhāfazasını tecdīd ve teʾkīd ederek görüp gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَهَّدَهُ وَتَعَاهَدَهُ وَاعْتَهَدَهُ إِذَا تَفَقَّدَهُ وَأَحْدَثَ الْعَهْدَ بِهِ Şārih der ki bu مَطَرٌ بَعْدَ مَطَرٍ maʿnāsına olan عَهْدٌ [ʿahd] māddesinden meʾhūzdur ve yukālu: تَعَهَّدَ ضَيْعَتَهُ وَتَعَاهَدَهَا وَاعْتَهَدَهَا إِذَا تَحَفَّظَ بِهِمَا وَجَدَّدَ الْعَهْدَ بِهَا

اَلْعُهْدَةُ [el-ʿuhdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) ʿAhd ve emān tahrīr olunmuş sahīfeye denir ki ʿahd-nāme taʿbīr olunur. Kezālik beyʿ ü şirā māddesi muharrer olan varaka denir. Huccet ve temessük ve hatt ve kitābette olan zaʿf ve redāʾet hāletine denir; yukālu: فِي خَطِّهِ عُهْدَةٌ أَيْ ضَعْفٌ Kezālik ʿakl ve idrākte olan zaʿf ve noksāna denir; yukālu: فِي عَقْلِهِ عُهْدَةٌ أَيْ ضَعْفٌ Ve

عُهْدَةٌ [ʿuhdet] Makām-ı nefyde ricʿat maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: لَا عُهْدَةَ لِي أَيْ لَا رِجْعَةَ Ve

عُهْدَةٌ [ʿuhdet] Bir gūne kefālete ıtlāk olunur ki üzerine almak ve boynuna atmak taʿbīr olunur, kefālet-i ʿādiyedir, meselā tekūlu: عُهْدَتُهُ عَلَى فُلَانٍ أَيْ مَا أُدْرِكَ فِيهِ مِنْ دَرَكٍ فَإِصْلَاحُهُ عَلَيْهِ

اَلْإِسْتِعْهَادُ [el-istiʿhād] Bir kimseden der-ʿuhde eylediği bir şeyʾin yā bir emrin rüʾyet ve muhāfaza makūlesi hālātını itmām ve riʿāyet zımnında dil-hāhı üzere şart alıp mūcibince vesīka tahrīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْهَدَ مِنْ صَاحِبِهِ إِذَا اشْتَرَطَ عَلَيْهِ وَكَتَبَ عَلَيْهِ عُهْدَةً Ve bir kimseye kendi tarafından her vechle meʾmūn olmak için bir āher adamı zāmin ve kefīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْهَدَ فُلَانًا مِنْ نَفْسِهِ إِذَا ضَمَّنَهُ حَوَادِثَ نَفْسِهِ

اَلْعَهِدُ [el-ʿahid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Umūr ve vilāyātı müteʿāhid olan adama denir ki pādişāh ve vālī olacaktır; yukālu: هُوَ عَهِدٌ وَهُوَ مَنْ يَتَعَاهَدُ الْأُمُورَ وَالْوِلَايَاتِ

اَلْعَهِيدُ [el-ʿahīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir kimse ile ʿahd ve peymān eden kişiye denir, مُعَاهِدٌ [muʿāhid] maʿnāsına, ehadühümā āherin ʿahīdidir; yukālu: هُوَ عَهِيدُهُ أَيْ مُعَاهِدُهُ Ve rūzgār geçirmiş kadīm ve ʿatīk nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ عَهِيدٌ أَيْ قَدِيمٌ عَتِيقٌ

بَنُو عُهَادَةَ [Benū ʿUhādet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Bir batndır.

اَلْإِعْهَادُ [el-iʿhād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı vesvese ve endīşe eylediği māddeden teʾmīn ve tebriʾe eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَا أُعْهِدُكَ مِنْ إِبَاقِ هَذَا الْعَبِدِ أَيْ أُبَرِّئُكَ وَأُؤَمِّنُكَ Ve bir kimseye bir nesne zımnında kefīl olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَا أُعْهِدُكَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ أَيْ أَكْفُلُكَ

اَلْمُعَهَّدَةُ [el-muʿahhedet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿazzamet] vezninde) نُفْضَةٌ [nufdat] isābet etmiş olan yere denir. Ve نُفْضَةٌ [nufdat] عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde şol yağmura denir ki bir yerin baʿzına isābet edip ve baʿzına isābet eylememiş ola; yukālu: أَرْضٌ مُعَهَّدَةٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ أَصَابَتْهَا النُّفْضَةُ مِنَ الْمَطَرِ

[ع ي د]

اَلْعَيْدَانَةُ [el-ʿaydānet] (ʿayn'ın fethiyle) Pek uzun olan hurmā ağacına denir. Ve bu vāvī ve yāʾīdir, niteki zikr olundu. Cemʿ-i cinsi عَيْدَانٌ [ʿaydān]dır.

FASLU’L-ĠAYNİ’L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ د د]

اَلْغُدَّةُ [el-ġuddet] (ġayn’ın zammı ve dāl’ın teşdīdiyle) ve

اَلْغُدَدُ [el-ġuded] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Gövdede yaᶜnī deri ile et beyninde hādis olan her yumruca ᶜukdeye denir ki etrāfı şahm olur, bez taᶜbīr olunur.

Kütüb-i tıbbiyyede meşrūh olduğu üzere baᶜzen kulak ardında ve koltuklarda ve kasıklarda tahaddüs eder ve bunlara evrām-ı megābin ıtlāk olunur. Ammā halk içinde kulak ardında olan şedīd ise “baştan inme” ve “yazma” ve koltuklarda olana “köpek memesi” ve kasıklarda olana “hıyarcık” taᶜbīr olunur. Bunlar ıssı veremlerdir. Māddenin o mevziᶜine buhrān tarīkiyle insibābından veyā baᶜzı aᶜzā-ı reᵓīsiyyenin o mevziᶜe defᶜinden neşᵓet eder. Bunlarda vecaᶜ olur. Müᵓellifin taᶜrīfi vecaᶜı olmayan ᶜukdedir ki bez taᶜbīr olunur. Ekserī bedenin bir yerinde bir çıban zuhūr eylese buhrānından oralarda öylece ᶜukde peydā olur. Pes evrām-ı merkūmeye غُدَّةٌ [ġuddet] taᶜbīri ᶜörfīdir. İntehā. Ve

غُدَّةٌ [ġuddet] Her sinir aralığında saht ve sulb kıtᶜaya denir. Cemᶜi غُدَدٌ [ġuded] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve

غُدَّةٌ [ġuddet] ve

غَدَدٌ [ġaded] (fethateynle) Deve kısmının tāᶜūnuna denir. ᶜAlā-kavlin غُدَّةٌ [ġuddet] hemān devenin karnında hādis olur; gerdanına ve paçalarına sirāyet eyledikte helāk olur. Cemᶜi غِدَادٌ [ġidād] gelir ġayn’ın kesriyle. Ve

غُدَّةٌ [ġuddet] Ur ve yumru dedikleri büyük ᶜukdeye denir ki boynun ve boğazın hāricinde tahaddüs eder, سِلْعَةٌ [silᶜat] dahi derler. Ve devenin hörgücüyle altında olan şahmına denir. Ve bir bölük māla yaᶜnī devābb ve mevāşīye ıtlāk olunur. Cemᶜi غَدَائِدُ [ġadāᵓid] gelir.

اَلْغَدُّ [el-ġadd] (مَدٌّ [medd] vezninde) ve

اَلْإِغْدَادُ [el-iġdād] ve

اَلتَّغْدِيدُ [et-taġdīd] Deve gudde çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: غُدَّ الْبَعِيرُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَأَغَدَّ وَأُغِدَّ عَلَى الْمَعْلُومِ وَالْمَجْهُولِ وَغُدِّدَ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَغْدُودٌ وَغَادٌّ وَمُغَدٌّ أَوْ لَا يُقَالُ مَغْدُودٌ إِذَا صَارَ ذَا غُدَّةٍ Ve

إِغْدَادٌ [iġdād] Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَغَدَّ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ *Esās*’ta bu mecāz olarak إِذَا انْتَفَخَ مِنَ الْغَضَبِ كَأَنَّهُ بَعِيرٌ بِهِ غُدَّةٌ ᶜibāretiyle mersūdur. Ve

إِغْدَادٌ [iġdād] Bir adamın devesi gudde çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَغَدَّ الْقَوْمُ إِذَا غُدَّتْ إِبِلُهُمْ Ve

تَغْدِيدٌ [taġdīd] Bir adam kendi hisse ve nasībini almak maᶜnāsınadır; yukālu: غَدَّدَ فُلَانٌ تَغْدِيدًا إِذَا أَخَذَ نَصِيبَهُ Ve bu maᶜnā-yı ātīden meᵓhūzdur.

اَلْغَدَائِدُ [el-ġadāᵓid] ve

اَلْغِدَادُ [el-ġidād] (ġayn’ın kesriyle) أَنْصِبَاءُ [enṣibāᵓ] maᶜnāsınadır ki نَصِيبٌ [naṣīb] in cemᶜidir. Bunların da müfredleri غُدَّةٌ [ġuddet]tir.

اَلْمِغْدَادُ [el-miġdād] (mīm’in kesriyle) Mübālagadır, çok çok darılır olan yāhūd dāᵓīmiyyü’l-gazab olan adama denir; müzekker ve müᵓennese vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ مِغْدَادٌ أَيْ كَثِيرُ الْغَضَبِ أَوْ دَائِمُهُ

غُدَاوَدْ [Ġudāved] (ġayn’ın zammı ve vāv’ın fethiyle) Semerḳand’da bir mahalledir.

[غ ر د]

اَلْغَرَدُ [el-ġared] (fethateynle) Bülend-āvāz ve dil-keş elhānla nagamāt eylemek maᶜnāsınadır. Ve bu ekserī kuş kısmında müstaᶜmeldir; yukālu: غَرِدَ الطَّائِرُ غَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ وَطَرَّبَ بِهِ Ve

غَرَدٌ [ġarad] Bir nevᶜ mantara denir, غَرَدَةٌ [ġaredet] gibi ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّغْرِيدُ [et-taġrīd] ve

اَلْإِغْرَادُ [el-iġrād] ve

اَلتَّغَرُّدُ [et-teġarrud] Bunlar da غَرَدٌ [ġared] maᶜnāsınadır; yukālu: غَرَّدَ الطَّائِرُ وَأَغْرَدَ وَتَغَرَّدَ بِمَعْنَى غَرِدَ

اَلْغِرْدُ [el-ġird] (ġayn’ın kesriyle جِلْفٌ [cilf] vezninde) ve

اَلْغَرِدُ [el-ġarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُغَرِّدُ [el-muġarrid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde)

اَلْغِرِّيدُ [el-ġirrīd] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Āvāz-ı bülend ve elhān-ı dil-pesend ile nagamāt eden kuşa ve hānendeye denir.

اَلْإِسْتِغْرَادُ [el-istiġrād] Nagme ve terāne eylemesini istemek maᶜnāsınadır ve minhu yukālu: إِسْتَغْرَدَ الرَّوْضُ الذُّبَابَ إِذَا دَعَاهُ بِنَغْمَتِهِ أَيْ بِنَضَارَتِهِ إِلَى أَنْ يُغَرِّدَ

اَلْغَرْدُ [el-ġard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Sāzlıktan olan eve denir, Türkmen evi gibi, خُصٌّ [ḫuṣṣ] dahi denir. Ve

غَرْدٌ [Ġard] ᶜAbbāsiyye’den Mütevekkil Ḫalīfe’nin Surre-men-reʾā kasabasında bir sarāy-ı dil-ārāsı ismidir. Ve

غَرْدٌ [ġard] ve

غَرَدٌ [ġared] (fethateynle) ve

غِرْدَةٌ [ġirdet] ve

غِرْدٌ [ġirdet] (ġayn’ların kesriyle) ve

غَرَادٌ [ġarād] ve

غَرَادَةٌ [ġarādet] (ġayn’ların fethiyle) ve

اَلْمُغْرُودُ [el-muġrūd] (mīm’in zammıyla) Bir nevᶜ mantar ismidir ki küçük nevᶜi olacaktır. Evvellerin cemᶜi غِرَدَةٌ [ġiredet] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde ve غِرَادٌ [ġirād] gelir ġayn’ın kesriyle. Ve مُغْرُودٌ [muġrūd] un cemᶜi مَغَارِيدُ [meġārīd] gelir.

اَلْمَغْرُودَاءُ [el-maġrūdāʾ] (mīm’in fethiyle) Zikr olunan mantarı çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَغْرُودَاءُ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَغَارِيدِ

اَلْإِغْرِنْدَاءُ [el-iġrindāʾ] (إِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāʾ] vezninde) Bir kimseye şetm ve darb ve kahr ile galebe ve istīlā edip ona havāle ve şergīr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِغْرَنْدَاهُ وَعَلَيْهِ إِذَا عَلَاهُ بِالشَّتْمِ وَالضَّرْبِ وَالْقَهْرِ وَغَلَبَهُ

[غ ر ق د]

اَلْغَرْقَدُ [el-ġarḳad] (فَرْقَدٌ [ferḳad] vezninde) Bir nevᶜ büyük şecer, ᶜalā-kavlin عَوْسَجٌ [ᶜavsec] yaᶜnī sincan dikeni dedikleri şecerin büyüğüne denir. Müfredi غَرْقَدَةٌ [ġarḳadet]tir hā’yla ve onunla tesmiye ederler. Ve

بَقِيعُ الْغَرْقَدِ [Baḳīᶜu’l-Ġarḳad] ki Medīne-i münevvere makberesidir, fi’l-asl şecer-i mezbūrun menbiti olmakla ona muzāf olmuştur. Ve

غَرْقَدٌ [ġarḳad] Yumurtanın içiyle kabuğu beyninde olan ince ve ak zara denir.

[غ ز د]

اَلْغِزْيَدُ [el-ġizyed] (ġayn’ın kesri ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) İri sesli, şedīdü’s-savt maᶜnāsınadır. ᶜAlā-kavlin bu غِرِّيدٌ [ġirrīd] musahhafıdır ki سِكِّيتٌ [sikkīt] veznindedir, “غ،ر،د” māddesinde ānifen beyān

olundu. Ve

غِزْيَدٌ [ġizyed] Ter ü tāze olan nebāta denir; yāhūd bu maᶜnāda rā-yı mühmele iledir.

[غ ل د]

اَلْمُتَغَلِّدُ [el-muteġallid] (مُتَقَلِّدٌ [muteḳallid] vezninde) Yıllamış ᶜatīk ağıya denir ki tenāvül edeni ᶜale'l-fevr helāk eder ola; yukālu: سَمٌّ مُتَغَلِّدٌ أَيْ مُتَعَتِّقٌ غَيْرُ مُلْبِثٍ لِصَاحِبِهِ

[غ م د]

اَلْغِمْدُ [el-ġimd] (ġayn'ın kesriyle) Kılıcın kınına denir, جَفْنُ السَّيْفِ [cefnu's-seyf] maᶜnāsına. Cemᶜi أَغْمَادٌ [aġmād] gelir ve غُمُودٌ [ġumūd] gelir.

اَلْغُمُدَّانُ [el-ġumuddān] (zammeteynle ve dāl'ın teşdīdiyle) غِمْدٌ [ġimd] maᶜnāsınadır.

اَلْغَمْدُ [el-ġamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Kılıcı kınına komak maᶜnāsınadır; yukālu: غَمَدَ السَّيْفَ غَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَعَلَهُ فِي الْغِمْدِ

اَلْإِغْمَادُ [el-iġmād] (hemzenin kesriyle) غَمْدٌ [ġamd] maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْمَدَ السَّيْفَ بِمَعْنَى غَمَدَهُ Ve eşyā-ı müteᶜaddideyi birbirinin içine sokuşturmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki birbirine غَمْدٌ [ġamd] eder; yukālu: أَغْمَدَ الْأَشْيَاءَ إِذَا أَدْخَلَ بَعْضَهَا فِي بَعْضٍ

اَلْغُمُودُ [el-ġumūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) عُرْفُطٌ [ᶜurfuṭ] dedikleri ağacın yaprakları vāfir ve firāvān olmak maᶜnāsınadır, şöyle ki vefretinden dikenleri görünmez ola; yukālu: غَمَدَ الْعُرْفُطُ غُمُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَوْفَرَتْ خُضْلَتُهُ وَرَقًا حَتَّى لَا يُرَى شَوْكُهَا Ve kuyunun suyu çekilip görünmez olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَمَدَتِ الرَّكِيَّةُ إِذَا ذَهَبَ مَاؤُهَا

اَلْغَمَدُ [el-ġamed] (fethateynle) Kuyunun suyu çoğalmak, ᶜalā-kavlin azalmak maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: غَمِدَتِ الْبِئْرُ غَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ مَاؤُهَا أَوْ قَلَّ Lākin bu kavleyne mebnī olmakla zıddiyyeti gayr-i maᶜkūldur.

اَلتَّغَمُّدُ [et-teġammud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Kılıcı kına sokmak maᶜnāsınadır. Bu ᶜalāka ile bir şey'i bir nesne ile bürüyüp setr eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ve minhu yukālu: تَغَمَّدَهُ اللهُ بِرَحْمَتِهِ أَيْ غَمَرَهُ بِهَا ve yukālu: تَغَمَّدَ فُلَانًا إِذَا سَتَرَ مَا كَانَ مِنْهُ Yaᶜnī "Filāndan sādır olan zellātı setr ve tagtī'e eyledi." Ve

تَغَمُّدٌ [taġammud] Kabı doldurmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَغَمَّدَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ

اَلتَّغْمِيدُ [et-taġmīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi setr eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: غَمَّدَ فُلَانًا إِذَا سَتَرَ مَا كَانَ مِنْهُ

اَلْإِغْتِمَادُ [el-iġtimād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kılıç kına girmek maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle bir adam geceye dāhil olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِغْتَمَدَ اللَّيْلُ إِذَا دَخَلَ فِيهِ

بَرْكُ الْغِمَادِ [Berku'l-Ġamād] (bā'nın fethi ve kesri ve ġayn'ın harekāt-ı selāsıyla) Bir mevziᶜ adıdır. Ġayn'ın fethi İmām Ferrā' hikāyetidir. ᶜAlā-kavlin bu maᶜmūre-i arzın müntehāsında vākiᶜdir. Kavl-i ahīri İbn ᶜUleym *Bāhir* nām kitābında sebt eyledi.

غُمْدَانُ [Ġumdān] (عُثْمَانُ [ᶜuṣmān] vezninde) Yemen'de Ṣanᶜā şehrinde bir kasr-ı ᶜālī ismidir, mülūk-i Yemen'den Yeşraḥ binākerdesidir. ᶜAcāyib-i dehrden maᶜdūddur; dört vechi müştemildir ki kırmızı ve beyāz ve sarı ve yeşil idi. Derūnunda yedi tavanlı bir kasr dahi var idi ki her iki tavanın aralığı kırkar zirāᶜ idi. Hazret-i ᶜOsmān

zamān-ı hilāfetlerinde hedm ettirdi.

اَلْغَامِدَةُ [el-ġāmidet] Üzeri toprakla kapanıp örtülmüş kuyuya ıtlāk olunur. Ve bu ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ kabīlindendir; yukālu: بِئْرٌ غَامِدَةٌ أَيْ مُتَدَفِّنَةٌ Ve eşyā ile dopdolu gemiye vasf olur, غَامِدٌ [ġāmid] ve آمِدٌ [āmid] dahi denir; yukālu: سَفِينَةٌ غَامِدَةٌ وَغَامِدٌ وَآمِدٌ أَيْ مَشْحُونَةٌ Ve

غَامِدٌ [Ġāmid] Bir kabīle pederinin ismidir, Ġāmidiyyūn dedikleri cemāʿat ona mensūblardır. ʿAlā-kavlin Ġāmid-i mezbūrun lakabıdır, ismi ʿÖmer b. ʿAbdullāh idi; kavmi beyninde bir emr-i ʿazīmi ıslāhla setr eylemesi bāʿis-i telkībdir.

اَلْغَمَارِيدُ [el-ġamārīd] (ġayn'ın fethiyle) مَغَارِيدُ [meġārīd] maʿnāsınadır ki "غ،ر،د" māddesinde zikr olundu; غُمْرُودٌ [ġumrūd] müfredidir, زُنْبُورٌ [zunbūr] gibi.

[غ ن ج د]

غُنْجُدَةٌ [Ġuncudet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Ashābdan Rāfiʿ b. Ḥāris̱'in vālidesi ismidir. Ve bunda عَنْجَرَةُ [ʿAnceret] ve cīm bedeli [tā ile] عَنْتَرَةُ [ʿAnteret] dahi denir ki bu mühmeledir.

[غ ي د]

اَلْغَيَدُ [el-ġayed] (fethateynle) Boyun bir tarafa nihāl-i tāze gibi meyelānlı olup yanlar ter ve nerm ve nāzük olmak maʿnāsınadır ki āhū ve mahbūb-ı dil-cū sıfatlarıdır; yukālu: غَيِدَ الْغُلاَمُ غَيَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَالَ عُنُقُهُ وَلاَنَتْ أَعْطَافُهُ

اَلْغَيْدَاءُ [el-ġaydāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Nerm ve nezāketinden nihāl-i tāze gibi her tarafa temāyül ederek yürür olan mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ غَيْدَاءُ أَيْ مُتَثَنِّيَةٌ لِينًا

اَلتَّغَايُدُ [et-teġāyud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Her tarafa temāyül ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَايَدَتِ الْمَرْأَةُ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَمَايَلَتْ وَتَثَنَّتْ لِيِّنًا

اَلأَغْيَدُ [el-aġyed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Mülāyemetten bir tarafa meyelān eden ter ü tāze nebāta ıtlāk olunur. Ve nebātı çok yere denir. Ve şol kimseye denir ki oturduğu yerde uykuya varmakla boynu bir cānibe meyelān eylemiş ola.

غَيْدَانُ [Ġaydān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) Yemen'de bir mevziʿdir. Ve

غَيْدَانُ الشَّبَابِ [ġaydānu'ş-şebāb] Civānlığın evvel hengāmına denir; tekūlu: فَعَلْتُهُ فِي غَيْدَانِ شَبَابِي أَيْ أَوَّلِهِ

اَلْغَادَةُ [el-ġādet] (سَادَةٌ [sādet] vezninde) Şol mahbūbeye denir ki ter ü tāze ve nāzük olmakla nihāl-i nev-reste gibi her tarafa temāyül ederek yürür ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ غَادَةٌ أَيْ نَاعِمَةٌ لَيِّنَةٌ بَيِّنَةُ الْغَيَدِ Ve ter ü tāze fidana denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

غِيدِغِيدِ [ġīdi ġīdi] (ġayn'ların kesriyle) Mükerreren bir kimseyi pek ʿacele eylemek bābında tekellüm ederler; yekūlūne غِيدِ غِيدِ أَيِ اِعْجَلْ Vech-i mezkūr üzere meyelān maʿnāsından meʾhūzdur.

FASLU’L-FĀ᾽
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف أ د]

اَلْفُؤَادُ [el-fu᾽ād] (غُرَابٌ [vezninde) Yüreğe denir, قَلْبٌ [ḳalb] maʿnāsına ve bu müzekkerdir. Cemʿi أَفْئِدَةٌ [ef᾽idet] gelir. ʿAlā-kavlin فُؤَادٌ [fu᾽ād] مَرِيءٌ [merī᾽]e yaʿnī kızıl öykene müteʿallik olan nesnelere denir, ciğer ve ri᾽e ve yürek gibi. Ve bunda fā’nın fethi ve vāv ile de lügattir, lākin garībdir. Ve فُؤَادٌ [fu᾽ād] taharrük ve tevakkud maʿnāsına olan تَفَؤُّدٌ [tefe᾽᾽ud]-i ātīden me᾽hūzdur.

Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*’de beyānına göre قَلْبٌ [ḳalb]e فُؤَادٌ [fu᾽ād] ıtlāḳı تَفَؤُّدٌ [tefe᾽᾽ud] iʿtibārına mebnīdir. Ve ʿinde’l-baʿz قَلْبٌ [ḳalb] ahasstır, niteki zikr olundu ve minhu kavluhu ʿaleyhi’s-selām: ”أَتَاكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ هُمْ أَرَقُّ قُلُوبًا وَأَلْيَنُ أَفْئِدَةً“ İşbu hadīs beyānında İbn Esīr قَلْبٌ [ḳalb] ile tefsīr eylemiştir. Ve ʿinde’l-baʿz فُؤَادٌ [fu᾽ād] vasat-ı kalb yāhūd gışā-i kalb ile olduğu resm eylemiştir. Ve ʿinde’l-muhakkikīn قَلْبٌ [ḳalb] ki asl cānib-i eyserde müveddaʿ sanavberiyyü’ş-şekl cismānīden ʿibārettir, Türkī’de yürek denir. Ona müteʿallak olan latīfe-i rabbānīye ki mahall-i esrārdır, فُؤَادٌ [fu᾽ād] denir, Türkīde ona gönül taʿbīr olunur. İntehā.

اَلْفَأْدُ [el-fe᾽d] (fā’nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Ekmeği pişmek için küle gömmek maʿnāsınadır; yukālu: فَأَدَ الْخُبْزَ فَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَهُ فِي الْمَلَّةِ Ve eti āteş içre kebāb ve biryān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَأَدَ اللَّحْمَ فِي النَّارِ إِذَا شَوَاهُ Ve bir kimsenin yüreğine vurmak ve gönlüne dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: فَأَدَ زَيْدًا إِذَا أَصَابَ فُؤَادَهُ Ve havf bir adamı cebān eylemek maʿnāsınadır ki bir nesneden havf eylemekle min-baʿd o makūle nesnelerden korkar olur; yukālu: فَأَدَ الْخَوْفُ فُلاَنًا إِذَا جَبَّنَهُ

اَلْإِفْتِآدُ [el-ifti᾽ād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi eti āteş içre kebāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَأَدَ اللَّحْمَ فِي النَّارِ إِذَا شَوَاهُ Ve āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَأَدَ الْقَوْمُ إِذَا أَوْقَدُوا نَارًا

اَلْأُفْؤُودُ [el-uf᾽ūd] (hemzenin zammıyla) أُفْحُوصٌ [ufḥūṣ] vezninde) Issı külde pişmiş ekmeğe denir. Ve külde ekmek pişirmek için yaptıkları ocağa denir.

اَلْمُفْتَأَدُ [el-mufte᾽ed] (ism-i mefʿūl bünyesinde) Bu dahi külde pişmiş ekmeğe denir.

اَلْمِفْأَدُ [el-mif᾽ed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِفْآدُ [el-mif᾽ād] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) ve

اَلْمِفْأَدَةُ [el-mif᾽edet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Kebāb şişine denir. Ve ocak karıştıracak küsküye denir. Cemʿi مَفَائِدُ [mefā᾽id] gelir.

اَلْفَئِيدُ [el-fe᾽īd] (فَرِيدٌ [ferīd] vezninde) Āteşe ıtlāk olunur, kebāb pişirdiği münāsebetiyle. Ve kebāb olmuş ete ve külde pişmiş ekmeğe denir ki bunlar da bi-maʿnā mefʿūldür. Ve yüreksiz cebān adama denir.

اَلْمَفْؤُودُ [el-mef᾽ūd] مَفْقُودٌ [mefḳūd] vezninde) فَئِيدٌ [fe᾽īd] ile iki maʿnā-yı ahīrde mürādifidir. Ve yüreğinden derdi olan adama yāhūd dertli yüreğe denir; yukālu: فُئِدَ الرَّجُلُ أَوِ الْفُؤَادُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا شَكَاهُ أَوْ وَجِعَ فَهُوَ مَفْؤُودٌ

اَلتَّفَؤُّدُ [et-tefe᾽᾽ud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Āteş yanıp ʿalevlenmek maʿnāsınadır;

yukālu: تَفَأَّدَتِ النَّارُ إِذَا تَحَرَّقَ وَتَوَقَّدَ Zikr olunan فُؤَادٌ [fuʾād] bundan meʾhūzdur.

اَلْفَأَدُ [el-feʾed] (fethateynle) Bu dahi bir kimse yüreğinden dertli olmak yāhūd yürek ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: فَئِدَ الرَّجُلُ أَوِ الْفُؤَادُ فَأَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَكَا فُؤَادَهُ أَوْ وَجَعَ

[ف ث د]

اَلْفَثَاثِيدُ [el-fes̱ās̱īd] (sāʾeyn-i müselleseyn ile) Birbiri üzerine kat kat yığılmış ak bulut pārelerine denir. Ve esvāb astarlarına denir, betāʾin-i siyāb maʿnāsına. Müʾellif müfredlerine taʿarruz eylememiştir. Zāhiren فَثَادٌ [fes̱ād]dır yāhūd تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] kabīlindendir.

اَلتَّفْثِيدُ [et-tefs̱īd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Cāmeyi astarlamak maʿnāsınadır; yukālu: فَثَّدَ دِرْعَهُ إِذَا بَطَّنَهُ

[ف ث ف د]

اَلْفَثَافِيدُ [el-fes̱āfīd] İkincide fā'yla فَثَاثِيدُ [fes̱ās̱īd] maʿnāsınadır, niteki ثَفَافِيدُ [s̱efāfīd] dahi bu maʿnāyadır.

[ف د د]

اَلْفَدِيدُ [el-fedīd] (fā'nın fethiyle) Bülend āvāz ile yāhūd katı āvāz ile haykırmak, ʿalā-kavlin koyun sürüsü seğirtirken ayakları seslenmek yāhūd koyunlar çobanlar ile bilece seğirtirken ayakları seslenmek yāhūd حَفِيفٌ [ḥafīf] gibi seslenmek maʿnāsınadır. Ve حَفِيفٌ [ḥafīf] ḥā-yı mühmele ile kuş uçarken kanatlarından zuhūr eden sese denir; yukālu: فَدَّ الرَّجُلُ فَدِيدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ أَوْ صَاتَ شَدِيدًا أَوْ هُوَ صَوْتُ عَدْوِ الشَّاءِ أَوْ صَوْتُ عَدْوِهَا مَعَ رُعَاتِهَا وَحُدَاتِهَا أَوْ صَوْتٌ كَالْحَفِيفِ Ve

فَدِيدٌ [fedīd] Seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: فَدَّ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا Ve bir adamı vaʿīd ile tehdīd eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: هُوَ يَفِدُّ لِي وَيَعُدُّ أَيْ يُوعِدُنِي

اَلْفَدْفَدَةُ [el-fedfedet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) فَدِيدٌ [fedīd] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: فَدْفَدَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى فَدَّ Ve bir korkunç nesneden korkmakla kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: فَدْفَدَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا هَارِبًا مِنْ سَبُعٍ أَوْ عَدُوٍّ

اَلْفَدَّادُ [el-feddād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İri sesli kalın ve taslak tekellüm eden kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ فَدَّادٌ أَيْ صَيِّتٌ جَافِي الْكَلَامِ Ve yere pek pek basıp pat pat yürür olan kimseye denir. Ve bin mihāra kadar ki yüz, iki yüz yā beş yüz yā dokuz yüz yā bin nefer deveye mālik olan adama denir; gırīv ve şamata maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هُوَ فَدَّادٌ أَيْ مَالِكُ الْمِئِينَ مِنَ الْإِبِلِ إِلَى الْأَلْفِ Ve mütekebbir ve hod-bīn şahsa denir. Cemʿi فَدَّادُونَ [feddādūn] gelir. Ve

فَدَّادُونَ [feddādūn] Devecilere ve sığırtmaçlara ve çobanlara ve eşekçilere ve ekincilere ve ashāb-ı vebere yaʿnī bedevī tāʾifesine ıtlāk olunur. Ve ekinlerinde devābb ve mevāşīlerinde bülend āvāz ile haykırır olan adamlara ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "إِنَّ جُفَاءَ الْجُفَاءِ وَالْقَسْوَةَ فِي الْفَدَّادِينَ" Vanḳulu'nun [cifāʾ] lafzını cīm'in fethiyle vehm ve zulmle beyānı ʿacībdir, zīrā bu, cīm'in zammıyla nā-tırāşlık ve gılzat ve kabalık maʿnāsınadır. Ve

فَدَّادُونَ [feddādūn] Develeri çok olan adamlara denir.

اَلْفَدَّادَةُ [el-feddādet] (hā'yla) Kurbağaya ıtlāk olunur. Ve korkak, cebān kimseye ıtlāk olunur, her nesneden bağırır olduğu için. Bunda dāl'ın tahfīfiyle de cāʾizdir.

اَلْفُدْفُدُ [el-fudfud] (هُدْهُدٌ [hudhud] veznin-

de) ve

اَلْفُدَفِدُ [el-fudefid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) Bunlar da iri sesli taslak ve kalın tekellüm eden kimseye denir. Ve

اَلْفُدَفِدُ [el-fudefid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) هُدَبِدٌ [hudebid] maʿnāsınadır ki pek koyu süte denir.

فُدَادَةٌ [fudādet] (سُلاَلَةٌ [sulālet] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلْفَدْفَدُ [el-fedfed] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Beyābāna denir. Ve toprağı pek ve galīz ve mürtefiʿ olan mekāna denir. Ve düz ve hemvār yere denir. Ve bir recül adıdır.

اَلْفَدِّينُ [el-Feddīn] (fā’nın fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) Ḥavrān kazāsında bir mevziʿdir; Hazret-i ʿOs̱mān neslinden olup Hārūn-ı Reşīd eyyāmında iddiʿā-yı hilāfet eden Saʿīd b. H̱ālid el-ʿOs̱mānī oradandır.

اَلتَّفْدِيدُ [et-tefdīd] Kibr ve edā ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: فَدَّدَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى كِبْرًا وَبَطَرًا Ve satıcı tāʾifesi sattığı şeyʾi çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَدَّدَ الْبَائِعُ إِذَا صَاحَ فِي شِرَاهُ

[ف ر د]

اَلْفَرْدُ [el-ferd] (fā’nın fethi ve rā’nın sükūnuyla) نِصْفُ الزَّوْجِ [niṣfu’z-zevc] maʿnāsınadır ki çiftin yarısı demektir, Türkīde tek taʿbīr olunur; yukālu: هَذَا فُرَادَى نِصْفُ الزَّوْجِ Ve yalnız yegāne ve yek-dāne olan şeyʾe denir, müttehid maʿsāsına. Cemʿi فِرَادٌ [firād] gelir fā’nın kesriyle; yukālu: هَذَا شَيْءٌ فَرْدٌ أَيْ مُتَّحِدٌ Ve dünyāda misl ve nazīri olmayan kimseye denir, bī-hemtā maʿnāsına. Cemʿi أَفْرَادٌ [efrād] ve فُرَادَى [furādā] gelir, سُكَارَى [sukārā] vezninde ki bu gayr-i kıyās üzeredir, gūyā ki فَرْدَانِ lafzından cemʿdir ve yukālu: سَيْفٌ فَرْدٌ أَيْ لاَ نَظِيرَ لَهُ

Mütercim der ki Āsitāne-i emn-āşiyāneye vürūdumuzdan çend rūz mürūrunda ecillā-i kirāmdan bir zātın ziyāretine varılıp meclisleri ʿulemāʾ ile gāss olmakla meğer beynlerinde Beyḍāvī merhūmun sūre-i Bakara’da rüʾyet bahsinde ve ذَلِكَ لِلْمُؤْمِنِينَ فِي الْآخِرَةِ وَالْأَفْرَادِ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فِي بَعْضِ الْأَحْوَالِ فِي الدُّنْيَا ʿibāretinde vāki اَلْأَفْرَادِ māddesinin istikşāfı mütedāvil imiş. Bi’d-defeʿāt muʿātāt-i kūs-i mübāhasāt vukūʿundan sonra ke-mā kāne müşkil olarak ʿalā-hālihi kaldıkta bu fakīr sāhib-i meclisten riʿāyet-i edeble baʿde’l-istīzān bu makūle bast-ı lisān-ı beyān eyledi ki evvelā Beyḍāvī hazretlerinin mutasavvife olduğu ʿindinizde mukarrer midir, değil midir diye suʾālimizi baʿde’t-tasdīk işbu أَفْرَادٌ [efrād] ʿunvānı burada tasavvuf ıstılāhına mebnīdir dediğimizde beyne’l-ihcāf ve’l-ikbāl istikşāf sūreti ibrāz eylemeleriyle bu resme tafsīle ibtidār olundu ki burada أَفْرَادٌ [efrād]dan murād Fahrü’l-enām ʿaleyhi’s-salātu ve’s-selām hazretleridir, ekmel-i efrād-ı nevʿ-i insānī olmakla ehad ve şefʿ ve vitr-i ferdiyyetlerini cāmiʿdir. Kezālik “أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللهُ نُورِي” hadīsi mūcibince evvel-i mahlūk ve ”كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ“ hadīsi muktezāsınca evvel-i enbiyāʾ ve ﴿وَلَكِنْ رَسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾، الآية kerīmesi muktezāsınca hātemiyyet-i ferdlerini cāmiʿdir ve “أُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ” hadīsi işbu külliyyet ve cemʿiyyete işārettir, ona mebnī lisān-ı hakīkatte zāt-ı şerīflerine أَفْرَادٌ [efrād] taʿbīr olunur. Beyḍāvī dahi ehl-i hakīkatten olmakla cevheren ve sīgaten أَفْرَادٌ [efrād] ʿunvānıyla sebt eylemiştir diye takrīr eylediğimizde taʿbīrāt-ı

mezkūre sāmiᶜalarını karᶜ eylemediğinden nāşī mahall-i beyān-ı iltimāslarında Şeyh-i Ekber kuddise sırruhu’l-enver hazretleri *Fuṣūṣ*’ta Faṣṣ-ı Muḥammediyye’yi kelime-i ferdiyye ile tertībleri ona işāret olup şürrāh dahi vech-i mezkūr üzere maᶜa’z-ziyāde bast ve tafsīl eylemişlerdir dediğimizde derhāl *Fuṣūṣ*’u ve şürūhunu ihzār ve mürācaᶜat ve vākıf-ı keyfiyyet olduklarında sükūt ile gūyā ki şābāş-ı mahmidet oldular. “Ṣāʾib du çīz mī-şikend şān-ı şiᶜr-rā // Teslīm-i bī-vukūf u sukūt-ı vukūf-mend.” İntehā. Ve

فَرْدٌ [ferd] Çehrede çene kemiklerinin birine ıtlāk olunur, ikisine فَرْدَانِ [ferdān] denir. Ve ᶜAraba mahsūs şol papuca ıtlāk olunur ki tasması kat kat dikilmeyip hemān yalın kat ve be-gāyet yufka ve nāzük ola. Kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ ''جَاءَ رَجُلٌ يَشْكُو رَجُلاً مِنَ الْأَنْصارِ شَجَّهُ فَقَالَ || يَا خَيْرَ مَنْ يَمْشِي بِنَعْلٍ فَرْدٍ || أَوْهَبَهُ لِنَهْدَةٍ وَنَهْدٍ || لا تَسْبِيَنَّ سَلَبِي وجِلْدِي || أَرَادَ النَّعْلَ الَّتِي هِيَ طَاقٌ وَاحِدٌ وَلَمْ تُخْصَفْ طَاقاً عَلَى طَاقٍ وَلَمْ تُطَارَقْ وَهُمْ يُمْدَحُونَ بِرِقَّةِ النِّعَالِ وَإِنَّمَا يَلْبَسُهَا مُلُوكُهُمْ وَسَادَتُهُمْ فَأَرَادَ يَا خَيْرَ الْأَكَابِرِ مِنَ الْعَرَبِ Ve

فَرْدٌ [ferd] Yalnız şeyʾe denir, münferid maᶜnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve ᶜArablar “Ben filāna yalnız olduklarımız hālde buluştum” diyecek yerde لَقِيتُهُ فَرْدَيْنِ derler. Ve

فَرْدٌ [Ferd] Bir mevziᶜ adıdır. Ve esmā-i ricāldendir: Ziyād b. el-Ferd yāhūd İbn Ebi’l-Ferd ashābdandır. Ve Ḥafṣ el-Ferd el-Mıṣrī, Cebriyye tāʾifesinden bir kimsedir. Ve

فَرْدٌ [Ferd] ᶜAbdullāh b. Revāḥa hazretlerinin kılıcı ismidir.

اَلْفَارِدُ [el-fārid] ve

اَلْفَرْدُ [el-ferd] (سَرْدٌ [serd] vezninde ki zikr olundu). Ve

اَلْفَرَدُ [el-fered] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

اَلْفَرِدُ [el-ferid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْفَرُدُ [el-ferud] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْفُرُدُ [el-furud] (عُنُقٌ [ᶜunuḳ] vezninde) ve

اَلْفَرْدَانُ [el-ferdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) ve

اَلْفَرِيدُ [el-ferīd] (حَلِيمٌ [ḥalīm] vezninde) ve

اَلْفَرُودُ [el-ferūd] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Cümlesi yalnız, münferid maᶜnāsınadır. Ve

فَارِدٌ [fārid] Eşcār-ı sāʾireden başkaca alargada nābit şecere ıtlāk olunur; yukālu: شَجَرَةٌ فَارِدَةٌ أَيْ مُتَنَحِّيَةٌ يَعْنِي إِنْفَرَدَتْ عَنْ سَائِرِ الْأَشْجَارِ Ve sürüden başkaca olan āhūya ıtlāk olunur; yukālu: ظَبْيَةٌ فَارِدٌ أَيْ مُنْفَرِدَةٌ عَنِ الْقَطِيعِ Ve

فَارِدٌ [Fārid] bir mevziᶜ adıdır. Ve be-gāyet ebyaz ve aᶜlā olan şekere denir; yukālu: سُكَّرٌ فَارِدٌ أَيْ أَجْوَدُ وَأَبْيَضُ Ve

فَارِدٌ [Fārid] Necd bilādında bir dağın adıdır.

اَلْفَارِدَةُ [el-fāridet] ve

اَلْمِفْرَادُ [el-mifrād] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) ve

اَلْفَرُودُ [el-ferūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Otlakta yalnızca otlar olan nākaya vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ فَارِدَةٌ وَمِفْرَادٌ وَفَرُودٌ إِذَا كَانَتْ تَنْفَرِدُ فِي الْمَرْعَى

أَفْرَادُالنُّجُومِ [efrādu’n-nucūm] ve

فُرُودُالنُّجُومِ [furūdu’n-nucūm] Āfākta tulūᶜ eden kevākibe ıtlāk olunur ki murād āfākta cā-be-cā tābān olan derārī-i kevākibdir; lemeᶜānları sebebiyle kevākib-i sāʾireden münferid ve mümtāz olurlar.

اَلتَّفْرِيدُ [et-tefrīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adam ᶜilm-i dīnde fakīh ve ᶜālim olup ihtilāt-ı nāstan inzivā ve ᶜuzlet ve emr ü

nehy-i ilāhīyi riʿāyet için ihtiyār-ı vahdet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّدَ الرَّجُلُ تَفْرِيدًا إِذَا تَفَقَّهَ وَاعْتَزَلَ النَّاسَ وَخَلاَ لِمُرَاعَاةِ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَمِنْهُ الْحَدِيثُ "طُوبَى لِلْمُفَرِّدِينَ وَسَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ وَهُمُ الْمُهْتَزُّونَ بِذِكْرِ اللهِ تَعَالَى وَهُمْ أَيْضًا الَّذِينَ هَلَكَتْ لِدَاتُهُمْ وَبَقُوا هُمْ"

Hadīs-i evvelde مُفَرِّدٌ [muferrid]den murād vech-i mezkūr üzere nāstan ʿuzlet eden fukahāʾdır ve hadīs-i sānīden murād ʿışk-ı ilāhī ile vecde gelip dāʾimā zikrullāh ile tarab-nāk olan zevāttır. Ve hem-zād ve akrānları bi’l-cümle āhirete gidip kendileri yalnızca İslām ve ʿibādet üzere kāʾim olan zevāt dahi irāde olunur. *Nihāye*’de işbu ʿibāretle mersūmdur: "سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ" وَفِي رِوَايَةٍ "طُوبَى لِلْمُفَرِّدِينَ قِيلَ وَمَا الْمُفَرِّدُونَ قَالَ الَّذِينَ اهْتَزُّوا فِي ذِكْرِ اللهِ" وَقِيلَ فَرَدٌ إِذَا تَفَقَّهَ وَاعْتَزَلَ النَّاسَ وَخَلاَ بِمُرَاعَاةِ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَقِيلَ هُمُ الْهَرْمَى الَّذِينَ هَلَكَ أَقْرَانُهُمْ مِنَ النَّاسِ وَبَقُوا يَذْكُرُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ Üçüncü maʿnā "طُوبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ" hadīsine akrebdir. Pes bu maʿnālarda تَفْرِيدٌ [tefrīd] ıtlākāt-ı şerʿiyyeden olur. Ve

مُفَرِّدٌ [muferrid] Şol süvāra ıtlāk olunur ki yanında hemān kendi devesi ola; yukālu: رَاكِبٌ مُفَرِّدٌ أَيْ مَا مَعَهُ غَيْرَ بَعِيرِهِ

اَلْفُرُودُ [el-furūd] [قُعُودٌ [kuʿūd] vezninde) Bir husūsta yalnızlık eylemek maʿnāsınadır ki murād yalnız başına işlemektir; yukālu: فَرَدَ فُلاَنٌ بِالْأَمْرِ وَفَرِدَ وَفَرُدَ فَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا تَفَرَّدَ بِهِ

اَلْإِفْرَادُ [el-ifrād] (hemzenin kesriyle) فُرُودٌ [furūd] maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرَدَ بِالْأَمْرِ إِذَا تَفَرَّدَ بِهِ Ve bir nesneyi gürūhundan ayırıp başkaca çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرَدَهُ إِذَا عَزَلَهُ Ve bir kimseye elçi göndermek maʿnāsınadır ki yalnızca olur; yukālu: أَفْرَدَ إِلَيْهِ رَسُولاً إِذَا جَهَّزَهُ Ve hatun ikiz doğurmayıp bir dāne doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْرَدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَضَعَتْ وَاحِدًا وَهِيَ مُفْرِدٌ İşbu مُفْرِدٌ [mufrid] sāʾir hayvānlara da vasf olur, lākin nākaya ıtlāk olunmaz, zīrā nāka kısmı katʿā ikiz doğurmaz.

اَلْإِنْفِرَادُ [el-infirād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi bir māddede teferrüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَرَدَ بِالْأَمْرِ إِذَا تَفَرَّدَ بِهِ

اَلْإِسْتِفْرَادُ [el-istifrād] إِنْفِرَادٌ [infirād] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْرَدَ بِالْأَمْرِ إِذَا تَفَرَّدَ بِهِ Ve bir kimse ile yalnızca olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْرَدَ فُلاَنًا إِذَا تَفَرَّدَ بِهِ Ve bir şeyʾi zümresi içinde ayırıp başkaca kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْرَدَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْرَجَهُ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِهِ

اَلْفُرَادُ [el-furād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْفِرَادُ [el-firād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْفُرَادَى [el-furādā] (سُكَارَى [sukārā] vezninde) ve

فُرَادَ [furāde] (رُبَاعَ [rubāʿa] vezninde) ve

فَرَادَ [ferāde] (fā’nın fethiyle ikisi de gayr-i munsarıf olarak) ve

فَرْدَى [ferdā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Birer birer demektir; yukālu: جَاءَ الْقَوْمُ فُرَادًا وَفِرَادًا وَفُرَادَى وَفُرَادَ وَفَرَادَ وَفَرْدَى أَيْ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ Bunların müfredleri فَرَدٌ [fered] lafzıdır fethateynle ve فَرِدٌ [ferid] kelimesi كَتِفٌ [ketif] vezninde ve فَرِيدٌ [ferīd]dir ve فَرْدَانُ [ferdān]dır سَكْرَانُ [sekrān] vezninde. Müfredleri فَرْدٌ [ferd] olmak cāʾiz değildir ki fā’nın fethi ve rā’nın sükūnuyladır. Gerçi nüshalarda فَرَادَ [ferāde] kelimesi dahi mevcūddur ki fā’nın fethiyle gayr-i munsarıf olarak lākin *Basāʾir*’de müsebbet değildir. ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى﴾ الآية kerīmesinin tefsīrinde siyag-ı mezbūreyi sebt edip ve فُرَادَ [ferād] ʿunvānıyla kırāʾat olunduğunu nakl eylemiştir ki fā’nın zammıyla ثُلاَثَ

[s̱ulās̱e] ve رُبَاعَ [rubāᶜa] sīğasına teşbīhen iᶜrāb icrā olunmamıştır. Ve فَرْدَى [ferdā] مَرْضَى [merḍā] gibi فَرِيدٌ [ferīd]in cemᶜidir. Kezālik فُرَادَى [furādā] أُسَارَى [usārā] gibi فَرِيدٌ [ferīd]in cemᶜidir ve baᶜzılar bunun maᶜdūliyyetine zāhib oldular.

فَرْدٌ [Ferd] (سَرْدٌ [serd] vezninde) ve

فُرْدٌ [Furd] (كُرْدٌ [kurd] vezninde) ve

فِرْدٌ [Fird] (قِرْدٌ [ḳird] vezninde) ve

فَرْدَةٌ [Ferdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) ve

فَرَدَى [Feredā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) ve

فَارِدٌ [Fārid] ve

اَلْفُرُدَاتُ [el-Furudāt] birer mevziᶜ adlarıdır. Ve

فَرَدَةٌ [Ferdet] تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bādiyede bir dağın adıdır. Ve Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir dağın adıdır. Ve Cerm kabīlesi yurdunda bir su ismidir, ᶜalā-kavlin bu ḳāf’ladır.

اَلْفَرِيدُ [el-ferīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yektā ve yegāne yaᶜnī akrān ve emsāli yok, vasf ve tavrında bir dāne demektir. Ve yalnızca, tenhā maᶜnāsınadır. Ve şol büyücek altın düğmeye denir ki inci ile karışık altın dizisinde altın ile inci aralığına dizilmiş ola ki fāsıla olur; Fārisīde ona cāverse denir. Cemᶜi فَرَائِدُ [ferāʾid] gelir. Ve

فَرِيدٌ [ferīd] ve

فَرِيدَةٌ [ferīdet] Bir dāne nefīs cevhere ıtlāk olunur, ne türlü cevher olursa olsun. Ve şol inci dizisine denir ki aralıkları gayrı nesne ile fasl olunmuş ola. Ve

فَرِيدٌ [ferīd] Şol omurga kemiklerine denir ki yalnızca olup boyun düğmeciğinin ki devenin semeri ağacının ucu onun üzerine gelir, aşağısında olan altı ᶜaded omurga kemiğinin nihāyetiyle kuyruk dibinden berice olan altı ᶜaded omurga kemiklerinin aralığında olur; her birine فَرِيدَةٌ [ferīdet] denir, mecmūᶜuna فَرَائِدُ [ferāʾid] dahi denir.

اَلْفَرَّادُ [el-ferrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) فَرِيدٌ [ferīd] dedikleri zikr olunan inci dizisi satan, kezālik işleyen adama denir.

اَلْفُرْدُودُ [el-Furdūd] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Bir niçe kevākibe denir ki S̱üreyyā’nın ensesinde sıravardı merkūzlardır.

اَلْمُفَرَّدُ [el-muferred] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Aralıkları فَرِيدٌ [ferīd]-i mezkūr ile fasl olunmuş altın dizisine denir; yukālu: ذَهَبٌ مُفَرَّدٌ أَيْ مُفَصَّلٌ بِالْفَرِيدِ

اَلْفِرِنْدَادُ [el-firindād] (kesreteynle) Bir şecer adıdır. Ve bir mevziᶜ adıdır ki Ẕu’r-Rumme nām şāᶜirin kabri ondadır.

اَلْفَوَارِدُ [el-fevārid] Şol nākalara ıtlāk olunur ki erkek develer onlara meyl ve iştihā eylemeyeler. Müfredi فَارِدَةٌ [fāridet]tir.

اَلْفَرْدَيْنِ [el-ferdeyn] (tesniye bünyesiyle) Bir nevᶜ kargıya denir.

اَلْفُرَدَةُ [el-furedet] (hemzenin zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol adama denir ki yola ve bir mahalle dāʾimā yalnızca gider ola; yukālu: رَجُلٌ فُرَدَةٌ إِذَا كَانَ يَذْهَبُ وَحْدَهُ

اَلْفُرْدَاتُ [el-furdāt] (fā’nın zammıyla) Bir mahalde olan seyrek seyrek tepelere ıtlāk olunur.

الفَرْدُ [ferd] (سَرْدٌ [serd] vezninde) ve

اَلْفَرِدُ [el-ferid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْفَرِيدُ [el-ferīd] ve

اَلْفَرَدُ [el-fered] (fethateynle) ve

اَلْفَرْدَدُ [el-ferded] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Cevher-dār kılıca vasf olur ki bī-nazīr

olur; yukālu: سَيْفٌ فَرْدٌ وَفَرِدٌ وَفَرِيدٌ وَفَرَدٌ وَفَرْدَدٌ أَيْ ذُو فِرِنْدٍ ve

فَرْدَدٌ [Ferded] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Semerḳand kazāsında bir karye adıdır.

[ف ر ث د]

اَلْفَرْثَدَةُ [el-fers̱edet] (s̱ā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın yüzü dolgun etli olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرْثَدَ وَجْهُهُ إِذَا كَثُرَ لَحْمُهُ وَامْتَلَأَ

[ف ر ش د]

اَلْفَرْشَدَةُ [el-ferşedet] (şīn-i muʿceme ile) Apşak olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرْشَدَ الرَّجُلُ إِذَا بَاعَدَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ

[ف ر ص د]

اَلْفِرْصِدُ [el-firṣid] ve

اَلْفِرْصِيدُ [el-firṣīd] (fā'ların kesriyle) Kuru üzümün ve yaş üzümün çekirdeğine denir.

اَلْفِرْصَادُ [el-firṣād] (fā'nın kesriyle) Bu dahi فِرْصِدٌ [firṣid] maʿnāsınadır. Ve

فِرْصَادٌ [firṣād] Tut ağacına ʿalā-kavlin meyvesine yāhūd kırmızı olanına denir. Ve bir nevʿ kızıl boya adıdır.

[ف ر ق د]

اَلْفَرْقَدُ [el-ferḳad] (غَرْقَدٌ [ġarḳad] vezninde) Sığır yavrusuna, ʿalā-kavlin yaban sığırının yavrusuna denir. Ve şol maʿhūd parlak yıldıza denir ki yola gidenler onunla ihtidā ederler, yaʿnī semt-i meslūku onunla bulup rāh-ı rāstlarından ʿudūl ve inhirāf eylemezler. Ve bu Ḳuṭb-ı Şimālī'ye karīb iki kevkebdir. Her birine Ferḳad ve ikisine Ferḳadān ıtlāk ederler. Fārisīde dübirāderān ve Türkīde iki kardeş taʿbīr olunur. Ve baʿzı eşʿārda şiddet-i ittisāline bināʾen müfred olarak vārid olmuştur. Şārihin beyānına göre cemʿ olarak فَرَاقِدُ [ferāḳid] ʿunvānında dahi vārid olmuştur, gūyā ki her cüzʾleri bir kevkeb ʿadd olunmuştur.

Mütercim der ki işbu ﴿وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾ āyet-i kerīmesinde necmi Ḫunnes ile ve baʿzılar Şüreyyā ve Ferḳadān ve Benāt-ı Naʿş ve Cedy misilli derārī-i kevākib ile tefsīr eylediler. Zīrā beyne'l-ʿArab kevākib-i mezkūre ve Süheyl ve Şiʿrā ve ʿAynu's-S̱evr ve Ḳalbu'l-Esed ve ʿAyyūḳ makūlesi kevākibler hüdāt olup yaʿnī Yemen ve Ḥicāz taraflarından Şām ve ʿIrāḳ ve Mısır taraflarına vürūd edenler Ḳuṭb-ı Şimālī tarafında olan kevākib-i berrākayı rehber ve ʿale'l-ʿaks gidenler cenūbī cānibinde olanları manzar ederler. Bu cihetle her biri ʿindlerinde maʿhūddur. Ona mebnī müʾellif وَالنَّجْمُ الَّذِي ʿibāretiyle īrād eyledi ki harf-i taʿrīf ʿahd-i hāricī içindir. Ve هُمَا فَرْقَدَانِ kavli hasāʾis-i terākībdendir ki dībācede sebt olundu. İntehā. Ve

فَرْقَدٌ [Ferḳad] Esmā-i ricāldendir. Ferḳ ad ki bir kabīleye ve bir mahalle mensūb değildir. Ve ʿUtbe b. Ferḳad ikisi de ashābdandır. Ve

فَرْقَدٌ [Ferḳad] Buḫārā eyāletinde bir mevziʿ adıdır.

اَلْفُرْقُودُ [el-furḳūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bu dahi فَرْقَدٌ [ferḳad] gibi ʿale'l-ihtilāf buzağıya denir ve zikr olunan yıldıza denir.

فُرَاقِدٌ [Furāḳid] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir dere yoludur ki Vādī-i Ṣafrā'ya müntehī olur.

[ف ر ن د]

اَلْفِرِنْدُ [el-firind] (kesreteynle) Kılıcın cevherine ve alasına denir ki demiri aʿlā olup

suyunu gereği gibi buldukta zuhūr eder.

Müʾellifin burada اَلْفِرِنْدُ اَلسَّيْفُ وَجَوْهَرُهُ وَوَشْيُهُ ʿibāretiyle tefsīri أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ terkībi kabīlindendir. Ve baʿzı mahallerde bu resme takyīd eylediği ʿibāre bu makāma ihāle olunur idi. Mülahhası budur ki أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ terkībinden murād Zeyd'in keremini vasftır. Zeyd'in zikrini takdīm eylemeleri keremine taʿzīm ve mübālaga nüktesine mebnīdir, zīrā Zeyd'in nefsi kereminin zikrine vesīle olmuştur. Ve zāhir ve zamīr ile takavvī yāhūd tahsīs irāde olunmakla mübālagayı mutazammın olur ve bu terkīb beyne'l-ʿArab ʿatf-ı mahsūstur. Ve'l-hāsıl أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ kavli أَعْجَبَنِي كَرَمُ زَيْدٍ kavlinden eblagdır, niteki Beyḍāvī sūre-i Cāsiye'de ﴿فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ﴾ kerīmesi tefsīrinde أَيْ بَعْدَ آيَاتِ اللهِ وَتَقْدِيمُ اسْمِ اللهِ لِلْمُبَالَغَةِ وَالتَّعْظِيمِ كَمَا فِي قَوْلِكَ أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ ʿibāretiyle nükte-i merkūma telmīh ve Şeyh-zāde vech-i meşrūh üzere şerh ve tasrīh eylemiştir. Kezālik Zemaḫşerī, Sūre-i Hūd'da iftirā-yı şefāʿat ve ālihe māddesinde مِنَ الْآلِهَةِ وَشَفَاعَتِهَا ʿibāretiyle beyān eylemekle şārih-i *Keşşāf* Ṭībī merhūm ʿatf ve شَفَاعَتِهَا عَلَى الْآلِهَةِ عَلَى مِنْوَالِ "أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ" لِأَنَّ الْمُفْتَرِي الشَّفَاعَةُ لاَ الْآلِهَةُ kavliyle tasrīh murād eylemiştir. Pes bu makāmda فِرِنْدٌ [firind] hāssaten kılıç kısmının āb u tābına yaʿnī suyuna ve ala taʿbīr olunan cevherine denir ki ser-ā-pā kılıcın yüzünde merʾī olur; fe-nekūlu: أَعْجَبَنِي فِرِنْدُ هَذَا السَّيْفِ أَيْ جَوْهَرُهُ وَوَشْيُهُ Ve

فِرِنْدٌ [firind] Kırmızı güle denir, حَوْجَمٌ [ḥavcem] maʿnāsına. Ve bir nevʿ sevb-i maʿrūf ismidir. Bu maʿnāda perend-i Fārisī muʿarrebidir, lākin Fārisīde perend fethateynle münakkaş kumaşa denir. Ve

فِرِنْدٌ [firind] Nar dānesine denir, حَبُّ الرُّمَّانِ [ḥabbu'r-rummān] maʿnāsına.

اَلْإِفْرِنْدُ [el-ifrind] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kılıcın cevherine ve alasına denir.

اَلْفِرْنِدُ [el-firnid] (فِسْكِلٌ [fiskil] vezninde) Taʿāma katılan havāyice denir, nohut ve biber ve kemmūn gibi ebzār maʿnāsına. Cemʿi فَرَانِدُ [ferānid] gelir.

اَلْفِرِنْدَاةُ [el-firindāt] (kesreteynle) Bağırtlak kuşuna denir.

فِرِنْدَادُ [Firindād] (جِحِنْبَارٌ [ciḥinbār] vezninde) Arz-ı Dehnā'da bir dağın adıdır. Hizāsında bir dağ dahi olmakla ikisine فِرِنْدَادَانِ [Firindādān] ıtlāk edilir.

[ف ر ه د]

اَلْفُرْهُدُ [el-furhud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْفُرْهُودُ [el-furhūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Tıknaz ve galīzü'l-cüsse adama denir. Ve etine dolu, bedeni nerm ve nāzük civāna denir. Ve arslan yavrusuna denir. Ve her endāmı hūb ve dil-ber tāze civāna denir ve bunda fā'nın ve hā'nın fethiyle lügattır. Ve

فُرْهُودٌ [furhūd] Dağ keçisinin oğlağına denir. Ve

فُرْهُودٌ [Furhūd] Bir batn pederinin ismidir ki Yaḥmed kabīlesinden münşaʿibdir; vāzıʿ-ı fenn-i ʿarūz olan İmām Ḫalīl b. Aḥmed o batndandır. Nisbetinde Furhūdī ve Ferāhīdī derler, cemʿ bünyesiyle. Ve

فَرَاهِيدُ [ferāhīd] Bünyesi küçük ve hurde olan koyunlara denir.

فِرْهَادٌ [Firhād] (fā'nın kesriyle, lākin fethiyle meşhūrdur) İsm-i aʿcemīdir, Ferhād ve Şīrīn kıssası meşhūrdur.

فِرْهَادْجِرْدُ [Firhādcird] (cīm'in kesriyle) Merv kazāsında bir karyedir ve جِرْدٌ [cird] lafzı kird-i Fārisī muʿarrebidir ki ʿamel maʿnāsınadır. Müʾellifin beyānına göre burada "kerd" kāf-ı ʿArabīnin fethiyle olmaktır. Lākin lügāt-ı Fārisīde kāf-ı ʿAcemīnin kesriyle mersūmdur ki cemʿ maʿnāsınadır, muzāfun-ileyhi takdīm olunmuştur.

[ف ز د]

اَلْفَزْدُ [el-fezd] (fā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) فَصْدٌ [faṣd] maʿnāsınadır; yukālu: لَمْ يُحْرَمْ مَنْ فُزْدَ لَهُ أَيْ مَنْ فُصِدَ لَهُ Ve maʿnāsı ʿan-karīb mezkūrdur.

[ف س د]

اَلْفَسَادُ [el-fesād] (صَلَاحٌ [ṣalāḥ] vezninde) ve اَلْفُسُودُ [el-fusūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne azıp tebāh olmak maʿnāsınadır ki hadd-i iʿtidālden hāric olmaktan ʿibārettir; صَلَاحٌ [ṣalāḥ] mukābilidir; yukālu: فَسَدَ الشَّيْءُ وَفَسُدَ فَسَادًا وَفُسُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالْخَامِسِ ضِدُّ صَلَحَ Ve

فَسَادٌ [fesād] Bir adamın mālını zulmen ahz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَسَادٌ [Ve] أَخَذَ الْأَمِيرُ مَالَ فُلَانٍ فَسَادًا أَيْ ظُلْمًا [fesād] bu maʿnāda ismdir. Ve kuraklığa ve kaht ve galāya ıtlāk olunur; yukālu: فِي السَّنَةِ فَسَادٌ أَيْ جَدْبٌ

اَلْفَاسِدُ [el-fāsid] (ism-i fāʿildir) Tebāh olmuş nesneye denir, ذُو فَسَادٍ maʿnāsına.

اَلْفَسِيدُ [el-fesīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bāb-ı hāmisten sıfattır, فَاسِدٌ [fāsid] maʿnāsına. İkisinin de cemʿi فَسْدَى [fesdā] gelir, سَاقِطٌ [sāḳiṭ] ve سَقْطَى [saḳṭā] ve مَرِيضٌ [marīḍ] ve مَرْضَى [marḍā] gibi. وَلَمْ يُسْمَعْ اِنْفَسَدَ Yaʿnī infiʿālden dahi vürūdunu kıyās ābī değil iken mesmūʿ olmamıştır.

اَلْمَفْسَدَةُ [el-mefsedet] (مَصْلَحَةٌ [maṣlaḥat] vezninde) ve onun zıddıdır ki bir şeyʾin yā bir husūsun tebāh ve fāsid olmasına bāʿis olan şeyʾe denir. Cemʿi مَفَاسِدُ [mefāsid] gelir; yukālu: هَذَا الْأَمْرُ مَفْسَدَةٌ لَهُ أَيْ بَاعِثٌ لِفَسَادِهِ Bu veznde olan kelimāt bi'l-cümle māddelerine dāʿī ve bāʿis māʿnāsına olur, مَبْخَلَةٌ [mebḫalet] ve مَجْبَنَةٌ [mecbenet] ve مَصْلَحَةٌ [maṣlaḥat] gibi. Vanḳulu merhūm bir nesnenin fesādını dilemek maʿnāsıyla tercemesi salāhtan baʿīddir.

اَلتَّفْسِيدُ [et-tefsīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi fesāda vermek maʿnāsınadır; yukālu: فَسَّدَهُ تَفْسِيدًا إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلتَّفَاسُدُ [et-tefāsud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Sıla-i erhāmı katʿ edişmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَفَاسَدُوا إِذَا قَطَعُوا الْأَرْحَامَ

اَلْإِسْتِفْسَادُ [el-istifsād] Bir nesnenin fāsid ve tebāh olmasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْسَدَ ضِدُّ اسْتَصْلَحَ

[ف ص د]

اَلْفَصْدُ [el-faṣd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) ve اَلْفِصَادُ [el-fiṣād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kan çıkmak için damarı yarmak maʿnāsınadır ki kan almak taʿbīr olunur; yukālu: فَصَدَ الْحَجَّامُ فَصْدًا وَفِصَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَقَّ الْعِرْقَ Ve bir adama ʿatiyyeyi cezm ve imzā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَصَدَ لَهُ عَطَاءً إِذَا قَطَعَ لَهُ وَأَمْضَاهُ

اَلْمَفْصُودُ [el-mefṣūd] ve اَلْفَصِيدُ [el-faṣīd] Fasd olunan adama ve damara denir; yukālu: رَجُلٌ وَعِرْقٌ مَفْصُودٌ وَفَصِيدٌ Ve

فَصِيدٌ [faṣīd] O damardan çıkan kana denir ki Aʿrāb tāʾifesi deveyi فَصْدٌ [faṣd] ve kanını bağırsak içre hıfz edip kıtlık zamānında pişirip mihmānı onunla itʿām ederler ve

minhu'l-meselu: "لَمْ يُحْرَمْ مَنْ فُصْدَ لَهُ" Ve tahfīf için ṣād'ı iskān ederler.

Asl-ı mesel budur ki iki adam bir Aʿrābīye nezīl olup başkaca beytūtet eylediler. Aʿrābī birini vazʿ-ı mezkūr üzere ziyāfet eyleyip ʿale's-sabāh mihmān-ı dīger bundan suʾāl eyledi ki "Akşam sāhib-i hāne seni ne gūne taʿām ile ziyāfet eyledi?" O dahi مَا قُرِيتُ وَإِنَّمَا فُصِدَ لِي Yaʿnī "Ben etʿime-i nefīse ile ziyāfet olunmadım, hemān benim için fasd eylediler" dedikte mihmān-ı dīger kelām-ı mezbūru īrād eylemekle mesel oldu; şeyʾ-i yesīr ile kanāʿat mevkiʿinde darb olunur. Ve kelām-ı mezkūr "مَنْ فُزْدَ لَهُ" ʿibāretiyle de menkūldür, niteki ānifen zikr olundu. Ve baʿzılar "مَنْ قُصِدَ لَهُ" ʿunvānıyla nakl eyledi ki ḳāf iledir, أُعْطِيَ قَصْدًا demektir ki قَلِيلاً maʿnāsınadır, "O kimse ki kendi için rāhile fasd olunup bir mikdār kanıyla mütegazzī ve mükerrem ola, elbette ziyāfetten mahrūm olmaz" demek olur. Baʿzı maksūduna nāʾil olan kimse hakkında darb olunur.

اَلْإِفْتِصَادُ [el-iftiṣād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) فَصْدٌ [faṣd] maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَصَدَ الْعِرْقَ بِمَعْنَى فَصَدَهُ

اَلْفَصِيدَةُ [el-faṣīdet] (عَصِيدَةٌ [ʿaṣīdet] vezninde) ve

اَلْفُصْدَةُ [el-fuṣdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Kan ile karıştırılıp yoğrulmuş hurmāya denir ki Aʿrāb tāʾifesi baʿzı ʿillet için onu sıbyāna yedirirler.

اَلْإِفْصَادُ [el-ifṣād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِنْفِصَادُ [el-infiṣād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ağacın yapraklarının gözleri yarılıp tomurcuklanmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَفْصَدَتِ الشَّجَرَةُ وَانْفَصَدَتْ إِذَا انْشَقَّتْ عُيُونُ وَرَقِهَا

اَلْمُنْفَصِدُ [el-munfaṣid] (مُنْفَصِلٌ [munfaṣil] vezninde) ve

اَلْمُتَفَصِّدُ [el-mutefaṣṣid] (مُتَوَحِّدٌ [mutevaḥḥid] vezninde) Akıcı sıvık nesnelere ıtlāk olunur, su ve kan ve ter gibi.

اَلتَّفْصِيدُ [et-tefṣīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Fi'l-asl masdar olup baʿdehu ism olarak yarık ve çatlak maʿnāsına istiʿmāl olunmuştur ve minhu yukālu: فِي الْأَرْضِ تَفْصِيدٌ أَيْ تَشَقُّقٌ وَتَخَدُّدٌ Ve bir yere bir mikdārca su irkilmek maʿnāsına müstaʿmeldir.

اَلْمِفْصَدُ [el-mifṣad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Neştere denir ki fasd āletidir.

[ف ق د]

اَلْفَقْدُ [el-faḳd] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

اَلْفِقْدَانُ [el-fiḳdān] (fā'nın kesriyle) ve

اَلْفُقُودُ [el-fuḳūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Mevcūd nesneyi gāʾib eylemek maʿnāsınadır ki güm etmek ve yavı kılmak ve yitirmek taʿbīr olunur; yukālu: فَقَدَ الشَّيْءَ فَقْدًا وَفِقْدَانًا وَفُقُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَدِمَهُ Vanḳulu merhūmun gāʾib edip aramakla tercemesi gāʾib olacak māddedendir.

اَلْفَقِيدُ [el-faḳīd] ve

اَلْمَفْقُودُ [el-mefḳūd] Gāʾib olan şeyʾe denir. Ve ʿArablar bir adam mevt ve fikdānından bī-bāk olarak vefāt eyledikte مَاتَ فُلَانٌ غَيْرَ فَقِيدٍ وَلاَ حَمِيدٍ وَغَيْرَ مَفْقُودٍ وَلاَ مَحْمُودٍ derler, غَيْرَ مُكْتَرَثٍ لِفِقْدَانِهِ maʿnāsına.

اَلْإِفْقَادُ [el-ifḳād] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye bir nesnesini gāʾib ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْقَدَهُ اللهُ إِيَّاهُ أَيْ جَعَلَهُ مَفْقُودًا

اَلْفَاقِدُ [el-fāḳid] Şol hatuna ıtlāk olunur ki zevci yāhūd veledi vefāt eylemiş ola, ʿalā-

kavlin zevci vefāt eyledikten sonra başka ere varmış ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ فَاقِدٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ مَاتَ زَوْجُهَا أَوْ وَلَدُهَا أَوْ تَزَوَّجَتْ بَعْدَ مَوْتِ زَوْجِهَا Ve

فَاقِدٌ [fāḳid] Şol ineğe ıtlāḳ olunur ki yavrusunu yırtıcı cānver pārelemiş ola; yukālu: بَقَرَةٌ فَاقِدٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ سُبِعَ وَلَدُهَا

اَلْإِفْتِقَادُ [el-iftiḳād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّفَقُّدُ [et-tefaḳḳud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam gāʾib eylediği nesneyi araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَقَدَ الشَّيْءَ وَتَفَقَّدَهُ إِذَا طَلَبَهُ بَعْدَ غَيْبَتِهِ

اَلْفَقْدُ [el-faḳd] (fā’nın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) Bir nebāt adıdır, bunda fethateyn cāʾiz değildir. Ezherī vehmine mebnī fethateynle takyīd eylemiştir. Nebāt-ı mezkūr Türkīde beşparmak ve ayıt ağacı dedikleridir ki tohumuna حَبُّ الْفَقْدِ [ḥabbu’l-faḳd] derler, ayıt tohumu maʿrūftur. Ve

فَقْدٌ [faḳd] Bir nevʿ şerbet adıdır ki kuru üzümden yāhūd baldan yāhūd bağ sarmaşığı dedikleri nebāttan tertīb ederler.

اَلْفُقْدُدُ [el-fuḳdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bu dahi şerbet-i mezkūre denir.

اَلتَّفَاقُدُ [et-tefāḳud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirini gāʾib eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاقَدَ الْقَوْمُ إِذَا فَقَدُوا بَعْضُهُمْ بَعْضًا

[ف ل د]

اَلْأُفْلُودُ [el-uflūd] (fā’yla زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bālig ve tāmmü’l-hilkat ve mütenāsibü’l-aʿzāʾ ve nāzük-beden olan etli cānlı yetişmiş güzel oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ أُفْلُودٌ أَيْ تَامٌّ مُحْتَلِمٌ سَبْطٌ نَاعِمٌ سَمِينٌ

[ف ل هـ د]

اَلْفَلْهَدُ [el-felhed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْفُلْهُدُ [el-fulhud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْفُلْهُودُ [el-fulhūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْمُفَلْهَدُ [mufelhed] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bülūga yaklaşmış sıkı gövdeli, etine dolu tāze oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ فَلْهَدٌ وَفُلْهُدٌ وَفُلْهُودٌ أَيْ حَادِرٌ سَمِينٌ رَاهَقَ الْحُلُمَ

[ف ن د]

اَلْفِنْدُ [el-find] (fā’nın kesriyle) Ulu dağa, ʿalā-kavlin ulu dağdan tūlānī bir kıtʿasına denir. Fā’nın fethiyle de cāʾizdir. Ve

فِنْدٌ [Find] ʿArab hayyāllerinden Şehl ez-Zimmānī’nin lakabıdır. Ve

فِنْدٌ [find] Hergiz yağmur dokunmamış arza denir. Ve ağacın tāze dalına ve çubuğuna denir. Ve türlü ve nevʿ ve güne maʿnāsınadır. Ve bir yere müctemiʿ olmuş kavm ve cemāʿate denir. Ve

فِنْدٌ [Find] Ḥaremeyn-i şerīfeyn beyninde bir dağın ismidir. Ve ʿĀʾişe bint Saʿd b. Ebī Vaḳḳāṣ’ın āzād-kerdesi olan Ebū Zeyd’in ismidir; «أَبْطَأُ مِنْ فِنْدٍ» meselinin menşeʾidir.

Aslı budur ki seyyidesi olan ʿĀʾişe ki Medīne’de sākine idi, mezbūru ekmekçi fırınından āteş getirmek için eline bir kürek verip çarşıya gönderdi. O dahi çarşıya karīb bir mahalde gördü ki mısr-ı Ḳāhire’ye bir kāfile ʿazīmet ediyor. Onlara ittibāʿ edip Mısır’a ʿazīmet ve bir sene Mısır’da ikāmet eyledikten sonra Medīne’ye ʿavdet eyledi. Baʿde’l-vusūl fırından bir mikdār āteş alıp evlerine şitāb ve sürʿatle giderken ayağı sürçüp yıkılmakla elinde olan āteş dökülüp perākende oldukta: «تَعِسَتِ الْعَجَلَةُ» demekle o dahi me-

sel olmuştur. Baᶜdehu bir yere gidip geciken kimse hakkında "أَبْطَأُ مِنْ فِنْدٍ" darb-ı mesel oldu.

اَلْفَنَدُ [el-fened] (fethateynle) Pek pīrlikten yāhūd bir marazdan nāşī dimāga ihtilāl gelmekle ᶜakl ve şuᶜūra vehn ve halel tārī olmak maᶜnāsınadır ki pīrlikten olan bunamak taᶜbīr olunur; yukālu: فَنِدَ الرَّجُلُ فَنَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرِفَ وَأَنْكَرَ عَقْلَهُ لِهَرَمٍ أَوْ مَرَضٍ Ve sözünde yāhūd reʾy ve tedbīrinde hatā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنِدَ فُلاَنٌ فِي قَوْلِهِ أَوْ رَأْيِهِ إِذَا أَخْطَأَ Ve yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنِدَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

اَلْإِفْنَادُ [el-ifnād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi zikr olunan فَنَدٌ [fened] maᶜnālarınadır; yukālu: أَفْنَدَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى فَنِدَ Ve bir adamın reʾy ve tedbīrini tahtiʾe eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْنَدَ فُلاَنًا إِذَا خَطَّأَ رَأْيَهُ

اَلْمُفْنِدُ [el-mufnid] (مُحْسِنٌ [muhsin] vezninde) إِفْنَادٌ [ifnād]dan ism-i fāᶜildir; bunamış kişiye denir; yukālu: فُلاَنٌ مُفْنِدٌ أَيْ مُنْكِرٌ عَقْلَهُ مِنْ هَرَمٍ Ve bu nisvāna vasf olup عَجُوزٌ مُفْنِدَةٌ denmez, zīrā nisvānın gençlik hengāmında dahi reʾy ve rüşd ve tedbīrleri olmaz ki hattā pīrlikte zaᶜf tārī ola; her hālde nākısātu'l-ᶜakl oldukları müsellemedir.

اَلتَّفْنِيدُ [et-tefnīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adamı tekzīb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَهُ إِذَا كَذَّبَهُ Ve ᶜacz ve iᶜyāya nisbet eylemek maᶜnāsınadır ki ᶜācizdir, elinden nesne gelmez demekten ᶜibārettir; yukālu: فَنَّدَهُ إِذَا عَجَّزَهُ Ve bir kimsenin reʾy ve tedbīrini tahtiʾe eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَ فُلاَنًا إِذَا خَطَّأَ رَأْيَهُ Ve atı yarandırmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَ الْفَرَسَ إِذَا ضَمَّرَهُ Ve bir adamın ᶜuhdesine bir husūs ihāle edip husūlünü ondan dilemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَ فُلاَنًا عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَرَادَهُ مِنْهُ Ve ᶜale'd-devām şürb-i şarāba mülāzım olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَ فِي الشَّرَابِ إِذَا عَكَفَ عَلَيْهِ Ve dağın sivrice burun gibi çıkan yerine oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّدَ فُلاَنٌ إِذَا جَلَسَ عَلَى شِمْرَاخِ الْجَبَلِ

اَلْمُفَانَدَةُ [el-mufānedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلتَّفَنُّدُ [et-tefennud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da bir kimseyi bir maslahata müʾekkel edip ondan husūlünü dilemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَانَدَ فُلاَنًا عَلَى الْأَمْرِ وَتَفَنَّدَهُ إِذَا أَرَادَهُ مِنْهُ Ve

تَفَنُّدٌ [tefennud] Pişmanlık göstermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَنَّدَ مِنْهُ إِذَا تَنَدَّمَ

اَلْأَفْنَادُ [el-efnād] (hemzenin fethiyle) أَرْكَانُ اللَّيْلِ [erkānu'l-leyl] maᶜnāsınadır; yaᶜnī أَفْنَادٌ [efnād] فِنْدٌ [find] lafzının cemᶜidir ki fā'nın kesriyledir, cebel yāhūd cebelden bir kıtᶜaya ve tāʾife-i müctemiᶜaya denir ki zikr olundu. Baᶜdehu bu münāsebetle gecenin bir rükn ve tāʾifesine ıtlāk olundu; yukālu: مَضَى فِنْدٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ رُكْنٌ وَطَائِفَةٌ مِنْهُ وَمَضَتْ أَفْنَادُ اللَّيْلِ أَيْ أَرْكَانُهُ وَطَوَائِفُهُ ve minhu'l-hadīsu: "صَلَّى النَّاسُ عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَوٰةُ وَالسَّلاَمُ أَفْنَادًا أَفْنَادًا" أَيْ فُرَادَى بِلاَ إِمَامٍ وَقِيلَ جَمَاعَاتٍ جَمَاعَاتٍ وَحُزِرُوا أَيْ قُدِّرُوا وَخُمِّنُوا ثَلَثِينَ أَلْفًا وَمِنَ الْمَلاَئِكَةِ سِتِّينَ أَلْفًا لِأَنَّ مَعَ كُلٍّ مَلَكَيْنِ ve kavluhu sallallāhu ᶜaleyhi ve selleme: "تَتْبَعُونِّي أَفْنَادًا أَفْنَادًا يُهْلِكُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا" أَيْ تَتْبَعُونِّي ذَوِي فَنَدٍ أَيْ ذَوِي عَجْزٍ وَكُفْرٍ لِلنِّعْمَةِ *Nihāye*'de bu ᶜibāretle mersūmdur; ve fi'l-hadīsi: "أَلاَ إِنِّي مِنْ أَوَّلِكُمْ وَفَاةً تَتْبَعُونِّي أَفْنَادًا يُهْلِكُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا" أَيْ جَمَاعَاتٍ مُتَفَرِّقِينَ قَوْمًا بَعْدَ قَوْمٍ وَاحِدُهُمْ فِنْدٌ وَالْفِنْدُ الطَّائِفَةُ ve هُمْ فِنْدٌ عَلَى حِدَةٍ أَيْ فِئَةٌ ve yukālu: مِنَ اللَّيْلِ minhu'l-hadīsu: "أَسْرَعُ النَّاسِ بِي لُحُوقًا قَوْمِي وَيَعِيشُ النَّاسُ بَعْدَهُمْ أَفْنَادًا يَقْتُلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا" أَيْ ve minhu'l-hadīsu: "لَمَّا يَصِيرُونَ فِرَقًا مُخْتَلِفِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ صَلَّى عَلَيْهِ النَّاسُ أَفْنَادًا" أَيْ

فَرِيقًا بَعْدَ فَرِيقٍ فُرَادَى بِلاَ إِمَامٍ

اَلْفِنْدَأْوَةُ [el-findeʾvet] (fā'nın kesri ve dāl'ın fethiyle) Dülger ālātından be-gāyet keskin kesere denir; yukālu: قَدُومٌ فِنْدَأْوَةٌ أَيْ حَادَّةٌ [Ve] قَدُومٌ [ḳadūm] kelimesi müʿennes-i semāʿīdir.

اَلْفِنْدَأْيَةُ [el-findeʾyet] Bāb-ı hemzede zikr olundu.

[ف و د]

اَلْفَوْدُ [el-fevd] (fā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Başın kulaklara karīb ve müşrif olan semtten kılları firāvān olan yere denir. Ve başın bir tarafına denir. İkisine فَوْدَانِ [fevdān] denir. Ve bu ʿalāka ile mutlakan nāhiye maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: قَعَدْتُ فِي فَوْدِ الْوَادِي أَيْ نَاحِيَتِهِ Ve yükün bir dengine ıtlāk olunur, عِدْلٌ [ʿidl] maʿnāsına. Ve çuvala denir ki zarf-ı maʿruftur. Ve fevc ve gürūh maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ فَوْدٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ فَوْجٌ Ve

فَوْدٌ [fevd] Masdar olur, katmak ve karıştırmak maʿnāsına yukālu: فَادَ الزَّعْفَرَانَ بِهِ يَفُودُ فَوْدًا إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve ölmek maʿnāsınadır; yukālu: فَادَ فُلاَنٌ إِذَا مَاتَ Niteki bunda فَيْدٌ dahi lügattır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

فَوْدٌ [fevd] Bir adamın mālı zāʾil olmak, ʿalā-kavlin mālı sābit olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَادَ الْمَالُ لِفُلاَنٍ إِذَا ذَهَبَ أَوْ ثَبَتَ وَالْإِسْمُ اَلْفَائِدَةُ Niteki yāʾiyyeden dahi lügattir. Pes فَائِدَةٌ [fāʾidet] sābit olan māla denir ki kavl-i sānīye nāzırdır.

اَلْإِسْتِفَادَةُ [el-istifādet] ve

اَلتَّفَيُّدُ [et-tefeyyud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Māl kazanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفَادَ الْمَالَ وَتَفَيَّدَهُ إِذَا اقْتَنَاهُ Lākin müʾellif yāʾiyyeyi tahlīt eylemiştir.

اَلْإِفَادَةُ [el-ifādet] (إِرَادَةٌ [irādet] vezninde) Bir adama māl vermek maʿnāsınadır ki fāʾidelendirmekten ʿibārettir; tekūlu: أَفَدْتُهُ الْمَالَ أَيْ أَعْطَيْتُهُ إِيَّاهُ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفَدْتُ فُلاَنًا أَيْ أَهْلَكْتُهُ وَأَمَتُّهُ

اَلْفَوَادُ [el-fevād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Gönüle denir, فُؤَادٌ [fuʾād] lafzında lügattir.

اَلتَّفَوُّدُ [et-tefevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dağ keçisi dağın tepesine çıkmak maʿnāsınadır ki فَوْدٌ [fevd]-i reʾsten meʾhūzdur; yukālu: تَفَوَّدَ الْوَعِلُ فَوْقَ الْجَبَلِ إِذَا أَشْرَفَ

اَلْمِفْوَادُ [el-mifvād] ve

اَلْمِفْيَادُ [el-mifyād] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) إِفَادَةٌ [ifādet]ten mübālagadır; yukālu: رَجُلٌ مِتْلاَفٌ مِفْوَادٌ وَيُقَالُ مِفْيَادٌ أَيْ مُتْلِفٌ مُفِيدٌ Burada إِفَادَةٌ [ifādet] ihlāk maʿnāsına olmakla مِتْلاَفٌ [mitlāf] itbāʿ vechiyle müʾekkiddir, إِنْفَاعٌ [infāʿ] maʿnāsına da mümkindir.

اَلتَّفَاوُدُ [et-tefāvud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine ifāde ile fāʾideleşmek maʿnāsınadır, lākin savāb olan تَفَايُدٌ [tefāyud] olmaktır, yā ile; yukālu: هُمَا يَتَفَاوَدَانِ الْعِلْمَ وَالصَّوَابَ يَتَفَايَدَانِ أَيْ يُفِيدُ كُلٌّ صَاحِبَهُ

[ف هـ د]

اَلْفَهْدُ [el-fehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Sibāʿdan pars dedikleri cānverin ismidir. Fārisīde yūz denir. Cemʿi فُهُودٌ [fuhūd] ve أَفْهُدٌ [efhud] gelir. Ve

فَهْدٌ [fehd] Deve semerinin vasatında olan mīha denir ki kelb dahi derler. Ve

فَهْدٌ [fehd] Masdar olur, bir adamın işini gāʾibāne dil-hāhı üzere güzelce görmek maʿnāsına; yukālu: فَهَدَ لِفُلاَنٍ فَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَمِلَ فِي أَمْرِهِ بِالْغَيْبِ جَمِيلاً

اَلْفَهْدَةُ [el-fehdet] (hā'yla) Göte denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve

فَهْدَةٌ [Fehdet] ᶜUbeyd b. Mālik en-Nehşelī feresinin ismidir.

اَلْفَهْدَتَانِ [el-fehdetān] (tesniye bünyesiyle) Devenin iki kulaklarının enselerinde olan iki domalıç kemiklere denir. Ve

فَهْدَتَاالْفَرَسِ [fehdeta'l-feres] At kısmının göğüsünde olan iki taraflı yumruca etlere denir ki balık tarzında olur.

اَلْفَهَدُ [el-fehed] (fethateynle) Bir adam uyuyuyup muhāfazası üzerine lāzım olan nesnenin hıfzından tegāfül eylemek maᶜnāsınadır. Pars kısmı nevvām olmakla ondan ahz olunmuştur; yukālu: فَهِدَ الرَّجُلُ فَهَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَامَ وَتَغَافَلَ عَمَّا يَجِبُ تَعَهُّدُهُ Ve çok uyumak ve gerinmek makūlesi hālātta parsa benzemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَهِدَ الرَّجُلُ إِذَا أَشْبَهَ الْفَهْدَ فِي نَوْمِهِ وَتَمَدُّدِهِ Mütercim der ki pars kısmı çok uyumakta meseldir; yukālu: "أَثْقَلُ رَأْسًا مِنْ فَهْدٍ" ve "أَنْوَمُ مِنْ فَهْدٍ" Mollā Ḫüsrev ᶜaleyhi'r-rahmet İmām Serāḫsī'den nakl eylemiştir ki parsta bir niçe hisāl-i hāssa vardır. Biri budur ki saydın memerr ve meᵓvāsı semtinde pusulanıp durur, tā ki kolayına geldikte üzerine hücūm ve pertāv eder. Ve sāᵓir hayvān-ı şikārī gibi taᶜlīm zımnında darb olunmaz, belki bir muᶜallem kelb şikār eylediği cānveri ekl eydikte onu parsın huzūrunda darb ederler, o dahi ondan iᶜtibār ve ittiᶜāz eder. Ve aslā habīs nesneyi ekl eylemez, sāhibinden lahm-ı tayyīb taleb eder. Ve saydın ensesinden bir niçe defᶜa vüsūb ve hücūm eder, yetişirse febihā ve eğer yetişmeyeceğini teyakkun ederse beyhūde itᶜāb-ı nefs eylemeyip ᶜavdet eder, benī-ᶜadem bunlar ile muttasıf olmak lāyıktır. Ve hālā pars ile ᶜIrāḳ tarafında sayd ederler. İntehā.

اَلْفَهِدُ [el-fehid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve اَلْفِهِدُ [el-fihid] (إِبِلٌ [ibil] vezninde) Sıfattır, parsa teşebbüh eden kişiye denir. Sānīde fā'nın kesresi hāᵓ mücāveretine mebnīdir.

اَلْفَوْهَدُ [el-fevhed] ثَوْهَدٌ [s̱evhed] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Müᵓennesinde فَوْهَدَةٌ [fevhedet] denir.

اَلْأُفْهُودُ [el-ufhūd] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) فَوْهَدٌ [fevhed] maᶜnāsınadır.

اَلْأَفَاهِيدُ [el-Efāhīd] (cemᶜ bünyesiyle) Rebeẕe yolunda bir mevziᶜ adıdır.

[ف ي د]

اَلْفَيْدُ [el-feyd] (صَيْدٌ [ṣayd] vezninde) Salınarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ الرَّجُلُ يَفِيدُ فَيْدًا إِذَا تَبَخْتَرَ Ve ölmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ Ve bir kimsenin mālı sābit ve ber-karār olmak, ᶜalā-kavlin zāᵓil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ الْمَالُ لِفُلَانٍ إِذَا ثَبَتَ أَوْ ذَهَبَ Ve edviye ve eczāᵓ makūlesi nesneyi suya ıslatmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ الزَّعْفَرَانَ إِذَا دَافَهُ Ve bir nesneden sakınmakla bir cānibe ᶜudūl edip yan vermek maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ الرَّجُلُ إِذَا حَذِرَ شَيْئًا فَعَدَلَ عَنْهُ جَانِبًا Ve fāᵓide ve menfaᶜat hāsıl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَتِ الْفَائِدَةُ إِذَا حَصَلَتْ Ve

فَيْدٌ [feyd] Islanmış zaᶜferāna denir, مَفِيدٌ [nefīd] maᶜnāsınadır. Ve at kısmının dudakları üstünde biten tüylere denir. Ve

فَيْدٌ [Feyd] Tarīk-i Mekke'de bir kalᶜa adıdır. Bānīsi olan Feyd b. Fulān ile müsemmādır. Ve

فَيْدٌ [feyd] Külde pişmiş ekmek üzerinden külü sıyırıp gidermek maᶜnāsınadır; yukālu: فَادَ الْمَلَّةَ عَنِ الْخُبْزَةِ إِذَا أَفَادَهَا أَيْ أَزَالَهَا

فَيْدُالْقُرَيَّاتِ [Feydu'l-Ḳureyyāt] (ḳāf'ın zammıyla) Bir mevziᶜdir.

حَزْمُ فَيْدَة [Ḥazmu Feydet] (ḥā’nın fethiyle) Bir mevziᶜdir.

اَلتَّفَيُّدُ [et-tefeyyud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi salınarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَيَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ

اَلْفَيَّادُ [el-feyyād] (صَيَّادٌ [ṣayyād] vezninde) Erkek baykuşa denir. Ve dāᵓimā salınarak yürüyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَيَّادٌ أَيْ مُتَبَخْتِرٌ Ve şol kimseye denir ki eline giren taᶜāmı ekmeğe dürüp ekl eder ola; yukālu: أَعْرَابِيٌّ فَيَّادٌ إِذَا كَانَ يَلُفُّ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ فَيَأْكُلُهُ

اَلْفَيَّادَةُ [el-feyyādet] (hā-i mübālaga ile) فَيَّادٌ [feyyād] ile iki maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir.

اَلْفَائِدَةُ [el-fāᵓidet] (زَائِدَةٌ [zāᵓidet] vezninde) Bir adamın ᶜilmden yāhūd māldan istifāde yaᶜnī kesb ve tahsīl eylediği nesneye denir. Cemᶜi فَوَائِدُ [fevāᵓid] gelir. Ve bu fi’l-asl ism-i fāᶜildir ve bu nefᶜ maᶜnāsına olan فَيْدٌ [feyd]den meᵓhūzdur; yukālu: حَصَلْتُ مِنْهُ فَائِدَةً وَهِيَ مَا اسْتَفَدْتَ مِنْ عِلْمٍ أَوْ مَالٍ

اَلتَّفْيِيدُ [et-tefyīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) فَيَّادٌ [feyyād]ın yaᶜnī baykuşun ötmesinden teşeᵓᵓüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَيَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَيَّرَ مِنْ صَوْتِ الْفَيَّادِ

اَلْإِفَادَةُ [el-ifādet] (إِرَادَةٌ [irādet] vezninde) Māl ile fāᵓidelenmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَفَدْتُ الْمَالَ إِذَا اسْتَفَدْتَهُ Ve bir kimseye māl vermek maᶜnāsına olmakla zıdd olur; tekūlu: أَفَدْتُ الْمَالَ إِذَا أَعْطَيْتَهُ

اَلتَّفَايُدُ [et-tefāyud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Māl ile fāᵓideleşmek maᶜnāsınadır; yukālu: هُمَا يَتَفَايَدَانِ بِالْمَالِ أَيْ يُفِيدُ كُلٌّ صَاحِبَهُ وَلَا تَقُلْ يَتَفَاوَدَانِ كَمَا مَرَّ

فَائِدٌ [Fāᵓid] (زَائِدٌ [zāᵓid] vezninde) Bir dağın adıdır.

FASLU’L-ĶĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ت د]

اَلْقَتَادُ [el-ķatād] (tā-yı fevkiyye ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nevᶜ şecer ismidir ki be-gāyet pek ve metīn olup iğne gibi dikenleri olur, Türkīde gün dedikleridir ki kebīr ve sagīr nevᶜi olur. كَثِيرَاءُ [kes̱īrāᵓ] dedikleri zamk sagīr nevᶜinden hāsıl olur. “أَصْعَبُ مِنْ خَرْطِ الْقَتَادِ” meselinden murād şecer-i mezbūrdur.

اَلْقَتَادِيَّةُ [el-ķatādiyyet] (yā-yı müşeddede ile) قَتَادٌ [ķatād]-ı mezbūrun dikenlerini otlayan develere denir. Müfredi قَتَادِيٌّ [ķatādiyy]dir; yukālu: بَعِيرٌ قَتَادِيٌّ وَإِبِلٌ قَتَادِيَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَأْكُلُ شَوْكَ الْقَتَادِ

اَلتَّقْتِيدُ [et-taķtīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) قَتَادٌ [ķatād] ağacını kesip dikenlerini yaktıktan sonra develere ᶜalef eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَتَّدَ الْقَتَادَ إِذَا قَطَعَهُ فَأَحْرَقَهُ فَعَلَفَ الْإِبِلَ

اَلْقَتَدُ [el-ķated] (fethateynle) Develer vech-i mezkūr üzere قَتَادٌ [katād]dan olan ᶜalef ekl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَتِدَتِ الْإِبِلُ قَتَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكَلَتِ الْعَلَفَ مِنَ الْقَتَادِ

اَلْقَتِدَةُ [el-ķatidet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Vech-i mezkūr üzere ᶜalef-i قَتَادٌ [ķatād] ekl eden develere denir.

اَلْقَتَادَى [el-ķatādā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) قَتَادٌ [ķatād] yemekten karınları derdnāk olmuş develere denir; yukālu: إِبِلٌ قَتَادَى إِذَا صَارَتْ قَدْ اشْتَكَتْ مِنْ أَكْلِ الْقَتَادِ Cemᶜi أَقْتَادٌ [aķtād] ve أَقْتُدٌ [aķtud] ve قُتُودٌ [ķutūd] gelir.

Şārih der ki cemīᶜ-i nüshalarda sehv ve sakt vardır, zīrā cemīᶜ-i ümmehātta ve meᵓhaz-ı müᵓellifte bu mahalde قَتَدٌ [ķated]

kelimesi mersūm ve cumūᶜ-ı mezkūre onun olmak üzere merkūmdur. Ve

قَتَدٌ [ḳated] (fethateynle) Deve semerinin ağacına ve tahtasına denir. Pes bu makāmda وَالْقَتَدُ خَشَبُ الرَّحْلِ ᶜibāreti sākıttır.

قَتَادَةُ [Ḳatādet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Esāmīdendir.

أَبُوقَتَادَةَ [Ebū Ḳatādet] Ashābdan Ḥāris̱ b. Ribᶜī es-Sulemī künyesidir. Ve Ḳatāde b. Diᶜāme tābiᶜindendir. Ve Ḳatāde b. en-Nuᶜmān ve Ḳatāde b. Milḥān ashābdandır. Ve Bekr b. Vāᵓil nām kimsenin kısrağı ismidir ki Ziyem nām atın anasıdır.

قُتَائِدَةٌ [ḳutāᵓidet] (عُلَابِطَةٌ [ᶜulābiṭat] vezninde) Bir sarp belen yāhūd bir yokuş adıdır, ᶜalā-kavlin her yokuş ᶜakabeye قُتَائِدَةٌ [ḳutāᵓidet] denir.

تَقْتُدُ [Taḳtud] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Ḥicāz’da bir karye yāhūd bir eşme adıdır.

قُتُنْدَةُ [Ḳutundet] (zammeteynle) Endelüs’te bir beldedir.

قَتَادٌ [Ḳatād] (سَحَابٌ [seḥāb] ve غُرَابٌ [ġurāb] veznlerinde) Benū Suleym yurdunda bir cebel-i ᶜazīm adıdır.

ذَاتُالْقَتَادِ [Ẕātu’l-Ḳatād] Felc nām mevziᶜin verāsında bir mevziᶜdir.

اَلْقُتُودُ [el-Ḳutūd] (ḳāf’ın zammıyla) Bir dağın adıdır.

اَلْقَتَادِيُّ [el-Ḳatādiyy] (صَحَابِيٌّ [ṣaḥābiyy] vezninde) Ḥazrec kabīlesinde bir feres adıdır. Zikr olunan قَتَادَةُ [Ḳatādet] dedikleri ferese mensūb değildir.

[ق ت ر د]

اَلْقَتْرَدَةُ [el-ḳatredet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın beyāz mancası yaᶜnī sütü ve peynir ve keş ve kaymak makūlesi nesneleri çok olmak maᶜnāsınadır ki kesret-i mevāşī müteferriᶜidir; yukālu: قَتْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ لَبَنُهُ وَأَقِطُهُ

اَلْقِتْرِدَةُ [el-ḳitridet] (ḳāf’ın ve rā’nın kesriyle) Çok māla denir ki murād mevāşīdir; yukālu: عَلَيْهِ قِتْرِدَةٌ مَالٍ أَيْ مَالٌ كَثِيرٌ

اَلْقِتْرِدُ [el-ḳitrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْقُتَارِدُ [el-ḳutārid] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلْمُقْتَرِدُ [el-muḳterid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Koyunu keçisi çok olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ قِتْرِدٌ وَقُتَارِدٌ وَمُقْتَرِدٌ أَيْ ذُو غَنَمٍ

Gerçi Cevherī ve sāᵓirleri bunları bu resme sebt ve beyān eylediler, lākin mecmūᶜu musahhaftır, savāb olan s̱ā-yı müsellese ile olmaktır, niteki ᶜan-karīb mersūmdur. Ve s̱ā-yı müsellese ile olduğunu eᵓimme-i lügatten Ebū ᶜAmr ve İbn Aᶜrābī ve sāᵓirleri tasrīh eylemiştir. Lākin Cevherī, Ebū ᶜUbeyde’den rivāyet eylemekle tā-yı fevkiyye ile de lügat olmak muhtemeldir. Müᵓellif ondan sākit olmuştur.

[ق ث د]

اَلْقَثَدُ [el-ḳas̱ed] (ḳāf’ın ve s̱ā-yı müsellesenin fethiyle) قِثَّاءٌ [ḳis̱s̱āᵓ]ya yaᶜnī ᶜacūra şebīh bir sebze adıdır, ᶜalā-kavlin ᶜacūrdan bir nevᶜ yāhūd hıyāra denir. Müfredi قَثَدَةٌ [ḳas̱edet]tir hā’yla.

اَلْقَثْدُ [el-ḳas̱d] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) Zikr olunan قَثَدٌ [ḳas̱ed]i yemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَثَدَ الرَّجُلُ قَثْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَكَلَ الْقَثَدَ

اَلْإِقْتِثَادُ [el-iḳtis̱ād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bostāndan قَثَدٌ [ḳas̱ed] kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَثَدَ الرَّجُلُ إِذَا قَطَعَ الْقَثَدَ Müᵓellif اَلْإِقْتِثَادُ اَلْقَطْعُ ᶜunvānıyla resm eylemekle müsāmaha eylemiştir.

[ق ث ر د]

اَلْقُثْرُدُ [el-ḳusrud] بُرْقُعٌ [burḳuʿ] vezninde) ve اَلْقِثْرِدُ [el-ḳisrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve اَلْقَثْرَدُ [el-ḳasred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقُثَارِدُ [el-ḳusārid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Ev metāʿına denir ki hırt mırt taʿbīr olunur, ḳumāşu’l-beyt maʿnāsına. Ve

قَثْرَدٌ [ḳasred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

قُثَرِدٌ [ḳuserid] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

قُثَارِدٌ [ḳusārid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

مُقَثْرِدٌ [muḳasrid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Koyunu kuzusu firāvān olan adama denir yāhūd esbāb-ı ve tecemmülāt hānesi çok olana denir. ve

قِثْرِدٌ [ḳisrid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Asma-nın dibinde kuruyup kalmış hār u hāşāka denir. Ve nās-ı kesīre denir.

اَلْقُثَارِدُ [el-ḳusārid] (شُفَارِجٌ [şufāric] veznin-de) Gömlek ve kaftan makūlesi libāsın etekleri uçlarına denir, ذَلاَذِلُ [zelāzil] maʿnāsına.

اَلْقَثْرَدُ [el-ḳasred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yün parçalarına denir, قِطَعُ الصُّوفِ [ḳiṭaʿu’ṣ-ṣūf] maʿnāsına. Ve şol köhne ve nāçīz ev metāʿına denir ki bir mahalle göçüldük-te iʿtibār olunmayıp yerlerinde terk ola; yukālu: هُوَ كَالْقِثْرِدِ لاَ يُلْتَفَتُ وَهُوَ مَا لاَ يُحْمَلُ مِنَ الْمَتَاعِ عِنْدَ الرَّحِيلِ

[ق ح د]

اَلْقَحَدَةُ [el-ḳaḥedet] (ḳāf’ın ve ḥā-yı müh-melenin fethiyle) Deve hörgücünün dibi-ne, ʿalā-kavlin hörgüce yāhūd hörgücün iki böğürlerinin mā-beynine denir. Cemʿi قِحَادٌ [ḳiḥād] gelir ḳāf’ın kesriyle ve أَقْحُدٌ [aḳḥud] gelir.

اَلْمَقْحَدَةُ [el-maḳḥadet] (mīm’in ve ḥā’nın fethiyle) Bu dahi hörgücün dibine denir.

اَلْقَحْدُ [el-ḳaḥd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) De-venin قَحَدَةٌ [ḳaḥadet]i olmak maʿnāsınadır ki murād ʿan-asl büyük hörgüçlü olmak-tır, ʿalā-kavlin hörgücü pek büyümek maʿnāsınadır; yukālu: قَحَدَ الْبَعِيرُ قَحْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَارَ لَهُ قَحَدَةٌ أَيْ سَنَامٌ كَالْقُبَّةِ أَوْ عَظُمَتْ قَحَدَتُهُ يَعْنِي بَعْدَ الصِّغَرِ

اَلْقَحْدَةُ [el-ḳaḥdet] (ḳāf’ın fethiyle) ve

اَلْمِقْحَادُ [el-miḳḥād] (mīm’in kesriyle) Bü-yük hörgüçlü nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ قَحْدَةٌ وَمِقْحَادٌ أَيْ كَبِيرَةُ الْقَحَدَةِ [Ve] مِقْحَادٌ [miḳ-ḥād]ın cemʿi مَقَاحِيدُ [meḳāḥīd] gelir. Şārih der ki cemele قَحْدٌ [ḳaḥd] kezālik مِقْحَادٌ [miḳḥād] vasf olur. Ve قَحْدَةٌ [ḳaḥdet] fi’l-asl قَحِدَةٌ idi, فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde.

اَلْقَاحِدُ [el-ḳāḥid] وَاحِدٌ [vāḥid] lafzına itbāʿ olur; yukālu: وَاحِدٌ قَاحِدٌ Nitekim “ص،خ،د” māddesinde zikr olundu.

بَنُو قُحَادَةَ [Benū Ḳuḥādet] (ثُمَامَةٌ [ṡumāmet] vezninde) Bir kabīledir. Benū Yerbūʿ fārislerinden Yezīd el-Ḳuḥādiyye’nin vālidesi onlardandır.

اَلْقَحَّادُ [el-ḳaḥḥād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Şol yalnızca kişiye denir ki ne birāderi ve ne evlādı ola; yukālu: رَجُلٌ قَحَّادٌ أَيْ لاَ أَخَ لَهُ وَلاَ وَلَدَ

اَلْقَمَحْدُوَةُ [el-ḳamaḥduvet] (ḳāf’ın ve mīm’in fethiyle) Rubāʿī olmakla ma-hallinde mezkūrdur. Müʾellif bununla Cevherī’ye taʿrīz eylemiştir.

[ق د د]

اَلْقَدُّ [el-ḳadd] (ḳāf’ın fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) Bir nesneyi bi-tamāmihi kesmek, ʿalā-kavlin uzunluğuna kes-mek ve ʿalā-kavlin uzunluğuna yarmak

maʿnāsınadır; yukālu: قَدَّ الشَّيْءَ قَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إذَا قَطَعَهُ مُسْتَأْصِلاً أَوْ مُسْتَطِيلاً أَوْ شَقَّهُ طُولاً Ve

قَدٌّ [ḳadd] Soyulmuş küçük kuzu ve oğlak derisine denir ve minhu'l-meselu: "مَا يَجْعَلُ قَدَّكَ إِلَى أَدِيمِكَ" أَيْ أَيُّ شَيْءٍ يُضِيفُ صَغِيرَكَ إِلَى كَبِيرِكَ Yaʿnī "Küçük işini büyüğe kıyās ve nisbet eylemeğe bāʿis nedir?" أَدِيمٌ [edīm] den murād cild-i ʿazīmdir ve إِلَى kelimesi maʿnā iʿtibārıyladır. Müʾellifin kavline göre mukadder مُضَافًا kavline müteʿalliktir. Mesel-i mezbūr tavr ve haddini tecāvüz eden fodul hakkında, kezālik bir emr-i hakīri emr-i hatīre kıyās eden kimse hakkında darb olunur. Ve

قَدٌّ [ḳadd] Kamçıya ıtlāḳ olunur, سَوْطٌ [savṭ] maʿnāsına ve minhu'l-hadīsu: "لَقَابُ قَوْسِ أَحَدِكُمْ وَمَوْضِعُ قَدِّهِ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا" Gerçi ʿan-karīb kesr ile قِدٌّ [ḳidd] lafzını dahi müʾellif سَوْطٌ ile tefsīr eylemiştir, lākin *Nihāye*'de lafz-ı hadīs kesr ile mansūstur ve müʾellif dahi *Baṣāʾir*'de kesr ile takyīd eylemiştir, lākin *Baṣāʾir*'de قَدٌّ [ḳadd] ḳāf'ın fethiyle مَقْدُودٌ [maḳdūd] maʿnāsına da geldiğini işʿār eylemekle bu takdīrce سَوْطٌ [savṭ]a ıtlākı sūret bulur. Ve

قَدٌّ [ḳadd] Kadr yaʿnī mikdār ve endāze maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ عَلَى قَدِّ ذَاكَ أَيْ قَدْرِهِ Ve bir adamın kāmetine ıtlāk olunur ki şahsının iʿtidāl-ı hılkī üzere taktīʿi yaʿnī kesiminden ʿibārettir. Cemʿi أَقُدٌّ [eḳudd] gelir hemzenin fethi ve ḳāf'ın zammıyla ve قِدَادٌ [ḳidād] gelir ḳāf'ın kesriyle ve أَقِدَّةٌ [eḳiddet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] gibi ve قُدُودٌ [ḳudūd] gelir, حُدُودٌ [ḥudūd] gibi; yukālu: غُلَامٌ حَسَنُ الْقَدِّ أَيِ الْقَامَةِ وَتَقْطِيعِهِ وَاعْتِدَالِهِ Ve

قَدٌّ [ḳadd] Kezālik masdar olur, misāfir beyābānda katʿ-ı mesāfe eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَدَّ الْمُسَافِرُ الْفَلَاةَ إذَا خَرَقَهَا أَيْ قَطَعَهَا Ve mütekellimin yāhūd kendinin kelāmını katʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَدَّ الْكَلَامَ إذَا قَطَعَهُ

اَلْإِقْتِدَادُ [el-iḳtidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) قَدٌّ [ḳadd] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِقْتَدَّ الشَّيْءَ إذَا قَطَعَهُ مُسْتَأْصِلاً أَوْ مُسْتَطِيلاً أَوْ شَقَّهُ طُولاً Ve umūr ve mesālihte tedbīr ve temyīz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir. Ondan ıstılāhımızda kesip biçmek ile taʿbīr olunur; yukālu: إِقْتَدَّ الْأُمُورَ إذَا دَبَّرَهَا وَمَيَّزَهَا

اَلتَّقْدِيدُ [et-taḳdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) قَدٌّ [ḳadd] ile bu dahi maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: قَدَّدَ الشَّيْءَ تَقْدِيدًا بِمَعْنَى قَدَّهُ

اَلْإِنْقِدَادُ [el-inḳidād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّقَدُّدُ [et-teḳaddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) قَدٌّ [ḳadd] ve تَقْدِيدٌ [taḳdīd]e mutāviʿlerdir; yukālu: قَدَّ الشَّيْءَ وَقَدَّدَهُ فَانْقَدَّ وَتَقَدَّدَ أَيِ انْقَطَعَ مُسْتَأْصِلاً أَوْ مُسْتَطِيلاً أَوِ انْشَقَّ طُولاً Ve

تَقَدُّدٌ [teḳaddud] Ārāʾ ve ehvāları muhtelif olarak nās fırka fırka olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَقَدَّدَ الْقَوْمُ إذَا صَارُوا فِرَقًا مُخْتَلِفَةَ الْأَهْوَاءِ Ve bir nesne kurumak maʿnāsına müstaʿmeldir ki قَدِيدٌ [ḳadīd]-i ātīden meʾhūzdur; yukālu: تَقَدَّدَ الشَّيْءُ إذَا يَبِسَ Ve nās perākende olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: تَقَدَّدَ الْقَوْمُ إذَا تَفَرَّقُوا Ve libās yepriyip pārelenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَقَدَّدَ الثَّوْبُ إذَا تَقَطَّعَ Ve dābbe bir mikdārca arıklamak, ʿalā-kavlin arıkladıktan sonra semirmeğe başlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَقَدَّدَتِ النَّاقَةُ إذَا هُزِلَتْ بَعْضَ الْهُزَالِ أَوْ كَانَتْ مَهْزُولَةً فَابْتَدَأَتْ فِي السِّمَنِ İşbu iki kavl tarīka maʿnāsına olan قِدَّةٌ [ḳiddet]ten meʾhūzdur. Kavl-i ev-

vele göre gövdesinde hüzāldan ve kavl-i sānīye göre şahmdan tarīkalar peydā olur.

اَلْقُدُّ [el-ḳudd] (ḳāf'ın zammıyla) Bir nevᶜ deniz balığının ismidir.

اَلْقِدُّ [el-ḳidd] (ḳāf'ın kesriyle) Deriden yapılan kaba denir, niteki قِحْفٌ [ḳiḥf] ağaçtan olanına denir. Ve

قِدٌّ [ḳidd] Kamçıya ıtlāk olunur, fethle قَدٌّ [ḳadd] gibi ki zikr olundu. Ve dibāgat olunmamış ham deriden uzunluğuna kesilmiş kayışlara ve sırımlara denir; kamçıya ıtlākı bundandır. Müfredi قِدَّةٌ [ḳiddet] tir hā'yla. Ve

قِدَّةٌ [ḳiddet] Uzun uzadı tarīkaya ıtlāk olunur. Ve Kilāb kabīlesi yurdunda bir su adıdır; bunda tahfīfle de zebān-zeddir. Ve

قِدَّةٌ [ḳiddet] Ārāᵓ ve ehvāları muhtelif olan fırkalardan bir fırkaya ıtlāk olunur. Cemᶜi قِدَدٌ [ḳided] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا﴾ أَيْ فِرَقًا مُخْتَلِفَةً أَهْوَاءُهَا

اَلْمِقَدُّ [el-miḳadd] (mīm'in kesriyle مِدَقٌّ [midaḳḳ] vezninde) Deri dilecek demir ālete denir, bıçkı gibi.

اَلْمَقَدُّ [el-meḳadd] (mīm'in fethiyle مَرَدٌّ [meredd] vezninde) Yola ıtlāk olunur, tarīk maᶜnāsına ve bu ism-i mekāndır. Ve mekān-ı müstevīye ıtlāk olunur, gūyā ki etrāftan kadd ve temyīz olunmuştur. Ve

مَقَدٌّ [Meḳadd] Ürdün kazāsında bir karye adıdır, hamr-ı Meḳaddī oraya nisbet olunur.

Cevherī galat eylemekle dāl'ını tahfīf ve mīm faslında مَقَدٌ ᶜunvānında sebt eylemiştir. Şārih der ki Ezherī, Ebū ᶜAmr'dan tahfīf-i dāl'la rivāyet eylemiştir. İntehā. Ve الشَّرَابُ الْمَقَدِيُّ tahfīfledir, zikr olunan مَقَدِّيٌّ [Meḳaddī]nin ki teşdīd iledir, gayrıdır. Mütercim der ki *Nihāye*'de bu vechile mersūmdur ki شَرَابٌ مَقَدِّيٌّ teşdīd ile nısfı kalınca tabh olunur bir nevᶜ şarāba denir. Nısfından katᶜ olunan şeyᵓe teşbīh olunmuştur ve kalīlen dāl'ı tahfīf olunur. Pes Cevherī'ye ve müᵓellife münāfī olur. İntehā.

اَلْقُدَادُ [el-ḳudād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir nevᶜ karın ağrısının ismidir, buru ve kesinti taᶜbīr olunan vecaᶜ olacaktır ki bağırsaklar kesilir kıyās olunur; mukaddime-i bāsūrdur; yukālu: أَخَذَهُ الْقُدَادُ وَهُوَ وَجَعٌ فِي الْبَطْنِ Ve Ḳudād b. Ṣaᶜlebe b. Muᶜāviye, Becīle kabīlesindendir.

اَلْمَقْدُودُ [el-maḳdūd] Zikr olunan قُدَادٌ [ḳudād] ᶜilletine mübtelā kişiye denir; yukālu: قُدَّ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهُوَ مَقْدُودٌ أَيْ أَصَابَهُ الْقُدَادُ

اَلْقَدَادُ [el-ḳadād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kirpi dedikleri cānvere denir, قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] maᶜnāsına. Ve ᶜArab tavşanına denir ki tarla sıçanı dahi derler, يَرْبُوعٌ [yerbūᶜ] maᶜnāsına; ekinleri kesip doğradıkları için ıtlāk eylediler.

قُدْقُدٌ [ḳudḳud] (فُلْفُلٌ [fulful] vezninde) Bir dağ ismidir ki onda حَجَرُ الْبِرَامِ [ḥaceru'l-birām] yaᶜnī küfegi taᶜbīr olunan taş maᶜdeni vardır.

اَلْقُدَيْدُ [el-ḳudeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir güne küçük kıtᶜa palās ismidir. Ve bir recül adıdır. Ve bir vādī ismidir. Ve Ḥaremeyn beyninde bir mevziᶜ adıdır. Ve Ḳays el-Ġāḍirī nām kimsenin feresi ismidir.

قُدْقُدَاءُ [Ḳudḳudāᵓ] (ḳāf'ların zammı ve fethiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْقَدِيدُ [el-ḳadīd] (حَدِيدٌ [ḥadīd] vezninde)

Müşerrer ve mukadded olan yaʿnī dilim dilim güneşte kurutulan ʿalā-kavlin uzun uzun dilenen ete denir. lisānımızda pastırma taʿbīr olunandır, ʿArabīde إِشْرَارَةٌ [işrāret] dahi denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا الْقَدِيدَ أَيِ اللَّحْمَ الْمُشَرَّرَ الْمُقَدَّدَ أَوْ مَا قُطِعَ مِنْهُ طُولاً Ve

قَدِيدٌ [ḳadīd] Pek eskimiş sevbe ıtlāk olunur.

اَلْقَدِيدِيُّونَ [el-ḳadīdiyyūn] (ḳāf'ın fethiyle) Tübbāʿ-ı ʿaskere yaʿnī bir mahalle ordu ve leşker gittikte onların tābiʿlerine ıtlāk olunur ki murād sipāh zümresinden olmayıp lākin ehl-i sanʿattan olmalarıyla baʿzı mesālih-i ʿaskerīyi rüʾyet için giderler, şaʿʿāb ve baytār ve haddād ve hallāk gibi. Hālā ordu-yı İslāmiyye'ye taʿyīn olunan esnāf ve ehl-i hirfet قَدِيدِيُّونَ [ḳadīdiyyūn] dur.

Ve bunda ḳāf'ın zammı cāʾiz değildir. Mütercim der ki *Nihāye*'de zamm-ı ḳ āf'ı tecvīz eylemiştir. Zīrā işbu ʿibāretle mersūmdur: اَلْقَدِيدِيُّونَ هُمْ تُبَّاعُ الْعَسْكَرِ وَالصُّنَّاعُ كَالْحَدَّادِ وَالْبَيْطَارِ بِلُغَةِ أَهْلِ الشَّامِ هَكَذَا يُرْوَى بِفَتْحِ الْقَافِ وَكَسْرِ الدَّالِ وَقِيلَ هُوَ بِضَمِّ الْقَافِ وَفَتْحِ الدَّالِ كَأَنَّهُمْ لِخِسَّتِهِمْ يَلْبَسُونَ الْقَدِيدَ وَهُوَ مِسْحٌ صَغِيرٌ وَقِيلَ هُوَ مِنَ التَّقَدُّدِ وَالتَّفَرُّقِ لِأَنَّهُمْ يَتَفَرَّقُونَ فِي الْبِلَادِ لِلْحَاجَةِ وَتَمَزُّقِ ثِيَابِهِمْ وَتَصْغِيرُهُمْ تَحْقِيرٌ لِشَأْنِهِمْ وَيُشْتَمُ الرَّجُلُ يُقَالُ: Ve *Esās*'ta: فِي فَيُقَالُ لَهُ يَا قُدَيْدِيُّ يَا قُدَيْدِيُّ الشَّتِيمَةِ يَا قُدَيْدِيُّ يَا قُدَيْدِيُّ وَهُمُ الْقُدَيْدِيُّونَ تُبَّاعُ الْعَسْكَرِ مِنَ الصُّنَّاعِ ʿibāretiyle musaggaran mersūm olmakla kezālik müʾellife muhāliftir. İntehā.

مِقْدَادٌ [Miḳdād] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) İbn ʿAmr b. el-Esved'dir ki ashābdandır, Esved, Miḳdād'ı terbiye yāhūd tebennī eylemekle kendisine nisbet olunmuştur. Esved'i ceddi zannıyla kurrā-i hadīs lahn ve hatā ederler. Şārih der ki Miḳdād b. el-Esved ile müştehir olmakla bāʿis-i nisbeti vech-i mezkūre mebnīdir. Ve Esved b. ʿAbduyağūs̱ b. Vehb b. ʿAbdumenāf ez-Zuhrī'dir. Kurrā-ı hadīsin hatāları ʿAmr ile Esved beynine اِبْنٌ lafzını tavsīt ettiklerinden nāşīdir.

اَلْقَيْدُودُ [el-ḳaydūd] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Arkası uzun olan nākaya denir ki mādde-i merkūmeden meʾhūzdur. Cemʿi قَيَادِيدُ [ḳayādīd] gelir.

اَلْإِسْتِقْدَادُ [el-istiḳdād] Bir düzeye müstemir olup gitmek maʿnāsınadır; قِدَّةٌ [ḳiddet] ten meʾhūzdur; yukālu: إِسْتَقَدَّ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَمَرَّ وَاسْتَوَى Ve develer yolda vech-i vāhid üzere katarlanıp ok gibi doğruluğuna çekilip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَدَّتِ الْإِبِلُ إِذَا اسْتَقَامَتْ عَلَى وَجْهٍ وَاحِدٍ

قَدْ [ḳad] (ḳāf'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Bir kelimedir ki harfiyye ve ismiyye olur. Ve ismiyye iki vech üzere müstaʿmeldir: Vech-i evvel يَكْفِي kelimesine mürādif ism-i fiʿl-i muzāriʿ olur, yetişir ve kifāyet eder maʿnāsına. Bu sūrette medhūlü mansūb olur. Meselā قَدْ زَيْدًا ve قَدْنِي دِرْهَمٌ دِرْهَمٌ denir, يَكْفِي maʿnāsına. Vech-i sānī حَسْبَ kelimesine mürādif ism olur ki kāfī maʿnāsınadır, Fārisīde bes denir. Bu sūrette gāliben yaʿnī ʿinde'l-Başriyyīn mebnī olarak istiʿmāl olunur, قَدْ [ḳad]-ı harfiyyeye lafzda müşābih olduğu için. Meselā قَدْ زَيْدٍ دِرْهَمٌ denir, dāl'ın sükūnu ve زَيْدٍ lafzının cerriyle. Ve gāhī yaʿnī ʿinde'l-Kūfiyyīn قَدْ [ḳad] sīn ve سَوْفَ gibi harf-i tenfīsten ve cāzim ve nāsıbdan mücerred olan fiʿl-i mutasarrıf-ı ihbārī-i müsbete mahsūstur, bunların mukābiline dāhil olmaz. Şārih der ki işbu "لَوْلاَ الْحَيَاءُ وَأَنَّ رَأْسِي قَدْ عَسَى || فِيهِ الْمَشِيبُ لَزُرْتُ أُمَّ الْقَاسِمِ" beytinde

عَسَى kelimesi إِشْتَدَّ ve ظَهَرَ maʿnāsına mutasarrıf olmakla mādde nakz olmaz. İntehā.

İşbu harfiyye olan قَدْ kelimesi altı maʿnāya delālet eder: Evvel tevakkuʿ yaʿnī medhūlü olan fiʿl mütevekkaʿ ve muntazar olur, meselā قَدْ يَقْدَمُ الْغَائِبُ gibi. Bu maʿnāda māzīye duhūlü muhtelefün-fīhtir. Sānī māzīyi hāle takrīb için olur, قَدْ قَامَ زَيْدٌ gibi. Sālis tahkīk için olur; ke-kavlihi taʿālā: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيهَا Rābiʿ nefy için olur, مَا lafzı gibi; meselā قَدْ كُنْتَ فِي خَيْرٍ فَتَعْرِفَهُ kavli gibi ki مَا كُنْتَ فِي خَيْرٍ تَعْرِفَ lafzının nasbıyladır, maʿnāsınadır. Hāmis taklīl için olur, قَدْ يَصْدُقُ الْكَذُوبُ gibi. Sādis teksīr için olur. İşbu “قَدْ أَتْرُكُ الْقِرْنَ مُصْفَرًّا أَنَامِلُهُ” mısrāʿında olduğu gibi.

Cevherī قَدْ kelimesini ism kılarsan müşedded edersin demekle galat eylemiştir, zīrā ancak iki harften mürekkep olup āhiri harf-i ʿillet olan kelime müşedded olur. Meselā هُوَ lafzında هُوَّ denir. Ve teşdīdidinin vechi harf-i ʿillet maʿa’t-tenvīn sākin olmakla ism harf-i vāhid üzere kalmamağa mebnīdir. Ve emmā قَدْ [ḳad] kelimesiyle bir kimseye tesmiye olunsa; meselā: هَذَا قَدٌّ ve رَأَيْتُ قَدًّا ve مَرَرْتُ بِقَدٍ denir, tahfīfle; kezālik مِنْ ve عَنْ kelimeleri dahi bu resmedir, bunların nazīri يَدٌ ve دَمٌ ve emsālidir. Şārih der ki Cevherī’nin kavli Ahfeş ve Başriyyūn’dan bir cemāʿat mezhebidir. Mütercim der ki müʾellifin burada kelāmı *Başāʾir*’e muhāliftir, zīrā *Başāʾir*’de demiştir ki eğer قَدْ kelimesini ism kılarsan müşedded edersin, meselā: كَتَبْتُ قَدًّا حَسَنَةً dersin, kezālik لَوْ ve كَيْ ve هُوَ kelimelerinde dahi hāl böylecedir, zīrā hurūf-ı mezbūrenin naksına yaʿnī āhirleri يَدٌ ve دَمٌ gibi nākıs olduklarına delīl olmakla ism oldukları hālde āhirlerine kendi cinslerinden bir harf ziyāde kılıp idgām eylemek vācib olur.

[ق ر د]

اَلْقَرَدُ [el-ḳared] (fethateynle) Yünün ve yapağının yoluntusuna, ʿalā-kavlin fenā ve kemterliğinden kabūl olunmayıp atılanına denir ki işe yaramaz olur. Müfredi قَرَدَةٌ [ḳaredet]tir hā’yla ki ondan bir pāre demektir ve minhu’l-meseli: ”عَثَرَتْ عَلَى الْغَزْلِ بِأَخَرَةٍ فَلَمْ تَتْرُكْ بِنَجْدٍ قَرَدَةً“ Yaʿnī “O nādān hatun encām-ı kār eğirmek husūsunun lüzūmuna muttaliʿ olup beher-hāl muktezī olduğu hātırına gelmekle gübre yığınlarında yün ve yapağı bırakıntılarını komayıp bi’l-cümle devşirip eğirmeğe başladı. Mukaddeminden ise aʿlā yün bulmağa vüsʿati var idi.” Mesel-i mezbūr bir hāceti vakt-i imkānda terk ve ihmāl edip baʿde’l-fevt talebi kaydında olan kimse hakkında darb olunur, “ضَيَّعَتِ اللَّبَنَ فِي الصَّيْفِ” meseline müdānīdir. Ve

قَرَدٌ [ḳared] Yaprakları sıyrılmış hurmā dalına denir. Bunun da müfredi قَرَدَةٌ [ḳaredet]tir. Ve

قَرَدٌ [ḳared] Şol hurde sarı tüy gibi nesneye denir ki طُرْثُوثٌ [ṭurs̱ūs̱] dedikleri nebāta yapışık olur. Ve

قَرَدٌ [ḳared] Masdar olur, kıllar kıvırcıklanıp tortop olmak maʿnāsına; yukālu: قَرِدَ الشَّعْرُ قَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَجَعَّدَ Ve meşin ve sahtiyān dibāgat olunurken fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرِدَ الْأَدِيمُ إِذَا حَلِمَ Ve bir kimse ʿaczinden nāşī sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَرِدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ عِيًّا Ve dişler sararmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرِدَتْ أَسْنَانُهُ إِذَا اصْفَرَّتْ Ve sakızın tadı azmak maʿnāsınadır; yukālu: قَرِدَ الْعِلْكُ إِذَا

Ve فَسَدَ طَعْمُهُ

قَرَدٌ [ḳared] Şol hurde hurde sehāb kıtʿalarına denir ki büyük sehābın altında olup birbirine mülteʾim olmayarak pāre pāre görünür ola. Ve lisānda olan tereddüd hāletine denir ki talāḳatla bī-pervā tekellüm edemeyip dilini çiğneyerek tekellüm eder olur; yuḳālu: فِي لِسانِهِ قَرَدٌ أَيْ لَجْلَجَةٌ

اَلتَّقَرُّدُ [et-teḳarrud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi kıllar kıvırcıklanıp toplanmak maʿnāsınadır; yuḳālu: تَقَرَّدَ الشَّعْرُ بِمَعْنَى قَرِدَ

اَلْإِقْرَادُ [el-iḳrād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adam ʿaczinden yāhūd yorgunluktan nāşī sākit olmak maʿnāsınadır; yuḳālu: أَقْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ عِيًّا Ve sākin olmak maʿnāsınadır; yuḳālu: أَقْرَدَ الْمُتَحَرِّكُ إِذَا سَكَنَ Ve züll ve huzūʿ eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: أَقْرَدَ إِلَيْهِ إِذَا ذَلَّ وَخَضَعَ Ve kendisini ölü sūretinde göstermek maʿnāsınadır; yuḳālu: أَقْرَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَاوَتَ

اَلتَّقْرِيدُ [et-taḳrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِقْرَادٌ [iḳrād] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yuḳālu: قَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ عِيًّا Ve davardan kene taʿbīr olunan böceği ayırtlayıp koparmak maʿnāsınadır ki selb içindir; yuḳālu: قَرَّدَ الْبَعِيرَ إِذَا انْتَزَعَ قِرْدَانَهُ Ve tezlīl eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَرَّدَهُ إِذَا ذَلَّلَهُ Ve huzūʿ ve tevāzuʿ eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَرَّدَ إِلَيْهِ إِذَا خَضَعَ Ve bir adamı aldatmak ve reng eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَرَّدَ فُلاَنًا إِذَا خَدَعَهُ

اَلْقَرْدُ [el-ḳard] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Kesb ile māl biriktirmek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَرَدَ الْمَالَ قَرْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ وَكَسَبَهُ Ve tuluma yağ yāhūd süt cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: قَرَدَ فِي السِّقَاءِ إِذَا جَمَعَ فِيهِ سَمِنًا أَوْ لَبَنًا Ve

قَرْدٌ [ḳard] Boyuna denir, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına ve bu gerd-i Fārisī muʿarrebidir. Ve kısa nesneye denir.

اَلْقَرِدُ [el-ḳarid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Keçe gibi birbiri üzere dertop katlanıp münʿakid ve müterākim olan buluta denir; yuḳālu. سَحَابٌ قَرِدٌ أَيْ مُنْعَقِدٌ مُتَلَبِّدٌ Ve gövdesinin etleri sımsıkı tıknaz olmakla sölpüklü olmayan ata ʿArablar قَرِدُ الْخَصِيلِ [ḳaridu’l-ḫaṣīl] ıtlāḳ ederler. خَصِيلٌ [ḫaṣīl] أَصِيلٌ [aṣīl] vezninde etleri yerli yerinde olan ata denir. Ve

قَرِدٌ [ḳarid] Kene dedikleri böcek üşümüş hayvāna denir; yuḳālu: بَعِيرٌ قَرِدٌ أَيْ كَثِيرُ الْقُرُودِ

اَلْمُتَقَرِّدُ [el-muteḳarrid] (مُتَفَرِّدٌ [muteferrid] vezninde) Bu dahi şol hurde hurde bulut pārelerine denir ki büyük bulutun cā-be-cā altında olup birbirine muttasıl olmaya.

اَلْقُرَادُ [el-ḳurād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İnsān memesinin düğmeciğine denir. Kezālik at memesinin emziğine denir. Ve kene taʿbīr olunan böceğe denir ki davara istīlā eder. Cemʿi قِرْدَانٌ [ḳirdān] gelir ḳāf’ın kesriyle. Ve

قُرَادٌ [Ḳurād] Esmādandır: Ḳurād b. Ṣāliḥ b. Ġazvān ve oğulları Muḥammed ve ʿAbdullāh muhaddislerdir.

اَلْقُرْدُ [el-ḳurd] (ḳāf’ın zammıyla) Bu dahi kene dedikleri böceğe denir.

اَلْقَرُودُ [el-ḳarūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol deveye denir ki sāhibi kenesini ayırtladığı hīnde ürküp ve serkeşlik eylemeyip öylece durur ola; yuḳālu: بَعِيرٌ قَرُودٌ إِذَا كَانَ لاَ يَنْفِرُ عَنِ التَّقْرِيدِ

اَلْقِرْدُ [el-ḳird] (ḳāf’ın kesriyle) Maʿrūftur, yaʿnī maymun taʿbīr olunan cānvere denir, Fārisīde pūzīne derler. Cemʿi أَقْرَادٌ [aḳrād] ve قُرُودٌ [ḳurūd] gelir ve قِرَدٌ [ḳired] gelir عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve قِرَدَةٌ [ḳiredet] gelir,

فِيلَة [fiyelet] vezninde ve قَرِدَةٌ [ḳaridet] gelir ḳāf'ın fethi ve rā'nın kesriyle. *Miṣbāḥ*'ta عِنَبٌ [ʿineb] vezninde قِرَدٌ [ḳired] müʾennes olan قِرْدَةٌ [ḳirdet]in cemʿi olmak üzere mersūmdur. Ve Ḳird b. Muʿāviye, Huẕeyl kabīlesinden bir kimsedir ki «أَزْنَى مِنْ قِرْدٍ» meselinin menşeʾidir. Be-gāyet zinā-kār kimse idi. ʿAlā-kavlin murād cānver-i mezkūrdur, zīrā maymun hayvānlar içre zinā-kārlıkla mümtāzdır. Ve ʿArablar şol zuʿm ettikler ki zamān-ı Cāhiliyyet'te bir maymun āherin çiftiyle zinā eylemekle sāʾirleri āgāh olup onu recm eylediler.

اَلْقَرَّادُ [el-ḳarrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Maymun besleyen kimseye denir ki maymuncu taʿbīr olunur.

اَلْقَرْدَدُ [el-Ḳarded] (مَهْدَدٌ [mehded] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve

قَرْدَدٌ [ḳarded] Mürtefiʿ yere denir. Cemʿi قَرَادِدُ [ḳarādid] gelir ve قَرَادِيدُ [ḳarādīd] gelir işbāʿla. Ve

قَرْدَدٌ [ḳarded] Vech ve üslūb ve tarīka maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ بِالْحَدِيثِ عَلَى قَرْدَدِهِ أَيْ عَلَى وَجْهِهِ

اَلْقُرْدُودَةُ [el-ḳurdūdet] (ḳāf'ın zammıyla) Bu dahi mürtefiʿ arza denir. Ve bir mevziʿ ismidir. Ve

قُرْدُودَةُالظَّهْرِ [ḳurdūdetu'ẓ-ẓahr] Dābbenin arkasının mürtefiʿ olan yerine denir. Ve

قُرْدُودَةُالشِّتَاءِ [ḳurdūdetu'ş-şitāʾ] Kış mevsiminin şiddet ve hiddetinden ʿibārettir; tekūlu: مَا هَذِهِ الرِّحْلَةُ فِي قُرْدُودَةِ الشِّتَاءِ أَيْ فِي شِدَّتِهِ وَحِدَّتِهِ

اَلْقِرْدِيدَةُ [el-ḳirdīdet] (ḳāf'ın kesriyle) Pek sözlü sulbü'l-kelām adama denir; yukālu: رَجُلٌ قِرْدِيدَةٌ أَيْ صُلْبُ الْكَلَامِ Ve dābbenin sırtında olan tūlānī hatta denir ki asl rengine muhālif olur. Ve كِرْدِيدَةٌ [kirdīdet] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve insānın başına ıtlāḳ olunur. Ve dağın tepesine denir.

قُرَدُ [Ḳured] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) Bir mevziʿdir.

قَرْدَى [Ḳardā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Cezīre-i İbn ʿÖmer'de bir mevziʿ adıdır.

اَلْقَرَدِيَّةُ [el-Ḳarediyyet] (عَرَبِيَّةٌ [ʿarabiyyet] vezninde) Ḥāciz ile Maʿdinu Nuḳra beyninde bir su adıdır.

ذُوقَرَدٍ [Ẕū-Ḳared] (fethateynle) Medīne kurbünde bir mevziʿdir, onda Nebiyy-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellemle hazretlerinin sağmal nākaları raʿy olunmakla küffār-ı Aʿrābdan bir tāʾife igāre eyledik-lerinde haber-dār olmalarıyla üzerlerine gazā eylediler, gazve-i Ẕī Ḳared maʿrūftur.

[ق ر ص د]

اَلْقَرْصَدُ [el-ḳarṣad] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kesmiğe denir ki samanın irisidir, قِصْرِيٌّ [ḳiṣriyy] maʿnāsına, Fārisīde kefe denir.

[ق ر م د]

اَلْقَرْمَدُ [el-ḳarmed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kendisiyle tılā olunur olan şeyʾe denir, zaʿferān ve kireç gibi. Ve bir nevʿ taşa denir ki cā-be-cā yarıkları olur, āteşte tamām piştikten sonra onunla ebniye binā ederler. Ümmehāt-ı sāʾirede bu kireç yaptıkları taş ile müfesserdir. Ve

قَرْمَدٌ [ḳarmed] آجُرٌّ [ācurr] ismidir ki خَزَفٌ [ḫazef]-i matbūhtur, Türkīde tuğla taʿbīr olunur. Müʾellifin وَالْآجُرُّ kavli ʿatf-ı tefsīrdir. Ve

قَرْمَدُ [Ḳarmed] bir mevziʿ adıdır.

اَلْقِرْمِيدُ [el-ḳirmīd] (ḳāf'ın kesriyle) Bu

dahi tuğlaya denir, Türkīde kiremid dahi denir. Ve

قِرْمِيدٌ [ḳirmīd] إِرْدَبَّةٌ [irdebbet] maʿnāsınadır ki tuğladan yapılmış büyük kārīze denir. Ve أُرْوِيَّةٌ [urviyyet] maʿnāsınadır ki dağ keçisinin dişisine denir yāhūd أُرْوِيَّةٌ [urviyyet] إِرْدَبَّةٌ [irdebbet] musahhafıdır.

اَلْقُرْمُودُ [el-ḳurmūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) غَضا [ġaḍā] nām şecerin yemişine denir. Ve dağ keçisinin erkeğine denir.

اَلْقَرْمَدَةُ [el-ḳarmedet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) قَرْمَطَةٌ [ḳarmeṭat] maʿnāsınadır ki yazıyı sık sık yazmak ve adımları sık sık atarak yürümekten ʿibārettir; yukālu: قَرْمَدَ الْكِتَابَ وَقَرْمَدَ فِي الْمَشْيِ إِذَا قَرْمَطَ

اَلْمُقَرْمَدُ [el-muḳarmed] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Zaʿferān makūlesi tılā sürülmüş beze denir; yukālu: ثَوْبٌ مُقَرْمَدٌ أَيْ مَطْلِيٌّ بِشِبْهِ الزَّعْفَرَانِ Ve tuğla ile yāhūd قَرْمَدٌ [ḳarmed] dedikleri hacer-i mezkūr ile yapılmış bināya denir; yukālu: بِنَاءٌ مُقَرْمَدٌ أَيْ مَبْنِيٌّ بِالْآجُرِّ أَوِ الْحِجَارَةِ يَعْنِي بِالْقَرْمَدِ Ve bülend ve ʿālī bināya denir; yukālu: بِنَاءٌ مُقَرْمَدٌ أَيْ مُشْرِفٌ عَالٍ

[ق ر هـ د]

اَلْقُرْهُدُ [el-ḳurhud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Etli cānlı, bedeni nerm ve nāzük tāze civāna denir; yukālu: غُلَامٌ قُرْهُدٌ أَيْ تَارٌّ نَاعِمٌ رَخْصٌ

اَلْقَرَاهِيدُ [el-ḳarāhīd] فَرَاهِيدُ [ferāhīd] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ق ر ن د]

قَارَوَنْدَاءُ [Ḳārevendā'] (rā'nın ve vāv'ın fethiyle) Etbāʿ-ı tabiʿīnden Kes̱īr'in pederi ismidir.

[ق ز د]

اَلْقَزْدُ [el-ḳazd] Zā-yı muʿceme ile قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde ve mürādifidir; yukālu: قَزَدَهُ قَزْدًا بِمَعْنَى قَصَدَهُ

[ق س د]

اَلْقِسْوَدُّ [el-ḳisvedd] (ḳāf'ın kesri ve dāl'ın teşdīdiyle قِثْوَلٌّ [ḳis̱vell] vezninde) Boynu kalın ve kavī ve muhkem olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ قِسْوَدٌّ أَيِ الْغَلِيظُ الرَّقَبَةِ الْقَوِيُّ

[ق س ب د]

قُسْبَنْدٌ [ḳusbend] (ḳāf'ın zammı ve bā'nın fethiyle ki فُعَلَلٌّ [fuʿlell] veznindedir) Ehl-i lügat gerçi bunu ebniyede zikr edip lākin tefsīrine tasaddī eylemediler. Benim ʿindimde bu kusbend-i Fārisī muʿarrebidir ki hatunların hayz bezidir yāhūd gūsbend muʿarrebidir ki koyuna denir.

[ق ش ب د]

اَلْقُشْبَنْدُ [el-ḳuşbend] (şīn'i muʿceme ile قُسْبَنْدٌ [ḳusbend] vezninde) Uzun boylu gerdanı ʿazīm adama denir. Müʾennesinde قُشْبَنْدَةٌ [ḳuşbendet] denir hā'yla; yukālu: رَجُلٌ قُشْبَنْدٌ أَيْ طَوِيلٌ عَظِيمُ الْعُنُقِ وَيُقَالُ امْرَأَةٌ قُشْبَنْدَةٌ Zāhiren bu dahi lügat-ı āherden muʿarrebdir.

[ق ش د]

اَلْقِشْدَةُ [el-ḳişdet] (ḳāf'ın kesriyle) Kaymak yāhūd kere yağı sevīk ile ve hurmā ile tabh olunup helvā oldukta dibine çöken posa gibi çöküntüye denir. Ve

قِشْدَةٌ [ḳişdet] Bir nevʿ sütlü nebāt adıdır. Ve yufka kaymağa yāhūd kere yağına denir.

اَلْقُشَادَةُ [el-ḳuşādet] (ḳāf'ın zammıyla) قِشْدَةٌ [ḳişdet] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْقَشْدَةُ [el-ḳaşedet] كَشَطَةٌ [keşeṭat] vezninde ve mürādifidir ki bir nesneyi şeyʾ-i āherin üzerinden izāle edip o şeyʾi açmak maʿnāsınadır; yukālu: قَشَدَهُ إِذَا كَشَطَهُ

[ق ص د]

اَلْقَصْدُ [el-ḳaṣd] (ḳāf'ın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Yol doğru olmak, istikāmet-i tarīk maʿnāsınadır. Şārih der ki fi'l-asl bu maʿnāda masdardır, baʿdehu vasf olarak istiʿmāl olunmuştur; yukālu: سَبِيلٌ قَصْدٌ أَيْ مُسْتَقِيمٌ Gūyā ki sālikin veche-i maksadına kasd eder ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ Ve iʿtimād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَ إِلَيْهِ إِذَا اعْتَمَدَ Ve bir nesneye teveccüh ve ʿazm ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَهُ وَلَهُ وَإِلَيْهِ قَصْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَمَّهُ Ve muʿtedilāne hareket eylemek yaʿnī bir işte vasat-ı hāle riʿāyet edip ifrāttan mücānebet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَ فِي الْأَمْرِ ضِدُّ أَفْرَطَ أَيْ لَمْ يَتَجَاوَزْ فِيهِ الْحَدَّ وَرَضِيَ بِالتَّوَسُّطِ Ve şāʿir kasāʾid-i manzūme nazmında ebyātı birbirine muvāsaletle itāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَ الشَّاعِرُ إِذَا وَاصَلَ عَمَلَ الْقَصَائِدِ Ve

قَصْدٌ [ḳaṣd] Vasf olur, ne tenū-mend ve ne incerek olan muʿtedil vücūdlu kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ قَصْدٌ أَيْ لَيْسَ بِجَسِيمٍ وَلَا بِضَئِيلٍ Ve bir şeyʾi kırmak maʿnāsınadır, ne gūne olursa olsun; ʿalā-kavlin yarısından kırmağa mahsūstur; yukālu: قَصَدَ الشَّيْءَ إِذَا كَسَرَهُ بِأَيِّ وَجْهٍ كَانَ أَوْ بِالنِّصْفِ Ve ʿadl ve dād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَلَ Ve bir kimseye bir mādde zımnında zor ve cebr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَدَ فُلَانًا عَلَى الْأَمْرِ إِذَا قَسَرَهُ Şārih sāʾir nüshaları tahtiʾe eylemiştir.

اَلْإِقْتِصَادُ [el-iḳtiṣād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) قَصْدٌ [ḳaṣd] gibi iʿtidāl üzere hareket eylemek maʿnāsınadır. Muʿtedil olan kimse elbette reh-i rāstı kasd eder; yukālu: إِقْتَصَدَ فِي الْأَمْرِ ضِدُّ أَفْرَطَ ʿAdem-i tefrīt buna lāzım gelir. Ve

إِقْتِصَادٌ [iḳtiṣād] Şāʿir kasāʾid manzūmesinde ebyātı birbirine vasl ile itāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَصَدَ الشَّاعِرُ إِذَا وَاصَلَ عَمَلَ الْقَصَائِدِ

اَلْمُقْتَصِدُ [el-muḳteṣid] (مُقْتَدِرٌ [muḳtedir] vezninde) ve

اَلْمُقَصَّدُ [el-muḳaṣṣad] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Vücūdu ne iri ve ne ince olan adama denir.

اَلتَّقْصِيدُ [et-taḳṣīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) قَصْدٌ [ḳaṣd] gibi bir nesneyi kırmak yāhūd nısfından kırmak maʿnāsınadır; yukālu: قَصَّدَ الشَّيْءَ إِذَا كَسَرَهُ أَوْ بِالنِّصْفِ

اَلْإِنْقِصَادُ [el-inḳiṣād] ve

اَلتَّقَصُّدُ [et-teḳaṣṣud] Bir nesne kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْقَصَدَ الرُّمْحُ وَتَقَصَّدَ إِذَا انْكَسَرَ

اَلْقَصَدُ [el-ḳaṣad] (fethateynle) عَوْسَجٌ [ʿavsec] ismidir ki mūsā ağacı ve sincan dikeni dedikleri şecerdir. Ve قَصَدُ الْعَوْسَجِ وَالْأَرْطَى وَالطَّلْحِ bu makūle ağaçların ter ü tāze yumuşak dallarına ıtlāk olunur. Ve

قَصَدٌ [ḳaṣad] Açlığa denir, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsına. Ve mugaylān gibi dikenli iri meşe ağaçlarının güz mevsiminde çiçeklerinin tomurcuklanmasına, ʿalā-kavlin her dikenli ağacın ibtidā nābit olduğu hīnde nebātının zuhūr eylemesine denir.

اَلْقَصَادَةُ [el-ḳaṣādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) Semirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصُدَ الْبَعِيرُ قَصَادَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا سَمِنَ

اَلْقِصْدَةُ [el-ḳiṣdet] (ḳāf'ın kesriyle) Kırılan nesneden bir parçaya denir. Cemʿi قِصَدٌ [ḳiṣad] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

اَلْقَصِدُ [el-ḳaṣid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْقَصِيدُ [el-ḳaṣīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَقْصَادُ [el-aḳṣād] (hemzenin fethiyle) Kırık şeyʾe denir; yukālu: رُمْحٌ قَصِدٌ وَقَصِيدٌ وَأَقْصَادٌ أَيْ مُتَكَسِّرٌ

Şārih der ki burada أَقْصَادٌ [aḳṣād] ʿinde'l-Aḫfeş cemʿ vezni üzere gelen evzāndandır ve sāʾirler ʿindinde eczāsına nisbetle masūg olan cemʿdir. قِدْرٌ أَعْشَارٌ ve ثَوْبٌ أَخْلَاقٌ dahi böylecedir. İntehā. Ve

قَصِيدٌ [ḳaṣīd] Şol şiʿre ıtlāk olunur ki şatr-ı ebyātı tām ve kāmil olup ve üç beyt ve ondan ziyāde ola, ʿalā-kavlin on altı beyt ve dahi ziyāde ola; hālā beyne'ş-şuʿarāʾ hā-i ismiyyetle قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] taʿbīr ettikleridir.

Lākin Cevherī kavli üzere قَصِيدٌ [ḳaṣīd] قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet]in cemʿ-i cinsidir. سَفِينٌ [sefīn] ve سَفِينَةٌ [sefīnet] gibi. Mütercim der ki şāʿir, şiʿr-i mezbūr ile bir maksūd kasd eder olmakla قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] ıtlāk olunmuştur. Zikr olunan muvāsala-i ebyāt maʿnāsı dahi o maksada mebnīdir, niteki sāhib-i *Miʿyār* bu resme beyān eylemiştir. Kaldı ki tabʿ-ı müstakīm ve ʿilm-i ʿarūz-ı kavīm ictimāʿından hāsıl olan eser-i mevzūna شِعْرٌ [şiʿr] derler ki ʿilm maʿnāsınadır; شُعُورٌ [şuʿūr]dan olmakla tabʿın kemāl-i medhali olmasına delīldir.

Ve şiʿrin envāʿı vardır: beyt, rubāʿī, kıtʿa, müfred, mesnevī, nazīre, tahmīs, tārīh gibi. Fenn-i bedīʿde olan muhassenāt maʿrūftur. Bunların biri قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet]tir ki kasd-ı ʿāzim ile nazm olunandır. Ekser-i üdebāʾ ʿindinde yedi beytten ziyādeye ıtlāk olunur ve baʿzen matlaʿında yāhūd evāhire karīb hılālinde tagazzül olunur. Ve girīz-geh merāma intikāl eylemeğe münāsebet peydā eden maʿnāyı müfīd bir beyttir. Ondan sonra tāc ki şāʿir mahlası onda īrād eder. Sonra duʿā eyler; eğer tārīhi var ise esnāsında yāhūd āhirinde īrād eder. En āhir beytine maktaʿ denir. Ve beytü'l-kasīd mübnā-ʿaleyh olan beyttir ki ebyāt-ı sāʾireden rengīn ve cevdet-i tabʿa tesādüfle dil-nişīn olur. Niteki demişlerdir: "Kasīdede bir olur beyt-i nādirü'l-mazmūn" İntehā. Ve

قَصِيدٌ [ḳaṣīd] Semiz iliğe denir; yukālu: مُخٌّ قَصِيدٌ أَيْ سَمِينٌ ʿAlā-kavlin semizden dūn olanına denir ki ne semiz ve ne arık olanıdır. Ve ilikli kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ قَصِيدٌ أَيْ مُمِخٌّ Ve kurumuş ete denir; yukālu: لَحْمٌ قَصِيدٌ أَيْ يَابِسٌ Ve ilikli semiz nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ قَصِيدٌ أَيْ سَمِينٌ بِهَا نِقْيٌ Ve değneğe denir; ʿasā maʿnāsına. Ve semiz hörgüce denir. Ve iʿmāl-i fikr ü reviyyetle tenkīh ve tehzīb olunmuş metīn ve pākīze şiʿre denir; yukālu: شِعْرٌ قَصِيدٌ أَيْ مُنَقَّحٌ مُجَوَّدٌ

اَلْقَصُودُ [el-ḳaṣūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi semiz iliğe, ʿalā-kavlin muʿtedil olanına denir; yukālu: مُخٌّ قَصُودٌ أَيْ سَمِينٌ أَوْ دُونَهُ وَفَوْقَ الْمَهْزُولِ

اَلْقَصِيدَةُ [el-ḳaṣīdet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi ilikli semiz nākaya ve değneğe denir.

اَلْإِقْصَادُ [el-iḳṣād] (hemzenin kesriyle) Atılan ok dokunduğu şahsı hemān kımıldatmayıp yerinde helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْصَدَ السَّهْمُ إِذَا أَصَابَ فَقَتَلَ مَكَانَهُ Ve fi'l-*Esās*: أَقْصَدَهُ السَّهْمُ Ve

إِقْصَادٌ [iḳṣād] Bir kimseyi mızrakla bilā-hataʾin vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْصَدَهُ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ فَلَمْ يُخْطِئْهُ Ve yılan bir kimseyi soktuğu gibi defʿī helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْصَدَتْهُ الْحَيَّةُ إِذَا لَدَغَتْهُ فَقَتَلَتْهُ

اَلْمُقَصَّدَةُ [el-muḳaṣṣadet] (مُعَظَّمَةٌ

[muʿaẓẓamet] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir gūne dāg ve damga ismidir ki kulaklarına basılır.

اَلْمُقْصَدُ [el-muḳṣad] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Şol adama denir ki hasta olup ʿale'l-fevr vefāt eylemiş ola.

اَلْمَقْصَدَةُ [el-maḳṣadet] (مَحْمَدَةٌ [maḥmedet] vezninde) Şol hatuna denir ki vücūdu ʿazīm ve endāmı tām ve vāfir olmakla her gören adamı ʿaceb-nāk eder ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَقْصَدَةٌ أَيْ عَظِيمَةٌ تَامَّةٌ تُعْجِبُ كُلَّ أَحَدٍ Ve boyu bir mikdārca kasīr olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَقْصَدَةٌ أَيِ الَّتِي تَمِيلُ إِلَى الْقِصَرِ

اَلْقَاصِدُ [el-ḳāṣid] Karīb maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَفَرٌ قَاصِدٌ أَيْ قَرِيبٌ [Ve bu] iʿtidal maʿnāsından meʾhūzdur. Ve ʿArablar: بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ لَيْلَةٌ قَاصِدَةٌ derler, هَيِّنَةُ السَّيْرِ maʿnāsına ki "but' ve taʿabsız bir gecelik mesāfe var" demektir.

[ق ع د]

اَلْقُعُودُ [el-ḳuʿūd] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْمَقْعَدُ [el-maḳʿad] (mīm'in ve ʿayn'ın fethiyle ki masdar-ı mīmīdir) Mutlakan oturmak, جُلُوسٌ [culūs] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin قُعُودٌ [ḳuʿūd] ayak üzerinden oturmak ve جُلُوسٌ [culūs] yatarken yāhūd secdede iken kalkıp oturmaktan ʿibārettir. Kavl-i evvele göre yukarıdan aşağıya ve sānīye göre aşağıdan yukarıya intikālle olur; yukālu: قَعَدَ الرَّجُلُ قُعُودًا وَمَقْعَدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَلَسَ أَوْ هُوَ مِنَ الْقِيَامِ وَالْجُلُوسُ مِنَ الضَّجْعَةِ وَمِنَ السُّجُودِ Ve bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; yukālu: قَعَدَ بِهِ إِذَا أَقْعَدَهُ Ve

قُعُودٌ [ḳuʿūd] Kıyām maʿnāsına gelmekle zıdd olur; yukālu: قَعَدَ الرَّجُلُ إِذَا قَامَ Ve kuş göğüsünü yere verip yatmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَعَدَتِ الرَّخَمَةُ إِذَا جَثَمَتْ Ve hurmā ağacı bir sene meyve tutup öbür sene boş kalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَعَدَتِ النَّخْلَةُ إِذَا حَمَلَتْ سَنَةً وَلَمْ تَحْمِلْ أُخْرَى Ve bir adam cenk ve husūmette kendi hemtāsına gücü yetmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَعَدَ فُلَانٌ بِقِرْنِهِ إِذَا أَطَاقَهُ Burada bāʾ taʿdiye içindir. Ve bir kimse cenk için akrānını tehyiʾe eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: قَعَدَ لِلْحَرْبِ إِذَا هَيَّأَ لَهَا أَقْرَانَهَا Ve fidan özdek bağlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَعَدَتِ الْفَسِيلَةُ إِذَا صَارَ لَهَا جِذْعٌ أَيْ سَاقٌ Ve hatun veled ve hayzdan ve muʿāmele-i zevciyyeden kalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَعَدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ قَاعِدًا Ke-mā seyuzkeru. Ve

قُعُودٌ [ḳuʿūd] Hatun dul olmak إِيمَةٌ [īmet] maʿnāsınadır; yukālu: قَعَدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا آمَتْ Ve

قَعَدَ [ḳaʿade] kelimesi efʿāl-i nākısadan صَارَ maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu yukālu: حَدَّدَ شَفْرَتَهُ حَتَّى قَعَدَتْ كَأَنَّهَا حَرْبَةٌ أَيْ صَارَتْ Yaʿnī "Bıçağını o rütbede biledi ki gūyā ki mızrak yalmanı oldu" ve minhu yekūlūne: ثَوْبَكَ لَا تَقْعُدْ تَطِيرُ بِهِ الرِّيحُ أَيْ لَا تَصِيرُ إِحْفَظْ ثَوْبَكَ الرِّيحُ طَائِرَةً بِهِ [Ve] ثَوْبَكَ lafzı muzmer kelimesiyle mansūbdur.

اَلْإِقْعَادُ [el-iḳʿād] (hemzenin kesriyle) Oturtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْعَدَهُ إِذَا جَعَلَهُ قَاعِدًا Ve oturan adamın boyu kadar kuyu kazmak, ʿalā-kavlin suya varmayıp yer yüzüne karīb kazıp öylece terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْعَدَ الْبِئْرَ إِذَا حَفَرَهَا قَدْرَ قِعْدَةٍ أَوْ تَرَكَهَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ وَلَمْ يَنْتَهِ بِهَا الْمَاءَ Ve bir adama hizmet eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur ki maʿnen mahdūmu ikʿād eder; yukālu: أَقْعَدَ فُلَانًا إِذَا خَدَمَهُ Ve bir adamın nafaka ve meʾūnetini kendi kesb ve idāre eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir;

yukālu: أَقْعَدَ أَبَاهُ إِذَا كَفَاهُ الْكَسْبَ Şārih der ki إِقْعَادٌ [iḳʿād] ikāme maʿnāsına da gelir; yukālu: أَقْعَدَهُ أَيْ أَقَامَهُ Pes bu zikr olunan kıyām maʿnāsından olur.

اَلْمَقْعَدُ [el-maḳʿad] (mīm'in ve ʿayn'ın fethiyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve

مَقْعَدٌ [maḳʿad] ve

مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] İsm-i mekān olur, oturacak yere denir.

اَلْقِعْدَةُ [el-ḳiʿdet] (ḳāf'ın kesriyle) Binā-i nevʿdir, lisānımızda ondan oturuş ile taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ حَسَنُ الْقِعْدَةِ ve yukālu: يَقْعُدُ قِعْدَةَ الدُّبِّ Yaʿnī "Ayı oturuşu gibi oturur." Ve

قِعْدَةٌ [ḳiʿdet] Kāʿid olan kimsenin oturduğu mekāndan ahz eylediği mikdāra denir ki oturumluk ve bir adam oturacağı yer taʿbīr olunur. Lākin *Esās*'ta طُولُ إِنْسَانٍ قَاعِدٍ ʿibāretiyle müfesser olmakla biʾr-i mezkūre ona mebnī terceme olundu ve bu maʿnāda ḳāf'ın fethiyle de cāʾizdir. Ve

قِعْدَةٌ [ḳiʿdet] Bir adamın en sonra tevellüd eden veledine ıtlāk olunur ki hātime-i evlādıdır. Müzekker ve müʾennesi ve müfred ve cemʿi müsāvīdir; yukālu: هُوَ وَهِيَ وَهُمْ قِعْدَتُهُ أَيْ آخِرُ وَلَدِهِ

ذُوالْقَعْدَةِ [ẕu'l-ḳaʿdet] (ḳāf'ın fethi ve kesriyle) Şühūr-ı ʿArabiyyeden bir şehrin ismidir i şevvāl ʿakibinde gelir, eşhür-i haramdandır. Şehr-i mezkūr hulūlünde ʿArablar sefer ve cidālden kuʿūd eylemelerine mebnī onunla tesmiye eylediler. Cemʿinde ذَوَاتُ الْقَعْدَةِ [ẕevātu'l-ḳaʿdet] denir.

اَلْقَعَدُ [el-ḳaʿad] (fethateynle) Ḫavāric'e denir. İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretlerine nusretten kuʿūd ettiklerine mebnī ıtlāk olundu. Ve o tāʾifenin reʾy ve mezheblerine ittibāʿ edene قَعَدِيٌّ [Ḳaʿadiyy] denir. *Esās*'ta قَعَدٌ [Ḳaʿad] Ḫavāric'den bir tāʾife olmak üzere mersūmdur ki İmām ʿAlī'ye ne nusret ettiler ve ne muhārebe ettiler. Ve

قَعَدٌ [ḳaʿad] Defter ve dīvān-ı selātīn ü ümerāda ism ve resmleri olmayan yaʿnī ʿulūfe-hār ve muvazzaf olmayan cemāʿate ıtlāk olunur ki sipāh ve ʿaskerī zümresinden hāric olanlardır; yukālu: قَوْمٌ قَعَدٌ أَيْ لَا دِيوَانَ لَهُمْ Ve harb ve kıtāle ve gazā ve cihāda gitmeyen oturak zümresine ıtlāk olunur; yukālu: قَوْمٌ قَعَدٌ أَيْ لَا يَمْضُونَ إِلَى الْقِتَالِ Bunlarda قَعَدٌ [ḳaʿad] قَاعِدٌ [ḳāʿid]in cemʿidir, خَدَمٌ [ḫadem] ve خَادِمٌ [ḫādim] gibi. Ve

قَعَدٌ [ḳaʿad] Müfred olur, insanın necis ve kāzūresine ıtlāk olunur. Ve devenin bilek kemiklerinde süstlük ve gevşeklik olmağa denir; yukālu: فِي وَظِيفِ الْبَعِيرِ قَعَدٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ

اَلْقَعَدَةُ [el-ḳaʿadet] (fetehātla) Nisvāna mahsūs bir gūne merkeb ismidir, هَوْدَجٌ [hevdec] ve مِحَفَّةٌ [miḥaffet] gibi. Ve kaliçeye denir, طِنْفِسَةٌ [ṭinfiset] maʿnāsına.

إِبْنَةُ أُقْعُدِي وَ قُومِي [ibnetu uḳʿudī ve ḳūmī] Cāriyeye ıtlāk olunur oturkalık kızı demektir; yukālu: دَارُهُ مَمْلُوءَةٌ بِإِبْنَةِ أُقْعُدِي وَقُومِي أَيْ بِالْأَمَةِ

اَلْقُعَادُ [el-ḳuʿād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْإِقْعَادُ [el-iḳʿād] (hemzenin kesriyle) İsm olarak kötürümlük ʿilletine denir ki maʿāzallāhi taʿālā hareketten alıkor. إِقْعَادٌ [iḳʿād] fiʿl-asl masdardır; yukālu: بِهِ قُعَادٌ وَإِقْعَادٌ أَيْ دَاءٌ يُقْعِدُهُ Ve

قُعَادٌ [ḳuʿād] ve

أَقْعَادٌ [aḳʿād] (hemzenin fethiyle) Bir maraz adıdır ki devenin uylukları ensesinde olan

kaba etlerine ʿārız olup deveyi basmakla yere māʾil eder.

اَلْمُقْعَدُ [mukʿad] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kötürüm adama denir, Fārisīde zemīn-gīr derler. Ve

مُقْعَدٌ [mukʿad] Istılāh-ı ʿarūziyyīnde إِقْعَادٌ [ikʿād] ʿārız olan şiʿre denir ki her beytinde zihāf vākiʿ ola, ʿalā-kavlin beytinin ʿarūzundan bir ʿillet sebebiyle kuvveti naks olunmuş ola; yukālu: شِعْرٌ مُقْعَدٌ وَهُوَ كُلُّ بَيْتٍ فِيهِ زِحَافٌ أَوْ مَا نُقِصَتْ مِنْ عَرُوضِهِ قُوَّةٌ Şārih der ki kavl-i evvel İmām Ḫalīl kavlidir, lākin ekserī kütüb-i ʿarūzda إِقْعَادٌ [ikʿād]ı bahr-i kāmile tahsīs ve ʿarūzunun tenvīʿ ve ihtilāfıyla tansīs eylemişlerdir. Ve

مُقْعَدٌ [Mukʿad] Selefte bir kimse ismidir ki sanʿatı oklara yelek geçirmek idi. Ve

مُقْعَدٌ [mukʿad] Nesrīn yaʿnī kerkes dedikleri kuşun yavrusuna denir. Ve şol kerkes kuşuna denir ki bir zehr-nāk tuʿme ile sayd olunup yelekleri yolunmuş ola. Ve şol tāze hatun memesine denir ki yatkın olmayıp kalkık ola; إِقْعَادٌ [ikʿād] ikāme maʿnāsına da gelmekle zāhiren bu ondan meʾhūzdur; yukālu: ثَدْيٌ مُقْعَدٌ أَيْ نَاهِدٌ لَمْ يَنْثَنِ Ve

مُقْعَدُالْأَنْفِ [mukʿadu’l-enf] burunlarının delikleri geniş olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مُقْعَدُ الْأَنْفِ إِذَا كَانَتْ فِي مِنْخَرَيْهِ سَعَةٌ

اَلْمُقْعَدَاتُ [el-mukʿadāt] (مُكْرَمَاتٌ [mukremāt] vezninde) Kurbağalara denir ضَفَادِعُ [ḍafādiʿ] maʿnāsına; tekūlu: أَسْهَرَتْنِي الْمُقْعَدَاتُ أَيِ الضَّفَادِعُ Ve bağırtlak kuşunun henüz uçmağa başlamamış yavrularına denir.

اَلْقَاعِدُ [el-ḳāʿid] Özdek bağlamış hurmā fidanına ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin el yetişir olan hurmā ağacına denir; yukālu: فَسِيلَةٌ قَاعِدٌ إِذَا صَارَ لَهَا جِذْعٌ أَوْ هِيَ النَّخْلَةُ الَّتِي تَنَالُهَا الْيَدُ Ve

قَاعِدٌ [ḳāʿid] Hubūbātla dopdolu çuvala ıtlāk olunur Ve veledden ve hayzdan ve muʿāmele-i zevciyyeden kalmış hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ قَاعِدٌ إِذَا قَعَدَتْ عَنِ الْوَلَدِ وَالْحَيْضِ وَالزَّوْجِ Mütercim der ki işbu ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللاَّتِي لاَ يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ﴾ الآية kerīmesini Beyḍāvī اَلْعَجَائِزُ اللاَّتِي قَعَدْنَ عَنِ الْحَيْضِ وَالْحَمْلِ ʿibāretiyle tefsīr eyledikten sonra وَالْفَاءُ فِيهِ يَعْنِي فِي لَيْسَ لِأَنَّ اللاَّمَ فِي الْقَوَاعِدِ بِمَعْنَى اللاَّتِي أَوْ لِوَصْفِهَا بِهِ ʿibāretiyle fāʾ duhūlünü taʿlīl eylemiştir. Pes kavl-i evvel hudūs maʿnāsı irāde olunduğuna mebnī olur. Ona göre قَوَاعِدُ [ḳavāʿid] قَاعِدَةٌ [ḳāʿidet]in cemʿi olmak lāzımdır, niteki hudūs maʿnāsı murād olundukta مُرْضِعَةٌ [murdiʿat] derler hā’yla. Ve kavl-i sānī hudūs maʿnāsı murād olunmadığına göredir ki ism-i mevsūl olmaz: اَلْمُؤْمِنُ [ve] اَلْكَافِرُ kelimeleri gibi. İntehā.

اَلْقَوَاعِدُ [el-ḳavāʿid] قَاعِدَةٌ [ḳāʿidet]in cemʿidir, قَوَائِمُ [ḳavāʾim] ve قَائِمَةٌ [ḳāʾimet] gibi. Ve

قَوَاعِدُالْهَوْدَجِ [ḳavāʿidu’l-hevdec] Şol dört arkuru ağaca ıtlāk olunur ki hevdec onların üzerlerine terkīb ve üstüvār kılınır.

اَلْقُعْدِيُّ [el-ḳuʿdiyy] (ḳāf’ın zammı ve kesri ve ʿayn’ın sükūnuyla) ʿĀciz adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قُعْدِيٌّ وَقِعْدِيٌّ أَيْ عَاجِزٌ

قَعِيدُالنَّسَبِ [ḳaʿīdu’n-neseb] (سَعِيدُ الْحَسَبِ [saʿīdu’l-ḥaseb] vezninde) Cedd-i ekberine karībü’l-ābāʾ olan adama ıtlāk olunur ki pederleri muʿammerīnden olmakla cedd-i aʿlāsına vāsıtası az olur.

اَلْقُعْدُدُ [el-ḳuʿdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْقُعْدَدُ [el-ḳuʿded] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلْأَقْعَدُ [el-aḳᶜad] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) ve

اَلْقُعْدُودُ [el-ḳuᶜdūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bunlar da قَعِيدُ النَّسَبِ [ḳaᶜīdu'n-neseb] maᶜnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ قَعِيدُ النَّسَبِ وَقُعْدُدٌ وَقُعْدَدٌ وَأَقْعَدُ وَقُعْدُودٌ أَيْ قَرِيبُ الْآبَاءِ مِنَ الْجَدِّ الْأَكْبَرِ Mütercim der ki bu münāsebetle sened-i aᶜlā sāhibi olan ᶜālime قَعِيدُ الْإِسْنَادِ [ḳaᶜīdu'l-isnād] ıtlāk olunur vech-i mezkūr üzere nesebde cedd-i ekber ile meselā Zeyd'in miyānelerinde gelen ecdādları muᶜammerīnden olup ve āhir-i ᶜömrlerinde veled hāsıl eylemeleriyle sāᵓirlerin cedd-i aᶜlālarına mūsıl olan vāsıtalarından onun vāsıtası az olmakla onlardan akreb olur, kezālik sened-i aᶜlā sāhibi dahi bu resme olur. Ve sened-i aᶜlā ᶜinde'l-ᶜulemāᵓ be-gāyet muᶜteber ve müftehardır. Bināᵓenaleyh eslāf-ı ᶜulemāᵓ sened-i aᶜlā tahsīli için bilād-ı baᶜīdeye seyr ü sefer meşakkatini mürtekib olurlar idi. Bu fakīr dahi esātize-i ᶜadīdeden icāzet-nāmeye nāᵓil iken sened-i aᶜlā tahsīli için Ḥicāz ve ᶜArabīstan'a sefer ve bi-tevfīkihi taᶜālā müddet-i medīdeden beri dil-hāhımız olan matlabımıza zafer müyesser olmuştur, el-ḥamdu lillāhi ᶜalā-zālike. Sāᵓir icāzetnāmemizde Nebiyy-i ekrem ser-levha-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretlerine otuz üç vāsıta ile müntehī olur ve hālen beyne'l-ᶜulemā mütedāvil olan bu mertebedir. Ve sened-i aᶜlāyı müştemil olan icāzet-nāme-i merkūmemizde on altı vāsıta ile muttasıl olur. Ve bu İmām Firebrī tarīkidir ki muᶜammerīnden niçe meşāyıh-ı ᶜizāmı muhtevīdir. Ez-cümle sekizinci derecede Şeyh ᶜAbdulkerīm el-Ferġānī yüz kırk sene muᶜammer olmuştur. Kezālik onuncu mertebede bulunan Yaḥyā b. ᶜAmmār el-Ḫatlānī yüz kırk üç sene muᶜammer olmuştur, rahmetullāhi ᶜalā-şeyhī ve meşāyihihi. İntehā. Ve

قُعْدُدٌ [ḳuᶜdud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Cedd-i aᶜlāsına baᶜīdü'l-ābāᵓ olan kimseye ıtlāk olunmakla zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ قُعْدُدٌ أَيِ الْبَعِيدُ الْآبَاءِ Ve korkak olup mekārimden kāᶜid olan leᵓīm ve fürū-māye şahsa ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ قُعْدُدٌ أَيْ جَبَانٌ لَئِيمٌ قَاعِدٌ عَنِ الْمَكَارِمِ Ve bī-nām ve bī-şöhret olan خَامِلٌ [ḫāmil] kimseye ıtlāk olunur.

اَلْقُعْدِيُّ [el-ḳuᶜdiyy] ve

اَلْقُعْدِيَّةُ [el-ḳuᶜdiyyet] (ḳāf'ların zammı ve kesri ve ᶜayn'ların sükūnuyla) ve اَلضُّجْعِيُّ [eḍ-ḍucᶜiyy] (ḍād'ın zammı ve kesri ve cīm'in sükūnuyla) Ve bunda hā ile ضُجْعِيَّةٌ denmez. Ve

اَلْقُعَدَةُ [el-ḳuᶜadet] ve اَلضُّجَعَةُ [eḍ-ḍuceᶜat] (ḳāf'ın ve ḍād'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Ekser-i evkātı oturup yatmakla güzerān eden tenbel ve kāhil kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قُعْدِيٌّ وَضُجْعِيٌّ وَقُعَدَةٌ ضُجَعَةٌ أَيْ كَثِيرُ الْقُعُودِ وَالْإِضْطِجَاعِ

اَلْقَعُودُ [el-ḳaᶜūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Çobanın iş devesine denir ki her hāceti için ona binip oraya buraya kullandığı deveden ᶜibārettir, Fārisīde ona raht derler. Cemᶜi أَقْعِدَةٌ [aḳᶜidet] gelir ve قُعُدٌ [ḳuᶜud] gelir zammeteynle ve قِعْدَانٌ [ḳiᶜdān] gelir ḳāf'ın kesriyle ve قَعَائِدُ [ḳaᶜāᵓid] gelir. Ve

قَعُودٌ [ḳaᶜūd] Deve kısmından قَلُوصٌ [ḳalūṣ] ve بَكْرٌ [bekr]e denir, ثَنِيٌّ [s̱eniyy] mertebesine bālig olunca kadar ki ibtidā rükūba salāhiyyetine mebnīdir. Ve بَكْرٌ [bekr] genç erkek deveyeye ve قَلُوصٌ [ḳalūṣ] ibtidāᵓ rükūba sālih olan genç dişi deveye denir, ثَنِيٌّ [s̱eniyy] mertebesine bālig olunca ka-

dar. Ümmehāt-ı sāʾirede قَلُوصٌ [ḳalūṣ] قَعُودٌ [ḳaʿūd]a mukābil olmak üzere bu vechile mersūmdur ki قَلُوصٌ [ḳalūṣ] şol dişi devedir ki ibtidāʾ rükūba sālih ola, ثَنِيٌّ [s̱eniyy] mertebesine varınca kadar; baʿdehu نَاقَةٌ [nāḳat] ıtlak olunur. Ve

قَعُودٌ [ḳaʿūd] Şol erkek devedir ki ibtidāʾ rükūba sālih ola, ثَنِيٌّ [s̱eniyy] mertebesine varınca kadar; baʿdehu جَمَلٌ [cemel] ıtlāk olunur. Ve قَلُوصٌ [ḳalūṣ]a قَعُودٌ [ḳaʿūd] ıtlāk olunmaz. Pes müʾellifin kavli onlara muhālif olur. Ve ثَنِيٌّ [s̱eniyy] beş yaşını geçip altıncıya girmiş devedir. Ve

قَعُودٌ [ḳaʿūd] Mutlak deve köşeğine denir فَصِيلٌ [faṣīl] maʿnāsına.

اَلْقَعُودَةُ [el-ḳaʿūdet] (hā'yla) ve

اَلْقُعْدَةُ [el-ḳuʿdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) قَعُودٌ [ḳaʿūd] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve

قُعْدَةٌ [ḳuʿdet] Eşeğe ıtlāk olunur, حِمَارٌ [ḥimār] maʿnāsına. Cemʿi قُعُدَاتٌ [ḳuʿudāt] gelir zammeteynle. Ve

قُعْدَةٌ [ḳuʿdet] Atın eyerine ıtlāk olunur, سَرْجٌ [serc] maʿnāsına. Ve dābbenin pālānına ıtlāk olunur, رَحْلٌ [raḥl] maʿnāsına.

اَلْإِقْتِعَادُ [el-iḳtiʿād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Çoban devenin birini قُعْدَةً [ḳuʿdet] yaʿnī iş devesi edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَعَدَهُ الرَّاعِي إِذَا اتَّخَذَهُ قُعْدَةً

اَلْقَعِيدُ [el-ḳaʿīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kanatları henüz düzelip uçmak derecesine varmamış çekirgeye denir. Ve pedere ıtlāk olunur, أَبٌ [eb] maʿnāsına ve minhu kavluhum: قَعِيدَكَ لَتَفْعَلَنَّ كَذَا أَيْ بِأَبِيكَ

Ve bu beyne'l-ʿArab yemīndir ve قَعِيدَكَ lafzı mukadder أُقْسِمُ kelimesiyle mansūbdur. Ve ʿArabların قَعِيدَكَ الله ve قِعْدَكَ الله kavlleri ki ḳāf'ın fethi ve kesriyledir, bunlar kasem değildir, belki istiʿtāf ve istirhāmı mutazammındır, zīrā cevāb-ı kasem ile mücāb değillerdir. Belki bunlar fiʿl mevkiʿinde vākiʿ masdar-ı mansūblardır. ʿArabların عَمْرَكَ الله kavlleri gibi ki عَمَرْتُكَ الله menzilindedir ki "Ben senin için Allah'tan ʿömr-i tavīl niyāz ederim, Hak taʿālā sana uzun ʿömür ihsān eylesin" demektir. Bunun gibi قَعِيدَكَ الله ve قِعْدَكَ الله kavlleri قَعَّدْتُكَ الله takdīriyle سَأَلْتُ الله أَنْ يَحْفَظَكَ sebkindedir. Ve bu maʿnā Hak taʿālānın ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ﴾ kavl-i şerīfinden meʾhūzdur ki orada قَعِيدٌ [ḳaʿīd] hāfız ve nigeh-bān maʿnāsınadır. Bu makāmda bu resme terceme eylediğimiz baʿzı nüshanın hāmişinde ve baʿzının derūnunda mersūmdur. Ve çend satr mürūrunda وَقَعْدَكَ الله وَيُكْسَرُ وَقَعِيدَكَ الله نَشَدْتُكَ الله وَقِيلَ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ مَعَكَ بِحِفْظِهِ عَلَيْكَ أَوْ مَعْنَاهُ بِصَاحِبِكَ الَّذِي هُوَ صَاحِبُ كُلِّ نَجْوَى ʿibāreti vākiʿ olmakla kavl-i evvele muhāliftir. Zīrā kavl-i sānīde dahi cevāb olmayıp ve mefhūmu kasemdir. Kaldı ki *Esās* ve *Muzhir* ve sāʾir ümmehāttan istinbāt olunduğu üzere cevāba mukārin olan yemīndir, niteki müʾellif dahi kavl-i evvelin istiʿtāf olduğunu ʿadem-i cevāb ile taʿlīl eylemiştir. Ve cevābdan mücerred olan yemīn değildir, pes kavl-i sānīde elbette cevāb zikri lāzımdır. Zāhiren sehv yāhūd sakatāt-ı nüsehtir. Ez-cümle *Esās*'ta قِعْدَكَ الله وَقَعِيدَكَ لَا أَفْعَلُ Ve *Muzhir*'de لَا آتِيكَ ʿibāretiyle mersūmdur. Pes maʿnā "Hıfz ve savnı dāʾimā senin hem-demin yāhūd cemīʿ-i esrār ki muttaliʿ-i hāzır u nāzırın olan zāt-ı ecell ü aʿlāya sana yemīn veririm ki meselā şunu etmedik mi" yāhūd "Sıfat-ı mezkūre ile muttasıf olan Bārī taʿālā hakkı için bu işi işlemem yāhūd sana gelmem"

demek olur. Vech-i mezkūre üzere bunlar da fiᶜl-i muzmer ile mansūblardır. Ve Ebū Saᶜīd es-Sīrāfī demiştir ki kavl-i mezbūrun merciᶜ ve mülahhası سَأَلْتُكَ بِقَعْدِ اللهِ أَيْ بِوَصْفِكَ إِيَّاهُ بِالثُّبُوتِ وَالدَّوامِ فَتَأْخُذُ قَعْدًا وَقَعِيدًا sebkindedir ki kāᶜide-i binādan meʾhūzdur. Ve

قَعِيدٌ [ḳaᶜīd] مُقَاعِدُ [muḳāᶜid] maᶜnāsınadır ki bir adamın celīs ve hem-demi olan kimsedir, ehadühümā āherin قَعِيدٌ [ḳaᶜīd]idir. Ve

قَعِيدٌ [ḳaᶜīd] Hāfız ve nigeh-bān maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Ve bunun müfred ve cemᶜi ve müzekker ve müʾennesi berāberdir. Ve şol sayda denir ki sayyādın ense tarafından zuhūr eyleye; نَطِيحٌ [naṭīḥ] mukābilidir.

اَلْقَعِيدَةُ [el-ḳaᶜīdet] (سَعِيدَةٌ [saᶜīdet] vezninde) Kişinin zevcesine ıtlāk olunur; yukālu: هِيَ قَعِيدَتُهُ أَيِ امْرَأَتُهُ Ve heybe tarzında palāstan bir nesnedir ki Aᶜrāb tāʾifesi onun üzerine otururlar; murād iskemle tarzında yünden nesc olunmuş bir nesnedir ki içini doldurup üzerinde kuᶜūd ederler. Bu münāsebetle iskemleye ve oturak tahtasına ıtlāk olur. Ve şol gırāreye yaᶜnī harar taᶜbīr olunan zarfa yāhūd ona şebīh zarfa ıtlāk olunur ki içine pastırma ve kek makūlesi nesne korlar. Yerde oturması mülāhazasına mebnīdir; içi dolu olursa bi'l-fiᶜl ve illā bi'l-evvel olur. Ve uzun olmayan kumluğa, ᶜalā-kavlin yere yapışık olan kumluğa ıtlāk olunur.

اَلتَّقَعُّدُ [et-teḳaᶜᶜud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Oturuşmak maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle bir adamın maslahatına nasb-ı nefs ile kıyām ve ihtimām eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki sāʾir umūra kıyāmı terk eder; yukālu: تَقَعَّدَ فُلاَنًا إِذَا قَامَ بِأَمْرِهِ Ve قُعُودٌ [ḳuᶜūd] kıyām maᶜnāsına da gelmekle ondan dahi meʾhūz olmak muhtemeldir. Ve

تَقَعُّدٌ [teḳaᶜᶜud] Bir adamı işinden alıkomak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: تَقَعَّدَهُ إِذَا رَيَّثَهُ عَنْ حَاجَتِهِ Ve bir husūsu talebden fārig olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَقَعَّدَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا لَمْ يَطْلُبْهُ يَعْنِي تَرَكَ طَلَبَهُ

اَلْمُقْعَدَةُ [el-muḳaᶜded] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bu dahi مُقْعَدٌ [muḳᶜad] gibi kerkes yavrusuna denir. Ve zehr-nāk tuᶜme ile sayd olunup yelekleri yonulmuş kerkes kuşuna denir.

اَلْمُقْعَدَةُ [el-muḳᶜadet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Hurmā yaprağından örülmüş kavsaraya denir. Ve şol kuyuya denir ki suyu zuhūr eylememekle terk olunmuş ola; yukālu: بِئْرٌ مُقْعَدَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ حُفِرَتْ فَلَمْ يَنْبُطْ مَاؤُهَا

اَلْمُقْعَدَانُ [el-muḳᶜadān] (مُكْرَمَانُ [mukremān] vezninde) Bādiye eşcārından bir şecerdir ki raᶜy olunmaz.

اَلتَّعْقِيدُ [et-taᶜḳīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi إِقْعَادٌ [iḳᶜād] gibi bir adama hizmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَعَّدَهُ إِذَا خَدَمَهُ Ve bir adamın meʾūnet ve mühimmesini rüʾyet ve idāre eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَعَّدَ أَبَاهُ إِذَا كَفَاهُ الْكَسْبَ

اَلْإِقْعِنْدَادُ [el-iḳᶜindād] (إِفْعِنْلاَلٌ [ifᶜinlāl] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْعَنْدَدَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

[ق ف د]

اَلْقَفْدُ [el-ḳafd] (ḳāf'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir adamın ensesine sille vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَدَهُ قَفْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَفَعَ قَفَاهُ بِبَاطِنِ كَفِّهِ Ve bir iş işlemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَدَ الرَّجُلُ إِذَا عَمِلَ الْعَمَلَ

اَلْأَقْفَدُ [el-aḳfed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Boynu gevşek ve sölpük, ᶜalā-kavlin boynu galīz olan insān ve hayvāna denir;

yukālu: جَعَلَه فِي الْقَفَدَانَةِ أَيِ الْخَرِيطَةِ مِنْ أَدَمٍ لِلْعِطْرِ وَغَيْرِهِ

[ق ف ع د]

اَلْقَفَعْدَدُ [el-ḳafaʿded] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bodur adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَفَعْدَدٌ أَيْ قَصِيرٌ

[ق ف ن د]

اَلْقَفَنَّدُ [el-ḳafenned] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Katı başlı ʿalā-kavlin büyük başlı adama denir.

اَلْقَفَنْدَدُ [ele-ḳafended] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ʿAzīmü’l-elvāh olan yaʿnī göğüs tahtası ve kürek makūlesi kemikleri büyük olan adama denir. Cemʿ-i mükesseri قَفَانِدُ [ḳafānid] ve sālimi قَفَنْدَدُونَ [ḳafendedūn] gelir; yukālu: رَجُلٌ قَفَنْدَدٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْأَلْوَاحِ

[ق ل د]

اَلْقَلْدُ [el-ḳald] (ḳāf’ın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Bir nesneyi bir yere biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَدَ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ وَاللَّبَنَ فِي السِّقَاءِ وَالشَّرَابَ فِي الْبَطْنِ قَلْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ فِيهِ Ve bir nesneyi bir nesne üzerine burup sarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَدَ الشَّيْءَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا لَوَاهُ Ve ip bükmek maʿnāsınadır; قِلاَدَةٌ [ḳilādet] bundan meʾhūzdur; yukālu: قَلَدَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ Ve bir adamı her gün sıtma tutmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَدَتِ الْحُمَّى فُلاَنًا إِذَا أَخَذَتْهُ كُلَّ يَوْمٍ Ve ekini suvarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَدَ الزَّرْعَ إِذَا سَقَاهُ Ve demiri yufkaltıp teneke eyledikten sonra bir nesne üzerine sarmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَدَ الْحَدِيدَةَ إِذَا رَقَّقَهَا وَلَوَاهَا عَلَى شَيْءٍ Ve

قَلْدٌ [ḳald] سِوَارٌ مَقْلُودٌ [sivārun maḳlūdun] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

yukālu: رَجُلٌ أَقْفَدُ أَيِ الْمُسْتَرْخِي الْعُنُقِ أَوِ الْغَلِيظُهُ Ve şol adama denir ki ökçeleri yere yetişip değmeyerek parmaklarının uçlarını basarak yürür ola; yukālu: رَجُلٌ أَقْفَدُ إِذَا كَانَ يَمْشِي عَلَى صُدُورِ قَدَمَيْهِ مِنْ قِبَلِ الْأَصَابِعِ وَلاَ تَبْلُغُ عُقْبَاهُ الْأَرْضَ Ve elleri ve ayakları kuru ve parmakları kısa olan adama denir, ekserī zencīlerin sıfatıdır; yukālu: هُوَ أَقْفَدُ أَيِ الْكَزُّ الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ الْقَصِيرُ الْأَصَابِعِ

اَلْقَفَدُ [el-ḳafed] (fethateynle) İnsān ve hayvān أَقْفَدُ [aḳfed] olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَفِدَ الرَّجُلُ وَالْبَعِيرُ قَفَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَقْفَدَ Ve

قَفَدٌ [ḳafed] Deve kısmının tabanı iç yüze doğru māʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَفِدَ الْبَعِيرُ قَفَدًا إِذَا كَانَ مَائِلَ الْخُفِّ إِلَى الْجَانِبِ الْإِنْسِيِّ فَهُوَ أَقْفَدُ Ve

قَفَدٌ [ḳafed] İnsān kısmında ayaklarının ökçeleri tarafı kuru ve ince ve ilerisi kaba olmak hasebiyle ense tarafından nazar edene bādī-i nazarda ilerisi görünür olmaktan ʿibārettir. Ve davar kısmında قَفَدٌ [ḳafed] bilekçeleri dik olup ve tırnakları üzere meyilli olmaktan ʿibārettir ki bilekçeleri eğilmemekle tırnaklarının uçlarını basarak yürür. Bu hālet art ayaklarında dahi olur, meʿāyibdendir; أَقْفَدُ [aḳfed] bunlardan sıfattır. Ve

قَفَدٌ [ḳafed] Sarığın ucunu salıvermeyerek başa sarık sarınmağa denir; yukālu: اِعْتَمَّ بِالْقَفَدِ إِذَا لَفَّ عِمَامَتَهُ وَلاَ يَسْدُلُ عَذَبَتَهُ

اَلْقَفْدَاءُ [el-ḳafdāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bu dahi ucunu sarkıtmayarak sarık sarınmağa denir.

اَلْقَفَدَانَةُ [el-ḳafadānet] (fetehātla) Sürmedānlık gılāfına denir. Ve meşinden ve sahtiyāndan olan keseye ve dağarcığa denir ki içine ʿıtr makūlesi nesne korlar;

اَلْقَلِيدُ [el-ḳalīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَقْلُودُ [el-maḳlūd] Bükülmüş ipe denir; yukālu: حَبْلٌ قَلِيدٌ وَمَقْلُودٌ أَيْ مَفْتُولٌ Ve

قَلِيدٌ [ḳalīd] Nesne bağlayacak şeride denir. Ve

مَقْلُودٌ [maḳlūd] Telleri yāhūd sahīfeleri birbiri üzere sarılıp burulmuş olan bileziğe denir, قَلْدٌ [ḳald] gibi; yukālu: سِوَارٌ مَقْلُودٌ وَقَلْدٌ أَيْ مَلْوِيٌّ

اَلْإِقْلِيدُ [el-iḳlīd] (hemzenin kesriyle) Serkeş nākanın burnuna geçirdikleri burunsalığa denir. Ve anahtara denir, مِفْتَاحٌ [miftāḥ] maʿnāsına.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre kelīd-i Fārisī muʿarrebidir. Cemʿi gayr-i kıyās üzere مَقَالِيدُ [meḳālīd] gelir, مَلاَئِحُ [melāʾiḥ] ve مَحَاسِنُ [meḥāsin] ve مَشَابِهُ [meşābih] ve مَذَاكِيرُ [meẕākīr] gibi; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ﴾ الآية Lākin burada مِقْلاَدٌ [miḳlād] ve مِقْلَدٌ [miḳled] dahi anahtara denmek üzere lügat-ı mahsūsa olarak sebt eylemekle مَقَالِيدُ [meḳālīd] مِقْلاَدٌ [miḳlād]ın cemʿi olmak üzere resm eylemiştir, niteki ekser-i müfessirīn ona zāhiblerdir. Ve mütercim der ki nefāyistendir ki āyet-i mezkūrede mekālīd-i semavāt u arzdan murād hazāʾinleridir, hayr ve feyāzadan ʿibārettir. Beyḍāvī'de mersūm olduğu üzere Hazret-i ʿOs̱mān radıyallāhu ʿanhu, Mefhar-ı enām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretlerine mekālīd-i mezkūreden suʾāl eylediklerinde "لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ وَأَسْتَغْفِرُ اللهَ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" kelimeleridir diye cevāb eylediler. Yaʿnī ona müdāvemet eden semavāt ve arzının hayr ve feyzine mazhar olur buyurdular. İntehā. Ve

إِقْلِيدٌ [iḳlīd] Hurmā sepetinin ağızını sarıp bağladıkları şeride denir. Ve tunçtan düzülmüş tele denir ki devenin burnuna geçirdikleri burunsalığa geçirip ucunu yularına bend ederler ve gāhca küpe halkasına dahi bend ederler. Ve

إِقْلِيدٌ [iḳlīd] Gerdane denir, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına. Cemʿi أَقْلاَدٌ [aḳlād] gelir.

اَلْمِقْلاَدُ [el-miḳlād] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) ve

اَلْمِقْلَدُ [el-miḳled] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bunlar da إِقْلِيدٌ [iḳlīd] gibi anahtara denir, niteki zikr olundu. Cemʿleri مَقَالِدُ [meḳālid] ve مَقَالِيدُ [meḳālīd] gelir. Ve

مِقْلاَدٌ [miḳlād] Hazīneye ıtlāk olunur, niteki āyet-i mezkūrede beyān olundu. Ve maʿnā-yı evveldendir ki "Filān adamın umūru be-gāyet teng ve şedīd oldu" diyecek yerde ضَاقَتْ مَقَالِدُهُ وَمَقَالِيدُهُ derler; ضَاقَتْ عَلَيْهِ أُمُورُهُ maʿnāsına. Ve

مِقْلَدٌ [miḳled] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Mutlakan kaba denir, وِعَاءٌ [viʿāʾ] maʿnāsına. Ve torbaya denir مِخْلاَةٌ [miḫlāt] maʿnāsına. Ve ölçeğe denir, مِكْيَالٌ [mikyād] maʿnāsına. Ve ucu eğri değneğe denir ki çevgān tarzında olur, bāgçevānların kekeleri gibi. Ve orak gibi eğri olan anahtara denir ki Fārisīde gūz-ı kelīd derler.

اَلْقِلاَدُ [el-ḳilād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) إِقْلِيدٌ [iḳlīd] gibi deve burunsalığına ve baʿzen küpeye geçirdikleri tunç tele denir.

اَلْقَلْدَاءُ [el-ḳaldāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Gerdanı uzun nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ قَلْدَاءُ أَيْ طَوِيلَةُ الْإِقْلِيدِ يَعْنِي الْعُنُقَ

اَلْقِلِّيدُ [el-ḳillīd] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) مِقْلاَدٌ [miḳlād] gibi bu dahi hazīne ve gencīneye denir.

اَلْقِلْدُ [el-ḳild] (ḳāf’ın kesriyle) Cidde’ye gidip gelen Mekke-i mükerreme kāfilesine denir. Ve mahmūm olan kimseye hummānın nöbeti gelecek güne denir, ʿalā-kavlin hummā-yı rubʿun ki dört günde bir tutar, nöbeti gününe denir. Kāfile-i mezbūreye bu münāsebetle قِلْدٌ [ḳild] ıtlāk eylediler, zīrā gidip gelmeleri dört gün müddettir. Ve saky olunacak su hissesine denir; yukālu: أَخَذَ قِلْدَهُ أَيْ حَظَّهُ مِنَ الْمَاءِ Ve insān cemāʿatine denir. Ve dābbe kısmının ālet-i tenāsülüne denir. Ve haftada bir defʿa yağmur yağmağa denir; tekūlu: سَقَتْنَا السَّمَاءُ قِلْدًا أَيْ مَطَرَتْنَا فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ Ve

قِلْدٌ [ḳild] Kavata taʿbīr olunan kaba şebīh bir gūne kap ismidir. Ve zikr olunan su hissesinden meʾhūz olmak üzere “Filān adama işimi ihāle ve tefvīz eyledim” diyecek yerde أَعْطَيْتُ فُلاَنًا قِلْدَ أَمْرِي derler; فَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْهِ maʿnāsına.

اَلْقِلْدَةُ [el-ḳildet] (ḳāf’ın kesriyle) قِشْدَةٌ [ḳişdet] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْقِلاَدَةُ [el-ḳilādet] (ḳāf’ın kesriyle) Gerden-bende denir ki huliyy cinsinden boynu āvīhte edip bālā-yı sīnede pāleheng gibi olur, gerdānlık ve gerdançlık taʿbīr olunur; فَتْلٌ [fetl] maʿnāsına olan قَلْدٌ [ḳald] lafzından meʾhūzdur; yukālu: قَلْدَهُ قِلاَدَةً وَهِيَ مَا جُعِلَ فِي الْعُنُقِ

اَلتَّقَلُّدُ [et-teḳallud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) قِلاَدَةٌ [ḳilādet] takınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَلَّدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَبِسَتِ الْقِلاَدَةَ [Ve] takallüd-i emr-i hükūmet bundandır ki gerdāniye gibi boynuna almaktan ʿibārettir.

ذُوالْقِلاَدَةَ [Ẕu’l-Ḳilādet] Ḥāris̱ b. Ḍubayʿa’nın lakabıdır.

اَلْمُقَلَّدُ [el-muḳalled] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Boyunda قِلاَدَةٌ [ḳilādet] geçirecek yere denir, تَقْلِيدٌ [taḳlīd]den ism-i mekāndır. Ve yüğrük ata ıtlāk olunur, koşuda sāʾirleri sebk eylediği için boynuna pīrāye geçirdiklerine mebnī. Ve kılıç takallüd edenlerin omuzlarında kılıç bağının yerine denir.

مُقَلَّدُالذَّهَبِ [Muḳalledu’z-Ẕeheb] (مُعَظَّمُ النَّسَبِ [muʿaẓẓamu’n-neseb] vezninde) Sādāt-ı ʿArabdan birinin lakabıdır.

بَنُو مُقَلَّدٍ [Benū Muḳalled] Bir batndır.

مُقَلَّدَاتُالشِّعْرِ [muḳalledātu’ş-şiʿr] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

قَلاَئِدُالشِّعْرِ [ḳalāʾidu’ş-şiʿr] Şol eşʿāra ıtlāk olunur ki nāzımından sonra rūzgāra yādigār kala, قَلاَئِدُ [ḳalāʾid] قِلاَدَةٌ [ḳilādet]in cemʿidir; yukālu: بَقِيَتْ مِنْهُ مُقَلَّدَاتُ الشِّعْرِ وَقَلاَئِدُهُ أَيِ الْبَوَاقِي عَلَى الدَّهْرِ

اَلتَّقَالُدُ [et-teḳālud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Hisseleri olan suyu nöbetleşmek maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ يَتَقَالَدُونَ الْمَاءَ أَيْ يَتَنَاوَبُونَهُ

اَلْإِقْلاَدُ [el-iḳlād] (hemzenin kesriyle) Gark eylemek maʿnāsınadır ki anahtar maʿnāsına olan إِقْلِيدٌ [iḳlīd]-i mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: أَقْلَدَ الْبَحْرُ عَلَيْهِمْ أَيْ أَغْرَقَهُمْ يَعْنِي كَأَنَّهُ أُغْلِقَ عَلَيْهِمْ

اَلْإِقْلِوَّادُ [el-iḳlivvād] (إِجْلِوَّازٌ [iclivvāz] vezninde) Uyku basmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْلَوَّدَهُ النُّعَاسُ إِقْلِوَّادًا إِذَا غَشِيَهُ

اَلْإِقْتِلاَدُ [el-iḳtilād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Suyu eli ile çalıp doldurup almak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَلَدَ الْمَاءَ إِذَا غَرَفَهُ

اَلتَّقْلِيدُ [et-taḳlīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın boynuna قِلاَدَةٌ [ḳilādet] takmak maʿnāsınadır; tekūlu: قَلَّدْتُ الْمَرْأَةَ قِلاَدَةً إِذَا جَعَلْتُهَا فِي عُنُقِهَا [Ve] تَقْلِيدُ الْوُلاَةِ bu

maʿnādandır; yukālu: قَلَّدَهُ الْوَالِي الْعَمَلَ إِذَا فَوَّضَهُ إِلَيْهِ كَأَنَّهُ جَعَلَ قِلَادَةً فِي عُنُقِهِ Istılāhımızda ondan boynuna dolamak ile taʿbīr olunur. Ve ʿalāmet olmak için hacc kurbānının boynuna bir nesne geçirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَلَّدَ الْبَدَنَةَ إِذَا عَلَّقَ بِعُنُقِهَا شَيْئًا لِيُعْلَمَ أَنَّهَا هَدْيٌ

[ق ل ع د]

اَلْإِقْلِعْدَادُ [el-iḳliʿdād] (إِضْمِعْدَادٌ [iṣmiʿdād] vezninde) Bir düzeye seyr ve seyāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْلَعَدَّ الرَّجُلُ إِذَا مَضَى عَلَى وَجْهِهِ فِي الْبِلَادِ Ve saç pek kıvırcıklanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْلَعَدَّتِ الشَّعْرُ إِذَا اشْتَدَّتْ جُعُودَتُهُ

[ق ل ق ش ن د]

قَلْقَشَنْدَةُ [Ḳalḳaşandet] (ḳāf'ların ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Mıṣır'da bir karyedir.

[ق م ح د]

اَلْقَمَحْدُوَةُ [el-ḳamaḥduvet] (ḳāf'ın ve mīm'in fethi ve dāl'ın zammıyla) İnsānın kulakları enselerinde kafādan yukarı ve قَذَالٌ [ḳaẕāl]in üstünde vākiʿ tümsekçe yumruya denir ki adam arkası üzere yatınca orası yere gelir. Ve قَذَالٌ [ḳaẕāl] in muʾahharına yaʿnī ensesine de denir. Cemʿi قَمَاحِدُ [ḳamāḥid] gelir. Ve قَذَالٌ [ḳaẕāl] ense çukurundan kulağa varınca yere denir. Pes bundan murād kulak tozlarında olan yumruca kemiklerdir. Cevherī bunu "ق،ح،د" māddesinde zikr eylemesi manẓūrün-fīhtir. Şārih der ki İbn Ḥibbān dahi mīm'in ziyādesine zāhib olmuştur.

[ق م د]

اَلْقَمْدُ [el-ḳamd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) İbāʾ ve temennuʿ eylemek maʿnāsınadır ki söz tutmayıp serkeşlik eylemekten ʿibārettir; yukālu: قَمَدَ الرَّجُلُ قَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَبَى وَتَمَنَّعَ Ve bir hayr işte ʿalā-kavlin şerr işte mukīm ve müdāvim olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَمَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَامَ فِي خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ

اَلْقَمَدُ [el-ḳamed] (fethateynle) Bir adamın gerdanı uzun olmak, ʿalā-kavlin gerdanı uzun olarak iri ve kalın olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَمِدَ الرَّجُلُ قَمَدًا إِذَا كَانَ طَوِيلَ الْعُنُقِ أَوْ ضَخْمَ الْعُنُقِ فِي طُولٍ

اَلْأَقْمَدُ [el-aḳmed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan sıfattır. Müʾennesinde قَمْدَاءُ [ḳamdāʾ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve قُمُدٌّ [ḳumudd] denir, عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde ve قُمُدَّةٌ [ḳumuddet] denir hā'yla ve قُمُدَّانِيَّةٌ [ḳumuddāniyyet] denir zammeteynle ve teşdīd-i dāl'la. Ve

قُمُدٌّ [ḳumudd] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Şedīdü'l-kıvām olan zekere denir; yukālu: ذَكَرٌ قُمُدٌّ أَيْ شَدِيدُ الْإِنْعَاظِ

اَلْقُمُدُ [el-ḳumud] (zammeteynle ve tahfīf-i dāl'la) ve

اَلْقُمُدُّ [el-ḳumudd] (teşdīd-i dāl'la) ve

اَلْقُمَادُ [el-ḳumād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْقُمْدُودُ [el-ḳumdūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْقُمَادِيُّ [el-ḳumādiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) ve

اَلْقُمُدَّانُ [el-ḳumuddān] ve

اَلْقُمُدَّانِيُّ [el-ḳumuddāniyy] (zammeteynle ve teşdīd-i dāl'la) Şedīd ʿalā-kavlin galīẓ olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ قُمُدٌ وَقُمُدٌّ وَقُمَادٌ وَقُمْدُودٌ وَقُمَادِيٌّ وَقُمُدَّانٌ وَقُمُدَّانِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ أَوْ غَلِيظٌ

اَلْإِقْمَادُ [el-iḳmād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneye boynu söndürüp bakmak

[ق ن د]

اَلْقَنْدُ [el-ḳand] (ḳāf'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلْقَنْدَةُ [el-ḳandet] (hā ile) ve

اَلْقِنْدِيدُ [el-ḳindīd] (صِنْدِيدٌ [ṣindīd] vezninde) Şeker kamışının ʿusāresinden müncemid olan ʿasele yaʿnī şıraya denir. Murād kemāliyle ıslāh olunmamışşeker olacaktır. Ve قَنْدٌ [ḳand] lafzı muʿarrebdir, yaʿnī kend-i Fārisī muʿarrebidir. Asl şekerin envāʿı bundan maʿmūl olur, şekere nisbet kand, sāfī yağa nisbet kere yağı menzilesindedir Ve hā ile قَنْدَةٌ [ḳandet] ahasstır ve قِنْدِيدٌ [ḳindīd] sonradan mutasarrıftır. Ve

قِنْدِيدٌ [ḳindīd] Yemen zaʿferānı dedikleri dārūya denir, وَرْسٌ [vers] gibi. Ve bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] gib. ʿAlā-kavlin şol üzüm şırasıne denir ki içine tībe müteʿallik baʿzı nesneler koyup karıştırılmış ola; tekūlu: سَقَانَا قِنْدِيدًا أَيْ خَمْرًا أَوْ هُوَ عَصِيرٌ تُجْعَلُ فِيهِ أَفْوَاهٌ ثُمَّ يُفْتَقُ Ve

قِنْدِيدٌ [ḳindīd] ʿAnbere ve kāfūra ve miske denir. Ve bir nevʿ tībe denir ki zaʿferānla maʿmūl olur, yaʿnī rüknü zaʿferāndır. Ve

قِنْدِيدٌ [ḳindīd] Bir adamın kendi hāl ve şānına denir, gerek nīk ve gerek bed olsun. Cemʿi قَنَادِيدُ [ḳanādīd] gelir ve minhu yukālu: جَاءَ بِالْأَمْرِ عَلَى قَنَادِيدِهِ أَيْ عَلَى وَجْهِهِ

اَلْقِنْدِدُ [el-ḳindid] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bu dahi bir adamın hāl ve şānına denir; yukālu: مَا قِنْدِيدُهُ وَقِنْدِدُهُ أَيْ حَالُهُ

اَلْمُقَنَّدُ [el-muḳanned] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمَقْنُودُ [el-maḳnūd] ve

اَلْمُقَنْدَى [el-muḳandā] (mīm'in zammıyla ki aslı مُقَنْدَدٌ [muḳanded] idi) Kand-ı mezkūr ile maʿmūl olan şeyʾe denir; yukālu: سَوِيقٌ

maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَدَ إِلَيْهِ إِذَا طَمَحَ إِلَيْهِ بِعُنُقِهِ Ve bir adama şebak ve şehvet galebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَنْعَظَ Ve bir nesneyi akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَدَ الْمَاءَ وَغَيْرَهُ إِذَا أَسَالَهُ Cevherī إِقْمَهَدَّ māddesini burada zikr eylemekle vehm eylemiştir.

[ق م ع د]

اَلْمُقْمَعِدُّ [el-muḳmeʿidd] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Şol önegü mütemerrid kimseye denir ki bir mādde zımnında ona bir adam her ne kadar vüsʿü mertebe söylese bir vechile nerm ve rām olmaz ola; yukālu: رَجُلٌ مُقْمَعِدٌّ وَهُوَ مَنْ تُكَلِّمُهُ بِجَهْدِكَ وَلاَ يَلِينُ لَكَ وَلاَ يَنْقَادُ Ve karnının yukarısı büyük ve aşağısı sölpük olan kimseye denir; رَجُلٌ مُقْمَعِدٌّ إِذَا كَانَ قَدْ عَظُمَ أَعْلاَ بَطْنِهِ وَاسْتَرْخَى أَسْفَلَهُ

[ق م ه د]

اَلْقَمْهَدُ [el-ḳamhed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şol kimseye denir ki zātında leʾīmü'l-asl ve fürū-māye olduğu hālde bed-çehre ve zişt-likā ola; yukālu: رَجُلٌ قَمْهَدٌ أَيْ لَئِيمُ الْأَصْلِ الْقَبِيحُ الْوَجْهِ

اَلْقُمْهُدُ [el-ḳumhud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Olduğu yerinden aslā ayrılmayıp dāʾimī mukīm olan kimseye denir; yukālu: هُوَ قُمْهُدٌ أَيْ مُقِيمٌ لاَ يَبْرَحُ

اَلْإِقْمِهْدَادُ [el-iḳmihdād] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Başı yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْمَهَدَّ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْمَهَدَّ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve kuş kısmı yavrusunu yemlerken yavru titrer şeklinde hareket ve ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْمَهَدَّ الْفَرْخُ إِقْمِهْدَادًا وَهُوَ شِبْهُ الْإِرْتِعَادِ فِيهِ إِذَا زُقَّ

مُقَنَّدٌ وَمَقْنُودٌ وَمُقَنْدَى إِذَا كَانَ مَعْمُولاً بِالْقَنْدِ

اَلْقِنْدَأْوُ [el-ḳindeʾv] (ḳāf'ın kesriyle) Bāb-ı hemzede zikr olundu.

سَمَرْقَنْدُ [Semerḳand] Rāʾ bābında mersūmdur.

قَنَادٌ [Ḳanād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Vāsiṭ şarḳīsinde bir mevziʿdir.

قِنْدٌ [Ḳind] (ḳāf'ın kesriyle) Muhaddisīnden Muḥammed b. Saʿīd'in ceddi ismidir.

قَنْدَةُ الرِّقَّاعِ [ḳandetu'r-riḳāʿ] (ḳāf'ın fethiyle) Bir nevʿ hurmā ismidir.

اَلْقُنْدُ [el-ḳund] (ḳāf'ın zammıyla) Husyeye denir, zāhiren künd muʿarrebidir, قُنْدَيْنِ [ḳundeyn] tesniyesidir, Aṣmaʿī'nin husyeleri ʿazīm olmakla Ebu'l-Ḳundeyn ile mülakkab olmuştur.

[ق ن ف د]

اَلْقُنْفُدُ [el-ḳunfud] قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ve onda lügattır ki kirpiye denir.

[ق و د]

اَلْقَوْدُ [el-ḳavd] (ḳāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْقِيَادَةُ [el-ḳiyādet] (عِيَادَةٌ [ʿiyādet] vezninde) ve

اَلْمَقَادَةُ [el-maḳādet] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْقَيْدُودَةُ [el-ḳaydūdet] (حَيْدُودَةٌ [ḥaydūdet] vezninde) ve

اَلتَّقْوَادُ [et-taḳvād] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) Dābbeyi önünden çekmek maʿnāsınadır ki yedmek taʿbīr olunur; سَوْقٌ [sevḳ] mukābilidir; yukālu: قَادَ الدَّابَّةَ يَقُودُ قَوْدًا وَقِيَادَةً وَمَقَادَةً وَقَيْدُودَةً وَتَقْوَادًا نَقِيضُ سَاقَهَا Ve

قَوْدٌ [ḳavd] Masdardan menkūl ism-i cins olur, bir bölük atlara ıtlāḳ olunur, yedilmek şānlarından olmak hasebiyle; ʿalā-kavlin merkūb olmayıp yularlarıyla yedilen atlara ıtlāḳ olunur ki bi'l-fiʿl olur; yukālu: مَرَّ بِنَا قَوْدٌ مِنَ الْخَيْلِ أَيْ جَمَاعَةٌ أَوْ هِيَ الَّتِي تُقَادُ بِمَقَاوِدِهَا وَلاَ تُرْكَبُ Ve

قَوْدٌ [ḳavd] Kezālik masdar olur, un su ile yāhūd sāʾir şeyʾ ile tabh olunup top top yumaklanmak maʿnāsına; yukālu: قِيدَ الدَّقِيقُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ قَوْدًا إِذَا طُبِخَ وَتَكَتَّلَ وَتَكَبَّبَ

اَلْإِقْتِيَادُ [el-iḳtiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi dābbeyi yedmek maʿnāsınadır. Ve dābbe münkād olup yedeğe gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَادَتِ الدَّابَّةُ فَاقْتَادَتْ وَانْقَادَتْ

اَلتَّقْوِيدُ [et-taḳvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yedmek maʿnāsınadır, lākin teksīri mutazammındır; yukālu: قَوَّدَ الدَّابَّةَ بِمَعْنَى قَادَهَا

اَلْمَقُودُ [el-meḳūd] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) ve

اَلْمَقْوُودُ [el-maḳvūd] (aslı üzere) Yedeğe gelen dābbeye denir; yukālu: دَابَّةٌ مَقُودٌ وَمَقْوُودٌ

اَلْإِنْقِيَادُ [el-inḳiyād] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Dābbe yedeği kabūl eylemek maʿnāsınadır ki yedilmek ve yedeğe gelmek taʿbīr olunur; yukālu: قَادَ الدَّابَّةَ فَانْقَادَتْ Ve bir adam serkeşlik eylemeyip rām ve mutīʿ olmakla huzūʿ ve tevāzuʿ ve ser-fürū eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْقَادَ لَهُ الرَّجُلُ إِذَا خَضَعَ وَذَلَّ Ve yol vāzıh ve küşāde olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: إِنْقَادَ لِي الطَّرِيقُ إِذَا وَضَحَ

اَلْقَائِدُ [el-ḳāʾid] (عَائِدٌ [ʿāʾid] vezninde) Dābbeyi yedici adama denir ki yedekçi taʿbīr olunur. Cemʿi قُوَّدٌ [ḳuvved] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) ve قُوَّادٌ [ḳuvvād] gelir; زُوَّارٌ [zuvvār] vezninde ve قَادَةٌ [ḳādet] gelir, سَادَةٌ [sādet] vezninde. Ser-ʿaskere ve çavuşa ve pezevenge kāʾid ıtlāḳı bu

maʿnādandır. Ve قَائِدُ الْجَبَلِ [ḳāʾidu’l-cebel] dağın burnuna ıtlāḳ olunur ki bir tarafa doğru çıkan sivri ucundan ʿibārettir. Ve mutlakan uzun uzadı arza ve yer yüzüne doğru uzun uzadı çekilmiş dağa ıtlāḳ olunur. Ve ekin tarlasında olan harkların en büyüğüne ıtlāḳ olunur, sāʾirleri gūyā ki قَائِدٌ [ḳāʾid]dir. Ve

قَائِدٌ [Ḳāʾid] Ḳuṭb-ı Şimālī semtinde Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā taʿbīr olunan yedi kevkebin evveline denir ki kevākib-i mezbūrenin āhiri olacaktır, zīrā taʿdād olundukta āhirinden bedʾ olunur; gūyā ki kevākib-i sāʾirenin قَائِدٌ [ḳāʾid]idir. Ve ikincisine ʿAnāḳ derler ve onun bir cānibinde olana Ḳāʿid-i Ḍaġīr ve ikincisine ʿAnāḳ derler ve onun semtinde olana Ṣaydaḳ denir ki Benāt’ın vasatında bir hafī kevkebdir, Sühā dedikleri bu kevkeb olacaktır ki darb-ı meseldir; onunla hiddet-i basar imtihān olunur. Ve üçüncüne Ḥaver derler.

Maʿlūm ola ki işbu Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā ki Benāt-ı Naʿş-ı Ṣuġrā dedikleri sūret şeklindedir. Ve kübrā Ḳuṭb-ı Şimālī civārında Dübb-i Ekber sūretinde merkūz yedi kevkebdir ki Yediger taʿbīr olunur, dördüne Naʿş derler, murabbaʿu’ş-şekl olduğu için. Ve üzerinde olan üç kevkebe Benāt derler. Kezālik Ṣuġrā dahi Ḳuṭb civārında Dübb-i Aṣġar sūretinde merkūzlardır. Bunun da dördüne Naʿş derler, Ferḳadān o cümledendir, ilerisinde olur; beynleri nāzıra nisbet bir zirāʿ mikdārıdır. Bunların verāsında iki hafī kevkeb dahi vardır. Ve Benāt’tan birisi Cedy dedikleri kevkebdir ki Benāt’ın nihāyetindedir, iki dīger kevkeb hafīlerdir. Müʾellife göre buna mülāyemeti yoktur. İntehā.

اَلْإِقَادَةُ [el-iḳādet] (إِفَادَةٌ [ifādet] vezninde) Yedmek için bir adamın yedeğine at vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَقَادَهُ خَيْلاً إِذَا أَعْطَاهُ لِيَقُودَهَا Burada münāsib olan فَرَسًا demek idi. Ve kısās eylemek maʿnāsınadır ki kātili maktūl mukābilinde katl eylemekten ʿibārettir. قَوَدٌ [ḳaved]-i ātīden meʾhūzdur; yukālu: أَقَادَ الْقَاتِلُ بِالْقَتِيلِ إِذَا قَتَلَهُ بِهِ Ve yağmur firāvān olup her tarafa şāmil olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, قِيَادَةٌ [ḳiyādet]ten meʾhūzdur; yukālu: أَقَادَ الْغَيْثُ إِذَا اتَّسَعَ Ve sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَقَادَ فُلَانٌ إِذَا تَقَدَّمَ

اَلْمِقْوَدُ [el-miḳved] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kendisiyle davar yedilecek yular makūlesine denir.

اَلْقِيَادُ [el-ḳiyād] (ḳāf’ın kesriyle) ve

اَلْمِقَادَةُ [el-miḳādet] Mīm’in kesriyle ki aslı مِقْوَدَةٌ [miḳvedet]tir, bunlar da مِقْوَدٌ [miḳ ved] maʿnāsınadır. Ve ʿArablar “Filān adama zimām-ı ihtiyārını teslīmiyle ona küllī rām ve münkād oldu” diyecek yerde أَعْطَاهُ مِقَادَتَهُ derler.

اَلْقَؤُودُ [el-ḳaʾūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْقَيِّدُ [el-ḳayyid] (مَيِّتٌ [meyyit] vezninde) ve

اَلْأَقْوَدُ [el-aḳved] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Yedeğe gelip sāhibine be-gāyet rām ve münkād olan hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ وَبَعِيرٌ قَؤُودٌ وَقَيِّدٌ وَأَقْوَدُ أَيْ ذَلُولٌ مُنْقَادٌ Ve

أَقْوَدُ [aḳved] Boynu saht ve şedīd olan adama ıtlāḳ olunur. Yedilen dābbe iki tarafa iltifāt edemediği gibi, boynu şedīd olan kimse de iki tarafa sühūletle iltifāt edemez. *Esās*’ta bu boynu uzun kimse ile mü-

fesserdir ki yine mecāzdır. Ve

أَقْوَدُ [aḳved] Zād ve taʿāma bahīl olan kimseye ıtlāḳ olunur, zīrā leʾīm olan kimse taʿām ekl ederken iki tarafına iltifāt eylemez, şāyed bir āşinā görüp daʿvet eylemek iktizā eder diye; yukālu: رَجُلٌ أَقْوَدُ أَيْ بَخِيلٌ عَلَى الزَّادِ Ve

أَقْوَدُ [aḳved] Pek uzun dağa ıtlāḳ olunur. Ve şol kimseye ıtlāḳ olunur ki bir nesneye teveccüh ve ikbāl eylese değme hālle ondan munsarıf olmaya; maʿnā-yı sābıktan meʾhūzdur; yukālu: هُوَ أَقْوَدُ أَيْ إِذَا أَقْبَلَ عَلَى شَيْءٍ لَمْ يَكَدْ يَنْصَرِفُ عَنْهُ

اَلْمَقَادُ [el-meḳād] (mīm’in fethiyle) İsm-i mekāndır. Aslı مقْوَدٌ [meḳūd] idi, yedecek mekāna denir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar “Filān nesneyi yā filān kimseyi sağ tarafıma aldım” diyecek yerde جَعَلْتُهُ مَقَادَ الْمُهْرِ derler, zīrā tay kısmı ekserī sağ taraftan yedilip çekilir. Ve

مَقَادٌ [Meḳād] Ṣammān türābında bir dağın adıdır.

اَلْقَيَادِيدُ [el-ḳayādīd] (ḳāf’ın fethiyle) Gövdesi uzun olan dişi merkeblere ve sāʾir hayvānlara ıtlāḳ olunur; قَيْدُودٌ [ḳaydūd] müfredidir; yukālu: أَتَانٌ قَيْدُودٌ وَفَرَسٌ قَيْدُودٌ أَيْ طَوِيلٌ

اَلْقِيدُ [el-ḳīd] (ḳāf’ın kesriyle) ve

اَلْقَادُ [el-ḳād] (قَابٌ [ḳāb] vezninde) Kadr ve mikdār maʿnāsınadır; tekūlu: بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ قِيدُ رُمْحٍ وَقَادُ رُمْحٍ أَيْ قَدْرُهُ

اَلْمُقَوَّدُ [el-muḳavved] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bu dahi pek uzun dağa ıtlāḳ olunur.

اَلْقَوَدُ [el-ḳaved] (fethateynle) Kısās maʿnāsına ismdir ki kātili maktūl mukābilinde katl eylemekten ʿibārettir; fi’l-asl masdardır; yukālu: طَلَبَ الْقَوَدَ مِنَ الْقَاتِلِ أَيِ الْقِصَاصِ Ve bu قِيَادَةٌ [ḳiyādet] maʿnāsından mutasarrıftır, maksūs merbūten قِيَادَةٌ [ḳiyādet] olunduğu mülāhazasıyladır. Ve

قَوَدٌ [ḳaved] Masdar olur, insān ve hayvānın arkası uzun olmak maʿnāsına; yukālu: قَوِدَ الرَّجُلُ وَالْفَرَسُ قَوَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ ظَهْرُهُ طَوِيلاً Kezālik boynu uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَوِدَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ عُنُقُهُ طَوِيلاً [Ve] أَقْوَدُ [aḳved] bunlardan sıfattır.

اَلْقَوْدَاءُ [el-ḳavdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Pek yüksek ثَنِيَّةٌ [s̱eniyyet]e yaʿnī belene ve gırīveye vasf olur; yukālu: ثَنِيَّةٌ قَوْدَاءُ أَيْ عَالِيَةٌ

اَلْقَوَّادُ [el-ḳavvād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ḥimyer lügatinde buruna denir, أَنْفٌ [enf] maʿnāsına.

قُوَيْدٌ [Ḳuveyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir. Aḥmer b. Ḳuveyd bir recül-i maʿrūftur.

اَلْقَائِدَةُ [el-ḳāʾidet] (قَاعِدَةٌ [ḳāʿidet] vezninde) Yer yüzüne uzanıp döşenmiş tepeye ıtlāḳ olunur; yukālu: أَكَمَةٌ قَائِدَةٌ أَيْ مُمْتَدَّةٌ عَلَى الْأَرْضِ

[ق هـ د]

اَلْقَهْدُ [el-ḳahd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Nakiyyu’l-levn olan yaʿnī rengi hālis ve sāfī olup şāʾibe-i gaşş ve küdūretten pākīze olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ قَهْدٌ أَيِ النَّقِيُّ اللَّوْنِ Ve levni küdūretli beyāz olan şeyʾe denir ki şeker renk dedikleri boz olacaktır; yukālu: شَيْءٌ قَهْدٌ أَيْ أَبْيَضُ أَكْدَرُ Ve bir cins koyuna denir ki levnine kumrallık gālib ve kulakları hurde olur, ʿalā-kavlin tüy kumralca ve çehresi benefsecī olur ki Ḥicāz tarafına mahsūstur. Cemʿi قِهَادٌ [ḳihād] gelir ḳāf’ın kesriyle. Ve ʿalā-reʾyin boynuzsuz olan koyuna denir ki çomar taʿbīr olunur.

اَلْأُكَيْلِبُ الْوَجْهِ nüshaları şārihin beyānı üzere hatādır. Savāb olan اَلْأُكَيْلِفُ olmaktır, fā’yla. Ve

قَهْدٌ [ḳahd] Sığın geyiğinin yavrusuna denir, جُؤْذَرٌ [cuʾẕer] gibi. Ve خَذَفٌ [ḫaẕef] maʿnāsınadır ki ḥā-yı mühmele ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyledir, bir nevʿ siyāh ve hurde koyunlara denir. Burada sāʾir nüshalara iltifāt olunmaya. Ve kısa kuyruklu koyuna denir, Rūmeli koyunları gibi. Ve küçük cüsseli latīf ve matbūʿ olan sığıra denir. Ve tomurcuk nergise ve zerrīne denir. Ve

قَهْدٌ [ḳahd] Masdar olur, pekçe döşenmeyip adımı sıkça sıkça atarak yürümek maʿnāsına; yukālu: قَهَدَ فِي مِشْيَتِهِ قَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَارَبَ فِي خَطْوِهِ وَلَمْ يَنْبَسِطْ

قَهَدٌ [Ḳahed] (fethateynle) Bir mevziʿ adıdır.

قِهَادٌ [Ḳihād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

قُهَيْدٌ [Ḳuheyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Muṭarrif’dir ki Ġifār kabīlesindendir, ashābdan olması muhtelefün-fīhtir.

[ق هـ م د]

اَلْقَهْمَدُ [el-ḳahmed] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Fürū-māye ve denī ve hasīs olan şahsa denir. Ve zişt ve bed-çehre kimseye denir; tekūlu: لَا تَصْحَبْهُ فَإِنَّهُ قَهْمَدٌ أَيْ لَئِيمُ الْأَصْلِ دَنِيءٌ وَكَذَا ذَمِيمُ الْوَجْهِ

[ق ي د]

اَلْقَيْدُ [el-ḳayd] (صَيْدٌ [ṣayd] vezninde) Maʿlūmdur ki bukağıya denir. Cemʿi أَقْيَادٌ [aḳyād] ve قُيُودٌ [ḳuyūd] gelir. Ve tutsağın kollarını arkasından çekip bağladıkları bağa denir. Ve semer ağaçlarını birbirini zamm eylemek için çekip sardıkları sargıya da ıtlāk olunur. Ve

قَيْدٌ [Ḳayd] Benū Taġlib kabīlesinden bir feresin ismidir ve

قَيْدُالسَّيْفِ [ḳaydu’s-seyf] Kılıç bağlarının diplerinde olan uzun bağdan ʿibārettir ki onu küçük makara şeklinde nesneler tutar.

قَيْدُالْأَسْنَانِ [ḳaydu’l-esnān] Diş etlerine ıtlāk olunur.

قَيْدُالْفَرَسِ [ḳaydu’l-feres] Devenin boynuna mahsūs bir gūne damgadır ki atın bukağısı şeklinde basılır.

قَيْدُالْأَوَابِدِ [ḳaydu’l-evābid] Yüğrük ata ıtlāk olunur, yüğrüklüğü sebebiyle vuhūşa yetişip hareketten alıkoyduğu için. Ve

قَيْدٌ [ḳayd] Mikdār maʿnāsınadır; قَادٌ [ḳād] dahi bu maʿnāyadır, lākin vāviyyede ḳāf’ın kesriyle takyīd eylemişti; yukālu: مَا بَيْنَهُ قَيْدُ قَوْسٍ وَقَادُهَا أَيْ مِقْدَارُهَا Ve

قَيْدٌ [ḳayd] Masdar olur, bağlamak ve mechūlen bağlanmak maʿnāsınadır; yukālu: قِيدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ قَيْدًا بِمَعْنَى قُيِّدَ

اَلْمُقَيَّدُ [el-muḳayyed] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَقْيِيدٌ [taḳyīd]den ism-i mekāndır, atın ayaklarında bukağı vurulacak yere denir ki bukağılık taʿbīr olunur. Ve nisvānın ayaklarında halhāl geçirecek yere ıtlāk olunur. Ve

مُقَيَّدٌ [muḳayyed] İsm-i mefʿūl olur, bağlanmış deveye ve sāʾir nesneye denir. Cemʿi مَقَايِيدُ [meḳāyīd] gelir. Ve şol mevziʿe denir ki onda erkek deveyi bend edip hāli üzere tahliye ve terk ederler.

اَلْقَيِّدُ [el-ḳayyid] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Şol insān ve hayvāna denir kendisini bağlamak murād edildikte serkeşlik eylemeyip müsāhele eyleye, yaʿnī rām ola; yukālu: هُوَ قَيِّدٌ وَهُوَ مَنْ سَاهَلَكَ إِذَا قُدْتَهُ Vanḳulu

إِذَا قُدْتَهُ kelimesini قِيَادَةٌ [ḳiyādet]ten vehm eylemiştir, fe’lyunzar.

اَلْقِيَادُ [el-ḳiyād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ipe denir ki onunla deve ve sāʾir devābb bend olunur.

اَلتَّقْيِيدُ [et-taḳyīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bukağıya vurmak ve bende çekmek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle menʿ maʿnāsında istiʿmāl olundu ve minhu’l-hadīsu: ”قَيَّدَ الْإِيمَانُ الْفَتْكَ“ أَيْ إِنَّ الْإِيمَانَ يَمْنَعُ مِنَ الْفَتْكِ بِالْمُؤْمِنِ كَمَا يَمْنَعُ ذَا الْعَيْثِ مِنَ الْفَسَادِ Yaʿnī “Müʾminin īmānı bir müʾmini gīleten katl eylemesine māniʿ olur, niteki īmān ʿan-asl müʾmin olanı fesāda şürūʿdan māniʿ olur.” Ve

تَقْيِيدٌ [taḳyīd] تَأْخِيذٌ [teʾḫīẕ] maʿnāsına istiʿmāl olunur ki efsūnla bir adamı bend ve teshīr eylemekten ʿibārettir. Ve

تَقْيِيدُ الْكِتَابِ [taḳyīdu’l-kitābet] Yazıya nokta ve hareke vazʿıyla zabt eylemekten ʿibārettir ki iltibāsa māniʿ olur; yukālu: قَيَّدَ الْكِتَابَ إِذَا أَشْكَلَهُ

Mütercim der ki takyīd-i mezkūr hādistir. Selefte işkāl ve iltibāstan nāşī ihtirāʿ olunmuştur. Ez-ān cümle Hazret-i ʿOs̱mān radıyallāhu ʿanhu fitnesine sebeb olmuştur, zīrā Mısır’a irsāl eyledikleri Muḥammed b. Ebī Bekr eṣ-Ṣiddīḳ’in yedinde olan menşūrunda فَاقْبَلُوهُ kelimesini فَاقْتُلُوهُ ʿunvānıyla kırāʾat eylemeleri esās-ı fitne oldu. Ve bu resme kitābeti iʿcām ve iʿrāb ve takyīd ve teşdīd makūlesi ʿalāmātla muʿallem eylemeği Ḥaccāc-ı Ẓālim’e nisbet gayr-i vākiʿdir, zīrā Muḥammed-i Ebherī tasrīhi üzere kalem-i ʿArabīyi üç kimse vazʿ eyledi: Evvelā Murāmir b. Murre vazʿ-ı suver-i hurūf eyledi. Sāniyā Eslem, vasl ve fasl ile terkīb-i kelimāt eyledi. Sālisā ʿĀmir b. Ḫidre iʿcām ve nukat ve şedde ve medd ve cezm emsāli eşkāl tertīb eyledi ve Ebu’l-Esved ed-Duʾelī ondan taʿallüm eyledi. İntehā.

تُقَيِّدُ [Tuḳayyid] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl]den قَيَّدَتْ kelimesinin ki müʾennestir, muzāriʿi veznindedir, deve raʿyından şūr otluğu çok bir arzın ismidir; develeri kayd eder olduğu için tesmiye olunmuştur.

مُقَيَّدَةُ الْخِمَارِ [muḳayyedetu’l-ḫimār] (ḫā-yı muʿceme ile مُعَظَّمَةُ الْخِيَارِ [muʿaẓẓametu’l-ḫiyār] vezninde) حُرَّةٌ [ḥurret]e ıtlāk olunur ki جَارِيَةٌ [cāriyet] mukābilidir, başörtüsüyle kayd olunmuş demektir. Baʿzı ümmehātta bu terkībde اَلْخِمَارِ kelimesi ḥā-yı mühmele ile [اَلْحِمَارِ] ve اَلْحَرَّةُ lafzı ḥā’nın kesriyle [اَلْحِرَّةُ] mukayyeddir. حَرَّةٌ [ḥarret] kara taşlığa denmekle hımār kısmının eşip yürümeyeceği yer demek olur. Ve baʿzı nüsha buna muvāfık ve kavl-i ātī bunu müʾeyyiddir.

بَنُو مُقَيَّدَةَ [benū muḳayyedet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) ʿAkreblere ıtlāk olunur, *Lisānu’l-ʿArab*’da ve usūl-i sāʾirede بَنُو مُقَيَّدَةِ الْحِمَارِ ʿunvānıyla mersūm olmakla *Ḳāmūs* nüshalarında sakt vākiʿdir. Vākıʿā kara taşlık akreb maʿdeni olduğu bī-reybdir.

اَلْقِيدُ [el-ḳīd] (ḳāf’ın kesriyle) Mikdār maʿnāsınadır; fethle de ve vāv ile lügat olduğu zikr olundu.

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك أ د]

اَلْكَأْدُ [el-keᵓd] (kāf'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Gam-nāk ve mahzūn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَأَدَ الرَّجُلُ كَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَئِبَ

اَلْكَأْدَاءُ [el-keᵓdāᵓ] (لَأْدَاءُ [leᵓdāᵓ] vezninde) Şiddet ve mihnete denir; yukālu: وَقَعَ فِي كَأْدَاءَ أَيْ فِي شِدَّةٍ Ve zulm ve sitem ve hüzn ve elem maᶜnālarınadır ve bir nesneden sakınmak, حِذَارٌ [ḥiẕār] ve ihtirāz maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ أَهْلُ الْكَأْدَاءِ أَيِ الْحِذَارِ Ve pek karanu geceye denir ve sarp yokuşa denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْكُؤَدَاءُ [el-kuᵓedāᵓ] (kāf'ın zammı ve hemzenin fethiyle) صُعَدَاءُ [ṣuᶜadāᵓ] maᶜnāsınadır ki derd-nāk olan adamın içini ciğerin soluk almasından ᶜibārettir.

اَلتَّكَأُّدُ [et-tekeᵓᵓud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesne zımnında pek renc ve zahmete uğrayıp sūz-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَكَأَّدَ الشَّيْءُ إِذَا تَكَلَّفَهُ وَكَابَدَهُ وَصَلِيَ بِهِ Ve bir adama bir nesne müşkil ve renc ve meşakkatli olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَكَأَّدَنِي الْأَمْرُ أَيْ شَقَّ عَلَيَّ

اَلتَّكَاؤُدُ [et-tekāᵓud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bu dahi bir nesne meşakkatli ve zahmetli olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَكَأَّدَنِي الْأَمْرُ أَيْ شَقَّ عَلَيَّ

اَلْكَؤُودُ [el-keᵓūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sarp yokuşa denir; yukālu: عَقَبَةٌ كَؤُودٌ وَكَأْدَاءُ أَيْ صَعْبَةٌ

اَلْإِكْوِيدَادُ [el-ikvīdād] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Pīrlikten nāşī vücūd titremek maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْوَأَدَّ الشَّيْخُ إِذَا أُرْعِدَ كِبَرًا

اَلْمُكْوَئِدُّ [el-mukveᵓidd] İsm-i fāᶜildir, vücūdu titreyen pīr adama denir.

[ك ب د]

اَلْكَبْدُ [el-kebd] (kāf'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) ve

اَلْكِبْدُ [el-kibd] (kāf'ın kesriyle) ve

اَلْكَبِدُ [el-kebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Maᶜrūftur ki ciğere denir. Ve bu müᵓennestir, kalīlen müzekker olur. Cemᶜi أَكْبَادٌ [ekbād] gelir ve كُبُودٌ [kubūd] gelir.

اَلْكَبْدُ [el-kebd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Bir adamın ciğerine vurmak maᶜnāsınadır ki hakīkatte ciğer üzerine vurmaktır; yukālu: كَبَدَهُ كَبْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ كَبِدَهُ Ve bir nesneye kasd ve āhenk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَدَهُ إِذَا قَصَدَهُ Ve bürūdet-i havā nāsı tazyīk ile zahmet ve meşakkate uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَدَ الْبَرْدُ الْقَوْمَ إِذَا شَقَّ عَلَيْهِمْ وَضَيَّقَ

اَلْكُبَادُ [el-kubād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ciğer ağrısına denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "اَلْكُبَادُ مِنَ الْعَبِّ" وَهُوَ شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ غَيْرِ مَصٍّ

اَلْكَبَدُ [el-kebed] (fethateynle) Bir adam ciğer ağrısından derd-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبِدَ الرَّجُلُ كَبَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَلِمَ يَعْنِي مِنْ وَجَعِ الْكَبِدِ Ve

كَبَدٌ [kebed] Karın büyük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَبِدَ بَطْنُهُ إِذَا عَظُمَ Ve

كَبَدٌ [kebed] ᶜUnsur-ı havāya denir. Ve şiddet ve meşakkat maᶜnāsınadır; yukālu: لَقِيَ مِنْهُ كَبَدًا أَيْ شِدَّةً وَمَشَقَّةً Ve

كَبَدُالرَّمْلِ [kebedu'r-reml] Kumluğun vasatına ıtlāk olunur. Ve

كَبَدُالسَّمَاءِ [kebedu's-semāᵓ] Felekin vasatına ıtlāk olunur; yukālu: بَلَغَتِ الشَّمْسُ كَبَدَ

السَّمَاءِ أَيْ وَسَطَهَا

اَلْمَكْبُودُ [el-mekbūd] Ciğer ağrısına mübtelā kimseye denir; yukālu: كُبِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا اشْتَكَى كَبِدَهُ فَهُوَ مَكْبُودٌ

اَلْكَبِدُ [el-kebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İnsān ve hayvānın bi-kemālihi cevfine denir ki eczā-i cevfiyyesi olacaktır, yürek ve ciğer ve dalak ve sā'ir gibi. Ve bir şey'in vasatına ve mu'zam ve firāvān olan yerine denir. Meselā كَبِدُ الْبَحْرِ [kebidu'l-baḥr] deryānın engin yerinden 'ibārettir. Ve كَبِدُ الْقَوْسِ [kebidu'l-ḳavs] yayın 'ilākasının iki tarafının mā-beynine 'alā-kavlin makbizinden ya'nī el tutan yerinden iki taraflı bir endāze mikdārı yerine denir.

Şārih der ki ümmehāt-ı sā'irede yayın orta yeriyle müfesserdir ki çak ok çıkan mevzi'idir, yayın bağrı ta'bīr olunur. Mü'ellifin kavl-i evveli Aṣma'ī kavlidir, ya'nī عِلاَقَةٌ ['ilāḳat]ın iki tarafının mā-beynidir ki ondan beriye كُلْيَةٌ [kulyet] ba'dehu اَلْأَبْهَرُ [ebher] ba'dehu اَلطَّائِفُ [eṭ-ṭā'if] ba'dehu اَلسِّيَةُ [es-siyet] denir ki küşe-i kemānda olan eğridir. İntehā. Ve

كَبِدٌ [Kebid] Benī Kilāb yurdunda bir kızıl dağ adıdır. Ve

كَبِدٌ [kebid] Yana denir, جَنْبٌ [cenb] ma'nāsına. Ve muhaddisīnden 'Abdulḥamīd b. Velīd'in lakabıdır, sıklet ve girānlığı bā'is-i telkībdir.

دَارَةُ كَبِدٍ [Dāretu Kebid] Benī Kilāb yurdunda bir mevzi'dir.

كَبِدُ الْوِهَادِ [Kebidu'l-Vihād] (vāv'ın kesriyle) Semāve'de bir mevzi'dir.

كَبِدُ قُنَّةَ [Kebidu Ḳunnet] (kāf'ın zammıyla) Ġaniyy kabīlesi yurdunda bir mevzi'dir.

كَبِدُ الْحَصَاةِ [Kebidu'l-Ḥaṣāt] Bir şā'ir lakabıdır.

اَلْكُبَيْدَاءُ [el-kubeydā'] (tasgīr bünyesiyle) ve

اَلْكُبَيْدَاةُ [el-kubeydāt] (hā'yla) ve

اَلْكَبْدَاءُ [el-kebdā'] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] vezninde) ve

اَلْكَبْدُ [el-kebd] (عَبْدٌ ['abd] vezninde) Bunlar da vasat-ı semāya ıtlāk olunur ki hatt-ı nısf-ı nehār farz olunan yeridir. Ve

كَبْدَاءُ [kebdā'] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] vezninde) El değirmenine denir. Ve kabzası avucu dolduran yaya denir; yukālu: قَوْسٌ كَبْدَاءُ إِذَا كَانَتْ يَمْلَأُ الْكَفَّ مَقْبِضُهَا Ve ortası iri ve yumru ve seyr ve hareketi batī' olan hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ كَبْدَاءُ أَيِ الضَّخْمَةُ الْوَسَطِ الْبَطِيئَةُ السَّيْرِ Bunun müzekkerinde أَكْبَدٌ [ekbud] denir. Ve

كَبْدَاءُ [kebdā'] 'Azīmü'l-vasat olan kumluğa ıtlāk olunur; yukālu: رَمْلَةٌ كَبْدَاءُ أَيْ عَظِيمَةُ الْوَسَطِ

اَلتَّكَبُّدُ [et-tekebbud] (تَفَعُّلٌ [tefa''ul] vezninde) Güneş felekin ortasına varmak ma'nāsınadır; yukālu: تَكَبَّدَ الشَّمْسُ السَّمَاءَ إِذَا صَارَتْ فِي كُبَيْدَائِهَا Ve bir nesneye kasd ve āhenk eylemek ma'nāsınadır; yukālu: تَكَبَّدَ فُلاَنٌ اَلْأَمْرَ إِذَا قَصَدَهُ Ve süt yoğurt gibi katılanmak ma'nāsınadır; yukālu: تَكَبَّدَ اللَّبَنُ إِذَا خَثُرَ

اَلتَّكْبِيدُ [et-tekbīd] (تَفْعِيلٌ [tef'īl] vezninde) Bu dahi güneş felekin vasatına gelmek ma'nāsınadır; yukālu: كَبَّدَتِ الشَّمْسُ السَّمَاءَ إِذَا صَارَتْ فِي كُبَيْدَائِهَا

سُودُ الْأَكْبَادِ [sūdu'l-ekbād] Karaciğerliler demektir, gūyā āteş-i kīn ü 'adāvet ciğerlerini yakıp kömür gibi siyāh eylediği mülāhazasıyla a'dā' ve düşmāna ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ سُودُ الْأَكْبَادِ أَيِ الْأَعْدَاءُ

اَلْأَكْبَدُ [el-ekbed] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde)

Vasatı iri ve seyr ve hareketi batīʾ olan kişiye denir. Ve

أَكْبَدُ [ekbed] Bir kuş adıdır. Ve ciğer-gāhı yumru ve kalkık olan insān ve hayvāna denir.

اَلْمُكَابَدَةُ [el-mukābedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْكِبَادُ [el-kibād] (kāf'ın kesriyle) Bir işten renc ve zahmet görmek ve onun zımnında pek meşakkat çekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَابَدَ الْأَمْرَ مُكَابَدَةً وَكِبَادًا إِذَا قَاسَاهُ

اَلْكَابِدُ [el-kābid] Ondan ismdir, renc ve mihnete denir. Ve bu كَاهِلٌ [kāhil] ve غَارِبٌ [ġārib] gibidir; yukālu: وَقَعَ فِي كَابِدٍ أَيْ مُقَاسَاةٍ

اَلْكَبْدَةُ [el-kebdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Şol boncuğa denir ki efsūngerān onu teshīr husūsunda istiʿmāl ederler.

اَلْأَكْبَادُ [el-ekbād] (كَبِدٌ [kebid] lafzının cemʿidir ki ciğerler demektir, niteki zikr olundu. Bu maʿnādandır ki bir adama ʿilm yāhūd gayrı nesne talebi için bilād-ı baʿīdeden ve etrāf ve eknāftan nās vürūd eder olsalar فُلَانٌ تُضْرَبُ إِلَيْهِ أَكْبَادُ الْإِبِلِ derler.

[ك ت د]

اَلْكَتَدُ [el-Keted] (kāf'ın ve tā-yı fevkiyyenin fethiyle) Bir kevkeb adıdır. Bu kevkeb Esed sūretinin omuzunda vākiʿdir. Ve

كَتَدُ [Keted] Mekke'de bir dağın adıdır ki Muġammes cānibinde vākiʿdir. Ve

كَتَدُ [keted] İnsānın ve atın arkasında iki küreğin kavuştuğu yere denir, ʿalā-kavlin yağrınıya ve ʿalā-reʾyin yağrını ile arkanın aralığına denir. Cemʿi أَكْتَادٌ [ektād] ve كُتُودٌ [kutūd] gelir.

اَلْكَتِدُ [el-ketid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi arkada ʿale'l-ihtilāf zikr olunan yere denir. Bu mādde matbūʿ olan Vanḳulu nüshalarında s̱ā-yı müsellese ile mazbūt olmakla tabʿı galattır.

اَلْأَكْتَدُ [el-ekted] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Yüksek yağrınlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَكْتَدُ أَيِ الْمُشْرِفُ الْكَتَدِ

تَكْتُدُ [Tektudu] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَكْتَادُ [el-ektād] (hemzenin fethiyle) Cemāʿat maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin eşbāh ve emsāl maʿnāsınadır yāhūd şol gürūha denir ki birbirinin enselerinde mütetābiʿan sürʿatle gider olalar; yukālu: هُمْ أَكْتَادٌ أَيْ جَمَاعَاتٌ أَوْ أَشْبَاهٌ أَوْ سِرَاعٌ بَعْضُهَا فِي إِثْرِ بَعْضٍ Ve bunun müfredi yoktur. Burada teʾnīs zamīri cemāʿat iʿtibārıyladır.

[ك د د]

اَلْكَدُّ [el-kedd] (kāf'ın fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) Bir işte renc ve şiddet çekmek maʿnāsınadır ki lāzımdır; yukālu: كَدَّ الرَّجُلُ فِي الْعَمَلِ كَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَعِبَ وَوَقَعَ فِي الشِّدَّةِ ve minhu yukālu: حَصَلَ بِجَدِّكَ لَا بِكَدِّكَ Yaʿnī "Bu husūs senin müsāʿade-i bahtınla hāsıl oldu, yoksa emek çekip saʿy ve zahmetinle değildir." Ve

كَدٌّ [kedd] Bir kimseden bir nesne talebinde ilhāh ve ibrām eylemek maʿnāsınadır ki vech-i ātī üzere maʿnā-yı müteʿaddīden meʾhūzdur; yukālu: كَدَّ فِي الطَّلَبِ إِذَا أَلَحَّ Ve parmakla işāret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَدَّ الرَّجُلُ إِذَا أَشَارَ بِالْإِصْبَعِ Ve saç taramak maʿnāsınadır; yukālu: كَدَّ رَأْسَهُ إِذَا مَشَطَهُ Ve

كَدٌّ [kedd] İsm olur, içinde nesne dövülen şeyʾe denir, havan ve dibek gibi. Ve

كَدٌّ [kedd] Kezālik masdar olur, bir kimseden كَدٌّ [kedd] taleb eylemek yaʿnī onu renc ve taʿaba uğratmak ve bir husūsta zah-

met çektirmek maʿnāsına; yukālu: كَدَّ فُلاَنًا إذَا طَلَبَ مِنْهُ الْكَدَّ Pes bu maʿnāda müteʿaddī olur, niteki ümmehāt-ı sāʾirede وَكَدَّهُ أَتْعَبَهُ لاَزِمٌ وَمُتَعَدٍّ ʿibāretiyle musarrahtır. Ve

كَدٌّ [kedd] Bir nesneyi el ile çekip koparmak maʿnāsınadır, cāmid olsun, sāʾil olsun; yukālu: كَدَّ الشَّيْءَ إذَا نَزَعَهُ بِيَدِهِ يَكُونُ فِي الْجَامِدِ وَالسَّائِلِ

اَلْإِكْتِدَادُ [el-iktidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِكْدَادُ [el-istikdād] Bunlar da bir adamın bir husūsta renc ve zahmet çekmesini istemek maʿnāsınadır ki murād renc ve zahmete uğratmaktır; yukālu: إِكْتَدَّ فُلاَنًا وَاسْتَكَدَّهُ إذَا طَلَبَ مِنْهُ الْكَدَّ Ve

اِكْتِدَادٌ [iktidād] Buhl ve imsāk üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَدَّ الرَّجُلُ إذَا أَمْسَكَ يَعْنِي لاَ يُنَالُ خَيْرُهُ إلاَّ بِعُسْرَةٍ

اَلْكَدَدَةُ [el-kededet] (fetehātla) ve

اَلْكُدَدَةُ [el-kudedet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْكُدَادَةُ [el-kudādet] (سُلاَلَةٌ [sulālet] vezninde) Tencere dibinde yapışıp kalan taʿāma denir ki çömlek yanığı taʿbīr olunur. Ve

كُدَادَةٌ [kudādet] قِشْدَةٌ [ḳişdet] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve bādiyede Merrūt nām mahalde Benū Yerbūʿ yurdunda bir mevziʿ adıdır.

اَلْكَدِيدُ [el-kedīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İrice dövülmüş tuza denir, مِلْحٌ جَرِيشٌ maʿnāsına. Ve tuz kısmı birbirinin üzere boşaltılıp döküldükte sādır olan savtına denir ki haşırtı taʿbīr olunur; tekūlu: سَمِعْتُ كَدِيدَ الْكَدِيدِ مِثْلَ الْحَدِيدِ وَهُوَ الْمِلْحُ الْجَرِيشُ وَكَذَا صَوْتُهُ إذَا صُبَّ Ve

كَدِيدٌ [Kedīd] Ḥaremeyn beyninde bir su adıdır. Ve arzdan batn-ı vāsiʿa denir. Ve toprağı galīz olan yere denir ki mürūru ʿasīr olur.

يَوْمُ الْكَدِيدِ [yevmu'l-kedīd] Beyne'l-ʿArab bir yevm-i maʿrūftur.

اَلْكِدَّةُ [el-kiddet] (kāf'ın kesriyle) Bu dahi toprağı galīz olan arza denir.

اَلْكُدَادُ [el-kudād] (ثُمَامٌ [s̱umām] vezninde) Eşek kengeri ve buğdaycık otu dedikleri otun raʿy eylemeğe salāhiyyeti olmayanına denir. Ve

كُدَادٌ [kudād] Bir aygır eşek adıdır ki baʿzı eşekler ona nisbet olunur; بَنَاتُ كُدَادٍ dedikleri, o eşekler olacaktır.

اَلْأَكِدَّةُ [el-ekiddet] (أَعِزَّةٌ [eʿizzet] vezninde) Otlanmış otluk bakiyyelerine denir. Müfredi كُدَادَةٌ [kudādet]tir, ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] gibi.

اَلْأَكْدَادُ [el-ekdād] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْأَكَادِيدُ [el-ekādīd] Fırkalar ve sürüler ve bölükler demektir; tekūlu: رَأَيْتُهُمْ أَكْدَادًا وَأَكَادِيدَ أَيْ فِرَقًا وَأَرْسَالاً Şārih der ki aslı أَكْتَادٌ [ektād] idi ki zikr olundu, müfredi yoktur. Ve أَكَادِيدُ [ekādīd] أَكْدَادٌ [ekdād]ın cemʿidir.

اَلْكَدْكَدَةُ [el-kedkedet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

اَلْكِدْكَادُ [el-kidkād] (زِلْزَالٌ [zilzāl] vezninde) İfrāt üzere gülmek maʿnāsınadır; yukālu: كَدْكَدَ الرَّجُلُ كَدْكَدَةً وَكِدْكَادًا إذَا أَفْرَطَ فِي الضَّحِكِ Ve kılıca cilā veren kimse kılıcın yüzüne مِصْقَلَةٌ [miṣḳalet] sürmek maʿnāsınadır; yukālu: كَدْكَدَ الصَّيْقَلُ إذَا ضَرَبَ الْمِدْوَسَ عَلَى السَّيْفِ إذَا جَلاَهُ Ve ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: كَدْكَدَ الرَّجُلُ إذَا تَثَاقَلَ فِي الْمَشْيِ Ve tard-ı şedīd ile tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَدْكَدَهُ إذَا طَرَدَهُ طَرْدًا شَدِيدًا

اَلْإِكْدَادُ [el-ikdād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bahīl ve mümsik olmak maʿnāsınadır;

yukālu: أَكَدَّ الرَّجُل إِذَا أَمْسَكَ

اَلْكَدُودُ [el-kedūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Suyu zahmet ve meşakkatle alınan kuyuya ıtlāḳ olunur; yukālu: بِئْرٌ كَدُودٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ يُنَلْ مَاؤُهَا إِلاَّ بِجَهْدٍ

اَلْكُدَيْدَةُ [el-Kudeydet] (هُنَيْهَةٌ [huneyhet] vezninde) Benū Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda bir su adıdır.

كُدَدٌ [Kuded] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Baṣra kurbünde bir mevziᶜdir.

كَدَدٌ [Keded] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Benū Suleym diyārında bir mevziᶜdir. Ve

كَدَدٌ [keded] كَتَدٌ [keted] lafzında lügattir, niteki zikr olundu.

اَلْمِكَدُّ [el-mikedd] (mīm’in kesri ve kāf’ın fethiyle) Zikr olunan كَدٌّ [kedd] lafzından ism-i ālettir, tarağa denir, مُشْطٌ [muşṭ] maᶜnāsına.

اَلتَّكْدِيدُ [et-tekdīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّكَدْكُدُ [et-tekedkud] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) كَدْكَدَةٌ [kedkedet] gibi tard-ı şedīd ile tard eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَدَّدَهُ وَتَكَدْكَدَهُ إِذَا طَرَدَهُ طَرْدًا شَدِيدًا

[ك ر د]

اَلْكَرْدُ [el-kerd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Boyuna denir, عُنُقٌ [ᶜunuḳ] gibi, ᶜalā-kavlin boynun köküne denir. Şārihin beyānı üzere bu, kasr ile gerden-i Fārisī muᶜarrebidir; yukālu: ضَرَبَ كَرْدَهُ أَيْ عُنُقَهُ أَوْ أَصْلَهَا Ve

كَرْدٌ [kerd] Masdar olur, davar sürmek maᶜnāsına; yukālu: كَرَدَ الدَّابَّةَ كَرْدًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا سَاقَهَا Ve düşmanı arkasından kovup gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَرَدَ الْعَدُوَّ إِذَا طَرَدَهُ Ve kesmek maᶜnāsınadır; yukālu. كَرَدَهُ إِذَا قَطَعَهُ ve minhu: شَارِبٌ مَكْرُودٌ أَيْ مَقْطُوعٌ

اَلْكُرْدُ [el-Kurd] (kāf’ın zammıyla) Nāstan bir tā᾽ife-i maᶜrūfedir. Cemᶜi أَكْرَادٌ [ekrād] gelir. Cedleri olan Kurd b. ᶜAmr Muzeyḳiyā᾽ b. ᶜĀmir b. es-Semā᾽ ile be-nāmlardır. Mütercim der ki *Burhān*tercemesinde bu fakīr sebeb-i tesmiyelerini mufassalen beyān eylemekle ona mürācaᶜat oluna. Ve

كُرْدٌ [kurd] دَبْرَةٌ [debret] maᶜnāsınadır ki tarladan bir kıtᶜa-i mahdūdedir, Türkīde evlek taᶜbīr olunur; bir dönümden az olur. Bostānlarda olana ᶜArabistān semtinde مَشَارَةٌ [meşāret] ve bu diyārlarda tahta taᶜbīr ederler. Cerīb bir dönüm yere denir.

Mü᾽ellif كُرْدٌ [kurd] lafzını دَبْرَةٌ [debret] ile ve دَبْرَةٌ [debret]i مَشَارَةٌ [meşāret] ile ve مَشَارَةٌ [meşāret]i كُرْدٌ [kurd] ile tefsīr eylemesi aᶜcebdir. أَلْكُرْدَةٌ [el-kurdet] (hā’yla) müfredidir. Ve

كُرْدَةٌ [Kurdet] Beyḍā᾽ nām belde kazāsında bir karye adıdır. Ve

كُرْدٌ [Kurd] Esāmīdendir: Kurd b. el-Ḳāsım ve Muḥammed b. Kurd el-İsferā᾽inī ve Muḥammed b. el-Kureydī musaggar bünyesiyle ve ᶜAbdullāh b. el-Ḳāsım ki Kurdīn ile mülakkabdır, muhaddislerdir.

اَلْكِرْدِيدَةُ [el-kirdīdet] (kāf’ın kesriyle) Hurmā yığınından kıtᶜa-i ᶜazīmeye denir. Ve hurmā değneğine denir. ᶜAlā-kavlin hurmā denginin iki köşelerinde kalmış hurmālara denir. Cemᶜi كَرَادِيدُ [kerādīd] gelir ve كِرَادٌ [kirād] gelir kāf’ın kesriyle. Ve

كِرْدِيدٌ [Kirdīd] esmādandır: ᶜAbdulḥamīd b. Kirdīd mevsūkun-bih muhaddistir.

اَلْكِرْدِيَّةُ [el-kirdiyyet] (kāf’ın kesriyle) Hurmā denginin köşelerinde kalan hurmālara denir.

اَلْمُكَارَدَةُ [el-mukāredet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet]

vezninde) Cenkte birbiriyle mutārede ve müdāfaᶜa eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَارَدَهُ مُكَارَدَةً إِذَا طَارَدَهُ وَدَافَعَهُ

[ك ر ب د]

اَلْكَرْبَدَةُ [el-kerbedet] (عَرْبَدَةٌ [ᶜarbedet] vezninde) Seğirtmekte çabalamak maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْبَدَ فِي عَدْوِهِ إِذَا جَدَّ فِيهِ

[ك ر م د]

اَلْكَرْمَدَةُ [el-kermedet] (كَرْبَدَةٌ [kerbedet] vezninde) Seğirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْمَدَ فِي آثَارِهِمْ إِذَا عَدَا

[ك ر ك د]

اَلْكِرْكِيدَةُ [el-kirkīdet] Kāf'ın kesriyle كِرْدِيدَةٌ [kirdīdet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ك ز د]

كَزْدٌ [Kezd] (kāf'ın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir mevziᶜ adıdır.

[ك س د]

اَلْكَسَادُ [el-kesād] (فَسَادٌ [fesād] vezninde) ve

اَلْكُسُودُ [el-kusūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesne rāyic olmamak maᶜnāsınadır ki pazarda ve beyᶜ ü şirāda olan hadd-i muᶜayyen kıllet-i ragabāt sebebiyle iᶜtibārdan sākıt olup geçmez ve yürümez olmaktan ᶜibārettir; yukālu: كَسَدَ الْمَتَاعُ وَكَسُدَ كَسَادًا وَكُسُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا لَمْ يَنْفُقْ

اَلْكَاسِدُ [el-kāsid] ve

اَلْكَسِيدُ [el-kesīd] Ondan ism-i fāᶜillerdir.

كَسِيدٌ [kesīd] Bāb-ı hāmistendir ve revācı olmayan şeyᵓe denir; yukālu: مَتَاعٌ كَاسِدٌ سُوقٌ كَاسِدٌ وَكَسِيدٌ ve yukālu: أَيْ ذُو كَسَادٍ وَأَكْسَدُ [Ve] سُوقٌ [sūḳ] kelimesinin teᵓnīsi gālibdir. Ve

كَسِيدٌ [kesīd] Alçak ve dūn olan nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ كَسِيدٌ أَيْ دُونٌ

اَلْإِكْسَادُ [el-iksād] (hemzenin kesriyle) Pazarda beyᶜ ü şirā olmayıp kāsid olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكْسَدَتْ سُوقُهُمْ إِذَا صَارَتْ أَكْسَدَ

اَلْكُسْدُ [el-kusd] Kāf'ın zammıyla قُسْطٌ [ḳusṭ] vezninde ve mürādifidir ki bu ismle maᶜrūf devāyī kök ismidir.

اَلْإِنْكِسَادُ [el-inkisād] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Koyun ve keçi sürüsü birbirine rücūᶜ ve mültehik olmak maᶜnāsınadır; yukālu: اِنْكَسَدَتِ الْغَنَمُ إِلَى الْغَنَمِ إِذَا رَجَعَتْ إِلَيْهَا [Ve] ganem-i sānīden murād yine kendi sürüsüdür: إِذَا أُعِيدَتِ الْمَعْرِفَةُ مَعْرِفَةً يُرَادُ بِهَا عَيْنُ الْأَوَّلِ kāᶜidesince āher sürü murād olmak gayr-i muhtemeldir. Fi'l-asl beyᶜe arz olunan ganemler kāsid olduğundan çevirip yine sürülerine katılmak maᶜnāsına olup baᶜdehu mutlakan sürüden ayrılmış agnām yine kendi sürülerine katılmakta istiᶜmāl olundu.

[ك ش ت غ د]

كُشْتَغْدَى [Kuştağdā] (kāf'ın zammı ve şīn-i muᶜcemenin sükūnu ve tā-yı fevkiyyenin fethi ve ġayn-ı menkūtanın fethiyle ve kasr ile) Rüvāt-ı hadīsten bir zāttır ki Kuştağdā el-Ḫaṭṭābī denmekle maᶜrūftur. Ve oğlu Muḥammed dahi rivāyet eylemiştir ve bizler onların ashābından rivāyet ederiz, yaᶜnī silsile-i meşāyıhımızdandır. Şārih der ki müᵓellif şeyhi Sirācuddīn ᶜÖmer el-Bulḳīnī mūmāileyh Muḥammed'den rivāyet veylemiştir. Ve كُشْتَغْدَى [kuşteğdā] fi'l-asl lafz-ı Türkī olan güneş doğdu lafzından mutasarrıftır.

[ك ش د]

اَلْكَشْدُ [el-keşd] (kāf'ın fethi ve şīn'in

sükūnuyla) Bir nesneyi diş ile kesmek maʿnāsınadır, havuç kesmesi gibi; yukālu: كَشَدَ الشَّيْءَ كَشْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ بِأَسْنَانِهِ كَقَطْعِ الْجَزَرِ Ve nākayı üç parmakla sağmak maʿnāsınadır; yukālu: كَشَدَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا بِثَلَاثِ أَصَابِعَ Ve

كَشْدٌ [keşd] Bir nevʿ meʾkūl dāne adıdır.

اَلْكَشُودُ [el-keşūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya denir ki memesi üç parmakla sağılıp ve sütü dil-hāh üzere idrār eder ola. Ve memeleri kısa ve delikleri dar olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ كَشُودٌ أَيْ ضَيِّقَةُ الْإِحْلِيلِ الْقَصِيرَةُ الْخِلْفِ

اَلْكُشُدُ [el-kuşud] (zammeteynle) Kesīrü'l-kesb olan adamlara denir. Ve ehl ve ʿayāller için çalışıp ve sıla-i rahim eden kimselere denir. Müfredi كَاشِدٌ [kāşid] ve كَشُودٌ [keşūd] ve كَشَدٌ [keşed]dir, fethateynle.

اَلْإِكْشَادُ [el-ikşād] (hemzenin kesriyle) Kere yağını arıtıp hālis sāfī yağ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْشَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْلَصَ الزُّبْدَةَ

[ك ع د]

اَلْكَعْدُ [el-kaʿd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) Çuvala denir.

اَلْكَعْدَةُ [el-kaʿdet] (hā'yla) Şişe kapağına denir.

[ك غ د]

اَلْكَاغَدُ [el-kāğad] (ġayn-ı muʿcemenin fethi ve kesriyle) Maʿrūftur ki üzerine yazı yazılır; قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] dahi denir. Ve bu Fārisīden muʿarrebdir, Türkīde dahi kāğad denir.

[ك ل د]

اَلْكَلْدُ [el-keld] (kāf'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Metāʿ makūlesi nesneyi birbirinin üzerine yığmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَدَ الشَّيْءَ كَلْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلتَّكْلِيدُ [et-teklīd] (كَلْدٌ [keld] maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّدَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى كَلَدَهُ

اَلْكَلَدُ [el-keled] (fethateynle) Çakılsız ve molozsuz olup toprağı pek ve saht olan yere denir. Ve kaplana denir, نَمِرٌ [nemir] gibi. Ve toprağı galīz olan tepelere, ʿalā-kavlin o gūne arāzīye denir. Müfredi, كَلَدَةٌ [keledet]tir.

كَلْدَةُ [Keldet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Esmādandır: Kelde b. Ḥanbel ve Ḥāriṡ b. Kelde ashābdandır. Ve Kelde beyne'l-ʿArab bir tabīb-i maʿrūf adıdır. Ve Ḍirār b. Fuḍāle b. Kelde ve pederi ve ceddi şāʿirlerdir.

أَبُو كَلْدَةَ [ebū keldet] Erkek sırtlanın künyesidir.

اَلْكَلَنْدَى [el-kelendā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Başı yassı tepeye denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُكْلَنْدِدُ [el-muklendid] ve

اَلْمُكْلَنْدِي [el-muklendī] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Şedīd ve galīz olan insāna denir.

اَلْإِكْلِنْدَاءُ [el-iklindāʾ] (إِسْرِنْدَاءٌ [isrindāʾ] vezninde) ve

اَلتَّكَلُّدُ [et-tekellud] (تَجَلُّدٌ [tecellud] vezninde) Galīz ve şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْلَنْدَى الرَّجُلُ وَتَكَلَّدَ إِذَا غَلُظَ وَاشْتَدَّ

اَلْإِكْلِنْدَادُ [el-iklindād] (إِسْحِنْكَاكٌ [isḥinkāk] vezninde) Bir adam kendisini bir nesnenin yāhūd bir kimsenin üzerine birden atıp bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْلَنْدَدَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ إِذَا أَلْقَى عَلَيْهِ بِنَفْسِهِ Ve bir nesne salābetli olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْلَنْدَدَ الشَّيْءُ إِذَا صَلُبَ Ve bir adam bir nesneden imtināʿla

tekabbuz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْلَنْدَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَبَّضَ وَامْتَنَعَ

اَلْكَالِدُ [el-kālid] (كَاسِدٌ [kāsid] vezninde) Çoktanki nesneye denir; yukālu: ذِيخٌ كَالِدٌ أَيْ قَدِيمٌ

[ك ل هـ د]

أَبُو كَلْهَدَةَ [ebū kelhedet] (kāf'ın fethiyle) ʿArab künyelerindendir.

[ك م د]

اَلْكُمْدَةُ [el-kumdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) ve

اَلْكَمْدُ [el-kemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) ve

اَلْكَمَدُ [el-kemed] (fethateynle) Levn bozulup safveti zāʾil olmak maʿnāsına ismdir; yukālu: فِي لَوْنِهِ كُمْدَةٌ وَكَمْدٌ وَكَمَدٌ أَيْ تَغَيُّرٌ Ve zehāb-ı safāʾ ve hüzn-i şedīde ıtlāk olunur, tagayyür-i levne sebeb olduğu için. Ve

كَمَدٌ [kemed] (fethateynle) Masdar olur, hüzn-i şedīd sebebiyle yürek hasta ve derd-nāk olmak maʿnāsına; yukālu: كَمِدَ الرَّجُلُ كَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِضَ قَلْبُهُ مِنَ الْكُمْدَةِ Ve libās eskiyip renk ve revnakı zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمِدَ الثَّوْبُ إِذَا أَخْلَقَ وَامْلَاسَّ

اَلْكَامِدُ [el-kāmid] ve

اَلْكَمِدُ [el-kemid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْكَمِيدُ [el-kemīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mahzūn ve gam-gīn ve hasta-dil kişiye denir.

اَلْإِكْمَادُ [el-ikmād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı hüzn ve gam hasta-hātır eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَدَهُ الْهَمُّ إِذَا غَمَّهُ وَأَمْرَضَ قَلْبَهُ

اَلْمَكْمُودُ [el-mekmūd] Şāzz olarak ondan ism-i mefʿūldür ve bu أَجَنَّهُ ve أَحَبَّهُ فَهُوَ مَحْبُوبٌ kabīlindendir; yukālu: أَكْمَدَهُ الْحُزْنُ فَهُوَ مَجْنُونٌ فَهُوَ مَكْمُودٌ

اَلْكَمْدُ [el-kemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Çırpıcı bezi çırpmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمَدَ الْقَصَّارُ الثَّوْبَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَقَّهُ Ümmehāt-ı sāʾirede bezi iyice ağartmayarak çırpmak ile müfesserdir ve muktezā-yı mādde dahi öylece olmaktır.

اَلْكِمَادُ [el-kimād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ondan ismdir, bez çırpmağa denir. Ve

كِمَادٌ [kimād] Şol kirli paçavraya denir ki āteşte kızdırılıp vecaʿı olan ʿuzv üzere yakı gibi vazʿ olunur, ʿuzvda olan rīhten ve karın sancısından onunla istişfā olunur.

اَلْكِمَادَةُ [el-kimādet] (hā'yla) كِمَادٌ [kimād] maʿnāsınadır.

اَلتَّكْمِيدُ [et-tekmīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zikr olunan كِمَادٌ [kimād] ile vecaʿı olan ʿuzvu kızdırmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمَّدَ عُضْوَهُ إِذَا سَخَّنَهُ بِالْكِمَادَةِ

اَلْكُمُدَّةُ [el-kumuddet] (zammeteynle ve teşdīd-i dāl'la غُلُبَّةٌ [ġulubbet] vezninde) Ālet-i tenāsüle denir.

[ك م ر د]

كَمْرَدُ [Kemred] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Semerḳand kazāsında bir karye adıdır.

[ك م هـ د]

اَلْكُمْهُدَةُ [el-kumhudet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Zekerin başına denir ki ucudur; ʿalā-kavlin kerteğinden yukarıya denir, فَيْشَلَةٌ [feyşelet] maʿnāsına.

اَلْكُمْهُدُ [el-kumhud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) كُمْهُدَةٌ [kumhudet]i büyük olan kişiye denir.

اَلْإِكْمِهْدَادُ [el-ikmihdād] إِقْمِهْدَادٌ [iḳmihdād] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: إِكْمَهَدَّ الْفَرْخُ بِمَعْنَى اقْمَهَدَّ

[ك ن ب د]

كُنَابِدٌ [kunābid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Çirkīn çehreye denir; yukālu: وَجْهٌ كُنَابِدٌ أَيْ قَبِيحٌ

[ك ن د]

اَلْكُنُودُ [el-kunūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Küfrān-ı niʿmet eylemek maʿnāsınadır ki şükr mukābilidir; yukālu: كَنَدَ النِّعْمَةَ كُنُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَفَرَهَا

اَلْكَنُودُ [el-kenūd] (عَنُودٌ [ʿanūd] vezninde) Küfrān-ı niʿmet eder olan şahsa denir, Fārisīde nā-sipās denir; yukālu: هُوَ كَنُودٌ أَيْ كَافِرُ النِّعْمَةِ Ve

كَنُودٌ [kenūd] Kāfire ıtlāk olunur. Ve hāşā taraf-ı rabbānīye levm ve iʿtirāż eden tebeh-kāra denir ki mesāʾib ve beliyyātını taʿdād edip mazhar olduğu niʿam ve füyūżātını müsāmaha ve nisyān eder. Ve bahīl ve nākese ıtlāk olunur. Ve ʿāṣī ve güneh-kāra ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ كَنُودٌ أَيْ كَافِرٌ وَلَوَّامٌ لِرَبِّهِ تَعَالَى وَكَذَا بَخِيلٌ وَعَاصٍ Ve aslā bir nesne inbāt eylemez olan arza ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ كَنُودٌ أَيْ لاَ تُنْبِتُ شَيْئًا Ve taʿāmı misāfirsiz yalnızca ekl eder olan cimriye ıtlāk olunur. Ve sāʾil ve müstehakkına rifd ve ʿatāsını menʿ eden leʾīme ıtlāk olunur. Ve dāʾimā ʿabdini darb eder olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ كَنُودٌ إِذَا كَانَ يَأْكُلُ وَحْدَهُ وَكَذَلِكَ يَمْنَعُ رِفْدَهُ وَكَذَلِكَ يَضْرِبُ عَبْدَهُ Kāle’l-müʾellif fi’l-*Başāʾir*: قَالَ اللهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ﴾ قَالَ الْكَلْبِيُّ أَيْ لَكَفُورٌ بِالنِّعْمَةِ وَقَالَ الزَّجَّاجُ أَيْ لَكَافِرٌ وَقَالَ الْحَسَنُ اَلْكَنُودُ اَللَّوَّامُ لِرَبِّهِ يَعُدُّ الْمَصَائِبَ وَيَنْسَى النِّعَمَ وَقَالَ الْخَلِيلُ تَفْسِيرُ هَذِهِ الْآيَةِ أَنَّهُ يَأْكُلُ وَحْدَهُ وَيَمْنَعُ رِفْدَهُ وَيَضْرِبُ عَبْدَهُ Pes bu sūrette sıfāt-ı selāsı müştemil olan kimse olur. Ve

كَنُودٌ [kenūd] Zevcinin hak ve meveddetine küfrān eden kārıya ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ كَنُودٌ أَيْ كَفُورٌ لِلْمَوَدَّةِ وَالْمُوَاصَلَةِ يَعْنِي فِي زَوْجِهَا Ve

كَنُودٌ [Kenūd] Bir recülün ʿalemidir.

كُنْدَةُ [Kundet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Semerḳand kazāsında bir karyedir.

كَنْدَةُ [Kendet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Ḫocend nevāhīsinden bir nāhiye ismidir; nisvānı hüsn ü cemālle mevsūfadır.

اَلْكِنْدَةُ [el-kindet] (kāf’ın kesriyle) Dağın bir kıtʿasına denir. Ve

كِنْدَةُ [Kindet] Yemen’den bir kabīlenin pederi olan Şevr b. ʿUfeyr’in lakabıdır, كِنْدِيٌّ [Kindiyy] dahi derler. Pederinin hak ve niʿmetine küfrānla terk edip dayılarına mültahak olduğu için mülakkab oldu.

كَنَّادٌ [Kennād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) İbn Evdaʿ el-Ġāfiḳī’dir ki Fahr-i enām ʿaleyhi’s-selām hazretlerinin dergāhına sefāretle vüfūd eylemiştir.

اَلْكَنْدُ [el-kend] (قَنْدٌ [ḳand] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: كَنَدَ الشَّيْءَ كَنْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ

[ك ن ع د]

اَلْكَنْعَدُ [el-kenʿad] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nevʿ deniz balığı ismidir; *Lehce* sāhibi iskorpit ile beyān eylemiştir.

[ك و د]

اَلْكَوْدُ [el-kevd] (kāf’ın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَادَهُ يَكُودُهُ كَوْدًا إِذَا مَنَعَهُ Ve

كَوْدٌ [kevd] ve

مَكَادٌ [mekād] ve

مَكَادَةٌ [mekādet] (mīm’lerin fethiyle) Kurb maʿnāsınadır ki bir işi henüz işlemeyip işlemeğe karīb olmaktan ʿibārettir. On-

dan ıstılāhımızda işlemek istedi ve işleyeyazdı ile taʿbīr olunur. Bunların fiʿli olan "كَادَ-يَكَادُ" efʿāl-i mukārebe-i erbaʿa cümlesindendir, yukālu: كَادَ زَيْدٌ يفْعَلُ وَكِيدَ زَيْدٌ يَفْعَلُ كَوْدًا وَمَكَادًا وَمَكَادَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَارَبَ وَلَمْ يَفْعَلْ Burada كِيدَ kelimesi mechūl değildir, bir lügate mebnīdir ki māzī-i gāʾibde fetha-i harf-i ūlāyı kesreye nakl ederler. Ve işbu كَادَ māddesi ki fiʿl-i mukārebedir, nefy edātından mücerred olursa fiʿlin nefyini yaʿnī ʿadem-i vukūʿunu inbāʾ ve işʿār eder ve eğer makrūn bi'n-nefy olursa fiʿlin vukūʿuna delālet eder. Pes كَادَ زَيْدٌ يَفْعَلُ [kāde Zeydun yefʿalu], لَمْ يَفْعَلْ [lem yefʿal] ve مَا كَادَ يَفْعَلُ [mā kāde yefʿalu], فَعَلَ [faʿale] sebkinde olur. Ve gāhca işbu كَادَ māddesi sıla-i kelām olur ki zāʾid olur ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا﴾ أَيْ لَمْ يَرَهَا Ve baʿzen أَرَادَ maʿnāsına istiʿmāl olunur ve minhu kavluhu taʿālā ﴿أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾ أَيْ أُرِيدُ ve yukālu: عَرَفَ مَا يَكَادُ مِنْهُ أَيْ مَا يُرَادُ مِنْهُ Ve ʿArablar "Ben onu mühim ʿadd edip ona yaklaşmam" diyecek yerde لاَ مَهَمَّةَ وَلاَ مَكَادَةَ derler لاَ أَهُمُّ وَلاَ أَكَادُ maʿnāsına. Ve

كَوْدٌ [kevd] Bezl-i cān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَكُودُ بِنَفْسِهِ كَوْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ يَجُودُ

يَكُودُ [Yekūdu] (يَجُودُ [yecūdu] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِكْوِيدَادُ [el-ikvīdād] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Bir adam pek pīr olup vücūdu titrer olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْوَأَدَّ الرَّجُلُ إِذَا شَاخَ وَارْتَعَشَ

اَلْكَوْدَةُ [el-kevdet] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Toprak yā sāʾir nesne kümesine denir. Cemʿi أَكْوَادٌ [ekvād] gelir.

اَلتَّكْوِيدُ [et-tekvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Toprağı yā sāʾir nesneyi biriktirip küme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَوَّدَ التُّرَابَ تَكْوِيدًا إِذَا جَمَعَهُ وَجَعَلَهُ كُثْبَةً وَاحِدَةً

كُوَادٌ [Kuvād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve كُوَيْدٌ [Kuveyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

[ك هـ د]

اَلْكَهْدُ [el-kehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) ve اَلْكَهَدَانُ [el-kehedān] (fetehātla) Yürümekte yāhūd iş işlemekte sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَهَدَ الرَّجُلُ كَهْدًا وَكَهَدَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَسْرَعَ Ve sürʿat ettirmek maʿnāsınadır; tekūlu: كَهَدْتُهُ أَيْ أَسْرَعْتُهُ Ve bir nesnenin talebinde ilhāh ve ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَهَدَ فِي الطَّلَبِ إِذَا أَلَحَّ Ve be-gāyet yorulup bī-mecāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَهَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَعِبَ وَأَعْيَا Ve

كَهْدٌ [kehd] Renc ve meşakkat maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ جَهْدٌ وَكَهْدٌ بِمَعْنًى وَاحِدٍ

اَلْكَهُودُ [el-kehūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Serīʿ ve çālak maʿnāsınadır. كَهُودُ الْيَدَيْنِ [kehūdu'l-yedeyn] سَرِيعَةُ الْيَدَيْنِ [serīʿatu'l-yedeyn] demektir ki çīre-dest taʿbīr olunur ve minhu yukālu: أَتَانٌ كَهُودُ الْيَدَيْنِ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْكَوْهَدُ [el-kevhed] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Pīrlikten vücūdu titrer olan adama denir; yukālu: هُوَ كَوْهَدٌ أَيْ مُرْتَعِشٌ كِبَرًا

اَلْكَهْدَاءُ [el-kehdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Cāriyeye ıtlāk olunur, أَمَةٌ [emet] maʿnāsına; hizmette sürʿati bāʿis-i ıtlāktır.

اَلْإِكْهَادُ [el-ikhād] (hemzenin kesriyle) Yorulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْهَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَعِبَ Ve yormak maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: أَكْهَدَهُ إِذَا أَتْعَبَهُ

اَلْإِكْوِهْدَادُ [el-ikvihdād] إِقْمِهْدَادٌ [iḳmihdād] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu;

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب د]

اَللُّبُودُ [el-lubūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَللَّبَدُ [el-lebed] (fethateynle) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَدَ الرَّجُلُ بِالْمَكَانِ وَلَبِدَ لُبُودًا وَلَبَدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir nesneye yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَدَ بِهِ وَلَبِدَ بِهِ إِذَا لَزِقَ بِهِ

اَلْإِلْبَادُ [el-ilbād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ بِالْأَرْضِ إِذَا لَزِقَ Ve atın eyerine teğelti yapmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ السَّرْجَ إِذَا عَمِلَ لَهُ لِبْدًا Ve atın sırtına teğelti komak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ الْفَرَسَ إِذَا شَدَّ عَلَيْهِ اللِّبْدَ أَيْ وَضَعَهُ عَلَى ظَهْرِهِ Ve kırbayı çuvala komak maʿnāsınadır; çuvala لَبِيدٌ [lebīd] denir, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: أَلْبَدَ الْقِرْبَةَ إِذَا جَعَلَهَا فِي جُوَالِقٍ Ve kapı makūlesi yere girerken başı eğmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ رَأْسَهُ إِذَا طَأْطَأَهُ عِنْدَ الدُّخُولِ Ve bir nesneyi bir nesneye yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا أَلْصَقَهُ بِهِ Ve deve kısmının mevsim-i bahārda tüyleri yeniden zuhūr edip semirmeğe yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَتِ الْإِبِلُ إِذَا خَرَجَتْ أَوْبَارُهَا وَتَهَيَّأَتْ لِلسِّمَنِ Ve aslā münfekk olmayarak basar-ı musallī mevziʿi sücūda mülāzım olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَلْبَدَ بَصَرُ الْمُصَلِّي إِذَا لَزِمَ مَوْضِعَ السُّجُودِ Ve yırtığa yama vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَدَ الْخَرْقَ إِذَا رَقَعَهُ

اَللُّبَدُ [el-lubed] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَللَّبِدُ [el-lebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Menzilinden hergiz ayrılmayıp kesb ü kār için seyr ve hareket etmez olan tenbel adama yukālu: إِكْوَهَدَّ الْفَرْخُ بِمَعْنَى اقْمَهَدَّ

[ك ي د]

اَلْكَيْدُ [el-keyd] (kāf'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْمَكِيدَةُ [el-mekīdet] (مَعِيشَةٌ [maʿīşet] vezninde) Bir adama mekr ve habāset eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَادَهُ يَكِيدُهُ كَيْدًا إِذَا مَكَرَهُ Ve hīle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَادَ لَهُ إِذَا احْتَالَ لَهُ Ve harb ve kıtāl maʿnāsınadır, ihtiyāli müştemil olduğu için; yukālu: كَادَهُ إِذَا حَارَبَهُ Ve çakmak āteş çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: كَادَ الزَّنْدُ إِذَا أَخْرَجَ النَّارَ Ve kusmak maʿnāsınadır; yukālu: كَادَ الرَّجُلُ إِذَا قَاءَ Ve karga çabalayarak ötmek maʿnāsınadır; yukālu: كَادَ الْغُرَابُ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الصِّيَاحِ Ve cān vermek maʿnāsınadır ki vāvī dahi bu maʿnāyadır; yukālu: كَادَ بِنَفْسِهِ إِذَا جَادَ بِهَا Ve hatun hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: كَادَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَاضَتْ Ve vāvī olan كَوْدٌ [kevd] maʿnāsınadır ki fiʿl-i mukārebe olur; yukālu: كَادَ يَفْعَلُ كَذَا إِذَا قَارَبَ وَهَمَّ ve yukālu: كِيدَ يَفْعَلُ كَمَا ذُكِرَ فِي الْوَاوِيَّةِ ve tekūlu: لاَ كِيدًا وَلاَ هَمًّا أَيْ لاَ أَكَادُ وَلاَ أَهُمُّ Ke-mā zukire.

اَلتَّكَايُدُ [et-tekāyud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Sertlik ve katılık maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ تَكَايُدٌ أَيْ تَشَدُّدٌ Ve

تَكَايُدٌ [tekāyud] Birbirine mekr ve hudʿa edişmek maʿnāsınadır; yukālu: هُمَا يَتَكَايَدَانِ أَيْ يَتَمَاكَرَانِ وَلاَ تَقُلْ يَتَكَاوَدَانِ

اَلْإِكْتِيَادُ [el-iktiyād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mekr ve hudʿa eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَادَهُ إِذَا احْتَالَهُ

denir ki keçe gibi gūyā ki yerine yapışık olur; yukālu: رَجُلٌ لُبَدٌ وَلَبِدٌ إِذَا كَانَ لاَ يَبْرَحُ مِنْ مَنْزِلِهِ وَلاَ يَطْلُبُ مَعَاشًا Ve

لُبَدٌ [lubed] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Nüsūr-ı Loḳmān’ın āhiri yaʿnī en sonraya kalan نَسْرٌ [nesr]inin ismidir; helāk olmaz zannıyla tesmiye eylemiştir. Ve نَسْرٌ [nesr] kerkes dedikleri kuştur. Loḳmān-ı mezbūr, Loḳmān-ı Ḥekīm’in gayrıdır ve bu ʿĀd kavmindendir. ʿArablar şöyle zuʿm ederler ki kavmi mezbūr Loḳmān’ı istiskā için Ḥarem-i şerīfe irsāl edip kendi Ḥarem’de iken kavmi bi’l-cümle mazhar-ı kahr-ı ilāhī olmakla mezbūr gūyā ki taraf-ı rabbānīden iki mādde zımnında tahyīr olundu. Gūyā ki mezbūr Ḥarem’de Hak celle ve ʿalā dergāhından tūl-ı ʿömr niyāz eylemekle kumral tüylü dağöküzü veledleri olarak ki yedi dāne, her biri esmer ve matar isābet eylemeyen otsuz susuz dağda īvā eder olalar, onları istisḥāb yaʿnī her biri helāk oldukta yerine birini istisḥāb edip onların mecmūʿunun ʿömrü kadar muʿammer ola yāhūd yedi dāne nesr ittihāz ede ki her biri helāk oldukta yerine yavrularından birini ahz edip ʿömr-i tabīʿī üzere muʿammer olup o helāk oldukta bir yavru dahi ittihāz eyleye. Hülāsa bu minvāl üzere nüsūr-ı sebʿanın ʿömrü mikdārı muʿammer ola. Pes Lokmān şıkk-ı sānīyi ihtiyār eyledi. Ve her nesr seksener sene muʿammer olup en sonra kalana bu helāk olmaz zuʿmüyle Lubed ıtlāk eyledi. Baʿdehu Lubed dahi helāk olmakla Loḳmān dahi ona peyrev oldu. Ve her birinin ism-i mahsūsu vardır ve ʿArablar onunla teşeʾʾüm edip يَا شُوْمُ [yā şuʾmu] mevkiʿinde يَا لُبَدُ [yā Lubedu] derler. Ve

لُبَدٌ [lubed] (صُرَدٌ vezninde) ve

لاَبِدٌ [lābid] ve

لُبَّدٌ [lubbed] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Çok māla ıtlāk olunur; yukālu: مَالٌ لُبَدٌ ولاَبِدٌ وَلُبَّدٌ أَيْ كَثِيرٌ

لُبَّدَى [lubbedā] ve

لُبَّادَى [lubbādā] (lām’ların zammı ve bā’ların teşdīdiyle ve tahfīfiyle) Bir kuş adıdır. Ümmehāt-ı sāʾirede beyānına göre bıldırcın kuşuna ıtlāk olunur: Etfāl-i ʿArab onu gördükte لُبَّادَى الْبِدِي لُبَّادَى الْبِدِي diyerek etrāfını devr ederler; o dahi yere yapışıp sinerek durmakla varıp ahz ederler.

اَلْمُلْبِدُ [el-mulbid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Dāʾimā kuyruğuyla uyluklarına darb eden deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ مُلْبِدٌ أَيْ ضَارِبٌ فَخِذَيْهِ بِذَنَبِهِ

اَلتَّلَبُّدُ [et-telebbud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yün ve yapağı makūlesi nesnenin eczāsı birbirine girişip keçe gibi yapışmak maʿnāsınadır ki keçelenmek taʿbīr olunur; yukālu: تَلَبَّدَ الصُّوفُ وَنَحْوُهُ إِذَا تَدَاخَلَ وَلَزِقَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ Ve kuş göğüsünü yere verip yatmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَلَبَّدَ الطَّائِرُ بِالْأَرْضِ إِذَا جَثَمَ عَلَيْهَا

اَللِّبْدُ [el-libd] ve

اَللِّبْدَةُ [el-libdet] (lām’ların kesriyle) ve

اَللُّبْدَةُ [el-lubdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Keçeye denir, gerek yünden ve gerek kıldan olsun. Cemʿi أَلْبَادٌ [elbād] ve لُبُودٌ [lubūd] gelir.

اَللَّبَّادُ [el-lebbād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Keçeciye denir. Ve

لِبْدَةٌ [libdet] (lām’ın kesriyle) Arslanın zübresinde yaʿnī omuzları aralığında keçe gibi müctemiʿ ve müterākib olan tüylere ıtlāk olunur. Bu cihetten arslana ذُو لِبْدَةٍ [ẕū libdet] derler. Müʾellifin كُنْيَتُهُ ذُو لِبْدَةٍ

kavlinde künyeden murād lakabdır. Ve

لِبْدَةٌ [libdet] صِلِّيَانٌ [ṣilliyān] dedikleri otluğun kökünde keçe parçası gibi nesneye ıtlāk olunur. Ve uyluğun iç yüzüne ıtlāk olunur. Ve çekirge sürüsüne ıtlāk olunur. Ve gömleğin göğüsüne vurdukları büyük yamaya denir, ʿalā-kavlin gömleğin yakasını yamadıkları bükülmüş ipliğe denir. Ve

لِبْدَةُ [Libdet] Berḳa ile İfrīkiyye beyninde bir belde adıdır.

اَللِّبْدُ [el-libd] (lām'ın kesriyle) Emr ve şān ve husūs maʿnāsınadır ve minhu yukālu: فُلَانٌ لَا يَحِقُّ أَمْرَهُ إِذَا كَانَ يَتَرَدَّدُ فِيهِ Ve

لِبْدٌ [libd] Bisāt-ı maʿrūf ismidir ki hālen keçe taʿbīr ettikleri döşeme olacaktır. Ve teğeltiye denir ki at eyerinin içine vazʿ olunur.

ذُولِبَدٍ [Ẕū-Libed] Huẕeyl bilādında bir mevziʿ adıdır.

اَللَّبَدُ [el-lebed] (fethateynle) Yüne denir, صُوفٌ [ṣūf] maʿnāsına, Fārisīde peşm derler. Ve

لَبَدٌ [lebed] Masdar olur, deve kısmı eşek kengeri dedikleri otu çok ekl etmekle imtilā olmak maʿnāsınadır ki geviş getirmez olur; yukālu: لَبِدَ الْبَعِيرُ لَبَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَعَصَ مِنَ الصِّلِّيَانِ

اَللُّبَّادَةُ [el-lubbādet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Çoban makūlesinin keçeden yağmurluklarına denir ki kepenek taʿbīr olunur, hālā libāde dedikleri libās ki kapama ve hırka dahi derler, ondan meʾhūzdur.

اَللَّبِيدُ [el-lebīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çuvala denir. Ve torbaya denir. Ve

لَبِيدٌ [Lebīd] Esmā-i ricāldendir: Lebīd b. Rebīʿa b. Mālik ve Lebīd b. ʿUṭārid b. Ḥācib ve Lebīd b. Eznem el-Ġaṭafānī şāʿirlerdir. Mütercim der ki "أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللهُ بَاطِلُ || وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلُ" beyti Lebīd-i evvelindir.

لُبَيْدٌ [lubeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

لَبِيدٌ [lebīd] (كَرِيمٌ [kerīm] vezninde) Bir kuş adıdır. Ve Ebū Lubeyd b. ʿAbede şāʿir ve fāristir.

اَللَّبْدُ [el-lebd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Bir mikdār yünü didip su ile ıslattıktan sonra keçe gibi dikip arkada olan libāsı yırtmamak için kılıç kınının ucuna sarmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَدَ الصُّوفَ لَبْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَفَشَهُ وَبَلَّهُ بِمَاءٍ ثُمَّ خَاطَهُ وَجَعَلَهُ فِي رَأْسِ الْغِمْدِ وِقَايَةً لِلْبِجَادِ أَنْ يَخْرِقَهُ

اَلتَّلْبِيدُ [et-telbīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi لَبْدٌ [lebd] maʿnāsınadır; yukālu: لَبَّدَ الصُّوفَ تَلْبِيدًا بِمَعْنَى لَبَدَهُ Ve yırtık nesneye yama vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَّدَ الْكِسَاءَ إِذَا رَقَعَهُ Ve ihrāmda olan hācī başının saçı perīşān olmayıp toplanmak için saçına zamk makūlesi nesne sürüp yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَّدَ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ إِذَا جَعَلَ فِيهِ شَيْئًا مِنْ صَمْغٍ لِيَتَلَبَّدَ شَعْرُهُ

اَللُّبَّدَى [el-lubbedā] (lām'ın zammı ve bā-yı müşeddedenin fethi ve elifin kasrıyla) Bir yere müctemiʿ olmuş gürūh-ı insānīye ıtlāk olunur.

اَللَّبُودُ [el-lebūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kene taʿbīr olunan böceğe ıtlāk olunur.

اَلْإِلْتِبَادُ [el-iltibād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ağacın yaprakları birbiri üzere tortop yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَبَدَتِ الْوَرَقُ إِذَا تَلَبَّدَتْ أَيْ تَلَبَّدَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ Ve ağacın yaprakları sık ve gür olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَبَدَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا كَثُرَتْ أَوْرَاقُهَا

اَللَّابِدُ [el-lābid] ve

اَلْمُلْبِدُ [el-mulbid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

أَبُولُبَدٍ [ebū lubed] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

أَبُولِبَدٍ [ebū libed] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Arslana denir.

[ل ت د]

اَللَّتْدُ [el-letd] (lām’ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir adamın göğüsüne yumrukla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَتَدَهُ بِيَدِهِ لَتْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَكَزَهُ

[ل ث د]

اَللَّثْدُ [el-lesd] (s̱ā-yı müsellese ile لَتْدٌ [letd] vezninde) Tiridi kap içre birbirinin üzerine düpdüz yığmak maʿnāsınadır; yukālu: لَثَدَ الْقَصْعَةَ بِالثَّرِيدِ لَثْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ وَسَوَّاهُ Ve metāʿı istif eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَثَدَ الْمَتَاعَ إِذَا رَثَدَهُ

اَللِّثْدَةُ [el-lisdet] (lām’ın kesriyle) Bedevī tāʾifesinden göçer olmayan mukīm kavm ve cemāʿata denir.

[ل ح د]

اَللَّحْدُ [el-laḥd] (جَحْدٌ [caḥd] vezninde) Kabrin bir yanında oyulan yarığa denir. Cemʿi أَلْحَادٌ [elḥād] ve لُحُودٌ [luḥūd] gelir. Lahdi olmayan kabre ضَرِيحٌ [ḍarīḥ] denir. Hālen baʿzı bilād-ı ʿArabda لَحْدٌ [laḥd] mağara tarzında bir mahzendir ki meyyitleri onun derūnuna vazʿ ve üzerinde her birinin berāberine ʿalāmet nasb ederler. Ve

لَحْدٌ [laḥd] Masdar olur, kabrin bir yanını oyup yarmak maʿnāsına; yukālu: لَحَدَ الْقَبْرَ لَحْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَمِلَ لَهُ لَحْدًا يَعْنِي إِذَا شَقَّ مِنْ عُرْضِ الْقَبْرِ Ve meyyiti defn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَدَ الْمَيِّتَ إِذَا دَفَنَهُ Ve bir nesneye meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَدَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ

اَلْمَلْحُودُ [el-melḥūd] (مَعْقُولٌ [maʿḳūl] vezninde) Bu dahi لَحْدٌ [laḥd] maʿnāsınadır ki şakkı olan kabrdir. Ve bu sıfāt-ı gālibedendir ve yukālu: قَبْرٌ لاَحِدٌ وَمَلْحُودٌ أَيْ ذُو لَحْدٍ

اَلْإِلْحَادُ [el-ilḥād] (hemzenin kesriyle) Kabre لَحْدٌ [laḥd] eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْحَدَ الْقَبْرَ إِذَا عَمِلَ لَهُ لَحْدًا Ve bir nesneden meyl ve ʿudūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْحَدَ عَنْهُ إِذَا مَالَ Ve ʿadl-i Hak’tan ʿudūl eden mezheb-i bātıl sālikine مُلْحِدٌ [mulḥid] ıtlākı bu maʿnādandır. Ve

إِلْحَادٌ [ilḥād] Nizāʿ ve cidāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْحَدَ الرَّجُلُ إِذَا مَارَى وَجَادَلَ Ve إِلْحَادٌ فِي الْحَرَمِ [ilḥād fi’l-ḥarem] yaʿnī işbu ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ﴾ الآية kerīmesinde vākiʿإِلْحَادٌ[ilḥād]dan murād, meʾmūr olduğu aʿmāl ve harekātta kasd ve ʿadli terk eylemek yāhūd hāşā işrāk billāhi yāhūd zulm ve sitem yāhūd ihtikār-ı gılāl eylemektir; yukālu: أَلْحَدَ الرَّجُلُ فِي الْحَرَمِ أَيْ تَرَكَ الْقَصْدَ فِيمَا أُمِرَ بِهِ أَوْ أَشْرَكَ بِاللهِ أَوْ ظَلَمَ أَوِ احْتَكَرَ الطَّعَامَ Ve

إِلْحَادٌ [ilḥād] Bir adama bātıl sözler söyleyerek tahkīr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْحَدَ بِزَيْدٍ إِذَا أَزْرَى بِهِ وَقَالَ عَلَيْهِ بَاطِلاً

اَلْإِلْتِحَادُ [el-iltiḥād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneye meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَحَدَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ

اَللَّحُودُ [el-leḥūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Eğri büğrü kazılmış kuyuya ıtlāk olunur; yukālu: رَكِيَّةٌ لَحُودٌ أَيْ زَوْرَاءُ مُخَالِفَةٌ عَنِ الْقَصْدِ

اَللُّحَادَةُ [el-luḥādet] Lām’ın zammıyla لُحَاتَةٌ [luḥātet] vezninde ve mürādifidir ki ağaç kabuğunun soyuntusuna denir ve et pāresine denir.

اَلْمُلَاحَدَةُ [el-mulāḥadet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine gec-nazar ve gec-derūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَدَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا اعْوَجَّ كُلٌّ مِنْهُمَا

اَلْمُلْتَحَدُ [el-multeḥad] إِلْتِحَادٌ [iltiḥād]dan ism-i mekāndır, meyl olunacak mekāna denir. Bu ʿalāka ile sığınacak yere ve adama ıtlāk olunur ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾ أَيْ مُلْتَجَأً

[ل د د]

اَللَّدِيدَانِ [el-ledīdān] (lām'ın fethiyle tesniye olarak) Kulaklardan ötece boynun iki yanlarına denir; her birine لَدِيدٌ [ledīd] denir; yukālu: ضَرَبَهُ عَلَى لَدِيدَيْ عُنُقِهِ أَيْ صَفْحَتَيْهِ دُونَ الْأُذُنَيْنِ Ve

لَدِيدَانِ [ledīdān] Her şeyʾin iki cānibine ıtlāk olunur, meselā لَدِيدَيِ الْوَادِي çayın iki kıyısıdır. Cemʿi أَلِدَّةٌ [eliddet]tir, أَعِزَّةٌ [eʿizzet] gibi. Ve

لَدِيدٌ [ledīd] Huni ile ağızın bir yanına vazʿ olunan devāya ıtlāk olunur, لَدُودٌ [ledūd] gibi. Ve

لَدِيدٌ [Ledīd] Benū Esed yurdunda bir su adıdır.

اَلتَّلَدُّدُ [et-teleddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tereddüd ve hayretten nāşī sağa sola boyun çevirip bakmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَدَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَفَّتَ يَمِينًا وَشِمَالاً وَتَحَيَّرَ مُتَبَلِّدًا Ve bir yerde eğlenip kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَدَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَبَّثَ

اَلْمُتَلَدَّدُ [el-muteledded] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Boyuna ıtlāk olunur.

اَلْمُلْتَدُّ [el-multedd] (مُرْتَدٌّ [murtedd] vezninde) Hulüvv ve firāk maʿnāsına müstaʿmeldir ki teleffüt-i ʿunuk maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: مَالَهُ عَنْهُ مُلْتَدٌّ أَيْ بُدٌّ

اَللَّدُودُ [el-ledūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) لَدِيدٌ [ledīd] gibi ağızı ağrıyan adamın huni ile ağızının bir yanına vazʿ ve saky olunan devāya denir. Cemʿi أَلِدَّةٌ [eliddet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] gibi. Ve

لَدُودٌ [ledūd] Bir gūne vecaʿ ismidir ki ağızda ve boğazda hādis olur. Ve şedīdü'l-husūmet olan adama denir.

اَللَّدُّ [el-ledd] (مَدٌّ [medd] vezninde) ve

اَللُّدُودُ [el-ludūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) لَدُودٌ [ledūd] dedikleri zikr olunan ağız devāsı tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَدَّ اللَّدُودَ لَدًّا وَلُدُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَمِلَهُ Ve

لَدٌّ [ledd] Bir adamın ağızı ağrısına huni ile bir yanından devā vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَدَّ فُلَانًا اللَّدِيدَ إِذَا صَبَّ فِي أَحَدِ شِقَّيْ فَمِهِ اللَّدُودَ Ve bir kimse ile husūmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَدَّهُ إِذَا خَصَمَهُ Ve habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَدَّهُ إِذَا حَبَسَهُ Ve şedīdü'l-husūmet olmak maʿnāsınadır; tekūlu: لَدَدْتَ يَا فُلَانُ لَدًّا أَيْ صِرْتَ أَلَدَّ Ve

لَدٌّ [ledd] Çuvala denir.

اَلْإِلْدَادُ [el-ildād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ağız ağrısına vech-i mezkūr üzere devā vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَدَّهُ إِلْدَادًا بِمَعْنَى لَدَّهُ

اَلْمَلْدُودُ [el-meldūd] Ağızı içre zikr olunan devā vazʿ olunmuş kimseye denir; yukālu: لُدَّ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَلْدُودٌ

اَللَّادُّ [el-lād] ve

اَللَّدُودُ [el-ledūd] Husūmet maʿnāsına olan لَدٌّ [ledd] kelimesinden ism-i fāʿildir.

اَلْأَلَدُّ [el-eledd] (hemzenin ve lām'ın fethiyle) Boynunun damarları uzun olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَلَدُّ أَيْ طَوِيلُ الْأَخْدَعِ

Ve müteᶜannid ve mütemerrid ve şedīdü’l-husūmet adama denir ki aslā hak ve insāf tarafına meyl eylemeye. Cemᶜi لُدٌّ [ludd] gelir lām’ın zammıyla ve لِدَادٌ [lidād] gelir lām’ın kesriyle. Fi’l-asl أَلَدُّ [eledd] لَدِيدَانِ [ledīdān]ı yaᶜnī safha-i gerdenleri geniş olan adamdır ki boynunu bir tarafa güçlükle çevirir ola, sonra hasm-ı mütemerridde istiᶜmāl olundu.

اَلْأَلَنْدَدُ [el-elended] ve

اَلْيَلَنْدَدُ [el-yelended] (fethateynle) Bunlar da şedīdü’l-husūmet, musırr ve müteᶜannid adama denir.

اَللَّدِيدَةُ [el-ledīdet] (عَدِيدَةٌ [ᶜadīdet] vezninde) Çiçekler ile müzeyyen bāgçeye denir, ravza-i zehrā maᶜnāsına.

اَلْمِلَدُّ [el-miledd] (mīm’in kesri ve lām’ın fethiyle) ᶜAmr b. ᶜAbduvudd nām kimsenin kılıcı ismidir.

لُدٌّ [Ludd] (lām’ın zammıyla) Filesṭīn kazāsında bir karye adıdır; Hazret-i ᶜĪsā ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām Deccāl-i melᶜūnu onun kapısı önünde katl edecektir.

اَلتَّلْدِيدُ [el-teldīd] تَنْدِيدٌ [tendīd] vezninde ve mürādifidir ki beyne’n-nās bir adamı teşhīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَدَّدَ بِهِ بِمَعْنَى نَدَّدَ

اَلْإِلْتِدَادُ [el-iltidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) لَدُودٌ [ledūd]u yaᶜnī ağıza vazᶜ olunan devā-i mezkūru yutmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَدَّ الرَّجُلُ إِذَا ابْتَلَعَ اللَّدُودَ Ve bir nesneden meyl ve ᶜudūl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِلْتَدَّ عَنْهُ إِذَا زَاغَ وَمَالَ

[ل س د]

اَللَّسَدُ [el-lesed] (lām’ın ve sīn’in fethiyle) ve

اَللَّسْدُ [el-lesd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) Hayvān yavrusu anasının memesinde olan sütü bi’l-cümle emmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَسِدَ الطَّلَى أُمَّهُ وَلَسَدَ لَسْدًا وَلَسَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا رَضِعَ مَا فِي ضَرْعِهَا كُلَّهُ Ve kabı yalamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَسِدَ الْإِنَاءَ وَلَسَدَهُ إِذَا لَحِسَهُ

اَلْمِلْسَدُ [el-milsed] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) كَثِيرُ اللَّسَدِ [keṡīru’l-lesed] olan deve köşeğine ve sā᾿ir yavruya denir; yukālu: فَصِيلٌ مِلْسَدٌ أَيْ كَثِيرُ اللَّسْدِ

[ل غ د]

اَللُّغْدُ [el-luġd] (lām’ın zammı ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَللُّغْدُودُ [el-luġdūd] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَللِّغْدِيدُ [el-liġdīd] (lām’ın kesriyle) Boğazda olan etçeğize denir, murād boğazın dāhilinde küçük dilin etrāfında olan ettir, zenahdānla boğazın aralığında olur; ᶜalā-kavlin kulak içre zevā᾿idāta denir ki kulağın māddesinden zā᾿iddir, kulak memesi taᶜbīr olunur yāhūd ağızın çak nihāyetinde boğaza kadar dā᾿ir olan ete denir. Cemᶜi أَلْغَادٌ [elġād] ve لَغَادِيدُ [leġādīd] gelir ki tertīb üzeredir. ᶜİnde’l-baᶜz لُغْدٌ [luġd] kulağın alt tarafından yumuşağının müntehāsında olan ete denir ki çene kemiğinin üstüyle kulak yumuşağının aralığında olan et olacaktır.

اَللَّغْدُ [el-laġd] (وَعْدٌ [vaᶜd] vezninde) Yoldan sapan deveyi yola döndürüp getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَغَدَ الْإِبِلَ لَغْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَدَّهَا إِلَى الْقَصْدِ وَالطَّرِيقِ Ve kulağı doğrultmak için çekip sündürmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَغَدَ أُذُنَهُ إِذَا مَدَّهَا لِيَسْتَقِيمَ Ve bir adamı işinden alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: لَغَدَ فُلَانًا عَنْ حَاجَتِهِ إِذَا حَبَسَهُ

اَلْمُتَلَغِّدُ [el-mutelaġġid] (مُتَعَنِّدٌ [muteʿannid] vezninde) Kīn-dār ve mubtin adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُتَلَغِّدٌ أَيْ مُتَغَيِّظٌ

اَلْمُلاَغَدَةُ [el-mulāġadet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْإِلْتِغَادُ [el-iltiġād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimse murād ve maksūdu olan şeyʾin gayrısını eline almak maʿnāsınadır; meselā murādı olan şeyʾe el sundukta eline gayrısı geçmek gibi; yukālu: لاَغَدَهُ وَالْتَغَدَهُ إِذَا أَخَذَ عَلَى يَدِهِ دُونَ مَا يُرِيدُهُ

لُغْدَةُ [Luġdet] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Işfahāniyyu’l-aṣl bir edīb ve nahvī ismidir.

[ل ك د]

اَللَّكَدُ [el-leked] (fethateynle) Bir nesneye kīr ve leke yapışıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكِدَ عَلَيْهِ الْوَسَخُ لَكَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ وَلَصِقَ بِهِ Zāhiren leke, لَكَدٌ [leked] muharrefi gibidir.

اَلْمِلْكَدُ [el-milked] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Havan eline şebīh nesnedir ki onunla baʿzı eşyāʾ dövülür, *Lehce*’de havan eliyle ve baʿzı terācimde tokaç ile mübeyyendir.

اَلْأَلْكَدُ [el-elked] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol leʾīm ve hasīse ıtlāk olunur ki kīr gibi kavmine mülsak ola, yaʿnī leʾāmetinden nāşī cihet-i taʿayyüşünü sıkletle kavmine tahmīl edip bi-husūsihi masārif ve misāfir kaydından āzāde olan dūn ve nākese denir; yukālu: رَجُلٌ أَلْكَدُ أَيْ مُلْصَقٌ بِقَوْمِهِ

لَكَّادٌ [Lekkād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recül adıdır.

اَللَّكِدُ [el-lekid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bahīl ve bed-hūy kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ لَكِدٌ أَيْ لَحِزٌ

اَلْمُلاَكِدُ [el-mulākid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol ayağı bukağılı adama denir ki yürürken ayaklarını bukağı geri çekiştirip zahmet vermekle bukağı ile uğraşır ola. Ve

مُلاَكِدٌ [Mulākid] Bir recül adıdır.

اَلتَّلَكُّدُ [et-telekkud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adamın boynuna sarılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَكَّدَهُ إِذَا اعْتَنَقَهُ Ve bir kimsenin gövdesinin eti katılanıp galīz ve tıknaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَكَّدَ فُلاَنٌ إِذَا غَلُظَ لَحْمُهُ وَاكْتَنَزَ Ve bir şeyʾin baʿzı eczāsı baʿzına munzam olup yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَكَّدَ الشَّيْءُ إِذَا لَزِمَ بَعْضُهُ بَعْضًا

[ل م د]

اَللَّمْدُ [el-lemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Züll ve meskenetle bir adama tevāzuʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَمَدَهُ لَمْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَوَاضَعَ لَهُ بِالذُّلِّ Ve yüze şamar vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَدَهُ بِمَعْنَى لَدَمَهُ Şārihin beyānına göre maklūbdur.

اَللُّمْدَانُ [el-lemdān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Hor ve zelīl adama denir.

[ل و د]

اَلْأَلْوَدُ [el-elved] (أَسْوَدُ [esved] vezninde) Şol serkeş ve tāġīye denir ki katʿā ʿadl ve hakkāniyyet tarafına meyl eylemeyip ve bir kimsenin emr ve fermānına inkıyād eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ أَلْوَدُ أَيْ لاَ يَمِيلُ إِلَى عَدْلٍ وَلاَ يَنْقَادُ لِأَمْرٍ Cemʿi أَلْوَادٌ [elvād] gelir. Ve şol şedīd adama denir ki bir kimseye itāʿat ve ser-fürū eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ أَلْوَدُ إِذَا كَانَ لاَ يَنْقَادُ لِأَمْرٍ Ve

أَلْوَدُ [elved] Kalın ve sert boyuna denir.

اَللَّوَدُ [el-leved] (fethateynle) Bir kimse أَلْوَدُ [elved] olmak maʿnāsınadır ki aslā ʿadl ve insāfa meyl ve fermāna inkıyād etmez olmaktan ʿibārettir; yukālu: لَوِدَ الرَّجُلُ لَوَدًا مِنَ

الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَلْوَدَ

[ل ه د]

اَللَّهْدُ [el-lehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) Yük pek ağır olmakla hāmilini basmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَدَهُ الْحِمْلُ لَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَثْقَلَهُ Ve dābbeyi pek üzerine varıp itᶜāb eylemekle zār ve zebūn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَدَ دَابَّتَهُ إِذَا جَهَدَهَا وَأَحْرَثَهَا Ve bir nesneyi yemek, ᶜalākavlin yalamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَدَ الشَّيْءَ إِذَا أَكَلَهُ أَوْ لَحِسَهُ Ve bir kimseyi züll ve hakāretinden nāşī öte kakıştırmak, ᶜalākavlin memelerinin ve arka küreklerinin diplerine vurmak yāhūd gövdesini el ile sıkıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَدَ فُلاَنًا إِذَا دَفَعَهُ دَفْعَةً لِذُلِّهِ أَوْ ضَرَبَهُ فِي أُصُولِ ثَدْيَيْهِ وَأُصُولِ كَتِفَيْهِ أَوْ غَمَزَهُ Ve

لَهْدٌ [lehd] Deve kısmının göğüsüne sadme ve yük basma makūlesi hādise sebebiyle ᶜārız olan çatlağa denir. Ve bir verem ismidir ki davarın yanıyla omuzu aralığında olan ette hādis olur. Ve bir ᶜillet adıdır ki insānın ayaklarında ve butlarında ᶜārız olur, إِنْفِرَاجٌ [infirāc] ve إِنْشِقَاقٌ [inşiḳāḳ] gibi. Ve sakīl ve nādān ve aslā bir işe yaramaz ᶜāciz ve hakīr kimseye denir.

اَلتَّلْهِيدُ [et-telhīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) لَهْدٌ [lehd] gibi bir adamı züllünden nāşī öte kakmak yāhūd memelerinin ve küreklerinin diplerine vurmak yāhūd el ile sıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَهَّدَهُ بِمَعْنَى لَهَدَهُ

اَلْإِلْهَادُ [el-ilhād] (hemzenin kesriyle) Zulm ve cevr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْهَدَهُ إِذَا ظَلَمَهُ وَجَارَهُ Ve tahkīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْهَدَ بِهِ إِذَا أَزْرَى بِهِ Ve bir nesneye çöküp ağırlığıyla basmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْهَدَ إِلَى الْأَرْضِ إِذَا تَثَاقَلَ إِلَيْهَا Ve kıtāl ve cidāl üzere olan iki adamın birini tutup āherine hasmına şer-gīr olarak boşlamak maᶜnāsınadır ki birine ihānet ve dīgerini muhāfazadan ᶜibārettir; yukālu: أَلْهَدَ بِفُلاَنٍ إِذَا أَمْسَكَ أَحَدَ الرَّجُلَيْنِ وَخَلَّى الْآخَرَ عَلَيْهِ يُقَاتِلُهُ

اَللَّهِيدَةُ [el-lehīdet] (عَصِيدَةٌ [ᶜaṣīdet] vezninde) Hıçkırığa denir فُوَاقٌ [fuvāḳ] maᶜnāsına.

[ل ي د]

اَللَّيَادُ [el-leyād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şey' maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا تَرَكْتُ لَهُ لَيَادًا أَيْ شَيْئًا Bu gūne mahallerde tenvīn tahkīr içindir.

FASLU’L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ د]

اَلْمَأْدُ [el-meʾd] (mīm’in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Ter ü tāze nebāt āb u tāb u tarāvetini bulup nerm-ten civān gibi temāyüle başlamak maʿnāsınadır ki bu hālet nīsān ayında sūret bulur; yukālu: مَأَدَ النَّبَاتُ مَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اهْتَزَّ وَتَرَوَّى وَجَرَى فِيهِ الْمَاءُ وَتَنَعَّمَ وَلاَنَ Ve

مَأْدٌ [meʾd] Ter ü tāze nāzük-beden adama ve vasf-ı mezkūr üzere nihāle denir, يَمْؤُدٌ [yemʾūd] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru; pes vasf bi’l-masdar olur. Ve mutlakan nerm ve nāzük şeyʾe ıtlāk olunur. Ve şol su sızıntısına denir ki menbaʿdan kaynamazdan evvel yerin yüzünde tereşşüh eyleye.

اَلْإِمْآدُ [el-imʾād] (hemzenin kesriyle) Nebātı pür-āb u tāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْأَدَ الرِّيُّ النَّبَاتَ إِذَا جَعَلَهُ مَأْدًا

اَلْيَمْؤُودُ [el-yemʾūd] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Bu dahi ter ü tāze ve nāzük-beden adama ve o gūne nihāle denir; yukālu: رَجُلٌ وَغُصْنٌ مَأْدٌ وَيَمْؤُودٌ أَيْ نَاعِمٌ غَضٌّ Müʾennesinde مَأْدَةٌ [meʾdet] kezālik يَمْؤُدٌ [yemʾūd] ve يَمْؤُودَةٌ [yemʾūdet] denir. Ve

يَمْؤُودٌ [Yemʾūd] bir kuyu yāhūd bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِمْتِآدُ [el-imtiʾād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kesb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَأَدَ خَيْرًا إِذَا كَسَبَهُ

اَلْمَئِيدُ [el-meʾīd] (مَجِيدٌ [mecīd] vezninde) Bu dahi ter ü tāze ve nerm ve nāzük nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَئِيدٌ أَيْ نَاعِمٌ

[م ب د]

مَأْبِدٌ [Meʾbid] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Serāt kazāsında bir belde adıdır.

[م ت د]

اَلْمُتُودُ [el-mutūd] (tā-yı fevkiyye ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَدَ بِالْمَكَانِ مُتُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ

[م ث د]

اَلْمَثْدُ [el-mesd] (mīm’in fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla) Taşlar ve kayalar aralığında gizlenip aralıklarından sinerek düşman tarafına nazar ile kavmine dīde-bānlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَدَ الرَّجُلُ بَيْنَ الْحِجَارَةِ مَثْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَتَرَ وَنَظَرَ بِعَيْنِهِ مِنْ خِلَالِهَا إِلَى الْعَدُوِّ يَرْبَأُ لِلْقَوْمِ Ve bir adamı vasf-ı mezkūr üzere dīde-bān kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَثَدْتُ فُلَانًا إِذَا جَعَلْتَهُ مَأْثِدًا

اَلْمَأْثِدُ [el-meʾs̱id] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Dīde-bāna denir.

[م ج د]

اَلْمَجْدُ [el-mecd] (mīm’in fethi ve cīm’in sükūnuyla) Neylü’ş-şeref ve’l-kerem yaʿnī bir adam şān ve şeref ve kerem ve celālete nāʾil olmağa denir ki ismdir, bundan ulu-lukla taʿbīr olunur. ʿAlā-kavlin مَجْدٌ [mecd] ancak ābāʾ ve ecdād ile kāʾim olur, yaʿnī nesebinde şeref ve kerem olmayan adama vasf olmaz, her ne kadar kendisi zamānen şeref-mend ise de, lisānımızda ondan kişi-zādelikle taʿbīr olunur. Ve ʿinde’l-baʿz hāssaten usūl ve ābāsıyla kāʾimdir. Meselā bir adam zamānında şeref-mend olmayıp lākin usūl ve ābāsı müteşerrif olsa مَجْدٌ [mecd] o adama vasf olur. Eğer fī-zamānihi kendi dahi şeref-mend ise nūrun ʿalā-nūr olur. Müʾellifin *Baṣāʾir*’de

beyānına göre bu maʿnāda مَجْدٌ [mecd] zikri ātī مَجْدُ إِبِلٍ [mecdu ibil]den meʾhūzdur ki merʿā-ı vāsiʿde bulunmasından ʿibārettir. Pes bu münāsebetle siʿa-i kerem ve celālet maʿnāsına istiʿmāl olundu. Ve

مَجْدٌ [mecd] ve

مَجَادَةٌ [mecādet] Masdar olur, bir adam ehl-i mecd olmak maʿnāsına; yukālu: مَجَدَ الرَّجُلُ وَمَجُدَ مَجْدًا وَمَجَادَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ مَاجِدًا فَهُوَ مَاجِدٌ وَمَجِيدٌ Ve

مَجْدٌ [mecd] مُجُودٌ [mucūd] maʿnāsına gelir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

مَجْدُ [Mecd] Temīm b. Ġālib b. Fihr'in kızı ismidir; Benū Mecd dedikleri cemāʿat onun zürriyyetindendir. Ve bu gayr-i munsarıftır, kalīlen munsarıf olur.

اَلْمَاجِدُ [el-mācid] ve

اَلْمَجِيدُ [el-mecīd] Sāhib-i mecd olan adama denir. مَاجِدٌ [mācid] bāb-ı evvelden ve مَجِيدٌ [mecīd] bāb-ı hāmistendir. Ve

مَاجِدٌ [mācid] Çok nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مَاجِدٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve hoş-hū ve nāzük-meşreb ve sāhib-i kerem adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَاجِدٌ أَيْ حَسَنُ الْخُلُقِ سَمْحٌ Ve

مَاجِدٌ [Mācid] bir recülün ismidir. Ve

مَجِيدٌ [mecīd] Refīʿ ve ʿālī maʿnāsınadır. Ve kerīm ve şerīfü'l-fiʿāl adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَجِيدٌ أَيْ رَفِيعٌ عَالٍ وَكَذَلِكَ الْكَرِيمُ وَالشَّرِيفُ الْفِعَالِ Ve Mecīd b. Ḥayde b. Maʿadd, Eşʿariyyūn'dan bir batn pederinin ismidir.

اَلْإِمْجَادُ [el-imcād] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّمْجِيدُ [et-temcīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse hakkında taʿzīm ve senā eylemek maʿnāsınadır ki ululamak taʿbīr olunur; yukālu: أَمْجَدَهُ وَمَجَّدَهُ إِمْجَادًا وَتَمْجِيدًا إِذَا عَظَّمَهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ Ve ʿatiyye-i kesīre vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْجَدَ فُلَانٌ اَلْعَطَاءَ وَمَجَّدَهُ إِذَا كَثَّرَهُ Ve

إِمْجَادٌ [imcād] Deve kısmı çayırı çok merʿāya uğramak, ʿalā-kavlin tāze çayırdan doymağa karīb otlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْجَدَتِ الْإِبِلُ إِذَا وَقَعَتْ فِي مَرْعًى كَثِيرٍ أَوْ نَالَتْ مِنَ الْخَلَى قَرِيبًا مِنَ الشِّبَعِ Ve

إِمْجَادٌ [imcād] ve

تَمْجِيدٌ [temcīd] Deveyi doyurmak, ʿalā-kavlin karnı dolusu yāhūd karnının nısfı dolusu ʿalef vermek maʿnāsınadır ki yarı doyurmak taʿbīr olunur; yukālu: أَمْجَدَ الْإِبِلَ وَمَجَّدَهَا إِذَا أَشْبَعَهَا أَوْ عَلَفَهَا مِلْءَ بَطْنِهَا أَوْ نِصْفَ بَطْنِهَا

اَلتَّمَاجُدُ [et-temācud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir adam kendi mecd ve şerefini yād edip nāsa tafralanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاجَدَ الرَّجُلُ إِذَا ذَكَرَ مَجْدَهُ Ve niçe kimseler birbirine mecd ve şeref cihetiyle tefāhur eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاجَدَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَاخَرُوا وَأَظْهَرُوا مَجْدَهُمْ

اَلْمِجَادُ [el-micād] (mīm'in kesriyle مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır) Bāb-ı mübālagada istiʿmāl olunur ki mecādet cihetiyle yarışmaktan ʿibārettir; yukālu: مَاجَدَهُ مِجَادًا إِذَا عَارَضَهُ بِالْمَجْدِ فَمَجَدَهُ أَيْ غَلَبَهُ

اَلْمَجْدُ [el-mecd] (mīm'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَلْمُجُودُ [el-mucūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bunlar da إِمْجَادٌ [imcād] ve تَمْجِيدٌ [temcīd] gibi deve kısmı otluğu firāvān yere düşmek yāhūd tāze çayırdan doymağa karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَجَدَتِ الْإِبِلُ مَجْدًا وَمُجُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَقَعَتْ فِي مَرْعًى كَثِيرٍ أَوْ نَالَتْ مِنَ الْخَلَى قَرِيبًا مِنَ الشِّبَعِ Ve deveyi gereği gibi doyurmak ʿalā-kavlin karnı dolusu yāhūd nısfı dolusu doyurmak maʿnāsınadır ki yarı doyurmaktır; yukālu:

مَجَدَ الْإِبِلَ إِذَا أَشْبَعَهَا أَوْ عَلَفَهَا مِلْءَ بَطْنِهَا أَوْ نِصْفَ بَطْنِهَا

مُجَيْدٌ [Muceyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül adıdır.

مَجْدُوَانُ [Mecduvān] (نَهْرُوَانُ [nehruvān] vezninde) Nesef kazāsında bir karyedir.

مَجْدُونُ [Mecdūn] (mīm'in fethi ve kesriyle) Buḫārā kazāsında bir karyedir.

ذُومَاجِدٍ [Ẕū Mācid] Yemen'de bir kasabadır.

اَلْإِسْتِمْجَادُ [el-istimcād] Firāvān olmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "فِي كُلِّ شَجَرٍ نَارٌ" و"اسْتَمْجَدَ الْمَرْخُ وَالْعَفَارُ" أَيِ اسْتَكْثَرَا مِنَ النَّارِ Baʿzı nesneyi baʿzı dīger üzere tafdīl maʿrizinde darb olunur.

أَبُومَاجِدَةَاَلْحَنَفِيُّ [Ebū Mācidet el-Ḥanefī] tābiʿīndendir.

[م خ د]

اَلْمَخْدَةُ [el-maḫdet] (mīm'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Meded ve meʿūnet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَى مَخْدَتِهِ أَيْ مَعُونَتِهِ

[م د د]

اَلْمَدُّ [el-medd] (mīm'in fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) سَيْلٌ [seyl] maʿnāsınadır.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre مَدٌّ [medd] māddesi bir nesneyi çekip sündürmek maʿnāsına mevzūʿdur, baʿdehu ona münāsib ismlerde ve maʿnā-yı masdarīlerde istiʿmāl olundu. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre burada سَيْلٌ kelimesi ismdir ki sel suyu demektir. Cemʿi مُدُودٌ [mudūd] gelir. Gerçi masdar dahi olur; yukālu: مَدَّ النَّهْرُ مَدًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ Ve

مَدٌّ [medd] İrtifāʿ-ı nehār maʿnāsınadır ki gün kaba kuşluk olmaktan ʿibārettir. Ve bu ismdir, niteki *Esās*'ta: أَتَيْتُهُ مَدَّ النَّهَارِ وَهُوَ ارْتِفَاعُهُ ʿunvānıyla mersūmdur. Maʿnā-yı masdarī karīben mezkūrdur. Ve

مَدٌّ [medd] Kātib divitten midād yaʿnī mürekkeb almak maʿnāsınadır, إِسْتِمْدَادٌ [istimdād] gibi; yukālu: مَدَّ الْكَاتِبُ مِنَ الدَّوَاةِ إِذَا أَخَذَ مِنْهَا مِدَادًا بِالْقَلَمِ لِلْكِتَابَةِ Ve bahrin yāhūd nehrin suyu çoğalıp taşkın olmak maʿnāsınadır ki جَزْرٌ [cezr] mukābilidir; yukālu: مَدَّ الْبَحْرُ وَالنَّهْرُ إِذَا كَثُرَ مَاؤُهُ Gūyā ki suyu uzatıp sündürmüş olur. Pes tefsīr-i mezkūr maʿnā-yı lāzımıdır. Ve bir nesneyi yaymak ve döşemek maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ اللهُ الْأَرْضَ أَيْ بَسَطَهَا ve yukālu: مَدَّ الشَّيْءَ إِذَا بَسَطَهُ Ve bir şeyʾe gözü kaldırıp dikkat ve ragbetle sıkça nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ نَظَرَهُ إِلَيْهِ إِذَا طَمَحَ بِبَصَرِهِ إِلَيْهِ Ve bir nesneyi çekip sündürmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mevzūʿun-lehüdür; yukālu: مَدَّ الشَّيْءَ وَمَدَّ بِهِ إِذَا جَذَبَهُ وَمَطَلَهُ Ve gün kaba kuşluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ النَّهَارُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve bir adama yardım eylemek ve yār ve yāver olmak maʿnāsınadır, gūyā ki onun hayāt ve bekāsını uzatmış olur; yukālu: مَدَّ زَيْدٌ اَلْقَوْمَ إِذَا صَارَ لَهُمْ مَدَدًا Ve

مَدٌّ [medd] مَدًى [medā] maʿnāsına müstaʿmeldir ki murād medde'l-basardır, lisānımızda ondan göz erimi ile taʿbīr olunur; tekūlu: بَيْنِي وَبَيْنَهُ قَدْرُ مَدِّ الْبَصَرِ أَيْ مَدَاهُ Ve deveye مَدِيدٌ [medīd] içirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ الْإِبِلَ إِذَا سَقَاهَا مَدِيدًا Ke-mā seyuzkeru. Ve tarlaya مِدَادٌ [midād] yaʿnī gübre ve fışkı dökmek maʿnāsınadır ki tarlaya kūt īrās eder; yukālu: مَدَّ الْأَرْضَ إِذَا جَعَلَ فِيهَا مِدَادًا أَيْ سِرْقِينًا

اَلْإِمْدَادُ [el-imdād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adama bir nesne zımnında mühlet

vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّ فُلاَنًا إِذَا أَمْهَلَهُ Ve bir nesnenin vaʿdesini teʾhīr edip uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّ أَجَلَهُ إِذَا أَخَّرَهُ Ve bir kimseye bir adam gayrı kimse taʿyīni ile yardım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّ فُلاَنٌ اَلْجُنْدَ إِذَا نَصَرَهُمْ بِجَمَاعَةِ غَيْرِهِ Ve vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّهُ بِمَالٍ إِذَا أَعْطَاهُ Ve iʿānet ve igāset maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّهُ إِذَا أَغَاثَهُ Vaʿzılar ʿindinde sülāsīden olan مَدٌّ [medd] māddesi şerr ve mekrūhta ve إِمْدَادٌ [imdād] māddesi hayr ve mahbūbda istiʿmāl olunur ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا﴾ ﴿وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ Ve

إِمْدَادٌ [imdād] Kātibe kalemle bir yazımlık mürekkeb vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّ الْكَاتِبَ إِذَا أَعْطَاهُ مَدَّةَ قَلَمٍ Ve yarada مِدَّةٌ [middet] yaʿnī irin peydā olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَدَّ الْجُرْحَ إِذَا حَصَلَتْ فِيهِ الْمِدَّةُ Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] dedikleri meşe ağacına su yürüyüp tarāvete başlamak maʿnāsınadır ki hasāyistendir; yukālu: أَمَدَّ الْعَرْفَجَ إِذَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ

اَلْإِمْتِدَادُ [el-imtidād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mutāviʿdir, bir nesne çekilip uzanmak maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ الْحَبْلَ وَبِالْحَبْلِ فَامْتَدَّ

اَلْإِسْتِمْدَادُ [el-istimdād] مَدٌّ [medd] gibi bu dahi divitten mürekkeb almak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَمَدَّ الْكَاتِبُ مِنَ الدَّوَاةِ إِذَا أَخَذَ مِنْهَا الْمِدَادَ Ve bir adamdan meded ve ʿināyet istemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَمَدُّوا الْأَمِيرَ إِذَا طَلَبُوا مِنْهُ الْمَدَدَ

اَلتَّمْدِيدُ [et-temdīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi pek çekip sündürmek maʿnāsınadır.

اَلتَّمَدُّدُ [et-temeddud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَمْدِيدٌ [temdīd] maʿnāsınadır; yukālu: مَدَّ الْحَبْلَ وَتَمَدَّدَهُ بِمَعْنًى مَدَّهُ Ve تَمَدُّدٌ [temeddud] mutāviʿ olur; yukālu: مَدَّدَهُ فَتَمَدَّدَ

اَلْمُمَادَّةُ [el-mumāddet] Fi'l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْمِدَادُ [el-midād] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bunlar da bir nesneyi çekip sündürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَادَّ الشَّيْءَ مُمَادَّةً وَمِدَادًا فَتَمَدَّدَ Ve

مُمَادَّةٌ [mumāddet] مُمَاطَلَةٌ [mumāṭalet] maʿnāsınadır ki deyn ve vaʿde makūlesini uzatmak ʿibārettir; yukālu: مَادَّهُ مُمَادَّةً إِذَا مَاطَلَهُ

اَلْمَدِيدُ [el-medīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çekilip sünmüş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَدِيدٌ أَيْ مَمْدُودٌ Ve uzun şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مَدِيدٌ أَيْ طَوِيلٌ Cemʿi مُدُدٌ [mudud] gelir zammeteynle. Ve

مَدِيدٌ [medīd] ʿArūziyyūn ıstılāhında ebhur-i ʿarūziyyeden ikinci bahrin ismidir. Bahr-i evvel طَوِيلٌ [ṭavīl]dir. Esbāb ve evtādının tūlü bāʿis-i tesmiyedir. Ve

مَدِيدٌ [medīd] Deveye mahsūs bir ʿalef adıdır ki suya un yāhūd susam yā arpa karıştırıp deveye içerirler. Ve

مَدِيدٌ [Medīd] Mekke kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve davar yemine denir, عَلَفٌ [ʿalef] maʿnāsına.

اَلْمَدِيدَانِ [el-medīdān] (tesniye bünyesiyle) ʿĀriḍ-i Yemāme'nin ensesinde vākiʿ iki dağa ıtlāk olunur.

اَلْمِدَادُ [el-midād] (mīm'in kesriyle) Yazı yazacak mürekkebe denir, نِقْسٌ [niḳs] gibi. Ve fışkıya ve gübreye denir, سِرْقِينٌ [sirḳīn] maʿnāsına. Ve çerāğın yanmasına meded ve medār olan zeytūn yağı ve şırlığan makūlesi yağa denir. Ve örneğe denir, misāl maʿnāsına; yukālu: هَذَا عَلَى مِدَادٍ وَاحِدٍ أَيْ عَلَى مِثَالٍ وَاحِدٍ Ve tarīka ve üslūb ve vetīre maʿnāsınadır; yukālu: بَنَوْا بُيُوتَهُمْ عَلَى

Ve مِدَادٍ وَاحِدٍ أَيْ عَلَى طَرِيقَةٍ وَاحِدَةٍ

مِدَادٌ [midād] Mā-bihi'l-medd maʿnāsınadır, kendisiyle bir nesne çoğalıp firāvān olan şey' olacaktır; ve minhu'l-hadīsu: "فِي الْحَوْضِ مِيزَابَانِ مِدَادُهُمَا اَلْجَنَّةُ" أَيْ تَمُدُّهَا أَنْهَارُ الْجَنَّةِ

مِدَادُقَيْسٍ [midādu ķays] (كِتَابُ لَيْسٍ [kitābu leys] vezninde) Etfāl-i ʿArab beynin bir laʿib-i maʿrūf adıdır.

اَلْمَدْمَدُ [el-medmed] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Irmağa denir, nehr maʿnāsına. Ve uzun kumluğa denir, حَبْلٌ [ḥabl] maʿnāsına. Şārih جَبَلٌ nüshasını tahti'e eylemiştir.

اَلْمُدُّ [el-mudd] (mīm'in zammıyla) İki rıtl şey' sığan ölçeğin ismidir, ʿalā-kavlin bir rıtl ve süls-i rıtl mikdārı nesne sığandır ve ʿalā-re'yin muʿtedilü'l-cism olan bir adamın iki avucunun dolusu mikdārından ʿibārettir ki ikisini birden uzatıp doldurdukta istīʿāb eder ve ben bu gūne tecribe ettim ve sahīh ve muvāfık buldum. Ve مَدِيدٌ [medīd] olunduğu bāʿis-i tesmiyedir. Cemʿi أَمْدَادٌ [emdād] gelir ve مِدَدَةٌ [midedet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve مِدَادٌ [midād] gelir mīm'in kesriyle. Şārih der ki kavl-i evvel ehl-i ʿIrāķ ve sānī ehl-i Ḥicāz kavlidir. İntehā. Ve baʿzılar سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ kavlinde مِدَادٌ kelimesi bundandır dediler, yaʿnī zikr olunan مُدٌّ [mudd]in cemʿidir, قَدْرَ مَا يُوَازِيهَا فِي الْكَثْرَةِ عِيَارَ كَيْلٍ أَوْ وَزْنٍ takdīrindedir. Ve سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ السَّمَوَاتِ dahi bu gūnedir ki temsīl cihetiyle kesretten kināyedir.

اَلْمُدَّةُ [el-muddet] (mīm'in zammıyla) Gāyet ve encam maʿnāsınadır, gerek zamāndan ve gerek mekāndan olsun; مَدٌّ [medd] ve إِمْتِدَادٌ [imtidād]dan me'hūzdur; yukālu: لِهَذِهِ الْأُمَّةِ وَالْأَرْضِ مُدَّةٌ أَيْ غَايَةٌ Ve zamāndan bir mikdāra denir, بُرْهَةٌ [burhet] maʿnāsına; tekūlu: أَقَمْتُ عِنْدَهُ مُدَّةً أَيْ بُرْهَةً مِنَ الدَّهْرِ Ve

مُدَّةٌ [muddet] Divitten kalem üzere alınan bir yazım mürekkebe denir.

اَلْمِدَّةُ [el-middet] (mīm'in kesriyle) Yarada hādis olan irine denir, قَيْحٌ [ķayḥ] maʿnāsına, galīz olmakla sündüğü için; niteki rakīkine صَدِيدٌ [ṣadīd] denir.

اَلْأُمْدُودُ [el-umdūd] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) De'b ve ʿādet maʿnāsınadır ki uzun uzadı iʿtiyād olunur.

اَلْأَمِدَّةُ [el-emiddet] (أَسِنَّةٌ [esinnet] vezninde) Bez dokuyacak ipliğin arışlarına denir, سَدًى [sedā] maʿnāsına. Zāhiren مِدَادٌ [midād]ın cemʿidir, أَسِنَّةٌ [esinnet] karīnesiyle ve çulhaların çınbar taʿbīr ettikleri nesneye denir ki ipliği dokumağa başladıkta dest-gāhın iki tarafında bezin iki cānibini tutan āletten ʿibārettir.

اَلْإِمِدَّانُ [el-imiddān] (kesreteynle عِفِتَّانٌ [ʿifittān] vezninde) Çorak suya denir, مَاءٌ مِلْحٌ maʿnāsına. Ve yerden sızıp çıkan su sızıntısına denir. Bu maʿnāda kalīlen mīm'in teşdīdi ve dāl'ın tahfīfiyle lügattir.

اَلْمِدَّانُ [el-middān] (mīm'in kesri ve dāl'ın teşdīdiyle) Bu dahi çorak suya denir, şūrāb maʿnāsına.

اَلْمَادَّةُ [el-māddet] Şol ziyādeye denir ki mezīd olduğu nesneye muttasıl ola; Fārisīde ve Türkīde māye taʿbīr olunur; yukālu: مَادَّةُ الشَّيْءِ وَهِيَ الزِّيَادَةُ الْمُتَّصِلَةُ بِهِ

اَلْمَدْمَدَةُ [el-medmedet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Korkup kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: مَدْمَدَ الرَّجُلُ إِذَا هَرَبَ

[م ر د]

اَلْمُرُودُ [el-murūd] ve

اَلْمُرُودَةُ [el-murūdet] (mīm'lerin zammıy-

la) ve

اَلْمَرَادَةُ [el-merādet] (mīm'in fethiyle) عُتُوٌّ [ʿutuvv] ve tugyānda mukaddim ve mütesebbit ve ʿinād ve ʿisyānın gāyet ve kemāline bālig olmak maʿnāsınadır ki beyne't-tugāt müteferrid ve mümtāz olur; yukālu: مَرَدَ الرَّجُلُ وَمَرُدَ مُرُودًا وَمُرُودَةً وَمَرَادَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا أَقْدَمَ وَعَتَا أَوْ بَلَغَ الْغَايَةَ الَّتِي بِهَا يَخْرُجُ مِنْ جُمْلَةِ مَا عَلَيْهِ ذٰلِكَ الصِّنْفُ

Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre bu mādde tecerrüd ve tecrīd maʿnāsına mevzūʿ olmakla مُرُودٌ [murūd] ve مَرَادَةٌ [merādet] cins-i hayrāttan müteʿarrī olmak maʿnāsınadır ki şürūra temahhuzu müstelzimdir ve mübālaga için bundan temerrud sīgası dahi mutasarrıftır.

اَلْمَارِدُ [el-mārid] ve

اَلْمَرِيدُ [el-merīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُتَمَرِّدُ [el-mutemerrid] (مُتَعَنِّدٌ [muteʿannid] vezninde) Onlardan onlardan ism-i fāʿillerdir. مَارِدٌ [mārid]in cemʿi مَرَدَةٌ [meredet] gelir, كَاتِبٌ [kātib] ve كَتَبَةٌ [ketebet] gibi. ve مَرِيدٌ [merīd]in cemʿi مُرَدَاءُ [muredāʾ] gelir, حُنَفَاءُ [ḥunefāʾ] gibi.

Mütercim der ki meşāyıh-ı turuk mürīdlerine ki sāhib-i irāde olan tālib ve sāliklerinden ʿibārettir, baʿzı ʿavāmmın merede taʿbīrleri hatadır. Zīrā مَرَدَةٌ [meredet] vech-i mezkūr üzere مَارِدٌ [mārid] in cemʿidir, مُرِيدٌ [murīd]in cemʿi مُرِيدُونَ [murīdūn]dur, meselā "Filān şeyh meredeleriyle geldiler" derler, bu zemīmedir, medīha değildir.

اَلْمَرْدُ [el-merd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ الشَّيْءَ مَرْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir adamın ʿırz ve nāmūsunu hetk ve hark eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ فُلَانًا إِذَا مَزَّقَ عِرْضَهُ Ve

مَرْدٌ [merd] ve

مُرُودٌ [murūd] Bir nesneye ʿale'd-devām idmān eylemek ve hūy ve tabīʿat edip ona mümāreset kılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ عَلَى الشَّيْءِ مَرْدًا وَمُرُودًا إِذَا مَرَنَ وَاسْتَمَرَّ Ve çocuk anasının memesini emip sütünü azaltmakla yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ إِذَا مَرَسَهُ Ve ekmeği yumuşatmak için suya ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ الْخُبْزَ إِذَا مَاثَهُ حَتَّى يَلِينَ Ve

مَرْدٌ [merd] Misvāk ağacının tāze yemişine denir, ʿalā-kavlin puhtesine denir. Ve

مَرْدٌ [merd] Davarı pek sürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ الدَّابَّةَ مَرْدًا إِذَا سَاقَهَا شَدِيدًا Ve kayıkçı ve gemici مُرْدِيٌّ [murdiyy] yaʿnī gönder dedikleri sırık ile gemiyi ve kayığı sığdan yā kenārdan öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَدَ الْمَلَّاحُ السَّفِينَةَ إِذَا دَفَعَهَا بِالْمُرْدِيِّ

اَلْأَمْرَدُ [el-emred] (أَسْمَرُ [esmer] vezninde) Henüz bıyığı terlemeye başlayıp lākin çehresi ayna gibi hattan sāf olan sāde-rū civāna denir. مَرْدٌ [merd] māddesi tecerrüde mevzūʿ olduğu zikr olundu; yukālu: شَابٌّ أَمْرَدُ إِذَا كَانَ قَدْ طَرَّ شَارِبُهُ وَلَمْ تَنْبُتْ لِحْيَتُهُ

اَلْمَرَدُ [el-mered] (fethateynle) ve

اَلْمُرُودَةُ [el-murūdet] (mīm'in zammıyla) Oğlan أَمْرَدُ [emred] olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرِدَ الْغُلَامُ مَرَدًا وَمُرُودَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَمْرَدَ Ve مَرِيدٌ [merīd] ekline müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرِدَ الرَّجُلُ إِذَا دَاوَمَ عَلَى أَكْلِ الْمَرِيدِ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّمَرُّدُ [et-temerrud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir civān hayli zamān أَمْرَدُ [emred] kaldıktan sonra sakalı gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَرَّدَ الْغُلَامُ إِذَا بَقِيَ زَمَانًا ثُمَّ الْتَحَى Ve عُتُوٌّ

[ʿutuvv] ve tugyān ve ʿinād ve istikbār üzere olmak maʿnāsınadır; ve minhu’l-meselu: “تَمَرَّدَ مَارِدٌ وَعَزَّ الْأَبْلَقُ” Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَرْدَاءُ [el-merdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol kumsala ıtlāk olunur ki aslā ot bitirmez ola. Ve

مَرْدَاءُ [Merdāʾ] Belde-i Hecer türābında bir mahsūs kumluk adıdır. Ve aslā kasığında kıl bitmez olan hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَرْدَاءُ أَيْ لاَ إِسْبَ لَهَا Burada tā-i fevkiyye ile إِسْتٌ nüshaları galattır, sahīh olan bā-i muvahhade ile olmaktır ki شَعْرُ الرَّكْبِ maʿnāsınadır. Ve

مَرْدَاءُ [merdāʾ] Yapraktan ʿārī olan ağaca ıtlāk olunur; yukālu: شَجَرَةٌ مَرْدَاءُ أَيْ لاَ وَرَقَ عَلَيْهَا Ve

مَرْدَاءُ [Merdāʾ] Nābulus kazāsında bir karyedir. Elifin kasrıyla da zebān-zeddir.

مُرَيْدَاءُ [Mureydāʾ] (musaggar bünyesiyle) Baḥreyn kazāsında bir karyedir.

اَلتَّمْرِيدُ [et-temrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bināyı yalçın kaya gibi düz ve emles eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّدَ الْبِنَاءَ تَمْرِيدًا إِذَا مَلَّسَهُ وَسَوَّاهُ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ﴾ الآية أَيْ مُمَلَّسٌ Ve bināyı yüksek yapmak maʿnāsınadır ve minhu yukālu: بِنَاءٌ مُمَرَّدٌ أَيْ مُطَوَّلٌ يَعْنِي إِلَى السَّمَاءِ ve

تَمْرِيدٌ [temrīd] ve

تَمْرَادٌ [temrād] (تَذْكَارٌ vezninde) Güvercine kümes yapmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّدَ لِلْحَمَامِ تَمْرِيدًا وَتَمْرَادًا إِذَا جَعَلَ لَهَا التِّمْرَادَ

اَلْمَارِدُ [el-mārid] ʿĀtī ve tāgīye denir, niteki zikr olundu. Ve yüksek nesneye denir; yukālu: بِنَاءٌ مَارِدٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ Ve bu mecāzdır. Ve

مَارِدٌ [Mārid] Yemāme’de ʿĀriḍ nām cebel-i maʿrūfun burun gibi çıkan sivri uçlarında bir niçe yüksek siyāh kayaların adıdır. Ve Dūmetu’l-Cendel kazāsında bir hisār ismidir, niteki Teymāʾ kazāsında Eblaḳ nām bir hisār dahi vardır ki ikisi de menīʿ ve metīn hısn-ı hasīnlerdir. Melike-i Ḥīre olan Zebbāʾ nice zamān feth ve teshīrleri bābında ikdām-ı bī-pāyān edip encām-ı kār ʿāciz ve nevmīd olmakla vech-i mezkūr üzere “تَمَرَّدَ مَارِدٌ وَعَزَّ الْأَبْلَقُ” diyerek yeʾs ve hirmānla ʿavdet eylemiştir ve kelām-ı mezbūr min-baʿd darb-ı mesel olmakla ʿuhde-i iktidārdan bīrūn olan ʿazīz ve mümteniʿ hakkında īrād olunur.

اَلتِّمْرَادُ [et-timrād] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Güvercin evinde olan kümese denir ki onda yumurtlar, maʿrūf kuş-hāne gibi. Birbirinin üzerinde müntesık olursa ki بُرْجٌ [burc] taʿbīr olunur, تَمَارِيدُ [temārīd] ıtlāk ederler.

اَلْمُرْدِيُّ [el-murdiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Gemicilerin ve kayıkçıların gönder ağacı dedikleri uzun sırığa denir.

مُرَادٌ [Murād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir kabīle pederinin lakabıdır. İsmi يَحَابِرُ [Yeḥābir] idi, عُتُوٌّ [ʿutuvv] ve temerrüdü sebebiyle مُرَادٌ [Murād] ile mülakkab oldu.

اَلْمَرَادُ [el-merād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْمَرَّادُ [el-merrād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Boyuna ıtlāk olunur, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına. Cemʿi مَرَارِيدُ [merārīd] gelir.

مَارِدُونَ [Māridūn] Cezīre-i İbn ʿÖmer’de bir kalʿa-i maʿrūfe adıdır. İʿrāb-bi’l-hurūf ile muʿarrebdir, hālet-i nasb u cerrinde مَارِدِينَ [Māridīn] denir; tekūlu: أَعْجَبَنِي مَارِدُونَ ve رَأَيْتُ مَارِدِينَ ve مَرَرْتُ بِمَارِدِينَ Kalʿa-i mezbūre hālā مَرْدِينُ [Mardīn] ile zebān-zeddir.

اَلْمَرِيدُ [el-merīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Süt içre ıslatılmış hurmāya denir. Ve su katılmış süte denir.

اَلْمِرِّيدُ [el-mirrīd] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Pek mārid ve muteᶜannid olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِرِّيدٌ أَيْ شَدِيدُ الْمَرَادَةِ

مُرَيْدٌ [Mureyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Medīne'de bir mevziᶜ adıdır. Ve Mureyd ed-Dellāl ve ᶜAbdulevvel b. Mureyd ve Rebīᶜa bint. Mureyd ve Aḥmed b. Murād ki غُرَابٌ [ġurāb] vezninde, muhaddislerdir.

مَارِدَةُ [Māridet] Maġrib'de Ḳurṭuba aᶜmālinden bir vilāyet adıdır.

ثَنِيَّةُمَرْدَانَ [S̱eniyyetu Merdān] Tebūk ile Medīne beyninde bir sarp yaylak adıdır.

[م ر ن د]

مَرَنْدُ [Merend] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Āẕerbaycān eyāletinde bir beldedir.

[م ر خ د]

اَلْإِمْرِخْدَادُ [el-imriḫdād] (ḫā-yı muᶜceme ile إِضْمِعْدَادٌ [iṣmiᶜdād] vezninde) Bir nesne salkı ve gevşek olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْرَخَدَّ الشَّيْءُ إِمْرِخْدَادًا إِذَا اسْتَرْخَى

[م ز د]

اَلْمَزْدُ [el-mezd] (mīm'in fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Soğuğa denir; tekūlu: مَا رَأَيْنَا فِي هَذَا الْعَامِ مَزْدًا أَيْ بَرْدًا Ve bir gūne cimāᶜ ismidir.

[م س د]

اَلْمَسْدُ [el-mesd] (mīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) İp bükmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَسَدَ الْحَبْلَ مَسْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَتَلَهُ Ve yolda bir düzeye cidd ve taᶜabla sürüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَسَدَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَدْأَبَ

اَلْمَسَدُ [el-mesed] (fethateynle) Demirden olan çarh okuna ve iğine denir. Ve hurmā lifinden ᶜalā-kavlin مُقْلٌ [muḳl] nām şecerin lifinden bükülmüş ipe denir. Ve ᶜinde'l-baᶜz mutlakan bükülmüş ipe denir yāhūd muhkem ve metīn bükülüp örülmüş olan ipe denir. Cemᶜi مِسَادٌ [misād] gelir mīm'in kesriyle ve أَمْسَادٌ [emsād] gelir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre مَسْدٌ [mesd] masdar ve مَسَدٌ [mesed] fethateynle ismdir, قَبْضٌ [ḳabḍ] ve قَبَضٌ [ḳabaḍ] gibi. مَمْسُودٌ [memsūd] maᶜnāsınadır ki pek muhkem örülmüş ipe denir, ke-mā fī kavlihi taᶜālā: ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ﴾ يَعْنِي جَعَلَ فِي جِيدِهَا حَبْلَ حَدِيدٍ قَدْ لَوَى لَيًّا شَدِيدًا

اَلْمَمْسُودُ [el-memsūd] (مَمْدُودٌ [memdūd] vezninde) Vücūdu kunt ve kavī ve aᶜsāb ve endāmı dirnekli kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَمْسُودٌ أَيْ مَجْدُولُ الْخَلْقِ Müʾennesinde مَمْسُودَةٌ [memsūdet] denir.

اَلْمِسَادُ [el-misād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مِسْأَبٌ [misʾeb] maᶜnāsınadır ki yağ tulumuna denir. Ve

مِسَادٌ [misād] مَسْدُ حَبْلٍ [mesdu ḥabl] maᶜnāsından tasarrufla kıvām maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ve minhu yukālu: فُلَانٌ أَحْسَنُ مِسَادِ شِعْرٍ أَيْ أَحْسَنُ قِوَامِ شِعْرِهِ

[م ص د]

اَلْمَصْدُ [el-maṣd] (قَصْدٌ [ḳaṣd] vezninde) Meme emmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَدَ الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ مَصْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَضَعَ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَدَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve bir nesneyi ağıza alıp sormak maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَدَ الشَّيْءَ إِذَا مَصَّهُ Ve gök gürlemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَدَ السَّحَابُ إِذَا رَعَدَ Ve soğuk şedīd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَصَدَ الْبَرْدُ إِذَا اشْتَدَّ Ve bu maᶜnāda fethateynle lügattir.

Ve

مَصْدٌ [maṣd] Havānın ıssılığı şedīd olmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: مَصَدَ الْحَرُّ إِذَا اشْتَدَّ Ve bir adamı tezlīl ve tahkīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَدَ فُلاَنًا إِذَا ذَلَّلَهُ Ve

مَصْدٌ [maṣd] Yüksek bayıra denir. Cemʿi أَمْصِدَةٌ [emṣidet] gelir ve مُصْدَانٌ [muṣdān] gelir mīm'in zammıyla.

اَلْمَصَدُ [el-meṣad] (fethateynle) ve

اَلْمَصَادُ [el-meṣād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bunlarda yüksek bayıra denir. Ve

مَصَادٌ [meṣād] Dağın bülend olan yerine denir. Ve mahsūs bir dağın adıdır. Ve Nubeyse b. Ḥabīb nām kimsenin feresi ismidir. Ve bir recül adıdır; bunda mīm'in zammıyla da zebān-zeddir.

اَلْمَصْدَةُ [el-maṣdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Yağmura denir. Tāʾ vahdet-i cinsi içindir; tekūlu: مَا أَصَابَتْنَا مَصْدَةٌ أَيْ مَطَرَةٌ

[م ض د]

اَلْمَضْدُ [el-maḍd] (mīm'in fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Değnekle başa vurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَضَدَ رَأْسَهُ إِذَا ضَمَدَهُ

اَلْمَضَدُ [el-maḍad] (fethateynle) Hıkd ve kīne maʿnāsınadır; yukālu: فِي قَلْبِهِ لَهُ مَضَدٌ أَيْ حِقْدٌ

[م ع د]

اَلْمَعْدُ [el-maʿd] (سَعْدٌ [saʿd] vezninde) Bir nesneyi uğurlayın sürʿatle kapmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ الشَّيْءَ مَعْدًا مِن الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْتَلَسَهُ Ve bir nesneyi sürʿatle beriye çekip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ الشَّيْءَ إِذَا جَذَبَهُ بِسُرْعَةٍ Ve bir adamın miʿdesine vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ فُلاَنًا إِذَا أَصَابَ مَعِدَتَهُ Ve bir semte gitmek ve seyr ü seyāhat etmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ فِي الأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ Ve ön diş ile bir adamın etini ısırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ لَحْمَهُ إِذَا انْتَهَسَهُ Ve bir nesne fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Ve

مَعْدٌ [maʿd] ve

مُعُودٌ [muʿūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesneyi alıp iletmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَدَ بِالشَّيْءِ مَعْدًا وَمُعُودًا إِذَا ذَهَبَ بِهِ Ve

مَعْدٌ [maʿd] İri ve galīz olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ مَعْدٌ أَيْ ضَخْمٌ غَلِيظٌ Ve kalınlığa denir; yukālu: فِيهِ مَعْدٌ أَيْ غِلَظٌ Ve ter ü tāze sebzeye denir. Ve tāze hurmāya denir. Ve revende ve çabuk deveye denir. Ve

مَعْدٌ [Maʿd] Esmā-i ricāldendir: Maʿd b. Mālik, Ṭayyiʾ kabīlesinden ve Maʿd b. el-Ḥāris̱, Cuşem kabīlesindendir. Ve

مَعْدٌ [maʿd] ثَعْدٌ [s̱aʿd] kelimesine itbāʿ olur; yukālu: رُطَبٌ ثَعْدٌ مَعْدٌ أَيْ رَخْصٌ

اَلْمَعْدَةُ [el-maʿdet] (hā'yla) ve

اَلْمُتَمَعِّدَةُ [el-mutemaʿʿidet] (مُتَمَكِّنَةٌ [mutemekkinet] vezninde) Bunlar da ter ü tāze hurmāya denir; yukālu: رُطَبَةٌ مَعْدَةٌ وَمُتَمَعِّدَةٌ أَيْ طَرِيَّةٌ

اَلْإِمْتِعَادُ [el-imtiʿād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) مَعْدٌ [maʿd] ile iki evvelki maʿnāda mürādiftir; yukālu: إِمْتَعَدَهُ إِذَا اخْتَلَسَهُ ve yukālu: اِمْتَعَدَهُ إِذَا جَذَبَهُ بِسُرْعَةٍ

اَلْمَعِدَةُ [el-maʿidet] (كَلِمَةٌ [kelimet] vezninde) ve

اَلْمِعْدَةُ [el-miʿdet] (رِعْدَةٌ [riʿdet] vezninde) Cevf-i bedende ekl olunan taʿām bağırsaklara inmezden mukaddem vardığı yere denir ki kursak taʿbīr olunan zarftır; أَظْلاَفٌ [aẓlāf] ve أَخْفَافٌ [aḫfāf] sāhibi hayvānların iş-

kenbesi menzilindedir. Kuş kısmında olan taşlık taʿbīr olunur. Cemʿleri مِعِدٌ [maʿid] gelir, كَتِفٌ [ketif] vezninde ki cemʿ-i cinsidir ve مِعَدٌ [miʿad] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Zāhiren bu cedb maʿnāsından yāhūd fesād maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: إِشْتَكَى مِعِدَتَهُ وَمِعْدَتَهُ وَهِيَ مَوْضِعُ الطَّعَامِ قَبْلَ انْحِدَارِهِ إِلَى الْأَمْعَاءِ وَهُوَ لَنَا بِمَنْزِلَةِ الْكَرِشِ لِلْأَظْلَافِ وَالْأَخْفَافِ

اَلْمَمْعُودُ [el-memʿūd] Miʿdesi fāsid olmakla taʿāmı hazm etmez olan adama denir; yukālu: مُعِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا زَرِبَتْ مَعِدَتُهُ فَلَمْ تَسْتَمْرِئِ الطَّعَامَ فَهُوَ مَمْعُودٌ

اَلْمَعَدُّ [el-maʿadd] (teşdīd-i dālla مَرَدٌّ [meredd] vezninde) Yana denir, جَنْبٌ [cenb] maʿnāsına. Ve karına denir, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına. Ve arkada kürek taʿbīr olunan yerin altı yanında olan ete denir. Ve atın iki yanlarında rākibin ökçeleri gelen yerlerin her birine denir. Ve atın küreği altında vākiʿ bir damarın ismidir.

اَلْمَعَدَّانِ [el-maʿaddān] (tesniye bünyesiyle) At kısmının küreklerinin başlarıyla iki taraflı sırtının nihāyetleri aralıklarına ıtlāk olunur. Ve

مَعَدٌّ [Maʿadd] Bir küçük kabīle ismidir: Müzekkerdir ve müʾennes olur قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] teʾvīliyle. Nisbetinde مَعَدِّيٌّ [Maʿaddiyy] denir ve minhu'l-meselu: "تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدِيِّ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ" Niteki "ع،د،د" māddesinde beyān olundu.

اَلتَّمَعْدُدُ [et-temaʿdud] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Maʿad kabīlesine teşebbühle onların kıyāfetine girmek maʿnāsındır ki tenaʿʿum-ı ʿAcemāneye ragbet eylemeyip haşin ve galīz melbūsāt ve meʾkūlāta kanāʿat eylemekten ʿibārettir; yukālu: تَمَعْدَدَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَيَّا بِزِيِّ الْمَعَدِّ Müʾellif bunu "ع،د،د" māddesinde dahi zikr eyledi. Ve

تَمَعْدُدٌ [temaʿdud] Hasta sağalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَعْدَدَ الْمَرِيضُ إِذَا بَرَأَ Ve mehzūl kimse semirmeğe yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَعْدَدَ الْمَهْزُولُ إِذَا أَخَذَ فِي السِّمَنِ

اَلْمِمْعَدُ [el-mimʿad] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Uzun uzadı yelip seğirten kurda vasf olur; yukālu: ذِئْبٌ مِمْعَدٌ أَيْ يَجْذِبُ الْعَدْوَ جَذْبًا Ve bu, cezb bi's-sürʿat maʿnāsından meʾhūzdur.

[م غ د]

اَلْمَغْدُ [el-maġd] (mīm'in fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yavru anasını emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ الْفَصِيلُ أُمَّهُ مَغْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَضَعَهَا Ve bir nesneyi ağızda sormak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ الشَّيْءَ إِذَا مَصَّهُ Ve

مَغْدٌ [maġd] ve

مَغَدٌ [maġad] (fethateynle) Beden semirip lahm ve şahm ile dolmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ الْبَدَنُ مَغْدًا وَمَغَدًا إِذَا سَمِنَ وَامْتَلَأَ Ve mizāca muvāfık gıdā ve maʿīşet vücūdu āb u tāb u tarāvetle ter ü tāze kılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ بَدَنَهُ الْعَيْشُ إِذَا غَذَاهُ وَنَعَّمَهُ Ve nebāt ve sāʾir nesne boylanıp yāl ü bāl sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ النَّبَاتُ وَغَيْرُهُ إِذَا طَالَ Ve hoş dirlikte neşv ü nemā ile zevk ve safāda olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ الرَّجُلُ فِي نَاعِمِ عَيْشٍ إِذَا عَاشَ وَتَنَعَّمَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا Ve

مَغْدٌ [maġd] Ter ü tāze ve nāzük şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: عَيْشٌ وَشَبَابٌ وَغُصْنٌ مَغْدٌ أَيْ نَاعِمٌ Ve etine dolu sımsıkı tıknaz deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ مَغْدٌ أَيْ تَارٌّ لَحِيمٌ Ve mutlakan iri ve uzun şeyʾe denir. Ve at kısmının alnında vākiʿ gurre mevziʿinin kıl-

larını yerine beyāz kıl bitmek için yolmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغَدَ مَوْضِعَ الْغُرَّةِ مِنَ الْفَرَسِ إِذَا انْتَتَفَهُ حَتَّى تَشْمَطَ Ve

مَغْدٌ [maġd] تُنْضُبٌ [tunḍub] nām şecerin yemişi ismidir. Ve büyük kovaya denir. Ve لُفَّاحٌ [luffāḥ] dedikleri nebātın ismidir ki māddesinde beyān olundu. Ve bādincāna denir; bunda fethateynle de cāʾizdir. Ve hıyāra şebīh bir meyve adıdır.

اَلْإِمْغَادُ [el-imġād] (hemzenin kesriyle) Meşrūbu pek çok içmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مِنَ الشُّرْبِ Ve emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَدَتِ الصَّبِيَّ إِذَا أَرْضَعَتْهُ

مَغْدَانُ [maġdān] (مَيْدَانٌ [meydān] vezninde) بَغْدَادُ [Baġdād] lafzında lügattır ki şehr-i maʿrūf ismidir, niteki māddesinde beyān olundu.

[م ق د]

اَلْمَقَدِيُّ [el-meḳadiyy] (mīm'in ve ḳāf'ın fethi ve dāl'ın tahfīfiyle) Bir gūne şarāb adıdır ki baldan maʿmūl olur. Şām diyārında vākiʿ Meḳadd nām karyeye mensūb değildir, zīrā karye-i mezbūrenin ismi teşdīd-i dālladır, niteki "ق،د،د" māddesinde zikr olundu. Cevherī vehminden nāşī oraya nisbet eylemiştir.

اَلْمَقَدِيَّةُ [el-meḳadiyyet] (kezālik tahfīfle) Bir nevʿ bez adıdır, siyāb-ı Meḳadiyye beyne'l-ʿArab maʿrūftur.

[م ك د]

اَلْمَكْدُ [el-mekd] (عَقْدٌ [ʿaḳd] vezninde) ve

اَلْمُكُودُ [el-mukūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَكَدَ بِالْمَكَانِ مَكْدًا وَمُكُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve nākanın müddet-i ilbānı uzamakla sütü eksilmek maʿnāsınadır; yukālu: مَكَدَتِ النَّاقَةُ إِذَا نَقَصَ لَبَنُهَا مِنْ طُولِ الْعَهْدِ

اَلْمَكُودُ [el-mekūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü dāʾim ve ber-karār olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مَكُودٌ إِذَا كَانَتْ دَائِمَةَ الْغُزْرِ Ve sütü az olan nākaya denmekle azdāddan olur; yukālu: نَاقَةٌ مَكُودٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّبَنِ Yāhūd kavl-i sānī Leys̱-i lügavīnin أُغْلُوطَةٌ [uġlūṭat] larındandır.

اَلْمَكْدَاءُ [el-mekdāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْمَاكِدَةُ [el-mākidet] Sütü çok olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مَكْدَاءُ وَمَاكِدَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ اللَّبَنِ

اَلْمَاكِدُ [el-mākid] Aslā munkatıʿ olmayan dāʾimī şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: مَاءٌ مَاكِدٌ أَيْ دَائِمٌ لَا يَنْقَطِعُ

مَكَّادَةُ [Mekkādet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Endelüs'te bir beldedir.

اَلْمِكْدُ [el-mikd] (mīm'in kesriyle) Tarağa denir, مُشْطٌ [muşṭ] gibi.

اَلْمُكُدُ [el-mukud] (mīm'in zammıyla) مَكُودٌ [mekūd]un cemʿidir ki zikr olundu.

اَلْأَمَاكِيدُ [el-emākīd] (أَسَالِيبُ [esālīb] vezninde) Zimmette kalan diyet akçesinin bakiyyelerine ıtlāk olunur; أُمْكُودٌ [umkūd] müfredidir.

[م ل د]

اَلْمَلْدُ [el-meld] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi çekip uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَدَ الشَّيْءَ مَلْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَدَّهُ Ve

مَلْدٌ [meld] أُمْلُودٌ [umlūd] ve إِمْلِيدٌ [imlīd] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve gulbeyabanīye denir.

اَلتَّمْلِيدُ [et-temlīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Meşin ve sahtiyān makūlesini sürüştürerek yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّدَ

الْأَدِيمَ تَمْلِيدًا إِذَا مَرَّنَهُ

اَلْمَلَدُ [el-meled] (fethateynle) ve

اَلْمَلَدَانُ [el-meledān] (fetehātla) Yiğitlik ve tāzelik maᶜnāsınadır. Ve tāze nihālin beri öte salınmasına denir.

اَلْمَلْدُ [el-meld] (mīm’in fethi ve lām’ın sükūnuyla) ve

اَلْأُمْلُودُ [el-umlūd] (أُسْلُوبٌ [uslūb] veznin-de) ve

اَلْإِمْلِيدُ [el-imlīd] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) ve

اَلْأُمْلُدَانُ [el-umludān] (عُنْفُوَانٌ [ᶜunfuvān] vezninde) ve

اَلْأُمْلُدَانِيُّ [el-umludāniyy] (yā-yı müşedde-de ile) ve

اَلْأَمْلَدُ [el-emled] (أَمْرَدُ [emred] vezninde) ve

اَلْأُمْلُدُ [el-umlud] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ter ü tāze ve nāzük-beden civāna denir. Kezālik ter ü tāze ve mutarrā nihāle denir; yukālu: شَابٌّ مَلْدٌ وَأُمْلُودٌ وَإِمْلِيدٌ وَأُمْلُدَانٌ وَأُمْلُدَانِيٌّ وَأَمْلَدُ وَأُمْلُدٌ أَيْ نَاعِمٌ لَيِّنٌ وَكَذَا غُصْنٌ ve yukālu: إِمْرَأَةٌ أُمْلُودٌ وَأُمْلُودَانِيَّةٌ وَمَلْدَانِيَّةٌ بِالْفَتْحِ وَأُمْلُودَةٌ وَمَلْدَاءُ أَيْ نَاعِمَةٌ

مَلُودُ [Melūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Öz-cend kazāsında bir karyedir yāhūd bu ẕāl-ı muᶜceme iledir.

اَلْإِمْلِيدُ [el-imlīd] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) El ayası gibi düz ve emles sahrāya denir; yukālu: قَاعٌ إِمْلِيدٌ أَيْ إِمْلِيسٌ

[م م د]

إِمَّدَانُ [İmmidān] (hemzenin ve mīm-i mü-şeddedenin kesriyle إِفْعِلَانٌ [ifᶜilān] veznin-de) Bir mevziᶜ adıdır.

[م ن د]

مُنْدُ [Mund] (mīm’in zammıyla) Ṣanᶜā-i Yemen kazāsında bir karye adıdır.

مَنْدَدُ [Mended] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir mevziᶜdir.

خُوَيْزَمَنْدَادُ [Ḫuveyzemendād] Ḫā-yı muᶜceme faslında zikr olundu.

مَيْمَنْدُ [Meymend] (mīm’in fethiyle) Fīrūzābād kurbünde bir kasabadır. Ve Ġazne eyāletinde başka bir kasabadır; Sultān Maḥmūd b. Sebüktekin vezīri ᶜAlī b. Aḥmed el-Meymendī oradandır.

[م ه د]

اَلْمَهْدُ [el-mehd] (عَهْدٌ [ᶜahd] vezninde) Küçük çocuk için tehyiᵓe ve tavtiᵓe olu-nan mevziᶜe denir ki beşik taᶜbīr olunur, Fārisīde gehvāre denir; yukālu: أَضْجَعَ الصَّبِيَّ فِي الْمَهْدِ وَهُوَ مَا يُهَيَّأُ وَيُوَطَّأُ Ve

مَهْدٌ [mehd] Arza ıtlāk olunur. Cemᶜi مُهُودٌ [muhūd] gelir. Ve

مَهْدٌ [mehd] Masdar olur, yayıp döşemek maᶜnāsına; yukālu: مَهَدَ الْفِرَاشَ مَهْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا بَسَطَهُ Ve kār ve kesb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَهَدَ الرَّجُلُ إِذَا كَسَبَ وَعَمِلَ

اَلْمِهَادُ [el-mihād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi arza ıtlāk olunur. Ve döşeğe ve döşemeye denir, فِرَاشٌ [firāş] maᶜnāsına: Cemᶜi أَمْهِدَةٌ [emhidet] gelir ve مُهُدٌ [muhud] gelir zammeteynle; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا﴾ أَيْ بِسَاطًا مُمَكَّنًا ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾ أَيْ لِلسُّلُوكِ بِئْسَ مَا مَهَّدَ لِنَفْسِهِ فِي مَعَادِهِ

اَلْمُهْدُ [el-muhd] ve

اَلْمُهْدَةُ [el-muhdet] (mīm’lerin zammıyla) Beşik gibi domalıç tümsek yere denir. ᶜAlā-kavlin alçak olarak düz ve yumuşak yere denir. Cemᶜi مِهَدَةٌ [mihedet] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde) ve أَمْهَادٌ [emhād] gelir.

اَلتَّمْهِيدُ [et-temhīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vez-

ninde) Yayıp döşemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَهَّدَ الْفِرَاشَ تَمْهِيدًا إِذَا بَسَطَهُ Ve bir işi tesviye ve tanzīm ve ıslāh eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَهَّدَ الْأَمْرَ إِذَا سَوَّاهُ وَأَصْلَحَهُ Ve bir māddede ᶜözr ve bahāne bast ve beyān eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَهَّدَ لَهُ الْعُذْرَ إِذَا بَسَطَهُ Ve muᶜtezirin ᶜözrünü tasdīk ile kabūl eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَهَّدَ عُذْرَهُ إِذَا قَبِلَهُ

اَلْإِمْتِهَادُ [el-imtihād] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi emek çekip kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْتَهَدَ الرَّجُلُ إِذَا كَسَبَ وَعَمِلَ Ve devenin hörgücü yüksek olarak döşekli olmak maᶜnāsınadır, gūyā ki beşik tarzında olur; yukālu: إِمْتَهَدَ السَّنَامُ إِذَا انْبَسَطَ فِي ارْتِفَاعٍ

اَلْمَهِيدُ [el-mehīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hālis ve sāfī kere yağına ıtlāk olunur.

مَهْدَدُ [Mehded] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Esmā-i nisādandır.

اَلْأُمْهُودُ [el-umhūd] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) قُرْمُوصٌ [ḳurmūṣ] maᶜnāsınadır ki şikār gözetmek için yāhūd ekmek pişirmek için içerisi bol ve ağızı dar çukura denir.

اَلْمُمَهَّدُ [el-mumehhed] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol suya ıtlāk olunur ki ne ıssı ve ne soğuk ola, Türkīde ılı taᶜbīr olunur; yukālu: مَاءٌ مُمَهَّدٌ أَيْ لَا حَارٌّ وَلَا بَارِدٌ

اَلتَّمَهُّدُ [et-temehhud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Mütemekkin ve ber-karār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَهَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَكَّنَ

[م ي د]

اَلْمَيْدُ [el-meyd] (صَيْدٌ [ṣayd] vezninde) ve

اَلْمَيَدَانُ [el-meyedān] (fetehātla) Deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ الشَّيْءُ يَمِيدُ مَيْدًا وَمَيَدَانًا إِذَا تَحَرَّكَ Ve bir tarafa meyl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ الشَّيْءُ إِذَا زَاغَ Ve neşv ü nemā bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ الشَّيْءُ إِذَا زَكَا Ve muztarib olup çalkanmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ السَّرَابُ إِذَا اضْطَرَبَ Ve salınmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ Ve bir kimseyi ziyāret eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ فُلَانًا إِذَا زَارَهُ Ve bir adama zahīre getirip zahīrelendirmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ قَوْمَهُ إِذَا مَارَهُمْ Ve bir adama sarhoşluktan yāhūd gemiye binmekten nāşī baş dönüp miᶜde bulanması ᶜārız olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَ الرَّجُلُ إِذَا أَصَابَهُ غَثَيَانٌ وَدُوَارٌ مِنْ سُكْرٍ أَوْ رُكُوبِ بَحْرٍ Ve sebze ve nebāta kırağı makūlesi rutūbet dokunmakla mütegayyir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَادَتِ الْحَنْظَلَةُ إِذَا أَصَابَهَا نَدًى فَتَغَيَّرَتْ

اَلْمَائِدَةُ [el-māᵓidet] (فَائِدَةٌ [fāᵓidet] vezninde) Buğday ve arpa makūlesi zahīreye denir, طَعَامٌ [taᶜām] maᶜnāsına. Burada taᶜāmdan murād zahīredir. Ve üzerinde bi’l-fiᶜl taᶜām hāzır olan sofraya ve tepsiye denir; taᶜām vazᶜ olunmayan sāde sofraya ve tepsiye مَائِدَةٌ [māᵓidet] ıtlāk olunmaz, belki ona خِوَانٌ [ḫivān] denir.

Müᵓellifin *Başāᵓir*’de beyānına göre مَائِدَةٌ [māᵓidet] fāᶜilet bi-maᶜnā mefᶜūlettir yāhūd neseb üzeredir; taharrük yāhūd zahīre maᶜnāsından meᵓhūzdur. Mütercim der ki ﴿رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ﴾ الآية kerīmesinin nātık olduğu üzere āsumāndan māᵓide-i ᶜĪseviyye nāzil olmuştur. Pulu ve dikeni yok pişmiş balık olup başı tarafında tuz ve kuyruğu semtinde sirke ve etrāfında pırasadan mā-ᶜadā envāᶜ-ı sebze ve beş dāne nān-ı ᶜazīz, birinin üzerinde zeytūn ve dīgerīnde bal ve birinde yağ ve birinde peynir ve birinde pastırma var idi. Ve

māʾide-i hazariyye dahi peynir ve hurmā ve enār ve muz ve ʿineb ve rutab ve pırasadan mā-ʿadā cümle-i bukūl mevcūd idi. Kırk günde bir kerre nāzil olur idi. Bir defʿa Gazve-i Tebūk’ta Server-i kāʾināt ʿaleyhi efdalu’s-salavāt hazretleriyle mülākī oldukları gün reʾs-i erbaʿīn olmakla ʿale’l-ʿāde māʾide nüzūl eyledikte ashāb-ı kirāmdan Ḥuẕeyfe ve Enes dahi māʾide-i merkūmeye hāzır olmalarıyla dört nefer zāt-ı huceste-seyr tenāvül eyledikleri tasrīh-kerde-i ʿAskalānī’dir. İntehā. Ve

مَائِدَةٌ [māʾidet] Teşbīh tarīkiyle sofra ve sīnī şeklinde olan dāʾire-i ʿaraziyyeye ıtlāk olunur.

اَلْمَيْدَةُ [el-meydet] (mīm’in fethiyle) مَائِدَةٌ [māʾidet] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir.

مَيْدَى [meydā] (mīm’in fethi ve elifin kasrıyla) مِنْ أَجْلِ maʿnāsınadır ki onun için ve ondan ötürü demektir; yukālu: فَعَلَهُ مَيْدَى ذَلِكَ أَيْ مِنْ أَجْلِهِ

Şārih der ki *Lisānu’l-ʿArab*’da elifsiz مَيْدَ ذَلِكَ ʿunvānında mersūmdur ve ʿArabdan مِنْ مَيْدَى ذَلِكَ mesmūʿ olmadığını tasrīh eylemiştir. Hattā ümmehāt-ı sāʾirede ”أَنَا مَيْدَ أَنِّي أَفْصَحُ الْعَرَبِ بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ“ hadīsinde ʿibāretiyle de mervīdir. İntehā.

اَلْمِيدَاءُ [el-mīdāʾ] (mīm’in kesriyle) ve

اَلْمَدُّ [el-medd] (mīm’in fethi ve dāl’ın teşdīdiyle) Kıyās ve meblag ve mikdār maʿnāsınadır; tekūlu: لَمْ أَدْرِ مَا مِيدَاءُ ذَلِكَ الشَّيْءِ وَمَدُّهُ أَيْ مَا مَبْلَغُهُ وَقِيَاسُهُ Ve

مِيدَاءُ الطَّرِيقِ [mīdāʾu’t-ṭarīḳ] Yolun iki cānibine ve buʿduna ıtlāk olunur; tekūlu: لَمْ أَدْرِ مَا قَدْرُ مِيدَاءِ ذَلِكَ الطَّرِيقِ أَيْ مَا قَدْرُ جَانِبَيْهِ وَمَا قَدْرُ بُعْدِهِ Ve

مِيدَاءٌ [mīdāʾ] Bir nesnenin hizāʾ ve mukābiline denir; yukālu: هَذَا مِيدَاؤُهُ وَبِمِيدَائِهِ وَبِمِيدَاهُ بِحَذْفِ الْهَمْزَةِ أَيْ بِحِذَائِهِ

مَيَّادَةُ [Meyyādet] (صَيَّادَةٌ [ṣayyādet] vezninde) Bir siyāh cāriye adıdır. Ve Remmāḥ b. Ebred b. S̱evbān nām şāʿirin vālidesi ismidir; vālidesine izāfetle İbn Meyyāde ile meşhūrdur.

اَلْمَيْدَانُ [el-meydān] (mīm’in fethi ve kesriyle ki yā’ya mücāveretten nāşīdir) Maʿrūftur ki ʿarsa-i vāsiʿaya denir. Cemʿi مَيَادِينُ [meyādīn]dir; müsābakada hareketgāh olduğu bāʿis-i tesmiyedir. Ve

مَيْدَانٌ [Meydān] Neysābūr şehrinde bir mahalle adıdır; *Emsāl* ve sāʾir tesānīf-i edebiyye sāhibi Ebu’l-Faḍl Muḥammed b. Aḥmed el-Meydānī oradandır. Kezālik Iṣfahān’da bir mahalle adıdır; Ebu’l-Faḍl el-Muṭahher b. Aḥmed el-Mufīd el-Muḥaddis̱ oradandır. Kezālik Baġdād’da bir mahalle adıdır; aʿlāmdan ʿAbdurraḥmān b. Cāmiʿ ve Ṣadaḳa b. Ebi’l-Ḥuseyn ve muhaddisīnden bir cemāʿat oraya mensūblardır. Ve Ḫārezm şehrinde bir mahalle adıdır. Ve

شَارِعُ الْمَيْدَانِ [Şāriʿu’l-Meydān] Baġdād’da bir mahalledir ki hālen harābedir. Ve

مَيْدَانٌ [Meydān] Bir şāʿir-i Faḳʿasī adıdır.

اَلْمُمْتَادُ [el-mumtād] (مُمْتَازٌ [mumtāz] vezninde) مُسْتَعْطِي [mustaʿṭī] maʿnāsınadır ki ism-i fāʿildir. Ve مُسْتَعْطَى [mustaʿṭā] maʿnāsınadır ki ism-i mefʿūldür. Yaʿnī إِمْتِيَادٌ [imtiyād] kelimesinden ki مَيْدٌ [meyd]den iftiʿāldir, hem ism-i fāʿil ve hem ism-i mefʿūl olur. إِمْتِيَادٌ [imtiyād] إِسْتِعْطَاءٌ [istiʿṭāʾ] maʿnāsınadır. Ve Cevherī’nin مَائِدٌ [Māʾid] bir dağın adıdır demesi galat-ı sarīhtir, savāb olan bā-i muvahhade ile مَأْبِدٌ [Meʾbid] olmaktır, مَنْزِلٌ

[menzil] vezninde, gerek intikād eylediği kütüb-i lügatte ve gerek istişhād eylediği beyitte مَأْبِدٌ [Meᵓbid]dir. Şārih der ki *Muᶜcem* ve *Marāṣid*'de yā-yı tahtiyye ile olmakla Cevherī galattan berīdir.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ د]

اَلنَّآدُ [en-neᵓād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلنَّآدَى [en-neᵓādā] (حَبَالَى [ḥabālā] vezninde) ve

اَلنَّؤُودُ [en-neᵓūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir.

اَلنَّأْدُ [en-neᵓd] (سَعْدٌ [saᶜd] vezninde) Yerden çıkan su sızıntısına denir, نَزٌّ [nezz] maᶜnāsına ismdir. Ve

نَأْدٌ [neᵓd] Masdar olur, hased eylemek maᶜnāsına; yukālu: نَأَدَهُ نَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَسَدَهُ Ve yerden su sızmakla nem-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَأَدَتِ الْأَرْضُ إِذَا نَزَّتْ Ve bir kimseye āfet ve dāhiye uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: نَأَدَتِ الدَّاهِيَةُ فُلاَنًا إِذَا دَهَتْهُ

[ن ث د]

اَلنَّثَدُ [en-neṡed] (nūn'un ve ṡā-yı müsellesenin fethiyle) Cārī ve müteharrik nesne dinmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَثِدَ الشَّيْءُ نَثَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَكَنَ وَرَكَدَ Ve yerden mantar bitmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَثِدَتِ الْكَمْأَةُ إِذَا نَبَتَتْ

[ن ج د]

اَلنَّجْدُ [en-necd] (nūn'un fethi ve cīm'in sükūnuyla) Etrāf ve havālīsinden mürtefiᶜ olan arza denir. Cemᶜi أَنْجُدٌ [encud] gelir ve أَنْجَادٌ [encād] gelir ve نُجُودٌ [nucūd] ve نُجُدٌ [nucud] gelir zammeteynle. Ve نُجُودٌ [nucūd]un cemᶜi ki cemᶜü'l-cemᶜ olur, أَنْجِدَةٌ [encidet] gelir.

Bu münāsebetle Cezīretü'l-ᶜArab'da Ġavr'ın yaᶜnī arz-ı Tihāme'nin hilāfı

yaʿnī mukābili olan arza ıtlāk olunmuştur. Taraf-ı aʿlāsı Tihāme-i Yemen, ve taraf-ı esfeli arz-ı ʿIraḳ ve Şām ile mahdūd ve Ḥicāz tarafından evveli yaʿnī reʾs-i sınırı Ẕātu ʿIrḳ nām mevziʿdir. Arāzī-i sāʾire-i mezkūreden irtifāʿı bāʿis-i tesmiyedir. Ve bunda نُجُدٌ [Necd] lafzının zamm-ı cīm'iyle de zebān-zed ve müzekkerdir.

Mütercim der ki kütüb-i cogrāfiyyede müsebbet olduğu üzere Yemen ülkesinin hudūdu şarkta bilād-ı ʿUmān ve cenūbda bahr-i ʿArab ve garbda bahr-i Suveys ve şimālde Ḥicāz ve bilād-i Hecer'dir. Ülke-i mezbūr dört kısmdır: Biri nefs-i Yemen ve biri Tihāme ve biri Necd ve biri Aḥḳāf'tır. Bahr tarafında olan Ġavr'dır, ona Tihāme dahi derler. Ve Tihāme'ye nāzır olan emākine Serāt derler; hudūdu garbda baʿz-ı bahr-i Süveys ve cenūbda bahr-i ʿArab ve şarkta nefs-i Yemen ve şimālde arz-ı Ḥicāz'dır. Ve memleket-i Ḥicāz, Necd ile Tihāme beynini hācizdir; hudūdu şarktan Necd ve garbdan Tihāme ve cenūbdan Yemen ve şimālden arz-ı Şām ve bilād-ı Mekke ve Medīne'den Ḥicr ve Ṭāʾif ve Tebūk ve sāʾiridir.

Ve Necd memleketi iki kısmdır. Biri Necdu Ḥicāz ve biri Necdu ʿĀriḍ'dir. Necd-i Ḥicāz şarkīsinde vākiʿ vilāyettir ki on altı nevāhīden ʿibārettir; Şeyh-i Necdī nisbet olan beled-i İblīs bundadır. Ve Necdu ʿĀriḍ be-gāyet vāsiʿ yerlerdir. Cebelu'l-ʿĀriḍ dedikleri dağ bundan geçer, hālen ʿĀmmāriyye dağı taʿbīr ederler. Ancak iki medhali vardır: Biri ʿAyniyye'dedir ve birisi Dirʿiyye'dedir. Bir müddetten beri hurūc ve ʿakāʾid-i zāyiga ile Cezīretü'l-ʿArab'a istīlā eden Vehhābī tāʾife-i Dirʿiyye'dendir. *Ṣaḥīḥu*'l-Buḫārī hadīslerinden kāle'n-nebiyyu ʿaleyhi's-selām: "اَللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي يَمَنِنَا وَقَالَ وَفِي نَجْدِنَا قَالَ أَللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي يَمَنِنَا قَالُوا وَفِي نَجْدِنَا قَالَ هُنَاكَ الزَّلَازِلُ وَالْفِتَنُ وَبِهَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ" hadīslerinde diyār-ı Necd menbit-i fiten ü nifāk ve maʿreke-i şakāʾ vü şikāk olduğu musarrahtır. Cenāb-ı Risālet-penāh ʿaleyhi salātu'l-ilāh hazretleri hāk-i mezbūrdan neşʾet eyleyecek ashāb-ı şerr ü şakveti muʿcize olmak üzere işʿār buyurmuşlardır. Vākıʿā bilād-ı mezbūreden ibtidā Şeyh-i Necdī sūretinde İblīs-i laʿīn zuhūr edip baʿdehu āfitāb-ı sipihr-i nübüvvetin semt-i ʿukbāya meyelānları zamānında iddiʿā-yı nübüvvet eden Müseylimetü'l-Keẕẕāb ve sāʾir mürteddīn-i dūzeh-meʾāb baʿde-zamānin Ḳarāmiṭa tāʾifesi ve otuz kırk seneden beri Vehhābiyyūn dedikleri Ḫavāric hurūc ve zirve-i bagy u tugyāna ʿurūc eylediler, hazelehumullāhu taʿālā. İntehā. Ve

نَجْدٌ [necd] Yüksek olarak açık ve işlek yola denir; yukālu: أَخَذَ النَّجْدَ أَيِ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ الْمُرْتَفِعَ Ve maʿnā-yı evveldendir ki ʿArablar هُوَ طَلَّاعُ أَنْجُدٍ وَطَلَّاعُ أَنْجِدَةٍ وَطَلَّاعُ نِجَادٍ وَطَلَّاعُ النِّجَادِ derler, ضَابِطٌ لِلْأُمُورِ غَالِبٌ maʿnāsına. Niteki merātib-i ʿāliye ve umūr-ı sāmiyeye ʿurūc eden adama طَلَّاعُ الثَّنَايَا [ṭallāʿu's-s̱enāyā] ıtlāk ederler. Ve

نَجْدٌ [necd] Hānenin medār-ı zīneti ve bāʿis-i rifʿati olacak döşeme ve minder ve mikʿad ve yastık makūlesi emtiʿaya ıtlāk olunur. Cemʿi نُجُودٌ [nucūd] gelir ve نِجَادٌ [nicād] gelir nūn'un kesriyle. Ve

نَجْدٌ [necd] Hāzık ve māhir kılavuza denir. Ve ağaç kısmından ʿārī olan mekāna denir. Ve

نَجْدٌ [necd] Masdar olur, hasma galebe ey-

lemek maʿnāsına; yukālu: نَجَدَهُ الرَّجُلُ نَجْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَلَبَهُ Ve

نَجْدٌ [necd] شُبْرُمٌ [şubrum] yaʿnī ağaç sütleğeni dedikleri şecere şebīh bir şecer adıdır. Ve Yemen ülkesinin nihāyetinde bilād-ı Mehre’den bir arz-ı mahsūsa ismidir. Ve

نَجْدٌ [necd] Şol dilīr ve bahādıra denir ki sāʾirlerin ʿāciz oldukları emr-i saʿb u ʿazīme cerī ve nāfiz ve muktedir ola; yukālu: هُوَ نَجْدٌ أَيْ شُجَاعٌ مَاضٍ فِيمَا يَعْجَزُ غَيْرُهُ Ve gam ve gussa ve endūh maʿnāsınadır. Ve masdar olur; pek terlemek maʿnāsına; yukālu: نَجَدَ الْبَدَنُ عَرَقًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا سَالَ Ve

نَجْدٌ [necd] Memeye denir, ثَدْيٌ [s̱edy] maʿnāsına.

اَلتَّنْجِيدُ [et-tencīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hāneyi tezyīn eylemek maʿnāsınadır ki şānını terfīʿden ʿibārettir; yukālu: نَجَّدَ الْبَيْتَ إِذَا زَيَّنَهُ Kāle fi’l-*Esās* بَيْتٌ مُنَجَّدٌ أَيْ مُزَيَّنٌ Ve bir kimseyi takallübāt-ı zemān, ehl-i tecribe ve muhkemü’r-reʾy eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَّدَهُ الدَّهْرُ إِذَا حَنَّكَهُ

اَلنَّجِدُ [en-necid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلنَّجُدُ [en-necud] (عَضُدٌ [ʿaḍud] vezninde) ve

اَلنَّجِيدُ [en-necīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlarda şecīʿ ve pür-dil adama denir ki sāʾirlerin ʿāciz oldukları umūr-ı ʿazīmeye nüfūz ve temşīte muktedir ola. Ve

نَجِيدٌ [necīd] Magmūm ve gussa-nāk adama denir; مَنْجُودٌ [mencūd] gibi maʿnāyı sābıktan meʾhūzdur ve arslana ıtlāk olunur.

اَلنَّجَادَةُ [en-necādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) ve

اَلنَّجْدَةُ [en-necdet] (سَجْدَةٌ [secdet] vezninde) Vech-i mezkūr üzere dilīr ve bahādır olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجُدَ الرَّجُلُ نَجَادَةً وَنَجْدَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ نَجِيدًا

اَلْمَنْجُودُ [el-mencūd] Magmūm ve gussanāk adama denir; نَجْدٌ [necd]-i mezkūrdan mefʿūldür; yukālu: نُجِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَنْجُودٌ أَيْ مَكْرُوبٌ Ve hālik ve makhūr maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ مَنْجُودًا أَيْ هَالِكًا

اَلنَّجَدُ [en-neced] (fethateynle) Terlemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجِدَ الرَّجُلُ نَجَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَرِقَ Ve belīd ve kāhil ve künd-zihn olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجِدَ الرَّجُلُ إِذَا بَلُدَ Ve fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجِدَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا

اَلْإِنْجَادُ [el-incād] (hemzenin kesriyle) Necd ülkesine varmak yāhūd Necd ülkesine çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى نَجْدًا أَوْ خَرَجَ إِلَيْهِ Ve terlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا عَرِقَ Ve bir kimseye muʿāvenet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ فُلَانًا إِذَا أَعَانَهُ Ve bülend ve mürtefiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ الْبِنَاءُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve havā ayaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَتِ السَّمَاءُ إِذَا أَصْحَتْ Ve bir adam ehl ve kavmine karīb olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا قَرُبَ مِنْ أَهْلِهِ Ve daʿvete icābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَدَ الدَّعْوَةَ إِذَا أَجَابَهَا

اَلنَّجُودُ [en-necūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Boynu uzun olan nākaya ve dişi eşeğe denir, ʿalā-kavlin gebe olmaz olanlarına denir; yukālu: نَاقَةٌ نَجُودٌ وَأَتَانٌ نَجُودٌ أَيْ طَوِيلَةُ الْعُنُقِ أَوْ لَا تَحْمِلُ Ve işlek ve revende nākaya denir ki yolda sāʾirleri sebk ve takaddüm eder ola; yukālu: نَاقَةٌ نَجُودٌ أَيْ مَاضِيَةٌ مُتَقَدِّمَةٌ Ve sütü pek çok olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نَجُودٌ أَيْ مِغْزَارٌ Ve dāʾimā yüksek yerlere çöküp oturur olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نَجُودٌ إِذَا كَانَتْ تَبْرُكُ عَلَى الْمَكَانِ الْمُرْتَفِعِ Ve

şol nākaya denir ki gūyā sā'ir nākalar ile muʿāraza eder gibi onlar sütü çok verince bu dahi çok verir ola; yukālu: نَاقَةٌ نَجُودٌ كَأَنَّهَا تُنَاجِدُ الْإِبِلَ فَتَغْزُرُ إِذَا غَزُرْنَ Ve nebālet ve meziyet ehli olan ʿākile ve lebībe hatuna denir. Cemʿi نُجُدٌ [nucud] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

نَجُودٌ [Necūd] Esāmīdendir: ʿĀṣım b. Ebi’n-Necūd b. Behdele kurrādandır ve Behdele mūmāileyhin vālidesi ismidir.

اَلنَّجْدَةُ [en-necdet] (سَجْدَةٌ [secdet] vezninde) نَجَادَةٌ [necādet] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve

نَجْدَةٌ [necdet] Harb ve kıtāl maʿnāsınadır ki ismdir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمْ نَجْدَةٌ أَيْ قِتَالٌ Ve bahādırlık, şecāʿat maʿnāsınadır. Ve be's ve şiddet maʿnāsınadır. Ve korku ve hevl ve fezaʿ maʿnāsınadır. Ve

نَجْدَةٌ [Necdet] Esāmīdendir: Necdet b. ʿĀmir el-Ḥanefī, Yemāme ehlinden bir Hāricī ismidir, ashāb ve etbāʿına نَجَدَاتٌ [Necedāt] ıtlāk olunur fetehātla.

اَلنِّجَادُ [en-nicād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kılıç bağına denir, حَمَائِلُ السَّيْفِ [ḥamā'ilu’s-seyf] maʿnāsına. Hüsn-i kināyāttandır ki tavīlü’l-kāmet olan adama طَوِيلُ النِّجَادِ [ṭavīlu’n-nicād] ıtlāk ederler.

اَلنَّجَّادُ [en-neccād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Yorgancıya denir ki döşek ve minder ve yastık makūlesini dikip doldurur olan kimsedir.

اَلنَّاجُودُ [en-nācūd] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَ النَّاجُودَ أَيِ الْخَمْرَ Sebeb-i şecāʿat olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve bāde konulan kaba denir, cām ve surāhī ve bātiye ve sā'ir gibi; yukālu: رَوَّقَ الْخَمْرَ فِي النَّاجُودِ أَيْ فِي إِنَائِهَا Ve zaʿferāna denir. Ve kana denir, دَمٌ [dem] gibi.

اَلْمِنْجَدَةُ [el-mincedet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Üvendire gibi hafif değneğe denir ki onunla davar eşip yürümeğe hass ve igrā olunur. Ve şol tepingi ağaçlarına denir ki katık gibi onlar ile deve semerinin ensesinde olan heybe tarzında terkisinin içini doldururlar.

اَلْمِنْجَدُ [el-minced] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Küçük dağcağıza denir. Ve bir nevʿ nisvān pīrāyesine denir ki fusūsla müzeyyen olur: hakīkati bir kılādedir ki inci ve altın ve yüzük kaşı gibi zī-kıymet ahcār ile yāhūd karanfil ile tezyīn ederler ve bir karış kadar enli olur; hatunlar hamā'ilī boyunlarına geçirip kılıç bağı gelecek yerden memeleri altına dek nāzil olur. Cemʿi مَنَاجِدُ [menācid] gelir.

اَلْمُنَجَّدُ [el-munecced] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Mücerreb maʿnāsınadır ki ism-i mefʿūl ʿunvānıyladır, takallübāt-ı dehriyye ile ahvāl-i ʿāleme tecribeleri sebk eylemiş ʿārif ve āgāh adama denir; yukālu: هُوَ مُنَجَّدٌ أَيْ مُجَرَّبٌ

اَلْإِسْتِنْجَادُ [el-istincād] Yardım istemek maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَنْجَدَهُ إِذَا اسْتَعَانَهُ Ve baʿde’z-zaʿf kavī ve tüvānā olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَنْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا قَوِيَ بَعْدَ ضَعْفٍ Ve bir nesneden heybetlendikten sonra ona dilīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِسْتَنْجَدَ عَلَيْهِ إِذَا اجْتَرَأَ عَلَيْهِ بَعْدَ هَيْبَةٍ

نَجْدُمَرِيعٍ [Necdu Merīʿ] (مَجْدُ سَرِيعٍ [mecdu serīʿ] vezninde) ve

نَجْدُخَالٍ [Necdu Ḫāl] (ḫā-yı muʿceme ile) ve

نَجْدُعَفْرٍ [Necdu ʿAfr] ve

نَجْدُكَبْكَبٍ [Necdu Kebkeb] Birer mevziʿ

ismleridir.

نَجْدُالْعِقَابِ [Necdu'l-ʿİḳāb] (ʿayn'ın kesriyle) Dimaşḳ kazāsında bir mevziʿdir.

نَجْدُالْوُدِّ [Necdu'l-Vudd] (vāv'ın zammıyla) Huẕeyl bilādında bir mevziʿdir.

نَجْدُبَرْقٍ [Necdu Berḳ] Yemāme'de bir mevziʿdir.

نَجْدُأَجَا [Necdu Eceʾ] Ṭayyiʾ kabīlesi yurdunda bir siyāh dağın adıdır.

نَجْدُالشَّرَى [Necdu'ş-Şerā] (şīn-i meftūha ile) Bir mevziʿ adıdır.

اَلنُّجُودُ [en-nucūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne belli ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَدَ الْأَمْرُ نُجُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَضَحَ وَاسْتَبَانَ

أَبُونَجْدٍ [Ebū Necd] ʿUrve b. el-Verd nām şāʿirin künyesidir.

أَبُونُجَيْدٍ [Ebū Nuceyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ʿİmrān b. Ḥuṣayn'ın künyesidir.

اَلْمُنَاجِدُ [el-munācid] مُنَاجَدَةٌ [munācedet]ten ism-i fāʿildir, mukātil ve cengāver bahādıra denir. Ve

مُنَاجِدٌ [munācid] Muʿīn ve meded-kāra denir. Pes مُنَاجَدَةٌ [munācedet] mukātele ve muʿāvene maʿnālarınadır.

اَلنَّوَاجِدُ [en-nevācid] نَاجِدَةٌ [nācidet]in cemʿidir, gövdede olan yağın uzun uzun tarīkalarına denir ki semizlikten olur.

اَلتَّنَجُّدُ [et-teneccud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yükselmek, irtifāʿ maʿnāsınadır; yukālu: تَنَجَّدَ الشَّيْءُ إِذَا ارْتَفَعَ

[ن ح د]

اَلْمُنَاحَدَةُ [el-munāhadet] Ḥā-yı mühmele ile مُعَاهَدَةٌ [muʿāhedet] vezninde ve mürādifidir ki bir kimse ile ʿahd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاحَدَهُ إِذَا عَاهَدَهُ Ve tekūlu: هُمْ يُنَاهِدُونَنَا أَيْ يَتَعَهَّدُونَنَا

[ن د د]

اَلنَّدُّ [en-nedd] (nūn'un fethi ve dāl'ın teşdīdiyle) ve

اَلنَّدِيدُ [en-nedīd] (nūn'un fethiyle) ve

اَلنُّدُودُ [en-nudūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلنَّدَدُ [en-neded] (fethateynle) ve

اَلنِّدَادُ [en-nidād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hayvān ürküp kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَّ الْبَعِيرُ نَدًّا وَنَدِيدًا وَنُدُودًا وَنَدَدًا وَنِدَادًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَرَدَ وَنَفَرَ Ve

نَدٌّ [nedd] Bir nevʿ ṭīb ismidir. ʿAlā-kavlin ʿanbere denir; nūn'un kesriyle de lügattir. Müfredāt-ı tıbbiyyede نَدٌّ [nedd] buhūr envāʿından bir ṭīb-i mürekkeb ismi olup Necāşī muhtereʿātından olmak üzere mersūmdur, Fārisīde ona keşne ve şeşpençe derler. Ve

نَدٌّ [nedd] Yüksek höyüğe denir تَلٌّ مُرْتَفِعٌ maʿnāsına. Ve çamurdan, başı yassı büyük tepeye denir. Ve Yemen'de bir hisārın ismidir.

اَلنِّدُّ [en-nidd] (nūn'un kesriyle) Misl ve mānend maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ نِدٌّ أَيْ مِثْلٌ Cemʿi أَنْدَادٌ [endād] gelir ve yukālu: هِيَ نِدٌّ فُلَانَةٍ وَلَا يُقَالُ نِدُّ فُلَانٍ Lākin *Miṣbāḥ*'ta نِدٌّ [nidd] ve نَدِيدٌ [nedīd] misl-i muhālife ıtlāḳ olunmak üzere mansūsdur.

اَلنَّدِيدُ [en-nedīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi misl ve hemtā maʿnāsınadır. Cemʿi نُدَدَاءُ [nudedāʾ] gelir, حُنَفَاءُ [ḥunefāʾ] vezninde.

اَلنَّدِيدَةُ [en-nedīdet] (hā'yla) نَدِيدٌ [nedīd] maʿnāsınadır. Cemʿi نَدَائِدُ [nedāʾid] gelir, قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] ve قَصَائِدُ [ḳaṣāʾid] gibi.

اَلتَّنْدِيدُ [et-tendīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın mesālib ve meʿāyibini āşikāre lisāna almakla rüsvā ve teşhīr eylemek maʿnāsınadır ki mādde-i merkūmeden meʾhūzdur; yukālu: نَدَّدَ بِهِ إِذَا صَرَّحَ بِعُيُوبِهِ Ve bir adama bed ve fenā kelimāt işittirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَّدَ بِهِ إِذَا أَسْمَعَهُ الْقَبِيحَ Ve perākende eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَّدَ الْإِبِلَ إِذَا فَرَّقَهَا

اَلنَّادُّ [en-nādd] (teşdīd-i dāl'la) Rızk ve rūzī maʿnāsınadır; yukālu: لَيْسَ لَهُ نَادٌّ أَيْ رِزْقٌ Fi'l-asl māl-ı nātıka ıtlāk olup baʿdehu rızkta istiʿmāl olundu.

اَلنَّدَدُ [en-neded] (fethateynle) Dağınık, perākende maʿnāsınadır; yukālu: إِبِلٌ نَدَدٌ أَيْ مُتَفَرِّقَةٌ

اَلْإِنْدَادُ [el-indād] (hemzenin kesriyle) Perākende kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنَدَّ الْإِبِلَ إِذَا فَرَّقَهَا

اَلْأَنَادِيدُ [el-enādīd] ve

اَلتَّنَادِيدُ [et-tenādīd] Perākendeler ve perīşānlar demektir; yukālu: ذَهَبُوا أَنَادِيدَ وَتَنَادِيدَ إِذَا تَفَرَّقُوا فِي كُلِّ وَجْهٍ Ve bunların تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] ve شَعَارِيرُ [şeʿāʾir] gibi müfredleri mesmūʿ değildir.

اَلتَّنَادُّ [et-tenādd] (teşdīd-i dāl'la fi'l-asl تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Dağılmak, teferruk maʿnāsınadır. Ve birbirinden ürkmek, tenāfür maʿnāsınadır ve minhu kavluhu taʿālā fī sūreti'l-Müʾmin: ﴿يَوْمَ التَّنَادِّ﴾ بِالتَّشْدِيدِ وَقَرَأَ بِهِ ابْنُ عَبَّاسٍ وَجَمَاعَةٌ أَيْ يَنُدُّ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ نَحْوُ ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ﴾ وَقَرَأَ الْبَاقُونَ بِالتَّخْفِيفِ مِنَ النِّدَاءِ

يَنْدَدُ [Yended] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿdir. Ve Medīne-i münevvere'nin ismidir.

اَلْمُنَادَّةُ [el-munāddet] (مُمَادَّةٌ [mumāddet] vezninde) Muhālefet maʿnāsınadır; tekūlu: نَادَدْتُهُ مُنَادَّةً أَيْ خَالَفْتُهُ

[ن ر د]

اَلنَّرْدُ [en-nerd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Laʿib-i maʿrūf adıdır ve bu Fārisīden muʿarrebdir. Mülūk-i Fürs'ten Erdeşīr b. Bābek vazʿ ve ihtirāʿ eylemiştir. Onun için ona izāfetle nerd-i Şīr derler. Müʾellif garīb izāfe eylemiştir. Kütüb-i tevārīhte mübeyyen olduğu üzere asl-ı laʿib-i mezbūr iki zara mahsūs idi ki كَعْبَتَيْنِ [kaʿbeteyn] dedikleridir. Ve bu Erdeşīr ihtirāʿıdır. Baʿdehu sāʾir pulları ve laʿbında olan şīveleri Büzürcmihr ihtirāʿ eyledi. Ve laʿib-i mezbūr yedi gūnedir: "fārid" ki "ferīd" dahi derler, "ziyād" ve "sitāre" ve "hāne-gīr" ve "tavīl" ki hālen tavla taʿbīr ettikleridir, bu diyārlarda o müteʿareftir ve "deh-hezār" ve "mansūbe"dir. Kaldı ki bu diyārlarda "gül-bahār" ve "küst" dedikleri envāʿ-ı mezkūreden iki gūnesidir ki ismleri mübeddeldir. Ve

نَرْدٌ [nerd] Bir gūne çuval adıdır ki dibi vāsiʿ ve yukarısı mahrūtī olur. Hurmā yaprağından örülüp dikildikten sonra etrāfına serāser līften örülmüşşerit sarıtmakla taş gibi muhkem ve metīn olup direk gibi dikine durur ve aslā devrilip yıkılmaz. Hurmā devşirimi vaktinde onunla hurmā nakl ederler. Ve

نَرْدٌ [nerd] Bir gūne terkīb adıdır ki tılā vechiyle onunla müdāvāt olunur. Bu terkīb zımādāt envāʿındandır. Etıbbānın kurs-ı nerdī dedikleridir ki sandal-ı ahmer ve fevfel ve şiyāf-ı māmisā ve esfīdāc-ı kalʿī ve gül-i Ermenī ve bezr-i benc ve murdāsenc ve havlān-ı Mekkī ve būş-ı Derbendi ve rāvende ve bir cüzʾ lifāf kökü ve afyon

yarımşar cüzʾ su ile karıştırıp tavla zarı gibi tertīb eyledikten sonra kişniş suyu ve gül-āb ve sirke ile zımād ederler, cemīᶜ-i evrām-ı hārreye nāfiᶜdir.

اَلنَّرْدِيُّ [en-nerdiyy] (yā-yı nisbetle) Laᶜib-i نَرْدٌ [nerd]e mensūb demektir. Rüvāttan ᶜAbbās-ı Nerdī ki Hārūn-ı Reşīd'den hadīs rivāyet eylemiştir, laᶜib-i mezbūrda pek māhir idi.

[ن ش د]

اَلنَّشْدُ [en-neşd] (nūn'un fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلنِّشْدَةُ [en-nişdet] ve

اَلنِّشْدَانُ [en-nişdān] (nūn'ların kesriyle) Zāyiᶜ ve gāʾib olan şeyʾi aramak maᶜnāsınadır ki arayıp soruşturmaktan ᶜibārettir. Mālik ile dellālın fiᶜlidir ki müsterşid olurlar; yukālu: نَشَدَ الضَّالَّةَ نَشْدًا وَنِشْدَةً وَنِشْدَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَلَبَهَا Ve gāʾib olan şeyʾi bulan adam nidā ile taᶜrīf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَشَدَ الضَّالَّةَ إِذَا عَرَّفَهَا Ve taᶜrīf vācidin fiᶜlidir ki "Ben bir nesne buldum, sāhibini bilmem, sāhibi her kim ise gelip baᶜde't-tavsīf benden ahz eylesin" diye bi'n-nefs yāhūd dellāl vāsıtasıyla nidā eylemekten ᶜibārettir, niteki mezīdden إِنْشَادٌ [inşād] dahi bu maᶜnālaradır. Şārih der ki eʾimmeden Kurāᶜ bu iki maᶜnānın zıddiyyetine zāhib olmuştur. İntehā. Ve bir şeyʾi gereği gibi bilmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَشَدَ فُلاَنًا إِذَا عَرَفَهُ مَعْرِفَةً Ve bir māddenin hakīkatini taleb zımnında bir adamdan yemīn eylemek istemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَشَدَ فُلاَنًا بِاللهِ إِذَا اسْتَحْلَفَهُ يَعْنِي سَأَلَهُ وَأَقْسَمَ عَلَيْهِ بِاللهِ Ve

نَشْدٌ [neşd] Bir adama أَنْشَدْتُكَ اللهَ demek yaᶜnī bir māddenin künh ve hakīkatini suʾāl zımnında Allāh için ve Allāh ᶜaşkına ve Allāh'ı seversen doğru söyle demek maᶜnāsınadır; yukālu: نَشَدَ فُلاَنًا إِذَا قَالَ لَهُ نِشْدَكَ اللهَ بِفَتْحٍ أَنْشَدْتُكَ اللهَ أَيْ سَأَلْتُكَ بِاللهِ ve yukālu: نِشْدَكَ اللهَ بِفَتْحِ الدَّالِ أَيْ أَنْشُدُكَ بِاللهِ Burada نِشْدٌ [nişd] kelimesi ki nūn'un kesriyledir, masdar olan نِشْدَةٌ [nişdet]ten muhaffeftir, عَمْرَكَ اللهَ [ve] قِعْدَكَ اللهَ gibi fiᶜli hazf ve masdar mevziᶜ-i fiᶜle vazᶜ ve mefᶜūl-i evvel olan kāf'a muzāf olmuştur. Ve istiᶜmālāttandır ki ᶜArablar نَشَدْتُكَ بِاللهِ إِلاَّ فَعَلْتَ derler ki fiᶜli ism-i müstesnā mevkiᶜine īkāᶜ ederler. Kezālik harf-i cersiz نَشَدْتُكَ اللهَ إِلاَّ فَعَلْتَ derler ki mefᶜūleyne müteᶜaddīdir, daᶜvet menzilinde olduğundan yāhūd ذَكَرْتُ maᶜnāsını tazmīn eylediklerinden nāşī. Ve burada إِلاَّ فَعَلْتَ kavli masdar ile müʾevveldir ki إِلاَّ فِعْلَكَ demektir. Ve نَشَدَ [neşede] fiᶜlinde elbette nefy takdīri lāzımdır, zīrā istisnā-ı müferragdır. Pes مَا أَطْلُبُ مِنْكَ شَيْئًا مِنَ الْأَشْيَاءِ إِلاَّ فِعْلَكَ sebkinde olur.

اَلْمُنَاشَدَةُ [el-munāşedet] ve

اَلنِّشَادُ [en-nişād] (nūn'un kesriyle) Bir adama yemin vermek maᶜnāsınadır; yukālu: نَاشَدَهُ مُنَاشَدَةً وَنِشَادًا إِذَا حَلَّفَهُ

اَلْإِنْشَادُ [el-inşād] (hemzenin kesriyle) Zāyiᶜ olan şeyʾi bulan adam taᶜrīf eylemek maᶜnāsınadır ki meselā "Bir cevher gāʾib eden var mı?" diye nidā eylemekten ᶜibārettir, niteki sülāsīsi dahi bu maᶜnāya geldiği zikr olundu; yukālu: أَنْشَدَ الضَّالَّةَ إِذَا عَرَّفَهَا Ve zāyiᶜi göstermeğe bilen adamdan delālet taleb eylemek yaᶜnī arayıp soruşturmak maᶜnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: أَنْشَدَ الضَّالَّةَ إِذَا اسْتَرْشَدَ عَنْهُ Ve şiᶜr okumak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْشَدَ الشِّعْرَ إِذَا قَرَأَهُ Ve bir adamı rū-be-rū hicv eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْشَدَ بِهِمْ إِذَا هَجَاهُمْ

اَلتَّنَاشُدُ [et-tenāşud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-

de) Birbirine şiʿr okumak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاشَدَ الْقَوْمُ إِذَا أَنْشَدَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلنِّشْدَةُ [en-nişdet] (nūn'un kesriyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve ism olur sese denir; yukālu: سَمِعَ نِشْدَتَهُ أَيْ صَوْتَهُ

اَلنَّشِيدُ [en-neşīd] (nūn'un fethiyle) Refʿ-i savt maʿnāsınadır. Ve beyne'l-kavm inşād olunan şiʿre denir ki bi-maʿnā mefʿūldür.

اَلْأُنْشُودَةُ [el-unşūdet] (hemzenin zammıyla) Bu dahi inşād olunan şiʿre denir. Cemʿi أَنَاشِيدُ [enāşīd] gelir. Ve نَشِيدٌ [neşīd]in cemʿi نَشَائِدُ [neşāʾid] gelir.

اَلْإِسْتِنْشَادُ [el-istinşād] Bir adamdan şiʿr okumak istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْشَدَهُ الشِّعْرَ إِذَا طَلَبَ مِنْهُ إِنْشَادَهُ

اَلتَّنَشُّدُ [et-teneşşud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir haber ve māddeyi bilmek için nāsın muttaliʿ olmayacağı cihetlerden nezāketle soruşturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَشَّدَ الْأَخْبَارَ إِذَا أَرَاغَهَا لِيَعْلَمَهَا Kāle fi'l-*Esās* tekūlu: تَنَشَّدْتُ الْأَخْبَارَ إِذَا كُنْتَ تُرِيغُ أَنْ تَعْلَمَهَا مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُهَا النَّاسُ

مُنْشِدٌ [Munşid] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Cebel-i Raḍvā ile sāhil beyninde bir mevziʿ ve Ṭayyiʾ kabīlesi cibālinde başka bir mevziʿ adıdır.

[ن ض د]

اَلنَّضْدُ [en-naḍd] (nūn'un fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi birbiri üzere nizām üzere yığıp istif eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَضَدَ الْمَتَاعَ نَضْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَعَلَهُ بَعْضَهُ فَوْقَ بَعْضٍ فَهُوَ مَنْضُودٌ وَنَضِيدٌ

اَلتَّنْضِيدُ [et-tenḍīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) نَضْدٌ [naḍd] maʿnāsınadır; yukālu: نَضَّدَ مَتَاعَهُ تَنْضِيدًا بِمَعْنَى نَضَدَهُ فَهُوَ مُنَضَّدٌ

اَلنَّضَدُ [en-neḍad] (fethateynle) Birbiri üzere istif olmuş metāʿa, ʿalā-kavlin güzīde ve hıyārına denir. Ve üzerine emtiʿa ve esvāb istif eyledikleri serīre denir. Ve ululuk, şeref ve şān maʿnāsınadır. Ve şerīf ve zīşān adama denir. Ve semiz nākaya denir. Cemʿi أَنْضَادٌ [enḍād] gelir. Ve

أَنْضَادُالْقَوْمِ [enḍādu'l-ḳavm] Gürūh ve cemāʿatine ıtlāk olunur. Kezālik kavmin ʿaded ve şümārına denir. Ve

أَنْضَادُالْجِبَالِ [enḍādu'l-cibāl] Dağlarda birbiri üzere olan iri ve büyük taşlara ve kayalara ıtlāk olunur. Ve

أَنْضَادُالسَّحَابِ [enḍādu's-seḥāb] Birbiri üzere kat-ender-kat bulutlara ıtlāk olunur.

اَلنَّضُودُ [en-neḍūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi semiz nākaya denir.

اَلنَّضِيدَةُ [en-neḍīdet] (قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] vezninde) Yastığa ıtlāk olunur, وِسَادَةٌ [visādet] maʿnāsına. Ve içi dolma olan hāne metāʿına ıtlāk olunur, şilte ve minder gibi.

نَضَادِ [Neḍādi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) ʿĀliye'de bir dağın adıdır. Ve bu müzekkerdir, müʾennes dahi olur. Benū Temīm gayr-i munsarıf mecrāsına icrā ederler.

اَلْإِنْتِضَادُ [el-intiḍād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَضَدَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ

[ن ف د]

اَلنَّفَادُ [en-nefād] (fā'yla كَسَادٌ [kesād] vezninde) ve

اَلنَّفَدُ [en-nefed] (fethateynle) Bir nesne tükenmek maʿnāsınadır; yukālu: نَفِدَ الشَّيْءُ نَفَادًا وَنَفَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَنِيَ

اَلْإِنْفَادُ [el-infād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi tüketmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْفَدَ الشَّيْءَ إِذَا أَفْنَاهُ Ve bir adamın māl ve zahīresi tükenmek maʿnāsınadır; yukālu:

nenin züyūf ve kemterini seçip öğürtlemek maʿnāsına; yukālu: نَقَدَ الدَّرَاهِمَ وَغَيْرَهَا نَقْدًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا مَيَّزَهَا يَعْنِي مَيَّزَ جَيِّدَهَا مِنْ رَدِيئِهَا Ve bir nesnenin kıymetini peşin ve muʿaccelen vermek maʿnāsınadır ki tırnağı dibinde vermek taʿbīr olunur; yukālu: نَقَدَهُ الثَّمَنَ إِذَا أَعْطَاهُ نَقْدًا Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu Cābir ve cemelihi kāle: "فَنَقَدَنِي ثَمَنَهُ" أَيْ أَعْطَانِيهُ نَقْدًا مُعَجَّلاً Ve parmakla ceviz oymak maʿnāsınadır ki murād parmakla cevizin içini çıkarmaktır ve mecāzdır; yukālu: نَقَدَ الْجَوْزَ إِذَا نَقَرَهُ بِالْإِصْبَعِ Ve tuzağa düşmüş kuş burnuyla tuzağa peyderpey vurmak maʿnāsınadır ki kekmek taʿbīr olunur. Bu dahi mecāzdır; yukālu: نَقَدَ الطَّائِرُ الْفَخَّ إِذَا ضَرَبَ فِيهِ بِمِنْقَادِهِ أَيْ بِمِنْقَارِهِ Ve

نَقْدٌ [naḳd] Vezn ve ʿayārı tām olan akçeye denir; tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: دِرْهَمٌ نَقْدٌ أَيْ وَازِنٌ Ve bir şeyʾe doğru uğurlayın bakmak maʿnāsınadır; نَاقِدٌ [nāḳid] in مَنْقُودٌ [menḳūd]a nazar eylediği gibi; yukālu: نَقَدَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ وَإِلَيْهِ بِنَظَرِهِ إِذَا اخْتَلَسَ النَّظَرَ نَحْوَهُ Kāle fi'l-*Esās* وَهُوَ يَنْقُدُ بِعَيْنِهِ إِلَى الشَّيْءِ أَيْ يُدِيمُ النَّظَرَ إِلَيْهِ بِاخْتِلَاسٍ حَتَّى لَا يَفْطِنَ لَهُ ve yukālu: مَا زَالَ بَصَرُهُ يَنْقُدُ إِلَى ذَلِكَ نُقُودًا كَأَنَّمَا شَبَّهَ بِنَظَرِ النَّاقِدِ إِلَى مَا يَنْقُدُهُ Ve

نَقْدٌ [naḳd] Yılan sokmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقَدَتْهُ الْحَيَّةُ إِذَا لَدَغَتْهُ

اَلتَّنْقَادُ [et-tenḳād] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) Bu dahi masdar-ı sülāsīdir, akçe ve sāʾir nesnenin züyūf ve kemterini seçip öğürtlemek maʿnāsına; yukālu: نَقَدَ الدَّرَاهِمَ وَغَيْرَهَا نَقْدًا وَتَنْقَادًا إِذَا مَيَّزَهَا

اَلْإِنْتِقَادُ [el-intiḳād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi تَنْقَادٌ [tenḳād] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَدَ الدَّرَاهِمَ وَغَيْرَهَا إِذَا مَيَّزَهَا Ve akçeyi kabz eylemek maʿnāsınadır ki murād nakd olarak almaktır; yukālu: إِنْتَقَدَ الدَّرَاهِمَ إِذَا قَبَضَهَا

أَنْفَدَ الْقَوْمُ إِذَا فَنِيَ مَالُهُمْ وَزَادُهُمْ Ve kuyunun suyu kalmayıp bitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَنْفَدَتِ الرَّكِيَّةُ إِذَا ذَهَبَ مَاؤُهَا

اَلْإِسْتِنْفَادُ [el-istinfād] Bu dahi bir şeyʾi tüketmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْفَدَ الشَّيْءَ إِذَا أَفْنَاهُ

اَلْإِنْتِفَادُ [el-intifād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Medyūndan dāʾin hakkını bi't-tamām ahz ve istīfā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْتَفَدَ حَقَّهُ إِذَا اسْتَوْفَاهُ Ve süt sağmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki memeden sütü istīfā eylemekten ʿibārettir; yukālu: إِنْتَفَدَ اللَّبَنَ إِذَا حَلَبَهُ

اَلْمُنْتَفِدُ [el-muntefid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Cemāʿatten alarga olan adama ıtlāk olunur, gūyā ki onlardan nefsini istīfā eylemiş olur; yukālu: قَعَدَ فُلَانٌ مُنْتَفِدًا أَيْ مُتَنَحِّيًا

اَلْمُنْتَفَدُ [el-muntefed] İsm-i mefʿūl bünyesiyle ki asl إِنْتِفَادٌ [intifād]dan masdar-ı mīmīdir, siʿat ve füshat maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur ve minhu yukālu: فِيهِ مُنْتَفَدٌ عَنْ غَيْرِهِ أَيْ مَنْدُوحَةٌ وَسَعَةٌ

اَلْمُتَنَفَّدُ [el-muteneffed] تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul]den ism-i mefʿūl bünyesiyle ki ism-i mekāndır, nizāʿ ve teşvīş ve ıztırāb olunacak mahalle denir; nizāʿ ve husūmet maʿnāsındandır ve minhu yukālu: تَجِدُ فِي الْبِلَادِ مُتَنَفَّدًا أَيْ مُرَاغَمًا وَمُضْطَرَبًا

[ن ق د]

اَلنَّقْدُ [en-naḳd] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir nesne iştirāsında peşin ve der-sāʿat verilen akçeye denir, maʿnāyı masdarīden meʾhūzdur; نَسِيئَةٌ [nesīʾet] mukābilidir. Şārihin beyānına göre cemʿi نُقُودٌ [nuḳūd] gelir; yukālu: نَقْدٌ جَيِّدٌ وَنُقُودٌ جِيَادٌ Ve

نَقْدٌ [naḳd] Masdar olur, akçe ve sāʾir nes-

يَعْنِي نَقْدًا Ve çocuk büyüyüp yiğit olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَقَدَ الْوَلَدُ إِذَا شَبَّ

اَلتَّنَقُّدُ [et-tenaḳḳud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi öğürtlemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَقَّدَ الدَّرَاهِمَ وَغَيْرَهَا بِمَعْنَى نَقَدَهَا

اَلنِّقْدُ [en-niḳd] (nūn'un kesriyle) Hīre ve cura olmakla büyümesi geç olan oğlana denir; nūn'un zammıyla da cāʾizdir; yukālu: غُلَامٌ نِقْدٌ وَنُقْدٌ أَيْ بَطِيءُ الشَّبَابِ قَلِيلُ اللَّحْمِ

اَلنُّقُدُ [en-nuḳud] (zammeteynle ve fethateynle) Bir nevʿ şecer adıdır, müfredi نُقُدَةٌ [nuḳudet]tir hā'yla. Müfredātta nebāt-ı عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] ile mübeyyendir.

اَلنَّقَدُ [en-neḳad] (fethateynle) Bir cins koyun ismidir ki kabīhü'ş-şekl olurlar. Cemʿi نِقَادٌ [niḳād] ve نِقَادَةٌ [niḳādet] gelir. Şārih der ki bu koyun Baḥreyn vilāyetine mahsūstur, ayakları pek kısa ve bed-şekl olurlar; "أَذَلُّ مِنَ النَّقَدِ" meselinden murād mezkūr koyunlardır. İntehā. Ve

نَقَدٌ [neḳad] Masdar olur, ağızda dişler çürüyüp ufanmak ve aşınmak maʿnāsına; yukālu: نَقِدَ ضِرْسُهُ نَقَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَكَسَّرَ وَائْتَكَلَ *Muḳāddimetu'l-Edeb*'de dişe muhassas değildir. Ve davarın tırnağı soyulup yüzülmek maʿnāsınadır ki taşırkamaktan olur; yukālu: نَقِدَ الْحَافِرُ إِذَا تَقَشَّرَ Ve

نَقَدٌ [neḳad] İsm olur, نِقْدٌ [niḳd]-i mezkūr gibi hīre ve cura olan oğlana denir ki geç büyüyüp meydāna gele.

اَلْمِنْقَادُ [el-minḳād] مِنْقَارٌ [minḳār] vezninde ve mürādifidir ki kuşun burnuna denir.

اَلنَّقَّادُ [en-naḳḳād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Nakd ü temyīz-i derāhim eden adama denir. Ve نَقَدٌ [neḳad] dedikleri mezkūr koyunların çobanına denir.

أَنْقَدُ [enḳad] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Kirpiye denir, قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] gibi. Ve gāh olur ki ona harf-i taʿrīf idhāl olunur; ve minhu'l-meselu: "بَاتَ بِلَيْلَةِ أَنْقَدَ" Zīrā kirpi kısmı bütün gece uyumayıp cevelān eder. Mütercim der ki أَنْقَدُ [enḳad] kelimesine harf-i taʿrīf dāhil olmadığı, أَفْكَلُ [efkel] gibi maʿrife olduğuna mebnīdir ve harf-i taʿrīfin duhūlü zikr olunan نَقَدٌ [neḳad] māddesinden ki fethateynle, diş çürüyüp ufanmak maʿnāsına vasf olduğuna mebnīdir. Hattā *Mustaḳṣā*'da: وَقِيلَ اَلْأَنْقَدُ اَلَّذِي تَشْتَكِي سِنُّهُ مِنَ النَّقَدِ وَهُوَ فَسَادٌ فِي الْأَضْرَاسِ يَخْرِقُهَا وَهُوَ لَا يَنَامُ ʿibāretiyle mersūmdur. İntehā. Ve

أَنْقَدُ [enḳad] Kaplumbağaya denir.

اَلنِّقْدَةُ [en-niḳdet] (nūn'un kesriyle) Kerevyā ismidir ki Karaman kemmūnu dedikleri nebāttır.

اَلْإِنْقِدَانُ [el-inḳidān] (hemzenin kesriyle) Kaplumbağaya denir.

اَلْإِنْقَادُ [el-inḳād] (hemzenin kesriyle) Ağaç yapraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْقَدَ الشَّجَرُ إِذَا أَوْرَقَ

نَوْقَدُقُرَيْشٍ [Nevḳadu Ḳureyş] (nūn'un fethiyle) Nesef kazāsında bir kasabadır; İmām ʿAbdulḳādir b. ʿAbdulḫāliḳ en-Nevḳadī oradandır.

نَوْقَدُخُرْدَاخُنْ [Nevḳadu Ḫurdāḫun] (ḫā-yı muʿcemelerin zammıyla) Kazā-yı mezbūrda başka bir kasabadır; aʿlāmdan Muḥammed b. Suleymān el-Muʿaddel en-Nevḳadī oradandır.

نَوْقَدُسَارَةْ [Nevḳadu Sāret] Bir kasabadır; fukahādan İbrāhīm b. Muḥāmmed b. Nūh en-Nevḳadī oradandır.

اَلْمُنَاقَدَةُ [el-munāḳadet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) Bir kimse ile muhāsebede tedkīk ve istiksā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاقَدَهُ إِذَا نَاقَشَهُ

اَلْمِنْقَدَةُ [el-minḳadet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Şol hurde saksıya denir ki üzerinde ceviz içlerini oyarlar; ālet menziline menzildir.

[ن ق ر د]

اَلنَّقْرَدَةُ [en-naḳredet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقْرَدَ بِالْمَكَانِ نَقْرَدَةً إِذَا ve tekūlu: مَا لَكَ مُنْقَرِدًا أَيْ مُقِيمًا أَرَبَّ بِهِ

[ن ك د]

اَلنَّكَدُ [en-neked] (fethateynle) Bir adamın dirliği teng ve düşvār olmak maʿnāsınadır ki رَغَدٌ [reġad] mukābilidir; yukālu: نَكِدَ عَيْشُهُمْ نَكَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ وَعَسُرَ Ve kuyunun suyu azalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكِدَتِ الْبِئْرُ إِذَا قَلَّ مَاؤُهَا

اَلنَّكْدُ [en-nekd] (نَجْدٌ [necd] vezninde) Karga āvāzı çıkabildiği kadar ötmek maʿnāsınadır. Mādde-i mezkūreden meʾhūzdur, gūyā ki ʿuhde-i iktidārında olan āvāzı ifrāġ eder; yukālu: نَكَدَ الْغُرَابُ نَكْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَقْصَى فِي شَحِيجِهِ Ve bir adamın hācetini menʿ eylemek maʿnāsınadır ki murād matlabına müsāʿade ve kazā eylememektir; yukālu: نَكَدَ زَيْدٌ حَاجَةَ عَمْرٍو إِذَا مَنَعَهُ إِيَّاهَا Ve sāʾile mesʾūlünü dirīg eylemek yāhūd mesʾūlünden az nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَدَ فُلَانًا إِذَا مَنَعَهُ مَا سَأَلَهُ أَوْ لَمْ يُعْطِهِ إِلاَّ أَقَلَّهُ Ve bir adamın suʾāli kesīr ve menāli kalīl ve yesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: نُكِدَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا كَثُرَ سُؤَالُهُ وَقَلَّ نَائِلُهُ

اَلنَّكِدُ [en-nekid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلنَّكَدُ [en-neked] (fethateynle ki tesmiye bi'l-masdardır) ve

اَلنَّكْدُ [en-nekd] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) ve

اَلْأَنْكَدُ [el-enked] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Uğursuz bī-hayr u menfaʿat kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ نَكِدٌ وَنَكَدٌ وَنَكْدٌ وَأَنْكَدُ أَيْ شُؤْمٌ عَسِرٌ ve yukālu: قَوْمٌ أَنْكَادٌ وَمَنَاكِيدُ يَعْنِي لَا خَيْرَ فِيهِ أَيْ مَنَاحِسُ قَلِيلُو الْخَيْرِ

اَلنُّكْدُ [en-nukd] (nūn'un zammı ve fethiyle) Az vergiye denir; yukālu: عَطَاءٌ نُكْدٌ أَيْ قَلِيلٌ Ve

نُكْدٌ [nukd] (nūn'un zammıyla) Sütü pek çok olan nākalara denir. Bunda نُكْدٌ [nukd] نَكْدَاءُ [nekdāʾ] kelimesinden cemʿdir. Ve sütü olmayan nākalara denmekle azdāddan olur. Maʿnā-yı sānī İbn Fāris'ten menkūldür. Maʿnā-yı evvel pek sütlü olmakla gūyā ki sāʾir nākaların muʿāvenetini māniʿ olduğu mülāhazasına mebnīdir. Kāle fi'l-*Esās*: نَاقَةٌ نَكْدَاءُ أَيْ لَا لَبَنَ لَهَا وَإِبِلٌ نُكْدٌ وَيُقَالُ لِلْغِزَارِ نُكْدٌ لِئَلاَّ تُعَانَ Ve

نُكْدٌ [nukd] Şol nākalara denir ki yavruları durmamakla emzirmedikleri için sütleri çok olur ola; yukālu: إِبِلٌ نُكْدٌ إِذَا كَانَتْ لَا يَبْقَى لَهَا وَلَدُهَا فَيَكْثُرُ لَبَنُهَا لِأَنَّهَا لَا تُرْضِعُ Bunun da müfredi نَكْدَاءُ [nekdāʾ]dır.

اَلْمَنْكُودُ [el-menkūd] Pek az vergiye denir; yukālu: عَطَاءٌ مَنْكُودٌ أَيْ نَزْرٌ قَلِيلٌ

نَكِيدَى [Nekīdā] (çelīpā vezninde) Rūm diyārında bir şehr adıdır ki Buḳrāṭ Ḥekīm'in makarrıdır. Şehr-i mezbūr hālen Anadolu'da ki selefte Rūm ʿadd olunur idi, Konya kurbünde Niğde dedikleri şehrdir. Fi'l-asl Fārisī olarak Nīk-dih ile müsemmādır dahi derler ki iyi ve güzel karye demektir.

اَلتَّنَاكُدُ [et-tenākud] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirini sarpa çekip çetinlik ile

muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاكَدَا إِذَا تَعَاسَرَا

اَلْمُنَاكَدَةُ [el-munākedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama güçlük ve çetinlikle muʿāmele eylemek ve sarpa çekmek maʿnāsınadır; yukālu: نَاكَدَهُ إِذَا عَاسَرَهُ

[ن م ر د]

نُمْرُودُ [Numrūd] (nūn’un zammıyla) Cebābireden bir şahs-ı maʿrūf ismidir. Şārih der ki lafz-ı mezbūr aʿcemīdir, dāl’ın ihmāl ve iʿcāmıyla menkūldür. Ve cebbār-ı mersūm, İbrāhīm Ḫalīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi selāmu’l-Celīl hazretini āteşe ilkā eden şahs-ı müstehakkü’t-tenkīldir, Kiyāniyān’dan Kāvūs olduğu dahi mahkīdir.

[ن و د]

اَلنَّوْدُ [en-nevd] (nūn’un fethi ve vāv’ın sükūnuyla) ve

اَلنُّوَادُ [en-nuvād] (nūn’un zammıyla) ve

اَلنَّوَدَانُ [en-nevedān] (fetehātla) Uyuklamaktan nāşī beri öte eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: نَادَ الرَّجُلُ يَنُودُ نَوْدًا وَنُوَادًا وَنَوَدَانًا إِذَا تَمَايَلَ مِنَ النُّعَاسِ

نَوَادَةُ [Nevādet] (قَتَادَةُ [ḳatādet] vezninde) Yemen’de bir karyedir; Sām b. Nūḥ’un merkadı ondadır.

اَلتَّنَوُّدُ [et-tenevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Beri öte hareket eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَوَّدَ الْغُصْنُ إِذَا تَحَرَّكَ ve minhu: نَوَدَانُ الْيَهُودِ فِي مَدَارِسِهِمْ Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir: Kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "لَا تَكُونُوا مِثْلَ الْيَهُودِ إِذَا نَشَرُوا التَّوْرَاةَ نَادُوا" أَيْ حَرَّكُوا رُؤُوسَهُمْ وَأَكْتَافَهُمْ Pes Ḳurʾān-ı kerīm tilāvet ederken etfāl-i mekteb gibi tahrīk-i aʿzādan ictinābla sükūnet ve itmīnān üzere olmak vācibedendir.

[ن و ن د]

نُونْدُ [Nūnd] (nūn-ı ūlā’nın zammı ve sāniyenin sükūnuyla ki iltikā-i sākineyn-i mutazammındır) Neysābūr’da bir mahalle adıdır; rüvāttan ʿAbdulāh b. Ḥamşād en-Nūndī oraya mensūbdur.

بَابُ نُونْدَ [Bābu Nūnd] Semerḳand’da bir mahalledir; muhaddisīnden Aḥmed en-Nūndī oraya mensūbdur.

[ن هـ د]

اَلنُّهُودُ [en-nuhūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Tāze kız memesi turunç gibi tümüp ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَدَ الثَّدْيُ نُهُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا كَعَبَ Ve kız turunç memeli olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَعَبَ ثَدْيُهَا Ve bir adam oturduğu yerden kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَدَ الرَّجُلُ إِذَا نَهَضَ

اَلتَّنْهِيدُ [et-tenhīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kız turunç memeli olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَّدَتِ الْمَرْأَةُ بِمَعْنَى نَهَدَتْ

اَلْمُنَهِّدُ [el-munehhid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) ve

اَلنَّاهِدُ [en-nāhid] ve

اَلنَّاهِدَةُ [en-nāhidet] Turunç memeli kıza denir. Ve

نَاهِدٌ [nāhid] Arslana ıtlāḳ olunur, نَهْدٌ [nehd]-i ātīden meʾhūzdur.

اَلنَّهْدُ [en-nehd] (مَهْدٌ [mehd] vezninde) ve

اَلنَّهَدُ [en-nehed] (طَلَبٌ [ṭaleb] vezninde) Düşmana doğru kasd ve hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَهَدَ لِعَدُوِّهِ نَهْدًا وَنَهَدًا إِذَا صَمَدَ لَهُمْ Ve mühdī armağanını taʿzīm yaʿnī hediyye-i ʿazīme tertīb eylemek maʿnāsınadır, rifʿatten meʾhūzdur; yukālu: نَهَدَ الْهَدِيَّةَ إِذَا عَظَّمَهَا Ve

نَهْدٌ [nehd] Bülend ve mürtefiᶜ nesneye denir. Ve arslana denir. Ve kerīm ata denir. Ve şol ata ıtlāk olunur ki endāmı hūb ve yakışıklı ve tavlı ve ustalıklı ola. Ve

نَهْدٌ [Nehd] Yemen’de bir kabīle adıdır.

اَلْإِنْهَادُ [el-inhād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi armağanı ᶜazīm ve firāvān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَدَ الْهَدِيَّةَ إِذَا عَظَّمَهَا Ve bir kabı doldurmak yāhūd dolmağa yakın eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْهَدَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ أَوْ قَارَبَ مِلْئَهُ

اَلنُّهُودَةُ [en-nuhūdet] (سُهُولَةٌ [suhūlet] vezninde) At kısmı نَهْدٌ [nehd] olmak maᶜnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: نَهُدَ الْفَرَسُ نُهُودَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ نَهْدًا

اَلنِّهْدُ [en-nihd] (nūn’un kesri ve fethiyle) Seferber olan yoldaşların kendi beynlerinde ber-vech-i ᶜārifāne ᶜale’s-seviyye tertīb ve ihrāc eyledikleri kumanyaya denir; yukālu: عَامِلُوا بِالنِّهْدِ وَهُوَ مَا تُخْرِجُهُ الرُّفْقَةُ مِنَ النَّفْقَةِ بِالسَّوِيَّةِ فِي السَّفَرِ

اَلتَّنَاهُدُ [et-tenāhud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Yoldaşlar kumanya edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَاهَدَ الرُّفْقَةُ إِذَا أَخْرَجُوا النِّهْدَ

اَلنَّهْدَانُ [en-nehdān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Şol kaba denir ki bir nesne ile dopdolu olup lākin ağızından taşmaz ola, Türkīde sile taᶜbīr olunur. ᶜAlā-kavlin istīᶜāb eylediği nesne onun iki süls mikdārına bālig ola; yukālu: إِنَاءٌ نَهْدَانُ أَيْ مَلْآنُ لَمْ يَفِضْ بَعْدُ أَوْ بَلَغَ ثُلُثَيْهِ

اَلْمُنَاهَدَةُ [el-munāhedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Cenkte düşmana mukābele ve mukāvemet için hareket ve kıyām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَاهَدَ عَدُوَّهُ إِذَا نَاهَضَهُ Ve parmak hisābıyla hisse bölüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَاهَدُوا إِذَا سَاهَمُوا بِالْأَصَابِعِ Buna مُخَارَجَةٌ [muḫārecet] dahi derler, māddesinde tafsīl üzere bast ve beyān olundu, nefāyistendir.

اَلنَّهْدَاءُ [en-nehdāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Etrāfından yüksek olan kumluğa denir; yukālu: رَمْلَةٌ نَهْدَاءُ أَيْ مُشْرِفَةٌ

اَلنَّهِيدَةُ [en-nehīdet] (عَصِيدَةٌ [ᶜaṣīdet] vezninde) Şol taᶜāma denir ki hanzal çekirdeğinin özünü tamām kaynatıp nuzc bulduktan sonra un ile karıştırıp ekl ederler.

اَلنَّهِيدُ [en-nehīd] (سَعِيدٌ [saᶜīd] vezninde) Yufka kaymağa denir.

اَلنُّهَادُ [en-nuhād] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mikdār maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَا نُهَادُ مِائَةٍ أَيْ زُهَاؤُهَا

اَلنُّهُودُ [en-nuhūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Kaᶜb-ı sedy maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve

نُهُودٌ [nuhūd] Geçip gitmek maᶜnāsınadır, ne hāl ve keyfiyyetle olursa olsun, yaᶜnī bir düzeye yāhūd aralıkta kuᶜūd ve ārām ederek olsun; yukālu: نَهَدَ الرَّجُلُ نُهُودًا إِذَا مَضَى عَلَى كُلِّ حَالٍ

[ن هـ ن د]

نَهَاوَنْدُ [Nehāvend] (nūn’un harekāt-ı selāsıyladır, fetha ve kesre Ṣaġānī’den ve zamme *Lubāb*’dan yaᶜnī *Lubāb* musannifi İbn Es̱īr’den menkūldür) Īrān’da Hemedān cenūbīsinde bilād-ı cebelden bir belde adıdır. Aslı Nūḥ-āvend idi, taht u mesned-i Nūḥ maᶜnāsına, zīrā o şehr Nūḥ binā-kerdesidir yāhūd aslı “Īnhāvend” idi, “īn” bu maᶜnāsına ve “hāᵓ” edāt-ı cemᶜ ve “vend” kaba kacağa denir. Şehr-i mezbūrda kap kacak makūlesi firāvān olmakla gūyā ki onunla müsemmādır. Lākin

Fārisīde Nehāvend şehristān maʿnāsına olup şehr-i mezbūr sāʾirlere nisbet ʿazīm olduğu bāʿis-i tesmiye olmak akrebdir.

FASLU’L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و أ د]

اَلْوَأْدُ [el-veʾd] (vāv’ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Kızı diri iken kabre koyup defn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَأَدَ بِنْتَهُ وَأْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَفَنَهَا حَيَّةً

Şārih der ki Cāhiliyye’de ʿArablar kız evlādını fakr ve mecāʿatten yāhūd luhūk-ı ʿārdan nāşī diri olarak kabre defn ederler idi ve baʿzı mecāʿat havfiyle oğlanı dahi defn ederler idi. ﴿وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ﴾ kerīmesi o bābda nāzil oldu. Ve

وَأْدٌ [veʾd] ve

وَئِيدٌ [veʾīd] Mutlakan sese, ʿalā-kavlin bülend ve şedīd olanına denir; tekūlu: سَمِعْتُ لِلْهَدَّةِ وَأْدًا وَوَئِيدًا أَيْ صَوْتًا أَوْ عَالِيًا شَدِيدًا Ve kükremiş deve böğürmesine denir.

اَلْوَئِيدُ [el-veʾīd] ve

اَلْوَئِيدَةُ [el-veʾīdet] ve

اَلْمَوْؤُودَةُ [el-mevʾūdet] Diri iken defn olunan kıza denir.

اَلتُّؤَدَةُ [et-tuʾedet] (tā’nın zammı ve hemzenin fethiyle) ve

اَلْوَئِيدُ [el-veʾīd] (vāv’ın fethiyle) ve

اَلتَّوْءَادُ [et-tevʾād] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) İsmlerdir, rezānet ve temkīn ve teʾennī maʿnāsınadır ki hiffet ve ʿacele mukābilidir.

اَلْإِتِّآدُ [el-ittiʾād] (hemzenin ve tā-i müşeddedenin kesriyle ki إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir; aslı إِوْتِآدٌ [ivtiʾād] idi) ve

اَلتَّوَؤُّدُ [et-teveʾʾud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir husūsta ʿacele ve hiffet eylemeyip temkīn ve teʾennī ile āheste āheste depren-

mek maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّأَدَ فِي الْأَمْرِ وَفِي مَشْيِهِ وَتَوَأَّدَ إِذَا تَرَزَّنَ فِيهِ وَتَأَنَّى وَفَعَلَ ذَلِكَ فِي تُؤَدَةٍ Ve bir kimse dūr u dırāz sefer edip nām ve nişānı nābūd ve nā-peydā olsa تَوَأَّدَتْ عَلَيْهِ الْأَرْضُ derler, غَيَّبَتْهُ وَذَهَبَتْ بِهِ maʿnāsına.

اَلْمَوَائِدُ [el-mevāʾid] (mīm’in fethiyle) Āfāt ve devāhī maʿnāsınadır. Şārih der ki aslı مَآوِدُ [meʾāvid] idi ki maklūbdur. Ve تُؤَدَةٌ [tuʾedet] kelimesinin dahi aslı وُأَدَةٌ [vuʾedet] idi تُكَأَةٌ [tukeʾet] ve وُكَأَةٌ [vukeʾet] gibi.

[و ب د]

اَلْوَبَدُ [el-vebed] (fethateynle) Bir adamın dirliği zīk ve şiddet üzere olmakla bed-hāl olmak maʿnāsınadır. Ve bu vech-i mezkūr üzere bāb-ı rābiʿden masdardır, onunla teng-ʿayş ve bed-hāl olan kimse sıfatlanır, yaʿnī fi’l-asl masdar olup mübālagaten vasf bi’l-masdar olmuştur; bu cihetle müfred ve cemʿi müsāvīdir; yukālu: رَجُلٌ وَبَدٌ أَيْ سَيِّءُ الْحَالِ وَيُقَالُ رِجَالٌ وَبَدٌ Ve gāh olur ki أَوْبَادٌ [evbād] üzere cemʿlenir, naʿt-ı sahīh tevehhümüne mebnī; kāle fi’l-*Esās*: فُلَانٌ فِي وَبَدٍ وَهُوَ سُوءُ الْحَالِ وَهُوَ وَبَدٌ وَقَوْمٌ أَوْبَادٌ أَيْ مَحَاوِيجُ Ve

وَبَدٌ [vebed] Bir adamın ʿayāli kesīr ve mālı kalīl olmak maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvel ile mütekāribdir; yukālu: وَبِدَ الرَّجُلُ وَبَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ عِيَالُهُ وَقَلَّ مَالُهُ Ve daralmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبِدَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبِدَ الْيَوْمُ إِذَا حَرَّ Ve ʿayb ve nakīsa maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ وَبَدٌ أَيْ عَيْبٌ Ve esvāb eskiyip yeprimek maʿnāsınadır; yukālu: وَبِدَ الثَّوْبُ إِذَا بَلِيَ Ve

وَبَدٌ [vebed] Dağlarda olan hılkī oyma çukura denir ki onda yağmur suyu irkilir.

اَلْوَبْدُ [el-vebd] (عَبْدٌ [ʿabd] vezninde) Bu dahi zikr olunan çukura denir.

اَلْوَبِدُ [el-vebid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Aç kimseye denir, جَائِعٌ [cāʾiʿ] maʿnāsına. Ve bed-nazar kimseye denir ki her neye nazar eylese maʿāzallāhi taʿālā isābet eder ola; o göze عَيْنُ الْكَمَالِ taʿbīr olunur; yukālu: فُلَانٌ وَبِدٌ أَيْ شَدِيدُ الْإِصَابَةِ بِالْعَيْنِ

اَلْمُتَوَبِّدُ [el-muteveddib] (مُتَسَيِّدٌ [mutesey-yid] vezninde) Bu dahi nazarı şedīdü’l-isabe olan adama denir.

اَلْإِيبَادُ [el-ibyād] (hemzenin kesriyle) Yalnız kalmak ve yalnız bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْبَدُوهُ أَيْ أَفْرَدُوهُ

اَلْأَوْبَدُ [el-Evbed] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُسْتَوْبِدُ [el-mustevbid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bir mekānı bilmeyen adama denir; yukālu: هُوَ مُسْتَوْبِدٌ أَيْ جَاهِلٌ بِالْمَكَانِ Ve bed-hāl ve teng-maʿāş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَوْبِدٌ أَيِ السَّيِّءُ الْحَالِ

[و ت د]

اَلْوَتْدُ [el-vetd] (vāv’ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve

اَلْوَتَدُ [el-veted] (fethateynle) ve

اَلْوَتِدُ [el-vetid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ağaçtan düzülüp yere yāhūd duvara kakılan şeyʾe denir ki kazık taʿbīr olunur. Ve

وَتِدٌ [vetid] ʿArūziyyūn ıstılāhında üç harfi müştemil olan cüzʾe denir, عَلَى kelimesi gibi.

Müʾellifin beyānı vetid-i mecmūʿ dediklerine göredir ki iki müteharrik, baʿdehumā sākindir, تَفَاعِيلُ [tefāʿīl]de فَعُو cüzʾüdür. Ve bir de vetid-i mefrūk vardır ki iki müteharrik, beynehümā sākindir. مَفْعُولَاتُ

cüz'ünden لَاتٌ gibi, mā-bihi'l-kıvām olduğu sebeb-i tesmiyedir. Ve

وَتِدٌ [vetid] İnsānın her kulağında ʿizār tarafından mukaddeminde vākiʿ hurde tümsekçe ve sivrice kemirtleğe ıtlāk olunur, gūyā ki kulağın vetidi menzilindedir. İkisine وَتِدَانِ [vetidān] denir. Ve وَتِدٌ [vetid] lafzının cemʿi أَوْتَادٌ [evtād] gelir.

اَلْوَاتِدُ [el-vātid] (وَاحِدٌ [vāḥid] vezninde) وَتِدٌ [vetid] lafzını te'kīd için īrād olunur; yukālu: وَتِدٌ وَاتِدٌ أَيْ ثَابِتٌ

اَلْأَوْتَادُ [el-evtād] وَتِدٌ [vetid] lafzının cemʿidir ki zikr olundu. Ve

أَوْتَادُالْأَرْضِ [evtādu'l-ʿarḍ] Dağlara ıtlāk olunur, ke-mā kālallāhu taʿālā ve tebāreke: ﴿وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا﴾ Ve

أَوْتَادُالْبِلَادِ [evtādu'l-bilād] Rü'esā' ve serkārlarına ıtlāk olunur. Ve

أَوْتَادُالْفَمِ [evtādu'l-fem] Ağızda olan dişlere ıtlāk olunur.

اَلْوَتْدُ [el-vetd] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) ve

اَلتِّدَةُ [et-tidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Kazığı kakmak maʿnāsınadır; yukālu: وَتَدَ الْوَتِدَ يَتِدُ وَتْدًا وَتِدَةً إِذَا ثَبَّتَهُ Ve kazık kendi yerleşmek maʿnāsına lāzım olur; yukālu: وَتَدَ الْوَتِدُ إِذَا ثَبَتَ وَالْأَمْرُ مِنْهُ تِدْ عَلَى زِنَةِ عِدْ تَقُولُ تِدْ وَتِدَكَ بِالْمِيتَدَةِ

اَلْإِيتَادُ [el-ītād] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kazık kakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْتَدَ الْوَتِدَ إِذَا ثَبَّتَهُ

اَلتَّوْتِيدُ [et-tevtīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: وَتَّدَ وَتِدَهُ إِذَا ثَبَّتَهُ وَوَتَّدَ الْوَتِدُ إِذَا ثَبَتَ هُوَ Ve

تَوْتِيدُالذَّكَرِ [tevtīdu'z-zeker] Ālet-i tenāsülü kazık gibi kıvāma getirmekten ʿibārettir; yukālu: وَتَّدَ ذَكَرَهُ أَيْ أَنْعَظَهُ

اَلْمِيتَدُ [el-mīted] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِيتَدَةُ [el-mītedet] (hā'yla) Kazık kakacak tokmağa denir.

اَلْوَتَدَاتُ [el-Vetedāt] (fetehātla) Benū ʿAbdullāh b. Ġatafān yurdunda bir niçe dağlara ıtlāk olunur, يَوْمُ الْوَتَدَاتِ [Yevmu'l-Vetedāt] beyne'l-ʿArab bir yevm-i maʿrūftur ki onda bir vakʿa olmuştur.

وَاتِدَةُ [Vātidet] (فَائِدَةٌ [fā'idet] vezninde) Bādiyede bir su adıdır.

اَلْوَتِدَةُ [el-Vetidet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Necd yāhūd Dehnā' türābında bir mevziʿ adıdır.

لَيْلَةُالْوَتِدَةِ [Leyletu'l-Vetidet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Beyne'l-ʿArab bir leyle-i maʿrūfedir, onda Benū Temīm, Benū ʿĀmir b. Ṣaʿṣaʿa üzere şeb-hūn eylemekle beynlerinde kıtāl-i ʿazīm vākiʿ olmuştur.

[و ج د]

اَلْوَجْدُ [el-vecd] (vāv'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَلْجِدَةُ [el-cidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) ve

اَلْوُجْدُ [el-vucd] (vāv'ın zammıyla) ve

اَلْوُجُودُ [el-vucūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْوِجْدَانُ [el-vicdān] (vāv'ın kesriyle) ve

اَلْإِجْدَانُ [el-icdān] (vāv'ı hemzeye ibdālle) Bulmak maʿnāsınadır ki Fārisīde yāften denir; yukālu: وَجَدَ الْمَطْلُوبَ كَرَعَدَ وَوَجِدَ كَوَرِمَ يَجِدُهُ بِكَسْرِ الْجِيمِ وَيَجُدُهُ بِضَمِّ الْجِيمِ وَلَا نَظِيرَ لَهَا يَعْنِي فِي الْمِثَالِ وَجْدًا وَجِدَةً وَوُجْدًا وَوُجُودًا وَوِجْدَانًا وَإِجْدَانًا إِذَا أَدْرَكَهُ

Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre وُجُودٌ [vucūd] birkaç nevʿ olur. Ez-cümle havāss-ı hamsin biriyle olur, nahvu: وَجَدْتُ زَيْدًا وَوَجَدْتُ طَعْمَهُ وَوَجَدْتُ صَوْتَهُ وَوَجَدْتُ خُشُونَتَهُ

Ve vücūd bi-kuvveti’ş-şehvet olur; nahvu: وَجَدْتُ الشِّبَعَ Ve vücūd bi-kuvveti’l-gazab olur; vücūd-ı hüzn ve vucūd-i saht gibi. Ve vücūd bi’l-ʿakl ev bi-vāsitati’l-ʿakl olur, maʿrifetullāh ve maʿrifetü’n-nübüvvet gibi. Ve Hak celle ve ʿalā tarafına mensūb olan vücūd, ʿilm-i mücerred maʿnāsına iʿtibār olunur, zīrā Hak taʿālā cevārih ve ālātla mevsūfiyyetten münezzehtir, ke-kavlihi taʿālā ﴿وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ﴾ Ve maʿdūm dahi vech-i mezkūr üzeredir. Ve gāh olur ki bir şeyʾe temekkün ve iktidārdan vücūd ile taʿbīr olunur, ke-kavlihi taʿālā: ﴿أقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ﴾ أَيْ حَيْثُ رَأَيْتُمُوهُمْ ve kavluhu taʿālā: ﴿فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا﴾ مَعْنَاهُ فَإِنْ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَى الْمَاءِ Kezālik gınā ve yesārdan جِدَةٌ [cidet] ve وِجْدَانٌ [vicdān] ile taʿbīr olunur.

Ve baʿzı muhakkikīn mevcūdatı üç nevʿe taksīm eyledi: Evvel şol mevcūddur ki mebdeʾ ve müntehāsı yoktur ve bu zāt-ı ecell ü aʿlādır. Sānī mebdeʾ ve müntehāsı olan mevcūddur, cevāhir-i dünyeviyye gibi. Sālis mebdeʾi olup müntehāsı olmayan mevcūddur, neşʾe-i āhirede insān gibi.

Şārih der ki sīga-i mezkūrede يَجُدُ kelimesi ki cīm’in zammıyladır ki Benū ʿĀmir lügatidir, vāv’ın sukūtuna bāʿis fi’l-asl beyne’l-yāʾ ve’l-kesre vākiʿ olmasıdır; baʿdehu cīm’in kesresi zammeye mübeddel olup zamme-i ʿārızaya iʿtibār olunmadığından vāv iʿāde olunmadı. İntehā.

Ve matlūb ʿunvānından gayrı māl ve sāʾir menāfiʿ makūlesine mesned oldukta masdarı vāv’ın harekāt-ı selāsıyla وُجْدٌ [vucd] ve عِدَةٌ [ʿidet] vezninde جِدَةٌ [cidet] olur, zengin olmak maʿnāsına; yukālu: وَجَدَ الْمَالَ وَغَيْرَهُ وَجْدًا وَوُجْدًا وَوِجْدًا وَجِدَةً إِذَا اسْتَغْنَى Ve

وَجْدٌ [vecd] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) ve

جِدَةٌ [cidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) ve

مَوْجِدَةٌ [mevcidet] (مَوْكِبَةٌ [mevkibet] vezninde) Dar olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجَدَ عَلَيْهِ يَجِدُ بِكَسْرِ الْجِيمِ وِيَجُدُ بِضَمِّهَا وَجْدًا وَجِدَةً وَمَوْجِدَةً إِذَا غَضِبَ Müʾellif, *Baṣāʾir*’de وِجْدَانٌ [vicdān] lafzını dahi baʿzılardan hikāye eylemiştir. Ve

وَجْدٌ [vecd] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) ʿAşk ve muhabbet maʿnāsına mahsūstur; yukālu: لَهُ بِهَا وَجْدٌ أَيْ مَحَبَّةٌ ve yukālu: وَجَدَ بِهِ وَجْدًا إِذَا أَحَبَّهُ Ehl-i tarīkin ıstılāhlarından olan وَجْدٌ [vecd] bu maʿnādandır. Kezālik وَجْدٌ [vecd] mahzūn ve gam-nāk olmak maʿnāsınadır; lākin bunda māzī meksūrü’l-ʿayn olur; yukālu: وَجِدَ بِهِ وَجْدًا إِذَا حَزِنَ بِهِ “Bāʾ” sebebiyyedir. Ve

وَجْدٌ [vecd] (vāv’ın harekāt-ı selāsıyla) Zenginlik, gınā maʿnāsına ismdir; yukālu: مَتَّعَهُ مِنْ وَجْدِهِ أَيْ مِنْ غِنَاهُ Ve

وَجْدٌ [vecd] (harekāt-ı selāsla) Su irkilecek yere denir. Cemʿi وِجَادٌ [vicād] gelir vāv’ın kesriyle

اَلْإِيجَادُ [el-īcād] (hemzenin kesriyle) Zengin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَدَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ أَغْنَاهُ Ve bir adamı matlūbuna nāʾil eylemek maʿnāsınadır ki matlūbunu buldurmaktan ʿibārettir; yukālu: أَوْجَدَ فُلَانًا مَطْلُوبَهُ إِذَا أَظْفَرَهُ بِهِ Ve bir kimseyi bir husūsa ikrāh eylemek yaʿnī zoraki işletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَدَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَكْرَهَهُ عَلَيْهِ Ve baʿde’z-zaʿf kavī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَدَهُ بَعْدَ ضَعْفٍ إِذَا قَوَّاهُ ve yukālu: آجَدَهُ بِقَلْبِ الْوَاوِ أَلِفًا Ve var eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْجَدَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ جَعَلَهُ مَوْجُودًا

اَلْمَوْجُودُ [el-mevcūd] Yok iken var olan

şeyʾe denir; yukālu: وُجِدَ الشَّيْءُ مِنَ الْعَدَمِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَوْجُودٌ وَلاَ يُقَالُ وَجَدَهُ اللهُ وَإِنَّمَا يُقَالُ أَوْجَدَهُ اللهُ فَوُجِدَ فَهُوَ مَوْجُودٌ يَعْنِي أَنَّ اسْمَ الْمَفْعُولِ عَلَى زِنَةِ مَفْعُولٍ عَلَى خِلاَفِ الْقِيَاسِ مِنَ الْمَزِيدِ مِثْلَ أَجَنَّهُ اللهُ فَهُوَ مَجْنُونٌ

اَلتَّوَجُّدُ [et-teveccud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Renciş peydā eylemek maᶜnāsınadır; hüzn maᶜnāsına olan وَجْدٌ [vecd]dendir; yukālu: تَوَجَّدَ السَّهَرَ وَغَيْرَهُ إِذَا شَكَاهُ

اَلْوَجِيدُ [el-vecīd] (وَحِيدٌ [vaḥīd] vezninde) Düz ve hemvār yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَجِيدٌ أَيْ مُسْتَوٍ Cemᶜi وُجْدَانٌ [vucdān] gelir vāv'ın zammıyla.

[و ح د]

اَلْوَاحِدُ [el-vāḥid] (ḥā-yı mühmele ile) Evvel-i ᶜaded-i hisābdır ki bir taᶜbīr olunur. Ve baᶜzen tesniye kılınıp وَاحِدَيْنِ [vāḥideyn] denir. Cemᶜi وَاحِدُونَ [vāḥidūn] gelir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre vahdet infirād maᶜnāsınadır ve وَاحِدٌ [vāḥid] fi'l-hakīka katᶜā cüzʾü olmayan nesnedir, baᶜdehu her mevcūda ıtlāk olundu. Hattā aᶜdād ve merātibin cümlesini وَاحِدٌ [vāḥid] ile vasf eylemek sahīhtir. Meselā عَشَرَةٌ وَاحِدَةٌ ve مِائَةٌ وَاحِدَةٌ ve أَلْفٌ وَاحِدٌ denir.

Pes وَاحِدٌ [vāḥid] lafz-ı müşterektir, altı vech üzere istiᶜmāl olunur: Evvel vāhid fi'l-cins ev fi'n-nevᶜdir, ke-kavlinā: اَلْإِنْسَانُ زَيْدٌ وَعَمْرٌو وَاحِدٌ فِي ve وَالْفَرَسُ وَاحِدٌ فِي الْجِنْسِ النَّوْعِ Sānī vāhid bi'l-ittisāl olandır. Bu dahi yā min haysü'l-hilkat olur, ke-kavlike: شَخْصٌ وَاحِدٌ yā min haysü's-sınāᶜat olur, ke-kavlike: حِرْفَةٌ وَاحِدَةٌ Sālis ᶜadīmü'n-nazīr olmak cihetiyle vāhid olandır. Bu dahi yā min haysü'l-hilkat olur, ke-kavlike اَلشَّمْسُ وَاحِدَةٌ yāhūd min haysü daᶜve'l-fazīlet olur; ke-kavlike: فُلاَنٌ وَاحِدُ دَهْرِهِ Niteki نَسِيجُ وَحْدِهِ dahi bu kabīldendir. Rābiᶜ imtināᶜu't-tecezzī cihetiyle vāhid olandır. Bu dahi yā sıgarından nāşī olur, هَبَاءٌ gibi ki zerre taᶜbīr olunan gubārdır, yāhūd salābetinden nāşī olur, elmās gibi. Hāmis mebdeʾ olmak cihetiyle vāhid olandır. O dahi yā mebde-i ᶜaded olur; وَاحِدٌ [vāḥid] إِثْنَانِ [isnān] gibi yā mebde-i hatt olur; اَلنُّقْطَةُ وَاحِدَةٌ gibi. Bunların mecmūᶜundan vahdet, ᶜārızadır. Hak celle ve ᶜalā hazretleri وَاحِدٌ [vāḥid] ile vasf olundukta maᶜnāsı tecezzī ve tekessürden münezzehtir demek olur. Ve lisuᶜūbeti hāzihi'l-vahdeti kālallāhu taᶜālā: ﴿وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ﴾ Ve وَاحِدٌ [vāḥid] ile sāʾir nesne dahi vasflanır, lākin أَحَدٌ [eḥad] zāt-ı ecell ü aᶜlāya mahsūstur. Ve bu münāsebetle muhakkık-ı samedānī Muḥammed Emīn b. Ṣadreddīn eş-Şirvānī saddarehullāhu taᶜālā fī serādiki kurbihi's-sübhāniyyi hazretlerinin ihlās-ı şerīf tefsīrinde sahīfe-zīb oldukları nefīsenin bu makāmda sebti münāsib görülmüştür. Hülāsası budur ki ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ kelāmı dürriyyü'n-nizāmında sāʾir esmā-i hüsnā beyninden أَحَدٌ [eḥad] ism-i şerīfinin vech-i īsārı ve lafza-ı celāl üzere tertīb ve icrāsının nüktesi budur ki makām-ı mezbūr mesʾūlün-ᶜanh yaᶜnī tāʾife-i Ḳureyşصِفْ يَا مُحَمَّدُ رَبَّكَ الَّذِي تَدْعُونَا إِلَيْهِ kelāmıyla istīsāf eyledikle-rinden nāşī vasf-ı ilāhīyi muktezī olmakla cemīᶜ-i sıfāt-ı ᶜaliyye-i rabbāniye ile vasf eylemek münāsib olup lākin cihet-i tafsīli kesretinden nāşī müteᶜazzir yāhūd müteᶜassir ve bi'l-cümle sıfat-ı cemāliyye vü celāliyyeye rāciᶜ olmak hasebiyle ibtidā cemīᶜ-i sıfāt-ı kemāli müstecmiᶜ olmak iᶜtibārıyla zāt-ı celīlin ᶜalemi olan lafza-i celāli zikr ile sıfāt-ı cemāliyyeye

işāret, baᶜdehu ism-i أَحَدٌ [eḥad] ile nuᶜūt-ı celāliyyeye ilmāh eyledi. Zīrā ehadiyyet, kesret-i nisbiyyenin kahr ve izmihlāline münbesstir, ke-mā kālallāhu taᶜālā: ﴿لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ Gūyā ki cevāblarında Hak celle şānuhu cemīᶜ-i sıfāt-ı cemāl ve nuᶜūt-ı celālle muttasıf zāt-ı ecell ü aᶜlādır denmiş oldu. Ve bu taᶜbīr emr ve nehyi mutazammındır ve sıfat-ı cemāle dāll olanı takdīm, sebk-i vüsᶜat-i rahmete işārettir. Kaldı ki أَحَدٌ [eḥad]ı وَاحِدٌ [vāḥid] üzere īsārının dakīkası budur ki ehadiyyet zāta kıyāsla meʾhūzdur, zīrā ehadiyyet gerek ᶜadedi ve gerek terkībi ve tahlīli ve gerek bunların lāzımı olan cismiyyet ve levāzım-ı cismiyyet cihetleriyle olarak cemīᶜ-i enhā-i taᶜaddüdden ᶜāriye besātat-ı sırfadır. Ammā vāhidiyyet intifā-i taᶜaddüd-i ᶜadedīden ᶜibārettir; meselā Zeyd vāhiddir, ehad değildir. Ve Hak sübhānehu ve taᶜālā hem وَاحِدٌ [vāḥid] ve hem أَحَدٌ [eḥad]dır, lākin ehadiyyetinin iᶜtibārı vāhidiyyeti iᶜtibārının gayrıdır.

Tafsīli budur ki mevcūd-ı hakīkī vāhiddir ki o cümle-i aᶜyānda ᶜilmen ve ᶜaynen sārī olan vücūd-ı Hak mutlak ve hüvviyyet-i gaybiyyedir. Bu iᶜtibār ile ona ᶜilm ve idrākin taᶜalluku mümkin değildir, zīrā hicāb-ı ᶜizzette muhtecebdir. Pes bu iᶜtibār ile maᶜrifetine havz ve mübāşeret ve talebine izhār-ı şevk u mahabbet tazyīᶜ-i vakt ve taleb-i muhāldir. Bināʾenᶜaleyh Hazret-i Bārī ᶜazze ismuhu lisān-ı rahmet ve beyān-ı irşād ile ﴿وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ﴾ buyurdular.

Kaldı ki o vücūd-ı Hak için derecāt-ı taᶜayyünāt ve merātib-i tenezzülāt vardır. Ve evvel-i merātib-i ᶜilmiyye-i icmāliyye vü tafsīliyyede ve gaybet-i rūhiyye vü misāliyye vü şühūdiyyede zuhūr ve tecellī ve aᶜyān-ı sābitenin ahkām ve āsārıyla insıbāgı olacaktır. Ke-mā kāle taᶜālā: ﴿رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ﴾ الآية Pes evvel-i derecāt-ı taᶜayyünü vahdet-i sırfa ve cemīᶜ-i kābiliyyāta müştemil kābiliyyet-i mahzadır, gerek cemīᶜ-i sıfāt u iᶜtibārāttan tecerrüd kābiliyyeti ve gerek mecmūᶜuyla ittisāf kābiliyyeti olsun. Ve cemīᶜ-i sıfāt u iᶜtibārāttan tecerrüd hattā iᶜtibār-ı tecerrüdden dahi tecerrüd iᶜtibārı mertebe-i ehadiyyet ü ulūhiyyettir. Bu iᶜtibār ile Zāt-ı Celīl, أَحَدٌ [eḥad] ve إِلٰهٌ [ilāh] tesmiye olunur. Ve bu iᶜtibārın müteᶜallakı butūn-ı zāt ve evveliyyet ve ezeliyyettir. Ve cemīᶜ-i sıfāt u iᶜtibārātla ittisāf iᶜtibārı mertebe-i vāhidiyyet ü rübūbiyyettir. Bu iᶜtibār ile zāt-ı ᶜazīz وَاحِدٌ [vāḥid] ve رَبٌّ [rabb] tesmiye olunur. Ve bu iᶜtibārın müteᶜallakı zuhūr-ı zāt ve āhiriyyet ve ebediyyettir. Pes ehadiyyet, kesret-i nisbiyye-i vücūdiyyenin ehadiyyet-i zātta inkıtāᶜ ve istihlākı makāmıdır. Ammā vāhidiyyet kesret-i ᶜayniyyedir. Her ne kadar orada kesret-i ᶜayniyyet müntefī ise de lākin kesret-i nisbiyye orada müteᶜallaktır. Menşe-i cemīᶜ-i aᶜdād olan vāhid-i ᶜadedīde nısfiyyet ve rubᶜiyyet ve tesniye müteᶜakkal olduğu gibi ve cemīᶜ-i taᶜayyünāt-ı vücūdiyye-i gayr-i mütenāhiye mertebe-i vāhidiyyette müteᶜakkal olan nisbet-i maᶜhūdenin mezāhiridir. Niteki cemīᶜ-i merātib-i ᶜadediyye-i gayr-i mütenāhiyenin vāhide nisbeti öylecedir. Bu takrīrden ism-i أَحَدٌ [eḥad]ı وَاحِدٌ [vāḥid] üzere īsārın dakīkası zāhir oldu.

Ve kaldı ki تَوْحِيدٌ [tevḥīd] için üç mertebe

vardır: Ednāsı tevhīdü'l-efʿāldir ki ʿilm-i yakīn yāhūd ʿayn-ı yakīn yāhūd hakk-ı yakīn ile لاَ مُؤَثِّرَ فِي الْوُجودِ إلاَّ الله hükmünü tahkīk eylemekten ʿibārettir. Bu dahi yā verā-i hicāb kuvvet-i fikriyyeden yāhūd mişkāt-ı nübüvvetten iktibāsla sūret-pezīr olur. İşbu mertebe-i tevhīd evvel-i fütūhat-ı süllāk-ı rāh-ı Hudā'dır. Ve bunun ʿalāmeti tevekkül-i mahzdır. Mertebe-i sāniye, mertebe-i tevhīd-i sıfāttır ki cemīʿ-i kudreti kudret-i şāmile-i ilāhiyyede müstagrak ve cümle-i ʿilmi ʿilm-i kāmil-i rabbānīde muzmahil bilmekten ʿibārettir, belki her bir kemāl ʿukūs-ı envār-ı kemāl-i hüviyyetten bir lemʿa olduğunu tahkīkten ʿibārettir. Niteki şems-i tecellī cemīʿ-i aʿyān üzere neşr-i pertev eyledikte mütebassır olan kimse o pertev-i eser-i şems olup aʿyānın kābiliyyeti ve şemsin pertevine münāsebeti hasebiyle şaʿşaʿa-rīz olduğunu tahkīk eder. Bu mertebe mertebe-i ūlādan aʿlā ve onu müstelzimdir. Mertebe-i sālise, mertebe-i tevhīd-i zāttır ki istihlāk ve fenā fillāh ve rücūʿ ile'l-ʿademiyyeti'l-asliyye makāmıdır, zīrā erbāb-ı mükāşefe ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إلاَّ وَجْهَهُ﴾ Ve لاَ مَوْجُودَ إلاَّ الله emrini bi'l-müşāhedeti'l-ʿayāniyye rüʾyet ederler; لاَ لِأَنَّهُ يَصِيرُ هَالِكًا فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ بَلْ هُوَ كَذَلِكَ أَزَلاً وَأَبَدًا وَفِي هَذَا الْمَقَامِ يَنْمَحِي الْإِشَارَةُ وَيَنْطَمِسُ الْعِبَارَةُ Allāh bes bākī heves. Ve

وَاحِدٌ [vāḥid] Mütekaddim maʿnāsına istiʿmāl olunur, gerek ʿilm ve fazīlette cümleye sābık ve mütekaddim olsun ve gerek sāʾir nāsa mütekaddim olsun; yukālu: فُلاَنٌ وَاحِدُ قَوْمِهِ Bunun cemʿi وُحْدَانٌ [vuḥdān] gelir vāv'ın zammıyla ve أُحْدَانٌ [uḥdān] gelir hemze-i mazmūme ile, vāv hemzeye mübeddeldir. Ve

وَاحِدٌ [vāḥid] أَحَدٌ [eḥad] maʿnāsına gelir ki yalnız ve tek demektir, فَرِيدٌ [ferīd] gibi nazīr ve hemtāsı yok. Hattā esmā-i hüsnādan وَاحِدٌ [vāḥid] bu maʿnāyadır.

اَلْوَحَادَةُ [el-veḥādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] veznin-de) ve

اَلْوُحُودَةُ [el-vuḥūdet] ve

اَلْوُحُودُ [el-vuḥūd] (vāv'ların zammıyla) ve

اَلْوَحْدُ [el-vaḥd] ve

اَلْوَحْدَةُ [el-vaḥdet] (وَعْدٌ [vaʿd] ve وَعْدَةٌ [vaʿdet] veznlerinde) ve

اَلْحِدَةُ [el-ḥidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Yalnız kalmak maʿnāsınadır ki murād biricik olmaktır; yukālu: وَحِدَ الرَّجُلُ وَكَعَلِمَ وَوَحُدَ كَكَرُمَ يَحِدُ فِيهِمَا وَحَادَةً وَوُحُودَةً وَوُحُودًا وَوَحْدًا وَوَحْدَةً وَحِدَةً إِذَا بَقِيَ مُفْرَدًا

Müʾellif كَعَلِمَ ve كَكَرُمَ ʿunvānıyla takyīd eylemekle bāb-ı rābiʿe ve hāmise işāret eylemiştir. Lākin şürrāh-ı *Merāḥ*'ın beyānına göre asveb olan وُجُودٌ [vucūd] sīgası gibi كَوَرِمَ yāhūd كَوَرِثَ ʿunvānıyla tanzīr eylemek idi. Ve bāb-ı hāmiste ʿayn-ı muzāriʿin meksūr olması nazāʾiri olan يَعِدُ ve يَصِفُ sīgalarına ittibāʿa mebnīdir, zīrā muʿtellü'l-fāʾ sīgasında وَجَدَ- يَجِدُ sīgasından gayrı mazmūmü'l-ʿayn yoktur, o dahi lügat-ı Benī ʿĀmiriyye ve zaʿīfedir. Ve وَرِثَ ve وَرِمَ ve وَمِقَ bābları ki muzāriʿde dahi meksūrü'l-ʿayndır, asl bāb-ı rābiʿden iken hilāf-ı kıyās üzere geldiler ve bu ʿUḳayl lügatidir. Şārihin beyānına göre tedāhülü'l-lügateyn kabīlinden olur. *Mişbāḥ*'ta bāb-ı sānīden ve bāb-ı hāmisten olarak mersūmdur. Kaldı ki bāb-ı hāmisten muzāriʿinde ʿayn'ın kesri harf-i halk üzere zammenin istiskāline mebnī olmak vicdān-ı mütercim-i hakīrde ercahtır. İntehā.

Ve ʿArabların رَأَيْتُهُ وَحْدَهُ kelāmında وَحْدَهُ lafzı ki zamīre muzāftır, masdardır; tesniye ve cemʿi yoktur. Başriyyūn ʿindinde hāliyyet üzere mansūbdur, masdariyyet üzere değildir. Cevherī, Başriyyūn ʿindinde masdariyyet üzere mansūbdur demekle hatā eylemiştir. Ve Başriyyūn'dan Yūnus عَلَى lafzını iskātla وَحْدَهُ lafzını zarfiyyet üzere mansūb eyledi, yaʿnī ona zāhib oldu. Ve ʿinde'l-baʿz ism-i mütemekkindir, meselā جَلَسَ وَحْدَهُ وَعَلَى وَحْدِهِ وَجَلَسَا عَلَى وَحْدِهِمَا وَوَحْدَيْهِمَا وَجَلَسُوا عَلَى وَحْدِهِمْ وَهَذَا عَلَى وَحْدِهِ وَعَلَى حِدَتِهِ denir عَلَى تَوَحُّدِهِ maʿnāsına. Ve ʿArablar medh makāmında هُوَ نَسِيجُ وَحْدِهِ derler izāfetle, yaʿnī mukaddemā pek aʿlā ve nāzük sevbe vasf idi ki onun minvālinde āher sevb vazʿ ve nesc olunmamakla yalnız dokunmuş demektir; baʿdehu mutlakan bī-nazīr ve bī-hemtā olan nesnede mesel olmuştur, gerek insān ve gerek sāʾir nesne olsun. Ve zemm ve kadh maʿrizinde جُحَيْشُ وَحْدِهِ ve عُيَيْرُ وَحْدِهِ derler. جُحَيْشٌ [cuheyş] جَحْشٌ [cahş]ın ve عُيَيْرٌ [ʿuyeyr] عَيْرٌ [ʿayr]in musaggarıdır ve tasgīr, taʿzīm içindir. Garāʾibdendir ki müʾellif, Cevherī'yi tahtiʾe eylemiş iken *Basāʾir*'de bi-ʿaynihā Cevherī'nin ʿibāretini hod-be-hod īrād ve sebt edip demiştir ki رَأَيْتُهُ وَحْدَهُ kavlinde وَحْدَهُ lafzını ʿinde ehli'l-Kūfe zarfiyyet üzere ve ʿinde ehli'l-Başra fī külli hāl masdariyyet üzere mansūbdur, gūyā ki أَوْحَدْتُهُ بِرُؤْيَتِي إِيحَادًا takdīrindedir, onu yalnız olduğu hālde gördüm demek olur. Baʿdehu وَحْدَهُ bu cümlenin makāmına vazʿ olundu. Ve baʿzı Başriyyūn hāliyyet üzere mansūbiyyetine zāhib oldu. Ve İbn Aʿrābī temekkününe kāʾil oldu. İntehā.

اَلتَّوَحُّدُ [et-tevahhud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi biricik, yegāne olmak maʿnāsınadır. Bu bāb, tekellüfü mutazammın değildir, mübālagaten celālet cihetine mahmūldür; yukālu: تَوَحَّدَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى وَحِدَ Kāle'ş-şārih ve minhu تَوَحَّدَ اللهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ وَهُوَ الْمُتَوَحِّدُ بِجَلَالِهِ Ve ʿArablar تَوَحَّدَهُ اللهُ بِعِصْمَتِهِ derler, "Hak taʿālā onu mazhar-ı ʿismet edip umūrunu gayra tevkīl eylemesin" maʿnāsına.

اَلتَّوْحِيدُ [et-tevhīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nesneyi bir kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَحَّدَهُ تَوْحِيدًا إِذَا جَعَلَهُ وَاحِدًا وَيَطَّرِدُ إِلَى الْعَشَرَةِ يَعْنِي يُقَالُ ثَنَّاهُ وَثَلَّثَهُ وَرَبَّعَهُ وَخَمَّسَهُ إِلَى عَشَّرَهُ Ve tevhīdi-i ilāhī Hak celle ve ʿalānın vāhid-i hakīkī olup şerīk ve nazīrden münezzeh olduğunu īmān eylemekten ʿibārettir; yukālu: وَحَّدَ اللهَ تَعَالَى أَيْ آمَنَ بِهِ تَعَالَى وَحْدَهُ Bundan lisānımızda birlemek ile taʿbīr olunur; وَاللهُ الْأَوْحَدُ وَالْمُتَوَحِّدُ أَيْ ذُو الْوَحْدَانِيَّةِ

اَلْوَحَدُ [el-vehad] ve

اَلْأَحَدُ [el-ehad] (fethateynle) ve

اَلْوَحِدُ [el-vahid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوَحِيدُ [el-vahīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُتَوَحِّدُ [el-mutevahhid] Yalnız, yegāne ve yektā maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ وَحَدٌ وَأَحَدٌ وَوَحِدٌ وَوَحِيدٌ وَمُتَوَحِّدٌ أَيْ مُنْفَرِدٌ [Ve] كَتِفٌ [ketif] vezninde وَحِدٌ [vahid]in müʾennesi وَحِدَةٌ [vahidet]tir.

اَلْإِيحَادُ [el-īhād] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yā bir kimseyi yalnız eylemek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle أَوْحَدَهُ لِلْأَعْدَاءِ derler, تَرَكَهُ maʿnāsına; yaʿnī "Düşmana mukābil onu yalnız bıraktı" demektir. Ve "Filān adam yalnızca kaldı, ehl ve akribāsı kalmadı" diyecek yerde أَوْحَدَ اللهُ جَانِبَهُ derler, بَقِيَ وَحْدَهُ maʿnāsına. Ve

إِيحَادٌ [īhād] Bārī taʿālā bir adamı ʿilm ve

fazīlet ve sā'ir meziyyet cihetiyle ferīd-i asr kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْحَدَ اللهُ فُلاَنًا إِذَا جَعَلَهُ وَاحِدَ زَمَانِهِ Ve bir dāne doğurmak maʿnāsınadır ki ikiz doğurmak mukābilidir; yukālu: أَوْحَدَتِ الشَّاةُ إِذَا وَضَعَتْ وَاحِدَةً

اَلْمُوحِدُ [el-mūḥid] إِيحَادٌ [īḥād]-ı mezkūrdan ism-i fāʿildir; bir dāne doğurur olan hatuna ve sā'ir hayvāna denir. Sıfāt-ı hāssadır, مُفْرِدٌ [mufrid] gibi.

مَوْحَدَ [mevḥad] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle)

أُحَادَ [uḥād] ve

وُحَادَ [vuḥād] (hemzenin ve vāv'ın zammeleriyle) Her biri iki وَاحِدٌ [vāḥid] lafzından maʿdūllerdir, gayr-i munsarıflardır, iki kerre ثَلاَثَةٌ yerine ثُلاَثَ yāhūd مَثْلَثَ deyip ʿudūlle gayr-i munsarıf oldukları gibi. Ve bunun sebebi ihtisārdır ve ondan Türkīde birer birer ile taʿbīr olunur; yukālu: دَخَلُوا مَوْحَدَ وَأُحَادَ وَوُحَادَ أَيْ وَاحِدًا وَاحِدًا

اَلْوَحْدُ [el-vaḥd] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Vasftır, yalnız başına olan vahşī hayvāna denir. Ve asl ve nesebi maʿrūf olmayan bī-vücūd adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَحْدٌ إِذَا كَانَ لاَ يُعْرَفُ نَسَبُهُ وَأَصْلُهُ

اَلْمِيحَادُ [el-mīḥād] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Birbirinden ayrı ve başkaca olan tepelerin her birine ıtlāk olunur. Cemʿinde مَوَاحِيدُ [mevāḥīd] denir ki başkaca başkaca bir niçe tepeler demek olur.

Ve Cevherī اَلْمِيحَادُ مِنَ الْوَاحِدِ كَالْمِعْشَارِ مِنَ الْعَشَرَةِ kavlinde kademi menhec-i savābdan zāyig olmuştur, zīrā bundan murādı iştikākı beyān ise ʿadīmü'l-cedvādır ve eğer مِعْشَارٌ [miʿşār] عَشَرَةٌ عَشَرَةٌ demektir, niteki مِيحَادٌ [mīḥād] فَرْدٌ فَرْدٌ demektir demek ise mahz-ı galattır, zīrā مِعْشَارٌ ve عُشْرٌ [ʿuşr] ʿayn'ın zammıyla عَشَرَةٌ [ʿaşeret]ten vāhiddir, yaʿnī bir cüz'dür, lākin مِيحَادٌ [mīḥād]da وَاحِدٌ [vāḥid]den vāhid yaʿnī bir cüz'dür demek sahīh değildir.

اَلْوَحِيدُ [el-vaḥīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sıfattır, niteki zikr olundu. Ve

وَحِيدٌ [Vaḥīd] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْوَحِيدَانِ [el-Vaḥīdān] (tesniye bünyesiyle) Kabīle-i Ḳays bilādında iki su adıdır.

اَلْوَحِيدَةُ [el-Vaḥīdet] (hā'yla) Medīne nevāhīsinden bir nāhiyedir, Ḥaremeyn beynindedir.

اَلْحِدَةُ [el-ḥidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve ʿArablar فَعَلَهُ مِنْ ذَاتِ حِدَتِهِ وَعَلَى ذَاتِ حِدَتِهِ وَمِنْ ذِي حِدَتِهِ derler, مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ وَرَأْيِهِ maʿnāsına; yaʿnī "Onu yalnızca başka başına etti, ferd-i vāhidin medhal ve müşāreketi yoktur."

اَلْأَوْحَدُ [el-evḥad] (وَاحِدٌ [vāḥid]den vasftır, bir dāne demektir; ve minhu وَاللهُ الْأَوْحَدُ كَمَا ذُكِرَ أَيْ ذُو الْوَحْدَانِيَّةِ Ve ʿArablar "O iş bana mahsūs değildir, ben onda yalnızca değilim" diyecek yerde لَسْتُ فِيهِ بِأَوْحَدَ derler. Ve bunun mü'ennesinde وَحْدَاءُ denmez.

إِحْدَى [iḥdā] (hemzenin kesriyle) أَحَدٌ [eḥad] kelimesinin mü'ennesidir ve dā'imā gayre mukārenetle isitʿmāl olunur. Maʿnāsı yalnız iken, lafzı yalnız olmaz; fe-yukālu: إِحْدَى عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرُونَ Ve ʿArablar kerīmü'l-ābā' ve'l-ümmehāt yaʿnī iki taraftan soy ve asīl olan insān ve deve ve at makūlesine هُوَ ابْنُ إِحْدَاهَا derler. burada إِحْدَى dan murād vālidedir, zīrā ʿArablar وَاحِدُ أُمِّهِ derler ki yegāne ve bī-hemtā demektir. Lisānımızda dahi anasının bir dānesi taʿbīr olunur ki murād dürr-i yetīm gibi yektā demektir. Ve zamīr-i te'nīs, ümmehāta rāciʿdir.

وَاحِدُالْآَحَادِ [vāḥidu’l-āḥād] أَحَدٌ [eḥad] māddesinde beyān olundu.

إِحْدَىبَنَاتِطَبَقٍ [iḥdā benāti ṭabaḳin] Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve yılana ıtlāk olunur. Vechi “ط،ب،ق” māddesinde mersūmdur.

بَنُوالْوَحِيدِ [Benu’l-Vaḥīd] Benū Kilāb’dan bir cemāᶜattir.

اَلْوُحْدَانُ [el-Vuḥdān] (vāv’ın zammıyla) Bir arzın ismidir.

[و خ د]

اَلْوَخْدُ [el-vaḫd] (vāv’ın fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْوَخَدَانُ [el-veḫadān] (fetehātla) ve

اَلْوَخِيدُ [el-vaḫīd] (وَجِيفٌ [vecīf] vezninde) Deve kısmı sürᶜatle yürümek, ᶜalā-kavlin devekuşu gibi ayaklarını kaldırıp atarak yürümek yāhūd adımlarını seyrek seyrek atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: وَخَدَ الْبَعِيرُ وَخْدًا وَوَخَدَانًا وَوَخِيدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ أَوْ رَمَى بِقَوَائِمِهِ كَمَشْيِ النَّعَامِ أَوْ هُوَ سَعَةُ الْخَطْوِ فَهُوَ وَاخِدٌ وَوَخَّادٌ وَوَخُودٌ

[و د د]

اَلْوُدُّ [el-vudd] ve

اَلْوَدَادُ [el-vedād] (vāv’ların harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْوَدَادَةُ [el-vedādet] (سَعَادَةٌ [saᶜādet] vezninde) ve

اَلْمَوَدَّةُ [el-meveddet] (مَحَبَّةٌ [maḥabbet] vezninde) ve

اَلْمِوَدَّةُ [el-miveddet] (mīm’in kesriyle) ve

اَلْمَوْدِدَةُ [el-mevdidet] (fekk-i idgām ve dāl’ın kesriyle) ve

اَلْمَوْدُودَةُ [el-mevdūdet] (مَعْقُولَةٌ [maᶜḳūlet] vezninde) Sevmek, hubb ve muhabbet maᶜnāsınadır; tekūlu: وَدِدْتُهُ بِكَسْرِ الْعَيْنِ وَوَدَدْتُهُ بِفَتْحِهَا أَوَدُّهُ بِالْفَتْحِ فِيهِمَا وُدًّا وَوَدَادًا بِالتَّثْلِيثِ فِيهِمَا وَوَدَادَةً وَمَوَدَّةً وَمِوَدَّةً وَمَوْدِدَةً وَمَوْدُودَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ أَيْ حَبَبْتُهُ Ve bu “عَضَّ-يَعَضُّ” sīgası gibi vech-i mesrūd üzere bāb-ı rābiᶜden ve şüzūz üzere sālistendir. Şārih der ki terkīb-i mezkūr لَوْ kelimesine makrūnen istiᶜmāl olunursa temennī maᶜnāsına olur; ve minhu kavluhu sübhānehu ve taᶜālā: ﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ﴾ الآية أَيْ يَتَمَنَّى *Mişbāḥ*’ta مَوَدَّةٌ [meveddet] ism olmak üzere musarrahtır ve bāb-ı sālisten vürūdunu Kisāʾī’den nakl eylemiştir.

اَلْوُدُّ [el-vudd] (kezālik vāv’ın harekāt-ı selāsıyla) Sıfat-ı müşebbehe olur, بَرٌّ [berr] ve غِرٌّ [ġirr] ve حُرٌّ [ḥurr] gibi, dost ve muhabbet maᶜnāsına; yukālu: هُوَ وُدٌّ لَهُ مُثَلَّثًا أَيْ مُحِبٌّ Ve kesīrü’l-hubb olan adama denir ki herkese ve her şeyʾe muhabbeti mebzūl olur; yukālu: رَجُلٌ وُدٌّ أَيْ كَثِيرُ الْحُبِّ Ve

وُدٌّ [vudd] (vāv’ın zammıyla) Muhibbūn maᶜnāsına gelir, yaᶜnī cemᶜ olur, غُرٌّ [ġurr] kelimesi أَغَرُّ [aġarr]ın cemᶜi olduğu gibi, bu dahi أَوَدُّ [eveddu] kelimesinden bi’l-iᶜtibār cemᶜ olur yāhūd حُبٌّ [ḥubb] kelimesi gibi ism-i cemᶜ olur yāhūd vasf bi’l-masdar olmakla müfred ve cemᶜi irāde olunur; yukālu: قَوْمٌ وُدٌّ أَيْ مُحِبُّونَ

اَلْوَدِيدُ [el-vedīd] (فَرِيدٌ [ferīd] vezninde) Bu dahi dost ve muhibb maᶜnāsınadır ki bi-maᶜnā fāᶜildir.

اَلْوَدُودُ [el-vedūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمِوَدُّ [el-mivedd] (mīm’in kesri ve vāv’ın fethiyle) Kesīrü’l-hubb olan adama denir. Ve bunlar mübālagayı mutazammındır. Ve مِوَدٌّ [mivedd] kelimesi مِخْذَمٌ [miḫzem] ve مِلْعَبٌ [milᶜab] kelimeleri gibi mübālaga

için olan ism-i fāᶜildir; yukālu: رَجُلٌ وَدُودٌ وَمِوَدٌّ أَيْ كَثِيرُ الْحُبِّ Şārih der ki وَدُودٌ [vedūd] وَدِيدٌ [vedīd]den eblag olduğuna mebnī esmā-i hüsnāda muhtār olmuştur, yaᶜnī ᶜibād-ı sālihīne rızā ve rahmeti kesīr olan Hak ve celle ve ᶜalānın ism-i şerīfidir. Ve bi-maᶜnā mefᶜūl olmak dahi cā'izdir ki مَحْبُوبٌ فِي قَلْبِ الْأَوْلِيَاءِ demektir.

اَلْأَوِدَّاءُ [el-eviddā'] (أَحِبَّاءُ [eḥibbā'] vezninde, وَدِيدٌ [vedīd]in cemᶜidir) ve

اَلْأَوْدَادُ [el-evdād] (وِدٌّ [vidd]in cemᶜidir vāv'ın kesriyle, حِبٌّ [ḥibb] ve أَحْبَابٌ [aḥbāb] gibi) ve

اَلْوَدِيدُ [el-vedīd] (Şārihin tansīsine göre sebk-i kalem-i nāsihtir) ve

اَلْأَوُدُّ [el-evudd] (vāv'ın kesri ve zammıyla; وُدٌّ [vudd]ün ve وِدٌّ [vidd]in cemᶜidir, قُفْلٌ [ḳufl] ve أَقْفُلٌ [aḳful] ve ذِئْبٌ [zi'b] ve أَذْؤُبٌ [ez'ub] gibi) Dostān ve yārān demektir.

وَدٌّ [vedd] (vāv'ın fethi ve zammıyla) Bir putun ismidir; ke-mā cā'e fi't-tenzīl: ﴿وَلاَ تَذَرُنَّ وَدًّا وَلاَ سُوَاعًا وَلاَ يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾ الآية Bunların her biri bir sanem ismidir ki kavm-i Nūḥ ᶜaleyhi's-selām perestiş ederler idi. Baᶜdehu her birinin ismleri küffār-ı ᶜAraba müntakil olmakla esmā-i mezkūre ile müsemmā birer sanem ittihāz ettiler. Kelb kabīlesi وَدٌّ [vedd] ismiyle bir sanem ittihāz ve Dūmetu'l-Cendel hısnına vazᶜ eylediler. Rāġıb vech-i tesmiyesinde gerçi لِمَوَدَّتِهِمْ لَهُ أَوْ لِاعْتِقَادِهِمْ أَنَّ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَارِي مَوَدَّةً ᶜibāretiyle ᶜArabiyyetine zāhib olmuştur, lākin vech-i mezkūr üzere kavm-i Nūḥ'ın asnāmı olmakla her biri aᶜcemī olur.

اَلْوَدُّ [el-vedd] (vāv'ın fethiyle) Kazığa denir وَتِدٌ [vetid] maᶜnāsına. Şārihin beyānına göre aslı وَتِدٌ [vetid] idi, tā' dāl'e kalb ve idgām olunmuştur. Ve

وَدٌّ [Vedd] Bir dağın adıdır.

وَدَّانُ [Veddān] (فَدَّانٌ [feddān] vezninde) Ebvā' kurbünde bir karye adıdır; Ṣaᶜb b. Cesṡāme el-Veddānī onda sākin olmakla oraya mensūb olmuştur. Şārihin beyānına göre mezbūr taraf-ı risālet-medāra hicret ve igtinām-ı sohbet edip İbn ᶜAbbās ve Şureyḥ b. ᶜUbeyd el-Ḥaḍramī kendiden rivāyet eylediler; ᶜahd-i hilāfet-i Şeyh-i Ekber'de intikāl eyledi. Ve

وَدَّانُ [Veddān] İfrīḳiyye'de bir belde adıdır; üdebā' ve şuᶜarādan ᶜAlī b. İsḥāḳ el-Veddānī oradandır. Ve Feyd kurbünde bir uzun dağın dahi adıdır. Ve Semerḳand nevāhīsinde bir rustāk ve kazāsının adıdır.

اَلْوَدَّاءُ [el-Veddā'] (vāv'ın fethi ve dāl'ın şeddesiyle) ve

بُرْقَةُ وَدَّاءَ [Burḳatu Veddā'] (bā'nın zammıyla) ve

بَطْنُ الْوُدَدَاءِ [Baṭnu'l-Vudedā'] (كُرَمَاءُ [kuremā'] vezninde) Birer mevziᶜ adıdır.

اَلتَّوَدُّدُ [et-teveddud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir kimsenin muhabbetini kendisine celb eylemek maᶜnāsınadır ki kendisini ᶜamel ve tedrīcle ona sevdirmekten ᶜibārettir. Bunun bināsı ᶜamel-i mütekerrir fi'l-mühle içindir, تَفَهُّمٌ [tefehhum] gibi; yukālu: تَوَدَّدَهُ إِذَا اجْتَلَبَ وُدَّهُ Ve bir adama dostluk ve muhabbet göstermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَدَّدَ إِلَيْهِ إِذَا تَحَبَّبَ

اَلتَّوَادُّ [et-tevādd] (fi'l-asl تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Sevişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَادُّوا إِذَا تَحَابُّوا

اَلْمَوَدَّةُ [el-meveddet] (مَحَبَّةٌ [maḥabbet] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

مَوَدَّةٌ [meveddet] Kitāb ve nāmeye ıtlāk olunur ve bihi fussire kavluhu taᶜālā:

﴿تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ﴾ أَيْ بِالْكُتُبِ قَالَ الْبَيْضَاوِيُّ تُفْضُونَ إِلَيْهِمْ الْمَوَدَّةَ بِالْمُكَاتَبَةِ Pes müʾellifin tefsīri, tefsīr bi'l-lāzım ev bi'l-melzūm olur ve āyet-i mezkūre sūre-i Mümtehinne'nin evvelidir. Ḥāṭib b. Ebī Beltaʿa radıyallāhu ʿanhu Mekke üzere ʿazm ve gazv-i Ḥazreti Nebevī'yi mektūbla Ḳureyş'e adam irsāl eylemekle iʿlām eyledikte o bābda āyet-i merkūme nāzil olmuştur. Ve

مَوَدَّةٌ [Meveddet] Bir hatunun ismidir.

[و ر د]

اَلْوَرْدُ [el-verd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Her şecerin نَوْرٌ [nevr]ine yaʿnī çiçeğine denir, baʿdehu Fārisī ve Türkīde gül taʿbīr olunan çiçekte ʿalem-i gālib olmuştir ki ʿArabīde حَوْجَمٌ [ḥavcem] dahi denir. Müfredi وَرْدَةٌ [verdet]tir hā'yla. Şārihin beyānına göre وُرُودٌ [vurūd]-ı ātī maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā esmār-ı sālden ibtidā vārid çiçektir. Ve

وَرْدٌ [verd] Kümeyt ile aşkar beyninde olan ata yaʿnī siyāh doru ile al beyninde olan ata ıtlāk olunur ki açık doru taʿbīr olunur, Fārisīde gül-gūn denir. Ve وَرْدٌ [verd] lafzının cemʿi وُرْدٌ [vurd] gelir vāv'ın zammıyla ve وِرَادٌ [virād] gelir vāv'ın kesriyle ve أَوْرَادٌ [evrād] gelir. Ve

وَرْدٌ [verd] Cerīʾ ve dilīr adama ıtlāk olunur. Bunda وَارِدٌ [vārid] maʿnāsınadır ki aslā havf ve endīşe eylemeyip her şeyʾe vürūd eder olduğuna mebnīdir. Ve

وَرْدٌ [verd] Zaʿferāna denir. Ve arslana ıtlāk olunur, verd levninde olduğu için. Ve

وَرْدٌ [Verd] Ḥicāz'da bir hısn adıdır. Ve bir şāʿirin lakabıdır. Ve ʿAdiy b. ʿAmr eṭ-Ṭāʾī ve Huẕeyl b. Hubeyre ve Ḥāriẟ b. Muşemmit el-ʿAnberī ve ʿĀmir b. eṭ-Ṭufeyl b. Mālik nām kimselerin feresleri ismidir. Ve esāmī-i ricāldendir.

اَلْوُرُودَةُ [el-vurūdet] (بُرُودَةٌ [burūdet] vezninde) At verd yaʿnī gül-gūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرُدَ الْفَرَسُ وُرُودَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ وَرْدًا

اَلْوَارِدُ [el-vārid] وَرْدٌ [verd] gibi cerīʾ ve dilīr adama ıtlāk olunur. Ve suya gelen adama denir. Cemʿi وُرَّادٌ [vurrād] ve وَارِدُونَ [vāridūn] gelir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

وَارِدٌ [vārid] Sābık ve mütekaddim maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve şecīʿ ve bahādıra ıtlāk olunur. Ve uzun ve sarkık saça vasf olur; yukālu: شَعْرٌ وَارِدٌ أَيْ طَوِيلٌ Kāle fi'l-*Esās*: شَعْرٌ وَارِدٌ أَيْ يَرِدُ الْكَفَلَ مُسْتَرْسِلٌ بِطُولِهِ

اَلْمُتَوَرِّدُ [el-muteverrid] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bu dahi arslana ıtlāk olunur.

أَبُو الْوَرْدِ [ebu'l-verd] Ālet-i tenāsülün künyesidir, kesret-i vürūduna mebnī. Ve bir şāʿir-i meşhūr künyesidir. Ve Muğīre b. Şuʿbe'nin kātibinin künyesidir.

اَلْوِرْدُ [el-vird] (vāv'ın kesriyle) Hummānın yaʿnī sıtmanın esmāsındandır, ʿalā-kavlin yevminin yaʿnī nöbeti gününün ismidir ve وُرُودٌ [vurūd]dan meʾhūzdur. Ve suya ve sāʾir nesneye müşrif olmak yaʿnī yakın gelmek maʿnāsınadır, gerek ona dāhil olsun ve gerek dāhil olmasın. Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre وِرْدٌ [vird] lafzı bu maʿnāda ismdir, masdarı وُرُودٌ [vurūd] dur; yukālu: وَرَدَ الْمَاءَ وُرُودًا إِذَا بَلَغَهُ وَوَافَاهُ مِنْ غَيْرِ دُخُولٍ وَيَكُونُ دُخُولاً وَالْإِسْمُ اَلْوِرْدُ بِالْكَسْرِ Ve bunun mukābili صَدَرٌ [ṣader]dır ki sudan ʿavdet eylemektir. Ve

وِرْدٌ [vird] Kurʾān-ı kerīm'den bir cüzʾe ıtlāk olunur, yaʿnī beher gün kırāʾat için vazīfe ittihāz olunan bir mikdāra de-

nir; hisse-i māʾ maʿnāsından meʾhūzdur. Sāhib-i *Nihāye*'nin beyānına göre Kurʾān-ı kerīm'i ʿalā-gayri't-teʾlīf suver-i muhtelifeye şāmil mütesāviyetü'l-evrāk eczāʾ edip her cüzʾü birer gün tilāvet ederler, o eczāʾın her cüzʾüne وِرْدٌ [vird] denir. Cemʿi أَوْرَادٌ [evrād] gelir, niteki حِزْبٌ [ḥizb] ve أَحْزَابٌ [aḥzāb] dahi bu resmedir. Ve

وِرْدٌ [vird] Bir sürü kuşa ıtlāk olunur. Ve ʿaskere ıtlāk olunur. Ve su hissesine denir, her nöbette ona vürūd olduğu için. Ve su irādesinde olan yaʿnī suya müteveccih olan cemāʿate denir. *Mişbāḥ*'ın beyānına göre tesmiye bi'l-masdardır.

اَلتَّوَرُّدُ [et-teverrud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi suya vürūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّدَ الْمَاءَ بِمَعْنَى وَرَدَهُ Ve sudan hisse istemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الْوِرْدَ Burada tefaʿʿul, istifʿāl maʿnāsınadır ki muttaridedir. Ve bir cemāʿat bir mahalle azca azca ve bölük bölük gelip girmek maʿnāsınadır; hisse maʿnāsına olan وِرْدٌ [vird]den meʾhūzdur; yukālu: تَوَرَّدَتِ الْخَيْلُ الْبَلْدَةَ إِذَا دَخَلَتْهَا قَلِيلاً قَلِيلاً

اَلْإِسْتِيرَادُ [el-istīrād] Bu dahi suya vürūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْرَدَ الْمَاءَ بِمَعْنَى تَوَرَّدَهُ Ve bir adamı mevride yaʿnī cādde-i tarīka yāhūd suya gelecek yere ihzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْرَدَهُ إِذَا أَحْضَرَهُ الْمَوْرِدَ

اَلْوَرَّادُ [el-verrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) وَارِدٌ [vārid] gibi bu dahi suya gelen adama denir; yukālu: وَرَدَ الْمَاءَ فَهُوَ وَارِدٌ وَوَرَّادٌ

اَلْوَارِدَةُ [el-vāridet] Su irādesinde olan cemāʿate denir; yukālu: قَوْمٌ وِرْدٌ وَوَارِدَةٌ إِذَا كَانُوا يَرِدُونَ الْمَاءَ Ve

وَارِدَةٌ [vāridet] Cādde-i tarīka ıtlāk olunur; mefʿūl maʿnāsınadır, رَاضِيَةٌ [rāḍiyat] gibi; yukālu: سَلَكَ الْوَارِدَةَ أَيِ الْجَادَّةَ Ve bir belde adıdır.

اَلْمُوَارَدَةُ [el-muvāredet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamla berāber suya gelmek maʿnāsınadır; yukālu: وَارَدَهُ إِذَا وَرَدَ مَعَهُ

اَلْمَوْرِدَةُ [el-mevridet] (مَنْزِلَةٌ [menzilet] vezninde) Suya gelecek yere denir. Ve cāddeye ıtlāk olunur.

اَلْوَرِيدَانِ [el-verīdān] (سَعِيدَانِ [saʿīdān] vezninde) وَرِيدٌ [verīd]in tesniyesidir, boyunda iki damara ıtlāk olunur; her birine وَرِيدٌ [verīd] denir. Cemʿi أَوْرِدَةٌ [evridet] ve وُرُودٌ [vurūd] gelir. Mütercim der ki müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre وَرِيدَانِ [verīdān] boynun iki tarafında baştan vārid iki damardır ki insān gazab-nāk oldukta misvāk gibi müntefih olur. Āyet-i kerīmede vākiʿ حَبْلِ الْوَرِيدِ [ḥablu'l-verīd]den murād bunların her biridir, izāfeti beyāniyyedir. Zemaḫşerī bi-maʿnā'l-lām olmağı tecvīz eylemiştir. Ve o iki damar وَتِينٌ [vetīn] dedikleri yürek damarına inip muttasıl olurlar. Ve bunda وَرِيدٌ [verīd] bi-maʿnā fāʿildir, baştan vārid olduğu için yāhūd bi-maʿnā mefʿūldür, mevrid-i rūh olduğu için. Vanḳulu merhūm garīb terceme eylemiştir, fe'lyunzar.

اَلْوَرْدَةُ [el-verdet] (vāv'ın fethiyle) وَرْدٌ [verd] lafzının müfredidir, niteki zikr olundu ve minhu yekūlūne: عَشِيَّةٌ وَرْدَةٌ إِذَا احمرّ أُفُقُهَا Ve bu teşbīh cihetiyledir. Kāle'l-müʾellifü fi'l-*Başāʾir*: عَشِيَّةٌ وَرْدَةٌ إِذَا احمَرّ أُفُقُهَا عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَكَذَلِكَ عِنْدَ طُلُوعِهَا وَذَلِكَ عَلاَمَةُ الْجَدْبِ Pes bu taʿbīre göre humret, şiddet maʿnāsından kināye olur olmakla haşekī-i sāle dahi telmīhi mutazammın olur ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ أَيْ كَلَوْنِ الْوَرْدِ يَتَلَوَّنُ أَلْوَانًا

يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ كَمَا يَتَلَوَّنُ الدِّهَانُ الْمُخْتَلِفَةُ وَقِيلَ إِذَا وَقَعَ احْمَرَّتِ السَّمَاءُ كَالْوَرْدِ قَامَتِ الْقِيَامَةُ ve yukālu: فُلاَنٌ فِي وَرْدَةٍ أَيْ هَلَكَةٍ Burada şiddetten kinaye olan humreti mülāhazaya mebnīdir.

عَيْنُالْوَرْدَةِ [ᶜAynu'l-Verdet] Reᵓsu ᶜAyn dedikleri mevziᶜ ismidir ki Mā-verā-i nehr-i Furāt'tadır.

اَلْأَوْرَادُ [el-Evrād] Ḥuneyn kurbünde bir mevziᶜdir.

وَرْدٌ [Verd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) ve

وَرَّادٌ [Verrād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

وَرْدَانُ [Verdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Esāmī-i ricāldendir. Ve

وَرْدَانُ [Verdān] Bir vādī adıdır. Ve Nebiyy-i ekrem ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin mevālīlerindendir, kezālik ᶜAmr b. el-ᶜĀṣ'ın mevālīsindendir. Mışır ülkesinde Sūḳu Verdān dedikleri karye ona muzāftır.

بَنَاتُوَرْدَانُ [benātu verdān] Devābb-ı maᶜrūfedir, yaᶜnī hamamböceği dedikleri böceklerdir. بِنْتُ وَرْدَانُ [bintu verdān] müfredidir.

اَلْإِيرَادُ [el-īrād] (hemzenin kesriyle) İnsānı yā hayvānı mevride yaᶜnī suya gelecek yere ihzār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْرَدَهُ إِذَا أَحْضَرَهُ الْمَوْرِدَ Mutlakan getirmek maᶜnāsı bundan meᵓhūzdur.

اَلتَّوْرِيدُ [et-tevrīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ağaç çiçek açmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَرَّدَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا نَوَّرَتْ Ve hatun yanaklarını gül-gūne ile gül-gūn eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَرَّدَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَمَّرَتْ خَدَّهَا

وَرْدَانَةُ [Verdānet] (شَهْدَانَةٌ [şehdānet] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karyedir.

اَلْوَرْدَانِيَّةُ [el-Verdāniyyet] (كَرْدَانِيَّةٌ [kerdāniyyet] vezninde) Bir karye adıdır.

اَلْوَرْدِيَّةُ [el-Verdiyyet] (فَرْدِيَّةٌ [ferdiyyet] vezninde) Bağdād'da bir makbere adıdır.

وَرْدَةُ [Verdet] (زَرْدَةٌ [zerdet] vezninde) Ṭarafe nām şāᶜirin vālidesi ismidir.

وَارِدَاتُ [Vāridāt] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْوَارِدُ [el-vārid] وُرُودٌ [vurūd]dan ism-i fāᶜildir ki zikr olundu. Bu maᶜnādandır ki ᶜArablar burnun ucu uzun olan kimseye وَارِدُ الْأَرْنَبَةِ [vāridu'l-ernebet] ıtlāk ederler; yekūlūne فُلاَنٌ وَارِدُ الْأَرْنَبَةِ أَيْ طَوِيلُهَا

اَلْإِيرِيدَادُ [el-īrīdād] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) At kısmı gül-gūn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِيرَادَّ الْفَرَسُ إِذَا صَارَ وَرْدًا Ve bunun aslı إِوْرَادَّ idi, vāv-ı sākinenin mā-kablinin kesresi yā'ya tebdīline sebeb oldu.

اَلْمُسْتَوْرِدُ [el-Mustevrid] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) İbn Şeddād'dır ki sahābedendir.

اَلزُّمَاوَرْدُ [ez-zumāverd] (zā-yı muᶜcemenin zammıyla) Yumurta ile etten müretteb bir nevᶜ taᶜām adıdır. Ve bu muᶜarrebdir, ᶜāmme بَزْمَاوَرْدْ [bezmāverd] derler. Bu taᶜām Türkīde kadınbudu ve kadılokması dedikleridir ki kavrulmuş et ve tere ve yumurta ile müretteb olur. Ḫorāsān'da ona nevāle ve nercisü'l-māᵓide ıtlāk ederler ve bu Fārisīden muᶜarrebdir. Fārisīde bā-yı meftūha ile بَزْمَاوَرْدْ [bezmāverd]dir, bezm-i meclise denir, muᶜarrebinde bāᵓ mahzūftur.

[و س د]

اَلْوِسَادُ [el-visād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mutlakan söykenecek ve yastanacak nesneye denir, مُتَّكَأٌ [mutteke] maᶜnāsına Ve

وِسَادٌ [visād] ve

وِسَادَةٌ [visādet] (hā'yla ve vāv'ın harekāt-ı selāsıyla) Hāssaten baş yastığına de-

nir, مِخَدَّةٌ [miḫaddet] maʿnāsına. Asl مِخَدَّةٌ [miḫaddet] yüz yastığına denir ki خَدٌّ [ḫadd] vazʿ olunur, baʿdehu mutlakan baş vazʿ olunup yattıkları yastığa ıtlāk olundu. وِسَادٌ [visād] ve وِسَادَةٌ [visādet]in cemʿi وُسُدٌ [vusud] gelir zammeteynle ve وَسَائِدُ [vesāʾid] gelir. Ve ʿArablar وِسَادَةٌ [visādet] ile nevmden ve عَرِيضُ الْوِسَادَةِ [ʿarīḍu'l-visādet] ile kesret-i nevmden kināye ederler ki batālet ve kehālet lāzımesidir ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ وِسَادَكَ لَعَرِيضٌ" كِنَايَةٌ عَنْ كَثْرَةِ النَّوْمِ لِأَنَّ مَنْ عَرُضَ وِسَادُهُ طَالَ نَوْمُهُ أَوْ كِنَايَةٌ عَنْ عِرَضِ قَفَاهُ وَعِظَمِ رَأْسِهِ وَذَلِكَ دَلِيلُ الْغَبَاوَةِ Zīrā ʿArablar gabī ve belīd adama عَرِيضُ الْقَفَا [ʿarīḍu'l-ḳafā] kezālik عَظِيمُ الرَّأْسِ [ʿaẓīmu'r-reʾs] ıtlāk ederler. Ve kıyāfet-nāmede dahi bu resme mevsūftur.

اَلتَّوَسُّدُ [et-tevessud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yastığa yastanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَسَّدَ الْوِسَادَةَ إِذَا اسْتَنَدَ Ve kavluhu ʿaleyhi's-selāmu fī Şureyḥ el-Ḥadramī: "ذَاكَ رَجُلٌ لاَ يَتَوَسَّدُ الْقُرْآنَ" يَحْتَمِلُ كَوْنَهُ مَدْحًا أَيْ لاَ يَمْتَهِنُهُ وَلاَ يَطْرَحُهُ بَلْ يُجِلُّهُ وَيُعَظِّمُهُ وَذَمًّا أَيْ لاَ يُكِبُّ عَلَى تِلاَوَتِهِ إِكْبَابَ النَّائِمِ عَلَى وِسَادِهِ وَمِنَ الْأَوَّلِ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "لاَ تَوَسَّدُوا الْقُرْآنَ" وَمِنَ الثَّانِي أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِأَبِي الدَّرْدَاءِ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَطْلُبَ الْعِلْمَ فَأَخْشَى أَنْ أُضَيِّعَهُ فَقَالَ لِأَنْ تَتَوَسَّدَ الْعِلْمَ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَتَوَسَّدَ الْجَهْلَ

Sāhib-i *Nihāye*'nin beyānına göre Kurʾān'ı tevessüd etmez, yaʿnī visāde ittihāz eylemez ki murād geceler Kurʾān üzerine yatmaz, belki heme şeb uyumayıp Kurʾān tilāvetine muvāzabet eyler demektir. Lisānımızda dahi "Filān şeyʾin üzerine yattı", "Hiçbir gūne eslediği ve ona dāʾir makālesi yoktur" taʿbīri vardır. Buna göre medh olup ve Kurʾān onu mütevessid olmuş olur. Ve zemm olduğuna göre, geceler Kurʾān'ı visādeye bedel ittihāz etmez demek olur ki nevminden kināye olur.

اَلتَّوْسِيدُ [et-tevsīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı yastığa söykendirmek maʿnāsınadır; yukālu: وَسَّدَهُ الْوِسَادَ فَتَوَسَّدَ

اَلْإِيسَادُ [el-īsād] (hemzenin kesriyle) Yürümekte sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْسَدَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَغَذَّ Ve kelbi şikāra kındırıp kışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْسَدَ الْكَلْبَ إِذَا أَغْرَاهُ بِالصَّيْدِ وَيُقَالُ آسَدَهُ مَهْمُوزًا

وِسَادَةُ [Visādet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Medīne yolunda bir mevziʿdir ki Şām tarafındadır.

ذَاتُ الْوَسَائِدِ [Ẕātu'l-Vesāʾid] Necd arzında bir mevziʿdir.

[و ص د]

اَلْوَصِيدُ [el-veṣīd] (سَعِيدٌ [saʿīd] vezninde) Ev önüne ve yöresine ve avluya denir, فِنَاءٌ [fināʾ] maʿnāsına. Ve kapının alt eşiğine denir, عَتَبَةٌ [ʿatebet] maʿnāsına. Ve ağıl tarzında koyun ve keçi yatırmak için taştan yapılan mahvataya denir ki dağlarda ve yabanlarda yaptıkları mandıra olacaktır. Ve

وَصِيدٌ [Veṣīd] Ashāb-ı Kehf hazerātının ihtifā ettikleri mağaranın ismidir. Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre bu kavl-i baʿzdır. Ve

وَصِيدٌ [veṣīd] İpe denir, حَبْلٌ [ḥabl] maʿnāsına. Ve kökleri birbirine yakın olan sık nebāta denir. Ve dar yere ve dar nesneye denir, ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] maʿnāsına. Ve ağızı kapakla kapanmış nesneye denir, مُطْبَقٌ [muṭbaḳ] maʿnāsına. Ve iki defʿa sünnet olmuş adama denir. Şārih der ki hakk-ı ʿibāre وَالَّذِي خُتِنَ مَرَّتَيْنِ ʿunvānında olmaktır; yukālu: غُلاَمٌ وَرَجُلٌ وَصِيدٌ إِذَا صَارَ قَدْ خُتِنَ مَرَّتَيْنِ Ve ağaç dallarından çevrilmiş ağıla denir.

اَلْوَصَدُ [el-veṣad] (fethateynle) Örmek ve

dokumak maʿnāsınadır; نَسْجٌ [nesc] gibi; yukālu: وَصَدَ الثَّوْبَ وَصدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَسَجَهُ

اَلْوَصَّادُ [el-vaṣṣād] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Örücü ve dokuyucu kimseye denir, نَسَّاجٌ [nessāc] maʿnāsına.

اَلْمُوَصَّدُ [el-muvaṣṣad] (مُعظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Perdeye denir, خِدْرٌ [ḫidr] maʿnāsına.

اَلْإِيصَادُ [el-īṣād] (hemzenin kesriyle) Davar için ağıl edinmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْصَدَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ حَظِيرَةً Ve tāzīyi ve sāʾir şikārī cānveri ava kışkırtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْصَدَ الْكَلْبَ وَغَيْرَهُ إِذَا أَغْرَاهُ يَعْنِي بِالصَّيْدِ Ve kapıyı örtüp kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْصَدَ الْبَابَ إِذَا أَطْبَقَهُ وَأَغْلَقَهُ وَيُقَالُ آصَدَهُ مَهْمُوزًا Ke-mā zukire fī mahallihi.

اَلْإِسْتِيصَادُ [el-istīṣād] Bu dahi davar için ağıl edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْصَدَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ حَظِيرَةً

اَلْوَصْدُ [el-vaṣd] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Sābit ve pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَصَدَ الشَّيْءُ وَصْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ثَبَتَ Ve mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَصَدَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلتَّوْصِيدُ [et-tevṣīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tahzīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَصَّدَهُ تَوْصِيدًا إِذَا حَذَّرَهُ

[و ط د]

اَلْوَطْدُ [el-vaṭd] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) ve اَلطِّدَةُ [eṭ-ṭidet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Bir nesneyi merkezinde gereği gibi yerleştirip metīn ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır, esās ve ustuvāne gibi; yukālu: وَطَدَ الشَّيْءَ يَطِدُ وَطْدًا وَطِدَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَثْبَتَهُ وَثَقَّلَهُ Ve bir şeyʾi şeyʾ-i āhere zamm ve ilhāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَطَدَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ إِذَا ضَمَّهُ Ve bir mekānı tesviye ve temhīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَطَدَ لَهُ مَنْزِلَةً إِذَا مَهَّدَهَا Ve yeri pekişmek için tabanlamak maʿnāsınadır; yukālu: وَطَدَ الْأَرْضَ إِذَا وَطَدَ الْمَكَانَ إِذَا ضَرَبَهُ Kāle fi'l-*Esās* رَدَمَهَا لِتَصْلُبَ بِالْمِيطَدَةِ لِيَتَصَلَّبَ لِأَسَاسِ بِنَاءٍ أَوْ غَيْرِهِ Ve dāʾim olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَطَدَ الشَّيْءُ إِذَا أَدَامَ Ve yerinde sābit ve pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَطَدَ الشَّيْءُ إِذَا ثَبَتَ وَرَسَا Ve gezip yürümek maʿnāsına olmak zıdd olur; yukālu: وَطَدَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ Ve

وَطْدٌ [vaṭd] وَطْءٌ [vaṭʾ] lafzında lügattır ki ayakla çiğnemek maʿnāsınadır; bu münāsebetle kahr ve pāymāl ve istīsāl eylemekte istiʿmāl olunur; ve minhu fī rivāyetin: "اَللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْدَتَكَ عَلَى مُضَرَ" وَفِي رِوَايَةٍ "وَطْأَتَكَ" بِمَعْنًى وَاحِدٍ أَيْ خُذْهُمْ أَخْذًا شَدِيدًا

اَلْوَطِيدُ [el-vaṭīd] ve

اَلْمَوْطُودُ [el-mevṭūd] Merkezinde sābit ve üstüvār kılınan şeyʾe denir; yukālu: وَطَدَهُ وَطْدًا فَهُوَ وَطِيدٌ وَمَوْطُودٌ

اَلتَّوْطِيدُ [et-tevṭīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi merkezinde gereği gibi yerleştirip çökermek maʿnāsınadır.

اَلتَّوَطُّدُ [et-tevaṭṭud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Ondan mutāviʿdir; yukālu: وَطَّدَ الشَّيْءَ فَتَوَطَّدَ أَيْ أَثْبَتَهُ فَتَثَبَّتَ

اَلْمِيطَدَةُ [el-mīṭedet] (mīm'in kesriyle) Şol büyük tokmağa denir ki onunla binā temeli ve toprağı gevşek olan yer pekişmek için darb olunur.

اَلْوَطَائِدُ [el-vaṭāʾid] وَطِيدَةٌ [vaṭīdet]in cemʿidir, sac ayaklarına ıtlāk olunur; أَثَافِيُّ [eṣāfiyy] maʿnāsına. Ve cāmiʿ gibi bünyānlarda olan kavāʿid ve esātīne denir.

اَلْمُتَوَاطِدُ [el-mutevāṭid] (مُتَوَاتِرٌ [mutevātir] vezninde) Şol dāʾim ve sābit şeyʾe denir ki

baᶜzı baᶜzının isr ve ᶜakibinde olan zamān gibi. Ve saht ve şedīd nesneye denir.

[و ع د]

اَلْعِدَةُ [el-ᶜidet] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْوَعْدُ [el-vaᶜd] (وَجْدٌ [vecd] vezninde) ve

اَلْمَوْعِدَةُ [el-mevᶜidet] (masdar-ı mīmī olarak) ve

اَلْمَوْعُودُ [el-mevᶜūd] (مَفْعُولٌ [mefᶜūl] vezninde) ve

اَلْمَوْعُودَةُ [el-mevᶜūdet] (مَصْدُوقَةٌ [maṣdūḳat] vezninde) Kavlle bir nesneyi edecek ve işleyecek olmak maᶜnāsınadır ki bir kimseye söz vermek taᶜbīr olunur; yukālu: وَعَدَهُ الْأَمْرَ وَبِالْأَمْرِ عِدَةً وَوَعْدًا وَمَوْعِدًا وَمَوْعِدَةً وَمَوْعُودًا وَمَوْعُودَةً ve yukālu: وَعَدَهُ خَيْرًا وَشَرًّا

Yaᶜnī وَعْدٌ [vaᶜd] māddesi hayrda ve şerde istiᶜmāl olunur. Ve eğer hayr ve şerr lafzları kelāmdan iskāt olunursa hayrda وَعَدَهُ derler ki masdarı وَعْدٌ [vaᶜd] ve عِدَةٌ [ᶜidet]tir ve şerde أَوْعَدَهُ derler ki masdarı إِيعَادٌ [īᶜād]dır. Kezālik وَعْدٌ [vaᶜd] lafzının masdarı olarak وَعِيدٌ [vaᶜīd] derler. Hülāsa bilākarīne oldukta وَعْدٌ [vaᶜd] hayrda ve إِيعَادٌ [īᶜād] ve وَعِيدٌ [vaᶜīd] şerde istiᶜmāl olunur. Ve hayrda أَوْعَدَهُ الْخَيْرَ ve şerde أَوْعَدَهُ بِالشَّرِّ ᶜunvānıyla da mahkīdir ve minhu yukālu: أَوْعَدَهُ فَضْلاً وَأَوْعَدَهُ بِالضَّرْبِ

Ve kaldı ki وَعِيدٌ [vaᶜīd] kelimesi vech-i mezkūr üzere masdardır, şerre niyyet eylediğini ve īsāl-i mazarrat eyleyeceğini ihbār ile korku vermekten ᶜibārettir; yukālu: وَعَدَهُ وَعِيدًا إِذَا هَدَّدَهُ Ve deve kükremek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, gūyā ki savlete kasd eder; yukālu: وَعَدَ الْفَحْلُ وَعِيدًا إِذَا هَدَرَ *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre ᶜinde'l-ᶜArab hulf-i vaᶜd kizbdir ve hulf-i vaᶜīd keremdir, zīrā وَعْدٌ [vaᶜd] keremden hāsıl olmakla onun tagyīri leᶜāmet olduğundan revā ve lāyık değildir, lākin وَعِيدٌ [vaᶜīd] gazabdan hāsıl olup ve gazab sākin ve zāᵓil olur, makūlesinden olmakla وَعِيدٌ [vaᶜīd]in dahi sükūn ve zevāli derkārdır. Kezālik وَعْدٌ [vaᶜd] hakku'l-ᶜibād ᶜale'l-mevlā ve vefā-i hak husūsunda Hazret-i Bārī evlādır ve وَعِيدٌ [vaᶜīd] hakkullāh olmakla ᶜafv ve safh cihetinde ekremdir ve eğer muᵓāhaze ederse günāh-ı ᶜibād cezāsı olmakla ᶜadldir.

اَلْمِيعَادُ [el-mīᶜād] (مِيقَاتٌ [mīḳāt] vezninde) İsm-i zamāndır, vakt-i vaᶜd maᶜnāsınadır. Ve ism-i mekān olur. Ve masdar olur, مُوَاعَدَةٌ [muvāᶜadet] maᶜnāsına. Ve usūl-i sāᵓirede وَعْدٌ [vaᶜd] maᶜnāsıyla müfesserdir.

اَلْإِيعَادُ [el-īᶜād] (hemzenin kesriyle) Şerre ve īsāl-i zarra niyyet eylediğini ihbār ile korkutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْعَدَهُ إِذَا هَدَّدَهُ

اَلتَّوَاعُدُ [et-tevāᶜud] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) ve

اَلْإِتِّعَادُ [el-ittiᶜād] (إِتِّفَاقٌ [ittifāḳ] vezninde) Vaᶜdeleşmek maᶜnāsınadır. ᶜİnde'l-baᶜz تَوَاعُدٌ [tevāᶜud] hayrda ve إِتِّعَادٌ [ittiᶜād] şerde istiᶜmāl olunur; yukālu: تَوَاعَدُوا وَاتَّعَدُوا إِذَا وَعَدَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا [ve] إِتَّعَدَ aslında إِوْتَعَدَ idi, vāv, tā'ya kalb ve idgām olundu. Ve nāsun yekūlūne: إِتْتَعَدَ يَأْتَعِدُ فَهُوَ مُؤْتَعِدٌ بِالْهَمْزِ Kāle'ş-şārih: كَمَا يُقَالُ فِي إِتَّسَرَ، إِتْتَسَرَ – يَأْتَسِرُ وَيُقَالُ إِوْتَعَدَ Ve يَأْتَعِدُ فَهُوَ مُوتَعِدٌ وَإِيتَسَرَ يَأْتَسِرُ فَهُوَ مُوتَسِرٌ

إِتِّعَادٌ [ittiᶜād] Vaᶜdi kabūl eylemek maᶜnāsına gelir; tekūlu: وَعَدْتُهُ فَاتَّعَدَ

اَلْمُوَاعَدَةُ [el-muvāᶜadet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Vāhid ve iştirāk için olur. Ve bāb-ı mugālebede istiᶜmāl olunur; yukālu: وَاعَدَهُ الْوَقْتَ وَالْمَوْضِعَ فَوَعَدَهُ أَيْ كَانَ أَكْثَرَ وَعْدًا مِنْهُ Bāb-ı mugālebe وَعْدٌ [vaᶜd] ve بَيْعٌ [beyᶜ] ve

رَمْيٌ [remy] bāblarından gayrıdır, elbette bāb-ı evvele hāstır.

اَلْوَاعِدُ [el-vāʿid] İsm-i fāʿildir ve minhu yukālu: فَرَسٌ وَاعِدٌ كَأَنَّهُ يَعِدُكَ جَرْيًا بَعْدَ جَرْيٍ ve yukālu: سَحَابٌ وَاعِدٌ كَأَنَّهُ وَعَدَ بِالْمَطَرِ ve yukālu: يَوْمٌ وَاعِدٌ كَأَنَّهُ يَعِدُ بِالْحَرِّ أَوْ بِالْبَرْدِ أَوَّلُهُ ve yukālu: أَرْضٌ وَاعِدَةٌ إِذَا كَانَتْ رُجِيَ خَيْرُهَا مِنَ النَّبْتِ

اَلتَّوَعُّدُ [et-tevaʿʿud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Vaʿīd ile korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَعَّدَهُ إِذَا تَهَدَّدَهُ

[و غ د]

اَلْوَغْدُ [el-vağd] (vāv'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Ahmak ve zaʿīfü'l-ʿakl ve denī ve fürū-māye olan kimseye denir, ʿalā-kavlin zaʿīfü'l-cism kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ وَغْدٌ أَيْ أَحْمَقُ ضَعِيفٌ رَذْلٌ دَنِيءٌ أَوِ الضَّعِيفُ جِسْمًا Ve çocuğa denir, صَبِيٌّ [ṣabiyy] gibi. Ve kavm ve cemāʿatin hizmet-kārına denir, خَادِمُ الْقَوْمِ [ḫādimu'l-ḳavm] maʿnāsına. Cemʿi أَوْغَادٌ [evġād] gelir ve وُغْدَانٌ [vuġdān] gelir vāv'ın zammıyla ve وِغْدَانٌ [viġdān] gelir vāv'ın kesriyle. Ve

وَغْدٌ [vağd] Sebzevāttan bādincāna denir, مَغْدٌ [mağd] gibi. Ve kumar oklarından bir okun ismidir ki onun nasībi yoktur. Ve köleye denir, عَبْدٌ [ʿabd] gibi.

اَلْوَغَادَةُ [el-vağādet] (سَعَادَةٌ [saʿādet] vezninde) Bir kimse وَغْدٌ [vağd] olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَغُدَ الرَّجُلُ وَغَادَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ وَغْدًا

اَلْمُوَاغَدَةُ [el-muvāğadet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir laʿib adıdır. Ve

مُوَاغَدَةٌ [muvāğadet] Bir adamı taklīd ile bi-ʿaynihi onun gibi işlemek maʿnāsınadır; yukālu: وَاغَدَهُ إِذَا فَعَلَ كَفِعْلِهِ Ve refīk ve karīnle berāberce muʿāraza üzere yürümek maʿnāsınadır ki yürümekte yarışmaktan ʿibārettir; yukālu: وَاغَدَهُ إِذَا جَارَاهُ Ve gāh olur ki مُوَاغَدَةٌ [muvāğadet] bir nākanın seyrinde dahi tahakkuk eder, zīrā bir eli ve bir ayağı dīgerlerine muvāfakat ve mücārāt eder.

[و ف د]

اَلْوَفْدُ [el-vefd] (vāv'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلْوُفُودُ [el-vufūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْوِفَادَةُ [el-vifādet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْإِفَادَةُ [el-ifādet] (vāv'dan bedel hemze ile) Elçilik yāhūd sāʾir maslahat için bir devletten bir devlete yāhūd emīr ve sultān huzūruna gelmek maʿnāsınadır; yukālu: وَفَدَ إِلَيْهِ أَيْ إِلَى الْأَمِيرِ وَعَلَيْهِ وَفْدًا وَوُفُودًا وَوِفَادَةً وَإِفَادَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَدِمَ وَوَرَدَ Müʾellif gerçi burada ıtlāk eylemiştir, lākin *Baṣāʾir*'de beyānı üzere terceme olundu ve sāʾir ümmehāt dahi *Baṣāʾir*'e muvāfıktır: وَهُوَ وَافِدٌ وَقَوْمٌ وُفُودٌ كَشُهُودٍ وَوَفْدٌ كَصَحْبٍ جَمْعُ أَصْحَابٍ وَأَوْفَادٌ وَوُفَّدٌ كَرُكَّعٍ Ve uzun uzadı yüksek kum tepesinin zirvesinde olan kumluğa denir ki etrāfından yüksek ve her cānibe havāle olur. Ve bu mecāzdır, zīrā bir kavmin elçisi beynlerinde ehl-i rifʿat ü şeref olmak muttaridedir. Ve burada وَفْدٌ [vefd] müfreddir, cīm'le ذِرْوَةُ الْجَبَلِ nüshaları galattır, ḥā-yı mühmele ile اَلْحَبْلُ [el-ḥabl]dir. Vanḳulu dahi جَبَلٌ vehm eylemiştir.

اَلْوَافِدُ [el-vāfid] (وَاحِدٌ [vāḥid] vezninde) Vech-i mezkūr üzere elçiye ve bir maslahat zımnında kavmi tarafından emīr ve sultāna gelen adama denir. Ve develerin önünce ve bağırtlak ve sāʾir kuşların önünce giden deveye ve kuşa ıtlāk olunur. Ve

وَافِدٌ [vāfid] Ağızın her tarafında yanaktan

şol mevziᶜe ıtlāk olunur ki taᶜām mazg ederken yumrulanıp pīrlik hālinde dişler döküldükten sonra çukurlanır. İki tarafına وَافِدَانِ [vāfidān] denir. Ve "مَنْ شَابَ غَارَ وَافِدَاهُ" durūb-ı emsāldendir. Ve "Filān pīr olup dişleri döküldü" diyecek yerde "غَارَ وَافِدَاهُ" derler, Türkīde "avurtları çöktü" taᶜbīr olunur. Ve

وَافِدٌ [Vāfid] ᶜArabdan bir küçük kabīle adıdır.

اَلْإِيفَادُ [el-īfād] (hemzenin kesriyle) Bir adamı elçilikle emīre yā sultāna göndermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْفَدَهُ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ إِذَا أَرْسَلَهُ وَفْدًا Ve bir nesne bülend ve mürtefiᶜ olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْفَدَ الشَّيْءُ إِذَا أَشْرَفَ وَارْتَفَعَ ve minhu: سَنَامٌ مُوفِدٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ Ve āhū kısmı kulaklarını dikip başını yukarı tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْفَدَ الرِّيمُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ وَنَصَبَ أُذُنَيْهِ Ve bir nesne üzere havāle ve müşrif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْفَدَ عَلَيْهِ إِذَا أَشْرَفَ عَلَيْهِ Ve sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْفَدَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Bunların mecmūᶜu وِفَادَةٌ [vifādet]ten meʾhūzdur.

اَلتَّوَفُّدُ [et-teveffud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) İrtifāᶜdan nāşī etrāfına havāle olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَوَفَّدَ عَلَيْهِ إِذَا أَشْرَفَ

اَلتَّوْفِيدُ [et-tevfīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adamı elçilikle yollamak maᶜnāsınadır; yukālu: وَفَّدَهُ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ بِمَعْنَى أَوْفَدَ

اَلْمُسْتَوْفِدُ [el-mustevfid] مُسْتَوْفِزٌ [mustevfiz] vezninde ve mürādifidir ki çömelip oturan adama denir ki yerleşmeyip kalkmak üzere ayaklarını dikip oturur; yukālu: قَعَدَ مُسْتَوْفِدًا أَيْ مُسْتَوْفِزًا Bunun masdarı إِسْتِيفَادٌ [istīfād]dır. Vanḳulu'nun ayak üzere oturmak taᶜbīri garībdir.

بَنُو وَفْدَانَ [Benū Vefdān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir cemāᶜattir.

اَلْأَوْفَادُ [el-evfād] (وَفْدٌ [vefd]in cemᶜidir ki zikr olundu. Ve ᶜArabların وَهُمْ عَلَى أَوْفَادٍ kavllerinde vākiᶜ أَوْفَادٌ [evfād] وَفْدٌ [vefd] in cemᶜidir ki وِفَادَةٌ [vifādet] maᶜnāsından meʾhūz, sürᶜat ve ᶜacele maᶜnāsına ismdir, niteki أَوْفَازٌ [evfāz] dahi bu maᶜnāyadır. Kāle'l-müʾellifü fi'l-*Baṣāʾir*: أَمْسَيْنَا عَلَى أَوْفَادٍ وَأَوْفَازٍ أَيْ عَلَى سَفَرٍ قَدْ أَشْخَصَنَا

[و ق د]

اَلْوَقَدُ [el-veḳad] (vāv'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Āteşe denir, نَارٌ [nār] maᶜnāsına. *Baṣāᶜir*'in beyānına göre bu İbn Fāris'ten menkūldür. Ve

وَقَدٌ [veḳad] Masdar olur, āteş yanmak maᶜnāsına.

اَلْوَقْدُ [el-vaḳd] (وَعْدٌ [vaᶜd] vezninde) ve

اَلْوُقُودُ [el-vuḳūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْقِدَةُ [el-ḳidet] (عِدَةٌ [ᶜidet] vezninde) ve

اَلْوَقَدَانُ [el-veḳadān] (fetehātla) Bunlar da āteş yanmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَدَتِ النَّارُ وَقْدًا وَوَقَدًا وَوُقُودًا وَقِدَةً وَوَقَدَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اشْتَعَلَتْ

اَلْإِتِّقَادُ [el-ittiḳād] (إِتِّفَاقٌ [ittifāḳ] vezninde) ve

اَلتَّوَقُّدُ [et-tevaḳḳud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِسْتِيقَادُ [el-istīḳād] Bunlar da āteş tutuşup yanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِتَّقَدَتِ النَّارُ وَتَوَقَّدَتْ وَاسْتَوْقَدَتْ بِمَعْنَى وَقَدَتْ Ve

تَوَقُّدٌ [tevaḳḳud] ve

إِسْتِيقَادٌ [istīḳād] Müteᶜaddī olurlar, āteşi yakıp ᶜalevlendirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: تَوَقَّدْتُ النَّارَ وَاسْتَوْقَدْتُهَا أَيْ أَشْعَلْتُهَا

اَلْإِيقَادُ [el-īḳād] (hemzenin kesriyle) Bu

dahi āteşi yakmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَوْقَدْتُ لِلصَّبِيِّ النَّارَ إِذَا أَشْعَلْتَهَا Ve ᶜArablar نَارًا derler, تَرَكْتُهُ maᶜnāsına, zīrā çocuk āteşe nazar ederek avunup kendi kendisine kalır. Ve bir semte sefer eden kimse hakkında "Hak taᶜālā onu bir dahi geri döndürmesin!" diye bed-duᶜā mevkiᶜinde أَبْعَدَ الله دَارَهُ وَأَوْقَدَ نَارًا إِثْرَهُ derler; لاَ رَجَعَهُ الله وَلاَ رَدَّهُ maᶜnāsına. Şārihin beyānına göre ᶜArablar şerr ve mazarratından hirāsān oldukları kimse bir cānibe sefer eyledikte şerr ve mazarratı vücūduyla olmağı tefeᵓülen ensesinden āteş īkād ederler, mebnā-yı mesel bu ᶜādetleridir.

اَلْوَقُودُ [el-veḳūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْوِقَادُ [el-viḳād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْوَقِيدُ [el-veḳīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Āteş yakacak oduna ve sāᵓir çörçöpe denir ki tutrak taᶜbīr olunur, Fārisīde āteş-efrūz derler; وَقُرِئَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ﴾ بِهِنَّ أَيْ بِالْوَقُودِ وَالْوِقَادِ وَالْوَقِيدِ

اَلْوَقَّادُ [el-vaḳḳād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mübālagadır, pek ᶜalev-nāk demektir. Bu münāsebetle zarīf ve māzī ve kār-güzār adama ıtlāk olunur ki ıstılāhımızda āteşīn ve āteş-pāre taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ وَقَّادٌ أَيْ ظَرِيفٌ مَاضٍ Ve muzīᵓ ve tāb-dār olan şeyᵓe ıtlāk olunur, elmās gibi. Ve قَلْبٌ وَقَّادٌ [ḳalbun vaḳḳādun], āteş gibi hiddetli, zīrek ve neşāt ve fehm ve firāsette serīᶜü't-tevakkud olan zihn ve kalbe ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ قَلْبٌ وَقَّادٌ أَيْ سَرِيعُ التَّوَقُّدِ فِي النَّشَاطِ وَالْمَضَّاءُ الْحَادُّ

اَلْمُتَوَقِّدُ [el-mutevaḳḳid] Zarīf ve māzī ve kār-güzār adama ıtlāk olunur.

اَلْوَقْدَةُ [el-vaḳdet] (vāv'ın fethiyle) Nihāyet mertebede şedīd olan ıssılığa ıtlāk olunur. Onun için eyyām-ı bāhūra, أَيَّامُ وَقْدَةٍ [eyyāmu vaḳdet] ıtlāk olunur; yukālu: طَبَخْتُهُمْ وَقْدَةُ الصَّيْفِ وَهِيَ أَشَدُّ الْحَرِّ

اَلْوَقِيدِيَّةُ [el-vaḳīdiyyet] (سَعِيدِيَّةٌ [saᶜīdiyyet] vezninde) Bir cins keçi ismidir; iri ve kızıl tüylü olur, tüyleri āteş gibi parıldar.

وَاقِدٌ [Vāḳid] ve

وَقَّادٌ [Vaḳḳād] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

وَقْدَانُ [Vaḳdān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Esmā-i ricāldendir: Ve Ebū Vāḳid el-Leys̱ī ki ismi Ḥāris̱ b. ᶜAvf'dır, ashābdandır. Ve onun oğlu Vāḳid ve başka Ebū Vāḳid el-Leys̱ī ki ismi Ṣāliḥ b. Muḥammed'dir, tābiᶜīndendir. Ve Vāḳid b. Ebī Müslim el-Vāḳidī muhaddis-i meşhūrdur, ceddine mensūbdur.

اَلْمِيقَادُ [el-mīḳād] (مِيقَاتٌ [mīḳāt] vezninde) Āteşi çabuk çıkan çakmağa denir; yukālu: زَنْدٌ مِيقَادٌ أَيْ سَرِيعُ الْوَرْيِ Ve bu ism-i ālettir.

[و ك د]

اَلْوُكُودُ [el-vukūd] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَكَدَ بِالْمَكَانِ وُكُودًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلْوَكْدُ [el-veked] (vāv'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Kasd ve āhenk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَكَدَهُ إِذَا قَصَدَهُ Ve bir nesneye isābet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَكَدَهُ إِذَا أَصَابَهُ Ve bir nesneyi pekiştirip muhkem kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَكَدَ الْعَقْدَ إِذَا أَوْثَقَهُ وَيُقَالُ أَكَدَهُ بِالْهَمْزِ Ve davarın pālānını kolan ile çekip bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: وَكَدَ الرَّحْلَ إِذَا شَدَّهُ Ve

وَكْدٌ [vekd] Mühim olan murād ve maksūda ıtlāk olunur; mübālagaten vasf bi'l-masdardır; yukālu: هُوَ وَكْدُهُ أَيْ مُرَادُهُ وَهَمُّهُ وَقَصْدُهُ Ve

وَكْدٌ [Vekd] Ḥaremeyn beyninde bir mev-

ziʿ, ʿalā-kavlin cibāl-i Mekke'den Ḫulāṭā nām cebel üzere müşrif bir küçük dağın ismidir.

اَلْوَكَائِدُ [el-vekāʾid] Dābbenin pālānını sarıp bend ettikleri tasmalara ve sırımlara denir. Müfredi وِكَادٌ [vikād]dır, كِتَابٌ [kitāb] gibi ve vāv'ı hemzeye ibdālle إِكَادٌ [ikād] dahi derler.

اَلْوُكْدُ [el-vukd] (vāv'ın zammıyla) Saʿy ve cehd ve meşakkat maʿnāsına ismdir; yukālu: صَرَفَ وُكْدَهُ أَيْ سَعْيَهُ وَجُهْدَهُ Ve bir kimsenin kasd eylediği fiʿl ve ʿamele ıtlāk olunur ve minhu tekūlu: مَا زَالَ ذٰلِكَ وُكْدِي أَيْ فِعْلِي وَفِي النِّهَايَةِ أَيْ دَأْبِي وَقَصْدِي

اَلتَّوْكِيدُ [et-tevkīd] تَأْكِيدٌ [teʾkīd] vezninde ve mürādifidir ki muhkem ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّدَهُ بِمَعْنَى أَكَّدَهُ Ve تَوْكِيدٌ [tevkīd] تَأْكِيدٌ [teʾkīd]den efsahtır.

اَلتَّوَكُّدُ [et-tevekkud] تَأَكُّدٌ [teʾekkud] vezninde ve mürādifidir ki metānet ve istihkām bulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَكَّدَ الْأَمْرُ بِمَعْنَى تَأَكَّدَ

اَلْمُوَاكِدَةُ [el-muvākidet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Yürümekte çabalayıp cidd ve cehd eder olan nākaya denir; saʿy ve cehd maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: نَاقَةٌ مُوَاكِدَةٌ أَيْ دَائِبَةٌ فِي السَّيْرِ

اَلْمُتَوَكِّدُ [el-mutevekkid] (مُتَوَكِّلٌ [mutevekkil] vezninde) Bir husūsun temşītine kāʾim ve āmāde olan adama ıtlāk olunur; hemm ve kasd maʿnāsındandır; yukālu: ظَلَّ مُتَوَكِّدًا بِأَمْرِ كَذَا أَيْ قَائِمًا مُسْتَعِدًّا

اَلْمَيَاكِيدُ [el-meyākīd] ve

اَلتَّوَاكِيدُ [et-tevākīd] ve

اَلتَّآكِيدُ [et-teʾākīd] (cemʿ bünyeleriyle) At eyerinin kaşlarını sarıp bağladıkları sırımlara ve tasmalara denir. Zāhiren تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] gibi bilā-müfredlerdir.

[و ل د]

اَلْوَلَدُ [el-veled] (vāv'ın ve lām'ın fethiyle) ve

اَلْوُلْدُ [el-vuld] (vāv'ın zammıyla) ve

اَلْوِلْدُ [el-vild] (vāv'ın kesriyle) ve

اَلْوَلْدُ [el-veld] (vāv'ın fethiyle) Cümlesi bir maʿnāyadır, yaʿnī insānın ve sāʾir hayvānın bi-nefsihi ve bi-hakīkatihi zādesine denir ki döl ve yavru taʿbīr olunur; tebennī ve ittihāz cihetiyle olana ıtlāk olunmaz. Müfred ve cemʿi berāberdir ve gāh olur ki cemʿinde أَوْلَادٌ [evlād] ve وِلْدَةٌ [vildet] denir, vāv'ın kesriyle ve إِلْدَةٌ [ildet] denir, vāv'ı hemzeye ibdālle ve وُلْدٌ [vuld] denir, vāv'ın zammıyla. Ve bunlar fethateynle وَلَدٌ [veled]in cemʿidir. Ve mine'l-emsāli: "وَلَدُكِ مَنْ دَمَّى عَقِبَيْكِ" Ve bu müʾennese hitābdır, yaʿnī "Senin veledin ancak o kimsedir ki senin iki ökçelerini kanla ālūde eylemiştir." Murād senin loğusa olduğun şahstır, tebennī eylediğin veled sana veled-i hakīkī olmaz.

Ṭufeyl b. Mālik'in oğlu ʿUḳayl'i Kebşe bint ʿUrve tebennī edip bir gün ʿUḳayl asl vālidesine gelmekle bir bahāne ile vālidesi ʿUḳayl'i darb ettikte Kebşe gelip "Benim oğlumu niçin darb edersin?" diye istishāb eylemekle ʿUḳayl'in vālidesi Kebşe'ye hitāben kelām-ı mezbūru īrād eyledi. Ve ʿArablar "Bilmem o ne makūle kimsedir?" diyecek yerde "مَا أَدْرِي أَيُّ وَلَدِ الرَّجُلِ هُوَ" derler, أَيُّ النَّاسِ maʿnāsına.

Şārih der ki Zemaḫşerī sūre-i Loḳmān evāhirinde وَلَدٌ [veled], veled-i velede dahi mütenāvil olur, lākin مَوْلُودٌ [mevlūd] veled-i hakīkīye hāstır diye sebt edip lākin

kavl-i mezbūr fukahā' kavline muhāliftir. Ve sāhib-i *Mişbāḥ* وَلَدٌ [veled] lafzını müfred ve tesniye ve cemᶜ ve müzekker ve müennese ıtlāk olunur diye tesviye eylemiştir, niteki mü'ellif dahi tenbīh eylemiştir. Pes vākıfın وَقَفْتُ لِوَلَدِي kavlinde وَلَدٌ [veled] tezkīr ve te'nīse mütenāvil olur.

اَلْوَلِيدُ [el-velīd] (سَعِيدٌ [saᶜīd] vezninde) مَوْلُودٌ [mevlūd] maᶜnāsınadır ki murād yeni doğmuş çocuktur. Ve mutlakan çocuğa ıtlāk olunur, صَبِيٌّ [ṣabiyy] maᶜnāsına. Ve köleye ıtlāk olunur, عَبْدٌ [ᶜabd] maᶜnāsına ve bu ikisinin mü'enneslerinde وَلَائِدُ [velā'id] denir ve وِلْدَانٌ [vildān] denir, vāv'ın kesriyle. *Esās*'ın beyānına göre وَلَائِدُ [velā'id] وَلِيدَةٌ [velīdet]in ve وِلْدَانٌ [vildān] وَلِيدٌ [velīd]in cemᶜidir ve köleye ve cāriyeye وَلِيدٌ [velīd] ve وَلِيدَةٌ [velīdet] ıtlākı kable'l-hulmdür ki sabīye mülhaklardır; ve yukālu yaᶜnī mine'l-meseli: "هَذَا أَمْرٌ لَا يُنَادَى وَلِيدُهُ" Mesel-i mezbūr hayr ve şerre dā'im olan nesnelerde darb olunur, yaᶜnī şey'-i maᶜhūda o mertebe müştagil ve müstagrak olmuşlardır ki bir çocuk eᶜazz ve enfes eşyālarına elini uzatsa zecr ve menᶜ için ona sayha eylemezler. Pes bir emr-i ᶜacībe kemāl-i iştigāl ve istigrāk mevkiᶜinde darb olunur, *Mustaḳṣā*'da iki kavl dahi mersūmdur. Biri, mübāderet ettikleri mādde be-gāyet zor olmakla ona kibār-ı nās nidā ve daᶜvet olunup sıgārı nidā olunmaz. Pes bir emr-i kavī vü şedīd bābında darb olunur. Sānī, be-gāyet hısb ve vefret-i niᶜmet ü ganīmete mazhar olmalarıyla وِلْدَانٌ [vildān] eᶜazz ve enfesini tenāvül eyleseler zecr ve menᶜ olunmazlar. Buna göre siᶜat ve vefrette īrād olunur.

أُمُّالْوَلِيدِ [ummu'l-velīd] Decācenin yaᶜnī tavuğun künyesidir.

اَلْوِلَادُ [el-vilād] (vāv'ın kesriyle) ve

اَلْوِلَادَةُ [el-vilādet] (hā'yla) ve

اَلْإِلَادَةُ [el-ilādet] (vāv'ı hemzeye ibdālle) ve

اَللِّدَةُ [el-lidet] (عِدَةٌ [ᶜidet] vezninde) ve

اَلْمَوْلِدُ [el-mevlid] (مَوْعِدٌ [mevᶜid] vezninde) Doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَلَدَتِ الْمَرْأَةُ تَلِدُ وِلَادًا وَوِلَادَةً وَإِلَادَةً وَلِدَةً وَمَوْلِدًا إِذَا وَضَعَتْ حَمْلَهَا وَهِيَ وَالِدٌ وَوَالِدَةٌ ve yukālu: شَاةٌ وَالِدٌ وَوَالِدَةٌ Ve وَلُودٌ [velūd]un cemᶜi وُلْدٌ [vuld]dür, vāv'ın zammıyla. Gerçi mü'ellif burada أُمُّهُ وَالِدٌ وَوَالِدَةٌ ıtlāk eyledi ki sıfāt-ı muhtasse silsilesine idhāl etti, lākin *Başā'ir*'de وَالْأَبُ يُقَالُ لَهُ وَالِدٌ وَالْأُمُّ وَالِدَةٌ وَيُقَالُ لَهُمَا اَلْوَالِدَانِ يَعْنِي بِالتَّغْلِيبِ ᶜunvānıyla resm eylemiştir. Şārih der ki وَالِدُ ذِي كَذَا maᶜnāsına yaᶜnī neseb üzere olursa وَالِدَةٌ [vālidet]e dahi ıtlāk olunur.

اَلْإِيلَادُ [el-īlād] (hemzenin kesriyle) Doğurmak maᶜnāsınadır; tekūlu: وَلَّدْتُ الشَّاةَ تَوْلِيدًا كَمَا سَيُذْكَرُ فَأَوْلَدَتْ هِيَ أَيْ وَضَعَتْ وَهِيَ مُولِدٌ كَمُحْسِنٍ مِنْ مَوَالِيدَ وَمَوالِدَ

Şārih der ki mü'ellif gerçi مَوَالِيدُ [mevālīd] ve مَوَالِدُ [mevālid]i مَوْلِدٌ [mevlid]e cemᶜ tertīb eyledi, lākin kıyāsa muhāliftir, zīrā bunlar مَوْلُودٌ [mevlūd]un cemᶜleridir. Mütercim der ki مَوْلُودٌ [mevlūd]un cemᶜi مَوَالِيدُ [mevālīd] ve مَوَالِدُ [mevālid] geldiği gibi مُولِدٌ [mūlid]in dahi gelir. Niteki مُفْطِرٌ [mufṭir]in مَفَاطِيرُ [mefāṭīr] ve مُطْفِلٌ [muṭfil]in مَطَافِلُ [meṭāfil] gelir. Ve مَوَالِيدُ [mevālīd] مَيَامِينُ [meyāmīn] ve مَيَاسِيرُ [meyāsīr] gibi kıyāstır. Ve *Mişbāḥ*'ta إِيلَادٌ [īlād]ın hemzesi sayrūrete haml olunmuştur; kāle: وَأَوْلَدَتِ الْمَرْأَةُ إِيلَادًا إِذَا حَانَ وِلَادُهَا كَمَا يُقَالُ أَحْصَدَ الزَّرْعُ إِذَا حَانَ حَصَادُهُ

اَلتَّوْلِيدُ [et-tevlīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Doğurtmak maᶜnāsınadır ki قَابِلَةٌ [ḳābilet] fiᶜlidir; yukālu: وَلَّدَتْهَا الْقَابِلَةُ وَتَقُولُ وَلَّدْتُ الشَّاةَ تَوْلِيدًا فَأَوْلَدَتْ هِيَ Ve

تَوْلِيدٌ [tevlīd] Beslemek, terbiye maᶜnāsına müstaᶜmeldir; ve minhu kavlullāhi ᶜazze ve celle li-ᶜĪsā ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām: "أَنْتَ نَبِيِّي وَأَنَا وَلَّدْتُكَ" أَيْ رَبَّيْتُكَ فَقَالَتِ النَّصَارَى أَنْتَ بُنَيِّي وَأَنَا وَلَّدْتُكَ تَعَالَى اللهُ عَنْ ذٰلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا Burada ibtidā نُبُوَّةٌ [nubuvvet] ten meᵓhūz olan نَبِيِّي kelimesini tashīfle اِبْنٌ [ibn]in musaggarı olan بُنَيِّ [buneyy] olmak üzere kırāᵓat eylediler, baᶜdehu تَوْلِيدٌ [tevlīd]i doğurtmak maᶜnāsına haml eylediler.

اَللِّدَةُ [el-lidet] (lām'ın kesriyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

لِدَةٌ [lidet] Yaşdaşa denir تِرْبٌ [tirb] ve hem-zāde maᶜnāsına; yukālu: هُوَ لِدَتُهُ أَيْ تِرْبُهُ Cemᶜi لِدَاتٌ [lidāt] ve لِدُونَ [lidūn] gelir. Cemᶜ-i musaggarında وُلَيْدَاتٌ [vuleydāt] ve وُلَيْدُونَ [vuleydūn] denir; لُدَيَّاتٌ ve لُدَيُّونَ sahīh değildir, niteki baᶜzı ᶜArab galat edip öylece tefevvüh eylediler.

لِدَةٌ [lidet] kelimesinin aslı وَلْدٌ [veld] idi, وَعْدٌ [vaᶜd] ve عِدَةٌ [ᶜidet] gibi ki masdardır, baᶜdehu ism kılındı. Tasgīr ve teksīr kelimātı usūlüne ircāᶜ eylemekle musaggarında وُلَيْدٌ [vuleyd] denir. Baᶜzılar zāhir-i lafza nazar ile لُدَيٌّ demeleriyle müᵓellif galatlarına tenbīh eylemiştir. Kaldı ki müᵓellif işbu لِدَةٌ [lidet] kelimesini muᶜtell bābında resm ve bunun mevziᶜ-i zikri buradır, Cevherī "وِلْدٌ" bābında zikr eylemekle vehm eyledi diye Cevherī'yi tevhīm edip ve burada ona tenbīh eylememiştir. Pes muᶜtell olduğu sūrette elbette musaggarı لُدَيٌّ olmakla müᵓellif hufre-i taglītine kendi vākiᶜ olmuş olur, fe-tenebbeh. Ve

لِدَةٌ [lidet] Vilādet vaktine denir; yukālu: حَانَتْ لِدَتُهَا أَيْ وَقْتُ وِلاَدَتِهَا

اَلْمَوْلِدُ [el-mevlid] (مَوْعِدٌ [mevᶜid] vezninde) ve

اَلْمِيلاَدُ [el-mīlād] (مِيقَاتٌ [mīḳāt] vezninde) Bunlar da ism-i zamānlardır, vilādet vaktine denir.

Mütercim der ki مَوْلِدٌ [mevlid] lafzı zamān-ı vilādet-i Muṣṭāfā ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām için ᶜörf-i İslām'da muhassas ve مِيلاَدٌ [mīlād] kelimesi Hazret-i ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām için mustalah olmuştur . Ve مَوْلِدٌ [mevlid] lafzı ism-i mekān olur.

اَلْمُوَلَّدَةُ [el-muvelledet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) ve

اَلْوَلِيدَةُ [el-velīdet] Şol cāriyeye ıtlāk olunur ki ᶜArab içre tevellüd etmiş ola, yaᶜnī aslı ᶜacemden olup kendisi beyne'l-ᶜArab tevellüd ve evlād-ı ᶜArab ile neşv ü nemā bulup onların ādāblarıyla müteᵓeddib olmuş ola; kelām-ı müvelled bundan meᵓhūzdur. Vech-i şebeh, ᶜadem-i ᶜarākat yaᶜnī bī-behre-i asālet olmaktır; yukālu: كَلاَمٌ مُوَلَّدٌ أَيْ لَيْسَ مِنْ أَصْلِ لُغَتِهِمْ Ve

مُوَلَّدَةٌ [muvelledet] Sonradan muhdese olan her şeyᵓe ıtlāk olunur; hāᵓ teᵓnīs-i mevsūf iᶜtibārıyladır. Ve مُوَلَّدُونَ [Muvelledūn] taᶜbīr olunan şuᶜarāya hudūslarına mebnī مُوَلَّدٌ [muvelled] ıtlāk olunmuştur.

Şārih Ḳarāfī bu vech üzere tertīb-i tabakāt eylemiştir ki şuᶜarā-yı ᶜArab dört tabaka üzeredir: Evvel cāhiliyyūndur ki İslām zamānına idrāk eylemediler, İmruᵓulḳays ve ᶜAntara gibi. Sānī Muḫadramūn'dur ki Cāhiliyye olup ve zamān-ı İslām'ı idrāk edenlerdir, Ḥassān ve Kaᶜb gibi. Bunda

İslām şarttır, zīrā خَضْرَمَةٌ [ḫaḍramet] قَطْعٌ [ḳaṭᶜ] maᶜnāsına olmakla küfrden munkatıᶜ olmaları lāzımdır, pes Müslim olmayan Cāhiliyye'ye mülhaktır. Sālis Muvelledūn'dur, Ferezdaḳ ve Cerīr gibi. Rābiᶜ Muḥdes̱ūn'dur, Maᶜarrī ve İbn Rūmī gibi. intehā.

Ve ᶜArablar sābit ve muhakkak olmayan şey'e, kezālik vāhī ve müzevver ve musannaᶜ olan şey'e مُوَلَّدٌ [muvelled] ıtlāk ederler ve minhu yukālu: هٰذِهِ بَيِّنَةٌ مُوَلَّدَةٌ أَيْ غَيْرُ مُحَقَّقَةٍ ve yukālu: كِتَابٌ مُوَلَّدٌ أَيْ مُفْتَعَلٌ

اَلْمُوَلِّدُ [el-muvellid] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Ebe kadına denir, قَابِلَةٌ [ḳābilet] maᶜnāsına.

اَلْوُلُودِيَّةُ [el-vulūdiyyet] (vāv'ın zamm ve fethiyle ki sānī vasf olur; yā' masdariyyedir) Çocukluk hāletine ıtlāk olunur; yukālu: فَعَلَ ذٰلِكَ فِي وُلُودِيَّتِهِ أَيْ فِي صِغَرِهِ Ve sitem ve cefā' ve kıllet-i rıfk u mülāyemet maᶜnālarına müstaᶜmeldir ki sıbyān efᶜālidir.

وَلِيدٌ [Velīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde)

وِلَادٌ [Vilād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

بَنُو وِلَادٍ [Benū Vilād] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir cemāᶜattir.

[و م د]

اَلْوَمَدُ [el-vemed] (vāv'ın ve mīm'in fethiyle) Havā rākid olarak ıssı pek şedīd olmak maᶜnāsınadır. ᶜAlā-kavlin وَمَدٌ [vemed] şol rutūbete denir ki harāret-i havānın şiddet ve samīmi hengāmında geceler deryā tarafından zuhūr eder. Ve bu maᶜnāda masdar olur. Ve ᶜinde'l-baᶜz وَمَدٌ [vemed] gece pek ıssı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَمِدَ اللَّيْلُ وَمَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّتْ حَرُّهَا مَعَ سُكُونِ الرِّيحِ أَوْ نَدِيَتْ فِي صَمِيمِ الْحَرِّ مِنْ قِبَلِ الْبَحْرِ أَوِ اشْتَدَّتْ حَرُّهَا Ve

وَمَدٌ [vemed] Darılmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَمِدَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ

اَلْوَمَدَةُ [el-vemedet] (fetehātla) Gecenin pek ıssılığına denir ki ismdir.

اَلْوَمِدُ [el-vemid] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوَمِدَةُ [el-vemidet] (hā'yla) Zikr olunan وَمَدٌ [vemed] ile muttasıf geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ وَمِدٌ وَوَمِدَةٌ أَيْ ذَاتُ وَمَدٍ Tezkīri ihtisāsa mebnīdir.

[و ه د]

اَلْوَهْدَةُ [el-vehdet] (vāv'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلْوَهْدُ [el-vehd] (hā'sız) Alçak ve obruk yere denir, أَرْضٌ مُنْخَفِضَةٌ maᶜnāsına. Cemᶜi أَوْهُدٌ [evhud] gelir ve وِهَادٌ [vihād] gelir vāv'ın kesriyle ve وُهْدَانٌ [vuhdān] gelir vāv'ın zammıyla. Ve bu نَجْدٌ [necd] mukābilidir; yukālu: سَارَ فِي النِّجَادِ وَالْوِهَادِ Ve

وَهْدَةٌ [vehdet] Yerde olan dere gibi derin çukura ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَ فِي وَهْدَةٍ أَيْ هُوَّةٍ فِي الْأَرْضِ

أَوْهَدُ [evhed] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) İsneyn gününün ism-i kadīmidir ki pazartesi günüdür. Cemᶜi أَوَاهِدُ [evāhid] gelir.

اَلتَّوْهِيدُ [et-tevhīd] تَمْهِيدٌ [temhīd] vezninde ve mürādifidir ki bast eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَهَّدَ الْفِرَاشَ بِمَعْنَى مَهَّدَهُ

اَلتَّوَهُّدُ [et-tevehhud] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Obruk yere inmek maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle cimāᶜ eylemekte istiᶜmāl olundu; yukālu: تَوَهَّدَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

[هـ ب ر د]

اَلْهِبْرِدَانَةُ [el-hibridānet] (hā’nın kesri ve bā’nın sükūnuyla) Serin ve ortası yumru ve sıkı ve etrāfı düz hendese ile konmuş tiride vasf olur; yukālu: ثَرِيدَةٌ هِبْرِدَانَةٌ مِبْرِدَانَةٌ أَيْ بَارِدَةٌ مُصَعْنَبَةٌ مُسَوَّاةٌ مُلَمْلَمَةٌ Burada مِبْرِدَانَةٌ [mibridānet] izdivāc içindir.

[هـ ج د]

اَلْهُجُودُ [el-hucūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Uyumak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَدَ الرَّجُلُ هُجُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَامَ Müʾellif *Baṣāʾir*’de seher ile de tefsīr ve azdāddan olduğunu takrīr eylemekle maʿnā-yı ātī ondan meʾhūz olur.

اَلْهَجُودُ [el-hecūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Gece vaktinde uyanıp namāz kılar olan adama denir ve bu ıtlākāt-ı şerʿīdendir; yukālu: رَجُلٌ هَجُودٌ أَيْ مُصَلٍّ بِاللَّيْلِ Cemʿi هُجُودٌ [hucūd] gelir, رَاقِدٌ [rāḳid] ve رُقُودٌ [ruḳūd] gibi ve هُجَّدٌ [hucced] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

اَلتَّهَجُّدُ [et-teheccud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi uyumak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَجَّدَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ Ve uyanmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: تَهَجَّدَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَيْقَظَ Vech-i mezkūr üzere سَهَرٌ [seher] maʿnāsına mevzūʿ olmakla تَهَجُّدٌ [teheccud]ü تَأَثُّمٌ [teʾes̱s̱um] ve تَحَرُّجٌ [taḥarruc] kabīline idrāca hācet yoktur.

اَلتَّهْجِيدُ [et-tehcīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi uyanmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَّدَ النَّائِمُ إِذَا اسْتَيْقَظَ Ve uyandırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَّدَهُ إِذَا أَيْقَظَهُ Ve uyutmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَّدَهُ إِذَا نَوَّمَهُ Ve çökmüş deve kısmı boynunun iç yüzünü yere uzatıp yatırmak maʿnāsınadır ki uykuyu müstelzimdir; yukālu: هَجَّدَ الْبَعِيرُ

FASLU’L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ب د]

اَلْهَبْدُ [el-hebd] (عَبْدٌ [ʿabd] vezninde) ve اَلْهَبِيدُ [el-hebīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ebūcehl karpuzuna denir, حَنْظَلٌ [ḥanẓal] gibi, ʿalā-kavlin çekirdeğine denir. Ve

هَبْدٌ [hebd] Masdar olur, ebū-cehl karpuzunu kırıp pişirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَدَ الْحَنْظَلَ هَبْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ وَطَبَخَهُ İşbu ebū-cehl karpuzu bādiyede olur, be-gāyet acı nesnedir. Bedevīler devşirip kırarlar ve çekirdeğini çıkarıp bir yere vazʿ ve bir niçe gün üzerine su dökmekle merāretini izāle eyledikten sonra zarūret hengāmında tabh ve ekl ederler. Ve *Esās*’ta هَبِيدٌ [hebīd] çekirdeği olmak üzere mersūmdur. Ve

هَبْدٌ [hebd] حَنْظَلٌ [ḥanẓal] devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَدَ الْهَبِيدَ إِذَا جَنَاهُ Ve bir adama حَنْظَلٌ [ḥanẓal] yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَدَ فُلَانًا إِذَا أَطْعَمَهُ الْهَبِيدَ

اَلتَّهَبُّدُ [et-tehebbud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِهْتِبَادُ [el-ihtibād] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da حَنْظَلٌ [ḥanẓal] devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَبَّدَ الرَّجُلُ الْهَبِيدَ وَاهْتَبَدَهُ إِذَا جَنَاهُ

اَلْهَوَابِدُ [el-hevābid] Dāʾimā حَنْظَلٌ [ḥanẓal] devşirmiş olan adamlara denir.

هَبُّودٌ [Hebbūd] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir adam adıdır. Ve ʿAmr b. el-Cuʿayd’ın feresi ismidir. Ve bir su ismidir ki ona sīga-i cemʿle Hebābīd dahi derler ve o, mevziʿ ismi değildir, Cevherī bunda vehm eylemiştir.

إِذَا أَلْقَى جِرَانَهُ بِالْأَرْضِ

اَلْإِهْجَادُ [el-ihcād] (إِيجَادٌ [īcād] vezninde) Uyumak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَدَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ Ve uyutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَدَهُ إِذَا أَنَامَهُ Ve bir adamı uyur bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَدَ الرَّجُلَ إِذَا وَجَدَهُ نَائِمًا Ve deve boynunun iç yüzünü yere uzatıp yatırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَهْجَدَ الْبَعِيرُ إِذَا أَلْقَى جِرَانَهُ بِالْأَرْضِ

هِجْدْ [hicd] (hā’nın kesri ve cīm’in sükūnuyla) At kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır, lisānımızdaki deh gibi.

[هـ د د]

اَلْهَدُّ [el-hedd] (hā’nın fethi ve dāl’ın şeddesiyle) ve

اَلْهُدُودُ [el-hudūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bināyı gürültü ile yıkıp göçürmek maʿnāsınadır; yukālu: هَدَّ الْبِنَاءَ هَدًّا وَهُدُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَدَمَهُ شَدِيدًا وَكَسَرَهُ يَعْنِي بِشِدَّةِ صَوْتٍ Ve pek pīr-i fānī olmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: هَدَّ الرَّجُلُ يَهُدُّ كَمَلَّ يَمَلُّ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَيَهِدُّ كَيَقِلُّ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَرِمَ Şārih der ki هَدٌّ [hedd] pīr-i fānīye de ıtlāk olunur, مَهْدُودٌ [mehdūd] maʿnāsına. Kāle fi’l-*Esās*: هَدَّنِي هَذَا الْأَمْرُ وَهَدَّ رُكْنِي إِذَا بَلَغَ مِنْكَ وَكَسَرَكَ Ve

هَدٌّ [hedd] Kerīm ve civān-merd adama ıtlāk olunur. Bunda bi-maʿnā fāʿil ve bi-maʿnā mefʿūl olmak muhtemeldir. Evvele göre tīşe-i cūd ile kendi mālını hedm eder ve sānīye göre sāʾiller hedm eder. Ve

هَدٌّ [hedd] Deve kükremek maʿnāsınadır; yukālu: هَدَّ الْبَعِيرُ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَدَرَ Ve

هَدٌّ [hedd] ve

هَدَدٌ [heded] (fethateynle) Savt-ı galīz maʿnāsınadır; tekūlu: سَمِعْتُ هَدًّا وَهَدَدًا أَيْ صَوْتًا غَلِيظًا Şārih der ki bu maʿnāda masdar dahi olurlar. Ve

هَدٌّ [hedd] Zaʿīf ve zebūn adama ıtlāk olunur, مَهْدُودٌ [mehdūd] maʿnāsına. Ve bunda hā’nın kesriyle de lügattir, yine مَهْدُودٌ [mehdūd] maʿnāsına, ذِبْحٌ [ẕibḥ] ve مَذْبُوحٌ [meẕbūḥ] gibi. Cemʿi هِدُّونَ [heddūn - hiddūn] hā’nın fethi ve kesriyle. Ve ʿArablar مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هَدَّكَ مِنْ رَجُلٍ وَهَدِّكَ مِنْ رَجُلٍ derler, حَسْبُكَ مِنْ رَجُلٍ maʿnāsına. Ve bunda müfred ve cemʿ ve müzekker ve müʾennes müsāvīdir; ve yukālu: مَرَرْتُ بِامْرَأَةٍ هَدَّتْكَ مِنْ امْرَأَةٍ وَبِرَجُلَيْنِ هَدَّاكَ وَبِرِجَالٍ هَدُّوكَ وَبِامْرَأَتَيْنِ هَدَّتَاكَ وَبِنِسَاءٍ هَدَدْنَكَ ve yukālu: إِنَّهُ لَهَدُّ الرَّجُلِ بِفَتْحٍ ve yukālu: فُلَانٌ يُهَدُّ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أُثْنِيَ عَلَيْهِ بِالْجَلَدِ الدَّالِ أَيْ لَنِعْمَ الرَّجُلُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de ve Zemahşerī’nin *Esās*’ta ve sāʾir usūllerin beyānına göre هَدٌّ [hedd] vech-i mezkūr üzere hedm-i şedīd maʿnāsınadır. Bu münāsebetle zor ve celādet maʿnāsında istiʿmāl olundu. Meselā لَهَدَّ الرَّجُلُ derler, lām-ı teʾkīd ile, “pek celādetli” diyecek yerde. Fi’l-asl هَدَّ غَيْرَهُ sebkinde olup baʿdehu mesel mecrāsına icrā eylediler. Ve maʿnā-yı mezbūrdan nezʿ ile mutlakan taʿaccüb maʿnāsında istiʿmāl eylediler ve minhu إِنَّ أَبَا لَهَبٍ قَالَ لَهَدَّ مَا سَحَرَكُمْ صَاحِبُكُمْ أَيْ عَجَبٌ Ve gāh olur ki حَسْبُ maʿnāsına istiʿmāl olunur, gūyā ki kemāl-i kuvvet ü celādetinden “O yalnızca sana iʿānete kifāyet eder, sāʾirden istimdāda hācet yoktur” demek maʿrizindedir. Ve bunda iki kavl vardır: Biri masdar mecrāsına icrā ederler. Bunda tezkīr ve teʾnīs ve müfred ve cemʿ-i müsāvī olur. Meselā مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هَدِّكَ مِنْ رَجُلٍ dersin dāl’ın kesriyle. Sānī fiʿl olarak tasarruf edip cemʿ ve tesniye ve tezkīr ve teʾnīs ahvāline riʿāyet olunur. Meselā مَرَرْتُ بِرَجُلٍ هَدَّكَ مِنْ رَجُلٍ dersin māzī olarak. Ve بِرَجُلَيْنِ

هَدَّاكَ وَبِرِجَالٍ هَدُّوكَ وَبِامْرَأَةٍ هَدَّتْكَ وَبِامْرَأَتَيْنِ هَدَّتَاكَ وَبِنِسَاءٍ هَدَدْنَكَ dersin. Ve gāh olur ki fiᶜ-medh maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, yine maᶜnā-yı mezbūrdan müntezaᶜdır; yukālu: إِنَّهُ لَهَدَّ فُلاَنٌ يُهَدُّ الرَّجُلُ أَيْ لَنِعْمَ الرَّجُلُ kezālike derler mechūl bünyesiyle. Ve bu mevsūfun zor ve celādet ve şiddetinin vasfında kemāl-i mübālagayı mutazammındır, şol derecede celd ve zūr-menddir ki gūyā kendi zor ve celādeti nefsini hedd ve hedm etmek üzeredir. Ve Aṣmaᶜī bunu māzī-i maᶜlūm bünyesiyle nakl eylemiştir. Kāle: yukālu: إِنَّهُ لَهَدَّ الرَّجُلُ إِذَا أُثْنِيَ عَلَيْهِ بِجَلَدٍ وَشِدَّةٍ Gūyā ki evsāfı be-gāyet ᶜazīm olmak hasebiyle nākilini hedm eder diye tevcīh eylemiştir. Fe-huzhā ve kun mine’ş-şākirīne.

اَلْهَادُّ [el-hādd] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Denizden gelen gürültülü savt-ı şedīde ıtlāk olunur; yukālu: سَمِعَ أَهْلُ السَّاحِلِ هَادًّا مِنْ قِبَلِ الْبَحْرِ أَيْ صَوْتًا فِيهِ دَوِيٌّ Ve bu fi’l-asl ism-i fāᶜildir, baᶜdehu savt-ı merkūmda ism olmuştur.

اَلْهَادَّةُ [el-hāddet] (hā’yla) Gök gürültüsüne ıtlāk olunur.

اَلْأَهَدُّ [el-ehedd] (fethateynle) ve

اَلْهَدَادَةُ [el-hedādet] (hā’nın fethiyle) Korkak, cebān adama ıtlāk olunur. Burada efᶜal-i tafdīl أَحَبُّ [aḥabb] lafzı gibi, bi-maᶜnā mefᶜūldür ve هَدَادَةٌ [hedādet] ismidir; cemᶜ-i cinsi hā’sızdır; yukālu: رَجُلٌ أَهَدُّ وَهَدَادَةٌ أَيْ جَبَانٌ

هُدَدُ [Huded] (زُفَرُ [zufer] vezninde) İbn Buded’dir ki bā-yı muvahhade ile زُفَرُ [zufer] veznindedir, Hazret-i Mūsā ve Ḫıḍr ᶜaleyhime’s-selām kıssalarında gasben sefīneleri ahz eden pādişāhın ismidir ve bu İmām Buḫārī hazretlerinden mervīdir. Beyḍāvī, melik-i mezbūrun ismi Culendā b. Kerker yāhūd Menūle b. Culendā el-Ezdī olmak üzere resm eylemiştir.

اَلْهَدُودُ [el-hedūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Toprağı yumuşak düz yere denir; yukālu: أَرْضٌ هَدُودٌ أَيْ سَهْلَةٌ Burada مَهْدُودٌ [mehdūd] maᶜnāsınadır, gūyā ki huşūneti hedd olunmuştur.

هَدُودٌ [hedūd] Pek sarp yokuşa denir; yukālu: عَقَبَةٌ هَدُودٌ أَيْ شَاقَّةٌ Burada bi-maᶜnā fāᶜildir, gūyā ki suᶜūd eden devābb ve insānı kemāl-i itᶜābla hedd eder. Ve engebe ve iniş yere denir, حَدُورٌ [ḥadūr] maᶜnāsına, Farisīde neşīb denir.

اَلْهَدِيدُ [el-hedīd] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek uzun adama denir.

اَلْهُدْهُدُ [el-hudhud] (hā’ların zammıyla) Mutlakan karkara eden yaᶜnī elhān ve nagamātla öten kuşa denir. Ve hāssaten maᶜrūf kuşun ismidir ki çavuş kuşu ve ibik taᶜbīr ettikleridir; هَدْهَدَةٌ [hedhedet] ten meʾhūzdur, ke-mā se-yuzkeru. Ve ona هُدَهِدٌ [hudehid] dahi denir, عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde ve هُدَاهِدٌ [hudāhid] denir, عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde. Ve

هُدْهُدٌ [hudhud] Kesīrü’l-hedhede olan güvercin kuşuna denir. Bunların cemᶜi هَدَاهِدُ [hedāhid] ve هَدَاهِيدُ [hedāhīd] gelir hā’ların fethiyle.

اَلْهَدْهَدُ [el-hedhed] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) Cinn tāʾifesinin asvātına denir ki cıvıltı taᶜbīr olunur. Müfredi mesmūᶜ değildir; yukālu: زَعَمَ أَنَّهُ سَمِعَ هَدْهَدَ الْجِنِّ أَيْ أَصْوَاتَهُ Bunun hakīkatini cinci hācelerden istimāᶜ eylemek lāzımdır.

اَلتَّهْدِيدُ [et-tehdīd] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Korkutmak ve korku vermek maᶜnāsınadır, هَدٌّ [hedd]-i mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: هَدَّدَهُ إِذَا خَوَّفَهُ

اَلْهَدْهَدَةُ [el-hedhedet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Deve kükreyerek böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: هَدْهَدَ الْبَعِيرُ إِذَا هَدَرَ Ve āgāze ve elhānla kuşötmek maʿnāsınadır; yukālu: هَدْهَدَ الطَّائِرُ إِذَا قَرْقَرَ Ve çocuğu uyutmak için anası beri öte tahrīk edip sallamak maʿnāsınadır; yukālu: هَدْهَدَتِ الصَّبِيَّ أُمُّهُ إِذَا حَرَّكَتْهُ لِيَنَامَ Ve bir nesneyi yukarıdan engebeye doğru salıvermek ve yuvarlamak maʿnāsınadır; yukālu: هَدْهَدَ الشَّيْءَ إِذَا حَدَرَهُ مِنْ عُلْوٍ إِلَى سُفْلٍ Ve tahayyül maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: يُهَدْهَدُ إِلَيَّ كَذَا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ يُخَيَّلُ Gūyā ki nefsine o gūne āvāz gelir yāhūd ʿālem-i bālādan öylece sānih olur.

هُدَاهِدٌ [Hudāhid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yemen’de bir küçük kabīle adıdır. Ve lutf ve menfaʿat maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: مَا فِي وُدِّهِ هُدَاهِدٌ أَيْ لُطْفٌ Yaʿnī “Onun dostluğu hedhedeli kuş değildir.”

اَلْهَدَاهِدُ [el-hedāhid] (hā’nın fethiyle) Rıfk ve teʾennī maʿnāsınadır; tekūlu: عَلَيْكَ بِالْهَدَاهِدِ أَيِ الرِّفْقِ

اَلْهَدَادُ [el-hedād] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi rıfk ve teʾennī maʿnāsınadır ki şiddet ve ʿunfu hedd ve hedmin lāzımıdır; ve minhu tekūlu: هَدَادَيْكَ بِالتَّثْنِيَةِ أَيْ مَهْلاً Ve bu هَذَاذَيْكَve حَنَانَيْكَ kabīlindendir ki مَهْلاً بَعْدَ مَهْلٍ demektir.

هَدِّ [hedd] (hā’nın fethi ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle) Eşek kısmı su içerken tergīb ve igrā için īrād olunan asvāttandır, سَأْ [seʾ] gibi.

اَلْهَدَّةُ [el-Heddet] (hā’nın fethiyle) Mekke ile ʿUsfān beyninde, ʿalā-kavlin Ṭāʾif kazāsında bir mevziʿ adıdır. Ve gāhca tahfīf ile هَدَةٌ [Hedet] derler yāhūd savāb olan أَدَّةٌ [Eddet] olmaktır, niteki faslında zikr olundu.

هُدَيْدٌ [Hudeyd] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Cumaḥ’tır ki ricāl-i ʿArabdandır.

اَلتَّهَادُّ [et-tehādd] (تَوَادٌّ [tevādd] vezninde ki تَفَاعُلٌ [tefāʿul]dür) Nās birbirini muʿākib bir mahalle gelmek yā gitmek maʿnāsınadır, gūyā ki gerideki ileride olanı hedd ve hedm eder ve minhu yukālu: هُمْ يَتَهَادُّونَ أَيْ يَتَسَاتَلُونَ

اَلْهَدْهَادُ [el-Hedhād] (hā’nın fethiyle) Sāhib-i mesāʾil-i kādīdir, yaʿnī kādīye mesāʾil suʾāl eden kimsenin ismidir. Bir gece bir belde kādīsi katırına binip yalnızca bāgçeye giderken bir uğru, kādī efendiye şer-gīr olup beynehümāda mesāʾil-i ʿadīde güzerān ve bi’l-āhere cihet-i ʿilmiyye ile efendiyi ifhām eylemekle sülāsī mücerred gibi ʿuryān eylemiştir. Mahsūs menkabesi ve şīrīn hikāyesi vardır.

[هـ د ب د]

اَلْهُدَبِدُ [el-hudbud] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْهُدَابِدُ [el-hudābid] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek koyu süte denir ki yoğurt gibi ola; bu cihetle yoğurda ıtlāk olunur. Ve

هُدَبِدٌ [hudebid] خَفَشٌ [ḫafeş] maʿnāsınadır ki baʿzı gözde olan hılkī küçüklük ve zaʿf-ı basardan ʿibārettir; yukālu: بِعَيْنِهِ هُدَبِدٌ وَضَعْفُ عَيْنٍ [Ve] أَيْ خَفَشٌ وَضَعْفُ عَيْنٍ burada ʿatf-ı tefsīrdir. Ve

هُدَبِدٌ [hudebid] Bir nevʿ siyāh zamkın ismidir. Ve zaʿīfü’l-basar olan adama denir ve عَشًا [ʿaşā] maʿnāsınadır ki şeb-kūr ʿilletidir, tavuk karanusu taʿbīr olunur; عَمَشٌ [ʿameş] maʿnāsına değildir. Cevherī bunda galat eylemiştir. Şārih der ki Cevherī’nin tefsīri baʿzı ehl-i lügat kavlidir.

[هـ ر د]

اَلْهَرْدُ [el-herd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) Bir nesneyi yırtıp paralamak maʿnāsınadır; yukālū: هَرَدَ الشَّيْءَ هَرْدًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَزَّقَهُ وَخَرَّقَهُ Ve eti ziyādesiyle pişirmek, ʿalā-kavlin yepriyip müherrā olunca pişirmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālū: هَرَدَ اللَّحْمَ إِذَا أَنْعَمَ فِي إِنْضَاجِهِ أَوْ طَبَخَهُ حَتَّى تَهَرَّأَ Ve bir nesneye güç yetmek ve ona kādir olmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālū: هَرَدَ الشَّيْءَ إِذَا قَدَرَ عَلَيْهِ Ve

هَرْدٌ [herd] Karışkanlık, هَرْجٌ [herc] maʿnāsınadır; yukālū: وَقَعُوا فِي هَرْدٍ أَيْ هَرْجٍ Ve bir adamın ʿırz ve nāmūsuna dokunmak maʿnāsınadır ki mikrāz-ı lisānla cāme-i ʿırzını çākçāk eylemekten ʿibārettir; yukālū: هَرَدَ فِي عِرْضِهِ إِذَا طَعَنَ فِيهِ Ve bir nesneyi ifsād ve tebāh eylemek için şakk eylemek maʿnāsınadır; yukālū: هَرَدَهُ إِذَا شَقَّهُ لِلْإِفْسَادِ

اَلتَّهْرِيدُ [et-tehrīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi eti müherrā olunca pişirmek maʿnāsınadır; yukālū: هَرَّدَ اللَّحْمَ إِذَا طَبَخَهُ حَتَّى تَهَرَّأَ Ve هُرْدٌ [hurd] ile boyanmış cāme giymek maʿnāsınadır; yukālū: هَرَّدَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ الْمَهْرُودَ

اَلْهَرَدُ [el-hered] (fethateynle) Et müherrā olunca kadar pişmek maʿnāsınadır; yukālū: هَرَّدَ اللَّحْمَ فَهَرِدَ هَرَدًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَهَرَّأَ

اَلْهِرْدُ [el-hird] (hā'nın kesriyle) Devekuşuna denir. Ve sākıt ve ʿamel-mānde adama denir.

اَلْهُرْدُ [el-hurd] (hā'nın zammıyla) كُرْكُمٌ [kurkum] ismidir ki ekser ʿindinde zerdçūb dedikleri dārūdur. Ve bir nevʿ kırmızı çamur ismidir ki aşı boyası gibi onunla da nesne boyarlar. Ve bir nevʿ kök ismidir ki onunla da nesne boyanır ve bu عُرُوقٌ صُفْرٌ [ʿurūḳun ṣufrun] dedikleri sarı boya olacaktır, baʿzılar وَرْسٌ [vers] ile beyān eylediler.

اَلْهُرْدِيُّ [el-hurdiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Zikr olunan هُرْدٌ [hurd] ile boyanmış sevbe denir.

اَلْهُرْدِيَّةُ [el-hurdiyyet] (كُرْدِيَّةٌ [kurdiyyet] vezninde) حُرْدِيَّةٌ [ḥurdiyyet] maʿnāsınadır ki mahallinde zikr olundu.

اَلْهَرْدَةُ [el-Herdet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Ebī Bekr b. Kilāb bilādında bir mevziʿdir.

اَلْهِرْدَى [el-hirdā] (hā'nın kesri ve elifin kasrı ve meddiyle) Bir nebāt adıdır; bu Keşmīr cibāline mahsūs bir devāyī kök olacaktır.

اَلْهَيْرُدَانُ [el-heyrudān] (hā'nın fethi ve rā'nın zammıyla) Uğruya denir, لِصٌّ [lişṣ] maʿnāsına. Ve bir nebāt adıdır. Ve bir recül ismidir.

هُرْدَانُ [Hurdān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Bir mevziʿ ve bir recül adıdır.

اَلْهِرَادَةُ [el-hirādet] إِرَادَةٌ [irādet] vezninde ve mürādifidir ki dilemek maʿnāsınadır; hāʾ hemzeden mübeddeldir; tekūlu: هَرَدْتُ الشَّيْءَ أُهَرِيدُهُ هِرَادَةً أَيْ أَرَدْتُهُ Niteki إِرَاقٌ [irāḳ] māddesinde "هَرَاقَ - يُهَرِيقُ" derler, hā'lar hemzeden bedeldir.

اَلْأَهْرَدُ [el-ehred] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Yırtmak maʿnāsına olan هَرْدٌ [herd]-i mezkūrdan efʿal-i tafdīldir ve bi-maʿnā mefʿūldür, pek yırtık nesneye denir. Bu münāsebetle avurdu evsaʿ olan adama أَهْرَدُ الشِّدْقِ [ehredu'ş-şidḳ] ıtlāk ederler; yukālū: هُوَ أَهْرَدُ الشِّدْقِ أَيْ أَهْرَتُهُ

[هـ س د]

اَلْهَسَدُ [el-hesed] (fethateynle) Arslana denir, أَسَدٌ [esed] gibi; hāʾ hemzeden mübeddeldir. Ve dilīr ve bahādır adama ıtlāk

maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur, gūyā ki ذَا هُمُودٍ [ẕā humūd] olur; yukālu: أَهْمَدَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَهْمَدَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَسْرَعَ Ve bunda hemze selb içindir, zıddiyyeti sābit değildir. Ve cemāʿat taʿām yemeğe birden girişmek maʿnāsınadır ki sükūnu ve ikāmeti müstelzimdir; yukālu: أَهْمَدَ الْقَوْمُ فِي الطَّعَامِ إِذَا انْدَفَعُوا Ve bir nesne sükūn ve ārām bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَهْمَدَتِ الرِّيحُ إِذَا سَكَنَتْ Ve bir nesneyi teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْمَدَتِ الْهَدِيَّةُ غَضَبَهُ إِذَا سَكَّنَتْهُ Ve bir emr-i mekrūh ve nāmaʿkūl hakkında tınmayıp epsem durmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَهْمَدَ فُلاَنٌ إِذَا سَكَتَ عَلَى مَا يُكْرَهُ

اَلْهَامِدُ [el-hāmid] İsm-i fāʿildir, şol nesneye denir ki tūl-i müddet sebebiyle rengine tagayyür ve sevād gelip çürümüş ve yeprimiş ola; yukālu: شَيْءٌ هَامِدٌ أَيْ بَالٍ مُسَوَّدٌ مُتَغَيِّرٌ Ve kurumuş otluğa ıtlāk olunur; yukālu: نَبَاتٌ هَامِدٌ أَيْ يَابِسٌ Ve aslā nebāt eseri olmayan mekāna ıtlāk olunur; yukālu: مَكَانٌ هَامِدٌ أَيْ لاَ نَبَاتَ بِهِ

هَمْدَانُ [Hemdān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Yemen’de bir kabīle adıdır.

اَلْهَمِيدُ [el-hemīd] (حَمِيدٌ [ḥamīd] vezninde) Bir kimse üzere dīvān-ı ümerā vü selātīnden mektūb ve mersūm olan māla yaʿnī ʿulūfeye ve vazīfeye denir ve yukālu: إِسْتَوْفَى الْهَمِيدَ وَهُوَ الْمَالُ الْمَكْتُوبُ عَلَيْكَ فِي الدِّيوَانِ

هَمَدٌ [Hemed] (fethateynle) Ḍabbe kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

[هـ ن د]

هِنْدٌ [hind] (hā’nın kesriyle) ve

اَلْهُنَيْدَةُ [el-huneydet] (musaggar bünyesiyle) Hāssaten yüz mihār devenin ismidir,

olunur. Cemʿinde هِسَادٌ [hisād] denir hā’nın kesriyle.

[هـ ك د]

اَلتَّهْكِيدُ [et-tehkīd] (تَأْكِيدٌ [teʾkīd] vezninde) Teşdīd maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّدَ عَلَى غَرِيمِهِ تَهْكِيدًا إِذَا شَدَّدَ عَلَيْهِ Şārihin beyānına göre bunun da hā’sı hemzeden mübeddeldir.

[هـ ل د]

اَلْهَلْدُ [el-held] (hā’nın fethi ve lām’ın sükūnuyla) Sıtma ʿārızası nāsı ʿumūm üzere tutmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَدَ الْوَعْكُ النَّاسَ هَلْدًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَهُمْ وَعَمَّهُمْ

[هـ م د]

اَلْهُمُودُ [el-humūd] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ölmek maʿnāsınadır, maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: هَمَدَ فُلاَنٌ هُمُودًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَاتَ Ve āteş bi’l-külliyye sönmek, ʿalā-kavlin harāreti sākin olmak maʿnāsınadır ve bu maʿnā-yı mevzūʿdur; yukālu: هَمَدَتِ النَّارُ إِذَا طَفِئَتْ أَوْ ذَهَبَتْ حَرَارَتُهَا Kāle’ş-şārih: قَالَ الْأَصْمَعِيُّ خَمَدَتِ النَّارُ إِذَا سَكَنَ لَهَبُهَا وَهَمَدَتْ إِذَا طَفِئَتْ اَلْبَتَّةَ Ve

هُمُودٌ [humūd] ve

هَمْدٌ [hemd] (حَمْدٌ [ḥamd] vezninde) Sevb çok zamān bükülü durmaktan nāşī eskiyip paralanmak maʿnāsına istiʿmāl olunur, şöyle ki zāhiren sahīh zann olunup ele aldıkta yepriyip döküle; yukālu: هَمَدَ الثَّوْبُ هُمُودًا وَهَمْدًا إِذَا تَقَطَّعَ مِنْ طُولِ الطَّيِّ يَعْنِي إِذَا مَسِسْتَهُ تَنَاثَرَ Ve yer ʿumrān ve şecer ve nebāt makūlesinden ve yağmur ve feyzinden ʿārī arz-ı mevāt olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هَمَدَتِ الْأَرْضُ إِذَا لَمْ يَكُنْ بِهَا حَيَاةٌ وَلاَ عُودٌ وَلاَ نَبْتٌ وَلاَ مَطَرٌ وَهِيَ هَامِدَةٌ

اَلْإِهْمَادُ [el-ihmād] (hemzenin kesriyle) Bir yerde ikāmet eylemek maʿnāsınadır;

ʿalā-kavlin yüzden ziyāde ve ʿalā-reʾyin yüzden aşağı ve ʿinde'l-baʿz iki yüz devenin ismidir. Ve

هِنْدُ [Hind] Bir hatunun adıdır. Cemʿi أَهْنُدٌ [ehnud] ve أَهْنَادٌ [ehnād] ve هُنُودٌ [hunūd] gelir.

Mütercim der ki Zemaḫşerī *Mustaḳṣā*'da "أَعْمَرُ مِنْ نَصْرٍ" meselinin menşeʾi olmak üzere bir garībe nakl eder ki Naṣr b. Duhmān nām bir adam var idi, yüz doksan sene muʿammer olup bünyesi kemāl üzere fersūde olduktan sonra etrāfıyla şebābiyyeti ʿavdet ve niçe zamān hırāmān-ı gülşen-sarāy-ı ʿāfiyet oldu. Niteki Seleme b. Ḫurşub el-Enmārī işbu ebyātla işʿār eylemiştir:

وَنَصْرُ بْنُ دُهْمَانَ الْهُنَيْدَةَ عَاشَهَا

وَتِسْعِينَ حَوْلاً ثُمَّ قُوِّمَ فَانْصَاتَا

وَعَادَ سَوَادُ الرَّأْسِ بَعْدَ بَيَاضِهِ

وَرَاجَعَه شَرْخُ الشَّبَابِ الَّذِي فَاتَا

فَعَاشَ بِخَيْرٍ فِي نَعِيمٍ وَغِبْطَةٍ

وَلَكِنَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَا كُلِّهِ مَاتَا

Ve Zemaḫşerī'nin beyānına göre هِنْدٌ [hind] ve هُنَيْدَةٌ [huneydet] mutlakan yüz ʿadede denir, niteki ebyāt-ı mezkūrede vākiʿdir. Lākin cāʾizdir ki ibtidā müʾellifin kavli üzere yüz deveye mevzūʿ olup baʿdehu ʿale'l-ıtlāk istiʿmāl oluna.

Ve هِنْدُ [Hind] vech-i mezkūr üzere bir hatunun ismi olup baʿdehu nisvānda ʿalem-i cins gibi istiʿmāl olunur, niteki ricālde زَيْدٌ [Zeyd] ve عَمْرٍو [ʿAmr] öylece müstaʿmeldir. Ve هِنْدُ [hind] teʾnīs ve ʿalemiyyetle memnūʿ olup ve hiffet için munsarıf olur ve cemʿ-i mükesserinde هُنُودٌ [hunūd] ve cemʿ-i sāliminde هِنْدَاتٌ [hindāt] denir. İntehā. Ve

هِنْدٌ [Hind] Bir recül adıdır.

بَنُوهِنْدٍ [Benū Hind] ʿArabdan bir batndır. Ve

هِنْدٌ [Hind] Nāstan bir cīl ve tāʾife adıdır ki ülkelerine Hindistān taʿbīr olunur. Nisbetinde هِنْدِيٌّ [Hindiyy] denir, رُومِيٌّ [Rūmiyy] ve تُرْكِيٌّ [Turkiyy] gibi ve hem müfredidir. Bunda هِنْدٌ [hind]in cemʿi هُنُودٌ [hunūd] gelir.

اَلْأَهَانِدُ [el-ehānid] ve

اَلْهَنَادِكُ [el-henādik] (hā'nın fethiyle) Ricāl-i Hind'e denir. أَهَانِدُ [ehānid] هِنْدِيٌّ [hindiyy] ve هَنَادِكُ [henādik] هِنْدِكٌ [hindik] lafzlarından cemʿdir ki ikisi de Fārisīlerdir. Evvelde zevāʾid hazf olunmuştur. Ve هِنْدِكٌ [hindik] lafzında kāf tasgīr yaʿnī tahkīr içindir, ekser ehl-i Hind, Mecūs oldukları için baʿdehu ʿArab taʿrīb ve bu gūne tasarruf eylediler.

اَلْهِنْدُوَانِيُّ [el-hinduvāniyy] (hā'nın kesri ve zammıyla) Ehl-i Hind yaptıkları yaʿnī Hindistān'da maʿmūl kılıca ve sāʾir nesneye denir. Yāʾ nisbet içindir; elif ve nūn teʾkīd-i nisbet ve hā'nın zammı tagyīr-i neseb içindir, قُبَاطِيٌّ [ḳubāṭiyy] gibi; yukālu: سَيْفٌ هِنْدُوَانِيٌّ أَيْ مَنْسُوبٌ إِلَى رِجَالِ الْهِنْدِ يَعْنِي مَعْمُولٌ بِهَا

اَلتَّهْنِيدُ [et-tehnīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir husūsta taksīr ve tüvānā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَّدَ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ صِيَاحَ الْبُومَةِ Ve bir adama be-gāyet bed-edā ile sövmek maʿnāsınadır; yukālu: هَنَّدَ فُلاَنًا إِذَا شَتَمَهُ شَتْمًا قَبِيحًا Ve şātime mukābele eylemeyip şetmini hazmla sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُنِّدَ الرَّجُلُ إِذَا شُتِمَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَاحْتَمَلَهُ وَأَمْسَكَ عَنِ الشَّتْمِ Ve kılı-

cı bileyip keskin kılmak maʿnāsınadır; yukālu: هَنَّدَ السَّيْفَ إِذَا شَحَذَهُ Ve mübāşeret eylediği işten ferāgat eylemek, ʿalā-kavlin teʾehhür eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَنَّدَ فُلَانٌ عَنْ أَمْرٍ أَيْ مَا كَذَّبَ أَوْ تَأَخَّرَ Burada تَكْذِيبٌ [tekẕīb] إِحْجَامٌ [iḥcām] ʿani’l-emr maʿnāsınadır. Ve nigār-ı nāzenīn lutf-ı edā ve izhār-ı cemāl-i ʿālem-ārā ve sāʾir şīve-i hātır-rübā ile bir biçārenin gönlünü alıp kendisine ʿāşık şeydā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: هَنَّدَتْهُ الْمَرْأَةُ إِذَا أَوْرَثَتْهُ عِشْقًا بِالْمُلَاطَفَةِ

هُنْدُوَانُ [Hunduvān] (hā’nın ve dāl’ın zammıyla) Īrān’da H̱ūzistān türābında bir nehr ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır.

دَرِهُنْدُوَانِ [Deri Hunduvān] (dāl’ın fethiyle) Belḫ şehrinde bir mahalle adıdır; Fakīh-i Ḥanefī İmām Ebū Caʿfer Muḥammed b. ʿAbdullāh el-Hunduvānī oraya mensūbdur; Fārisīde Hindūlar kapısı demektir.

هِنْدَمَنْدُ [Hindemend] (hā’nın kesri ve dāl ve mīm’in fethiyle) Sīstān ülkesinde bir nehr ismidir. Ve o bir garīb nehrdir ki ona bin ʿaded nehr munsabb olur iken aslā māddesinde tezāyüd zāhir olmaz. Kezālik ondan bin ʿaded nehr münşakk olur iken katʿā noksān şāʾibesi müşāhedesi olunmaz. Şārih der ki nehr-i merkūm ehl-i ʿirfān beyninde bahr-i ʿilme misāldir.

هَنَّادٌ [Hennād] (حَمَّادٌ [ḥammād] vezninde) Bir muhaddis adıdır.

هَنَّادَةٌ [Hennādet] (hā’yla Aʿlām-ı nisvāndandır.

دَيْرُهِنْدَ [Deyru Hind] Dimaşḳ kazāsında bir karye adıdır. Ve Ḥīre türābında iki mevziʿ ismidir.

[هـ و د]

اَلْهَوْدُ [el-hevd] (hā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Bir adam irtikāb ettiği kāra peşīmān olup ondan Hakk’a tevbe ve rücūʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَادَ الرَّجُلُ يَهُودُ هَوْدًا إِذَا تَابَ وَرَجَعَ إِلَى الْحَقِّ
Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre asl هَوْدٌ [hevd] bir nesneden rıfk ve sühūletle rücūʿ eylemek maʿnāsına mevzūʿdur, meşy bi’t-teʾennī ve sükūn ve sāʾir maʿānī ondan müteferriʿdir.

اَلْهَوَدُ [el-heved] (fethateynle) هَوْدَةٌ [hevdet] nin cemʿidir ki deve hörgücüne denir, aslā kemiği olmayıp sāfī lahm ve şahm olmakla mülāyim olduğu için.

اَلْهُودُ [el-hūd] (hā’nın zammıyla) Yehūd tāʾifesine denir. Ve

هُودٌ [Hūd] Bir peygamber-i zī-şān ismidir. Ve يَهُودٌ [yehūd] lafzı يُهْدَانٌ [yuhdān] üzere cemʿlenir yā’nın zammıyla.

Müʾellif burada pek īcāz eylemiştir. *Baṣāʾir*’de beyānına göre هُودٌ [hūd] هَائِدٌ [hāʾid]in cemʿidir, تَائِبُونَ [tāʾibūn] maʿnāsına, عَائِدٌ [ʿāʾid]in cemʿi عُودٌ [ʿūd] olduğu gibi; baʿdehu يَهُودٌ [yehūd] tāʾifesinde ism-i cins olmuştur. Ve taʿẓīm ve mübālagaya mebnī onunla bir nebiyy-i zī-şān müsemmā olmuştur ki o Hūd b. ʿĀmir b. Şāleḫ b. Fāleġ b. Erfaḫşed b. Sām b. Nūḥ ʿaleyhi’s-selām’dır. Ekser ʿindinde vech-i mezkūr üzere ʿArabīdir ve ʿinde’l-baʿz Nūḥ ve Lūṭ gibi, ism-i aʿcemīdir ve ʿinde’l-baʿz asl ismi ʿĀbir’dir, rıfk ve sükūn ve vakār ile muttasıf olduğu için هُودٌ [Hūd] ıtlāk olundu.

Ve يَهُودٌ [yehūd] mādde-i merkūmeden muzāriʿdir, tāʾife-i cuhūdda ʿalem ol-

muştur, ʿibādet-i ʿiclden tāʾib oldukları mülāhazasına mebnī. Ve bu ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl ʿilletleriyle yāhūd أُمَّةٌ [ummet] ve قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] iʿtibārıyla gayr-i munsarıftır. Ve ona harf-i taʿrīf, duhūlü cāʾizdir, cemʿiyyet iʿtibārıyla ve tenvīn dahi dāhil olur, zīrā evzūn-i fiʿlden bāb-ı esmāya nakl olunmuştur. Ve nisbetinde يَهُودِيٌّ [Yehūdiyy] denir, زَنْجٌ [Zenc] ve زَنْجِيٌّ [Zenciyy] gibi ve vāhididir. Ve ʿinde'l-baʿz يَهُودُ [Yehūd] يَهُودَا [Yehūdā] muʿarrebidir, gūyā ki ekber-i evlād-ı Yaʿḳūb ʿaleyhi's-selām ile tesmiye ve ona nisbet olunmuşlardır. Ve tāʾife-i mesfūreye Cuḥūd ıtlākı risāle-i Hazret-i Muḥammedīyi ʿaleyhi's-salātu ve's-selām ʿayānen bilirler iken hasede mebnī inkār eyledikleri içindir. İntehā.

اَلتَّهْوِيدُ [et-tehvīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi Yehūd dīnine döndürmek maʿnāsınadır ki yehūdī kılmaktır; yukālu: هَوَّدَهُ تَهْوِيدًا إِذَا حَوَّلَهُ إِلَى مِلَّةِ يَهُودَ Niteki eserde "ثُمَّ أَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ" vārid olmuştur. Ve cinn tāʾifesiyle söyleşmek maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَجَاوَبَ الْجِنَّ Ve nerm ve nāzükterāne ve tercīʿle tegannī eylemek maʿnāsınadır, Yehūdun Tevrāt kırāʾatleri gibi; yukālu: يُهَوِّدُ الرَّجُلُ أَيْ يُرَجِّعُ الصَّوْتَ فِي لِينٍ Ve bir adamı vecd ve şevke getirip tarabnāk ve havā-dār eylemek maʿnāsınadır, Yehūd, Tevrāt'ı hazīn ve müʾessir savt ve makāmla kırāʿat etmeleriyle sāmiʿi tarāb-nāk ettikleri gibi; yukālu: هَوَّدَ فُلَانًا إِذَا طَرَّبَهُ وَأَلْهَاهُ Ve āheste āheste yürümek maʿnāsınadır; Yehūdun ʿinde'l-kırāʾat hareket-i hafīfeleri gibi; yukālu: هَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى رُوَيْدًا Ve şarāb şāribi mest eylemek maʿnāsınadır; yapça yapça buhārı dimāga istīlā eylediğine mebnī yāhūd şürbü'l-Yehūd meşrebine mübtenīdir; yukālu: هَوَّدَهُ الشَّرَابُ إِذَا أَسْكَرَهُ Ve

تَهْوِيدٌ [tehvīd] Nerm ve zaʿīf āvāz ile seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا صَوَّتَ بِصَوْتٍ ضَعِيفٍ لَيِّنٍ Ve ayak sürüyerek ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّدَ فِي السَّيْرِ إِذَا أَبْطَأَ Ve sözü pek āheste sükūn ve mülāyemet üzere söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يُهَوِّدُ فِي الْمَنْطِقِ أَيْ يَسْكُنُ يَعْنِي يُؤَدِّي بِسُكُونٍ وَرِفْقٍ وَمَهْلٍ Ve devenin hörgücü etini yemek maʿnāsınadır ki هَوْدَةٌ [hevdet]-i mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: هَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ السَّنَامَ

اَلْهَوَادَةُ [el-hevādet] (hā'nın fethiyle) Līn ve rıfk ve mülāyemet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَى هَوَادَةٍ أَيْ لِينٍ وَرِفْقٍ Ve beyne'l-kavm vesīle-i salāh ve muvāfakat olunması meʾmūl olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ يَصِيرُ هَوَادَةً أَيْ يُرْجَى بِهِ الصَّلَاحُ بَيْنَ الْقَوْمِ Ve ruhsat ve muhābāt maʿnāsınadır.

اَلتَّهْوَادُ [et-tehvād] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) Masdar-ı sülāsīdir, تَهْوِيدٌ [tehvīd] gibi nerm ve zaʿīf āvāz ile seslenmek maʿnāsınadır, yukālu: هَادَ الرَّجُلُ تَهْوَادًا إِذَا صَوَّتَ بِصَوْتٍ ضَعِيفٍ لَيِّنٍ Ve sözü sükūn ve mülāyemet üzere söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَادَ فِي الْمَنْطِقِ تَهْوَادًا إِذَا أَدَّاهُ بِسُكُونٍ وَرِفْقٍ

اَلتَّهَوُّدُ [et-tehevvud] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi kelāmı nerm ve sükūn üzere söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّدَ فِي الْمَنْطِقِ إِذَا أَدَّاهُ بِسُكُونٍ Ve yehūdī olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ يَهُودِيًّا Ve miyānede rahimi yāhūd hürmeti katʿ eylemeyip vasl ve riʿāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّدَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَصَّلَ بِرَحِمٍ أَوْ حُرْمَةٍ

اَلْمُهَاوَدَةُ [el-muhāvedet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Beynehümāda olan ʿadāveti terkle barışmak maʿnāsınadır ki rıfk ve

mülāyemetin lāzımıdır; yukālu: هَاوَدَهُ إِذَا وَادَعَهُ وَصَالَحَهُ Burada مُعَاوَدَةٌ nüshaları galattır. Ve birbirine meyl ve teveccüh kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَاوَدَهُ إِذَا مَايَلَهُ ve yukālu: هَاوَدَا إِذَا مَايَلَا Ve مُعَاوَدَةٌ [muᶜāvedet] maᶜnāsınadır ki هَوْدٌ [hevd]-i mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: هَاوَدَهُ إِذَا عَاوَدَهُ

أَهْوَدُ [ehved] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) İsneyn gününün ism-i kadīmidir, أَوْهَدُ [evhed] gibi. Ve bir kabīle adıdır.

يَهُودَا [Yehūdā] (yā-yı tahtiyye'nin fethiyle) Yūsuf-ı Şiddīḳ ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin birāderleri ismidir ki ekber-i evlād-ı Yaᶜḳūb ᶜaleyhi's-selāmdır, vālideleri başkadır. Lākin ᶜİbrānīde ẕāl-ı muᶜceme ile يَهُوذَا ᶜunvānında mersūmdur.

[هـ ي د]

اَلْهَيْدُ [el-heyd] (كَيْدٌ [keyd] vezninde) ve

اَلْهَادُ [el-hād] (gayr-i kıyās üzere yā'yı elife kalble) Bir adamı mehūl ve mūhiş nesne ile belinlendirmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ يَهِيدُهُ هَيْدًا وَهَادًا إِذَا أَفْزَعَهُ Ve bir kimseyi gussa-nāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا كَرَّبَهُ Ve bir nesneyi tahrīk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا حَرَّكَهُ Ve bir nesneyi ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا أَصْلَحَهُ

Müʾellif وَحَرَّكَهُ وَأَصْلَحَهُ ᶜunvānında resm eylemekle her biri maᶜnā-yı mahsūs olmak üzere terceme olundu, lākin Zemaḫşerī bir nesneyi ıslāh için tahrīk maᶜnāsına resm etmekle ona göre ikisi bir maᶜnā olur, hattā ifsād için tahrīkte istiᶜmāl olunmaz diye tasrīh eylemiştir. Ve *Nihāye*'de "لَا يَهِيدَنَّكُمُ اَلْهَيْدُ اَلتَّحْرِيكُ الطَّالِعُ الْمُصْعِدُ" hadīsinde asl dedikten sonra قِيلَ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي مَسْجِدِهِ يَا رَسُولَ اللهِ هِدْهُ فَقَالَ بَلْ عَرْشٌ كَعَرْشِ مُوسَى أَيْ hadīsinde أَصْلَحَهُ وَقِيلَ هُوَ الْإِصْلَاحُ بَعْدَ الْهَدْمِ ᶜibāretiyle muhtelif olduğunu işᶜār eylemiştir, zīrā هَدْمٌ [hedm] tahrīk lāzımıdır. Ve sāʾir baᶜzı ümmehāttan dahi Zemaḫşerī kavli münfehim olmakla ikisi maᶜnā-yı vāhid olmak müteʾeyyiddir. Ve

هَيْدٌ [heyd] Bir nesneyi yerinden izāle eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا أَزَالَهُ Ve bir tarafa sarf ve tahvīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا صَرَفَهُ Ve muztarib ve bī-karār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَادَهُ إِذَا أَزْعَجَهُ Ve zecr ve menᶜ eylemek maᶜnāsınadır. Ve baᶜzılar yaᶜnī Yaᶜḳūb, يَهِيدُ kelimesi ancak harf-i nefy ile istiᶜmāl olunur, müsbeten istiᶜmāl olunmaz dedi; tekūlu: مَا يَهِيدُنِي ذَلِكَ أَيْ مَا يُزْعِجُنِي Ve bundan murādı hemān sīga-i müstakbeldir, mādde değildir, niteki ehādīste müsbeten vārid olmuştur. Ve

هَيْدٌ [heyd] ve

هِيدٌ [hīd] (hā'nın kesriyle) ve

هَادٌ [hād] Deve kısmını durmaktan zecr ve āzāra mahsūs savttır ve maᶜnā-yı mezbūrdandır, ᶜArablar bir kimsenin vazᶜ ve şānından istifhām mevkiᶜinde هَيْدَ مَا لَكَ derler, dāl'ın nasbıyla, مَا شَأْنُكَ makāmında. Aslı أَهِيدُكَ yāhūd تَهَيَّدَنِي هَيْدًا idi ve minhu tekūlu: ضَرَبْتُهُ فَمَا قَالَ لِي هَيْدَ مَا لَكَ أَيْ لَمْ يَتَغَيَّرْ وَمَا أَتَى فُلَانٌ الْقَوْمَ فَمَا قَالُوا لَهُ ve yukālu: قَالَ مَا شَأْنُكَ هَيْءَ مَا لَكَ gibi هَيْدَ مَا لَكَ أَيْ مَا حَالُكَ Ve bu mesel mecrāsında cārī olmuştur. Ve ᶜArablar "Filān adam bildiğine ve bilmediğine ihsān eder" diyecek yerde فُلَانٌ يُعْطِي الْهَيْدَانَ أَيْ يُعْطِي مَنْ عَرَفَ وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ وَالرَّيْدَانَ derler [Ve] هَيْدَانٌ [heydān] هَيْدٌ [heyd]den sıfattır, muztarib eden adama denir ki burada murād istiᶜtā ile muztarib edendir ve رَيْدَانٌ [reydān] rā-i mühmele ile رَوْدٌ [revd]den meʾhūzdur, müşākeleten yā'yla istiᶜmāl

FASLU'L-YĀ'İ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ب د]

اَلْأَيْبَدُ [el-eybed] (bā-yı muvahhade ile أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir nebāt adıdır ki şaʿīr nebātına şebīh olur, davar kısmına begāyet yarar.

[ي د د]

اَلْيَدُّ [el-yedd] (dāl'ın teşdīdiyle) يَدٌ [yed]-i muhaffefede lügattir ki ele denir, dest maʿnāsına, niteki muʿtell bābında mersūmdur.

[ي ر د]

يَرْدٌ [Yerd] (فَرْدٌ [ferd] vezninde) İdrīs ʿaleyhi's-selāmın pederleri ismidir.

[ي ز د]

يَزْدٌ [Yezd] (yā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Şīrāz ile Ḫorāsān beyninde bir belde adıdır; Yezdiyyūn muhaddisīnden bir cemāʿattir ki ona mensūblardır.

يَزْدُودُ [Yezdūd] (مَرْدُودٌ [merdūd] vezninde) Başka bir beldedir.

يَزْدَابَادُ [Yezdābād] Rey kazāsında bir karyedir.

[ي ن د د]

يَنْدَدُ [yended] "ن،د،د" māddesinde zikr olundu.

[ي ق د]

يَاقِدُ [Yāḳid] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Ḥaleb kazāsında bir karye adıdır.

olundu. Ve

هَيْدٌ [heyd] ve

هَادٌ [hād] Hareket maʿnāsına gelir; yukālu: مَا لَهُ هَيْدٌ وَهَادٌ أَيْ حَرَكَةٌ Ve

هَيْدٌ [heyd] Muztarib olan şey'e denir, tesmiye bi'l-masdardır.

اَلتَّهْيِيدُ [et-tehyīd] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) هَيْدٌ [heyd] ile üç evvelki maʿnāda mürādiftir; yukālu: هَيَّدَهُ تَهْيِيدًا إِذَا أَفْزَعَهُ وَكَرَّبَهُ وَحَرَّكَهُ وَأَصْلَحَهُ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَيَّدَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ

هَيُودٌ [Heyūd] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir dağın adıdır.

أَيَّامُهَيْدٍ [eyyāmu heyd] (كَيْدٍ [keyd] vezninde) Zamān-ı Cāhiliyye'de bir mevt-i ʿāmme eyyāmıdır ki on iki bin adam fevt olmuştur.

هَيْدَةُ [Heydet] (hā'nın fethiyle) Benī Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda Maḍcaʿ nām beldenin yukarı semtinde bir derin engebenin adıdır.

BĀBU’Z̠-Z̠ĀLİ’L-MUᶜCEME
(بَابُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

ذ

FASLU’L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ خ ذ]

اَلأَخْذُ [el-aḫẕ] (hemzenin fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلتَّأْخَاذُ [et-teʾḫāẕ] (تَذْكَارٌ [tez̠kār] vezninde) Bir nesneyi almak maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ أَخْذًا وَتَأْخَاذًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا تَنَاوَلَهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre أَخْذٌ [aḫẕ] حَوْزُ الشَّيْءِ وَتَحْصِيلُهُ maᶜnāsına mevzūᶜdur. Ve o gāh olur ki tenāvül cihetiyle olur ve ondan Fārisīde sitāden ve Türkīde almak ile taᶜbīr olunur; yukālu: أَخَذَهُ أَيْ تَنَاوَلَهُ Ve gāh olur ki kahr ve galebe cihetiyle olur ve ondan Fārisīde giriften ve Türkīde tutmak ile taᶜbīr olunur; yukālu: أَخَذَتْهُ الْحُمَّى Ve maᶜānī-i sāʾire ki bunlardan münşaᶜibedir, her biri bu iki aslı birer münāsebetle mutazammındır. İntehā. Ve

أَخْذٌ [aḫẕ] Sīret ve tarīkat maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Bunda مَأْخُوذٌ [meʾḫūẕ] maᶜnāsınadır ki adamın tuttuğu seciyye ve tarīkat demektir; yukālu: ذَهَبُوا وَمَنْ أَخَذَ أَخْذَهُمْ بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ وَكَسْرِهَا وَرَفْعِ الذَّالِ وَنَصْبِهَا ve yukālu: مَنْ أَخَذَهُ أَخْذَهُمْ وَيُكْسَرُ أَيْ مَنْ سَارَ بِسِيرَتِهِمْ وَتَخَلَّقُوا بِخَلاَئِقِهِمْ Ve

أَخْذٌ [aḫẕ] Bir adamı bagteten tutmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, mücrimi tutmak gibi; yukālu: أَخَذَهُ إِذَا أَوْقَعَ بِهِ Ve işkence eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki maᶜnā-yı mezbūrun lāzımıdır; yukālu: أَخَذَهُ بِذَنْبِهِ أَيْ عَاقَبَهُ عَلَيْهِ

اَلإِخْذُ [el-iḫẕ] (hemzenin kesriyle) Deve kısmına mahsūs bir dāgın ismidir ki deveye bir maraz ve ᶜillet ᶜurūzundan havf ve endīşe eylediklerinde bir yanına basarlar,

gūyā ki onunla gelecek maraz ahz olunmuş olur.

اَلْأُخُذُ [el-uḫuz̲] (zammeteynle) Göz ağrısına ıtlāk olunur, tutmak maᶜnāsından meʾḫūzdur. Lisānımızda dahi "Göz ağrısı tuttu, gözü tuttu" taᶜbīri zebān-zeddir. Rāġıb bunu kināye kılmıştır; yukālu: بِهِ أُخُذٌ وَبِعَيْنِهِ أُخُذٌ أَيْ رَمَدٌ Ve

أُخُذٌ [uḫuz̲] إِخَاذٌ [iḫāz̲] ve إِخَاذَةٌ [iḫāz̲et]ten cemᶜ olur ki hemzenin kesriyle, su gölüne ıtlāk olunur, suyu akıtmayıp tuttuğuna mebnīdir. Kāle fi'n-*Nihāye* ve minhu hadīsu Mesrūḳ: "جَالَسْتُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَوَجَدْتُهُمْ كَالْإِخَاذِ" وَهُوَ مُجْتَمَعُ الْمَاءِ وَجَمْعُهُ أُخُذٌ مِثْلَ كِتَابٍ وَكُتُبٍ وَقِيلَ هُوَ جَمْعُ الْإِخَاذَةِ وَهُوَ مَصْنَعٌ لِلْمَاءِ يَجْتَمِعُ فِيهِ

اَلْأَخَذُ [el-eḫaz̲] (fethateynle) Deve köşeği sütten tohme ve imtilā olmak maᶜnāsınadır ki tutmak maᶜnāsından meʾḫūzdur; yukālu: أَخِذَ الْفَصِيلُ أَخَذًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَتْخَمَ مِنَ اللَّبَنِ Ve deve kısmı delirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَخِذَ الْبَعِيرُ إِذَا اعْتَرَاهُ جُنُونٌ Ve göz ağrımak maᶜnāsınadır; yukālu: أَخِذَتْ عَيْنُهُ إِذَا رَمِدَتْ Ve bu maᶜnā İbnu's-Sīd rivāyetidir.

اَلْأُخْذَةُ [el-uḫz̲et] (hemzenin zammıyla) Sihr tarzında bir gūne rukye ve efsūna denir, ᶜalā-kavlin bir nevᶜ boncuğa denir ki efsūnkārlar onu ahz u teshīr-i nās için iᶜmāl ederler. Efsūn-ı mezbūr dahi teshīre müteᶜallaktır, cādū karıların iᶜmāl eyledikleri efsūn yāhūd boncuk olacaktır; yukālu: لِفُلَانَةٍ أُخْذَةٌ تُؤَخِّذُ بِهَا النَّاسَ أَيْ رُقْيَةٌ أَوْ خَرَزَةٌ Ve ᶜArablar akşam namāzından sonraca olan sāᶜate yaᶜnī sular karardığı vakte أُخْذَةُ النَّارِ ıtlāk ederler, zīrā sāᶜat-i mezbūr eşerrü's-sāᶜat olmakla gūyā ki pür-āteş olduğundan ondan çakmak çakılıp āteş almak mümkindir zuᶜm ederler; ve minhu yukālu: "بَادِرْ بِزَنْدِكَ أُخْذَةَ النَّارِ" Vākıᶜā vakt-i mezkūr hatarnāktır, niteki hadīs-i şerīfte "أَكْفِتُوا صِبْيَانَكُمْ بِاللَّيْلِ" vārid olmuştur ki murād zamān-ı intişār-ı zulmettir.

اَلْأَخِيذُ [el-eḫīz̲] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esīre ıtlāk olunur, tutsak taᶜbīr olunur. Ve şeyh-i garībe ıtlāk olunur.

اَلْإِخَاذَةُ [el-iḫāz̲et] (hemzenin kesriyle) Kalkanın el ile tutacak yerine ıtlāk olunur, مَقْبِضُ الْحَجَفَةِ maᶜnāsına. Ve şol arza ıtlāk olunur ki kişi kendi nefsi için cāʾiz yaᶜnī ittihāz ve temellük eylemiş ola. Ve ona إِخَاذٌ [iḫāz̲] dahi denir hā'sız. Kezālik şol arza ıtlāk olunur ki āherin mülkü olmayarak pādişāh cānib-i mīrīden bir adama iᶜtā ve temlīk eylemiş ola; yukālu: هِيَ لَكَ إِخَاذَةٌ وَهِيَ أَرْضٌ أَعْطَاكَهَا الْإِمَامُ لَيْسَتْ مِلْكًا لِآخَرَ Ve إِخَاذٌ [iḫāz̲] ve إِخَاذَةٌ [iḫāz̲et] أُخُذٌ [uḫuz̲]un müfredidir ki zikr olundu.

اَلْأَخِذُ [el-eḫiz̲] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol deveye ıtlāk olunur ki semirmeğe ᶜalā-kavlin kocalmağa yüz tutmuş ola; yukālu: بَعِيرٌ أَخِذٌ إِذَا كَانَ قَدْ أَخَذَ فِيهِ السِّمَنُ أَوِ السِّنُّ Ve şol süte ıtlāk olunur ki ekşimeğe yüz tutmakla hirrīfiyyet peydā edip dili burar ola; yukālu: لَبَنٌ أَخِذٌ أَيْ قَارِصٌ

اَلْأُخُوذَةُ [el-uḫūz̲et] (hemzenin zammıyla) Süt ekşiyip taᶜmında hirrīfiyyet peydā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَخِذَ اللَّبَنُ أُخُوذَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُضَ

اَلتَّأْخِيذُ [et-teʾḫīz̲] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Sütü ekşitmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَخَّذْتُ اللَّبَنَ تَأْخِيذًا إِذَا أَحْمَضْتَهُ

اَلْمَآخِذُ [el-meʾāḫiz̲] مَصَائِدُ [meṣāʾid] vezninde ve mürādifidir ki مَصِيدَةٌ [meṣīdet]in cemᶜidir; tuzağa denir; yukālu: صَادَ الطَّيْرَ بِالْمَآخِذِ أَيْ بِالْمَصَائِدِ

اَلْمُسْتَأْخِذُ [el-musteʾḫiẕ] İsm-i fāᶜil bünyesiyle bir derd ve vecaᶜ sebebiyle başını yere eğip sākit ve sāmit duran derd-nāka ıtlāk olunur. Ve huzūᶜ ve istikānet sāhibi adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَأْخِذٌ أَيْ مُسْتَكِينٌ خَاضِعٌ Ve pek uzun saça ıtlāk olunur, gūyā ki bütün kaddini ahz eylemiş olur; yukālu: شَعْرٌ مُسْتَأْخِذٌ أَيْ طَوِيلٌ

اَلْمُؤْتَخِذُ [el-muʾteḫiẕ] Bu dahi ism-i fāᶜil bünyesiyle huzūᶜ ve istikānetli adama ıtlāk olunur.

اَلْمُؤَاخَذَةُ [el-muʾāḫaẕet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir adamı suçu mukābilesinde ᶜikāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آخَذَهُ بِذَنْبِهِ مُؤَاخَذَةً إِذَا عَاقَبَهُ وَلَا تَقُلْ وَاخَذَهُ

Şārih der ki Yemen lügatinde vāv ile وَاخَذَهُ vardır, hattā Ḳurʾān-ı kerīm'de vāv ile de kırāʾat olunmuştur.

اَلْإِئْتِخَاذُ [el-iʾtiḫāẕ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Birbirini tutmak maᶜnāsınadır ki müşāreket içindir; yukālu: إِئْتَخَذَ الْقَوْمُ إِذَا أَخَذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا Ve gāh olur ki hemze tā'ya kalb ve idgām olunup إِتَّخَذَ derler ki masdarı إِتِّخَاذٌ [ittiḫāẕ] olur. Ve bunda müşāreket maᶜnāsı yoktur. Türkīde edinmek ile taᶜbīr olunur. Müʾellif, *Başāʾir*'de der ki bunda ihtilāf eylediler. Baᶜzılar "تَخِذَ-يَتْخَذُ-تَخَذًا" māddesinden iftiᶜāldir dediler, tā-yı asliyye ile tā-yı iftiᶜāl cemᶜ olmakla idgām olundu, niteki *Ḳāmūs*'ta dahi fasl-ı ātīde sebt eylemiştir. Ve ᶜinde'l-ekserīn mehmūz olan "أَخَذَ-يَأْخُذُ" māddesinden meʾhūzdur. Ve bu kavl ᶜinde'l-müʾellif mecrūhtur. Ona bināʾen burada وَيُقَالُ إِئْتَخَذُوا ᶜunvānıyla resm eylemiştir. Ve gāh olur ki إِتَّخَذَ māddesi جَعَلَ mecrāsına icrā olunmakla mefᶜūleyne taᶜdiye eder; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ﴾، الآية Ve نُجُومُ الْأَخْذِ [nucūmu'l-aḫẕ] menāzil-i kamere ıtlāk olunur ki her menzil niçe kevkebe müştemildir, kameri her gece bir menzil ahz eder. ᶜAlā-kavlin istirāk-ı semᶜ eden şeyātīne feriştelerin remy ettikleri rücūm-ı nücūmdan ᶜibārettir.

اَلْإِسْتِخَاذُ [el-istiḫāẕ] Sīn'le إِتِّخَاذٌ [ittiḫāẕ] maᶜnāsınadır ki edinmek taᶜbīr olunur; yukālu: إِسْتَخَذَ أَرْضًا أَيْ إِتَّخَذَهَا

Şārih der ki إِسْتَخَذَ aslda إِتَّخَذَ idi, tā-yı ūlāyı sīn'e ibdāl eylediler. Ve ᶜinde'l-baᶜz istifᶜāldir, tahfīfen tā'nın birisi hazf olundu.

[أ ذ ذ]

اَلْأَذُّ [el-ezẕ] (hemzenin fethi ve ẕāl'ın teşdīdiyle) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَذَّ الشَّيْءَ أَذًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْأَذُوذُ [el-eẕūẕ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek kesici keskin şeyʾe denir; yukālu: سَيْفٌ أَذُوذٌ وَشَفْرَةٌ أَذُوذٌ بِلَا هَاءٍ أَيْ قَطَّاعٌ Ve bu, feᶜūl bi-maᶜnā fāᶜil olmakla tezkīri ve teʾnīsi berāberdir.

إِذْ [iẕ] (hemzenin kesriyle) Bir kelimedir ki zamān-ı māzīye delālet eder ve sükūn üzere mebnīdir. Ve bunun hakkı cümleye muzāf olmaktır; Fārisīde āngāh mürādifidir; tekūlu: لَقِيتُكَ إِذْ أَنْتَ شَابٌّ Yaᶜnī "Senin civānlığın vaktte sana rāst gelmiştim" demek olur. Ve إِذْ [iẕ] kelimesi zamān-ı māzī için ism olur. Bu sūrette ekserī zarf vākiᶜ olur, ke-kavlihi taᶜālā: ﴿فَقَدْ نَصَرَهُ اللهُ إِذْ أَخْرَجَهُ﴾، الآية Ve baᶜzen mefᶜūlün-bihi vākiᶜ olur; ke-kavlihi taᶜālā: ﴿وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا﴾ Ve baᶜzen mefᶜūlden bedel olur; ke-kavlihi taᶜālā: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ﴾، الآية Burada إِذْ [iẕ] kelimesi أُذْكُرْ [uẕkur] kelimesinin mefᶜūlü

olan مَرْيَمَ lafzından bedel-i iştimāldir. Ve gāhī kendiden istignā olunmağa sālih olan bir ism-i zamāna muzāfün-ileyh olur يَوْمَئِذٍ kelimesi gibi ki يَوْمٌ lafzına muzāfün-ileyh olmuştur, "o gün" demek olur; ve حِينَئِذٍ ve عَامَئِذٍ dahi bunun gibidir, bu sūrette إِذْ kelimesi münevven olur. Yāhūd istignā olunmağa sālih olmayan ism-i zamāna muzāfün-ileyh olur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾ Ve gāhī zamān-ı müstakbel için ism olur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ Ve taʿlīl için olur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ﴾ Ve müfāceʾe için olur eğer بَيْنَا ve بَيْنَمَا kelimelerinden sonra vākiʿ olursa; niteki işbu "إِسْتَقْدِرِ اللهَ خَيْرًا وَارْضَيَنَّ || بِهِ فَبَيْنَمَا الْعُسْرُ إِذْ دَارَتْ مَيَاسِيرُ" beytinde olduğu gibi, yaʿnī "Usr ve şiddet aralığında iken nāgāh yüsr ve meserret zuhūr eder." Ve işbu إِذْ kelimesinin zarf-ı zamān yāhūd mekān yāhūd müfāceʾe maʿnāsına harf yāhūd harf-i zāʾid-i müʾekked olması bābında beyne'n-nuḥāt akvāl-i kesīre vardır, kütüb-i nahviyyede mebsūttur.

[أ ز ذ]

اَلْأَزَاذُ [el-ezāẕ] (zā-yı muʿceme ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nevʿ hurmā ismidir.

أَزَذٌ [Ezez̠] (fethateynle) Esāmīdendir: Cābir b. Ezez̠ ve Ummu Bekr bint Ezez̠ ruvāt-ı hadīstendir.

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ذ ذ]

اَلْبَذُّ [el-bez̠z̠] (bā'nın fethi ve z̠āl'ın teşdīdiyle) ve

اَلْبَذِيذَةُ [el-bez̠īz̠et] (bā'nın fethiyle) Kahr ve galebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَذَّهُ بَذًّا وَبَذِيذَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَلَبَهُ Ve

بَذٌّ [bez̠z̠] Güveye hurmāya denir ki dağılır olur, cins ʿadd olunmaz; yukālu: تَمْرٌ بَذٌّ أَيْ مُنْتَثِرٌ Ve

بَذٌّ [Bez̠z̠] Īrān'da Errān ile Āz̠erbaycān eyāletleri beyninde bir vilāyet adıdır ki onda dāʾiresi üç dönüm mikdārı bir mahal vardır; içinde bir adam duracak mikdār bir yer vardır ki onda duʿā müstecābdır. Ve aşağı tarafından bir büyük nehr cārī olur ki hummā-yı ʿatīkaya mübtelā olanlar ondan igtisāl eyledikte hummāsı zāʾil olur. Ve

بَذٌّ [bez̠z̠] Yalnız, ferd maʿnāsınadır; فَذٌّ [fez̠z̠] lafzına müʾekked olarak zikr olunur; yukālu: فَذٌّ بَذٌّ أَيْ فَرْدٌ Ve

بَذٌّ [bez̠z̠] بَذَاذَةٌ [bez̠āz̠et]ten vasf olur, pejmürde-kıyāfet ve perīşān-şekl olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَذُّ الْهَيْئَةِ وَبَاذُّ الْهَيْئَةِ أَيْ رَثُّهَا Ve misl ve nazīr maʿnāsına gelir; yukālu: مَا لَهُ بَذٌّ أَيْ مِثْلٌ

اَلْبَذِيذَةُ [el-bez̠īz̠et] (bā'nın fethiyle) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve nasīb ve kısmet maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ بَذِيذَتَهُ أَيْ نَصِيبَهُ Ve

بَذِيذَةٌ [bez̠īz̠et] Perīşān-hāllık ve tengmaʿāşlık maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَى بَذِيذَةٍ أَيْ تَقَشُّفٍ

اَلْأَبَذُّ [el-ebez̠z̠] (fethateynle) أَحَذُّ [eḥazz]

lafzına müʾekkid olur, bu dahi pek yalnızca demek olur; yukālu: أَحَدٌّ أَبَذُّ أَيْ فَرْدٌ

اَلْبَذَاذَةُ [el-bez̲āz̲et] ve

اَلْبَذَاذُ [el-bez̲āz̲] (bā'ların fethiyle) ve

اَلْبِذَاذُ [el-biz̲āz̲] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْبُذُوذَةُ [el-buz̲ūz̲et] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Bed-hāl ve pejmürde-kıyāfet olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: بَذِذْتَ يَا رَجُلُ بَذَاذَةً وَبَذَاذًا وَبِذَاذًا وَبُذُوذَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ سَاءَتْ حَالُكَ وَهُوَ بَاذُّ الْهَيْئَةِ وَبَذُّهَا أَيْ رَثُّهَا ke-mā zukire.

اَلْبِذَّةُ [el-biz̲z̲et] (bā'nın kesriyle) بَذِيذَةٌ [bez̲īz̲et] gibi, hisse ve nasīb maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَذَ بِذَّهُ وَبَذِيذَتَهُ أَيْ نَصِيبَهُ

اَلْبَذِيذُ [el-bez̲īz̲] (bā'nın fethiyle) بَذٌّ [bez̲z̲] gibi misl ve mānend maᶜnāsınadır.

بَذَاذَيْكَ [bez̲āz̲eyke] (bā'nın ve z̲āl'ın fethiyle) Tesniye bünyesiyle vārid olan kelimāttandır, niteki هَذَاذَيْكَ [hez̲āz̲eyke] dahi bunun gibidir. هَذَاذِيكَ [hez̲āz̲eyke] هَذٌّ [hez̲z̲] lafzından meʾhūzdur ki katᶜ maᶜnāsınadır. Ve بَذَاذَيْكَ [bez̲āz̲eyke] بَذٌّ [bez̲z̲] lafzındandır ki ferd maᶜnāsınadır. Bu münāsebetler ile ᶜArablar اَلنَّاسُ هَذَاذَيْكَ وَبَذَاذَيْكَ derler, هَهُنَا وَهَهُنَا maᶜnāsına ki "Nās orada burada ve yalnızca yalnızca dururlar" demektir. Asl هَذَاذَيْكَ قَطْعًا بَعْدَ قَطْعٍ ve بَذَاذَيْكَ [bez̲āz̲eyke] فَرْدًا بَعْدَ فَرْدٍ demektir, baᶜdehu mevkiᶜ-i mezbūrda istiᶜmāl olundu. Ve bu gūne müsennā vārid olan kelimāt için *Muzhir*'de Suyūṭī bāb-ı mahsūs ᶜakd eylemiştir.

اَلْمُبَاذَّةُ [el-mubāz̲z̲et] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Mübādere ve müsābaka maᶜnāsınadır; tekūlu: بَاذَذْتُهُ مُبَاذَّةً إِذَا بَادَرْتُهُ

اَلإِبْتِذَاذُ [el-ibtiz̲āz̲] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Medyūndan matlūbunu almak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِبْتَذَذْتُ مِنْهُ حَقِّي إِذَا أَخَذْتُهُ

اَلإِسْتِبْذَاذُ [el-istibz̲āz̲] إِسْتِبْدَادٌ [istibdād] vezninde ve mürādifidir ki müstakil ve hodser olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَذَّ بِأَمْرِهِ بِمَعْنَى إِسْتَبَدَّ Ve bu, ferd maᶜnāsına olan بَذٌّ [bez̲z̲]-i mezkūrdandır.

[ب س ذ]

اَلْبُسَّذُ [el-bussez̲] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Mercāna denir ve bu muᶜarrebdir. Hafī olmaya ki mercān dedikleri nesneye hacer-i şecerī ıtlāk olunur, zīrā hacer ve şecer beyninde berzah, kaᶜr-ı deryāda nābit bir şeyʾdir. Gavvāslar köküne bir ilmekli kemend geçirip baᶜdehu taşradan zor ile çekip çıkarırlar, şems ve havā dokundukta cumūdet ve humret peydā eder. Hindīde ona pitvali derler, Fārisī ve Türkīsi mercāndır. Ve asl ᶜArabīde مَرْجَانٌ [mercān] incinin hurdesine denir. Müʾellifin burada murādı ᶜArabiyy-i sahīh olan değildir. Ve baᶜzılar köküne مَرْجَانٌ [mercān] ve şāhına بُسَّذٌ [bussez̲] denir diye beyān eylemiştir. Ve *Miṣbāḥ*'ta Ṭarṭūşī, ᶜArabī olduğunu işᶜār eylemiştir. Ve bu bused-i Fārisī muᶜarrebidir ki ihmālledir.

[ب غ ذ ذ]

بَغْذَاذُ [bağz̲āz̲] Bunda yedi lügat vardır, niteki mühmelede beyān olundu.

[ب و ذ]

اَلْبَوْذُ [el-bevz̲] (bā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Nāsa şer-gīr olup teᶜaddī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاذَ الرَّجُلُ يَبُوذُ بَوْذًا إِذَا تَعَدَّى عَلَى النَّاسِ Ve muhtāc olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَاذَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve tevāzuᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَاذَ إِلَيْهِ إِذَا تَوَاضَعَ

إِبْنُ بَوْذَوَيْهِ [İbn Bevz̠eveyhi] (bā’nın ve z̠āl’ın ve vāv’ın fethiyle) Bir kimsedir ki rivāyet-i hadīs eylemiştir.

FASLU’T-TĀᵓİ’L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت خ ذ]

اَلتَّخَذُ [et-teḫaz̠] (tā’nın ve ḫā’nın fethiyle) Almak, ahz maᶜnāsınadır; yukālu: تَخِذَ الشَّيْءَ تَخَذًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى أَخَذَهُ وَقُرِئَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ وَقُرِئَ لَاتَّخَذْتَ، الآية Ve اِتَّخَذَ kelimesi إِتِّخَاذٌ [ittiḫāz̠] dan māzīdir ki تَخِذَ lafzından iftiᶜāldir, tā-yı asliyye ile tā-yı iftiᶜāl idgām olunmuştur, niteki İbn Es̠īr demiştir ki إِتِّخَاذٌ [ittiḫāz̠] أَخْذٌ [aḫz̠]den iftiᶜāl değildir, zīrā أَخْذٌ [aḫz̠]den olsa fāᵓü’l-fiᶜli hemze olmak mülābesesiyle māzīsinde إِئْتَخَذَ denir hemze ile ve hemze ise tā’ya idgām olunmaz. Ve bu Cevherī kavline muhāliftir, zīrā Cevherī dedi ki إِتِّخَاذٌ [ittiḫāz̠] أَخْذٌ [aḫz̠]den iftiᶜāldir, māzīde hemze telyīn ve tā’ya kalb ve idgām olundu ve bu vech üzere şāyiᶜ olmakla tā-i mübeddeleyi asl-ı kelimeden olmak tevehhümüyle ondan sülās̠ī binā edip تَخِذَ يَتْخَذُ dediler ve ehl-i ᶜArabiyye Cevherī’nin hilāfına zāhiblerdir.

Şārih der ki ekser-i eᵓimme-i lügat Cevherī’ye muvāfıktır, hattā Zeccācī mādde-i mezbūreyi bi’l-külliyye inkār eylemiştir. Ve İbn Mālik şevāzdan ᶜadd eylemiştir, niteki إِتَّزَرَ [ittezere] إِزَارٌ [izār]dan ve إِتَّمَنَ [ittemene] أَمْنٌ [emn]den ve إِتَّهَلَ [ittehele] أَهْلٌ [ehl]den şuzūz üzere iftiᶜāldir, yalnız Ebū ᶜAlī el-Fārisī mādde-i merkūmeyi sebt eyledi. Ve bunun tafsīli *Teshīl* şürūhunda mebsūttur ve *Hülāsa* şerhinde İbn Umm Ḳāsım tasrīh eylemiştir. Ve Ebū Ḥayyān إِتَّخَذَ [itteḫaz̠e] kelimesinin aslı إِوْتَخَذَ idi, وَخَذَ den iftiᶜāldir ve lügat-ı sahīhadır diye isbāt eylemiştir.

Vākıᶜā müᵓellif dahi hemzeyi işᶜār eylemiştir, niteki أَخْذٌ [aḫz̠] māddesinde zikr olundu. Ve Saᶜdī Çelebi tāᵓ, vāv’dan maklūbedir kavli zāhiren Ebū Hayyān kavlidir, lākin Beyḍāvī وَاتَّخَذَ إِفْتَعَلَ مِنْ تَخِذَ كَاتَّبَعَ مِنْ تَبِعَ وَلَيْسَ مِنَ الْأَخْذِ عِنْدَ الْبَصْرِيِّينَ وَقَرَأَ ابْنُ كَثِيرٍ وَالْبَصْرِيَّانِ لَتَخِذْتَ أَيْ لَأَخَذْتَ وَأَظْهَرَ ابْنُ كَثِيرٍ وَيَعْقُوبُ وَحَفْصٌ اَلذَّالَ وَأَدْغَمَهُ الْبَاقُونَ ᶜunvānıyla tasrīh eylemiştir.

[ت ر م ذ]

تِرْمِذُ [Tirmiz̠] (إِثْمِدٌ [is̠mid] vezninde) Buḫārā kazāsında bir kasaba adıdır. İbn Semᶜānī *Ensāb* nām kitābında zikr eylemiştir ki ehl-i maᶜrifet Tirmiz̠’in tāᵓ ve mīm’ini mazmūmen tekellüm ederler. Ve Tirmiz̠ ahālīsinden lisānında tā’nın fethi ve mīm’in kesriyle mütedāvildir. Ve baᶜzılar tā’yı meftūh ve baᶜzılar mazmūm ve baᶜzılar meksūr telaffuz ederler.

FASLU’L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ذ]

اَلْجَائِذُ [el-cāᵓiz̠] (عَائِذٌ [ᶜāiz̠] vezninde) جَأْذٌ [ceᵓz̠]-i ātīden ism-i fāᶜildir, suyu katᶜ ve teᵓennī eyleyerek içmeyip bir solukta içen adama denir, عَبَّابٌ [ᶜabbāb] maᶜnāsına.

اَلْجَأْذُ [el-ceᵓz̠] (cīm’in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Suyu vech-i mezkūr üzere içmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَأَذَ الْمَاءَ جَأْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَبَّهُ

[ج ب ذ]

اَلْجَبْذُ [el-cebz̠] (نَبْذٌ [nebz̠] vezninde) Bir şeyᵓi beri çekmek, cezb maᶜnāsınadır; جَبَذَهُ جَبْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي بِمَعْنَى جَذَبَهُ Ve bu, جَذْبٌ [cez̠b] lafzından maklūb değildir, belki lügat-ı müstakille-i sahīhadır. Cevherī ve sāᵓirleri maklūbiyyet daᶜvālarında vāhimlerdir.

اَلإِجْتِبَاذُ [el-ictibāz̠] Ondan iftiᶜāldir, cezb maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَبَذَهُ بِمَعْنَى جَذَبَهُ

اَلْجَبَذَةُ [el-cebez̠et] (fetehātla) Henüz yumuşayıp huşūnetli olan hurmā beynisine denir.

جَبَاذِ [cebāz̠i] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) مَنِيَّةٌ [meniyyet]e yaᶜnī mevte yāhūd niyyet-i cābizeye denir, nüfūsu cezb eylediği için ve niyyet sāhibini matlūba cezb ettiği için, niteki جَذَابِ [cez̠ābi] dahi bu maᶜnāyadır. Ve bu feᶜāli veznindedir. Suyūṭī, *Muzhir*’de bunlar için bāb-ı mahsūs ᶜakd ve جَبَاذِ [cebāz̠i] ism-i meniyyet olmak üzere resm eylemiştir.

اَلْجُنْبُذَةُ [el-cunbuz̠et] (cīm’in ve bā’nın zammı ve fethiyle yāhūd bā’nın fethi

lahndır) Kubbe tarzında yaᶜnī mürtefiᶜ ve müstedīr olan şeyᵓe denir. Müᵓellif كَالْقُبَّةِ ᶜunvānında zikr eylemekle vech-i mezkūr üzere olan şeyᵓ demektir yāhūd جُنْبُذَةٌ maᶜnāda kubbe gibidir, yaᶜnī mürādiftir demektir. Şārihin beyānına göre bu rācihtir, zīrā جُنْبُذَةٌ [cunbuz̠et] kunbed muᶜarrebidir ki kubbeye denir; hāᵓ vahdet içindir. Ve

جُنْبُذٌ [Cunbuz̠] Neysābūr kazāsında bir karye ve Fārs eyāletinde bir belde ismidir. Ve Cunbuz̠ b. Sebuᶜ ashābdandır. Ve

قَصْرُ الْجُنْبُذِ [Ḳaṣru’l-Cunbuz̠] Medīne’de bir kasrın adıdır.

اَلإِنْجِبَاذُ [el-incibāz̠] إِنْجِذَابٌ [incizāb] vezninde ve mürādifidir; yukālu: إِنْجَبَذَ إِلَيْهِ إِذَا انْجَذَبَ

[ج خ ذ]

اَلْجَخْوَذَةُ [el-caḫvez̠et] (ḫā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَخْوَذَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا

[ج ذ ذ]

اَلْجَذُّ [el-cez̠z̠] (cīm’in fethi ve z̠āl’ın şeddesiyle) Sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; māᶜnā-yı ātīden meᵓhūzdur; yukālu: جَذَّ فِي سَيْرِهِ جَذًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir nesneyi bi’t-tamām kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَذَّهُ إِذَا قَطَعَهُ مُسْتَأْصِلاً Ve kırmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَذَّهُ إِذَا كَسَرَهُ

اَلْجَذَاذُ [el-cez̠āz̠] (cīm’in harekāt-ı selāsıyla) onlardan ismdir, kesik ve kırık nesneye denir, bi-maᶜnā mefᶜūldür.

اَلْجَذْجَذَةُ [el-cez̠cez̠et] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir nesneyi bi-tamāmihi kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَذْجَذَهُ إِذَا قَطَعَهُ مُسْتَأْصِلاً

اَلْجَذَاذُ [el-cez̠āz̠] ve

اَلْجَذَاذَةُ [el-cez̠āz̠et] (cīm’lerin fethiyle) Bir şeyᵓin şeyᵓ-i āher üzere olan fazl ve ziyādesine denir, gūyā ki mefzūlu cezz ve katᶜ eder; yukālu: جَذَاذُهُ وَجَذَاذَتُهُ عَلَيْهِ كَذَا أَيْ فَضْلُهُ وَزِيَادَتُهُ

اَلْجُذَاذُ [el-cuz̠āz̠] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Maᶜdenden çıkan altın hacerlerine denir ki onları zevble altın hāsıl olur. Ve altının bir nevᶜi vardır ki ot gibi biter ona, عِقْيَانٌ [ᶜiḳyān] derler, hacerden hāsıl olmaz.

اَلْجُذَاذَاتُ [el-cuz̠āz̠āt] قُرَاضَاتٌ [ḳurāḍāt] vezninde ve mürādifidir ki kesintilere ve kırpıntılara denir; tekūlu: عِنْدِي جُذَاذَاتُ الْفِضَّةِ أَيْ قُرَاضَاتُهَا

اَلْجُذَّانُ [el-cuz̠z̠ān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) جُذَّانَةٌ [cuz̠z̠ānet]in cemᶜ-i cinsidir, bir nevᶜ gevşek taşa denir ki küfeki taᶜbīr ettikleridir, كَذَّانٌ [kez̠z̠ān] gibi.

جَذَّاءُ [Cez̠z̠āᵓ] (cīm’in fethi ve z̠āl’ın şeddesiyle) Bir mevziᶜ adıdır. Ve

جَذَّاءُ [cez̠z̠āᵓ] Katᶜ olunan rahim ve karābete vasf olur; yukālu: رَحِمٌ جَذَّاءُ أَيْ لَمْ تُوصَلْ Ve رَحِمٌ [raḥim] kelimesinin teᵓnīsi karābet iᶜtibārıyladır. Ve

جَذَّاءُ [cez̠z̠āᵓ] Ufanmış dişe vasf olur; yukālu: سِنٌّ جَذَّاءُ أَيْ مُتَهَتِّمَةٌ

اَلْجُذَّةُ [el-cuz̠z̠et] (cīm’in zammıyla) Şeyᵓ maᶜnāsına müstaᶜmeldir, fi’l-asl kesilmiş nesnenin bir pāresine denir; yukālu: مَا عَلَيْهِ جُذَّةٌ أَيْ شَيْءٌ Burada sevb kesintisi maᶜnāsındandır ki üzerinde bir pāre libās makūlesi yoktur demektir.

اَلْجَذِيذُ [el-cez̠īz̠] (لَذِيذٌ [lez̠īz̠] vezninde) ve

اَلْجَذِيذَةُ [el-cez̠īz̠et] (hā’yla) Sevīk ismidir ki kavut taᶜbīr olunan nesnedir. Ve

جَذِيذٌ [Cez̠īz̠] Mekke kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

اَلتَّجْذِيذُ [et-tecẕīẕ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adam nāsı kendisine tābiᶜ eylemek isteyip ferd-i vāhid ona tābiᶜ olmayıp ibā kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَذَّذَ الرَّجُلُ تَجْذِيذًا إِذَا اسْتَتْبَعَ الْقَوْمَ فَلَمْ يَتْبَعْهُ أَحَدٌ

اَلإِنْجِذَاذُ [el-inciẕāẕ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَذَّ الشَّيْءُ إِذَا انْقَطَعَ

[ج ر ذ]

اَلْجَرَذُ [el-cereẕ] (fethateynle) Davarın art sinirinde ᶜārız olan mutlakan vereme denir.

اَلْجُرَذُ [el-cureẕ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir nevᶜ sıçan adıdır. Bu büyük nevᶜi olacaktır ki fındık sıçanı mukābilidir. Cemᶜi جُرْذَانٌ [curẕān] gelir cīm’in zammıyla. Mütercim der ki letā᾿iftendir ki ᶜAbdulmelik-i Emevī’ye bir pīre-zen: ”إِنَّ بَيْتِى لَخَالٍ عَنِ الْجُرْذَانِ“ ᶜibāretine müştemil bir arz-ı hāl takdīm eyledikte müşārün᾿ileyh dakīkaya intikāl eylemekle ona katı vāfir ecnās-ı zahā᾿ir ihsān eylediler.

اَلْجَرِذَةُ [el-cerizet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Zikr olunan faresi çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ جَرِذَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْجُرْذَانِ

أُمُّ جِرْذَانَ [ummu cirẕān] (cīm’in kesriyle) Bir nevᶜ hurmāya ıtlāk olunur.

اَلْجَرَاذِينُ [el-cerāẕīn] (cīm’in fethiyle) جِرْذَانَةٌ [cirẕānet]in cemᶜidir ki cīm’in kesriyledir; bir başka hurmānın ismidir.

ذُو أَجْرَاذٍ [Ẕū Ecrāẕ] (hemzenin fethiyle) Necd bilādında bir mevziᶜdir.

اَلأَجْرَذُ [el-ecreẕ] أَفْحَجُ [efḥac] vezninde ve mürādifidir ki apşak kişiye denir.

اَلإِجْرَاذُ [el-icrāẕ] (hemzenin kesriyle) İhrāc maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَذَهُ إِذَا أَخْرَجَهُ Ve yalnız kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَذَهُ إِذَا أَفْرَدَهُ Ve bir nesneye muztarr ve nāçār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَذَهُ إِلَيْهِ إِذَا اضْطَرَّهُ

اَلْمُجَرَّذُ [el-mucerreẕ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Eşmiş yortmuş, kār-āzmūde ve umūr-dīde adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُجَرَّذٌ أَيْ مُجَرَّبٌ مُحَنَّكٌ *Esās*’ın beyānına göre تَجْرِيذٌ [tecrīẕ] zikri ātī جَرْذُ قَرْحَةٍ maᶜnāsındandır ki تَجْرِيذٌ [tecrīẕ] o karhayı izāle eylemek maᶜnāsınadır ki bābı selb içindir; ve minhu yukālu: جَرَّذَ الشَّجَرَةَ إِذَا شَذَّبَهَا كَأَنَّهُ أَزَالَ جَرْذَهَا أَيْ عَيْبَهَا أَوْ أُبَنَهَا الَّتِى هِيَ كَالْجُرْذَانِ ve minhu: رَجُلٌ مُجَرَّذٌ أَيْ قَدْ هَذَّبَتْهُ الْأُمُورُ وَشَذَّبَتْهُ

اَلْجَرْذُ [el-cerẕ] (cīm’in fethi ve rā’nın sükūnuyla) Yara yāhūd çıban جَرَذٌ [cereẕ] dedikleri verem-i mezbūr hey᾿etinde domalıp ᶜukde peydā eylemek maᶜnāsınadır ki ağırşaklanmak taᶜbīr olunur; yukālu: جَرَذَتِ الْقَرْحَةُ جَرْذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَعَقَّدَتْ كَالْجَرَذِ Baᶜzı nüshada كَالْجُرَذِ kavli صُرَدٌ [ṣurad] vezninde mazbūt olmakla ona göre, büyük fare gibi müteᶜakkid olmak maᶜnāsına olur.

[ج ر ب ذ]

اَلْجَرْبَذَةُ [el-cerbeẕet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْجِرْبَاذُ [el-cirbāẕ] (cīm’in kesriyle) Deve ve at kısmına mahsūs bir gūne yürümek, ᶜalā-kavlin şişman adamın yelmesi gibi ağır ağır yelmek yāhūd karībü’l-kadr yaᶜnī adımları hurde hurde atıp başını aşağı tutarak ve ayaklarını ağır ağır çaprazlı nā-muntazam hareket ettirerek dolaşıklı seğirtmek yāhūd tırnaklarının uçları topak olmakla kalkık olarak yere yakın olmaktan ᶜibārettir ki tırnakları uçlarını basarak seğirtmek olur.

اَلْمُجَرْبِذُ [el-mucerbiẕ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ᶜAle'l-ihtilāfi'l-mezkūr cerbezesi olan ata ve deveye denir; yukālu: فَرَسٌ مُجَرْبِذُ الْقَوَائِمِ إِذَا كَانَ لَهُ جَرْبَذَةٌ

اَلْجَرَنْبَذُ [el-cerenbeẕ] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Yoğun ve galīz nesneye denir.

اَلْجَرَنْبَذَةُ [el-cerenbeẕet] (hā'yla) Vālidesinin zevci olan yaᶜnī babalığı olan adama denir; yukālu: هُوَ جَرَنْبَذَةٌ أَيْ لِأُمِّهِ زَوْجٌ

[ج ل ذ]

اَلْجِلَّوْذُ [el-cillevẕ] (عِجَّوْلٌ [ᶜiccevl] vezninde) Galīz ve şedīd olan şey'e denir, insān ve hayvān ve sā'ir nesne olsun.

اَلْجِلْذَاءُ [el-cilẕā'] (cīm'in kesriyle) Toprağı galīz yere denir; yukālu: أَرْضٌ جِلْذَاءُ أَيْ غَلِيظَةٌ

اَلْجِلْذَاءَةُ [el-cilẕā'et] (hā'yla) Arz-ı mezkūreden bir kıtᶜadır; hā' muhassısadır.

جِلْذَانُ [Cilẕān] (cīm'in kesriyle) Tā'if kurbünde bir حِمًى [ḥimā] yaᶜnī bir çayır koruluğunun ismidir ki toprağı be-gāyet yumuşak ve zemīni el ayası gibi hemvārdır.

اَلْجُلْذِيُّ [el-culẕiyy] ve

اَلْجُلاَذِيُّ [el-culāẕiyy] (yā'ların teşdīdiyle) Şedīd ve galīz olan deveye denir. Ve ehl-i kār u sanᶜat olan adama denir. Ve Naṣārā tā'ifesinin kilise ve manastırları hizmet-kārına denir, خَادِمُ الْبِيعَةِ maᶜnāsına. Ve papaza denir, rāhib maᶜnāsına. Burada وَالرُّهْبَانُ nüshalarını Şārih tahti'e eylemiştir. Ve sürᶜatle olan yürüyüşe denir; yukālu: جُلاَذِيٌّ Ve سَارَ سَيْرًا جُلْذِيًّا وَجُلاَذِيًّا أَيْ سَرِيعًا [culāẕiyy] lafzının cemᶜi جَلاَذِيٌّ [celāẕiyy] gelir cīm'in fethiyle.

اَلْجُلْذُ [el-culẕ] (cīm'in zammıyla) Gözsüz sıçana denir ki köstebek dedikleridir. Cemᶜi müfredinin gayrı olarak مَنَاجِذُ [menāciẕ] gelir; bu, خُلْدٌ lafzından musahhaf değildir.

اَلِاجْلِوَّاذُ [el-iclivvāẕ] (إِفْعِوَّالٌ [ifᶜivvāl] vezninde) Āteş gibi be-gāyet sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْلَوَّذَ الْفَرَسُ إِذَا مَضَى وَأَسْرَعَ فِي السَّيْرِ Ve yağmur gitmek yaᶜnī uzun uzadı kesilip katᶜā yağmaz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْلَوَّذَ الْمَطَرُ إِذَا ذَهَبَ يَعْنِي إِمْتَدَّ وَقْتُ تَأَخُّرِهِ وَانْقِطَاعِهِ

[ج ن ب ذ]

اَلْجُنْبُذُ [el-cunbuẕ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Nar ağacının çiçeğine denir. Şārih der ki mü'ellifin كَالْجُلَّنَارِ مِنَ الرُّمَّانِ kavli teşbīh fi'l-maᶜnādır ki جُلَّنَارٌ [cullenār] dendiği gibi جُنْبُذٌ [cunbuẕ] dahi denir. Kaldı ki جُنْبُذٌ [cunbuẕ] kubbeye denmekle irtifāᶜı mutazammın olduğuna mebnī her tomurcuklanmış çiçeğe ve hāssaten nārın tomurcuklanmış çiçeğine ıtlāk olunmak üzere ümmehāt-ı sā'irede mersūmdur. İntehā. Ve جُنْبُذٌ [cunbuẕ] kelimesinin maᶜānī-i sā'iresi "ج،ب،ذ" māddesinde meşrūhtur. Asālet-i nūnuna mebnī mevziᶜ-i zikri bu makāmdır. Ve Cunbuẕ b. Sebuᶜ yāhūd Sibāᶜ bir kimsedir ki Nebī-i ekrem ᶜaleyhi's-selām hazretleriyle bir günün vakt-i sabāhında kāfir olarak harb ve kıtāl ve akşamında müslim olarak aᶜdāsıyla cenk ve cidāl eyledi. Vakᶜa-i mezbūre gazve-i Ḫudeybiye'de vākiᶜ olmuştur.

[ج و ذ]

اَلْجُوذِيُّ [el-cūẕiyy] (cīm'in zammıyla) Kilime denir, كِسَاءٌ [kisā'] maᶜnāsına.

اَلْجُوذِيَاءُ [el-cūẕiyā'] (cīm'in zammıyla) Gemici tā'ifelerinin giydikleri kebeye ve ᶜabāya denir.

[ج ه ب ذ]

اَلْجِهْبِذُ [el-cihbiẕ] (cīm'in ve bā'nın kes-

riyle) Nakkād ve habīr olan adama denir; yukālu: هُوَ جِهْبِذٌ مِنَ الْجَهَابِذَةِ أَيْ نَقَّادٌ خَبِيرٌ

Şārih der ki جِهْبِذٌ [cihbiz̲] kelimesi kuhbud-i Fārisī muʿarrebidir ki nakd-i derāhim husūsunda māhir ve fāʾik olan sarrāf ve nakkāda denir. Baʿdehu gavāmiz-i umūra vākıf ve dekāyık-şinās merd-i ʿārifte istiʿmāl olundu. Ve tasrīf edip cemʿinde جَهَابِذَةٌ [cehābiz̲et] dediler. Vākıʿā *Burhān-ı Ḳāṭıʿ*’da bu maʿnāya ve simsār maʿnāsına mersūmdur. Ve simsar, bāyiʿ ve müşteri beyninde olan mā-beynciye denir.

[ج ي ذ]

جِيذَةُ [Cīz̲et] (cīm’in kesriyle) Esāmīdendir: Muḥammed b. Aḥmed b. Cīz̲e, İbn Aʿrābī rāvīsidir.

FASLU’L-ḤĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ذ]

اَلتَّحْبِيذُ [et-taḥbīz̲] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama medhden olan حَبَّذَا [ḥabbezā] kelimesini demek maʿnāsınadır; tekūlu: لاَ تُحَبِّذْنِي تَحْبِيذًا أَيْ لاَ تَقُلْ لِي حَبَّذَا

Şārih der ki lafz-ı mezbūr elfāz-ı müvellede-i menhūtedendir; ve yukālu: حَبَّذَهُ تَحْبِيذًا إِذَا قَالَ لَهُ حَبَّذَا كَمَا يُقَالُ حَمْدَلَ زَيْدٌ إِذَا قَالَ أَلْحَمْدُ لِلهِ وَسَبْحَلَ زَيْدٌ إِذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ

[ح ذ ذ]

اَلْحَذُّ [el-ḥaz̲z̲] (ḥā’nın fethi ve z̲āl’ın teşdīdiyle) Bir nesneyi bi-tamāmihi kesmek, cezz maʿnāsınadır; yukālu: حَذَّ الشَّيْءَ حَذًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى جَذَّهُ

اَلْحَذَذُ [el-ḥaz̲ez̲] (fethateynle) Hayvānın kuyruğu hafīf olmak yaʿnī kılları ve tüyleri az olmak maʿnāsınadır; naʿtında أَحَذُّ [eḥaz̲z̲] denir. Kāle fi’l-*Esās*: فَرَسٌ أَحَذُّ أَيْ خَفِيفُ هُلْبِ الذَّنَبِ أَوْ مَقْطُوعُهُ Ve

حَذَذٌ [ḥaz̲ez̲] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında zihāfāttandır, bahr-i kāmilin مُتَفَاعِلُنْ [mutefāʿilun] cüzʾünün āhirinden vetidi sākıt olmakla مُتَفَا [mutefā] kalıp yerine فَعِلُنْ [feʿilun] nakl olunmaktan ʿibārettir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur.

اَلْحَذَّاءُ [el-ḥaz̲z̲āʾ] أَحَذُّ [eḥaz̲z̲] kelimesinin müʾennesidir, şol kasīdeye vasf olur ki bahr-i kāmilden olmakla kendisinde حَذَذٌ [ḥaz̲ez̲] zihāfı cārī olmuş ola; yukālu: قَصِيدَةٌ حَذَّاءُ إِذَا كَانَ فِيهَا الْحَذَذُ Ve şol yemīne ıtlāk olunur ki and içen kimse onda aslā tevakkuf eylemeyip sürʿatle der-sāʿat edā etmiş ola; yukālu: يَمِينٌ حَذَّاءُ إِذَا كَانَتْ يَحْلِفُ صَاحِبُهَا بِسُرْعَةٍ Hemān daʿvāyı katʿ eylediği

için ıtlāk olunmuştur. Ve يَمِينٌ [yemīn] lafzı müʾennestir. Ve

حَذَّاءُ [ḥaẕẕāʾ] Katʿ olunan rahim ve karābete vasf olur; yukālu: رَحِمٌ حَذَّاءُ إِذَا صَارَتْ لَمْ تُوصَلْ Ve şol çabuk nākaya ve sāʾir dişi hayvāna vasf olur ki rüzgār gibi sürʿatle mürūr edip ona aslā bir nesne ilişir olmaya; yukālu: نَاقَةٌ وَفَرَسٌ حَذَّاءُ أَيْ سَرِيعَةٌ مَاضِيَةٌ لاَ يَتَعَلَّقُ بِهَا شَيْءٌ Baʿzı übedānın dünyāya حَذَّاءُ [ḥaẕẕāʾ] ıtlākı bu maʿnādandır. Ve

حَذَّاءُ [ḥaẕẕāʾ] Şol kasīdeye ıtlāk olunur ki haddeden çekilmiş gibi ʿayb ve nakīsadan āzāde olup aslā vazʿ-ı engüşt-i iʿtirāz edecek yeri olmamakla mesel-i sāʾir gibi elsine ve büldānda sāʾir ola. Bu cihetle azdāddan olur; yukālu: قَصِيدَةٌ حَذَّاءُ أَيْ سَائِرَةٌ لاَ عَيْبَ فِيهَا Gūyā ki tīg-i belāgatla şāʾibe-i ʿaybı katʿ eylemiştir yāhūd zikr olunan hayvān-ı serīʿa teşbīh olunmuştur.

اَلأَحَذُّ [el-eḥaẕẕ] Zikr olunan حَذَذٌ [ḥaẕeẕ] lafzından vasftır, kuyruğunun kılları ve tüyleri az olan erkek hayvāna ve hazez cārī olan cüzʾ-i bahr-i kāmile ıtlāk olunur. Ve

أَحَذُّ [eḥaẕẕ] Tīz-dest olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَحَذُّ أَيْ خَفِيفُ الْيَدِ Mübāşeret ettiği işi çabuk katʿ ve itmām eylediği için ıtlāk olunmuştur. Ve arık ve zebūn hayvāna ıtlāk olunur, kıllet-i şaʿr-ı zeneb maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: فَرَسٌ أَحَذُّ أَيْ ضَامِرٌ Ve şedīd ve münker ve ʿazīm olan emr ve husūsa ıtlāk olunur. Cemʿi حُذٌّ [ḥuẕẕ] gelir ḥā'nın zammıyla; yukālu: أَمْرٌ أَحَذُّ أَيْ شَدِيدٌ مُنْكَرٌ Kemāl-i şiddet ü fezāʿatinden nāşī, gūyā ki eşbāh ve nezāʾiri munkatıʿdır ki onun gibi şedīd ve münker nesnenin vücūdu mümteniʿdir yāhūd onun tedbīr ve tedārük ve kifāyeti husūsundan makdūr-ı beşer munkatıʿ olduğu mülāhazasına mebnīdir. Ve

أَحَذُّ [eḥaẕẕ] خِمْسٌ [ḫims]-i serīʿa ıtlāk olunur. Ve خِمْسٌ [ḫims], beşinci gün su içer olan devedir; yukālu: خِمْسٌ أَحَذُّ أَيْ سَرِيعٌ Ve bu, hasāʾistendir.

اَلْحُذَّةُ [el-ḥuẕẕet] (ḥā'nın zammıyla) Et parçasına denir; katʿ maʿnāsından meʾhūzdur; tekūlu: أَعْطَانِي حُذَّةً مِنَ اللَّحْمِ أَيْ قِطْعَةً

اَلْحَذْحَاذُ [el-ḥaẕḥāẕ] (حَثْحَاثٌ [ḥaṡḥāṡ] vezninde) Sürʿatle olan yürüyüşe denir; yukālu: قَرَبٌ حَذْحَاذٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve قَرَبٌ [ḳarab] fethateynle, tamām bir gece yürüyüp suya erişmeğe denir.

[ح ر ف ذ]

اَلْحَرْفَذَةُ [el-ḥarfeẕet] (ḥā'nın ve fā'nın fethiyle) Soy ve kerīm olup lākin arık ve mehzūl olan nākaya denir. Cemʿi حَرَافِذُ [ḥarāfiẕ] gelir.

[ح ض ذ]

اَلْحُضُذُ [el-ḥuḍuẕ] (ḥā'nın ve ḍād-ı muʿcemenin zammıyla) حُضُضٌ [ḥuḍuḍ] lafzında lügattir ki حَوْلاَنٌ [ḫavlān] dedikleri devāyī dārū ismidir.

[ح م ذ]

اَلْحُمَاذِيُّ [el-ḥumāẕiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Şiddet-i harr maʿnāsınadır ki murād harr-ı şedīddir. Müʾellif müsāmaha eylemiştir; yukālu: حَرٌّ حُمَاذِيٌّ أَيْ شَدِيدٌ

[ح ن ذ]

اَلْحَنْذُ [el-ḥanẕ] (ḥā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) ve

اَلتَّحْنَاذُ [et-taḥnāẕ] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) Koyun ve kuzu ve buzağı makūlesini biryān edip kemāl üzere nuzc bulmak için üzerine kızgın taşlar vazʿ eylemek

maᶜnāsınadır; yukālu: حَنَذَ الشَّاةَ حَنْذًا وَتَحْنَاذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَوَاهَا وَجَعَلَ فَوْقَهَا حِجَارَةً مُحْمَاةً لِتُنْضِجَهَا Müˀellif burada ᶜibāre-i mersūme ile tefsīr eylemekle öylece terceme olundu. Lākin *Başāˀir*'de beyānına göre iki büyük kızgın taşlar aralığında taşları değişerek ve biryānı çevirerek biryān eylemekten ᶜibārettir. Ve taşların vazᶜı biryānın lüzūceti munsabb olmak içindir. Ve bu, maᶜnā-yı ātīden meˀhūzdur. Kālallāhu taᶜālā: ﴿فَجَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ﴾ أَيْ مَشْوِيٍّ بَيْنَ حَجَرَيْنِ وَإِنَّمَا يُفْعَلُ ذَلِكَ لِيَتَصَبَّبَ عَنْهُ اللُّزُوجَةُ الَّتِي فِيهِ وَهُوَ مِنْ قَوْلِهِمْ حَنَذْتُ الْفَرَسَ Ve kāle'l-Beyḍāvī: اَلْحَنِيذُ اَلْمَشْوِيُّ بِالرَّضْفِ وَقِيلَ الَّذِي يَقْطُرُ وَدَكُهُ Müˀellif *Başāˀir*'de vech-i mezkūr üzere kavleyni maᶜnā-yı vāhid olmak üzere cemᶜ eylemiştir. Ve sāhib-i *Esās* maᶜnā-yı mezkūru mevzūᶜun-leh ve maᶜnā-yı ātīyi mecāz ᶜadd eylemiştir. Bu biryānın hülāsa-i tarīki budur ki bir fırın yā tennūr yapıp içinde āteş īkād ve üzerine taşlar vazᶜ ve biryānı onun üzerine ve biryānın üzerine kezālik kızgın kızgın taşlar vazᶜ ederler. İntehā. Ve

حَنِيذٌ [ḥanīẕ] Atı bir yā iki baş seğirttikten sonra terlemek için güneşe karşı üzerine çul örtmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَنَذَ الْفَرَسَ إِذَا رَكَضَهُ وَأَعْدَاهُ شَوْطًا أَوْ شَوْطَيْنِ ثُمَّ ظَاهَرَ عَلَيْهِ الْجِلاَلَ فِي الشَّمْسِ لِيَعْرَقَ Ve yola giden adamı güneş yakıp kavurmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَنَذَتِ الشَّمْسُ الْمُسَافِرَ إِذَا أَحْرَقَتْهُ وَصَهَرَتْهُ

اَلْحَنِيذُ [el-ḥanīẕ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zikr olunan fırın biryānına denir, ᶜalā-kavlin biryān olduktan sonra henüz yağlı suyu tekātur eden ıssı biryāna denir. Ve vech-i mezkūr üzere seğirtilip terlemek için çullanmış olan ata denir ve ona مَحْنُوذٌ [maḥnuẕ] dahi denir. Ve

حَنِيذٌ [ḥanīẕ] Isınmış ıssı suya ıtlāk olunur; yukālu: مَاءٌ حَنِيذٌ أَيْ مُسَخَّنٌ Ve

حَنِيذٌ [ḥanīẕ] Edhāndan bir nevᶜ dühnün ismidir. Ve غِسْلٌ مُطَيَّبٌ [ġislun muṭayyebun] maᶜnāsınadır ki nisvān-ı ᶜArab hātem çiçeği makūlesi tīb katıp başlarını gasl ettikleri ıssı sudan ᶜibārettir. Ve

حَنِيذٌ [Ḥanīẕ] Benū Saᶜīd diyārında bir suyun adıdır.

حَنَذٌ [Ḥaneẕ] (fethateynle) Medīne kurbünde bir mevziᶜ yāhūd Benī Suleym yurdunda bir su adıdır.

حَنَاذِ [ḥanāẕi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Güneşin esmāsındandır.

اَلْحُنْذَةُ [el-ḥunẕet] (ḥā'nın zammıyla) Şedīd ıssıya denir; yukālu: أَخَذَتْنَا الْحُنْذَةُ أَيِ الْحَرُّ الشَّدِيدُ

اَلْحُنْذُوَةُ [el-ḥunẕuvet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Dağın bir şuᶜbesine denir.

اَلْحِنْذِيَانُ [el-ḥinẕiyān] (ḥā'nın ve ẕāl'ın kesriyle) Kesīrü'ş-şerr olan hayrsız kimseye denir; yukālu: هُوَ حِنْذِيَانٌ أَيِ الْكَثِيرُ الشَّرِّ

اَلْحِنْذِيذُ [el-ḥinẕīẕ] (ḥā'nın kesriyle) Çok terleyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِنْذِيذٌ أَيْ كَثِيرُ الْعَرَقِ

اَلْمُحَنْذِيُّ [el-muḥanẕiyy] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Dili zefīr, bed-zebān ve şettām kimseye ıtlāk olunur ki diliyle ciğerleri ihrāk eder.

اَلإِحْنَاذُ [el-iḥnāẕ] (hemzenin kesriyle) Şarāba suyu pek çok katmak, ᶜalā-kavlin azca katmak maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَحْنَذَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مِنَ الْمِزَاجِ فِي الشَّرَابِ أَوْ أَقَلَّ Lākin bunlar kavleyne mebnī olmakla ziddiyyeti gayr-i müsellemdir. Kāle fi'l-*Esās* إِذَا سَقَيْتَهُ فَأَحْنِذْ لَهُ أَيِ اسْقِهِ صِرْفًا قَلِيلَ الْمِزَاجِ يَحْنِذُ جَوْفَهُ

اَلِإسْتِحْنَاذُ [el-istiḥnāẕ] Terlemek için güneşe karşı yatmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْنَذَ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَجَعَ فِي الشَّمْسِ لِيَعْرَقَ

حَنَّاذٌ [Ḥannāẕ] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir recülün ismidir.

[ح و ذ]

اَلْحَوْذُ [el-ḥavẕ] (ḥā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bir nesneyi hıfz ve sıyānet eylemek, havt maᶜnāsınadır; yukālu: حَاذَهُ يَحُوذُهُ حَوْذًا إِذَا حَاطَهُ Ve davarı sürᶜatle sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَاذَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا سَرِيعًا Ve bir şeyᵓi gözetip muhāfaza eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَاذَهُ إِذَا حَافَظَ عَلَيْهِ

اَلْإِحْوَاذُ [el-iḥvāẕ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ᶜunf ve sürᶜatle davarı sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْوَذَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا سَرِيعًا Ve bir kimse üzerinde olan libāsı kavuşturup biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْوَذَ ثَوْبَهُ إِذَا جَمَعَهُ Ve kāseci yaptığı kāseyi hafīf yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَاذَ الصَّانِعُ الْقَدَحَ إِذَا أَخَفَّهُ

حَاذُ الْمَتْنِ [ḥāẕu'l-metn] (ẕāl'ın tahfīfiyle) Atın sırtında teğelti gelen yere denir ki iki taraflı olur ikisine حَاذَيْنِ [ḥāẕeyn] denir; yukālu: إِسْتَوْلَى الْحِصَانُ عَلَى حَاذِي الْفَرَسِ أَيْ عَلَى مَوْضِعِي اللِّبْدِ مِنْ مَتْنِهَا Ve

حَاذَانِ [ḥāẕān] Atın uylukları artlarında kuyruğunu saldıkta iki taraflı değen yerlere denir. Ve

حَاذٌ [ḥāẕ] Arkaya ıtlāk olunur. خَفِيفُ الْحَاذِ [ḫafīfu'l-ḥāẕ] bu maᶜnādandır ki kalīlü'l-māl ve'l-ᶜayāl olan adama ıtlāk olunur, yükü az olmakla arkası hafīf olur. Ve

حَاذٌ [ḥāẕ] Bir şecer adıdır.

اَلْأَحْوَذِيُّ [el-aḥveẕiyy] (أَحْمَدِيٌّ [aḥmediyy] vezninde) Kār ve ᶜamelde hāzık ve cüst ve çīre-dest olan adama denir, sevk-i serīᶜ maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: رَجُلٌ أَحْوَذِيٌّ أَيْ خَفِيفٌ حَاذِقٌ Ve şol kimseye ıtlāk olunur ki umūr ve mesālihte çālāk olup her ne gūne emr ve maslahat olur ise ona gālib ve kāhir olmakla ᶜale'l-kemāl hakkından gelip behemehāl onu pürüzsüz rüᵓyet ve temşīt edip ve ona aslā bir nesne hāᵓil olmaya ve bir maslahat kendisine taᶜab ve şiddet vermeye, merhūm Gümrükçü Selānīkī Ḥasan Ağa gibi; yukālu: رَجُلٌ أَحْوَذِيٌّ أَيْ مُشَمِّرٌ لِلْأُمُورِ قَاهِرٌ لَهَا لَا يَشِذُّ عَلَيْهِ شَيْءٌ

اَلْحَوِيذُ [el-ḥavīẕ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi أَحْوَذِيٌّ [aḥveẕiyy] maᶜnāsınadır.

اَلْحَوْذَانُ [el-ḥavẕān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir nebāt adıdır, baᶜzı müfredātta nilüfer ile mübeyyendir.

اَلْحُوذِيُّ [el-ḥūẕiyy] (ḥā'nın zammıyla) Önünde olan hayvānı seyr ve sürᶜate hass ve ilcā ederek kovup giden adama denir.

اَلْحِوَاذُ [el-ḥivāẕ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Iraklanmak, buᶜd maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا حِوَاذٌ أَيْ بُعْدٌ

اَلْإِسْتِحْوَاذُ [el-istiḥvāẕ] Gālib ve müstevlī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِ إِذَا غَلَبَ عَلَيْهِ وَاسْتَوْلَى Bu إِسْتَحْوَذَ الْعَيْرُ عَلَى الْأَتَانِ أَيْ اسْتَوْلَى عَلَى حَاذَيْهَا maᶜnāsından meᵓhūzdur ki حَاذَ جَانِبِ ظَهْرٍ maᶜnāsınadır, niteki zikr olundu. Ve bunda vāv, elife kalb olunmayıp إِسْتَصْوَبَ gibi aslı üzere vārid olmuştur.

اَلْحَاذَةُ [el-ḥāẕet] حَالَةٌ [ḥālet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: هُمَا بِحَاذَةٍ وَاحِدَةٍ أَيْ بِحَالَةٍ Ve حَاذٌ [ḥāẕ] gibi حَالٌ [ḥāl] dahi atın arkasında teğelti gelen yere denir, baᶜdehu münāsebet-i lafziyye ile şān ve hālet maᶜnāsında istiᶜmāl olundu.

[ح ي ذ]

اَلْحَيْذُوَانُ [el-ḥayz̠uvān] (ḥā’nın fethi ve z̠āl’ın zammıyla) وَرَشَانٌ [vereşān] ismidir ki yabanī kumru nevᶜinden kuskuvuk taᶜbīr olunan kuştur. ᶜArabīde سَاقُ حُرٍّ [sāḳu ḥurr] denir ki ikisi de savtıyla müsemmādır. Müʾellife göre سَاقٌّ حُرٌّ [sāḳ ḥurr] kumrunun erkeğine denir.

FASLU’L-ḪĀʾİ’L-MUᶜCEME

فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ

[خ ذ ذ]

اَلْخَذِيذُ [el-ḫaz̠īz̠] (شَدِيدٌ [şedīd] vezninde) Yaranın sarı suyu akmak maᶜnāsınadır; yukālu. خَذَّ الْجُرْحُ خَذِيذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ صَدِيدُهُ

[خ ر ب ذ]

خَرَّبُوذُ [Ḫarrebūz̠] (ḫā’nın ve rā-yı müşeddedenin fethi ve bā’nın zammıyla) Mekkiyyü’l-asl muhaddis ve lügavī olan Maᶜrūf’un pederi ismidir.

[خ ر د ذ]

اَلْخَرْدَاذِيُّ [el-ḫardāz̠iyy] (ḫā’nın fethiyle) Hamr esmāsındandır. Şārihin beyānına göre hūrdādī-i Fārisī muᶜarrebidir.

[خ ن ذ]

اَلْخِنْذِيذُ [el-ḫīnz̠īz̠] (ḫā’nın kesriyle) Uzun şeyʾe denir, tavīl maᶜnāsına. Ve yüksek dağın tepesine denir. Ve aygıra denir, fahl maᶜnāsına. Ve enenmiş iğdiş hayvān ve insāna denir, خَصِيٌّ [ḫaṣiyy] maᶜnāsına; davarda iğdiç ve insānda tavāşī ve horozda imlik taᶜbīr olunur. Bu sūrette azdāddan olur. Ve

خِنْذِيذٌ [ḫinz̠īz̠] مُجِيدٌ [mucīd] ve مُفْلِقٌ [mufliḳ] yaᶜnī fesāhat ve belāgatte yegāne ve tarh-ı mezāmīn ve sevk-i maᶜānī ve taᶜbīr-i dil-nişīnde müfred-i zamāne olan şāᶜir-i māhire denir; yukālu: شَاعِرٌ خِنْذِيذٌ أَيْ مُجِيدٌ مُفْلِقٌ Ve şol bahādıra denir ki cenkte akrānı üzere hamle ve hücūm eyleyeceği semti işkāl ve ibhām eder ola ki hiyel-i harbiyyedendir, شُجَاعٌ بُهْمَةٌ maᶜnāsına, bu Zemaḫşerī’ye göredir ve müʾellife göre

nereden getirildiği mübhem olan bahādıra denir; yukālu: هُوَ خِنْذِيذٌ أَيْ شُجَاعٌ بُهْمَةٌ Ve

خِنْذِيذٌ [ḫinẕīẕ] Sehī ve civānmerd adama denir. Ve belāgat ve talākat sāhibi hatībe denir. Ve halīm ve müteᵓennī olan seyyid-i kavme denir. Ve ᶜArabın eyyām ve tevārīhine ve ensāb ve eşᶜārına begāyet ᶜārif ve vākıf olan adama denir, Aṣmaᶜī gibi. Ve bed-zebān ve beẕiyyü’l-lisān kimseye denir. Ve şol yele denir ki şiddetinden toz ve toprağı havāya savurur ola, iᶜsār-ı rīh maᶜnāsına. Ve

خِنْذِيذٌ [Ḫinẕīẕ] ᶜUḳfān Ḍibābī nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْخُنْذُوَةُ [el-ḫunẕuvet] (ḫā’nın ve ẕāl’ın zammıyla) Bu dahi yüksek dağın başına denir.

اَلْخِنْذِيَانُ [el-ḫinẕiyān] (ḫā’nın ve ẕāl’ın kesriyle) Bu dahi dili zefīr bed-zebān adama denir; yukālu: رَجُلٌ خِنْذِيَانٌ أَيْ بِذِيءُ اللِّسَانِ

اَلْخَنْذَيَةُ [el-ḫanẕeyet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam fuhş ve fenā söz söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَنْذَى الرَّجُلُ خَنْذَيَةً إِذَا خَرَجَ إِلَى الْبَذَاءِ Niteki خَنْظَيَةٌ [ḫanẓayet] dahi bu maᶜnāyadır. Cevherī خَنْذَيَةٌ [ḫanẕeyet]i muᶜtel ve خَنْظَيَةٌ [ḫanẕeyet]i ẓāᵓ bābında zikr eylemiştir. Hālā ki ikisi de vādī-i vāhiddendir; yaᶜnī muᶜtel değillerdir, biri ẕālī ve biri ẓāᵓīdir.

اَلتَّخَنْذُذُ [et-teḫanẕuẕ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bī-hayā ve fettāk ve bī-bāk olmak maᶜnāsınadır ki bir kimseden şerm ve mübālāt eylemeyip dilediğini irtikāb eder olmaktan ᶜibārettir; yukālu: تَخَنْذَذَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ خَلِيعًا فَاتِكًا

[خ و ذ]

اَلْخُوذَةُ [el-ḫūẕet] (ḫā’nın zammıyla) Cenk esbābından tolgaya denir ki başa giyilir, miğfer maᶜnāsına. Cemᶜi خُوَذٌ [ḫuveẕ] gelir, غُرَفٌ [ġuref] gibi.

اَلْمُخَاوَذَةُ [el-muḫāveẕet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Muhālefet maᶜnāsınadır; yukālu: خَاوَذَهُ إِذَا خَالَفَهُ Ve muvāfakat maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: خَاوَذَهُ إِذَا وَافَقَهُ

اَلتَّخَاوُذُ [et-teḫāvuẕ] تَعَاهُدٌ [teᶜāhud] vezninde ve mürādifidir ki ᶜahdleşmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَاوَذُوا إِذَا تَعَاهَدُوا

اَلْخَوْذَانُ [el-ḫavẕān] (ḫā’nın fethiyle) Hizmet-kārāna denir; yukālu: هُوَ مِنْ خَوْذَانِ الْقَوْمِ أَيْ مِنْ خَدَمِهِمْ Bu maᶜnādandır ki ᶜArablar bir adam ashāb-ı fazl u meziyyetten teᵓhīr olundukta ذَهَبَ فُلَانٌ فِي خَوْذَانِ الْخَامِلِ derler.

خِوَاذُ الْحُمَّى [ḫivāẕu’l-ḥummā] (ḫā’nın kesriyle) Sıtmanın vakt-i nā-maᶜlūmda gelmesine denir ki muvakkat olmadığından olur.

اَلْخَائِذُ [el-ḫāᵓiẕ] ve

اَلْمُخَاوِذُ [el-muḫāviẕ] (ism-i fāᶜil bünyeleriyle) Taht-ı kudretten hāric olan şeyᵓ-i ᶜazīze denir ki zātında matlūb ve muhtācün-ileyh ola; yukālu: أَمْرٌ خَائِذٌ وَمُخَاوِذٌ أَيْ لَائِذٌ مُلَاوِذٌ مُعْوِزٌ Ve لَائِذٌ ve مُلَاوِذٌ etbāᶜdandır.

FASLU’D-DĀLİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب ذ]

اَلدَّيْبُوذُ [ed-deybūz̠] (dāl’ın fethiyle) İki argaç üzere dokunmuş sevbe denir; du-pūd-ı Fārisī muᶜarrebidir, ثَوْبٌ ذُو نِيرَيْنِ maᶜnāsına. Cemᶜi دَيَابُوذُ [deyābūz̠] ve دَيَابِيذُ [deyābīz̠] gelir ve gāhca dāl-ı mühmele ile de taᶜrīb olunur.

[د و ذ]

اَلدَّاذِيُّ [ed-dāz̠iyy] (teşdīd-i yā’yla) Şarāb-ı fussāk ismidir ki bāde olacaktır. Şārih der ki bu dahi hurdādī gibi muᶜarrebdir.

FASLU’Z̠-Z̠ĀLİ’L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ وذ]

اَلذَّاذِيُّ [ez̠-z̠āz̠iyy] (yā-yı müşedde ile) Bir nevᶜ nebāt ismidir ki uzun salkımı olur. Gerçi yā-yı nesebiyye ile vāriddir, lākin mensūb değildir.

FASLU’R-RĀᵓİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ذ]

اَلرَّبَذَةُ [er-rebez̲et] (fetehātla) Şol yün ve yapağı parçasına denir ki onunla deveye katrān sürülür. Ve şol paçavraya denir ki onunla kuyumcular işledikleri işe sürüp cilā verirler; rā’nın kesriyle de lügattir. Ve

رَبَذَةٌ [Rebez̲et] Medīne kurbünde bir karye adıdır ki Ebū Z̲err-i Ġifārī radıyallāhu ᶜanhu orada medfūndur; muhaddisīnden Mūsa b. ᶜUbeyde ve birāderleri ᶜUbeydullāh ve Muḥammed er-Rebez̲ī oradandır. Ve

رَبَذَةٌ [rebez̲et] Kamçının ucuna denir. Ve katılık, şiddet maᶜnāsınadır.

اَلرِّبْذَةُ [er-ribz̲et] (rā’nın kesriyle) Aslā bir işe yaramaz hayr ve menfaᶜatsiz şahsa denir; yukālu: هُوَ رِبْذَةٌ أَيْ لاَ خَيْرَ فِيهِ Ve şişenin ağızını sardıkları sargıya denir. Ve zīnet için deve ve koyun makūlesinin kulaklarına taᶜlīk ettikleri rengīn yün pāresine denir. Ve nisvānın hayz bezlerine denir. Ve mutlakan murdār şeyᵓe denir. Cemᶜi رِبَذٌ [ribez̲] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) ve رِبَاذٌ [ribāz̲] gelir rā’nın kesriyle.

اَلرَّبَذِيُّ [er-rebez̲iyy] (fethateynle ve teşdīd-i yā’yla) Yay kirişine denir. Ve kamçıya denir. Fi’l-asl karye-i mezbūrede kiriş ve kamçı maᶜmūl olmakla giderek mutlak olmuştur.

اَلرَّبَذُ [er-rebez̲] (fethateynle) Kār ve ve ᶜamelde tīz-dest olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَبِذَتْ يَدُهُ بِالْقِدَاحِ رَبَذًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَفَّتْ

اَلرَّبِذُ [er-rebiz̲] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Revende ve sebük-pā ata ve deveye ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ رَبِذٌ أَيْ خَفِيفُ الْقَوَائِمِ

رَبِذُ الْعِنَانِ [rebiz̲u’l-ᶜinān] Cenkten münhezim olmakla yalnız başına firār eden adama ıtlāk olunur; tekūlu: رَأَيْتُهُ رَبِذَ الْعِنَانِ يَهْرُبُ أَيْ مُنْفَرِدًا مُنْهَزِمًا

اَلرَّبِذَةُ [er-rebiz̲et] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Etsizce diş etine vasf olur; hiffet maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: لِثَةٌ رَبِذَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّحْمِ

ذُو رَبِذَاتٍ [z̲ū rebiz̲āt] (فَرِحَاتٌ [feriḥāt] vezninde) Kelāmında ᶜas̲erāt ve sakatātı kesīr olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ ذُو رَبِذَاتٍ أَيْ كَثِيرُ السَّقَطِ فِي كَلاَمِهِ

اَلرَّبَاذِيَةُ [er-rebāz̲iyet] (tāhfīf-i yā’yla عَلاَنِيَةٌ [ᶜalāniyet] vezninde) Şerr ve şūr ve fitneye denir; yukālu: بَيْنَ الْقَوْمِ رَبَاذِيَةٌ أَيْ شَرٌّ وَفِتْنَةٌ

اَلْمِرْبَاذُ [el-mirbāz̲] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلرَّبَذَانِيُّ [er-rebez̲āniyy] (fetehātla) Çok sözlü herze-gū ve herze-çāne adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مِرْبَاذٌ وَرَبَذَانِيٌّ أَيْ مِكْثَارٌ مِهْذَارٌ

اَلإِرْبَاذُ [el-irbāz̲] (hemzenin kesriyle) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْبَذَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve Rebez nām karye-i mezbūrede maᶜmūl kamçılar ittihāz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْبَذَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ السِّيَاطَ الرَّبَذِيَّةَ

اَلرَّبْذَاءُ [er-Rebz̲āᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Bint Cerīr b. el-Ḫaṭafā eş-Şāᶜir’dir. Ve bir cemāᶜatin ismidir.

أَبُو الرَّبْذَاءِ [Ebu’r-rebz̲āᵓ] ᶜArab künyelerindendir.

[ر ذ ذ]

اَلرَّذَاذُ [er-rez̲āz̲] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Zaᶜīf yağışlı yağmura, ᶜalā-kavlin sükūn ve mülāyemetle dāᵓimī ve katreleri gubār

gibi be-gāyet hurde olan yağmura denir. ᶜİnde’l-baᶜz çiğ taᶜbīr olunan rutūbetten sonraca yağan çisintiye denir. Kāle’l-Aṣmaᶜī اَلطَّلُّ ثُمَّ الرَّذَاذُ فَهُوَ أَقْوَى مِنَ الرَّذَاذِ Ve

رَذَاذٌ [reẕāẕ] Masdar olur, bulut vech-i mezkūr üzere yağmur yağdırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَذَّتِ السَّمَاءُ رَذَاذًا إِذَا أَمْطَرَتِ الرَّذَاذَ

اَلإِرْذَاذُ [el-irẕāẕ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi matar-ı mezkūr imtār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرَذَّتِ السَّمَاءُ بِمَعْنَى رَذَّتْ Ve tulum ve yara makūlesinin içinde olanları taşra reşh ve seyelān ettikte أَرَذَّ السِّقَاءُ وَالشَّجَّةُ derler.

اَلْمُرَذُّ [el-mureẕẕ] ve

اَلْمَرْذُوذَةُ [el-merẕūẕet] (ism-i mefᶜūl bünyeleriyle) Zikr olunan çisinti yağmış yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُرَذٌّ وَمَرْذُوذَةٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ مُطِرَ عَلَيْهَا الرَّذَاذُ

اَلْمُرِذُّ [el-muriẕẕ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Rezāzlı güne denir; yukālu: يَوْمٌ مُرِذٌّ أَيْ ذُو رَذَاذٍ

[ر وذ]

اَلرَّوْذَةُ [er-revẕet] (rā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Beri öte gidip gelmek maᶜnāsınadır ki olta eylemek taᶜbīr olunur; yukālu: رَاذَ الرَّجُلُ رَوْذَةً إِذَا ذَهَبَ وَجَاءَ

رَاذَانُ [Rāẕān] Medīne türābında bir mevziᶜ adıdır; muhaddisīnden Velīd b. Kes̱īr oradandır. Ve ᶜIrāḳ’ta iki kaza adıdır: Birine رَاذَانُ أَعْلَى ve birine رَاذَانُ أَسْفَلُ derler. Muḥammed b. Ḥasan ez-Zāhid, Rāẕān-ı aᶜlā’dandır.

FASLU’Z-ZĀYİ’L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز ب ذ]

اَلزَّبَاذِيَةُ [ez-zebāẕiyet] (عَلاَنِيَةٌ [ᶜalāniyet] vezninde) Şerr ve fitneye denir, lākin bunda savāb olan rā-i mühmele ile olmaktır, niteki zikr olundu.

[ز م ر ذ]

اَلزُّمُرُّذُ [ez-zumurruẕ] (zā’nın ve mīm’in ve rā-i müşeddedenin zammıyla) Ecnās-ı cevāhirden zeberced dedikleri cevhere denir; zumurrud-i Fārisī muᶜarrebidir.

Şārih der ki müʾellif, Aristo kavli üzere zümürrüd ile zebercedi bir ᶜadd eylemiştir; sāʾirleri tefrīk ederler. Ve baᶜzılar zümürrüdün beyāza māʾil yeşil nevᶜini ki sābūnī taᶜbīr ederler, bunu zeberced nevᶜinden ᶜadd ederler, zīrā zümürrüd beş nevᶜ olur: Aᶜlāsı zubābī nevᶜidir ki be-gāyet yeşil ve sāf ve soy, gūyā ki raks ve temevvüc eder. Ve bir nevᶜine reyhānī ve birisine fıstıkī ıtlāk ederler. Ve zebercedin yeşil ve sāf olanına Mısrī ve yeşile māʾil sarı olanına Kıbrısī ve kırmızıya māʾil sarı nevᶜine Hindī derler, alçak nevᶜi budur.

[ز و ذ]

اَلزَّاذُ [ez-zāẕ] أَزَاذٌ [ezāẕ] maᶜnāsınadır ki bir nevᶜ hurmā ismidir.

زَاذَانُ [Zāẕān] Esāmīdendir: Manṣūr b. Zāẕān bir muhaddis-i zī-şāndır. Ve Muḥammed b. İbrāhīm b. Zāẕān ez-Zāẕānī el-Ḥāfıẓ, Iṣfahān muhaddislerinin senedleridir.

بَنَاتُ زَاذَانَ [benātu zāẕān] Hamīrin yaᶜnī eşeklerin künyesidir.

FASLU’S-SĪNİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س ب ذ]

اَلسَّبَذَةُ [es-sebeẕet] (fetehātla) Zenbīle şebīh bir zarfın ismidir. Ve bu muᶜarrebdir, yaᶜnī sebed-i Fārisī muᶜarrebidir ki Türkīde sepet taᶜbīr ettikleridir; hāʾ, vahdet içindir.

أَسْبَذُ [Esbeẕ] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Hecer eyāletinde bir belde adıdır.

اَلْأَسَابِذَةُ [el-Esābiẕet] (جَهَابِذَةٌ [cehābiẕet] vezninde) Fürs-ı kadīmden bir cemāᶜat adıdır. Esbeẕ dedikleri belde-i merkūmede sākin olurlar idi. Muttaridedendir ki bir kelime-i ᶜArabiyyede sīn ve ẕāl-ı muᶜceme müctemiᶜ olmaz, bināʾenᶜaleyh bu kelimeler muᶜarreblerdir.

اَلسُّنْبَاذَجُ [es-sunbāẕec] (sīn’in zammıyla) Bileği taşına denir, حَجَرُ مِسَنٍّ maᶜnāsına. Ve bu muᶜarrebdir, yaᶜnī sunpāde-i Fārisī muᶜarrebidir. Ve sunpāde, Türkīde muharrefi olan sunpara dedikleridir ki hakkāklar kullanırlar. Lākin müʾellif bāb-ı cīm’de kavl-i mezbūre münāfī sebt eylemiştir.

[س ف ذ]

أَسْفِيذَبَانُ [Esfīẕebān] (hemzenin fethiyle) Iṣfahān’da bir karye adıdır. Ve Neysābūr’da başka bir karye adıdır; muhaddisīnden ᶜAbdullāh b. el-Velīd oradandır.

[س م ذ]

اَلسَّمِيذُ [es-Semīẕ] سَمِيدٌ [semīd] maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve ᶜAbdullāh b. Muḥammed ed-Devraḳī ve Muḥammed b. ᶜAlī b. Uḫt [ibn] Ṭaberzed ve bunun ᶜammi Mubārek b. ᶜAlī ve Ebu’l-Ḳāsım

Aḥmed b. Aḥmed b. ᶜAlī el-Baġdādī es-Simīz̲iyyūn ki sīn’in ve mīm’in kesriyledir muhaddislerdir.

FASLU’Ş-ŞĪNİ’L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ذ]

شَبَذٌ [Şebez̲] (fethateynle) Ebīverd kazāsında bir karyedir. Ḥāfıẓ Reşīduddīn Ebū Bekr Aḥmed b. Ebi’l-Mecd İbrāhīm el-H̲ālidī eş-Şebez̲ī ve hafīdi ᶜAllāme Şemseddīn İbrāhīm b. Muḥammed ve oğlu ᶜAllāme Yaḥyā b. İbrāhīm o karyedendir.

[ش ب ر ذ]

اَلشَّبَرْذَى [eş-şeberz̲ā] (حَبَنْطَى [ḥabenṭā] vezninde) Cüst ve çabuk deveye denir; müᵓennesinde شَبَرْذَاةٌ [şeberz̲āt] denir. Ve

شَبَرْذَى [Şeberz̲ā] Taġlib kabīlesinden bir recül adıdır.

اَلشَّبَرْذَةُ [eş-şebrez̲et] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: شَبْرَذَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ش ج ذ]

اَلشَّجْذَةُ [eş-şecz̲et] (şīn’in fethi ve cīm’in sükūnuyla) Zaᶜīf yaġışlı bir mikdārca çisintiye denir; yukālu: أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ الشَّجْذَةَ أَيِ الْمَطَرَةَ الضَّعِيفَةَ

اَلْمِشْجَاذُ [el-mişcāz̲] مِقْلَاعٌ [miḳlāᶜ] vezninde ve mürādifidir ki sapana denir.

شَجَاذِ [şecāz̲i] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) مِشْجَاذٌ [mişcāz̲] lafzından maᶜdūldur, lākin *Muzhir*’e شَجَاذِ [şecāz̲i] lafzı matara-i zaᶜīfe maᶜnāsına müsebbet olmakla müᵓellifin مَعْدُولٌ عَنْهُ kavlinde zamīr شَجْذَةٌ lafzına rāciᶜ olmak iktizā eder.

اَلْإِشْجَاذُ [el-işcāz̲] (hemzenin kesriyle) Bir nesne bir kimseye şiddetli ve suᶜūbetli olmakla onu mihnete uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْجَذَهُ الشَّيْءُ إِذَا اشْتَدَّ

عَلَيْهِ وَآذَاهُ Ve yağmur muttasıl yağdıktan sonra kesilip sākin olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْجَذَ الْمَطَرُ إِذَا أَنْجَمَ بَعْدَ الْإِثْجَامِ Ve bulutun yağmuru zaᶜīf yağmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْجَذَتِ السَّمَاءُ إِذَا ضَعُفَ مَطَرُهَا

[ش ح ذ]

اَلشَّحْذُ [eş-şahẕ] (şīn'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Kılıç ve bıçak makūlesini bileyip keskin eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَحَذَ السِّكِّينَ شَحْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَحَدَّهَا Ve açlık harāreti miᶜdeyi işᶜāl eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَحَذَ الْجُوعُ الْمِعِدَةَ إِذَا ضَرَّمَهَا Ve tard ve tebᶜīd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَحَذَ الرَّجُلَ إِذَا طَرَدَهُ Ve bir kimseye tīz-nazar ile kıya kıya bakmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; maᶜnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: شَحَذَهُ بِعَيْنِهِ إِذَا رَمَاهُ بِهَا Ve ᶜunf ve şiddetle davar sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَحَذَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا شَدِيدًا Ve darılmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; maᶜnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: شَحَذَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve bir şeyʾin kabuğunu soymak maᶜnāsınadır; yukālu: شَحَذَهُ إِذَا قَشَرَهُ Ve suʾālde ibrām ve ilhāh eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَحَذَ فِي السُّؤَالِ إِذَا أَلَحَّ وَهُوَ شَحَّاذٌ مُلِحٌّ وَلاَ تَقُلْ شَحَّاثٌ

اَلْإِشْحَاذُ [el-işḥāẕ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi keskin eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْحَذَ السِّكِّينَ بِمَعْنَى شَحَذَهَا

اَلتَّشَحُّذُ [et-teşaḥḥuẕ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi tard eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَحَّذَهُ إِذَا طَرَدَهُ Şārih işbu tefaᶜᶜul nüshasını istidrākla tefᶜīl olmak üzere tasvīb eylemiştir.

اَلشَّحَذَانُ [eş-şeḥaẕān] (fetehātla) Davarı pek sürer olan adama denir, sevvāk maᶜnāsına. Ve aç adama denir, cāʾiᶜ maᶜnāsına. Ve saᶜy ve seyrinde cüst ve sebük-pā kimseye denir.

اَلْمِشْحَاذُ [el-mişḥāẕ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Değirmi tepeye denir. Ve arz-ı müsteviyeye denir. Ve dağın başına denir.

اَلشَّحَّاذُ [eş-şaḥḥāẕ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mübrim dilenciye denir, niteki zikr olundu. Baᶜzılar s̱ā-yı müsellese ile شَحَّاثٌ ıtlāk etmekle müʾellif nehy eylemiştir. Lākin Şihāb, *Durretü'l-Ġavvāṣ* şerhinde baᶜzı ehl-i lügatin tashīhini tasrīh eylemiştir. Ve

شَحَّاذٌ [Şaḥḥāẕ] Elkābdandır. İbn Ebi'l-Fetḥ eş-Şaḥḥāẕ muhaddisīndendir.

اَلْمِشْحَذُ [el-mişḥaẕ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bileğiye denir, مِسَنٌّ [misenn] maᶜnāsına. Ve davarı ᶜunf ve şiddetle sürer olan sürücüye denir.

شِحَاذٌ [Şiḥāẕ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esmādandır. Muḥammed b. Ebī Şiḥāẕ Ḍabbe kabīlesinden bir şāᶜirdir.

اَلْمُشَاحَذَةُ [el-muşāḥaẕet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Nāka vilādet hengāmında buru zahmetinden kuyruğunu kaldırıp şiddetle iki tarafa burup sarmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَاحَذَتِ النَّاقَةُ عِنْدَ الْمَخَاضِ إِذَا رَفَعَتْ ذَنَبَهَا فَأَلْوَتْهُ إِلْوَاءً شَدِيدًا

اَلْإِشْحَاذُ [el-işḥāẕ] (ḥā-yı muᶜceme ile إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Köpeği kışkırtmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْحَذَ الْكَلْبَ إِذَا أَغْرَاهُ

[ش ذ ذ]

اَلشَّذُّ [eş-şezẕ] (şīn'in fethi ve ẕāl'ın teşdīdiyle) ve

اَلشُّذُوذُ [eş-şuẕūẕ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir tāʾifenin içinden çıkıp başkaca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَذَّ الشَّيْءُ شَذًّا وَشُذُوذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَدَرَ عَنِ الْجُمْهُورِ

Maᶜlūm ola ki *Muzhir*’in beyānına göre şuẕūẕ, ıttırād mukābilidir. Ve kelām-ı ᶜArabda şuẕūẕ ve ıttırād dört gūnedir: Evvel kıyās ve istiᶜmālde maᶜan muttarid olur ve gāyet-i matlūbe budur, meselā ضَرَبْتُ زَيْدًا وَقَامَ عَمْرٌو gibi. Sānī kıyāsta muttarid ve istiᶜmālde şāẕẕ olur, meselā; يَذَرُ ve يَدَعُ kelimelerinin māżīleri gibi. Sālis istiᶜmālde muttarid ve kıyāsta şāẕẕ olur; meselā اِسْتَصْوَبْتُ ٱلْأَمْرَ ve أَخْوَصَ الرِّمْثُ gibi ki vāv, elife kalb olunmamıştır. Rābiᶜ kıyās ve istiᶜmālde maᶜan şāẕẕ olur; مَقْوُوذٌ ve مَعْوُوذٌ kelimeleri gibi, vāveynledir; bununla aslā ihticāc olunmaz, zīrā bunda asleyn mefkūddur. Ve kıyāsta şāẕẕ ve istiᶜmālde muttarıd olanla istidlāl sahīhtir. Ve istiᶜmālde şāẕẕ ve kıyāsta muttarid olanla temhīd-i usūl bābında ihticāc sahīh değildir, zīrā reˀsen merfūz menzilindedir. Ve baᶜzen şāᶜirin ona rücūᶜu cāˀizdir, أَجْلَلَ kelimesi gibi. intehā. Ve

شَذَّ [şeẕẕ] kelimesi müteᶜaddī olur, cumhūrdan ayırıp başkaca kılmak maᶜnāsına; yukālu: شَذَّهُ شَذًّا كَمَدَّهُ لَا غَيْرُ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ لَا مِنَ الثَّانِي إِذَا نَدَرَهُ عَنْ جُمْهُورِهِ

اَلتَّشْذِيذُ [et-teşẕīẕ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِشْذَاذُ [el-işẕāẕ] (hemzenin kesriyle) Bunlar da شَذَّ [şeẕẕ] maᶜnāsınadır; yukālu: شَذَّذَهُ وَأَشَذَّهُ بِمَعْنَى شَذَّهُ Ve

إِشْذَاذٌ [işẕāẕ] Bir nādir ve nā-muttarid söz söylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَشَذَّ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ بِقَوْلٍ شَاذٍّ Ve bir nesneyi alarga ve bertaraf eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَشَذَّ الشَّيْءَ إِذَا نَحَّاهُ وَأَقْصَاهُ

اَلشُّذَّاذُ [eş-şuẕẕāẕ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Kalīl olan cemāᶜate ıtlāk olunur. Ve kabīle ve menāzili içre olmayan kimselere ıtlāk olunur, murād kendi kabīlelerinde ve kendi yurtlarında olmayıp āher kavmin beyninde olan adamlardır ki yabancı taᶜbīr olunur. Ve baᶜzı ümmehātta شُذَاذٌ [şuẕāẕ] رُخَالٌ [ruḫāl] vezninde mersūmdur ki yine cemᶜdir.

اَلشِّذَّانُ [eş-şiẕẕān] (şīn’in kesri ve ẕāl’ın teşdīdiyle) نَبَقٌ [nebaḳ] ağacına denir, سِدْرٌ [sidr] gibi.

اَلشَّذَّانُ [eş-şeẕẕān] (şīn’in fethi ve zammı ve ẕāl’ın teşdīdiyle) Müteferrik ve perākende olan çakıl taşlarına ve sāˀir nesnelere denir; yukālu: أَصَابَهُ شَذَّانُ الْحَصَى أَيْ مَا تَفَرَّقَ مِنْهُ Şīn’in fethiyle ism-i cemᶜdir, كَذَّانٌ [keẕẕān] lafzı gibi ki küfeki taşlarına denir. Ve şīn’in zammıyla شَاذٌّ [şāẕẕ] lafzından cemᶜdir, شَابٌّ [şābb] ve شُبَّانٌ [şubbān] gibi.

اَلشَّاذُّ [eş-şāẕẕ] (ism-i fāᶜildir) Cumhūrdan seçilip çıkan adama denir; kezālik hükm-i ᶜammdan yāhūd kāᶜide-i külliyyeden hāric ve müteferrid olana ıtlāk olunur ki ıstılāh-ı ᶜulūmdandır, niteki zikr olundu. Ve

شَاذٌّ [Şāẕẕ] Hilāl b. Feyyāḍ nām muhaddisin lakabıdır.

[ش ر ذ]

اَلتَّشْرِيذُ [et-teşrīẕ] تَشْرِيدٌ [teşrīd] vezninde ve mürādifidir. Ve kavluhu taᶜālā: ﴿فَشَرِّذْ بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ﴾ الآية، بِالذَّالِ الْمُعْجَمَةِ قِرَاءَةُ ٱلْأَعْمَشِ Ve kāle İbnu Cinnī: لَمْ يَمُرَّ بِنَا فِي اللُّغَةِ تَرْكِيبُ "شَرَذَ" وَكَأَنَّ الذَّالَ بَدَلٌ مِنَ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ Ve kāle’l-Beyḍāvī: وَقُرِئَ بِالذَّالِ الْمُعْجَمَةِ وَكَأَنَّهُ مَقْلُوبُ "شَذَرَ"

[ش ر ب ذ]

اَلشَّرَنْبَذُ [eş-şerenbeẕ] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Yoğun ve galīẓ olan şeyˀe denir.

[ش ع ذ]

اَلشَّعْوَذَةُ [eş-şaᶜveẕet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tīz-destlik ile bir nesneyi manzara-i nāsta hakīkatine muhālif sūret-i āherde göstermek maᶜnāsınadır ki sihre şebīh bir maᶜnādır, hokkabāzlık taᶜbīr olunur. Māddesi hemān çabukluktur, gūnāgūn şīveleri vardır, niteki baᶜzı meşhūdumuz olmuştur.

Şārih der ki شَعْوَذَةٌ [şaᶜveẕet] ve شَعْبَذَةٌ [şaᶜbeẕet] ehl-i bādiye lügati değildir. Mütercim der ki lügat-i Fārisīde şīn'in zammıyla şuᶜbede mersūm olmakla zāhiren شَعْوَذَةٌ [şaᶜveẕet] ve شَعْبَذَةٌ [şaᶜbeẕet] ondan muᶜarrebdir.

اَلْمُشَعْوِذُ [el-muşaᶜviẕ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ve

اَلْمُشَعْوَذُ [el-muşaᶜveẕ] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Hokkabāza denir. İsm-i mefᶜūl bünyesi mübālagaya mahmūldür; yukālu: هُوَ مُشَعْوِذٌ وَمُشَعْوَذٌ وَعَمَلُهُ الشَّعْوَذَةُ وَهِيَ خِفَّةٌ فِي الْيَدِ وَأُخَذٌ كَالسِّحْرِ يُرَى الشَّيْءُ بِغَيْرِ مَا عَلَيْهِ أَصْلُهُ فِي رَأْيِ الْعَيْنِ

اَلشَّعْوَذِيُّ [eş-şaᶜveẕiyy] (yā-yı müşeddede ile) Ümerānın bir tarafa irsāl eyledikleri peyk ve berīdin esnā-i rāhta ve mahall-i meᵓmūrunda ahvālini tecessüs için hufyeten nāzır-gūne irsāl ettikleri adama denir. Müᵓellif وَالشَّعْوَذِيُّ رَسُولُ الْأُمَرَاءِ عَلَى الْبَرِيدِ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle beyān-ı şārih üzere o gūne terceme olundu. Lākin *Esās*'ta وَقِيلَ لِلْبَرِيدِ الشَّعْوَذِيُّ لِخِفَّتِهِ ᶜunvānıyla mersūm olmakla mutlakan peyk ve berīde ıtlāk olunur sürᶜatine mebnī.

شَعْوَذٌ [Şaᶜveẕ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Esāmīdendir. Ġālib b. Şaᶜveẕ ve Şaᶜveẕ b. ᶜAbdurraḥmān ve Şaᶜveẕ b. Ḫuleyde muhaddislerdir. Ve Şaᶜveẕ b. Mālik, Nuᶜmān b. Munẕir'in raht ve cemāᶜatindendir.

[ش ع ب ذ]

اَلشَّعْبَذَةُ [eş-şaᶜbeẕet] (شَعْوَذَةٌ [şaᶜveẕet] vezninde) ve onda lügattir; yukālu: شَعْبَذَ شَعْبَذَةً بِمَعْنَى شَعْوَذَ وَهُوَ مُشَعْبِذٌ أَيْ مُشَعْوِذٌ

Şārih der ki شَعْبَذَةٌ [şaᶜbeẕet]in künyesi أَبُو الْعَجِيبِ dir; sīmiyā dahi bu nevᶜdendir, onun ehline göz bağcı taᶜbīr olunur, aᶜmālinde yalnız nefs-i insānīnin medhali vardır, sihr ve tılsım gibi efāᶜīl-i ᶜulviyyeye taᶜalluku yoktur.

[ش ق ذ]

اَلشَّقَذَانُ [eş-şaḳaẕān] (fetehātla) ve

اَلشَّقِيذُ [eş-şaḳīẕ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلشَّقِذُ [eş-şaḳiẕ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Uyuyamaz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ شَقَذَانٌ وَشَقِيذٌ وَشَقِذٌ إِذَا كَانَ لَا يَكَادُ يَنَامُ Ve

شَقَذَانٌ [şaḳaẕān] ve

شَقِذٌ [şaḳiẕ] Bed-nazar adama denir ki her neye nazar eylese gözü isābet eder ola, ᶜalā-kavlin şedīdü'l-basar ve serīᶜü'l-isābe olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ شَقَذَانٌ وَشَقِذٌ أَيْ يُصِيبُ النَّاسَ بِالْعَيْنِ أَوْ شَدِيدُ الْبَصَرِ سَرِيعُ الْإِصَابَةِ Maᶜlūm ola ki uyuyumaz olan adam şedīdü'l-basar olmakla baktığı nesneye gözü değer olur; semmiyyet-i çeşmi mūcib-i seher olmakla maᶜāẕallāhi taᶜālā sāhibine dahi cālib-i zarardır. Ve nazarın vukūᶜu eser ile sābittir: "اَلْعَيْنُ حَقٌّ" gibi, niteki "Göz insānı kabre ve deveyi kıdre idhāl eder" derler ve o göze عَيْنُ الْكَمَالِ taᶜbīr ederler. Selefte Kemāl nām bir adam gözü pek değer imiş. Yāhūd nazar her şeyᵓin kāmiline taᶜalluk eylediğine mebnīdir. Ve onun isābeti sāhibinin denāᵓet ve habāsetine göre değildir; sulehāda dahi vukūᶜu cāᵓizdir. Hattā nefy mesᵓelesiyle

ᶜamel olunmamıştır. Ashāb-ı kirāmdan baᶜzılarda vukūᶜu ve insān-ı ᶜaynü'l-insān ᶜaleyhi salātu'r-Raḥmān hazretlerinin ᶜitābı ve vakt-i nazarda hāli'z-zihn ve muᶜceb bulunmayıp zākir bulunup بَارَكَ الله [bārekallāh] ve مَا شَاءَ الله [mā şāʾallāh] gibi, niçin zikrullāh lisānınızdan cārī olmaz diye taᶜlīm buyurdukları vākiᶜdir. Maᶜa'l-gaflet zihn hāletine taᶜaccüb lāhik olduğu anda nazar ile ᶜayn-ı ᶜāyinden bir tīr-i mesmūm gibi rişte-i bāsıra mümtedd ve maᶜyūna vāsıl olup der-hāl müteʾessir ve o hālet zāhir olur. Ve bu, kuvvet-i nefsiyye-i insān eseridir. Ve hasūd-bi't-tabᶜ olan kimse cibillī bed-nazar olur: "حَصَنْتُ نَفْسِي وَحَصَنْتُكُمْ بِالْحَيِّ الْقَيُّومِ الَّذِي لاَ يَمُوتُ أَبَدًا وَدَفَعْتُ عَنِّي وَعَنْكُمُ السُّوءَ بِأَلْفِ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ" eser ile sābit bir hısn-ı maᶜnevī ve ᶜakib-i erneb üstühānı dāʾimā üzerinde bulunmak sihr ve nazar isābetine siper-i suverī olduğu mücerrebdir ve pīşānī-i sabīye bir elif yazılmak havāstandır. İntehā. Ve

شَقَذَانٌ [şaḳaẕān] حِرْبَاءٌ [ḥirbā] ismidir ki kaya keleri dedikleri cānverdir. Cemᶜi شِقْذَانٌ [şiḳẕān] gelir şīn'in kesriyle. Ve kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] gibi; bunda şīn'in kesriyle de lügattir.

اَلشَّقَذُ [eş-şaḳaẕ] (fethateynle) Bir adam gözü pek değer olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَقِذَ الرَّجُلُ شَقَذًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ شَقَذَانًا أَيْ عَيُونًا Ve

شَقَذٌ [şeḳaẕ] Nesne maᶜnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ شَقَذٌ وَلاَ نَقَذٌ أَيْ شَيْءٌ Ve ᶜayb ve halel maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: مَا بِهِ شَقَذٌ وَلاَ نَقَذٌ أَيْ عَيْبٌ وَخَلَلٌ Ve bunda şīn'in ve nūn'un zammeleriyle zebān-zeddir ve نَقَذٌ [neḳaẕ] itbāᶜdır.

اَلشَّقْذُ [eş-şaḳẕ] (şīn'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bu dahi kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] gibi. Ve masdar olur, bir semte gidip mahallinden dūr olmak maᶜnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

اَلشِّقْذَانُ [eş-şiḳẕān] (şīn'in kesriyle) Mecmūᶜ haşerāt ve ehvāma ıtlāk olunur. Ve toy kuşunun ve bağırtlak kuşunun yavrularına denir.

اَلشُّقَذُ [eş-şuḳaẕ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Kaya kelerinin yavrusuna denir. Bu maᶜnāda şīn'in fethi ve kesriyle de cāʾizdir. Cemᶜi شِقْذَانٌ [şiḳẕān] gelir, صِرْدَانٌ [şirdān] gibi ve شُقَاذَى [şuḳāẕā] gelir, صُحَارَى [ṣuḥārā] gibi.

اَلشَّقْذَاءُ [eş-şaḳẕāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) ve

اَلشَّقَذَى [eş-şaḳaẕā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Be-gāyet acıkmış olan tavşancıl kuşuna denir.

اَلإِشْقَاذُ [el-işḳāẕ] (hemzenin kesriyle) Kovmak, tard maᶜnāsınadır; tekūlu: أَشْقَذْتُهُ فَشَقَذَ وَشَقِذَ شَقْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ أَيْ طَرَدْتُهُ فَذَهَبَ Ke-mā merre.

اَلْمُشَاقَذَةُ [el-muşāḳaẕet] (مُفَاعَلَة [mufāᶜalet] vezninde) Husūmet edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَاقَذَهُ إِذَا عَادَاهُ

[ش م ذ]

اَلشَّمْذُ [eş-şemẕ] (şīn'in fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلشِّمَاذُ [eş-şimāẕ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلشُّمُوذُ [eş-şumūẕ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Gebe kalan nāka gebeliğini irāʾet için kuyruğunu yukarı kaldırmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَمَذَتِ النَّاقَةُ شَمْذًا وَشِمَاذًا وَشُمُوذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَقِحَتْ فَشَالَتْ ذَنَبَهَا لِتُرِيَ اللِّقَاحَ وَهِيَ

yukālu: يَشْتَمِذُ الْكَبْشُ أَيْ يَضْرِبُ أَلْيَةَ الْأُنْثَى حَتَّى تَرْتَفِعَ فَيَسْفِدَ

اَلشَّمَذَةُ [eş-şemez̲et] (fetehātla) Asmanın kolunu aşırdıkları şeyʾe denir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; ve minhu yukālu: "اَلْحَبَلَةُ فِي شَمَذَتِهَا" وَذَلِكَ أَنَّهُمْ يُدْنُونَ إِلَى الْحَبَلَةِ شَجَرَةً تَرْتَفِعُ عَلَيْهَا Kelām-ı mezbūr mesel mecrāsınadır, bir nesne mahall-i lāyıkını buldukta īrād olunur.

[ش م ر ذ]

اَلشَّمَرْذَى [eş-şemerz̲ā] شَبَرْذَى [şeberz̲ā] vezninde ve cümle-i maʿānīsinde mürādifidir ki zikr olundu. Ve Tağlib kabīlesinden bir recülün ismi olan mezkūr شَبَرْذَى [şeberz̲ā] lafzında dahi lügattir ki شَبَرْذَى [şeberz̲ā] dedikleri gibi شَمَرْذَى [şemerz̲ā] dahi derler.

[ش م هـ ذ]

اَلشَّمْهَذُ [eş-şemhez̲] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Keskin nesneye denir, hadīd maʿnāsına. Ve cüst ve çālāk olup azı dişlerinin uçları keskin olan köpeğe denir.

اَلشَّمْهَذَةُ [eş-şemhez̲et] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْهَذَ السِّكِّينَ إِذَا حَدَّدَهُ Ve demiri teneke gibi yufkalatmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمْهَذَ الْحَدِيدَ إِذَا رَقَّقَهُ

[ش ن ب ذ]

شَنَبُوذُ [Şenebūz̲] (şīn'in ve nūn'un fethiyle) Esmā-i Aʿcemiyyedendir: Muḥammed b. Aḥmed b. Şenebūz̲, kurrādan müstecābü'd-daʿvet bir zāt idi. Ve ʿAlī b. Şenebūz̲ bu dahi kurrādandır. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. Şenbez̲ ki جَعْفَرٌ [caʿfer] veznindedir kādī-i şehr-i Dīnever'dir ve muhaddisīndendir.

Ve شَامِذٌ مِنْ شَوَامِذَ وَشُمَّذٍ

شَمْذٌ [şemz̲] ve

شِمَاذٌ [şimāz̲] İzār ve serāvīl makūlesi sevbi yukarı sığayıp çemremek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: شَمَذَ إِزَارَهُ إِذَا رَفَعَهُ يَعْنِي إِلَى رُكْبَتَيْهِ Ve hurmā ağacı aşı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَذَتِ النَّخْلُ إِذَا أُبِّرَتْ Ve hatun rahiminin hurūcu havfinden nāşī fercine paçavra sokmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَذَتِ الْمَرْأَةُ فَرْجَهَا إِذَا حَشَتْهُ بِخِرْقَةٍ خَشْيَةَ خُرُوجِ رَحِمِهَا

اَلشَّامِذُ [eş-şāmiz̲] شَمْذٌ [şemz̲]-i mezkūrdan ism-i fāʿildir, gebe kalmakla gebeliğini irāʾet için kuyruğunu kaldıran nākaya denir; vasf-ı hāstır. Cemʿi شَوَامِذُ [şevāmiz̲] ve شُمَّذٌ [şummez̲] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde. Ve

شَامِذٌ [şāmiz̲] Mutlakan gebe nākaya denir, خَلِفَةٌ [ḫalifet] maʿnāsına. Ve ʿakrebe denir.

اَلشَّوَامِذُ [eş-şevāmiz̲] شَامِذٌ [şāmiz̲]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve

شَوَامِذُ [şevāmiz̲] Aşı tutmuş hurmā ağaçlarına denir.

اَلْمِشْمَذُ [el-mişmez̲] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Sarığa denir, عِمَامَةٌ [ʿimāmet] maʿnāsına.

اَلْأَشْمَذَةُ [el-eşmez̲et] ve

اَلْيَشْمَذَةُ [el-yeşmez̲et] (hemzenin ve yā'nın ve mīm'lerin fethiyle) Çabuk uçar olan kuşlara denir.

اَلْيَشْمَذَانُ [el-yeşmez̲ān] (yā'nın ve mīm'in fethiyle) ve

اَلشَّيْمَذَانُ [eş-şeymez̲ān] (şīn'in takdīmiyle) Kurta denir, ذِئْبٌ [ziʾb] gibi.

اَلْإِشْتِمَاذُ [el-iştimāz̲] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Koç dişi koyunun kuyruğunu kaldırıp aşmak için vuruşturmak maʿnāsınadır;

[ش و ذ]

اَلْمِشْوَذُ [el-mişvez̲] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِشْوَاذُ [el-mişvāz̲] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Sarığa denir, عِمَامَةٌ [ᶜimāmet] maᶜnāsına. Cemᶜleri مَشَاوِذُ [meşāviz̲] ve مَشَاوِيذُ [meşāvīz̲] gelir. Ve

مِشْوَذٌ [mişvez̲] Pādişāha ve bir kavmin seyyid ve ser-kerdesine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِشْوَذٌ أَيْ مَلِكٌ أَوْ سَيِّدٌ

اَلشِّيذَةُ [eş-şīz̲et] (şīn’in kesriyle) Binā-i nevᶜdir ki başa sarık sarınmış hāletine denir, عِمَّةٌ [ᶜimmet] gibi; yukālu: فُلَانٌ حَسَنُ الشِّيذَةِ أَيِ الْعِمَّةِ

اَلْأَشَاوِذُ [el-eşāviz̲] (أَجَانِبُ [ecānib] vezninde) Halk ve nās maᶜnāsına müstaᶜmeldir; أَشْوَذُ [eşvez̲]in cemᶜidir, sarık sarınmak münāsebetiyle taᶜmīm olunmuştur; ve minhu yukālu: فُلَانٌ خَيْرُ الْأَشَاوِذِ أَيِ الْخَلْقِ

أَشْوَذُ [Eşvez̲] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) İbn Sām b. Nūḥ ᶜaleyhi’s-selāmdır.

اَلتَّشْوِيذُ [et-teşvīz̲] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adamın başına sarık sarmak maᶜnāsınadır; tekūlu: شَوَّذْتُهُ أَيْ عَمَّمْتُهُ Ve güneş gurūba meyl eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَوَّذَتِ الشَّمْسُ إِذَا مَالَتْ لِلْمَغِيبِ Ve güneşin etrāfını sarıya māᵓil yağmursuz ince ve yufka bulutlar ihāta eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Ve bu kurak senelerde olur; yukālu: شَوَّذَ السَّحَابُ الشَّمْسَ إِذَا عَمَّهَا وَصَارَ حَوْلَهَا جِلَبُ سَحَابٍ رَقِيقٍ لَا مَاءَ فِيهِ قَالَ الشَّارِحُ وَفِيهِ صُفْرَةٌ

اَلتَّشَوُّذُ [et-teşevvuz̲] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلإِشْتِيَاذُ [el-iştiyāz̲] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Sarık sarınmak maᶜnāsınadır; tekūlu: شَوَّذْتُهُ فَتَشَوَّذَ وَاشْتَاذَ أَيْ عَمَّمْتُهُ فَتَعَمَّمَ وَاعْتَمَّ

FASLU’T-ṬĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ر ز ذ]

اَلطَّبَرْزَذُ [eṭ-ṭaberzez̲] (ṭā’nın ve bā’nın fethiyle) Bir nevʿ şekere denir, gūyā ki etrāfından teber ile vurulup kırılmaya muhtāc olduğundan onunla tesmiye eylediler. Ve bu, nebāt şekeri dedikleri metīn ve müstahkem şeker olacaktır. Ve bu, teberzed-i Fārisī muʿarrebidir. Aṣmaʿī’den nūn’la ve lām’la طَبَرْزَنٌ [ṭaberzen] ve طَبَرْزَلٌ [ṭaberzel] dahi menkūldür.

[ط ر م ذ]

اَلطِّرْمِذَةُ [eṭ-ṭirmiz̲et] (tā’nın ve mīm’in kesriyle) ve

اَلْمُطَرْمِذُ [el-muṭarmiz̲] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Kavlini fiʿle ihrāc eylemez olan lāf-zen kimseye denir, ʿalā-kavlin tahkīk-i umūr eylemez olan şahsa denir ki kūtāh-nazar taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ طِرْمِذَةٌ وَمُطَرْمِذٌ إِذَا كَانَ يَقُولُ وَلاَ يَفْعَلُ أَوْ لاَ يُحَقِّقُ فِي الْأُمُورِ

اَلطَّرْمَذَةُ [eṭ-ṭarmez̲et] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Endāzesinden hāric lāf u güzāf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرْمَذَ عَلَيْهِ فَهُوَ طِرْمَاذٌ وَطِرْمِذَانٌ بِكَسْرِهِمَا أَيْ صَلِفٌ مُفَاخِرٌ نَفَّاجٌ Bu makūle adama fodul ve avurt taʿbīr olunur.

[ط ف ذ]

اَلطَّفْذُ [eṭ-ṭafz̲] (ṭā’nın fethi ve fā’nın sükūnuyla) Kabr ve mezāra denir; fethateynle de lügattir, cemʿleri أَطْفَاذٌ [aṭfāz̲] gelir. Ve

طَفْذٌ [ṭafz̲] Masdar olur, meyyiti kabre gömmek maʿnāsınadır; yukālu: طَفَذَ الْمَيِّتَ طَفْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَمَسَهُ وَقَبَرَهُ

FASLU’Ṣ-ṢĀDİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص ب ه ن ذ]

أَصْبَهْبَذَانُ [Aṣbehbez̲ān] (hemzenin ve bā’ların fethiyle) Deylem ülkesinde bir belde adıdır.

اَلْأَصْبَهْبَذِيَّةُ [el-aṣbahbez̲iyyet] ʿIrāḳ diyārında bir nevʿ rāyic akçenin ismidir. Aṣbehbez̲’e mensūbdur ki sipehbed-i Fārisī muʿarrebidir, ser-ʿasker demektir. Ve

أَصْبَهْبَذِيَّةُ [Aṣbehbez̲iyyet] Baġdād’da beyne’d-derbeyn bir medrese ismidir.

[ط ن ب ذ]

طُنْبُذٌ [Ṭunbuz̲] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz̲] vezninde) Mıṣır'da bir karye adıdır; ᶜAbdulmelik b. Mervān'ın süt kardeşi Müslim b. Yesār eṭ-Ṭunbuz̲ī ki tābiᶜīn ve muhaddisīndendir, oradandır. Yāḳūt-ı Ḥamevī *Muşterek* nām kitābında sebt eylediği üzere Ṭunbuz̲ iki mevziᶜdir. Biri Ṣaᶜīd-i Mıṣr'da bir beldedir, dīgeri Tūnus ülkesinde İḳlīm-i Maḥmūdiyye'de bir mevziᶜdir.

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ش ج ذ]

اَلْعَشْجَذَةُ [el-ᶜaşcez̲et] (şīn-i muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bulutun yağmuru zaᶜīf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَشْجَذَتِ السَّمَاءُ عَشْجَذَةً إِذَا ضَعُفَ مَطَرُهَا

[ع ن ذ]

اَلْعَنْذَيَةُ [el-ᶜanz̲eyet] (سَلْقَيَةٌ [selḳayet] vezninde) Kındırmak ve kışkırtmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنْذَى بِهِ عَنْذَيَةً إِذَا أَغْرَى

اَلْعِنْذِيَانُ [el-ᶜinz̲iyān] (ᶜayn'ın ve z̲āl'ın kesriyle) Bed-hūy karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عِنْذِيَانٌ أَيْ سَيِّئَةُ الْخُلُقِ

اَلْعَانِذَةُ [el-ᶜāniz̲et] Çehrede kulak ile enek kemiğinin dibine denir ki yukarı taraftan olmakla ikisinin dipleri birdir.

[ع و ذ]

اَلْعَوْذُ [el-ᶜavz̲] (ᶜayn'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْعِيَاذُ [el-ᶜiyāz̲] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْمَعَاذُ [el-meᶜāz̲] ve

اَلْمَعَاذَةُ [el-meᶜāz̲et] (mīm'lerin fethiyle) Sığınmak, iltica maᶜnāsınadır; yukālu: عَاذَ بِهِ يَعُوذُ عَوْذًا وَعِيَاذًا وَمَعَاذًا وَمَعَاذَةً إِذَا الْتَجَأَ ve yukālu: عَوْذٌ بِاللهِ مِنْكَ أَيْ أَعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ Ve bir adama bir adamı darbla tahvīf edip lākin henüz darb eylemeksizin bir takrīb yedinden sıyrılıp halās olsa, أَفْلَتَ مِنْهُ عَوْذًا derler. Baᶜzı nüshada bu fethateynle mazbūt olmakla ona göre kerāhet maᶜnāsından münşaᶜib olur. Ve

عَوْذٌ [ᶜAvz̲] Esmā-i ricāldendir.

اَلْعِيَاذُ [el-ᶜiyāz̲] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

عِيَاذٌ [ᶜiyāẕ] Sığınacak yere ıtlāk olunur; tesmiye bi'l-masdardır; tekūlu: هُوَ عِيَاذِي أَيْ مَلْجَئِي Ve şol kuşa ıtlāk olunur ki ahzına mānıᶜ olur dağ ve sā'ir mahalle penāh etmiş ola. Bunda masdar bi-maᶜnā fāᶜildir. Ve

عِيَاذٌ [ᶜiyāẕ] Āhū ve sā'ir hayvān yakında doğurmuş olmak maᶜnāsınadır ki meᶜāz-ı veled olmaktan ᶜibārettir; yukālu: عَاذَتِ الظَّبْيَةُ وَغَيْرُهَا عِيَاذًا إِذَا كَانَتْ حَدِيثَةَ النِّتَاجِ

اَلْمَعَاذُ [el-meᶜāẕ] ve

اَلْمَعَاذَةُ [el-meᶜāẕet] (mīm'lerin fethiyle) Masdarlardır, niteki zikr olundu. Ve ᶜArabların مَعَاذَ اللهِ ve مَعَاذَةَ اللهِ kavlleri أَعُوذُ بِاللهِ مَعَاذًا وَمَعَاذَةً sebkindedir, yaᶜnī masdarı fiᶜlden bedeldir. Her ne kadar fī-zātihi fiᶜle mukārin istiᶜmāl olunmadıysa da سُبْحَانَ اللهِ gibi; ve yukālu:مَعَاذَ اللهِ وَمَعَاذَ وَجْهِ اللهِ وَمَعَاذَةَ وَجْهِ اللهِVe وَهُوَ مِثْلَ الْمَعْنَى وَالْمَعْنَاةِ وَالْمَأْتَى وَالْمَأْتَاةِ

مَعَاذٌ [meᶜāẕ] ve

مَعَاذَةٌ [meᶜāẕet] İsm-i mekān olurlar; tekūlu: هُوَ مَعَاذِي وَمَعَاذَتِي أَيْ مَلاَذِي Ve

مَعَاذٌ [Meᶜāẕ] Esāmī-i ricāldendir. Ve

مَعَاذَةٌ [meᶜāẕet] (hā'yla) Rukye ve hırz ve efsūna denir. Ve esmā-i ricāldendir. Ve Benu'l-Uḳayşir cemāᶜatine mahsūs bir suyun adıdır.

اَلتَّعَوُّذُ [et-teᶜavvuẕ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلإِسْتِعَاذَةُ [el-istiᶜāẕet] Bunlar da sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَوَّذْتُ بِاللهِ وَاسْتَعَذْتُ بِاللهِ إِعْتَصَمْتُ وَلَجَأْتُ بِهِ

اَلْعَائِذُ [el-ᶜā'iẕ] Karīben doğurmuş olan hayvāna denir ki insānda نُفَسَاءُ [nufesā'] menzilindedir; عِيَاذ [ᶜiyāẕ]-ı mezkūrdan ism-i fāᶜil-i muhtasstır. Cemᶜi عُوذٌ [ᶜūẕ] ve عُوذَانٌ [ᶜūẕān] gelir, حُورَانٌ [ḥūrān] ve حَائِرٌ [ḥā'ir] gibi.

اَلْإِعَاذَةُ [el-iᶜāẕet] ve

اَلْإِعْوَاذُ [el-iᶜvāẕ] Aslı üzere عِيَاذٌ [ᶜiyāẕ] gibi bu dahi āhū ve sā'ir hayvānāt yakında doğurmuş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَعَاذَتِ الظَّبْيَةُ وَغَيْرُهَا وَأَعْوَذَتْ بِمَعْنَى عَاذَتْ عِيَاذًا وَهِيَ مُعِيذٌ وَمُعْوِذٌ

اَلْعُوذَةُ [el-ᶜūẕet] (ᶜayn'ın zammıyla) Bu dahi rukye ve hırz ve efsūna ıtlāk olunur.

اَلتَّعْوِيذُ [et-taᶜvīẕ] عُوذَةٌ [ᶜūẕet] maᶜnāsınadır; تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir. Cemᶜi تَعَاوِيذُ [teᶜāvīẕ] gelir; yukālu: عَاذَهُ بِالْمُعَاذَةِ وَالْعَوْذَةِ وَالتَّعْوِيذِ أَيِ الرُّقْيَةِ

اَلْعَوَذُ [el-ᶜaveẕ] (fethateynle) Sığınacak yere denir, melce' maᶜnāsına. Ve kerāhet ve nā-hoşī maᶜnāsınadır; عَوَاذٌ [ᶜavāẕ] dahi bu maᶜnāyadır; سَحَابٌ [seḥāb] gibi; tekūlu: مَا تَرَكْتُ فُلاَنًا إِلاَّ عَوَذًا وَعَوَاذًا مِنْهُ أَيْ كَرَاهَةً ve

عَوَذٌ [ᶜaveẕ] Ağaçtan ufanıp dökülen yaprağa denir. Ve nāstan sefile ve rüzāl ve fürūmāyeye denir.

اَلْعُوَّذُ [el-ᶜuvveẕ] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Dikenlik diplerinde yāhūd davar erişmeyecek sarp yerlerde bitmiş olan otluklara ıtlāk olunur. Ve kemiğe yapışık olan ete ıtlāk olunur; yukālu: أَطْيَبُ اللَّحْمِ عُوَّذُهُ أَيْ مَا عَاذَ بِالْعَظْمِ Ve şol kuşlara ıtlāk olunur ki ahzlarına mānıᶜ olacak dağ makūlesi sarp yerlere iltica eylemiş olalar.

اَلْمُعَوَّذُ [el-muᶜavveẕ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] ve مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] veznlerinde) Bu dahi dikenlik diplerinde yāhūd davar erişmeyecek sarp yerlerde nābit olan otluğa denir.

بَنُو عَائِذَةَ [Benū ᶜĀ'iẕet] ve

بَنُو عَوْذَةَ [Benū ᶜAvẕet] ve

بَنُو عَوْذَى [Benū ᶜAvẕā] ᶜArabdan birer batndır.

عَائِذُ اللهِ [ᶜĀ’iz̲ullāhi] Bir kabīlenin ismidir, yāhūd savāb olan عَيِّذُ اللهِ [ᶜAyyiz̲ullāhi] olmaktır, سَيِّدٌ [seyyid] vezninde.

عُوَيْذَةُ [ᶜUveyz̲et] (musaggar bünyesiyle) Bir hatun adıdır.

اَلْعَاذُ [el-ᶜĀz̲] Tenᶜīm kurbünde Serif nām mahalde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْعَاذَةُ [el-ᶜĀz̲et] Huz̲eyl yāhūd Kināne bilādında bir mevziᶜdir.

اَلتَّعَاوُذُ [et-teᶜāvuz̲] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbirine sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَاوَذَ الْقَوْمُ إِذَا عَاذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْمُعَوَّذُ [el-muᶜavvez̲] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Boyunda kılāde geçirecek yere denir ki ism-i mekāndır, mahall-i taᶜvīzden ᶜibārettir. Ve yerinden katᶜā bir tarafa ve bir mahalle ayrılmaz olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُعَوَّذٌ إِذَا صَارَتْ لاَ تَبْرَحُ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ Ve obanın havālīsinde olan deve merᶜāsına denir.

اَلْمُعَوِّذَتَانِ [el-muᶜavviz̲etān] İsm-i fāᶜil bünyesiyle sūre-i Felaḳ ve sūre-i Nās’a ıtlāk olunur; her biri taᶜvīzi mutazammındır.

اَلْعَائِذُ [el-ᶜĀ’iz̲] ve

اَلْعَائِذَةُ [el-ᶜĀ’iz̲et] ve

اَلْمُعَوِّذُ [el-Muᶜavviz̲] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̲] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

عَائِذُ اللهِ [ᶜĀ’iz̲ullāhi] kibār-ı tābiᶜīnden Ebū İdrīs el-Ḫavlānī ismidir.

سِكَّةُ مُعَاذِ [Sikketu Muᶜāz̲] Neysābūr’da bir mahalledir.

عَيْذُونُ [ᶜAyz̲ūn] (سَيْحُونُ [seyḥūn] vezninde) Sāhibü’l-*Emālī* Ebū ᶜAlī İsmāᶜīl b. ᶜAlī el-Ḳālī nām imām-ı nahvīnin ceddi ismidir.

اَلْعَوَائِذُ [el-ᶜAvā’iz̲] Felekte dört ᶜaded kevkeb-i maᶜhūda ıtlāk olunur ki muhtelif terbīᶜle merkūz ve vasatlarında bir kevkeb dahi vardır ki ona Rubaᶜ derler, زُفَرُ [zufer] vezninde.

[ع ي ذ]

اَلْعَيْذَانُ [el-ᶜayz̲ān] (شَيْطَانٌ [şeyṭān] vezninde) Bed-hūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَيْذَانٌ أَيِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ

FASLU’L-ĠAYNİ’L-MUʿCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ذ ذ]

اَلْغَذُّ [el-ġaz̠z̠] (ġayn’ın fethi ve z̠āl’ın teşdīdiyle) Yarada olan çirk ve hicrān akmak, ʿalā-kavlin yara azıp şişmek maʿnāsınadır; yukālu: غَذَّ الْجُرْحُ غَذًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا سَالَ بِمَا فِيهِ أَوْ وَرِمَ ve eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: غَذَّهُ إِذَا نَقَصَهُ

اَلْإِغْذَاذُ [el-iġz̠āz̠] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yarada olan çirk akmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَذَّ الْجُرْحُ بِمَعْنَى غَذَّ Ve tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَذَّ السَّيْرَ وَفِي السَّيْرِ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْغَذِيذَةُ [el-ġaz̠īz̠et] (ġayn’ın fethiyle) Yaradan olan galīz irine denir; yukālu: سَالَتْ غَذِيذَةُ الْجُرْحِ أَيْ مِدَّتُهُ

اَلْغَاذُّ [el-ġāz̠z̠] Şol cirāhata denir ki lāyenkatiʿ işleyip seyelān eder ola, cesedin neresinde olursa olsun. Ve gözde bir damar adıdır ki dāʾimā rutūbeti seyelān üzere olup katʿā munkatıʿ olmaz, niteki ona hādis ve bāʿis olana غَرْبٌ [ġarb] derler, beyne’l-etıbbāʾ iki cihetle olur. Biri ekserī gözün burun tarafında olan pınarında bir çıban hādis olup onda mādde müctemiʿ oldukta seyelān eder, فَرَغٌ [feraġ] ve مَلْآنٌ [melʾān] dedikleri çıban gibi dāʾimā ʿavdet eder. Ve birisi gözün kuvvet-i māsikesinin zaʿfından yāhūd rutūbetini indāc eder, hādimesinin zaʿfından olur. Ve

غَاذٌّ [ġāz̠z̠] Bu maʿnālarda كَاهِلٌ [kāhil] ve غَارِبٌ [ġārib] gibi ismdir. Ve

غَاذٌّ [ġāz̠z̠] Hiss ve idrāk maʿnāsınadır.

اَلْغَاذَّةُ [el-ġāz̠z̠et] (hā’yla) رَمَّاعَةُ الصَّبِيِّ maʿnāsınadır ki küçük çocuğun tepesinde bıngıldayık dedikleri yumuşak yere denir, niteki ona غَاذِيَةٌ dahi denir, سَارِيَةٌ vezninde. Lākin müʾellif muʿtell bābında bundan sākit olmuştur.

اَلْغَذْغَذَةُ [el-ġaz̠ġaz̠et] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Eksiltmek maʿnāsınadır; yukālu: غَذْغَذَ مِنْهُ إِذَا نَقَصَهُ

اَلتَّغَذْغُذُ [et-teġaz̠ġuz̠] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Beri öte sıçramak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَذْغَذَ الظَّبْيُ إِذَا وَثَبَ

اَلْمُغَاذُّ [el-muġāz̠z̠] (mīm’in zammıyla) Şol susuz deveye denir ki suyu koklayıp içmekten imtināʿ eder ola; yukālu: بَعِيرٌ مُغَاذٌّ أَيْ عَيُوفٌ يَعَافُ الْمَاءَ

[غ ل ذ]

اَلْغَلِيذُ [el-ġalīz̠] غَلِيظٌ [ġalīẓ] vezninde ve mürādifidir.

[غ ن ذ]

اَلْغَنْذَيَةُ [el-ġanz̠eyet] عَنْذَيَةٌ [ʿanz̠eyet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: غَنْذَى بِهِ بِمَعْنَى عَنْذَى بِهِ

اَلْغَانِذُ [el-ġāniz̠] Boğazda savt mahrecine denir ki boğazın içi olacaktır. Müʾellifin اَلْحَلْقُ وَمَخْرَجُ الصَّوْتِ ʿunvānıyla beyānı ʿādeti üzere müsāmahaya mahmūldür.

[غ ي ذ]

اَلْغَيْذَانُ [el-ġayz̠ān] (شَيْطَانٌ [şeyṭān] vezninde) Zan ve hadsinde musīb olan sāhib-i firāsete denir; yukālu: فُلَانٌ غَيْذَانٌ أَيْ يَظُنُّ فَيُصِيبُ

اَلْمُغْتَاذُ [el-muġtāz̠] مُغْتَاظٌ [muġtāẓ] vezninde ve mürādifidir ki sāhib-i gayz u kīn olan mubtin adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُغْتَاذٌ أَيْ مُغْتَاظٌ

FASLU’L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف خ ذ]

اَلْفَخِذُ [el-feḫiz] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İnsān ve hayvānda uca ile baldırın mābeyni olan ʿuzva denir ki uyluk taʿbīr olunur. Ve bunda فَخْذٌ [faḫz] dahi lügattir fā’nın fethi ve ḫā’nın sükūnuyla ve فِخْذٌ [fiḫz] dahi lügattir fā’nın kesriyle. Ve فَخِذٌ [feḫiz] kelimesi müʾennestir. Ve

فَخِذٌ [feḫiz] Bir adamın akreb-i ʿaşīretinden olan cemāʿate ıtlāk olunur ki pek yakın hasmı olacaktır.

Şārih der ki bi’l-cümle ʿaşīretin evveli شَعْبٌ [şaʿb] baʿdehu قَبِيلَةٌ [ķabīlet] baʿdehu فَصِيلَةٌ [faṣīlet] baʿdehu عِمَارَةٌ [ʿimāret] baʿdehu بَطْنٌ [baṭn] baʿdehu فَخِذٌ [feḫiz]dir. En evvel رَأْسٌ [reʾs]tir ve فَخِذٌ [feḫiz] bu maʿnāda müzekkerdir, zīrā نَفَرٌ [nefer] maʿnāsını mutazammındır. İntehā. Ve فَخِذٌ [feḫiz]in cemʿi أَفْخَاذٌ [efḫāz] gelir. Ve

فَخِذٌ [feḫiz] Masdar olur, bir adamın uyluğuna vurmak yā dokunmak maʿnāsına; yukālu: فَخَذَهُ فَخِذًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَ فَخِذَهُ فَفُخِذَ بِالْمَجْهُولِ وَهُوَ مَفْخُوذٌ

اَلتَّفْخِيذُ [et-tefḫīz] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kavm ve ʿaskeri mehzūl ve perīşān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir. Fi’l-asl bir kabīleyi fehiz fehiz tefrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَخَّذَ الْقَوْمَ تَفْخِيذًا إِذَا خَذَلَهُمْ وَفَرَّقَهُمْ Ve bir adam ʿaşīretini fehiz fehiz çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَخَّذَ الْعَشِيرَةَ إِذَا دَعَاهُمْ فَخِذًا فَخِذًا

اَلْفَخْذَاءُ [el-faḫzāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol hatuna denir ki be-gāyet kuvvetli olmakla paçası arasına giren adamı uyluklarıyla sıkıp zabt eder ola; bīçāre, mengeneye düşmüşe döner; yukālu: إِمْرَأَةٌ فَخْذَاءُ إِذَا كَانَتْ تَضْبُطُ الرَّجُلَ بَيْنَ فَخِذَيْهَا

اَلتَّفَخُّذُ [et-tefaḫḫuz] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Teʾʾehhür maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَفَخَّذَ الرَّجُلُ إِذَا تَأَخَّرَ

اَلْإِسْتِفْخَاذُ [el-istfḫāz] Bir adamın bedeni tıknaz ve eti sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْخَذَ إِذَا اسْتَخْذَى

[ف ذ ذ]

اَلْفَذُّ [el-fezz] (fā’nın fethi ve zāl’ın teşdīdiyle) Yalnız, ferd ve yegāne maʿnāsınadır. Cemʿi أَفْذَاذٌ [efzāz] ve فُذُوذٌ [fuzūz] gelir; yukālu: هُوَ فَذٌّ أَيْ فَرْدٌ Ve kumar oklarından evvelki oka ıtlāk olunur, bir nasībi olmak hasebiyle. Şārihin beyānına göre mecmūʿu on oktur: فَذٌّ [fezz], تَوْأَمٌ [tevʾem], رَقِيبٌ [raķīb], حِلْسٌ [ḥils], نَافِسٌ [nāfis], مُسْبِلٌ [musbil], مُعَلًّى [muʿallā] Bunlar nasīblidir. سَفِيحٌ [sefīḥ], مَنِيحٌ [menīḥ], وَغْدٌ [vağd] Bunlar bī-nasībdir. Ve

فَذٌّ [fezz] Dağınık hurmā dānelerinden her birine ıtlāk olunur ki birbirine yapışık olmaya. Ve

فَذٌّ [fezz] Masdar olur, tard-ı şedīd maʿnāsına; yukālu: فَذَّهُ فَذًّا إِذَا طَرَدَهُ شَدِيدًا

اَلْمُفِذُّ [el-mufizz] İsm-i fāʿil bünyesiyle yalnız bir kuzu doğuran koyuna denir.

إِفْذَاذٌ [ifzāz] Bir doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاةٌ مُفِذٌّ إِذَا صَارَتْ قَدْ وَلَدَتْ وَاحِدَةً

اَلْمِفْذَاذُ [el-mifzāz] (mīm’in kesriyle) Birer dāne doğurmak ʿādeti olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ مِفْذَاذٌ إِذَا كَانَتْ عَادَتُهَا أَنْ تَلِدَ وَاحِدًا

اَلْأَفَذُّ [el-efezz] Üzerinde yeleği olmayan oka ıtlāk olunur; yukālu: سَهْمٌ أَفَذُّ أَيْ لَيْسَ عَلَيْهِ رِيشٌ

اَلْفَذْفَذَةُ [el-fezfezet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-

de) Bir kimse üzerine ᶜale'l-gaflet atılıp sıçramak için kirpi gibi büzülüp küçülmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَذْفَذَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَاصَرَ لِيَثِبَ خَاتِلاً

اَلإِسْتِفْذَاذُ [el-istifẕāẕ] ve

اَلتَّفَذُّذُ [et-tefeẕẕuẕ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir adam bir māddede bi-reʾsihi müstakil olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِسْتَفَذَّ بِهِ وَتَفَذَّذَ إِذَا اسْتَبَدَّ

اَلْفُذَاذَى [el-fuẕāẕā] (فُرَادَى [furādā] vezninde) ve

اَلْفُذَاذُ [el-fuẕāẕ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْفُذَّاذُ [el-fuẕẕāẕ] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Perākende olan eşhāsa ıtlāk olunur; tekūlu: أَكَلْنَا فُذَاذَى وَفُذَاذًا وَفُذَّاذًا أَيْ مُتَفَرِّقِينَ Ve bunlar فَاذٌّ [fāẕẕ] ve فَذِيذٌ [feẕīẕ]in cemᶜleridir, فُرَادَى [furādā] ve فُرَادٌ [furād] gibi.

[ف ر ه ذ]

اَلْفُرْهُذُ [el-furhuẕ] (fā'nın ve hā'nın zammıyla) فُرْهُدٌ [furhud] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

اَلْفُرْهُوذُ [el-furhūẕ] (fā'nın zammıyla) ve

اَلْفَرَاهِيذُ [el-ferāhīẕ] Bunlar da فُرْهُدٌ [furhud] maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin bunlarda savāb olan dāl-ı mühmele ile olmaktır.

[ف ط ذ]

اَلْفَطْذُ [el-faṭẕ] (fā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir kimseyi bir nesneden zecr ve menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَطَذَهُ عَنْهُ فَطْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا زَجَرَهُ

[ف ل ذ]

اَلْفَلْذُ [el-felẕ] (fā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir adama bilā-teʾhīr hayr ve lā-vaᶜd bir nesne vermek, ᶜalā-kavlin çok vermek yāhūd bir uğurdan vermek maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَذَ لَهُ مِنَ الْمَالِ فَلْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَعْطَاهُ بِلاَ تَأْخِيرٍ وَلاَ عِدَةٍ أَوْ أَكْثَرَ مِنْهُ أَوْ أَعْطَاهُ دَفْعَةً

اَلْفِلْذُ [el-filẕ] (fā'nın kesriyle) Devenin ciğerine denir, كَبِدُ الْبَعِيرِ maᶜnāsına.

اَلْمُفَالَذَةُ [el-mufāleẕet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Zenāna harf-endāzlık eylemek maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: فُلاَنٌ ذُو مُطَارَحَةٍ وَمُفَالَذَةٍ إِذَا كَانَ يُفَالِذُ النِّسَاءَ أَيْ يُطَارِحُهُنَّ

اَلْفِلْذَةُ [el-filẕet] (fā'nın kesriyle) Ciğerden bir pāreye denir; kezālik altın ve gümüş ve et pāresine ıtlāk olunur. Cemᶜi أَفْلاَذٌ [eflāẕ] dır ki tarh-ı zāʾid üzeredir ve فِلَذٌ [fileẕ] gelir عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde. Ve

أَفْلاَذُ الْأَرْضِ [eflāẕu'l-arḍ] Künūz-i medfūneye ıtlāk olunur. Müʾellif bununla hadīs-i ātīye işāret eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ "وَتَقِيءُ الْأَرْضُ أَفْلاَذَ كَبِدِهَا" أَيْ تُخْرِجُ كُنُوزَهَا الْمَدْفُونَةَ فِيهَا

اَلْفَالُوذُ [el-fālūẕ] ve

اَلْفُولاَذُ [el-fūlāẕ] (fā'nın zammıyla) Demirin erkeğine denir ki çelik ve Fārisī olarak pūlād taᶜbīr olunur. Şārihin beyānına göre فُولاَذٌ [fūlāẕ] pulād muᶜarrebīdir ve فَالُوذٌ [fālūẕ] ondan mutasarrıftır. İntehā. Ve

فَالُوذٌ [fālūẕ] Maᶜrūf helvānın ismidir ki pālūze ve tahrīfle şehrīlerin pelte taᶜbīr ettikleridir. Mütercim der ki Zeccāc *Emālī*'de demiştir ki فَالُوذٌ [fālūẕ] ki helvā-yı maᶜrūftur, سِرِطْرَاطٌ [siriṭrāṭ] ve مُزَعْزَعٌ [muzaᶜzaᶜ] ve لَوَاصٌ [levāṣ] dahi derler. Ammā فَالُوذَجٌ [fālūẕec] aᶜcemī ve فَالُوذَقٌ [fālūẕaḳ] müvelleddir. Ve *Muzhir*'de فَالُوذَجٌ [fālūẕec] pālūde-i Fārisī muᶜarrebi olmak üzere mersūmdur.

اَلْمَفْلُوذُ [el-meflūẕ] Pūlāddan çekilmiş ālete denir; yukālu: سَيْفٌ مَفْلُوذٌ إِذَا صَارَ قَدْ طُبِعَ مِنَ

الْفُولاَذِ

اَلتَّفْلِيذُ [et-teflīz̠] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneye pāre pāre bölmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَلَّذَهُ تَفْلِيذًا إِذَا قَطَّعَهُ

اَلإِفْتِلاَذُ [el-iftilāz̠] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir adamın mālından bir bölük ve bir mikdār ahz eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: إِفْتَلَذْتُهُ الْمَالَ أَيْ أَخَذْتُ مِنْ مَالِهِ فِلْذَةً

[ف ن ذ]

اَلفَانِيذُ [el-fānīz̠] Pānīz-i Fārisī muᶜarrebidir ki kamış helvāsına ve peynir şekerine denir.

FASLU’L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ب ذ]

قُبَاذُ [Ḳubāz̠] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ebū Kisrā yaᶜnī Nūşirevān’ın pederi ismidir ki Fārisīde dāl-ı mühmele iledir.

قُبَاذِيَانُ [Ḳubāz̠iyān] Belḫ türābında bir mevziᶜ adıdır.

اَلْقُبَاذِيَّةُ [el-ḳubāz̠iyyet] Fenā bulmuş çok-tanki nesneye ıtlāk olunur, niteki نُوحِيٌّ [nūḥiyy] ve عَادِيٌّ [ᶜādiyy] dahi zebānzeddir. Ve teʾnīsi mevsūf iᶜtibārıyladır; yukālu: حِنْطَةٌ قُبَاذِيَّةٌ أَيْ عَتِيقَةٌ رَدِيئَةٌ

[ق ذ ذ]

اَلْقُذَّةُ [el-ḳuz̠z̠et] (ḳāf’ın zammı ve z̠āl’ın teşdīdiyle) Okun yeleğine denir, رِيشُ السَّهْمِ maᶜnāsına. Cemᶜi قُذَذٌ [ḳuz̠ez̠] gelir, غُرَفٌ [ġuref] vezninde. Ve pireye denir, بُرْغُوثٌ [burġūs̠] gibi. Cemᶜi قِذَّانٌ [ḳiz̠z̠ān] gelir ḳāf’ın kesriyle. Ve

قُذَّةٌ [ḳuz̠z̠et] Nākanın fercinin bir cānibine denir; iki cānibine قُذَّتَانِ [ḳuz̠z̠etān] denir. Ve insānın ve atın kulağına denir. Ve

قُذَّةٌ [ḳuz̠z̠et] Bir kelimedir ki etfāl-i ᶜArab beynlerinde maᶜhūd olan شَعَارِيرُ nām laᶜibi bölük bölük oynadıklarında لَعِبْنَا شَعَارِيرَ قُذَّةً قُذَّةً وَقُذَّانَ قُذَّانَ derler. قُذَّةٌ [ḳuz̠z̠et] ve قُذَّانٌ [ḳuz̠z̠ān] gayr-i munsarıflardır; şārihin beyānına göre مُتَفَرِّقِينَ maᶜnāsınadır.

اَلْقُذَذُ [el-ḳuz̠ez̠] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi pireye denir, بُرْغُوثٌ [burġūs̠] gibi.

اَلْقَذُّ [el-ḳaz̠z̠] (ḳāf’ın fethiyle) Oka yelek geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَذَّ السَّهْمَ إِذَا أَلْصَقَ الْمِقَذَّةَ بِهِ Ve yeleğin etrāfını kırkıp değirmi ve her tarafı düpdüz ve berāber ol-

mak üzere perdāht eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَذَّ الرِّيشَ إِذَا قَطَعَ أَطْرَافَهُ وَحَرَّفَهُ عَلَى نَحْوِ التَّدْوِيرِ وَالتَّسْوِيَةِ Ve taş ve ona şebīh katı ve galīz nesne atmak maʿnāsınadır; yukālu: قَذَّ الْحَجَرَ إِذَا رَمَى بِهِ وَيُقَالُ فِي كُلِّ غَلِيظٍ Ve ense tarafından iki kulağın aralığına vurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَذَّهُ إِذَا ضَرَبَ مَقَذَّهُ

اَلْإِقْذَاذُ [el-iḳẕāẕ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi oka yelek geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقَذَّ السَّهْمَ إِذَا أَلْصَقَ الْقُذَّةَ بِهِ

اَلْأَقَذُّ [el-eḳaẕẕ] Yelekli oka denir. Ve yeleksiz oka dahi denir; yukālu: سَهْمٌ أَقَذُّ إِذَا كَانَ عَلَيْهِ رِيشٌ ve yukālu: سَهْمٌ أَقَذُّ أَيْ لاَ رِيشَ عَلَيْهِ ve minhu yekūlūne: مَا لَهُ أَقَذُّ وَلاَ مَرِيشٌ أَيْ شَيْءٌ أَوْ مَالٌ وَلاَ قَوْمٌ Ve yılan gibi be-gāyet hemvār yonulmuş oka denir ki aslā bir yerinde verebi ve kaçığı olmaya; yukālu: سَهْمٌ أَقَذُّ أَيِ الْمُسْتَوِي الْبَرْيِ بِلاَ زَيْغٍ

اَلْمِقَذُّ [el-miḳaẕẕ] (mīm'in kesriyle) Ok yeleğini perdāht edecek ālete denir. Ve bıçağa ıtlāk olunur.

اَلْمَقَذُّ [el-meḳaẕẕ] (مَرَدٌّ [meredd] vezninde) Ense tarafından iki kulağın mā-beynine denir. Ve başın muʾahharında kıl bittiği yerin nihāyetine denir. Ve

مَقَذٌّ [Meḳaẕẕ] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْقُذَاذَةُ [el-ḳuẕāẕet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Altın ve sāʾir nesnenin etrāfından kesilen kesintiye ve kırpıntıya denir.

اَلْمُقَذَّذُ [el-muḳāẕẕeẕ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Müzeyyen şeyʾe ıtlāk olunur. Ve saçının ve perçeminin uzun yerleri kırkılıp tanzīm ve tesviye olunmuş kimseye denir. Ve cüst ve hafīfü'l-heyʾet olan adama ıtlāk olunur. Ve mutlakan tesviye ve perdāhtla hüsn ve letāfet bulmuş nesneye ıtlāk olunur ki Fārisīde pīrāste denir.

اَلْمَقْذُوذُ [el-maḳẕūẕ] Bu dahi müzeyyen nesneye ıtlāk olunur.

اَلْمُقَذَّذَةُ [el-muḳāẕẕeẕet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) ve

اَلْمَقْذُوذَةُ [el-maḳẕūẕet] Ağırşak gibi değirmi olan kulağa vasf olur; yukālu: أُذُنٌ مُقَذَّذَةٌ وَمَقْذُوذَةٌ أَيْ مُدَوَّرَةٌ

اَلتَّقَذْقُذُ [et-teḳaẕḳuẕ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Dağa ve bayıra çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَذْقَذَ فِي الْجَبَلِ إِذَا صَعِدَ Ve kuyuya yā bir çukura düşüp helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَذْقَذَ فِي الرَّكِيَّةِ إِذَا وَقَعَ فِيهَا فَهَلَكَ Ve bir adam, mürşid ve rehbersiz bilā-reviyyet kendi başına sülūk eylemek maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: تَقَذْقَذَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ رَأْسَهُ

اَلقَاذَّةُ [el-ḳāẕẕet] Yelekli oklara denir. Bu münāsebetle ehl-i cenk bahādırlara ıtlāk olunur, niteki شَاذَّةٌ [şāẕẕet] miyāne-i ʿaskerde duramaz olan cebān eşhāsa ıtlāk olunur, bu ʿalāka ile ʿArablar "Filān kimse be-gāyet şecīʿ ve bahādırdır, gözü gördüğü kimseleri hemān tuʿme-i şemşīr eder" diyecek yerde مَا يَدَعُ شَاذَّةً وَلاَ قَاذَّةً derler, شُجَاعٌ يَقْتُلُ مَنْ رَآهُ maʿnāsına ve bu nefye mahsūs taʿbīrāttandır.

اَلْقُذَّانُ [el-ḳuẕẕān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Başın iki tarafının kıllarında pīrlikten nāşī zuhūr eden beyāza ıtlāk olunur, kezālik kuş kısmının kanatlarında olan beyāza denir.

اَلْقُذَاذَاتُ [el-ḳuẕāẕāt] (ḳāf'ın zammıyla) Kırkılan ok yeleğinden ve sāʾir nesnelerden dökülen kırpıntılara denir. Şārih der ki bu ānifen zikr olunan قُذَاذَةٌ [ḳuẕāẕet]in cemʿi olmakla tekrārdır.

[ق ش ذ]

اَلْقِشْذَةُ [ḳiş̠zet] قِشْدَةٌ [ḳişdet] vezninde ve cümle-i maᶜānīsinde mürādiftir ki mühmelede beyān olundu ve bu Ezherī’den menḳūldür.

[ق ش م ذ]

اَلْقَشْمَذِينُ [el-ḳaşmez̠īn] (كَسْمَبِينُ [kesmebīn] vezninde) Yemen lügatinde göğe denir, سَمَاءٌ [semāᵓ] maᶜnāsına.

[ق ل ذ]

اَلْقَلَذُ [el-ḳalez̠] (fethateynle) Kehleye şebīh bir böceğin ismidir ki behāyim kısmının gövdelerine yapışıp helāk eylemedikçe ayrılmaz, Türkīde sakırga taᶜbīr ettikleridir ki keneden başka olur.

اَلْقَلِذَةُ [el-ḳaliz̠et] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Sakırga üşmüş behīmeye denir; yukālu: بَهِيمَةٌ قَلِذَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ عَلِقَ بِهَا الْقَلَذُ

[ق ن ف ذ]

اَلْقُنْفُذُ [el-kunfuz̠] (ḳāf’ın zammı ve fā’nın zammı ve fethiyle) شَيْهَمٌ [şeyhem] ismidir ki kirpi taᶜbīr olunan cānverin erkeğine denir; müᵓennesi قُنْفُذَةٌ [ḳunfuz̠et]tir hā ile.

قُنْفُذٌ [ḳunfuz̠] Fāreye denir. Ve devenin kulakları tozlarına denir. Ve birikmiş yüksek kum yığınına denir. Ve kumluğun vasatında nābit ağaca denir. Ve şol mekāna denir ki sık ve birbirine sarmaşık otlar bitire. قُنْفُذُ الدُّرَّاجِ dedikleri mevziᶜ maᶜnā-yı ahīrdendir.

اَلْقُنْفُذَةُ [el-ḳunfuz̠et] Hā ile müᵓennestir ki zikr olundu. Ve قُنْفُذَةٌ [Ḳunfuz̠et] Benū Numeyr cemāᶜati yurdunda bir su adıdır.

اَلتَّقَنْفُذُ [et-teḳanfuz̠] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir adama değnekle kirpiye vurur gibi vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَنْفَذَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ كَمَا يُضْرَبُ الْقُنْفُذُ

اَلْقَنَافِذُ [el-ḳanāfiz̠] قُنْفُذٌ [ḳunfuz̠]ün cemᶜidir. Ve uzun olmayan topak dağlara, ᶜalā-kavlin uzunca kum yığınlarına yāhūd baᶜzı yollarda olan başı sivri tepelere ıtlāk olunur.

قُنْفُذُ اللَّيْلِ [ḳunfuz̠u’l-leyl] Gece kirpisi demektir, kirpi kısmı geceleri uyumayıp her tarafı cevelān eder olduğu için ᶜArablar koğucu ve nakkāl-i makāl adama ıtlāk ederler; yekūlūne: هُوَ قُنْفُذُ لَيْلٍ أَيْ نَمَّامٌ

[ق ي ذ]

أَقْيَاذٌ [Eḳyāz̠] Cemᶜ bünyesiyle ki Merrār Faḳᶜasī nām şāᶜirin işbu: ”كَأَنَّهَا وَالْعَهْدَ مِنْ أَقْيَاذِ || أُسُّ جَرَامِيزَ عَلَى وِجَاذِ“ beytinde vākiᶜdir, bir mevziᶜ adıdır.

FASLU’L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك ذ ذ]

اَلْكَذَّانُ [el-keẕẕān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir nevᶜ taşın ismidir ki kesek gibi yumuşak olur, Türkīde küfeki taᶜbīr olunur.

اَلْإِكْذَاذُ [el-ikẕāẕ] (hemzenin kesriyle) Zikr olunan taşlığa uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَذَّ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا فِي الْكَذَّانِ

اَلْكَذْكَذَةُ [el-keẕkeẕet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Pek kırmızılık, humret-i şedīde maᶜnāsınadır.

اَلْكَذُّ [el-keẕẕ] (kāf’ın fethi ve ẕāl’ın teşdīdiyle) Bir nesne huşūnetli sert olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَذَّ الشَّيْءُ كَذًّا إِذَا خَشُنَ

[ك غ ذ]

اَلْكَاغَذُ [el-kāġaẕ] كَاغَدٌ [kāġad] lafzında lügattir.

[ك ل ذ]

اَلْكِلْوَاذُ [el-Kilvāẕ] (kāf’in kesriyle) Mūsā Nebī ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerine nāzil olan Tevrāt-ı şerīfin tābūtu ismidir ki sandūka-i sekīnedir. Çemşir ağacından ve müzehheb, tūlü üç zirāᶜ ve ᶜarzı iki zirāᶜ mikdārı idi. Bu cihetle lafz-ı mezbūr ᶜİbrī olur.

أُمُّ كِلْوَاذٍ [ummu kilvāẕ] Āfet ve dāhiyenin künyesidir.

كَلْوَاذَى [Kelvāẕā] (kāf’ın fethi ve elifin kasrıyla ve meddiyle) Bağdād esfelinde bir karye adıdır.

كَلْوَاذُ [Kelvāẕ] (kāf’ın fethiyle) Bir arzın ismidir.

[ك ن ب ذ]

اَلْكُنَابِذُ [el-kunābiẕ] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Şol adama denir ki yüzü Çīnī ve Moğol yüzleri gibi dürük iri ve çirkīn ola; yukālu: رَجُلٌ كُنَابِذٌ أَيْ جَهْمٌ ضَخْمُ الْوَجْهِ قَبِيحٌ

[ك و ذ]

اَلْكَاذَةُ [el-kāẕet] İnsān ve hayvānın uyluklarının taşra taraflarından ferclerinin çevresine, ᶜalā-kavlin yancık etlerine denir ki kaba et olacaktır; cemᶜ-i cinsi كَاذٌ [kāẕ]dır. Ve

كَاذَةُ [Kāẕet] Bağdād kazāsında bir karye adıdır; Ebu’l-Ḥuseyn b. Zerḳaveyhi şeyhi olan mevsūku’r-rivāyet İsḥāḳ b. Muḥammed el-Kāẕī oradandır.

اَلْكَاذَانُ [el-kāẕān] ve

اَلْكَوْذَانُ [el-kevẕān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bedeni yumru pek semiz adama denir.

اَلتَّكْوِيذُ [et-tekvīẕ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bedene tutulan fūta, كَاذَةٌ [kāẕet] dedikleri ᶜuzv-ı mezkūre erişmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَوَّذَ الْإِزَارُ إِذَا بَلَغَ الْكَاذَةَ وَهُوَ أَيِ الْإِزَارُ مُكَوَّذٌ Ve

تَكْوِيذٌ [tekvīẕ] Cimāᶜ eden insān ve hayvān, fercin كَاذَةٌ [kāẕet]lerine yaᶜnī yanlarına dürtüştürmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَوَّذَ النَّاكِحُ إِذَا كَانَ طَعَنَ فِي جَوَانِبِ الرَّكَبِ Ve değnekle dübüre vurmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: كَوَّذَهُ إِذَا ضَرَبَ بِالْعَصَا فِي دُبُرِهِ

اَلْكَاذِيُّ [el-kāẕiyy] (yā-yı müşeddede ile) Bir şecer adıdır ki çiçekleriyle edhān tatyīb olunur. Bu şecer bilād-ı Hind ü ᶜUmān’da nābit ve hurmā ağacına şebīh ve çiçeği be-gāyet hoş-bū olur, yağlar ile terbiye ederler; yağına دُهْنٌ كَاذِيٌّ derler. Huccāc, Mekke’den suyunu getirirler. Dāl-ı mühmele ile kādī suyu taᶜbīr ederler.

FASLU’L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ح ذ]

اَللَّجْذُ [el-lecz̠] (lām’ın fethi ve cīm’in sükūnuyla) Nesne yemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَ الطَّعَامَ لَجْذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَهُ Ve davar çayırı henüz otlamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَ الْحِمَارُ إِذَا رَعَى اِبْتِدَاءً Ve davar çayırı dillerinin uçlarıyla otlamak maᶜnāsınadır ki çayır pek kısa olmaktan olur; yukālu: اَلْمَاشِيَةُ تَلْجُذُ الْكَلَأَ أَيْ تَأْكُلُهُ بِأَطْرَافِ اللِّسَانِ Ve bir nesneden azca almak maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَ مِنْهُ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا يَسِيرًا Ve sāᵓil kendisine bir defᶜa verildikten sonra yüzsüzlük edip tekrār tekrār dilencilik eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَ فُلاَنٌ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ سُؤَالٍ بَعْدَ أَنْ يُعْطَى مَرَّةً Ve kındırmak maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَهُ إِذَا حَضَّهُ Ve dil ile yalamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَجَذَهُ إِذَا لَحَسَهُ

اَلْمِلْجَاذُ [el-milcāz̠] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Çayırlar kısa olmakla dişleri uçlarıyla koparıp ekl eden davara denir; yukālu: دَابَّةٌ مِلْجَاذٌ إِذَا كَانَتْ تَأْخُذُ الْبَقْلَ بِمُقَدَّمِ فِيهَا

اَللِّجَاذُ [el-licāz̠] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kındırmağa denir, غِرَاءٌ [ġirāᵓ] maᶜnāsına.

[ل ذ ذ]

اَللَّذَّةُ [el-lez̠z̠et] (lām’ın ve z̠āl-i müşeddedenin fethiyle) Nakīzü’l-elem, yaᶜnī tat ve hoşluk maᶜnāsınadır ki Fārisīde meze denir. Cemᶜi لَذَّاتٌ [lezzāt] gelir. Müᵓellif نَقِيضُ الْأَلَمِ ᶜibāretiyle tefsīr ve ümmehāt-ı sāᵓirede لَذَّ الشَّيْءُ صَارَ شَهِيًّا Ve Zemaḫşerī meze ile tefsīr eylemeleriyle vech-i müteᶜāref üzere لَذَّةٌ [lez̠z̠et], tat ve hoşluk ve çāşnī ve meze demek olur.

Şārih der ki “ل،ذ،ذ” māddesi şehvet yāhūd ona karīb maʿnāya mevzūʿdur ki Türkīde vech-i mezkūr üzere tat ve hoşluk taʿbīr etтikleridir. Ve bu keyfiyyet evcāʿdan sālime olup ve ancak sahīhü’l-mizāc olanda hāsıl olmakla müʾellif ضِدُّ الأَلَمِ ʿunvānıyla tefsīr eyledi. Ve müʾellif أَلَمْ [elem]i وَجَعْ [vecaʿ] ile beyān eylemekle لَذَّةٌ [lez̲z̲et] onun nakīzi olmaz, belki بَشَاعَةٌ [beşāʿat]in nakīzi olur. Ve

لَذَّةٌ [lez̲z̲et] Bādeye ıtlāk olunur, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına.

اَللَّذَاذُ [el-lez̲āz̲] ve

اَللَّذَاذَةُ [el-lez̲āz̲et] (lām’ların fethiyle) Bir nesneyi tatlı ve hoş-meze bulmak maʿnāsınadır; yukālu: لَذَّ فُلاَنٌ الشَّيْءَ وَلَذَّ بِهِ لَذَاذًا وَلَذَاذَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَجَدَهُ لَذِيذًا Ve bir nesne tatlı ve hoş-meze olmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: لَذَّ الشَّيْءُ إِذَا صَارَ لَذِيذًا

اَلْإِلْتِذَاذُ [el-iltiz̲āz̲] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِلْذَاذُ [el-istilz̲āz̲] Bunlar da bir nesneyi hoş-meze bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَذَّهُ وَالْتَذَّ بِهِ وَاسْتَلَذَّهُ إِذَا وَجَدَهُ لَذِيذًا

اَللَّذُّ [el-lez̲z̲] (lām’ın fethiyle) Uykuya ıtlāk olunur.

اَللَّذِيذُ [el-lez̲īz̲] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tatlı ve hoş-meze şeyʾe denir. Bu tatlılık, halāvet mefhūmu değildir; لَذَّةٌ [lez̲z̲et] ʿāmm ve حَلاَوَةٌ [ḥalāvet] hāstır. Fārisīde لَذَّةٌ [lez̲z̲et] vech-i mezkūr üzere meze ve halāvet, şīrīnī mürādifidir. Ve طُعْمٌ [ṭuʿm,] لَذَّةٌ [lez̲z̲et]ten eʿammdır ki Fārisīde çāşnī mürādifidir. Ve

لَذِيذٌ [lez̲īz̲] Bādeye ıtlāk olunur, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına, لَذٌّ [lez̲z̲] gibi. Cemʿi لُذٌّ [luz̲z̲] lām’ın zammıyla ve لِذَاذٌ [liz̲āz̲] gelir lām’ın kesriyle; yukālu: شَرِبَ اللُّذَّ وَاللَّذِيذَ أَيِ الْخَمْرَ Ve buna لَذَّةٌ [lez̲z̲et] isnādı مَلْذُوغٌ [meldūġ]a سَلِيمٌ [selīm] ıtlākı kabīlindendir.

اَللَّذْلاَذُ [el-lez̲lāz̲] (لَجْلاَجٌ [leclāc] vezninde) Kār ve ʿamelde cüst ve çīre-dest ve çālāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ لَذْلاَذٌ أَيْ سَرِيعٌ خَفِيفٌ فِي عَمَلِهِ Ve

لَذْلاَذٌ [lez̲lāz̲] Sibāʿdan kurta ıtlāk olunur.

اَللَّذْلَذَةُ [el-lez̲lez̲et] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir adam لَذْلاَذٌ [lez̲lāz̲] olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَذْلَذَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ لَذْلاَذًا

رَوْضَةُ مُلْتَذٍّ [Ravḍatu Multez̲z̲] (izāfetle) Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلأَلِذَّةُ [el-eliz̲z̲et] (أَعِزَّةٌ [eʿizzet] vezninde) Nāsın lezzetini ahz eden kimselere denir ki murād nāsın dāʾimā zevk ve lezzetleriyle safā-yāb olan kimselerdir. Müʾellif اَلَّذِينَ يَأْخُذُونَ لَذَّتَهُمْ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle ʿādeti üzere zamīr-i cemʿ نَاسٌ [nās]a rāciʿdir. Ve Cevherī’nin ism-i mevsūl olan اَللاَّذْ kelimesini burada zikri vehmden nāşīdir, zīrā onun mevziʿi muʿtell bābıdır.

Şārih der ki اَللاَّذْ kelimesi اَلَّذِي lafzında lügat olunca mevziʿ-i zikri bu mahal olmak münāsibdir. Bu makūleler cemʿü’l-eşbāh ve’n-nezāʾir kabīlindendir.

[ل م ذ]

اَللَّمْذُ [el-lemz̲] (lām’ın fethi ve mīm’in sükūnuyla) لَمْجٌ [lemc] lafzında lügattir ki etrāf-ı fem ile ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَمَذَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى لَمَجَ Mütercim der ki müʾellif bāb-ı mīm’de تَلاَمٌ [telām] سَحَابٌ [seḥāb] vezninde تَلاَمِيذُ [telāmīz̲] demektir, Cevherī bu māddeden gayrısını zikr eylemedi ve bu تَلاَمٌ [telām] bu māddeden yaʿnī تَلْمٌ [telm] bābından değildir, ancak o bāb-ı z̲āl’dendir diye ʿādeti üzere min-

gayri reviyyetin Cevherī'ye harf-endāz olur iken hefvetü'l-kāmil hufresine düşmüştür, zīrā bāb-ı z̲āl'den olduğu sūrette eğer tā'yı asliyye ise burada tāᵓ faslında zikr olunmalı idi ve eğer zāᵓid ise işbu "ذ،م،ل" māddesinde sebti lāzım idi. İşbu mahāll-i selāsenin birinde asl ve ferᶜine taᶜarruz eylemeyerek Cevherī'ye seng-endāz-ı iᶜtirāz olması mine'l-ᶜacāyibdir. Kaldı ki *Lisānu'l-ᶜArab*'da "ت،ل،م،ذ" māddesinde sebtle اَلتَّلاَمِيذُ اَلْخَدَمُ وَالأَتْبَاعُ وَاحِدُهُ تِلْمِيذٌ ᶜibāretiyle beyān eylemekle tā'nın asliyye olmasını tahkīk eylemiştir.

Ve Zemaḫşerī *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de تَلْمَذَ لَهُ تَلْمَذَةً دَحْرَجَةً [daḥrecet] bābında "Şākirdī kerd ū-rā" ᶜunvānıyla sebt eylemekle tāᵓ, asliyye olup ve تَلَمُّذٌ [telemmuz̲] şākirdlik maᶜnāsına olduğunu tasrīh eylemiştir. Ve تِلْمِيذٌ [tilmīz̲] lafzını şākird ile tefsīr ve cemᶜi تَلاَمِيذُ [telāmīz̲] ve تَلاَمِذَةٌ [telāmiz̲et] geldiğini beyāndan sonra zā-yı muᶜceme ile ve تِلْمَازٌ مِثْلُهُ ᶜunvānında zikr eylemiştir. Pes تِلْمِيذٌ [tilmīz̲] تَلْمَذَةٌ [telmez̲et]ten meᵓhūz فِعْلِيلٌ [fiᶜlīl] olur. Ve kaldı ki cemᶜinin hā'yla تَلاَمِذَةٌ [telāmiz̲et] dahi gelmesi şāzz yāhūd ism-i aᶜcemī olmak tevehhümüne mebnīdir ve fiᶜlīl, fā'nın kesriyledir. Ve Zemaḫşerī'nin تِلْمَازٌ [tilmāz] dahi تِلْمِيذٌ [tilmīz̲] maᶜnāsınadır kavli ki tā'nin kesri ve zā-yı muᶜceme iledir, o lügat-ı āherdir, "ل،م،ذ"den meᶜhūz ve tā'yı zāᵓidedir; asl لَمْزٌ [lemz] göz ile işāret maᶜnāsına olup baᶜdehu onda تَلَمُّزٌ tasarruf ve bir şeyᵓi merreten baᶜde-uhrā taleb eylemek maᶜnāsında istiᶜmāl olunmakla ondan تِلْمَازٌ ahz ve şākirde ıtlāk olundu, kerreten baᶜde-uhrā taleb ve tahsīl ᶜalākasına mebnīdir.

Baᶜde-z̲ā Umeyye b. eṣ-Ṣalt nām şāᶜirin kasīde-i dāliyye-i mühmelesinde "بِأُولِى قُوَى فَمُبَتِّلٌ وَمُتَلَمِّدُ" mısrāᶜının şerhinde şārihi مُتَلَمِّدٌ [mutelemmid] مُتَلَمِّذٌ [mutelemmiz̲] maᶜnāsınadır ki تَلْمَذَةٌ [telmez̲et] ten ism-i fāᶜildir, hādim maᶜnāsına; bu māddede dāl'ın ihmāliyle de lügattir diye beyān eylemiştir. Pes buna göre tāᵓ asliyye olup ve lügat-i müstakille olur ve bu ihmāl sūretinde tā'yı ziyādeye haml edene göre "ل،م،د" māddesinden meᵓhūz olur ki tevāzuᶜ bi'z-züll maᶜnāsınadır; münāsebet maᶜlūmdur. Ve z̲āl-ı muᶜceme sūretinde tā'yı ziyādeye haml edene göre ekl bi-etrāfi'l-fem maᶜnāsına olan "ل،م،ذ" māddesinden meᵓhūz olup şeyᵓen feşeyᵓen ᶜulūm ve sanāyiᶜi etrāfıyla taᶜallüm eylemekte müsteᶜār ve baᶜdehu ondan تِلْمِيذٌ [tilmīz̲] mutasarrıf olmuş olur: Gerçi bu gūne istiᶜāre vākiᶜdir, lākin tā'nın asliyye olması vech-i mesrūd üzere muhakkaktır ve kaldı ki gerek Cevherī'nin ve gerek müᵓellifin اَلتَّلاَمُ اَلتَّلاَمِيذُ حُذِفُ ذَالُهُ kavllerinde mahzūfu hemān z̲āl'e hasr iktifāᵓ kabīlindendir, zīrā yāᵓ dahi mahzūftur; murādları baᶜzı eşᶜārda تَلاَمٌ [telām] ᶜunvānında vārid olmakla تَلاَمِيذُ [telāmīz̲] murahham olduğunu işᶜārdır. Ez-ān-cümle Ġaylān b. Seleme'nin işbu: "وَسِرْبَالِ مُضَاعَفَةٍ دِلاَصٍ || قَدْ أَحْرَزَ شَكَّهَا صُنْعُ التَّلاَمِ" beytinde ve "مِثْلَ الْحَمَالِيجِ بِأَيْدِي التِّلاَمِ" mısrāᶜında olduğu gibi bunlar da tā'nın kesri ve fethiyle de mervīdir. Kesre göre تِلاَمٌ [tilām] غُلاَمٌ [ġulām] ve صَائِغٌ [ṣāᵓiġ] maᶜnāsınadır ve fethe göre تَلاَمِيذُ [telāmīz̲] den murahham olur, niteki işbu "دَرَسَ الْمَنَازِلُ الْمَنَا بِمَنَابِعٍ فَأَبَانٌ" mısrāᶜında اَلْمَنَا lafzı murahhamıdır. Kezālik işbu "فَكَأَنَّمَا تُذْكِي حَبَاحِبُ سَنَابِكُهَا حَبَا" mısrāᶜında حُبَا kelimesi murahhamıdır ki نَارُ الْحَبَاحِبِ demektir. Ve

bu gūne terhīmler zarūret-i şiʿrden nāşīdir ve gayr-i makbūldür. Hülāsa تِلْمِيذٌ [tilmīz̠] lafzı z̠ālīdir, mīm’e taʿalluku yoktur. Sūretine riʿāyeten Cevherī mīm’de sebt edip müʾellif dahi Cevherī’ye iʿtirāzı mültezim olmakla kemāl-i tehālükünden nāşī bāb-ı z̠āl’de sehv ve bāb-ı mīm’de sebt eylemiştir, tecāvezallāhu ʿanhu. Pes siyāk-ı mersūmdan müstenbat olduğu üzere tefaʿʿul vezninde تَلَمُّذٌ [telemmuz̠] ʿunvānı hatā olup دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) تَلْمَذَةٌ [telmez̠et] ʿunvānı savābdır; tekūlu: تَلْمَذَ لِفُلاَنٍ إِذَا صَارَ تِلْمِيذًا لَهُ

Ve تَلاَمِيذُ [telāmīz̠] lafzı eşʿār-ı kudemāda vārid olmuştur. Ez-cümle Umeyye b. eş-Şalt nām şāʿirin: “وَبِهَا تَلاَمِيذُ عَلَى قَذَفَاتِهَا || حُبِسُوا قِيَامًا فَالْفَرَائِصُ تَرْعَدُ” beytinde vākiʿ ve şārih-i dīvānı اَلتَّلاَمِيذُ اَلْخَدَمُ يَعْنِي الْمَلاَئِكَةُ ʿibāretiyle beyān eylemiştir. Ve Ebū Ḥanīfe ed-Dīneverī, *Kitābu’n-Nebāt*’ta Lebīd’in “فَالْمَاءُ يَجْلُو مُتُونَهُنَّ كَمَا يَجْلُو التَّلاَمِيذُ لُؤْلُؤًا قُشُبًا” beytinde اَلتَّلاَمِيذُ غِلْمَانُ الصُّنَّاعِ ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir. Kezālik *Maḳāmāt*-ı Ḥarīrī’de “فَوَجَدْتُهُ مُحَاذِيًا لِتِلْمِيذٍ” kavlinde şārih Şerīşī, اَلتِّلْمِيذُ مُتَعَلِّمُ الصَّنْعَةِ وَالتِّلْمِيذُ اَلْخَادِمُ وَالْجَمْعُ اَلتَّلاَمِيذُ وَطَلَبَةُ الْعِلْمِ تَلاَمِيذُ شَيْخِهِمْ ʿibāretiyle şerh eylemiştir. Ve Aḫī Çelebī merhūm *Ṣadru’ş-şerīʿa* şerhinde اَلتِّلْمِيذُ هُوَ الشَّخْصُ الَّذِي يُسَلِّمُ نَفْسَهُ إِلَى مُعَلِّمٍ لِيُعَلِّمَهُ صَنْعَتَهُ سَوَاءٌ كَانَتْ عِلْمًا أَوْ غَيْرَهُ فَيَخْدِمُهُ مُدَّةً حَتَّى يَتَعَلَّمَهَا مِنْهُ فَيَأْكُلُ مَعَهُ وَيَكُونُ فِي عِيَالِهِ وَلَيْسَ لَهُ أُجْرَةٌ مَعْلُومَةٌ ʿibāretiyle cāmiʿan taʿrīf eylemiştir ki murād şākird olacaktır, lākin ekl ʿunvānı bālāda zikr olunan meʾhaza işāret gibi bir maʿnā zann olunur ki sahīh olmadığı tansīs olunmuş idi. Ve hāze’l-kadru yekfī li-ehli’l-yakīn fe-huzhā ve kun mine’ş-şākirīne.

[ل و ذ]

اَللَّوْذُ [el-levz̠] (lām’ın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) ve

اَللَّوَاذُ [el-levāz̠] (lām’ın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَللِّيَاذُ [el-liyāz̠] (kesre-i lām mücāveretinden vāv’ı yā’ya ibdālle) Bir nesneye penāh getirip duldalanmak ve ardında saklanmak maʿnāsınadır ki sığınmak olacaktır; yukālu: لاَذَ بِالشَّيْءِ يَلُوذُ لَوْذًا وَلِوَاذًا مُثَلَّثَةً وَلِيَاذًا إِذَا اسْتَتَرَ بِهِ وَاحْتَصَنَ Ve bir şeyʾin her tarafını kaplamak, ihāta maʿnāsınadır; yukālu: لاَذَ الطَّرِيقُ بِالدَّارِ إِذَا أَحَاطَ بِهَا Ve

لَوْذٌ [levz̠] Dağın bir cānibine ıtlāk olunur, tesmiye bi’l-masdardır; yukālu: إِعْتَصَمَ بِلَوْذِ الْجَبَلِ أَيْ بِجَانِبِهِ Ve dağın dāʾiren-mā-dār çevresine ıtlāk olunur. Ve derenin burgaç yerine denir; tekūlu: نَزَلْنَا فِي لَوْذِ الْوَادِي أَيْ مُنْعَطِفِهِ Cemʿi أَلْوَاذٌ [elvāz̠] gelir. Ve

لَوْذٌ [Levz̠] Yemen’de bir dağın adıdır.

اَلْمُلاَوَذَةُ [el-mulāvez̠et] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir yere sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: لاَوَذَ بِهِ مُلاَوَذَةً بِمَعْنَى لاَذَ بِهِ Ve

مُلاَوَذَةٌ [mulāvez̠et] ve

لِوَاذٌ [livāz̠] Bir kimseden uğurlanıp sinmek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: لاَوَذَ عَنْهُ مُلاَوَذَةً وَلِوَاذًا إِذَا رَاغَ Kāle fi’l-*Esās* وَلاَ يُقَالُ رَاغَ عَنْ كَذَا إِلاَّ إِذَا كَانَ عُدُولُهُ عَنْهُ فِي خُفْيَةٍ Ve muhālefet maʿnāsınadır; yukālu: لاَوَذَهُ إِذَا خَالَفَهُ Ve birbirine sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: لاَوَذَ الْقَوْمُ إِذَا لاَذَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ

اَلْإِلاَذَةُ [el-ilāz̠et] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ihāta maʿnāsınadır; yukālu: أَلاَذَ بِهِ إِذَا أَحَاطَ

اَلْمَلاَذُ [el-melāz̠] (مَكَانٌ [mekān] vezninde) ve

اَلْمِلْوَذَةُ [el-milvez̠et] Mīm'in kesriyle ki ālet menziline tenzīl olunmuştur, حِصْنٌ [ḥiṣn] ve مَعْقِلٌ [maᶜḳil]e ıtlāk olunur ki ilticā olunacak mahall-i metīnden ᶜibārettir, kalᶜa ve hisār ve sarp cibāl gibi.

اَللَّوَذَانِيَّةُ [el-levez̠āniyyet] (lām'ın fethiyle) Bu dahi bir kimseden uğurlanıp gizlenmek maᶜnāsınadır; مُلاَوَذَةٌ [mulāvez̠et] gibi.

اَلتَّلْوَاذُ [et-telvāz̠] (تَذْكَارٌ [tez̠kār] vezninde) Bu dahi niçe kimseler birbirine sığınmak maᶜnāsınadır. Ve bu nevādirdendir ve maᶜnā-yı mezbūrda ismdir; yukālu: لَهُمْ تَلْوَاذٌ أَيْ مُلاَوَذَةٌ يَلُوذُ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ

لَوْذَانُ [Levz̠ān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir mevziᶜdir. Ve لَوْذَانُ الشَّيْءِ o nesnenin nāhiyesine denir; yukālu: نَزَلَ فِي لَوْذَانِ الْبَلْدَةِ أَيْ نَاحِيَتِهَا

اَللاَّذَةُ [el-lāz̠et] Bir cins kırmızı harīr kumaş ismidir ki Çin diyārında nesc olunur; cemᶜ-i cinsi لاَذٌ [lāz̠] gelir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ لاَذَةٌ وَهُوَ ثَوْبٌ حَرِيرٌ أَحْمَرُ صِينِيٌّ *Burhān-ı Ḳāṭıᶜ*'da لاَدٌ [lād] dāl-ı mühmele ile gāyette nāzük ve hoş-kumaş dībā ile müfesser ve ᶜArabīde dahi bu maᶜnāyadır diye musarrah olmakla zāhiren o bu olup ve لاَذٌ [lāz̠] ondan muᶜarrebdir.

اَلْمَلاَوِذُ [el-melāviz̠] (mīm'in fethiyle) مَآزِرُ [meʾāzir] maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki مِئْزَرٌ [miʾzer]in cemᶜidir; fūtaya ve peştemāla denir. Pes مَلاَوِذُ [melāviz̠] مِلْوَذٌ [milvez̠]in cemᶜidir, مِشْوَذٌ [mişvez̠] ve مَشَاوِذُ [meşāviz̠] gibi.

لَوْذُ الْحَصَى [Levz̠u'l-Ḥaṣā] (lām'ın fethiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

لاَوَذُ [Lāvez̠] (vāv'ın fethiyle) İbn Sām b. Nūḥ ᶜaleyhi's-selāmdır.

لَوْذَانُ [Levz̠ān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Esmādandır, Ḫuzez b. Levz̠ān bir şāᶜirdir.

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ذ ذ]

اَلْمَذْمَذَةُ [el-mezmezet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَذْمَذَ الرَّجُلُ مَذْمَذَةً إِذَا كَذَبَ

اَلْمِذْمِيذُ [el-mizmīz] (mīm'in kesriyle) ve

اَلْمَذِيذُ [el-mezīz] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yalancıya denir; yukālu: رَجُلٌ مِذْمِيذٌ وَمَذِيذٌ أَيْ كَذَّابٌ

اَلْمَذْمَاذُ [el-mezmāz] (خَشْخَاشٌ [ḥaşḫāş] vezninde) Çağırgan adama denir, sayyāh maʿnāsına.

اَلْمَذْمَذِيُّ [el-mezmeziyy] (mīm'in fethiyle) Zarīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَذْمَذِيٌّ أَيْ ظَرِيفٌ

[م ر ذ]

اَلْمَرْذُ [el-merz] (mīm'in fethiyle ve rā'nın sükūnuyla) Ekmeği yumuşatmak için suya komak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَذَ الْخُبْزَ مَرْذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَرَثَهُ

[م ل ذ]

اَلْمَلاَّذُ [el-mellāz] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ekser yārān-i zamāne gibi lāf-zen ve mutasanniʿ, ülfeti suverī, vaʿdi mevhūm, hukūk ve muhabbeti fevka'l-hulkūm olan şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ مَلاَّذٌ أَيْ مُطَرْمِذٌ مُتَصَنِّعٌ لاَ تَصِحُّ مَوَدَّتُهُ Öylesi şahsa Rūm-meşreb taʿbīr olunur. Ve

مَلاَّذٌ [mellāz] Cüst ve çālāk hayvāna denir; yukālu: ذِئْبٌ مَلاَّذٌ أَيْ خَفِيفٌ سَرِيعٌ

اَلْمِلْوَذُ [el-milvez] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمَلَذَانُ [el-melezān] (fetehātla) ve

اَلْمَلَذَانِيُّ [el-melezāniyy] (yā-yı müşeddede ile) Bunlar da مَلاَّذٌ [mellāz] ile maʿnā-yı evvelde mürādiflerdir.

اَلْمَلْذُ [el-melz] (mīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَذَ الرَّجُلُ مَلْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَذَبَ Ve mızrak sançmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَذَ فُلاَنًا إِذَا طَعَنَهُ بِالرُّمْحِ Ve elin üzerini bir nesne ile silmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَذَهُ عَلَى يَدِهِ إِذَا مَسَحَهُ Ve at kısmı seğirtirken ellerinin mevziʿine ayakları yetişmeğe vüsʿ-i mezīd bulmamak vechiyle kollarını gāyetü'l-gāye gerimleyip söndürerek sürʿatle seğirtmek maʿnāsınadır ki pek yüğrük atın hālidir; yukālu: يَمْلِذُ الْفَرَسُ أَيْ يَمُدُّ ضَبْعَيْهِ حَتَّى لاَ يَجِدَ مَزِيدًا لِلّحَاقِ وَيُسْرِعُ فِي عَدْوِهِ

اَلْمَلَذُ [el-melez] (fethateynle) Karanlık karışmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلِذَ الظَّلاَمُ مَلَذًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اخْتَلَطَ

اَلْإِمْتِلاَذُ [el-imtilāz] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamdan bahşīş almak maʿnāsınadır; tekūlu: إِمْتَلَذْتُ مِنْهُ كَذَا إِذَا أَخَذْتُ مِنْهُ عَطِيَّةً

[م ن ذ]

مُنْذُ [munzu] (mīm'in zammı ve nūn'un sükūnuyla) Kelime-i basītadır, yaʿnī mürekkeb değildir; zamm üzere mebnīdir. Ve مُذْ [muz] kelimesi mīm'in zammıyla مُنْذُ [munzu] kelimesinden mahzūftur; sükūn üzere mebnīdir. Ve bunlar baʿzen mīm'leri meksūr olur ve bunları ism-i mecrūr vely ve taʿkīb eder ve bu sūrette harf-i cerr olup mā-baʿdlerini cerr ederler. Eğer makām māzī ise harf-i cerr olan مِنْ maʿnāsına olur ki مَا رَأَيْتُهُ مُذْ وَمُنْذُ أَشْهُرٍ gibi ve eğer mākām hāzır ise فِي maʿnāsına olurlar, مَا رَأَيْتُهُ مُنْذُ اللَّيْلَةِ gibi ve eğer maʿdūd ise مِنْ ve إِلَى maʿnālarına olurlar, cemīʿan مَا رَأَيْتُهُ مُنْذُ يَوْمِ الْخَمِيسِ gibi ki "Perşembe günün-

den bu güne gelince görmedim” demek olur. Ve gāh olur ki bunları ism-i merfūᶜ vely eder ki bu hālet-i sāniyedir, مُنْذُ يَوْمَانِ gibi. Bu sūrette kendiler mübtedā ve mā-baᶜdleri haber olup hāzırda ve maᶜdūdda emed ve gāyet ve māzīde evvel-i müd-det maᶜnālarına olurlar. Ve ᶜinde’l-baᶜz bunlar zarflardır, mā-baᶜdlerinden ken-diler ile ihbār olunur. Bu sūrette بَيْنَ بَيْنَ maᶜnāsınadır; meselā لَقِيتُهُ مُنْذُ يَوْمَانِ kavli بَيْنِي وَبَيْنَ لِقَائِهِ يَوْمَانِ sebkindedir. Ve gāh olur ki bunları cümle-i fiᶜliyye vely eder ki bu hālet-i sālisedir, niteki işbu: ”مَا زَالَ مُذْ عَقَدَتْ يَدَاهُ إِزَارَهُ“ mısrāᶜında vārid olmuştur. Yāhūd cümle-i ismiyye vely eder, niteki ”وَلاَ زِلْتُ أَبْغِي الْمَالَ مُذْ أَنَا يَافِعٌ“ mısrāᶜında vākiᶜ olmuş-tur. Bu sūretlerde cümleye yāhūd cümle-ye muzāf olan zamāna muzāf olarak zarf olurlar, ᶜalā-kavlin bu sūretlerde kendiler mübtedālardır. Cümleye muzāf zamān takdīr olunup ve o kendilere haber olur-lar. Ve مُذْ [muz̲] kelimesinin aslı vech-i mezkūr üzere مُنْذُ [munz̲u] idi, iltikā-i sākineyn sūretinde مُذْ [muz̲] lafzının z̲āl’ını zammeye ircāᶜları ona delālet eder, مُذُ الْيَوْمِ gibi. Eğer fi’l-asl harekesi zamme olmasaydı, kāᶜide-i muttaride mūcibince kesreye rücūᶜu lāzım idi Ve bundan baş-ka musaggarında مُنَيْذٌ [muneyz̲] derler Ve ᶜinde’l-baᶜz مُذْ [muz̲] kelimesi eğer ism ise aslı مُنْذُ [munz̲u]dur ve eğer harf ise ken-disi asldır, yaᶜnī bi-reˀsihā müstakilledir. Ve gāhca z̲āl’lerin fethiyle مُنْذَ الْيَوْمِ وَمُذَ الْيَوْمِ derler ki tahfīfe mebnīdir. Ve ᶜalā-kavlin مُنْذُ [munz̲u] kelimesi mürekkebdir. Aslı harf-i cerr olan مِنْ ile Ṭayyiˀ kabīlesi lü-gatinde اَلَّذِي maᶜnāsına olan ذُو [z̲ū] keli-mesidir; vāv hazf olunup zamme-i z̲āl’e müzāvece için mīm’i mazmūm kılınmış-tır. Ve ᶜalā-reˀyin مِنْ ile إِذْ kelimesinden mürekkebdir, kesret-i tedāvülden nāşī tahfīfen hemze hazf olunup ictimāᶜ-ı sākineyn için z̲āl’i mazmūm kılındı. Ve ᶜinde’l-baᶜz aslı مِنْ ile ism-i işāret olan ذَا kelimesidir. Pes مَا رَأَيْتُهُ مُذْ يَوْمَانِ kavli مِنْ ذَا الْوَقْتِ يَوْمَانِ takdīrindedir. Ve akvāl-i mesrūdenin mecmūᶜu taᶜassüf ve cāddeden hurūc ve tenekkübü mutazammındır.

[م و ذ]

اَلْمَاذِيُّ [el-māz̲iyy] (yā-yı müşeddede ile) Pek beyāz bala, ᶜalā-kavlin tāzesine yāhūd hālisine yāhūd ceyyid ve aᶜlāsına denir, Adana balı gibi. Ve nerm ve nāzük olan zırha denir ki cenk libāsıdır. Ve bi’l-cümle silāha ve ālet-i harbe denir.

اَلْمَاذِيَّةُ [el-māz̲iyyet] (hā’yla) Bu dahi huşūnetsiz, nerm ve latīf olan zırha denir; yukālu: دِرْعٌ مَاذِيٌّ وَمَاذِيَّةٌ أَيْ لَيِّنَةٌ سَهْلَةٌ Ve دِرْعٌ [dirᶜ] lafzı müzekker ve müˀennes olmakla vech-i mezkūr üzere vasf olmuştur. Ve

مَاذِيَّةٌ [māz̲iyyet] Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maᶜnāsına.

اَلْمَاذُّ [el-māz̲z̲] (teşdīd-i z̲āl ile) Nīk-hū ve nāzük-meşreb, şūh ve şengül ve pākīze-nefs ve şīrin-sohbet adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَاذٌّ أَيْ حَسَنُ الْخُلُقِ وَفَكِهُ النَّفْسِ

[م ي ذ]

اَلْمِيذُ [el-Mīz̲] (mīm’in kesriyle) Hindistān’da bir tāˀife ismidir. Ve bu, İbn ᶜAbbād’dan menkūl ve manzūrün-fīhtir.

مَيبِذُ [Meybiz̲] (مَيسِرٌ [meysir] vezninde) Īrān’da Yezd nām belde kurbünde bir bel-de adıdır.

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب ذ]

اَلنَّبْذُ [en-nebẕ] (nūn'un fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi elden ön tarafa, ʿalā-kavlin ense tarafa atmak, ʿalā-reʾyin mutlakan atmak maʿnāsınadır. Ve bu o nesneye ʿadem-i iʿtidād u iʿtibārdan nāşī olur; yukālu: نَبَذَ الشَّيْءَ نَبْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَرَحَهُ مِنْ يَدِهِ أَمَامَهُ أَوْ وَرَاءَهُ أَوْ هُوَ عَامٌّ Ve

نَبْذٌ [nebẕ] ve

نَبَذَانٌ [nebeẕān] (fetehātla) Bedende damar oynamak maʿnāsınadır ki damar atmak taʿbīr olunur; yukālu: يَنْبِذُ عِرْقُهُ نَبْذًا أَوْ نَبَذَانًا أَيْ يَضْرِبُ ضَرَبَانًا Ve

نَبْذٌ [nebẕ] Şeyʾ-i kalīl ü yesīre ıtlāk olunur ki ʿadem-i iʿtibārdan nāşī elden atılır olan şeyʾ-i nāçīzdir. Ve bu, fi'l-asl masdardır, ism olmuştur. Cemʿi أَنْبَاذٌ [enbāẕ] gelir; yukālu: أَخَذَ مِنْهُ نَبْذًا أَيْ شَيْئًا قَلِيلاً يَسِيرًا Ve

نَبْذٌ [nebẕ] Şarāb kurmak maʿnāsınadır ki küp makūlesi nesneye hurmā ve üzüm makūlesini bırakıp üzerine su vazʿ ve bir zamān terk eylemekten ʿibārettir; yukālu: نَبَذَ النَّبِيذَ إِذَا أَلْقَى التَّمْرَ أَوِ الزَّبِيبَ فِي الْجَرِّ وَغَيْرِهِ وَتَرَكَ عَلَيْهِ الْمَاءَ لِيَصِيرَ نَبِيذًا وَيُقَالُ نَبَذَ التَّمْرَ أَوِ الزَّبِيبَ

اَلنَّبْذَةُ [en-nebẕet] (nūn'un fethi ve zammı ve bā'nın sükūnuyla) Nāhiyetü'ş-şeyʾ maʿnāsınadır, gūyā ki o nāhiye şeyʾ-i mezkūrdan bir tarafa atılmış gibidir; yukālu: جَلَسَ نَبْذَةً وَنُبْذَةً أَيْ نَاحِيَةً

اَلنَّبِيذُ [en-nebīẕ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Faʿīl bi-maʿnā mefʿūldür, elden bırakılmış ve atılmış gayr-i muʿteber nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ نَبِيذٌ أَيْ مُلْقًى لِعَدَمِ الْإِعْتِدَادِ Ve küpe basılmakla hāsıl olan hurmā ve üzüm şırasına ve bādesine denir.

Şārih der ki vech-i mezkūr üzere مَنْبُوذٌ فِي الظَّرْفِ olduğu vech-i tesmiyedir, gerek müskir ve gerek gayr-i müskir olsun ve gerek üzümden ve hurmādan ve gerek baldan ve arpadan ve buğdaydan olsun; nihāyet ʿörfte خَمْرٌ [ḫamr] üzümün ve نَبِيذٌ [nebīẕ] hurmānın şarābında gālib olmuştur. İntehā.

اَلْإِنْبَاذُ [el-inbāẕ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّنْبِيذُ [et-tenbīẕ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da نَبْذٌ [nebẕ] gibi şarāb kurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَذَ التَّمْرَ وَنَبَّذَهُ بِمَعْنَى نَبَذَهُ

اَلْإِنْتِبَاذُ [el-intibāẕ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi إِنْبَاذٌ [inbāẕ] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَذَ التَّمْرَ بِمَعْنَى نَبَذَهُ Ve alargaya çekilip kenāre-gīr olmak maʿnāsınadır ki نَبْذَةٌ [nebẕet]-i mezkūrdan meʾhūzdur; yukālu: إِنْتَبَذَ فُلاَنٌ إِذَا تَنَحَّى وَاعْتَزَلَ نَاحِيَةً Ve cenkte iki tarafın ʿaskeri baʿde'l-kerr birer cānibe çekilmek maʿnāsınadır. Bunda iftiʿāl iştirāk içindir; yukālu: إِنْتَبَذَ الْجَيْشُ إِذَا تَحَيَّزَ كُلٌّ مِنَ الْفَرِيقَيْنِ فِي الْحَرْبِ

اَلْمَنْبُوذُ [el-menbūẕ] Veled-i zināya ıtlāk olunur ki harām-zādedir, piç taʿbīr olunur; maʿnā-yı ātīden münşaʿibdir. Ve bu maʿnā emr-i ekserīye mahmūldür. Ve şol sabīye ıtlāk olunur ki vālidesi yola bırakıp gitmiş ola. Ekserī fakrından memerrü'n-nās olan yol üzere yāhūd hammām kapısına ve mescide bırakıp evlādı olmayanlar yāhūd ehl-i hayrāt olanlar alıp terbiye ederler. Ve gāhca vālidesi tıfl-ı harām-zādeyi dahi ilkā eder, niteki şāʿir demiştir: "Eşk-i riyā ki zāhidān rīḫt be-hāne-i Hudā // Kahbe be-mescid efkend tifl-i harām-zāde-rā." Ve fi'l-hadīsi: "صَلَّى رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى قَبْرِ مَنْبُوذٍ" أَيْ لَقِيطٍ وَيُرْوَى عَلَى قَبْرٍ مَنْبُوذٍ

وَيَعْضُدُ الثَّانِيَةَ :Kāle’ş-şāriḥ أَيْ قَبْرٍ بَعِيدٍ مِنَ الْقُبُورِ مَا رُوِيَ مِنْ طَرِيقٍ آخَرَ ”أَنَّهُ مَرَّ بِقَبْرٍ مُنْتَبِذٍ عَنِ الْقُبُورِ فَصَلَّى عَلَيْهِ“ Ve

مَنْبُوذٌ [menbūz̠] Arıklığından nāşī eti ekle sālih olmayan koyun ve keçi makūlesine ıtlāk olunur ki atılmağa lāyık olur.

اَلنَّبِيذَةُ [en-nebīz̠et] (قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] vezninde) مَنْبُوذٌ [menbūz̠] ile maᶜnā-yı sāliste mürādiftir; hāᵓ ismiyyedir.

اَلْمُنَابَذَةُ [el-munābez̠et] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) إِنْتِبَاذٌ [intibāz̠] gibi cenkte her tarafın ᶜaskeri birer cānibe çekilmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَابَذَ الْجَيْشُ فِي الْحَرْبِ إِذَا تَحَيَّزَ كُلٌّ مِنَ الْفَرِيقَيْنِ Ve mesela مُنَابَذَةٌ فِي الْبَيْعِ ehadühümā āhere إِنْبِذْ إِلَيَّ الثَّوْبَ أَوْ أَنْبِذُهُ إِلَيْكَ وَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ بِكَذَا وَكَذَا demekle ᶜakd-i muᶜāmele kılmaktan ᶜibārettir ki ona بَيْعُ الْإِلْقَاءِ dahi ıtlāk ederler yāhūd kendi yedinde olan meselā sevbi ona remy o dahi buna mislini remy ile ᶜakd-i şirā eylemekten ᶜibārettir yāhūd إِذَا نَبَذْتُ الْحَصَاةَ إِلَيْكَ وَجَبَ الْبَيْعُ deyip baᶜdehu ilkā-yı hasāt etmekle olan inᶜikādan ᶜibārettir. Muᶜāmele-i mezbūre muᶜātāt-ı gayr-i maᶜkūde olmakla ondan nehy-i şerᶜī sādır olmuştur; ve minhu’l-hadīsu: ”إِنَّهُ نَهَى عَنِ الْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ“ وَهُوَ أَنْ تَقُولَ إِنْبِذْ إِلَيَّ الثَّوْبَ أَوْ أَنْبِذُهُ إِلَيْكَ وَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ بِكَذَا وَكَذَا قَالَ فِي النِّهَايَةِ لِيَجِبَ الْبَيْعُ أَوْ أَنْ تَرْمِيَ إِلَيْهِ بِالثَّوْبِ وَيَرْمِيَ إِلَيْكَ بِمِثْلِهِ أَوْ أَنْ تَقُولَ إِذَا أَنْبَذْتُ الْحَصَاةَ وَجَبَ الْبَيْعُ

اَلْمِنْبَذَةُ [el-minbez̠et] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Yastığa ve mindere ıtlāk olunur oturmak için tarh olunduğu için, gūyā ki ālet-i tarh mülāhaza olunmuştur; yukālu: جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَذَةِ أَيِ الْوِسَادَةِ

اَلْأَنْبَاذُ [el-enbāz̠] (أَرْذَالٌ [erz̠āl] vezninde) Evbāş-ı nāsa ıtlāk olunur ki tarh ve tebᶜīd edecek erzāldir; نَبْذٌ [nebz̠]in cemᶜidir; yukālu: هُمُ الْأَنْبَاذُ أَيِ الْأَوْبَاشُ

[ن ج ذ]

اَلنَّوَاجِذُ [en-nevāciz̠] (nūn’un fethiyle) Ağızda dişlerin nihāyetinde olan dört dişe denir ki yirmi sekizden ziyāde birer diştir; baᶜde’l-bulūg hāsıl olur, fevkānī ve tahtānī dört diştir. ᶜAlā-kavlin نَوَاجِذُ [nevāciz̠] أَنْيَابٌ [enyāb]dır; yaᶜnī azı dişleridir ki dört dāne sivri diştir, ikisi fevkānī ve ikisi tahtānīdir. Ve ᶜalā-reᵓyin azı dişlerinin öte yanlarında yanaşı olan dişlerdir ki onlar da dört dānedir. Yāhūd أَضْرَاسٌ [aḍrās]ın mecmūᶜuna denir; müfredi نَاجِذٌ [nāciz̠]dir. Şārih der ki kavl-i evvel ercahtır. İntehā. Ve ᶜArablar عَضَّ عَلَى نَاجِذِهِ derler, بَلَغَ أَشُدَّهُ maᶜnāsına ki “Kemāl-i kuvveti hengāmına bālig oldu” demektir. Zīrā نَاجِذٌ [nāciz̠] bülūg ve kemāl-i vücūd hengāmında zuhūr eder, onun için ona ضِرْسُ الْحُلُمِ dahi derler; ekserī yirmi yaşında zuhūr eder. Pes kavl-i evvel muᶜteber ve ercah olur. Ve bir diş dahi vardır ki insān, yessera lenallāhu, yüz yaşına varınca dişlerin en nihāyetinde tulūᶜ eder, ona kuzu dişi taᶜbīr ederler.

اَلنَّجْذُ [en-necz̠] (nūn’un fethi ve cīm’in sükūnuyla) نَوَاجِذُ [nevāciz̠] ile bir nesneyi ısırmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَجَذَهُ نَجْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَضَّهُ شَدِيدًا بِالنَّوَاجِذِ Ve bir adama bir nesne zımnında ilhāh ve ibrām eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: نَجَذَهُ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ

اَلْمُنَجَّذُ [el-muneccez̠] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Günāgün havādis-i çarh-ı bukalemūna vākıf olmakla ahvāl-i ᶜāleme tecrübesi geçmiş, nīk ü bed-i dehre tahsīl-i vukūf eylemiş hakāyık-dān adama ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ مُنَجَّذٌ إِذَا صَارَ قَدْ أَصَابَتْهُ

[ن ذ ذ]

اَلنَّذِيذُ [en-nez̠īz̠] (nūn’un fethiyle) İşemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَذَّ الرَّجُلُ نَذِيذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَالَ Ve

نَذِيذٌ [nez̠īz̠] Burundan çıkan sümüğe yāhūd ağızdan gelen balgama ıtlāk olunur.

[ن ف ذ]

اَلنَّفَاذُ [en-nefāz̠] (nūn’un fethiyle) ve

اَلنُّفُوذُ [en-nufūz̠] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesne bir āher nesneye dokunup işledikten sonra öte tarafına geçip savuşmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَذَ السَّهْمُ الرَّمِيَّةَ نَفَاذًا وَنُفُوذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَازَ عَنْهَا وَخَلَصَ مِنْهَا Ve

نَفَاذٌ [nefāz̠] ve

نَفْذٌ [nefz̠] Ok dokunduğu nişānın yāhūd sāᵓir nesnenin içerisine işleyip gerisi henüz içeride olduğu hālde ucu öte tarafından çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَذَ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ نَفَاذًا وَنَفْذًا إِذَا خَالَطَ جَوْفَهَا وَخَرَجَ طَرَفُهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ وَسَائِرُهُ فِيهِ Ve

نَفَاذٌ [nefāz̠] Nahviyyūn ıstılāhında izmār için olan hā-i vaslın harekesinden ᶜibārettir; işbu "تَجَرَّدَ الْمَجْنُونُ فِي كِسَائِهِي" mısraᶜında كِسَائِهِ zamīrinin kesresi gibi.

Şārih der ki "رَحَلَتْ سُمَيَّةُ غُدْوَةً أَجْمَالَهَا" mısrāᶜında hā’nın fethası "وبَلَدٍ عَامِيَةٍ أَعْمَاؤُهُ" mısrāᶜında hā’nın zammesi dahi نَفَاذٌ [nefāz̠] dır. Ve bu İmām Aḫfeş’ten meᵓsūrdur. Ve

نُفُوذٌ [nufūz̠] ve

نَفَاذٌ [nefāz̠] Bir adam bir cemāᶜātin aralığından ok gibi geçip ileri savuşmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: نَفَذَ فُلَانٌ الْقَوْمَ إِذَا جَاوَزَهُمْ وَتَخَلَّفَهُمْ Kāle’ş-şārih ve fi’n-*Nihāye* fī hadīsi İbn Mesᶜūd: "إِنَّكُمْ مَجْمُوعُونَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ يَنْفُذُكُمُ الْبَصَرُ" مَعْنَاهُ أَنَّهُ يَنْفُذُ بَصَرُ الرَّحْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَ عَلَيْهِمْ كُلِّهِمْ قَالَ الْكِسَائِيُّ نَفَذَنِي الْبَلَايَا

اَلْمَنَاجِذُ [el-menāciz̠] (mīm’in fethiyle) "ج،ل،ذ" māddesinde zikr olundu ki köstebeğe denir, zīrā lafzının gayrından جُلْذٌ [culz̠] kelimesinin cemᶜidir.

اَلْأَنْجُذَانُ [el-encuz̠ān] (hemzenin fethi ve cīm’in zammıyla) Bir nevᶜ nebāt adıdır ki sümūma mukāvim ve vecaᶜ-ı mefāsıla be-gāyet nāfiᶜ ve bevl ve leben ve hayzı cezb ve idrārda ᶜacībü’t-teᵓsīrdir. Onun ebyaz nevᶜinin kökü uşturgāzdır ki deve dikeni dedikleri devāyī ottur; mukattıᶜdır, yaᶜnī letāfeti sebebiyle halt-ı lezc ile sath-ı ᶜuzvun beynine ve nefs-i māddenin aralıklarına nüfūz ve eczā-yı sıgāra taksīmle dāfiᶜdir. Ve mulattiftir, yaᶜnī harāret-i muᶜtedilesi sebebiyle māddeyi terkīk edicidir. İşbu أَنْجُذَانٌ [encuz̠ān] engudān-ı Fārisī muᶜarrebidir. Türkīde baldırgan ve hiltīt ağacı derler; siyāh ve beyāz nevᶜi olur, beyāzı efdaldir.

[ن خ ذ]

اَلنَّوَاخِذَةُ [en-nevāḫiz̠et] (nūn’un fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin kesriyle) نَاخُذَاةٌ [nāḫuz̠āt] lafzından cemᶜdir ki nāḫudā-yı Fārisī muᶜarrebidir ki müllāk-i sefīne yaᶜnī gemilerin sāhiblerine denir, yāhūd vükelāsına denir ki gemi ashābının vekilleridir, kaptan taᶜbīr ettikleridir; reᵓīse de ıtlāk olunur. Ve ondan fiᶜl iştikākıyla تَنَخَّذَ فُلَانٌ derler, تَرَأَّسَ vezninde ki "kaptan oldu" maᶜnāsına. Maᶜlūm ola ki nāhudāy kelimesi vasf-ı terkībī olan nāv-hudāydan muhaffeftir, gemi sāhibi demektir. Fi’l-asl hudāy-ı nāv idi, baᶜdehu gemi mutasarrıfında gālib olmuştur; ve minhu; "Mevc-i hatardan olmadı āsāyişe medār // Tā yanına oturmuş idim nā-hudāların".

بَصَرُهُ يَنْفُذُنِي أَيْ بَلَغَنِي وَجَاوَزَنِي وَقِيلَ أَرَادَ يَنْفُذُهُمْ بَصَرُ النَّاظِرِ لِاسْتِوَاءِ الصَّعِيدِ

اَلْإِنْفَاذُ [el-infāz̠] (hemzenin kesriyle) Oku nişāndan öte geçirmek maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle hükm ve fermānı revā ve icrā eylemekte müstaᶜmeldir; yukālu: أَنْفَذَ الْوَالِي الْأَمْرَ إِذَا قَضَاهُ Ve bir adam bir kavme varıp onlardan olmak, ᶜalā-kavlin yolda giderken aralıklarını yarıp ortalarında yürüyüp gitmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَنْفَذَ فُلَانٌ الْقَوْمَ إِذَا صَارَ مِنْهُمْ أَوْ خَرَقَهُمْ وَمَشَى فِي وَسَطِهِمْ Ve bir kavmin aralığından ok gibi savuşup ileriye geçmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَنْفَذَ فُلَانٌ الْقَوْمَ إِذَا جَاوَزَهُمْ وَتَخَلَّفَهُمْ

اَلنَّافِذُ [en-nāfiz̠] نُفُوذٌ [nufūz̠]dan ism-i fāᶜildir, işleyip öte geçer olan şeyᵓe denir. Bu münāsebetle meslek-i ᶜāmm olan tarīka vasf olur; yukālu: طَرِيقٌ نَافِذٌ أَيْ سَالِكٌ يَعْنِي عَامٌّ يَسْلُكُهُ كُلُّ أَحَدٍ Ve cemīᶜ-i umūrunda burgu gibi māzī ve müᵓessir olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ نَافِذٌ أَيْ مَاضٍ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ Ve mutāᶜ olan hükm ve fermāna vasf olur; yukālu: أَمْرٌ نَافِذٌ أَيْ مُطَاعٌ

اَلنَّفُوذُ [en-nefūz̠] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلنَّفَّاذُ [en-neffāz̠] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bunlar da cemīᶜ-i umūrunda be-gāyet māzī ve cārī ve nāfiz olan adama ıtlāk olunur.

اَلنَّفِيذُ [en-nefīz̠] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi mutāᶜ olan hükm ve fermāna ıtlāk olunur; yukālu: أَمْرٌ نَفِيذٌ أَيْ مُطَاعٌ

اَلنَّفَذُ [en-nefez̠] (fethateynle) İnfāz maᶜnāsına ismdir; yukālu: أَمَرَ بِنَفَذِهِ أَيْ بِإِنْفَاذِهِ ve yukālu: قَامَ الْمُسْلِمُونَ بِنَفَذِ الْكِتَابِ أَيْ بِإِنْفَاذِ مَا فِيهِ Ve menfez ve mahrec ve mahlas maᶜnāsınadır ki faᶜal bi-maᶜnā mefᶜūldür; yukālu: أَتَى فُلَانٌ بِنَفَذِ مَا قَالَ أَيْ بِالْمَخْرَجِ مِنْهُ

اَلْمُنْتَفَذُ [el-muntefez̠] (مُنْتَخَبٌ [munteḫab] vezninde) Bolluk, seᶜat maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Ve bu masdardır; yukālu: فِيهِ مُنْتَفَذٌ أَيْ سَعَةٌ

اَلنَّوَافِذُ [en-nevāfiz̠] Bedende nefs ve zāta ferah yāhūd terah īsāl eden cümle-i mesāmmāta ıtlāk olunur. Her bir summe yaᶜnī deliğe نَافِذَةٌ [nāfizet] denir ki أَصَرَّانِ [eṣarrān] ve خِنَّابَتَانِ [ḫinnābetān] ve فَمٌ [fem] ve طِبِّيجَةٌ [ṭibbīcet]ten ᶜibārettir. أَصَرَّانِ [eṣarrān] kulak delikleridir. Ve خِنَّابَتَانِ [ḫinnābetān] burun delikleridir. Ve فَمٌ [fem] ağızdır. Ve طِبِّيجَةٌ [ṭibbīcet] cīm'le, dübürdür.

اَلتَّنَافُذُ [et-tenāfuz̠] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Müddeᶜī ve müddeᶜā ᶜaleyh, hākime mürāfaᶜa ve muhākeme edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَافَذُوا إِلَى الْقَاضِي إِذَا خَلَصُوا إِلَيْهِ يَعْنِي ارْتَفَعُوا Niteki her biri huccet ve beyyinelerini izhār ile muhākemede sarf-ı makdūr eyleseler, dāl-ı mühmele ile تَنَافَدُوا derler.

[ن ق ذ]

اَلنَّقْذُ [en-nakz̠] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Kurtarmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَذَهُ مِنْهُ نَقْذًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَّصَهُ وَنَجَّاهُ Ve selāmet ve necāt maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; ve minhu kavluhum نَقْذًا لَكَ لِلْعَاثِرِ Ve bu aslda نَقَذَكَ اللهُ نَقْذًا idi. Kāle fi'l-*Esās*: تَقُولُ الْعَرَبُ نَقْذًا لَكَ إِذَا دَعَوْا لَهُ بِالسَّلَامَةِ

اَلْإِنْقَاذُ [el-inḳāz̠] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّنْقِيذُ [et-tenḳīz̠] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِنْقَاذُ [el-istinḳāz̠] ve

اَلتَّنَقُّذُ [et-tenaḳḳuz̠] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da kurtarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْقَذَهُ مِنْهُ وَنَقَّذَهُ وَاسْتَنْقَذَهُ وَتَنَقَّذَهُ إِذَا خَلَّصَهُ

وَنَجَّاهُ

اَلنَّقَذُ [en-naḳaz̲] (fethateynle) Kurtardığın şeyᵓe denir. Ve bu faᶜal bi-maᶜnā mefᶜūldür, قَبْضٌ [ḳabḍ] ve نَفْضٌ [nafḍ] gibi; yukālu: هُوَ نَقَذُهُ أَيْ مَا أَنْقَذَهُ Ve

نَقَذٌ [naḳaz̲] Masdar olur, kurtulmak maᶜnāsına; yukālu: نَقِذَ الرَّجُلُ مِنْهُ نَقَذًا مِنَ الْبَابِ Ve ᶜArabların مَا لَهُ نَقَذٌ kavli شَقَذٌ الرَّابِعِ إِذَا نَجَا māddesinde zikr olundu.

اَلْأَنْقَذُ [el-enḳaz̲] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Kirpiye denir, قُنْفُذٌ [ḳunfuz̲] maᶜnāsına.

اَلنَّقِيذَةُ [en-naḳīz̲et] (قَصِيدَةٌ [ḳaṣīdet] Düşman ahz ve temellük eyledikten sonra tahlīs ve istircāᶜ olunan ata denir. Ve libās-ı cenk olan zırha ıtlāk olunur; bunda bi-maᶜnā fāᶜildir. Ve zātü’z-zevc olan hatuna ıtlāk olunur; مَنْقُوذَةٌ [menḳūz̲et] maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْرَأَةٌ نَقِيذَةٌ أَيْ ذَاتُ الزَّوْجِ

مُنْقِذٌ [Munḳiz̲] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bir recül ismidir.

نَقَذَةٌ [Neḳaz̲et] (fetehātla) Bir mevziᶜ adıdır.

[ن هـ ذ]

أَنَاهِيذُ [enāhīz̲] (hemzenin fethiyle) İbn ᶜAbbād nakli üzere Zühre yıldızının ismidir. ᶜAlā-kavlin bu dāl-ı mühmele ile ve Fārisī-i gayr-i muᶜarrebdir. Bu sūrette kelām-ı ᶜArabīde medhali yoktur.

Şārih der ki Fārisīde nāhīddir, dāl-ı mühmele ile, baᶜdehu taᶜrīb edip نَاهِيذُ [nāhīz̲] ve أَنَاهِيذُ [enāhīz̲] dediler.

FASLU’L-VĀV

(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ب ذ]

اَلْمُوبَذَانُ [el-mūbez̲ān] ve

اَلْمُوبَذُ [el-mūbez̲] (mīm’in zammı ve bā’nın fethiyle) Fakīhü’l-Fürs ve hākimü’l-Mecūs olan kimseye denir. Cemᶜi مَوَابِذَةٌ [mevābiz̲et]tir; āhirinde olan hāᵓ, ᶜucme için yaᶜnī ism-i aᶜcemiyy-i muᶜarreb olduğunu işᶜār için ilhāk olunmuştur. Mütercim der ki Mecūsun kādi’l-kudāt makāmında olanına مُوبَدُ مُوبَدَانِ derler, taᶜrīble مُوبَذُ مُوبَذَانِ dediler. Ve müᵓellifin حَاكِمُ الْمَجُوسِ kavli ᶜatf-ı tefsīrdir, zīrā Fürs’ten murād Fürs-i kadīmdir ki āteş-perest Mecūslar idi, ᶜālimleri hākim olurlar, niteki hālā Yehūdun ᶜālim ve hākimine ᶜArabīde حِبْرٌ [ḥibr] ve lisānlarında خَاخَامٌ [ẖāẖām] ve Naṣārā’nın patrik ve papaz dedikleri gibi. Ve kaldı ki āhir-i مَوَابِذَةٌ [mevābiz̲et]e ilhāk olunan hā-i mezkūre münāsebetiyle hafī olmaya ki cemᶜin āhirine ilhāk olunan hāᵓ üç mevziᶜde muttaridedir: Evvel ism-i aᶜcemiyy-i muᶜarrebdir, gerek taᶜvīz için olsun أُسْتَاذٌ [ustāz̲] ve أَسَاتِذَةٌ [esātiz̲et] gibi ve gerek bilā-taᶜvīz olsun مُوبَذٌ [mūbez̲] ve مَوَابِذَةٌ [mevābiz̲et] ve كَيْلَجٌ [keylec] ve كَيَالِجَةٌ [keyālicet] gibi. Sānī müfredde olan yāyı nisbete taᶜvīz için ilhāk olunur, أَشْعَثِيٌّ [Eşᶜas̲iyy] ve أَشَاعِثَةٌ [Eşāᶜis̲et] ve قَرْمَطِيٌّ [Ḳarmaṭiyy] ve قَرَامِطَةٌ [ḳarāmiṭat] ve مَهْلَبِيٌّ [mehlebiyy] ve مَهَالِبَةٌ [mehālibet] gibi. Sālis elif-i hāmiseden sonra muᶜavvaz olur, حَبَنْطَى [ḥabenṭā] ve حَبَانِطَةٌ [ḥabāniṭat] ve عَفْرَنِيٌّ [ᶜafreniyy] ve عَفَارِنَةٌ [ᶜafārinet] gibi. Ve muzaᶜaftan جَبَّارٌ [cebbār] ve جَبَابِرَةٌ [cebābiret] gibi kısm-ı evveldendir. Ve

mevāziᶜ-i mezkūrenin gayrıda ilhāk-ı hāᵓ kalīldir, فُحُولَةٌ [fuḥūlet] ve حِجَارَةٌ [ḥicāret] gibi. Ve müᵓellif gerçi işbu مُوبَذٌ [mūbez̠] māddesini fasl-ı vāv'da sebt edip lākin vech-i mezkūr üzere muᶜarreb olmakla mahalli fasl-ı mīm olduğu nā-pūşīdedir.

[و ج ذ]

اَلْوَجْذُ [el-vecz̠] (vāv'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Dağlarda olan Hudāyī oyma çukura denir ki onda su irkilir. Ve havuza ıtlāk olunur. Cemᶜi وِجْذَانٌ [vicz̠ān] gelir vāv'ın kesriyle ve وِجَاذٌ [vicāz̠] gelir kezālik vāv'ın kesriyle.

اَلْوَجِذُ [el-veciz̠] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) وِجَاذٌ [vicāz̠]ı çok yere denir; yukālu: مَكَانٌ وَجِذٌ أَيْ كَثِيرُ الْوِجَاذِ

اَلْإِيجَاذُ [el-īcāz̠] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir nesneye nāçār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْجَذَهُ إِلَيْهِ إِذَا اضْطَرَّهُ Ve cebr ve ikrāh eylemek, yaᶜnī bir fiᶜli bir adama zoraki işletmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْجَذَهُ عَلَيْهِ إِذَا أَكْرَهَهُ

[و ذ ذ]

اَلْوَذْوَذَةُ [el-vez̠vez̠et] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Sürᶜat ve şitāb maᶜnāsınadır; yukālu: وَذْوَذَ الرَّجُلُ وَذْوَذَةً إِذَا أَسْرَعَ ve yukālu: مَرَّ الذِّئْبُ يُوَذْوِذُ أَيْ يُسْرِعُ

اَلْوَذْوَاذُ [el-vez̠vāz̠] (حَثْحَاثٌ [ḥas̠ḥās̠] vezninde) Sürᶜatle tīz tīz yürür olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَذْوَاذٌ أَيْ سَرِيعُ الْمَشْيِ

[و ر ذ]

اَلْوَرْذُ [el-verz̠] (وَعْدٌ [vaᶜd] vezninde) Gecikmek ve oyalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَرَذَ فِي حَاجَتِهِ يَرِذُ وَرْذًا إِذَا أَبْطَأَ

[و ق ذ]

اَلْوَقْذُ [el-vaḳz̠] (vāv'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Şiddetle pek vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَذَهُ يَقِذُهُ وَقْذًا إِذَا ضَرَبَهُ شَدِيدًا Şārih der ki madrūbun aᶜzāsı fersūde olup mevte müşrif olmak derecesinde vurmak olacaktır. İntehā. Ve bir kimseyi yere çalmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَقَذَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve yavaşıtmak ve sākin eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَقَذَهُ الْحِلْمُ وَالْوَرَعُ إِذَا سَكَّنَهُ Ve bir adama gālib olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَقَذَهُ إِذَا غَلَبَهُ Ve bir kimseyi hasta ve ᶜalīl olarak bırakıp terk eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَقَذَهُ إِذَا تَرَكَهُ عَلِيلاً

اَلْوَقِيذُ [el-veḳīz̠] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَوْقُوذَةُ [el-mevḳūz̠et] Ağaçla darb olunarak katl olunan koyuna ıtlāk olunur ki Cāhiliyye efᶜālinden idi; yukālu: شَاةٌ وَقِيذٌ وَمَوْقُوذَةٌ أَيْ قُتِلَتْ بِالْخَشَبِ Ve وَقِيذٌ [veḳīz̠] faᶜīl bi-maᶜnā mefᶜūl olmakla teᶜnīs ve tezkīri müsāvīdir. Ve

وَقِيذٌ [veḳīz̠] Yere çalınmış, صَرِيعٌ [ṣarīᶜ] maᶜnāsınadır. Ve batīᵓ ve sakīl adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَقِيذٌ أَيْ بَطِيءٌ ثَقِيلٌ Ve şol hastaya ıtlāk olunur ki şiddet-i marazından ölümcül derecesine varmış ola; yukālu: مَرِيضٌ وَقِيذٌ أَيِ الشَّدِيدُ الْمَرَضِ الْمُشْرِفُ عَلَى الْمَوْتِ

اَلْمَوْقُوذُ [el-mevḳūz̠] Bu dahi ölümcül mertebesine varmış hastaya ıtlāk olunur; yukālu: مَرِيضٌ مَوْقُوذٌ أَيْ شَدِيدُ الْمَرَضِ مُشْرِفٌ عَلَى الْمَوْتِ

اَلْإِيقَاذُ [el-īḳāz̠] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamı ᶜalīl olarak bırakıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْقَذَهُ إِذَا تَرَكَهُ عَلِيلاً

اَلْمُوَقَّذَةُ [el-muvaḳḳaz̠et] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Şol nākaya ıtlāk olunur ki صِرَارٌ [ṣirār] yaᶜnī veledi emmemek için memesini sardıkları ipler me-

mesine teᵓsīr eylemekle berelendirmiş ola, ᶜalā-kavlin veledi emip lākin memesi pek büyük olmakla sütü az çıkar olduğundan pek çekmekten ve başıyla vurmaktan memesinde ᶜillet hādis olmuş nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُوَقَّذَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ أَثَّرَ الصِّرَارُ فِي أَخْلاَفِهَا أَوِ الَّتِي يَرْضَعُهَا وَلَدُهَا وَلاَ يَخْرُجُ لَبَنُهَا إِلاَّ نَزْرًا لِعِظَمِ الضَّرْعِ فَيُوقِذُهَا ذَاكَ وَيَأْخُذُهَا لَهُ دَاءٌ

اَلْمَوْقِذُ [el-mevḳiẕ] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Bedende olan üç yere ıtlāk olunur ki murād darb olundukta be-gāyet müteᵓessir olacak yer olacaktır; topuk ve diz ve dirsek ve omuz başı gibi. Kāle fi'l-*Esās* ضَرَبَ عَلَى مَوْقِذٍ مِنْ مَوَاقِذِهِ وَهِيَ الْمَوَاضِعُ الَّتِي يَشْتَدُّ عَلَيْهَا الضَّرْبُ كَالْكَعْبِ وَالرُّكْبَةِ وَالْمِرْفَقِ وَالْمَنْكِبِ Cemᶜi مَوَاقِذُ [mevāḳiẕ] gelir.

اَلْوَقَائِذُ [el-veḳāᵓiẕ] (vāv'ın fethiyle) Döşenmiş kaldırım taşlarına ıtlāk olunur; müfredi, وَقِيذَةٌ [veḳīẕet]tir.

[و ل ذ]

اَلْوَلْذُ [el-velẕ] (vāv'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Çabuk yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: وَلَذَ الرَّجُلُ يَلِذُ وَلْذًا إِذَا أَسْرَعَ فِي الْمَشْيِ Ve çabuk deprenmek maᶜnāsınadır; yukālu: وَلَذَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَرَّكَ سَرِيعًا

اَلْوَلاَّذُ [el-vellāẕ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) مَلاَّذٌ [melāẕ] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

[و م ذ]

اَلْوَمْذَةُ [el-vemẕet] (vāv'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Pek hālis ve sāf olan aklığa denir, kar gibi beyāz, نَقِيٌّ [naḳiyy] maᶜnāsına.

FASLU'L-HĀᵓ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[هـ ب ذ]

اَلْهَبْذُ [el-hebẕ] (hā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَبَذَ الرَّجُلُ هَبْذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَدَا Ve tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هَبَذَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي الْمَشْيِ Ve kuş sürᶜatle uçmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَبَذَ الطَّيْرُ إِذَا أَسْرَعَ فِي الطَّيَرَانِ

اَلْإِهْتِبَاذُ [el-ihtibāẕ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِهْبَاذُ [el-ihbāẕ] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) ve

اَلْمُهَابَذَةُ [el-muhābeẕet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bunlar da meşy ve tayerānda sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْهَابِذَةُ [el-hābiẕet] Pek cüst ve çālāk olan nākaya denir.

[هـ ذ ذ]

اَلْهَذُّ [el-heẕẕ] (hā'nın fethi ve ẕāl'ın teşdīdiyle) ve

اَلْهَذَذُ [el-heẕeẕ] (fethateynle) ve

اَلْهُذَاذُ [el-huẕāẕ] (hā'nın zammıyla) Bir nesneyi çabuk kesmek, ᶜalā-kavlin her nesneyi kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَّهُ هَذًّا وَهَذَذًا وَهُذَاذًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ سَرِيعًا أَوْ هُوَ قَطْعُ كُلِّ شَيْءٍ Ve çabuk çabuk okumak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هَذَّ الْقُرْآنَ إِذَا أَسْرَعَ فِي قِرَاءَتِهِ

اَلْإِهْتِذَاذُ [el-ihtiẕāẕ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi sürᶜatle kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِهْتَذَّهُ بِمَعْنَى هَذَّهُ

اَلْهَذُوذُ [el-heẕūẕ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْهَذَّاذُ [el-hez̠z̠āz̠] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Be-gāyet kesici keskin nesneye denir; yukālu: سَيْفٌ هَذُوذٌ وَهَذَّاذٌ أَيْ قَطَّاعٌ Ve

هَذَّاذٌ [hez̠z̠āz̠] Şol hayvāna ıtlāk olunur ki be-gāyet revende olmakla sā'irlere sebk ve takaddüm eder ola; yukālu: جَمَلٌ هَذَّاذٌ أَيْ سَابِقٌ مُتَقَدِّمٌ

اَلْهَذْهَاذُ [el-hez̠hāz̠] (حَثْحَاثٌ [ḥasḥās] vezninde) Bu dahi be-gāyet kesici, kattāᶜ maᶜnāsınadır. Ve sarp ve baᶜīd olan mesāfeye, ᶜalā-kavlin serīᶜ olan deveye denir; yukālu: قَرَبٌ هَذْهَاذٌ أَيْ بَعِيدٌ صَعْبٌ أَوْ سَرِيعٌ Burada قَرَبٌ [ḳarab] suya bir gecelik mesāfeye denir ve gāhca suya getirilen deveye ıtlāk olunur.

اَلْهُذَاهِذُ [el-hez̠āhiz̠] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلْهُذُّ [el-huz̠z̠] (hā'nın zammıyla) Bunlar da be-gāyet kesici, kattāᶜ maᶜnāsınadır.

هَذَاذَيْكَ [hez̠āz̠eyke] (tesniye bünyesiyle) قَطْعًا بَعْدَ قَطْعٍ maᶜnāsınadır. İşbu هَذَاذَيْكَ [hez̠āz̠eyke] قَطْعٌ [ḳaṭᶜ] maᶜnāsına ism olan هَذَاذٌ [hez̠āz̠]ın tesniyesidir. هَجَاجَيْكَ [hecāceyke] ve لَبَّيْكَ [lebbeyke] misilli tekrār ve te'kīdi mutazammındır, هَذًّا بَعْدَ هَذٍّ يَعْنِي قَطْعًا بَعْدَ قَطْعٍ demektir. Ve *Muzhir*'de bunlar için bāb-ı mahsūs mevzūᶜdur; دَوَالَيْكَ [devāleyke] ve حَنَانَيْكَ [ḥanāneyke] ve هَذَاذَيْكَ [hez̠āz̠eyke] ve هَجَاجَيْكَ [hecāceyke] ve لَبَّيْكَ [lebbeyke] ve سَعْدَيْكَ [saᶜdeyke] gibi. Ve bunlar ᶜArabdan tesniye bünyeleriyle sādır olmuştur.

اَلْهَذَاهِذُ [el-hez̠āhiz̠] (hā'nın fethiyle) Şol kimselere denir ki her gördükleri şahsa هَذَا مِنْهُمْ أَوْ مِنْ خَدَمِهِمْ Yaᶜnī "Bu da onlardandır yāhūd onların etbāᶜ ve müteᶜallakātındandır" derler ki سُعَاةٌ [suᶜāt] ve وُشَاةٌ [vuşāt] makūlesi olacaklardır. Ve bu ism-i işāret olan هَذَا lafzından mutasarrıftır, kelime-i mezbūreyi çok tefevvüh eylediklerine mebnīdir.

[هـ ر ب ذ]

اَلْهَرَابِذَةُ [el-herābiz̠et] (مَوَابِذَةٌ [mevābiz̠et] vezninde) Hind kavminin ki selefte mecmūᶜu ve hālā baᶜzısı āteş-perestlerdir, āteş-gedelerinin kavemesinden yaᶜnī huddāmından olup umūr ve mühimmātını rü'yet eden kimselere, ᶜalā-kavlin ᶜuzamāsına yāhūd ᶜulemāsına yāhūd āteş-gedelerde yalnız āteşin huddāmına yaᶜnī külhanīsine denir. Müfredi, هِرْبِذٌ [hirbiz̠] dir, زِبْرِجٌ [zibric] vezninde. Ve bu, hirbed muᶜarrebidir.

اَلْهَرْبَذَةُ [el-herbez̠et] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Devābba mahsūs bir gūne yürümeye denir ki خَبَبٌ [ḥabeb] dedikleri yürüyüşten yavaşça olur. Ve خَبَبٌ [ḥabeb] ᶜalā-kavlin kurt lingi dedikleri yürüyüştür.

اَلْهِرْبِذَى [el-hirbiz̠ā] (hā'nın ve bā'nın kesri ve elifin kasrıyla) Salını bulanı edā ile yürümeğe denir. Ve yengeç gibi yan yan yürümeğe denir; ve minhu yukālu: عَدَا الْجَمَلُ الْهِرْبِذَى أَيْ فِي شَقٍّ

Şārih der ki bunlar fi'l-asl هَرَابِذَةٌ [herābiz̠et] yürüyüşü gibi yürümek olup baᶜdehu vazᶜ-ı mezkūrda istiᶜmāl olundu.

اَلْمَهْرُوذَةُ [el-mehrūz̠et] (mīm'in fethiyle) Bir kelimedir ki hemān bülbül-ı bāg-ı mā ūhiye ᶜaleyhi mine't-tehiyyāti evfāhā hazretlerinin ᶜĪsā b. Meryem ᶜaleyhi's-selām āhir zamānda nāzil olacaklarını mübeyyin sādır olan işbu: "يَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقِيِّ دِمَشْقَ فِي مَهْرُوذَتَيْنِ" hadīsinde mesmūᶜ olmuştur. Muhaddisīn بَيْنَ مُمَصَّرَتَيْنِ ᶜunvānıyla tefsīr eylediler. Ve مُمَصَّرٌ [mumaṣṣar] ism-i

mefᶜūl bünyesiyle boyası açık sarı olan sevbe denir. Ve baᶜzılar dāl-ı mühmele ile rivāyet eylemekle هُرْدٌ [herd] ile yaᶜnī zerde-çāv ile boyanmış cāme demek olur. Kāle fi’n-*Nihāye*: ”بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ أَيْ فِي شَقَّتَيْنِ أَوْ حُلَّتَيْنِ قَالَ ابْنُ الْأَنْبَارِي اَلْقَوْلُ عِنْدَنَا بَيْنَ مَهْرُوذَتَيْنِ أَيْ بَيْنَ مُمَصَّرَتَيْنِ

[هـ م ذ]

اَلْهَمَاذِيُّ [el-hemāẕiyy] (hā’nın fethiyle) Sürᶜat maᶜnāsınadır. Ve bu, nisbet üzere vārid olan elfāzdandır. Ve nāka-i serīᶜaya denir. Ve şiddet-i matar ve şiddet-i harr maᶜnāsınadır; yukālu: يَوْمٌ ذُو هَمَاذِيٍّ أَيْ ذُو شِدَّةِ مَطَرٍ وَكَذَا ذُو شِدَّةِ حَرٍّ

اَلْهَمَذَانِيُّ [el-hemeẕāniyy] (fetehātla) Çok sözlü, kesīrü’l-kelām kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ هَمَذَانِيٌّ أَيِ الْكَثِيرُ الْكَلَامِ Ve bir düzeye yürümeyip ihtilāt üzere günāgūn yüremeğe denir; yukālu: يَمْشِي هَمَذَانِيًّا وَهُوَ اخْتِلَاطُ نَوْعٍ فِي نَوْعٍ

اَلْهَمَذَانُ [el-hemeẕān] (fetehātla) Güzel ve latīf yürümeğe denir, رَسَمَانٌ فِي السَّيْرِ maᶜnāsına. Ve

هَمَذَانُ [Hemeẕān] ᶜAcem’de bir beldedir. Bānīsi olan Hemeẕān b. Fellūc b. Sām b. Nūḥ ᶜaleyhi’s-selām ile müsemmādır, hālen dāl-ı mühmele ile müteᶜāreftir.

[هـ ن ب ذ]

اَلْهَنْبَذَةُ [el-henbeẕet] (hā’nın ve bā’nın fethiyle) Emr-i şedīd maᶜnāsınadır. Cemᶜi هَنَابِذُ [henābiẕ]dir.

[هـ و ذ]

اَلْهَوْذَةُ [el-hevẕet] (حَوْزَةٌ [ḥavzet] vezninde) Bağırtlak kuşuna denir, cemᶜ-i cinsi هَوْذٌ [hevẕ]dir, ᶜalā-kavlin هَوْذَةُ [hevẕet] maᶜrīfe olarak başka bir kuştur. Ve bir recül adıdır ki sāhibü’l-Yemāme İbn ᶜAlī el-Ḥanefī’dir.

اَلْهَاذَةُ [el-hāẕet] Bir nevᶜ şecerdir. Cemᶜi هَاذٌ [hāẕ]dır.

اَلْيَهُوذِيُّ [el-Yehūẕiyy] يَهُودِيٌّ [Yehūdiyy]de lügattir.

BĀBU'R-RĀ᾿

(بَابُ الرَّاءِ)

ر

FASLU'L-HEMZE

(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب ر]

اَلْأَبْرُ [el-ebr] (جَبْرٌ [cebr] vezninde) ve

اَلْإِبَارُ [el-ibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْإِبَارَةُ [el-ibāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Hurmā ağacını ve ekini ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَرَ النَّخْلَ وَالزَّرْعَ أَبْرًا وَإِبَارًا وَإِبَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَصْلَحَهُ Şārih der ki müᵓellif teşvīş eylemiştir, zīrā bu mādde إِبْرَة [ibret]ten meᵓhūzdur ki iğneye denir; mertebe-i ūlāda dişi hurmā ağacını erkek hurmā talᶜıyla aşılamak maᶜnāsına istiᶜmāl olundu, gūyā ki erkekten bir إِبْرَةٌ [ibret] alıp dişiye idhāl eder, bu cihetle dişi hurmāyı ıslāh eylemekle meyveye kalır. Baᶜdehu zerᶜ ve sāᵓir eşcār ıslāhında istiᶜmāl olundu. İntehā. Ve

أَبْرٌ [ebr] ve

إِبَارٌ [ibār] İhlāk için köpeğe ekmekle iğne yutturmak maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı mevzūᶜdur; yukālu: أَبَرَ الْكَلْبَ إِذَا أَطْعَمَهُ الْإِبْرَةَ فِي الْخُبْزِ Ve ᶜakreb kuyruğu ucunda olan semmiyyetli iğnesiyle bir adamı sokmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَبَرَتْهُ الْعَقْرَبُ إِذَا لَدَغَتْ بِإِبْرَتِهَا أَيْ طَرَفِ ذَنَبِهَا Ve bir adamı fasl ve gıybet maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَبَرَ فُلاَنًا إِذَا اغْتَابَهُ Ve helāk eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَبَرَ الْقَوْمَ إِذَا أَهْلَكَهُمْ

اَلتَّأْبِيرُ [et-teᵓbīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi hurmā ağacını ve ekini vech-i mezkūr üzere ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَّرَ النَّخْلَ وَالزَّرْعَ تَأْبِيرًا بِمَعْنَى أَبَرَهُ

اَلْإِبْرَةُ [el-ibret] (hemzenin kesriyle) İğneye denir, مِسَلَّةُ الْحَدِيدِ [miselletu'l-ḥadīd]

maʿnāsına, Fārisīde sūzen derler. Cemʿi إِبَرٌ [iber] gelir hemzenin kesri ve bā'nın fethiyle ve إِبَارٌ [ibār] gelir hemzenin kesriyle. Ve

إِبْرَةُالْعَقْرَبِ [ibretu'l-ʿaḳreb] [ʿAkrebin] soktuğu iğnesidir ki Fārisīde nīş denir. Ve

إِبْرَةُالْعُرْقُوبِ [ibretu'l-ʿurḳūb] İnsānın ökçesi üzere olan kalın sinirden ʿibārettir ki bir ucu baldıra ve bir ucu ökçeye mülāsık olur. Ve

إِبْرَةُالذِّرَاعِ [ibretu'z-zirāʿ] İnsānın kolunun ucuna ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin koldan parmaklar tarafına doğru mümtedd olup bilekçenin ucuyla müsāvī olan incerek kemiğe ıtlāk olunur. Ve

إِبْرَةٌ [ibret] At kısmının kıç ayaklarında eğrice taʿbīr olunan sinirden topuğa kadar münhadir olan sinire ıtlāk olunur. Ve مُقْلٌ [muḳl] ağacının fidanına ıtlāk olunur. Cemʿi إِبْرَاتٌ [ibrāt] gelir hemzenin kesri ve bā'nın sükūnuyla ve إِبَرٌ [iber] gelir hemzenin kesri ve bā'nın fethiyle. Ve

إِبْرَةٌ [ibret] Nemīme maʿnāsına müstaʿmeldir ki koğ taʿbīr olunur, ismdir; yukālu: إِنَّهُ لَذُو إِبْرَةٍ أَيْ نَمِيمَةٍ Ve

إِبْرَةٌ [ibret] İncir ağacına şebīh bir şecerin ismidir.

اَلْأَبَّارُ [el-ebbār] (عَطَّارٌ [ʿaṭṭār] vezninde) İğne yapana ve iğne satana denir, ʿalā-kavlin hemān iğne yapana denir. İğne satana إِبَرِيٌّ [ibriyy] denir, قِبْطِيٌّ [ḳibṭiyy] vezninde; bunda bā'nın fethi lahn ve hatādır. Ve

أَبَّارٌ [ebbār] Pireye ıtlāk olunur, بُرْغُوثٌ [burġūs̱] maʿnāsına.

اَشْيَافُالْإِبَارِ [eşyāfu'l-ibār] (اَصْنَافُ الْكِبَارِ [aṣnāfu'l-kibār] vezninde) Göz edviyesinden bir devānın ismidir. Müfredāt-ı tıbbiyyede mersūm olduğu üzere sıfatı yanmış kurşun ve yanmış bakır ve إِثْمِدٌ [is̱mid] ve tūtiyā-yı hindī-i gayr-i hādd ve zamk ve كَثِيرَاءُ [kes̱īrā'] sekiz dirhem ve afyon ve mürr-i sāf yarımşar dirhem kendir, beş dirhem su ile karıştırıp istiʿmāl ederler, gözde olan kurhayı onultucudur.

اَلْمِئْبَرُ [el-mi'ber] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İğne mevziʿine denir ki iğne koydukları zarftır, iğne-dān taʿbīr olunur. Ve bu مِنْبَرٌ [minber] gibi ālete müşebbih olan ism-i mekāndandır. Ve

مِئْبَرٌ [mi'ber] Nemīme ve ifsād ve hurmā aşısına denir. Ve ince uzun kumluğa ıtlāk olunur.

اَلْأَبَرُ [el-eber] (fethateynle) Salāhiyyet bulmak yaʿnī onmak maʿnāsınadır ki maʿnāyı mezkūrdan me'hūzdur; yukālu: أَبِرَ الشَّيْءُ أَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَلَحَ

آبِرٌ [Ābir] (كَامِلٌ [kāmil] vezninde) Sicistān eyāletinde bir karye adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. el-Ḥuseyn el-Ḥāfıẓ el-Ābirī oradandır.

اَلْإِئْتِبَارُ [el-i'tibār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adam bir kimseden kendi hurmā ağacının aşılamasını yāhūd ekininin ıslāh eylemesini taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَبَرَ فُلَانًا إِذَا سَأَلَهُ أَبْرَ نَخْلِهِ أَوْ زَرْعِهِ Ve bu su'āli mutazammın olmakla ittihāz bināsından münşaʿibdir. Ve

إِئْتِبَارٌ [i'tibār] Kuyu kazmak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَبَرَ الْبِئْرَ إِذَا حَفَرَهَا

أُبَيْرٌ [Ubeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir su adıdır. Ve

أُبَيْرٌ [Ubeyr] Esāmīdendir: Ubeyr b. el-ʿAlā' muhaddisīndendir ve ʿİṣmet b. Ubeyr ve

ʿUveyf b. el-Aḍbaṭ b. Ubeyr ashābdandır.

بَنُو أُبَيْرٍ [Benū Ubeyr] Bir kabīledir.

أَبْرِينُ [Ebrīn] (hemzenin fethiyle) يَبْرِينُ [Yebrīn] lafzında lügattir ki bir kumluk adıdır.

اَلْآبَارُ [el-Ābār] (hemzenin meddiyle) Şehr-i Vāsiṭ kazālarından bir kazādır.

آبَارُالْأَعْرَابِ [Ābāru’l-Aʿrāb] Ecfer ile Feyd beyninde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِئْبَرَةُ [el-miʾberet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) دَوْمٌ [devm] ağacından ibtidā sürüp çıkan şāha ıtlāk olunur. Ve nemīmeye ıtlāk olunur, niteki zikr olundu.

اَلْمَأْبُورُ [el-meʾbūr] İğne yutturulmuşa ve ʿakreb sokmuşa denir. Bu münāsebetle bir töhmetle müttehem olmuş adama ıtlāk olunur ve minhu kavlu ʿAlī kerremallāhu vechehu: ”لَسْتُ بِمَأْبُورٍ فِي دِينِي“ أَيْ بِمُتَّهَمٍ فِي دِينِي ”فَيَتَأَلَّفَنِي النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلامُ بِتَزْوِيجِي فَاطِمَةَ“ وَيُرْوَى بِالثَّاءِ الْمُثَلَّثَةِ أَيْ لَسْتُ مِمَّنْ يُؤْثَرُ عَنْهُ الشَّرُّ قَالَ فِي النِّهَايَةِ قِيلَ لِعَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ أَلاَ تَتَزَوَّجُ ابْنَةَ رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ فَقَالَ ”مَا لِي صَفْرَاءُ وَلاَ بَيْضَاءُ وَلَسْتُ بِمَأْبُورٍ فِي دِينِي“

[أ ت ر]

اَلْأُتْرُورُ [el-utrūr] (hemzenin zammı ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) تُؤْرُورٌ [tuʾrūr] lafzında lügattir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّأْتِيرُ [et-teʾtīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَوْتِيرٌ [tevtīr] maʿnāsınadır ki yaya çile geçirmektir, yayı kurmak taʿbīr olunur; yukālu: أَتَّرَ الْقَوْسَ تَأْتِيرًا بِمَعْنَى وَتَّرَهَا تَوْتِيرًا Hemze vāv’dan mübeddeledir.

أُتْرَارُ [Utrār] (hemzenin zammıyla) Türkistān’da bir beldedir.

[أ ث ر]

اَلْأَثَرُ [el-es̱er] (hemzenin ve s̱ā-yı müselle-senin fethiyle) Bir nesnenin yerinde kalan bakiyyesine denir, meselā tekūlu: رَأَيْتُ أَثَرَ الدَّارِ أَيْ بَقِيَّتَهَا Cemʿi آثَارٌ [ās̱ār] ve أُثُورٌ [us̱ūr] gelir. Ve bu cinstir, vāhidi hā’yladır.

Şārihin beyānı üzere asl أَثَرٌ [es̱er] bir nesnenin vücūduna delālet eden nesneye mevzūʿdur, o münāsebetle bakiyyesine ıtlāk olunup ve birer münāsebetle sāʾir maʿānī ondan müteferriʿ olmuştur. İntehā. Ve

أَثَرٌ [es̱er] Haber ve hadīs maʿnāsına müstaʿmeldir ki menkūlü-ʿanhtan bakiyyedir; tekūlu: سَمِعْتُ مِنْهُ الْأَثَرَ أَيِ الْخَبَرَ Hadīs ve sünnete أَثَرٌ [es̱er] ıtlākı bu maʿnādandır; tekūlu: وَجَدْتُ ذَلِكَ فِي الْأَثَرِ أَيِ الْحَدِيثِ وَالسُّنَّةِ Muhaddisīnden Ḥuseyn b. ʿAbdulmelik ve ʿAbdulkerīm b. Manṣūr el-Es̱eriyyān ona mensūblardır. Ve

أَثَرٌ [es̱er] ve

إِثْرٌ [is̱r] (hemzenin kesriyle) Ayağın yerde kalan nişānına denir ki iz taʿbīr olunur. Bu münāsebetle sonraca ve بَعْدُ [baʿd] maʿnāsında istiʿmāl olundu; yukālu: خَرَجَ فِي إِثْرِ فُلاَنٍ وَأَثَرِهِ أَيْ بَعْدَهُ يَعْنِي عَقِبَهُ Lisānımızda ondan izini basarak ile taʿbīr olunur. Ve

أَثَرٌ [es̱er] (fethateynle) Masdar olur, ashāb ve hem-demleri üzere istīsār yaʿnī eşyā-i hasene-i maʿhūdeyi yalnız kendi nefsi için ihtiyār eylemek maʿnāsınadır ki kendi için o nesneleri istibkā eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَثِرَ الرَّجُلُ عَلَى أَصْحَابِهِ أَثَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَعَلَ الْإِسْتِيثَارَ أَيِ اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَشْيَاءَ حَسَنَةً مَعْهُودَةً بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَصْحَابِهِ Ve bir nesneye başlamak, şürūʿ maʿnāsınadır ki onu işlemekle ibkā eylemiş olacaktır; yukālu: أَثِرَ يَفْعَلُ كَذَا أَيْ طَفِقَ Ve umūr-ı sāʾireyi terk edip hāssaten bir husūsa cezm tarīkiyle ʿazm eylemek maʿnāsınadır ki onu umūr-ı sāʾireden ba-

kiyye ʿadd eylemiş olur; yukālu: أَثِرَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا عَزَمَ وَلَهُ تَفَرَّغَ Ve

أَثْرٌ [es̱er] ʿAlāmet ve nişāna ıtlāk olunur; münāsebeti zikr olundu.

اَلْإِيتِثَارُ [el-ītis̱ār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّأَثُّرُ [et-teᵓes̱s̱ur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir yere giden adamın izine uymak maʿnāsınadır; yukālu: إِيتَثَرَ فُلَانًا وَتَأَثَّرَهُ إِذَا تَبِعَ إِثْرَهُ

اَلتَّأْثِيرُ [et-teᵓs̱īr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesnede eser ve nişān komak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّرَ فِيهِ تَأْثِيرًا إِذَا تَرَكَ فِيهِ أَثَرًا Meselā kılıç darībede yer etmek ve işlemek maʿnāsında olan teᵓsīr, kezālik bir söz adama teᵓsīr eylemek bu maʿnādan münşaʿibdir.

اَلْآثَارُ [el-ās̱ār] أَثَرٌ [es̱er]in cemʿidir, ʿalāmetlere denir; yollarda mesāfe ʿalāmātı olan aʿlām ve emyāle ıtlākı bu münāsebetledir.

اَلْأَثْرُ [el-es̱r] (أَمْرٌ [emr] vezninde; hemzenin kesriyle de lügattir) Kılıcın cevherine denir ki ʿalāmet-i cevdeti olacaktır; yukālu: مَا أَحْسَنَ أَثْرَ السَّيْفِ أَيْ فِرِنْدَهُ Cemʿi أُثُورٌ [us̱ūr] gelir. Ve

أَثْرٌ [es̱r] ve

إِثَارَةٌ [is̱āret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

أُثْرَةٌ [us̱ret] (hemzenin zammıyla) Masdar olurlar, bir adamdan bir kelām ve hadīs nakl ve rivāyet eylemek maʿnāsına; yukālu: أَثَرَ الْحَدِيثَ مِنْهُ أَثْرًا وَإِثَارَةً وَأُثْرَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا نَقَلَهُ وَرَوَاهُ Fi’l-asl أَثْرٌ [es̱r] ve إِثَارَةٌ [is̱āret] tetebbuʿ-i إِثْرٌ [isr] maʿnāsına olmakla gūyā ki hadīsin yāhūd muhaddisin إِثْرٌ [is̱r]ine mütetebbiʿ olur. Ve

أَثْرٌ [es̱r] (أَمْرٌ [emr] vezninde) Buğur deve nākaya çok aşmak maʿnāsına müstaʿmeldir. Bu dahi tetebbüʿ-i إِثْرٌ [is̱r] maʿnāsındandır; yukālu: أَثَرَ الْفَحْلُ أَثْرًا إِذَا أَكْثَرَ مِنْ ضِرَابِ النَّاقَةِ Ve bir adama ikrām eylemek maʿnāsınadır; mekrümet maʿnāsına olan مَأْثُرَةٌ [meᵓs̱uret]-i ātiyeden meᵓhūzdur; yukālu: أَثَرَهُ إِذَا أَكْرَمَهُ

اَلْأَثِيرُ [el-es̱īr] (hemzenin fethiyle) أَثْرٌ [es̱r] gibi bu dahi kılıcın yüzünde olan cevherine denir. Ve hālis dosta ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ أَثِيرِي أَيْ مِنْ خُلَصَائِي Ve bu hülāsatü’s-simn maʿnāsına olan إِثْرٌ [is̱r]-i ātīden meᵓhūzdur. Ve gāh olur ki أَثِيرٌ [es̱īr] كَثِيرٌ [kes̱īr] lafzına itbāʿan zikr olunur; yukālu: شَيْءٌ كَثِيرٌ أَثِيرٌ كَمَا يُقَالُ كَثِيرٌ بَثِيرٌ

اَلْأُثْرَةُ [el-us̱ret] (hemzenin zammıyla) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

أُثْرَةٌ [us̱ret] إِسْتِيثَارٌ [istīs̱ār]dan ism olur, fetehātla أَثَرَةٌ [es̱eret] gibi, ke-mā seyuzkeru. Ve eslāftan mütevāris olan mekrümete ıtlāk olunur, bakiyye münāsebetiyle; yukālu: فُلَانٌ لَهُ أُثْرَةٌ أَيْ مَكْرُمَةٌ مُتَوَارَثَةٌ Ve seleften meᵓsūr ve menkūl olan ʿilm bakiyyesine ıtlāk olunur ki rivāyet ve kitābetle eseri bākī kalır; yukālu: هُمْ عَلَى أُثْرَةٍ مِنَ الْعِلْمِ أَيْ بَقِيَّةٍ مِنْهُ يَأْثِرُونَهَا عَنِ الْأَوَّلِينَ Ve kıtlığa ıtlāk olunur, جَدْبٌ [cedb] maʿnāsına; şiddeti çok zamān elsinede bāki kaldığına mebnī. Ve hālet-i gayr-i marziyyeye ıtlāk olunur. Bu dahi ihtisās li’n-nefs maʿnāsına olan إِسْتِيثَارٌ [istīs̱ār]-ı ātīden ismdir; yukālu: لَهُ أُثْرَةٌ أَيْ حَالٌ غَيْرُ مَرْضِيَّةٍ

اَلْأُثْرُ [el-us̱r] (hemzenin zammıyla) Bedende yara onulduktan sonra yerinde kalan eser ve nişāna denir. Ve çehre-i insānīde olan āb u tāb u revnaka ıtlāk olunur; kılıcın cevherine ıtlāk ettikleri أَثْرٌ [es̱r] lafzından müteferriʿdir. Ve bu iki maʿnāda s̱ā’nın zammıyla da zebān-zeddir; yukālu:

Ve مَا أَحْسَنَ أَثَرَ وَجْهِهِ أَيْ مَاؤَهُ وَرَوْنَقَهُ

أَثْرٌ [usr] Bir gūne damga adıdır ki devenin tabanının iç yüzüne basılır, deve gā'ib oldukta izini sürüp o nişānla bulmak için.

اَلْإِثْرُ [el-isr] (hemzenin kesriyle) İze denir, niteki zikr olundu. Ve

إِثْرٌ [isr] Sāfī yağın hülāsasına denir ki kere yağı eritilip süzüldükte hülāsa kalan yağdan ʿibārettir; bakiyye münāsebetine mebnīdir. Ve bunda hemzenin zammıyla da lügattir.

اَلْأَثُرُ [el-esur] (hemzenin fethi ve sānın zammıyla عَجُزٌ [ʿacuz] vezninde) ve

اَلْأَثِرُ [el-esir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde ki ikisi de sıfattır) Ashāb ve rüfekāsı üzere eşyā-ı haseneyi istīsār yaʿnī onlardan dirīg edip hemān kendi nefsi için ihtiyār eder olan kimseye denir. Ve bunlar إِسْتِيثَارٌ [istīsār] dan ism olan أُثْرَةٌ [usret]ten sıfatlardır; yukālu: رَجُلٌ أَثُرٌ وَأَثِرٌ أَيْ يَسْتَأْثِرُ عَلَى أَصْحَابِهِ يَعْنِي يَخْتَارُ لِنَفْسِهِ أَشْيَاءَ حَسَنَةً

اَلْأَثَرَةُ [el-eseret] (fetehātla) ve

اَلْأُثْرَةُ [el-usret] (hemzenin zammıyla; kemā se-yuzkeru) ve

اَلْإِثْرَةُ [el-isret] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْأُثْرَى [el-usrā] (حُسْنَى [husnā] vezninde) Sıfat-ı mezkūreden ki إِسْتِيثَارٌ [istīsār]dandır, ismlerdir, bir nesne husūsunda müstakil ve müstebidd olmak hāletine denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "سَيَكُونُ بَعْدِي أُثْرَةٌ" أَيْ يُسْتَأْثَرُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ وَالْإِسْتِيثَارُ التَّفَرُّدُ بِالشَّيْءِ مِنْ دُونِ غَيْرِهِ ve kāle fi'n-*Nihāye*: قَالَ لِلْأَنْصَارِ "إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً فَاصْبِرُوا لَهَا" اَلْأَثَرَةُ بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ وَالثَّاءِ اسْمٌ مِنْ آثَرَ يُؤْثِرُ إِيثَارًا إِذَا أَعْطَى، أَرَادَ أَنَّهُ يُسْتَأْثَرُ عَلَيْكُمْ فَيُفَضَّلُ غَيْرُكُمْ فِي نَصِيبِهِ مِنَ الْفَيْءِ وَالْإِسْتِيثَارُ الْإِنْفِرَادُ بِالشَّيْءِ ve kāle fi'l-*Esās*: وَفِي الْحَدِيثِ "سَتَرَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً" أَيْ تَسْتَأْثِرُ أُمَرَاءُ الْجَوْرِ بِالْفَيْءِ ve

أَثَرَةٌ [eseret] (fetehātla) Me'sūr ve menkūl olan ʿilm bakiyyesine ıtlāk olunur, أُثْرَةٌ [usret] gibi, niteki zikr olundu.

اَلْمَأْثَرَةُ [el-me'seret] (mīm'in ve sā'nın fethiyle) ve

اَلْمَأْثُرَةُ [el-me'suret] (sā'nın zammıyla) أُثْرَةٌ [usret] gibi eslāftan mütevāres olan olan mekrümet ve mefharet yādigārına ıtlāk olunur. Cemʿi مَآثِرُ [me'āsir] gelir, مَفَاخِرُ [mefāhir] vezninde; yekūlūne: مَآثِرُ الْعَرَبِ أَيْ مَكَارِمُهَا وَمَفَاخِرُهَا الَّتِي تُؤْثَرُ وَتُذْكَرُ عَنْهَا

اَلْأَثَارَةُ [el-esāret] (سَحَابَةٌ [sehābet] vezninde) أُثْرَةٌ [usret] gibi ʿilm bakiyyesine ıtlāk olunur ki rivāyet ve kitābetle eseri bākī kalır. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ﴾ الآية، Kāle'l-Beydāvī: أَوْ بَقِيَّةٍ مِنْ عِلْمٍ بَقِيَتْ عَلَيْكُمْ مِنْ عُلُومِ الْأَوَّلِينَ

اَلْأَثِيرَةُ [el-esīret] (وَفِيرَةٌ [vefīret] vezninde) Yerde yürürken ayağının izi ʿazīm olan dābbeye ıtlāk olunur; yukālu: دَابَّةٌ أَثِيرَةٌ أَيْ عَظِيمَةُ الْأَثَرِ فِي الْأَرْضِ بِحَافِرِهَا

اَلْآثِرُ [el-āsir] (فَاعِلٌ [fāʿil] vezninde) Eser ve hadīs nakl ve rivāyet eden adama denir. Ve şey'-i haseni ashābı üzere istīsār yaʿnī evvel-i emrden kendi nefsine tahsīs eden adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ آثِرٌ إِذَا كَانَ يَسْتَأْثِرُ عَلَى أَصْحَابِهِ كَمَا فِي مُفْرَدَاتِ الرَّاغِبِ [Ve bu] أُثْرَةٌ [usret]-i mezbūreden fāʿildir. Ve أُثْرَةٌ [usret] bu ʿalāka ile fazl ve takaddüm maʿnālarına müstaʿmeldir. Pes آثِرٌ [āsir] fāzıl ve ism-i fāʿil olarak mukaddim maʿnāsına istiʿmāl olunur ve minhu kavluhum: فَعَلَ ذَلِكَ آثِرًا مَا وَآثِرَ ذِي أَثِيرٍ كِلَاهُمَا عَلَى بِنْيَةِ الْفَاعِلِ وَالْأَثِيرُ عَلَى زِنَةِ الْأَمِيرِ وَأَوَّلَ ذِي أَثِيرٍ وَأَثِيرَةَ ذِي أَثِيرٍ وَأُثْرَةَ ذِي أَثِيرٍ بِضَمِّ الْهَمْزَةِ فِي الْأُثْرَةِ وَإِثْرَ ذِي أَثِيرَيْنِ بِكَسْرِ الْهَمْزَةِ وَالْأَثِيرَيْنِ بِصِيغَةِ التَّثْنِيَةِ وَأَثَرَ ذِي أَثِيرَيْنِ بِالْفَتَحَاتِ فِي الْأَثَرِ وَآثِرَ ذَاتَ يَدَيْنِ وَآثِرَ ذِي يَدَيْنِ كِلَاهُمَا

عَلَى صِيغَةِ الْفَاعِلِ كُلُّهَا بِمَعْنَى أَوَّلَ كُلِّ شَيْءٍ Yaʿnī “Onun fiʿlini umūr-ı sāʾire üzere tercīh ve ihtiyār ile cümle-i efʿāle takdīm eyledim.” Vech-i mezkūr üzere أَثِيرٌ [es̱īr] fazl ve takaddüm maʿnāsından meʾhūz olmakla burada kabl ve mukaddem maʿnāsınadır. Kezālik أُثْرَةٌ [us̱ret] ve إِثْرٌ [is̱r] ve أَثَرٌ [es̱er] mukaddem maʿnāsınadır. Ve misāl-i evvelde آثِرًا مَا kavlinde آثِرٌ [ās̱ir] ism-i fāʿildir yāhūd آثِرٌ [ās̱ir] ʿāzim maʿnāsınadır ve مَا kelimesi zāʾidedir, mahzūftan ʿivazdır, niteki إِفْعَلْ هَذَا إِنْ لاَ يَفْعَلْ derler ki إِفْعَلْ هَذَا إِمَّا لاَ هَذَا sebkindedir. Ve sāʾirleri zarfiyyet üzere mansūblardır.

اَلْمَأْثُورُ [el-meʾs̱ūr] Şol kılıca ıtlāk olunur ki yüzünde cevher ve sāʾir gūne makbūl ve muʿteberliğine dāʾir eser ve nişān ola, ʿalā-kavlin sırtı dişi demirden ve ağızı pūlāddan çekilmiş ola yāhūd cinn tāʾifesinin maʿmūlü ola; yukālu: سَيْفٌ مَأْثُورٌ إِذَا كَانَ فِي مَتْنِهِ أَثَرٌ أَوْ مَتْنُهُ حَدِيدٌ أَنِيثٌ وَشَفْرَتُهُ حَدِيدٌ ذَكَرٌ أَوْ هُوَ الَّذِي يَعْمَلُهُ الْجِنُّ وَقَوْلُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ”وَلَسْتُ بِمَأْثُورٍ فِي دِينِي“ قَدْ ذُكِرَ فِي ”أ،ب،ر“

اَلْإِيثَارُ [el-īs̱ār] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu. آثَرَهُ إِيثَارًا إِذَا اخْتَارَهُ Vech-i mezkūr üzere fazl maʿnāsına müsteʿār olmakla ondan إِيثَارٌ [īs̱ār] tafaddül ve ihtiyār maʿnālarına münşaʿib olmuştur. Ve

إِيثَارٌ [īs̱ār] Bir nesneyi bir nesneye tābiʿ ve der-pey kılmak maʿnāsınadır ki iz maʿnāsına olan أَثَرٌ [es̱er]den mehūzdur; yukālu: آثَرَ كَذَا بِكَذَا إِذَا أَتْبَعَهُ إِيَّاهُ

اَلثُّؤْثُورُ [es̱-s̱uʾs̱ūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol demir dağlağıya denir ki onunla devenin tabanına damga vururlar, tā ki gāʾib oldukta onunla izi maʿlūm ola. Ve **ثُؤْثُورٌ** [s̱uʾs̱ūr] جِلْوَازٌ [cilvāz] maʿnāsınadır ki zābit ve muhtesib hizmet-kārına denir, kul uşağı taʿbīr olunur, kulluk bekçisi ve tüfekçi başı serhengleri ve tersāne çavuşları ve gümrükçü yasakçıları makūlesidir; iz maʿnāsına olan أَثَرٌ [es̱er]den mutasarrıftır.

اَلْمِئْثَرَةُ [el-miʾs̱eret] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ثُؤْثُورٌ [s̱uʾs̱ūr] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْإِسْتِيثَارُ [el-istīs̱ār] Bir şeyʾi sāʾire vermeyip kendi nefsine tahsīs ve ihtiyār ile onda müstebidd ve müteferrid olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْثَرَ بِالشَّيْءِ إِذَا اسْتَبَدَّ بِهِ وَخَصَّ بِهِ نَفْسَهُ Ve ʿArablar إِسْتَأْثَرَ اللهُ بِفُلاَنٍ derler, o adam vefāt edip hakkında magfiret-i rabbānī mercū ve meʾmūl olsa. Ve bu kināyedir, o adamı gūyā ki Hak taʿālā beyne’l-verā ihtiyār ve ıstıfā ile müteferrid eylediğine tefeʾʾüldür.

ذُوالْآثَارِ [Ẕu’l-Ās̱ār] Esved-i Nehşelī nām kimsenin lakabıdır ki meşāhir-i şuʿarādandır. Hicvde pek māhir olmakla bir kavmi hicv eyledikte herkes hicvini hıfz eder olmakla o kavm de gūyā ki āsār terk ve ibkā eder idi yāhūd sāʾir şuʿarānın eşʿārına nisbet mezbūrun eşʿārı sāʾir sibāʿın āsārına nisbet arslanın āsārına şebīh olduğu için telkīb olundu.

اَلْأُثَيْرُ [el-Us̱eyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir: Us̱eyr b. ʿAmr es-Sekūnī, tabīb-i Kūfī’dir ve Muġīre b. Cemīl b. Us̱eyr, Ebū Saʿīd el-Eşecc şeyhidir.

[أ ج ر]

اَلْأَجْرُ [el-ecr] (زَجْرٌ [zecr] vezninde) ʿĀmilin ʿameli mukābili olan ʿivaz ve cezāya denir. Cemʿi أُجُورٌ [ucūr] ve آجَارٌ [ācār] gelir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre

أَجْرٌ [ecr] ve أُجْرَةٌ [ucret] ʿāmile ʿameli mukābilinde ʿāʾid olan sevāba denir, gerek dünyevī ve gerek uhrevī olsun, lākin أُجْرَةٌ [ucret] sevāb-ı dünyevīde ve أَجْرٌ [ecr] uhrevīde hāss oldu. Ve أَجْرٌ [ecr] ve أُجْرَةٌ [ucret] māddeleri min-ʿakdin olan kezālik ʿakd mecrāsına cārī olan ʿamele ıtlāk olunur ve الْجَزَاءُ [cezāʾ] min-ʿakdin ve gayr-i ʿakdin olana ıtlāk olunur, kezālik nāfiʿ ve dārrada ıtlāk olunur; lākin أَجْرٌ [ecr] ve أُجْرَةٌ [ucret] nāfiʿe mahsūstur. Ve gāh olur ki أَجْرٌ [ecr] ile mehr-i nikāhtan kināye olunur. İntehā. Ve

أَجْرٌ [ecr] Masdar olur, ʿāmile ʿameli mukābilinde hüsn-i mükāfat eylemek maʿnāsına; yukālu: أَجَرَهُ أَجْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا جَزَاهُ Ve

أَجْرٌ [ecr] Zikr-i hasen ve nīk-nām maʿnāsına istiʿmāl olunur, ecr ve hüsn-i cezāyı ʿādetā müstelzim olduğuna mebnī. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا﴾ اَلْآيَة، قِيلَ هُوَ الذِّكْرُ الْحَسَنُ Ve

أَجْرٌ [ecr] Mehre yaʿnī nikāh mukābilesinde menkūhaya verilen akçeye ıtlāk olunur ki kābīn taʿbīr olunur. Kāle fi'l-*Esās* ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ﴾ أَيْ تَجْعَلُهَا أَجْرِي عَلَى التَّزْوِيجِ يُرِيدُ الْمَهْرَ ve kavluhu taʿālā: ﴿وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ﴾ كِنَايَةٌ عَنِ الْمُهُورِ Ve

أَجْرٌ [ecr] ve

إِجَارٌ [icār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

أُجُورٌ [ucūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bedende sınık kemik eğri ve ʿukdeli kaldığı hālde onulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَرَ الْعَظْمُ أَجْرًا وَإِجَارًا وَأُجُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَرَأَ عَلَى عَثْمٍ Ve sınık kemiği vech-i mezbūr üzere sarıp onultmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَجَرْتُ الْعَظْمَ أَيْ جَبَرْتُهُ عَلَى عَثْمٍ Ve

أَجْرٌ [ecr] Bir nesneyi ücretle kirāya vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَرَ الْمَمْلُوكَ أَجْرًا إِذَا أَكْرَاهُ Ve sevāb ve cezā hāsıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُجِرَ فُلَانٌ فِي أَوْلَادِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا مَاتُوا فَصَارُوا أَجْرَهُ وَثَوَابَهُ ve kāle fi'l-*Esās*: أُجِرَ فُلَانٌ وَلَدَهُ إِذَا مَاتُوا فَكَانُوا لَهُ أَجْرًا Ve sınık ʿuzv sarılmak maʿnāsınadır; yukālu: أُجِرَتْ يَدُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا جُبِرَتْ

اَلْإِجَارَةُ [el-icāret] (hemzenin harekāt-ı selāsıyla) أَجْرٌ [ecr] gibi ʿamel mukābili verilen cezāya denir ki ismdir.

اَلْإِيجَارُ [el-īcār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ʿāmile ʿivaz ve cezā vermek maʿnāsınadır; yukālu: آجَرَهُ يُؤْجِرُهُ إِيجَارًا إِذَا جَزَاهُ Ve bir nesneyi kirāya vermek maʿnāsınadır; yukālu: آجَرَ الْمَمْلُوكَ إِذَا أَكْرَاهُ Ve

إِيجَارٌ [īcār] Vāvī olan "وَجَرَ" ifʿālinde lügattir ki mızrakla ağıza dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: آجَرَهُ الرُّمْحَ إِيجَارًا بِمَعْنَى أَوْجَرَهُ أَيْ طَعَنَهُ فِي فِيهِ

اَلْمُؤَاجَرَةُ [el-muʾāceret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir şeyʾi kirāya vermek maʿnāsınadır; yukālu: آجَرَ الْمَمْلُوكَ مُؤَاجَرَةً إِذَا أَكْرَاهُ

Şārih der ki Zemaḫşerī *Esās*'ta آجَرَنِي فُلَانٌ دَارَهُ فَاسْتَأْجَرْتُهَا وَهُوَ مُوجِرٌ وَلَا تَقُلْ مُؤَاجِرٌ فَإِنَّهُ خَطَأٌ قَبِيحٌ وَلَيْسَ آجَرَ هَذَا عَلَى فَاعَلَ وَلَكِنْ أَفْعَلَ وَإِنَّمَا الَّذِي هُوَ فَاعَلَ قَوْلُكَ آجَرَ الْأَجِيرَ مُؤَاجَرَةً كَقَوْلِكَ شَاهَرَهُ وَعَاوَمَهُ ʿibāretiyle maʿnā-yı mezbūrda مُؤَاجَرَةً [muʾāceret]i tahtiʾe eylemiştir. Lākin İbn Ḳaṭṭāʿ ve sāʾir baʿzı eʾimmeden vürūdu meʾsūr olmakla müʾellif dahi onlara ittibāʾ eyledi, vākıʿā *Miṣbāḥ*'ta dahi vürūdu mersūmdur. Ve

مُؤَاجَرَةٌ [muʾāceret] Fācire ʿavret ve şahs-ı meʾbūn kendisine ücretle fiʿl-i şenīʿ ettirmek maʿnāsınadır ki ferc ve dübürünü kirāya vermekten ʿibārettir; yukālu:

آجَرَتِ الْمَرْأَةُ مُؤَاجَرَةً إِذَا أَبَاحَتْ نَفْسَهَا بِأَجْرٍ Ve ücretle ırgat tutmak ve ırgatlığa tutulmak maᶜnālarınadır; tekūlu: آجَرْتُهُ فَآجَرَنِي مُؤَاجَرَةً أَيْ صَارِ أَجِيرِي

اَلْأُجْرَةُ [el-ucret] (hemzenin zammıyla) Kirāya denir ki ismdir, Fārisīde müzd denir. أُجْرَةُ قَدَمٍ [ucretu ḳadem]ayak kirāsıdır ki ayak teri taᶜbīr olunur.

اَلْإِئْتِجَارُ [el-i'ticār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Ecr ve sevāb talebiyle tasadduk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَجَرَ فُلَانٌ إِيتِجَارًا إِذَا تَصَدَّقَ وَطَلَبَ الْأَجْرَ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu fi'l-adāhī: "كُلُوا وَادَّخِرُوا وَائْتَجِرُوا" أَيْ تَصَدَّقُوا طَالِبِينَ لِلْأَجْرِ Ve bunda idgāmla إِتَّجِرُوا cā'iz değildir, zīrā bu أَجْرٌ [ecr] den me'hūzdur, تِجَارَةٌ [ticāret]ten me'hūz değildir.

اَلْإِسْتِيجَارُ [el-istīcār] Bir kimseyi ücretle ırgatlığa tutmak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِسْتَأْجَرْتُهُ أَيِ اتَّخَذْتُهُ أَجِيرًا

اَلْأَجِيرُ [el-ecīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ücretle tutulan ırgata denir.

اَلْإِجَّارُ [el-iccār] (hemzenin kesri ve cīm'in şeddesiyle) Dama denir, سَطْحٌ [saṭḥ] maᶜnāsına. Cemᶜi أَجَاجِيرُ [ecācīr] ve أَجَاجِرَةٌ [ecāciret] gelir, niteki nūn'la إِنْجَارٌ [incār] dahi lügattir; cemᶜi أَنَاجِيرُ [enācīr] gelir.

اَلْإِجِّيرَى [el-iccīrā] (خِصِّيصَى [ḫiṣṣīṣā] vezninde) De'b ve ᶜādet maᶜnāsınadır; yukālu: إِجِّيرَاهُ كَذَا أَيْ عَادَتُهُ

اَلْآجُورُ [el-ācūr] (فَاعُولٌ [fāᶜūl] vezninde) ve

اَلْيَاجُورُ [el-yācūr] (yā-ı tahtiyye ile) ve

اَلْأَجُورُ [el-ecūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْآجُرُّ [el-ācurr] (hemzenin meddi ve cīm'in zammıyla) ve

اَلْآجَرُ [el-ācer] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) ve

اَلْآجِرُ [el-ācir] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

اَلْآجُرُونُ [el-ācurūn] (hemzenin meddi ve cīm ve rā'nın zammeleriyle) Mecmūᶜu آجُرٌّ [ācurr] maᶜnāsınadır ki hemzenin meddi ve cīm'in zammı ve rā'nın teşdīdiyle kiremite denir. Ve mecmūᶜu muᶜarreblerdir, yaᶜnī ākūr-ı Fārisī muᶜarrebleridir.

آجَرُ [Ācer] (hemzenin meddi ve cīm'in fethiyle) Ümm-i İsmāᶜīl ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām ismidir, niteki هَاجَرُ [Hācer] ile maᶜrūfedir. Şārih der ki hemze hā'dan mübeddeldir.

دَرْبُ آجُرٍّ [Derbu Ācurr] (hemzenin meddi ve cīm'in zammıyla) Bağdād'da iki mevziᶜ ismidir.

[أ خ ر]

اَلْأُخُرُ [el-uḫur] (hemzenin ve ḫā-yı muᶜcemenin zammıyla) قُدُمٌ [ḳudum] lafzının zıddıdır ki zammeteynle ileri maᶜnāsına olmakla أُخُرٌ [uḫur] geri maᶜnāsınadır; yukālu: مَضَى قُدُمًا وَتَأَخَّرَ أُخُرًا Ve her şey'in sonuna denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve ense ve half maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَقَّ الثَّوْبَ أُخُرًا وَمِنْ أُخُرٍ أَيْ مِنْ خَلْفٍ

اَلتَّأَخُّرُ [et-te'eḫḫur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلتَّأْخِيرُ [et-te'ḫīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِيخَارُ [el-istīḫār] Gerilenmek ve geriye kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَخَّرَ الرَّجُلُ وَأَخَّرَ وَاسْتَأْخَرَ ضِدُّ تَقَدَّمَ Ve

تَأْخِيرٌ [te'ḫīr] Müteᶜaddī olur, gerilemek ve geriye komak maᶜnāsına; tekūlu: أَخَّرْتُهُ تَأْخِيرًا فَتَأَخَّرَ

اَلْآخِرَةُ [el-āḫiret] ve

اَلْمُؤْخِرَةُ [el-mu'ḫiret] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Bir şey'in gerisine ıtlāk olunur. Bu maᶜnādandır ki gözün kuyruğuna آخِرَةُ الْعَيْنِ [āḫiretu'l-ᶜayn] ve مُؤْخِرَةُ الْعَيْنِ

[muᵓḫiretu’l-ᶜayn] ıtlāḳ olunur; tekūlu: نَظَرَ إِلَيَّ بِآخِرَةِ عَيْنِهِ وَمُؤْخِرَتِهَا أَيْ بِمَا وَلِيَ اللِّحَاظَ وَيُقَالُ بِمُؤْخِرِهَا بِالتَّثْقِيلِ قَالَ الشَّارِحُ وَهَذَا قَلِيلٌ Ve

آخِرَةُالرَّحْلِ [āḫiretu’r-raḥl] ve

آخِرُالرَّحْلِ [āḫiru’r-raḥl] ve

مُؤْخِرُالرَّحْلِ [muᵓaḫḫiru’r-raḥl] (مُعظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ve

مُؤَخَّرَةُالرَّحْلِ [muᵓaḫḫaretu’r-raḥl] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde; ve bunlarda teşdīd ve tahfīf ve ḫā’ların fethi ve kesri cāᵓizdir) Semerin art kaşına denir ki rākib ona istinād eder; قَادِمَةٌ [ḳādimet] mukābilidir.

اَلْآخِرَانِ [el-āḫirān] (tesniye bünyesiyle) Dört memeli hayvānın uylukları cānibinde olan iki memelilerine ıtlāḳ olunur.

اَلْآخِرُ [el-āḫir] (فَاخِرٌ [fāḫir] vezninde) Son maᶜnāsınadır ki أَوَّلٌ [evvel] mukābilidir; yukālu: أَوَّلُهُ كَذَا وَآخِرُهُ كَذَا ve yukālu: جَاءَ عَنْ آخِرِهِمْ

Müᵓellifin *Baṣāᵓir*’de beyānına göre آخِرٌ [āḫir] lafzı أَوَّلٌ [evvel] mukābili ismdir, nihāyete mevzūᶜdur, niteki أَوَّلٌ [evvel] kelimesi bidāyete mevzūᶜdur. Ve bu “أَخَرَ- يَأْخِرُ- أُخُورًا” sīgasından neseb üzere ism-i fāᶜildir; müᵓennesinde آخِرَةٌ [āḫiret] denir hā’yla. Ve

آخِرٌ [āḫir] Gāᵓib maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَبْعَدَ اللهُ الْآخِرَ أَيِ الْغَائِبَ Bundan garaz hāzırīne duᶜādır.

اَلْآخِرَةُ [el-āḫiret] (hā’yla) آخِرٌ [āḫir]in müᵓennesidir. Ve

آخِرَةٌ [āḫiret] Dārü’l-bekāya ıtlāḳ olunur ki sıfat-ı gālibedir, murād neşᵓe-i sāniyedir, niteki dār-ı dünyā ile neşᵓe-i ūlādan taᶜbīr olunur. Ve gāh olur ki دَارٌ [dār] lāfzı terk olunur, ke-mā fī kavlihi taᶜālā: ﴿لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ﴾ Ve gāh mevsūf olarak zikr olunur ve minhu kavluhu taᶜālā ﴿وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ﴾ اَلْآيَة ᶜArablar “Sana ikinci defᶜada geldim” diyecek yerde أَتَيْتُكَ آخِرَةً مَرَّتَيْنِ derler.

اَلْأَخِيرُ [el-aḫīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi آخِرٌ [āḫir] maᶜnāsınadır ki أَوَّلٌ [evvel] mukābilidir. Ve gāᵓib maᶜnāsına istiᶜmāl olunur, آخِرٌ [āḫir] gibi huzūr-ı fazīletinden müteᵓahhir olduğu için. Ve her şeyᵓin en sonrasına ıtlāḳ olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْآخَرُ [el-āḫar] (hemzenin meddi ve ḫā’nın fethiyle) Gayr maᶜnāsınadır ki Fārisīde dīger mürādifidir, iki nesnenin birine nisbetle öbürüdür. Cemᶜ آخَرُونَ [āḫarūn] gelir vāv ve nūn’la ve أُخَرُ [uḫar] gelir hemzenin zammı ve ḫā’nın fethiyle. Müᵓennesinde أُخْرَى [uḫrā] denir hemzenin zammıyla ve أُخْرَاةٌ [uḫrāt] denir hā’yla; cemᶜinde أُخْرَيَاتٌ [uḫreyāt] denir, kezālik أُخَرُ [uḫar] denir hemzenin zammı ve ḫā’nın fethiyle.

Şārih der ki آخَرُ [āḫar] lafzı efᶜal vezninde efᶜal-i tafdīldir, fi’l-asl أَشَدُّ تَأَخُّرًا maᶜnāsına olup baᶜdehu gayr maᶜnāsına istiᶜmāl olundu. Ve أُخَرُ [uḫar] lafzı ki cemᶜ-i آخَرُ [āḫar] ve أُخْرَى [uḫrā]dır, şürūḥ-ı *Kāfiye*’de maᶜdūliyyeti ve cemᶜiyyeti bābında kelimāt-ı kesīre mebsūtadır. Müᵓellif vech-i mezkūr üzere müzekkerin dahi cemᶜi أُخَرُ [uḫar] gelir diye resm eylemiştir. Bu cihetle baᶜzıların ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ āyet-i kerīmesinde nükte tetallübü lā-tāᵓil olur. Ve ᶜArablar أَتَيْتُكَ آخِرَ مَرَّتَيْنِ derler, “İkinci defᶜada sana geldim” maᶜnāsına, niteki آخِرَةَ مَرَّتَيْنِ dahi bu maᶜnāyadır ki zikr olundu. Ve

أُخْرَى [uḫrā] آخِرَةٌ [āḫiret] gibi dār-ı bekāya ki neşᵓe-i sāniyedir, ıtlāḳ olunur. Ve

لاَ أَفْعَلُهُ أُخْرَى اللَّيَالِي وَلاَ أَفْعَلُ أُخْرَى الْمَنُونِ ʿArablar denir, أَبَدًا maʿnāsını murād ederler, جَاءَ إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ sebkindedir; ve yekūlūne جَاءَ أُخْرَى الْقَوْمِ يَعْنِي مَنْ كَانَ فِي آخِرِهِمْ ve yekūlune: جَاءَ فِي أُخْرَيَاتِهِمْ أَيْ فِي أَوَاخِرِهِمْ

اَلْأَخَرَةُ [el-aḫeret] (fetehātla ve hemzenin zammıyla cā᾽izdir) ve

اَلْأَخِيرُ [el-aḫīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde, niteki zikr olundu) ve

اَلْأُخُرُ [el-uḫur] (zammeteynle, kezālik zikr olundu) ve

اَلْإِخِرِيَّا [el-iḫiriyyā] (hemzenin ve rā'nın kesri ve yā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْأُخْرِيَّا [el-uḫriyyā] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْإِخْرِيَا [el-iḫriyyā] (hemzenin ve rā'nın kesriyle) ve

اَلْآخِرِيَّا [el-āḫiriyyā] (hemzenin meddiyle) Mecmūʿu her şey᾽in āhirine ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ أَخَرَةً وَبِأَخَرَةٍ وَأَخِيرًا وَأُخُرًا وَإِخِرِيًّا وَأُخْرِيًّا وَإِخْرِيًّا وَآخِرِيًّا أَيْ آخِرَ كُلِّ شَيْءٍ

Şārih der ki mü᾽ellifin بِأَخَرَةٍ kavlinde muʿarref bi'l-lām olarak müstaʿmel olmaması fehm olunup lākin cār ve mecrūrun mecmūʿu hāl olmakla muʿarrefen dahi istiʿmāl olundu.

اَلْآخِرَةُ [el-aḫiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Veresi maʿnāsına istiʿmāl olunur; tekūlu: بِعْتُهُ بِآخِرَةٍ أَيْ بِنَظِرَةٍ

اَلْمِئْخَارُ [el-mi᾽ḫār] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Şol hurmā ağacına ıtlāk olunur ki meyvesi kışın ve kesimin sonlarına kadar kalır ola; yukālu: نَخْلَةٌ مِئْخَارٌ إِذَا صَارَتْ يَبْقَى حَمْلُهَا إِلَى آخِرِ الشِّتَاءِ وَالصِّرَامِ

آخُرُ [Āḫur] (آنُكٌ [ānuk] vezninde) Īrān'da Dehistān eyāletinde bir belde adıdır; aʿlām-ı rüvāttan İsmā᾽il b. Aḥmed ve ʿAbbās b. Aḥmed b. el-Faḍl oradandır.

[أ د ر]

اَلْآدَرُ [el-āder] (آدَمُ [ādem] vezninde) ve

اَلْمَأْدُورُ [el-me᾽dūr] (مَغْدُورٌ [maġdūr] vezninde) أُدْرَةٌ [udret] ʿilletine mübtelā olan adama denir ki ʿavret yerinde kıl biten derinin cevfinde olan ince zar gibi deri yırtılıp bağırsaklar hāyenin kabına inmekle husyesi kova gibi şişip kabarmış olur, Türkīde "debe taşak" taʿbīr olunur. Ve fıtk-ı mezbūr hemān sol taraftan hādis olur. ʿAlā-kavlin şol kimseye denir ki husyelerinin birine fıtık isābet eylemiş ola; yukālu: رَجُلٌ آدَرُ وَمَأْدُورٌ وَهُوَ مَنْ يَنْفَتِقُ صِفَاقُهُ فَيَقَعُ قُصْبُهُ فِي صَفْنِهِ وَلاَ يَنْفَتِقُ إِلاَّ مِنْ جَانِبِهِ الْأَيْسَرِ أَوْ مَنْ يُصِيبُهُ فَتْقٌ فِي إِحْدَى خُصْيَيْهِ

اَلْأَدَرُ [el-eder] (fethateynle) Masdardır, bir adam debe taşak olmak maʿnāsına; yukālu: أَدِرَ الرَّجُلُ أَدَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ آدَرَ

اَلْأُدْرَةُ [el-udret] (hemzenin zammıyla) İsmdir, debe taşaklığa denir. Ve bunda fetehātla da cā᾽izdir.

اَلْأَدْرَاءُ [el-edrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) Şol husyeye ıtlāk olunur ki fıtık eseri olmayarak büyük ola; yukālu: خُصْيَةٌ أَدْرَاءُ أَيْ عَظِيمَةٌ بِلاَ فَتْقٍ

اَلْمَآدِيرُ [el-me᾽ādīr] مَأْدُورٌ [me᾽dūr]un cemʿidir.

اَلْأُدْرُ [el-udr] (hemzenin zammıyla) آدَرُ [āder]in cemʿidir; yukālu: قَوْمٌ مَآدِيرُ أَيْ أُدْرٌ

[أ ذ ر]

آذَارُ [āẕār] (hemzenin ve ẕāl-ı muʿcemenin meddiyle) İsm-i aʿcemīdir. Ve Şühūr-ı Rūmiyyeden şehr-i sādis ismidir ki hālen mart taʿbīr olunur; teşrīn-i evvelden ʿadd etmeleriyle şehr-i sādis olur.

[أ ر ر]

اَلْأَرُّ [el-err] (hemzenin fethi ve rā’nın teşdīdiyle) Davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّ الدَّابَّةَ أَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَاقَهَا Ve tard ve tebʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّ فُلَانًا إِذَا طَرَدَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır, “er gibi err eylemek” letā᾿iftendir; yukālu: أَرَّهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve ishāl sebebiyle yürek sürüp çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّ السَّلْحَ إِذَا رَمَاهُ وَأَسْقَطَهُ Şārih der ki burada وَسُقُوطَهُ nüshaları muharreftir, savāb olan وَإِسْقَاطَهُ olmaktır. Ve

أَرٌّ [err] Āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّ النَّارَ إِذَا أَوْقَدَهَا Ve

أَرٌّ [err] Şol çubuğa denir ki dikenli meşe ağacından koparılıp ve dikenleri izāle ve etrāfı mülāyim olunca kadar yere vurduktan sonra su ile ıslatıp üzerine tuz ekerler ve onu rahimi likāh kabūlünden kalan nākanın rahimine idhāl ile devā ederler ve ona إِرَارٌ [irār] dahi denir hemzenin kesriyle. Ve أَرٌّ [err] kelimesi maʿnā-yı mezbūrdan masdar olur; yukālu: أَرَّ النَّاقَةَ أَرًّا إِذَا فَعَلَ بِهَا الْأَرَّ وَالْإِرَارَ

اَلْإِرَّةُ [el-irret] (هِرَّةٌ [hirret] vezninde) Āteşe denir.

اَلْأَرِيرُ [el-erīr] (صَرِيرٌ [ṣarīr] vezninde) Kumar oynarken galebe hīninde mācin ve kem-hayā ve lāübālī olan kumarcı şevk ve cünbüşle çağırıp bağırıp hengāme eylemek, ʿalā-kavlin mutlakā seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَّ الْمَاجِنُ عِنْدَ الْقِمَارِ وَالْغَلَبَةِ أَرِيرًا إِذَا صَاتَ أَوْ هُوَ مُطْلَقُ الصَّوْتِ Ve

أَرِيرٌ [erīr] İsm olur, o savta denir.

أَرْأَرْ [er er] (hemzelerin fethiyle) Koyun ve keçi kısmını çağıracak asvāttandır.

اَلْإِيتِرَارُ [el-ītirār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İstiʿcāl maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَرَّ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَعْجَلَ

اَلْمِئَرُّ [el-mi᾿err] (mīm’in kesri ve hemzenin fethiyle) Kesīrü’l-cimāʿ olan adama denir.

[أ ز ر]

اَلْأَزْرُ [el-ezr] (hemzenin fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Kaplamak, ihāta maʿnāsınadır; yukālu: أَزَرَ الشَّيْءَ أَزْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَحَاطَهُ Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır. Ve zaʿf ve zebūnī īmaʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ ذُو أَزْرٍ أَيْ قُوَّةٍ وَذُو أَزْرٍ أَيْ ضَعْفٍ

Şārihin beyānına göre mādde-i mezkūre إِزَارٌ [izār] māddesinden me᾿hūzdur ki bele bağladıkları fūta ve peştemāl makūlesine denir. Pes ihāta maʿnāsı ve şedd-i izārdan melhūz kuvvet maʿnāsı, kezālik izār zātında sevb-i zaʿīf olmak hasebiyle zaʿf maʿnāsı ve ʿavn ve zahr maʿnāları ondan münşaʿibdir. İntehā. Ve

أَزْرٌ [ezr] Kuvvetlendirmek, takviye maʿnāsınadır; yukālu: أَزَرَهُ أَزْرًا إِذَا قَوَّاهُ Ve

أَزْرٌ [ezr] Arkaya ıtlāk olunur; yukālu: شَدَّ بِهِ أَزْرَهُ أَيْ ظَهْرَهُ

اَلْأُزْرُ [el-uzr] (hemzenin zammıyla) Belde izār bağlayacak yere denir مَعْقِدُ الْإِزَارِ [maʿķidu’l-izār] maʿnāsına.

اَلْإِزْرُ [el-izr] (hemzenin kesriyle) Asl ve mebnā maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِنْ إِزْرٍ كَرِيمٍ أَيْ أَصْلٍ Ve izāra denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِزْرَةُ [el-izret] (hemzenin kesriyle) Binā-i nevʿdir, bir türlü ve bir hey᾿etle izār tutunmak maʿnāsınadır ki hālete dālldir, ondan lisānımızda tutunuş ile taʿbīr olunur; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْإِزْرَةِ أَيْ هَيْئَةَ ائْتِزَارِهِ

اَلْإِزَارُ [el-izār] (hemzenin kesriyle) Bedene bürünecek çar ve milhafeye denir. Ve

bu müzekkerdir, müʾennes dahi olur ve baʿzen hā-i teʾnīsle إِزَارَةٌ [izāret] dahi denir. Şārih der ki gerçi müʾellif mutlakā مِلْحَفَةٌ [milḥafet] ile tefsīr eyledi, lākin asl izār belden aşağı tutulan fūta ve peştemāl makūlesine denir, niteki رِدَاءٌ [ridāʾ] belden yukarı tutulan sevbe denir, meselā huccācın belden yukarı tutundukları ihrām ridāʾ ve belden aşağı tutundukları izārdır. İntehā. Ve

إِزَارٌ [izār] Lafzının cemʿi آزِرَةٌ [āziret] gelir, حِمَارٌ [ḥimār] ve أَحْمِرَةٌ [aḥmiret] gibi ve أُزُرٌ [uzur] gelir, حِمَارٌ [ḥimār] ve حُمُرٌ [ḥumur] gibi ve أُزْرٌ [uzr] gelir zā'nın sükūnuyla. Ve

إِزَارٌ [izār] Mutlakā adamı setr eden nesneye ıtlāk olunur. Onun için bir adamın beytine إِزَارٌ [izār] ıtlāk ederler. Ve

إِزَارٌ [izār] عَفَافٌ [ʿafāf] ve ismet maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْإِزَارِ أَيِ الْعَفَافِ ve yukālu: هُوَ عَفِيفُ الْإِزَارِ Ve kişinin zevcesine ıtlāk olunur, libās gibi. Ve dişi koyuna ıtlāk olunur. Ve dişi koyunu sağmak için çağırdıkları savttan hikāye olur ki إِزَارْ إِزَارْ diye çağırırlar, sükūn-ı rā ile.

اَلْمِئْزَرُ [el-miʾzer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi izāra denir, لِحَافٌ [liḥāf] ve مِلْحَفٌ [milḥaf] gibi.

اَلْإِيتِزَارُ [el-ītizār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İzār tutunmak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَزَرَ بِالْإِزَارِ إِذَا لَبِسَهُ وَلاَ تَقُلْ إِتَّزَرَ بِإِدْغَامِ الْهَمْزَةِ فِي التَّاءِ وَقَدْ جَاءَ فِي بَعْضِ الْأَحَادِيثِ وَلَعَلَّهُ مِنْ تَحْرِيفِ الرُّوَاةِ Müʾellifin murādı işbu hadīstir: Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "كَانَ يُبَاشِرُ بَعْضَ نِسَائِهِ وَهِيَ مُؤْتَزِرَةٌ فِي حَالَةِ الْحَيْضِ" أَيْ مَشْدُودَةُ الْإِزَارِ وَقَدْ جَاءَ فِي بَعْضِ الرِّوَايَاتِ "وَهِيَ مُتَّزِرَةٌ" وَهُوَ خَطَأٌ لِأَنَّ الْهَمْزَةَ لاَ تُدْغَمُ فِي التَّاءِ

اَلتَّأَزُّرُ [et-teʾezzur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi izār tutunmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَزَّرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى إِئْتَزَرَ

اَلْمُؤَازَرَةُ [el-muʾāzeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın ihsānla hüznünü defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آزَرَهُ مُؤَازَرَةً إِذَا وَاسَاهُ Ve bir nesneye mukābil olmak maʿnāsınadır; yukālu: آزَرَهُ إِذَا حَاذَاهُ Ve bir adama yardım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آزَرَهُ إِذَا عَاوَنَهُ Ve bu maʿnālarda vāv ile مُوَازَرَةٌ şāzdır. Ve

مُؤَازَرَةٌ [muʾāzeret] Ekin kuvvetlenip birbirine sarmaşmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: اَلزَّرْعُ يُؤَازِرُ بَعْضُهُ بَعْضًا إِذَا تَلاَحَقَ وَالْتَفَّ

اَلتَّأْزِيرُ [et-teʾzīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَّرَهُ إِذَا غَطَّاهُ Ve kuvvet vermek ve kuvvetlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَّرَهُ إِذَا قَوَّاهُ Ve minhu yukālu: نَصْرٌ مُؤَزَّرٌ أَيْ بَالِغٌ شَدِيدٌ

آزَرُ [Āzer] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Ahvāz ile Rāme-Hurmuz beyninde bir nāhiye adıdır. Ve selefte bir sanemin ismidir. Ve baʿzı lügāt-ı ʿArabiyyede آزَرُ [āzer] kelimesi zemm ve düşnām kelimāttandır. Ve

آزَرُ [Āzer] İbrāhīm el-Ḫalīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi selāmu'l-celīl hazretlerinin ʿamucaları ismidir. Pederleri ismi Tāraḫ'tır.

Şārih der ki Kurʾān-ı kerīm'de آزَرُ [Āzer] e أَبٌ [eb] ıtlākı ʿādet-i ʿArab üzere cārī olmuştur. Beyḍāvī'de bu vech üzere mersūmdur ki kütüb-i tevārīhte zikr olunduğu üzere pederlerinin ismi Tāraḫ'tır, ʿalā-kavlin ikisi de ʿalemidir, İsrāʾīl ve Yaʿḳūb gibi ve ʿalā-reʾyin Tāraḫ ʿalem ve Āzer vasftır, شَيْخٌ [şeyḫ] yāhūd مُعْوَجٌّ [muʿvecc] maʿnāsına. Ve menʿ-i sarfı aʿcemī olup mevāzinine mahmūl olduğuna mebnīdir. Yāhūd naʿt-ı ʿArabīdir, أَزْرٌ [ezr] den yāhūd وِزْرٌ [vizr]den müştaktır. Ve ak-

reb olan ʿalem-i aʿcemīdir. Ve ʿinde'l-baʿz آزَرُ [āzer] bir sanem adıdır ki mersūm ona ʿibādet eder idi, mülāzemet-i ʿibādetine mebnī ismiyle müsemmā olmuştur yāhūd hazf-ı muzāfla ona ıtlāk olunmuştur ki عَابِدُ آزَرَ takdīrinde olur yāhūd murād sanem-i mezbūrdur. آزَرُ [āzer] kelimesi mābaʿdinin müfessir olduğu fiʿl-i muzmer ile mansūbdur. İntehā. Ve

آزَرُ [āzer] إِزَارٌ [izār]dan vasf olur أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde, şalvarlığı beyāz olup ayakları siyāh olan ata ıtlāk olunur. ʿAlākavlin şalvarlığı ve ayakları beyāz olana yāhūd şalvarlığı beyāz olup ayakları ne türlü olursa olsun ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ آزَرُ إِذَا كَانَ أَبْيَضَ الْفَخِذَيْنِ وَلَوْنُ مَقَادِيمِهِ أَسْوَدُ أَوْ هُمَا وَاحِدٌ أَوْ أَيُّ لَوْنٍ كَانَ Lākin *Esās*'ta وَفَرَسٌ آزَرُ أَبْيَضُ الْعَجُزِ فَإِنْ نَزَلَ الْبَيَاضُ إِلَى الْفَخِذَيْنِ فَهُوَ مُسَرْوَلٌ وَخَيْلٌ أُزْرٌ كَحُمْرٍ يَعْنِي جَمْعٌ ʿunvānında mersūmdur.

الْمُؤَزَّرَةُ [el-muʾezzeret] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol dişi koyuna vasf olur ki ayakları şalvarlığa kadar siyāh olmakla gūyā ki siyāh şalvar giymiş ola; yukālu: نَعْجَةٌ مُؤَزَّرَةٌ كَأَنَّهَا أُزِّرَتْ بِسَوَادٍ

[أ س ر]

اَلْأَسْرُ [el-esr] (hemzenin fethi ve sīn'in sükūnuyla) Bir nesneyi muhkem bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَسَرَ الشَّيْءَ أَسْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَدَّهُ

Şārih der ki أَسْرٌ fi'l-asl إِسَارٌ [isār] ile yaʿnī sırım ile semer ağacını çekip bağlamak maʿnāsına mevzūʿdur, baʿdehu mutlakā bağlamak ve bu münāsebetle takviye vermek ve kavī kılmak ve esīr eylemek maʿnāları müteferriʿ olmuştur. İntehā. Ve

أَسْرٌ [esr] Bir şeyʾi sırım ve sāʾir sargı makūlesiyle sarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسَرَهُ إِذَا عَصَبَهُ Ve insānın halk ve hulkunu muhkem ve kavī kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسَرَهُ اللهُ أَيْ خَلَقَهُ ذَا قُوَّةٍ وَشِدَّةٍ فِي الْخَلْقِ وَالْخُلُقِ Ve bu maʿnāda أَسْرٌ [esr] ism olur; ve minhu kavluhu taʿālā ﴿وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ﴾ Kāle'l-Beydāvī: فَأَحْكَمْنَا رَبْطَ مَفَاصِلِهِمْ بِالْأَعْصَابِ أَيْ خَلْقَهُمْ Ve kāle'l-müʾellif: ﴿وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ﴾ أَيْ مَفَاصِلَهُمْ أَوِ الْمُرَادُ مَصَرَّتَيِ الْبَوْلِ وَالْغَائِطِ إِذَا خَرَجَ الْأَذَى تَقَبَّضَتَا أَوْ مَعْنَاهُ أَنَّهُمَا لَا يَسْتَرْخِيَانِ قَبْلَ الْإِرَادَةِ Tefsīr-i evvele göre Hazret-i Hak celle ve ʿalā buyurur ki "Ben ʿazīmü'ş-şān Ḫallāḳ-ı bī-çūn onların mefāsılını birbirine vasl ve şedd ile metīn ve üstüvār eyledim" ve tefsīr-i sānīye göre "Bevl ve gāʾit mecrālarından her birini hadesler çıktıktan sonra büzülüp devşirilir kıldım" yāhūd "İhrāc-ı hadesi murādlarından mukaddem sebīllerini gevşeyip müsterhī olmaz eyledim" demektir ki hāsıl-ı maʿnā olur.

اَلْأُسْرُ [el-usr] (hemzenin zammıyla) Bevl tutulmak maʿnāsınadır, niteki hades-i dīgerin inkıbāzına حُصْرٌ [ḥuṣr] denir; yukālu: أَخَذَهُ الْأُسْرُ أَيِ احْتِبَاسُ الْبَوْلِ Şārih der ki أُسْرٌ [usr] ismdir, masdarı أَسَرٌ [eser]dir, fethateynle; yukālu: أَسِرَ الرَّجُلُ أَسَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا احْتَبَسَ بَوْلُهُ

عُودُأُسْرٍ [ʿūdu usrin] ve

عُودُيُسْرٍ [ʿūdu yusrin] (yā-yı tahtiyye ile yāhūd sānī lahn ve hatādır) Şol ağaç pāresine ıtlāk olunur ki bevli tutulan adamın karnı üzere vazʿ eylemekle tedbīr ve tīmār ederler; Aʿrāb edviyesindendir ve o ağaç Aʿrāb beyninde maʿrūftur. Zāhiren hālā tesbīh dizdikleri يُسْرٌ [yusr] ağacı olmak gerektir ki maʿrūfedir. Niteki kütüb-i tıbbiyede ʿūd-ı yüsr ʿunvānında mersūmdur. Kāle fi'l-*Esās*: عُولِجَ فُلَانٌ بِعُودِ الْأُسْرِ وَهُوَ الَّذِي يُوضَعُ عَلَى بَطْنِ الْمَأْسُورِ فَيَبْرَأُ وَتَقُولُ

الْعامَّةُ عُودُ يُسْرٍ وَهُوَ خَطأٌ إلاَّ أَنْ يُقْصَدَ بِهِ التَّفَأُّلُ

اَلْأُسُرُ [el-usur] (zammeteynle) Taht ayaklarına denir, قَوائِمُ السَّرِيرِ [ḳavā᾽imu’s-serīr] maᶜnāsına.

اَلْأَسَرُ [el-eser] (fethateynle) Sırçaya denir, زُجَاجٌ [zucāc] maᶜnāsına.

اَلْإِسَارُ [el-isār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mutlakā bağa ve sargıya denir, māyuşeddu bihi maᶜnāsına. Cemᶜi أُسُرٌ [usur] gelir zammeteynle. Şārih bunu esīr-bend edecek kayışa tahsīs eylemiştir. Ve

إِسَارٌ [isār] يَسَارٌ [yesār] lafzında lügattir ki يَمِينٌ [yemīn] mukābilidir.

اَلْأَسِيرُ [el-esīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tutsağa denir, أَخِيذٌ [aḫīẕ] maᶜnāsına, gerek bağlı olsun ve gerek olmasın. Fi’l-asl إِسَارٌ [isār] ile bağlı olan tutsağa denip baᶜdehu tevsīᶜ olundu. Ve ḫāssaten bağlı olanına denir, مُقَيَّدٌ [muḳayyed] maᶜnāsına. Ve mahbūs ve mescūna ıtlāk olunur. Cemᶜi أُسَرَاءُ [userā᾽] gelir, أُمَرَاءُ [umerā᾽] vezninde ve أُسَارَى [usārā] gelir سُكَارَى [sukārā] vezninde ve أَسَارَى [esārā] gelir hemzenin fethiyle خَبَاطَى [ḫabāṭā] vezninde ve أَسْرَى [esrā] gelir مَرْضَى [merḍā] ve قَتْلَى [ḳatlā] vezninde. Ve

أَسِيرٌ [esīr] Birbirine sarmaşmış nebāta ıtlāk olunur; yukālu: نَبَاتٌ أَسِيرٌ أَيْ مُلْتَفٌّ

اَلْأُسْرَةُ [el-usret] (عُمْدَةٌ [ᶜumdet] vezninde) Metīn ve muhkem zırha ıtlāk olunur, dirᶜ-ı hasīne maᶜnāsına; kuvvet maᶜnāsından me᾽ḫūzdur. Ve bir adamın akreb olan رَهْطٌ [rahṭ] ve ᶜaşīretine ıtlāk olunur, medār-ı takviyet olduğu için; yukālu: هُوَ مِنْ أُسْرَةِ فُلاَنٍ أَيْ رَهْطِهِ الْأَدْنَوْنَ

اَلتَّأَسُّرُ [et-te᾽essur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir adamı bir bahāne ile oyalandırmakla maksadından alıkoyup geciktirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَأَسَّرَ عَلَيْهِ إِذَا اعْتَلَّ وَأَبْطَأَ

أَسَارُونَ [esārūn] (hemzenin fethiyle) ᶜAkākīrdendir, beyne’l-etıbbā᾽ bu ismle maᶜrūf nebāttır ki edviyedendir, Türkīde kedi otu taᶜbīr olunur.

أَسِيرٌ [Esīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

أُسَيْرٌ [Useyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

أُسَيْرَةٌ [Useyret] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

إِسْرَالٌ [isrāl] (hemzenin kesriyle) Lām bābında mersūmdur.

تَآسِيرُالسَّرْجِ [te᾽āsīru’s-serc] (تَبَاشِيرُ الْفَرْجِ [tebāşīru’l-ferc] vezninde) Atın eyerini sardıkları sırımlara denir. Şārihin beyānı üzere تَعَاشِيبُ gibi müfredi nā-mesmūᶜdur yāhūd müfredi تَأْثِيرٌ [te᾽s̱īr]dir ki تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir.

[أ ش ت ر]

اَلْأُشْتُرُّ [el-Uşturr] (şīn-i muᶜceme ve tāyı fevkiyye ile طُرْطُبٌّ [ṭurṭubb] vezninde) Kūfe’de baᶜzı ᶜAleviyye’nin lakabıdır; murād Zeyd b. Caᶜfer’dir. Ve lafz-ı mezbūr “ش،ت،ر” māddesinde mersūmdur.

[أ ش ر]

اَلْأَشَرُ [el-eşer] (fethateynle) Şiddet ve vefret üzere ferah-nāk olmak maᶜnāsınadır ki taşkınlık ve buturluk taᶜbīr olunur; yukālu: أَشِرَ الرَّجُلُ أَشَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَرِحَ

اَلْأَشِرُ [el-eşir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَشُرُ [el-eşur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْأَشْرُ [el-eşr] (شَكْسٌ [şeks] vezninde ve fethateynle de lügattir ki vasf bi’l-masdar olur) ve

اَلْأَشْرَانُ [el-eşrān] (سَكْرَانُ [sekrān] veznin-

de) Vefret üzere şādān olan kişiye denir. Cemʿleri أَشِرُونَ [eşirūne] gelir şīn'in kesriyle ve أَشُرُونَ [eşurūne] gelir şīn'in zammıyla ve أُشُرٌ [uşur] gelir zammeteynle ve أَشْرَى [eşrā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve أَشَارَى [eşārā] gelir, خَبَاطَى [ḫabāṭā] vezninde ve أُشَارَى [uşārā] gelir, سُكَارَى [sukārā] vezninde.

اَلْمِئْشِيرُ [el-miʾşīr] (مِكْثِيرٌ [miksīr] vezninde ki ebniye-i mübālagadan) Be-gāyet cünbüşlü ve şātır ve neşāt-mend insān ve hayvāna denir ki butur taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ مِئْشِيرٌ وَنَاقَةٌ مِئْشِيرٌ وَجَوَادٌ مِئْشِيرٌ أَيْ نَشِيطٌ

اَلْأُشُرُ [el-uşur] (zammeteynle) ve

اَلْأَشَرُ [el-eşer] (fethateynle) Dişlerde olan keskinliğe ve rikkat ve letāfetine denir ki hulkī ve istiʿmālī olur. Cemʿi أُشُورٌ [uşūr] gelir; yukālu: فِي ثَغْرِهَا أُشُرٌ وَأَشَرٌ وَهُوَ حُسْنُهُ وَتَحْزِيزُ أَطْرَافِهِ يَكُونُ خِلْقَةً وَمُسْتَعْمَلاً

أُشَرُ الْمِنْجَلِ [uşeru'l-mincel] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) Orak taʿbīr olunan āletin dişlerine denir.

اَلْأَشْرُ [el-eşr] (حَشْرٌ [ḥaşr] vezninde) Dişleri keskin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَرَتْ أَسْنَانَهَا أَشْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَزَّزَتْهَا Ekser kocakarılar ahdāsa teşebbüh için baʿzı nesneler ile dişlerini tahdīd ve tecliye ederler. Ve

أَشْرٌ [eşr] Bıçkı ile kereste biçmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَرَ الْخَشَبَ بِالْمِنْشَارِ إِذَا شَقَّهُ

اَلتَّأْشِيرُ [et-teʾşīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi dişleri keskinletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَّرَتْ أَسْنَانَهَا تَأْشِيرًا إِذَا حَزَّزَتْهَا

اَلْمُؤْتَشِرَةُ [el-muʾteşiret] ve

اَلْمُسْتَأْشِرَةُ [el-musteʾşiret] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Dişleri teʾşīr eder olan hatuna denir.

اَلْمُؤَشَّرُ [el-muʾeşşer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Mutlakā yufkalanıp keskinlenmiş nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مُؤَشَّرٌ أَيْ مُرَقَّقٌ

اَلْمِئْشَارُ [el-miʾşār] مِنْشَارٌ [minşār] vezninde ve onda lügattir ki bıçkıya denir.

اَلآشِرَةُ [el-āşiret] (عَاشِرَةٌ [ʿāşiret] vezninde) Bıçkı ile kesilmiş nesneye denir. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır ve bu ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ kabīlindendir; yukālu: خَشَبَةٌ آشِرَةٌ أَيْ مَأْشُورَةٌ

اَلتَّأْشِيرُ [et-teʾşīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İsmdir, çekirgenin diş makāmında olan nesnesine denir ki onunla ısırır. Cemʿi تَآشِيرُ [teʾāşīr] gelir, تَبَاشِيرُ [tebāşīr] vezninde.

اَلْآشِرُ [el-āşir] (عَاشِرٌ [ʿāşir] vezninde) Çekirgenin baldırlarında olan ince dikenlere denir. Kezālik çekirgenin kuyruğu ucunda olan ʿukdeye denir ki kuş çıynakları şeklinde olur ve ona أُشْرَةٌ [uşret] dahi denir, عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde ve مِئْشَارٌ [miʾşār] denir, مِنْشَارٌ [minşār] vezninde.

أَشِيرَةُ [Eşīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Mağrib'de bir beldedir; ʿAbdullāh b. Muḥammed el-Ḥāfıẓ en-Naḥvī oradandır.

[أ ص ر]

اَلْأَصْرُ [el-aṣr] (عَصْرٌ [ʿaṣr] vezninde) Kırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَرَ الشَّيْءَ أَصْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ Ve bir nesneyi bir cānibe doğru eğmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَرَ الشَّيْءَ إِذَا عَطَفَهُ Ve bir kimseyi alıkomak, habs maʿnāsınadır; yukālu: أَصَرَ فُلاَنًا إِذَا حَبَسَهُ Ve çadıra zikri ātī إِصَارٌ [iṣār] dedikleri ip geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَرَ الْبَيْتَ إِذَا جَعَلَ لَهُ إِصَارًا

اَلْإِصْرُ [el-iṣr] (hemzenin kesriyle) ʿAhd

ve peymān maʿnāsınadır. Ve bu habs maʿnāsından meʾhūzdur ki bu māddenin asl mevzūʿudur; kesr ve ʿatf maʿnāları dahi ondan meʾhūzdur, zīrā her birinde habs maʿnāsı mutasavverdir: Meselā kesrde tūl ve dürüstlük hāletlerinden alıkomak ve ʿatfta istikāmetten alıkomak melhūzdur ve ʿahd ve peymānda nākızını sevāb ve hayrāttan alıkomak mutasavverdir. Ve إِصْرٌ [işr]in cemʿi آصَارٌ [āṣār] gelir, tekūlu: لاَ إِصْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ ve yukālu: بَيْنَهُمْ آصَارٌ يَرْعَوْنَهَا أَيْ عُهُودٌ Ve

إِصْرٌ [işr] Günāha ıtlāk olunur, mürtekibini cennetten alıkomak ʿalākasıyla; yukālu: بِهِ إِصْرٌ أَيْ ذَنْبٌ Ve ağırlık, ثِقَلٌ [s̱ikal] maʿnāsınadır; yukālu: حَمَلَ عَنْهُمُ الْإِصْرَ أَيِ الثِّقَلَ Bu maʿnālarda hemzenin zammı ve fethiyle de cāʾizdir. Ve

إِصْرٌ [işr] Bir adamı bir nesneye meyl ettiren şeyʾe denir; yukālu: هُوَ إِصْرُهُ عَلَيْهِ أَيْ مَا يَعْطِفُهُ Ve talāk yāhūd ʿıtk yāhūd nezr ile olan yemīne ıtlāk olunur, zīrā bunlar eskal-i eymān olmakla keffāretle halās mutasavver değildir. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فِيهَا إِصْرٌ فَلاَ كَفَّارَةَ لَهَا" وَهُوَ أَنْ يَحْلِفَ بِطَلاَقٍ أَوْ عَتَاقٍ أَوْ نَذْرٍ Ve

إِصْرٌ [işr] Kulağın deliğine denir ki küpe geçirilir. Cemʿi آصَارٌ [āṣār] gelir hemzenin meddiyle ve إِصْرَانٌ [işrān] gelir hemzenin kesriyle.

اَلْآصِرَةُ [el-āṣiret] (نَاصِرَةٌ [nāṣiret] vezninde) Rahim ve karābete ıtlāk olunur, sebeb-i meyelān olduğu için; tekūlu: لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ آصِرَةٌ أَيْ رَحِمٌ وَقَرَابَةٌ Ve minnet ve ihsāna ıtlāk olunur; tekūlu: عَلَيَّ مِنْهُ آصِرَةٌ أَيْ مِنَّةٌ Cemʿi أَوَاصِرُ [evāṣir] gelir. Ve

آصِرَةٌ [āṣiret] Çadırın eteklerini kazığa bend ettikleri küçük ipe denir.

اَلْإِصَارُ [el-işār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve **اَلْإِصَارَةُ** [el-işāret] (hā'yla) Bunlar da çadırın eteklerini bend ettikleri küçük ipe denir. Cemʿi أُصُرٌ [uşur] gelir zammeteynle. Ve

إِصَارٌ [işār] Çadırın ipini geçirecek kazığa denir. Ve zenbīle denir. Ve otluğa denir, حَشِيشٌ [haşīş] maʿnāsına. Ve şol çula ve kilime denir ki içine biçilmiş otluk vazʿ ederler. Cemʿi أُصُرٌ [uşur] gelir zammeteynle ve آصِرَةٌ [āşiret] gelir, أَفْعِلَةٌ [efʿilet] vezninde.

اَلْأَيْصِرُ [el-eyşir] (hemzenin fethi ve ṣād'ın kesriyle) Bu dahi çadırın eteklerini bağladıkları küçük ipe denir. Ve otluğa ve içine otluk vazʿ eyledikleri palāsa denir. Cemʿi أَيَاصِرُ [eyāṣir] gelir.

اَلْمَأْصِرُ [el-meʾşir] (مَسْجِدٌ [mescid] ve مَرْقَدٌ [merḳad] veznlerinden) Habs-hāneye ve zindāna denir ki ism-i mekāndır, مَحْبَسٌ [maḥbes] maʿnāsına. Cemʿi مَآصِرُ [meʾāşir] gelir, مَسَاجِدُ [mesācid] vezninde. Ve ʿāmme مَعَاصِرُ [maʿāşir] derler ʿayn'la; vezn-i sānī şāzdır.

اَلْأَصِيرُ [el-aşīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Birbirine mütekārib olan nesnelerin her birine denir, gūyā إِصَارٌ [işār]ları mütekārib olan çadırların her biri gibi. Ve birbirine sarmaşıp toplanmış olan saça denir; yukālu: شَعْرٌ أَصِيرٌ أَيْ مُلْتَفٌّ Ve kesīf ve tavīl olan saçağa denir; yukālu: هُدْبٌ أَصِيرٌ أَيْ كَثِيفٌ طَوِيلٌ

اَلْمُؤَاصِرُ [el-muʾāşir] (مُجَاوِرٌ [mucāvir] vezninde) Komşuya denir. Fi'l-asl إِصَارٌ [işār] إِصَارٌ [işār]a yaʿnī طِنَابٌ [ṭınāb] طِنَابٌ [ṭınāb] a hem-civār olana denip baʿdehu ʿale'l-ıtlāk istiʿmāl olundu; tekūlu: هُوَ جَارِي مُطَانِبِي وَمُؤَاصِرِي وَمُكَاسِرِي أَيْ جَارِي

اَلْمُتَآصِرُ [el-muteᵓāṣir] (مُتَنَاصِرٌ [mutenāṣir] vezninde) Birbirine hem-civār olan adamlara denir; yukālu: ثَمَّ حَيٌّ مُتَآصِرُونَ أَيْ مُتَجَاوِرُونَ

اَلْإِئْتِصَارُ [el-īᵓtiṣār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Nebāt çoğalıp uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَصَرَ النَّبْتُ إِذَا طَالَ وَكَثُرَ Ve yerin nebātları birbirine muttasıl bitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَصَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا اتَّصَلَ نَبْتُهَا Ve bir nesne kesīrü'l-aded olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَصَرَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ عَدَدُهُمْ

[أ ط ر]

اَلْأَطْرُ [el-aṭr] (hemzenin fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir nesneyi eğip iki bükmek maʿnāsınadır, meselā yayı kurmak için eğmek gibi; yukālu: أَطَرَ الْقَوْسَ وَغَيْرَهَا أَطْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَطَفَهَا Ve oka أُطْرَةٌ [uṭret] kılmak yaʿnī okun gezine sinir sarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَرَ السَّهْمَ إِذَا جَعَلَ لَهُ أُطْرَةً Ve

أَطْرٌ [aṭr] Yayın ve sehābın mukavves ve münhanī olan yerine denir, مُنْحَنَى الْقَوْسِ وَالسَّحَابِ maʿnāsına. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır. Ve

أَطْرٌ [aṭr] Çadırın dāᵓiresine kasnak tarzında kuşak eylemek maʿnāsınadır ki ekserī şeritten ederler; yukālu: أَطَرَ الْبَيْتَ إِذَا اتَّخَذَ لَهُ إِطَارًا كَالْمِنْطَقَةِ حَوْلَهُ

اَلتَّأْطِيرُ [et-teᵓṭīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) أَطْرٌ [aṭr] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir; yukālu: أَطَّرَ الْقَوْسَ تَأْطِيرًا وَأَطَّرَ السَّهْمَ تَأْطِيرًا بِمَعْنَى أَطَرَ Ve

تَأْطِيرٌ [teᵓṭīr] Kız kısmı ere varmayıp çok zamān atası evinde eskiyip kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَّرَتِ الْبِنْتُ إِذَا بَقِيَتْ فِي بَيْتِ أَبَوَيْهَا زَمَانًا

اَلْأَطِيرُ [el-aṭīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Günāha ıtlāk olunur; tekūlu: "أَخَذَنِي بِأَطِيرِ غَيْرِي" أَيْ بِذَنْبِ غَيْرِي Ve darlığa denir; yukālu: فِيهِ أَطِيرٌ أَيْ ضِيقٌ Ve söze denir, kelām maʿnāsına; tekūlu: سَمِعْتُ مِنْهُ أَطِيرًا أَيْ كَلَامًا Ve ıraktan zuhūr eden şerre denir; yukālu: أَصَابَهُ أَطِيرٌ أَيْ شَرٌّ قَدْ أَتَى مِنْ بَعِيدٍ

اَلْأُطْرَةُ [el-uṭret] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Yarılmamak için ok gezinin üzerine sardıkları sinire denir. Ve ālet-i tenāsülün başının gird-ā-gird çevresine ıtlāk olunur. Ve tırnağın etrāfını ihāta eden ete ıtlāk olunur. Ve at kısmınnı yancıkları başından böğürleri nihāyetine kadar أَبْهَرْ [ebher] dedikleri damarın ucuna denir. Ve çanak ve çömlek kırıklarını kenād ettikleri şeyᵓe denir ki kanla yoğrulmuş külden ʿibārettir.

اَلْإِطَارُ [el-iṭār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Çadırın kuşağına denir. Ve kalbur ve elek ve fıçı makūlesinin kasnağına ve bir nesnenin etrāfına çevrilen pervāza ve hāşiyesine denir. Ve

إِطَارٌ [iṭār] Zikr olunan أُطْرَةٌ [uṭret] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve halka ve dāᵓire olmuş gürūh-ı insānīye ıtlāk olunur. Ve kerevit yapmak için burulup bükülen asma çubuklarına denir ki kasnak şeklinde ederler. Ve insānın dudağıyla bıyığının kılları beynini fasl eden kavsa ıtlāk olunur ki sünnet vechi üzere bıyık kesilince zāhir olur. Kāle'ş-şārih: سُئِلَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنِ السُّنَّةِ فِي قَصِّ الشَّارِبِ فَقَالَ تَقُصُّهُ حَتَّى يَبْدُوَ الْإِطَارُ Ve

إِطَارٌ [iṭār] Bi'l-cümle her nesneyi ihāta eden şeyᵓe ıtlāk olunur.

اَلتَّأَطُّرُ [et-teᵓeṭṭur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir yerde ʿavk olup kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَطَّرَ الرَّجُلُ بِالْمَكَانِ إِذَا تَحَبَّسَ Ve mızrak makūlesi nesne eğilip iki kat olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَطَّرَ الرُّمْحُ إِذَا تَثَنَّى Ve hatun aslā bir yere çıkmayıp dāᵓimā

hānesinde ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَطَّرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَقَامَتْ فِي بَيْتِهَا Ve bir nesne eğrilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَطَّرَ الشَّيْءُ إِذَا اعْوَجَّ

اَلْإِنْئِطَارُ [el-inʾiṭār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi eğrilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْأَطَرَ الشَّيْءُ إِذَا اعْوَجَّ

اَلْمَأْطُورُ [el-meʾṭūr] (مَفْطُورٌ [mefṭūr] vezninde) Şol kuyuya denir ki yanında bir kuyu dahi ola. Ve bādiyede şol suya denir ki toprağı yumuşak yerde olmakla çöküp yıkılmamak için etrāfı ahşābla örülüp pekiştirilmiş ola.

اَلْمَأْطُورَةُ [el-meʾṭūret] (hā'yla) Dāʾiren-mādār kulplu ve ağızı kasnaklı küleğe denir ki ona süt sağılır.

أَطْرَيْرَةُ [Aṭreyret] (hemzenin ve rā'ların fethiyle) Mağrib'de bir belde adıdır.

[أ ف ر]

اَلْأَفْرُ [el-efr] (hemzenin fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلْأُفُورُ [el-ufūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ الرَّجُلُ أَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَدَا Ve āhū gibi cünbüş ve neşātından sıçrayıp kalkımak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ الشَّاطِرُ إِذَا وَثَبَ Ve bir nesne şiddetle kaynamak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ الْحَرُّ وَالْقِدْرُ إِذَا اشْتَدَّ غَلَيَانُهُمَا Ve deve kısmı zebūn ve bī-tāb olduktan sonra semirip neşāt-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ الْبَعِيرُ إِذَا نَشِطَ وَسَمِنَ بَعْدَ الْجَهْدِ Ve hizmette cüst ve çabuk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ الْغُلَامُ إِذَا خَفَّ فِي الْخِدْمَةِ Ve tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَرَ إِذَا طَرَدَ Şārih der ki gerçi cümle nüshalarda طَرَدَ ʿunvānıyla müfesserdir, lākin tahrīftir, savāb olan بَطِرَ ʿibāretiyle olmaktır, niteki ümmehāt-ı sāʾirede bu resme mersūmdur.

اَلْأَفَرُ [el-efer] (fethateynle) Bu dahi bir nesne şiddetle kaynamak maʿnāsınadır; yukālu: أَفِرَ الْحَرُّ وَالْقِدْرُ أَفْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ غَلَيَانُهُمَا Ve deve bī-tāb olup zebūnluktan sonra vücūd bulup neşāt-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفِرَ الْبَعِيرُ إِذَا سَمِنَ وَنَشِطَ بَعْدَ الْجَهْدِ

اَلْإِسْتِيفَارُ [el-istīfār] أَفَرٌ [efer] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: إِسْتَأْفَرَ الْبَعِيرُ بِمَعْنَى أَفِرَ

اَلْمِئْفَرُ [el-miʾfer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Cüst ve çabuk hizmet-kāra denir.

اَلْأُفُرَّةُ [el-ufurret] (zammeteynle ve rā'nın teşdīdiyle) Cemāʿat maʿnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُ أُفُرَّةً مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةً Ve beliyye maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي أُفُرَّةٍ أَيْ بَلِيَّةٍ Ve karışkanlık, ihtilāt maʿnāsınadır; tekūlu: تَرَكْتُهُمْ فِي أُفُرَّةٍ أَيْ فِي اخْتِلَاطٍ Ve katılık, şiddet maʿnāsınadır. Ve

أُفُرَّةُالصَّيْفِ [ufurretu's-ṣayf] Yaz mevsiminin evveline denir. Ve bu فُعُلَّةٌ [fuʿullet] vezninde dir ve bunlarda fethateynle de lügattir.

أَفْرَانُ [Efrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Nesef kazāsında bir karye adıdır.

أَفُرٌّ [Efurr] (hemzenin fethi ve fā'nın zammı ve rā'nın teşdīdiyle) ʿIrāḳ'ta bir beldedir.

[أ ق ر]

أُقُرٌ [Uḳur] (hemzenin ve ḳāf'ın zammıyla) Bādiyede bir vādī ismidir ki deve merʿāsı olan şūr otluklar ile ve sular ile memlū ve ābādāndır.

[أ ك ر]

اَلْأُكْرَةُ [el-ukret] (hemzenin zammı ve

kāf'ın sükūnuyla) كُرَةٌ [kuret] lafzında lügat-ı gayr-i fasīhadır ki topa denir, elde oynarlar. Ve şol çukura denir ki onda su irkilip durulmakla ondan sāfī ve duru su ahz ederler.

اَلْأَكْرُ [el-ekr] (مَكْرٌ [mekr] vezninde) ve

اَلتَّأَكُّرُ [et-te᾽ekkur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Zikr olunan çukur kazmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَرَ الرَّجُلُ أَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَتَأَكَّرَ إِذَا حَفَرَ الْأُكْرَةَ

اَلْأَكَّارُ [el-ekkār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Çiftçiye denir, حَرَّاثٌ [ḥarrās̱] maᶜnāsına; أَكْرٌ [ekr]-i mezkūrdan me᾽hūzdur, saban ile yeri söküp kazdığı için tesmiye olundu. Ve أَكَّارٌ [ekkār]ın cemᶜi أَكَرَةٌ [ekeret] gelir fetehātla, gūyā ki takdīren آكِرٌ [ākir]in cemᶜidir, نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde.

اَلْمُؤَاكَرَةُ [el-mu᾽ākeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) مُخَابَرَةٌ [muḫāberet] maᶜnāsınadır ki tarladan hāsıl olan gılālin baᶜzı üzere ᶜakd-i müzāraᶜatle bi'l-iştirāk zirāᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آكَرَ الرَّجُلُ مُؤَاكَرَةً إِذَا خَابَرَ

[أ م ر]

اَلْأَمْرُ [el-emr] (hemzenin fethi ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلْإِمَارُ [el-imār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْآمِرَةُ [el-āmiret] (عَافِيَةٌ [ᶜāfiyet] vezninde) Buyurmak maᶜnāsınadır ki, nehy mukābilidir; yukālu: أَمَرَهُ وَأَمَرَ بِهِ أَمْرًا وَإِمَارًا وَآمِرَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ضِدُّ نَهَاهُ

Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*'de beyānına göre أَمْرٌ [emr] vech-i mezkūr üzere masdar olur ve ism-i masdar olur ki Fārisīde fermān ve Türkīde buyruk ve buyruldu taᶜbīr olunur. Cemᶜi أَوَامِرُ [evāmir] gelir. Ve cemᶜ-i mezkūr hilāf-ı muttaride olmakla baᶜzılar bu gūne tashīh eylediler ki أَمْرٌ [emr] fi'l-hakīka me᾽mūrun-bih olmakla mefᶜūl fāᶜile tahvīl olundu, niteki أَمْرٌ عَارِفٌ ve أَمْرٌ مَعْرُوفٌ ve عِيشَةٌ رَاضِيَةٌ derler. Baᶜdehu kıyās üzere fāᶜil fevāᶜil üzere cemᶜlendi. Ve ᶜinde'l-baᶜz hāl ve şān maᶜnāsına olan أَمْرٌ [emr]den fark için أَوَامِرُ [evāmīr] üzere cemᶜlendi, zīrā أَمْرٌ [emr]-i mezkūrun cemᶜi أُمُورٌ [umūr]dur ve hāl ve şān ve hādise maᶜnāsına olan أَمْرٌ [emr] efᶜāl ve akvāle ᶜāmm ve şāmildir ve ᶜalā-zālike kavluhu taᶜālā: ﴿إِلَيْهِ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ﴾ Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre buyurmak maᶜnāsına olan أَمْرٌ [emr]in emr-i hāzırından hemze hazf olunup مُرْهُ بِكَذَا denir, niteki كُلْ ve خُذْ kelimeleri dahi böylecedir. Ve eğer harf-i ᶜatfla mezkūr olursa hemze redd olunup وَأْمُرْ بِكَذَا denir, lākin كُلْ ve خُذْ kelimelerinde hemān tahfīfledir ki hemze redd olunmaz. İntehā. Ve

أَمْرٌ [emr] Hādise maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki emr ve fermānın lāzımesidir; yukālu: وَقَعُوا فِي أَمْرٍ عَظِيمٍ أَيْ حَادِثَةٍ Bunun cemᶜi أُمُورٌ [umūr] gelir. Şārih der ki hāl ve şān maᶜnāsı dahi bundandır; yukālu: أَمْرُهُ مُسْتَقِيمٌ أَيْ حَالُهُ وَشَانُهُ İntehā. Ve

أَمْرٌ [emr] Bey ve vālī olmak maᶜnāsına gelir; yukālu: أَمَرَ فُلَانٌ عَلَيْنَا وَأَمِرَ وَأَمُرَ أَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا وَلِيَ

Şārih der ki mü᾽ellif bunda iktisār eylemiştir, zīrā bāb-ı evvel ü rābiᶜin masdarları أَمْرٌ [emr]dir ve bāb-ı hāmisin masdarı أَمَارَةٌ [emāret]tir hemzenin fethiyle ve إِمْرَةٌ [imret] ve إِمَارَةٌ [imāret] hemzelerin kesriyle ondan ismlerdir. İntehā.

اَلْإِمْرَةُ [el-imret] (hemzenin kesriyle) Maᶜnā-yı mezbūrdan ismdir, beyliğe denir; yukālu: لَهُ إِمْرَةٌ عَلَيْنَا أَيْ وِلَايَةٌ Cevherī'nin

إِمْرَةٌ [imret] kelimesini masdar demesi vehmdir. Mütercim der ki Zemaḫşerī dahi نِشْدَةٌ kelimesi gibi masdariyyetine zāhib olmuştur.

اَلْإِيمَارُ [el-īmār] (إِيجَابٌ [īcāb] vezninde) Bu dahi buyurmak, emr maʿnāsınadır; yukālu: آمَرَهُ إِيمَارًا بِمَعْنَى أَمَرَهُ أَمْرًا Ve

إِيمَارٌ [īmār] Hak taʿālā bir adamın nesl ve mevāşīsini çok eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آمَرَهُ اللهُ إِيمَارًا أَيْ كَثَّرَ نَسْلَهُ وَمَاشِيَتَهُ ve kavluhum: أَمَرَهُ كَنَصَرَهُ لُغَيَّةٌ غَيْرُ فَصِيحَةٍ ve kavluhu ʿaleyhi's-selām: "خَيْرُ الْمَالِ مُهْرَةٌ مَأْمُورَةٌ وَسِكَّةٌ مَأْبُورَةٌ" أَيْ مُهْرَةٌ كَثِيرَةُ النِّتَاجِ وَالنَّسْلِ وَالْأَصْلُ مُؤْمَرَةٌ كَمُكْرَمَةٍ وَإِنَّمَا هُوَ لِلْإِزْدِوَاجِ أَوْ لُغَيَّةٌ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِيتِمَارُ [el-ītimār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mutāviʿdir, emri kabūl eylemek maʿnāsınadır ki buyruk tutmak taʿbīr olunur; yukālu: أَمَرَهُ فَأْتَمَرَ Ve müşāvere eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, zīrā birbirinin emrine imtisāl ederler. Ve bunda iftiʿāl iştirāk içindir; yukālu: إِئْتَمَرُوا فِي أَمْرِهِ إِذَا شَاوَرَهُ ve hemm ve kasd eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ve bihi fessere el-Ḳuteybī kavlehu taʿālā: ﴿إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ﴾ أَيْ يَهُمُّونَ بِكَ

اَلْأَمْرَةُ [el-emret] (hemzenin fethi ve mīm'in sükūnuyla) Binā-i merredir; tekūlu: لَهُ عَلَيَّ أَمْرَةٌ مُطَاعَةٌ أَيْ لَهُ عَلَيَّ أَمْرَةٌ أُطِيعُهُ فِيهَا

اَلْأَمِيرُ [el-emīr] (كَبِيرٌ [kebīr] vezninde) Bir kavm üzere fermān-revā olan adama denir ki ıstılāhımızda bey taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ أَمِيرٌ أَيْ مَلِكٌ بَيِّنُ الْإِمَارَةِ بِكَسْرِ الْهَمْزَةِ وَيُفْتَحُ Müʾennesi أَمِيرَةٌ [emīret]tir hā'yla, cemʿi أُمَرَاءُ [umerāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [taremāʾ] vezninde.

Müʾellifin إِمَارَةٌ [imāret]te kesr-i hemze ve feth dediği sābıkan zikr olunduğu üzere ism ve masdar olduğuna mebnīdir. Mütercim der ki Müstakīm-zāde merhūmun beyānına göre "bay" lafzı ki Türkīde zengin adama denir, evlād-ı ʿArab bunu bey ve emīr maʿnāsında istiʿmāl ederler, Ṭumanbay, Yalbay, Ḫayrbay, Ḳayıtbay gibi. Ve أَمِيرٌ [emīr] seyyid maʿnāsına olmak Türkīde ʿörf olmuştur, eğerçi siyādet-i kavm imāreti müstelzimdir. Lākin ʿArabīda seyyide شَرِيفٌ [şerīf] ve sādāta أَشْرَافٌ [eşrāf] dedikleri şerefte āl-i ʿabādır. İntehā. Ve

أَمِيرٌ [emīr] Aʿmāyı yedip götüren adama denir. Ve komşuya ıtlāk olunur. Ve

أَمِيرٌ [emīr] مُؤَامَرٌ [muʿāmer] maʿnāsınadır ki ism-i mefʿūldür, müşāvir demektir ki kendisiyle umūr müşāvere olunan kimseden ʿibārettir ve minhu'l-hadīsu: "أَمِيرِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ جِبْرِيلُ" أَيْ صَاحِبُ مَشْوَرَتِي

اَلْمُؤَمَّرُ [el-muʿemmer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَأْمِيرٌ [teʾmīr]den ism-i mefʿūldür, emīr nasb olunmuş adama denir; yukālu: هُوَ مُؤَمَّرٌ عَلَيْنَا أَيْ مُمَلَّكٌ Ve sınır kesilmiş mekāna denir, إِمَارَةٌ [imāret]ten meʾhūzdur; yukālu: مَكَانٌ مُؤَمَّرٌ أَيْ مُحَدَّدٌ وَأَرْضٌ مُؤَمَّرَةٌ Ve ʿalāmetlenmiş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُؤَمَّرٌ أَيْ مَوْسُومٌ Ve temren geçirilmiş kargıya ıtlāk olunur; yukālu: قَنَاةٌ مُؤَمَّرٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ جُعِلَ فِيهَا السِّنَانُ Ve musallat maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فُلَانٌ مُؤَمَّرٌ عَلَيْهِمْ أَيْ مُسَلَّطٌ

أُولُوالْأَمْرِ [ulu'l-emr] Yaʿnī emr ve fermān sāhibleri ki murād rüʾesā-yı kavm ve ʿulemā-yı ʿizāmdır.

Müʾellif bununla ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ اَلْآيَةَ kerīmesine işāret eylemiştir. Rāğıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre bunda akvāl-i ʿadīde var-

dır: İnde'l-baᶜz murād zemen-i Hazret-i Resūlullāh'ta kā꞉in ümerā-i kirāmdır. Ve ᶜalā-kavlin e꞉imme-i ehl-i beyttir yāhūd mutlakā āmirūn-bi'l-maᶜrūftur. Ve İbn ᶜAbbās radıyallāhu ᶜanhumā fukahā꞉ ve mutīᶜūn lillāh olan ehl-i dīn ile tefsīr eylemiştir. İşbu akvāl-i mezkūrenin mecmūᶜu sahīhtir, zīrā mutlakā nāsın mürtediᶜ olukları uli'l-emr dört sınftır: Evvel enbiyā-i ᶜizāmdır. Onların hükmü ᶜāmme ve hāssanın zāhir ve bātınlarına müteᶜalliktir. Sānī vülāt-ı kirāmdır. Onların hükmü ᶜāmme ve hāssanın hemān zāhirlerine müteᶜallaktır, bātınlarına medhali yoktur. Sālis hukemā-i be-nāmdır. Onların hükmü hāssanın hemān bātınlarınadır. Rābiᶜ vaᶜᶜāz ve nussāh-ı zevi'l-ihtirāmdır. Onların hükmü ᶜāmmenin bātınlarınadır, zāhirlerine taᶜalluku yoktur. Pes ulü'l-emr işbu asnāf-ı erbaᶜanın cümlesi olmakla itāᶜatleri vācibedendir. İntehā.

اَلْأَمَرُ [el-emer] (fethateynle) ve

اَلْأَمَرَةُ [el-emeret] (hā'yla) Bir nesne kesret ve kemāl bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمِرَ الشَّيْءُ أَمَرًا وَأَمَرَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ وَتَمَّ Mü꞉ellifin *Başā꞉ir*'de beyānına göre bu maᶜnā أَمْرٌ [emr] ve أَمَارَةٌ [emāret]-i mezkūreden me꞉hūzdur. Fi'l-asl kesret-i kavm ü cemāᶜat maᶜnāsına müstaᶜmeldir, zīrā bir kavm ve cemāᶜat mütekessir oldukta tesviye ve taᶜdīl-i umūrları zımnında elbette bir emīre ve seyise muhtāc olurlar, baᶜdehu mutlakā kesret ve kemālde istiᶜmāl olundu. Ve bir husūs şiddet bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمِرَ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَدَّ Ve hāssaten bir adamın mevāşīsi çoğalmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمِرَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ مَاشِيَتُهُ Ve

أَمَرٌ [emr] Ehad ve ferd maᶜnāsınadır, kemā se-yuzkeru.

اَلْأَمِرُ [el-emir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kesīr ve firāvān olan şey꞉e denir; yukālu: شَيْءٌ أَمِرٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve mübārek ve ferhunde-tāliᶜ adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَمِرٌ أَيْ مُبَارَكٌ

اَلْإِمَّرُ [el-immer] (hemzenin kesri ve mīm-i müşeddedenin fethiyle إِمَّعٌ [immaᶜ] vezninde) ve

اَلْإِمَّرَةُ [el-immeret] (hā'yla إِمَّعَةٌ [immeᶜat] vezninde ve hemzelerin fethiyle cā꞉izdir) Şol zaᶜīfü'r-re꞉y ve kelīlü't-tedbīr ve bī-rüşd ü reviyyet kimseye denir ki umūr ve mesālihinde bi-nefsihi ehl-i hall ü ᶜakd olmamakla bi'l-cümle emr ve murādında kim ne derse onun re꞉yine tābiᶜ ve tedbīrine muvāfık olur ola; yukālu: رَجُلٌ إِمَّرٌ وَإِمَّرَةٌ أَيْ ضَعِيفُ الرَّأْيِ يُوَافِقُ كُلَّ أَحَدٍ عَلَى مَا يُرِيدُ مِنْ أَمْرِهِ كُلِّهِ Kāle fi'l-*Esās* رَجُلٌ إِمَّرٌ أَيْ لاَ رَأْيَ لَهُ يَقُولُ لِكُلِّ أَحَدٍ مُرْنِي

Mütercim der ki baᶜzı usūlde işbu إِمَّرٌ [immer] kelimesi menhūt olmak üzere mezkūrdur, gūyā ki aslı إِنِّي امْرِءٌ idi ki "Ben yalnız bir kimseyim." Yaᶜnī re꞉y ve tedbīre kudretim yoktur, muᶜāvenete muhtācım demektir. Niteki إِمَّعٌ [immaᶜ] kelimesi dahi إِنِّي مَعَكَ lafzlarından menhūttur ki istiklāle kudreti olmamakla her kim ne re꞉y ederse ben de seninle bileyim sana kā꞉ilim demektir. İntehā. Ve

إِمَّرٌ [immer] ve

إِمَّرَةٌ [immeret] Küçük kuzulara denir.

اَلْأَمَرَةُ [el-emeret] (fetehātla) Yollarda olan iri taşlara denir. Kezālik ᶜalāmete yaᶜnī yollarda ve beyābānlarda nişān için nasb olunmuş mīllere denir. Ve mināre gibi yüksek tepeye denir, رَابِيَةٌ [rābiyet]

maʿnāsına. Cemʿ-i cinsi أَمَرٌ [emer]dir hā’sız.

اَلْأَمَارَةُ [el-emāret] ve

اَلْأَمَارُ [el-emār] (سَحَابَةٌ [seḥābet] ve سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Vaʿde-gāha denir; tekūlu: بَيْنَنَا أَمَارَةٌ وَأَمَارٌ أَيْ مَوْعِدٌ Ve vakt ve sāʿat maʿnāsınadır. Ve ʿalem ve nişān maʿnāsınadır; yukālu: نَصَبَ أَمَارَةً وَأَمَارًا أَيْ عَلَمًا Baʿdehu mutlakā ʿalāmet maʿnāsında istiʿmāl olundu. Kāle fi’l-*Esās*: قَالَ الشَّاعِرُ ’’إِذَا طَلَعَتْ شَمسُ النَّهَارِ فَإِنَّهَا || أَمَارَةُ تَسْلِيمِي عَلَيْكِ فَسَلِّمِي‘‘

اَلْإِمْرُ [el-imr] (hemzenin kesriyle) ʿAkl kabūl eylemeyecek derece ʿacīb ve ʿazīm ve münker olan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: أَمْرٌ إِمْرٌ أَيْ مُنْكَرٌ عَجَبٌ Kāle’ş-şārih: هُوَ مِنْ قَوْلِهِمْ أَمِرَ الْأَمْرُ إِذَا كَثُرَ وَكَبُرَ وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾ أَيْ مُنْكَرًا عَظِيمًا

اَلْأَمَرُ [el-emer] (fethateynle ki zikr olundu) ve

اَلتَّأْمُورُ [et-teʾmūr] (تَفْعُولٌ [tefʿūl] vezninde) ve

اَلتُّؤْمُورُ [et-tuʾmūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde; ikisinde dahi hemze ile ve hemzesiz sābittir) Ehad ve ferd maʿnāsınadır ki Fārisīde kes ve Türkīde kimse denir; yukālu: مَا بِالدَّارِ أَمَرٌ وَتَأْمُورٌ وَتُؤْمُورٌ أَيْ أَحَدٌ Şārihin beyānına göre fi’l-asl emāre olmak hasebiyle nefs ve kalbe ıtlāk olunup baʿdehu ehad ve ferd maʿnāsında istiʿmāl olundu. Ve

تَأْمُورٌ [teʾmūr] Kaba ıtlāk olunur, وِعَاءٌ [viʿāʾ] maʿnāsına; yukālu: وَضَعَهُ فِي التَّأْمُورِ أَيْ فِي الْوِعَاءِ Ve nefs-i nātıkaya ve hayātına ıtlāk olunur, emmāre bāʿis-i emr olduğu için. Ve yüreğe ıtlāk olunur, kalb maʿnāsına. Ve yürek habbesine ve süveydāya ıtlāk olunur ki dāne-i dil taʿbīr olunur; tekūlu: أَجْعَلُهُ فِي تَأْمُورِكَ أَيْ فِي قَلْبِكَ Ve yüreğin hayātına ve kanına ıtlāk olunur, دَمُ الْقَلْبِ [demu’l-ḳalb] maʿnāsına.

Kāle’ş-şārih kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ أَبِي مُوسَى ’’سَعْدٌ أَسَدٌ فِي تَأْمُورَتِهِ‘‘ اَلتَّأْمُورَةُ هَهُنَا عَرِينُ الْأَسَدِ وَهُوَ بَيْتُهُ الَّذِي يَكُونُ فِيهِ وَهِيَ فِي الْأَصْلِ الصَّوْمَعَةُ فَاسْتَعَارَهَا لِلْأَسَدِ وَالتَّأْمُورَةُ وَالتَّأْمُورُ عَلَقَةُ الْقَلْبِ وَدَمُهُ فَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ أَرَادَ أَنَّهُ أَسَدٌ فِي شِدَّةِ قَلْبِهِ وَشَجَاعَتِهِ. İntehā. Ve

İnde’l-baʿz تَأْمُورٌ [teʾmūr] mutlakā kana denir, دَمٌ [dem] maʿnāsına. Ve zaʿferāna denir. Ve rahimde olan velede ve veled tekevvün eden kaba denir ki مَشِيمَةٌ [meşīmet] olacaktır. Ve pādişāhın vezīrine ıtlāk olunur ki أَمْرٌ [emr] māddesindendir; yukālu: هُوَ تَأْمُورُ الْمَلِكِ أَيْ وَزِيرُهُ Ve tāze kızların yāhūd sıbyānın laʿib ve bāzīçelerine ıtlāk olunur. Ve papazların savmaʿa ve nāmūslarına da denir ki vahdet-hāneleri olacaktır. Ve suya denir, مَاءٌ [māʾ] maʿnāsına. Ve arslan yatağına denir, عِرِّيسَةُ الْأَسَدِ [ʿirrīsetu’l-esed] maʿnāsına. Ve bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Ve ibrike denir ki su vazʿ olunur. Ve kutuya denir, hokka gibi.

Ve işbu dört maʿnā-yı ahīrde hā’yla تَأْمُورَةٌ [teʾmūret] dahi lügattir ve bunun vezni تَفْعُولٌ [tefʿūl] olmakla mevziʿ-i zikri bu makāmdır, Cevherī’nin tevehhümü gibi değildir, yaʿnī tā’yı zāʾidedir. Cevherī asliyye iʿtibār eylemekle veznini fāʿūl kıyāsıyla ’’ت،م،ر‘‘ māddesinde īrād eylemiştir. Fi’l-hakīka *Esās*’ta dahi وَهُوَ تَفْعُولٌ مِنَ الْأَمْرِ ʿunvānıyla mersūmdur, lākin *Nihāye*’de Cevherī gibi ’’ت،م،ر‘‘ māddesinde müsebbettir.

اَلتَّأْمُورِيُّ [et-teʾmūriyy] (teşdīd-i yā’yla) ve

اَلتَّأْمُرِيُّ [et-teʾmuriyy] (tā’nın fethi ve hemzenin sükūnu ve mīm’in zammıyla) ve

اَلتُّؤْمُرِيُّ [et-tuʾmuriyy] (tā'nın ve mīm'in zammıyla) İnsāna ıtlāk olunur; tekūlu: مَا رَأَيْتُ تَأْمُورِيًّا وَتَأْمُرِيًّا وَتُؤْمُرِيًّا أَحْسَنَ مِنْهُ أَيْ إِنْسَانًا

آمِرٌ [āmir] (عَامِرٌ [ʿāmir] vezninde) ve

مُؤْتَمِرٌ [muʾtemir] (مُقْتَدِرٌ [muḳtedir] vezninde) Eyyām-ı ʿacūzun ki şiddet-i berd günleridir, en āhir gününe denir.

Şārih der ki altıncı gününe آمِرٌ [āmir] ve yedincisine مُؤْتَمِرٌ [muʾtemir] derler. Mecmūʿu bu tertīb üzeredir: صِنٌّ [ṣinn] ve صِنَّبْرٌ [ṣinnebr] ve وَبْرٌ [vebr] ve مُطْفِئُ الْجَمْرِ [muṭfiʾu'l-cemr] ve مُكْفِئُ الظَّعْنِ [mukfiʾuẓ-ẓaʿn] Ve

آمِرٌ [āmir] ve

مُؤْتَمِرٌ [muʾtemir] (harf-i taʿrīfsiz ve harf-i taʿrīfle) Şehr-i muharremü'l-harāmın ism-i kadīmidir. Cemʿi مَآمِرُ [meʾāmir] ve مَآمِيرُ [meʾāmīr]gelir, مَسَاجِدُ [mesācid] ve مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde. Ve bunlar gayr-i kıyās üzeredir.

إِمَّرَةُ [İmmeret] (إِمَّعَةٌ [immeʿat] vezninde) Bir beldenin ve bir dağın adıdır. Maʿnā-yı lügavīsi bundan akdemce beyān olundu.

وَادِيالْأُمَيِّرِ [Vādi'l-Umeyyir] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziʿ adıdır.

يَوْمُالْمَأْمُورِ [yevmu'l-meʾmūr] Benu'l-Ḥāriṣ cemāʿatine mahsūs bir yevm-i maʿrūftur.

اَلْمَأْمُورَةُ [el-meʾmūret] مَعْمُورَةٌ [maʿmūret] vezninde ki işbu "خَيْرُ الْمَالِ مُهْرَةٌ مَأْمُورَةٌ وَسِكَّةٌ مَأْبُورَةٌ" hadīsinde vārid olmuştur, كَثِيرَةُ النِّتَاجِ وَالنَّسْلِ maʿnāsınadır ki dölü döşü firāvān demektir. مُهْرَةٌ [muhret] at kulununa denir, kürre-i esb maʿnāsına. Ve سِكَّةٌ [sikket] sīn'in kesriyle sıravardı dikilmiş nahlistāna denir. Ve مَأْبُورَةٌ [meʾbūret] أَبْرٌ [ebr]den ism-i mefʿūldür ki zikr olundu. Kāle'l-müʾellif: وَالْأَصْلُ مُؤْمَرَةٌ وَإِنَّمَا هُوَ لِازْدِوَاجٍ أَوْ لُغَيَّةٌ كَمَا سَبَقَ Yaʿnī fi'l-asl teksīr-i nesl maʿnāsına olan إِيمَارٌ [īmār]-ı mezbūrdan ism-i mefʿūl olup مَأْبُورَةٌ [meʾbūret]e müşākele ve izdivāc için مَأْمُورَةٌ [meʾmūret] ʿunvānında īrād olundu yāhūd مَأْمُورٌ [meʾmūr] vech-i mezkūr üzere أَمْرٌ [emr]den lügat-ı zaʿīfe olarak ism-i mefʿūldür.

اَلْمُؤَامَرَةُ [el-muʾāmeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْإِسْتِيمَارُ [el-istīmār] Bunlar da إِيتِمَارٌ [ītimār] gibi meşveret etmek maʿnāsınadır; yukālu: آمَرَهُ فِي أَمْرِهِ وَوَامَرَهُ بِالْوَاوِ وَاسْتَأْمَرَهُ إِذَا شَاوَرَهُ

اَلتَّأَمُّرُ [et-teʾemmur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi müşāvere maʿnāsınadır; yukālu: تَأَمَّرَ إِذَا شَاوَرَ Ve bir kimse üzere tasallut eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki emīrlik maʿnāsından meʾhūzdur, عَلَى ile sılalanır; yukālu: تَأَمَّرَ فُلَانٌ عَلَيْهِمْ إِذَا تَسَلَّطَ

اَلْيَأْمُورُ [el-yeʾmūr] (يَأْفُوخٌ [yeʾfūḫ] vezninde) Bir nevʿ dābbe-i beriyye adıdır, ʿalā-kavlin أَوْعَالٌ [evʿāl] yaʿnī dağ keçisi cinsindendir.

اَلتَّآمِيرُ [et-teʾāmīr] (تَبَاشِيرُ [tebāşīr] vezninde) Mefāvizde olan aʿlām yaʿnī beyābānda semt-i tarīk u sāʿat bilmek için nasb olunan mīllere ve nişānlara denir. Müfredi تُؤْمُورٌ [tuʿmūr]dur, عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde.

بَنُو عِيدِ بْنِ الْآمِرِيِّ [Benū ʿĪdi'bni'l-Āmiriyy] (ki عَامِرِيٌّ [ʿāmiriyy] vezninde) ʿArabdan bir kabīledir, Necāʾib-i ʿĪdiyye onlara mensūbdur.

[أ و ر]

اَلْأُوَارُ [el-uvār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Āteşin ve güneşin ısısına denir ki ismdir; tekūlu: لَفَحَنِي أُوَارُ النَّارِ وَأُوَارُ الشَّمْسِ أَيْ حَرُّهُ Ve susuzluğa ıtlāk olunur; yukālu: كَادَ يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْأُوَارِ أَيِ الْعَطَشِ Niteki susuzluğa, حِرَّةٌ [ḥirret] dahi ıtlāk olunur; kāle fi'l-*Esās*:

Ve وَيُقَالُ رَجُلٌ أُوَارِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الْعَطَشِ

أُوَارٌ [uvār] Tütüne ıtlāk olunur, دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına. Ve āteş yalınına ıtlāk olunur; tekūlu: لَفَحَنِي أُوَارُ النَّارِ أَيْ لَهِيبُهَا Ve cenūb yaʿnī lodos yeline ıtlāk olunur, hārr olduğu için. Cemʿi أُورٌ [ūr] gelir hemzenin zammıyla.

اَلْأَوِرَةُ [el-eviret] (فَرِحَةٌ [ferihat] vezninde) Issılığı şedīd olan arza denir; yukālu: أَرْضٌ أَوِرَةٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ Kezālik lodos yeli şiddetle eser olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ أَوِرَةٌ أَيْ شَدِيدُ الْجَنُوبِ

اَلْإِسْتِيوَارُ [el-istīvār] Bir nesneden belinlemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْوَرَ مِنْهُ إِذَا فَزِعَ Ve deve ovada ürküp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْوَرَتِ الْإِبِلُ إِذَا نَفِرَتْ فِي السَهْلِ كَمَا يُقَالُ إِسْتَوْأَرَتْ بِتَقْدِيمِ الْوَاوِ إِذَا نَفِرَتْ فِي الْحَزْنِ Yaʿnī sarp ve dürüşt yerde ürküp kaçsalar إِسْتَأْوَرَتْ denir. Lākin müʾellif "و،أ،ر" māddesinde إِذَا تَتَابَعَتْ عَلَى نِفَارٍ وَاحِدٍ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle bu kelāmı münāfī olur. Ve

إِسْتِيوَارٌ [istīvār] Karanlıkta ʿacele eylemek yaʿnī ʿacele ve şitābla gitmek maʿnāsınadır ki ʿalev ve duhān maʿnālarından meʾhūzdur; yukālu: إِسْتَأْوَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَجِلَ فِي الظُّلْمَةِ كَمَا يُقَالُ إِسْتَوْأَرَ بِتَقْدِيمِ الْوَاوِ Lākin müʾellif "و،أ،ر" māddesinde bu maʿnādan sākit olmuştur. Ve

إِسْتِيوَارٌ [istīvār] Pek hışm ve gazaba gelmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَأْوَرَ الْقَوْمُ غَضَبًا إِذَا اشْتَدَّ غَضَبُهُمْ Ve bu harāret ve ʿalev maʿnāsındandır. Ve çöküp oturmuş deve sıçrayıp kalkmağa yāhūd adamcıl deve bir kimse üzere atılmağa yapınıp davranmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَأْوَرَ الْبَعِيرُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلْوُثُوبِ

اَلْأَوْرُ [el-evr] (جَوْرٌ [cevr] vezninde) Şimāl maʿnāsınadır ki poyraz yelidir; yukālu: هَبَّ الْأَوْرُ أَيِ الشَّمَالُ ve yukālu: هَبَّ الْأَوَارُ أَيِ الْجَنُوبُ Ve

أَوْرُالسَّحَابِ [evru's-seḥāb] Bulutun beri öte cünbüş ve ıztırābından ʿibārettir; tekūlu: أَعْجَبَنِي أَوْرُ السَّحَابِ وَمَوْرُهَا أَيِ اضْطِرَابُهَا Ve

أَوْرٌ [evr] Masdar olur, cimāʿ eylemek maʿnāsına; yukālu: آرَ الْمَرْأَةَ يَؤُورُ أَوْرًا وَيَئِيرُ أَيْرًا إِذَا جَامَعَهَا Lākin müʾellif "أ،ي،ر" māddesinde bu maʿnādan sükūt eylemiştir.

اَلْآرُ [el-ār] (hemzenin meddiyle) ʿĀr maʿnāsınadır ki neng ve nāmūstur. Şārihin beyānına göre hemze ʿayn'dan mübeddeledir.

آرَةُ [Āretu] (سَارَةُ [sāretu] vezninde) Muzeyne kabīlesi yurdunda bir dağın adıdır.

وَادِيآرَةَ [Vādī Ārete] (yine سَارَة [sāret] vezninde) Endelüs'te bir dere adıdır.

أُوَارَةُ [Uvāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Temīm kabīlesi yurdunda bir su yāhūd bir dağ adıdır.

أُورِيَاءُ [Ūriyāʾ] (بُورِيَاءُ [būriyāʾ] vezninde) Bir recül adıdır. Şārih der ki recül-i mezbūr Benī İsrāʾīl'dendir; Dāvūd-ı nebī ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerinin mazhar-ı iftitān oldukları hatunun zevcidir.

[أ ه ر]

اَلْأَهَرَةُ [el-eheret] (hemzenin ve hā'nın fethiyle) Güzel hāle denir; yukālu: هُوَ فِي أَهَرَةٍ أَيْ حَالٍ حَسَنَةٍ Ve heyʾet ve şekl ve kıyāfet maʿnāsınadır. Ve ev esvābına denir; yukālu: ظَعَنَ وَلَمْ يَبْقَ أَهَرَةٌ أَيْ أَثَاثُ بَيْتٍ Cemʿ-i cinsi أَهَرٌ [eher]dir hā'sız. Ve cemʿ-i sīgı أَهَرَاتٌ [eherāt]tır, حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde.

أَهْرٌ [Ehr] (قَصْرٌ [ḳaṣr] vezninde) ʿAcemde Erdebīl ile Tebrīz beyninde bir belde

adıdır.

[أ ي ر]

اَلْأَيْرُ [el-eyr] (خَيْرٌ [ḫayr] vezninde) Maᶜlūmdur, yaᶜnī ālet-i tenāsüle denir. Cemᶜi أُيُورٌ [uyūr] gelir ve آيَارٌ [āyār] gelir medd ile ve آيُرٌ [āyur] gelir efᶜul vezninde. Ve

أَيْرٌ [eyr] Sabā yeline denir; yukālu: هَبَّ الْأَيْرُ أَيْ رِيحُ الصَّبَا

اَلْإِيرُ [el-īr] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْأَيِّرُ [el-eyyir] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) ve

اَلْأُوِرُ [el-uvir] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْأَوُورُ [el-evūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bunlar da sabā yeline denir.

اَلْأَيَارُ [el-eyār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Filizzāt-ı maᶜdeniyyāttan tunca denir, صُفْرٌ [ṣufr] maᶜnāsına.

أَيَّارٌ [eyyār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şühūr-ı Rūmiyyeden hazīrān ayından mukaddem olan ayın ismidir ki mayıs dahi ıtlāk olunur. Baᶜzı nüshada بَعْدَ حَزِيرَانَ mersūm olmakla galattır. Şārihin beyānına göre lafz-ı mezbūr fi'l-asl Rūmī ve yā'nın tahfīfiyledir.

اَلْإِيَّارُ [el-iyyār] (hemzenin kesri ve yā'nın şeddesiyle) Havāya denir, anāsırdandır.

اَلْإِيرُ [el-īr] (كِيرٌ [kīr] vezninde) Rīh-i sabāya denir ki zikr olundu. Ve pamuğa denir, قُطْنٌ [ḳuṭn] maᶜnāsına. Ve gümüş eğintisine denir ki eğelenirken dökülen būrādesidir, نُحَاتَةُ الْفِضَّةِ [nuḥātetu'l-fiḍḍat] maᶜnāsına. Ve

إِيرٌ [Īr] Ġaṭafān diyārında bir dağın adıdır.

اَلْأُيَارِيُّ [el-uyāriyy] (hemzenin zammıyla) ᶜAzīmü'l-eyr yaᶜnī kīr-i kebīr sāhibi adama denir. Tagyīr-i neseble gūyā ki أَيْرٌ [eyr]-i kesīre māliktir.

اَلْمِئْيَرُ [el-mi᾿yer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kesīrü'l-cimāᶜ olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِئْيَرٌ أَيْ نَيَّاكٌ

أُيَايِرُ [Uyāyir] (hemzenin zammı ve yā'nın kesriyle) Ḥavrān kazāsında bir mevziᶜdir.

FASLU’L-BĀ᾿İ’L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب أ ر]

اَلْبِئْرُ [el-bi᾿r] (bā’nın kesriyle) Maᶜlūmdur, yaᶜnī kuyuya denir. Fārisīde çāh derler. Ve بِئْرٌ [bi᾿r] lafzı mü᾿ennestir. Cemᶜi أَبْآرٌ [eb᾿ār] gelir hemzenin fethi ve bā’nın sükūnuyla ve آبَارٌ [ābār] gelir ki maklūbdur ve أَبْؤُرٌ [eb᾿ur] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve آبُرٌ [ābur] gelir, آمُلٌ [āmul] vezninde ki vezni أَعْفُلٌ [aᶜful]dür. Ve cemᶜ-i kesreti بِئَارٌ [bi᾿ār] gelir bā’nın kesriyle.

اَلْبَئَّارُ [el-be᾿᾿ār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Kuyu kazıcı kimseye denir ki kuyucu taᶜbīr olunur, حَفَّارُ الْبِئْرِ [ḥaffāru’l-bi᾿r] maᶜnāsına.

اَلْإِبْآرُ [el-ib᾿ār] (hemzenin kesriyle إِحْضَارٌ [iḥḍār] vezninde) Bir adam için kuyu kazmak ve kuyu peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْأَرَ فُلَانًا إِذَا جَعَلَ لَهُ بِئْرًا

اَلْبَأْرُ [el-be᾿r] (نَصْرٌ [naṣr] vezninde) Kuyu kazmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَأَرَ الرَّجُلُ بَأْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَفَرَ الْبِئْرَ Ve bir nesneyi saklayıp gizlemek, ᶜalā-kavlin iddihār eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki maᶜnāyı melzūmudur; yukālu: بَأَرَ الشَّيْءَ إِذَا خَبَأَهُ أَوِ ادَّخَرَهُ Ve āhirete hayr ve hasene takdīm eylemek, ᶜalā-kavlin gizlice hayr ᶜamel işlemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: بَأَرَ الرَّجُلُ الْخَيْرَ إِذَا قَدَّمَهُ أَوْ عَمِلَهُ مَسْتُورًا

اَلْإِبْتِئَارُ [el-ibti᾿ār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi kuyu kazmak ve kuyu edinmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَأَرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى بَأَرَ Kezālik بَأْرٌ [be᾿r] ile maᶜānī-i sā᾿irede mürādiftir.

اَلْبُؤْرَةُ [el-bu᾿ret] حُفْرَةٌ [ḥufret] vezninde ve mürādifidir ki çukura denir. Ve āteş yakacak ocağa denir ki sahrāda çukur kazıp ocak ederler. Ve zahīreye denir ki iddihār olunan nesnedir.

اَلْبِئْرَةُ [el-bi᾿ret] (bā᾿nın kesriyle) ve

اَلْبَئِيرَةُ [el-be᾿īret] (قَصِيرَةٌ [ḳaṣīret] vezninde) Bunlar da zahīreye denir; tekūlu: إِبْتَأَرْتُ الْبُؤْرَةَ وَالْبِئْرَةَ وَالْبَئِيرَةَ أَيِ الذَّخِيرَةَ

[ب ب ر]

اَلْبَبْرُ [el-bebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Sibāᶜdan bir cānver-i maᶜrūf ismidir. Bu cānver bu isimle maᶜrūftur ve Hindistān’a mahsūstur; arslanın düşmanıdır derler. Cemᶜi بُبُورٌ [bubūr] gelir. Ve بَبْرٌ [bebr] kelimesi aᶜcemīdir, muᶜarrebdir. Mütercim der ki bundan başka بَبْرٌ [bebr] bir küçük cānverin de ismidir ki kedi kadar olur, derisinden kürk ederler.

بَبْرَوَيْهِ [Bebreveyhi] (عَمْرَوَيْهِ [ᶜamreveyhi] vezninde) Esmā᾿dandır: Naṣr b. Bebreveyhi, İsḥāḳ b. Şāẕān nām muhaddisten rivāyet-i hadīs eylemiştir.

[ب ت ر]

اَلْبَتْرُ [el-betr] (bā’nın fethi ve tā-i fevkiyyenin sükūnuyla) Kesmek, ᶜalā-kavlin bir nesneyi dibinden yāhūd bi-tamāmihi kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَتَرَ الشَّيْءَ بَتْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ أَوْ مُسْتَأْصِلاً Şārih der ki ümmehāt-ı sā᾿irede bir nesneyi kable’t-tamām kesmek ile müfesserdir ki nākıs bırakmak olur.

اَلْبَاتِرُ [el-bātir] (سَاتِرٌ [sātir] vezninde) ve

اَلْبَتَّارُ [el-bettār] (سَتَّارٌ [settār] vezninde) ve

اَلْبُتَارُ [el-butār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ki bu dahi sīga-i mübālagadır) Keskin kılıca vasf olur; yukālu: سَيْفٌ بَاتِرٌ وَبَتَّارٌ وَبُتَارٌ أَيْ قَاطِعٌ

اَلْأَبْتَرُ [el-ebter] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Kuyruğu kesilmiş erkek hayvāna denir; yukālu: جَحْشٌ أَبْتَرُ أَيْ مَقْطُوعُ الذَّنَبِ Mü᾽ennesinde بَتْرَاءُ [betrā᾽] ve cem‘inde بُتْرٌ [butr] denir, حُمْرٌ [ḥumr] vezninde; yukālu: مَا هُمْ إِلاَّ كَالْحُمْرِ الْبُتْرِ Ve

أَبْتَرُ [ebter] Bir nev‘ habīs yılanın ismidir. Şārihin beyānına göre kuyruğu küçük olur. Ve

أَبْتَرُ [ebter] Fenn-i ‘arūzda müsemmen olan bahr-i mütekāribin dördüncü beytine ve müseddes olanının ikinci beytine ıtlāk olunur ki onlarda بَتْرٌ [betr] ‘illeti cārīdir.

Mü᾽ellif īcāz eylemiştir. Evvelā بَتْرٌ [betr] ‘arūziyyūn ıstılāhında kat‘ ile hazfin ictimā‘ından ‘ibārettir. Ve o ‘inde gayri'z-Zeccāc mütekārib ile medīde mahsūstur. Ve mü᾽ellif Zeccāc kavline zāhib olmuş-tur. Bahr-i mütekāribin iki ‘arūzu vardır: biri sahīha ve biri meczuvve-i mahzūfedir. Ve ‘arūz-ı ūlānın dört darbı vardır: evveli sahīh, sānī maksūr, sālis mahzūf, rābi‘ eb-terdir. Misāli: "خَلِيلَيَّ عُوجًا عَلَى رَسْمِ دَارٍ // خَلَتْ مِنْ سُلَيْمَى وَمِنْ مَيَّهْ" beytidir ki فَعُولُنْ [fa‘ūlun] فَعْ [fa‘] kalmıştır. Ve ‘arūz-ı sāniyenin iki darbı vardır: evveli kendisine mümāsildir, sānī ebterdir. Misāli: "تَعَفَّفْ وَلاَ تَبْتَئِسْ || فَمَا يُقْضَ يَأْتِيكَا" beytidir. Ve cumhūr ‘indin-de medīdde dahi cereyān eder ki فَاعِلاَتُنْ [fā‘ilātün] فَاعِلْ [fā‘il] kalır. İntehā. Ve

أَبْتَرُ [ebter] Mu‘dim ve müflis ve müfte-kır adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَبْتَرُ أَيْ مُعْدِمٌ Ve ‘akibinden kat‘ā nesl ve zürriyyeti kalmayan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَبْتَرُ أَيْ لاَ عَقِبَ لَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu ta‘ālā: ﴿إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ أَيْ إِنَّ مَنْ أَبْغَضَكَ لِبُغْضِهِ لَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ الَّذِي لاَ عَقِبَ لَهُ إِذْ لاَ يَبْقَى مِنْهُ نَسْلٌ وَلاَ حُسْنُ ذِكْرٍ Pes عَقِبٌ [‘akib] nesl ve zürriyyete ve hüsn-i zikr ve mahmidete şāmildir. Ve

أَبْتَرُ [ebter] Hāsir ve ziyān-dīdeye ıtlāk olunur; yukālu: فُلاَنٌ أَبْتَرُ أَيْ خَاسِرٌ Ve kulp-suz azık çantasına ve kulpsuz kovaya ıtlāk olunur; yukālu: مَزَادٌ وَدَلْوٌ أَبْتَرُ أَيْ لاَ عُرْوَةَ لَهُ Ve mutlakā hayr ve nef‘den munkatı‘ ve bī-behre olan emr ve māddeye ve kār ve ‘amele ıtlāk olunur; yukālu: أَمْرٌ أَبْتَرُ أَيْ مُنْقَطِعٌ عَنِ الْخَيْرِ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لاَ يُبْدَأُ فِيهِ بِحَمْدِ اللهِ فَهُوَ أَبْتَرُ" ve yukālu: خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ إِذَا لَمْ يُذْكَرْ فِيهَا اسْمُ اللهِ تَعَالَى Ve hayvāndan eşek kısmına ve kul cinsine أَبْتَرُ [ebter] ıtlāk olunur, kıllet-i hayrların-dan nāşī. Ve ikisine أَبْتَرَانِ [ebterān] denir. Kāle fi'l-*Esās*: لَيْتَهُ أَعَارَنَا أَبْتَرَيْهِ وَهُمَا عَبْدُهُ وَعَيْرُهُ لِقِلَّةِ خَيْرِهِمَا Ve

أَبْتَرُ [Ebter] Muġīre b. Sa‘d'ın lakabıdır.

اَلْبَتَرُ [el-beter] (fethateynle) Hayvānın kuyruğu kesilmek ma‘nāsınadır; yukālu: بَتَرَ ذَنَبُ الْحِمَارِ بَتَرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ فَبَتِرَ هُوَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ

اَلْبُتْرِيَّةُ [el-Butriyyet] (كُرْدِيَّةٌ [kurdiyyet] vez-ninde) Zeydiyye gürūhundan bir tā᾽ifenin lakabıdır ki zikr olunan Muġīre b. Sa‘d mensūblardır. بُتْرٌ [butr] أَبْتَرُ [ebter]in cem‘idir.

اَلْإِبْتَارُ [el-ibtār] (hemzenin kesriyle) Ver-mek ma‘nāsınadır; yukālu: أَبْتَرَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Ve vermeyip dirīg eylemek ma‘nāsına ol-makla zıdd olur; yukālu: سَأَلَهُ فَأَبْتَرَ أَيْ مَنَعَ Bu ma‘nālarda kat‘ ma‘nāsına olan بَتْرٌ [betr] den me᾽hūzdur. İkisi de kat‘ı müstelzim-dir. Evvelkide vermekle lisān-ı sā᾽ili ve sānīde mes᾽ūl ve ‘atiyyeyi kat‘ etmiş olur. Ve

إِبْتَارٌ [ibtār] Güneşin şu‘ā‘ı şāh-ı şecer gibi mümtedd olduğu vakte ki evvel-i nehār

olacaktır, kuşluk namāzı kılmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Ve bu salāt-ı işrāk vaktidir; yukālu: أَبْتَرَ الْمُصَلِّي إِذَا صَلَّى الضُّحَى حِينَ تَقَضَّبَتِ الشَّمْسُ أَيْ يَمْتَدُّ شُعَاعُهَا كَالْقَضِيبِ Kāle fi’l-*Esās* اَلْبُتَيْرَاءُ هِيَ الشَّمْسُ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ لِقِلَّةِ ضَوْءِهَا Ve

إِبْتَارٌ [ibtār] Hak taᶜālā bir adamı ebter kılmak, yaᶜnī nesl ve zürriyyetten ve zikr ve senā ve nām ve mahmidetten bī-behre ve mahrūm teveffā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْتَرَ اللهُ الرَّجُلَ إِذَا جَعَلَهُ أَبْتَرَ

اَلْأُبَاتِرُ [el-ubātir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bodur adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أُبَاتِرٌ أَيْ قَصِيرٌ Ve nesl ve zürriyyeti olmayan adama ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ أُبَاتِرٌ أَيْ لَا نَسْلَ لَهُ Ve katᶜ-ı rahim eden kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ أُبَاتِرٌ إِذَا كَانَ يَبْتُرُ رَحِمَهُ

اَلْبَتْرَاءُ [el-betrā᾿] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾿] vezninde) أَبْتَرُ [ebter]in mü᾿ennesidir, māziye ve nāfize olan huccete ve hadīdeye vasf olur; yukālu: حُجَّةٌ وَحَدِيدَةٌ بَتْرَاءُ أَيْ مَاضِيَةٌ نَافِذَةٌ Ve

بَتْرَاءُ [Betrā᾿] Tebūk yolunda bir mevziᶜ ismidir ki kurbünde Mescid-i Nebevī vardır. Ve خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ [ḫuṭbetun betrā᾿] o hutbeden ᶜibārettir ki onda besmele ve tasliye zikr olunmaya; yukālu: خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ إِذَا لَمْ يُذْكَرِ اللهُ فِيهَا وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

Mütercim der ki ehl-i edeb hemzeye ᶜayn-ı betrā᾿ ıtlāk ederler, zīrā kāsesi munkatıᶜ ᶜayn şeklindedir.

اَلْبُتَيْرَاءُ [el-buteyrā᾿] (musaggar bünyesiyle) Güneşe ıtlāk olunur, lākin *Esās*’ta vech-i mezkūr üzere evvel-i nehāra mahsūstur.

اَلْإِنْبِتَارُ [el-inbitār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْبَتَرَ الشَّيْءُ إِذَا انْقَطَعَ Ve seğirtmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِنْبَتَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا

اَلْبَتْرَةُ [el-betret] (بَدْرَةٌ [bedret] vezninde) Kancık eşeğe denir, أَتَانٌ [etān] gibi. بُتَيْرَةٌ [buteyret] musaggarıdır.

بُتْرَانُ [Butrān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) Benī ᶜĀmir yurdunda bir mevziᶜ adıdır.

بُتْرٌ [Butr] (bā’nın zammıyla) Zubāle nām mevziᶜ üzere müşrif ve mümtedd bir niçe dağlara ıtlāk olunur. Ve Endelüs ülkesinde bir mevziᶜ adıdır.

بَتِيرٌ [Betīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Endelüs’te Mürsiyye kazāsında bir hısn adıdır.

بَتِيرَةُ [Betīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Ḳureyş kabīlesinden İbnu’l-Ḥāris̱ b. Fihr ismidir.

بُتْرَى [Butrā] (كُبْرَى [kubrā] vezninde) Esmādandır: ᶜAbdullāh b. Aḥmed b. Butrā ve Mesleme b. Muḥammed el-Butrā muhaddislerdir. İkinci zikr olunan, Butr nām mevziᶜe mensūbdur.

[ب ث ر]

اَلْبَثْرُ [el-bes̱r] (bā’nın fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla ve fethateynle lügattir) Çok, kesīr maᶜnāsınadır. Ve az, kalīl maᶜnāsınadır. Garībdir ki mü᾿ellif zıddiyyetinden sükūt eylemiştir; yukālu: شَيْءٌ بَثْرٌ أَيْ كَثِيرٌ ve yukālu: شَيْءٌ بَثْرٌ أَيْ قَلِيلٌ Ve

بَثْرٌ [bes̱r] Bedende çıkan hurde sivilceye denir, خُرَاجٌ صَغِيرٌ [ḫurācun ṣaġīrun] maᶜnāsına.

Cevherī’nin sīga-i cemᶜ ile صِغَارٌ [ṣiġār] kavli galattır. Şārih der ki بَثْرٌ [bes̱r] ism-i cins olmakla cemᶜle tefsīr şāyiᶜ ve zāyiᶜdir. Hattā mü᾿ellif خُرَاجٌ lafzını māddesinde bünye-i cemᶜ olan قُرُوحٌ ile tefsīr eylemiştir. Vākıᶜā *Esās*’ta خَرَجَتْ بِهِ بَثْرَةٌ فَعَصَرَهَا وَبِجِلْدِهِ بَثْرٌ شَتَّى ᶜibāretiyle mersūmdur. Ve

بَثْرٌ [bes̱r] ve

بُثُورٌ [buṡūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

بَثَرٌ [beṡer] (fethateynle) Masdarlardır, bedende hurde sivilce çıkmak maʿnāsına; yukālu: بَثَرَ وَجْهُهُ وَبَثِرَ وَبَثُرَ بَثْرًا وَبُثُورًا وَبَثَرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا خَرَجَتْ بِهِ بَثْرَةٌ Ve

بَثْرٌ [beṡr] (bā’nın fethi ve ṡā’nın sükūnuyla) Şol arza denir ki taşları ʿArabların حَرَّةٌ [ḥarret] taʿbīr ettikleri kara taşlığa şebīh, lākin bunun taşları beyāz ola. Vech-i şebeh sık ve birbiri üzere yığın taşlık tepe olmasıdır. Ve

بَثْرٌ [beṡr] Eşme taʿbīr olunan suyu yakın hurde kuyulara denir. ve Ẕātu ʿIrḳ nām mahalde bir suyun yāhūd bir mevziʿin adıdır.

اَلْبَثِرُ [el-beṡir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Mādde-i merkūmeden vasftır, bedende sivilceler çıkmış adama denir.

اَلتَّبَثُّرُ [et-tebeṡṡur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir adam bedeninde sivilceler çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَثَّرَ وَجْهُهُ بِمَعْنَى بَثِرَ

اَلْبَثِيرُ [el-beṡīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) كَثِيرٌ [keṡīr] lafzına itbāʿan zikr olunur; yukālu: شَيْءٌ كَثِيرٌ بَثِيرٌ Ve gāh olur ki müstakillen maʿnā-yı merkūmda istiʿmāl olunur, بَثْرٌ [beṡr] kelimesi gibi; yukālu: شَيْءٌ بَثِيرٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْبَاثِرُ [el-bāṡir] Şol suya denir ki min gayr-i hafr yer yüzünde zāhir ola; yukālu: مَاءٌ بَاثِرٌ أَيْ بَادٍ مِنْ غَيْرِ حَفْرٍ Ve hasūd adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَاثِرٌ أَيْ حَسُودٌ

اَلْمَبْثُورُ [el-mebṡūr] Hased olunan kimseye denir; yukālu: هُوَ مَبْثُورٌ أَيْ مَحْسُودٌ Ve pek zengin adama denir; yukālu: فُلَانٌ مَبْثُورٌ أَيْ غَنِيٌّ جِدًّا

اَلْإِبْثِيرَارُ [el-ibṡīrār] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Bir bölük süvārī müsābaka için yarışta cidd ve ikdāmla koşuşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْثَأَرَّتِ الْخَيْلُ إِذَا رَكَضَتْ لِلْمُبَادَرَةِ

اَلْبَثْرَاءُ [el-Beṡrā᾿] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā᾿] vezninde) Bilād-ı Becīle’de bir dağın adıdır ki Sultānu’z-zāhidīn İbrāhīm b. Edhem ʿaleyhi rahmetu’r-Rabbi’l-ekrem onda taʿabbüd eylemiştir.

[ب ث ع ر]

اَلْإِبْثِعْرَارُ [el-ibṡiʿrār] إِبْثِيرَارٌ [ibṡīrār] vezninde ve mürādifidir ki ānifen zikr olundu; yukālu: إِبْثَعَرَّتِ الْخَيْلُ بِمَعْنَى اِبْثَأَرَّتْ

[ب ج ر]

اَلْبُجْرَةُ [el-bucret] (حُجْرَةٌ [ḥucret] vezninde) Mutlakā göbeğe denir, سُرَّةٌ [surret] maʿnāsına, gerek büyük ve gerek küçük olsun. Ve baʿzı karında ve yüzde ve boyunda düğüm ve ufak bez tarzında zuhūr eden yumruca ʿukdeye denir. Cemʿi بُجَرٌ [bucer] gelir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرَفٌ [ġuref] gibi. Bu maʿnādandır ki “Bir adam mecmūʿ-ı ʿuyūbunu ve gizli ve āşikāra olan cümle-i umūr u ahvālini keşf ve beyān ve zikr ve ʿayān eyledi” diyecek yerde ذَكَرَ عُجَرَهُ وَبُجَرَهُ derler. Ve عُجْرَةٌ [ʿucret] dahi ʿukde-i mezkūreye denir. *Esās*’ta تَقُولُ أَلْقَيْتُ إِلَيْهِ عُجَرِي وَبُجَرِي إِذَا أَطْلَعْتَهُ عَلَى مَعَائِبِكَ لِثِقَتِكَ بِهِ وَأَصْلُ الْعُجَرِ الْعُرُوقُ الْمُتَعَقِّدَةُ النَّاتِئَةُ وَالْبُجَرُ مَا تَعَقَّدَتْ مِنْهَا عَلَى الْبَطْنِ خَاصَّةً ʿibāretiyle mersūmdur.

إِبْنُبُجْرَة [İbn Bucret] Selefte bir meyhānecidir ki şehr-i Ṭā᾿if’te olur idi. Ve ʿAbdullāh b. ʿAmr b. Bucre ashābdandır. Ve ʿUḳbe b. Becere ki fetehātladır, tābiʿīndendir. Ve Şebīb b. Becere ki kezālik fetehātladır, bir nā-merd ve habīs idi ki İbn Mulcem nām laʿīn ile Emīrü’l-mü᾿minīn ʿAlī el-Murtaḍā radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin şehādeti

māddesinde hem-dest-i müşāreket olmuştu, laᶜanehumallāhu taᶜālā.

اَلْأَبْجَرُ [el-ebcer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Göbeği taşra çıkık olan adama denir. Ve bu ᶜilletten değildir, belki hılkīdir; ona asma göbek taᶜbīr olunur, sofrası taşra çıkık olur; yukālu: رَجُلٌ أَبْجَرُ إِذَا كَانَتْ قَدْ خَرَجَتْ سُرَّتُهُ Ve

أَبْجَرُ [ebcer] Karnı büyük olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَظِيمُ الْبَطْنِ Ve أَبْجَرُ [ebcer] kelimesinin cemᶜi بُجْرٌ [bucr] ve بُجْرَانٌ [bucrān] gelir, bā'ların zammı ve cīm'lerin sükūnuyla. Ve

أَبْجَرُ [ebcer] Gemi halatına ve palamarına denir. Ve ᶜAntere b. Şeddād'ın feresi ismidir. Ve bir recül adıdır.

اَلْبَجَرُ [el-becer] (fethateynle) Bir adam أَبْجَرُ [ebcer] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَجِرَ الرَّجُلُ بَجَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ قَدْ خَرَجَتْ سُرَّتُهُ ve yukālu: بَجِرَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ عَظِيمَ الْبَطْنِ Ve bir adam kanmamak üzere karnı süt ile yāhūd su ile tulum gibi dopdolu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَجِرَ الرَّجُلُ إِذَا امْتَلَأَ بَطْنُهُ مِنَ اللَّبَنِ وَالْمَاءِ فَلَمْ يَرْوِ فَهُوَ بَجِرٌ كَكَتِفٍ Ve bir işe mübāderetten gevşeyip ağırlaşmak maᶜnāsınadır; tekūlu: بَجِرْتُ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ إِذَا اسْتَرْخَيْتَ عَنْهُ وَتَثَاقَلْتَ

اَلْبُجْرُ [el-bucr] (bā'nın zammı ve cīm'in sükūnuyla) Şerr ve kerīheye denir; yukālu: هُوَ أَهْلُ الْبُجْرِ أَي الشَّرِّ Ve emr-i ᶜazīme ve hatb-ı cesīme, kezālik taᶜaccüb olunacak emr-i ᶜacībe denir. Cemᶜi أَبَاجِرُ [ebācir] ve cemᶜü'l-cemᶜi أَبَاجِيرُ [ebācīr] gelir; yukālu: أَتَى بِأَمْرٍ بُجْرٍ أَيْ عَظِيمٍ وَكَذَا عَجَبٍ

اَلْبُجْرِيُّ [el-bucriyy] ve

اَلْبُجْرِيَّةُ [el-bucriyyet] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] ve كُرْدِيَّةٌ [kurdiyyet] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Cemᶜi بَجَارِيٌّ [becāriyy] gelir bā'nın fethiyle, قُمْرِيٌّ [ḳumriyy] ve قَمَارِيٌّ [ḳamāriyy] gibi; tekūlu: لَقِيتُ مِنْهُ الْبَجَارِيَّ أَي الدَّوَاهِيَ

اَلتَّبَجُّرُ [et-tebeccur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Meşrūbu içmekte ifrāt ve mübālaga eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَجَّرَ النَّبِيذَ إِذَا أَلَحَّ فِي شُرْبِهِ

اَلْبَجِيرُ [el-becīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) كَثِيرٌ [keṡīr] kelimesine itbāᶜan zikr olunur; yukālu: كَثِيرٌ بَجِيرٌ

اَلْإِبْجِيرَارُ [el-ibcīrār] (إِبْثِيرَارٌ [ibṡīrār] vezninde) Bu dahi bir işten pek fütūr gelmekle gevşeyip ağırlaşmak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِبْجَأْرَرْتُ عَنِ الْأَمْرِ إِبْجِيرَارًا إِذَا اسْتَرْخَيْتَ عَنْهُ وَتَثَاقَلْتَ

اَلْبَجْرَاءُ [el-becrā᾽] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā᾽] vezninde) Arz-ı mürtefiᶜaya denir.

اَلْبَجَرَاتُ [el-becerāt] (fetehātla) ve

اَلْبُجَيْرَاتُ [el-buceyrāt] (bünye-i tasgīr ile) ᶜAḳīḳ-i Medīne üzere müşrif ve müntehī olan cebel civārında bir niçe suya ıtlāk olunur.

اَلْبَاجِرُ [el-bācir] (بَاهِرٌ [bāhir] vezninde) İçerisi şişkin olan adama denir, مُسْتَسْقِي [musteskī] gibi; yukālu: فُلَانٌ بَاجِرٌ أَيْ مُنْتَفِخُ الْجَوْفِ

بَاجَرُ [bācer] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Bir sanem adıdır ki Ezd kabīlesi perestiş ederler idi. Ve cīm'in kesriyle zebān-zeddir.

بُجَيْرٌ [Buceyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Evs eṭ-Ṭā᾽ī'dir. Ve Buceyr b. Zuheyr, Kaᶜb-ı sahābī hazretlerinin birāderidir. Ve Buceyr b. Becre, حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde ve Buceyr b. Ebī Buceyr ve Buceyr b.ᶜİmrān ve Buceyr b. ᶜAbdullāh ashābdandır. Ve Muḥammed b. ᶜÖmer b. Buceyr el-Ḥāfıẓ ve hafīdi Aḥmed b. ᶜÖmer ve Muṭahhar b. Ebī Nizār el-Buceyriyyān

muhaddislerdir.

[ب ح ر]

اَلْبَحْرُ [el-baḥr] (bā’nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Mutlakā çok suya denir, مَاءٌ كَثِيرٌ maʿnāsına. Ve ʿinde’l-baʿz fakat tuzlu şūr-āb olan çok suya denir. Cemʿi أَبْحُرٌ [ebḥur] ve بُحُورٌ [buḥūr] ve بِحَارٌ [biḥār] gelir; musaggarında أُبَيْحِرٌ [ubeyḥir] denir, بُحَيْرٌ [buḥayr] denmez.

Şārih der ki bu şevāzz-ı tasgīrdir. Ve بُحَيْرٌ [buḥayr] gerçi kıyās üzeredir, lākin kalīlü’l-istiʿmāldir. Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre fi’l-asl بَحْرٌ [baḥr] mā-i kesīri cāmiʿ olan mekān-ı vāsiʿe mevzūʿdur, baʿdehu gāhca siʿat-i mekāniyyesi iʿtibār olunup meselā بَحَرْتُ كَذَا dersin أَوْسَعْتُهُ maʿnāsına, gūyā ki “vüsʿat-i bahr gibi onu tevsīʿ ettim” demektir; ve minhu بَحَرْتُ الْبَعِيرَ إِذَا شَقَقْتَ أُذُنَهُ شَقًّا وَاسِعًا [Ve] بَحِيرَةٌ [baḥīret] ıtlāk olunan nāka bu maʿnādandır. Ve bu münāsebetle mutlakā vāsiʿ ve bir nesnede mütevessiʿ olan şeyʾe بَحْرٌ [baḥr] ıtlāk olunur, hattā yüğrük ve vāsiʿü’l-cery olan ata dahi بَحْرٌ [baḥr] taʿbīr olunur. Kezālik ʿulūmda mütevessiʿ olan حِبْرٌ [ḥibr]e de بَحْرٌ [baḥr] ıtlāk ederler. Ve gāhca بَحْرٌ [baḥr] den mülūhati iʿtibār olunup مَاءٌ بَحْرٌ derler, مِلْحٌ [milḥ] maʿnāsına. Ve ʿinde’l-baʿz بَحْرٌ [baḥr] fi’l-asl tuzlu suya mevzūʿdur. Pes işbu ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ kerīmesi taglībe haml olunur. İntehā. Ve

بَحْرٌ [baḥr] Kerīm ve civān-merd adama ıtlāk olunur. Ve soluklu yüğrük ata ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ بَحْرٌ أَيْ كَرِيمٌ وَفَرَسٌ بَحْرٌ أَيْ جَوَادٌ Ve otlu sulu, ābādān yere ıtlāk olunur, مَكَانٌ رِيفٌ maʿnāsına. Ve rahim-i nisvānın ʿumkuna yaʿnī oğlan yatağının dibine ıtlāk olunur, kesret-i dem sebebiyle. Ve

بَحْرٌ [baḥr] Masdar olur, yarmak maʿnāsına; yukālu: بَحَرَ الْأَرْضَ بَحْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَقَّهَا Ve hāssaten kulak yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَحَرَ النَّاقَةَ إِذَا شَقَّ أُذُنَهَا [Ve] بَحِيرَةٌ [baḥīret] bundan meʾhūzdur, ke-mā seyuzkeru. Ve

بَحْرٌ [Baḥr] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْبَحِيرَةُ [el-baḥīret] (عَشِيرَةٌ [ʿaşīret] vezninde) Şol nākaya yāhūd dişi koyuna ıtlāk olunur ki kulağı ʿalāmet için şakk olunmuş ola.

Zamān-ı Cāhiliyet’te bir nāka yāhūd koyun on batn yaʿnī on defʿa doğursa kulağını şakk edip tesyīb ve āzād ve rükūb ve zebh ve intifāʿı cihetlerinden terk ve muʿāf ederler idi. Eğer hatfe enfihā helāk olursa lahmini nisvān tāʾifesine tahrīm edip zümre-i ricāl ekl ederler idi; بَحِيرَةٌ [baḥīret] dedikleri budur. Ve ʿinde’l-baʿz بَحِيرَةٌ [baḥīret] şol nākadır ki çobansız tahliye ve tesyīb olunmakla kendi başına salma otlayıp gezer ola. Ve ʿalā-kavlin şol nākadır ki beş defʿa doğurup beşincisi erkek olursa o nākayı zebh edip lahminden nisvān ve ricāl ekl ederler idi ve eğer beşincisi dişi olursa nākanın kulağını şakk edip lahm ve leben ve rükūb ve veberi makūlesini nefslerine tahrīmle āzād ederler idi ve hatfe enfihā helak oldukta lahmi nisvān tāʾifesine helāl olur idi. Ve ʿalā-reʾyin بَحِيرَةٌ [baḥīret] سَائِبَةٌ [sāʾibet]in dişi olan yavrusudur ki onu dahi anası gibi āzād ve muʿāf ederler idi ve سَائِبَةٌ [sāʾibet] māddesinde beyān olundu. Ve baʿzılar ʿindinde بَحِيرَةٌ [baḥīret] koyun kısmına mahsūstur ki beş batn doğurdukta kulağını şakk ve āzād ederler idi. Müʾellif *Baṣāʾir*’de hemān kavl-i evvele hasr eylemiştir, niteki bura-

da takdīm eylemiştir. Ve minhu kavluhu taᶜālā ﴿مَا جَعَلَ اللهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلاَ سَائِبَةٍ﴾ اَلْآيَة Ve

بَحِيرَةٌ [baḥīret] Sütü firāvān olan dişi hayvāna ıtlāk olunur. Cemᶜi بَحَائِرُ [beḥā'ir] ve بُحُرٌ [buḥur] gelir zammeteynle.

اَلْبَاحِرُ [el-bāḥir] (بَاهِرٌ [bāhir] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَاحِرٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve hālisü'l-humret kana denir. Ve yalancı, kezzāb kimseye denir. Ve fodul ve küstāh ve herze-kāra denir; yukālu: هُوَ بَاحِرٌ أَيْ كَذَّابٌ وَكَذَا فُضُولِيٌّ Ve hāssaten rahim kanına denir. Ve seme ve mebhūt adama denir.

اَلْبَحْرَانِيُّ [el-baḥrāniyy] (bā'nın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Bu dahi rahim kanına denir. *Nihāye*'de gūyā ki kaᶜr-ı rahim maᶜnāsına olan بَحْرَةٌ [baḥret]e mensūb yāhūd galīz ve kesīr olduğundan deryāya mensūbdur diye mersūmdur. Elif ve nūn mübālaga için ziyāde kılınmıştır. Ve

بَحْرَانِيٌّ [Baḥrāniyy] Baḥreyn nām belde nisbetidir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْبَحْرَةُ [el-baḥret] بَلْدَةٌ [beldet] vezninde ve mürādifidir. Ve

بَحْرَةٌ [baḥret] Alçak ve obruk yere denir. Ve ravza-i ᶜazīmeye denir. Ve su irkilecek yere denir. Ve

بَحْرَةٌ [Baḥret] Medīne-i münevvere'nin ismidir. Ve Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır. Ve mutlakā şol karyeye ıtlāk olunur ki onda nehr-i cārī ve mā-i nākıᶜ u sābit ola; yaᶜnī otlu sulu, ābādān ola. Cemᶜi بَحْرٌ [baḥr] gelir hāsız ve بِحَارٌ [biḥār] gelir.

بَحْرَةُالرُّغَاءِ [Baḥretu'r-Ruġā'] (rā'nın zammı ve ġayn-ı muᶜceme ile) Ṭā'if türābında bir mevziᶜdir. Ve

بَحْرَةٌ [baḥret] Bāriz ve āşikāre maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ve minhu kavluhum: لَقِيتُهُ صَحْرَةً بَحْرَةً أَيْ بِلاَ حِجَابٍ وَيُنَوَّنَانِ Yaᶜnī münevvenen mansūb olarak dahi istiᶜmāl olunur. Ve صَحْرَةٌ [ṣaḥret] kelimesi dahi bāriz ve bī-hā'il maᶜnāsınadır. Ve terkīb-i mezbūr ᶜinde'l-baᶜz hāl ile mü'evvel ve ᶜinde'l-baᶜz masdarlardır ve evvele göre mürekkebdir. Ve

بَحْرَةٌ [Baḥret] Tābiᶜiyyeden Ṣafiyye-i muhaddisenin vālidesi ismidir. Ve şuᶜarādan Yemīn b. Muᶜāviye'nin ceddi ismidir. Ve Baḥreyn türābında bir mevziᶜ adıdır. Ve Ṭā'if kazāsında bir karye adıdır.

بُحَيْرٌ [Buḥayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tihāme'de bir dağın adıdır. Ve Esed kabīlesinden bir recül ismidir ki ondan Sufyān b. ᶜUyeyne nām fakīh ve zāhid āsār ve ahbār hikāyet eylemiştir. Ve ᶜAlī b. Buḥayr muhaddisīn-i tabiᶜīndendir. Kezālik ᶜĀṣım b. Buḥayr, ᶜalā-kavlin bu أَمِيرٌ [emīr] vezninde İbn Buḥayr'dir. Ve ᶜAbdurraḥmān b. Buḥayr muhaddisīndendir, ᶜalā-kavlin أَمِيرٌ [emīr] vezninde ve cīm'le Buceyr'dir.

اَلْبَحَرُ [el-baḥar] (fethateynle) Havftan nāşī seme gibi mütehayyir ve mebhūt olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَحِرَ الرَّجُلُ بَحَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَحَيَّرَ مِنَ الْفَزَعِ Ve pek susamak maᶜnāsına maᶜnāsınadır; yukālu: بَحِرَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَدَّ عَطَشُهُ Ve vücūdun eti eriyip zā'il ve mehzūl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَحِرَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ لَحْمُهُ Ve deve kısmı zebūn ve bī-tāb olup çehresi simsiyāh olunca kadar cidd ve ikdāmla seğirtmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحِرَ الْبَعِيرُ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الْعَدْوِ طَالِبًا أَوْ مَطْلُوبًا فَضَعُفَ حَتَّى اسْوَدَّ وَجْهُهُ

اَلْبَحِرُ [el-baḥir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu zikr olunan maᶜnālardan vasftır. Ve سِلٌّ

[sill] marazına uğramış kimseye de بَحِرٌ [baḥir] denir. Maraz-ı mezbūr halk içinde verem ve kuru hastalık dedikleri ʿilletidir.

اَلْبَحِيرُ [el-baḥīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi maraz-ı سِلٌّ [sill]e mübtelā adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَحِرٌ وَبَحِيرٌ أَيْ بِهِ السِّلّ Ve

بَحِيرٌ [Baḥīr] Dört nefer ashāb ve dört nefer tābiʿī ismleridir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. Caʿfer ve hafīdi Saʿīd b. Muḥammed ve Muṭahhar b. Baḥīr b. Muḥammed ve İsmāʿīl b. ʿAvn el-Baḥriyyūn muhaddislerdir, cedleri olan Baḥīr’e mensūblardır.

بَحِيرَى [Baḥīrā] (bā’nın fethi ve elifin kasrıyla) ve

بَيْحَرٌ [Bayḥar] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

بَيْحَرَةٌ [Bayḥarat] (hā’yla) Esmā-i ricāldendir.

اَلْبَحُورُ [el-baḥūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol ata ıtlāk olunur ki gittikçe seğirtmesi ziyāde-i cevdet edip üzerine koya. Bu gūne at pek soluklu yüğrük olmakla gittikçe artırır olur; yukālu: فَرَسٌ بَحُورٌ إِذَا كَانَ يَزِيدُهُ الْجَرْيُ جَوْدَةً

اَلْبَاحُورُ [el-baḥūr] Aya denir, şakk-ı zulmet eylediği için; yukālu: طَلَعَ الْبَاحُورُ أَيِ الْقَمَرُ Ve

بَاحُورٌ [bāḥūr] ve

بَاحُورَاءُ [bāḥūrā᾿] (عَاشُورَاءُ [ʿāşūrā᾿] vezninde) Şühūr-ı Rūmiyyeden temmuz ayında olan şiddet-i harārete denir ki murād şehr-i merkūmda maʿrūf yedi gündür. Havānın be-gāyet ıssılığı olur, gūyā ki ʿālemi ıssılıkla yāhūd ıssılığı şakk eder. Mütercim der ki İmām Suyūṭī *Muzhir*’de bunu müvelledāttan taʿdād eylemiştir.

بَنَاتُبَحْرٍ [benātu baḥr] Şol yufka bulutların künyesidir ki mevsim-i sayftan mukaddemce nümāyān olur. ʿAlā-kavlin savāb olan ḫā-yı muʿceme ile olmaktır. Cevherī vehmine mebnī ḥā-yı mühmele ile sebt eylemiştir, lākin müʾellif terdīd ile zikr ederken Cevherī’yi tevhīmi nā-müstakīmdir.

اَلْبُحْرَانُ [el-buḥrān] (سُلْطَانٌ [sulṭān] vezninde) Etıbbā᾿ taʿbīrātındandır, müvellededir. Mütercim der ki beyne’l-etıbbā᾿ hastaya emrāz-ı hāddede husūsan hummā içre defʿaten ʿārız olan hiddet ve şiddete ıtlāk olunur. Ve lafz-ı Yūnānī olmak üzere mersūmdur; yekūlūne هَذَا يَوْمُ بُحْرَانٍ مُضَافًا وَيَوْمٌ بَاحُورِيٌّ عَلَى غَيْرِ قِيَاسٍ

Bu ıstılāh-ı etıbbādandır. Leyle-i buhrān o gecedir ki maraz tabīʿata gālib olup tabīʿat maraz ile mukāvemet ve musāraʿat eder. Meselā düşman bir kalʿayı muhāsara edip yürüyüş sadedinde oldukta ehl-i kalʿa aʿdāyı redd ve defʿ ve ferīkaynın mukāvemet ve mukāteletine teşbīh etmişlerdir. O gece etıbbā᾿ marīze devā vermekten ihtimā ederler, tā ki tabīʿat tedbīr-i devāya iştigāl sebebiyle maraz ile kemāl-i mukāvemetine gaflet ve fütūr gelmeye, belki “iẕā ḫulliyet ve nefsehā” bi’l-cümle kuvvetini defʿ-i maraza tevcīh edip bi-iznihi taʿālā ola ki marazı defʿ yā zebūn eyleye. Ve leyālī-i buhrān ibtidā eyyām-ı marazdan ʿadd olunmak üzere birkaç leyālī-i mahsūsadır. Ve ecved-i buhrān yedinci gecede olduğu kütüb-i tıbbiyyede mezkūrdur. Bir emrin ve cengin yā gayrı havādisin kemāl-i şiddeti ve fasl-ı tarafeyni vaktine dahi mecāzen ıtlāk olunur.

اَلْبَحْرَيْنِ [el-Baḥreyn] (tesniye bünyesiyle) Bir belde adıdır: Baṣra ile ʿUmān miyānında bir beldedir. Nisbetinde بَحْرِيٌّ [Baḥriyy] ve بَحْرَانِيٌّ [Baḥrāniyy] denir. ʿAlā-kavlin بَحْرِيٌّ demek mekrūhtur, بَحْرٌ

[baḥr]e mensūb olana müştebih olmamak için. Muḥammed b. el-Muᶜtemir ve ᶜAbbās b. Yezīd el-Baḥrāniyyān muhaddislerdir.

اَلْبَاحِرَةُ [el-bāḥiret] (بَاهِرَةٌ [bāhiret] vezninde) Bir nevᶜ dikenli ağaç adıdır. Ve soy ve güzīde nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ بَاحِرَةٌ أَيْ صَفِيَّةٌ

بُحْرٌ [Buḥur] (bā'nın ve ḥā'nın zammıyla) Esāmīdendir: Buḥur b. Ḍubuᶜ ashābdandır ve Ḍubuᶜ dahi zammeteynledir. Ve ᶜÖmer b. Maḥmūd b. Baḥar el-Vāẕinānī ki جَبَلٌ [cebel] veznindedir ve ᶜamm-zādesi Muḥammed ve Hişām b. Buḥrān ki عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] veznindedir, muhaddislerdir.

اَلْإِبْحَارُ [el-ibḥār] (hemzenin kesriyle) Deryā seferi eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ الْبَحْرَ Ve سِلٌّ [sill] marazına yaᶜnī kuru hastalığa mübtelā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَهُ السِّلُّ Ve bilā-kasd bir adama müsādif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ فُلَانٌ إِذَا صَادَفَ إِنْسَانًا بِلاَ قَصْدٍ أَيْ لِرُؤْيَتِهِ Ve bir adamın burnu pek kızarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمْرَةُ أَنْفِهِ Ve bir yerin su irkilecek mahalleri çok olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا كَثُرَتْ مَنَاقِعُهَا Ve su şūr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ الْمَاءُ إِذَا مَلُحَ Ve suyu be-gāyet tuzlu ve şūr bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْحَرَ الرَّجُلُ الْمَاءَ إِذَا وَجَدَهُ بَحْرًا أَيْ مِلْحًا لَمْ يَسُغْ

اَلْإِسْتِبْحَارُ [el-istibḥār] Deryā gibi yayılıp münbasit olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْحَرَ زَيْدٌ فِي الْعِلْمِ وَالْمَالِ إِذَا انْبَسَطَ Ve şāᶜir ve kıssa-hān ve hatīb makūlesi sözde bahr gibi tevessüᶜ ile çok söz bulup söylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِسْتَبْحَرَ الشَّاعِرُ إِذَا اتَّسَعَ لَهُ الْقَوْلُ

اَلتَّبَحُّرُ [et-tebaḥḥur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Deryālanmak maᶜnāsınadır ki kesret ve vüsᶜatte deryā gibi bī-kerān olmaktan ᶜibārettir. Bu ᶜalāka ile bir adam māl-ı firāvāna mālik olsa تَبَحَّرَ فِي الْمَالِ derler ve ᶜilm ve dānişde tevessüᶜ ve taᶜammuk peydā eylese تَبَحَّرَ فِي الْعِلْمِ derler.

بَحْرَانَةُ [Baḥrānet] (bā'nın fethiyle) Yemen'de bir beldedir.

بَحْرَانُ [Baḥrān] (bā'nın fethi ve zammıyla) Ḥicāz'da Furᶜ nāhiyesinde bir mevziᶜdir.

يَبْحَرُ [Yebḥar] (يَمْنَعُ [yemnaᶜ] vezninde) İbn ᶜĀmir'dir ki ashābdandır.

اَلْبُحَيْرِيَّةُ [el-Buḥayriyyet] (musaggar bünyesiyle) Yemāme'de bir mevziᶜ adıdır.

بَحِيرَابَاذُ [Baḥīrābāẕ] (bā'nın fethiyle) Merv kazāsında bir karyedir.

اَلْبَحَّارُ [el-baḥḥār] (نَجَّارٌ [neccār] vezninde) Gemiciye denir, مَلاَّحٌ [mellāḥ] gibi. Cemāᶜatine بَحَّارَةٌ [baḥḥāret]a denir hā-i cemᶜiyyetle; yukālu: هُوَ بَحَّارٌ وَهُمْ بَحَّارَةٌ

بَنُوبَحْرَى [Benū Baḥrā] (سَلْمَى [selmā] vezninde) Bir batndır.

ذُوبِحَارٍ [Ẕū Biḥār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir dağın yāhūd bir yumuşak ve düz yerin ismidir ki etrāfını dağlar ihāta eylemiştir.

بِحَارٌ [Biḥār] (bā'nın kesriyle munsarıf olarak ve menᶜ-i sarfı dahi cā'izdir) Bir mevziᶜ adıdır.

بُحَارٌ [Buḥār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Başka bir mevziᶜde yāhūd zikr olunan meksūrede lügattır.

بُحَيْرَةُ [Buḥayret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) On beş mevziᶜ adıdır.

[ب ح ت ر]

اَلْبُحْتُرُ [el-buḥtur] (tā-yı müsennāt ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Aᶜzā ve endamı dir-

nekli tıknaz ve topaç olan bodura denir; yukālu: هُوَ بُحْتُرٌ أَيْ قَصِيرٌ مُجْتَمِعُ الْخَلْقِ Ve

بُحْتُرٌ [buḥtur] Beyne'l-ᶜArab bir maᶜrūf buğurun adıdır ki ondan develere döl alırlar idi, ibil-i buhturiyye ona mensūbdur. Ve

بُحْتُرٌ [Buḥtur] Esmādandır: Buḥtur b. ᶜAtūd b. ᶜUneyz, Ṭayyi᾽ kabīlesinden bir tā᾽ifenin pederidir; şāᶜir-i meşhūr Ebū ᶜUbāde el-Buḥturī onlara mensūbdur. Cevherī vehminden nāşī عُنَيْزٌ [ᶜUneyz] kelimesini ki zā-yı muᶜceme ile musaggar bünyesindedir, nūn'la عُنَيْنٌ [ᶜUneyn] ᶜunvānında resm eylemiştir. Şārih der ki baᶜzı usūl-i *Ṣıḥāḥ*'ta zā ile müsebbettir. Ve

بُحْتُرٌ [Buḥtur] Şuᶜarā-yı Cāhiliyye'den Cudeyy b. Tedūl nām kimsenin ceddi ismidir.

اَلتَّبَحْتُرُ [et-tebaḥtur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Zikr olunan Buḥtur cemāᶜatine müntesib olmak maᶜnāsınadır ki onlardanım diye iddiᶜā eylemekten ᶜibārettir; yukālu: تَبَحْتَرَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَسَبَ إِلَى الْبُحْتُرِيَّةِ

[ب ح ث ر]

اَلْبَحْثَرَةُ [el-baḥs̱eret] (s̱ā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi saçıp perīşān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْثَرَ الشَّيْءَ إِذَا بَحَثَهُ وَفَرَّقَهُ Ve mektūm ve mestūr nesneyi zāhire keşf ve istihrāc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْثَرَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ وَكَشَفَهُ Ve süt kesilip dāne dāne olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْثَرَ اللَّبَنُ إِذَا تَقَطَّعَ وَتَحَبَّبَ ve yukālu: لَبَنٌ مُبَحْثِرٌ أَيْ مُتَقَطِّعٌ مُتَحَبِّبٌ

اَلتَّبَحْثُرُ [et-tebaḥs̱ur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) بَحْثَرَةٌ [baḥs̱eret]ten mutāviᶜdir; yukālu: بَحْثَرَ الشَّيْءَ فَتَبَحْثَرَ أَيْ بَحَثَهُ وَفَرَّقَهُ فَتَفَرَّقَ

[ب ح د ر]

اَلْبُحْدُرِيُّ [el-buḥduriyy] (bā'nın ve dāl'ın zammeleriyle) Şol mukarkam yaᶜnī süt vurmuş çocuğa denir ki büyümez olur; Fārisīde şīr-zede derler, Türkīde süt hırası taᶜbīr olunur; yukālu: صَبِيٌّ بُحْدُرِيٌّ أَيْ مُقَرْقَمٌ لاَ يَشِبُّ

[ب خ ر]

اَلْبَخْرُ [el-baḫr] (bā'nın fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Fiᶜl-i buhardır, yaᶜnī بُخَارٌ [buḫār] māddesinden masdardır, buhārlanmak yaᶜnī buğulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَخَرَتِ الْقِدْرُ بَخْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ظَهَرَ بُخَارُهَا

اَلْبَخَرُ [el-baḫar] (fethateynle) Ağızda ve sā᾽ir nesnede olan bed ve müntin rāyihaya denir. Şārihin beyānına göre ağız kokusunda meşhūrdur ve bu maᶜnāda masdar olur, ağız ve sā᾽ir nesne bed kokmak maᶜnāsına; yukālu: بَخِرَ الْفَمُ مَثَلاً بَخَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَنْتَنَتْ رِيحُهُ Ve onunla sāhibi dahi muttasıf olur. Ve بَخَرٌ [baḫar] ᶜillettendir, esbābı kütüb-i tıbbiyyede mebsūtadır. Ve mutlakā rāyiha-i münteşireye بَخَرٌ [baḫar] ıtlāk olunur.

اَلْأَبْخَرُ [el-ebḫar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ağızı bed kokan kişiye denir. Mü᾽ennesi بَخْرَاءُ [baḫrā᾽]dır.

اَلْإِبْخَارُ [el-ibḫār] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bed rāyihalı nesne yāhūd maraz أَبْخَرُ [ebḫar] kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْخَرَهُ الشَّيْءُ إِذَا صَيَّرَهُ أَبْخَرَ

اَلْبُخَارُ [el-buḫār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Issı sudan ve sā᾽ir ıssı nesneden neş᾽et eden duhāna denir ki buğ taᶜbīr olunur; tekūlu: رَأَيْتُ بُخَارًا وَهُوَ دُخَانٌ مِنْ حَارٍّ

اَلْمَبْخُورُ [el-mebḫūr] Mahmūr kimseye ıtlāk olunur ki buhār-ı şarāb dimāğını süst eylemiştir; yukālu: شَرِبَ فَصَارَ مَبْخُورًا أَيْ مَخْمُورًا

اَلْبَاخِرُ [el-bāḫir] (بَاهِرٌ [bāhir] vezninde) Ekin suvarıcıya denir, سَاقِي الزَّرْعِ maʿnāsına.

بَنَاتُبَخْرٍ [benātu baḫr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Ḥā-yı mühmelede zikr olundu ki kubeyl-i mevsim-i sayfta nümāyān olan yufka bulutların künyesidir.

Mütercim der ki müʾellif bunu mīm faslında بَنَاتُ مَخْرٍ ʿunvānıyla da sebt eylemiştir. Ve İbn Es̱īr *Muraṣṣaʿ* nām kitābında بَنَاتُ بَخْرٍ وَيُقَالُ بَنَاتُ مَخْرٍ ʿunvānıyla zikr ve kubeyl-i sayfta niçe eyyām ufuklarda nümāyān olan ak ve ince bulutlar ile tefsīr eyledikten sonra ʿinde'l-baʿz deryā tarafından bādiye āfākında neşʾet eden bulutlardan ʿibārettir ve onların baʿzının matarı baʿzından ekser olur ve ʿalā-kavlin mevsim-i sayfta akşamdan sonraca nāhiye-i maşrıktan zuhūr eden yufka bulutlardır diye beyān eylemekle بَنَاتُ بَحْرٍ ve ḫā-yı muʿceme ile بَنَاتُ بَخْرٍ ve mīm'le بَنَاتُ مَخْرٍ dahi sahīh olur. Ve مَخْرٌ [maḫr] şakk maʿnāsınadır yāhūd irsālü'l-māʾi fi'l-arz maʿnāsına olmakla onlardan meʾhūz olur. İntehā.

اَلْبَخُورُ [el-baḫūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tütsüye denir ki onunla buhurlanıp tatayyüb olunur, ʿūd ve ʿanber gibi. Ve

بَخُورٌ [baḫūr] Beyne'n-nās mīʿa-i sāʾilede müteʿāreftir ki دَوْمٌ [devm]-i Ḥicāzī ağacının zamkıdır, ʿasel-i lebenī dahi derler ki tahrīfle ʿasel-bend taʿbīr olunur; yukālu: تَبَخَّرَ بِالْبَخُورِ وَهُوَ مَا يُتَبَخَّرُ بِهِ

بَخُورُمَرْيَمَ [baḫūru meryem] Bir nevʿ nebāt adıdır ki celāʿ yaʿnī mādde ile sath-ı ʿuzvun miyānına girip yapışmış ve kurumuş rutūbetleri ziyādesiyle izāle edicidir. Ve müfetttih yaʿnī mecrāda südde īrās eden māddeyi ihrāc edip nüfūz eyleyecek neslerin nüfūzunu teshīl eder. Ve müdirr yaʿnī bevl ve hayz ve ʿarak ve leben gibi māʾiyyetli agdiye ve fuzūl-i seyyāleyi ihrāc eder ve neffāʿdır. Bu nebāt bu isimle maʿrūftur, köküne domuz ağırşağı taʿbīr olunur. Ve bundan mā-ʿadā بَخُورُ الْأَكْرَادِ [baḫūru'l-ekrād] ve بَخُورُ السُّودَانِ [baḫūru's-sūdān] nām birer nebāt dahi vardır.

اَلْبَخْرَاءُ [el-Baḫrāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Şām'da bir arzın ismidir. Ve Ḥicāz'da Ḳuleyʿa kurbünde bir mā-i müntinenin ismidir. Ve bir nevʿ nebāt ismidir ki بَخْرَةٌ [baḫret] dahi derler, mevāşī ʿalefindendir.

بُخَارَا [Buḫārā] (bā'nın zammı ve elifin meddi ve kasrıyla) Bir belde ismidir. Mütercim der ki bilād-ı Māverāünnehr'dendir. بُخَارَا [buḫārā] lügat-ı Fürs-i kadīmde mecmaʿ-ı ʿilm maʿnāsına olan buḫār'dan meʾhūzdur, ism-i kadīmi محلک idi.

اَلْبُخَارِيَّةُ [el-Buḫāriyyet] Başra'da bir sikke yaʿnī bir sokak ismidir ki Ziyād nām emīr ondan Buḫāriyyu'l-asl bin nefer ʿabd iskān eylemişti.

بُخَارٌ [Buḫār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esmādandır: ʿAlī b. Buḫār muhaddisīndendir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. ʿAlī el-Buḫārī ki muhaddistir, buhār-ı ʿūda mensūbdur, zīrā hānlarda onunla halkı tebhīr eder idi. Ve Aḥmed b. Buḫār ve ʿAlī b. el-Buḫārī muhaddislerdir.

[ب خ ت ر]

اَلْبَخْتَرَةُ [el-baḫteret] (tā-yı fevkiyye ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّبَخْتُرُ [et-tebaḫtur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir güne güzel yürüyüşle yürümek maʿnāsınadır. Müʾellif tefsīrde müsāmaha eylemiştir, zīrā hemān مِشْيَةٌ حَسَنَةٌ ʿibāretiyle

beyān eylemiştir. Cemīᶜ-i usūlde mersūm olduğu üzere salınarak hırām ve reftār ile yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: بَخْتَرَ الرَّجُلُ وَتَبَخْتَرَ إِذَا مَشَى مِشْيَةً حَسَنَةً يَعْنِي بِالتَّمَايُلِ وَمَشْيَ الْمُتَكَبِّرِ الْمُعْجَبِ بِنَفْسِهِ

اَلْبَخْتَرِيُّ [el-baḫteriyy] (أَخْتَرِيٌّ [aḫteriyy] vezninde) Dāʾimā hırām ve reftār ile yürür olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَخْتَرِيٌّ أَيِ الْحَسَنُ الْمَشْيِ Ve cism ve endāmı hūb ve dil-ber olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بَخْتَرِيٌّ أَيْ حَسَنُ الْجِسْمِ Ve muᶜcib ve muhtāl ve hod-bīn adama ıtlāk olunur. Ve Baḫter b. Ebi’l-Baḫterī ve Baḫterī b. ᶜUbeyd muhaddislerdir.

اَلْبِخْتِيرُ [el-biḫtīr] (bā’nın kesriyle) بَخْتَرِيٌّ [baḫteriyy] ile iki maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir.

[ب خ ث ر]

اَلْبَخْثَرَةُ [el-baḫs̱eret] (s̱ā-yı müsellese ile) Suda yāhūd sevbde olan bulanıklığa ve küdūrete denir ki ismdir; yukālu: فِي الْمَاءِ أَوِ الثَّوْبِ بَخْثَرَةٌ أَيْ كَدَرٌ Ve

بَخْثَرَةٌ [baḫs̱eret] Masdar olur, dağıtmak ve tārümār etmek maᶜnāsına.

اَلتَّبَخْثُرُ [et-tebaḫs̱ur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Ondan mutāviᶜdir; yukālu: بَخْثَرَ الشَّيْءَ فَتَبَخْثَرَ إِذَا بَدَّدَهُ وَفَرَّقَهُ فَتَفَرَّقَ

[ب د ر]

اَلْمُبَادَرَةُ [el-mubāderet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلْبِدَارُ [el-bidār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir nesne bir tarafına gayrıyı sebk için sürᶜat ve şitāb eylemek maᶜnāsınadır, bi-nefsihi ve إِلَى ile taᶜdiye eder; yukālu: بَادَرَهُ وَإِلَيْهِ مُبَادَرَةً وَبِدَارًا إِذَا عَاجَلَهُ

اَلْإِبْتِدَارُ [el-ibtidār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) مُبَادَرَةٌ [mubāderet] maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَدَرَهُ وَإِلَيْهِ بِمَعْنَى بَادَرَهُ Bu iki bāb iştirāk için de gelir, مُسَابَقَةٌ [musābaḳat] ve إِسْتِبَاقٌ [istibāḳ] gibi.

اَلْبُدُورُ [el-budūr] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْبَدْرُ [el-bedr] (قَدْرٌ [ḳadr] vezninde) Bunlar da bir nesneye sebk-ı gayr için sürᶜat ve şitāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَدَرَ غَيْرَهُ بُدُورًا وَبَدْرًا وَبَدَرَ إِلَيْهِ إِذَا عَاجَلَهُ Ve bir adama bagtaten ᶜale’l-fevr bir iş hādis ve nāgeh zuhūr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَدَرَهُ الْأَمْرُ وَإِلَيْهِ إِذَا عَجِلَ إِلَيْهِ وَاسْتَبَقَ Ve

بَدْرٌ [bedr] Nūr ile mümtelī olmuş aya denir ki on dört gecelik aydır; yukālu: طَلَعَ الْبَدْرُ وَهُوَ الْقَمَرُ لَيْلَةَ كَمَالِهِ

Müʾellif *Basāʾir*’de Rāğıb’dan nakl eder ki بَدْرٌ [bedr] tesmiyesi şemse tulūᶜ cihetiyle mübāderetinden nāşīdir yāhūd imtilāʾ cihetiyle بَدْرَةٌ [bedret]e teşbīh olunmuştur. Ve ᶜalā-kile’t-takdīreyn fi’l-asl masdardır, fāᶜil maᶜnāsınadır, niteki بَادِرٌ [bādir] dahi derler. Lākin benim vicdānımda akreb olan بَدْرٌ [bedr] asl-ı māddedir, baᶜdehu maᶜānī cihetleri iᶜtibār olunmuştur. Baᶜzen بَدَرَ كَذَا derler, طَلَعَ طُلُوعَ الْبَدْرِ maᶜnāsına ki murād sebk ve sürᶜattir. Ve baᶜzen imtilā cihetini iᶜtibār ederler, kese maᶜnāsına olan بَدْرٌ [bedr] bundan meʾhūzdur, kezālik بَيْدَرٌ [beyder] dahi bundandır. İntehā. Ve

بَدْرٌ [bedr] Bir kavmin ser-gerde ve zīşānına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بَدْرُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve hizmette çālāk ve sebük-pā olan tāmmü’l-aᶜzā gulām-ı bālige ıtlāk olunur. Ve tabağa ıtlāk olunur, cirm-i bedr gibi müstedīr olduğu için. Ve

بَدْرٌ [Bedr] Bir mevziᶜ adıdır. Maᶜrife olmakla müʾennestir, tezkīri dahi cāʾizdir, yaᶜnī بقعة [buḳᶜat] ve موضع [mevḍiᶜ] teʾvīlleriyle teʾnīs ve tezkīri cāʾizdir.

ʿAlā-kavlin mevziʿ-i mezbūrda bir kuyunun ismidir ki Bedr b. Ḳureyş hafr etmekle ismiyle mevsūm oldu; buna göre müʾennestir ve bu beyne'l-Ḥaremeyn vākiʿdir, Bedr gazvesi onda olmuştur. Bi-hamdihi taʿālā mütercim-i bī-nevā ziyāretleriyle kām-revā olmuştur. Ve

بَدْرٌ [Bedr] Yemen mihlāfından bir mihlāf yaʿnī bir nāhiye adıdır. Ve Bāhile kabīlesi yurdunda bir dağın adıdır. Ve Vāride kurbünde başka bir dağın adıdır. Ve bādiyede bir mevziʿ ismidir. Ve Muʿāviye b. Ḥafṣ bilādında bir dağın adıdır. Ve iki nefer sahābī ismidir. Ve

بَدْرِيٌّ [Bedriyy] (yā-yı nisbetle) Bedr gazāsına hāzır olan ashāb-ı kirāmdır ki ashāb-ı Bedr taʿbīr olunur. Ammā Ebū Mesʿūd ʿUḳbe b. ʿAmr el-Bedrī ki bu dahi ashābdandır, gazve-i Bedr'e hāzır olmayıp kable'l-vakʿa Bedr nām su başına nāzil olmakla ona nisbetle Bedrī dediler. Ve Bedr b. ʿAmr, Fezāre kabīlesinden bir batndır; ʿallāme-i ʿasr Tācuddīn ʿAbdurraḥmān b. İbrāhīm b. Sibāʿ el-Bedrī el-Fezārī onlara mensūbdur. Ve

بَدْرٌ [bedr] Mutlakā tām ve vāfir ve kāmil olan şeyʾe ıtlāk olunur. Ve

بَدْرِيُّالْغَيْثِ [bedriyyu'l-ġayṡ] (kezālik yā-yı nisbetle) Mevsim-i şitādan mukaddem yağan yağmura ıtlāk olunur, müsābakati için; tekūlu: قَدْ أَخَذْنَا بَدْرِيَّ الْغَيْثِ وَهُوَ مَا كَانَ قَبْلَ الشِّتَاءِ Ve

بَدْرِيُّالْفُصْلَانِ [bedriyyu'l-fuṣlān] Semiz ve tavlı deve köşeğine ıtlāk olunur. Ve

بَدْرٌ [bedr] ve

بَدْرَةٌ [bedret] (hā'yla) Tāze kuzu derisinden çıkan tuluma ıtlāk olunur; bu شَكْوَةٌ [şekvet]ten büyücek olur. Cemʿi بُدُورٌ [budūr] gelir ve بِدَرٌ [bider] gelir bā'nın kesriyle ve dāl'ın fethiyle. Ve

بَدْرَةٌ [bedret] İçinde bin, ʿalā-kavlin on bin dirhem ve ʿalā-reʾyin yedi bin dīnār olan keseye ıtlāk olunur. Ve

بَدْرَةٌ [Bedret] Bir mevziʿ adıdır. Ve

عَيْنٌبَدْرَةٌ [ʿayn bedret] Şol göze ıtlāk olunur ki hadīdü'l-basar olmakla manzūru cümleden akdem görür ola. ʿAlā-kavlin ʿillet ve noksānı olmayıp bedr gibi tām ve kāmil göze ıtlāk olunur; yukālu: عَيْنٌ بَدْرَةٌ إِذَا كَانَتْ تَبْدُرُ بِالنَّظَرِ أَوْ تَامَّةً كَالْبَدْرِ

اَلْبَدَرَى [el-bederā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Mübādir ve müsābık maʿnāsına ismidir; tekūlu: إِسْتَبَقْنَا الْبَدَرَى أَيْ مُبَادِرِين

اَلْبَادِرَةُ [el-bādiret] (نَادِرَةٌ [nādiret] vezninde) Bir kimseden gazab hālinde hiddetten nāşī sebk ve sudūr eden hatā ve hefveye ıtlāk olunur, gerek kavlī ve gerek fiʿlī olsun; tekūlu: صَدَرَتْ مِنْهُ بَادِرَةٌ وَأَخَافُ بَادِرَتَهُ وَهُوَ مَا يَبْدُرُ مِنْ حِدَّتِهِ فِي الْغَضَبِ ve yukālu: فُلَانٌ حَارُّ النَّوَادِرِ حَادُّ الْبَوَادِرِ Ve

بَادِرَةٌ [bādiret] Kılıcın ucuna denir ki namlunun sivri olan ucudur; yukālu: طَعَنَهُ بِبَادِرَةِ السَّيْفِ أَيْ شَبَاتِهِ Ve bedīhe maʿnāsınadır ki hāzırcevāblık şīvesiyle bi'l-bedāhe bī-tekellüf söylenen kelāmdan ʿibārettir; yukālu: ذُو بَادِرَةٍ نَادِرَةٍ أَيْ بَدِيهَةٍ Ve "varaḳ-ı ḥuvvāʾet"e yaʿnī kına nebātının yaprağına denir ki ibtidā zuhūr edenidir. Ve mutlakā her nebātın en evvel yarılıp görünen ucuna ıtlāk olunur; yukālu: ظَهَرَتْ بَادِرَةُ هَذَا النَّبَاتِ أَيْ أَوَّلُ مَا يَتَفَطَّرُ مِنْهُ Ve وَرْسٌ [vers] yaʿnī Yemen zaʿferānı dedikleri dārūnun pek tāze ve ecvedine denir. Ve vücūdda بَادِرَةٌ [bādiret] omuz ile boynun mā-beyninde olan etçeğize denir; yukālu: إِحْمَرَّتْ بَوَادِرُ الْخَيْلِ وَهِيَ اللَّحْمَاتُ بَيْنَ الْمَنَاكِبِ وَالْعُنُقِ Ve

[ب ذ ر]

اَلْبَذْرُ [el-bez̠r] (bā’nın fethi ve z̠āl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Mutlakā zirāʿat için ʿazl ve ifrāz olunan hubūbāta denir ki tohum taʿbīr olunur.

Şārih der ki بَذْرٌ [bez̠r] fi’l-asl masdardır, مَبْذُورٌ [mebẕūr] maʿnāsınadır yā tesmiye bi’l-masdardır yāhūd faʿl bi-maʿnā mefʿūldür, نَسْجُ الْيَمَنِ ve ضَرْبُ الْأَمِيرِ gibi. Baʿzılar ʿindinde بَذْرٌ [bez̠r] hubūbāta mahsūstur, حِنْطَةٌ [ḥinṭat] ve شَعِيرٌ [şaʿīr] gibi. Ve بَزْرٌ [bezr] zā-yı muʿceme ile reyāḥīn ve bukūle mahsūstur ve istiʿmālde müteʿāref olan budur. Lākin İmām Ḫalīl ʿindinde بَذْرٌ [bez̠r] ve بَزْرٌ [bezr] zirāʿat için tehyiʾe olunan her habbeye ıtlāk olunur. Müʾellif kavl-i evvele zāhibdir. İntehā. Ve

بَذْرٌ [bez̠r] Henüz yerden çıkıp zāhir olan nebāta ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin henüz levn-i mahsūsuyla mütelevvin olmağa başlamış nebāta denir. Müʾellif أَوْ هُوَ أَنْ يَتَلَوَّنَ بِلَوْنٍ ʿunvānıyla resm eylemekle bunda dahi müsāmaha eylemiştir. Ve بَذْرٌ [bez̠r]in cemʿi بُذُورٌ [buẕūr] gelir ve بِذَارٌ [bizār] gelir bā’nın kesriyle. Ve

بَذْرٌ [bez̠r] Masdar olur, yerden tohum yarıp nebātı zuhūr eylemek maʿnāsına; yukālu: بَذَرَتِ الْأَرْضُ بَذْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجَ بَذْرُهَا وَظَهَرَ نَبْتُهَا Ve yere ekin ekmek maʿnāsınadır; yukālu: بَذَرَ الْأَرْضَ إِذَا زَرَعَهَا Ve

بَذْرٌ [bez̠r] Nesl ve zürriyyete ıtlāk olunur; yukālu: إِنَّ هَؤُلَاءِ لَبَذْرُ سُوءٍ أَيْ لَنَسْلُ سُوءٍ Ve saçıp dağıtmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: بَذَرَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ وَبَثَّهُ

اَلتَّبْذِيرُ [et-tebẕīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yere tohum ekmek maʿnāsınadır; yukālu: بَذَّرَ الْأَرْضَ إِذَا زَرَعَهَا Ve saçıp dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَذَّرَ الشَّيْءَ

بَادِرَةُ الْإِنْسَانِ [bādiretu’l-insān] Memenin yanında رُغَثَاءُ [ruġas̠āʾ] dedikleri sinirin üstünde ve meme başının aşağısında olan etçeğize denir; iki taraflı olmakla بَادِرَتَانِ [bādiretān] derler. Ve بَادِرَةٌ [bādiret]in cemʿi بَوَادِرُ [bevādir]dir.

اَلْبَادِرُ [el-bādir] (بَاهِرٌ [bāhir] vezninde) بَدْرٌ [bedr] maʿnāsınadır ki on dört gecelik aydır.

اَلْبَيْدَرُ [el-beyder] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) كُدْسٌ [kuds] maʿnāsınadır ki dövülmedik galle harmanına denir, Türkīde malağma taʿbīr olunur. Ve harman yerine de بَيْدَرٌ [beyder] denir; yukālu: وَضَعَ الْبَيْدَرَ فِي الْبَيْدَرِ أَيِ الْكُدْسَ فِي مَوْضِعِهِ الَّذِي يُدَاسُ فِيهِ

اَلْبَيْدَرَةُ [el-beyderet] (شَيْطَرَةٌ [şayṭarat] vezninde) Galleyi yığıp harman eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَيْدَرَ الطَّعَامَ إِذَا كَوَّمَهُ

اَلْإِبْدَارُ [el-ibdār] (hemzenin kesriyle) Bir kimse üzere bedr doğmak, ʿalā-kavlin leyle-i bedrde yola gitmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَبْدَرْنَا أَيْ طَلَعَ لَنَا الْبَدْرُ أَوْ سِرْنَا فِي لَيْلَةِ الْبَدْرِ Ve sebk ve mübāderet maʿnāsınadır; ve minhu kavluhum: أَبْدَرَ الْوَصِيُّ فِي مَالِ الْيَتِيمِ إِذَا بَادَرَ كِبَرَهُ Yaʿnī “Yetīm rüşd ve bülūga bālig olunca kadar vasī cenābları mālına mübāderet eyledi.”

اَلْبَيْدَرَى [el-beyderā] (خَوْزَلَى [ḫavzelā] vezninde) Rāst ve dürüst olan lügate vasf olur ki halel ve noksandan pākīze ve kāmil olur ve minhu yukālu: لِسَانٌ بَيْدَرَى أَيْ مُسْتَوِيَةٌ Ve bunun elifi teʾnīs içindir ve teʾnīsi lügat iʿtibārıyladır.

اَلْبَدْرِيَّةُ [el-Bedriyyet] (قَدْرِيَّةٌ [ḳadriyyet] vezninde) Bağdād’da bir mahalle adıdır; Yaḥyā b. el-Muẓaffer es-Selāmī el-Bedrī ona mensūbdur.

إذا فَرَّقَهُ وَبَثَّهُ Ve tecribe eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, tecribe olunağın ahvālini idrāk için taksīm eylemek münāsebetine mebnīdir; yukālu: بَذَّرَ فُلَانًا إذا جَرَّبَهُ Kāle fi'l-*Esās* وَلَوْ بَذَّرْتَ فُلَانًا لَوَجَدْتَهُ رَجُلاً أَيْ لَوْ جَرَّبْتَهُ وَقَسَّمْتَ أَحْوَالَهُ Ve mālı herze ve isrāf vechiyle perākende eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: بَذَّرَ مَالَهُ إذا فَرَّقَهُ إسْرَافًا

اَلْبُذَارَةُ [el-buẕāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Bu dahi nesl ve zürriyyete ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ كَثِيرُ الْبُذَارَةِ أَيِ النَّسْلِ Ve bereket ve ziyāde ve fā᾿ide maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: طَعَامٌ فِيهِ بُذَارَةٌ أَيْ نُزُلٌ يَعْنِي زِيَادَةٌ وَفَائِدَةٌ

اَلْبَذِيرُ [el-beẕīr] كَثِيرٌ [kes̱īr] vezninde ve ona itbāᶜan istiᶜmāl olunur; yukālu: كَثِيرٌ بَذِيرٌ

اَلْبَذَرُ [el-beẕer] (fethateynle) Zikr olunan تَبْذِيرٌ [tebẕīr]den me᾿hūzdur, شَذَرَ [şeẕere] kelimesine mürekkeben istiᶜmāl olunur ki o dahi teferruk maᶜnāsından masūgdur, müteferrik maᶜnāsına müstaᶜmellerdir; yukālu: تَفَرَّقُوا شَذَرَ بَذَرَ أَيْ فِي كُلِّ وَجْهٍ يَعْنِي مُتَفَرِّقِينَ فِي كُلِّ جِهَةٍ Ve terkīb-i mezbūr hāl mevkiᶜindedir ve cüz᾿eyni mebnīdir, zīrā cüz᾿-i sānī harf-i ᶜatf-ı takdīrīyi mutazammındır. Ve bunlarda şīn'in ve bā'nın kesriyle de zebān-zeddir. Ve terkīb merkūm ve لَقِيتُهُ كَفَّةً كَفَّةً وَصَحْرَةً بَحْرَةً Ve وَقَعُوا حَيْصَ بَيْصَ ve تَفَرَّقُوا شَغَرَ بَغَرَ terkībleri zikr olunan vech üzeredirler ve gāhca bā'yı mīm'e ibdālle شَذَرَ مَذَرَ dahi derler.

اَلْمَبْذُورُ [el-mebẕūr] Çok nesneye ıtlāk olunur; yukālu: مَالٌ مَبْذُورٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْبَذُورُ [el-beẕūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْبَذِيرُ [el-beẕīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kovucuya ıtlāk olunur ki neşr-i makāl eder; yukālu: رَجُلٌ بَذُورٌ وَبَذِيرٌ أَيْ نَمَّامٌ Ve kendi rāzını ketm ve ihfā edemeyip sā᾿ire ifşā eder olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بَذُورٌ وَبَذِيرٌ أَيْ لاَ يَسْتَطِيعُ كَتْمَ سِرِّهِ

اَلْبَذِرُ [el-beẕir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْبَيْذَارُ [el-beyẕār] (بَيْطَارٌ [beyṭār] vezninde) ve

اَلْبَيْذَارَةُ [el-beyẕāret] (hā'yla) ve

اَلتِّبْذَارُ [et-tibẕār] (tā'nın kesriyle) ve

اَلْبَيْذَرَانِيُّ [el-beyẕerāniyy] (حَيْدَرَانِيٌّ [ḥayderāniyy] vezninde) Çok sözlü pürgūy adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ بَذِرٌ وَبَيْذَارٌ وَبَيْذَارَةٌ وَتِبْذَارٌ وَبَيْذَرَانِيٌّ أَيْ كَثِيرُ الْكَلَامِ Ve

بَذِرٌ [bezr] Bereketli nesneye ıtlāk olunur; yukālu: طَعَامٌ بَذِرٌ أَيْ فِيهِ بُذَارَةٌ

اَلتِّبْذَارَةُ [et-tibẕāret] (tā'nın kesriyle) Mālını bī-vech telef ve isrāf eden kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ تِبْذَارَةٌ إذَا كَانَ يُبَذِّرُ مَالَهُ

بَيْذَرَةُ [Beyẕeret] (bā'nın fethiyle) Esmā᾿dandır: ᶜAbdullāh b. Beyẕere ki Şāri'l-Fesv ile mülakkabdır, "ف،س،و" māddesinde mezkūrdur.

اَلْبُذُرَّى [el-buẕurrā] (zammateynle ve elifin kasrıyla كُفُرَّى [kufurrā] vezninde) Bātıl ve beyhūde maᶜnāsınadır; mādde-i بَذْرٌ [bezr]den me᾿hūzdur, zīrā bāzir me᾿āl-i ᶜamelinden gāfil olmakla gūyā ki tohumunu beyhūdeye sarf eder olur; yukālu: أَتَى بِالْبُذُرَّى أَيِ الْبَاطِلِ

اَلْبَذَارَّةُ [el-beẕārret] (bā'nın fethi ve ẕāl'ın tahfīfi ve rā'nın teşdīdiyle ve gāhca rā᾿ tahfīf olunur) ve

اَلنَّبْذَرَةُ [en-nebẕeret] (nūn'un fethiyle) Tebzīr-i māl maᶜnāsınadır.

بَذَّرٌ [Bezzer] (بَقَّمٌ [bakkam] vezninde) Mekke'de bir kuyu adıdır.

اَلتَّبَذُّرُ [et-tebeẕẕur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Suyun levni bozulup sararmak

maʿnāsınadır; yer altındaki بَذْرٌ [bez̠r] gibi mahallinde çok durmak münāsebetiyle; yukālu: تَبَذَّرَ الْمَاءُ إِذَا تَغَيَّرَ وَاصْفَرَّ

اَلْمُسْتَبْذِرُ [el-mustebz̠ir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Sürʿatle güzerān eden şey᾽e denir; tohum saçmaktan me᾽hūzdur; yukālu: سَحَابٌ مُسْتَبْذِرٌ أَيْ مُسْرِعٌ مَاضٍ

[ب ذ ع ر]

اَلْإِبْذِعْرَارُ [el-ibz̠iʿrār] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Bozgun ʿasker gibi kaçıp tārümār olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْذَعَرَّ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا وَفَرُّوا Ve bir bölük süvārī şey᾽-i matlūblarına idrāk için bir uğurdan müsābakatle at sürüp koşuşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْذَعَرَّتِ الْخَيْلُ إِذَا رَكَضَتْ تُبَادِرُ شَيْئًا تَطْلُبُهُ

[ب ذ ق ر]

اَلْإِبْذِقْرَارُ [el-ibz̠iḳrār] (ḳāf ile إِبْذِعْرَارٌ [ibz̠iʿrār] vezninde) Her tarafa perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْذَقَرَّ الْقَوْمُ إِذَا تَبَدَّدُوا وَتَفَرَّقُوا Ve إِبْذِعْرَارٌ [ibz̠iʿrār] maʿnāsınadır; yukālu: إِبْذَقَرَّتِ الْخَيْلُ بِمَعْنَى إِبْذَعَرَّتْ ve minhu yukālu: مَا ابْذَقَرَّ الدَّمُ فِي الْمَاءِ أَيْ لَمْ يَتَفَرَّقْ أَجْزَاؤُهُ فَيُمْتَزَجَ بِهِ وَلَكِنَّهُ مَرَّ فِيهِ مُجْتَمِعًا مُتَمَيِّزًا مِنْهُ Yaʿnī “Su içre kanın eczāsı dağılmadı ki su ile gereği gibi mümtezic ola, lākin suda eczāsı müctemiʿ ve sudan ayrıca olarak akıp gitti.” Niteki nehr-i Nīl deryāya mülākī oldukta hayli yere dek karışmayıp öylece mütemeyyizen akıp gider. Mü᾽ellif bunu إِمْذِقْرَارٌ [imz̠iḳrār] māddesinde dahi zikr eylemiştir.

[ب ر د ر]

بَرْدَرَايَا [Berderāyā] (bā’nın fethi ve rā’nın sükūnu ve dāl-ı meftūha ile) Sībeveyhi rivāyeti üzere bir mevziʿ adıdır. Şārih der ki kelime-i mezbūre *Kitāb*-ı Sībeveyhi’de mersūmdur, musaggarında hazf-ı zevā᾽id ile بُرَيْدِرٌ [bureydir] denir, جُعَيْفِرٌ [cuʿayfir] vezninde.

[ب ر د ش ي ر]

بَرْدَشِيرُ [Berdeşīr] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Kirmān eyāletinde bir belde adıdır.

[ب ر ر]

اَلْبِرُّ [el-birr] (bā’nın kesri ve rā’nın teşdīdiyle) Sıla ve inʿām maʿnāsınadır; yukālu: وَصَلَهُ بِالْبِرِّ أَيِ الصِّلَةِ Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*’de beyānına göre asl بَرٌّ [berr] bā’nın fethiyle bahr mukābilinde mevzūʿdur, baʿdehu ondan tevessüʿ maʿnāsı iʿtibār olunup kesr-i bā ile بِرٌّ [birr] kelimesi ahz ve tevessüʿ fī fiʿli’l-hayr maʿnāsında istiʿmāl olundu. Taraf-ı ilāhīye nisbet olunduğu gibi baʿzen ʿibāda dahi nisbet olunur. Meselā بَرَّ الْعَبْدُ رَبَّهُ derler, تَوَسَّعَ فِي طَاعَتِهِ maʿnāsına. Pes Cenāb-ı Bārī’den sevāb ve ʿibāddan tāʿat murād olur. Ve o dahi iki nevʿdir: biri iʿtikād ve biri aʿmāl cihetiyledir. Ve بِرُّ الْوَالِدَيْنِ [birru’l-vālideyn] onlara hizmet ve ihsānda tevessüʿ eylemekten ʿibārettir ki عُقُوقٌ [ʿuḳūḳ] mukabilidir. Ve بِرٌّ [birr] sıdk-ı kelāmda dahi istiʿmāl olunur, hayr-ı mütevessiʿden olmak hasebiyle. Ve sıdk-ı yemīn bundan münşaʿibdir. Ve kabūl-i hacc maʿnāsı sevāb-ı ilāhī cümlesindendir. Ve حِنْطَةٌ [ḥinṭat]a bā-i mazmūme ile بُرٌّ [burr] ıtlākı gıdā᾽ husūsunda evsaʿu mā yuhtācu ileyh olmak münāsebetiyledir. İntehā. Ve

بِرٌّ [birr] Cennet-i aʿlāya ıtlāk olunur; tekūlu: جَعَلَنَا اللهُ مِنْ أَهْلِ الْبِرِّ أَيِ الْجَنَّةِ Ve hayr ve fazl ve hasene maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: فُلَانٌ أَهْلُ الْبِرِّ أَيِ الْخَيْرِ Ve vüsʿat üzere yaʿnī kesīr ve firāvān ihsān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَبِرُّ بِرًّا مِنَ الْبَابِ

الثَّانِي أَيْ يَتَّسِعُ فِي الْإِحْسَانِ Ve hacc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّ فُلاَنٌ إِذَا حَجَّ Ve hacc makbūl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّ حَجُّكَ بِفَتْحِ الْبَاءِ أَيْ عَلَى الْبِنَاءِ لِلْفَاعِلِ وَبُرَّ حَجُّكَ بِضَمِّ الْبَاءِ فَهُوَ مَبْرُورٌ أَيْ مَقْبُولٌ ve yukālu: بَرَّ اللهُ حَجَّهُ أَيْ قَبِلَهُ Pes burada بِرٌّ [birr] kelimesi lāzım ve müteᶜaddī olarak müstaᶜmeldir. *Mişbāḥ*'ta hemze ile taᶜdiyesi dahi mersūmdur, feyukālu: أَبَرَّ اللهُ حَجَّهُ ve kāle fi'n-*Nihāye*: اَلْحَجُّ الْمَبْرُورُ هُوَ الَّذِي لاَ يُخَالِطُهُ شَيْءٌ مِنَ الْمَآثِمِ وَقِيلَ الْمَقْبُولُ الْمُقَابَلُ بِالْبِرِّ وَهُوَ الثَّوَابُ يُقَالُ بَرَّ حَجُّهُ وَبُرَّ حَجُّهُ وَبَرَّ اللهُ حَجَّهُ وَأَبَرَّهُ Pes kavl-i evvel ᶜabd tarafından ve kavl-i sānī Hazret-i Bārī tarafından sudūra mebnīdir, niteki ānifen zikr olundu. Ve

برٌّ [birr] Gerçeklik, sıdk maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: بَرِرْتُ فِي الْقَوْلِ بِرًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَدَقْتَ فِيهِ Ve tāᶜat ve inkıyād maᶜnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يَبَرُّ خَالِقَهُ أَيْ يُطِيعُهُ Kāle'ş-şārih ve bihi fussire kavluhu taᶜālā: ﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ﴾ اَلْآيَة، أَيِ الطَّاعَةِ وَالْعِبَادَةِ ve minhu'l-hadīsu: "لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ" Ve maᶜnā-yı mezbūrda بِرٌّ [birr] kelimesinin ism-i ᶜalemi بَرَّةُ [berret] lafzıdır bā'nın fethi ve āhirde hā'yla, gerçeklik ve tāᶜat ve ᶜibādet maᶜnāsınadır maᶜrife olarak, onun için gayr-i munsarıftır taᶜrīf ve te᾿nīs ᶜilletlerine mebnī. Ve

برٌّ [birr] ve

مَبَرَّةٌ [meberret] (مَضَرَّةٌ [maḍarrat] vezninde) Vālideyne ve sā᾿ir hukūkları müteretteb olan ehl ve akāribe ihsān ile mihrübānlık eylemek maᶜnāsınadır ki عُقُوقٌ [ᶜuḳūḳ] mukābilidir ki tazyīᶜ-i hukūktan ᶜibārettir; tekūlu: بَرِرْتُ وَالِدَيَّ وبَرَرْتُهُ بِرًّا وَمَبَرَّةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا أَحْسَنْتُ إِلَيْهِ وَوَصَلْتُهُ Şārih der ki bāb-ı rābiᶜden emr-i hāzırı بَرَّ gelir bā'nın fethi ve bāb-ı sānīden بِرَّ gelir bā'nın kesriyle. Ve

برٌّ [birr] Koyun ve keçi sürüsü sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّ الْغَنَمَ إِذَا سَاقَهَا Ve

برٌّ [birr] Gönüle ıtlāk olunur; tekūlu: أَكُونُ مَكَانَ الْبِرِّ مِنْهُ أَيِ الْفُؤَادِ ve yukālu: هُوَ مُطْمَئِنُّ الْبِرِّ أَيِ الْفُؤَادِ Ve tilki eniğine denir, veled-i saᶜleb maᶜnāsına. Ve fāreye denir. Ve جُرَذٌ [curez] dedikleri bir nevᶜ iri fāreye denir. Ve

برٌّ [birr] Yemīnde sādık olmak maᶜnāsınadır; حِنْثٌ [ḥins] mukābilidir, kemā se-yuzkeru. Ve

برٌّ [Birr] kelimesi tevessüᶜan elkābdandır: Muḥammed b. ᶜAlī b. el-Birr el-Luġavī b. el-Ḳaṭṭāᶜ nām imām ve edībin şeyhidir. Ve

برٌّ [birr] Esmā-i ricāldendir ve fi'l-emsāl: "فُلاَنٌ لاَ يَعْرِفُ هِرًّا مِنْ بِرٍّ" أَيْ ما يُهِرُّهُ مِمَّا يَبِرُّهُ أَوْ لاَ يَعْرِفُ الْقِطَّ مِنَ الْفَأْرِ أَوْ دُعَاءَ الْغَنَمِ مِنْ سَوْقِهَا أَوْ دُعَاءَهَا إِلَى الْمَاءِ مِنْ دُعَاءِهَا إِلَى الْعَلَفِ أَوِ الْعُقُوقَ مِنَ اللُّطْفِ أَوْ الْكَرَاهِيَةَ مِنَ الْإِكْرَاهِ أَوْ الْهَرْهَرَةَ مِنَ الْبَرْبَرَةِ

اَلتَّبَرُّرُ [et-teberrur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi tāᶜat ve inkıyād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يَتَبَرَّرُ خَالِقَهُ أَيْ يُطِيعُهُ

اَلْبَرُّ [el-berr] (bā'nın fethiyle) بِرٌّ [birr]-i mezkūrdan vasftır, cümle-i ᶜibāda birr ve ᶜatūfet ve ihsānı ᶜamīm olan Zāt-ı celīl-i kerīmin esmā-i hüsnāsındandır. Ve sādık ve rāst-gūy adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بَرٌّ أَيْ صَادِقٌ Ve birr ve ihsānı firāvān olan adama denir ki بَارٌّ [bārr] dahi denir; lākin بَرٌّ [berr] بَارٌّ [bārr]dan eblagdır; yukālu: رَجُلٌ بَرٌّ وَبَارٌّ أَيْ كَثِيرُ الْبِرِّ Cemᶜi أَبْرَارٌ [ebrār] ve بَرَرَةٌ [bereret] gelir. Şārih der ki بَرٌّ [berr]in cemᶜi أَبْرَارٌ [ebrār] ve بَارٌّ [bārr]ın بَرَرَةٌ [bereret]tir; yukālu: رَجُلٌ بَرٌّ مِنْ قَوْمٍ أَبْرَارٍ وَبَارٌّ مِنْ بَرَرَةٍ Ve

بَرٌّ [berr] (bā'nın fethiyle) Masdar olur, yemīnde sādık olmak maᶜnāsına ki حِنْثٌ

[ḥins̱] mukābilidir bā’nın kesriyle de lügattır. Ve bu maʿnādā بُرُورٌ [burūr] dahi masdardır, قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde; tekūlu: بَرِرْتَ فِي يَمِينِكَ وَبَرَرْتَ بِرًّا وَبَرًّا وَبُرُورًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي أَيْ صَدَقْتَ Bunda فِي ile müteʿaddī olur ve yemīne dahi isnād olunur, yemīn sādık olmak maʿnāsına ki yemīn yerini bulmak taʿbīr olunur; yukālu: بَرَّتِ الْيَمِينُ بِرًّا وَبَرًّا وَبُرُورًا إِذَا صَدَقَتْ Ve

بَرٌّ [berr] Bahr mukābilidir ki sahrā᾽ maʿnāsınadır, kara taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ مِسْفَارٌ رَكِبَ الْبَرَّ وَالْبَحْرَ Ve kahr ve galebe eylemek maʿnāsına masdar olur; yukālu: بَرَّهُ بَرًّا كَمَدَّهُ مَدًّا يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَهَرَهُ بِفِعَالٍ أَوْ مَقَالٍ Ve

بَرٌّ [Berr] Esāmīdendir: Berr b. ʿAbdullāh ed-Dārī ashābdandır. Ve Ebū ʿAmr b. ʿAbdulberr, Endelüs ʿulemāsındandır. Ve edīb Ebū Muḥammed ʿAbdullāh b. Berrī ve ʿAlī b. Berrī ve ʿAlī b. Baḥr b. Berrī el-Berrī ve hafīdi Muḥammed b. el-Ḥasan b. ʿAlī ve birāder-zādesi Ḥasan b. Muḥammed b. Baḥr b. Berrī muhaddislerdir. Ammā Ḥasan b. ʿAlī b. ʿAbdulvāhid ve ʿOs̱man b. Miḳsem el-Burriyyān ki bunlar da muhaddislerdir bā’nın zammıyladır ki بُرٌّ [burr]e yaʿnī حِنْطَةٌ [ḥinṭat] beyʿine mensūblardır.

اَلْبُرُّ [el-burr] (bā’nın zammıyla) Buğdaya denir, حِنْطَةٌ [ḥinṭat] maʿnāsına. Cemʿi أَبْرَارٌ [ebrār] gelir.

اَلْبَارُّ [el-bārr] Birr ve ihsān sāhibine denir, niteki zikr olundu. Ve

بَارٌّ [bārr] Elkābdandır: İbrāhīm b. el-Faḍl el-Bārr gerçi huffāzdandır, lākin kezzāb olmakla mevsūkun-bih değildir.

اَلْإِبْرَارُ [el-ibrār] (hemzenin kesriyle) Yemīn eden adamın yemīnini tasdīk eylemek yaʿnī yemīninde rāsttır diye hükm ve tahkīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ فُلَانٌ يَمِينَ فُلَانٍ إِذَا أَمْضَاهَا عَلَى الصِّدْقِ كَمَا يُقَالُ أَحْنَثَهَا Ve

إِبْرَارٌ [ibrār] Karaya sefer eylemek maʿnāsınadır, niteki إِبْحَارٌ [ibḥār] denize sefer eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ فُلَانٌ إِذَا رَكِبَ الْبَرَّ أَيْ سَافَرَ فِيهِ Ve bir adamın evlādı çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ وَلَدُهُ Ve nās müctemiʿ olup kesret bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرُوا Ve gālib ve zeber-dest olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ فُلَانٌ عَلَيْهِمْ إِذَا غَلَبَهُمْ Ve koyunları sudan sahrāya çevirip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَرَّ الشَّاءَ إِذَا أَصْدَرَهَا يَعْنِي إِلَى الْبَرِّ

اَلْبَرِيرُ [el-berīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) أَرَاكٌ [erāk] ağacının henüz zuhūr eden yemişine denir. Ve

بَرِيرٌ [berīr] Esmā-i ricāldendir. Ve

بَرِيرَةُ [Berīret] (hā’yla) Bint Ṣafvān’dır ki sahābiyyedir.

اَلْبَرِيَّةُ [el-beriyyet] (رَعِيَّةٌ [raʿiyyet] vezninde) Sahrā᾽ ve beyābāna denir. Ve رِيفِيَّةٌ [rīfiyyet] mukābilidir ki su ve nebāt eseri olmayan kır çöle denir. Cemʿī بَرَارِي [berārī]dir.

اَلْبَرِّيتُ [el-berrīt] (bā’nın fethi ve rā-yı müşeddedenin kesriyle) Bu dahi sahrā ve beyābāna denir. Bunun vezni faʿlīttir. Cemʿi بَرَارِيتُ [berārīt]tir; yukālu: نَزَلُوا بِالْبَرِّيَّةِ وَالْبَرِّيتِ أَيِ الصَّحْرَاءِ وَكَذَا ضِدُّ الرِّيفِيَّةِ

اَلْبُرْبُورُ [el-burbūr] (bā’nın zammıyla) Bulgura denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا طَعْمًا مِنَ الْبُرْبُورِ وَهُوَ الْحَشِيشُ مِنَ الْبُرِّ

اَلْبَرْبَرَةُ [el-berberet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Hāssaten keçi kısmı çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْبَرَ الْمَعْزُ إِذَا صَاتَ

Ve mecliste sözü çoğaltmak ve gırīv ve feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرْبَرَ الْقَوْمُ إِذَا أَكْثَرُوا الْكَلَامَ وَصَاحُوا وَجَلَبُوا

اَلْبَرْبَارُ [el-berbār] (ثَرْثَارٌ [s̱ers̱ār] vezninde) Çok sözlü pür-gū adama ve çağırgan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَرْبَارٌ أَيْ كَثِيرُ الْكَلَامِ بِلَا مَنْفَعَةٍ وَرَجُلٌ بَرْبَارٌ أَيْ صَيَّاحٌ ذُو جَلَبَةٍ Ve

بَرْبَارٌ [berbār] Mutlakā şedīd āvāzlı şey'e denir ve minhu yukālu: دَلْوٌ بَرْبَارٌ إِذَا كَانَ لَهَا صَوْتٌ Ve arslana ıtlāk olunur.

بَرْبَرٌ [Berber] (عَرْعَرٌ [ʿarʿar] vezninde) Nāstan bir cīl yaʿnī bir tā'ife-i mahsūsa isimdir. Cemʿi بَرَابِرَةٌ [berābiret]tir, hā' izāle-i ʿucme içindir. Tā'ife-i mezbūre Magrib-zemīn'de olurlar. Ve onlardan başka bir tā'ifeye dahi بَرْبَرٌ [Berber] ıtlāk olunur ki Ḥabeş ile Zengibār miyānında sākin olurlar. Tezevvüc murād ettiklerinde dest-res oldukları ricālin ālātını katʿ edip mahtūbalarına bedel-i nikāh olmak üzere ʿarz ve ʿadd ederler. Bunların cümlesi Ḳays-ı ʿAylān neslindendir. ʿAlā-kavlin fi'l-asl bunlar Ḥimyer kabīlesinden iki batn idi ki birine Ṣinhāce ve birine Kutāme derler idi. Afrīḳaş nām pādişāh, Magrib-zemīn'e sefer edip İfrīḳiyye nām beldeyi feth eylediği hengāmda mezbūrlar mevkib-i şāhide bi'l-maʿiyye Berber-zemīn'e ʿazīmet ve müşārün'ileyhin ʿavdetinden sonra kendiler orada ikāmet eylediler. Ebū Saʿīd Sābiḳ ve Meymūn Mevlā ʿAffān ve Muḥammed b. Mūsā ve ʿAbdullāh b. Muḥammed ve Ḥasan b. Saʿd el-Berberiyyūn muhaddislerdir. Ve

بَرْبَرٌ [Berber] Bir mutrib ve mugannī ismidir.

اَلْمُبِرُّ [el-mubirr] (مُصِرٌّ [muṣirr] vezninde ki إِبْرَارٌ [ibrār]dan ism-i fāʿildir) Zābıt maʿnāsınadır, kahr ve galebe maʿnāsından me'hūzdur; yukālu: إِنَّهُ لَمُبِرٌّ لِذَلِكَ أَيْ ضَابِطٌ لَهُ

اَلْبُرَيْرَاءُ [el-Bureyrā'] (حُمَيْرَاءُ [ḥumeyrā'] vezninde) Benū Suleym kabīlesi yurdunda niçe cibāla ıtlāk olunur.

اَلْبَرَّةُ [el-berret] (bā'nın fethiyle) Birr ve ihsān maʿnāsından isimdir, niteki zikr olundu. Ve bir mevziʿ adıdır ki onda Ḳābīl, Hābīl'i katl eyledi. Ve

بَرَّةُ [berret] Zemzem suyunun ismidir; kesret-i menāfiʿi sebebiyle tesmiye olunmuştur. Ve Berre bint ʿAbdulmuṭṭalib, ʿammetü'n-Nebiyyi ʿaleyhi's-selāmdır. Ve Şeyḫ Muʿāẕ b. Muʿāẕ olan Rebīʿin pederi İbrāhīm b. Muḥammed eṣ-Ṣanʿānī ceddinin ismidir. Ve Yemāme'de iki karye adıdır, birine Berre-i ʿUlyā ve birine Berre-i Suflā derler. Ve

بَرَّةُ [Berret] Bir recül adıdır.

بُرَّةُ [Burret] (bā'nın zammıyla) İbn Ri'āb'dır ki Caḥş b. Ri'āb dahi derler, ümmü'l-mü'minīn Zeyneb radıyallāhu ʿanhā cenāblarının pederleri ismidir.

مَبَرَّةُ [Meberret] (مَعَرَّةُ [maʿarret] vezninde) Medīne-i münevvere kurbünde bir tepenin adıdır.

اَلْبُرَّى [el-burrā] (قُرَّى [ḳurrā] vezninde ki bā'nın zammı ve rā'nın şeddesiyledir) Kelime-i tayyibeye denir; yukālu: أَتَى بِالْبُرَّى أَيِ الْكَلِمَةِ الطَّيِّبَةِ

اَلْمُبَرْبِرُ [el-muberbir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bu dahi arslana ıtlāk olunur.

اَلْإِبْتِرَارُ [el-ibtirār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adam hem-demlerinden başkaca dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَّ الرَّجُلُ إِبْتِرَارًا إِذَا انْتَصَبَ مُنْفَرِدًا عَنْ أَصْحَابِهِ

اَلْمُبَرِّرُ [el-muberrir] (مُكَرِّرٌ [mukerrir] vez-

ninde) Şol koyuna denir ki memesinde ak ve kara alacalık ola; yukālu: ضَأْنٌ مُبَرِّرٌ إِذَا كَانَ فِي ضَرْعِهَا لُمَعٌ

اَلْأَبَرُّ [el-eberr] (أَفْعَلُ [efᶜal]-i tafdīl bünyesiyle) Şol bedevī ᶜAraba ıtlāk olunur ki yurdu şehristāndan pek baᶜīd ola ve minhu kavluhum: أَصْلَحُ الْعَرَبِ أَبَرُّهُمْ أَيْ أَبْعَدُهُمْ فِي الْبَرِّ يَعْنِي فِي الْبَلَدِ وَفِي التَّهْذِيبِ أَفْصَحُ الْعَرَبِ Zīrā ehl-i hazara ihtilāt eylemedikleri hasebiyle lisānları mazbūtu'l-fesāha kalır. Pes أَصْلَحُ taᶜbīri fesāhat cihetine menūttur ve أَبَرُّ [eberr] kelimesinde maᶜnā-yı tafdīl بَرِّيتٌ [berrīt] cihetine merbūttur. Şehristāna karīb olan bedevīlerden ziyāde berrī olanlar demektir.

اَلْبَرَّانِيُّ [el-berrānī] (رَبَّانِيٌّ [rabbānī] vezninde) gayr-i kıyās üzere berr ve sahraya mensūb demektir, baᶜdehu bārīz ve ᶜalāniye makāmında istiᶜmāl olundu, niteki جَوَّانِيٌّ [cevvānī] bunun mukābilidir. Ve minhu hadīsu Selmān: "مَنْ أَصْلَحَ جَوَّانِيَّهُ أَصْلَحَ الله بَرَّانِيَّهُ" Yaᶜnī "Derūnunu ıslāh eden adamın Hudā-yı müteᶜāl bīrūnunu ıslāh eder."

اَلْبَرَّانِيَّةُ [el-Berrāniyyet] (bā'nın fethiyle) Buḫarā kazāsında bir karyedir; fukahādan Sehl b. Maḥmūd el-Berrānī ve muhaddisīnden Necīb Muḥammed b. Muḥammed el-Berrānī oraya mensūblardır.

اَلْبَرَابِيرُ [el-berābīr] (شَعَارِيرُ [şaᶜārīr] vezninde) Ferīk pilāvına denir ki süt ile tabh olunur.

اَلْبُرْبُرُ [el-burbur] (دُلْدُلٌ [duldul] vezninde) Kesīrü'l-asvāt olan şıltak adama denir, çakçaka-i āsiyāb gibi; yukālu: هُوَ بُرْبُرٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْأَصْوَاتِ

بِرْبِرٌ [birbir] (bā'ların kesriyle) Koyun ve keçi kısmı yem yemeğe çağıracak asvāttandır.

[ب ز ر]

اَلْبَزْرُ [el-bezr] (bā'nın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Mutlakā yere ekilecek nebātın tohumuna denir ki murād bukūl ve reyāḥīn tohumu olacaktır, niteki بَذْرٌ [bez̲r] māddesinde beyān olundu. Cemᶜi بُزُورٌ [buzūr] gelir. Ve

بَزْرٌ [bezr] Tencere havāyicine denir, biber ve nohud ve kemmūn ve sā᾽ir gibi, تَابَلٌ [tābel] maᶜnāsına. Bunun cemᶜi أَبْزَارٌ [ebzār] ve أَبَازِيرُ [ebāzīr] gelir, zāhiren cemᶜü'l-cemᶜdir. Ve bu iki maᶜnāda bā'nın kesriyle de lügattir, pes feth efsahtır. Ve

بَزْرٌ [bezr] Velede ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَكْثَرَ بَزْرَهُ أَيْ وَلَدَهُ Ve burundan akan sümüğe denir, مُخَاطٌ [muḫāṭ] maᶜnāsına. Ve

بَزْرٌ [bezr] Masdar olur, vurmak maᶜnāsına; yukālu: بَزَرَهُ بَزْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ Ve tohum ekmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَزَرَ الْبُذُورَ بِمَعْنَى بَذَرَهَا Ve sümkürmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَزَرَ الرَّجُلُ إِذَا امْتَخَطَ Ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَزَرَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve tencereye havāyic komak maᶜnāsınadır; yukālu: بَزَرَ الْقِدْرَ إِذَا أَلْقَى الْأَبْزَارَ فِيهَا

اَلْأَبْزَارِيُّونَ [el-Ebzāriyyūn] (hemzenin fethiyle) Muhaddisīnden bir cemāᶜattir, beyᶜ-i ebzār mensūblardır; Muḥammed b. Yaḥyā el-Ebzārī onlardandır.

اَلْبَزَرَى [el-bezerā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde ki) ᶜArabların عِزَّةٌ بَزَرَى kavllerinde vākiᶜdir, ضَخْمَةٌ قَعْسَاءُ maᶜnāsınadır ki ᶜazīm ve refīᶜ ve menīᶜ ve üstüvār demek olur; yukālu: عِزَّةٌ بَزَرَى أَيْ ضَخْمَةٌ قَعْسَاءُ

Şārih der ki fi'l-asl بَزَرَى [bezerā] kelimesi بَزْرٌ [bezr]-i mezkūrdan masūg olmakla ᶜaded-i kesīr maᶜnāsında istiᶜmāl olundu,

baᶜdehu عِزَّةٌ [ᶜizzet]e vasfla ᶜazīm ve rifᶜat ciheti irāde olundu. Niteki işbu: ”أَتَتْ لِي عِزَّةٌ “بَزَرَى بَزُوخُ mısrāᶜında vākiᶜ olmuştur. İbn Sīde burada muzāf takdīr edip ذُو عِزَّةٍ بَزَرَى sebkindedir dedi. İntehā.

بَنُوالْبَزَرَى [Benu’l-Bezerā] (kezālik جَمَزَى [cemezā] vezninde) Benū Ebī Bekr b. Kilāb’dır; vālidelerine mensūblardır.

أَبُوالْبَزَرَى [Ebu’l-Bezerā] Tābiᶜīnden Yezīd b. ᶜUṭārid’in künyesidir. Bunda rā’nın kesri lahndır.

اَلتَّبَزُّرُ [et-teberruz] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Zikr olunan Benu’l-Bezerā cemāᶜatine nisbet iddiᶜāsında olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَزَّرَ فُلَانٌ إِذَا انْتَسَبَ إِلَى بَنِي الْبَزَرَى

اَلْبَيْزَرُ [el-beyzer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْمِبْزَرُ [el-mibzer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çırpıcı tokmağına denir, مِدَقَّةُ الْقَصَّارِ [midaḳḳatu’l-ḳaṣṣār] maᶜnāsına.

اَلْبَيْزَارُ [el-beyzār] (بَيْطَارٌ [beyṭār] vezninde) Ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Şārih der ki fi’l-asl بَيْزَرٌ [beyzer] maᶜnāsınadır. Ve

بَيْزَارٌ [beyzār] Bāz-dār ve bāz-yār-i Fārisī muᶜarrebidir. Bāz-dār ve bāz-yār doğancı demektir ki alıcı kuş besleyen kimsedir, şāhīnci başı ve çakırcı başı gibi. Kezālik bāz-dār Fārisīde أَكَّارٌ [ekkār] yaᶜnī ekinciye de denmekle بَيْزَارٌ [beyzār] ondan taᶜrīble ekinci demek olur. Müᵓellifin tesniye bünyesiyle muᶜarreben bāz-dār ve bāz-yār kavli ona mahmūldür.

اَلْبَيْزَارَةُ [el-beyzāret] (hā’yla) Büyük ve iri değneğe denir, sopa ve toyka gibi; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْبَيْزَارَةِ أَيِ الْعَصَا الْعَظِيمَةِ

بُزَارٌ [Buzār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde yāhūd أَصْحَابٌ [aṣḥāb] vezninde) Neysābūr kazāsında bir karye adıdır.

اَلْبَزْرَاءُ [el-bezrā᾿] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾿] vezninde) Veledi çok hatuna ıtlāk olunur; بَزْرٌ [bezr]-i mezkūrdan vasftır; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَزْرَاءُ أَيْ كَثِيرَةُ الْوَلَدِ

اَلْمَبْزُورُ [el-mebzūr] Velede ıtlāk olunur, بَزْرٌ [bezr] gibi; yukālu: لَهُ مَبْزُورٌ كَثِيرٌ أَيْ وَلَدٌ

بَزْرَةُ [Bezret] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır. Ve ᶜAlī b. Faḍlān ve ᶜÖmer b. Muḥammed el-Ḥāfıẓ el-Bezriyyān muhaddislerdir.

بَزْرُوَيْهِ [Bezruveyhi] (bā’nın fethi ve rā-yı mühmelenin zammıyla) Muhaddisīnden Aḥmed b. Yaᶜḳūb el-Iṣfahānī lakabıdır.

اَلْبَزَّارُ [el-bezzār] (جَزَّارٌ [cezzār] vezninde) Baġādide yaᶜnī ehl-i Baġdād lisānında bezr-i kettān yağı beyᶜ eden adama denir ki bezr yağcı taᶜbīr olunur. Müᵓellif بَيَّاعُ بَزْرِ الْكَتَّانِ أَيْ زَيْتِهِ ᶜibāretiyle resm eylemekle bezr tohumu satana بَزَّارٌ [bezzār] dendiği gibi lügat-ı Baġdādiyyūnda yağını satana بَزَّارٌ [bezzār] ıtlāk olunduğuna telmīh eylemiştir. Muhaddisīnden Dīnār Ebū ᶜÖmer ve Ḫalef b. Hişām ve Ḥasan b. eṣ-Ṣabbāḥ ve Bişr b. S̱ābit ve İbrāhīm b. Merzūḳ ve Yaḥyā b. Muḥammed ve ᶜUbeyd b. ᶜAbdulvāḥid ve sāhibü’l-*Musned* Aḥmed b. ᶜAmr ve Aḥmed b. ᶜAvf b. Cedīr ve Caᶜfer b. Muḥammed el-ᶜAbdī el-Bezzārūn, بَزَّارٌ [bezzār]-ı mezkūre mensūblardır.

أَبْزَرُ [Ebzer] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Fārs eyāletinde bir belde adıdır.

[ب ز ع ر]

اَلتَّبَزْعُرُ [et-tebezᶜur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir kimse bir adama bed-hūyluk edip şer-gīr olmak ve tatsızlık eylemek

maᶜnāsınadır; tekūlu: تَبَزْعَرَ فُلَانٌ عَلَيْنَا أَيْ سَاءَ خُلُقُهُ

بَزْعَرٌ [Bezᶜar] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ب س ب ر]

بَسْبَرٌ [Besber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir karye adıdır, zannederim ki Hemedān kazāsındadır. İmām Ṣā᾽inuddīn ᶜAbdul-melik b. Muḥammed el-Besberī oradandır.

[ب س ر]

اَلْبَسْرُ [el-besr] (كَسْرٌ [kesr] vezninde) Bir işte ᶜacele eylemek maᶜnāsınadır ki te᾽ennī eylememekten ᶜibārettir; yukālu: بَسَرَ الرَّجُلُ فِي الْأَمْرِ بَسْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَجِلَ فِيهِ Rāğıb'ın *Müfredāt*'ta beyānına göre mādde-i mezkūre istiᶜcāl maᶜnāsına mevzūᶜdur, maᶜānī ve müştakkāt-ı sā᾽ire ondan me᾽hūzdur. Ve *Esās*'ın beyānına göre hurmā koruğuna mevzūᶜ بُسْرٌ [busr] mādde-i terkībdir. Ve

بَسْرٌ [besr] ve

بُسُورٌ [busūr] (قُعُودٌ [kuᶜūd] vezninde) Yüz ekşitmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ الرَّجُلُ بَسْرًا وَبُسُورًا إِذَا عَبَسَ Rāğıb'ın kavl-i mezbūruna göre ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ﴾ āyet-i kerīmesi kable duhūli'n-nāri vukūᶜuna mahmūl olur; sā᾽ir mahaller dahi ona kıyās olunur. Ve

بَسْرٌ [besr] Kahr eylemek maᶜnāsınadır; zikr-i ātī dırāb-ı fahl maᶜnāsından münşaᶜibdir; yukālu: بَسَرَهُ إِذَا قَهَرَهُ Ve çıban ve yara makūlesini sağalmazdan mukaddem sıkıp deşmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ الْقَرْحَةَ بَسْرًا إِذَا نَكَأَهَا قَبْلَ النُّضْجِ Ve dişi hurmāya mevsiminden mukaddem erkek hurmādan aşı vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ النَّخْلَةَ إِذَا لَقَّحَهَا قَبْلَ أَوَانِهِ Ve kösnük olmazdan akdem nākaya buğur aşmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا ضَرَبَهَا قَبْلَ الضَّبَعَةِ Ve vakti değil iken hācet taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ الْحَاجَةَ إِذَا طَلَبَهَا فِي غَيْرِ أَوَانِهَا Ve hurmā koruğunu olmuş hurmāya halt ile ikisinden karışık nebīz tertīb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ التَّمْرَ إِذَا نَبَذَهُ فَخَلَطَ الْبُسْرَ بِالتَّمْرِ Ve tulumun sütü henüz uyu[yu]p yoğurt yāhūd ayran olmazdan evvel içmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ السِّقَاءَ إِذَا شَرِبَ مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يَرُوبَ مَا فِيهِ Ve kable hulūli'l-ecel dāyini sıkıştırıp deyn edāsını taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ الدَّيْنَ إِذَا تَقَاضَاهُ قَبْلَ مَحِلِّهِ Ve

بَسْرٌ [besr] İsm olur, soğuk suya denir; yukālu: شَرِبَ الْبَسْرَ أَيِ الْمَاءَ الْبَارِدَ Ve bir şey᾽e başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَسَرَ بِهِ إِذَا ابْتَدَأَ بِهِ

اَلْإِبْسَارُ [el-ibsār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yara ve çıban olmazdan mukaddem sıkıp deşmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْسَرَ الْقَرْحَةَ بِمَعْنَى بَسَرَهَا Ve bī-vakt ve bī-mahal hācet taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْسَرَ الْحَاجَةَ إِذَا طَلَبَهَا فِي غَيْرِ أَوَانِهِ Ve hurmā koruğunu hurmā ile karıştırıp birden nebīz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْسَرَ التَّمْرَ بِمَعْنَى بَسَرَهُ Ve mahalli olmayan yerde kuyu kazmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْسَرَ الرَّجُلُ إِذَا حَفَرَ فِي أَرْضٍ مَظْلُومَةٍ Ve gemi deryāya gitmeyip durmak yā oturmak maᶜnāsınadır ki hemzesi selb içindir; yukālu: أَبْسَرَ الْمَرْكَبُ فِي الْبَحْرِ إِذَا وَقَفَ Vanḳulu bunu müteᶜaddī olmak üzere terceme eylemekle gayr-i musībdir.

اَلْإِبْتِسَارُ [el-ibtisār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi dişi hurmāya mevsiminden mukaddem aşı vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَرَ النَّخْلَةَ إِذَا لَقَّحَهَا قَبْلَ أَوَانِهِ Ve bī-vakt hācet taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَرَ

الْحَاجَةَ إِذَا طَلَبَهَا فِي غَيْرِ أَوَانِهَا Ve bir şey᾿e başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَرَ بِهِ إِذَا ابْتَدَا Ve bir nesneyi ter ü tāze iken almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَرَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ طَرِيًّا Ve ayak uyuşmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَرَتْ رِجْلُهُ إِذَا خَدِرَتْ Ve bir şey᾿in rengi bozulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُبْتُسِرَ لَوْنُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا تَغَيَّرَ

اَلتَّبَسُّرُ [et-tebessur] Bu dahi bī-vakt hācet taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَسَّرَ الْحَاجَةَ بِمَعْنَى اِبْتَسَرَهَا Ve ayak uyuşmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَسَّرَتْ رِجْلُهُ إِذَا خَدِرَتْ Ve havā serin olmak ve serinlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَسَّرَ النَّهَارُ إِذَا بَرَدَ Ve davar kuru otluk köklerini gelip otlamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَسَّرَ الثَّوْرُ إِذَا أَتَى عُرُوقَ النَّبَاتِ الْيَابِسِ فَأَكَلَهَا

اَلْبُسْرُ [el-busr] (bā'nın zammıyla) Her şey᾿in tāzesine denir. Ve tāze suya denir ki henüz yağmur sebebiyle peydā olan sudan ᶜibārettir. Cemᶜi بِسَارٌ [bisār] gelir bā'nın kesriyle. Ve

بُسْرٌ [busr] Şābb ve şābbeye yaᶜnī tāze ve nev-civān oğlana ve kıza ıtlāk olunur. Ve rutab kertesine varmamış olan hurmā koruğuna denir. Müfredi بُسْرَةٌ [busret]tir hā'yla ve bunda sīn'in zammıyla cā᾿izdir.

Cevherī hurmānın merātibini taᶜdād sadedinde en evvel çiçek iken خَلَالٌ [ḫalāl] baᶜdehu بَلَحٌ [belaḥ] baᶜdehu بُسْرٌ [busr] baᶜdehu رُطَبٌ [ruṭab] ıtlāk olunur demesi ceyyid değildir, zīrā kasr-ı medāric eylemiştir. Belki savāb olan zikr eylediği üzere evvel derecede طَلْعٌ [ṭalᶜ] ve inᶜikāda başladıkta سُيَّابٌ [suyyāb] denir ve yeşillenip değirmilendikte جَدَالٌ [cedāl] ve سَرَادٌ [serād] ve خَلَالٌ [ḫalāl] denir ve bir mikdārca büyüdükte بَغْوٌ [bağv] ve irilendikte بُسْرٌ [busr] baᶜdehu مُخَطَّمٌ [muḫaṭṭam] baᶜdehu مُوَكَّتٌ [muvekket] baᶜdehu تُذْنُوبٌ [tuẕnūb] baᶜdehu جُمْسَةٌ [cumset] baᶜdehu ثَعْدَةٌ [s̱aᶜdet] ve خَالِعٌ [ḫāliᶜ] ve خَالِعَةٌ [ḫāliᶜat] denir, tamām-ı nuzc buldukta رُطَبٌ [ruṭab] ve مَعْوٌ [maᶜv] denir ki tāze hurmādır, en sonra تَمْرٌ [temr] denir. Ve bunun tafsīlini *er-Ravḍu'l-Meslūf Fī-mā Lehu İsmāni ile'l-Ulūf* nām te᾿līfimizde bast ve beyān eylemişizdir, tālibi olanlar ona mürācaᶜat ve nazar eyleyeler, inşā᾿allāhu taᶜālā. Şārih der ki Cevherī merātib-i külliyyeyi beyān eylemiştir. İntehā. Ve

بُسْرٌ [Busr] Bağdād kazāsında bir karye adıdır; aᶜlāmdan Ebu'l-Ḳāsım ᶜAlī b. Muḥammed el-Busrī ve zāhid Ebū ᶜUbeyd oradandır. Ve

بُسْرٌ [Busr] Esmā-i ricāldendir: Busr b. Erṭāt ve Busr b. Ciḥāş ve Busr b. Rāᶜi'l-ᶜayr ve Busr b. Sufyān ve ᶜAbdullāh b. Busr ashābdandır. Ve Aḥmed b. ᶜAbdurraḥmān ve ᶜamm-zādesi Muḥammed b. ᶜAbdullāh ve Aḥmed b. İbrāhīm ve Muḥammed b. el-Velīd el-Busriyyūn muhaddislerdir. Ve Busr b. Miḥcen ve Busr b. Saᶜīd ve Busr b. Ḥumeyd ve Busr b. ᶜUbeydullāh ve ᶜAbdullāh ve Suleymān ibnā Busr tābiᶜīndendir. Ve

بُسْرٌ [Busr] Ḥavrān nāhiyesinde bir karye adıdır.

اَلْبُسْرَةُ [el-busret] Hā'yla بُسْرٌ [busr]un müfredidir ki zikr olundu. Ve

بُسْرَةٌ [busret] Henüz tulūᶜ ederken güneşe ıtlāk olunur; yukālu: بَدَتِ الْبُسْرَةُ وَهِيَ الشَّمْسُ فِي أَوَّلِ طُلُوعِهَا Ve kazīb-i kelbin yaᶜnī kelb āletinin başına ıtlāk olunur. Ve

بُسْرَةٌ [busret] Bir nevᶜ boncuk adıdır. Ve Busret bint Ebī Seleme rebībe-i Resūl-i

ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellemdir.

اَلْبِسَارَةُ [el-bisāret] (bā’nın kesriyle) Şol yağmura denir ki mevsim-i sayfta Sind ve Hind ülkelerine muttasıl yağıp bir sāʿat mikdārı münfekk olmaz.

Şārih der ki bilād-ı merkūme havāssındandır. Beyāsire lisānında o eyyāma أَيَّامُ الْبِسَارِ [eyyāmu’l-bisār] ve o yağmura tahrīfle بِرْسَاةٌ [birsāt] taʿbīr ederler ve lügat-ı merkūme Hindī’dir.

اَلْبَاسُورُ [el-bāsūr] (نَاسُورٌ [nāsūr] vezninde) Bir ʿillet-i maʿrūfenin ismidir. Cemʿi بَوَاسِيرُ [bevāsīr] gelir.

Şārih der ki ʿillet-i mezbūre rīhī ve demevī olur, tūl-ı ʿömre delīldir ve aslā merāktan münfekk olmaz ve ʿilel-i mühlikeden değildir. Ve lafz-ı mezbūr بُسْرَةٌ [busret] māddesinden me᾽hūzdur ve ʿinde’l-baʿz ʿArabī değildir.

اَلْبَيَاسِرَةُ [el-Beyāsiret] (قَيَاصِرَةٌ [ḳayāṣiret] vezninde) Sind ülkesinde bir ʿaskerdir ki be-gāyet cengāver olduklarından o tarafın gemicileri muhārebe-i aʿdā için mahsūs ʿulūfe ile onları levend ittihāz ederler. Müfredi بَيْسَرِيٌّ [Beyseriyy]dir, قَيْصَرِيٌّ [ḳayṣeriyy] vezninde. Ve Yezīd b. ʿAbdullāh el-Beyserī el-Baṣrī muhaddistir. Ve

بَيْسَرِي [Beyserī] (āhirin sükūnuyladır) Ümerā-i Mışriyyeden bir emīr ismidir ki Ḳāhire-i Mısṛ’da Ḳaṣr-ı Beyserī ona mensūbdur, hāliyen harābedir.

اَلْمِبْسَارُ [el-mibsār] (mīm’in kesriyle) Şol hurmā ağacına denir ki soy ve kerīm olmamakla koruğunu puhte edip yetiştirmez ola; yukālu: نَخْلَةٌ مِبْسَارٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تُنْضِجُ الْبُسْرَ

اَلْمُبَسِّرَاتُ [el-mubessirāt] (مُبَشِّرَاتٌ [mubeşşirāt] vezninde) Şol yellere ıtlāk olunur ki hübūblarıyla yağmura istidlāl oluna, yağmur yeli taʿbīr olunur. Müfredi مُبَسِّرَةٌ [mubessiret]tir; yukālu: تَهُبُّ الْمُبَسِّرَاتُ أَيْ رِيَاحٌ يُسْتَدَلُّ بِهُبُوبِهَا عَلَى الْمَطَرِ

اَلْبَسُورُ [el-besūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Arslana denir, ʿabāsetine mebnī.

اَلْبَسْرَةُ [el-Besret] (حَمْزَةٌ [ḥamzet] vezninde) Benū ʿUḳayl yurdunda bir suyun adıdır.

اَلْمُبَاسِرَةُ [el-mubāsiret] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol dişi davara denir ki henüz gereği gibi kızıp kösnük olmaksızın erkeğe meyl edip sürünür ola; yukālu: نَاقَةٌ وَفَرَسٌ مُبَاسِرَةٌ إِذَا صَارَتْ تَهُمُّ بِالْفَحْلِ قَبْلَ تَمَامِ وِدَاقِهَا

اَلْبَاسِرَةُ [el-bāsiret] (خَاسِرَةٌ [ḫāsiret] vezninde) Zikr olunan بَسْرٌ [besr] ve بُسُورٌ [busūr] dan ism-i fāʿil-i nesebīdir, ekşi ve burtuk vech ve vücūha vasf olur ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ﴾ أَيْ مُتَكَرِّهَةٌ مُتَقَطِّبَةٌ Ke-mā zukire.

[ب س ك ر]

بِسْكَرَةُ [Biskeret] (bā’nın kesri ve fethiyle) Mağrib’de bir beldedir ki بِسْكَرَةُ النَّخِيلِ [Biskeretu’n-Naḫīl] demekle maʿrūfedir; Ḥāfıẓ ʿAlī b. Cubāre Ebu’l-Ḳāsım el-Huẕelī oradandır.

[ب ش ت ر]

اَلْبُشْتِيرِيُّ [el-Buştīriyy] (bā’nın zammı ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Şeyhü’l-İslām ʿAbdulḳādir b. Ebī Ṣāliḥ el-Cīlī nisbetidir, hafīdleri Ḳāḍī Ebū Ṣāliḥ el-Cīlī bu resme nisbet eylemiştir, mūmāileyh ʿAbdulḳādir-i Geylānī kuddise sırruhu hazretleri olacaktır. Şārih der ki mahall-i nisbetleri nere olduğunu beyān eylemiştir. Zāhiren bu نَشْتَبْرِيٌّ [Neştebriyy] musahhafıdır, nūn’un fethiyle ki Bağdād

nevāhīsinden şehr-i Ebān kurbünde bir karyedir.

[ب ش ر]

اَلْبَشَرُ [el-beşer] (bā'nın ve şīn'in fethiyle) İnsāna denir ki hayvān-ı nātıktır, zeker ve ünsā ve müfred ve cemᶜi müsāvīdir. Ve baᶜzen tesniye kılınıp بَشَرَيْنِ [beşereyn] denir, ferd irādesiyle ve cemᶜlenip أَبْشَارٌ [ebşār] denir. Ve

بَشَرٌ [beşer] İnsānın zāhir-i cildine yaᶜnī derisinin taşra yüzüne denir. Baᶜzılar taᶜmīm eylediler, yaᶜnī sā᾿ir hayvānın da zāhir-i cildine ıtlāk olunur dediler. Müfredi بَشَرَةٌ [beşeret]tir hā'yla. Cemᶜü'l-cemᶜi أَبْشَارٌ [ebşār]dır.

Mü᾿ellifin *Baṣā᾿ir*'de beyānına göre asl بَشَرَةٌ [beşeret] mutlak zāhir-i cild maᶜnāsına mevzūᶜ olup baᶜdehu zuhūr-ı cildi iᶜtibārıyla insāna ıtlāk olundu, zīrā sā᾿ir hayvānların ṣūf ve şaᶜar ve veber ile cildleri mestūr olur ve maᶜānī-i sā᾿ire birer münāsebetle ondan müteferriᶜdir. İntehā.

اَلْبَشْرُ [el-beşr] (bā'nın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Derinin ve sā᾿ir nesnenin yüzünü kazıyıp sıyırmak ve soymak maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَ الْأَدِيمَ وَغَيْرَهُ بَشْرًا مِن الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَشَرَ بَشَرَتَهُ Ve

بَشَرَةٌ [beşeret] Zāhir olunca kadar bıyığı kırkıp yalın eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَ الشَّارِبَ إِذَا أَحْفَاهُ حَتَّى تَظْهَرَ بَشَرَتُهُ Ve çekirge kısmı yer yüzünde olan nebāt makūlesini bi'l-cümle ekl edip yeri çıplak eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَ الْجَرَادُ إِذَا أَكَلَ مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ Ve bir işi bi-nefsihi kendi eliyle görmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَ الْأَمْرَ إِذَا بَاشَرَهُ Ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adama bir nesne ile müjde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَهُ بِمَوْلُودٍ بِمَعْنَى بَشَّرَهُ Lākin tefᶜīl eblagdır. Ve bir nesne yā bir müjde sebebiyle şād olup yüz göz gülmek maᶜnāsınadır; tekūlu: بَشِرْتُ بِهِ وَبَشَرْتُ بِهِ بَشْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا سُرِرْتَ بِهِ Ve bir adama güler yüz ile buluşmak maᶜnāsınadır; tekūlu: بَشَرَنِي فُلَانٌ بِوَجْهٍ حَسَنٍ أَيْ لَقِيَنِي بِهِ

اَلْإِبْشَارُ [el-ibşār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi derinin ve sā᾿ir nesnenin yüzünü kazıyıp sıyırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْشَرَ الْأَدِيمَ بِمَعْنَى بَشَرَهُ Ve müjde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْشَرَهُ بِهِ بِمَعْنَى بَشَرَهُ Ve ferah-nāk olmak maᶜnāsınadır ki lāzımdır; yukālu: أَبْشَرَ فُلَانٌ بِهِ إِذَا فَرِحَ ve minhu kavluke أَبْشِرْ بِخَيْرٍ Ve ᶜaleyhi kavluhu taᶜālā: ﴿وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ﴾ الآية Ve

إِبْشَارٌ [ibşār] Yer beşeresini yaᶜnī bitecek sebze ve nebātını zāhire ihrāc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْشَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَخْرَجَتْ بَشَرَتَهَا أَيْ مَا ظَهَرَ مِنْ نَبَاتِهَا Ve hayvān döl tutup gebe kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْشَرَتِ النَّاقَةُ إِذَا لَقِحَتْ Ve bir işi yā bir nesneyi hūb ve revnak ve letāfetli kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْشَرَ الْأَمْرَ إِذَا حَسَّنَهُ وَنَضَّرَهُ

اَلتَّبْشِيرُ [et-tebşīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Müjde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَّرَهُ بِهِ تَبْشِيرًا فَأَبْشَرَ

اَلْبُشُورُ [el-buşūr] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bu dahi müjde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَهُ بِهِ بَشْرًا وَبُشُورًا فَبَشِرَ بِهِ

اَلْإِسْتِبْشَارُ [el-istibşār] Sülāsī maᶜnāsınadır ki müjde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْشَرَهُ بِهِ بِمَعْنَى بَشَرَهُ Ve beşāretlenip ferah-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَشَرَهُ فَاسْتَبْشَرَ

اَلْبِشَارَةُ [el-bişāret] (bā'nın kesriyle) ve

اَلْبُشْرَى [el-buşrā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) İsmlerdir, müjdeye denir. Ve

بِشَارَةٌ [bişāret] Mübeşşire verilen ʿatiyyeye denir ki müjde-bahā taʿbīr olunur. Bu iki maʿnāda bā’nın zammıyla da cāʾizdir.

اَلْبَشَارَةُ [el-beşāret] (bā’nın fethiyle) Hüsn ü cemāl maʿnāsınadır ve minhu kavluhum هُوَ أَبْشَرُ مِنْهُ أَيْ أَحْسَنُ وَأَجْمَلُ وَأَسْمَنُ

اَلْبِشْرُ [el-bişr] (bā’nın kesriyle) Güler yüzlülük, talākat maʿnāsına; yukālu: لَقِيَنِي فَأَظْهَرَ الْبِشْرَ أَيِ الطَّلَاقَةَ وَالْبَشَاشَةَ Ve

بِشْرٌ [Bişr] Bir mevziʿ adıdır. Ve Cezīre’de bir dağın ismidir. Ve kabīle-i Tağlib yurdunda bir su yāhūd bir vādī adıdır ki أَحْرَارُ الْبُقُولِ [aḥrāru’l-buḳūl] inbāt eder. Ve أَحْرَارُ الْبُقُولِ [aḥrāru’l-buḳūl] tere gibi pişmeksizin ekl olunan nebātāta denir. Ve

بِشْرٌ [Bişr] Yirmi yedi nefer ashāb-ı kirām adıdır. Ve Ebu’l-Ḥasan Sāhib-i Sehl b. ʿAbdullāh ve Aḥmed b. Muḥammed b. Aḥmed ve Ebū ʿAmr el-Bişriyyūn muhaddislerdir.

بِشْرَوَيْهِ [Bişreveyhi] (سِيبَوَيْهِ [sībeveyhi] vezninde) Bir cemāʿatin ismidir ki muhaddislerdir.

بَشَرَى [Beşerā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Mekke-i mükerreme’de Naḫle-i Şāmiyye türābında bir karye adıdır.

بُشَرَى [Buşerā] (bā’nın zammıyla أُرَبَى [urebā] vezninde) Şām’da bir karye adıdır.

اَلْبُشَارُ [el-buşār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İşe yaramayan kimselere ıtlāk olunur, سُقَّاطُ النَّاسِ [suḳḳātu’n-nās] maʿnāsına ki insān yongası mesābesinde olanlardır ve قُشَارٌ [ḳuşār] ve خُشَارٌ [ḫuşār] gibi; yukālu: هُوَ مِنْ بُشَارِ النَّاسِ أَيْ سُقَّاطِهِمْ

بِشْرَةُ [Bişret] (bā’nın kesriyle) ʿAvn b. ʿAbdullāh’ın cāriyesi ismidir. Ve Māviye b. Ḳays’ın feresi adıdır.

اَلْبَشِيرُ [el-beşīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Faʿīl bi-maʿnā fāʿildir, müjdeciye denir, mübeşşir maʿnāsınadır. Müʾellif بَشِيرٌ [beşīr] lafzı dahi نَذِيرٌ [neẕīr] gibi mübeşşir maʿnāsına olduğundan yāhūd īżāh için mübeşşir ile tefsīr eylemiştir. Ve güler yüzlü hūb ve cemīl adama ıtlāk olunur ki بَشَارَةٌ [beşāret]ten meʾhūzdur. Müʾennesi بَشِيرَةٌ [beşīret]tir hā ile. Ve

بَشِيرٌ [Beşīr] Selmā cibālinden bir küçük dağın adıdır. Ve Endelüs’te bir iklīm adıdır. Ve yirmi altı nefer ashāb-ı kirām ismidir. Ve muhadisīnden bir cemāʿatin ismleridir. Ve Aḥmed b. Muḥammed ve ʿAbdullāh b. el-Ḥakem ve Muṭṭalib b. Bedr el-Beşīriyyūn muhaddislerdir. Ve قَلْعَةُ بَشِيرٍ [Ḳalʿatu Beşīr], Īrān’da Zevzen eyāletinde bir kalʿadır. Ve حِصْنُ بَشِيرٍ [Ḥiṣnu Beşīr], Bağdād ile Ḥille miyānında bir hısndır.

اَلْمَبْشُورَةُ [el-mebşūret] Hilkat ve endāmı ve levn ve beşeresi hūb hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَبْشُورَةٌ أَيْ حَسَنَةُ الْخَلْقِ وَاللَّوْنِ

اَلتَّبَاشِيرُ [et-tebāşīr] (تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] vezninde) بُشْرَى [buşrā] maʿnāsınadır ki müjde demektir. Şārih der ki bu تَبَاشِيرُ [tebāşīr] kelimesi bünye-i cemʿ üzere vārid olan kelimāttandır, تَعَاشِيبُ [teʿāşīb] ve تَعَاجِيبُ [teʿācīb] ve تَقَاطِيرُ [teḳāṭīr] gibi. Mübālagaten müjde maʿnāsında istiʿmāl olundu ki müfreddir ve bundan fiʿl mutasarrıf olmaz.

Esās’ın beyānına göre تَبَاشِيرُ [tebāşīr] gūyā ki تَبْشِيرٌ [tebşīr]in cemʿidir ki mübeşşir maʿnāsınadır, meselā تَبَاشِيرُ الْفَجْرِ [tebāşīru’l-fecr] vakt-i sabāhın evāʾiline ıtlāk olunur ki subhun kudūmünü tebşīr eder. İntehā. Ve

تَبَاشِيرُ الصُّبْحِ [tebāşīru’s-ṣubḥ] Vakt-i

sabāhın evā᾽iline ıtlāk olunur; yukālu: طَلَعَتْ تَبَاشِيرُ الصُّبحِ أيْ أوَائِلُهُ Ve

تَبَاشِيرُ [tebāşīr] Her şey᾽in evā᾽iline ıtlāk olunur. Ve yer yüzünde hādis olan yol yol tarīkalara ıtlāk olunur ki yel şiddetle dokunup sıyırmaktan peydā olur. Ve davarın yanlarında beyāz beyāz vāki‘ olan yağır eserlerine ıtlāk olunur. Ve

تَبَاشِيرُالنَّخْلِ [tebāşīru’n-naḫl] Hurmānın tāze turfandalarından ‘ibārettir; yukālu: رَأى النَّاسُ فِي النَّخْلِ التَّبَاشِيرَ أيِ الْبَوَاكِيرَ Ve hurmā rutab olmaya henüz başladıkta ağacında hādis olan rengārenk elvāna ıtlāk olunur; yukālu: ظَهَرَتْ تَبَاشِيرُ النَّخْلِ أيْ ألْوَانُهَا أوَّلَ مَا تَرْطُبُ

اَلْمُبَاشَرَةُ [el-mubāşeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufā‘alet] vezninde) Bir işe bi’z-zāt kişi kendi şürū‘ eylemek ma‘nāsınadır ki gayra tefvīz eylememekten ‘ibārettir; بَشَرَةٌ [beşeret]-i mezkūreden me᾽hūzdur; yukālu: بَاشَرَ الْأَمْرَ إذَا وَلِيَهُ بِنَفْسِهِ Ve cimā‘ eylemek ma‘nāsına müsta‘meldir, ‘alā-kavlin ikisi sevb-i vāhid içre beşereleri birbirine sürüşmek ma‘nāsınadır; yukālu: بَاشَرَ الْمَرْأَةَ إذَا جَامَعَهَا أوْ صَارَا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَبَاشَرَتْ بَشَرَتُهُ بَشَرَتَهَا

اَلتُّبَشِّرُ [et-tubuşşir] (tā’nın ve bā’nın zammı ve şīn-i müşeddedenin kesriyle) Bir kuş ismidir ki ona صُفَارِيَّةٌ [ṣufāriyyet] dahi derler, Türkīde sarı asma dedikleridir. Cevherī bā’nın fethiyle takyīd eylemiştir. Müfredi, تُبَشِّرَةٌ [tubuşşiret]tir hā’yla.

مُبَشِّرٌ [Mubeşşir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde)

بَشَّارٌ [Beşşār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde)

بِشَارَةٌ [Bişāret] (كِنَانَةٌ [kinānet] vezninde)

بِشْرٌ [Bişr] (عِجْلٌ [‘icl] vezninde) Esāmīdendir.

بُشَيْرٌالثَّقَفِيُّ [Buşeyru’s̱-S̱eḳafiyy] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

بُشَيْرٌالْعَدَوِيُّ [Buşeyru’l-‘Adeviyy] ve

بُشَيْرٌالسُّلَمِيُّ [Buşeyru’s-Sulemiyy] (‘alā-kavlin bu بِشْرٌ [Bişr]dir bā’nın kesriyle) Üçü de sahābīdir. Ve Buşeyr b. Ka‘b ve Buşeyr b. Yesār ve Buşeyr b. ‘Abdullāh ve Buşeyr b. Müslim ve ‘Abdul‘azīz b. Buşeyr muhaddislerdir.

اَلْمُبْشَرُ [el-mubşer] مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde ki ‘Arabların رَجُلٌ مُؤْدَمٌ مُبْشَرٌ kavlinde vāki‘dir, bāb-ı mīm’de “أ،د،م” faslında mersūmdur; hāzık ve mücerreb adamdan kināyedir.

تَلُّبَاشَرٍ [Tell Bāşer] (şīn’in fethiyle) Ḥaleb kurbünde bir mevzi‘ adıdır; a‘lāmdan Muḥammed b. ‘Abdurraḥmān el-Bāşerī oradandır. Mevzi‘-i mezbūr maskat-ı re᾽simiz olan ‘Ayntāb kazāsında bir harābe kal‘ayı müştemil bir karyedir ve nāhiye başıdır.

أبُوالْبَشَرِ [Ebu’l-Beşer] Ādem safiyyullāh ‘alā-nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-selām hazretlerinin künyeleridir. Ve ‘Abdullāh b. ‘Abdu᾽āḫir nām muhaddisin künyesidir ve rüvāt-ı ehādīs zümresinden Behlevān el-Yezdī künyesidir ki deccāldir, ya‘nī kezzābdır ve gayr-i mevsūktur. ve Mekkī b. Ebi’l-Ḥasan b. Beşer muhaddistir.

[ب ص ر]

اَلْبَصَرُ [el-baṣar] (bā’nın ve ṣād’ın fethiyle) Havāss-ı hams-i zāhirīden bāsıranın hiss ve idrākinden ‘ibārettir ki gözün görmesi ta‘bīr olunur. Hāsse-i bāsıra ile şey᾽-i manzūru idrāki olacaktır, hissü’l-‘ayn ma‘nāsına ismdir. Cem‘i أبْصَارٌ [ebṣār] gelir.

Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*’de beyānına göre بَصَرٌ [baṣar] cāriha-i nāzıraya ya‘nī göze ve

onda olan kuvvet-i hissiyyeye ıtlāk olunur ve mine'l-evveli kavluhu taʿālā: ﴿كَلَمْحِ الْبَصَرِ﴾ Ve kuvvet-i müdrike-i kalbe بَصِيرَةٌ [baṣīret] kezālik بَصَرٌ [baṣar] ıtlāk olunur ki mecāzdır, ondan lisānımızda kalb gözüyle taʿbīr olunur. Ve بَصَرٌ [baṣar]ın cemʿi أَبْصَارٌ [ebṣār] ve بَصِيرَةٌ [baṣīret]in بَصَائِرُ [baṣā᾿ir] dir. Evvelde yaʿnī görmek maʿnāsında mezīd olarak أَبْصَرْتُهُ إِبْصَارًا denir. Ve sānīde yaʿnī بَصِيرَةٌ [baṣīret]te ki murād bilmektir, ifʿālden أَبْصَرْتُهُ ve sülāsīden بَصِرْتُ بِهِ denir, bāb-ı hāmis ve rābiʿden عَلِمْتُ maʿnāsına. İntehā. Ve

بَصَرُ الْقَلْبِ [baṣaru'l-ḳalb] Nazar ve hātırından ʿibārettir ki kalb gözüyle görmek taʿbīr olunur, murād ʿilm ve idrāktir nazar ve fikr ile. Ve

بَصَرٌ [baṣar] (fethateynle) ve

بَصَارَةٌ [baṣāret] (bā'nın fethi ve kesriyle) Bir adam görür olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَصُرَ الرَّجُلُ بِهِ وَبَصِرَ بِهِ بَصَرًا وَبَصَارَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا صَارَ مُبْصِرًا Mü᾿ellif burada gerçi görmek maʿnāsına إِبْصَارٌ [ibṣār] sīgāsını zikr eylemeyip lākin مُبْصِرًا ʿunvānıyla işāret eylemiştir. Ve *Başā᾿ir*'de vech-i mezkūr üzere tahsīsi buraya münāfīdir ve usūl-i sā᾿irede بَصَرٌ [baṣar] ve بَصَارَةٌ [baṣāret] ve إِبْصَارٌ [ibṣār] görmek ve bilmek maʿnālarıyla müfesser olmakla mü᾿ellif yine teşvīş eylemiştir.

اَلْإِبْصَارُ [el-ibṣār] (hemzenin kesriyle) Görebilir miyim diye bir şey᾿e nazar edip kuvvet-i bāsırayı ona sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْصَرَ الشَّيْءَ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ هَلْ يُبْصِرُهُ Ve

إِبْصَارٌ [ibṣār] Başra şehrine gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْصَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى الْبَصْرَةَ

اَلتَّبَصُّرُ [et-tebaṣṣur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi görür müyüm diye sarf-ı nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَصَّرَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ هَلْ يُبْصِرُهُ Ve bir nesneyi gereği gibi te᾿emmül ve mülāhaza ile idrāk edip muttaliʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَصَّرَهُ إِذَا تَأَمَّلَ فِيهِ وَتَعَرَّفَ

اَلْمُبَاصَرَةُ [el-mubāṣaret] (مُفَاعَلَة [mufāʿalet] vezninde) İki adam hangimiz akdem görürüz diye bir nesneye bakışmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاصَرَا مُبَاصَرَةً إِذَا نَظَرَ أَيُّهُمَا يُبْصِرُ قَبْلُ

اَلتَّبَاصُرُ [et-tebāṣur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle görüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَاصَرُوا إِذَا أَبْصَرَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْبَصِيرُ [el-baṣīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) بَصَرٌ [baṣar] ve بَصِيرَةٌ [baṣīret]ten faʿīldir, görücü, mubsir ve bīnā maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ بَصِيرٌ أَيْ مُبْصِرٌ Cemʿi بُصَرَاءُ [buṣarā᾿] gelir, عُلَمَاءُ [ʿulemā᾿] vezninde. Ve bilici, ʿālim ve dānā maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ بَصِيرٌ أَيْ عَالِمٌ ve yukālu: فُلَانٌ بَصِيرٌ بِالتِّجَارَةِ أَيْ عَالِمٌ بِهَا

اَلْبَصِيرَةُ [el-baṣīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ʿAkīdetü'l-kalb maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَدْعُوا إِلَى اللهِ عَلَى بَصِيرَةٍ﴾ أَيْ عَلَى مَعْرِفَةٍ وَتَحَقُّقٍ Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu ʿOsmān radıyallāhu ʿanhu: "وَلَتَخْتَلِفُنَّ عَلَى بَصِيرَةٍ" أَيْ عَلَى مَعْرِفَةٍ مِنْ أَمْرِكُمْ وَيَقِينٍ Ve

بَصِيرَةٌ [baṣīret] Fıtnat ve firāset maʿnāsınadır ki kalb gözü küşād olmakla dikkat-i nazar edip bir emrin zāhir ve bātının ke-mā yenbagī idrāk eder olmaktan ʿibārettir ve o nūr-ı ilāhīdir; yukālu: لَهُ بَصِيرَةٌ صَادِقَةٌ أَيْ فِطْنَةٌ ve yukālu: لَهُ فِرَاسَةٌ ذَاتُ بَصِيرَةٍ مُبَالَغَةً Ve

بَصِيرَةٌ [baṣīret] Beytin yaʿnī ʿArab haymesinin iki şukkası aralığındaki şukkaya ve aralığa denir ki içeri yāhūd taşra ondan görülür. Şehr hānelerinde iki bölüğünün

aralığına meselā hāriciyye ve dāhiliyye miyānında olan fāsılaya ıtlāk olunur. Ve

بَصِيرَةٌ [başīret] Huccet ve delīl ve burhāna ıtlāk olunur; tekūlu: هُوَ بَصِيرَتِي عَلَيْهِ أَيْ حُجَّتِي Kāle'ş-şārih kavluhu taᶜālā ﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ﴾ قَالَ الْأَخْفَشُ جَعَلَهُ هُوَ الْبَصِيرَةَ كَمَا تَقُولُ لِلرَّجُلِ أَنْتَ حُجَّةٌ عَلَى نَفْسِكَ Ve

بَصِيرَةٌ [başīret] Zahm-dār olan şikāra kendisiyle istidlāl olanan kana ıtlāk olunur ki bir tarafa firār eylese onunla izlenir. Ve bikr kızın baᶜde'l-izāle bekāreti kanına ıtlāk olunur. Ve kalkana ve zırha ıtlāk olunur, lemeᶜānlarıyla mubassir oldukları için. Ve medār-ı ᶜibret olan şeyᵓe ıtlāk olunur ki dikkat ve imᶜānla ondan iᶜtibār olunur; tekūlu: أَمَا لَكَ بَصِيرَةٌ فِيهِ أَيْ عِبْرَةٌ تَعْتَبِرُ بِهَا Ve şehīd maᶜnāsınadır ki şāhid ve güvāh demektir. Kāle'l-müᵓellif fi'l-*Başāᵓir* ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ﴾ أَيْ عَلَيْهِ مِنْ جَوَارِحِهِ بَصِيرَةٌ تُبْصِرُهُ وَتَشْهَدُ لَهُ وَعَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَتَأْنِيثُ الْبَصِيرَةِ لِأَنَّ الْمُرَادَ بِالْإِنْسَانِ هُنَا جَوَارِحُهُ وَقِيلَ اَلْهَاءُ لِلْمُبَالَغَةِ

اَلْبَاصِرُ [el-bāşir] (ism-i fāᶜil-i nesebīdir) Dikkat ve imᶜān sāhibi demektir. Ve gāh olur ki mübālagaten lemh ve nazara vasf olur; yukālu: لَمْحٌ بَاصِرٌ أَيْ ذُو بَصَرٍ وَتَحْدِيقٍ

اَلْبَصْرَةُ [el-Başrat] (bā'nın fethi ve şād'ın sükūnuyla ve bā'nın kesri ve fetehātla ve şād'ın kesriyle de zebān-zeddir) Bir şehr-i maᶜrūf adıdır ki bender-i ᶜIrāḳ'tır. ᶜAlā-kavlin بَصْرَةٌ [başrat] "bes rāh"-ı Fārisī muᶜarrebidir ki çok yollar demektir. Şārih der ki ercah olan بَصْرَةٌ [başrat] dedikleri küfeki taş yerinde çok olup ve onlar ile mebnī olduğu bāᶜis-i tesmiyedir. Hilāfet-i Fārūḳ-ı aᶜzam zamānında binā olunmuştur. Ve

بَصْرَةُ [Başrat] Mağrib'de dahi bir belde adıdır; tārīh-i hicrīden dört yüz sene mürūrunda harāb oldu. Ve

بَصْرَةٌ [başrat] Arz-ı galīzaya denir ki por yer taᶜbīr olunur, ıraktan parıldar. Ve bir nevᶜ taşa denir ki gevşek olup ve onda beyāzlık olur, yaᶜnī hālīs beyāz olmayıp lākin yer yer beyāzlığı olmakla ıraktan parıldayıp görünür, Türkīde küfeki taᶜbīr ettikleridir.

اَلْبُصْرَةُ [el-buşrat] (bā'nın zammıyla) Toprağı kızıl ve pākīze ve münbit olan arza denir. Ve azca süt bakiyyesine denir ki görünür olur.

بُصْرَى [Buşrā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Şām diyārında bir beldedir. Ve Bağdād kazāsında ᶜUkberāᵓ kurbünde bir karyedir; Muḥammed b. Ḫalef eş-Şāᶜir el-Buşravī oradandır.

بُوصِيرٌ [Būşīr] (bā'nın zammıyla) Mısır ülkesinde dört karye adıdır. Şarih der ki *Ḳaṣīde-i Burde* sāhibi Şerefuddīn Muḥammed b. Saᶜīd el-Būşīrī, Şaᶜīd nāhiyesinde olan Būşīr'dendir. Ve

بُوصِيرٌ [būşīr] Bir nevᶜ nebāt adıdır. Bu nebāt Yūnānīde kulumus ve Türkīde sığır kuyruğu dedikleri nebāttır ki beş sınf olur.

اَلْبَصْرُ [el-başr] (نَصْرٌ [naşr] vezninde) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَصَرَهُ بَصْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve iki meşin yā sahtiyān kıtᶜasının birbirine dikmek için kenārlarını bir araya getirip kavuşturmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَصَرَ الْأَدِيمَيْنِ إِذَا ضَمَّ حَاشِيَتَاهُمَا لِلْخِيَاطَةِ

اَلتَّبْصِيرُ [et-tebşīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَصَّرَهُ تَبْصِيرًا إِذَا قَطَعَهُ Ve şehr-i Başra'ya gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَصَّرَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى الْبَصْرَةَ Ve bir emrin hakīkatini bir ada-

ma taʿrīf ve īzāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَصَّرَهُ الْأَمْرَ إِذَا عَرَّفَهُ وَأَوْضَحَهُ Ve gövdenin en ve oynak yerlerini ve onlarda olan etleri pāre pāre kesip tike tike eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَصَّرَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَعَ كُلَّ مَفْصِلٍ وَمَا فِيهِ مِنَ اللَّحْمِ Ve yeni doğmuş köpek eniği gözlerini açmak maʿnāsınadır; yukālu: بَصَّرَ الْجِرْوُ إِذَا فَتَحَ عَيْنَيْهِ Ve baş kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَصَّرَ رَأْسَهُ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْبُصْرُ [el-buṣr] (bā'nın zammıyla) Taraf ve cānib maʿnāsınadır. Ve her şeyʾin ucuna denir. Ve pamuğa denir, قُطْنٌ [ḳuṭn] maʿnāsına. Ve kabuğa denir قِشْرٌ [ḳişr] maʿnāsına. Ve deriye denir, جِلْدٌ [cild] maʿnāsına; bunda bā'nın fethiyle de cāʾizdir. Ve saht ve galīz taşa denir; bunda bā'nın harekāt-ı selāsıyla lügattir.

بُصَرُ [Buṣar] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْبَاصَرُ [el-bāṣar] (ṣād'ın fethiyle) Havut ağacının küçüğüne denir, kateb-i sagīr maʿnāsına.

اَلْبَاصُورُ [el-bāṣūr] Ete denir, لَحْمٌ [laḥm] maʿnāsına. Ve قِطْعٌ [ḳiṭʿ] dedikleri nihālīden küçükçe olan deve pālānına denir.

اَلْمُبْصِرُ [el-mubṣir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Sevbin ve mantık ve kelāmın ve meşy ve seyrin vasat ve muʿtediline denir ve yukālu: ثَوْبٌ وَمَنْطِقٌ وَمَشْيٌ مُبْصِرٌ أَيْ وَسَطٌ Ve çadırı kapısına بَصِيرَةٌ [baṣīret] dedikleri şukka-i mezbūre taʿlīk eden hayme-nişīne denir ki إِبْصَارٌ [ibṣār]dan ism-i fāʿildir. Ve arslana ıtlāk olunur, ıraktan ferīsesini yaʿnī şikārını görüp kasd ve hücūm eylediği için. Ve

مُبْصِرٌ [mubṣir] Kezālik إِبْصَارٌ [ibṣār]dan ism-i fāʿil olur, görücü ve gösterici ve görünücü ve bilinici ve bildirici ve vāzıh ve āşikār maʿnālarına; ve minhu kavluhu taʿālā ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾ أَيْ يُبْصَرُ فِيهِ ve kavluhu taʿālā ﴿وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً﴾ أَيْ بَيِّنَةً وَاضِحَةً ve kavluhu taʿālā ﴿وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً﴾ أَيْ آيَةً وَاضِحَةً بَيِّنَةً ve kavluhu taʿālā ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً﴾ أَيْ تُبَصِّرُهُمْ أَيْ تَجْعَلُهُمْ بُصَرَاءَ

أَبُوبَصْرَةَ [Ebū Baṣrat] (ki طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde dir) Cemīl b. Başra el-Ġifārī'dir. Ve Ebū Başīr أَمِيرٌ [emīr] vezninde ʿUḳbe b. Useyd es̱-S̱eḳafī ve Ebū Baṣīret el-Enṣārī sahābīlerdir.

اَلْأَبَاصِرُ [el-Ebāṣir] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِسْتِبْصَارُ [el-istibṣār] إِسْتِبَانَةٌ [istibānet] maʿnāsınadır ki lāzım ve müteʿaddī olur vāzıh ve ʿayān olmak ve bir nesneyi vāzıh ve ʿayān kılmak maʿnālarına yukālu: إِسْتَبْصَرَ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَبَانَ وَاسْتَبْصَرَهُ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَبَانَهُ Şārih der ki sīn'i taleb için de gelir; taleb-i basīret maʿnāsına olur.

بِصَارٌ [Bişār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Naṣr b. Duhmān nām kimsenin ceddi ismidir. Mezbūrun menkabesi "د،ن،ه" māddesinde zikr olundu.

[ب ض ر]

اَلْبَضْرُ [el-baḍr] (bā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) بَظْرٌ [baẓr] lafzında lügattır, kız kısmının sünnet olmazdan mukaddem lahm-ı zāʾidine denir.

اَلْبَضْرَةُ [el-baḍret] (نَضْرَةٌ [naḍrat] vezninde) Bir şeyʾin heder ve bātıl olmasına denir ve minhu kavluhum: ذَهَبَ دَمُهُ بِضْرًا مِضْرًا بِكَسْرِ الْبَاءِ وَالْمِيمِ أَيْ هَدَرًا

[ب ط ر]

اَلْبَطَرُ [el-baṭar] (bā'nın ve mīm'in fethiyle) İfrāt üzere şādumān olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطِرَ الرَّجُلُ بَطَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَشِطَ وَأَشِرَ Ve bir adamın niʿmet ve mālı pek

firāvān olmakla tahammülüne bī-hazm ve bī-havsala olduğundan nāşī mest gibi medhūş ve hayrān olmak maʿnāsınadır ki nev-devletān ve mest-i mey-i ikbāl ü sāmān olanların şīvesidir; yukālu: بَطِرَ الرَّجُلُ إِذَا حَارَ وَدُهِشَ مِنْ قِلَّةِ احْتِمَالِ النِّعْمَةِ Ve māl ve niʿmet ve ikbālin vefret ve temādīsi sebebiyle küfrān-ı niʿmetle tugyān eylemek maʿnāsınadır. Bundan lisānımızda buturluk ile taʿbīr olunur ki ʿArabiyyeden meʾhūzdur; yukālu: بَطِرَ الرَّجُلُ إِذَا طَغَى بِالنِّعْمَةِ Rāğıb *Müfredāt*'ta دَهِشٌ يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ مَعَ سُوءِ احْتِمَالِ النِّعْمَةِ وَقِلَّةِ الْقِيَامِ بِحَقِّهَا وَصَرْفِهَا إِلَى غَيْرِ وَجْهِهَا ʿibāretiyle tefsīr eylemiştir. Ve

بَطِرَ [baṭar] Bir nesne kerāhet ve istikbāha lāyık değil iken onu kerīh ve kabīh görmek maʿnāsınadır; yukālu: بَطِرَ الشَّيْءَ إِذَا كَرِهَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْتَحِقَّ الْكَرَاهَةَ Ve

بَطَرُالْحَقِّ [baṭaru'l-ḥaḳḳ] Hak olan nesneden tekebbür ve tecebbür sebebiyle ibā ve iʿrāz eylemekten ʿibārettir. Müʾellif bununla işbu "اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ" hadīsine telmīh eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ" هُوَ أَنْ يَجْعَلَ مَا جَعَلَهُ اللهُ حَقًّا مِنْ تَوْحِيدِهِ وَعِبَادَتِهِ بَاطِلاً وَقِيلَ هُوَ أَنْ يَتَجَبَّرَ عِنْدَ الْحَقِّ فَلاَ يَرَاهُ حَقًّا وَقِيلَ هُوَ أَنْ يَتَكَبَّرَ عَنِ الْحَقِّ فَلاَ يَقْبَلَهُ Pes müʾellif kavl-i sālise zāhib olmuştur.

اَلْبَطْرُ [el-baṭr] (bā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطَرَهُ بَطْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا شَقَّهُ

اَلْبَطِيرُ [el-baṭīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bi-maʿnā mefʿūldür, yarılmış, مَشْقُوقٌ [meşḳūḳ] maʿnāsınadır. Ve bi-maʿnā fāʿil olur, naʿl-bend maʿnāsına, davarın tırnağını kesip ve davarı fasd eylediği için; yukālu: فُلاَنٌ بَطِيرٌ أَيْ مُعَالِجُ الدَّوَابِّ

اَلْبَيْطَرُ [el-bayṭar] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْبَيْطَارُ [el-beyṭār] (elifle) ve

اَلْبِيَطْرُ [el-biyaṭr] (هِزَبْرٌ [hizebr] vezninde) ve

اَلْمُبَيْطِرُ [el-mubayṭir] (مُسَيْطِرٌ [musayṭir] vezninde) Bunlar da naʿl-bende denir. Ve

بِيَطْرٌ [biyaṭr] (هِزَبْرٌ [hizebr] vezninde) Terziye ıtlāk olunur, خَيَّاطٌ [ḫayyāṭ] maʿnāsına.

اَلْبَيْطَرَةُ [el-beyṭarat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Naʿl-bendlik sanʿatına denir ki murād baytārlık eylemektir; yukālu: بَيْطَرَ الدَّابَّةَ بَيْطَرَةً

بِيَطْرَةُ [Biyaṭret] (bā'nın kesri ve yā'nın fethiyle) Mağrib'de üç mevziʿ adıdır.

اَلْبِطْرِيرُ [el-biṭrīr] (بِطْرِيقٌ [biṭrīḳ] vezninde) Dāʾimā halkın yüzüne çağırıp zebān-dırāzlık eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ بِطْرِيرٌ أَيْ صَخَّابٌ طَوِيلُ اللِّسَانِ Ve gayy ve dalālette münhemik ve mütemādī olan kem-rāha denir; yukālu: رَجُلٌ بِطْرِيرٌ أَيْ مُتَمَادٍ فِي الْغَيِّ Müʾennesinde بِطْرِيرَةٌ [biṭrīret] denir hā'yla.

اَلْإِبْطَارُ [el-ibṭār] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi medhūş ve hayrān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَرَهُ إِذَا أَدْهَشَهُ Ve bir sebeble bir adamı sāhib-i batar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَرَهُ الْمَالُ إِذَا جَعَلَهُ بَطِرًا أَيْ ذَا بَطِرٍ Ve insān ve hayvāna tākatinden ziyāde yük tahmīl yāhūd maʿāşını katʿ eylemekle bedenini zār u zebūn eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: أَبْطَرَهُ ذَرْعَهُ إِذَا حَمَلَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ قَطَعَ عَلَيْهِ مَعَاشَهُ وَأَبْلَى بَدَنَهُ [Ve] ذَرْعَهُ kelimesi bedel-i iştimāldir; ذَرْعٌ [zerʿ] burada tākat maʿnāsınadır. Ve *Esās*'ta لاَ تُبْطِرَنَّ صَاحِبَكَ ذَرْعَهُ أَيْ لاَ تُقْلِقْ إِمْكَانَهُ وَلاَ تَسْتَفِزَّهُ بِأَنْ تُكَلِّفَهُ غَيْرَ الْمُطَاقِ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْبِطْرُ [el-biṭr] (bā'nın kesriyle) Heder ve bātıl maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ دَمُهُ بِطْرًا أَيْ

هَدَرًا

اَلْبَطِرُ [el-Baṭir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Esmādandır: Naṣr b. Aḥmed b. el-Baṭir muhaddistir.

[ب ظ ر]

اَلْبَظْرُ [el-baẓr] (bā'nın fethi ve ẓā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ᶜAvret fercinin iki dudaklarının arasında olan lahm-ı zā᾽ide denir ki dılak ve dilcik taᶜbīr olunur. Cemᶜi بُظُورٌ [buẓūr] gelir.

اَلْبَيْظَرُ [el-bayẓar] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلْبُنْظُرُ [el-bunẓur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْبُظَارَةُ [el-buẓāret] (bā'nın zammı ve fethiyle) Bunlar da بَظْرٌ [baẓr] maᶜnāsınadır. Ve

بُظَارَةٌ [buẓāret] (bā'nın zammıyla) Üst dudağın vasatında olan sarkıkça et pāresine denir. Ve

بُظَارَةُالشَّاةِ [buẓāretu'ş-şāt] Koyun kısmının ferci ucunda olan küçük et pāresine denir.

اَلْبَظْرَاءُ [el-baẓrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) بَظْرٌ [baẓr]ı uzun olan hatuna denir; yukālu: أَمَةٌ بَظْرَاءُ أَيْ طَوِيلَةُ الْبَظْرِ

اَلْبَظَرُ [el-baẓar] (fethateynle) İsmdir, hatunun بَظْرٌ [baẓr]ı uzun olmağa denir. Ve

بَظَرٌ [baẓar] خَاتِمٌ [ḫātim]e denir.

اَلْأَبْظَرُ [el-ebẓar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sünnetsiz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَبْظَرُ أَيْ أَقْلَفُ

اَلْبَظْرَةُ [el-baẓrat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Koltuk altında olan azca kıllara denir. Ve kürsīsiz yaᶜnī kaşsız yüzük halkasına denir.

اَلْبُظْرَةُ [el-buẓrat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bu dahi üst dudağın vasatında olan sarkıkça mercimek dānesi gibi etçeğize denir.

اَلْبِظْرِيرُ [el-biẓrīr] (bā'nın kesriyle) Yüze çağırıcı zebān-dırāz hatuna denir, صَخَّابَةٌ [ṣaḫḫābet] maᶜnāsına. Mü᾽ellif ṭā-yı mühmele ile بِطْرِيرٌ [biṭrīr] رَجُلٌ صَخَّابٌ ile tefsīr edip mü᾽ennesini hā'yla takyīd eylemiştir, ona kıyās ile burada صَخَّابَةٌ [ṣaḫḫābet]in hā-yı mübālagaya haml ile vasf-ı mezkūrda olan kişiye ıtlāk olunup mü᾽ennesinde بِظْرِيرَةٌ [biẓrīret] demek olur. Bunda lisān, بَظْرٌ [baẓr]a teşbīh olunmuştur.

اَلْبِظْرُ [el-biẓr] (bā'nın kesriyle) Heder ve bātıl maᶜnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ دَمُهُ بِظْرًا أَيْ هَدَرًا

اَلْبَيْظَرُ [el-bayẓar] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) بَظْرٌ [baẓr] maᶜnāsınadır ki zikr olundu ve minhu kavluhum: يَا بَيْظَرُ شَتْمٌ لِلْأَمَةِ Yaᶜnī cevārīye mahsūs şetm ve düşnām kelimātındandır.

اَلْمُبَظِّرَةُ [el-mubeẓẓiret] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṡet] vezninde) Sünnetçi karıya denir; yukālu: هِيَ مُبَظِّرَةٌ أَيْ خَافِضَةٌ

اَلتَّبْظِيرُ [et-tebẓīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ᶜAvreti sünnet eylemek maᶜnāsınadır; bināsı izāle içindir; yukālu: بَظَّرَتِ الْمُبَظِّرَةُ الْمَرْأَةَ إِذَا خَفَضَتْهَا ve mine'l-emsāli: "هُوَ يُمِصُّهُ وَيُبَظِّرُهُ" أَيْ قَالَ لَهُ امْصُصْ بَظْرَ فُلَانَةٍ

[ب ع ر]

اَلْبَعْرُ [el-baᶜr] (bā'nın fethi ve ᶜayn'ın sükūnu ve fethiyle) Zātu'l-huff ve'z-zilf yaᶜnī deve ve koyun ve keçi ve āhū kısmının tersine denir ki kığ taᶜbīr olunur. Müfredi بَعْرَةٌ [baᶜret]tir hā'yla. Cemᶜi أَبْعَارٌ [ebᶜār]dır. Ve

بَعْرٌ [baᶜr] (قَعْرٌ [ḳaᶜr] vezninde) Masdar olur, kığlamak maᶜnāsına; yukālu: بَعَرَ الْبَعِيرُ

Şārih der ki وَالْمَعْزُ بَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَغَوَّطَ بَعَرَ الْأَرْنَبُ kavli dahi ʿArabdan mesmūʿdur. Ve

بَعْرٌ [baʿr] Fakr-ı tāmm maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَعْجَزَهُ الْبَعْرُ أَيِ الْفَقْرُ التَّامُّ

اَلْمَبْعَرُ [el-mebʿar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمِبْعَرُ [el-mibʿar] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Mutlakā çār-pāy kısmının dübürüne ıtlāk olunur.

اَلْبَعِيرُ [el-baʿīr] (bā'nın fethi ve kalīlen kesriyle) بَازِلٌ [bāzil] ʿalā-kavlin جَذَعٌ [cezaʿ] olan erkek deveye denir ve kalīlen nākaya da ıtlāk olunur. بَازِلٌ [bāzil] azı dişini yarmış ve جَذَعٌ [cezaʿ] beş yaşına girmiş devedir. Ve

بَعِيرٌ [baʿīr] Eşeğe denir, حِمَارٌ [ḥimār] maʿnāsına. Ve mutlakā yük götüren hayvāna denir. Bu iki maʿnā nuhāttan İbn Ḫāleveyhi rivāyetidir. Ve بَعِيرٌ [baʿīr]in cemʿi أَبْعِرَةٌ [ebʿiret] ve أَبَاعِرُ [ebāʿir] ve أَبَاعِيرُ [ebāʿīr] ve بُعْرَانٌ [buʿrān] ve بِعْرَانٌ [biʿrān] gelir, bā'nın zammı ve kesriyle.

اَلْبَعَرُ [el-baʿar] (fethateynle) Deve kısmı büyüyüp baʿīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعِرَ الْجَمَلُ بَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ بَعِيرًا

اَلْبَعْرَةُ [el-baʿret] (bā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir adama fillāh gazab eylemeye denir; yukālu: لَهُ عَلَى فُلَانٍ بَعْرَةٌ أَيْ غَضْبَةٌ فِي اللهِ

اَلْبَعَرَةُ [el-baʿaret] (fetehātla) Zekerin başına denir, كَمَرَةٌ [kemeret] maʿnāsına.

اَلْمِبْعَارُ [el-mibʿār] (mīm'in kesriyle) Şol koyuna denir ki sütünü sağarken kığlar ola.

اَلْبِعَارُ [el-biʿār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ondan ismdir, sütü sağılırken kığlamağa denir.

اَلْبُعَارُ [el-buʿār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) نَبِقٌ [nebiḳ] ismidir ki sidr ağacının mevyesidir, ʿArabistān kirāzı taʿbīr olunur.

بَعَّارٌ [Baʿʿār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve bir maʿrūf recül lakabıdır.

اَلْبَيْعَرَةُ [el-Beyʿaret] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

بَعْرِينُ [Baʿrīn] (يَبْرِينُ [yebrīn] vezninde) Şām'da bir belde adıdır. Yāhūd bu ʿāmmiyyedir, savāb olan elifle بَارِينُ [Bārīn]dir.

بَاعِرْبَايَا [Bāʿirbāyā] (ʿayn'ın kesri ve bā-yı muvahhade ve yā-yı tahtiyye ile yāhūd بَاعِرْبَايَ [bāʿirbāy]) Naṣībīn nāhiyesinde bir belde adıdır. Ve Mavṣil kazāsında bir karye adıdır.

اَلْإِبْعَارُ [el-ibʿār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّبْعِيرُ [et-tebʿīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bağırsak içre olan fazalātı çıkarıp temiz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْعَرَ الْمِعَى وَبَعَّرَهُ إِذَا نَثَلَ مَا فِيهِ مِنَ الْبَعْرِ

بَاعِرْبَايْ [bāʿirbāy] (ʿayn'ın kesriyle) İbn Ḥabīb nakli üzere kapılarında kilīd olmayan kimselere denir. Şārih der ki bu Aʿcemī olmak gālibdir ve o iki ihtimāle mebnīdir, biri مِضْيَافٌ [miḍyāf] ve biri دَيُّوثٌ [deyyūs̱] olmaktır.

[ب ع ث ر]

اَلْبَعْثَرَةُ [el-baʿs̱eret] (s̱ā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneye dikkat ve ihtimāmla nazar edip teftīş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَعْثَرَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ وَفَتَّشَهُ Ve bir nesneyi dağıtıp birbirinin üzerine çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَعْثَرَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ وَبَدَّدَهُ وَقَلَّبَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve

dāhilinde olan nesneyi keşf ve istihrāc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَعْثَرَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ فَكَشَفَهُ وَأَثَارَ مَا فِيهِ Ve havuzu yıkıp altını üstüne döndürmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَعْثَرَ الْحَوْضَ إِذَا هَدَمَهُ وَجَعَلَ أَسْفَلَهُ أَعْلاَهُ Ve

بَعْثَرَةٌ [baᶜs̱eret] Miᶜde bulanıp dönmek maᶜnāsına ism olur; yukālu: أَخَذَتْهُ الْبَعْثَرَةُ أَيْ غَثَيَانُ النَّفْسِ Ve kīrli lekeli renge denir, لَوْنٌ وَسِخٌ maᶜnāsına. İbn Baᶜs̱er nām şāᶜir pek vesah-nāk olmakla onunla tekniye eylediler. Ve Ḥamle ve Ṣila ibnā Baᶜs̱ere kabīle-i Bekr b. ᶜĀmir ricālindendir.

[ب ع ذ ر]

اَلْبِعْذَارَةُ [el-biᶜẕāret] (bā'nın kesriyle) Depretmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَعْذَرَ الشَّيْءَ بِعْذَارَةً إِذَا حَرَّكَهُ Ve bir adamı ᶜayblamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَعْذَرَ فُلاَنًا إِذَا نَقَصَهُ Şārih der ki savāb olan نَفَضَهُ olmaktır ki silkmek maᶜnāsınadır.

[ب ع ك ر]

اَلْبَعْكَرَةُ [el-baᶜkeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kılıçla kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَعْكَرَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا قَطَعَهُ بِهِ

[ب غ ر]

اَلْبَغَرُ [el-bağar] (bā'nın ve ġayn-ı muᶜcemenin fethiyle) ve

اَلْبَغْرُ [el-bağr] (ġayn'ın sükūnuyla) Deve kısmı dā᾽imā suyu içip kanamaz olmakla kesret-i şürb sebebiyle maraz peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَغِرَ الْبَعِيرُ وَبَغَرَ بَغَرًا وَبَغْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا شَرِبَ وَلَمْ يَرْوَ فَأَخَذَهُ دَاءٌ مِنَ الشُّرْبِ

اَلْبَغِرُ [el-bağir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْبَغِيرُ [el-bağīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zikr olunan ᶜillete uğramış deveye denir. Cemᶜi بَغَارَى [bağārā] gelir bā'nın fethi ve zammıyla.

اَلْبَغْرُ [el-bağr] (bā'nın fethi ve ġayn'ın sükūnuyla ve fethateynle cā᾽izdir) Birden yağan pek sağanaklı yağmura denir. Ve masdar olur, birden sağanaklı yağmur yağdırmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَغَرَتِ السَّمَاءُ بَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَمْطَرَتْ دُفْعَةً شَدِيدَةً ve yukālu: بُغِرَتِ الْأَرْضُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ Ve

بَغْرٌ [bağr] Yeri suvarmak maᶜnāsınadır; tekūlu: بَغَرْنَا الْأَرْضَ أَيْ سَقَيْنَاهَا

اَلْبُغُورُ [el-buğūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Yağmur zuhūruna delālet eden kevkeb magribe sākıt olup yağmur ihdās eylemek maᶜnāsınadır ki bu ᶜArabların نَوْءٌ [nev᾽] dedikleridir. Niteki māddesinde beyān olundu; yukālu: بَغَرَ النَّجْمُ بُغُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا سَقَطَ وَهَاجَ بِالْمَطَرِ

شَغَرَبَغَرَ [şağara bağara] شَذَرَ مَذَرَ gibi feth üzere mebnīdir, tārümār maᶜnāsına müstaᶜmeldir ve terkībi شَذَرَ مَذَرَ gibidir, niteki zikr olundu. Ve bu "ش،غ،ر" māddesindedir; yukālu: تَفَرَّقُوا شَغَرَ بَغَرَ أَيْ فِي كُلِّ وَجْهٍ Ve bunlarda evvellerin kesriyle de zebān-zeddir.

اَلْبَغْرَةُ [el-bağret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol ekine denir ki yağmur ᶜakibinde zerᶜ olunmakla yapraklanıp filizleninceye dek onda nem-nāk toprak eseri bākī ola, ekinciler beyninde darbızlı taᶜbīr olunur. Ve

بَغْرَةٌ [bağret] ᶜAtā-i dā᾽imīye ıtlāk olunur; sağanaklı yağmur maᶜnāsından me᾽hūzdur; yukālu: لَهُ بَغْرَةٌ مِنَ الْعَطَاءِ أَيْ لاَ يَغِيضُ أَيْ دَائِمُ الْعَطَاءِ

اَلْبَغَرُ [el-bağar] (fethateynle) Şol habīs suya denir ki ondan içen davar بَغَرٌ [bağar] ᶜilletine uğraya. Ve suyu pek çok içmeğe denir; ᶜalā-kavlin bir ᶜillet adıdır ki zikr

olundu, Türkīde ona dolap ve susalık taᶜbīr olunur. Ve

بَغَزٌ [bağar] Susuzluğa denir; tekūlu: أَخَذَنِي الْبَغَرُ أَيِ الْعَطَشُ

[ب غ ب ر]

اَلْبُغْبُورُ [el-buğbūr] (bā'nın zammıyla) Şol taşa denir ki putperest tā'ifesi putları için zebh eyleyecek kurbānlarını onun üzerinde zebh ederler. Ve

بُغْبُورٌ [buğbūr] Çin pādişāhlarının lakab-ı mahsūslarıdır, فُغْفُورٌ [fuğfūr] ile meşhūrdur.

[ب غ ث ر]

اَلْبَغْثَرُ [el-bağs̱er] (s̱ā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Ahmak ve zaᶜīfü'l-ᶜakl ve sakīl ve nā-tırāş kimseye denir. Ve kīrli pāslı murdār adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَغْثَرٌ أَيْ أَحْمَقُ ضَعِيفٌ ثَقِيلٌ وَخِمٌ وَكَذَا وَسِخٌ Ve iri ve dızman erkek deveye denir. Ve Bağs̱ar b. Laḳīṭ şuᶜarā-i Cāhiliyye'dendir.

اَلْبَغْثَرَةُ [el-bağs̱eret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gönül bulanmak ve miᶜde dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَغْثَرَتْ نَفْسُهُ إِذَا خَبُثَتْ وَغَثَتْ Ve karış muruş ve şūrīde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَغْثَرَ الْقَوْمُ إِذَا هَاجُوا وَاخْتَلَطُوا ve yukālu: وَقَعَ الْقَوْمُ فِي بَغْثَرَةٍ أَيْ هَيْجٍ وَاخْتِلَاطٍ Ve dağıtmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَغْثَرَهُمْ إِذَا فَرَّقَهُمْ

بُغْثُرٌ [Buğs̱ur] (عُصْفُرٌ [ᶜuṣfur] vezninde) Kelb kabīlesinden bir recül adıdır.

اَلتَّبَغْثُرُ [et-tebağs̱ur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi miᶜde bulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَغْثَرَتْ نَفْسُهُ إِذَا خَبُثَتْ وَغَثَتْ

[ب غ ش ر]

بَغْشُورُ [Bağşūr] (bā'nın fethiyle) Herāt ile Seraḫs beyninde bir beldedir. Nisbetinde gayr-i kıyās üzere بَغَوِيٌّ [Beğaviyy] denir. Ve bu gev-şūr-ı Fārisī muᶜarrebidir ki tuzlu çukur demektir. Aᶜlāmdan ᶜAlī b. ᶜAbdulᶜazīz ve birāder-zādesi Ebu'l-Ḳāsım ki muᶜammerīnden olup Mesnedu'd-Dunyā ile mülakkabdır ve İbrāhīm b. Hāşim ve Muḥammed b. ᶜAlī ed-Debbās ve sāhibü't-tefsīr ve'l-*Meṣābīḥ* muhyi's-sünne İmām Ḥuseyn b. Mesᶜūd el-Beğavī belde-i merkūmedendir. Şārih der ki taᶜrīb-i mezkūr garībdir. Mütercim der ki Fārisīde بَغْ [bağ] kelimesi çukura denmekle tekellüf-i taᶜrībden eslem olmak aglebdir.

[ب ق ر]

اَلْبَقَرَةُ [el-baḳarat] (bā'nın ve ḳāf'ın fethiyle) Sığır kısmına denir, Fārisīde gāv mürādifidir. Müzekker ve mü'ennesine ıtlāk olunur; hā'yı vahdet içindir. Cemᶜ-i cinsi بَقَرٌ [baḳar]dır hā'sız. Ve cemᶜ-i sīgı بَقَرَاتٌ [baḳarāt]tır حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] gibi ve بُقُرٌ [buḳur]dur zammeteynle ve بُقَّارٌ [buḳḳār]dır رُمَّانٌ [rummān] vezninde ve أُبْقُورٌ [ubḳūr]dur hemzenin zammıyla ve بَوَاقِرُ [bevāḳir]dir. Ammā بَاقِرٌ [bāḳir] ve بَقِيرٌ [baḳīr] ki أَمِيرٌ [emīr] vezninde ve بَيْقُورٌ [bayḳūr] طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde ve بَاقُورٌ [bāḳūr] ve بَاقُورَةٌ [bāḳūret] ism-i cemᶜlerdir.

اَلْبَقَّارُ [el-baḳḳār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sığır sāhibine denir. Ve bir vādī adıdır. Ve Remlu ᶜĀlic nām mevziᶜde bir mahal adıdır, onda cinn tā'ifesi çoktur. Ve

بَقَّارٌ [baḳḳār] ᶜArab sıbyānına mahsūs bir laᶜib adıdır. Laᶜib-i mezbūr بُقَّيْرَى [buḳḳayrā] dedikleridir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

بَقَّارٌ [baḳḳār] Demirciye denir, حَدَّادٌ [ḥaddād] maᶜnāsına.

قُنَّةُالْبَقَّارِ [Ḳunnetu'l-Baḳḳār] (ḳāf'ın zammı ve nūn-ı müşeddede ile) Benī Esed yurdunda bir dere adıdır.

عَصَابَقَّارِيَّةٌ [ʿaṣā baḳḳāriyyet] Saht ve şedīd soymantıya ıtlāk olunur; yukālu: عَصًا بَقَّارِيَّةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلْبَقَرُ [el-baḳar] (fethateynle) Kelb-i muʿallem bakar-ı vahşīyi gördükte kemāl-i ferahından seme gibi hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقِرَ الْكَلْبُ بَقَرًا مِن الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَأَى الْبَقَرَ فَتَحَيَّرَ فَرَحًا Ve

بَقْرٌ [baḳr] (bā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ve

بَقَرٌ [baḳar] (fethateynle) Güneşe yāhūd sā'ir nesneye bakmaktan göz kamaşıp görmez olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقِرَ الرَّجُلُ بَقْرًا وَبَقَرًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا حَسَرَ فَلاَ يَكَادُ يُبْصِرُ Ve yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقِرَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا

اَلْبَقْرُ [el-baḳr] (bā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقَرَهُ بَقْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهُ Gerçi nüshalarda كَمَنَعَهُ lafzıyla bāb-ı sālise işāret olup lākin şārih taglīt eylemiştir ve ümmehāt-ı sā'irede dahi bāb-ı evvelden mersūmdur. Ve

بَقْرٌ [baḳr] Dar nesneyi bolaltmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقَرَهُ إِذَا وَسَّعَهُ Ve su yerlerine nazar ve dikkat ederek suyu görmek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَرَ الْهُدْهُدُ الْأَرْضَ إِذَا نَظَرَ مَوْضِعَ الْمَاءِ فَرَآهُ Mü'ellifin هُدْهُدٌ ile temsīli o bābda bīnā olduğuna mebnīdir. Ve bir māddeyi cüst ü cū edip muttaliʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقَرَ فِي بَنِي فُلاَنٍ إِذَا بَقَرَ عَنِ الْعِلْمِ عَرَفَ أَمْرَهُمْ وَفَتَّشَهُمْ Kāle fi'l-*Esās*: إِذَا فَتَّشَهُ

اَلْبَقِيرُ [el-baḳīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَبْقُورُ [el-mebḳūr] Yarılmış, مَشْقُوقٌ [meşḳūḳ] maʿnāsınadır; yukālu: قَمِيصٌ بَقِيرٌ وَمَبْقُورٌ أَيْ مَشْقُوقٌ Ve

بَقِيرٌ [baḳīr] ve

بَقِيرَةٌ [baḳīret] (hā'yla) Şol perde ve cāmeye denir ki ʿArab nisvānı hemān şakk edip yensizce boğazlarına geçirip giyerler. Ve

بَقِيرٌ [baḳīr] Şol at kulununa denir ki مَاسِكَةٌ [māsiket] yāhūd سَلًى [selā] içre tevellüd eylemiş ola. مَاسِكَةٌ [māsiket] meşīme ve سَلًى [selā] son ve eş dedikleri deridir. Baʿzen beraber çıkmakla şakk ederler.

اَلْبَاقِرُ [el-Bāḳir] İmām Muḥammed b. ʿAlī b. el-Ḥuseyn b. el-Murtaḍā radıyallāhu ʿanhum hazretlerinin lakabıdır; vüsʿat maʿnāsındandır, ʿilm ve fazīlette tevessüʿ ve tebahhuruna mebnīdir ve bu iştikāk-ı kebīr cihetiyledir. Ve

بَاقِرٌ [bāḳir] Gözün pınarında bir damar adıdır. Ve arslana ıtlāk olunur.

اَلتَّبَيْقُرُ [et-tebeyḳur] (تَفَيْعُلٌ [tefeyʿul] vezninde) Bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَيْقَرَ الشَّيْءُ إِذَا تَوَسَّعَ ve yukālu: تَبَيْقَرَ الرَّجُلُ فِي الْعِلْمِ إِذَا تَوَسَّعَ فِيهِ

اَلتَّبَقُّرُ [et-tebaḳḳur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَقَّرَ إِذَا تَوَسَّعَ

اَلْبَيْقَرَةُ [el-bayḳarat] (بَيْطَرَةٌ [beyṭarat] vezninde) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا هَلَكَ Ve fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Ve mütekebbir kimsenin yürüyüşü gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى كَالْمُتَكَبِّرِ Ve fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve bir nesnede şekk ve şübhe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَكَّ فِي

الشَّيْءِ Ve ölmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الْعَدُوُّ إِذَا مَاتَ Ve bir mahalle konmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الدَّارَ إِذَا نَزَلَهَا Ve bedevī kısmından biri kavmini bādiyede terk edip kendisi şehr ve karyeye göçmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ فُلاَنٌ إِذَا نَزَلَ إِلَى الْحَضَرِ وَأَقَامَ وَتَرَكَ قَوْمَهُ بِالْبَادِيَةِ Ve bir adam bī-nām u nişān olacak semte çıkıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ فُلاَنٌ إِذَا خَرَجَ إِلَى حَيْثُ لاَ يُدْرَى Ve başını yere eğerek sürᶜatle yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ مُطَأْطِئًا رَأْسَهُ Ve mālı bir kimseye vermeyip cemᶜ ve iddihārına harīs olmak maᶜnāsınadır; yukālu. بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا حَرَصَ بِجَمْعِ الْمَالِ وَمَنْعِهِ Ve at kısmı bir elini yukarı kaldırıp tırnağının ucuyla basmak maᶜnāsınadır, niteki صُفُونٌ [ṣufūn] ayağına mahsūstur; yukālu: بَيْقَرَ الْفَرَسُ إِذَا خَامَ بِيَدِهِ Ve Şām ülkesinden ᶜIrāḳ diyārına ᶜazīmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَ مِنَ الشَّامِ إِلَى الْعِرَاقِ Ve mutlakā bir arzdan arz-ı uhrāya nakl ve hicret eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ فُلاَنٌ إِذَا هَاجَرَ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ Ve bir adamın māl ve metāᶜı firāvān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْقَرَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ وَمَتَاعُهُ

اَلْبُقَّيْرَى [el-buḳḳayrā] (bā’nın zammı ve ḳāf-ı müşeddedenin fethiyle سُمَّيْهَى [summeyhā] vezninde) ᶜArab sıbyānına mahsūs bir gūne laᶜib adıdır; ᶜan-karīb zikr olunan بَقَّارٌ [baḳḳār] dahi budur. Çocuklar birkaç küme toprak yığıp nezāketle bir kümenin içine bir nesneyi vazᶜ ve ketm ederler. Her kim taᶜyīn edip bulursa ödüle müstahak olur; toprağa gömme oyunu taᶜbīr olunur.

اَلتَّبْقِيرُ [et-tebḳīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Zikr olunan بُقَّيْرَى [buḳḳayrā] oyunu oynamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَقَّرَ الصَّبِيُّ تَبْقِيرًا إِذَا لَعِبَ الْبُقَّيْرَى

اَلْبَيْقَرَانُ [el-bayḳarān] (حَيْزَرَانٌ [ḥayzerān] vezninde) Bir nevᶜ nebāt adıdır.

اَلْبُقَّارَى [el-buḳḳarā] (bā’nın zammı ve ḳāf’ın teşdīdi ve rā’nın fethiyle) Yalan söze denir; yukālu: أَتَى فُلاَنٌ بِالْبُقَّارَى أَيِ الْكَذِبِ Ve āfet ve dāhiyeye denir; yukālu: أَفْزَعَتْهُ الْبُقَّارَى أَيِ الدَّاهِيَةُ

اَلْبُقَرُ [el-buḳar] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi dāhiye maᶜnāsınadır; ve minhu’l-meselu: ”جَاءَ فُلاَنٌ بِالصُّقَرِ وَالْبُقَرِ وَالصُّقَّارَى وَالْبُقَّارَى“ أَيِ الْكَذِبِ أَوِ الدَّاهِيَةِ

اَلْبَيْقَلُ [el-bayḳar] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) cullāha denir, حَائِكٌ [ḥā᾿ik] maᶜnāsına.

اَلْأُبَيْقِرُ [el-ubeyḳir] (bünye-i tasgīr ile) Bī-hayr ve bī-menfaᶜat kimseye denir ki aslā bir işe yaramaz olur; yukālu: رَجُلٌ أُبَيْقِرٌ أَيْ لاَ خَيْرَ فِيهِ

اَلْمَبْقَرَةُ [el-mebḳarat] (mīm’in ve ḳāf’ın fethiyle) Yola ıtlāk olunur.

عَيْنُالْبَقَرِ [ᶜAynu’l-Baḳar] ᶜAkkā kasabasında bir çeşme adıdır.

عُيُونُ الْبَقَرِ [ᶜuyūnu’l-baḳar] Sığır gözü taᶜbīr olunan bir nevᶜ üzüme denir ki siyāh ve iri dāneli ve yuvalak ve halāveti azca olur. Ve Filesṭīn diyārında bir gūne eriğe ıtlāk olunur.

اَلْبَقَرَةُ [el-baḳarat] (fetehātla) Bir nevᶜ kuş ismidir ki rengi ak ve siyāh alaca olup lākin aklığı boza ma᾿il olur. Cemᶜ-i cinsi بَقَرٌ [baḳar]dır hā’sız. Ve

بَقَرٌ [Baḳar] Kūfe’ye karīb Ḫafān nām mahal kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

قُرُونُبَقَرٍ [Ḳurūnu Baḳar] Benī ᶜĀmir diyārında bir mevziᶜ adıdır.

دِعْصَتَابَقَرٍ [Diᶜṣatā Baḳar] (dāl’ın kesriyle)

Ḥicāz’da Şıḳḳ-ı Dehnā’da iki دِعْصَةٌ [diʿṣat] yaʿnī kumdan tepenin ismidir.

ذُوبَقَرٍ [Ẕū Baḳar] Rebeẕe nām kasaba ku-ruluğunda Aḫyile dedikleri mevziʿ aralı-ğında bir vādī ismidir.

اَلْبَاقِرَةُ [el-bāḳiret] Şakk maʿnāsından ism-i fāʿildir, ayırıcı demektir; teʾnīs mevsūf iʿtibārıyladır; ve minhu yukālu: فِتْنَةٌ بَاقِرَةٌ أَيْ صَادِعَةٌ لِلْأُلْفَةِ شَاقَّةٌ لِلْعَصَا

بَقِيرَةُ [Baḳīret] (سَفِينَة [sefīnet] vezninde) Endelüs’te bir hısn adıdır. Ve Endelüs şarkīsinde bir belde adıdır.

بُقَيْرَةُ [Buḳayret] (جُهَيْنَة [cuheynet] veznin-de) ʿAmr b. Ṣaḫr b. Eşnaʿ nām kimsenin feresi ismidir.

بُقَيْرٌ [Buḳayr] (زُبَيْر [zubeyr] vezninde) İbn ʿAbdullāh b. Şihāb ismidir ki muhaddistir.

[ب ق ط ر]

اَلْبُقْطُرِيَّةُ [el-buḳṭuriyyet] (bā’nın ve ṭā’nın zammıyla) Beyāz ve vāsiʿ olan sevblere denir; yukālu: ثِيَابٌ بُقْطُرِيَّةٌ أَيْ بِيضٌ وَاسِعَةٌ

بُقْطُرٌ [Buḳṭur] (عُصْفُر [ʿuṣfur] vezninde) Bir recül adıdır; siyāb-ı mezbūre ona mensūbdur.

[ب ك ب ر]

بَكْبَرَةُ [Bekberet] (سَخْبَرَة [saḫberet] vez-ninde) Herāt ahālīsinden ʿAbdusselām nām kimsenin lakabıdır ki hadīs rivāyet eylemiştir.

[ب ك ر]

اَلْبُكْرَةُ [el-bukret] (bā’nın zammı ve kāf’ın sükūnuyla) غُدْوَة [ġudvet] maʿnāsınadır ki erken ve çın sabāh taʿbīr olunur.

Şārih der ki eğer gününü taʿyīn eylemeyip hemān erken geldim demek murād olu-nursa أَتَيْتُهُ بُكْرَةً dersin ve eğer müteʿayyin günün erken vaktinde geldim demek murād olunursa أَتَيْتُهُ بُكْرَةَ dersin; zurūf-ı gayr-i mütemekkineden olmakla tenvīn idhāl olunmaz.

اَلْبَكَرُ [el-beker] (fethateynle) Bu dahi er-ken, بُكْرَة [bukret] maʿnāsınadır.

اَلْإِبْكَارُ [el-ibkār] (hemzenin kesriyle) On-dan ismdir, إِصْبَاح [iṣbāḥ] gibi, erkenleme-ğe denir. Ve

إِبْكَارٌ [ibkār] Masdar olur, bir yere er-ken gelmek maʿnāsına; yukālu: أَبْكَرَهُ إِبْكَارًا إِذَا أَتَاهُ بُكْرَةً Ve bir nesneye sürʿat eylemek maʿnāsınadır ve bu maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur ve sāʾir maʿānī dahi ondan münşaʿibdir ve sürʿat ne vaktte olursa ol-sun; yukālu: أَبْكَرَ إِلَيْهِ إِذَا بَادَرَ إِلَيْهِ فِي أَيِّ وَقْتٍ كَانَ Ve bir adamı erken varıp kaldırmak için bir kimseyi taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْكَرَهُ عَلَى أَصْحَابِهِ إِذَا جَعَلَهُ يُبَكِّرُ عَلَيْهِمْ Ve sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَبْكَرَ فُلَانٌ إِذَا تَقَدَّمَ Ve bir adamın develeri erken suya gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْكَرَ الْقَوْمُ إِذَا وَرَدَتْ إِبِلُهُمْ بُكْرَةً

اَلْبَكْرَةُ [el-bekret] (bā’nın fethi ve kāf’ın sükūnuyla) Türkīde tahrīfle makara taʿbīr olunan kuyu çarhına denir ki değirmi haşebe olup ortasında tekerleği olmak-la ona ip geçirip su çekerler. ʿAlā-kavlin mihāle-i serīʿaya yaʿnī ʿazīm ve serīʿü’d-deverān olan makaraya ve çıkrığa denir; kāf’ın fethiyle de cāʾizdir. Cemʿ-i cinsi بَكَرٌ [beker]dir fethateynle, حَلْقَةٌ [ḥalḳat] ve حَلَقٌ [ḥalaḳ] gibi. Evvele göre بَكَرَاتٌ [bekerāt]tır فَتَحَاتٌ [feteḥāt] vezninde. Ve

بَكْرَةٌ [bekret] Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve genç nākaya denir. Cemʿi بِكَارٌ [bikār]dır bā’nın kesriyle. Mü-

zekkeri بَكْرٌ [bekr]dir.

Şārih der ki Ebū ʿUbeyde dedi ki deveden بَكْرٌ [bekr] insānda genç oğlan ve بَكْرَةٌ [bekret] genç kız ve قَلُوصٌ [ḳalūṣ] cāriye ve بَعِيرٌ [baʿīr] insān ve جَمَلٌ [cemel] recül ve نَاقَةٌ [nāḳat] imreʿe menzilindedir. İntehā.

Ve mine'l-emsāli: "صَدَقَنِي سِنُّ بَكْرِهِ" بِرَفْعِ "سِنَّوَنَصْبِهِ أَيْ خَبَّرَنِي بِمَا فِي نَفْسِهِ وَمَا انْطَوَتْ عَلَيْهِ ضُلُوعُهُ" Yaʿnī سِنّ lafzının refʿi ve nasbıyla mervīdir. Refʿi sūreti tevessüʿ ve mecāza mebnīdir ve nasbı sūretinde صَدَّقَنِي [ṣaddeḳanī] عَرَّفَنِي [ʿarrefenī] maʿnāsına haml olunmakla سِنّ kelimesi mefʿūl-i sānī olur, "بَكْرٌ [bekr]inin sinnini bana muʿarrif taʿrīf eyledi" demek olur. Pes مُعَرِّفٌ [muʿarrif] hālı olur yāhūd muzāf takdīr olunur, صَدَقَنِي خَبَرُ سِنِّ بَكْرِهِ demek olur yāhūd فِي takdīr olunmakla hazf ve īsāl kabīlinden olur. صَدَقَنِي فِي سِنِّ بَكْرِهِ sebkinde olur. Niteki صَدَقَ فِي الْحَدِيثِ وَصَدَقَهُ الْحَدِيثُ derler.

Mesel-i mezbūrun menşeʾi budur ki bir adam bir kimseden bir بَكْرٌ [bekr] yaʿnī bir erkek genç deve iştirā edecek olup sāhibinden yaşını süʾal eyledikte بَازِلٌ [bāzil]dir dedi ki deve kısmının azıyı yarıp kemāle vardığı kertedir, o hılālde deve bir nesneden ürküp firār eylemekle sāhibi tevkīf için hasbe'l-ādet هِدَعْ هِدَعْ diye çağırdıkta müşterī kelām-ı merkūmu īrād eyledi, zīrā هِدَعْ lafzı küçük köşekleri teskīn ve tevkīf için tekellüm olunur.

اَلْبُكُورُ [el-bukūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adama yā bir yere erken gelmek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَرَ عَلَيْهِ وَإِلَيْهِ وَفِيهِ بُكُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَتَاهُ بُكْرَةً

اَلتَّبْكِيرُ [et-tebkīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi بُكُورٌ [bukūr] maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّرَ عَلَيْهِ إِذَا أَتَاهُ بُكْرَةً Ve sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّرَ عَلَيْهِ إِذَا تَقَدَّمَ Ve namāza evvel vaktinde gelmek ve evvel vaktinde edā eylemek maʿnāsına istiʿmāl-i şerʿīdir; yukālu: بَكَّرَ الْمُصَلِّي إِذَا أَتَى الصَّلَاةَ لِأَوَّلِ وَقْتِهَا Ve

تَبْكِيرٌ [tebkīr] Bir kimseyi erken kaldırmak için bir adamı taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّرَهُ عَلَى أَصْحَابِهِ إِذَا جَعَلَهُ يُبَكِّرُ عَلَيْهِمْ

اَلْإِبْتِكَارُ [el-ibtikār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi erken gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَكَرَ عَلَيْهِ إِذَا أَتَاهُ بُكْرَةً Ve cumʿada hutbenin evveline yetişmek maʿnāsına istiʿmāl-i şerʿīdir; yukālu: إِبْتَكَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَدْرَكَ أَوَّلَ الْخُطْبَةِ Ve meyvenin turfandasını ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَكَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ بَاكُورَةَ الْفَاكِهَةِ Ve hatun ibtidāʾen oğlan doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَكَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتْ ذَكَرًا فِي الْأَوَّلِ

اَلْمُبَاكَرَةُ [el-mubākeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir yere yā bir kimseye erken gelmek maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَرَهُ إِذَا أَتَاهُ مُبَاكَرَةً وَمِنْهُ "اَلْمُبَاكَرَةُ مُبَارَكَةٌ"

اَلْبَكُرُ [el-bekur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْبَكِرُ [el-bekir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) بُكُورٌ [bukūr]dan vasftır, seher-hīz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَكُرٌ وَبَكِرٌ أَيْ قَوِيٌّ عَلَى الْبُكُورِ

اَلتَّبَكُّرُ [et-tebekkur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَدَّمَ

اَلْبَكَرُ [el-beker] (fethateynle) ʿAcele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكِرَ إِلَى الشَّيْءِ بَكَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَجِلَ

اَلْبَاكُورُ [el-bākūr] Evvel-i bahārda yağan yağmura denir; yukālu: أَمْطَرَتِ السَّمَاءُ الْبَاكُورَ وَهُوَ الْمَطَرُ أَوَّلَ الْوَسْمِيِّ Ve mutlakā sāʾirden ʿacele ve çabuk yetişen nesneye denir,

turfanda meyve gibi; mü᾽ennesinde بَاكُورَةٌ [bākūret] denir. Ve

بَاكُورَةٌ [bākūret] Meyveye denir, ثَمَرَةٌ [s̱emeret] maᶜnāsına ve bu mecāzdır. Ve meyvesi sā᾽irden mukaddem yetişir olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ بَاكُورَةٌ إِذَا صَارَتْ تُدْرِكُ أَوَّلاً

اَلْمُبْكِرُ [el-mubkir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْبَكُورُ [el-bekūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bunlar da evā᾽il-i bahārda yağan yağmura ıtlāk olunur. Ve

بَكُورٌ [bekūr] Meyvesi sā᾽irden akdem yetişir olan hurmā ağacına ıtlāk olunur. Cemᶜi بُكُرٌ [bukur] gelir zammeteynle. Mü᾽ellif burada yine teşvīş eylemiştir, zīrā ᶜādeti üzere جَمْعُهُ بُكُرٌ ᶜibāretindeki zamīr بَاكُورٌ [bākūr]a ᶜā᾽id olmak muktezīdir; o ise بَكُورٌ [bekūr]a rāciᶜdir. Niteki *Miṣbāḥ*'ta ve sā᾽ir ümmehātta بَاكُورٌ [bākūr]un cemᶜi بَوَاكِيرُ [bevākīr] ve بَكُورٌ [bekūr]un بُكُرٌ [bukur] dur, رَسُولٌ [resūl] ve رُسُلٌ [rusul] gibi diye mansūstur.

اَلْبَكِيرَةُ [el-bekīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْمِبْكَارُ [el-mibkār] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Bunlar da meyvesi mukaddem idrāk eden hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ بَكُورٌ وَبَكِيرَةٌ وَمِبْكَارٌ إِذَا صَارَتْ تُدْرِكُ أَوَّلاً Ve

مِبْكَارٌ [mibkār] Serīᶜatü'l-inbāt olan soy ve kuvvetli arza ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ مِبْكَارٌ أَيْ سَرِيعَةُ الْإِنْبَاتِ

اَلْبِكْرُ [el-bikr] (bā'nın kesriyle) Henüz dūşīze olan kıza denir, عَذْرَاءُ [ᶜaẕrā᾽] maᶜnāsına. Cemᶜi أَبْكَارٌ [ebkār]dır. Masdarı بَكَارَةٌ [bekāret]tir ki kız bikr olmak maᶜnāsınadır; عَذِرَةٌ [ᶜaẕiret] gibi.

Şārih der ki takaddüm maᶜnāsından me᾽hūzdur. Ve بَاكِرَةٌ [bākiret] taᶜbīri galattır. Ve بِكْرٌ [bikr] müzekker ve mü᾽ennese ıtlāk olunur, yaᶜnī henüz tezevvüc eylememiş oğlana da denir. İntehā. Ve

بِكْرٌ [bikr] Şol hatuna, kezālik şol nākaya ıtlāk olunur ki dūşīze hükmünde olur. Ve her şey᾽in evveline بِكْرٌ [bikr] denir. Ve mesbūk bi'l-mesel olmayan ᶜamel ve sanᶜata ıtlāk olunur. Ve henüz hāmil olmamış sığır ineğine, ᶜalā-kavlin gencine denir ki dana taᶜbīr olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لاَ فَارِضٌ وَلاَ بِكْرٌ﴾ الآيَة، أَيْ لاَ مُسِنَّةٌ وَلاَ فَتِيَّةٌ Ve yağmuru çok sehāba denir; yukālu: سَحَابَةٌ بِكْرٌ أَيْ غَزِيرَةٌ Ve ebeveynin en evvelki veledine ıtlāk olunur ki ilk çocuğu taᶜbīr olunur. ve en ibtidā üzüm vermesi olan asmaya ıtlāk olunur; yukālu: كَرْمٌ بِكْرٌ إِذَا حَمَلَ أَوَّلَ حَمْلِهِ Ve

ضَرْبَةٌ بِكْرٌ [ḍarbatun bikrun] Şol kılıç darbesine ıtlāk olunur ki birde kesip katl eylemekle ikinciye hācet komaya; yukālu: ضَرْبَةٌ بِكْرٌ أَيْ لاَ تُثَنَّى Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ ضَرْبَةَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَتْ بِكْرًا" أَيْ قَاطِعَةً قَاتِلَةً بِوَاحِدَةٍ لاَ يَحْتَاجُ أَنْ يُعِيدَهَا

اَلْبُكْرُ [el-bukr] (bā'nın zammı ve fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Nākanın veledine, ᶜalā-kavlin genç nākaya ve ᶜalā-re᾽yin ثَنِيٌّ [s̱eniyy]e denir, جَذَعٌ [ceẕaᶜ] olunca kadar yāhūd اِبْنُ مَخَاضٍ [ibnu meḫāḍ]ına denir, ثَنِيٌّ [s̱eniyy] olunca kadar yāhūd اِبْنُ لَبُونٍ [ibnu lebūn]a denir yāhūd henüz بَازِلٌ [bāzil] olmayana denir. Cemᶜi أَبْكُرٌ [ebkur] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve بُكْرَانٌ [bukrān] gelir bā'nın zammıyla ve بِكَارَةٌ [bekāret] gelir bā'nın fethi ve kesriyle.

Maᶜlūm ola ki mü᾽ellife göre ثَنِيٌّ [s̱eniyy] beş yaşını bitirip altıya varan baᶜīr ve

nākaya denir. Ve جَذَعٌ [cezaᶜ] ثَنِيٌّ [s̱eniyy] haddinden evvel olana denir; أَجْذَاعٌ [eczāᶜ] bakarda üç yaşına varmak maᶜnāsınadır. Ve إِبْنُ مَخَاضٍ [ibnu meḫāḍ] bir yaşını geçip ikinciye girmiş olandır. Ve إِبْنُ لَبُونٍ [ibnu lebūn] ikiyi geçip üçüncüye varmış olandır. Ve بَازِلٌ [bāzil] dokuzuncuya varandır.

اَلْبَكَرَاتُ [el-bekerāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] vezninde) Kılıcın zīnetleri cümlesinden olan halkalara denir. Ve

بَكَرَاتٌ [Bekerāt] Benū Ẕuveyb cemāᶜati yurdunda olan su yanında bir niçe ᶜālī dağlara ıtlāk olunur ve o suyun ismi بَكْرَةٌ [Bekret]tir bā'nın fethiyle. Ve

بَكَرَاتٌ [Bekerāt] Curcān nām mevziᶜde yāhūd tarīk-i Mekke'de bir niçe siyāh ve ᶜazīm sahralara ıtlāk olunur.

اَلْبَكْرَتَانِ [el-Bekretān] (تَمْرَتَانِ [temretān] vezninde) Benī Caᶜfer yurdunda iki küçük dağa denir ve orada bir su vardır ki ona da بَكْرَةٌ [Bekret] denir.

بَكَّارٌ [Bekkār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şīrāz'a karīb bir karye adıdır. Ve bir recül ismidir.

بُكُرٌ [Bukur] (عُنُقٌ [ᶜunuḳ] vezninde) Yemen'de bir hısn adıdır.

بُكَيْرٌ [Bukeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

أَبُوبَكْرَةٌ [Ebū Bekret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ashābdan Nufeyᶜ b. el-Ḥāris̱ yāhūd Nufeyᶜ b. Mesrūḥ künyesidir, Ṭā᾿if melhamesinde hisārdan بَكْرَةٌ [bekret ile aşağıya nüzūl eylemekle Fahr-i enām ᶜaleyhi's-selām hazretleri أَبُو بَكْرَةٌ ile tekniye eylediler.

أَبُوبَكْرٍ [Ebū Bekr] Evvel-i hulefā-i rāşidīndir, radıyallāhu ᶜanhum. İsmi ᶜAbdullāh ve pederi Ebū Ḳuḥāfe'nin ismi ᶜOs̱mān'dır. Ricālde ibtidā şeref-yāb-ı İslām olan budur. Sebeb-i künyesi ibtidā tekbīr-i İslām eylediğidir. Nisbetinde kezālik Benī Bekr b. ᶜAbdumenāt ve Bekr b. Vā᾿il nisbetlerinde بَكْرِيٌّ [Bekriyy] denir ve Benī Ebī Bekr b. Kilāb cemāᶜatine nisbetinde بَكْرَاوِيٌّ [Bekrāviyy] denir.

بَكْرٌ [Bekr] (سَكْرٌ [sekr] vezninde) Ṭayyi᾿ kabīlesi yurdunda bir mevziᶜdir.

اَلْبَكْرَانُ [el-Bekrān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Ḍariyye nāhiyesinde bir mevziᶜ ve bir karye ismleridir.

بَكْرُونُ [Bekrūn] (حَمْدُونُ [ḥamdūn] vezninde) Bir recül ismidir.

[ب ك ه ر]

بَكْهُورُ [Bekhūr] (تَكْفُورٌ [tekfūr] vezninde) Mülūk-i Hind'den bir pādişāhın ismidir.

[ب ل ر]

اَلْبَلُّورُ [el-bellūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

اَلْبِلَّوْرُ [el-billevr] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) ve

اَلْبِلَوْرُ [el-bilevr] (سِبَطْرٌ [sibaṭr] vezninde) Cevher-i maᶜrūf ismidir ki lisānımızda dahi billūr denir. Ve

بِلَّوْرٌ [billevr] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) ᶜAzīmü'l-heykel olan bahādıra denir. Ve sā᾿ir mülūk-i Hind'den ᶜazīmü'ş-şān olan pādişāha ᶜalem-i mahsūstur, rāy-ı rāyān demektir.

[ب ل ج ر]

بَلَنْجَرٌ [Belencer] (cīm'le غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Ḫazer ülkesinde Bābü'l-Ebvāb ensesinde bir belde adıdır. Ve Aḥmed b. ᶜUbeyd b. Nāṣiḥ b. Belencer muhaddis-i nahvīdir.

[ب ل غ ر]

بُلْغَرْ [Bulġar] (ġayn-ı muᶜceme ile قُرْطَقْ [ḳurtaḳ] vezninde) Ṣaḳālibe ülkesinde ḳāᶜidetü’l-mülkü olan şehrin ismidir, şimāl tarafına düşer, soğuğu be-gāyet şedīd olur; ᶜāmme بُلْغَارْ [Bulġār] derler. صَقَالِبَةْ [Ṣaḳālibet] Fatalye-i Yūnānī muᶜarrebidir, Rus ve Leh ve Macar vilāyetlerini hāvīdir.

[ب ل ه ر]

اَلْبَلَهْوَرُ [el-belehver] (غَضَنْفَرْ [ġaḍanfer] vezninde) Mekān-ı vāsiᶜa denir.

[ب ن ر]

اَلْبَنُورُ [el-benūr] (صَبُورْ [ṣabūr] vezninde) Her hāli sınanmış mücerreb ve muhteber adama denir; yukālu: هُوَ بَنُورٌ أَيْ مُخْتَبَرٌ

[ب ن د ر]

اَلْبَنَادِرَةُ [el-benādiret] (bā’nın fethiyle) Maᶜdenlere mülāzemet eden ticārete denir. ᶜAlā-kavlin pahalı satmak için emtiᶜa ve eşyāyı saklar olan tüccāra denir ki madrabaz taᶜbīr olunur, Fārisīde kīse-dār derler. Müfredi بُنْدَارْ [bundār]dır bā’nın zammıyla; yukālu: هُمْ بَنَادِرَةٌ أَيْ تُجَّارٌ يَلْزَمُونَ الْمَعَادِنَ أَوِ الَّذِينَ يَخْزُنُونَ الْبَضَائِعَ لِلْغَلَاءِ Ve

بُنْدَارْ [Bundār] Muhaddisīnden Muḥammed b. Beşşār’ın lakabıdır, İmām Mālik’in tahrīc eyledikleri ehādīsi cemᶜ ve zabt eylediği için mülakkab olmuştur.

اَلْبَنْدَرُ [el-bender] (جَعْفَرْ [caᶜfer] vezninde) Gemi yatağı ve gemi limanı olan yere denir, مَرْسَى [mersā] ve مُكَلَّأٌ [mukelle꞉] maᶜnāsına. Hālā İzmir ve İskenderiyye gibi iskele olup bāzirgān makarrı olan şehre بَنْدَرْ [bender] taᶜbīri bu mülābese iledir.

[ب ن ص ر]

اَلْبِنْصِرُ [el-binṣir] (bā’nın kesriyle) Orta parmakla serçe parmak beyninde olan parmağa denir ki adsız parmak taᶜbīr olunur, Fārisīde bī-nām derler. Ve بِنْصِرْ [binṣir] lafzı mü꞉ennestir. Cevherī’nin bunu “ب،ص،ر” māddesinde zikri vehmdir, yaᶜnī nūn’u asliyyedir. Şārih der ki *Miṣbāḥ*’da ṣād’ın kesriyle mansūstur.

[ب و ر]

اَلْبَوْرُ [el-bevr] (bā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Zirāᶜat için ıslāh ve iᶜmār olunmazdan mukaddem ᶜalā-hālihā olan yaᶜnī sökülüp nadas olunmamış ve saban girmemiş arza denir ki arz-ı meyyite olacaktır. ᶜAlā-kavlin şol nadas olmuş tarlaya denir ki gelecek sene zirāᶜat olunmak için dinlendirip bu sene nesne zerᶜ olunmamış ola, zīrā beher sene zerᶜ olunsa yorulmakla hāsılātı zaᶜīf ve kalīl olur. Bizim diyārlarda bā’nın zammıyla por taᶜbīr ve maᶜnā-yı evveli irāde ederler. Ve

بَوْرٌ [bevr] Masdar olur, bir nesnenin künhüne vākıf olmak için yoklamak ve sınamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَ فُلَانًا يَبُورُهُ بَوْرًا إِذَا اخْتَبَرَهُ Ve

بَوْرٌ [bevr] ve

بَوَارٌ [bevār] (تَبَارْ [tebār] vezninde) Helāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَ الرَّجُلُ بَوْرًا وَبَوَارًا إِذَا هَلَكَ Ve pazar kesāda varmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَتِ السُّوقُ إِذَا كَسَدَتْ Ve

بَوْرٌ [bevr] بَائِرٌ [bā꞉ir]in cemᶜi olur, hālik ve hā꞉ir maᶜnālarına, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi. Ve

بَوْرٌ [bevr] Kezālik masdar olur, nākayı gebe midir değil midir bilmek için buğura ᶜarz eylemek maᶜnāsına. Zīrā eğer gebe ise kendisini buğur istişmām eyledikte

vechine tebevvül eder; yukālu: بَارَ النَّاقَةَ بَوْرًا إِذَا عَرَضَهَا عَلَى الْفَحْلِ لِيَنْظُرَ أَلاَقِحٌ أَمْ لاَ Ve bir nesne heder ve bātıl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَ عَمَلُهُ إِذَا بَطَلَ ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَمَكْرُ اُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾ Ve

بَوْرٌ [bevr] Gebe olduğunu bilmek için buğur nākayı istişmām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا تَشَمَّمَهَا لِيَعْرِفَ لِقَاحَهَا مِنْ حِيَالِهَا

اَلْإِبْتِيَارُ [el-ibtiyār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi tecribe ve ihtibār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَارَ فُلاَنًا إِذَا اخْتَبَرَهُ وَجَرَّبَهُ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِبْتَارَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا

اَلْإِبَارَةُ [el-ibāret] (hemzenin kesriyle) Helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَارَهُ اللهُ إِبَارَةً أَيْ أَهْلَكَهُ

اَلْبَوَارُ [el-bevār] (bā'nın fethiyle) Bu dahi helāk ve kesād maᶜnālarınadır, niteki zikr olundu. Ve بَوَارُ الْأَيِّمِ [bevāru'l-eyyim] bu maᶜnādandır ki dul hatunun ere varmayıp evde çürüyüp kalmasından ᶜibārettir. Mü᾿ellif bununla "نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ بَوَارِ الْأَيِّمِ" hadīsine telmīh eylemiştir.

اَلْبُورُ [el-būr] (bā'nın zammıyla) Şol kimseye denir ki niyyet ve ᶜakīdesi fāsid olmakla hālik olup onda dünyā ve āhirete müteᶜallik hayr ve felāh şā᾿ibesi olmaya. Ve bunda müfred ve tesniye ve cemᶜ ve müzekker ve mü᾿ennes beraberdir, zīrā fi'l-asl masdardır; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ بُورٌ وَقَوْمٌ بُورٌ أَيْ فَاسِدٌ وَهَالِكٌ لاَ خَيْرَ فِيهِ Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا﴾ أَيْ هَالِكِينَ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى لِفَسَادِ عَقِيدَتِكُمْ وَسُوءِ نِيَّتِكُمْ Ve

بُورٌ [būr] Kezālik arz-ı meyteye denir ki gars ve zirāᶜat için sökülüp ıslāh ve iᶜmār olunmamış ola.

اَلْبَائِرُ [el-bā᾿ir] ve

اَلْبَائِرَةُ [el-bā᾿iret] (hā'yla) Bunlar da arz-ı mezkūreye denir; yukālu: أَرْضٌ بُورٌ وَبَائِرٌ وَبَائِرَةٌ أَيْ مَتْرُوكَةٌ فَلَمْ تُعْمَرْ Ve

بَائِرٌ [bā᾿ir] Fāsidü'l-akīde olmakla hālik olan kimseye denir. Bu mülābese ile حَائِرٌ [ḥā᾿ir] lafzı te᾿kīd için itbāᶜ olundu; yukālu: رَجُلٌ حَائِرٌ بَائِرٌ إِذَا كَانَ لَمْ يَتَّجِهْ لِشَيْءٍ وَلاَ يَأْتَمِرُ رُشْدًا وَلاَ يُطِيعُ مُرْشِدًا

بَوَارِ [bevāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ki kesr üzere mebnīdir) Helāk ismidir; yukālu: نَزَلَتْ بَوَارِ عَلَى النَّاسِ أَيِ الْهَلاَكُ

اَلْمِبْوَرُ [el-mibver] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol buğura denir ki nākanın gebe olup olmadığını be-gāyet hiss ve idrāk eder ola; yukālu: فَحْلٌ مِبْوَرٌ أَيْ عَارِفٌ بِالنَّاقَةِ أَنَّهَا لاَقِحٌ أَمْ حَائِلٌ

اَلْبُورِيُّ [el-būriyy] ve

اَلْبُورِيَّةُ [el-būriyyet] (bā'ların zammıyla) ve

اَلْبُوْرِيَاءُ [el-bevriyā᾿] (bā'nın fethi ve medd ile) ve

اَلْبَارِيُّ [el-bāriyy] ve

اَلْبَارِيَاءُ [el-bāriyā᾿] (tahfīf-i yā᾿ ve medd ile) ve

اَلْبَارِيَّةُ [el-bāriyyet] (teşdīd-i yā ile) Hasıra denir ki sāzlıktan örülüp ferş olunur, būriyā-yı Fārisī muᶜarrebidir. Hasırcıya ve hasır satana بَوَّارٌ [bevvār] denir. İmām Buḫārī ve İmām Müslim'in şeyhi Ḥasan b. er-Rebīᶜ el-Bevvārī beyᶜine mensūbdur. Ve

بُورِيٌّ [būriyy] ve

بُورِيَاءُ [būriyā᾿] Yola ıtlāk olunur, طَرِيقٌ [ṭarīḳ] maᶜnāsına.

بَارَ [Bār] Neysābūr kazāsında bir karyedir; aᶜlāmdan Ḥuseyn b. Naṣr el-Bārī en-Neysābūrī oradandır.

سُوقُالْبَارِ [Sūḳu'l-Bār] Yemen'de ber

beldedir.

بَارِي [Bārī] (yā'nın sükūnuyla) Baġdād'da bir karyedir.

بَارَةُ [Bāret] Şām ülkesinde bir sancağın adıdır. Ve aᶜmāl-i Cezīre'den bir iklīm-i ᶜörfī ismidir. Bunların nisbetlerinde بَارِيٌّ [Bāriyy] denir.

بُورَةُ [Būret] (bā'nın zammıyla) Mıṣır'da bir beldedir, semek-i būrī dedikleri balık oraya mensūbdur. Ve ᶜulemādan Hibetullāh b. Maᶜadd ve birāder-zādesi Muḥammed b. ᶜAbdulᶜazīz ve sā᾽ir baᶜzı zevāt oraya mensūblardır.

بُورٌ [Būr] (نُورٌ [nūr] vezninde) Fārs diyārında bir beldedir. Ve

بُورٌ [Būr] Esāmī-i ricāldendir: Būr b. Aḍram, İmām Buḫāri şeyhidir. Ve Būr b. Muḥammed ve Būr b. ᶜAmmār el-Belḫiyyān ve Būr b. Hānī ve sā᾽ir baᶜzı muhaddislerin ismidir.

بُورَى [Būrā] (شُورَى [şūrā] vezninde) ᶜUkberā᾽ kurbünde bir karyedir; Muḥammed b. Ebi'l-Meᶜālī᾽ b. el-Būrānī nām muhaddis oradandır.

بُورِي [Būrī] (rā'nın kesriyle زُورِي [zūrī] vezninde ki زَارَ [zāre] fiᶜlinden emrdir) Aᶜlām-ı ᶜulemādandır.

اَلْبُورَانِيَّةُ [el-būrāniyyet] (bā'nın zammıyla) Bir nevᶜ taᶜām ismidir ki Me᾽mūn Ḫalīfe'nin halīlesi olan Būrān bint Ḥasan b. Sehl'e mensūbdur; hālen bizim diyārlarda būrānī taᶜbīr ederler bir latīf taᶜāmdır. Ve Ḳāḍī Ebū Bekr el-Būrānī, İbn Cumeyᶜ eṣ-Ṣaydāvī şeyhinin şeyhidir. Ve ᶜAbdullāh b. Muḥammed b. Būrīn bā'nın zammıyla ve Ebū Bekr b. Būrīn muhaddislerdir.

اَلْبُوَيْرَةُ [el-Buveyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziᶜ ismidir ki Benū Naḍīr'in ondan hurmālıkları var idi.

اَلْبُورِيُّ [el-būriyy] (bā'nın zammıyla) mekān-ı بُورٌ [būr]a mensūb demektir. Bu maᶜnādandır ki bir gulāmı kendi başına boşlayıp lāübāliyāne revişle istediğini işler olup te᾽dīb ve gūş-mālinden igmāz ve müsāmaha olunur olsa أَرْسَلَهُ بِبُورِيَّةٍ derler yaᶜnī تَرَكَ وَرَاءَهُ وَلَمْ يُؤَدِّبْ Bizim diyārlarda bu makūle te᾽dīb ve terbiyesiz neşvü nemā bulan oğlan hakkında buruna körüne büyümüş taᶜbīr ederler.

[ب ه ت ر]

اَلْبُهْتُرَةُ [el-buhturet] (bā'nın ve tā'nın zammıyla) ve

اَلْبُهْتُرُ [el-buhtur] (hā'sız) Bodur hatuna denir, مَرْأَةٌ قَصِيرَةٌ maᶜnāsına.

اَلْبَهْتَرَةُ [el-behteret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَهْتَرَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

[ب ه د ر]

اَلْبُهْدُرِيُّ [el-buhduriyy] (bā'nın ve dāl'ın zammı ve yā'nın şeddesiyle) Süt çalmış çocuğa denir ki büyümez olur; بُخْدُرِيٌّ [buḫduriyy] dahi derler.

[ب ه ر]

اَلْبُهْرُ [el-buhr] (bā'nın zammı ve hā'nın sükūnuyla) ve

اَلْبُهْرَةُ [el-buhret] (hā'yla) Geniş yere denir, arz-ı müttesiᶜa maᶜnāsına ki gittikçe müttesiᶜ ola. Ve derenin vasatına denir ki hayr ve atyeb olan mahallidir, yayvan olur, onda çayır ve çemen nābit olur.

Mü᾽ellif سِرُّ الْوَادِي وَخَيْرُهُ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle خَيْرٌ [ḫayr] mukābelesiyle ekser-i

nüsha şīn-i muʿceme ile شَرٌّ [şerr]e sapmışlardır, galattır. Zīrā سِرٌّ [sirr] derenin vasatına ve yayvan yerine denir ki sā'ir mahallerinden hoş ve hayr ve atyeb olur. Ve

بُهْرٌ [buhr] Arz-ı mahdūde-i muʿayyeneye denir ki بَلَدٌ [beled] maʿnāsına. Ve bī-tāb olmaktan nāşī nefes kesilip har har solumak maʿnāsınadır; bunda ism ve masdar olur, hattā solugan ʿilletine ıtlāk olunur.

اَلْمَبْهُورُ [el-mebhūr] ve

اَلْبَهِيرُ [el-behīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan vasflardır, har har soluyan ve solugan ʿilletine uğramış kimseye denir; yukālu: بُهِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا عَدَا حَتَّى غَلَبَهُ الْبُهْرُ أَيِ الرَّبْوُ فَهُوَ مَبْهُورٌ وَبَهِيرٌ

اَلْبُهْرَةُ [el-buhret] (bā'nın zammıyla) بُهْرٌ [buhr] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir ki zikr olundu. Ve

بُهْرَةُ [Buhret] Medīne nevāhīsinde bir mevziʿ adıdır. Ve Yemāme'de bir mevziʿ adıdır. Ve

بُهْرَةٌ [buhret] Her şey'in ortasına denir; yukālu: بُهْرَةُ اللَّيْلِ وَبُهْرَةُ الْوَادِي وَبُهْرَةُ الْفَرَسِ وَبُهْرَةُ الْحَلْقَةِ أَيْ وَسَطُهُ

اَلْإِنْبِهَارُ [el-inbihār] (إِنْفِعَالٌ [inficāl] vezninde) Yorulup nefes kesilmekle har har solumak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَطَعَ نَفَسُهُ وَتَتَابَعَ مِنَ الْإِعْيَاءِ

اَلْبَهْرُ [el-behr] (قَهْرٌ [ḳahr] vezninde) ve

اَلْبُهُورُ [el-buhūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Be-gāyet aydın ve tāb-dār olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَتِ الشَّمْسُ بَهْرًا وَبُهُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَضَاءَتْ Ve

بَهْرٌ [behr] Gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَهُ إِذَا غَلَبَهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve ırak olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا بَعُدَ Ve hā'ib olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا خَابَ Şārih وَالْحُبُّ nüshalarını tahti'e edip savāb olan وَالْخَيْبَةُ olmaktır diye bi'l-istişhād tansīs eylemiştir. Ve gussa ve tasaya uğramak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَهُ الْأَمْرُ إِذَا كَرَبَهُ Ve bir adama kazf ve iftirā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ فُلَانًا إِذَا قَذَفَهُ بِالْبُهْتَانِ Ve vüsʿ ve tākattan zā'id teklīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ فُلَانًا إِذَا كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ Ve taʿaccüb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَهْرًا لَهُ أَيْ عَجَبًا ve yukālu: بَهْرًا لَهُ أَيْ تَعْسًا يَعْنِي هَلَاكًا Ve bu kahr ve galebe maʿnāsındandır; fiʿl-i muzmer-i mehcūr ile mansūbdur, maglūb ve makhūr olsun demektir. Kāle fi'l-*Esās* بَهْرًا لَهُ دُعَاءٌ عَلَيْهِ بِأَنْ يُغْلَبَ Ve

بَهْرٌ [behr] Ayın ziyāsı kevākib-i sā'irenin ziyāsına gālib olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَهَرَ الْقَمَرُ إِذَا غَلَبَ ضَوْءُهُ ضَوْءَ الْكَوَاكِبِ Ve bir adam emsāl ve akrānına fā'ik olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَرَ فُلَانٌ إِذَا بَرَعَ أَيْ فَاقَ أَقْرَانَهُ

اَلْأَبْهَرُ [el-ebher] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Arkaya denir, ظَهْرٌ [ẓahr] maʿnāsına. Ve arkada bir damar adıdır ki sā'ir damarlardan ʿazīm olanıdır. Ve boyun damarına denir ki şāh damar dedikleridir, وَرِيدُ الْعُنُقِ [verīdu'l-ʿunuḳ] maʿnāsına. Ve أَكْحَلُ [ekḥal] dedikleri damara denir ki kolda kan alınacak üç damarın ortasında olan damardır, ona beden damarı taʿbīr ederler, etıbbā' عِرْقُ الْحَيَاةِ [ʿirḳu'l-ḥayāt] ıtlāk ederler.

Mütercim der ki İbn Esīr beyānı üzere أَبْهَرُ [ebher] dedikleri damar baştan neş'et edip ayağa kadar mümtedd olur ve şerāyīn dedikleri küçük damarlar ona muttasıl olur. Başta iken نَأَمَةٌ [nāmet] ve boğazda وَرِيدٌ [verīd] ve göğüste أَبْهَرُ [ebher] ve arkada

وَتِينٌ [vetīn] derler ki yürek damarıdır, yürek ona muttasıldır, hareket eder ve sā'ir şerāyīn ondan münşa'ib olur. O damarın kesilmesi sebeb-i helāktır ki ödü koptu dedikleri budur. Ve o damara uylukta نَسَا [nesā] ve baldırda صَافِنٌ [ṣāfin] derler. İntehā. Ve

أَبْهَرُ [ebher] Kuş kanadının cānib-i aksarında olan yeleğe denir. Cem'i أَبَاهِرُ [ebāhir] dir.

Kuş kanadının yelekleri beş mertebedir: Evvelki yeleklere قَوَادِمُ [ḳavādim] denir, ba'dehu مَنَاكِبُ [menākib] ba'dehu خَوَافِي [ḫavāfī] ba'dehu أَبَاهِرُ [ebāhir] en sonra كُلَى [kulā] denir. Ve

أَبْهَرُ [ebher] Siye-i kavsin ya'nī yayın iki başında olan eğri yerlerin arkasına denir, 'alā-kavlin طَائِفٌ [ṭā'if] ile كُلْيَةٌ [kulyet] aralığına denir. طَائِفٌ [ṭā'if] yay hānesidir ve كُلْيَةٌ [kulyet] ok değdiği ince yerdir. Ma'lūm ola ki tīr-endāzlar yayın başlarına kūşe-i kemān ve oraya sardıkları deriye زَاغٌ [zāġ] ta'bīr ederler, tuncu ona geçirirler. Onun birisine ki büküm yeridir, kasan ve ondan beriye sal ve el tutacak yere ki yayın vasatıdır, kabza ıtlāk ederler. Ve

أَبْهَرُ [ebher] Şol pākīze ve soy arza denir, ona sel suyu çıkıp nizāmına halel ve tagyīr īrās etmez ola. Ve

أَبْهَرُ [ebher] ضَرِيعٌ [ḍarī']-i yābis ismidir, ضَرِيعٌ [ḍarī'] mü'ellife göre شِبْرِقٌ [şibriḳ] dedikleri ottur ve sā'ir müfredāt beyānına göre cevf-i bahrde nābit olur bir değirmi yapraklı ottur ki mevce-i deryā tarhıyla sevāhilde bulunur. Ve

أَبْهَرُ [ebher] Āb-her-i Fārisī mu'arrebidir ki مَاءُ الرَّحَى [mā'u'r-reḥā] ya'nī değirmen suyu demektir. Bu münāsebetle Ḳazvīn ile Zencān beyninde vāki' bir şehr-i 'azīme tesmiye olundu.

Mütercim der ki mü'ellif gerçi āb-her Fārisīde değirmen suyu demek deyip lākin müfredāt-ı Fārisīde zafer-yāb olunmamıştır. Mü'ellif elbette a'lemdir. Zāhiren Pehlevī yāhūd Sekzī lisānıdır. Ve

أَبْهَرُ [ebher] Iṣfahān nevāhīsinde bir küçük şehrin dahi ismidir. Ve Ḥicāz'da bir dağın adıdır.

بَهْرَاءُ [Behrā'] (زَهْرَاءُ [zehrā'] vezninde) Bir kabīle adıdır; elifin kasrıyla da zebānzeddir. Nisbetinde بَهْرَانِيٌّ [Behrāniyy] ve بَهْرَاوِيٌّ [Behrāviyy] denir, nūn'la gayr-i kıyās üzeredir.

اَلْبَهَارُ [el-behār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir hoş-bū nebāt adıdır, papatya nev'inden sığır gözü dedikleri papatyanın küçük ve sarı nev'idir ki sarı papatyaya dedikleridir. Ve

بَهَارٌ [behār] Mutlakā hūb ve münīr ve tābdār olan şey'e denir, çehre-i mehābīb gibi. Ve atın sīnesine denir, لَبَبُ الْفَرَسِ [lebebu'l-feres] ma'nāsına. Kezālik sīnesinde olan beyāza denir ki sīne-bend durduğu yerde olan beyāz olacaktır. Ve

بَهَارٌ [Behār] Merv kazāsında bir karye adıdır, بَهَارِينُ [Behārīn] dahi derler; muhaddisinden Ruḳād b. İbrāhīm el-Behārī oradandır.

اَلْبُهَارُ [el-buhār] (bā'nın zammıyla) Puta denir, صَنَمٌ [ṣanem] ma'nāsına. Ve kırlagıç kuşuna denir, خُطَّافٌ [ḫuṭṭāf] gibi. Ve bir nev' beyāz balık adıdır. Ve hallāclanmış pamuğa denir. Ve evzāndan üç yüz rıtl yāhūd dört yüz yāhūd altı yüz 'alā-kavlin bin rıtl olan vezn ve mikdāra denir.

Şārih der ki ʿAmr b. el-ʿĀṣ demiştir ki Ṭalḥa b. ʿUbeydullāh vefat eyledikte yüz بُهَارٌ [buhār] terk eyledi ki her birinde üçer kantār altın ve gümüş var idi. Pes ʿAmr [b. el-ʿĀṣ], بُهَارٌ [buhār]ı vezn olunacak zarftan ʿibāret eyledi. Ve Ebū ʿUbeyd dedi ki بُهَارٌ [buhār] üç yüz rıtla ıtlāk olunur kelām-ı ʿArab'da. Ve ben kelime-i mezbūreyi Ḳıbṭiyye zan ederim, lākin Ezherī, ʿArabī ve lügat-ı Şām olduğunu tasrīh eylemiştir. İntehā. Ve

بُهَارٌ [buhār] Deryā metāʿına denir ki deryādan zuhūr eden emtiʿadır, lüʾlüʾ ve sadef ve sāʾirleri gibi. Ve şol yük dengine denir ki onda dört yüz rıtl vezninde nesne ola. Ve

بُهَارٌ [buhār] İbrīk tarzında bir gūne kabın ismidir.

اَلْبَهِيرَةُ [el-behīret] (أَمِيرَةٌ [emīret] vezninde) Kavmi beyninde seyyide ve şerīfe olan hatuna denir, عَقِيلَةٌ [ʿaḳīlet] gibi; yukālu: هِيَ بَهِيرَةٌ أَيْ سَيِّدَةٌ شَرِيفَةٌ Ve hilkati sagīr ve zaʿīf ve zebūn hatuna denir. Ve şol hatuna denir ki sağrısı pek büyük ve sakīl olmakla yürürken çekemeyip sıkletinden har har solur ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَهِيرَةٌ إِذَا كَانَتْ ثَقِيلَةَ الْأَرْدَافِ فَإِذَا مَشَتْ اِنْبَهَرَتْ

اَلْإِبْهَارُ [el-ibhār] (hemzenin kesriyle) Bir adam bir ʿacīb nesne peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْعَجَبِ Ve fakīr iken ganī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَرَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَغْنَى بَعْدَ فَقْرٍ Ve nısfu'n-nehār vaktinin harāretinden yanıp yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَرَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَرَقَ مِنْ حَرِّ بُهْرَةِ النَّارِ Ve bir adam ahlāk cihetiyle rengārenk olmak maʿnāsınadır ki gāh nīk-hū ve gāh bed-hūyluk eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَبْهَرَ فُلَانٌ إِذَا تَلَوَّنَ فِي أَخْلَاقِهِ دَمَاثَةً مَرَّةً وَخُبْثًا أُخْرَى ve bir adam seyyide ve şerīfe hatun almak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَرَ فُلَانٌ إِذَا تَزَوَّجَ بَهِيرَةً

اَلْإِبْتِهَارُ [el-ibtihār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimse irtikāb etmediği fücūr makūlesi fiʿl-i şenīʿi ettim diye yalandan iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; meselā filān hatunla hem-bezm-i visāl oldum diye iddiʿā ve kendi nefsine iftirā eylemek gibi; yukālu: إِبْتَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا ادَّعَى كَذِبًا وَقَالَ فَجَرْتُ وَلَمْ يَفْجُرْ Kāle'ş-şārih ve minhu şiʿru'l-Kumeyt: "قَبِيحٌ بِمِثْلِي نَعْتُ الْفَتَاةِ || إِمَّا ابْتِهَارًا وَإِمَّا ابْتِيَارًا" اَلْإِبْتِهَارُ أَنْ يَقُولَ فَعَلْتُ لِفُلَانَةٍ وَلَمْ يَفْعَلْ وَالْإِبْتِيَارُ أَنْ يَقُولَ فَعَلْتُ وَقَدْ فَعَلَ Ve

إِبْتِهَارٌ [ibtihār] Bir adam kendi mürtekib olduğu fiʿl-i kabīhi āher bī-günāh kimseye isnād ile ālūde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَرَ فُلَانًا إِذَا رَمَاهُ بِمَا فِيهِ Ve duʿāyı tazarruʿ ve hulūs ve tezellül üzere eylemek, ʿalā-kavlin katʿā hāmūş olmayarak her sāʿat duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَرَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا ابْتَهَلَ أَوْ يَدْعُو كُلَّ سَاعَةٍ لَا يَسْكُتُ Ve bir adam hayāline aldığı nesne üzere uyumak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ عَلَى مَا خَيَّلَ Ve bir kimsenin hakkında bezl-i makdūr eylemek maʿnāsınadır, gerek onun nefʿ ve himāyeti ve gerek zarr ve ihāneti zımnında olsun; yukālu: إِبْتَهَرَ لِفُلَانٍ وَفِي فُلَانٍ إِذَا لَمْ يَدَعْ جَهْدًا مِمَّا لَهُ أَوْ عَلَيْهِ Ve bir rüsbī sebebiyle rüsvāy olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُبْتُهِرَ بِفُلَانَةٍ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا شُهِرَ بِهَا Ve bir nesne yarısından kırılıp iki pāre olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَرَ السَّيْفُ إِذَا انْكَسَرَ نِصْفَيْنِ

اَلتَّبَهُّرُ [et-tebehhur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَهَّرَ الْإِنَاءُ إِذَا امْتَلَأَ Ve havāda sehāb ışılayıp parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَهَّرَتِ السَّحَابَةُ إِذَا

أَضَاءَتْ

اَلْمُبَاهَرَةُ [el-mubāheret] مُفَاخَرَةٌ [mufāḫaret] vezninde ve mürādifidir; yukālu: بَاهَرَ فُلَانًا إِذَا فَاخَرَهُ

اَلْإِبْهِيرَارُ [el-ibhīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Gece yarı olmak, ʿalā-kavlin karanlığı çöküp basmak yāhūd ekserī geçmek yāhūd sülsü mikdārına yakın hissesi kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْهَارَّ اللَّيْلُ إِذَا انْتَصَفَ أَوْ تَرَاكَبَتْ ظُلْمَتُهُ أَوْ ذَهَبَتْ عَامَّتُهُ أَوْ بَقِيَ نَحْوُ ثُلُثِهِ

اَلْبَاهِرَاتُ [el-bāhirāt] Sefīnelere ıtlāk olunur; suyu galebesinden nāşī şakk ettikleri için. Müfredi بَاهِرَةٌ [bāhiret]tir.

اَلْبَاهِرُ [el-bāhir] Bir damar adıdır ki insānın dimāgından başlayıp kāsesinden يَافُوخ [yāfūḫ]a kadar mümtedd olur.

اَلْبَهْوَرُ [el-behver] (جَرْوَلٌ [cervel] vezninde) Arslana denir.

[ب ه ز ر]

اَلْبَهْزَرُ [el-behzer] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Reʾy-i metīn sāhibi hasīf ve reşīd ve hūş-mend adama denir. Ve şerīf ve zī-şān adama denir; yukālu: هُوَ بَهْزَرٌ أَيْ حَصِيفٌ عَاقِلٌ وَكَذَا شَرِيفٌ

اَلْبُهْزُرَةُ [el-buhzuret] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Cüssesi ʿazīm nākaya denir. Ve uzun hurmā ağacına, ʿalā-kavlin meyvesi el ile devşirilir olanına denir. Bu iki maʿnāda bā'nın fethiyle de lügattir. Cemʿi بَهَازِرُ [behāzir] gelir.

[ب ي ر]

بِيَارُ [Biyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Beyhaḳ ile Bisṭām beyninde bir belde adıdır. Ve Neseʾ kazāsında bir karye adıdır.

اَلْبِيرَةُ [el-Bīret] (bā'nın kesriyle) Sumeysāṭ kalʿası kurbünde bir belde adıdır; bu belde Furāt kenārında hālen Birecik dedikleridir ki Biʾrü'l-Furāt dahi derler. Ve

بِيرَةُ [Bīret] Ḳuds ile Nābulus beyninde bir karye adıdır. Ve Ḥaleb ve Kefriṭāb kazālarında ve Cezīre-i İbn ʿÖmer'de birer karye adlarıdır. Ve Aḥmed b. ʿUbeyd b. el-Faḍl b. Sehl b. Bīrī ki سَارَ [sāre] kelimesinden emr olan سِيرِي vezníndedir, muhaddisīndendir.

أَبْيَارُ [Ebyār] (hemzenin fethiyle) Mışır ile İskenderiyye beyninde bir belde adıdır.

FASLU'T-TĀʾİ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت أ ر]

اَلْإِتْآرُ [el-itʾār] (hemzenin kesriyle إِظْهَارٌ [iẓhār] vezninde) Bir nesnenin ardınca bakakalmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَتْأَرْتُهُ وَإِلَيْهِ الْبَصَرَ إِتْآرًا إِذَا أَتْبَعْتَهُ إِيَّاهُ Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَتْأَرْتُهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبْتَهُ بِهَا Ve bir nesneye gereği gibi hiddet ve dikkatle bakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْأَرَ إِلَيْهِ النَّظَرَ إِذَا أَحَدَّهُ إِلَيْهِ Şārih der ki bu mādde maʿānī-i mezbūrede mezīd olarak mesmūʿdur.

اَلتَّأْرُ [et-teʾr] (tā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir adamı āzār ile kovup sürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَرَ فُلَانًا تَأْرًا إِنْتِهَارٌ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا انْتَهَرَهُ Müʾellif gerçi [intihār]ı māddesinde beyān eylemeyip lākin şārihin beyānı üzere *Esās*'ta mersūm ve müfesserdir.

اَلتَّأْرَةُ [et-teʾret] (tā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir kerre demektir, مَرَّةٌ [merret] maʿnāsına. Fi'l-asl vech-i mezkūr üzere mehmūz olup kesret-i istiʿmālden nāşī hemzesi terk olunmuştur. Cemʿi تِئَرٌ [tiʾer] gelir tā'nın kesri ve hemzenin fethiyle. Müʾellif bunu "ت،و،ر" māddesinde dahi sebt eylemiştir; yukālu: فَعَلَ ذٰلِكَ تَأْرَةً وَتَارَةً بَعْدَ تَأْرَةٍ أَيْ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ

اَلتُّؤْرُورُ [et-tuʾrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) شُرْطِيٌّ [şurṭiyy] yaʿnī subaşı ve muhtesib makūlesi zābıtların tābiʿ ve hizmet-kārına denir ki serheng ve kul uşağı taʿbīr olunur. Ve pādişāh ve vālī-i vilāyet aʿvānına denir ki ʿulūfe-hār olmayarak hizmetinde ola. Cemʿi تَآرِيرُ [teʾārīr]dir.

[ت ب ر]

اَلتِّبْرُ [et-tibr] (tā'nın kesri ve bā'nın sükūnuyla) Mutlakā altına ve gümüşe denir, ذَهَبٌ [ẕeheb] ve فِضَّةٌ [fiḍḍat] maʿnāsına. ʿAlā-kavlin henüz siyāgat olunmamış yaʿnī eritip bir şeyʾ yapılmamış altın ve gümüş hurdelerine denir. Baʿde's-siyāga ذَهَبٌ [ẕeheb] ve فِضَّةٌ [fiḍḍat] denir. Ve ʿinde'l-baʿz maʿdenden müstahrec olanına denir, siyāgat olunmazdan mukaddem ki toprakla muhtelit olur. Ve sırça kırıklarına ve hurdelerine denir, مُكَسَّرُ الزُّجَاجِ [mukesseru'z-zuccāc] maʿnāsına. Ve tunç ve bakırdan mutlakā müstaʿmel olup nesne yapılacak filizzāta ıtlāk olunur.

اَلتَّبْرُ [et-tebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Kırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَ الشَّيْءَ تَبْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلتَّتْبِيرُ [et-tetbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَبْرٌ [tebr] maʿnāsınadır; teşdīdi teksīr ve mübālaga içindir; yukālu: تَبَّرَهُ إِذَا كَسَّرَهُ ve yukālu: تَبَّرَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلتَّبَارُ [et-tebār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Helāk maʿnāsına ismdir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā ﴿وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا﴾ أَيْ هَلَاكًا *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre كَلَّمَ كَلَامًا وَوَدَّعَ وَدَاعًا تَتْبِيرٌ [tetbīr]den ismdir ki derler.

اَلتَّبْرَاءُ [et-tebrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Hūb-renk olan nākaya vasf olur, تِبْرٌ [tibr] den meʾhūzdur; yukālu: نَاقَةٌ تَبْرَاءُ أَيِ الْحَسَنَةُ اللَّوْنِ

اَلْمَتْبُورُ [el-metbūr] هَالِكٌ [hālik] maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مَتْبُورٌ أَيْ هَالِكٌ

اَلتَّبْرِيرُ [et-tebrīr] (tā'nın fethiyle) Nesne demektir; istiʿmāli makām-ı nefye

mahsūstur; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ تَبْرِيرًا أَيْ شَيْئًا

اَلتِّبْرِيَةُ [et-tibriyet] (tā'nın ve rā'nın kesri ve yā'nın tahfīfiyle) Baş kıllarının diplerinde kepek tarzında nesneye denir ki konak taᶜbīr olunur.

اَلتَّبَرُ [et-teber] (fethateynle) Helāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبِرَ الرَّجُلُ تَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَلَكَ

اَلْإِنْتِبَارُ [el-intibār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Nehy olunduğu nesneden nehy-i kabūlle imtināᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَرَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا انْتَهَى

[ت ت ر]

اَلتَّتَرُ [et-Teter] (tā'ların fethiyle) Kavm-ı maᶜrūf ismidir ki ülkeleri Türk ülkesine sınırdaştır; hālen Tatar taᶜbīr olunan tā᾿ife olacaktır.

Mütercim der ki kütüb-i tevārīhte bu resme mersūmdur ki nevbet-i saltanat-ı Türkistān, Türk b. Yāfes hānedānından Alunca Ḫān'a intikāl edip mezbūrun Moğol ve Tatar nām iki oğlu olmakla cümle memleketi beynlerinde taksīm eyledi. Moğol ve Tatar oymakları onlardan münşaᶜib ve müştehir oldu.

[ت ث ر]

اَلتَّوَاثِيرُ [et-tevāṡīr] (ṡā-yı müsellese ile تَبَاشِيرُ [tebāşīr] vezninde) جَلَاوِزَةٌ [celāvizet] maᶜnāsınadır ki subaşı ve şehr zābitlerinin serhenglerine ve aᶜvān ve etbāᶜına denir.

[ت ج ر]

اَلتَّاجِرُ [et-tācir] (فَاجِرٌ [fācir] vezninde) Alım satım eden adama denir ki bāzirgān taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ تَاجِرٌ أَيْ يَبِيعُ وَيَشْتَرِي Ve mey-hāneciye denir ve minhu: اَلتَّاجِرُ فَاجِرٌ Cemᶜi تِجَارٌ [ticār] gelir, رِجَالٌ [ricāl] vezninde ve تُجَّارٌ [tuccār] gelir, عُمَّالٌ [ᶜummāl] vezninde ve تَجْرٌ [tecr] gelir, صَحْبٌ [ṣaḥb] vezninde ve تُجُرٌ [tucur] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

تَاجِرٌ [tācir] Mübāşeret eylediği işte hāzık ve üstāz-ı māhir olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ تَاجِرٌ بِالْأَمْرِ أَيْ حَاذِقٌ Ve satı pazara gelir olan revāclı nākaya ıtlāk olunur; تَاجِرَةٌ [tāciret] dahi denir hā'yla; yukālu: نَاقَةٌ تَاجِرٌ وَتَاجِرَةٌ أَيْ نَافِقَةٌ فِي التِّجَارَةِ وَفِي السُّوقِ Ve begāyet soy ve pākīze-cins olan at kısmına ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: هُوَ عَلَى أَكْرَمِ تَاجِرَةٍ أَيْ عَلَى أَكْرَمِ خَيْلٍ عِتَاقٍ

اَلْمَتْجَرَةُ [el-metceret] (mīm'in ve cīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır, ticāret-gāh olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَتْجَرَةٌ أَيْ يُتَّجَرُ فِيهَا وَإِلَيْهَا

اَلتَّجْرُ [et-tecr] (زَجْرٌ [zecr] vezninde) ve

اَلتِّجَارَةُ [et-ticāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bāzirgānlık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَرَ الرَّجُلُ تَجْرًا وَتِجَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَ يَبِيعُ وَيَشْتَرِي

[ت خ ر]

اَلتُّخْرُورُ [et-tuḫrūr] (ḫā-yı muᶜceme ile عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Celd ve kesīf olmayan yaᶜnī ne çabuk ve ne sakīl ve künd olan adama denir; yukālu: هُوَ تُخْرُورٌ أَيِ الَّذِي لَا يَكُونُ جَلْدًا وَلَا كَثِيفًا Ve Muḥammed b. ᶜAlī b. el-Ḥuseyn et-Tuḫārī ki بُخَارِيٌّ [buḫāriyy] veznindedir, muhaddistir; Medāyinī nām muhaddisten ve kendiden Dāreḳuṭnī rivāyet-i hadīs eylemiştir.

[ت ر ر]

اَلتَّرُّ [et-terr] (tā'nın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) ve

اَلتُّرُورُ [et-turūr] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bedende kemik kesilip birbirinden ayrılmak

maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّ الْعَظْمُ تَرًّا وَتُرُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا بَانَ وَانْقَطَعَ Ve mutlakā bir nesne kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّ الشَّيْءُ إِذَا قُطِعَ Ve ıraklaşmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَرَّ عَنْ بَلَدِهِ إِذَا تَبَاعَدَ Ve

تَرٌّ [terr] ve

تُرُورٌ [turūr] ve

تَرَارَةٌ [terāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Beden gereği gibi lahm ve şahmla dolup ve sıkalıp kemikler ete ve yağa kanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّ الرَّجُلُ تَرًّا وَتُرُورًا وَتَرَارَةً إِذَا امْتَلَأَ جِسْمُهُ وَتَرَوَّى عَظْمُهُ Ve

تَرٌّ [terr] Vasf olur, kopuşu ve deprenişi at gibi çabuk olan beygire denir; yukālu: بِرْذَوْنٌ تَرٌّ أَيْ سَرِيعُ الرَّكْضِ Ve aʿzā ve endāmı uygun ve muʿtedil olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ تَرٌّ أَيْ مُعْتَدِلُ الْأَعْضَاءِ Ve nihāyet-i tākat u mechūd maʿnāsınadır; yukālu: بَذَلَ تَرَّهُ أَيْ مَجْهُودَهُ Ve devekuşu çımkırıp sağnamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَّتِ النَّعَامَةُ تَرًّا إِذَا أَلْقَى مَا فِي بَطْنِهِ

اَلْإِتْرَارُ [el-itrār] (hemzenin kesriyle) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أُتِرَّ الشَّيْءُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا قُطِعَ Ve ırak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَرَّهُ إِذَا أَبْعَدَهُ

اَلْمُنْتِرُّ [el-muntirr] (nūn'la إِنْتِرَارٌ [intirār]dan ism-i fāʿildir) Bu dahi kopuşu ve deprenişi cüst ve çabuk olan beygire denir; yukālu: بِرْذَوْنٌ مُنْتِرٌّ أَيْ سَرِيعُ الرَّكْضِ

اَلتُّرُّ [et-turr] (tā'nın zammıyla) Asl ve ʿunsur maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ التُّرِّ أَيِ الْأَصْلِ Ve miʿmārların çırpı taʿbīr ettikleri ipe denir ki onunla binā takdīr ederler.

اَلتُّرَّةُ [et-turret] (kezālik tā'nın zammıyla) Hasnā ve raʿnā olan kıza denir; yukālu: جَارِيَةٌ تُرَّةٌ أَيْ حَسْنَاءُ وَرَعْنَاءُ

اَلتَّرَاتِيرُ [et-terātīr] (شَرَاشِيرُ [şerāşīr] vezninde) Raʿnā ve hasnā olan kızlara denir. Müfredi تُرْتُورٌ [turtūr]dur.

اَلتَّرْتَرَةُ [et-terteret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Irgalamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرْتَرَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve minhu hadīsu İbn Mesʿūd fi'r-reculillezī zanne ennehu şeribe'l-hamre fe-kāle: "تَرْتِرُوهُ" أَيْ حَرِّكُوهُ وَزَعْزِعُوهُ وَاسْتَنْكِهُوهُ حَتَّى تُوجَدَ مِنْهُ الرِّيحُ لِيُعْلَمَ مَا شَرِبَ Ve

تَرْتَرَةٌ [terteret] Sözü çoğaltmak ve pürgūyluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرْتَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ Ve

تَرْتَرَةٌ [terteret] Bedende kezālik kelāmda olan süstlüğe ve salkılığa denir ve yukālu: فِي بَدَنِهِ أَوْ فِي كَلَامِهِ تَرْتَرَةٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ

اَلتُّرْتُورُ [et-turtūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Şehr zābitinin serhengine denir, جِلْوَازٌ [cilvāz] gibi. Ve

تُرْتُورٌ [turtūr] Bir kuş adıdır.

اَلْأُتْرُورُ [el-utrūr] (hemzenin zammıyla) Subaşının ve şehr zābitinin gulāmına denir ki kul uşağı taʿbīr olunur. Ve küçük oğlana denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "فِيهِ ضَعْفُ عُصْفُورٍ وَعَقْلُ أُتْرُورٍ" وَهُوَ الْغُلَامُ الصَّغِيرُ

اَلتَّتَرْتُرُ [et-tetertur] تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde ve mürādifidir ki sarsılmak ve ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَرْتَرَ السَّرِيرُ إِذَا تَزَلْزَلَ وَتَقَلْقَلَ

اَلتَّرَاتِرُ [et-terātir] (tā'nın fethiyle) Mihen ve şedāʾid maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَتْهُ التَّرَاتِرُ أَيِ الشَّدَائِدُ

اَلتُّرَّى [et-turrā] (tā'nın zammı ve rā'nın teşdīdiyle عُوَّى [ʿuvvā] vezninde) Kesilmiş ele denir, yed-i maktūʿa maʿnāsına. Şārihin beyānına göre أَتَرُّ [eterr] lafzından müʾennestir, أَحْسَنُ [aḥsen] ve حُسْنَى [ḥusnā] gibi; katʿ maʿnāsındandır, yedde gālib olmuştur ve yukālu: يَدٌ تُرَّى أَيْ مَقْطُوعَةٌ

[ت ع ك ر]

تَعْكَرُ [Ta'ker] (تَعْلَمُ [ta'lemu] vezninde) Yemen'de bir cebel yāhūd bir hısnın adıdır.

[ت غ ر]

اَلتَّغَرَانُ [et-teġarān] (ġayn-ı mu'ceme ile غَلَيَانٌ [ġaleyān] vezninde) Kaynamak ma'nāsınadır; yukālu: تَغَرَتِ الْقِدْرُ وَتَغِرَتْ تَغَرَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا غَلَتْ Ve 'inde'l-ba'z savāb olan nūn'la نَغَرَانٌ [neġarān]dır, zīrā tā-yı fevkiyye ile 'Arabdan mesmū' olmadı. Belki bu İmām Ḫalīl üzere tashīf olunup Cevherī ve sā'irleri ona tābi' oldular. Şārih der ki mü'ellif kavl-i ahīrde İbn Berrī'ye peyrev olup berrānī söylemiştir. İbn A'rābī ve sā'ir e'imme تَغَرَانٌ [taġarān] tā'yla نَغَرَانٌ [naġarān] lafzında ki nūn'ladır, lügat olduğunu tansīs eylemişlerdir.

اَلتُّغُورُ [et-tuġūr] (قُعُودٌ [ḳu'ūd] vezninde) Bulut yağmuru çeşme gibi akıtmak ma'nāsınadır; yukālu: تَغَرَتِ السَّحَابَةُ تُغُورًا إِذَا تَغَرَ الْكَلْبُ إِذَا انْفَجَرَ ve yukālu: انْفَجَرَتْ بِالْمَاءِ بِالْبَوْلِ

اَلتِّيغَارُ [et-tīġār] (tā'nın kesriyle قِيفَالٌ [ḳīfāl] vezninde) إِجَّانَةٌ [iccānet] ismidir ki leğene şebīh büyük tasa ve kāseye denir; Türkīde tağar ta'bīri bundan me'hūzdur.

اَلتَّغَّارُ [et-taġġār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) تَعَّارٌ [ta''ār] ma'nāsınadır ki zikr olundu; yukālu: جُرْحٌ تَغَّارٌ أَيْ تَعَّارٌ

اَلتَّغَّارَةُ [et-taġġāret] (سَيَّارَةٌ [seyyāret] vezninde) Şol nākaya denir ki seğirtirken ağızı köpürüp ve gittikçe şiddetlenip ve aslā bir cānibe sapar olmaya, ya'nī rāst ok gibi gider ola; yukālu: نَاقَةٌ تَغَّارَةٌ إِذَا صَارَتْ تَزَبَّدُ عِنْدَ الْعَدْوِ وَتَشْتَدُّ وَلاَ تَنْثَنِي فِي مَرِّهَا

اَلتَّغْرُ [et-taġr] (tā'nın fethi ve ġayn'ın

اَلتَّارُّ [et-tārr] (حَارٌّ [ḥarr] vezninde) تَرَارَةٌ [terāret]ten ism-i fā'ildir, etine dolu, gövdesi sıkı tıknaz adama denir. Ve

تَارٌّ [tārr] Açlıktan yāhūd sā'ir 'ārızadan nāşī salkı ve süst-endām olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ تَارٌّ أَيْ مُسْتَرْخٍ مِنْ جُوعٍ أَوْ غَيْرِهِ

أُتْرَارُ [Utrār] (hemzenin zammıyla) Bir ma'rūf belde adıdır.

[ت س ت ر]

تُسْتَرُ [Tuster] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Īrān'da bir belde adıdır. Şīneyn-i mu'cemeteyn ile شُشْتَرُ [Şuşter] ta'bīri lahndır. Belde-i mezbūrenin sūru ba'de't-tūfān en evvel tarh olunan sūrdur.

[ت ش ر]

تِشْرِينُ [tişrīn] (tā'nın kesriyle) Şühūr-ı Rūmiyyeden bir ayın adıdır. İkisi تِشْرِينَانِ [tişrīnān]dır. Bu güz aylarıdır ki evveli تِشْرِينُ الْأَوَّلُ [tişrīnu'l-evvel] ve sānīsi تِشْرِينُ الثَّانِي [tişrīnu's-sānī] dir. Re's-i seneyi tā'ife-i Rūm ondan i'tibār ederler.

[ت ع ر]

تِعَارٌ [Ti'ār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḳays bilādında bir dağın adıdır. Ve bir niçe ricāl ismleridir.

اَلتَّعْرُ [et-ta'r] (tā'nın fethi ve 'ayn'ın sükūnuyla) Haykırmak ma'nāsınadır; yukālu: تَعَرَ الرَّجُلُ تَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَاحَ

اَلتَّعَّارُ [et-ta''ār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kanı durmayan yaraya denir; yukālu: جُرْحٌ تَعَّارٌ أَيْ لاَ يَرْقَأُ

اَلتَّعَرُ [et-te'ar] (fethateynle) Cenk kızışıp āteş-i harb müşte'il olmak ma'nāsınadır; yukālu: تَعِرَتِ الْحَرْبُ تَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَعَلَتْ

sükūnuyla) Damardan kan fışkırıp akmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَرَ الْعِرْقُ تَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا انْفَجَرَ Ve kırbanın ve tulumun yırtık ve delik yerlerinden su hurūc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَرَتِ الْقِرْبَةُ إِذَا خَرَجَ الْمَاءُ مِنْ خَرْقٍ فِيهَا

[ت ف ر]

اَلتِّفْرَةُ [et-tifret] (tā'nın kesri ve zammı ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلتَّفِرَةُ [et-tefiret] (كَلِمَةٌ [kelimet] vezninde) ve

اَلتُّفَرَةُ [et-tuferet] (تُؤَدَةٌ [tu᾽edet] vezninde) Üst dudağın ortasında olan yive denir, Hindīde ona naga denir. Ve

تَفِرَةٌ [tefiret] (كَلِمَةٌ [kelimet] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve henüz bitmeğe başlayan nebāta denir. Ve ağaç altlarında biten nebāta, ᶜalā-kavlin şol ota denir ki pek küçük olmakla davar onu otlamağa kudretyāb olmaya.

اَلتَّافِرُ [et-tāfir] ve

اَلتَّفِرُ [et-tefir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلتَّفَرَانُ [et-teferān] (fetehātla) Kīrli pāslı sifle-kıyāfet olan kişiye denir, müneccim ve kimyāger gibi; yukālu: رَجُلٌ تَافِرٌ وَتَفِرٌ وَتَفَرَانٌ أَيْ وَسِخٌ

اَلْإِتْفَارُ [el-itfār] (hemzenin kesriyle) Bir adamın burnu kılları üst dudağın ortasında olan yive kadar çıkıp sarkmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْفَرَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَ شَعْرُ أَنْفِهِ إِلَى تِفْرَتِهِ Ve mugaylān ağacının ibtidā çiçekleri zāhir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْفَرَ الطَّلْحُ إِذَا طَلَعَ فِيهِ نَشَأَتُهُ

اَلْمُتْفِرَةُ [el-mutfiret] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Otları henüz küçük iken raᶜy olunmuş arza denir; yukālu: أَرْضٌ مُتْفِرَةٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ أُكِلَ كَلَأُهَا صَغِيرًا

[ت ف ت ر]

اَلتَّفْتَرُ [et-tefter] دَفْتَرٌ [defter] vezninde ve onda lügattir.

[ت ق ر]

اَلتَّقِرَةُ [et-taḳiret] (كَلِمَةٌ [kelimet] vezninde) كَرَوْيَا [kerevyā] ismidir ki Karaman kemmūnu ve tatlıca ot dedikleri nebāttır.

اَلتَّقِرُ [et-teḳir] (كَلِمٌ [kelim] vezninde) Tencere havāyicine denir, tuz ve biber ve nohut gibi تَوَابِلٌ [tevābil] maᶜnāsına.

[ت ك ر]

اَلتُّكَّرِيُّ [et-tukkeriyy] ve

اَلتُّكَّرُ [et-tukker] (tā'ların zammı ve kāf-ı müşeddedelerin fethiyle) Gerçi sā᾽ir usūl nüshalarında bu resme mazbūttur, lākin savāb olan tā'ların fethi ve kāf-ı müşeddedelerin zammıyla جَبُّلٌ [cebbul] vezninde olmaktır. Bağdād'ın aşağı cānibinde bir karye ismidir. Ve

تُكَّرِيٌّ [Tukkeriy] Sind ülkesinde serᶜaskere ıtlāk olunur. Cemᶜinde تَكَاكِرَةٌ [tekākiret] denir.

تُكْرُورُ [Tukrūr] (tā'nın zammıyla) Mağrib'de bir belde adıdır. Tukrūr ᶜArabları maᶜrūftur.

[ت م ر]

اَلتَّمْرُ [et-temr] (tā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Maᶜrūftur ki hurmāya denir. İsm-i cinstir, vāhidi تَمْرَةٌ [temret]tir hā'yla. Cemᶜi تَمَرَاتٌ [temerāt]tır fetehātla ve تُمُورٌ [tumūr] ve تُمْرَانٌ [tumrān]dır tā'ların zammıyla. Şārih der ki bu iki sīga ile envāᶜ murād olur, zīrā cins hakīkati üzere cemᶜ olunmaz, kesīr ve kalīle şümūlu olduğu için.

اَلتَّمَّارُ [et-temmār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde)

Hurmā satan adama denir.

اَلتَّمْرِيُّ [et-temriyy] (yā-yı nisbetle) Hurmāyı pek seven adama denir; yukālu: هُوَ تَمَّارٌ أَيْ بَائِعُ التَّمْرِ وَيُقَالُ تَمْرِيٌّ أَيْ مُحِبُّهُ

اَلْمَتْمُورُ [el-metmūr] (مَعْمُورٌ [muᶜmūr] vezninde) Zād ve zahīresi hurmā olan adama denir.

اَلتَّتْمِيرُ [et-tetmīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Hurmānın tāzesi gereği gibi olup temr haddine varmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَّرَ الرُّطَبُ تَتْمِيرًا إِذَا صَارَ فِي حَدِّ الرُّطَبِ Ve ağaç hurmā tutmak, ᶜalā-kavlin meyvesi rutab olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَّرَتِ النَّخْلَةُ إِذَا حَمَلَتِ التَّمْرَ أَوْ صَارَ مَا عَلَيْهَا رُطَبًا Ve bir adama hurmā yedirmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَّرَ الْقَوْمَ إِذَا أَطْعَمَهُمُ التَّمْرَ Ve bir nesneyi kurutmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, zīrā rutabı kurutmayınca temr olmaz; yukālu: تَمَّرَ الشَّيْءَ إِذَا يَبَّسَهُ Ve eti tike tike doğrayıp kurutmak ve kadīd eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَمَّرَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَّعَهُ صِغَارًا وَجَفَّفَهُ

اَلْإِتْمَارُ [el-itmār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi rutab hurmā haddine varmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْمَرَ الرُّطَبُ إِذَا صَارَ فِي حَدِّ التَّمْرِ Ve bir adamın hurmāsı çok olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْمَرَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ تَمْرُهُمْ

اَلتَّمْرُ [et-temr] (أَمْرٌ [emr] vezninde) Masdar olur, bir adama hurmā yedirmek maᶜnāsına; yukālu: تَمَرَ فُلَانٌ اَلْقَوْمَ تَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَطْعَمَهُمُ التَّمْرَ

اَلتَّامِرُ [et-tāmir] Hurmāsı çok olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ تَامِرٌ وَقَوْمٌ تَامِرُونَ إِذَا كَثُرَ تَمْرُهُمْ

اَلتَّامُورُ [et-tāmūr] "أ،م،ر" māddesinde zikr olundu.

اَلتُّمَارِيُّ [et-tumāriyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Bir nevᶜ bādiye şecerinin ismidir.

اَلتُّمَّرَةُ [et-tummeret] (tā'nın zammıyla قُبَّرَةٌ [ḳubberet] vezninde) yāhūd

اِبْنُتُمَّرَةَ [ibnu tummeret] Serçeden küçük bir kuşun adıdır. Şārih der ki hurmālıklarda olur, ne vakt görülse ağızında elbette hurmā olur.

تَيْمَرُ [Teymer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Şām'da bir karye adıdır.

تَيْمَرَى [Teymerā] (kasr ile) Şām'da bir mevziᶜ ismidir.

تَيْمَرَةُالْكُبْرَى [Teymeretu'l-Kubrā] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) ve

تَيْمَرَةُالصُّغْرَى [Teymeretu'ṣ-Ṣuġrā] Iṣfahān kazāsında iki karye adlarıdır.

تَمَرُ [Temer] (fethateynle) Yemāme'de bir mevziᶜdir.

تُمَيْرُ [Tumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

تَمَرَةُ [Temeret] (fetehātla) Yemāme'de iki karye ismleridir.

عَقِيقُتَمْرَةَ [ᶜAḳīḳu Temret] (شَقِيقُ جَمْرَةَ [şaḳīḳu cemret] vezninde) Tihāme'de bir mevziᶜdir.

عَيْنُالتَّمْرِ [ᶜAynu't-Temr] Kūfe kurbünde bir çeşme adıdır.

تَمْرَانُ [Temrān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir belde adıdır.

تَيْمَارٌ [Teymār] (tā'nın fethiyle) Bir dağın ismidir.

اَلتَّمِرَةُ [et-temiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) تَمْرٌ [temr]den me'hūzdur, vasftır; tayyibe ve pākīze maᶜnāsına müstaᶜmeldir, te'nīsi mevsūf iᶜtibārıyladır ve minhu yukālu: نَفْسٌ تَمِرَةٌ أَيْ طَيِّبَةٌ ve tekūlu: دَعْنِي إِنَّ نَفْسِي غَيْرُ تَمِرَةٍ Yaᶜnī "Beni boşla, şimdi mizācım nā-hoştur."

اَلتُّمْرَةُ [et-tumret] (tā'nın zammıyla) Şol

deri pāresine denir ki فُوقٌ [fūḳ]un yaʿnī zekerin başının yanında olur. Murād hitān yerinde olan dericeğizdir.

اَلْإِتْمِئْرَارُ [el-itmiʾrār] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Bir nesne pek ve katı olmak maʿnāsınadır, kuru hurmā gibi; yukālu: إِتْمَأَرَّ الرُّمْحُ إِذَا صَلُبَ Ve ālet-i tenāsül kazık gibi kıvāma gelip katılanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْمَأَرَّ الذَّكَرُ إِذَا اشْتَدَ نَعْظُهُ

اَلْمُتْمَئِرُّ [el-mutmeʾirr] (مُطْمَئِنٌّ [muṭmaʾinn] vezninde) Ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Ve جُرْذَانٌ [curẕān] dedikleri fārenin sulb ve şedīd olanına denir.

اَلتُّومُرِيُّ [et-tūmuriyy]] (tā'nın ve mīm'in zammıyla) Bir kimse demektir, ehad ve ferd maʿnāsına. Ve bu nefy makāmına mahsūstur; yukālu: مَا بِالدَّارِ تُومُرِيٌّ أَيْ أَحَدٌ Müʾellif bunu "أ،م،ر" māddesinde insān ile tefsīr eylemiştir.

[ت ن ر]

اَلتَّنُّورُ [et-tennūr] (tā'nın fethi ve nūn-ı müşeddedenin zammıyla) Ekmek pişirecek ocağa ve fırına denir, كَانُونُ الْخُبْزِ [kānūnu'l-ḫubz] maʿnāsına.

Şārih der ki *Miṣbāḥ*'ın beyānı üzere işbu تَنُّورٌ [tennūr] kelimesi aʿcemī olup ʿArab dahi muvāfakat eylemiştir. Ve Ebū Ḥātim, ʿArabī-yi sahīh değildir dedi. Cemʿi تَنَانِيرُ [tenānīr]dir. Ve Ḳurṭubī dedi ki تَنُّورٌ [tennūr] ism-i aʿcemīdir, ʿArab taʿrīb eylediler, zīrā asl bināsı "ت،ن،ر" dir, kelām-ı ʿArabda ise kable'r-rāʾ nūn'u müştemil kelime yoktur. Ve *Muzhir*'de Fārisīden meʾhūz olmak üzere mersūmdur. İntehā. Ve

تَنُّورٌ [tennūr] Yer yüzüne denir, vechü'l-arz maʿnāsına ve bihi fussire kavluhu taʿālā: ﴿وَفَارَ التَّنُّورُ﴾ الآية Ve su kaynayıp çıkan yere denir, مَفْجَرُ الْمَاءِ [mefceru'l-māʾ] maʿnāsına, pınar gözü gibi. Ve derenin suyu varıp müctemiʿ olacak yere denir, مَحْفَلُ مَاءِ الْوَادِي maʿnāsına. Ve

تَنُّورٌ [Tennūr] Şehr-i Maṣīṣa kurbünde bir dağın adıdır.

اَلتَّنَّارُ [et-tennār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Tennūr yapan adama denir, ocakçı taʿbīr olunur.

ذَاتُ التَّنَانِيرِ [Ẕātu't-Tenānīr] Zubāle karşısında bir ʿakabe adıdır.

تُنَيْنِيرُ [Tuneynīr] (musaggar bünyesiyle) Ḫābūr kazāsında iki karyedir. Birine تُنَيْنِيرُ الْعُلْيَا [Tuneynīru'l-ʿUlyā] ve birine تُنَيْنِيرُ السُّفْلَى [Tuneynīru's-Suflā] derler.

تَنِيرَةُ [Tenīret] (حَلِيمَةُ [ḥalīmet] vezninde) Sūdān vilāyetinde bir karye ismidir.

[ت و ر]

اَلتَّوْرُ [et-tevr] (جَوْرٌ [cevr] vezninde) Akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَارَ الْمَاءُ يَتُورُ تَوْرًا إِذَا جَرَى Ve

تَوْرٌ [tevr] Elçiye denir, رَسُولٌ [resūl] maʿnāsına. Ve su içecek küçükçe kabın ismidir ki topraktan ve tunçtan dahi yapılır, tas ve bardak ve maşraba gibi; yukālu: تَوَضَّأَ بِالتَّوْرِ وَهُوَ إِنَاءٌ يُشْرَبُ فِيهِ Bunda تَوْرٌ [tevr] kelimesi müzekkerdir.

اَلتَّوْرَةُ [et-tevret] (hā'yla) Şol kızcağıza denir ki ʿuşşāk miyānında kelām götürüp getirmek için irsāl olunur, küçük pezevenk olacaktır; yukālu: أَرْسَلَتْ إِلَيْهِ تَوْرَةً وَهِيَ جَارِيَةٌ تُرَسَلُ بَيْنَ الْعُشَّاقِ Şārihin beyānına göre تَارَةٌ [tāret]ten meʾhūzdur: لِأَنَّهَا تَارَةً عِنْدَ هَذَا وَتَارَةً عِنْدَ ذَاكَ

اَلتَّارَةُ [et-tāret] Vakt ve hīn ve hengām maʿnāsınadır. Ve مَرَّةٌ [merret] maʿnāsınadır

ki bir kerre demektir. Cemʿi تَارَاتٌ [tārāt] ve تِيَرٌ [tiyer]dir tā’nın kesriyle ve yā’nın fethiyle.

Müʾellif bunu mehmūzen dahi zikr ve mehmūzü’l-asl olduğunu tansīs eylemiştir. Rāğıb *Müfredāt*’ta bu ʿArabların تَارَ الْجُرْحُ kavlinden meʾhūzdur ki إِلْتَأَمَ [ilteʾeme] maʿnāsınadır diye beyān-ı meʾhaz eylemiştir ve minhu yukālu: فَعَلَهُ تَارَةً أَيْ مَرَّةً وَفَعَلَهُ تَارَاتٍ أَيْ حَالاً بَعْدَ حَالٍ وَشَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ

Mütercim der ki *Durretü’l-Ġavvāṣ*’ta mastūrdur ki ashāb-ı kirām bir gün مَؤُودَةٌ [meʾūdet] husūsunda ihtilāf eylemeleriyle bāb-ı medīne-i ʿilm olan Murtaḍā kerremallāhu vechehu hazretlerine müracaʿat eylediler. Müşārünʾileyh hazretleri bu resme hall-i ʿukde-i işkāl eylemiştir ki mevlūdenin üstünden tārāt-ı sebʿ güzerān eylemedikçe مَؤُودَةٌ [meʾūdet] ıtlākı mütehakkak olmaz. Hazret-i Fārūḳ dahi hāzır bi’l-meclis olmakla hemān zebān-ı istihsānla صَدَقْتَ أَطَالَ اللّٰهُ بَقَاءَكَ dediler. Bu ʿunvānla duʿā ibtidā onlardan sādır oldu. Ve tārāt-ı sebʿden murād işbu: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلاَلَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ الآية kerīmesinde mübeyyen olan tabakāt-ı sebʿdir. Pes mevlūd hayyen vülūd edip istihlālinden sonra diri olarak defn olunursa مَؤُودَةٌ [meʾūdet] ıtlāk olunur. İntehā.

اَلْإِتَارَةُ [el-itāret] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi merreten baʿde-uhrā iʿāde ve tekrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَارَ الشَّيْءَ إِذَا أَعَادَهُ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ Ve bir nesneye hiddet ve dikkatle nazar eylemek maʿnāsınadır, niteki hemze ile إِتْآرٌ dahi bu maʿnāyadır; tekūlu: أَتَرْتُ النَّظَرَ إِلَيْهِ بِمَعْنَى أَتْأَرْتُهُ

تَارَاءُ [Tārāʾ] (medd ile) Arz-ı Şām’da Tebūk kurbünde bir mevziʿ adıdır. Mescid-i Tārāʾ onda mescid-i Hazret-i Nebevīdir, ʿaleyhi’s-selām.

تَارَانُ [Tārān] Ḳulzum ile kasaba-i Eyle miyānında bir cezīredir.

اَلتَّارَاتُ [et-tārāt] تَارَةٌ [tāret]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve ʿArabların يَا تَارَاتِ فُلاَنٍ kavlindeki تَارَاتٌ [tārāt] وَتْرٌ [vetr] maklūbudur, yaʿnī أَوْتَارٌ maklūbudur ki intikām-ı maktūl maʿnāsınadır, يَا أَوْتَارَ فُلاَنٍ demek olur.

تُورَانُ [Tūrān] (tā’nın zammıyla) Cemīʿ-i Māverāünnehr yaʿnī nehr-i Ceyḥūn verāsında olan ülkenin ismidir; pādişāhına Tūrānşāh denir.

Maʿlūm ola ki Ferīdūn Şāh’ın üç oğlu var idi ki Tūr ve Selem ve Īrec’dir. Īrec’i ki küçük oğludur, velī-ʿahd edip büyük oğlu Tūr’a āb-ı Ceyḥūn’un verāsını ihāle ve Selem’e Furāt’tan aksā-yı Mağrib’e dek tefvīz eyledi. Ona bināʾen ülke-i mezbūra Tūr’a nisbetle Tūrān ıtlāk olundu, niteki nehrin beri tarafına Īrec’e nisbetle Īrān dediler. Baʿdehu Tūrānşāh ve Īrānşāh, mülūklarına lakab-ı mahsūs kılındı. Ve

تُورَانُ [Tūrān] Ḥarrān kazāsında bir karye adıdır; Saʿd b. el-Ḥasan el-ʿArūḍī et-Tūrānī ve Muḥammed b. Aḥmed el-Ḳazzāz et-Tūrānī oradandır.

غُبُّتُورَانُ [ġubbu tūrān] (ġayn-ı muʿcemenin zammıyla) Sind ülkesinde Ḫavru’d-Debīl nām belde kurbünde bir mevziʿdir.

اَلتَّائِرُ [et-tāʾir] (حَائِرٌ [ḥāʾir] vezninde) Şol kişiye denir ki bir kār ve ʿamelden fütūr ve kelāl geldikten sonra tekrār ona mübāşeret ve müdāvemet eder ola; yukālu: رَجُلٌ تَائِرٌ أَيْ

مُدَاوِمٌ عَلَى الْعَمَلِ بَعْدَ فُتُورٍ

[ت ه ر]

اَلتَّيْهُورُ [et-teyhūr] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Düz ve oturaklı yere denir, arz-ı mutmaʾinne maʿnāsına. Ve derenin yukarısıyla aşağısı beynine denir ki murād tepesiyle dibinin aralığıdır. Kezālik dağın tepesiyle aşağısının aralığına denir ki yöresi olacaktır. Ve hod-bīn ve hod-pesend ve müdemmig kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ تَيْهُورٌ أَيْ تَائِهٌ مُتَكَبِّرٌ Ve deryānın tepe gibi yüksek dalgasına denir. Ve şol kumluğa ve kumdan tepeye denir ki onda cürüf yaʿnī sel suyu yardığı yār ola. Cemʿi تَيَاهِيرُ [teyāhīr] ve تَيَاهِرُ [teyāhir] gelir.

اَلتَّوْهَرِيُّ [et-tevheriyy] (جَوْهَرِيٌّ [cevheriyy] vezninde) Uzun hörgüce denir, سَنَامٌ طَوِيلٌ maʿnāsına.

اَلتَّاهُورُ [et-tāhūr] Buluta denir, سَحَابٌ [seḥāb] maʿnāsına.

[ت ي ر]

اَلتَّيَّارُ [et-teyyār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Denizin yarılıp saçılan dalgasına denir ki kum taʿbīr olunur, تِيرٌ [tīr] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بَحْرٌ مُتَلَاطِمُ التَّيَّارِ وَهُوَ مَوْجُهُ الَّذِي يَنْضَحُ Ve

تَيَّارٌ [teyyār] Gāyet-i kibrinden başını yukarı kaldıran ser-be-hevā müdemmig kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ تَيَّارٌ أَيْ تَائِهٌ مُتَكَبِّرٌ Kāle fi’l-*Esās*: رَجُلٌ تَيَّارٌ أَيْ تَيَّاهٌ يَطْمَحُ طُمُوحَ الْمَوْجِ مِنْ تِيهِهِ أَيْ كِبْرِهِ Ve

تَيَّارٌ [teyyār] Kanı çabuk cereyān eden damara vasf olur; yukālu: قَطَعَ عِرْقًا تَيَّارًا أَيْ سَرِيعَ الْجِرْيَةِ

اَلتِّيرُ [et-tīr] (tā’nın kesriyle) Kibr ve nahvet ve tīh maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ التِّيرُ أَيِ التِّيهُ Ve hānenin iki duvarı beynine arkuru vazʿ olunan ağaca denir. Müʾellifin “ج،و،ز” māddesinde beyānına göre تِيرٌ [tīr] lafz-ı Fārisīdir ve o ok ve kirişleme taʿbīr olunan kalın direk olacaktır ki bir başını beri duvara öbür başını dīger duvara vazʿ ederler, kārgīr binālarda olur.

نَهْرُتِيرَى [Nehru Tīrā] (ضِيزَى [ḍīzā] vezninde) Ahvāz türābında bir ırmak adıdır. Ḥumeyd b. Tīr eṭ-Ṭavīl yāhūd İbn Tīreveyhi ki شِيرَوَيْهِ [şīreveyhi] veznindedir, bir muhaddistir ki namāz içre kıyāmda iken vefāt eyledi. ʿAmr b. Tīrī, سِيرِي [sīrī] vezninde ki سَارَ fiʿlinden emr-i hāzırdır, İbn Mubārek’in şeyhidir.

FASLU'S̱-S̱Āʾİ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ثأ ر]

اَلثَّأْرُ [es-s̱eʾr] (s̱ānın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Kātil zimmetinde müstakarr olan dem ve diyete denir ki ismdir, tekūlu: ثَأْرِي عِنْدَ فُلاَنٍ أَيْ ذَحْلِي وَدَمِي مِنَ الْقَتِيلِ Ve maktūlün kātilden dem ve diyet ve kısāsını taleb eylemek maʿnāsına masdar olur; yukālu: ثَأَرَ بِهِ وَثَأَرَهُ ثَأْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَلَبَ دَمَهُ Müʾellif müsāmaha üzere sebt eylemiştir. Ve

ثَأْرٌ [s̱eʾr] Bir adamın hamīm ve karībini katl eden kimseye denir ki zimmetinde dem ve intikām sābit olur; tekūlu: فُلاَنٌ ثَأْرِي الَّذِي عِنْدَهُ ذَحْلِي وَهُوَ قَاتِلُ حَمِيمِهِ Cemʿi أَثْآرٌ [es̱ʾār] gelir hemzenin fethi ve s̱ā'nın sükūnuyla ve آثَارٌ [ās̱ār] gelir ki maklūbdur. Bunlardan ism:

ثُؤْرَةٌ [s̱uʾret]tir s̱ā'nın zammı ve hemzenin sükūnuyla ve

ثُؤُورَةٌ [s̱uʾūret]tir s̱ā'nın zammı ve hemzenin zamm ve meddiyle maktūl için kātil zimmetinde sābit olup ahzı matlūb olan kīne ve intikāma denir ki öc taʿbīr olunur, tekūlu: قَتَلْتُ بِهِ ثَأْرِي وأَدرَكْتُ ثُؤْرَتِي وثُؤُورَتِي أَيْ ذَحْلِي ve yekūlūne يَا ثَارَاتِ زَيْدٍ أَيْ يَا قَتَلَةَ زَيْدٍ Pes ثَارَاتٌ [s̱ārāt] ثَأْرٌ [s̱eʾr] lafzından cemʿ olur ki vech-i mezkūr üzere kātile denir.

Şārih der ki cemʿ sadedinde müʾellif bundan sükūt eylemiştir, lākin ümmehāt-ı sāʾirede mansūstur ve *Nihāye*'de işbu "يَا ثَارَاتِ عُثْمَانَ" hadīsinde iki vechle mersūmdur: Evvelā hazf-ı muzāfla يَا أَيُّهَا الطَّالِبُونَ takdīrindedir ki يَا أَهْلَ ثَارَاتِهِ بِدَمِهِ demektir. S̱ānī burada ثَأْرٌ [s̱eʾr] kātil maʿnāsına olmakla kātilleri takrīʿ ve tefzīʿ ve tasdīʿ ve intikām husūsunda şiddet-i kīnelerini iʿlām ve tasrīh için nidā olunmuştur. Ve Zemaḫşerī vech-i evvele zāhib olmuştur ki maktūlün cānib-dārlarını ahz-ı kīne vü intikāma hass ve igrā için nida ederler, niteki muhibb-i hānedān olanlar Yezīdīlere "dād-ı Ḥuseyn" diye feryād ederler. Kezālik Zemaḫşerī dedi ki ahz-ı intikām eden adama da ثَأْرٌ [s̱eʾr] ıtlāk olunur, zīrā tālib ve matlūbdan her biri āherin ثَأْرٌ [s̱eʾr]idir. Biri صَيْدٌ [ṣayd] lafzı gibidir ki مَأْثُورٌ [meʾs̱ūr] maʿnāsınadır ve biri عَدْلٌ [ʿadl] gibidir ki fāʿil maʿnāsınadır. Ve fāʿil maʿnāsına olan ثَأْرٌ [s̱eʾr] ثَائِرٌ [s̱āʾir] lafzından mahzūf yaʿnī muhtasar olmak cāʾizdir, شَاكٌ [şākin] ve شَائِكٌ [şāʾik] ve لَاثٌ [lās̱in] ve لَائِثٌ gibi. Pes elifi mehmūz olmaz, zīrā elif fāʿildir. İntehā. Ve

ثَأْرٌ [s̱eʾr] Maktūlün kātilini katl ile intikāmını almak maʿnāsınadır; yukālu: ثَأَرَ الْقَتِيلَ وَثَأَرَهُ بِالْقَتِيلِ ثَأْرًا إِذَا قَتَلَ قَاتِلَهُ Kāle fi'l-*Esās:* ثَأَرْتُ فُلاَنًا بِحَمِيمِي إِذَا قَتَلْتَهُ بِهِ ve tekūlu: ثَأَرْتُ حَمِيمِي وَبِحَمِيمِي إِذَا قَتَلْتَ قَاتِلَهُ فَعَدُوُّكَ مَثْؤُورٌ وَحَمِيمُكَ مَثْؤُورٌ وَمَثْؤُورٌ بِهِ İntehā. Ve tekūlu: ثَأَرْتُكَ بِكَذَا أَيْ أَدْرَكْتُ بِهِ ثَأْرِي مِنْكَ Ve ʿArablar لاَ ثَأَرَتْ فُلاَنًا يَدَاهُ derler, لاَ نَفَعَتَاهُ maʿnāsına yaʿnī ثَأْرٌ [s̱eʾr]i nefʿ bi'l-yed maʿnāsında istiʿmāl ederler, ثَأَرْتُ حَمِيمِي maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِثْئَارُ [el-is̱ʾār] (إِظْهَارٌ [iẓhār] vezninde) Bir kimse kīne ve intikāmını almak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْأَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَدْرَكَ ثَأْرَهُ

اَلْإِسْتِثْآرُ [el-istis̱ʾār] İntikām almak için āherden meded taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْثَرَ وَلِيُّ الْقَتِيلِ إِذَا اسْتَغَاثَ لِيَثْأَرَ بِمَقْتُولِهِ

اَلثُّؤْرُورُ [es-s̱uʾrūr] تُؤْرُورٌ [tuʾrūr] vezninde ve

mürādifidir ki tāʾ māddesinde zikr olundu.

اَلثَّائِرُ [es-sāʾir] (بَائِرٌ [bāʾir] vezninde) Müntakim adama denir ki intikāmını almadıkça bir nesne üzere durmaya yaʿnī bir işe meşgūl olmaya; yukālu: رَجُلٌ ثَائِرٌ إِذَا كَانَ لاَ يَبْقَى عَلَى شَيْءٍ حَتَّى يُدْرِكَ ثَأْرَهُ

اَلْإِثِّئَارُ [el-issiʾār] (hemzenin ve sā-yı müşeddedenin kesriyle) İntikām almak maʿnāsınadır; tekūlu: إِثَّأَرْتُ مِنْ فُلاَنٍ أَيْ أَدْرَكْتُ مِنْهُ ثَأْرِي Ve إِثِّئَارٌ [issiʾār] kelimesinin aslı إِثْتِئَارٌ [istiʾār] idi, iftiʿālin tā'yı sā'ya kalb ve idgām olundu.

اَلثَّأْرُ الْمُنِيمُ [es-seʾru'l-munīm] (mīm'in zammıyla) Şol intikāma ıtlāk olunur ki onun tālibi ona nāʾil oldukta āsūde ve hoş-dil olup hāb-ı rāhata vara; yukālu: أَصَابَ الثَّأْرَ الْمُنِيمَ وَهُوَ الَّذِي إِذَا أَصَابَهُ الطَّالِبُ رَضِيَ بِهِ فَنَامَ بَعْدَهُ

[ث ب ج ر]

اَلْإِثْبِجْرَارُ [el-isbicrār] (إِطْمِينَانٌ [itmīnān] vezninde) Bir nesneden havf eylemekle geri durup ondan fārig olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الرَّجُلُ عَنْهُ إِذَا ارْتَدَعَ مِنْ فَزَعٍ Vankulu titremek ile terceme eylemekle zāhiren nüshası إِرْتَعَدَ olmağa mahmūldür. Ve

إِثْبِجْرَارٌ [isbicrār] Medhūş ve mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ Ve ürküp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الْحِمَارُ إِذَا نَفَرَ وَجَفَلَ Ve bir adam hazm ve rüşd ve tedbīr cihetinde zaʿīf ve kāsır olmakla reʾy-i dürüstle bir māddeyi fasl ve katʿa bī-kudret olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ عَنِ الْأَمْرِ وَلَمْ يَصْرِمْهُ Ve bir adam arkası üzere dönmek maʿnāsınadır, gerek ʿazīmet ve gerek vukūf hālinde olsun; yukālu: إِثْبَجَرَّ الرَّجُلُ إِذَا رَجَعَ عَلَى ظَهْرِهِ Ve bir semte giderken gitmeyip geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الْقَوْمُ فِي مَسِيرٍ إِذَا تَرَادُّوا أَيْ تَرَاجَعُوا Ve akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِثْبَجَرَّ الْمَاءُ إِذَا سَالَ

اَلثِّبْجَارَةُ [es-sibcāret] (sānın kesriyle) Şol çukura denir ki oluğun dökülen suyu kazıp çukurlatmış ola.

[ث ب ر]

اَلثَّبْرُ [es-sebr] (صَبْرٌ [sabr] vezninde) Bir iş ile bir adamı alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَ فُلاَنًا بِالشَّيْءِ ثَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَبَسَهُ عَلَيْهِ Ve bir husūstan menʿ ve sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَ فُلاَنًا عَنِ الْأَمْرِ إِذَا مَنَعَهُ وَصَرَفَهُ Ve bir adamı bir nesneden hāʾib ve nevmīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَ فُلاَنًا إِذَا خَيَّبَهُ Ve laʿn ve nefrīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَهُ إِذَا لَعَنَهُ Ve kovup sürmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve deryā cezr eylemek yaʿnī sāhilden geri çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَ الْبَحْرُ إِذَا جَزَرَ

اَلتَّثْبِيرُ [et-tesbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir adamı bir iş üzere alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَّرَ فُلاَنًا بِالشَّيْءِ تَثْبِيرًا إِذَا حَبَسَهُ عَلَيْهِ

اَلثُّبُورُ [es-subūr] (قُعُودٌ [kuʿūd] vezninde) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَ الرَّجُلُ ثُبُورًا إِذَا هَلَكَ Ve veyl ve ʿazāb maʿnāsınadır; yukālu: يَدْعُو أَهْلُ النَّارِ وَاثُبُورَاهْ أَيْ وَاوَيْلاَهْ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَبَرَهُ اللهُ أَيْ أَهْلَكَهُ

اَلْمُثَابَرَةُ [el-musāberet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneye müdāvemet ve iştigāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَابَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ مُثَابَرَةً إِذَا وَاظَبَ

اَلتَّثَابُرُ [et-tesābur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Sıçraşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَابَرَ الْقَوْمُ إِذَا تَوَاثَبُوا

اَلثَّبْرَةُ [es-sebret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde)

Toprağı yumuşak düz yere denir, أَرْضٌ سَهْلَةٌ maʿnāsına. Ve bir gūne toprağa denir ki نُورَةٌ [nūret]e şebīh olur. Ve yerde olan çukura denir. Ve

ثَبْرَةٌ [S̱ebret] Ḍabbe kabīlesi yurdunda bir dere adıdır.

اَلثُّبْرَةُ [es-s̱ubret] (s̱ānın zammıyla صُبْرَةٌ [ṣubret] vezninde ve mürādifidir ki) Çeç harmanına denir.

ثَبِيرَةُالْأَثْبِرَةِ [S̱ebīretu'l-Es̱biret] (s̱ā'nın fethiyle) ve

ثَبِيرُالْخَضْرَاءِ [S̱ebīru'l-Ḫaḍrāʾ] ve

ثَبِيرُالنِّصْعِ [S̱ebīru'n-Niṣʿ] (nūn'un kesriyle) ve

ثَبِيرُالزِّنْجِ [S̱ebīru'z-Zinc] ve

ثَبِيرُالْأَعْرَجِ [S̱ebīru'l-Aʿrec] ve

ثَبِيرُالْأَحْدَبِ [S̱ebīru'l-Aḥdeb] ve

ثَبِيرُغَيْنَاءَ [S̱ebīru Ġaynāʾ] Zāhir-i Mekke'de birer dağın ismleridir. Ve

ثَبِيرٌ [S̱ebīr] Muzeyne yurdunda bir suyun ismidir ki Şerīs b. Ḍamre el-Muzenī'ye Resūl-i enām ʿaleyhi's-selām hazretleri iktāʿ buyurdular. Ve mezbūrun ismini Şureyḥ'e tebdīl buyurdular şerr-i ist maʿnāsından istikrāh sebebiyle.

اَلْمَثْبِرُ [el-mes̱bir] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Meclis maʿnāsınadır. Ve maktaʿ ve mafsal maʿnālarınadır ki kesilecek ve ayrılacak yerlerdir. Ve şol mevziʿe denir ki onda ʿavret yāhūd nāka vazʿ-ı haml eyleye. Ve deve boğazlanacak yere denir.

اَلثَّبَرُ [es-s̱eber] (fethateynle) Yaranın ağızı açılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَبِرَتِ الْقَرْحَةُ ثَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْفَتَحَتْ

اَلْإِثْبِيرَارُ [el-is̱bīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bir işten kesel ve fütūr sebebiyle ağırlaşıp oyalanmak maʿnāsınadır; tekūlu: إِثْبَارَرْتُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا تَثَاقَلْتَ عَنْهُ

اَلثِّبَارُ [es-s̱ibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir husūs husūl-pezīr olmağa yaklaşmağa denir; yukālu: هُوَ عَلَى ثِبَارِ أَمْرٍ أَيْ عَلَى إِشْرَافٍ مِنْ قَضَائِهِ

[ث ج ر]

اَلثُّجْرَةُ [es-s̱ucret] (s̱ā'nın zammı ve cīm'in sükūnuyla) Çukur ve alçak yere denir. Ve derenin vāsiʿ ve muʿzam olan yerine denir, vasatı gibi; yukālu: وَقَفَ السَّيْلُ فِي ثُجْرَةِ الْوَادِي أَيْ فِي مُعْظَمِهِ Ve müctemaʿ-ı aʿla'l-haşā yaʿnī eczā-yı cevfiyyenin yukarı taraflarının cemʿ olduğu yere denir ki göğüs ile göbeğin mā-beyni olan yerdir, ʿalā-kavlin o yerin vasatına denir. Ve göğüs çukurunun çevresine denir. Ve ثُجْرَةُ الْبَعِيرِ [s̱ucretu'l-baʿīr] devenin göğüs çukuruna sarkan tüylere denir, سَبَلَةُ الْبَعِيرِ [sebeletu'l-baʿīr] maʿnāsına. Ve nebāt ve sāʾir nesnelerden dağınık olan kıtʿalarının her birine denir. Cemʿi ثُجَرٌ [s̱ucer]dir, غُرَفٌ [ġuref] ve غُرْفَةٌ [ġurfet] gibi.

اَلثَّجِيرُ [es-s̱ecīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Üzüm ve sāʾir sıkılır olan nesnenin cibresine ve posasına denir.

اَلثَّجْرُ [es-s̱ecr] (فَجْرٌ [fecr] vezninde) Bir nesneyi āher nesnenin posasına katmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَجَرَ التَّمْرَ ثَجْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ بِثَجِيرِ الْبُسْرِ أَيْ ثُفْلِهِ Şārih der ki *Miṣbāḥ*'ta اَلثَّجِيرُ ثُفْلُ كُلِّ شَيْءٍ يُعْصَرُ وَهُوَ مُعَرَّبٌ وَقَالَ الْأَصْمَعِيُّ اَلثَّجِيرُ عُصَارَةُ التَّمْرِ وَالْعَامَّةُ تَقُولُ بِالتَّاءِ Ve

ثَجْرٌ [secr] Galīz ve ʿarīz olan şeyʾe denir; yukālu: وَرَقٌ ثَجْرٌ أَيْ غَلِيظٌ عَرِيضٌ Ve

ثَجْرٌ [S̱ecr] Necrān kurbünde bir suyun adıdır, ʿalā-kavlin Vādi'l-Ḳurā ile Şām bey-

ninde vākiʿdir.

اَلْأَثْجَرُ [el-es̱cer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bu dahi galīz ve ʿarīz olan şeyʾe denir. Ve kısa ve dibi kalın oka denir; yukālu: سَهْمٌ أَثْجَرُ أَيْ غَلِيظُ الْأَصْلِ قَصِيرٌ

اَلثَّجِرُ [es-s̱ecir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi galīz ve ʿarīz şeyʾe denir.

اَلتَّثْجِيرُ [et-tes̱cīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bolaltmak maʿnāsınadır; yuḳalu: ثَجَّرَهُ إِذَا وَسَعَهُ Ve enliletmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَجَّرَهُ إِذَا عَرَضَهُ Ve

تَثْجِيرٌ [tes̱cīr] Vücūdda olan gevşekliğe ve sölpüklüğe denir ki ismdir; yukālu: فِي لَحْمِهِ تَثْجِيرٌ أَيْ رَخَاوَةٌ

اَلثُّجَرُ [es-s̱ucer] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Cemāʿat-i müteferrikaya denir; zikr olunan ثُجْرَةٌ [s̱ucret] in cemʿidir. Ve dipleri kalın ve ʿarīz olan oklara denir.

اَلْإِنْثِجَارُ [el-ins̱icār] إِنْفِجَارٌ [inficār] vezninde ve mürādifidir ki yerden su kaynayıp akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَجَرَ الْمَاءُ إِذَا انْفَجَرَ Ve su vefretinden nāşī pek taşkın olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَجَرَ الْمَاءُ إِذَا فَاضَ كَثِيرًا

اَلْمُثَجَّرُ [el-mus̱eccer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Boğumları olan dala denir; yukālu: خَيْزُرَانٌ مُثَجَّرٌ أَيْ ذُو أَنَابِيبَ

مَثْجُورٌ [Mes̱cūr] İbn Ġaylān’dır ki Cerīr’in hicv-kerdesidir.

[ث ر ر]

اَلثَّرَّةُ [es-s̱erret] (rā-yı müşeddede ile ذَرَّةٌ [zerret] vezninde) Suyu pek firāvān olan pınara ve ayazmaya denir; yukālu: عَيْنٌ ثَرَّةٌ أَيْ غَزِيرَةٌ Ve memesinin delikleri vāsiʿ olan nākaya yāhūd koyuna ıtlāk olunur ki süt firāvān akar; yukālu: نَاقَةٌ أَوْ شَاةٌ ثَرَّةٌ أَيْ وَاسِعَةُ الْإِحْلِيلِ Ve sütü firāvān olan nākaya ve koyuna ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ أَوْ شَاةٌ ثَرَّةٌ أَيْ غَزِيرَةٌ Cemʿi ثُرُورٌ [s̱urūr] gelir ve ثِرَارٌ [s̱irār] gelir s̱ā’nın kesriyle. Ve

ثَرَّةٌ [s̱erret] Zahmının kanı firāvān olan taʿneye de vasf olur; yukālu: طَعْنَةٌ ثَرَّةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الدَّمِ Ve çok sözlü ozan karıya ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ ثَرَّةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْكَلَامِ

اَلثَّرَارَةُ [es-s̱erāret] (طَرَارَةٌ [ṭarāret] vezninde) ve

اَلثَّرْثَارَةُ [es-s̱ers̱āret] (سَلْسَالَةٌ [selsālet] vezninde) ve

اَلثُّرْثُورَةُ [es-s̱urs̱ūret] (s̱ā’nın zammıyla) Bunlar da suyu firāvān olan çeşmeye denir; yukālu: عَيْنٌ ثَرَارَةٌ وَثَرْثَارَةٌ وَثُرْثُورَةٌ أَيْ غَزِيرَةٌ Ve

ثَرْثَارَةٌ [s̱ers̱āret] Ozan ve pür-gū karıya denir.

اَلثَّرُورُ [es-s̱erūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü pek çok nākaya ve koyuna denir; yukālu: نَاقَةٌ ثَرُورٌ إِذَا كَانَتْ غَزِيرَةً وَكَذَلِكَ الشَّاةُ

اَلثَّارَّةُ [es-s̱ārret] Bu dahi çok sözlü karıya denir.

اَلثَّرُّ [es-s̱arr] (حَرٌّ [ḥarr] vezninde) ve

اَلثُّرُورَةُ [es-s̱urūret] (s̱ā’nın zammıyla) ve

اَلثَّرَارَةُ [es-s̱erāret] (حَرَارَةٌ [ḥarāret] vezninde) ve

اَلثُّرُورُ [es-s̱urūr] (سُرُورٌ [surūr] vezninde) Maʿānī-i mezbūreden masdarlardır; yukālu: ثَرَّتِ الْعَيْنُ وَالنَّاقَةُ وَالشَّاةُ ثَرًّا وَثُرُورَةً وَثَرَارَةً وَثُرُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا غَزُرَتْ Ve

ثَرٌّ [s̱err] (s̱ānın fethiyle) Perākende kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَّ الشَّيْءَ ثَرًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَدَّدَهُ وَفَرَّقَهُ Ve

ثَرٌّ [s̱err] Vasf olur, bol nesneye denir; yukālu: عَيْنٌ ثَرٌّ وَمَكَانٌ ثَرٌّ أَيْ وَاسِعٌ Ve çok sözlü adama denir; yukālu: رَجُلٌ ثَرٌّ أَيْ مِكْثَارٌ Ve

yağmuru çok buluta denir; yukālu: سَحَابٌ ثَرٌّ أَيْ كَثِيرُ الْمَاءِ Ve deprenişi çabuk olan ata denir, مُنْثَرٌّ [mun̲serr] dahi denir, مُنْجَرٌّ [muncerr] vezninde; yukālu: فَرَسٌ ثَرٌّ وَمُنْثَرٌّ أَيْ سَرِيعُ الرَّكْضِ

اَلثَّرْثَرَةُ [es̲-s̲ers̲eret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi tārümār etmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْثَرَ الشَّيْءَ إِذَا بَدَّدَهُ وَفَرَّقَهُ Ve sözü döne döne çok söylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْثَرَ الْكَلاَمَ إِذَا أَكْثَرَهُ وَرَدَّدَهُ Ve çok taʿām yemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْثَرَ فِي الطَّعَامِ إِذَا أَكْثَرَ أَكْلَهُ Ve taʿāmı birbirine katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْثَرَ الطَّعَامَ إِذَا خَلَّطَهُ

اَلثَّرْثَارُ [es̲-s̲ers̲ār] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Yāve-gū kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ ثَرْثَارٌ أَيْ مِهْذَارٌ Ve çağırgan adama denir; yukālu: رَجُلٌ ثَرْثَارٌ أَيْ صَيَّاحٌ Ve

ثَرْثَارٌ [S̲ers̲ār] Sincār ile Tekrīt beyninde bir ırmak yāhūd bir büyük derenin ismidir.

اَلْإِثْرَارَةُ [el-is̲rāret] (hemzenin kesriyle) أَنْبِرْبَارِيسُ [enbirbārīs] ismidir ki bu isimle maʿrūf devāyī nebāttır, Türkīde kadın tuzluğu taʿbīr olunur.

اَلثُّرْثُورُ [es̲-S̲urs̲ūr] (s̲ā’nın zammıyla) Ermīniyye diyārında iki nehrin ismidir, birine es̲-S̲urs̲ūru’l-Kebīr ve birine es̲-S̲urs̲ūru’ṣ-Ṣagīr derler.

اَلتَّثْرِيرُ [et-tes̲rīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yeri nem-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَّرَ بِالْمَكَانِ إِذَا نَدَّاهُ

[ث ع ج ر]

اَلثَّعْجَرَةُ [es̲-s̲aʿceret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dökmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَعْجَرَ الشَّيْءَ إِذَا صَبَّهُ

اَلْإِثْعِنْجَارُ [el-is̲ʿincār] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَعْجَرَ الْمَاءُ فَاثْعَنْجَرَ أَيِ انْصَبَّ

اَلْمُثْعَنْجِرَةُ [el-mus̲ʿanciret] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol çanağa denir ki içine konulan yağı taşıp dökülür ola. Zāhiren dibi çukur olmayıp ve darlığından olur; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: جَفْنَةٌ مُثْعَنْجِرَةٌ إِذَا كَانَتْ يَفِيضُ وَدَكُهَا

اَلْمُثْعَنْجِرُ [el-mus̲ʿancir] (bu dahi ism-i fāʿil ʿunvānıyla) Akıcı nesneye denir; yukālu: مَاءٌ أَوْ دَمْعٌ مُثْعَنْجِرٌ أَيْ سَائِلٌ

اَلْمُثْعَنْجَرُ [el-mus̲ʿancer] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Denizin ortasına denir ki pek engin yeridir, orada olan suyun kesretine sāʾir mahalleri benzemez olur. Ve kavlu İbn ʿAbbās ve zekere ʿAliyyen ”عِلْمِي إِلَى عِلْمِهِ كَالْقَرَارَةِ فِي الْمُثْعَنْجَرِ“ أَيْ مَقِيسًا إِلَى عِلْمِهِ كَالْقَرَارَةِ مَوْضُوعَةٍ فِي جَنْبِ الْمُثْعَنْجَرِ Yaʿnī İbn ʿAbbās dediler ki “Benim ʿilmim ʿilm-i Murtaḍā’ya kıyās ve nisbet olunsa, مُثْعَنْجَرٌ [mus̲ʿancer] cenbine mevzūʿ olan karāre yaʿnī gadīr-i sagīr gibidir.”

Ve Cevherī ve Ṣagānī مُثْعَنْجَرٌ [mus̲ʿancer] kelimesinin musaggarında مُثَيْعِجٌ [mus̲ayʿic] ve مُثَيْعِيجٌ [mus̲eyʿīc] denir demeleri galattır, savāb olan ثُعَيْجِرٌ [s̲uʿaycir] olmaktır, niteki مُحْرَنْجِمٌ [muḥrencim] musaggarında حُرَيْجِمٌ [ḥureycim] dersin, yaʿnī mīm ve nūn’u zāʾiddir.

[ث ع ر]

اَلثَّعْرُ [es̲-s̲aʿr] (s̲ā’nın fethi ve ʿayn’ın sükūnuyla ve s̲ā’nın zammıyla ve fethateynle de lügattir) Şol zamka şebīh seyyāl nesneye denir ki سَمُرٌ [semur] yaʿnī mugaylān ağacının kökünden zuhūr eder, semm-i kātildir.

اَلثَّعَرُ [es̲-s̲eʿar] (fethateynle) Bedende siğil çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَعِرَ الرَّجُلُ ثَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَتْ ثَآلِيلُهُ

اَلثُّعْرُورُ [es-suʿrūr] (sānın zammıyla) Bodur kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ ثُعْرُورٌ أَيْ قَصِيرٌ Ve

ثُعْرُورٌ [suʿrūr] طُرْثُوثٌ [ṭursūs] dedikleri nebāta, ʿalā-kavlin طُرْثُوثٌ [ṭursūs]un ucuna denir ki zeker başı gibi olur. Ve

طُرْثُوثٌ [ṭursūs] Kolgan dikeni dedikleridir. Kāle'ş-şārih [kāle] fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīs "يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الثَّعَارِيرُ" جَمْعُ ثُعْرُورٍ وَهِيَ الْقِثَّاءُ الصِّغَارُ شَبَّهُوهَا لِأَنَّ الْقِثَّاءَ يَنْمِي سَرِيعًا وَقِيلَ هِيَ رُؤُوسُ الطَّرَاثِيثِ تَكُونُ بَيْضَاءَ Ve

ثُعْرُورٌ [suʿrūr] Siğile denir, ثُؤْلُولٌ [suʾlūl] maʿnāsına. Ve ada soğanının köküne denir. Ve ʿacūr dedikleri sebzenin sagīrine denir. Ve ذُؤْنُونٌ [zuʾnūn] dedikleri nebātın yemişine denir, bādiye nebātındandır.

اَلثُّعْرَانِ [es-suʿrān] ve

اَلثُّعْرُورَانِ [es-suʿrūrān] (sā'ların zammı ve tesniye bünyesiyle) Şol meme başlarına şebīh iki taraflı uzuncu siğillere denir ki at kısmının hāyelerinin iki taşra taraflarını ihāta eder, kezālik koyun kısmının dahi memelerinin taşra taraflarını ihāta eder.

اَلثَّعَارِيرُ [es-saʿārīr] (cemʿ bünyesiyle) Kuşkonmaz otuna şebīh bir nebāt adıdır. Ve burunda hādis olan çatlaklara denir.

اَلثَّعْرَرَةُ [es-saʿreret] (جَلْبَبَةٌ [celbebet] vezninde) Burunda çatlaklar zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَعْرَرَ الْأَنْفُ إِذَا بَدَا فِيهِ التَّشَقُّقُ

اَلْإِثْعَارُ [el-isʿār] (hemzenin kesriyle) Yalandan muvāzaʿa cihetiyle ahbār ve havādis tecessüs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَجَسَّسَ الْأَخْبَارَ بِالْكَذِبِ

[ث غ ر]

اَلثَّغْرُ [es-sağr] (sā'nın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnu ve fethiyle) Hıyār-ı ʿuşbdandır, yaʿnī bir gūne otluk ismidir ki bi'l-cümle otlukların güzīdesidir, deve kısmının mahbūbudur. Müfredi ثَغْرَةٌ [sağret]tir hā'yla. Ve

ثَغْرٌ [sağr] Mutlakā açılmış yırtığa ve yarığa yāhūd dağlarda ve baʿzı yerlerde olan gediğe ve rahneye denir. Ve ağıza denir, فَمٌ [fem] maʿnāsına. Ve dişlere denir, ʿalā-kavlin mukaddemlerine yaʿnī ön dişlere denir. Kāle'ş-şārih ve fi'l-*Mişbāḥ* اَلثَّغْرُ الْمَبْسِمُ ثُمَّ أُطْلِقَ عَلَى الثَّنَايَا Ve ʿinde'l-baʿz ثَغْرٌ [sağr] menbitlerinde sābit olan dişlere denir ki çıktıktan sonra ıtlāk olunmaz. Ve dārü'l-harb kurbünde olan serhadde denir ki mahall-i havf olmakla oraya muhāfız ve merzübān taʿyīn olunur, düşman ağızı taʿbīr olunan yerler olacaktır. Ve mutlakā fürūc-ı büldāndan yaʿnī her belde ve memleketin serhaddinde ve dāhilinde olan gediklere ve derbendlere denir ki havfnāk mahallerdir, düşman yāhūd harāmī makūlesinin mürūr-gāhlarıdır ve ona ثُغُورٌ [suğūr] dahi denir, زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde. Ve

ثَغْرٌ [Sağr] Şehr-i Kirmān kurbünde sāhil-i Baḥr-ı Hind'de bir belde adıdır. Ve

ثَغْرٌ [sağr] Masdar olur, gedik açmak ve rahne eylemek maʿnāsına; yukālu: ثَغَرَ الرَّجُلُ ثَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ثَلَمَ Ve gedik tutmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: ثَغَرَ الثُّلْمَةَ إِذَا سَدَّهَا Ve bir adamın dişlerini şikest eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَغَرَ فُلَانًا إِذَا كَسَرَ ثَغْرَهُ Ve bir adamın bir hādise sebebiyle dişleri ufanmak maʿnāsınadır; yukālu: ثُغِرَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا دَقَّ فَمُهُ فَهُوَ مَثْغُورٌ Ve çocuğun dişleri ʿalā-kavlin ön dişleri düşmek maʿnāsınadır ki sonra yerine sābiti nābit olur; yukālu: ثُغِرَ الصَّبِيُّ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا سَقَطَتْ أَسْنَانُهُ أَوْ رَوَاضِعُهُ فَهُوَ مَثْغُورٌ

اَلثُّغْرَةُ [es̱-s̱uġret] (نُقْرَةٌ [nuḳret] vezninde) İki taraflı boyun çenberlerinin beyninde olan boğaz çukuruna denir; yukālu: طَعَنَ فِي ثُغْرَتِهِ أَيْ نُقْرَةِ نَحْرِهِ الَّتِي بَيْنَ التَّرْقُوَتَيْنِ Ve ثُغْرَةُ الْبَعِيرِ [s̱uġretu’l-baʿīr] devenin boynunun nihāyetinde olan çukura denir ki oradan zebh olur. Ve ثُغْرَةُ الْفَرَسِ [s̱uġretu’l-feres] at kısmının göğüsünün üstünde olan çukurdan ʿibārettir. Ve

ثُغْرَةٌ [s̱uġret] Arzın bir nāhiyesine denir. Ve düz ve mülāyim yola denir, طَرِيقٌ سَهْلَةٌ maʿnāsına.

اَلْإِثْغَارُ [el-is̱ġār] (hemzenin kesriyle) Çocuk dişlerini düşürmek maʿnāsınadır; yukālu. أَثْغَرَ الْغُلَامُ إِذَا أَلْقَى ثَغْرَهُ Ve çocuğun dişleri bitmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَثْغَرَ الْغُلَامُ إِذَا نَبَتَ ثَغْرُهُ Ve bir adamın dişleri ufanmak maʿnāsınadır; yukālu: أُثْغِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا دُقَّ فَمُهُ

اَلْإِثِّغَارُ [el-is̱s̱iġār] (hemzenin ve s̱ā-yı müşeddedenin kesriyle) Bu dahi çocuğun dişleri bitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِثَّغَرَ الْغُلَامُ إِذَا نَبَتَ ثَغْرُهُ كَمَا يُقَالُ اِدَّغَرَ Ve bunların aslı إِثْتَغَرَ [is̱teġare] idi ki iftiʿāldendir.

اَلْمَثْغُورُ [el-mes̱ġūr] Dişleri düşmüş olan çocuğa denir, ke-mā zukire.

اَلثُّغُورُ [es̱-s̱uġūr] (s̱ānın zammıyla) ثَغْرٌ [s̱aġr] kelimesinin müfredidir, dağınık, müteferrik maʿnāsına müstaʿmeldir ve minhu yukālu: أَمْسَوْا ثُغُورًا أَيْ مُتَفَرِّقِينَ

ثَغُورٌ [S̱aġūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yemen’de Ḥimyer kabīlesine mahsūs bir hısn adıdır.

ثُغْرَةٌ [S̱uġret] (صُبْرَةٌ [ṣubret] vezninde) أَعْرَاضٌ [aʿrāḍ]-ı Medīne’den bir nāhiyenin ismidir. أَعْرَاضٌ [aʿrāḍ] nevāhī-i Medīne’ye ıtlāk olunur.

[ث ف ر]

اَلثَّفْرُ [es̱-s̱efr] (s̱ā’nın fethi ve zammı ve fā’nın sükūnuyla) Sibāʿ ve mahālibenin yaʿnī yırtıcı vuhūş ve tuyūrun hāssaten fercine denir, hayā-i nākaya mahsūs olduğu gibi, ʿalā-kavlin ferclerinden meslek-i kazīb yaʿnī ālet girecek yerine denir ki ahass olur.

اَلثَّفَرُ [es̱-s̱efer] (fethateynle ve baʿzen fāʾ sākin olur) At eyerinin gerisinde olan kayışa denir ki kuskun taʿbīr olunur; semerli ve pālānlı dābbelerde kuskun olmamakla päldüm taʿbīr olunur; yukālu: شَدَّ ثَفَرَهُ وَهُوَ السَّيْرُ فِي مُؤَخَّرِ السَّرْجِ

اَلْإِثْفَارُ [el-is̱fār] (hemzenin kesriyle) Eyere ve pālāna kuskun ve päldüm yapmak ʿalā-kavlin kuskun ve päldüm takmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْفَرَ السَّرْجَ إِذَا عَمِلَ لَهُ ثَفَرًا أَوْ شَدَّهُ بِهِ Ve dābbeyi ensesinden sürmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَثْفَرَ الْبَغْلَ إِذَا سَاقَهُ مِنْ خَلْفِهِ Ve bu maʿnādandır ki filānın dübürüne zekerimi yanaştırıp dayadım diyecek yerde أَثْفَرْتُهُ بَيْعَةَ سَوْءٍ derler, أَلْزَقْتُهَا بِاسْتِهِ maʿnāsına. بَيْعَةٌ [beyʿat] سِلْعَةٌ [silʿat]ten kināyedir ki murād silʿa-i sū-i bedenīdir. Ve

إِثْفَارٌ [is̱fār] Gebe keçi vilādet ʿalāmetini belirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْفَرَتِ الْعَنْزُ إِذَا بَيَّنَتِ الْوِلَادَةَ

اَلْمِثْفَارُ [el-mis̱fār] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Şol ata ve sāʾir davara denir ki eyerini ve pālānını dāʾimā geriye silkip atar ola; yukālu: دَابَّةٌ مِثْفَارٌ أَيْ تَرْمِي بِسَرْجِهَا إِلَى مُؤَخَّرِهَا Ve meʾbūn ve kekez kimseye ıtlāk olunur ki müzekker-i semāʿī taʿbīr olunur.

اَلْمِثْفَرُ [el-mis̱fer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) مِثْفَارٌ [mis̱fār] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِثْفَارٌ وَمِثْفَرٌ أَيْ مَأْبُونٌ

اَلْإِسْتِثْفَارُ [el-istis̱fār] Bir adam art eteğini ʿavretlerin don bezi gibi uylukları arasından ön tarafına çekip getirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَثْفَرَ بِإِزَارِهِ إِذَا أَدْخَلَهُ بَيْنَ فَخِذَيْهِ مَلْوِيًّا Ve köpek kısmı kuyruğunu paçası aralığına kıstırıp karnına yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَثْفَرَ الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ إِذَا أَدْخَلَهُ بَيْنَ فَخِذَيْهِ حَتَّى يُلْزِقَهُ بِبَطْنِهِ

اَلثَّفْرُ [es̱-s̱efr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) Davarı ensesinden sürmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَفَرَ الْحِمَارَ ثَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَاقَهُ مِنْ خَلْفِهِ

[ث ق ر]

اَلتَّثَقُّرُ [et-tes̱aḳḳur] (ḳāf’la تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sabırsızlıktan nāşī tereddüd ve ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَقَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَدَّدَ وَجَزِعَ

[ث م ر]

اَلثَّمَرُ [es̱-s̱emer] (fethateynle) Ağacın yemişine denir, Fārisīde mīve denir; yukālu: أَدْرَكَ ثَمَرُ الشَّجَرِ أَيْ حَمْلُهُ Ve her nevʿ māla ıtlāk olunur; yukālu: ﴿وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ﴾ أَيْ أَنْوَاعُ الْمَالِ İsm-i cins olmakla müfredi ثَمَرَةٌ [s̱emeret]tir hā’yla ve ثَمُرَةٌ [s̱emuret]tir mīm’in zammıyla سَمُرَةٌ [semuret] vezninde. Cemʿi ثِمَارٌ [s̱imār]dır, جَبَلٌ [cebel] ve جِبَالٌ [cibāl] gibi. Ve cemʿü’l-cemʿi ثُمُرٌ [s̱umur]dur zammeteynle, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve müntehe’l-cümūʿu أَثْمَارٌ [es̱mār]dır, أَعْنَاقٌ [aʿnāḳ] vezninde. Ve

ثُمُرٌ [s̱umur] Filizzāttan altına ve gümüşe ıtlāk olunur; yukālu: ثُمُرٌ أَيْ ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ Ve

ثَمَرَةٌ [s̱emeret] Şecereye ıtlāk olunur ki mecāz-ı mürseldir. Ve başın derisine denir جِلْدَةُ الرَّأْسِ [cildetu’r-reˀs] maʿnāsına. Ve ثَمَرَةُ اللِّسَانِ [s̱emeretu’l-lisān] dilin ucuna ıtlāk olunur; semere-i savttan meˀhūzdur. Kāle fi’l-*Esās* ضَرَبَنِي بِثَمَرَةِ لِسَانِهِ أَيْ بِعَذَبَتِهِ إِذَا لَسَنَكَ Ve ثَمَرَةُ السَّوْطِ [s̱emeretu’s-savṭ] kamçının ucunda olan ʿukdeye ıtlāk olunur, meyveye teşbīhen; yukālu: سَوْطٌ عَظِيمُ الثَّمَرَةِ أَيِ الْعُقْدَةِ فِي طَرَفِهِ Ve nesl ve zürriyyete ıtlāk olunur; yukālu: كَثَّرَ اللهُ ثَمَرَةَ سُلْطَانِنَا أَيْ نَسْلَهُ وَذُرِّيَّتَهُ وَوَلَدَهُ

اَلثَّمَارُ [es̱-s̱emār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi meyveye ve her nevʿ māla ıtlāk olunur.

اَلثُّمُورُ [es̱-s̱umūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ağaç yemiş tutmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَرَ الشَّجَرُ ثُمُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ فِيهِ الثَّمَرُ Ve bir adam māl-dār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ثَمَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَمَوَّلَ Ve davar otlamak için sāhibi ağaç biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَرَ لِلْغَنَمِ إِذَا جَمَعَ لَهَا الشَّجَرَ

اَلْإِثْمَارُ [el-is̱mār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ağaç meyve vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْمَرَ الشَّجَرُ إِذَا صَارَ فِيهِ الثَّمَرُ Ve tulumda kere yağını çalkayıp yayarken yağ dāne dāne olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, ثَمَرٌ [s̱emer]e teşbīh olunmuştur; yukālu: أَثْمَرَ السِّقَاءُ إِذَا ظَهَرَ عَلَيْهِ تَحَبُّبُ الزُّبْدِ Kāle fi’l-*Esās* إِنَّ لَبَنَكَ لَحَسَنُ الثَّمَرِ وَهُوَ مَا يُرَى عَلَيْهِ إِذَا مُخِضَ مِنْ أَمْثَالِ الْحَصَفِ فِي الْجَلْدِ Ve bir adamın mālı çoğalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَثْمَرَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ

اَلثَّامِرُ [es̱-s̱āmir] (ثُمُورٌ [s̱umūr]dan ism-i fāʿildir) ve

اَلْمُثْمِرُ [el-mus̱mir] (إِثْمَارٌ [is̱mār]dan fāʿildir) Meˀhazları üzere ikisi de meyve tutmuş ağaca denir. Ve ʿinde’l-baʿz ثَامِرٌ [s̱āmir] meyvesi henüz zuhūr eden ağaca ve مُثْمِرٌ [mus̱mir] meyvesi devşirilmek derecesine gelmiş ağaca denir; yukālu: شَجَرٌ ثَامِرٌ وَمُثْمِرٌ إِذَا صَارَ فِيهِ الثَّمَرُ أَوْ شَجَرٌ ثَامِرٌ إِذَا خَرَجَ ثَمَرُهُ وَمُثْمِرٌ إِذَا بَلَغَ ثَمَرُهُ أَنْ يُجْتَنَى

اَلثَّمْرَاءُ [es-s̱emrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) ثَمَرَةٌ [s̱emeret]in cemᶜidir. Gerçi mü᾽ellif cemᶜ-i ثَمَرَةٌ [s̱emeret] ᶜibāretiyle cemᶜiyyetini tansīs edip lākin agreb olmakla شَجْرَاءُ [şecrā᾽] gibi ism-i cemᶜ olmak gālibdir. Ve

ثَمْرَاءُ [s̱emrā᾽] Bi-ᶜaynihi bir nevᶜ ağacın adıdır. Ve şehr-i Ṭā᾽if’in Serāt cānibinde vākiᶜ şıkkında bir küçük dağın ismidir. Ve

ثَمْرَاءُ [s̱emrā᾽] Yemişli ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ ثَمْرَاءُ إِذَا صَارَ قَدْ خَرَجَ ثَمَرُهَا Ve semeri çok arza denir; yukālu: أَرْضٌ ثَمْرَاءُ أَيْ كَثِيرَةُ الثَّمَرِ

اَلثَّمِيرَةُ [es-s̱emīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi kesīrü’s-semer olan olan arza denir. Ve yayıkta yayılıp çıkarken henüz toplanmaksızın dāne dāne zāhir olan yağa denir; yukālu: ظَهَرَتْ ثَمِيرَةُ الزُّبْدِ وَهِيَ مَا يَظْهَرُ مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يَجْتَمِعَ Ve kere yağı zuhūr etmiş ᶜalākavlin henüz yağı ve kaymağı çıkmamış süte denir; yukālu: شَرِبَ الثَّمِيرَةَ أَيِ اللَّبَنَ الَّذِي ظَهَرَ زُبْدُهُ أَوِ الَّذِي لَمْ يَخْرُجْ زُبْدُهُ

اَلثَّمِيرُ [es-s̱emīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ثَمِيرَةٌ [s̱emīret] ile maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir.

اَلثَّمِرُ [es-s̱emir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمَثْمُورُ [el-mes̱mūr] Māl-ı kesīre denir; yukālu: مَالٌ ثَمِرٌ وَمَثْمُورٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve

مَثْمُورٌ [mes̱mūr] Kesīrü’l-māl adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَثْمُورٌ وَقَوْمٌ مَثْمُورُونَ أَيْ كَثِيرُو الْمَالِ

اَلتَّثْمِيرُ [et-tes̱mīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Tulumda yağ yayar iken dāne dāne zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ثَمَّرَ السَّقَاءُ تَثْمِيرًا إِذَا ظَهَرَ عَلَيْهِ تَحَبُّبُ الزُّبْدِ Ve nebāt ve eşcār kısmı çiçeklerini döküp yemiş bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَمَّرَ النَّبَاتُ إِذَا نَفَضَ نَوْرُهُ وَعَقَدَ ثَمَرُهُ Ve bir adam mālını bereketlendirip neşv ü nemā ile çoğaltmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَمَّرَ الرَّجُلُ مَالَهُ إِذَا نَمَّاهُ وَكَثَّرَهُ ve tekūlu: ثَمَّرَ اللهُ مَالَكَ

اَلثَّامِرُ [es-s̱āmir] Meyveli ağaca denir ki niteki zikr olundu. Ve hubūbāttan böğrülceye denir. Ve حُمَّاضٌ [ḥummāḍ] nebātının çiçeğine denir ki kırmızı olur.

اِبْنُ ثَمِيرٍ [ibn s̱emīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mehtāb gecenin künyesidir.

ثَمْرٌ [S̱emr] (تَمْرٌ [temr] vezninde) Bir vādī adıdır.

ثَمَرٌ [S̱emer] (fethateynle) Yemen’de bir karye adıdır.

ثُمَيْرٌ [S̱umeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Muḥammed b. ᶜAbdurraḥīm nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلثَّمِرَةُ [es-s̱emiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ثَمِرٌ [s̱emir]in mü᾽ennesidir. Ve ثَمِرٌ [s̱emir] fi’l-asl nemā bulmuş māl-ı mübāreke ıtlāk olunup o ᶜalāka ile ثَمِرَةٌ [s̱emiret] nefs-i tayyibede istiᶜmāl olundu ve minhu tekūlu: مَا نَفْسِي لَكَ بِثَمِرَةٍ أَيْ مَا لَكَ فِي نَفْسِي حَلَاوَةٌ Mü᾽ellif hāsıl-ı maᶜnā ile tefsīr eylemiştir.

[ث ن ج ر]

اَلثِّنْجَارَةُ [es-s̱incāret] Nūn’la ثِبْجَارَةٌ [s̱ibcāret] vezninde ve mürādifidir ki oluk suyuyla peydā olan hufreye denir.

[ث و ر]

اَلثَّوْرُ [es-s̱evr] (جَوْرٌ [cevr] vezninde) ve

اَلثُّؤُورُ [es-s̱u᾽ūr] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلثَّوَرَانُ [es-s̱everān] (fetehātla) Bir nesne yerinden tozup kalkımak maᶜnāsınadır, tozun ve dalganın kalkıması gibi; yukālu: ثَارَ الشَّيْءُ يَثُورُ ثَوْرًا وَثُؤُورًا وَثَوَرَانًا إِذَا هَاجَ Ve sıçramak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَارَ إِلَيْهِ إِذَا وَثَبَ Ve toz tozup havāya ağmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَارَ الْغُبَارُ إِذَا سَطَعَ Ve hāssaten bağırtlak kuşu ve çekirge yerlerinden kalkmak

maʿnāsınadır; yukālu: ثَارَ الْقَطَا وَالْجَرَادُ إِذَا نَهَضَ Ve bedenden kan kaynayıp çıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ثَارَ الدَّمُ إِذَا ظَهَرَ Ve

ثَوْرٌ [s̱evr] أَقِطٌ [aḳiṭ] yaʿnī keş dedikleri yoğurt kurusundan kıtʿa-i ʿazīmeye ıtlāk olunur. Cemʿi أَثْوَارٌ [es̱vār] ve ثِوَرَةٌ [s̱iveret] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde. Ve

ثَوْرٌ [s̱evr] Erkek öküze denir, arzı إِثَارَةٌ [is̱āret] ettiği için, gūyā ki masdar ile müsemmādır, ثَائِرٌ [s̱āʾir] maʿnāsınadır. Cemʿi أَثْوَارٌ [es̱vār]dır ve ثِيَارٌ [s̱iyār]dır s̱ānın kesriyle ve ثِوَرَةٌ [s̱iveret] ve ثِيَرَةٌ [s̱iyeret]tir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve ثِيرَةٌ [s̱īret] tir ve ثِيرَانٌ [s̱īrān]dır, جِيرَةٌ [ciyeret] ve جِيرَانٌ [cīrān] vezninde yāʾ mücāveret-i kesreye mebnīdir. Müʾennesi ثَوْرَةٌ [s̱evret]tir.

ثَوْرٌ [s̱evr] Bir kavmin seyyid ve mihterine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ثَوْرُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve yosuna denir, طُحْلُبٌ [ṭuḥlub] maʿnāsına. Ve tırnağın dibinde olan beyāza denir. Ve mutlakā yosun gibi suyun yüzüne çöken şeyʾe denir. Ve deliliğe denir; yukālu: أَصَابَهُ الثَّوْرُ أَيِ الْجُنُونُ Ve ufkta şafakın neşr ve heyecānla tābende olan kızıllığına ıtlāk olunur; yukālu: سَقَطَ ثَوْرُ الشَّفَقِ أَيْ حُمْرَتُهُ الثَّائِرَةُ فِيهِ Ve ahmak ve bī-magz adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ثَوْرٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve

ثَوْرٌ [S̱evr] Felekte bir burcun adıdır ki onda kevākibden ثَوْرٌ [s̱evr] sūreti mersūmdur; ikinci burc olacaktır. Ve

ثَوْرٌ [S̱evr] ʿĀṣ b. Saʿīd'in feresi ismidir. Ve Muḍar'dan bir kabīle pederinin ismidir; imām ve muhaddis Sufyān b. Saʿīd o kabīledendir. Ve Muzeyne bilādında bir vādī ismidir. Ve Mekke'de bir dağın adıdır ki Tenzīl-i mübīn'de mezkūr olan mağara ondadır, murād: ﴿ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ﴾ āyetinde mezkūr olan غَارٌ [ġār]dır ve ona S̱evru Aṭhal dahi denir. أَطْحَلُ [Aṭḥal] dağın adı olup S̱evr b. ʿAbdumenāt ona nāzil olmakla kendisine mensūb olmuştur. Lākin bu sūrette Aṭhalu S̱evr denmek lāzım idi. Ve

ثَوْرٌ [S̱evr] Medīne'de dahi bir dağın adıdır ve minhu'l-hadīsu's-sahīhu:"اَلْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ" وَأَمَّا قَوْلُ أَبِي عُبَيْدِ بْنِ سَلاَّمٍ وَغَيْرِهِ مِنْ أَكَابِرِ الْأَعْلاَمِ إِنَّ هَذَا تَصْحِيفٌ وَالصَّوَابُ إِلَى أُحُدٍ لِأَنَّ ثَوْرًا إِنَّمَا هُوَ بِمَكَّةَ فَغَيْرُ جَيِّدٍ Yaʿnī "Medīne-i münevvere havzası ʿAyr nām dağdan S̱evr nām dağa kadar harem-i muhteremdir, Ebū ʿUbeyd ve sāʾir ekābir-i aʿlām Medīne-i münevvere'de S̱evr nām dağ yoktur, S̱evr Mekke'de olmakla إِلَى ثَوْرٍ kelimesi إِلَى أُحُدٍ kelimesinin musahhafıdır ki rāvīler tashīf eylemişlerdir" demeleriyle bu kelāmları ceyyīd ve be-cā değildir. Zīrā İmām ve muhaddis ve zāhid Şeyh Şucāʿ el-Baʿlī, Ḥāfıẓ Ebū Muḥammed ʿAbdusselām el-Baṣrī nām muhaddisten rivāyet eyleyerek bana bu vech üzere haber vermiştir ki Medīne'de Uḥud dağının ensesine māʾil hizāsında bir küçük dağ vardır ki ona S̱evr derler. Ve merreten baʿde-uhrā arz-ı mezbūreye āgāh olan ʿArablardan suʾāl eylediğimde bi'l-cümle orada S̱evr nāmında bir küçük dağ olduğunu ihbār eylediler. Bundan başka Şeyh ʿAfīfuddīn el-Maṭarī kendi pederi olan Muḥammed'den ki hāfız ve sikadır, rivāyet eylemek üzere bana tahrīr eyledi ki Uḥud dağının şimālī olan halfinde bir değirmi küçük dağ vardır ki S̱evr tesmiye olunur, ehl-i Medīne'nin bi'l-cümle halefen ʿan-selef maʿlūmlarıdır.

اَلتَّثَوُّرُ [et-tes̱evvur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi ثَوْرٌ [s̱evr] ve ثَوَرَانٌ [s̱everān]

maʿnālarınadır; yukālu: تَثَوَّرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى ثَارَ

اَلْإِثَارَةُ [el-is̱āret] (hemzenin kesriyle) Tozutmak ve toz koparmak maʿnālarına müteʿaddīdir; yukālu: أَثَارَهُ وَأَثْرَهُ وَهَثْرَهُ إِذَا هَيَّجَهُ Şārih der ki burada müʾellifin أَثْرَهُ kavli maklūbdur, lākin ona göre medd ile آثَرَهُ olmak lāzımdır; هَثَرَهُ kavli ki hāʾ hemzeden bedeldir, ondan ābīdīr. *Esās*’ta وَأَثْرْتُ الصَّيْدَ وَالْأَسَدَ وَاسْتَثَرْتُهُ أَيْ هَيَّجْتُهُ ʿibāretiyle mersūm olmakla إِثَارَةٌ [is̱āret]ten mütekellimdir. Sāʾir meʾhazlarda dahi bu gūne mersūm olduğundan zāhiren müʾellif mütekellimden gaybete zeyg ile sülāsī ʿunvānında sebt eylemiştir.

اَلتَّثْوِيرُ [et-tes̱vīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِثَارَةٌ [is̱āret] maʿnāsınadır; yukālu: ثَوَّرَهُ بِمَعْنَى أَثَارَهُ Ve bir nesnenin iç yüzünden bahs ve teftīş eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ثَوَّرَ عَنِ الْقُرْآنِ إِذَا بَحَثَ عَنْ عِلْمِهِ

اَلْإِسْتِثَارَةُ [el-istis̱āret] Bu dahi إِثَارَةٌ [is̱āret] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَثَارَهُ بِمَعْنَى أَثَارَهُ

ثَوْرُالشِّبَاكِ [S̱evru’ş-Şibāk] (şīn’in kesriyle) ve

بُرْقَةُالثَّوْرِ [Burḳatu’s̱-S̱evr] (bā’nın fethiyle) İki mevziʿlerdir.

ثَوْرَى [S̱evrā] (kasr ile ve baʿzen medd ederler) Dimaşḳ türābında bir nehrin adıdır.

أَبُوالثَّوْرَيْنِ [Ebu’s̱-S̱evreyn] (tesniye bünyesiyle) Tābiʿīnden Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān künyesidir.

اَلثَّوْرَةُ [es̱-s̱evret] (دَوْرَةٌ [devret] vezninde) Çok nesneye ıtlāk olunur; yukālu: ثَوْرَةٌ مِنْ مَالٍ وَرِجَالٍ أَيْ كَثِيرٌ

اَلثَّوَارَةُ [es̱-s̱evāret] (mübālaga bünyesiyle) خَوْرَانٌ [ḫavrān] maʿnāsına müstaʿmeldir ki hayvānın dübür ve makʿadına denir.

اَلثَّائِرُ [es̱-s̱āʾir] ثَوَرَانٌ [s̱everān]den ism-i fāʿildir, bu münāsebetle hışm ve gazaba ıtlāk olunur; yukālu: ثَارَ ثَائِرُهُ إِذَا هَاجَ غَضَبُهُ

اَلثِّيَرُ [es̱-s̱īr] (s̱ā’nın kesriyle) Gözün perdesine denir; yukālu: عَلَى عَيْنِهِ ثِيَرٌ أَيْ غِطَاءٌ

اَلْمُثِيرَةُ [el-mus̱īret] إِثَارَةٌ [is̱āret]ten ism-i fāʿildir, tarlayı söküp toprağını koparıp tozutan yaʿni nadas eden çift öküzüne denir; yukālu: بَقَرَةٌ مُثِيرَةٌ إِذَا كَانَتْ تُثِيرُ الْأَرْضَ

اَلْمُثَاوَرَةُ [el-mus̱āveret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلثِّوَارُ [es̱-s̱ivār] (s̱ā’nın kesriyle) Sıçraşmak maʿnāsınadır, vāhiden ve fe-sāʿiden için olur; yukālu: ثَاوَرَهُ مُثَاوَرَةً وَثِوَارًا إِذَا وَاثَبَهُ

ثُوَيْرٌ [S̱uveyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Ebī Fāḫite Saʿīd b. ʿİlāḳa’dır ki tābiʿīndendir Ve

ثُوَيْرٌ [S̱uveyr] Cezīre’de Taġlib kabīlesi menāzilinden bir menzilin adıdır. Ve Ḍariyye cibāline karīb bir taşlık ve kumluk yerin ismidir ki Caʿfer b. Kilāb cemāʿatine mahsūstur.

FASLU’L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ر]

اَلْجَأْرُ [el-ceʾr] (cīm’in fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْجُؤَارُ [el-cuʾār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Feryād ve zārī ile dergāh-ı Hakk’a duʿā ve niyāz ve istimdād eylemek maʿnāsınadır; maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur; yukālu: جَأَرَ إِلَى اللهِ جَأْرًا وَجُؤَارًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالدُّعَاءِ وَتَضَرَّعَ وَاسْتَغَاثَ إِلَيْهِ Ve sığır ve öküz kısmı böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: جَأَرَ الْبَقَرَةُ وَالثَّوْرُ إِذَا صَاحَا [ve] بَقَرَةٌ [baḳarat] yaban sığırına da şāmildir; hāʾ vahdet içindir. Ve

جَأْرٌ [ceʾr] Nebāt boy sürüp uzamak maʿnāsına müstaʿmeldir; refʿ-i savt maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: جَأَرَ النَّبَاتُ جَأْرًا إِذَا طَالَ نَبْتُهَا كَمَا يُقَالُ صَاحَتِ Kāle fi’l-*Esās* الشَّجَرَةُ إِذَا طَالَتْ Ve

جَأْرٌ [ceʾr] Tāze ve firāvān olan otluğa ıtlāk olunur, irtifāʿ şānından olduğu için; yukālu: فِي أَرْضِهِ نَبْتٌ جَأْرٌ أَيْ غَضٌّ كَثِيرٌ Ve tenūmend ve dahāmetli adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَأْرٌ أَيْ ضَخْمٌ ve yukālu: هُوَ أَجْأَرُ مِنْهُ أَيْ أَضْخَمُ

اَلْجَأَّارُ [el-ceʾʾār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْجَئِرُ [el-ceʾir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bunlar da dahāmetli adama denir.

اَلْجَائِرُ [el-cāʾir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Gönül bulanıp gaseyān gelmek maʿnāsınadır; refʿ-i savtla olduğuna mebnīdir; yukālu: أَخَذَهُ الْجَائِرُ أَيْ جَيَشَانُ النَّفْسِ Ve boğazda nesne tıkanmağa denir, غَصَصٌ [ġaṣaṣ] maʿnāsına. Ve boğaza ʿārız olan harāret ve yanıklık gibi keyfiyyete denir ki gazab makūlesi hālāt-ı nefsiyyeden hādis olur, ʿalā-kavlin humūzata şebīh bir hālettir ki pek yağlı nesne yemekten ʿārız olur, boğazı ekşiyip geğirdikçe ekşi ekşi gelir; tekūlu: أَخَذَنِي الْجَائِرُ وَهُوَ حَرُّ الْحَلْقِ أَوْ شِبْهُ حُمُوضَةٍ فِيهِ مِنْ أَكْلِ الدَّسَمِ

اَلْجَأْرُ [el-ceʾr] (cīm’in fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْجَأَّارُ [el-ceʾʾār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْجُؤَرُ [el-cuʾer] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْجِوَرُّ [el-civerr] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Pek firāvān yağmura denir; yukālu: غَيْثٌ جَأْرٌ وَجَأَّارٌ وَجُؤَرٌ وَجِوَرٌّ أَيْ غَزِيرٌ كَثِيرٌ Burada جِوَرٌّ [civerr] vāv-ı müşeddede ile olmakla zāhiren hemzeden mübeddeledir, *Ṣıḥāḥ*’ta “ج،و،ر” māddesinde mersūmdur. Ve

جَأْرٌ [ceʾr] Masdar olur, bir adamın içeri göğüsünde bir nesne tıkanıp kalmak maʿnāsına; yukālu: جَئِرَ الرَّجُلُ جَأْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غُصَّ فِي صَدْرِهِ

اَلْجُؤَارُ [el-cuʾār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İnsāna pek müstevlī olan kayʾ ve ishāl ʿārızasına ıtlāk olunur, şamātasına bināʾen; yukālu: أَخَذَهُ الْجُؤَارُ أَيِ الْقَيْءُ وَالسُّلَاحُ

[ج ب ر]

اَلْجَبْرُ [el-cebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Hilāf-ı kesr maʿnāsınadır; yaʿnī kırığı bütünlemek maʿnāsınadır, kırık kemiği sarıp bütünlemek ve kırık kabı kenād eylemek gibi; yukālu: جَبَرَ الْعَظْمَ جَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ضِدُّ كَسَرَهُ أَيْ أَصْلَحَهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre جَبْرٌ [cebr] māddesi kahrdan bir gūne şīve ile bir nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsına mevzūʿdur, gāhca ıslāh-ı mücerredde istiʿmāl olunur ve minhu kavlu ʿAliyyin radıyallāhu ʿanhu ”يَا جَابِرَ كُلِّ كَسِيرٍ وَيَا مُسَهِّلَ كُلِّ عَسِيرٍ“ Ve gāhī kahr-ı mücerred-

de istiʿmāl olunur ve minhu’l-hadīsu: ”لاَ جَبْرَ وَلاَ تَفْوِيضَ“ Ve sāʾir maʿānī bundan münşaʿibdir. İntehā. Ve

جَبْرٌ [cebr] Pādişāha ıtlāk olunur, nāsı kendi murādı üzere kahr yāhūd ıslāh eylediği için ve bu رَجُلٌ عَدْلٌ kabīlindendir. Ve kula ıtlāk olunur, ʿabd maʿnāsına, pes azdāddan olur. Lākin جَبْرٌ [cebr] burada mefʿūl maʿnāsına olmakla zıddıyyeti gayr-i müsellemdir. Ve

جَبْرٌ [cebr] Şecīʿ ve bahādır adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَبْرٌ أَيْ شُجَاعٌ Ve

جَبْرٌ [cebr] Kader mukābiline denir. Ceberiyye, Kaderiyye mukābilidir, ke-mā seyuzkeru. Ve gulāma dahi جَبْرٌ [cebr] ıtlāk olunur. Ve ʿūd yaʿnī kırık çıkık saracak ağaç pāresine de denir. Ve

جَبْرٌ [Cebr] Esmā-i ricāldendir; Mucāhid b. Cebr muhaddisīndendir. Ve

جَبْرٌ [cebr] ve

جُبُورٌ [cubūr] (قُعُودٌ [kuʿūd] vezninde) ve

جِبَارَةٌ [cibāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Masdar olur, kırık kemiği sarıp ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَرَ الْعَظْمَ جَبْرًا وَجُبُورًا وَجِبَارَةً فَجُبِرَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve fakīre ihsān eylemek, ʿalā-kavlin fakīr iken iʿtā-i māl eylemekle zengin eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَبَرَ الْفَقِيرَ إِذَا أَحْسَنَ إِلَيْهِ أَوْ أَغْنَاهُ بَعْدَ فَقْرٍ Ve

جَبْرٌ [cebr] Bir adamı bir nesne üzere ikrāh eylemek yaʿnī zoraki işletmek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَرَ فُلاَنًا عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَكْرَهَهُ

اَلتَّجْبِيرُ [et-tecbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi sınık kemiği sarıp onaltmak ve fakīri māl-dār etmek maʿnālarınadır; yukālu: جَبَّرَ الْعَظْمَ وَالْفَقِيرَ بِمَعْنَى جَبَرَ

اَلْإِنْجِبَارُ [el-incibār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّجَبُّرُ [et-tecebbur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) جَبْرٌ [cebr] ve تَجْبِيرٌ [tecbīr]den mutāviʿlerdir; yukālu: جَبَّرَ الْعَظْمَ وَالْفَقِيرَ وَجَبَّرَهُ فَانْجَبَرَ وَتَجَبَّرَ Ve

تَجَبُّرٌ [tecebbur] Kibirlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ Ve ağaç yeşerip yapraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الشَّجَرُ إِذَا اخْضَرَّ وَأَوْرَقَ Ve çayır bir defʿa otlandıktan sonra tekrār yeşerip bir mikdārca otlanmağa sālih olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الْكَلَأُ إِذَا أُكِلَ ثُمَّ صَلَحَ قَلِيلاً Ve hasta ifākat bulup hoş-hāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الْمَرِيضُ إِذَا صَلَحَ حَالُهُ Ve bir kimse māla nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الرَّجُلُ مَالاً إِذَا أَصَابَهُ Ve bir adamın elinden giden nesnesi yine eline girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّرَ الرَّجُلُ إِذَا عَادَ إِلَيْهِ مَا ذَهَبَ عَنْهُ

اَلْإِجْتِبَارُ [el-ictibār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) جَبْرٌ [cebr] ve تَجَبُّرٌ [tecebbur] maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَبَرَهُ فَتَجَبَّرَ Ve fakīr iken ganī olmak maʿnāsınadır ki جَبْرٌ [cebr] kelimesine mutāviʿ olur; yukālu: جَبَرَ الْفَقِيرُ فَاجْتَبَرَ

اَلْإِسْتِجْبَارُ [el-isticbār] (إِجْتِبَارٌ [ictibār] maʿnāsınadır; yukālu: جَبَرَهُ فَاسْتَجْبَرَ

اَلْإِجْبَارُ [el-icbār] (hemzenin kesriyle) جَبْرٌ [cebr] gibi bir adamı bir nesneye ikrāh eylemek ve zoraki tutturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَكْرَهَهُ Ve bir adamı cebre nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَرَ فُلاَنًا إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الْجَبْرِ

اَلْجَبَرِيَّةُ [el-Ceberiyyet] (cīm’in ve bā’nın fethasıyla) قَدَرِيَّةٌ [Kaderiyyet] mukābilidir. Bunda bā’nın sükūnu lahn ve hatādır yāhūd bā’nın sükūnu savābdır fethi قَدَرِيَّةٌ [kaderiyyet] lafzına müşākele ve izdivāca

mebnīdir. Ceberiyye tā͗ifesi ʿibāddan kudreti ve ihtiyārı nefy ederler; insāndan sādır olan efʿāl, raʿşe-i ıztırārī mesābesindedir, min-tarafillāh cebr ve ikrāhla sādır olur dediler.

اَلْجَبَّارُ [el-Cebbār] (قَهَّارٌ [ḳahhār] vezninde) ʿUlüvv ve ʿazamet ve kahr ve ʿizzet sāhibi Hak celle ve ʿalānın esmā-i sıfātiyyesinden bir ism-i şerīftir. Ve

جَبَّارٌ [cebbār] Mahlūktan her ʿātī ve mütemerride ıtlāk olunur, niteki جِبِّيرٌ [cibbīr] dahi denir, سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde. Ve Cevzā͗ burcunun ismidir.

Mütercim der ki belki Cevzā͗ burcunda bir sūretin ismidir, ayak üzere ve elinde bir çomak kaldırmış, bir kimseye hışmla darb eder hey͗etindedir, Nehr-i Ürdün sağ tarafına mülāsık cereyān eder. Ve iki paçası aralığında bir tavşan sūreti vardır ve sūret-i merkūme mıntakanın cenūbīsinde vākiʿdir. Ve

جَبَّارٌ [cebbār] Şol sengīn gönüle vasf olur ki aslā ona rahm ve şefkat eseri dāhil olmaya; yukālu: قَلْبٌ جَبَّارٌ إِذَا كَانَ لاَ تَدْخُلُهُ الرَّحْمَةُ Ve dā͗imā nā-hak yere katl-i nüfūs eden hūnīye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ جَبَّارٌ أَيْ قَتَّالٌ فِي غَيْرِ حَقٍّ Ve ʿazīm ve kavī ve bālā-bülend olan adama ıtlāk olunur. Ve

جَبَّارٌ [Cebbār] Esāmī-i ricāldendir: Cebbār b. el-Ḥakem ve Cebbār b. Sulmā ve Cebbār b. Ṣaḫr ve Cebbār b. el-Ḥāriṡ ashābdandır. Cebbār b. Ḥāriṡ'i, Fahr-i enām ʿaleyhi's-selām hazretleri ʿAbdulcebbār ile tesmiye buyurdular. Ve Cebbār eṭ-Ṭā͗ī muhaddistir. Ve

جَبَّارٌ [cebbār] Genç ve uzun olan hurmā ağacına ıtlāk olunur; bunda zammıla da lügattir. Ve şol hod-bīn ve mütekebbir kimseye denir ki kemāl-i kibrinden bir kimse için kendi üzerinde hak ve hukūk bilmez ola; herkes kendi ʿindinde lā-şey͗ mesābesinde olup gücü yetiştikte cebren ve kahren ve tavʿan ve kerhen dilediğini alıp icrā-yı mezāk eder ola; yukālu: هُوَ جَبَّارٌ أَيْ مُتَكَبِّرٌ لاَ يَرَى لِأَحَدٍ عَلَيْهِ حَقًّا

اَلْجِبْرِيَّةُ [el-cibriyyet] ve

اَلْجِبْرِيَاءُ [el-cibriyā͗] (cīm'lerin kesriyle) ve

اَلْجِبِرِيَّةُ [el-cibiriyyet] (kesreteynle) ve

اَلْجَبَرِيَّةُ [el-ceberiyyet] (fethateynle) ve

اَلْجَبَرُوَّةُ [el-ceberuvvet] (fethateyn ve rā'nın zammı ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle) ve

اَلْجَبَرُوتَى [el-ceberūtā] (fethateynle) ve

اَلْجَبَرُوتُ [el-ceberūt] (عَظَمُوتٌ [ʿaẓamūt] vezninde) ve

اَلْجَبْرِيَّةُ [el-cebriyyet] (صَبْرِيَّةٌ [ṣabriyyet] vezninde) ve

اَلْجَبْرُوَّةُ [el-cebruvvet] (rā'nın zammı ve vāv'ın teşdīdiyle) ve

اَلتَّجْبَارُ [et-tecbār] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) ve

اَلْجَبُّورَةُ [el-cebbūret] (cīm'in fethi ve bā'nın teşdīdiyle) ve

اَلْجُبُّورَةُ [el-cubbūret] (cīm'in ve bā-yı müşeddedenin zammıyla) ve

اَلْجُبْرُوتُ [el-cubrūt] (cīm'in zammıyla) Mecmūʿu on üç masdardır, mübālagayı mutazammındır. Bunlardan fiʿl mutasarrıf değildir, kibr ve ʿazāmet ve celālet maʿnāsınadır.

جَبْرَائِيلُ [Cebrā͗il] (cīm'in fethi ve bā'nın sükūnuyla) Ferişte-i maʿrūf ismidir ki nāmūs-ı aʿzamdır, ʿAbdullāh demektir, جَبْرٌ [cebr] ʿabd ve إِيلٌ [īl] ism-i celāldir. Ve

lafz-ı mezbūrda on dört lügat vardır: جَبْرَئِلُ [cebre᾽il] hemze ile ve yā’sız ve جَبْرَئِيلُ [cebre᾽īl] yā’yla جَبْرَعِيلُ [cebreᶜīl] gibi ve جِبْرِيلُ [cibrīl] حِزْقِيلُ [ḥizḳīl] vezninde ve جَبْرَئِلٌّ [ceber᾽ill] hemze ve teşdīd-i lām’la ve جَبْرِيلُ [cebrīl] cīm’in fethiyle سَمْوِيلُ [semvīl] gibi ve جَبْرَائِلُ [cebrā᾽il] جَبْرَاعِلُ [cebrāᶜil] gibi ve جَبْرَائِيلُ [cebrā᾽īl] جَبْرَاعِيلُ [cebrāᶜīl] gibi ve جَبْرَئِلُّ [cebre᾽ill] cīm’in fethi ve bā’nın sükūnuyla ve lām’ın teşdīdiyle جَبْرَعِلُّ [cebreᶜill] gibi ve جَبْرَالُ [cebrāl] خَزْعَالٌ [ḫazᶜāl] gibi ve جِبْرَالٌ [cibrāl] طِرْبَالٌ [ṭirbāl] gibi ve جَبْرَيْلُ [cebreyl] hemzesiz yā-yı sākine ile ve جَبْرَيَلُ [cebreyel] yā-yı meftūha ile ve جَبْرَيِيلُ [cebreyīl] yā᾽eynle سَلْسَبِيلٌ [selsebīl] vezninde ve جَبْرِينُ [cebrīn] cīm’in fethi ve nūn’la ve جِبْرِينُ [cibrīn] cīm’in kesriyledir.

اَلْجَبَارُ [el-cebār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Makbere etrāfında olan ᶜarsaya denir, فِنَاءُ الْجَبَّانِ [finā᾽u’l-cebbān] maᶜnāsına.

اَلْجُبَارُ [el-cubār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Heder ve bātıl ve beyhūde maᶜnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ دَمُهُ جُبَارًا أَيْ هَدَرًا وَبَاطِلاً Ve جُبَارُ الْحَرْبِ [cubāru’l-ḥarb] diyet ve kısās olmayan kana ıtlāk olunur. Ve sel suyuna denir. Ve her müfsid ve mühlik olan şey᾽e جُبَارٌ [cubār] ıtlāk olunur. Ve bir nesneden berī᾽ü’z-zimmet olan kimseye denir; yukālu: أَنَا مِنْهُ خَلاَوَةٌ وَجُبَارٌ أَيْ بَرِيءٌ Ve خَلاَوَةٌ [ḫalāvet] فَالِجٌ [fālic] māddesinde zikr olundu. Ve

جُبَارٌ [cubār] Sülāsā᾽ gününün ism-i kadīmidir; cīm’in kesriyle de lügattir. Ve Benū Ḫamīs b. ᶜĀmir yurdunda bir suyun adıdır.

جَابِرُبْنُحَبَّة [cābiru’bnu ḥabbet] Nān-ı ᶜazīzin ismidir, künyesi أَبُو جَابِرٍ [ebū cābir]dir, cebr-i cūᶜ eder.

اَلْجِبَارَةُ [el-cibāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْجَبِيرَةُ [el-cebīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) يَارَقٌ [yāraḳ] ismidir ki yassı bileziğe denir, nisvān-ı ᶜArab bilekçelerine geçirirler. Ve

جَبِيرٌ [cebīr] Bedende kırık ve çıkık aᶜzāyı sardıkları tahtalara denir ve minhu yukālu: مَسَحَ عَلَى الْجَبِيرَةِ وَهِيَ الْعِيدَانُ الَّتِي تُجْبَرُ بِهَا الْعِظَامُ

جِبَارَةُ [Cibāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] yāhūd ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) İbn Zurāre ismidir ki ashābdandır.

جَوْبَرُ [Cevber] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Dimaşḳ türābında bir nehr yāhūd bir karye adıdır, ᶜalā-kavlin جَوْبَرَةٌ [cevberet]tir; aᶜlāmdan ᶜAbdulvehhāb b. ᶜAbdurraḥīm ve Aḥmed b. ᶜAbdullāh b. Yezīd el-Cevberiyyān oradandır. Ve ona nisbetinde جَوْبَرَانِيٌّ [Cevberāniyy] dahi denir; muhaddisīnden ᶜAbdurraḥmān b. Muḥammed b. Yaḥyā el-Cevberānī dahi oradandır. Ve

جَوْبَرُ [Cevber] Neysābūr kazāsında bir karye adıdır; aᶜlāmdan Muḥāmmed b. ᶜAlī b. Muḥammed el-Cevberī oradandır. Ve Bağdād sevādında bir karye adıdır.

جُوَيْبَارُ [cūybār] (cīm’in zammı ve yā’nın sükūnuyla) ve

جُوبَارُ [cūbār] (yā’sız) İkisi de sahīhtir, lafz-ı Fārisīdir. جُوي [cūy] küçük ırmak ve بَار [bār] mesīl-i cūy maᶜnāsına olmakla baᶜde’t-terkīb مَسِيلُ النَّهْرِ الصَّغِيرِ demek olur; Ḫorāsān’da Herāt kazāsında bir karyeye ᶜalem olmuştur; Aḥmed b. ᶜAbdullāh et-Temīmī el-Vaḍḍāᶜ ki vazᶜ-ı ehādīb eyler idi, oradandır. Ve

جُويْبَارُ [Cūybār] Semerḳand kazāsında bir karye adıdır; Ebū ᶜAlī el-Ḥasan b. ᶜAlī es-Semerḳandī oradandır. Ve Nesef şehrinde bir mahalle adıdır; Muḥammed b. es-Serī b. ᶜAbbād nām muhaddis ki İmām Buḫārī rāvīsidir, oradandır. Ve Merv şehrinde bir karye adıdır; sāhibü's-Semᶜānī ᶜAbdurraḥmān b. Muḥammed b. ᶜAbdurraḥmān oradandır. Ve Işfahān'da bir mahalle adıdır; Muḥammed b. ᶜAlī es-Simsār ve ᶜAbdulcelīl b. Muḥammed b. Kūtāh el-Ḥāfıẓ oradandır. Ve

جُويْبَارُ [Cūybār] Curcān kazāsında bir mevziᶜ adıdır; aᶜlāmdan Ṭalḥa b. Ebī Ṭalḥa oradandır.

جَابِرٌ [Cābir] ve

جُبَارَةُ [Cubāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) ve

جِبَارَةُ [Cibāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

جَبْرٌ [Cebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) ve

جَبَّارٌ [Cebbār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

جُبَيْرٌ [Cubeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

جَبْرَةُ [Cebret] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) ve

جُوَيْبِرٌ [Cuveybir] (musaggar bünyesiyle) Esmā-i ricāldendir.

جَابِرٌ [Cābir] Yirmi iki nefer sahābe-i kirām ismidir.

جَبْرٌ [Cebr] صَبْرٌ [ṣabr] vezninde beş nefer; جُبَيْرٌ [Cubeyr] زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde sekiz nefer ve جِبَارَةُ [Cibāret] كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde bir nefer sahābī ismleridir. Ve ᶜİmrān b. Mūsā b. Cibāre ve Muḥammed b. Caᶜfer b. Cibāre muhaddislerdir.

جَبْرَةُ [Cebret] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) Bintu Muḥammed b. S̱ābit'tir ki etbāᶜ-ı tābiᶜīnden bānū-yı maᶜrūfedir ki rüvāt-ı ehādīstendir. Ve Cebre bint Ebī Ḍayġam el-Beleviyye şāᶜire-i tābiᶜiyyedir.

أَبُو جُبَيْرٌ [Ebū Cubeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznin-de) ve

أَبُو جَبِيرَةُ [Ebū Cebīret] b. el-Ḥuṣayn ki سَفِينَةٌ [sefīnet] veznindedir, ashābdandır, Ebū Cebīre b. eḍ-Ḍaḥḥāk sohbetinde ihtilāf olundu. Zeyd b. Cebīre muhaddistir ve Aḥmed b. ᶜAlī b. Muḥammed b. Cubeyre ki جُهَيْنَةٌ [cuheynet] veznindedir İbn ᶜAsākir'in şeyhidir.

اَلْجُبَيْرِيُّونَ [el-Cubeyriyyūn] (زُبَيْرِيُّونَ [zubeyriyyūn] vezninde) Başra'da muhaddisīnden bir cemāᶜattir, Cubeyr b. Ḥayye b. Mesᶜūd'a mensūblardır. Saᶜīd b. ᶜAbdullāh b. Ziyād b. Cubeyr ve oğlu İsmāᶜīl ve ᶜAbdullāh b. Yūsuf b. ᶜĪsā onlardandır.

جِبْرِينُ [Cibrīn] (غِسْلِينُ [ġislīn] vezninde) Aᶜzāz nāhiyesinde bir karyedir, nisbetinde gayr-i kıyās üzere جِبْرَانِيٌّ [Cibrāniyy] denir; İbn Nuḳta cīm'in fethiyle zabt eylemiştir; Aḥmed b. Hibetullāh en-Naḥvī el-Muḳrī oradandır.

اَلْمُجَبِّرُ [el-mucebbir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Kırık ve çıkık saran adama denir ki çıkıkçı taᶜbīr olunur. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. Mūsā b. el-Ḳāsım lakabıdır. Ve

مُجَبَّرٌ [Mucebber] (bā'nın fethiyle) ᶜAbdurraḥmān b. ᶜÖmer b. el-Ḫaṭṭāb lakabıdır. Şārihin beyānına göre sabāvetinde bir yüksek mahalden düşüp baᶜzı aᶜzāsı şikeste olmakla ᶜammesi Ḥafṣa'ya أُنْظُرِي إِلَى ابْنِ أَخِيكِ الْمُكَسَّرِ بَلِ dediklerinde tefeᵓᵓülen الْمُجَبَّرِ demekle min-baᶜd onunla mülakkab oldu.

جَبَّرٌ [Cebber] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Muhaddisīnden Muḥammed b. ᶜİṣām el-

Işfahānī lakabıdır.

اَلْمُتَجَبِّرُ [el-mutecebbir] (مُتَكَبِّرٌ [mutekebbir] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

بَابُجَبَّارٍ [Bābu Cebbār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Baḥreyn kazāsında bir karyedir.

جَابَارُ [Cābār] Esāmīdendir: Muḥammed b. Cābār zāhid-i maʿrūftur; Şiblī hazretleriyle sohbet eylemiştir. Ve Mekkī b. Cābār muhaddisīndendir.

اَلْجَابِرِيُّ [el-Cābiriyy] Bir muhaddistir, ʿilm-i hadīste cüz᾽-i maʿrūf sāhibidir. Ve Muḥammed b. el-Ḥasan el-Cābirī, Ḳāḍī ʿIyāḍ rāvīsidir. Ve Yūsuf b. Cebreveyhi et-Ṭayālisī, عَمْرَوَيْهِ [ʿamreveyhi] vezninde muhaddisīndendir.

جُبْرَانُ [Cubrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Bir şāʿirdir.

جَبْرُونُ [Cebrūn] (جَيْحُونُ [ceyḥūn] vezninde) İbn ʿĪsā el-Belevī ve Cebrūn b. Saʿīd el-Ḥaḍramī ve Cebrūn b. ʿAbdulcebbār ve ʿAbdulvāris̱ b. Sufyān b. Cebrūn muhaddislerdir.

اَلْمَجْبُورَةُ [el-Mecbūret] ve

جَابِرَةُ [Cābiret] Ṭaybe’nin yaʿnī Medīne-i münevvere’nin esmāsındandır.

اَلْإِنْجِبَارُ [el-incibār] (hemzenin fethiyle) Beyne’l-etıbbā᾽ bu ismle maʿrūf bir neffāʿ nebāttır, ondan ʿusāre ittihāz olunur.

[ج ت ر]

اَلْجَيْتَرُ [el-ceyter] (tā-yı fevkiyye ile حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bodur kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ جَيْتَرٌ أَيْ قَصِيرٌ

[ج ث ر]

جَاثِرُ [Cās̱ir] (s̱ā-yı müsellese ile İbn İrem b. Sām b. Nūḥ ʿaleyhi’s-selām’dır ki Ebū S̱emūd’dur.

اَلْجَثِرُ [el-ces̱ir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol mekāna denir ki toprağına çoraklık, ʿalā-kavlin taşlık muhtelit ola; yukālu: مَكَانٌ جَثِرٌ أَيْ فِيهِ تُرَابٌ يُخَالِطُهُ سَبَخٌ أَوْ حِجَارَةٌ

[ج ج ر]

جَجَارُ [Cecār] (cīm’le سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karye adıdır; Ṣāliḥ b. Muḥammed b. Ṣāliḥ Ebū Şuʿayb el-Cecārī el-Muḥaddis̱ el-ʿĀbid ki erbāb-ı kerāmettendir, oradandır.

[ج ح ر]

اَلْجُحْرُ [el-cuḥr] (cīm’in zammı ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Haşerāt ve sibāʿ makūlesi cānverlerin kendileri yatmak için hafr ve ittihāz ettikleri her şey᾽e yaʿnī her yere denir ki in taʿbīr olunur. Cemʿi جِحَرَةٌ [ciḥaret]tir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve أَجْحَارٌ [acḥār]dır.

اَلْجُحْرَانُ [el-cuḥrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Bu dahi ine denir; yukālu: دَخَلَ الضَّبُّ جُحْرَهُ وَجُحْرَانَهُ Kāle’ş-şārih ve minhu kavlu ʿĀ᾽işe radıyallāhu ʿanhā: "إِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ حَرُمَ الْجُحْرَانِ" يُرْوَى بِكَسْرِ النُّونِ عَلَى التَّثْنِيَةِ يُرِيدُ الْفَرْجَ وَالدُّبُرَ يَعْنِي اِجْتَمَعَ الْإِثْنَانِ فِي الْحُرْمَةِ بَعْدَ مَا كَانَتِ الْحُرْمَةُ فِي أَحَدِهِمَا وَيُرْوَى بِضَمِّ النُّونِ يُرِيدُ الْفَرْجَ

اَلْجَحْرُ [el-caḥr] (cīm’in fethi ve ḥā’nın sükūnuyla) Cānver ine girmek maʿnāsınadır; yukālu: جَحَرَ الضَّبُّ جَحْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَخَلَ الْجُحْرَ Ve cānveri kaçırıp ine sokmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحَرَ فُلَانٌ الضَّبَّ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الْجُحْرِ Ve güneş vasat-ı semāya doğru yükselmek maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki جُحْرٌ [cuḥr]a kaçıp gider; yukālu: جَحَرَتِ الشَّمْسُ إِذَا ارْتَفَعَتْ Ve yağmur yağmayıp habs olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَحَرَ الرَّبِيعُ أَيْ لَمْ يُصِبْنَا مَطَرُهُ Ve hayr ve menfaʿat mütehallif olmak

maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَحَرَ الْخَيْرُ إِذَا تَخَلَّفَ Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَحَرَتِ الْعَيْنُ إِذَا غَارَتْ Ve

جَحْرٌ [caḥr] Derin mağāraya ıtlāk olunur, vasf bi'l-masdardır; tekūlu: دَخَلْنَا مِنَ الْمَطَرِ فِي جَحْرٍ أَيْ غَارٍ بَعِيدِ الْقَعْرِ

اَلْإِنْجِحَارُ [el-inciḥār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّجَحُّرُ [et-tecaḥḥur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) mutāviʿlerdir; yukālu: جَحَّرَ فُلَانٌ الضَّبَّ فَانْجَحَرَ وَتَجَحَّرَ أَيْ أَدْخَلَهُ فَدَخَلَ فِيهِ

اَلْإِجْحَارُ [el-icḥār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi cānveri kaçırıp ine sokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْحَرَ الضَّبَّ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الْجُحْرِ Ve bir adamı bir nesneye yāhūd bir kimseye muztarr ve ilcā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَجْحَرْتُهُ أَيْ أَلْجَأْتُهُ Ve yağmura delālet eden kevākib imsāk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْحَرَتِ النُّجُومُ إِذَا لَمْ تُمْطِرْ Ve nās kaht ve galāya girmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْحَرَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي الْقَحْطِ

اَلْإِجْتِحَارُ [el-ictiḥār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Cānver, in edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَحَرَ الضَّبُّ لَهُ جُحْرًا إِذَا اتَّخَذَهُ Ve

اَلْجَحْرَةُ [el-caḥret] (طَلْحَةٌ [ṭalḥat] vezninde) Be-gāyet kaht ve şedīd olan seneye ıtlāk olunur; ḥā'nın fethiyle de cā'izdir; yukālu: أَتَتْ عَلَيْهِمِ الْجَحْرَةُ وَهِيَ السَّنَةُ الشَّدِيدَةُ الْقَحْطُ

اَلْجَحْرَاءُ [el-caḥrā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) İçeri batık çukur göze vasf olur; yukālu: عَيْنٌ جَحْرَاءُ أَيْ مُتَحَجِّرَةٌ

اَلْجُحَارِيَةُ [el-cuḥāriyet] (عُلَابِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Sıkı ve dirnekli, gövdeli tıknaz hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ جُحَارِيَةٌ أَيْ مُجْتَمِعُ الْخَلْقِ

اَلْجَوَاحِرُ [el-cevāḥir] İnlerine girip gizlenir olan cānverlere denir; yukālu: هَوَامٌّ جَوَاحِرُ أَيِ الدَّوَاخِلُ فِي الْجِحَرَةِ

اَلْجَاحِرُ [el-cāḥir] Refīk ve hem-pālarından dā'imā tahallüf eder olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur.

اَلْجَحْرَمَةُ [el-caḥremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bed-hūyluk, sū'u'l-hulk maʿnāsınadır; mīm'i zā'iddir; yukālu: بِهِ جَحْرَمَةٌ أَيْ سُوءُ الْخُلُقِ

اَلْمَجْحَرُ [el-mecḥar] (مَنْظَرٌ [manẓar] vezninde) Sığınacak yere ve pusulanacak yere denir; melce' ve mekmen maʿnālarınadır. Cemʿi مَجَاحِرُ [mecāḥir]dir; yukālu: دَخَلُوا فِي مَجَاحِرِهِمْ أَيْ مَلَاجِئِهِمْ وَمَكَامِنِهِمْ

[ج ح ب ر]

اَلْجِحِنْبَارُ [el-ciḥinbār] (cīm'in ve ḥā'nın kesriyle) Bir nebāt adıdır. Ve iri ve dızman kişiye denir, gemi arslanı gibi; ʿalā-kavlin cevfi ʿazīm ve vāsiʿ yāhūd gövdesinin vasatı büyük, cevfi vāsiʿ bodur kimseye denir ve ona جِحِنْبَارَةٌ [ciḥinbāret] de denir hā'yla. İkisinde dahi zamme ile de lügattir.

اَلْجَحَنْبَرَةُ [el-ceḥanberet] (fethateynle) Bodur hatuna denir.

[ج ح د ر]

اَلْجَحْدَرُ [el-caḥder] (cīm'in ve dāl'ın fethiyle) Bodur kişiye denir. Ve

جَحْدَرٌ [Caḥder] Bir recül adıdır.

اَلْجَحْدَرَةُ [el-caḥderet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَرَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve yuvarlamak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَرَهُ إِذَا دَحْرَجَهُ

اَلتَّجَحْدُرُ [et-tecaḥdur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Kuş kısmı yerinden deprenip

uçmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَحْدَرَ الطَّائِرُ إِذَا تَحَرَّكَ فَطَارَ

اَلْجُحَادِرِيُّ [el-cuḥādiriyy] (cīm'in zammıyla) ʿAzīmü'l-heykel insān ve hayvāna denir.

[ج ح ش ر]

اَلْجُحَاشِرُ [el-cuḥāşir] (şīn-i muʿceme ile عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Gövdesi tıknaz ve dirnekli ve mafsalları iri, bünyesi ʿazīm fīl-heyʾet insān ve hayvāna denir. Ve kaburgaları kısa olan yuvarlak ata denir. Müʾennesi جُحَاشِرَةٌ [cuḥāşiret]tir hā'yla.

اَلْجَحْشَرُ [el-caḥşer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) جُحَاشِرٌ [cuḥāşir] maʿnālarınadır.

جُحْشُرٌ [Cuḥşur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir recül adıdır.

[ج خ ر]

اَلْجَخَرُ [el-ceḫar] (cīm'in ve ḫā-yı muʿcemenin fethiyle) Etin rāyihası bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخِرَ اللَّحْمُ جَخَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ Ve

جَخَرٌ [ceḫar] Baʿzı ʿavret kısmının fercinden gelen rāyiha-i mekrūheye denir. Şārih der ki bu maʿnāda masdar dahi olur. Ve

جَخَرٌ [ceḫar] Kuyunun içerisi geniş olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخِرَ جَوْفُ الْبِئْرِ جَخَرًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اتَّسَعَ Ve karın taʿāmdan boş olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَخِرَ الْبَطْنُ إِذَا خَلَا Ve davar kısmı içerisi boş iken yaʿnī aç karnına iken su içmekle mizācı mütegayyir olup ve su karınlarında beri öte çalkanıp ıztırāb eylediğinden nāşī şikeste-hāl olmakla zebūn ve mehzūl sūretinde görünmek maʿnāsınadır; yukālu: جَخِرَتِ الْغَنَمُ إِذَا شَرِبَتْ عَلَى خَلَاءِ بَطْنٍ فَتَخَضْخَضَ الْمَاءُ فِي بُطُونِهَا فَتَرَاهَا جَخِرَةً خَاسِفَةً

اَلْجَخْرَاءُ [el-caḫrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Ferci bed-būy olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَخْرَاءُ إِذَا كَانَتْ فِي قُبُلِهَا جَخَرٌ أَيْ رَائِحَةٌ مَكْرُوهَةٌ Ve

جَخْرَاءُ [Caḫrāʾ] Benī Şicne kabīlesine mahsūs bir belde adıdır. Ve cevfi vāsiʿ, bedeni bed-būy olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَخْرَاءُ أَيْ وَاسِعَةٌ تَفِلَةٌ Ve dar olup dāʾimā çirk ve çapaklı olan göze vasf olur; yukālu: عَيْنٌ جَخْرَاءُ إِذَا كَانَتْ ضَيِّقَةً وَفِيهَا غَمَصٌ وَرَمَصٌ

اَلْجَخِرُ [el-ceḫir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kesīrü'l-ekl adama denir. Ve korkak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جَخِرٌ أَيْ جَبَانٌ Ve uylukların eti azca çelimsiz adama denir. Ve fāsidü'l-ʿakl, tebāh-magz adama denir ki her nesneden ʿāciz ve kāsır ola. Ve çirkīn ve bed-çehre ve bed-kıyāfet adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَخِرٌ أَيْ سَمِجٌ Ve tīz acıkan adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَخِرٌ أَيْ سَرِيعُ الْجُوعِ

اَلْجَاخِرُ [el-cāḫir] Bol dereye denir; yukālu: وَادٍ جَاخِرٌ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْجَخْرُ [el-caḫr] (فَخْرٌ [faḫr] vezninde) Kuyunun başını tevsīʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَخَرَ الرَّجُلُ جَخْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَسَّعَ رَأْسَ بِئْرِهِ Ve

جَخْرٌ [Caḫr] Semerḳand kazāsında bir karye adıdır.

اَلْإِجْخَارُ [el-icḫār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّجْخِيرُ [et-tecḫīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da جَخْرٌ [caḫr] maʿnāsınadır; yukālu: أَجْخَرَ الرَّجُلُ وَجَخَّرَ بِمَعْنَى جَخَرَ Ve

إِجْخَارٌ [icḫār] Kuyu olmayan yerden eşme kazıp çok su peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْخَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَنْبَعَ مَاءً كَثِيرًا مِنْ غَيْرِ مَوْضِعِ بِئْرٍ Ve bir adam gereği gibi yıkanıp istincā eylememekle henüz mevziʿ-i istincāda rāyiha-i kazire kalmağın bed-būy olmak

maʿnāsınadır; yukālu: أَجْخَرَ الرَّجُلُ إِذَا غَسَلَ دُبُرَهُ وَلَمْ يُنْقِ فَبَقِيَ نَتْنُهُ Ve جَخْرَاءُ [caḫrāʾ] olan hatun almak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْخَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ امْرَأَةً جَخْرَاءَ

اَلتَّجَخُّرُ [et-tecaḫḫur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Havuzun içinde olan çamurları kurumakla yarılıp suyu çekilip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَخَّرَ الْحَوْضُ إِذَا تَفَلَّقَ طِينُهُ وَذَهَبَ مَاؤُهُ Ve havuzun suyu kaynayıp akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَخَّرَ الْحَوْضُ إِذَا انْفَجَرَ مَاؤُهُ

[ج خ د ر]

اَلْجَخْدَرُ [el-caḫder] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجَخْدَرِيُّ [el-caḫderiyy] (حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] vezninde) ve

اَلْجُخَادِرُ [el-cuḫādir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Be-gāyet iri ve dahāmetli adama denir.

[ج د ر]

اَلْجَدْرُ [el-cedr] (cīm’in fethi ve dāl’ın sükūnuyla) ve

اَلْجِدَارُ [el-cidār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Duvara denir, حَائِطٌ [ḥāʾiṭ] maʿnāsına. Cemʿi جُدْرٌ [cudr] gelir, cīm’in zammı ve dāl’ın sükūnuyla muhaffeftir ve جُدُرٌ [cudur] gelir zammeteynle ve جُدْرَانٌ [cudrān] gelir cīm’in zammıyla. Şārihin beyānına göre جُدُرٌ [cudur] جِدَارٌ [cidār]ın cemʿidir, كِتَابٌ [kitāb] ve كُتُبٌ [kutub] gibi ve جُدْرَانٌ [cudrān] جَدْرٌ [cedr]in cemʿidir, بَطْنٌ [batn] ve بُطْنَانٌ [buṭnān] gibi.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre جِدَارٌ [cidār] ve حَائِطٌ [ḥāʾiṭ] duvara denip lākin جِدَارٌ [cidār] nütüvv ve irtifāʿ ve حَائِطٌ [ḥāʾiṭ] ihāta iʿtibārıyladır. Ve جِدَارٌ [cidār] māddesinden maʿnā-yı nütüvv iʿtibārına mebnī جَدَرَ الشَّجَرُ derler, nohut gibi, hurde semeri zuhūr eyledikte. Kezālik arzdan nātī olan nebāta جَدْرٌ [cedr] ıtlāk olunur. Ve جُدَرِيُّ الصِّبْيَانِ [cuderiyyu’ṣ-ṣibyān] dahi iʿtibār-ı mezkūr ile semer-i şecere teşbīh olunmuştur. Ve جَيْدَرٌ [ceyder] kasīre denir, جُدْرَانٌ [cudrān]dan müştaktır, tehekkümen bir harf ziyāde olunmuştur. Ve جَدِيرٌ [cedīr] müntehā maʿnāsına müstaʿmeldir, bir şeyʾin cidāra intihāsı gibi, gūyā ki o dahi müntehādır, lāyık ve hakīk maʿnāsı buna mebnīdir. İntehā. Ve

جَدْرٌ [cedr] (بَدْرٌ [bedr] vezninde) Kumsala mahsūs bir nebāt adıdır. Cemʿi جُدُورٌ [cudūr]dur. Ve

جَدْرٌ [cedr] Ḥaṭīm-i Kaʿbe’ye ıtlāk olunur. Ve duvarın dibine denir. Ve duvarın bir cānibine denir. Ve

جَدْرٌ [cedr] Masdar olur, çocuğun bedeninde çiçek çıkmak ve çocuk çiçek çıkarmak maʿnālarına; yukālu: جَدَرَ الْجُدَرِيُّ فِيهِ وَجُدِرَ الصَّبِيُّ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَيُشَدَّدُ فَهُوَ مَجْدُورٌ وَمُجَدَّرٌ Ve

جَدْرٌ [cedr] Ağacın yemişi nohut gibi baş verip çıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَدَرَ الشَّجَرُ جَدْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجَ ثَمَرُهُ كَالْحِمِّصِ Ve yerden nebātın uçları جُدَرِيٌّ [cuderiyy] tarzında çıkmaya başlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَدَرَ النَّبْتُ إِذَا طَلَعَتْ رُؤُوسُهُ كَأَنَّهُ الْجُدَرِيُّ Ve el kesret-i ʿamelden kabarmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَدَرَتِ الْيَدُ إِذَا مَجَلَتْ Ve bir adamı bir şeyʾe lāyık ve çesbān kılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَرَ الرَّجُلَ لَهُ إِذَا جَعَلَهُ جَدِيرًا إِلَيْهِ Ve bir yere duvar çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَرَ الْجِدَارَ إِذَا حَوَّطَهُ Ve bir kimse duvarı siperlenip arkasında gizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: جَدَرَ الرَّجُلُ

إِذَا تَوَارَى بِالْجِدَارِ

اَلْإِجْدَارُ [el-icdār] (hemzenin kesriyle) Bir yerde جَدْرٌ [cedr] dedikleri nebāt-ı mezkūr olmak maʿnāsınadır; hemze sayrūret içindir; yukālu: أَجْدَرَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ فِيهِ الْجَدْرُ Ve ağacın yemişi nohut gibi zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَرَ الشَّجَرُ إِذَا خَرَجَ ثَمَرُهُ كَالْحِمِّصِ Ve yerden nebātın uçları جُدَرِيٌّ [cuderiyy] gibi çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَرَ النَّبْتُ إِذَا طَلَعَتْ رُؤُوسُهُ كَأَنَّهُ الْجُدَرِيُّ

اَلْجُدَرِيُّ [el-cuderiyy] (cīm'in zammı ve fethi ve dāl'ın iki sūrette dahi fethiyle) Çiçek taʿbīr olunan kabarcığa denir ki çocuklarda çıkar.

اَلْمَجْدُورُ [el-mecdūr] ve

اَلْمُجَدَّرُ [el-mucedder] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Çiçek çıkarmış çocuğa denir. Biri sülāsīden ve biri tefʿīldendir; yukālu: جَدَرَ الصَّبِيُّ وَجُدِرَ فَهُوَ مَجْدُورٌ وَمُجَدَّرٌ Ke-mā zukire.

اَلْمَجْدَرَةُ [el-mecderet] (مَلْعَبَةٌ [melʿabet] vezninde) Çiçek ʿilleti çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَجْدَرَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْجُدَرِيِّ

اَلتَّجْدِيرُ [et-tecdīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çocuk çiçek çıkarmak maʿnāsınadır; teksīri mutazammındır; yukālu: جَدَّرَ الصَّبِيُّ Ke-mā zukire. Ve إِجْدَارٌ [icdār] ile iki maʿnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: جَدَّرَ الشَّجَرُ وَجَدَّرَ النَّبْتُ بِمَعْنَى أَجْدَرَ Ve duvarı bülend yapmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَّرَ الْجِدَارَ إِذَا شَيَّدَهُ

اَلْجِدْرُ [el-cidr] (cīm'in kesriyle) Bir nebāt adıdır. Müfredi جِدْرَةٌ [cidret]tir.

اَلْجَدَرُ [el-ceder] (fethateynle) Yumruya denir ki bedende hılkī yāhūd darbdan yā bir cirāhattan hādis olur. Vāhidi جَدَرَةٌ [cederet]tir hā'yla; cemʿi أَجْدَارٌ [ecdār]dır. Ve boğazda zuhūr eden vereme ve ura dahi ıtlāk olunur. Ve eşek kısmının boynunda hādis olan kabarığa ve ısırık eserine denir. Ve ağacın çiçeğinde ibtidā zāhir ve münʿakid olan habbeye denir. Ve

جَدَرٌ [ceder] Masdar olur, insānın bedeninde ur yā yumru çıkmak çıkmak maʿnāsına; yukālu: جَدِرَ الرَّجُلُ جَدَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرَجَ بِهِ جَدَرٌ Ve asma yapraklanmağa yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدِرَ الْكَرْمُ إِذَا هَمَّ بِالْإِيرَاقِ

اَلْجُدَرُ [el-cuder] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi gövdede zuhūr eden yumruya denir. Vāhidi جُدْرَةٌ [cudret]tir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرَفٌ [ġuref] gibi.

اَلْجُدُورُ [el-cudūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Eşek boynunda ur yāhūd ısırık eseri olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَرَ الْحِمَارُ جُدُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ فِي عُنُقِهِ جَدَرٌ

اَلْجَدِيرُ [el-cedīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İki tarafı duvarlı olan yere denir; yukālu: مَكَانٌ جَدِيرٌ إِذَا صَارَ قَدْ بُنِيَ حَوَالَيْهِ جِدَارٌ Ve lāyık ve halīk ve sezāvār maʿnāsınadır; ʿalākası zikr olundu. Cemʿi جَدِيرُونَ [cedīrūn]dur ve جُدَرَاءُ [cuderāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [juremāʾ] vezninde; yukālu: هُوَ جَدِيرٌ بِكَذَا أَيْ خَلِيقٌ

اَلْجَدَارَةُ [el-cedāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Lāyık ve sezāvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدُرَ بِكَذَا جَدَارَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ خَلِيقًا بِهِ Kāle'ş-şārih ve yukālu: مَا أَجْدَرَهُ بِالْخَيْرِ وَهُوَ أَجْدَرُ بِهِ Ve

جَدَارَةٌ [cedāret] Nebātın uçları جُدَرِيٌّ [cuderiyy] şeklinde görünmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: جَدُرَ النَّبْتُ جَدَارَةً إِذَا طَلَعَتْ رُؤُوسُهُ كَأَنَّهَا الْجُدَرِيُّ

اَلْمَجْدَرَةُ [el-mecderet] (mīm'in ve dāl'ın fethiyle) ve

اَلْمَجْدُورُ [el-mecdūr] Ehl-i liyākat demek-

tir; yukālu: إِنَّهُ لَمَجْدَرَةٌ أَنْ يَفْعَلَ وَمَجْدُورٌ أَيْ مَخْلَقَةٌ Asl bu sīga bāᶜis ve dāᶜī-i mādde maᶜnāsına mevzūᶜdur; meselā مَجْنَبَةٌ [mecnebet] cübne ve مَبْخَلَةٌ [mebḫalet] buhle bāᶜis ve dāᶜī demektir. Pes مَجْدَرَةٌ [mecderet] ve مَخْلَقَةٌ [maḫleḳat] onda bir haslet ve istiᶜdād vardır ki kendisini ᶜamel-i merkūmun fiᶜline liyākati dāᶜī ve sezāvārlığına bāᶜistir demektir ki me᾿āli ehl-i liyākat demektir ve مَجْدُورٌ [mecdūr] burada fiᶜl-i müteᶜaddīden mefᶜūldür.

اَلْجَدِيرَةُ [el-cedīret] حَظِيرَةٌ [ḥaẓīret] vezninde ve mürādifidir ki ağıla ve mandıraya ıtlāk olunur. Ve sirişt ve tabīᶜat maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ جَدِيرَةٌ كَرِيمَةٌ أَيْ طَبِيعَةٌ

اَلْجِدَارَةُ [el-Cidāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Ḥicāz'da bir dere adıdır ki niçe kurāya müştemildir.

جَدَرُ [Ceder] (fethateynle) Ḥimṣ ile Selemiyye beyninde bir karye adıdır. Nisbetinde جَدَرِيٌّ [cederiyy] denir ve gayr-i kıyās üzere جَيْدَرِيٌّ [ceyderiyy] denir, حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] gibi.

اَلْجَدَرَةُ [el-Cederet] (fetehātla) Ezd kabīlesinden bir cemāᶜat adıdır, Kaᶜbe-i muᶜazzamanın duvarını ᶜalā-kavlin Ḥicr ve Ḥaṭīm'i onlar binā etmeleriyle جَدَرَةُ [Cederet] ile tesmiye olundular. Ve

جَدَرَةُ [Cederet] Ḳuṣayy b. Kilāb'ın vālidesi lakabıdır.

اَلْإِجْتِدَارُ [el-ictidār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Duvar yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَدَرَ الْبَنَّاءُ إِذَا بَنَى الْجِدَارَ

اَلْجَيْدَرُ [el-ceyder] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْجَيْدَرِيُّ [el-ceyderiyy] ve

اَلْجَيْدَرَانُ [el-ceyderān] (شَيْقَرَانُ [şayḳarān] vezninde) Bodur, kasīrü'l-kāmet kişiye denir.

اَلْمَجْدُورُ [el-mecdūr] Bir nesneye lāyık kılınmış ve yakıştırılmış demektir ki zikr olundu. Ve bedeni kalīlü'l-lahm, çelimsiz kişiye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَجْدُورٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ

ذُوجَدْرٍ [Ẕū Cedr] (بَدْرٌ [bedr] vezninde) Medīne kurbünde bir çırāgāh adıdır.

اَلْمِجْدَارُ [el-micdār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Ekinli tarlalarda vuhūş menᶜ ve ihāfesi için nasb olunan taştan yapılma heykele denir ki oyuk taᶜbīr olunur ve minhu yukālu: كَالْمِجْدَارِ لَيْسَ لَهُ مِقْدَارٌ وَهُوَ مَا يُنْصَبُ فِي الزَّرْعِ مَزْجَرَةً لِلسِّبَاعِ

عَامِرُ بْنُ جَدَرَةَ [ᶜĀmir b. Cederet] (fetehātla) En evvel hatt-ı ᶜArabīyi ketb eden kimsedir.

عَامِرُالْأَجْدَارِ [ᶜĀmiru'l-Ecdār] (hemzenin fethiyle) Bir cemāᶜatin pederidir; gövdesinde yumrular olmakla muzāf olmuştur.

جُدْرَةُ [Cudret] (cīm'in zammıyla) İbn Sebre'dir ki sahābidir.

اَلْجَنْدَرَةُ [el-cenderet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yazılmış ᶜatīk yāhūd āb-zede ve fersūde makūlesi hatt üzerine kalem gezdirip tecdīd ve ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَنْدَرَ الْكِتَابَ إِذَا أَمَرَّ الْقَلَمَ عَلَى مَا دَرَسَ مِنْهُ Ve kumaşın fersūde olan nakş u nigārını iᶜāde eylemek maᶜnāsınadır, gerek nakşını ıslāhla ve gerek perdāhtla olsun. Bu münāsebetle ütülemeğe dahi ıtlāk olunur; yukālu: جَنْدَرَ الثَّوْبَ إِذَا أَعَادَ وَشْيَهُ بَعْدَ ذَهَابِهِ Şārih der ki جَنْدَرَةٌ [cenderet] kelimesi bu maᶜnāda Fārisīden muᶜarreb zann olunur. Fi'l-vākiᶜ جَنْدَرَه [cendere] Fārisīde raht-māl taᶜbīr olunan ālete denir ki onunla kumaş perdāht ederler. Bu münāsebetle

mücellid cenderesine de ıtlāk olunmuştur. ʿArab taʿrīb ve tasarruf eylemek gayr-i garībdir. Ve Ebū Ḳirṣāfe Cendere b. Ḥayşene sahābīdir.

[ج ذ ر]

اَلْجَذْرُ [el-cez̠r] (cīm’in fethi ve z̠āl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَذَرَ الشَّيْءَ جَذْرًا مِنَ الْبابِ الْأَوَّلِ إِذا قَطَعَه Ve

جَذْرٌ [cez̠r] Bir nesnenin köküne ve bünyādına denir, اَصْلٌ [aṣl] maʿnāsına. ʿAlā-kavlin lisānın ve zekerin ve hisābın asl ve esāsına denir ki bunlarda hāss olur. *Esās*’ta taʿmīmle mersūmdur; kāle نَزَلَتِ الْمَحَبَّةُ فِي جَذْرِ قَلْبِهِ أَيْ أَصلِهِ وَغَلُظَ جَذْرُ لِسانِهِ وَما أَغْلَظَ جَذْرَ قَرْنِ هَذا الثَّوْرِ Ve bunlarda cīm’in kesriyle lügattir, ʿalā-kavlin asl maʿnāsında kesr iledir. Kaldı ki müʾellifin أَصْلُ حِسابٍ dediği meselā on ʿadedi kendi nefsine darb eylesen yüz olur; on ki asl madrūbdur, جَذْرٌ [cez̠r]dir, hāsıl olan yüze مَجْذُورٌ [mecz̠ūr] ve جُداءٌ [cudāʾ] dahi derler. Kezālik üç ʿadedi nefsine darb ile dokuz olur, üç جَذْرٌ [cez̠r] ve dokuz مَجْذُورٌ [mecz̠ūr] ve جُدَاءٌ [cudāʾ]dır; yukālu: مَا جَذْرُ هَذا الْعَدَدِ وَمَجْذُورُهُ وَجُداؤُهُ أَيْ أَصْلُهُ وَمَبْلَغُهُ Ve

جَذْرٌ [cez̠r] Bir nesneyi kökünden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَذَرَهُ إِذا اسْتَأْصَلَه Ve

جَذْرٌ [cez̠r] Boynun köküne denir, مَغْرِزُ الْعُنُقِ [maġziru’l-ʿunuḳ] maʿnāsına. Cemʿi جُذُورٌ [cuz̠ūr]dur.

اَلْإِجْذارُ [el-icz̠ār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi bi-tamāmihi kökünden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْذَرَهُ إِذَا اسْتَأْصَلَه

اَلْجُؤْذُرُ [el-cuʾz̠ur] (hemze ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ve z̠āl’ın fethiyle lügattir) ve

اَلْجَيْذَرُ [el-ceyz̠er] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْجُوذَرُ [el-cūz̠er] (vāv ile فُوفَلٌ [fūfel] vezninde) ve

اَلْجَوْذَرُ [el-cevz̠er] (كَوْكَبٌ [kevkeb] vezninde) ve

اَلْجَوْذِرُ [el-cevz̠ir] (cīm’in fethi ve z̠āl’ın kesriyle) Bakara-i vahşiyye veledine yaʿnī sığın taʿbīr olunan hayvānın yavrusuna denir.

اَلْمُجْذِرُ [el-mucz̠ir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Yavrulu sığına denir; yukālu: بَقَرَةٌ مُجْذِرٌ أَيْ ذاتُ جُؤْذَرٍ

اَلْإِنْجِذارُ [el-inciz̠ār] (إِنْفِعالٌ [infiʿāl] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: جَذَرَهُ فَانْجَذَرَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ

اَلْإِجْذِيرارُ [el-icz̠īrār] (إِشْمِيزازٌ [işmīzāz] vezninde) Bir adam bir kimse ile sövüşüp muhāsama eylemek için karşısına ʿamūd gibi dikilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْذَأَرَّ الرَّجُلُ لَهُ إِذَا انْتَصَبَ لِلسِّبابِ Ve nebāt bitip lākin boylanmayıp bodur kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْذَأَرَّ النَّباتُ إِذا نَبَتَ وَلَمْ يَطُلْ

اَلْجَيْذَرَةُ [el-ceyz̠eret] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Bir nevʿ balık ismidir ki iri zengī ʿArablar şeklinde siyāh olur, okyānūsun kadırga balıklarındandır.

اَلْمُجَذَّرُ [el-Mucez̠z̠er] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ʿAbdullāh b. Ziyād el-Belevī lakabıdır. Ve ʿAlḳama b. el-Mucez̠z̠er el-Kinānī ikisi de ashābdandır. Ve

مُجَذَّرٌ [mucez̠z̠er] İri tomruk gibi yoğun ve her yanı dızman olan tıknaz bodura denir. Ve gövdesinin etleri kemiklerinin iç tarafında az olup etrāfında ve hacmlerinde olan deveye denir.

اَلْجَيْذَرُ [el-ceyz̠er] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznin-

de) Bu dahi gövdesi yoğun ve her yanı iri adama denir, ʿalā-kavlin bu dāl-ı mühmele iledir, Cevherī vehmle burada sebt eylemiştir, lākin bu resme mütereddid olan māddede tevhīm gayr-i müstakīmdir.

[ج ز م ر]

اَلْجُذْمُورُ [el-cuẕmūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bir şey᾿in aslına, ʿalā-kavlin evveline denir. Ve budak dibine denir ki kesildikten sonra ağaç özdeğinde yumruca kütük gibi kalır. Cemʿi جَذَامِيرُ [ceẕāmīr] dir, o ʿalāka ile cümle ve cemīʿ maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَخَذَهُ بِجُذْمُورِهِ وَبِجَذَامِيرِهِ أَيْ بِجَمِيعِهِ

اَلْجِذْمَارُ [el-ciẕmār] (cīm'in kesriyle) جُذْمُورٌ [cuẕmūr] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir.

اَلْجُذَامِرُ [el-cuẕāmir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ʿAhd ve hukūku pek katʿ eden kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جُذَامِرٌ أَيْ قَطَّاعٌ لِلْعَهْدِ

[ج رر]

اَلْجَرُّ [el-cerr] (cīm'in fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Bir nesneyi öteden beriye çekmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّ الشَّيْءَ جَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَذَبَهُ Ve

جَرٌّ [Cerr] Ḥicāz'da Eşcaʿ kabīlesi diyārına karīb bir mevziʿ adıdır. Ve

جَرٌّ [cerr] جَرَّةٌ [cerret] lafzından cemʿ-i cinsi olur ki büyük destīlere denir. Ve

جَرٌّ [cerr] Dağın dibine denir, أَصْلُ الْجَبَلِ [aṣlu'l-cebel] maʿnāsına; yāhūd savāb olan اَلْجُرَاصِلُ الْجَبَلُ [el-curāṣilu'l-cebel] olmaktır, yaʿnī kütüb-i lügatte اَلْجُرَاصِلُ الْجَبَلُ ʿibāretiyle mersūm olmakla İmām Ferrā᾿ اَلْجُرَاصِلُ kelimesini ki عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde cebel maʿnāsınadır, iltibās-ı resmīye binā᾿en اَلْجَرُّ أَصْلُ الْجَبَلِ olmak üzere fehm eylemekle musahhafen sebt ve rivāyet eylemiştir. Ve

جَرٌّ [cerr] Çukur ve engebe yere denir. Ve sırtlan inine denir, جُحْرُ الضَّبُعِ [cuḥru'ḍ-ḍabuʿ] maʿnāsına. Ve tilki inine denir. Ve zenbīle denir ki zarf-ı maʿrūftur. Ve deve sinirinin soyuntusundan masnūʿ himyān tarzında bir gūne zarfa denir ki seferber olan hatunlar ona pişmiş et koyup pālānın gerisine taʿlīk ederler, gittiği yerde beri öte salınıp hareket eder. Ve şol ipe denir ki çiftçiler onunla boyunduruk makūlesi ālāt ve edevātı sarıp bend ederler. Ve

جَرٌّ [cerr] Masdar olur, davarı āhestece sürmek maʿnāsına; yukālu: جَرَّ الْإِبِلَ جَرًّا إِذَا سَاقَهَا رُوَيْدًا Ve deve otlayarak gitmek, ʿalā-kavlin rākibi irhā-yı mihār etmekle otararak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّتِ الْإِبِلُ إِذَا رَعَتْ وَهِيَ تَسِيرُ أَوْ إِذَا تَرَكَهَا رَاكِبُهَا تَرْعَى Kāle fi'l-*Esās* فُلَانٌ يَجُرُّ الْإِبِلَ عَلَى أَفْوَاهِهَا إِذَا سَارَ بِهَا سَيْرًا لَيِّنًا وَهِيَ تَأْكُلُ Ve deve köşeği anasını emmesin için lisānını şakk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّ لِسَانَ الْفَصِيلِ إِذَا شَقَّهُ لِئَلَّا يَرْتَضِعَ Ve gebe nāka karnında veledini senesi tamāmından sonra bir yā iki ay yā kırk gün dahi vazʿ eylemeyip çekip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّتِ النَّاقَةُ إِذَا لَمْ تُنْتِجْ وَلَدَهَا بَعْدَ تَمَامِ السَّنَةِ شَهْرًا أَوْ شَهْرَيْنِ أَوْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا Ve gebe kısrak on bir aydan ziyāde geçirip vazʿ eylememekle çekip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّتِ الْفَرَسُ إِذَا لَمْ تُنْتِجْ وَلَدَهَا بَعْدَ أَحَدَ عَشَرَ شَهْرًا Şārih der ki at kısmının müddet-i hamli on bir ay mikdārıdır; ondan geçerse جَرٌّ [cerr] denir ve bu sūrette kulun be-gāyet kuvvetli olur. Ve

جَرٌّ [cerr] Kezālik nisvān kısmı müddet-i hamlden dokuz ayı geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَازَتْ وِلَادَتُهَا عَلَى تِسْعَةِ أَشْهُرٍ Ve cināyet eylemek maʿnāsına

müstaᶜmeldir ki cerr-i fitne vü günāhtan ᶜibārettir; yukālu: جَرَّ فُلاَنٌ عَلَى نَفْسِهِ وَعَلَى غَيْرِهِ جَرِيرَةً يَجُرُّ بِالضَّمِّ وَيَجَرُّ بِالْفَتْحِ جَرًّا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا جَنَى ve جَرِيرَةٌ [cerīret] ismidir, kemā se-yuzkeru.

اَلْإِجْتِرَارُ [el-ictirār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِجْدِرَارُ [el-icdirār] (tā-yı dāl'a kalble) Bunlar da bir nesneyi beri çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَّ الشَّيْءَ وَاجْدَرَّهُ بِمَعْنَى جَرَّهُ Ve

إِجْتِرَارٌ [ictirār] Geviş getiren hayvān geviş getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَّ الْبَعِيرُ إِذَا أَتَى بِالْجِرَّةِ

اَلْإِسْتِجْرَارُ [el-isticrār] Bu dahi cerr ve cezb maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَرَّهُ بِمَعْنَى جَرَّهُ Ve çekilmek, incizāb maᶜnāsına gelmekle bir adama teslīm-i zimām-ı inkıyād ile fermān-ber olmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; bundan çektiği yere gitmek ile taᶜbīr olunur; tekūlu: إِسْتَجْرَرْتُ لِفُلاَنٍ أَيْ أَمْكَنْتُهُ مِنْ نَفْسِي فَانْقَدْتُ لَهُ

اَلتَّجْرِيرُ [et-tecrīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi cerr ve cezb maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَّرَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى جَرَّهُ

عَيْنُالْجَرِّ [ᶜAynu'l-Cerr] (fethle) Şām'da bir belde adıdır.

اَلْجَرَّةُ [el-cerret] (cīm'in fethiyle) Topraktan yapılmış büyük destīye denir ki el ile çekip götürmesi kābil olur. Cemᶜ-i cinsi جَرٌّ [cerr]dir hā'sız ve cemᶜ-i sīgı جِرَارٌ [cirār]dır cīm'in kesriyle. Ve

جَرَّةٌ [cerret] Ekmeğe denir, خُبْزٌ [ḫubz] gibi, ᶜalā-kavlin hāssaten külde pişmiş ekmeğe denir.

اَلْإِنْجِرَارُ [el-incirār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Çekilmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَرَّ الشَّيْءُ إِذَا انْجَذَبَ Ve جَرٌّ [cerr] gibi deve otlayarak gitmek, ᶜalā-kavlin rākibi yularını boşlayıp otarak yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَرَّتِ الْإِبِلُ بِمَعْنَى جَرَّتْ

اَلْإِجْرَارُ [el-icrār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deve yavrusunun anasını emmesin diye dilini şakk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَرَّ الْفَصِيلَ إِذَا شَقَّ لِسَانَهُ لِئَلاًّ يَرْتَضِعَ Ve hayvān geviş getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَرَّ الْبَعِيرُ إِذَا أَتَى بِالْجِرَّةِ Ve bir nesneyi bir adama çektirip sürttürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَرَّهُ الرَّسَنَ إِذَا أَسْحَبَهُ Bu münāsebetle emsāldendir ki "أَجَرَّ فُلاَنًا رَسَنَهُ" derler, تَرَكَهُ يَصْنَعُ مَا شَاءَ maᶜnāsına, yaᶜnī "Filān kimseyi mutlaku'l-ᶜinān edip kendi başına terk eyledi, ne işlerse işlesin ipini sürüyerek gezip yürüsün" demektir. Ve

إِجْرَارٌ [icrār] Medyūna deyn için bir mikdār mühlet verip vakt-i āhere sürttürmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَجَرَّهُ الدَّيْنَ إِذَا أَخَّرَهُ لَهُ Ve hānende asvāt-ı mütetābiᶜa ile tegannī ve sürūd eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki kesmeyip peyderpey icrār eylemekten ᶜibārettir; yukālu: أَجَرَّ فُلاَنٌ أَغَانِيَّهُ أَجَرَّنِي أَغَانِيَ إِذَا غَنَّاكَ صَوْتًا إِذَا تَابَعَهَا Kāle fi'l-*Esās* ثُمَّ أَرْدَفَهُ أَصْوَاتًا مُتَتَابِعَةً Ve mızrak vurduğu adamın üzerinden mızrağı geri çekmeyip sançılmış olarak terkle sürttürmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَجَرَّ فُلاَنًا إِذَا طَعَنَهُ وَتَرَكَ الرُّمْحَ يَجُرُّهُ Gūyā ki o adama mızrağı kendisi sürttürür oldu. Vanḳulu merhūmun işbu إِجْرَارٌ [icrār] māddesi tercemesine çeşm-i insāfla nazar oluna.

اَلْجَرُورُ [el-cerūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol gebe nākaya denir ki tamām-ı seneden sonra bir yā iki ay yāhūd kırk gün dahi ziyāde geçmiş ola. Ve yedeğe gelmez

olan serkeş hayvāna denir ki قَؤُودٌ [ḳaʾūd] mukābilidir; yukālu: فَرَسٌ وَجَمَلٌ جَرُورٌ إِذَا كَانَ يَمْنَعُ الْقِيَادَ Ve pek derin olan kuyuya denir, gūyā ki derinliğinden ipi kendisine cerr ve cezb eder; yukālu: بِئْرٌ جَرُورٌ أَيْ بَعِيدَةٌ Ve kötürüm hatuna denir ki sürünerek gider; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَرُورٌ أَيْ مَقْعَدٌ

اَلْجِرَّةُ [el-cirret] (cīm'in kesriyle) Binā-i nevʿdir ki heyʾet ve hālete delālet eder; yukālu: مَا أَحْسَنَ جِرَّتَهُ أَيْ هَيْئَةَ جَرِّهِ Ve

جِرَّةٌ [cirret] Geviş dedikleri şeyʾe denir ki işkenbesi olan hayvān ekl eylediği nesneyi geri çıkarıp sakız gibi çiğneyip yine belʿ eder. Bunda cīm'in fethiyle de caʾizdir; yukālu: كَظَمَ الْبَعِيرُ جِرَّتَهُ وَهِيَ مَا يَفِيضُ بِهِ الْبَعِيرُ فَيَأْكُلُهُ ثَانِيَةً وَكَذَا الْغَنَمُ Batnlarından geri cerr ettikleri için ıtlāk olunmuştur. Ve

جِرَّةٌ [cirret] Şol çiynemtiye ve lokmaya ıtlāk olunur ki deve kısmı ʿalef gelince kadar onu ağızında beri öte çiğneyip avunur; bu gevişten başkadır; yukālu: يَجْتَرُّ الْبَعِيرُ بِالْجِرَّةِ وَهِيَ اللُّقْمَةُ الَّتِي يَتَعَلَّلُ بِهَا إِلَى وَقْتِ عَلَفِهِ Ve

جِرَّةٌ [cirret] Konup göçer olan haşem-nişīn obasına denir; tekūlu: أَتَيْتُ عَلَى جِرَّةٍ أَيْ جَمَاعَةٍ يُقِيمُونَ وَيَظْعَنُونَ Ve Bāb b. Ẕi'l-Cirre şol kimsedir ki Hazret-i ʿOs̱mān radıyallāhu ʿanhu ashābından olmakla ʿAcem'de Rīşehr nām beldenin fethi husūsunda ehl-i ʿAcem'den Suhrek nām battālı ki ser-ʿasker idi, katl eylemişti. Ve Sevm bint Cirre bir Aʿrābiyyedir.

اَلْجُرَّةُ [el-curret] (cīm'in zammıyla ve fethiyle lügattir) Bir zirāʿ mikdārında bir ağaçtır, ucunda ağ ve ortasında bir ip olur, onunla āhū şikār ederler.

Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "نَاوَصَ الْجُرَّةَ ثُمَّ سَالَمَهَا" Yaʿnī "Āhū tuzağa düştükten sonra muztarib olup sonra sākin olur" gūyā ki tuzak ile müsāleme eyler. Bir mikdār taʿassub ve muhālefet edip baʿdehu nāçārī inkıyād eden hakkında darb olunur. İntehā. Ve

جُرَّةٌ [curret] Şol ölçek tarzında bir gūne kaba denir ki demirden olup ve dibinde cā-be-cā süzgü gibi delikleri olmakla ekinci kısmı onun içine tohum doldurup beri öte gittiği yerde tarlaya tohum ilkā eder, bāgçevān sikāyesi gibi bir kaptır. Ve Yezīd b. el-Aḫnes b. Ḥabīb b. Curre ashābdandır.

اَلْجِرِّيُّ [el-cirriyy] (cīm'in ve rā-i müşeddedenin kesriyle) Bir nevʿ balık ismidir ki uzun ve emles yaʿnī yılan gibi düz ve pulsuz olur, Yehūd tāʾifesi onu ekl eylemezler. Müfredāt sāhibleri bunu yayın balığı ile beyān ederler. Hattā *Tuḥfe* mütercimi Yūnānīde silevros ve Mısır'da silevver ve Māzenderān'da kelīs derler diye tafsīl eylemişti. Ve şārih mār-māhī yaʿnī yılan balığı ile beyān eylemiştir. Ve kāle fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi İbn ʿAbbās: "أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَكْلِ الْجِرِّيِّ فَقَالَ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ حَرَّمَهُ الْيَهُودُ" وَهُوَ نَوْعٌ مِنَ السَّمَكِ يُشْبِهُ الْحَيَّةَ وَيُسَمَّى بِالْفَارِسِيَّةِ "مَارْ مَاهِي"

اَلْجِرِيَّةُ [el-ciriyyet] (kesreteyn ve teşdīd-i yā'yla) ve

اَلْجِرِيئَةُ [el-cirrīʾet] (kesreteyn ve hemze ile) Kursağa denir; yukālu: أَلْقَاهُ فِي جِرِيَّتِهِ وَفِي جِرِّيئَتِهِ أَيْ حَوْصَلَتِهِ Hemze ile mehmūzdur.

اَلْجَارَّةُ [el-cārret] (حَارَّةٌ [ḥārret] vezninde) Şol develere denir ki yularlarıyla çekilir ola; yukālu: إِبِلٌ جَارَّةٌ أَيْ تُجَرُّ بِأَزِمَّتِهَا Şārih der ki جَارَّةٌ [cārret] مَجْرُورَةٌ [mecrūret] maʿnāsına olmakla ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ ve ﴿مَاءٍ دَافِقٍ﴾ kabīlinden olur ve minhu'l-hadīsu: "لَيْسَ فِي الْإِبِلِ الْجَارَّةِ صَدَقَةٌ" وَهِيَ الْعَوَامِلُ سُمِّيَتْ جَارَّةً لِأَنَّهُ تُجَرُّ بِأَزِمَّتِهَا Ve

مِنْجَرَّائِكَ [min cerrā᾿ike] (kezālik rā'nın teşdīdi ve tahfīfi ve hemze ile) ve

مِنْجَرِيرَتِكَ [min cerīretike] (cīm'in fethiyle) مِنْ أَجْلِكَ maᶜnāsınadır ki senin için ve senden ötürü demektir; tekūlu: فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ جَرَّاكَ وَمِنْ جَرَّائِكَ وَيُخَفَّفَانِ وَمِنْ جَرِيرَتِكَ أَيْ مِنْ أَجْلِكَ Cerr ve cezb maᶜnāsından me᾿hūzdur.

اَلْجَارُّ [el-cārr] حَارٌّ [ḥārr] lafzına itbāᶜan īrād olunur ki ḥā-yı mühmele iledir; yukālu: هَذَا الشَّيْءُ حَارٌّ جَارٌّ

اَلْجَرْجَارُ [el-cercār] (قَرْقَارٌ [ḳarḳār] vezninde) Bir nevᶜ nebāt adıdır. Ve çağırgan deveye denir; yukālu: إِبِلٌ جَرْجَارٌ أَيْ كَثِيرُ الصَّوْتِ Ve raᶜd āvāzına denir.

اَلْجَرْجَارَةُ [el-cercāret] (hā'yla) Değirmene denir.

اَلْجِرْجِرُ [el-circir] (cīm'lerin kesriyle) Bu dahi çağırgan deveye denir. Ve جِرْجِيرٌ [circīr] maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْجَرَاجِرُ [el-cerācīr] (cīm'in fethiyle) İri ve dahāmetli develere denir; yukālu: إِبِلٌ جَرَاجِرُ أَيْ ضِخَامٌ Müfredi جُرْجُورٌ [curcūr]dur. Ve

جُرْجُورٌ [curcūr] Cemāᶜat ve gürūh maᶜnāsınadır. Ve soy ve cinsi pāk deveye denir. Ve tām ve kāmil maᶜnāsınadır; yukālu: مِائَةٌ جُرْجُورٌ أَيْ كَامِلَةٌ

اَلْجُرَاجِرُ [el-curācir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Pek böğürücü deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ جُرَاجِرٌ أَيْ ضَخَّابٌ Ve suyu çok içer olan deveye denir. Ve çağılgan suya denir; yukālu: مَاءٌ جُرَاجِرٌ أَيْ مُصَوِّتٌ

اَلْجَرْجَرُ [el-cercer] (عَرْعَرٌ [ᶜarᶜar] vezninde) Şol kanlıya denir ki demirden ve ağızı bıçkı gibi diş diş tekerlekleri olmakla öküze koşup onunla harman döverler, harman ᶜarabası taᶜbīr olunur. Bakla dedikleri sebzeye denir; cīm'in kesriyle de cā᾿izdir.

جَارَّةٌ [cārret] Suya varan yola ıtlāk olunur; tekūlu: إِنْتَهَيْتُ إِلَى جَارَّةٍ أَيِ الطَّرِيقِ إِلَى الْمَاءِ

اَلْجَرِيرُ [el-cerīr] (حَرِيرٌ [ḥarīr] vezninde) Şol ipe denir ki devenin başına yulardan başkaca geçirirler, izār-ı dābbe menzilesindedir. Ve yulara ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih ve fi'l-hadīsi: أَنَّ الصَّحَابَةَ نَازَعُوا جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ زِمَامَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "خَلُّوا بَيْنَ جَرِيرٍ وَالْجَرِيرِ" أَيْ دَعُوا لَهُ زِمَامَهُ Ve

جَرِيرٌ [Cerīr] ile baᶜzı kimseler de tesmiye olunmuştur: Ebū Cerīr ve Cerīr el-E[r]ḳaṭ ve Cerīr b. ᶜAbdullāh b. Cābir el-Becelī ve Cerīr b. ᶜAbdullāh el-Ḥimyerī ve Cerīr b. Evs b. Ḥāriṣe ashāb-ı kirāmdandır.

اَلْمَجَرُّ [el-mecerr] (مَرَدٌّ [meredd] vezninde) Kārgīr binālar sathında cā᾿iz dedikleri ok taᶜbīr olunan iri direğe denir ki ᶜavārız yaᶜnī kirişleme ve hātıl taᶜbīr olunan direkleri onun üzerine arkuru vazᶜ ederler.

اَلْمَجَرَّةُ [el-mecerret] (hā'yla) Bābu's-semā᾿ yaᶜnī gök kapısına denir, ᶜalā-kavlin شَرَجٌ [şerec] yaᶜnī Fārisīde kehkeşān, Türkīde saman uğrusu dedileri beyāza denir ki geceler felekte hurde kevākib-i sehābiyye ictimāᶜından yol şeklinde görünen beyāzdır; bir tarafa doğru çekildiği için ıtlāk olundu.

مَجَرُّ الْكَبْشِ [Mecerru'l-Kebş] Minā'da bir mevziᶜ adıdır.

اَلْجَرِيرَةُ [el-cerīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Zenb ve cināyet yaᶜnī suça denir ki kendi nefsi yāhūd gayr üzerine cerr ve cezb eder; yukālu: جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ جَرِيرَةً وَكَذَا عَلَى غَيْرِهِ أَيْ ذَنْبًا وَجِنَايَةً [Bu] faᶜīlet bi-maᶜnā mefᶜūldür.

مِنْجَرَّاكَ [min cerrāke] (cīm'in fethi ve rā'nın teşdīdi ve tahfīfiyle) ve

اَلْأَجَرَّانِ [el-ecerrān] (tesniye bünyesiyle) İns ve cinne ıtlāk olunur, ثَقَلَانِ [s̱eḳalān] gibi.

اَلْجَارُورُ [el-cārūr] Sel suyunun harkında peydā olan çaya denir.

اَلْجَرَّارَةُ [el-cerrāret] (mübālaga bünyesiyle) Şol ʿaskere vasf olur ki pek firāvān olmakla seyr ve hareketleri ağır ve āheste āheste ola, gūyā ki pek çok ʿudde ve ʿatādı suʿūbetle çekip getirirler; yukālu: كَتِيبَةٌ جَرَّارَةٌ جَيْشٌ جَرَّارٌ أَيْ ثَقِيلَةُ السَّيْرِ لِكَثْرَتِهَا Kāle fi'l-*Esās* يَجُرُّ عَتَادَ الْحَرْبِ وَجَرَّارَةُ Bir cins ʿakreb adıdır ki kuyruğunu sürüyerek gider. Mü᾽ellif tasgīr ile عُقَيْرِبٌ [ʿuḳayrib] ʿunvānında īrād eylemekle tasgīr ve teksīre muhtemeldir. Bu ʿakreb, ʿAcem'de Ahvāz ülkesinde çok olur, pek kattāldir. Ve

جَرَّارَةُ [Cerrāret] Baṭīḥa'da bir nāhiye adıdır.

اَلْجِرْجِرُ [el-circir] ve

اَلْجِرْجِيرُ [el-circīr] (cīm'lerin kesriyle) Maʿrūf sebze adıdır ki su teresi ve su kerdemesi taʿbīr olunur.

اَلْمُجِرُّ [el-Mucirr] (مُلِمٌّ [mulimm] vezninde) ʿAbdurraḥmān b. Surāḳa b. Mālik b. Cuʿşum nām kimsenin kılıcı ismidir.

ذُوالْمَجَرِّ [Ẕu'l-Mecerr] (fethateynle مَحَطٌّ [maḥaṭṭ] vezninde) ʿUteybe b. el-Ḥāris̱ b. Şihāb'ın kılıcı adıdır.

اَلْجَرْجَرَةُ [el-cercerет] (غَرْغَرَةٌ [ġarġarat] vezninde) Deve kısmı āvāzını boğazında terdīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَرَ الْبَعِيرُ إِذَا رَدَّدَ صَوْتَهُ فِي حَنْجَرَتِهِ Mü᾽ellif müsāmaha üzere tefsīr eylemiştir. Ve

جَرْجَرَةٌ [cerceret] Boğaza su dökmek maʿnāsınadır ki cır cır seslenmeği mūcibdir; yukālu: جَرْجَرَ الْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ فِي حَلْقِهِ Ve su boğaza nüzūl eylediğinde cır cır seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَرَ الشَّرَابُ إِذَا صَوَّتَ يَعْنِي فِي حَلْقِهِ Ve bir adama bu resme su içirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَرَهُ إِذَا سَقَاهُ عَلَى تِلْكَ الصِّفَةِ

اَلتَّجَرْجُرُ [et-tecercur] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) جَرْجَرَةٌ [cerceret] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَجَرْجَرَ الْبَعِيرُ وَتَجَرْجَرَ الْمَاءُ بِمَعْنَى جَرْجَرَ Ve bilā-fāsıla kunt kunt seslendirerek su içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَرَ الْمَاءَ إِذَا جَرَعَهُ جَرْعًا مُتَدَارِكًا

اَلْمُجَارَّةُ [el-mucārret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın hakkını uzatıp süründürmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin bir kimseye cināyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَارَّهُ مُجَارَّةً إِذَا مَاطَلَهُ أَوْ جَانَاهُ

[ج ز ر]

اَلْجَزْرُ [el-cezr] (cīm'in fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Deryāda ve ırmakta su sāhile geldikten sonra geri çekilmek maʿnāsınadır ki مَدٌّ [medd] mukābilidir; yukālu: جَزَرَ الْبَحْرُ جَزْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي ضِدُّ مَدَّ أَيْ رَجَعَ إِذَا خَلْفٍ Deryānın cezr ve meddi maʿlūmdur, Baḥr-i Ḳulzum'da meşhūd-ı mütercim-i hakīr olmuştur. Kütüb-i coğrāfiyyede gūnāgūn esbāba rabt eylemişlerdir, lākin akvā ve azheri müdāhale-i kamer ile okyānūsun hareketine merbūttur. Ve

جَزْرٌ [cezr] Kesmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mevzūʿudur; yukālu: جَزَرَ الشَّيْءَ جَزْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَقَدْ يَأْتِي مِنَ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve su yere sıvışıp batmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَرَ الْمَاءُ جَزْرًا مِنَ الْبَابَيْنِ الْمَزْبُورَيْنِ أَيْضًا إِذَا نَضَبَ Ve

جَزْرٌ [cezr] Deryāya ıtlāk olunur; fāʿil maʿnāsına mübālagadır. Ve arı kovanından bal sağmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَزَرَ الْعَسَلَ إِذَا شَارَ مِنْ خَلِيَّتِهِ Ve

جَزْرٌ [Cezr] Bādiyede bir mevziᶜ adıdır. Ve Ḥaleb kazāsında bir nāhiye adıdır. Ve

جَزْرٌ [cezr] جِزَارٌ [cizār] maᶜnāsına gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

اَلْجَزَرُ [el-cezer] (fethateynle) Şol arza denir ki ondan suyun meddi müncezir ve munkatıᶜ olur. Murād bahr içre olan arzdır ki onda deryānın meddi kesilir, جَزِيرَةٌ [cezīret] dahi denir ki onunla meşhūrdur, Türkīde ada taᶜbīr olunur. Ve

جَزَرٌ [cezer] Maᶜrūf bostānī ve yabanī kök ismidir ki Türkīde havuç taᶜbīr olunur, gezer-i Fārisī muᶜarrebidir. Bevli müdirr ve cimāᶜı mukavvī ve dem-i hayzı muhaddir; varakının zımādı oyulmuş yaralara nāfiᶜdir. Ve bunda cīm'in kesriyle de lügattir. Ve

جَزَرٌ [cezer] Semiz koyuna ıtlāk olunur; boğazlanmağa çesbān olmak melhūzuna mebnīdir. Mecmūᶜunun müfredi جَزَرَةٌ [cezeret]tir hā'yla. Ve

جَزَرَةُ [Cezeret] Huffāzdan Ṣāliḥ b. Muḥammed el-Bağdādī lakabıdır. Ve

جَزَرٌ [cezer] Şol et pārelerine denir ki vuhūş ve tuyūr yemek için kıra vazᶜ ederler. Cāhiliyye'de mizyāf ve hanedān olanlar mahsūs deve boğazlayıp bu resme vuhūş ve tuyūra ziyāfet ederler idi.

اَلْجَزُورُ [el-cezūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Deveye denir, بَعِيرٌ [baᶜīr] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin nāka-i meczūreye mahūstur. Cem᾿i جَزَائِرُ [cezā᾿ir] ve جُزُرٌ [cuzur] ve جُزُرَاتٌ [cuzurāt] gelir zammeteynle.

Mü᾿ellif اَلْجَزُورُ الْبَعِيرُ أَوْ خَاصٌّ بِالنَّاقَةِ الْمَجْزُورَةِ ᶜibāretiyle resm eylemekle o gūne terceme olundu. Kaldı ki ümmehāt-ı sā᾿irenin beyānı üzere جَزُورٌ [cezūr] boğazlanacak deveye denir, zeker ve ünsā müsāvīdir, lākin lafz-ı جَزُورٌ [cezūr] mü᾿ennestir, رَعَتِ الْجَزُورُ derler. Baᶜzılar boğazlanacak nākaya tahsīs eylemiştir ve baᶜzılar māye᾿ūlu ileyhi iᶜtibārıyla mutlakā deveye جَزُورٌ [cezūr] ıtlāk eylediler. Mü᾿ellifin kavli ikisine de muhtemeldir. Ve

جَزُورٌ [cezūr] Zebh olunacak koyunlara da ıtlāk olunur. Müfredi جَزْرَةٌ [cezret]tir, تَمْرَةٌ [temret] vezninde.

اَلْإِجْزَارُ [el-iczār] (hemzenin kesriyle) Bir adama boğazlanacak koyun vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْزَرَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ شَاةً يَذْبَحُهَا Ve devenin boğazlanacak vakti gelip çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْزَرَ الْبَعِيرُ إِذَا حَانَ لَهُ أَنْ يُذْبَحَ Ve pīr adamın vefātı demleri hulūl eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَجْزَرَ الشَّيْخُ إِذَا حَانَ لَهُ أَنْ يَمُوتَ Ve hurmānın kesim vakti çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْزَرَ النَّخْلُ إِذَا حَانَ جِزَارُهُ أَيْ صِرَامُهُ

اَلْجَزَّارُ [el-cezzār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْجِزِّيرُ [el-cizzīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Deve kassābına denir.

اَلْجِزَارَةُ [el-cizāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) deve kassāblığı hirfetine denir.

اَلْمَجْزِرُ [el-meczir] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) İsm-i mekāndır, deve boğazlanacak yere denir.

اَلْجُزَارَةُ [el-cuzāret] (cīm'in zammıyla) Boğazlanan devenin kesilen ellerine ve ayaklarına ve gerdanına ıtlāk olunur. Ve kassāba verilen ücrete denir; maᶜnā-yı evvel bundan me᾿hūzdur ücret mukābili kassāba verildiği için.

اَلْجَزِيرَةُ [el-cezīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-

de) Adaya denir ki karadan munkatıᶜ arzdan ᶜibārettir. Ve

جَزِيرَةٌ [Cezīret] Başra kazāsında bir arzın ismidir ki Başra ile Ubulle beynindedir.

جَزِيرَةُقُور [Cezīretu Ḳūr] (خَزِينَةُ نُورٍ [ḫazīnetu nūr] vezninde) Dicle ile Furāt aralığında bir mevziᶜ-i kebīrdir ki niçe büyük beldelere müştemildir. Onun mahsūs tarīh-i müdevveni vardır ki Ebū ᶜArūbe el-Ḥarrānī teᵓlīf eylemiştir ve ona nisbette جَزَرِيٌّ [Cezeriyy] denir.

اَلْجَزِيرَةُالْخَضْرَاءُ [el-Cezīretu'l-Ḫaḍrāᵓ] Endelüs ülkesinde bir beldedir. Gerçi su ile muhāt değildir, lākin letāfet ve nadāret cihetiyle etrāfından imtiyāzı bāᶜis-i tesmiyedir. Bunun nisbetinde جَزِيرِيٌّ [Cezīriyy] denir. Ve

اَلْجَزِيرَةُالْخَضْرَاءُ [el-Cezīretu'l-Ḫaḍrāᵓ] Zengibār'da başka bir cezīredir ki onda iki şāh vardır, yekdīgere münkād değildir, her biri müstakillen şāhlardır. Ve Endelüs halkı جَزِيرَةٌ [Cezīret] ıtlāk eyleseler, Endelüs şarkīsinde Mucāhid b. ᶜAbdullāh bilādını murād ederler.

جَزِيرَةُالذَّهَبِ [Cezīretu'z̠-Z̠eheb] Arz-ı Mıṣr'da iki mevziᶜdir.

جَزِيرَةُشُكَرَ [Cezīretu Şuker] (زُفَرَ [zufer] vezninde) Endelüs'te bir beldedir.

جَزِيرَةُابْنِعُمَرَ [Cezīretu İbn ᶜÖmer] Mavṣil şimālīsinde bir beldedir ki kazāsını nehr-i Dicle hilāl heyᵓetinde ihāta eylemiştir.

جَزِيرَةُشَرِيكٍ [Cezīretu Şerīk] Maġrib'de bir eyālettir.

جَزِيرَةُبَنِينَصْرٍ [Cezīretu Benī Naṣr] Diyār-ı Mıṣr'da bir eyālettir.

جَزِيرَةُقَوْسَنِيَّا [Cezīretu Ḳavseniyyā] Mıṣır ile İskenderiye beyninde bir nāhiyedir. Ve

جَزِيرَةٌ [Cezīret] Yemāme'de bir mevziᶜ adıdır. Ve Fusṭāṭ-ı Mıṣr'da bir mahalle adıdır; Nīl taştıkta etrāfını ihāta eylemekle ortasında ada tarzında kalır.

جَزِيرَةُالْعَرَبِ [Cezīretu'l-ᶜArab] Baḥr-i Hind ile Baḥr-i Şām ve bir taraftan nehr-i Dicle vü Furāt ihāta eden ülkedir. Yāhūd tūlen ᶜAden-i Ebyen'den etrāf-ı Şām'a kadar ve ᶜarzan Cidde'den maᶜmūre-i ᶜIrāḳ'a kadar mahdūd olan arzdan ᶜibārettir.

Mütercim der ki tahdīdeyn müttehiddir ve kütüb-i cogrāfiyyedeşarkan Baḥr-i Hurmuz ki ötesi Baḥr-i Hind'dir ve cenūben Baḥr-i Hind ve garben Baḥr-i Ḳulzum ile muhāt olan arzdır ki cezīre şeklindedir. Cümle sükkānı ᶜArab olmakla onlara muzāf olmuştur.

اَلْجَزَائِرُالْخَالِدَاتُ [el-Cezāᵓiru'l-Ḫālidāt] ve ona جَزَائِرُ السَّعَادَاتِ [Cezāᵓiru's-Saᶜādāt] dahi derler, Baḥr-i Muḥīṭ'in cānib-i garbīsinde altı cezīreden ᶜibārettir ki ehl-i tencīm mebde-i tūl-ı bilādı oradan iᶜtibār eylediler. Türābı be-gāyet atyeb ve havāsı aᶜdel olmakla şarkıyye ve garbiyye olan ecnās-ı fevākihe vü esmār ve envāᶜ-ı reyāḥīn ü ezhār ve bi'l-cümle hubūbāt orada bilā-zerᶜin ve garsin nābit olur. Bu adalar hālen Kanarya Adaları taᶜbīr ettikleridir ki Baḥr-i Muḥīṭ'e seferber olanlar orada solunup giderler. Kanarya dedikleri kuş oradan neşᵓet eylemiştir.

جَزَائِرُ بَنِي مَرْغَنَايَ [Cezāᵓiru Benī Merġanāy] Maġrib'de bir beldedir.

اَلْجِزَارُ [el-cizār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hurmā kesimine denir ki ismdir. Ve

جِزَارٌ [cizār] ve

جَزَارٌ [cezār] (cīm'in fethiyle) جَزْرٌ [cezr]

gibi masdar olur, hurmā kesiminde hurmā kesmek maᶜnāsına yukālu: جَزَرَ النَّخْلَ جَزْرًا وَجِزَارًا وَجَزَارًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا صَرَمَهُ

اَلتَّجَازُرُ [et-tecāzur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Sövüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَازَرَا إِذَا تَشَاتَمَا

اَلْإِجْتِزَارُ [el-ictizār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّجَزُّرُ [et-tecezzur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Be-gāyet şiddet üzere cenk ve kıtāl eylemek maᶜnāsınadır, şöyle ki lāşeleri meydānda vuhūş ve tuyūra ziyāfet için terk edeler; yukālu: إِجْتَزَرُوا فِي الْقِتَالِ وَتَجَزَّرُوا إِذَا تَرَكُوهُمْ جَزَرًا لِلسِّبَاعِ

اَلْجَزِيرُ [el-cezīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ehl-i Sevād yaᶜnī ᶜIrāḳ lügatinde şol kimseye denir ki ehl-i karye onu ücretle tutarlar tā ki vālī ve köy ağaları taraflarından vürūd edenlerin ve sā᾿ir mihmānların mühimmāt ve hidemātlarını rü᾿yet ve idāre ve temşīt eyleye. Hālen Anadolu ve vilāyetlerinde kizir taᶜbīr ederler, köy kiziri ve mahalle kiziri maᶜrūftur. Ve جَزِيرٌ [cezīr], gezīr-i Fārisī muᶜarrebidir.

جُزْرَةُ [Cuzret] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Yemāme'de bir mevziᶜ ve Kūfe ile Feyd beyninde bir dere adıdır.

[ج س ر]

اَلْجَسْرُ [el-cesr] (cīm'in fethi ve kesriyle) Üzerinden öte yakaya ᶜubūr olunacak şey᾿e denir ki köprü taᶜbīr olunur. Cemᶜi أَجْسُرٌ [ecsur]dur ve جُسُورٌ [cusūr]dur.

Gerçi mü᾿ellif قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat]ı dahi جَسْرٌ [cesr] ile taᶜrīf eylemiştir, lākin جَسْرٌ [cesr] istiᶜmālde mutlaktır, gerek taştan ve tahtadan ve gerek düz ve gerek yüksek olsun. Ve قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat]ın mefhūmunda ihkām ve irtifāᶜ muᶜteber olmakla taştan kemerli yüksek olanına mahsūstur. Meselā nehr-i Tuna üzere kurdukları köprüye جَسْرٌ [cesr] denip قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat] denmez. Ve Zemaḫşerī جَسْرٌ [cesr]i küçük ve قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat]ı büyük köprü ile tefsīr eylemiştir. Ve ᶜörf-i fukahāda haşeb ve elvāhtan ittihāz ve vazᶜ ve refᶜle mebnī olana جَسْرٌ [cesr] ve hacer ve ācürden mevzūᶜan ittihāz olunana قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat] ıtlāk olunur, niteki *Nihāye-iHidāye*'de meşrūhtur. Ve

جَسْرٌ [cesr] ᶜAzīmü'l-heykel olan deveye ıtlāk olunur; mü᾿ennesi جَسْرَةٌ [cesret] tir hā'yla. Ve bālā-bülend bahādır adama ıtlāk olunur. Ve işlek yāhūd uzun erkek deveye ıtlāk olunur. Ve mutlakā dahāmetli insān ve hayvāna ıtlāk olunur. Ve

جَسْرٌ [Cesr] Ḳuḍāᶜa kabīlesinden bir cemāᶜat adıdır. Ve Cesr b. ᶜUle ve Cesr b. Şeyᶜullah ve Cesr b. Muḥārib ve Cesr b. Temīm ki ricāl-i ᶜArabdandır, cümlesi cīm'in fethiyledir. Ve Ebū Cisr el-Muḥāribī ve Cisr b. Vehb ve hafīdi Cisr b. Zehrān ve Cisr b. Ferḳad ve Cisr b. Ḥasan ve Cisr b. ᶜAbdullāh el-Murādī cīm'lerin kesriyledir, niteki baᶜzı muhaddisīn kavlidir, lākin savāb olan bunlar da cīm'in fethiyledir. Ve Cesre bint Decāce bir muhaddise kadındır, Hazret-i ᶜĀ᾿işe'den rivāyet-i hadīs eylemiştir.

اَلْجَسُورُ [el-cesūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) جَسْرٌ [cesr] gibi bālā-bülend bahādıra denir; yukālu: رَجُلٌ جَسُورٌ أَيْ شُجَاعٌ طَوِيلٌ Ve dilīr ve mikdām adama denir ki جَسَارَةٌ [cesāret]-i ātiyeden me᾿hūzdur.

اَلْجُسْرُ [el-cusr] (cīm'in zammı ve sīn'in sükūnuyla ve zammeteynle) جَسُورٌ [cesūr]

kelimesinin cemʿidir.

اَلْجُسُورُ [el-cusūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْجَسَارَةُ [el-cesāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Buğur nākaya aşmağı terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَسَرَ الْفَحْلُ جُسُورًا وَجَسَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَرَكَ الضِّرَابَ Ve bir adam nāfiz ve dilīr olmak maʿnāsınadır ki yürekli olmakla bir nesneden gözünü sakınmayıp ona saldırır olmaktan ʿibārettir; yukālu: جَسَرَ الرَّجُلُ إِذَا مَضَى وَنَفَذَ Ve katʿ-ı mefāze eylemek yaʿnī beyābānı köprü gibi geçip gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَسَرَتِ الرِّكَابُ الْمَفَازَةَ إِذَا عَبَرَتْهَا Ve bir yere köprü kurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَسَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَقَدَ جَسْرًا

اَلْإِجْتِسَارُ [el-ictisār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi beyābānı köprü gibi geçip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَسَرَتِ الرِّكَابُ الْمَفَازَةَ بِمَعْنَى جَسَرَتْهَا Ve gemi deryā yüzünde köprü gibi salınıp gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِجْتَسَرَتِ السَّفِينَةُ الْبَحْرَ إِذَا رَكِبَتْهُ وَخَاضَتْهُ قَالَ فِي الْأَسَاسِ إِذَا عَبَرَتْهُ

اَلْجَسْرَةُ [el-cesret] (cīm'in fethi ve sīn'in sükūnuyla) ve

اَلْمُتَجَاسِرَةُ [el-mutecāsiret] İşlek ve revende nākaya vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ جَسْرَةٌ وَمُتَجَاسِرَةٌ أَيْ مَاضِيَةٌ

اَلتَّجْسِيرُ [et-tecsīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama kuvvet-i kalb vermekle dilīrlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَسَّرَ فُلَانًا إِذَا شَجَّعَهُ

جِسْرِينُ [Cisrīn] (cīm'in kesriyle) Dimaşḳ kazāsında bir karye adıdır.

جَيْسُورُ [Ceysūr] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Mūsā nebī ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām katl eylediği gulāmın ismidir; ʿalā-kavlin ḥā-yı mühmele iledir yāhūd Celbetūr'dur, yāhūd Cenbetūr'dur.

Şāriḥ der ki مُوسَى [Mūsā] lafzı sebk-ı kalemdir, zīrā cemīʿ-i usūlde Hazret-i Ḫıḍr'ın katl eylediği gulām ismi olmak üzere mersūmdur ki niteki kıssası Kurʾān-ı mübīnde meşrūhtur. İntehā.

اَلتَّجَاسُرُ [et-tecāsur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Serkeşlikten yā hod-bīnlikten başını yukarı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاسَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَاوَلَ وَرَفَعَ رَأْسَهُ كِبْرًا Ve dilīrlik izhārıyla bir şedīd nesneye cürʾet ve ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاسَرَ عَلَيْهِ إِذَا اجْتَرَأَ Ve bir adama vurmak kasdıyla değneği beri öte depretip oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاسَرَ لِفُلَانٍ بِالْعَصَا إِذَا تَحَرَّكَ لَهُ بِهَا

أُمُّ الْجُسَيْرِ [Ummu'l-Cuseyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Cemīl-i ʿUẕrī nām şahs-ı maʿrūfun maʿşūkası olan Buseyne nām nigārın kız karındaşı künyesidir.

[ج س م ر]

اَلْجُسْمُورُ [el-cusmūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) İnsānın arka tarafından cüssesinin mahsūs olan kıvāmına ve hüsn-i heyʾet ve iʿtidāline denir; yukālu: مَا أَحْسَنَ جُسْمُورَهُ أَيْ قِوَامَ ظَهْرِهِ وَجُثَّتِهِ

[ج ش ر]

اَلْجَشْرُ [el-ceşr] (نَشْرٌ [neşr] vezninde) Davarı otlamak için otlağa çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشَرَ الدَّوَابَّ جَشْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخْرَجَهَا لِلرَّعْيِ Ve at sürüsünü bedevī tāʾifesi obanın önüne çıkarıp hemān oralıkta otlatmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشَرَ الْخَيْلَ إِذَا نَزَاهَا فَرَعَاهَا أَمَامَ بَيْتِهِ Ve bir nesneyi terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَشَرَ الشَّيْءَ إِذَا تَرَكَهُ

اَلتَّجْشِيرُ [et-tecşīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) جَشْرٌ [ceşr] ile maʿnā-yı evvelde ve sāliste mürādiftir; yukālu: جَشَّرَ الدَّوَابَّ وَجَشَّرَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى جَشَرَ Ve kabı boşaltmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشَّرَ الْإِنَاءَ إِذَا فَرَّغَهُ

اَلْجَشَرُ [el-ceşer] (fethateynle) Şol māla yaʿnī devābb ve mevāşīye denir ki yabanda otlanıp geceler obaya gelmeye; yukālu: مَالٌ جَشَرٌ إِذَا صَارَ يُرْعَى فِي مَكَانِهِ لاَ يَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهِ بِاللَّيْلِ Ve develer ile yabanda akşamlayıp eve gelmeyen kavm ve cemāʿate denir; yukālu: أَصْبَحُوا جَشَرًا إِذَا كَانُوا يَبِيتُونَ مَعَ الْإِبِلِ يَعْنِي لاَ يَرْجِعُونَ إِلَى بَيْتِهِمْ Ve sāhil-i bahrde olan balçıklara denir ki taş gibi tahaccür edip huşūnet ve vücūd peydā eylemiş olalar. Şārih der ki müᵓellifin masdara kasrı kāsırdır, zīrā bu gūne ism dahi olur. İntehā. Ve

جَشَرٌ [ceşer] Maʿnā-yı mezbūrda masdar olur; yukālu: جَشِرَ السَّاحِلُ جَشَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَشُنَ طِينُهُ وَيَبِسَ كَالْحَجَرِ Ve

جَشَرٌ [ceşer] Ergen adama denir, رَجُلٌ عَزَبٌ maʿnāsına. Ve bahār mevsiminde yetişen sebzelere denir; yukālu: مَا أَنْضَرَ جَشَرَ الرَّبِيعِ أَيْ بُقُولَهَا Ve

جَشَرٌ [ceşer] Masdar olur; göğüs soğuk teᵓsīri gibi ʿārıza sebebiyle huşūnetlenip ve ses gılzatlanıp boğuklanmak maʿnāsına; yukālu: جَشِرَ الرَّجُلُ جَشَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَشُنَ صَدْرُهُ وَغَلُظَ صَوْتُهُ

اَلْجَشِيرُ [el-ceşīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi develer ile yabanda akşamlayıp ehlinden ayrıca olan adama denir.

اَلْجُشْرَةُ [el-cuşret] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) İsmdir, göğüse baʿzı ʿārıza sebebiyle ʿārız olan huşūnete ve seste olan yoğunluğa denir; tekūlu: أَصَابَتْنِي مِنَ الْبَرْدِ جُشْرَةٌ أَيْ خُشُونَةٌ فِي صَدْرِي وَغِلْظَةٌ فِي صَوْتِي Ve bu maʿnāda جَشَرٌ [ceşer]-i mezkūr gibi masdar olur; yukālu: جُشِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَجْشُورٌ إِذَا خَشُنَ صَدْرُهُ وَغَلُظَ صَوْتُهُ

اَلْمَجْشُورُ [el-mecşūr] Maʿnā-yı mezbūrdan ism-i mefʿūldür. Ve pek yoğun öksürüklü deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ مَجْشُورٌ إِذَا صَارَ بِهِ سُعَالٌ جَافٌّ

اَلْأَجْشَرُ [el-ecşer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan جَشَرٌ [ceşer] lafzından sıfattır, sadrında huşūnet ve sesinde gılzat olan kişiye denir. Müᵓennesinde جَشْرَاءُ [ceşrāᵓ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] gibi.

اَلْجُشُورُ [el-cuşūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Şafak söküp tan yeri açılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشَرَ الصُّبْحُ جُشُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَلَعَ

اَلْجَاشِرِيَّةُ [el-cāşiriyyet] Mutlakā sabāh vakti içmek, ʿalā-kavlin hāssaten deve sütünü sabāh deminde içmek maʿnāsınadır. Gerçi masdardır, lākin ondan fiʿl mutasarrıf olmaz. Ve

جَاشِرِيَّةٌ [Cāşiriyyet] Bir kabīle adıdır. Ve bir hatun ismidir. Ve

جَاشِرِيَّةٌ [cāşiriyyet] Nısf-ı nehār vaktine ve seher vaktine ıtlāk olunur. Ve bir gūne taʿām adıdır.

اَلْجَشِيرُ [el-ceşīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yabanda akşamlayan adama denir ki zikr olundu. Ve

جَشِيرٌ [ceşīr] Deriden olan tirkeşe denir. Ve büyük çuvala denir.

اَلْجَشَّارُ [el-ceşşār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) At yılkısı otlayacak çayırlık sāhibine denir.

اَلْمُجَشَّرُ [el-muceşşer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ehlinden cüdā kılınmış adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُجَشَّرٌ أَيْ مُعَزَّبٌ

اَلْمُجَشَّرَةُ [el-muceşşeret] (مُعَظَّمَةٌ

[muʿaẓẓamet] vezninde) Çayıra çıkarılan at sürüsüne denir; yukālu: خَيْلٌ مُجَشَّرَةٌ أَيْ مَرْعِيَّةٌ

اَلْمُجَشِّرُ [el-Muceşşir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Muhaddisīnden Sevvār el-ʿİclī pederinin ismidir.

أَبُو الْجَشْرِ [Ebu'l-Ceşr] (حَشْرٌ [ḥaşr] vezninde) İki kimsenin künyesidir.

اَلْمِجْشَرُ [el-micşer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol havuza denir ki onda hayvān suvarılmaz ola.

Ve Cevherī'nin جَشْرٌ [ceşr] حَشْرٌ [ḥaşr] vezninde süt tulumu kīrli pāslı olmak maʿnāsınadır ve minhu yukālu: وَطْبٌ جَشِرٌ كَكَتِفٍ أَيْ وَسِخٌ kavli musahhaftır, savāb olan ḥā-yı mühmele ile olmaktır. Şārih der ki müʾellif bu bābda Ḥamza el-Işbahānī'yi taklīd eylemiştir. Meydānī ve sāʾir eʾimme-i lügat ise merkūmu tezyīf ve taglīt ve savāb olan cīm'le olmaktır diye tansīs eylediler. İntehā.

[ج ظ ر]

اَلْمُجْظَئِرُّ [el-mucẓaʾirr] (ẓā-yı muʿceme ve hemze ile مُقْشَعِرٌّ [muḳşaʿirr] vezninde) Bir adama şer-gīr olmağa āmāde olan kimseye denir ki gūyā ilkā-yı şerr eylemek için dikilip durur ola; tekūlu: مَا لَكَ مُجْظَئِرًّا أَيْ مُعِدًّا شَرَّكَ كَأَنَّكَ مُنْتَصِبٌ

[ج ع ر]

اَلْجَعْرُ [el-caʿr] (cīm'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Dübürde kalan necis kurusuna denir ki çakıldak taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin pençe ve mihleb sāhibi her yırtıcı cānverin necisine denir. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır, cemʿi جُعُورٌ [cuʿūr]dur; yukālu: رَمَى الْجَمَلُ بِبَعْرِهِ وَالذِّئْبُ بِجَعْرِهِ أَيْ نَجْوِهِ Ve

جَعْرٌ [caʿr] Masdar olur ki asldır, yırtıcı cānver terslemek maʿnāsına; yukālu: جَعَرَ الضَّبُعُ جَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَرِئَ

اَلْجَاعِرَةُ [el-cāʿiret] Bu dahi جَعْرٌ [caʿr] maʿnāsınadır ki ʿale'l-ihtilāfi'l-mezkūr necise denir. Ve dübüre ʿalā-kavlin dübür halkasına denir.

اَلْمَجْعَرُ [el-mecʿar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Dübüre denir; yukālu: ضَرَبَ مَجْعَرَهُ أَيْ مَقْعَدَهُ

اَلْمِجْعَارُ [el-micʿār] [مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] veznide] Yübūset-i tabīʿī gālib ve kesīr olan adama ıtlāḳ olunur, fazalātı saht olmak münāsebetiyle; yukālu: رَجُلٌ مِجْعَارٌ إِذَا كَثُرَ يُبْسُ طَبِيعَتِهِ

اَلْإِنْجِعَارُ [el-inciʿār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) جَعْرٌ [caʿr] gibi yırtıcı cānver terslemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْجَعَرَ الذِّئْبُ بِمَعْنَى جَعَرَ

اَلْجَعْرَاءُ [el-caʿrāʾ] (سَوْدَاءُ [sevdāʾ] vezninde) Göte denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve

جَعْرَاءُ [Caʿrāʾ] Belʿanber yaʿnī Temīm kabīlesinden Beni'l-ʿAnber cemaʿātinin lakabıdır. Sebeb-i tesmiye budur ki onlardan Duġa bint Maġnec nām hatunun zamān-ı vazʿ-ı hamli hulūl edip o hılālde nevʿan ishāle dahi uğramakla vilādet burusunu ishāl tekāzāsı zannıyla sahrāya sürʿat ve bir çukura kuʿūd edip iki buru birden hükmünü icrā eylemekle hemīn defʿ-i tabīʿī eyledim kıyāsıyla kıyām ve çadıra gelip darresine "يَا هَنْتَاهُ هَلْ يَفْغَرُ الْجَعْرُ فَاهُ" Yaʿnī "Gāʾit ağızını açar mı?" diye istiknāh eyledikte darresi ʿākile olmakla māddeye intikāl edip, "Belī ağızını açmak değil, belki pederini bile çağırır!" diye kalkıp o çukurdan çocuğu alıp getirdi, ona mebnī cemāʿat-i mezbūreye جَعْرَاءُ [Caʿrāʾ] ıtlāk eylediler. Ve merkūme Duġa belāhette darb-ı meseldir.

اَلْجِعِرَّى [el-ciʿirrā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Bu dahi göte denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve

جِعِرَّى [ciʿirrā] Beyne’l-ʿArab sebb ve düşnām kelimātındandır ki lüᵓm ve fürūmāyegīye nisbet olunan kimseye tefevvüh olunur. Ve etfāle mahsūs bir laʿib adıdır ki iki çocuk birini iki taraflı elleri üzere götürüp giderler.

اَلْجَاعِرَتَانِ [el-cāʿiretān] (tesniye bünyesiyle) Eşek kısmının dübüründe olan iki taraflı kemiklerin mevziʿine denir ki at kısmında iki yancık taʿbīr olunur. Ve at kısmının iki taraflı uylukları başından beri öte kuyruğunu vurduğu yerlere denir ki yancık olacaktır, ʿalā-kavlin iki taraflı pöç kemiklerinin uçlarına denir ki tümsek olup uylukları üzere müşrif olur; meᵓāl müttehid ve taʿbīr muhteliftir. Kāle fi’l-*Esās* كَوَى دَابَّتَهُ فِي جَاعِرَتَيْهِ وَهُمَا مَضْرِبَا ذَنَبِهِ

اَلْجِعَارُ [el-ciʿār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir gūne dāg ve damga ismidir ki atın zikr olunan جَاعِرَةٌ [cāʿiret]lerine basılır. Ve şol ipe denir ki kuyudan su çeken adamın düşmemek için beline bend ederler; bir ucu taşrada merbūt yāhūd bir adamın elinde olur.

اَلتَّجَعُّرُ [et-tecaʿʿur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kuyudan su çeken adam beline جِعَارٌ [ciʿār] dediği mezbūr ipi bağlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَعَّرَ الْمُسْتَقِي إِذَا شَدَّ وَسَطَهُ بِالْجِعَارِ لِئَلاَّ يَقَعَ فِي الْبِئْرِ

اَلْجُعْرَةُ [el-cuʿret] (عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde) Mezbūr جِعَارٌ [ciʿār]ın gövdede yer ettiği esere denir. Ve bir nevʿ arpaya denir ki dānesi iri ve pek ak olur.

جَيْعَرُ [ceyʿar] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

جَعَارِ [ceʿāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) ve

أُمُّ جَعَارِ [ummu ceʿāri] ve

أُمُّ جَعْوَرِ [ummu caʿver] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Dişi sırtlana ıtlāk olunur, جَعْرٌ [caʿr]ı kesīr olduğu için ve mine’l-emsāli: ”تِيسِي “جَعَارِ yāhūd ”عِيشِي “جَعَارِ Bu mesel bir adamı tekzīb ve kelāmını ibtāl eylemek maʿrizinde darb olunur. ”تِيسِي جَعَارِ“ kavli ki emr-i muhātabadır, كُونِي كَالتَّيْسِ فِي حُمْقِهِ يَا ضَبُعُ demektir, zīrā teke kısmı pek ahmak olur; kābil-i tasdīk olmayan kelām mütekellimin hamākatine dālldir. Ve عِيشِي kelimesi ifsād maʿnāsına olan عَيْثٌ [ʿays̱]tan emr-i hāzırdır; yukālu: عَاثَ الذِّئْبُ الْغَنَمَ إِذَا أَفْسَدَهَا Yaʿnī “Yalan sözler ile göreyim seni bir fesād ilkā eyle” meᵓālinde olur. Kezālik emsāldendir ki ”رُوعِي جَعَارِ“ derler, zamm-ı rā-i رُوعِي ile ki bu dahi emr-i muhātabadır, korkak kimse tezellül ve firāra ibtidār eyledikte darb olunur ve yukālu: رُوعِي جَعَارِ وَانْظُرِي أَيْنَ الْمَفَرُّ

اَلْجَعُورُ [el-Ceʿūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Benū Nehşel cemāʿatine kezālik Benū ʿAbdullāh b. Dārim cemāʿatine mahsūs bir su irkilecek masnaʿa gibi yerin ismidir ki onları yağmur suyu doldurdukta koyun ve keçi kısmının suları husūsundan emīn ve fārigü’l-bāl olurlar.

اَلْجُعْرُورُ [el-cuʿrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir küçük böcek adıdır. Ve kötü ve kemter hurmāya denir.

أَبُو جِعْرَانَ [ebū ciʿrān] (cīm’in kesriyle) Bokböceğinin künyesidir.

أُمُّ جِعْرَانَ [ummu ciʿrān] Kartal kuşunun künyesidir.

اَلْجِعْرَانَةُ [el-Ciʿrānet] (cīm’in kesriyle ve gāh olur ki ʿayn’ı meksūr ve rā’yı mü-

şedded ederler, lākin İmām Şāfiᶜī teşdīdi tahtiᶜe eylemiştir) Mekke ile Ṭā᾽if beyninde bir mevziᶜ adıdır, جِعِرَّانَة [Ciᶜrānet] ile mülakkaba olan Rayṭa bint Saᶜd lakabıyla müsemmādır, nesteᶜīzu billāhi: ﴿وَلاَ تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا﴾ الآية kerīmesinden murād mezbūre Rayṭa'dır; dā᾽imā ipliği eğirip baᶜdehu nakz eylemekle hamākatla mesel olmuştu. Ve

جِعْرَانَةُ [Ciᶜrānet] Arz-ı ᶜIrāḳ evvelinde bādiye nāhiyesinden başka bir mevziᶜ adıdır.

ذُوجُعْرَانَ [Ẕū Cuᶜrān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) أَذْوَاءُ [eẕvā᾽] taᶜbīr olunan أَقْيَالُ [aḳyāl]-i Yemen'den bir قَيْلُ [ḳayl] yaᶜnī bir melik lakabıdır.

[ج ع ب ر]

اَلْجَعْبَرُ [el-caᶜber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bodur, kasīrü'l-kāmet kişiye denir; mü᾽ennesi جَعْبَرَةٌ [caᶜberet]tir. Ve şol kavataya denir ki kalın ve duvarları kısa olup ve oyumu muhkem olmaya. Ve

جَعْبَرٌ [Caᶜber] Benī Numeyr'den bir recül adıdır ki Furāt verāsında kalᶜa-i Caᶜber'e müstevlī olmakla kendisine nisbet olunmuştur.

اَلْجَعْبَرَةُ [el-caᶜberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamı yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَرَبَهُ فَجَعْبَرَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve

جَعْبَرَةُ [caᶜberet] Kezālik ism olur, bed-hilkat ve bed-endām olan bodur hatuna denir.

اَلْجَعْبَرِيَّةُ [el-caᶜberiyyet] Bu dahi zikr olunan hatuna denir.

[ج ع ث ر]

اَلْجَعْثَرَةُ [el-caᶜs̱eret] (s̱ā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَعْثَرَ الْمَتَاعَ إِذَا جَمَعَهُ

[ج ع ج ر]

اَلْجَعَاجِرُ [el-ceᶜācir] (حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] vezninde) جَعْجَرَةٌ [caᶜceret]in cemᶜidir ki طَرْطَبَةٌ [ṭarṭabat] veznindedir, şol nesnelere denir ki hamīrden günāgūn sūretlerle düzüp şıra ve reçel makūlesini tabh ederken içine bırakıp beraber tabh olunduktan sonra ekl ederler.

[ج ع د ر]

اَلْجَعْدَرُ [el-caᶜder] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bodur, kūtāh-kad kişiye denir.

اَلْجَعَادِرَةُ [el-Ceᶜādiret] (بَنَادِرَةٌ [benādiret] vezninde) Benū Murre b. Mālik b. el-Evs cemāᶜatine ıtlāk olunur.

[ج ع ذ ر]

اَلْجَعْذَرِيُّ [el-caᶜẕeriyy] (ẕāl-ı muᶜceme ile جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) Ekūl ve inhan kimseye denir.

[ج ع ظ ر]

اَلْجَعْظَرِيُّ [el-caᶜẓariyy] (ẓā-yı muᶜceme ile جَعْذَرِيٌّ [caᶜẓeriyy] vezninde) Fazz ve galīz yaᶜnī dürüşt ve bed-hūy ve künde kimseye, ᶜalā-kavlin ekūl ve galīz olan nā-tırāşa denir. Ve şol bodur kişiye denir ki ᶜuhdesinde olmayan nesne ile tefāhür edip lāf u güzāfla körük gibi havāyı puflar ola; yukālu: رَجُلٌ جَعْظَرِيٌّ أَيْ قَصِيرٌ مُنْتَفِخٌ بِمَا لَيْسَ عِنْدَهُ

اَلْجِعْظَارَةُ [el-ciᶜẓāret] (cīm'in kesriyle) جَعْظَرِيٌّ [caᶜẓariyy] ile maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir. Ve kalīlü'l-ᶜakl ve sebük-magz adama denir.

اَلْجِعِنْظَارُ [el-ciᶜinẓār] (kesreteynle) Köpek gibi taᶜāma harīs olup sığır gibi doymaz olan şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ جِعِنْظَارٌ أَيْ شَرِهٌ

نَهِمٌ Ve cüssesi iri ve dızman olan ekūl ve inhan kimseye denir.

اَلْجَعَنْظَرُ [el-ceᶜanẓar] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) جِعِنْظَارٌ [ciᶜinẓār] maᶜnāsınadır.

اَلْجَعْظَرَةُ [el-caᶜẓarat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Şişman adam gibi batīᵓü’l-hareke olan kimse ağır ağır yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَعْظَرَ الرَّجُلُ إِذَا سَعَى بَطِيئًا ve yukālu: سَعَى الْجَعْظَرَةَ إِذَا تَثَاقَلَ فِي سَعْيِهِ Ve

جَعْظَرَةٌ [caᶜẓarat] Arka verip kaçmak maᶜnāsınadır; جَعْظَرَ الرَّجُلُ إِذَا فَرَّ وَوَلَّى مُدْبِرًا

اَلْجَعْظَرُ [el-caᶜẓar] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Şol adama denir ki kıçı pek büyük olmakla yürürken karaman koyunu kuyruğunu beri öte saldığı gibi bu dahi kıynaklarını tahrīk eder ola; tekūlu: رَأَيْتُ جَعْظَرًا أَيْ ضَخْمَ الْإِسْتِ إِذَا مَشَى حَرَّكَهَا

اَلْجِعْظَارُ [el-ciᶜẓār] Gövdesi yoğun olan bodura denir; yukālu: رَجُلٌ جِعْظَارٌ أَيْ قَصِيرٌ غَلِيظٌ

[ج ع ف ر]

اَلْجَعْفَرُ [el-caᶜfer] (fā’yla) Küçük ırmağa denir, nehr-i sagīr maᶜnāsına. Ve büyük ve vāsiᶜ olan ırmağa da denmekle azdāddan olur. Ve su ile toplu olan ırmağa ᶜalā-kavlin جَدْوَلٌ [cedvel] dedikleri küçük çaydan ziyādece olanına denir. Ve pek sütlü nākaya ıtlāk olunur. Ve

جَعْفَرٌ [Caᶜfer] Esāmīdendir: Caᶜfer b. Kilāb bir kabīle pederinin ismidir. Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhum: رَأَيْتُ جَعْفَرًا عَلَى جَعْفَرٍ فِي جَعْفَرٍ أَيْ عَلَى نَاقَةٍ غَزِيرَةٍ فِي النَّهْرِ الصَّغِيرِ وَكَذَا الْكَبِيرُ الْوَاسِعُ وَالنَّهْرُ الْمَلْآنُ أَوْ فَوْقَ الْجَدْوَلِ

اَلْجَعْفَرِيُّ [el-Caᶜferiyy] (yā-yı nisbetle) Bir kasr ismidir ki Mutevekkil Ḫalīfe, Surremen-reᵓā nām kasaba kurbünde binā eylemişti.

اَلْجَعْفَرِيَّةُ [el-Caᶜferiyyet] Bağdād’da bir mahalle. Ve

جَعْفَرِيَّةُدَيْشُو [Caᶜferiyyetu Deyşū] (dāl’ın fethi ve şīn-i muᶜcemenin zammıyla) ve

جَعْفَرِيَّةُالْبَاذِنْجَانِيَّةِ [Caᶜferiyyetu’l-Bāẕincāniyyet] Mıṣır diyārında iki karyedir.

[ج ع م ر]

اَلْجَعْمَرَةُ [el-caᶜmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Erkek eşek kendi kendisini kirpi gibi dertop devşirip dişi eşek üzere yāhūd ısırıp kapmasını kasd eylediği sāᵓir eşek üzere atılıp salmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَعْمَرَ الْحِمَارُ إِذَا جَمَعَ نَفْسَهُ وَجَرَامِيزَهُ ثُمَّ حَمَلَ عَلَى الْعَانَةِ أَوْ غَيْرِهَا إِذَا أَرَادَ كَدْمَهُ

[ج ف ر]

اَلْجَفْرُ [el-cefr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) Şol kuzuya denir ki büyüyüp işkenbelenmekle memeden kesilip otlamağa iᶜtiyād eyleye, ᶜalā-kavlin dört aylığa bālig olan kuzuya denir. Cemᶜi أَجْفَارٌ [ecfār] ve جِفَارٌ [cifār] gelir cīm’in kesriyle ve جَفَرَةٌ [ceferet] gelir fetehātla.

Şārih der ki müᵓellif مِنْ أَوْلَادِ الشَّاءِ ve Cevherī مِنْ أَوْلَادِ الْمَعْزِ ᶜibāretiyle īrād eylemiştir, zīrā ehl-i lügat ihtilāf eylediler. Ekserī Cevherī kavline muvāfıktır. İntehā. Ve

جَفْرٌ [cefr] Masdar olur, kuzu zikr olunan kerteye varmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَرَ وَلَدُ الشَّاءِ جَفْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَظُمَ وَاسْتَكْرَشَ أَوْ بَلَغَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ Ve

جَفْرٌ [cefr] Gövdesinin etleri kabarıp taᶜām ekl eder olan sabīye ıtlāk olunur. İkisinin de müᵓenneslerinde جَفْرَةٌ [cefret] denir. Kāle fi’l-*Esās*: ذَبَحَ لَهُ جَفْرَةً وَهِيَ الْمَاعِزَةُ الْجَذَعَةُ Ve

جَفْرٌ [cefr] İçerisi taş ile örülmemiş, ᶜalā-kavlin bir mikdārı örülmüş olan kuyuya

ıtlāḳ olunur; yuḳālu: جَفَرُوا جَفْرًا أَيْ بِئْرًا لَمْ تُطْوَ أَوْ طُوِيَ بَعْضُهَا Ve

جَفْرٌ [Cefr] Medīne nevāḥīsinden Ḍariyye nāḥiyesinde bir mevziᶜ adıdır, orada Saᶜīd b. Suleymān'ın çiftliği olmakla ekserī oraya hurūcundan جَفْرِيٌّ [Cefriyy] ile mülakkab olmuştur. Ve

جَفْرٌ [Cefr] Mekke'de Benī Teym b. Murre cemāᶜatine mahsūs bir kuyu adıdır. Ve Benū Naḍr yurdunda bir suyun ismidir. Ve Ġaṭafān bilādında bir su irkilecek mahal adıdır.

جَفْرُالْفَرَسِ [Cefru'l-Feres] Bir su adıdır ki ona bir feres düşüp birkaç gün onda kalmakla bir kimse vāḳıf olmayıp ondan su alıp içtikten sonra feres-i mezbūr zinde ve dürüst zuhūr eylemiştir.

جَفْرُالشَّحْمِ [Cefru'ş-Şaḥm] Benū ᶜAbs cemāᶜati yurdunda bir su adıdır.

جَفْرُالْبَعَرِ [Cefru'l-Baᶜar] Benū Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda bir sudur.

جَفْرُالْأَمْلاكِ [Cefru'l-Emlāk] Ḥīre nevāḥīsinde bir mevziᶜdir.

جَفْرُالْهَبَاءَةِ [Cefru'l-Hebā'et] Bir mevziᶜdir ki onda Bedr-i Fezārī'nin ferzendleri olan Ḥamel ile Ḥuẕeyfe katl olundular.

جَفْرَةُ بَنِي خُوَيْلِدٍ [Cefretu Benī Ḫuveylid] Benū ᶜUḳayl yurdunda bir sudur.

Mütercim der ki kütüb-i tevārīhte mersūm olduğu üzere جَفْرٌ [Cefr] ve جَامِعٌ [Cāmiᶜ] iki kitāb ismidir ki İmām ᶜAlī kerremallāhu vechehu te'līf buyurdular. Cild-i جَفْرٌ [cefr]e ketb eyledikleri bāᶜis-i tesmiyedir. İntehā.

اَلْإِسْتِجْفَارُ [el-isticfār] ve

اَلتَّجَفُّرُ [et-teceffur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bunlar da جَفْرٌ [cefr] maᶜnāsınadır; yuḳālu: إِسْتَجْفَرَ وَلَدُ الشَّاءِ وَتَجَفَّرَ بِمَعْنَى جَفَرَ

اَلْجُفْرَةُ [el-cufret] (حُفْرَةٌ [ḥufret] vezninde) Göğüsün içerisine denir, جَوْفُ الصَّدْرِ [cevfu'ṣ-ṣadr] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin karın ile iki yanları kavuşturan yere denir. Ve çukur şeklinde vāsiᶜ olup değirmi olan arza denir. Cemᶜi جِفَارٌ [cifār]dır. Ḳāle'ş-şārih ve minhu hadīsu Ṭalḥa: "فَوَجَدْنَاهُ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْجِفَارِ" وَهِيَ جَمْعُ جُفْرَةٍ أَيِ الْحُفْرَةُ الْوَاسِعَةُ الْمُسْتَدِيرَةُ Ve جُفْرَةُ اَلْفَرَسِ [cufretu'l-feres] at kısmının beline ıtlāḳ olunur; yuḳālu: فَرَسٌ عَظِيمُ الْجُفْرَةِ أَيْ وَسَطِهِ Cemᶜi جُفَرٌ [cufer] gelir, غُرَفٌ [ġuref] gibi ve جِفَارٌ [cifār] gelir cīm'in kesriyle. Ve

جُفْرَةُ [Cufret] Baṣra'da bir mevziᶜ adıdır ki onda yetmiş tārīhinde ki Emeviyye ᶜahdidir, bir ceng-i ᶜaẓīm vāḳiᶜ olmuştur. Ve ekber-i kurrā-i Baṣra'dan Caᶜfer b. Ḥayyān el-ᶜUṭāridī el-Cufrī, عَامُ الْجُفْرَةِ [ᶜāmu'l-cufret]te yaᶜnī sene-i mezbūrede tevellüd eylemekle ona nisbet olundu.

الْمُجْفَرُ [el-mucfer] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Ortalığı çok ve vāsiᶜ olan ata ve sā'ir hayvāna denir; yuḳālu: فَرَسٌ مُجْفَرٌ أَيْ وَاسِعُ الْجُفْرَةِ

اَلْجَفِيرُ [el-cefīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol ok tirkeşine denir ki yalnız deriden olup onda ağaç olmaya, ᶜalā-kavlin ağaçtan olup derisi olmayanına denir; tekūlu: يَمْلَأُ الْجَفِيرَ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ النَّفِيرُ وَهُوَ جَعْبَةٌ مِنْ جُلُودٍ لاَ خَشَبَ فِيهَا أَوْ مِنْ خَشَبٍ لاَ جُلُودَ فِيهَا Ve

جَفِيرٌ [Cefīr] Ḍariyye nāḥiyesinde bir mevziᶜ adıdır.

جُفَيْرٌ [Cufeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Baḥreyn kazāsında bir karyedir.

اَلْجُفُورُ [el-cufūr] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Buğur nāḳaya çok aşmaktan nāşī fütūr gelip süst ve munkatıᶜ olmak maᶜnāsınadır;

yukālu: جَفَرَ الْفَحْلُ جُفُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْقَطَعَ مِنَ الضِّرَابِ يَعْنِي لِكَثْرَتِهِ Ve bolalmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَرَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ Ve bir adam bir ᶜillet ve marazdan çıkmak yaᶜnī kurtulmakla vüsᶜat bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَرَ فُلَانٌ مِنَ الْمَرَضِ إِذَا خَرَجَ يَعْنِي بَرَأَ وَنَجَا مِنْهُ

اَلْإِجْتِفَارُ [el-ictifār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِجْفَارُ [el-icfār] (إِفْعَالٌ [ifᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّجْفِيرُ [et-tecfīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bunlar da buğur dişiye çok aşmaktan süst olup munkatıᶜ olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَفَرَ الْفَحْلُ وَأَجْفَرَ وَجَفَّرَ إِذَا انْقَطَعَ مِنَ الضِّرَابِ Ve

إِجْفَارٌ [icfār] Gā᾿ib ve nā-bedīd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْفَرَ الشَّيْءُ إِذَا غَابَ Ve cimāᶜdan kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْفَرَ عَنِ الْمَرْأَةِ إِذَا انْقَطَعَ Ve ahbābdan dostluğu kesip ziyāretini terk eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَجْفَرَ صَاحِبَهُ إِذَا قَطَعَهُ وَتَرَكَ زِيَارَتَهُ

اَلْجَوْفَرُ [el-cevfer] جَوْهَرٌ [cevher] vezninde ve mürādifidir.

اَلْجَيْفَرُ [el-ceyfer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Yavuz arslana denir, şerze-şīr maᶜnāsına. Ve

جَيْفَرٌ [ceyfer] Esāmīdendir: Ceyfer b. el-Culendā milket-i ᶜUmān melikinin ismidir ki Sultānu'l-enbiyā᾿ ᶜaleyhi efdalu't-tehāyā hazretleri tarafından nāme ve sefāretle giden ᶜAmr b. el-ᶜĀṣ radıyallāhu ᶜanhu yedinde ᶜUmān'da oldukları hālde bilā-rü᾿yetin merkūm ve birāderi ᶜAbdullāh şeref-yāfte-i İslām olup yine eyāletleri kendilere takrīr olundu. Ve Ḍumayre bint Ceyfer sahābiyyedendir.

اَلْمَجْفَرُ [el-mecfer] ve

اَلْمَجْفَرَةُ [el-mecferet] (mīm'in ve fā'nın fethiyle) Cimāᶜın katᶜına bāᶜis olacak şey᾿e denir, kesret-i şürb-i kahve gibi; yukālu: طَعَامٌ مَجْفَرٌ وَمَجْفَرَةٌ إِذَا كَانَ يَقْطَعُ عَنِ الْجِمَاعِ ve minhu kavluhum: اَلصَّوْمُ مَجْفَرَةٌ لِلنِّكَاحِ

اَلْمُجَفَّرُ [el-muceffer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Rāyiha-i cesedi mütegayyir olmakla bed-būy olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مُجَفَّرٌ إِذَا صَارَ قَدْ تَغَيَّرَتْ رَائِحَةُ جَسَدِهِ

مِنْجَفْرِكَ [min cefrike] (cīm'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

مِنْجَفَرِكَ [min ceferike] (fethateynle) ve

مِنْجَفْرَتِكَ [min cefretike] مِنْ أَجْلِكَ [min eclike] maᶜnāsınadır ki senin için ve senden ötürü demektir; yukālu: فَعَلَهُ مِنْ جَفْرِكَ وَمِنْ جَفَرِكَ وَمِنْ جَفْرَتِكَ أَيْ مِنْ أَجْلِكَ

مُنْهَدِمُ الْجَفْرِ [munhedimu'l-cefr] Kuyusu yıkık demektir, bu münāsebetle maᶜdūmü'l-ᶜakl adama ıtlāk olundu; yukālu: رَجُلٌ مُنْهَدِمُ الْجَفْرِ أَيْ لَا عَقْلَ لَهُ

اَلْجُفُرَّى [el-cufurrā] (كُفُرَّى [kufurrā] vezninde ve elifin meddiyle cā᾿izdir) Ağacın çiçeği kabına denir ki kapçık taᶜbīr olunur.

اَلْجِفَارُ [el-cifār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kuyulara ve eşmelere denir; جَفْرٌ [cefr]in cemᶜidir. Ve

جِفَارٌ [Cifār] Benī Temīm yurdunda bir su adıdır. Ve pek sütlü nākalara ıtlāk olunur.

اَلْأَجْفَرُ [el-Ecfer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ḫuzeymiyye ile Feyd miyānında bir su adıdır.

[ج ك ر]

اَلْجُكَيْرَةُ [el-cukeyret] جَكَرَةٌ [cekeret] lafzının musaggarıdır ki fetehātla لَجَاجَةٌ [lecācet] maᶜnāsınadır ki önegülükten

ʿibārettir; yukālu: مَا هَذِهِ الْجَكَرَةُ أَيِ اللَّجَاجَةُ

اَلْجَكَرُ [el-ceker] (fethateynle) Bir adam önegü olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَكِرَ الرَّجُلُ جَكَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَجَّ

جِكَارٌ [Cikār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْإِجْكَارُ [el-ickār] (hemzenin kesriyle) Bir adama yedinde olan mālını beyʿ eylemesi zımnında ibrām ve ilhāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu. أَجْكَرَهُ إِذَا أَلَحَّهُ فِي الْبَيْعِ Burada cīm’le أَلَجَّ nüshaları galattır.

[ج ل ب ر]

اَلْجُلُبَّارُ [el-culubbār] (zammeteyn ve teşdīd-i bā’yla) Kılıcın kabına yaʿnī kılıcı gılāfı ve sāʾir edevātıyla vazʿ eyledikleri kabına denir, قِرَابُ السَّيْفِ [ḳirābu’s-seyf] maʿnāsına. ʿAlā-kavlin kılıcın ağızına denir.

جُلْبَارُ [Culbār] (بُطْنَانٌ [buṭnān] vezninde) Iṣfahān’da bir mahalle adıdır.

[ج ل ف ر]

جُلْفَارُ [culfār] (fā’yla بُطْنَانٌ [buṭnān] vezninde) ʿUmān nevāhīsinde bir belde adıdır ki yağ ve peynir makūlesi eşyāʾ Baḥr-i Hurmuz’de olan Ḳays cezīresine ondan celb ve nakl olunur.

[ج ل ن ر]

اَلْجُلَّنَارُ [el-cullenār] (cīm’in zammı ve lām-ı müşeddedenin fethiyle) Gül-nār-ı Fārisī muʿarrebidir ki nār çiçeğine denir.

Menkūldür ki bir adam henüz asgar iken üç dānesini koparıp yutsa bir seneye kadar göz ağrısı görmemek havāssındandır, lākin kütüb-i tıbbiyyede sāhibi-i remed yāhūd gayrı kimse çarşamba günü tulūʿ-ı āfitābdan mukaddem açılmamış goncasından birkaç dānesini ağızıyla koparıp yutsa hitām-ı seneye dek göz ağrısı görmez ve mücerrebdir diye mersūmdur.

[ج م ر]

اَلْجَمْرَةُ [el-cemret] (cīm’in fethi ve mīm’in sükūnuyla) Bir dāne āteş koruna denir ki köz dahi taʿbīr olunur, nār-ı muttakıde maʿnāsına. Cemʿ-i cinsi جَمْرٌ [cemr]dir. Şārihin beyānına göre cemʿ-i sīgıجَمَرَاتٌ [cemerāt] ve جِمَارٌ [cimār] gelir cīm’in kesriyle; yukālu: أَلْقَى اللَّحْمَ عَلَى الْجَمْرِ أَيِ النَّارِ الْمُتَّقِدَةِ Ve

جَمْرَةٌ [cemret] Bin nefer süvārīye ıtlāk olunur; aʿdāyı āteş gibi sūzān ettikleri için yāhūd cemʿiyyet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: جَمْرَةٌ كَالْجَمْرَةِ أَيْ أَلْفُ فَارِسٍ كَالنَّارِ الْمُتَّقِدَةِ Ve

جَمْرَةٌ [cemret] Şol kabīleye ıtlāk olunur ki aslā bir ferde ve bir kabīleye munzamm olmayıp ʿalā-hidetin hod-ser olalar, şiddet ve şehāmetlerinden nāşī müzāheretten müstagnī olurlar. ʿAlā-kavlin üç yüz süvārīyi hāvī olan kabīleye ıtlāk olunur. Ve

جَمْرَةٌ [cemret] Hurde çakıl taşına denir, حَصَاةٌ [ḥaṣāt] gibi ki Fārisīde seng-rīze denir. Ve

جَمْرَةٌ [cemret] Menāsik-i hacdan olan جَمَرَاتٌ [cemerāt]ın müfredidir ki üç جَمْرَةٌ [cemret]tir. Biribirinin ʿakibince جِمَارٌ [cimār] yaʿnī hurde taşlar atılır, cemre-i ūlā ve cemre-i vustā ve cemretü’l-ʿakabe taʿbīr olunur; vech-i tesmiye ʿan-karīb zikr olunur. Müʾellif burada müsāmaha eylemiştir, zīrā vech-i mezkūr üzere جَمْرَةٌ [cemret]in cemʿi جَمَرَاتٌ [cemerāt] ve جِمَارٌ [cimār] gelir, nihāyet جَمَرَاتٌ [cemerāt] fiʿl-i mahsūs-ı menāsikte gālibdir.

جَمَرَاتُ الْعَرَبِ [Cemerātu’l-ʿArab] Üç gürūhtan ʿibārettir: Biri Benū Ḍabbe b. Udd ve biri Benu’l-Ḥāris̱ b. Kaʿb ve birisi Benū Numeyr b. ʿĀmir’dir, ʿalā-kavlin ʿAbs ve Ḥāris̱ ve Ḍabbe kabīleleridir. Bunlar li-ümm birāderlerdir. Mukaddemā vālideleri rü᾿yāsında müşāhede eder ki fercinden üç dāne cemre zuhūr eyledi. Bir müddetten sonra Kaʿb b. el-Medān nām kimse mezbūreyi tezevvüc edip firāşından Ḥāris̱ tevellüd eyledi ki bunlar Yemen’in eşrāfıdır. Baʿdehu Bağīḍ b. Reyt nām adama varıp ondan ʿAbs tevellüd eyledi ki bunlar ʿArabın silāh-şūr cündīleridir. Ondan sonra Udd nām kimse tezevvüc edip ondan Ḍabbe tulūʿ eyledi. Pes iki جَمْرَةٌ [Cemret] ki ʿAbs ile Ḍabbe’dir, Muḍar’da ve bir جَمْرَةٌ [cemret] Yemen’de olur. Ve Cemre bint Ebī Ḳuḥāfe sahābiyyedir. Ve Ebū Cemre eḍ-Ḍabuʿī ki ismi Naṣr b. ʿİmrān’dır ve ʿĀmir b. Şaḳīḳ b. Cemre ve Ebū Bekr b. Ebī Cemre el-Endelüsī ʿulemā᾿ ve muhaddisīndendir.

اَلتَّجْمِيرُ [et-tecmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّرَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve nās bir araya gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّرَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا تَجَمَّعُوا وَانْضَمُّوا Ve hatun saçını ensesine toplamak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَمَعَتْ شَعْرَهَا فِي قَفَاهَا Ve hurmā ağacından hurmā beynisini kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّرَ الرَّجُلُ إِذَا قَطَعَ جُمَّارَ النَّخْلِ Ve başbuğ ʿaskeri düşman ülkesinden geri salıvermeyip maʿiyyetinde alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّرَ الْقَائِدُ الْجَيْشَ إِذَا حَبَسَهُمْ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ وَلَمْ يُقْفِلْهُمْ

اَلْجَمْرُ [el-cemr] (cīm’in fethi ve mīm’in sükūnuyla) Bu dahi nās bir husūs zımnında bir araya gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَرَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ جَمْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَجَمَّعُوا وَانْضَمُّوا Ve ayağı bukağılı at sıçrayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَرَ الْفَرَسُ إِذَا وَثَبَ فِي الْقَيْدِ Ve bir adama āteş közü yāhūd hurde çakıl taşı vermek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَرَهُ إِذَا أَعْطَاهُ جَمْرًا Ve bir adamı alarga ve bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَرَ فُلَانًا إِذَا نَحَّاهُ ve minhu; اَلْجِمَارُ بِمِنًى Yaʿnī menāsik-i hacdan Minā’da remy olunan جَمْرَةٌ [cemret]ler bundan me᾿hūzdur, zīrā Hazret-i İbrāhīm ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi’t-teslīm şeytānı onlar ile tard ve tebʿīd eyledi yāhūd isrāʿ maʿnāsına olan إِجْمَارٌ [icmār]dan me᾿hūzdur, zīrā şeytāna taş attıklarında melʿūn, Hazret-i İbrāhīm önünden sürʿatle firār eyledi.

اَلْإِجْمَارُ [el-icmār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nās bir araya gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الْقَوْمُ بِمَعْنَى جَمَرُوا Ve hatun saçını ensesine toplamak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَمَعَتْ شَعْرَهَا فِي قَفَاهَا Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ Ve bukağılı at sıçrayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الْفَرَسُ إِذَا وَثَبَ فِي الْقَيْدِ Ve bir nesneyi buhūrlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ ثَوْبَهُ إِذَا بَخَّرَهُ Ve āteşe ʿūd ağacı komak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ النَّارَ مُجْمَرًا إِذَا هَيَّأَهَا Ve deve kısmının tabanıyla parmak yerinde olan kemikleri aralarında hutūt olmayıp düpdüz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الْبَعِيرُ إِذَا اسْتَوَى خُفُّهُ فَلَا خَطَّ بَيْنَ سُلَامَيَيْهِ Ve ağaç üzerinde olan tāze hurmāların mikdārını tahmīn ve takdīr eyledikten sonra tahmīnini cemʿ ve hisāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ النَّخْلَ إِذَا خَرَصَهَا ثُمَّ حَسَبَ فَجَمَعَ خَرْصَهَا Ve

yeni ay gece içre görünmeyip nihān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَتِ اللَّيْلَةُ إِذَا اسْتَتَرَ فِيهَا الْهِلَالُ Ve bir hālet cümleye ᶜāmm ve şāmil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الْأَمْرُ بَنِى فُلَانٍ إِذَا عَمَّهُمْ Ve ılgara ve çapula gidenler atları biriktirip yarandırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْمَرَ الْخَيْلَ إِذَا أَضْمَرَهَا وَجَمَعَهَا

اَلْإِسْتِجْمَارُ [el-isticmār] Bu dahi nās bir araya gelip birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْمَرَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا وَانْضَمُّوا Ve ᶜasker aᶜdā ülkesinde ser-ᶜasker maᶜiyyetinde ᶜavk olunup kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْمَرَ الْجَيْشُ إِذَا حُبِسُوا فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ وَلَمْ يُقْفَلُوا Ve çakıl taşlarıyla istincā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْمَرَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَنْجَى بِالْجِمَارِ

اَلتَّجَمُّرُ [et-tecemmur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bu dahi ᶜasker diyārlarına ricᶜat etmeyip ülke-i aᶜdāda ser-ᶜasker maᶜiyyetinde kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَمَّرَ الْجَيْشُ بِمَعْنَى اسْتَجْمَرُوا

اَلْمِجْمَرُ [el-micmer] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Buhūr-dāna denir, ālet-i buhūr olmak iᶜtibārıyla. Ve bu müzekkerdir, müᵓennes dahi olur, مِبْخَرَةٌ [mibḫaret] ve مِدْخَنَةٌ [midḫanet] yāhūd نَارٌ [nār] iᶜtibārıyla. Ve

مِجْمَرٌ [micmer] ᶜŪd ağacına da ıtlāk olunur ki ālet-i buhūrdur.

اَلْمَجْمَرَةُ [el-mecmeret] (mīm'lerin fethiyle) Bu dahi buhūr-dāna denir, ism-i mekāndır.

اَلْمُجْمَرُ [el-mucmer] (مُكْرَمٌ [mukrem] vez-ninde) Bu dahi buhūr-dāna ve ᶜūd ağacına denir.

اَلْإِجْتِمَارُ [el-ictimār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vez-ninde) مِجْمَرٌ [micmer] ile buhūrlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَمَرَ بِالْمِجْمَرِ إِذَا تَبَخَّرَ بِهَا

اَلْجُمَّارُ [el-cummār] (رُمَّانٌ [rummān] vez-ninde) ve

اَلْجَامُورُ [el-cāmūr] Hurmā göbeği ve hurmā beynisi dedikleri nesneye denir ki hurmā ağaçlarının tepelerinde olur, ak ve lezīz ve taᶜmı süte karībdir, شَحْمُ النَّخْلِ [şaḥmu'n-naḫl] dahi derler.

اَلْجَمَارُ [el-cemār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır.

جُمَارَى [cumārā] (جُمَادَى [cumādā] veznin-de ve tenvīnle de istiᶜmāl olunur) Hep ve cümle maᶜnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا جُمَارَى وَجُمَارًا أَيْ بِأَجْمَعِهِم

اَلْجَمِيرُ [el-cemīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Nāsın cemᶜiyyet-gāhlarına denir; yukālu: هَذَا جَمِيرُ الْقَوْمِ أَيْ مُجْتَمَعُهُمْ

اَلْجَمِيرَةُ [el-cemīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vez-ninde) Örülmüş saça denir, ضَفِيرَةٌ [ḍafīret] maᶜnāsına.

إِبْنَا جَمِيرٍ [ibnā cemīr] Leyl ve nehāra ıtlāk olunur, mevkiᶜ-i ictimāᶜ oldukları için, niteki إِبْنَا سَمِيرٍ [ibnā semīr] derler, müsāmere ve muhākāt vākiᶜ olduğu için.

اَلْجُمَيْرُ [el-cumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznin-de) Esāmīdendir: Ḫārice b. el-Cumeyr ehl-i Bedr'dendir, Ensār'ın halīfidir, ᶜalā-kavlin ḫā-yı muᶜceme iledir yāhūd ḥā-yı mühmele iledir, bir kabīle ismi olan Ḥimyer gibi yāhūd Ḥummeyr'dir, حِمَارٌ [ḥimār] ın musaggarı gibi yāhūd ismi Ḥāriṡe'dir yāhūd Ḥumre b. el-Ḥumeyr'dir yāhūd ismi Cāriye'dir, yāhūd Ebū Ḫārice'dir.

اَلْمُجَيْمِرُ [el-Muceymir] (مُسَيْطِرٌ [musayṭir] vezninde) Bir dağın adıdır.

جُمْرَانُ [Cumrān] (عُثْمَانُ [ᶜusmān] vezninde) Bir beldedir.

اَلْمُجْمِرُ [el-mucmir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-

ninde) ve

اَلْمُجْمَرُ [el-mucmer] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Sulb ve metīn olan davar tırnağına vasf olur; yukālu: حَافِرٌ مُجْمِرٌ وَمُجْمَرٌ أَيْ صُلْبٌ

نُعَيْمٌاَلْمُجْمِرُ [Nuᶜaymu'l-Mucmir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Fārūḳ-ı aᶜzām radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin kölesi olan Nuᶜaym olacaktır, Mescid-i Nebevī'yi çakıl taşlarıyla döşediği için telkīb olundu.

[ج م ث ر]

اَلْجُمْثُورَةُ [el-cumṡūret] (ṡā-yı müsellese ile جُمْهُورَةٌ [cumhūret] vezninde) Yığılmış toprak kümesine denir, تُرَابٌ مَجْمُوعٌ maᶜnāsına. Mütercim der ki bu جمر ثرى kelimelerinden menhūt olmak melhūzdur.

[ج م خ ر]

اَلْجُمْخُورُ [el-cumḫūr] (ḫā-yı muᶜceme ile جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde) İçi boş pūçmagz şey᾿e denir ki kovuk taᶜbīr olunur, أَجْوَفُ [ecvef] maᶜnāsına.

اَلْجَمْخَرُ [el-cemḫar] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Kamış gibi içi boş olan kemiğe denir.

[ج م ز ر]

اَلْجَمْزَرَةُ [el-cemzeret] (zā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneden havf eylemekle ikdām edemeyip izi üzere dönüp kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَمْزَرَ الرَّجُلُ إِذَا نَكَصَ وَهَرَبَ

[ج م ع ر]

اَلْجَمْعَرَةُ [el-cemᶜaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) جَمْعَرَةٌ [cemᶜaret] maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve

جَمْعَرَةٌ [cemᶜaret] Galīz ve saht ve bülend olan siyāh kayaya denir, ᶜalā-kavlin yüksek taşlığa denir. Ve

جَمْعَرَةٌ [cemᶜaret] Masdar olur, kümelenmiş yoğurt kurusunu değirmiletmek maᶜnāsına; yukālu: جَمْعَرَ الْجُمْعُورَةَ إِذَا دَوَّرَهَا

جَمْعَرٌ [Cemᶜar] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir kabīle adıdır. Ve kuyu kazılırken çıkan sarı balçığa denir.

اَلْجُمْعُورُ [el-cumᶜūr] (جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde) Cemᶜ-i ᶜazīm maᶜnāsınadır.

اَلْجُمْعُورَةُ [el-cumᶜūret] (hā'yla) Ağırşağa denir ki ağacın tepesine geçirilmiş ola, çadır direğinin tepesinde olan ağırşak gibi. Ve keş dedikleri yoğurt kurusunun kümesine denir.

[ج م ه ر]

اَلْجُمْهُورُ [el-cumhūr] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Şol kum yığınına denir ki pek yüksek olmakla etrāfına havāle ve müşrif ola. Ve جُمْهُورُ النَّاسِ [cumhūru'n-nās] insāndan gürūh-ı ᶜazīme denir, جُلُّ النَّاسِ [cullu'n-nās] gibi. Cemᶜi جَمَاهِيرُ [cemāhīr]dir; yukālu: هَذَا قَوْلُ الْجُمْهُورِ وَشَهِدَ ذَلِكَ الْجَمَاهِيرُ أَيْ جُلُّ النَّاسِ Ve her şey᾿in muᶜzam ve firāvānına denir. Ve

جُمْهُورٌ [Cumhūr] Benī Saᶜd cemāᶜati yurdunda bir kara taşlık adıdır. Ve kerīme ve pāk-nijād olan hatuna denir.

اَلْجَمْهَرَةُ [el-cemheret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَمْهَرَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve kabr ve mezārı sıva eylemeyip hemān üzerine toprak biriktirip öylece topraklamak maᶜnāsınadır; yukālu: جَمْهَرَ الْقَبْرَ إِذَا جَمَعَ عَلَيْهِ التُّرَابَ وَلَمْ يُطَيِّنْهُ Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu Mūsā b. Ṭalḥa: "إِنَّهُ شَهِدَ دَفْنَ رَجُلٍ فَقَالَ جَمْهِرُوا قَبْرَهُ" أَيِ اجْمَعُوا عَلَيْهِ التُّرَابَ وَلاَ تُطَيِّنُوهُ وَلاَ تُسَوُّوهُ Ve

جَمْهَرَةٌ [cemheret] Bir haberin bir tarafını söyleyip sāmiᶜa müfīd ve maksūd olan tarafını ketm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu:

جَمْهَرَ عَلَيْهِ الْخَبَرَ إِذَا أَخْبَرَهُ بِطَرَفٍ وَكَتَمَ الْمُرَادَ

اَلْجُمْهُورِيُّ [el-cumhūriyy] (yā-yı nisbetle) Bir nevᶜ şarāb-ı müskir adıdır, ᶜalā-kavlin üç senelik üzüm şarābına denir; yukālu: سَقَاهُ جُمْهُورِيًّا وَهُوَ الشَّرَابُ الْمُسْكِرُ أَوْ نَبِيذُ الْعِنَبِ أَتَتْ عَلَيْهِ ثَلَاثُ سِنِينَ Müfredātta üzüm şırası nısfı kalınca kaynatılıp terk olunana ıtlāḳ olunur diye mersūmdur.

اَلْمُجَمْهِرَةُ [el-mucemhiret] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şol nākaya denir ki kum yığını gibi bünye ve terkībi sımsıkı ve kunt ve dirnekli ola; yukālu: نَاقَةٌ مُجَمْهِرَةٌ إِذَا كَانَتْ مُدَاخَلَةَ الْخَلْقِ يَعْنِي كَأَنَّهَا جُمْهُورُ الرَّمْلِ

اَلتَّجَمْهُرُ [et-tecemhur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir kimseye şer-gīrlikle bālā-pervāzlık edip havāle olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَمْهَرَ فُلَانٌ عَلَيْنَا إِذَا تَطَاوَلَ

[ج ن ر]

جِنَارَةُ [Cināret] (cīm’in kesriyle) Esterābād ile Curcān beyninde bir beldedir.

اَلْجَنُّورُ [el-cennūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Buğday ve arpa dövecek yere denir ki harman yeri taᶜbīr olunur.

[ج ن ب ر]

اَلْجَنْبَرُ [el-cenber] (bā-yı muvahhade ile مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) İri ve dızman erkek deveye denir. Ve bodur ve kasīrü’l-kāme kimseye denir. Ve toy kuşunun yavrusuna denir. Ve

جَنْبَرٌ [Cenber] Caᶜde b. Mirdās’ın feresi ismidir.

اَلْجِنِبَّارُ [el-cinibbār] (bā’nın şeddesiyle جِحِنْبَارٌ [ciḥinbār] vezninde) ve

اَلْجِنْبَارُ [el-cinbār] (سِمْسَارٌ [simsār] vezninde) Bunlar da toy kuşunun yavrusuna denir. Ve جِحِنْبَارٌ [ciḥinbār] vezninde esāmīdendir, Şubeyl b. el-Cinibbār bir şāᶜirdir.

[ج ن ث ر]

اَلْجَنْثَرُ [el-cenṡer] (ṡā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْجُنْثُرُ [el-cunṡur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Dahāmetli semiz erkek deveye denir. Cemᶜi جَنَاثِرُ [cenāṡir]dir.

اَلْجُنْثُورَةُ [el-cunṡūret] جُمْثُورَةٌ [cumṡūret] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ج ن د ر]

اَلْجَنْدَرَةُ [el-cenderet] "ج،د،ر" māddesinde zikr olundu.

[ج ن د ي س ا ب و ر]

جُنْدَيْسَابُورُ [Cundeysābūr] (cīm’in zammı ve dāl’ın fethiyle) Ahvāz eyāletinde Tuster nām belde kurbünde bir belde adıdır. Yaᶜḳūb b. eṣ-Ṣaffār nām şāhın kabri oradadır. Kütüb-i coğrāfiyyede Kund-i Şāpūr muᶜarrebi ve Ḫūzistān vilāyetinin kāᶜidetü’l-mülkü olmak üzere mersūmdur; Şāpūr b. Erdeşīr bināsıdır.

[ج ن س ر]

اَلْجُنَاسِرِيَّةُ [el-cunāsiriyyet] (cīm’in zammıyla) Başra’ya mahsūs bir gūne hurmā ağacıdır ki meyvesi sāʾir ağaçlardan pek geç zuhūr eder.

[ج ن ف ر]

اَلْجَنَافِيرُ [el-cenāfīr] (fā’yla جَمَاهِيرُ [cemāhīr] vezninde) Pek eski kabrlere denir ki eslāftan kalmış olur, قُبُورٌ عَادِيَّةٌ [ḳubūr ᶜādiyyet] maᶜnāsına. Müfredi جُنْفُورٌ [cunfūr]dur, جُمْهُورٌ [cumhūr] vezninde.

[ج و ر]

اَلْجَوْرُ [el-cevr] (دَوْرٌ [devr] vezninde)

عَدْلٌ [ʿadl] nakīzidir ki zulm ve sitem maʿnāsınadır. Bunda عَلَى ile müteʿaddī olur; yukālu: جَارَ عَلَيْهِ يَجُورُ جَوْرًا إِذَا ظَلَمَ وَلَمْ يَعْدِلْ Ve

جَوْرٌ [cevr] قَصْدٌ [ḳaṣd] mukābilidir ki cādde-i muʿtedile-i müstakīmeden sapmaktır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: جَارَ فُلَانٌ ضِدُّ قَصَدَ أَيْ مَالَ عَنِ الْقَصْدِ ve yukālu: جَارَ عَنِ الطَّرِيقِ إِذَا مَالَ Ve

جَوْرٌ [cevr] جَائِرٌ [cā'ir] maʿnāsına gelir ki sitem-kār ve iʿtidāl ve cāddeden münharif kimselere denir ve bu mübālagaten vasf bi'l-masdardır; yukālu: رَجُلٌ جَوْرٌ أَيْ جَائِرٌ Ve جَائِرٌ [cā'ir]in cemʿi جَوَرَةٌ [ceveret] gelir, fethateynle ve جُوَرَةٌ [cuveret] gelir cīm'in zammı ve vāv'ın fethiyle ki gayr-i kıyās üzeredir ve جَارَةٌ [cāret] gelir ki ism-i cemʿdir yāhūd aslı جَائِرَةٌ [cā'iret] tir, cemāʿat iʿtibārıyladır; yukālu: قَوْمٌ جَوَرَةٌ وَجُوَرَةٌ وَجَارَةٌ أَيْ جَائِرُونَ

اَلْجَارُ [el-cār] Komşuya denir, mücāvir ve hem-sāye maʿnāsına; tekūlu: هُوَ جَارِي بَيْتَ بَيْتَ أَيْ مُجَاوِرٌ Ve şol adama denir ki bir zālim ona zulm ederken birisi dād ve imdādına yetişip tahlīs ve te'mīn eylemiş ola; yukālu: هُوَ جَارُهُ وَهُوَ الَّذِي أَجَرَهُ مِنْ أَنْ يُظْلَمَ Ve imdāda yetişen adama denir, مُجِيرٌ [mucīr] maʿnāsına; tekūlu: هُوَ جَارِي أَيْ مُجِيرِي Ve istimdād eden adama denir; tekūlu: أَجِرِ الْجَارَ أَيِ الْمُسْتَجِيرَ Ve bir adamın ticāret ortağına denir; tekūlu: هُوَ جَارِي أَيْ شَرِيكِي فِي التِّجَارَةِ Ve hatunun zevcine ıtlāk olunur, niteki zevcinin hatununa جَارَةٌ [cāret] denir; yukālu: هُوَ جَارُهَا وَهِيَ جَارَتُهُ أَيْ زَوْجُهَا وَزَوْجَتُهُ Ve ʿavretin fercine ıtlāk olunur. Ve mesāfesi karīb olan konağa ıtlāk olunur. Ve göte ıtlāk olunur, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına, niteki جَارَةٌ [cāret] dahi denir. Mütercim der ki bir Aʿrābīnin ʿavreti hā'id olup o hılālde kırbān eylemek dāʿiyesine düşmekle hālet-i mezbūreyi müşāhede eyledikte "وَيُؤْخَذُ الْجَارُ بِذَنْبِ الْجَارِ" diyerek tahtānīye mübāşeret eylediği menkūldür. Ve

جَارٌ [cār] Mülk ve ʿakārda mukāsim olan şerīke ıtlāk olunur. Ve halīfe ıtlāk olunur ki yekdīgere imdād ve iʿānet eylemek üzere ʿahd ve yemīn eden adamların her birinden ʿibārettir, maʿānī-i mezbūrede mütezāyiftir. Ve nāsır ve muʿīn maʿnāsına müstaʿmeldir. Cemʿi جِيرَانٌ [cīrān] gelir cīm'in kesriyle ve جِيَرَةٌ [ciyeret] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve أَجْوَارٌ [ecvār] gelir. Ve

جَارُ [Cār] Bahr-i Ḳulzum üzere yaʿnī sāhilinde bir belde adıdır, onunla Medīne miyānı bir merhale mesāfedir; ʿAbdullāh Suveydā eş-Şahābī el-Cārī oradandır yāhūd bu el-Ḥārisī olmakla tashīf olunmuştur. Ve ʿAbdulmelik b. Ḥasan ve ʿAmr b. Saʿd ve ʿÖmer b. Rāşid ve Yaḥyā b. Muḥammed el-Cāriyyūn muhaddislerdir. Ve

جَارُ [Cār] Iṣfahān kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden ʿAbdulcebbār b. Faḍl ve Ẕākir b. Muḥammed el-Cāriyyān oradandır. Kezālik Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır. Ve Mavṣil şarkīsinde bir dağın adıdır.

جُورُ [Cūr] (نُورٌ [nūr] vezninde) Şīrāz ülkesinde Fīrūzābād eyāletinin medīnesi yaʿnī kāʿidetü'l-mülkü olan şehrin adıdır. Aʿlā gülü olmakla verd-i Cūrī ona nisbet olunur. Ve ona ʿulemādan zevāt-ı kesīre mensūbdur. Ve

جُورُ [Cūr] Neysābūr'da bir mahalle adı-

dır; aʿlāmdan Muḥammed el-Velīd el-Işbahānī el-Cūrī oradandır. جُورُ [cūr] kelimesi müʾennes olmakla gayr-i munsarıftır, بَلْدَةٌ [beldet] ve مَحَلَّةٌ [maḥallet] ve ʿucme iʿtibārıyla. Ve baʿzen müzekker ve munsarıf olur. Mütercim der ki مَاهٌ ve جُورٌ bahsi *Kāfiye*'de meşrūhtur. Ve

جُورٌ [Cūr] Esmā-i ricāldendir: Muḥammed b. Şucāʿ b. Cūr ve Muḥammed b. İsmāʿīl ki İbn Cūr denmekle meşhūrdur, muhaddislerdir.

جُوَرُ [Cuver] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Işfahān kazāsında bir karyedir.

اَلْجِوَرُّ [el-civerr] (cīm'in kesriyle هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Pek tünd-āvāz olan şeyʾe ıtlāk olunur ki haddi mütecāviz olur ve minhu yukālu: غَيْثٌ جِوَرٌّ أَيْ شَدِيدُ الرَّعْدِ ve yukālu. بَازِلٌ جِوَرٌّ أَيْ شَدِيدُ الصَّوْتِ

اَلْجَوَارُ [el-cevār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Çok ve dibi derin olan suya denir; yukālu: فِي أَرْضِهِ جَوَارٌ أَيْ مَاءٌ كَثِيرٌ قَعِيرٌ Ve جَوَارُ الدَّارِ [cevāru'd-dār] bir hānenin had ve sınırında mümted ve دُورَةٌ [dūret] hizāsında vākiʿ olan ʿarsa ve hāne makūlesinde denir, طَوَارٌ [ṭavār] gibi. Ve

جَوَارٌ [cevār] جَوَارِي [cevārī] lafzında lügattır ki gemilere denir, سُفُنٌ [sufun] maʿnāsına ve bu Ṣāʿid-i Luġavī'den menkūl ve garībdir.

شِعْبُالْجَوَارِ [Şiʿbu'l-Cevār] Medīne kurbünde bir dağ yoludur.

اَلْجِوَارُ [el-civār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Asl komşuluğa denir, baʿdehu bir adama lede'l-iktizāʾ imdād ve iʿānet ve hıfz ve himāyet eylemek üzere ʿahd ve emān vermekte istiʿmāl olundu. Şöyle ki min baʿd o adam o kimsenin zīr-i emān u zinhārında meʾmūn olur. Şārih der ki müʾellif bunda müsāmaha eyledi, zīrā جِوَارٌ [civār] vech-i mezkūr üzere olan emān ve zinhāra denir; bunda cīm'in zammıyla da cāʾizdir; tekūlu'l-ʿArabu: هُوَ فِي جِوَارِي وَجَوَارِي أَيْ فِي عَهْدِي وَأَمَانَتِي İntehā. Ve

جِوَارٌ [civār] Masdar olur, emān taleb eylemek maʿnāsına; yukālu: جَارَ الرَّجُلُ جِوَارًا إِذَا طَلَبَ أَنْ يُجَارَ

اَلْجَوَّارُ [el-cevvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Çiftçiye denir, أَكَّارٌ [ekkār] maʿnāsına.

اَلْمُجَاوَرَةُ [el-mucāveret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْجَوَارُ [el-cevār] (cīm'in fethi ve kalīlen kesriyle ki ism olan جِوَارٌ [civār]a ʿadem-i iltibās içindir) Bir adama komşu olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَاوَرَهُ مُجَاوَرَةً وَجَوَارًا إِذَا صَارَ جَارَهُ Ve

مُجَاوَرَةٌ [mucāveret] Mescidde iʿtikāf eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَاوَرَ الْمَسْجِدَ إِذَا اعْتَكَفَ فِيهِ mücāveret-i Ḥaremeyn bu maʿnādandır.

اَلتَّجَاوُرُ [et-tecāvur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلْإِجْتِوَارُ [el-ictivār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki müşāreket içindir) Komşulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاوَرُوا وَاجْتَوَرُوا إِذَا جَاوَرَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

Şārih der ki إِجْتَوَرَ [ictevere] kelimesi iʿlāl olunmadı تَجَاوَرَ maʿnāsına olduğu için, zīrā تَجَاوَرَ [tecāvere] kelimesi de iʿlāl olunmadı, hattā Sībeveyhi تَجَاوَرُوا اِجْتِوَارًا وَاجْتَوَرُوا تَجَاوُرًا der idi. Ehadühümā āher maʿnāsına olduğu meşhūr olmakla ihtimāl-i āher meslūb olduğundan. Ve nādiren iʿlāl üzere إِجْتَارَ dahi vārid olmuştur.

اَلْإِسْتِجَارَةُ [el-isticāret] Emān verilmek ve hıfz ve himāyet olunmağı niyāz eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَارَ فُلاَنٌ إِذَا طَلَبَ أَنْ يُجَارَ

اَلْإِجَارَةُ [el-icāret] (hemzenin kesriyle) Kurtarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَارَ فُلاَنًا إِذَا أَنْقَذَهُ Ve penāh getireni himāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَارَهُ إِذَا أَعَاذَهُ ve minhu yukālu: مَنِ اسْتَجَارَ بِاللهِ أَجَارَهُ Ve metāʿı zarf içre komak maʿnāsına müstaʿmeldir ki hıfzı müstelzimdir; yukālu: أَجَارَ الْمَتَاعَ إِذَا جَعَلَهُ فِي الْوِعَاءِ Ve

إِجَارَةٌ [icāret] ve

جَارَةٌ [cāret] (hemzesiz) gayr-i kıyās üzere ki ism-i masdardır, masdar makāmında müstaʿmeldir, yasakçılık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَارَ فُلاَنًا إِجَارَةً وَجَارَةً إِذَا خَفَرَهُ

اَلتَّجْوِيرُ [et-tecvīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَوَّرَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve bir adamı cevr ve siteme nisbet eylemek yaʿnī hakkında جَائِرٌ [cāʾir] ve sitem-ger demek maʿnāsınadır; yukālu: جَوَّرَهُ إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الْجَوْرِ Ve bir nesnenin altını üstüne yaʿnī tersine çevirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَوَّرَ الْبِنَاءَ إِذَا قَلَبَهُ

Ve tersine çevrilen şeyʾe مُجَوَّرٌ [mucevver] denir, مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde; yukālu: ثَوْرٌ مُجَوَّرٌ أَيْ مَقْلُوبٌ ve minhu’l-meselu: ”يَوْمٌ بِيَوْمِ الْخَفَضِ الْمُجَوَّرِ“ Yaʿnī “Bugün ḫafaḍ-ı mucevver gününün bedelidir.” خَفَضٌ [ḫafaḍ] fethateynle kıl çadıra ve esvābına denir. Menşe-i mesel budur ki bir pīr adamın bir sagīr birāder-zādesi var idi. Gāh bī-gāh ʿamucasının odasına duhūl ve ortalığı tenhā buldukta içinde bulunan emtiʿa ve eşyāyı altı üstüne döndürür idi. Baʿde müddetin kendisi dahi ʿamucası merkezine vardıkta bi-ʿaynihi ona birāder-zādeleri dahi müstevlī olup ʿamucasına ettiğini kendisine buldurdular. Çadıra girip bu hāli gördükte kelām-ı mezbūru īrād eyledi. Sū-i fiʿliyle mücāzāt olunan menkūb kimseye şemātet mevkiʿinde darb olunur.

اَلتَّجَوُّرُ [et-tecevvur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَوَّرَ الرَّجُلُ إِذَا سَقَطَ Ve yan üzere yatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَوَّرَ زَيْدٌ عَلَى فِرَاشِهِ إِذَا اضْطَجَعَ Ve binā yıkılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَوَّرَ الْبِنَاءُ إِذَا تَهَدَّمَ

[ج ه د ر]

اَلْجُهَنْدَرُ [el-cuhender] (cīm’in zammıyla ve hā’nın ve dāl’ın fethiyle) Bir nevʿ hurmā adıdır.

[ج ه ر]

اَلْجَهْرَةُ [el-cehret] (cīm’in fethi ve hā’nın sükūnuyla) İsmdir, zāhir ve āşikār olan şeyʾe denir ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَرِنَا اللهَ جَهْرَةً﴾ أَيْ عَيَانًا غَيْرَ مُسْتَتِرٍ Yaʿnī “Hāʾilsiz, āşikārece irāʾe kıl.”

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre جَهْرٌ [cehr] māddesi hāsse-i basarın yāhūd hāsse-i semʿin ifrātı sebebiyle bir şeyʾin kemāl-i zuhūruna mevzūʿdur. Hāsse-i basar ile olan meselā رَأَيْتُهُ جَهْرَةً وَجِهَارًا gibi ki “Onu ʿayānen gördüm” demektir, جَهْرُ بِئْرٍ ve إِجْتِهَارٌ [ictihār] bundan müteferriʿdir. Ve hāsse-i semʿ ile olan جَهْرٌ بِالْقَوْلِ gibidir ve جَوْهَرٌ [cevher] kelimesi ondan fevʿaldir, şol ʿayna denir ki kendisi bātıl olunca mahmūlü dahi bātıl olur; hāsseye kemāl-i zuhūrundan nāşī tesmiye olunmuştur. İntehā.

اَلْجَهْرُ [el-cehr] (قَهْرٌ [ḳahr] vezninde) ve

اَلْجِهَارُ [el-cihār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesne ʿayān ve āşikār olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الْأَمْرُ جَهْرًا وَجِهَارًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ

إذَا عَلَنَ Ve bir sözü āşikārece söylemek maʿnāsınadır, bi-nefsihi ve bā ile müteʿaddī olur; yukālu: جَهَرَ الْكَلاَمَ وَبِالْكَلاَمِ إذَا أَعْلَنَ Ve refʿ-i savt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الصَّوْتَ إذَا أَعْلاَهُ Ve ʿaskeri çoğaltmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَرَ الْجَيْشَ إذَا اسْتَكْثَرَهُمْ Ve bir arza sülūk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki kendisini orada izhārı müstelzimdir; yukālu: جَهَرَ الْأَرْضَ إذَا سَلَكَهَا Ve bir adamı bī-hāʾil āşikārece görmek, ʿalā-kavlin bir adama nazar eyledikte gözüne büyük görünmek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الرَّجُلَ إذَا رَآهُ بِلاَ حِجَابٍ أَوْ نَظَرَ إلَيْهِ وَعَظُمَ فِي عَيْنِهِ Ve hūb-çehre ve hoş-likā insānın ve sāʾir nesnenin heyʾet-i zībā ve cemāl-i dil-ārāsı hātıra bedīʿ ve ʿacīb gelmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَهَرَهُ الشَّيْءُ إذَا رَاعَهُ جَمَالُهُ وَهَيْئَتُهُ Ve yağ çıkmak için yayığı çalkamak maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ السِّقَاءَ إذَا مَخَضَهُ Ve ʿale’l-gafle bir cemāʿate şeb-hūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الْقَوْمُ الْقَوْمَ إذَا صَبَّحَهُمْ عَلَى غِرَّةٍ Ve kuyuyu ayırtlayıp pāk eylemek, ʿalā-kavlin mecmūʿ suyunu çekmek yāhūd kuyu kazarken suya yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الْبِئْرَ إذَا نَقَّاهَا أَوْ نَزَحَهَا أَوْ بَلَغَ الْمَاءَ Ve bir nesneyi keşf edip zāhire çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الشَّيْءَ إذَا كَشَفَهُ Ve güneş bir adamın gözünü hīrelendirip kamaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَتِ الشَّمْسُ الْمُسَافِرَ إذَا أَسْدَرَتْ عَيْنَهُ Ve bir kimseye taʿzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ فُلاَنًا إذَا عَظَّمَهُ Ve bir nesneyi takdīr ve tahmīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَرَ الشَّيْءَ إذَا حَزَرَهُ Ve

جَهْرٌ [cehr] Toprağı galīz ve dürüşt olan tepeye ve yüksek yere denir. Ve yıla denir, سَنَةٌ [senet] maʿnāsına; yukālu: مَضَى عَلَيْهِ جَهْرٌ أَيْ سَنَةٌ Ve dehr ve zamāndan bir mikdāra denir; tekūlu: بِعْتُ مِنْهُ عَسْجَدًا مُذْ جَهْرٍ أَيْ قِطْعَةً مِنَ الدَّهْرِ

اَلْإِجْهَارُ [el-ichār] (إِظْهَارٌ [izhār] vezninde) Bu dahi sözü āşikāre söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَرَ الْكَلاَمَ وَبِالْكَلاَمِ إذَا أَعْلَنَهُ فَهُوَ مُجْهِرٌ ve yukālu: أَجْهَرَهُ بِالْقِرَاءَةِ Ve bir adamın şaşı oğlu olmak, ʿalā-kavlin mevzūn-kad ve hūb-sūret ve hoş-likā oğulları olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَرَ الرَّجُلُ إذَا جَاءَ بِابْنٍ أَحْوَلَ أَوْ بِبَنِينَ ذَوِي جَهَارَةٍ

اَلْمِجْهَرُ [el-micher] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِجْهَارُ [el-michār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Sözü cehr ile söylemek ʿādeti olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِجْهَرٌ وَمِجْهَارٌ إذَا كَانَتْ عَادَتُهُ أَنْ يَجْهَرَ الْكَلاَمَ

اَلْإِجْتِهَارُ [el-ictihār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi ʿaskeri çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَهَرَ الْجَيْشَ إذَا اسْتَكْثَرَهُمْ Ve hūb-likā ve hoş-sūret insān ve sāʾir nesnenin hüsn ve heyʾeti hātıra ʿaceb vermek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَهَرَ الشَّيْءُ إذَا رَاعَهُ جَمَالُهُ وَهَيْئَتُهُ Ve kuyuyu ayırtlayıp pāk eylemek ʿalā-kavlin bi’l-cümle suyunu çekmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَهَرَ الْبِئْرَ إذَا نَقَّاهَا أَوْ نَزَحَهَا Ve bir şeyʾin görünüşü büyük olmak maʿnāsınadır ki göze büyük görünmekten ʿibārettir; tekūlu: إِجْتَهَرْتُهُ إذَا رَأَيْتَهُ عَظِيمَ الْمَرْآةِ Ve bir nesneyi aralıkta hāʾil olmayarak āşikāre görmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِجْتَهَرْتُهُ إذَا رَأَيْتَهُ بِلاَ حِجَابٍ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ

اَلْجَهَرُ [el-ceher] (fethateynle) Göz kamaşmakla güneşte baktığı nesneyi görmekten kelīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهِرَتِ الْعَيْنُ جَهَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إذَا لَمْ تُبْصِرْ فِي الشَّمْسِ

اَلْجَهَارَةُ [el-cehāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir kimse fahīm olmak yaʿnī göze büyük görünür olmak maʿnāsınadır;

eder. Mukābiline حُرُوفٌ مَهْمُوسَةٌ [ḥurūfun mehmūset] denir. Şārihin beyānına göre hurūf-ı mezkūre telaffuz hālinde mahreclerine iᶜtimādı işbāᶜ ederler, şöyle ki nefesi kendiler ile cereyāndan menᶜ ederler. Bu cihetten مَجْهُورَةٌ [mechūret] ıtlāk olundu. Ammā مَهْمُوسَةٌ [mehmūset]te nefes bunlar ile cereyān eder, zīrā mahreclerine iᶜtimādları zaᶜīftir.

اَلْجُهْرُ [el-cuhr] (cīm'in zammıyla) Bir adamın hey᾽etine ve hüsn-i manzarına denir ki ıstılāhımızda gösteriş taᶜbīr olunur; yukālu: مَا أَحْسَنَ جُهْرَهُ أَيْ هَيْئَتَهُ وَحُسْنَ مَنْظَرِهِ

اَلْأَجْهَرُ [el-echer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Hoş-manzar ve hūb-kıyāfet, aᶜzāsı mütenāsib ve endāmı tāmm ve mevzūn mahbūba denir; yukālu: غُلاَمٌ أَجْهَرُ أَيْ حَسَنُ الْمَنْظَرِ وَالْجِسْمِ التَّامَّةُ Ve şaşılığı bed olmayıp melāhatli olan şaşıya denir; yukālu: رَجُلٌ أَجْهَرُ أَيْ أَحْوَلُ مَلِيحُ الْحَوَلَةِ Ve kamaşık gözlü adama denir ki güneş pertevinde bir nesneyi göremez ola; yukālu: رَجُلٌ أَجْهَرُ إِذَا كَانَ لاَ يُبْصِرُ فِي الشَّمْسِ Ve şol ata denir ki alnında olan sabāhu'l-hayrı bütün yüzüne şāmil olmuş ola; yukālu: فَرَسٌ أَجْهَرُ إِذَا كَانَ قَدْ غَشِيَتْ غُرَّتُهُ وَجْهَهُ

اَلْجَهْرَاءُ [el-cehrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) Zikr olunan أَجْهَرُ [echer]in mü᾽ennesidir. Ve şol yere denir ki onda ağaç ve tepe ve dere ve engebe yerler olmamakla el ayası gibi düpdüz ola; yukālu: أَرْضٌ جَهْرَاءُ إِذَا كَانَتْ مُسْتَوِيَةً لاَ شَجَرَ فِيهَا وَلاَ آكَامَ Ve gürūh ve cemāᶜat maᶜnāsınadır. Ve yumurtası büyük olup taşra uğramış göze vasf olur ki sāhibine lokma göz taᶜbīr olunur; yukālu: عَيْنٌ جَهْرَاءُ أَيْ جَاحِظَةٌ Ve

جَهْرَاءُالْحَيِّ [cehrā᾽u'l-ḥayy] Efādıl-ı kabīleye ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا رَأْيُ جَهْرَاءِ yukālu: جَهُرَ الرَّجُلُ جَهَارَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا فَخُمَ يَعْنِي بَيْنَ عَيْنَيِ الرَّائِي Ve savt bülend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَهُرَ الصَّوْتُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve

جَهَارَةٌ [cehāret] İsm olur, bir adamın kāmet ve kıyāfet ve endāmı hūb ve dil-keş olmağa denir; yukālu: رَجُلٌ ذُو جَهَارَةٍ أَيْ حُسْنِ الْقَدِّ وَالْخَدِّ

اَلْجَهِيرُ [el-cehīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُجْهَرُ [el-mucher] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْجَهْوَرِيُّ [el-cehveriyy] (yā-yı nisbetle) Kelāma vasf olur, bülend āvāz ile söylenen söze denir; yukālu: كَلاَمٌ جَهِيرٌ وَمُجْهَرٌ وَجَهْوَرِيٌّ أَيْ عَالٍ Şārih der ki جَهْوَرِيٌّ [cehveriyy], sāhib-i āvāz-ı bülend dahi vasf olur; yukālu: رَجُلٌ جَهْوَرِيٌّ İntehā. Ve

جَهِيرٌ [cehīr] Hoş-likā ve hūb-çehre insāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَهِيرٌ أَيْ بَيِّنُ الْجُهُورَةِ وَالْجَهَارَةِ ذُو مَنْظَرٍ Ve lutf ve ihsāna sezāvār olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَهِيرٌ أَيْ خَلِيقٌ لِلْمَعْرُوفِ Cemᶜi جُهَرَاءُ [cuherā᾽] gelir, أُمَرَاءُ [umerā᾽] vezninde. Ve su karışmamış hālis süte denir; yukālu: لَبَنٌ جَهِيرٌ أَيْ غَيْرُ مَمْذُوقٍ بِالْمَاءِ

اَلْجُهُورَةُ [el-cuhūret] (cīm'in zammıyla) جَهَارَةٌ [cehāret] maᶜnāsınadır ki hoş-manzarlığa denir; yukālu: رَجُلٌ ذُو جُهُورَةٍ وَجَهَارَةٍ أَيْ حَسَنُ الْمَنْظَرِ

اَلْجَهِرُ [el-cehir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) جَهِيرٌ [cehīr] maᶜnāsınadır ki hoş-manzar ve sāhib-i cemāl adama denir.

اَلْمَجْهُورَةُ [el-mechūret] Maᶜmūr olan kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ مَجْهُورَةٌ أَيْ مَعْمُورَةٌ Ve

حُرُوفٌمَجْهُورَةٌ [ḥurūfun mechūret] ᶜİnde's-sarfiyyīn on sekiz harften ᶜibārettir ki işbu: "ظِلُّ قَوٍّ رَبَضٌ إِذْ غَزَا جُنْدٌ مُطِيعٌ" kelāmı cemᶜ

الْحَيِّ أَيْ أَفَاضِلِهِمْ
اَلْجَوْهَرُ [el-cevher] (جَوْرَبٌ [cevreb] vezninde) Mutlakā şol hacere denir ki kendisinden intifāʿ olunacak nesne istihrāc olunur ola; murād cevāhir-i maʿdeniyye olan ahcārdır ki filizzāttan ʿibārettir. Ve جَوْهَرُ الشَّيْءِ [cevheru’ş-şeyʾ] o nesnenin cibilleti kendisi üzere mevzūʿ olan nesneye ıtlāk olunur, yaʿnī o nesnenin asl māye ve māddesidir ki o nesne ondan sūret-pezīr-i husūl ola. Meselā cevher-i insānī māye-i cibilliyettir ki neşv ü nemā bi’l-cümle evzāʿ ve atvārının mevzūʿun ʿaleyhidir.

Mütercim der ki ahcār-ı maʿrūfeye جَوْهَرٌ [cevher] ıtlākı maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur. Ve müʾellife göre جَوْهَرٌ [cevher] ʿArabīdir, جَهْرٌ [cehr]den meʾhūzdur, niteki zikr olundu, lākin müteʿāref olan gevher-i Fārisī muʿarrebidir. Ve ehl-i hikmet ıstılāhında جَوْهَرٌ [cevher] bi-nefsihi kāʾim mevzūʿ-ı mukavvimden müstagnī mevcūddur. Ve mütekellimīn ʿindinde mütehayyiz bi’z-zāttır, mukābili ʿarazdır ve ʿaraz kāʾim bi’l-cevherdir. Bu münāsebetle Seyyid Şerīf kuddise sırruhu hazretlerinin işbu taksīm-i manzūmesi fāʾidesi mülāhazasıyla sebt olundu:

Mevcūd munkasim bedu kısmest nezd-i ʿakl
Yā vācibu’l-vucūd veyā mumkinu’l-vucūd

Lākin du kısm geşt yakīn cevher u ʿaraz
Cevher be-penc kısm şud ey nāzım-ı ʿukūd

Cism u du asl-ı ū ki heyūlā vu sūretest
Pes nefs u ʿakl īn heme-rā yād gīr zūd

Nuh geşt bāz cins ʿaraz īn dakīka-rā
Ender hayāl u nazm be-men ʿakl mīnumūd

Kem-est u keyf u eyne metā ve muzāf u vazʿ
Pes yefʿalest u yenfaʿil u mulk der-vucūd

Ecnās-i kāʾināt makūlāt-i ʿaşr şud
Nī geşt kem ezīn ne berīn dīgerī fuzūd

جَوْهَرٌ [cevher] Cerīʾ ve mikdām ve dilīr adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ جَوْهَرٌ أَيْ جَرِيءٌ مُقْدِمٌ

اَلْجِهَارُ [el-cihār] (قِتَالٌ [kitāl] vezninde) ve

اَلْمُجَاهَرَةُ [el-mucāheret] (مُقَاتَلَةٌ [mukātelet] vezninde) Mugālebe maʿnāsınadır; yukālu: جَاهَرَهُمْ بِالْأَمْرِ جِهَارًا وَمُجَاهَرَةً إِذَا غَالَبَهُمْ Ve

جِهَارٌ [cihār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsm olur, جَهْرَةٌ [cehret] gibi ʿayān ve āşikāre maʿnāsına; cīm’in fethiyle de cāʾizdir; yukālu: لَقِيَهُ جَهَارًا وَجِهَارًا أَيْ عَيَانًا

جَهْوَرٌ [Cehver] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve bir recül adıdır.

اَلْجَيْهَرُ [el-ceyher] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْجَيْهُورُ [el-ceyhūr] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Ete konup tebāh ve ifsād eden sineğe denir.

اَلْجَهُورُ [el-cehūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) جَهْرٌ [cehr]den mübālagadır. Bu münāsebetle جَهُورُ الصَّوْتِ [cehūru’ṣ-ṣavt] şol ata ıtlāk olunur ki bülend-āvāz olup ve āvāzı genizinden çıkmayıp kişnediği hīnde gittikçe bülend ve müştedd olup meydānlı ve dūr u dırāz gider ola; yukālu: فَرَسٌ جَهُورُ الصَّوْتِ أَيْ لَيْسَ بِأَجَشَّ وَلاَ أَغَنَّ ثُمَّ يَشْتَدُّ صَوْتُهُ حَتَّى يَتَبَاعَدَ

جِهَارٌ [Cihār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hevāzin kabīlesinde bir sanemin ismidir.

[ج ي ر]

جَيْرِ [ceyri] (cīm’in fethi ve yā’nın sükūnu ve rā’nın kesr üzere bināsıyla ve gāh olur ki münevven olur ve أَيْنَ vezninde lügattir ki fethi üzere mebnī olur) ᶜİnde’l-ᶜArab kelime-i yemīndir, حَقًّا maᶜnāsına ki ism olur; yukālu: لاَ جَيْرِ لاَ أَفْعَلُ أَيْ حَقًّا ve لاَ جَيْرِ لاَ أَفْعَلُ أَيْ لاَ حَقًّا ᶜAlā-kavlin جَيْرِ [ceyri] hurūf-ı cevābiyyedendir, نَعَمْ [neᶜam] maᶜnāsınadır, ᶜalā-reᵓyin أَجَلْ [ecel] maᶜnāsınadır. أَجَلْ gerçi نَعَمْ gibi kelime-i cevābdır, lākin tasdīkte أَجَلْ [ecel], نَعَمْ [neᶜam]dan ahsen ve istifhāmda ᶜale’l-akstir.

Şārih der ki İbn Hişām kavl-i sānīye hasr eylemiştir ve üstādım İbn Ebī Rebīᶜden rivāyet eder ki جَيْرِ kelimesi ism-i fiᶜldir أَعْرِفُ maᶜnāsına ve İbn Hişām bundan gāfil olmuştur. İntehā.

اَلْجَيَرُ [el-ceyer] (fethateynle) Baᶜzı adamda olan bodurluğa ve bed-endāmlığa ve hakīrü’l-cüsseliğe denir; yukālu: بِهِ جَيَرٌ أَيْ قِصَرٌ وَقَمَاءَةٌ

اَلْجَيَّارُ [el-ceyyār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Alçıya denir, صَارُوجٌ [ṣārūc] maᶜnāsına, lākin murād ḫırızmadır ki نُورَةٌ [nūret] olacaktır. Ve dargınlıktan yāhūd açlıktan nāşī sadra yaᶜnī fem-i miᶜdeye ᶜārız olan yanıksı tatsızlığa denir ki boğazı ve fem-i miᶜdeyi yakarak bir ekşilik hāletidir ve ona جَائِرٌ [cāᵓir] dahi denir; tekūlu: أَخَذَنِي جَيَّارٌ وَجَائِرٌ مِنَ الْغَضَبِ أَوِ الْجُوعِ أَيْ حَرَارَةٌ Ve

جَيَّارُ [Ceyyār] Baḥreyn nevāhīsinde bir mevziᶜ adıdır.

جَيَّرُ [Ceyyer] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Mısır’da bir kazānın adıdır.

جَيِّرَةُ [Ceyyiret] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Ḥicāz’da Kināne kabīlesi yurdunda bir mevziᶜ adıdır.

جِيرَوَيْهِ [Cīreveyhi] (نِفْطَوَيْهِ [nifṭaveyhi] vezninde) Esāmīdendir: Yūsuf b. Cīreveyhi muhaddisīndendir.

اَلْمُجَيَّرُ [el-muceyyer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol havuza denir ki küçüklenmiş ᶜalā-kavlin kazılıp derinlenmiş ᶜalā-reᵓyin alçı ve horāsān ile sıvanıp badana vurulmuş ola; yukālu: حَوْضٌ مُجَيَّرٌ أَيْ مُصَغَّرٌ أَوْ مُقَعَّرٌ أَوْ مُجَصَّصٌ

جِيرَانُ [Cīrān] (cīm’in kesriyle) Iṣfahān kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden Muḥammed b. İbrāhīm ve Aḥmed b. Sehl ve Huẕeyl b. ᶜAbdullāh el-Cīrāniyyūn oradandır. Ve Sīrāf ile ᶜUmān beyninde bir kazā adıdır.

جَيْرُونُ [Ceyrūn] (جَيْحُونُ [ceyḥūn] vezninde) Dimaşḳ şehri ᶜalā-kavlin cāmiᶜ-i kebīri kurbünde olan kapısının adıdır ve bu Muṭarrizī kavlidir yāhūd جَيْرُونُ [Ceyrūn] nām emīre mensūbdur ki zamānında onun hısnı idi ve Bābu’l-Ḥiṣn hālen bākīdir, mehīb ve hāᵓildir, lākin Şāmlı beyninde cāmiᶜin şarkīsinde olan kapı Bābu Ceyrūn demekle müteᶜāreftir. Şārih der ki جَيْرُونُ [Ceyrūn] şol ᶜifrītin ismidir ki Suleymān ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerinin emriyle hısn-ı mezbūru binā eyledi, sonra o hısn kilise ve baᶜdehu cāmiᶜ oldu.

FASLU’L-ḤĀʾİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ر]

اَلْحِبْرُ [el-ḥibr] (ḥā’nın kesri ve bā’nın fethiyle) Yazı yazacak mürekkebe denir, نِقْسٌ [niḳs] maʿnāsına.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre حِبْرٌ [ḥibr] eser-i müstahsen maʿnāsına mevzūʿdur, cemāl ve bahā maʿnāsı ve sāʾir maʿānī ondan münşaʿibdir. Ve ʿālim ve dānāya حِبْرٌ [ḥibr] ıtlākı kulūb-ı nāsta eser-i ʿulūmu bākī kaldığına mebnīdir. Kezālik efʿālleri üsve-i āsār-ı hasenedir. Niteki İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu buyurdular ki ”اَلْعُلَمَاءُ بَاقُونَ مَا بَقِيَ الدَّهْرُ أَعْيَانُهُمْ مَفْقُودَةٌ وَآثَارُهُمْ فِي الْقُلُوبِ مَوْجُودَةٌ“ İntehā. Ve

حِبْرٌ [ḥibr] ʿĀlim ve dānā adama, ʿalā-kavlin sālih ve perhīz-kār adama ıtlāk olunur. Bu maʿnāda ḥā’nın fethiyle de cāʾizdir. كَعْبٌ اَلْحَبْرُ [Kaʿbu’l-ḥabr] bundandır, kesr ile de zebān-zeddir, كَعْبُ الْأَحْبَارِ lahn olmakla tefevvühünden müʾellif nehy eylemiştir.

Şārih der ki merhūm Kaʿb ki İbn Mātiʿ el-Ḥimyerī’dir, aʿlem-i ʿulemā-yı ehl-i kitāb idi. Halīfe-i evvel zamānında İslām’a gelmekle tābiʿīndendir, ʿilm ve hıfzı müttefak ve mevsūkiyyeti muhakkak olmakla katı vāfir rivāyet-i muhkemesi vardır. Zamān-ı hilāfet-i Ẕi’n-Nūreyn’de ʿāzim-i sūy-i cinān oldular. Ve bunda حَبْرٌ [ḥabr] kelimesi iki sūrette dahi ʿālim maʿnāsına olmakla كَعْبٌ lafzı münevven ve mevsūf olur ve meksūr olup mürekkeb maʿnāsı murād olursa bilā-tenvīn olur ki muzāf olur. Vech-i izāfet, kesret-i kitābet ve kesret-i ketb mülābesesiyledir. Ve müʾellif gerçi كَعْبُ الْأَحْبَارِ ıtlākından nehy eyledi, lākin أَحْبَارٌ [aḥbār] حِبْرٌ [ḥibr]in cemʿi olmakla كَعْبُ الْعُلَمَاءِ ıtlākı mesmūʿdur. Ebū ʿUbeyde ve İbn Ḳuteybe ıtlākına zāhib oldular. İntehā. Ve حِبْرٌ [ḥibr] kelimesinin cemʿi أَحْبَارٌ gelir ve حُبُورٌ [ḥubūr] gelir. Şārihin beyānına göre أَحْبَارٌ [aḥbār] meksūrenin cemʿidir, مِثْلٌ [misl] ve أَمْثَالٌ [emsāl] gibi ve حُبُورٌ [ḥubūr] meftūhanın cemʿidir, فَلْسٌ [fels] ve فُلُوسٌ [fulūs] gibi. Ve

حِبْرٌ [ḥibr] (kesr ile) Eser ve nişāne maʿnāsınadır ki maʿnā-yı mevzūʿudur; tekūlu: أُنْظُرْ إِلَى حِبْرِ عَمَلِهِ أَيْ أَثَرِهِ Ve hāssaten eser-i niʿmet ve refāh ve sāmāna denir. Ve hüsn ü cemāl maʿnāsınadır. Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ”يَخْرُجُ رَجُلٌ مِنَ النَّارِ قَدْ ذَهَبَ حِبْرُهُ وَسِبْرُهُ“ أَيْ حُسْنُهُ وَهَيْئَتُهُ Ve

حِبْرٌ [ḥibr] Alacaya denir, وَشْيٌ [veşy] maʿnāsına ismdir; masdarı ḥā’nın fethiyledir; yukālu: بُرْدٌ فِيهِ حِبْرٌ أَيْ وَشْيٌ ve yukālu: حَبَرَ الْبُرْدَ إِذَا وَشَّاهُ ve

حِبْرٌ [ḥibr] Dişlerin beyāzına ʿārız ve muhtelit olan sarılığa denir; yukālu: شَابَ بَيَاضَأَسْنَانِهِ حِبْرٌ أَيْ صُفْرَةٌ Bu maʿnālarda حِبْرٌ [ḥibr]in cemʿi حُبُورٌ [ḥubūr]dur. Ve misl ve nazīr maʿnāsınadır; yukālu: لَيْسَ لَهُ حِبْرٌ أَيْ مِثْلٌ وَنَظِيرٌ Ve

حِبْرٌ [Ḥibr] Bir belde adıdır.

اَلْمَحْبَرَةُ [el-maḥberet] (mīm’in ve bā’nın fethiyle) حِبْرٌ [ḥibr]-i mezkūrdan ism-i mekāndır, mürekkeb koyacak hokkaya ve divite denir.

Mīm’in kesriyle cāʾiz değildir. Cevherī galat edip mīm’in kesriyle takyīd eyledi. Ve mīm’in fethi ve bā’nın zammıyla lügattır, مقبُرَةٌ [maḳburet] vezninde ve gāh olur ki zarūret için rā’yı müşedded ederler. Şārih der ki İbn Mālik ve Ebū Ḥayyān iki vec-

hi dahi hikāyet eylediler. Hattā *Mişbāḥ*'ta bunda üç lügat vardır: Biri mīm'in ve bā'nın fethiyledir ki ecvedi budur. Sānī مَقْبُرَةٌ [maḳburet] ve مَأْدُبَةٌ [me᾽dubet] veznindedir. Sālis mīm'in kesriyledir.

اَلْحِبْرِيُّ [el-ḥibriyy] (ḥā'nın kesriyle) Mürekkeb satana denir ki mürekkebci taᶜbīr olunur. حَبَّارٌ [ḥabbār] demek cā᾽iz değildir, جَبَّارٌ [cebbār] vezninde. Şārih der ki vezn-i mezbūr mübālaga için geldiği gibi nisbet için ve hirfet ve sanāyiᶜe delālet için gelir, بَزَّازٌ [bezzāz] ve خَبَّازٌ [ḫabbāz] ve نَجَّارٌ [neccār] gibi. Bu cihetle ıtlākını ekser-i sarfiyyūn tasrīh eylediler. İntehā.

اَلْحَبْرُ [el-ḥabr] (ḥā'nın fethiyle) Zikr olunduğu üzere ᶜālim yāhūd sālih maᶜnāsınadır, meksūre gibi. Ve dişlerin beyāzına ᶜārız olan sufrete denir. Ve sevinmek, ferah ve sürūr maᶜnāsınadır; حُبُورٌ [ḥubūr] ve حَبْرَةٌ [ḥabret] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve niᶜmet ve vüsᶜat-i ᶜayş u refāh maᶜnāsınadır.

اَلْحَبْرَةُ [el-ḥabret] (ḥā'nın fethiyle) Bu dahi dişlere ᶜārız olan sufrete denir. Ve ferah ve meserret maᶜnāsına masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve niᶜmet ve refāh maᶜnāsınadır ki masdardır. Ve cennette olan semāᶜ ve nagme ve terāneye denir ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ﴾ أَيْ يُسَرُّونَ وَقِيلَ يُنَعَّمُونَ وَيُكْرَمُونَ وَفَسَّرَ الزَّجَّاجُ بِالسَّمَاعِ فِي الْجَنَّةِ Ve حَبْرَةٌ [ḥabret] Her hūb ve dil-keş nagme ve terāneye denir; tekūlu: سَمِعْتُ حَبْرَةً أَيْ نَغْمَةً حَسَنَةً Ve bir nesneyi vasf-ı cemīlde mübālaga eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: تُحْبَرُونَ أَيْ تُكْرَمُونَ إِكْرَامًا يُبَالَغُ فِيهِ

اَلْحُبْرَةُ [el-ḥubret] (ḥā'nın zammıyla) Bu dahi dişlere ᶜārız olan sufrete denir. Ve baᶜzı büyük ağaçlarda şol tomruk gibi budak diplerinde olan yumru ᶜukdeye denir ki katᶜ edip kavata ve kersen ve çanak makūlesi baᶜzı kaplar düzerler.

اَلْحِبِرُ [el-ḥibir] (kesreteynle) ve

اَلْحِبِرَةُ [el-ḥibiret] (hā'yla) Bunlar da dişlere ᶜārız olan sufrete denir.

اَلْحَبَرُ [el-ḥaber] (fethateynle) Bir adamın dişleri sararmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبِرَتْ أَسْنَانُهُ حَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَلِحَتْ Ve mesrūr ve şādumān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبِرَ الرَّجُلُ إِذَا سُرَّ Ve eser maᶜnāsınadır. Ve eser ve nişāne kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: حُبِرَ جِلْدُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا ضُرِبَ فَبَقِيَ أَثَرُهُ Ve mecrūh olan ᶜuzvun kemiğinde ᶜukde kalarak onulmak maᶜnāsınadır; yukālu: حُبِرَتْ يَدُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا بَرِئَتْ عَلَى عُقْدَةٍ فِي الْعَظْمِ Ve menbit yerin nebātı firāvān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبِرَتِ الْأَرْضُ الْمِحْبَارُ إِذَا كَثُرَ نَبَاتُهَا Ve yara nüks edip ağızı kapanmak maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin onulup yerinde eser ve nişāneleri kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبِرَ الْجُرْحُ إِذَا نُكِسَ وَغَفِرَ أَوْ بَرَأَ وَبَقِيَتْ لَهُ آثَارٌ

اَلْحُبُورُ [el-ḥubūr] (سُرُورٌ [surūr] vezninde) حَبْرٌ [ḥabr] ve حَبْرَةٌ [ḥabret] gibi şādumān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَرَ الرَّجُلُ حَبْرًا وحَبْرَةً وحُبُورًا إِذَا سُرَّ

اَلْإِحْبَارُ [el-iḥbār] (hemzenin kesriyle) Şād etmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْبَرَهُ إِذَا سَرَّهُ

اَلْحَبَارُ [el-ḥabār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْحِبَارُ [el-ḥibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bunlar da eser ve nişāna denir; tekūlu: بِجِلْدِهِ حَبَارُ الضَّرْبِ وَبِيَدِهِ حِبَارُ الْعَمَلِ أَيْ أَثَرُهُ

اَلْحَبِرُ [el-ḥabir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحَبِيرُ [el-ḥabīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tāze ve cedīd şey᾽e denir; yukālu: شَيْءٌ حَبِرٌ وَحَبِيرٌ أَيْ نَاعِمٌ جَدِيدٌ Ve

حَبِيرٌ [ḥabīr] Şol sehāba denir ki kaplan postu gibi cā-be-cā alaca ola ki yağmurunun kesretinden öylece görünür. Ve alaca münakkaş kumaşa denir; yukālu: بُرْدٌ حَبِيرٌ أَيْ مُوَشًّى Ve yeni sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ حَبِيرٌ أَيْ جَدِيدٌ [Ve] حَبِيرٌ [ḥabīr] kelimesinin cemᶜi حُبْرٌ [ḥubr] gelir, ḥā'nın zammıyla. Ve

حَبِيرٌ [Ḥabīr] ᶜArabdan bir batn adıdır. Ve bir şāᶜir ismidir. Cevherī حَبِيرٌ [ḥabīr] devenin ağızında olan köpüğe de denir diye tefsīri galattır, savāb olan onda خَبِيرٌ [ḫabīr] olmaktır ḫā-yı muᶜceme ile. Şārih der ki İbn Sīde ikisini dahi tasrīh eyleyip nihāyet iᶜcāmı tercīh eylemiştir.

اَلْحِبَرَةُ [el-Ḥiberet] (عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde) Esāmīdendir.

أَبُوحِبَرَةَ [Ebū Ḥiberet] Tābiᶜīndendir. Ve Ḥibere b. Necm muhaddistir. Ve

حِبَرَةٌ [ḥiberet] Bir nevᶜ kumaş-ı Yemenī ismidir. Bunda ḥā'nın fethiyle de cā᾿izdir. Cemᶜi حِبَرٌ [ḥiber] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] gibi ve حِبَرَاتٌ [ḥiberāt] gelir, فِقَرَاتٌ [fiḳarāt] gibi. Şārih der ki kumaş-ı mezbūr penbeden ve ketenden muhattat alacadır, بُرْدٌ حِبَرَةٌ derler, vasf olarak ve بُرْدُ حِبَرَةٍ derler izāfetle. Burada حِبَرَةٌ [ḥiberet] veşy-i mezkūr maᶜnāsınadır, niteki ثَوْبُ قِرْمِزٍ derler izāfetle.

اَلْحِبَرِيُّ [el-ḥiberiyy] (عِنَبِيٌّ [ᶜinebiyy] vezninde) حِبَرٌ [ḥiber] dedikleri kumaş-ı mezkūru satan adama denir; حَبَّارٌ [ḥabbār] demek cā᾿iz değildir.

حُبَيْرٌ [Ḥubeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Muṭarrif b. Ebi'l-Ḥubeyr ve Yaḥyā b. el-Muẓaffer b. el-Ḥubeyr muhaddislerdir.

اَلْحُبَارَى [el-ḥubārā] (ḥā'nın zammı ve elifin kasrıyla) Toy dedikleri kuşa denir; müzekker ve mü᾿ennes ve müfred ve cemᶜe ıtlāk olunur ve āhirinde olan elif te᾿nīs içindir. Cevherī te᾿nīs için değildir demekle galat eylemiştir, zīrā te᾿nīs için olmaz ise elbette munsarıf olur, bu ise munsarıf değildir. Mütercim der ki Şihāb, Cevherī'nin murādını bu gūne tahrīr eylemiştir ki elifi te᾿nīsiyye değildir demek te᾿nīsiyyeti hissī değildir, zīrā müzekkere de ıtlāk olunur, شَاةٌ [şāt] ve حَمَامَةٌ [ḥamāmet]in te᾿nīsleri gibi olur. Ve çün mukarreredendir ki her elif ki te᾿nīsiyye ola, ona hā᾿ lāhık olmaz. Lākin حُبَارَى [ḥubārā] kelimesinde حُبَارَاةٌ mesmūᶜ olmakla elifi te᾿nīsiyye olmaz. İntehā. Ve حُبَارَى [ḥubārā] kelimesinin cemᶜi حُبَارَيَاتٌ gelir.

اَلْحُبْرُورُ [el-ḥubrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْحِبْرِيرُ [el-ḥibrīr] (ḥā'nın kesriyle) ve

اَلْحَبَرْبَرُ [el-ḥaberber] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) ve

اَلْحُبُرْبُورُ [el-ḥuburbūr] (zammeteynle) ve

اَلْيَحْبُورُ [el-yaḥbūr] (يَعْفُورٌ [yaᶜfūr] vezninde) ve

اَلْحَبُّورُ [el-ḥabbūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Toy kuşunun yavrusuna denir. حُبْرُورٌ [ḥubrūr] ve حِبْرِيرٌ [ḥibrīr]in cemᶜi حَبَابِيرُ [ḥabābīr] ve حَبَارِيرُ [ḥabārīr] gelir, زَنَابِيرُ [zenābīr] ve ثَعَارِيرُ [seᶜārīr] veznlerinde. Ve

يَحْبُورٌ [yaḥbūr] Bir kuşun adıdır, ᶜalā-kavlin toy kuşunun erkeğine denir.

حِبْرِيلُ [Ḥibrīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Baḥreyn türābında bir dağın adıdır.

اَلْمُحَبَّرُ [el-Muḥabber] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Mālik b. Nuveyre'nin kātili

olan Ḍirār b. Ezver nām kimsenin feresi adıdır. Ve

مُحَبَّرٌ [muḥabber] Şol adama denir ki gövdesini pireler ekl eylemekle cā-be-cā pīre yenikleri kalmış ola; yukālu: مُحَبَّرٌ إِذَا صَارَ قَدْ أَكَلَ الْبَرَاغِيثُ جِلْدَهُ فَبَقِيفِيهِ حَبَرٌ أَيْ أَثَرٌ Ve güzel ve mevzūn yonulmuş oka denir; yukālu: قِدْحٌ مُحَبَّرٌ إِذَا كَانَ قَدْ أُجِيدَ بَرْيُهُ Ve şol koyuna denir ki gözlerinde ak ve kara alacaları ola; yukālu: شَاةٌ مُحَبَّرٌ إِذَا كَانَ فِي عَيْنَيْهَا تَحْبِيرٌ مِنْ سَوَادٍ وَبَيَاضٍ

اَلْمُحَبِّرُ [el-Muḥabbir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Şāʿir ve fāris olan Rebīʿa b. Sufyān'ın lakabıdır. Ve şuʿarā-yı cāhiliyyeden Ṭufeyl b. ʿAvf-ı Ġanevī'nin lakabıdır, şiʿri güzel nazm eylediği için.

حبرَّى [Ḥibirrā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Bir vādī adıdır.

نَارُ إِحْبِيرٍ [nāru iḥbīr] (كَارُإِكْسِيرٍ [kāru iksīr] vezninde) نَارُالْحَبَاحِبِ [nāru'l-ḥabāḥib] olacaktır ki āteş böceğinin uçarken lemeʿān eden şuʿlesinden ʿibārettir.

حُبْرَانُ [Ḥubrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Yemen'de bir kabīle pederinin ismidir; tābiʿīnden Ebū Rāşid ve muhaddisīnden bir cemāʿat onlardandır.

يحابر [yuḥābiru] (يُقَاتِلُ [yukātilu] vezninde) Kabīle-i Murād pederleri olan İbn Mālik b. Uded ismidir.

اَلْحَنْبَرُ [el-ḥanber] (قَنْبَرٌ [ḳanber] vezninde) ve

اَلْحَبَرْبَرُ [el-ḥaberber] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şey᾿ maʿnāsına müstaʿmeldir; makām-ı nefye mahsūstur; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ حَنْبَرًا وَلاَ حَبَرْبَرًا أَيْ شَيْئًا Ve "başında bir tüy yoktur" diyecek yerde مَا عَلَى رَأْسِهِ حَبَرْبَرَةٌ derler, مَا عَلَى رَأْسِهِ شَعْرَةٌ maʿnāsına; eser maʿnāsına olan حِبْرٌ [ḥibr]den me᾿hūzlardır. Ve

حَبَرْبَرٌ [ḥaberber] Cüssesi küçük erkek deveye denir. Ve

حَبَرْبَرَةٌ [ḥaberberet] (hā'yla) Bed-çehre ve zişt-endām kūze-hār karıya denir, مَرْأَةٌ قَمِئَةٌ maʿnāsına.

حبرٌّ [Ḥibirr] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

أَبُوحِبْرَانَ الْحِماني [Ebū Ḥibrān el-Ḥimmānī] (عِمْرَانُ [ʿimrān] vezninde) Hüsn ü cemālle mevsūf bir kimse idi. حِمَّانُ [Ḥimmān] ḥā'nın kesri ve mīm'in teşdīdiyle bir kabīledir.

أَبُوحِبَرَةَ [Ebū Ḥiberet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) Şīḥa b. ʿAbdullāh künyesidir ki tabiʿīndendir. Şārih der ki mü᾿ellif bunu tekrār eylemiştir, karīben zikr olunan Ebū Ḥiberet budur.

اَلْمِحْبَارُ [el-miḥbār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Toprağı soy ve pākīze olmakla nebātı tīz inbāt eden yere denir; yukālu: أَرْضٌ مِحْبَارٌ أَيْ طَيِّبَةٌ سَرِيعَةُ الْإِنْبَاتِ

اَلْحَابُورُ [el-ḥābūr] Feseka ve süfehā meclisine denir ki murād bezm-i ʿişrettir; sürūr maʿnāsına olan حَبْرٌ [ḥabr]den fāʿūldür; yukālu: رَأَيْتُهُ فِي الْحَابُورِ أَيْ مَجْلِسِ الْفُسَّاقِ

حُبْرُحُبْرُ [ḥubru ḥubru] (mükerreren ḥā'ların zammıyla) Koyun kısmını sağmak için çağıracak savttan hikāyedir.

اَلتَّحْبِيرُ [et-taḥbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi hūb ve latīf ve nāzük eylemek maʿnāsınadır, şiʿr ve kelām ve kitābet ve sā᾿iri olsun; yukālu: حَبَّرَ الشِّعْرَ وَالْخَطَّ وَغَيْرَهُ إِذَا حَسَّنَهُ

جِبْرَةُ [Ḥibret] (ḥā'nın kesriyle) Medīne'de bir hisār-beççe ismidir. Ve Ḥibre bint Ebī

Ḍayġam şāᶜirdir.

حَبْرَوَيْهِ [Ḥabreveyhi] (حَمْدَوَيْهِ [ḥamdeveyhi] vezninde) Leys̱ b. Ḥabreveyhi muhaddisīndendir.

سُورَةُالْأَحْبَارِ [sūretu'l-Aḥbār] (hemzenin fethiyle) Suver-i Ḳur᾽āniyyeden sūre-i Mā᾽ideye ıtlāḳ olunur: ﴿وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ﴾ āyet-i kerīmesine müştemil olduğu için.

حَبْرُونُ [Ḥabrūn] (ḥā'nın fethiyle) Esāmīdendir. Aḥmed b. Ḥabrūn bir şāᶜir adıdır.

حَبْرَى [ḥabrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) ve

حَبْرُونُ [ḥabrūn] (زَيْتُونٌ [zeytūn] vezninde) Beyt-i muḳaddes kurbünde İbrāhīm Nebī ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin medīneleri ismidir.

[ح ب ت ر]

اَلْحَبْتَرُ [el-ḥabter] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Tilkiye denir, ثَعْلَبٌ [s̱aᶜleb] gibi. Ve bodur adama denir. Ve Ḳays b. Ḥabter tābiᶜīndendir.

اَلْحَبَيْتَرُ [el-ḥabeyter] (عَبَيْطَرٌ [ᶜabeyṭar] vezninde) Bodur adama denir.

اَلْحُبَاتِرُ [el-ḥubātir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Katᶜ-ı rahim eden kimseye denir; yukālu: هُوَ حُبَاتِرٌ أَيْ قَاطِعٌ رَحِمَهُ

اَلْحَبْتَرَةُ [el-ḥabteret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Beden zebūn ve lāgar ve nahīf olmağa denir.

اَلْحَبْتَرِيُّ [el-ḥabteriyy] (حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] vezninde) ᶜĀmir b. Ḍabb el-Kelbī lakabıdır.

[ح ب ج ر]

اَلْحِبْجَرُ [el-ḥibecr] (cīm'le سِبَطْرٌ [sibaṭr] vezninde) ve

اَلْحُبَاجِرُ [el-ḥubācir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلْمُحْبَجِرُّ [el-muḥbecirr] (مُسْبَكِرٌّ [musbekirr] vezninde) Kalın ve galīz olan şey᾽e denir.

اَلْحُبْجُرُ [el-ḥubcur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْحُبَاجِرُ [el-ḥubācir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Toy kuşunun erkeğine denir.

اَلتَّحَبْجُرُ [et-teḥabcur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Karın içre bağırsaklar bir ᶜārıza sebebiyle kıvrılıp burulmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَبْجَرَتِ الْأَمْعَاءُ إِذَا الْتَوَتْ

اَلْإِحْبِجْرَارُ [el-iḥbicrār] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiᶜrār] vezninde) Dargınlıktan tulum gibi şişip kabarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْبَجَرَّ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَ غَضَبًا Ve bir nesne yoğunlaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْبَجَرَّ الشَّيْءُ إِذَا غَلُظَ

اَلْإِحْبِنْجَارُ [el-iḥbincār] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) إِحْبِجْرَارٌ [iḥbicrār] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir.

[ح ب ق ر]

حَبْقُرٌّ [ḥabḳurr] (ḥā'nın fethi ve ḳāf'ın zammı ve rā'nın teşdīdiyle ki فَعْلُلٌّ [faᶜlull] veznindedir) Gerçi sarfiyyūn bunu ebniye cümlesinde zikr edip lākin maᶜnāsını tefsīr eylemediler. Kelime-i merkūme fi'l-asl حَبُّ قُرٍّ [ḥabbu ḳurrin] lafzlarından mürekkebdir ki menhūt olur. حَبٌّ [ḥabb] dāne ve قُرٌّ [ḳurr] soğuk maᶜnāsına olmakla baᶜde't-terkīb dolu dānesinde ᶜalem eylediler; ḥā'yı ᶜayn'a ibdālle عَبْقُرٌّ [ᶜabḳurr] dahi derler. Pek bārid nesne hakkında: "أَبْرَدُ مِنْ حَبْقُرٍّ" وَعَبْقُرٍّ diye darb ederler. Bu tevcīhime delīl Ebū ᶜAmr b. el-ᶜAlā᾽ mesel-i mezbūru "أَبْرَدُ مِنْ عَبِّ قُرٍّ" ᶜunvānıyla zikr eylemesidir. قُرٌّ [ḳurr] lafzı بَرَدٌ [bered] ismidir ki doluya denir.

[ح ب ك ر]

اَلْحَبَوْكَرُ [el-ḥabevker] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Şol kumsal yere denir ki onda yol ve iz eseri olmamakla misāfir ve süllāk veche-i maksūdlarından güm-rāh olur olalar. Ve āfet ve dāhiyeye denir. Ve iri cüsseli gövdesi devşirimli tıknaz adama denir. Ve bedeni zaʿīf ve zebūn olup adımlarını sık sık atan adama denir. Cemʿi حَبَاكِرُ [ḥabākir] gelir.

اَلْحَبَوْكَرَى [el-ḥabevkerā] (elif-i maksūre ile) ve

أُمُّ حَبَوْكَرٍ [ummu ḥabevker] ve

أُمُّ حَبَوْكَرَى [ummu ḥabevkerā] ve

أُمُّ حَبَوْكَرَانَ [ummu ḥabevkerān] Bunlar da āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve

حَبَوْكَرَى [ḥabevkerā] Cenk bertaraf olduktan sonra cenk vākiʿ olan meydān ve maʿrekeye denir; cenk hengāmında ıtlāk olunmaz. Ve cüssesi hurde, cılız çocuğa denir ki büyümez olur.

اَلْحُبَاكِرِيُّ [el-ḥubākiriyy] (عُلَابِطِيٌّ [ʿulābiṭiyy] vezninde) Bu dahi dahāmetli ve aʿzāsı dirnekli topaç adama denir.

اَلْحَبْكَرَةُ [el-ḥabkeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَبْكَرَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ

اَلتَّحَبْكُرُ [et-teḥabkur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَبْكَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ

[ح ت ر]

اَلْحَتْرُ [el-ḥatr] (ḥā’nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir nesneyi muhkem ve metīn bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَرَ الشَّيْءَ حَتْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا شَدَّهُ وَأَحْكَمَهُ Ve bir şey’e kıya kıya bakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَرَهُ إِذَا أَحَدَّهُ النَّظَرَ Ve ehl ve ʿayālin rızk ve infākında hisset ve taksīr eylemek maʿnāsınadır; حُتُورٌ [ḥutūr] dahi bu maʿnāyadır, قُصُورٌ [ḳusūr] vezninde; yukālu: حَتَرَ فُلَانٌ أَهْلَهُ حَتْرًا وَحُتُورًا إِذَا قَتَّرَ عَلَيْهِمُ النَّفَقَةَ Ve pek pek nesne yemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ شَدِيدًا Ve nesne vermek, ʿalā-kavlin az vermek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَرَهُ إِذَا أَعْطَاهُ أَوْ أَقَلَّهُ Ḳāle fi’l-*Esās* yukālu: فُلَانٌ إِذَا أَنْفَقَ قَتَرَ وَإِذَا أَعْطَى حَتَرَ Ve itʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَرَهُ إِذَا أَطْعَمَهُ Ve

حَتْرٌ [ḥatr] Ṭūlānī olan yüksek arza denir; ḥā’nın kesriyle de cā’izdir. Ve az nesneye denir; tekūlu: أَعْطَانِي حَتْرًا أَيْ شَيْئًا قَلِيلاً Ve erkek tilkiye denir. Ve tatmak, zevk maʿnāsınadır; tekūlu: مَا حَتَرْتُ الْيَوْمَ شَيْئًا أَيْ مَا ذُقْتُ

اَلْإِحْتَارُ [el-iḥtār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi muhkem bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْتَرَهُ إِذَا شَدَّهُ وَأَحْكَمَهُ Ve itʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْتَرَ فُلَانًا إِذَا أَطْعَمَهُ

اَلْحُتْرَةُ [el-ḥutret] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bu dahi şey’-i kalīle denir; yukālu: مَا أَعْطَاهُ حُتْرَةً أَيْ شَيْئًا قَلِيلاً Ve çadırın etekleri kısa olup yerden yukarı oldukta vasl eyledikleri şukkaya denir. Ve yüzde iki avurdun kavuştuğu yere denir. Ve yeni binā bünyād eden adamın ahbāba tertīb ve ihzār eylediği taʿāma denir, وَكِيرَةٌ [vekīret] maʿnāsına. Ve çehrede bıyığın kırkılacak yerine denir.

اَلْحِتْرُ [el-ḥitr] (ḥā’nın kesriyle) حُتْرَةٌ [ḥutret] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir ki çadır eteğine vurulan vassāleye denir. Ve bahşīşe denir; yukālu: أَعْطَاهُ حِتْرًا أَيْ عَطِيَّةً Ve çadır eteklerine vasl için şukka edinmek

maᶜnāsınadır ki bunda masdardır; yukālu: حَتَرَ الرَّجُلُ حِتْرًا إِذَا أَخَذَ لِلْبَيْتِ حِتَارًا

اَلْحِتَارُ [el-ḥitār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) حِتْرٌ [ḥitr] gibi çadır eteklerine vasl eyledikleri parçaya denir. Ve bir nesneyi dā᾿iren-mā-dār ihāta eyleyen şey᾿e denir, kulağın çevresinde olan zih ve çadır şukkalarının pervāzları ve tırnağı ihāta eden et ve kalbur ve elek kasnakları gibi. Ve

حِتَارٌ [ḥitār] Dübür halkasına denir, ᶜalā-kavlin dübür ile kubul aralığına, ᶜalā-re᾿yin hāyeler aralığında olan zih gibi uzun çizgiye denir. Ve gözün iç tarafından kapağın dā᾿iren-mā-dār zihine denir ki gözü ihāta eder. Ve devenin ağızının nihāyetinde olan azı dişi hey᾿etinde olan et pāresine denir. Ve şol ipe denir ki kıl çadırların arkuru çevresine şerit gibi bend ederler ki ona tınābları bağlanır.

اَلْحَتِيرَةُ [el-ḥatīret] وَكِيرَةٌ [vekīret] vezninde ve mürādifidir ki حُتْرَةٌ [ḥutret] gibi yeni binā için yārāna tertīb olunan bakyaz taᶜāmına denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا الْحَتِيرَةَ وَالْحُتْرَةَ أَيِ الْوَكِيرَةَ

اَلْحَتْرَةُ [el-ḥatret] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde) Bir kere emmek, raḍᶜa-i vāhide maᶜnāsınadır. Pes حَتْرٌ [ḥatr] emmek maᶜnāsına masdar olup حَتْرَةٌ [ḥatret] binā-i merre olur.

اَلْمَحْتُورُ [el-maḥtūr] Şol süt emer çocuğa ve yavruya denir ki kaht sebebiyle anasının sütü az olduğundan azca emzirilir ola; yukālu: شَبَّ مَحْتُورًا وَهُوَ الَّذِي يُرْضَعُ شَيْئًا قَلِيلاً لِلْجَدْبِ وَقِلَّةِ اللَّبَنِ

اَلْمُحْتِرُ [el-muḥtir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Ehl ve ᶜayāline terzīk ve infāk husūsunda hisset ve taksīr eden nākese denir; yukālu: رَجُلٌ مُحْتِرٌ أَيْ مُقَتِّرٌ

اَلتَّحْتِيرُ [et-taḥtīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yeni binā yaptıran adam ahbāb için bakyaz taᶜāmı tertīb ve ziyāfet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَتَّرَ فُلَانٌ لِلْأَحْبَابِ إِذَا اتَّخَذَ لَهُمْ وَكِيرَةً Ve çadır eteklerine vassāle eklemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَتَّرَ الْبَيْتَ إِذَا جَعَلَهُ لَهُ حِتْرًا

[ح ث ر]

اَلْحَثَرُ [el-ḥaser] (ḥā'nın ve sā-yı müsellesenin fethiyle) Bedende hurde hurde sivilceler çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَثِرَ الْجِلْدُ حَثَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَثِرَ Ve gözün kapağında kezālik kızıl kızıl sivilceler peydā olmak, ᶜalā-kavlin ağrıdan nāşī kapaklar gılzatlanıp huşūnet bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَثِرَتِ الْعَيْنُ إِذَا خَرَجَ فِي أَجْفَانِهَا حَبٌّ حُمْرٌ أَوْ غَلُظَتْ أَجْفَانُهَا مِنْ رَمَدٍ Ve bir nesne gılzatlanıp dahāmet peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَثِرَ الشَّيْءُ إِذَا غَلُظَ وَضَخُمَ Ve bal ve pekmez makūlesi mütegayyir olmağa yüz tutmakla dāne dāne olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَثِرَ الْعَسَلُ إِذَا تَحَبَّبَ لِيَفْسُدَ Ve bolalmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَثِرَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ Ve

حَثَرٌ [ḥaser] Bir nesnenin عَكَرٌ [ᶜaker]ine ve tortusuna denir; yukālu: مَا أَكْثَرَ حَثَرَ الزَّيْتِ أَيْ عَكَرُهُ Ve misvāk ağacının yemişine denir, بَرِيرٌ [berīr] gibi. Ve حَثَرُ الْعِنَبِ [ḥaseru'l-ᶜineb] henüz pek ve ekşi olan üzüm koruğuna denir. Ve salkımın yenice zuhūr eden dānesine denir. Ve bir nevᶜ kırmızı mantarlara denir ki kumsal yerlerde biter, geriden toprak kümesi zann olunur, kazılıp açıldıkta kumluk altında görünür. Müfredi حَثَرَةٌ [ḥaseret]tir hā'yla.

اَلْحُثَارَةُ [el-ḥusāret] (ḥā'nın zammıyla) Saman ufantısına denir, حُثَالَةٌ [ḥusālet] maᶜnāsına.

اَلْحَوْثَرَةُ [el-ḥavseret] (صَوْمَعَةٌ [ṣavmaᶜat]

vezninde) Zekerin başına denir, حَشَفَةٌ [ḥaşefet] maʿnāsına.

بَنُوحَوْثَرَة [Benū Ḥavs̱eret] ʿAbdulḳays kabīlesinden bir batndır. Ve ʿAbdulmuʾmin b. Aḥmed b. Ḥavs̱ere el-Ḥavs̱erī el-Curcānī muhaddisīndendir.

اَلْحَثِيرَةُ [el-ḥas̱īret] وَكِيرَةٌ [vekīret] vezninde ve mürādifidir ki yeni binā için ahbāba tertīb ve ziyāfet olunan taʿāma denir.

اَلْإِحْثَارُ [el-iḥs̱ār] (إِحْضَارٌ [iḥḍār] vezninde) Hurmā ağacının çiçeklerinin kapçıkları yarılıp hurde sivilceler tarzında dāneleri zuhūr eylemek maʿnāsınadır ki henüz koruğa başlamazdan evvelce olur; yukālu: أَحْثَرَ النَّخْلُ إِذَا تَشَقَّقَ طَلْعُهُ وَكَانَ حَبُّهُ كَالْحَثَرَاتِ الصِّغَارِ قَبْلَ أَنْ يَصِيرَ حَصَلاً

اَلتَّحْثِيرُ [et-taḥs̱īr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Edviye ve süfūf makūlesini iyice tahmīr eylememekle dāne dāne eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَثَّرَ الدَّوَاءَ تَحْثِيرًا إِذَا حَبَّبَهُ

[ح ث ف ر]

اَلْحُثْفُرُ [el-ḥus̱fur] (ḥā’nın ve fā’nın zammıyla) Dühn makūlesinin çöküntüsüne ve posasına denir. Ve mālın işe yaramayıp kemter olanına denir; tekūlu: أَخَذَ هُوَ مِنَ الْمَالِ أَجْوَدَهُ وَأَبْقَى لَنَا حُثْفُرَهُ أَيْ سَقَطَهُ وَرُذَالَهُ Cemʿi حَثَافِيرُ [ḥas̱āfīr] gelir. Ve

حَثَافِيرُ [ḥas̱āfīr] حَذَافِيرُ [ḥaẕāfīr] gibi cümle ve cemīʿ maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذْتُ بِحَثَافِيرِ الْأَمْرِ أَيْ بِآخِرِهِ يَعْنِي بِمَجْمُوعِهِ

اَلْحُثْفُرَةُ [el-ḥus̱furet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Yağ ve bal destīlerinin diplerinde kalmış olan tüfle ve tortuya denir; yukālu: قَدْ بَقِيَ فِي الْجَرَّةِ حُثْفُرَةٌ أَيْ خُثُورَةٌ وَقَذًى يَبْقَى فِي أَسْفَلِهَا

[ح ج ر]

اَلْحَجْرُ [el-ḥacr] (ḥā’nın harekāt-ı selāsı ve cīm’in sükūnuyla) ve

اَلْحُجْرَانُ [el-ḥucrān] (ḥā’nın zammı ve kesriyle) Menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَرَهُ حُجْرَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ ve yukālu: حَجَرَ عَلَى الصَّغِيرِ الْقَاضِي إِذَا مَنَعَهُ مِنَ التَّصَرُّفِ فِي مَالِهِ Ve

حِجْرٌ [ḥacr] (ḥā’nın fethi ve kesriyle) İnsānın kucağına denir, حِضْنٌ [ḥiḍn] ve kenār ve āğūş maʿnāsınadır; yukālu: نَشَأَ فِي حِجْرِهِ حِجْرِ فُلَانٍ أَيْ فِي حِضْنِهِ Fukahānın حِجْرُ حِضَانَةٍ [ḥicru ḥiḍānet] taʿbīrleri bundandır. Ve harām maʿnāsınadır ki ismdir, şerʿan muharrem olan nesneden ʿibārettir; yukālu: هَذَا حِجْرٌ عَلَيْكَ أَيْ حَرَامٌ Ve fi’t-*Tenzīl*’i: ﴿حِجْرًا مَحْجُورًا﴾ أَيْ حَرَامًا مُحَرَّمًا وَقُرِئَ بِالْفَتْحِ وَالْكَسْرِ ve

حَجْرٌ [ḥacr] (hemān fethle) Beyāz ve pākīze kumluğa denir. Ve gözün hānesine denir; مَحْجِرُ الْعَيْنِ [maḥciru’l-ʿayn] maʿnāsına. Ve

حَجْرٌ [Ḥacr] Yemāme eyāletinin kasabası yaʿnī kāʿidetü’l-mülkü olan şehrin adıdır. Ve Benū ʿUḳayl diyārında bir mevziʿ ismidir. Ve ʿUẕre kabīlesi bilādıyla Ġaṭafān bilādı beyninde bir vādī adıdır. Ve Benū Suleym’e mahsūs bir karye adıdır; bunda ḥā’nın kesriyle de zebān-zeddir. Ve Ġaṭafān bilādında bir dağın adıdır. Ve Yemen’de bir mevziʿ ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır ki orada Devs kabīlesiyle Kināne meyānında bir vakʿa olmuştur. Ve

حَجْرٌ [ḥacr] حَجْرَةٌ [ḥacret] lafzından cemʿ-i cinsi olur ki نَاحِيَةٌ [nāḥiyet] maʿnāsınadır; yukālu: تَنَحَّى فِي حَجْرَةٍ أَيْ نَاحِيَةٍ

حَجْرُ ذِي رُعَيْنٍ [Ḥacru Ẕī Ruʿayn] Bir kabīle pederinin lakabıdır; tābiʿīnden ʿAbbās b. Ḥuleyd ve muhaddisīnden ʿUḳayl b. Bāḳil ve Ḳays b. Ebī Zeyd ve Hişām b. Ḥumeyd ve bunun zürriyyetleri o kabīledendir.

حَجْرُالْأَزْدِ [Ḥacru’l-Ezd] Ezd kabīlesinden

bir batndır; Ḥāfıẓ ʿAbdulġanī ve Ḥāfıẓ ve İmām Ebū Caʿfer eṭ-Ṭaḥāvī ondandır.

اَلْمَحْجَرُ [el-maḥcer] (مَصْدَرٌ [maṣdar] vezninde) حِجْرٌ [ḥicr] gibi harām maʿnāsınadır. Ve

حِجْرٌ [ḥicr]ve

مَحْجَرٌ [maḥcer] Masdar olurlar; yukālu: حَجَرَهُ عَلَيْهِ حِجْرًا وَمَحْجَرًا إِذَا حَرَّمَهُ Ve şol çay kıyısına denir ki yüksekçe olmakla suyunu taşraya neşf ve seyelāndan menʿ ve imsāk eyleye.

اَلْحِجْرُ [el-ḥicr] (ḥā’nın kesriyle) حَجْرٌ [ḥacr]-i mezkūr ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir, niteki zikr olundu. Ve

حِجْرٌ [ḥicr] ʿAkl ve hūş maʿnāsınadır, nā-sezā umūrdan sāhibini menʿ eylediği için; yukālu: هُوَ مِنْ ذَوِي الْحِجْرِ أَيِ الْعَقْلِ ve

حِجْرُ الْكَعْبَةِ [Ḥicru’l-Kaʿbet] Beyt-i şerīfin cānib-i şimālīsinde vākiʿ Ḥaṭīm ile müdār olan mevziʿden ʿibārettir ki beyt-i şerīftendir, gūyā ki beyt-i şerīfin kucağıdır yāhūd حَجَرٌ [ḥacer] ile muhāt olduğu mülāhazasına mebnīdir. Ve

حِجْرٌ [Ḥicr] Vādi’l-Ḳurā kurbünde S̱emūd kavminin diyārı yāhūd bilādı ismidir ve fīhi kavluhu taʿālā: ﴿كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ﴾ Tā᾿ife-i mezbūre Hazret-i Ṣāliḥ kavmidir. Ve

حِجْرٌ [ḥicr] Kısrak ata ıtlāk olunur, erkeği dirābdan menʿ eylediği için; bunda hā’yla حِجْرَةٌ [ḥicret] demek lahndır. Cemʿi حُجُورٌ [ḥucūr] ve حُجُورَةٌ [ḥucūret]tir, zammla. Ve

حِجْرٌ [ḥicr] Hısımlık ve karābet maʿnāsınadır ki bīgāneyi māniʿdir; tekūlu: بَيْنِي وَبَيْنَهُ حِجْرٌ أَيْ قَرَابَةٌ Ve bir adamın kucağında yā önünde olan sevbe denir. Ve

حِجْرُ الرَّجُلِ [ḥicru’r-recul] ve

حِجْرُ الْمَرْأَةِ [ḥicru’l-mer᾿et] Er ve ʿavretin nā-mahrem yerlerine ıtlāk olunur. Ve

حِجْرٌ [Ḥicr] Benū Suleym diyārında bir karye adıdır. Bu iki māddede fethle de cā᾿izdir ve hıfz ve kenf ve himāyet maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَشَأَ فُلَانٌ فِي حِجْرِ فُلَانٍ وَفِي حَجْرِهِ بِالْفَتْحِ أَيْ فِي حِفْظِهِ وَسَتْرِهِ Ve Vehb b. Rāşid el-Ḥicrī ʿulemā-i Mıṣr’dandır.

اَلْحَجَرُ [el-ḥacer] (fethateynle) Taşa denir, ālet-i menʿ olduğu için. Cemʿi أَحْجَارٌ [aḥcār] ve cemʿ-i kılleti أَحْجُرٌ [aḥcur]dur ve حِجَارَةٌ [ḥicāret] gelir ḥā’nın kesriyle ve āhirde hā’yla ve حِجَارٌ [ḥicār] gelir hā’sız.

Mü᾿ellif burada حَجَرٌ [ḥacer]i صَخْرَةٌ [ṣaḫret] ile tefsīr eylemiştir ki tefsīr bi’l-ahasstır, zīrā صَخْرَةٌ [ṣaḫret] hacer-i ʿazīme denir ki kaya taʿbīr olunur. Ve *Baṣā᾿ir*’de maʿrūf cevher-i sulb ile beyān eylemiştir. Ve

حَجَرٌ [ḥacer] Maʿdenden çıkıp henüz zevb ve siyāgat olunmamış gümüşe ve altına ıtlāk olunur. حَجَرَانِ [ḥacerān] altın ile gümüştür. Ve

حَجَرٌ [ḥacer] Kuma ıtlāk olunur, رَمْلٌ [reml] gibi. Ve

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ [el-ḥaceru’l-esvedu] Kaʿbe-i muʿazzama cidārında maʿrūf seng-i esʿaddır, kemāline mebnī yalnız حَجَرٌ [ḥacer] dahi ıtlāk olunur. Ve

حَجَرٌ [Ḥacer] Endelüs’te bir şehr-i ʿazīm ismidir ki bir cebel üzerinde vākiʿdir; muhaddisīnden Muḥammed b. Yaḥyā el-Ḥacerī oradandır. Ve bir başka mevziʿ adıdır. Ve

حَجَرُ الذَّهَبِ [Ḥaceru’ẕ-Ẕeheb] Dimaşḳ’ta bir mahalle adıdır. Ve

حَجَرُ شُغْلَانَ [Ḥaceru Şuġlāne] (şīn-i

muᶜcemenin fethiyle) Antākiyye kurbünde bir hısn adıdır. Ve

حَجَرٌ [ḥacer] Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: رُمِيَ بِحَجَرِ الْأَرْضِ أَيْ بِدَاهِيَةٍ Ve ashābdan Evs hazretlerinin pederi ismidir. Ve şuᶜarā-yı Cāhiliyye'den dīger Evs nām kimsenin pederi adıdır. Ve muhaddisīnden Enes cenābının pederi ismidir, ᶜalā-kavlin bu iki كَتِفٌ [ketif] veznindedir. Ve Eyyūb b. Ḥacer ve Muḥammed b. Yaḥyā b. Ebī Ḥacer hadīs rivāyet eylediler.

ذُوالْحَجَرَيْنِ [Ẕu'l-Ḥacereyn] Ezd kabīlesinden bir kimsenin lakadır; duhteri bir taş ile devesine çekirdek kırıp ve bir başka taş ile zevci için arpa öğütüp un eylediği için telkīb olundu.

اَلْأُحْجُرُّ [el-uḥcurr] (hemzenin ve cīm'in zammı ve rā'nın teşdīdiyle أُرْدُنٌّ [urdunn] vezninde) Bu dahi taşa denir, حَجَرٌ [ḥacer] gibi.

اَلْحَجِرَةُ [el-ḥaciret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْحَجِيرَةُ [el-ḥacīret] (حَظِيرَةٌ [ḥaẓīret] vezninde) ve

اَلْمُتَحَجِّرَةُ [el-muteḥacciret] Taşlık yere denir, Fārisīde senglāh derler; yukālu: أَرْضٌ حَجِرَةٌ وَحَجِيرَةٌ وَمُتَحَجِّرَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَجَرِ

اَلْحُجُرُ [el-ḥucur] (zammeteynle) Tırnağın çevresini zih gibi ihāta eden etçeğize denir.

اَلْحُجَرُ [el-ḥucer] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) حُجْرَةٌ [ḥucret]in cemᶜidir ki çardağa denir غُرْفَةٌ [ġurfet] maᶜnāsına. Ve deve ağılına denir ki etrāfı taştan çevrilir. حُجْرَةُ الدَّارِ [ḥucretu'd-dār] ki odaya denir, bundan me᾿ḫūzdur.

اَلْحُجُرَاتُ [el-ḥucurāt] (zammeteynle) ve

اَلْحُجَرَاتُ [el-ḥucerāt] (ḥā'nın zammı ve cīm'in fethiyle) ve

اَلْحُجْرَاتُ [el-ḥucrāt] (cīm'in sükūnuyla) Bunlar da حُجَرٌ [ḥucer] gibi حُجْرَةٌ [ḥucret] in cemᶜleridir. Sīga-i ahīre Zemaḫşerī'den menkūldür.

اَلْحَاجِرُ [el-ḥācir] Şol yüksek arza denir ki ortası alçak ve çukurca ola; yukālu: أَرْضٌ حَاجِرٌ أَيْ مُرْتَفِعَةٌ وَوَسَطُهَا مُنْخَفِضٌ Ve şol dere ve çay kenārına denir ki yüksekçe ve çaya doğru engebe olmakla suyunu tutup taşra seyelānına māniᶜ ola; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ فِي حَاجِرِ الْوَادِي وَهُوَ شَفَتُهُ الَّتِي تُمْسِكُ الْمَاءَ Ve رَمْثٌ [rems̱] dedikleri nebātın dā᾿iren-mādār muᶜzam olan menbitine denir ki ona mahsūs havzedir. Cemᶜi حُجْرَانٌ [ḥucrān] gelir ḥā'nın zammıyla, حَائِرٌ [ḥā᾿ir] ve حُورَانٌ [ḥūrān] ve شَابٌّ [şābb] ve شُبَّانٌ [şubbān] gibi. Ve

حَاجِرٌ [Ḥacir] Bādiyede huccāc konaklarından bir konak adıdır.

اَلْحُجْرِيُّ [el-ḥucriyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde, ḥā'nın kesriyle de lügattır) Hak ve hürmet ve zimmet maᶜnāsınadır; tekūlu: بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ حُجْرِيٌّ أَيْ حَقٌّ وَحُرْمَةٌ

حُجْرٌ [ḥucr] (ḥā'nın zammı ve cīm'in sükūnu ve zammıyla) İmru᾿ulḳays nām şāᶜir-i meşhūrun pederi ve cedd-i aᶜlāsı ismleridir. Ve Ḥucr b. Rebīᶜa ve Ḥucr b. ᶜAdiyy ve Ḥucr b. en-Nuᶜ mān ve Ḥucr b. Yezīd ashābdandır ve Ḥucr b. el-ᶜAnbes tabiᶜīndendir. Ve

حُجْرٌ [Ḥucr] Yemen'de bir karye adıdır ki nevāhī-i Bedr'dendir; aᶜlām-ı ᶜulemādan Yaḥyā b. el-Munẕir ve Muḥammed b. Aḥmed b. Cābir el-Ḥucrī oradandır.

اَلْحَجُورُ [el-Ḥacūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde)

Benū Saʿd bilādında bir mevziʿ adıdır ki ʿUmān verāsına düşer. Ve Yemen’de bir mevziʿ adıdır.

اَلْحَاجُورُ [el-ḥācūr] حَاجِزٌ [ḥācir] gibi suyu taşra seyelāndan menʿ eden çay kıyısına denir ve bu mübālagadır.

اَلْحَجُّورَةُ [el-ḥaccūret] (تَنُّورَةٌ [tennūret] vezninde) ve

اَلْحَاجُورَةُ [el-ḥācūret] Sıbyāna mahsūs bir laʿib adıdır; bir dāʾire çizip birisi onun içinde durur, mā-ʿadāsı mezbūru dāʾireden tutup çıkarmak için etrāfını ihāta ederler, Türkīde “dur tut” oyunu ve Fārisīde hirsek derler.

اَلْمَحْجِرُ [el-maḥcir] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلْمِحْجَرُ [el-miḥcer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bāgçeye ıtlāk olunur, حَدِيقَةٌ [ḥadīḳat] maʿnāsına; etrāfında حَاجِرٌ [ḥācir] ve حَاجِزٌ [ḥāciz] yapılmakla bīgāna memnūʿ olur. Cemʿi مَحَاجِرُ [meḥācir]dir; yukālu: قَلَّتْ مِيَاهُ الْمَحَاجِرِ أَيِ الْحَدَائِقِ Ve

مَحْجِرُ الْعَيْنِ [maḥciru’l-ʿayn] Gözün oyumuna denir ki Fārisīde hāne-i çeşm denir, nikābın gözlük taʿbīr olunan deliğinden oyumunca görünen dāʾiresinden ʿibārettir. ʿAlā-kavlin nikābın vech-i mezkūr üzere gözlüğüne denir ki ʿArab nisvānı nikāblarının göze gelecek yerlerinde göz dāʾiresince birer delik edip taşraya onlardan nazar ederler, yoksa bu diyārın ʿavretleri gibi tā-be-sīne küşāde eylemezler. Kāle fi’l-*Esās* إِمْرَأَةٌ بَيْضَاءُ الْمَحَاجِرِ وَبَدَا مَحْجِرُهَا مِنَ النِّقَابِ Ve

مَحْجِرٌ [maḥcir] Başta sarılmış olduğu hālde sarığa ıtlāk olunur. Ve köyün ve çiftliğin çevresine ve havālīsine denir; ümerā-i Yemen’in mahsūs korulukları-na مَحْجِرٌ [maḥcir] ve mecmūʿuna مَحَاجِرُ [meḥācir] ıtlākı bundandır; لِهَذِهِ الْقَرْيَةِ مَحْجِرٌ فِيهَا رِعْيٌ كَثِيرٌ وَهُوَ مَا حَوْلَهَا

اَلْإِسْتِحْجَارُ [el-istiḥcār] Sükūn için oda edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْجَرَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ حُجْرَةً أَيْ لِنَفْسِهِ Ve bir nesneye cürʾet ve ikdām edip saldırmak maʿnāsınadır ki taş gibi salābetlenmek lāzımıdır; yukālu: إِسْتَحْجَرَ عَلَيْهِ إِذَا اجْتَرَأَ

اَلتَّحَجُّرُ [et-teḥaccur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi حُجْرَةٌ [ḥucret] edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَجَّرَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ حُجْرَةً Ve bir adama tekāzā ve tazyīk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; asl تَحَجُّرٌ [teḥaccur] taş gibi pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَجَّرَ عَلَى فُلَانٍ إِذَا ضَيَّقَهُ ve yukālu: تَحَجَّرَ مَا وَسَّعَهُ اللهُ تَعَالَى إِذَا ضَيَّقَهُ عَلَى نَفْسِهِ

اَلْحُجَرِيُّ [el-Ḥuceriyy] (جُهَنِيٌّ [cuheniyy] vezninde) Muhaddisīnden Muẓaffer b. ʿAbdullāh b. Bekr nisbetidir.

اَلْأَحْجَارُ [el-Aḥcār] (hemzenin fethiyle) Benī Temīm’den bir niçe batna ıtlāk olunur, fi’l-asl ismleri Cendel ve Cervel ve Ṣaḫr idi ki hep حَجَرٌ [Ḥacer] esmālarındandır. Ve

أَحْجَارٌ [Aḥcār] Hemmām b. Murre eş-Şeybānī feresinin ismidir. Ve

أَحْجَارُ الْخَيْلِ [aḥcāru’l-ḫayl] Şol soy kısraklara denir ki hemīn döllerini almak için ittihāz ederler. ʿArablar bunun müfredini istiʿmāl eylemezler. Şārih, Ezherī’den müfreden istiʿmālini hikāyet eylemiştir ki müfredi حِجْرٌ [ḥicr]dir ḥā’nın kesriyle.

أَحْجَارُ الْمِرَاءِ [Aḥcāru’l-Mirāʾ] (mīm’in kesriyle) Medīne hāricinde Ḳubāʾ nām mahalde bir mevziʿdir.

أَحْجَارُ الزَّيْتِ [Aḥcāru’z-Zeyt] Dāhil-i

Medīne'de bir mevziᶜdir.

مُحَجَّرٌ [Muḥaccer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde ve مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] veznlerinde) Bir suyun yāhūd bir mevziᶜin adıdır.

اَلْحُجَيْرَاتُ [el-Ḥuceyrāt] (musaggar bünyesiyle) Evs b. Maġrāᵓ nām kimseye mahsūs bir menzil adıdır.

اَلْحُنْجُورُ [el-ḥuncūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Küçük sepete denir; yukālu: وَضَعَهُ فِي حُنْجُورٍ أَيْ سَفَطٍ صَغِيرٍ Ve şol şişeye denir ki içine göz otu makūlesi süfūflar korlar. Ve حُلْقُومٌ [ḥulḳūm] maᶜnāsınadır. Müᵓellif gerçi حُلْقُومٌ [ḥulḳūm]u حَلْقٌ [ḥalḳ] ile tefsīr eylemiştir, lākin müsāmaha eylemiştir ve burada حُلْقُومٌ [ḥulḳūm] ile beyānı ibhāma müştemildir. *Baṣāᵓir*'de nūn'un asāletine mebnī zāᵓid bahsinde īrād ve reᵓs-i غَلْصَمَةٌ [ġalṣamet] ile beyān eylemiştir. غَلْصَمَةٌ [ġalṣamet] boğazda boğurtlağın başındaki yumruya denir. Kaldı ki boğazın fezāsında iki mecrā vardır ki biri havā eğirip nefes alacak mecrādır buna حُنْجُورٌ [ḥuncūr] ve حُلْقُومٌ [ḥulḳūm] ve حَنْجَرَةٌ [ḥanceret] ve kasaba-i riyye derler, Türkīde boğurtlak ve Fārisīde nāy-ı gelū denir; bunun mahalli رَقَبَةٌ [raḳabet]in önünde vazᶜ olunmuştur ki hissen zāhirdir ve dīgeri taᶜām tenāvül olundukta miᶜdeye vāsıl olacak mecrādır ki buna مَرِيءٌ [merīᵓ] ve بُلْعُومٌ [bulᶜūm] derler, Türkīde kızılöyken ve Fārisīde gelūy-ı sürh derler, bir ucu fem-i miᶜdeye vāsıl olur.

اَلْحَنْجَرَةُ [el-ḥanceret] (ḥā'nın ve cīm'in fethiyle) Bu dahi حُنْجُورٌ [ḥuncūr] maᶜnāsınadır ki حُلْقُومٌ [ḥulḳūm]dur. حَنْجَرَةٌ [ḥanceret] in cemᶜi حَنَاجِرُ [ḥanācir] gelir. Ve حَنَاجِرُ [Ḥanācir] bir belde adıdır.

Müᵓellif كَالْحَنْجَرَةِ وَالْحَنَاجِرِ جَمْعُهُ وَبَلَدٌ ᶜibāretiyle resm eylemekle teşvīş eylemiştir. جَمْعُهُ zamīri حَنْجَرَةٌ lafzına rāciᶜdir ve بَلَدٌ ona maᶜtūftur. حُنْجُورٌ [ḥuncūr]un cemᶜi حَنَاجِيرُ [ḥanācīr] ve حَنْجَرَةٌ [ḥanceret]in حَنَاجِرُ [ḥanācir] gelir. Kāle fi'l-*Baṣāᵓir* kavluhu taᶜālā: ﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾ الآية جَمْعُ حَنْجَرَةٍ وَهِيَ رَأْسُ الْغَلْصَمَةِ مِنْ خَارِجٍ

اَلتَّحْجِيرُ [et-taḥcīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ay incerek ve yufkarak pervāz gibi ağıllanmak, ᶜalā-kavlin yufkaca bulut içre olmakla çevresi buluttan hāle şeklinde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَجَّرَ الْقَمَرُ إِذَا اسْتَدَارَ بِخَطٍّ دَقِيقٍ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَغْلُظَ أَوْ صَارَ حَوْلَهُ دَارَةٌ فِي الْغَيْمِ Ve deve kısmının gözlerinin çevresi değirmi dāgla dāglanmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَجَّرَ الْبَعِيرُ إِذَا وُسِمَ حَوْلَ عَيْنَيْهِ بِمِيسَمٍ مُسْتَدِيرٍ

اَلْإِحْتِجَارُ [el-iḥticār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Serhadd ve sınır olan yere sāᵓiri menᶜ için mīl makūlesi nişān nasb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَجَرَ الْأَرْضَ إِذَا ضَرَبَ عَلَيْهَا مَنَارًا أَيْ يَمْنَعُهَا بِهِ عَنِ الْغَيْرِ Ve bir nesneyi kucağa almak ve kucağa komak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَجَرَ اللَّوْحَ إِذَا وَضَعَهُ فِي حِجْرِهِ Ve bir yere yā bir adama penāh getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَجَرَ بِهِ فُلَانٌ إِذَا الْتَجَأَ إِلَيْهِ وَاسْتَعَاذَهُ Ve develerin karınları bir ᶜārıza sebebiyle pekişmek maᶜnāsınadır ki o sebeple dolup ve doymamak derecesine bālig olur; yukālu: إِحْتَجَرَتِ الْإِبِلُ إِذَا تَشَدَّدَتْ بُطُونُهَا

وَادِي الْحِجَارَةِ [Vādi'l-Ḥicāret] Endelüs serhaddinde bir beldedir; muhaddis ve şāᶜir Muḥammed b. İbrāhīm b. Ḥabbūn el-Ḥicārī oradandır.

حَجْوَرٌ [Ḥacver] (قَسْوَرٌ [ḳasver] vezninde) Bir recül ismidir.

حَجَّارٌ [Haccār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) İbn

Ebcer'dir ki hükkām-ı ʿArabdandır.

حُجَيْرٌ [Ḥuceyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Ḥuceyr b. er-Rebīʿ ve Hişām b. Ḥuceyr muhaddislerdir. Ve Ḥuceyr b. Suvā'e, Cābir b. Semure es-Sahābī ceddidir.

[ح د ر]

اَلْحَدْرُ [el-ḥadr] (غَدْرٌ [ġadr] vezninde) ve

اَلْحُدُورُ [el-ḥudūr] (صُدُورٌ [ṣudūr] vezninde) Yüksek ve engebe yerden iniş aşağı indirmek maʿnāsınadır, dağdan ve tepeden indirmek gibi; yukālu: حَدَرَ الشَّيْءَ حَدْرًا وَحُدُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا حَطَّهُ مِنْ عُلْوٍ إِلَى سُفْلٍ Şārih der ki mutāviʿi inhidārdır. Ve حَدْرٌ [ḥadr] ve حُدُورٌ [ḥudūr] lāzım dahi olur; yukālu: حَدَرَ الرَّجُلُ إِذَا هَبَطَ İntehā. Ve

حَدْرٌ [ḥadr] Bir işte sürʿat eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki o işi tatvīlden hatt eder; yukālu: حَدَرَ الْقِرَاءَةَ حَدْرًا إِذَا أَسْرَعَ فِيهَا Ve darbe yāhūd sadme sebebiyle gövdenin derisi şişip gılzatlanmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki şişip kabarmak sebebiyle kıvām-ı vücūd münhatt olur; yukālu: حَدَرَ جِلْدُهُ حَدْرًا وَحُدُورًا إِذَا وَرِمَ وَغَلُظَ مِنَ الضَّرْبِ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: ضَرَبَهُ حَتَّى حَدَرَ جِلْدُهُ أَيْ وَرَّمَهُ Ve bez ve makʿad makūlesinin saçaklarını ve püskülleri ni bükmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki o sebeple tūlünden hatt ve kasr olunur; yukālu: حَدَرَ الثَّوْبَ إِذَا فَتَلَ هُدْبَهُ Ve müshil devā içeriyi ishāl edip sürmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki esfele inzāl eder; yukālu: حَدَرَ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ إِذَا أَمْشَاهُ Ve bir nesneyi ihāta eylemek maʿnāsınadır ki istitāleden gūyā ki hatt eylemiş olur; yukālu: حَدَرَ الشَّيْءَ إِذَا أَحَاطَ بِهِ Ve aʿzā ve endām kalın ve dirnekli ve sımsıkı olduğu hālde semirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَدَرَ الرَّجُلُ حَدْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَمِنَ فِي غِلَظٍ وَاجْتِمَاعِ خَلْقٍ Ve gözyaşını su akıntısı gibi salıverip akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدَرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ حَدْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا سَالَتْ بِهِ Ve

حَدْرٌ [ḥadr] Gözde olan şaşılığa ıtlāk olunur, bir tarafa münhadir olduğu için; yukālu: فِي عَيْنِهِ حَدْرٌ أَيْ حَوَلٌ

اَلتَّحْدِيرُ [et-taḥdīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir işte sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَّرَ الْقِرَاءَةَ وَالْمَشْيَ إِذَا أَسْرَعَ Ve darbe sebebiyle gövdenin derisi gılzatlanıp şişmek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَّرَ جِلْدَهُ بِمَعْنَى حَدَرَ

اَلْإِحْدَارُ [el-iḥdār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi darbeden gövdenin derisi şişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْدَرَ جِلْدَهُ بِمَعْنَى حَدَرَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: أَحْدَرَ جِلْدَ فُلَانٍ إِذَا ضَرَبَهُ حَتَّى وَرَّمَهُ Ve bez makūlesinin saçağını bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْدَرَ الثَّوْبَ إِذَا فَتَلَ هُدْبَهُ

اَلْحَدَارَةُ [el-ḥadāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adamın vücūdu dirnekli ve endāmı kalın ve tıknaz olarak semiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدُرَ الرَّجُلُ حَدَارَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا سَمِنَ فِي غِلَظٍ وَاجْتِمَاعِ خَلْقٍ

اَلْحَدَرُ [el-ḥader] (fethateynle) ve

اَلْحَدُورُ [el-ḥadūr] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) ve

اَلْأُحْدُورُ [el-uḥdūr] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) ve

اَلْحَدْرَاءُ [el-ḥadrā'] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] vezninde) ve

اَلْحَادُورُ [el-ḥādūr] Akıntılı iniş ve engebe yere denir, Fārisīde neşīb denir. Ve

حَدْرٌ [ḥadr] Göz yaşı su gibi inip akmak maʿnāsına masdar olur; yukālu: حَدَرَ الدَّمْعُ حَدْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا سَالَ

اَلْحَدُورَةُ [el-ḥadūret] (ḥā’nın fethiyle) ve

اَلْحُدُورَةُ [el-ḥudūret] (ḥā’nın zammıyla) ve

اَلْحَادُورَةُ [el-hādūret] Maʿnā-yı mezbūrdan ismlerdir, bir adamın yukarıdan aşağıya doğru inmesine denir. Kezālik gözyaşının akıntılı su gibi akmasına denir.

اَلْأَحْدَرُ [el-aḥder] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şaşı gözlü kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَحْدَرُ أَيْ أَحْوَلُ Ve uylukları ete dolu olup yukarıları incerek olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَحْدَرُ إِذَا كَانَ مُمْتَلِئَ الْفَخِذَيْنِ دَقِيقَ الْأَعْلَى

اَلْحَدْرَاءُ [el-ḥadrā͗] (حَمْرَاءُ [ḥamrā͗] vezninde) أَحْدَرُ [aḥder]in müʾennesidir, şaşı gözlü hatuna denir. Ve yan etleri ve uylukları ete dolu olup yukarısı incerek ve nāzükçe olan atlara denir ki vasf-ı hasen ve naʿt-ı cemīldir. Ve

حَدْرَاءُ [Ḥadrā͗] Bir hatun ismidir ki Ferezdaḳ eşʿārında onunla teşbīb ve tegazzül eder idi.

اَلْحَدْرَةُ [el-ḥadret] بَدْرَةٌ [bedret] vezninde) ve

اَلْحُدُرَّى [el-ḥudurrā] (كُفُرَّى [kufurrā] vezninde) Büyük göze denir, ʿalā-kavlin kapakları eti sulb ve galīz olanına yāhūd hadīdü’n-nazar olanına denir; yukālu: عَيْنٌ حَدْرَةٌ وَحُدُرَّى أَيْ عَظِيمَةٌ أَوْ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ أَوْ حَادَّةُ النَّظَرِ

اَلْحَادِرُ [el-ḥādir] Arslana ıtlāk olunur, gılzat ve dahāmetinden nāşī. Ve endāmı dirnekli semīz, ʿalā-kavlin hūb-likā olup gösterişli olan dil-ber civāna vasf olur; yukālu: غُلَامٌ حَادِرٌ أَيْ سَمِينٌ أَوْ حَسَنٌ جَمِيلٌ Ve şedīdü’l-batş ve zūr-mend olan civāna denir ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ﴾ أَيْ مُؤْدُونَ بِالْكُرَاعِ وَالسِّلَاحِ حُذَّاقٌ بِالْقِتَالِ أَقْوِيَاءُ نَشِيطُونَ لَهُ أَوْ مَعْنَاهُ سَائِرُونَ خَارِجُونَ طَالِبُونَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ الشَّارِحُ وَهَذَا قِرَاءَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ وَقَالَ الْأَزْهَرِيُّ وَهُوَ شَاذٌّ وَقَرَأَ عَاصِمٌ وَغَيْرُهُ حَذِرُونَ وَحَاذِرُونَ بِالذَّالِ الْمُعْجَمَةِ Burada حَادِرٌ [ḥādir] tefsīr-i evvele göre simen ve gılzat maʿnāsından ve sānīye göre hübūt maʿnāsından meʾhūzdur ki kasr-ı tūl-ı mesāfeyi müstelzimdir. Ve مُؤْدُونَ kelimesi “آدَى-يُؤْدِي” sīgasındandır, kavī ve müteheyyiʾü’s-sefer maʿnāsınadır.

اَلْحَيْدَرُ [el-ḥayder] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلْحَيْدَرَةُ [el-ḥayderet] (hā’yla) Bunlar da arslana denir. Ve

حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] هَلَكَةٌ [heleket] ve tehlike maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَمَاهُ اللّٰهُ بِالْحَيْدَرَةِ أَيِ الْهَلَكَةِ

اَلْحَادُورُ [el-ḥādūr] Engebe yere denir ki zikr olundu. Ve küpeye ıtlāk olunur, قُرْطٌ [ḳurṭ] maʿnāsına. Ve müshil dārūya ıtlāk olunur; yukālu: شَرِبَ حَادُورًا أَيْ مُسْهِلًا

اَلْحَيْدَارُ [el-ḥaydār] (بَيْطَارٌ [beyṭār] vezninde) Pek olan çakıl taşına denir.

اَلْحَدْرَةُ [el-ḥadret] (ḥā’nın fethi ve dāl’ın sükūnuyla) Bir gūne yaradır ki göz kapağının iç tarafında hurūc eder. Şārih der ki بِبَيَاضِ الْجَفْنِ nüshaları galattır, savāb olan بِبَاطِنِ الْجَفْنِ olmaktır.

اَلْحُدْرَةُ [el-ḥudret] (ḥā’nın zammıyla) Kesret ve ictimāʿ maʿnāsınadır; tekūlu: مَا هَذِهِ الْحُدْرَةُ فِيهِمْ أَيِ الْكَثْرَةُ وَالْاِجْتِمَاعُ Ve deve sürüsüne denir.

اَلْحُنَادِرُ [el-ḥunādir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Basarı keskin olan adama denir ki kuvvet-i bāsırası ziyāde olur; yukālu: رَجُلٌ حُنَادِرٌ أَيْ حَادُّ الْبَصَرِ

اَلْحُنْدُرُ [el-ḥundur] ve

اَلْحُنْدُورُ [el-ḥundūr] ve

اَلْحُنْدُورَةُ [el-ḥundūret] (ḥā’ların zammıyla) ve

اَلْحِنْدَوْرَةُ [el-ḥindevret] (ḥā’nın kesri ve dāl’ın fethiyle هِرْكَوْلَةٌ [hirkevlet] vezninde) ve

اَلْحِنْدُورَةُ [el-ḥindūret] (ḥā’nın kesri ve dāl’ın zammıyla) ve

اَلْحِنْدِيرُ [el-ḥindīr] ve

اَلْحِنْدَارَةُ [el-ḥindāret] (ḥā’ların kesriyle) ve

اَلْحِنْدَوُرُ [el-ḥindevur] (ḥā’nın kesri ve dāl’ın fethi ve vāv’ın zammıyla) ve

اَلْحِنْدِيرَةُ [el-ḥindīret] (ḥā’nın kesriyle) Gözün siyāhına denir, حَدَقَةٌ [ḥadaḳat] maᶜnāsına ve minhu tekūlu’l-ᶜArab: هُوَ عَلَى حُنْدُرِ عَيْنِهِ وَعَلَى حُنْدُورَةِ عَيْنِهِ أَيْ يَسْتَثْقِلُهُ فَلاَ يَقْدِرُ عَلَى النَّظَرِ إِلَيْهِ بُغْضًا ve tekūlu: جَعَلْتُهُ عَلَى حِنْدِيرَةِ عَيْنِي وَحِنْدَوْرَتِهَا أَيْ جَعَلْتُهُ نُصْبَ عَيْنِي

اَلْحُدُرُّ [el-ḥudurr] (عُتُلٌّ [ᶜutull] vezninde) Yoğun ve galīz nesneye denir.

اَلْإِنْحِدَارُ [el-inḥidār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bir ᶜuzvun derisi darbe sebebiyle şişip gılzatlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْحَدَرَ جِلْدُهُ إِذَا تَوَرَّمَ وَغَلُظَ Ve inişe inmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْحَدَرَ الرَّجُلُ إِذَا انْهَبَطَ

اَلْمُنْحَدَرُ [el-munḥadar] (mīm’in zammı ve ḥā ve dāl’ın fethiyle ki) إِنْحِدَارٌ [inḥidār]dan ism-i mekāndır. Ve

اَلْمُنْحَدُرُ [el-munḥadur] (dāl’ın zammıyla ki mīm’e itbāᶜ olunmuştur) ve

اَلْمَنْحَدَرُ [el-menḥadar] (mīm’in ve ḥā’nın ve dāl’ın fethiyle ki mīm dāl’a itbāᶜ olunmuştur) Mevziᶜ-i إِنْحِدَارٌ [inḥidār]a denir.

اَلتَّحَدُّرُ [et-teḥaddur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) تَنَزُّلٌ [tenezzul] maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَدَّرَ مِنَ الْجَبَلِ إِذَا تَنَزَّلَ

[ح دب ر]

اَلْحِدْبَارُ [el-ḥidbār] ve

اَلْحِدْبِيرُ [el-ḥidbīr] (ḥā’ların kesriyle) Arık ve zebūn olan nākaya denir; tekūlu: بَاعَ مِنِّي حِدْبَارًا وَحِدْبِيرًا أَيْ نَاقَةً ضَامِرَةً Ve

حِدْبَارٌ [ḥidbār] Ziyādesiyle zaᶜf ve zebūnluğundan yāhūd kesret-i ᶜamelden hörgücü mahv olmak kertesine varmış nākaya denir. Ve kurak yıla denir, sene-i cedbe maᶜnāsına. Ve tepeye ᶜalā-kavlin arzdan mürtefiᶜ ve tümsek olan yere denir. Cemᶜi حَدَابِيرُ [ḥadābīr] gelir.

[ح ذ ر]

اَلْحِذْرُ [el-ḥiẕr] (ḥā’nın kesri ve ẕāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْحَذَرُ [el-ḥaẕer] (fethateynle) ve

اَلْمَحْذُورَةُ [el-maḥẕūret] مَصْدُوقَةٌ [maṣdūḳat] vezninde ki masdardır, sakınmak, perhīz ve ihtirāz maᶜnāsınadır; yukālu: حَذِرَ الشَّيْءَ حِذْرًا وَحَذَرًا وَمَحْذُورَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا احْتَرَزَ مِنْهُ

اَلْإِحْتِذَارُ [el-iḥtiẕār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi sakınmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَذَرَ مِنْهُ بِمَعْنَى حَذِرَ

اَلْحَاذُورَةُ [el-ḥāẕūret] ve

اَلْحِذْرِيَانُ [el-ḥiẕriyān] (ḥā’nın ve rā’nın kesriyle) ve

اَلْحَذِرُ [el-ḥaẕir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحَذُرُ [el-ḥaẕur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) Her nesneden sakınıp ihtirāz eder olan müteyakkız ve endīşe-nāk adama denir ki aslā çürük tahtaya basmaz olur. حَذِرٌ [ḥaẕir] kelimesinin cemᶜi حَذِرُونَ [ḥaẕirūn] gelir ve حَذَارَى [ḥaẕārā] gelir ḥā’nın fethi ve elifin kasrıyla, وَجِعٌ [veciᶜ] ve وَجَاعَى [vecāᶜā] gibi; yukālu: رَجُلٌ حَاذُورَةٌ وَحِذْرِيَانٌ وَحَذِرٌ وَحَذُرٌ أَيْ مُتَيَقِّظٌ شَدِيدُ الْحَذَرِ

اِبْنَا حْذَارٍ [ibnu aḥẕār] (hemzenin fethiyle) Hazm ve hazer ve ihtiyāt sāhibi adama

ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ابْنُ أَحْذَارٍ أَيِ ابْنُ حَزْمٍ وَحَذَرٍ

اَلْمَحْذُورَةُ [el-maḥẕūret] Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

مَحْذُورَةٌ [maḥẕūret] Korkuya denir; yukālu: وَقَاكَ اللّٰهُ مِنْ كُلِّ مَحْذُورَةٍ اَيْ فَزَعٍ Ve hazer olunacak dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ اللّٰهُ بِمَحْذُورَةٍ أَيْ دَاهِيَةٍ Ve cenk ve cidāle ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمْ مَحْذُورَةٌ أَيْ حَرْبٌ

حَذَارِحَذَارِ [ḥaẕāri ḥaẕāri] (mükerreren قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ve kalīlen ikinci حَذَارٍ münevven olur ki مِنْ takdīriyle ism olur) İsm-i fiʿl-i emrdir; إِحْذَرْ maʿnāsına, niteki نَزَالِ [nezāli] إِنْزِلْ [inzil] ve مَنَاعِ [menāʿi] إِمْنَعْ [imnaʿ] maʿnāsınadır; tekrārı teʾkīd içindir; tekūlu: حَذَارِ حَذَارِ يَا فُلَانُ أَيِ احْذَرْ

حُذَارٌ [Ḥuẕār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esāmīdendir: Rebīʿa b. Ḥuẕār, Ḥātim gibi bir cevād-ı maʿrūftur.

ذُوحُذَارٍ [Ẕū Ḥuẕār] Elhān b. Mālik cemāʿatindendir. Ve Ḥabībe bint ʿAbdulʿuzzā b. Ḥuẕār bir şāʿire hanımdır. Ve Rebīʿa b. Ḥuẕār el-Esedī hakem-i ʿArabdandır ki bir mādde-i müşkilede ona tehāküm ederler idi. ʿAlā-kavlin bu, كِتَابٌ [kitāb] vezarindedir.

اَلْحَذِيرُ [el-ḥaẕīr] نَذِيرٌ [neẕīr] vezninde ve mürādifidir ki korkutucu adama denir, tekūlu: أَنَا حَذِيرُكَ مِنْهُ أَيْ أُحَذِّرُكَ

اَلْحِذْرِيَةُ [el-ḥiẕriyet] (ḥā’nın kesri ve yā’nın tahfīfiyle هِبْرِيَةٌ [hibriyet] vezninde) Arzdan bir kıtʿa-i galīzaya denir. Ve Benū Suleym kabīlesine mahsūs bir حَرَّةٌ [harret] yaʿnī kara taşlık adıdır. Ve galīz ve dürüşt olan tepeye denir. Ve horozun boynu tüyüne denir ki birbiriyle döğüştükte kabarıp kalkar, عِفْرِيَةٌ [ʿifriyet] dahi derler; yukālu: نَفَشَ الدِّيكُ حِذْرِيَتَهُ أَيْ عِفْرِيَتَهُ Cemʿi حَذَارِي [ḥaẕārī] gelir ḥā’nın fethi ve rā’nın kesriyle ve حَذَارٍ [ḥaẕārin]gelir ki maklūb ve mahzūftur, شَاكٍ ve ذَابٍ gibi.

اَلْحُذُرَّى [el-ḥuẕurrā] (ḥā’nın zammıyla كُفُرَّى [kufurrā] vezninde) Bātıl ve beyhūde maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي الْحُذُرَّى أَيِ الْبَاطِلِ

حُذْرَانُ [Ḥuẕrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde)

حُذَيْرٌ [Ḥuẕeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İki recülün ʿalemidir.

اَلْحُذَارِيَّاتُ [el-ḥuẕāriyyāt] (ḥā’nın zammıyla) Nāsı tahvīf ve tahzīr eden cemāʿat ve ʿaskere denir.

اَلْإِحْذِيرَارُ [el-iḥẕīrār] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Pek hışm ve gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْذَأَرَّ الرَّجُلُ إِحْذِيرَارًا إِذَا غَضِبَ وَتَغَيَّظَ

حَذَرَكَ [ḥaẕereke] (fetehātla) ve

حَذَارَيْكَ [ḥaẕāreyke] (ḥā’nın fethi ve tesniye bünyesiyle) İsm-i fiʿl-i emrdir, sakın, müteyakkız ol maʿnāsınadır; tekūlu: حَذَرَكَ زَيْدًا وَحَذَارَيْكَ إِذَا كُنْتَ تُحَذِّرُهُ مِنْهُ İkincide tesniye tekrār ve teʾkīdi mutazammındır, حَذَرًا بَعْدَ حَذَرٍ sebkindedir ve evvelkide خُذْ حِذْرَكَ sebkiyle müʾevvel olur.

أَبُوحَذَرٍ [ebū ḥaẕer] (fethateynle) حِرْبَاءُ [ḥirbāʾ] yaʿnī kaya kelerinin künyesidir, pek muhteriz olur.

أَبُومَحْذُورَةَ [Ebū Maḥẕūret] Müʾezzin-i Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem olan Semure b. Miʿyer’in künyesidir.

حَيْذَرٌ [Ḥayẕer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Esāmīdendir: ʿÖmer b. Muḥammed b. ʿAlī b. Ḥayẕer muhaddistir; İbn ʿAsākir bu resme zabt eylemiştir.

اَلْمُحَاذَرَةُ [el-muḥāẕeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde müşāreket içindir) Birbirini

korkutmak ve sakındırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَاذَرَا أَيْ حَذَّرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْآخَرَ

[ح ذ ف ر]

اَلْحُذْفُورُ [el-ḥuẕfūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ve

اَلْحِذْفَارُ [el-ḥiẕfār] (ḥā'nın kesriyle) Cānib maʿnāsınadır; yukālu: قَعَدَ فِي حُذْفُورٍ وَحِذْفَارٍ أَيْ فِي جَانِبٍ Ve

حُذْفُورٌ [ḥuẕfūr] Bir kavmin şerīf ve zīşānına denir. Ve

حُذْفُورٌ [ḥuẕfūr] Cemʿ-i kesīre denir. Ve

حُذْفُورٌ [ḥuẕfūr] ve

حِذْفَارٌ [ḥiẕfār] Cümle ve mecmūʿ maʿnāsınadır. Cemʿi حَذَافِيرُ [ḥaẕāfīr]dir; yukālu: أَخَذَ الشَّيْءَ بِحُذْفُورِهِ وَبِحِذْفَارِهِ وَبِحَذَافِيرِهِ أَيْ بِأَسْرِهِ أَوْ بِجَوَانِبِهِ أَوْ بِأَعَالِيهِ Ve

حَذَافِيرُ [ḥaẕāfīr] Cenk ve kıtāle müteheyyiʿ ve āmāde olan ʿaskere denir ve minhu kavluhum: أُشْدُدْ حَذَافِيرَكَ أَيْ تَهَيَّأْ

[ح ذ م ر]

اَلْحِذْمِرُ [el-ḥiẕmir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kısa nesneye denir.

اَلْحَذَامِيرُ [el-ḥaẕāmīr] حَذَافِيرُ [ḥaẕāfīr] vezninde ve mürādifidir ki hep ve cümle maʿnāsınadır, müfredi حُذْمُورٌ [ḥuẕmūr]dur; yukālu: أَخَذَهُ بِحَذَامِيرِهِ أَيْ بِأَسْرِهِ لَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا

[ح ر ر]

اَلْحَرُّ [el-ḥarr] (ḥā'nın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Issıya denir ki ismdir, بَرْدٌ [berd] mukābilidir; tekūlu: يَوْمُنَا بِهِ حَرٌّ شَدِيدٌ Cemʿi حُرُورٌ [ḥurūr] gelir ḥā'nın zammıyla ve أَحَارِيرُ [eḥārīr] gelir gayr-i kıyās üzere Ve

حَرٌّ [ḥarr] ve

حُرُورٌ [ḥurūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

حَرَارَةٌ [ḥarāret] Masdar olur, ıssı olmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَرِرْتَ يَا يَوْمُ كَمَلِلْتَ تَحَرُّ بِالْفَتْحِ حَرًّا وَحُرُورًا وَحَرَارَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَحَرَرْتَ كَمَرَرْتَ حَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَحَرَرْتَ كَفَرَرْتَ حَرًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي ضِدُّ بَرَدْتَ Ve

حَرِّ [ḥarr] Deve kısmına mahsūs zecr ve āzār asvātındandır, giderken durup yā ağırlaştıkta sevk için īrād olunur, niteki koyun kısmını اَلْحَيْهِ [el-ḥayhi] savtıyla sevk ederler. Ve

حَرٌّ [ḥarr] حَرَّةٌ [ḥarret] kelimesinden cemʿ-i cinsi olur. Niteki cemʿ-i sīgıحِرَارٌ [ḥirār]dır ḥā'nın kesriyle ve حَرَّاتٌ [ḥarrāt]tır ki cemʿ-i müʾennes-i sālimdir ve حَرِّينَ [ḥarrīn]dir ki cemʿ-i müzekker bünyesi üzeredir ve أَحَرِّينَ [eḥarrīn] gelir, müfredi أَحَرُّ [eḥarr] olmak tevehhümüne mebnī. Ve

حَرَّةٌ [ḥarret] Şol kara taşlık arza denir ki taşları āteşte yanmış sūretinde çürüyüp paralanmağa yüz tutmuş ola. Bādiyede kabāʾil-i ʿArabdan her birinin bir حَرَّةٌ [ḥarret]-i mahsūsaları olur ki kış faslında çadır ile orada temekkün ve īvā ederler. Ḥarre-i Benī Suleym ve Ḥarre-i Benī ʿUḳayl dedikleri bu olacaktır. Orada raʿy ve çerā eden deveye حَرِّيٌّ [ḥarriyy] derler yā-yı nisbetle. Ve

حَرَّ [ḥarr] Müteʿaddī olur, bir nesneyi ısıtmak ve germ-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّ الْمَاءَ حَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَخَنَهُ Ve حَرِيرَةٌ [ḥarīret] dedikleri taʿām pişirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّ الرَّجُلُ حَرًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَبَخَ الْحَرِيرَةَ

اَلْحَرِّيُّ [el-ḥarriyy] (yā-yı müşeddede ile) حَرَّةٌ [ḥarret] dedikleri yerde raʿy ve çerā eden deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ حَرِّيٌّ إِذَا كَانَ يَرْعَى فِي الْحَرَّةِ

اَلْحُرُّ [el-ḥurr] (ḥā'nın zammıyla) Kişi-zāde

ve āzādeye denir, عَبْدٌ [ʿabd] mukābilidir; yukālu: "اَلْعَبْدُ حُرٌّ إِنْ قَنَعَ وَالْحُرُّ عَبْدٌ إِنْ طَمَعَ" Ve her şeyʾin güzīde ve efdaline ıtlāk olunur; tekūlu: أَكَلْنَا حُرَّ الْفَاكِهَةِ أَيْ خِيَارَهَا Ve soy ve pāk-cins ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ حُرٌّ أَيْ عَتِيقٌ Ve حُرُّ الطِّينِ [ḥurru't-ṭīn] kum ve taş ve moloz ile muhtelit olmayıp pākīze olan balçığa ıtlāk olunur. Kezālik حُرُّ الرَّمْلِ [ḥurru'r-reml] pākīze ve tayyibü'n-nebāt olan kumsala ıtlāk olunur; yukālu: طِينٌ حُرٌّ أَيْ طَيِّبٌ ve yukālu: رَمْلٌ حُرٌّ أَيْ طَيِّبٌ يَعْنِي طَيِّبُ النَّبَاتِ Ve حُرّ [ḥurr] kelimesinin cemʿi أَحْرَارٌ [aḥrār] gelir ve حِرَارٌ [ḥirār] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve

حُرّ [ḥurr] Güvercin palazına denir, فَرْخُ الْحَمَامَةِ [ferhu'l-ḥamāmet] maʿnāsına. Ve āhū yavrusuna denir. Ve yılan yavrusuna denir. Ve güzel iş, fiʿl-i hasen maʿnāsınadır; tekūlu: مَا هَذَا مِنْكَ بِحُرٍّ أَيْ فِعْلٍ حَسَنٍ Ve أَزَاذٌ [ezāẕ] dedikleri bir nevʿ hurmānın tāzesine denir. Ve çakır doğana denir. Ve isperi doğana denir, bāzī maʿnāsına ki Fārisīde bāz-ı sepīd derler. Ve

حُرُّ الْوَجْهِ [ḥurru'l-vech] İnsānın yüzünden zāhir ve manzūr olan yerine denir ki yüzün yumru yeri olacaktır, Fārisīde ruhsār denir; yukālu: ضَرَبَ حُرَّ وَجْهِهِ وَهُوَ مَا بَدَا مِنْهُ Ve

حُرُّ الرَّمْلِ [ḥurru'r-reml] Kumluğun ortasına denir; yukālu: نَزَلَ فِي حُرِّ الرَّمْلِ أَيْ وَسَطِهَا Ve

حُرّ [Ḥurr] Esāmī-i ricāldendir: Ḥurr b. Yūsuf es̱-S̱eḳafī o kimsedir ki Mavṣil diyārında Nehru'-Ḥurr dedikleri ırmak ona mensūbdur, merkūm hafr etmiştir. Ve Ḥurr b. Ḳays ve Ḥurr b. Mālik ashābdandır. Ve

حُرّ [Ḥurr] Necd ülkesinde bir vādī adıdır. Ve Cezīre'de bir başka vādī adıdır. Ve

حُرُّ الْفَرَسِ [ḥurru'l-feres] At kısmının zāhir-i uzuneyninde yaʿnī kulaklarının taşra tarafında olan siyāha denir ki ekserī doru atlarda olur.

جُمَيْلُ حُرٍّ [cumeylu ḥurr] (kalīlen ḥāʾ meksūre olur) Bir kuş adıdır. Şārihin beyānına göre ʿIrāḳ diyārında olur.

سَاقُ حُرٍّ [sāḳu ḥurr] Kumru kuşunun erkeğinin adıdır. Mütercim der ki sāʾir usūlden münfehim olduğu üzere bu kuş yabanī güvercin nevʿinden hikāye-i savtı olan kuskuvuk taʿbīr olunan kuş olacaktır, ʿArablar سَاقُ حُرٍّ derler ki bu dahi hikāye-i savtıyla müsemmādır. Bahār mevsiminde bāgçelerde husūsan dağlarda çok olur. Zāhiren müʾellif kumru cinsinden ʿaddeylemiştir.

اَلْحُرَّانُ [el-Ḥurrān] (ḥā'nın zammıyla tesniyedir) Ḥurr nām maʿrūf kimse ile birāderi Ubeyy nām kimse irāde olunur.

اَلْحِرُ [el-ḥir] (ḥā'nın kesriyle) Muhaffef olan حِرّ [ḥir] kelimesinde lügattır. Bu dahi حِرْحٌ [ḥirḥ] lafzından muhaffeftir ki ʿavretin fercine denir.

اَلْحَرَّةُ [el-ḥarret] (ḥā'nın fethiyle) Kara taşlığa denir ki zikr olundu. Ve bedende çıkan hurde hurde sivilceye denir. Ve mūlim ve mūciʿ işkence ve ʿazāba denir. Ve zulmet-i kesīreye denir. Ve bir mevziʿ ismidir ki Ḥuneyn vakʿası onda vākiʿ oldu. Ve Tebūk türābında bir mevziʿ adıdır. Ve Taḳ de türābında bir mevziʿ adıdır. Ve Medīne ile ʿAḳīḳ beyninde bir mevziʿ adıdır. Ve Medīne'nin kıble cānibinde bir mevziʿdir. Ve ʿAbs ve Fezāre ve Beni'l-Ḳayn kabīleleri bilādında. Ve Dahnāʾ nām mahalde birer mevziʿ adlarıdır. Ve Ḥicāz'ın yukarı semtinde bir mevziʿdir. Ve Feyd

kurbünde ve Ṭayyiᵓ kabīlesi cibālinde ve arz-ı Bāriḳ’te ve Necd bilādında Ḍariy-ye kurbünde birer mevziᶜdir. Ve Benū Murre yurdunda bir mevziᶜdir. Ve Ḫay-ber kurbünde bir mevziᶜ adıdır ki حَرَّةُ النَّارِ [Ḥarretu’n-Nār] dedikleridir. Ve ẓāhir-i Medīne’de taht-ı Vāḳim’de bir mevziᶜdir ki ona sānī-i Emeviyye olan Yezīd-i pelīd ᶜaleyhi mā-yestaḥiḳḳu vaktinde bir vakᶜa olmuştur. Vakᶜa-i Ḥarre maᶜrūftur. Mesfūr tarafından nehb-i Medīne istīṣāl-i ashāb için Mesleme b. ᶜUḳbe varıp hasāret-i küllīye cesāret eylemiştir. Ve

حَرَّةٌ [Ḥarret] Yemen tarīkinde Bureyk nām mahalde bir mevziᶜ adıdır. Ve

حَرَّةُغَلاَّسٍ [Ḥarretu Ġallās] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

حَرَّةُلُبْنٍ [Ḥarretu Lubn] (lām’ın zammıyla نُفْلٌ [nufl] vezninde) ve

حَرَّةُلَفْلَفٍ [Ḥarretu Leflef] (غَبْغَبٌ [ġabġab] vezninde) ve

حَرَّةُشُورانَ [Ḥarretu Şūrān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) ve

حَرَّةُالْحِمَارَةِ [Ḥarretu’l-Ḥimāret] (ḥā’nın kesriyle) ve

حَرَّةُالْجَفْلِ [Ḥarretu’l-Cefl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) ve

حَرَّةُمِيطَانَ [Ḥarretu Mīṭān] (mīm’in kesriyle) ve

حَرَّةُمَعْشَرٍ [Ḥarretu Maᶜşer] ve

حَرَّةُلَيْلَى [Ḥarretu Leylā] ve

حَرَّةُعَبَّادٍ [Ḥarretu ᶜAbbād] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

حَرَّةُالرَّجْلاءِ [Ḥarretu’r-Reclāᵓ] ve

حَرَّةُقَمْأَةَ [Ḥarretu Ḳamᵓete] Medīne’de birer mevziᶜlerdir. Ve

حَرَّةٌ [ḥarret] Masdar olur, susamak maᶜnāsına; yukālu: حَرَّ الرَّجُلُ حَرَّةً مِنَ الْبَابِ رَمَاهُ اللهُ بِالْحِرَّةِ تَحْتَ الْقِرَّةِ ve yukālu: إِذَا عَطِشَ الرَّابِعِ Yaᶜnī “Hak taᶜālā onu pek bārid günde üşüttükten sonra ᶜataş derdine uğratsın.” Zīrā yevm-i bāridde susuzluk pek eşedd olur. Burada حِرَّةٌ [ḥirret] ḥā’nın kesriyle telaffuz olunur, قِرَّةٌ [ḳirret] lafzına müşākele ve izdivāc için.

اَلْحَرُورِيَّةُ [el-ḥarūriyyet] (ḥā’nın fethiyle) ve

اَلْحُرُورَةُ [el-ḥurūret] (ḥā’nın zammıyla) ve

اَلْحِرَارُ [el-ḥirār] (ḥā’nın kesriyle) ve

اَلْحُرِّيَّةُ [el-ḥurriyyet] (ḥā’nın zammıyla) Masdarlardır, bir adam hür olmak yaᶜnī kişi-zāde ve āzāde olmak maᶜnāsına; yukālu: رَجُلٌ حُرٌّ أَيْ بَيِّنُ الْحَرُورِيَّةِ وَالْحُرُورَةِ وَالْحِرَارِ وَالْحُرِّيَّةِ

اَلْحُرَّةُ [el-ḥurret] (ḥā’nın zammıyla) Kişi-zāde ve kerīme olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حُرَّةٌ أَيْ كَرِيمَةٌ ve āzāde hatuna denir ki أَمَةٌ [emet] ve جَارِيَةٌ [cāriyet] mukābilidir. Cemᶜi حَرَائِرُ [ḥarāᵓir] gelir gayr-i kıyās üzere; yukālu: هِيَ حُرَّةٌ أَيْ ضِدُّ أَمَةٍ

حُرَّةُالذِّفْرَى [ḥurretu’ẕ-ẕifrā] Kulak tozunda küpenin oynayacağı yere ıtlāk olunur ve

حُرَّةُالسَّحَابِ [ḥurretu’s-seḥāb] Kesīrü’l-matar olan sehābdır.

أَبُوحُرَّةَالرَّقَاشِيُّ [Ebū Ḥurret er-Raḳāşiyy] Bir zāt-ı maᶜrūftur ki Baṣrī ve etbāᶜ-ı tābiᶜīndendir.

اللَّيْلَةُالْحُرَّةُ [el-leyletu’l-ḥurret] Her ayın ibtidā gecesine ıtlāk olunur. Bu münāsebetle dāmād çelebi, halīlenin ibtidā leyle-i zifāfta dürresini sakb ve hisārını nakb yaᶜnī bikrini izāle eylememiş ise o halīle hakkında بَاتَتْ بِلَيْلَةِ حُرَّةٍ derler izāfetle,

kezālik بِلَيْلَةٍ حُرَّةٍ derler vasfiyyetle. Niteki āhir-i leyālī-i şehre شَيْبَاءُ [şeybā'] denir. İbtidā gece bikri izāle olunursa, بَاتَتْ بِلَيْلَةٍ شَيْبَاءَ derler, niteki "ش،ي،ب" māddesinde beyān olundu. Ve kāle fi'l-*Esās* yukālu: بَاتَتْ بِلَيْلَةٍ حُرَّةٍ إِذَا لَمْ تُمَكِّنْ زَوْجَهَا مِنْ قِضَّتِهَا ve yukālu: بَاتَتْ بِلَيْلَةٍ شَيْبَاءَ إِذَا غَلَبَهَا الزَّوْجُ بِالْإِقْتِضَاضِ حُرَّةً كَأَنَّهَا دُهِيَتْ بِأَمْرٍ شَدِيدٍ تَشِيبُ مِنْهُ الذَّوَائِبُ Pes [ḥurret] ya'nī kerīme olduğu için, gūyā ki maglūbe olmadı, kezālik o gece kerīme olduğu için mezbūreyi maglūbe kılmadı.

اَلْحَرَّانُ [el-ḥarrān] (عَطْشَانُ ['aṭşān] vezninde) حُرَّةٌ [ḥurret]ten sıfattır, susuz kişiye denir; yukālu: هُوَ حَرَّانُ أَيْ عَطْشَانُ Mü'ennesinde حَرَّى [ḥarrā] denir, عَطْشَى ['aṭşā] gibi. Ve

حَرَّانُ [Ḥarrān] Şu'arādan Aḥmed b. Muḥammed el-Maṣīṣī lakabıdır. Ve Cezīre-i İbn 'Ömer'de bir belde adıdır; İmām Ḥasan b. Muḥammed b. Ebī Ma'şer el-Ḥarrānī oradandır. Ve gāh olur ki nisbetinde حَرْنَانِيٌّ [Ḥarnāniyy] derler gayr-i kıyās üzere. Şārih der ki fa'lān ve fa''āl olması muhteleftir. Ve

حَرَّانُ [Ḥārrān] Baḥreyn kazāsında iki karyedir, Ḥārrānu Kubrā ve Ḥārrānu Ṣuġrā derler. Ve Ḥaleb kazāsında bir karyedir. Ve Ġūṭā-i Dimaşķ'ta bir karyedir. Ve bādiyede bir kumluk adıdır.

حَرَارَةٌ [Ḥarāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Muhaddisīnden Aḥmed b. 'Alī er-Reccāl lakabıdır ve Muḥammed b. Aḥmed b. Ḥarāre el-Berda'ī tahdīs eylemiştir.

حُرَّانُ [Ḥurrān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Iṣfahān'da bir sokağın adıdır.

حَرِّيٌّ [Ḥarriyy] (بَرِّيٌّ [berriyy] vezninde) Esāmīdendir: Nehşel b. Ḥarrī şā'ir-i ma'rūftur. Ve Naṣr b. Seyyār b. Rāfi' b. Ḥarrī etbā'-ı tābi'īndendir. Ve Mālik b. Ḥarrī tābi'īndendir.

اَلْحَرِيرُ [el-ḥarīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Derūnu pür-harāret olan adama denir, gerek gayz ve gazab ve gerek sā'ir sebeb ile olsun; tekūlu: رَأَيْتُهُ حَرِيرًا أَيْ قَدْ تَدَاخَلَهُ الْحَرَارَةُ غَيْظًا أَوْ غَيْرَهُ Ve

حَرِيرٌ [Ḥarīr] Meymūn b. Mūsā el-Mer'ī nām kimsenin feresi ismidir. Ve

حَرِيرٌ [ḥarīr] İpekten nesc olunmuş kumaşa ve atlasa denir. Şārih der ki حَرِيرٌ [ḥarīr] asl ipeğe denip ba'dehu ipekten mensūc olan kumaşta isti'māl olundu, niteki Muṭarrizī *Muġrib*'de اَلْإِبْرِيسِيمُ الْمَطْبُوخُ سُمِّيَ الثَّوْبُ الْمُتَّخَذُ مِنْهُ حَرِيرًا 'ibāretiyle ta'rīf eylemiştir. Ve kütüb-i fıkhiyyede ahkām-ı mahsūsası vardır; hürr ve kerīm olduğu için ıtlāk olundu.

أُمُّ الْحَرِيرِ [Ummu'l-Ḥarīr] Ṭalḥa b. Mālik'in cāriyesidir.

اَلْمَحْرُورُ [el-maḥrūr] حَرِيرٌ [ḥarīr] ile ma'nāyı evvelde mürādiftir.

اَلْحَرِيرَةُ [el-ḥarīret] (بَرِيرَةٌ [berīret] vezninde) Un ve süt ile yāhūd çerviş yağıyla pişirdikleri bulamaç aşına denir. Ve

حَرِيرَةٌ [ḥarīret] حَرِيرٌ [ḥarīr]in müfredi olur ki ipekten mensūc kumaşa denir.

اَلْحَرُورُ [el-ḥarūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Gece vakti esen rīh-i hārreye denir ve ba'zen gündüz dahi eser ve bu bād-ı semūmun gayrıdır. Ve güneşin ısısına denir; yukālu: لَفَحَهُ الْحَرُورُ أَيْ حَرُّ الشَّمْسِ Ve muttasıl dā'imī olan ıssılığa denir. Ve āteşe ıtlāk olunur.

حُرَيْرٌ [Ḥureyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İsḥāķ b. İbrāhīm el-Mavṣilī şeyhinin ismidir. Mezbūr İsḥāķ hulefā-i 'Abbāsiyye zamānında ser-āheng-i gürūh-ı mūsīkī-

şināsān idi. Ve Ḳays b. ʿUbeyd b. Ḥureyr ashābdandır.

اَلْحُرِّيَّةُ [el-ḥurriyyet] (ḥā'nın zammıyla) Kumsalca olup nerm ve mülāyim olan yere denir; yukālu: اَرْضٌ حُرِّيَّةٌ اَيْ لَيِّنَةٌ رَمْلِيَّةٌ Ve حُرِّيَّةُالْعَرَبِ [ḥurriyyetu'l-ʿArab] eşrāf ve sādātlarına ıtlāḳ olunur.

اَلْحُرَيْرَةُ [el-Ḥureyret] (هُرَيْرَةُ [hureyret] vezninde) Naḫle kurbünde bir mevziʿdir.

حُرِّينُ [Ḥurrīn] (ḥā'nın zammı ve rā-yı müşeddedenin kesriyle) Āmid şehrine karīb bir belde adıdır.

حَرُورَاءُ [Ḥarūrāʾ] (جَلُولَاءُ [celūlāʾ] vezninde ve baʿzen maksūr olur) Kūfe kazāsında bir karyedir.

اَلْحَرُورِيَّةُ [el-Ḥarūriyyet] (ḥā'nın fethiyle) Ḫavāricden bir tāʾifedir ki reʾīsleri Necdet nām kimse idi Ḥarūrāʾ nām karye-i mezbūreye mensūblardır.

اَلتَّحْرِيرُ [et-taḥrīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kitāb ve sāʾir nesneyi doğru ve yerli yerinde dürüst ve pākīze yapmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّرَ الْكِتَابَ وَغَيْرَهُ إِذَا قَوَّمَهُ Bu fi'l-asl bir nesneyi حُرٌّ [ḥurr] yaʿnī hālis eylemek maʿnāsına olup baʿdehu yazıyı güzel ve doğru yazmak ve sāʾir işi yakışığıyla görmekte istiʿmāl olundu, baʿdehu kitābette gālib oldu. Ḳāle fi'l-*Esās* حَرَّرَ الْكِتَابَ إِذَا حَسَّنَهُ وَخَلَّصَهُ بِإِقَامَةِ حُرُوفِهِ وَإِصْلَاحِ سَقْطِهِ Ve

تَحْرِيرٌ [taḥrīr] Kul ve cāriye āzād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّرَ الرَّقَبَةَ إِذَا أَعْتَقَهَا

مُحَرَّرٌ [Muḥarrer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İbn ʿĀmir'dir ki ashābdandır ve Muḥarrer b. Ḳatāde şol kimsedir ki zamān-ı hilāfet-i Ṣıddīḳ-i Ekber'de Benū Ḥanīfe riddete şurūʿ eyledikte evlādına sebāt-ı İslām'la tavsiye ve igrā eder idi. Ve Muḥarrer b. Ebī Hureyre tābiʿīndendir.

مُحَرَّرُدَارِمٍ [muḥarreru dārim] (izāfetle مُكَرَّرُ ظَالِمٍ [mukerreru ẓālim] vezninde) Bir gūne yılan ismidir.

اَلْإِسْتِحْرَارُ [el-istiḥrār] Harb ve kıtāl kızışıp şiddetlenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَرَّ الْقَتْلُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلْأَحَرُّ [el-aḥarr] حُرٌّ [ḥurr] lafzından efʿal-i tafdīldir ki ḥā'nın zammıyladır. Bu münāsebetle hüsn ü cemāl cihetinden erakk ve eltaf ve nāzük-ter olana ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ أَحَرُّ حُسْنًا مِنْهُ أَيْ أَرَقُّ مِنْهُ رِقَّةَ حُسْنٍ

اَلْحَارُّ [el-ḥārr] Issı nesneye denir. Ve bu ʿalāka ile güç ve mihnet ve zahmetli ʿamelde istiʿmāl olunur; tekūlu: كَلَّفَنِي حَارًّا أَيْ عَمَلاً شَاقًّا شَدِيدًا Ve

حَارٌّ [ḥārr] Burun deliklerinde olan kıllara denir; yukālu: نَتَفَ حَارَّهُ أَيْ شَعْرَ مَنْخِرَيْهِ

اَلْإِحْرَارُ [el-iḥrār] (hemzenin kesriyle) Issı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَرَّ النَّهَارُ إِذَا صَارَ حَارًّا Ve bir adamın develeri susuz olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَرَّ الرَّجُلُ إِذَا صَارَتْ إِبِلُهُ حِرَارًا أَيْ عِطَاشًا

حَرْحَارٌ [Ḥarḥār] (ثَرْثَارٌ [s̱ers̱ār] vezninde) Cuheyne bilādında bir mevziʿdir. Ve Muḥammed b. Ḫālid el-Ḥarevverī ki عَمَلَّسِيٌّ [ʿamellesiyy] veznindedir, muhaddisīndendir.

[ح ز ب ر]

اَلْحَيْزَبُورُ [el-ḥayzebūr] (ḥā'nın ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde ve mürādifidir ki kocakarıya denir, pīre-zen maʿnāsına.

[ح ز ر]

اَلْحَزْرُ [el-ḥazr] (ḥā'nın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi takdīr

ve tahmīn eylemek ve nazar ile endāzeye almak maʿnāsınadır; yukālu: حَزَرَ الشَّيْءَ حَزْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا خَرَصَهُ وَقَدَّرَهُ Ve

حَزْرٌ [Ḥazr] Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır. Ve

حَزْرٌ [ḥazr] Çehre ekşiyip burtulmak maʿnāsınadır; yukālu: حَزَرَ وَجْهُهُ حَزْرًا إِذَا عَبَسَ وَبَسَرَ فَهُوَ حَازِرٌ

اَلْمَحْزَرَةُ [el-maḥzeret] (ḥā’nın ve zā’nın fethiyle ki) Masdar-ı mīmidir, حَزْرٌ [ḥazr] maʿnāsınadır ki takdīr ve tahmīn eylemektir; yukālu: حَزَرَهُ حَزْرًا وَمَحْزَرَةً إِذَا خَرَصَهُ وَقَدَّرَهُ

اَلْحَزْرَةُ [el-ḥazret] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bir nevʿ şecere-i hāmize ismidir. Ve güzīde ve aʿlā olan māla yaʿnī deveye denir, taʿdīd ve takdīr olunur olduğu için; yukālu: هَذِهِ حَزْرَةُ الْمَالِ أَيْ خِيَارُهَا Cemʿi حَزَرَاتٌ [ḥazerāt] gelir fetehātla. Ve

حَزْرَةٌ [ḥazret] نَبِقَةٌ مُرَّةٌ [nebiḳat murret] yaʿnī سِدْرٌ [sidr] ağacının acı olan meyvesine, ʿalā-kavlin merāretine denir ki ism olur. Ve

حَزْرَةُ [Ḥazret] Bir vādī adıdır.

بِئْرُحَزْرَةَ [Biʾru Ḥazret] Beyne’l-ʿArab bir maʿrūf kuyu ismidir.

اَلْحَازِرُ [el-ḥāzir] (zā’nın kesriyle) Ekşi süte ve ekşi yoğurda denir; yukālu: حَزَرَ اللَّبَنُ حَزْرًا فَهُوَ حَازِرٌ أَيْ حَامِضٌ Ve ekşi şarāb ve nebīze denir; yukālu: حَزَرَ النَّبِيذُ فَهُوَ حَازِرٌ أَيْ حَامِضٌ Ve ekşi ve burtuk çehreye ıtlāk olunur; yukālu: وَجْهٌ حَازِرٌ أَيْ عَابِسٌ بَاسِرٌ Ve rāyihası nā-hoş arpa ununa denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا خُبْزًا مِنْ حَازِرٍ وَهُوَ دَقِيقُ الشَّعِيرِ لَهُ رِيحٌ لَيْسَتْ بِطَيِّبَةٍ

حَزِيرَانُ [ḥazīrān] (ḥā’nın fethiyle) Şühūr-i rūmiyyeden bir şehr-i maʿrūfun ismidir.

اَلْحَزْوَرَةُ [el-ḥazveret] (قَسْوَرَةُ [ḳasveret] vezninde) Kesret-i istiʿmālden gereği gibi rām ve zelūl olan nākaya denir; tekūlu: اِشْتَرَيْتُ حَزْوَرَةً أَيْ نَاقَةً مُقَتَّلَةً مُذَلَّلَةً Ve küçük tepeye denir, رَابِيَةٌ صَغِيرَةٌ maʿnāsına. Cemʿleri حَزَاوِرُ [ḥazāvir] ve حَزَاوِرَةٌ [ḥazāviret] gelir ve حَزَاوِيرُ [ḥazāvīr] gelir.

اَلْحِزْوَارُ [el-ḥizvār] (ḥā’nın kesriyle) Bu dahi küçük tepeye denir.

اَلْحَزَوَّرُ [el-ḥazevver] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Güçlü kuvvetli oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ حَزَوَّرٌ أَيْ قَوِيٌّ Ve zūr-mend kişiye denir. Ve zaʿīf ve bī-dermān kişiye denmekle zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ حَزَوَّرٌ أَيْ قَوِيٌّ وَضَعِيفٌ Ve Muḥammed b. İbrāhīm b. Yaḥyā b. el-Ḥakem b. el-Ḥazevver es-Şeḳafī el-Ḥazevverī el-Işfahānī muhaddisīndendir.

اَلْمَحْزُورُ [el-maḥzūr] (مَزْبُورٌ [mezbūr] vezninde) Türş-rū ve dāʾimā dargın, sarkık çehreli adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَحْزُورٌ أَيْ مُتَغَضِّبٌ

اَلْحَزْرَاءُ [el-ḥazrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Pek ekşi süte denir, صَرْبَةٌ حَامِضَةٌ maʿnāsına.

[ح ز ف ر]

اَلْحَزْفَرَةُ [el-ḥazferet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَزْفَرَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve yük dengini şerit ile çekip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَزْفَرَ الْمَتَاعَ إِذَا شَدَّهُ Ve cenk için sāz ve silāhla hāzırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: حَزْفَرَ الْقَوْمُ إِذَا اسْتَعَدُّوا يَعْنِي تَهَيَّؤُوا لِلْحَرْبِ Ve

حَزْفَرَةٌ [ḥazferet] Düz ve hemvār olan arzdan şol yere denir kısıyrıncak ve taşlıca ola; yukālu: أَرْضٌ حَزْفَرَةٌ أَيْ مَلْسَاءُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُسْتَوِيَةُ فِيهَا حِجَارَةٌ

اَلْحِزَفَّرَةُ [el-ḥizferret] (إِرْدَبَّةٌ [irdebbet] vezninde) Pek ve şedīd olan mekāna denir.

[ح ز م ر]

اَلْحَزْمَرُ [el-ḥazmer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pādişāha denir, melik maʿnāsına.

اَلْحَزْمَرَةُ [el-ḥazmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Mütebassırāne hazm ve ihtiyāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَزْمَرَ فِي أَمْرِهِ إِذَا حَزَمَ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَزْمَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve hāssaten pırasanın çiçekleri yarılıp uç göstermek maʿnāsınadır; yukālu: حَزْمَرَ الْكُرَّاثُ إِذَا تَفَتَّقَ نَوْرُهُ

اَلْحُزْمُورُ [el-ḥuzmūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ve

اَلْحَزَامِيرُ [el-ḥazāmīr] (حَذَافِيرُ [ḥaẕāfīr] vezninde) Hep ve cümle maʿnāsınadır; حَزَامِيرُ [ḥazāmīr] حُزْمُورٌ [ḥuzmūr]un cemʿidir; yukālu: أَخَذَهُ بِحُزْمُورِهِ وَبِحَزَامِيرِهِ أَيْ بِحَذَافِيرِهِ

[ح س ر]

اَلْحَسْرُ [el-ḥasr] (ḥā'nın fethi ve sīn-i mühmelenin sükūnuyla) Mesdūd ve pūşīde olan nesneyi açıp ʿayān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَرَ الشَّيْءَ حَسْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَشَفَهُ ve yukālu: حَسَرَ كُمَّهُ عَنْ ذِرَاعِهِ وَحَسَرَتِ الْمَرْأَةُ خِمَارَهَا

Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre كَشْفٌ [keşf] maʿnāsına mevzūʿdur, maʿānī-i sā'ire birer münāsebetle ondan münşaʿibdir. Ezān cümle مِحْسَرَةٌ [miḥseret] مِكْنَسَةٌ [miknese t] maʿnāsınadır, süpürüntüyü izāle ile yeri keşf eylediği için ve حُسُورٌ [ḥusūr] yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; kuvvet ve tākati münkeşif olduğu için; حُسُورُ عَيْنٍ [ḥusūru ʿaynin] dahi böylecedir. Ve حَسْرَةٌ [ḥasret] ki fevt olan nesneye dirīg ve te'essüf eylemek maʿnāsınadır, fevti sebebiyle mukaddemā irtikābına hāmil ve bāʿis olan nesneyi cehl kendiden münkeşif ve zā'il olduğu için yāhūd fart-ı gam sebebiyle kuvveti münkeşif olduğu için yāhūd fā'it olanı ve kendiden sādır olan bādireyi tedārükten ʿacz ve iʿyā ʿurūzuyla ʿuhde-i iktidārında olmadığı münkeşif olduğu için. İntehā. Ve

حَسْرٌ [ḥasr] Bir şey'in kabuğunu soyup gidermek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَرَ الْغُصْنَ إِذَا قَشَرَهُ Ve dābbeyi pek sürüp fürū-mānde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَرَ الْبَعِيرَ إِذَا سَاقَهُ حَتَّى أَعْيَاهُ Ve süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَرَ الْبَيْتَ إِذَا كَنَسَهُ Ve yorulup bī-tāb olmak maʿnāsınadır ki lāzım olur; yukālu: حَسَرَ الرَّجُلُ وَالْبَعِيرُ حَسْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَعْيَا

اَلْحُسُورُ [el-ḥusūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Mesdūd ve pūşīde nesne açılıp ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَرَ الشَّيْءُ حُسُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْكَشَفَ Ve göz uzun uzadı bir düzeye bakmak sebebiyle yorulup fersiz olmak maʿnāsınadır ki donuklanmak taʿbīr olunur; yukālu: حَسَرَ الْبَصَرُ حُسُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَلَّ وَانْقَطَعَ مِنْ طُولِ مَدًى

اَلْحَسِيرُ [el-ḥasīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَحْسُورُ [el-maḥsūr] Uzun uzadı bir düzeye bakmak hasebiyle feri gidip donuklanmış basara ve nazara vasf olur; yukālu: بَصَرٌ حَسِيرٌ وَمَحْسُورٌ أَيْ كَلِيلٌ مُنْقَطِعٌ Ve

حَسِيرٌ [ḥasīr] Fevt olmuş nesneye dirīg ve te'essüf eden adama denir; tekūlu: مَا أَنَا بِهِ حَسِيرٌ أَيْ مُتَلَهِّفٌ Ve yorulup fürū-mānde olmuş insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ حَسِيرٌ أَيْ مُعْيٍ Cemʿi حَسْرَى [ḥasrā] gelir, قَتِيلٌ [ḳatīl] ve قَتْلَى [ḳatlā] gibi. Ve

حَسِيرٌ [Ḥasīr] ʿAbdullāh b. Ḥayyān'ın feresi ismidir.

اَلْإِحْسَارُ [el-iḥsār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi davarı çok sürmekle yorup dermānde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْسَرَ الْبَعِيرَ إِذَا سَاقَهُ حَتَّى أَعْيَاهُ

اَلتَّحْسِيرُ [et-taḥsīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı hasret ve te᾽essüfe bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّرَ فُلاَنًا إِذَا أَوْقَعَهُ فِي الْحَسْرَةِ Ve kuş kısmı tüyünü dökmek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّرَ الطَّائِرُ إِذَا أَسْقَطَ رِيشَهَا Ve bir adamı rencīde ve tahkīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَّرَ فُلاَنًا إِذَا آذَاهُ وَحَقَّرَهُ

بَطْنُ مُحَسِّرٍ [Baṭnu Muḥassir] مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde ki Vādī-i Muḥassir ile zebān-zeddir, Müzdelife kurbünde bir vādī adıdır, Minā ile Müzdelife meyānındadır. Mütercim der ki ashāb-ı fīlin fīli orada çöküp Kaʿbe’ye teveccühten ibā eylediği bāʿis-i tesmiyedir; ashābını tahsīr eylediğine mebnī yāhūd şeytān orada mütehassir olduğuna mebnīdir. Ve Ḳays b. el-Muḥassir ashābdandır.

اَلتَّحَسُّرُ [et-teḥassur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Fevt olmuş nesneye dirīg ve te᾽essüf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَسَّرَ عَلَيْهِ إِذَا تَلَهَّفَ Ve deve kısmının ifrād üzere fürū-māndeliğinden tüyleri dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَسَّرَ وَبَرُ الْبَعِيرِ إِذَا سَقَطَ مِنَ الْإِعْيَاءِ Ve bir adamın gövdesinin etleri yerli yerinde uygun olmak maʿnāsınadır ki tenāsübü ʿayān olur; yukālu: تَحَسَّرَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا صَارَ لَحْمُهَا فِي مَوَاضِعِهِ Kezālik deve kısmını çayır gereği gibi tavlandırıp gövdesi yağlı ve hörgücü yükselip uzandıktan sonra bir müddet rükūb ve iʿmāl olunmakla hāmlıktan nāşī gövdesinde olan sölpüklüğün zā᾽il ve salkı ve dağınık olan etleri yerli yerine gelip sıkı ve müstahkem olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَسَّرَ الْبَعِيرُ إِذَا سَمَّنَهُ الرَّبِيعُ حَتَّى كَثُرَ شَحْمُهُ وَتَمَكَ سَنَامُهُ ثُمَّ رُكِبَ أَيَّامًا فَذَهَبَ رَهَلُ لَحْمِهِ وَاشْتَدَّ مَا تَزَيَّمَ مِنْهُ فِي مَوَاضِعِهِ

اَلْحَسْرَةُ [el-ḥasret] (ḥā’nın fethi ve sīn’in sükūnuyla) ve

اَلْحَسَرُ [el-ḥaser] (fethateynle) Fevt olmuş nesneye kemāl-i ārzūdan dirīg ve te᾽essüf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسِرَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ حَسْرَةً وَحَسَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَلَهَّفَ Ve yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسِرَ الْبَعِيرُ إِذَا أَعْيَا

اَلْإِسْتِحْسَارُ [el-istiḥsār] Bu dahi yorulup bītāb olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْسَرَ الْبَعِيرُ إِذَا أَعْيَا

اَلْمَحْسِرُ [el-maḥsir] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde ve مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde lügattır ki bāb-ı evveldendir) Bir adamın halka haber verip vasf edecek sıfat ve tavr ve kirdārına ıtlāḳ olunur ki bi’l-fiʿl mer᾽ī olmaz; مَنْظَرٌ [manẓar] muḳābilidir; yukālu: فُلاَنٌ مَلِيحُ الْمَنْظَرِ وَكَرِيمُ الْمَحْسَرِ أَيْ الْمَخْبَرِ Ve insānın yüzüne ıtlāḳ olunur; yukālu: حَسَنُ الْمَحْسَرِ أَيِ الْوَجْهِ Ve hūy ve tabīʿate ıtlāḳ olunur.

اَلْمُحَسَّرُ [el-muḥasser] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Īzā ve tahkīr ve tezlīl olunmuş kimseye denir ki hasret ve telehhüfe mahmūldür; yukālu: رَجُلٌ مُحَسَّرٌ أَيْ مُؤْذًى مُحَقَّرٌ

حَسَارٌ [ḥasār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) حَزْرَةٌ [ḥazret] dedikleri nebāta şebīh ʿalā-kavlin hardal nebātına şebīh bir otluk adıdır, mevāşī merʿāsındandır.

اَلْمِحْسَرَةُ [el-miḥseret] مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde ve mürādifidir ki süpürgeye denir.

اَلْحَاسِرُ [el-ḥāsir] Şol adama ıtlāḳ olunur ki cenkte başında tolga ve önünde zırhı yāhūd cübbe ve cevşeni olmaya; yukālu: رَجُلٌ حَاسِرٌ أَيْ لاَ مِغْفَرَ لَهُ وَلاَ دِرْعَ أَوْ لاَ جُبَّةَ لَهُ Ve şol aygıra denir ki dişiye aşmaktan ʿudūl eder ola ki kuvveti münkeşif ve zaʿfı zāhir olur; yukālu: فَحْلٌ حَاسِرٌ إِذَا كَانَ يَعْدِلُ عَنِ الضِّرَابِ

وَفِي بَطْنِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا كَانَا ضَخْمَيْنِ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ Kezālik bir adamın başı pek büyük ve şedīd olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حُشِرَ فِي رَأْسِهِ إِذَا اعْتَزَّهُ ذَلِكَ وَكَانَ أَضْخَمَهُ Ve

حَشْرٌ [Ḥaşr] Esāmīdendir: Sālim b. Harmele b. Ḥaşr ve ᶜAttāb b. Ebi'l-Ḥaşr ashābdandır.

اَلْإِحْتِشَارُ [el-iḥtişār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi bir adamın başı pek iri ve şedīd olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أُحْتُشِرَ فِي رَأْسِهِ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ بِمَعْنَى حُشِرَ

اَلْمَحْشِرُ [el-maḥşir] (مَجْلِسٌ [meclis] ve مَقْعَدٌ [makᶜad] veznlerinde) İsm-i mekāndır, haşr ve cemᶜ olunacak mevziᶜe denir; yukālu: يُسَاقُ النَّاسُ إِلَى الْمَحْشَرِ أَيِ الْمَجْمَعِ

اَلْحَاشِرُ [el-Ḥāşir] Esmā-i nebeviyedendir, ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām. Kale'ş-şārih لِأَنَّهُ يَحْشُرُ النَّاسَ خَلْفَهُ وَعَلَى مِلَّتِهِ دُونَ مِلَّةِ غَيْرِهِ

اَلْحَشَّارُ [el-Ḥaşşār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْحَشَرَاتُ [el-ḥaşerāt] (fetehātla) Hevāmma ıtlāk olunur ki müteharrik ve muhavvif olan küçük cānverlerdir, ᶜakreb ve yılan ve fāre ve keler gibi. ᶜAlā-kavlin küçük böceklere denir, devābb-ı sıgār maᶜnāsına, karınca ve çekirge gibi. Şārihin beyānı üzere müfredi حَشَرَةٌ [ḥaşeret]tir, قَصَبَةٌ [ḳaṣabat] ve قَصَبَاتٌ [ḳaṣabāt] gibi. Cemᶜiyyetleri bāᶜis-i tesmiyedir. Pes mü'ellifin كَالْحَشَرَةِ kavli müsāmaha olur. Ve

حَشَرَاتٌ [ḥaşerāt] Berrānī olan yemişlere ıtlāk olunur, ثِمَارٌ بَرِّيٌّ [s̱imārun berriyy] maᶜnāsına, zamk ve sā'iri gibi.

اَلْحَشَرَةُ [el-ḥaşeret] (fetehātla) Bu dahi hevāmma yāhūd devābb-ı sıgāra ıtlāk olu-

[ح ش ر]

اَلْحَشْرُ [el-ḥaşr] (نَشْرٌ [neşr] vezninde) Latīf ve nāzük olan kulağa denir; atta olursa o ata kalem kulaklı taᶜbīr olunur. Müfredi ve tesniye ve cemᶜi müsāvīdir, zīrā fi'l-asl masdardır; yukālu: أُذُنٌ حَشْرٌ أَيْ لَطِيفٌ وَيُقَالُ أُذُنَانِ حَشْرٌ وَآذَانٌ حَشْرٌ

Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre حَشْرٌ [ḥaşr] bir cemāᶜati makarr ve me'vālarından nefīr üzere izᶜāc ve ihrāc eylemeğe mevzūᶜdur, baᶜdehu cemāᶜat mülāsebesiyle cemᶜ maᶜnāsında istiᶜmāl olundu. Ve latīf ve nāzük olan kulağa ve ok yeleğine vasf oldu, hiddet ve intişārı ᶜalākasıyla, yaᶜnī ince ve dik olmakla gūyā ki uzunluğuna yerinden münzaᶜic olmuştur. İntehā. Ve

حَشْرٌ [ḥaşr] Kezālik latīf ve nāzük olan ok yeleğine denir; yukālu: قُذَّةٌ حَشْرٌ أَيْ لَطِيفٌ Ve ince ve nāzük olan temrene de vasf olur; yukālu: سِنَانٌ حَشْرٌ أَيْ دَقِيقٌ Şārih der ki mutlakā vech-i mezkūr üzere latīf ve nāzük şey'e حَشْرٌ [ḥaşr] ıtlāk olunur. Ve

حَشْرٌ [ḥaşr] Masdar olur, temreni ve sā'ir nesneyi ince ve nāzük kılmak maᶜnāsına; yukālu: حَشَرَ السِّنَانَ حَشْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا دَقَّقَهُ وَلَطَّفَهُ Ve cemᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَرَ النَّاسَ إِذَا جَمَعَهُ Ve bir adamı vatanından iclā' ve ibᶜād eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَشَرَ فُلَانًا إِذَا جَلَاهُ عَنْ وَطَنِهِ [Ve] جَلَاءٌ māddesi müteᶜaddī ve lāzım gelir. Ve kurak ve kıtlık sene hayvānları süpürü kırıp geçirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَشَرَتِ السَّنَةُ الشَّدِيدَةُ الْمَالَ إِذَا أَحْجَفَتْهَا وَأَهْلَكَتْهَا Ve bir adamın zekeri yāhūd karnı pek iri ve büyük olmakla önünde dikilip durmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حُشِرَ فُلَانٌ فِي ذَكَرِهِ

nur, vech-i mezkūr üzere. Bu müfreddir.

Zemaḫşerī *Muḳāddimetu’l-Edeb*’de هَامَّةٌ [hāmet]i “cünbende” ile yaʿnī müteharrik olup mūzī ve muhavvif olan küçük cānver ile tefsīr eylemiştir, keler ve sūsmār ve ʿakreb ve yılan ve fāre ve köstebek gibi ve حَشَرَةٌ [ḥaşeret]i cünbende-i hurd yaʿnī müteharrik olan küçük böcekler ile beyān eylemiştir, karınca ve ʿankebūt ve çekirge ve sülük ve çıyan ve خُنْفَسَاءُ [ḫunfesā᾿] gibi. Bunlar aslā arzdan müfārakat eylemeyip dā᾿imā arzda müctemiʿ oldukları bāʿis-i tesmiyedir. İntehā. Ve

حَشَرَةٌ [ḥaşeret] Hubūbāt kısmının iç kabuğuna denir. Zīrā hubūbātta iki kabuk olur, taşra kabuğuna قَصَرَةٌ [ḳaṣarat] ve üzerine mukārin olana حَشَرَةٌ [ḥaşeret] denir. Cemʿ-i cinsi حَشَرٌ [ḥaşer]dir, hā’sız. Ve

حَشَرَةٌ [ḥaşeret] Şikār olunacak hayvānın mecmūʿuna denir, ʿalā-kavlin ʿazīmine yāhūd me᾿kūl olanına denir, tavşan ve ceyran gibi.

اَلْحَشَرُ [el-ḥaşer] (fethateynle) Kepeğe denir, نُخَالَةٌ [nuḫālet] maʿnāsına. Ve zammeteynle lügat-ı rediyyedir.

اَلْحَشْوَرَةُ [el-ḥaşveret] (قَسْوَرَةٌ [ḳasveret] vezninde) Tavlılıktan iki yanları kabarıp kalkmış olan ata denir. Ve şol kocakarıya denir ki zātında buhl ve le᾿āmeti olarak mutazarrife ola. Ve karnı büyük karıya denir. Ve aʿzāsı dirnekli ve kunt ve sımsıkı olan dābbeye denir, müfredi حُشُورٌ [ḥuşūr] dur, yaʿnī cemāʿat iʿtibārıyla; حَشْوَرَةٌ [ḥaşveret] ki mü᾿ennestir, cemʿ iʿtibār olunur.

اَلْحَشِرُ [el-ḥaşir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol tuluma denir ki ne büyük ve ne küçük; orta ve muʿtedil ola, gūyā ki iki tarafı da cemʿ eylemiş olur; yukālu: وَطْبٌ حَشِرٌ إِذَا كَانَ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ

[ح ص ر]

اَلْحَصْرُ [el-ḥaṣr] (قَصْرٌ [ḳaṣr] vezninde) Bir adamı bir daracık yere tıkayıp etrāfından sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَرَهُ حَصْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا ضَيَّقَ عَلَيْهِ Vanḳulu merhūm dar etmek ve ihāta etmekle tercemesi garībdir. Cevherī ضَيَّقَ عَلَيْهِ وَأَحَاطَهُ بِهِ ʿibāretiyle īrād eylemekle etrāfını çevirip sıkıştırmak demek olur. Ve

حَصْرٌ [ḥaṣr] Bir adamı seferden yāhūd gayrı işten alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَرَ فُلَانًا إِذَا حَبَسَهُ عَنِ السَّفَرِ وَغَيْرِهِ Ve devenin üzerine zikri ātī hisār çekip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَصَرَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّهُ بِالْحِصَارِ Ve kabz olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حُصِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا اعْتُقِلَ بَطْنُهُ Ke-mā se-yuzkeru. Ve ihāta ve istīʿāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَصَرَهُ إِذَا اسْتَوْعَبَهُ Ve ʿasker bir adamı çepçevre ihāta eylemek maʿnāsınadır ki hisār etmek taʿbīr olunur; yukālu: حَصَرَ الْقَوْمُ بِفُلَانٍ إِذَا أَطَافُوا بِهِ

اَلْإِحْصَارُ [el-iḥṣār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamı seferden yāhūd gayrı işten habs edip alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَرَهُ عَنِ السَّفَرِ وَغَيْرِهِ إِذَا حَبَسَهُ عَنْهُ Ve kabz olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أُحْصِرَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولُ إِذَا اعْتُقِلَ بَطْنُهُ Ve nāka حَصُورٌ [ḥaṣūr] olmak yaʿnī memesinin delikleri daracık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَرَتِ النَّاقَةُ إِذَا كَانَتْ حَصُورًا Ve bir adamı bir ʿillet yāhūd idrār zuhūru sıkıştırmakla kendi nefsini tazyīk eder kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَرَهُ الْمَرَضُ أَوِ الْبَوْلُ إِذَا جَعَلَهُ يَحْصُرُ نَفْسَهُ

اَلْإِخْتِصَارُ [el-iḥtiṣār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi deveye zikri ātī hisār çekip

bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَصَرَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّهُ بِالْحِصَارِ

اَلْحُصْرُ [el-ḥuṣr] (ḥā'nın zammıyla) Kabz olmaya denir ki ismdir, kabzlık taᶜbīr olunur; masdarı zikr olundu. Şārih der ki حُصْرٌ [ḥuṣr] gā'ite ve أُسْرٌ [usr] bevle mahsūstur; yukālu: أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ ve بِهِ حُصْرٌ أَيِ اعْتِقَالُ بَطْنٍ الْحُصْرِ وَالْأُسْرِ

اَلْمَحْصُورُ [el-maḥṣūr] Münkabız olan adama denir; yukālu: حُصِرَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَحْصُورٌ أَيْ مُعْتَقَلُ الْبَطْنِ

اَلْحَصَرُ [el-ḥaṣar] (fethateynle) Bir gussa ve tasa sebebiyle teng-dil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِرَ الرَّجُلُ حَصْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَاقَ صَدْرُهُ ve yukālu: حَصِرَ صَدْرُهُ Ve bahīl ve nākes olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِرَ الرَّجُلُ إِذَا بَخِلَ ve yukālu: فِي يَدِهِ حَصَرٌ أَيْ بُخْلٌ Ve tekellümde ᶜāciz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِرَ فُلَانٌ إِذَا عَيِيَ فِي الْمَنْطِقِ Ve ᶜörf-i şerᶜde Kur'ān-ı kerīm tilāvet ederken ilerisi hātıra gelmemekle tutulup dem-beste olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَصِرَ الْإِمَامُ فِي الْقِرَاءَةِ إِذَا عَيِيَ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ أَيْ عَلَى مَنْطِقِ الْقِرَاءَةِ Ve nāka حَصُورٌ [ḥaṣūr] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِرَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ حَصُورًا Ve nisvāna takarrüb ve cimāᶜdan imtināᶜ eder olmak maᶜnāsınadır, gerek ᶜacz ve ᶜanetten ve gerek izāle-i şehvete ictihād ve ᶜiffetinden nāşī olsun; yukālu: حَصِرَ الرَّجُلُ عَنِ الْمَرْأَةِ إِذَا امْتَنَعَ عَنْ إِتْيَانِهَا Ve ketm-i rāz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِرَ بِالسِّرِّ إِذَا صَانَهُ

اَلْحَصِيرُ [el-ḥaṣīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gussa ve tasa sebebiyle teng-dil olmuş adama denir; yukālu: جَعَلَهُ الْغَمُّ حَصِيرًا أَيِ الضَّيِّقُ الصَّدْرِ Ve

حَصِيرٌ [ḥaṣīr] بَارِيَّةٌ [bāriyyet]e denir ki maᶜrūf döşemedir, sāzlıktan işlenir, Türkīde dahi hasır derler; eczāsı birbirini tazyīk eylediği için ıtlāk olunur. Ve şol damara denir ki davarın yanları üstünden karnı tarafına doğru arkuru çekilip uzanmıştır, ᶜalā-kavlin mahall-i mezbūrda olan etçeğize denir yāhūd kıl biten derinin altında olan deri ile eyegü kemiklerinin arkurudan aralığında olur. Ve

حَصِيرٌ [ḥaṣīr] Yana denir; yukālu: ضَرَبَ حَصِيرَيِ الدَّابَّةِ أَيْ جَنْبَيْهَا Ve pādişāha ıtlāk olunur, nāstan mahsūr yaᶜnī muhtecib olduğu için yāhūd nāsı her bār huzūruna vusūl ve duhūlden حَاصِرٌ [ḥāṣir] yaᶜnī māniᶜ olduğu için; yukālu: غَضِبَ الْحَصِيرُ عَلَى فُلَانٍ أَيِ الْمَلِكُ Ve zindāna ıtlāk olunur; yukālu: خَلَّدَهُ الْحَصِيرُ فِي الْحَصِيرِ عَلَى الْحَصِيرِ أَيِ الْمَلِكُ فِي السِّجْنِ عَلَى الْبَارِيَّةِ Ve meclise ıtlāk olunur. Ve yola ve tarīka ıtlāk olunur. Ve suya denir. Ve insāndan ve sā'ir nesneden sıra ve tabura denir, صَفٌّ [ṣaff] maᶜnāsına. Ve yer yüzüne denir. Cemᶜi أَحْصِرَةٌ [aḥṣiret] ve حُصُرٌ [ḥuṣur] gelir zammeteynle. Ve

حَصِيرٌ [ḥaṣīr] Kılıcın cevherine, ᶜalā-kavlin iki cānibine denir. Ve bahīl ve nākese denir. Ve şol ᶜayyāş-meşrebe denir ki buhl ve denā'etinden nāşī şürb-i şarāb eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ حَصِيرٌ إِذَا كَانَ لَا يَشْرَبُ الشَّرَابَ بُخْلًا Ve

حَصِيرٌ [Ḥaṣīr] Cuheyne kabīlesi yurdunda bir dağın ismidir, ᶜalā-kavlin Ġaṭafān yurdundadır. Ve

حَصِيرٌ [ḥaṣīr] Mutlakā maᶜrūf hasır gibi mensūc olan şey'e denir. Ve şol münakkaş ve müzeyyen ve dil-keş sevb ve kumaşa denir ki manzaraya hasır gibi yayılıp açıldıkta seyr ve temāşā edenlerin kulūbunu hüsn ü letāfeti cihetiyle kendisine ahz ve hasr eder ola; yukālu: ثَوْبٌ حَصِيرٌ أَيْ مُزَخْرَفٌ

Ve مُوَشًّى إِذَا نُشِرَتْ أَخَذَتِ الْقُلُوبَ مَآخِذَهُ لِحُسْنِهِ

حَصِيرٌ [Ḥaṣīr] Bir vādī adıdır. Ve Yemen'de bir hısn ve hisār adıdır. Ve Medīne kurbünde Nemelā sularından bir su adıdır.

اَلْحَصُورُ [el-ḥaṣūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi gam ve gussadan teng-dil olmuş adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَصُورٌ أَيْ ضَيِّقُ الصَّدْرِ Ve memesinin delikleri daracık olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ حَصُورٌ أَيِ الضَّيِّقَةُ الْإِحْلِيلِ Ve şol adama ıtlāk olunur ki kudreti var iken nisvānla cimāᶜa ragbet eylemeye, ᶜalā-kavlin cimāᶜdan memnūᶜ ola; meselā baᶜzı kimse bir gūne ᶜillete mübtelā olur ki cimāᶜ ona muzırr yāhūd mühlik olmakla etıbbā᾿ onu cimāᶜdan menᶜ ederler ve ᶜalā-re᾿yin حَصُورٌ [ḥaṣūr] aslā şehvet ve tevkānı olmamakla nisvāna kurbān eylemez olan kimseye denir ki ᶜinnīn olacaktır; yukālu: رَجُلٌ حَصُورٌ إِذَا كَانَ لاَ يَأْتِي النِّسَاءَ وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ أَوِ الْمَمْنُوعُ مِنْهُنَّ أَوْ مَنْ لاَ يَشْتَهِيهِنَّ وَلاَ يَقْرَبُهُنَّ Şārih der ki Yaḥyā Nebī ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām hazretlerine حَصُورٌ [ḥaṣūr] ıtlākı kudret-i tāmmesi var iken lezā᾿iz-i dā᾿ire-i dünyeviyyeden başka nefs-i nefīslerini zabt edip aslā cimāᶜa meyl ve te᾿ehhüle ragbet eylemediklerine mebnīdir. İntehā. Ve

حَصُورٌ [ḥaṣūr] Hadım ve tavāşīye denir, مَجْبُوبٌ [mecbūb] maᶜnāsına. Ve bahīl ve nākese denir. Ve şol adama denir ki bir nesneden heybet ve dehşetlenmekle ikdām edemeyip geriye çekilmiş ola; yukālu: هُوَ حَصُورٌ مِنْهُ أَيْ هَيُوبٌ مُحْجِمٌ عَنْهُ Ve be-gāyet ketm-i rāz eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَصُورٌ أَيْ كَاتِمٌ لِلسِّرِّ

اَلْحَصِيرَةُ [el-ḥaṣīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hurmāyı serip kurutacak yere denir, جَرِينُ التَّمْرِ [cerīnu't-temr] maᶜnāsına. Ve şol etçeğize denir ki at kısmının arkuru yanlarında olur, arıklıkta zāhire çıkıp görünür. Ve

حَصِيرَةُ [Ḥaṣīret] Esmādandır: Ḥāriṡ b. Ḥaṣīre muhaddisīndendir.

ذُوالْحَصِيرَيْنِ [Ẕu'l-Ḥaṣīreyn] ᶜAbdulmelik b. ᶜAbdul᾿ule nām kimsenin lakabıdır ve أُلَّةٌ [ulet] hemzenin zammıyla عُلَّةٌ [ᶜulet] veznindedir, hurmā dallarından mensūc ve zift ile endūde iki hasırı olmakla onunla mülakkab olmuştu. Ve zātında bahādır olmakla kabīlesine bir düşman teveccüh eyledikte reh-güzerlerinde vākiᶜ derbende varıp o hasırları pīş ü pesine metres edip tīr ile bi-nefsihi düşmanın güzerānını sedd ve menᶜ eder idi.

اَلْحَصِرُ [el-ḥaṣir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bahīl ve nākese denir.

اَلْحَصْرَاءُ [el-ḥaṣrā᾿] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾿] vezninde) Şol hatuna denir ki ferci bitişik olmakla zeker nāfiz olmaya; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَصْرَاءُ أَيْ رَتْقَاءُ O hatuna aslık taᶜbīr olunur.

اَلْحَصَّارُ [el-Ḥaṣṣār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Aᶜlāmdan bir cemāᶜat efrādının ismleridir.

اَلْحِصَارُ [el-ḥiṣār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْحَصَارُ [el-ḥaṣār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol yastık tarzında mindere denir ki devenin üzerine çekip ensesini havutun art kaşı gibi yüksek ve ilerisini katık ve yün makūlesiyle doldurup ön kaşı gibi yükseltip ortasına semer gibi süvār olurlar; yukālu: جَعَلَ عَلَى الْبَعِيرِ حِصَارًا وَحَصَارًا وَهُوَ وِسَادٌ يُرْفَعُ مُؤَخَّرُهَا وَيُحْشَى مُقَدَّمُهَا كَالرَّحْلِ يُلْقَى عَلَى بَعِيرٍ وَيَرْكَبُ ve yukālu: بَعِيرٌ مَحْصُورٌ إِذَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ الْحَصَارُ

اَلْمِحْصَرُ [el-miḥṣar] (مِنْبَرٌ [minber] vezn-

de) Bu dahi حَصَارٌ [ḥaṣār] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin bu küçük deve semerine denir.

اَلْمَحْصَرُ [el-maḥṣar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Üzerine keş dedikleri yoğurt kurusu serilecek şey᾿e denir, إِشْرَارَةٌ [işrāret] maʿnāsına.

اَلْمُحْتَصِرُ [el-muḥtaṣir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana ıtlāḳ olunur.

اَلْمُحَاصَرَةُ [el-muḥāṣarat] ve

اَلْحِصَارُ [el-ḥiṣār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Düşmanın etrāf ve cevānibini ihāta ile tazyīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَاصَرُوا الْأَعْدَاءَ مُحَاصَرَةً وَحِصَارًا إِذَا ضَيَّقُوا عَلَيْهِمْ وَأَحَاطُوا بِهِمْ Şārih der ki حِصْنٌ [ḥiṣn] maʿnāsına olan حِصَارٌ [ḥiṣār] sūr ile müsevver olduğu içindir ve kalʿa bārūsuna حِصَارٌ [ḥiṣār] ıtlāḳı حَاصِرٌ [ḥāṣir] olduğuna mebnīdir. İntehā.

اَلْحُصْرِيُّ [el-Ḥuṣriyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) İmām Ferrā᾿ şeyhi olan ʿAlī b. ʿAbdulġanī el-Muḳrī nisbetidir. Ve Burhāneddīn Ebu’l-Futūḥ Naṣr b. Ebi’l-Ferec ve sā᾿ir baʿzı zevāt ve Ḥasan b. Ḥabīb el-Ḥaṣā᾿irī muhaddislerdir.

[ح ض ر]

اَلْحُضُورُ [el-ḥuḍūr] (ḥā’nın ve ḍād-ı muʿcemenin zammıyla) ve

اَلْحَضَارَةُ [el-ḥaḍāret] (نَظَارَةٌ [naẓāret] vezninde) Hāzır olmak maʿnāsınadır ki gaybet mukābilidir; yukālu: حَضَرَ الرَّجُلُ وَحَضِرَ حُضُورًا وَحَضَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ ضِدُّ غَابَ Mü᾿ellif كَنَصَرَ وَعَلِمَ ʿibāretiyle takyīd eylemekle bāb-ı evvelden ve rābiʿden olmak üzere beyān olundu, lākin şārihin tahkīki üzere ikisinin de müstakbeli mazmūmü’l-ʿayn olmakla tedāhülü’l-lügateyn kabīlinden olur, "فَضِلَ – يَفْضُلُ" gibi, nitekı وَحْدَةٌ [vaḥdet] māddesinde "وَجِدَ – يَجِدُ" dahi o kabīldendir. İntehā. Ve

حُضُورٌ [ḥuḍūr] ve

حَضَارَةٌ [ḥaḍāret] Müteʿaddī olur, hāzır eylemek maʿnāsına; yukālu: حَضَرَهُ إِذَا جَعَلَهُ حَاضِرًا Ve hoş-nişīnler suya varmışken başka semte munsarıf olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: حَضَرْنَا عَنْ مَاءٍ أَيْ تَحَوَّلْنَا عَنْهُ Bu maʿnā عَنْ ile sılalandıkta olur, biʿaynihi رَغْبَةٌ [raġbet] māddesi gibidir, رَغِبَهُ وَإِلَيْهِ derler, meyl maʿnāsına ve رَغِبَ عَنْهُ derler, iʿrāz maʿnāsına.

اَلْإِحْتِضَارُ [el-iḥtiḍār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّحَضُّرُ [et-taḥaḍḍur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da hāzır ve der-pīş olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَضَرَ الرَّجُلُ وَتَحَضَّرَ بِمَعْنَى حَضَرَ Ve

إِحْتِضَارٌ [iḥtiḍār] Hasta muhtazır olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُحْتُضِرَ الْمَرِيضُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا حَضَرَهُ الْمَوْتُ

اَلْإِحْضَارُ [el-iḥḍār] (hemzenin kesriyle) Hāzır kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْضَرَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ حَاضِرًا أَوْ يُقَالُ أَحْضَرَهُ إِيَّاهُ يَعْنِي مُتَعَدِّيًا بِالْمَفْعُولَيْنِ Ve

إِحْضَارٌ [iḥḍār] At kısmı uzun uzadı seğirtmek maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki ʿuhde-i iktidārında olan seğirtmeyi hāzır kılmış olur; yukālu: أَحْضَرَ الْفَرَسُ إِذَا ارْتَفَعَ فِي الْعَدْوِ

اَلْحَضْرَةُ [el-ḥaḍret] (ḥā’nın harekāt-ı selāsı ve ḍād’ın sükūnuyla) ve

اَلْحَضَرُ [el-ḥaḍar] (fethateynle) ve

اَلْحَضَرَةُ [el-ḥaḍaret] (hā’yla) ve

اَلْمَحْضَرُ [el-maḥḍar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir adamın kurb ve pīş-gāhına denir ki mahall-i huzūr olcaktır; tekūlu: فَعَلْتُهُ بِحَضْرَتِهِ

مُثَلَّثَةُ الْحَاءِ وَبِحَضَرِهِ وَبِحَضْرَتِهِ وَمَحْضَرِهِ أَيْ بِقُرْبِهِ وَجَنْبِهِ وَفِنَائِهِ Ashāb-ı tersīlin حَضْرَةُ فُلاَنٍ taᶜbīrleri bundandır ki kemāl-i taᶜzīm için selām ve senāyı onun meclisine īsāl ederler.

اَلْحَاضِرُ [el-ḥāḍir] غَائِبٌ [ġāʾib] mukābilidir. Cemᶜ-i حُضَّرٌ [ḥuḍḍar] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] gibi ve حُضُورٌ [ḥuḍūr] gelir, شَاهِدٌ [şāhid] ve شُهُودٌ [şuhūd] gibi.

اَلْحِضْرَةُ [el-ḥiḍrat] (ḥā’nın kesriyle) Binā-i nevᶜdir, huzūr heyʾetine ve hāletine dāll olur ve istiᶜmāli hayr makāmına mahsūstur tefeʾʾül cihetiyle; yukālu: رَجُلٌ حَسَنُ الْحِضْرَةِ إِذَا حَضَرَ بِخَيْرٍ

اَلْحَضَرُ [el-ḥaḍar] (fethateynle) ve

اَلْحَضْرَةُ [el-ḥaḍret] (ḍād’ın sükūnuyla) ve

اَلْحَاضِرَةُ [el-ḥāḍiret] ve

اَلْحِضَارَةُ [el-ḥiḍāret] (ḥā’nın kesri ve fethiyle) Bādiye mukābilidir ki bilād ve kurā ve kasabāt demek olur. Bedevī, sahrāyī demektir ki hoş-nişīn tāʾifesidir. حَضَرِيٌّ [ḥaḍariyy] şehrī ve karavī olacaktır; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْحَضَرِ وَالْحَضْرَةِ وَالْحَاضِرَةِ وَالْحِضَارَةِ أَيْ خِلاَفُ الْبَادِيَةِ Ve

حِضَارَةٌ [ḥiḍāret] كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Masdar olur, şehrde ve köyde ikāmet eylemek maᶜnāsına ki şehrī yāhūd karavī olmak murāddır; yukālu: حَضَرَ فُلاَنٌ حَضَارَةً إِذَا أَقَامَ فِي الْحَضَرِ Ve bu بَدَاوَةٌ [bedāvet] mukābilidir.

اَلْحَضْرُ [el-ḥaḍr] (ḥā’nın fethi ve ḍād’ın sükūnuyla) Kūfe kurbünde Meskin nām mahal karşısında bir belde adıdır, Sāṭirūn nām şāh-ı ᶜAcem binā eylemiştir. Ve

حَضْرٌ [ḥaḍr] Er ve ᶜavretin nā-mahrem yerine ıtlāk olunur. Ve تَطْفِيلٌ [taṭfīl] maᶜnāsınadır ki tufeylī olmaktır, yaᶜnī dalkavukluk eylemeğe denir ki “her cā āş āncā bāş” vasiyyetini tutmaktan ᶜibārettir. Ve

حَضْرٌ [ḥaḍr] İnsānın kasığında ve yukarıcasında olan bez gibi yumruca ete denir.

اَلْحُضْرُ [el-ḥuḍr] (ḥā’nın zammıyla) At kısmı uzun uzadı seğirtmeye denir; yukālu: مَا أَشَدَّ حُضْرَهُ أَيِ ارْتِفَاعَ عَدْوِهِ

اَلْمِحْضِيرُ [el-miḥḍīr] (مِكْثِيرٌ [miksīr] vezninde) Soluklu yüğrük ata denir; مِحْضَارٌ [miḥḍār] denmez yāhūd مِحْضَارٌ [miḥḍār] lügat-ı rediyyedir; yukālu: فَرَسٌ مِحْضِيرٌ أَيْ شَدِيدُ الْعَدْوِ Ve cemᶜi مَحَاضِيرُ [meḥāḍīr] gelir ve minhu kavluhum مَا السَّبْقُ فِي الْمَضَامِيرِ إِلاَّ لِلْجُرْدِ الْمَحَاضِيرِ

اَلْحَضِرُ [el-ḥaḍir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحَضُرُ [el-ḥaḍur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) Dalkavuk adama denir ki halkın taᶜāmı çıkacak vakti gözetip hemān o vaktte kuzgun gibi sofra başına konar; yukālu: رَجُلٌ حَضِرٌ وَحَضُرٌ إِذَا كَانَ يَتَحَيَّنُ طَعَامَ النَّاسِ حَتَّى يَحْضُرَهُ Ve

حَضِرٌ [ḥaḍir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Aslā sefer ve gurbet irādesinde olmayan adama denir, ᶜalā-kavlin hazarī yaᶜnī şehrī ve karavī olan kimseye denir ki bedevī mukābilidir; yukālu: رَجُلٌ حَضِرٌ أَيْ لاَ يُرِيدُ السَّفَرَ أَوْ حَضَرِيٌّ Ve

حَضُرٌ [ḥaḍur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) Fesāhat ve fıkh ve beyān sāhibi adama denir ki o bābda melekāt-ı kaviyyesi olmakla murād eylediği anda mesāʾil ü maᶜānī-i matlūbeyi istihzār ve ihzār eder ola; yukālu: رَجُلٌ حَضُرٌ أَيْ ذُو بَيَانٍ وَفِقْهٍ يَعْنِي يَسْتَحْضِرُ الْمَسَائِلَ وَالْمَعَانِيَ حِينَ مَا أَرَادَ

اَلْمَحْضَرُ [el-maḥḍar] (مَقْعَدٌ [makᶜad] vezninde) İsm-i mekāndır, suya rücūᶜ edecek yere denir, merciᶜ-i miyāh maᶜnāsına. Ve

bir mādde zımnında tastīr olunan rukᶜanın mutazammın olduğu husūsun sıhhatini iᶜlām için zeylinde bi-tarīki'ş-şehāde hāzır bi'l-meclis ve vākıf bi'l-mādde olanların resm eyledikleri hutūta ıtlāk olunur ki imzāları olacaktır ve hālen ıstılāhımızda dahi مَحْضَرٌ [maḥḍar] taᶜbīr olunur. إِعْلاَمٌ [iᶜlām] ve مَحْضَرٌ [maḥḍar] maᶜlūmdur, gūyā ki ashāb-ı imzā o rukᶜaya hāzır olmuşlardır.

Şārih der ki müʾellif müsāmaha eylemiştir, zīrā yalnız hutūt-ı merkūmeye yaᶜnī imzālara مَحْضَرٌ [maḥḍar] ıtlākı ᶜArabdan mesmūᶜ değildir, belki o imzāları mutazammın rukᶜa-i maᶜhūdeden ᶜibārettir. Ve

مَحْضَرٌ [maḥḍar] Ehl-i bedāvetten miyāh üzere nāzil olan kavm ve kabīleye denir, قَوْمٌ حَضُورٌ maᶜnāsına. Ve sicil ve deftere ıtlāk olunur; yukālu: أَثْبَتَهُ فِي الْمَحْضَرِ أَيْ فِي السِّجِلِّ Ve nāsın hāzır olacak mahal ve mevziᶜlerine denir, مَشْهَدٌ [meşhed] maᶜnāsına. Ve

مَحْضَرٌ [Maḥḍar] Eceʾ nām cebel yanında bir karye adıdır. Ve

مَحْضَرَةُ [Maḥḍarat] (hā'yla) Kūfe ile Başra yollarının beyninde Mekke cānibine düşer bir su adıdır ki Benī ᶜİcl cemāᶜatine mahsūstur.

حَاضُورَاءُ [Ḥāḍūrāʾ] Bādiyede bir su adıdır.

اَلْحَضِيرَةُ [el-ḥaḍīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hurmā vazᶜ olunacak yere denir ki murād hurmāyı serip kurutacak yer olacaktır. Ve cemāᶜat-i kavm yāhūd dört yā beş yā sekiz yā dokuz yā on nefer cemāᶜate denir. ᶜAlā-kavlin şol nefere ıtlāk olunur ki onlar ile gazv ve cihāda ᶜazm olunur; yukālu: حَضَرَتِ الْحَضِيرَةُ بِالْمَحْضَرِ أَيْ جَمَاعَةُ الْقَوْمِ أَوِ الْأَرْبَعَةُ أَوِ الْخَمْسَةُ أَوِ الثَّمَانِيَةُ أَوِ التِّسْعَةُ أَوِ الْعَشَرَةُ أَوِ النَّفَرُ الَّذِينَ يُغْزَى بِهِمْ Ve ᶜasker çarkacısına denir, mukaddimetü'l-ceyş maᶜnāsına. Ve veled tevlīd eden hatunun vilādet kanı inkıtāᶜından sonra ilkā eylediği nesneye denir ki son taᶜbīr olunur; cemᶜ-i cinsi حَضِيرٌ [ḥaḍīr]dir. ᶜAlā-kavlin o koyu kana denir ki veled ile beraber çıkıp eş taᶜbīr olunan deride olur. Ve yarada müctemiᶜ olan kan ve irin makūlesi māddeye denir.

اَلْمُحَاضَرَةُ [el-muḥāḍaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Birbiriyle vuruşmak maᶜnāsınadır ki kuvvetlerini ihzār eylemiş olurlar; yukālu: حَاضَرَهُ إِذَا جَالَدَهُ Vāhid ve iştirāk için olur. Ve selātīn ve kibār huzūrunda zānū-be-zānū oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَاضَرَ السُّلْطَانَ إِذَا جَاثَا عِنْدَهُ Ve bir kimse ile berāberce seğirtişip koşuşmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَاضَرَهُ إِذَا عَدَا مَعَهُ Ve bir adam kendi hakkı husūsunda bir kimse ile mücādele ve mugālebe eyledikten sonra o kimse gālib gelmekle o hakkı alıp götürmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَاضَرَهُ عَلَى حَقِّهِ إِذَا غَالَبَهُ فَغَلَبَ عَلَيْهِ فَذَهَبَ بِهِ

حَضَارِ [Ḥaḍāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bir kevkeb adıdır. Bu kevkeb cenūbda Süheyl yıldızından mukaddemce tulūᶜ eder, hattā nās bunu Süheyl zann ederler.

حَضْرَمَوْتُ [Ḥaḍramevt] (ḥā'nın ve rāʾ ve mīm'in fethalarıyla ve gāhca mīm mazmūm olur ki عَنْكَبُوتٌ [ᶜankebūt] vezninde olur) Yemen'de bir belde adıdır. Kezālik bir kabīle adıdır.

Fi'l-asl iki kelime olmakla terkīble ism-i vāhid kılınmıştır: ism-i evvel feth üzere mebnī ve ism-i sānī gayr-i munsarıf iᶜrābıyla muᶜarreb olup هَذَا حَضْرَمَوْتُ denir ve gāhca muzāf iᶜtibārıyla rā'nın zammı ve مَوْتٌ kelimesinin hafzıyla هَذَا حَضْرُمَوْتٍ

denir ve dilersen sānīyi münevven eylemezsin, niteki سَامُ أَبْرَصَ ve رَامَهُرْمُزُ dahi bu kabīldendir. Musaggarında حُضَيْرَمَوْتٌ [Ḥuḍayramevt] ve nisbetinde حَضْرَمِيٌّ [Ḥaḍramiyy] denir; ke-mā yukālu: نَعْلٌ حَضْرَمِيَّةٌ أَيْ مُلَسَّنَةٌ Yaʿnī “uzunca ve latīf” demektir, zīrā Ḥaḍramevt’te yapılan ayakkabı o hey’et üzere olur. Ve gāh olur ki aslı üzere حَضْرَمَوْتِيٌّ [Ḥaḍramevtiyy] denir, ke-mā yukālu: نَعْلاَنِ حَضْرَمَوْتِيَّتَانِ

Şāriḥ der ki mü’ellif bu māddeyi bāb-ı mīm’de dahi zikr eyledi. Ve iʿrābında bir vech dahi vardır ki iki cüz’ü dahi mebnī olmaktır, خَمْسَةَ عَشَرَ kelimesi gibi, harf-i ʿatf maʿnāsını mutazammın olduğu için. Ve vech-i tesmiyesi *Baḥr* nām tefsīrde mersūm olduğu üzere Hazret-i Ṣāliḥ ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi’s-selām arz-ı mezkūreye nüzūl ve huzūrlarında mevt ve intikālleri hāzır olduğu bāʿis-i tesmiyedir.

حَضُورٌ [Ḥaḍūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yemen’de bir dağın ve bir şehrin adıdır.

اَلْحَاضِرُ [el-ḥāḍir] Der-pīş olan şey’e denir ki zikr olundu. Ve

حَاضِرٌ [ḥāḍir] بَادِي [bādī] mukābilidir ki şehr ve karye sākinine denir. Ve ʿazīm olan obaya ve kabīle ve cemāʿate denir, حَيٌّ عَظِيمٌ maʿnāsına. Ve Dehnā’ dağlarından bir dağın adıdır ve Ḳinnesrīn kazāsında bir karye adıdır. Ve Ḥaleb hāricinde bir mahalle-i ʿazīme adıdır.

اَلْحَاضِرَةُ [el-ḥāḍiret] (hā’yla) Şehr ve kurālara denir, بَادِيَةٌ [bādiyet] maʿnāsına; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْحَاضِرَةِ أَيْ خِلاَفُ الْبَادِيَةِ Ve

حَاضِرَةٌ [ḥāḍiret] Fīl dedikleri hayvānın kulağına denir.

أَبُوحَاضِرٍ [Ebū Ḥāḍir] Ashābdandır. İsmi maʿrūf değildir ve Ebū Ḥāḍir Useydī hüsn-i fā’ik ve cemāl-ı rāyıkla meşhūr bir kimsedir ve Ebū Ḥāḍir, Bişr b. Ebī Ḥazim künyesidir.

اَلْحَوَاضِرُ [el-ḥavāḍir] حَاضِرَةٌ [ḥāḍirat]ın cemʿidir ki fil kulağına denir ve mutlakā büyük kulaklı nesnelere ذُو حَوَاضِرَ ıtlāk ederler; yukālu: عُسٌّ ذُو حَوَاضِرَ أَيْ ذُو آذَانٍ

اَلْمَحْضُورُ [el-maḥḍūr] حَاضِرٌ [ḥaḍir]den ism-i mefʿūldür, ʿArablar cinn tā’ifesinin hāzır olacağı nesnede istiʿmāl ederler ve minhu kavluhum اَللَّبَنُ مَحْضُورٌ أَيْ كَثِيرُ الْآفَةِ تَحْضُرُهُ الْجِنُّ وَكَذَلِكَ الْكُنُفُ مَحْضُورَةٌ أَيْ تَحْضُرُهَا الْجِنُّ وَالشَّيَاطِينُ ve minhu fi’t-Tenzīl: ﴿وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ﴾ أَيْ يَحْضُرُونِي [أَيِ] الْجِنُّ وَيُصِيبُنِي بِسُوءٍ

حَضَارٌ [Ḥaḍār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemāme ile Başra miyānında bir dağın adıdır. Ve هِجَانٌ [hicān] olan yaʿnī ak tüylü yāhūd kızıl tüylü develere denir; ḥā’nın kesriyle de lügattır. Ve bunun müfredi yoktur, ʿalā-kavlin müfred ve cemʿi beraberdir.

اَلْحِضَارُ [el-ḥiḍār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol خَلُوقٌ [ḫalūḳ] dedikleri tībe denir ki kızların çehresinde sürülmüş ola; yukālu: يَتَضَوَّعُ حِضَارَهَا أَيْ خَلُوقَهَا الَّذِي فِي وَجْهِهَا Ve şol nākaya denir ki hem kavī ve tüvānā ve hem güzel yürüyüşlü ola; yukālu: نَاقَةٌ حِضَارٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ جَمَعَتْ قُوَّةً وَجَوْدَةَ سَيْرٍ

حَضَّارَةٌ [Ḥaḍḍāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Yemen’de bir belde adıdır.

اَلْحُضَارُ [el-ḥuḍār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir maraz adıdır.

مَحْضُورَاءُ [Maḥḍūrā’] (medd ve kasr ile) Benī Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda bir su adıdır.

اَلْحَضْرَاءُ [el-ḥaḍrā’] (حَمْرَاءُ [ḥamrā’] vez-

ninde) Şol nākaya ve sā’ir dābbeye denir ki ekl ve şürb husūsunda dā’imā sā’irlere sebk ve takaddüm eder ola; yukālu: نَاقَةٌ وَأَتَانٌ حَضْرَاءُ إِذَا كَانَتْ تُبَادِرُ فِي الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ

اَلْحُضُرُ [el-ḥuḍur] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Dalkavuk ve uyuntu taʿbīr olunan şahsa denir ki ziyāfete daʿvetsiz varıp hāzır olur; yukālu: رَجُلٌ حُضُرٌ أَيْ وَاغِلٌ

حُضَيْرٌ [Ḥuḍayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Useyd b. Ḥuḍayr sahābīdir, pederine Ḥuḍayru’l-Ketā’ib dahi denir idi.

اَلْإِحْتِضَارُ [el-iḥtiḍār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Hāzır olmak maʿnāsına ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ﴾ أَيْ يَحْضُرُونَ حُظُوظَهُمْ مِنَ الْمَاءِ وَتَحْضُرُ النَّاقَةُ حَظَّهَا مِنْهُ Kāle’l-Beyḍāvī: قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ﴾ خِطَابٌ لِنَبِيِّهِمْ صَالِحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْنِي أَنَّ الْمَاءَ مَقْسُومٌ لَهَا أَيْ لِلنَّاقَةِ يَوْمٌ وَلَهُمْ يَوْمٌ وَبَيْنَهُمْ لِتَغْلِيبِ الْعُقَلَاءِ كُلَّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ يَحْتَضِرُهُ صَاحِبُهُ فِي نَوْبَتِهِ أَوْ يَحْضُرُ عَنْهُ غَيْرُهُ Ve

إِحْتِضَارٌ [iḥtiḍār] Hasta mevte akreb olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أُحْتُضِرَ الْمَرِيضُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا حَضَرَهُ الْمَوْتُ

مُحَاضِرُ بْنُ الْمُوَزِّعِ [Muḥāḍiru’bnu’l-Muvezziʿ] Muhaddisīndendir. Şemsuddīn el-Ḥaḍā’irī fakīh-i Bağdādīdir.

[ح ض ج ر]

اَلْحِضَجْرُ [el-ḥiḍacr] (ḥā’nın kesri ve ḍād’ın fethiyle) Karnı büyük ve vāsiʿ olan insān ve hayvāna denir. Ve süt tulumuna denir, وَطْبٌ [vaṭb] maʿnāsına, ʿalā-kavlin vāsiʿ olanına denir. Cemʿi حَضَاجِرُ [ḥaḍācir]dir. Ve

حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] Sırtlan ve yeleli kurt taʿbīr olunan cānverin ismidir, ʿalā-kavlin veledine denir. Ve işbu حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] kelimesi maʿrife ve gayr-i munsarıftır, zīrā vāhidin ʿalemidir bünye’-i cemʿ üzere. Şārih der ki ʿazīmü’l-batn olduğu için tesmiye olunmuştur. *Kāfiye*’nin gayr-i munsarıf bahsinde mufassaldır. Ve

حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] Şol develere ıtlāk olunur ki şūr ot otladıktan sonra üzerine su içmeleriyle böğürleri kabarıp kalkmış ola; yukālu: إِبِلٌ حَضَاجِرُ إِذَا صَارَتْ قَدْ أَكَلَتِ الْحَمْضَ وَشَرِبَتْ فَانْتَفَخَتْ خَوَاصِرُهَا

اَلْحِضَجْرَةُ [el-ḥiḍacret] (ḥā’nın kesri ve ḍād’ın fethiyle) Şol deve sürüsüne denir ki kesretinden nāşī çoban biriktiremeyip perākende raʿy eder olalar.

اَلْحُضْجُورُ [el-ḥuḍcūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) İri ve dızman şey’e denir; yukālu: ضَرَّةٌ حُضْجُورٌ أَيْ ضَخْمَةٌ Ve ضَرَّةٌ [ḍarret] memeye ve hayvān sürüsüne edinr.

اَلْحَضْجَرَةُ [el-ḥaḍceret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضْجَرَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ

[ح ط ر]

اَلْحَطْرُ [el-ḥaṭr] (ḥā’nın fethi ve ṭā’nın sükūnuyla) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَطَرَ الْجَارِيَةَ حَطْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَكَحَهَا أَيْ جَامَعَهَا Ve yaya çile geçirip kurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَطَرَ الْقَوْسَ إِذَا وَتَّرَهَا Ve yere çalmak maʿnāsınadır ki mechūlen müstaʿmeldir; yukālu: حُطِرَ بِهِ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا جُلِدَ بِهِ الْأَرْضُ

اَلْحَاطُورَةُ [el-ḥāṭūret] İşlek keskin kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ حَاطُورَةٌ أَيْ حَالُوقَةٌ

[ح ط م ر]

اَلْحَطْمَرَةُ [el-ḥaṭmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَطْمَرَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ ve yaya çile geçirip kurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَطْمَرَ الْقَوْسَ إِذَا وَتَّرَهَا

اَلْحَظِرُ [el-ḥażir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol ağaçlara ve çalılara denir ki onlar ile ağıl çevrilir. Ve yaş dikenliklere ıtlāk olunur, ekserī onunla ağıl yaptıkları için. Ve bu maʿnādandır ki ʿArablar "filān gücü yetişmeyecek ʿuhde-i tāb u tākatinden hāric keyfiyyete uğradı" diyecek yerde فِيمَا لاَ طَاقَةَ لَهُ بِهِ وَقَعَ فِي الْحَظِرِ الرَّطْبِ derler, maʿnāsınadır. Kezālik "nemīme ve nakl-i makāl ve siʿāyetle ilkā-yı fitne vü fesād eyledi" diyecek yerde أَوْقَدَ فِي الْحَظِرِ الرَّطْبِ derler. Ve kāle fi'l-*Esās* yukālu: جَاءَ بِالْحَظِرِ الرَّطْبِ لِلنَّمَّامِ وَالْكَذَّابِ لِأَنَّهُ يَسْتَوْقِدُ بِنَمَائِهِ نَارَ الْعَدَاوَةِ Kezālik bir adam māl-ı kesīr yā nās-ı kesīr yāhūd bir kizb-i şenīʿ ü beşīʿ getirdikte جَاءَ بِالْحَظِرِ الرَّطْبِ derler, جَاءَ بِكَثْرَةٍ مِنَ الْمَالِ أَوِ النَّاسِ أَوْ بِالْكَذِبِ الْمُسْتَبْشَعِ maʿnāsına.

حَظِيرَةُالْقُدْسِ [ḥażīretu'l-ḳuds] Cennete ıtlāk olunur; حَظِيرَةٌ [ḥażīret]-i mezkūreden meʾhūzdur; yukālu: أَحَلَّهُ اللهُ فِي حَظِيرَةِ الْقُدْسِ أَيِ الْجَنَّةِ Ve ʿArablar bahīl ve kalīlü'l-hayr olan adama نَكِدُ الْحَظِيرَةِ [nekidu'l-ḥażīret] ıtlāk ederler, نَكِدٌ [nekid] sütsüz hayvāna denmekle ağılından kimseye feyz ve fāʾide olmadığı hasebiyle; yukālu: هُوَ نَكِدُ الْحَظِيرَةِ أَيْ قَلِيلُ الْخَيْرِ Ve

حَظِيرَةُ [Ḥażīret] Duceyl aʿmālinden bir belde adıdır.

اَلْحَظِيرِيُّ [el-Ḥażīriyy] (yā-yı nisbetle) Ḥażīret nām beldeye mensūb demektir; Muḥammed b. Aḥmed b. Muḥammed el-Cubbāʾī ve ʿAbdulḳādir b. Yūsuf el-Ḥaż īriyyān muhaddislerdir.

اَلْمِحْظَارُ [el-miḥżār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bir nevʿ yeşil sineğe denir. Bu sineğin gözleri gök ve cüssesi büyük ve kuyruğunda neşteri olur, yollarda dābbelere musallat olup be-gāyet āzürde

اَلْمُحْظَمِرُ [el-muḥaṭmir] (İsm-i fāʿil bünyesiyle) Dargın ve hışm-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُحَظْمِرٌ أَيْ غَضْبَانُ

[ح ظ ر]

اَلْحَظْرُ [el-ḥaẓr] (ḥā'nın fethi ve ẓā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi bir kimseye vermeyip menʿ ve hacr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَظَرَهُ الشَّيْءُ وَحَظَرَ عَلَيْهِ حَظْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ وَحَجَرَهُ Ve develer için ağıl ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَظَرَ لِلْمَالِ إِذَا اتَّخَذَ لَهُ حَظِيرَةً ve devābb ve mevāşīyi ağılda alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: حَظَرَ الْمَالَ إِذَا حَبَسَهُ فِي الْحَظِيرَةِ Ve bir adam bir nesneyi kendisine doğru biriktirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَظَرَ الشَّيْءَ إِذَا حَازَهُ

اَلْإِحْتِظَارُ [el-iḥtiżār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi develer için ağıl edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَظَرَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ حَظِيرَةً

اَلْحَظِيرَةُ [el-ḥażīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hurmā serip kurutacak yere denir; yukālu: نَشَرَ التَّمْرَ فِي الْحَظِيرَةِ أَيِ الْجَرِينِ Ve bir nesneyi dāʾiren-mā-dār muhīt olan şeyʾe denir, gerek ağaçlıktan ve gerek sāzlıktan olsun, içine duhūlden menʿ eylediği için. Bu cihetle çalıdan ve sāzlıktan çevrilip geceler içinde mevāşī yatırdıkları yere ki Türkīde ağıl taʿbīr olunur, حَظِيرَةٌ [ḥaż īret] denir; ism-i hāl ile mahalle tesmiye olunmuştur, niteki حِظَارٌ [ḥiżār] dahi denir; tekūlu: أَدْخَلَ الْغَنَمَ فِي الْحَظِيرَةِ

اَلْحِظَارُ [el-ḥiżār] (ḥā'nın kesri ve fethiyle) Bir nesnenin çevresine çevrilmiş duvara denir, حَائِطٌ [ḥāʾiṭ] maʿnāsına. Ve deve kısmını soğuktan muhāfaza için çalıdan ve sāzlıktan yaptıkları çevrintiye denir ki ağıl taʿbīr olunur.

eyler, Türkīde büvelek taʿbīr olunur.

حَظْرَةُ [Ḥaẓret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Esāmīdendir: Edhem b. Ḥaẓret el-Laḫmī ashābdandır ve Ḥaẓret b. ʿAbbād onun evlādın[dan]dır ki Ḫāricī idi.

اَلتَّحْظِيرُ [et-taḥẓīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) حَظْرٌ [ḥaẓr] gibi menʿ ve hacr eylemek maʿnāsınadır; teksīr ve mübālaga içindir. Ve minhu زَمَنُ التَّحْظِيرِ [zemenu't-taḥẓīr] yaʿnī kütüb-i ehādīs ü siyerde mastūr olan zamān-ı تَحْظِيرٌ [taḥẓīr]den murād Fārūḳ-ı aʿzam radıyallāhu ʿanhu hazretleri zamān-ı hilāfetlerinde defʿa-i sāniyede Yehūd tāʾifesini arz-ı Ḥicāz'dan tard ve iclā eyledikten sonra Vādi'l-Ḳurā havzasını müslimīn ile Benī ʿUẕre beynlerinde taksīm ve her bir mahalline hadd ve sınır hāciz taʿyīn eyledikleri hengāmdır.

اَلْحَظَائِرُ [el-Ḥaẓāʾir] Yemāme'de bir mevziʿ adıdır.

اَلْمَحْظُورُ [el-maḥẓūr] Memnūʿ maʿnāsınadır. Bu münāsebetle مُحَرَّمٌ [muḥarrem] maʿnāsına müstaʿmeldir ki مُبَاحٌ [mubāḥ] mukābilidir ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ أَيْ مَقْصُورًا عَلَى طَائِفَةٍ دُونَ أُخْرَى

[ح ف ر]

اَلْحَفْرُ [el-ḥafr] (ḥā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Mutlakā bir nesnenin içini eşip kazmak ve çukurlatmak maʿnāsınadır; yukālu: حَفَرَ الشَّيْءَ حَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَقَّاهُ كَمَا تُحْفَرُ الْأَرْضُ بِالْحَدِيدَةِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَفَرَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve hayvānı kesret-i aʿmāl yāhūd kesret-i halb sebebiyle arıklatmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki gövdesi çukur çukur olur; yukālu: حَفَرَ الْعَنْزَ إِذَا أَهْزَلَهَا Ve ʿArablar meselā "Zeyd'in umūr ve ahvāline ıttılāʿ için gereği gibi tecessüs ve teftīş eyledi" diyecek yerde حَفَرَ ثَرَى زَيْدٍ derler, فَتَّشَ عَنْ أَمْرِهِ وَوَقَفَ عَلَيْهِ maʿnāsına. Kāle fi'l-*Esās* tekūlu: حَفَرْتُ ثَرَى فُلاَنٍ إِذَا فَتَّشْتَ عَنْ أَمْرِهِ لِلْوُقُوفِ Ve

حَفْرٌ [ḥafr] Çocuğun dişleri düşmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki yeri çukurlanır; yukālu: حَفَرَ الصَّبِيُّ إِذَا سَقَطَتْ رَوَاضِعُهُ Ve dişlerin diplerinde hurde hurde sivilceler çıkmakla yāhūd fāsid olup sararmakla çürüyüp tebāh olmak maʿnāsınadır ki min baʿd ufanıp dökülmekle yerleri çukur olur; yukālu: حُفِرَ فُوهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَحَفَرَ وَحَفِرَ حَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا فَسَدَتْ أُصُولُ أَسْنَانِهِ بِسُلاَقٍ يُصِيبُهَا أَوْ بِصُفْرَةٍ تَعْلُوهَا ve yukālu: حُفِرَتْ وَحَفَرَتْ وَحَفِرَتْ أَسْنَانُهُ إِذَا تَأَكَّلَتْ Ve

حَفْرٌ [ḥafr] Bir şeyʾin ötesine kesb-i ıttılāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavluhum: غَيْثٌ لاَ يَحْفِرُهُ أَحَدٌ أَيْ لاَ يَعْلَمُ أَقْصَاهُ

اَلْإِحْتِفَارُ [el-iḥtifār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kazmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَرَ الْأَرْضَ بِمَعْنَى حَفَرَهَا

اَلْحُفْرَةُ [el-ḥufret] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ve

اَلْحَفِيرَةُ [el-ḥafīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Çukura denir; tekūlu: تَبَصَّرْ يَا مُسْرِعُ قُدَّامَكَ حُفْرَةٌ وحَفِيرَةٌ أَيْ مُحْتَفَرٌ Ve

حَفِيرَةٌ [Ḥafīret] bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِحْفَرُ [el-miḥfer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِحْفَارُ [el-miḥfār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْمِحْفَرَةُ [el-miḥferet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Demir bele ıtlāk olunur. Ve kazma taʿbīr olunan ālete denir; yukālu: حَفَرَ الْأَرْضَ بِالْمِحْفَرِ وَالْمِحْفَارِ وَالْمِحْفَرَةِ أَيْ بِالْمِسْحَاةِ أَوِ الْحَدِيدَةِ الَّتِي يُحْتَفَرُ بِهَا

اَلْحَفَرُ [el-ḥafer] (fethateynle) Geniş kuyuya ıtlāk olunur, بِئْرٌ مُوَسَّعَةٌ maʿnāsına ve fā’nın sükūnuyla lügattır. Ve kazılmış çukurdan çıkan toprağa denir; yukālu: كَثُرَ الْحَفْرُ عَلَى الشَّطِّ أَيْ تُرَابُ الْحُفْرَةِ Cemʿi أَحْفَارٌ [aḥfār] ve cemʿü’l-cemʿi أَحَافِيرُ [eḥāfīr] gelir. Ve

حَفَرٌ [ḥafer] Dişlerin diplerinde hādis olan sivilceler sebebiyle hudūs eden çürüklüğe yāhūd sarılığa denir; fā’nın sükūnuyla da lügattır; yukālu: فِي أَسْنَانِهِ حَفَرٌ وَحَفْرٌ أَيْ سُلَاقٌ بِأُصُولِهَا أَوْ صُفْرَةٌ Fiʿli ānifen zikr olundu. Ve

حَفَرٌ [Ḥafer] Kūfe’de bir mevziʿ adıdır ki ona müteʿayyinān-ı ʿArabdan ʿAmr b. Saʿd el-Ḥafrī nāzil olur idi. Ve bunda hā’yla حَفَرَةٌ [Ḥaferet] demek sahīh değildir. Ve

حَفَرٌ [Ḥafer] Mekke ile Başra meyānında bir mevziʿ adıdır. Ve

حَفَرُ أَبِى مُوسَى [Ḥaferu Ebī Mūsā] Başrā’nın Mekke cāddesinde vākiʿ eşme kuyulara denir ki Ebū Mūsā el-Eşʿarī hafr ettirmiştir. Ve

حَفَرُضَبَّةَ [Ḥaferu Ḍabbet] Sevācin nāhiyesinde bir niçe eşmelere ıtlāk olunur. Ve

حَفَرُ سَعْدِ بْنِ زَيْدِ مَنَاةَ [Ḥaferu Saʿd b. Zeydi Menāt] Dehnāʾ verāsında bir niçe eşmelerdir.

اَلْإِحْفَارُ [el-iḥfār] (hemzenin kesriyle) Çocuk dişlerini döküşmek maʿnāsınadır ki altlı üstlü dört ön dişleri düşmekten ʿibārettir; yukālu: أَحْفَرَ الصَّبِيُّ إِذَا سَقَطَتْ لَهُ الثَّنِيَّتَانِ الْعُلْيَيَانِ وَالسُّفْلَيَانِ Kezālik at kısmının tay dişlerini döküşmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki iki yaşını tamām edip üçüncüye varınca senāyāsını ve beşinciye varınca rubāʿiyātını düşürmekten ʿibārettir; yukālu: أَحْفَرَ الْمُهْرُ إِذَا سَقَطَتْ ثَنَايَاهُ وَرُبَاعِيَاتُهُ Ve kuyu hafr edene iʿānet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْفَرَ فُلَانًا بِئْرًا إِذَا أَعَانَهُ عَلَى حَفْرِهَا

اَلْحَفِيرُ [el-ḥafīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çukura denir. Ve kabr ve mezāra ıtlāk olunur. Ve

حَفِيرٌ [Ḥafīr] bir mevziʿ adıdır ki Mekke ile Başra beyninde vākiʿdir ve dīger bir mevziʿ adıdır.

اَلْحَافِرُ [el-ḥāfir] (ism-i fāʿildir) Seyr ve ʿadvinde yeri hafr eylediği için dābbenin tırnağına ıtlāk olundu, baʿdehu rükn-i aʿzamı olmak ʿalākasıyla dābbenin kendisine ıtlāk olunur, niteki deve kısmına خُفٌّ [ḫuff] ve çatal tırnaklıya ظِلْفٌ [ẓilf] ıtlāk olunur ve minhu yukālu: هَذَا الْبَلَدُ مَمَرُّ الْعَسَاكِرِ وَمَدَقُّ الْحَوَافِرِ Cemʿi حَوَافِرُ [ḥavāfir]dir. Ve

حَافِرٌ [ḥāfir] ve

حَافِرَةٌ [ḥāfiret] Bir nesnenin evveline ıtlāk olunur, dābbe kısmının tırnağı evvel-i seyr ü meşy olmak münāsebetiyle; ve minhu kavluhum: اِلْتَقَوْا فَاقْتَتَلُوا عِنْدَ الْحَافِرَةِ أَيْ أَوَّلِ الْمُلْتَقَى Yaʿnī “Birbirine mülākī olduklarında ibtidā-yı mülākāt anında cenk ve kıtāle başladılar.” Ve ʿArablar “Geldiğim yoldan izim üzerine ʿavdet eyledim” diyecek yerde رَجَعْتُ عَلَى حَافِرَتِي derler, أَيْ طَرِيقِي الَّذِي أَصْعَدْتُ فِيهِ أَيْ سِرْتُ فِيهِ Ve

حَافِرَةٌ [ḥāfiret] Hilkat-ı ūlāya ıtlāk olunur ki murād ibtidā-yı hilkattir; yukālu: اَلْآنَ قَدْ تَعَسَّفَ وَقَدْ كَانَ نَجِيبًا فِي الْحَافِرَةِ أَيْ فِي خِلْقَتِهِ الْأُولَى ve yukālu: رَجَعَ إِلَى حَافِرَتِهِ أَيْ إِلَى خِلْقَتِهِ الْأُولَى وَحَالَتِهِ Ve bir nesne āhiri evvele redd olunur haysiyyetiyle bir şeyʾe ʿavdet eylemeğe denir. Kāle’l-musannifu fi’l-*Baṣāʾir* ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ﴾ أَيْ إِلَى أَمْرِنَا الْأَوَّلِ وَهُوَ الْحَيَاةُ وَقَالَ مُجَاهِدٌ أَيْ خَلْقًا جَدِيدًا وَقَالَ ابْنُ الْأَعْرَابِيِّ أَيْ إِلَى الدُّنْيَا كَمَا

كُنَّا، يُقَالُ عَادَ إِلَى حَافِرَتِهِ أَيْ رَجَعَ إِلَى حَالَتِهِ الْأُولَى وَإِذَا رَجَعَ مِنَ الطَّرِيقِ الَّذِي جَاءَ مِنْهُ أَيْضًا Ve minhu'l-meselu: "اَلنَّقْدُ عِنْدَ الْحَافِرَةِ وَالْحَافِرِ" أَيْ عِنْدَ أَوَّلِ كَلِمَةٍ Asl-ı mesel budur ki ʿinde'l-ʿArab at kısmı ekrem-i emvāl olmakla aslā vere-siye beyʿ eylemezler. Bir müşterī zuhūr edip ʿakd-i muʿāmele eyledikte pahası bir an teʾhīr olunmayıp akçesini teslīm eylemedikçe tırnağı durduğu yerden bir hatve zāʾil olmaz diyecek yerde īrād olu-nur. Istılāhımızda dahi tırnağı dibinde taʿbīri bundan meʾhūzdur. ʿAlā-kavlin حَافِرٌ [ḥāfir] atın tırnağına dendiği gibi, seğirt-tikte tırnağıyla kazdığı çukura da denir, رَاضِيَةٌ [rāḍiyet] ve مَرْضِيَّةٌ [marḍiyyet] gibi. Burada murād yarış müntehāsında tır-nağını sāʾirden mukaddem bastığı çukur olacaktır. Bahsle koşuya gittiklerinde اَلنَّقْدُ عِنْدَ الْحَافِرَةِ derler, yaʿnī her kimin atı sebk ederse vazʿ olunan ödüle müstahak olur. Mesel-i mezbūrun aslı budur, baʿdehu mutlakā evveliyyette istiʿmāl olundu. Ve teʾnīsle حَافِرَةٌ [ḥāfiret]ten murād zāt-ı fe-restir ki at el-hāletü hāzihi benim yanımda iken akçesi teslīm olunmak lāzımdır de-mek olur.

اَلْحِفْرَاةُ [el-ḥifrāt] (ḥā'nın kesriyle) Bir güne nebāt adıdır, kumsallarda nābit olur. Cemʿ-i cinsi حِفْرَى [ḥifrā] gelir ki hā'sızdır. Ve

حِفْرَاةٌ [ḥifrāt] Buğday savuracak parmaklı ağaca denir ki yaba taʿbīr olunur.

اَلْحَافِّيرَةُ [el-ḥāffīret] (fā'nın teşdīdiyle) Bir nevʿ siyāh balık adıdır.

اَلْحَفَّارُ [el-ḥaffār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Kabr kazıcıya ıtlāk olunur. Ve ashābdan Surāḳa b. Mālik'in feresi ismidir.

اَلْحِفَارُ [el-ḥifār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ağaca denir ki haşem-nişīn olanlar onu eğip ortasını delip kıl çadırın orta direği-nin ucunu ona idhāl ve üstüvār ederler.

اَلْحَفَائِرُ [el-Ḥafāʾir] (ḥā'nın fethiyle) Huccāc-ı Kūfe'nin yesārı üzere Benī Ḳurayṭ cemāʿatine mahsūs bir suyun adıdır.

اَلْحُفَيْرَةُ [el-Ḥufeyret] (musaggar bünyesiy-le) ʿIrāḳ'ta bir mevziʿ adıdır.

اَلْحُفْرِيُّ [el-Ḥufriyy] (ḥā'nın zammıyla حُفْرَةٌ [ḥufret]ye mensūb demektir, aʿlāmdan Yaḥyā b. Suleymān el-Ḥufrī nām zātın hānesi Ḳayrevān-ı Mağrib'de bir حُفْرَةٌ [ḥufret] üzere vākiʿ olmakla ona nisbet olunmuştur.

مَحْفُورٌ [Maḥfūr] Baḥr-i Rūm kenārında bir belde adıdır. ʿAyn-ı mühmele ile مَعْفُورٌ [Maʿfūr] lahn ve hatādır. Onda aʿlā ve fāhir kilimler ve kālīçeler nesc olunur.

[ح ف ت ر]

اَلْحَفَيْتَرُ [el-ḥafeyter] (tā-yı fevkiyye ile عَمَيْثَلٌ [ʿameyṡel] vezninde) Bodur, kūtāh adama denir.

[ح ق ر]

اَلْحَاقُورَةُ [el-ḥāḳūret] (ḳāf'la) Semāʿ-ı rābiʿanın ismidir.

اَلْحَقْرُ [el-ḥaḳr] (فَقْرٌ [faḳr] vezninde) ve

اَلْحُقْرِيَّةُ [el-ḥuḳriyyet] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحَقَارَةُ [el-ḥaḳāret] (ḥā'nın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْمَحْقَرَةُ [el-maḥḳaret] (mīm'in ve ḳāf'ın fethiyle) Hor ve zelīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَقَرَ الرَّجُلُ وَالشَّيْءُ وَحَقُرَ حَقْرًا وَحُقْرِيَّةً وَمَحْقَرَةً وَحَقَارَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْخَامِسِ إِذَا ذَلَّ Ve

حَقْرٌ [ḥaḳr] Müteʿaddī olur, horlamak ve

hor görmek maʿnāsına; yukālu: حَقَرَ فُلاَنًا حَقْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ذَلَّهُ

اَلتَّحْقِيرُ [et-taḥḳīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِحْتِقَارُ [el-iḥtiḳār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِسْتِحْقَارُ [el-istiḥḳār] Bunlar da horlamak ve hor görmek maʿnāsınadır; yukālu: حَقَّرَهُ تَحْقِيرًا وَاحْتَقَرَهُ وَاسْتَحْقَرَهُ إِذَا أَذَلَّهُ Ve

تَحْقِيرٌ [taḥḳīr] Küçültmek, tasgīr maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَقَّرَ الْكَلاَمَ إِذَا صَغَّرَهُ ve minhu kavlu’n-nuhāti: حَقَّرَ الْإِسْمَ أَيْ صَغَّرَهُ ve بَابُ التَّحْقِيرِ أَيِ التَّصْغِيرِ

اَلْحَيْقَرُ [el-ḥayḳar] (ḥā’nın fethi ve ḳāf’ın fethi ve zammıyla) Pek hor ve hakīr, ʿalā-kavlin zaʿīf ve nā-tüvān yāhūd fürū-māye olan kimseye denir; tekūlu: مَا رَأَيْتُ مِثْلَهُ حَيْقَرًا أَيْ ذَلِيلاً أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَئِيمَ الْأَصْلِ

اَلْحُرُوفُالْمَحْقُورَةُ [el-ḥurūfu’l-maḥḳūret] Beyne’s-sarfiyyīn “جَدُّ قُطْبٍ” harfleridir ki beş harften ʿibārettir, hurūf-ı kalkala dahi derler.

اَلْمُحَقَّرَاتُ [el-muḥaḳḳarāt] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Küçükler demektir, صَغَائِرُ [ṣaġā᾽ir] maʿnāsına.

اَلتَّحَاقُرُ [et-teḥāḳur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İzhār-ı züll ü hakāret yā izhār-ı sigar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاقَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَصَاغَرَ

اَلْحَقَرُ [el-ḥaḳar] (fethateynle) Bir sebeple sonradan hor ve hakīr olmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَقِرْتَ وَنَقِرْتَ يَا رَجُلُ أَيْ صِرْتَ حَقِيرًا نَقِيرًا

[ح ك ر]

اَلْحَكْرُ [el-ḥakr] (مَكْرٌ [mekr] vezninde) Zulm ve sitem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَرَهُ الْوَالِي حَكْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ظَلَمَهُ Ve bir kimse ile hüsn-i muʿāşeret ü imtizāc eylemeyip sū-i ülfet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يَحْكِرُ فُلاَنًا إِذَا سَاءَتْ مُعَاشَرَتُهُ Ve

حَكْرٌ [ḥakr] Bal ile muhtelit yağa denir ki küçük çocuklara yalatırlar. Ve küçük kavataya ve ağaç çanağa denir; yukālu: وَضَعَ الْحَكْرَ بِالْحَكْرِ أَيِ السَّمْنَ الْمَخْلُوطَ بِالْعَسَلِ يَلْعَقُهُمَا الصَّبِيُّ فِي الْقَعْبِ الصَّغِيرِ Ve

حَكْرٌ [ḥakr] Az nesneye denir; tekūlu: أَعْطَانِي حَكْرًا أَيْ شَيْئًا قَلِيلاً Bu iki maʿnāda ḥā’nın zammıyla da lügattır.

اَلْحَكَرُ [el-ḥaker] (fethateynle) Şol māla denir ki ağır pahaya çıksın diye sāhibi satmayıp habs ve tevkīf olunmuş ola ve bu مَحْكُورٌ [maḥkūr] maʿnāsınadır; عَدَدٌ [ʿaded] ve مَعْدُودٌ [maʿdūd] gibi; yukālu: فِي يَدِهِ حَكَرٌ أَيْ مَالٌ مُحْتَبَسٌ إِنْتِظَارًا لِغَلاَئِهِ Ve ona حُكَرٌ [ḥuker] dahi denir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

حَكَرٌ [ḥaker] (fethateynle) Lecc ve ʿinād eylemek maʿnāsına masdar olur; yukālu: حَكِرَ الرَّجُلُ حَكَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَجَّ Ve hod-re᾽y olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكِرَ بِالْأَمْرِ إِذَا اسْتَبَدَّ بِهِ Ve

حَكَرٌ [ḥaker] Birikmiş suya denir; yukālu: فِي النُّقْرَةِ حَكَرٌ أَيْ مَاءٌ مُجْتَمَعٌ

اَلْحَكِرُ [el-ḥakir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ziyāde pahaya çıkmak için habs-i māl eden kimseye denir ki madrabaz taʿbīr olunur; yukālu: إِنَّهُ لَحَكِرٌ لاَ يَزَالُ يَحْبِسُ سِلْعَتَهُ

اَلتَّحَكُّرُ [et-teḥakkur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِحْتِكَارُ [el-iḥtikār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da māl ağır pahaya çıkmak için habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَكَّرَ الْمَالَ وَاحْتَكَرَهُ إِذَا احْتَبَسَهُ إِنْتِظَارًا لِغَلاَئِهِ Ve

تَحَكُّرٌ [teḥakkur] Tahassür maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَيَتَحَكَّرُ عَلَيْهِ أَيْ يَتَحَسَّرُ

اَلْحُكْرَةُ [el-ḥukret] (ḥā’nın zammıyla) إِحْتِكَارٌ

[iḥtikār]dan ismdir, madrabazlığa denir; yukālu: فُلَانٌ حِرْفَتُهُ الْحُكْرَةُ أَيِ الْإِحْتِكَارُ Ve

حُكْرَةٌ [Ḥukret] Yemen mihlāflarındandır, yaᶜnī eyāletlerinden bir eyālet adıdır.

اَلْمُحَاكَرَةُ [el-muḥākeret] (مُفَاعَلَة [mufāᶜalet] vezninde) Lecc ve ᶜinād edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَاكَرَهُ إِذَا لَاجَّهُ

[ح م ر]

اَلْأَحْمَرُ [el-aḥmer] (hemzenin ve mīm'in fethiyle) Kırmızı nesneye denir; حُمْرَةٌ [ḥumret]ten sıfattır; yukālu: هُوَ أَحْمَرُ وَهُوَ مَا لَوْنُهُ الْحُمْرَةُ Ve üzerinde silāhı olmayan adama ıtlāk olunur; gūyā ki kızıl eti zāhirdir, niteki müsellah adama أَزْرَقُ [ezraḳ] ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَحْمَرُ أَيْ لَا سِلَاحَ مَعَهُ Ve أَحْمَرُ [aḥmer]in cemᶜi حُمْرٌ [ḥumr] ve حُمْرَانٌ [ḥumrān] gelir ḥā'ların zammı ve mīm'lerin sükūnuyla.

Şārih der ki eğer masbūg olur ise cemᶜi حُمْرٌ [ḥumr] ve حُمْرَانٌ [ḥumrān] gelir ve eğer ذُو الْحُمْرَةِ murād olur ise cemᶜi أَحَامِرُ [aḥāmir] gelir. Müᵓellif bundan sükūt eylemiştir. Ve

أَحْمَرُ [aḥmer] Beyāz olan şeyᵓe denir, yeşile أَسْوَدُ [esved] ve siyāha أَخْضَرُ [aḫḍar] ıtlākı gibi. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "بُعِثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ" أَيِ الْعَجَمِ وَالْعَرَبِ لِأَنَّ الْغَالِبَ عَلَى أَلْوَانِ الْعَجَمِ الْحُمْرَةُ وَالْبَيَاضُ وَقِيلَ أَرَادَ بِالْأَحْمَرِ الْأَبْيَضَ مُطْلَقًا فَإِنَّ الْعَرَبَ تَقُولُ إِمْرَأَةٌ حَمْرَاءُ أَيْ بَيْضَاءُ İntehā. Kāle'l-muᵓellif ve minhu'l-hadīsu: قَالَ عَلِيٌّ لِعَائِشَةَ "إِيَّاكِ أَنْ تَكُونِيهَا يَا حُمَيْرَاءُ" أَيْ يَا بَيْضَاءُ وَهُوَ تَصْغِيرُ الْحَمْرَاءِ Ve

أَحْمَرُ [aḥmer] Altına ve zaᶜferāna ıtlāk olunur. Ve ete ve bādeye dahi ıtlāk olunur; tekūlu: نَحْنُ مِنْ أَهْلِ الْأَسْوَدَيْنِ لَا مِنْ أَهْلِ الْأَحْمَرَيْنِ أَيْ مِنْ أَهْلِ التَّمْرِ وَالْمَاءِ لَا مِنْ أَهْلِ الْخَمْرِ وَاللَّحْمِ Ve

أَحْمَرُ [aḥmer] Bir gūne hurmānın ismidir. Ve

أَحْمَرُ [Aḥmer] Esāmī ve elkābdandır: Aḥmer Ebū ᶜAsīb, Server-i enām ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin köleleri ismidir Ve Ummu Seleme radıyallāhu ᶜanhānın kölesi ismidir. Ve Aḥmer b. Muᶜāviye b. Suleym ve Aḥmer b. Sevāᵓ b. ᶜAdiyy ve Aḥmer b. Ḳaṭan el-Hemedānī ve Aḥmer el-Medenī sahābelerdir.

اَلْمَوْتُ الْأَحْمَرُ [el-mevtu'l-aḥmer] Yaᶜnī kızıl ölüm ki murād katldir, sefk-i hūn münāsebetiyle. ᶜAlā-kavlin mevt-i şedīddir ki sekerāt ve sāᵓir şedāᵓid zuhūr eden mevttir, neᶜūzu billāhi taᶜālā; yukālu: رَمَاهُ اللهُ تَعَالَى بِالْمَوْتِ الْأَحْمَرِ أَيِ الْقَتْلِ أَوِ الْمَوْتِ الشَّدِيدِ Bu münāsebetle mutlakā saht ve şedīd olan hālette istiᶜmāl olundu ve minhu kavluhum: اَلْحُسْنُ أَحْمَرُ أَيْ يَلْقَى الْعَاشِقُ مِنْهُ مَا يَلْقَى مِنَ الْحَرْبِ Yaᶜnī "ᶜĀşık-ı bī-çāre o hüsn ü cemāl cihetinden gördüğü şiddet ve mihneti cenk ve kıtāl cihetinden gördüğü gibidir."

اَلْأَحَامِرَةُ [el-eḥāmiret] (أَحْمَرُ [aḥmer]in cemᶜidir ki zikr olundu. Ve

أَحَامِرَةُ [Eḥāmiret] Selefte ᶜacemden bir kavm idi ki Baṣra'ya nāzil olmuşlar idi. Ve

أَحَامِرَةُ [Eḥāmiret] Cemᶜ bünyesiyle zikr olundukta et ve bāde ve خَلُوقٌ [ḫalūḳ] dedikleri tīb murād olur. Şārih der ki *Esās*'ta خَلُوقٌ [ḫalūḳ] yerine زَعْفَرَانٌ [zaᶜferān] mersūmdur, kemā kāle'l-Aᶜşā:

إِنَّ الْأَحَامِرَةَ الثَّلَاثَةَ أَهْلَكَتْ
مَالِي وَكُنْتُ بِهَا قَدِيمًا مُولَعًا
اَللَّحْمَ وَالرَّاحَ الْعَتِيقَ وَأَطَّلِي
بِالزَّعْفَرَانِ فَلَنْ أَزَالَ مُرَدَّعًا

اَلْحَمْرَاءُ [el-ḥamrāᵓ] أَحْمَرُ [aḥmer]in

müʾennesidir. Ve

حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] ʿAcem tāʾifesine yaʿnī ʿArab mukābili olan cins-i insānīye ıtlāk olunur, Fürs ve Rūm ve Türk ve Hindī dāhildir. Ve kıtlık yıla ıtlāk olunur, şiddetinden nāşī; yukālu: سَنَةٌ حَمْرَاءُ أَيْ شَدِيدَةٌ Ve ıssılığı pek şedīd olan nısf-ı nehār vaktine ıtlāk olunur; yukālu: ظَهِيرَةٌ حَمْرَاءُ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرِّ Ve

حَمْرَاءُ [Ḥamrāʾ] Maġrib’de Leble eyāletinin şehri ismidir. Ve Fusṭāṭ-ı Mısr’da bir mevziʿ adıdır. Ve Ḳuds-i şerīf’te bir mevziʿ adıdır. Ve Yemen’de bir karye adıdır. Ve

حَمْرَاءُالْأَسَدِ [Ḥamrāʾu’l-Esed] Medīne’ye üç mīl mesāfede bir mevziʿ adıdır. Ve

حَمْرَاءُ [Ḥamrāʾ] Mısır diyārında üç karye adıdır. Ve

مُضَرُالْحَمْرَاءِ [Muḍaru’l-Ḥamrāʾ] (izāfetle) Ḳureyş kabīlesinden Muḍar b. Nizār olacaktır. Pederi vefātında mīrāsını taksīm edip kendisi altın ve birāderi Rebīʿa atları ahz eylemekle ona Muḍaru’l-Ḥamrāʾ Ve birāderine Rebīʿatu’l-Feres ıtlāk eylediler. ʿAlā-kavlin cenk hengāmında müteʿallākātıyla ʿalāmetleri kızıl şukkalı bayraklar olduğu bāʿis-i tesmiyedir.

اَلْحِمَارُ [el-ḥimār] (ḥā’nın kesriyle) Eşeğe denir, şiddet maʿnāsından meʾhūzdur, Fārisīde har derler. Ehlī ve vahşī olur. Vahşīsine حِمَارٌ وَحْشٌ denir ki yaban eşeği ve dağ eşeği taʿbīr olunur. Cemʿi أَحْمِرَةٌ [aḥmiret]tir ve حُمُرٌ [ḥumur]dur zammeteynle ve حَمِيرٌ [ḥamīr]dir ḥā’nın fethiyle ve حُمُورٌ [ḥumūr]dur ḥā’nın zammıyla ve حُمُرَاتٌ [ḥumurāt]tır zammeteynle ki cemʿu’l-cemʿi olacaktır ve مَحْمُورَاءُ [maḥmūrāʾ] gelir, مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫāʾ] gibi. Ve

حِمَارٌ [ḥimār] Hayvān semerinin ön tarafında olan tahtaya denir ki ön kaşı ondan yapılır. Ve mühre tahtasına denir ki üzerinde bir nesneye mühre ve saykal vurulur. Ve se-pāy taʿbīr olunan nesneye denir ki yere dikilmiş üç ağaç olup üzerlerinden arkuru bir ağaç dahi uzattıktan sonra üzerinde kereste biçerler. Ve

حِمَارٌ [Ḥimār] Yemen diyārında bir vādī adıdır. Ve

حِمَارٌ [Ḥimār] Esāmīdendir: Ḥimār b. Mālik ʿalā-kavlin Ḥimār b. Muveyliʿ ”أَكْفَرُ مِنْ حِمَارٍ“ meselinin menşeʾidir. Aslı budur ki merkūm ehl-i İslām’dan olup kırk sene müddet nāsa cūd ve kerem ve mürūʿetle imrār-ı eyyām eyledi. Ve sulbünden on nefer evlād-ı zükūrā nāʾil olmakla bir gün mecmūʿu birden şikāra gidip nāgāh be-kazā-yı Hazret-i İlāh cevv-i havāda berk ve bārān peydā ve bir sāʿika sadmesiyle cümlesi ʿāzim-i savb-ı olmalarıyla mersūm bu hāleti istimāʿ eyledikte evlādımı bu resme nābūd eden maʿbūda ʿibādet eylemem diye neʿūzu billāhi taʿālā mürtedd olmağın hakkında gazab u kahr-ı rabbānī zuhūr ve dār-ı diyārıyla hebā-i mensūr eyledi.

ذُوالْحِمَارِ [Ẕu’l-Ḥimār] اَلْأَسْوَدُ الْعَنْسِيُّ [el-Esvedu’l-ʿAnsiyy] dedikleri har-ı herze-kārdır ki evāʾil-i hilāfet-i Ṣıddīḳ-i ekber’de iddiʿā-yı nübüvvet eyledi. Yemen halkından ve ʿAns kabīlesinden idi. Bir siyāh eşeği olmakla eşek oynatanlar gibi taʿlīm eylemişti. Rabbına secde eyle dedikte der-sāʿat secdeye varıp ve diz üzere otur dese ber-kāʿide oturur idi. Kıssası mütercim-i hakīrin *Siyer-i Nebevī* kitābında meşrūhtur. Baʿzılar ذُو الْخِمَارِ ile

zabt eylemiştir ki iᶜcāmladır, nikāb-pūş olduğunu sebeb ıtlāk eylemiştir.

أُذُنُ الْحِمَارِ [uẕunu'l-ḥimār] Bir nevᶜ nebāt adıdır, bu nebāt kantaryūn olacaktır ki Türkīde dahi eşek kulağı taᶜbīr ederler.

اَلْحِمَارَةُ [el-ḥimāret] (hā'yla) Kancık eşeğe denir, أَتَانٌ [etān] gibi. Pes بَقَرٌ [baḳar] ve بَقَرَةٌ [baḳarat] kabīlinden olmaz. Ve sayyādın gömeltisi etrāfında çepçevre dikili olan metris taşlarına ıtlāk olunur. Ve iri ve büyük kayaya ıtlāk olunur. Ve هَوْدَجٌ [hevdec] ve مِحَفَّةٌ [miḥaffet] ağacına denir ki kalın olur. Ve lahd üzere vazᶜ olunan yassı ve enli büyük taşa denir. Cemᶜi حَمَائِرُ [ḥamā'ir] gelir. Mütercim der ki Fārisīde dahi her iri ve künde olan şey'e har ıtlāk olunur, meselā har-ı batt pek iri kaza denir. İntehā. Ve

حِمَارَةٌ [Ḥimāret] Bādiyede bir kara taşlık adıdır. Ve

حِمَارَةُالْقَدَمِ [ḥimāretu'l-ḳadem] Ayağın parmaklarının fevkinde olan yumru ve tümsek yere ıtlāk olunur. Mü'ellif اَلْمُشْرِفَةُ فَوْقَ أَصَابِعِهَا ᶜibāretiyle ve Rāğıb ظَهَرَ عَظْمُهُمَا مَا أَشْرَفَ الْقَرِيبُ مِنَ الْمَفْصَلِ Ve sāhib-i *Nihāye* بَيْنَ مَفْصَلِهَا وَأَصَابِعِهَا مِنْ فَوْقٍ ᶜunvānıyla beyān eylemekle parmaklar ile mafsalın yaᶜnī topukla kavuştuğu yerin aralığından üst tarafta olan tümsek olur ki Şīᶜī tā'ifesi oranın kemiğine كَعْبٌ [kaᶜb] ıtlākıyla gasl husūsunda ehl-i sünnete muhālefet ederler. Hattā *Nihāye*'de وَفِي حَدِيثِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ "يُقْطَعُ السَّارِقُ مِنْ حِمَارَةِ الْقَدَمِ" ve fī hadīsin āhare: "أَنَّهُ كَانَ يَغْسِلُ رِجْلَهُ مِنْ حِمَارَةِ الْقَدَمِ" hadīslerinde vech-i mezkūr üzere beyān eylemiştir. Hülāsası incik ile ayağın ön taraftan kavuştuğu oynak yeriyle parmağın mā-beyni olan ortası tümsek yastım yer olur. Hattā Ḳuhistānī'de: وَيَقْطَعُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى مِنَ الْكَعْبِ ᶜibāreti onu musarrihtir.

اَلْحِمَارِيَّةُ [el-ḥimāriyyet] Fenn-i ferā'izde farīza-i müştereke mes'elesinin lakabıdır. Mütercim der ki sūret-i mes'ele budur ki bir hatun fevt olup zevcini ve li-ümm ihve ve li-ebeveyn ihvesini ve vālidesini terk eylese nısf zevc için ve süds vālide için ve süls li-ümm ihve içindir. Li-ebeveyn ahaveyn bunlara müşārik olmaz, zīrā mes'ele altıdandır. Üç zevcin ve bir vālidenin ve iki li-ümm ihvenindir. Bu mes'eleye مُشْتَرَكَةٌ [muştereket] ve حِمَارِيَّةٌ [ḥimāriyyet] ıtlākının vechi budur ki Ebū Bekr radıyallāhu ᶜanhu minber üzere olduğu hālde bu mes'eleyi kendilerden su'āl ve istiftā eylediklerinde "Zevc için nısf ve li-ümm için süds ve li-ümm ihve için süls vardır, li-ebeveyn ihve için nesne yoktur" diye cevāb eylediler. Baᶜdehu Hazret-i ᶜÖmer'e su'āl eylediler. İbtidā-yı emrde Hazret-i Ebū Bekr'in kavli üzere cevāb verdikte, li-ebeveyn ihveden birisi "Yā emīre'l-mü'minīn, farz edelim ki pederimiz حِمَارٌ [ḥimār] idi ikimiz hod bir vālideden mütevellid değil miyiz?" dedik de Hazret-i ᶜÖmer tefekkür edip "vākıᶜa bir vālidedendir" diye sülste teşrīk eylediler.

حِمَارُقَبَّانَ [ḥimāru ḳabbān] (teşdīd-i bā ile فَعْلَانُ [faᶜlān] vezninde) Bir böcek adıdır, Fārisīde harek-i zemīn ve Türkīde yer eşeği ve evliyā devesi ve eşek kurdu dedikleri böcektir ki çekirge gibi uzun ayaklı ve kanatları olur ve bu "ق،ب،ب" māddesinde dahi zikr olundu.

اَلْحِمَارَانِ [el-ḥimārān] (tesniye bünyesiyle) Şol iki taşa ıtlāk olunur ki yere dikip ve

üzerlerine arkuru bir yassı büyük taş vazᶜ edip üzerine keş dedikleri yoğurt kurusunu sererler.

اَلْحُمَرُ [el-ḥumer] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Temr-i hindīye denir. Ve bir kuşun ismidir ki حُمَّرٌ [ḥummer] dahi denir, mīm’in teşdīdiyle, Türkīde kaya kuşu dedikleridir, başı ve burnu kızıl olur. Müfredleri حُمَرَةٌ [ḥumeret] ve حُمَّرَةٌ [ḥummeret]tir hā’yla.

اَلْحَوْمَرُ [el-ḥavmer] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bu dahi temr-i hindīye denir.

اِبْنُ لِسَانِ الْحُمَّرَةِ [İbnu Lisāni’l-Ḥummeret] (سُكَّرَةٌ [sukkeret] vezninde) ᶜAbdullāh b. Ḥuṣayn yāhūd Varḳāᵓ b. el-Eşᶜar nām hatībin künyesidir ki ehl-i belāgat u beyān ve ᶜilm-i ensābda nādire-i zamān idi.

اَلْيَحْمُورُ [el-yaḥmūr] (يَعْفُورٌ [yaᶜfūr] vezninde) Pek kırmızı şeyᵓe denir. Ve

يَحْمُورٌ [yaḥmūr] Bir dābbe ve bir kuşun ismleridir. Ve yaban eşeğine denir.

اَلْحَمَّارَةُ [el-ḥammāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Feres-i hecīn yaᶜnī beygire denir ki Fārisīde esb-i pālānī derler. Ve

حَمَّارَةٌ [ḥammāret] Eşek sāhiblerine yaᶜnī eşekçi taᶜbīr olunan kāfile ve cemāᶜate denir ve ona حَامِرَةٌ [ḥāmiret] dahi denir, ism-i fāᶜil-i nesebīdir.

اَلْمُحَمَّرُ [el-muḥammer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bu dahi beygire denir.

اَلْحَمَارَّةُ [el-ḥamārret] (ḥā’nın fethi ve mīm’in tahfīfi ve rā’nın teşdīdiyle ve zarūret-i şiᶜr için baᶜzen tahfīf olunur) Havāda olan şiddet-i harārete denir; yukālu: أَحْرَقَتِ النَّبَاتَ حَمَارَّةُ الصَّيْفِ أَيْ شِدَّةُ حَرِّهِ Şārih der ki *Kitāb-ı Faṣīḥ*’te mezkūr olduğu üzere işbu حَمَارَّةٌ [ḥamārret] kelimesi fi’l-asl tahfīfledir, mübālaga için müşedded oldu, niteki زَعَارَّةٌ [zeᶜārret] kelimesi dahi bu resmedir. Ve bunlar fi’l-asl masdarlardır ve bunlardan fiᶜl mutasarrıf değildir.

اَلْحَمِيرُ [el-ḥamīr] ve

اَلْحَمِيرَةُ [el-ḥamīretu] (ḥā’ların fethiyle) أُشْكُزٌّ [uşkuzz] maᶜnāsınadır ki ak tirşeye ve sırıma denir, onunla at eyerini sarıp bend ederler.

اَلْحَمْرُ [el-ḥamr] (ḥā’nın fethi ve mīm’in sükūnuyla) Kayışın yüzünü sıyırıp tirşe eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَرَ السَّيْرَ حَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَحَا قِشْرَهُ Ve mezbūhun derisini yüzmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَرَ الشَّاةَ إِذَا سَلَخَهَا Ve baş tırāş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَرَ الرَّأْسَ إِذَا حَلَقَهُ

اَلْحِمِرُّ [el-ḥimirr] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Şol yağmura denir ki gāyet-i şiddetinden yerin yüzünü sıyırıp soya; yukālu: غَيْثٌ حِمِرٌّ إِذَا كَانَ يَقْشِرُ الْأَرْضَ Ve yaz mevsiminin pek saht ve şedīd olan ısısına denir. Ve pek şirrīr olan kimseye denir.

بَنُوحِمِرَّى [Benū Ḥimirrā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Bir kabīledir.

اَلْمِحْمَرُ [el-miḥmer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Debbāgların deri kazıyacak āletlerine denir, مِحْلَأٌ [miḥleᵓ] maᶜnāsına. Ve şol kimseye denir ki pek mümsik olmakla bir nesneyi verir ise de pek güçlük ile verir ola; yukālu: هُوَ مِحْمَرٌ أَيِ الَّذِي لَا يُعْطِي إِلاَّ عَلَى الْكَدِّ Ve leᵓīm ve fürū-māyeye denir, gerek insān ve gerek hayvān olsun yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مِحْمَرٌ أَيْ لَئِيمٌ يَعْنِي يُشْبِهُ الْحِمَارَ

اَلْحَمَرُ [el-ḥamer] (fethateynle) At kısmı arpayı çok yemekle arpalamak, ᶜalā-kavlin ağızının rāyihası bozulmak maᶜnāsınadır; tohme olmaktan neşᵓet eder; yukālu: حَمِرَ

الْفَرَسُ حَمَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَنِقَ مِنْ أَكْلِ الشَّعِيرِ أَوْ تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ فِيهِ Ve bir adam ifrāt-ı gazabdan pür-āteş olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمِرَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَرَّقَ غَضَبًا Ve davar beslenip gereği gibi tavlanmak sebebiyle eşek gibi belīd ve künd-pāy olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمِرَتِ الدَّابَّةُ إِذَا صَارَتْ مِنَ السِّمَنِ كَالْحِمَارِ بَلَادَةً

أُحَامِرُ [Uḥāmir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir dağın ismidir. Ve Medīne’de bir mevziʿin adıdır ki بُغَيْبِغَةٌ [Buġaybiġat]a izāfetle أُحَامِرُ بُغَيْبِغَةٍ [Uḥāmiru Buġaybiġat] ile müteʿāreftir.

أُحَامِرَةٌ [Uḥāmiret] (hā’yla) Bir su irkilecek çukurun ismidir.

اَلْحُمْرَةُ [el-ḥumret] (ḥā’nın zammıyla) Kırmızılığa denir ki reng-i maʿrūftur, ismdir. Ve bir ağacın adıdır ki eşek kısmı ondan pek hoşlanırlar. Ve

حُمْرَةٌ [ḥumret] Vebāʾ nevʿinden bir verem adıdır; beyne’l-etıbbāʾ yine حُمْرَةٌ [ḥumret] ile müteʿāreftir. Ve

حُمْرَةٌ [Ḥumret] Esāmīdendir: Ḥumre b. Yeşraḥ b. ʿAbdukulāl tābiʿīndendir. Ve Ḥumre b. Mālik neseb-i rical-i Hemdān’dandır. Ve Ḥumre b. Caʿfer b. S̱aʿlebe, Temīm kabīlesi nesebindedir. Ve Mālik b. Ḥumre ashābdandır. Ve Mālik b. Ebī Ḥumre el-Kūfī ve Ḍaḥḥāk b. Ḥumre ve ʿAbdullāh b. ʿAlī b. Naṣr b. Ḥumre zaʿīfü’r-rivāyelerdir. Ve

حُمْرَةٌ [ḥumret] Pek tatlılığa denir ki şiddet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: رُطَبٌ ذُو حُمْرَةٍ أَيْ حُلْوَةٌ

حُمَّيْرٌ [Ḥummeyr] (teşdīd-i mīm’le) (gūyā ki حُمَّارٌ [ḥummār]ın musaggarıdır رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Esāmīdendir: Ḥumeyr b. Eşcaʿ ashābdandır ve Ḥumeyr b. ʿAdiyy el-ʿĀbid muhaddistir.

حُمَيْرٌ [Ḥumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh ve ʿAbdurraḥmān ibnā Ḥumeyr b. ʿAmr, Cemel vakʿasında Hazret-i ʿAʾişe tarafında olarak katl olundular.

حُمْرَانُ [Ḥumrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Diyār-ı Rebāb’da bir suyun adıdır. Ve Rakka’da bir mevziʿin ismidir.

قَصْرُ حُمْرَانَ [Kaṣru Ḥumrān] Bādiyede bir mevziʿdir. Ve Tekrīt kurbünde bir karye adıdır.

حَامِرٌ [Ḥāmir] Furāt üzerinde bir mevziʿ adıdır. Ve Semāve tarafında bir vādī ismidir. Ve Yebrīn verāsında bir vādī adıdır. Ve Benū Zuheyr b. Cenāb yurdunda bir vādī adıdır. Ve kabīle-i Ġaṭafān yurdunda bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِحْمَارُ [el-iḥmār] (hemzenin kesriyle) Bir adamın kızıl benizli veledi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْمَرَ الرَّجُلُ إِذَا وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ أَحْمَرُ Ve davara ağızının rāyihāsını tagyīr edince kadar yem vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْمَرَ الدَّابَّةَ إِذَا عَلَفَهَا حَتَّى تَغَيَّرَ فُوهَا

اَلتَّحْمِيرُ [et-taḥmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye behey eşek demek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّرَ فُلَانًا إِذَا قَالَ لَهُ يَا حِمَارُ Ve bir nesneyi et tikeleri gibi kesip doğramak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّرَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ كَهَيْئَةِ الْهَبْرِ Ve Ḥimyer kabīlesinin lisānı üzere tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْحِمْيَرِيَّةِ

Menkūldur ki bir gün emīr-i kabīle-i Ḥimyer ki Yemen’de aʿzam-ı mülūk idi, havāss ve nüdemāsıyla şikāra çıkıp bir yalçın kaya üzere vākiʿ dağ başında sāye-bān içre kuʿūd ve etrāfı seyr ve temāşā ederken bir aʿrābī gelip mülākat için baʿde’l-istīzān pīş-gāh-ı emīre müsūl

eyledikte emīr o aʿrābīye ثِبْ [s̱ib] diye emr eyledi ki وُثُوبٌ [vus̱ūb]dan emr-i hāzırdır, Ḥimyer lügatinde جُلُوسٌ [culūs] maʿnāsınadır. Aʿrābī, ʿArabiyye-i fasīha üzere sıçramak maʿnāsını fehm eylemekle imtisālen li’l-emr hemān o yüksek kayadan aşağıya pertāb edip bünyād-ı vücūdu harāb u yebāb oldu. Emīr, huzzārdan bu keyfiyyetin sebebini istifsār eyledikte onlar dahi māddeyi tefhīm eylemeleriyle emīr-i müşārünʾileyh لَيْسَ عِنْدَنَا عَرَبِيَّتٌ مَنْ دَخَلَ ظَفَارِ حَمَّرَ أَيْ فَلْيُحَمِّرْ dediler. Ve عَرَبِيَّتٌ [ʿarabiyyet] lafzını vakfla tekellüm eylemekle tā-yı tavīle ile mersūm olur. Ve

تَحْمِيرٌ [taḥmīr] Deriyi fenā ve nā-hoş dibāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّرَ الْجِلْدَ إِذَا دَبَغَهُ رَدِيئًا

اَلتَّحَمْيُرُ [et-teḥamyur] (تَعَثْيُرٌ [taʿas̱yur] vezninde) Ḥimyerlenmek yaʿnī تَحْمِيرٌ [taḥamīr] gibi Ḥimyer kabīlesinin lügati üzere tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَمْيَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ بِالْحِمْيَرِيَّةِ Şārih der ki Ḥimyer kabīlesi ez-cümle harf-i taʿrīfi mīm’e tebdīl ederler, niteki lisān-ı mezbūr üzere “لَيْسَ مِنَ امْبِرِّ امْصِيَامُ فِي امْسَفَرِ” hadīsi sādır olmuştur. Ve

تَحَمْيُرٌ [teḥamyur] Bed-hūy olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَمْيَرَ الرَّجُلُ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ

اَلْإِحْمِرَارُ [el-iḥmirār] (إِصْفِرَارٌ [iṣfirār] vezninde) ve

اَلْإِحْمِيرَارُ [el-iḥmīrār] (إِشْهِيبَابٌ [işhībāb] vezninde) Evzān-ı mübālagadandır, pek kızarmak maʿnāsınadır, sülāsīsi bāb-ı hāmistendir ve ifʿīlāl eblag olmakla ahmer katı olmak olur; yukālu: إِحْمَرَّ الشَّيْءُ وَاحْمَارَّ إِذَا صَارَ أَحْمَرَ Ve

إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] Cenk ve mihnet makūlesi kızışıp müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْمَرَّ الْبَأْسُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلْمُحْمَرُّ [el-muḥmerr] (مُضْطَرٌّ [mudṭarr] vezninde) Şol gebe nākaya denir ki karnında yavrusu burulup pīçīde olmakla helāk olmayınca hurūc eylemeye; yukālu: نَاقَةٌ مُحْمَرٌّ إِذَا صَارَتْ قَدِ الْتَوَى فِي بَطْنِهَا وَلَدُهَا فَلاَ يَخْرُجُ حَتَّى يَمُوتَ

اَلْمُحَمِّرَةُ [el-Muḥammiret] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddis̱et] vezninde) Ḫurremiyye tāʾifesinden bir fırkadır ki Mubayyiḍa tāʾifesine muhālefet ederler. Müfredi مُحَمِّرٌ [Muḥammir]dir; hāʾ cemāʿat iʿtibārıyladır. Mubayyiḍa tāʾifesi S̱eneviyye’den bir fırkadır ki dāʾimā beyāz bayrak ve beyāz esvāb telebbüs ederler idi ve Muḥammire dāʾimā kırmızı istiʿmāl ederler idi. Ve خُرَّمِيَّةٌ [Ḫurremiyyet] Mecūs’tan bir fırkadır.

حِمْيَرُ [Ḥimyer] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Yemen’de Ṣanʿā nām şehrin garbīsinde bir mevziʿ adıdır. Ve bir kabīle pederinin ismidir ki Ḥimyer b. Sebeʾ b. Yeşcub b. Yaʿrub b. Ḳaḥṭān’dır; kabīle-i mezkūre onunla müştehirdir. Ve Ḫārice b. Ḥimyer sahābīdir, ʿalā-kavlin bu حُمَيْرٌ [Ḥumeyr] dir ki حِمَارٌ [ḥimār]ın musaggarıdır yāhūd cīm’ledir, niteki māddesinde zikr olundu.

حِمَارٌ [Ḥimār] (ḥā’nın kesriyle) ve

حُمْرَانُ [Ḥumrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) ve

حَمْرَاءُ [Ḥamrāʾ] ve

حُمَيْرَاءُ [Ḥumeyrāʾ] (musaggar bünyesiyle) Esāmīdendir.

اَلْحَمِيرَاءُ [el-Ḥamīrāʾ] (ḥā’nın fethiyle) Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır.

[ح م ت ر]

حُمَيْتَرَةٌ [Ḥumeyteret] (ḥā’nın zammı ve mīm’in ve tā-yı fevkiyyenin fethiyle)

عَيذَابُ [ʿAyẕāb] sahrāsında bir mevziʿ adıdır.

[ح م ط ر]

اَلْحَمْطَرَةُ [el-ḥamṭarat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمْطَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve yay kurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمْطَرَ الْقَوْسَ إِذَا وَتَّرَهَا

اَلْمُحَمْطَرَةُ [el-muḥamṭarat] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Ayak üzere kalkmış yüklü develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُحَمْطَرَةٌ أَيْ قَائِمَةٌ مُوقَرَةٌ أَيْ مَحْمُولَةٌ

[ح ن ر]

اَلْحَنِيرَةُ [el-ḥanīret] (nūn’la سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kemer-i binānın çatısı kavuşan muhaddeb yerine denir. Ve yaya ʿalā-kavlin kiriş geçirilmemiş yaya denir. Ve çatısı yassı olmayıp hörgüç gibi mukavves olan kemere denir. Kāle’ş-şārih ve kāle fi’n-*Nihāye*: وَفِي حَدِيثِ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ”لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَالْحَنَائِرِ لَمْ يَنْفَعْكُمْ حَتَّى تُحِبُّوا آلَ بَيْتِ رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ“ اَلْحَنَائِرُ جَمْعُ حَنِيرَةٍ وَهِيَ الْقَوْسُ بِلَا وَتَرٍ أَوِ الطَّاقُ الْمَعْقُودُ وَكُلُّ شَيْءٍ مُنْحَنٍ فَهُوَ حَنِيرَةٌ Ve حَنِيرٌ [ḥanīr] hallāc yayına denir ki nisvān onunla pamuk hallāclarlar.

اَلْحِنَّوْرَةُ [el-ḥinnevret] (سِنَّوْرَةٌ [sinnevret] vezninde) Bir böcek adıdır.

اَلْحَنْرُ [el-ḥanr] (ḥā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) حَنِيرَةٌ [ḥanīret] yaʿnī kemer-i binā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَرَ الْحَنِيرَةَ إِذَا بَنَاهَا Şārih der ki gerçi nüsah-ı *Ḳāmūs*’ta s̱ā-yı müsellese ile ثَنَاهَا ʿunvānında mersūm olup lākin ümmehāt-ı sā᾽irede bā-yı muvahhade ile بَنَاهَا ʿibāretiyle müsebbettir.

[ح ن ب ر]

اَلْحَنْبَرُ [el-ḥanber] (قَنْبَرٌ [ḳanber] vezninde) Bodur adama denir. Ve bir recül ismidir.

اَلْحَنْبَرَةُ [el-ḥanberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Soğuk şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنْبَرَ الْبَرْدُ إِذَا اشْتَدَّ

[ح ن ب ت ر]

اَلْحِنْبَتْرُ [el-ḥinbetr] (tā-yı fevkiyye ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Şiddet ve sahtī maʿnāsınadır.

[ح ن ت ر]

اَلْحَنْتَرَةُ [el-ḥanteret] (tā-yı fevkiyye ile) Darlık, ضِيقٌ [ḍīḳ] maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ حَنْتَرَةٌ أَيْ ضِيقٌ

اَلْحِنْتَارُ [el-ḥintār] (قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) Cüce adama denir ki cüssesi sagīr ve kasīr olur; yukālu: هُوَ حِنْتَارٌ أَيْ قَصِيرٌ صَغِيرٌ

[ح ن ث ر]

اَلْحَنْثَرَةُ [el-ḥanẖeret] (s̱ā-yı müsellese ile) Dar şey᾽e denir, ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] maʿnāsına. Ve Benū ʿUḳayl yurdunda bir suyun adıdır.

اَلْحِنْثَرُ [el-ḥinẖer] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلْحِنْثَرِيُّ [el-ḥinẖeriyy] (yā-yı nisbetle) Ahmak ve sebük-magz kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ حِنْثَرٌ وَحِنْثَرِيٌّ أَيْ أَحْمَقُ

[ح ن ج ر]

اَلْحَنْجَرَةُ [el-ḥanceret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَنْجَرَهُ إِذَا ذَبَحَهُ Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنْجَرَتِ الْعَيْنُ إِذَا غَارَتْ Ve

حَنْجَرَةٌ [ḥanceret] Boğaza denir ki “ح،ج،ر” māddesinde zikr olundu.

اَلْمُحَنْجِرُ [el-muḥancir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bir gūne ʿillet adıdır ki karına ʿārız olur.

[ح ن د ر]

اَلْحُنَادِرُ [el-ḥunādir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kuvvet-i bāsırası ziyāde olmakla nazarı hiddetli olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُنَادِرُ الْعَيْنِ أَيْ حَدِيدُ النَّظَرِ

اَلْحُنْدُورَةُ [el-ḥundūret] (ḥā’nın zammıyla) “ح،د،ر” māddesinde zikr olundu.

حُنْدُرُ [Ḥundur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ʿAsḳalān kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Selāme b. Caʿfer ve Muḥammed b. Aḥmed el-Ḥunduriyyān oradandır.

[ح ن ز ر]

اَلْحَنْزَرَةُ [el-ḥanzeret] (ḥā’nın ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Dağın bir şuʿbesine denir; tekūlu: نَزَلْنَا فِي الْحَنْزَرَةِ أَيْ فِي شُعْبَةِ الْجَبَلِ

[ح ن ز ق ر]

اَلْحِنْزَقْرَةُ [el-ḥinzaḳret] (ḳāf’la جِرْدَحْلَةٌ [cirdaḥlet] vezninde) ve

اَلْحِنْزَقْرُ [el-ḥinzaḳr] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde ki hā’sızdır) Yakışıksız taslak bodura denir. Ve

حِنْزَقْرَةٌ [ḥinzaḳret] (hā’yla) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına. Cemʿi حِنْزَقْرَاتٌ [ḥinzaḳrāt] gelir.

[ح ن ص ر]

اَلْحِنْصَارُ [el-ḥinṣār] (ṣād ile قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) Kemikleri hurde ve ince olup karnı büyük olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِنْصَارٌ أَيِ الدَّقِيقُ الْعَظْمِ عَظِيمُ الْبَطْنِ

[ح ن ط ر]

اَلْحَنْطَرِيرَةُ [el-ḥanṭarīret] (ḥā’nın ve ṭā’nın fethiyle) Buluta denir; yukālu: مَا فِي السَّمَاءِ حَنْطَرِيرَةٌ أَيْ شَيْءٌ مِنَ السَّحَابِ

اَلتَّحَنْطُرُ [et-taḥanṭur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir adam bir mādde zımnında o yana bu yana devr ve tereddüd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَنْطَرَ الرَّجُلُ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَرَدَّدَ وَاسْتَدَارَ

[ح و ر]

اَلْحَوْرُ [el-ḥavr] (دَوْرٌ [devr] vezninde) ve

اَلْمَحَارُ [el-meḥār] ve

اَلْمَحَارَةُ [el-meḥāret] (mīm’lerin fethiyle) ve

اَلْحُؤُورُ [el-ḥuᵓūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Geri dönmek, rücūʿ maʿnāsınadır; yukālu: حَارَ الرَّجُلُ يَحُورُ حَوْرًا وَمَحَارًا وَمَحَارَةً وَحُؤُورًا إِذَا رَجَعَ Ve eksilmek, noksān maʿnāsınadır; yukālu: حَارَ الشَّيْءُ إِذَا نَقَصَ Ve

حَوْرٌ [ḥavr] Başta sarılan sarığın görünen yaʿnī dolamının en alt dolamına denir, zīrā sarık çözüldükte ona rücūʿ olunur ve bu tesmiye bi’l-masdardır. Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ”نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكَوْرِ“ مَعْنَاهُ النُّقْصَانُ بَعْدَ الزِّيَادَةِ أَوْ مِنْ فَسَادِ الْأُمُورِ بَعْدَ صَلَاحِهَا وَأَصْلُهُ مِنْ نَقْضِ الْعِمَامَةِ بَعْدَ لَفِّهَا Ve

حَوْرٌ [ḥavr] Hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَارَ الرَّجُلُ حَوْرًا إِذَا تَحَيَّرَ Ve su ve kuyu makūlesinin derinliğine ve dibine denir; yukālu: بِئْرٌ بَعِيدَةُ الْحَوْرِ أَيِ الْقَعْرِ وَالْعُمْقِ ve minhu yukālu: هُوَ بَعِيدُ الْحَوْرِ أَيْ عَاقِلٌ كَمَا يُقَالُ بَعِيدُ الْغَوْرِ ve yukālu: فُلَانٌ مَا يَحُورُ وَمَا يَبُورُ أَيْ مَا يَزْكُو وَمَا يَنْمُو Yaʿnī “neşv ü nemā hāletine rücūʿ eylemez.” Ve مَا يَبُورُ kelimesi itbāʿdır, zīrā itbāʿ ve izdivāc vāv ile de vardır. Ve

حَوْرٌ [ḥavr] Kassārlık eylemek yaʿnī bezi çırpıp ağartmak maʿnāsınadır; tekūlu: حُرْتُ الثَّوْبَ حَوْرًا أَيْ غَسَلْتُهُ وَبَيَّضْتُهُ

اَلْحُورُ [el-ḥūr] (ḥā’nın zammıyla) Helāk maʿnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُهُ فِي وَرْطَةِ الْحُورِ أَيِ الْهَلَاكِ Ve eksilme, نَقْصٌ [naḳṣ] maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ قَدْ أَصَابَهُ حُورٌ فِي مَحَارَةٍ أَيْ نُقْصَانٌ فِي

نَقْصٍ ke-mā se-yuzkeru. Ve

حُورٌ [ḥūr] أَحْوَرُ [aḥver] ve حَوْرَاءُ [ḥavrā᾽] kelimelerinden cemᶜ olur ki siyāh-çeşm mahbūb ve mahbūbeye denir, ke-mā se-yecīᵓu; yukālu: غُلَامٌ أَحْوَرُ وَجَارِيَةٌ حَوْرَاءُ وَغِلْمَانٌ وَجَوَارٍ حُورٌ Ve

حُورٌ [Ḥūr] Esāmīdendir: Ḥūr b. Ḫārice, Ṭayyiᵓ kabīlesinden bir kimsedir. Ve

حُورٌ [ḥūr] إِحَارَةٌ [iḥāret] kelimesinden ki redd eylemek maᶜnāsınadır, ism olur, redd ve iᶜāde maᶜnāsına; tekūlu: لَمْ يَتَيَسَّرْ لِي حُورُهُ ve tekūlu'l-ᶜArab: إِنَّهُ فِي حُورٍ وَبُورٍ أَيْ فِي غَيْرِ صَنْعَةٍ وَلاَ إِتَاوَةٍ أَوْ فِي ضَلاَلٍ أَيْ رَدُّهُ Yaᶜnī "Filān adam bir iş ile güçle mukayyed değildir, bī-kār ve herze-gerddir yāhūd güm-rāhtır."

اَلْحَوَرُ [el-ḥaver] (fethateynle) Bir adamın gözünün siyāhı değirmi ve kapakları ince ve nāzük ve etrāfı berg-i semen gibi ak olduğu hālde gözünün beyāzının beyāzlığı ve siyāhlığının siyāhlığı koyu ve şedīd olmak yaᶜnī akı ak ve karası kara olmak maᶜnāsınadır. ᶜAlā-kavlin bedeni sīm-i sāfī gibi pek beyāz olarak gözünün beyāz ve sevādı pek koyu olmak maᶜnāsınadır. Ve ᶜalā-reᵓyin āhū gözü gibi bütün siyāh-çeşm olmak maᶜnāsınadır. İşbu kavl-i sālis benī-ādem gözünde olmayıp āhū ve cāmūs gözlerinin vasfı olmakla baᶜzı eşᶜārda ber-vech-i istiᶜāre istiᶜmāl olunur; yukālu: حَوِرَ الْغُلَامُ وَالْجَارِيَةُ حَوَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ بَيَاضُ بَيَاضِ عَيْنِهِ وَسَوَادُ سَوَادِهَا وَاسْتَدَارَتْ حَدَقَتُهَا وَرَقَّتْ جُفُونُهَا وَابْيَضَّ مَا حَوَالَيْهَا أَوِ اشْتَدَّ بَيَاضُهَا وَسَوَادُهَا فِي شِدَّةِ بَيَاضِ الْجَسَدِ أَوِ اسْوَدَّتِ الْعَيْنُ كُلُّهَا مِثْلَ الظِّبَاءِ وَلاَ يَكُونُ فِي بَنِي آدَمَ بَلْ يُسْتَعَارُ لَهَا [Ve] havrā-i cinānın vech-i tesmiyeleri vasf-ı mezkūre mebnīdir. Ve

حَوَرٌ [ḥaver] Şol gül-i şeftālū kırmızı sahtiyāna denir ki onunla sandık ve sepet ve at eyeri makūlesi nesneler kaplanır. Cemᶜi حُورَانٌ [ḥūrān] gelir ḥā'nın zammıyla. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: كِتَابُهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "لِوَفْدِ هَمْدَانَ لَهُمْ مِنَ الصَّدَقَةِ الثِّلْبُ وَالنَّابُ وَالْفَصِيلُ وَالْفَارِضُ وَالْكَبْشُ الْحَوَرِيُّ" أَيْ مَنْسُوبٌ إِلَى الْحَوَرِ وَهِيَ جُلُودٌ تُتَّخَذُ مِنْ جُلُودِ الضَّأْنِ تَصِيرُ حُمْرًا تُغَشَّى بِهَا السِّلاَلُ Ve

حَوَرٌ [ḥaver] Beyāzlığı için بَيْضَاءُ [beyḍā᾽] dedikleri haşebeye denir. Ve

حَوَرٌ [Ḥaver] Benāt-ı Naᶜş-ı Ṣugrā dedikleri kevākib-i şimāliyye-i sebᶜadan üçüncü kevkebe denir, niteki "و،ق،د" māddesinde tafsīl olundu. Ve kırmızıya boyanmış sahtiyāna denir; iç astarı ondan olan çizmeye خُفٌّ مُحَوَّرٌ derler, ke-mā se-yuzkeru. Ve

حَوَرٌ [ḥaver] Sığıra denir, بَقَرٌ [baḳar] gibi. Cemᶜi أَحْوَارٌ [aḥvār]dır. Ve bir nevᶜ nebāt adıdır, müfredātta kehrübā ağacıyla beyān olunmuştur. Ve şol nesneye denir ki yanmış kalaydan masnūᶜ olup nisvān tāᵓifesi onunla yüzlerine tılā ederler. Bu isfīdāc-ı Rūmī dedikleridir ki bir nevᶜi kalaydan ve bir nevᶜi kurşundan maᶜmūl olur. Ve

حَوَرٌ [ḥaver] Şeyᵓ maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ حَوَرًا أَيْ شَيْئًا

اَلْأَحْوَرُ [el-aḥver] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Gözü zikr olunan حَوَرٌ [ḥaver] sıfatıyla muttasıf olan kişiye denir. Müᵓennesinde حَوْرَاءُ [ḥavrā᾽] ve cemᶜlerinde حُورٌ [ḥūr] denir. Ve

أَحْوَرُ [Aḥver] Bir yıldız ᶜalā-kavlin Müşterī yıldızına denir. Ve

أَحْوَرُ [aḥver] ᶜAkl ve hūş maᶜnāsına müstaᶜmeldir, safvet ve nekāᵓ ve hulūs ᶜalākasıyla; yukālu: مَا يَعِيشُ فُلاَنٌ بِأَحْوَرَ أَيْ بِعَقْلٍ يَعْنِي صَافٍ كَالطَّرْفِ أَيِ الْعَيْنِ الْأَحْوَرِ النَّاصِعِ الْبَيَاضِ وَالسَّوَادِ Ve

أَحْوَرُ [Aḥver] Yemen'de bir mevziᶜ adıdır. Ve ᶜAbdurraḥmān b. Şemmāse b. Ẕi᾽b b. Aḥver tābiᶜīndendir.

اَلْأَحْوَرِيُّ [el-aḥveriyy] (yā-yı nisbetle) Kar gibi ter ve be-gāyet ak olan şey᾽e denir; mübālagaten nefsine mensūbdur; yukālu: ثَوْبٌ أَحْوَرِيٌّ أَيْ أَبْيَضُ نَاعِمٌ

اَلْإِحْوِرَارُ [el-iḥvirār] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Bir adam mübālaga vechile أَحْوَرُ الْعَيْنِ [aḥveru'l-ᶜayn] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْوَرَّ الرَّجُلُ إِحْوِرَارًا إِذَا حَوِرَ مُبَالَغَةً Ve bir nesne pek ağarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْوَرَّ الثَّوْبُ إِذَا ابْيَضَّ

اَلْمُحَوَّرُ [el-muḥavver] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Astarı zikr olunan حَوَرٌ [ḥaver] yaᶜnī kırmızı sahtiyān olan çizmeye denir; yukālu: خُفٌّ مُحَوَّرٌ إِذَا كَانَتْ بِطَانَتُهُ مِنَ الحَوَرِ

اَلْحَوَارِيَّاتُ [el-ḥavāriyyāt] (ḥā'nın fethiyle) Şehr hatunlarına ıtlāk olunur çehreleri beyāz olduğu için, zīrā حَوَارٌ [ḥavār] aklığa denir. Ve

حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] Nāsır ve meded-kāra, ᶜalā-kavlin hāssaten enbiyā-yı ᶜiẓām ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin infāẓ-ı ahkām-ı şerᶜiyyeleri bābında yārī ve nusret edenlere ıtlāk olunur, hulūs ve nekā-yı ᶜazm münāsebetiyle. Ve

حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] Çırpıcıya denir, قَصَّارٌ [ḳaṣṣār] maᶜnāsına, bezleri ağarttığı için. Ve hālis ve dürüst dosta denir, حَمِيمٌ [ḥamīm] maᶜnāsına.

Mütercim der ki mü᾽ellif *Baṣā᾽ir*'de ﴿قَالَ الْحَوَارِيُّونَ﴾ الآية kerīmesinde حَوَارِيُّونَ [ḥavāriyyūn] cemᶜdir. Ve حَوَارٌ [ḥavār] beyāz maᶜnāsınadır ki ismdir; mü᾽ennesi حَوَارِيَّاتٌ [havāriyyāt]tır ki nisvān-ı hazariyyeye ıtlāk olunur. Ve āyet-i merkūmede حَوَارِيُّونَ [ḥavāriyyūn] ensār-ı ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām'dır, hulūs-ı ᶜakīde ve nekā-yı ᶜalākaları bāᶜis-i tesmiyedir. ᶜAlā-kavlin cemāᶜat-i merkūme قَصَّارٌ [ḳaṣṣār]lar idi ve ᶜalā-re᾽yin صَيَّادٌ [ṣayyād]lar idi, igfāl-i sayd için sayyādlar beyāz esvāb telebbüs ederler. Ve ᶜinde'l-baᶜz dā᾽imā ifāde-i ᶜilm ve taᶜlīm-i emr-i dīnle nüfūs-ı nāsı tathīr ve tenkıye eyledikleri bāᶜis-i tesmiyedir ki sebeb-i maᶜnevī olur ve kassārlık isnād edenlerin murādları dahi budur. Ve sayyādlık ᶜazv edenlerin murādları mütehayyir-i emr-i dīn ü āhiret olan nüfūs-ı nāsı ıstıyād ve tarīk-i hakka kavd ettiklerine mebnīdir ve ᶜalā-kavlin onlar mülūk idi, dā᾽imā beyāz giyerler idi. Kaldı kı حَوَارٌ [ḥavār] vech-i mezkūr üzere زَمَانٌ [zamān] gibi ismdir ve حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] munsarıftır, zīrā حَوَارٌ [ḥavār]a mensūbdur, بُخْتِيٌّ [buḫtiyy] ve كُرْسِيٌّ [kursiyy] cemᶜleri olan بَخَاتِيٌّ [beḫātiyy] ve كَرَاسِيٌّ [kerāsiyy] kabillerinden değildir.

Şārih der ki baᶜzılar حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] cemᶜden cinse menkūldür dediler, zīrā müfred ve cemᶜe ıtlāk olunur. Ve muhakkık Teftāzānī, aslı حَوَرٌ [ḥaver] idi fethateynle ve nisbetinde حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] dediler tagyīr-i neseb için mübālagaten elif ziyāde olundu diye tahkīk eylemiştir. İntehā.

اَلْحُوَّارَى [el-ḥuvvārā] (ḥā'nın zammı ve vāv'ın teşdīdi ve elifin kasrıyla) Be-gāyet beyāz ve hālis una ıtlāk olunur ki hās un taᶜbīr olunur. Ve mutlakā ağartılmış una denir.

حَوَّارُونَ [Ḥavvārūn] (ḥā'nın fethi ve vāv'ın teşdīdiyle) Bir belde adıdır.

اَلْحَوْرَاءُ [el-ḥavrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] veznin-

de) أَحْوَرُ [aḥver]in mü'ennesidir ki zikr olundu. Ve değirmi olan dāga ve yakıya denir, keyye-i müdevvere maᶜnāsına. Ve

حَوْرَاءُ [Ḥavrā'] Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır ki Baḥr-i Ḳulzum'da Mıṣır cānibinde vürūd eden sefīnelerin iskelesidir, hālen metrūktur. Ve

حَوْرَاءُ [Ḥavrā'] Benū Nebhān yurdunda bir su adıdır.

أَبُوالْحَوْرَاءِ [Ebu'l-Ḥavrā'] Kunūt duᶜāsı hadīsinin rāvīsi olan muhaddisin künyesidir ve ferddir, yaᶜnī o künyede sānīsi yoktur. Ḳāle'ş-şāriḥ اِسْمُهُ رَبِيعَةُ قَالَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ عَلَّمَنِي أَبِي أَوْ جَدِّي رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أَنْ أَقُولَ فِي قُنُوتِ الْوِتْرِ "أَللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِي وَلاَ يُقْضَى عَلَيْكَ إِنَّهُ لاَ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ"

اَلْمَحَارَةُ [el-meḥaret] (mīm'in fethiyle ism-i mekāndır) Rücūᶜ eyleyecek ve rücūᶜ olunacak mekāna denir. Ve kulağın içine denir, جَوْفُ الْأُذُنِ [cevfu'l-uẕun] maᶜnāsına. Ve bedende omuz başı dönecek yere denir, مَرْجِعُ الْكَتِفِ [merciᶜu'l-ketif] maᶜnāsına. Ve صَدَفَةٌ [ṣadefet]e yaᶜnī aᶜẓāda olan kemiklerden pazının nihāyet bulup omuz ile kavuştuğu yerde olan yumruca kemiklere ıtlāḳ olunur. Ve sā'ir o makūle kemiklere denir ki oynak yerlerinde olan burgaç kemiklerden ᶜibārettir. Ve هَوْدَجٌ [hevdec] tarzında bir nevᶜ merkebe ıtlāḳ olunur ki nisvān rükūb ederler. Ve نَسْرٌ [nesr] ile سُنْبُكٌ [sunbuk] mā-beynine yaᶜnī at kısmının tırnağı içre çekirge hey'etinde yābis et pāresiyle tırnağı ucunun aralığına denir. Ve

مَحَارَةٌ [meḥāret] Çizgiye denir, خَطٌّ [ḫaṭṭ] maᶜnāsına. Ve baᶜzı nüshalarda ẓā-yı muᶜceme ile حَظٌّ [ḥaẓẓ] mersūm olmakla behre ve nasīb demek olur. Māddenin buna nevᶜan mülāyemeti vardır. Ve

مَحَارَةٌ [meḥāret] Nāhiye maᶜnāsınadır. Ve noksān maᶜnāsınadır ve minhu'l-meselu: "حَوْرٌ فِي مَحَارَةٍ" أَيْ نُقْصَانٌ فِي نُقْصَانٍ Ānen-feān naks ve idbārda olan yāhūd aslā salāh bulmayan yāhūd baᶜde's-salāh fāsid olan hakkında söylenir.

اَلْحَوَارَى [el-Ḥavārā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Elkābdandır: Aḥmed b. Ebi'l-Ḥavārā ve Ebi'l-Ḥuvvārā ki سُمَّانَى [summānā] veznindedir ve Ebu'l-Ḳāsım el-Ḥuvvārā iki zāhid-i maᶜrūftur.

اَلْحُوَارُ [el-ḥuvār] (ḥā'nın zammı ve baᶜzen kesriyle) Deve kısmını doğurduğu anda yavrusuna denir, ᶜalā-kavlin anasından munfasıl yaᶜnī memeden münfatim olunca kadar ıtlāḳ olunur. Cemᶜi أَحْوِرَةٌ [aḥviret] ve حِيرَانٌ [ḥīrān] gelir ḥā'nın kesriyle ve حُورَانٌ [ḥūrān] gelir ḥā'nın zammıyla.

اَلْمُحَاوَرَةُ [el-muḥāveret] (mīm'in zammıyla) ve

اَلْمَحْوَرَةُ [el-maḥveret] (mīm'in ve vāv'ın fethiyle) ve

اَلْمَحُورَةُ [el-maḥūret] (مَقُولَةٌ [maḳūlet] vezninde) ve

اَلْحَوِيرُ [el-ḥavīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْحَوَارُ [el-ḥavār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْحِيرَةُ [el-ḥīret] (سِيرَةٌ [sīret] vezninde) ve

اَلْحُوَيْرَةُ [el-ḥuveyret] (musaggar bünyesiyle) Cevāb maᶜnāsınadır, sā'ile idāre olunduğu ᶜalākasıyla. مُحَاوَرَةٌ [muḥāveret] gerçi mufāᶜaletten masdardır, lākin ism menziline münezzeldir. Ve

مُحَاوَرَةٌ [muḥāveret] Asl masdar olarak

karşılıklı cevāb döndürmek maʿnāsınadır; tekūlu: حَاوَرْتُهُ مُحَاوَرَةً أَيْ رَاجَعْتُهُ الْكَلاَمَ

اَلتَّحَاوُرُ [et-teḥāvur] (تَفاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Muhāvere edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاوَرُوا إِذَا تَرَاجَعُوا الْكَلاَمَ بَيْنَهُمْ Ve cevāblaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاوَرُوا إِذَا تَجَاوَبُوا

اَلْمِحْوَرُ [el-miḥver] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) İsm-i ālettir, şol demir iğe denir ki بَكَرَةٌ [bekeret] ile خُطَّافٌ [ḫuṭṭāf] dedikleri demirin beynlerini cemʿ eder yaʿnī ikisi de onun üzerinde olur. Kezālik şol ağaç oka denir ki çarh onun üzerinde deverān eder, murād makaranın ve çarhın okları olacaktır ki onun üzerinde deverān ederler. Ve kuşak ve kolan makūlesinin uçlarında olan tokaların deverān eyledikleri küçük demir iğceğize denir. Ve dağlağıya denir, مِكْوَاةٌ [mikvāt] maʿnāsına. Ve ekmekçilerin hamur açacak ağaçlarına denir ki oklava ve merdāne taʿbīr olunur.

اَلتَّحْوِيرُ [et-taḥvīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Ekmekçi hamuru oklava ile açıp hāzırlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّرَ الْخُبْزَةَ إِذَا هَيَّأَهَا وَأَدَارَهَا لِيَضَعَهَا فِي الْمَلَّةِ Ve devenin gözünün çevresini dāglamak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّرَ عَيْنَ الْبَعِيرِ إِذَا أَدَارَ حَوْلَهَا مِيسَمًا Ve geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّرَ الشَّيْءَ إِذا رَجَّعَهُ Ve hā᾽ib ve hāsir kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّرَهُ اللهُ تَعالَى أَيْ خَيَّبَهُ Mü᾽ellif maʿnā-yı sānīyi tekrār eylemiştir.

اَلْحَوِيرُ [el-ḥavīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAdāvet ve مُضَارَّةٌ [muḍārret] maʿnāsındır ki tarafeynden dā᾽irdir; yukālu: بَيْنَهُمَا حَوِيرٌ أَيْ عَدَاوَةٌ وَمُضَارَّةٌ

اَلْحَوَرْوَرُ [el-ḥaverver] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) حَوَرٌ [ḥaver] gibi nesne maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ حَوَرًا وَحَوَرْوَرًا أَيْ شَيْئًا

حَوْرِيتُ [Ḥavrīt] (تَكْرِيتُ [tekrīt] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْحَائِرُ [el-ḥā᾽ir] Zebūn ve mehzūl olan hayvāna ve insāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ حَائِرٌ أَيْ مَهْزُولٌ Ve çerviş yağına denir. Ve ʿIrāḳ’ta bir mevziʿ adıdır ki meşhed-i İmām Ḥuseyn radıyallāhu ʿanhu ondadır; aʿlāmdan Naṣrullāh b. Muḥammed el-Kūfī ve ʿAbdulḥamīd b. Faḫḫār el-Ḥā᾽iriyyān oradandır.

اَلْحَائِرَةُ [el-ḥā᾽iret] Aslā kocamak bilmeyen dişi koyuna ve hatuna ıtlāk olunur, gūyā ki döne döne gençlenip tāzelenirler; yukālu: شَاةٌ وَمَرْأَةٌ حَائِرَةٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تَشِبَّانِ أَبَدًا Ve katʿā hayr ve menfaʿat me᾽mūl olmayan şey᾽e denir; yukālu: مَا هُوَ إِلاَّ حَائِرَةٌ مِنَ الْحَوَائِرِ أَيْ لاَ خَيْرَ فِيهِ

حَوْرَةُ [Ḥavret] (ḥā’nın fethiyle) Raḳḳa ile Bālis beyninde bir karyedir; muhaddisīnden Ṣāliḥ el-Ḥavrī oraya mensūbdur. Ve Ḳabeliyye’de bir vādī ismidir.

حَوْرِيٌّ [Ḥavriyy] (rā’nın kesriyle) Duceyl muzāfātından bir karyedir; zühhāddan Ḥasan b. Muslim ve Suleym b. ʿĪsā oradandır.

حَوْرَانُ [Ḥavrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Dimaşḳ-ı Şām kūrelerinden bir kūre adıdır. Ve Necd türābında bir su adıdır. Ve bādiye-i Semāve’de bir mevziʿ adıdır. Ve

حَوْرَانُ [ḥavrān] Fīl derisine denir.

اَلْإِحَارَةُ [el-iḥāret] إِدَارَةٌ [idāret] vezninde ve mürādifidir ki geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: طَحَنَتِ الطَّاحُونَةُ فَمَا أَحَارَتْ شَيْئًا أَيْ مَا رَدَّتْ شَيْئًا مِنَ الدَّقِيقِ Maʿnā-yı mezbūrdan حُورٌ [ḥūr] zammıla ismdir, ni-

teki zikr olundu. Ve

إِحَارَةٌ [iḥāret] Nāka حُوَارٌ [ḥuvār] dedikleri yavru sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَارَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ ذَاتَ حُوَارٍ Ve cevāb döndürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: كَلَّمْتُهُ فَمَا أَحَارَ إِلَيَّ جَوَابًا أَيْ مَا رَدَّ

اَلْمَحَاوِرُ [el-meḥāvir] (mīm'in fethiyle) مِحْوَرٌ [miḥver]in cemᶜidir ki makara ve çarh oklarına ve iğlerine denir. Bu münāsebetle ᶜArablar "Filānın işi be-gāyet süst ve muztarib oldu" diyecek yerde قَلِقَتْ مَحَاوِرُهُ derler, إِضْطَرَبَ أَمْرُهُ maᶜnāsına.

عَقْرَبُالْحِيرَانِ [ᶜaḳrebu'l-ḥīrān] Kış vaktinde zuhūr eden ᶜakrebe ıtlāk olunur, devenin حُوَارٌ [ḥuvār] dedikleri yavrularını ledg edikleri için.

اَلْحَوَرْوَرَةُ [el-ḥaververet] (سَفَرْجَلَةٌ [sefercelet] vezninde) Pek beyāz çehreli hatuna denir; tekūlu: رَأَيْتُ حَوَرْوَرَةً أَيْ مَرْأَةً بَيْضَاءَ Ve bu sülāsiyyü'l-asl olup humāsīye mülhak olmuştur.

اَلْمُحَوَّرَةُ [el-muḥavveret] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Devenin hörgücü yağıyla ağartılmış ağaç çanağa ve kavataya denir; yukālu: جَفْنَةٌ مُحَوَّرَةٌ أَيْ مُبْيَضَّةٌ بِالسَّنَامِ

اَلْإِسْتِحَارَةُ [el-istiḥāret] Muhātabdan redd-i cevāb taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَارَهُ إِذَا اسْتَنْطَقَهُ

قَاعُ الْمُسْتَحِيرَةِ [Ḳāᶜu'l-Musteḥīret] Bir belde adıdır.

[ح ي ر]

اَلْحَيْرَةُ [el-ḥayret] ve

اَلْحَيْرُ [el-ḥayr] (ḥā'ların fethi ve yā'ların sükūnuyla) ve

اَلْحَيَرُ [el-ḥayer] (fethateynle) ve

اَلْحَيَرَانُ [el-ḥayerān] (طَيَرَانٌ [ṭayerān] vezninde) Bir nesneye bir düzeye pek çok bakmak sebebiyle gözü donuklanmak maᶜnāsınadır ki o hālet savuşmadıktan sonra bir şey᾿i göremez olur. Asl maᶜnā-yı mevzūᶜu budur; yukālu: حَارَ الرَّجُلُ يَحَارُ حَيْرَةً وَحَيْرًا وَحَيَرًا وَحَيَرَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَظَرَ إِلَى الشَّيْءِ فَغُشِيَ عَلَيْهِ Ve bir adam ser-geşte ve deng ve mank olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki nereye gideceğini ve ne yapacağını bilmez olur; yukālu: حَارَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَهْتَدِ لِسَبِيلِهِ Ve bir yerde su bir tarafa akmayıp beri öte çalkanıp dönmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَارَ الْمَاءُ إِذَا تَرَدَّدَ يَعْنِي كَأَنَّهُ لاَ يَدْرِي كَيْفَ يَجْرِي

اَلْحَيْرَانُ [el-ḥayrān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) ve

اَلْحَائِرُ [el-ḥā᾿ir] Mādde-i merkūmeden vasftır, ser-geşte ve deng ve mank adama denir. Mü᾿ennesinde حَيْرَاءُ [ḥayrā᾿] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrā᾿] vezninde. Cemᶜinde حَيَارَى [ḥayārā] denir ḥā'nın fethi ve zammıyla. Ve

حَائِرٌ [ḥā᾿ir] Su müctemiᶜ olacak yere denir. Ve şol havuza denir ki ona yağmur suyu akacak mecrā ve mesīl tesyīb ve tesyīl olunmuş ola. Ve mürtefiᶜ yerler aralığında olan düz ve oturaklı mekāna denir. Ve bostāna denir; elifi tarhla حَيْرٌ [ḥayr] dahi denir. Cemᶜi حُورَانٌ [ḥūrān] gelir ḥā'nın zammıyla ve حِيرَانٌ [ḥīrān] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve et yağına denir, وَدَكٌ [vedek] maᶜnāsına. Ve Kerbelā᾿ çölüne ıtlāk olunur. Ve Kerbelā'da bir mevziᶜ adıdır.

اَلْحَيْرَاءُ [el-Ḥayrā᾿] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā᾿] vezninde) Bu dahi Kerbelā᾿ çölüne ıtlāk olunur.

حَيْرِيَّ الدَّهْرِ [ḥayriyye'd-dehr] (ḥā'nın fethi ve kesri ve āhirde yā'nın teşdīd ve nasbıyla) ve

حيري دَهْرٍ [ḥayrī dehr] (yā-yı ahīrenin tahfīf ve sükūnuyla)

حيريَ دَهْرٍ [ḥayriye dehr] (yā’nın tahfīf ve nasbıyla)

حاريَّ دَهْرٍ [ḥāriyye dehr] (yā’nın teşdīd ve nasbıyla)

حِيَرَدَهْرٍ [ḥiyere dehrin] (عِنَبٌ [ʿineb] veznin-de) مُدَّةَ الدَّهْرِ [muddete’d-dehr] maʿnāsına müstaʿmeldir, حَيْرَةٌ [ḥayret]ten nāşī müte-vakkıf kimseye teşbīhe mebnīdir; tekūlu: لاَ آتِيهِ حَيْرِيَّ الدَّهْرِ وَحِيرِيَّ الدَّهْرِ وَحَيْرِيَ دَهْرٍ وَحَيْرِي دَهْرٍ وَحَارِيَّ دَهْرٍ وَحِيَرَ دَهْرٍ أَيْ مُدَّةَ الدَّهْرِ وَدَوَامَهُ Yaʿnī “Zamān durdukça ben ona varmam demektir.” Ve yekūlūne: حَيْرَ مَا قُلْتُهُ أَيْ رُبَّمَا [Ve] رُبَّ burada teksīr içindir, maʿnā-yı mezbūrdan münşaʿibdir.

اَلتَّحَيُّرُ [et-teḥayyur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bu dahi حَيْرَةٌ [ḥayret] gibi hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَيَّرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى حَارَ Ve su bir yerde irkilip beri öte çalkanıp dönmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَيَّرَ الْمَاءُ إِذَا دَارَ وَاجْتَمَعَ Ve bir ma-hal su ile dopdolu olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki bir tarafa cereyānı bilmez olur; yukālu: تَحَيَّرَ الْمَكَانُ بِالْمَاءِ إِذَا امْتَلَأَ Ve delikanlının civānlığı gāyet ve kemāle resīde olmakla aʿżā᾽ ve endāmında katʿā noksān şā᾽ibesi kalmayıp tāmmü’ş-şebāb olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَيَّرَ الشَّبَابُ إِذَا تَمَّ آخِذًا مِنَ الْجَسَدِ كُلَّ مَأْخَذٍ يَعْنِي امْتَلَأَ وَبَلَغَ الْغَايَةَ وَتَمَّ جَسَدُهُ Ve havā yüzünde sehāb bir tarafa teveccüh eylemeyip oldu-ğu yerde durmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَيَّرَ السَّحَابُ إِذَا لَمْ يَتَّجِهْ جِهَةً Ve kap bir nesne ile dopdolu olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَيَّرَتِ الْجَفْنَةُ إِذَا امْتَلَأَتْ دَسِمًا وَطَعَامًا

اَلْإِسْتِحَارَةُ [el-istiḥāret] تَحَيُّرٌ [teḥayyur] ile maʿnā-yı evvel ve sānī ve sāliste mürādiftir. *Esās*’ın kavline göre mecmūʿuyla mürādiftir; yukālu: إِسْتَحَارَ الرَّجُلُ وَاسْتَحَارَ الْمَكَانُ بِالْمَاءِ وَاسْتَحَارَ الشَّبَابُ بِمَعْنَى تَحَيَّرَ

اَلْحَيِّرُ [el-ḥayyir] (كَيِّسٌ [keyyis] veznin-de) Kaplayı buluta denir, غَيْمٌ [ġaym] maʿnāsına.

اَلْحِيَرُ [el-ḥiyer] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْحَيَرُ [el-ḥayer] (fethateynle) Māl-ı kesīre ve ehl ü müteʿallakāt-ı kesīreye denir.

اَلْحِيرَةُ [el-Ḥīret] (ḥā’nın kesriyle) Neysābūr’da bir mahalle adıdır. Ḳāḍī-i Neysābūr Muḥammed b. Aḥmed b. Ḥafṣ oradandır. Ve Kūfe kurbünde bir belde adıdır; nisbetlerinde حِيرِيٌّ [Ḥīriyy] de-nir, kıyās üzere ve حَارِيٌّ [Ḥāriyy] dahi mesmūʿdur, gayr-i kıyās üzere; Kaʿb b. ʿAdiyy el-Ḥīrī bu Ḥīre’dendir. Ve Fārs ülkesinde bir karye ve ʿĀne kurbünde bir belde adıdır. Aʿlāmdan Muḥammed b. Mukārim oradandır.

اَلْحِيرَتَانِ [el-Ḥīretān] (tesniye bünyesiyle) Ḥīre ile Kūfe murād olunur.

اَلْمُسْتَحِيرَةُ [el-Musteḥīret] Bir belde adıdır. Ve et yağıyla dopdolu olan kavataya ve çanağa vasf olur.

اَلْمُسْتَحِيرُ [el-musteḥīr] (hā’sız) Beyābānın arkuru tarafına sālik olan yola ıtlāk olunur ki nereye mūsıl olacağı maʿlūm olmaz. Ve şol sakīl ve kesīf sehāba ıtlāk olunur ki bir tarafa sevk eder yel olmamakla mütered-did olarak mütevakkıf ola.

اَلْحِيَارَانِ [el-Ḥiyārān] (ḥā’nın kesriyle) Bir mevziʿdir.

حَيِّرَةٌ [Ḥayyiret] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Yemāme’de cebel-i Niṭāʿda bir beldedir.

FASLU'L-ḪĀ᾿İ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ر]

اَلْخَبَرُ [el-ḫaber] (fethateynle) نَبَأٌ [nebe᾿] ve حَدِيثٌ [ḥadīs̱] maᶜnāsınadır ki nakl ve tahdīs olunan kelāmdan ᶜibārettir, Fārisīde peyām ve peygām ve Türkīde salık taᶜbīr olunur. Cemᶜi أَخْبَارٌ [aḫbār] ve cemᶜü'l-cemᶜi أَخَابِيرُ [eḫābīr]dir.

اَلْخَابِرُ [el-ḫābir] ve

اَلْخَبِيرُ [el-ḫabīr] ve

اَلْخَبِرُ [el-ḫabir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْخُبْرُ [el-ḫubr] (جُحْرٌ [cuḥr] vezninde) Sıfatlardır, haber bilen kimseye denir; yukālu: هُوَ خَابِرٌ وَخَبِيرٌ وَخَبِرٌ وَخُبْرٌ أَيْ عَالِمٌ بِالْخَبَرِ

اَلْإِخْبَارُ [el-iḫbār] (hemzenin kesriyle) Haber vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْبَرَهُ بِالشَّيْءِ إِذَا أَنْبَأَهُ بِهِ Ve sütlü nākayı pek sütü çok bulmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَخْبَرْتُ اللِّقْحَةَ أَيْ وَجَدْتُهَا غَزِيرَةً

اَلْخِبْرُ [el-ḫibr] ve

اَلْخِبْرَةُ [el-ḫibret] (ḫā'ların kesri ve zammıyla) ve

اَلْمَخْبَرَةُ [el-maḫberet] (mīm'in ve bā'nın fethiyle) ve

اَلْمَخْبُرَةُ [el-maḫburet] (mīm'in fethi ve rā'nın zammıyla) Bir nesneyi künh ve hakīkati üzere bilmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَبِرَ الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ وَخَبِرَهُ وَخَبَرَهُ خِبْرًا وَخِبْرَةً وَمَخْبَرَةً وَمَخْبُرَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا عَلِمَهُ يَعْنِي بِكُنْهِهِ وَحَقِيقَتِهِ Ve bunlar ism olarak istiᶜmāl olunur ve minhu tekūlu: لِي بِهِ خِبْرٌ وَخِبْرَةٌ وَمَخْبَرَةٌ وَمَخْبُرَةٌ أَيْ عِلْمٌ Ve tekūlu: لَأَخْبُرَنَّ خُبْرَكَ بِضَمِّ الْخَاءِ أَيْ لَأَعْلَمَنَّ عِلْمَكَ Ve

خُبْرٌ [ḫubr] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْحَيْرُ [el-ḥayr] (غَيْرٌ [ġayr] vezninde) Mevāşī ağılına yāhūd çayır koruluğuna şebīh olan yere denir. Ve

حَيْرٌ [Ḥayr] Surre-men-re᾿ā nām kasabada bir kasr ismidir.

اَلْحَيْرَةُ [el-ḥayret] (مَيْرَةٌ [meyret] vezninde) Çayırlı çemenli sebzezār yere denir; yukālu: أَصْبَحَتِ الْأَرْضُ حَيْرَةً أَيْ مُخْضَرَّةً مُبْقِلَةً

حِيَارُبَنِيالْقَعْقَاعِ [Ḥiyāru Beni'l-Ḳaᶜḳāᶜ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḳinnesrīn beriyyesinde bir nāhiyedir.

اَلْحَارَةُ [el-ḥāret] Hāneleri birbirine karīb ve sıkça olan şehr mahallesine denir; yukālu: دَارُهُ فِي حَارَةِ فُلَانٍ وَهِيَ كُلُّ مَحَلَّةٍ دَنَتْ مَنَازِلُهُمْ

اَلْحُرَيْرَةُ [el-Ḥureyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Dimaşḳ şehrinde bir mahalledir; muhadisīnden İbrāhīm b. Mesᶜūd el-Ḥuveyrī oradandır.

حِيرَبِيرَ [ḥīre bīre] (ḥā'nın ve bā'nın kesri ve rā'ların feth üzere bināsıyla) ve

حِيرِبِيرِ [ḥīrin bīrin] (cerr ve tenvīnle) حُورٌ بُورٌ maᶜnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ فِي حِيرَ بِيرَ وَفِي حِيرٍ بِيرٍ أَيْ فِي حُورٍ بُورٍ ke-mā tekaddeme.

خِبْرَةٌ [ḫibret] (ḫā’nın kesriyle) Bir şeyʾi gereği gibi bilmek için yoklayıp sınamak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَرَهُ خُبْرًا وَخِبْرَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَلَاهُ Ve minhu kavlu Ebi’d-Derdāʾ radıyallāhu ʿanhu: "وَجَدْتُ النَّاسَ أُخْبُرْ تَقْلَهْ" أَيْ وَجَدْتُهُمْ مَقُولاً فِيهِمْ هَذَا أَيْ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ وَهُوَ مَسْخُوطُ الْفِعْلِ عِنْدَ الْخِبْرَةِ Gerçi müʾellif kelām-ı mezbūrun kāʾilin sükūt edip lākin kütüb-i ehādīste Ebu’d-Derdāʾ hazretlerine maʿzüvv olmakla işāret olundu. Bunda أُخْبُرْ kelimesi emr-i hāzırdır, sūret-i emrde haberdir ve تَقْلَهْ kelimesi قَلْيٌ [ḳaly] lafzından müstakbeldir, meczūmdur. قَلْيٌ [ḳaly] bugz maʿnāsınadır ve hāʾ sektiyyedir, إِذَا خَبَرْتَهُمْ قَلَيْتَهُمْ sebkindedir. Nāsın pek bevātın-ı ahvāline imʿān eyleme ki zīrā hakāyık-ı efʿāl ve dekāyık-ı atvārlarına muttaliʿ olduğunda ekserī zāhirlerine küllī muhālefet olmakla elbette onlara bugz ve ʿadāvete mecbūr olacağın derkārdır, husūsan fī zemāninā selām verecek adam bulamazsın. Kendi nefsimiz dahi o makūledendir, ʿasamenallāhu taʿālā ve tahherenā min ednāsi’s-sumʿati ve’n-nifāki ve’r-riyāʾi. Ve

خُبْرٌ [ḫubr] ve

خِبْرَةٌ [ḫibret] Taʿāmı yağlı yapmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَرَ الطَّعَامَ خُبْرًا وَخِبْرَةً إِذَا دَسَّمَهُ

اَلْإِخْتِبَارُ [el-iḫtibār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir şeyʾi gereği gibi bilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَبَرَ الشَّيْءَ إِذَا عَلِمَهُ بِكُنْهِهِ Ve bir nesneyi gereği gibi bilmek için yoklayıp sınamak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَبَرَهُ إِذَا بَلَاهُ Şārih der ki تَجْرِبَةٌ [tecribet] merreten baʿde-uhrā sınamak olmakla إِخْتِبَارٌ [iḫtibār] ile farkı olmuştur.

اَلتَّخَبُّرُ [et-teḫabbur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi bi’l-hakīka bilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَبَّرَهُ بِمَعْنَى إِخْتَبَرَهُ يَعْنِي عَلِمَهُ Ve bir adamdan haber sormak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَبَّرَ فُلَانًا إِذَا سَأَلَهُ الْخَبَرَ Ve birkaç kimseler kendi beynlerinde koyun iştirā ve zebh edip etini bölüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَبَّرَ الْقَوْمُ إِذَا اشْتَرَوْا شَاةً بَيْنَهُمْ فَذَبَحُوهَا وَاقْتَسَمُوا لَحْمَهَا

اَلْخَبْرُ [el-ḫabr] (ḫā’nın fethi ve bā’nın sükūnuyla) Büyük azık çantasına denir, tūşe-dān-ı büzürg maʿnāsına; ḫā’nın kesriyle de cāʾizdir. Cemʿi خُبُورٌ [ḫubūr] gelir. Bu maʿnādandır ki ʿArablar "Filān bildiği haberi aslā ketm eylemeyip mecmūʿunu filāna nakl ve ihbār eyledi" diyecek yerde أَخْبَرَهُ خُبُورَهُ derler, أَنْبَأَهُ مَا عِنْدَهُ maʿnāsına. Ve

خَبْرٌ [ḫabr] Sütü pek çok nākaya denir; ḫā’nın kesriyle de lügattır. Bunun da cemʿi خُبُورٌ [ḫubūr] gelir. Ve

خَبْرٌ [Ḫabr] Şīrāz’da bir karye adıdır; sāhibü’l-*Musned* Faḍl b. Ḥammād el-Ḫabrī oradandır. Ve Yemen’de bir karye adıdır. Ve

خَبْرٌ [ḫabr] Ekine denir, زَرْعٌ [zerʿ] maʿnāsına. Ve dağlarda su irkilecek yere denir. Ve سِدْرٌ [sidr] ağacına denir ki ʿArabistān kirazı taʿbīr olunur.

اَلْخَبْرَاءُ [el-ḫabrāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bu dahi büyük azık çantasına denir, mezāde-i ʿazīme maʿnāsına. Ve سِدْرٌ [sidr] ağacının menbiti olan ovaya denir. Cemʿi خَبَارَى [ḫabārā] gelir ḫā’nın ve rā’nın fethiyle ve خَبَارِي [ḫabārī] gelir rā’nın kesriyle ve خَبْرَاوَاتٌ [ḫabrāvāt] gelir, خَضْرَاوَاتٌ [ḫaḍrāvāt] gibi ve خِبَارٌ [ḫibār] gelir ḫā’nın kesriyle. Ve

خَبْرَاءُ [ḫabrāʾ] سِدْرٌ [sidr] ağacının diplerinde olan küçük havuz gibi su irkilecek yere

denir.

اَلْخَبِرُ [el-ḫabir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi سِدْرٌ [sidr] ağacına denir.

اَلْخَبِرَةُ [el-ḫabiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bu dahi سِدْرٌ [sidr] ağacının menbiti olan ovaya denir.

اَلْخَبَارُ [el-ḫabār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol arza denir ki toprağı yumuşak ve gevşek ola, şöyle ki dābbe giderken gāh gömülüp ve gāh sarsılır ola; ve minhu'l-meselu: "مَنْ تَجَنَّبَ الْخَبَارَ أَمِنَ الْعِثَارَ" Yaᶜnī "خَبَارٌ [ḫabār] dedikleri arz-ı mezkūreden bertaraf olup onda gezmeyen adam tökeziyip yıkılmaktan emīn olur." Ve

خَبَارٌ [ḫabār] جَرَاثِيمُ [cerāsīm] maᶜnāsınadır ki جُرْثُومٌ [cursūm] cemᶜidir, eşcār diplerinde müctemiᶜ olan toprağa denir. Ve tarla sıçanının yuvasına denir.

اَلْخَبَرُ [el-ḫaber] (fethateynle) Peyām maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve

خَبَرٌ [ḫaber] Masdar olur bir yerin خَبَارٌ [ḫabār]ı yaᶜnī sıçan delikleri çok olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَبِرَتِ الْأَرْضُ خَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ خَبَارُهَا

فَيْفَاءُالْخَبَارِ [Feyfā᾽u'l-Ḫabār] yāhūd

فَيْفُالْخَبَارِ [Feyfu'l-Ḫabār] (fā'ların fethiyle) ᶜAkīk-i Medīne nevāhīsinde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُخَابَرَةُ [el-muḫāberet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Tarladan hāsıl olan gallenin nısfı yāhūd süls ve rubᶜu gibi hisse-i muᶜayyene üzere ᶜakd-i müzāraᶜatla ekin ekmek maᶜnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ "نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَةِ" وَهِيَ الْمُزَارَعَةُ عَلَى النِّصْفِ وَنَحْوِهِ Ve

مُخَابَرَةٌ [muḫāberet] مُؤَاكَرَةٌ [mu᾽ākeret] maᶜnāsınadır ki zirāᶜat için bir adama tarla tahsīs eylemektir; yukālu: خَابَرَهُ إِذَا آكَرَهُ

اَلْخِبْرُ [el-ḫibr] (ḫā'nın kesriyle) مُخَابَرَةٌ [muḫāberet]nin maᶜnā-yı evvelinden ismdir; yukālu: إِنْعَقَدَ بَيْنَهُمَا خِبْرٌ أَيْ عَقْدُ الْمُزَارَعَةِ عَلَى النِّصْفِ وَنَحْوِهِ

اَلْخَبِيرُ [el-ḫabīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ekinciye denir, أَكَّارٌ [ekkār] maᶜnāsına. Ve hāssaten ᶜālim-billāh olan merd-i āgāha denir; yukālu: رَجُلٌ خَبِيرٌ أَيْ عَالِمٌ بِاللهِ تَعَالَى Ve deve tüyüne denir, وَبَرٌ [veber] maᶜnāsına. Ve ᶜuşb ve nebāta denir. Ve devenin ağızı köpüğüne denir. Ve kılların ve tüylerin döküntüsüne denir, نُسَالَةُ الشَّعْرِ [nusāletu'ş-şaᶜar] maᶜnāsına. Ve

خَبِيرٌ [Ḫabīr] Muhaddisīnden Aḥmed b. ᶜİmrān'ın pederinin ceddi ismidir.

اَلْخَبِيرَةُ [el-ḫabīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bedenden dökülen kılların ve tüylerin bir tā᾽ifesine yaᶜnī bir külçesine ve bir tutamına denir. Hā-i vāhdet tahsīs içindir. Ve bir niçe kimseler beynlerinde iştirā ve zebh olunup eti taksīm olunacak koyuna denir. Ve şol koyun yününe denir ki ibtidā kırkmada kırkılmış olmakla pek iyi ve güzel ola.

اَلْخُبْرَةُ [el-ḫubret] (ḫā'nın zammıyla) Bu dahi etini bölüşmek için birkaç adamların beynlerinde müştereken iştirā ve zebh olunan koyuna denir. Ve kap içre irice bir küme tiride denir; yukālu: فِي الْجَفْنَةِ خُبْرَةٌ أَيْ ثَرِيدَةٌ ضَخْمَةٌ Ve şol hisseye denir ki hīn-i kısmette ahz olunur, et ve balık ve sā᾽ir nesne olsun. Ve ehl ve ᶜayāl için iştirā olunan şey᾽e denir, ekmek ve taᶜām ve et gibi. Ve takdīm olunan şey᾽e denir. Ve misāfir kısmının sofra içre yola götürdüğü taᶜāma denir. Ve şol çanağa ve kavataya denir ki içinde dört yāhūd beş beyninde et ve ek-

mek ola.

اَلْمَخْبَرَةُ [el-maḫberet] (مَنْظَرَةٌ [manẓarat] vezninde) Memşā ve kenīfe denir, مَخْرَأَةٌ [maḫreʾet] maʿnāsına. Ve مَرْآةٌ [merʾāt] ve مَنْظَرَةٌ [manẓarat]ın nakīzine denir ki insānın haber verip tavsīf eyleyecek sıfatından ʿibārettir; yukālu: فُلَانٌ مَلِيحُ الْمَنْظَرَةِ وَكَرِيمُ الْمَخْبَرَةِ

اَلْخَابُورُ [el-ḫābūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve Reʾsu ʿAyn ile Furāt beyninde bir nehrin ismidir ki Raḳḳa kazāsındadır. Ve Dicle-i Mavṣil şarkīsinde bir nehr-i dīgerin ismidir. Ve bir vādī adıdır.

خَابُورَاءُ [Ḫābūrāʾ] (medd ile) Bir mevziʿ adıdır.

خَيْبَرُ [Ḫayber] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Medīne kurbünde hısn-ı maʿrūf adıdır. Şārih der ki Ḫayber vilāyetinin adıdır, yedi hısnı müştemildir. Aʿlāmdan Aḥmed b. ʿAbdulḳāhir ve Muḥammed b. ʿAbdulʿazīz el-Ḫayberiyyān gūyā ki Ḫayber’de tevellüd eylemişlerdir, yaʿnī Ḫayberiyyü’l-asl olmaları muhakkak değildir. Ve

خُيَيْبِرُ [Ḫayber] Esmādandır: ʿAlī b. Muḥammed b. el-Ḫayber muhaddisīndendir.

اَلْخَيْبَرِيُّ [el-ḫayberīyy] (yā-yı nisbetle ve baʿzı nüshada maksūren vākiʿdir) Mutlakan kara yılana denir.

خَابَرَانُ [Ḫāberān] (bā’nın fethiyle) Īrān’da Seraḫs ile Ebīverd beyninde bir nāhiye adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir.

اَلْإِسْتِخْبَارُ [el-istiḫbār] Bir kimseden bir haber sormak maʿnāsınadır: yukālu: إِسْتَخْبَرَهُ إِذَا سَأَلَهُ الْخَبَرَ

اَلتَّخْبِيرُ [et-taḫbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Haber vermek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّرَهُ تَخْبِيرًا بِمَعْنَى أَخْبَرَهُ

خَبْرِينُ [Ḫabrīn] (قَزْوِينُ [ḳazvīn] vezninde) Bust kazāsında bir karye adıdır.

اَلْمَخْبُورُ [el-maḫbūr] Katıklığı hoş olan yiyeceğe denir; yukālu: إِدَامٌ مَخْبُورٌ أَيْ طَيِّبٌ Şarihin beyānına göre tayyibü’l-idām olan adama da denir.

اَلْخَبُورُ [el-ḫabūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Arslana denir.

خَبِرَةُ [Ḫabiret] (نَبِقَةٌ [nebiḳat] vezninde) Benū Taġlib yurdunda bir su adıdır.

خَبْرَاءُالْعِذْقِ [Ḫabrāʾu’l-ʿİẕḳ] (ẕāl-ı muʿceme ile غَبْرَاءُ الرِّزْقِ [ġabrāu’r-rizḳ] vezninde) Sāmān türābında bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَبَائِرُ [el-Ḫabāʾir] Ẕī Cebele b. Sevād evlādından bir kimsedir ki Kulāʿ kabīlesinden bir batnın pederidir; muhaddisīnden Ebū ʿAlī el-Ḫabāʾirī ve tābiʿīnden Suleym b. ʿĀmir el-Ḫabāʾirī ve muhaddisīnden ʿAbdullāh b. ʿAbdulcebbār el-Ḫabāʾirī o batndandır. Ve Muḥammed b. ʿAlī el-Ḫābirī ki نَاصِرِيٌّ [nāṣiriyy] veznindedir, muhaddisīndendir.

[خ ب ج ر]

اَلْخَبْجَرُ [el-ḫabcer] (cīm’le جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْخُبَاجِرُ [el-ḫubācir] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Karnı büyük, vücūdu sölpük adama denir.

[خ ت ر]

اَلْخَتْرُ [el-ḫatr] (ḫā’nın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) ve

اَلْخُتُورُ [el-ḫutūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adamı aldayıp gadr ve hayf eylemek, ʿalā-kavlin akbeh ve eşnaʿ vechile gadr

eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَتَرَهُ خَتْرًا وَخُتُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا غَدَرَهُ وَخدَعَهُ أَوْ أَقْبَحَ الْغَدْرَ Ve bir adamın gönlü dönüp miʿdesi bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: خَتَرَتْ نَفْسُهُ إِذَا خَبُثَتْ وَفَسَدَتْ

اَلْخَاتِرُ [el-ḫātir] ve

اَلْخَتَّارُ [el-ḫattār] (مَكَّارٌ [mekkār] vezninde) ve

اَلْخَتِيرُ [el-ḫatīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْخَتُورُ [el-ḫatūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْخِتِّيرُ [el-ḫittīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Maʿnā-yı evvelden vasflardır; tefāvütleri bünye cihetiyledir. Dāʾimā nāsa dubara ve hudʿa ile gadr ve hayf eder olan mekkār ve gaddāra denir.

اَلْخَتَرُ [el-ḫater] (fethateynle) Şol uyuşukluk hāletine denir ki bir müʾessir devā yāhūd zehr tenāvül olundukta vücūda ʿārız olur, aʿzāʾ hiss ve hareketten kalır; yukālu: بِهِ خَتَرٌ وَهُوَ خَدَرٌ يَحْصُلُ عِنْدَ شُرْبِ دَوَاءٍ أَوْ سَمٍّ

اَلتَّخَتُّرُ [et-teḫattur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Vücūd kırıklık peydā edip uyuşuk ve süst ve fātir olmak maʿnāsınadır; yukālu. تَخَتَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَفَتَّرَ وَاسْتَرْخَى وَكَسِلَ Ve mahmūm olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَتَّرَ الرَّجُلُ إِذَا حُمَّ Ve bir adamın derūnu süt makūlesi nesneyi çok içmekten bulanıp şūrīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَتَّرَ فُلَانٌ إِذَا اخْتَلَطَ ذِهْنُهُ مِنْ شُرْبِ اللَّبَنِ وَنَحْوِهِ Ve fātir ve mütekāsil kimse gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَتَّرَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مِشْيَةَ الْكَسْلَانِ

اَلتَّخْتِيرُ [et-taḫtīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesne bir adamın derūnunu tagyīr ve ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَتَرَهُ الشَّرَابُ إِذَا أَفْسَدَ نَفْسَهُ

[خ ت ع ر]

اَلْخَتْعَرَةُ [el-ḫatʿaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Muzmahil olmak, izmihlāl maʿnāsınadır.

اَلْخَيْتَعُورُ [el-ḫayteʿūr] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Bed-hūy ve bed-mizāc karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَيْتَعُورٌ أَيِ السَّيِّئَةُ الْخُلُقِ Ve serāba denir ki ıssı günlerde ıraktan ovada su gibi görünür. Ve mutlakan hālet-i vāhide üzere karār eylemeyip sürʿat-i zevāl ü izmihlālde olan şeyʾe denir, mütelevvin eşhāsın tabʿ ve tavrı gibi ve zıll ve ikbāl-i dünyā gibi. Ve şol nesneye denir ki be-gāyet ıssı günlerde hāne-i ʿankebūt heyʾetinde cevv-i havādan iplik iplik nāzil olur gibi tahayyül olunur ve bu kesāfet-i havādan neşʾet eder ve ona خَيْطٌ بَاطِلٌ [ḫaytun bāṭil] ve لُعَابُ الشَّمْسِ [luʿābu'ş-şems] ve مُخَاطُ الشَّيْطَانِ [muḫātu'ş-şeyṭān] dahi taʿbīr olunur. Ve

خَيْتَعُورٌ [ḫayteʿūr] Dünyāya ıtlāk olunur. Ve kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] maʿnāsına. Ve gūl-ı beyābānīye ve dāhiye ve āfete ve şeytāna ve arslana ıtlāk olunur. Ve uzun uzadı firkate ve cüdālığa denir. Ve

خَيْتَعُورٌ [ḫayteʿūr] Bir böcek adıdır ki su yüzünde gezip aslā ārām ve karār eylemez, müteharrik bi'z-zarūrettir.

[خ ث ر]

اَلْخَثْرُ [el-ḫas̱r] (ḫā'nın fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla) ve

اَلْخُثُورُ [el-ḫus̱ūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْخَثَارَةُ [el-ḫas̱āret] (خَسَارَةٌ [ḫasāret] vezninde) ve

اَلْخُثُورَةُ [el-ḫus̱ūret] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخَثَرَانُ [el-ḫas̱erān] (طَيَرَانٌ [ṭayerān] vezninde) Süt ve bal makūlesi sıvık nes-

ne kıvāmlanıp ve koyulanıp katılanmak maʿnāsınadır, sütün yoğurt olması gibi; yukālu: خَثَرَ اللَّبَنُ وَخَثِرَ وَخَثُرَ خَثْرًا وَخُثُورًا وَخَثَارَةً وَخُثُورَةً وَخَثَرَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا غَلُظَ Ve miʿde bulanıp gaseyān gelmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَثَرَتْ نَفْسُهُ إِذَا غَثَتْ وَاخْتَلَطَتْ

اَلْإِخْثَارُ [el-iḫs̱ār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّخْثِيرُ [et-taḫs̱īr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sıvık nesneyi koyulatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْثَرَهُ وَخَثَّرَهُ إِذَا أَغْلَظَهُ Ve kere yağını eritmeyip gılzatı üzere terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْثَرَ الزُّبْدَ إِذَا تَرَكَهُ خَاثِرًا وَذٰلِكَ إِذَا لَمْ يُذِبْهُ ve minhu’l-meselu: ”مَا يَدْرِي أَيُخْثِرُ أَمْ يُذِيبُ“ Yaʿnī “Yağı ne hāli üzere koyu olarak terk edeceğini ve ne eriteceğini bilmiyor.” Aslı budur ki bir hatun tāze yağı tabh ve ıslāh eyledikten sonra galīzini rakīka karıştırmakla safvet bulup durulmadığı hasebiyle tasfiye için altına āteş yaksa muhterik olmasından havf eder ve āteş yakmasa kendiliğinden durulup matlūbu üzere sūret bulmaz. Bu cihetle mütehayyir olmakla kelām-ı mezbūru īrād eylediler. Baʿdehū mutlakan bir husūsta mütereddid ve mütehayyir olan kimse hakkında darb olunur.

اَلْخُثَارَةُ [el-ḫus̱āret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Koyulanmış nesnenin bakiyyesine denir; yukālu: ذَهَبَ صَفْوُهُ وَبَقِيَتْ خُثَارَتُهُ

اَلْخَثَرُ [el-ḫas̱er] (fethateynle) Utanmak maʿnāsınadır; yukālu: خَثِرَ مِنْهُ خَثَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَحْيَا Ve bir adam kavmiyle zahīre getirmeğe bilece gitmeyip obada kalmak maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: خَثِرَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَامَ فِي الْحَيِّ وَلَمْ يَخْرُجْ مَعَ الْقَوْمِ إِلَى الْمِيرَةِ

اَلْخَاثِرَةُ [el-ḫās̱iret] Fırka-i insānīye ıtlāk olunur, tecemmüʿ ve kesāfeti münāsebetiyle; Ve رَأَيْتُ خَاثِرَةً مِنَ النَّاسِ أَيْ فِرْقَةً وَجَمَاعَةً tekūlu: bir mikdārca derd ve vecaʿı olan hatuna ıtlāk olunur ki vücūdunda süstlük ve gevşeklik olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَاثِرَةٌ إِذَا كَانَتْ تَجِدُ الشَّيْءَ الْقَلِيلَ مِنَ الْوَجَعِ

خُثَرَاءُالْأَنْفُسِ [ḫus̱erā᾽u’l-enfus] (كُرَمَاءُ [kuremā᾽] vezninde) ve

خَثْرَىالْأَنْفُسِ [ḫas̱ra’l-enfus] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Her cinsten karışık cemāʿate ıtlāk olunur; yukālu: قَوْمٌ خُثَرَاءُ الْأَنْفُسِ وَخَثْرَى الْأَنْفُسِ أَيْ مُخْتَلِطُونَ

[خ ج ر]

اَلْخَجَرُ [el-ḫacer] (ḫā’nın ve cīm’in fethiyle) Makʿad tarafının bed ve müntin olan rāyihasına denir; yukālu: مَا أَكْرَهَ خَجَرَهُ وَهُوَ نَتْنُ السَّفِلَةِ Şārih der ki bu maʿnāda خَجَرٌ [ḫacer] masdar dahi olur.

اَلْخِجِرُّ [el-ḫicirr] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Şedīdü’l-ekl olup korkak olan kişiye denir. Cemʿi خِجِرُّونَ [ḫicirrūn] gelir.

اَلْخَاجِرُ [el-ḫācir] Dağın yukarısından dibine doğru cereyān eden suyun çağıltısına denir.

[خ د ر]

اَلْخِدْرُ [el-ḫidr] (ḫā’nın kesriyle) ve

اَلْأُخْدُورُ [el-uḫdūr] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Şol perdeye denir ki hatun kısmı görünmemek için çadırın bir tarafına çekilir. Ve

خِدْرٌ [ḫidr] Mutlakan setr eden şey᾽e denir, çadır ve perde ve sā᾽ir sitāre gibi. Cemʿi خُدُورٌ [ḫudūr] gelir ve أَخْدَارٌ [aḫdār] gelir; cemʿu’l-cemʿi أَخَادِيرُ [eḫādīr] gelir. Ve

خِدْرٌ [ḫidr] Şol tahtalardan düzülmüş nesneye denir ki devenin semeri üstüne nasb olunup sevb makūlesi nesneler ile üzeri

setr olunur. İçinde olanı setr eylediği için ıtlāk olundu. Ondan murād hevdec ve mihaffe ve şebüriyye makūlesidir. Ve

خِدْرٌ [ḫidr] Arslan yatağı olan büke ve mīşeye ıtlāk olunur.

اَلْخَادِرُ [el-ḫādir] خِدْرٌ [ḫidr]inde yaʿnī dāʾimā yatağında olan arslana denir ki gezmesi kalīl olanıdır; yukālu: أَسَدٌ خَادِرٌ أَيْ مُقِيمٌ فِي خِدْرِهِ أَيْ أَجَمَتِهِ

اَلْخَدْرُ [el-ḫadr] (غَدْرٌ [ġadr] vezninde) Yetişmiş kıza perde ve çar tutundurmak maʿnāsınadır ki bu diyārlarda ferācelendirmek olur; yukālu: خَدَرَ الْبِنْتَ خَدْرًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا أَلْزَمَهَا الْخِدْرَ Ve bir mahalde dāʾimī mukīm olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَدَرَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve sürüden bir āhū tahallüf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَدَرَ الظَّبْيُ إِذَا تَخَلَّفَ عَنِ الْقَطِيعِ Ve ser-geşte ve hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَدَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ

اَلْإِخْدَارُ [el-iḫdār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi tāze kıza perde ve çar tutundurmak ve ferācelendirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ الْبِنْتَ بِمَعْنَى خَدَرَهَا Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir ʿuzvu uyuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ الْعُضْوَ إِذَا جَعَلَهُ خدرًا Ve fırtınalı güne girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي يَوْمِ مَطَرٍ وَغَيْمٍ وَرِيحٍ Ve arslan dāʾimā mīşede yatağında yatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ الْأَسَدُ إِذَا لَزِمَ الْأَجَمَةَ Ve arslanı yatağı setr ve pinhān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْدَرَ الْعَرِينُ الْأَسَدَ إِذَا سَتَرَهُ

اَلتَّخْدِيرُ [et-taḫdīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi tāze kıza perde ve çar tutundurmak maʿnāsınadır; yukālu: خَدَّرَ الْبِنْتَ بِمَعْنَى أَخْدَرَهَا

اَلْمَخْدُورَةُ [el-maḫdūret] ve

اَلْمَخْدُرَةُ [el-maḫduret] (مَكْرُمَةٌ [mekrumet] vezninde) ve

اَلْمُخَدَّرَةُ [el-muḫadderet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Ehl-i perde olan kıza denir.

اَلْخَدَرُ [el-ḫader] (fethateynle) Aʿzā uyuşmak maʿnāsınadır ki rūh hassās ve müteharrik bir mertebe galīz olur ki ʿuzv hiss ve hareketten muʿattal olur; yukālu: خَدِرَتْ رِجْلِي خَدَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اْفْتَرَتْ وَاسْتَرْخَتْ فَلاَ تُطِيقُ الْحَرَكَةَ Ve göz bir ʿārıza sebebiyle hīre ve fātir olmak, ʿalā-kavlin göze toz ve hār u hāşāk makūlesi isābet eylemekle ovuşturmaktan sıklet peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَدِرَتِ الْعَيْنُ إِذَا اْفْتَرَتْ أَوْ ثَقُلَتْ مِنْ قَذًى Ve üşeniklik, kesel ve tehāvün maʿnāsınadır; tekūlu: فِي الْيَوْمِ خَدَرٌ أَيْ كَسَلٌ وَفُتُورٌ Ve

خَدَرٌ [ḫader] Yağmura ıtlāk olunur; perde maʿnāsından meʾhūzdur. Ve gecenin zulmetine ıtlāk olunur; ḫā'nın kesriyle de cāʾizdir. Ve mübālagaten pek karanlık olan geceye ıtlāk olunur; tekūlu غَشِيَنَا خَدَرَ اللَّيْلِ أَيْ ظُلْمَتُهُ ve tekūlu: سِرْنَا فِي لَيْلٍ خَدِرٍ أَيْ مُظْلِمٍ Ve mekān-ı muzlime ıtlāk olunur. Ve ıssının ve soğuğun saht ve şedīd olmasına denir; yukālu: خَدِرَ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلْخَدِرُ [el-ḫadir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Uyuşuk ʿuzva denir; yukālu: عُضْوٌ خَدِرٌ وَرِجْلٌ خَدِرَةٌ أَيْ فَاتِرَةٌ Ve muzlim geceye denir; yukālu: لَيْلٌ خَدِرٌ أَيْ مُظْلِمٌ وَلَيْلَةٌ خَدِرَةٌ

اَلْأَخْدَرُ [el-aḫder] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْخُدَارِيُّ [el-ḫudāriyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Bunlar da pek karanlık geceye denir; yukālu: لَيْلٌ أَخْدَرُ وَخُدَارِيٌّ أَيْ مُظْلِمٌ

اَلْأَخْدَرِيُّ [el-aḫderiyy] (yā-yı nisbetle) Hımār-ı vahşīye denir.

Mü᾽ellifin beyānına göre أَخْدَرُ [Aḫder] şāhān-ı ᶜAcemden Erdeşīr b. Bābek atlarından bir aygırın ismi olup bir gün tavīlesinden tavahhüş ve nefret ve beyābāna firār eyledi. Kāẓime sahrāsında hımār-ı vahşīler ile muhtelit olup bir dişi hımāra aşmakla ondan bir veled hāsıl olup gittikçe tenāsül eylediler. Ona mensub olana أَخْدَرِيٌّ [aḫderiyy] dediler. Kāle: وَهُوَ مِنَ الْأَخْدَرِيَّاتِ وَهِيَ الْحُمُرُ نُسِبَتْ إِلَى أَخْدَرَ حِصَانٍ كَانَ لِأَرْدَشِيرَ بْنِ بَابَكْ تَوَحَّشَ فَضَرَبَ فِيهَا تَقُولُ فِي الْأَحْمَقِ "هُوَ مِنْ بَنَاتِ أَخْدَرَ" أَوْ مِنْ بَنَاتِ أَكْدَرَ وَهُوَ فَحْلٌ مِنْ حُمُرِ الْوَحْشِ

اَلْخَدُرُ [el-ḫadur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) Bu dahi muzlim geceye denir.

اَلْخُدَارِيَّةُ [el-ḫudāriyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Tavşancıl kuşuna ıtlāk olunur, tesettür ederek şikāra tarassud ve hücūm eylediği için.

اَلْخُدْرَةُ [el-ḫudret] (ḫā’nın zammıyla) Zulmet-i şedīdeye denir. Ve

خُدْرَةُ [Ḫudret] Bir maᶜrūf kancık eşeğin ismidir. Ve Ensār’dan bir cemāᶜatin ismidir. Ve Ḫudret b. Kāhil, Beliyy kabīlesindendir ve Ḥabīb b. Ḫudre tābiᶜīnden muhaddistir.

خِدْرَةُ [Ḫidret] (ḫā’nın kesriyle) ᶜAmr b. Ẕuhl b. Şeybān nām kimsenin lakabıdır.

خَدْرَةُ [Ḫadret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ᶜAbīde nām kimsenin cāriyesi ismidir ki muhaddisedir. Ve ᶜĀṣım b. Ḫadre rivāyet-i hadīs eylemiştir.

اَلْخَدَارِيُّ [el-Ḫadāriyy] (fethateynle) Muḥammed b. Ḥasan nām muhaddisin nisbetidir.

اَلْخُدْرِيُّ [el-ḫudriyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Siyāh eşeğe ıtlāk olunur.

خُدَارٌ [Ḫudār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kilāb kabīlesinden Ḳaṭṭāl nām kimsenin feresi ismidir.

خِدَارٌ [Ḫidār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yemen’de şehr-i Ṣanᶜā᾽ kazāsında bir kalᶜa adıdır.

اَلْأَخْدَرِيَّةُ [el-aḫderiyyet] Zikr olunan أَخْدَرُ [Aḫder] nām aygırın döllerinden olan at sürüsüne denir; yukālu: فَرَسٌ أَخْدَرِيٌّوَخَيْلٌ أَخْدَرِيَّةٌ

اَلْخَدَرْنَى [el-ḫadernā] (fethateynle ve kasr ile) Örümceğe denir, perde-sāz olduğu hasebiyle.

خَدُورَاءُ [Ḫadūrā᾽] (حَرُورَاءُ [ḥarūrā᾽] vezninde) Belḥāriṡ b. Kaᶜb bilādında bir mevziᶜ adıdır.

اَلتَّخَدُّرُ [et-teḫaddur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِخْتِدَارُ [el-iḫtidār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Perdelenmek ve perde tutunmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَدَّرَ وَاخْتَدَرَ إِذَا اسْتَتَرَ

اَلْمُخْدَرُ [el-muḫder] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْمُخْدِرُ [el-muḫdir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Mīşe içre dā᾽imā yatağında olan arslana denir, mīşe kendini setr ve kendisi mīşeye mülāzemet eylediği için; niteki zikr olundu.

اَلْخُدَرِيُّ [el-ḫuderiyy] (زُفَرِيٌّ [zuferiyy] vezninde) Pek siyāh olan deveye ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ خُدَرِيٌّ أَيْشَدِيدُ السَّوَادِ

اَلْخَدِرَةُ [el-ḫadiret] (زَنِخَةٌ [zeniḫat] vezninde) Henüz nuzc ve kemāl bulmaksızın ağacından sākıt olan hurmāya denir; yukālu: تَمْرَةٌ خَدِرَةٌ إِذَا كَانَتْ تَقَعُ قَبْلَ أَنْ تَنْضَجَ

[خ د ف ر]

اَلْخُدَافِرُ [el-ḫudāfir] (fā'yla عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Eski esvāba denir, ثِيَابٌ خُلْقَانٌ maʿnāsına. Şārihin beyānına göre müfredi خَدْفَرَةٌ [ḫadferet] olmak mümkindir.

[خ ذ ر]

اَلْخُذْرَةُ [el-ḫuẕret] (ḫā'nın zammı ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) خُذْرُوفٌ [ḫuẕrūf] maʿnāsınadır ki Türkīde etfālin tırıl taʿbīr ettikleri oyuncağa denir.

اَلْخَاذِرُ [el-ḫāẕir] Dā'imā sulṭān ve vālīden yāhūd borçludan benim gibi müstetir ve nihān olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَاذِرٌ أَيْ مُسْتَتِرٌ مِنْ سُلْطَانٍ أَوْ غَرِيمٍ

[خ ذ ف ر]

اَلْخَذْفَرَةُ [el-ḫaẕferet] (ḫā'nın ve fā'nın fethiyle) Bez pāresine denir, قِطْعَةُ الثَّوْبِ [ḳiṭʿatu's-s̱evb] maʿnāsına.

اَلْخَذَنْفَرَةُ [el-ḫaẕenferet] (غَضَنْفَرَةٌ [ġaḍanferet] vezninde) Şol hatuna denir ki tekellüm ederken savtı gūyā ki burnunun deliklerinden çıkar ola, Türkīde fan fan taʿbīr olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَذَنْفَرَةٌ أَيْ خَفْخَافَةُ الصَّوْتِ كَأَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ مُنْخُرَيْهَا

[خ ر ر]

اَلْخَرِيرُ [el-ḫarīr] (صَرِيرٌ [ṣarīr] vezninde) Su akarken çağlamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّ الْمَاءُ خَرِيرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا صَاتَ Kezālik yel eserken ve tavşancıl kuşu uçarken fışıldamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّتِ الرِّيحُ وَالْعُقَابُ إِذَا صَاتَتْ حِينَ خَفَّتْ Ve uykuda horuldamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّ النَّائِمُ إِذَا غَطَّ Ve

خَرِيرٌ [ḫarīr] İki yüksek tepelerin beyninde olan düz ve oturaklı yere denir. Cemʿi أَخِرَّةٌ [eḫirret]tir. Ve

خَرِيرٌ [Ḫarīr] Yemāme'de bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَرْخَرُ [el-ḫarḫar] (زَمْزَمٌ [zemzem] vezninde) ismdir, su çağıltısına ve yel ve kuş fışıltısına denir.

اَلْخَرْخَرَةُ [el-ḫarḫaret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Uykuda horuldamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْخَرَ النَّائِمُ إِذَا غَطَّ Ve kaplan ve kedi mırıldamak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْخَرَ النَّمِرُ وَالسِّنَّوْرُ إِذَا صَاتَ بِالْخَرْخَرِ

اَلْخَرُّ [el-ḫarr] (جَرٌّ [cerr] vezninde) ve

اَلْخُرُورُ [el-ḫurūr] (غُرُورٌ [ġurūr] vezninde) Mutlakan düşmek, ʿalā-kavlin yüksekten aşağıya düşmek maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّ الرَّجُلُ خَرًّا وَخُرُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا سَقَطَ أَوْ مِنْ عُلْوٍ إِلَى سُفْلٍ Ve

خَرٌّ [ḫarr] Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّ الشَّيْءَ إِذَا شَقَّهُ Ve bir adam üzere ʿakl ve zihnine gelmez yerden ansızın hücūm eylemek ve varıvermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَرَّ عَلَيْنَا نَاسٌ مِنْ بَنِي فُلَانٍ أَيْ هَجَمُوا عَلَيْنَا مِنْ مَكَانٍ لَا نَعْرِفُ Ve ölmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَرَّ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ

اَلْخُرُّ [el-ḫurr] ve

اَلْخُرِّيُّ [el-ḫurriyy] (ḫā'ların zammıyla) Değirmenin ağızına yaʿnī boğaz dedikleri deliğine ıtlāk olunur ki oradan buğday vazʿ olunur. Ve

خُرٌّ [ḫurr] Hubūbāttan bir nevʿ habbe ismidir ki müdevver olur. Türkīde hürle ve geleçeri (?) dedikleri galle olacaktır. Ve kulağın dibine denir; yukālu: ضَرَبَهُ خُرَّهُ أَيْ فِي أَصْلِ أُذُنِهِ Ve sel suyu yardığı yara ve hendeğe denir. Cemʿi خِرَرَةٌ [ḫireret] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde.

خُرَّةُ [Ḫurret] (ḫā'nın zammıyla) Esāmīdendir: Yaʿkūb b. Ḫurre ed-Debbāġ

muhaddisīnden zaʿīfü’r-rivāyettir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. ʿÖmer b. Ḫurre muhaddistir. Ve Bahāʾuddevle Ḫurre Feyrūz b. ʿAḍududevle ed-Deylemī’dir ki Deyālime’den bir şāh idi.

اَلْخَرَّارَةُ [el-ḫarrāret] (ḫā’nın fethi ve rā’nın şeddesiyle) Etfāl laʿiblerinden bir laʿib adıdır ki nısf-ı naʿl kadar bir tahta-i masnūʿa bir ip bağlayıp bir ucunu parmağına geçirdikten sonra o ipi ona dolayıp kendi taraflarına doğru çektikçe cığış cığış seslenir, Türkīde çakşağı ve baʿzı yerde pırlagıç taʿbīr ederler. Ve

خَرَّارَةٌ [ḫarrāret] Bir kuş adıdır ki göçegen kuşundan büyük olur. Cemʿi خِرَارٌ [ḫirār] gelir ḫā’nın kesriyle. Ve

خَرَّارَةٌ [Ḫarrāret] Kūfe kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَرَّارُ [el-Ḫarrār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Cuḥfe’ye karīb bir mevziʿ adıdır.

اَلْخِرِّيَانُ [el-ḫirriyān] (صِلِّيَانٌ [ṣilliyān] vezninde) Korkak, cebān adama denir.

اَلْخَرْخَارُ [el-ḫarḫār] (ثَرْثَارٌ [s̱ers̱ār] vezninde) Çağlayarak akan suya denir ki çağılgan taʿbir olunur.

اَلْخُرْخُورُ [el-ḫurḫūr] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) ve

اَلْخِرْخِيرُ [el-ḫirḫīr] (جِرْجِيرٌ [circīr] vezninde) Çok sütlü nākaya denir. Ve

خُرْخُورٌ [ḫurḫūr] Matʿūmāt ve meşrūbāt ve melbūsāt ve mefrūşātı husūsunda tenaʿʿum ve nezāket ve nezāhet eden adama denir.

اَلْخِرْخِرُ [el-ḫirḫir] (ḫā’ların kesriyle) خُرْخُورٌ [ḫurḫūr] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: رَجُلٌ خُرْخُورٌ وَخِرْخِرٌ أَيْ نَاعِمٌ فِي طَعَامِهِ وَلِبَاسِهِ وَفِرَاشِهِ

اَلْخَرُورُ [el-ḫarūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ferci pek sulu olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَرُورٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ مَاءِ الْقُبُلِ Ve

خَرُورٌ [Ḫarūr] Ḫārezm ülkesinde bir kasaba adıdır. Ve

خَرُورٌ [ḫarūr] Kaplanın ve kedi kısmının mırıldamasına denir. Şārihin beyānına göre bu maʿnāda masdar ve vasf olur; yukālu: هِرَّةٌ خَرُورٌ وَلِلْهِرَّةِ خَرُورٌ

اَلْخِرْخِرِيُّ [el-ḫirḫiriyy] ve

اَلْخِرْخِرِيَّةُ [el-ḫirḫiriyyet] (ḫā’ların kesriyle) Zaʿīf ve zebūn baldıra vasf olur; yukālu: سَاقٌ خِرْخِرِيٌّ وَخِرْخِرِيَّةٌ أَيْ ضَعِيفَةٌ

اَلتَّخَرْخُرُ [et-teḫarḫur] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Karnı büyük olan kimsenin karnı tulum gibi beri öte oynamak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَرْخَرَ بَطْنُهُ إِذَا اضْطَرَبَ مَعَ الْعِظَمِ

اَلْإِنْخِرَارُ [el-inḫirār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Salkı ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْخَرَّ الرَّجُلُ وَانْخَرَّ بَطْنُهُ إِذَا اسْتَرْخَى

اَلْخُرَيْرِيُّ [el-ḫureyriyy] (زُبَيْرِيٌّ [zubeyriyy] vezninde) Eceʾ nām cebel yanında bir suvat ismidir.

اَلْإِخْرَارُ [el-iḫrār] (hemzenin kesriyle) Düşürmek maʿnāsınadır, yukālu: ضَرَبَ يَدَهُ بِالسَّيْفِ فَأَخَرَّهَاأَيْ أَسْقَطَهُ

[خ ز ر]

اَلْخَزَرُ [el-ḫazer] (ḫā’nın ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Bir adamın gözleri hılkī olarak kaypak olmak maʿnāsınadır ki “kirpik sıra bakar” olmaktır. ʿAlā-kavlin göz dar ve küçük olmak yāhūd bir tarafıyla bakar şeklinde olmak yaʿnī yā kuyruğu yā pınarıyla akar gibi olmak yāhūd tīz tīz gözlerini açıp kapayarak bakar olmak yāhūd gözünün birisi şaşı olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَزِرَ الرَّجُلُ خَزَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ تَكْسِرُ عَيْنُهُ بَصَرَهَا خِلْقَةً أَوْ صَارَتْ

ضَيِّقَةً وَصَغِيرَةً أَوْ كَانَ يَنْظُرُ كَأَنَّهُ فِي أَحَدِ الشِّقَّيْنِ أَوْ يَفْتَحُ عَيْنَيْهِ وَيُغْمِضُهُمَا أَوْ أَحْوَلَ أَحَدِ الْعَيْنَيْنِ Ve

خَزَرٌ [Ḫazer] Cins-i insānīden bir tā'ifenin ismidir ki Baḥr-i Ḫazar dedikleri Baḥr-i Şirvān o tā'ifeye muzāftır; sevāhilinde mukīm olurlar. Gözleri dar ve küçük olmakla mübālagaten ıtlāḳ olundu. Bunlar fi'l-asl kefere-i Etrāk'tan idi. Ve

خَزَرٌ [ḫazer] Yağlı çorbaya denir. Ve Yūsuf b. el-Mubārek el-Muḳrī lakabıdır. Ve Muḥammed b. ʿÖmer eṣ-Ṣūfī ceddinin lakabıdır ki muhaddislerdir. Ve Ḳāsım b. ʿAbdurraḥmān b. Ḫazer muhaddistir.

اَلْأَخْزَرُ [el-aḫzer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) خَزَرٌ [ḫazer]-i mezkūrdan vasftır, ʿale'l-ihtilāf gözleri vasf-ı mezkūr üzere olan kişiye denir. Mü'ennesi خَزْرَاءُ [ḫazrā']dır ki göze de vasf olur. Cemʿi خُزْرٌ [ḫuzr]dur, حُمْرٌ [ḥumr] gibi.

اَلْخَزِيرَةُ [el-ḫazīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) خَزَرٌ [ḫazer] gibi yağlı çorbaya denir Ve

خَزِيرَةٌ [ḫazīret] Un ve ufak kıyılmış et ile olan bulamaç aşına denir. Ve eğer et olmazsa عَصِيدَةٌ [ʿaṣīdet] denir. ʿAlā-kavlin et suyuna ayrıca un ıslağını karıştırmakla olan çorbaya denir.

Mütercim der ki *Elfiyye*-i ʿIrāḳī şerhinde Seḫāvī merhūmun tasrīhī üzere Ṣıddīḳ-i Ekber hazretlerini bu taʿām ile tesmīm eylediler. Etıbbā-yı ashābdan Ḥāriṣ b. Kelede ile ekle mübāşeret ve birer lokma tenāvül ʿakibinde Ḥāriṣ feryād edip "Yā halīfe, semm-i sene ʿale't-tahkīk bu taʿāmda mevcūddur!" dedikte terk olunup fi'l-vākiʿ sene tamāmında ikisi dahi şehīden rıhlet eylediler. İntehā. Ve taʿām-ı mezbūre خَزِيرٌ [ḫazīr] dahi derler hā'sız.

اَلْخَزْرُ [el-ḫazr] (ḫā'nın fethi ve zā'nın sükūnuyla) Göz ucuyla bakmak maʿnāsınadır ki hod-bīn ve ʿadū bakışıdır; yukālu: خَزَرَ الرَّجُلُ خَزْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَظَرَ بِلَحْظِ الْعَيْنِ Ve bir kimse yā bir nesne dāhiyelenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزَرَ إِذَا تَدَاهَى Ve kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: خَزَرَ الرَّجُلُ إِذَا هَرَبَ

اَلْخِنْزِيرُ [el-ḫinzīr] (ḫā'nın kesriyle) Hayvān-ı maʿrūftur ki Fārisīde hūk ve Türkīde domuz taʿbīr ederler. Şārih der ki خَزَرٌ [ḫazer]den me'hūzdur, dar gözlü olduğu için ıtlāḳ eylediler. Pes vezni finʿīl olur. Ve ʿinde'l-baʿz rubāʿīdir, nūn'u asliyedir, buna göre vezni fiʿlīl olur. Mü'ellif bu ihtilāfa mebnī rubāʿī zeylinde dahi işāret eylemiştir. İntehā. Ve

خِنْزِيرٌ [Ḫinzīr] Yemāme'de bir mevziʿ yā bir cebel adıdır.

اَلْخَنَازِيرُ [el-ḫanāzīr] خِنْزِيرٌ [ḫinzīr]in cemʿidir. Ve

خَنَازِيرُ [ḫanāzīr] Türkīde sıraca ve domuzbaşı taʿbīr olunan marazlara denir. Müfredi خِنْزِيرٌ [ḫinzīr]dir. Ve o bir katı şiştir, gāhca çakma çakma bir yerde birkaç yumru olur, ekserī boyunda zuhūr eder.

اَلْخَزَرَةُ [el-ḫazeret] (fetehātla) ve

اَلْخُزَرَةُ [el-ḫuzeret] (ḫā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir gūne vecaʿ ismidir ki insānın arkasında hādis olur.

اَلْخَيْزَرَى [el-ḫayzerā] ve

اَلْخَوْزَرَى [el-ḫavzerā] (ḫā'ların fethi ve eliflerin kasrıyla) Tefekkük ile yaʿnī kolları salarak ve etekleri dağıtarak yürüyüşe denir ki sıkı sıkı yürümekten ʿibārettir; yukālu: يَمْشِي الْخَيْزَرَى وَالْخَوْزَرَى أَيْ يَمْشِي مِشْيَةً بِتَفَكُّكٍ

اَلْخَيْزُرَانُ [el-ḫayzurān] (ḫā'nın fethi ve zā'nın zammıyla) Bir nevᶜ şecer-i Hindī ismidir ki tahrīfle hezārān dedikleridir, dallarından çevgān ve iskemle ve taht-ı revān yaparlar. Ve

خَيْزُرَانٌ [ḫayzurān] Eşcārın derūn-ı arza mümtedd olan ᶜurūkuna ve şuᶜbelerine denir. Ve kargıya ve kamışa da denir. Ve mutlakan ter ü tāze ve nerm olan nihāle ıtlāk olunur. Ve mızraklara ıtlāk olunur. Ve gemicilerin gönder taᶜbīr ettikleri sırığa denir ki onunla kayığı kenārdan ve sığ yerlerden defᶜ ederler, مُرْدِيٌّ [murdiyy] dahi denir. Ve geminin dümenine denir, sükkān-ı sefīne maᶜnāsına. Müfredi خَيْزُرَانَةٌ [ḫayzurānet]tir.

دَارُالْخَيْزُرَانِ [Dāru'l-Ḫayzurān] Mekke-i mükerreme'de bir hāne-i maᶜrūftur ki ᶜAbbāsiyyeden bir halīfenin ki Reşīd olacaktır, cāriyesi Ḫayzurān binā eylemiş idi.

Mütercim der ki mezbūre üdebā᾽ ve şuᶜarādan olmakla halīfeye münādemet eyler idi. Miyānlarında mutāyebāt-ı kesīre vākiᶜ olmuştur. Ez-cümle bir gün hammāmdan çıkıp aynaya nazar eyledikte ruhsārı berg-i gül gibi jāle-dār-ı ᶜarak olmakla safha-i dīvāra işbu "أَنَا التُّفَّاحَةُ الْحَمْرَاءُ عَلَيْهَا الطَّلُّ مَرْشُوشُ" mısrāᶜını nakş edip gitti. Reşīd ber-takrīb mısraᶜ-ı merkūmu gördükte tahtına: "وَفَرْجُ عَرْضِهَا شِبْرٌ عَلَيْهَا الْعِهْنُ مَنْفُوشُ" mısrāᶜını terkīm eylemekle haylice mülātafeye bādī olmuştur.

اَلْخَازِرُ [el-ḫāzir] Be-gāyet zīrek ve dāhiye adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَازِرٌ أَيْ دَاهِيَةٌ Ve

خَازِرُ [Ḫāzir] Mavṣil ile İrbil beyninde bir nehrin ismidir.

اَلْأَخْزَرِيُّ [el-aḫzeriyy] (أَحْمَرِيٌّ [aḥmeriyy] vezninde) ve

اَلْخَزَرِيُّ [el-ḫazeriyy] (حَجَرِيٌّ [ḥaceriyy] vezninde) Şol dülbendlere ve sarıklara denir ki eski ipeği bozup yeniden eğirip büğürdükten sonra hāsıl olan iplikle nesc olunmuş ola.

خُزَارٌ [Ḫuzār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Nesef kurbünde Vaḫş nām kasabaya karīb bir mevziᶜ adıdır.

دَارَةُالْخَنَازِيرِ [Dāretu'l-Ḫanāzīr] ve

دَارَةُخَنْزَرٍ [Dāretu Ḫanzer] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

دَارَةُالْخِنْزِيرَيْنِ [Dāretu'l-Ḫinzīreyn] ki دَارَةُالْخَنْزَرَتَيْنِ [Dāretu'l-Ḫanzereteyn] dahi derler, birer mevziᶜ ismleridir.

اَلْخَزَنْزَرُ [el-ḫazenzer] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bed-hūy kimseye denir; yukālu: هُوَ خَزَنْزَرٌ أَيِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ

اَلتَّخْزِيرُ [et-taḫzīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi daraltmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَزَّرَهُ تَخْزِيرًا إِذَا ضَيَّقَهُ

اَلتَّخَازُرُ [et-teḫāzur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bir nesneye dikkat ve hiddetle bakmak için göz kapaklarını kısıp kıpmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَازَرَ الرَّجُلُ إِذَا ضَيَّقَ جَفْنَهُ لِيُحَدِّدَ النَّظَرَ

[خ س ر]

اَلْخَسْرُ [el-ḫasr] (كَسْرٌ [kesr] vezninde) ve

اَلْخَسَرُ [el-ḫaser] (fethateynle) ve

اَلْخُسْرُ [el-ḫusr] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخُسُرُ [el-ḫusur] (zammeteynle) ve

اَلْخُسْرَانُ [el-ḫusrān] (فُرْقَانٌ [furḳān] vezninde) ve

اَلْخَسَارَةُ [el-ḫasāret] ve

اَلْخَسَارُ [el-ḫasār] (ḫā'ların fethiyle) Bir kimse yolundan azmak ve dāll ve gümrāh olmak maᶜnāsınadır, yukālu: خَسِرَ الرَّجُلُ

وَخَسِرَ خَسْرًا وَخَسَرًا وَخُسْرًا وَخُسُرًا وَخُسْرَانًا وَخَسَارَةً وَخَسَارًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا ضَلَّ Ve beyᶜ ü şirāda ziyān eylemek ᶜalā-kavlin aldanmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَسِرَ التَّاجِرُ إِذَا وُضِعَ فِي تِجَارَتِهِ أَوْ غُبِنَ Ve

خَسْرٌ [ḫasr] (كَسْرٌ [kesr] vezninde) ve

خُسْرَانٌ [ḫusrān] Bir nesneyi eksiltmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَسَرَ الشَّيْءَ خَسْرًا وَخُسْرَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَقَصَهُ

اَلْخَاسِرُ [el-ḫāsir] ve

اَلْخَسِيرُ [el-ḫasīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْخَيْسَرَى [el-ḫayserā] (elif-i maksūre ile) Dāll ve güm-rāh olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَاسِرٌ وَخَسِيرٌ وَخَيْسَرَى أَيْ ضَالٌّ Ve

خَاسِرٌ [ḫāsir] Ticārette zarar ve ziyāna uğramış kimseye denir, ism-i fāᶜil-i nesebīdir; yukālu: تَاجِرٌ خَاسِرٌ إِذَا صَارَ قَدْ وُضِعَ فِي تِجَارَتِهِ Ve gāh olur ki efᶜāl ve ahvāle vasf ve isnād olunur ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ﴾ أَيْ غَيْرُ نَافِعَةٍ Ve

خَاسِرٌ [Ḫāsir] Şuᶜarādan Selem b. ᶜAmr'ın lakabıdır, pederinden mevrūs Mushaf-ı şerīfini fürūht ve akçesine Ebū Nuvās dīvānı iştirā eylediği, ᶜalā-kavlin yedine emvāl-i kesīre girmişken tebzīr ve itlāf eylemesi bāᶜis-i telkībdir.

اَلْإِخْسَارُ [el-iḫsār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi eksiltmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْسَرَ الْمِيزَانَ إِذَا نَقَصَهُ

اَلْخَنْسَرَى [el-ḫanserā] (ḫā'nın fethi ve nūn'un sükūnu ve elifin kasrıyla) Dalāl ve helāk ve gadr maᶜnālarınadır. Ve lüʾm ve fürū-māyegī maᶜnāsınadır.

اَلْخَسَارُ [el-ḫasār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْخَسَارَةُ [el-ḫasāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلْخَنَاسِيرُ [el-ḫanāsīr] (خَنَازِيرُ [ḫanāzīr] vezninde) خَنْسَرَى [ḫanserā] maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَعُوا فِي الْخَنْسَرَى وَالْخَاسِرِ وَالْخَسَارَةِ وَالْخَنَاسِيرِ أَيِ الضَّلَالِ أَوِ الْهَلَاكِ ve yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْخَنْسَرَى وَالْخَسَارِ وَالْخَسَارَةِ أَيِ اللُّؤْمِ

اَلْخُسْرُوَانِيُّ [el-ḫusruvāniyy] (ḫā'nın zammıyla) Bir nevᶜ şarāb adıdır. Ve bir türlü kumaş adıdır. Şārihin beyānına göre Nūşirevān'ın oğlu Ḫusrev-i Pervīz'e mensūbdur, hum-ı Husrevānī gibi.

خُسْرَاوِيَّةٌ [Ḫusrāviyyet] (ḫā'nın zammıyla) Vāsiṭ kazāsında bir karye adıdır.

اَلتَّخْسِيرُ [et-taḫsīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَسَّرَهُ تَخْسِيرًا إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلْخَنَاسِرَةُ [el-ḫanāsiret] Zuᶜafā-yı nāsa ıtlāk olunur; yukālu: قَوْمٌ خَنَاسِرَةٌ أَيْ ضِعَافٌ Ve ehl-i gadr u hıyānet olan eşhāsa denir; yukālu: قَوْمٌ خَنَاسِرَةٌ أَيْ أَهْلُ الْخِيَانَةِ

اَلْخِنْسِيرُ [el-ḫinsīr] (خِنْزِيرٌ [ḫinzīr] vezninde) Leʾīm ve fürū-māyeye denir; yukālu: هُوَ خِنْسِيرٌ أَيْ لَئِيمٌ

اَلْخَنْسَرُ [el-ḫanser] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْخَنْسَرِيُّ [el-ḫanseriyy] (yā'yla) Dāʾimā mevziᶜ-i hüsrānda olan adama denir.

اَلْخَنَاسِيرُ [el-ḫanāsīr] (خَنَازِيرُ [ḫanāzīr] vezninde) Dalāl ve helāk maᶜnāsınadır ki zikr olundu; cemᶜiyyeti mübālagaya mahmūldür. Ve

خَنَاسِيرُ [ḫanāsīr] Dağ keçilerinin baᶜzı otluk ve eşcār üzere olan bevlleri eserine denir, kütüb-i tıbbiyyede kurusunu dārūdan ᶜadd ederler.

[خ ش ر]

اَلْخُشَارُ [el-ḫuşār] ve

اَلْخُشَارَةُ [el-ḫuşāret] (ḫā'nın zammıyla) Her şeyʾin kötüsüne ve kemterine denir, sofra silkintisi ve dökecek ve atılacak nesneler gibi; yukālu: مَا بَقِيَ عَلَى الْمَائِدَةِ إِلاَّ خُشَارٌ وَخُشَارَةٌ ve yukālu: هَذِهِ خُشَارَةُ التَّمْرِ أَيْ مَا لاَ خَيْرَ فِيهِ رَدِيئُهُ Ve sefile ve edānī-i nāsa ıtlāk olunur ki adam molozu taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ مِنْ خُشَارَةِ النَّاسِ أَيْ سَفِلَتِهِ Ve

خُشَارَةٌ [ḫuşāret] Özü olmayan arpaya ıtlāk olunur; yukālu: هَذِهِ خُشَارَةُ الشَّعِيرِ أَيْ مَا لاَ لُبَّ فِيهِ

اَلْخَاشِرُ [el-ḫāşir] Bu dahi hırvat makūlesi sefile-i nāsa denir; yukālu: رَجُلٌ خَاشِرٌ أَيْ دَنِيءٌ

اَلْخَشْرُ [el-ḫaşr] (حَشْرٌ [ḥaşr] vezninde) Baʿde't-taʿām sofrada ve tepside döküntü ve silkinti komak maʿnāsınadır; yukālu: خَشَرَ الرَّجُلُ خَشْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَبْقَى عَلَى الْمَائِدَةِ الْخُشَارَةَ Ve bir nesnenin خُشَارَةٌ [ḫuşāret] ini izāle ile temyīz ve pākīze kılmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: خَشَرَ الشَّيْءَ إِذَا نَقَّى عَنْهُ خُشَارَتَهُ Ve taʿām makūlesine hırs ve izhār-ı fart-ı iştihā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَشَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِهَ

اَلْخَشَرُ [el-ḫaşer] (fethateynle) Bir kimse bir nesneden korkup kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: خَشِرَ فُلاَنٌ خَشَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَرَبَ جُبْنًا

خُشَاوَرَةُ [Ḫuşāveret] (ḫā'nın zammıyla) Neysābūr'da bir sokak adıdır.

ذُوخَشْرَانَ [ẔūḪaşrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Mülūk-i Yemen'den أَذْوَاءُ [ezvāʾ] taʿbīr olunan meliklerden Elhān b. Mālik neslinden bir melikin lakabıdır.

[خ ص ر]

اَلْخَصْرُ [el-ḫaṣr] (ḫā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) İnsānın vasatına denir ki bel taʿbīr olunur, Fārisīde miyān denir; yukālu: دَقَّ خَصْرُهُ أَيْ وَسَطُهُ Ve insānın tabanının kemerine ıtlāk olunur ki ortasında yere değmeyen yeridir, düz tabanlarda olmaz, أَخْمَصُ الْقَدَمِ [aḫmaṣu'l-ḳadem] maʿnāsına. Ve şol yola ıtlāk olunur ki kumluğun yukarısıyla aşağısı beyninde ola ki böğüründen gider olur. Ve okta gezin dibiyle yeleğin aralığına ıtlāk olunur. Ve bādiye-nişīn olanların hāneleri mevziʿine denir ki yurt yerleri olacaktır. Ve خَصْرٌ [ḫaṣr] kelimesinin cemʿi خُصُورٌ [ḫuṣūr] gelir.

اَلْخَصَرُ [el-ḫaṣar] (fethateynle) Üşümek ve soğuk olmak maʿnālarınadır; yukālu: خَصِرَتْ يَدُهُ خَصَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَرَّتْ ve tekūlu: خَصِرَ يَوْمُنَا إِذَا بَرَدَ Müʾellif burada pek īcāz eylemiştir.

اَلْخَصِرُ [el-ḫaṣir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek soğuk şeyʾe denir; yukālu: يَوْمٌ خَصِرٌ أَيْ بَارِدٌ

اَلْمُخَصَّرُ [el-muḫaṣṣar] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İnce belli adama denir. Ve bele ve böğüre de vasf olur; yukālu: رَجُلٌ مُخَصَّرٌ كَشْحٌ مُخَصَّرٌ أَيْ دَقِيقٌ ve yukālu: ضَامِرِ خَصْرِهِ دَقِيقٌ Ve ortası ince olan papuca vasf olur; yukālu: نَعْلٌ مُخَصَّرَةٌ أَيْ مُسْتَدِقَّةُ الْوَسَطِ Ve düz taban olmayıp tabanı kemerli olan adama vasf olur; yukālu: رَجُلٌ مُخَصَّرُ الْقَدَمَيْنِ إِذَا كَانَ يَمَسُّ الْأَرْضَ مِنْ مُقَدَّمِهَا وَعَقِبِهَا وَيُخَوِّي أَخْمَصَهَا مَعَ دِقَّةٍ فِيهِ Veşol ele vasf olur ki bilekçesinin keffe kavuştuğu yerde pek incelik olmakla gūyā ki sonradan merbūt gibi ola; yukālu: يَدٌ مُخَصَّرَةٌ إِذَا كَانَ فِي رُسْغِهَا تَخْصِيرٌ كَأَنَّهُ مَرْبُوطٌ أَوْ فِيهِ مَحَزٌّ مُسْتَدِيرٌYaʿnī "Yāhūd onda bilezik yeri şeklinde kesintilik ola."

اَلْخَاصِرَةُ [el-ḫāṣiret] Boş böğüre denir, شَاكِلَةٌ [şākilet] maʿnāsına. Ve حَرْقَفَةٌ [ḥarḳafat] ile yaʿnī yanbaşında olan kemik ile قُصَيْرَى [ḳuṣayrā] yaʿnī kısa eyegünün mābeynine denir. Zāhir ikisi bir şeyʾ olmakla

sānī ʿatf-ı tefsīr olur.

اَلْمَخَاصِرُ [el-meḫāṣir] (mīm'in fethiyle) Yakın yollara denir; yukālu: سَلَكُوا بِمَخَاصِرِ الطَّرِيقِ أَيْ أَقَارِبِهَا Müfredi مَخْصَرٌ [maḫṣar]dır.

اَلْمِخْصَرَةُ [el-miḫṣarat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) İsm-i ālettir, mutlakan ittikā᾿ olunacak şey᾿e denir, عَصَا [ʿaṣā] ve عُكَّازَةٌ [ʿukkāzet] ve koltuk yastığı gibi. Ve emīr ve hākimlerin ellerinde tutup nāsa hitāp ettiklerinde beri öte onunla işāret eyledikleri ser-deste makūlesine denir ve gāh olur ki hatīb-i kavm hitābet ederken o makūle çöpü ellerinde tutarlar, çavuş dūrbāşları gibi ve hālen çavuşbaşı makūlesi zābıtların ellerinde kullandıkları ʿasālar gibi.

ذُوالْمِخْصَرَةِ [Ẕu'l-Miḫṣarat] Ashābdan ʿAbdullāh b. Uneys lakabıdır. Makbūl be-dergāh olan bir hizmeti mukābilinde Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri kendilerine bununla cennette bana mülākat edersin tebşīriyle bir مِخْصَرَةٌ [miḫṣarat] ʿināyet buyurdukları bāʿis-i telkīb olmuştur.

ذُوالْخُوَيْصِرَةِاَلْيَمَامِيُّ [Ẕu'l-Ḫuveyṣiret el-Yemāmiyy] Ashābdandır ki bā᾿il bi'l-mesciddir.

ذُوالْخُوَيْصِرَةِاَلتَّمِيمِيُّ [Ẕu'l-Ḫuveyṣiret et-Temīmiyy] Ḥurkūṣ b. Zuheyr'dir ki Havāric'in asl ve menşe᾿i olan kimsedir. İmām Buḫārī *Sahīh*'inde bir kerre فَأَتَاهُ ذُو الْخُوَيْصِرَةِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِاِعْدِلْ ʿibāretiyle ve bir mahallinde فَأَتَاهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ ذِي الْخُوَيْصِرَةِ ʿunvānıyla sebt olunmakla taʿbīr-i sānī vehm olunması aglebdir, vallāhu aʿlemu.

اَلْإِخْتِصَارُ [el-iḫtiṣār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimse elinde مِخْصَرَةٌ [miḫṣarat] tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ الْمِخْصَرَةَ Ve kelāmı mūciz ve muhtasar kılmak maʿnāsınadır; gūyā ki kelāmı vasatından bed᾿ eylemiş olur; yukālu: إِخْتَصَرَ الْكَلاَمَ إِذَا أَوْجَزَهُ Ve Kur᾿ān-ı kerīm'de secde āyetini tilāvet ederken secde eylememek için secde āyetini terk edip geçmek maʿnāsına istiʿmāl-i şerʿīdir; yukālu: إِخْتَصَرَ السَّجْدَةَ إِذَا قَرَأَ سُورَتَهَا وَتَرَكَ آيَتَهَا كَيْ لاَ يَسْجُدَ ʿAlā-kavlin secde eylemek için yalnız secde āyetini tilāvet eylemek maʿnāsınadır ki ikisinden de nehy-i şerʿī sādır olmuştur; yukālu: إِخْتَصَرَ السَّجْدَةَ إِذَا أَفْرَدَ آيَتَهَا فَقَرَأَ بِهَا لِيَسْجُدَ فِيهَا Ve

اِخْتِصَارٌ [iḫtiṣār] Eli böğür üzerine komak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَرَ الرَّجُلُ إِذَا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى خَاصِرَتِهِ Ve namāzda āhir-i sūreden hemān bir yāhūd iki āyet okumak maʿnāsına hakīkat-i şerʿiyyedir; yukālu: إِخْتَصَرَ الْمُصَلِّي إِذَا قَرَأَ آيَةً أَوْ آيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ السُّورَةِ فِي الصَّلاَةِ Ve bir nesneden fuzūlī ve beyhūde olanı hazf ve izāle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَرَ الرَّجُلُ فِي الشَّيْءِ إِذَا حَذَفَ الْفُضُولَ مِنْهُ Ve yolun pek yakın olanına gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَرَ الطَّرِيقَ إِذَا سَلَكَ أَقْرَبَهُ Ve bir nesneyi istīsāl üzere kesmeyip hemān bir mikdārca kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَرَ فِي الْحَزِّ أَيْ مَا اسْتَأْصَلَهُ

اَلتَّخَصُّرُ [et-teḫaṣṣur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Eli böğür üzere komak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَصَّرَ الرَّجُلُ إِذَا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى خَاصِرَتِهِ ve minhu'l-hadīsu: "اَلْمُتَخَصِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمُ النُّورُ" أَيِ الْمُصَلُّونَ بِاللَّيْلِ فَإِذَا تَعِبُوا وَضَعُوا أَيْدِيَهُمْ عَلَى خَوَاصِرِهِمْ

اَلْخُصَيْرَى [el-ḫuṣayrā] (musaggar bünyesi ve elifin kasrıyla) Bir nesneden hazf ve izāle oluna zāid ve fuzūlī şey᾿e denir, iskāt olunan harf-i zā᾿id gibi.

اَلْمُخَاصَرَةُ [el-muḫāṣarat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) Bir adamın elini eline alıp gezmek maʿnāsınadır; yukālu: خاصَرَ فُلانًا إذا أخَذَ بيَدِهِ فِي الْمَشْيِ Ve iki refīkin her biri bir yola gidip yol kavuştuğu yerde buluşmak ʿalā-kavlin yanı tarafına doğru yürümek maʿnāsınadır; yukālu: خاصَرَ الرَّجُلانِ إذا أخَذَ كُلٌّ فِي طَرِيقٍ حَتَّى يَلْتَقِيا فِي مَكانٍ أوْ مَشَى إلَى جَنْبِهِ

اَلتَّخاصُرُ [et-teḫāṣur] (تَفاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi bir adamın elini eline alıp gezmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ الْقَوْمُ يَتَخاصَرُونَ إذا كانَ بَعْضُهُمْ أخَذَ بِيَدِ بَعْضٍ

اَلْخِصارُ [el-ḫiṣār] (كِتابٌ [kitāb] vezninde) İzāra denir ki böğürden tutunulan fūtaya ve peştemāle denir.

[خ ض ر]

اَلْخُضْرَةُ [el-ḫuḍret] (ḫā’nın zammı ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Levn-i maʿrūfa denir ki Fārisīde sebz ve Türkīde yeşil taʿbīr olunur. Cemʿi خُضَرٌ [ḫuḍar] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve خُضْرٌ [ḫuḍr] gelir ḫā’nın zammı ve ḍād’ın sükūnuyla. Ve

خُضْرَةٌ [ḫuḍret] At kısmında siyāhla karışık bozluktur ki gökçül olur, mora karīb bir levndir, Türkīde konur taʿbīr olunur; yukālu: لَوْنُ الْفَرَسِ خُضْرَةٌ أيْ غُبْرَةٌ خالَطَتْها دُهْمَةٌ Ve

خُضْرَةٌ [ḫuḍret] Terliğe ve tāzeliğe ıtlāk olunur; yukālu: غُصْنٌ فِيهِ خُضْرَةٌ أيْ نُعُومَةٌ Ve

خُضْرٌ [ḫuḍr] أخْضَرُ [aḫḍar] kelimesinden cemʿ olur ki yeşil nesneye denir ve o münāsebetle hısb ve rehāsı olan nesneye ıtlāk olunur ve minhu yukālu: هُمْ خُضْرُ الْمَناكِبِ أيْ فِي خِصْبٍ عَظِيمٍ

اَلْخَضَرُ [el-ḫaḍar] (fethateynle) Bir nesne yeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَضِرَ الشَّيْءُ خَضَرًا مِنَ الْبابِ الرّابِعِ إذا صارَ أخْضَرَ Ve bir nesne ter ü tāze olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَضِرَ الزَّرْعُ إذا أنْعَمَ Ve

خَضَرٌ [ḫaḍar] Hurmā ağacının yeşil ve ter ü tāze dalına denir; tesmiye bi’l-masdardır.

اَلْإخْضِرارُ [el-iḫḍirār] (إحْمِرارٌ [iḥmirār] vezninde) Bir nesne pek yeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: إخْضَرَّ الشَّيْءُ إذا خَضِرَ مُبالَغَةً Ve çayır ve otluk makūlesi henüz yeşil iken biçilmek maʿnāsınadır; yukālu: إخْضَرَّ الْكَلَأُ إذا انْجَزَّ وَانْقَطَعَ وَهُوَ أخْضَرُ Ve gece pek karanlık olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إخْضَرَّ اللَّيْلُ إذا اسْوَدَّ

اَلْإخْضِيضارُ [el-iḫḍīḍār] (إعْشِيشابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Bu dahi bir nesne pek yeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: إخْضَوْضَرَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى اخْضَرَّ

اَلْأخْضَرُ [el-aḫḍar] (أحْمَرُ [aḥmer] vezninde) خُضْرَةٌ [ḫuḍret]ten vasftır. Ve

اَلْخَضُورُ [el-ḫaḍūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْخَضِرُ [el-ḫaḍir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْيَخْضِيرُ [el-yaḫḍīr] ve

اَلْيَخْضُورُ [el-yaḫḍūr] (yā’ların fethiyle) ve

اَلْخَضِيرُ [el-ḫaḍīr] (أمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da yeşil renkli şeyʾe denir. Ve

أخْضَرُ [aḫḍar] Siyāh nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أخْضَرُ أيْ أسْوَدُ

خُضْرَةٌ [ḫuḍret] Beyāzla siyāh beyninde siyāha akreb olan levn olduğundan siyāha da ıtlāk olunur. Müʾellif gerçi zıddıyyetine kāʾil olmuştur, lākin vech-i mezkūr üzere zıddıyyeti nā-mülāyimdir. Ve

أخْضَرُ [Aḫḍar] Ṭāʾif’te bir dağın adıdır.

اَلْخَضِرُ [el-ḫaḍir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasftır, niteki zikr olundu. Ve

خَضِرٌ [ḫaḍir] Ter ü tāze ve yeşil nihāle ıtlāk olunur. Ve tāze ekine ve tāze sebzeye ve

çayıra ve çemene denir; خَضِرَةٌ [ḫaḍiret] dahi denir hā'yla. Ve çemen-zāra ve sebze-zāra denir; yukālu: مَكَانٌ خَضِرٌ أَيْ كَثِيرُ الْخُضْرَةِ Ve

خَضِرٌ [ḫaḍir] جَنْبَةٌ [cenbet]ten yaʿnī kökü derin olmakla yaz mevsiminde tāzelenen nebāttan bir gūneye denir. Müfredi خَضِرَةٌ [ḫaḍiret]tir hā'yla.

اَلْخَضِيرُ [el-ḫaḍīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır, niteki zikr olundu. Ve

خَضِيرٌ [ḫaḍīr] Tāze ve yeşil sebzeye ve çayıra denir.

اَلْيَخْضُورُ [el-yaḫḍūr] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) أَخْضَرُ [aḫḍar] maʿnāsınadır ki beyān olundu. Ve

يَخْضُورٌ [yaḫḍūr] Sebze-zāra ve çemen-zāra denir.

اَلْمَخْضَرَةُ [el-maḫḍarat] (mīm'in ve ḍād'ın fethiyle) Bu dahi sebze-zāra denir.

اَلْإِخْتِضَارُ [el-iḫtiḍār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Çayır ve sebze ter ü tāze iken biçilmek maʿnāsınadır; yukālu: أُخْتُضِرَ الْكَلَأُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أُخِذَ طَرِيًّا غَضًّا Ve bir adam tāze nev-civān iken vefāt eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أُخْتُضِرَ الشَّابُّ إِذَا مَاتَ فَتِيًّا Ve yük götürmek maʿnāsına müstaʿmeldir, sebzevātı yüklenmek ʿādetine mülāyemetledir; yukālu: إِخْتَضَرَ الْحِمْلَ إِذَا احْتَمَلَهُ Ve kızın bikrini bozmak ʿalā-kavlin henüz nā-bāliga iken bekāretini bozmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِخْتَضَرَ الْجَارِيَةَ إِذَا افْتَرَعَهَا أَوْ قَبْلَ الْبُلُوغِ Ve çayırı ve sebzevātı henüz yeşil ve tāze iken biçmek maʿnāsınadır ki maʿnā-yı evvelin ʿaynı olur; nihāyet o mechūl bünyesi ve ahz ʿunvānıyla muʿabberdir; yukālu: إِخْتَضَرَ الْكَلَأَ إِذَا جَزَّهُ وَهُوَ أَخْضَرُ

اَلْخَضْرَاءُ [el-ḫaḍrā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) أَخْضَرُ [aḫḍar]ın mü'ennesidir; yukālu: بَقْلَةٌ خَضْرَاءُ Ve feleke ıtlāk olunur, semā' maʿnāsına; kebūd-renk olduğu için ıtlāk olundu, zīrā خُضْرَةٌ [ḫuḍrat]a akreb renktir; yukālu: مَا تَحْتَ الْخَضْرَاءِ أَكْرَمُ مِنْهُأَيِ السَّمَاءِ Ve ʿaskerin sevād ve muʿzamına ıtlāk olunur ve minhu kavluhum: أَبَادَ اللهُ خَضْرَاءَهُمْ أَيْ سَوَادَهُمْ وَمُعْظَمَهُمْ ve kāle fi'l-*Esās* أَيْ شَجَرَتَهُمُ الَّتِي مِنْهَا تَفَرَّعُوا Ve sebzevāta denir, pırasa ve soğan ve ıspanak gibi.

Şārih der ki bunun cemʿi خَضْرَاوَاتٌ [ḫaḍrāvāt] gelir ve minhu "لَيْسَ فِي الْخَضْرَاوَاتِ صَدَقَةٌ" Kıyās olan gerçi cemʿi خُضْرٌ [ḫuḍr] olmaktır, حَمْرَاءُ [ḥamrā'] ve حُمْرٌ [ḥumr] gibi, lākin bunda ismiyyet tarafı galebe eylemekle ism gibi cemʿlendi, صَحْرَاءُ [ṣaḥrā'] ve صَحْرَاوَاتٌ [ṣaḥrāvāt] gibi. İntehā. Ve

خَضْرَاءُ [Ḫaḍrā'] ʿAdiyy b. Cebele b. ʿArekī ve Sālim b. ʿAdiyy ve Ḳuṭbe b. Zeyd el-Ḳaynī nām kimselerin feresleri ismidir. Ve

خَضْرَاءُ [Ḫaḍrā'] İki cezīre ismidir ki "ج،ز،ر" māddesinde beyān olundu. Ve ʿazīm ve kesīr olan ʿasker alayına ıtlāk olunur; yukālu: كَتِيبَةٌ خَضْرَاءُ أَيْ عَظِيمَةٌ لِخُضْرَةِ الْحَدِيدِ Veşol kovaya ıtlāk kolunur ki çok zaman onunla su çekilmekle rengi bozulup yemyeşil olmuş ola; yukālu: دَلْوٌ خَضْرَاءُ إِذَا كَانَ قَدْ اسْتُقِيَ بِهَا زَمَانًا حَتَّى اخْضَرَّتْ Ve hānegī güvercinlere ıtlāk olunur; yukālu: حَمَامٌ خَضْرَاءُ أَيْ دَوَاجِنُ Ve

خَضْرَاءُ [Ḫaḍrā'] Yemen'de Zebīd aʿlāmından bir kalʿa adıdır. Ve Yemāme'de bir mevziʿ adıdır. Ve ʿUṭārid kabīlesi yurdunda bir arzın ismidir.

اَلْخُضَارَةُ [el-ḫuḍāret] (ḫā'nın zammıyla)

Bu dahi bostān sebzevātına denir, خُضَرٌ [ḫuḍar] gibi ki غُرَفٌ [ġuref] veznindedir, gūyā ki خُضْرَةٌ [ḫuḍret]in cemᶜidir, غُرْفَةٌ [ġurfet] gibi. Ve

خُضَارَةُ [ḫuḍāret] Deryāya denir ki ᶜalemidir; maᶜrife olmakla gayr-i munsarıftır; yukālu: هَذِهِ خُضَارَةُ طَامِيَةً

اَلْخَضِيرَةُ [el-ḫaḍīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol hurmā ağacına denir ki koruğu yeşil iken dökülür ola.

اَلْخُضَارِيُّ [el-ḫuḍāriyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Bir kuş adıdır. Şārihin beyānına göre أَخْيَلُ [aḫyel] dedikleridir ki Türkīde boyunburan kuşu dedikleridir. Baᶜzılar arı kuşu dahi derler.

اَلْخُضَّارَى [el-ḫuḍḍārā] (ḫā’nın zammı ve ḍād’ın teşdīdiyle شُقَّارَى [şuḳḳārā] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلْخَضَارُ [el-ḫaḍār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol süte denir ki su karıştırılmakla suyu sütünden çok ola. Ve en evvel biten sebzeye denir.

خُضَّارٌ [ḫuḍḍār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir kuş adıdır.

خُضَارٌ [Ḫuḍār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır ki be-gāyet eşcārı firāvāndır. Ve Yemen’de Şiḥr kurbünde bir belde adıdır.

اَلْمُخَاضَرَةُ [el-muḫāḍaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Ağacında olan meyveleri salāhı zāhir olmaksızın beyᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَاضَرَهُ إِذَا بَاعَهُ الثِّمَارَ قَبْلَ بُدُوِّ صَلاَحِهَا

Şārih der ki bundan nehy-i şerᶜī sādır olmuştur ve bu hükmde bostān sebzevātı dahi dāhildir. Pes bāg ve bāgçeyi ve bostānı vaktinden mukaddem zımāna vermek şerᶜan cā᾽iz olmaz.

اَلْخِضْرُوَالْمِضْرُ [el-ḫiḍr ve’l-miḍr] (ḫā’nın ve mīm’in kesreleriyle) ve

اَلْخَضِرُوَالْمَضِرُ [el-ḫaḍir ve’l-maḍir] (كَتِفٌ [ketif] veznlerinde) Heder ve bātıl ve müft ve meccāne maᶜnālarına müstaᶜmeldir. Fi’l-asl henüz salāha resīde olmayan pek tāze sebzevāta denir. Ve مِضْرٌ [miḍr] pek ekşi yoğurda ve süte denir ki tenāvüle kābil olmaya; baᶜdehu heder ve müft maᶜnālarında istiᶜmāl olundu ve minhu kavluhum: ذَهَبَ دَمُ فُلَانٍ خِضْرًا مِضْرًا وَخَضِرًا أَخَذَهُ خِضْرًا مِضْرًا وَخَضِرًا مَضِرًا أَيْ هَدَرًا ve yukālu: هُوَ لَكَ مَضِرًا أَيْ بِغَيْرِ ثَمَنٍ أَوْ غَضًّا طَرِيًّا ve yukālu: خِضْرًا مِضْرًا أَيْ هَنِيئًا مَرِيئًا Cümlesi ter ü tāze maᶜnāsından iᶜtibār olunmuştur. Ve مِضْرًا kelimesi li-ecli’t-te᾽kīd itbāᶜ ve müzāvece iᶜtibār olunur.

خَضِرٌ [Ḫaḍir] (كَبِدٌ [kebid] vezninde bā’nın kesriyledir ve كِبْدٌ [kibd] vezninde ki bā’nın sükūnuyladır) Ebu’l-ᶜAbbās en-Nebī ᶜaleyhi’s-selām hazretleridir.

Şārih der ki ismi Aḥmed yāhūd Belyā idi, seyr ve kuᶜūd eylediği mahaller yeşil çemen-zār olur olmakla خَضِرٌ [Ḫaḍir] ile telkīb olundu. Ekser-i muhakkikīn hālen zinde olmasına cāzimlerdir ve ᶜalāmeti müsebbiha parmağı orta parmağıyla beraberdir.

خَضِرَةُ [Ḫaḍiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Ḫayber kalᶜasının ᶜalemidir. Ve baᶜzı ehādīste vārid olmuştur ki Sultānu’l-enbiyā ᶜaleyhi efdalü’t-tehāyā hazretleri bir arzdan güzerān eylediler ki oraya عَثِرَةُ [ᶜaṡiret] ṡā-yı müsellese ile yāhūd عَفِرَةُ [ᶜafiret] fā’yla yāhūd عَذِرَةُ [ᶜaẕiret] derler idi ẕāl’le ki üçü de فَرِحَةٌ [feriḥat] veznindedir, muhibb-i fāl olduklarından tefe᾽᾽ülen

خَضِرَةً [Ḫaḍiret] ile tesmiye eylediler. Bu, Ḫayber'den başkadır.

اَلْخُضَيْرَاءُ [el-ḫuḍayrā] (musaggar bünyesiyle) Bir yeşil kuşcağız adıdır.

اَلْخُضْرُ [el-Ḫuḍr] (ḫā'nın zammıyla) Bir kabīledir ki cümlesi tīr-endāz idi.

اَلْخُضْرِيَّةُ [el-ḫuḍriyyet] (كُرْدِيَّةٌ [kurdiyyet] vezninde) Bir cins hurmā ağacıdır ki hurmāsı be-gāyet tayyib ve hoş-meze ve evrākı pek yeşil olur.

اَلْخُضَرِيَّةُ [el-Ḫuḍariyyet] (صُرَدِيَّةٌ [ṣuradiyyet] vezninde) Bağdād'da bir mevziᶜdir.

اَلْأَخَاضِرُ [el-eḫāḍir] (hemzenin fethiyle) Altına ve ete ve bādeye ıtlāk olunur.

خَضُورَاءُ [Ḫaḍūrā] (ḫā'nın fethiyle) Bir su adıdır.

اَلتَّخْضِيرُ [et-taḫḍīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi yeşilletmek maᶜnāsınadır. Levn-i mezbūr mübārek ve muᶜteber olmak münāsebetiyle tebrīk ve isᶜād maᶜnāsında istiᶜmāl olundu; ve minhu yukālu: خُضِّرَ لِفُلَانٍ فِي ذَلِكَ الشَّيْءِ أَيْ بُورِكَ لَهُ فِيهِ

اَلْأُخَيْضِرُ [el-uḫayḍir] (tasgīr bünyesiyle) Bir nevᶜ yeşil küçük sineğe denir. Ve göz ᶜilletlerinden bir ᶜilletin adıdır. Ve Medīne ile Şām beyninde bir derenin ismidir.

اَلْخَضْرُ [el-ḫaḍr] (ḫā'nın fethi ve ḍād'ın sükūnuyla) Ağacı ve otu kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَضَرَ النَّخْلَ خَضْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْإِخْضِيرُ [el-İḫḍīr] (hemzenin kesriyle) Tebūk ile Medīne meyānında bir mescid-i nebevī adıdır, ᶜaleyhi's-salātu ve's-selām.

بَنُوالْخُضْرِ [Benu'l-Ḫuḍr] (ḫā'nın zammıyla) Ḳays b. Ġaylān kabīlesinden bir batn ismidir; muhaddisīnden Ebū Şeybe el-Ḫuḍrī ondandır. Ve Ebu'l-ᶜAbbās ᶜAbdullāh b. Caᶜfer el-Ḫuḍarī ki bu dahi muhaddisīndendir, صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir. Ve Merv şehrinde şeyhü'ş-Şāfiᶜiyye olan Ebū ᶜAbdullāh Muḥammed b. Aḥmed b. el-Ḫiḍr el-Mervezī ve İbrāhīm b. Muḥammed b. Ḫalef ve Ḳāḍi'l-Ḥarem ᶜOs̱mān b. ᶜAbdeveyh el-Ḫiḍriyyūn ki fukahā ve muhaddislerdir, ḫā'nın kesriyledir.

اَلْخُضَيْرِيَّةُ [el-Ḫuḍayriyyet] (زُبَيْرِيَّةٌ [zubeyriyyet] vezninde) Bağdād'da bir mahalle adıdır; aᶜlāmdan Muḥammed b. eṭ-Ṭayyib eṣ-Ṣabbāġ el-Ḫuḍayrī oradandır. Ve

خُضَيْرٌ [Ḫuḍayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Mubārek b. ᶜAlī b. Ḫuḍayr ve Ḫuḍayr b. Zurayḳ aᶜlāmdandır. Ve خُضَيْرٌ [Ḫuḍayr] İbrāhīm b. Musᶜab b. ez-Zubeyr'in lakabıdır, kezālik ᶜAlī b. Rebāḥ'ın şeyhi lakabıdır. Ve ᶜAbdurraḥmān b. Ḫuḍayr el-Başrī ve Ḫuḍayr es-Sulemī muhaddislerdir yāhūd bu ḥā-i mühmele iledir.

[خ ط ر]

اَلْخَاطِرُ [el-ḫāṭir] (ṭā'nın kesriyle) İnsānın derūnuna lāyih olup cevelān eden şey'e denir, re'y ve fikr ve tedbīr ve vesvese gibi, هَاجِسٌ [hācis] maᶜnāsınadır. Cemᶜi خَوَاطِرُ [ḫavāṭir] gelir ki hevācis-i nefs demektir. Ve bu zikri ātī hareket maᶜnāsından ism-i fāᶜildir. Kāle fi'l-*Esās* [خَطَرَ ذَاكَ بِبَالِي وَ] عَلَى بَالِي وَلَهُ خَوَاطِرُ وَهِيَ مَا يَتَحَرَّكُ فِي الْقَلْبِ مِنْ رَأْيٍ أَوْ مَعْنًى Pes halkın mahall-i hutūr olan kalbe خَاطِرٌ [ḫāṭir] ıtlākı mecāza mahmūl olur. Ve

خَاطِرٌ [ḫāṭir] Hırām ve reftār ile yürüyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَاطِرٌ أَيْ مُتَبَخْتِرٌ

اَلْخَطِرُ [el-ḫaṭir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) خَاطِرٌ [ḫāṭir] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir.

اَلْخُطُورُ [el-ḫuṭūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Bir nesne unutulduktan sonra derūna gelmek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَرَ الْأَمْرُ بِبَالِهِ وَعَلَى بَالِهِ خُطُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا ذَكَرَهُ بَعْدَ نِسْيَانٍ Şāriḥ der ki ümmehāt-ı kesīrede ıṭlāḳ üzeredir, yaʿnī gerek evvel-i emrden ve gerek baʿde'n-nisyān olsun. Ve bu, hareket maʿnāsından meʾḫūẕdur; fe-yukālu: خَطَرَ الشَّيْءُ بِبَالِي إِذَا مَرَّ

اَلْإِخْطَارُ [el-iḫṭār] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ḫāṭıra getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَرَهُ اللهُ تَعَالَى بِبَالِي أَيْ أَذْكَرَهُ Ve bir adama nefsini kendi hemtāsıyla miyānede ödül edip uğraşmak maʿnāsınadır ki ḫaṭar ve tehlikeye ilḳā-yı nefs eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَخْطَرَ الرَّجُلُ إِذَا جَعَلَ نَفْسَهُ خَطَرًا لِقِرْنِهِ فَبَارَزَهُ Ve mübāhasede miyāneye ödül komak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَرَ الْمَالَ إِذَا جَعَلَهُ خَطَرًا بَيْنَ الْمُتَرَاهِنَيْنِ Ve bir adam bir āher adamın ḳadr ve menzilet cihetinde hemtāsı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَرَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا صَارَ مِثْلَهُ فِي الْقَدْرِ Ve bir bahste ödül taʿyīn edişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَرَ فُلَانٌ لِي وَأَخْطَرْتُ أَنَا لَهُ أَيْ تَرَاهَنَّا Pes إِخْطَارٌ [iḫṭār] burada مُخَاطَرَةٌ [muḫāṭarat] maʿnāsına olur.

اَلْخَطْرُ [el-ḫaṭr] (ḫā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخَطَرَانُ [el-ḫaṭarān] (fetehātla) ve

اَلْخَطِيرُ [el-ḫaṭīr] (ḫā'nın fethiyle) Buğur deve kuyruğunu sağına ve soluna vurmak maʿnāsınadır; yukālu: خَطَرَ الْفَحْلُ بِذَنَبِهِ خَطْرًا وَخَطَرَانًا وَخَطِيرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ بِهِ يَمِينًا وَشِمَالاً Ve

خَطَرَانٌ [ḫaṭarān] Ehl-i meydān olan dilāver kılıcını yā mızrağını yukarı aşağı oynatmak maʿnāsınadır ki meydānda mübāriz-i muʿcib şīvesidir; yukālu: خَطَرَ الرَّجُلُ بِسَيْفِهِ وَرُمْحِهِ خَطَرَانًا إِذَا رَفَعَهُ مَرَّةً وَوَضَعَهُ أُخْرَى Ve kollarını kaldırıp indirerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَرَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ وَوَضَعَهُمَا Ve elde kargı mızrak tir tir titremek maʿnāsınadır ki yumuşak kargı ḥāletidir; yukālu: خَطَرَ الرُّمْحُ إِذَا اهْتَزَّ

اَلْخَطَّارَةُ [el-ḫaṭṭāret] (مَكَّارَةٌ [mekkāret] vezninde) Kuyruğunu sağa sola vurur olan nāḳaya denir. Ve deve ağılına denir. Ve Ḳāhire-i Mıṣr ḳurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَطَّارُ [el-ḫaṭṭār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kargısı pek nerm ve nāzük olduğundan tir tir titreyici mızrağa denir; yukālu: رُمْحٌ خَطَّارٌ أَيْ مُهْتَزٌّ Ve bir nevʿ dühn ismidir ki zeytūn yağına baʿzı dārū-yı ṭīb mezc etmekle terkīb olunur. Ve

خَطَّارٌ [Ḫaṭṭār] Ḥuẕeyfe b. Bedr el-Fezārī ve Ḥanẓala b. ʿĀmir en-Numeyrī nām kimselerin feresleri ismidir. Ve muhaddisīnden ʿAmr b. ʿOs̱mān'ın laḳabıdır. Ve

خَطَّارٌ [ḫaṭṭār] Sapana denir, مِقْلَاعٌ [miḳlāʿ] maʿnāsına. Ve arslana denir. Ve mancınık dedikleri ālet-i ḥarbiyyeye denir. Ve şol adama denir ki ok atmağa idmān ve meşḳ için ok atar heyʾetinde elini kaldırıp ölçümlenir ola. Ve ʿaṭṭāra denir. Ve mızrak sançmakta yed-i ṭūlāsı olan nīze-bāzā denir; yukālu: رَجُلٌ خَطَّارٌ أَيْ طَعَّانٌ بِالرُّمْحِ Ve

خَطَّارٌ [Ḫaṭṭār] Elkābdandır; Ebu'l-Ḫaṭṭār el-Kelbī şāʿirdir.

اَلْخِطْرُ [el-ḫiṭr] (ḫā'nın kesriyle) Bir nebāt adıdır, onunla خِضَابٌ [ḫiḍāb] olunur, ʿalā-ḳavlin vesmedir ki çivit otu dedikleridir; müfredi, خِطْرَةٌ [ḫaṭiret]tir hā'yla. Ve suyu çok olan süte denir. Ve ağacın tāze dalına ıṭlāḳ olunur, غُصْنٌ [ġuṣn] gibi. Ve çokluk develere ʿalā-ḳavlin ḳırk yāḫūd iki yüz yāḫūd bin mihār deveye denir; ḫā'nın fet-

hiyle de lügattır. Cemᶜi أَخْطَارٌ [aḫṭār]dır.

اَلْخَطْرُ [el-ḫaṭr] (سَطْرٌ [saṭr] vezninde) Bir nevᶜ iri ve büyük ölçek adıdır. Şāriḥ der ki ehl-i Şām beyninde müteᶜāreftir. Ve

خَطْرٌ [ḫaṭr] Deve kısmının butları üzere bevl ve baᶜrlarında keçe gibi yapışıp münᶜakid olan çakıldağa denir; bunda ḫā’nın kesriye de cā᾽izdir. Ve ufk üzere arkuru zuhūr edip duran buluta denir. Ve

خَطْرٌ [ḫaṭr] Şeref ve şān ve menzilet maᶜnāsınadır; bunda fethateynle de cā᾽izdir; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْخَطْرِ وَالْخَطَرِ أَيِ الشَّرَفِ

اَلْخُطْرُ [el-ḫuṭr] (ḫā’nın zammıyla) Şeref ve şān sāhibi adamlara denir. Müfredi, خَطِيرٌ [ḫaṭīr]dir; yukālu: رَجُلٌ خَطِيرٌ وَقَوْمٌ خُطْرٌ أَيْ شَرِيفٌ وَأَشْرَافٌ

اَلْخَطَرُ [el-ḫaṭar] (fethateynle) Helāke müşrif olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ أَيْ إِشْرَافٍ عَلَى هَلَكَةٍ Ve ödüllü olan bahse ve yarışa ve koşuya denir. Şāriḥ der ki belki bi-ᶜaynihi ödüle denir; yukālu: وَضَعُوا لَهُمْ خَطَرًا وَأَحْرَزُوا خَطَرًا Ve bu maᶜnā hakīkīdir, işrāf ᶜale’l-helāk maᶜnāsı bundan me᾽hūzdur. İntehā. Ve خَطَرٌ [ḫaṭar] ın cemᶜi خِطَارٌ [ḫiṭār] gelir ḫā’nın kesriyle ve cemᶜü’l-cemᶜi خُطُرٌ [ḫuṭar] gelir ḫā’nın zammıyla Ve

خَطَرٌ [ḫaṭar] Bir adamın kadr ve mertebesine denir; yukālu: إِنَّهُ لَعَظِيمُ الْخَطَرِ أَيِ الْقَدْرِ Ve ᶜuluvv-i şān ve rifᶜat cihetiyle olan misl ve nazīre denir; yukālu: فُلَانٌ لَيْسَ لَهُ خَطَرٌ أَيْ مِثْلٌ وَعِدْلٌ فِي الْعُلُوِّ

اَلْخَطِيرُ [el-ḫaṭīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şeref ve şān sāhibi adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَطِيرٌ أَيْ شَرِيفٌ Ve خَطَرٌ [ḫaṭar] gibi rifᶜat ve şān ve rütbe cihetiyle olan misl ve hemtāya denir; yukālu: مَا لَهُ خَطِيرٌ أَيْ مِثْلٌ فِي الْعُلُوِّ Ve refīᶜ ve ᶜālī maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْرٌ خَطِيرٌ أَيْ رَفِيعٌ Ve yulara denir, زِمَامٌ [zimām] maᶜnāsına. Ve قَارٌ [ḳār] mürādifidir ki kara sakız dedikleridir, ᶜIrāḳ diyārında baᶜzı ıssı sulardan kaynayıp çıkar. Ve ipe denir, حَبْلٌ [ḥabl] maᶜnāsına. Ve لُعَابُ الشَّمْسِ [luᶜābu’ş-şems] ismidir ki harāret-i havā vaktinde şaᶜşaᶜa-i āfitābdan cevv-i havāda örümcek ağı gibi tel tel tahayyül olunur, ᶜavāmm-ı nās şeytān örümceği taᶜbīr ederler. Ve

خَطِيرٌ [ḫaṭīr] Gecenin zulmetine denir. Ve vaᶜīd maᶜnāsınadır. Ve neşāt ve şatāret maᶜnāsınadır.

اَلتَّخَاطُرُ [et-teḫāṭur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) İki taraftan bir bahs üzere ödül vazᶜ ve taᶜyīn edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَاطَرُوا عَلَى الْأَمْرِ إِذَا تَرَاهَنُوا

اَلْخُطُورَةُ [el-ḫuṭūret] (zammeteynle) Refīᶜ ve bülend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَطُرَ الرَّجُلُ خُطُورَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ رَفِيعًا

اَلْمُخَاطَرَةُ [el-muḫāṭaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir adam kendi nefsini bir mehlekeye yāhūd bir mülk ve devlete takrīb ve ilkā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَاطَرَ فُلَانٌ بِنَفْسِهِ إِذَا أَشْفَاهَا عَلَى خَطَرِ هَلَكٍ أَوْ نَيْلِ مُلْكٍ

اَلْخَطْرَةُ [el-ḫaṭret] (قَطْرَةٌ [ḳaṭret] vezninde) Bir nevᶜ otluk adıdır. Ve deve kısmına mahsūs bir gūne damga adıdır ki baldırına basılır. Ve خَطْرَةٌ [ḫaṭret] خُطُورٌ [ḫuṭūr] dan vahdettir, defᶜa-i vāhide maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Bu münāsebetle hīnen baᶜde-hīn maᶜnāsına da istiᶜmāl olunur ve minhu tekūlu: مَا لَقِيتُهُ إِلاَّ خَطْرَةً أَيْ أَحْيَانًا ve tekūlu: مَا ذَكَرْتُهُ إِلاَّ خَطْرَةً بَعْدَ خَطْرَةٍ Ve gāh olur ki خَطْرَةٌ [ḫaṭret] ile mess-i cin irāde olunur; yukālu: أَصَابَتْهُ خَطْرَةٌ مِنَ الْجِنِّ أَيْ مَسٌّ

اَلْخَطَرَاتُ [el-ḫaṭarāt] (fetehātla) خَطْرَةٌ [ḫaṭret]in cemᶜidir, قَطْرَةٌ [ḳaṭret] ve

قَطَرَاتٌ [ḳaṭarāt] gibi, harekāt ve defeᶜāt maᶜnāsınadır. Bu münāsebetle otlakta kuruyup baᶜdehu üzerine bahār yağmuru yağmakla aralık aralık tāzelenen çayır kıtᶜalarına خَطَرَاتُ وَسْمِيٍّ ıtlāk olunur; yukālu: اَلْإِبِلُ تَرْعَى خَطَرَاتِ الْوَسْمِيِّ أَيِ اللُّمَعَ مِنَ الْمَرَاتِعِ

اَلْمُخْطَرُ [el-muḫṭar] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ᶜAhd ve devr ve zamān maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: آخِرُ مُخْطَرٍ مِنْهُ أَيْ آخِرُ عَهْدٍ

خُطَرْنِيَةُ [Ḫuṭarniyet] (بُلَهْنِيَةٌ [bulehniyet] vezninde) Bābil diyārında bir karye adıdır.

خُطَيْرٌ [Ḫuṭayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ᶜAbdulmelik b. Ġāfil el-Ḫavlānī nām kimsenin kılıcı adıdır.

لِعِبُالْخَطْرَةِ [leᶜibu'l-ḫaṭret] (قَطْرَةٌ [ḳaṭret] vezninde) Turayı elde fırıldatıp oynatmaya ıtlāk olunur.

اَلتَّخَطُّرُ [et-teḫaṭṭur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir muhātaraya uğrayıp öte savuşmak maᶜnāsınadır ki muhātara atlamak taᶜbīr olunur; yukālu: تَخَطَّرَ شَرُّ فُلَانٍ إِذَا تَخَطَّاهُ وَجَازَهُ Ve baᶜzı nüshada تَخَطَّرَى ᶜunvānında mersūmdur.

[خ ع ر]

اَلْخَيْعَرَةُ [el-ḫayᶜaret] (بَيْطَرَةٌ [beyṭarat] vezninde) Hiffet ve طَيْشٌ [ṭayş] maᶜnāsınadır ki hafīf ve sebük-bār olmaktan ᶜibārettir; yukālu: بِهِ خَيْعَرَةٌ أَيْ خِفَّةٌ وَطَيْشٌ

[خ ف ر]

اَلْخَفَرُ [el-ḫafer] (ḫā'nın ve fā'nın fethiyle) ve

اَلْخَفَارَةُ [el-ḫafāret] (سَفَارَةٌ [sefāret] vezninde) Pek utanmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَفِرَتِ الْجَارِيَةُ خَفَرًا وَخَفَارَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَحْيَتْ شِدَّةَ الْحَيَاءِ

اَلتَّخَفُّرُ [et-teḫafur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi o maᶜnāyadır; yukālu: تَخَفَّرَتِ الْجَارِيَةُ بِمَعْنَى خَفِرَتْ Ve bir adama yasakçılık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَفَّرَ بِهِ إِذَا أَجَارَهُ وَمَنَعَهُ وَآمَنَهُ Ve bir adama istiğāse edip kendisine yasakçılık eylemesini niyāz eylemek maᶜnāsınadır, yukālu: تَخَفَّرَ بِفُلَانٍ إِذَا اسْتَجَارَ بِهِ وَسَأَلَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ خَفِيرًا

اَلْخَفِرَةُ [el-ḫafiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْخَفِرُ [el-ḫafir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِخْفَارُ [el-miḫfār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Be-gāyet utancak olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَفِرَةٌ وَخَفِرٌ وَمِخْفَارٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَيَاءِ Cemᶜi خَفَائِرُ [ḫafā'ir] gelir.

اَلْخَفْرُ [el-ḫafr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) Bir adama yasakçılık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَرَهُ وَخَفَرَ بِهِ وَخَفَرَ عَلَيْهِ خَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَجَارَهُ وَمَنَعَهُ وَآمَنَهُ Ve yasakçı yasak paha almak maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَرَ فُلَانًا إِذَا أَخَذَ مِنْهُ جُعْلاً لِيُجِيرَهُ Ve

خَفْرٌ [ḫafr] ve

خُفُورٌ [ḫufūr] Münᶜakid olan ᶜahde vefā eylemeyip nakz ve gadr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَرَ بِهِ خَفْرًا وَخُفُورًا إِذَا نَقَضَ عَهْدَهُ وَغَدَرَهُ

اَلتَّخْفِيرُ [et-taḫfīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir adama yasakçılık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَفَّرَهُ تَخْفِيرًا بِمَعْنَى خَفَرَهُ Ve bir beldeye yāhūd bir mahalle sūr ve hisār çevirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: خَفَّرَهُ إِذَا سَوَّرَهُ وَحَصَّنَهُ

اَلْخُفْرَةُ [el-ḫufret] (حُفْرَةٌ [ḥufret] vezninde) ve

اَلْخُفَارَةُ [el-ḫafāret] (ḫā'nın harekāt-ı selāsıyla) İsmdir, yasakçılığa denir. Ve خَفَارَةٌ [ḫafāret] kezālik harekāt-ı selāsla ya-

sak pahaya denir.

اَلْخَفِيرُ [el-ḫafīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yasakçı ile himāyet olunmuş kimseye denir ki bi-maʿnā mefʿūldür. Ve yasakçıya denir ki bi-maʿnā fāʿildir; yukālu: هُوَ خَفِيرٌ أَيْ مُجَارٌ ve yukālu: رَجُلٌ خَفِيرٌ أَيْ مُجِيرٌ

اَلْخُفَرَةُ [el-ḫuferet] (ḫā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bu dahi yasakçıya denir.

اَلْخَافُورُ [el-ḫāfūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Buğday زُوَانٌ [zuvān]ına şebīh bir nebāt adıdır. Bu nebāt هُرْطُمَانٌ [hurṭumān] dedikleridir ki burçağa şebīh dānelerdir. ʿİnde'l-baʿz خُلَّرٌ [ḫuller] envāʿından بَسِيلَةٌ [besīlet] dedikleridir.

اَلْإِخْفَارُ [el-iḫfār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ʿahdi bozup gadr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْفَرَهُ إِذَا نَقَضَ عَهْدَهُ وَغَدَرَهُ Ve bir adamın bilesince yasakçı yollamak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْفَرَهُ إِذَا بَعَثَ مَعَهُ خَفِيرًا

اَلْخِفَارَةُ [el-ḫifāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Hurmāyı ağacında fāsid ve tebāh olmaktan sakınmak maʿnāsınadır; yukālu: خَفَرَ النَّخْلَةَ خِفَارَةً إِذَا حَفِظَهَا مِنَ الْفَسَادِ Ve ekin kısmını gözetip hıfz ve himāye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَفَرَ الزَّرْعَ إِذَا شَرَجَهُ

[خ ف ت ر]

اَلْخَفْتَارُ [el-ḫaftār] (رَفْتَارٌ [reftār] vezninde) Cezīre'nin ʿalā-kavlin Ḥabeşe mülkünün pādişāhı ismidir yāhūd savāb olan حِيقَارٌ [ḥīḳār]dır ḥā'nın kesri ve ḳāf'la yāhūd جِيفَارٌ [cīfār]dır cīm ve fā'yla.

[خ ل ر]

اَلْخُلَّرُ [el-ḫuller] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Bir nebāt adıdır, ʿalā-kavlin فُولٌ [fūl] yaʿnī bakla ve ʿalā-re'yin جُلْبَانٌ [culbān] ismidir ki burçak taʿbīr olunur yāhūd مَاشٌ [māş] ismidir ki maʿrūf dānedir.

خُلاَّرُ [Ḫullār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Fārs diyārında bir mevziʿ adıdır; onda aʿlā ve latīf bal hāsıl olmakla aʿlāsı oraya nisbet olunur.

[خ م ر]

اَلْخَمْرُ [el-ḫamr] (ḫā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Adamı sarhoş eden üzüm şırasına denir ki Fārisīde bāde ve Türkīde süci taʿbīr olunur. ʿAlā-kavlin ʿāmmdır, yaʿnī mutlakan müskir olup sarhoş eden şıraya denir, gerek üzüm ve gerek hurmā ve sā'irlerinin olsun; خَمْرَةٌ [ḫamret] dahi denir tā-i vahdetle ki خَمْرٌ [ḫamr]dan ahasstır, تَمْرٌ [temr] ve تَمْرَةٌ [temret] gibi. Ve خَمْرٌ [ḫamr] kelimesi mü'ennestir, baʿzen müzekker olur; yukālu: خَمْرٌ صِرْفٌ وَخَمْرٌ صَافِيَةٌ

Ve ʿumūm üzere ıtlākı yaʿnī mutlakan müskire ıtlākı asahh ve asvebdir, zīrā خَمْرٌ [ḫamr] hakkında āyet-i muharrime nāzil olup istiʿmālinden ehl-i İslām memnūʿ olduklarında Medīne'de üzüm şırası olmamakla şarābları hemān nebīz-i hurmāya münhasır idi. Pes üzüm şırasıne mahsūs olsa, vech-i mezkūr üzere tenāvül eyledikleri nebīz-i hurmādan müntehī olmamak lāzım idi.

Ve ona خَمْرٌ [ḫamr] tesmiyesi ʿaklı خَمْرٌ [ḫamr] yaʿnī setr eylediği için yāhūd خَمِيرٌ [ḫamīr] gibi māyalanıp şarāb derecesine bālig olunca kadar terk olunduğu için yāhūd ʿaklı şūrīde ve muhtelit eylediği için. Şārih der ki yāhūd istihyā maʿnāsına olan خَمْرٌ [ḫamr]dandır, şāribi nāstan hayā eylediği için ola yāhūd galeyān maʿnāsına olan إِخْتِمَارٌ [iḫtimār]dan ola yāhūd tagayyür-i rāyiha maʿnāsına olan إِخْتِمَارٌ [iḫtimār]dan

ola yāhūd hafā maʿnāsına olan خَمْرٌ [ḫamr] dan ola, zīrā bāde-nūş olan yārana ahvāl ve eşyā muhtefī olup kendi ʿāleminde olur yāhūd māye-i hamīr ismi olan خَمْرٌ [ḫamr]dan ola, zīrā şarāb ümm-i habāʾis ve māye-i fesāddır yāhūd mülāzeme maʿnāsına olan مُخَامَرَةٌ [muḫāmeret]ten ola, zīrā ʿişrete şürūʿ eden bir müddet nefsini alamayıp ona idmān ve müdāvemet eder, belki baʿzılar aslā ferāgat edemez olur. İntehā. Ve

خَمْرٌ [ḫamr] Üzüme ıtlāk olunur ki mecāz-ı evveli olur, ke-mā fi’t-Tenzīl: ﴿إِنّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا﴾ أَيْ عِنَبًا Ve

خَمْرٌ [ḫamr] Masdar olur, setr eylemek maʿnāsına ki maʿnā-yı mevzūʿudur; yukālu: خَمَرَ الشَّيْءَ خَمْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا سَتَرَهُ Ve bir husūsu tınmayıp ketm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَرَ الشَّهَادَةَ إِذَا كَتَمَهَا Ve bir adama bāde içirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَرَ فُلاَنًا إِذَا سَقَاهُ الْخَمْرَ Ve utanmak maʿnāsınadır ki utandığı adamdan kendi nefsini setr eylemeyi müstelzimdir; yukālu: خَمَرَ مِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا مِنْه Ve hamuru ve balçık makūlesini māyelendirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَرَ الْعَجِينَ وَالطِّينَ وَنَحْوَهُ إِذَا تَرَكَهُ حَتَّى يَجُود Ve gāh olur ki hamr ile şerr ve şūr irāde olunur, niteki خَلٌّ [ḫall] ile hayır ve menfaʿat kasd olunur ve minhu yukālu: مَا هُوَ بِخَلٍّ وَلاَ خَمْرٍ أَيْ لاَ خَيْرَ عِنْدَهُ وَلاَ شَرَّ

اَلْإِخْمَارُ [el-iḫmār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi setr ve ketm eylemek maʿnālarınadır; yukālu: أَخْمَرَهُ إِذَا سَتَرَهُ ve yukālu: أَخْمَرَهُ إِذَا كَتَمَهُ Ve bir nesne ile gizlenip tesettür eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْمَرَ فُلاَنٌ بِهِ إِذَا تَوَارَى ve tekūlu: أَخْمَرَتْهُ الْأَرْضُ عَنِّي وَمِنِّي وَعَلَيَّ أَيْ وَارَتْهُ Ve bir adam derūnunda hıkd ve kīne tutmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخْمَرَ فُلاَنٌ لِفُلاَنٍ إِذَا حَقَدَ وَدَخَلَ لَهُ Ve bir adama bir nesne vermek yāhūd temlīk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki saky-ı şarāb gibi keyif bağışlamış olur; yukālu: أَخْمَرَ فُلاَنًا الشَّيْءَ إِذَا أَعْطَاهُ أَوْ مَلَكَهُ إِيَّاهُ Ve igfāl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخْمَرَ الشَّيْءَ إِذَا أَغْفَلَهُ Burada zāhiren اَلشَّيْء kelimesi tahrīf-i nāsihtir, savāb olan اَلرَّجُل olmaktır yāhūd شَيْءٌ insān ve hayvāndan eʿammdır. Ve bir māddeyi kalbde muzmer eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخْمَرَ الْأَمْرَ إِذَا أَضْمَرَهُ Ve bir yerin gizlenecek ve kuytulanacak yerleri çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْمَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا كَثُرَ خَمَرُهَا Ve ekmek hamuruna māye katmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْمَرَ الْعَجِينَ بِمَعْنَى خَمَرَهُ

اَلتَّخْمِيرُ [et-taḫmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hamur ve balçık makūlesini māyelendirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّرَ الْعَجِينَ وَالطِّينَ وَنَحْوَهُ بِمَعْنَى خَمَرَهُ Ve bir nesneyi bürüyüp setr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّرَ وَجْهَهُ إِذَا غَطَّاهُ

اَلْخَمِيرُ [el-ḫamīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Māye katılmış hamura denir. عَجِينٌ [ʿacīn] yoğrulup henüz māye katılmamış olanına denir. Ve māyeye dahi denir, خَمِيرَةٌ [ḫamīret] dahi derler hā’yla. Ve

خَمِيرٌ [Ḫamīr] Esāmīdendir: Ḫamīr b. Muḥammed eẕ-Ẕekvānī ve Muḥammed b. Ḫamīr el-Ḫārezmī ve belediyyuhu Ṣāʿid b. Manṣūr b. Ḫamīr muhaddislerdir.

اَلْإِخْتِمَارُ [el-iḫtimār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Hamur ve balçık makūlesi māyelenip özlenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَمَرَ الْعَجِينُ وَالطِّينُ إِذَا صَارَ خَمِيرًا Ve şarāb küp içre kaynayıp derecesini bulmak maʿnāsınadır; yukālu. إِخْتَمَرَ الْخَمْرُ إِذَا غَلَى وَأَدْرَكَ Ve hatun

başına çar ve yaşmak makūlesi örtü örtünmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِخْتَمَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَبِسَتِ الْخِمَارَ

اَلْخِمْرُ [el-ḫimr] (ḫā’nın kesriyle) Müzdahim olan ᶜaskere ve cemāᶜat-i vefīreye ıtlāk olunur. Ve derūnda muzmer olan hıkd ve kīneye ıtlāk olunur.

اَلْخَمَرُ [el-ḫamer] (fethateynle) Bir adamı setr ve pinhān eden şey᾿e denir, gerek şecer ve gerek sā᾿ir nesne olsun, tekūlu: تَوَارَى الصَّيْدُ عَنِّي فِي خَمَرِ الْوَادِي أَيْ سُتْرَتِهُ Ve

خَمَرٌ [Ḫamer] Ḳuds türābında bir dağın adıdır. Ve

خَمَرٌ [ḫamer] Masdar olur, gizlenmek ve duldalanmak maᶜnāsına; yukālu: خَمِرَ فُلَانٌ عَنِّي خَمَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَوَارَى Ve

خَمَرٌ [ḫamer] Müzdahim olan cemāᶜat-i insānīye ıtlāk olunur; bunda ḫā’nın zammıyla da cā᾿izdir. Ve

خَمَرٌ [ḫamer] Bir nesne olduğu hālden mütegayyir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَمِرَ الشَّيْءُ خَمَرًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا تَغَيَّرَ عَمَّا كَانَ عَلَيْهِ Ve dağarcığın ve azık çantasının sahtiyānının iki tarafını birbirine dikdikten sonra üzerine bir dikiş dahi çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَمِرَ الْمَزَادَةَ إِذَا خَرَزَ نَاحِيَتَيْهَا وَعَلَّى بِخَرْزٍ آخَرَ Ve

خَمَرٌ [ḫamer] Sır ve hufye ve gaflet maᶜnāsına müstaᶜmeldir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْخُمْرَةُ [el-ḫumret] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bu dahi müzdahim olan ᶜaskere ve cemāᶜate ıtlāk olunur. Ve hamura katılan māyeye denir. Ve nebīz ve bādenin tortusuna ve çöküntüsüne denir. Ve hurmā çöplerinden örülmüş küçük hasıra ıtlāk olunur ki seccāde ederler, yeri setr eylediği için yāhūd hurmā çöpleri dikiş iplerini setr eylediği için ıtlāk olundu. Ve

خُمْرَةٌ [ḫumret] وَرْسٌ [vers] ismidir ki Yemen zaᶜferānı dedikleri dārūdur. Ve tīb kısmından bīr gūne terkībe denir ki hatunlar tahsīn-i cemāl için yüzlerine sürünürler, kızılca gibi. Ve insāna muhālit olan rāyihaya denir. Ve mutlakan rāyiha-i tayyibeye denir ve bunda ḫā’nın harekāt-ı selāsıyla cā᾿izdir. Ve bādenin neş᾿e ve keyfiyyeti geçtikten sonra ᶜārız olan fütūr ve inkisār ve girānlık hāletine denir ki خُمَارٌ [ḫumār] ile maᶜrūftur, ke-mā se-yuzkeru. ᶜAlā-kavlin sarhoşluk ve şūrīde-dimāğlık hāletine denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْخُمْرَةُ أَيْ أَلَمُ الْخَمْرِ وَصُدَاعُهَا وَأَذَاهَا أَوْ مَا خَالَطَ مِنْ سُكْرِهَا

اَلْخَمِرُ [el-ḫamir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol arza denir ki gizlenecek ve kuytulanacak yerleri çok ola, ağaçlı ve kayalı yerler gibi.

اَلْخِمَارُ [el-ḫimār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi müzdahim ve galebe olan cemāᶜat-i insānīye denir. Ve hatun kısmının tesettür için başlarına örttükleri çar ve yaşmak makūlesine denir, نَصِيفٌ [naṣīf] maᶜnāsına. Ve mutlakan bir şey᾿ setr eden nesneye denir. Cemᶜi أَخْمِرَةٌ [aḫmiret] ve خُمْرٌ [ḫumr] gelir ḫā’nın zammıyla ve خُمُرٌ [ḫumur] gelir zammeteynle. Ve maᶜnā-yı evveldendir ki ᶜArablar مَا شَمَّ خِمَارَكَ derler ve مَا أَصَابَكَ maᶜnāsına, yaᶜnī مَا غَيَّرَكَ عَنْ حَالِكَ "Sana ne uğradı ve eski hālinden seni ne şey᾿ böylece tagyīr eyledi?" Çünkü nisvān-ı ᶜArablar hımārlarını tīble ālūde ederler, muhadderātının hımārlarını baᶜzı zen-dostlar istişmām eyledikte elbette infiᶜāl ederler.

اَلْخَمَرَةُ [el-ḫameret] (fetehatla) Bu dahi insāna muhālit olan rāyihaya denir.

اَلْخُمَارُ [el-ḫumār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bādenin neşʾe ve keyfiyyeti geçtikten sonra ʿārız olan hamyāzeye ve sıklet ve sergirānlığa denir ve minhu kavlu'ş-şāʿir: "إِذَا قُلْتَ أَهْلاً لِلْكُؤُوسِ وَمَرْحَبًا | | فَصَبْرًا عَلَى خَيْرِ الْخُمَارِ وَشَرِّهِ" وَهُوَ صُدَاعُ الْخَمْرِ وَأَذَاهَا

اَلْمُخَمِّرُ [el-muḫammir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) خَمْرٌ [ḫamr] ittiḫāz eden yaʿnī bāde basıp çıkarır olan adama denir.

اَلْخَمَّارُ [el-ḫammār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) خَمْرٌ [ḫamr] satıcıya denir, mey-fürūş maʿnāsına lisānımızda mey-ḫāneci taʿbīr olunur.

اَلْخِمِرُّ [el-ḫimirr] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) خِمَارٌ [ḫimār] gibi bu dahi nisvānın baş örtülerine denir, Fārisīde bāşāme derler.

اَلْخِمْرَةُ [el-ḫimret] (ḫā'nın kesriyle) Bināyı nevʿdir, nisvānın baş örtüsünü örtünmek heyʾetine denir ki örtü tutunuşu taʿbīr olunur; yukālu: إِنَّهَا لَحَسَنَةُ الْخِمْرَةِ أَيْ هَيْئَةِ اخْتِمَارِهَا Niteki lihāfın nevʿ ve heyʾetinde لِحْفَةٌ [liḥfet] derler ve minhu'l-meselu: "اَلْعَوَانُ لاَ تُعَلَّمُ الْخِمْرَةَ" [Ve] عَوَانٌ [ʿavān] mücerribe ve ʿārife hatuna denmekle "dānişli hāzıka hatuna örtü tutunmayı taʿlīme hācet yoktur", "mücerrib ve ʿārif ve kār-āgāh olan adam taʿrīf ve irşād ve delāletten müstagnīdir" diyecek yerde darb olunur. Ve خَمَرٌ [ḫamer] gibi sır ve hufye ve gaflet maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: جِئْنَا عَلَى خِمْرَةٍ وَخَمَرٍ أَيْ فِي سِرٍّ وَغَفْلَةٍ وَخُفْيَةٍ

اَلتَّخَمُّرُ [et-taḫammur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hatun başına kisāyı tutunmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ بِالْخِمَارِ إِذَا لَبِسَتْهُ

اَلْمُخْتَمِرَةُ [el-muḫtemiret] (مُعْتَمِرَةٌ [muʿtemiret] vezninde) Başı beyāz olan koyuna ve ata ıtlāḳ olunur, gūyā ki beyāz yaşmak örtünmüş gibi olur; yukālu: شَاةٌ وَفَرَسٌ مُخْتَمِرَةٌ أَيِ الْبَيْضَاءُ الرَّأْسِ

اَلْيَخْمُورُ [el-yaḫmūr] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Şol içi kavuk şeyʾe denir ki muztarib ve müteharrik ola; yukālu: شَيْءٌ يَخْمُورٌ أَيْ أَجْوَفُ مُضْطَرِبٌ Ve katır boncuğuna denir وَدَعٌ [vedaʿ] maʿnāsına.

مِخْمَرٌ [Miḫmar] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir recül adıdır.

خُمَيْرٌ [Ḫumayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Yemen'de Saʿde'den yukarıda bir su adıdır. Ve

خُمَيْرٌ [Ḫumeyr] Esāmīdendir: Ḫumeyr b. Ziyād ve Ḫumeyr er-Reḥabī ve Yezīd b. Ḫumeyr muhaddislerdir. Ve Ebū Ḫumeyr b. Mālik tābiʿīndendir. Ve Ḫārice b. el-Ḫumeyr cīm māddesinde güzerān eyledi.

ذُومِخْمَرٍ [Ẕū Miḫmar] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ʿAlā-kavlin ذُو مِخْبَرٍ [Ẕū Miḫber]dir. Melik-i Ḥabeşe olan Necāşī'nin birāderzādesidir ki hizmet-i Nebevī ʿaleyhi's-selām ile şeref-yāfte idi.

ذَاتُالْخِمَارِ [Ẕātu'l-Ḫimār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Tihāme'de bir mevziʿdir.

ذُوالْخِمَارِ [Ẕu'l-Ḫimār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ʿAvf b. er-Rebīʿ b. Ẕi'r-Rimḥayn lakabıdır, zevcesinin hımārına bürünüp cenk ve kıtāl eder idi ve zātında bahādır ve nīze-güzār olmakla aʿdādan katı vāfir kimseleri nīze ile zahm-dār edip hatta hir kime ki "Seni böylece nīze ile kim mecrūh eyledi?" diye suʿāl eyleseler, "Ẕu'l-Ḫimār eseridir" derler idi. Ve

ذُوالْخِمَارِ [Ẕu'l-Ḫimār] Mālik b. Nuveyre'nin kezālik Zubeyr b. ʿAvvām'ın feresleri adıdır. Zubeyr vakʿa-i cemelde o ata süvār olmuş idi.

اَلْمُخَامَرَةُ [el-muḫāmeret] (مُفَاعَلَة [mufāᶜalet] vezninde) Bir mahalde müdāmī ikāmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَامَرَ بَيْتَهُ إِذَا أَقَامَ بِهِ وَلَزِمَهُ وَلَمْ يَبْرَحْهُ Ve hürrü ᶜabd diyerek satmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَامَرَ الرَّجُلَ إِذَا بَاعَ حُرًّا عَلَى أَنَّهُ عَبْدٌ Ve bir nesneye yakın olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَامَرَهُ إِذَا قَارَبَهُ Ve bir nesneye katılıp karışmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَامَرَهُ الدَّاءُ إِذَا خَالَطَ جَوْفَهُ Ve gizlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَامَرَ بِهِ إِذَا اسْتَتَرَ بِهِ Ve minhu: "خَامِرِي أُمَّ عَامِرٍي" ve bu meseldir. أُمُّ عَامِرٍ dişi sırtlanın künyesidir, sayyādlar cānver-i mezbūrun deliğine bu kelāmı diyerek duhūl edip ayaklarını bend ederler. O dahi aslā hareket eylemeyip rām olur; sırtlan be-gāyet ahmak cānverdir. Kezālik "خَامِرِي حَضَاجِرُأَتَاكِ مَا تُحَاذِرُ" derler, "Ey sırtlan, sen pinhān ol ki hazer eylediğin nesne sana geldi" demektir. Mü᾽ellif der ki mesel-i sānīyi kütüb-i emsālde gerçi bu üslūb üzere buldum, lākin evceh ve enseb olan yā’nın hazfiyle خَامِرْ حَضَاجِرُ yāhūd isbāt-ı nūn'la تُحَاذِرِين olmaktır, zīrā حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] bünye-i cemᶜ üzere müfred olduğu māddesinde beyān olundu.

اَلْإِسْتِخْمَارُ [el-istiḫmār] Bir adamı kul edinmek maᶜnāsınadır, yukālu: إِسْتَخْمَرَ فُلَانًا إِذَا اسْتَعْبَدَهُ

اَلْمُسْتَخْمِرُ [el-mustaḫmir] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) شِرِّيبٌ [şirrīb] maᶜnāsınadır ki müdmin-i hamr olan bekrīye ve şürbü’l-Yehūda mübtelā olan Müslümāna denir; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَخْمِرٌ أَيْ شِرِّيبٌ

تَخْمُرُ [Taḫmuru] (تَنْصُرُ [tanṣuru] vezninde) Nisvān aᶜlāmındandır.

بَاخَمْرَى [Bāḫamrā] (bā-yı muvahhade ile سَكْرَى [sekrā] vezninde) Kūfe kurbünde bir karye adıdır ki İbrāhīm b. Ḥasan el-Musennā b. Ḥasan b. ᶜAlī b. Ebī Ṭālib radıyallāhu ᶜanhum hazretlerinin merkadleri ondadır.

خُمْرَانُ [Ḫumrān] (عُثْمَان [ᶜusmān] vezninde) Ḫorāsān eyāletinde bir nāhiye adıdır.

[خ م ج ر]

اَلْخَمْجَرُ [el-ḫamcer] (cīm’le جَعْفَر [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْخُمَجِرُ [el-ḫumecir] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) ve

اَلْخُمَاجِرُ [el-ḫumācir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلْخَمْجَرِيرُ [el-ḫamcerīr] (زَمْهَرِيرٌ [zemherīr] vezninde) Deniz suyu gibi şūr suya, ᶜalā-kavlin pek acılık derecesine varmayıp devābb kısmı içer olan şūrca suya denir. Ve ᶜalā-re᾽yin خَمْجَرِيرٌ [ḫamcerīr] acı suya denir ki devābb dahi içemez ola. Ziyāde-i mebnā ziyāde-i maᶜnāya dāll olduğu için baᶜzılar bunu mübālagada istiᶜmāl eyledi.

اَلْخَمْجَرِيرَةُ [el-ḫamcerīret] (زَمْهَرِيرَةٌ [zemherīret] vezninde) Fitne ve şūriş ve kavgaya denir; yukālu: بَيْنَهُمْ خَمْجَرِيرَةٌ أَيْ تَهْوِيشٌ

[خ م ش ت ر]

اَلْخَمَشْتَرُ [el-ḫameşter] (şīn-i muᶜceme ve tā-yı fevkiyye ile غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Le᾽īm ve fürū-māye kimseye denir.

[خ م ط ر]

اَلْخَمْطَرِيرُ [el-ḫamṭarīr] (قَمْطَرِيرٌ [ḳamṭarīr] vezninde) خَمْجَرِيرٌ [ḫamcerīr] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

[خ ن ت ر]

اَلْخِنْتَارُ [el-ḫintār] (ḫā’nın kesriyle) ve

اَلْخُنْتُورُ [el-ḫuntūr] (ḫā’nın zammıyla) Pek

açlığa denir, جُوعٌ شَدِيدٌ maᶜnāsına.

[خ ن ث ر]

اَلْخَنَثِرُ [el-ḫaneṡir] (ḫā'nın ve nūn'un fethi ve ṡā-yı müsellesenin kesriyle) ve

اَلْخَنْثَرُ [el-ḫanṡer] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْخِنْثِرُ [el-ḫinṡir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْخُنْثُرُ [el-ḫunṡur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Şol işe yaramaz hakīr ve hasīs ve kemter eşyā döküntüsüne denir ki bir mahalle nakl olundukta yurtta ve evde kalır.

اَلْخَنَاثِيرُ [el-ḫanāṡīr] (cemᶜ bünyesiyle) Dāhiyelere ıtlāk olunur. Ve ev esbābına denir, kumaşu'l-beyt maᶜnāsına ki murād hırt mırt makūlesi esās ve resāstır.

خَنْثَرٌ [Ḫanṡer] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Temīm kabīlesinin silsile-i neseblerinden bir kimsedir. Kezālik Ḫuzeyme ve Ḳays-ı ᶜAylān kabīlelerinin nesebleri ricālindendir. Ve ᶜAmr b. Ḫanṡer Cāhiliyye şücᶜānından bir dil-āverdir ki Ümmü'l-müʾminīn Ḫadīcetü'l-Kübrā radıyallāhu ᶜanhā cenāblarının li-ümm cedleri idi.[خ ن ج ر]

اَلْخَنْجَرُ [el-ḫancer] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bıçağa denir, سِكِّينٌ [sikkīn] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin ᶜazīm olanına denir ki hālen o nevᶜine lisānımızda dahi hançer taᶜbīr olunur; ḫā'nın kesriyle دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde dahi lügattır. Ve ᶜArablar sakalı bed-heyʾet olan adama خَنْجَرِيُّ اللِّحْيَةِ [ḫanceriyyu'l-lihyet] ıtlāk ederler ki murād sakalının etrāfı az ve uzun ve söbü olanıdır, hançer şeklinde olur; yukālu: رَجُلٌ خَنْجَرِيُّ اللِّحْيَةِ أَيْ قَبِيحُهَا Ve

خَنْجَرٌ [ḫancer] Sütü firāvān olan nākaya denir.

اَلْخَنْجَرَةُ [el-ḫanceret] (hā'yla) ve

اَلْخُنْجُورَةُ [el-ḫuncūret] (ḫā'nın zammıyla) Bunlar da sütü firāvān olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ خَنْجَرَةٌ وَخُنْجُورَةٌ أَيِ الْغَزِيرَةُ اللَّبَنِ Ve

خُنْجُورَةٌ [ḫuncūret] İri ve ᶜāzīmü'l-heykel nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ خُنْجُورَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ

اَلْخَنْجَرِيرُ [el-ḫancerīr] خَمْجَرِيرٌ [ḫamcerīr] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[خ ن ر]

اَلْخَانِرُ [el-ḫānir] (nūn'la) Sıdk ve safvet ve ihlās üzere olan dosta denir ki sānī-i kimiyādır. Cemᶜi خُنُرٌ [ḫunur] gelir zammeteynle, yukālu: رَجُلٌ خَانِرٌ أَيْ صَدِيقٌ مُصَافٍ Şārih der ki savāb olan cemᶜi رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde olmaktır.

اَلْخَنَوَّرُ [el-ḫanevver] (fetehātla ve teşdīd-i vāv ile عَذَوَّرٌ [ᶜaẕevver] vezninde) ve

اَلْخَنُّورُ [el-ḫannūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Okçuların ok yonup perdāht eylecek kamışlarına denir ki ᶜArablar bıçak gibi keskin kamış ile yonup perdāht ederler. Ve her gevşek ve rehāvetli şecere denir. Ve niᶜmet-i zāhireye denir.

اَلْخِنَّوْرُ [el-ḫinnevr] (ḫā'nın kesriyle عِلَّوْصٌ [ᶜillevṣ] vezninde) ve

اَلْخَنَوَّرُ [el-ḫanevver] (عَذَوَّرٌ [ᶜaẕevver] vezninde) Dünyāya ıtlāk olunur; dāhiye maᶜnāsındandır.

خُنَّرَةٌ [ḫunneret] (سُكَّرَةٌ [sukkeret] vezninde) Esāmīdendir: İsmāᶜīl b. İbrāhīm b. Ḫunnere muhaddisīndendir, Ṣağāniyyu'l-asldır.

أُمُّ خَنُّورٍ [ummu ḫannūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) ve

أُمُّ خِنَّوْرٍ [ummu ḫinnevr] (بِلَّوْرٌ [billevr] vezninde) Dişi sırtlanın ve dişi sığırın künyesidir. Ve āfet ve dāhiyenin künyesidir.

Ve niᶜmetin künyesi olmakla azdāddan olur. Ve Mıṣır memleketinin künyesidir ve minhu’l-hadīsu: ”أُمُّ خَنُّورٍ يُسَاقُ إِلَيْهَا الْقِصَارُ الْأَعْمَارِ“ Şārih der ki dünyā maᶜnāsından yāhūd niᶜmet maᶜnāsından meᵓhūzdur. Evvele göre أُمُّ الدُّنْيَا [ummu’d-dunyā] taᶜbīri mülāyimdir ve baᶜzılar dāhiye maᶜnāsından meᵓhūzdur, hadīs-i mezkūrda يُسَاقُ إِلَيْهَا ᶜibāreti makām-ı taᶜlīldedir dediler. Ve

أُمُّ خَنُّورٍ [ummu ḫannūr] Baṣra şehrinin künyesidir; niᶜmet ve ticāretinin vefretine mebnīdir. Ve götün ve makᶜadın dahi künyesidir; dāhiyeden meᵓhūzdur.

[خ ن ز ر]

اَلْخَنْزَرَةُ [el-ḫanzeret] (zā-yı muᶜceme ile) Yoğunluk maᶜnāsınadır; yukālu: فِيهِ خَنْزَرَةٌأَيْ غِلَظٌ Ve taşçıların taş kırdıkları büyük baltaya denir ki varsak taᶜbīr olunur.

دَارَةُخَنْزَرٍ [Dāretu Ḫanzer] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

دَارَةُالْخَنْزَرَتَيْنِ [Dāretu’l-Ḫanzereteyn] (مَعْصَرَتَيْنِ [maᶜṣareteyn] vezninde) ve

دَارَةُالْخِنْزِيرَيْنِ [Dāretu’l-Ḫinzīreyn] Bādiyede maᶜrūf mevziᶜlerin ismleridir.

اَلْخِنْزِيرُ [el-ḫinzīr] «خ،ز،ر” māddesinde zikr olundu ki nūn’u zāᵓiddir.

[خ ن س ر]

اَلْخِنْسِرُ [el-ḫinsir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Leᵓīm ve nākes ve fürū-māye şahsa denir. Ve āfet ve dāhiyeye denir.

اَلْخَنَاسِيرُ [el-ḫanāsīr] (تَبَاشِيرُ [tebāşīr] vezninde) Helāk maᶜnāsınadır. Şārihin beyānına göre müfredi yoktur. Ve zuᶜafā-yı nāsa denir. Ve dağ keçilerini baᶜzı otluklar ve ağaçlar üzere tebevvül eyledikleri bevl eserlerine denir. Bunların müfredi خِنْسِيرٌ [ḫinsīr]dir, خِنْزِيرٌ [ḫinzīr] gibi.

اَلْخَنَاسِرَةُ [el-ḫanāsiret] (قَيَاصِرَةٌ [ḳayāṣiret] vezninde) Korkak kimselere denir; yukālu: هُوَ مِنَ الْخَنَاسِرَةِ أَيْ مِنْ أَهْلِ الْجَبَانَةِ

اَلْخَنْسَرُ [el-ḫanser] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْخَنْسَرِيُّ [el-ḫanseriyy] (جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) Mevkiᶜ-i hüsrānda olan adama denir, yukālu: رَجُلٌ خَنْسَرٌ وَخَنْسَرِيٌّ أَيْ فِي مَوْضِعِ الْخُسْرَانِ Cemᶜi خَنَاسِرَةٌ [ḫanāsiret] gelir. Müᵓellif bunu “خ،س،ر” māddesinde zikr eylemekle nūn’unun zāᵓid olduğunu işᶜār eylemiş idi, burada zikri muhālif olur.

[خ ن ش ف ر]

اَلْخَنْشَفِيرُ [el-ḫanşefīr] (şīn-i muᶜceme ile قَنْدَفِيرٌ [ḳandefīr] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالْخَنْشَفِيرِأَيِ الدَّاهِيَةِ

[خ ن ص ر]

اَلْخِنْصِرُ [el-ḫinṣir] (ḫā’nın ve ṣād’ın kesriyle ve ṣād’ın fethiyle de lügattır) İsbaᶜ-ı sugrāya yaᶜnī küçük parmağa denir ki serçe parmak taᶜbīr olunur, Fārisīde kālūc denir, ᶜalā-kavlin orta parmağa denir. Ve bu müzekkerdir, müᵓennes dahi olur; yukālu: قَطَعَ خِنْصِرَهُ وَهُوَ الْإِصْبَعُ الصُّغْرَى أَوِ الْوُسْطَى

خُنَاصِرَةُ [Ḫunāṣiret] (ḫā’nın zammıyla) Şām diyārında Haleb aᶜmālinden bir beldе adıdır; bānīsi olan Ḫunāṣire b. ᶜUrve b. el-Ḥāriṡ ismiyle müsemmādır, Cirānu’l-ᶜAvd nām şāᶜir etrāf ve havālīsi iᶜtibārıyla işbu “نَظَرْتُ وَصُحْبَتِي بِخُنَاصِرَاتٍ” mısrāᶜında cemᶜ olarak īrād eylemiştir, شَامَاتٌ dedikleri gibi.

خِنْصِرَانُ [Ḫinṣirānu] (kesreteynle) Bir adamın ᶜalemīdir.

[خ ن ط ر]

اَلْخِنْطِيرُ [el-ḫinṭīr] (ṭā-yı mühmele ile قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Şol kocakarıya denir ki pīrlikten gözlerinin kapakları ve yüzünün etleri sölpüklenip boş deri gibi salkı ve sarkık ola.

[خ ن ف ر]

خُنَافِرُ [Ḫunāfir] (fā’yla عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir recül adıdır.

[خ و ر]

اَلْخُوَارُ [el-ḫuvār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hayvāndan sığır kısmının āvāzına denir ki böğürme taʿbīr olunur. Ve koyun ve keçi āhū kısmında āvāzlarına denir ki meleme taʿbīr olunur. Ve yaydan çıkarken okun dahi āvāzına ıtlāk olunur.

Şārih der ki خُوَارٌ [ḫuvār] sığır āvāzında hakīkī ve sāᵓirinde tevessüʿe mebnīdir. Ve خُوَارٌ [ḫuvār] fi’l-asl masdardır, ism olarak dahi istiʿmāl olundu; yukālu: خَارَ الْبَقَرُ يَخُورُ خُوَارًا إِذَا صَاتَ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ﴾ ve yukālu: لَهُ صَوْتٌ أَيْ صَوْتٌ كَخُوَارِ الثَّوْرِ İntehā.

اَلْخَوْرُ [el-ḫavr] (ḫā’nın fethiyle غَوْرٌ [ġavr] vezninde) İki yüksek yerin aralığında olan alçak düzce yere ve deniz körfezine denir, خَلِيجُ الْبَحْرِ [ḫalīcu’l-baḥr] maʿnāsına. Ve cereyān eden suyun denize döküldüğü yere denir, مَصَبُّ الْمَاءِ [maṣabbu’l-māᵓ] maʿnāsına. Ve

خَوْرٌ [Ḫavr] Necd ülkesinde bir mevziʿ yāhūd bir cebel verāsında bir vādī adıdır. Ve

خَوْرٌ [ḫavr] Masdar olur, dābbenin خَوْرَانٌ [ḫavrān]ına vurmak maʿnāsına, ke-mā seyuzkeru; yukālu: طَعَنَهُ فَخَارَ يَخُورُ خَوْرًا إِذَا أَصَابَ خَوْرَانَهُ

اَلْخَوْرَانُ [el-ḫavrān] (ḫā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Dābbe kısmının mebʿarına yaʿnī fışkı çıkacak yerine denir ki omurgaları uçlarına dāᵓiresi oraya müctemiʿ ve orayı müştemil olur. Murād dübürü ile işkenbesi aralığında fışkılık dedikleri yer olacaktır. ʿAlā-kavlin mebʿarının başına yāhūd dübür olan yerine yaʿnī dübürü müştemil olan yerine denir. Cemʿi خَوْرَانَاتٌ [ḫavrānāt] gelir ve خَوَارِينُ [ḫavārīn] gelir.

اَلْخُورُ [el-ḫūr] (نُورٌ [nūr] vezninde) Reyb ve töhmetleri çok olan nisvāna denir. Fīzātihā ehl-i fesād ve habāᵓis olduklarına bināᵓen doğru yürüseler de yine mazinne-i töhmet olalar. İşbu خُورٌ [ḫūr] kelimesi cemʿdir, müfredi mesmūʿ değildir. Ve

خُورٌ [ḫūr] خَوَّارَةٌ [ḫavvāret] lafzından cemʿ olur ki sütü bol ve firāvān olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ خَوَّارَةٌ أَيِ الْغَزِيرَةُ اللَّبَنِ ve yukālu: نُوقٌ خُورٌ

اَلْخَوَرُ [el-ḫaver] (fethateynle) Zaʿīf ve zebūn ve bī-tāb olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَوِرَ الرَّجُلُ خَوَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَعُفَ

اَلْخُؤُورُ [el-ḫuᵓūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Bu dahi o maʿnāyadır; yukālu: خَارَ الرَّجُلُ يَخُورُ خُؤُورًا إِذَا ضَعُفَ

اَلتَّخْوِيرُ [et-taḫvīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) خُؤُورٌ [ḫuᵓūr] maʿnāsınadır; yukālu: خَوَّرَ تَخْوِيرًا بِمَعْنَى خَارَ خُؤُورًا

اَلْخَوَّارُ [el-ḫavvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلْخَائِرُ [el-ḫāᵓir] Süst ve zaʿīf ve nizār olan insān ve hayvāna ve sāᵓir nesneye denir. Evvel mübālagadır; yukālu: رَجُلٌ وَشَيْءٌ خَوَّارٌ وَخَائِرٌ أَيْ ضَعِيفٌ Ve

خَوَّارٌ [ḫavvār] Pek āteşli çakmağa denir; yukālu: زَنْدٌ خَوَّارٌ أَيْ قَدَّاحٌ Ve bünye ve endāmı

nāzük ve hoş ve tenāsüb-i aʿzāsı tām olan erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ خَوَّارٌ أَي الرَّقِيقُ الْحَسَنُ Burada رِقَّةٌ [riḳḳat] nezāket maʿnāsınadır. Cemʿi خَوَّارَاتٌ [ḫavvārāt]tır. Ve

خَوَّارٌ [Ḫavvār] Selefte ʿilm-i ensābda māhir bir adam ismidir.

خَوَّارُالْعِنَانِ [ḫavvāru’l-ʿinān] Boynu yumuşak ve dizgini elde ve yüğrük ve soluklu olan ata ıtlāḳ olunur; yukālu: فَرَسٌ خَوَّارُ الْعِنَانِ أَيْ سَهْلُ الْمَعْطِفِ كَثِيرُ الْجَرْيِ

اَلْخَوَّارَةُ [el-ḫavvāret] (سَيَّارَةٌ [seyyāret] vezninde) Göte denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve çok yemiş tutmuş hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ خَوَّارَةٌ أَيْ غَرِيزَةُ الْحَمْلِ

اَلْإِسْتِخَارَةُ [el-istiḫāret] Bir adamdan şefkat ve mihrübānlık niyāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَخَارَهُ إِذَا اسْتَعْطَفَهُŞārihin beyānına göre bu خُوَار [ḫuvār] kelimesinden meʾhūzdur ki savt maʿnāsınadır. Sayyādlar āhū yavrusunu yatağında buldukta kulağını burarlar, tā ki feryād eylemekle anası işitip gelmekle kurdukları tuzağa giriftār ola. Ve

إِسْتِخَارَةٌ [istiḫāret] Sayyād önüne tuzak nasb olunan deliğinden çıkmakla tuzağa düşmek için sırtlanın asl yatağının ağızını ağaçlar ile kapamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَخَارَ الضَّبُعَ إِذَا جَعَلَ خَشَبَةً فِي ثَقْبِ بَيْتِهَا حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ مَكَانٍ آخَرَ Ve hāneyi silip süpürüp pāk ve pākīze kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَخَارَ الْمَنْزِلَ إِذَا اسْتَنْظَفَهُ

اَلْإِخَارَةُ [el-iḫāret] (إِجَارَةٌ [icāret] vezninde) Bir nesneyi bir semte sarf ve imāle eylemek maʿnāsınadır, yukālu: أَخَارَهُ إِذَا صَرَفَهُ وَعَطَفَهُ

خُورُ [Ḫūr] (نُورٌ [nūr] vezninde) Belḫ kazāsında bir karye adıdır; aʿlāmdan Muḥammed b. ʿAbdullāh b. ʿAbdulḥakem oradandır. Ve Esterābād kazāsında bir karye adıdır ki جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde سَفْلَقْ [Seflaḳ] lafzına izāfetle خُورُ سَفْلَقَ [Ḫūru Seflaḳ] demekle müteʿāreftir; muhaddisīnden Ebū Saʿīd Muḥammed b. Aḥmed el-Ḫūru Seflaḳī oradandır.

خَوْرُالسَّيْفِ [Ḫavru’s-Seyf] (ḫā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) ve

خَوْرُالدَّيْبُلِ [Ḫavru’d-Deybul] (dāl’ın fethi ve bā’nın zammıyla) ve

خَوْرُفَوْفَلِ [Ḫavru Fevfel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

خَوْرُفُكَّانِ [Ḫavru Fukkān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

خَوْرُبَرْوَصَ [Ḫavru Bervaṣ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) yāhūd

خَوْرُبَرْوَجَ [Ḫavru Bervec] Birer mevziʿ adlarıdır.

خُوَارٌ [Ḫuvār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Rey şehrinin kazāsında bir karye adıdır; aʿlāmdan ʿAbdulcebbār b. Muḥammed ve Zekeriyyā b. Mesʿūd el-Ḫuvāriyyān oradandır. Ve Ḫuvār b. eṣ-Ṣadif, Ḥimyer mülūkundan bir melikin ismidir.

اَلْخُورَةُ [el-ḫūret] (غُورَةٌ [ġūret] vezninde) Güzīde ve müntehab deveye denir; tekūlu: نَحَرْنَا خُورَةَإِبِلِنَا أَيْ خِيرَتَهَا

[خ ي ر]

اَلْخَيْرُ [el-ḫayr] (ḫā’nın fethi ve yā’nın sükūnuyla) Maʿrūftur, cemʿi خُيُورٌ [ḫuyūr] gelir.

Şārih der ki شَرٌّ [şerr] mukābilidir. Baʿzılar خَيْرٌ [ḫayr]ı mutlakan halkın meyl ve ragbet ve muhabbet eylediği nesne ile taʿrīf eylediler, ʿakl ve ʿilm ve māl ve ʿadl ve ihsān gibi. Ve müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına

göre خَيْرٌ [ḫayr] vech-i meşrūḥ üzere cümlenin ragbet eylediği nesneden ᶜibārettir ve iki nevᶜ üzeredir: Biri hayr-ı mutlaktır ki fī-külli hālin ve ᶜinde külli ehadin mergūb ve mahbūb olandır, cennet gibi; kezālik شَرٌّ [şerr] dahi bu gūnedir, cehennem gibi. Sānī hayr-ı mukayyeddir ki bir adam ᶜindinde hayr olan ᶜinde’l-āher şerr olur, māl-ı kesīr gibi. Ve خَيْرٌ [ḫayr] ve شَرٌّ [şerr] kelimeleri iki gūne istiᶜmāl olunur: Biri ism olurlar, niteki zikr olundu. Sānī vasf olup efᶜal-i tafdīl ile mukadder olurlar; yukālu: هَذَا خَيْرٌ مِنْهُ وَشَرٌّ مِنْهُ أَيْ يَفْضُلُهُ يَعْنِي تَقْدِيرُهُ أَفْعَلُ مِنْهُ Ve ism-i fāᶜil maᶜnāsına müstaᶜmel olurlar ki tafdīl murād olmaz, nahvu: اَلصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِأَيْ هِيَ ذَاتُ خَيْرٍ وَفَضْلٍ يَعْنِي جَامِعَةٌ لِذَلِكَ Ve Benū ᶜĀmir lügatinde hemze ile efᶜal-i tafdīl olarak müstaᶜmeldir; yukālu: هَذَا أَخْيَرُ مِنْ هَذَا أَوْ أَشَرُّ مِنْهُ İntehā. Ve

خَيْرٌ [ḫayr] Māla ıtlāk olunur; yukālu: خَيْرٌ كَثِيرٌ أَيْ مَالٌ كَثِيرٌ Ve at kısmına ıtlāk olunur, hattā cebhesindeki غُرَّةٌ [ġurret]e صَبَاحُ الْخَيْرِ [ṣabāḥu’l-hayr] taᶜbīr olunur. Ve kesīrü’l-hayr ve’n-nefᶜ olan adama ıtlāk olunur, niteki خَيِّرٌ [ḫayyir] dahi denir, teşdīd ile كَيِّسٌ [keyyis] vezninde. Pes خَيْرٌ [ḫayr] bu maᶜnāda bundan muhaffeftir, مَيِّتٌ [meyyit] ve مَيْتٌ [meyt] lafzları gibi; bunun cemᶜi أَخْيَارٌ [aḫyār] ve خِيَارٌ [ḫiyār] gelir ḫā’nın kesriyle. ᶜİnde’l-baᶜz muhaffef olan cemāl ve مِيسَمٌ [miysem] ve hüsn-i kıyāfet makūlesi sıfat-ı zāhire ile; ve müşedded olanı dīn ve salāh ve takvā makūlesi sıfat-ı maᶜneviyye ile muttasıf olanda müstaᶜmeldir. Ve خَيْرٌ [ḫayr] kelimesinin müᵓennesinde خَيْرَةٌ [ḫayret] denir hā’yla; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَيْرَةٌ أَيْ فَاضِلَةٌ Şārihin beyānına göre cemᶜi خَيْرَاتٌ [ḫayrāt] gelir, بَيْضَةٌ [beyḍat] ve بَيْضَاتٌ [beyḍāt] gibi. Ve *Tefsīru’l-ᶜUyūn*’da İbn ᶜAbbās hazretlerinden mervīdir ki خَيْرٌ [ḫayr] māddesinin maᶜnāsı ᶜilmullāha muhavveldir, zīrā ihātası mümkin değildir. İntehā. Ve

خَيْرٌ [Ḫayr] Esāmīdendir: Manṣūr b. Ḫayr el-Māliḳī ve Ebū Bekr b. Ḫayr el-İşbīlī muhaddislerdir. Kezālik Saᶜdu’l-Ḫayr muhaddistir. Ve

خَيْرٌ [ḫayr] Masdar olur, bir adam sāhib-i hayr olmak maᶜnāsına; yukālu: خَارَ الرَّجُلُ يَخِيرُ خَيْرًا إِذَا صَارَ ذَا خَيْرٍ ve tekūlu: خَارَ اللهُ لَكَ فِي الْأَمْرِ أَيْ جَعَلَ لَكَ فِيهِ الْخَيْرَ Ve

خَيْرٌ [ḫayr] Efᶜal-i tafdīl olarak istiᶜmāl olur; tekūlu: هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ كَمَا تَقُولُ أَخْيَرُ مِنْكَ Hemze ile istiᶜmāli Benū ᶜĀmir lügatidir, niteki zikr olundu. Ve

خَيْرٌ [ḫayr] Efᶜal-i tafdīl olduğu gibi fiᶜl-i taᶜaccüb dahi olur; yukālu: مَا خَيْرَ اللَّبَنَ كَمَا يُقَالُ مَا أَخْيَرَهُ وَيُقَالُ مَا شَرَّهُ كَمَا يُقَالُ مَا أَشَرَّهُ Gerek tafdīl ve gerek taᶜaccübde hemzelerin hazf ve isbātları lügāta mebnīdir, niteki zikr olundu. Ve tekūlu’l-ᶜArab: إِنَّكَ مَا وَخَيْرًا إِنَّكَ مَا Bunun aslı أَيْ مَعَ خَيْرٍ أَيْ سَتُصِيبُ خَيْرًا تَلْبَثُ تَكُونُ وَخَيْرًا idi ki vāv, مَعَ maᶜnāsınadır, kesret-i istiᶜmālden fiᶜller hazf olundu.

Şārih der ki burada مَا taᶜzīm içindir ve خَيْرًا lafzının tenvīni dahi taᶜzīm içindir, tenvīᶜ için dahi olur, kezālik مَا lafzı mübālaga-i fiᶜle haml olunmak dahi mümkindir, zīrā ᶜArablar bir kimsenin kesret-i fiᶜlinden ihbār murād ettikte ona مَا kelimesini idhāl ederler. Meselā إِنَّ زَيْدًا مِمَّا يَكْتُبُ derler; مِنْ مُخْلُوقٌ مِنَ الْكِتَابَةِ أَمْرِ كِتَابَةٍ maᶜnāsına, gūyā demektir. Pes burada mübālaga muhātabın dāᵓimā hayr semtinde olmasına mahmūl olur. İntehā.

اَلْخَيِّرُ [el-ḫayyir] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Sıfattır, hayrı çok adama denir; yukālu:

رَجُلٌ خَيِّرٌ أَيْ كَثِيرُ الْخَيْرِ Vech-i mezkūr üzere خَيْرٌ [ḫayr] bundan muhaffeftir, مَيِّتٌ [mey-yit] ve مَيْتٌ [meyt] gibi. Ve

خَيْرٌ [Ḫayr] Elkābdandır: İbrāhīm b. el-Ḫayr muhaddisīndendir.

اَلْخِيرُ [el-ḫīr] (ḫā'nın kesriyle) Kerem ve şeref maᶜnālarınadır; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الْخِيرِ أَيِ الْكَرَمِ وَالشَّرَفِ Ve asl ve bünyād maᶜnāsınadır; yukālu: مَا أَكْرَمَ خِيرَهُ أَيْ أَصْلَهُ Ve hey᾽et ve kıyāfet maᶜnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْخِيرِ أَيِ الْهَيْئَةِ

اَلْخِيرَةُ [el-ḫīret] (ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْخِيَرُ [el-ḫiyer] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) ve

اَلْخِيَرَةُ [el-ḫiyeret] (عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde) Masdarlardır, bir nesneyi sā᾽ir üzere tafdīl ve tercīh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَارَ الرَّجُلُ عَلَى غَيْرِهِ يَخِيرُهُ خِيرَةً وَخِيرًا وَخِيرَةً إِذَا فَضَّلَهُ Ve bir nesneyi seçip üründülemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَارَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَقَاهُ Şārih der ki meselā مُحَمَّدٌ خِيرَةُ اللهِ kavlinde خِيرَةٌ kelimesi bi-maᶜnā مَخْيُورٌ [maḫyūr]dur. İntehā. Ve

خِيرَةٌ [ḫiret] إِخْتِيَارٌ [iḫtiyār]dan ism olur, فِدْيَةٌ [fidyet] ve إِفْتِدَاءٌ [iftidā᾽] gibi. Ve خِيَرَةٌ [ḫiyeret] عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde kezālik ism olur, خِيَارٌ [ḫiyār] gibi ki إِخْتِيَارٌ [iḫtiyār] dan ismdir ve تَخَيُّرٌ [teḫayyur]dan dahi ism olur, طِيَرَةٌ [tiyeret] ve تَطَيُّرٌ [teṭayyur] gibi. Ve baᶜzılar خِيرَةٌ [ḫīret] ve خِيَرَةٌ [ḫiyeret] üründülenmiş güzīde nesneye denir dediler, pes مَخْيُورٌ [maḫyūr] maᶜnāsına olur, niteki zikr olundu.

اَلتَّخْيِيرُ [et-taḫyīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir şey᾽i sā᾽iri üzere tafdīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَيَّرَهُ عَلَى غَيْرِهِ إِذَا فَضَّلَهُ Ve bir adamı muhayyer kılmak yaᶜnī ikiden birinin tercīh ve ihtiyārını kendisine ihāle eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَيَّرَ فُلَانًا فِي الْأَمْرِ إِذَا فَوَّضَ إِلَيْهِ الْخِيَارَ

اَلتَّخَيُّرُ [et-teḫayyur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesneyi seçip üründülemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَيَّرَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَقَاهُ

اَلْإِخْتِيَارُ [el-iḫtiyār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi üründülemek, إِصْطِفَاءٌ [iṣṭifā᾽] maᶜnāsınadır; tekūlu: إِخْتَرْتُهُ الرِّجَالَ وَاخْتَرْتُهُ مِنْهُمْ وَاخْتَرْتُهُ عَلَيْهِمْ أَيِ انْتَقَيْتُهُ وَاصْطَفَيْتُهُ مِنْ بَيْنِهِمْ Bu maᶜnādan ism خِيرَةٌ [ḫīret]tir, ḫā'nın kesriyle ve خِيَرَةٌ [ḫiyeret]tir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde, niteki zikr olundu.

اَلْأَخْيَرُ [el-aḫyer] (أَفْضَلُ [efḍal] vezninde) Efᶜal-i tafdīldir, pek hayrlı adama denir, niteki خَيِّرٌ [ḫayyir] dahi bu maᶜnāya gelir, ānifen zikr olunmuştur; yukālu: هُوَ أَخْيَرُ مِنْكَ كَمَا يُقَالُ خَيْرٌ مِنْكَ Ve kaçan hayr ile tafdīl murād olunsa müzekkerinde فُلَانٌ خَيْرَةُ النَّاسِ denir hā'yla ve mü᾽ennesinde فُلَانَةٌ خَيْرُ النَّاسِ denir, hā'sız yāhūd فُلَانَةٌ اَلْخَيْرَةُ مِنَ الْمَرْأَتَيْنِ denir harf-i taᶜrīfle. Ve خَيْرٌ [ḫayr] kelimesi efᶜal-i tafdīl olduğu sūrette tesniye ve cemᶜ kılınmaz.

اَلْخَيْرَةُ [el-ḫayret] (ḫā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْخِيرَةُ [el-ḫīret] (ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْخِيرَى [el-ḫīrā] (ضِيزَى [ḍīzā] vezninde) ve

اَلْخُورَى [el-ḫūrā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) Bunlar da efᶜal-i tafdīl-i mü᾽ennestir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَيْرَةٌ وَخِيرَةٌ وَخِيرَى وَخُورَى

اَلْخَيْرَى [el-ḫayrā] (ḫā'nın fethiyle حَيْرَى [ḥayrā] vezninde) ve

خَوْرَى [ḫavrā] (ḫā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلْخُورَى [el-ḫūrā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) ve

اَلْخِيرَى [el-ḫīrā] (ضِيزَى [ḍīzā] vezninde) Bunlar ismlerdir, mübālagaya delālet ederler, hayrı firāvān olan kişiye der-

ler; yukālu: رَجُلٌ خَيْرَى وَخَوْرَى وَخُورَى وَخِيرَى أَيِ الْكَثِيرُ الْخَيْرِ Burada vāvī olanlar “خ،و،ر” māddesindendir.

ٱلْمُخَايَرَةُ [el-muḫāyeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bāb-ı mugālebedendir, hayr ve meziyyette yarışmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَايَرَهُ فِي الْعِلْمِ مَثَلاً فَخَارَهُ أَيْ غَلَبَهُ فَكَانَ خَيْرًا مِنْهُ

ٱلْخِيَارُ [el-ḫiyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu isimle maᶜrūf sebzedir ki ᶜacūra şebīh olur. Ve

خِيَارٌ [ḫiyār] إِخْتِيَارٌ [iḫtiyār]dan ism olur ki iki emrin hayrlısını taleb eylemeğe denir; ve minhu yukālu: أَنْتَ بِالْخِيَارِ وَبِالْمُخْتَارِ أَيِ اخْتَرْ مَا شِئْتَ Türkīde ondan muhayyerlik ile taᶜbīr olunur. Ve

خِيَارٌ [ḫiyār] خَيْرٌ [ḫayr] lafzından cemᶜ olur, شَرٌّ [şerr] ve شِرَارٌ [şirār] gibi; mālın güzīde ve müntehab olanlarına denir; yukālu: فِي يَدِهِ خِيَارُ الْمَالِ أَيْ نُضَارُهُ Ve

خِيَارٌ [Ḫiyār] Esmādandır: İmām Neḫaᶜī rāvīsinin ismidir. Ve Ḫiyār b. Seleme tābiᶜīndendir.

أُمُّ الْخِيَارِ [Ummu’l-Ḫiyār] Bir maᶜrūfe hatundur. Ve ᶜAbdullāh b. ᶜAdiyy b. el-Ḫiyār fakīh-i maᶜrūftur, baᶜzılar bunu ashābdan ve baᶜzılar tābiᶜīnden ᶜadd eylediler.

خِيَارُشَنْبَرْ [ḫiyāru şenber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Şecer-i maᶜrūf ismidir, sākı olmakla şecerden ᶜadd eylemişlerdir. İskenderiyye ve Mısır diyārında kesīr olur. Türkīde hıyārşenbe dedikleri dārū onun yemişidir.

خَيْرَبَوًّا [ḫayrebevvā] (bā-yı meftūha ve vāv-ı müşeddede ile) Kakuleye şebīh bir nevᶜ dāne ismidir. Müfredāt sāhibleri bunu kakulenin sagīr nevᶜiyle beyān ederler, zīrā kakulenin kebīri ve sagīri olur.

خَيْرَانُ [Ḫayrān] (حَيْرَانُ [ḥayrān] vezninde) Ḳuds kazāsında bir karye adıdır; aᶜlāmdan Aḥmed b. ᶜAbdulbāḳī er-Rebeᶜī ve Ebū Naṣr b. Ṭavḳ oradandır. Ve Yemen’de bir hısn adıdır. Ve

خَيْرَانُ [Ḫayrān] Veled-i Nevf b. Hemdān’dır.

خِيَارَةُ [Ḫiyāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Ṭaberiyye kazāsında bir karye adıdır; Şuᶜayb peygamber ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerinin merkad-i enverleri ondadır.

خِيَرَةُ [Ḫiyeret] (عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde) Şehr-i Ṣanᶜā᾿ kazāsında bir karyedir. Kezālik Yemen’de Cened aᶜmālinden bir mevziᶜdir. Ve

خِيَرَةُ [Ḫiyeret] Şāᶜir ve edīb İbrāhīm el-İşbīlī pederinin ismidir. Ve ᶜAbdullāh b. Lubb eş-Şāṭibī el-Muḳrī ceddinin ismidir.

ٱلْخَيِّرَةُ [el-Ḫayyiret] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Medīne-i münevvere’nin ismidir.

خِيرٌ [Ḫīr] (مِيلٌ [mīl] vezninde) Fārs ülkesinde bir kasaba adıdır.

خِيرَةُ [Ḫīret] (ḫā’yla) Muḥammed b. ᶜAbdurraḥmān eṭ-Ṭaberī nām muhaddisin ceddi ismidir.

خِيرِينُ [Ḫīrīn] (ḫā’nın ve rā’nın kesriyle) Mavṣil aᶜmālinden bir karye adıdır.

خَيْرَةُ الْأَصْفَرِ [Ḫayretu’l-Aṣfer] ve

خَيْرَةُ الْمَمْدَرَةِ [Ḫayretu’l-Memderet] (ḫā’ların fethiyle) Mekke-i mükerreme cibālinden iki cebeldir.

ٱلْإِسْتِخَارَةُ [el-istiḫāret] Hayr taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَخَارَهُ إِذَا طَلَبَ مِنْهُ الْخَيْرَ ve tekūlu: إِسْتَخِرِ اللهَ يَخِرْ لَكَ Yaᶜnī “Hak taᶜālā dergāhından hayrlı olanı taleb eyle ki hayrlısını ihsān eder.”

Benu'l-Ḫiyār b. Mālik bir kabīledir. Ve Ḥuseyn b. Ebī Bekr el-Ḫiyārī muhaddistir. Ve Ebu'l-Ḫiyār Yuseyr yāhūd Useyr b. ʿAmr ve Ḫayr yāhūd ʿAbduḫayr el-Ḥimyerī ve Ḫayr b. ʿAbduyezīd el-Hemdānī sahābelerdir. Ebū Ḫīre eş-Ṣunābiḥī ḫā'nın kesriyle ashābdandır. Şāriḥ der ki cemīʿ-i nüshalarda صُنَابِجِيٌّ ʿunvānında mersūmdur, lākin savāb olan صُبَاحِيٌّ olmaktır. Ḫayre bint Ebī Ḥadred ḥā'nın fethiyle sahābiyyedir. Ebū Ḫayre ʿUbeydullāh tahdīs eylemiştir. Ve Ebū Ḫayre Muḥammed b. Hişām ibn Ebī Ḫayre muhaddislerdir. Ve Ḫayre bint Ḫufāf ve Ḫayre bint ʿAbdurraḥmān rivāyet-i hadīs eylemişlerdir. Ve Aḥmed b. Ḫayrūn el-Mıṣrī ve Muḥammed b. Ḫayrūn el-Ḳayrevānī ve Muḥammed b. ʿÖmer b. Ḫayrūn el-Muḳrī ve Ḥāfıẓ Aḥmed b. Hasan b. Ḫayrūn ve Mubārek b. Ḫayrūn muhaddislerdir. Ve Ebū Manṣūr el-Ḫayrūnī, İbn ʿAsākir'in şeyhidir.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب ر]

اَلدُّبْرُ [ed-dubr] (dāl'ın zammıyla) ve

اَلدُّبُرُ [ed-dubur] (zammeteynle) Arda denir ki ön mukābilidir, Fārisīde pīş ve pes ve ʿArabīde قُبُلٌ [ḳubul] ve دُبُرٌ [dubur] denir. Ve

دُبُرٌ [dubur] Her şey'in ʿakib ve mu'ahharına denir. Ve bir nesnenin āhir ve encāmına denir ve minhu tekūlu: جِئْتُكَ دُبُرَ الشَّهْرِ وَفِي دُبُرِه وَعَلَى دُبُرِه وَأَدْبَارِه عَلَى الْجَمْعِ وَفِي أَدْبَارِه أَيْ فِي آخِرِه Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَلرَّكْعَتَانِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ﴾ اَلرَّكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ Kāle el-Beyḍāvī: "وَأَدْبَارَ السُّجُودِ" بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ أَيْ أَعْقَابَ الصَّلَاةِ جَمْعُ دُبُرٍ وَقَرَأَ الْحِجَازِيَّانِ وَحَمْزَةُ وَخَلَفٌ بِالْكَسْرِ مِنْ أَدْبَرَتِ الصَّلَاةُ إِذَا انْقَضَتْ "وَإِدْبَارَ النُّجُومِ" أَيْ إِذَا أَدْبَرَتِ النُّجُومُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ وَقُرِئَ بِالْفَتْحِ أَيْ فِي أَعْقَابِهَا إِذَا غَرَبَتْ أَوْ خَفِيَتْ Pes hemzenin kesriyle olduğu sūrette masdar olur ki مَقْدَمَ الْحُجَّاجِ ve خُفُوقَ النَّجْمِ gibi zarf olur. Ve

دُبُرٌ [dubur] Göte ıtlāk olunur, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına, Fārisīde kūn denir. Ve arkaya ıtlāk olunur, ظَهْرٌ [ẓahr] maʿnāsına. Ve hānenin köşesine ıtlāk olunur; yukālu: جَلَسَ فِي دُبُرِ الْبَيْتِ أَيْ فِي زَاوِيَتِهِ

اَلدَّبْرُ [ed-debr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Bal arısının ve sā'ir arıların sürüsüne denir, iğneleri artlarında olmak mülābesesiyle, جَمَاعَةُ النَّحْلِ وَالزَّنَابِيرِ maʿnāsına. Ve bu ism-i cemʿdir, dāl'ın kesriyle de lügattir. Cemʿi أَدْبُرٌ [edbur] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve دُبُورٌ [dubūr] gelir, فُلُوسٌ [fulūs] gibi. Ve

اَلدَّبْرُ [ed-debr] دَبْرَةٌ [debret] kelimesinden

cemᶜ-i cinsi olur ki ekinciler beyninde tarladan evlek taᶜbīr olanan bir kıtᶜaya denir, مَشَارَةُ الْمَزْرَعَةِ [meşāretu’l-mezraᶜa] maᶜnāsına, bostānlarda tahta taᶜbīr ettikleri mikdārdır, niteki جَرِيبٌ [cerīb] bir dönüm tarlaya denir. Ve

دَبْرٌ [debr] Çekirge yavrularına ıtlāk olunur; dāl’ın kesriyle de cā᾽izdir. Bunların müfredi دَبْرَةٌ [debret]tir. Ve bir nesnenin ense tarafına denir, خَلْفُ الشَّيْءِ maᶜnāsına ve minhu yukālu: جَعَلَ كَلاَمَكَ دَبْرَ أُذُنِهِ أَيْ خَلْفَهَا يَعْنِي لَمْ يُصْغِ إِلَيْهِ وَلَمْ يَعْرُجْ عَلَيْهِ Ve

دَبْرٌ [debr] Masdar olur, ölmek maᶜnāsına; yukālu: دَبَرَ الرَّجُلُ دَبْرًا مِنَ الْبَابِ اْلأَوَّلِ إِذَا مَاتَ Ve

دَبْرٌ [debr] Dağa denir; ve minhu hadīsu’n-Necāşī: ”مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي دَبْرًا ذَهَبًا وَأَنِّي آذَيْتُ رَجُلاً مِنَ الْمُسلِمِينَ“ Ve

دَبْرٌ [debr] Her sāᶜat uyumağa denir; yukālu: هُوَ مُلاَزِمُ الدَّبْرِ أَيْ رُقَادٌ كُلَّ سَاعَةٍ Ve yazı yazınmak maᶜnāsına masdar olur; yukālu: دَبَرَ الْكِتَابَ دَبْرًا إِذَا اكْتَتَبَهُ Ve deniz içre şol galīz kıtᶜa-i arziyyeye denir ki ada tarzında olup deryā cezr ve medd eyledikçe gāh üzerinden aşıp ve gāh çekilmekle açılır ola. Ve çok māla denir; bu maᶜnāda dāl’ın kesriyle de cā᾽izdir. Ve

دَبْرٌ [debr] ve

دُبُورٌ [dubūr] Ok nişāndan geçip ötesine düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَبَرَ السَّهْمُ الْهَدَفَ إِذَا جَاوَزَهُ وَسَقَطَ وَرَاءَهُ Ve

دَبْرٌ [debr] ve

دُبُورٌ [dubūr] Bir nesneye arka verip dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَبَرَ الرَّجُلُ دَبْرًا وَدُبُورًا إِذَا وَلَّى Ve bir nesneyi iletmek ve götürmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَبَرَ بِالشَّيْءِ إِذَا ذَهَبَ بِهِ Ve pīr olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: دَبَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَيَّخَ Ve bir kimseden vefātından sonra hadīs ve haber nakl ve rivāyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَبَرَ الْحَدِيثَ عَنْ فُلاَنٍ إِذَا حَدَّثَهُ عَنْهُ بَعْدَ مَوْتِهِ Ve esen yel debūra varmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَبَرَتِ الرِّيحُ إِذَا تَحَوَّلَتْ دَبُورًا Ke-mā se-yuzkeru. Ve debūr yeline uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: دُبِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَتْهُ الدَّبُورُ

اَلدَّبْرَةُ [ed-debret] (dāl’ın fethi ve bā’nın sükūnuyla) Nekbet ve idbārlığa denir ki devlet ve ikbāl mukābilidir; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الدَّبْرَةِ وَهِيَ نَقِيضُ الدَّوْلَةِ Ve ᶜākıbet ve encām maᶜnāsınadır. Ve hezīmet-i ᶜasker maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: كَانَتِ الدَّبْرَةُ لَهُ إِذَا انْهَزَمَ قِرْنُهُ وَكَانَتِ الدَّبْرَةُ عَلَيْهِ إِذَا انْهَزَمَ هُوَ

اَلدِّبْرَةُ [ed-dibret] (dāl’ın kesriyle) قِبْلَةٌ [ḳiblet]in mukābilidir, ense cihetidir ve minhu kavluhum: مَا لَهُ قِبْلَةٌ وَدِبْرَةٌ أَيْ لَمْ يَهْتَدِ لِجِهَةِ أَمْرِهِ Yaᶜnī “Temşīt-i emrīnde bir cānibe yol bulup sülūk edememekle mütereddid ve mütehayyir kaldı.”

اَلدَّبَرَةُ [el-deberet] (fetehātla) Dābbe kısmının arkasında eyer ve pālān sürtmekten hādis olan yağıra ve cıdava denir. Cemᶜ-i cinsi دَبَرٌ [deber]dir ve cemᶜ-i sīgı أَدْبَارٌ [edbār]dır.

اَلدَّبَرُ [ed-deber] (fethateynle) Dābbenin sırtı yağır olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَبِرَ الْبَعِيرُ دَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَتْهُ الدَّبَرَةُ

اَلدَّبِرُ [ed-debir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Sırtı yağır olan davara denir ve minhu’l-meselu: ”هَانَ عَلَى الْأَمْلَسِ مَا لاَقَى الدَّبِرُ“ Yaᶜnī “Sırtı sağ olan dābbeye yağır olan dābbenin hāli āsān gelir.” “Gayrdaki yara yarasız duvar deliği gibidir” meseliyle yek-me᾽āldir. Bir kimse ahbāb ve ashābın giriftār olduğu mihnete mübālāt ve ihtimām eylemediği sūrette darb olunur.

اَلْإِدْبَارُ [el-idbār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi dābbenin sırtı yağır olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَ الْحِمَارُ إِدْبَارًا بِمَعْنَى دَبِرَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: أَدْبَرَهُ الْقَتَبُ إِذَا جَعَلَهُ دَبِرًا Ve arka çevirip dönmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَ مِنْهُ إِذَا وَلَّى Ve debūr yeline girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الدَّبُورِ Ve çarşamba günü yola gitmek maʿnāsınadır; zikri ātī دُبَارٌ [dubār]dan meʾhūzdur; yukālu: أَدْبَرَ فُلاَنٌ إِذَا سَافَرَ فِي دُبَارٍ Ke-mā se-yuzkeru. Ve ölmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَدْبَرَ الْمُقْبِلُ إِذَا مَاتَ Ve bir adam ahbāb ve ashābının işinden tegāfül eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَدْبَرَ فُلاَنٌ إِذَا تَغَافَلَ عَنْ حَاجَةِ صَدِيقِهِ Ve bir adamın devesi yağır olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا دَبِرَ بَعِيرُهُ Ve bir adam māl-ı firāvān sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَ فُلاَنٌ إِذَا صَارَ لَهُ مَالٌ كَثِيرٌ Ve deve boğazlanırken kulağının ensesinde olan şakkın bükümü kafāsı tarafına dönmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْبَرَتِ النَّاقَةُ إِذَا انْقَلَبَتْ فَتْلَةُ أُذُنِهَا إِلَى الْقَفَا Niteki fetle-i mezbūra yüzü üzere dönmeğe إِقْبَالٌ [iḳbāl] denir.

اَلدَّبُورُ [ed-debūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bād-ı sabāya mukābil esen yele denir. Ve sabā, istivā-i leyl ü nehār hengāmında maşrık tarafından esen yeldir.

ʿİnde'l-ʿArab usūl-i riyāh dört olmakla صَبَا [ṣabā]dan murādları mutlak poyraz ve دَبُورٌ [debūr]dan murādları mutlakan lodos yelidir, lākin usūl-i semāniye iʿtibārına göre sabā hengām-ı mezbūrda gün doğusu kertesinde esen; ve دَبُورٌ [debūr] batı taʿbīr olunan yel olur ki karayel ile lodos miyānından eser.

اَلدَّبِيرُ [ed-debīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) دُبْرٌ [dubr]den faʿīldir, bu münāsebetle maʿsiyette istiʿmāl olundu, niteki قَبِيلٌ [ḳabīl] tāʿatta istiʿmāl olundu ve minhu yukālu: عَرَفَ فُلاَنٌ قَبِيلَهُ مِنْ دَبِيرِهِ أَيْ مَعْصِيَتَهُ مِنْ طَاعَتِهِ Burada tefsīr-i leff-i müşevveştir. Ve **دَبِيرٌ** [debīr] Nisvān ipliği eğirip bükerken ardına doğru çektiği tele ıtlāk olunur, niteki mukābiline قَبِيلٌ [ḳabīl] ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: فُلاَنٌ لاَ يَعْرِفُ قَبِيلَهُ مِنْ دَبِيرِهِ Murād ardını önünü bilmez, nādān ve bī-idrāktir demektir.

اَلْمُدَابَرَةُ [el-mudāberet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi ölmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَابَرَ فُلاَنٌ إِذَا مَاتَ Ve **مُدَابَرَةٌ** [mudāberet] Mufāʿaletten ism-i mefʿūl-i müʾennes olur, إِدْبَارَةٌ [idbāret] i olan koyuna denir, niteki إِقْبَالَةٌ [iḳbālet] i olana مُقَابَلَةٌ [muḳābelet] denir, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: شَاةٌ مُدَابَرَةٌ وَمُقَابَلَةٌ أَيْ ذَاتُ إِدْبَارَةٍ وَإِقْبَالَةٍ Ve **مُدَابَرَةٌ** [mudāberet] Kezālik masdar olur, koyunu yāhūd nākayı إِدْبَارَةٌ [idbāret] sāhibi kılmak maʿnāsına; yukālu: دَابَرَ الشَّاةَ مُدَابَرَةً وَقَابَلَهَا إِذَا جَعَلَهَا ذَاتَ إِدْبَارَةٍ وَإِقْبَالَةٍ Ve husūmet edişmek maʿnāsınadır; yukālu: دَابَرَ فُلاَنًا إِذَا عَادَاهُ

اَلدَّبَرِيُّ [ed-deberiyy] (harekātla ve yā-yı müşeddede ile) Müteʿallik olduğu maslahat fevt olduktan sonra hātıra sünūh eden reʾy ve tedbīre ıtlāk olunur; yukālu: شَرُّ الرَّأْيِ اَلدَّبَرِيُّ وَهُوَ مَا يَسْنَحُ أَخِيرًا عِنْدَ فَوْتِ الْحَاجَةِ Ve āhir vaktinde edā olunan namāza ıtlāk olunur ve bunda bā'nın sükūnuyla cāʾizdir ve zammeteynle دُبُرِيٌّ cāʾiz değildir, lahn-i muhaddisīndendir. Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu Ebi'd-Derdāʾ ''هُمُ الَّذِينَ لاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إِلاَّ دَبَرًا'' ve fi'l-hadīsi'l-āheri ''لاَ يَأْتِي الصَّلاَةَ إِلاَّ دَبَرِيًّا'' وَهُوَ مِنْ تَغْيِيرَاتِ النَّسَبِ وَانْتِصَابُهُ عَلَى الْحَالِ

اَلدَّابِرُ [ed-dābir] (غَابِرٌ [ġābir] vezninde) Tābiᶜ ve peyrev maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هُوَ دَابِرُهُ أَيْ تَابِعُهُ Ve her şey᾿in āhir ve encāmına ıtlāk olunur; yukālu: قَطَعَ اللهُ دَابِرَ الْأَعْدَاءِ وَغَابِرَهُ أَيْ آخِرَهُ وَمَا بَقِيَ مِنْهُ Ve bir nesnenin köküne ve asl ve esāsına ıtlāk olunur; yukālu lehu: دَابِرٌ قَوِيٌّ أَيْ أَصْلٌ Ve nişāndan işleyip öte güzerān eden oka ıtlāk olunur; yukālu: سَهْمٌ دَابِرٌ إِذَا كَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْهَدَفِ Ve kumar oklarından bī-nasīb olan oka ıtlāk olunur ki en geriye kalan ok olacaktır; yukālu: مَا بَقِيَ فِي الْكِنَانَةِ إِلاَّ الدَّابِرُ وَهُوَ قِدْحٌ غَيْرُ فَائِزٍ وَهُوَ آخِرُ الْقِدَاحِ Ve kumsalda olan eşme kuyular üzere yaptıkları bināya denir. Ve binānın yere yakın olan eteklerine ıtlāk olunur, رَفْرَفُ الْبِنَاءِ [refrefu'l-binā᾿] maᶜnāsına.

اَلْمُدَابِرُ [el-mudābir] (مُجَاوِرٌ [mucāvir] vezninde) Kumar oklarından دَابِرٌ [dābir]-i mezkūrun sāhibine denir.

اَلدَّابِرَةُ [ed-dābiret] (hā'yla) Kumluğun āhir ve nihāyetine denir; yukālu: نَزَلُوا فِي دَابِرَةِ الرَّمْلِ أَيْ فِي آخِرِهِ Ve hezīmet fi'l-harb maᶜnāsınadır; yukālu: جَعَلَ اللهُ الدَّابِرَةَ عَلَيْهِمْ أَيِ الْهَزِيمَةَ Ve meş᾿ūme olan ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَابِرَةٌ أَيْ مَشْؤُومَةٌ Ve insānın ökçesi üstünde olan sinire denir; yukālu: ضَرَبَ دَابِرَتَهُ أَيْ عُرْقُوبَهُ Ve güreşçilerin mansūbelerinden sarma taᶜbīr ettikleri mansūbeye ıtlāk olunur ki ayağını hasmın ayağının ensesine dolayıp zemīne sarᶜ eder; yukālu: صَرَعَهُ بِالدَّابِرَةِ أَيْ بِالشَّغْرَبِيَّةِ Ve

دَابِرَةُ الْحَافِرِ [dābiretu'l-ḥāfiret] Davar kısmının bilekçeleri mu᾿ahharına muhāzī olan sinire denir.

اَلْمَدْبُورُ [el-medbūr] Yaralıya denir, mecrūh maᶜnāsına. Ve kesīrü'l-māl olan adama denir.

اَلدَّبَرَانُ [ed-Deberān] (fetehātla) Menāzil-i kamerden bir menzil adıdır, menzil-i mezbūr Şevr burcunda beş kevkebi müştemildir ki hörgücü yerindedir, ظَهْرٌ [ẓahr] maᶜnāsına olan دُبُرٌ [dubur]dan me᾿hūzdur. Ve Naẓẓām'ın kavline göre bir kevkeb-i tābāndır ki yanında bir niçe mahfī kevkebler dahi olmakla Şevr'in hörgücü üzere hevdec şeklindedir, baᶜzı ᶜArab ona قَلاَنِصُ [ḳalāniṣ] derler.

اَلْأُدَابِرُ [el-udābir] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Kātıᶜ-ı rahim olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أُدَابِرٌ أَيْ قَاطِعُ الرَّحِمِ Ve söz eslemez olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أُدَابِرٌ إِذَا كَانَ لاَ يَقْبَلُ قَوْلَ أَحَدٍ

اَلْمُدَابَرُ [el-mudāber] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) إِدْبَارَةٌ [idbāret]i olan deveye denir, niteki مُقَابَلٌ [muḳābel] إِقْبَالَةٌ [iḳbālet]i olan deveye denir ve bu münāsebetle iki taraftan cinsi pāk olan hayvāna ve insāna ıtlāk olunur; önü ardı soy demek olur ki murād ᶜumūm ve iştimāldir; yukālu: هُوَ مُقَابَلٌ وَمُدَابَرٌ أَيْ مَحْضٌ وَصِرْفٌ مِنْ أَبَوَيْهِ

اَلْإِدْبَارَةُ [el-idbāret] (hemzenin kesriyle) Baᶜzı devenin kulağında olan yarığın pāresine denir ki ense tarafına bükülmüş ola, niteki önünde olanına إِقْبَالَةٌ [iḳbālet] denir; yukālu: نَاقَةٌ ذَاتُ إِقْبَالَةٍ وَإِدْبَارَةٍ وَهِيَ شَقٌّ فِي الْأُذُنِ ثُمَّ يُفْتَلُ ذَلِكَ فَإِنْ أُقْبِلَ بِهِ فَهُوَ إِقْبَالَةٌ وَإِنْ أُدْبِرَ فَهُوَ إِدْبَارَةٌ Ve baᶜzı koyunun ve nākanın kulağından meme tarzında salınan deri pāresine denir ki baᶜzı koyunun gerdanlarında زَنَمَةٌ [zenemet] dedikleri meme şeklinde salınan deri pāresine şebīh olur. O hayvāna مُقَابَلَةٌ [muḳābelet] ve مُدَابَرَةٌ [mudāberet] denir, cihetleri iᶜtibārıyla.

دُبَارٌ [dubār] (غُرَابٌ [ġurāb] ve كِتَابٌ [kitāb] veznlerinde) Çarşamba gününün nām-ı

kadīmidir, يَوْمُ الْأَرْبِعَاءِ [yevmu'l-erbiʿā᾿] maʿnāsına; teşe᾿᾿ümlerine mebnī ıtlāk eylemişler idi. Pes çarşamba ile teşe᾿᾿üm efʿāl-i Cāhiliyye'dendir. Ve İmām Ḫalīl, *Kitābü'l-ʿAyn*'da bunu leyle᾿-i erbiʿā ile tefsīr eylemekle taglībe mebnī olur. Ve

دِبَارٌ [dibār] (dāl'ın kesriyle) مُدَابَرَةٌ [mudāberet] gibi mufāʿaletten masdardır, muhāsame ve muʿādāt maʿnāsınadır; yukālu: دَابَرَهُ مُدَابَرَةً وَدِبَارًا إِذَا عَادَاهُ Ve

دِبَارٌ [dibār] Ekinler aralıklarında olan küçük su arklarına denir. Ve cenklerde olan vekāyiʿ ve hezāyime ıtlāk olunur ki دَبْرَةٌ [debret] in cemʿi olmuş olur.

اَلدَّبَارُ [ed-debār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Helāk maʿnāsınadır ki katʿ-ı dābire eyler; yukālu: أَصَابَهُ الدَّبَارُ أَيِ الْهَلَاكُ

اَلتَّدْبِيرُ [et-tedbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ʿĀkıbet-endīşlikle encām-ı kāra nazar ve sarf-ı basar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّرَ الْأَمْرَ إِذَا نَظَرَ فِي عَاقِبَتِهِ وَتَفَكَّرَ Bir husūsun temşīti zımnında saʿy ve tertīb-i esbāb eylemek maʿnāsı bundan me᾿hūzdur. Ve

تَدْبِيرٌ [tedbīr] Bir adam kendinin mevtine kölesinin ve cāriyesinin ʿıtkını taʿlīk eylemek maʿnāsınadır ki mevtinden sonra onları āzād olmalarını vasiyyet eylemekten ʿibārettir. O köleye مُدَبَّرٌ [mudebber] ve cāriyeye مُدَبَّرَةٌ [mudebberet] denir; yukālu: دَبَّرَ الْعَبْدَ إِذَا عَتَقَهُ عَنْ دُبُرٍ Bu güne ʿıtk meşrūʿdur, lākin gayr-i maʿkūldür, zīrā mālikinin mevtine müteveccih olup temennī eder, silsileli tarīk gibi. Ve baʿzısı fırsatında efendisini helāk eder. Sā᾿ir emre dahi taʿlīkte o emrin husūlüyle āzād olur, niteki talāk emr-i meşrūʿ iken bī-iktizā maʿkūl değildir. Ve

تَدْبِيرٌ [tedbīr] Bir kimseden bir kelām ve haber nakl ve rivāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّرَ الْحَدِيثَ إِذَا رَوَاهُ وَنَقَلَهُ عَنْ غَيْرِهِ

اَلتَّدَبُّرُ [et-tedebbur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir māddenin serencāmını mülāhaza ve tefekkür eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَبَّرَ الْأَمْرَ إِذَا نَظَرَ وَتَفَكَّرَ فِي عَاقِبَتِهِ ve kavluhu taʿālā: ﴿أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ﴾ أَيْ أَفَلَمْ يَتَفَهَّمُوا مَا خُوطِبُوا بِهِ فِي الْقُرْآنِ

اَلتَّدَابُرُ [et-tedābur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Niçe kimseler birbirinden katʿ-ı mahabbet ü ülfet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَابَرُوا إِذَا تَقَاطَعُوا

اَلْإِسْتِدْبَارُ [el-istidbār] Bir nesneye arka çevirmek maʿnāsınadır ki ondan yönünü çevirmek taʿbīr olunur, إِسْتِقْبَالٌ [istiḳbāl] mukābilidir ki yönelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْبَرَهُ ضِدُّ اِسْتَقْبَلَهُ Ve bir husūsun evvelinde bilmediği nesneyi āhirinde bilmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَدْبَرَ الْأَمْرَ إِذَا رَأَى فِي عَاقِبَتِهِ مَا لَمْ يَرَ فِي صَدْرِهِ Ve kāle fi'l-*Esās*: إِسْتَدْبَرَ فِي الْأَمْرِ مَا لَمْ يَكُنْ إِسْتَقْبَلَ أَيْ عَرَفَ فِي آخِرِهِ مَا لَمْ يَعْرِفْ فِي أَوَّلِهِ Ve ihtiyār ve istīsār maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْبَرَهُ إِذَا اسْتَأْثَرَهُ

دُبَيْرٌ [Dubeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esed kabīlesinden bir kabīle pederinin ismidir. Ve bir hımār adıdır. Ve Kaʿb b. ʿAmr el-Esedī lakabıdır.

دُبَيْرَةُ [Dubeyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır.

ذَاتُ الدَّبْرِ [Ẕātu'd-Debr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Huẕeyl kabīlesi yurdunda bir sarp ʿakabenin adıdır.

دَبْرٌ [Debr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Teymā᾿ ile Ṭayyi᾿ kabīlesine mahsūs iki dağın aralığında bir dağ ismidir.

دَبِيرٌ [Debīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Neysābūr

kazāsında bir karye adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. ᶜAbdullāh b. Yūsuf ed-Debīrī ve Muḥammed b. Suleymān el-Ḳaṭṭān nām muhaddisin ceddi oradandır.

دَبِيرَا [Debīrā] (زَلِيخَا [zelīḫā] vezninde) ᶜIrāḳ'ta bir karye adıdır.

دَبَرٌ [Deber] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Yemen'de bir karyedir; muhaddisīnden İsḥāḳ b. İbrāhīm b. ᶜAbbād oradandır.

اَلْأَدْبَرُ [el-Edber] (أَبْتَرُ [ebter] vezninde) Ḥucr b. ᶜAdiyy nām kimsenin lakabıdır. Ve Cebele b. Ḳays el-Kindī lakabıdır; baᶜzılar bunu ashābdan ᶜadd eylediler.

اَلْأُدَيْبِرُ [el-udeybir] (musaggar bünyesiyle) Bir nevᶜ yılanın ismidir.

اَلدَّبُّورُ [ed-debbūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bābet ve şekl ve gūne maᶜnāsınadır; yukālu: لَيْسَ هُوَ مِنْ شَرْجِ فُلَانٍ وَلَا دَبُّورِهِ أَيْ مِنْ ضَرْبِهِ وَزِيِّهِ

دَبُّورِيَّةُ [Debbūriyyet] (dāl'ın fethi ve bā-yı müşeddedenin zammıyla) Ṭaberiyye kurbünde bir belde adıdır.

[د ث ر]

اَلدَّثْرُ [ed-des̱r] (dāl'ın fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla) Çok māla denir. Müfredi ve tesniye ve cemᶜi beraberdir, zīrā fi'l-asl masdardır; yukālu: مَالٌ دَثْرٌ وَمَالَانِ دَثْرٌ وَأَمْوَالٌ دَثْرٌ

اَلدَّثَرُ [ed-des̱er] (fethateynle) Kīre denir; yukālu: فِي ثَوْبِهِ دَثَرٌ أَيْ وَسَخٌ *Esās*'ın beyānına göre bu mādde دِثَارٌ [dis̱ār]dan müteferriᶜdir. Ve

دَثَرٌ [Des̱er] Yemen'de bir hısn ismidir.

اَلدُّثُورُ [ed-dus̱ūr] دُرُوسٌ [durūs] vezninde ve mürādifidir ki bir nesnenin eser ve nişānı mahv ve muzmahil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَثَرَ الرَّسْمُ دُثُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَرَسَ Ve دُثُورُ النَّفْسِ [dus̱ūru'n-nefs] her şeyᵓi çabuk unutmaktan ᶜibārettir. Ve دُثُورُ الْقَلْبِ [dus̱ūru'l-ḳalb] ezkār-ı ilāhiyyenin sahīfe-i derūndan mahv ve nābūd olmasından ᶜibārettir. Müᵓellif bununla işbu hadīse telmīh eylemiştir: Ḳāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "حَادِثُوا هَذِهِ الْقُلُوبَ بِذِكْرِ اللهِ فَإِنَّهَا سَرِيعَةُ الدُّثُورِ" يَعْنِي دُرُوسُ ذِكْرِ اللهِ وَامِّحَاؤُهُ مِنْهَا وَدُثُورُ النَّفْسِ سُرْعَةُ نِسْيَانِهَا Ve

دُثُورٌ [dus̱ūr] Ağaç yapraklanmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; gūyā ki telebbüs-i dis̱ār eder; yukālu: دَثَرَ الشَّجَرُ دُثُورًا إِذَا أَوْرَقَ Ve bir nesne çoktanki olmak maᶜnāsınadır ki mahv ve izmihlāli müstelzimdir; yukālu: دَثَرَ الرَّسْمُ إِذَا قَدُمَ Ve cāme kīrlenmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: دَثَرَ الثَّوْبُ إِذَا اتَّسَخَ Ve kılıç pāslanmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: دَثَرَ السَّيْفُ إِذَا صَدِئَ

اَلْإِنْدِثَارُ [el-indis̱ār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bu dahi bir nesne eskimekle eser ve nişānı mahv olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْدَثَرَ الرَّسْمُ بِمَعْنَى دَثَرَ

اَلدَّثُورُ [ed-des̱ūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tenbel ve üşengen adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَثُورٌ أَيْ بَطِيءٌ Ve nāsla üns ü ülfet üzere olmayıp sākıt ve adam mesābesinden hāric dāᵓimā hānesinde ve kenārlarda uykuya mülāzım kimseye ıtlāk olunur. Ve bu iki maᶜnā da دِثَارٌ [dis̱ār]dan meᵓhūzdur; yukālu: رَجُلٌ دَثُورٌ أَيْ خَامِلٌ نَؤُومٌ

اَلدَّاثِرُ [ed-dās̱ir] هَالِكٌ [hālik] maᶜnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ خَاسِرٌ دَاثِرٌ أَيْ هَالِكٌ Ve gāfil maᶜnāsınadır. Ve pāslı kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ دَاثِرٌ أَيْ صَدِيءٌ

اَلْأَدْثَرُ [el-eds̱er] (أَبْتَرُ [ebter] vezninde) Bu dahi gāfil adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَاثِرٌ وَأَدْثَرُ أَيْ غَافِلٌ İkincinin mefhūmu mufaddaldır.

اَلتَّدَثُّرُ [et-tedessur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde)

Cāmeye bürünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَثَّرَ بِالثَّوْبِ إِذَا اشْتَمَلَ بِهِ Ve erkek dişiye aşmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَدَثَّرَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا تَسَنَّمَهَا Ve merkūb üzere sıçrayıp binmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَدَثَّرَ الرَّجُلُ فَرَسَهُ إِذَا وَثَبَ عَلَيْهِ فَرَكِبَهُ

اَلْمُتَدَثِّرُ [el-mutedessir] (مُتَذَكِّرٌ [mutezekkir] vezninde) Meʾbūn ve kekez şahsa ıtlāk olunur, fāʿilini der-puşt eylediği için; yukālu: فُلَانٌ مُتَدَثِّرٌ أَيْ مَأْبُونٌ

اَلدِّثَارُ [ed-disār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) شِعَارٌ [şiʿār] üzere telebbüs olunan sevb ve cāmeye denir. شِعَارٌ [şiʿār] bedene mümāss olan libāsa denir, gömlek ve fūta ve izār gibi. Pes دِثَارٌ [disār] üst libāsa denir, zıbın ve kaftan gibi; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ دِثَارٌ وَهُوَ مَا فَوْقَ الشِّعَارِ مِنَ الثِّيَابِ Ve

دِثَارٌ [Disār] Esāmīdendir: Disār el-Ḳaṭṭān eḍ-Ḍabbī ve Zeyd b. Disār et-Tābiʿī ve Muḥārib b. Disār ve oğlu Disār muhaddislerdir.

اَلتَّدَاثُرُ [et-tedāsur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi bir nesne çoktanki olmak maʿnāsınadır ki mahv ve tebāhı müstelzimdir; yukālu: تَدَاثَرَ الرَّسْمُ إِذَا قَدُمَ

اَلدِّثْرُ [ed-disr] (dāl'ın kesriyle) Mālı üzere hüsn-i takayyüd ve tīmār ve riʿāyetinde dāʾimā ihtimām eden adama denir; gūyā ki mālına دِثَارٌ [disār] olur; yukālu: هُوَ دِثْرُ مَالٍ أَيْ حَسَنُ الْقِيَامِ بِهِ

اَلْإِدِّثَارُ [el-iddisār] (hemzenin ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Māl-ı kesīr kazanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدَّثَرَ الرَّجُلُ إِذَا اقْتَنَى دَثْرًا مِنَ الْمَالِ

اَلتَّدْثِيرُ [et-tedsīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kuş kendi yuvasını ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَثَّرَ الطَّائِرُ إِذَا أَصْلَحَ عُشَّهُ Ve maktūl üzere setr için taşlar yığmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دُثِّرَ الْقَتِيلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا نُضِدَ عَلَيْهِ الصَّخْرُ

[د ج ر]

اَلدَّجْرُ [ed-decr] (dāl'ın harekāt-ı selāsı ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَلدُّجُرُ [ed-ducur] (zammeteynle) Hubūbāttan böğrülceye denir, لُوبِيَاءُ [lūbiyāʾ] gibi. Ve

دَجْرٌ [decr] (dāl'ın harekāt-ı selāsıyla) Çiftçilerin saban demirini geçirip bend ve üstüvār eyledikleri haşebeye denir ki saban eneği taʿbīr ederler.

اَلدُّجْرُ [ed-ducr] (dāl'ın zammıyla) Şol ölçek tarzında ʿulbeye denir ki dibi demirden ve süzgü gibi göz göz olmakla ekinciler tohumu ona koyup bāgçevānların bāgçe suvardıkları gibi beri öte gittikçe tohum ondan tarlaya dökülüp ekilir.

اَلدَّجَرُ [ed-decer] (fethateynle) Mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَجِرَ الرَّجُلُ دَجَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَارَ Ve herc ü merc ve şūrīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَجِرَ النَّاسُ إِذَا هَرَجَ Ve sarhoş olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَجِرَ الرَّجُلُ إِذَا سَكِرَ

اَلدَّجِرُ [ed-decir] (شَكِسٌ [şekis] vezninde) ve

اَلدَّجْرَانُ [ed-decrān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Maʿānī-i mezbūreden vasflardır. Cemʿi دَجَارَى [decārā] ve دَجْرَى [decrā] gelir, سَكَارَى [sekārā] ve سَكْرَى [sekrā] gibi.

اَلدَّيْجُورُ [ed-deycūr] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Toprağa denir. Ve karanlığa denir; tekūlu: جِئْتُهُ فِي دَيْجُورِ اللَّيْلِ أَيْ فِي ظَلَامِهِ Şārihin beyānına göre baʿzen mübālagaten vasf olur; yukālu: لَيْلٌ دَيْجُورٌ أَيْ مُظْلِمٌ Ve

دَيْجُورٌ [deycūr] Rengi karamtık boz nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ دَيْجُورٌ أَيْ أَغْبَرُ مُضَارِبٌ إِلَى السَّوَادِ Ve kurumuş çokluk ot ya-

ğınının karaltısına ıtlāk olunur.

اَلْمُنْدَجِرُ [el-mundecir] (مُنْفَجِرٌ [munfecir] vezninde) Gevşek ve süst nesneye denir; yukālu: حَبْلٌ مُنْدَجِرٌ أَيْ رِخْوٌ

اَلدِّجْرَانُ [ed-dicrān] (dāl’ın kesriyle) Üzerine asma çardağı ve kerevit kurulan ayaklara denir.

اَلْمُدَاجَرَةُ [el-mudāceret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَاجَرَ الرَّجُلَ إِذَا فَرَّ

[د ح ر]

اَلدَّحْرُ [ed-daḥr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) ve

اَلدُّحُورُ [ed-duḥūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Tard ve ibᶜād eylemek amᶜnāsınadır; yukālu: دَحَرَهُ دَحْرًا وَدُحُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَرَدَهُ وَأَبْعَدَهُ Ve defᶜ eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu’d-duᶜā᾽u: “اَللَّهُمَّ ادْحَرْ عَنَّا الشَّيْطَانَ” أَيِ ادْفَعْهُ

اَلدَّاحِرُ [ed-dāḥir] ve

اَلدَّحُورُ [ed-daḥūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Maᶜnā-yı mezkūrdan vasftır, طَارِدٌ [ṭārid] ve دَافِعٌ [dāfiᶜ] maᶜnālarınadır.

[د ح د ر]

اَلدَّحْدَرَةُ [ed-daḥderet] دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde ve mürādifidir ki yuvarlamak maᶜnāsınadır.

اَلتَّدَحْدُرُ [et-tedaḥdur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yuvarlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْدَرَ الْحَجَرَ فَتَدَحْدَرَ أَيْ دَحْرَجَهُ فَتَدَحْرَجَ

[د ح م ر]

اَلدَّحْمَرَةُ [ed-daḥmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْمَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلدُّحْمُورُ [ed-duḥmūr] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Bir küçük böcek adıdır.

[د خ د ر]

اَلدَّخْدَارُ [ed-daḫdār] (dāl’ın fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir çeşit sevb ve kumaş adıdır ki ak yāhūd siyāh olur; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ دَخْدَارٌ وَهُوَ ثَوْبٌ أَبْيَضُ أَوْ أَسْوَدُ Taḫt-dār-ı Fārisī muᶜarrebidir. Şārihin beyānına göre aklı karalı çubuklu ve kalemli nesc olunan çarşaf ve nihālī ve cāme olacaktır. Fi’l-asl taht-ı şāhī pūşīdesine mahsūs idi ve sāhib-i *Aġānī* beyānına göre musavver olan sevb ve nihālī olacaktır. Ve

دَخْدَارٌ [daḫdār] Altına ıtlāk olunur, ذَهَبٌ [ẕeheb] maᶜnāsına.

اَلدَّخْدَرَةُ [ed-daḫderet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi müzehheb ve zerrīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَخْدَرَ الشَّيْءَ إِذَا ذَهَّبَهُ

[د خ ر]

اَلدُّخُورُ [ed-duḫūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) ve

اَلدَّخَرُ [ed-deḫar] (fethateynle) Hor ve zelīl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَخَرَ الرَّجُلُ وَدَخِرَ دُخُورًا وَدَخَرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا صَغُرَ وَذَلَّ

اَلْإِدْخَارُ [el-idḫār] (hemzenin kesriyle) Tahkīr ve izlāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَدْخَرَهُ إِذَا أَذَلَّهُ

[د خ م ر]

اَلدَّخْمَرَةُ [ed-daḫmeret] دَحْمَرَةٌ [daḥmeret] vezninde ve mürādifidir ki doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَخْمَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve bir nesneyi örtüp bürüyüp saklamak maᶜnāsınadır; yukālu: دَخْمَرَ الشَّيْءَ إِذَا سَتَرَهُ وَغَطَّاهُ

[د ر ر]

اَلدَّرُّ [ed-derr] (dāl’ın fethi ve rā’nın teşdīdiyle) Nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ سَرِيُّ الدَّرِّ أَيِ النَّفْسِ

Müʾellifin *Başāʾir*’de beyānına göre bu mādde bir şeyʾin şeyʾ-i āherden tevellüd eylemesine mevzūʿdur; hareket ve ıztırāb fi’ş-şeyʾ maʿnāsına dahi bi’l-münāsebe istiʿmāl olunur. Bu ʿalākalar ile maʿānī-i sāʾire ondan münşaʿibdir. İntehā. Ve

دَرٌّ [derr] Süte ıtlāk olunur; yukālu: غَزُرَ دَرُّ النَّاقَةِ أَيْ لَبَنُهَا Şārih der ki bu tesmiye bi’l-masdardır. Ve

دَرٌّ [derr] Masdar olur, süt çok olmak maʿnāsına; yukālu: دَرَّ اللَّبَنُ دَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَثُرَ Ve süt zātında eşref ve mahz hayr olmak münāsebetiyle bir adamdan sādır olan ʿāmel-i hūb ve eser-i nīgūya ıtlāk olunur; ve minhu kavluhum fi’l-medh ve’d-duʿāʾ: ”لِلّٰهِ دَرُّهُ“ أَيْ عَمَلُهُ يَعْنِي جَزَاءُ عَمَلِهِ Yaʿnī ʿāmel-i mezbūr mukābilinde mükāfāt ʿuhdeʾ-i beşeriyyeden bīrūn olmakla cezāʾ ve mükāfātı rabbü’l-mücāzāta havāle olunmuştur. Ve yukālu fi’z-zemm: ”لَا دَرَّ دَرُّهُ“ أَيْ لَا زَكَا عَمَلُهُ Yaʿnī “ʿAmeli hayrlı olmasın” demektir ki bed-duʿādır. Ve

دَرٌّ [derr] Kezālik masdar olur, nebāt gereği gibi neşv ü nemā bulup firāvān olmakla birbirine sarmaşmak maʿnāsına ki mecāzdır; yukālu: دَرَّ النَّبَاتُ دَرًّا إِذَا الْتَفَّ Ve davar sütünü gereği gibi verip akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّتِ النَّاقَةُ بِلَبَنِهَا بِمَعْنَى أَدَرَّتْ Ve

دَرٌّ [derr] ve

دُرُورٌ [durūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Bedenden ter durmayıp akmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَرَّ الْعَرَقُ دَرًّا وَدُرُورًا إِذَا سَالَ Kezālik دَرَّتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ derler, buluttan yağmur harıl harıl munsabb oldukta. Ve bunda bā ile müteʿaddī olmuştur. Ve pazarın metāʿ ve muʿāmelesi pek rāyic olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَرَّتِ السُّوقُ إِذَا نَفَقَ مَتَاعُهَا Ve bir nesne pek yumuşak olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, süt gibi; yukālu: دَرَّ الشَّيْءُ إِذَا لَانَ Ve

دُرُورٌ [durūr] Ok tırnak üzere gereği gibi fırıl fırıl döner olmak maʿnāsınadır ki ucunu sol baş parmağın tırnağı üzere koyup sağ baş parmakla fır fır döndürürler, salābetini ve hüsn-i istikāmetini müşterīye irāʾet için ederler; yukālu: دَرَّ السَّهْمُ دُرُورًا إِذَا دَارَ دَوَرَانًا عَلَى الظُّفُرِ Ve bir nesne parıl parıl parıldamak maʿnāsınadır, sağılan süt gibi; yukālu: دَرَّ السِّرَاجُ إِذَا أَضَاءَ Ve

دَرٌّ [derr] Harāc ve ganīmet ve tayyārāt makūlesi nesnelerin vāridātı firāvān olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَرَّ الْخَرَاجُ دَرًّا إِذَا كَثُرَ إِتَاؤُهُ Ve bir adam hasta olup çehresi mütegayyir olduktan sonra yerine gelip dil-berlenmek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: دَرَّ وَجْهُكَ يَدُرُّ وَيَدِرُّ مِنَ الْبَابَيْنِ الْمَذْبُورَيْنِ وَيَدَرُّ بِالْفَتْحِ وَهُوَ نَادِرٌ دَرًّا إِذَا حَسُنَ بَعْدَ الْعِلَّةِ Şārih der ki gerçi müʾellif ʿayn’ın fethiyle nevādirden ʿadd eyledi, lākin bāb-ı sālisten değildir ki nādir ola, belki “مَلَّ – يَمَلُّ” bünyesi gibi bāb-ı rābiʿdendir.

اَلدِّرَّةُ [ed-dirret] (dāl’ın kesriyle) Bu dahi süte denir; yukālu: نَاقَةٌ ذَاتُ دِرَّةٍ أَيْ لَبَنٍ Ve

دِرَّةٌ [dirret] İsm olur, sütün çok olup memeden akmasına denir; yukālu: مَا أَغْزَرَ دِرَّتَهَا أَيْ سَيَلَانَهُ وَكَثْرَتَهُ Ve

دِرَّةٌ [dirret] Türkīde tahrīfle tura dedikleri şeyʾe denir ki kamçı gibi onunla darb ederler; kırbaca da ıtlāk olunur.

اَلْإِسْتِدْرَارُ [el-istidrār] Bu dahi memede

süt firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدَرَّ اللَّبَنُ إِذَا كَثُرَ Ve keçi tekeye tālib olmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki kösnümek taʿbīr olunur, gūyā ki derr-i lebene tālib olmuş olur; yukālu: إِسْتَدَرَّتِ الْمِعْزَى إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلدَّرِيرُ [ed-derīr] (dāl'ın fethiyle) Pek seğirtmek ʿalā-kavlin rıfk ve sühūletle seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: دَرَّ الْفَرَسُ دَرِيرًا إِذَا عَدَا شَدِيدًا أَوْ عَدْوًا سَهْلاً Bu maʿnā yine دَرُّ لَبَنٍ maʿnāsından me᾽hūzdur.

اَلْمِدْرَارُ [el-midrār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bünye-i mübālagadır, matar-ı kesīr sabb eden sehāba vasftır; yukālu: سَحَابٌ مِدْرَارٌ إِذَا كَانَ يَدُرُّ بِالْمَطَرِ الْكَثِيرِ

اَلدَّارُّ [ed-dārr] ve

اَلدَّرِيرُ [ed-derīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ziyā᾽ maʿnāsından vasflardır, tābende ve ziyā-dār olan şey᾽e denir; yukālu: دَرَّ السِّرَاجُ فَهُوَ دَارٌّ وَدَرِيرٌ أَيْ مُضِيءٌ

اَلدُّرَّةُ [ed-durret] (dāl'ın zammıyla) Büyük inci dānesine denir, لُؤْلُؤَةٌ عَظِيمَةٌ [lu᾽lu᾽et ʿaẓ īmet] maʿnāsına. Cemʿ-i cinsi, دُرٌّ [durr] dur ve cemʿ-i sīgı دُرَرٌ [durer] gelir, غُرَفٌ [ġuref] gibi ve دُرَّاتٌ [durrāt] gelir, cemʿ-i mü᾽ennes-i sālim bünyesiyle. Ve

دُرَّةُ [Durret] Ebū Leheb'in ve Ebū Seleme'nin kızları ismidir ki sahābiyyelerdir. İşbu ziyā᾽ maʿnāsına olan دَرٌّ [durr] vech-i mezkūr üzere sütün parıldamasından me᾽hūzdur ve inci maʿnāsına olan دُرَّةٌ [durret] ziyā᾽ maʿnāsından münşaʿibdir.

اَلدُّرِّيُّ [ed-durriyy] (dāl'ın zammıyla) Nūrānī ve dırahşān olan kevkebe vasf olur; yukālu: كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ أَيْ مُضِيءٌ Ve bunda dāl'ın harekāt-ı selāsıyla cā᾽izdir. Şārih der ki gūyā ki revnak ve safā ve ziyāda دُرٌّ [durr]e nisbet olunmuştur. Ve دُرِّيٌّ [durriy] kelimesi hemze ile de istiʿmāl olunur. Niteki "د،ر،أ" māddesinde beyān olundu. İntehā. Ve

دُرِّيُّ السَّيْفِ [durriyyu's-seyf] Kılıcın parıldamasından ʿibārettir, دُرٌّ [durr]e nisbet yāhūd maʿnā-yı masdariyyet yāhūd teşbīh tarīkiyledir; yukālu: مَا أَحْسَنَ دُرِّيَّ السَّيْفِ أَيْ تَلَأْلُؤَهُ وَإِشْرَاقَهُ

اَلدَّرَرُ [ed-derer] (fethateynle) Yolun cāddesine ıtlāk olunur ki pāy-gāh olan uzun uzadı hemvār olan yeridir; sağılan sütün riştesine teşbīh olunmuştur; yukālu: سَلَكَ مِنْ دَرَرِ الطَّرِيقِ أَيْ قَصْدِهِ Ve

دَرَرُ الْبَيْتِ [dereru'l-beyt] Hānenin karşısına ıtlāk olunur; tekūlu: بَنَى بَيْتًا دَرَرَ بَيْتِي أَيْ قُبَالَتَهُ Ve

دَرَرُ الرِّيحِ [dereru'r-rīḥ] Yelin estiği kertesine denir; yukālu: تَوَجَّهَ إِلَى دَرَرِ الرِّيحِ أَيْ مَهَبِّهَا

دَرٌّ [Derr] (dāl'ın fethiyle) Aʿlām-ı ricāldendir. Ve Benū Suleym diyārında bir su gölünün ismidir.

اَلدَّرَارَةُ [ed-derāret] (dāl'ın fethiyle) Yün eğirdikleri ālete denir ki Türkmen tā᾽ifesi kirman taʿbīr ederler, küçük elemye şeklinde bir nesnedir, elde döndürerek yün eğirirler.

اَلْإِدْرَارُ [el-idrār] (hemzenin kesriyle) Okçu yaptığı oku müşterīye ʿarz için baş parmağının üzerinde devr ettirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَرَّ السَّهْمَ إِدْرَارًا إِذَا أَدَارَهُ عَلَى الظُّفُرِ Ve yünü دَرَارَةٌ [derāret]-i mezkūrede eğirip muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَرَّتِ الْمَرْأَةُ الدَّرَارَةَ أَيِ الْمِغْزَلَ إِذَا فَتَلَتْهُ شَدِيدًا حَتَّى كَأَنَّهُ وَاقِفٌ مِنْ شِدَّةِ دَوَرَانِهِ Ve sütlü davar sütünü gereği gibi revān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَرَّتِ النَّاقَةُ إِذَا دَرَّ لَبَنُهَا Ve bir nesneyi tahrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

أَدَرَّ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve rīh sehābdan süt sağar gibi yağmur akıtmak maᶜnāsına istiᶜmāl olunur; yukālu: أَدَرَّتِ الرِّيحُ السَّحَابَ إِذَا حَلَبَتْهُ

اَلدَّرِيرُ [ed-derīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

دَرِيرٌ [derīr] Bünyesi sıkı ve endāmı kunt ve kavī ᶜalā-kavlin cüst ve çālāk dābbeye denir; yukālu: فَرَسٌ دَرِيرٌ إِذَا كَانَ مُكْتَنِزَ الْخَلْقِ مُقْتَدِرًا أَوْ سَرِيعًا

اَلدَّرُورُ [ed-derūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلدَّارُّ [ed-dārr] Sütü çok olan hayvāna vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ دَرُورٌ وَدَارٌّ أَيْ كَثِيرُ الدَّرِّ وَيُقَالُ إِبِلٌ دَرُورٌ Cemᶜi دُرُرٌ [durur] gelir zammeteynle ve دُرَّرٌ [durrer] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde ve دُرَّارٌ [durrār] gelir, كُفَّارٌ [kuffār] vezninde.

اَلدَّوْدَرَّى [ed-devderrā] (dāl'ların fethi ve rā'nın şeddesi ve kasr ile يَهْيَرَّى [yehyerrā] vezninde) Beyhūde ve bī-mūcib dā'imā beri öte olta eder olan kimseye denir; yukālu: هُوَ دَوْدَرَّى أَيِ الَّذِي يَذْهَبُ وَيَجِيءُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ Ve debe taşak kişiye denir, آدَرُ [āder] maᶜnāsına. Ve hāyeleri uzun kişiye denir.

اَلدَّرْدَرَّى [ed-derderrā] (vāv yerine rā ile yine يَهْيَرَّى [yehyerrā] vezninde) دَوْدَرَّى [devderrā] maᶜnāsınadır.

اَلتَّدِرَّةُ [et-tedirret] تَحِلَّةٌ [teḥillet] vezninde ve onun gibi ismdir, sütü memeden pek çok akıtmağa denir, vezni tefᶜilettir.

اَلدُّرْدُرُ [ed-durdur] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Çocuk kısmının dişleri bitecek yerlere denir, ᶜalā-kavlin bitmezden mukaddem. Kezālik dişler döküldükten sonra yerlerine denir; ve minhu'l-meselu: "أَعْيَيْتِنِي بِأُشُرٍ فَكَيْفَ بِدُرْدُرٍ" أَيْ لَمْ تَقْبَلِ النُّصْحَ شَابًّا فَكَيْفَ وَقَدْ بَدَتْ دَرَادِرُكَ كِبَرًا [Ve] أُشُرٌ [uşur] zammeteynle keskin dişe denir. Yaᶜnī "Sen beni dişlerin keskin olduğu hengāmda ᶜāciz kılmış idin, şimdi ise dişlerin dökülmekle pīr oldun." Murād genç iken pendimi ve irşādımı katᶜā isgā eylemez idin, şimdi ise pīr oldun zuᶜmünce nasīhatten müstagnī oldun. Mesel-i mezbūru bir kimse zevcesine īrād eylemekle fiᶜl mü'ennestir ve emsāl mütegayyir olmaz.

اَلدُّرْدُورُ [ed-durdūr] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Deryānın vasatında suyu cūş ve galeyān üzere olan yere denir ki Fārisī ve Türkīde gird-āb ve küçüğüne kanal taᶜbīr olunur; çevrinti olmakla oraya düşen gemi halās olmaz; yukālu: وَقَعَتِ السَّفِينَةُ فِي الدُّرْدُورِ وَهُوَ مَوْضِعٌ وَسَطِ الْبَحْرِ يَجِيشُ مَاؤُهُ Kāle fi'l-*Esās* قَلَّمَا تَسْلَمُ سَفِينَةٌ وَقَعَتْ فِيهِ Ve

دُرْدُورٌ [Durdūr] Sāhil-i Bahr-i ᶜUmān'da bir dar boğazın adıdır ki hatar-nāktır, öylesi yere فَمُ الْأَسَدِ [femu'l-esed] dahi derler.

اَلتَّدَرْدُرُ [et-tederdur] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Semizlikten gövdenin eti tir tir titremek maᶜnāsınadır; yukālu: تَدَرْدَرَتِ اللَّحْمَةُ إِذَا اضْطَرَبَتْ

اَلدَّرْدَرَةُ [ed-derderet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Dişsiz adam bir şey'i gevelemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْدَرَ الشَّيْخُ الْبُسْرَةَ إِذَا لَاكَهَا

اَلدَّرْدَارُ [ed-derdār] (ثَرْثَارٌ [s̱ers̱ār] vezninde) Tabl ve kös āvāzına denir; tekūlu: سَمِعْتُ الدَّرْدَارَ أَيْ صَوْتَ الطَّبْلِ Ve bir şecer adıdır, Türkīde karaağaç dedikleridir.

دُرَيْرَاتٌ [Dureyrāt] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziᶜ adıdır.

دُهْدُرَّيْنِ [duhdurreyn] "د،ه،د،ر" māddesinde mersūmdur.

[د ز ر]

اَلدَّزْرُ [ed-dezr] (dāl’ın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Defᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَزَرَهُ دَزْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَهُ

[د ز م ر]

دِزْمَارَةُ [Dizmāret] (dāl’ın kesriyle) Bir mevziᶜ adıdır.; Aḥmed b. Kuşāşib el-Fak īh eş-Şāfiᶜī ed-Dizmārī oradandır.

[د س ر]

اَلدَّسْرُ [ed-desr] (كَسْرٌ [kesr] vezninde) Dürtmek ve sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَسَرَهُ بِالرُّمْحِ دَسْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَعَنَهُ Ve öte kakmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَسَرَهُ إِذَا دَفَعَهُ Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ”لَيْسَ فِي الْعَنْبَرِ زَكَاةٌ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ دَسَرَهُ الْبَحْرُ“ أَيْ دَفَعَهُ Ve cimāᶜ eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: دَسَرَهَا إِذَا جَامَعَهَا Ve gemiyi دِسَارٌ [disār] ile ıslāh ve üstüvār kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَسَرَ السَّفِينَةَ إِذَا أَصْلَحَهَا بِالدِّسَارِ Ve bir nesneye zor ile enser sokmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَسَرَ الدِّسَارَ فِيهِ إِذَا أَدْخَلَهُ بِهِ بِقُوَّةٍ

اَلْمِدْسَرُ [el-midser] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Cimāᶜ maᶜnāsından me᾿hūzdur, kesīrü’l-cimāᶜa ıtlāk olunur, mübālagaten ālet bünyesiyle gelmiştir; yukālu: رَجُلٌ مِدْسَرٌ أَيْ جَمَّاعٌ نَيَّاكٌ

اَلدِّسَارُ [ed-disār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ensere denir, مِسْمَارٌ [mismār] maᶜnāsına. Ve şol ipe ve halata denir ki līften bükülüp onunla geminin tahtaları birbirine çatılıp tertīb ve üstüvār olur, ᶜArab denizinin “dāv” taᶜbīr ettikleri gemileri öylecedir. Cemᶜi دُسْرٌ [dusr] gelir dāl’ın zammıyla ve دُسُرٌ [dusur] gelir zammeteynle. Ve

دُسُرٌ [dusur] (zammeteynle) دَسْرَاءُ [desrā᾿] kelimesinden cemᶜ olur ki gemiye denir, سَفِينَةٌ [sefīnet] maᶜnāsına, yürürken suyu öte öte defᶜ eylediği için.

اَلدَّوْسَرُ [ed-devser] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Dızman ve ᶜazīmü’l-heykel erkek deveye denir. Müᶜennesi دَوْسَرَةٌ [devseret]tir. Ve

دَوْسَرٌ [devser] Bir nebāt adıdır ki hāsıl olan habbesine زِنٌّ [zinn] derler zā’nın kesri ve nūn’un şeddesiyle. Bu dāne Türkīde çavdar dedikleridir ki buğday aralığında biter, baᶜzı yerlerde yaban yulafı derler. Ve çavdar دَوْسَرٌ [devser]den muharref olmak melhūzdur. Ve

دَوْسَرٌ [devser] Ümerā-yı ᶜArabdan Nuᶜmān b. Munẕir’in hāssaten ᶜaskeri ve alayı ismidir. Ve saht ve şedīd arslana denir. Ve eski zamāndan kalmış kadīm nesneye denir. Ve زُؤَانٌ [zu᾿ān] ismidir ki delice dedikleri nesnedir, buğday içre olur; muhaddirāttan müfsid-i idrāktır. Ve bir atın ismidir. Ve iri ve mukallak zekere denir.

اَلدَّوْسَرَةُ [ed-devseret] (hā’yla) دَوْسَرٌ [devser]in mü᾿ennesidir ki zikr olundu. Ve مَمْضَغَةٌ [memḍağat] maᶜnāsınadır ki ağızda çiynemti yeridir.

اَلدَّوَاسِرُ [ed-duvāsir] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلدَّوْسَرُ [ed-devser] ve

اَلدَّوْسَرِيُّ [ed-devseriyy] (جَوْهَرِيٌّ [cevheriyy] vezninde) ve

اَلدَّوْسَرَانِيُّ [ed-devserāniyy] İri ve tünd ve şedīd deveye denir.

اَلدَّاسِرَةُ [ed-dāsiret] Cüst ve revende nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ دَاسِرَةٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

[د س ت ر]

اَلدُّسْتُورُ [ed-dustūr] (dāl’ın zammıyla) Şol

defter-i dīvāna denir ki ondan mīri mahallerinin ve ʿulūfe-hār olan ʿaskerī tāʾifesinin esāmīleri mersūm olmakla iktizā ettikçe ona mürācaʿatla mīrī tahsīl ve vazīfe ve ʿulūfe tanzīm olunur, hālen defterdār ve defter emīni efendinin defterleri gibi.

Müʾellifin اَلنُّسْخَةُ الْمَعْمُولَةُ لِلْجَمَاعَاتِ kavlinde cemāʿatten murādı tavāʾif-i merkūmedir. Bi'l-cümle selātīn ve vülāt-ı hükkām ve sāʾir erbāb-ı cihātın her birinin muktezāyı maslahatı üzere birer öylece nüshaları olur. Ve دُسْتُورٌ [dustūr] kelimesi muʿarrebdir. Cemʿi دَسَاتِيرُ [desātīr]dir yaʿnī dāl'ın fethiyle destūr-i Fārisīden muʿarrebdir ki "دست" ile "ور"dan mürekkebdir. "Dest" ele dendiği gibi fāʾide ve zafer ve sadr ve mesned-i ʿālī ve kāʿide ve üslūb ve yek ʿaded maʿnālarına olup "vār" kelimesi sāhīb ve liyākat maʿnālarına olmakla deftere ve vezīre "destūr" ıtlākı bu münāsebetle mütehakkak olmuştur. Baʿdehu tahfīf ve mezcle vāv'ı medd edip دَسْتُورٌ [destūr] dediler, gencūr dedikleri gibi ve taʿrīb edip dāl'ın zammıyla دُسْتُورٌ [dustūr] dediler. Ve

دُشْتُور [dustūr] İzn ve icāzet maʿnāsına da Fārisīde müstaʿmeldir. ʿĀdetā icāzet işāret-i yed ile olduğuna mebnīdir. Bu resme terceme *Ḥāşiye-i Meṭāliʿ*de: اَلدُّسْتُورُ اَلدَّفْتَرُ الَّذِي جُمِعَ فِيهِ قَوَانِينُ الْمُلْكِ وَضَوَابِطُهُ مُعَرَّبٌ فَارِسِيٌّ وَالْوَزِيرُ الْكَبِيرُ الَّذِي يُرْجَعُ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِ النَّاسِ ʿibāretine muvāfıktır. Ve ehl-i nücūm ıstılāhında her senenin hisāb-ı kevākibini istihrācla kayd eyledikleri sahīfe ve deftere ıtlāk olunur.

[د س ك ر]

اَلدَّسْكَرَةُ [ed-deskeret] (dāl'ın ve kāf'ın fethiyle) Köye denir, قَرْيَةٌ [ḳaryet] maʿnāsına. Ve savmaʿa-i ruhbāna denir. Ve arz-ı müsteviyyeye denir. Ve eʿācim tāʾifesine mahsūs şol büyūta denir ki içinde şürb-i şarāb ve çeng ve çegāne ve melāhī ola ki harābāt taʿbīr ettikleridir; mey-gedeye de ıtlāk olunur. Ve ʿinde'l-baʿz şol bināʾ ve ʿimārete denir ki kasr şeklinde ve çevresinde büyūtu müştemil ola. Cemʿi دَسَاكِرُ [desākir] gelir.

Mütercim der ki Ḥarīrī'nin on ikinci makāmede فَادَّلَجْتُ فِي الدَّسْكَرَةِ ʿibāretinde bi'l-cümle şürrāhın beyānı üzere دَسْكَرَةٌ [deskeret] māḫūr yaʿnī bābulluk dedikleri harābāta ve mey-hāneye denir. Kezālik kalʿa etrāfında varoş dediklerine denir ki mahallāt ve büyūtu müştemildir. Pes müʾellifin murādı yine varoş olacaktır, lākin kasra teşebbühünün çendān maʿnāsı münfehim olmamıştır. İntehā. Ve

دَسْكَرَةُ [Deskeret] Nehru'l-melik kazāsında bir karye adıdır; rüʾesā-yı üdebādan Manṣūr b. Aḥmed b. el-Ḥuseyn ed-Deskerī oradandır. Kezālik Şehrābān kurbünde bir karye adıdır; Ḫatīb-i Baġdādī şeyhi Aḥmed b. Bekrūn oradandır. Ve Baġdād ile Vāsiṭ beyninde bir karye adıdır; muhaddisīnden Ebān b. Ebī Ḥamza oradandır. Ve Ḫūzistān kazāsında bir karye adıdır.

[د ص ر]

اَلدَّوْصَرُ [ed-devṣar] (دَوْسَرٌ [devser] vezninde) İbnu'l-Ḳaṭṭāʿ rivāyeti üzere bir nebāt adıdır ki ekin aralığında bitip ve uzayıp ekini basar. Şārihin beyānına göre دَوْسَرٌ [devser] olacaktır.

[د ط ر]

اَلدَّوْطِيرَةُ [ed-devṭīret] (dāl'ın fethi ve ṭā'nın

kesriyle) Geminin kıçına yāhūd dümenine denir, كَوْثَلُ السَّفِينَةِ [kevs̱elu's-sefīnet] maʿnāsına.

[د ع ر]

اَلدَّعَرُ [ed-deʿar] (dāl'ın ve ʿayn'ın fethiyle) Fesād ve tebāh maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ دَعَرٌ أَيْ فَسَادٌ Ve

دَعَرَ [deʿar] Masdar olur, odun yaş yāhūd yaramaz olmakla ʿalevlenmeyip hemān tütmek maʿnāsınadır; yukālu: دَعِرَ الْعُودُ دَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ادَّخَنَ وَلَمْ يَتَّقِدْ Ve çakmağın āteşi çıkmayıp kör olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعِرَ الزَّنْدُ إِذَا لَمْ يُورِ Ve

دَعَرَ [deʿar] Fısk ve fücūr ve hubs maʿnāsınadır.

اَلدَّعِرُ [ed-deʿir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلدُّعَرُ [ed-duʿar] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Şol oduna denir ki yaşlığından yāhūd fenā ve kemterliğinden ʿalevlenmeyip hemān tüter ola. Ve çürük ve özsüz, gevşek ve fenā ağaca denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأَدْعَرُ [ed-edʿar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Āteşi çıkmayan kör çakmağa denir.

اَلدَّعَارَةُ [ed-deʿāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلدِّعَارَةُ [ed-diʿāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلدَّعْرَةُ [ed-daʿret] (نَعْرَةٌ [naʿret] vezninde) Bunlar da fısk ve fücūr ve habā'is maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الدَّعَرِ كَمَا مَرَّ وَالدَّعَارَةِ وَالدِّعَارَةِ وَالدَّعْرَةِ أَيِ الْفِسْقِ وَالْخُبْثِ وَالشَّرِّ

اَلدَّعِرُ [ed-deʿir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yanmayıp tüter olan oduna denir ki zikr olundu. Ve şol odun makūlesine denir ki āteşe konup henüz gereği gibi yanmaksızın söndürülmekle küskü gibi ola, baʿzı harīkten çıkmış ber-zede ve nīm-sūhte eşyā' gibi.

اَلدُّعْرُ [ed-duʿr] (dāl'ın zammıyla) Ağaç kurduna denir. Ve Mālik b. Duʿr, Yūsuf Peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerini kuyudan ihrāc eden tācirin ismidir; ẕāl-ı muʿceme ile musahhaftır.

اَلدَّاعِرِيَّةُ [ed-dāʿiriyyet] Şol develere denir ki دَاعِرٌ [dāʿir] nām bir pākīze-cins buğura mensūblardır yāhūd Benu'l-Ḥāris̱ b. Kaʿb kabīlesine mensūblardır ki Dā'ir b. el-Ḥimās nām kimseden münşaʿiblerdir.

اَلدَّاعِرَةُ [ed-dāʿiret] Aşı tutmaz olan hurmā ağacına denir;, yukālu: نَخْلَةٌ دَاعِرَةٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ تَقْبَلِ اللِّقَاحَ Ve دَاعِرَةٌ [dāʿiret]in cemʿi مَدَاعِيرُ [medāʿīr]dir, zāhiren gayr-i kıyāstır.

اَلدُّعْرُورُ [ed-duʿrūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Le'īm ve fürū-māyeye denir.

اَلْمُدَعَّرُ [el-mudaʿʿar] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Fīl dedikleri cānverin levnine denir ki konur olur. Ve mutlakan kabīh ve bed-ter olan levne denir. Şārih der ki mukteżā-yı mādde vasf olmaktır, meğer mübālagaya haml oluna.

اَلتَّدَعُّرُ [et-tedaʿʿur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimsenin levni ve çehresi مَمْسُوخٌ [memsūḫ] gibi be-gāyet bedlenip çirkīnlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَعَّرَ وَجْهُهُ إِذَا تَبَقَّعَ تَبَقُّعًا سَمِجًا مُتَغَيِّرًا

اَلدَّعَارَّةُ [ed-deʿārret] (dāl'ın fethi ve rā'nın teşdīdiyle) Bed-hūyluk maʿnāsınadır; yukālu: فِي خُلُقِهِ دَعَارَّةٌ أَيْ سُوءٌ Şārihin beyānına göre bu hūy ve tabīʿata mahsūstur.

اَلدَّاعِرُ [ed-dāʿir] Özsüz çürük ve süst ve kemter keresteye denir; yukālu: عُودٌ دَاعِرٌ وَدَعِرٌ كَمَا مَرَّ أَيْ نَخِرٌ رَدِيءٌ

[د ع ث ر]

اَلدَّعْثَرُ [ed-daʿs̱er] (s̱ā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ahmak ve sebük-magz

[د غ ر]

اَلدَّغْرُ [ed-dağr] (dāl'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Öte kakıvermek, defʿ maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَهُ دَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ Ve dāye kadın boğazında dilciği düşmüş çocuğun boğazını kısıp parmağıyla dilciğini kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَتْ حَلْقَ الصَّبِيِّ إِذَا غَمَزَتْهُ وَرَفَعَتْ لَهَاتَهُ بِإِصْبَعِهَا Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* ve mine'l-hadīsi: "لاَ تُعَذِّبْنَ أَوْلاَدَكُمْ بِالدَّغْرِ" وَهُوَ غَمْزُ الْحَلْقِ بِالْإِصْبَعِ وَذٰلِكَ أَنَّ الصَّبِيَّ تَأْخُذُهُ الْعُذْرَةُ وَهِيَ وَجَعٌ يَهِيجُ فِي الْحَلْقِ مِنَ الدَّمِ فَتُدْخِلُ الْمَرْأَةُ إِصْبَعَهَا فَتَدْفَعُ بِهَا ذٰلِكَ الْمَوْضِعَ وَتَكْبِسُهُ Ve

دَغْرٌ [dağr] Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا خَلَطَهُ Ve çocuğu bed gıdā ile terbiye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَتْ وَلَدَهَا إِذَا أَسَاءَتْ غِذَاءَهُ Ve çocuğu kandırmamak vechiyle emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَتِ الصَّبِيَّ إِذَا أَرْضَعَتْهُ فَمَا أَرْوَتْهُ Ve bir adamı helāk olunca kadar bir dar yere kısıp sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَهُ إِذَا ضَغَطَهُ حَتَّى مَاتَ Ve girmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَ فِي الْبَيْتِ إِذَا دَخَلَ Ve bir nesne üzere top gibi birden hücūm edip saldırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَ عَلَيْهِمْ إِذَا اقْتَحَمَ عَلَيْهِمْ مِنْ غَيْرِ تَثَبُّتٍ

اَلدَّغَرُ [ed-değar] (fethateynle) İnkıyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَغِرَهُ دَغَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَسْلَمَهُ Ve bed-hūy olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغِرَ الرَّجُلُ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ Ve

دَغَرٌ [değar] ve

دَغْرَى [dağrā] (دَعْوَى [daʿvā] vezninde) Bunlar da bir nesne üzere top gibi irkilmeyip birden hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَرَ عَلَيْهِمْ دَغْرًا وَدَغْرَى إِذَا اقْتَحَمَ عَلَيْهِمْ مِنْ غَيْرِ تَثَبُّتٍ وَيُقَالُ دَغْرَى لاَ صَفًّا وَيُقَالُ دَغْرَى بِالتَّحْرِيكِ وَدَغْرَاءَ كَحَمْرَاءَ أَيِ ادْغَرُوا عَلَيْهِمْ وَلاَ تُصَافُّوهُمْ يَعْنِي

adama denir.

اَلدَّعْثَرَةُ [ed-daʿs̱eret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bināyı yıkıp vīrān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَعْثَرَ الْحَوْضَ إِذَا هَدَمَهُ وَكَسَرَهُ

اَلدُّعْثُورُ [ed-duʿs̱ūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol havuza denir ki bināsında hüsn ve hendese ve letāfet cihetiyle tekellüf olunmamış ola, ʿalā-kavlin rahnelenip çökmüş ola. Ve

دُعْثُورٌ [duʿs̱ūr] Niʿam-ı kesīreye denir; yukālu: لَهُ دُعْثُورٌ أَيْ نِعَمٌ كَثِيرَةٌ Ve ʿAskerī nakli üzere Duʿs̱ūr b. el-Ḥāris̱ ashābdandır.

اَلدِّعْثِرُ [ed-diʿas̱r] (dāl'ın kesriyle سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Şol tünd ve tüvānā erkek deveye denir ki uğradığı nesneleri dil-i mütercim gibi hedm ve harāb eder ola; yukālu: جَمَلٌ دِعْثَرٌ أَيْ شَدِيدٌ يُدَعْثِرُ كُلَّ شَيْءٍ

[د ع س ر]

اَلدَّعْسَرَةُ [ed-daʿseret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hiffet ve sürʿat maʿnāsınadır.

[د ع ك ر]

اَلْإِدْعِنْكَارُ [el-idʿinkār] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Bir kimse üzere sebb ve düşnām ederek şer-gīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْعَنْكَرَ فُلاَنٌ عَلَيْهِمْ بِالْفُحْشِ إِذَا انْدَرَأَ عَلَيْهِمْ بِالسُّوءِ Ve sel suyu kılıç gibi sürʿatle atılarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: إِدْعَنْكَرَ السَّيْلُ إِذَا أَقْبَلَ وَأَسْرَعَ

اَلدَّعَنْكَرُ [ed-deʿanker] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) ve

اَلدَّعَنْكَرَانُ [ed-deʿankerān] (elif ve nūn'la) Dāʾimā nās üzere bed-gūylukla kelb-i ʿakūr gibi şer-gīr olan şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ دَعَنْكَرٌ وَدَعَنْكَرَانٌ إِذَا كَانَ يَنْدَرِئُ عَلَى النَّاسِ بِالْفُحْشِ

اقْتَحِمُوا عَلَيْهِم بَغْتَةً وَلاَ تَلْبِثُوهُمْ Yaʿnī “ʿAsker ʿadū üzere bagteten bir uğurdan sāʿika gibi hücūm edip onları alay düzüp tabur bağlamaya meydān vermeyesiz.”

اَلْمَدْغَرَةُ [el-medġaret] (mīm’in ve ġayn’ın fethiyle) Şiʿār ve ʿalāmeti دَغْرَى [dağrā] yaʿnī yekdīgere birden hamle ve hücūm olan karışık tünd ve şedīd cenge denir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمْ مَدْغَرَةٌ أَيْ حَرْبٌ عَضُوضٌ شِعَارُهَا دَغْرَى

اَلدُّغْرُورُ [ed-duġrūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ʿIrzı hadd ve kıyāstan efhaş olan ʿarīz nesneye denir.

اَلدَّغْرَةُ [ed-dağret] (بَغْلَةٌ [bağlet] vezninde) Bir şeyʾi kapıp almağa denir. Kāle’ş-şārih ve minhu hadīsu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu: ”لاَ قَطْعَ فِي الدَّغْرَةِ“ أَيِ الْخَلْسَةِ وَهِيَ مِنَ الدَّفْعِ لِأَنَّ الْمُخْتَلِسَ يَدْفَعُ نَفْسَهُ عَلَى الشَّيْءِ لِيَخْتَلِسَهُ

اَلْمُدَغَّرُ [el-mudaġġar] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bed ve zişt renge denir; yukālu: لَوْنٌ مُدَغَّرٌ أَيْ قَبِيحٌ

اَلدَّاغِرُ [ed-dāġir] Zelīl ve hakīr maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ صَاغِرًا دَاغِرًا أَيْ دَاخِرًا Ve Ṣuġayr b. Dāġir, Ḳureyş’ten bir kimsedir.

[د غ ث ر]

اَلدَّغْثَرُ [ed-dağs̱er] (s̱ā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir.

[د غ ف ر]

اَلدَّغْفَرُ [ed-dağfer] (fā’yla جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İri arslana denir.

[د غ م ر]

اَلدَّغْمَرَةُ [ed-dağmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَغْمَرَ الشَّيْءَ إِذَا خَلَطَهُ Ve ʿayblamak maʿnāsınadır; yukālu: دَغْمَرَهُ إِذَا عَابَهُ Ve serkeşlik ve bed-hūyluk maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ دَغْمَرَةٌ أَيْ شَرَاسَةٌ وَسُوءُ خُلُقٍ

اَلدُّغْمُورُ [ed-duğmūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bed-hūyluktan nāşī beyne’n-nās zikr bi’s-sūʾ ile mezkūr olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ دُغْمُورٌ إِذَا كَانَ سَيِّءَ الثَّنَاءِ وَالْخُلُقِ

اَلدَّغَامِرُ [ed-değāmir] (dāl’ın fethiyle) Esāfil ve ednās-ı nāsa denir, gūyā ki دَغْمَرَةٌ [dağmeret]in cemʿidir; yukālu: تَجَمَّعَ الدَّغَامِرُ أَيِ الْأَدْنَاسُ مِنَ النَّاسِ

اَلدَّغْمَرِيُّ [ed-dağmeriyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) ve

اَلدُّغْمَرِيُّ [ed-duğmeriyy] (dāl’ın zammıyla) Karışık, şūrīde nesneye denir; yukālu: خُلُقٌ دَغْمَرِيٌّ وَدُغْمَرِيٌّ أَيْ مَخْلُوطٌ

دَغْمَرُ [Dağmer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sāhil-i Baḥr-i ʿUmān’da bir karye adıdır.

اَلْمُدَغْمَرُ [el-mudağmer] (مُزَعْفَرٌ [muzaʿfer] vezninde) Gizli nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُدَغْمَرٌ أَيْ خَفِيٌّ

[د ف ر]

اَلدَّفْرُ [ed-defr] (جَفْرٌ [cefr] vezninde) Bir adamın göğüsüne kakıvermek maʿnāsınadır; yukālu: دَفَرَهُ دَفْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَ فِي صَدْرِهِ

اَلدَّفَرُ [ed-defer] (fethateynle) Galleye kurt düşmekle kurtlanmak maʿnāsınadır; yukalu: دَفِرَ الطَّعَامُ دَفَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَقَعَ الدُّودُ فِيهِ Ve hor ve hakīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَفِرَ الرَّجُلُ إِذَا ذَلَّ ve tekūlu’l-ʿArab: وَادَفْرَاهُ أَيْ وَاذُلاَّهُ Ve bir nesne bed-rāyiha bağlamak maʿnāsınadır; bunda fā’nın sükūnuyla da lügattır; yukālu: دَفِرَ الشَّيْءُ دَفْرًا وَدَفَرًا إِذَا أَنْتَنَ ve yukālu: فِيهِ دَفَرٌ أَيْ نَتْنٌ

اَلدَّفِرُ [ed-defir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَدْفَرُ [el-edfer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Müntin ve bed-būy olan şeyʾe denir ki

müzekkerdir; müʾennesinde دَفْرَةٌ [defret] ve دَفْرَاءُ [defrā᾽] denir حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] gibi; yukālu: هُوَ دَفْرٌ وَأَدْفَرُ وَهِيَ دَفِرَةٌ وَدَفْرَاءُ

دَفَارِ [defāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Cāriyeye ıṭlāḳ olunur, أَمَةٌ [emet] maʿnāsına. Fi’l-asl hubs-i rāyihalarından nāşī şetm ve āzār mevkiʿinde cāriye kısmına يَا دَفَارِ derler idi ki hubs muhbir ve levs haberlerinden kināyedir, baʿdehu betahsīs ıṭlāḳ eylediler. Kezālik دَفَارِ [defāri] dünyāya ıṭlāḳ olunur.

أُمُّ دَفَارِ [ummu defār] (سَحَابِ [seḥāb] vezninde) ve

أُمُّ دَفْرٍ [ummu defr] (جَفْرٍ [cefr] vezninde) Bunlar da dünyānın künyeleridir; yukālu: لَعَنَ اللهُ أُمَّ دَفَارِ وَأُمَّ دَفْرٍ أَيِ الدُّنْيَا

اَلْمُدَافِرُ [el-Mudāfir] (مُجَاوِرٌ [mucāvir] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

مِدْفَارٌ [Midfār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Benū Suleym yurdunda bir mevziʿdir.

أُمُّ دَفْرَاءَ [ummu defrā᾽] (صَفْرَاءُ [ṣafrā᾽] vezninde) Āfet ve dāhiyenin künyesidir.

اَلدَّفْرَاءُ [ed-defrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) Müntine olan şeyʾe denir; müʾennestir, niteki zikr olundu. Bu münāsebetle silāhları pāslı olmakla bed-rāyihaları sātıʿ olan ʿasker ve alaya vasf olur; yukālu: كَتِيبَةٌ دَفْرَاءُ إِذَا صَارَ بِهَا صَدَاُ الْحَدِيدِ

اَلْمِدْفَرُ [el-midfer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Tünd ve bahādır olup birbirini sīnelerinden darb ve defʿ eden merd-efken ʿaskere denir; yukālu: جَيْشٌ مِدْفَرٌ أَيْ مِصَكٌّ

[د ف ت ر]

اَلدَّفْتَرُ [ed-defter] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Birbirine zamm olunmuş sahīfeler cemāʿatine yaʿnī birbirine zamm ve peyvend olunmuş niçe evrākı müştemil nüshaya denir ki lisānımızda dahi defter taʿbīr olunur ve baʿzen dāl’ını meksūr ederler. Cemʿi دَفَاتِرُ [defātir] gelir. Şārih der ki دَفْتَرٌ [defter] kelimesi ʿArabīdir, lākin iştikākı maʿlūm değildir. Ve baʿzı ʿArab dāl’ı tā’ya ibdālle تَفْتَرٌ [tefter] derler.

[د ق ر]

اَلدَّقْرُ [ed-daḳr] (ḳāf’la فَقْرٌ [faḳr] vezninde) ve

اَلدَّقْرَةُ [ed-daḳrat] (hā’yla) ve

اَلدَّقِيرَةُ [ed-daḳīret] (نَقِيرَةٌ [naḳīret] vezninde) ve

اَلدَّقَرَى [ed-deḳarā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Be-gāyet hūb ve dil-keş ve mutarrā ve merg-zār olan bāgçeye denir.

اَلدُّقْرَانُ [ed-duḳrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Asmaya kerevit yaptıkları herek denilen ağaçlara denir. Müfredi دَقْرَانَةٌ [daḳ rānet]tir hā’yla.

دَقْرَانُ [daḳrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Vādi’ṣ-Ṣafrā᾽ kurbünde bir dere adıdır.

اَلدَّوْقَرَةُ [ed-devḳaret] (دَوْسَرَةٌ [devseret] vezninde) Dağlar aralığında olup aslā nebāt eseri olmayan kır ve hālī açık ʿarsaya denir; yukālu: بُقْعَةٌ دَوْقَرَةٌ إِذَا كَانَتْ وَاقِعَةً بَيْنَ الْجِبَالِ لاَ نَبَاتَ لَهَا

اَلدَّقَرُ [ed-daḳar] (fethateynle) Bir adam taʿāmı pek iksār eylemekle cevfi küfe gibi dolmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقِرَ الرَّجُلُ دَقَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلأَ مِنَ الطَّعَامِ Ve bir mekān bāgçelikli merg-zār olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقِرَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ ذَا رِيَاضٍ Ve bir mahal nem-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقِرَ الْمَكَانُ إِذَا نَدِيَ Ve miʿdenin dolgunluğundan nāşī istifrāg eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَقِرَ الرَّجُلُ إِذَا قَاءَ مِنَ الْمَلْءِ Ve çayır ve sāʾir nebāt firāvān ve latīf ve hoş-manzar

olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقِرَ النَّبَاتُ إِذَا كَثُرَ وَتَنَعَّمَ

اَلدِّقْرَارَةُ [ed-diḳrāret] (dāl’ın kesriyle) Koğuculuğa denir; yukālu: جَاءَ بِالدِّقْرَارَةِ أَيِ النَّمِيمَةِ Ve muhālefet ve münāfāt maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا دِقْرَارَةٌ أَيْ مُخَالَفَةٌ Ve bed ve nā-hoş de᾽b ve ʿādete denir. Ve mübālagaten koğucuya denir; yukālu: لاَ تُقَرِّبْهُ مَجْلِسَكَ فَإِنَّهُ دِقْرَارَةٌ أَيْ نَمَّامٌ Ve āfet ve dāhiyeye denir. Ve ayağa giydikleri iç dona denir, تُبَّانٌ [tubbān] maʿnāsınadır ki tahrīfle tuman taʿbīr olunur. Ve şalvar ve çakşır makūlesi üst dona denir, سَرَاوِيلُ [serāvīl] maʿnāsına. Ve

دِقْرَارَةٌ [diḳrāret] Husūmet maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا دِقْرَارَةٌ أَيْ خُصُومَةٌ Ve bodur adama denir; yukālu: رَجُلٌ دِقْرَارَةٌ أَيْ قَصِيرٌ Ve bed ve nā-hoş söze denir; yukālu: أَتَى بِدِقْرَارَةٍ أَيْ بِكَلاَمٍ قَبِيحٍ Ve دِقْرَارَةٌ [diḳrāret] lafzının cemʿi دَقَارِيرُ [deḳārīr] gelir.

اَلدَّقْرُورَةُ [ed-daḳrūret] (dāl’ın zammıyla) Bu dahi muhālefet maʿnāsınadır. Ve سَرَاوِيلُ [serāvīl]e denir. دَقْرُورٌ [daḳrūr] dahi denir hā’sız.

اَلدِّقْرَارُ [ed-diḳrār] (dāl’ın kesriyle) دِقْرَارَةٌ [diḳrāret] gibi iç dona denir; yukālu: لَبِسَ الدِّقْرَارَةَ وَالدَّقْرُورَةَ وَالدَّقْرُورَ وَالدَّقْرَارَ أَيِ التُّبَّانَ

دِقْرَةُ [Diḳret] (dāl’ın kesriyle) Ummu ʿAbdurraḥmān b. Uẕeyne’dir ki tābiʿīndendir.

[د ك ر]

اَلدِّكْرُ [ed-dikr] (dāl’ın kesriyle) Rebīʿa lügatinde zikr maʿnāsınadır ki anmak ve yād eylemektir. Lügaviyyūndan Leys̱ b. Muẓaffer demiştir ki Rebīʿa kabīlesi ذِكْرٌ [ẕikr] lafzında galat edip دِكْرٌ [dikr] derler mühmele ile ve onları muʿarref ve müşedded olan اَلدِّكْرُ [ed-dikr] lafzı taglīt eylemiştir. O ise harf-i taʿrīf telaffuzda dāl’a idgām olunmakla dāl müşedded oldu ve bu دِكْرَةٌ [dikret]in cemʿ-i cinsidir ki luʿbe-i ātiye ismidir. Pes harf-i taʿrīften mücerred olarak hemān ذِكْرٌ [ẕikr] denir muʿceme ile. Ve

دِكْرٌ [dikr] Zenc ve Ḥabeş tā᾽ifesine mahsūs bir laʿibin adıdır.

[د م ر]

اَلدُّمُورُ [ed-dumūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) ve

اَلدَّمَارُ [ed-demār] ve

اَلدَّمَارَةُ [ed-demāret] (dāl’ların fethiyle) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَرَهُمْ دُمُورًا وَدَمَارًا وَدَمَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَهْلَكَهُمْ Mü᾽ellif gerçi bunları اَلْإِهْلاَكُ كَالتَّدْمِيرِ ʿibāretiyle tefsīr edip lākin ümmehāt-ı sā᾽irede sülāsī lāzım ve تَدْمِيرٌ [tedmīr] müteʿaddī olmak üzere mersūmdur. Hattā *Miṣbāḥ*’ta دَمَارٌ [demār] helāk maʿnāsına ism olmak üzere musarrahtır. Ve fi’l-*Esās* حَلَّ بِهِمُ الدَّمَارُ وَقَدْ دَمَرُوا يَدْمُرُونَ وَهُوَ خَاسِرٌ دَامِرٌ أَيْ هَالِكٌ Ve

دُمُورٌ [dumūr] Bir mahalle izn ve destūrsuz duhūl eylemek maʿnāsınadır, nāgehānī bir şerr ve kerīhenin hücūmu gibi; meselā baskın gibi ve sakīl ve nā-tırāş dalkavuk makūlesinin meclise duhūlü ve sūfī hācenin encümen-i yārān-ı ʿişret-kārāna nāgehānī duhūlü gibi; yukālu: دَمَرَ عَلَيْهِمْ دُمُورًا إِذَا دَخَلَ بِغَيْرِ إِذْنٍ وَهَجَمَ هُجُومَ الشَّرِّ Şārihin beyānına göre bu maʿnā mecāzdır, zīrā ekserī destūrsuz bir yere dāhil olanlar maʿriz-i helākta vākiʿ olurlar.

اَلتَّدْمِيرُ [et-tedmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّرَهُمُ اللهُ تَدْمِيرًا أَيْ أَهْلَكَهُمْ Ve sayyād şikār ey-

leyeceği cānver kendisinin rāyihasını hiss ve istişmām eylememek için gömeltisine yün ve yapağı makūlesiyle tütsü vermek maᶜnāsınadır ki bu takrīble saydı dām-ı helāka ilkā eder; yukālu: دَمَّرَ الصَّائِدُ إِذَا أَدْخَنَ قُتْرَتَهُ بِالْوَبَرِ لِئَلاَّ يَجِدَ الْوَحْشُ رِيحَهُ

تَدْمُرُ [Tedmur] (تَنْصُرُ [tanṣur] vezninde) Ḥaṣṣān b. Uẕeyne nām emīrin kızı ismidir, Şām diyārında binā eylediği Tedmur nām kasaba kendi ismiyle mersūmdur.

اَلتَّدْمُرِيُّ [et-Tedmuriyy] (yā-yı müşedde ile) Benū S̱aᶜlebe b. Saᶜd cemāᶜatine mahsūs bir feresin ismidir. Ve

تَدْمُرِيٌّ [tedmuriyy] Le᾽īm ve nākes ve fürūmāyeye ıtlāk olunur, helāk maᶜnāsındandır. Ve kes-i vāhid ve ferd maᶜnāsına müstaᶜmeldir; bunda tā'nın zammıyla da cā᾽izdir; yukālu: مَا بِالدَّارِ تَدْمُرِيٌّ أَيْ أَحَدٌ Ve bu destūrsuz duhūl maᶜnāsındandır ve bu münāsebetle "ᶜālem-i dünyāda ondan hūb ve dil-ber mahbūbe görmedim" diyecek yerde مَا رَأَيْتُ تَدْمُرِيًّا أَحْسَنَ مِنْهَا dersin. Ve yukālu: أُذُنٌ تَدْمُرِيَّةٌ أَيْ صَغِيرَةٌ Zīrā küçükçe kulak hūb ve latīf ve mevzūn olur.

اَلدَّمْرَاءُ [ed-demrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) Sütü pek az olan koyuna ıtlāk olunur; yukālu: شَاةٌ دَمْرَاءُ أَيِ الْقَلِيلَةُ اللَّبَنِ Ve bir mahalle destūrsuz duhūl eden hatuna ve cemāᶜate vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَمْرَاءُ وَجَمَاعَةٌ دَمْرَاءُ أَيِ الْهَجُومُ بِغَيْرِ إِذْنٍ

دُمَّرٌ [Dummer] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Arz-ı Dimaşḳ'ta bir ᶜakabe adıdır.

اَلْمُدَامَرَةُ [el-mudāmeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Seher ve mihnet ve keder ile geceyi başa varmak maᶜnāsınadır; tekūlu: دَامَرْتُ اللَّيْلَ إِذَا كَابَدْتَهُ وَسَهِرْتَهُ

اَلدَّيْمُرِيُّ [ed-deymuriyy] (dāl'ın fethi ve mīm'in zammıyla) Tünd ve musallat ve çakır dikeni gibi iliştiği adamdan değme hālle ayrılmaz olan kimseye denir; yukālu: إِنَّهُ لَدَيْمُرِيٌّ أَيْ حَدِيدٌ عَلِقٌ

دَمِيرَةُ [Demīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Mısır nevāhīsinden Semennūdiyye'de iki karye adıdır; muhaddisīnden ᶜAbdulvahhāb b. Ḫalef ve ᶜAbdulbāḳī b. Ḥasan onların birindendir.

[د م ث ر]

اَلدُّمَاثِرُ [ed-dumās̱ir] (s̱ā-yı müsellese ile عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Toprağı yumuşak düz yere denir. Ve gövdesi etli ve pek tavlı erkek deveye denir.

اَلدُّمَثِرُ [ed-dumes̱ir] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) ve

اَلدِّمَثْرُ [ed-dimes̱r] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) ve

اَلدَّمْثَرُ [ed-dems̱er] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bunlar da etli ve tavlı erke deveye denir.

اَلدَّمْثَرَةُ [ed-dems̱eret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) وَثَارَةٌ [ves̱āret] maᶜnāsınadır ki yer ve firāş makūlesi nerm ve mülāyim olmağa denir.

[د م ه ك ر]

اَلدَّمَهْكَرُ [ed-demehker] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) "Deme-gīr"-i Fārisī muᶜarrebidir, adamı dem-beste eden şey᾽e denir, gam ve gussa gibi. "Deme" Fārisīde dem gibi soluğa denir ve "kīr", "gīrende"den murahhamdır; yukālu: إِنَّهُ دَمَهْكَرٌ أَيْ آخِذٌ بِالنَّفَسِ

[د ن ر]

اَلدِّينَارُ [ed-dīnār] (dāl'ın kesriyle) Maᶜrūftur, yaᶜnī dirhemin büyük birāderi olan sikkeli altına denir. Ve bu muᶜarrebdir ve aslı دِنَّارٌ [dinnār]dır teşdīd-i nūn'la;

nūn'un biri yā'ya ibdāl olundu fiʿāl vezninde olan masdara mültebis olmamak için, كِذَّابٌ [kiẕẕāb] gibi. Ve nūn'un tesīri "ح،ب،ب" māddesinde zikr olundu.

Şārih der ki evvelā müʾellif "ح،ب،ب" māddesinde دِينَارٌ [dīnār]a müteʿallik nesne zikr eylemedi. Sāniyā cemīʿ-i kütüb-i lügaviyyede دِنَّارٌ [dinnār] muʿarrebi olmak üzere mersūmdur, lākin ne lisāndan muʿarreb olduğu birinde işʿār olunmamıştır ve müʾellif dahi maʿrūf ile iktifā eyledi.

Mütercim-i fakīr der ki ʿAllāme Zemaḫşerī'nin beyānına göre "dīnār" be-hisāb-ı شَعِيرَةٌ [şaʿīret] kırk sekiz şaʿīre vezninde olan altındır ki ona sikke vurulup muʿāmelede mütedāvil olur. Pes تِبْرٌ [tibr] ve ذَهَبٌ [ẕeheb]den bu ahass olur; bu cihetle sikkelenmiş altına da ıtlāk olunur. Ve be-hisāb-ı حَبَّةٌ [ḥabbet] yirmi dört ve be-hisāb-ı دَانِقٌ [dānıḳ] altı ve be-hisāb-ı خَرْدَلٌ [ḫardal] iki yüz seksen sekiz ve be-hisāb-ı فَلْسٌ [fels] üç bin dört yüz elli altı ve be-hisāb-ı فَتِيلَةٌ [fetīlet] yirmi bin yedi yüz otuz altı ve be-hisāb-ı نَقِيرٌ [naḳīr] yüz yirmi dört bin dört yüz on altı نَقِيرَةٌ [naḳīret] ve be-hisāb-ı قِطْمِيرٌ [ḳıṭmīr] yüz doksan beş bin üç yüz yirmi sekiz ve be-hisāb-ı ذَرَّةٌ [ẕerret] bin kerre bin dokuz yüz kırk üç kerre bin dokuz yüz otuz altı mikdārıdır. Ve *Burhān* gibi kütüb-i Fārisiyyede دِينَارٌ [dīnār] yā'yla vech-i mezkūr üzere altın ile müfesser olup ve dīn ve itāʿat ve haşmet ve üslūb ve devlet ve saltanat maʿnālarına olmakla دِينَار [dīnār] lafz-ı mürekkeb olmak aglebdir; آر [ār] lafzı Fārisīde götürücü ve tahsīl ve peydā edici maʿnāsına olmakla dīn yāhūd haşmet ve devlet ve saltanat peydā edici yaʿnī onların vesīle ve medārıdır demek olur. Ve *Mişbāḥ*'ın beyānına göre meşhūr budur ki aslı müşeddeden دِنَّارٌ [dinnār] olup tahfīf için nūn-ı evvel yā'ya münkalib oldu. Bu cihetten cemʿinde aslına redd ile دَنَانِيرُ [denānīr] denir. Ve baʿzıların vezni fīʿāldir kavlleri merdūddur, zīrā eğer o resme olaydı cemʿinde yāʾ sābit olur idi, دِيمَاسٌ [dīmās] ve دَيَامِيسُ [deyāmis] gibi, lākin kütüb-i Fārisiyyede دِينَار [dīnār] Fārisī olup ve ʿArabīde dahi mürādif olmak üzere mersūmdur. Bu cihetle yā'yı nūn'a ibdālle taʿrībi tahayyül olunduktan sonra tahfīfen yā'ya kalble istiʿmāl eylediler yāhūd bi-reʾsihi ʿArabīdir, aslı دِنَّارٌ [dinnār] idi tahfīfen yā'ya ibdāl olundu. Ve kavl-i ahīr kabūle cedīrdir. Ve ʿinde'l-baʿz دِيبَاجٌ [dībāc] lafzı gibi mevhūmen mutasarrıftır, niteki māddesinde beyān olundu, fe'lyenzur.

اَلدِّينَارِيُّ [ed-Dīnāriyy] Bir feres ismidir. Ve Dīnār el-Enṣārī sahābedir ve ʿAmr b. Dīnār tābiʿīdir, pederi sahābī olmak menkūldür.

اَلدِّينَوَرُ [ed-Dīnever] (dāl'ın kesriyle) Mavṣil ile Āẕerbaycān beyninde bir beldedir.

اَلْمُدَنَّرُ [el-mudenner] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol ata ıtlāk olunur ki abraştan ziyāde pul pul benekleri ola; yukālu: فَرَسٌ مُدَنَّرٌ إِذَا كَانَ فِيهِ نُكَتٌ فَوْقَ الْبَرَشِ Ve sikke vurulmuş altına denir ki tecrīd olur; yukālu: دِينَارٌ مُدَنَّرٌ أَيْ مَضْرُوبٌ Ve altını çok adama denir, رَجُلٌ مُدَنَّرٌ إِذَا كَثُرَ دَنَانِيرُهُ

اَلتَّدْنِيرُ [et-tednīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Parıldamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَنَّرَ وَجْهُهُ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve bir adamın altını firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: دُنِّرَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا كَثُرَ دَنَانِيرُهُ

[د ن ق ر]

اَلدَّنْقَرَةُ [ed-denḳaret] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Umūr ve mesālihin dekāyık ve hafāyāsını tenkīr ve tetebbuᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فُلاَنٌ يُدَنْقِرُ الْأُمُورَ أَيْ يَتَتَبَّعُ مَدَاقَّهَا Ve

دَنْقَرَةٌ Devābb kısmının nā-hoş seğirtmesinden ve yürümesinden bir gūneye denir; yukālu: دَابَّتُهُ تَعْدُو وَتَمْشِي بِالدَّنْقَرَةِ وَهِيَ مِنْ عَدْوِهَا وَمَشْيِهَا إِذَا كَانَ ذَمِيمًا

اَلدَّنْقَرِيُّ [ed-denḳariyy] (dāl'ın fethiyle) ve

اَلدِّنْقَرِيُّ [ed-dinḳariyy] (dāl'ın kesriyle) Kaddi kasīr ve cüsse ve nümāyişi hakīr olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ دَنْقَرِيٌّ وَدِنْقَرِيٌّ أَيْ قَصِيرٌ دَمِيمٌ

[د ن س ر]

دُنَيْسَرُ [Duneyser] (dāl'ın zammı ve nūn ve sīn'in fethiyle) Mardin kurbünde bir beldedir.

[د و ر]

اَلدَّارُ [ed-dār] Binā' ve ᶜarsayı cāmiᶜ mahalle denir, yaᶜnī birkaç hāneyi ve avluyu dā'iren-mā-dār cāmiᶜ olan dā'iredir ki lisānımızda konak ve sarāy taᶜbīr olunur ve o hānelere بَيْتٌ [beyt] denir. Ve

دَارٌ [dār] دَائِرَةٌ [dā'iret] muhaffefi ve بَيْتٌ [beyt] بَيْتُوتَةٌ [beytūtet]ten me'hūzdur. Ve دَارَةٌ [dāret] hā'yla دَارٌ [dār]dan ahasstır. Ve دَارٌ [dār] lafzı mü'ennestir, baᶜzen müzekker istiᶜmāl olunur. Cemᶜi أَدْؤُرٌ [ed'ur] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ki vāv'ı hemzeye mübeddeldir ve أَدُورٌ [edūr] gelir vāv ile ve آدُرٌ [ādur] gelir, hemzenin meddiyle ki makbūldür ve دِيَارٌ [diyār] ve دِيَارَةٌ [diyāret] ve دِيَارَاتٌ [diyārāt] ve دِيرَانٌ [dīrān] gelir dāl'ların kesriyle ve دُورَانٌ [dūrān] gelir dāl'ın zammıyla ve دُورَاتٌ [dūrāt] gelir tā'yla ve أَدْوَارٌ [edvār] gelir, أَبْوَابٌ [ebvibet] gibi ve أَدْوِرَةٌ [edviret] gelir, أَبْوِبَةٌ [ebvibet] gibi.

Mü'ellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre hā'it ile müdār olduğu iᶜtibārıyla مَنْزِلٌ [menzil]e ıtlāk olunmuştur. Bādiye-nişīnlerin kendilere mahsūs olup sınır ve ᶜalāmetle muhāt olan bukᶜaya دَارَةٌ [dāret] ıtlāk ederler hā'yla ki muhassastır, دَارَةُ الْعَرَبِ [dāretu'l-ᶜArab] bu olacaktır. Beldeye ve kabīle mahalline de mecāzen ıtlāk olunur. İntehā. Ve

دَارٌ [dār] Şehr ve beldeye denir. Ve hāssaten Medīne-i münevvere'ye ıtlāk olunur. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve

دَارٌ [dār] ve

دَارَةٌ [dāret] Kabīleye denir ki murād kabīlenin bi'l-fiᶜl menzilleri olacaktır, kabīlenin ārāmları mülāhazasıyla; Fārisīde bün-gāh ve Türkīde oba taᶜbīr olunur ve bu ehli mevcūd olmak üzere meclise "nādī" ıtlākı gibidir. Ve iki mertebe ile asl kabīleye de ıtlāk olunur. Ve

دَارٌ [Dār] Bir sanem adıdır. Ebū Baṭn olan ᶜAbduddār onunla nām-dārdır. Ve

دَارٌ [Dār] Esāmīdendir: Dār b. Hāni' b. Ḥabīb bir batn pederidir. Ashābdan Ebū Ruḳayye b. Temīm b. Evs ve Ebū Hind Berīr b. Rezīn ed-Dāriyyān o batndandır.

اَلدَّارَةُ [ed-dāret] (hā'yla) دَارٌ [dār]dan ahasstır, niteki zikr olundu. Ve dağlar aralığında vākiᶜ arz-ı vāsiᶜaya ıtlāk olunur. Ve bir nesneyi çepçevre ihāta eden şey'e denir, dā'ire gibi. Ve

دَارَةُ الرَّمْلِ [dāretu'r-remle] Değirmi ve müstedīr olan kumluğa ıtlāk olunur. دَارَةٌ [dāret]in cemᶜi دَارَاتٌ [dārāt] ve دُورٌ [dūr] gelir dāl'ın zammıyla, سَاحَةٌ [sāḥat] ve سُوحٌ

[sūḥ] gibi. Ve

دَارَةٌ [Dāret] Ḫābūr aʿmālinden bir belde adıdır. Ve ay ağılına denir, هَالَةُ الْقَمَرِ [hāletu’l-ḳamer] maʿnāsına.

دَارَاتُ الْعَرَبِ [dārātu’l-ʿArab] Diyār-ı ʿArab’da دَارَةٌ [dāret] ile musaddar olan mevāziʿ olacaktır ki yüz ondan ziyādedir, bundan gayrının müʾellifinde bu mertebede müctemiʿ olmamıştır. Sāʾir müʾellifīn-i kütüb-i lügat ise kemāl üzere tetebbuʿ ve tenkīr eylemişlerdir. Ve lillāhi’l-hamdu ʿalā-zālik işbu kitāb-ı *Ḳāmūs*’ta hurūf-ı hecā tertību üzere ber-vefk-i ātī zikr ve īrād olundu:

دَارَةُ الْآرَامِ [Dāretu’l-Ārām], دَارَةُ أَبْرَقَ [Dāretu Ebraḳ], دَارَةُ أُحُدٍ [Dāretu Uḥud], دَارَةُ الْأَرْحَامِ [Dāretu’l-Erḥām], دَارَةُ الْأَسْوَاطِ [Dāretu’l-Asvāṭ], دَارَةُ الْإِكْلِيلِ [Dāretu’l-İklīl], دَارَةُ الْأَكْوَارِ [Dāretu’l-Ekvār], دَارَةُ أَهْوَى [Dāretu Ehvā], دَارَةُ بَاسِلٍ [Dāretu Bāsil], دَارَةُ بُحْثُرٍ [Dāretu Buḥs̱ur], دَارَةُ بَدْوَتَيْنِ [Dāretu Bedveteyn], دَارَةُ الْبَيْضَاءِ [Dāretu’l-Beyḍāʾ], دَارَةُ التُّلَّى [Dāretu’t-Tullā], دَارَةُ تِيلٍ [Dāretu Tīl], دَارَةُ الثَّلْمَاءِ [Dāretu’s̱-S̱elmāʾ], دَارَةُ الْجَأْبِ [Dāretu’l-Ceʾb], دَارَةُ الْجُثُومِ [Dāretu’l-Cus̱ūm], دَارَةُ جُدَّى [Dāretu Cuddā], دَارَةُ جُلْجُلٍ [Dāretu Culcul], دَارَةُ الْجَلْعَبِ [Dāretu’l-Celʿab], دَارَةُ الْجُمُدِ [Dāretu’l-Cumud], دَارَةُ جَوْدَاتٍ [Dāretu Cevdāt], دَارَةُ الْجَوْلَاءِ [Dāretu’l-Cevlāʾ], دَارَةُ جَوْلَةَ [Dāretu Cevlet], دَارَةُ جُهْدٍ [Dāretu Cuhd], دَارَةُ جَيْفُونٍ [Dāretu Ceyfūn], دَارَةُ حُلْحُلٍ [Dāretu Ḥulḥul] ve bu cīmī olan جُلْجُلٌ musahhafı değildir, دَارَةُ حَوْقٍ [Dāretu Ḥavḳ], دَارَةُ الْخَرْجِ [Dāretu’l-Ḫarc], دَارَةُ الْخَلَاءَةِ [Dāretu’l-Ḫalāʾet], دَارَةُ الْخَنَازِيرِ [Dāretu’l-Ḫanāzīr], دَارَةُ خَنْزَرٍ [Dāretu Ḫanzer], دَارَةُ الْخَنْزَرَتَيْنِ [Dāretu’l-Ḫanzereteyn], دَارَةُ الْخِنْزِيرَيْنِ [Dāretu’l-Ḫinzīreyn], دَارَةُ خَوٍّ [Dāretu Ḫavv], دَارَةُ دَاثِرٍ [Dāretu Dās̱ir], دَارَةُ دَمْخٍ [Dāretu Demḫ], دَارَةُ دَمُّونٍ [Dāretu Demmūn], دَارَةُ الدُّورِ [Dāretu’d-Dūr], دَارَةُ الذِّئْبِ [Dāretu’z̠-Z̠iʾb], دَارَةُ الذُّؤَيْبِ [Dāretu’z̠-Z̠uʾeyb], دَارَةُ ذَاتِ عُرْشٍ [Dāretu Z̠ātu ʿUrş], دَارَةُ رَابِغٍ [Dāretu Rābiġ], دَارَةُ الرَّجْلَيْنِ [Dāretu’r-Recleyn], دَارَةُ الرَّدْمِ [Dāretu’r-Redm], دَارَةُ رَدْهَةَ [Dāretu Redhet], دَارَةُ رَفْرَفٍ [Dāretu Refref] rā-i mühmelerin fethalarıyla yāhūd muʿcemelerin zammeleriyledir, دَارَةُ الرُّمْحِ [Dāretu’r-Rumḥ], دَارَةُ الرِّمْرِمِ [Dāretu’r-Rimrim], دَارَةُ رَهْبَى [Dāretu Rehbā], دَارَةُ الرُّهَى [Dāretu’r-Ruhā], دَارَةُ سَعْرٍ [Dāretu Saʿr] sīn’in fethi ve kesriyle, دَارَةُ السَّلَمِ [Dāretu’s-Selem], دَارَةُ شَجَا [Dāretu Şecā] cīm’le قَفَا [kafā] veznindedir ve bu شَحَى musahhafı değildir, دَارَةُ صَارَةَ [Dāretu Ṣāret] دَارَةُ الصَّفَائِحِ [Dāretu’ṣ-Ṣafāʾiḥ], دَارَةُ صُلْصُلٍ [Dāretu Ṣulṣul], دَارَةُ صَنْدَلٍ [Dāretu Ṣandal], دَارَةُ عَبْسٍ [Dāretu ʿAbs], دَارَةُ عَسْعَسٍ [Dāretu ʿAsʿas], دَارَةُ الْعَلْيَاءِ [Dāretu’l-ʿAlyāʾ], دَارَةُ عُوَارِضٍ [Dāretu ʿUvāriḍ], دَارَةُ عُوَارِمٍ [Dāretu ʿUvārim], دَارَةُ الْعُوجِ [Dāretu’l-ʿŪc], دَارَةُ عُوَيْجٍ [Dāretu ʿUveyc], دَارَةُ الْغُبَيْرِ [Dāretu’l-Ġubeyr], دَارَةُ الْغُزَيِّلِ [Dāretu’l-Ġuzeyyil], دَارَةُ الْغُمَيْرِ [Dāretu’l-Ġumeyr], دَارَةُ فَتْكٍ [Dāretu Fetk], دَارَةُ الْفُرُوعِ [Dāretu’l-Furūʿ], دَارَةُ فَرْوَعٍ [Dāretu Fervaʿ] جَرْوَلٌ [cervel] vezninde دَارَةُ الْفُرُوعِ [Dāretu’l-Furūʿ]ın gayrıdır, دَارَةُ الْقِدَاحِ [Dāretu’l-Ḳidāḥ - Dāretu’l-Ḳaddāḥ] كِتَابٌ [kitāb] ve كَتَّانٌ [kettān] veznlerinde, دَارَةُ قُرْحٍ [Dāretu Ḳurḥ], دَارَةُ الْقُطْقُطِ [Dāretu’l-Ḳuṭḳuṭ], دَارَةُ الْقَلْتَيْنِ [Dāretu’l-Ḳaltīn], دَارَةُ الْقِنَّعْبَةِ [Dāretu’l-Ḳinnaʿbet], دَارَةُ الْقَمُوصِ [Dāretu’l-Ḳamūṣ], دَارَةُ قَوٍّ [Dāretu Ḳavv], دَارَةُ كَامِسٍ [Dāretu Kāmis], دَارَةُ كِبْدٍ [Dāretu Kibd], دَارَةُ الْكَبِيسَاتِ [Dāretu’l-Kebīsāt], دَارَةُ الْكَوْرِ [Dāretu’l-Kevr], دَارَةُ الْكُورِ [Dāretu’l-Kūr] kāf’ın

zammıyla, دَارَةُ لَاقِطٍ [Dāretu Lāḳiṭ], دَارَةُ مَأْسَلٍ [Dāretu Me᾿sel], دَارَةُ مُتَالِعٍ [Dāretu Mutāliᶜ], دَارَةُ الْمَثَامِنِ [Dāretu'l-Meṡāmin], دَارَةُ مِحْصَنٍ [Dāretu Miḥṣan], دَارَةُ الْمَرَاضِ [Dāretu'l-Merāḍ], دَارَةُ الْمَرْدَمَةِ [Dāretu'l-Merdemet], دَارَةُ الْمَرْوَرَاتِ [Dāretu'l-Merverāt], دَارَةُ مَعْرُوفٍ [Dāretu Maᶜrūf], دَارَةُ مُعَيْطٍ [Dāretu Muᶜayṭ], دَارَةُ الْمَكَامِنِ [Dāretu'l-Mekāmin], دَارَةُ مَكْمَنٍ [Dāretu Mekmen], دَارَةُ مَلْحُوبٍ [Dāretu Melḥūb], دَارَةُ الْمَلِكَةِ [Dāretu'l-Meliket], دَارَةُ مَنْوَرٍ [Dāretu Menver], دَارَةُ مَوَاضِعَ [Dāretu Mevāḍiᶜ], دَارَةُ مَوْضُوعٍ [Dāretu Mevḍūᶜ], دَارَةُ النَّشَّاشِ [Dāretu'n-Neşşāş], دَارَةُ النِّصَابِ [Dāretu'n-Niṣāb], دَارَةُ وَاحِدٍ [Dāretu Vāḥid], دَارَةُ وَاسِطٍ [Dāretu Vāsiṭ], دَارَةُ وَسَطٍ [Dāretu Vasaṭ], دَارَةُ وَشْحَى [Dāretu Veşḥā], دَارَةُ هَضْبٍ [Dāretu Haḍb], دَارَةُ الْيَعْضِيدِ [Dāretu'l-Yaᶜḍīd], دَارَةُ يَلْغُونٍ [Dāretu Yelġūn] yāhūd mühmele iledir, bunların her biri māddelerinde meşrūhtur. Ve

دَارَةٌ [dāret] Maᶜrife olarak āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِدَارَةٍ أَيِ الدَّاهِيَةِ

اَلدَّائِرَةُ [ed-dā᾿iret] Bu dahi bir şey᾿i çepçevre ihātā eden nesneye denir. Cemᶜi دَوَائِرُ [devā᾿ir] gelir; yukālu: دَارَتْ بِهِ الدَّوَائِرُ Şārih der ki fi'l-asl ism-i fāᶜildir, āhirindeki tā᾿ vasfiyyeden ismiyyete nakl için ilhāk olunmuştur. Ve

دَائِرَةٌ [dā᾿iret] Halkaya ıtlāk olunur; yukālu: رَأَيْتُهُ قَاعِدًا فِي وَسَطِ الدَّائِرَةِ أَيِ الْحَلْقَةِ Ve insānın başındaki perçeminin ve saçının bir bölüğü üzere olan değirmi saça ıtlāk olunur; o gūne mahbūblara tabla-perçem taᶜbīr olunur. ᶜAlā-kavlin saçının bittiği yere ıtlāk olunur ki küçük tabla tarzında olur. Ve

دَائِرَةٌ [dā᾿iret] Hezīmet maᶜnāsına müstaᶜmeldir, beliyye-i muhīta gibi dā᾿ir olduğu için; yukālu: أَصَابَتْهُمُ الدَّائِرَةُ أَيِ الْهَزِيمَةُ Ve insānın burnu altında yaᶜnī üst dudağının ortasında olan değirmi yive ıtlāk olunur.

اَلدَّيِّرَةُ [ed-deyyiret] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Bu dahi müstedīrü'ş-şekl olan kumluğa denir.

اَلتَّدْوِرَةُ [et-tedviret] (تَفْعِلَةٌ [tefᶜilet] vezninde) Bu dahi دَيِّرَةٌ [deyyiret] maᶜnāsınadır.

اَلدَّوْرُ [ed-devr] (جَوْرٌ [devr] vezninde) ve

اَلدَّوَرَانُ [ed-deverān] (fetehātla) Dönmek ve dolanmak maᶜnāsınadır; çarh gibi; yukālu: دَارَ الشَّيْءُ يَدُورُ دَوْرًا وَدَوَرَانًا

اَلْإِسْتِدَارَةُ [el-istidāret] Bu dahi dönüp dolanmak maᶜnāsınadır ve değirmilenmek maᶜnāsınadır, onun için değirmi nesneye مُسْتَدِيرَةٌ [mustedīret] denir; yukālu: اِسْتَدَارَ الْقَمَرُ وَقَمَرٌ مُسْتَدِيرٌ

اَلْإِدَارَةُ [el-idāret] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi çarh gibi çevirip döndürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَدَرْتُهُ إِدَارَةً Ve dolandırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَدَرْتُ الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِي Maᶜnā-yı evveldendir ki bir kimseyi bir husūstan terk ve ferāgata bāᶜis olsa أَدَارَ فُلَانًا عَنِ الْأَمْرِ derler, حَاوَلَهُ أَنْ يَتْرُكَهُ maᶜnāsına ki lisānımızda filānı o işten çevirdi taᶜbīr olunur; kezālik bir husūsun fiᶜline bāᶜis olsa أَدَارَ عَلَيْهِ derler, حَاوَلَهُ أَنْ يَفْعَلَهُ maᶜnāsına. Ve

إِدَارَةٌ [idāret] Dönmek ve dolanmak maᶜnāsına lāzım olur; tekūlu: أَدَرْتُ بِمَعْنَى اِسْتَدَرْتُ Ve دُوَارٌ [duvār] marazına mübtelā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُدِيرَ بِهِ إِذَا أَخَذَهُ الدُّوَارُ كَمَا يُقَالُ دِيرَ بِهِ

اَلتَّدْوِيرُ [et-tedvīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi dolap gibi döndürüp çevirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: دَوَّرْتُهُ

وَدَوَّرْتُ بِهِ بِمَعْنَى أَدَرْتُهُ Ve bir nesneyi değirmi kılmak maʿnāsınadır gerek evvelā ve gerek baʿde’l-ʿamel olsun ki değirmiletmek taʿbīr olunur; yukālu: دَوَّرَهُ إِذَا جَعَلَهُ مُدَوَّرًا

اَلْمُدَاوَرَةُ [el-mudāveret] (مُفَاعَلَة [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلدِّوَارُ [ed-divār] (dāl’ın kesriyle) Bir kimse ile beraberce Mevlevī gibi dönmek maʿnāsınadır; yukālu: دَاوَرَهُ مُدَاوَرَةً وَدِوَارًا إِذَا دَارَ مَعَهُ Ve bir maslahatın temşītine dürüşmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَاوَرَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا عَالَجَ Ve bir nesnenin kolay tarafını ve tüleğini etrāfından araştırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَاوَرَهُ إِذَا لَاوَصَهُ

اَلدَّوَّارُ [ed-devvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلدَّوَّارِيُّ [ed-devvāriyy] Mübālagaten nefsine nisbetle dönücü ve dāʾimī döner olan şeyʾe denir, çarh-ı değirmen gibi hareket-i devriyyesi olan nesneden ʿibārettir; yukālu: اَلدَّهْرُ بِالنَّاسِ دَوَّارٌ وَدَوَّارِيٌّ أَيْ دَائِرٌ يَعْنِي يَدُورُ بِأَحْوَالِهِ الْمُخْتَلِفَةِ

اَلدُّوَارُ [ed-duvār] (dāl’ın zammı ve fethiyle غُرَابٌ [ġurāb] ve سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Baş çiğrinmek ʿilletine denir ki dolāb marazı taʿbīr olunur ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: دِيرَ بِهِ وَدِيرَ عَلَيْهِ دُوَارٌ إِذَا أَخَذَهُ الدُّوَارُ ve yukālu: أُدِيرَ بِهِ كَمَا ذُكِرَ وَهُوَ مُدَارٌ بِهِ وَهُوَ مَدُورٌ

اَلدُّوَّارَةُ [ed-duvvāret] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Değirmi nesneye denir. Bu cihetten başın değirmi olarak bir bölüğüne دُوَّارَةُ الرَّأْسِ [duvvāretu’r-reʾs] derler. Ve

دُوَّارَةُ الْبَطْنِ [duvvāretu’l-baṭn] Koyun kısmının karnındaki bağırsaklardan kıvrım değirmi bağırsağa ıtlāk olunur; bu maʿnālarda dāl’ın fethiyle de lügattir. Ve

دُوَّارَةٌ [duvvāret] Şol değirmi kumluğa denir ki vahşī cānverler onun çevresini dolanıp üzeri pek yumuşak olmakla onda geşt ü güzār edemezler.

اَلدَّوَّارُ [Devvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde, رُمَّانٌ [rummān] vezninde dahi cāʾizdir) Kaʿbe-i muʿazzamaya ıtlāk olunur, mutāf olduğu için. Ve bir sanemin adıdır; bunda tahfīfle de zebān-zeddir.

اَلدَّوَّارَةُ [ed-devvāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Perkār taʿbīr olunan ālete denir ki dāʾire çizilir, فِرْجَارٌ [fircār] dahi denir ki perkār muʿarrebidir; ve yukālu: لِكُلِّ مَا لَمْ يَتَحَرَّكْ وَلَمْ يَدُرْ دَوَّارَةٌ وَقَوَّارَةٌ بِفَتْحِهِمَا فَإِذَا تَحَرَّكَ أَوْ دَارَ فَهُوَ دُوَّارَةٌ وَقُوَّارَةٌ بِضَمِّهِمَا Yaʿnī “Değirmi olup lākin hareketi yāhūd deverānı olmayan şeyʾe دَوَّارَةٌ [devvāret] ve قَوَّارَةٌ [ḳavvāret] denir fethile baş gibi ve hareketi yāhūd deverānı olan değirmiye دُوَّارَةٌ [duvvāret] ve قُوَّارَةٌ [ḳuvvāret] denir zammıla, çarh ve değirmen gibi.” Şārih der ki bu ekserīdir. Lākin müʾellif قُوَّارَةٌ [ḳuvvāret] māddesinde bundan sükūt eylemiştir; o dahi değirmi nesneye denir. Ve

دَوَّارَةٌ [devvāret] Üst dudakta burnunun altında olan değirmice yive denir.

اَلدَّارِيُّ [ed-dāriyy] (yā-yı nisbetle) ʿAttāra ıtlāk olunur; fi’l-asl Baḥreyn şehrinin sāhilinde Dāreyn dedikleri iskeleye mensūbdur. Onda bir pazar vardır ki tüccār Hind tarafından nāfe-i miski oraya celb ve fürūht ederler. Giderek mutlakā ʿıtr-fürūşlarda gālib oldu. Ve

دَارِيٌّ [dāriyy] Niʿmet sāhibi adama ıtlāk olunur, dārında mukīm olup halka inʿām eylediği için. Ve gemide yelken hizmetinde olan mellāha denir ki yelkenci taʿbīr olunur; yelkeni beri öte aktarıp idāre eder.

Ve dā᾽imā hānesinde mukīm ve mülāzım olan adama denir; mübālagaten دَارِيَّةٌ [dāriyyet] dahi denir. Ve şol deveye denir ki dā᾽imā ikāmet-gāhına mülāzım olup merᶜāya gitmez ola; obaya mülāzemet eylediği için ıtlāk olundu.

دُوَّارٌ [Duvvār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

دَوَّارٌ [Devvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Yemāme'de bir zindān adıdır.

اِبْنُ دَارَةَ [İbnu Dāret] Fürsān-ı ᶜArabdan bir kimsedir.

دَارِينُ [Dārīn] (rā'nın kesriyle) Şām'da bir mevziᶜdir. Ve Baḥreyn'de bir iskele adıdır, niteki zikr olundu.

ذُو دَوْرَانَ [Ẕū Devrān] (حَوْرَانُ [ḥavrān] vezninde) Ḳudeyd ile Cuḥfe beyninde bir mevziᶜdir.

دَارَا [Dārā] (elif-i maksūre ile Naṣībīn ile Mardin beyninde bir belde adıdır ki şāh-ı İrān Dārā b. Dārā binā-kerdesidir, ismiyle müsemmādır. Ve Ṭaberistān eyāletinde bir kalᶜa adıdır. Ve Benū ᶜĀmir diyārında bir vādī adıdır. Ve Baḥreyn'de bir nāhiye adıdır.

دَارَةُ الْبَقَرِ [Dāru'l-Baḳar] Mışır'da iki karye adıdır.

دَارُ عُمَارَةَ [Dāru ᶜUmāret] Bağdād'da iki mahalle adıdır: Biri şarkiyye ve biri garbiyyedir.

دَارُ الْقُطْنِ [Dāru'l-Ḳuṭn] (ḳāf'ın zammıyla) Bağdād'da bir mahalledir; İmām Ebu'l-Ḥasan ᶜAlī b. ᶜÖmer ed-Dāreḳuṭnī oradandır. Ve Ḥaleb'de bir mahalle adıdır; fünūn-ı mütenevviᶜada tesānīf-i kesīre-i mebsūta sāhibi ᶜÖmer b. ᶜAlī b. Ḳuşām oaradandır.

دُرْنَى [Durnā] (dāl'ın zammıyla) Bir mevziᶜ adıdır, mevziᶜ-i zikri nūn bābıdır.

اَلدَّارِيُّ [ed-dāriyy] ve

اَلدَّيَّارُ [ed-deyyār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلدُّورِيُّ [ed-dūriyy] (dāl'ın zammıyla) ve

اَلدَّيُّورُ [ed-deyyūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Kes-i vāhid ve ferd maᶜnāsına müstaᶜmeldir ve makām-ı nefye mahsūstur; yukālu: مَا بِالدَّارِ دَارِيٌّ وَدَيَّارٌ وَدَيُّورٌ أَيْ أَحَدٌ Ve دَيَّارٌ [deyyār] ın vezni feyᶜaldir.

اَلْمُدَارَةُ [el-mudāret] (mīm'in zammıyla) Şol değirmi kesilmiş deriye denir ki kova tarzında dikilip onunla kuyudan su çekerler. Ve alaca fūtaya ve izāra denir.

اَلدَّوْدَرَى [ed-devderā] (ضَوْطَرَى [ḍavṭarā] vezninde) Bodur kıza denir ki dibek tarzında yusyuvalak olur.

اَلدُّوَيْرَةُ [ed-Duveyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Rīf-i Şām'da bir beldedir. Ve bir mevziᶜ adıdır ki onda Ḥassūn b. el-Heys̱em el-Muḳri᾽ ed-Duveyrī sākin oldu.

دَوِيرَةُ [Devīret] (صَحِيفَةٌ [ṣaḥīfet] vezninde) Neysābūr kazāsında bir karye adıdır; aᶜlāmdan Muḥammed b. ᶜAbdullāh b. Yūsuf b. Ḫurşīd oradandır.

اَلدُّورُ [ed-Dūr] (dāl'ın zammıyla) Surremen-re᾽ā kasabasıyla Tekrīt beyninde iki karyedir. Birine دُورُ عُلْيَا [Dūru ᶜUlyā] ve birine دُورُ سُفْلَى [Dūru Suflā] derler; aᶜlāmdan Muḥammed b. el-Ferruḫān b. Rūzbeh oradandır. Ve Duceyl kazāsında bir nāhiye adıdır. Ve Meşhed-i Ebī Ḥanīfe radıyallāhu ᶜanhu kurbünde bir mahalle adıdır; muhaddisīnden Muḥammed b. Maḫled b. Ḥafṣ oradandır. Ve Neysābūr'da bir mahalle adıdır; muhaddisīnden Ebū

ᶜAbdullāh ed-Dūrī oradandır. Ve Ahvāz kazāsında bir belde adıdır. Ve bādiyede bir mevziᶜ adıdır.

اَلدُّورَةُ [ed-Dūret] (dāl’ın zammıyla) Ḳuds ile Ḫalīl beyninde bir karyedir; Mıṣır’da Benu’d-Dūrī cemāᶜati oradandır.

دُورَانُ [Dūrān] (dāl’ın zammıyla) Bir mevziᶜdir.

دَوَّرَانُ [Devverān] (dāl’ın ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle) Ṣilḥ kazāsında bir karyedir.

دَارَيَّا [Dāreyyā] Şām’da bir karye adıdır; nisbetinde دَارَانِيٌّ [Dārāniyy] derler gayr-i kıyās üzere.

تَدْوِرَةٌ [tedviret] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Cibāl aralığında vākiᶜ düzce bukᶜaya denir; gayr-i munsarıftır.

اَلْمُدْوَرَةُ [el-mudveret] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Şol nākalara denir ki çoban onları birer birer devr ederek sütlerini sağar ola. Kelime-i mezbūre aslı üzere muhrecdir, yaᶜnī vāv’ı elife kalb olunmamıştır.

[د ه ر]

اَلدَّهْرُ [ed-dehr] (dāl’ın fethi ve hā’nın sükūnuyla) Gāh olur ki esmā-i hüsnāda ᶜadd olunur.

Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*’de beyānına göre دَهْرٌ [dehr] zamān maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin ebed-i gayr-i munkatıᶜ maᶜnāsınadır. Ve Ezherī kavli üzere دَهْرٌ [dehr] ᶜinde’l-ᶜArab baᶜzı zamān-ı atvele ıtlāk olunur, kezālik bi’l-külliyye müddet-i dünyāya ıtlāk olunur. Ve ᶜinde’l-baᶜz ibtidā-yı āferīnişten encāmına kadar ıtlāk olunur ve ᶜalā-kavlin her kavm ve ümmetin دَهْرٌ [dehr]i zamānlarından ᶜibārettir.

Kaldı ki “لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ فَإِنَّ الدَّهْرَ هُوَ الله” وَفِي رِوَايَةٍ “فَإِنَّ الله هُوَ الدَّهْرُ” hadīsinde vākiᶜ دَهْرٌ [dehr] ᶜinde’l-baᶜz esmā-i hüsnādandır. Ve Zemaḫşerī kavli üzere murād zamān-ı tavīldir. Baᶜzı kimseler nevāzil ve havādisi دَهْرٌ [dehr]e ᶜazv ve muzāf eylemekle دَهْرٌ [dehr]den şekvā ve zemm ve nefrīn eylemeleriyle Resūl-i ekrem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretleri دَهْرٌ [dehr]e sebb eylemek hālık ve fāᶜiline sebb eylemek olduğuna mebnī nehy eylemişlerdir. Ve kaldı ki evvelki rivāyete göre فَإِنَّ جَالِبَ الْحَوَادِثِ هُوَ الله sebkindedir. دَهْرٌ [dehr] حَوَادِثُ [ḥavādis̱] mevziᶜine vazᶜ olunmuştur, ke-mā yukālu: إِنَّ أَبَا حَنِيفَةَ أَبُو يُوسُفَ Yaᶜnī “Fakāhette derece-i nihāyete bālig hemīn Ebū Yūsuf’tur.” Pes Ebū Ḥanīfe kemāl-i fıkhla müştehir olduğundan Ebū Yūsuf mevziᶜine vazᶜ olunup meselā قَالَ أَبُو حَنِيفَةَ mahallinde قَالَ أَبُو يُوسُفَ denir. دَهْرٌ [dehr] dahi ᶜindlerinde celb-i havādis ile müştehir olmakla havādis mahalline vazᶜ olundu. Ve rivāyet-i sāniyeye göre فَإِنَّ الله هُوَ الْجَالِبُ لِلْحَوَادِثِ te᾽vīlindedir, zīrā ᶜindlerinde cālib-i havādis دَهْرٌ [dehr]dir, ke-mā yukālu: إِنَّ أَبَا يُوسُفَ أَبُو حَنِيفَةَ Yaᶜnī “Ebū Yūsuf fakāhette derece-i kusvāya bāligdir, mütekāsır değildir” demektir; pes kasrlar ifrādī olur. Ve ᶜalā-kavlin دَهْرٌ [dehr]-i sānī evvelin gayrıdır ki masdar bi-maᶜnā fāᶜildir; إِنَّ الله هُوَ الْمُصَرِّفُ الْمُدَبِّرُ الْمُفِيضُ لِمَا يَحْدُثُ sebkindedir.

Mütercim der ki Şeyḫ-i Ekber kuddise sırruhu *Futūḥāt*’ın yetmiş üçüncü bābında bahs-i mezbūru serd eylemiştir. Ve mü᾽ellif ᶜaleyhi’r-rahmet Şāfiᶜī mutaᶜassıbından iken vech-i mezkūr üzere İmām Aᶜẓam’ı ve Ebū Yūsuf’u kemāl-i fakāhatte temsīli füyūzāt-ı dehriyyeden maᶜdūddur. İntehā. Ve

دَهْرٌ [dehr] Zamān-ı tavīl ve emed-i memdūda denir; tekūlu: مَا رَأَيْتُهُ دَهْرًا أَيْ زَمَانًا طَوِيلاً Ve bin sene müddete denir. Ve harf-i halk olmakla hā’nın fethiyle de cāʾizdir. Cemʿi أَدْهُرٌ [edhur] ve دُهُورٌ [duhūr] gelir. Ve

دَهْرٌ [dehr] Mecāzen nāzile ve hādiseye ıtlāk olunur; yukālu: أَقْلَقَهُ دَهْرٌ أَي نَازِلَةٌ Ve himmet maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: مَا دَهْرِي بِكَذَا أَيْ هِمَّتِى وَإِرَادَتِي Ve gāyet ve encām maʿnāsına müstaʿmeldir, cüzʾiyyet ve külliyyet münāsebetiyle; yukālu: دَهْرُهُ صَارَ إِلَى كَذَا أَيْ غَايَتُهُ Ve galebe maʿnāsına müstaʿmeldir ki iʿtikād-ı ʿavāmda fiʿl-i zamāndır; yukālu: تَطَاوَلَ عَلَيْهِ بِالدَّهْرِ أَيْ بِالْغَلَبَةِ Ve deʾb ve ʿādet maʿnāsına müstaʿmeldir ki müddet-i hayātta bākī olur; yukālu: دَهْرُهُ كَذَا أَيْ عَادَتُهُ Ve

دَهْرٌ [dehr] Bi’l-ahz masdar olarak istiʿmāl olunur, bir kimseye bir hādise ve kerīhe isābet eylemek maʿnāsına; yukālu: دَهَرَهُمْ أَمْرٌ دَهْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَزَلَ بِهِمْ مَكْرُوهٌ وَهُمْ مَدْهُورٌ بِهِمْ وَمَدْهُورُونَ

اَلدَّهَارِيرُ [ed-dehārīr] (عَبَادِيدُ [ʿabādīd] vezninde) Evvelü’d-dehri fi’z-zemeni’l-māżī maʿnāsınadır ve bunun müfredi yoktur, عَبَادِيدُ [ʿabādīd] gibi. Ve zamān-ı sālif ve hengām-ı kadīm maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve dühūr-i muhtelife maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دُهُورٌ دَهَارِيرُ أَيْ مُخْتَلِفَةٌ

Şārih der ki Cevheri şedīd maʿnāsına sebt eylemiştir ki لَيْلٌ أَلْيَلُ ve ظِلٌّ ظَلِيلٌ kabīlinden olur. Ve *Nihāye*’de Saṭīḥ-i Kāhīn’in ”فَإِنَّ ذَا الدَّهْرَ أَطْوَارٌ دَهَارِيرُ“ kavlinde Ezherī beyānı üzere دَهَارِيرُ [dehārīr] gayr-i kıyās üzere دُهُورٌ [duhūr]un cemʿü’l-cemʿi olmakla murādı buʾs ve niʿamdan zū-hāleyn demektir. Ve Zemaḫşerī kavli üzere دَهَارِيرُ [dehārīr] tasārīf-i دَهْرٌ [dehr]den ʿibārettir, دَهْرٌ [dehr] lafzından meʾhūzdur, lafzından vāhidi yoktur. Pes müʾellif Zemaḫşerī’ye muvāfakat eylemiştir. Ve Kāle fi’l-*Esās* مَضَتْ دُهُورٌ دَهَارِيرُ أَيْ طِوَالٌ

اَلدَّهِيرُ [ed-dehīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلدَّاهِرُ [ed-dāhir] Mübālagaten vasf olur; yukālu: يَمْضِي عَلَيْهِمْ دَهْرٌ دَهِيرٌ وَدَاهِرٌ أَيْ شَدِيدٌ ve tekūlu: لاَ آتِيهِ دَهْرَ الدَّاهِرِينَ أَيْ أَبَدًا كَمَا تَقُولُ عَوْضَ الْعَائِضِينَ

اَلدَّهْرِيُّ [ed-dehriyy] (yā-yı nisbetle) Dehrin bekāʾ ve ʿadem-i fenāsını zuʿm ve iʿtikād eden mülhide denir ki āhireti münkir olur, hayvān ve insān, giyāh menzilindedir, دَهْرٌ أَبَدِيُّ الْبَقَاءِ derler.

Şārih der ki دَهْرِيٌّ [dehriyy] dāl’ın fethiyle mülhid-i mezbūra denir ve dāl’ın zammıyla gayr-i kıyās üzere pīr ve sāl-horde kimseye denir, fark için nisbet mütegayyirdir. Kezālik vech-i ātī üzere دَهْرٌ [Dehr] nām kabīleye mensūb demektir ve minhu yukālu: رَجُلٌ دَهْرِيٌّ وَدُهْرِيٌّ أَيْ مُلْحِدٌ وَمُسِنٌّ وَمِنْ قَبِيلَةِ الدَّهْرِ İntehā.

اَلْمُدَاهَرَةُ [el-mudāheret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلدِّهَارُ [ed-dihār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Tevkīt ve tahdīd eylemeyerek müddet-i medīde üzere muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَامَلَهُ مُدَاهَرَةً وَدِهَارًا ve yukālu: إِسْتَأْجَرَهُ مُدَاهَرَةً

اَلدَّهْوَرَةُ [ed-dehveret] (جَهْوَرَةٌ [cehveret] vezninde) Bir nesneyi biriktirip bir çukur ve derin yere atmak maʿnāsınadır; tarkı dehrden meʾhūzdur; yukālu: دَهْوَرَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ وَقَذَفَهُ فِي مَهْوَاةٍ Ve çımkırmak vechiyle hadeslemek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْوَرَ الرَّجُلُ وَالطَّيْرُ إِذَا سَلَحَ Ve kelāmı refīʿü’ş-şān olarak muttasılan fesāhat ve belāgatla te-

kellüm eylemek maʿnāsınadır, havādis-i ʿazīme-i mütevāliye-i dehr gibi; yukālu: دَهْوَرَ الْكَلاَمَ إِذَا فَخَّمَ بَعْضَهُ فِي إِثْرِ بَعْضٍ Ve bir nesneyi öte kakıp düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْوَرَ الْحَائِطَ إِذَا دَفَعَهُ فَسَقَطَ

اَلتَّدَهْوُرُ [et-tedehvur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Gecenin ekser vakti savuşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْوَرَ اللَّيْلُ إِذَا أَدْبَرَ

اَلدَّهْوَرِيُّ [ed-dehveriyy] (جَهْوَرِيٌّ [cehveriyy] vezninde) Metīn ve dayangan adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَهْوَرِيٌّ أَيْ صُلْبٌ

دَهْرٌ [Dehr] (نَهْرٌ [nehr] vezninde) Ḥaḍramevt yanında bir vādī adıdır. Ve bir kabīle pederinin ismidir, nisbetinde دُهْرِيٌّ [Duhriyy] denir dāl'ın zammıyla gayr-i kıyās üzere. Ve

دُهْرِيٌّ [Duhriyy] Pīr ve sāl-hordeye ıtlāk olunur ki bu dahi tagyīr-i nisbettendir, niteki zikr olundu.

دَاهِرٌ [Dāhir] ve

دَهِيرٌ [Dehīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Aʿlām-ı ricāldendir.

اَلدَّاهِرَةُ [ed-dāhiret] Nisbet üzere zāt-ı dehr demektir ki üzerinden dūr u dırāz vakt geçmiş nesne demektir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır. Bu münāsebetle kāmeti ifrāt üzere uzun olan hatuna دَاهِرَةُ الطُّولِ [dāhiretu'ṭ-ṭūl] ıtlāk ederler; yukālu: إِنَّهَا لَدَاهِرَةُ الطُّولِ أَيْ طَوِيلَةٌ جِدًّا

دَاهَرُ [Dāher] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Kasaba-i memleket-i Sind olan Deybul nām şehrin şāhı ismidir ki Ḥaccāc'ın ʿamm-zādesi Muḥammed b. el-Ḳāsim es̱-S̱aḳafī katl eylemiştir.

اَلدَّاهِرِيُّ [ed-Dāhiriyy] (نَاصِرِيٌّ [nāṣiriyy] vezninde) Dāhir'e mensūb demektir. ʿAbdullāh b. Ḥakīm ed-Dāhirī zaʿīfü'r-rivāyedir. Ve ʿAbdusselām ed-Dāhirī muhaddistir.

[د ه د ر]

دُهْدُرَّيْن [duhdurreyn] (dāl'ların zammı ve rā-yı müşeddedenin fethiyle) بَطَلَ fiʿlinin ismidir, yaʿnī ism-i fiʿl-i māzīdir ki بَطَلَ maʿnāsınadır, سَرْعَانَ ve هَيْهَاتَ gibi ki سَرُعَ ve بَعُدَ fiʿllerinin ismleridir. Ve bātıl ve beyhūdenin ve kizb ve dürūgun dahi ismleridir, niteki دُهْدُرٌّ [duhdurr] dahi böylecedir. Yaʿnī asl دُهْدُرٌّ [duhdurr] bātıl ve kizbin ismi olup tesniye olarak دُهْدُرَّيْن [duhdurreyn] ʿunvānında dahi istiʿmāl olunur ve minhu'l-meselu: "دُهْدُرَّيْن سَعْدُ الْقَيْنُ" أَيْ بَطَلَ سَعْدُ اَلْحَدَّادُ بِأَنْ لاَ يُسْتَعْمَلَ لِتَشَاغُلِهِمْ بِالْقَحْطِ Yaʿnī "Nās kaht u galā beliyyesine uğraşmakla demircilik maslahatları kalmadığından nāşī Saʿd dedikleri demirci mühmel ve muʿattal kaldı." Pes burada ism-i fiʿl-i māzī olarak istiʿmāl olundu. Ve ʿinde'l-baʿz bir demirci "ismim Saʿd" diyerek bir müddet imrār-ı eyyām eyledikten sonra bir takrīble isminin Saʿd olmadığı beyne'n-nās mütebeyyen olmakla o bābda kizbi zāhir oldukta kendisine kelām-ı mezbūru darb eylediler, taʿnī "Ey demirci, saʿd-ı bātılı bātıl ile cemʿ eyledin!"

Pes دُهْدُرَّيْن [duhdurreyn] tesniye olup ve muzmer جَمَعْتَ fiʿliyle mansūb ve سَعْدُ münādā-yı maʿrife ve harf-i nidā mahzūf ve اَلْقَيْنُ kelimesi sıfat olur. Ve mukaddemā sanʿatında hazākat iddiʿā edip baʿdehu bī-behre zuhūr eylemekle kizbi iki defʿa müteʿayyen olduğunda tesniye ile īrād eylediler. Ve baʿzılar munfasılan da دُرَّيْن [durreyn] ʿunvānıyla rivāyet eylediler, gūyā ki دُهْ lafzı دَهَا kelimesinden fiʿl-i emr olup lām-ı fiʿli olan vāv ʿayn-ı fiʿli

mevziʿine nakl olunup دُوهْ olduktan sonra ictimāʿ-ı sākineyn için vāv hazf olundu.

Ve دُرَّيْنِ kelimesi "دَرَّ – يَدُرُّ – دُرُورًا" sīgasından ism-i müsennādır, لَبَّيْكَ ve حَنَانَيْكَ lafzları gibi, teʾkīd için īrād olunmuştur. Hāsıl-ı maʿnā: "Kizb ve dürūgda ey Saʿd sen tetābuʿ ederek ifrāt ve mübālaga kıl" demek olur. Ve baʿzılar dediler ki haddād-ı mezbūr ʿAcem tāʾifesinden olup Yemen nevāhīlerinde sanʿatını icrā eyleyerek geşt ü güzār eyler idi. Nāhiyenin birinde kesādladığı vaktte lisān-ı Fārisī üzere دَهْ بَدْرُودْ der idi. دَهْ [deh] Fārisīde karye ve بَدْرُودْ [bedrūd] vedāʾ maʿnāsına olmakla işbu karyeye vedāʿ ederim demekle ferdā mahall-i āhere ʿazm eyleyeceğini ihbār eder idi, tā ki halk bir müddet gitme deyip kendisini istiʿmāl edeler. ʿArab bu kelāmı taʿrīb edip mutlakan kizb ve beyhūde mevkiʿinde darb-ı mesel eylediler. Vech-i mezkūr üzere rāh ve revişi herkesin maʿlūmu olmakla birbirine إِذَا سَمِعْتَ بِسُرَى الْقَيْنِ فَإِنَّهُ مُصَبِّحٌ derler idi; yaʿnī "Maʿhūd demircinin bu gece giderim dediğini tasdīk eyleme, o yarın da bundadır."

Müʾellif gerçi bu gūne bast u beyān eyledi, lākin ikinci vechi müşevveş olmakla bir hoşça zāʾikası mümāss-ı havāss olmamıştır. *Emsāl*-i Meydānī'de ziyādece mebsūttur. Ez-cümle ʿArab tāʾifesi ʿAcemi ehl-i mekr ü hadīʿa olmak üzere iʿtikād ederler idi. ʿAcem tāʾifesi ʿAraba muhālata ve دُرٌّ [durr] ile yaʿnī inci ile ticāret edip lākin ʿArabiyyede fesāhat üzere edā edemezler idi. ʿArabīde عَشَرَةٌ [ʿaşeret] diyecek yerde lisān-ı Fārisī üzere "deh"; ve إِثْنَيْنِ [işneyn] diyecek yerde "dū" derler idi ki bunu doğru tekellüm edip sāʾirīne kelimāt-ı ʿArabiyye mezc ederler idi. Bir gün ʿale'l-ʿāde ʿAcemden bir tācir vāfir ak ve kara boncuklar ve yalancı inciler getirdi. Suʾāl edenlere de دَهْ دُرَّيْنِ [deh durreyn] ile cevāb verdi ki murādı iki gūne inci demek idi. "Dū" diyecek yerde de "deh" dedi. baʿdehu ʿaybesini istikşāf eylediklerinde kizbi zāhir olmakla دَهْ دُرَّيْنِ diyerek hezl ve Saʿd nām haddād beyne'l-ʿArab kizble müştehir olmakla سَعْدٌ اَلْقَيْنُ lafzını dahi izāfe edip ve müzdevic olmakla minbaʿd darb-ı mesel eylediler ve دُرٌّ [durr] lafzına müzāveceten dāl'ını mazmūm kıldılar. Baʿdehu دُهْدُرٌّ kelimesini ve ondan tasarrufla دُهْدَارٌ ve baʿzen rā'yı nūn'a ibdālle دُهْدُنٌّ kelimelerini kizb ve bātıl ve beyhūdede istiʿmāl eylediler.

Ve mütercim-i fakīrin ʿArabistān'da elsine-i ʿArabdan mesmūʿu olduğu üzere bir adamı hezl ile mümtezic tekzīb mevkiʿinde دُهْدُرَّيْنِ ve دُهْدُرٌّ ʿunvānıyla īrād ederler. Hattā nisvān-ı fellāhīn tahrīfle دِرَّاوٌ [dirrāv] dedikleri mesmūʿ olmuştur, dāl'ın kesri ve rā'nın teşdīdi ve elif ve vāv ile. İntehā.

[د ه ش ر]

اَلدَّهْشَرَةُ [ed-dehşeret] (şīn-i muʿceme ile دَسْكَرَةٌ [deskeret] vezninde) Nāka-i kebīreye denir. Ve masdar olur bir işi rıfk ve sühūletle işlemeyip ʿacele ile görmek maʿnāsına; yukālu: دَهْشَرَ الْأَمْرَ إِذَا عَمِلَهُ بِغَيْرِ رِفْقٍ Ve güreşçi hasmını cüst ve çabuk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: دَهْشَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ الْأَخْذَ فِي الصِّرَاعِ Kezālik cimāʿda çabuk deprenmek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْشَرَ فِي الْجِمَاعِ إِذَا أَسْرَعَ

[د ه ك ر]

اَلتَّدَهْكُرُ [et-tedehkur] تَدَحْرُجٌ [tedahruc]

vezninde ve mürādifidir ki yuvarlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْكَرَ الْحَجَرُ إِذَا تَدَحْرَجَ Ve bir nesne üzere sürʿatle sıçrayıp binmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْكَرَ عَلَيْهِ إِذَا تَنَزَّى Ve hatunun sağrısı pek büyük olmakla yürürken beri öte ıztırāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْكَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا اضْطَرَبَتْ

[د ه م ر]

اَلْمُدَهْمَرَةُ [el-mudehmeret] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Gövdesi tıknaz ve sımsıkı ve kunt olan hatuna denir.

[د ي ر]

اَلدَّيْرُ [ed-deyr] (dāl’ın fethi ve yā’nın sükūnuyla) خَانُ النَّصَارَى [ḫānu’n-Naṣārā] yaʿnī Naṣrānīlerin manastırlarına denir ki bu kiliseden başkadır. Cemʿi أَدْيَارٌ [edyār] dır.

اَلدَّيَّارُ [ed-deyyār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde ki vezni فَعَّالٌ [faʿʿāl]dir) ve

اَلدَّيْرَانِيُّ [ed-deyrāniyy] Gayr-i kıyās üzere nisbetle sāhib-i manastır olana denir.

رَأْسُ الدَّيْرِ [reʾsu’d-deyr] Manastır sükkānına reʾīs olan papaza denir.

دَيْرُ الزَّعْفَرَانِ [Deyru’z-Zaʿferān] İki mevziʿ adıdır.

دَيْرُ رَكِيٍّ [Deyru Rekiyyin] (خَيْرُ عَلِيٍّ [ḫayru ʿaliyyin] vezninde) Ruhā şehrinde bir mevziʿdir. Ve Dimaşķ kazāsında bir karyedir.

دَيْرُ سَمْعَانَ [Deyru Semʿān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Dimaşķ’ta bir karye adıdır ki ʿÖmer b. ʿAbdulʿazīz orada medfūndur ve hāliyen o karye mechūldür. Ve Anṭākiye türābında bir mevziʿ adıdır. Ve Maʿarra’da bir mevziʿ adıdır. ʿÖmer b. ʿAbdulʿazīz’in merkadı gerçi bundadır derler, lākin sahīh olan kavl-i evveldir. Ve Ḥaleb kazāsında bir mevziʿ adıdır.

دَيْرُ الْعَاقُولِ [Deyru’l-ʿĀķūl] Üç mevziʿdir.

دَيْرُ عَبْدُونَ [Deyru ʿAbdūn] İki mevziʿ adlarıdır.

دَيْرُ الْعَذَارَى [deyru’l-ʿAẕārā] Üç mevziʿ adlarıdır.

دَيْرُ هِنْدَ [Deyru Hind] Üç mevziʿdir.

دَيْرُ نَجْرَانَ [Deyru Necrān] Üç mevziʿdir

دَيْرُ مَرْجِشَ [Deyru Merciş] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) İki mevziʿdir.

دَيْرُ مَارْتَ مَرْيَمَ [Deyru Mārte Meryem] Üç mevziʿdir.

نَجَزَ الدَّالُ بِعَوْنِ اللهِ الْمَلِكِ الْمُتَعَالِ

FASLU'Z̲-Z̲ĀLİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ر]

اَلذَّأْرُ [ez̲-z̲eᵓer] (z̲āl'ın ve hemzenin fethiyle) Bir nesneden korkup istinkāf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَ عَنْهُ ذَأَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إذَا فَزِعَ مِنْهُ وَأَنِفَ Ve bir nesneye cürᵓetlenip ikdām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَ عَلَيْهِ إذَا اجْتَرَأَ Ve darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَ الرَّجُلُ إذَا غَضِبَ فَهُوَ ذَئِرٌ وَذَائِرٌ Ve bir nesneyi kerīh ve nā-hoş görüp iğrenmekle ondan munsarıf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَ الشَّيْءَ إذَا كَرِهَهُ وَانْصَرَفَ عَنْهُ Ve bir işe dadanıp ᶜādet ve idmān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَ بِالْأَمْرِ إذَا ضَرِيَ بِهِ وَاعْتَادَهُ Ve hatun zevcine nüşūz ve ᶜisyān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَئِرَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى بَعْلِهَا إذَا نَشَزَتْ

اَلذَّئِرُ [ez̲-z̲eᵓir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلذَّائِرُ [ez̲-z̲āᵓir] Gazab maᶜnāsından ism-i fāᶜildir, dargın ve gazbān kişiye denir. Ve zevcine nüşūz ve ᶜisyān üzere olan karıya denir; yukālu: رَجُلٌ ذَئِرٌ وَذَائِرٌ أَيْ غَضْبَانُ وَامْرَأَةٌ ذَئِرٌ وَذَائِرٌ أَيْ نَاشِزٌ لِبَعْلِهَا

اَلْإِذْءَارُ [el-iz̲ᵓār] (hemzenin kesriyle) Bir adamı darıltmak maᶜnāsınadır; tekūlu. أَذْأَرْتُ فُلاَنًا إذَا أَغْضَبْتَهُ Ve bir adamı bir nesne üzere cürᵓetlendirip igrā ve tahrīş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ عَلَيْهِ إذَا جَرَّأَهُ وَأَغْرَاهُ Ve bir nesneye muztarr ve nāçār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَذْرَأَهُ إِلَيْهِ إذَا أَلْجَأَهُ وَاضْطَرَّهُ إِلَيْهِ

اَلذِّئَارُ [ez̲-z̲iᵓār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Toprakla karışık fışkıya denir ki nākanın memesine sıvarlar, tā ki yavrusunu emzirmeye ve bunu yavruyu sütten kestikleri vaktte ederler.

اَلذَّأْرُ [ez̲-z̲eᵓr] (z̲āl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Nāka yavrusunu emzirmemek için memesine zikr olunan fışkıyı sıvamak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَرَ النَّاقَةَ ذَأْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إذَا طَلَى أَطْبَاءَهَا بِالذِّئَارِ

اَلْمُذَاءَرَةُ [el-muz̲āᵓeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bu dahi hatun zevcine nüşūz ve ᶜisyān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَاءَرَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى بَعْلِهَا إذَا نَشَزَتْ

اَلْمُذَائِرُ [el-muz̲āᵓir] Ondan ism-i fāᶜildir; yukālu: مَرْأَةٌ مُذَائِرٌ أَيْ نَاشِزَةٌ عَلَى بَعْلِهَا Ve yavrusunu vazᶜ eylediği hīnde ondan nefret edip hanīn eylemeyen ᶜalā-kavlin hemān burnunun ucuyla koklayıp derūnundan özlemez olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُذَائِرٌ إذَا كَانَتْ تَنْفِرُ عَنِ الْوَلَدِ سَاعَةَ تَضَعُهُ أَوْ تَرَأَمُ بِأَنْفِهَا وَلاَ يَصْدُقُ حُبُّهَا

اَلذَّئِرَةُ [ez̲-z̲eᵓiret] (فَرِحَةٌ [ferihat] vezninde) ذَئِرٌ [z̲eᵓir] lafzından müᵓennestir ki dargın ve gazbān maᶜnāsınadır; niteki zikr olundu; ve minhu yukālu: شُؤُونُكَ ذَئِرَةٌ أَيْ دُمُوعُكَ شَأْنٌ [Ve] شُؤُونٌ [şuᵓūn] فِيهَا تَنَفُّشٌ كَتَنَفُّشِ الْغَضْبَانِ [şeᵓn]in cemᵓidir ki baş kemiğinin çatısına denir, göz yaşının ᶜurūku ondadır. تَنَفُّشٌ [teneffuş] tüyler ürpermek maᶜnāsınadır.

[ذ ب ر]

اَلذَّبْرُ [ez̲-z̲ebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Yazı yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الْكِتَابَ ذَبْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إذَا كَتَبَهُ Ve yazıyı noktalayıp iᶜcām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الْكِتَابَ إذَا نَقَطَهُ Ve hafīce kırāᵓat ᶜalā-kavlin sürᶜatle kırāᵓāt eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الْقُرْآنَ إذَا قَرَأَهُ خُفْيَةً أَوْ سَرِيعَةً Ve

ذَبْرٌ [z̲ebr] Ḥimyer kabīlesi lisānında hurmā yaprağı üzere yazılan yazıya denir ki kāğıd gibi ona yazı yazarlar. Ve

ذَبْرٌ [zebr] Kezālik masdar olur, gereği gibi fehm ve idrāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الشَّيْءَ إِذَا عَلِمَهُ وَفَقِهَ بِهِ Ve

ذَبْرٌ [zebr] Sahīfeye denir; yukālu: ذَبَرَ فِي الذَّبْرِ أَيْ فِي الصَّحِيفَةِ Cemʿi ذِبَارٌ [zibār]dır zāl'ın kesriyle.

اَلتَّذْبِيرُ [et-tezbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yazı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَّرَهُ تَذْبِيرًا إِذَا كَتَبَهُ

اَلذَّبَارَةُ [ez-zebāret] (سَفَارَةٌ [sefāret] vezninde) Bir nesneye hüsn-i dikkat ve imʿānla nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الشَّيْءَ ذَبَارَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَظَرَ وَأَحْسَنَ النَّظَرَ Ve bir kelām ve haberin maʿnā ve mefhūmunu fehm ve idrāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَبَرَ الْخَبَرَ إِذَا فَهِمَهُ Ve āb-ı revān gibi selāset ve talākatle okumak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: مَا أَحْسَنَ مَا يَذْبِرُ الشِّعْرَ أَيْ يُمِرُّهُ وَيُنْشِدُهُ

اَلذَّبَرُ [ez-zeber] (fethateynle) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَبِرَ عَلَيْهِ ذَبَرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا غَضِبَ

اَلْمُذَبَّرُ [el-muzebber] (مُعَظَّمٌ [muʿazzam] vezninde) Alaca ve pür-nakş u nigār olan sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُذَبَّرٌ أَيْ مُنَمْنَمٌ

اَلذَّبِرُ [ez-zebir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Sühūlet ve selāset üzere kırāʾat olunan kitāb ve mektūba denir; yukālu: كِتَابٌ ذَبِرٌ أَيْ سَهْلُ الْقِرَاءَةِ

اَلذَّابِرُ [ez-zabir] ʿİlm ve dānişte itkān ve imʿān sāhibi adama denir, gerek hāss ve gerek ʿāmm olsun; yukālu: رَجُلٌ ذَابِرٌ أَيْ مُتْقِنٌ لِلْعِلْمِ

[ذ خ ر]

اَلذُّخْرُ [ez-zuḫr] (zāl'ın zammı ve ḫāyı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi ihtiyār eylemek aʿlā-kavlin ittihāz yaʿnī edinmek maʿnāsınadır ki murād vakt-i hācette muktezī olur diye edinip saklamaktır; yukālu: ذَخَرَ الشَّيْءَ ذُخْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْتَارَهُ أَوِ اتَّخَذَهُ أَيْ لِوَقْتِ حَاجَتِهِ Kāle fi'l-*Esās*: ذَخَرَهُ إِذَا خَبَأَهُ لِوَقْتِ حَاجَتِهِ ve kāle fi'l-*Mişbāḥ* ذَخَرْتُهُ ذُخْرًا مِنْ بَابِ نَفَعَ وَالْإِسْمُ الذُّخْرُ بِالضَّمِّ إِذَا أَعْدَدْتَهُ لِوَقْتِ الْحَاجَةِ إِلَيْهِ Ve

ذُخْرٌ [zuḫr] İsm olur; vakt-i hācet için ittihāz ve hıfz olunan nesneye denir; ذَخِيرَةٌ [zaḫīret] gibi. Cemʿi أَذْخَارٌ [ezḫār] gelir, قُفْلٌ [ḳufl] ve أَقْفَالٌ [aḳfāl] gibi.

اَلْإِدِّخَارُ [el-iddiḫār] (hemzenin ve dāl-ı müşedddedenin kesriyle ondan إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] dir) Zahīre tutmak maʿnāsına; yukālu: إِدَّخَرَهُ بِمَعْنَى ذَخَرَهُ Aslı إِذْتَخَرَ idi, tāʾ ve zāl dāl'a kalb ve idgām olundu, niteki إِدَّكَرَ kelimesi dahi böylecedir.

اَلذَّخِيرَةُ [ez-zaḫīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi vakt-i iktizā için ittihāz ve hıfz olunan şeyʾe denir. Cemʿi ذَخَائِرُ [zaḫāʾir] gelir; ve minhu yukālu: جَعَلَ مَالَهُ ذُخْرًا عِنْدَ اللهِ وَذَخِيرَةً Ve

ذَخِيرَةُ [Zaḫīret] Bir mevziʿ adıdır ki temrin aʿlāsı oraya nisbet olunur.

اَلذَّاخِرُ [ez-zāḫir] (فَاخِرٌ [fāḫir] vezninde) Pek semiz ve tavlı insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ ذَاخِرٌ أَيْ سَمِينٌ Ve

ذَاخِرٌ [Zāḫir] Bir recül adıdır.

اَلْمُذَخَّرُ [el-muzaḫḫar] (مُعَظَّمٌ [muʿazzam] vezninde) Şol ata ıtlāk olunur ki yüğrüklüğünden nāşī ihtiyār ve ittihāz olunmuş ola; yukālu: فَرَسٌ مُذَخَّرٌ أَيْ مُبَقًّى لِحُضْرِهِ

أَذَاخِرُ [Ezāḫir] (hemzenin fethiyle) Mekke'ye karīb bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِذْخِرُ [el-izḫir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Mutlakan ter ü tāze ve sebz olan otluğa denir. Ve bir nevʿ hoş-bū otluğun ismidir,

Türkīde Mekke ayrığı ve Mekke samanı dedikleridir.

اَلذَّخِرُ [ez-Zaḫir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yemen’de bir dağın adıdır.

اَلْمَذَاخِرُ [el-mezāḫir] (مَصَادِرُ [maṣādir] vezninde) İnsān ve hayvānın cevflerine ve batnlarına ve bağırsaklarına ve damarlarına ve esāfil-i butūnlarına ıtlāk olunur, mecmaᶜ ve merciᶜ-i taᶜām u ᶜalef oldukları için ve minhu yukālu: تَمَلَّأَتْ مَذَاخِرُ فُلَانٍ إِذَا شَبِعَ وَمَلَأَتِ الدَّابَّةُ مَذَاخِرَهَا وَهِيَ الْمَوَاضِعُ الَّتِي تَدَّخِرُ فِيهَا الْعَلَفَ وَالْمَاءَ مِنْ جَوْفِهَا

[ذ ر ر]

اَلذَّرُّ [ez-zerr] (zāl’ın fethi ve rā’nın teşdīdiyle) Hurde karıncalara denir, صِغَارُ النَّمْلِ [ṣiġāru’n-neml] maᶜnāsına. Vāhidi ذَرَّةٌ [zerret]tir. Onların yüz dānesi bir arpa vezninde olmakla ذَرَّةٌ [zerret] evzān cümlesindendir. Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿إِنَّ الله لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ أَيْ أَبَدًا Şārih der ki bu mādde saçmak maᶜnāsına mevzūᶜdur, maᶜānī-i sāʾire ondan münşaᶜibdir. Hurde karıncaya ذَرَّة [zerret] ıtlākı saçılmış dāneye teşbīhledir ve vezn-i mezbūr ondan müteferriᶜdir ve şuᶜāᶜ-ı şems sebebiyle pencere ve bacalar içre havāda müselsel toza ذَرَّة [zerret] taᶜbīri dahi ondan münşaᶜibdir. İntehā. Ve

ذَرٌّ [zerr] Masdar olur, tohum ve dāne makūlesini saçmak maᶜnāsına; yukālu: ذَرَّ الْحَبَّ وَالْمِلْحَ وَنَحْوَهُ ذَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَرَّقَهُ وَنَثَرَهُ Ve göze göz otu ekmek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَرَّ الذَّرُورَ إِذَا طَرَحَهُ فِي الْعَيْنِ Ve neşr eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu: ذَرَّ اللهُ عِبَادَهُ فِي الْأَرْضِ إِذَا نَشَرَهُمْ Ve

ذَرٌّ [zerr] ve

ذُرُورٌ [zurūr] (مُرُورٌ [murūr] vezninde) Gövdenin yāhūd sāde etin arıklayıp ve rutūbeti çekilmekle siğil tarzında dāne dāne sūretinde olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَرَّ اللَّحْمُ ذَرًّا وَذُرُورًا إِذَا تَخَدَّدَ Ve ذَرَّةٌ [zerret] gibi yerden nebāt uç göstermek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَرَّ الْبَقْلُ إِذَا طَلَعَ أَيْ أَدْنَى شَيْءٍ مِنْهُ كَالذَّرَّةِ Kezālik güneşin ucu tulūᶜ eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَرَّتِ الشَّمْسُ إِذَا طَلَعَتْ ve yukālu: ذَرَّ قَرْنُ الشَّمْسِ إِذَا طَلَعَ Ve

ذَرٌّ [zerr] Müteᶜaddī olur, nebātı yer bitirmeğe başlayıp ucunu göstermek maᶜnāsına; yukālu: ذَرَّتِ الْأَرْضُ النَّبَاتَ ذَرًّا إِذَا أَطْلَعَتْهُ Ve bir adamın başının ilerisi ağarmaya başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَرَّ الرَّجُلُ يَذُرُّ بِالضَّمِّ وَيَذَرُّ بِالْفَتْحِ ذَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا شَابَ مُقَدَّمُ رَأْسِهِ وَيَذَرُّ فِيهِ بِالْفَتْحِ شَاذٌّ Yaᶜnī bāb-ı rābiᶜden şāzdır.

اَلذَّرْذَرَةُ [ez-zerzeret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi toz ve dāne makūlesini bir nesne üzere dağıtıp saçmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَرْذَرَ الْمِلْحَ وَالْفُلْفُلَ بِمَعْنَى ذَرَّهُ

أَبُو ذَرٍّ [Ebū Zerr] (zāl’ın fethiyle) Ashābdan Cundeb b. Cunāde el-Ġifārī künyesidir, halīlesi Ummu Zerr ile mekniyyedir; burada ذَرّ [zerr] hurde karınca olacaktır. Kendileri, husūsan ferzendlerinin cüsseleri begāyet sagīr ve kasīr idiler. Ve Ebū Zerre el-Ḥāriṡ b. Muᶜāẕ kezālik ashābdandır. Ve Ebū Zerr el-Huzelī eṣ-Ṣāhilī şuᶜarādandır, ᶜalā-kavlin bu dāl-ı mühmele-i mazmūme iledir.

اَلذَّرُورُ [ez-zerūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Göz otuna denir, dārū-yı çeşm maᶜnāsına, tūtiyā ve sürme ve sāʾiri gibi. Ve

ذَرُورٌ [zerūr] Bir nevᶜ ᶜıtr adıdır ki Hind’den gelir. Cemᶜi أَذِرَّةٌ [ezirret] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] gibi.

اَلذَّرِيرَةُ [ez-zerīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-

de) Bu dahi ذَرُورٌ [ẕerūr] dedikleri ʿıtrın adıdır, bu isimle maʿrūftur.

اَلذُّرِّيَّةُ [ez-ẕurriyyet] (ẕāl’ın zamm ve kesri ve rā-i müşeddedenin kesri ve yā-yı müşeddede ile) Bir adamın nesl ve veledine denir. Cemʿi ذُرِّيَّاتٌ [ẕurriyyāt] gelir ve ذَرَارِي [ẕerārī] gelir ẕāl’ın fethiyle. Ve

ذُرِّيَّةٌ [ẕurriyyet] Nisvāna ıtlāḳ olunur, mahall-i nesl olduğu için. Müfred ve cemʿi berāberdir, yaʿnī gerek veled ve gerek nisvān maʿnāsında müfred ve cemʿe şāmildir. Ve cemʿinde ذُرِّيَّاتٌ [ẕurriyyāt] ve ذَرَارِي [ẕerārī] denir.

Şārih der ki vezni fuʿliyyettir, sıġār-ı neml maʿnāsına olan ذَرٌّ [ẕerr] kelimesinden meʾhūzdur. Ve bunda üç lügat vardır: efsahı ẕāl’ın zammıyladır, lügat-ı sāniye kesr ile ve sālise ẕāl’ın fethi ve rā’nın tahfīfiyle كَرِيمَةٌ [kerīmet] veznindedir. Ve ʿinde’l-baʿz “ذ،ر،أ” māddesinden ki halk maʿnāsınadır, meʾhūzdur vezni fuʿūlettir, niteki hemze bābında dahi zikr olundu. Ve mecāzen usūle de ıtlāḳ olunur.

اَلذَّرْذَارُ [ez-ẕerẕār] (ثَرْثَارٌ [serṣār] vezninde) Ozan ve pür-gū kimseye ıtlāḳ olunur; yukālu: رَجُلٌ ذَرْذَارٌ أَيْ مِكْثَارٌ Ve bir recül lakabıdır.

اَلذُّرَارَةُ [ez-ẕurāret] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Saçılan ve ekilen şeyʾe denir ki saçıntı ve ekinti taʿbīr olunur; yukālu: هَذِهِ ذُرَارَةُ الطِّيبِ وَغَيْرِهِ أَيْ مَا تَنَاثَرَ مِنْهُ إِذَا ذَرَّ

اَلذَّرِّيُّ [ez-ẕerriyy] (ẕāl’ın fethiyle بَرِّيٌّ [berriyy] vezninde) Taban ve horasān kılıç gibi āb-dār ve cevher-dār kılıca vasf olur; yukālu: سَيْفٌ ذَرِّيٌّ أَيْ كَثِيرُ الْمَاءِ Ve kılıcın cevherine ıtlāḳ olunur ki kılıcın cevheri yüzü suyudur, hurde karınca şeklinde olmakla gūyā ki ona nisbet olunmuştur; yukālu: مَا أَبْيَنَ ذَرِّيَّ سَيْفِهِ أَيْ فِرِنْدَهُ

اَلذِّرَارُ [ez-ẕirār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir kimseye darılıp ondan iʿrāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرَّ عَلَيْهِ ذِرَارًا إِذَا غَضِبَ عَلَيْهِ وَأَعْرَضَ

اَلْمُذَارَّةُ [el-muẕārret] (fi’l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلذِّرَارُ [ez-ẕirār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Nāka bed-hūy olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَارَّتِ النَّاقَةُ مُذَارَّةً وَذِرَارًا إِذَا سَاءَ خُلُقُهَا وَهِيَ مُذَارٌّ أَيْ سَيِّئَةُ الْخُلُقِ

اَلْمِذَرَّةُ [el-miẕerret] (mīm’in kesri ve ẕāl’ın fethiyle) Harmanda hubūbāt dağıtacak ālete denir ki yaba olacaktır.

[ذ ع ر]

اَلذُّعْرُ [ez-ẕuʿr] (ẕāl’ın zammı ve ʿayn’ın sükūnuyla) İsmdir, korkuya denir, havf maʿnāsına.

اَلْمَذْعُورُ [el-meẕʿūr] Bir nesneden korkmuş adama denir; yukālu: ذُعِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَذْعُورٌ

اَلذَّعْرُ [ez-ẕaʿr] (ẕāl’ın fethiyle) Korkutmak ve korkuya düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَعَرَهُ ذَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا خَوَّفَهُ

اَلْإِذْعَارُ [el-iẕʿār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْعَرَهُ بِمَعْنَى ذَعَرَهُ

اَلذَّعَرُ [ez-ẕeʿar] (fethateynle) Medhūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَعِرَ الرَّجُلُ ذَعْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَهِشَ

اَلذُّعَرُ [ez-ẕuʿar] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Korkunç nesneye denir; yukālu: ذَعَرَهُ ذُعَرٌ أَيْ أَمْرٌ مَخُوفٌ

اَلذُّعَرَةُ [ez-ẕuʿaret] (تُؤَدَةٌ [tuʾedet] vezninde) Bir kuş adıdır ki ağaçlarda olup dāʾimā kuyruğunu tahrīk eder, kuyruksalan dedikleri kuş olacaktır, pek korkak olur.

اَلذَّعُورُ [ez̠-z̠eʿūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُتَذَعِّرُ [el-muteẕaʿʿir] (مُتَذَكِّرٌ [mutez̠ekkir] vezninde) Bi’t-tabʿ ʿayb ve töhmetten havf ve ihtirāz eder olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ ذَعُورٌ وَمُتَذَعِّرٌ إِذَا كَانَتْ تُذْعَرُ مِنَ الرِّيبَةِ وَالْكَلَامِ الْقَبِيحِ Ve

ذَعُورٌ [z̠eʿūr] Şol nākaya ıtlāk olunur ki memesine el vurulduğu gibi kemāl-i nüfūrundan sütünü çeker ola; yukālu: نَاقَةٌ ذَعُورٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ مُسَّ ضَرْعُهَا غَارَّتْ

ذُو الْأَذْعَارِ [Z̠u’l-Ez̠ʿār] (hemzenin fethiyle) Tebābiʿa-i Yemen’den أَذْوَاءٌ [ez̠vāʾ] taʿbīr olunan ümerādan birinin lakabıdır; suver ve eşkāli garīb ve vahşī bir tāʾifeyi seby ve esīr edip memleketi olan Yemen’e götürdükte halk onlardan havf eylemeleriyle telkīb olunmuş idi, ʿalā-kavlin نَسْنَاسٌ [nesnās] dedikleri dağ adamlarını Yemen üzere havāle ve taslīt eylemekle nās kendisinden havf eylemekle telkīb olundu.

اَلذَّعَارِيرُ [ez̠-z̠eʿārīr] شَعَارِيرُ [şeʿārīr] vezninde ve mürādifidir ki dardağan ve tārümār maʿnāsına müstaʿmeldir. Müfredi yoktur, gūyā ki ذُعْرُورٌ [z̠uʿrūr]dur. Havf ve hirāstan nāşī perākende olan ʿaskere denip baʿdehu tārümār maʿnāsına istiʿmāl olundu; yukālu: تَفَرَّقُوا ذَعَارِيرَ أَيْ شَعَارِيرَ Ve

ذَعَارِيرُ الْأَنْفِ [z̠eʿārīru’l-enf] Burundan seyelān eden süte şebīh sümüğe ıtlāk olunur ki pek gılzatı olmaz.

اَلذُّعْرَةُ [ez̠-z̠uʿret] (z̠āl’ın zammıyla) ve

اَلذَّعْرَاءُ [ez̠-z̠aʿrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Göte ıtlāk olunur, gūyā ki dāʾimā zartası havfından nāşīdir. Ve ʿArablar be-gāyet şedīd ve kaht olan seneyi ذُعْرِيَّةٌ [z̠uʿriyyet] ile tavsīf ederler, herkes ondan endīşe eder olduğu için; yekūlūne: أَصَابَتْهُمْ سَنَةٌ ذُعْرِيَّةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلْمَذْعُورَةُ [el-mez̠ʿūret] ve

اَلْمُذَعَّرَةُ [el-muz̠aʿʿaret] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Delirmiş nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ مَذْعُورَةٌ وَمُذَعَّرَةٌ أَيْ مَجْنُونَةٌ

اَلْمُتَذَعِّرُ [el-muteẕaʿʿir] (مُتَذَكِّرٌ [mutez̠ekkir] vezninde) Her nesneden havf ve ihtirāz eder olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُتَذَعِّرٌ أَيْ مُتَخَوِّفٌ Ve Mālik b. Duʿr dāl-ı mühmeledir, niteki mahallinde zikr olundu.

[ذ غ م ر]

اَلذُّغْمُورُ [ez̠-z̠uġmūr] (ġayn-ı muʿceme ile عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şol müntin ve kīn-dār adama denir ki ʿukde-i hıkd ve kīni değme hālle münhall ve zāʾil olmaya; deve-kīnli taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ ذُغْمُورٌ أَيْ حَقُودٌ لَا يَنْحَلُّ حِقْدُهُ

[ذ ف ر]

اَلذَّفْرُ [ez̠-z̠efr] (z̠āl’ın ve fā’nın fethiyle) ve

اَلذَّفَرَةُ [ez̠-z̠eferet] (fetehātla) Mutlakan rāyihanın be-gāyet hiddet ve şiddetine ʿalā-kavlin müntin ve bed-būy olan koltuk rāyihasının tīzliğine mahsūslardır; yukālu: فِيهِ ذَفْرٌ وَذَفَرَةٌ وَهِيَ شِدَّةُ ذَكَاءِ الرِّيحِ أَوْ يَخْتَصَّانِ بِرَائِحَةِ الْإِبْطِ الْمُنْتِنِ Ve

ذَفَرٌ [z̠efer] (fethateynle) Masdar olur; yukālu: ذَفِرَ الشَّيْءُ ذَفَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ظَهَرَتْ رَائِحَتُهُ وَاشْتَدَّتْ Ve

ذَفَرٌ [z̠efer] Rāyiha bed olmak, نَتْنٌ [netn] maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ ذَفَرٌ أَيْ نَتْنٌ Ve aygırın nutfesine ıtlāk olunur, bed-rāyiha olduğu için ıtlāk bi’l-masdardır.

اَلذَّفِرُ [ez̠-z̠efir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَذْفَرُ [el-ez̠fer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasflardır, be-gāyet tīz-rāyiha olan şeyʾe

denir; ve minhu yukālu: مِسْكٌ أَذْفَرُ وَذَفِرٌ أَيْ جَيِّدٌ إِلَى الْغَايَةِ

اَلذِّفْرَى [ez-zifrā] (ذِكْرَى [zikrā] vezninde) Cemī'-i hayvānın kulakları dibinden قَذَالٌ [ḳaẕāl]in nısfına varınca ʿuzva denir, ʿalā-kavlin kulağın ensesinde olan yumru kemiğe denir, ʿale'l-kavleyn kulak tozu taʿbīr olunun yer olacaktır ki Fārisīde binā-gūş derler. Ve قَذَالٌ [ḳaẕāl] سَحَابٌ [seḥāb] vezninde kulak dibinde kafā çukuruna varınca yere derler. Ve ذِفْرَى [zifrā] lafzının cemʿi ذِفْرَيَاتٌ [zifreyāt] gelir ve ذَفَارَى [zefārā] gelir صَحَارَى [ṣaḥārā] vezninde ve yukālu: مِنْهُ ذِفْرَى أَسِيلَةٌ غَيْرُ مُنَوَّنَةٍ وَقَدْ تُنَوَّنُ وَتُجْعَلُ الْأَلِفُ لِلْإِلْحَاقِ بِدِرْهَمٍ Āhirindeki elif te'nīs için olmakla bilā-tenvīn olur ki gayr-i munsarıftır ve baʿzen elif ilhāk iʿtibārıyla dirhem vezninde mülhakan münevven olur.

اَلذِّفِرُّ [ez-zifirr] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Kulağının tozu ʿazīm olan deveye denir. Mü'ennesi ذِفِرَّةٌ [zifirret]tir, yukālu: جَمَلٌ ذِفِرٌّ وَنَاقَةٌ ذِفِرَّةٌ أَيْ عَظِيمُ الذِّفْرَى Ve

ذِفِرٌّ [zifirr] Metīn ve dayangan tünd ve şedīd deveye denir; fā'nın fethiyle de lügattır; yukālu: جَمَلٌ ذِفِرٌّ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ Ve bünye ve hilkati ʿazīm olan insān ve hayvāna denir. Ve uzun boylu olup endām ve aʿzāsı tām celd ve çālāk delikanlıya denir.

اَلذِّفِرَّةُ [ez-zifirret] (جِبِلَّةٌ [cibillet] vezninde) Soy ve celd ve çālak nākaya denir. Ve Şām eşeği gibi galīz ve kunt eşeğe denir.

اَلذَّفْرَاءُ [ez-zefrā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) أَذْفَرُ [ezfer]den mü'ennestir. Bi'l-münāsebe şol ʿaskere ıtlāk olunur ki silāhları pāslanmış olmakla bed rāyiha bağlamış ola; yukālu: كَتِيبَةٌ ذَفْرَاءُ أَيْ سَهِكَةٌ مِنَ الْحَدِيدِ Ve

ذَفْرَاءُ [zefrā'] Bir nev' otluk adıdır ki kışa kadar kalır, deve ʿalefindendir.

اَلْمَذْفُورَةُ [el-mezfūret] ذَفْرَاءُ [zefrā'] dedikleri nebāt-ı mezkūru çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَذْفُورَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الذَّفْرَاءِ

اَلذَّفِرَةُ [ez-zefiret] (زَنِخَةٌ [zeniḫat] vezninde) Bir nebāt adıdır.

ذَفَرَةُ [Zeferet] (fetehātla) Esāmīdendir: Ḫalīd b. Zefere rivāyet-i hadīs eylemiştir.

ذَفِرَانُ [Zefirān] (zāl'ın fethi ve fā'nın kesriyle) Vādi'ṣ-Ṣafrā' kurbünde bir vādī adıdır, ʿalā-kavlin دَقْرَانُ [Daḳrān] lafzından musahhaftır.

ذُو الذِّفْرَيْنِ [Zu'z-Zifreyn] (zāl'ın ve rā'nın kesriyle) أَذْوَاءٌ [ezvā'] ıtlāk olunan ümerā-i Ḥimyer'den Ebū Şemir b. Selāme'nin lakabıdır.

[ذ ك ر]

اَلذِّكْرُ [ez-zikr] (zāl'ın kesriyle) ve

اَلتَّذْكَارُ [et-tezkār] (tā'nın fethiyle) Bir şeyi unutmayıp hātırda tutmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَكَرَ الشَّيْءَ ذِكْرًا وَتَذْكَارًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَفِظَهُ

Mü'ellifn *Baṣā'ir*'de beyānına göre ذِكْرٌ [zikr] māddesiyle baʿzen şol hey'et-i nefsiyye murād olur ki onunla insān kesb eylediği maʿrifeti hıfz eylemek mümkin olur. Pes bu maʿnāda حِفْظٌ [ḥifẓ] ile mürādiftir, lākin حِفْظٌ [ḥifẓ] kalbde ihrāzı ve ذِكْرٌ [zikr] istihzārı iʿtibārıyladır. Ve baʿzen bir şey'in kalbe yāhūd kavl ve lisāna hāzır olmasına ıtlāk olunur. Bu cihetle ذِكْرٌ [zikr] ikidir: biri ذِكْرٌ بِالْقَلْبِ [zikr bi'l-ḳalb] ve birisi ذِكْرٌ بِاللِّسَانِ [zikr bi'l-lisān]dır derler. Ve her biri iki gūnedir: ذِكْرٌ عَنْ نِسْيَانٍ [zikr ʿan-nisyān] ve ذِكْرٌ عَنْ لاَ نِسْيَانٍ [zikr ʿan lā nisyān]dır ki idāme-i hıfz u ezberden ʿibārettir. Ve ذِكْرٌ بِاللِّسَانِ [zikr bi'l-lisān] Türkīde anmak ve yād eylemek ile taʿbīr olunur. Ve mecāzen

sīt ve şöhret ve şeref ve şānda istiᶜmāl olunur. Ve ذِكْرَى [ẕikrā] dahi masdar ve ism dahi olur ve bu ذِكْرٌ [ẕikr]den eblagdır ki kesret-i zikr maᶜnāsınadır. İntehā. Ve

ذِكْرٌ [ẕikr] Lisāna cārī olan şey᾽e denir.

Şārihin beyānı üzere bunda mü᾽ellif müsāmaha eylemiştir, zīrā murād zikr-i lisānīdir ki anmak ve yād eylemek olacaktır, niteki ānifen *Baṣā᾽ir*’den nakl olundu; yukālu: ذَكَرَهُ بِلِسَانِهِ ذِكْرًا ve tekūlu: ذَكَرْتُ لِفُلَانٍ حَدِيثًا كَذَا وَكَذَا إِذَا قُلْتَهُ لَهُ ve minhu’l-meselu: ”مَا اسْمُكَ أَذْكُرُهُ“ بِقَطْعِ الْهَمْزَةِ مِنْ أَذْكُرُهُ إِنْكَارٌ عَلَيْهِ Yaᶜnī “Sen kimsin? Ben seni bilmem ki zikr edeyim.” Ve

ذِكْرٌ [ẕikr] Şöhret ve nām-dārlık maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: لَهُ ذِكْرٌ أَيْ صِيتٌ وَثَنَاءٌ Ve sitāyiş maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: فُلَانٌ يَشْتَغِلُ النَّاسُ بِذِكْرِهِ أَيْ بِثَنَاءِهِ Ve şeref ve şān maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ الذِّكْرِ أَيِ الشَّرَفِ Ve namāza ıtlāk olunur, mahall-i zikr-i ilāhī olduğu için. Ve duᶜā᾽ ve niyāz-ı ilāhīye ıtlāk olunur. Ve tafsīl-i dīn ü şerīᶜati ve vazᶜ u tebyīn-i mülk ü milleti müştemil olan kitāba ıtlāk olunur ki murād kitāb-ı semāvīdir. Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿ءَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا﴾ أَيِ الْقُرْآنُ ve kavluhu taᶜālā ﴿فَاسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ﴾ أَيِ الْكُتُبِ الْمُتَقَدِّمَةِ Ve

ذِكْرٌ [ẕikr] Ebiyyu’n-nefs, mümteniᶜ, dilīr ve bahādır adama ıtlāk olunur, nām-dār olduğu için. Ve

ذِكْرُ الْمَطَرِ [ẕikru’l-maṭar] Sağanaklı şedīd yağmura ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذَنَا ذِكْرُ الْمَطَرِ أَيِ الْوَابِلُ الشَّدِيدُ Ve

ذِكْرُ الْقَوْلِ [ẕikru’l-kavl] Darblı sulb ve metīn kelāma ıtlāk olunur; yukālu: ذِكْرُ الْقَوْلِ أَيِ الصُّلْبُ الْمَتِينُ Ve

ذِكْرُ الْحَقِّ [ẕikru’l-ḥaḳḳ] Sakk ve huccete ıtlāk olunur; yukālu: عَلَى هَذَا الْأَمْرِ ذِكْرُ حَقٍّ أَيْ صَكٌّ Ve celīlü’ş-şān ve ᶜazīmü’l-kadr şey᾽e ıtlāk olunur ve minhu’l-hadīs: ” أَلْقُرْآنُ ذِكْرٌ فَذَكِّرُوهُ“ أَيْ جَلِيلٌ نَبِيهٌ خَطِيرٌ فَأَجِلُّوهُ وَاعْرِفُوا لَهُ ذَلِك وَصِفُوا بِهِ وَفَسَّرَ بَعْضُهُمْ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الْيَاءِ وَالتاءِ فَاكْتُبُوهُ بِالْيَاءِ كَمَا صَرَّحَ بِهِ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضيَ الله عَنْهُ

اَلذُّكْرَةُ [eẕ-ẕukret] (ẕāl’ın zammıyla) Bu dahi āvāze ve şöhret ve nām maᶜnāsınadır; yukālu: لَهُ ذِكْرٌ وَذُكْرَةٌ أَيْ صِيتٌ Ve

ذُكْرَةٌ [ẕukret] Balta makūlesi ālātın ağızlarına yaptıkları pūlād kıtᶜasına denir ki Dimaşḳī çelikten ederler. Ve keskinlik hāletine ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَسَيْفٌ ذُو ذُكْرَةٍ أَيْ حِدَّةٍ ve yukālu: هُوَ أَذْكَرُ مِنْهُ أَيْ أَحَدُّ

اَلْإِذِّكَارُ [el-iẕẕikār] (hemzenin ve ẕāl-ı muᶜcemenin kesriyle) ve

اَلْإِذْدِكَارُ [el-iẕdikār] (evvelde ẕāl-ı muᶜceme ve sānīde mühmele ile ki ikisi de إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl]dendir) Bir nesneyi hātıra getirmek ve hātır-nişān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِذَّكَرَهُ وَإِذْدَكَرَهُ بِمَعْنَى تَذَكَّرَهُ Evvelde dāl’ı ẕāl’e kalb ve idgāmla ve sānīde hemān tā’yı dāl’a kalbledir.

اَلْإِسْتِذْكَارُ [el-istiẕkār] ve

اَلتَّذَكُّرُ [et-teẕekkur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da إِذِّكَارٌ [iẕẕikār] maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَذْكَرَهُ وَتَذَكَّرَهُ بِمَعْنًى Ve bir şey᾽i ders ve tekrār ile ezber kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَذْكَرَهُ إِذَا دَرَسَهُ وَحَفِظَهُ

اَلْإِذْكَارُ [el-iẕkār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّذْكِيرُ [et-teẕkīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adama bir nesneyi andırmak ve hātırına getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَذْكَرَهُ إِيَّاهُ وَذَكَّرَهُ [Ve] ذِكْرَى [ẕikrā] bunlardan ismdir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

إِذْكَارٌ [iẕkār] Erkek veled doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَذْكَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتْ

ذَكَرًا Şārih der ki er kişinin nutfesi sebk ederse bi-iznihi taᶜālā veled erkek ve berᶜaks olursa dişi olur. Ve

تَذْكِيرٌ [tezkīr] تَأْنِيثٌ [te͗nīs] mukābilidir ki ıstılāh-ı nuhāttandır, bir kelimeyi müzekker kılmak yaᶜnī ᶜalāmāt-ı te͗nīsten hālī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَكَّرَ الْكَلِمَةَ ضِدُّ أَنَّثَهُ Ve vaᶜz ve nasīhat eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَكَّرَ النَّاسَ إِذَا وَعَظَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ﴾ اَلْآيَة Ve balta makūlesi āletin ağızına ذُكْرَةٌ [zukret] dedikleri pūlād kıtᶜāsını yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَكَّرَ الْفَأْسَ إِذَا وَضَعَ الذُّكْرَةَ فِي رَأْسِهِ

اَلذِّكْرَى [ez-zikrā] (zāl'ın kesri ve kasr ile) إِذْكَارٌ [izkār] ve تَذْكِيرٌ [tezkīr]den ismdir, anmaya denir ki Fārisīde yād denir; tekūlu: ذَكَّرْتُهُ ذِكْرَى غَيْرَ مُجْرَاةٍ أَيْ بِلاَ تَنْوِينٍ ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ اِسْمٌ لِلتَّذْكِيرِ أَيْ أُقِيمَ مُقَامَهُ كَمَا تَقُولُ اِتَّقَيْتُ تَقْوَى ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ أَيْ عِبْرَةً لَهُمْ ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى﴾ أَيْ أَنَّى يَتُوبُ وَمِنْ أَيْنَ لَهُ التَّوْبَةُ ve kavluhu taᶜālā: ﴿ذِكْرَى الدَّارِ﴾ أَيْ يُذَكَّرُونَ عَلَى صِيغَةِ الْمَجْهُولِ مِنَ التَّذْكِيرِ بِالدَّارِ الْآخِرَةِ وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ Kāle'ş-şārih: وَيُزَهِّدُونَ فِي الدُّنْيَا الْمَعْنَى يُكْثِرُونَ ذِكْرَ الْآخِرَةِ ve kavluhu taᶜālā: ﴿فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ﴾ أَيْ فَكَيْفَ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بِذِكْرَاهُمْ وَالْمُرَادُ بِهَا تَذَكُّرُهُمْ وَاتِّعَاظُهُمْ أَيْ لاَ يَنْفَعُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ مُشَاهَدَةِ الْأَهْوَالِ

اَلذُّكْرُ [ez-zukr] (zāl'ın zammı ve kesriyle) Bir nesneyi der-hātır edip yād eylemeğe denir ki ismdir; yukālu: مَا زَالَ مِنِّي عَلَى ذِكْرٍ أَيْ تَذَكُّرٍ Şārih der ki baᶜzılar meksūreyi lisāna ve mazmūmeyi kalbe tahsīs eylediler. Mü͗ellifin beyānına göre müşterek olur ve kavl-i evvel Ferrā͗ kavlidir.

اَلذَّكْرُ [ez-zekr] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) ve

اَلذَّكُرُ [ez-zekur] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلذَّكِيرُ [ez-zekīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلذِّكِّيرُ [ez-zikkīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Sāhib-i ذِكْرٌ [zikr] yaᶜnī sīt ve nām ve şeref ve şān yāhūd kuvvet-i hāfıza sāhibi adama denir; sīgaların tefāvütü maᶜlūmdur.

اَلذَّكَرُ [ez-zeker] (fethateynle) Erkeğe denir ki أُنْثَى [unsā] mukābilidir, Fāriside ner denir. Cemᶜi ذُكُورٌ [zukūr] ve ذُكُورَةٌ [zukūret] gelir zāl'ların zammıyla ve ذِكَارٌ [zikār] ve ذِكَارَةٌ [zikāret] gelir zāl'ların kesriyle ve ذُكْرَانٌ [zukrān] gelir zāl'ın zammıyla ve ذِكَرَةٌ [zikeret] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde. Ve

ذَكَرٌ [zeker] Ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur ki kıvām-ı ذُكُورَةٌ [zukūret]tir. Cemᶜi ذُكُورٌ [zukūr] gelir ve مَذَاكِيرُ [mezākīr] gelir gayr-i kıyās üzere. Ve

ذَكَرٌ [zeker] Demirin pek أَيْبَسُ [eybes] ve أَجْوَدُ [ecved]ine denir ki erkek demir ve çelik ve Dimaşkī taᶜbīr olunur, Fārisīde pūlād ve muᶜarrebinde فُولاَذٌ [fūlāz] derler.

اَلذَّكِيرُ [ez-zekīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi zikr olunan demire denir.

اَلذَّكْرُ [ez-zekr] (zāl'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir kimsenin ālet-i tenāsülüne vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَكَرَهُ ذَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ عَلَى ذَكَرِهِ Ve bir hatunu kendi nefsine hitbe ve nikāh eylemek ᶜalā-kavlin dünürlüğüne tasaddī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَكَرَ فُلاَنَةً إِذَا خَطَبَهَا أَوْ تَعَرَّضَ لِخِطْبَتِهَا Ve bir adamın hakkını zāyiᶜ kılmayıp hıfz eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَكَرَ حَقَّهُ إِذَا حَفِظَهُ وَلَمْ يُضَيِّعْهُ Kāle'ş-şārih ve bihi fussire kavluhu taᶜālā: ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ﴾ أَيِ احْفَظُوهَا وَلاَ تُضَيِّعُوا شُكْرَهَا

اَلذَّكِرَةُ [ez-zekiret] (فَرِحَةٌ [ferihat] vezninde)

ve

اَلْمُذَكِّرَةُ [el-muẕekkiret] ve

اَلْمُتَذَكِّرَةُ [el-muteẕekkiret] (ism-i fāʿil bün-yeleriyle) Erkeksi hatuna denir ki evzāʿ ve atvārı merdāne olur, niteki ʿaşāʾir nisvānları öylecedir; yukālu: إِمْرَأَةٌ ذَكِرَةٌ وَمُذَكِّرَةٌ وَمُتَذَكِّرَةٌ أَيْ مُتَشَبِّهَةٌ بِالذُّكُورِ

اَلْمِذْكَرُ [el-miẕker] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِذْكَارُ [el-miẕkār] (مِكْثَارٌ [mikṡār] veznin-de) Dāʾimā erkek doğurur olan dişiye de-nir; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَأَتَانٌ مِذْكَرٌ وَمِذْكَارٌ إِذَا كَانَتْ تَلِدُ الذُّكُورَ Ve

مِذْكَارٌ [miẕkār] Şol korkunç beriyye ve çöl beyābāna ıtlāk olunur ki ona ancak dilīr ve zehre-dār bahādırlar gider ola; yukālu: فَلَاةٌ مِذْكَارٌ أَيْ ذَاتُ أَهْوَالٍ لَا يَسْلُكُهَا إِلَّا ذُكُورُ الرِّجَالِ

اَلذُّكُورَةُ [eẕ-ẕukūret] (ẕāl’ın zammıyla) ذَكَرٌ [ẕeker]in cemʿidir ki zikr olundu. Bu münāsebetle ʿArablar feyz ve eseri olma-yan şeyʾe ذَكَرٌ [ẕeker] ıtlāk ederler, meselā misk-i nāfe ve ʿūd ve ʿanber makūlesi eseri ve bulaşığı olmayan tību ذُكُورَةُ الطِّيبِ [ẕukūretu’ṭ-ṭīb] ıtlāk ederler, niteki hilāfına مُؤَنَّثُ الطِّيبِ [muʾenneṡu’ṭ-ṭīb] ıtlāk ederler, خَلُوقٌ [ḫalūḳ] ve زَعْفَرَانٌ [zaʿferān] ve أَدْهَانٌ [edhān] gibi. Şārih der ki meʾkūl olmayan bukūla da ذُكُورَةُ الْبَقْلِ [ẕukūretu’l-baḳl] ıtlāk ederler, niteki meʾkūl olanına أَحْرَارٌ [aḥrār] ıtlāk ederler; yukālu: جَاءَ الْعَطَّارُ بِذُكُورَةِ الطِّيبِ أَيْ مَا لَيْسَ لَهُ رَدْعٌ

يَذْكُرُ [Yeẕkuru] (يَنْصُرُ [yanṣuru] vezninde) Rebīʿa kabīlesinden bir batn ismidir.

اَلْمُذَكَّرُ [el-muẕekker] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] veninde) Āb-dār ve cevher-dār kılıca ıtlāk olunur; yukālu: سَيْفٌ مُذَكَّرٌ أَيْ ذُو الْمَاءِ Ve

مُذَكَّرُ الْأَيَّامِ [muẕekkeru’l-eyyām] Mihnet-li, be-gāyet düşvār ve şedīd eyyāma ıtlāk olunur; yukālu: يَوْمٌ مُذَكَّرٌ أَيْ صَعْبٌ شَدِيدٌ

اَلْمُذْكِرُ [el-muẕkir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) Bu dahi sarp ve saʿb güne ıtlāk olunur. Ve korkunç yola ıtlāk olunur; yukālu: طَرِيقٌ مُذْكِرٌ أَيْ مَخُوفٌ Ve dāhiye-i şedīdeye ıtlāk olunur; yukālu: دَاهِيَةٌ مُذْكِرٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلْمُذَكَّرَةُ [el-muẕekkeret] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bu dahi dāhiye-i şedīdeye vasf olur.

Şārih der ki ʿArab tāʾifesi nākanın erkek doğurmasından hoşlanmayıp kerīh ʿadd eylemeleriyle إِذْكَارٌ [iẕkār] māddesini mut-lakan mekrūh ve şedīd nesnelerde mesel eylediler. İntehā.

اَلتَّذْكِرَةُ [et-teẕkiret] (تَجْرِبَةٌ [tecribet] vez-ninde) Maksūdu tezekküre vesīle olan şeyʾe denir, parmağa bağladıkları iplik gibi; delālet ve emāreden eʿammdır. Ve bu fi’l-asl تَكْمِلَةٌ [tekmilet] gibi masdardır, baʿdehu ism olmuştur; ahbāba irsāl olunan varakaya تَذْكِرَةٌ [teẕkiret] ıtlākı bundandır.

اَلذُّكَّارَةُ [eẕ-ẕukkāret] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Erkek hurmā ağaçlarına ıtlāk olunur.

مُذَكَّرَةُ الثُّنْيَا [muẕekkeretu’s-ṡunyā] (ṡā-yı müsellesenin zammıyla) Başı erkek deve başı gibi büyük olan nākaya ıtlāk olunur. Ve ثُنْيَا [ṡunyā]ya izāfeti başı mukāmerede bāyiʿi için müstesnā olduğuna mebnīdir.

ذَاكِرٌ [Ẕākir] ve

مَذْكَرٌ [Meẕker] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ذ م ر]

اَلذَّمِرُ [eẕ-ẕemir] (كَبِدٌ [kebid] vezninde) ve

اَلذَّمْرُ [eẕ-ẕemr] (كَبْدٌ [kebd] vezninde ki bā’nın sükūnuyladır) ve

اَلذِّمْرُ [ez-zimr] (zāl’ın kesriyle) ve

اَلذَّمِيرُ [ez-zemīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلذِّمِرُّ [ez-zimirr] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Şecīᶜ ve bahādır adama denir. Ve dā᾽imā nāsa meded ve iᶜānet eden zarīf ve lebīb ve dānā adama denir.

اَلذَّمَارَةُ [ez-zemāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) İsmdir, bahādırlığa denir; yukālu: صَاحِبُ الذَّمَارَةِ أَيِ الشَّجَاعَةِ

اَلذِّمْرُ [ez-zimr] (zāl’ın kesriyle) Dāhiye esmāsındandır.

اَلذُّمَائِرُ [ez-zumā᾽ir] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bu dahi dāhiyeye denir.

اَلذَّمْرُ [ez-zemr] (أَمْرٌ [emr] vezninde) Bir kimseyi levm ve serzenişle bir nesneye tergīb edip kındırmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَمَرَهُ ذَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَامَهُ وَحَضَّهُ Kāle fi’l-*Esās* ذَمَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا حَضَّهُ مَعَ لَوْمٍ لِيُجِدَّ فِيهِ Ve korkutmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَمَرَهُ إِذَا تَهَدَّدَهُ Ve arslan haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: اَلْأَسَدُ يَذْمُرُ أَيْ يَزْأَرُ

اَلذِّمَارُ [ez-zimār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Adama hıfz ve himāyeti lāzım olan nesneye denir, ᶜırz ve nāmūs ve āb-ı rū ve harem gibi ki müsāmaha ve izāᶜatı beyne’n-nās levm ve fezāhati müstelzim olur; yukālu: هُوَ حَامِي الذِّمَارِ إِذَا حَمَى مَا لَوْ لَمْ يَحْمِهِ لِيمَ وَعُنِّفَ مِنْ حِمَاءٍ وَحَرِيمٍ

اَلتَّذَمُّرُ [et-tezemmur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Fevt olmuş nesne için bir adam kendi nefsine levm ve tevbīh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَذَمَّرَ الرَّجُلُ إِذَا لَامَ نَفْسَهُ عَلَى فَائِتٍ Ve dargınlık peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَذَمَّرَ فُلَانٌ إِذَا تَغَضَّبَ Ve bir adamın bir fiᶜlini inkār ve tafzīᶜle lisānen tahvīf eylemek maᶜnāsınadır, bu işi niçin işledin yāhūd niçin işlemedin, ᶜākıbeti sana vahīdir yāhūd böyle eylediğin için seni şöyle ederim demek gibi; yukālu: تَذَمَّرَ عَلَيْهِ إِذَا تَنَكَّرَ لَهُ وَأَوْعَدَهُ

اَلْمُذَمَّرُ [el-muzemmer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Başın ensesine ıtlāk olunur; yukālu: عَرِيضُ الْمُذَمَّرِ أَيِ الْقَفَا وَيُقَالُ لِلْأَمْرِ إِذَا اشْتَدَّ بَلَغَ الْمُذَمَّرَ كَقَوْلِهِمْ بَلَغَ الْمُخَنَّقَ

اَلْمُذَمِّرُ [el-muzemmir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis] vezninde) Rahim-i hayvānda olan yavru erkek midir, dişi midir bilmek için elini nākanın fercine idhāl eden kimseye denir ki o bābda hāzık olan adam olacaktır.

ذَمَارُ [Zemār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde yāhūd قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Ṣanᶜā-i Yemen’e iki merhale mesāfede bir karye adıdır; Zemār nām melik binā eylemekle onunla nām-dār olmuştur.

ذَمُورَانُ [Zemūrān] ve دَالَانُ [Dālān] Karye-i mezbūre kurbünde iki karyelerdir; arz-ı Yemen’de onların nisvānından dil-ber-i nisvān olmadığı menkūldür.

ذَمَرْمَرُ [Zemermer] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Ṣanᶜā᾽ eyāletinde bir hısn adıdır.

اَلذَّمِيرُ [ez-zemīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hüsn ü cemāl sāhibi dil-ber kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ ذَمِيرٌ أَيْ حَسَنٌ

اَلتَّذْمِيرُ [et-tezmīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir işi takdīr ve tahmīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَمَّرَ الْأَمْرَ إِذَا قَدَّرَهُ

اَلتَّذَامُرُ [et-tezāmur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Nās cenk ve kıtāle birbirini tergīb ve igrā ile kındırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُ الْقَوْمَ يَتَذَامَرُونَ أَيْ يَحُضُّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا عَلَى الْقِتَالِ

اَلذَّمِرَةُ [ez-zemiret] (زَنِخَةٌ [zeniḫat] vezninde) Savt ve āvāza denir; tekūlu: سَمِعْتُ ذَمِرَةً أَيْ صَوْتًا

اَلذَّيْمُرِيُّ [eẕ-ẕeymuriyy] (ẕāl’ın fethi ve mīm’in zammıyla) Şol şehāmetli dilīr ve nāfiz adama denir ki halefin cürᵓet ve ikdām edemediği umūr-ı müşkile vü hāᵓileye girişip ᶜuhdesinden gelir ola; yukālu: رَجُلٌ ذَيْمُرِيٌّ أَيْ حَدِيدٌ عَلِقٌ

[ذ م ق ر]

اَلْإِذْمِقْرَارُ [el-iẕmiḳrār] (ḳāf’la إِسْبِطْرَارُ [isbiṭrār] vezninde) Süt kesilmek maᶜnāsınadır ki peynir ve teleme gibi olur; yukālu: إِذْمَقَرَّ اللَّبَنُ إِذَا تَفَلَّقَ وَتَقَطَّعَ

[ذ و ر]

اَلذُّورُ [eẕ-ẕūr] (ẕāl’ın zammıyla) Toprağa denir.

اَلذُّورَةُ [eẕ-ẕūret] (hā’yla) Kuşun kursağı önünde olan suluğa denir ki su ona varır. Cemᶜi ذُوَرٌ [ẕuver] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلذَّوْرُ [eẕ-ẕevr] (دَوْرٌ [devr] vezninde) Bir adamı korkutmak ve korkuya düşürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: ذُرْتُهُ أَذُورُهُ ذَوْرًا إِذَا ذَعَرْتَهُ

اَلْإِذَارَةُ [el-iẕāret] (إِدَارَةٌ [idāret] vezninde) ذَوْرٌ [ẕevr] maᶜnāsınadır; tekūlu: أَذَرْتُهُ بِمَعْنَى ذُرْتُهُ

اَلذَّوْرَوَرُ [eẕ-ẕeverver] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şeyᵓ maᶜnāsınadır; yukālu: مَا أَعْطَاهُ ذَوْرَوَرًا أَيْ شَيْئًا

ذَوْرَةٌ [Ẕevret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ذ ه ر]

اَلذَّهَرُ [eẕ-ẕeher] (ẕāl’ın ve hā’nın fethiyle) Bir adamın baᶜzı ᶜārıza sebebiyle dişleri kararmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَهِرَ فُوهُ ذَهَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْوَدَّتْ أَسْنَانُهُ

[ذ ي ر]

اَلذِّيَارُ [eẕ-ẕiyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ذِئَارٌ [ẕiᵓār] maᶜnāsınadır ki mehmūzdur, māddesinde zikr olundu ki nākanın veledini emzirmemek için memesine sıvadıkları fışkı ile mahlūt toprağa denir. ᶜAlā-kavlin toprakla halt eylemezden evvel o fışkıya خُثَّةٌ [ḫuṡṡet] denir ḫā’nın zammı ve ṡā’nın tahfīfiyle ve baᶜde’l-halt ذِيرَةٌ [ẕīret] denir ẕāl’ın kesriyle ve memeye sıvadıktan sonra ذِيَارٌ [ẕiyār] denir.

اَلتَّذْيِيرُ [et-teẕyīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Nākanın memesi emziklerine ذِيَارٌ [ẕiyār] sıvamak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَيَّرَ الْأَطْبَاءَ إِذَا لَطَخَهَا بِالذِّيَارِ Ve sardıkları sargı tahtası āzürde eylemesin diye nākanın memesini ibtidā paçavra makūlesiyle sarmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَيَّرَ النَّاقَةَ إِذَا صَرَّ أَطْبَاءَهَا لِئَلاَّ يُؤَثِّرَ فِيهَا التَّوَادِي Ve dişleri kararmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذُيِّرَ فُوهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اسْوَدَّتْ أَسْنَانُهُ

اَلذَّوْرُ [eẕ-ẕevr] (دَوْرٌ [devr] vezninde) Bir nesneyi nā-hoş görüp iğrenmek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَارَهُ يَذَارُهُ ذَوْرًا إِذَا كَرِهَهُ

FASLU'R-RĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ي ش ه ر]

رِيشَهْر [rīşehr] (rā'nın kesri ve şīn'in fethiyle) ʿAcemde Ḫūzistān eyāletinde bir belde adıdır.

[ر ي ر]

اَلرَّيْرُ [er-reyr] (rā'nın fethiyle) Salyara denir ki çocukların ağızlarından çıkıp seyelān eder. Ve gövdenin kemiklerinde olan şol iç yağına denir ki şiddet-i zaʿf u hüzāldan eriyip rakīk siyāh su ola, ʿalā-kavlin şiddet-i hüzāldan rikkat bulup erimiş iliğe denir. Ve

رَيْرٌ [reyr] Masdar olur, ucuzluğa, bolluğa nā'il olmak maʿnāsına; yukālu: رِيرَ الْقَوْمُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَخْصَبُوا Ve insān ve hayvānı سِمَنٌ [simen] ve kuvvet basmak maʿnāsınadır; yukālu: رِيرَ الْقَوْمُ إِذَا غَلَبَهُمُ السِّمَنُ

اَلرِّيرُ [er-rīr] (rā'nın kesriyle) ve

اَلرَّارُ [er-rār] (نَارٌ [nār] vezninde) Zaʿf ve hüzālden eriyip tebāh olmuş iliğe denir.

اَلتَّرْيِيرُ [et-teryīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ucuzluğa ve bolluğa ermek maʿnāsınadır; yukālu: رُيِّرَ الْقَوْمُ عَلَى الْمَجْهُولِ تَرْيِيرًا إِذَا أَخْصَبُوا Ve hısb ve vüsʿat sebebiyle insān ve hayvānı tāb ve kuvvet basmak maʿnāsınadır; yukālu: رُيِّرَ الْقَوْمُ وَدَوَابُّهُمْ إِذَا غَلَبَهُمُ السِّمَنُ Ve her tarafta hısb ve refāh ve niʿmet firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: رُيِّرَتِ الْبِلَادُ إِذَا أَخْصَبَتْ Ve kuzu ve oğlak ve köşek makūlesi devābb ve mevāşī dölleri sütün ve çayırın vefreti sebebiyle hareketten kalmak derecesinde tāb u tüvān peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رُيِّرَتْ أَوْلَادُ الْمَالِ إِذَا سَمِنُوا حَتَّى عَجَزُوا عَنِ الْحَرَكَةِ

اَلْإِرَارَةُ [el-irāret] (إِرَادَةٌ [irādet] vezninde) Bir kimsenin yāhūd bir hayvānın iliğini rakīk eylemek maʿnāsınadır ki be-gāyet zaʿīf ve zebūn kılmaktan kināyedir; yukālu: أَرَارَ اللهُ مُخَّهُ إِذَا رَقَّقَهُ

اَلرَّائِرَةُ [er-rā'iret] (دَائِرَةٌ [dā'iret] vezninde) Şol iç yağı kıtʿasına denir ki koyun ve keçi kısmının dizlerinde olup ilik gibi hoş ve lezīz olur; tekūlu: أَكَلْتُ الرَّائِرَةَ وَهِيَ الشَّحْمَةُ تَكُونُ فِي الرُّكْبَةِ طَيِّبَةً كَالْمُخِّ

رَارَانُ [Rārān] Iṣfahān kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden Zeyd b. S̱ābit ve oğlu Ḫalīl ve birāder-zādesi Muḥammed b. Muḥammed b. Bedr er-Rārānī oradandır.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ر]

اَلزَّأْرُ [ez-zeᵓr] (zā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلزَّئِيرُ [ez-zeᵓīr] (zā'nın fethiyle) Arslanın sīnesinden zuhūr eden savta denir ki inirti ve gümürtü taᶜbīr olunur; yukālu: لَيْثٌ لَهُ زَأْرٌ وَزَئِيرٌ أَيْ صَوْتٌ مِنْ صَدْرِهِ Ve

زَأْرٌ [zeᵓr] ve

زَئِيرٌ [zeᵓīr] ve

تَزْءَارٌ [tezᵓār] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) Masdar olurlar, arslan gümrenmek ve bağırmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَأَرَ الْأَسَدُ وَزَئِرَ زَأْرًا وَزَئِيرًا وَتَزْءَارًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا صَاحَ مِنْ صَدْرِهِ Ve esrimiş deve, arslan gibi içerisinden uzun uzadı inremek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: زَأَرَ الْفَحْلُ إِذَا رَدَّدَ صَوْتَهُ فِي جَوْفِهِ ثُمَّ مَدَّهُ

اَلْإِزْءَارُ [el-izᵓār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi arslan gümürdemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزْأَرَ الْأَسَدُ بِمَعْنَى زَأَرَ

اَلزَّائِرُ [ez-zāᵓir] ve

اَلزَّئِرُ [ez-zeᵓir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُزْئِرُ [el-muzᵓir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Onlardan ism-i fāᶜillerdir, gümürdenici arslana denir, şīr-i garrān maᶜnāsına.

اَلزَّأْرَةُ [ez-zeᵓret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) أَجَمَةٌ [ecemet] maᶜnāsınadır ki arslan yatağı olan mīşeye denir, Türkīde bük taᶜbīr olunur; tekulu: رَأَيْتُ الْأَسَدَ فِي زَأْرَتِهِ أَيْ أَجَمَتِهِ ve yukālu: لَهُ مَرْزُبَانُ الزَّأْرَةِ Ve

زَأْرَةٌ [Zeᵓret] Ṣaᶜīd-i Mıṣr türābında bir kazā adıdır. Ve Ṭarābulus-ı Ġarb kazāsında bir karye adıdır. Ve Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır ki onda bir maᶜrūf çeşme vardır.

[ز أ ب ر]

اَلزِّئْبِرُ [ez-ziᵓbir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde ve baᶜzen bā'yı mazmūm ederler yāhūd bā'nın zammı lahndir) Sevbin derzinden tel tel çıkan şeyᵓe denir ki pürüz taᶜbīr olunur; yukālu: خَرَجَ زِئْبِرُ الثَّوْبِ وَهُوَ مَا يَظْهَرُ مِنَ الثَّوْبِ مِنْ دَرْزِهِ

اَلزَّوْبَرُ [ez-zevber] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلزُّؤْبُرُ [ez-zuᵓbur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) Bunlar da زِئْبِرٌ [ziᵓbir] maᶜnāsınadır.

اَلزَّأْبَرَةُ [ez-zeᵓberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cāme pürüzlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَأْبَرَ الثَّوْبُ زَأْبَرَةً إِذَا صَارَ لَهُ زِئْبِرٌ Ve cāmenin pürüzünü çıkarmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَأْبَرَ الثَّوْبَ إِذَا أَخْرَجَ زِئْبِرَهُ

اَلْمُزَأْبِرُ [el-muzeᵓbir] Ondan ism-i fāᶜildir.

اَلْمُزَأْبَرُ [el-muzeᵓber] İsm-i mefᶜūldür.

اَلزَّأْبَرُ [ez-zeᵓber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Hep ve götürü maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَخَذَهُ بِزَأْبَرِهِ أَجْمَعَ Mütercim der ki *Ṣıḥāḥ*'ta زَأْبَرٌ [zeᵓber] yeni kumaşın yüzünde olan hav ile müfesser olup müᵓellifin ve sāᵓir baᶜzı ümmehātın tefsīrlerine göre pürüz olacaktır.

[ز ب ر]

اَلزَّبْرُ [ez-zebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) ve

اَلزِّبِرُ [ez-zebir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kavī ve şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَبْرٌ وَزَبِرٌ أَيْ قَوِيٌّ شَدِيدٌ Ve

زَبْرٌ [zebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) ᶜAkl ve hūş maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki temāsük-i insānīye bāᶜistir; طَيُّ بِئْرٍ [ṭayyu biᵓrin] maᶜnāsından meᵓhūz fi'l-asl masdardır;

yukālu: مَا لَهُ زَبْرٌ أَيْ عَقْلٌ يَعْنِي يَتَمَاسَكُ بِهِ Ve

زَبْرٌ [zebr] Taşlara denir; vāhidi زَبْرَةٌ [zebret] tir. Ve taş atmak maᶜnāsına masdar olur; yukālu: زَبَرَهُ زَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ بِالْحِجَارَةِ Ve kuyuyu taş ile örmek maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَرَ الْبِئْرَ إِذَا طَوَاهَا بِالْحِجَارَةِ Ve söz söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَأَلْتُهُ فَمَا زَبَرَ لِي بِزَبْرٍ أَيْ مَا تَكَلَّمَ لِي بِكَلَامٍ Ve sabr ve şekīb maᶜnāsınadır; yukālu: لَمْ يَزْبُرْ عَلَيْهِ أَيْ لَمْ يَصْبِرْ Ve bināyı sarāy ve cāmiᶜ bināları gibi taşlarını kor kor yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَرَ الْمِعْمَارُ الْبِنَاءَ إِذَا وَضَعَ الْبُنْيَانَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve yazı yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَرَ الْكِتَابَ زَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَتَبَهُ Ve sāᵓil ve hācet-mend makūlesini āzār ve huşūnetle menᶜ ve mahrūm kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَرَ السَّائِلَ إِذَا انْتَهَرَهُ Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ‘‘إِذَا رَدَدْتَ السَّائِلَ ثَلَاثًا فَلَا بَأْسَ عَلَيْكَ أَنْ تَزْبُرَهُ’’ أَيْ أَنْ تَنْتَهِرَهُ Ve bir adamı bir nesneden menᶜ ve nehy eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَرَهُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا مَنَعَهُ وَنَهَاهُ عَنْهُ

اَلتَّزْبِرَةُ [et-tezbiret] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Bu dahi yazı yazmak maᶜnāsınadır; زَبَّرَ الْكِتَابَ تَزْبِرَةً إِذَا كَتَبَهُ

اَلزِّبْرُ [ez-zibr] (zā’nın kesriyle) Yazılmış nesneye denir, مَكْتُوبٌ [mektūb] maᶜnāsınadır. Cemᶜi زُبُورٌ [zubūr] gelir, قِدْرٌ [ḳidr] ve قُدُورٌ [ḳudūr] gibi.

اَلْمِزْبَرُ [el-mizber] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Yazı yazacak kaleme denir.

اَلزَّبُورُ [ez-zebūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bi-maᶜnā mefᶜūldür, kitāb ve mektūba denir. Cemᶜi زُبُرٌ [zubur] gelir zammeteynle. Ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾ Ve

زَبُورٌ [Zebūr] Hāssaten Dāvūd Peygamber ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerine nāzil olan kitābın ismidir ki kütüb-i erbaᶜa cümlesindendir.

Şārih der ki ikincide ᶜinde’l-baᶜz Süryānīdir. Ve baᶜzılar kitāb ile ki murād semāvīdir, fark ederler, كِتَابٌ [kitāb] hikmet-i ᶜakliyye ve ahkām-ı şerᶜiyyeyi mutazammın olana denir, Furkān-ı mübīn gibi. Ve زَبُورٌ [zebūr] hikmet-i ᶜakliyyeye maksūr olana denir, Dāvūd ᶜaleyhi’s-selām hazretlerine nāzil kitāb gibi ki Zebūr’dur, ahkām-ı şerᶜiyyeden bir hükmü müştemil değil idi. Ve ᶜinde’l-baᶜz mutlakan saᶜbu’l-vukūf olan kitāb-ı ilāhīye زَبُورٌ [zebūr] ıtlāk olunur. İntehā.

اَلزُّبْرَةُ [ez-zubret] (zā’nın zammıyla) Arkada iki küreğin arasına denir ki yağrını taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ وَأَسَدٌ ضَخْمُ الزُّبْرَةِ أَيِ الْكَاهِلِ Ve demir kıtᶜasına denir; cemᶜi زُبَرٌ [zuber] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve زُبُرٌ [zubur] gelir zammeteynle; ve minhu fi’t-Tenzīl: ﴿آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ﴾ أَيِ الْقِطَعَ Ve arslanın ve sāᵓirin yağrınısında top olan kıl ve tüy külçesine ıtlāk olunur; yukālu: أَسَدٌ ضَخْمُ الزُّبْرَةِ وَهِيَ الشَّعْرُ الْمُجْتَمِعُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ Ve

زُبْرَةٌ [zubret] Demirci örsüne ıtlāk olunur, سِنْدَانٌ [sindān] maᶜnāsına. Ve felekte bir kevkeb adıdır ki menāzil-i kamerdendir; hakīkati Esed burcunda musavver olan arslan sūretinin iki taraflı yağrınısında iki tābān kevkeb olacaktır, kamer ona nāzil olur, ağustos evāᵓilinde tulūᶜ eder.

اَلْأَزْبَرُ [el-ezber] (أَحْمَرُ [ahmer] vezninde) ve

اَلْمَزْبَرَانِيُّ [el-mezberāniyy] (مَرْتَبَانِيٌّ [mertebāniyy] vezninde) Yağrınısı büyük olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَزْبَرُ وَمَزْبَرَانِيٌّ أَيْ عَظِيمُ اَلزُّبْرَةِ Ve

أَزْبَرُ [ezber] Yılan gibi mūzī insān ve

hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَزْبَرُ أَيْ مُوذٍ

زَبْرَاءُ [Zebrā᾿] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrā᾿] vezninde) Teymā᾿ kurbünde bir bukʿa adıdır. Ve Aḥnef b. Ḳays'ın cāriyesi ismidir ki begāyet salīta idi.

زَبَرَانُ [Zeberān] (fetehātla) Cend kazāsında bir karye adıdır; fukahādan Zeyd b. ʿAbdullāh oradandır.

زَبَارُ بْنُ مَيْسُورٍ [Zebār b. Meysūr] (zā'nın fethiyle) ve

اَلزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ [ez-Zubeyr b. el-ʿAvvām] (musaggar bünyesiyle) ve

زُبَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ [Zubeyr b. ʿAbdullāh] ve

زُبَيْرُ بْنُ عُبَيْدَةَ [Zubeyr b. ʿUbeydet] ve

زُبَيْرُ بْنُ أَبِي هَالَةَ [Zubeyr b. Ebī Hālet] Sahābelerdir, mādde-i mezkūreden me᾿hūzdurlar.

اَلزَّبِيرُ [ez-zebīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dāhiye ve mihnete denir. Ve bir dağın ismidir ki Hak celle ve ʿalā onun üzerinde Hazret-i Mūsā'yı şeref-yāb-ı ʿizz-i teklīm eyledi. Ve

زَبِيرٌ [zebīr] Siyāh çamura denir, حَمْأَةٌ [ḥam᾿et] maʿnāsından. Ve Zebīr b. ʿAbdullāh şuʿarādandır ve ceddinin ismi dahi Zebīr'dir. Pederi ʿAbdullāh şol kimsedir ki ʿAbdullāh b. ez-Zubeyr hazretlerine me᾿mūl zımnında vürūd edip nā᾿il-i nevāle-i me᾿mūl olmamakla لَعَنَ اللهُ نَاقَةً حَمَلَتْنِي إِلَيْكَ demekle ʿAbdullāh cevābında إِنَّ وَرَاكِبَهَا dediler ki إِنَّ لَعَنَ اللهُ النَّاقَةَ وَرَاكِبَهَا takdirindedir, iktifā᾿ kabīlindendir. Ve

زَبِيرٌ [Zebīr] S̱aʿlebe kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve

زَبِيرٌ [zebīr] مَزْبُورٌ [mezbūr] maʿnāsınadır ki mektūb demektir. Ve ʿAbdurraḥmān b. ez-Zebīr b. Bāṭī ashābdandır.

اَلزَّبِيرَتَانِ [ez-Zebīretān] (zā'nın fethiyle) Ṭuhayye kabīlesine mahsūs iki suyun adıdır.

زَوْبَرُ [Zevber] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Muṭayr b. el-Eşyem nām kimsenin ve Cumayḥ ile mülakkab Munḳiẕ b. eṭ-Ṭammāḥ nām kimsenin ve karındaşı ʿUrfuṭa'nın feresleri ismidir. Ve

زَوْبَرٌ [zevber] ve

زَبَرٌ [zeber] fethateynle ve

زَبَوْبَرٌ [zebevber] (صَنَوْبَرٌ [ṣanevber] vezninde) Hep ve götürü maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ بِزَوْبَرِهِ وَزَبَرِهِ وَزَبَوْبَرِهِ أَيْ أَجْمَعَ ve yukālu: رَجَعَ بِزَوْبَرِهِ بِالْفَتْحِ إِذَا لَمْ يُصِبْ شَيْئًا Bu iki maʿnā dahi شَعْرٌ مُجْتَمِعٌ عَلَى الْكَاهِلِ maʿnāsından münşaʿibdir ki gūyā tüyleri tutamıyla almış gibidir ve ikincide gūyā ki eline işe yaramaz bir tutam tüyden gayrı nesne geçmedi demek olur. Ve

زَوْبَرٌ [zevber] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

زُؤْبُرٌ [zu᾿bur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) زِئْبِرٌ [zi᾿bir] maʿnāsınadır ki mü᾿ellife göre esvāb pürüzüdür.

اَلْإِزْبَارُ [el-izbār] (hemzenin kesriyle) Bir adam ʿazīmü'l-heykel olmak maʿnāsınadır; yağrınısı tüylü arslan gibi; yukālu: أَزْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَظُمَ جِسْمُهُ Ve dilīr ve bahādır olmak maʿnāsınadır, arslan gibi; yukālu: أَزْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَجُعَ

اَلْإِزْبِئْرَارُ [el-izbi᾿rār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Köpek silkinip tüylerini kabartmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْبَأَرَّ الْكَلْبُ إِذَا تَنَفَّشَ Şaʿr-ı mezkūr maʿnāsından me᾿hūzdur. Ve tüyler ve kıllar diklenip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْبَأَرَّ الشَّعْرُ إِذَا انْتَفَشَ Ve ot ve gövdede tüy bitmek maʿnāsınadır;

yukālu: إِزْبَأَرَّ النَّبْتُ وَالْوَبَرُ إِذَا نَبَتَا Ve bir kimseye şer-gīr olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِزْبَأَرَّ الرَّجُلُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلشَّرِّ

اَلزَّوْبَرَةُ [ez-zevberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cāme pürüzlenmek maᶜnāzınadır; yukālu: زَوْبَرَ الثَّوْبُ إِذَا صَارَ لَهُ زِئْبِرٌ

اَلْمُزَوْبِرُ [el-muzevbir] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ve

اَلْمُزَيْبِرُ [el-muzeybir] (vāv’ı yā’ya ibdālle) Pürüzlenmiş cāmeye denir.

أَبُو زَبْرٍ [Ebū Zebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Tevābiᶜ-i tābiᶜīnden ᶜAbdullāh b. el-ᶜAlā᾿ lakabıdır. Ve Ḥāriṡe ve Ḥiṣn ibnā Ḳaṭan b. Zābir sahabīlerdir. Ve Muḥammed b. Ziyād b. Zebbār ez-Zebbārī شَدَّادٌ [şeddād] vezninde ehl-i ahbārdandır ki eşᶜār-ı kesīre rivāyet eylemiştir.

[ز ب ت ر]

اَلزَّبَنْتَرُ [ez-zebenter] (tā-yı fevkiyye ile غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Bodur, kūtāhkad kişiye denir. Ve cüce taᶜbīr olunan pek kısacık adama denir. Ve āfet ve dāhiyeye denir.

اَلزَّبَنْتَرَى [ez-zebenterā] (قَبَعْثَرَى [ḳabaᶜṡerā] vezninde) Bu dahi dāhiyeye denir.

اَلتَّزَبْتُرُ [et-tezebtur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Tekebbürlük eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: مَرَّ يَتَزَبْتَرُ عَلَيْنَا أَيْ مُتَكَبِّرًا

[ز ب ط ر]

زِبَطْرَةُ [Zibaṭret] (zā’nın kesriyle قِمَطْرَةٌ [ḳimaṭret] vezninde) Malaṭya ile Sumeysāṭ beyninde bir belde adıdır; bāniyesi olan Zibaṭre bint Rūm b. el-Yaḳan b. Sām b. Nūḥ ᶜaleyhi’s-selām ile müsemmādır, hālen bu isimle maᶜrūftur.

[ز ب ع ر]

اَلزِّبَعْرَى [ez-zibaᶜrā] (zā’nın kesri ve bā’nın fethi ve kasr ile) Bed-hūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ زِبَعْرَى أَيِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ Ve vücūdu yoğun adama denir; yukālu: رَجُلٌ زِبَعْرَى أَيْ غَلِيظٌ Mü᾿ennesinde زِبَعْرَاةٌ [zibaᶜrāt] denir hā’yla. Ve

زِبَعْرَى [zibaᶜrā] Yüzünün ve kaşlarının ve sakalının kılları gür ve firāvān olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ زِبَعْرَى أَيِ الْكَثِيرُ شَعْرِ وَجْهِهِ وَحَاجِبَيْهِ وَلِحْيَتِهِ Ve Ḥicāz’a mahsūs bir şecerin adıdır. Ve timsāh dedikleri su cānverinin dişisine denir. ᶜAlā-kavlin bir güne dābbeye denir ki boynuzuyla fīli alıp götürür, kütüb-i coğrāfiyyede gergedan dedikleri cānver-i Hindī ile müfesserdir Ve

زِبَعْرَى [Zibaᶜrā] Şuᶜarā-yı ᶜArabdan ᶜAbdullah el-Ḳureşī pederinin ismidir.

اَلزِّبَعْرَاةُ [ez-zibaᶜrāt] (hā’yla) زِبَعْرَى [zibaᶜrā] mü᾿ennesidir. Ve galīz olup kılları ve tüyleri gür olan kulağa vasf olur; yukālu: أُذُنٌ زِبَعْرَاةٌ أَيْ غَلِيظَةٌ كَثِيرَةُ الشَّعْرِ

زَبْعَرٌ [zebᶜar] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

زِبْعَرٌ [zibᶜar] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Bir nevᶜ hoş-bū nebāt adıdır. Ve

زَبْعَرٌ [zebᶜar] جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde ve

زَبْعَرِيٌّ [zebᶜariyy] (جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) مَرْوٌ [merv] dedikleri nebāt-ı maᶜrūftan bir nevᶜin ismidir ki merv-i māhūz dedikleri olacaktır.

اَلزِّبَعْرِيُّ [ez-zibaᶜriyy] (هِرَقْلِيٌّ [hiraḳliyy] vezninde) Bir nevᶜ oka denir ki galīz nevᶜi olacaktır.

[ز ب غ ر]

اَلزِّبْغَرُ [ez-zibġar] (ġayn-ı muᶜceme ile دِرْهَمٌ

[dirhem] vezninde) زِبْعَرٌ [zibʿar] lafzında lügattır, yāhūd savāb olan ihmālledir.

[ز ج ر]

اَلزَّجْرُ [ez-zecr] (فَجْرٌ [fecr] vezninde) Menʿ ve nehy eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَجَرَهُ زَجْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ وَنَهَاهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre زَجْرٌ [zecr] savt ve āvāz ile tard eylemeye mevzūʿdur ve gāh olur ki yalnızca tard maʿnāsında ve baʿzen āzār ve sayhada istiʿmāl olunur. İntehā. Ve

زَجْرٌ [zecr] Köpek kısmını āzār ile kovmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَجَرَ الْكَلْبَ وَبِالْكَلْبِ إِذَا نَهْنَهَهُ Ve kuş ile tefeʾʾül edip fālı bed gelmekle kuşu haykırıp sürmek maʿnāsınadır ve bu ʿan-karīb zikr olunacak عِيَافَةٌ [ʿiyāfet]ten başkadır; gerçi bu da o cümledendir; yukālu: زَجَرَ الطَّائِرَ إِذَا تَفَأَّلَ بِهِ فَتَطَيَّرَهُ فَنَهَرَهُ

Maʿlūm ola ki eclāf-ı ʿArab töresindendir ki şerʿde vārid olmayan baʿzı eşyāʾ ve ahvālle tefeʾʾül ve tatayyur ederler. عِرَافَةٌ [ʿirāfet] ve كَهَانَةٌ [kehānet] dahi onlara mahsūstur, kezālik زَجْرٌ [zecr] ve عِيَافَةٌ [ʿiyāfet] ve طِيَرَةٌ [tīret] ʿindlerinde emr-i muʿtenādır. Bu üç vazʿ vāhiddir, nevʿleri muhteliftir: عِرَافَةٌ [ʿirāfet] baʿzı berrāk nesnelere ve su ile kadehe ve kurs-ı āftāba ve cirm-i billūra nazar ederler ve zuʿmlerince ondan cinnīleri görüp mugayyebāttan haber alırlar. Hālen mashara-i şeyātīn olan nisvānın Ayasofya hareminde bir kuyuya nazar eylemeleri dahi o cümledendir. Hakīkati şaʿbede-i kayyīmīn-i cāmiʿdendir, para tuzağıdır. Ve كَهَانَةٌ [kehānet] birkaç gūnedir. Ez-cümle meselā yedi dāne taş alıp ve her birine nişānlar ederler ve her birine esāmī vazʿ ederler. Baʿdehu avucu içre tahrīk ederler ve baʿzı kelimāt söylerler ve avucunu açıp o taşların vazʿından ve şeklinden hayr ve şerre hükm ederler ve bu sanʿata طَرْقٌ [ṭarḳ] dahi derler. Ve

زَجْرٌ [zecr] ve عِيَافَةٌ [ʿiyāfet] reftār ve hoşāvāz murgān ile baʿzı havādisin vukūʿuna istidlāl eylemekten ʿibārettir. Meselā sefere veyā şikāra çıksalar eğer vahşī sağ taraftan gelirse tefeʾʾül ve soldan gelirse teşeʾʾüm ederler. Ve āvāz-ı kelāg ikişer olsa şūm ve üçer olsa mesʿūd ʿadd ederler, خَيْرٌ [ḫayr] ve شَرٌّ [şerr] kelimelerinin hurūfları ʿadedine iʿtibār ederler. Ve kelāg dıraht-ı sebz üzere konsa hayr ve ʿārī üzere konsa şerr ve kerīh ʿadd ederler.

Müʾellifin misāl-i mezbūrdan murādı meselā karga bir yere konmak sadedinde iken onun vech-i mezkūr üzere konacağı mahallere ve konduktan sonra ötmesine bi’t-tefeʾʾül muntazır olurlar. Eğer zuʿmlerince vech-i mübārek üzere olursa safā-yāb olup ve eğer gayr-i marzī olur ise infiʿāllerinden āzār ile yāhūd taş ile uçurup tard eylediklerine mebnīdir ve ʿan-ḳarīb عِيَافَةٌ [ʿiyāfet] ve تَكَهُّنٌ [tekehhun] ile tefsīri bundan başkadır. İntehā. Ve

زَجْرٌ [zecr] Davarı durmayıp yürüsün diye āzār ile haykırıp sürmek maʿnāsınadır; meselā beygire deh ve eşeğe çü demek gibi; yukālu: زَجَرَ الْبَعِيرَ إِذَا سَاقَهُ يَعْنِي حَثَّهُ بِلَفْظٍ يَكُونُ لَهُ زَجْرًا Ve nāka karnında olan dölünü bırakmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَجَرَتِ النَّاقَةُ بِمَا فِي بَطْنِهَا إِذَا رَمَتْ بِهِ Ve

زَجْرٌ [zecr] عِيَافَةٌ [ʿiyāfet] maʿnāsınadır ki kuşu uçurmakla yāhūd ötmekle tefeʾʾül ve teşeʾʾüm eylemekten ʿibārettir, niteki beyān olundu; yukālu: فُلَانٌ يَزْجُرُ الطَّيْرَ أَيْ أَصْلُهُ أَنْ يَرْمِيَ الطَّيْرَ بِحَصَاةٍ يَعَافُهَا Kāle fi’l-*Esās*

أَوْ يَصِيحَ بِهِ فَإِنْ وَلاَّهُ فِي طَيَرَانِهِ مَيَامِنَهُ تَفَأَّلَ بِهِ وَإِنْ وَلاَّهُ مَيَاسِرَهُ تَطَيَّرَ مِنْهُ Ve

زَجْرٌ [zecr] Kāhinlik eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki zuʿmünce cinleri daʿvet ve onların ihbārıyla mugayyebāttan haber vermektir, bakıcılık taʿbīr olunur; zamān-ı saʿādetten evvel var idi; yukālu: فُلاَنٌ يَزْجُرُ أَيْ يَتَكَهَّنُ Ve

زَجْرٌ [zecr] Bir nevʿ büyük balığın adıdır; bunda fethateynle de lügattir. Cemʿi زُجُورٌ [zucūr] gelir. Müfredātın beyānına göre bu köpek balığı dedikleridir.

اَلْإِزْدِجَارُ [el-izdicār] Fi'l-asl iftiʿāl vezninde müteʿaddī ve mutāviʿ olur, menʿ ve nehy eylemek ve menʿi kabūl eylemek maʿnālarına; yukālu: زَجَرَهُ وَازْدَجَرَهُ فَازْدَجَرَ أَيْ مَنَعَهُ فَامْتَنَعَ Ve زَجْرٌ [zecr] gibi kuş ile tefe''ül edip fālı nā-hoş gelmekle kuşu tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَجَرَ الطَّيْرَ بِمَعْنَى زَجَرَهُ

اَلْإِنْزِجَارُ [el-inzicār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Bu dahi mutāviʿdir; yukālu: زَجَرَهُ فَانْزَجَرَ

اَلْأَزْجَرُ [el-ezcer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol deveye denir ki bir ʿilletten yāhūd yağırlıktan omurga kemiklerinde kesintilik ve şikestelik ola; yukālu: بَعِيرٌ أَزْجَرُ إِذَا كَانَ فِي فَقَارِهِ انْخِزَالٌ مِنْ دَاءٍ أَوْ دَبَرٍ

اَلزَّاجِرُ [ez-zācir] زَجْرٌ [zecr]den ism-i fāʿildir, māniʿ ve tārid ve sā'ik maʿnālarınadır ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا﴾ أَيِ الْمَلاَئِكَةِ تَزْجُرُ السَّحَابَ أَيْ تَسُوقُهُ سَوْقًا

اَلزَّجُورُ [ez-zecūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya ıtlāk olunur ki doğurduğu köşeğine nazar eyledikte köşeği olduğunu hiss ve idrāk edip istişmām eyledikte inkār eli emzirmekten imtināʿ eder ola ki köşeği emmekten menʿ eder; yukālu: نَاقَةٌ زَجُورٌ إِذَا كَانَتْ تَعْرِفُ وَلَدَهَا بِعَيْنِهَا وَتُنْكِرُ بِأَنْفِهَا Ve şol nākaya ıtlāk olunur ki zecr ve āzār olunmadıkça süt vermez ola; yukālu: نَاقَةٌ زَجُورٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تَدِرُّ حَتَّى تُزْجَرَ Ve şol nākaya ıtlāk olunur ki veledinden gayrıya yakıldıkta ona rām olmayıp yaklaştıkta istişmām edip tard ve defʿ eder ola; yukālu: نَاقَةٌ زَجُورٌ أَيْ عَلُوقٌ

[ز ح ر]

اَلزَّحِيرُ [ez-zaḥīr] (zā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin kesriyle) ve

اَلزُّحَارُ [ez-zuḥār] (zā'nın zammıyla) ve

اَلزُّحَارَةُ [ez-zuḥāret] (hā'yla) Seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَحَرَ الشَّيْءُ زَحِيرًا وَزُحَارًا وَزُحَارَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ والثاني إِذَا صَاتَ Şārihin beyānına göre bunlar bu maʿnādā ve maʿānī-i ātiyede ism olurlar. İntehā. Ve

زَحِيرٌ [zaḥīr] ve

زُحَارٌ [zuḥār] ve

زُحَارَةٌ [zuḥāret] İnilti ve sıkıntı ile soluk almak maʿnāsınadır ki ıkıntı taʿbīr olunur, doğururken ve tiryākī çelebi def-i tabiʿī ederken sıkıntı ile soluk aldıkları gibi; yukālu: زَحَرَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ الْوِلاَدَةِ إِذَا تَنَفَّسَتْ بِأَنِينٍ وَاضْطِرَابٍ Ve

زَحِيرٌ [zaḥīr] İshāl nevʿinden bir ʿillet ismidir ki şiddet üzere bağırsak sırıntısı ve göbek buruntusu ile ʿārız olup içi geçip ve karnı bükülüp müsterāha varınca kan gelir olur, Türkīde iç ağrısı taʿbīr olunur, burūdet-i ahlātın semmiyyeti bāʿis olur; yukālu: رَجُلٌ مَزْحُورٌ بِهِ زَحِيرٌ وَهُوَ اسْتِطْلاَقُ الْبَطْنِ بِشِدَّةٍ وَتَقْطِيعٌ فِي الْبَطْنِ يُمَشِّي دَمًا Ve

زَحِيرٌ [zaḥīr] ve

زُحَارٌ [zuḥār] Bu maʿnāda masdar olur; yukālu: زُحِرَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اشْتَكَى مِنَ الزَّحِيرِ Ve doğurmak maʿnāsına müstaʿmeldir, lüzūmiyyet ʿalākasıyla;

yukālu: زَحَرَتْ بِهِ أُمُّهُ إِذَا وَلَدَتْهُ Ve

زُحَارٌ [zuḥār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir ʿillet adıdır.

اَلتَّزَحُّرُ [et-tezaḥḥur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّزْحِيرُ [et-tezḥīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da زَحِيرٌ [zaḥīr] ʿilletine uğramak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَحَّرَ الرَّجُلُ وَزَحَّرَ تَزْحِيرًا إِذَا صَارَ مَزْحُورًا Ve

تَزَحُّرٌ [tezaḥḥur] Doğurmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَزَحَّرَتْ عَنْهُ أُمُّهُ إِذَا وَلَدَتْهُ Ve

تَزْحِيرٌ [tezḥīr] İsm olarak müstaʿmeldir, beyne'l-ʿArab ona denir ki nāka kısmının baʿde'n-nitāc bir aya varınca aralıkta veledi helāk oldukta paçavradan bir kundak yapıp o nākanın fercinden rahimine doğru idhāl ve nākanın burnu mesdūd olarak bir gece o kundak ferci içre kaldıktan sonra ihrāc ve o hılālde bir gayrı nākanın veledini hāzır eylemeleriyle kendisine gösterdikte "henüz doğurdum, kendi veledimdir" zannıyla sūret-i meyl ü hanīn göstermeğin burnunu çözüp o vechle o yavru kendisine ve kendi yavruya yakılmakla sütünü çekmeyip idrār eder. Ve تَزْحِيرٌ [tezḥīr] bu maʿnāda masdar olur ki vech-i mezkūr üzere ona تَزْحِيرٌ [tezḥīr] ile ʿamel kılmak maʿnāsına; tekūlu: زَحَّرْتُ النَّاقَةَ تَزْحِيرًا إِذَا عَمِلْتَ لَهَا التَّزْحِيرَ

زَحْرٌ [Zaḥr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Esāmīdendir: Zaḥr b. Ḳays ve Zaḥr b. Ḥuṣayn el-Ḥasan muhaddislerdir.

اَلزُّحَرُ [ez-zuḥar] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) ve

اَلزَّحْرَانُ [ez-zaḥrān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bahīl ve nākese ıtlāk olunur, زَحِيرٌ [zaḥīr] ve dacretle iʿtā eder olduğu için; yukālu: رَجُلٌ زُحَرٌ وَزَحْرَانُ أَيْ بَخِيلٌ

اَلْمَزْحُورُ [el-mezḥūr] زَحِيرٌ [zaḥīr] ʿilletine mübtelā adama denir; yukālu: زُحِرَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَزْحُورٌ

اَلْمُزَاحَرَةُ [el-muzāḥaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Muʿādāt ve muhāsame maʿnāsınadır, dacretle münāfeseyi müstelzim olduğu için; yukālu: زَاحَرَ فُلَانًا إِذَا عَادَاهُ

اَلزَّحْرُ [ez-zaḥr] (نَحْرٌ [naḥr] vezninde) Bir adamın başını yarmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَرَهُ بِالرُّمْحِ زَحْرًا إِذَا شَجَّهُ بِهِ Ve bahīl kimse suʾāl-i matlūbu istiskāl eylemek maʿnāsınadır ki زَحِيرٌ [zaḥīr]-i mezkūrdan mutasarrıftır; yukālu: زَحَرَ الْبَخِيلُ إِذَا سُئِلَ فَاسْتَثْقَلَ السُّؤَالَ

[ز ح م ر]

اَلزَّحْمَرَةُ [ez-zaḥmeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Meşki doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحْمَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

[ز خ ر]

اَلزَّخْرُ [ez-zaḫr] (zā'nın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلزُّخُورُ [ez-zuḫūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Deryānın suyu vefret bulmakla taşkın olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَرَ الْبَحْرُ زَخْرًا وَزُخُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَمَا وَتَمَلَّأَ ve yukālu: زَخَرَ الْوَادِي إِذَا مَدَّ جِدًّا وَارْتَفَعَ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَرَ الشَّيْءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve ʿasker nefīr yāhūd cenk için deryā gibi cūş u hurūş eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَ الْقَوْمُ إِذَا جَاشُوا لِنَفِيرٍ وَحَرْبٍ Ve tencere kaynamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَتِ الْقِدْرُ إِذَا جَاشَتْ وَكَذَا يُقَالُ زَخَرَتِ الْحَرْبُ Ve nebāt boylanıp uzamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَتِ النَّبَاتُ إِذَا طَالَ Ve bir adam medār-ı fahr olacak nesnesiyle fahr ve mübāhat

eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَ الرَّجُلُ بِمَا عِنْدَهُ إِذَا فَخَرَ Ve bir adamı şevk ve cünbüşle tarab-nāk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَ الرَّجُلَ إِذَا أَطْرَبَهُ Ve çayır davarı tavlandırıp hüsn ve kıyāfet vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَخَرَ الْعُشْبُ الْمَالَ إِذَا سَمَّنَهُ وَزَيَّنَهُ Ve un ve kepek makūlesini rüzgāra savurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَرَ الدِّقَّ إِذَا أَذْرَاهُ فِي الرِّيحِ

اَلتَّزَخُّرُ [et-tezaḫḫur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi çay ve deniz taşkın olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَخَّرَ الْبَحْرُ وَالْوَادِي بِمَعْنَى زَخَرَ

اَلتَّزَخْوُرُ [et-tezaḫvur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi fahr ve mübāhāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَخْوَرَ الرَّجُلُ إِذَا فَخَرَ

اَلْمُزَاخَرَةُ [el-muzāḫaret] مُفَاخَرَةٌ [mufāḫaret] vezninde ve mürādifidir, bāb-ı mübālagada istiʿmāl olunur; yukālu: زَاخَرَهُ فَزَخَرَهُ إِذَا فَاخَرَهُ فَفَخَرَهُ أَيْ فَغَلَبَهُ فِي الْفَخْرِ

اَلزَّخْوَرُ [ez-zaḫver] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلزَّخْوَرِيُّ [ez-zaḫveriyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) ve

اَلزُّخَارِيُّ [ez-zuḫāriyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Tamām-ı neşv ü nemā ve tāb u tarāvet bulup etrāfına sarılıp sarmaşmış nebāta vasf olur; yukālu: نَبَاتٌ زَخْوَرٌ وَزَخْوَرِيٌّ وَزُخَارِيٌّ أَيْ تَامٌّ رَيَّانُ مُلْتَفٌّ ve yukālu: أَخَذَ النَّبَاتُ زُخَارِيَّهُ أَيْ زَهْرَهُ وَنَضَارَتَهُ

اَلزَّاخِرُ [ez-zāḫir] (ism-i fāʿildir) Taşkın denize vasf olur; yukālu: بَحْرٌ زَاخِرٌ أَيْ طَامٍ مُمْتَلِئٌ ve yukālu: فُلَانٌ بَحْرٌ زَاخِرٌ وَبَدْرٌ زَاهِرٌ Ve şeref-i ʿālī ve şān-ı müteʿālī maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فُلَانٌ لَهُ شَرَفٌ زَاخِرٌ أَيْ عَالٍ Ve şādān ve tarab-nāk adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زَاخِرٌ جَذْلَانُ ve yukālu: فُلَانٌ عِزُّهُ زَاخِرٌ أَيْ كَرِيمٌ يَنْمِي

اَلزُّخْرِيُّ [ez-zuḫriyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Pek uzun olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ زُخْرِيٌّ أَيْ طَوِيلٌ

اَلزَّخْوَرِيُّ [ez-zaḫveriyy] (جَهْوَرِيٌّ [cehveriyy] vezninde) Nebāt-ı tāmm u mülteffe ıtlāk olunur ki zikr olundu. Ve nahvet ve tekebbürü mutazammın olan kelāma ıtlāk olunur; yukālu: كَلَامٌ زَخْوَرِيٌّ إِذَا كَانَ فِيهِ تَكَبُّرٌ

[ز خ ب ر]

زَخْبَرٌ [Zaḫber] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ز د ر]

اَلْإِزْدَارُ [el-izdār] (hemzenin kesriyle) إِصْدَارٌ [iṣdār] lafzında lügattır; yukālu: أَزْدَرَهُ لُغَةٌ فِي أَصْدَرَهُ وَقُرِئَ قَوْلُهُ تَعَالَى ‘‘يَوْمَئِذٍ يُزْدِرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا’’

اَلْأَزْدَرَانِ [el-ezderān] (tesniye bünyesiyle) İki omuza ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ يُحَرِّكُ أَزْدَرَيْهِ أَيْ مَنْكِبَيْهِ

[ز ر ر]

اَلزِّرُّ [ez-zirr] (zā’nın kesri ve rā’nın teşdīdiyle) Düğmeye denir ki esvābın yeninde ve yakasında olur. Cemʿi أَزْرَارٌ [ezrār] ve زُرُورٌ [zurūr] gelir. Ve

زِرٌّ [zirr] Yüreğin altında olan hurde kemiğe ıtlāk olunur ki yüreğin kıvāmıdır, yarım cevz mikdārındadır. Ve omuz başında olan çukurcağıza ıtlāk olunur ki bāzūnun vābilesi yaʿnī müntehāsı onda dāʾir olur, o dahi nısf-ı cevz kadar kemiktir. Kāle fi’l-*Esās* ضَرَبَهُ فَأَصَابَ زِرَّهُ وَهُوَ عُظَيْمٌ كَأَنَّهُ نِصْفُ جَوْزَةٍ تَدُورُ فِيهِ الْوَابِلَةُ وَهِيَ رَأْسُ الْعَضُدِ Ve o vech kemiğinin نُقْرَةٌ [nuḳrat]ta olan düğmecik taʿbīr ettikleri kemikceğize ıtlāk olunur, iki taraflı olmakla زِرَّانِ [zirrān] ıtlāk ederler. Ve

ʿArab çadırlarının ahşābından bir haşebenin adıdır ki murād çadırın yukarısında ağırşak taʿbīr olunan küçük ve müdevver tahta olacaktır; يُقَالُ لِضَارِبِ الْخِبَاءِ اِجْعَلْ رَأْسَ الْعَمُودِ فِي الزِرّ وَهُوَ الْخُشَيْبَةُ الَّتِي فِي أَعْلاَهُ Ve

زِرٌّ [zirr] Kılıcın ağızına denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِزِرِّ السَّيْفِ أَيْ بِحَدِّهِ Ve

زِرٌّ [Zirr] Esāmīdendir: Zirr b. Ḥubeyş tābiʿīndendir. Ve Ẕu’z-Zirreyn Sufyān b. Mulcem yāhūd İbn Mulcec el-Ḳirdī lakabıdır. Ve

زِرٌّ [zirr] Deve kısmına hüsn-i takdīr ve tīmār ile gereği gibi riʿāyet ve ihtimām eder olan adama ıtlāk olunur ki esvāb düğmesi gibi ʿale’d-devām muhāfaza ve tīmārından cüdā olmaz; yukālu: إِنَّهُ لَزِرٌّ مِنْ أَزْرَارِ الْإِبِلِ أَيْ حَسَنُ الرِّعْيَةِ لَهَا Ve devābb ve mevāşīye yarar olan mesālihi güzel bilen adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ زِرْزُورُ مَالٍ وَزِرُّهُ أَيْ عَالِمٌ بِمَصْلَحَتِهِ Ve

زِرٌّ [zirr] Bir şey᾽in kıvāmı ve medār-ı sübūtu olan nesneye ıtlāk olunur; yukālu: فُلاَنٌ زِرُّ الدِّينِ أَيْ قِوَامُهُ Kāle’ş-şārih ve fi’l-haberi: ”رَأَى عَلِيٌّ أَبَا ذَرٍّ رَضِيَ الله عَنْهُمَا فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ لَهُ هَذَا زِرُّ الدِّينِ“ أَيْ قِوَامُهُ كَالزِّرِّ وَهُوَ الْعُظَيْمُ الَّذِي تَحْتَ الْقَلْبِ وَهُوَ قِوَامُهُ Ke-mā zukire.

اَلزَّرُّ [ez-zerr] (zā’nın fethiyle) Cāmeyi düğmelemek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ الْقَمِيصَ زَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَدَّ أَزْرَارَهُ Ve sürmek, tard maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَزُرُّ الْكَتَائِبَ بِالسَّيْفِ أَيْ يَطْرُدُهُ Ve sançmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ Ve kıl yolmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ الشَّعْرَ إِذَا نَتَفَهُ Ve ısırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّهُ إِذَا عَضَّهُ Ve gözü kıpıp kısmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ عَيْنَهُ إِذَا ضَيَّقَهَا Ve bir nesneyi biraraya getirip dertop gereği gibi biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ جَمْعًا شَدِيدًا Ve esvāb ve emtiʿa makūlesinin tozu gitmek için silkmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ الْمَتَاعَ إِذَا نَفَضَهُ Ve

زَرٌّ [Zerr] Esāmīdendir: Aʿlāmdan ʿAbdullāh el-Ḫuvārī ceddinin ismidir. Ve Vāzim b. Zerr ashābdandır. Ve Zerr b. Kermān er-Rāzī sāhib-i zikr ü menkabedir. Ve

زَرٌّ [zerr] Kezālik masdar olur, bir adamın tecribe sebebiyle ʿakl ve dāniși ziyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ الرَّجُلُ زَرًّا إِذَا زَادَ عَقْلُهُ Ve bir adam düşmanına taʿaddī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ فُلاَنٌ زَرًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَعَدَّى عَلَى خَصْمِهِ Ve baʿde’l-hamākat rüşd ve dirāyet sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَّ فُلاَنٌ إِذَا عَقَلَ بَعْدَ حُمْقٍ

اَلزَّرِيرُ [ez-zerīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zekī ve reşīd ve sebük-rūh olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَرِيرٌ أَيْ ذَكِيٌّ خَفِيفٌ Ve bir nebāt adıdır ki onunla boya boyanır ve bu Rūmīde isperek ve ercifen ve Türkīde alacehre dedikleridir ki sarı boya aksāmındandır. Ve

زَرِيرٌ [zerīr] Masdar olur, göz pek nūrānī olmakla billūr gibi yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: عَيْنَاهُ تَزِرَّانِ زَرِيرًا إِذَا تَوَقَّدَتَا وَتَنَوَّرَتَا

اَلزُّرَازِرُ [ez-zurāzir] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلزَّرْزَارُ [ez-zerzār] (ثَرْثَارٌ [s̱ers̱ār] vezninde) Bu dahi زَرِيرٌ [zerīr] gibi zekī ve lebīb ve sebük-rūh adama denir.

اَلزُّرْزُورُ [ez-zurzūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلزُّرْزُرُ [ez-zurzur] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Sığırcık kuşuna denir ki çekirge kuşu dahi derler. Ve

زُرْزُورٌ [zurzūr] Adımı dar olan merkebe

denir; yukālu: حِمَارٌ زُرْزُورٌ أَيْ ضَيِّقٌ Ve devābb ve mevāşīye yarar mesālihi aʿlā bilen adama denir, زِرٌّ [zirr] gibi; yukālu: هُوَ زُرْزُورُ مَالٍ وَزِرُّهُ أَيْ عَالِمٌ بِمَصْلَحَتِهِ

اَلزَّرْزَرَةُ [ez-zerzeret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Sığırcık kuşu ötmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرْزَرَ الزُّرْزُورُ إِذَا صَوَّتَ Ve bir adam dāʾimā sığırcık kuşu ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَرْزَرَ الرَّجُلُ إِذَا دَامَ عَلَى أَكْلِ الزُّرْزُورِ Ve bir mahalde sābit ve pāyidār olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرْزَرَ بِالْمَكَانِ إِذَا ثَبَتَ

اَلتَّزَرْزُرُ [et-tezerzur] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Deprenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَرْزَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَرَّكَ

اَلزَّارَّةُ [ez-zārret] (rā’nın şeddesiyle) Bir nevʿ sineğe denir ki gökçül olur, ذُبَابٌ شَعْرَاءُ maʿnāsına.

اَلزِّرَّةُ [ez-zirret] (zā’nın kesriyle) Isırık yerine denir, أَثَرُ الْعَضَّةِ [eseru’l-ʿaḍḍat] maʿnāsına. Ve

زِرَّةٌ [Zirret] Ashābdan ʿAbbās b. Mirdās’ın feresi ismidir; zā’nın fethiyle de cāʾizdir. Bu cihetle ʿAbbās’a Cāhiliyyet’te فَارِسُ الزِّرَّةِ [Fārisu’z-Zirret] ıtlāk ederler idi. Ve

زِرَّةٌ [Zirret] Cumayḥ b. Munḳiz’in feresi ismidir.

Cevherī deve kısmı tavlanıp güzellendikte بِهَازِرَةٌ [bihāziret] derler demekle kavl-i mezbūru tashīf-i kabīh ve tahrīf-i şenīʿdir, zīrā asl بَهَازِرَةٌ [behāziret]tir ki faʿālilet veznindedir ve mevziʿ-i zikri bā-yı muvahhade faslıdır ki niteki “ب،ه،ز،ر” māddesinde güzerān eyledi. Lākin müʾellif orada بُهْزُرٌ [buhzur] قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde, cemʿi بَهَازِرُ [behāzir] olmak üzere sebt eylemiş idi ki cemʿ hāsız idi ve hāʾ ile cemʿiyyet ʿucmeye mahsūs olduğu gayr-i setīrdir.

زُرَيْرٌ [Zureyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Zureyr tābiʿīndendir.

اَلزَّرَاوِرَةُ [ez-zerāviret] (أَسَاقِفَةٌ [esāḳifet] vezninde) بَطَارِقَةٌ [baṭāriḳat]a denir ki بِطْرِيقٌ [biṭrīḳ]in cemʿidir. Rūm tāʾifesinin serʿaskerine denir, baʿdehu baş papazlarına ıtlāk olunmuştur ki patrik taʿbīr olunur. Ve بِطْرِيقٌ [biṭrīḳ] patrik muʿarrebidir. Ve زَرَاوِرَةٌ [zerāviret]in müfredi زِرْوَارَةٌ [zirvāret]tir zā’nın kesriyle.

زَرِيرَانُ [Zerīrān] (zā’nın fethiyle) Bağdād kazāsında bir karye adıdır.

زَرِيرٌ [Zerīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿUṭārid-i Başrī lakabıdır ki etbāʿ-ı tābiʿīndendir.

اَلزُّرَارَةُ [ez-zurāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) O şeyʾe denir ki duvara atıp çaldığında yapışıp kalır ola; şimdiki etler gibi gūyā ki duvara düğme olur. Ve

زُرَارَةٌ [Zurāret] Esāmīdendir: Zurāre b. Evfā ve Zurāre b. Cureyy ve Zurāre b. ʿAmr ve Zurāre b. Ḳays b. el-Ḥāris̱ ve Ebū ʿAmr Zurāre ki bir belde ve kabīleye nisbeti yoktur, sahābelerdir. Ve Zurāre b. Yezīd b. ʿAmr ki بَكَّائِيٌّ [Bekkāʾiyy] ile mülakkabdır, maʿrūftur. Ve

زُرَارَةٌ [Zurāret] Kūfe’de bir mahalle adıdır.

اَلْمُزَارَّةُ [el-muzārret] (teşdīd-i rā’yla fi’l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamı kavrayıp ısırmak maʿnāsınadır, müşāreket için dahi olur; yukālu: زَارَّهُ إِذَا عَاضَّهُ

زُرْزُرٌ [Zurzur] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Esāmīdendir: Zurzur b. Şuheyb muhaddisīndendir.

[ز ع ر]

اَلزَّعَرُ [ez-zeʿar] (zā’nın ve ʿayn’ın fethiyle) Gövdenin ve başın kılları kezālik kuşun

tüyleri az ve aralık aralık dağınık ve seyrek olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعِرَ الشَّعْرُ وَالرِّيشُ زَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَلَّ وَتَفَرَّقَ

اَلزَّعِرُ [ez-zeʿir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَزْعَرُ [el-ezʿar (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ondan vasflardır; yukālu: رَجُلٌ وطَائِرٌ زَعِرٌ وَأَزْعَرُ أَيِ الْقَلِيلُ الشَّعْرِ وَالرِّيشِ وَالْمُتَفَرِّقُهُ Ve nebātı azca ve seyrekçe olan mekāna ıtlāk olunur; yukālu: مَكَانٌ زَعِرٌ وَأَزْعَرُ أَيِ الْقَلِيلُ النَّبَاتِ وَالْمُتَفَرِّقُهُ

اَلْإِزْعِرَارُ [el-izʿirār] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِزْعِيرَارُ [el-izʿīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Gövdenin ve başın kılları ve kuşun tüyleri pek az ve seyrek seyrek dağınık olmak maʿnāsınadır; mübālagaten farkları maʿlūmdur; yukālu: إِزْعَرَّ الشَّعْرُ وَالرِّيشُ وَازْعَارَّ بِمَعْنَى زَعِرَ عَلَى الْمُبَالَغَةِ

اَلزَّيْعَرُ [ez-zeyʿar] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Mālı az yaʿnī züğürt olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زَيْعَرٌ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الْمَالِ

اَلزُّعْرُورُ [ez-zuʿrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bed-hūy kimseye denir, kalīlü'l-hayr olduğu için; yukālu: رَجُلٌ زُعْرُورٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ Ve

زُعْرُورٌ [zuʿrūr] Alıç taʿbīr olunan dağ yemişinin adıdır.

اَلزَّعْرَاءُ [ez-zaʿrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şeftali nevʿinden tüysüz şeftali ve et şeftali dediklerine denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلزَّعَارَّةُ [ez-zeʿārret] (zā'nın fethi ve rā'nın teşdīdi ve tahfīfiyle) Çetin huyluluk maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ زَعَارَّةٌ وَزَعَارَةٌ أَيْ شَرَاسَةٌ Şārih der ki bunun da aslı tahfīfledir, حَمَارَةٌ [hamāret] gibi, niteki beyān olundu.

اَلزَّعْرُ [ez-zaʿr] (zā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَعَرَ الْجَارِيَةَ زَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَامَعَهَا Ve

زَعْرٌ [Zaʿr] Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır.

زُعَرَةٌ [zuʿaret] (تُؤَدَةٌ [tuʾedet] vezninde) Bir kuş adıdır ki dāʾimā mezʿūr yaʿnī havf-nāk ve muhteriz görülür. Şārihin beyānına göre «ذ،ع،ر» olacaktır ki ẕāl'ladır, māddesinde zikr olundu.

زَعْوَرٌ [Zaʿver] (جَدْوَلٌ [cedvel] vezninde) Bir batn pederinin ismidir.

اَلتَّزْعِيرُ [et-tezʿ īr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kābiliyyetli eşek sıpasını dişiye çekmek için igrā ile çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَّرَ الْجَحْشَ إِذَا دَعَاهُ لِلسِّفَادِ

[ز ع ب ر]

اَلزَّعْبَرِيُّ [ez-zaʿberiyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Bir nevʿ oka denir.

[ز ع ف ر]

اَلزَّعْفَرَانُ [ez-zaʿferān] (zā'nın ve fā'nın fethiyle) Dārū-yı maʿrūf ismidir ki ʿavāmm-ı Türkīde safran taʿbīr ederler. Bulunduğu hāneye sāmm-ı abras dāhil olmaz. Cemʿi زَعَافِرُ [zeʿāfir]dir hazf-ı zevāʾid ile.

زَعْفَرَانُ الْحَدِيدِ [zaʿferānu'l-ḥadīd] Demirin pāsına ıtlāk olunur ki murād demir bürādesini bir safhanın üzerinde yayıp ve ıslatıp sararınca nem-nāk yerde terk eyledikten sonra dövüp sararmış eczāsını ahz ve bākīsini yine tarz-ı sābık üzere nem-nāk yerde terk ve baʿdehu sararmışını ahz ederler. Ammā efdal-i aksāmı husūsan sanʿat-ı iksīrde bürāde-i hadīdī rubʿu kadar nişadır ile dövüp nem-nāk yerlerde defn ederler. On güne kadar cümlesi zaʿferān olur. Ve

زَعْفَرَانٌ [Zaʿferān] Ḥavfezān ile mülakkab

Ḥāriṣ b. Şerīk ve Sulīl b. Ḳays nām kimselerin feresleri ismidir.

اَلزَّعْفَرَةُ [ez-zaʿferet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi zaʿferānla boyamak maʿnāsınadır; yukālu: زَعْفَرَ الثَّوْبَ إِذَا صَبَغَهُ بِالزَّعْفَرَانِ

اَلزَّعْفَرَانِيَّةُ [ez-Zaʿferāniyyet] Hemedān kazāsında bir karye adıdır; İmām Dāreḳuṭnī şeyhi Ḳāsim b. ʿAbdurraḥmān ez-Zaʿferānī oradandır. Ve Bağdād kazāsında bir karye adıdır; İmām Şāfiʿī ashābından Ḥasan b. Muḥammed b. eṣ-Ṣabbāḥ oradandır ve Bağdād dervāzelerinden Derbu'z-Zaʿferānī ona muzāftır.

اَلْمُزَعْفَرُ [el-muzaʿfer] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Fālūd ismidir ki murād zerde taʿbīr olunan tatlı taʿāmdır, balla ve pirinçle maʿmūl olur; Fārisīde birinc-i şemālī derler. Ve gül-gūn arslana ıtlāk olunur.

[ز غ ر]

اَلزَّغْرُ [ez-zağr] (zā'nın fethi ve ğayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi bi-gayr-i hakkin zor ile gasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَرَ الشَّيْءَ زَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اغْتَصَبَهُ Ve çay ve deniz çoğalıp taşkın olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَغَرَتْ دِجْلَةُ بِمَعْنَى زَخَرَتْ وَمَدَّتْ Ve mutlakan her nesne ifrāt üzere kesret ve vefret bulmak maʿnāsınadır; yukālu: زَغَرَ الشَّيْءُ إِذَا كَثُرَ مَعَ إِفْرَاطٍ

زُغَرُ [Zuğar] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bir kabīle pederinin ismidir ki cümle terkeşleri zerrīn kırmızı sahtiyāndan idi. Ve Lūṭ Peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerinin duhterleri ismidir. Ve Şām diyārında bir karye ismidir ki merkūme oraya nezīl olmakla ismiyle müsemmā olmuştur ve onda bir çeşme vardır ki ʿAynu Zuğar ile maʿrūftur; suyunun çekilip kuruması deccāl-ı melʿūnun hurūcuna ʿalāmettir, niteki Temīm ed-Dārī radıyallāhu ʿanhu ahbārında mündericdir, *Meṣābīḥ*'te mezkūrdur.

زُغْرِيُّ الْوَادِي [zuğriyyu'l-vādī] (zā'nın zammıyla) Bir nevʿ hurmā adıdır.

[ز غ ب ر]

اَلزَّغْبَرُ [ez-zağber] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Her şeyʾin mecmūʿuna denir ki hep ve götürü taʿbīr olunur; yukālu: أَخَذَ الشَّيْءَ بِزَغْبَرِهِ أَيْ أَجْمَعَ وَلَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا Ve

زَغْبَرٌ [zağber] مَرْوٌ [merv] dedikleri nebātın yufka yapraklı olan nevʿine denir, buna Fārisīde merv-i sefīd ve merv-i telh ve Türkīde şile derler. Bunda zā'nın kesriyle de zebān-zeddir.

اَلزِّغْبِرُ [ez-ziğbir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلزُّغْبُرُ [ez-zuğbur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) زِئْبِرٌ [ziʾbir] lafzında lügattır ki esvāb pürüzüne denir.

اَلزَّغْبَرَةُ [ez-zağberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cāme pürüzlenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغْبَرَ الثَّوْبُ إِذَا صَارَ لَهُ زِئْبِرٌ

اَلزُّغْبُورُ [ez-zuğbūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir nevʿ yırtıcı cānverin adıdır.

[ز ف ر]

اَلزَّفْرُ [ez-zefr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) ve

اَلزَّفِيرُ [ez-zefīr] (zā'nın fethiyle) Soluğu uzun uzadı içeri çektikten sonra taşra vermek maʿnāsınadır ki mihnet-zede ve derdnāk adamın hāletidir, göğüs geçirmek taʿbīr olunur; yukālu: زَفَرَ الرَّجُلُ زَفْرًا وَزَفِيرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخْرَجَ نَفَسَهُ بَعْدَ مَدِّهِ إِيَّاهُ Şārih der ki bundan ism زَفْرَةٌ [zefret] ve زَفِيرٌ [zefīr]dir,

intehā. Ve

زَفْرٌ [zefr] Bir nesneyi yüklenip götürmek maʿnāsınadır ki زَفِيرٌ [zefīr]i yaʿnī şiddetle soluk almağı müstelzimdir; yukālu: زَفَرَ الشَّيْءَ زَفْرًا إِذَا حَمَلَهُ Ve kuyudan su çekmek maʿnāsına müstaʿmeldir, yukālu: زَفَرَ الْمَاءَ إِذَا اسْتَقَى Ve āteş ʿalevi gürüldemek maʿnāsına; yukālu: زَفَرَتِ النَّارُ إِذَا سُمِعَ لِتَوَقُّدِهَا صَوْتٌ

اَلْإِزْدِفَارُ [el-izdifār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yüklenip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَفَرَ الشَّيْءَ إِذَا احْتَمَلَهُ

اَلْمُزْدَفَرُ [el-muzdefer] (مُزْدَجَرٌ [muzdecer] vezninde) ve

اَلْمُزْفَرُ [el-muzfer] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلزَّفْرَةُ [ez-zefret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İsmlerdir, göğüs geçirmeğe denir; yukālu: رَأَيْتُهُ يَزْفِرُ مُزْدَفَرَ الثَّكْلَى وَمُزْفَرَهَا وَزَفْرَتَهَا أَيْ تَنَفُّسَهَا بِشِدَّةٍ Ve mübālagaten göğüs geçiren adama ıtlāk olunur. Ve

مُزْدَفَرٌ [muzdefer] At kısmının göğüsü içre soluk ihrāc eylediği mevziʿe denir. Ve

زَفْرَةٌ [zefret] Bir şeyʾin ortasına denir; yukālu: زَفْرَةُ الشَّيْءِ أَيْ وَسَطُهُ

اَلزِّفْرُ [ez-zifr] (zā'nın kesriyle) Yüke denir ki götürülür, حِمْلٌ [ḥiml] maʿnāsına; yukālu: عَلَى ظَهْرِهِ زِفْرٌ أَيْ حِمْلٌ Ebū ʿAlī *Bāriʿ* nām kitābında حَمَلٌ [ḥamel] ile zabt eylemiştir ki fethateynledir, kuzu demek olur. Şārih der ki ikisi de sahīhtir. Ve

زِفْرٌ [zifr] Kırbaya ıtlāk olunur, arkada götürüldüğü için. Ve misāfir ve reh-revān takımına ıtlāk olunur ki yol sāmānıdır. Ve cemāʿat-i insānīye denir; yukālu: زِفْرٌ مِنْ أَهْلِ السَّفَرِ يُجَهِّزُونَ الزِّفْرَ أَيْ جَمَاعَةٌ مِنْهُمْ يُجَهِّزُونَ جِهَازَ الْمُسَافِرِ

اَلزَّافِرَةُ [ez-zāfiret] Bu dahi cemāʿate denir. Ve müretteb ʿaskere denir. Ve binānın muʿtemedün ʿaleyhi olan rükn-i kavīsine ıtlāk olunur. Ve زَافِرَةُ الرَّجُلِ [zāfiretu'r-recul] kişinin ʿaşīret ve tebārına ıtlāk olunur. Bunlar حِمْلٌ [ḥiml] maʿnāsından münşaʿiblerdir. Ve

زَافِرَةٌ [zāfiret] ʿAzīmü'l-heykel erkek deveye denir. Ve زَافِرَةُ السَّهْمِ [zāfiretu's-sehm] okun yeleğinin altı yancağızına ʿalā-kavlin temren tarafından olarak sülüsānından aşağısına denir. Ve bir kavmin seyyid ve ser-gerdesine ıtlāk olunur, bār-ı mesālihlerine mütehammil olduğu için. Ve yaya ıtlāk olunur, زَفِيرٌ [zefīr]i olduğu için. Cemʿi زَوَافِرُ [zevāfir]dir; yukālu: زَوَافِرُ الْمَجْدِ Ve بِأَيْدِيهِمُ الزَّوَافِرُ أَيِ الْقِسِيُّ لَهَا زَفِيرٌ [zevāfiru'l-mecd] ʿizz ve iclāl ve devletin medār-ı takviyeti olan aʿmide ve esbāb ve erkānına ıtlāk olunur; yukālu: لِمَجْدِهِمْ زَوَافِرُ أَيْ أَعْمِدَةٌ وَأَسْبَابُ تَقْوِيَةٍ

اَلزَّفَرُ [ez-zefer] (fethateynle) Ağaca vurulan desteğe ve pāyendeye ıtlāk olunur, hāmil olduğu için.

اَلزُّفَرُ [ez-zufer] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Arslana ıtlāk olunur, زَفِيرٌ [zefīr]den meʾhūzdur. Ve dilīr ve bahādıra ıtlāk olunur. Ve deryāya ve suyu firāvān çaya ıtlāk olunur, temevvücle izhār-ı zefīr eylediği için. Ve زَفِيرُ الْعَطِيَّةِ [zefīru'l-ʿaṭiyye] pek çok vergiden ʿibārettir. Ve dolu ve ağır kırbalar götürür olan adama ıtlāk olunur. Ve iri cüsseli tüvānā erkek deveye ıtlāk olunur. Ve müretteb alaya ve ʿaskere ıtlāk olunur. Ve

زُفَرُ [Zufer] Aʿlām-ı ʿulemādan bir cemāatin ismidir. İmām Zufer b. Huẕeyl onların birisidir, ʿulūmda mütebahhirlerdir.

اَلزَّفِيرُ [ez-zefīr] (zā'nın fethiyle) Masdar-

dır, niteki zikr olundu. Ve

زَفِيرٌ [zefīr] Āfet ve dāhiyeye ıtlāḳ olunur. Ve eşek kısmını āvāzının evveline denir ki idhāldir, niteki āhirine شَهِيقٌ [şehīḳ] denir ki ihrācdır. Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾

اَلْمَزْفُورُ [el-mezfūr] Şol dābbeye ıtlāḳ olunur ki mefāsıl-ı aʿzāsının sokuşturmaları ve telāhum ve tevāsulları be-gāyet pek ve kavī ve saht ola; yukālu: فَرَسٌ وَحِمَارٌ مَزْفُورٌ إِذَا كَانَ تَلَاحُمُ مَفَاصِلِهِ شَدِيدًا

اَلْأَزْفَرُ [el-ezfer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) İki yanları ʿazīm olan ata ıtlāḳ olunur, kaburgalarının iri ve büyük olmasından olur. Cemʿi زُفْرٌ [zufr] gelir zā’nın zammıyla; yukālu: فَرَسٌ أَزْفَرُ أَيْ عَظِيمُ الْجَنْبَيْنِ

[ز ق ر]

اَلزَّقْرُ [ez-zaḳr] (zā’nın fethi ve ḳāf’ın sükūnuyla) صَقْرٌ [ṣaḳr] lafzında lügattır ki çakır doğana denir.

زَقَرٌ [zeḳar] (fethateynle) سَقَرٌ [seḳar] lafzında lügattır ki cehennem esmāsındandır.

[ز ك ر]

اَلزَّكْرُ [ez-zekr] (سَكْرٌ [sekr] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَرَ الْإِنَاءَ زَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ

اَلتَّزْكِيرُ [et-tezkīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) زَكْرٌ [zekr] maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّرَ الْإِنَاءَ بِمَعْنَى زَكَرَهُ Ve çocuk kısmı karın kasık bağlayıp hüsn-i kıyāfetle endāmlanmak maʿnāsına müstaʿmeldir ve bu زُكْرَةٌ [zukret]-i ātiyeden meʾhūzdur; yukālu: زَكَّرَ بَطْنُ الصَّبِيِّ إِذَا عَظُمَ وَحَسُنَتْ حَالُهُ

اَلتَّزَكُّرُ [et-tezekkur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dolmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّرَ الْإِنَاءَ فَتَزَكَّرَ أَيْ مَلَأَهُ فَتَمَلَّأَ Ve tulumda su ve sāʾir meşrūb birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَكَّرَ الشَّرَابُ إِذَا اجْتَمَعَ يَعْنِي فِي الزُّكْرَةِ

اَلزُّكْرَةُ [ez-zukret] (zā’nın zammıyla غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Küçük şarāb ve sirke tulumuna denir, ʿavāmm-ı Türkīde sükre taʿbīr ederler.

اَلزَّكْرِيَّةُ [ez-zekriyyet] (بَكْرِيَّةٌ [bekriyyet] vezninde) ve

اَلزِّكْرِيَّةُ [ez-zikriyyet] (فِكْرِيَّةٌ [fikriyyet] vezninde) Pek kızıl tüylü olan dişi keçiye denir ki nevʿ-i mahsūstur, gūyā ki kızıl tüylü زُكْرَةٌ [zukret]e mensūbdur; yukālu: عَنْزٌ زَكْرِيَّةٌ وَزِكْرِيَّةٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحُمْرَةِ

زَكَرِيَّاءُ [Zekeriyyāʾ] (fethateynle ve teşdīd-i yāʾ ve medd ile) Bir peygamber-i zī-şān ismidir, ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi’s-selām.

Ve bunda dört lügat vardır, biri budur ve sānī elif-i maksūre ve sālis عَرَبِيٌّ [ʿArabiyy] vezninde, rābiʿ yā’nın tahfīfiyledir medd ve kasrda. Ve eğer memdūde ve maksūre ile olursa gayr-i munsarıf olur ve eğer müşedded olursa munsarıf olur. Ve memdūdun tesniyesi زَكَرِيَّاوَانِ ve cemʿi زَكَرِيَّاؤُونَ gelir. Ve nasb ve cerr hāletlerinde زَكَرِيَّاوِينَ denir. Ve nisbetinde زَكَرِيَّاوِيٌّ denir. Ve kaçan nefsine muzāf eylesen زَكَرِيَّائِي dersin vāv’sız ve tesniyesinde زَكَرِيَّاوَايَ ve cemʿinde زَكَرِيَّاوِيَّ dersin vāv’ın kesriyle. Ve maksūrun tesniyesinde زَكَرِيَّانِ ve hālet-i nasbında زَكَرِيَّيْنِ ve cemʿinde زَكَرِيُّونَ dersin. Ve muhaffef olan زَكَرِي tesniyesinde زَكَرِيَانِ ve cemʿinde زَكَرُونَ dersin yā’yı tarh ile. Müʾellif *Baṣāʾir*’de ism-i aʿcemī olup ve قلم vezninde lügat-ı hāmise de olduğunu zikr eylemiştir.

[ز ل ب ر]

زَلَنْبُورُ [Zelenbūr] (سَقَنْقُورٌ [seḳanḳūr] vezninde) İblīs-i laʿīnin beş nefer evlādından

birisinin ismidir ki dā᾿imā bir adamın ehl ve ᶜayāliyle beynlerini tefrīk ve ᶜuyūb u nakāyis-i ehl ü ᶜayālini irā᾿et ve izhār-ı melᶜanetine saᶜy u gūşiş eder: ﴿أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ﴾ اَلْآيَة kerīmesinde zürriyyetini zikr olunan evlād-ı hamse ile tefsīr ederler.

Şārih der ki evlādının biri ثَبْرٌ [S̱ebr]dir, جَبْرٌ [cebr] vezninde, dā᾿imā s̱übūr ve şakk-ı cüyūb ile emr eder, sāhib-i mesā᾿ibdir. Ve biri أَعْوَرُ [Aᶜver]dir, zinā ve fücūr ile emr eder. Ve biri مَسُوطٌ [Mesūṭ]tur, kizb ile emr eder. Ve biri دَاسِمٌ [dāsim]dir, sūk ve pazara müstevlīdir.

[ز م ر]

اَلزَّمْرُ [ez-zemr] (أَمْرٌ [emr] vezninde) ve

اَلزَّمِيرُ [ez-zemīr] (zā'nın fethiyle) Kamış ile tegannī eylemek yaᶜnī ağız ile nāy ve kaval ve düdük ve çığırtma ve sūrnā çalmak maᶜnāsınadır; yuḳāu. زَمَرَ الرَّجُلُ زَمْرًا وَزَمِيرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا غَنَّى فِي الْقَصَبِ Ve

زَمْرٌ [zemr] Kırbayı doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَمَرَ الْقِرْبَةَ زَمْرًا إِذَا مَلَأَهَا Ve bir kelām ve haberi fāş ve şāyiᶜ kılmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: زَمَرَ بِالْحَدِيثِ إِذَا أَذَاعَهُ Ve bir kimseyi bir kimse üzere kışkırtıp igrā eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: زَمَرَ فُلَانًا بِفُلَانٍ إِذَا أَغْرَاهُ بِهِ

اَلتَّزْمِيرُ [et-tezmīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi ney çalmak maᶜnāsınaır; yukālu: زَمَّرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى زَمَرَ Ve kırbayı doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَمَّرَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلزَّامِرَةُ [ez-zāmiret] Ney ve düdük çalan ᶜavrete denir.

اَلزَّمَّارُ [ez-zemmār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلزَّامِرُ [ez-zāmir] Ney ve düdük çalan kimseye denir, ney-zen taᶜbīr olunur ve زَامِرٌ [zāmir] lafzı kalīlü'l-istiᶜmāldir.

اَلزِّمَارَةُ [ez-zimāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Ney-zenlik sanᶜatına denir.

اَلْمِزْمَارُ [el-mizmār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Çaldıkları nāya ve kavala ve düdüğe denir. Cemᶜi مَزَامِيرُ [mezāmīr] gelir: وَمَزَامِيرُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ يَتَغَنَّى بِهِ مِنَ الزَّبُورِ وَضُرُوبِ الدُّعَاءِ جَمْعُ مِزْمَارٍ وَمَزْمُورٍ Mü᾿ellifin bundan murādı işbu hadīstir: Ve fī hadīsi Ebī Mūsā el-Eşᶜarī radıyallāhu ᶜanhu: "سَمِعَهُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقْرَأُ فَقَالَ لَقَدْ أُعْطِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ" Hazret-i Dāvūd be-gāyet hoş-āvāz sāhib-i nagamāt-ı hātır-nüvāz olmakla Zebūr kırā᾿at ederken vuhūş u tuyūr bile istimāᶜına hāzır ve bīhod mertebesinde vālih ve hā᾿ir olurlar idi. Sāz envāᶜından nāy dahi ervāh-ı selīme ve tıbāᶜ-ı müstakīmeye be-gāyet mü᾿essir olmakla te᾿sīr cihetiyle nagme-i rengīnle kırā᾿at eyledikleri Zebūr'u ve envāᶜ-ı duᶜāyı مَزَامِيرُ [mezāmīr]e teşbīh edip Ebū Mūsā dahi hoş-āvāz olup Ḳur᾿ān-ı kerīm'i tekellüfsüz nagme-i dil-güşā ve makām-ı ferah-fezā ile tilāvet eylediği mesmūᶜ-ı şerīfleri olmakla kırā᾿at-ı Dāvūd'a temsīl buyurdular.

"Bişnev ez ney çūn hikāyet mī-kuned." Envāᶜ-ı sāz ve asvāt-ı mü᾿essireden nāyın ihtiyārında olan dakīka evā᾿il-i *Mes̱nevī-i şerīf* şerhini mütālaᶜa eden Mevlevī-sīret yārāna kavvāl ve lisān-ı mezbūra āşinā olanlara nākil-i kāl hāl olur. Ve āyet-i merkūmede آل kelimesi mukahhamdır, taᶜzīmen vāriddir. İntehā. Ve مَزَامِيرُ [mezāmīr] مَزْمُورٌ [mezmūr]un dahi cemᶜidir ki o dahi مِزْمَارٌ [mizmār] maᶜnāsınadır, mezmūrün fīh olmak iᶜtibārıyla.

اَلزَّمَّارَةُ [ez-zemmāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Bu dahi nāya denir, مِزْمَارٌ [mizmār] gibi, gūyā ki kendisi zemr eder. Ve

زَمَّارٌ [zemmār] سَاجُورٌ [sācūr] maʿnāsınadır ki köpek kısmının boynuna geçirdikleri halta taʿbīr olunan ağaç halkadır. Ve zinākār ʿavrete ıtlāk olunur, zenpāreye ıslık çaldığı münāsebetiyle. Ve mahbūsun boynuna geçirdikleri lāle taʿbīr olunan demir bendin iki halkası beyninde olan ʿamūda ıtlāk olunur, düdük tarzında olduğu için.

اَلزِّمَارُ [ez-zimār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Devekuşu ötmek maʿnāsınadır, مِزْمَارٌ [mizmār]dan mutasarrıftır; yukālu: زَمَرَ النَّعَامُ زِمَارًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ

اَلزَّمَرَانُ [ez-zemerān] (fetehātla) Āhū kısmı ürküp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَرَ الظَّبْيُ زَمَرَانًا إِذَا نَفَرَ

اَلزَّمِرُ [ez-zemir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gövdesinde kıllar ve tüyler pek āz olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur, gūyā ki düdük gibi kavlak olur. Müʾennesi زَمِرَةٌ [zemiret]tir; yukālu: صَبِيٌّ زَمِرٌ أَيْ قَلِيلُ الشَّعْرِ وَشَاةٌ زَمِرَةٌ وَغَنَمٌ زَمِرَاتٌ Ve

زَمِرٌ [zemir] Mürūʾet ve insāniyyeti pek az olan şahsa ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زَمِرٌ أَيْ قَلِيلُ الْمُرُوءَةِ Ve hüsn ü cemāl sāhibi adama ıtlāk olunur, kamış gibi tāb-dār olmak münāsebetiyle.

اَلزَّمَرُ [ez-zemer] (fethateynle) İnsān ve hayvānın gövdesinde kıl ve tüy azca olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمِرَ الرَّجُلُ زَمَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الشَّعْرِ ve yukālu: زَمِرَتِ الشَّاةُ إِذَا كَانَتْ قَلِيلَةَ الصُّوفِ Ve bir kimse bīmürūʾet olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمِرَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الْمُرُوءَةِ

اَلزِّمِرُّ [ez-zimirr] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Saht ve şedīd nesneye denir.

اَلزَّمِيرُ [ez-zemīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bodur kimseye denir; cemʿi زِمَارٌ [zimār] gelir zā’nın kesriyle. Ve hüsn ü cemāl sāhibi oğlana denir; yukālu: غُلاَمٌ زَمِيرٌ أَيْ جَمِيلٌ

اَلزَّوْمَرُ [ez-zevmer] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلزَّمُورُ [ez-zemūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bunlar da hūb ve dil-ber oğlana ıtlāk olunur.

اَلزُّمْرَةُ [ez-zumret] (zā’nın zammıyla) Gürūh-ı insānīye denir ki pek çok olmaya, bölük taʿbīr olunur; bir mikdārca savt ve çığıltıları olmak melhūzuna mebnī; tekūlu: جَاءَتْ زُمْرَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ فَوْجٌ Ve müteferrik cemāʿat-i insānīye ıtlāk olunur. Cemʿi زُمَرٌ [zumer] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; yukālu: جَاؤُوا زُمَرًا أَيْ جَمَاعَاتٍ مُتَفَرِّقَةً

اَلْمُسْتَزْمِرُ [el-mustezmir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Münkabız ve mütezellil adama denir ki mukāvemet ve müvāceheye kudreti olmamakla sinip durur, kılletten ve nāy gibi kasrlıktan müteferriʿdir; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَزْمِرٌ أَيْ مُنْقَبِضٌ مُتَصَاغِرٌ Kāle fi’l-*Esās* إِسْتَزْمَرَ فُلاَنٌ عِنْدَ الْهَوَانِ إِذَا صَارَ قَلِيلاً ضَئِيلاً

بَنُو زُمَيْرٍ [Benū Zumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir batndır.

زَيْمَرٌ [Zeymer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bir kişinin ʿalemidir. Ve Şemmāḫ nām şāʿirin nākası ismidir. Ve Ṭayyiʾ kabīlesi cibālinde bir bukʿanın adıdır.

زَيْمُرَانُ [Zeymurān] (ضَيْمُرَانُ [ḍaymurān] vezninde) Bir mevziʿdir.

زَمَّارَاءُ [Zemmārāʾ] (zā’nın fethi ve mīm’in teşdīdiyle) Bir mevziʿ adıdır.

زِمِّيرٌ [zimmīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Bir nevʿ balık adıdır. Şārih der ki sırtında bir yumru dikeni olur ve şikār oldukta

seslenir.

اَلْإِزْمِيرَارُ [el-izmīrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Şiddet-i gazabdan gözler kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَأَرَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ وَاحْمَرَّتْ عَيْنَاهُ Ney-zenin ney çalarken hāline kıyās olunmuştur.

[ز م ج ر]

اَلزَّمْجَرُ [ez-zemcer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İnce ve ufak oka denir.

اَلزَّمْجَرَةُ [ez-zemceret] (hā'yla) Nāya ve düdüğe denir, زَمَّارَةٌ [zemmāret] maʿnāsına. Cemʿi زَمَاجِرُ [zemācir] ve زَمَاجِيرُ [zemācīr] gelir. Şārihin beyānına göre bu çobanların çaldıkları kaval olacaktır. Ve

زَمْجَرَةٌ [zemceret] Kaval sesine denir; tekūlu: سَمِعْتُ زَمْجَرَةً أَيْ صَوْتَ الزَّمْجَرَةِ Ve çokça gırīv ve feryād ve kavgaya denir; yukālu: مَا هَذِهِ الزَّمْجَرَةُ أَيِ الصِّيَاحُ وَالصَّخَبُ الْكَثِيرُ Ve mutlakan sese denir; tekūlu: سَمِعْتُ زَمْجَرَةً أَيْ صَوْتًا Ve masdar olur, arslanın gümültüsünü içerisinde gürüldetmek maʿnāsınadır; yukālu: زَمْجَرَ الْأَسَدُ إِذَا رَدَّدَ زَئِيرَهُ

اَلتَّزَمْجُرُ [et-tezemcur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi زَمْجَرَةٌ [zemceret] maʿnāsınadır; yukālu: تَزَمْجَرَ الْأَسَدُ بِمَعْنَى زَمْجَرَ

اَلزِّمَجْرُ [ez-zimecr] (سِبَطْرٌ [sibaṭr] vezninde) Bu dahi sese denir, صَوْتٌ [ṣavt] maʿnāsına.

اَلْإِزْمِجْرَارُ [el-izmicrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Pek seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَجَرَّ الشَّيْءُ إِذَا صَوَّتَ

زِمْجَارُ [Zimcār] (سِنْجَارٌ [sincār] vezninde) Bir belde adıdır.

[ز م خ ر]

اَلزَّمْخَرَةُ [ez-zemḫaret] (ḫā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ses katı olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمْخَرَ الصَّوْتُ إِذَا اشْتَدَّ Ve kaplan öykelenip haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمْخَرَ النَّمِرُ إِذَا غَضِبَ فَصَاحَ Ve tāze nebātın baldırı boğumlanmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمْخَرَ الْعُشْبُ إِذَا تَرَعْرَعَ Ve

زَمْخَرَةٌ [zemḫaret] İsm olur, zinā-kār rūsbī ʿavrete denir; ses maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِزْمِخْرَارُ [el-izmiḫrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Bu dahi savt pek katı olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَخَرَّ الصَّوْتُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلتَّزَمْخُرُ [et-tezemḫur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) İsmdir, kaplanın öykelenip haykırmasına denir. Fi'l-asl masdardır, baʿdehu ism olarak istiʿmāl olundu; tekūlu: أَدْهَشَنِي تَزَمْخُرُ النَّمِرِ أَيْ غَضَبُهُ وَصِيَاحُهُ

اَلزَّمْخَرُ [ez-zemḫar] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Nāya ve düdüğe denir, مِزْمَارٌ [mizmār] maʿnāsına. Ve nişān okuna denir, نُشَّابٌ [nuşşāb] maʿnāsına, seslendiği mülāhazasıyla. Ve birbirine sarılıp sarmaşmış çokluk ağaçlara denir ki çatılkı taʿbīr olunur, yel dokundukça āvāze verdiği için. Ve içi kavuk tāze ve ter şeyʾe denir, tāze nebāt baldırı gibi.

زَمَاخِيرُ [Zemāḫīr] (zā'nın fethiyle) Mısır'da Nīl garbīsinde bir karyedir ki Ṣaʿīd-i Ednā nāhiyesindedir.

اَلزَّمْخَرِيُّ [ez-zemḫariyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Uzun şeyʾe denir. Ve içi kavuk ecvef nesneye denir.

اَلزَّمَاخِرِيُّ [ez-zemāḫiriyy] (zā'nın fethiyle) Bu dahi ecvef nesneye denir, Fārisīde pūç denir.

[ز م خ ش ر]

زَمَخْشَرُ [Zemaḫşer] (şīn-i muʿceme ile سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Ḫārezm ülkesi nevāhīsinde bir kasaba adıdır. Bir

aʿrābī kasaba-i mezbūreye uğrayıp bir kimseye kasabanın ve vālīsinin isimlerini suʾāl eyledikte kasabanın ismi Zemaḫşer ve vālīsinin ismi Reddād olduğunu ihbār eylemekle aʿrābī “لاَ خَيْرَ فِي شَرٍّ وَرَدٍّ” diyerek kasabaya girmeyip semt-i āhere munsarıf oldu. Vasf ve şöhreti şems-i nehār-āsā cihān-gīr olan Cārullāh Ebu’l-Ḳāsim Maḥmūd b. ʿÖmer ez-Zemaḫşerī ona mensūbdur. Müşārünileyh medhinde Emīr-i Mekke ʿAlī b. ʿĪsā b. Vehhās el-Ḥasanī inşād eylediği kasīde cümlesinden işbu iki beyt-i dil-pezīr bu mahalle tahrīr olundu:

جَمِيعُ قُرَى الدُّنْيَا سِوَى الْقَرْيَةِ الَّـــتِي
تَبَوَّأَهَا دَارًا فِدَاءُ زَمَخْشَـــــــــــــــــرَا
وَأَحْرِ بِأَنْ تُزْهَى زَمَخْشَرُ بِامْــــــرِئٍ
إِذَا عُدَّ فِي أُسْدِ الشَّرَى زَمَخَ الشَّرَى

Müstesnā olan karyeden murād Mekke-i mükerreme’dir ki ondan mücāvir olmuş idi. أَحْرِ [eḥri] kelimesi fiʿl-i taʿaccübdür; شَرَى [Şerā] cebel-i Selmā tarīkinde arslanı kesīr ve şedīd bir mahaldir; زَمَخْ [zemaḫ] kibr ve nahvet maʿnāsınadır. Şarihin beyānı üzere evveli budur:

وَكَمْ لِلْإِمَامِ الْفَرْدِ عِنْدِي مِنْ يَــدٍ
وَهَاتِيكَ مِمَّا قَدْ أَطَابَ وَأَكْثَـــــرَا
أَخِي الْعَزْمَةِ الْبَيْضَاءِ وَالْهِمَّةِ الَّتِي
أَنَافَتْ بِهِ عَلَّامَةُ الْعَصْرِ وَالْــــوَرَا

[ز م ز ر]

اَلزَّمْزَرَةُ [ez-zemzeret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) İçine nesne vazʿ olunmuş kabı doldurduktan sonra köşeleri dolup yerleşmek için silkip ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: زَمْزَرَ الْوِعَاءَ إِذَا حَرَّكَهُ بَعْدَ الْمَلْءِ لِيَتَأَبَّطَ

اَلزَّمَازِيرُ [ez-zemāzīr] (cemʿ bünyesiyle ki müfreddir) Buruşuk ve burtaşık ete denir; yukālu: لَحْمُهُ زَمَازِيرُ أَيْ مُتَقَبِّضٌ

[ز م ه ر]

اَلزَّمْهَرِيرُ [ez-zemherīr] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Pek soğuk, şiddet-i berd maʿnāsınadır; yukālu: يَوْمٌ فِيهِ زَمْهَرِيرٌ أَيْ شِدَّةُ الْبَرْدِ Şārih der ki بَرْدٌ شَدِيدٌ maʿnāsına da gelir, baʿzılar bunu menhūttur dediler ki زَمَّ هَرِيرُ الْكَلْبِ kelimesinden mürekkebdir. Ve **زَمْهَرِيرٌ** [zemherīr] Aya denir, قَمَرٌ [ḳamer] maʿnāsına.

اَلْإِزْمِهْرَارُ [el-izmihrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Yıldız parıldamak maʿnāsınadır; maʿnā-yı sānīden meʾhūzdur; yukālu: إِزْمَهَرَّتِ الْكَوَاكِبُ إِذَا لَمَعَتْ Ve şiddet-i gazabdan göz kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَهَرَّتِ الْعَيْنُ إِذَا احْمَرَّتْ غَضَبًا Ve çehre türş ve taʿabbüs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَهَرَّ الْوَجْهُ إِذَا كَلَحَ Ve soğuk şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَهَرَّ الْيَوْمُ إِذَا اشْتَدَّ بَرْدُهُ

اَلزَّمْهَرَةُ [ez-zemheret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bu dahi gazabdan göz kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمْهَرَتِ الْعَيْنُ إِذَا احْمَرَّتْ غَضَبًا

اَلْمُزْمَهِرُّ [el-muzmehirr] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmaḥill] vezninde) Dargın adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزْمَهِرٌّ أَيْ غَضْبَانُ Ve güleç ve handān adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزْمَهِرٌّ أَيْ ضَاحِكُ السِّنِّ Maʿnā-yı evvel şiddet-i berdden türş-rū ve ثَانِي [s̱ānī] dişleri sırtarmış adamlara teşbīhledir.

[ز ن ر]

اَلزَّنْرُ [ez-zenr] (zā’nın fethi ve nūn’un sükūnuyla) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَنَرَ الْإِنَاءَ زَنْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ Ve bir Naṣrānīye zünnār kuşatmak maʿnāsınadır;

yukālu: زَنَرَ الرَّجُلَ إِذَا أَلْبَسَهُ الزُّنَّارَ

اَلزُّنَّارُ [ez-zunnār] (تُفَّاحٌ [tuffāḥ] vezninde) ve

اَلزُّنَّارَةُ [ez-zunnāret] (hā'yla) ve

اَلزُّنَّيْرُ [ez-zunneyr] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] veznin-de) Naṣārā ve Mecūs ṭāʾifesinin şiʿār-ı küfrlerinden olan bir gūne kuşağın adıdır. Ve bu "küstīc"den başkadır; bu ipekten olur, ve dāhile kuşanırlar, küstīc hāricden kuşanırlar.

اَلتَّزَنُّرُ [et-tezennur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bir nesne ince olmak maʿnāsınadır, gūyā ki zünnār tarzında olur; yukālu: تَزَنَّرَ الشَّيْءُ إِذَا دَقَّ

اَلزَّنَانِيرُ [ez-zenānīr] (دَنَانِيرُ [denānīr] veznin-de) Hurde çakıl taşlarına denir. Ve hur-de sineklere denir, ذُبَابٌ صِغَارٌ maʿnāsına. Müʾellif müfredini zikr eylememekle zāhiren müfredi nā-mesmūʿdur yāhūd زُنَّارٌ [zunnār]dır. Ve

زَنَانِيرُ [Zenānīr] Yemen'de bir maʿrūf kuyu adıdır. Ve Cureş nām mevziʿ ile Benū ʿUḳ ayl yurdunun beyninde bir kumluk adıdır.

اَلْمُزَنَّرَةُ [el-muzenneret] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Uzun boylu etli cānlı hatuna de-nir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُزَنَّرَةٌ أَيْ طَوِيلَةٌ جَسِيمَةٌ

زِنِّيرَةُ [Zinnīret] (سِكِّينَةٌ [sikkīnet] veznin-de) Rūmiyyetü'l-asl bir cāriye adıdır ki sahābiyyedir, mukaddemā bir kāfirin zīr-i dest-i temellükünde olup hidāyet-i Rabbü'l-enām ile şeref-yāb-ı İslām ol-duğundan melʿūn-ı mesfūr āgāh oldukta irtidādı için her bār gūnāgūn işkence ile taʿzīb ve dil-fikār eylediği Ṣıddīḳ-i Ekber radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin maʿlūmları olmakla iştirā ve āzād eyledi.

زُنَيْرٌ [Zuneyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn ʿAmr'dır ki Ḫasʿam kabīlesinden ve şuʿarādandır.

[ز ن ب ر]

اَلزُّنْبُورُ [ez-zunbūr] (zā'nın zammıyla) Eşek arısı ve sarıca arı dedikleri arıya denir; müʾellif ذُبَابٌ لَسَّاعٌ ʿibāretiyle tefsīr edip şārihin ve ümmehāt-ı sāʾirenin beyānı üzere o gūne arı ile terceme olundu. Hattā Zemaḫşerī, *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de "زُنْبُورٌ [zunbūr] münc-i beyābānī ve nahl-i münc-i engübīn" ʿibāretiyle resm ve beyān eylemiştir. Müʾellif dahi نَحْلٌ kelimesini bal arısıyla takyīd eylemiştir. Hülāsa نَحْلٌ [naḥl] bal arısına ve زُنْبُورٌ [zunbūr] eşek arasına denir. Vanḳulu bī-halāvet terceme eylemiştir. Ve

زُنْبُورٌ [zunbūr] Cüst ve zarīf ve serīʿü'l-cevāb adama ıtlāk olunur. Ve yük götür-meğe liyākat ve kudret peydā eylemiş eşek sıpasına ıtlāk olunur. Ve gāret-i ʿazīmeye yaʿnī şiddet üzere olan şeb-hūna ve baskına ıtlāk olunur. Ve

زُنْبُورٌ [zunbūr] Çınar ağacına şebīh bir şe-cer ismidir. Ve ʿArabların تِينٌ حُلْوَانِيٌّ dedik-leri bir nevʿ lezīz incīr adıdır.

اَلزُّنْبُورَةُ [ez-zunbūret] (hā'yla ki muhassas-tır) ve

اَلزِّنْبَارُ [ez-zinbār] (zāy'ın kesriyle) Bunlar da eşek arısına denir. Ve

زِنْبَارٌ [zinbār] زُنْبُورٌ [zunbūr] gibi mezkūr incīre denir.

اَلزِّنْبِرُ [ez-zinbir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bu dahi o incīre denir.

اَلزُّنْبُرُ [ez-zunbur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bu dahi cüst ve zarīf ve hāzır-cevāb ada-ma denir.

اَلْمَزْبَرَةُ [el-mezberet] (مَزْبَلَةٌ [mezbelet] vez-

ninde) Eşek arısı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَزْبَرَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الزَّنَابِيرِ

اَلزَّنْبَرُ [ez-zenber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Arslana denir. Ve küçük kirpiye denir, قُنْفُذٌ صَغِيرٌ maᶜnāsına.

اَلزَّنَوْبَرُ [ez-zenevber] (صَنَوْبَرٌ [ṣanevber] vezninde) زَوْبَرٌ [zevber] maᶜnāsınadır ki hep ve götürü demektir; yukālu: أَخَذَهُ بِزَنَوْبَرِهِ أَيْ بِزَوْبَرِهِ

اَلتَّزَنْبُرُ [et-tezenbur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Kibr ve nahvet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَنْبَرَ عَلَيْهِ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلزَّنْبَرِيُّ [ez-zenberiyy] (جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) Sakīl ve girān-cān kişiye denir. Ve büyük gemiye denir.

[ز ن ت ر]

اَلزَّنْتَرَةُ [ez-zenteret] (tā-yı fevkiyye ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Darlık ve çepreşiklik maᶜnāsınadır; yukālu: فِي عَيْشِهِ زَنْتَرَةٌ أَيْ ضِيقٌ وَعُسْرَةٌ

اَلتَّزَنْتُرُ [et-tezentur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Salını salını yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَنْتَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ

زَنْتَرٌ [Zenter] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Esāmīdendir: Rifāᶜa b. Zenter ashābdandır. Ve Mubeşşir b. ᶜAbdulmunẕir b. Zenter ashāb-ı Bedr’dendir, vakᶜa-i mezbūrede şehīd olmuştur. Ve Ebū Zenter, Saᶜīd b. Dāvūd b. Ebī Zenter ez-Zenterī ceddi olacaktır. Ve Aḥmed b. Mesᶜūd ez-Zenterī muhaddistir. Ammā Muḥammed b. Bişr ez-Zubeyrī zā’nın zammı ve bā-yı muvahhadenin fethiyledir, zīrā bu mevālī-i āl-i Zubeyr’dendir, İbn Nukṭa ᶜaleyhi’r-rahmet serd-i isnād-ı hadīste vehm eylemekle زَنْتَرٌ ᶜunvānında zabt eylemiştir.

[ز ن ج ر]

زِنْجَارٌ [Zincār] (سِنْجَارٌ [sincār] vezninde) Bir belde adıdır.

زُنْجُورٌ [zuncūr] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Bir nevᶜ balık adıdır.

اَلزِّنْجِيرُ [ez-zincīr] ve

اَلزِّنْجِيرَةُ [ez-zincīret] (zā’ların kesriyle) Genç ve tāze adamların tırnakları üzere hādis olan beyāza denir, silsike maᶜnāsına, zencīr-i Fārisīdir.

اَلزَّنْجَرَةُ [ez-zenceret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Baş parmakla şehādet parmağının tırnaklarını birbirine zamm eyledikten sonra aralığına āher elinin parmağıyla fiske çalmak maᶜnāsınadır; bunu vaᶜde işāret için ederler; yukālu: زَنْجَرَ الرَّجُلُ إِذَا قَرَعَ بَيْنَ ظُفُرِ إِبْهَامِهِ وَظُفُرِ سَبَّابَتِهِ Mü᾽ellif bunu مَا فَاقَ عَنِّي بِخَيْرٍ وَلاَ زَنْجَرَ “ف،و،ف” māddesinde ᶜunvānıyla mesel olarak dahi zikr eylemiştir. Hāsılı sol elin baş parmağını sebbābe ile halka edip tırnakları ucu kavuştukta sağ elin baş parmağının tırnağı zahriyle fiske vurmaktır ki vaᶜdi müşīrdir, ekserī visāl-cūyān olanlara mehābībin işāret-i mevāᶜīdidir ki baş üzere demektir, niteki *Mucmel*’de işbu şiᶜr ile istişhād olunmuştur:

فَأَرْسَلْتُ إِلَى سَلْمَــى
بِأَنَّ النَّفْسَ مَشْغُوفَـــهْ
فَمَا جَادَتْ لَنَا سَلْمَى
بِزِنْجِيرٍ وَلاَ فُوفَـــــــهْ

Burada زِنْجِيرٌ ve فُوفَهْ isimlerdir, fiskeye denir.

[ز ن ج ف ر]

اَلزُّنْجُفْرُ [ez-zuncufr] (zā’nın ve cīm’in zam-

mıyla) Lisānımızda zincifre taᶜbīr olunan kırmızı boyadır ki maᶜrūftur, maᶜdenīsi ve masnūᶜīsi olur.

[ز ن خ ر]

اَلزَّنْخَرَةُ [ez-zenḫaret] (ḫā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam geniziyle oflamak ve puflamak ve solumak maᶜnāsınadır ki genizinden āvāz verir gibi olur; yukālu: زَنْخَرَ بِمِنْخَرِهِ إِذَا نَفَخَ فِيهِ

[ز ن ف ر]

اَلزِّنْفِيرُ [ez-zinfīr] (fā’yla) زِنْجِيرٌ [zincīr] vezninde) Tırnak kesintisine denir, قُلاَمَةُ الظُّفُرِ [ḳulāmetu’ẓ-ẓufur] maᶜnāsına. Ve tırnak kesintisinden bir pāreye denir. Ve çekirdeğin zar gibi ince kabuğuna denir ve bu münāsebetler ile pek az nesne maᶜnāsında istiᶜmāl olunur; tekūlu: مَا رَزَأْتُهُ زِنْفِيرًا أَيْ شَيْئًا

[ز ن ه ر]

اَلزَّنْهَرَةُ [ez-zenheret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseye gözünü belertip şiddetle bakmak maᶜnāsınadır; tekūlu: زَنْهَرَ إِلَيَّ بِعَيْنِهِ إِذَا اشْتَدَّ نَظَرُهُ وَأَخْرَجَ عَيْنَهُ

[ز و ر]

اَلزَّوْرُ [ez-zevr] (zā’nın fethi ve vāv’ın sükūnuyla) Bedende göğüsün ortasına ᶜalā-kavlin göğüsün üstüne denir ketiflere kadar ve ᶜalā-reꜣyin göğüs kemiklerinin uçları kavuşup biriktikleri yere denir; yukālu: فَرَسٌ عَرِيضُ الزَّوْرِ وَهُوَ وَسَطُ الصَّدْرِ أَوْ مَا ارْتَفَعَ مِنْهُ إِلَى الْكَتِفَيْنِ أَوْ مُلْتَقَى أَطْرَافِ عِظَامِ الصَّدْرِ Ve

زَوْرٌ [zevr] زَائِرٌ [zāꜣir] maᶜnāsınadır ki bir adamı ziyāret eden kimsedir. Ve bu ziyāret maᶜnāsına fi’l-asl masdar olup baᶜdehu vasf olarak istiᶜmāl olundu; yukālu: رَجُلٌ زَوْرٌ أَيْ زَائِرٌ Ve

زَوْرٌ [zevr] زَائِرُونَ [zāꜣirūn] maᶜnāsına olur; yaᶜnī زَائِرٌ [zāꜣir] lafzından cemᶜ olur; سَفْرٌ [sefr] ve سَافِرٌ [sāfir] ve صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi. Niteki زَائِرٌ [zāꜣir]in cemᶜi زُوَّارٌ [zuvvār] ve زُوَّرٌ [zuvver] dahi gelir, رَاجِزٌ [rāciz] ve رُجَّازٌ [ruzzāc] ve رَاكِعٌ [rākiᶜ] ve رُكَّعٌ [rukkaᶜ] gibi; yukālu: رَجُلٌ زَوْرٌ وَرِجَالٌ زَوْرٌ وَزُوَّارٌ وَزُوَّرٌ أَيْ زَائِرُونَ Ve

زَوْرٌ [zevr] Hurmā şāhının dibinden yukarı yaprak bitmeyen yerine denir ki جَرِيدٌ [cerīd]i olacaktır; bu meyl maᶜnāsındandır; yukālu: قَطَعَ زَوْرَ النَّخْلِ أَيْ عَسِيبَهُ Ve ᶜakl ve hūşa ıtlak olunur, semt-i hatādan imāleye bāᶜis olduğu için; yukālu: مَا لَهُ زَوْرٌ أَيْ عَقْلٌ Bu maᶜnāda zā’nın zammıyla dahi lügattir. Ve

زَوْرٌ [zevr] Masdar olur, زِيَارَةٌ [ziyāret] gibi; yukālu: زَارَهُ يَزُورُهُ زَوْرًا وَزِيَارَةً Ke-māse-yuzkeru. Ve bir kavmin seyyid ve müteşahhası olan adama ıtlak olunur ki مَزُورٌ [mezūr] maᶜnāsına olur, zīrā nāsın ziyāretgāhıdır, yukālu: هُوَ زَوْرُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُ Ve uykuda müşāhede olunan hayāl ve misāle ıtlak olunur, طَيْفٌ [ṭayf] gibi. Ve

زَوْرٌ [zevr] Kuvvet ve ᶜazīmet maᶜnāsınadır; yukālu: لَهُ فِي الْأَمْرِ زَوْرٌ أَيْ قُوَّةٌ وَعَزِيمَةٌ Ve şol ᶜazīm taşa denir ki kuyunun ağızında vākiᶜ olup bir vechile kesrinden ᶜāciz olmalarıyla hāli üzere terk olunmuş ola. Bunlarda tefeꜣꜣülen istiᶜmāl olunmuştur. Ve

زَوْرٌ [Zevr] Sevāriḳiyye kurbünde bir vādī adıdır.

يَوْمُ الزَّوْرِ [yevmu’z-zevr] Beyne’l-ᶜArab bir vakᶜa-i maᶜrūfedir ki Bekr kabīlesi Temīm üzere sū-i kasd ile varıp āheng-i cidāl eylemezden akdemce iki devenin dizlerini gereği gibi bend eyledikten sonra Temīm kavmine karşı "هَذَانِ زَوْرَانَا لَنْ نَفِرَّ حَتَّى يَفِرَّا" Yaᶜnī "Bu develer bizim maᶜbudumuz

olmakla bunlar firār eylemedikçe bizim firārımız mutasavver değildir" diye işʿār-ı tesebbüt eylediler. Bu sebebden يَوْمُ الزَّوْرِ [yevmu'z-zevr] ile müteʿāref oldu. Burada زَوْرٌ [zevr] sanem maʿnāsınadır, kizb-i sırf ve mā᾿il ʿani'l-hak olduğu için, niteki zā'nın zammıyla da lügattir.

اَلزِّيَارَةُ [ez-ziyāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلزُّوَارُ [ez-zuvār] (zā'nın zammıyla) ve

اَلْمَزَارُ [el-mezār] (mīm'in fethiyle) Bir kimseyi görmeğe varmak maʿnāsınadır; yukālu: زَارَهُ يَزُورُهُ زَوْرًا وَزِيَارَةً وَزُوَارًا وَمَزَارًا إِذَا أَتَاهُ بِقَصْدِ اللِّقَاءِ Bu maʿnā sadr maʿnāsına olan زَوْرٌ [zevr]den me᾿hūzdur, gūyā ki sadrıyla telakkī yāhūd مَزُورٌ [mezūr]un sadrına kasd-ı likā᾿ eder olur, niteki müvācehe dahi bu resmedir.

اَلزُّوَيْرُ [ez-zuveyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

اَلزِّوَرُّ [ez-ziverr] (zā'nın kesriyle خِدَبٌّ [hidebb] vezninde) Bunlar da kavmin seyyid ve zī-şānına ıtlak olunur; tasgīr taʿzīm içindir.

اَلزُّورُ [ez-zūr] (zā'nın zammıyla) Yalan söze denir; tekūlu: مَشَايِخُ زَمَانِنَا فِعْلُهُمْ رِيَاءٌ وَقَوْلُهُمْ زُورٌ أَيْ كَذِبٌ Vech-i istikāmetten mā᾿il olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve şirk-billāh maʿnāsına istiʿmāl olunur ki aʿzam-ı ekāzībdir. Ve Yehūd ve Naṣārā tā᾿ifelerinin paskalyalarına ıtlāk olunur. Ve زَوْرٌ [zevr] gibi bir kavmin seyyid ve ser-gerdelerine ıtlāk olunur, bu زِيَارَةٌ [ziyāret]tendir, mahall-i meyl olduğu dahi sebeb olabilir. Ve tarab ve mūsīkī meclisine ıtlāk olunur. Ve maʿbūd bi'l-hakk celle şānuhu hazretlerinden gayrı maʿbūd ittihāz olunan şey᾿e ıtlāk olunur ki put ve sanem olacaktır. Kāle'ş-şārih yukālu: وَمَا لَكُمْ تَعْبُدُونَ الزُّورَ وَهُوَ كُلُّ مَا عُبِدَ مِنْ دُونِ اللهِ تَعَالَى Ve

زُورٌ [zūr] Kuvvet maʿnāsına gelir, bunda Fārisī ile müttefaktır, zīrā Fārisī lisānında dahi kuvvete زُور [zūr] derler; zūr-mend kuvvetli demektir. Ve

زُورٌ [Zūr] Bir ırmak adıdır ki Dicle'ye munsabb olur, eğri cereyān eylediği için. Ve

زُورٌ [zūr] ʿAkl ve re᾿y ve rüşd maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا لَهُ زُورٌ وَلاَ صَيُّورٌ أَيْ رَأْيٌ يُرْجَعُ وَيُمَالُ إِلَيْهِ Ve bātıl ve beyhūdeye ıtlāk olunur. Ve أَزْوَرُ [ezver] kelimesinden ki أَحْمَرُ [ahmer] veznindedir, cemʿ olur, kemā se-yuzkeru. Ve taʿāmın hoş ve lezīz olmasına denir; tekūlu: أَعْجَبَنِي زُورُ هَذَا الطَّعَامِ أَيْ لَذَّتُهُ وَطِيبُهُ Zīrā nefs elbette ona meyl eder. Ve libāsın temīz ve nerm ve mülāyim olmasına denir; yukālu: مَا يَلْبَسُ إِلاَّ ثَوْبًا فِيهِ زُورٌ أَيْ لِينٌ وَنَقَاءٌ Ve

زُورٌ [Zūr] Bir pādişāh ismidir ki hāliyen Bağdād kurbünde şehr-i Zūr dedikleri beldenin bānīsi olmakla ismine muzāf olmuştur.

اَلزَّوَرُ [ez-zever] (fethateynle) Bir tarafa eğrice vurup ve devrik olmak maʿnāsınadır, yukālu: زَوِرَ الشَّيْءُ زَوَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَالَ Ve insānın ve sā᾿ir hayvānın göğüsü bir tarafa doğru devrik yāhūd göğüsünün iki taraflı etlerinin birisi āher üzere çıkık ve basık olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَوِرَ الرَّجُلُ وَالْفَرَسُ إِذَا عَوِجَ زَوْرُهُ أَيْ صَدْرُهُ أَوْ أَشْرَفَ أَحَدُ جَانِبَيْ زَوْرِهِ عَلَى الْآخَرِ

اَلْأَزْوَرُ [el-ezver] (أَحْمَرُ [ahmer] vezninde) Maʿnā-yı merkūmdan vasftır; yukālu: عُنُقٌ أَزْوَرُ أَيْ مَائِلٌ Ve göğüsünün kaburgası ince ve uzunca olan köpeğe ıtlāk olunur;

yukālu: كَلْبٌ أَزْوَرُ إِذَا كَانَ جَوْشَنُ صَدْرِهِ مُسْتَدِقًّا Ve gözlerinin kuyruğuyla nazar eder olan adama ıtlāk olunur. ʿAlā-kavlin şol insān ve hayvāna denir ki pekçe yürüdükte bir yanı üzere yengeç gibi eğilerek yürür ola, her ne kadar sadrında meyl ve iʿvicāc yok ise de; yukālu: رَجُلٌ أَزْوَرُ إِذَا كَانَ يَنْظُرُ بِمُؤْخِرِ عَيْنَيْهِ أَوْ هُوَ الَّذِي يَمِيلُ فِي شِقٍّ إِذَا اشْتَدَّ فِي السَّيْرِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي صَدْرِهِ مَيَلٌ

اَلزِّوَرُّ [ez-ziverr] (zā’nın kesriyle هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Seyr-i şedīd maʿnāsınadır. Ve tünd ve şedīd insān ve hayvāna denir. Ve sefer için müheyyā ve āmāde olmuş deveye denir.

اَلزِّوَارُ [ez-zivār] ve

اَلزِّيَارُ [ez-ziyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesnenin salāh ve ʿismetine medār ve kıvām olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ زِوَارٌ لَهُ وَزِيَارٌ أَيْ صَلَاحٌ لَهُ Ve şol ipe denir ki devenin göğüsü bağıyla ki göğüslüğü taʿbīr olunur, kolanı arasına bend ederler, tā ki kolan sürüp mesānesini bend eylemeye. Bunlar takvīm ve tahsīn maʿnāsına olan تَزْوِيرٌ [tezvir]-i ātīden meʾhūzdur. Cemʿi أَزْوِرَةٌ [ezviret]tir. Ve

زِوَارٌ [zivār] Masdar olur, devenin göğüslüğüne zikr olunan ipi bağlamak maʿnāsına; tekūlu: زُرْتُ الْبَعِيرَ زِوَارًا إِذَا شَدَدْتَهُ بِالزِّيَارِ Ve ʿAlī b. ʿAbdullāh b. Behrām ez-Ziyārī muhaddīsīndendir.

اَلزَّوْرَاءُ [ez-zevrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Uḥayḥa b. el-Culāḥ el-Enṣārī’nin ʿuhde-i temellükünde olan māl yaʿnī devābb ve mevāşīnin ismidir. Ve

زَوْرَاءُ [zevrāʾ] Pek derin kuyuya ıtlāk olunur, ifāzadan māʾil olduğu için; yukālu: بِئْرٌ زَوْرَاءُ أَيْ بَعِيدَةٌ Ve su ve şerbet içecek kadehe denir. Ve gümüş zarfa ve ināya denir. Ve yaya ıtlāk olunur; yukālu: رَمَى بِالزَّوْرَاءِ أَيِ الْقَوْسِ Ve nehr-i Dicle’ye ıtlāk olunur, eğri büğrü cārī olduğu için. Ve şehr-i Baġdād’a ıtlāk olunur, zīrā ebvāb-ı dāhiliyyesi hāriciyyeden müzevver ve māʾildir. Ve Medīne’de Mescid-i şerīf’e karīb bir mevziʿ adıdır. Ve Ḥīre şehrinde bir sarāyın ismidir. Ve arz-ı baʿīdeye ıtlāk olunur, vusūlden māʾil olduğu için; yukālu: أَرْضٌ وَفَلَاةٌ زَوْرَاءُ أَيْ بَعِيدَةٌ Ve

زَوْرَاءُ [Zevrāʾ] Ẕū Ḫīm nām mevziʿ yanında bir arzın ismidir. Ve ʿOs̱mān radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin dār ve sarāyları adıdır.

اَلزَّارَةُ [ez-zāret] (hā’yla) Deve sürüsüne denir. Ve kuş kursağına denir. Ve

زَارَةُ [Zāret] Ezd-i Serāt kabīlesinden bir cemāʿatin ismidir. Ve Baḥreyn kazāsında bir karye adıdır, Merzubānu’z-Zāret demekle müteʿāref kimse oraya muzāftır. Ve Ṣaʿīd kazāsında bir karye adıdır. Ve Ṭarābulus-ı Ġarb kazāsında bir karye adıdır; tācir ve mütemevvvil İbrāhīm ez-Zārī ondandır. Ve İştīḫan kazāsında bir karye adıdır; aʿlāmdan Yaḥyā b. Ḫuzeyme ez-Zārī oradandır.

اَلزَّاوِرَةُ [ez-zāviret] (حَاضِرَةٌ [ḥāḍiret] vezninde) ve

اَلزَّاوُورَةُ [ez-zāvūret] (نَاطُورَةٌ [nāṭūret] vezninde) Bunlar da kuş kursağına denir, حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] maʿnāsına.

اَلزِّيرُ [ez-zīr] (zā’nın kesriyle) زِرٌّ [zirr] maʿnāsınadır ki düğmeye denir. Şārihin beyānı üzere rā-i ūlā yā’ya mübeddeledir. Ve

زِيرٌ [zīr] Ketene denir; tā-i tahsīsle, زِيرَةٌ [zīret] ketenden bir pāreye denir. Ve

زِيرٌ [zīr] Büyük küpe denir, دَنٌّ [denn]

maᶜnāsına. ᶜAlā-kavlin kulpsuz büyücek destīye denir, حُبٌّ [ḥubb] maᶜnāsına. Ve deᵓb ve ᶜādet maᶜnāsına müstaᶜmeldir, dāᵓimā tereddüdü olduğu için; yukālu. هَكَذَا زِيرُهُ أَيْ عَادَتُهُ Ve

زِيرٌ [zīr] Şol zen-dost çelebiye ıtlāk olunur ki zenān tāᵓifesiyle musāhabetten ve muᶜāmelesizce yāhūd muᶜāmele ile ilf ve mücālesetten pek hazz eder ola. Ve erkek sohbetinden ve üns ü ülfetinden hazz eden ᶜavrete de ıtlāk olunur, ᶜalā-kavlin erkeğe mahsūstur ve bu زِيَارَةٌ [ziyāret]ten meᵓhūzdur. Cemᶜi أَزْوَارٌ [ezvār] ve زِيَرَةٌ [ziyeret] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde ve أَزْيَارٌ [ezyār] gelir lafzına mebni; yukālu: هُوَ زِيرُ نِسَاءٍ إِذَا كَانَ يُحِبُّ مُحَادَثَةَ النِّسَاءِ وَيُحِبُّ مُجَالَسَتَهُنَّ بِغَيْرِ شَرٍّ أَوْ بِهِ ve yukālu: هِيَ زِيرُ رِجَالٍ أَوْ خَاصٌّ بِهِمْ Ve

زِيرٌ [zīr] Tanbūrun ince teline denir ki بَمٌّ [bemm] mukābilidir yāhūd pek keskin olanına denir, ikisi bir olmak gerektir.

اَلزِّيرَةُ [ez-zīret] (zā’nın kesriyle) زِيَارَةٌ [ziyāret]ten binā-i nevᶜdir, ziyāret heyᵓetine ve hāletine denir ki ziyāret edişi taᶜbīr olunur; yukālu: فُلَانٌ حَسَنُ الزِّيرَةِ أَيْ هَيْئَةِ زِيَارَتِهِ

اَلزَّيِّرُ [ez-zeyyir] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Bi’t-tabᶜ dargın adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَيِّرٌ أَيْ غَضْبَانُ

زُورَةُ [Zūret] (zā’nın zammı ve fethiyle) Kūfe’ye karīb bir mevziᶜdir.

اَلزَّوْرَةُ [ez-zevret] (zā’nın fethiyle) Iraklık maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا زَوْرَةٌ أَيْ بُعْدٌ Ve yavuzluğundan gözlerinin kuyruğuyla bakar olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ زَوْرَةٌ إِذَا كَانَتْ تَنْظُرُ بِمُؤْخِرِ عَيْنِهَا لِشِدَّتِهَا

يَوْمُ الزَّوِيرِ [yevmu’z-zevīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Beyne’l-ᶜArab yevm-i maᶜrūftur.

اَلْإِزَارَةُ [el-izāret] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir kimsenin ziyāretine vardırmak ve ziyāret ettirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَارَهُ إِذَا حَمَلَهُ عَلَى الزِّيَارَةِ

اَلتَّزْوِيرُ [et-tezvīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Yalan söze vesme ve ārāyişle tervīc için hüsn ve zīnet vermek maᶜnāsınadır; yukālu: زَوَّرَ فُلَانٌ إِذَا زَيَّنَ الْكَذِبَ Ve bir nesneye kıvām ve iᶜtidāl ve istikāmet vermekle tahsīn ve tehzīb eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Bunda tefᶜīl selb içindir ki iᶜvicācını izāle eylemekle olur; yukālu: زَوَّرَ الشَّيْءَ إِذَا حَسَّنَهُ وَقَوَّمَهُ Ve kendisini ziyāret eden adama nüvāziş ve ikrām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَوَّرَ الزَّائِرَ إِذَا أَكْرَمَهُ Ve şāhidin şehādetini ibtāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَوَّرَ الشَّهَادَةَ إِذَا أَبْطَلَهَا Ve bir adamın nefsini kizb ve dürūgla muᶜlem kılmak yaᶜnī kizb nisbet eylemek ki “filān muzevverdir” demekten ᶜibārettir; yukālu: زَوَّرَ نَفْسَهُ إِذَا وَسَمَهَا بِالزُّورِ ve tekūlu: أَنَا أُزَوِّرُكَ عَلَى نَفْسِكَ أَيْ أَتَّهِمُكَ عَلَيْهَا

اَلْمُزَوَّرُ [el-muzevver] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol deveye denir ki eliyle deve kısmının karnından yavruyu çekip çıkarır olan kimse yavruyu çıkarır iken yavrunun göğüsü eğilmekle eliyle sıkıp doğrultup lākin eser ve ᶜalāmeti kalmakla o eserden hālet-i mezbūresi fehm ve idrāk oluna; yukālu: فَصِيلٌ وَبَعِيرٌ مُزَوَّرٌ إِذَا كَانَ قَدْ سَلَّهُ الْمُذَمِّرُ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ فَاعْوَجَّ صَدْرُهُ فَغَمَزَهُ لِيُقِيمَهُ فَبَقِيَ فِيهِ مِنْ غَمْزِهِ أَثَرٌ يُعْلَمُ مِنْهُ أَنَّهُ مُزَوَّرٌ

اَلْإِسْتِزَارَةُ [el-istizāret] Bir kimseden kendisinin ziyāretine gelmesini iltimās ve niyāz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَزَارَ فُلَانًا إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يَزُورَهُ

اَلتَّزَاوُرُ [et-tezāvur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) ve

اَلْإِزْوِرَارُ [el-izvirār] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِزْوِيرَارُ [el-izvīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bir nesneden sapıp ᶜudūl ve inhirāf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَاوَرَ عَنْهُ وَازْوَرَّ وَازْوَارَّ إِذَا عَدَلَ عَنْهُ وَانْحَرَفَ Ve

تَزَاوُرٌ [tezāvur] Ziyāret edişmek maᶜnāsınadır; yukālul: تَزَاوَرَ الْقَوْمُ إِذَا زَارَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

زَوْرَانُ [Zevrān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Tābiᶜīnden ve muhaddisinden Muḥammed b. ᶜAbdurraḥmān el-Baġdādī ceddinin ismidir.

زُورَانُ [Zūrān] (عُثْمَانُ [ᶜus̱mān] vezninde) Bu dahi esāmīdendir: ᶜAbdullāh b. Zūrān el-Kāzerūnī ve İsḥāḳ b. Zūrān es-Sīrāfī muhaddislerdir.

[ز ه ر]

اَلزَّهْرَةُ [ez-zehret] (zā’nın fethi ve hā’nın sükūnuyla ve harf-i halk olmakla hā᾽ meftūh olur) Nebāt kısmının çiçeğine denir, ᶜalā-kavlin sarı olanına mahsūstur. Cemᶜ-i cinsi زَهْرٌ [zehr]dir hā’sız ve cemᶜ-i sīgı أَزْهَارٌ [ezhār]dır ve cemᶜü’l-cemᶜi أَزَاهِيرُ [ezāhīr]dir.

Mü᾽ellif اَلنَّبَاتُ وَنَوْرُهُ ᶜibāretiyle sebt eylemekle أَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ kabīlindendir ve نَوْرٌ [nevr] māddesinde اَلنَّوْرُ الزَّهْرُ أَوِ الْأَبْيَضُ مِنْهُ وَأَمَّا الْأَصْفَرُ فَزَهْرٌ ᶜibāretiyle beyān eylemekle kavl-i rācih üzere زَهْرٌ [zehr] ile نَوْرٌ [nevr] in farkı yoktur, lākin Zemaḫşerī نَوْرٌ [nevr] i ağacın çiçeğine tahsīs eylemiştir ve Kāle fi’l-*Esās*: مَا أَحْسَنَ هَذِهِ الزَّهَرَةَ كَأَنَّهَا الزُّهَرَةُ ve yukālu: كَأَنَّ زَهَرَ النُّجُومِ زُهْرُ النُّجُومِ نُجُومٌ Evvelki bilā-sāk olan nebātlardır. İntehā. Ve

زَهْرَةُ الدُّنْيَا [zehretu’d-dunyā] ᶜĀlem-i dünyānın hüsn ü behcet ve tāb u revnak u letāfetinden ᶜibārettir. Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ الآية، أَيْ بَهْجَتَهَا وَنَضَارَتَهَا وَحُسْنَهَا Ve Zehre b. Cuveyriyye ashābdandır.

اَلزُّهْرَةُ [ez-zuhret] (zā’nın zammıyla) Hüsn ve safvete mukārin aklığa denir; tekūlu: أَعْجَبَنِي زُهْرَةُ لَوْنِهِ أَيْ بَيَاضُهُ وَحُسْنُهُ Şārih der ki baᶜzen sāfī aklıkta dahi istiᶜmāl olunur. İntehā. Ve

زُهْرَةُ [Zuhret] Esāmīdendir: Zuhre b. Kilāb, Ḳureyş’ten bir cemāᶜat pederinin ismidir. Ve muhaddise olan Ummu’l-Ḥayā᾽ el-Enbāriyye’nin ismidir.

بَنُو زُهْرَةَ [Benū Zuhret] Ḥaleb şehrinde şīᶜadan bir tā᾽ifedir.

أُمُّ زُهْرَةَ [Ummu Zuhret] Kilāb b. Murre’nin zevcidir.

اَلزَّهَرُ [ez-zeher] (fethateynle) ve

اَلزُّهُورَةُ [ez-zuhūret] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Bir kimsenin levni semen gibi ak ve hūb ve dil-ber olmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَهِرَ الرَّجُلُ زَهَرًا وَزُهُورَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كان أَبْيَضَ وَأَحْسَنَ

اَلزُّهَرَةُ [ez-Zuheret] (تُؤَدَةٌ [tu᾽edet] vezninde) Sebᶜa-i seyyareden bir kevkeb ismidir ki felek-i sāliste olur, sā᾽ir nücūma nisbet mütelālī ve sāfī olduğu için tesmiye olunmuştur, Fārisīde Nāhīd derler. Ve

زُهَرَةُ [Zuheret] Medīne’de bir mevziᶜ adıdır.

اَلزُّهُورُ [ez-zuhūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Tābān nesne yaldıramak maᶜnāsınadır; yukālu: زَهَرَ السِّرَاجُ وَالْقَمَرُ وَالْوَجْهُ زُهُورًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve āteş parıldamak maᶜnāsınadır; yukālu: زَهَرَتِ النَّارُ إِذَا أَضَاءَتْ Bu maᶜnādandır ki ᶜArablar “Senin sebebinle ahvālim kuvvetlenip māl u menāl

ve āmālim neşv ü nemā ve hayr u bereket buldu" diyecek yerde زَهَرَتْ بِكَ زِنَادِي derler, قَوِيَتْ بِكَ وَكَثُرَتْ maʿnāsına. Ve

زُهُورٌ [zuhur] Güneş bir nesneye teʾsīr ile çehresini bozmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهَرَتِ الشَّمْسُ الْإِبِلَ إِذَا غَيَّرَتْهَا

اَلْإِزْدِهَارُ [el-izdihār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki tāʾ dāl'a mübeddeledir) Bu dahi bir nesne yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَرَ السِّرَاجُ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve telef ve zāyiʿ olmamak için bir nesneyi sakınıp gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَرَ بِالشَّيْءِ إِذَا احْتَفَظَهُ Ve bir nesne sebebiyle ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَرَ بِهِ إِذَا فَرِحَ Ve bir adam bir nesneyi kendi mālı kılmak maʿnāsınadır ki onu māl edinmek taʿbīr olunur; yukālu: إِزْدَهَرَ بِهِ إِذَا جَعَلَ مِنْ مَالِهِ Ve hemdem ve hādimine emr eylediği husūsta saʿy ve ikdām eylemesini tenbīh ve teʾkīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَهَرَ بِصَاحِبِهِ إِذَا أَمَرَهُ أَنْ يَجِدَّ فِيمَا أَمَرَهُ Bu maʿnālar mecāzdır.

اَلْأَزْهَرُ [el-ezher] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Be-gāyet hüsn ve safvet üzere ak ve berrāk olan şeyʾe denir. Müʾennesi زَهْرَاءُ [zehrāʾ]dır. Ve

أَزْهَرُ [ezher] Aya ıtlāk olunur; yukālu: طَلَعَ الْأَزْهَرُ أَيِ الْقَمَرُ Ve yevm-i cumʿaya ıtlāk olunur. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "أَكْثِرُوا الصَّلَاةَ عَلَيَّ فِي اللَّيْلَةِ الْغَرَّاءِ وَالْيَوْمِ الْأَزْهَرِ" أَيْ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ وَيَوْمِهَا Ve

أَزْهَرُ [ezher] Yaban öküzüne ıtlāk olunur, ثَوْرٌ وَحْشِيٌّ maʿnāsına. Ve tüyü ak olan arslana denir. Ve be-gāyet nūrānī ve tābān olan şeyʾe denir. Ve çehresi sirāc-ı vehhāc gibi berk ve işrāk eden adama denir. Kāle'ş-şārih ve minhu fi'l-hilyeti: "كَانَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَزْهَرَ اللَّوْنِ" أَيْ نَيِّرًا مُشْرِقَ الْوَجْهِ Ve şol yüksek ve bacakları uzun erkek deveye denir ki uzanıp eşcārın şāhları uçlarını otlar ola. Ve sağıldığı anda tāze süte ıtlāk olunur; yukālu: سَقَانِي أَزْهَرًا وَهُوَ اللَّبَنُ سَاعَةَ حُلِبَ Ve

أَزْهَرُ [Ezher] Esāmīdendir: Ezher b. Minḳar ve Ezher b. ʿAbduʿavf ve Ezher b. Ḳays ashābdandır ve Ezher b. Ḥamīṣa tābiʿīndendir.

اَلْأَزْهَرَانِ [el-ezherān] (tesniye bünyesiyle) Ay ile güneşe ıtlāk olunur. أَزْهَرُ [ezher] aya denmekle قَمَرَيْنِ [ḳamereyn] gibi mugallebdir.

اَلزَّاهِرُ [ez-zāhir] Pek kırmızı demektir ki أَحْمَرُ [aḥmer] lafzını teʾkīd olur, şiddet-i humrette lemeʿān olmak münāsebetiyledir; yukālu: أَحْمَرُ زَاهِرٌ أَيْ شَدِيدُ الْحُمْرَةِ Ve

زَاهِرٌ [Zāhir] Mekke ile Tenʿīm beyninde bir suyu çok kuyu ismidir ki dāʾimā ondan su çekilir. Ve Zāhir b. Ḥarām ve Zāhir b. el-Esved ashābdandır.

اَلْإِزْهَارُ [el-izhār] (hemzenin kesriyle) Āteşi parlatmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَزْهَرْتُ النَّارَ إِذَا أَضَأْتَهَا Ve nebāt çiçeklenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْهَرَ النَّبَاتُ إِذَا نَوَّرَ

اَلزَّاهِرِيَّةُ [ez-zāhiriyyet] (yā-yı masdariyyetle) Salını salını yürümeye denir; yukālu: يَمْشِي الزَّاهِرِيَّةَ وَهِيَ التَّبَخْتُرُ Ve

زَاهِرِيَّةُ [Zāhiriyyet] Reʾsu'l-ʿAyn nām mahalde bir çeşme adıdır ki be-gāyet derin olmakla dibine aslā bir nesne yetişmez.

اَلزَّهْرَاءُ [ez-Zehrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Mağrib-zemīn'de bir belde adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir. Ve çehresi mehtāb gibi tābān olan hatuna denir ki أَزْهَرُ [ezher]in müʾennesidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ زَهْرَاءُ أَيْ مُشْرِقَةُ الْوَجْهِ Fāṭıma radıyallāhu ʿanhā cenāblarına bu cihetle vasf olmuştur. Ve

زَهْرَاءُ [zehrā'] Yaban sığırının dişisine ıtlāk olunur, niteki erkeğine أَزْهَرُ [ezher] ıtlāk olunur. Ve Ru'be nām şā'irin şi'rinde mezkūr olan زَهْرَاءُ [zehrā'] lafzından murād şol ak ve berrāk sehābedir ki akşamdan sonraca ufuklarda nümāyān ola, şafağın in'ikās-ı şu'ā'ı sebebiyle mültemi' olur. Şi'r-i mezbūrdan mü'ellif ve şārihler sākit olmuşlardır.

اَلزَّهْرَاوَانِ [ez-Zehrāvān] (tesniye bünyesiyle) Ḳur'ān-ı kerīm sūrelerinden sūre-i Baḳara ile sūre-i Ālu 'İmrān'a ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ اَلزَّهْرَاوَانِ" أَيِ الْمُنِيرَتَانِ

اَلزِّهْرُ [ez-zihr] (zā'nın kesriyle) Hācet ma'nāsınadır; yukālu: قَضَى زِهْرَهُ أَيْ وَطَرَهُ

زُهْرٌ [Zuhr] (zā'nın zammıyla) Esāmīdendir: Zuhr b. 'Abdulmelik b. Zuhr el-Endelüsī ve akribāları bi'l-cümle fuzalā ve etıbbālardır. Şārih der ki zümre-i mezbūre tabīblerinden biriyle üdebā-i 'asrından birisi mübāsata vechiyle işbu kıt'ayı inşād eylemiştir:

يَا مَلِكَ الْمَوْتِ وَابْنَ زُهْرٍ
جَاوَزْتُمَا الْحَدَّ وَالنِّهَايَـــــــــهْ
تَرَفَّقَا بِالْوَرَى قَلِيـــــــــلاً
فِي وَاحِدٍ مِنْكُمَا الْكِفَايَـــهْ

زُهَرَةُ [Zuheret] (zā'nın zammıyla هُمَزَةُ [humezet] vezninde)

زَهْرَانُ [Zehrān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde)

زُهَيْرٌ [Zuheyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلزُّهَيْرِيَّةُ [ez-Zuheyriyyet] (زُبَيْرِيَّةٌ [zubeyriyyet] vezninde) Bağdād kazāsında bir karyedir.

اَلْمِزْهَرُ [el-mizher] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) 'Ud ismidir ki sāz envā'ındandır, Türkīde lavta ve Türkī-i kadīmde kopuz ta'bīr olunur. Ve bedevī tā'ifesinden şol hānedān ve mizyāfa denir ki gece içre ebnā-i sebīl, görmekle haymesine gelip misāfir olmak için āteş kaldırır ola; yukālu: فُلاَنٌ مِزْهَرٌ إِذَا كَانَ يُزْهِرُ النَّارَ وَيَرْفَعُهَا لِلضِّيفَانِ

اَلْمَزَاهِرُ [el-mezāhir] (مَنَابِرُ [menābir] vezninde) مِزْهَرٌ [mizher]in cem'idir. Ve

مَزَاهِرُ [Mezāhir] Bir mevzi' adıdır.

اَلْإِزْهِيرَارُ [el-izhīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Nebāt pek çiçeklenmek ma'nāsınadır; yukālu: إِزْهَارَّ النَّبَاتُ إِذَا نَوَّرَ يَعْنِي مُبَالَغَةً

اَلزَّاهِرِيُّ [ez-Zāhiriyy] Zāhir'e mensūb demektir: Muḥammed b. Aḥmed ez-Zāhirī ed-Dendāneḳānī muhaddistir ve Aḥmed b. Muḥammed b. Muferriḥ en-Nebātī ez-Zehrī ki zā'nın fethiyledir, huffāzdandır.

[ز ي ر]

اَلزِّيرُ [ez-zīr] (zā'nın kesriyle) Küpe denir.

اَلزِّيَارَةُ [ez-ziyāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) "ز،و،ر" māddesinde zikr olundu. Mü'ellifin bunları burada dahi zikri lafzlarına mürā'at içindir, yoksa bunlar vāvīlerdir.

FASLU’S-SĪNİ’L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ ر]

اَلسُّؤْرُ [es-suʾr] (sīn’in zammı ve hemzenin sükūnuyla) Ekl ve şürbden bākī kalan artığa denir; yukālu: فِي الْإِنَاءِ سُؤْرٌ أَيْ بَقِيَّةٌ وَفَضْلَةٌ

اَلْإِسْآرُ [el-isʾār] (hemzenin kesriyle) Bir nesneden bakiyye komak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَ الرَّجُلُ فَأَسْأَرَ مِنْهُ إِذَا أَبْقَى بَقِيَّةً

اَلسَّأْرُ [es-seʾr] (sīn’in fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bu dahi إِسْآرٌ [isʾār] maʿnāsınadır; yukālu: سَأَرَ الشَّارِبُ فِي الْإِنَاءِ سَأْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ بِمَعْنَى أَسْأَرَ

اَلسَّئَّارُ [es-seʾʾār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zikr olunan mezīd ve sülāsīden gayr-i kıyās üzere fāʿildir, zīrā kıyās mezīdde مُسْئِرٌ [musʾir] olmaktır. Şārih der ki sülāsīde dahi سَائِرٌ [sāʾir] olmaktır, zīrā سَئَّارٌ [seʾʾār] mübālagadır. İntehā. Ve semāʿa mütevakkıf olmamak muttaridesiyle kıyās olmakta cāʾizdir.

اَلسُّؤْرَةُ [es-suʾret] hā’yla) سُؤْرٌ [suʾr]den ahasstır; yukālu: سَأَرَ فِي الْإِنَاءِ سُؤْرًا وَسُؤْرَةً أَيْ وَفِي فُلَانٍ سُؤْرَةٌ مِنْ شَبَابٍ أَيْ بَقِيَّةٌ بَقِيَّةً ve yukālu: ve yukālu. “هَذِهِ سُؤْرَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ لُغَةٌ فِي سُورَةٍ”

اَلسَّائِرُ [es-sāʾir] (hemzenin kesriyle) بَاقِي [bāḳī] maʿnāsınadır, bir nesneden geri kalan şeyʾ olacaktır, سُؤْرٌ [suʾr]-i mezkūrdan meʾhūzdur, niteki بَاقِي [bāḳī] بَقِيَّةٌ [baḳiyyet]ten meʾhūzdur. Cemīʿ maʿnāsına değildir, niteki lügaviyyūndan niçe cemāʿāt öylece tevehhüm eylediler. Yāhūd mecāzen cemīʿ maʿnāsına da istiʿmāl olunur kıllet üzere niteki Aḥveṣ’in işbu “فَجَلَتْهَا لَنَا لُبَابَةُ لَمَّا | | وَقَذَ النَّوْمُ سَائِرَ الْحُرَّاسِ” beytinde cemīʿ maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve mine’l-emsāli: “بِطْنِي عَطِرِي وَسَائِرِي ذَرِي” Aslı budur ki bir aʿrābī bir ʿaşīrete mihmān olmakla sāhib-i hāne mihmān-ı mezbūru ikrāmen ʿıtr ile taʿtīr ve tatyīb eylemek bābında bir kıza emr eylemeleriyle kız dahi taʿtīre mübāşeret eyledikte aʿrābī kelām-ı mezkūru īrād eyledi, murādı “beni itʿāmla karnımı işbāʿ eyle” demektir. Bir adamdan kendi hāline ehemm-i mehāmm olanı istidʿā mevkiʿinde darb olunur. Ve kezā mine’l-emsāli: “أَسَائِرَ الْيَوْمِ وَقَدْ زَالَ الظُّهْرُ” Aslı budur ki bir kabīle ʿale’s-seher bir kabīleye şeb-hūn eylemekle karīblerinde mütemekkin olan ʿamm-zādelerinden istigāse ve istimdād edip hareket ve imdād husūsunda tebātī eylemeleriyle aʿdāları mezbūrları nehb ve gāret ve merbūt-ı silsile-i esr ü mezellet edip meʾvālarına ricʿat eyledikten sonra merkūm ʿamm-zādeleri imdād için baʿde’z-zuhr vürūd ve yurtta kalan bir kimseden ahvāli suʾāl eylediklerinde o kimse dahi kelām-ı mezbūru īrād eylemiştir, yaʿnī “bu vaktten sonra mı imdād kaydında oluyorsunuz, öğleden mukaddem gelmek gerek idi, hāliyen öğle vakti savuştu.” Zīrā hāceti tamām-ı yevmde olan adam kable’z-zuhr mübāşeret eder, zuhr ise güzerān eylemekle yeʾs hāsıl olmuştur, gurūb-ı şems hālinde yeʾs hāsıl olduğu gibi. Mesel-i mezbūr bir işin vakti fevt olduktan sonra taleb ve neyl dāʿiyesinde olan kimse hakkında darb olunur.

Mütercim der ki *Mişbāḥ*’tan ve ümmehāt-ı sāʾireden fehm olunduğu üzere Ezherī’den menkūldür ki سَائِرٌ [sāʾir] kelimesi bākī ve bakiyye maʿnāsınadır, سُؤْرٌ māddesinden meʾhūzdur. Cevherī سَيْرٌ māddesinden ahz

ile cemīᶜ maᶜnāsıyla tefsīr eylemiştir, gūyā ki seyr ile muttasıf olan nesneye denip baᶜdehu taᶜmīm olunmuştur. Ve baᶜzılar سُورٌ [sūr]-i beldeden ahz eylediler. Ve İbn Vellād tahkīki üzere gerçi سَائِرٌ [sā⁾ir] bakiyye maᶜnāsına olup lākin farkı budur ki سَائِرٌ [sā⁾ir] bākī-i kesīrde ve بَقِيَّةٌ [bakıyyet] bāḳī-i kalīlde müstaᶜmeldir. Meselā “kitābın bir cüz⁾ünü alıp sā⁾irini terk eyledim” denir, bakiyyesi denmez. Ve Ḥarīrī *Durretu’l-Ġavvāṣ*’ta bu mebhası tahkīk ve Şihāb şerhinde tedkīk-i enīk eylemiştir, fe’lyurāciᶜ.

اَلسَّأْرُ [es-se⁾er] (fethateynle) Bir nesne artıp kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَئِرَ الشَّيْءُ سَأْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَقِيَ

سُورُ الْأَسَدِ [Su⁾ru’l-Esed] (sīn’in zammıyla) Ebū Ḥabi⁾e el-Kūfī nām muhaddisin lakabıdır. Bir vaktte bir arslan kendisini iftirās eylemişken rehā-yāb olmakla onunla mülakkab oldu.

اَلتَّسَاؤُرُ [et-tesā⁾ur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Şarāb bakiyyesini içmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَائَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ سُؤْرَ النَّبِيذِ

[س ب ر]

اَلسَّبْرُ [es-sebr] (جَبْرٌ [cebr] vezninde) Yara ve kuyu ve sā⁾ir nesne gavr ve gāyetini bilmek için yoklayıp denemek maᶜnāsınadır, mīl ile yarayı ve sırık ile kuyuyu ve iskandil ile denizi yoklamak gibi; yukālu: سَبَرَ الْجُرْحَ وَالْبِئْرَ وَغَيْرَهُ سَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا امْتَحَنَ غَوْرَهُ لِيَتَعَرَّفَ مِقْدَارَهُ Ve

سَبْرٌ [sebr] Er arslana denir, tesmiye bi’l-masdardır; dā⁾imā şikār yokladığı için. Ve bir şey⁾in asl ve bünyādına ıtlāk olunur, ᶜādeten yoklanılır olduğu için; yukālu: هُوَ كَرِيمُ السَّبْرِ أَيِ الْأَصْلِ Ve levn ve cemāl ve hey⁾et maᶜnālarına müstaᶜmeldir; yukālu: عَرَفْتُهُ بِسَبْرِ ve tekūlu: أَعْجَبَنِي لُطْفُ سَبْرِهِ أَيْ لَوْنُهُ أَبِيهِ أَيْ بِجَمَالِهِ وَهَيْئَتِهِ İşbu maᶜānī-i erbaᶜada sīn’in kesriyle de lügattir.

اَلْمَسْبُورُ [el-mesbūr] Hüsn-i hey⁾et sāhibi şey⁾e denir; yukālu: شَيْءٌ وَرَجُلٌ مَسْبُورٌ أَيْ حَسَنُ الْهَيْئَةِ

اَلْإِسْتِبَارُ [el-istibār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) سَبْرٌ [sebr] maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَرَ الْجُرْحَ بِمَعْنَى سَبَرَهُ

اَلسِّبْرُ [es-sibr] (sīn’in kesriyle) Düşmanlık maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا سِبْرٌ أَيْ عَدَاوَةٌ Ve benzemek, شَبَهٌ [şebeh] maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ سِبْرُ أَخِيهِ أَيْ شَبَهُهُ

اَلسَّبَرَةُ [es-sebret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Pek soğuk olan erken vaktine denir; tekūlu: زَارَنِي فِي غَدَاةٍ سَبْرَةٍ أَيْ بَارِدَةٍ Cemᶜi سَبَرَاتٌ [seberāt] gelir fetehātla. Ve

سَبْرَةُ [Sebret] Esāmīdendir: Sebre b. Ebī Sebre ve Sebre b. ᶜAmr ve Sebre b. Fātik ve Sebre b. el-Fākih ashābdandır. Ve Ebū Bekr b. Sebre es-Sebrī, Medīne müftīsi idi.

سِبْرِتٌ [Sibrit] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Maġrib’de bir belde adıdır.

اَلسَّابِرِيُّ [es-sābiriyy] Bir nevᶜ bez ismidir ki be-gāyet ince ve aᶜlā olur, hümāyūn bezi gibi. Ve minhu’l-meselu: “عَرْضٌ سَابِرِيٌّ” Mesel-i mezbūru şol adam īrād eder ki ona vech-i muhakkak üzere olmayarak bir nesne ednā ᶜarz ve teklīfle ᶜarz oluna, dersāᶜat o adam onu ihrāza dil ü cānla hāhişger olur, zīrā esvāb-ı mezbūr be-gāyet enfes ve aᶜlā olmakla cüz⁾īce ᶜarzla herkes ona meyl ve ragbet eder. Şārihin beyānına göre سَابُورُ [Sābūr]-ı ātīye mensūbdur. Ve

سَابِرِيٌّ [sābiriyy] Bir nevᶜ hoş ve nāzük hurmā ismidir. Ve bir güne zırha denir ki

nesci be-gāyet ince ve muhkem ve metīn olur.

سَابُورُ [Sābūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Şāhpūr muᶜarrebidir ki şāhān-ı ᶜAcem-den bir şāhın ismidir. Ve Fārs ülkesinde bir eyālet adıdır, Nevbendecān onun şeh-ridir. Ve Aḥmed b. ᶜAbdullāh b. Sābūr ve ᶜAbdullāh b. Muḥammed b. Sābūr eş-Şīrāzī muhaddislerdir.

اَلسُّبْرُورُ [es-subrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) Fakīr ve gedāya denir; yukālu: رَجُلٌ سُبْرُورٌ أَيْ فَقِيرٌ Ve katᶜā nebāt eseri olmayan arza denir; yukālu: أَرْضٌ سُبْرُورٌ أَيْ لاَ نَبَاتَ بِهَا

اَلسِّبَارُ [es-sibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمِسْبَارُ [el-misbār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Cerrāhların yara yokladıkları mīle denir; yukālu: سَبَرَ الْجَرَّاحُ الْجُرْحَ بِالسِّبَارِ وَالْمِسْبَارِ وَهُوَ مَا يُسْبَرُ بِهِ الْجُرْحُ Ve

سِبَارٌ [Sibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Buḫārā kazāsında bir karye adıdır. ᶜAb-dulmelik b. ᶜAbdurraḥmān es-Sibārī ki *Tārīḫ-i Memleket-i Buḫārā*'yı müᵓellifi olan Ġuncār'dan nakl ve rivāyet eylemiş-tir, oradandır.

سُبَرٌ [suber] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve قُتَرَةٌ [ḳutret] vezninde) Bir kuş adıdır. Ve صُرَدٌ [ṣurad] yāhūd قُتَرَةٌ [ḳutret] vezninde yāhūd زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Teymu'r-Ribāb ᶜaşīreti yurdunda bir ᶜādī yaᶜnī kadīm kuyu adıdır.

سَبَّرٌ [Sebber] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Bedr ile Medīne beyninde bir kumsal te-penin ismidir.

اَلسَّبُّورَةُ [es-sebbūret] (sīn'in fethi ve bā'nın teşdidiyle) Meşk ve taᶜlīm yazmağa heves-nāk olan etfālin tahta-i taᶜlīmlerine ıtlāk olunur ki ona meşk edip baᶜde'l-istignāᵓ silip mahv ederler, tekrār yazıp yine mahv ederler; beynlerinde yazboz tahtası taᶜbīr ederler. Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "لاَ بَأْسَ أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ وَفِي كُمِّهِ سَبُّورَةٌ" وَهِيَ جَرِيدَةٌ مِنَ الْأَلْوَاحِ يُكْتَبُ عَلَيْهِ فَإِذَا اسْتَغْنَوْا عَنْهَا مَحَوْهَا

اَلْمُسْبَئِرُّ [el-musbeᵓirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaᶜirr] vezninde) Gece içre yola giden adama ıtlāk olunur, yoklayarak gider olduğu için; yukālu: هُوَ مُسْبَئِرٌّ أَيْ ذَاهِبٌ تَحْتَ اللَّيْلِ

[س ب د ر]

اَلسَّبَادِرَةُ [es-sebādiret] (عَبَادِلَةٌ [ᶜabādilet] vezninde) İşsiz güçsüz, herze-gerd ve bī-kār adamlara denir; yukālu: جَمَاعَةٌ سَبَادِرَةٌ أَيْ فُرَّاغٌ Ve lehv ve lagv ve tebattul erbābına denir; yukālu: هُمُ السَّبَادِرَةُ أَيْ أَصْحَابُ اللَّهْوِ وَالتَّبَطُّلِ

[س ب ط ر]

اَلسِّبَطْرُ [es-sibaṭr] (هِزَبْرٌ [hizebr] veznin-de) Umūr ve mesālihte işlek ve nāfiz ve mikdām olan şehāmetli ve celādetli ada-ma denir; yukālu: وَجَدْتُهُ سِبَطْرًا أَيْ مَاضِيًا شَهْمًا Ve uzun boylu serv-i sehī gibi hemvār ve mevzūn adama denir; yukālu: شَبَابٌ سِبَطْرٌ أَيْ سَبْطٌ طَوِيلٌ Ve sıçradığı vaktte sünüp uzanır olan arslana denir; yukālu: أَسَدٌ سِبَطْرٌ إِذَا كَانَ يَمْتَدُّ عِنْدَ الْوَثْبَةِ

اَلسِّبَطْرَاتُ [es-sibaṭrāt] سِبَطْرٌ [sibaṭr] lafzının cemᶜidir. Ve şol erkek develere denir ki yere yakın gerimli ve uzun ola; yukālu: سِبَطْرَاتٌ أَيْ طِوَالٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ Bunda olan tāᵓ teᵓnīs için değildir, belki رِجَالاَتٌ keli-mesinde olan tāᵓ gibidir ki cemᶜ-i müzek-kerdir, pes tā-i melfūza teᵓnīs için müte-mahhiz olmayıp belki cemᶜ-i müzekker-i sālimde olan yāᵓ ve vāv menzilesinde olur.

اَلسَّبَيْطَرُ [es-sebeyṭar] (عَمَيْثَلٌ [ᶜameyṯel] vez-

ninde) Bir nevʿ kuş ismidir ki be-gāyet uzun boyunlu olur. Ve pek uzun şeyʾe denir.

اَلسُّبَاطِرُ [es-subāṭir] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bu dahi pek uzun şeyʾe denir.

اَلسِّبَطْرَى [es-sibaṭrā] (sīn'in kesri ve kasr ile عِرَضْنَى [ʿiraḍnā] vezninde) Bir gūne yürüyüşe denir ki onda hırām ve reftār ola; yukālu: يَمْشِي مِشْيَةَ السِّبَطْرَى وَهِيَ مِشْيَةٌ فِيهَا تَبَخْتُرٌ

اَلْإِسْبِطْرَارُ [el-isbiṭrār] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Yan üzere uzanıp döşenerek yatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْبَطَرَّ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَجَعَ وَامْتَدَّ Ve deve kısmı sürʿatle yürümek maʿnāsınadır ki uzanıp döşenerek yürür olur; yukālu إِسْبَطَرَّتِ الْإِبِلُ إِذَا أَسْرَعَتْ Ve yol ve sahrā doğrulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْبَطَرَّتْ لَهُ الْبِلاَدُ إِذَا اسْتَقَامَتْ

[س ب ع ر]

اَلسَّبْعَرَةُ [es-sebʿaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلسِّبْعَارُ [es-sibʿār] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Nāka kısmı cünbüş ve neşāt ve şatāretinden başını yukarı tutup kuyruğunu uyluklarına çalarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: اَلنَّاقَةُ تُسَبْعِرُ سَبْعَرَةً وَسِبْعَارًا إِذَا صَارَتْ تَمْشِي مِنَ النَّشَاطِ وَالْحِدَّةِ تَرْفَعُ رَأْسَهَا وَتُخَطِّرُ بِذَنَبِهَا

[س ب ع ط ر]

اَلسَّبَعْطَرَى [es-sebaʿṭarā] (قَبَعْثَرَى [ḳabaʿs̱erā] vezninde) Be-gāyet uzun şeyʾe denir.

[س ب ك ر]

اَلْإِسْبِكْرَارُ [el-isbikrār] إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde ve mecmuʿ maʿnālarıyla mürādiftir. Ve tāze oğlan ve kız kısmı yāl ü bāl sāhibi olup kad ve kıyāfetinde iʿtidāl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْبَكَرَّتِ الْجَارِيَةُ إِذَا اعْتَدَلَتْ وَاسْتَقَامَتْ

اَلْمُسْبَكِرُّ [el-musbekirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaʿirr] vezninde) Tāmmü'l-hilkat ve muʿtedilü'l-kāmet olan nev-cevāna denir; yukālu: شَابٌّ مُسْبَكِرٌّ أَيْ تَامٌّ مُعْتَدِلٌ Ve kıvırcık ve top olmayan saça denir.

[س ت ر]

اَلسِّتْرُ [es-sitr] (sīn'in kesri ve tā-yı fevkıyyenin sükūnuyla) Perdeye denir, cemʿi سُتُورٌ [sutūr] ve أَسْتَارٌ [estār] gelir. Ve korkuya ıtlāk olunur ki setri müstelzimdir; yukālu: أَحَاطَهُ السِّتْرُ أَيِ الْخَوْفُ Ve utanmağa ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَهُ السِّتْرُ أَيِ الْحَيَاءُ Ve ʿakl ve hūşa ıtlāk olunur ki insāna atvār-ı nā-şāyesteden perdedir; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِ السِّتْرِ أَيِ الْعَقْلِ ʿAbdurraḥmān b. Yūsuf es-Sitrī muhaddistir, Beyt-i şerif'in perde-dārı olmuş idi. Ve Yāḳūt el-Ḫādim es-Sitrī ʿubbāddandır. Ve ʿAlī b. el-Faḍl es-Sāmirī ve ʿAbdulʿazīz b. Muḥammed es-Sutūriyyān muhaddislerdir.

اَلسَّتَرُ [es-seter] (fethateynle) Kalkana ıtlāk olunur; yukālu: لاَ يَقِي الظَّالِمَ مِنْ نَصْلِ دَعْوَةِ الْمَظْلُومِ سَتَرٌ أَيْ تُرْسٌ

اَلسِّتَارَةُ [es-sitāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Mutlakan kendisiyle perdelenip istitār olunacak şeyʾe denir; cemʿi سَتَائِرُ [setāʾir] gelir. Ve tırnağın üzerinde olan ince dericeğize ıtlāk olunur ki murād tırnak diplerinde olup tırnağın kökünü setr eden dericeğizdir.

اَلسُّتْرَةُ [es-sutret] (sīn'in zammıyla) ve

اَلْمِسْتَرُ [el-mister] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْإِسْتَارَةُ [el-istāret] (hemze-i meksūre ile) Bunlar da سِتَارَةٌ [sitāret] maʿnāsınadır ki perdelenecek şeyʾe denir.

اَلسِّتَارُ [es-sitār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Perdeye denir, سِتْرٌ [sitr] maʿnāsına. Cemʿi سُتُرٌ [sutur]dur zammeteynle. Ve

سِتَارٌ [Sitār] ʿĀliye'de bir dağın adıdır. Kezālik Eceʾ ve Ḥimā nām mahallerde birer dağın ismidir. Ve ansāb-ı Ḥarem'in üst tarafında bir niçe ثَنَايَا [s̱enāyā] yaʿnī belen taʿbīr olunan burgaç yokuşa ıtlāk olunur, Ḥarem ile Ḥill aralığını setr eyledikleri için. Ve diyār-ı Rebīʿa'da iki vādī ismidir. Ve Suleym kabīlesi yurdunda bir dağın adıdır. Ve Baḥreyn kazāsında bir nāhiye adıdır.

اَلسَّتِيرُ [es-setīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَسْتُورُ [el-mestūr] ʿAfīf ve perhīz-kār kişiye ıtlāk olunur. Müʾennesi سَتِيرَةٌ [setīret] ve مَسْتُورَةٌ [mestūret]tir; yukālu: رَجُلٌ سَتِيرٌ وَمَسْتُورٌ وَامْرَأَةٌ سَتِيرَةٌ وَمَسْتُورَةٌ أَيْ عَفِيفٌ

اَلْإِسْتَارُ [el-istār] (hemzenin kesriyle) Aʿdāddan dört ʿadede denir; yukālu: هُمْ إِسْتَارٌ أَيْ أَرْبَعَةٌ Ve evzāndan dört buçuk miskāle denir; tekūlu: عِنْدِي مِنْهُ إِسْتَارٌ وَهُوَ مِنَ الزِّنَةِ أَرْبَعَةُ مَثَاقِيلَ وَنِصْفٌ

Şārih der ki إِسْتَارٌ [istār] fi'l-asl rubʿu ʿuşri'l-menn olan mikdāra denir, baʿdehu ittisāʿan cins-i vāhidden olan erbaʿada istiʿmāl olundu ve bu çehār-ı Fārisīden muʿarreb olmak menkūldür.

اَلتَّسَتُّرُ [et-tesettur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِسْتِتَارُ [el-istitār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesnenin içinde yā arkasında gizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَتَّرَ الرَّجُلُ وَاسْتَتَرَ إِذَا تَغَطَّى

سَاتُورُ [Sātūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Firʿavn'ın Mūsā peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretleri için muʿarāza kasdıyla getirdiği sāhirlerden birinin ismidir. Onlar dört sāhir idi ki sonra īmāna geldiler: biri سَاتُورُ [Sātūr] ve biri عَاذُورُ [ʿĀẕūr] ve biri حَطْحَطُ [Ḥaṭḥat] ve biri مُصَفَّى [Muṣaffā]dır.

أَسْتَرَابَادُ [Esterābād] (hemzenin ve tā'nın fethiyle) Curcān'a karīb bir kasabanın ismidir. Ve Sevād-ı ʿIrāḳ'ta bir eyālet adıdır.

[س ج ر]

اَلسَّجْرُ [es-secr] (فَجْرٌ [fecr] vezninde) Bir nesneyi kızdırmak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَرَ التَّنُّورَ سَجْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَحْمَاهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَرَ النَّهْرَ إِذَا مَلَأَهُ Ve suyu dökmek maʿnāsınadır; tekūlu: سَجَرْتُ الْمَاءَ فِي حَلْقِهِ إِذَا صَبَبْتَهُ Ve

سَجْرٌ [secr] ve

سُجُورٌ [sucūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Nāka kısmı yavrusuna ārzū sebebiyle uzun uzadı nāle ve hanīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَرَتِ النَّاقَةُ سَجْرًا وَسُجُورًا إِذَا مَدَّتْ حَنِينَهَا Ve

سَجْرٌ [secr] Kelb boğazına سَاجُورٌ [sācūr] yaʿnī halta geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَرَ الْكَلْبَ سَجْرًا إِذَا شَدَّهُ بِالسَّاجُورِ

اَلسَّجُورُ [es-secūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمِسْجَرُ [el-miscer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Fırını ve tennūru ʿalevlendirip kızdırdıkları tutrağa denir; yukālu: سَجَرَهُ بِالسَّجُورِ وَالْمِسْجَرِ أَيْ أَحْمَاهُ بِمَا يُسْجَرُ بِهِ التَّنُّورُ

اَلْمَسْجُورُ [el-mescūr] ʿAlevlendirilmiş āteşe ve kızdırılmış fırına denir. Ve ʿalevi ve kızgınlığı sākin olmuşa denmekle zıdd olur. Ve şol deryāya denir ki suyu kendiden ekser ola, yaʿnī taşkın ola ve bu doldurmak maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بَحْرٌ مَسْجُورٌ إِذَا كَانَ مَاؤُهُ أَكْثَرَ مِنْهُ Ve gerdanın-

da āvīze gibi salınmış inci dizisine denir; yukālu: لُؤْلُؤٌ مَسْجُورٌ أَيْ مَنْظُومٌ مَسْتَرْسِلٌ

اَلسَّاجِرُ [es-sācir] Şol mevziᶜe denir ki sel uğrağı olmakla aralıkta sel suyu gelip leb-ā-leb doldurur ola. *Esās*’ın beyanına göre bi’l-fiᶜl doldurmuş olan mevziᶜe denir; kāle: تَقُولُ مَرَرْنَا بِكُلِّ حَاجِرٍ وَسَاجِرٍ وَهُوَ كُلُّ مَكَانٍ مَرَّ بِهِ السَّيْلُ فَمَلَأَهُ Ve

سَاجِرٌ [Sācir] Yemāme’de bir su adıdır.

اَلسَّجِيرُ [es-secīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sādık dosta ıtlāk olunur, yekdīgere yakılıp hanīn eder olduğu için; niteki حَمِيمٌ [ḥamīm] dahi bu mülāhaza ile ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ سَجِيرُهُ أَيْ خَلِيلُهُ وَصَفِيُّهُ Cemᶜi سُجَرَاءُ [sucerāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [huremāʾ] gibi.

اَلسَّاجُورُ [es-sācūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Kelb kısmının boynuna geçirdikleri ağaçtan tavka denir ki قِلَادَةٌ [ḳilādet] muharrefi halta taᶜbīr olunur. Ve

سَاجُورٌ [Sācūr] Menbic türābında bir nehrin ismidir.

اَلسَّوْجَرَةُ [es-sevceret] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Kelbin boynuna halta geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَوْجَرَ الْكَلْبَ إِذَا شَدَّهُ بِالسَّاجُورِ

سِجَارٌ [Sicār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Buḫārā kurbünde bir karye adıdır.

اَلسَّوْجَرُ [es-sevcer] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir nevᶜ şecer ᶜalā-kavlin söğüt ağacına denir yāhūd savāb olan ḥā-yı mühmele ile olmaktır.

اَلسَّجْوَرِيُّ [es-secveriyy] (جَهْوَرِيٌّ [cehveriyy] vezninde) Hafīf ve çālāk, ᶜalā-kavlin ahmak ve bī-idrāk kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ سَوْجَرِيٌّ أَيْ خَفِيفٌ أَوْ أَحْمَقُ

اَلسَّجْرَاءُ [es-secrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Beyāzına humret karışmış göze denir; yukālu: عَيْنٌ سَجْرَاءُ إِذَا كَانَتْ قَدْ خَالَطَتْ بَيَاضَهَا حُمْرَةٌ

اَلسُّجْرَةُ [es-sucret] (sīn’in zammıyla) ve

اَلسَّجَرُ [es-secer] (fethateynle) Gözün beyāzının kırmızı ile karışıklığına denir; yukālu: إِنَّ فِي عَيْنِكَ لَسُجْرَةً وَسَجَرًا وَهِيَ بَيِّنَةُ السُّجْرَةِ وَالسَّجَرِ

اَلْمُسَجَّرُ [el-museccer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُنْسَجِرُ [el-munsecir] (مُنْزَجِرٌ [munzecir] vezninde) ve

اَلْمُسَوْجَرُ [el-musevcer] (مجَوْهَرٌ [mucevher] vezninde) Şol saça vasf olur ki örülmüş ve toplanmış olmayıp çözülmüş ve sarkmış ola; yukālu: شَعْرٌ مُسَجَّرٌ وَمُنْسَجِرٌ وَمُسَوْجَرٌ أَيْ مُسْتَرْسِلٌ وَمُرْسَلٌ

اَلْأَسْجَرُ [el-escer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Balçığı pāk ve sāfī olan su gölüne denir; yukālu: غَدِيرٌ أَسْجَرُ إِذَا كَانَ حُرَّ الطِّينِ Ve arslana denir.

اَلتَّسْجِيرُ [et-tescīr] تَفْجِيرٌ [tefcīr] vezninde ve mürādifidir ki suyu revān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَجَّرَ الْمَاءَ إِذَا فَجَّرَهُ

اَلْمُسَاجَرَةُ [el-musāceret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Dostlaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَاجَرَهُ إِذَا خَالَّهُ

اَلْإِنْسِجَارُ [el-insicār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Peyderpey katar üzere yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْسَجَرَتِ الْإِبِلُ إِذَا تَتَابَعَتْ فِي السَّيْرِ

[س ج ه ر]

اَلْمُسْجَهِرُّ [el-muscehirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaᶜirr] vezninde) Pek ak nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُسْجَهِرٌّ أَيْ أَبْيَضُ

اَلْإِسْجِهْرَارُ [el-iscihrār] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiᶜrār] vezninde) Bir nesne pek ak olmak

maʿnāsınadır, niteki müʾellif telmīḥ eyledi. Ve nebāt uzayıp zemīn üzere yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْجَهَرَّ النَّبَاتُ إِذَا طَالَ وَانْبَسَطَ Ve ovada serāb cereyān eder gibi yaldıramak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْجَهَرَّ السَّرَابُ إِذَا تَرَيَّةَ Ve cenkte bir kimseye aʿdānın mızrakları doğrulup gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْجَهَرَّتِ الرِّمَاحُ إِذَا أَقْبَلَتْ يَعْنِي إِلَيْكَ

اَلْمُسْجَهِرَّةُ [el-muscehirret] (مُطْمَئِنَّةٌ [muṭmaʾinnet] vezninde) İçinde yağmur lemeʿān eden sehābeye vasf olur; yukālu: سَحَابَةٌ مُسْجَهِرَّةٌ إِذَا صَارَتْ يَتَرَقْرَقُ فِيهَا الْمَاءُ

[س ح ر]

اَلسَّحْرُ [es-saḥr] (sīn'in fethi ve ḥā'nın sükūnu ve fethiyle ve sīn'in zammıyla lügattir) Akciğere denir ki رِئَةٌ [riʾet] dahi derler, Türkīde öyken taʿbīr olunur; yukālu: كُلُّ ذِي سَحْرٍ يَتَنَفَّسُ وَهُوَ الرِّئَةُ Cemʿi سُحُورٌ [suḥūr] ve أَسْحَارٌ [esḥār] gelir ve minhu'l-meselu; yukālu: "فُلَانٌ إِنْتَفَخَ سَحْرُهُ" وَ"انْتَفَخَتْ مَسَاحِرُهُ" إِذَا عَدَا طَوْرَهُ وَجَاوَزَ قَدْرَهُ [Ve] مَسَاحِرُ [mesāḥir] burada gayr-i kıyās üzere سَحْرٌ [saḥr]ın cemʿidir, hüsn ve mehāsin gibi sāʾir ahşāʾ iʿtibārıyla taglīben cemʿ olmuştur. Lisānımızda dahi hadd ve mikdārını tecāvüz ile bālā-pervāzlık edene şişkin taʿbīr olunur.

Lākin müʾellif *Baṣāʾir*'de mesel-i mezbūru إِذَا مَلَّ وَجَبُنَ ʿibāretiyle beyān eylemiştir, havf sebebiyle akciğere intifāh ʿārız olmakla iki tefsīr dahi mülāyimdir. Ve kezā mine'l-emsāli tekūlu: "إِنْقَطَعَ مِنْهُ سَحْرِي" إِذَا يَئِسْتُ مِنْهُ Ve sayyādlar tefeʾʾül tarīkiyle sayd olunacak tavşan kısmına مُقَطَّعَةُ السُّحُورِ [mukaṭṭaʿatu's-suḥūr] ıtlāk ederler, yaʿnī akciğerleri pāre pāre olmuş ki şimdi tutulur demeyi fāl ederler. Ve baʿzen مُقَطَّعَةٌ lafzını ism-i fāʿil ederler ki pek kaçmaktan akciğerini pāre pāre edici demek olur. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre سَحْرٌ [saḥr] hulkūmun ucuna ve akciğere denir ve mecāzen bedenden ona muhāzī olan ʿuzva da ıtlāk olunur.

Ve سِحْرٌ [siḥr] ki cādūluğa denir, fi'l-asl bir adamın سَحْرٌ [saḥr]ına yaʿnī akciğerine vurup onu mütegayyir ve sersem eylemek maʿnāsına masdar olup baʿdehu cādūlukta istiʿmāl eylediler.

Ve سِحْرٌ [siḥr] üç günedir: Biri mahz-ı hudāʿ vü tahayyülāttır ki hakīkāti yoktur, şaʿbede ve gözbağcılık taʿbīr olunur, hiffet-i yed ve sürʿatten neşʾet eder. İkinci şeyātīne takarrüb sebebiyle baʿzı mertebe muʿāvenetlerini isticlābla olur. Üçüncüsü irtikāb-ı küfr ile efsūn ederek suver ve tabāyiʿi gūyā ki tagyīr ederler; meselā baʿzı adamı hımār ederler ki bu dahi gerçi müʾessirdir, lākin hakīkati yoktur, meshūr olan adam kendisini hımār oldum kıyāsıyla eşekcesine şīve eder. Her hālde سِحْرٌ [siḥr]in vukūʿu vardır, niteki Muʿavvizeteyn o bābda nāzildir.

Ve işbu سِحْرٌ māddesinden bāʿzen hüsn ve letāfeti tasavvur olunur ve minhu: "إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا" Ve baʿzen dikkat-i fiʿli tasavvur olunur ve minhu yekūlu'l-etıbbāʾ "اَلطَّبِيعَةُ سَاحِرَةٌ" Ve sabāh gıdāsına سِحْرٌ [siḥr] ıtlākı teʾsīrinin lutf ve dikkati mülāhazasıyladır, baʿdehu ondan zamān-ı gıdā olan سَحَرٌ [seḥar] vakti teferruʿ olundu yāhūd evkātın eltafı ve pek nāzükü olmakla dikkat ve letāfet tasavvurundan ahz olundu yāhūd akciğerin hāli olan teneffüs iʿtibārından tasvīr olundu, zīrā vakt-i mezbūr gecenin idbārı ve gündüzün ikbāli hengāmı olmakla soluğun alıp vermesine

teşbīh olunmuştur. İntehā. Ve

سَحْرٌ [saḥr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Deve kısmının sırtında ʿārız olan yağırın sağaldıktan sonra yerinde kalan eser ve nişānına ıtlāk olunur ki beyāz ve akciğer şeklinde olur.

اَلسَّحُورُ [es-seḥūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Temcīd yemeğine denir ki vakt-i seherde ekl olan taʿāmdan ʿibārettir.

اَلسَّحَرُ [es-seḥar] (fethateynle) Subhtan yaʿnī tan yeri açılmazdan mukaddemce olan vakte denir, سَحَرِيٌّ [seḥariyy] ve سَحَرِيَّةٌ [seḥariyyet] dahi denir mübālagaten nefsine nisbetle. Ve سَحَرِيَّةٌ [seḥariyyet] sehere nāzırdır ki hā’yla vakt-i mezbūra denir, سَحَرٌ [seḥar]dan ahasstır; tekulu: أَتَانِي فِي السَّحَرِ وَالسَّحَرِيّ وَالسَّحَرِيَّةِ أَيْ قُبَيْلَ الصُّبْحِ Ve

سَحَرٌ [seḥar] Beyāzı gālib olan siyāha denir ki akçıl siyāh olur, vakt-i merkūma teşbīhledir; yukālu: فِي لَوْنِهِ سَحَرٌ وَهُوَ سَحَرِيٌّ اللَّوْنِ أَيْ فِيهِ بَيَاضٌ قَدْ عَلاَ السَّوَادَ Ve her şeyʾin ucuna ıtlāk olunur, niteki zikr olundu. Ve سَحَرٌ [seḥar] lafzının cemʿi أَسْحَارٌ [esḥār] gelir.

اَلسُّحْرَةُ [es-suḥret] (sīn’in zammıyla) Evvel-i sehere denir ki fecr-i kāzib olacaktır, seher-i aʿlā maʿnāsına ve tekūlu: لَقِيتُهُ سَحَرَ يَا هَذَا مَعْرِفَةً تُرِيدُ سَحَرَ لَيْلَتِكَ فَإِنْ أَرَدْتَ نَكِرَةً صَرَفْتَهُ فَقُلْتَ أَتَيْتُهُ بِسَحَرٍ وَبِسُحْرَةٍ Yaʿnī eğer bu gecenin seher-i maʿhūdunda mülākī olduğunu ifāde edersen ʿadl ve maʿrife sebepleriyle gayr-i munsarıf olmakla mansūb olur, zīrā muʿarref bi’l-lāmdan maʿdūldur. Niteki baʿzılar رَجَبَ lafzının ʿadem-i insirāfını اَلرَّجَب kelimesinden maʿdūliyyetle taʿlīl ederler. Ve eğer lā-ʿale’t-taʿyīn أَسْحَارٌ [esḥār]dan bir seherde rüʾyet eylediğini işʿār edersen nekre ve munsarife olmakla mecrūr olur. Ve

سُحْرَةٌ [suḥret] صُحْرَةٌ [ṣuḥret] maʿnāsınadır ki siyāhta gālib olan aklığa denir.

اَلْإِسْحَارُ [el-isḥār] (hemzenin kesriyle) Seher vaktinde gezmek ve bir yere gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ فِي السَّحَرِ Ve seher vaktine girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ فِي السَّحَرِ

اَلسِّحْرُ [es-siḥr] (sīn’in kesriyle) Mutlakan meʾhazı latīf ve dakīk olan şeyʾe denir, pes maʿrūf cādūluğa ve gözbağcılığa ıtlāk olunur, niteki zikr ve tafsīl olundu. Ve bu ismdir; yukālu: فُلاَنٌ يَتَعَلَّمُ السِّحْرَ Ve kavluhu ʿaleyhi’s-selām: "إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا" مَعْنَاهُ وَاللهُ أَعْلَمُ إِنَّهُ يَمْدَحُ الْإِنْسَانَ فَيَصْدُقُ فِيهِ حَتَّى يَصْرِفُ قُلُوبَ السَّامِعِينَ إِلَيْهِ وَيَذُمُّهُ فَيَصْدُقُ فِيهِ حَتَّى يَصْرِفَ قُلُوبَ السَّامِعِينَ أَيْضًا عَنْهُ Fıkralarda vākiʿ zamīrler يَمْدَحُ ve يَذُمُّ kelimelerinin mutazammın oldukları مَدْحٌ ve ذَمٌّ lafzlarına rāciʿdir. Ve

سِحْرٌ [siḥr] Masdar olur, cādūluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَرَهُ سِحْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَمِلَ لَهُ السِّحْرَ Ve bir adama dubara ve reng ve hudʿa eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَرَهُ إِذَا خَدَعَهُ Ve ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَرَ عَنْهُ إِذَا تَبَاعَدَ Ve erken kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحِرَ الرَّجُلُ سِحْرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَكَّرَ

اَلسُّحْرُ [es-suḥr] (sīn’in zammıyla) Cermī-i Nahvī nakli üzere yüreğe denir, kalb maʿnāsına.

اَلتَّسْحِيرُ [et-tesḥīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi aldatmak ve reng ve hudʿa eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَّرَ فُلاَنًا إِذَا خَدَعَهُ

اَلْمَسْحُورُ [el-mesḥūr] Sihre uğramış kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مَسْحُورٌ أَيْ مُصَابٌ بِالسِّحْرِ Ve tebāh ve ifsād olunmuş taʿāma ıtlāk olunur; yukālu: طَعَامٌ مَسْحُورٌ أَيْ مُفْسَدٌ Ve şol

mahalle ıtlāk olunur ki yağmurun kesret ve vefretinden yāhūd çayırın yokluğundan tebāh ve harāb olmuş ola; yukālu: مَكَانٌ مَسْحُورٌ أَيْ مُفْسَدٌ مِنْ كَثْرَةِ الْمَطَرِ أَوْ قِلَّةِ الْكَلَإِ

اَلسَّحِيرُ [es-seḥīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Karnı ağrır olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَحِيرٌ إِذَا صَارَ قَدِ اشْتَكَى بَطْنَهُ Asl سَحِيرٌ [seḥīr] akciğeri ağrıyana denip baʿdehu taʿmīm olunmuştur. Ve karnı büyük olan ata ıtlāk olunur, gūyā ki akciğerinin büyüklüğünden nāşīdir; yukālu. فَرَسٌ سَحِيرٌ أَيْ عَظِيمُ الْبَطْنِ

اَلسُّحَارَةُ [es-suḥāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Boğazlanmış koyundan kassābın koparıp attığı akciğere ve kızıl öykene denir; yukālu: ذَبَحَ الْقَصَّابُ الشَّاةَ فَرَمَى سُحَارَتَهَا وَهِيَ مِنْهَا مَا يَقْتَلِعُهُ مِنَ الرِّئَةِ وَالْحُلْقُومِ *Baṣāʾir*’de مَا يُنْزَعُ مِنَ السَّحْرِ عِنْدَ الذَّبْحِ فَيُرْمَى بِهِ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلسَّحَّارَةُ [es-seḥḥāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Etfāl oyuncağından bir oyuncak adıdır. Ve o bir melʿabedir ki ondan bir hayt olmakla bir taraftan çekseler bir renkte ve öbür taraftan çekseler bir gayrı renkte zuhūr eder. Kāle fi’l-*Esās* لُعِبَ الصِّبْيَانِ بِالسَّحَّارَةِ وَهِيَ لُعْبَةٌ فِيهَا خَيْطٌ يَخْرُجُ مِنْ جَانِبٍ عَلَى لَوْنٍ وَمِنْ جَانِبٍ عَلَى لَوْنٍ

اَلْإِسْحَارَّةُ [el-isḥārret] ve

اَلْإِسْحَارُّ [el-isḥārr] (hemzelerin kesri ve fethi ve rā’ların şeddesiyle) ve

اَلسِّحَارُ [es-sihār] (muhaffef olarak كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir gūne çayır ismidir ki deve kısmını tesmīn eder.

اَلسَّوْحَرُ [es-sevḥar] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Söğüt ağacına denir.

سَحَّارٌ [Seḥḥār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ashābdan bir zātın ismidir. Ve ʿAbdullāh es-Siḥrī ki sīn’in kesriyledir, muhaddistir.

اَلْمُسَحَّرُ [el-musaḥḥar] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Cevfi izāle olunmuş kavuk nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُسَحَّرٌ أَيْ مُجَوَّفٌ Bunda tefʿīl izāle içindir, akciğeri izāle olunmuşa denip baʿdehu taʿmīm olunmuştur.

اَلْإِسْتِحَارُ [el-istiḥār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Horoz kısmı seherī ötmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَرَ الدِّيكُ إِذَا صَاحَ فِي السَّحَرِ

[س ح ط ر]

اَلْإِسْحِنْطَارُ [el-isḥinṭār] (إِفْعِنْلَالٌ [ifʿinlāl] vezninde) Bir kimse gerinip uzanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْطَرَ الرَّجُلُ إِذَا امْتَدَّ Ve meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْطَرَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ Ve bir nesne ʿarīz ve tavīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْطَرَ الشَّيْءُ إِذَا عَرُضَ وَطَالَ Ve yüz üzere düşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْطَرَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ عَلَى وَجْهِهِ

[س ح ف ر]

اَلْإِسْحِنْفَارُ [el-isḥinfār] (fā’yla إِسْحِنْطَارٌ [isḥinṭār] vezninde) Bir adam sürʿat ve şitābla geçip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْفَرَ الرَّجُلُ إِذَا مَضَى مُسْرِعًا Ve yol doğrulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْفَرَ الطَّرِيقُ إِذَا اسْتَقَامَ Ve yağmur pek çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْفَرَ الْمَطَرُ إِذَا كَثُرَ Ve bir kimse pür-gūy ve mütekellim olmakla söze boşanmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْحَنْفَرَ الْخَطِيبُ إِذَا اتَّسَعَ فِي كَلَامِهِ

اَلْمُسْحَنْفِرُ [el-musḥanfir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Beled-i vāsiʿ maʿnāsınadır. Ve her māddede üstāz ve hāzık adama denir; yukālu. رَجُلٌ مُسْحَنْفِرٌ أَيْ حَاذِقٌ Ve doğru yola denir; yukālu: طَرِيقٌ مُسْحَنْفِرٌ أَيْ مُسْتَقِيمٌ

[س خ ر]

اَلسَّخْرُ [es-saḫr] (sīn’in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلسَّخَرُ [es-seḫar] (fethateynle) ve

اَلسُّخْرَةُ [es-suḫret] (sīn’in zammıyla) ve

اَلْمَسْخَرُ [el-mesḫar] (mīm’in ve ḫā’nın fethiyle) ve

اَلسُّخْرُ [es-suḫr] (sīn’in zammıyla) ve

اَلسُّخُرُ [es-suḫur] (zammeteynle) Bir adamı istihzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَخِرَ مِنْهُ وَسَخِرَ بِهِ سَخْرًا وَسَخَرًا وَسُخْرَةً وَمَسْخَرًا وَسُخْرًا وَسُخُرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَزِئَ ve kavluhu taʿālā: ﴿إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾ أَيْ تَسْتَجْهِلُونَا يَعْنِي تَحْمِلُونَا عَلَى الْجَهْلِ عَلَى سَبِيلِ الْهُزْؤِ فَإِنَّا نَسْتَجْهِلُكُمْ كَمَا تَسْتَجْهِلُونَنَا İşbu āyet-i kerimede istihzāʾ mecāz tarīkiyle إِسْتِجْهَالٌ maʿnāsına müstaʿmeldir, müşākele vechiyle de gerçi vārid olmuştur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿الله يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ﴾ الآية

اَلْإِسْتِسْخَارُ [el-istisḫār] Bu dahi سَخِرَ maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَسْخَرَ مِنْهُ واسْتَسْخَرَ بِهِ بِمَعْنَى سَخِرَ

اَلسُّخْرِيَّةُ [es-suḫriyyet] ve

اَلسُّخْرِيُّ [es-suḫriyy] (sīn’lerin zammıyla) İsmlerdir, masharalığa denir; yukālu: إِتَّخَذُوهُ سُخْرِيَّةً وَسُخْرِيًّا

اَلسِّخْرِيُّ [es-siḫriyy] (sīn’in kesri ve zammıyla) Bir adama zoraki bir iş teklīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَرَهُ سُخْرِيًّا وَسِخْرِيًّا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَلَّفَهُ مَا لاَ يُرِيدُ وَقَهَرَهُ Şārih der ki gerçi yā’sız سُخْرٌ [suḫr] dahi bu maʿnāda masdardır, lākin yā-yı nisbet ziyāde-i kuvveti mutazammındır, خُصُوصٌ [ḫuṣūṣ] ve خُصُوصِيَّةٌ [ḫuṣūṣiyyet] gibi. İntehā.

اَلسُّخْرَةُ [es-suḫret] (sīn’in zammı ve ḫā’nın sükūnuyla) ve

اَلسُّخْرِيُّ [es-suḫriyy] (yā’yla) ve

اَلسِّخْرِيُّ [es-siḫriyy] (sīn’in kesriyle) Ücretsiz zoraki iş işleyen ırgata kezālik davara denir; yukālu: هُوَ سُخْرَةٌ لِي وَسُخْرِيٌّ وَسِخْرِيٌّ Ve وَكَذَا حِمَارٌ أَيْ يَعْمَلُ بِالسِّخْرِيِّ

سُخَرَةٌ [suḫret] Şol kimseye denir ki kendisini nās dāʾimā masharalığa alıp hezl ve istihzā edeler; مَسْخَرَةٌ [masḫarat] dahi denir ki kaşmer taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ سُخْرَةٌ أَيْ يَسْخَرُ مِنْهُ النَّاسُ Ve

سُخْرَةٌ [suḫret] Şol kimseye denir ki her gücü yetişen adam onu zoraki işletir ola; yukālu: رَجُلٌ سُخْرَةٌ إِذَا كَانَ يَتَسَخَّرُ كُلُّ مَنْ قَهَرَهُ Müʾellifin يَتَسَخَّرُ kavlindeki zamīr-i mansūb mahzūftur. Ve Suyūṭī *Muzhir*’de bu vech üzere tahkīk eylemiştir ki fā’nın zammı ve ʿayn’ın fethiyle fuʿelet vezninde olan nuʿūt fāʿil ile müʾevveldir, هُمَزَةٌ [humezet] ve لُمَزَةٌ [lumezet] gibi ve fā’nın zammı ve ʿayn’ın sükūnuyla fuʿlet vezninde olan mefʿūl ile müʾevveldir, ضُحْكَةٌ [ḍuḥket] ve سُخْرَةٌ [suḫret] gibi. İntehā.

اَلسُّخَرَةُ [es-suḫaret] (sīn’in zammı ve ḫā’nın fethiyle) Dāʾimā nāsı hezl ve istihzā eder olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ سُخَرَةٌ إِذَا كَانَ يَسْخَرُ مِنَ النَّاسِ

اَلسَّخْرُ [es-saḫr] (sīn’in fethi ve ḫā’nın sükūnuyla) Yel, geminin muvāfıkı üzere esip pupasına gitmek maʿnāsınadır, maʿnā-yı mezkūrdan müteferriʿdir; yukālu: سَخَرَتِ السَّفِينَةُ سَخْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَابَتْ لَهَا الرِّيحُ وَالسَّيْرُ

سُخَّرٌ [suḫḫar] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Bukūl envāʿından bir nebāt ismidir ki Ḫorāsān’da olur. Şārih سَيْكَرَانٌ [seykerān] ile beyān eylemiştir ki ban tohumunun nebātıdır, “ب،ن،ج” māddesinde zikr olundu.

اَلتَّسْخِيرُ [et-tesḫīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Rām ve münkād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّرَ فُلاَنًا إِذَا ذَلَّلَهُ Ve bu, maʿnā-yı

ātīden me˒ḫūzdur. Ve bir adama ücretsiz meccānen zoraki iş teklīf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَخَّرَهُ إِذَا كَلَّفَهُ عَمَلاً بِلاَ أُجْرَةٍ

اَلتَّسَخُّرُ et-tesaḫḫur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi zoraki iş işletmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَخَّرَ فُلاَنًا بِمَعْنَى سَخَّرَهُ

[س خ ب ر]

اَلسَّخْبَرُ [es-saḫber] (bā-yı muvahhade ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Mekke ayrığına şebīh bir şecer adıdır; müfredātta dahi bu isimle müteᶜāreftir. Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلسُّخَيْبِرَةُ [es-suḫaybiret] (musaggar bünyesiyle) Benu’l-Aḍbaṭ yurdunda bir suyun ismidir.

سَخْبَرَةُ [Saḫberet] (قَحْطَبَةٌ [ḳahṭabet] vezninde) Esāmīdendir: Saḫbere el-Ezdī ve Saḫbere b. ᶜUbeyde ashābdandır. Ve Saḫbere bint Temīm sahābiyyedir.

[س د ر]

اَلسِّدْرُ [es-sidr] (sīn’in kesri ve dāl’ın sükūnuyla) Şecer-i نَبِقٌ [nebiḳ] ismidir ki ᶜArabistān kirazı taᶜbīr olunur, Trabzon hurmāsı o nevᶜdendir. Müfredi سِدْرَةٌ [sidret]tir. Cemᶜi سِدْرَاتٌ [sidrāt] gelir ve سِدِرَاتٌ [sidirāt] gelir kesreteynle ve سِدَرَاتٌ [siderāt] gelir sīn’in kesri ve dāl’ın fethiyle ve سِدَرٌ [sider] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ve سُدُرٌ [sudur] gelir zammeteynle.

Şārih der ki سِدَرَاتٌ [siderāt] sīn’in kesri ve dāl’ın fethiyle سُدُرٌ [sudur]un cemᶜü’l-cemᶜidir. Ve سِدْرَاتٌ [sidrāt] dāl’ın sükūnuyla سِدْرَةٌ [sidret] in cemᶜidir. Ve şecer-i mezbūr iki gūne olur: biri bostānīdir ki yemişi hoş olup ve yaprağıyla gasl olunur ve birisi berrīdir ki yemişi kekre olur. Ve ikisinin de gölgesi be-gāyet koyu ve latīf ve hafīf olur. İntehā. Ve

سِدْرَةُ [Sidret] Tābiᶜīnden bir zātın ismidir ve Ebū Sidre, Suḥaym el-Huceymī nām şāᶜirin künyesidir. Ve سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى [sidretu’l-munteha] semā-i sābiᶜdedir. Şārih der ki ᶜulūm-ı mahlūk ona müntehī olup ötesine tecāvüz eylemez, ᶜilmullāha muhavveldir, tafsīli tefāsīrde meşrūhtur.

ذُو سِدْرٍ [Ẕū Sidr] (فِكْرٌ [fikr] vezninde)

ذُو سُدَيْرٍ [Ẕū Sudeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

سِدْرَتَانِ [Sidretān] Birer mevziᶜlerdir.

سَدِيرٌ [Sedīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ḥīre nāhiyesinde bir nehrin ismidir. Ve Yemen’de bir arzın adıdır, Burūd-ı Sedīriyye oraya mensūbdur. Ve Mışır’da ᶜAbbāsiyye kurbünde bir mevziᶜ adıdır Ve Sedīr b. Ḥakīm, Sufyān-ı Sevrī’nin şeyhi ismidir. Ve

سَدِيرٌ [sedīr] Tāze çayıra denir; yukālu: يَرْعَى الْمَالُ فِي مَرْعًى كَثِيرِ السَّدِيرِ أَيِ الْعُشْبِ

سُدَيْرٌ [Sudeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Başra ile Kūfe aralığında bir düz sahrā adıdır.

Şārih der ki mü˒ellif ism-i kasr olan سَدِيرٌ [sedīr]den ki أَمِيرٌ [emīr] vezninde dedir, sükūt eyledi, asl Sudeyr o kasrı müştemil olan bünyān-ı ᶜazīmin ismidir ki se-deyr-i Fārisī muᶜarrebidir, üç kat olmakla onunla tesmiye olunmuştur. Ve kasr-ı mezbūrun ismi Ḫavernaḳ idi, miᶜmār Sinimmār’ın dest-yārī-i ᶜimaretiyle melik-i Ḥīre Nuᶜmān binā ve baᶜde’l-itmām Sinimmār sū-i cezā ile mükāfātını icrā eyledi. İntehā. Ve

سُدَيْرٌ [Sudeyr] زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde Ġaṭafān diyārında bir mevziᶜ adıdır. Ve

Ḥicāz'da bir su ismidir, Sudeyre dahi derler.

اَلسَّدَرُ [es-seder] (fethateynle) ve

اَلسَّدَارَةُ [es-sedāret] (صَدَارَةٌ [ṣadāret] vezninde) Sergeşte ve hayrān olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدِرَ الرَّجُلُ سَدَرًا أَوْ سَدَارَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَحَيَّرَ Ve şiddet-i harāretten deve kısmının gözleri dumanlanıp görmez olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدِرَ الْبَعِيرُ إِذَا تَحَيَّرَ بَصَرُهُ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ

اَلسَّادِرُ [es-sādir] ve

اَلسَّدِرُ [es-sedir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Sergeşte ve mütehayyir kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ سَادِرٌ وَسَدِرٌ أَيْ مُتَحَيِّرٌ Ve

سَادِرٌ [sādir] Kār ve kirdārında mübālāt ve ihtimām eylemez olan lāübālī adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سَادِرٌ إِذَا كَانَ لاَ يَهْتَمُّ وَلاَ يُبَالِي مَا صَنَعَ Ve harāret-i havānın şiddetinden gözleri dumanlanıp hīre olmakla idrākten kalmış olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ سَادِرٌ إِذَا صَارَ قَدْ تَحَيَّرَ بَصَرُهُ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ Ve

سَدِرٌ [sedir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Deryāya ıtlāk olunur, gūyā ki hayretinden bir tarafa revān olmaz.

اَلسِّدَارُ [es-sidār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Uyuşukluğa şebīh bir hālete denir ki vücūda ʿārız olup hiss ve ʿamelden mānde olur; yukālu: أَخَذَهُ السِّدَارُ وَهُوَ شِبْهُ الْخِدْرِ

اَلسِّيدَارَةُ [es-sīdāret] (sīn'in kesr ve meddiyle) Nisvānın baş örtülerinin altında olan yaşmak ve ser-bend makūlesi vikāyeye ve alına bağladıkları çembere ve duldaya denir.

Mütercim der ki işbu سِيدَارَةٌ [sīdāret] sitāre-i Fārisī muʿarrebi olmak melhūzdur ki Fārisīde sāyebāna ve şemsiyyeye ve üç kat şeyʾe denir, ondan ahz ve maʿnā-yı mezbūrda istiʿmāli baʿīd değildir. İntehā.

سُدَّرٌ [sudder] (sīn'in zammıyla قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Etfāl laʿiblerinden bir laʿib adıdır.

اَلْأَسْدَرَانِ [el-esderān] (tesniye bünyesiyle) İki gözde iki damara ıtlāk olunur ki göz damarı olacaktır, her biri أَسْدَرٌ [esder]dir; vech-i mezkūr üzere vehn ve zaʿfları sebebiyle gözün hīrelenmesine sebeb olurlar. Ve iki omuza dahi أَسْدَرَانِ [esderān] ıtlāk olunur ki gözlerden gelen damarlar iʿtibārıyla. Ve minhu yukālu: "جَاءَ يَضْرِبُ أَسْدَرَيْهِ" أَيْ عِطْفَيْهِ وَمَنْكِبَيْهِ أَيْ جَاءَ فَارِغًا وَلَمْ يَقْضِ طِلْبَتَهُ Yaʿnī "Filān, hācet ve merāmından mahrūm ve tehī-dest geldi" diyecek yerde kelām-ı mezbūru īrād ederler. Şārih der ki bu mahalde ṣād ile ve zā-yı muʿceme ile de zebān-zeddir. Bu üç harf birbirine muʿākab olurlar. İntehā.

اَلسَّدْرُ [es-sedr] (غَدْرٌ [ġadr] vezninde) Başta olan saçı ve perçemi salıvermek maʿnāsınadır.

اَلْإِنْسِدَارُ [el-insidār] Ondan إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] dir; yukālu: سَدَرَ الشَّعْرَ سَدْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ فَانْسَدَرَ أَيْ سَدَلَهُ فَانْسَدَلَ Ve

إِنْسِدَارٌ [insidār] Dağ ve bayır makūlesi yüksek yerden aşağıya doğru bir düzeye seğirterek inip gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْسَدَرَ يَعْدُو إِذَا انْحَدَرَ وَاسْتَمَرَّ

[س ر ر]

اَلسِّرُّ [es-sirr] (sīn'in kesri ve rā'nın teşdidiyle) ve

اَلسَّرِيرَةُ [es-serīret] (sīn'in fethiyle) Derūnda ketm ve ihfā olunan rāza denir. سِرٌّ [sirr]in cemʿi أَسْرَارٌ [esrār] ve سَرِيرَةٌ [serīret]in cemʿi سَرَائِرُ [serāʾir] gelir; yukālu: أَفْشَى سِرَّهُ وَسَرِيرَتَهُ وَهُوَ مَا يُكْتَمُ فِي النَّفْسِ ve yukālu: "صُدُورُ الْأَحْرَارِ

قُبُورُ الْأَسْرَارِ" Ve

سِرٌّ [sirr] Cimāᶜ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur ki gizli iştir; yukālu: مَا أَطْيَبَ سِرَّهَا أَيْ جِمَاعَهَا Ve ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru. Ve nikāh maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: وَاعَدَهَا سِرًّا أَيْ نِكَاحًا Ve nikāhı ifsāh ve izhār eylemeye denir Ve zinā ve fücur maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: لاَ يُرْجَى مِنْ وَلَدِ السِّرِّ بِرٌّ أَيْ وَلَدِ الزِّنَا Ve ᶜavretin fercine ıtlāk olunur; yukālu: اِلْتَقَى السِّرَّانِ أَيِ الْفَرْجَانِ Ve ayın evveline ᶜalā-kavlin āhirine ve ᶜalā-reᵓyin vasatına ıtlāk olunur; yukālu: صَامَ سِرَّ الشَّهْرِ أَيْ مُسْتَهَلَّهُ أَوْ آخِرَهُ أَوْ وَسَطَهُ Evvel ve āhirinde kamerin istisrār ve ihtifāsı mülāhazasıyladır ve evsatı gūyā ki şehrin cevfi olmak münāsebetiyledir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

سِرٌّ [sirr] Her şeyᵓin asl ve ᶜunsur ve bünyādına ıtlāk olunur, nümāyān olmadığı için; yukālu: هُوَ كَرِيمُ السِّرِّ كَثِيرُ الْبِرِّ أَيِ الْأَصْلِ Ve toprağı soy ve münbit olan arza ıtlāk olunur, mahz-ı neseb maᶜnāsından meᵓhūzdur; tekūlu: زَرَعْتُ فِي سِرٍّ مِنَ الْأَرْضِ أَيْ كَرِيمَةٍ Ve her şeyᵓin cevfine ve lübb ve magzına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ فَاسِدُ السِّرِّ أَيِ الْجَوْفِ وَاللُّبِّ Ve soyun ve nesebin hālis ve efdalına ıtlāk olunur, lübb ve magz maᶜnāsından mütesavverdir; yukālu: هُوَ فِي سِرِّ النَّسَبِ أَيْ مَحْضِهِ وَأَفْضَلِهِ Ve

سِرٌّ [sirr] أَسْرَارُ كَفٍّ [esrāru keff]in müfredi olur, yaᶜnī elin ayasında olan çizgiye kezālik cebhede olan çizgiye ıtlāk olunur. Cemᶜi أَسْرَارٌ [esrār] ve cemᶜü'l-cemᶜi أَسَارِيرُ [esārīr] gelir, ᶜilm-i keff ve ᶜilm-i pīşānī o çizgilerden istinbāt olunur; tekūlu: نَظَرْتُ إِلَى أَسْرَارِ كَفِّهِ ve yukālu: بَرِقَتْ أَسَارِيرُ جَبْهَتِهِ أَيْ خُطُوطُهُ Ve bu derinin büklümünde mestūr olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve سِرُّ الْوَادِي [sirru'l-vādī] derenin batnına ve vasatına ıtlāk olunur ki atyeb ve hoşter olan yeridir; yukālu: نَزَلُوا بِسِرِّ الْوَادِي وَهُوَ بَطْنُهُ وَأَطْيَبُهُ Ve tayyib ve kerīm olan arza ıtlāk olunur. Müᵓellif bunu tekrār eylemiştir. Ve her şeyᵓin mahz ve hālis olanına ıtlāk olunur; tekūlu: أَعْطَيْتُ سِرَّ ذَلِكَ الشَّيْءِ أَيْ خَالِصَهُ Ve

سِرٌّ [Sirr] Huccāc-ı Başra yolunda bir vādī adıdır ki tūlü üç merhaledir. Ve Yemen'de bir nāhiye ismidir ve bilād-ı Temīm'de bir mevziᶜ adıdır. Ve Baṭnu'l-Ḥille'de bir vādī adıdır. Ve Necd ülkesinde kabile-i Esed yurdunda bir mevziᶜ adıdır.

اَلسَّرَارُ [es-serār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلسَّرَارَةُ [es-serāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bunlar da nesebin ve soyun hālis ve güzīdesine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِنْ سِرِّ النَّسَبِ وَسَرَارِهِ وَسَرَارَتِهِ أَيْ مَحْضِهِ وَأَفْضَلِهِ Ve سَرَارَةٌ [serāret] bir nesnenin hālis olmasına denir; yukālu: هُوَ سِرٌّ بَيِّنُ السَّرَارَةِ أَيْ خَالِصٌ بَيِّنُ الْخُلُوصِ Ve bundan fiᶜl mutasarrıf olmaz. Ve

سَرَارَةٌ [Serāret] Baṭnu'l-Ḥille'de bir vādī adıdır, سِرٌّ [Sirr] dahi denir ki zikr olundu. Ve سَرَارُ الْوَادِي [serāru'l-vādī] ve سَرَارَةُ الْوَادِي [seraretu'l-vādī] سِرُّ الْوَادِي [sirru'l-vādī] gibi derenin batnına ıtlāk olunur ki hoş ve atyeb olan yeridir. Ve

سَرَارٌ [serār] Hurmā koruğuna ıtlāk olunur, سَيَّابٌ [seyyāb] maᶜnāsına, henüz nuzc bulup zuhūra çıkmadığı melhūzuyla. Ve سَرَارُ الشَّهْرِ [serāru'ş-şehri] ayın āhir gecesine ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسَّرَرُ [es-serer] (fethateynle ve zammeteynle lügattir) Bu dahi elin ayasında ve cebhede olan çizgilere ıtlāk olunur, سِرٌّ [sirr] gibi. Ve ebe kadının çocuğun göbeğinden kesip attığı fazlaya ıtlāk olunur.

سُرَّةٌ [surret] (sīn’in zammıyla) Göbeğe denir, ke-mā se-yecīʾu. Ve

سَرَرٌ [serer] Bir ʿillet adıdır ki deve kısmının döşünde kirkire yaʿnī değirmi mühresinde yağrılıktan ʿārız olur. O deveye أَسَرُّ [eserr] denir, ke-mā se-yecīʾu. Ve bir nesnenin içi boş ve kavuk olmağa denir; yukālu: قَنَاةٌ سَرَّاءُ أَيْ جَوْفَاءُ بَيِّنَةُ السَّرَرِ Ve سَرَرُ الشَّهْرِ [sereru’ş-şehri] سَرَارٌ [serār] gibi ayın āhir gecesine ıtlāk olunur.

اَلسِّرَارُ [es-sirār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi elin ayasında ve cebhede olan çizgiye denir. Ve سِرَارٌ [sirār] Ḥicāz’da bir mevziʿ adıdır. Ve Yemāme kurbünde bir su ʿalā-kavlin Temīm bilādında bir çeşme adıdır. Ve سِرَارُ الشَّهْرِ [sirāru’ş-şehr] سَرَارٌ [serār] gibi ayın āhir gecesine ıtlāk olunur; yukālu: هَذِهِ لَيْلَةُ السِّرَارِ وَالسَّرَارِ وَالسَّرَرِ أَيْ آخِرُ لَيْلَةٍ مِنَ الشَّهْرِ

اَلسُّرُّ [es-surr] (sīn’in zammıyla) Rey nām belde kazāsında bir karye adıdır. Aʿlāmdan Ziyād b. ʿAlī es-Surrī oradandır. Ve Ḥicāz’da Muzeyne bilādında bir mevziʿ adıdır. Ve

سُرٌّ [surr] masdar olur, ferah-nāk eylemek maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve henüz doğmuş çocuğun göbeğinden kesilip atılacak fazlaya ıtlāk olunur; سَرَرٌ [serer] gibi, cemʿi أَسِرَّةٌ [esirret] gelir; tekūlu: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ قَبْلَ أَيْ يُقْطَعَ سُرِّي وَسَرَرِي وَهُوَ مَا يُقْطَعُ مِنَ السُّرَّةِ Ve bu māddeler hep sirr ve hafāʾ maʿnāsında meʾhūzlardır. عكس batnında müstetir olduğu için ıtlāk olunmuştur.

سُرَّاءُ [Surrāʾ] (sīn’in zammı ve fethi ve elif’in meddiyle) Vādī-i Sulmā yanında bir su adıdır. Ve vādī-i Urul kurbünde bir taşlık ve kumluk yerin ismidir. Ve Surre-men-reʾā kasabasının ismidir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسَّرِيرُ [es-serīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Benū Dārim ʿalā-kavlin Benū Kināne diyārında bir mevziʿ adıdır. Ve Bilād-ı el-Lān ile Bābu’l-Ebvāb beyninde bir memleket ismidir ki mahsus pādişāhı ve sükkānının başkaca dīn ve milletleri vardır, kütüb-i coġrāfyāda سَرِيرُ اللاَّنِ [Serīru’l-Lān] hālen Dağıstān dedikleri memlekettir ki dārü’l-mülkü Kuymuk nām kasabadır. Ve لاَن [Lān], Abaza ve Çerkes ve Açıkbaş ve Gürcü tāʾifelerinin vilāyetleridir ki mecmūʿu Baḥr-ı Ḫazar ile Baḥr-ı Siyāh beyninde vākiʿ ve şimālīsi Rūs memleketine mücāvirdir. Ve ona سَرِيرٌ [serīr] tesmiyesi Nūşirevān kendi akribāsından birini oraya vālī nasb ve istiklāl-ı tām için tahtnişīn eylediğine mebnīdir. Ve

سَرِيرٌ [Serīr] bir vādī adıdır. Ve سَرِيرٌ [serīr] taht taʿbīr olunan nişīmine denir ki maʿrūftur. Fārisīde evreng denir, taht-ı mülūkta gālib olmuştur, cālis olan ehl-i cāh ve rifʿat mesrūr olduğu mülāhazasıyla ıtlāk olunmuştur. Cemʿi أَسِرَّةٌ [esirret] ve سُرُرٌ [surur] gelir, zammeteynle. Ve

سَرِيرٌ [serīr] Boynun baş durduğu yere ıtlāk olunur ki başın gūyā ki tahtı ve kürsīsidir; yukālu: ضَرَبَ سَرِيرَ رَأْسِهِ وَهُوَ مُسْتَقَرُّهُ مِنَ الْعُنُقِ Ve

سَرِيرٌ [serīr] Mülk ve saltanat maʿnāsına istiʿmāl olunur, lüzum ʿalākasıyla; yuḳālu: زَالَ سَرِيرُهُ أَيْ مُلْكُهُ Ve niʿmet ve refāh ve vüsʿat-ı maʿāş maʿnāsına müstaʿmeldir; yuḳālu: زَالَ فُلاَنٌ عَنْ سَرِيرِهِ إِذَا ذَهَبَ عِزُّهُ وَنِعْمَتُهُ وَخَفْضُ عَيْشُهُ Ve naʿş-ı meyyite ıtlāk olunur, henüz cenāze haml olunmaksızın; baʿdehu جِنَازَةٌ [cināz]a denir, كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde. Ve mantar çıktıkta üzerinde yapışık olan kuma ıtlāk olunur. Ve mutlakan üzerinde uzanılıp yatılacak şeyʾe ıtlāk olunur.

Ve hasır otunun özüne denir, شَحْمَةُ الْبَرْدِيِّ maʿnāsına.

اَلْأَسَارِيرُ [el-esārīr] أَسْرَارٌ [esrār]ın cemʿidir ki elin ayasında ve cebhede olan çizgilere denir, niteki zikr olundu ve bu münāsebetle mehāsin-i çehreye ıtlāk olunur; yuḳālu: بَرِقَتْ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ أَيْ مَحَاسِنُهُ

اَلسُّرُورُ [es-surūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) ve

اَلسُّرُّ [es-surr] (sīn’in zammıyla) ve

اَلسُّرَّى [es-surrā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) ve

اَلتَّسِرَّةُ [et-tesirret] (تَحِلَّةٌ [taḥillet] vezninde ki semāʿīdir) ve

اَلْمَسَرَّةُ [el-meserret] (mīm’in ve sīn’in fethiyle) bir adamı sevindirmek ve şādān eylemek maʿnāsınadır; yuḳālu: سَرَّهُ سُرُورًا وَسُرًّا وَسُرَّى وَتَسِرَّةً وَمَسَرَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَفْرَحَهُ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*’de beyanına göre kalbde münketim olan feraha mahsūs olup baʿdehu taʿmīm olunmuştur; ve yukālu: سُرَّ هُوَ سُرُورًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا فَرِحَ فَهُوَ مَسْرُورٌ

اَلسَّرُورُ [es-serūr] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) İsmdir, sevinç maʿnāsına.

اَلسَّرُّ [es-serr] (sīn’in fethiyle) Bedevī ʿArabların مَرْخٌ [merḫ] ve عَفَارٌ [ʿafār] nām şecer tahtalarından düzdükleri çakmağın boş olan deliğine birbirine sürüp āteş çıkarmak için çivi sokmak maʿnāsınadır; yukālu: سَرَّ الزَّنْدَ سَرًّا إِذَا جَعَلَ فِي طَرَفِهِ عُودًا لِيَقْدَحَ بِهِ ve yukālu: سُرَّ زَنْدُكَ فَإِنَّهُ وَذَلِكَ إِذَا كَانَ أَجْوَفَ أَسَرُّ أَيْ أَجْوَفُ Ve

سَرٌّ [serr] Henüz doğmuş çocuğun ebe kadın göbeğinde olan fazlayı kesmek maʿnāsınadır ki göbek kesmek taʿbīr olunur; yukālu: سَرَّ الصَّبِيَّ إِذَا قَطَعَ سُرَّهُ Ve bir adamın göbeği ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: سَرَّ الرَّجُلُ سَرًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَى سُرَّتَهُ Ve bir adama hoş-bū çiçekler sunup ʿaşkbād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَرَّ فُلَانًا سَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَيَّاهُ بِالْمَسَرَّةِ أَيْ بِأَطْرَافِ الرَّيَاحِينِ Ke-mā se-yuzkeru. Ve

سَرٌّ [serr] Sıfat-ı müşebbehe olur, herkesi dāᵓimā mesrūr ve dilşād eden adama denir; yuḳālu: هُوَ رَجُلٌ بَرٌّ وَسَرٌّ أَيْ يَبَرُّ النَّاسَ وَيَسَرُّهُمْ ve yukālu: قَوْمٌ بَرُّونَ وَسَرُّونَ

اَلسُّرَّةُ [es-surret] (sīn’in zammıyla) Bedende göbek taʿbīr olunan mevziʿe denir. Fārisīde nāf derler. Cemʿi سُرَرٌ [surer] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve سُرَّاتٌ [surrāt] gelir. Ve سُرَّةُ الْوَادِي [surretu’l-vādī] سُرٌّ [surr] ve سَرَارٌ [serār] gibi derenin atyeb ve hayr ve hoşter olan yerine ıtlāk olunur ki tamām-ı vasatı olacaktır; yukālu: نَزَلُوا سَرَارَةَ الْوَادِي وَسُرَّتَهُ وَسُرَّهُ وَسَرَارَهُ أَيْ بَطْنَهُ وَأَفْضَلَ مَوَاضِعِهِ Ve سُرَّةُ الْحَوضِ [surretu’l-ḥavḍi] havzun nihāyetinde suyun karar-gāhına ıtlāk olunur. Ve

سُرَّةٌ [surret] Şol hatuna denir ki hayr ve ihsān ile dāᵓimā nāsı mesrūr eder ola; ve bunun aslı سُرَرَةٌ [sureret]dir ki هُمَزَةٌ [humezet] veznindedir; yuḳālu: إِمْرَأَةٌ سُرَّةٌ إِذَا كَانَتْ تُسُرُّ النَّاسَ

اَلْأَسَرُّ [el-eserr] (hemzenin ve sīn’in fethiyle) Ecvef ve kavuk olan şeyᵓe denir; yukālu: زَنْدٌ أَسَرُّ أَيْ أَجْوَفُ Ve şol deveye denir ki göğsünde olan tabak gibi değirmi mühresinde yağrılıktan ʿillet hādis olmuş ola; o ʿillete سَرَرٌ [serer] denir, niteki zikr olundu; yukālu: بَعِيرٌ أَسَرُّ إِذَا صَابَهُ السَّررُ Ve bir adamın umuruna karışıp mahrem rāzı olan adama denir; دَخِيلٌ [daḫīl] maʿnāsına.

اَلسِّرَرُ [es-sirer] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bu dahi tāze çocuğun göbeğinden kesilip atılan fazlaya denir. Ve سِرَرٌ [sirer] عِنَبٌ

[ʿineb] vezninde ve سُرَرٌ [surer] صُرَدٌ [ṣurad] vezninde yerden çıkarılmış mantarın ve yer elmasının üzerlerinde yapışık kabuk ve çamur makulesine denir. Ve Mekke'ye karīb bir mevziʿ adıdır ki onda bir şecer vardır, tahtında yetmiş peygamber-i zī-şān tevellüd edip ve orada göbekleri kesilmiştir ve bāʿis-i tesmiye budur ve tekūlu'l-ʿArab وُلِدَ لِفُلَانٍ ثَلَاثَةٌ عَلَى سِرٍّ وَسَرَرٍ أَيْ أَشْبَاهٌ لاَ تَخْلِطُهُمْ أُنْثَى Yaʿnī filānın bir göbekten birbirine müşābih üç tāne erkek oğulları zuhūr eyledi diyecek yerde īrād ederler.

سُرَّ مَنْ رَأَى [surru-men-reʾā] Sīn'in ve rā'nın zammıyla ki سُرُورٌ [surūr] maʿnāsınadır, مَنْ رَأَى cümlesine muzāftır ve sīn'in ve rā'nın fethiyle de ki māzī-i müteʿaddīdir ve sīn'in fethi ve rā'nın zammıyla ki tahiyye bi'l-meserret maʿnāsınadır. Ve

سَامَرَّا [Sāmerrā] (mīm'in fethi ve elifin kasrıyla ki) Taʿbīr-i merkūmdan menhūttur ve Buḥturī şiʿrinde medd eylemiştir; yāhūd ikisi de lahndır. Ve سَاءَ مَنْ رَأَى ki سُوءٌ lafzından māzīdir, Bağdād kurbünde bir belde adıdır, Muʿtaṣım Ḫalīfe zamānında ʿaskerī tāʾifesi Dārü'l-ḫilāfede müzdahim ve sükkānı āzürde olmakla ʿaskerīyi mahsūs īvā ve temkīn için belde-i mezbūrenin bināsına mübāşeret eyledikte derūn-ı ʿaskerīye bu keyfiyyet girān gelip baʿde'l-itmām ve'n-nakl temāşā eylediklerinde bi'l-cümle münbasit ve mesrūr olmalarıyla ism-i mezbūr ile müsemmā oldu. Pes سَاءَ مَنْ رَأَى dedikleri ibtidā-yı emrde ʿaskerīlerin gam-nāk olduklarına mebnīdir, nisbetinde سُرَّمَرِّيٌّ [surremerriyy] denir, sīn'in zammı ve mīm'in fethiyle ve سَامَرِّيٌّ [sāmerriyy] denir, mīm'in fethi ve kesriyle ve سُرِّيٌّ [surriyy] denir, cüzʾ-i evvele nisbetle; muhaddisinden Ḥasen b. ʿAlī b. Ziyād es-Surrī oraya mensūbdur.

اَلسُّرِّيَّةُ [es-surriyyet] (sīn'in zammı ve rā-yı müşeddedenin kesriyle) Odalık ittihāz olunan cāriyeye denir, bunun vezni fuʿliyyedir, سِرٌّ [sirr] lafzına mensūbdur ki sīn'in kesriyle cimāʿ maʿnāsınadır, nisbetinde sīn'in zammı tagyīr-i neseb kabilindendir, niteki قِبَاطِيٌّ kelimesinden قُبَاطِيٌّ [ḳubāṭiyy] derler; yukālu: إِتَّخَذَ أَمَتَهُ سُرِّيَّةً وَهِيَ الْأَمَةُ الَّتِي بَوَّأَهَا بَيْتًا Mütercim der ki Zemaḫşerī bunu سَرْوَ maddesinde sebt eylemiştir, gūyā nefāset maʿnāsından ahz eylemiştir ve baʿzılar سُرُورٌ [surūr] maʿnāsına olan سُرٌّ [surr] lafzına mensūb olduğuna zāhib olmuştur ki bunda tagyīr yoktur. Zīrā سُرِّيَّةٌ [surriyyet] ittihāz edenler elbette mesrūr olurlar. Ve müʾellifin beyānı üzere سِرٌّ [sirr]e mensūb olması ʿādetā ʿakreb-i bānūdan yaʿnī kaydāfe-i beytten gizlice ittihāz olunduğuna mebnīdir. Fe-ʿale't-takdīreyn nāsın جَلِيَّةٌ vezninde سَرِيَّةٌ taʿbīri hatādır.

اَلتَّسَرُّرُ [et-teserrur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّسَرِّي [et-teserrī] (rā'yı yā'ya ibdālla تَظَنُّنٌ [teẓannun] ve تَظَنِّي [teẓannī] gibi) Odalık edinmek maʿnāsınadır; yuḳālu: تَسَرَّرَ فُلَانٌ وَتَسَرَّى إِذَا اتَّخَذَ سُرِّيَّةً

اَلْإِسْتِسْرَارُ [el-istisrār] Bu dahi تَسَرُّرٌ [teserrur] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَسَرَّ فُلَانٌ إِذَا اتَّخَذَ سُرِّيَّةً Ve gizlenmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَسَرَّ عَنِّي إِذَا اسْتَتَرَ

سُرَيْرٌ [Sureyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥicāz'da bir vādī ismidir ve Ḥabeş tarafından Medīne'ye vārid olan sefīnelere mahsūs bir līmān adıdır ki Cār kurbündedir.

اَلْمَسَرَّةُ [el-meserret] (mīm’in ve sīn’in fethiyle) ve

اَلسُّرُورُ [es-surūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Masdarlardır, niteki zikr olundu. Ve mūcib-i neşāt olduğu için hoş-bū çiçeklerin uçlarına ıtlāk olunur ki ahbāb birbirine ᶜaşk ederler, niteki bu dahi zikr olundu.

اَلْمِسَرَّةُ [el-miserret] (mīm’in kesriyle) İsm-i ālettir, tomar tarzında bir mücevvef nesnedir ki bir adamın kulağına takrīb edip onunla gizli söz tekellüm olunur, zāhiren aᶜrāba mahsūs bir nesnedir, dūrşinīd-i mesmūᶜumuzdur, lākin bu tevcīh sāmiᶜa olunacak şeyᵓ değildir. Mütercim der ki müᵓellif اَلْآلَةُ الَّتِي يُسَارُّ فِيهَا كَالطُّومَارِ ᶜibāretiyle beyān edip ve سَرَّهُ إِذَا حَيَّاهُ بِالْمِسَرَّةِ ᶜibāretinin zeylinde īrād eylemekle يُسَارُّ kelimesi zikr olunan سَرٌّ [serr] kelimesinden meᵓhūz ola ki ahbāb birbirine çiçek tuhfe eylemek maᶜnāsına olur. Pes مِسَرَّةٌ [miserret] çiçek donatıp ithāf eyledikleri çubuk makūlesi nesne olur ki tomār şeklinde olur ve bu vicdān-ı hakīrānemde evvelkiden mülāyimdir.

اَلسَّرَّاءُ [es-serrāᵓ] (sīn’in fethiyle) ve

اَلسَّارُورَاءُ [es-sārūrāᵓ] Sevinmeye denir ki ismdir, ضَرَّاءٌ [ḍarrāᵓ] mukabilidir; yukālu: هُوَ حَمِيمٌ لَهُ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ أَيِ الْمَسَرَّةِ وَالْبُؤْسِ Ve

سَرَّاءُ [serrāᵓ] Zikr olunan أَسَرُّ kelimesinden müᵓennes olur, سَرَرٌ [serer] dedikleri derde uğramış nākaya denir; yuḳālu: نَاقَةٌ سَرَّاءُ إِذَا كَانَ بِهَا السَّرَرُ Ve içi boş kargıya denir; yukālu: قَنَاةٌ سَرَّاءُ أَيْ جَوْفَاءُ بَيِّنَةُ السَّرَرِ Ve toprağı soy, pākīze ve münbit yere denir; yukālu: أَرْضٌ سَرَّاءُ أَيْ طَيِّبَةٌ

اَلْإِسْرَارُ [el-isrār] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ketm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسَرَّهُ إِسْرَارًا إِذَا كَتَمَهُ Ve izhār eylemek maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: أَسَرَّ النَّدَامَةَ إِذَا أَظْهَرَهَا Bunda hemze selb içindir. Ve bir adama bir kelām ve haber yetiştirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسَرَّ إِلَيْهِ حَدِيثًا إِذَا أَفْضَى بِهِ إِلَيْهِ

اَلسُّرُرُ [es-surur] (zammeteynle) Mutlakan nebātın baldırından nısfından yukarısına denir, müfredi سُرُورٌ [surūr]dur, niteki zikr olundu.

اَلسَّارَّةُ [es-sārret] Dāᵓimā hem-demini bir takrīble mesrūr eder olan hatuna denir, سُرَّةٌ [surret] dahi denir ki zikr olundu; yukālu: إِمْرَأَةٌ سُرَّةٌ وَسَارَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَسُرُّكَ

اَلسُّرْسُورُ [es-sursūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Dāᵓimā umūr ve mesāliha girişen kār-şinās ve maslahat-güzār, reşīd ve dānā adama denir ki āşinā-yı nabz-ı mesālih olmakla bī-pervā umūra dahl ve temşīt-pezīr eder; yukālu: رَجُلٌ سُرْسُورٌ أَيْ فَطِنٌ عَالِمٌ دَخَّالٌ فِي الْأُمُورِ Ve iplik eğirecek iğin yalmanına denir. Ve bir adamın ahbāb ve ashābı beyninden sıdk ve rüşdü sebebiyle mütehassıs ve mütekarrib olan dostuna ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ سُرْسُورُ فُلَانٍ أَيْ حَبِيبٌ وَخَاصَّةٌ لَهُ مِنْ بَيْنِ صِحَابِهِ Ve devābb ve mevāşī terbiyesinde ᶜārif olup tīmār ve riᶜāyetleri husūsuna hüsn-i ihtimām eden adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ سُرْسُورُ مَالٍ أَيْ مُصْلِحٌ لَهُ

سُرُورٌ [surūr] (sīn’in zammıyla) Ḳahistān eyāletinde bir beldedir.

اَلتَّسْرِيرُ [et-tesrīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Nehrin yā havuzun suyu bir adamın göbeğine çıkmak maᶜnāsınadır; سُرَّةٌ [surret] ten meᵓhūzdur; yukālu: سَرَّرَهُ الْمَاءُ إِذَا بَلَغَ سُرَّتَهُ

اَلْمُسَارَّةُ [el-musārret] (fi’l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلسِّرَارُ [es-sirār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir adamın kulağına bir söz fısıldamak

maʿnāsınadır; yuḳālu: سَارَّهُ فِي أُذُنِهِ مُسَارَّةً وَسِرَارًا إِذَا نَاجَاهُ

اَلتَّسَارُّ [et-tesārr] (Fi’l-asl تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Fısıldaşmak maʿnāsınadır; yuḳālu: تَسَارَّ الْقَوْمُ إِذَا تَنَاجَوْا

اَلتَّسَرْسُرُ [et-tesersur] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bez ve dülbend makūlesi pek gevşek nesc olunmakla cā-be-cā derzleri ve pürüzleri çıkıp ayrılıp açılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَرْسَرَ الثَّوْبُ إِذَا تَهَلْهَلَ

اَلسَّرْسَرَةُ [es-serseret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bıçağı bileyip keskinletmek maʿnāsınadır; yukālu: سَرْسَرَ الشَّفْرَةَ إِذَا حَدَّدَهَا

مَسَارٌّ [mesārr] (mīm’in fethiyle) Yemen’de bir hısn adıdır, rā’nın tahfīfi lahndır, fi’l-asl ism olan مَسَرَّةٌ [meserret]ten cemʿdir.

سَرَّ جَاهِلاً [serre cāhilen] (māzī bünyesiyle ضَرَّ كَامِلاً [ḍarre kāmilen] vezninde) Bir adamın lakabıdır, niteki تَأَبَّطَ شَرًّا dahi birinin lakabıdır.

رَتْقَةُ السِّرَّيْنِ [Retḳatu’s-Sirreyni] (rā’nın ve ḳāf’ın fethi ve سِرَّيْنِ [sirreyn] tesniye bünyesiyle) Ḥaly ile Cidde beyninde sāhil-i Baḥr-ı Ḳulzum üzerinde bir karye adıdır.

أَبُو سُرَيْرَةَ [Ebū Sureyret] (هُرَيْرَةٌ [hureyret] vezninde) Hemyān nām muhaddisin künyesidir. Ve Manṣūr b. Ebī Sureyre, İbn Mübārek’in şeyhidir.

سَرَّى [serrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bintu Nebhān el-Ġaneviyye’dir ki sahābiyyedir.

سِرِّينٌ [sirrīn] (سِجِّينٌ [siccīn] vezninde) Mekke’de bir mevziʿ adıdır, Şeyḫu’t-Ṭaberānī Mūsā b. Muḥammed b. Kes̱īr oradandır.

[س س ن ب ر]

اَلسِّيسَنْبَرُ [es-sīsenber] (لِي عَنْبَرٌ [lī ʿanber] vezninde) Hoş-bū bir çiçek adıdır, ʿArabīde ona نَمَّامٌ [nemmām] denir. سِيسَنْبَرٌ [sīsenber] aʿcemidir, Türkīde marsama dedikleridir.

[س ط ر]

اَلسَّطْرُ [es-saṭr] (sīn’in fethi ve tā’nın sükūnuyla) Sıraya denir, صَفٌّ [ṣaff] maʿnāsına, yazı ve ağaç ve cemāʿat sırası gibi, Fārisī rüste denir. Cemʿi أَسْطُرٌ [esṭur] ve سُطُورٌ [suṭūr] ve أَسْطَارٌ [esṭār] gelir. Ve أَسْطَارٌ [esṭār]ın cemʿü’l-cemʿi أَسَاطِيرُ [esāṭīr] gelir; tekūlu: كَتَبْتُ سَطْرًا مِنَ الْكِتَابِ وَغَرَسْتُ سَطْرًا مِنَ النَّخْلِ أَيْ صَفًّا وَكَذٰلِكَ بَنَى سَطْرًا مِنْ بِنَائِهِ أَيْ صَفًّا Kāle’ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنْ هٰذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ أَيْ شَيْءٌ اِكْتَتَبُوهُ كَذِبًا وَهُوَ جَمْعُ أَسْطُورَةٍ Ve kāle’l-Muberred جَمْعُ أَسْطَارٍ كَأَحَادِيثَ وَأُحْدُوثَةٍ Ve

سَطْرٌ [saṭr] Yazıya ıtlāk olunur; yukālu. مَا أَحْسَنَ سَطْرَهُ أَيْ خَطَّهُ Ve masdar olur, yazı yazmak maʿnāsına; yukālu: سَطَرَ فُلاَنٌ سَطْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَتَبَ Ve bunlarda ṭā’nın fethiyle de cāʾizdir. Ve

سَطْرٌ [saṭr] Bir yıllık koyuna ve keçiye ıtlāk olunur ki o koyuna toklu ve keçiye çebiş taʿbīr olunur, sıraya dāhil oldukları için. Ve

سَطْرٌ [saṭr] Kılıç ile kesmek maʿnāsınadır; yukālu: سَطَرَهُ إِذَا قَطَعَهُ بِالسَّيْفِ

اَلسَّاطِرُ [es-sāṭir] Kassāba denir.

اَلسَّاطُورُ [es-sāṭūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Kassābın büyük bıçağına denir, Fārisīde gūşt-kūb derler, قَطْعٌ بِالسَّيْفِ maʿnāsından meʾhūzlardır.

اَلْإِسْتِطَارُ [el-istiṭār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir yazıyı kendi için yazınmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَرَهُ إِذَا كَتَبَهُ يَعْنِى اكْتَتَبَهُ

اَلْأَسَاطِيرُ [el-esāṭīr] أَسْطَارٌ [esṭār]ın cemʿidir ki zikr olundu. Ve

أَسَاطِيرُ [esāṭīr] Efsāne makūlesi perīşān kelimāta ıtlāk olunur, İsrāʾīliyyāt gibi. Müfredi, إِسْطَارٌ [isṭār] ve إِسْطَارَةٌ [isṭāret]tir hā'yla ve إِسْطِيرٌ [isṭīr] ve إِسْطِيرَةٌ [isṭīret]tir ve أُسْطُورٌ [usṭūr] ve أُسْطُورَةٌ [usṭūret]tir. Kāle fi'l-*Esās*: قَصَّ عَلَيْنَا فُلاَنٌ مِنْ أَسَاطِيرِهِمْ أَيْ مِمَّا سَطَرُوا مِنْ أَعَاجِيبِ أَحَادِيثِهِمْ

اَلتَّسْطِيرُ [et-tasṭīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Teʾlīf-i kelām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَطَّرَ الْأَكَاذِيبَ إِذَا أَلَّفَهَا Ve bir adam efsāne makūlesi perīşān saçma ahbār ve kelimāt peydā eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: سَطَّرَ فُلاَنٌ عَلَيْنَا أَيْ أَتَانَا بِالْأَسَاطِيرِ

اَلْمُسَيْطِرُ [el-musayṭir] (مُهَيْمِنٌ [muheymin] vezninde ki) سَيْطَرَةٌ [sayṭaret]-i ātīden ism-i fāʿildir, bir şeyʾin üzerinde kāʾim olup ahvālini görüp gözetir olan adama denir. Ve mutasallit maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مُسَيْطِرٌ عَلَيْهِ أَيْ رَقِيبٌ حَافِظٌ ve yukālu: هُوَ مُسَيْطِرٌ عَلَيْهِمْ أَيْ مُتَسَلِّطٌ

اَلْمُسَطِّرُ [el-musaṭṭir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Bu dahi مُسَيْطِرٌ [musayṭir] maʿnāsınadır. Şārihin beyānı üzere bunun aslı مُسَيْطِرٌ idi, yāʾ tā'ya kalb ve idgām olundu. Ve bu "س،ط،ر" māddesinden meʾhūz olmakla fi'l-asl bir kimse üzere nāzır ve müteʿahhid olup aʿmāl ve efʿālini kaleme alan adama denip baʿdehu maʿnāyı mezbūrlarda istiʿmāl olundu.

اَلسَّيْطَرَةُ [es-seyṭaret] (بَيْطَرَةٌ [bayṭaret] vezninde) ve

اَلسَّوْطَرَةُ [es-sevṭaret] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) ve

اَلتَّسَيْطُرُ [et-tesayṭur] (تَبَيْطُرٌ [tabayṭur] vezninde) Musayṭir olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَيْطَرَ عَلَيْهِمْ وَسَوْطَرَ وَتَسَيْطَرَ إِذَا كَانَ مُسَيْطِرًا عَلَيْهِمْ

اَلْمُسْطَارُ [el-musṭār] (mīm'in zammıyla) Şol hamra denir ki nūş eden adamı baştan kara yakar ola, ʿalā-kavlin ekşi olanına, ʿalā-reʾyin tāze ola, yārān beyninde mustariyye demekle müteʿāreftir; yukālu: سَقَاهُ الْمُسْطَارَ أَيِ الْخَمْرَةَ الصَّارِعَةَ لِشَارِبِهَا أَوِ الْحَامِضَةَ أَوِ الْحَدِيثَةَ Ve

مُسْطَارٌ [musṭār] Semāya ağmış gubāra denir.

اَلْإِسْطَارُ [el-isṭār] (hemzenin kesriyle) Bir adamın ismi mektūb olan satrı okumayıp öte savuşmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَسْطَرَ فُلاَنٌ إِسْمِي أَيْ تَجَاوَزَ السَّطْرَ الَّذِي فِيهِ إِسْمِي Ve bir şeyʾin kırāʾatinde hatā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْطَرَ فُلاَنٌ إِذَا أَخْطَأَ فِي قِرَاءَتِهِ

اَلسَّاطِرُونَ [es-Sāṭirūn] Şāhān-ı ʿAcemden bir şāhın ismidir ki onu Şāpūr-ı Ẕu'l-Ektāf nām şāh katl eylemiştir. Şārihin beyānına göre mülūk-i tavāʾiften idi.

اَلسُّطْرَةُ [es-suṭret] (sīn'in zammıyla) Emel ve ümniyye maʿnāsına müstaʿmeldir, ekserī tezkire makūlesiyle taleb olunduğuna mebni; tekūlu: رَاجَعْتُ فُلاَنًا وَلَمْ يُسَاعِدْ سُطْرَتِي أَيْ أُمْنِيَّتِي

سَطْرَى [Saṭrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Dimaşḳ kazāsında bir karye adıdır.

[س ع ر]

اَلسِّعْرُ [es-siʿr] (sīn'in kesriyle) Satılık nesnenin pahasının mukavvemün ʿaleyhi olan şeyʾe denir ki narh taʿbīr olunur. Cemʿi أَسْعَارٌ [esʿār]dır. Ve bu إِسْعَارُ نَارٍ [isʿāru nār] maʿnāsından müteşaʿʿibdir; yukālu: رَخُصَ السِّعْرُ وَهُوَ الَّذِي يَقُومُ عَلَيْهِ الثَّمَنُ Ve

سِعْرٌ [Siʿr] Esāmīdendir: Siʿru'd-Duʾelī ʿinde'l-baʿz ashābdandır. Ve Ebū Siʿr Manẓūr b. Ḥabbe rāciz-i maʿrūftur.

اَلْإِسْعَارُ [el-isʿār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّسْعِيرُ [et-tesʿīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi narh-ı muʿayyeni üzere rāyic alıp satmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْعَرُوهُ وَسَعَّرُوهُ إِذَا أَنْفَعُوهُ عَلَى سِعْرٍ Şārih der ki asl إِسْعَارٌ [isʿār] ve تَسْعِيرٌ [tesʿīr] bir şeyᵓe narh vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْعَرَ الْأَمِيرُ إِذَا وَضَعَ السِّعْرَ Ve āteşi ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْعَرَ النَّارَ وَسَعَّرَهَا إِذَا أَوْقَدَهَا

اَلسَّعْرُ [es-saʿr] (sīn'in fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bu dahi āteşi ölçerip ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَعَرَ النَّارَ سَعْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَوْقَدَهَا وَكَذَا يُقَالُ سَعَرَ الْحَرْبَ إِذَا أَشْعَلَهَا Ve maʿlūl olan kimse mukārebet sebebiyle cereb ve cüzām gibi ʿillet-i sāriyesini gayra sirāyet ettirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَعَرَ الْبَعِيرُ الْإِبِلَ جَرَبَهُ إِذَا أَعْدَاهَا Ve bir nesnenin çevresini dolanmak maʿnāsına müstaʿmeldir, āteş yakan kimse āteşin etrāfını dolandığı gibi; ve minhu tekūlu: لَأَسْعَرَنَّ سَعْرَهُ أَيْ لَأَطُوفَنَّ طَوْفَهُ

اَلسُّعْرُ [es-suʿr] (sīn'in zammıyla) ve

اَلسُّعَارُ [es-suʿār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Issılığa denir; yukālu: ضَرَبَهُ السُّعْرُ وَالسُّعَارُ أَيِ الْحَرُّ Ve

سُعْرٌ [suʿr] Deliliğe denir; yukālu: أَخَذَهُ السُّعْرُ أَيِ الْجُنُونُ Ve

سُعُرٌ [suʿr] ve

سُعَارٌ [suʿār] Açlığa denir, ʿalā-kavlin قَرَمٌ [ḳarem] maʿnāsınadır ki hāssaten et kısmına olan iştihā ve ārzūdan ʿibārettir; tekulu: بِي سُعْرٌ وَسُعَارٌ أَيْ جُوعٌ أَوْ قَرَمٌ Ve

سُعْرٌ [suʿr] Bir marazın āhere sirāyet eylemesine denir; yukālu: جَرَبَتِ الْإِبِلُ بِالسُّعْرِ أَيِ الْعَدْوَى

اَلسُّعُرُ [es-suʿur] (zammeteynle) Bu dahi deliliğe denir. Ve bu maʿnālar cümle mecāzdır.

اَلسَّعِرُ [es-saʿir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Deliye denir; yukālu: رَجُلٌ سَعِرٌ أَيْ مَجْنُونٌ Cemʿi سَعْرَى [saʿrā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde.

اَلسَّعِيرُ [es-saʿīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Faʿīl bi-maʿnā mefʿūldür, mutlakan āteşe ıtlāk olunur. Ve āteşin ʿalevine denir, لَهَبٌ [leheb] maʿnāsına. Ve مَسْعُورٌ [mesʿūr] maʿnāsınadır ki yanmış yāhūd ʿalevlenmiş āteş olacaktır.

اَلسَّاعُورَةُ [es-sāʿūret] (نَاعُورَةٌ [nāʿūret] vezninde) Bu dahi āteşe ıtlāk olunur.

سُعَيْرٌ [Suʿayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir sanemin ismidir. Ve Suʿayr b. el-ʿAddāᵓ ashābdandır.

اَلْمِسْعَرُ [el-misʿar] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِسْعَارُ [el-misʿār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Āteşi ölçerip ʿalevlendirecek küsküye denir; yukālu: سَعَرَ النَّارَ بِالْمِسْعَرِ وَالْمِسْعَارِ وَهُوَ مَا يُسْعَرُ بِهِ Ve bu münāsebetle āteş-i ceng ü kıtāli igrā ve istiʿvā ederek işʿāl eden adama مِسْعَرُ حَرْبٍ ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِسْعَرُ حَرْبٍ إِذَا كَانَ يُوقِدُهَا Ve

مِسْعَرٌ [el-misʿar] Uzun boyuna, ʿalā-kavlin saht ve şedīd olan boyuna ıtlāk olunur. İkisi de küsküye teşbīhledir; yukālu: لَهُ عُنُقٌ مِسْعَرٌ أَيْ طَوِيلٌ أَوْ شَدِيدٌ Ve şol ata ıtlāk olunur ki seğirtip sıçradığı vaktte ayaklarını düz ve muntazam vazʿ eylemeyip dağınık ve nā-hemvār vazʿ eder ola; yine küsküye teşbīh olunmuştur, āteşi dağıttığı için; yukālu: فَرَسٌ مِسْعَرٌ إِذَا كَانَ يُطِيحُ قَوَائِمَهُ مُتَفَرِّقَةً وَلَا ضَبْرَ لَهُ Ve

مِسْعَرٌ [Misʿar] Esāmīdendir: Misʿar b. Kidām, Sufyān S̱evrī ile Sufyān b.

ᶜUyeyne'nin şeyhi ismidir. Ve gāh olur ki mezbūrun ve hem-nāmının mīm'lerini tefe᾽᾽ülen meftūh ederler, gūyā ki muzāf olduklarına fāl ederler yāhūd مِسْعَرٌ [misᶜar] uzun şey᾽e denmekle tūl-ı ᶜömürlerine tefe᾽᾽ül ederler.

اَلسَّاعُورُ [es-sāᶜūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Ocağa ve fırına ve tennūra denir. Ve āteşe denir. Ve Naṣārā tā᾽ifesinin maᶜrifet-i ᶜilm-i tabābette mukaddem ve pīşvālarına denir ki re᾽īs-i etıbbāları olacaktır. Şārihin beyānına göre fi'l-asl سَاعُورَا [sāᶜūrā]dır ki Süryānīdir, hastaları tefakkud eden kimseye denir.

اَلسِّعْرَارَةُ [es-siᶜrāret] (sīn'in kesriyle) ve

اَلسُّعْرُورَةُ [es-suᶜrūret] (sīn'in zammıyla) Sabāh vaktine ıtlāk olunur, istināresi mülāhazasıyla; tekūlu: أَتَيْتُهُ وَقْتَ السِّعْرَارَةِ وَالسُّعْرُورَةِ أَيِ الصُّبْحِ Ve güneşin pencereden ve bacadan içeriye nüfūz eden şuᶜāᶜına denir ki nās ona zerre taᶜbīr ederler.

اَلْمَسْعُورُ [el-mesᶜūr] Şol ekūl ve inhan kimseye ıtlāk olunur ki karnı gereği gibi doyup dolsa dahi yine ekl-i taᶜāma harīs ola, maᶜāzallāh cūᶜu'l-bakara mübtelādır, gūyā ki ekl eylediği taᶜām miᶜdesinde āteş-i iştihā ile mahv olur; yukālu: رَجُلٌ مَسْعُورٌ أَيْ حَرِيصٌ عَلَى الْأَكْلِ وَإِنْ مُلِئَ بَطْنُهُ

اَلسَّعْرَةُ [es-saᶜret] (بَعْرَةٌ [baᶜret] vezninde) Öksürüğe denir; yukālu: أَخَذَهُ السَّعْرَةُ أَيِ السُّعَالُ Ve bir işin ve bir nesnenin evveline ve nev-zuhūrluğuna ıtlāk olunur ki āteş ᶜalevi gibi hiddeti hengāmıdır; yukālu: فَعَلَهُ فِي سَعْرَةِ شَبَابِهِ أَيْ أَوَّلِهِ وَحِدَّتِهِ

اَلسَّعَرَانُ [es-seᶜarān] (fetehātla) Pek seğirtmek maᶜnāsınadır; سَعْرُ نَارٍ [saᶜru nār]dan me᾽hūzdur; yukālu: سَعَرَ الْفَرَسُ سَعَرَانًا إِذَا عَدَا شَدِيدًا

سِعْرَانُ [Siᶜrān] (sīn'in kesriyle) Bir recül ismidir.

اَلْأَسْعَرُ [el-esᶜar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol adama ıtlāk olunur ki be-gāyet nahīf ve zebūn ve gövdesi lahm ve şahmdan ᶜārī olup cā-be-cā sinirleri çöp gibi nümāyān olur ola küskü gibi, kupkuru adam olacaktır; yukālu: رَجُلٌ أَسْعَرُ أَيِ الْقَلِيلُ اللَّحْمِ الظَّاهِرُ الْعَصَبِ الشَّاحِبُ Ve Esᶜar Mers̱ed b. Ebī Ḥumrān el-Cuᶜfī nām şāᶜirin lakabıdır. Ve Zeyd b. Sūḥān nām kimsenin kölesi lakabıdır, ᶜalā-kavlin bu muᶜceme iledir. Ve Esᶜar el-Cuᶜfī ve Esᶜar b. Ruḥayl et-Tābiᶜī ve Esᶜar b. ᶜAmr muhaddislerdir. Ve Hilāl b. Esᶜar el-Başrī ekkāl-i meşhūrdur. Ve Şafiyye bint Esᶜar şāᶜiredir.

اَلْمَسَاعِرُ [el-mesāᶜir] (mīm'in fethiyle مَسْعَرٌ [mesᶜar] müfredidir ki مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznindedir) İnsānın ve hayvānın kasık yerlerine ıtlāk olunur ki koltuk ve but içleri olacaktır, acışıp yandığı için; yukālu: أَخَذَ الْجَرَبُ فِي مَسَاعِرِهِ أَيْ أَرْفَاغِهِ وَآبَاطِهِ

اَلْإِسْتِعَارُ [el-istiᶜār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Uyuz marazı devenin kasık yerlerinden başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَرَ الْجَرَبُ فِي الْبَعِيرِ إِذَا ابْتَدَأَ بِمَسَاعِرِهِ Ve āteş ᶜalevlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَعَرَتِ النَّارُ إِذَا اتَّقَدَتْ Ve uğru tā᾽ifesi ᶜalev gibi beri öte çalıp çarpmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, tarīk-i Ḥicāz'da meşhūdumuz olmuştur; yukālu: إِسْتَعَرَ اللُّصُوصُ إِذَا تَحَرَّكُوا كَأَنَّهُمْ إِشْتَعَلُوا Ve şerr ve fitne ve harb ve cidāl kıvılcım gibi münteşir olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِسْتَعَرَ الشَّرُّ وَالْحَرْبُ إِذَا انْتَشَرَا

اَلتَّسَعُّرُ [et-teseᶜᶜur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi āteş yanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَعَّرَتِ النَّارُ إِذَا اتَّقَدَتْ

اَلْمَسْعَرُ [el-mesᶜar] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznin-

de) Deve kısmının kuyruğunun incerek yerine ıtlāk olunur, gūyā ki oranın tüyleri yanmış gibi olur.

يَسْتَعُورُ [yestaʿūru] (yā'nın fethiyle) Yāʾ faslında mersūmdur.

[س ع ب ر]

اَلسَّعْبَرُ [es-saʿber] (جَعْبَرٌ [caʿber] vezninde) ve

اَلسَّعْبَرَةُ [es-saʿberet] (hā'yla) Suyu pek çok olan kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ سَعْبَرٌ وَسَعْبَرَةٌ ve yukālu: مَاءٌ سَعْبَرٌ أَيْ كَثِيرٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَاءِ Ve ucuz şeyʾe denir; yukālu: سِعْرٌ سَعْبَرٌ أَيْ رَخِيصٌ

اَلسَّعَابِرُ [es-seʿābir] سعْبَرٌ [saʿber]in cemʿidir ki buğdaydan çıkan atılacak makūlesi nesnelere denir, زُؤَانٌ [zuʾān] ve delice ve karamuk gibi; tekūlu: نَقِّ الطَّعَامَ عَنِ السَّعَابِرِ أَيْ مَا يَخْرُجُ مِنْهُ مِنْ زُؤَانٍ وَنَحْوِهِ

[س ع ت ر]

اَلسَّعْتَرُ [es-saʿter] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kekik taʿbīr olunan nebāt-ı maʿrūfa denir. Berrīsine kekik ve bostānīsine ʿArabī olarak saʿter taʿbīr olunur, Arnavut biberi dahi o nevʿdendir. Ve ṣād ile صَعْتَرٌ [ṣaʿter] ʿunvānında resm olunması aʿlādır, شَعِيرٌ [şaʿīr] lafzına mültebis olmamak için, zīrā iʿcām muʿteber değildir, husūsan terk-i iʿcām olunmuş ola.

اَلسَّعْتَرِيُّ [es-saʿteriyy] (yā-yı nisbetle) Şen ve şātır ve şakrak adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَعْتَرِيٌّ أَيْ شَاطِرٌ Mütercim der ki Fārisī mustalahātından "saʿterī" zıbıkçı ʿavrete denir. İntehā. Ve

سَعْتَرِيٌّ [saʿteriyy] Kerīm olup şecīʿ ve bahādır olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَعْتَرِيٌّ أَيْ كَرِيمٌ شُجَاعٌ Ve muhaddisinden Yūsuf b. Yaʿḳūb en-Necīremī lakabıdır.

[س غ ر]

اَلسَّغْرُ [es-sağr] (sīn'in fethi ve gayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Nefy ve tebʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَغَرَ الشَّيْءَ سَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَفَاهُ

[س ف ر]

اَلسَّفْرُ [es-sefr] (sīn'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) Süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: سَفَرَ الْبَيْتَ سَفْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَنَسَهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre سَفْرٌ [sefr] māddesi bir nesneden gıtāʾ ve sitāreyi keşf eylemek maʿnāsına mevzūʿdur ve aʿyāna mahsūstur, سَفَرَ الْعِمَامَةَ ve سَفَرَ الْخِمَارَ عَنِ الْوَجْهِ ve عَنِ الرَّأْسِ gibi. Ve إِسْفَارٌ [isfār] ki ifʿāl bābındandır, levne muhtasstır ve maʿānī-i sāʾire birer münāsebetle onlardan müteferriʿdir. İntehā. Ve

سَفْرٌ [Sefr] Esāmī-i ricāldendir. Fi'l-asl سَافِرٌ [sāfir] maʿnāsına olup baʿdehu ʿalem istiʿmāl eylediler. Ve esāmīde fā'nın sükūnu ve künyelerde fethiyle olmak mültezimdir ki künyelerde ʿalem olmamış olur. Sefr bin Nuseyr tābiʿīndendir. Ve

سَفْرٌ [Sefr] Ebu'l-Feyḍ ile meknī Yūsuf nām muhaddisin pederi ismidir. Ve

سَفْرٌ [sefr] Kezālik masdar olur, bir nesneyi bir şeyʾin yüzünden sıyırıp yāhūd kaldırıp açmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفَرَتِ الرِّيحُ الْغَيْمَ عَنْ وَجْهِ السَّمَاءِ إِذَا كَشَطَتْهُ Ve dağıtmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَفَرَ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ Ve

سَفْرٌ [sefr] Eser ve nişāna ıtlāk olunur; sefr ve izāle olunan nesneden kaldığı için. Cemʿi سُفُورٌ [sufūr] gelir. Ve

سَفْرٌ [sefr] سَافِرٌ [sāfir] maʿnāsına olur ki tesmiye bi'l-masdardır, yola giden adama denir; yukālu. رَجُلٌ سَفْرٌ أَيْ سَافِرٌ Şārih

der ki bu maʿnādān fiʿl tasrīfi mehcūrdur, masdarı ism olarak istiʿmāl olundu, niteki mü᾽ellif dahi zikr eylemiştir. İntehā. Ve

سَفْرٌ [sefr] سَافِرٌ [sāfir] lafzından cemʿ olur, sefere giden kişiler denir ve bu صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibidir; yukālu: قَوْمٌ سَفْرٌ أَيْ ذَوُو سَفَرٍ ve yukālu: قَوْمٌ سَافِرَةٌ وَأَسْفَارٌ وَسُفَّارٌ وَرَجُلٌ سَافِرٌ Pes أَسْفَارٌ [esfār] ve سُفَّارٌ [suffār] سَافِرٌ [sāfir]in cemʿleridir ve سَافِرَةٌ [sāfiret] cemāʿat iʿtibārıyladır. Ve

سَفْرٌ [sefr] Devenin burnuna burundalık geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَفَرَ أَنْفَ الْبَعِيرِ سَفْرًا إِذَا جَعَلَ لَهُ سِفَارًا Ve sabāh yeri açılıp ağarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفَرَ الصُّبْحُ إِذَا أَضَاءَ وَأَشْرَقَ Ve cenk ve kıtālin şiddeti bertaraf olup yavaşlanmağa yüz tutmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَفَرَتِ الْحَرْبُ إِذَا وَلَّتْ Ve hatun çehresini açmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَشَفَتْ عَنْ وَجْهِهَا يَعْنِي الْخِمَارَ Ve bir nesnenin güzīdesini ayırtlayıp satmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَفَرَ الْغَنَمَ إِذَا بَاعَ خِيَارَهَا Ve

سَفْرٌ [sefr] سَفَارَةٌ [sefāret] maʿnāsınadır ki nās beynini ıslāh eylemektir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمِسْفَرَةُ [el-misferet] (mīm’in kesriyle) İsm-i ālettir, süpürgeye denir; yukālu: سَفَرَ الْبَيْتَ بِالْمِسْفَرَةِ أَيِ الْمِكْنَسَةِ

اَلسُّفَارَةُ [es-sufāret] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Süprüntüye denir, كُنَاسَةٌ [kunāset] maʿnāsına.

اَلسَّافِرُ [es-sāfir] Seferber olan adama denir, niteki zikr olundu; yukālu: رَجُلٌ سَافِرٌ أَيْ ذُو سَفَرٍ Ve bundan fiʿl tasrīf olunmaz; masdarı ism olarak istiʿmāl olundu. Cemʿi أَسْفَارٌ [esfār] ve سُفَّارٌ [suffār] gelir, نُصَّارٌ [nuṣṣār] vezninde. Ve

سَافِرٌ [sāfir] Gövdesi etsizce çelimsiz ata ıtlāk olunur; gūyā ki eti keşf ve izāle olunmuştur; yukālu: فَرَسٌ سَافِرٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ Kāle fi’l-*Esās*: يُقَالُ سَفَرَ شَحْمُهُ إِذَا ذَهَبَ Ve

سَافِرٌ [sāfir] Dā᾽imā yüzünü keşf eden ʿavrete denir, zikr olunan سَفْرُ الْوَجْهِ maʿnāsından sıfat-ı muhtassadır; yukālu: إِمْرَأَةٌ سَافِرٌ إِذَا كَانَتْ تَكْشِفُ الْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِهَا Ve yazıcıya denir, kātib maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسَّافِرَةُ [es-sāfiret] Seferber olan cemāʿate denir ki zikr olundu. Ve Rūm tā᾽ifesinden bir fırka ismidir ki aksā-yı Mağrib’de tevattun ve temekkün eylemeleriyle nāstan pek baʿīd oldukları gūyā ki bāʿis-i tesmiye olmuştur ve minhu’l-hadīsu: ”لَوْلاَ أَصْوَاتُ السَّافِرَةِ لَسَمِعْتُهُمْ وَجْبَةَ الشَّمْسِ“ وَهِيَ أُمَّةٌ مِنَ الرُّومِ كَأَنَّهُ لِبُعْدِهِمْ وَتَوَغُّلِهِمْ فِي الْمَغْرِبِ أُطْلِقَ عَلَيْهِمْ

اَلْمِسْفَرُ [el-misfer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Pek çok sefer ve seyāhat eder olan kişiye denir, gūyā ki sefer için mahlūk ālettir; yukālu: رَجُلٌ مِسْفَرٌ أَيْ كَثِيرُ الْأَسْفَارِ Ve seyr ü sefer bābında dayanıklı tüvānā kişiye ıtlāk olunur. Mü᾽ennesleri مِسْفَرَةٌ [misferet]tir; yukālu: رَجُلٌ مِسْفَرٌ أَيْ قَوِيٌّ عَلَى السَّفَرِ

اَلسُّفْرَةُ [es-sufret] (sīn’in zammıyla) Misāfirin istishāb eylediği yol taʿāmına denir. سُفْرَةُ الْجِلْدِ [sufretu’l-cild] bundan me᾽hūzdur, yaʿnī taʿām sardıkları maʿhūd değirmi deriye سُفْرَةٌ [sufret] ıtlākı hāliyyet ve mahalliyyet ʿalākasıyla bundan me᾽hūzdur. Misāfirlerin taʿām sarıp götürdükleri ve taʿāmın altına yaydıkları meşinden olmakla giderek onda istiʿmāl olunup baʿdehu ʿale’l-ıtlāk istiʿmāl olundu, lisānımızda ṣād ile sofra taʿbīr olunur.

اَلسِّفَارُ [es-sifār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Demirden yāhūd deriden düzüp deve kısmının burnuna geçirdikleri nesneye denir ki

burundalık taᶜbīr olunur, yulardan mā-ᶜadā ona ip geçirip yavuz deveyi onunla zabt ederler; serkeşliğini keşf ve izāle eylediği için ıtlāk olunmuştur. Cemᶜi أَسْفِرَةٌ [esfiret] gelir ve سُفْرٌ [sufr] gelir sīn'in zammıyla ve سَفَائِرُ [sefā᾿ir] gelir ve o at kısmının geminde olan suluk yerindedir.

سِفَارٌ [es-sifār] Mufāᶜale bābından masdar-ı sānī olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِسْفَارُ [el-isfār] (hemzenin kesriyle) Devenin burnuna burundalık geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْفَرَ الْبَعِيرَ إِذَا جَعَلَ عَلَى أَنْفِهِ سِفَارًا Ve sabāh yeri açılıp aydınlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْفَرَ الصُّبْحُ إِذَا أَضَاءَ وَأَشْرَقَ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ" Bunda إِسْفَارٌ [esfār]dan murād غَلَسٌ [ġales] zā᾿il olup aydınlık zuhūru hengāmında edā-yı salāt-ı subh eylemektir, İmām Aᶜzam hazretleri bu hadīsle ᶜāmil olmuştur. Ve

إِسْفَارٌ [isfār] Sabāh aydınlığı hengāmına girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْفَرَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي سَفَرِ الصُّبْحِ Ve ağacın yaprakları dökülmüş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْفَرَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا صَارَ وَرَقُهَا سَفِيرًا Ve cenk ve cidāl kızışıp şiddet bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْفَرَتِ الْحَرْبُ إِذَا اشْتَدَّتْ Bunun sülāsīsi cenk yavaşımak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki zikr olundu, pes إِسْفَارٌ [isfār] kelimesinin hemzesi selb için olur yāhūd إِلْهَابُ نَارٍ maᶜnāsından mecāz bi-mertebeteyndir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّسْفِيرُ [et-tesfīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi deveye burundalık takmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَفَّرَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى أَسْفَرَهُ Ve bir adamı sefere yollamak maᶜnāsınadır; yukālu: سَفَّرَ فُلَانًا إِذَا أَرْسَلَهُ إِلَى السَّفَرِ Ve devābb ve mevāşīyi akşamla yatsı beyninde ki henüz aydınlık eseri olur, otarmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَفَّرَ الْإِبِلَ إِذَا رَعَاهَا بَيْنَ الْعِشَائَيْنِ وَفِي السَّفِيرِ Burada سَفِيرٌ [sefīr]den murād vakt-i mezbūrdur. Ve āteşi ᶜalevlendirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki subh yeri gibi açıp yarıltmış olur; yukālu: سَفَّرَ النَّارَ إِذَا أَلْهَبَهَا

اَلسَّفْرُ [es-sefr] (sīn'in fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلسَّفَارَةُ [es-sefāret] (نَظَارَةٌ [neẓāret] vezninde) ve

اَلسِّفَارَةُ [es-sifāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kavmin mā-beynini ıslāh eylemek maᶜnāsınadır ki murād yekdīgere münāfeseleri olan iki tā᾿ife miyānına miyāncılık ve elçilik edip vahşet ve münāferetlerini keşf ve izāle ile hoş-dil eylemekten ᶜibārettir; yukālu: سَفَرَ فُلَانٌ بَيْنَ الْقَوْمِ سَفْرًا وَسَفَارَةً وَسِفَارَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَ

اَلسَّفِيرُ [es-sefīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maᶜnā-yı mezkūrdan vasftır ki miyāncı ve elçi taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ سَفِيرٌ بَيْنَ الْقَوْمِ أَيْ مُصْلِحٌ وَرَسُولٌ Bunda سَفِيرٌ [sefīr] bi-maᶜnā fāᶜildir. Ve ağaçtan yere dökülüp düşmüş yaprağa ıtlāk olunur; bunda bi-maᶜnā mefᶜūldür; tekūlu: أَعْلِفْ دَابَّتَكَ السَّفِيرَ وَهُوَ مَا سَقَطَ مِنْ وَرَقِ الشَّجَرِ Ve

سَفِيرٌ [Sefīr] Bir mevziᶜ adıdır. Ve gece evā᾿ilinde olan aydınlık eserine ıtlāk olunur ki beyne'l-ᶜişā᾿eyn hengāmı olacaktır.

اَلسَّفُّورُ [es-seffūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir nevᶜ balık adıdır ki pek kılçıklı olur.

اَلسَّفُّورَةُ [es-seffūret] (تَنُّورَةٌ [tennūret] vezninde) سَبُّورَةٌ [sebbūret] maᶜnāsınadır ki yazboz tahtasıdır, niteki mahallinde zikr olundu.

سَفَارِ [sefāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Başra ile Medīne beyninde Ẕī Ḳār nām mevziʿin karşısında Benū Māzin b. Mālik yurdunda bir kuyu adıdır.

اَلسَّفِيرَةُ [es-sefīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Nisvān-ı ʿArab zīnetlerinden bir gūne kılādedir ki ilikli olup altından ve gümüşten dahi olur. Ve

سَفِيرَةُ [Sefīret] Ṭayyiʾ kabīlesi bilādında bir nāhiye adıdır.

سُفَيْرٌ [Sufeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

سُفَيْرَةُ [Sufeyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir yastım dağın adıdır.

اَلْمَسَافِرُ [el-mesāfir] (مَجَالِسُ [mecālis] vezninde) مَسْفِرٌ [mesfir]in cemʿidir ki ism-i mekāndır, keşf olunacak yere denir; ve minhu yukālu: مَا أَحْسَنَ مَسْفِرَ وَجْهِهِ وَمَسَافِرَ وَجْهِهِ وَوُجُوهِهِمْ وَهُوَ مَا يَظْهَرُ مِنْهُ

اَلتَّسَفُّرُ [et-teseffur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Deve beyne’l-ʿişāʾeyn otlamak maʿnāsınadır ki henüz aydınlık hengāmıdır; yuḳāu: سَفَّرَ الْإِبِلَ فَتَسَفَّرَتْ أَيْ رَعَاهَا بَيْنَ الْعِشَائَيْنِ فَرَعَتْ Ve bir adam henüz aydınlık bakiyyesi var iken gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَفَّرَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِسَفَرٍ أَيْ بَقِيَّةِ بَيَاضِ النَّهَارِ Ve gövdenin derisi bir nesneden müteʾessir olmak maʿnāsınadır, أَثَرٌ [eser] maʿnāsına olan سَفْرٌ [sefr]den meʾhūzdur; yukālu: تَسَفَّرَ الْجِلْدُ إِذَا تَأَثَّرَ Ve bir adam hāceti bi’l-külliyye fevt olmazdan akdem bir mikdārını elden kaçırmayıp tedārük eylemek maʿnāsınadır; bakiyye-i beyāz-ı nehār maʿnāsına olan سَفَرٌ [sefer] den meʾhūzdur; yukālu: تَسَفَّرَ شَيْئًا مِنْ حَاجَتِهِ إِذَا تَدَارَكَهُ Ve tezevvüc için nisvānın rūşen çehrelisini taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَفَّرَ النِّسَاءَ إِذَا اسْتَسْفَرَهُنَّ Ve bir adam āherin zimmetine lāzım gelen zamān ve diyet makūlesi hakk-ı matlūbundan nısf mikdārını taleb kılmak maʿnāsınadır, gūyā ki hemān nısfına rızā ile o kimsenin sıklet-i ʿazīmesini isfār eylemiş olur; yukālu: تَسَفَّرَ فُلَانًا إِذَا طَلَبَ عِنْدَهُ النِّصْفَ مِنْ تَبِعَةٍ كَانَتْ لَهُ قِبَلَهُ Burada قِبَلٌ [ḳibel] عِنَبٌ [ʿineb] veznindedir.

اَلسِّفْرُ [es-sifr] (sīn’in kesriyle) Kitāb-ı kebīre denir. ʿAlā-kavlin Tevrāt-ı şerīf eczāsından bir cüzʾe denir. Müʾellifin ʿādeti bir mādde mukayyed olmayarak resm olunursa elbette evveli meftūh olur. Burada غَالِبًا بِالْكَسْرِ kaydı nāsihten sākıttır. Ve *Baṣāʾir*’de yalnız kitāba hasr edip hakāyık ve işkālātı isfār ve beyān eylediği bāʿis-i tesmiye olmak üzere resm eylemiştir. Cemʿi أَسْفَارٌ [esfār] gelir. Ve Tevrāt cüzʾüne ıtlāk edenler işbu: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾ āyet-i kerimesine bināʾen ıtlāk eylediler.

اَلسَّفَرَةُ [es-seferet] (بَرَرَةٌ [bereret] vezninde) سَافِرٌ [sāfir]in cemʿidir ki كَاتِبٌ [kātib] maʿnāsınadır. Pes سَفَرَةٌ [seferet] كَتَبَةٌ [ketebet] demektir. Şārih der ki سَفْرٌ [sefr] حَفْرٌ [ḥafr] vezninde yazı yazmak maʿnāsına da müstaʿmeldir, isfār-ı ʿulūm ve tebyīn-i merām eylediği için; yukālu: سَفَرَ الْكِتَابَ إِذَا كَتَبَهُ Ve

سَفَرَةٌ [seferet] Aʿmāl-i ʿibādı zabt ve ketb ve ihsā eylemeğe müʾekkel olan melāʾikeye ıtlāk olunur. Müʾellif bununla işbu: ﴿بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾ āyet-i kerimesine işāret eylemiştir.

اَلسَّفَرُ [es-sefer] (fethateynle) Katʿ-ı mesāfe maʿnāsınadır ki ismdir. Cemʿi أَسْفَارٌ [esfār] dır. Şārih der ki fi’l-asl سَفَرٌ [sefer] masdardır, bir semte irtihāl için mekānından

hurūc eylemek maᶜnāsına; yukālu: سَفِرَ الرَّجُلُ سَفَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابعِ إِذَا خَرَجَ لِلْإِرْتِحَالِ Baᶜdehu katᶜ-ı mesāfe maᶜnāsına ism olarak istiᶜmāl olundu, mekānından münkeşif olması ᶜalāka iᶜtibār olunmuştur. Ve

سَفَرٌ [sefer] Güneş gurūb eyledikten sonra henüz bakiyye kalan beyāz-ı nehār eserine denir; tekūlu: خَرَجْنَا فِي سَفَرٍ أَيْ بَقِيَّةِ بَيَاضِ النَّهَارِ بَعْدَ مَغِيبِ الشَّمْسِ Ve

سَفَرٌ [sefer] Bir mevziᶜ ve Ḥarrān kazāsında bir karye adıdır.

أَبُو السَّفَرِ [ebu's-sefer] (fethateynle) Tābiᶜīnden Saᶜīd b. Muḥammed'in künyesidir. Ve ᶜAbdullāh b. Ebi's-Sefer etbāᶜ-ı tābiᶜīndendir.

أَبُو الْأَسْفَرِ [Ebu'l-Esfer] (أَشْقَرُ [aşḳar] vezninde) Gerçi Ebū Ḥakīm'den o dahi İmām ᶜAlī radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinden rivāyet-i hadīs eylemiştir, lākin mechūldür.

اَلْمُسْفِرَةُ [el-musfiret] مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde ki إِسْفَارٌ [isfār]dan ism-i fāᶜil-i müᵓennestir, مُضِيئَةٌ [muḍīᵓet] maᶜnāsınadır; yukālu: وَجْهٌ وَوُجُوهٌ مُسْفِرَةٌ أَيْ مُضِيئَةٌ Ve bu münāsebetle kumral tüylü nākadan akçılca olan nākaya مُسْفِرَةُ الْحُمْرَةِ [musfiretu'l-ḥumret] ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ مُسْفِرَةٌ صَهْبَاءُ [Ve] الْحُمْرَةِ وَهِيَ الَّتِي ارْتَفَعَتْ عَنِ الصَّهْبَاءِ شَيْئًا [ṣahbāᵓ] tüylerinin dipleri ak ve uçları kızıl olan kumral nākaya denmekle humreti ondan mürtefiᶜ olunca azca olmakla akçıl olmuş olur ve شَيْئًا kelimesi temyīzdir.

اَلْمُسَفَّرَةُ [el-musefferet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) İplik yumağına ıtlāk olunur, كُبَّةُ الْغَزْلِ [kubbetu'l- ġazl] maᶜnāsına.

اَلْمُسَافَرَةُ [el-musāferet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلسِّفَارُ [es-sifār] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir mekāndan mekān-ı āhere seyr ve irtihāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَافَرَ إِلَى بَلَدِ كَذَا مُسَافَرَةً وَسِفَارًا إِذَا مَضَى Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre vech-i mezkūr üzere gerçi sülāsīden سَفَرٌ [sefer] dahi bu maᶜnāyadır, lākin tasrīfi mehcūrdur ve mufāᶜalete tahsīsin vechi misāfir mekānından ve mekān ondan münkeşif olmak dakīkasına mebnīdir. Ve

مُسَافَرَةٌ [musāferet] Ölmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: سَافَرَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ Ve

مُسَافَرَةُ الرِّيَاحِ [musāferetu'r-riyāḥ] Rüzgārın müzāyelesinden ᶜibārettir ve minhu tekūlu'l-ᶜArab: إِنَّ الرِّيَاحَ تُسَافِرُ بَعْضُهَا بَعْضًا لِأَنَّ الصَّبَا تَسْفِرُ مَا أَسْدَتْهُ الدَّبُورُ وَالْجَنُوبُ تُلْحِمُهُ Yaᶜnī "Sabā ve batı ve lodos yelleri yekdīgere nisbetle arış ve argaç menzilesindedir. Sabā yeli batının sürüp götürdüğü buhārı geri tüskürüp keşf ve lodos argaç gibi arkurudan getirip zamm ve ilhām eder."

اَلْإِنْسِفَارُ [el-infisār (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bir nesnenin yüzünde olan nesne zāᵓil olmakla küşāde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْسَفَرَ شَعْرُهُ عَنْ رَأْسِهِ إِذَا انْحَسَرَ Ve bir tarafa ᶜazīmet eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِنْسَفَرَتِ الْإِبِلُ إِذَا ذَهَبَتْ

[س ف ج ر]

اَلسَّفْجَرُ [es-sefcer] (cīm'le جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Küçük nesnelere denir, صِغَارٌ [ṣiġār] maᶜnāsına. Ve bunun müfredi mesmūᶜ değildir; yukālu: ذَرٌّ سَفْجَرٌ أَيْ صِغَارٌ

[س ف س ر]

اَلسِّفْسِيرُ [es-sifsīr] (sīn'in kesriyle) Simsār maᶜnāsınadır ki miyāncı taᶜbīr olunan kimsedir, bāyiᶜ ile müşterī beyninde pazar vukūᶜuna sebeb olur ve bu dellālden

başkadır. Bu, pezevenk makāmındadır ve lügat-ı mezbūre Fārisiyyedir. Mütercim der ki *Burhān*'da سِفْسَارٌ [sifsār] ʿunvānında mersūmdur ve سِمْسَارٌ [simsār] sipsār muʿarrebi kezālik سِفْسَارٌ [sifsār] sipsār muʿarrebi olmak üzere meşrūhtur. İntehā. Ve

سِفْسِيرٌ [sifsīr] Hizmet-kāra denir, خَادِمٌ [ḫādim] maʿnāsına. Ve tābiʿ ve peyrev olana denir. Ve bir işin yā bir nesnenin üzerinde kā᾿im ve ıslāhı ve riʿāyet ve tīmārı husūsuna mukdim ve müdāvim olan adama denir. Kezālik hāssaten nāka kısmının tīmār ve riʿāyet ve nezāretinde dā᾿imā mütekayyid olan adama denir. Ve zarīf ve nāzük adama denir. Ve sınāʿatında be-gāyet hāzık ve māhir ve çīre-dest adama denir; yukālu: رَجُلٌ سِفْسِيرٌ أَيْ ظَرِيفٌ ve yukālu: هُوَ سِفْسِيرٌ أَيْ عَبْقَرِيٌّ حَاذِقٌ بِصِنَاعَتِهِ Ve müdīr ve müdebbir-i celīd ve kār-güzār ve kahramān adama denir. Ve asvāt ve mūsīkīde hāzık ve dānā adama denir ki usūllerini ve şuʿbelerini edvār ve īkāʿ üzere ʿālim ola. Kezālik demire müteʿallik esliha ve sā᾿ir eşyāyı be-gāyet güzel bilip fark ve temyīz eden adama denir. Ve bir yere gönderilen piyāde ulağa denir ki sāʿī taʿbīr olunur, فَيْجٌ [feyc] maʿnāsına ki peyk muʿarrebidir. Ve yonca ve çayırdan bir demet otluğa denir ki deveye ʿalef ederler. Cemʿi سَفَاسِيرُ [sefāsīr] ve سَفَاسِرَةٌ [sefāsiret] gelir.

اَلسِّفْسَارُ [es-sifsār] (sīn'in kesriyle) Her fenn ve husūsta māhir ve cümleye fāyik ve nakkād ve habīr adama denir, جِهْبِذٌ [cihbiẕ] maʿnāsına ve bu lügat-ı Rūmiyyedir.

[س ق ر]

اَلسَّقْرُ [es-saḳr] (sīn'in fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) صَقْرٌ [ṣaḳr] kelimesinde lügattir ki çakır doğana denir; sīn ve ṣād birbirine muʿākiblerdir. Kezālik صَقْرٌ [ṣaḳr] maʿnāsınadır ki vücūdu güneş gereği gibi çalıp yakmakla āzürde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَقَرَتْهُ الشَّمْسُ سَقْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَوَّحَتْهُ بِحَرِّهَا وَآذَتْهُ Ve pezevenklik eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki sāhib-i haremi سَقْرٌ [saḳr] eder; yukālu: فُلَانٌ يَسْقُرُ عَلَى الْحَرَمِ أَيْ يَقُودُ قِيَادَةً Ve

سَقْرٌ [saḳr] Pekmeze ıtlāk olunur; tekūlu: أَكَلْنَا السَّقْرَ أَيِ الدِّبْسَ Ve esāmīdendir: Saḳr b. ʿAbdurraḥīm ve Saḳr b. ʿAbdurraḥmān ve Saḳr b. Ḥuseyn ve Saḳr b. ʿAddās ve Ebu's-Saḳr Yaḥyā b. Yezdād muhaddislerdir.

اَلسَّقَّارُ [es-saḳḳār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kāfire ıtlāk olunur; nisbet üzeredir yāhūd kendi nefsini nār-ı cehenneme yaktığı için. Ve mahal ve müstahak olmayanlara dā᾿imā laʿn ve nefrīn eden kimseye denir, niteki صَقَّارٌ [ṣaḳḳār] dahi bu maʿnāyadır, gūyā ki صَاقُورٌ [ṣāḳūr] ile darb ve سَاقُورٌ [sāḳūr] ile hark eylemiş olur; yukālu: رَجُلٌ سَقَّارٌ أَيْ لَعَّانٌ لِغَيْرِ الْمُسْتَحِقِّينَ

اَلسَّاقُورُ [es-sāḳūr] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Pek ıssılığa ıtlāk olunur; tekūlu: اَلْيَوْمَ لِلشَّمْسِ سَاقُورٌ شَدِيدٌ أَيْ حَرٌّ Ve şol demir dağlağıya denir ki āteşte kızdırıp onunla eşek kısmının gövdesine dāg basarlar.

سَقَرُ [saḳar] (fethateynle) Cehennem esmāsındandır, eʿāzenallāhu taʿālā minhā. Ve işbu سَقَرُ [saḳar] kelimesi maʿrifedir, yaʿnī ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl ʿilletleriyle gayr-i munsarıftır. Mü᾿ellifin *Başā᾿ir*'de beyānına göre maʿnā-yı mezkūrdan me᾿hūzdur, baʿzılar ʿucmeliğine zāhib olmuşlardır. Ve

سَقَرُ [Saḳar] Mekke'de Manṣūr Ḫalīfe'nin

kasrı olduğu mevziᶜe müşrif bir cebel adıdır.

سَقْرَانُ [Saḳrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

سَقْرَوَانُ [Saḳravān] (نَهْرَوَانُ [nehrevān] vezninde) Ṭūs kazāsında bir karyedir.

اَلْمِسْقَارُ [el-misḳār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pekmezi dā᾿imā seyelān üzere olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ مِسْقَارٌ إِذَا كَانَتْ يَسِيلُ سَقْرُهَا

اَلْإِسْقَارُ [el-isḳār] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacı pekmezi seyelān eder olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْقَرَتِ النَّخْلَةُ إِذَا كَانَتْ مِسْقَارًا

سَقْرٌ [Saḳr] (صَقْرٌ [ṣaḳr] vezninde) ve

سُقَيْرٌ [Suḳayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Ebu’s-Suḳayr en-Numeyrī tābiᶜīndendir ve Bekkār b. Suḳayr tābiᶜ-i tābiᶜīndendir. Ve Suḳayr ve Suheyl b. Suḳayr ve Yūsuf b. ᶜAmr b. Suḳayr muhaddislerdir.

اَلسَّقَنْقُورُ [es-seḳanḳūr] (sīn’in ve ḳāf’ın fethiyle) Bir nevᶜ cānverdir ki sevāhil-i Baḥr-i Nīl’de neş᾿et eder; lahmı takviyet-i cimāᶜda derece-i nihāyete bāligdir. Cānver-i mezbūr bu isimle müteᶜāreftir. Erkeğinin kadībi ve dişisinin ferci ikişer olur, suda ve karada taᶜayyüş eder.

[س ق ط ر]

اَلسِّقْطِرِيُّ [es-siḳṭiriyy] (زِبْرِجِيٌّ [zibriciyy] vezninde) ve

اَلسِّقِنْطَارُ [es-siḳinṭār] (kesreteynle) Her bābda nakkād ve māhir ve habīr ve bāriᶜ ve dānā adama denir, جِهْبِذٌ [cihbiẕ] maᶜnāsına.

سُقُطْرَاءُ [Suḳuṭrā᾿] (zammeteynle ve elifin meddiyle) ve

سُقُطْرَى [Suḳuṭrā] (elifin kasrıyla) ve

أُسْقُطْرَى [Uskuṭrā] (hemzenin zammıyla) Bir cezīre adıdır ki Baḥr-i Hind’de vākiᶜdir, Zengibār’dan gelen sefīnenin cānib-i yesārına düşer. O cezireden صَبِرٌ [ṣabir] ve دَمُ الْأَخَوَيْنِ [demu’l-aḫaveyn] dedikleri dārū celb olunur. Bu cezīre Bābu’l-Mendeb hāricindedir, ᶜāmme سُقُوطْرَه [Suḳūṭrah] derler.

[س ق ع ط ر]

اَلسَّقَعْطَرَى [es-saḳaᶜṭarā] (قَبَعْثَرَى [ḳabaᶜs̱erā] vezninde) Be-gāyet uzun adama ve deveye denir, niteki yā-yı müşedde ile سَقَعْطِرِيٌّ [saḳaᶜṭariyy] dahi derler. Ve iri ve yavuz ve şedīdü’l-batş deveye denir.

[س ك ر]

اَلسُّكْرُ [es-sukr] (sīn’in zammıyla) ve

اَلسُّكُرُ [es-sukur] (zammeteynle) ve

اَلسَّكْرُ [es-sekr] (sīn’in fethi ve kāf’ın sükūnuyla) ve

اَلسَّكَرُ [es-seker] (fethateynle) ve

اَلسَّكَرَانُ [es-sekerān] (fetehātla) Sarhoş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَكِرَ الرَّجُلُ مِنَ الْخَمْرِ سُكْرًا وَسُكُرًا وَسَكْرًا وَسَكَرًا وَسَكَرَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ نَقِيضُ صَحَا

اَلسَّكِرُ [es-sekir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلسَّكْرَانُ [es-sekrān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vezninde) Maᶜnā-yı mezbūrdan sıfatlardır, mest ve sarhoş adama denir. Mü᾿ennesi سَكِرَةٌ [sekiret]tir, فَرِحَةٌ [feriḥat] gibi ve سَكْرَى [sekrā]dır, صَرْعَى [ṣarᶜā] gibi ve سَكْرَانَةٌ [sekrānet]tir ki Benū Esed lügatidir. Cemᶜi سُكَارَى [sukārā] gelir sīn’in zammı ve rā’nın fethiyle ve سَكَارَى [sekārā] gelir sīn’in fethiyle ve سَكْرَى [sekrā] gelir, عَطْشَى [ᶜaṭşā] vezninde ki mü᾿ennes ve cemᶜ bir

olur.

اَلسِّكِّيرُ [es-sikkīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلسَّكِرُ [es-sekir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلسَّكُورُ [es-sekūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mübālagaya delālet ederler, ekserī sarhoş olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ سِكِّيرٌ وَسَكِرٌ وَسَكُورٌ أَيْ كَثِيرُ السُّكْرِ

اَلسَّكَرُ [es-seker] (fethateynle) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism olur ki şarābā ıtlāk olunur; yukālu: شَرِبَ سَكَرًا أَيْ خَمْرًا Ve hāssaten hurmādan ve كَشُوثٌ [keşūs̱] yaʿnī bāg sarmaşığı dedikleri nebāttan ittihāz eyledikleri nebīze ıtlāk olunur. Ve mutlakan müskir olan şeyʾe ıtlāk olunur. Ve muharrem olan semereye denir. Şārih der ki murād muharrem olan hāsıl-ı semerāttır ki rızk-ı hasen mukābilidir ve o helāl olan hāsıl-ı semerāttır. İntehā. Ve

سَكَرٌ [seker] Sirkeye ıtlāk olunur, خَلٌّ [ḫall] maʿnāsına. Ve taʿāma ıtlāk olunur. Ve masdar olur, dolmak maʿnāsına ki mecāzdır; yukālu: سَكِرَ الْحَوْضُ سَكَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ Ve darılmak ve hışm ve kīn eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَكِرَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ وَغَاظَ

اَلسَّكَرَةُ [es-sekeret] (fetehātla) شَيْلَمٌ [şeylem] ismidir ki delice dedikleridir, buğday içre olur; ihtilāl-i dimāgı mūristir.

اَلسَّكْرُ [es-sekr] (sīn’in fethi ve kāf’ın sükūnuyla) Sarhoş olmak maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَكَرَ الْإِنَاءَ سَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَأَهُ Ve

سَكْرٌ [sekr] Ahrār-ı bukūldan yaʿnī pişmeksizin ekl olur olan aʿşābdan bir nevʿ sebze adıdır. Ve

سَكْرٌ [sekr] Nehrin ve cedvelin önünü bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَكَرَ النَّهْرَ سَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَدَّهُ

اَلسِّكْرُ [es-sikr] (sīn’in kesriyle) Ondan ismdir, nehrin önünü tutmağa denir. Ve su bendine denir; tekūlu: أُسْكُرِ النَّهْرَ بِالسِّكْرِ أَيِ الْمُسَنَّاةِ cemʿi سُكُورٌ [sukūr] gelir. Müʾellifin مُسَنَّاةٌ kavlinde vākiʿ وَمَا سُدَّ بِهِ النَّهْرُ وَالْمُسَنَّاةُ kavl-i evvelden ahasstır.

اَلسُّكُورُ [es-sukūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) ve

اَلسَّكَرَانُ [es-sekerān] (fetehātla) Yel sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَكَرَتِ الرِّيحُ سُكُورًا وَسَكَرَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَكَنَتْ

اَلسَّاكِرَةُ [es-sākiret] Rüzgārı sākin limanlık geceye ıtlāk olunur; yukālu: لَيْلَةٌ سَاكِرَةٌ أَيْ سَاكِنَةُ الرِّيحِ

اَلسَّكْرَانُ [es-Sekrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Meşārik-i Şām’da bir vādī adıdır.

اَلسَّيْكُرَانُ [es-seykurān] (ضَيْمُرَانٌ [ḍaymurān] vezninde) Bir nevʿ nebāt adıdır ki her dem tāzedir, hāsıl olan dāneleri meʾkūldür. Bu nebāt cemīʿ-i müfredātta بَنْجٌ [benc] ile müfesserdir ki dānesine bān tohumu derler, maʿrūftur ve muktezā-yı mādde o olmak aglebdir. Ve

سَكْرَانُ [Sekrān] Bir mevziʿ adıdır.

سُكَرٌ [Suker] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) Mısır’da iki merhale mesāfede bir mevziʿ adıdır.

اَلسُّكَّرُ [es-sukker] (sīn’in zammı ve kāf-ı müşeddedenin fethiyle) Maʿrūftur ki şeker-i Fārisī muʿarrebidir, lisānımızda dahi şeker taʿbīr olunur. Müfredi سُكَّرَةٌ [sukkeret]tir ki ahass olacaktır, bir pāresine ıtlāk olunur. Ve

سُكَّرٌ [sukker] Bir nevʿ tāze hurmāya ıtlāk

olunur ki be-gāyet hoş ve lezīz olur. Ve bir gūne üzüm ismidir ki ona baʿzen مَرَقٌ [meraḳ] dedikleri ʿārıza ki mezruʿāta da ʿārız olur, isābet eylemekle dāneleri dağılır. Envāʿının nāzük ve atyebidir.

اَلسُّكَّرَةُ [es-Sukkeret] (hā’yla) Ḳādisiyye’de bir su adıdır. Ve سُكَّرٌ [sukker] ve سُكَّرَةُ [sukkeret] esmāʾ ve elkābdandır.

اِبْنُ سُكَّرَةَ [İbnu Sukkeret] Muḥammed b. ʿAbdullāh eş-Şāʿir el-Hāşimī ez-Zāhid künyesidir. Ve ʿAbdullāh b. el-Mubārek eṣ-Ṣabbāġ ki İbn Sukkere ile maʿrūftur, muhaddistir. Ve Ḳāḍī Ebū ʿAlī b. Sukkere imām-ı maʿrūftur. Ve

سُكَّرٌ [Sukker] Muhaddisīnden Aḥmed b. Suleymān el-Ḥarbī lakabıdır. Ve ʿAlī b. Ḥasan b. Ṭāvūs b. Sukker muhaddistir. Ve Sukker el-Vāʿiẓ ki İmām Buḫārī tārīhinde muhaddisīn ʿidādında zikr eylemiştir, كَتِفٌ [ketif] veznindedir.

اَلسَّكَّارُ [es-sekkār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) نَبَّاذٌ [nebbāẕ] maʿnāsınadır ki nebīz ve hamr çıkarıp satan kimsedir, mey-hāneci olacaktır.

اَلسَّكْرَةُ [es-sekret] (sīn’in fethi ve kāf’ın sükūnuyla) İsmdir, sarhoşluğa denir; yukālu: بِهِ سَكْرَةٌ شَدِيدَةٌ نَقِيضُ صَحْوَةٍ ve minhu: سَكْرَةُ الْمَوْتِ وَسَكْرَةُ الْهَمِّ أَيْ شِدَّتُهُ وَهَمُّهُ وَغَشْيَتُهُ

اَلتَّسْكِيرُ [et-teskīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Boğmak maʿnāsınadır, zikr olunan sekr-i nehr maʿnāsından meʾhūzdur, bend-i nefes eylediği için; yukālu: سَكَّرَ فُلَانًا إِذَا خَنَقَهُ Ve gözü nazardan alıkomak maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا﴾ أَيْ حُبِسَتْ عَنِ النَّظَرِ وَحُيِّرَتْ أَوْ غُطِيَتْ وَغُشِيَتْ وَقُرِئَ سُكِرَتْ بِالتَّخْفِيفِ أَيْ حُبِسَتْ Tefsīr-i evvele göre سَكْرٌ [sekr]-i nehrden ve sānīye göre سُكْرٌ [sukr]-i hamrdan meʾhūz olur.

اَلْمُسَكَّرُ [el-musekker] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Mahmūr ve humār-ālūda denir; yukālu: شَرِبَ فِي الْعِشَاءِ خُمُورًا وَأَصْبَحَ مُسَكَّرًا مَخْمُورًا

[س ك ن د ر]

اَلْإِسْكَنْدَرُ [el-İskender] (hemzenin kesri ve kalīlen fethiyle) İbnu’l-Feylesūf’tur ki pādişāh-ı meşhūrdur. Āhir-i mülūk-i Fürs olan Dārā’yı katl ve cemīʿ-i bilāda mālik olmuştur.

Mütercim der ki müʾellif burada اَلْإِسْكَنْدَرُ بْنُ الْفَيْلَسُوفِ ve nūn bābında ذُو الْقَرْنَيْنِ اِسْكَنْدَرُ الرُّومِيُّ ʿibāretiyle resm eylemekle ehl-i tahkīkin İskender bir zāt olduğu kavllerine muvāfıktır. Ve bu İskender, Yūnānī ve Rūmī ile zebān-zededir; ikisinden murād birdir. Gerçi Beyḍāvī ve Saʿdī Çelebi merhūm, Yūnānī sāhib-i Ḫıḍr ve Rūmī sāhib-i Aristo olmasını işʿār eder ve Saʿdī Çelebi sāʾir baʿzı ihtilāf dahi bast eder.

Lākin bu bābda ehakk bi’l-kabūl olan kavl-i makbūl budur ki İskender fakat bir pādişāhtır ve Rūmīdir, Maḳedonya’dan yaʿnī Rūmeli’den neşʾet eylemiştir. Pederinin ismi Filipos’tur, taʿrīble Filiḳos derler. Rūmeli’de Fīlippiyā dedikleri belde ki hālen Filibe taʿbīr ederler, mevālī-i devriyyenin aksā-yı kazālarıdır, mezbūra mensūbdur, hālen āsārını nakl ederler. Müʾellifin اِبْنُ الْفَيْلَسُوفِ ʿunvānında resmi tahrīf-i nüssāhtır. Ve

İskender, Aleksander yāhūd Alasander muʿarrebidir ki Rūmīde ve Yūnānīde iyi adam demektir, şākird-i Eflātūn olan muʿallim-i evvel Aristo nām feylesūfun şākirdidir. Tārīh-i hicretten dokuz yüz otuz beş sene mukaddem ʿasker-i bī-

kerān ile milket-i Īrān üzere sefer ve āhir-i mülūk-i Fürs olan Dārā b. Dārāb b. Behmen ile cenk ve bi’l-āhere gālib olup Dārā’yı katl ve Arisṭo irşādıyla mülūk-i tavāyif vazᶜ eylemiştir. Dārā’yı katl eylemesi mebde᾿-i tārīh-i İskenderī iᶜtibār olunmuştur. Ve şehr-i Zūr’da vefāt eyledi. Baᶜde vefātihi memālik etbāᶜına kalıp İsḳ alīnos Maḳedonya yaᶜnī Rūmeli’yi Endelüs ülkesine varınca zabt edip İtalya memleketinin dārü’l-mülkü olan Roma’da ikāmet eyledi. Ve Antikyos Şām ve Cezīre ve Bābil’i zabt eyledi, Anṭākiye şehri ona mensūbdur. Ve Maṭaros, Ermīniyye ve Āẕerbaycān ve Deylem ülkelerine mālik oldu.

Ve *Burhān*’da mastūrdur ki “iskenderūs” Rūmī lügatinde sarmısağa denip İskender’in vālidesi, Melik Dārāb’ın zevci idi, mübtelā olduğu beẖar ᶜilletini sarmısakla defᶜ eylemekle o hılālde İskender’i tevlīd eylemeğin o isimle tesmiye eyledi. Bānī-i sedd-i Ye᾿cūc olan bu değildir. O Yemen’de Ḥimyer kabīlesinden eẕvā᾿ taᶜbīr olunan mülūktan bir pādişāhtır ki ismi Ṣaᶜb ve lakabı Ẕu’l-Ḳarneyn idi, Hazret-i İbrāhīm ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’t-teslīm ile muᶜānaka eylediler, niteki *Ṣaḥīḥayn*’da mastūrdur. İskender-i Yūnānī ki Rūmī dahi derler, ondan müte᾿ahhardır, miyānelerinde bin dokuz yüz elli sekiz sene tefāvüt isbāt olunmuştur. Ve İskender vech-i mezkūr üzere Arisṭo şākirdi olmakla felāsifedendir ve Ẕu’l-Ḳarneyn ise nübüvvet ve velāyetinde ihtilāf vardır. Ve اِسْكَنْدَرُ [İskender] lafzı Rūmī ve ذُو الْقَرْنَيْن [Ẕu’l-Ḳarneyn] ᶜArabīdir. İkisi dahi rūy-i zemīni seyr ve seyāhat ve her biri bünyād-ı şehr ü vilāyet eylediler.

Ve baᶜzı kütüb-i ensābda nesebi bu silsile üzere mersūmdur: İskender b. Filipos b. Ḥarim b. Hermes b. Manṭaros b. Rūmī b. Līṭī b. Ṡābit b. Serḥūn b. Revme b. Ḳırmaṭ b. Nevfel b. ᶜ Īṣū b. İsḥāḳ b. İbrāhīm ᶜaleyhime’s-selāmdır. Pes baᶜzı nāsın İskender-i Ẕu’l-ḳarneyn taᶜbīrleri nazra-i hamkā ile kütüb-i müşevveşe-i tevārīhten ahz eylemelerine mebnīdir, muᶜteber değildir. Zīrā baᶜzen Rūmī ve baᶜzen Yūnānī nisbetiyle mersūm olmakla her biri başka fehm ederler, maᶜa-hāẕā vech-i mezkūr üzere ikisi bir şahstır, gāh taht-ı vilāyetinde olan Yūnān ülkesine ve gāh nesebi nisbetine ᶜazv ve nisbet ederler.

Cümle-i fühūlun telakkī bi’l-kabūl eyledikleri Yemen tarīhīnde ve sā᾿ir kütüb-i tevārīh-i muᶜteberede mü᾿ekkeden müsebbet olduğu üzere Ẕu’l-Ḳarneyn tebābiᶜa-i Yemen’den Ḥimyeriyyü’l-kabīledir. İsmi Ṣaᶜb b. er-Rāyiş Ẕī Merābid b. Ḥamāl Ẕī-Sudud b. ᶜĀd Ẕī Menḥ b. ᶜĀmir b. Malṭāt b. Seksek b. Vā᾿il b. Ḥimyer b. Sebā b. Yeşcub b. Yaᶜrub b. Ḳaḥṭān b. Hūd b. ᶜĀbir b. Şāleẖ b. Erfaẖşed b. Sām b. Nūḥ ᶜaleyhi’s-selāmdır. Ve bu resme beyān İbn ᶜAbbās hazretlerinden sahīhan mervīdir. Hattā beyān-ı mezkūr ᶜakibinde İskender’den dahi su᾿āl eylediklerinde “Hakīm-i Rūmī idi, sāhil-i bahrde bir mināre binā edip ve ᶜālemi geşt ü güzār eyledi” diye cevāb eylemiştir. Kezālik Kaᶜbu’l-Aḥbār’a dahi su᾿āl ettiklerinde “Asahh olarak Ẕu’l-Ḳarneyn Ṣaᶜb b. er-Rāyiş Ẕī Merābid’dir ve İskender benū-Yūnān’dandır, ᶜĪṣū b. İsḥāḳ ᶜaleyhi’s-selām neslindendir” dedi. Ve İmām ᶜAlī kerremallāhu vechehu bir gün huzzār-ı

وَاللهِ أَصْبَحْتُمْ فِي غَفْلَةٍ لاَعِبِينَ أَيْنَ الصَّعْبُ ذُو الْقَرْنَيْنِ جَمَعَ الثَّقَلَيْنِ وَسَاحَ الْخَافِقَيْنِ وَعُمِّرَ اَلْفَيْنِ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ إِلاَّ كَلَحْظَةِ عَيْنٍ“ ʿibāretiyle hitāb eylemekle merkūm hakīm ve belīġ olup ensāb-ı ʿAraba vech-i küllī ve itkānla ʿālim idi. Bu vechile Ẕu’l-Ḳarneyn ʿArab tāʾifesinden ve ismi Ṣaʿb olup ve iki bin sene muʿammer olmuş ve bundan vech-i telkībi dahi müstanbet olmuştur.

Ve’l-hāsıl İskender bir şahstır, gāh Rūmī ve gāh Yūnānī ile nisbet ederler. Vech-i mezkūr üzere Maḳedonya pādişāhı Filipos’un duhter-zādesidir. Īrān şāhı Melik Dārāb tezevvüc edip beḫar ʿilletine mebnī hāmil olarak pederi tarafına ıtlāk ve irsāl eylemekle pederine baʿde’l-vusūl vazʿ-ı haml edip ismini “iyi adam” maʿnāsına Aleksander yāhūd ʿillet-i merkūmu iskenderūs ile yaʿnī sarmısak ile defʿ eylediklerine mebnī İskenderūs tesmiye, baʿdehu İskender ile müştehir oldu. Ve bunun garb tarafına seyr ü seferi olmadı. Baʿde-zamān vāris-i taht-ı Yūnān olup li-ebin birāderi olan Dārā b. Dārāb’la Nasībīn ülkesinde muhārebe ve Dārā maktūl olup o iklīmleri üstāzı Arisṭo irşādıyla tavāʾif-i mülūka taksīm eyledi. Ve muhārebe-i mezkūre hübūt-ı Hazret-i Ādem’den beş bin iki yüz seksen sekiz sene mürūrunda vākiʿ oldu. Ve bi’l-cümle Rūm ve Yūnān ve ʿArab ve Fürs tevārīh-i mevsūkalarında İskender-i Yūnān ʿunvānıyla müştehir olan Rūmeli diyārında Maḳedonyā nām beldede tevellüd ve Rūm neslinden olmak üzere mesbūttur ve felāsifedendir.

Ve bāniʾ-i sedd olan Ẕu’l-Ḳarneyn ʿArabdan Yemenī ve Ḥimyerīdir. Hazret-i Ḫıḍr ʿaleyhi’s-selām ile Ẕu’l-Ḳarneyn mülākī olup berāberce garb ve şarka halkı īmāna daʿvet ederek seyr ü sefer ve niçe āsār-ı ʿazīme vazʿ eylemiştir. Niteki neslinden Tubbaʿ Ebū Kerb Esʿad b. ʿAdiyy b. Ṣayfī b. Semūr ʿUşş b. Nāşiru’n-niʿam işbu ebyātında işʿār eylemiştir:

إِنْ كَانَ ذُو الْقَرْنَيْنِ جَدِّي مُسْلِمًا
كُلُّ الْمُلُوكِ لِمُلْكِهِ كَالسُّجَّدِ
طَافَ الْمَشَارِقَ وَالْمَغَارِبَ عَالِمًا
يَبْغِي عُلُومًا مِنْ كَرِيمٍ مُرْشِدِ
وَيَرَى مَسِيرَ الشَّمْسِ عِنْدَ غُرُوبِهَا
فِي عَيْنٍ حَامِئَةٍ لَهَا تَتَوَقَّدِ
فَلَقَدْ أَذَلَّ الصَّعْبُ صَعْبَ زَمَانِهِ
وَأَثَارَ غُرَّةَ عِزِّهِ بِالْفَرْقَدِ
حَكَّمَ الْأُمُورَ فَأُحْكِمَتْ آيَاتُهُ
فَجَرَى إِلَى أَجَلٍ لَهُ وَبِمَوْعِدِ

Kezālik hukemāʾ ve bülegā-i ʿArabdan Ḳuss b. Sāʾide el-İyādī kasīde-i meşhūresinde bu ebyātıyla işʿār eylemiştir:

فَتَكَ الزَّمَانُ بِمُلْكِ حِمْيَرَ فَتْكَةً
تَسْعَى بِكُلِّ مَسًا وَكُلِّ صَبَاحِ
وَالصَّعْبُ ذُو الْقَرْنَيْنِ أَصْبَحَ ثَاوِيًا
بِالْحُبُوبَيْنِ مَلاَعِبَ الْأَرْيَاحِ

Ve İmām İbn Hişām *Tīcān* nām kitābında sebt eylediği üzere merkūm Ḳuss b. Sāʿide Sūḳ-i ʿUḳāẓ’da rākib-i cemel olduğu hālde ʿāmme-i ʿArab meşhedinde dem-sāz olduğu mevʿiza esnāsında: ”أَيُّهَا النَّاسُ هَلْ أَتَاكُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَائَكُمُ الْأَوَّلِينَ أَمْ أَخَذْتُمْ عَهْدًا مِنَ السِّنِينَ أَمْ عِنْدَكُمْ مِنْ ذَلِكَ الْيَقِينُ أَمْ أَصْبَحْتُمْ مِنْ ذَلِكَ آمِنِينَ

meclise: ”حَدِّثُوا عَنْ حِمْيَرَ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهَا عَجَائِبَ وَذُو الْقَرْنَيْنِ مَلِكُ تُبَّعٍ“ ʿibāretiyle hitābı kavl-i sābıkı müʾeyyiddir.

İbrāhīm ʿaleyhi’s-selām ile hübūt-ı Ādem’den üç bin dört yüz seksen üç sene mürūrunda Mekke-i mükerreme’de mülākat eylediği ehādīs-i sahīhada mezkūrdur. Baʿde’l-mülākāt şark ve şimāl taraflarına sefer edip o seferde sedd-i Yeʾcūc’u binā eyledi. Pes Ẕu’l-Ḳarneyn ismi İskender dediklerine aslā iltifāt olunmaya. Ve’s-selām.

اَلْإِسْكَنْدَرِيَّةُ [el-İskenderiyyet] Rubʿ-ı meskūnda on altı mevziʿdir ki İskender-i mezkūra mensūblardır. Ez-ān cümle Hindistān’da bir kebīr beldedir. Ve arz-ı Bābil’de bir beldedir. Ve nehr-i aʿzamın yaʿnī Īrān’da nehr-i Ceyḥūn’un sāhilinde bir beldedir. Ve Ṣoġd-ı Semerḳand sancağında bir beldedir. Ve Belḫ şehrinin ismidir.

Mütercim der ki *Cihān-nümā*’da Belḫ eyāletinden Merv-i Şāhcān nām belde Ẕu’l-Ḳarneyn bināsı olup İskender-i Rūmī dārü’l-mülkü olmak üzere mersūm olmakla zāhiren Belḫ’in nisbeti o mülābeseye mebnīdir. İntehā. Ve

إِسْكَنْدَرِيَّةُ [İskenderiyyet] Bilād-ı Mıṣriyyede serhadd-i maʿrūf olan şehr-i meşhūrun ismidir. Ve Ḥamā ile Ḥaleb beyninde bir kasaba adıdır, hālen İskenderun dedikleri olacaktır; sāhīl-i bahrde vākiʿdir. Ve Vāsiṭ kurbünde Dicle üzerinde bir kasaba adıdır; üdebā-i selef三 Aḥmed b. el-Muḫtār b. Mubeşşir oradandır. Ve Mekke ile Medīne beyninde bir karye adıdır. Ve Hind ülkesinde cārī ve Pencāb demekle maʿrūf enhār-ı hamsenin mecrālarında bir belde adıdır. Ve bunlardan başka beş ʿaded belde ismidir, pes Arnabud İskenderiyye’si bunların dāhilindedir.

[س م ر]

اَلسُّمْرَةُ [es-sumret] (sīn’in zammı ve mīm’in sükūnuyla) Elvāndan beyāz ile sevād beyninde bir menziledir ki makbūldür, Fārisīde siyeh-çerde dedikleridir ki Türkīde buğday enlilik ve kara yağızlık taʿbīr olunur. İnsānda husūsan dil-berānda şīrīn levn-i dil-nişīndir. Ve

سُمْرَةٌ [sumret] Masdar olur, kara yağız olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمُرَ الْوَلَدُ وَسَمِرَ سُمْرَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَسْمَرَ

اَلْإِسْمِيرَارُ [el-ismīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Kara yağız olmak maʿnāsınadır; yukālul: إِسْمَارَّ إِسْمِيرَارًا إِذَا كَانَ أَسْمَرَ مُبَالَغَةً

اَلْأَسْمَرُ [el-esmer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Sıfattır, kara yağız kişiye denir. Müʾennesi سَمْرَاءُ [semrāʾ]dır. Ve

أَسْمَرُ [esmer] Ceyran kısmının sütüne ıtlāk olunur, pek sāfī beyāz olmadığı için.

اَلْأَسْمَرَانِ [el-esmerān] (tesniye bünyesiyle) Su ile buğdaya ılāk olunur. ʿAlā-kavlin su ile mızrağa ıtlāk olunur.

اَلسَّمْرَاءُ [es-semrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَسْمَرُ [esmer]in müʾennesidir, حِنْطَةٌ [ḥinṭat]a ıtlāk olunur. Ve buğdayı tenkıye ve gasl olunmayıp ve kepeği alınmamış undan yaptıkları ekmeğe ıtlāk olunur, خُشْكَارٌ [ḫuşkār] maʿnāsına, çarşılarda satılan harcı ekmek gibi. Ve teʾnīsi خُبْزَةٌ [ḫubzet] iʿtibārıyladır. Ve عُلْبَةٌ [ʿulbet]e ıtlāk olunur ki süt sağılacak kaptır, tahtadan olur, külek taʿbīr olunur. Ve

سَمْرَاءُ [Semrāʾ] Ṣafvān b. Ebī Şuḥbān’ın feresi ismidir ve bir nāka adıdır. Ve Nehīk nām kimsenin kızı ismidir ki zamān-ı saʿādet-nişān-ı Hazret-i Nebevī’ye resīde

olmuştur.

اَلسَّمْرُ [es-semr] (أَمْرٌ [emr] vezninde) ve اَلسُّمُورُ [es-sumūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Gece uyumamak maʿnāsınadır ki murād uyumayıp sohbet ve lakırdı eylemektir; yukālu: سَمَرَ فُلاَنٌ سَمْرًا وَسُمُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَمْ يَنَمْ يَعْنِي تَحَدَّثَ لَيْلاً وَهُمُ السُّمَّارُ وَالسَّامِرَةُ

اَلسَّامِرُ [es-sāmir] İsmü’l-cemʿ[dir]. Pes سَامِرٌ [sāmir] müfred olarak istiʿmāli şāyiʿ olup بَاقِرٌ [bāḳir] ve جَامِلٌ [cāmil] ve حَاجٌّ [ḥācc] kelimeleri gibi ism-i cemʿ olarak istiʿmāl eylemişler. Asl سَامِرٌ [sāmir]in cemʿi سُمَّارٌ [summār]dır sīn’in zammı ve mīm’in teşdīdiyle; yukālu: بَاتُوا سُمَّارًا وَسَامِرَةً وَسَامِرًا Ve وَقَدْ يُقَالُ هَذَا سَامِرُ الْحَيِّ

سَامِرٌ [sāmir] Geceler efsāne ve musāhabet edenlerin meclisine de ıtlak olunur; tekūlu: أَمْسَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي سَامِرِ الْحَيِّ أَيْ فِي مَجْلِسِ سُمَّارِهِمْ

اَلسَّمَرُ [es-semer] (fethateynle) Geceye denir, leyl maʿnāsına. Ve gece sohbetine ıtlāk olunur. Ve ay karanusuna denir, ظِلُّ الْقَمَرِ [ẓillu’l-ḳamer] maʿnāsına ki ayın aydını düşmeyip gölge olan yeridir. Ve dehr ve zamāna ıtlāk olunur. Ve karanlığa ıtlāk olunur, ظُلْمَةٌ [ẓulmet] maʿnāsına. Ve geceler oturup sohbet eden kimselerin meclisine denir.

اَلسَّمِيرُ [es-semīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi dehr ve zamānā ıtlāk olunur. Ve gece birbiriyle efsāne yāhūd gayrı sohbet eden adamların her birine denir, tekūlu: كَانَ فُلاَنٌ اَلْبَارِحَةَ سَمِيرِي أَيْ مُسَامِرِي

إِبْنَا سَمِيرٍ [ibnā semīr] Leyl ve nehāra ıtlāk olunur. Burada سَمِيرٌ [semīr]den murād zamāndır; tekulu: لاَ أَفْعَلُهُ مَا سَمَرَ السَّمِيرُ وَابْنُ سَمِيرٍ وَابْنَا سَمِيرٍ وَمَا أَسْمَرَ السَّمِيرُ وَابْنُ سَمِيرٍ وَابْنَا سَمِيرٍ أَيِ الْأَجَدَّانِ يَعْنِي مَا اخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ

اَلسِّمِّيرُ [es-simmīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Geceler emsāl ve dāsitān husūsunda sühan-dān ve zebān-āverd adama denir, meddāh gibi.

ذُو سَامِرٍ [Ẕū-Sāmir] Aḳyāl-i Ḥimyer’den bir melikin lakadır, eẕvā᾿ cümlesindendir.

اَلسَّمْرُ [es-semr] (أَمْرٌ [emr] vezninde) Gece sohbet eylemek maʿnāsına masdardır, niteki zikr olundu. Kezālik masdar olur, bir adamın gözüne kızmış demir ile mīl çekmek ʿalā-kavlin gözünü oyup çıkarmak yāhūd patlatmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَ عَيْنَ فُلاَنٍ سَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَمَلَهَا أَوْ فَقَأَهَا Ve sütü سَمَارٌ [semār] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَ اللَّبَنَ إِذَا جَعَلَهُ سَمَارًا Ve yaydan oku salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَ السَّهْمَ إِذَا أَرْسَلَهُ Ve davar ot otlamak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ إِذَا رَعَتْهُ Ve şarāb içmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَ الْخَمْرَ إِذَا شَرِبَهَا Ve bir yere مِسْمَارٌ [mismār] kakıp pekiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَرَ الشَّيْءَ سَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا شَدَّهُ بِالْمِسْمَارِ

اَلسَّمَارُ [es-semār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Suyu çok olan yufka süte denir; tekūlu: شَرِبْتُ لَبَنًا سَمَارًا أَيْ كَثِيرَ الْمَاءِ Ve

سَمَارٌ [Semār] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِسْمَارُ [el-mismār] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Kendisiyle bir nesne bend olunup ve pekiştirilen ālete denir. Ve ensere denir ki Fārisīde mīh derler. Cemʿi مَسَامِيرُ [mesāmīr] gelir. Ve

مِسْمَارٌ [Mismār] Ümmü’l-mü᾿minīn Meymūne radıyallāhu ʿanhā cenāblarının bir kelbi ismidir ki hasta oldukta وَارْحَمْتَا لِمِسْمَارِ diye mübtelā olduğu zahmetine teneddüb eylemiştir. Ve Ḍabbe kabīlesinden ʿAmr nām kimsenin feresi adıdır. Ve

مِسْمَارُ الْإِبِلِ [mismāru’l-ibil] Deve kısmının riʿāyet ve tīmārı husūsunda hüsn-i ihtimām eder olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِسْمَارُ الْإِبِلِ أَيْ حَسَنُ الْقِوَامِ بِهَا

اَلْمَسْمُورُ [el-mesmūr] Gövdesi çelimsiz olarak ʿurūk ve aʿsāb ve ʿizāmı kunt ve saht ve kavī olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَسْمُورٌ إِذَا كَانَ الْقَلِيلَ اللَّحْمِ الشَّدِيدَ أَسْرِ الْعِظَامِ وَالْعَصَبِ Ve sāfī ve hemvār olmayıp mahlūt ve magşūş olan dirliğe ıtlāk olunur, su karışmış süt gibi; yukālu: عَيْشٌ مَسْمُورٌ أَيْ مَخْلُوطٌ مَمْذُوقٌ

اَلْمَسْمُورَةُ [el-mesmūret] (hā’yla) Şol hatuna ıtlāk olunur ki gövdesinin eti süst ve sölpük olmayıp sinirleri ve etleri dirnekli ve kunt ve kavī ola; yukālu: جَارِيَةٌ مَسْمُورَةٌ إِذَا كَانَتْ مَعْصُوبَةَ الْجَسَدِ غَيْرَ رِخْوَةِ اللَّحْمِ

اَلسَّمُرُ [es-semur] (sīn’in fethi ve mīm’in zammıyla) Bādiye eşcārından bir şecer-i maʿrūf adıdır, müfredi سَمُرَةٌ [semuret] tir hā’yla. Cemīʿ-i müfredātta bu şeceri mugaylān nevʿinden olmak üzere beyān ederler ve onunla baʿzı eşhās tesmiye olundular. Ez-ān cümle Semure b. Cunāde b. Cundeb ve Semure b. ʿAmr b. Cundeb ve Semure b. Cundeb b. Hilāl ve Semure b. Ḥabīb ve Semure b. Rebīʿa ve Semure b. ʿAmr el-ʿAnberī ve Semure b. Fātik ve Semure b. Muʿāviye ve Semure b. Miʿyer sahābelerdir. Ve Cundeb b. Mervān es-Semurī, Semure b. Cundeb es-Saḥābī neslindendir, muhaddisīndendir. Ve Muḥammed b. Mūsā es-Semerī ki fethateynledir, muhaddistir.

اَلسَّمُرِيَّةُ [es-semuriyyet] (yā-yı nisbetle) Dāʾimā şecer-i سَمُرَةٌ [semuret] raʿy eden develere denir; yukālu: إِبِلٌ سُمَرِيَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَأْكُلُ السَّمُرَةَ

سُمَيْرٌ [Sumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Ebū Suleymān Sumeyr ve Sumeyr b. el-Ḥuṣayn es-Sāʿidī ashābdandır.

اَلتَّسْمِيرُ [et-tesmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir yeri mīhlamak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّرَهُ تَسْمِيرًا إِذَا شَدَّهُ بِالْمِسْمَارِ Ve bir nesneyi elden salıvermek, ʿalā-kavlin hāssaten yaydan oku salıvermek amʿnāsınadır; yukālu: سَمَّرَ الشَّيْءَ إِذَا شَمَّرَهُ وَأَرْسَلَهُ أَوْ يُقَالُ سَمَّرَ السَّهْمَ إِذَا أَرْسَلَهُ

سَمِيرَاءُ [Semīrāʾ] (sīn’in fethiyle) Bir mevziʿ adıdır. Ve Semīrāʾ bint Ḳays sahābiyyedir.

اَلسَّمُورُ [es-semūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Cüst ve revende nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ سَمُورٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

سَمُّورٌ [semmūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bu ism ile maʿrūf cānverdir ki derisinden zī-kıymet kürkler ittihāz olunur; bu cānver Türkistān ve bilād-ı şimāliyyede olur.

سَمُّورَةُ [Semmūret] (تَنُّورَةٌ [tennūret] vezninde) ve

سَمُّرَةُ [Semmuret] (vāv’sız) Celāliḳa tāʾifesinin şehrleri ismidir ki onda sākin olurlar idi.

Müʾellif مَدِينَةُ الْجَلَالِقَةِ ʿunvānıyla zikr edip lākin gerek burada ve gerek ḳāf bābında beyānından sükūt eylemiştir. Kütüb-i cogrāfiyyāda mersūm olduğu üzere Celāliḳa tāʾifesi Naṣārā kavminden olup ve diyārları Endelüs şimālīsinde olmak üzere meşrūhtur. Tārīh hicretin üç yüz yirmi sekiz senesinde hurūc edip Endelüs üzere hücūm ve o havālīde müddet-i medīde işʿāl-i nāʾire-i fesād eylediler. Ve جَلَالِقَةٌ [Celāliḳat] lafzı Danimarka

muᶜarrebi olmakla hālen şimālda Danimarka ıtlāk eyledikleri tāᵓife olacaktır.

اَلسَّامِرَةُ [es-Sāmiret] (عَامِرَةٌ [ᶜāmiret] vezninde) Beyne’l-Ḥaremeyn bir karye adıdır. Ve

سَامِرَةٌ [Sāmiret] Yehūd kavminden bir tāᵓifeye ıtlāk olunur ki baᶜzı ahkāmlarında onlara muhālefet ederler. Meselā Hazret-i Mūsā’dan sonra peygamber baᶜs olunmadığına zāhib olurlar ve bir kimse kendilere dokunacak olsa لاَ مِسَاسَ derler ve Nābulus şehrini kıble ittihāz ederler. Ve onlar iki sınftır: birine Dūşān ve birine Kūşān derler. Ve Mūsā ᶜaleyhi’s-selām münācāta gittikten sonra altından buzağı düzüp ve ona ᶜibādet eden yehūdī ki سَامِرِيٌّ [Sāmiriyy] derler idi, Kirmāniyyü’l-asl bir عِلْجٌ [ᶜilc] ve fürū-māye şahs idi, ᶜalā-kavlin ᶜuzamā-yı Benī-İsrāᵓīl’den idi ve o Sāmire nām mevziᶜe mensūbdur.

Şārih der ki Firᶜavn etfāl-i Benī İsrāᵓīl’i katl-i ᶜāmm eylediği senede mezbūr Sāmirī ki ismi Mūsā b. Ẓafer idi, vālidesi doğurup katl havfinden kūhistānda bir gāra vazᶜ eylemiş idi. Fitne-i mukadderenin infāzı maslahatına mebnī emr-i Hazret-i Ḳādir-i bī-zevālle Cibrīl-i Emīn merkūmun tagziye ve terbiyesine iştigāl edip neşv ü nemā bulduktan sonra gelip kavmine mültehak ve bi’l-āhere fitne-i maᶜhūdeye kāᵓid ve sāᵓik oldu. Üstādım ᶜaleyhi’r-raḥme bu maᶜnā-yı işbu kıtᶜada īmā eylemiştir:

إِذَا الطِّفْلُ لَمْ يُكْتَبْ نَجِيبًا تَخَلَّفَ
إِجْتِهَادُ مُرَبِّيهِ وَخَابَ الْمُؤَمِّـــــلُ
فَمُوسَى الَّذِي رَبَّاهُ جِبْرِيلُ كَافِــرٌ
وَمُوسَى الَّذِي رَبَّاهُ فِرْعَوْنُ مُرْسَلُ

Ve muhaddisīnden İbrāhīm b. Ebi’l-ᶜAbbās es-Sāmerrī ki mīm’in fethi ve rā’nın teşdīdiyledir, Surre-men-reᵓā nām kasabanın ism-i dīgeri olan Sāmerrā’ya mensūb değildir; şārihin beyānı üzere Bağdād’da Sāmiriyye nām mahalle mensūb olduğu menkūldür.

سُمَيْرَةُ [Sumeyret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Benī Muᶜāviye batnından bir hatunun ismidir; ağızında bir uzun dişi var idi ki sāᵓir dişleri üzere çıkıp havāle olmuş idi, sebeb-i tesmiyesi budur. Hemedān kurbünde bir dağı ona teşbīhle سِنُّ سُمَيْرَةَ [Sinnu Sumeyret] ıtlāk eylediler. Ve

سُمَيْرَةُ [Sumeyret] Ḥuneyn kurbünde bir vādī adıdır.

اَلسَّمَرْمَرَةُ [es-semermeret] (سَفَرْجَلَةٌ [sefercelet] vezninde) Gūl-ı beyābānīye ıtlāk olunur ki koncoloz taᶜbīr olunur.

[س م ج ر]

اَلسَّمْجَرَةُ [es-semceret] (cīm’le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Süte çok su katmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَمْجَرَ اللَّبَنَ إِذَا أَكْثَرَ مَاءَهُ

[س م د ر]

اَلسَّمَادِيرُ [es-semādīr] (sīn’in fethiyle) Zaᶜf-ı basar maᶜnāsınadır. ᶜAlā-kavlin sarhoşluktan nāşī gözü buhār istīlā eylemekle zaᶜf-ı basar ᶜārız olduğundan dumanlı göz gibi manzarasında görünen kara kura hayālāt makūlesine denir. Kezālik دُوَارٌ [duvār] ᶜārızasından ve uyku basmasından ᶜārız olan baygınlık hāletine denir; yukālu: أَخَذَهُ السَّمَادِيرُ أَيْ ضَعْفُ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ شَيْءٌ يَتَرَائَى لِلْإِنْسَانِ مِنْ ضَعْفِ بَصَرِهِ عَنِ السُّكْرِ وَغَشْيُ الدَّوَارِ وَالنُّعَاسِ

Şārihin beyānına göre سَمَادِيرُ [semādīr] سُمْدُورٌ [sumdūr]un cemᶜidir. Ve baᶜzı nüshada وَغَشْيِ الدُّوَارِ ᶜibāreti kesre ile mazbūt

olmakla ona göre عَنِ السُّكْرِ üzerine maʿtūf olup maʿnen müttehid olur. Ve

سَمَادِيرُ [Semādīr] Bir hatun adıdır.

اَلْإِسْمِدْرَارُ [el-ismidrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Bir adamın bāsırasına hālet-i mezkūre ʿārız olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْمَدَرَّ بَصَرُهُ إِذَا أَخَذَهُ السَّمَادِيرُ

اَلْمُسْمَدِرُّ [el-musmedirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaʿirr] vezninde) Uzun olup doğru olan yola denir; yukālu: طَرِيقٌ مُسْمَدِرٌّ أَيْ طَوِيلٌ مُسْتَقِيمٌ Ve rāst ve dürüst ve metīn söze vasf olur; yukālu: كَلاَمٌ مُسْمَدِرٌّ أَيْ قَوِيمٌ

اَلسُّمْدُورُ [es-sumdūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Pādişāha ıtlāk olunur, gūyā ki onun kevkebe-i şevket ü zīnetini gördükte gözler hīre-nāk olduğu münāsebetine mebnīdir. Ve

سُمْدُورٌ [sumdūr] Gözün dumanlanıp perdelenmesi hāletine denir; yukālu: أَخَذَهُ السُّمْدُورُ أَيْ غِشَاوَةُ الْعَيْنِ

اَلسَّمَنْدَرُ [es-semender] (nūn’la) ve

اَلسَّمَيْدَرُ [es-semeyder] (yā’yla سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bir dābbe ismidir.

Mütercim der ki ekser-i lügaviyyūn kaknüs ile semenderi bir cānver olmak üzere beyān eylediler. Baʿzılar kuş ve baʿzılar keler heyʾetinde bir cānverdir dediler. Āteşte mütekevvin ve fāre cüssesinde olup āteşten çıktıkta helāk olur derler. Ve bir kavlde ahyāyen āteşten çıkıp gezer, o esnāda sayd ederler ve derisinden mendil ve takke ve gömlek makūlesi siyāb düzerler. Kīrlendikçe āteşe ilkā edip sābūnla gasl olunmuştan ziyāde pāk ve pākīze olur.

Ve kuş olmasına kāʾil olanların kavlleri budur ki elvān ve nukūş ile müzeyyen ve münakkaş ve be-gāyet hoş-āvāz bir kuştur. Minkārında üç yüz altmış delikleri vardır, yüksek dağlarda rüzgāra karşı oturup rüzgār o deliklere dokundukça günāgūn āvāzeler zuhūr eder. İstimāʿ eden kuşlar bī-ihtiyār başına müctemiʿ olurlar, onların birkaç dānesini ahz ve gıdā eder. Ve derler ki bin sene müddet muʿammer olur. Vaktā ki bin sene tamām oldukta katı vāfir odun biriktirip üzerine çıkar ve bir mertebe latīf ve sūz-nāk nagamāta dem-sāz olur ki kendisi dahi müteʾessir olup ʿāşık-ı şūrīde gibi ser-mest olmakla kemāl-i vecdinden kanatlarını birbirine çaldıkta çakmak gibi aralarından āteş zuhūr ve o odun harmanını ihrāk edip kendisi dahi berāberce muhterik olur. Bi-emrihi taʿālā remādından bir yumurta hasıl ve der-sāʿat cevfinden bir yavru peydā ve karīn-i neşvü nemā olur. Ve cānver-i mezbūr Hindistān’a mahsūstur, ʿacāyib-i kudret-i rabbānīden dūr değildir. İntehā.

[س م س ر]

اَلسِّمْسَارُ [es-simsār] (sīn’in kesriyle) Bāyiʿ ile müşterī beyninde mütevassıt olan adama denir ki miyāncı taʿbīr olunur, dellāldan başkadır. Bu pezevenk menzilindedir. Cemʿi سَمَاسِرَةٌ [semāsiret]tir, niteki سِفْسِيرٌ [sifsīr] dahi derler ki zikr olundu.

Mütercim der ki *Muġrib*’de Fārisīden muʿarreb olmak üzere mersūmdur, zāhiren sīp-sār muʿarrebidir ki sergeştelik sāhibi demektir; miyāncı, bāyiʿ ile müşterī beyninde tereddüd ve sarf-ı enfās ederek sergeşteliği bāʿis-i tesmiye olmak melhūzdur. Ve سِمْسَارُ الشَّيْءِ [simsāru’ş-şeyʾ] bir nesnenin māliki olup hıfz ve riʿāyet ve nezāretinde gereği gibi kāʾim olan adama

ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ سِمْسَارُهُ أَيْ مَالِكُهُ وَقَيِّمُهُ Ve iki dost aralığında olan miyāncıya denir ki miyānelerini rabt ve ıslāha medār olur. Ve سِمْسَارُ الْأَرْضِ [simsāru’l-arz] tarla ve mezāriᶜ makūlesi arzın umūr ve ahvālini gereği gibi bilip o bābda hāzık ve āgāh olan adama ıtlāk olunur. Müᵓennesi سِمْسَارَةٌ [simsāret]tir hā’yla.

اَلسَّمْسَرَةُ [es-semseret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Onlardan masdardır, simsārlık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمْسَرَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ سِمْسَارًا

[س م ق ر]

اَلْمُسْمَقِرُّ [el-musmaḳirr] (ḳāf’la مُسْلَحِبٌّ [musleḥibb] vezninde) Be-gāyet ıssı ve germ-nāk olan güne denir; yukālu: يَوْمٌ مُسْمَقِرٌّ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ

[س م ه د ر]

اَلسَّمَهْدَرُ [es-semehder] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Semiz kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ سَمَهْدَرٌ أَيْ سَمِينٌ Ve ālet-i tenāsüle denir. Ve geniş ve vāsiᶜ arz ve beldeye denir. Ve baᶜīdetü’l-gavr arza denir ki çöl beyābān gibi, rehbersiz gidenler ekserī güm-rāh olurlar ola.

[س م ه ر]

اَلسَّمْهَرِيُّ [es-semheriyy] (جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) Saht ve metīn mızrağa denir. Fi’l-asl Semher nām mızrakçının yaptığı mızrağa denir idi ki be-gāyet metīn ve aᶜlā olur idi, baᶜdehu her muhkem ve bihter mızrağı ona nisbetle رُمْحٌ سَمَهرِيٌّ dediler. Ve mezbūrun Rudeyne nām zevcesi dahi mızrak yapar idi, o dahi aᶜlā olmakla رُمْحٌ رُدَيْنِيٌّ ona mensūbdur. ᶜAlā-kavlin سَمْهَرِيٌّ [semheriyy] Ḥabeşe kurālarından Semher nām karyeye mensūbdur.

اَلْإِسْمِهْرَارُ [el-ismihrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Lafz-ı mezbūrdan mutasarrıftır, mutlakan bir nesne saht ve şedīd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْمَهَرَّ الشَّيْءُ إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ Ve bir nesne mızrak gibi rāst ve muᶜtedil olarak dikilip durur olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْمَهَرَّ الْعُودُ إِذَا اعْتَدَلَ وَقَامَ Ve karanlık pek çöküp basmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, şiddet maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: إِسْمَهَرَّ الظَّلَامُ إِذَا تَنَكَّرَ وَتَرَاكَمَ

اَلْمُسْمَهِرُّ [el-musmehirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaᶜirr] vezninde) Ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur.

اَلسَّمْهَرَةُ [es-semheret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ekin sünbülesi uzun ve kuvvetli olarak döllenmeyip uçlarında dāneleri gūyā ki birer dāne olmak maᶜnāsınadır; maᶜnā-yı mezkūrdan tasarruf olunmuştur; yukālu: سَمْهَرَ الزَّرْعُ إِذَا لَمْ يَتَوَالَدْ كَأَنَّهُ كُلُّ حَبَّةٍ بِرَأْسِهَا أَيْ بِرَأْسِ سُنْبُلَتِهَا

[س ن ب ر]

اَلسَّنْبَرُ [es-senber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir şeyᵓi ke-mā hüve hakkuhu bilip künh ve hakīkatine ᶜārif ve ahvāline mütkın olan adama denir. Ve سَنْبَرُ الْأَبْوَاشِيِّ [Senber el-Ebvāşiyy] ashābdandır. Ve muhaddisīnden Hişām ed-Destuvānī pederinin ismidir.

اَلسِّيسَنْبَرُ [es-sīsenber] (sīn’in kesriyle) “س،ب،ر” māddesinde güzer eyledi.

[س ن ج ر]

سِنْجَارُ [Sincār] (sīn’in kesriyle) Mavṣil şehrine üç merhāle mesāfede bir şehr-i meşhūr ismidir. Ve diyār-ı Mıṣriyye’de bir karye adıdır.

[س ن د ر]

اَلسَّنْدَرَةُ [es-senderet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَنْدَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve

سَنْدَرَةٌ [senderet] Bir nevᶜ ölçek adıdır ki be-gāyet vāsiᶜ olur. Ve bir gūne şecer ismidir ki ondan yay ve ok düzerler; bu şecer Fārisīde ġūş ve Türkīde kayın ağacı dedikleri metīn ağaçtır. Ve bir hatun ismidir ki dā᾽imā tām ve vāfī ölçek ile buğday beyᶜ eder idi. Şārih der ki İmām ᶜAlī kerremallāhu vechehu hazretlerinin işbu: "أَنَا الَّذِي سَمَّتْنِي أُمِّي حَيْدَرَهْ || كَلَيْثِ غَابَاتٍ غَلِيظِ الْقَصَرَهْ || أَكِيلُكُمْ بِالسَّيْفِ كَيْلَ السَّنْدَرَهْ" ürcūzesinde سَنْدَرَةٌ [senderet] lafzı zikr olunan iki maᶜnāya da muhtemeldir.

اَلسَّنْدَرِيُّ [es-senderiyy] (جَعْفَرِيٌّ [caᶜferiyy] vezninde) Yavuz ve dilīr ve pür-dil adama ıtlāk olunur ki düşmanın ölçeğine vāfī mükāfāt eder yāhūd şecer-i mezbūra mensūbdur, şiddet ve salābette; yukālu. رَجُلٌ سَنْدَرِيٌّ أَيْ جَرِيءٌ شَدِيدٌ Ve uzun adama ve sā᾽ir şey᾽e ıtlāk olunur. Ve arslana ıtlāk olunur. Ve be-gāyet ak olan mızrak ve ok temrenine ve kılıç namlusuna ıtlāk olunur. Ve

سَنْدَرِيٌّ [Senderiyy] Bir şāᶜir lakabıdır. Ve bir nevᶜ büyük ve iri ölçek adıdır ve bu سَنْدَرَةٌ [senderet]ten başkadır; gūyā ki ona mensūbdur. Ve gözleri iri ve büyük olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سَنْدَرِيٌّ أَيِ الضَّخْمُ الْعَيْنَيْنِ Ve iyi ve bihter şey᾽e denir; yukālu: شَيْءٌ سَنْدَرِيٌّ أَيْ جَيِّدٌ Ve kötü ve kemter şey᾽e denmekle zıdd olur; yukālu: شَيْءٌ سَنْدَرِيٌّ أَيْ رَدِيءٌ Bu maᶜnā dahāmet maᶜnāsından musavverdir ki ekserī yakışıksız olur. Ve

سَنْدَرِيٌّ [senderiyy] Bir cins kuşun ismidir. Ve be-gāyet sāf ve berrāk olan temrene denir; yukālu: سِنَانٌ سَنْدَرِيٌّ أَيْ أَزْرَقُ Ve bir işte müstaᶜcil ve şitāb-kār adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَنْدَرِيٌّ أَيْ مُسْتَعْجِلٌ Ve saht ve müstahkem kirişlenmiş metīn ve zūrmend yaya denir; yukālu: قَوْسٌ سَنْدَرِيَّةٌ أَيْ مُوتَرَةٌ مُحْكَمَةٌ

[س ن د ه و ر]

سِنْدَنْهُورُ [Sindenehūr] (sīn'in kesri ve dāl ve nūn-ı sāniyenin fethi ve hā'nın zammıyla) Mısır'da Şarḳiyye'de iki karye ismleridir.

[س ن ق ط ر]

اَلسِّنِقْطَارُ [es-siniḳṭār] (sīn'in ve nūn'un kesriyle) سِقِنْطَارٌ [siḳinṭār] maᶜnāsınadır ki zikr olundu.

[س ن ر]

اَلسَّنَرُ [es-sener] (sīn'in ve nūn'un fethiyle) Çetin huylu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَنِرَ الرَّجُلُ سَنَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِسَ خُلُقُهُ

اَلسِّنَّوْرُ [es-sinnevr] (sīn'in kesri ve nūn-ı müşeddedenin fethiyle) Maᶜrūftur ki kediye denir, Fārisīde gürbe derler, maᶜnāyı mezbūrdan me᾽hūzdur. Ve bir kavmin seyyid ve mihterine ıtlāk olunur, muhāfazasına mebnī; yukālu: هُوَ سِنَّوْرُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve deve ve at makūlesinin boyunlarında olan kaburgaya ıtlāk olunur. Ve kuyruğun köküne denir. Cemᶜi سَنَانِيرُ [senānīr] gelir.

اَلسُّنَّارُ [es-sunnār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bu dahi kediye denir.

اَلسَّنَوَّرُ [es-senevver] (حَزَوَّلٌ [ḥazevvel] vezninde) Cenk esbābından zırh tarzında bir kesim cübbe ismidir ki kayıştan düzüp cenklerde telebbüs ederler; yukālu: لَبِسَ سَنَوَّرَهُ وَهُوَ لَبُوسٌ مِنْ قِدٍّ كَالدِّرْعِ Ve bi'l-cümle

silāha ıtlāk olunur; yukālu: لَبِسوا السَّنَوَّرَ وَهُوَ كُلُّ سِلاحٍ

سَنِيرٌ [Senīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ḥımṣ ile Baᶜlebek beyninde bir dağın adıdır.

[س ن ق ر]

سُنْقُرُ [Sunḳur] ḳāf'la قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ki سُنْقُرُ اَلْأَشْقَرُ [Sunḳur el-Aşḳar] ile maᶜrūftur, selefte bir kimsedir ki Dimaşḳ-ı Şām'ı tagallüben zabt ve ondan tasaltun eyledi.

Mütercim der ki asl sunkur lafz-ı Türkīdir. Fārisīde şinkār dedikleri ak doğana denir ki ᶜāmme صونْقُور [ṣunḳur] taᶜbīr ederler. Türkistān'a mahsūstur, onunla selātīn sayd ederler, bu sebeble baᶜzı kimseleri onunla tesmiye ederler. Ve mü᾽ellifin zikr eylediği pādişāh, kütüb-i tevārīhte Aksunkur ᶜunvānında mersūmdur. İntehā.

Ve ᶜAbdullāh b. Futūh b. Sunḳur muhaddisīndendir. Ve Ebū ᶜAbdullāh Muḥāmmed b. Ṭaybars es-Sunḳurī eṣ-Ṣūfī, Emīr ᶜAlī b. Sunḳur'un mevālīsindendir ki *Ṣaḥīḥ*-i Buḫārī rāvīsi Rūzbeh'ten istimāᶜ-ı hadīs eylemiştir. Ve Sunḳur ez-Zeynī aᶜlāmdandır ki bizler ashābından hadīs rivāyet ederiz, yaᶜnī ashābı silsilemiz ricālindendir.

[س ن م ر]

اَلسِّنِمَّارُ [es-sinimmār] (sīn'in ve nūn'un kesri ve mīm'in teşdīdiyle) Aya denir, kamer maᶜnāsına. Ve geceler aslā uyumaz olan adama denir. Ve uğruya ıtlāk olunur. Ve bir iskāf yaᶜnī fi'l-asl kefş-ger olan bir miᶜmār adıdır ki mülūk-i ᶜIrāḳ'tan Nuᶜmān b. İmru᾽ulḳays için zahr-ı Kūfe'de garā᾽ibden olarak bir kasr-ı ᶜacībü't-tarh binā eylemiştir, baᶜde'l-itmām melik-i müşārünileyh gelip temāşā eyledikte şāyed selātīn-i sā᾽ire tarafına gidip onlara da bu resme kasr binā eder mülāhazasıyla bīçāre miᶜmārı küngüre-i bāmdan aşağıya ilkā eyledi. ᶜAlā-kavlin Sinimmār, Uḥayḥa b. el-Ḥallāc nām kimsenin gulāmı olup Uḥayḥa için hānesi havālīsinde kule taᶜbīr olunur bir hısn-ı garīb binā edip baᶜde'l-ikmāl metānet ve letāfetini begāyet istihsān ve nüvāziş ve ihsān eyledikte "Ben bu binādа bir sanᶜat-ı garībe icrā yaᶜnī bir taşı mecmūᶜ-ı bināya kilīd eyledim. Eğer o taş yerinden nezᶜ olunursa cümle-i hisār elbette münhedim olur" deyip baᶜde'l-istifsār o taşı irā᾽et eyledikte, şāyed bana bir gayz ve gadr edeceği tutup yāhūd bir takrīble āher bir kimseye irā᾽etle bā᾽is-i berbādī-i hānümānım olur diye bālā-yı bāmdan ilkā ve hakkında cezā-yı Sinimmār icrā eyledi. Bir adama hizmeti yāhūd bir cemīlesi mukābilinde gadr ve isā᾽et edenler hakkında darb olunur.

[س ن ه ر]

سَنْهُورٌ [Senhūr] (sīn'in fethiyle) Mıṣır'da iki karye adıdır: biri Buḥayre'de ve biri Ġarbiyye'de vākiᶜdir ve Ṣaᶜīd eyāletinde olan şīn-i muᶜceme iledir.

[س و ر]

اَلسَّوْرَةُ [es-sevret] (sīn'in fethi ve vāv'ın sükūnuyla) ve

اَلسُّوَارُ [es-suvār] (sīn'in zammıyla) Şarāb ve sirke makūlesinin tīzliğine ve yavuzluğuna denir ki başa sıçrayıp yakıp yandırması hāletinden ᶜibārettir; tekūlu: أَخَذَتْنِي سَوْرَةُ الْخَمْرِ وَالْخَلِّ وَسُوَارُهَا أَيْ حِدَّتُهُ Mü᾽ellifin *Baṣā᾽ir*'de beyānına göre سَوْرٌ [sevr] ve سَوْرَةٌ [sevret] yükseğe sıçramak maᶜnāsına olup baᶜdehu hiddet ve şiddet maᶜnāsına

istiʿmāl olundu, سَوْرَةُ الْخَمْرِ [sevretu'l-ḫamr] ve سَوْرَةُ الْخَلِّ [sevretu'l-ḫall] gibi. İntehā. Ve

سَوْرَةُ الْمَجْدِ [sevretu'l-mecd] ʿİzz ve mecd ve şerefin eser ve irtifāʿından ʿibārettir; yukālu: لَهُ سَوْرَةٌ فِي الْمَجْدِ أَيْ أَثَرٌ وَعَلاَمَةٌ وَارْتِفَاعٌ فِيهِ Ve

سَوْرَةُ الْبَرْدِ [sevretu'l-berd] Soğuğun şiddetinden ʿibārettir; yukālu: اَلْيَوْمَ لِلْبَرْدِ سَوْرَةٌ أَيْ شِدَّةٌ Ve

سَوْرَةُ السُّلْطَانِ [sevretu's-sulṭān] Pādişāhların kahr ve batş ve iʿtidā᾽ ve satvetinden ʿibārettir; yukālu: إِشْتَدَّتْ عَلَيْهِمْ سَوْرَةُ السُّلْطَانِ أَيْ سَطْوَتُهُ وَاعْتِدَاؤُهُ Bu mahallerde سَوْرَةٌ [sevret] kelimesi ismdir. Ve

سَوْرَةُ [Sevret] Bir mevziʿ adıdır. Ve esāmī-i ricāldendir: Sāhibü's-*Sunen* Ebū ʿĪsā Muḥammed et-Tirmiẕī el-Būġī eḍ-Ḍarīr'in ceddi ismidir. Ve Sevre b. el-Ḥakem el-Ḳāḍī aʿlām-ı muhaddisīndendir ki ʿAbbās ed-Dūrī kendisinden ahz-ı hadīs eylemiştir.

اَلسَّوْرُ [es-sevr] (جَوْرٌ [cevr] vezninde) ve

اَلسُّؤُورُ [es-suvūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Şarāb makūlesi nesne başa sıçrayıp buhārı başın içinde sersem gibi dönmek maʿnāsınadır; yukālu: سَارَ الشَّرَابُ فِي رَأْسِهِ يَسُورُ سَوْرًا وَسُؤُورًا إِذَا دَارَ وَارْتَفَعَ فِيهِ Ve bir kimse bir adamın yüzüne kedi gibi sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَارَ الرَّجُلُ إِلَيْكَ إِذَا وَثَبَ وَثَارَ Ve

سَوْرٌ [sevr] Duvara tırmanıp çıkmak maʿnāsınadır; tekūlu: سُرْتُ الْحَائِطَ إِذَا تَسَلَّقْتَهُ

اَلسَّوَّارُ [es-sevvār] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şol adama denir ki şarāb dimāğına tīz sıçrayıp sersem eder ola; mübālagaten ıtlāk olunur, zīrā sevvāriyyet hamrın sıfatıdır; yukālu: هُوَ سَوَّارٌ إِذَا كَانَ سَوْرُ الْخَمْرِ فِي رَأْسِهِ سَرِيعًا Ve insānın dimāğına te᾽sīr eden tīz ve ciğer-gāh kelāma ıtlāk olunur; yukālu: كَلاَمٌ سَوَّارٌ إِذَا صَارَ يَأْخُذُ بِالرَّأْسِ Şārih der ki gerçi nüshalarda وَالْكَلاَمُ ʿunvānında mersūm olup lākin savāb olan وَالْكَلْبُ olmaktır ki adamın başından kavrayıp kapar olan kelb demek olur.

اَلْمُسَاوَرَةُ [el-musāveret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın başından kavrayıp tutmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاوَرَ فُلاَنًا إِذَا أَخَذَ بِرَأْسِهِ Ve

مُسَاوَرَةٌ [musāveret] ve

سِوَارٌ [sivār] Bir kimse ile dövüşmek için üzerine sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاوَرَ فُلاَنًا مُسَاوَرَةً وَسِوَارًا إِذَا وَاثَبَهُ

اَلسُّورُ [es-sūr] (sīn'in zammıyla) Şehrin çevresine dā᾽iren mā-dāre çekilen bārūya ve hisāra denir. Cemʿi أَسْوَارٌ [esvār] gelir ve سِيرَانٌ [sīrān] gelir sīn'in kesriyle. Ve

سُورٌ [sūr] Soy ve pāk-cins olan develere denir; yukālu: لَهُ سُورٌ مِنَ الْإِبِلِ أَيْ كِرَامٌ

اَلسُّورَةُ [es-sūret] (sīn'in zammıyla) Derece ve menziletine ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ سُورَةٌ عَلَيْكَ أَيْ مَنْزِلَةٌ Ve سُورَةُ الْقُرْآنِ [sūretu'l-Ḳur᾽ān] maʿlūmdur, maʿnā-yı mezbūrdan me᾽hūzdur, zīrā her biri āherden maktūʿa menziletün baʿde-menziletindir. Ve

سُورَةٌ [sūret] Şeref ve şān maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: صَاحِبُ سُورَةٍ أَيْ شَرَفٍ Ve tarh-ı hasen üzere bünyād olmuş binā-i refīʿe ıtlāk olunur. Mü᾽ellifin مَا طَالَ مِنَ الْبِنَاءِ kavli مَا طَالَ إِلَى جَانِبِ السَّمَاءِ demektir. Ve

سُورَةٌ [sūret] Nişān ve ʿalāmete denir. Ve duvarın yapısının ʿurūkundan yaʿnī her korundan ve sırasından bir kora ve bir sıraya ıtlāk olunur. Cemʿ-i cinsi سُورٌ [sūr]dur

ve cemᶜ-i sīgı سُوَرٌ [suver]dir, غُرَفٌ [ġuref] vezninde.

اَلسِّوَارُ [es-sivār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلسُّوَارُ [es-suvār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bileziğe denir ki zenān bilekçelerine geçirirler. Cemᶜi أَسْوِرَةٌ [esviret] ve أَسَاوِرَةٌ [esāviret] gelir ve سُورٌ [sūr] gelir sīn’in zamm ve meddiyle ve سُوُورٌ [suvūr] gelir, zammeteynle. Ve

سِوَارٌ [sivār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Ebū Ṭāhir b. Sivār, mukri᾿-i maᶜrūftur ve ᶜUbeydullāh b. Hişām b. Sivār muhaddistir.

اَلْأُسْوَارُ [el-usvār] (hemzenin zammıyla) Bu dahi bileziğe denir, سِوَارٌ [sivār] gibi. Ve

أُسْوَارٌ [usvār] (hemzenin zammı ve kesriyle) At yeden adama denir ki yedekçi taᶜbīr olunur. Ve māhir tīr-endāza denir. Ve at üzerinde yeniçeri oturuşu gibi oturmayıp sahra-i sammā᾿ gibi sābit ve üstüvār olan şeh-süvāra denir. Cemᶜi أَسَاوِرَةٌ [esāviret] ve أَسَاوِرُ [esāvir] gelir. Ve Ebū ᶜĪsā el-Usvārī muhaddisīndendir, أَسَاوِرَةٌ [Esāviret]-i ātiyeye mensūbdur.

Şārih der ki bilezik maᶜnāsına olan سِوَارٌ [sivār] dest-vāre muᶜarrebidir; kezālik أُسْوَارَةٌ [usvāret] süvār muᶜarrebidir.

أَسْوَارٌ [Esvār] (hemzenin fethiyle) Işfahān kazāsında bir karye adıdır; zühhāddan Muḥaysin ve muhaddisīnden Muḥammed b. Aḥmed el-Esvāriyyān oradandır.

اَلْمُسَوَّرُ [el-musevver] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bilekçede bilezik geçirecek yere denir. Ve

مُسَوَّرٌ [Musevver] Esāmīdendir: Musevver b. ᶜAbdulmelik muhaddistir. Ve Musevver b. Yezīd el-Mālikī el-Kāhilī ashābdandır.

اَلْمِسْوَرُ [el-misver] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِسْوَرَةُ [el-misveret] (hā’yla) Meşinden yapılan dayanacak yastığa denir. Ve Misver b. Maḫreme ve Ebū ᶜAbdullāh Misver ki bir mahal ve sanᶜata mensūb değildir, sahābelerdir.

مَسْوَرٌ [Mesver] (مَقْعَدٌ [makᶜad] vezninde) Yemen’de iki hısn adıdır: birisi Benu’l-Muntāb ve dīgeri Benū Ebi’l-Futūḥ cemāᶜatine mahsūstur.

اَلسُّورُ [es-sūr] (sīn’in zammıyla) Şehr hisārına denir ki zikr olundu. Ve

سُورٌ [sūr] Ziyāfete denir ve bu lafz-ı Fārisīdir. İbtidā Fahr-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretleri tekellüm buyurmalarıyla şeref-yāb eylediler. Mü᾿ellif bununla Ḫandek gazvesinde sādır olan işbu “قُومُوا فَقَدْ صَنَعَ جَابِرٌ سُورًا” hadīsine işāret eylemiştir. Kāle fi’n-*Nihāye* أَيْ طَعَامًا يَدْعُو إِلَيْهِ النَّاسَ وَاللَّفْظَةُ فَارِسِيَّةٌ Gerçi سُورٌ [sūr] ile burada ziyāfet taᶜāmı murād olup lākin hendeğe mülāyemeti erbāb-ı letāfete rūşendir. Ve

سُورٌ [Sūr] Tābiᶜīnden Muḥammed b. Ḫālid eḍ-Ḍabbī lakabıdır. Ve Kaᶜb b. Sūr, Başra kādīsidir ki Fārūḳ-ı aᶜzam tarafından mansūb idi.

أَبُو سُوَيْرَةَ [Ebū Suveyret] (musaggar bünyesiyle) Şeyh-i Sufyān-ı S̱evrī olan Cebele b. Suḥaym künyesidir.

اَلتَّسَوُّرُ [et-tesevvur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Duvara tırmanıp çıkmak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَسَوَّرْتُ الْحَائِطَ إِذَا تَسَلَّقْتَهُ

سُرْ سُرْ [sur sur] Mükerreren سَوْرٌ [sevr] lafzından emr-i hāzırdır, bir adama meᶜālī-i

umūr u merātibe irtifāᶜ eylemek bābında teʾkīdi mutazammın emr ve igrā için tekellüm olunur.

سُورِيَةُ [Sūriyet] (sīn’in zammı ve yā’nın tahfīfiyle) Şām ülkesinin ism-i kadīmidir, ᶜalā-kavlin Ḥımṣ arzından Ḫunāṣire kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Kütüb-i coğrāfiyyede Şām ülkesi سُورِيَا [Sūriyā] ile mersūmdur, lafz-ı Süryānīdir, Sūrī nām pādişāha yāhūd Nemrūd’un ism-i aslīsi سُورِيُوسُ [Sūriyūs] olmakla ona mensūbdur.

سُورِينُ [Sūrīn] (sīn’in zammıyla) Rey nām belde türābında bir nehrin addır. Yaḥyā b. Zeyd b. ᶜAlī b. el-Ḥuseyn radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin ālet-i şehādeti olan kılıcı o nehrde gasl eylemeleriyle Rey halkı nehr-i mezbūrdan tatayyür ve teşeʾʾüm ederler.

سُورَى [Sūrā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) ᶜIrāḳ’ta bir mevziᶜ adıdır; mukaddemā Süryāniyyūn bilādından idi. Ve Bağdād aᶜmālinden bir mevziᶜ adıdır. Ve gāh olur ki medd ile سُورَاءُ [Sūrāʾ] dahi derler.

اَلْأَسَاوِرَةُ [es-esāviret] (سِوَارٌ [sivār]ın cemᶜidir, niteki zikr olundu. Ve

أَسَاوِرَةُ [Esāviret] ᶜAcem cinsinden bir kavme ıtlāk olunur ki Baṣra’ya nāzil ve mukīm olmuşlar idi, niteki Aḥāmire tāʾifesi Kūfe’ye nüzūl ve ikāmet eylemişler idi. Be-gāyet üstād tīr-endāz olmalarıyla أَسَاوِرَةٌ [Esāviret] ıtlāk olunmuş idi.

ذُو الْإِسْوَارِ [Ẕu’l-İsvār] (hemzenin kesriyle) Mülūk-i Yemen’de birinin lakabıdır, dāʾimā bilezik takınır idi. Erbāb-ı saltanattan olmayıp bir takrīble tasaltun dāᶜiyesine düşüp başında olan ᶜasker ile Yemen halkına igāre ve hücūm eylemekle beynlerinde harb-i ᶜazīm vākiᶜ olup encām-ı kār münhezim ve havāss ve müteᶜallakātıyla bir gāra ilticā ve derūndan muhārebeye ibtidār eylemekle ᶜakab-gīri olan Benū Maᶜad etrāf-ı gārı hisār edip bi’l-āhere Munebbih nām kimse içeriye tütün vermekle cümlesi helāk oldular. Bu sebeble mezbūr Munebbih, Duḫān ile tesmiye olundu.

[س ه ب ر]

اَلسَّهْبَرَةُ [es-sehberet] (sīn’in ve bā’nın fethiyle) Eşme taᶜbīr olunan kuyu esmāsındandır.

[س ه ج ر]

اَلسَّهْجَرَةُ [es-sehceret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneden korkup kaçan kimsenin kaçması gibi seğirtip gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَهْجَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا عَدْوَ فَزِعٍ

[س ه د ر]

اَلسَّهْدَرُ [es-sehder] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلسَّمَهْدَرُ [es-semehder] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Irak maᶜnāsınadır; yukālu: بَلَدٌ سَهْدَرٌ وَسَمَهْدَرٌ أَيْ بَعِيدٌ

[س ه ر]

اَلسَّهَرُ [es-seher] (fethateynle) Gece uyumayıp uyanık durmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَهِرَ الرَّجُلُ الْبَارِحَةَ سَهَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَنَمْ لَيْلاً Mütercim der ki beyne’l-etıbbāʾ سَهَرٌ [seher] ᶜillet-i maᶜrūftur, mübtelāsı beher gece uyumaz; sebebi safrādan yā sevdādan ve mālīḫūlyā ve sāʾir bu makūle hādiseden ᶜārız olur.

اَلسَّاهِرُ es-sāhir] ve

اَلسَّهَّارُ [es-sehhār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

اَلسَّهْرَانُ [es-sehrān] (سَكْرَانُ [sekrān] veznin-de) ve

اَلسُّهَرَةُ [es-suheret] (تُؤَدَةٌ [tu᾿edet] veznin-de ondan sıfatlardır) Geceler yatmayıp dā᾿imā uyanık duran kişiye denir. Ve سَاهِرٌ [sāhir] mübālagaten leyle de vasf olur; yukālu: لَيْلٌ سَاهِرٌ أَيْ ذُو سَهَرٍ كَمَا يُقَالُ لَيْلٌ نَائِمٌ

اَلسَّاهِرَةُ [es-sāhiret] (ظَاهِرَةٌ [ẓāhiret] vez-ninde) Arza ᶜalā-kavlin vech-i arza ıtlāk olunur, gūyā ki kesret-i vat᾿-ı akdāmdan seher üzere olur; yukālu: قَطَعُوا سَاهِرَةً بَسِيطَةً أَيْ أَرْضًا أَوْ وَجْهَ أَرْضٍ Ve dā᾿imā cereyān üze-re olan çeşmeye ve ayazmaya ıtlāk olunur, gūyā ki aslā fātir olmaz; yukālu: عَيْنٌ سَاهِرَةٌ أَيْ جَارِيَةٌ يَعْنِي لَا تَفْتُرُ وَمِنْهُ خَيْرُ الْمَالِ عَيْنٌ سَاهِرَةٌ لِعَيْنٍ نَائِمَةٍ وَهِيَ عَيْنُ صَاحِبِهَا لِأَنَّهُ فَارِغُ الْبَالِ لَا يَهْتَمُّ بِهَا Ve

سَاهِرَةٌ [sāhiret] Beyābāna ıtlāk olunur; tekūlu: قَطَعْنَا سَاهِرَةً بَعِيدَةً أَيْ فَلَاةً Ve aslā insān ve hayvān ayağı basıp çiğnenmemiş arza ıtlāk olunur. ᶜAlā-kavlin şol arza ıtlāk olu-nur ki Hak celle ve ᶜalā yevm-i kıyāmette haşr-i mahlūkāt için tecdīd eyleyecektir ki أَرْضٌ بَيْضَاءُ dahi denir. Ve

سَاهِرَةٌ [Sāhiret] Ḳuds-i şerīf'te bir dağın adıdır. Ve cehenneme ıtlāk olunur. Ve Şām ülkesinde bir arzın ismidir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ أَيْ فَإِذَا هُمْ أَحْيَاءٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ بَعْدَمَا كَانُوا أَمْوَاتًا فِي بَطْنِهَا وَالسَّاهِرَةُ اَلْأَرْضُ الْمُسْتَوِيَةُ الْبَيْضَاءُ سُمِّيَتْ بِذَلِكَ لِأَنَّ السَّرَابَ يَجْرِي فِيهَا أَوْ لِأَنَّ سَالِكَهَا يَسْهَرُ خَوْفًا وَقِيلَ اسْمُ جَهَنَّمَ كَذَا فِي الْبَيْضَاوِيِّ وَقَالَ السِّجِسْتَانِيُّ سُمِّيَتْ سَاهِرَةً لِأَنَّ فِيهَا سَهَرَهُمْ وَنَوْمَهُمْ وَأَصْلُهَا مَسْهُورَةٌ وَمَسْهُورٌ فِيهَا فَصُرِفَ مِنْ مَفْعُولَةٍ إِلَى فَاعِلَةٍ كَمَا قِيلَ ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ أَيْ مَرْضِيَّةٍ Ve

سَاهِرَةٌ [sāhiret] Kamerin gılāfına denir, سَاهُورٌ [sāhūr]gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأَسْهَرَانِ [es-esherān] (tesniye bünyesiyle) İnsānın burnuyla zekerine ıtlāk olunur, dā᾿imā kā᾿im oldukları mülāhazasıyla. Ve

أَسْهَرَانِ [esherān] Sırtta iki damara denir ki nutfe onlara varıp onlardan ālete cārī ve nāzil olur ki menbaᶜ-ı nutfe olan damarlar olacaktır. Ve burundaki iki damara denir, rutūbet onlardan cereyān eder. Kezālik gözdeki iki damara denir. Kezālik şol iki damarlara denir ki hāyelerden çekilip ze-kerin iç yüzünde kavuşurlar.

اَلسَّاهُورُ [es-sāhūr] (كَافُورٌ [kāfūr] veznin-de) Bu dahi gece vakti uyanıklığa denir, mübālagaten ıtlāk olunmuştur; yukālu: فُلَانٌ يُحِبُّ السَّاهُورَ أَيِ السَّهَرَ Ve çokluğa ıtlāk olunur, kesret maᶜnāsına. Ve kame-rin gılāfına denir. ᶜArablar zuᶜm eder-ler ki ayın gılāfı olmakla خُسُوفٌ [ḫusūf] hengāmında ona duhūlle zulmānī olur; yekūlūne: دَخَلَ الْقَمَرُ فِي السَّاهُورِ إِذَا انْكَسَفَ وَخَرَجَ مِنَ السَّاهُورِ إِذَا انْجَلَى Ve ayın ağılına denir, دَارَةُ الْقَمَرِ [dāretu'l-ḳamer] maᶜnāsına. Ve her ayın āhir dokuz gecelerine ıtlāk olunur, ay görünmez olduğu için. Ve yer yüzü-nün gölgesine denir, ظِلٌّ سَاهِرَةٌ maᶜnāsına. Hākīkatte gılāf-ı kamer ile bu maᶜnā müttehiddir, zīrā zıll-ı sāhire şems ve ka-mer beynine haylūlet eylemekle kamer şemsten istifāza-i nūr eylemeyip o zıll ile zulmānī olur. Ve

سَاهُورُ الْعَيْنِ [sāhūru'l-ᶜayn] Pınarın asl ve menbaᶜına ıtlāk olunur.

اَلسُّهَارُ [es-suhār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi gece uyanıklığa denir, سَهَرٌ [seher] maᶜnāsına. Ve bu, ᶜillet olduğu için, fuᶜāl vezninde dahi vārid olmuştur.

اَلسَّاهِرِيَّةُ [es-sāhiriyyet] Bir nevᶜ ᶜıtr adıdır; terkībi be-gāyet düşvār olmakla ᶜamele getiren adam geceler uykusuz kaldığı için ıtlāk eylediler.

مُسْهِرٌ [Mushir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bir recül adıdır.

[س ي ر]

اَلسَّيْرُ [es-seyr] (sīn’in fethi ve yā’nın sükūnuyla) ve

اَلْمَسِيرُ [el-mesīr] (mīm’in fethiyle) ve

اَلتَّسْيَارُ [es-tesyār] (تَذْكَارٌ [tezkār] vezninde) ve

اَلْمَسِيرَةُ [el-mesīret] (mīm’in fethiyle) ve

اَلسَّيْرُورَةُ [es-seyrūret] (صَيْرُورَةٌ [ṣayrūret] vezninde) Gezmek maʿnāsınadır ki Fārisīde geşt ü güzār mürādifidir, niteki müʾellif *Başāʾir*’de اَلْمُضِيُّ فِي الْأَرْضِ ʿunvānıyla tefsīr eylemiştir; yukālu: سَارَ الرَّجُلُ يَسِيرُ سَيْرًا وَمَسِيرًا وَتَسْيَارًا وَمَسِيرَةً وَسَيْرُورَةً إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ Ve müteʿaddī olur, gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَارَهُ غَيْرُهُ بِمَعْنَى سَيَّرَهُ

اَلْإِسَارَةُ [el-isāret] (hemzenin kesriyle) Gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسَارَهُ وَأَسَارَ بِهِ جَعَلَهُ سَائِرًا

اَلسِّيرَةُ [es-sīret] (sīn’in kesriyle) İsmdir, gezmeye ve gezişe denir, reviş maʿnāsına. Ve

سِيرَةٌ [sīret] Sünnet ve tarīkat ve heyʾet maʿnālārına müstaʿmeldir ki insānın maʿnevī tuttuğu yoldan ve kāʾim olduğu hāletten ʿibārettir; yukālu: لَهُ سِيرَةٌ حَسَنَةٌ أَيْ سُنَّةٌ وَطَرِيقَةٌ ve yukālu: لَهُ سِيرَةٌ قَبِيحَةٌ أَيْ حَالَةٌ وَهَيْئَةٌ Cemʿi سِيَرٌ [siyer] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve

سِيرَةٌ [sīret] Diyār-ı āherden celb olunan zahīreye ıtlāk olunur, مِيرَةٌ [mīret] maʿnāsına.

اَلْمَسُورُ [el-mesūr] (مَخُوفٌ [maḫūf] vezninde) İsm-i mefʿūldür, seyr olunan yola kezālik seyr ettirilen adama denir; yukālu: طَرِيقٌ مَسُورٌ وَرَجُلٌ مَسُورٌ بِهِ Şārihin beyānına göre bu hilāf-ı kıyāstır, zīrā kıyās, مَسِيرٌ [mesīr] olmaktır, zāhiren masdara iltibās mahzūruna mebnīdir.

اَلسَّيْرَةُ [es-seyret] (sīn’in fethiyle) سَيْرٌ [seyr] den bir darb ve nevʿdir, yanī bir türlü gezmek maʿnāsınadır ki binā-i nevʿ olur. Şārih der ki bu gerçi binā-i merre bünyesindedir, lākin binā-i nevʿ olarak müstaʿmeldir, ism olan سِيرَةٌ [sīret]e ʿadem-i iltibās için.

اَلسُّيَرَةُ [es-suyeret] (sīn’in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Kesīrü’s-seyr olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ سُيَرَةٌ أَيْ كَثِيرُ السَّيْرِ

اَلتَّسْيِيرُ [et-tesyīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi gezdirmek maʿnāsınadır, teksīri mutazammındır; yukālu: سَيَّرَهُ بِمَعْنَى أَسَارَهُ Ve atın sırtından çulunu sıyırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَيَّرَ الْجُلَّ عَنِ الْفَرَسِ إِذَا نَزَعَهُ Ve bir sözü yā bir nesneyi beyne’n-nās fāş ve zebān-zed kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَيَّرَ الْمَثَلَ إِذَا جَعَلَهُ سَائِرًا Ve ahbār-ı eslāfı nakl ve beyān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَيَّرَ فُلَانٌ سِيرَةً أَيْ جَاءَ بِأَحَادِيثِ الْأَوَائِلِ Ve hatun hınnā makūlesi hıdābı saçına yol yol yakmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَيَّرَتِ الْمَرْأَةُ خِضَابَهَا إِذَا خَطَّطَتْهُ يَعْنِي جَعَلَتْهُ خُطُوطًا كَالسُّيُورِ

اَلسَّيْرُ [es-seyr] (غَيْرٌ [ġayr] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

سَيْرٌ [seyr] Deriden ince ince dilinip dilim olan uzunca kayışa denir ki sırım taʿbīr olunur, kazınmışına tirşe taʿbīr olunur ki tırāşe muharrefidir, cemʿi سُيُورٌ [suyūr]dur; muhaddisīnden Ḥuseyn b. Muḥammed ve ʿAbdulmelik b. Aḥmed es-Suyūriyyān ona mensūblardır.

Şārih der ki bu hilāf-ı kıyās üzeredir, zīrā nisbetinde kıyās olan müfrede ircāʿ olun-

maktır. Ve baᶜzılar bunları سُيُورٌ [Suyūr] nām beldeye nisbet ederler ve ekser-i ᶜulemāᵓ kavl-i sānīyi tashīh eylediler. İntehā. Ve

سَيْرٌ [Seyr] Yemen’de Cened şehrinin şarkīsinde bir belde adıdır; fıkh-ı şerīfte *Kitābu’l-Beyān ve’z-Zevāᵓid* müᵓellifi Yaḥyā b. Ebi’l-Ḫayr es-Seyrī el-ᶜUmrānī oradandır.

هَبِيرُ سَيَّارٍ [Hebīru Seyyār] (أَمِيرُ عَيَّارٍ [emīru ᶜayyār] vezninde) Necd ülkesinde bir kumsal adıdır; onda Ḳarāmiṭa reᵓīsi olan Ebū Saᶜīd el-Cenābī nām Hāricī katı vāfir fesād eylemiştir. Ve

سَيَّارٌ [Seyyār] Esāmīdendir: Seyyār b. Bekr sahābedir. Ve tābiᶜīn ve muhaddīsinden Seyyār ile müsemmā vāfir zevāt vardır.

اَلسَّيَّارِيُّونَ [es-Seyyāriyyūn] Bir cemāᶜattir ki muhaddisīnden ᶜÖmer b. Yezīd es-Seyyārī o cümledendir.

اَلسَّيَّارَةُ [es-seyyāret] (طَيَّارَةٌ [ṭayyāret] vezninde) Kārbāna ıtlāk olunur, قَافِلَةٌ [ḳāfilet] maᶜnāsına; yukālu. جَاءَتْ سَيَّارَةٌ أَيْ قَافِلَةٌ

أَبُو سَيَّارَةَ [Ebū Seyyāret] ᶜUmeyre b. Ḫālid el-ᶜAdvānī künyesidir. Bir siyāh eşeği var idi, kırk sene muttasılan onunla huccācı Müzdelife’den Minā’ya taşıyıp götürdü, iyāb ve zehābında Minā’ya müşrif S̱ubeyr nām dağa hitāben أَشْرِقْ ثَبِيرُ كَيْمَا نُغِيرُ يَعْنِى كَيْ نُسْرِعَ إِلَى النَّحْرِ der idi. Cāhiliyye’de kable tulūᶜi’ş-şems ifāza eylemediklerine mebnī S̱ubeyre işrākla emr eder idi ki zebh-i kurbāna mübāderet edeler. Ona bināᵓen beyne’l-ᶜArab “أَصَحُّ مِنْ عَيْرِ أَبِي سَيَّارَةَ” mesel oldu.

اَلسِّيَرَاءُ [es-siyerāᵓ] (sīn’in kesriyle عِنَبَاءٌ [ᶜinebāᵓ] vezninde) Bir nevᶜ alaca kumaş adıdır ki yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur, çitāre gibi, ᶜalā-kavlin nescine yol yol ipek muhtelit olur. Ve hālis ve bī-gışş altına ıtlāk olunur, seyr ve revācına mebnī. Ve bir gūne nebāt adıdır ki حُلَّةٌ [ḫullet]e yaᶜnī deve ᶜalefi olan hoş-meze ota şebīh olur. Ve

سِيَرَاءُ [siyerāᵓ] Çekirdeğe yapışık olan ince kabuğa denir. Ve yüreğin perdesine denir, حِجَابُ الْقَلْبِ [ḥicābu’l-ḳalb] maᶜnāsına. Ve hurmā جَرِيدٌ [cerīd]ine denir.

اَلسَّيِّرَانُ [es-Seyyirān] (سَيِّدَانُ [seyyidān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

سِيرَوَانُ [Sīrevān] (sīn’in kesri ve rā’nın fethiyle) Māsebeẕān eyāletinde bir kūre ve kazā adıdır, ᶜalā-kavlin onun yanında bir kūre adıdır, lākin Māsebeẕān vilāyeti maᶜlūm olmamıştır. Ve

سِيرَوَانُ [Sīrevān] Mısır’da bir karye adıdır; aᶜlāmdan Aḥmed b. İbrāhīm b. Muᶜāẕ oradandır. Ve Fārs ülkesinde bir mevziᶜ ve Rey şehrinin kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

اَلسَّائِرُ [es-sāᵓir] (mehmūz olmakla) “س،أ،ر” māddesinde zikr olundu.

اَلْمُسَيَّرُ [el-museyyer] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bir nevᶜ sevb ismidir ki çubuklu olur. Ve bir adamın ve bir nevᶜ helvānın ismleridir.

اَلتَّسَيُّرُ [et-teseyyur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Tüylü deri kavlamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَيَّرَ الْجِلْدُ إِذَا تَقَشَّرَ

اَلْإِسْتِيَارُ [el-istiyār] إِمْتِيَارٌ [imtiyār] vezninde ve mürādifidir ki bir semtten zahīre celb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَارَ الرَّجُلُ إِذَا امْتَارَ Ve bir adamın sīretiyle sīretlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَارَ بِسِيرَتِهِ إِذَا اسْتَنَّ بِسُنَّتِهِ

سَيَرٌ [Seyer] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Bedr ile Medīne beyninde bir mevziᶜ ismidir ki Sultānu'l-enbiyāᵓ ᶜaleyhi efdalu't-tahāyā hazretleri ganāyim-i Bedr'i orada tevzīᶜ ve taksīm eylediler.

نَجَزَ حَرْفُ السِّينِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ تَعَالَى فِي كُلِّ حِينٍ

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ر]

اَلشِّبْرُ [eş-şibr] (şīn-i muᶜcemenin kesri ve bā'nın sükūnuyla) Baş parmağın ucundan serçe parmağın ucuna varınca mikdāra denir ki açıp gerdikte hāsıl olur, Türkīde karış ve Fārisīde bidist derler. Ve شِبْرٌ [şibr] lafzı müzekkerdir, cemᶜi أَشْبَارٌ [eşbār]dır. Ve ᶜArablar aᶜzāᵓ ve endāmı uzun olmayıp dirnekli birbirine yakın sıkça olan adama قَصِيرُ الشِّبْرِ [ḳaṣīrü'ş-şibr] ıtlāk ederler; yukālu: هُوَ قَصِيرُ الشِّبْرِ أَيْ مُتَقَارِبُ الْخَلْقِ Ve yılana قِبَالُ الشِّبْرِ [ḳibālu'ş-şibr] ıtlāk ederler, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve

شِبْرٌ [Şibr] Esāmīdendir: Şibr b. Munḳiẕ el-Aᶜver, şāᶜir-i tābiᶜīdir.

اَلشَّبْرُ [eş-şebr] (صَبْرٌ [ṣabr] vezninde) Karış ile ölçmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَبَرَ الثَّوْبَ شَبْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَالَهُ بِالشِّبْرِ Ve vermek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَبَرَهُ إِذَا أَعْطَاهُ Niteki kerem ve niᶜmete بَاعٌ [bāᶜ] ve يَدٌ [yed] ıtlāk olunur. Ve

شَبْرٌ [şebr] Mihr ve kābīne ıtlāk olunur, ᶜatāᵓ maᶜnāsından meᵓhūzdur; yukālu: تَزَوَّجَهَا وَلَمْ يُعْطِ شَبْرَهَا أَيْ حَقَّ نِكَاحِهَا Ve erkek deveyi dişiye çekmek için ᶜakd olunan kirā ve ücrete ıtlāk olunur. Ve nikāh maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki murād cimᶜādır. Ve ᶜömr ve hayāt ve zindegānī maᶜnāsına müstaᶜmeldir; bunda kesr ile de cāᵓizdir. Ve kad ve kāmete ıtlāk olunur. Ve

شَبْرٌ [Şebr] Esmādandır: Şebr b. Ṣaᶜfūḳ ashābdandır; bā'nın fethiyle de zebānzeddir. Ve Bişr b. Şebr tābiᶜīndendir, Fārūḳ-ı aᶜzam ashābındandır. Ve Şebr

b. ᶜAlḳame tābiᶜīndendir. Ve Şebr ed-Dārimī, Hennād b. es-Seriyy b. Yahyā’nın ceddi ismidir.

اَلْإِشْبَارُ [el-işbār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْبَرَهُ إِذَا أَعْطَاهُ

اَلشَّبَرُ [eş-şeber] (fethateynle) Vergiye denir, ᶜatiyye maᶜnāsına. Ve hayr ve hasene ve sadakaya ıtlāk olunur. Ve Naṣārā tā᾽ifesi beynlerinde teᶜātī eyledikleri şey᾽e denir, kurbān gibi ki onu vesīle-i takarrüb zuᶜm ederler, ᶜalā-kavlin bi-ᶜaynihi kurbāna denir. Ve

شَبَرٌ [şeber] Ecsāma ve kuvāya ıtlāk olunur ki hilkat-ı insānīde mevdūᶜ olan kuvvetlerdir, hāsse ve cāzibe ve māsike gibi. Ve kütüb-i semāviyyeden İncīl kitābına denir. Ve

شَبَرٌ [şeber] Masdar olur, neşāt ve sürūr cihetiyle taşkın olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَبِرَ الرَّجُلُ شَبَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَطِرَ

اَلْمَشْبُورَةُ [el-meşbūret] (مَسْتُورَةٌ [mestūret] vezninde) Sehiyye ve cömert olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَشْبُورَةٌ أَيْ سَخِيَّةٌ

اَلشَّبُّورُ [eş-şebbūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) بُوقٌ [būḳ] ismidir ki nefīr dedikleri büyük boru olacaktır; cenklerde selātīn mihterleri çalarlar. Ve bu tunçdan olmakla Fārisīde nāy-ı rūyīn derler ve bu kerre-nāydan küçük olur. Gerçi mü᾽ellif بُوقٌ [būḳ] ile tefsīr eyledi, lākin بُوقٌ [būḳ] mutlakan boruya denir ve bu ᶜİbrānīden muᶜarrebdir.

اَلْمَشَابِرُ [el-meşābir] (مَشَاعِرُ [meşāᶜir] vezninde) Arşında ve endāzede olan kertiklere ıtlāk olunur ki her biri bir mikdārın nişānıdır. Ve şol nehrlere denir ki alçak yerlerde vākiᶜ olmakla sā᾽ir sular akıp ona mültahak olur. Müfredi مَشْبَرٌ [meşber] ve مَشْبَرَةٌ [meşberet]tir.

اَلْأُشْبُورُ [el-uşbūr] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Bir nevᶜ balık ismidir.

شَبَّرٌ [Şebber] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) ve

شَبِّيرٌ [Şebbīr] (قَمِّيرٌ [ḳammīr] vezninde) ve

شِبِّيرٌ [Şibbīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

مُشَبِّرٌ [muşebbir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Hārūn ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi’s-selām hazretlerinin oğullarının ismleridir. Menkūldür ki Resūlullāh ᶜaleyhi’s-selām hazetleri kurre-i ᶜuyūn-ı İslāmiyyān olan Ḥasan ve Ḥuseyn ve Muḥsin cenāblarını esmā-i mezbūre ile tesmiye eylediler, zīrā esmā-i merkūme ᶜİbrī lisānında ḥasan ve ḥuseyn ve muḥsin maᶜnālarınadır.

Şārih der ki “أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى” hadīs-i şerīfi sudūrunda vahy ile tesmiye eylediler. Pes esmā-i mezbūre hüsn maᶜnāsından me᾽hūz olmuş olur. Asl شِبِّيرٌ [şibbīr] سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde حَسَنٌ ve شَبَّرٌ [şebber] بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde حُسَيْنٌ mürādifidir, niteki ehl-i mahabbetten birisi demiştir: “Fedā cān u serem der çār server // Resūl u Murtaḍā Şibbīr u Şebber”

اَلتَّشْبِيرُ [et-teşbīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi ölçümlemek, takdīr ve tahmīn maᶜnāsınadır; yukālu: شَبَّرَ الشَّيْءَ إِذَا قَدَّرَهُ Ve bir adama taᶜzīm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَبَّرَ فُلَانًا إِذَا عَظَّمَهُ

اَلتَّشَبُّرُ [et-teşebbur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Ululanmak, taᶜazzüm maᶜnāsınadır; yukālu: شَبَّرَهُ فَتَشَبَّرَ أَيْ عَظَّمَهُ فَتَعَظَّمَ

اَلتَّشَابُرُ [et-teşābur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Cenkte birbirlerine yaklaşmak maᶜnāsınadır; gūyā ki beynlerinde bir karış mikdārı yer kalır; yukālu: تَشَابَرَا إِذَا تَقَارَبَا فِي الْحَرْبِ

شَابُورُ [Şābūr] Bir recül adıdır. Mütercim der ki Şābūr nām pādişāh-ı Īrān Şāhpūr muᶜarrebidir ki şeh-zāde demektir.

شَابِرُ الْمِيزَانِ [şābiru'l-mīzān] Uğruya ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَابِرُ الْمِيزَانِ أَيْ سَارِقٌ

شَبْرَى [Şebrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Elli üç mevziᶜ ismidir ki cümlesi Diyār-ı Mıṣriyye'dedir; onu Şarḳiyye'de ve beşi Murtāḥiyye'de ve altısı Cezīre-i Ḳuveysinā'da ve on biri Ġarbiyye'de ve yedisi Semennūdiyye'de ve üçü Menūfiyye'de ve üçü Cezīre-i Benī Naṣr'da ve dördü Buḥayra'da ve ikisi Ramsīs nām nāhiyede ve ikisi Cezīre'de vākiᶜdir.

شَبَّرَةُ [Şebberet] (بَقَّمَةٌ [baḳḳamat] vezninde) Aᶜlāmdan Aḥmed b. Muḥammed el-ᶜĀbid en-Neysābūrī ceddinin ismidir.

[ش ب ذ ر]

اَلشَّبْذَرُ [eş-şebẕer] (ẕāl-ı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Yoncaya şebīh bir nebāt adıdır, lākin bunun yaprakları yonca yaprağından büyük ve iri olur.

اَلشِّبْذَارَةُ [eş-şibẕāret] (şīn'in kesriyle) Pek gayretli, hamiyyetli adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِبْذَارَةٌ أَيْ غَيُورٌ

[ش ب ك ر]

اَلشَّبْكَرَةُ [eş-şebkeret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) عَشَا [ᶜaşāᶜ] maᶜnāsınadır ki şebkūr olmak yaᶜnī gündüz görüp gece görmez olmaktır ki tavuk karanusu olmak taᶜbīr olunur ve şeb-kūr-ı Fārisīden taᶜrīb ve tasarrufla faᶜlelet bināsına ilhāk olunmuştur. Şeb-kūr Fārisīde o ᶜillete mübtelā olana denir; yukālu: شَبْكَرَ الرَّجُلُ شَبْكَرَةً إِذَا صَارَ أَعْشَى

[ش ت ر]

اَلشَّتْرُ [eş-şetr] (şīn'in fethi ve tā'nın sükūnuyla) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَتَرَ الشَّيْءَ شَتْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve

شَتْرٌ [Şetr] ᶜAbdurraḥmān el-Muḥaddis̱ el-Kūfī pederinin ismidir. Ve

شَتْرٌ [şetr] Kezālik masdar olur, gözün kapağını tersine devirmek maᶜnāsına; yukālu: شَتَرَ الْعَيْنَ إِذَا قَلَّبَ جَفْنَهَا Ve bir adamın vücūdunu yaralayıp āzürde eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَتَرَهُ إِذَا غَتَّهُ وَجَرَحَهُ

اَلشَّتَرُ [eş-şeter] (fethateynle) Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَتِرَ الشَّيْءُ شَتَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَ Ve gözün üst ve alt kapakları dönüp devrik olmak ᶜalā-kavlin yarık olmak ki yırtlaz olmak taᶜbīr olunur ve ᶜalā-re᾽yin alt kapağı sölpük olmak maᶜnāsınadır ki gevşek olmakla gözünü iyice kapayamaz olur; yukālu: شَتِرَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ جَفْنُ عَيْنِهِ مُنْقَلِبًا مِنْ أَعْلَى وَأَسْفَلَ أَوْ كَانَ مُنْشَقًّا أَوْ شُتِرَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَسْفَلُهُ مُسْتَرْخِيًا ve yukālu: شَتِرَتْ عَيْنُهُ Ve

شَتَرٌ [şeter] Alt dudak yarık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَتِرَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَتْ شَفَتُهُ السُّفْلَى مُنْشَقَّةً Ve

شَتَرٌ [şeter] ᶜArūziyyūn ıstılāhında bahr-i hezecin eczāsına ki mefāᶜīlündür, خَرْمٌ [ḫarm] ile قَبْضٌ [ḳabḍ] ᶜilletinin duhūllerinden ᶜibārettir. Pes mīm ve yā'yı gitmekle fāᶜilün kalır. Ve

شَتَرُ [Şeter] Errān vilāyetinde Berdaᶜa ile Gence miyānında bir kalᶜa adıdır. Ve

شَتَرٌ [şeter] Bir adama sövmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; katᶜ maᶜnāsındandır; yukālu: شَتَرَ بِهِ شَتْرًا إِذَا سَبَّهُ

اَلْإِنْشِتَارُ [el-inşitār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznin-

de) Bu dahi bir adamın gözü yırtlaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَتَرَتْ عَيْنُهُ بِمَعْنَى شَتِرَتْ

اَلْإِشْتَارُ [el-iştār] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّشْتِيرُ [et-teştīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın gözünü yırtlaz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْتَرَ عَيْنَهُ وَشَتَّرَهَا إِذَا جَعَلَهَا شَتْرَاءَ

شُتَيْرٌ [Şuteyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Şuteyr b. Şekel ve Şuteyr b. Nehār tābiʿīndendir.

أُشْتُرٌّ [Uşturr] (hemzenin zammı ve rā’nın şeddesiyle أُرْدُنٌّ [urdunn] vezninde) Bir adamın lakabıdır, ʿAleviyyūndan Zeyd b. Caʿfer’in lakabı olacaktır.

اَلشِّتِّيرُ [eş-şittīr] (فِسِّيقٌ [fissīḳ] vezninde) Bed-hūy ve zişt-meşreb ve mecmūʿa-i şerr ü ʿuyūb olan şahsa denir; yukālu: لاَ تُصَاحِبْ فُلاَنًا فَإِنَّهُ شِتِّيرٌ أَيْ كَثِيرُ الشَّرِّ وَالْعُيُوبِ سَيِّءُ الْخُلُقِ

اَلشُّتْرَةُ [eş-şutret] (şīn’in zammıyla) İki parmakların aralığında olan açıklığa ve fürceye denir; katʿ maʿnāsındandır.

اَلشَّوْتَرَةُ [eş-şevteret] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Sağrısı ve kıçı büyük olan hatuna denir ki beyne’l-ʿArab muʿteberedir; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَوْتَرَةٌ أَيْ عَجْزَاءُ

اَلْأَشْتَرُ [el-eşter] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan شَتَرٌ [şeter] kelimesinden vasftır, gözü yırtlaz adama denir. Müʾennesi شَتْرَاءُ [şetrāʾ]dır, حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] gibi, merʾeye ve göze vasf olur. Ve

أَشْتَرُ [Eşter] Mālik b. el-Ḥāriṡ en-Neḫaʿī eş-Şāʿir’in lakabıdır, ashāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār’dan ve be-gāyet bahādır idi. Kendisiyle oğlu İbrāhīm’e Eşterān ıtlāk olunur. Ve Aḥmed b. el-Eşterī ve ʿÖmer b. ʿAlī eṣ-Ṣūfī el-Eşterī rivāyet-i hadīs eylediler.

اِبْنُ الشَّتْرَاءِ [İbnu’ş-Şetrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Bir meşhūr uğrunun künyesidir.

نَقْبُ شِتَارٍ [Naḳbu Şitār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Medīne ile Belḳāʾ beyninde bir mevziʿ adıdır.

[ش ت ع ر]

اَلشَّيْتَعُورُ [eş-şeyteʿūr] (şīn’in ve tā’nın fethi ve ʿayn’ın ihmāliyle) Arpaya denir شَعِيرٌ [şaʿīr] maʿnāsına.

[ش ت غ ر]

اَلشَّيْتَغُورُ [eş-şeyteğūr] (ġayn-ı muʿceme ile) Bu dahi arpaya denir ve bu İbn Cinnī’den menkūldür.

[ش ث ر]

اَلشِّثْرُ [eş-şiṡr] (şīn’in kesri ve ṡā-yı müsellesenin sükūnuyla) Dağın bir taraftan burun gibi çıkan sivri ucuna denir. Cemʿi شُثُورٌ [şuṡūr]dur. Ve

شِثْرٌ [Şiṡr] Bir dağın adıdır.

اَلشَّثِيرُ [eş-şeṡīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İşe yaramayan ağaç ve kereste kırıklarına ve parçalarına denir, قُمَاشُ الْعِيدَانِ [ḳumāşu’l-ʿīdān] maʿnāsına. Ve nebāt ve eşcārın diplerinden süren tāze küçük filizlerine ve fidanlarına denir.

اَلشَّثِرَةُ [eş-şeṡiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Kıymıklı ağaç ve kamış makūlesine denir ki bu taraklı diken gibi ele ve tırnak içlerine batıp āzürde eder; yukālu: قَنَاةٌ شَثِرَةٌ أَيْ مُتَشَظِّيَةٌ

اَلشَّثَرُ [eş-şeṡer] (fethateynle) Gözün kapakları bir ʿārıza sebebiyle gılzat kesb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَثِرَتْ عَيْنُهُ شَثَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَثِرَتْ

[ش ج ر]

اَلشَّجَرُ [eş-şecer] (şīn’in ve cīm’in fethalarıyla) ve

اَلشِّجَرُ [eş-şicer] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلشَّجْرَاءُ [eş-şecrāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) ve

اَلشِّيَرُ [eş-şiyer] (yā-yı tahtiyye ile عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ki aslī yāhūd cīm'den mübeddeledir) Nebātāt-ı arziyyeden bi-nefsihi sāk üzere kāʾim olana denir, ʿalā-kavlin bi-nefsihi yükselip nemā bulana denir, gerek hurde ve gerek ulu olsun ve gerek şitāya mukāvim olsun ve gerek şitāya mukāvemetten ʿāciz olsun. Müfredleri hā'yladır.

Bu iki taʿrīfe göre de Fārisīde dıraht ve Türkīde ağaç taʿbīr olunur. İki taʿrīfe göre de bādincān ve bamya ve uzun kabak ve mısır buğdayı ve mūz makūlesi şecer aksāmındandır. Müʾellif *Baṣāʾir*'de مَا لَهُ سَاقٌ مِنَ النَّبَاتِ ile tefsīr eylemekle ona göre buğday ve arpa nebātına da ıtlāk olunur ve o نَجْمٌ [necm] mukābilidir ki sākı olmayandır; onlara galebe ile nebāt ıtlāk olunur, yoksa شَجَرٌ [şecer] dahi nebāt kısmındandır. Pes يَقْطِينٌ [yaḳṭīn] ki sākı olmayan nebāta ve hāssaten kabağa denir, urūme-i kebīresi olduğundan nāşī ﴿مِنْ شَجَرَةٍ مِنْ يَقْطِينٍ﴾ āyetinde شَجَرَة [şeceret], cümlesine ilhāk olunmuştur.

اَلشَّجِرَةُ [eş-şeciret] (فَرِحَة [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمَشْجَرَةُ [el-meşceret] (مَعْصَرَةٌ [maʿṣarat] vezninde) ve

اَلشَّجْرَاءُ [eş-şecrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de ki) Sıfattır, ağacı çok yere denir ki ağaçlık taʿbīr olunur, dırahtistān maʿnāsına; yukālu: أَرْضٌ شَجِرَةٌ وَمَشْجَرَةٌ وَشَجْرَاءُ أَيْ كَثِيرَةُ الشَّجَرِ

اَلْمَشْجَرُ [el-meşcer] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Ağaç biten yere denir, ism-i mekāndır.

اَلْأَشْجَرُ [el-eşcer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde ki vasftır) ve

اَلشَّجِيرُ [eş-şecīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُشْجِرُ [el-muşcir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Kezālik ağaçlık ve koruluk yere denir; yukālu: وَادٍ أَشْجَرُ وَشَجِيرٌ وَمُشْجِرٌ أَيْ كَثِيرُ الشَّجَرِ Ve

أَشْجَرُ [eşcer] Efʿal-i tafdīl olur; yukālu: هَذَا الْمَكَانُ أَشْجَرُ مِنْهُ أَيْ أَكْثَرُ شَجَرًا

اَلشَّجَرِيُّ [eş-şeceriyy] (yā-yı nisbetle) Şecer beyʿine ve şecer garsına mensūb demektir, baʿzı zevāt nisbet olunmuştur. Ez-cümle İbrāhīm b. Yaḥyā eş-Şecerī, İmām Buḫārī şeyhidir. Ve Ebu's-Saʿādāt Hibetullāh b. ʿAlī b. eş-Şecerī el-ʿAlevī, ʿIrāḳ ülkesinin nuhātındandır.

اَلْإِشْجَارُ [el-işcār] (hemzenin kesriyle) Ağaç bitirmek maʿnāsınadır; yukālu. أَشْجَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الشَّجَرَ

اَلْمُشَاجَرَةُ [el-muşāceret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Davar ağaç otlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَاجَرَ الْمَالُ إِذَا رَعَى الشَّجَرَ Ve bir kimse ile münāzaʿa eylemek maʿnāsınadır; ağaçla vurmaktan müteferriʿdir; yukālu: شَاجَرَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا نَازَعَهُ

اَلْمُشَجَّرُ [el-muşeccer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol tasvīr makūlesine ve sāʾir nesneye denir ki şecer sanʿatı ve şecer heyʾeti üzere ola, hatt-ı müşeccer gibi. Ve şol kamışa denir ki nakş ve zamānı شَجَرٌ [şecer] heyʾetinde masnūʿ ola; yukālu: دِيبَاجٌ مُشَجَّرٌ إِذَا كَانَ مُنَقَّشًا بِهَيْئَةِ الشَّجَرِ

اَلْإِشْتِجَارُ [el-işticār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Niçe kimseler birbirine muhālefet ve münāzaʿat edişmek maʿnāsınadır ki burada iftiʿāl müşāreket içindir; yukālu:

إِشْتَجَرَ الْقَوْمُ إِذَا تَخَالَفُوا Ve bir kimse elini çenesi altına koyup dirseği üzere dayanmak maʿnāsınadır, mütefekkir ve melūl hāletidir, شَجْرٌ [şecr]-i ātīden me᾿hūzdur; yukālu: إِشْتَجَرَ الرَّجُلُ إِذَا وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ ذَقَنِهِ وَاتَّكَأَ عَلَى مِرْفَقِهِ Ve sebk ve takaddüm eylemek, نَجَاءٌ [necā᾿] maʿnāsına müstaʿmeldir ki ileri geçmekle gūyā ki شَجَرٌ [şecer] gibi uzamış olur; yukālu: إِشْتَجَرَ عَلَيْهِ إِذَا سَبَقَهُ وَتَقَدَّمَ عَلَيْهِ Şārih burada نَجَاءٌ [necā᾿] kelimesini sebk ve takaddüm ile tefsīr eylemiştir. Ve uyku kaçmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَاتَ النَّوْمُ إِشْتَجَرَ نَوْمُهُ إِذَا تَجَافَى عَنْهُ ve yukālu: مُشْتَجِرًا إِذَا تَجَافَى عَنْ صَاحِبِهِ

اَلتَّشَاجُرُ [et-teşācur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi ağaç gibi birbirine girişip nizāʿ edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَاجَرَ الْقَوْمُ إِذَا تَخَالَفُوا يَعْنِي تَشَبَّكُوا فِي النِّزَاعِ اِشْتِبَاكَ الْأَشْجَارِ

اَلشُّجُورُ [eş-şucūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Niçe kimse beyninde bir mādde muhtelif olup mahall-i nizāʿ olmak maʿnāsınadır ki her biri bir semte çeker; yukālu: شَجَرَ بَيْنَهُمُ الْأَمْرُ شُجُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَنَازَعُوا فِيهِ

اَلشَّجْرُ [eş-şecr] (زَجْرٌ [zecr] vezninde) Bir nesneyi bir nesneye rabt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ شَجْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَبَطَهُ إِلَيْهِ Ve bir adamı bir nesneden sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ الرَّجُلَ عَنِ الْأَمرِ إِذَا صَرَفَهُ Ve alarga kılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَهُ إِذَا نَحَّاهُ Ve menʿ ve defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ فُلَانًا إِذَا مَنَعَهُ وَدَفَعَهُ Ve ağızı ayırıp açmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ الْفَمَ إِذَا فَتَحَهُ Ve merkūb olan dābbeyi alıkomak için gemini geriye çalmak maʿnāsınadır ki suluk dibinden çalmakla darbından dābbe ağızını ayırıp açır; yukālu: شَجَرَ الدَّابَّةَ إِذَا ضَرَبَ لِجَامَهَا لِيَكُفَّهَا حَتَّى فَتَحَتْ فَاهَا Ve çadıra ve eve direk ve dayak dikmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: شَجَرَ الْبَيْتَ إِذَا عَمَدَهُ بِعُودٍ Ve ağacın yere sarkan dallarını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ الشَّجَرَةَ إِذَا رَفَعَ مَا تَدَلَّى مِنْ أَغْصَانِهَا Ve bir kimseye mızrak sançmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yuḳāu: شَجَرَ فُلَانًا بِالرُّمحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ Ve mişcer üzere bir nesne atmak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَرَ الشَّيْءَ إِذَا طَرَحَهُ عَلَى الْمِشْجَرِ Ke-mā se-yuzkeru. Ve

شَجْرٌ [şecr] Münāzaʿun-fīh olan māddeye denir; yukālu: بَيْنَهُمْ شَجْرٌ أَيْ أَمْرٌ مُخْتَلِفٌ Ve deve ve eşek semerinin ön kaşıyla art kaşının mā-beynine denir. Ve bedende eneğe denir ذَقَنٌ [zeḳan] maʿnāsına. Ve شَجْرُ الْفَمِ [şeceru'l-fem] ağızın ayrılacak yerine denir, مَخْرَجٌ وَمَفْرَجُ فَمٍ maʿnāsına, ʿalā-kavlin mu᾿ahharına yāhūd ağızın bir cānibine denir ki avurt tarafından dudakların kavuştuğu yer olacaktır, صَامِغٌ [ṣāmiġ] maʿnāsına ki iki tarafına صَامِغَانِ [ṣāmiġān] denir yāhūd ağızın kapandığı ve kavuştuğu yerden açılacak yerine denir ki bu maʿnā-yı evvelden ahass olur yāhūd kulaktan aşağı çenenin nihāyet bulduğu yerde olan iki sivri kemiklerin kavuştuğu yere denir, مُلْتَقَى اللَّهْزِمَتَيْنِ [multeḳa'l-lahzimeteyn] maʿnāsına yāhūd iki çene kemiklerinin mā-beynine denir. Bunların mecmūʿunda ayrılıp açılmak melhūzdur. Cemʿi أَشْجَارٌ [eşcār] ve شُجُورٌ [şucūr] ve شِجَارٌ [şicār] gelir şīn'in kesriyle.

اَلْحُرُوفُ الشَّجْرِيَّةُ [el-ḥurūfu'ş-şecriyyet] (اَلصُّنُوفُ الزَّجْرِيَّةُ [eṣ-ṣunūfu'z-zecriyyet] vezninde) Üç harften ʿibārettir ki "شضج" kelimesi cemʿ eder, yaʿnī şīn ve ḍād-ı muʿcemeteyn ve cīm harfleridir; شَجْرٌ [şecr]-i mezkūrdan hurūc ederler.

اَلْمِشْجَرُ [el-mişcer] (مِنْبَرٌ [minber] ve مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznlerinde) ve

اَلشِّجَارُ [eş-şicār] (كِتَابٌ [kitāb] ve سَحَابٌ [seḥāb] veznlerinde) Hevdec ağaçlarına ve tahtalarına ʿalā-kavlin hevdecden sagīr bir gūne merkebe denir ki üstü açık olur, zāhiren شِبْرِيَّةٌ [şiburiyye] dedikleridir ki tarīk-i Ḥicāz’da cevārī makūlesini irkāb ederler. Ve

شِجَارٌ [şicār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Serīrin ve kerevitin altlarına üstüvār ettikleri ağaca ve tahtaya denir ki onunla serīr müstahkem durur, Fārisīde meters derler. Ve kuyunun ağızına ve istihkām için içene doğru çevirdikleri ağaçlara ve tahtalara denir. Ve deve kısmına mahsūs bir gūne damga ismidir ki şecer hey᾽etinde olur. Ve anasını emmesin diye oğlak kısmının gem gibi ağızlarına vurdukları ağaç pāresine denir ki Türkīde esnek taʿbīr olunur. Ve

شِجَارٌ [Şicār] Bir mevziʿ adıdır.

اَلشَّجَّارُ [eş-Şeccār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Esmādandır: ʿUlāse b. Şeccār sahābīdir, İmām Ẕehebī tahfīfle zabt eylemekle vehm eylemiştir. Ve Ebū Şeccār ʿAbdulḥakem b. ʿAbdullāh b. Şeccār muhaddisīndendir.

اَلشَّجِيرُ [eş-şecīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kılıca ıtlāk olunur; yukālu: ضَرَبَهُ بِالشَّجِيرِ أَيْ السَّيْفِ Ve garīb olan adama ve deveye ıtlāk olunur. Ve şol oka ıtlāk olunur ki kendi ağacından olmayan oklar aralığına düşmüş ola. Ve

شَجِيرٌ [şecīr] Sāhib maʿnāsınadır; burada sāhib gālibā sohbettendir, zīrā *Esās*’ta صَدِيقٌ [ṣadīḳ] ile mübeyyendir. Ve

شَجِيرٌ [şecīr] Kötü ve kemter şey᾽e denir; yukālu: شَيْءٌ شَجِيرٌ أَيْ رَدِيءٌ

اَلْإِنْشِجَارُ [el-inşicār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) إِشْتِجَارٌ [iştīcār] gibi uyku kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَجَرَ نَوْمُهُ إِذَا تَجَافَى عَنْهُ Ve sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَجَرَ إِذَا تَقَدَّمَ

اَلشَّجْرَةُ [eş-şecret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Küçük tāze oğlanın zekanına vazʿ eyledikleri noktacığa denir ki nazar için anası vazʿ eder. Ve nākanın memesinin hey᾽et ve mikdārına ıtlāk olunur; ʿalā-kavlin memesinin damarlarına ve cild ve lahmına ıtlāk olunur; yukālu. مَا أَحْسَنَ شَجْرَةَ ضَرْعِهَا أَيْ قَدْرَهُ وَهَيْئَتَهُ أَوْ عُرُوقَهُ وَجِلْدَهُ وَلَحْمَهُ

اَلتَّشْجِيرُ [et-teşcīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hurmānın meyve-dār olan dalı eğilip kırılmamak için cerīd üzere komak maʿnāsınadır; yukālu: شَجَّرَ النَّخْلَ بِمَعْنَى شَخَّرَهُ Ke-mā se-yuzkeru.

[ش ح ر]

اَلشَّحْرُ [eş-şaḥr] (ḥā-yı mühmele ile بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Ağız açmak maʿnāsınadır; yukālu: شَحَرَ الرَّجُلُ شَحْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَتَحَ فَمَهُ Ve

الشَّحْرُ [eş-Şaḥr] Aksā-yı Cezīretü’l-ʿArab’da ʿUmān ile ʿAden beyninde vākiʿ sāhilin ismidir ki vilāyet-i mahsūsadır, şīn’in kesriyle de zebān-zeddir, niçe bilād ve kasabāta müştemildir, anber-i Şaḥrī ona mensūbdur; muhaddisīnden Muḥammed b. Muʿāẕ er-Raḥḥāl ve şuʿarādan Muḥammed b. ʿÖmer el-Aṣġar eş-Şaḥriyyān oradandır. Ve

شَحْرٌ [şaḥr] Derenin vasatına denir. Ve su mecrāsına denir. Ve devenin yağırı sağaldıktan sonra yerinde kalan eser ve nişānına denir.

شَحِيرٌ [şeḥīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nevʿ

şecer adıdır.

اَلشَّحْوَرُ [eş-şaḥver] (قَسْوَرٌ [ḳasver] vezninde) ve

اَلشُّحْرُورُ [eş-şuḥrūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bir kuş adıdır, kara tavuk taʿbīr olunan kuştur.

اَلشِّحْرَةُ [eş-şiḥret] (şīn’in kesriyle) Darca olan nehr ve bahr ve vādī kıyısına denir.

ذُو شِحْرٍ [Ẕū-Şiḥr] İbn Vekīʿa’dır ki eẕvā᾿ taʿbīr olunan ümerā-i Yemen’den birinin lakabıdır.

[ش ح ز ر]

اَلْمُشْحَنْزِرُ [el-muşḥanzir] (nūn ve zā-yı muʿceme ile مُسْتَنْفِرٌ [mustenfir] vezninde) Bir adama şetm ve düşnām eylemeğe āmāde olan kimseye denir. ʿAlā-kavlin henüz şebāblığı ve civānlığı azca olana denir ki kemāl üzere yāl ü bāl peydā edip yiğit olmamış ola; yukālu. رَجُلٌ مُشْحَنْزِرٌ أَيْ مُسْتَعِدٌّ لِشَتْمِ الْإِنْسَانِ أَوْ هُوَ الَّذِي شَبَّ قَلِيلاً

[ش ح س ر]

اَلشَّحْسَارُ [eş-şaḥsār] (şīn’in fethiyle) Uzun şey᾿e denir.

[ش ح ظ ر]

اَلْمُشْحَنْظِرُ [el-muşḥanẓir] (ẓā-yı muʿceme ile مُسْتَغْفِرٌ [mustaġfir] vezninde) Lokmagöz adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُشْحَنْظِرٌ أَيْ جَاحِظُ الْعَيْنَيْنِ

[ش خ ر]

اَلشَّخِيرُ [eş-şeḫīr] (şīn’in fethiyle) ve

اَلشَّخْرُ [eş-şaḫr] (فَخْرٌ [faḫr] vezninde) Boğazın içinden yāhūd genizden seslenmek maʿnāsınadır ki baʿzılar bu gūne tekellüm ederler; yukālu: شَخَرَ الرَّجُلُ شَخِيرًا وَشَخْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاتَ مِنَ الْحَلْقِ أَوِ الْأَنْفِ Ve at kişnemek yāhūd ağızından seslenmek maʿnāsınadır ki murād okramaktır; yukālu: شَخَرَ الْفَرَسُ إِذَا صَهَلَ أَوْ صَاتَ مِنْ فَمِهِ Bu maʿnālarda شَخِيرٌ [şeḫīr] ism dahi olur. Ve

شَخِيرٌ [şaḫīr] Beri öte gezip çiynemekten nāşī dağdan ve bayırdan ufanıp dağılan toprak ve çakıl makūlesine denir. Ve

شَخْرٌ [şaḫr] شَرْخٌ [şarḫ] gibi civānlık hengāmının evveline denir; yukālu: هُوَ فِي شَخْرِ الشَّبَابِ أَيْ أَوَّلِهِ Zāhiren شَرْخٌ [şarḫ] maklūbudur. Ve

شَخْرُ الرَّحْلِ [şaḫru’r-raḥl] Semerin ön kaşıyla art kaşının mā-beynine denir; ve minhu yukālu: لاَ يَزَالُ فُلاَنٌ بَيْنَ شَخْرَيِ الرَّحْلِ وَهُوَ مَا بَيْنَ الْقَادِمَةِ وَالْآخِرَةِ إِذَا كَانَ مِسْفَارًا Ve

شَخْرُ الْإِسْتِ [şaḫru’l-ist] Götün yarığına denir; شَرْخُ الْإِسْتِ [şarḫu’l-ist] gibi. Ve

شَخْرٌ [şaḫr] Kezālik masdar olur, dābbe kısmı içinde galle ve ʿalef olan hararı ve çuvalı ağızıyla yırtıp dağıtmak maʿnāsına; yukālu: شَخَرَ الْبَعِيرُ مَا فِي الْغِرَارَةِ شَخْرًا إِذَا بَدَّدَهَا وَخَرَّقَهَا

اَلشِّخِّيرُ [eş-şiḫḫīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Ekserī genizden seslenip söyler olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِخِّيرٌ أَيْ كَثِيرُ النَّخِيرِ Ve ʿAbdullāh b. eş-Şiḫḫīr ashābdandır.

اَلْأَشْخَرُ [el-eşḫar] (أَشْقَرُ [aşḳar] vezninde) شَجَرُ الْعُشَرِ [şeceru’l-ʿuşer] ismidir ki سُكَّرُ الْعُشَرِ [sukkeru’l-ʿuşer] ve Türkīde tığala dedikleri zamkın şeceridir.

اَلتَّشْخِيرُ [et-teşḫīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dābbenin sırtında olan semeri ileri çekmek için üzerinde olan çulu ve palāsı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّرَ الْحِلْسَ إِذَا رَفَعَهُ حَتَّى يَسْتَقْدِمَ الرِّحَالَةَ Ve hurmānın meyvedār olan dallarını eğilip kırılmamak için cerīdi üzere vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَخَّرَ النَّخْلَ إِذَا وَضَعَ عُذُوقَهَا عَلَى الْجَرِيدَةِ

لِئَلاَّ تَنْكَسِرَ

[ش خ د ر]

شَخْدَرٌ [Şaḫder] (ẕāl-ı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ش ذ ر]

اَلشَّذْرُ [eş-şeẕr] (şīn’in fethi ve ẕāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Şol altın pārelerine denir ki hurde hurde maᶜdenden devşirilir ki hudāyī olur, taşı toprağı izābe edip kāl eylemeksizin zuhūr eder. ᶜAlā-kavlin şol boncuklara denir ki dizilmiş dizinin fāsıla için aralıklarına geçirirler, ᶜalā-reᵓyin hurde incilere denir. Müfredi شَذْرَةٌ [şeẕret]tir hā’yla. Zemaḫşerī *Esās*’ta kavl-i evveli ihtiyār eylemiştir. Kāle إِلْتَقَطَ الشَّذْرَ مِنَ الْمَعْدِنِ وَالشُّذُورَ Ve

شَذْرَةٌ [Şeẕret] Esāmīdendir: Ebū Şeẕre ez-Zibriḳān b. Bedr sahābīdir. Ve Şeẕre b. Muḥammed b. Aḥmed b. Şeẕre muhaddistir.

شَذَرَ مَذَرَ [şeẕere meẕere] (fethateynle ve şīn ve mīm’in kesriyle de cāᵓizdir ve āhirlerinin feth üzere binālarıyla) Dar-dağan ve tārümār maᶜnāsınadır. شَذَرَ [şeẕere] zikr olunan شَذْرَةٌ [şeẕret]ten ve مَذَرَ [meẕere] بَذْرٌ [beẕr]den meᵓhūzdur ki bāᵓ mīm’e ibdāl olunmuştur; yukālu: تَفَرَّقُوا شَذَرَ مَذَرَ إِذَا ذَهَبُوا فِي كُلِّ وَجْهٍ Ve bunun terkībi شَغَرَ بَغَرَ ve صَحْرَةَ بَحْرَةَ terkībleri gibidir, niteki “ب،ح،ر” māddesinde beyān olundu.

اَلشِّنْذَارَةُ [eş-şinẕāret] (şīn’in kesriyle) Pek gayretli, neng ve nāmūs sāhibi adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِنْذَارَةٌ أَيْ غَيُورٌ

اَلشَّيْذَرُ [eş-Şeyẕer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bir belde ismidir. ᶜAlā-kavlin bir فَقِيرِ مَاءٍ [faḳīru māᵓ] adıdır, yaᶜnī bir düz ve toprağı yumuşak yer ismidir ki cā-be-cā ondan eşmeler hafr olunup sular çıkar ola.

اَلشَّوْذَرُ [eş-şevẕer] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Çarşafa denir, مِلْحَفَةٌ [milḥafet] maᶜnāsına ve bu muᶜarrebdir, yaᶜnī çādır-ı Fārisī muᶜarrebidir. Ve إِتْبٌ [itb] ismidir ki nisvān-ı ᶜArabın yensiz ve yakasız gömleklerine denir, hemān ortasını yarıp boyunlarından geçirirler. Ve bādiyede bir mevziᶜ adıdır. Ve Endelüs diyārında bir belde adıdır.

اَلتَّشَذُّرُ [et-teşeẕẕur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Cenk ve kıtāle hāzırlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَهَيَّأَ لِلْقِتَالِ Ve bir adama lisānla korku vermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ فُلاَنًا إِذَا تَوَعَّدَهُ Ve gazab peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَغَضَّبَ Ve cünbüş ve neşāta gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ الرَّجُلُ إِذَا نَشِطَ Ve bir işe sürᶜat ve şitāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ الرَّجُلُ إِذَا تَسَرَّعَ إِلَى الْأَمْرِ Müᵓellif burada تَهَدَّدَ kelimesiyle tefsīr eylemekle tekrār eylemiştir, zīrā تَوَعَّدَ ve تَهَدَّدَ bir maᶜnāyadır ki ᶜukūbetle korkutmaktan ᶜibārettir. Ve dābbe kısmı iyice çayır görmekle ferah ve neşātından cünbüşe gelip başını beri öte sallayıp oynatmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَأَتْ رِعْيًا فَحَرَّكَتْ رَأْسَهَا فَرَحًا Ve kamçı bir tarafa eğilip beri öte dönüp oynamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ السَّوْطُ إِذَا مَالَ وَتَحَرَّكَ Ve nās dağılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ الْجَمْعُ إِذَا تَفَرَّقُوا Ve cenkte birbirini kahr ve irgām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرُوا فِي الْحَرْبِ إِذَا تَطَاوَلُوا Ve art eteği butlar aralığından alıp kuşağa sokmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ بِالثَّوْبِ إِذَا اسْتَثْفَرَ Ve dābbeye ensesinden binmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَذَّرَ فَرَسَهُ إِذَا رَكِبَهُ مِنْ وَرَائِهِ

اَلْمُتَشَذِّرُ [el-muteşezzir] (مُتَعَذِّرٌ [muteʿazzir] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

[ش ر ر]

اَلشَّرُّ [eş-şerr] (şīn’in fethi ve zammı ve rā’nın şeddesiyle) خَيْرٌ [ḫayr] mukābilidir ki خَيْرٌ [ḫayr] māddesinde bast olundu. Cemʿi شُرُورٌ [şurūr]dur; yukālu: هُوَ رَجُلٌ لاَ خَيْرٌ يُرْجَى مِنْهُ إِلاَّ الشَّرُّ أَيِ السُّوءُ وَالْفَسَادُ وَالظُّلْمُ Ve [ḫyar] ve شَرٌّ [şerr] kelimelerinin efʿal-i tafdīl oldukları dahi خَيْرٌ [ḫayr] māddesinde beyān olundu. Ve

شَرٌّ [şerr] ve

شَرَارَةٌ [şerāret] (şīn’lerin fethiyle) Kötülük ve yaramazlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَّ الرَّجُلُ شَرًّا وَشَرَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي ve tekūlu: شَرُرْتَ يَا فُلاَنُ مُثَلَّثَةُ الرَّاءِ يَعْنِي مِنَ الْبَابَيْنِ الْمَزْبُورَيْنِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ Ve شَرٌّ [şerr] kelimesi efʿal-i tafdīl olur; yaʿnī vasf olup efʿal-i tafdīl ile mukadder olur; tekūlu: هُوَ شَرٌّ مِنْكَ وَأَشَرُّ قَلِيلَةٌ أَوْ رَدِيئَةٌ Ve Benī ʿĀmir lügatinde hemze ile efʿal-i tafdīl olarak istiʿmāl olunur; yekūlūne: هُوَ أَشَرُّ مِنْكَ وَأَخْيَرُ مِنْكَ Müʾennesinde شَرَّةٌ [şerret] ve شُرَّى [şurrā] şīn’in zammı ve kasr ile. Ve minhu kavlu imreʾetin: أُعِيذُكَ بِاللهِ مِنْ نَفْسٍ حَيٍّ وَعَيْنٍ شُرَّى أَيْ خَبِيثَةٍ Ve

شَرٌّ [şerr] İblīs-i melʿūna ıtlāk olunur. Ve hummā ʿārızasına ve fakr u fākaya ıtlāk olunur. Ve

شَرٌّ [şerr] Kezālik masdar olur, et ve keş ve esvāb makūlesini kurumak için güneşe sermek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَّ اللَّحْمَ وَالْأَقِطَ وَالثَّوْبَ وَنَحْوَهُ شَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَضَعَهُ عَلَى خَصَفَةٍ أَوْ غَيْرِهَا لِيَجِفَّ Yaʿnī sepet makūlesi nesne üzerine vazʿ edip güneşe serdi.

اَلشَّرِيرُ [eş-şerīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلشِّرِّيرُ [eş-şirrīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) شَرٌّ [şerr] ve شَرَارَةٌ [şerāret]ten vasflardır; yukālu: رَجُلٌ شَرِيرٌ وَشِرِّيرٌ مِنْ قَوْمٍ أَشْرَارٍ وَشِرِّيرِينَ

اَلْمُشَارَّةُ [el-muşārret] (fi’l-asl مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye şergīr olup husūmet ve kavga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَارَّهُ مُشَارَّةً إِذَا خَاصَمَهُ

اَلشُّرُّ [eş-şurr] (şīn’in zammıyla) Mekrūh ve nā-hoş nesneye denir ve minhu tekūlu: مَا قُلْتُ ذَاكَ لِشُرِّكَ أَيْ لِشَيْءٍ تَكْرَهُهُ Ve

شُرٌّ [şurr] Masdar olur, ʿayblamak maʿnāsına; yukālu: شَرَّهُ شُرًّا إِذَا عَابَهُ

اَلشَّرِيرُ [eş-şerīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır, niteki zikr olundu. Ve

شَرِيرٌ [şerīr] Deryānın kıyısına ıtlāk olunur; yukālu: يَمْشِي مِنْ شَرِيرِ الْبَحْرِ أَيْ جَانِبِهِ Ve bir şecer adıdır ki deryāda nābit olur.

اَلشَّرِيرَةُ [eş-şerīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Çuvaldıza denir, مِسَلَّةٌ [misellet] maʿnāsına.

شُرَيْرَةُ [şureyret] (هُرَيْرَةٌ [hureyret] vezninde) Bintu’l-Ḥāriṡ’dir ki sahābiyyedir. Ve Ebū Şureyre tābiʿīnden Cebele b. Suḥaym künyesidir.

اَلشِّرَّةُ [eş-şirret] (şīn’in kesriyle) شَرٌّ [şerr] ve شَرَارَةٌ [şerāret]ten ismdir, şerīrliğe denir. Bu münāsebetle شِرَّةُ الشَّبَابِ [şirretu’ş-şebāb] cevānlık hengāmında olan cünbüş ve neşāt ve sermestlik hāletine ıtlāk olunur; yukālu: أَيْنَ شِرَّةُ الشَّبَابِ أَيْ نَشَاطُهُ

اَلشِّرَارُ [eş-şirār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلشَّرَرُ [eş-şerer] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Kıvılcıma denir. Müfredi شَرَارَةٌ [şerāret] ve شَرَرَةٌ [şereret]tir.

اَلْإِشْرَارُ [el-işrār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nesneyi kurutmak için sermek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَرَّ اللَّحْمَ وَالْأَقِطَ وَالثَّوْبَ بِمَعْنَى شَرَّهُ Ve izhār eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَشَرَّ الشَّيْءَ إِذَا أَظْهَرَهُ Ve bir kimseyi şerre nisbet eylemek yaʿnī şerīr adamdır demek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَرَّ فُلاَنًا إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الشَّرِّ

اَلتَّشْرِيرُ [et-teşrīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve اَلتَّشْرِيَةُ [et-teşriyet] (rā’yı yā’ya ibdālle) Bu dahi bir şey͗i kurutmak için güneşe sermek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَّرَهُ وَشَرَّاهُ بِمَعْنَى أَشَرَّهُ Ve

تَشْرِيرٌ [teşrīr] Bir adamı nās arasında zikr-i kabīhle rüsvā ve teşhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرَّرَهُ إِذَا أَشْهَرَهُ فِي النَّاسِ

اَلْإِشْرَارَةُ [el-işrāret] (hemzenin kesriyle) Pastırmaya denir, قَدِيدٌ [ḳadīd] maʿnāsına. Ve güneşte kurutmak için üzerine keş serdikleri sepet ve tabla makūlesine denir. Ve kesret üzere olan deve sürüsüne denir.

اَلْإِسْتِشْرَارُ [el-istişrār] Bir adam kesretli deve sürüsüne mālik olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَشَرَّ فُلاَنٌ إِذَا صَارَ ذَا إِشْرَارَةٍ مِنَ الْإِبِلِ

اَلشَّرَّانُ [eş-şerrān] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Sineğe şebīh bir cānver adıdır. Bunu şārih أَذًى [eẕā] ile beyān eylemiştir ki tatarcık dedikleridir. Müfredi شَرَّانَةٌ [şerrānet]tir.

اَلشَّرَاشِرُ [eş-şerāşir] (şīn-i ūlānın fethi ve sāniyenin kesriyle) Nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: أَلْقَى عَلَيْهِ شَرَاشِرَهُ أَيْ نَفْسَهُ حِرْصًا وَمَحَبَّةً ve yukālu: بَاشَرَ بِهِ بِشَرَاشِرِهِ أَيْ بِنَفْسِهِ Ve ahmāl ve eskāl maʿnāsınadır. Ve sevgiye denir, muhabbet maʿnāsına. Ve cesedin mecmūʿuna denir ki baştan ayağa dek kālıbdır. Ve at ve deve makūlesinin kuyrukları ucuna denir ki zā͗id salınan kıllar ve tüyler olacaktır. Müfredi شَرْشَرَةٌ [şerşeret]tir. Ve

شَرَاشِرُ [Şerāşir] Bir mevziʿ adıdır.

اَلشَّرْشَرَةُ [eş-şerşeret] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: شَرْشَرَهُ إِذَا قَطَّعَهُ Ve bir nesneyi diş ile ısırıp kaptıktan sonra beri öte silkmek maʿnāsınadır, azgın devenin kārıdır; yukālu: شَرْشَرَ الشَّيْءَ إِذَا عَضَّهُ وَنَفَضَهُ Ve yılan sokmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرْشَرَتِ الْحَيَّةُ إِذَا عَضَّتْ Ve davar ʿalef yemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرْشَرَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ إِذَا أَكَلَتْهُ Ve bıçak makūlesini taşa sürüp bilemek maʿnāsınadır; yukālu: شَرْشَرَ السِّكِّينَ إِذَا أَحَدَّهَا عَلَى حَجَرٍ

اَلشُّرْشُورُ [eş-şurşūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bir kuş adıdır, bunu peygamber kuşu ile beyān ederler ki serçeden büyücektir.

اَلشِّرْشِرَةُ [eş-şirşiret] (kesreteynle) Bir nevʿ otluk adıdır. Ve her nesneden bir bölüğe ve bir kıtʿaya denir; tekūlu: فَرِّقْ شِرْشِرَةً مِنْهُ أَيْ قِطْعَةً

شُرَاشِرُ [Şurāşir] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde)

شُرَيْشِرُ [Şureyşir] (مُسَيْجِدٌ [museycid] vezninde)

شُرَيْشِيرُ [Şureyşīr] (مُحَيْرِيبٌ [muḥayrīb] vezninde)

شَرْشَرَةُ [Şerşeret] (كَلْكَلَةٌ [kelkelet] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

شُرَيْرٌ [Şureyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

شَرَّى [Şerrā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Hemedān kazāsında bir nāhiye ismidir.

شَرَوْرَى [Şerevrā] (فَعَوْعَلٌ [fefevʿal] vezninde) Benī Suleym yurdunda bir dağın adıdır.

اَلْمُشَرْشِيرُ [el-muşerşīr] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana denir.

اَلشَّرْشَرُ [eş-şerşer] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bir nebāt adıdır ki ip gibi tel tel yer üzere uzanıp gider; şīnlerin kesriyle de lügattir. Ve üzerinden yağı tekātur eden biryāna

vasf olur; yukālu: شِوَاءٌ شَرْشَرٌ إِذَا كان يَتَقَاطَرُ دَسَمُهُ

[ش ز ر]

اَلشَّزْرُ [eş-şezr] (şīn'in fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir kimse rū-be-rū bakmayıp bugz ve heybet bakışıyla bir taraftan ve bir yandan doğru bakmak maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin iᶜrāzı mutazammın hasmāne bakmak yāhūd göz kuyruğuyla dargın bakışı gibi bakmak yāhūd doğru bakmayıp sağdan soldan bakıştırmak maᶜnāsınadır ki bu dahi gazabdan nāşī olur. Hülāsa akvāl-i mezkūrenin mecmūᶜunda muhabbet ve nüvāziş nazarı olmayıp bugz ve gazab nazarı derkārdır, zamānenin erbāb-ı kemāle nazarı gibi; yukālu: شَزَرَهُ وَإِلَيْهِ شَزْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَظَرَهُ مِنْهُ أَيْ مِنْ نَفْسِهِ فِي أَحَدِ شِقَّيْهِ أَوْ هُوَ نَظَرٌ فِيهِ إِعْرَاضٌ أَوْ نَظَرُ الْغَضْبَانِ بِمُؤْخِرِ الْعَيْنِ أَوِ النَّظَرُ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ Ve bir kimseye mızrak sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَزَرَ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ Ve göz değirmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَزَرَهُ إِذَا أَصَابَهُ بِالْعَيْنِ Ve ipi soluna bükmek maᶜnāsınadır ki şedīdü'l-fetl olur, ᶜalā-kavlin taşrasından büküp içine çevirmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَزَرَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ عَنِ الْيَسَارِ أَوْ فَتَلَ مِنْ خَارِجٍ وَرَدَّهُ إِلَى بَطْنِهِ Ve

شَزْرٌ [şezr] Doğru bükülmeyip tersine bükülmüş ipe ve urgana denir, vasf bi'l-masdardır; yukālu: غَزْلٌ شَزْرٌ إِذَا كَانَ مَفْتُولاً عَلَى غَيْرِ اسْتِوَاءٍ Ve el değirmenini sağına doğru çevirmeğe denir, niteki mukābiline بَتٌّ [bett] denir; yukālu: طَحَنَ بِالرَّحَى شَزْرًا إِذَا أَدَارَ يَدَهُ عَنْ يَمِينِهِ Ve

شَزْرٌ [şezr] Şiddet ve suᶜūbet maᶜnāsınadır; tekūlu: كَلَّفَنِي أَمْرًا فِيهِ شَزْرٌ أَيْ شِدَّةٌ وَصُعُوبَةٌ

اَلْإِشْتِشْزَارُ [el-iştişzār] Bu dahi ip ve saç makūlesini kavī olmak için soldan sağa doğru bükmek maᶜnāsınadır ve bu maᶜnāda lāzım olur; yukālu: إِسْتَشْزَرَ الْحَبْلَ فَاسْتَشْزَرَ هُوَ أَيْ فَتَلَهُ عَنِ الْيَسَارِ فَتَفَتَّلَ

اَلتَّشَزُّرُ [et-teşezzur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَزَّرَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve cenk ve kıtāle hāzırlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَزَّرَ لِلْقِتَالِ إِذَا تَهَيَّأَ

شَيْزَرُ [Şeyzer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Ḥamā kurbünde bir belde adıdır.

اَلتَّشَازُرُ [et-teşāzur] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Birbirine hışmāne ve hasmāne bakışmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَازَرَ الْقَوْمُ إِذَا نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ شَزْرًا

اَلْأَشْزَرُ [el-eşzer] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kırmızı akan süte denir ki hayvānın ᶜilletinden neş᾽et eder, kan gibi gelir; yukālu: لَبَنٌ أَشْزَرُ أَيْ أَحْمَرُ

اَلشَّزْرَاءُ [eş-şezrā᾽] (حَمْرَاءُ [ḥamrā᾽] vezninde) Kızıl göze vasf olur, arslan ve mecnūn gözleri gibi; yukālu: عَيْنٌ شَزْرَاءُ أَيْ حَمْرَاءُ

اَلشَّزَرُ [eş-şezer] (fethateynle) Göz kızıl olmağa denir; yukālu: فِي لَحْظِهَا شَزْرٌ أَيْ حُمْرَةٌ

اَلشُّزْرَةُ [eş-şuzret] (şīn'in zammıyla) İsmdir, gözde olan kızıllığa denir; yukālu: بِعَيْنِهِ شُزْرَةٌ أَيْ حُمْرَةٌ

[ش ص ر]

اَلشَّصْرُ [eş-şaṣr] (عَصْرٌ [ᶜaṣr] vezninde) Dikişi seyrek seyrek dikmek maᶜnāsınadır ki oyulkamak ve pek seyreğine ilmek taᶜbīr olunur; yukālu: شَصَرَ الثَّوْبَ شَصْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَاطَهُ مُتَبَاعِدَةً Ve sığır boynuzuyla süşmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَصَرَ الثَّوْرُ إِذَا نَطَحَ بِقَرْنِهِ Ve dürtmek ve sançmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَصَرَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ Ve öte cānibe atlamak maᶜnāsınadır; yukālu: شَصَرَ إِلَى جَانِبِ الْخَرْقِ إِذَا طَفَرَ Ve gövdeye diken batmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَصَرَتْهُ الشَّوْكَةُ

إِذَا شَاكَتْهُ Bu maʿnādan ism شَصِيرٌ [şeṣīr]dir, şīn'in fethiyle ki gövdeye diken batmağa denir. Ve

شَصْرٌ [şaṣr] Teznīd-i nāka maʿnāsınadır ki "ز،ن،د" māddesinde beyān olundu; tekūlu: شَصَرْتُ النَّاقَةَ شَصْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا زَنَّدْتَهَا تَزْنِيدًا Ve nākanın burunları deliklerinin aralığına شِصَارٌ [şiṣār] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَصَرَ النَّاقَةَ إِذَا جَعَلَ بَيْنَ مِنْخَرَيْهَا شِصَارًا

اَلشِّصَارُ [eş-şiṣār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol tahta parçasına denir ki nākanın burunları deliklerinin aralığına idhāl ederler. Ve

شِصَارٌ [Şiṣār] Bir recül ve bir cinnī ismleridir. Ve تَزْنِيدٌ [teznīd] hılāline denir ki bu dahi "ز،ن،د" māddesinde zikr olundu.

اَلتَّشْصِيرُ [et-teşṣīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi nākanın burunları deliklerinin aralığına شِصَارٌ [şiṣār] sokuşturmak maʿnāsınadır; yukālu: شَصَّرَ النَّاقَةَ بِمَعْنَى شَصَرَهَا

اَلشِّصْرُ [eş-şiṣr] (şīn'in kesriyle) Bu dahi تَزْنِيدٌ [teznīd] hılāline denir, شِصَارٌ [şiṣār] gibi.

اَلشَّصَرُ [eş-şeṣar] (fethateynle) Şol geyik yavrusuna denir ki süsmek kertesine bālig olmuş ola, ʿalā-kavlin bir aylık ola yāhūd henüz bir hoşça kuvvetlenmemiş ola yāhūd gerçi vücūduna kuvvet gelip lākin beri öte henüz sıçrayıp gezmeğe liyākati olmaya. Müʾennesinde شَصَرَةٌ [şeṣaret] denir. Cemʿi أَشْصَارٌ [eşṣār] gelir. Ve

شَصَرٌ [şeṣar] Bir küçük kuş adıdır.

اَلشَّاصِرُ [eş-şāṣir] ve

اَلشَّوْصَرُ [eş-şevṣar] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) شَصَرٌ [şeṣar] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلشُّصُورُ [eş-şuṣūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) Kelām-ı havf u hayretten bir adamın gözü dönüp öylece belerip kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شَصَرَ بَصَرُهُ عِنْدَ الْمَوْتِ شُصُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَخَصَ وَانْقَلَبَتِ الْعَيْنُ ʿAlā-kavlin bunda savāb olan شَصَا olmaktır ki muʿtelldir.

اَلشَّاصِرَةُ [eş-şāṣirat] Yırtıcı cānver sayd edecek bir gūne tuzak ismidir.

[ش ط ر]

اَلشَّطْرُ [eş-şaṭr] (سَطْرٌ [saṭr] vezninde) Bir şeyʾin nısfına ve cüzʾüne denir ki murād iki cüzʾünden bir cüzʾü olacaktır. Fi'l-asl munfasıl olana mevzūʿ olup baʿdehu gayr-i munfasıl olan nısfta dahi istiʿmāl olundu ve minhu hadīsu'l-isrāʾi: "فَوَضَعَ شَطْرَهَا" أَيِ الصَّلَاةَ أَيْ بَعْضَهَا Cemʿi أَشْطُرٌ [eştur] ve شُطُورٌ [şuṭūr] gelir. Ve

شَطْرٌ [şaṭr] Cihet ve semt ve nāhiye maʿnāsınadır. Bu maʿnāda ondan fiʿl mutasarrıf olmaz yāhūd شَطَرَ شَطْرَهُ denir, قَصَدَ قَصْدَهُ maʿnāsına. Ve

شَطْرٌ [şaṭr] Nākanın ve sāʾir mevāşīnin iki memesini sağıp iki āher memesini terk eylemek maʿnāsınadır, zīrā ileri ve geri dört memeleri olmakla her iki memeye bir شَطْرٌ [şaṭr] ıtlāk olunur ve ondan fiʿl tasarruf olundu; yukālu: شَطَرَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَ شَطْرًا مِنْ خِلْفِهَا وَتَرَكَ شَطْرًا Bu شَطْرٌ [şaṭr]ın dahi cemʿi أَشْطُرٌ [eştur] gelir ve minhu'l-meselu: "حَلَبَ فُلَانٌ اَلدَّهْرَ أَشْطُرَهُ" إِذَا جَرَّبَهُ خَيْرَهُ وَشَرَّهُ Yaʿnī "Dehrin hayr ve şerrini tecribe eylemiş, takallübāt-ı kevniyyeye uğramış, germ ü serd keşīde ve nīk ve bed çeşīde kimse" demektir, nākanın bir defʿa iki ön memelerini ve bir defʿa iki art memelerini sağmaktan müsteʿārdır. Ve أَشْطُرَهُ kelimesi اَلدَّهْرَ lafzından bedeldir; ve kavluhu sallallāhu ʿaleyhi ve selleme: "مَنْ مَنَعَ صَدَقَةً

فَإنَّا آخِذُوهَا وَشَطْرَ مَالِهِ“ هٰكَذَا رَوَاهُ بَهْزٌ وَوُهِّمَ وَإنَّمَا الصَّوَابُ ”وَشُطِرَ مَالُهُ“ كَعُنِيَ يُعْنَى عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ جُعِلَ مَالُهُ شَطْرَيْنِ فَيَتَخَيَّرُ عَلَيْهِ الْمُصَدِّقُ فَيَأْخُذُ الصَّدَقَةَ مِنْ خَيْرِ الشَّطْرَيْنِ عُقُوبَةً لِمَنْعِهِ الزَّكَاةَ

Hadīs-i mezkūr mānicü’z-zekāt hakkında vārid olup rüvāttan Behz, شطر kelimesini şīn’in fethi ve tā’nın sükūnu ve rā’nın nasbı ve مَالِهِ kelimesinin cerriyle rivāyet eylemekle müʾellif onu tevhīm eyledi, zīrā ona göre cebren hem zekātını ve hem nısf-ı mālını müsādere ile almak iktizā eder. Vech-i savāb üzere cibāre mechūl bünyesiyle olmakla cāmil o mālı aclā ve ednā olarak iki bölük edip cukūbeten li-sāhibihi zekātı aclā bölüğünden ahz eylemekte mütehayyirdir demek olur. *Nihāye*’de baczı vücūh-ı sāʾire ve işbu hadīsin cinde’l-bacz mensūhiyyeti mersūmdur.

اَلتَّشْطِيرُ [et-teşṭīr] (تَفْعِيلٌ [tefcīl] vezninde) Nākanın memesinin iki emziğini sarıp ikisini terk eylemek macnāsınadır; yukālu: شَطَّرَ النَّاقَةَ إذَا صَرَّ خِلْفَيْهَا وَتَرَكَ خِلْفَيْنِ Ve bir nesneyi yarısından iki bölmek macnāsınadır; yukālu: شَطَّرَ الشَّيْءَ إذَا نَصَّفَهُ

اَلشَّطُورُ [eş-şaṭūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol koyuna denir ki memelerinin birisi kuruyup soğuşmuş ola, calā-kavlin iki emziğinin birisi āherinden uzun ola; yukālu: شَاةٌ شَطُورٌ إذَا كَانَتْ يَبِسَ أَحَدُ خِلْفَيْهَا أَوْ كَانَ أَحَدُ طُبْيَيْهَا أَطْوَلَ مِنَ الْآخَرِ Ve şol sevb ve döşeme makūlesine denir ki carzı tarafından olan köşelerinin birisi dīgerinden uzun ola, Fārisīde ona kūs denir; yukālu: ثَوْبٌ شَطُورٌ إذَا كَانَ أَحَدُ طَرَفَيْ عَرْضِهِ أَطْوَلَ مِنَ الْآخَرِ

اَلشُّطُورُ [eş-şuṭūr] (zammeteynle) ve

اَلشُّطُورَةُ [eş-şuṭūret] (hā’yla) Macnā-yı mezkūrdan masdardır; yukālu: شَطَرَتِ الشَّاةُ وَشَطُرَتْ شُطُورًا وَشُطُورَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إذَا صَارَتْ شَطُورًا Ve

شُطُورٌ [şuṭūr] Bir adam bir kimseye bakar iken onun gayrısına bakar gibi bakmak macnāsınadır, gūyā ki nazarını iki bölük eylemiş olur; yukālu: شَطَرَ بَصَرُهُ شُطُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إذَا صَارَ كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إلَيْكَ وَإلَى آخَرَ يَعْنِي كَأَنَّهُ نَصَّفَ بَصَرَهُ Ve

شُطُورٌ [şuṭūr] ve

شُطُورَةٌ [şuṭūret] شَطَارَةٌ [şaṭāret] macnāsına gelir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلشِّطْرَةُ [eş-şiṭret] (فِطْرَةٌ [fiṭrat] vezninde) İsmdir, bir adamın evlādlarının nısfı erkek ve nısfı dişi olmağa denir, meselā dört evlādının ikisi oğlan ve ikisi kız olmak gibi; yukālu: وَلَدُهُ شِطْرَةٌ أَيْ نِصْفٌ ذُكُورٌ وَنِصْفٌ إنَاثٌ

اَلشَّطْرَانُ [eş-şaṭrān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Yarısı dolmuş kaba denir; yukālu: إنَاءٌ شَطْرَانُ إذَا بَلَغَ الْكَيْلُ شَطْرَهُ ve yukālu: قَصْعَةٌ شَطْرَى

اَلشَّاطِرُ [eş-şātir] Şol şūh ve küstāh ve bī-cār-meşreb kimseye denir ki ehl ve mütecallakāt ve ahbābına muvāfakat üzere olmayıp lüʾm ve habāset ve lāübāliyāne xxvazc ve hareketle onları cāciz eder ola; yukālu: هُوَ شَاطِرٌ وَهُوَ مَنْ أَعْيَا أَهْلَهُ خُبْثًا

اَلشَّطَارَةُ [eş-şaṭāret] (نَظَارَةٌ [naẓāret] vezninde) Bir kimse شَاطِرٌ [şāṭir] olmak macnāsınadır; yukālu: شَطَرَ الرَّجُلُ وَشَطُرَ شَطَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إذَا كَانَ شَاطِرًا وَهُوَ مَنْ أَعْيَا أَهْلَهُ خُبْثًا Hālen lisānımızda şātır ve şatāretli adam tacbīrimiz, bundan meʾhūzdur, lākin şatāret cunvānı isticmāl-ı medīhaya nā-mülāyimdir.

اَلشُّطُورُ [eş-şuṭūr] ve

اَلشُّطُورَةُ [eş-şuṭūret] (şīn’lerin zammıyla) ve

اَلشَّطَارَةُ [eş-şaṭāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vez-

ninde) Bir kavm ve cemāʿate ragm ve infiʿāl sebebiyle aralarından ayrılıp bertaraf olmak maʿnāsınadır, nısf maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: شَطَرَ فُلَانٌ عَنْهُمْ شُطُورًا وَشُطُورَةً وَشَطَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَزَحَ عَنْهُمْ مُرَاغِمًا لَهُمْ

اَلشَّطِيرُ [eş-şaṭīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: مَنْزِلٌ شَطِيرٌ أَيْ بَعِيدٌ Ve garīb adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَطِيرٌ أَيْ غَرِيبٌ

اَلْمَشْطُورُ [el-meşṭūr] كَامَخٌ [kāmaḫ] dedikleri katık sürülmüş ekmeğe denir. Ve كَامَخٌ [kāmaḫ], māddesinde beyān olundu; yukālu: خُبْزٌ مَشْطُورٌ أَيْ مَطْلِيٌّ بِالْكَامَخِ Ve

مَشْطُورٌ [meşṭūr] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında bahr-i recez-i müseddesten eczā-i selāsesi tenkīs olunmakla müselles kalmış olan beyte denir ki birer mısrāʿ kalmış olur; ekser-i ürcūzeler onda manzūmedir; ʿinde’l-baʿz bu eşʿārdan maʿdūd değildir.

اَلشُّطُرُ [eş-şuṭur] (zammeteynle) Bu dahi baʿīd maʿnāsınadır; yukālu: نَوًى شُطُرٌ أَيْ بَعِيدَةٌ Burada بَعِيدَةٌ [baʿīdet]in teʾnīsi نِيَّةٌ [niyyet] yāhūd فِرْقَةٌ [firḳat] teʾvīliyledir.

شَطَاطِيرُ [Şeṭāṭīr] (قَنَاطِيرُ [ḳanāṭīr] vezninde) Mısır’da Ṣaʿīd-i Ednā vilāyetinde bir kūre adıdır.

اَلْمُشَاطَرَةُ [el-muşāṭarat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile bir nesneyi yarı bölüşmek maʿnāsınadır; tekūlu: شَاطَرْتُهُ مَالِي إِذَا نَاصَفْتَهُ

اَلْمُشَاطِرُ [el-muşāṭir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Obası yāhūd hānesi muttasıl olan komşuya denir; tekūlu: هُمْ مُشَاطِرُونَا أَيْ دُورُهُمْ تَتَّصِلُ بِدُورِنَا

[ش ع ر]

اَلشِّعْرُ [eş-şiʿr] (şīn’in kesri ve ʿayn’ın sükūnuyla) ve

اَلشَّعْرُ [eş-şaʿr] (şīn’in fethiyle) ve

اَلشَّعْرَةُ [eş-şaʿret] (şīn’in harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلشِّعْرَى [eş-şiʿrā] (ذِكْرَى [ẕikrā] vezninde) ve

اَلشُّعْرَى [eş-şuʿrā] (رُجْعَى [rucʿā] vezninde) ve

اَلشُّعُورُ [eş-şuʿūr] (ظُهُورٌ [ẓuhūr] vezninde) ve

اَلشُّعُورَةُ [eş-şuʿūret] (شُطُورَةٌ [şuṭūret] vezninde) ve

اَلْمَشْعُورُ [el-meşʿūr] (مَيْسُورٌ [meysūr] vezninde) ve

اَلْمَشْعُورَةُ [el-meşʿūret] (hā’yla) ve

اَلْمَشْعُورَاءُ [el-meşʿūrāʾ] مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫāʾ] vezninde ki on iki masdardır, bir nesneyi hoşça fehm edip zekā ve zihn ve fetānetle mezāyā ve dakīkasına varıp iyice idrāk eylemek maʿnāsınadır ki عِلْمٌ [ʿilm]den ahass olur, bundan tanımak ile taʿbīr olunur; yukālu: شَعَرَ بِهِ وَشَعُرَ شِعْرًا وَشَعْرًا وَشَعْرَةً مُثَلَّثَةً وَشِعْرَى وَشُعْرَى وَشُعُورًا وَشُعُورَةً وَمَشْعُورًا وَمَشْعُورَةً وَمَشْعُورَاءَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا عَلِمَ بِهِ وَفَطِنَ لَهُ وَعَقَلَهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre asl شَعْرٌ [şaʿr] şīn’in fethiyle kıla mevzūʿdur, ondan dikkat vechiyle olan ʿilm maʿnāsı ahz ve tasarruf ve niçe maʿānī teferruʿ kılındı. İntehā. Ve minhu kavluhum لَيْتَ شِعْرِي فُلَانًا وَلِفُلَانٍ وَعَنْ فُلَانٍ مَا صَنَعَ أَيْ لَيْتَنِي شَعَرْتُ Yaʿnī “N’olaydı filānın ne yaptığını bileydim!” Ve

شِعْرٌ [şiʿr] (şīn’in kesriyle) Kelām-ı manzūm ve kavl-i mevzūnda gālib-i istiʿmāl olmuştur. Gerçi her عِلْمٌ [ʿilm], شِعْرٌ [şiʿr] olup lākin manzūmenin vezn ve kāfiye sebebiyle şeref ve imtiyāzı bāʿis-i

ıtlāk oldu, niteki ᶜilm-i şerīᶜatte فِقْهٌ [fiḳh] ve Süreyyā'da نَجْمٌ [necm] istiᶜmāl-i gālib olmuştur. Cemᶜi أَشْعَارٌ [eşᶜār] gelir. Şārih der ki vech-i mezkūr üzere شِعْرٌ [şiᶜr] meᵓhazında iᶜmāl-i zihn ü fetānet muᶜteber olup o dahi kasdın eseri olmakla ittifākī āyāt ve ehādīs-i mevzūneye شِعْرٌ [şiᶜr] ıtlāk olunmaz. Ve

شِعْرٌ [şiᶜr] ve

شَعْرٌ [şaᶜr] (şīn'in fethiyle) Gazel ve kasīde gibi mevzūn ve manzūm ve mukaffā kelām söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَعَرَ فُلاَنٌ وَشَعُرَ شِعْرًا وَشَعْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا قَالَ شِعْرًا ᶜAlā-kavlin bāb-ı hāmisten şiᶜri güzel ve rengīn ve matbūᶜ söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَعُرَ فُلاَنٌ إِذَا أَجَادَ الشِّعْرَ

Mütercim der ki bāb-ı hāmis efᶜāl-i garīziyye ve secāyāya müteᶜallik olmakla kavl-i ahīr murtazā-yı cemāhīrdir, yaᶜnī kaldırım şāᶜirleri hakkında bāb-ı hāmisten tasrīf olunmaz, belki māder-zād olup bi't-tabᶜ şāᶜir hakkında īrād olunur. Bu münāsebetle şu mutāyebenin sebti revā görüldü: Selefte Diᶜbil nām şāᶜirin bir dostu var idi ki zuᶜmünce şāᶜir-i bī-nazīr geçinir idi, hemīşe tefevvüh eylediği beyt galat ve hatādan sālim olmaz idi. Bir gün işbu "إِنَّ ذَا الْحُبَّ شَدِيدٌ لَيْسَ يُنْجِيهِ الْفِرَارُ || وَنَجَا مَنْ كَانَ لاَ يَعْشِقُ مِنْ ذُلِّ الْمَخَازِي" beytini inşā ve Diᶜbil'e ᶜarz eyledikte Diᶜbil dedi ki "Ey ᶜazīz, beyt-i mezbūr mukaffā olmamış, zīrā mısrāᶜ-ı evvel rāᵓ ve sānī zā-yı muᶜceme üzere mebnīdir ve bu makbūl değildir." Şāᶜir efendi dedi ki "Nokta vazᶜ eyleme ki o dahi mühmel olmakla yekkāfiye ola." Diᶜbil bu mahzūrun defᶜine "Bārekallāh! Çāre buldun lākin mısrāᶜ-ı evvelin āhiri merfūᶜ ve sānīnin mecrūr olmakla bu dahi meᶜāyībdendir" dedikte şāᶜir olacak yādigār, Diᶜbil'e hitābāne "ᶜAceb ahmak adam imişsin, ben nokta vazᶜ eyleme diyorum, sen iᶜcām ve iᶜrāb edeyim dersin" diye tahmīk eylemiştir. İntehā. Ve

شِعْرٌ [şiᶜr] ᶜAvret ile bir شِعَارٌ [şiᶜār] içre yatmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَعَرَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَامَ مَعَهَا فِي شِعَارٍ

اَلشَّاعِرُ [eş-şāᶜir] شَعْرٌ [şaᶜr] kelimesinden vasftır, şiᶜr söyleyen adama denir. Cemᶜi شُعَرَاءُ [şuᶜarāᵓ]dır, عُلَمَاءُ [ᶜulemāᵓ] gibi.

Mişbāḥ'ın beyānına göre fāᶜil fuᶜalāᵓ üzere cemᶜlenmek nādirdir, عَاقِلٌ [ᶜāḳil] ve عُقَلاَءُ [ᶜuḳalāᵓ] ve صَالِحٌ [ṣāliḥ] ve صُلَحَاءُ [ṣulaḥāᵓ] ve ᶜinde'l-baᶜz بَارِحٌ [bāriḥ] ve بُرَحَاءُ [bureḥāᵓ] şüzūz üzere geldiler. Ve شَاعِرٌ [şāᶜir] bāb-ı hāmisten iken kıyās vasfı faᶜīl üzere gelmektir, شَرِيفٌ [şerīf] ve شُرَفَاءُ [şurefāᵓ] gibi, lākin habbe-i maᶜhūde ismi olan شَعِيرٌ [şaᶜīr]e iltibās şāᵓibesine mebnī fuᶜalāᵓ üzere īrād olundu. İntehā. Ve

شَاعِرٌ [şāᵓir]in ᶜinde'l-ᶜArab merātib-i ᶜadīdesi vardır: مُفْلِقٌ [mufliḳ] yaᶜnī fasīh ve belīg ve māhir olan şāᶜire خِنْذِيذٌ [ḫinẕīẕ] derler ki müntehā-yı merātibdir. Ondan dūn olanına شَاعِرٌ [şāᶜir] derler. Baᶜdehu musaggar bünyesiyle شُوَيْعِرٌ [şuveyᶜir] derler, şāᶜircik demektir. Baᶜdehu شُعْرُورٌ [şuᶜrūr] derler, tahvīl-i bünye ile عُصْفُورٌ [uṣfūr] vezninde. Baᶜdehu مُتَشَاعِرٌ [muteşāᶜir] derler. Baᶜdehu بَاعِرٌ [bāᶜir] derler ki بَعْرٌ [baᶜr] dan meᵓhūzdur, bokçu demektir. Ve شَاعِرٌ [şāᶜir] lafzı gāh olur ki شِعْرٌ [şiᶜr] kelimesini teᵓkīd ve mübālaga için vasfen īrād olunur; yukālu: شِعْرٌ شَاعِرٌ أَيْ جَيِّدٌ كَمَا يُقَالُ لَيْلٌ لاَئِلٌ وَظِلٌّ ظَلِيلٌ

اَلشُّوَيْعِرُ [eş-Şuveyᶜir] (musaggar bünye-

siyle) Şuᶜarādan Muḥāmmed b. Ḥumrān el-Cuᶜfī ve Rebīᶜa b. ᶜOs̱mān el-Kinānī ve Hāniʾ b. Tevbe eş-Şeybānī lakablarıdır.

اَلْأَشْعَرُ [el-Eşᶜar] Beliyy kabīlesinden bir şāᶜirin ismidir. Ve ᶜAmr b. Ḥāris̱e el-Esedī lakabıdır. Ve Sebe neslinden Nebt b. Uded nām kimsenin lakabıdır, gövdesi kıllı doğmakla mülakkab olmuştur ve o, Yemen'de bir kabīlenin pederidir ki kabīle-i Eşᶜar ki kabīle-i ᶜazīmedir, ondan münşaᶜibdir; Ebū Mūsā el-Eşᶜarī o kabīle ricālindendir. Cemᶜ-i nisbetinde أَشْعَرِيُّونَ [Eşᶜariyyūn] denir, yā'nın hazfiyle أَشْعَرُونَ [Eşᶜarūn] dahi derler; yukālu: جَاءَتْكَ الْأَشْعَرُونَ بِحَذْفِ يَاءِ النَّسَبِ Ve

أَشْعَرُ [eşᶜar] Gövdesi çok ve uzun kıllı kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَشْعَرُ إِذَا كَانَ كَثِيرَ الشَّعْرِ وَطَوِيلَهُ Ve

أَشْعَرُ [eşᶜar] Davar kısmının tırnağının nihāyet bulduğu çevresi derisine denir ki kıl ve tüy bittiği yerin mebdeʾidir, yukarısına nisbet pek kıllı olur. Ve fercin bir cānibine ıtlāk olunur. Ve siğil tarzında şol hurde hurde nesnelere denir ki koyun kısmının bakanakları aralıklarında zuhūr eder. Ve

أَشْعَرُ [Eşᶜar] Bir dağın adıdır. Ve tırnağın altında çıkan ete denir; cemᶜi شُعْرٌ [şuᶜur] gelir zammeteynle.

اَلْإِشْعَارُ [el-işᶜār] (hemzenin kesriyle) Bir adama bir nesneyi bildirmek ve āgāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَهُ الْأَمْرَ وَبِهِ إِذَا أَعْلَمَهُ Ve çizme makūlesi nesnenin koncu içre kıl döşemek maᶜnāsınadır ki bedevī Aᶜrābın astarları yerindedir; yukālu: أَشْعَرَ الْخُفَّ إِذَا بَطَّنَهُ بِشَعْرٍ Ve anası karnında olan yavru kıllanmak ve tüylenmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَ الْجَنِينُ إِذَا نَبَتَ عَلَيْهِ الشَّعْرُ Ve hayvān kısmı tüylenmiş yavru düşürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَلْقَتْ جَنِينَهَا وَعَلَيْهِ شَعْرٌ Ve bir kimseye شِعَارٌ [şiᶜār] giydirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَهُ الشِّعَارَ إِذَا أَلْبَسَهُ غَيْرُهُ Ve derūne gam ve tasa yapışmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki gūyā bedende olan kıl mesābesinde olur; yukālu: أَشْعَرَ الْهَمُّ قَلْبِي إِذَا لَزِقَ بِهِ Ve bir şeyʾi bir şeyʾe yapıştırmak maᶜnāsına müteᶜaddī olur; yukālu: أَشْعَرَهُ بِهِ إِذَا أَلْزَقَهُ بِهِ Ve cenkte her fırka şiᶜārlarıyla nidā eylemek ᶜalākavlin her fırka birbirini bilip tanımak için kendilerine şiᶜār vazᶜ ve taᶜyīn kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَ الْقَوْمُ إِذَا نَادَوْا بِشِعَارِهِمْ أَوْ جَعَلُوا لِأَنْفُسِهِمْ شِعَارًا Ve hacc menāsikinden kurbān devesine iᶜlām için ᶜalāmet ve nişān eylemek maᶜnāsınadır ki murād hörgücünün sağ tarafını bıçakla bir mikdār şakk edip yāhūd bir nesne ile dürtüp kanatırlar, tā ki kurbānlık olduğuna nişān ola; yukālu: أَشْعَرَ الْبَدَنَةَ إِذَا أَعْلَمَهَا وَهُوَ أَنْ يَشُقَّ جِلْدَهَا أَوْ يَطْعَنَهَا حَتَّى يَظْهَرَ الدَّمُ Ve temrene ve bıçağa pirāzvāne geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْعَرَ النِّصَابَ وَالنَّصْلَ إِذَا جَعَلَ لَهَا شَعِيرَةً

اَلشَّعْرُ [eş-şaᶜr] (şīn'in fethi ve ᶜayn'ın sükūnu ve halkiyye olmakla fethiyle) Cismde nābit olan şeyʾe denir; yünden ve tüyden mā-ᶜadāsıdır ki Fārisīde mūy ve Türkīde kıl taᶜbīr olunur, Niteki yüne صُوفٌ [ṣūf] ve tüye وَبَرٌ [veber] derler. Cemᶜi أَشْعَارٌ [eşᶜār] ve شُعُورٌ [şuᶜūr] gelir ve شِعَارٌ [şiᶜār] gelir şīn'in kesriyle. Müfredi شَعْرَةٌ [şaᶜret]tir hā'yla ve gāh olur ki شَعْرَةٌ [şaᶜret] ile cemᶜden kināye olunur, cemāᶜat iᶜtibārıyla. Ve

شَعَرٌ [şaᶜar] Nebāt ve eşcāra ve zaᶜferāna ıtlāk olunur.

اَلشَّعِرُ [eş-şaᶜir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve **اَلشَّعْرَانِيُّ** [eş-şaᶜrāniyy] (صَنْعَانِيٌّ [ṣanᶜāniyy] gibi) Gövdesinde keçi gibi kılları çok ve uzun olan kişiye denir, niteki أَشْعَرُ [eşᶜar] dahi denir; yuḳālu: رَجُلٌ أَشْعَرُ وَشَعِرٌ وَشَعْرَانِيٌّ أَيْ كَثِيرُ الشَّعْرِ وَطَوِيلُهُ

اَلشَّعَرُ [eş-şaᶜar] (fethateynle) Bir adam gövdesi gür kıllı olmak maᶜnāsınadır; yuḳālu: شَعِرَ الرَّجُلُ شَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ شَعْرُهُ Ve köle sāhibi olmak maᶜnāsınadır ki bu شُعُورٌ [şuᶜūr]dandır, gūyā ki o imtiyāz ile beyne’n-nās maᶜlūm olur; yuḳālu: شَعِرَ الرَّجُلُ إِذَا مَلَكَ عَبِيدًا

اَلشِّعْرَةُ [eş-şiᶜret] (şīn’in kesriyle) Kasık kılına denir ḫāssaten; yuḳālu: نَبَتَتْ شِعْرَتُهُ أَيْ شَعْرُ عَانَتِهِ Ve göbeğin altında kıl biten yere denir. Ve kasığa denir mahalliyyet ᶜalāḳalarıyla. Ve bir bölük kıllara denir.

اَلشِّعْرَاءُ [eş-şiᶜrāᵓ] (şīn’in kesri ve medd ile) Bu dahi kasık kılına denir.

اَلتَّشْعِيرُ [et-teşᶜīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) إِشْعَارٌ [işᶜār] gibi yavru anası rahiminde tüylenmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: شَعِرَ الْجَنِينُ إِذَا نَبَتَ عَلَيْهِ الشَّعْرُ Ve çizmenin astarı yerine yāhūd tabanına kıl döşemek maᶜnāsınadır; yuḳālu: شَعَّرَ الْخُفَّ إِذَا بَطَّنَهُ بِشَعْرٍ

اَلْإِسْتِشْعَارُ [el-istişᶜār] ve

اَلتَّشَعُّرُ [et-teşaᶜᶜur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da yavru anası rahiminde tüylenmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: إِسْتَشْعَرَ الْجَنِينُ وَتَشَعَّرَ إِذَا نَبَتَ عَلَيْهِ الشَّعْرُ Ve

إِسْتِشْعَارُ [iştişᶜār] شِعَارٌ [şiᶜār] giymek maᶜnāsınadır; yuḳālu: إِسْتَشْعَرَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ الشِّعَارَ Mütercim der ki *Esās*’ta إِسْتِشْعَارٌ [istişᶜār] kelimesini mecāz olarak derūnda izmār-ı havf maᶜnāsına da resm olunmuştur; ilzāk-ı hemm ü tāsa maᶜnāsına müstaᶜmel olan إِشْعَارٌ [işᶜār]dan meᵓhūzdur. İntehā.

اَلشَّعِرَةُ [eş-şaᶜiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Şol koyuna vasf olur ki bakanakları aralıklarında dāᵓimā kıllar bitip tırnakları kanar ola, ᶜalā-kavlin dizlerinde dāᵓimā gicik ᶜilleti ᶜārız olan koyuna denir; yuḳālu: شَاةٌ شَعِرَةٌ إِذَا كَانَتْ يَنْبُتُ الشَّعْرُ بَيْنَ ظِلْفَيْهَا فَتَدْمَيَانِ أَوْ هِيَ الَّتِي تَجِدُ أُكَالاً فِي رُكَبِهَا

اَلشَّعْرَاءُ [eş-şaᶜrāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) أَشْعَرُ [eşᶜar] kelimesinden müᵓennestir, gür kıllı ᶜavrete denir. Ve dürüşt ve haşin olan şeyᵓe denir; teᵓnīsi mevsūf iᶜtibārıyladır. Şārih خَشِنَةٌ nüshalarını taglīt ve خَبِيثَةٌ olmağı tasvīb eylemiştir, lākīn huşūnet dahi māddeye mülāyim olmakla ıtlākı baᶜīd değildir. Ve

شَعْرَاءُ [şaᶜrāᵓ] ᶜAkl kabūl eylemeyecek mertebede ᶜazīm ve münker olan āfete vasf olur, niteki وَبْرَاءُ [vebrāᵓ] dahi bu mahalde müstaᶜmeldir; yuḳālu: دَاهِيَةٌ شَعْرَاءُ وَدَاهِيَةٌ وَبْرَاءُ أَيْ مُنْكَرَةٌ Ve

شَعْرَاءُ [şaᶜrāᵓ] Kürke ıtlāk olunur; teḳūlu: رَأَيْتُهُ وَعَلَيْهِ شَعْرَاءُ أَيِ الْفَرْوَةُ Ve pek cemᶜiyyetli insān gürūhuna ıtlāk olunur; yuḳālu: جَمَاعَةٌ شَعْرَاءُ أَيْ كَثِيرَةٌ Ve bir nevᶜ sinek ismidir ki gökçül yāhūd kızıl olur, deve ve eşek ve köpek kısmına üşüntü eder, bunu büvelek taᶜbīr ettikleri büyük ve nīş-dār sinek ile beyān ederler. Ve

شَعْرَاءُ [şaᶜrāᵓ] Deve kısmının mahzūz olduğu حَمْضٌ [ḥamḍ] envāᶜından bir şecerin ismidir. Ve bir gūne şeftali adıdır, tüylü olan nevᶜidir. Bu ikinin cemᶜ ve müfredi berāberdir. Ve

شَعْرَاءُ [şaᶜrāᵓ] Ağaçlı ᶜalā-kavlin ağacı çok dırahtistān arza vasf olur; yuḳālu: أَرْضٌ شَعْرَاءُ أَيْ ذَاتُ الشَّجَرِ أَوْ كَثِيرَتُهُ Ve ağaç bürümüş

yaʿnī çatılkı ve koruluk olmuş bāgçeye ve merg-zāra denir; yukālu: رَوْضَةٌ شَعْرَاءُ إِذَا كَانَتْ يَغْمُرُ رَأْسَهَا الشَّجَرُ Ve نَصِيٌّ [naṣiyy] makūlesi otluk bitiren kumsala ıtlāḳ olunur. Ve şedīd ve ʿaẓīm dāhiyeye vasf olur, niteki zikr olundu. Cemʿi شُعْرٌ [şuʿr] gelir şīn’in zammıyla.

اَلشَّعَارُ [eş-şaʿār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Birbirine āmīhte olmuş çatılkı ağaçlı-ğa denir; yukālu: رَوْضَةٌ كَثِيرَةُ الشَّعَارِ أَيِ الشَّجَرِ الْمُلْتَفِّ Ve toprağı mülāyim ve pā-zede olan yerde nābit şol ağaçlara ıtlāḳ olunur ki memerr-i nāsta vākiʿ olmakla ebnā-yı sebīl oraya nüzūl edip kış ise altına girip nevʿan berd ve bārāndan korunmakla ve onlardan odun edinmekle ısınırlar ve yaz ise gölgelenirler.

اَلْمَشْعَرُ [el-meşʿar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bu dahi zikr olunan ağaca denir. Ve

مَشْعَرٌ [meşʿar] Menāsik-i haccın edā olunacak mevziʿine ıtlāḳ olunur; cemʿi مَشَاعِرُ [meşāʿir]dir. Niteki شَعِيرَةٌ [şaʿīret] ve شِعَارَةٌ [şiʿāret] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru.

Müʾellif *Baṣāʾir*’de اَلْمَشَاعِرُ اَلْحَوَاسُّ وَمَشَاعِرُ الْحَجِّ مَعَالِمُهُ الظَّاهِرَةُ لِلْحَوَاسِّ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle مَشْعَرَ [meşʿar] her hāsse-i insānīye ve her mahall-i menāsik-i hacca ıtlāḳ olunur. Burada مُعْظَمُهَا nüshaları galattır, savābı مَوْضِعُهَا olmaktır ki zamīr مِنَاسِكُ [menāsik]e rāciʿidir. Ve مَشْعَرُ حَرَامٍ [meşʿaru ḥarām] ki bunda mīm’in kesriyle de cāʾizdir, Muzdelife’ye ıtlāḳ olunur ki hāliyen üzerinde bināʾ vardır; onun kurbünde bir küçük dağa ıtlāḳ olunur zann edenler vehm eylediler. Şārih der ki baʿzı nüshalarda اَلْمُزْدَلِفَةُ Ve baʿzında بِالْمُزْدَلِفَةِ ʿunvānında mersūm olmakla buna göre Muzdelife’de bir mahal ismi demek olur ve sahīh olan böylece olmaktır. Ve *Miṣbāḥ*’ta اَلْمَشَاعِرُ مَوَاضِعُ الْمَنَاسِكِ وَالْمَشْعَرُ الْحَرَامُ جَبَلٌ بِآخِرِ مُزْدَلِفَةَ وَاسْمُهُ قُزَحُ وَمِيمُهُ مَفْتُوحَةٌ عَلَى الْمَشْهُورِ وَبَعْضُهُمْ يَكْسِرُهَا عَلَى التَّشْبِيهِ بِاسْمِ الْآلَةِ ʿibāretiyle mübeyyen olmakla nüsha-i sāniyeyi teʾyīd eder. Ve Beyḍāvī’nin beyānına göre imāmın vākıf olduğu cebel olacaktır ki ona Ḳuzaḥ dahi derler ve bu kavli hadīs-i şerīfle teʾyīd eylemiştir. Ve مَشْعَرٌ [meşʿar] tesmiyesi maʿlem-i ʿibādet olduğuna ve harām ile vasf hürmetine mebnīdir ve āyet-i kerīmede ﴿عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ vürūdu, zīrā ona karīb olan mahalde zikr efdaldir ve illā Muzdelife’nin vādī-i Maḥser’den mā-ʿadā mecmūʿu mevkıftır. Pes bu beyāna göre اَلْمُزْدَلِفَةُ nüshası dahi sahīh olur, lākin vādī-i Maḥser müstesnā olmak lāzım olmakla nüsha-i sāniye yine rācihtir. İntehā.

اَلشِّعَارُ [eş-şiʿār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) At kısmının çuluna ıtlāḳ olunur. Asl شِعَارٌ [şiʿār] insānın gömleğine denir. Ve mutlakan bedenine mümās olan libāsına denir, kıllara mümās olduğu için, baʿdehu at çulunda ve o makūlede istiʿmāl olundu. Ve cenk ve sefer hengāmlarında birbirini tanıyıp bilmek için beynlerinde taʿyīn eyledikleri ʿalāmete denir ki bu شُعُورٌ [şuʿūr] dandır.

Mütercim der ki ashāb-ı kirāmın ekserī cenklerde şiʿārları أَمِتْ أَمِتْ kelimesi idi ki إِمَاتَةٌ [imātet]ten fiʿl-i emrdir, tefeʾʾülen bunu şiʿār eylemişler idi. İntehā. Ve

شِعَارٌ [şiʿār] Nisvānın baş örtülerini ve yaşmaklarını yağmurdan hıfz edecek büründükleri üst örtülerine denir. Ve gök gürültüsüne ıtlāḳ olunur ki ʿalāmet-i matardır. Ve ağaca ıtlāḳ olunur; bunda şīn’in

fethiyle de lügattir, niteki zikr olundu. Cemᶜi أَشْعِرَةٌ [eşᶜiret] gelir ve شُعُرٌ [şuᶜur] gelir zammeteynle. Ve

شِعَارٌ [şiᶜār] Ölmeğe ıtlāk olunur, herkesin maᶜlūmu olduğuna mebnī, mevt maᶜnāsına. Ve دِثَارٌ [dis̱ār] altından giyilen libāsa denir ki gömlek gibi sāde et üzere giyilen libāstır, kıllara mümās olduğu için; bunda şīn'in fethiyle de cā᾿izdir.

اَلْمُشَاعَرَةُ [el-muşāᶜaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) İki şāᶜir birbiriyle şiᶜr söyleşmek maᶜnāsınadır ve bāb-ı mübālagada istiᶜmāl olunur; yukālu: شَاعَرَهُ فَشَعَرَهُ أَيْ كَانَ أَشْعَرَ مِنْهُ Ve ᶜavretle bir شِعَارٌ [şiᶜār] içre yatıp uyumak maᶜnāsınadır; yukālu: شَاعَرَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَامَ مَعَهَا فِي شِعَارٍ

اَلشَّعِيرَةُ [eş-şaᶜīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hacc için olan ᶜalāmetli kurbān devesine ıtlāk olunur, bedene-i muhdāt maᶜnāsına. Cemᶜi شَعَائِرُ [şeᶜā᾿ir] gelir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لاَ تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللهِ﴾ الآية أَيْ مَا يُهْدَى إِلَى بَيْتِ اللهِ وَسُمِّيَ بِذَلِكَ لِأَنَّهَا تُشْعَرُ أَيْ تَعْلَمُ بِأَنْ تَدْمَى بِشَعِيرَةٍ أَيْ حَدِيدَةٍ تَشْعُرُ بِهَا Ve

شَعِيرَةٌ [şaᶜīret] Şol nesneye denir ki gümüşten yāhūd demirden arpa şeklinde düzüp temrene ve bıçak sapına zabt için üstüvār ederler. Türkīde pirāzvāne taᶜbīr olunur. Ve

شَعِيرَةٌ [şaᶜīret] مَشْعَرَةٌ [meşᶜaret] ve شِعَارَةٌ [şiᶜāret] gibi menāsik-i haccın mevziᶜine yaᶜnī edā edecek mahalline ıtlāk olunur. شَعَائِرُ الْحَجِّ [şeᶜā᾿iru'l-ḥacc] ki müfredi شَعِيرَةٌ [şaᶜīret]-i mezbūredir; menāsik ve ᶜalāmāt ve āsārından ᶜibārettir, tavāf ve saᶜy ve remy-i cimār ve vukūf ve zebh-i karābīn gibi. ᶜAlā-kavlin meᶜālim-i hacca ıtlāk olunur ki Hak taᶜālānın ᶜibādına oralarda kıyām ve edā-yı menāsikle emr eyledikleri mevāziᶜ-i muᶜalleme ve muᶜayyeneden ᶜibārettir, Ṣafā ve Merve ve Minā ve ᶜArafāt gibi; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ﴾ الآية، وَهِيَ مَنَاسِكُهُ وَعَلاَمَاتُهُ أَوْ مَعَالِمُهُ الَّتِي نَدَبَ اللهُ إِلَيْهَا وَأَمَرَ بِالْقِيَامِ بِهَا

اَلشِّعَارَةُ [eş-şiᶜāret] (şīn'in kesriyle) مَشْعَرٌ [meşᶜar] ve شَعِيرَةٌ [şaᶜīret] gibi bu dahi mevziᶜ-i hacca ıtlāk olunur.

اَلشَّعِيرُ [eş-şaᶜīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hubūbāt cinsinden arpaya denir, Fārisīde cev denir, gūyā ki buğdaydan ᶜalāmetle mümtāz olmuştur. Müfredi شَعِيرَةٌ [şaᶜīret] tir. Ve

شَعِيرٌ [şaᶜīr] Bir adamın ᶜaşīr ve musāhib ve hemdemine ıtlāk olunur ve bu İmām Nevevī'den menkūldür. Ve Bağdād'da bir mahalle adıdır; sulehādan Şeyh ᶜAbdulkerīm b. el-Ḥasan b. ᶜAlī oradandır. Ve Endelüs ülkesinde bir iklīm ismidir. Ve Huẕeyl bilādında bir mevziᶜ adıdır.

اَلشُّعْرُورَةُ [eş-şuᶜrūret] (şīn'in zammıyla) قِثَّاءٌ [ḳis̱s̱ā᾿]-i sagīre denir ki hıyārın birāderi olan ᶜacūrun hurde nevᶜidir. Cemᶜi شَعَارِيرُ [şeᶜārīr] gelir. Ve

شَعَارِيرُ [şeᶜārīr] Perākende ve tārümār maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَهَبُوا شَعَارِيرَ بِقَذَّانَ أَوْ بِقِنْدَحْرَةَ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ مِثْلَ الذِّبَّانِ Yaᶜnī "Sinekler gibi el ayak yetişmez yerlere tārümār olup gittiler." Ve

شَعَارِيرُ [şeᶜārīr] Etfāl-i ᶜArab beynlerinde bir oyun adıdır. Ve kelime-i merkūmenin müfredi yoktur, شَعَابِيبُ [şeᶜābīb] gibi.

شِعْرَى [Şiᶜrā] (ذِكْرَى [ẕikrā] vezninde) Ḥarre-i Benī Suleym yanında bir dağın adıdır. Ve

شِعْرَى [Şiᶜrā] Felekte iki kevkeb ismidir ki birisine Şiᶜra'l-ᶜAbūr ve birine Şiᶜra'l-

Ġumeyṣā᾽ derler. Zuᶜm-ı ᶜArab üzere Süheyl nām kevkebin kız karındaşlarıdır.

Mütercim der ki عَبُورٌ [ᶜAbūr] صَبُورٌ [ṣabūr] veznindedir ve غُمَيْصَاءُ [Ġumeyṣā᾽] mechūl bünyesi üzeredir. Evvelki Şiᶜrā-yı Yemānī ve sānī Şiᶜrā-yı Şāmī dedikleridir. Ve Süheyl kezālik Yemen kutrunda mer᾽ī bir kevkebdir. Şiᶜrā-yı Yemānī'ye ᶜArabdan Benū Ḫuzāᶜa perestiş ederler idi. Ve bunlar Cevzā'dan sonra tulūᶜ ederler. Mābeynleri iki nīze mikdārıdır, biri cenūba mā᾽il büyük ve rūşen ve dīgeri şimāle mā᾽il küçük sürh-renktir. Cenūba mā᾽il olan Şiᶜrā-yı ᶜAbūr ve Şiᶜrā-yı Yemānī olacaktır. Ve şimāle mā᾽il olan Ġumeyṣā᾽ ve Şāmī dedikleridir ki suver-i cenūbiyyeden kelb-i asgarın ağızındadır ve Yemānī kelb-i ekberin ağızındadır, Fārīsīde bunlara dū-hāherān ıtlāk olunur. Beyne'l-kevākibi'l-cenūbiyye maᶜrūf oldukları bāᶜis-i itlāktır. Şöyle zuᶜm ederler ki bir gece ᶜAbūr hufyeten Süheyl ile mecerreyi ᶜubūr ve igtirāb eylemeleriyle Şiᶜrā-yı Şāmī onların firkatinden bükā eyleyerek mübtelā-yı gamsu'l-ᶜayn olmuştur. İntehā.

شَعْرُ [Şaᶜr] (şīn'in fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla gayr-i munsarıf olarak) Benū Suleym yāhūd Benū Kilāb yurdunda bir dağın adıdır. Şārih der ki menᶜ-i sarfının ᶜilleti maᶜlūm değildir, meğer ki esmā-i ināstan menkūl ola.

شِعْرُ [Şiᶜr] (şīn'in kesriyle) Benū Cuşem bilādında bir dağın adıdır.

اَلشَّعْرَانُ [eş-şaᶜrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Deve merᶜālarından رِمْثٌ [rimṡ] dedikleri şūr otluk nevᶜinden boza mā᾽il yeşil nevᶜine denir. Ve Mavṣil kurbünde bir dağın adıdır; eşcār ve ve fevākih ve envāᶜ-ı tuyūr ile māl-ā-māl aᶜmer-i cibāldır.

شُعْرَانُ [Şuᶜrān] (عُثْمَانُ [ᶜusmān] vezninde) İbn ᶜAbdullāh el-Ḫaḍramī ismidir.

شُعَارَى [Şuᶜārā] (كُسَالَى [kusālā] vezninde) Bir dağın ve Yemāme'de bir suyun ismidir.

اَلشَّعَرِيَّاتُ [eş-şaᶜariyyāt] (fetehātla) Kartal dedikleri kuşun yavrularına denir, tüyleri kıl tarzında olduğu için.

اَلشَّعُورُ [eş-Şaᶜūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ḥabeṭāt kabīlesinde bir feres ismidir.

اَلشُّعَيْرَاءُ [eş-şuᶜayrā᾽] (حُمَيْرَاءُ [ḥumeyrā᾽] vezninde) Bir şecer adıdır. Ve esmā-i nisvāndandır; Şuᶜayrā᾽ binti Ḍabbe b. Udd, bir kabīle vālidesidir, ᶜalā-kavlin o hatunun ferzendi olan Bekr b. Murr'un lakabıdır.

ذُو الْمِشْعَارِ [Ẕu'l-Mişᶜār] (mīm'in kesriyle) Mālik b. Nemaṭ el-Hemdānī el-Ḫārifī lakabıdır ki ashābdandır. Ve Ẕu'l-Mişᶜār Ḥamza b. Eyfaᶜ en-Nāᶜiṭī el-Hemdānī ki Yemen'de kavmi beyninde şerīf ve zīşān idi, zamān-ı hilāfet-i Fārūḳī'de Şām diyārına hicret edip dā᾽iresinde yalnız dört bin nefer ᶜabd-ı memlūku var idi, cümlesini āzād eyledi. Bu cihetle bi'l-velā᾽ Hemdān kabīlesine müntesib oldular.

اَلْمُتَشَاعِرُ [el-muteşāᶜir] Nefsinde şāᶜir ve kuvvet-i nazmiyyeye mālik ve muktedir değil iken şāᶜirlik iddiᶜā eden kavvāla denir; yukālu: هُوَ مُتَشَاعِرٌ مَا بِشَاعِرٍ أَيْ يَرَي مِنْ نَفْسِهِ أَنَّهُ شَاعِرٌ

[ش ع ص ر]

اَلشُّغْصُورُ [eş-şuᶜṣūr] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Cevz-i berrī ismidir ki yaban cevzi demektir. Şārihin nüshasında جَوْزٌ هِنْدِيٌّ ile mersūmdur ki nārcīl olacaktır.

ların عَلَوْتُ شَغْرَتْ بِرِجْلِي فِي الْغَرِيبِ kavlleri ki بِحِفْظِهِ النَّاسَ maʿnāsını irāde ederler, maʿnāyı evvelden meʾhūzdur, "Garīblerin hıfz ve himāyeti sebebiyle yaʿnī gurebāʾ zümresini muhāfaza için nāsa teʿallī eyledim" demektir.

اَلشُّغُورُ [eş-şuġūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Cimāʿ eden adam cimāʿ için hatunun ayaklarını ʿalem gibi yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ شُغُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَفَعَ رِجْلَيْهَا لِلنِّكَاحِ Ve hatun hengām-ı mezbūrda ayaklarını kendi kaldırmak maʿnāsına gelir; yukālu: شَغَرَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةُ إِذَا رَفَعَ رِجْلَيْهَا فَشَغَرَتْ هِيَ Ve bir arz yāhūd belde zabt ve himāyet eden mutasarrıftan hālī kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا لَمْ يَبْقَ بِهَا أَحَدٌ يَحْمِيهَا وَيَضْبِطُهَا

اَلْإِشْغَارُ [el-işġār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi cimāʿ için hatunun ayaklarını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْغَرَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى شَغَرَهَا Ve suvat yoldan sapa olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْغَرَ الْمَنْهَلُ إِذَا صَارَ فِي نَاحِيَةٍ مِنَ الْمَحَجَّةِ Ve yolcular cāddeden alarga olup tenhāca gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْغَرَتِ الرُّفْقَةُ إِذَا انْفَرَدَتْ عَنِ السَّابِلَةِ Ve hisāb çoğalıp dağınık olmakla zabt ve muhāsebeden kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْغَرَ الْحِسَابُ عَلَيْهِ إِذَا انْتَشَرَ وَكَثُرَ يَعْنِي فَلَمْ يَهْتَدِ لَهُ

اَلشِّغَارُ [eş-şiġār] (şīn'in kesriyle) ve

اَلْمُشَاغَرَةُ [el-muşāġaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Cāhiliyye'de olan nikāhlardan bir gūne nikāh eylemektir. Ve o, bir adama bir āher adama sen bana bir hatun tezvīc eyle ben dahi mukābilinde sana bir hatun tezevvüc edeyim diye şartla tarafeyn birer hatun tezevvüc eylemekten ʿibārettir. Tarafeyne mihr verilmeyip her birinin mih-

[ش ع ف ر]

شَعْفَرٌ [Şaʿfer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir hatun adıdır. Ve Benū S̱aʿlebe'den bir batn ismidir ki Benu's-Siʿlāt ile müteʿāreftir. Ve Sumeyr b. el-Ḥāris̱ eḍ-Ḍabbī nām kimsenin feresi ismidir.

شَعْفَرَةُ [Şaʿferet] (hā'yla) Kelb kabīlesinden bir şāʿirdir ki Muraʿʿiş nām şāʿir onunla mühācāt eylemiştir.

[ش غ ب ر]

اَلشَّغْبَرُ [eş-şaġber] (gayn-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) اِبْنُ آوَى [ibn āvā] ismidir ki çakal dedikleri cānverdir. Bunu zā-yı muʿceme ile resm edenler tashīf eylediler.

اَلتَّشَغْبُرُ [et-teşaġbur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yel burularak esmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَغْبَرَتِ الرِّيحُ إِذَا الْتَوَتْ فِي هُبُوبِهَا

[ش غ ر]

اَلشَّغْرُ [eş-şaġr] (şīn'in fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Köpek kısmı bir ayağını kaldırmak maʿnāsınadır, gerek tebevvül eylesin, gerek eylemesin, ʿalā-kavlin tebevvül için kaldırmağa mahsūstur; yukālu: شَغَرَ الْكَلْبُ شَغْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَفَعَ إِحْدَى رِجْلَيْهِ بَالَ أَوْ لَمْ يَبُلْ أَوْ فَبَالَ Ve bir kimseyi bir mevziʿden ihrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَ فُلَانًا عَنِ الْأَرْضِ إِذَا أَخْرَجَهُ Ve mutlakan baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَ الرَّجُلُ إِذَا بَعُدَ Ve hāssaten bir belde emīr ve vālī ve hākim tarafından baʿīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَ الْبَلَدُ إِذَا بَعُدَ مِنَ الْقَاضِي وَالسُّلْطَانِ Ve perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَرَ النَّاسُ إِذَا تَفَرَّقُوا Ve buğur başıyla çökmüş nākanın memeleri tarafından altına altına vurmak maʿnāsınadır, tā ki kaldırıp üzerine aşa; yukālu: شَغَرَ الْفَحْلُ إِذَا ضَرَبَ بِرَأْسِهِ تَحْتَ النُّوقِ مِنْ قِبَلِ ضُرُوعِهَا فَيَرْفَعَهَا فَيَصْرَعَهَا Ve ʿArab-

ri āherin بُضْعٌ [buḍʿ]u olup gūyā ki mihr ʿadd olunur. ʿAlā-kavlin vech-i meşrūh u meşrūt üzere tezevvüc eyledikleri her birinin akribāsı olmağa mahsūstur, kızı ve hemşīresi ve sāʾir harīmesi gibi; yukālu: شَاغَرَ الرَّجُلُ فُلاَنًا شِغَارًا وَمُشَاغَرَةً إِذَا زَوَّجَ كُلُّ وَاحِدٍ صَاحِبَهُ امْرَأَةً عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ أُخْرَى بِغَيْرِ مَهْرٍ، صَدَاقُ كُلِّ وَاحِدَةٍ بُضْعُ الْأُخْرَى أَوْ يُخَصُّ بِهَا الْقَرَائِبُ

Müʾellifin بِهَا kavlindeki zamīr مُنَاكَحَةٌ [munākeḥat]e rāciʿdir. *Mişbāḥ*’ın ve *Nihāye* ve sāʾirin beyānına göre kavl-i sānī esahhtır ve bu refʿ-i riclü’l-kelb maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā miyānelerinde mihr mürtefiʿdir yāhūd buʿd yāhūd ittisāʿ maʿnāsından meʾhūzdur ve bu “لاَ شِغَارَ فِي الْإِسْلاَمِ” hadīsiyle menhīdir ve hālen Aʿrāb ve ʿaşāʾir-i Ekrād ve Terākime beynlerinde bu resme nikāh vākiʿ olur, beynlerinde değişik taʿbīr ederler. İntehā. Ve

شِغَارٌ [şiġār] İki kimse bir kimse üzere ʿadv ve hücūm eylemek maʿnāsınadır.

Müʾellif iktisār eylemiştir. Murād meydān-ı cenkte dil-āverler birer birer çıkmakla mukābillerine taraf-ı düşmandan dahi birer pehlevān çıkıp birisi zebūn olunca o gālib üzere zebūnun taraf-dārlarından biri dahi hurūc ve ikisi birden ona sataşmak olacaktır. O vaktte لاَ شِغَارَ لاَ شِغَارَ diye nidā ederler.

اَلشَّاغِرَةُ [eş-şāġiret] Şol beldeye vasf olur ki vālī ve hāmīden hālī olmakla herkes onu pā-zede-i nehb ü gāret eylemeğe muktedir ola; refʿ-i ricl-i kelb maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بَلْدَةٌ شَاغِرَةٌ بِرِجْلِهَا إِذَا كَانَتْ لاَ تَمْتَنِعُ مِنْ غَارَةِ أَحَدٍ لِخُلُوِّهَا أَيْ عَمَّنْ يَحْمِيهَا Ve

شَاغِرَةٌ [Şāġiret] Bir mevziʿ adıdır.

شَاغِرٌ [Şāġir] Bir buğur devenin ismidir.

شَغُورٌ [Şaġūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Semāve’de bir mevziʿ adıdır. Ve

شَغُورٌ [şaġūr] Şol yüksek boylu nākaya ıtlāk olunur ki üzerine binilmeğe mübāşeret olundukta ayaklarını kaldırır ola, yaʿnī rikāb gibi ayaklarına basıp sühūletle binmek için ayaklarını kaldırır olan taʿlīmli nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ شَغُورٌ أَيْ طَوِيلَةٌ تَشْغَرُ بِقَوَائِمِهَا إِذَا أُخِذَتْ لِتُرْكَبَ Müʾellifin طَوِيلَةٌ kavli طَوِيلَةٌ فِي السَّمَاءِ demektir ki murād yüksek demektir, niteki ekser mevāziʿde murādı budur.

اَلشُّغْرُورُ [eş-şuġrūr] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bir nevʿ otluk adıdır.

اَلشُّغْرُ [eş-Şuġr] (şīn’in zammıyla) Anṭākiye kurbünde bir kalʿa-i hasīne adıdır.

اَلشَّغْرَى [eş-Şaġrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir belde yā bir mevziʿ adıdır. Ve Mekke kurbünde bir hacer ismidir ki nās binek taşı gibi ona basıp dābbelerine binerler.

اَلشَّغَارُ [eş-şaġār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İçindeki boşalmış boş nesneye denir; yukālu: ظَرْفٌ شَغَارٌ أَيْ فَارِغٌ Ve suyu pek çok olan kuyuya denir; müfred ve cemʿi müsāvīdir; yukālu: بِئْرٌ شَغَارٌ وَآبَارٌ شَغَارٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَاءِ Ve erkek devenin yan cānibinde bir damar adıdır ki iki yanındaki damarlara شَغَارَانِ [şeġārān] derler.

اَلشَّغَّارَةُ [eş-şaġġāret] (سَحَّارَةٌ [seḥhāret] vezninde) Çakmağa denir, قَدَّاحَةٌ [ḳaddāḥet] maʿnāsına.

اَلشَّوْغَرُ [eş-şevġar] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Şol insān ve hayvāna denir ki aʿzā ve endāmı kunt ve dirnekli ve sımsıkı ola.

اَلشَّوْغَرَةُ [eş-şevġarat] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalat] vezninde) Hurmā dengine denir, دَوْخَلَةٌ [devḫalet] maʿnāsına.

شَغَارِ [şaġāri] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Benī Fezāre kabīlesinin lakabıdır.

اَلشَّاغُورُ [eş-Şāġūr] Dimaşḳ-ı Şām’da bir mahalle adıdır.

شَغَرَ بَغَرَ [şaġara baġara] (fetehātla ve evvellerin kesriyle de cāʾizdir) Dardağan ve tārümār maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَفَرَّقُوا شَغَرَ بَغَرَ أَيْ فِي كُلِّ وَجْهٍ Yaʿnī “Her biri bir semte tārümār olup gittiler.“ Bunlar fi’l-asl ismlerdir, شَغَرَ [şaġara] teferruk ve بَغَرَ [baġara] sukūt-ı necm maʿnāsına olup baʿde’t-terkīb ism-i vāhid ve āhirleri feth üzere mebnī kılınmıştır, niteki “ب،غ،ر” māddesinde bast olundu ve صَخْرَةَ بَحْرَةَ ve شَذَرَ مَذَرَ terkībleri dahi bu kabīldendir.

اَلْإِشْتِغَارُ [el-iştiġār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Irak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَغَرَ فِي الْفَلَاةِ إِذَا أَبْعَدَ Ve bir adama bālā-pervāzlıkla fahr ve mübāhāt ederek tafra-fürūşluk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: اِشْتَغَرَ عَلَيْنَا أَيْ تَطَاوَلَ وَافْتَخَرَ Ve bir kimsenin develeri firāvān ve müctemiʿ olmakla beri öte tereddüd ve ihtilāf üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِشْتَغَرَتِ الْإِبِلُ إِذَا كَثُرَتْ وَاخْتَلَفَتْ Ve bir nesnenin sayısı pek firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَغَرَ الْعَدَدُ إِذَا كَثُرَ وَاتَّسَعَ Ve bir husūs karışık ve şūrīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: اِشْتَغَرَ الْأَمْرُ إِذَا اخْتَلَطَ

اَلتَّشَغُّرُ [et-teşaġġur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kabīh ve nā-sezā işte tevaggul ve temādī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَغَّرَ فِي أَمْرٍ قَبِيحٍ إِذَا تَمَادَى فِيهِ وَتَعَمَّقَ Ve deve kısmı yürümekte sarf-ı makdūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَغَّرَ الْبَعِيرُ إِذَا بَذَلَ الْجُهْدَ فِي سَيْرِهِ Ve pek yelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَغَّرَ الْبَعِيرُ إِذَا اشْتَدَّ عَدْوُهُ

اَلشَّاغِرَانِ [eş-şāġirān] (tesniye bünyesiyle) Bedende göbek damarlarının munkatıʿ olduğu yerlere denir ki iki taraflı olur.

اَلشِّغِّيرُ [eş-şiġġīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Bedhūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِغِّيرٍ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ

[ش غ ف ر]

اَلشَّغْفَرُ [eş-şaġfer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Güzel ve dil-ber hatuna denir. Ve muʿarref olmayarak شَغْفَرُ [Şaġfer] Ebu’ṭ-Ṭavḳ el-Aʿrābī nām kimsenin zevcesi ismidir.

[ش ف ر]

اَلشُّفْرُ [eş-şufr] (şīn’in zammı ve fā’nın sükūnuyla) Göz kapağında kirpik biten yerin köküne denir ki kirpik biten yer olacaktır; şīn’in fethiyle de cāʾizdir ve lafz-ı mezkūr müzekkerdir. Ve her şeyʾin nāhiyesine denir ki asl maʿnā-yı mevzūʿdur. Ve fercin kenārına denir. Ve

شُفْرٌ [şufr] Ehad ve ferd maʿnāsınadır ki kimse demektir, ke-mā se-yuzkeru. Ve derenin ve çayın yukarı cānibinden kenārına ve nāhiyesine ıtlāk olunur.

اَلشَّفِيرُ [eş-şefīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) شُفْرٌ [şufr] ile iki evvelki maʿnālarda mürādiftir. Ve deve kısmının dudağının kenārına denir ki bıçak ağızı gibi yufka olur. Ve شُفْرٌ [şufr] gibi derenin ve çayın üst taraftan kenār ve nāhiyesine denir; yukālu: قَعَدَ عَلَى شُفْرِ الْوَادِي وَشَفِيرِهِ أَيْ نَاحِيَتِهِ مِنْ أَعْلَاهُ

اَلشَّافِرُ [eş-şāfir] Bu dahi fercin kenārına denir.

اَلشَّفِرَةُ [eş-şefiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلشَّفِيرَةُ [eş-şefīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol hatuna ıtlāk olunur ki hemān zeker fercinin kenārına sürüştükte şehvete gelip fi’l-hāl inzāl eder ola, ʿalā-kavlin

azca cimāʿa kāniʿ ola, yaʿnī ʿArab mızrağı gibi çokça işlemeğe hācet olmayıp ʿamel-i yesīr ile istīfā-yı huzūz eder ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَفِرَةٌ وَشَفِيرَةٌ إِذَا كَانَتْ تَجِدُ شَهْوَتَهَا فِي شَفْرِهَا فَتُنْزِلُ سَرِيعًا أَوْ هِيَ قَانِعَةٌ مِنَ النِّكَاحِ بِأَيْسَرِهِ

اَلشَّفْرُ [eş-şefr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) Cimāʿ ederken zekeri hatunun ferci kenārlarına çalıştırmak maʿnāsınadır; yukālu. شَفَرَ الْمَرْأَةَ شَفْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ شُفْرَهَا فِي الْجِمَاعِ Ve **شَفْرٌ** [şefr] Ehad ve ferd maʿnāsınadır, kemā se-yuzkeru.

اَلشَّفَارَةُ [eş-şefāret] (سَفَارَةٌ [sefāret] vezninde) Hatunun şehveti karīb yaʿnī serīʿan inzāl eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَفِرَتِ الْمَرْأَةُ شَفَارَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَرُبَتْ شَهْوَتُهَا Ve eksilmek maʿnāsınadır; yukālu: شَفِرَ الشَّيْءُ إِذَا نَقَصَ

اَلشَّفْرَةُ [eş-şefret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) شُفْرٌ [şufr] ve شَفْرٌ [şefr] gibi ehad ve ferd maʿnāsınadır ki kes ve kimse demektir; yukālu: مَا بِالدَّارِ شَفْرَةٌ وَشَفْرٌ وَشُفْرٌ أَيْ أَحَدٌ Kāle fi'l-*Esās*: هُوَ مِنْ شُفْرِ الْعَيْنِ أَيْ ذَا شُفْرٍ كَقَوْلِهِمْ مَا بِهَا عَيْنٌ تَطْرِفُ

اَلْمِشْفَرُ [el-mişfer] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde ve مَقْعَدٌ [makʿad] vezninde cā'izdir) Hāssaten deve kısmının dudağına denir; cemʿi مَشَافِرُ [meşāfir]dir. Ve gāh olur ki insānın dudağında dahi istiʿmāl olunur; ve minhu'l-meselu: "أَرَاكَ بَشَرٌ مَا أَحَارَكَ مِشْفَرٌ" أَيْ أَغْنَاكَ الظَّاهِرُ عَنْ سُؤَالِ الْبَاطِنِ لِأَنَّكَ إِذَا رَأَيْتَ بَشَرَهُ سَمِينًا كَانَ أَوْ هَزِيلاً اِسْتَدْلَلْتَ بِهِ عَلَى كَيْفِيَّةِ أَكْلِهِ Zāhir-i hāl bātınından mugnī olmakla keyfiyyet-i bātıniyyesini su'āle hācet yoktur diyecek yerde īrād olunur. Bu mesel: "اَلظَّاهِرُ عُنْوَانُ الْبَاطِنِ" meselinin mefhūmuna akrebdir. Ve **مِشْفَرٌ** [mişfer] Menʿat ve kuvvet maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ ذُو مِشْفَرٍ أَيْ مَنْعَةٍ Ve yavuzluk, şiddet ve tündī maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَجُلٌ ذُو مِشْفَرٍ أَيْ شِدَّةٍ Ve arzdan ve kumluktan bir kıtʿaya ıtlāk olunur.

اَلتَّشْفِيرُ [et-teşfīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın devābb ve mevāşīsi azalıp fenā bulmak maʿnāsınadır; yukālu: شَفَّرَ مَالُهُ تَشْفِيرًا إِذَا قَلَّ وَذَهَبَ Ve güneş gurūba varmak maʿnāsınadır; yukālu: شَفَّرَتِ الشَّمْسُ إِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ Ve bir kimse mübāşir olduğu işi bitirmek üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَفَّرَ الرَّجُلُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَشْفَى Ve ʿavretin ferci kenārına çalarak cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَفَّرَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا عَلَى شُفْرِ فَرْجِهَا

اَلشَّفْرَةُ [eş-şefret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Büyük bıçağa denir, yatağan gibi; bunu Fārisīde guşt-kūb ile beyān ederler ki kassāb satırı olacaktır. Ve mutlakan enli ve keskin namluya denir; cemʿi شِفَارٌ [şifār] gelir şīn'in kesriyle. Ve temrenin kenārına ve kılıcın ağızına denir; yukālu: سَيْفٌ كَلِيلُ الشَّفْرَةِ أَيْ حَدِّهِ Ve papuççu bıçkısına denir.

اَلْمُشَفِّرُ [el-muşeffir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis] vezninde) Darca ve azca olan dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ مُشَفِّرٌ أَيْ ضَيِّقٌ قَلِيلٌ

اَلشُّفَارِيَّةُ [eş-şufāriyyet] (زُلاَبِيَّةٌ [zulābiyyet] vezninde) İri ve büyük kulağa vasf olur; yukālu: أُذُنٌ شُفَارِيَّةٌ أَيْ عَظِيمَةٌ

اَلشُّفَارِيُّ [eş-şufāriyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Şol ʿArab tavşanı ve tarla sıçanı dedikleri cānvere denir ki kulakları iri ola, ʿalā-kavlin kulakları uzun ve pençeleri yüksek ve be-gāyet çabuk olmakla ensesinden yetişilmez ola yāhūd ayakları uzun ve eti gevşek ve sölpük ve pek yağlı ola; yukālu: يَرْبُوعٌ شُفَارِيٌّ إِذَا كَانَ ضَخْمَ الْأُذُنَيْنِ أَوْ طَوِيلَهُمَا الْعَالِي الْبَرَاثِنِ وَلاَ يُلْحَقُ سَرِيعًا أَوِ الطَّوِيلُ الْقَوَائِمِ الرِّخْوُ اللَّحْمِ الدَّسِمُ

شُفَارٌ [şufār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Uvāl ile Ḳaṭar miyānında bir adanın ismidir.

ذُو الشُّفْرِ [Ẕu'ş-Şufr] (şīn'in zammıyla) Ḫuzāʿa kabīlesinden İbn Ebī Serḥ nām kimsenin lakabıdır. Ve Tāce nām ʿavretin pederi ismidir.

İmām-ı fenn-i siyer olan İbn Hişām nakl eylemiştir ki Yemen diyārında bir vakt-te bir seyl-i nāgehānī zuhūr edip bir kabri hafr eylemekle içinden bir hatun cenāzesi zāhir oldu. Gerdanında inciden dizilmiş yedi dāne gerdançlık ve ellerin-de ve bāzūlarında ve topuklarında yedişer zerrīn murassaʿ bilezikler ve bāzū-bendler ve halhāllar ve her parmağında zī-kīmet mücevher hātemler olup ve başı tarafın-da nefāyis ve tefārīk-i emvāl-i girān-behā ile memlū bir tābūt ve bir levh ve o levh-te işbu ʿibāre mestūrdur: "بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ إِلَهَ حِمْيَرَ أَنَا تَاجَةُ بِنْتُ ذِي شُفْرٍ بَعَثْتُ مَائِرَنَا إِلَى يُوسُفَ فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا فَبَعَثْتُ لَاذَتِي بِمُدٍّ مِنْ وَرِقٍ لِتَأْتِيَنِي بِمُدٍّ مِنْ طَحِينٍ فَلَمْ تَجِدْهُ فَبَعَثْتُ بِمُدٍّ مِنْ ذَهَبٍ فَلَمْ تَجِدْهُ فَبَعَثْتُ بِمُدٍّ مِنْ بَحْرِيٍّ فَلَمْ تَجِدْهُ فَأَمَرْتُ بِهِ فَطُحِنَ فَلَمْ أَنْتَفِعْ بِهِ فَاقْتُفِلْتُ فَمَنْ سَمِعَ بِي فَلْيَرْحَمْنِي وَأَيَّةُ امْرَأَةٍ لَبِسَتْ حَلْيًا مِنْ حُلِيِّي فَلَا مَاتَتْ إِلَّا مِيتَتِي" Mezbūre Him-yer ümerāsından Ẕu'ş-Şerr nām emīrin duhteri olup maʿāzallāhi taʿālā açlık-tan fevt olduğunu o levhaya tastīr eyle-miş. Mefhūm-ı kelām budur ki "Karar-gāhımız olan memlekete bir kaht-ı ʿazīm istīlā eylemekle zahīre celb eylemek için zahīrecimizi ʿazīz-i Mıṣr olan Yūsuf'a ki Hazret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām olacaktır, irsāl eyledik. Gecikip eğlenmekle baʿzı havāssımıza bir müdd gümüş verip bir mahalden bir müdd un bulup getirmek için taʿyīn eylediğimizde bir vechile zafer-yāb olamayıp tehī-dest ʿavdet eylemele-riyle müceddeden bir müdd altın teslīm ve etrāfa irsāl eyledik. Yine me'yūsen ricʿat eylemeleriyle bi'l-āhere bir müdd aʿlā ve enfes bahrī yaʿnī inci verip tekrār irsāl ve yine nevmīd ʿavdet eylemekle o bir müdd inciyi değirmende un gibi öğüttü-rüp tenāvül eyledim. Katʿā ʿillet-i cūʿuma devā olmamakla encām-ı kār bu kadar emvāl-i bī-şümāra mālik iken aç olarak diyār-ı āhirete nakl-i kārübār-ı hayāt ey-ledim. Benim bu kıssa-i pür-gussamı gūş edenler hālime rikkatle terahhüm eyleme-leri niyāz olunur. Āyā hangi ʿavret işbu pīrāyelerim gibi pīrāyeler takınıp benim sūret-i helākim gibi helāka duçār olmuş-tur!" Neʿūzu billāhi taʿālā min gazabihi ve'btilā'ihi.

شُفَرٌ [Şufer] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) Mekke-i mükerreme'de bir dağın adıdır.

[ش ف ت ر]

اَلشَّفْتَرَةُ [eş-şefteret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu. شَفْتَرَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَرَّقُوا

اَلْإِشْفِتْرَارُ [el-işfitrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Bu dahi شَفْتَرَةٌ [şefteret] maʿnāsınadır; yukālu: إِشْفَتَرَّ الشَّيْءُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve ağacın dalları ve keresteleri kırılıp pāre pāre olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْفَتَرَّ الْعُودُ إِذَا تَكَسَّرَ Ve çerāg pek şuʿlelenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِشْفَتَرَّ السِّرَاجُ إِذَا اتَّسَعَتْ نَارُهُ

اَلْمُشْفَتِرُّ [el-muşfetirr] مُقْشَعِرٌّ [muḳşaʿirr] vezninde ve mürādifidir ki soğuktan yā korkudan tüyleri ürperip kabaran kimse-ye denir. Ve kabaran kıla ve tüye de de-nir. Ve مُشَمِّرٌ [muşemmir] maʿnāsınadır ki çemrek taʿbīr olunur. Ve مُنْتَصِبٌ [muntaṣib] maʿnāsınadır ki dikilip duran şey'e denir.

اَلشَّفَنْتَرُ [eş-şefenter] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vez-

ninde) Bütün gövdesinin kılları dökülüp gitmiş kavlak adama denir.

اَلشَّفَنْتَرِيُّ [eş-şefenteriyy] (غَضَنْفَرِيٌّ [ġaḍanferiyy] vezninde) Dağınık, müteferrik maʿnāsınadır.

[ش ق ر]

اَلْأَشْقَرُ [el-aşḳar] (ḳāf’la أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) شُقْرَةٌ [şuḳret]ten vasftır, devābb ve insāna sıfat olur. Devābb kısmındaki murād at kısmıdır, rengi sāfī kırmızı olup yelesi ve kuyruğu dahi kırmızı ola, Türkīde al taʿbīr olunur; yelesi ve kuyruğu siyāh olana كُمَيْتٌ [kumeyt] denir ki doru taʿbīr olunur. Ve insānda beşeresinin beyāzına kırmızılık gālib ola ki kumral taʿbīr olunur, kızıl benizli adam olacaktır. Ve

أَشْقَرُ [aşḳar] Uyuşmuş kana ıtlāk olunur. Ve

أَشْقَرُ [Aşḳar] Mervān b. Muḥammed b. Ḳuteybe b. Muslim ve Laḳīt b. Zurāre’nin feresleri ismidir.

اَلشَّقَرُ [eş-şaḳar] (fethateynle) ve

اَلشُّقْرَةُ [eş-şuḳret] (şīn’in zammıyla) Masdarlardır, at ve adam aşkar olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقِرَ الْفَرَسُ وَالرَّجُلُ وَشَقُرَ شَقَرًا وَشُقْرَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ أَشْقَرَ

اَلْإِشْقِرَارُ [el-işḳirār] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Pek aşkar olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْقَرَّ الْفَرَسُ إِذَا كَانَ أَشْقَرَ يَعْنِي مُبَالَغَةً

اَلشَّقْرَاءُ [eş-şaḳrāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَشْقَرُ [aşḳar]ın müʾennesidir. Ve

شَقْرَاءُ [Şaḳrāʾ] Ruḳād b. Munẕir eḍ-Ḍabbī ve Zuheyr b. Ceẕīme yāhūd Ḫālid b. Caʿfer’in feresleri ismidir. Beyne’l-ʿArab zebān-zed olan “شَيْئًا مَّا يَطْلُبُ السَّوْطَ إِلَى الشَّقْرَاءِ” meselinin menşeʾidir. Sāhibi olan mezbūr feres-i merkūmeye süvār ve semt-i maksadına ʿāzim olup hılāl-i rāhta taʿcīl için kamçı ile vurdukça cery ve ʿadvini ziyāde eder idi. Bir matlab üzere olan adam matlabını tahsīl ve kazā ile ondan fārig olmağa karīb oldukta darb olunur. Kāle’ş-şārih قَوْلُهُ مَا فِي شَيْئٍ مَا صِلَةٌ وَقَوْلُهُ يَطْلُبُ أَيْ يطْلَبِ الْعَدْوِ يُضْرَبُ فِي مَنْ يُعَنِّفُ مِنْهَا Ve kāle fi’l-*Mustaḳṣā* لِاسْتِخْرَاجِ الْمَطْلُوبِ مِنْ يَدِهِ Ve

شَقْرَاءُ [Şaḳrāʾ] Esīd b. Ḥinnāʾe’nin kısrağı ismidir. Ve Şeyṭān b. Lāṭim nām kimsenin kısrağı ismidir ve minhu’l-meselu: “أَشْأَمُ مِنَ الشَّقْرَاءِ” Bir maʿrekede kendisi ve sāhibi katl olunmakla şeʾāmette mesel olmuştur, ʿalā-kavlin bir mahalle giderken sertlik edip bir türlü başı zabt olmamakla sāhibini hod-ser alıp kaçar iken reh-güzerlerine bir baʿīdü’l-gavr dere gelmekle öte tarafa pertāv edip lākin yetiştirememekle ikisi birden dereye sākıt oldukta kısrağın boynu şikest ve helāk olup sāhib-i selāmetle necāt buldu. “Şaḳrāʾ nice oldu?” diye suʾāl edenlere إِنَّ الشَّقْرَاءَ لَمْ يَعْدُ شَرُّهَا رِجْلَيْهَا kelāmıyla vakʿayı nakl eyledi. ʿAlā-kavlin شَقْرَاءُ [Şaḳrāʾ] Ġaziyye b. Cuşem nām kimsenin oğlunun kısrağı ismidir. Bir gulāma tepmek için kıç attıkta kendi kulununa rāst gelip helāk eylemesi bāʿis-i darb-ı mesel oldu. Ve

شَقْرَاءُ [Şaḳrāʾ] Muhelhil b. Rebīʿa’nın ve Ḥavṭ el-Faḳʿasī nām kimsenin kısrakları ismidir. Ve Muʿāviye b. Esed’in Zeyt nām kısrağının kısrak kulunu adıdır. Ve ʿUreyme’de beyne’l-cebeleyn bir su ismidir. Ve bādiyede başka bir suyun adıdır ki ʿAmr b. Seleme b. Seken el-Kilābī radıyallāhu ʿanhu hadīsinde mezkūrdur. Mūmāileyh Hazret-i Sultānu’l-enbiyāʾ ʿaleyhi efdalu’t-tehāyā dergāhına vüfūd ve

Saʿdiyye ve Şaḳrāʾ nām sular miyānında olan arāzīyi istıktāʿ eylemekle nāʾil-i maksūd olmuş idi. Ve

شَقْرَاءُ [Şaḳrāʾ] Yemāme nāhiyesinde bir karye adıdır.

اَلشَّقِرُ [eş-şaḳir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şaḳāyiku'n-nuʿmān ismidir ki gelincik çiçeği dedikleridir, al renk olur. Müfredi شَقِرَةٌ [şaḳiret] ve cemʿi شَقِرَاتٌ [şaḳirāt] gelir.

اَلشُّقَّارُ [eş-şuḳḳār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلشُّقْرَانُ [eş-şuḳrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) ve

اَلشُّقَّارَى [eş-şuḳḳārā] (سُمَّانَى [summānā] vezninde ḳāf'ın tahfīfiyle de cāʾizdir) Bunlar da gelincik çiçeğine denir, ʿalākavlin شَقِرٌ [şaḳir] başka bir kırmızı nebāt adıdır. Ve

شُقَّارٌ [şuḳḳār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bir gūne balık adıdır ki sırtında uzun hörgücü olur.

اَلشَّقِرَةُ [eş-şaḳiret] (زَنِخَةٌ [zeniḫat] vezninde) سِنْجَرْفٌ [sincerf] ismidir ki zencefre taʿbīr olunan kırmızı boyadır. Ve

شَقِرَةُ [Şaḳiret] Elkābdandır: Şaḳire b. el-Ḥāris̱ b. Temīm, Ḍabbe kabīlesinden bir başka kabīlenin pederi lakabıdır, nisbetinde شَقَرِىٌّ [Şaḳariyy] denir harekāt ile.

اَلشُّقُورُ [eş-şuḳūr] (şīn'in zammıyla) شَقْرٌ [şaḳr] kelimesinden ki صَقْرٌ [ṣaḳr] vezninde dir, cemʿdir; hācet ve matlaba ve derūna mülāsık ve mülāzım olan emr-i mühimme denir; tekūlu: أَخْبَرْتُهُ بِشَقَرِي وَبِشُقُورِي أَيْ حَاجَتِي وَأَمْرِي اللاَّصِقِ بِقَلْبِي الْمُهِمِّ لَهُ

اَلشُّقَرُ [eş-şuḳar] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Horoza denir, دِيكٌ [dīk] maʿnāsına. Ve yalana denir, كَذِبٌ [kez̠ib] maʿnāsına.

شُقْرُونُ [Şuḳrūn] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Bir adamın ʿalemidir.

شُقْرَانُ [Şuḳrān] (عُثْمَانُ [ʿus̱mān] vezninde) Nebiyy-i ekrem ʿaleyhi's-selām hazretlerinin Ṣāliḥ nām memlūklarının lakabıdır. Ve Ḳuḍāʿa'dan bir kimsenin lakabıdır.

اَلشِّقْرَى [eş-Şiḳrā] (ذِكْرَى [z̠ikrā] vezninde) Bir gūne aʿlā ve ecved hurmā ismidir. Ve kabīle-i Ḫuzāʿa yurdunda bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُشَقَّرُ [el-Muşaḳḳar] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Baḥreyn diyārında bir hısn-ı kadīm adıdır. Ve sahtiyāndan olan kırbaya denir. Ve büyük kadeh ve kāseye denir.

شَقُورُ [Şaḳūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Endelüs ülkesinde bir belde adıdır.

شَقْرٌ [şaḳr] (صَقْرٌ [ṣaḳr] vezninde) Endelüs ülkesinde bir adanın ismidir.

شُقْرٌ [Şuḳr] (şīn'in zammıyla) Bir suyun ve bir beldenin ismidir.

شَقْرَةُ [Şaḳret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Esāmīdendir: Şaḳret b. Nebt b. Uded ve Şaḳret b. Rebīʿa b. Kaʿb ricāl-i ʿArabdandır.

شُقْرَةُ [Şuḳret] (نُقْرَةٌ [nuḳret] vezninde) İbn Nukre b. Lukeyz'dir.

شُقُرٌ [Şuḳur] (zammeteynle) Yemen deryāsında Aḥver ile Ebyen beyninde bir liman adıdır.

اَلْمَشَاقِرُ [el-Meşāḳir] (mīm'in fethiyle ki) Z̠u'r-Rumme nām şāʿirin kavlinde vākiʿdir, bir mevziʿ adıdır. Müʾellifin murādı işbu beyttir: "كَأَنَّ عُرَى الْمَرْجَانِ مِنْهَا تَعَلَّقَتْ || عَلَى أُمِّ خَشْفٍ مِنْ ظِبَاءِ الْمَشَاقِرِ" Ve

مَشَاقِرُ [Meşāḳir] Şol kumsala denir ki yere doğru yatık ve hemvār ve mutmaʾinn olup

onda gezip yürümek sühūletli ola, ʿalā-kavlin celādetli ola. Ve

مَشَاقِرُ [meşāḳir] عَرْفَجٌ [ʿarfec] nām şecer menbitlerine denir. Müfredi مَشْقَرٌ [meşḳar] dir.

اَلشَّقِيرُ [eş-Şaḳīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir arz-ı mahsūsanın adıdır.

اَلشُّقَيْرُ [eş-şuḳāyr] (كُمَيْتٌ [kumeyt] vezninde) Bir gūne kaya kelerine yāhūd bir nevʿ çekirgeye denir.

اَلشُّقَارَى [eş-şuḳārā] (حُبَالَى [ḥubālā] vezninde) Yalan söze denir.

اَلْأَشَاقِرُ [el-Eşāḳir] (hemzenin fethiyle) Yemen’de bir küçük kabīle adıdır. Ve beyne’l-Ḥaremeyn bir niçe cibāle ıtlāk olunur.

[ش ك ر]

اَلشُّكْرُ [eş-şukr] (şīn’in zammıyla) İhsānı bilip ve neşr eylemek yaʿnī muhsin ve münʿimin tafaddül eylediği niʿmet ve ihsānı ve kadr kıymetini bilip nāsa neşr ve iʿāşe ve muhsin ve münʿimini medh ve senā eylemekten ʿibārettir, كُفْرَانٌ [kufrān] mukābilidir. ʿİnde’l-baʿz شُكْرٌ [şukr] cevārihden hemān yede mahsūstur ve Hak taʿālā tarafından istiʿmāl olundukta aʿmāl-i hasene-i ʿibāda mücāzāt irāde olunur. Ve شُكْرٌ [şukr] senā-i cemīl maʿnāsına istiʿmāl olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*’de beyānına göre شُكْرٌ [şukr] münʿimin inʿām eylediği niʿmeti tasavvur edip nāsa izhār eylemekten ʿibārettir. Baʿzılar ʿindinde كَشْرٌ [keşr] lafzından maklūbdur ki keşf maʿnāsınadır, niteki zıddı olan كُفْرٌ [kufr] setr maʿnāsınadır. Ve ʿinde’l-baʿz ʿArabların عَيْنٌ شُكْرَى [ʿayn şukrā] kavlinden meʾhūzdur ki مُمْتَلِئَةٌ [mumteliʾet] maʿnāsınadır, pes شُكْرٌ [şukr] إِمْتِلَاءٌ مِنْ ذِكْرِ الْمُنْعِمِ عَلَيْهِ maʿnāsına olur. Ve

Şükr üç darb üzeredir: Biri kalb ile olur ki münʿim tarafından nāʾil olduğu niʿmeti tasavvur ve ʿirfāndan ʿibārettir. Sānī lisān ile olur ki münʿim ve muhsinine senā ve sitāyiş eylemekten ʿibārettir. Sālis cevārih-i sāʾire ile olur ki bi-kadri’l-istihkāk münʿime mükāfāt eylemekten ʿibārettir. Ve beş kāʿide üzere mebnīdir ki şākir, meşkūra huzūʿ ve ibtihāl ve tevāzuʿ eylemek ve meşkūra muhabbet eylemek ve inʿām eylediği niʿmeti ketm eylemeyip ikrār ve iʿtirāf eylemek ve ona senā ve sitāyiş eylemek ve o niʿmeti münʿimin hoşlanmadığı yerlere sarf ve istiʿmālden mücānebet eylemekten ʿibārettir.

Ve erbāb-ı hakāyıktan Ḥamdūn el-Ḳaṣṣār dedi ki şükr sana inʿām olunan niʿmete nefsini tufeylī ʿadd ve iʿtibār eylemekten ʿibārettir. Ve Cuneyd dedi ki şükr kendi nefsini sana erzān olunan niʿmete ehl ve müstahak ʿadd eylemeyip mahz-ı tafaddül iʿtibār eylemekten ʿibārettir. Ve Ebū ʿOs̱mān dedi ki şükr edā-yı şükrden ʿacz ve kusūru bilmekten ʿibārettir. Ve kaldı ki zikr olunun kavāʿid-i hams şükrün esās ve bünyādı olmakla onlardan biri münʿadim oldukta binā-yı şükr münhedim olur. Ve şükr bābında her ne kadar akvāl var ise mecmūʿunun medār ve merciʿi kavāʿid-i mezkūredir.

Ve şükrün semeresi niʿām-ı mevcūdeyi kayd ve niʿam-ı mefkūdeyi sayd olup ve ʿavāmmın şükrü matʿam ve melbes ve kuvvet-i ebdān üzere olup havāssın şükrü tevhīd ve īmān ve kuvvet-i kulūb üzere vākiʿ olur. Dāvūd-ı Nebī ʿaleyhi’s-selām

dediler ki “Yā Rabbi, ben dergāhına nice şükr edeyim ki şükrüm dahi mūcib-i şükr olur bir niʿmet-i ʿazīmedir?” Cenāb-ı Bārī taʿālā cevābında “اَلْآنَ شَكَرْتَنِي يَا دَاوُدُ” buyurdular.

Ve ʿulemāʾ حَمْدٌ [ḥamd] ve شُكْرٌ [şukr]ün birbirinden efdaliyyeti bābında tekellüm eylediler, lākin hadīste “اَلْحَمْدُ رَأْسُ الشُّكْرِ” vākiʿ olmakla hamd eylemeyen elbette şükr eylememiş olur. Ve esmā-i hüsnā-yı ilāhiyyeden bir ism-i sāmī Şekūr’dur. Hak taʿālā cānibinden şükr, ʿibāda magfiret ve mücāzāttan ʿibārettir. Ve حَمْدٌ [ḥamd] ile شُكْرٌ [şukr]ün farkı budur ki شُكْرٌ [şukr] envāʿ ve esbāb cihetinden eeʿamm ve müteʿallakāt cihetinden ahasstır ve حَمْدٌ [ḥamd] müteʿallakāt cihetinden eʿamm ve esbāb cihetinde ahasstır. Ve شُكْرٌ [şukr] fi’l-asl masdar olup baʿdehu ism olarak istiʿmāl olundu. İntehā. Ve

شُكْرٌ [şukr] ve

شُكُورٌ [şukūr] ve

شُكْرَانٌ [şukrān] Masdar olur; yukālu: شَكَرَهُ وَشَكَرَ لَهُ شُكْرًا وَشُكُورًا وَشُكْرَانًا وَشَكَرَ اللهَ وَشَكَرَ لِلّٰهِ وَشَكَرَ بِاللهِ وَشَكَرَ نِعْمَةَ اللهِ وَبِنِعْمَةِ اللهِ Şārih der ki “lām” ile taʿdiyesi efsahdır ve “bā” ile taʿdiyesi mukābeleye mebnīdir ve bi-nefsihi taʿdiyesi Asmaʿī ʿindinde münkerdir, eşʿāra mahsūstur ve duʿā-yı kunūtta “نَشْكُرُكَ وَلاَ نَكْفُرُكَ” kavli evvelen Hazret-i ʿÖmer’den menkūl rivāyette sabīt değildir, sāniyen izdivāca mahmūldür.

اَلتَّشَكُّرُ [et-teşekkur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi şükr ve sipās eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَكَّرَ لَهُ بَلاَءَهُ بِمَعْنَى شَكَرَ

اَلشَّكُورُ [eş-şekūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mübālaga-i vasfdır, çok şükr ve sipās eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ شَكُورٌ أَيْ كَثِيرُ الشُّكْرِ Ve azca ʿalef ile iktifā ederek kuvvet ve simen bulur olan dābbeye ıtlāk olunur; yukālu: دَابَّةٌ شَكُورٌ إِذَا صَارَتْ تَسْمَنُ عَلَى قِلَّةِ الْعَلَفِ

اَلشَّكْرُ [eş-şekr] (şīn’in fethi ve kāf’ın sükūnuyla) ʿAvretin fercine ʿalā-kavlin fercinin lahmine denir; şīn’in kesriyle de lügattir. Ve cimāʿ maʿnāsınadır. Kāle’ş-şārih ve fi’n-*Nihāye*: “أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ نَهَى عَنْ شَكْرِ الْبَغِيِّ” اَلشَّكْرُ بِالْفَتْحِ اَلْفَرْجُ أَرَادَ مَا يُعْطَى عَلَى وَطْئِهَا Ve

شَكْرٌ [Şekr] Serāt arzında mütemekkin bir cemāʿatin pederi olan ve Vālān b. ʿAmr’ın lakabıdır. Ve Yemen’de bir dağın adıdır. Ve

شَكْرٌ [şekr] Masdar olur, hurmā ağacının diplerinden küçük fidanlar sürüp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِرَتِ النَّخْلَةُ شَكْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَبَتَ شَكِيرُهُ

اَلشَّكَرُ [eş-şeker] (fethateynle) Hayvānın memesi süt ile dolmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِرَتِ النَّاقَةُ شَكَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ ضَرْعُهَا Ve davar semirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَكِرَتِ الدَّابَّةُ إِذَا سَمِنَتْ Ve bir adam civān-merdlik eylemek, ʿalā-kavlin baʿde’l-buhl vergisi çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِرَ فُلاَنٌ إِذَا سَخَا بِمَالِهِ أَوْ غَزُرَ عَطَاؤُهُ بَعْدَ بُخْلِهِ Ve ağacın dibinden hurde fidanlar ve filizler sürüp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِرَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا خَرَجَ مِنْهَا الشَّكِيرُ

اَلشَّكِرَةُ [eş-şekiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمِشْكَارُ [el-mişkār] (مِكْثَارٌ [mikṡār] vezninde) Memesi süt ile mümtelī olan nākaya denir. شَكِرَةٌ [şekiret]nin cemʿi شَكَارَى [şekārā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde ve شَكْرَى [şekrā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve شَكِرَاتٌ [şekirāt] gelir, فَرِحَاتٌ [feriḥāt]

vezninde.

اَلْمَشْكَرَةُ [el-meşkeret] (mīm'in ve kāf'ın fethiyle) Pek sütlü olan otluklara vasf olur; yukālu: عُشْبٌ مَشْكَرَةٌ أَيْ مَغْزَرَةُ اللَّبَنِ

اَلْإِشْكَارُ [el-işkār] (hemzenin kesriyle) Hayvānın memesi süt ile dolmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَرَ الضَّرْعُ إِذَا امْتَلَأَ لَبَنًا Ve bir adamın develeri tavlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَرَ الْقَوْمُ إِذَا شَكِرَتْ إِبِلُهُمْ Ve ağacın dibinden tāze fidanlar sürüp çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَرَ النَّخْلُ إِذَا خَرَجَ شَكِيرُهُ

اَلْإِشْتِكَارُ [el-iştikār] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi meme süt ile dopdolu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِشْتَكَرَ الضَّرْعُ إِذَا امْتَلَأَ Ve bulutun yağmuru sağanaklı yağmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِشْتَكَرَتِ السَّمَاءُ إِذَا جَدَّ مَطَرُهَا يَعْنِي إِشْتَدَّ وَقْعُهَا Ve yel yağmur getirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِشْتَكَرَتِ الرِّيَاحُ إِذَا أَتَتْ بِالْمَطَرِ Ve havāda ıssı yāhūd soğuk müştedd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِشْتَكَرَ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ إِذَا اشْتَدَّتَا Ve yelip seğirtmekte çabalayıp sarf-ı makdūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِشْتَكَرَ الرَّجُلُ فِي عَدْوِهِ إِذَا اجْتَهَدَ

اَلشَّكِيرُ [eş-şekīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) At kısmının yelesi diplerinde olan hurde tüye denir. Ve insānın yüzünün ve kafāsının kulağa ve boyuna doğru olan kıla denir. Ve hurde deveye denir. Ve kıl ve tüy ve kuş yeleklerinin ve otluğun diplerinde ve aralıklarında olan hurdesine denir. Ve solup kuruduktan sonra müceddeden henüz tāzelenen otluğa denir. Ve kurumuş nihāller aralığında olan ter ü tāze nihāle denir. Ve büyük ağaçların diplerinde biten fidana denir. Ve hāssaten hurmā ağacının diplerinde özdekleri aşağısında biten filize ve fidana denir. Ve hurmā ağacına ıtlāk olunur. Ve hurmā dallarının diplerinde ve iri yapraklarının diplerinde biten hurde yaprağa denir. Ve tāze ağaç dalına denir. Ve ağacın kabuğuna denir. Mecmūᶜunun cemᶜi شُكُرٌ [şukur] gelir zammeteynle. Ve asmanın yere yatırıp başka yerden çıkardıkları koluna denir ki daldırma taᶜbīr olunur. Bunların cümlesi bāb-ı ifᶜālden ve bāb-ı rābiᶜden ve iftiᶜālden mutasarrıftır.

اَلشَّكَرِيَّةُ [eş-şekeriyyet] (fetehātla) Zikr olunan شَكَرٌ [şeker] lafzından me᾽hūzdur ki nākanın memesi süt ile dolmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَا زَمَنُ الشَّكَرِيَّةِ إِذَا حَفَلَتِ الْإِبِلُ مِنَ الرَّبِيعِ

يَشْكُرُ [Yeşkuru] (يَنْصُرُ [yanṣuru] vezninde) Esāmīdendir: Yeşkur b. ᶜAlī b. Bekr b. Vā᾽il ve Yeşkur b. Mubeşşir b. Ṣaᶜb iki kabīlenin pederidir.

شُكَيْرٌ [Şukeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Endelüs ülkesinde bir dağ ismidir ki tepesinden yaz ve kış kar müfārakat eylemez.

شُكَرٌ [Şuker] (زُفَرٌ [zufer] vezninde) Endelüs'te bir adanın adıdır.

شَكَّرٌ [Şekker] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Huffāzdan Muḥammed b. el-Munẕir lakabıdır.

شُكْرٌ [Şukr] (şīn'in zammıyla)

شَوْكَرٌ [Şevker] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Aᶜlām-ı ricāldendir.

اَلشَّاكِرِيُّ [eş-şākiriyy] (kāf'ın fethiyle) Çāker-i Fārisī muᶜarrebidir, ecīr ve ırgata denir. Ve hizmet-kāra denir.

اَلشَّكَائِرُ [eş-şekā᾽ir] نَوَاصِي [nevāṣī] maᶜnāsınadır ki نَاصِيَةٌ [nāṣiyet]in cemᶜidir. Ve شَكَائِرُ [şekā᾽ir] cemᶜ olarak müstaᶜmeldir, gūyā ki شَكِيرَةٌ [şekīret]in cemᶜidir.

اَلْمُشْتَكِرَةُ [el-muştekiret] (مُشْتَهِرَةٌ [muştehiret] vezninde) Saht ve şedīd riyāha vasf olur; yukālu: هَبَّتِ الرِّيَاحُ الْمُشْتَكِرَةُ أَيِ الشَّدِيدَةُ

اَلشَّيْكَرَانُ [eş-şeykerān] (şīn’in ve kāf’ın fethiyle ve kāf’ın zammıyla zebān-zeddir) Bir nevᶜ nebāt adıdır. Yāhūd savāb olan mühmele ile olmaktır, iᶜcāmla zabtında Cevherī vehm eylemiştir. Yāhūd savāb olan شَوْكَرَانٌ [şevkerān] olmaktır. Bu nebāt cemīᶜ-i müfredātta شَوْكَرَانٌ [şevkerān] ᶜunvānında mersūm ve Fārisīde devres ve teft-i Yezdī ve Türkīde baldıran ile müfesserdir.

اَلْمُشَاكَرَةُ [el-muşākeret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir kimse ile harıl harıl söze boşanıp girişmek maᶜnāsınadır; imtilā-i leben maᶜnāsından me’hūzdur; tekūlu: شَاكَرْتُهُ الْحَدِيثَ إِذَا فَاتَحْتَهُ Ve bir adam kendi nefsini şükr ve sipās eder göstermek maᶜnāsınadır; tekūlu: شَاكَرْتُهُ أَيْ أَرَيْتُهُ أَنِّي لَهُ شَاكِرٌ

اَلشَّكْرَى [eş-şekrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Semiz ve yağlı et külçesine vasf olur; yukālu: فِدْرَةٌ شَكْرَى مِنَ اللَّحْمِ أَيْ سَمِينَةٌ

[ش م ر]

اَلشَّمْرُ [eş-şemr] (şīn’in fethi ve mīm’in sükūnuyla) Cidd ve hiddetle ᶜalā-kavlin hırām ve reftār ile mürūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَمَرَ الرَّجُلُ شَمْرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَرَّ جَادًّا أَوْ مُخْتَالاً Ve bir nesneyi çekip büzmek maᶜnāsınadır, yukālu: شَمَرَ الشَّيْءَ إِذَا قَلَّصَهُ Ve ağaçtan kesim vakti hurma kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَمَرَ النَّخْلَ إِذَا صَرَمَهُ أَيْ صَرَمَ ثَمَرَتَهُ

اَلتَّشْمِيرُ [et-teşmīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) شَمْرٌ [şemr] ile iki maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: شَمَّرَ تَشْمِيرًا بِمَعْنَى شَمَرَ Ve baldırdan ve bacaktan esvābı yukarı sıvayıp çemremek maᶜnāsınadır ki bacakları sıvamak taᶜbīr olunur, seğirtmeye ve ikdāma teheyyü’ şīvesidir; yuḳālu: شَمَّرَ الثَّوْبَ إِذَا رَفَعَهُ Ve bir işte cüst ve çabuk deprenmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: شَمَّرَ فِي الْأَمْرِ إِذَا خَفَّ Ve bir nesneyi salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: شَمَّرَ السَّفِينَةَ وَغَيْرَهَا إِذَا أَرْسَلَهَا

اَلْإِنْشِمَارُ [el-inşimār] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّشَمُّرُ [et-teşemmur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) تَشْمِيرٌ [teşmīr] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِنْشَمَرَ الرَّجُلُ وَتَشَمَّرَ بِمَعْنَى شَمَّرَ Ve

تَشَمُّرٌ [teşemmur] Bir işte hāzırlanmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki maᶜnā-yı lāzımıdır; yukālu: تَشَمَّرَ لِلْأَمْرِ إِذَا تَهَيَّأَ

اَلشِّمْرُ [eş-şimr] (şīn’in kesriyle) ve

اَلشِّمِّيرُ [eş-şimmīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلشَّمَّرِيُّ [eş-şemmeriyy] (şīn’in ve mīm-i müşeddedenin fethi ve yā’nın şeddesiyle) ve

اَلشِّمِّرِيُّ [eş-şimmiriyy] (kesreteynle) ve

اَلشُّمُّرِيُّ [eş-şummuriyy] (zammeteynle) ve

اَلشِّمَّرِيُّ [eş-şimmeriyy] (قِنَّبِيٌّ [ḳinnebiyy] vezninde) ve

اَلْمُشَمِّرُ [el-muşemmir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddis̱] vezninde) Takallübāt-ı dehre ve tıbāᶜ-ı umūr u mesālihe tecribesi mesbūk kār-dān ve kār-güzār adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شِمْرٌ وَشِمِّيرٌ وَشَمَّرِيٌّ وَشِمِّرِيٌّ وَشُمُّرِيٌّ وَشِمَّرِيٌّ وَمُشَمِّرٌ أَيْ مَاضٍ فِي الْأُمُورِ مُجَرَّبٌ

اَلشِّمِرُّ [eş-şimirr] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Şedīd ve düşvār olan işe ıtlāk olunur, gūyā ki ondan baldırlar sıvanır; yukālu: شَرٌّ شِمِرٌّ

أَيْ شَدِيدٌ

شَمِرٌ [Şemir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İbn Efrīḳīs ismidir ki Māverāünnehr ülkesinde Soġd memleketinin medīnesi yaᶜnī kāᶜidetü'l-mülkü olan şehre gazā edip medīne-i mezbūreyi kalᶜ ve tahrīb eylemekle Şemirkend ıtlāk eylediler. ᶜAlā-kavlin şehr-i mezbūru merkūm binā eylemekle Şemirkent tesmiye eylediler, zīrā kent kelimesi Türkīde karyeye denir, taᶜrīb olunup Semerḳand dediler; mīm'i iskān ve rā'yı fethle telaffuz lahndır. Müellif pek īcāz eylemiştir.

Evvelā mezbūr Şemir İfrīḳiyya mensūbu olan tebābiᶜa-i Yemen'den İfrīḳis nām pādişāhın oğlu olup Māverāünnehr'e ki bilād-ı Türkistān'dır, sefer ve şehr-i merkūmu zīr ü zeber eylemekle Şemirkend dediler. "Kend" lafzı kalᶜ maᶜnāsına olan "kenden"den māzīdir ki Fārisīdir yāhūd vasf-ı terkībīdir ve baᶜzılar ᶜindinde asl "kent" idi ki tā'yladır ve Türkīdir, karye maᶜnāsınadır, taᶜrīble Semerḳand dediler ve hālen muᶜarrebiyle meşhūr belde-i ᶜazīmedir.

Ve *Burhān-ı Ḳāṭıᶜ*'da bu vechile mersūmdur ki سَمَر [Semer] sīn-i mühmele ve mīm'in fethiyle Türkistān şāhlarından birinin ismidir ve "kend" Fārisīde karyeye denir. Şehr-i mezbūru ibtidā şāh-ı mesfūr karye olarak iᶜmār edip refte refte şehr-i ᶜazīm olmuştur, onun için vasf-ı terkībī üzere Semerkend ve muᶜarrebinde Semerḳand dediler. İntehā.

Ve Şemir b. Ḥamdeveyh lügavī-yi maᶜrūftur.

اَلشِّمْرُ [eş-şimr] (şīn'in kesriyle) Sehī ve civān-merd adama ıtlāk olunur. Ve nākıd ve basīr ve hurde-dān ve āgāh adama ıtlāk olunur. Ve bir recül adıdır.

اَلشِّمْرَةُ [eş-şimret] (bu dahi şīn'in kesriyle) Fāsid ve tebāh kimsenin yürüyüşüne ıtlāk olunur, murād baldırı çıplak makūlesi süfehānın ve ehl-i şerr olan yaramazların yürüyüşü olacaktır; yukālu: يَمْشِي الشِّمْرَةَ أَيْ مِشْيَةَ الْفَاسِدِ

اَلشَّمَارُ [eş-şemār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mısır lisānında الرَّازِيَانَجُ [er-rāziyānec] ismidir ki tahrīfle rezene dedikleri dānedir.

شَمِيرٌ [Şemīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemen'de bir dağın adıdır. Ve Ermīniyye'de bir mevziᶜ ismidir.

شَمِيرَانُ [Şemīrān] (حَزِيرَانُ [ḥazīrān] vezninde) Ermīniyye'de bir beldedir. Ve şehr-i Merv kazāsında bir karyedir. Ve Ḫavlān kabīlesinden bir batndır ki cemāᶜatine Şemīriyyūn derler.

اَلشَّمُّورُ [eş-şemmūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Elmās dedikleri cevher-i maᶜrūfa denir.

شَمَّرٌ [şemmer] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Şuᶜarādan Cemīl b. ᶜAbdullāh b. Maᶜmer'in ceddinin feresi ismidir. Ve bir nāka ve bir recül ismleridir.

اَلشِّمِّيرُ [eş-şimmīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Umūr ve mesālihte be-gāyet cüst ve mikdām adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شِمِّيرٌ أَيْ مُتَشَمِّرٌ مُجِدٌّ Ve cüst ve revende nākaya ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ شِمِّيرٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلشِّمِّرِيَّةُ [eş-şimmiriyyet] Bunda dört lügat vardır: şīn'in ve mīm-i müşeddedenin kesri ve şīn'in kesri ve mīm-i müşeddedenin fethiyle ve ikisinin de zammı ve ikisinin de fethiyle. Bu dahi cüst ve çālāk nākaya

ıtlāk olunur.

اَلْإِشْمَارُ [el-işmār] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi kılıç ile çalıp öldürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَرَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا أَذْرَجَهُ Ve davarı pek sürʿat ve taʿcīl ile sürüp iletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَرَ الْإِبِلَ إِذَا أَكْمَشَهَا وَأَعْجَلَهَا Ve buğur aştığı nākayı gebe kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَرَ الْجَمَلَ طَرُوقَتَهُ إِذَا أَلْقَحَهَا

اَلشَّامِرُ [eş-şāmir] ve

اَلشَّامِرَةُ [eş-şāmiret] Memesi çekilip karnına yapışmış olan koyuna ıtlāk olunur; yukālu: شَاةٌ شَامِرٌ وَشَامِرَةٌ إِذَا كَانَ قَدِ انْضَمَّ ضَرْعُهَا إِلَى بَطْنِهَا Ve

شَامِرَةٌ [şāmiret] ve

مُتَشَمِّرَةٌ [muteşemmiret] Dişlerin diplerine pek yapışık olan diş etine vasf olur; yukālu: لِثَةٌ شَامِرَةٌ وَمُتَشَمِّرَةٌ إِذَا كَانَتْ لَازِقَةً بِأُصُولِ الْأَسْنَانِ

[ش م ج ر]

اَلشَّمْجَرَةُ [eş-şemceret] (زَمْجَرَةٌ [zemceret] vezninde) Korkup kaçan adam gibi seğirtip kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمْجَرَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا عَدْوَ فَزِعٍ

[ش م خ ر]

اَلشَّمْخَرَةُ [eş-şemḫaret] (ḫā-yı muʿceme ile شَمْجَرَةٌ [şemceret] vezninde) Tekebbürlük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْخَرَ فُلَانٌ ve tekūlu: مَا هَذِهِ الشَّمْخَرَةُ أَيِ الْكِبْرُ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلْإِشْمِخْرَارُ [el-işmiḫrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Pek uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْمَخَرَّ الشَّيْءُ إِذَا طَالَ

اَلْمُشْمَخِرُّ [el-muşmeḫirr] (مُقْشَعِرٌّ [mukşaʿirr] vezninde) Yüksek dağa vasf olur; yukālu: جَبَلٌ مُشْمَخِرٌّ أَيْ عَالٍ

اَلشَّمَاخِيرُ [eş-Şemāḫīr] (جَمَاهِيرُ [cemāhīr] vezninde) Ḥicāz'da Ṭā'if ile Cureş miyānında bir niçe cibāla ıtlāk olunur.

اَلشِّمَّخْرُ [eş-şimmaḫr] (şīn'in kesri ve mīm-i müşeddedenin fethiyle) Hod-bīn ve mütekebbir kimseye denir.

[ش م خ ت ر]

اَلشَّمَخْتَرُ [eş-şemaḫter] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şūm-ahter-i Fārisī muʿarrebidir ki bed-baht ve menhūsu't-tāliʿ kimseye denir. Ve le'īm ve fürū-māyeye ıtlāk olunur.

[ش م ذ ر]

اَلشَّمَيْذَرُ [eş-şemeyẕer] (ẕāl-ı muʿceme ile سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Cüst ve revende deveye denir. Ve cüst ve çālāk ve sebük-pā ve sebük-rūh gulāma denir. Ve pek sürʿatle olan yürüyüşe denir, seyr-i nācī maʿnāsına.

اَلشِّمْذَارَةُ [eş-şimẕāret] (şīn'in kesriyle) Bu dahi cüst ve çālāk uşağa denir.

اَلشَّمْذَرُ [eş-şemẕer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلشِّمْذَرُ [eş-şimẕer] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلشِّمْذَارُ [eş-şimẕār] (دِينَارٌ [dīnār] vezninde) Bunlar da sürʿatle olan yürüyüşe denir.

[ش م ص ر]

اَلشَّمْصَرَةُ [eş-şemṣarat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseye bir mādde zımnında tazyīk ve tekāżā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْصَرَ عَلَيْهِ إِذَا ضَيَّقَ

شَمَنْصِيرُ [şemenṣīr] (fethateynle) yāhūd **شَمَاصِيرُ** [şemāṣīr] Huẕeyl diyārında bir dağın adıdır.

[ش ن ر]

اَلشَّنَارُ [eş-şenār] (şīn’in fethiyle) Pek bed ve kabīh olan ʿayb ve ʿār ve nakīsaya denir. Ve şenāʿat ve fezaʿatle meşhūr olan işe denir; yukālu: أَتَى بِالشَّنَارِ وَهُوَ أَقْبَحُ الْعَيْبِ وَالْعَارِ وَكَذَا الْأَمْرُ الْمَشْهُورُ بِالشُّنْعَةِ

اَلتَّشْنِيرُ [et-teşnīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi ʿayblamak, ʿalā-kavlin bir nakīsa ile teşhīr ve rüsvāy eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنَّرَ عَلَيْهِ إِذَا عَابَهُ أَوْ سَمَّعَ بِهِ وَفَضَحَهُ

اَلشِّنِّيرُ [eş-şinnīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلشِّنِّيرَةُ [eş-şinnīret] (hā’yla) Bed-hūy ve bed-mizāc adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِنِّيرٌ وَشِنِّيرَةٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ Ve şerr ve ʿuyūbu kesīr olan kimseye denir.

بَنُو شِنِّيرٍ [Benū Şinnīr] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ʿArabdan bir batn adıdır.

اَلشَّنْرَةُ [eş-şenret] (şīn’in fethi ve nūn’un sükūnuyla) Sālih ve mütedeyyin adamın yürüyüşüne denir; yukālu: يَمْشِي الشَّنْرَةَ وَهِيَ مِشْيَةُ الرَّجُلِ الصَّالِحِ

شُنَارَى [şunārā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) Kediye denir, سِنَّوْرٌ [sinnevr] gibi.

شَنَرَى [Şenerā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Mışır ülkesinde Semennūdiyye nāhiyesinde bir karye ve Behnesā nāhiyesinde bir karye ismleridir.

[ش ن ب ر]

شَنْبَارَةُ [Şenbāret] (şīn’in fethi ve nūn’un sükūnuyla) Mışır’ın Şarḳiyye’sinde iki karye ismidir.

خِيَارُ شَنْبَرَ [ḫiyāru şenber] “خ،ي،ر” māddesinde zikr olundu.

[ش ن ت ر]

اَلشُّنْتُرَةُ [eş-şunturet] (şīn’in ve tā’nın zammı ve tā’nın fethiyle zaʿīftir) Parmağa denir, إِصْبَعٌ [işbaʿ] maʿnāsına; cemʿi شَنَاتِرُ [şenātir] gelir. Ve iki parmağın aralıklarına denir.

ذُو الشَّنَاتِرِ [Ẕu’ş-Şenātir] (şīn’in fethiyle) Mülūk-i Yemen’den bir melik lakabıdır ki ismi لَخْتِيعَةُ [Laḫtīʿat] idi; zā᾽id parmağı olmakla onunla mülakkab olmuştu. Mezbūr hānedān-ı mülūktan olmayıp ʿalā-tarīki’t-tagallüb neş᾽et eylemekle hānumān-ı mülūkiyyete mahsūs olan Ḥimyer dūdmānlarından idrāk eden civānları dest-i kahr ile ihzār ve livāta ile ihtikār eder idi, tā ki beynlerinde derkār olan kānūn-ı muʿteber muktezāsınca mesned-i mülūkiyyete sezāvār olmayalar. Şārihin beyānına göre bir gün yine hānedān-ı Ḥimyer’den Ẕū Nuvās nām bir civān-ı müstesnā peydā olduğunu istimāʿ eyledikte ʿale’l-ʿāde livāta için tarafına ihzār ve halvet-gāha duhūl ve kār-ı tebeh-kārına mübāşeret hengāmında civān-ı mezbūr tīz-destlikle mesfūrun zeker ve serini katʿ ve taşra hurūc eyledikte nās keyfiyyete vākıf olmakla giribānımızı pençe-i mersūmdan tahlīs eyledik diye izhār-ı şādī vü şābāş ederek taht-ı saltanata iclās eylediler.

اَلشَّنْتَرَةُ [eş-şenteret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Esvābı yırtıp paralamak maʿnāsınadır; yukālu: شَنْتَرَ ثَوْبَهُ إِذَا مَزَّقَهُ

[ش ن ج ر]

اَلشِّنْجَارُ [eş-şincār] (şin’in kesriyle) Şingār-ı Fārisī muʿarrebidir ki ʿArabīde خَسُّ الْحِمَارِ [ḫassu’l-ḥimār] ve كَحْلَاءُ [kaḥlā᾽] ve حُمَيْرَاءُ [ḥumeyrā᾽] ve رِجْلُ الْحَمَامِ [riclu’l-ḥamām] dahi derler, Türkīde eşek marulu ve havacıva dedikleri nebāt olacaktır

ki edviyedendir. Nebātı zemīne mülāsık, sākı diken diken tüylü ve kökü parmak gılzatınde ve kan gibi kırmızı olur, el sürüldükte eli rengīn eder, toprağı pek tayyib olan yerlerde biter.

[ش ن ذ ر]

اَلشِّنْذَارَةُ [eş-şinẕāret] ve

اَلشِّنْذِيرَةُ [eş-şinẕīret] (şīn’lerin kesriyle) Gayūr ʿalā-kavlin fāhiş adama denir; yukālu: رَجُلٌ شِنْذَارَةٌ وَشِنْذِيرَةٌ أَيْ غَيُورٌ أَوْ فَاحِشٌ

[ش ن ز ر]

اَلشَّنْزَرَةُ [eş-şenzeret] (zā-yı muʿcemele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dürüşt ve galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَنْزَرَ الرَّجُلُ إِذَا غَلُظَ وَخَشُنَ

شَنْزَرٌ [Şenzer] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir; bunda شَيْزَرٌ [şeyzer] musahhafı olmak gerektir.

[ش ن ص ر]

اَلشَّنْصَرَةُ [eş-şenṣaret] (شَنْزَرَةٌ [şenzeret] vezninde) Bir nesne yoğun olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَنْصَرَ الشَّيْءُ إِذَا غَلُظَ Ve katı ve şedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَنْصَرَ الشَّيْءُ إِذَا صَارَ شَدِيدًا

اَلشِّنْصِيرُ [eş-şinṣīr] Bu dahi gılzat ve şiddet maʿnālarınadır ve yukālu: هُمْ فِي شَنْصَرَةٍ وَشِنْصِيرٍ أَيْ فِي شِدَّةٍ Ve

شِنْصِيرٌ [şinṣīr] Hısn ve maʿkıl ve melāz maʿnāsınadır.

[ش ن ظ ر]

اَلشَّنْظَرَةُ [eş-şenẓaret] (ẓā-yı muʿcezeme ile) Sövmek, sebb ve düşnām maʿnāsınadır; yukālu: شَنْظَرَ بِهِمْ إِذَا شَتَمَهُمْ

اَلشِّنْظِيرُ [eş-şinẓīr] ve

اَلشِّنْظِيرَةُ [eş-şinẓīret] (şīn’lerin kesriyle) Bed-hūy ve bed-mizāc ve bed-zebān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ شِنْظِيرٌ وَشِنْظِيرَةٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ فَحَّاشٌ Ve şol kaya pāresine denir ki dağın rüknü olan yalçın kayadan çatlayıp aşağıya yuvarlanıp düşmüş ola. Ve

شِنْظِيرَةٌ [şinẓīret] (hā’yla) Dağın sivri ucuna denir.

اَلشُّنْظُورَةُ [eş-şunẓūret] şīn’in zammıyla) Bu dahi rükn-i cebelden ayrılıp düşen kaya parçasına denir.

بَنُو شِنْظِيرٍ [Benū Şinẓīr] (şīn’in kesriyle) ʿArabdan bir batndır.

[ش ن غ ر]

اَلشِّنْغِيرُ [eş-şinġīr] (ġayn-ı muʿceme ile شِنْظِيرٌ [şinẓīr] vezninde) Bed-hūy ve bed-zebān ve dil-āzār kimseye denir.

اَلشَّنْغَرَةُ [eş-şenġaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلشِّنْغِيرَةُ [eş-şinġīret] (şīn’in kesriyle) Ondan ismlerdir.

[ش ن ف ر]

اَلشِّنْفِيرَةُ [eş-şinfīret] (fā’yla شِنْظِيرَةٌ [şinẓīret] vezninde) ve

اَلشِّنْفَارَةُ [eş-şinfāret] (şīn’in kesriyle) Nāka kısmının hiddet ve neşāt ve cünbüşle yürümesine denir. Ve

شِنْفِيرَةٌ [şinfīret] Bed-hūy kimseye denir.

اَلشَّنْفَرَى [eş-Şenferā] (فَنْعَلَى [fenʿalā] vezninde) Ezd kabīlesinden bir şāʿir lakabıdır, be-gāyet yüğrük olmakla: ”أَعْدَى مِن الشَّنْفَرَى“ darb-ı mesel olmuştur. Şārihin beyānına göre ismi ʿAmr b. Mālik’tir, *Ḳaṣīde-i Lāmiyyetü’l-ʿArab* sāhibidir.

اَلشِّنْفَارُ [eş-şinfār] (قِنْطَارٌ [ḳinṭār] vezninde) Cüst ve hafīf adama denir; yukālu: هُوَ شِنْفَارٌ أَيْ خَفِيفٌ

[ش ن ه ب ر]

اَلشَّنَهْبَرُ [eş-şenehber] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلشَّنَهْبَرَةُ [eş-şenehberet] (hā'yla) Pek koca karıya denir.

[ش ن ق ر]

اَلشَّيْنَقُورُ [eş-şeyneḳūr] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Gerçi Umeyye b. Ebi'ṣ-Ṣalt nām şāʿirin şiʿrinde vākiʿ olup lākin tefsirine kimse taʿarruz eylememiştir.

[ش و ر]

اَلشَّوْرُ [eş-şer] (دَوْرٌ [devr] vezninde) ve

اَلشِّيَارُ [eş-şiyār] ve

اَلشِّيَارَةُ [eş-şiyāret] (كِتَابٌ [kitāb] ve كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْمَشَارُ [el-meşār] ve

اَلْمَشَارَةُ [el-meşāret] (mīm'lerin fethiyle) Kovandan bal sağmak maʿnāsınadır; yukālu: شَارَ الْعَسَلَ يَشُورُ شَوْرًا وَشِيَارًا وَشِيَارَةً وَمَشَارًا وَمَشَارَةً إِذَا اسْتَخْرَجَهُ مِنَ الْوَقْبَةِ Ve

شَوْرٌ [şevr] Sağılmış bala ıtlāk olunur, tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: مَا أَكْثَرَ شَوْرَهُ أَيْ عَسَلَهُ الْمَشُورَ Ve

شَوْرٌ [şevr] Hüsn ü cemāl ve hey᾽et maʿnālarına müstaʿmeldir, ke-mā seyuzkeru. Ve

شَوْرٌ [şevr] ve

شِوَارٌ [şivār] (قِوَامٌ vezninde) Dābbeyi taʿlīm yāhūd pazarda müşterīye ʿarz ve māyesini irā᾽et için dizgin edip seğirtmek ve yürütmek yāhūd müşterī kendi binip yürütmek ve seğirtmekle deneyip yoklamak yāhūd ileri ve geri çevirip yürütmek maʿnāsınadır, gūyā ki kovandan bal istihrāc eder gibi o ʿamel ile dābbenin māyesini istihrāc eder. Ve satılık cāriye kısmında dahi istiʿmāl olunur; yukālu: شَارَ الدَّابَّةَ شَوْرًا وَشِوَارًا إِذَا رَاضَهَا أَوْ رَكِبَهَا عِنْدَ الْعَرْضِ عَلَى مُشْتَرِيهَا أَوْ بَلاَهَا يَنْظُرُ مَا عِنْدَهَا أَوْ قَلَّبَهَا وَكَذَا الْأَمَةُ Ve

شَوْرٌ [Şevr] Esāmīdendir: Şevr b. Şevr b. Şevr b. Şevr ki ismi Dīvāştī idi. İbn Dureyd nām edībin *Maḳṣūre* nām eserinde memdūhu olan ʿAbdullāh b. Muḥammed b. Mikyāl nām kimsenin ceddi olmak üzere mübeyyendir. Bunların mecmūʿu mülūk-i Fārs idi ve bunlar Yezdcird b. Behrām neslindendir. Ve Dīvāştī, Fārisīde musālihü'l-cinn demektir. Ve Ḳaʿḳāʿ b. Şevr tābiʿīndendir.

اَلْإِشَارَةُ [el-işāret] (hemzenin kesriyle) Zikr olunan شَوْرٌ [şevr] ve شِوَارٌ [şivār] ile iki maʿnāda dahi mürādiftir; yukālu: أَشَارَ وَأَشَارَ الدَّابَّةَ بِمَعْنَى شَارَ Ve bir nesneyi bir adama taʿyīn vechiyle göstermek maʿnāsınadır; yukālu: أَشَارَ إِلَيْهِ إِذَا أَوْمَأَ Ve işāret, el ile ve göz ile ve kaş ile olur; yukālu: أَشَارَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ وَبِعَيْنِهِ وَبِحَاجِبِهِ Ve عَلَى ile sılalansa emr maʿnāsına olur. Burada emrden murād hükm tarīkiyle olan emr olmayıp belki meselā bir husūs için bir adam bir adam ile müşāvere edip ʿacabā onu işleyeyim mi yoksa işlemeyeyim mi dedikte o adam işle yāhūd işleme demekten ʿibārettir ki re᾽y ve irşād mefhūmudur; yukālu: أَشَارَ عَلَيْهِ بِكَذَا إِذَا أَمَرَهُ Ve bunlar zikr olunan istihrāc-ı ʿasel maʿnāsından me᾽hūzdur, āmir gūyā ki istihrāc-ı fiʿl-i me᾽mūr eder yāhūd me᾽mūr āmirin re᾽yini istihrās eder. Ve āteş kaldırmak maʿnāsınadır ki murād mizyāf olan bedevīler gece vaktinde kezālik şeb-hūn makūlesine dūçār olanlar etrāf-ı kabā᾽ile işʿār için refʿ-i nār eylemeleridir; yukālu: أَشَارَ النَّارَ وَبِالنَّارِ وَيُقَالُ أَشْوَرَ بِهَا عَلَى الْأَصْلِ إِذَا رَفَعَهَا Ve

إِشَارَةٌ [işāret] Bal sağan adama yardım eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَشِرْنِي عَسَلاً أَيْ أَعِنِّي عَلَى جَنْيِهِ

اَلْإِسْتِشَارَةُ [el-istişāret] (إِسْتِخَارَةٌ [istiḫāret] vezninde) Bu dahi bal sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَشَارَ الْعَسَلَ بِمَعْنَى شَارَهُ Ve davar kısmı semirip endām ve manzarası güzellenmek maʿnāsınadır ki شَارَةٌ [şāret] ve hey᾽et-i hılkīsini ihrāc eylemekten ʿibārettir; yukālu: إِسْتَشَارَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَمِنَتْ وَحَسُنَتْ Ve buğur deve nāka gebe midir değil midir fehm için bevlini istişmām eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَشَارَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا كَرَفَهَا فَنَظَرَ أَلاَقِحٌ هِيَ أَمْ لاَ Ve bir adam hūb ve fāhir cāme giymek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَشَارَ فُلاَنٌ إِذَا لَبِسَ لِبَاسًا حَسَنًا Ve bir adamın kār ve kirdārı zāhire çıkıp ʿayān olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَشَارَ أَمْرُهُ إِذَا تَبَيَّنَ Ve bir adamdan bir husūs için meşveret taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَشَارَ فُلاَنًا إِذَا طَلَبَ مِنْهُ الْمَشُورَةَ

اَلْإِشْتِيَارُ [el-iştiyār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bal sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَارَهُ الْعَسَلَ بِمَعْنَى شَارَهُ

اَلْمَشَارُ [el-meşār] (mīm'in fethiyle) Arı kovanına denir, خَلِيَّةٌ [ḫaliyyet] maʿnāsına.

اَلْمِشْوَارُ [el-mişvār] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kovandan gömeci kesip balını sağacak ālete denir ki eğiş taʿbīr olunur. Ve bir adamın haber verecek sıfatına ıtlāk olunur, مَخْبَرٌ [maḫber] maʿnāsına; yukālu: فُلاَنٌ حَسَنُ الْمِشْوَارِ أَيِ الْمَخْبَرِ Ve çehre ve manzara maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: لَيْسَ لِفُلاَنٍ مِشْوَارٌ أَيْ مَنْظَرٌ ve yukālu: أَخَذَتِ الدَّابَّةُ مِشْوَارَهَا إِذَا سَمِنَتْ وَحَسُنَتْ هَيْئَتُهَا Ve

مِشْوَارٌ [mişvār] Niş-hār-ı Fārisī muʿarrebi olur ki deve ve koyun ve keçi makūlesinin miʿdede ibkā eyleyip aralık aralık çıkarıp çiğnedikleri ʿalef bakiyyesine denir, Türkīde geviş taʿbīr olunur. Ve beyʿ için devābb ʿarz olunacak mekāna denir ki at pazarı taʿbīr olunur. Ve minhu'l-meselu: "إِيَّاكَ وَالْخُطَبَ فَإِنَّهَا مِشْوَارٌ كَثِيرُ الْعِثَارِ" Mesel-i mezbūr iksār-ı kelāmdan tahzīr maʿrizinde darb olunur. Ve

مِشْوَارٌ [mişvār] Hallāc yayının kirişine denir.

اَلشُّورَةُ [eş-şūret] (şīn'in zammıyla) Bu dahi mahber ve manzar maʿnālarınadır. Ve bal gömecine denir. Ve semiz ve tavlı nākaya denir.

اَلْمِشْوَارَةُ [el-mişvāret] (mīm'in kesriyle) Bu dahi bal gömecine denir.

مَاذِيٌّ مُشَارٌ [māẕiyyun muşārun] (ẕāl-ı muʿcemenin kesri ve mīm'in zammıyla) Şol bala denir ki bir adamın iʿānetiyle sağılmış ola. مَاذِيٌّ [māẕiyy] bala denir ve مُشَارٌ [muşār] إِشَارَةٌ [işāret]ten ism-i mefʿūldür.

اَلشَّوْرَةُ [eş-şevret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلشَّارَةُ [eş-şāret] ve

اَلشَّوْرُ [eş-şevr] Ke-mā zukire ve

اَلشِّيَارُ [eş-şiyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلشَّوَارُ [eş-şevār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hüsn ü cemāle denir; yukālu: فُلاَنٌ ذُو شَوْرَةٍ وَشَارَةٍ وَشَوْرٍ وَشِيَارٍ وَشَوَارٍ أَيْ حُسْنٍ وَجَمَالٍ Ve hey᾽et ve kıyāfet maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve libās ve kisveye ıtlāk olunur. Ve semizliğe ıtlāk olunur, سِمَنٌ [simen] maʿnāsına. Ve bir adamın tezeyyün eylediği zīnet ve ārāyişe ıtlāk olunur. Ve

شَوْرَةٌ [şevret] Hacil olmaya denir, haclet ve şerm-sārī maʿnāsına; yukālu: أَخَذَتْهُ الشَّوْرَةُ أَيِ الْخَجْلَةُ

اَلْمَشُورَةُ [el-meşūret] (مَقُولَةٌ [maḳūlet] vezninde) Bu dahi bal gömecine denir.

اَلْمَشَارَةُ [el-meşāret] (mīm’in fethiyle) Bu dahi sūret ve manzar maʿnāsına müstaʿmeldir ve minhu yukālu: أَخَذَتِ الدَّابَّةُ مِشْوَارَهَا وَمَشَارَتَهَا إِذَا سَمِنَتْ وَحَسُنَتْ Ve

مَشَارَةٌ [meşāret] دَبْرَةٌ [debret] maʿnāsınadır ki bir dönüm tarlaya denir. Cemʿi مَشَاوِرُ [meşāvir] ve kesre sebebiyle مَشَايِرُ [meşāyir] gelir.

Müʾellif دَبْرَةٌ [debret]i مَشَارَةٌ [meşāret] ile ve مَشَارَةٌ [meşāret]i دَبْرَةٌ [debret] ile taʿrīf eylemiştir. Ümmehāt-ı sāʾireden münfehim olduğu üzere altmış zirāʿ tūl ve altmış zirāʿ ʿarzı müştemil mezraʿaya جَرِيبٌ [cerīb] denir ki Türkīde dönüm taʿbīr olunur. Ve kırk adımdan on adıma gelince kadar tarlaya ve bostān kıtʿasına دَبْرَةٌ [debret] ve مَشَارَةٌ [meşāret] denir, ekinciler beyninde evlek taʿbīr olunur, Fārisīde evvele gerī ve sānīye ḫavīd derler.

اَلشِّيَارُ [eş-şiyār] (şīn’in kesriyle) Semiz ve hūb-heyʾet atlara vasf olur; yukālu: خَيْلٌ شِيَارٌ أَيْ سِمَانٌ حِسَانٌ Şārihin beyānına göre müfredi شَيِّرٌ [şeyyir]dir, سَيِّدٌ [seyyid] vezninde.

اَلتَّشْوِيرُ [et-teşvīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi satılık dābbeyi at pazarında gösteriş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّرَ الدَّابَّةَ بِمَعْنَى شَارَهَا Ve bir adama ʿār ve hayā edecek ve hacil ve şerm-sār olacak bir iş işlemek maʿnāsınadır, ʿavret yerini keşf eylemek gibi; yukālu: شَوَّرَ بِهِ إِذَا فَعَلَ بِهِ فِعْلاً يُسْتَحْيَا مِنْهُ Ve işāret maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّرَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ إِذَا أَوْمَأَ إِلَيْهِ

اَلْمُسْتَشِيرُ [el-musteşīr] Şol adama ıtlāk olunur ki hayvānın gebe olup olmadığını idrāk eder ola ve bu erkek hayvānda dahi müstaʿmeldir. Zikr olunan إِسْتِشَارَةٌ [istişāret]ten ism-i fāʿildir; yukālu: رَجُلٌ وَفَحْلٌ مُسْتَشِيرٌ إِذَا صَارَ يَعْرِفُ الْحَائِلَ مِنْ غَيْرِهَا

اَلشَّوَارُ [eş-şevār] (şīn’in harekāt-ı selāsıyla) Ev esbāb ve tecemmülātına ıtlāk olunur; tekūlu: مَنْزِلِي خَالٍ عَنِ الشَّوَارِ أَيْ مَتَاعِ الْبَيْتِ Ve insānın zekerine ve hāye ve dübürüne ıtlāk olunur ki ʿavret yeridir. Ve

شَوَارٌ [şevār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nerm ve latīf serin yele vasf olur; yukālu: رِيحٌ شَوَارٌ أَيْ رُخَاءٌ

اَلتَّشَوُّرُ [et-teşevvur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tahcīl maʿnāsına olan تَشْوِيرٌ [teşvīr]-i mezkūrdan mutāviʿdir ki şermende olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّرَ بِهِ فَتَشَوَّرَ

اَلشُّورَى [eş-şūrā] (طُوبَى [ṭūbā] vezninde) ve

اَلْمَشُورَةُ [el-meşūret] (mīm’in fethi ve vāv’ın zammıyla) Emr maʿnāsına olan إِشَارَةٌ [işāret]-i mezkūreden ismlerdir.

Ve مَشُورَةٌ [meşūret]in vezni مَفْعُلَةٌ [mefʿulet] tir, مَفْعُولَةٌ [mefʿūlet] değildir, yaʿnī aslı مَشْوُورَةٌ [meşvūret] değildir. *Mişbāḥ*’ın beyānına göre مَشورَةٌ kelimesinde iki lügat vardır, biri mīm’in ve vāv’ın fethiyledir ve birisi mīm’in fethi ve şīn’in zammıyla مَعُونَةٌ [meʿūnet] veznindedir. Ve Kirmānī’nin nakline göre mīm’in ve vāv’ın fethi ve vāv’ın zammı ve مَعُونَةٌ [meʿūnet] veznindedir ki buna göre üç olur. Pes müʾellifin kavli bunlara muhāliftir.

اَلشَّوْرَانُ [eş-şevrān] (حَوْرَانُ [ḥavrān] vezninde) عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] ismidir ki tahrīfle aspur dedikleri nebāttır. Ve

شَوْرَانُ [şevrān] ʿAḳīḳ-i Medīne kurbünde bir dağın adıdır, onda katı vāfir yağmur suları irkilir. Ve

حَرَّةُ شَوْرَانَ [Ḥarretu Şevrān] Hicāz kara

taşlıklarından birinin ismidir.

اَلْمُشَوَّرُ [el-muşevver] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) شَوْرَانٌ [şevrān] ile yaʿnī aspur ile boyanmış nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مُشَوَّرٌ أَيْ مَصْبُوغٌ بِالشَّوْرَانِ

اَلشَّوْرَى [eş-şevrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir nebāt-ı bahrī ismidir.

اَلشَّيِّرُ [eş-şeyyir] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Bir adamın dā͗imā meşveret-güzīni olan kimseye denir, ehadühümā āherin hem-meşveretidir; yukālu: فُلاَنٌ شَيِّرُكَ أَيْ مُشَاوِرُكَ Ve vezīre ıtlāk olunur, pādişāhın meşveret-kārı olduğu için. Cemʿi شُوَرَاءُ [şuverā͗] gelir, شُعَرَاءُ [şuʿarā͗] vezninde.

اَلشَّيِّرَةُ [eş-şeyyiret] (سَيِّدَةٌ [seyyidet] vezninde) Zikr olunan شَوْرَةٌ [şevret] ve شَارَةٌ [şāret]ten sıfattır, hüsn ü cemāl sāhibi şey͗e denir. Te͗nīsi mevsūf iʿtibārıyladır; yukālu: قَصِيدَةٌ شَيِّرَةٌ أَيْ حَسْنَاءُ

اَلْمُشِيرَةُ [el-muşīret] (mīm’in zammıyla) سَبَّابَةٌ [sebbābet]e denir, yaʿnī şehādet parmağına ıtlāk olunur, onunla işāret olunduğu için.

شِيرَوَانُ [Şīrevān] (şīn’in kesriyle) Buḫārā kazāsında bir karye adıdır.

بَنُو شَاوِرٍ [Benū Şāvir] (vāv’ın kesriyle) Hemdān kabīlesinden bir batndır.

اَلْمَشُورُ [el-meşūr] (مَقُولٌ [maḳūl] vezninde) Zikr olunan شَوْرَةٌ [şevret] ve شَارَةٌ [şāret]ten ism-i mefʿūldür, zīnetli ve āráste nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَشُورٌ أَيْ مُزَيَّنٌ

اَلشِّيرُ [eş-şīr] (şīn’in imālesiyle) Fārisīde arslana denir; Şerīf-i Nessābe-i ʿÖmerī şecāʿatine mebnī onunla mülakkab olmuştur.

[ش ه ر]

اَلشُّهْرَةُ [eş-şuhret] (şīn’in zammı ve hā’nın sükūnuyla) Bir nesne kubh ve şenāʿat cihetiyle beyne’n-nās vāzıh ve zāhir olmağa denir ki rüsvāylık olacaktır. Şārihin beyānına göre hayr ve hüsn cihetinde istiʿmāli mecāz olur ve minhu kavluhum: اَلشُّهْرَةُ آفَةٌ

اَلشَّهْرُ [eş-şehr] (قَهْرٌ [ḳahr] vezninde) Bir şey͗i şöhretlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَهَرَهُ شَهْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَظْهَرَهُ فِي شُنْعَةٍ Lākin mü͗ellif *Baṣā͗ir*’de taʿmīm eylemiştir. Ve

شَهْرٌ [şehr] Ehl-i ʿilm ve dānişmende ıtlāk olunur; bi-maʿnā mefʿūldür; yukālu: رَجُلٌ شَهْرٌ أَيْ عَالِمٌ Ve tırnak kesintisi şeklinde olan şey͗e ıtlāk olunur; maʿnā-yı ātīden taʿmīm olunmuştur. Ve yeni aya ıtlāk olunur, şöhretine mebnī; yukālu: طَلَعَ الشَّهْرُ أَيِ الْهِلاَلُ Ve aya ıtlāk olunur, ʿumūm ʿalākasıyla قَمَرٌ [ḳamer] maʿnāsına, ʿalā-kavlin tamām vāzıh ve ʿayān olup bedr-i kāmil olmağa mütekarrib oldukta ıtlāk olunur. Ve eyyāmdan ʿaded-i maʿrūfa ıtlāk olunur, kamer ile meşhūr olduğu için; murād on iki cüz͗ iʿtibar olunan bir senenin bir cüz͗ü olacaktır ki kamer yirmi sekiz menāzili katʿ eylediği eyyāmdan ʿibārettir, gāh otuz ve gāh yirmi dokuz gün olur, Türkīde dahi bir ay taʿbīr olunur. Cemʿi أَشْهُرٌ [eşhur] ve شُهُورٌ [şuhūr] gelir. Ve

شَهْرٌ [şehr] Kezālik masdar olur, nās üzere kılıç sıyırıp sell-i seyf eylemek maʿnāsına; yukālu: شَهَرَ سَيْفَهُ شَهْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا انْتَضَاهُ فَرَفَعَهُ عَلَى النَّاسِ Ve

شَهْرٌ [Şehr] Esāmīdendir: Şehr b. Ḥavşeb muhaddis ve metrūkü’r-rivāyettir.

اَلتَّشْهِيرُ [et-teşhīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi şöhretlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَهَّرَهُ بِكَذَا تَشْهِيرًا بِمَعْنَى شَهَرَهُ Ve nās

üzere kılıç sıyırmak ma'nāsınadır; yukālu: شَهَّرَ سَيْفَهُ بِمَعْنَى شَهَرَهُ

اَلْإِشْتِهَارُ [el-iştihār] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Bir nesneyi şöhretlendirmek ve o nesne şöhretlenmek ma'nāsına müte'addī ve lāzım olur; yukālu: إِشْتَهَرَهُ فَاشْتَهَرَ

اَلشَّهِيرُ [eş-şehīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَشْهُورُ [el-meşhūr] Beyne'n-nās kadr ve menzileti ma'rūf ve zikr bi'l-hayr ile elsinede mezkūr ve mevsūf olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَهِيرٌ وَمَشْهُورٌ أَيِ الْمَعْرُوفُ الْمَكَانِ الْمَذْكُورُ Ve şeref ve şān sāhibi nāmdār adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَهِيرٌ وَمَشْهُورٌ أَيْ نَبِيهٌ

اَلْمُشَاهَرَةُ [el-muşāheret] (مُفَاعَلَةٌ [mufā'alet] vezninde) ve

اَلشِّهَارُ [eş-şihār] (فِعَالٌ [fi'āl] vezninde) Ecīr ve hizmet-kār makūlesini aylıkla tutmak ma'nāsınadır, niteki مُيَاوَمَةٌ [muyāvemet] günlükle ve مُسَانَهَةٌ [musānehet] yıllıkla tutmaktır; yukālu: شَاهَرَهُ مُشَاهَرَةً وَشِهَارًا إِذَا اسْتَأْجَرَهُ لِلشَّهْرِ

اَلْإِشْهَارُ [el-işhār] (hemzenin kesriyle) Bir ay geçmek ma'nāsınadır; yukālu: أَشْهَرَ الْقَوْمُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِمْ شَهْرٌ Ve hatun doğuracağı aya girmek ma'nāsınadır; yukālu: أَشْهَرَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا دَخَلَتْ فِي شَهْرِ وِلاَدِهَا

اَلْأَشَاهِرُ [el-eşāhir] (hemzenin fethiyle) Nercisin ya'nī zerrīn dedikleri şükūfenin beyāzına denir ki murād ak ak yaprakları olacaktır. Fi'l-asl أَشْهَرُ [eşher]in cem'idir.

اَلشَّهِيرَةُ [eş-şehīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Gövdesi enli ve kurumu vāsi' hatuna ve sā'ir dişi hayvāna vasf olur; yukālu: أَتَانٌ وَامْرَأَةٌ شَهِيرَةٌ أَيْ عَرِيضَةٌ وَاسِعَةٌ

اَلشِّهْرِيَّةُ [eş-şihriyyet] (şīn'in kesriyle) Bir gūne beygire denir. *Esās*'ın beyānına göre cinsi pāk kahīl ile beygir beyninde olan kısrak beygir olacaktır.

شَهْرَانُ [Şehrān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) İbn 'İfris ismidir ki Ḫaṣ'em'den bir kabīle pederinin ismidir.

مَشْهُورٌ [Meşhūr] Ṣa'lebe b. Şihāb el-Cedelī nām kimsenin feresi ismidir.

اَلشُّهُورَةُ [eş-şuhūret] (hā'yla) Benū Kināne'nin a'zam-ı eyyāmından bir yevm-i ma'rūf ismidir ki onda bir vak'a-i 'azīme olmuştur.

اَلْمُشَهَّرَةُ [el-Muşehheret] (مُعَظَّمَةٌ [mu'aẓẓamet] vezninde) Muhelhil b. Rebī'a'nın kısrağının ismidir.

ذُو الْمُشَهَّرَةِ [Ẕu'l-Muşehheret] Ashāb-ı kirāmdan Ebū Ducāne Simāk b. Evs hazretlerinin lakabıdır, bir مُشَهَّرَةٌ [muşehheret] i var idi, onunla meydān-ı harbe hurūc eyledikte beyne's-saffeyn salını salını yürüyüp ve zātında bahādır olmakla önüne gelen a'dāyı 'ālem-i hayātta terk ve ibkā eylemez idi. Zāhiren مُشَهَّرَةٌ [muşehheret] ten murād seyftir, hā' ismiyyedir; zīrā kütüb-i siyerde mestūrdur ki Uḥud gazvesinde Sultān-ı Enbiyā' 'aleyhi efdalu't-tehāyā hazretleri Ebū Ducāne'ye bir seyf i'tā ve hakkını edā eyle tavsiye buyurup o dahi seyf-i mezbūru ahz ve reftār ederek meydāna hurūc eylemekle Resūl-i ekrem hazretleri reftār ve hırāmını gördükte: "إِنَّهَا لَمِشْيَةٌ يَبْغُضُهَا اللهُ تَعَالَى إِلاَّ فِي هَذِهِ الْمَوَاطِنِ" buyurdular. Ve seyf-i merkūmun safhasında "فِي الْجُبْنِ عَارٌ وَفِي الْإِقْبَالِ مَكْرَمَةٌ || وَالْمَرْءُ بِالْجُبْنِ لاَ يَنْجُو مِنَ الْقَدَرِ" beyti mersūm idi.

[ش ه ب ر]

اَلشَّهْبَرَةُ [eş-şehberet] (bā-yı muvahhade ile دَحْرَجَةٌ [daḫrecet] vezninde) Devenin

arkasında yağrı ağarmak maᶜnāsınadır ki murād sağaldıktan sonra yeri ağarmaktır; yukālu: شَهْبَرَ دَبَرُ الْبَعِيرِ إِذَا اشْهَابَّ Ve bükā eylemeğe hāzırlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَهْبَرَ الرَّجُلُ لِكَذَا إِذَا أَجْهَشَ لِلْبُكَاءِ

اَلشَّهْبَرُ [eş-şehber] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلشَّهْبَرَةُ [eş-şehberet] (hā'yla) ve

اَلشَّيْهَبُورُ [eş-şeyhebūr] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) ve

اَلشَّنْهَبَرَةُ [eş-şenehberet] (سَفَرْجَلَةٌ [seferce-let] vezninde) Pīr ve sāl-horde olup lākin henüz vücūdunda bakiyye-i kuvvet kalmış adama denir, gerek er ve gerek ᶜavret olsun; yukālu: رَجُلٌ شَهْبَرٌ وَامْرَأَةٌ شَهْبَرَةٌ وَشَيْهَبُورٌ وَشَنَهْبَرَةٌ أَيْ مُسِنَّةٌ وَفِيهَا بَقِيَّةُ قُوَّةٍ ᶜAlā-kavlin bu mādde nisvāna mahsūstur ve ricāl sıfatlanmaz. Ve

شَهْبَرٌ [şehber] İri başlı kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ شَهْبَرٌ أَيْ ضَخْمُ الرَّأْسِ Ve

شَهْبَرٌ [Şehber] Esāmīdendir, ᶜİṣām b. Şehber, Ḥīre meliki olan Nuᶜmān b. Munẕir'in der-bānı ismidir.

اَلْمُشَهْبَرُ [el-muşehber] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Zikr olunan شَهْبَرٌ [şehber]den mutasarrıf ism-i mefᶜūldür, başı iri olarak yassı olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُشَهْبَرُ الرَّأْسِ أَيْ كَبِيرُهُ مَفْطُوحُهُ

[ش ه ج ر]

اَلشَّهَاجِرُ [eş-şehācir] (şīn'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) Kartal kuşlarına denir. Müfredi yoktur.

[ش ه د ر]

اَلشِّهْدَارُ [eş-şihdār] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Üç yaşında olan çocuk altı yaşına kadar meşy ve hareket eylemek maᶜnāsınadır ki vakt-i merkūma mahsūstur; yukālu: شَهْدَرَ الْجَارِيَةُ وَالْغُلَامُ شِهْدَارًا إِذَا تَحَرَّكَا مَا بَيْنَ ثَلَاثِ سِنِينَ إِلَى سِتٍّ

اَلشَّهْدَرُ [eş-şehder] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Üç yaşından altı yaşına kadar yürüyüp gezen oğlana denir; mü᾿ennesi شَهْدَرَةٌ [şehderet]tir hā'yla. Ve servet ve sāmān ve niᶜmet ve refāh sāhibi ᶜālī-şān adama denir; yukālu: فُلَانٌ شَهْدَرٌ أَيْ عَظِيمٌ مُتْرَفٌ

اَلشِّهْدَارَةُ [eş-şihdāret] (şīn'in kesriyle) Fāhiş ve bed-zebān ve beyne'n-nās nakl-i makāl ve nemīme ve nifākla miyāne-i nāsı şūrīde ve ifsād eden şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ شِهْدَارَةٌ أَيْ فَاحِشٌ وَنَمَّامٌ مُفْسِدٌ بَيْنَ النَّاسِ Ve bodur ve kasīrü'l-kāmet adama denir. Ve dürüşt ve galīz kimseye denir.

[ش ه ذ ر]

اَلشِّهْذَارَةُ [eş-şihẕāret] شِهْدَارَةٌ [şihdāret] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Ve ᶜunf ve şiddetle yürür olan kimseye denir.

[ش ه ر ز و ر]

شَهْرَزُورٌ [Şehrezūr] (şīn'in ve rā'nın fethiyle) Zūr b. eḍ-Ḍaḥḥāk nām kimsenin medīnesidir, Bağdād'dan öte İrbīl ile Hemedān beyninde bir beldedir ki Zūr nām emīrin binā-kerdesi olmakla ismine muzāf olmuştur.

[ش ي ر]

شِيَارٌ [şiyār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sebt gününün ism-i kadīmidir. Cemᶜi أَشْيِرٌ [eşyur] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve شُيُرٌ [şuyur] gelir zammeteynle ve شِيرٌ [şīr] gelir şīn'in kesriyle.

FASLU'Ş-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص أ ر]

صَوْأَرٌ [Ṣavʾer] (hemze ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

صُؤَارٌ [Ṣuʾār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Medīne'de bir mevziʿ ismidir.

[ص ب ر]

اَلصَّبْرُ [eṣ-ṣabr] (جَبْرٌ [cebr] vezninde) Bir kimseyi bir nesneden alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: صَبَرَ فُلاَنًا عَنْهُ صَبْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَبَسَهُ عَنْهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre صَبْرٌ [ṣabr] imsāk fi'z-zīk maʿnāsına mevzūʿdur; tekūlu: صَبَرْتُ الدَّابَّةَ إِذَا حَبَسْتَهَا بِلاَ عَلَفٍ Pes صَبَرَ fiʿli lafz-ı ʿāmmdır, ihtilāf-ı vekāyiʿ hasebiyle ıtlākı muhtelif olur. Eğer bir musībet vukūʿunda cezaʿ ve ıztırābdan habs-i nefs ederse ona hemān صَبْرٌ [ṣabr] ıtlāk olunur, mukābiline جَزَعٌ [cezaʿ] denir. Ve eğer muhāberede olur ise ona شَجَاعَةٌ [şecāʿat] ve mukābiline جُبْنٌ [cubn] denir. Ve eğer bir hādise-i muzcire vukūʿunda olur ise ona رَحْبُ الصَّدْرِ [raḥbu'ṣ-ṣadr] ve mukābiline ضَجْرَةٌ [ḍacret] denir. Ve eğer imsāk-ı kelām bābında olur ise ona كِتْمَانٌ [kitmān] ve mukābiline مَذْلٌ [meẕl] denir. Ḳurʾān-ı kerīm'de bunların cümlesine صَبْرٌ [ṣabr] ıtlāk olunmuştur. İntehā.

Ve صَبْرُ الْإِنْسَانِ عَلَى الْقَتْلِ [ṣabru'l-insāni ʿale'l-ḳatl] Bir adamı baʿzı kimseler tutup taş ve ok makūlesi mühlik nesneler atıp vurmakla helāk eylemekten ʿibārettir ki Cāhiliyye törelerindendir; yukālu: قَدْ قَتَلَهُ صَبْرًا ve yukālu: صَبَرَهُ عَلَيْهِ Kāle'ş-şārih: وَمِنْهُ الْحَدِيثُ فِي رَجُلٍ أَمْسَكَ رَجُلاً وَقَتَلَهُ آخَرُ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ''اُقْتُلُوا الْقَاتِلَ وَاصْبِرُوا الصَّابِرَ'' يَعْنِي اِحْبِسُوا الَّذِي حَبَسَهُ لِلْمَوْتِ حَتَّى يَمُوتَ كَفِعْلِهِ بِهِ وَكَذَلِكَ لَوْ حَبَسَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ عَلَى شَيْءٍ يُرِيدُهُ قَالَ صَبَرْتُ نَفْسِي Ve

يَمِينُ الصَّبْرِ [yemīnu'ṣ-ṣabr] Şol yemīne ıtlāk olunur ki yemīn terettüb eden adamı yemīn eylemedikçe hākim salıvermeyip habs ve imsāk eyleye; ʿalā-kavlin hükm cihetiyle sāhibine lāzım gelmekle yemīn eylemek zımnında hākim cebr ve zor eyleye, yemīn-i kısās gibi. Pes bir adama hod-be-hod yemīn eylese ona يَمِينُ الصَّبْرِ [yemīnu'ṣ-ṣabr] ıtlāk olunmaz. Ve

صَبْرٌ [ṣabr] Bir adama yemīn-i sabr lāzım gelmek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَرْتُ الرَّجُلَ يَمِينَ الصَّبْرَ إِذَا لَزِمْتَهُ Ve

صَبْرٌ [ṣabr] جَزَعٌ [cezaʿ] mukābilidir ki bir adama bir musībet ve beliyye hudūsuna telāş ve feryād ve ıztırāb eylemeyip zevāline müterakkıb olarak sükūn ve tahammül ile katlanmaktan ʿibārettir; yukālu: أَصْبَرَ الرَّجُلُ نَقِيضُ جَزَعَ فَهُوَ صَابِرٌ وَصَبِيرٌ Ve

صَبْرٌ [ṣabr] ve

صَبَارَةٌ [ṣabāret] (سَفَارَةٌ [sefāret] vezninde) Kefīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَبَرَ بِهِ صَبْرًا وَصَبَارَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَفَلَ بِهِ Ve kefīl vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أُصْبُرْنِي عَلَى صِيغَةِ الْأَمْرِ أَيْ أَعْطِنِي كَفِيلاً

اَلصَّبُورَةُ [eṣ-ṣabūret] (ṣād'ın fethiyle) Zikr olunan صَبْرٌ [ṣabr] cihetiyle maktūl adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَبُورَةٌ أَيْ مَصْبُورٌ لِلْقَتْلِ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: ''نَهَى عَنِ الْمَصْبُورَةِ'' وَهِيَ النَّفْسُ الْمَحْبُوسَةُ عَلَى الْمَوْتِ

اَلْمَصْبُورَةُ [el-maṣbūret] Şol yemīne ıtlāk olunur ki yemīn terettüb eden adam onun üzerine habs olunmuş ola ki o yemīni edā edince kadar mahbūs olur; murād zikr

olunduğu üzere صَبْرٌ [ṣabr] tarīkiyle olan yemīndir. Şāriḥ der ki gerçi o yemīnin ṣāḥibi مَصْبُورٌ [maṣbūr]dur, lākin yemīn-i mezbūre zımnında ḥasb olunmakla mecāzen صَبْرٌ [ṣabr] ile mevṣūf olmuştur. Ḳāle ve fi'n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينِ مَصْبُورَةٍ كَاذِبًا" اَلْحَدِيثُ وَفِي آخَرَ "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينِ صَبْرٍ" أَيْ أُلْزِمَ بِهَا وَحُبِسَ عَلَيْهَا وَكَانَتْ لاَزِمَةً لِصَاحِبِهَا مِنْ جِهَةِ الْحُكْمِ وَقِيلَ لَهَا مَصْبُورَةً وَإِنْ كَانَ صَاحِبُهَا فِي الْحَقِيقَةِ هُوَ الْمَصْبُورُ لِأَنَّهُ إِنَّمَا صُبِرَ مِنْ أَجْلِهَا أَيْ حُبِسَ فَوُصِفَتْ بِالصَّبْرِ وَأُضِيفَتْ إِلَيْهِ مَجَازًا

اَلصَّابِرُ [eṣ-ṣābir] ve

اَلصَّبِيرُ [eṣ-ṣabīr] ve

اَلصَّبُورُ [eṣ-ṣabūr] Muṣībet ve ḥādiseye cezaᶜ ve feryād eylemeyip sākin ve mütehammil olan adama denir. Ve

صَابِرٌ [Ṣābir] Esāmī-i ricāldendir. Ve

صَبِيرٌ [ṣabīr] Kefīl maᶜnāsınadır; yuḳāu: صَارَ صَبِيرًا لَهُ أَيْ كَفِيلاً Ve bir ḳavm ve cemāᶜatin merciᶜ-i umūr u meṣāliḥi olan re'īs ve pīşvālarına ıṭlāḳ olunur; yuḳālu: هُوَ صَبِيرُهُمْ أَيْ مُقَدَّمُهُمْ فِي أُمُورِهِمْ Ve

صَبِيرٌ [ṣabīr] Dağa ıṭlāḳ olunur. Cemᶜi صُبَرَاءُ [ṣuberā'] gelir, كُرَمَاءُ [huremā'] vezninde. Ve

صَبِيرٌ [ṣabīr] Beyāẓ seḥāb pāresine denir, ᶜalā-ḳavlin yufḳa seḥāb üzere olan sıḳ ve kesīf seḥāba yāḫūd birbiri üzere ḳatlanmış sıḳ seḥāba yāḫūd yürümeyip sükūnet üzere olan seḥāb pāresine yāḫūd mutlaḳan beyāẓ olan seḥāba denir. Cemᶜi صُبُرٌ [ṣubur] gelir żammeteynle. Ve

صَبِيرٌ [ṣabīr] Şol yufḳa ekmeğe denir ki ekl olunacaḳ ṭaᶜāmın altına basṭ ederler, kebāb altına basṭ ettikleri yufḳa gibi. ᶜAlā-ḳavlin şol yufḳaya denir ki üzerine düğünlerde aşçı ṭaᶜām ḳotarıp herkesin önüne yāḫūd eline verirler. ᶜArabların ṣaḥn ve ṭabaḳı olmamaḳla ṭaᶜāmı ḫuṣūṣan et maḳūlesini ekmek üzere vażᶜ ederler. Ve

صَبُورٌ [Ṣabūr] ᶜUṣāt-ı ᶜibād ḥaḳlarında intiḳāmını taᶜcīl eylemeyip belki faẓlından ᶜafv ile muᶜāmele yāḫūd te'ḫīr ve tevḳīf eden Ẕāt-ı ecell ü aᶜlānın ism-i şerīfidir ve minhu'l-ḥadīsu: "إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ إِنِّي أَنَا الصَّبُورُ" أَيِ الْحَلِيمُ الَّذِي لاَ يُعَاجِلُ الْعُصَاةَ بِالنِّقْمَةِ بَلْ يَعْفُو أَيْ يُؤَخِّرُ Ve

صَبُورٌ [Ṣābūr] Nāfiᶜ b. Cebele'nin feresi ismidir.

اَلتَّصَبُّرُ [et-teṣabbur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِصْطِبَارُ [el-iṣṭibār] (fi'l-aṣl إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلْإِصِّبَارُ [el-iṣṣibbār] (hemzenin ve ṣād-ı müşeddedenin kesriyle) Bunlar da ṣabr eylemek maᶜnāsınadır, lākin tekellüfü mutażammındır; yuḳālu: تَصَبَّرَ عَلَيْهِ وَاصْطَبَرَ وَاصَّبَرَ بِمَعْنَى صَبَرَ [Ve] إِصْطَبَرَ [iṣṭabere]nin aṣlı إِصْتَبَرَ ve إِصَّبَرَ [iṣṣabbere]nin aṣlı إِصْطَبَرَ idi, tā ṣād'a ḳalb ve idġām olundu. Ve

إِصْطِبَارٌ [iṣṭibār] Ḳıṣāṣ almaḳ maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yuḳālu: إِصْطَبَرَ مِنْهُ إِذَا اقْتَصَّ مِنْهُ

اَلْإِصْبَارُ [el-iṣbār] (hemzenin kesriyle) Bir adama ṣabr ile emr eylemek maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَصْبَرَ فُلاَنًا إِذَا أَمَرَهُ بِالصَّبْرِ Ve bir adama tesliyetle yāḫūd incilā-yı ᶜāḳıbeti teẕkīr ile ṣabr ve taḥammül ettirmek maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَصْبَرَ فُلاَنًا إِذَا جَعَلَ لَهُ صَبْرًا Ve ẕikri ātī صَبِيرَةٌ [ṣābīret] ekl eylemek maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَصْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الصَّبِيرَةَ Ve bir āfet ve dāhiyeye dūçār olmaḳ maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَصْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي أُمِّ صَبُّورٍ Ve صَبِيرٌ [ṣabīr] üzere yaᶜnī dağın tepesine çıḳıp oturmaḳ maᶜnāsınadır; yuḳālu: أَصْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا قَعَدَ عَلَى الصَّبِيرِ Ke-mā se-yuẕkeru. Ve şi-

şenin ağızını sarıp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْبَرَ الرَّجُلُ إِذَا شَدَّ رَأْسَ الْحَوْجَلَةِ أَيِ الْقَارُورَةِ بِالصِّبَارِ Ve sütün taʿmı acılığa karīb pek ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْبَرَ اللَّبَنُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمُوضَتُهُ إِلَى الْمَرَارَةِ Ve bir nesne üzere cürʾet ve dilīrlik ettirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾ أَيْ مَا أَجْرَأَهُمْ عَلَى أَعْمَالِ أَهْلِ النَّارِ أَوْ مَا أَعْمَلَهُمْ بِعَمَلِ أَهْلِهَا Şārih der ki bu maʿnā mecāzdır.

اَلتَّصْبِيرُ [et-taṣbīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir adama sabr ve tahammül ile emr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّرَهُ إِذَا أَمَرَهُ بِالصَّبْرِ Ve bir nesneyi ölçüsüz ve tartısız harman eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَبَّرَ الطَّعَامَ إِذَا جَعَلَهُ صُبْرَةً Ve bir adamdan sabr ve tahammül eylemesini taleb kılmak maʿnāsınadır; yukālu. صَبَّرَ مِنْهُ إِذَا طَلَبَ مِنْهُ أَنْ يَصْبِرَ

اَلصَّبَارَةُ [eṣ-ṣabāret] (ṣād’ın fethiyle) Kefālet maʿnāsına masdardır, niteki zikr olundu. Ve

صَبَارَةٌ [ṣabāret] Taşlara denir, حِجَارَةٌ [ḥicāret] maʿnāsına; ṣād’ın harekāt-ı selāsıyla lügattır.

Şārih der ki صَبَارَةٌ [ṣabāret] صَبَارٌ [ṣabār]ın cemʿidir; hā-i teʾnīs cemʿ içindir. Müʾellif der ki Cevherī صَبَارٌ [ṣabār] kelimesi سَحَابٌ [seḥāb] vezninde صَبْرَةٌ [ṣabret]nin cemʿidir, تَمْرَةٌ [temret] vezninde, katı ve şedīd taşlara denir deyip ve Aʿşā nām şāʿirin işbu: "قُبَيْلَ الصُّبْحِ أَصْوَاتُ الصَّبَارِ" mısrāʿıyla istişhādı galattır. Lügatte ve beyt-i mezkūrda savāb olan صِيَارٌ [ṣiyār] olmaktır yā-yı tahtiyye ile كِتَابٌ [kitāb] vezninde ki zil taʿbīr olunan sāzın āvāzına denir ve beyt-i mezbūr Aʿşā’nın değildir ve mısrāʿ-ı merkūmun sadrı: "كَأَنَّ تَرَنُّمَ الْهَاجَاتِ فِيهَا" mısrāʿıdır. Şārih der ki müʾellif bu taglītte Ṣāġānī’ye taklīd eylemiştir, lākin sāhib-i *Muḥkem*, Cevherī gibi sebt ve beyti Aʿşā’ya nisbet eylemiştir. Ve

صَبَارَةٌ [ṣabāret] Demirden ve taştan bir pāreye denir.

اَلصَّبِيرَةُ [eṣ-ṣabīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) صَبِيرٌ [ṣabīr] gibi şol yufkaya denir ki üzerine velīme taʿāmı kotarılır ola.

اَلْأَصْبِرَةُ [el-aṣbiret] (hemzenin fethi ve bā’nın kesriyle) Şol koyun ve keçi ve develere denir ki otlamak için sabāh vakti obadan çıkıp akşam yine geleler, lākin gittiklerinde obadan baʿīd ve gāʾib olmayalar. Ve bunun müfredi mesmūʿ değildir.

اَلصِّبْرُ [eṣ-ṣibr] (ṣād’ın kesri ve zammıyla) Bir şeyʾin ucuna ve nāhiyesine denir. Cemʿi أَصْبَارٌ [aṣbār]dır ve minhu yukālu: مَلَأَ الْكَأْسَ إِلَى أَصْبَارِهَا أَيْ رَأْسِهَا ve yukālu: أَخَذَهُ بِأَصْبَارِهِ أَيْ بِجَمِيعِهِ Ve

صِبْرٌ [ṣibr] (kezālik ṣād’ın kesri ve zammıyla) Ak sehāb parçasına denir. Bunun da cemʿi أَصْبَارٌ [aṣbār] gelir.

اَلصُّبْرُ [eṣ-Ṣubr] (ṣād’ın zammıyla) Ġassān kabīlesinden bir batn ismidir. Ve

صُبْرٌ [ṣubr] ve

صُبُرٌ [ṣubur] (zammeteynle) Çakıl taşlı olan arza denir.

اَلصَّبَرُ [eṣ-ṣabar] (fethateynle) Buza denir, جَمَدٌ [cemed] maʿnāsına.

اَلصُّبْرَةُ [eṣ-ṣubret] (ṣād’ın zammıyla) Ölçüsüz ve tartısız gılāl yığınına denir; lisānımızda ondan götürü ile taʿbīr olunur; yukālu: أَخَذَ صُبْرَةً مِنَ الطَّعَامِ وَهِيَ مَا جُمِعَ مِنْهُ بِلَا كَيْلٍ وَوَزْنٍ Ve temizlenmiş ve kalburlanmış galle harmanına denir ki cec taʿbīr olunur. Ve iri iri taş yığınına denir. Cemʿi صِبَارٌ

[ṣibār] gelir.

اَلصَّبَارَّةُ [eṣ-ṣabārret] (ṣād'ın fethi ve rā'nın teşdīdiyle ve baᶜzen tahfīfle) Pek şedīd soğuğa denir.

اَلصَّبْرَةُ [eṣ-ṣabret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi berd-i şedīde denir. Ve havuzların diplerinde birbirine yapışıp dertop kalan devābb fışkısına ve bevl ve zibil makūlesine denir. Ve

صَبْرَةُ الشِّتَاءِ [ṣabretu'ş-şitā'] Kış eyyāmının vasatına denir ki şiddet-i berd hengāmıdır. Ve

صَبْرَةُ [Ṣabret] Mağrib'de bir belde adıdır.

أُمُّ صَبَّارٍ [ummu ṣabbār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) ve

أُمُّ صَبُّورٍ [ummu ṣabbūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) حَرَّةٌ [ḥarret] dedikleri kara taşlığa ıtlāk olunur; yukālu: سَلَكُوا أُمَّ صَبَّارٍ وَأُمَّ صَبُّورٍ وَهِيَ الْحَرَّةُ Ve āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعُوا فِي أُمِّ صَبَّارٍ وَأُمِّ صَبُّورٍ أَيِ الدَّاهِيَةِ Ve harb-i şedīdeye ıtlāk olunur.

اَلصَّبِرُ [eṣ-ṣabir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde ve bā'nın sükūnuyla zarūret-i şiᶜre mahsūstur) Bir nevᶜ acı şecerin ᶜusāresinin ismidir ki edviyedendir, beyne'n-nās bu ismle müteᶜāreftir, Türkī-i kadīmde azvay taᶜbīr olunur. Ve

صَبِرٌ [Ṣabir] Yemen'de Taᶜizz nām şehr üzere müşrif bir dağın ismidir.

صَبِرَةُ [Ṣabiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Esmādandır, Laḳīṭ b. ᶜĀmir b. Ṣabire ashābdandır.

اَلصِّبَارُ [eṣ-ṣibār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şişe tıkacına denir, سِدَادٌ [sidād] maᶜnāsına. Ve

صِبَارٌ [ṣibār] Mufāᶜaletten masdar olur مُصَابَرَةٌ [muṣāberet] maᶜnāsına; tekūlu: صَابَرْتُهُ عَلَى كَذَا مُصَابَرَةً وَصِبَارًا

Şārih der ki müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre işbu: ﴿إِصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا﴾ الآية kerīmesinde مُصَابَرَةٌ [muṣāberet] ve مُرَابَطَةٌ [murābeṭat] gerçi bir maᶜnāyadır, lākin hasbe'l-hakīka ednādan aᶜlāya terakkī cihetiyledir ki "Sizler nüfūsunuz ile sabr ve kulūbunuz ile belāᵓ ve imtihāna tahammül ve esrārınız ile şevk-ı likā-yı ilāhīye mürtebit olasız" demektir. İntehā. Ve

صِبَارٌ [ṣibār] Bir nevᶜ taᶜmı ekşi şecerin yemişine denir.

اَلصُّبَارُ [eṣ-ṣubār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلصُّبَّارُ [eṣ-ṣubbār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Temr-i hindī dedikleri meyveye denir.

أَبُو صُبَيْرَةَ [ebū ṣubeyret] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Bir nevᶜ kuşun künyesidir ki karnının altı kırmızı ve arkası ve başı ve kuyruğu siyāh olur.

اَلْإِسْتِصْبَارُ [el-istiṣbār] Bir nesne kesāfet peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَمِنْهُ إِسْتَصْبَرَ الشَّيْءُ إِذَا اسْتَكْثَفَ Kāle'ş-şārih الْحَدِيثُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ قَالَ كَانَ يَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ بُخَارٌ مِنَ الْمَاءِ فَاسْتَصْبَرَ فَعَادَ صَبِيرًا أَيِ اسْتَكْثَفَ وَتَرَاكَمَ فَصَارَ سَحَابًا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ الآية

شَهْرُ الصَّبْرِ [şehru'ṣ-ṣabr] Şehr-i ramazāna ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ" وَهُوَ شَهْرُ الصَّوْمِ

اَلصَّبَّارَةُ [eṣ-ṣabbāret] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Şol arza ıtlāk olunur ki bayır gibi yüksek ve toprağı por ve galīz olup onda aslā ot bitmek mutasavver olmaya; yukālu: أَرْضٌ صَبَّارَةٌ أَيْ غَلِيظَةٌ مُشْرِفَةٌ شَأْسَةٌ

صَابَرُ [Ṣāber] (هَاجَرٌ [hācer] vezninde) Merv şehrinde bir sokak adıdır.

اَلصُّنْبُورُ [eṣ-ṣunbūr] (زُنْبُورْ [zunbūr] vezninde) Nūn'u asliyye olmakla nūn faslında gelir inşā᾽allāhu taᶜālā.

[ص ح ر]

اَلصَّحْرَاءُ [eṣ-Ṣaḥrā᾽] (ṣād'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Kūfe'de yedi mahal ismidir. Ve şol düz ve hemvār arza denir ki aslā bayır ve engebe ve tümsek yeri olmaya ve toprağı mülāyemet ve gılzat ile müntabiᶜ ola, ᶜalā-kavlin şol fezā-yı vāsiᶜe denir ki el ayası gibi düz ve aslā ondan nebāt eseri olmaya, Fārisīde deşt ve Türkīde ova taᶜbīr olunur.

Ve işbu صَحْرَاءُ [ṣaḥrā᾽] kelimesi gayr-i munsarıftır, lüzūm-ı harf-i te᾽nīs için pes صَحْرَاءُ وَاسِعَةٌ denir, صَحْرَاةٌ وَاسِعَةٌ demek sahīh değildir, zīrā te᾽nīseyn tevārüd eylemiş olur. Cemᶜi صَحَارَى [ṣaḥārā]dır ṣād'ın ve rā'nın fethiyle ve صَحَارِى [ṣaḥārī]dir, rā'nın kesriyle ve صَحْرَاوَاتٌ [ṣaḥrāvāt]tır ve işbu "وَقَدْ أَغْدُوا عَلَى أَشْقَرَ يَجْتَابُ الصَّحَارِيَّاتِ" mısrāᶜında teşdīd ile gelmiştir zarūret-i vezn için.

اَلْإِصْحَارُ [el-iṣḥār] (hemzenin kesriyle) Sahrāya çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْحَرَ الْقَوْمُ إِذَا بَرَزُوا فِي الصَّحْرَاءِ Ve bir mekān sāhrā᾽ gibi vüsᶜat peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْحَرَ الْمَكَانُ إِذَا اتَّسَعَ يَعْنِي صَارَ كَالصَّحْرَاءِ Ve bir kimse yek-çeşm olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَصْحَرَ الرَّجُلُ إِذَا اعْوَرَّ

اَلصُّحْرَةُ [eṣ-ṣuḥret] (ṣād'ın zammıyla) Kara taşlık aralığında olan açık fürceye denir. Cemᶜi صُحَرٌ [ṣuḥar] gelir, زُفَرٌ [zufer] vezninde. Ve

صُحْرَةٌ [ṣuḥret] أَصْحَرُ [aṣḥar] kelimesinden ism olur, ke-mā se-yuzkeru.

صَحْرَةَ بَحْرَةَ [ṣahrete baḥrete] (ṣād'ın ve bā'nın fethalarıyla) Perdesiz ve māniᶜ ve hā᾽ili yok, āşikāre ve açık demektir; tekūlu: لَقِيتُهُ صَحْرَةَ بَحْرَةَ بِالْفَتْحِ وَصَحْرَةً بَحْرَةً بِالتَّنْوِينِ وَصُحْرَةَ بُحْرَةَ بِضَمِّ الصَّادِ وَالْبَاءِ وَفَتْحِ الْآخَرِ وَصُحْرَةً بُحْرَةً بِالتَّنْوِينِ أَيْ بِلاَ حِجَابٍ Terkīb-i mezbūr عَجَرَ بَجَرَ ve شَذَرَ مَذَرَ terkībleri gibidir, niteki māddelerinde beyān olundu.

اَلْأَصْحَرُ [el-aṣḥar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) أَصْهَبُ [aṣheb]e karīb yaᶜnī ala müşrib akçıl olan nesneye denir ki kızıl boz taᶜbīr olunur; yukālu: حِمَارٌ أَصْحَرُ أَيْ قَرِيبٌ مِنَ الْأَصْهَبِ Kāle fi'l-*Esās* حِمَارٌ أَصْحَرُ وَفِيهِ صُحْرَةٌ وَهِيَ غُبْرَةٌ فِي حُمْرَةٍ

اَلصِّحَارُ [eṣ-ṣiḥār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi açık ve āşikāre maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْرَزَ لَهُ الْأَمْرَ صِحَارًا أَيْ جَاهَرَهُ بِهِ جِهَارًا

اَلصَّحَرُ [eṣ-ṣahar] (fethateynle) ve

اَلصُّحْرَةُ [eṣ-ṣuḥret] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) أَصْحَرُ [aṣḥar]-ı merkūmdan ismlerdir ki al çalar akçıllık levnine denir ki kızılsı bozluk olacaktır, ᶜalā-kavlin şol bozluğa denir ki hafīce yaᶜnī nevᶜan beyāz çalar kırmızılığı ola; zāhiren ikisi bir gibidir. Ve صَحَرٌ [ṣaḥar] maᶜnā-yı merkūmdan masdar olur.

اَلْإِصْحِيرَارُ [el-iṣḥīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Nebāt kızarmak, ᶜalā-kavlin evā᾽ili ağarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْحَارَّ النَّبْتُ إِذَا احْمَارَّ أَوِ ابْيَضَّتْ أَوَائِلُهُ

اَلصَّحُورُ [eṣ-ṣaḥūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol dişi merkebe denir ki levninde karışık beyāz ve humret yaᶜnī kızılsı boz ola, ᶜalā-kavlin ayağıyla tepme vurur ola; yukālu: أَتَانٌ صَحُورٌ أَيْ فِيهَا بَيَاضٌ وَحُمْرَةٌ أَوْ نَفُوحٌ بِرِجْلِهَا

اَلصَّحِيرَةُ [eṣ-ṣaḥīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Aᶜrāba mahsūs bir nevᶜ taᶜāmdır ki kaynamamış tāze süte sāfī yağ katıp tenāvül ederler; tekūlu: أَطْعَمَنَا صَحِيرَةً أَيِ اللَّبَنَ

الْحَلِيبَ يُغْلَى ثُمَّ يُصَبُّ عَلَيْهِ السِّمْنُ

اَلصَّحِيرُ [eṣ-ṣaḥīr] (صَرِيرٌ [ṣarīr] vezninde) Eşek kısmının savtından bir gūne savta denir ki murād şedīd olan savtıdır; yukālu: لِهَذَا الْحِمَارِ صَحِيرٌ أَيْ صَوْتٌ شَدِيدٌ

اَلصُّحَيْرَاءُ [eṣ-ṣuḥayrāᵓ] (حُمَيْرَاءُ [ḥumeyrāᵓ] vezninde) Bir gūne süt ismidir; murād pek kaynamış olanıdır.

صُحَيْرٌ [Ṣuḥayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Feyd kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Ve Ḳuṭn nām mahallin şimālīsinde bir dağın adıdır.

اَلصُّحَارُ [eṣ-ṣuḥār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) At kısmınnı terine, ᶜalā-kavlin hummāsına yaᶜnī harāret-i şedīdesine denir. Ve

صُحَارٌ [Ṣuḥār] ᶜAbdulḳays kabīlesinden bir recül adıdır. Ve

إِبْنَا صُحَارٍ [İbnā Ṣuḥār] ᶜArabdan iki batndır.

اَلصَّحْرُ [eṣ-ṣaḥr] (بَحْرٌ [baḥr] vezninde) Sütü pek kaynatıp tabh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَحَرَ اللَّبَنَ صَحْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَبَخَهُ Ve bir adama güneş pek teᵓsīr eylemekle dimāgını āzürde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَحَرَتْهُ الشَّمْسُ إِذَا آلَمَتْ دِمَاغَهُ

صُحْرُ [Ṣuḥr] (ṣād'ın zammıyla) Loḳmān b. ᶜĀd'ın kızının ismidir. Ve صُحْرُ [Ṣuḥr] kelimesi gayr-i munsarıftır, insirāfı dahi cāᵓizdir.

Mezbūr Loḳmān, oğlu Luḳaym ile nihānī baᶜzı aᶜdā tarafına nehb ve gāret kasdıyla çıkıp her biri bir cānibe ᶜazīmet eyledi. Luḳaym bir sürü deveye tesādüf eylemekle sürüp obalarına getirdi, Ṣuḥr-ı mezbūre devenin birini boğazlayıp taᶜām tabh edip Loḳmān'a müterakkıb oldular. Bir vaktten sonra Loḳmān tehī-dest ᶜavdet ve keyfiyyete vākıf oldukta reşk ve infiᶜālinden bī-ihtiyār bilā-sebeb Ṣuḥr'u darb eylemekle: "مَا لِي ذَنْبٌ إِلاَّ ذَنْبُ صُحْرٍ" beyne'l-ᶜArab mesel oldu, ihsān mukābilinde ᶜikāb olduğu mevkiᶜde; kezālik bī-cürm mazhar-ı isāᵓet olan hakkında darb olunur. Burada أُخْتُ لُقْمَانَ nüshaları galattır.

اَلْأَصْحَرُ [el-aṣḥar] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُصْحِرُ [el-muṣḥir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

[ص خ ر]

اَلصَّخْرَةُ [eṣ-ṣaḫret] (ṣād'ın fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Pek ve ᶜazīm olan taşa denir ki kaya taᶜbīr olunur. Harf-i halk olduğu için fethiyle de cāᵓizdir. Cemᶜi صَخْرٌ [ṣaḫr]dır, تَمْرٌ [temr] vezninde ve صَخَرٌ [ṣaḫar] gelir fethateynle ve صُخُورٌ [ṣuḫūr] gelir ve صَخَرَاتٌ [ṣaḫarāt] gelir fetehātla.

اَلصَّخِرُ [eṣ-ṣaḫir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُصْخِرُ [el-muṣḫir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Kayalık yere denir; yukālu: مَكَانٌ صَخِرٌ وَمُصْخِرٌ إِذَا كَانَ كَثِيرَ الصَّخْرِ

اَلصَّاخِرُ [eṣ-ṣāḫir] (ism-i fāᶜil vezninde) Demir kısmının birbirine dokunup yā boşaldıkta zuhūr eden çatırtısına denir ve bu ism olarak müstaᶜmeldir; tekūlu: أَزْعَجَنِي صَاخِرُ الْحَدِيدِ وَهُوَ صَوْتٌ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلصَّاخِرَةُ [eṣ-ṣāḫiret] (hā'yla) Saksıdan yapılır bir gūne kabın ismidir ki meşrebe envāᶜından Türkīde tahrīfle sağrak ve baᶜzı diyārda kupa taᶜbīr ederler.

صُخَيْرَةُ [Ṣuḫayret] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Ḥicāz'da bir karye adıdır.

صَخِيرٌ [ṣaḫīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nevᶜ nebāt adıdır.

اَلصَّخَرَاتُ [eṣ-Ṣaḫarāt] (fetehātla) ᶜArafāt'ta bir mevziᶜ adıdır.

صَخِيرَاتُ الْيَمَامِ [Ṣaḫīrātu'l-Yemām] (ṣād'ın fethiyle) Bir menzil ismidir ki şeh-süvār-ı meydān-ı risālet ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleri Bedr gazāsına ʿazīmet eylediklerine oraya teşrīf-i nüzūl eylediler.

صَخْرٌ [Ṣaḫr] (فَخْرٌ [faḫr] vezninde) İbn ʿAmr'dır ki Ḫansā᾿ nām şāʿirenin birāderi ismidir.

صَخْرَةٌ [Ṣaḫret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Esāmīdendir.

اَلتَّصْخِيرُ [et-taṣḫīr] تَسْخِيرٌ [tesḫīr] vezninde ve mürādifidir; ṣād sīn'e müteʿākibdir, صِرَاطٌ [ṣirāṭ] ve سِرَاطٌ [sirāṭ] gibi; yukālu: صَخَّرَهُ بِمَعْنَى سَخَّرَهُ

[ص د ر]

اَلصَّدْرُ [eṣ-ṣadr] (ṣād'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Her şey᾿in mukaddeminin aʿlāsına ve evveline denir ki baş tarafının ve üst cānibinin fātihası ve ibtidāsı mebde᾿inden ʿibārettir; ve minhu yukālu: صَدْرُ النَّهَارِ ve صَدْرُ الصَّيفِ ve yukālu: أَخَذَ الْأَمْرَ بِصَدْرِهِ أَيْ بِأَوَّلِهِ Ve mutlakan bir adamın muvācehesine gelen şey᾿e ıtlāk olunur ki o dahi baş tarafı olur. Ve صَدْرُ السَّهْمِ [ṣadru's-sehm] okun vasatından öte inceldiği yerine doğru ıtlāk olunur, zīrā atıldıkta orası mütekaddim olur. Ve

صَدْرٌ [ṣadr] Ehl-i ʿarūz ʿindinde ʿarūzda vākiʿ فَاعِلُنْ [fāʿilun] cüz᾿ünün elifini hazf eylemekten ʿibārettir. Ve صَدْرُ الْإِنْسَانِ [ṣadru'l-insān] cāriha-i maʿhūdedir ki göğüs taʿbīr olunur ve bu müzekkerdir. Ve bir nesneden bir bölüğe ve bir tā᾿ifeye de صَدْرٌ [ṣadr] ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذْتُ صَدْرًا مِنْهُ أَيْ طَائِفَةً Ve

صَدْرٌ [ṣadr] Masdar olur, rücūʿ eylemek maʿnāsına. مَصْدَرٌ [maṣdar] dahi bu maʿnāyadır ki masdar-ı mīmīdir; yukālu: صَدَرَ عَنْهُ صَدْرًا وَمَصْدَرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا رَجَعَ Bundan ism صَدَرٌ [ṣader]dir fethateynle ve minhu طَوَافُ الصَّدَرِ Ve

صَدْرٌ [ṣadr] Müteʿaddī olur, ircāʿ maʿnāsına; yukālu: صَدَرَ الرَّجُلُ غَيْرَهُ إِذَا أَرْجَعَهُ Ve bir kimsenin göğüsüne dokunmak yā vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَدَرَ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ صَدْرَهُ Ve bir adamın göğüsü ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: صُدِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا شَكَى صَدْرَهُ وَمِنْهُ الْمَصْدُورُ

اَلْمَصْدَرُ [el-maṣdar] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Masdar-ı mīmīdir, niteki zikr olundu. Ve ism-i mekān olur ki ʿilm-i tasrīfte olan مَصْدَرٌ [maṣdar] bu maʿnāyadır.

اَلصَّدَرُ [eṣ-ṣader] (fethateynle) Rücūʿ maʿnāsına olan صَدْرٌ [ṣader]den ismdir, dönüş ve dönmek hāletine denir; طَوَافُ الصَّدَرِ [ṭavāfu'ṣ-ṣader] bu maʿnādandır. Ve

صَدَرٌ [ṣader] Eyyām-ı nahrdan yevm-i rābiʿe ıtlāk olunur ki huccāc semt-i emākinlerine ricʿat ederler. Ve

صَدَرٌ [ṣader] صَادِرٌ [ṣādir] kelimesinden ism-i cemʿ olur, رَاجِعِينَ [rāciʿīn] maʿnāsına.

اَلْإِصْدَارُ [el-iṣdār] (hemzenin kesriyle) İrcāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu. أَصْدَرَ فُلَانًا إِذَا أَرْجَعَهُ Pes lisānımızda fermān isdār olundu taʿbīri lahn olur, meğer ki selefte tekrār iʿāde-i emr makāmında īrād olunup giderek ʿumūm mevkiʿinde istiʿmāl oluna, niteki جَوَابٌ [cevāb] dahi defʿa-i sāniyede katʿ-ı kelām-ı muhātab için īrād olunan kelāmdan ʿibāret olup giderek ʿumūmen kelāmda istiʿmāl olundu.

اَلتَّصْدِيرُ [et-taṣdīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ircāʿ maʿnāsınadır; yukālu: صَدَّرَهُ إِذَا أَرْجَعَهُ Ve at kısmı göğüs kakarak sā᾿ir atlardan ileri geçip gitmek maʿnāsınadır;

yukālu: صَدَّرَ الْفَرَسُ إِذَا تَقَدَّمَ الْخَيْلَ بِصَدْرِهِ Ve kātib ve mü᾿ellif makūlesi mektūbuna ser-nāme ve kitābına dībāce vazᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَدَّرَ كِتَابَهُ إِذَا جَعَلَ لَهُ صَدْرًا Ve deveye göğüslük bağlamak maᶜnāsınadır ki o göğüslüğe de تَصْدِيرٌ [taṣdīr] denir; تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ism olmuştur ve o kolan arkaya kaymamak için kolandan geçirip göğüsünden dolayı bağladıkları ipten ᶜibārettir ki حَقَبٌ [ḥaḳab] mukābilidir; yukālu: صَدَّرَ بَعِيرَهُ إِذَا شَدَّ حَبْلاً مِنْ حِزَامِهِ إِلَى مَا وَرَاءَ الْكِرْكِرَةِ Ve

تَصْدِيرٌ [taṣdīr] Koşu atı yāhūd alay atı sā᾿ir atlar aralığından seçilip çıkıp cümlesini sebk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَدَّرَ الْفَرَسُ إِذَا بَرَزَ بِرَأْسِهِ وَسَبَقَ

اَلصُّدْرَةُ [eṣ-ṣudret] (ṣād'ın zammıyla) Bu dahi göğüse denir, صَدْرٌ [ṣadr] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin göğüs tahtasının yukarısına denir ki bülendce olur; yukālu: ضَرَبَ صُدْرَتَهُ أَيْ صَدْرَهُ أَوْ مَا أَشْرَفَ مِنْ أَعْلاَهُ Ve

صُدْرَةٌ [ṣudret] Sevb-i maᶜrūf adıdır ki murād ᶜAcem gömleği ve nīm-ten ve göğüslük dedikleri içlik kısa cāmedir.

اَلْأَصْدَرُ [el-aṣder] (أَسْمَرُ [esmer] vezninde) Göğüsü büyük olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَصْدَرُ أَيِ الْعَظِيمُ الصَّدْرِ

اَلْمُصَدَّرُ [el-muṣadder] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Kaviyyu's-sadr adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُصَدَّرٌ أَيِ الْقَوِيُّ الصَّدْرِ Ve göğüsüne kadar ter çıkmış adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُصَدَّرٌ إِذَا بَلَغَ الْعَرَقُ صَدْرَهُ Ve şol koyun ve keçi ve at kısmına ıtlāk olunur ki göğüslerinin boğaza doğru üstleri beyāz ola. ᶜAlā-kavlin sığır ineği ve dişi koyundan göğüsleri siyāh olup sā᾿ir ᶜuzvları beyāz olana ıtlāk olunur. Ve dā᾿imā sā᾿ir atları sebk eder olan revende ve devende ata ıtlāk olunur. Ve şol oka ıtlāk olunur ki nısfından aşağı temren tarafına doğru kalınca ola; yukālu: سَهْمٌ مُصَدَّرٌ أَيْ غَلِيظُ الصَّدْرِ Mü᾿ellif ānifen صَدْرُ سَهْمٍ [ṣadru sehm]i vasatından inceldiği yere doğru ile tefsīr eyledi ki ona göre temrene doğru olan yeri olur, vechini dahi beyān eyledi, lākin *Esās*'ta مَا فَوْقَ النِّصْفِ إِلَى مَرَاشِهِ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle ona münāfī olur. Ve

مُصَدَّرٌ [muṣadder] Nasībsiz olan kumar oklarından evvelki oka denir. Ve arslana ve kurda مُصَدَّرٌ [muṣadder] ıtlāk olunur, kaviyyu's-sadr oldukları için.

اَلتَّصَدُّرُ [et-taṣaddur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir adam otururken göğüsünü dik tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَدَّرَ الرَّجُلُ إِذَا نَصَبَ صَدْرَهُ فِي الْجُلُوسِ Ve sadr-ı meclise oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَدَّرَ الرَّجُلُ إِذَا جَلَسَ فِي صَدْرِ الْمَجْلِسِ Ve at göğüsüyle kakarak sā᾿irleri sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَدَّرَ الْفَرَسُ إِذَا تَقَدَّمَ الْخَيْلَ بِصَدْرِهِ

اَلصُّدُورُ [eṣ-ṣudūr] (ṣād'ın zammıyla) صَدْرٌ [ṣadr]ın cemᶜidir ve minhu صُدُورُ الْوَادِي أَيْ أَعَالِيهُ وَمَقَادِمُهُ

اَلصَّدائِرُ [eṣ-ṣadā᾿ir] صَدَارَةٌ [ṣadāret] ve صَدِيرَةٌ [ṣadīret]nin cemᶜidir ki bu dahi derenin yukarılarına denir.

اَلصَّادِرُ [eṣ-ṣādir] Rücūᶜ maᶜnāsına olan صَدْرٌ [ṣadr]dan ism-i fāᶜildir, rāciᶜ maᶜnāsına, baᶜdehu sudan ricᶜat edende gālib-i istiᶜmāl olmuştur, niteki suya varana وَارِدٌ [vārid] ıtlākı gālib olmuştur ve minhu'l-meselu: "مَا لَهُ صَادِرٌ وَلاَ وَارِدٌ" أَيْ لاَ شَيْءَ لَهُ Yaᶜnī filānın sulanmak için suya gidip gelecek devābb ve mevāşīsi yoktur" ki aslā māl ve mülkü yoktur demekten kināyedir, zīrā Aᶜrābın mālı devābb ve mevāşīden ᶜibārettir. Ve

صَادِرٌ [ṣādir] Sudan geri getiren yola ıtlāk olunur; yukālu: طَرِيقٌ صَادِرٌ أَيْ يَصْدُرُ بِأَهْلِهِ عَنِ الْمَاءِ

اَلْأَصْدَرَانِ [el-aṣderān] (tesniye bünyesiyle) Sudgaynın yaᶜnī cebhe ile kulak beyninde tulun taᶜbīr olunun ᶜuzvun altında vākiᶜ iki damara ıtlāk olunur ve minhu'l-meselu: "جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ" أَيْ فَارِغًا Yaᶜnī bir husūstan tehī-dest ᶜavdet eyledikte darb olunur, zīrā me᾿yūs olan kimse ᶜādetā mahall-i mezbūrlarını darb eyleyerek gelir, lākin *Emsāl*-i Meydānī'de جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ أَيْ مَنْكِبَيْهِ ᶜibāretiyle mersūmdur.

صَادِرٌ [Ṣādir] (قَادِرٌ [ḳādir] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

صَادِرَةٌ [ṣādiret] (نَادِرَةٌ [nādiret] vezninde) Bir maᶜrūf سِدْرٌ [sidr] ağacının ismidir.

مُصْدِرٌ [muṣdir] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Selefte cumāde'l-ūlā ayının ismidir.

اَلصِّدَارُ [eṣ-ṣidār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir gūne sevb ismidir ki nisvān-ı ᶜArab başlarına örtünürler, ucu مِقْنَعَةٌ [miḳneᶜat] tarzında olup aşağısı bütün göğüslerini ihāta eder.

صِدَارَةٌ [Ṣidāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Yemāme'de bir karye adıdır.

اَلْمُصَادَرَةُ [el-muṣāderet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir māl yāhūd bir nesne için bir adamı sıkıştırıp mütālebe eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَادَرَهُ عَلَى كَذَا إِذَا طَالَبَهُ بِهِ Ve bu yine rücūᶜ ve ircāᶜ maᶜnāsındandır, hattā Şihāb: صَادَرَهُ عَلَى مَالٍ فَارَقَهُ عَلَى أَنْ يُؤَدِّيَهُ ᶜibāretiyle resm eylemiştir.

صَدَرٌ [Ṣader] (جَبَلٌ [cebel] vezninde yāhūd زُفَرُ [zufer] vezninde) Beytu'l-maḳdis kazāsında bir karye adıdır.

صُدَارٌ [Ṣudār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

[ص ر ر]

اَلصِّرَّةُ [eṣ-ṣirret] (ṣād'ın kesri ve rā'nın teşdīdiyle) Soğuğun şiddetine, ᶜalā-kavlin soğuğa denir; hā'sız صِرٌّ [ṣirr] dahi bu maᶜnāyadır ki ismlerdir; yukālu: مَضَتِ الصِّرَّةُ وَالصِّرُّ أَيْ شِدَّةُ الْبَرْدِ أَوِ الْبَرْدُ Ve pek şiddetle haykırmağa ve feryāda denir; yukālu: أَقْبَلَ فِي صِرَّةٍ أَيْ أَشَدِّ صِيَاحٍ

اَلصِّرُّ [eṣ-ṣirr] (ṣād'ın kesriyle) صِرَّةٌ [ṣirret] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّهُ نَهَى عَمَّا قَتَلَهُ الصِّرُّ مِنَ الْجَرَادِ" أَيِ الْبَرْدُ Ve

صِرٌّ [ṣirr] Pek gürültülü, ᶜalā-kavlin pek soğuk olan yele denir; yukālu: رِيحٌ صِرٌّ أَيْ شَدِيدَةُ الصَّوْتِ أَوِ الْبَرْدِ

اَلصَّرَّةُ [eṣ-ṣarret] (ṣād'ın fethiyle) Şedīd olan tasaya ve gam ve gussaya denir; yukālu: أَخَذَتْهُ صَرَّةُ الْكَرْبِ أَيْ شِدَّتُهُ Kezālik cenk ve kıtālin ve harāret-i havānın şiddetine denir; yukālu: أَفْضَى جِدَالُهُمْ إِلَى الصَّرَّةِ مَضَتْ صَرَّةُ الْقَيْظِ أَيِ شِدَّةُ الْحَرْبِ ve yukālu: أَيْ شِدَّةُ الْحَرِّ Ve

صَرَّةٌ [ṣarret] عَطْفَةٌ [ᶜaṭfet] maᶜnāsınadır ki cādū-meşreb olan nisvānın teshīr için efsūnladıkları boncuğa denir. Mü᾿ellif bu maᶜnāyı tekrār eylemiştir. Asl mādde-i mezkūre pek bağlamak maᶜnāsına mevzūᶜ olup maᶜānī-i sā᾿ire ondan müteferriᶜdir. Ve

صَرَّةٌ [ṣarret] Cemāᶜate ıtlāk olunur, inᶜikād ve inzimāmı sebebiyle. Ve taᶜabbüsle yüz göz burtarıp buruşturmağa ıtlāk olunur; tekūlu: قَابَلَنِي بِصَرَّةِ الْوَجْهِ أَيْ بِتَقْطِيبِهِ Ve memesi sarılıp bağlanmakla sütü yığılıp dolmuş koyuna denir; yukālu: شَاةٌ صَرَّةٌ أَيْ مُصَرَّاةٌ

اَلصُّرَّةُ [eṣ-ṣurret] (ṣād'ın zammıyla) Kese-

ye ıtlāk olunur ki içine akçe ve altın vazᶜ olunur; yukālu: صَرَّ الدَّرَاهِمَ فِي الصُّرَّةِ وَهِيَ شَرْجُ الدَّرَاهِمِ وَنَحْوِهَا

اَلصَّرْصَرُ [eṣ-ṣarṣar] (عَرْعَرٌ [ᶜarᶜar] vezninde) Pek gürültülü, ᶜalā-kavlin pek soğuk olan yele denir; yukālu: رِيحٌ صِرٌّ كَمَا ذُكِرَ وَصَرْصَرٌ أَيْ شَدِيدَةُ الصَّوْتِ أَوِ الْبَرْدِ Ve

صَرْصَرٌ [ṣarṣar] Ağustos böceğine denir. Ve horoza denir. Ve Bağdād kazāsında iki karye adıdır, birine صَرْصَرُ عُلْيَا [ṣarṣar ᶜulyā] ve birine سُفْلَى [suflā] denir ve bu, عُلْيَا [ᶜulyā]dan büyüktür.

اَلصَّرُّ [eṣ-ṣarr] (ṣād'ın fethiyle) Nebāt ve şecer makūlesini bād-ı sarsar çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: صُرَّ النَّبَاتُ عَلَى الْمَجْهُولِ صَرًّا إِذَا أَصَابَهُ الصِّرُّ Ve

صَرٌّ [ṣarr] ve

صَرِيرٌ [ṣarīr] Seslenmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّ الشَّيْءُ صَرًّا وَصَرِيرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ Ve

صَرِيرٌ [ṣarīr] Bu maᶜnāda ism olur ki sese denir, bu sesten Türkīde kıcırtı ile taᶜbīr olunur. Ve

صَرٌّ [ṣarr] ve

صَرِيرٌ [ṣarīr] Pek haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّ الرَّجُلُ صَرًّا وَصَرِيرًا إِذَا صَاحَ شَدِيدًا Ve

صَرِيرٌ [ṣarīr] Susuzluğun şiddetinden kulak çinremek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّ صِمَاخُهُ صَرِيرًا إِذَا صَاحَ مِنَ الْعَطَشِ Kāle fi'l-*Esās*: صَرَّتِ الْأُذُنُ إِذَا سُمِعَ لَهَا طَنِينٌ Ve

صَرٌّ [ṣarr] Sütlü māşiyenin memesini sarıp bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّ النَّاقَةَ وَبِالنَّاقَةِ صَرًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَدَّ ضَرْعَهَا Ve at ve eşek makūlesi bir ses dinlemek için kulaklarını doğrultup dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَرَّ الْفَرَسُ وَالْحِمَارُ بِأُذُنِهِ وَأُذُنَهُ صَرًّا إِذَا سَوَّاهَا وَنَصَبَهَا لِلْإِسْتِمَاعِ Ve

صَرٌّ [ṣarr] Şol kovaya ıtlāk olunur ki kuyuya salındıkta bir tarafa salkı nüzūl eylemekle taᶜdīl için ona مِسْمَعٌ [mismaᶜ] bend olunmuş ola. Ve مِسْمَعٌ [mismaᶜ] مِنْبَرٌ [minber] vezninde büyük kovanın ortasında olan kulpa denir ki kova doğrulup muᶜtedil olmak için ona ip bağlanır ola. Burada صَرٌّ [ṣarr] tesmiye bi'l-masdardır, mefᶜūl maᶜnāsınadır.

اَلْإِصْرَارُ [el-iṣrār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi at ve eşek makūlesi ses dinlemek için kulaklarını kabartıp dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَرَّ الْفَرَسُ وَالْحِمَارُ بِأُذُنِهِ إِذَا سَوَّاهَا وَنَصَبَهَا لِلْإِسْتِمَاعِ Ve sünbüle صَرَرٌ [ṣarar] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَرَّ السُّنْبُلُ إِذَا صَارَ صَرَرًا Ke-mā se-yuzkeru. Ve sürᶜatle yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَرَّ الرَّجُلُ يَعْدُو إِذَا أَسْرَعَ Ve bir işe fārig olmamak üzere iltizām-ı tāmmla ᶜazm ve ᶜakd-i kalb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَرَّ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا عَزَمَ عَلَيْهِ

اَلصِّرَارُ [eṣ-ṣirār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bağa ve sargıya denir. Cemᶜi أَصِرَّةٌ [eṣirrat] gelir. Ve

صِرَارٌ [Şirār] Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُصَرَّاتُ [el-muṣarrāt] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Şol sütlü koyun ve nāka makūlelerine denir ki memeleri sarılıp bağlanmakla sütleri yığılmış ola, مُحَفَّلَةٌ [muḥaffelet] maᶜnāsına. Ve bu صِرَارٌ [ṣirār]-ı mezkūrdan me᾿hūzdur, ᶜalā-kavlin "صَرَّى – يُصَرِّي – تَصْرِيَةً" sīgasından me᾿hūz olmakla mahall-i zikri muᶜtell bābıdır. Ve تَصْرِيَةٌ [taṣriyet] koyunun sütünü birkaç gün sağmayıp biriktirmek maᶜnāsınadır.

اَلْمُصِرَّةُ [el-muṣirret] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Süt vermez olan māşiyeye ıtlāk olunur;

yukālu: نَاقَةٌ مُصِرَّةٌ إِذَا كَانَتْ لاَ تَدِرُّ

اَلصَّرَرُ [eṣ-ṣarar] (fethateynle) Sapı kamışlanıp pekişmiş olan, ʿalā-kavlin henüz dāne bağlamamış olan sünbüle ve hūşeye denir. Müfredi صَرَرَةٌ [ṣararat]tır.

اَلصِّرِيُّ [eṣ-ṣiriyy] (kesreteynle) ve

اَلْأَصِرِّيُّ [el-eṣirriyy] (hemze-i meftūha ile) ve

اَلصِّرِّى [eṣ-ṣirrā] (ṣād'ın kesri ve rā'nın fethiyle) ve

اَلْأَصِرَّى [el-eṣirrā] (hemze ziyādesiyle) ve

اَلصُّرِّيُّ [eṣ-ṣurriyy] (ṣād'ın zammı ve rā'nın kesriyle) ve

اَلصُّرَّى [eṣ-ṣurrā] (ṣād'ın zammı ve rā'nın fethiyle) ʿAzīmet ve cidd ve hakīkat maʿnāsınadır; tekūlu: هُوَ مِنِّي صِرِّيٌّ وَأَصِرِّيٌّ وَصِرَّى وَأَصِرَّى وَصُرِّيٌّ وَصُرَّى أَيْ عَزِيمَةٌ وَجِدٌّ

اَلصَّرَّاءُ [eṣ-ṣarrāʾ] (ضَرَّاءُ [ḍarrāʾ] vezninde) Yalçın kayaya denir; yukālu: صَخْرَةٌ صَرَّاءُ أَيْ صَمَّاءُ

اَلصَّرُورُ [eṣ-ṣarūr] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلصَّرُورَةُ [eṣ-ṣarūret] (hā'yla) ve

اَلصَّرَارَةُ [eṣ-ṣarāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلصَّارُورَةُ [eṣ-ṣārūret] (قَارُورَةٌ [ḳārūret] vezninde) ve

اَلصَّارُورُ [eṣ-ṣārūr] (قَانُونٌ [ḳānūn] vezninde) ve

اَلصَّرُورِيُّ [eṣ-ṣarūriyy] (yā-yı müşeddede ile) ve

اَلصَّارُورَاءُ [eṣ-ṣārūrāʾ] (عَاشُورَاءُ [ʿāşūrāʾ] vezninde) Hacc eylemez olan kimseye ıtlāk olunur; cemʿi صَرَارَةٌ [ṣarāret] ve صَرَارٌ [ṣarār] gelir. ʿAlā-kavlin tezevvüc eylemez olan adama denir; müfred ve cemʿi müsāvīdir. Şārihin beyānına göre صَرُورٌ [ṣarūr] ve صَرُورَةٌ [ṣārūret]in cemʿi olacaktır; lākin hilāf-ı kıyāstır. Ve kāle fi'n-*Nihāye*: وَفِي الْحَدِيثِ "لاَ صَرُورَةَ فِي الْإِسْلاَمِ" قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ هُوَ التَّبَتُّلُ وَتَرْكُ النِّكَاحِ لِأَنَّهُ فِعْلُ الرُّهْبَانِ وَالصَّرُورَةُ أَيْضًا اَلَّذِي لَمْ يَحُجَّ قَطُّ وَأَصْلُهُ مِنَ الصِّرِّ وَهُوَ الْحَبْسُ وَالْمَنْعُ وَقِيلَ وَجْهُ التَّشْبِيهِ صَرُّ الصُّرَّةِ عَنْ إِخْرَاجِ النَّفَقَةِ يُقَالُ رَجُلٌ صَرُورٌ وَصَرُورَةٌ وَصَرَارَةٌ وَصَارُورَةٌ وَصَارُورٌ وَصَرُورِيٌّ وَصَارُورَاءُ أَيْ لَمْ يَحُجَّ أَوْ لَمْ يَتَزَوَّجْ

اَلْمَصْرُورُ [el-maṣrūr] ve

اَلْمُصْطَرُّ [el-muṣṭarr] Şol davar tırnağına vasf olur ki büzülmüş heyʾetinde ʿalā-kavlin dar ola; yukālu: حَافِرٌ مَصْرُورٌ وَمُصْطَرٌّ أَيْ مُتَقَبِّضٌ أَوْ ضَيِّقٌ

اَلصَّارَّةُ [eṣ-ṣārret] (حَارَّةٌ [ḥārret] vezninde) Hācete denir; tekūlu: لِي فِيكَ صَارَّةٌ أَيْ حَاجَةٌ Ve susuzluğa denir; tekūlu: أَصَابَنِي صَارَّةٌ أَيْ عَطَشٌ Cemʿi صَرَائِرُ [ṣarāʾir] gelir, حَرَائِرُ [ḥarāʾir] vezninde ve صَوَارٌّ [ṣavārr] gelir.

اَلْمَصَارُّ [el-meṣārr] (mīm'in fethiyle) Bağırsaklara denir, أَمْعَاءُ [emʿāʾ] maʿnāsına.

Müʾellif ve sāʾir lügaviyyūn "م،ص،ر" māddesinde bağırsağı مَصِيرٌ [maṣīr] ile resm eylemekle burada مَصَارٌّ [meṣārr]ın vech-i tesmiyesi ve müfredi maʿlūm olmamıştır, gerçi bend ve ʿakd münāsebetiyle vech bulmak mümkindir.

اَلصَّرَارَةُ [eṣ-Ṣarāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir nehrin ismidir.

اَلصَّرَارِيُّ [eṣ-ṣarāriyy] (ذَرَارِيٌّ [ẕerāriyy] vezninde) Gemici tāʾifesine denir, مَلاَّحٌ [mellāḥ] maʿnāsına. Cemʿi صَرَارِيُّونَ [ṣarāriyyūn] gelir.

اَلتَّصْرِيرُ [et-taṣrīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nāka takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَرَّرَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَقَدَّمَتْ

صِرِّينُ [Ṣirrīn] (kesreteynle) Şām'da bir

belde adıdır.

اَلصِّرُّ [eṣ-ṣirr] (ṣād’ın kesriyle) Serçeye şebīh levni sarı bir kuş adıdır.

اَلصُّرْصُورُ [eṣ-ṣurṣūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلصُّرْصُرُ [eṣ-ṣurṣur] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلصَّرْصَرُ [eṣ-ṣarṣar] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Ağustos böceğine denir. Ve

صُرْصُورٌ [ṣurṣūr] ʿAzīmü’l-cüsse olan deveye denir. Ve بُخْتِيٌّ [buḫtiyy] nevʿine denir ki ʿAcemī ve Ḫorāsānī dedikleri devedir.

اَلصَّرْصَرَانِيَّاتُ [eṣ-ṣarṣarāniyyāt] (ṣād’ların fethiyle) Şol develere denir ki buhtī ile ʿArabī deve beynlerinde yaʿnī onlardan hāsıl olmuş ola, ʿalā-kavlin iki hörgüçlü olanlarına denir.

اَلصَّرْصَرَانِيُّ [eṣ-ṣarṣarāniyy] ve

اَلصَّرْصَرَانُ [eṣ-ṣarṣarān] (yā’sız) Bir gūne pulsuz أَمْلَسُ [emles] balığın ismidir.

اَلصَّرِّيُّ [eṣ-ṣarriyy] (ṣād’ın fethi ve kesriyle) Sayılırken çakırtısı zuhūr eden akçeye denir; yukālu: دِرْهَمٌ صَرِّيٌّ إِذَا كَانَ لَهُ صَرِيرٌ إِذَا نُقِدَ

صَرَّارُ اللَّيْلِ [ṣarrāru’l-leyl] (جَرَّارُ الْكَيْلِ [cerrāru’l-keyl] vezninde) Ocak çekirgesine denir ki geceler dūr u dırāz āvāz eder.

اَلصَّرَاصِرَةُ [eṣ-Ṣarāṣiret] Şām diyārında mütemekkin olan Nebaṭī dedikleri ṭāʾifeye denir.

صَرَرٌ [Ṣarar] (fethateynle) Yemen’de bir hısn adıdır.

اَلْأَصْرَارُ [el-Aṣrār] (hemzenin fethiyle) Yemen’de bir kabīle adıdır.

صَرَارٌ [Ṣarār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde yāhūd كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥicāz’da bir vādī adıdır.

اَلصَّرِيرَةُ [eṣ-ṣarīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Keselenmiş akçelere denir; yukālu: دَرَاهِمُ صَرِيرَةٌ أَيْ مَصْرُورَةٌ

اَلصُّوَيِّرَةُ [eṣ-ṣuveyyiret] (musaggar bünyesi ve teşdīd-i yā’yla دُوَيِّبَةٌ [duveyyibet] vezninde) Hulku ve reʾyi dar, teng-havsala ve teng-meşreb adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ صُوَيِّرَةٌ أَيْ ضَيِّقُ الْخُلُقِ وَالرَّأْيِ

اَلْمُصَارَّةُ [el-muṣārret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Cebr ve ikrāh eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: صَارَرْتُهُ عَلَى كَذَا مُصَارَّةً إِذَا أَكْرَهْتَهُ عَلَيْهِ

اَلصُّرَّانُ [eṣ-ṣurrān] (ṣād’ın zammıyla) Sakız gibi zamk hāsıl olan ağaçların pek ve dürüşt yerlerde nābit olanına denir.

اَلصَّارُّ [eṣ-ṣārr] Sāʾir ağaçlara sarmaşık olmakla pek koyu gölgeli olan ağaçlara denir. Müfredi صَارَّةٌ [ṣārret]tir.

[ص ط ر]

اَلصَّطْرُ [eṣ-ṣaṭr] (ṣād’ın fethi ve ṭā’nın sükūnuyla ve fethateynle) سَطْرٌ [saṭr] maʿnāsınadır ki yazı yazmaktır; ṣād ve sīn müteʿākebdir; yukālu: صَطَرَهُ صَطْرًا بِمَعْنَى سَطَرَهُ

اَلتَّصَيْطُرُ [et-teṣayṭur] تَسَيْطُرٌ [tesayṭur] vezninde ve mürādifidir ki musallat olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَيْطَرَ بِمَعْنَى تَسَيْطَرَ

اَلْمُصْطَارُ [el-muṣṭār] (mīm’in zammıyla) Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Şārih, Kisāʾī’den bunun lügat-ı rediyye olduğunu nakl eder, zīrā ebniye-i ʿAraba münāfī gibidir, lākin lafz-ı mezbūr Rūmīden meʾhūz olmak gerektir, zīrā Rūmiyyede şıraya “mustur” derler ve “mustār” lisān-ı nāsta tatlı şırada müteʿāreftir.

اَلصَّطَرُ [eṣ-ṣaṭar] (fethateynle) Bir yıllık koyuna ve keçiye denir ki toklu ve çebiş taʿbīr olunur; tekūlu: إِشْتَرَيْتُ صَطْرًا أَيْ عَتُودًا مِنَ الْغَنَمِ

[ص ع ر]

اَلصَّعَرُ [eṣ-ṣaᶜar] (ṣād’ın ve ᶜayn’ın fethiyle) İnsānın yüzü bir tarafa doğru māyil yaᶜnī devrik olmak, ᶜalā-kavlin bir yüzü devrik olmak ve ᶜalā-re᾿yin deve kısmına mahsūs bir ᶜillettir ki boynu bir cānibe doğru eğrilip devrik olur. Pes صَعَرٌ [ṣaᶜar] lafzı ismdir ve masdar olur; yukālu: فِي وَجْهِهِ أَيْ فِي خَدِّهِ صَعَرٌ ve yukālu: فِي عُنُقِ الْبَعِيرِ صَعَرٌ أَيْ مَيْلٌ ve yukālu: صَعِرَ وَجْهُهُ صَعَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَالَ إِلَى أَحَدِ الشِّقَّيْنِ Ve bu meyelān hılkī ve kibr ü nahvetten nāşī caᶜlī olur. Ve

صَعَرٌ [ṣaᶜar] Adamın başı küçük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَعِرَ رَأْسُهُ إِذَا صَغُرَ Ve صَعَارِيرُ [ṣaᶜārīr] ekl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَعِرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الصَّعَارِيرَ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّصَعُّرُ [et-teṣaᶜᶜur] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bu dahi insānın yüzü yāhūd deve-nin boynu bir tarafa doğru devrik olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَعَّرَ وَجْهُهُ إِذَا صَارَ مَائِلاً

اَلْأَصْعَرُ [el-aṣᶜar] صَعَرٌ [ṣaᶜar]-ı mezkūrdan vasftır, devrik yüzlü adama denir. Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: ”يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَيْسَ فِيهِمْ إِلاَّ أَصْعَرُ أَوْ أَبْتَرُ“ اَلْأَصْعَرُ الْمُعْرِضُ بِوَجْهِهِ كِبْرًا Ve

أَصْعَرُ [Aṣᶜar] Esāmīdendir.

اَلتَّصْعِيرُ [et-taṣᶜīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْمُصَاعَرَةُ [el-muṣāᶜaret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلْإِصْعَارُ [el-iṣᶜār] (hemzenin kesriyle) Kibr ve hod-bīnlikten nāşī karşısındaki adama bakmayıp yüzü bir tarafa doğru devirip eğmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَعَّرَ خَدَّهُ وَصَاعَرَهُ وَأَصْعَرَهُ إِذَا أَمَالَهُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى النَّاسِ تَهَاوُنًا مِنْ كِبْرٍ وَرُبَّمَا يَكُونُ خِلْقَةً

اَلْمُصْعَرُ [el-muṣᶜar] (مُكْرَمٌ [mukrem] vez-ninde) Tünd ve şedīd olan deveye ıtlāk olunur ki sertliğinden boynunu çevirmek düşvār olur; yukālu: قَرَبٌ مُصْعَرٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلصَّيْعَرِيَّةُ [eṣ-ṣayᶜariyyet] (صَيْقَلِيَّةٌ [ṣaykaliyyet] vezninde) Arkuru arkuru yürümeğe ıtlāk olunur ki bir tarafa meyelān üzere yürümektir, yengeç gibi; yukālu: يَمْشِي صَيْعَرِيَّةً وَهُوَ اعْتِرَاضٌ فِي السَّيْرِ Ve

صَيْعَرِيَّةٌ [ṣayᶜariyyet] Nāka kısmının gerdanına mahsūs bir gūne dāg ve damga ismidir.

Mutlakan deveye mahsūs değildir, Cevherī taᶜmīm eylemiştir ve Cevherī’yi Museyyeb b. ᶜAmelles nām şāᶜirin işbu: ”وَقَدْ أَتَنَاسَى الْهَمَّ عِنْدَ احْتِضَارِهِ || بِنَاجٍ عَلَيْهِ الصَّيْعَرِيَّةُ مُكْدَمُ“ beyti vehme ilkā eylemiştir. Ṭarafe nām şāᶜir ise beyt-i merkūmu gūş ettikte mezbūr Museyyeb hakkında ᶜalā-vechi’l-hezl ”قَدِ اسْتَنْوَقَ الْجَمَلُ“ meselini īrād eyledi. Mesel-i mezbūrun tamāmı ”ن،و،ق“ māddesinde mersūmdur.

اَلصَّيْعَرِيُّ [eṣ-ṣayᶜariyy] (صَيْقَلِيٌّ [ṣaykaliyy] vezninde) Pek kırmızı demektir ki أَحْمَرُ [aḥmer] lafzını te᾿kīd için īrād ederler; yukālu: أَحْمَرُ صَيْعَرِيٌّ أَيْ قَانِئٌ Ve cüssesi büyük nesneye vasf olur; yukālu: سَنَامٌ صَيْعَرِيٌّ أَيْ عَظِيمٌ

اَلصُّعَيْرَاءُ [eṣ-Ṣuᶜayrā᾿] (حُمَيْرَاءُ [ḥumeyrā᾿] vezninde) Ṣaᶜnebā nām mahal karşısında bir mevziᶜ adıdır.

صَعْرَانُ [Ṣaᶜrān] (عَجْلاَنُ [ᶜaclān] vezninde) Bir arzın adıdır. Ve

صَعْرَانُ [Ṣaᶜrān] Bir recül ismidir.

صُعَارَى [Ṣuᶜārā] (قُصَارَى [ḳuṣārā] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلصُّعْرُورُ [eṣ-ṣuᶜrūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلصُّعْرُرُ [eṣ-ṣuʿrurur] (ṣād’ın ve ʿayn’ın ve rā-yı müşeddedenin zammıyla) Ağaçlardan seyelān eden pusların müncemid olanına denir; كَثِيرَاءُ [kes̱īrā᾿] ve günlük gibi. Ve uzun uzadı ve yufkaca burularak seyelān eylemişine de denir. Ve bir gūne sarı ve galīz ve yābis nesneye denir ki hamur gibi gevşek olur. Ve memenin emzikleri deliklerinden çıkan şol rutūbete denir ki zamk gibi lüzūcetli olur, süt ağızı taʿbīr ederler, ʿalā-kavlin yeni doğurmuş hayvānın ağızından en evvel sağılanına denir. Ve ardıç ve fülfül ağaçları gibi salābetli ağaçların yemişine ve hāsılına denir. ʿAlā-kavlin mutlakan zamka denir ki ağaç pusu taʿbīr olunur. Cemʿi صَعَارِيرُ [ṣaʿārīr] gelir.

اَلْإِصْعِنْرَارُ [el-iṣʿinrār] (إِفْعِنْلَالٌ [ifʿinlāl] vezninde) ve

اَلْإِصْعِرَّارُ [el-iṣʿirrār] (إِفْعِلَّالٌ [ifʿillāl] vezninde) Bir kimse darbe yāhūd sancı gibi bir vecaʿ sebebiyle olduğu yerde buruşup büzülerek değirmen gibi dönmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَهُ فَاصْعَنْرَرَ وَاصْعَرَّ أَيِ اسْتَدَارَ مِنَ الْوَجَعِ مَكَانَهُ وَتَقَبَّضَ

صُعَيْرٌ [Ṣuʿayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ebū Ẕerr el-Ġifārī radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin ceddi ismidir. Ve ashābdan S̱aʿlebe’nin pederi ismidir. Ve muhaddisīnden ʿAḳabe’nin pederi adıdır.

اَلصُّعْرُورَةُ [eṣ-ṣuʿrūret] (ṣād’ın zammıyla) Bok böceğinin yuvaladığı yuvalağa denir.

اَلصَّعْرَرَةُ [eṣ-ṣaʿraret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi küre gibi müdevver kılmak maʿnāsınadır.

اَلتَّصَعْرُرُ [et-teṣaʿrur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Ondan mutāviʿdir; tekūlu: صَعْرَرْتُ الشَّيْءَ فَتَصَعْرَرَ أَيِ اسْتَدَارَ

[ص ع ب ر]

اَلصُّعْبُورُ [eṣ-ṣuʿbūr] (bā-yı muvahhade ile عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Başı küçük olan adama denir.

اَلصَّعْبَرُ [eṣ-ṣaʿber] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلصَّنَعْبَرُ [eṣ-ṣanaʿber] (سَمَنْدَرٌ [semender] vezninde ve gāh olur ki ʿayn’ı takdīmle صَعَنْبَرٌ [ṣaʿanber] dahi derler) سِدْرٌ [sidr] ağacına şebīh bir nevʿ şecer adıdır.

[ص ع ت ر]

اَلصَّعْتَرُ [eṣ-ṣaʿter] سَعْتَرٌ [saʿter] vezninde ve mürādifidir ki yabanī nevʿine kekik taʿbīr olunur; bir mahalle ferş olunsa oradan hevāmm ve haşerāt makūlesi firār ederler. Şārih der ki شَعِيرٌ [şaʿīr] lafzına mültebis olmamak için ṣād ile resm ederler.

اَلصَّعْتَرَةُ [eṣ-ṣaʿteret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Arı kısmı kekik otu otlamak maʿnāsınadır; yukālu: صَعْتَرَ النَّحْلُ إِذَا رَعَى الصَّعْتَرَ Ve bir nesneyi tezyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَعْتَرَ الشَّيْءَ إِذَا زَيَّنَهُ

اَلصَّعَاتِرُ [eṣ-ṣaʿātir] (ṣād’ın fethiyle) Şedīd ve düşvār olan nesnelere denir; yukālu: أُمُورٌ صَعَاتِرُ أَيْ صِعَابٌ شِدَادٌ

صَعْتَرٌ [Ṣaʿter] ve

أَبُو صَعْتَرَةَ [Ebū Ṣaʿteret] İki recül adıdır.

اَلصَّعْتَرِيُّ [eṣ-ṣaʿteriyy] سَعْتَرِيٌّ [saʿteriyy] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde zikr olundu.

[ص ع ف ر]

اَلْمُصْعَنْفِرُ [el-muṣʿanfir] (ism-i fāʿil bünyesiyle) İşlek, māzī ve nāfiz insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ مُصْعَنْفِرٌ أَيْ مَاضٍ

اَلْإِصْعِنْفَارُ [el-iṣʿinfār] (إِسْحِنْفَارٌ [isḥinfār] vezninde) İnsān yā hayvān gürūhu

sürᶜatle firār eyleyerek tārümār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْعَنْفَرَتِ الْحُمُرُ إِذَا تَفَرَّقَتْ وَأَسْرَعَتْ فِرَارًا وَابْذَعَرَّتْ Ve boyun burulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِصْعَنْفَرَتِ الْعُنُقُ إِذَا الْتَوَتْ

اَلصَّعْفَرَةُ [eṣ-ṣaᶜferet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّصَعْفُرُ [et-teṣaᶜfur] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bunlar da boyun bir tarafa burulmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَعْفَرَتِ الْعُنُقُ وَتَصَعْفَرَتْ إِذَا الْتَوَتْ Ve

صَعْفَرَةٌ [ṣaᶜferet] Tārümār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَعْفَرَ الْخَوْفُ الْحُمُرَ إِذَا فَرَّقَهَا

[ص ع ق ر]

اَلصُّعْقُرُ [eṣ-ṣuᶜḳur] (kāf'a بُرْقُعٌ [burḳuᶜ] vezninde) Havyara ve balık yumurtasına denir, Fārisīde eşpel derler; yukālu: أَكَلَ الصُّعْقُرَ أَيْ بَيْضَ السَّمَكِ

[ص ع م ر]

اَلصُّعْمُورُ [eṣ-ṣuᶜmūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Kuyu çarhına denir, دُولَابٌ [dūlāb] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin kovasına denir, niteki عُصْمُورٌ [ᶜuṣmūr] dahi bu maᶜnāyadır.

[ص غ ر]

اَلصِّغَرُ [eṣ-ṣiġar] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) ve

اَلصَّغَارَةُ [eṣ-ṣaġāret] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) İsmlerdir, عِظَمٌ [ᶜiẓam] mukābilidir, yaᶜnī küçüklüğe denir ki Fārisīde hurdī ve mukābilinde büzürgī denir. ᶜAlā-kavlin صِغَرٌ [ṣiġar] kelimesi cürm ve cüsse cihetiyle olan ve صَغَارَةٌ [ṣaġāret] kadr ve şān cihetiyle olan küçüklüğe mahsūstur ki murād hakāret-i kadrdir. Ve

صَغَارَةٌ [ṣaġāret] ve

صِغَرٌ [ṣiġar] ve

صَغَرٌ [ṣaġar] (fethateynle) ve

صُغْرَانٌ [ṣuġrān] (ṣād'ın zammıyla) Masdarlardır, küçük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَغُرَ الشَّيْءُ وَصَغِرَ صَغَارَةً وَصِغَرًا وَصَغَرًا وَصُغْرَانًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ ضِدُّ عَظُمَ

اَلصَّغِيرُ [eṣ-ṣaġīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلصُّغَارُ [eṣ-ṣuġār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلصُّغْرَانُ [eṣ-ṣuġrān] (سُلْطَانٌ [sulṭān] vezninde) Vasflardır, küçük şey᾽e denir. صَغِيرٌ [ṣaġīr]in cemᶜi صِغَارٌ [ṣiġār] gelir ve صُغَرَاءُ [ṣuġarā᾽] gelir, كُرَمَاءُ [kuremā᾽] vezninde ve مَصْغُورَاءُ [maṣġūrā᾽] gelir, مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫā᾽] vezninde.

اَلْأَصَاغِرُ [el-eṣāġir] ve

اَلْأَصَاغِرَةُ [el-eṣāġiret] (te᾽nīs-i cemᶜ ile) أَصْغَرُ [aṣġar]ın cemᶜidir ki efᶜal-i tafdīldir.

اَلتَّصْغِيرُ [et-taṣġīr] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلْإِصْغَارُ [el-iṣġār] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi küçültmek maᶜnāsınadır ve bu ibtidā᾽en ve tedrīcen olur; yukālu: صَغَّرَ الشَّيْءَ وَأَصْغَرَهُ إِذَا جَعَلَهُ صَغِيرًا Ve

إِصْغَارٌ [iṣġār] Arzın nebātı sagīr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْغَرَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَ نَبَاتُهَا صَغِيرًا Ve bir kimseyi hor ve hakīr eylemek maᶜnāsınadır ki horlamak taᶜbīr olunur; yukālu: أَصْغَرَهُ إِذَا جَعَلَهُ صَاغِرًا أَيْ ذَلِيلاً Ve küçük kırba dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْغَرَ الْقِرْبَةَ إِذَا خَرَزَهَا صَغِيرَةً Ve küçük evlād peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَعُوا لِيُصْغِرُوا أَيْ يُولِدُوا الْأَصَاغِرَ

اَلصُّغَيِّرُ [eṣ-ṣuġayyir] (ṣād'ın zammı ve yā-yı müşeddedenin kesriyle) ve

اَلصُّغَيِّيرُ [eṣ-ṣuġayyīr] (ziyāde-i yā'yla) صَغِيرٌ [ṣaġīr] lafzından musaggarlardır.

اَلْمُصْغِرَةُ [el-muṣġiret] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Hurde hurde nebātlı yere vasf olur; yukālu: أَرْضٌ مُصْغِرَةٌ إِذَا صَارَ نَبْتُهَا صَغِيرًا

اَلصِّغْرَةُ [eṣ-ṣiġret] (ṣād'ın kesriyle) İhvānın yāhūd kavmin en küçüğüne denir; yukālu: فُلَانٌ صِغْرَةُ هُوَ صِغْرَتُهُمْ أَيْ أَصْغَرُهُمْ ve yukālu: أَبَوَيْهِ وَصِغْرَةُ وَلَدِ أَبَوَيْهِ أَيْ أَصْغَرُهُمْ ve tekūlu: أَنَا مِنَ الصِّغْرَةِ أَيِ الصِّغَارِ ve tekūlu: مَا صَغَرَنِي إِلاَّ بِسَنَةٍ صِغَرًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ مَا صَغُرَ عَنِّي Yaʿnī "Filān benden hemān bir yaş küçüktür."

اَلصَّاغِرُ [eṣ-ṣāġir] Züll ve hakārete rāzī ve mütehammil adama denir. Cemʿi صَغَرَةٌ [ṣaġarat] gelir, كَتَبَةٌ [ketebet] vezninde. Kāle'ş-şārih yukālu: صَغِرَ الرَّجُلُ صَغَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَلَّ وَهَانَ فَهُوَ صَاغِرٌ

اَلصِّغَرُ [eṣ-ṣiġar] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلصَّغَارُ [eṣ-ṣaġār] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلصَّغَارَةُ [eṣ-ṣaġāret] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلصُّغْرُ [eṣ-ṣuġr] ve

اَلصُّغْرَانُ [eṣ-ṣuġrān] (ṣād'ların zammıyla) Bir adam züll ve hakārete rāzī ve mütehammil olmak maʿnāsınadır, gücü yetişmediğinden nāşī; yukālu: صَغُرَ الرَّجُلُ صِغَرًا وَصَغَارًا وَصَغَارَةً وَصُغْرًا وَصُغْرَانًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا رَضِيَ بِالذُّلِّ Ve güneş gurūba meyl eylemek maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: صَغُرَتِ الشَّمْسُ إِذَا مَالَتْ لِلْغُرُوبِ

اَلتَّصَاغُرُ [et-teṣāġur] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Küçüklenmek ve küçük görünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ أَيْ صَغُرَتْ Ve kendi nefsini hakīr göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَاغَرَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَاقَرَ

اَلْأَصْغَرَانِ [el-aṣġarān] (tesniye bünyesiyle) Kalb ile lisāna ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "اَلْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ"

صَغْرَانُ [Ṣaġrān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir mevziʿdir.

صُغْرَانُ [Ṣuġrān] (عُثْمَانُ [ʿusmān] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْإِسْتِصْغَارُ [el-istiṣġār] Bir nesneyi küçüksünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَصْغَرَ الشَّيْءَ إِذَا عَدَّهُ صَغِيرًا

صَغِيرٌ [Ṣaġīr] ve

صَغِيرَةُ [Ṣaġīret] (جَمِيلَةٌ [cemīlet] vezninde) Esāmīdendir.

[ص ف ر]

اَلصُّفْرَةُ [eṣ-ṣufret] (ṣād'ın zammı ve fā'nın sükūnuyla) Maʿrūftur, yaʿnī elvāndan sarılık levnine denir. Ve siyāha denmekle azdāddan olur. Ve

صُفْرَةُ [Ṣufret] Yemāme'de bir mevziʿ adıdır. Ve

صُفْرَةُ [ṣufret] Maʿrife olarak keçi kısmının ʿalemidir ki ʿalem-i cins olur, أُسَامَةُ [usāmet] gibi.

اَلْإِصْفِرَارُ [el-iṣfirār] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِصْفِيرَارُ [el-iṣfīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bir nesne sararmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْفَرَّ الشَّيْءُ وَاصْفَارَّ إِذَا صَارَ ذَا صُفْرَةٍ

اَلْأَصْفَرُ [el-aṣfer] صُفْرَةٌ [ṣufret]ten vasftır, sarı şey᾿e denir.

اَلصَّفْرَةُ [eṣ-ṣafret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Açlığa denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "صَفْرَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ" وَهِيَ الْجَوْعَةُ وَخُلُوُّ الْبَطْنِ Mü᾿ellifin *Baṣā᾿ir*'de beyānına göre bu maʿnā ve sā᾿ir خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāları صَفِيرٌ [ṣafīr]den me᾿hūzdur.

اَلْمَصْفُورُ [el-maṣfūr] ve

اَلْمُصَفَّرُ [el-muṣaffer] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam]

vezninde) Aç ve cāʾiʿ maʿnāsınadır.

اَلْأَصْفَرَانِ [el-aṣferān] (tesniye bünyesiyle) Zaʿferān ile altına ʿalā-kavlin zaʿferān ile وَرْسٌ [vers] yaʿni Yemen zaʿferānı ve alacehre dedikleri sarı boyaya yāhūd zaʿferān ile kuru üzüme ıtlāk olunur.

اَلصَّفْرَاءُ [eṣ-ṣafrāʾ] Altına ıtlāk olunur. Kāle’ş-şārih ve minhu’l-hadīsu: "إِنَّهُ صَالَحَ أَهْلَ خَيْبَرَ عَلَى الصَّفْرَاءِ وَالْبَيْضَاءِ وَالْحَلَقَةِ" أَيْ عَلَى الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالدُّرُوعِ Ve ahlāt-ı erbaʿadan hılt-ı maʿrūfa denir ki مِرَّةٌ [mirrett]ir, lisānımızda dahi safrā taʿbīr olunur, Fārisīde zerd-āb denir. Ve yumurtlamış çekirgeye denir. Ve deve ʿaleflerinden bir otluk adıdır ki sehl ve kumsal yerlerde nābit olur, yaprağı marul yaprağına şebīh olur. Ve Ḥāris̱ b. Aḍcem nām kimsenin ve Mucāşiʿ es-Sulemī nām kimsenin feresi ismidir. Ve Ḥaremeyn beyninde bir vādī adıdır, hālen Vādi’s-Ṣafrāʾ ile maʿrūftur. Ve kayın ağacından yapılan yaya ıtlāk olunur.

اَلتَّصْفِيرُ [et-taṣfīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi sarıya boyamak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّرَ الثَّوْبَ تَصْفِيرًا إِذَا صَبَغَهُ بِصُفْرَةٍ Ve bir yeri hālī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّرَ الْبَيْتَ إِذَا خَلاَّهُ Ve ıslık çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّرَ لِلدَّابَّةِ إِذَا صَاتَ بِشَفَتَيْهِ

اَلْمُصَفِّرَةُ [el-muṣaffiret] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddis̱et] vezninde) ʿAlāmet ve nişānları sarı olan kimselere denir; yukālu: قَوْمٌ مُصَفِّرَةٌ أَيْ عَلاَمَتُهُمُ الصُّفْرَةُ

اَلصُّفْرِيَّةُ [eṣ-ṣufriyyet] (ṣād’ın zammıyla) Yemen diyārına mahsūs bir gūne hurmā ismidir, henüz بُسْرٌ [busr] iken kurutup sevīk içre şeker yerine vazʿ ederler. Ve

صُفْرِيَّةٌ [Ṣufriyyet] (ṣād’ın zammı ve kesriyle) Ḥarūriyye tāʾifesinden bir fırkaya ıtlāk olunur. ʿAbdullāh b. Ṣaffār yāhūd Ziyād b. el-Aṣfer nām reʾīslerine mensūblardır yāhūd benizleri sarı olmakla sarıya nisbet olundular yāhūd dīn ve şerīʿatten hālī oldukları için ıtlāk olundu. Bu خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāsından meʾhūzdur. Ve Mehālibe cemāʿāti ki kerem ve semāhatle müştehirlerdir, onlara da Ṣufriyyet ıtlāk olunur, cedleri olan Ebū Ṣufre’ye mensūblardır.

اَلصُّفَارُ [eṣ-ṣufār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) بُهْمَى [buhmā] yaʿnī pisi pisi dedikleri kedi otunun kurusuna denir. Ve karnında tekevvün eden kurtçağızlara denir. Ve karında müctemiʿ olan sarı suya denir, istiskā māddesi gibi. Ve kene taʿbīr olunan böceğe denir, قُرَادٌ [ḳurād] gibi. Ve dābbenin dişleri diplerinde kalan ʿalef bakiyyesine denir; bu maʿnāda ṣād’ın kesriyle de cāʾizdir. Ve bir küçük böcek adıdır ki at ve katır ve deve makūlesinin tırnaklarında hādis olur.

اَلصُّفَارَةُ [eṣ-ṣufāret] (ṣād’ın zammıyla) Solmuş pejmürde nebāta ıtlāk olunur.

اَلصَّفْرُ [eṣ-ṣafr] (حَفْرٌ [ḥafr] vezninde) Bir adamın ʿilletinden nāşī karnında صُفَارٌ [ṣufār] yaʿnī sarı su müctemiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: صُفِرَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَصْفُورٌ إِذَا اجْتَمَعَ فِي بَطْنِهِ الصُّفَارُ

اَلصَّفَرُ [eṣ-ṣafer] (fethateynle) Bir ʿillet adıdır ki insānın karnına ʿārız olup benzini keh-rübā gibi sarartır. Ve

صَفَرٌ [ṣāfer] Muharrem ayını safer ayına teʾhīr eylemeğe denir. Cāhiliyyet’te eşhür-i hurumdan olan muharrem ayında mübādir oldukları harb ve gārātı icrā için tahrīmi safer ayına teʾhīr yaʿnī saferi muharreme bedel ederler idi. Ve minhu’l-hadīsu: "لاَ صَفَرَ" ʿAlā-kavlin hadīs-i mezkūrda

menfī olan صَفَر [ṣafer]den murād ʿillet-i merkūmedir ki gayre sārī zuʿm ederler idi; وَالْمُرَادُ مِنَ الْحَدِيثِ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "لاَ عَدْوَى وَلاَ هَامَةَ وَلاَ صَفَرَ" Ve

صَفَرٌ [ṣafer] ʿAkl ve hūş ve ʿakd ve cezm ve gönül ve kalb ve lübbü'l-kalb maʿnālarınadır. Ve ʿArablar zuʿmünde bir yılan adıdır ki insānın karnında mütekevvin ve adlāʿa mültasık olup acıktıkta insānın içerisini kavrayıp ısırır. ʿAlā-kavlin başka bir cānverdir ki kezālik insānın cevfinde olup acıktıkta eyegü kemiklerinin iç taraflarını ısırır. İnsān acıktıkta içerisinin sızladığı gūyā ki bundandır. Ve ʿalā-re᾿yīn bir nevʿ kurtçağızdır ki insānın karnında ʿārız olur, صُفَارٌ [ṣufār] dahi derler. Şārihin beyānına göre murād solucanlar olacaktır ki süflādan mündefiʿ olurlar. Ve

صَفَرٌ [ṣafer] Açlığa denir, جُوعٌ [cūʿ] maʿnāsına. Ve şehr-i safer maʿrūftur ki muharrem ʿakibinde olan aydır. Ve bu munsarıftır ve baʿzen memnūʿ olur, ʿalemiyyet ve taglīb-i leyālī iʿtibārıyla te᾿nīs ʿilletlerine mebnī cemʿi أَصْفَارٌ [aṣfār]dır. Şārih der ki şehr-i mezbūra صَفَر [ṣafer] tesmiyesi خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāsındandır, zīrā eşhür-i mezkūrda ehl-i Mekke etrāfa celb-i zehāyir için münteşir olup Mekke hālī kalır idi. Ve

صَفَرٌ [Ṣafer] Melel dağlarından bir dağın adıdır. Ve

صَفَرٌ [ṣafer] ve

صُفُورٌ [ṣufūr] Hālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفِرَ الْإِنَاءُ صَفَرًا وَصُفُورًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَلاَ ve yukālu: صَفِرَتْ وِطَابُ فُلاَنٍ إِذَا مَاتَ

اَلصَّفَرَانِ [eṣ-ṣaferān] (tesniye bünyesiyle) Seneden iki şehre ıtlāk olunur ki ʿahd-i İslām'da onların birisi muharrem ile tesmiye olundu. Murād muharrem ile saferdir ki Cāhiliyye'de ikisine صَفَرَانِ [ṣaferān] ıtlāk ederler idi.

اَلصُّفْرُ [eṣ-ṣufr] (ṣād'ın zammıyla) نُحَاسٌ [nuḥās] aksāmındandır, yaʿnī filizzāt-ı tisʿadan tunca denir ki maʿrūftur, Fārisīde rūy derler. Ve altına da ıtlāk olunur. Ve boş nesneye denir; bu maʿnāda ṣād'ın harekāt-ı selāsıyla da cā᾿izdir.

اَلصَّفَّارُ [eṣ-ṣaffār] (عَطَّارٌ [ʿaṭṭār] vezninde) Tuç yapan adama denir.

اَلصَّفِرُ [eṣ-ṣafir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلصُّفُرُ [eṣ-ṣufur] (زُبُرٌ [zubur] vezninde) Bunlar da boş nesneye denir. Cemʿleri أَصْفَارٌ [aṣfār] gelir; yukālu: إِنَاءٌ أَصْفَارٌ كَمَا يُقَالُ بُرْمَةٌ أَعْشَارٌ أَيْ خَالٍ ve yukālu: آنِيَةٌ صُفْرٌ بِضَمِّ الصَّادِ

اَلْإِصْفَارُ [el-iṣfār] (hemzenin kesriyle) Fakīr ve muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَرَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve hālī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَرَ الْبَيْتَ إِذَا أَخْلاَهُ

اَلصَّفِرُ [eṣ-ṣafir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāsına olan صَفِر [ṣafir]den vasftır, hālī maʿnāsına; yukālu: إِنَاءٌ صَفِرٌ أَيْ خَالٍ

اَلصَّفَرِيَّةُ [eṣ-ṣaferiyyet] (fetehātla) Güz mevsiminin evā᾿ilinde biten nebātlara denir, ʿalā-kavlin harāret-i havānın çekilip bürūdetin bi't-tedrīc gelmeğe başladığı hengāmda nābit olanlara denir yāhūd evvel-i ezmineye yaʿnī her mevsimin evā᾿iline denir ki ibtidā ayının müddetidir, meselā yazın ve güzün ibtidā ayları gibi. Ve

صَفَرِيَّةٌ [ṣaferiyyet] Koyun ve keçi kısmının Süheyl yıldızı tulūʿu vaktinde doğurdukları döllere ıtlāk olunur ki evvel-i mevsim-i

şitā᾽ olur.

اَلصَّفَرِيُّ [eṣ-ṣaferiyy] Bu dahi صَفَرِيَّةٌ [ṣaferiyyet] maʿnāsınadır.

اَلصَّافِرُ [eṣ-ṣāfir] Uğruya ıtlāk olunur; صَفِيرٌ [ṣafīr]den me᾽hūzdur; yukālu: هُوَ صَافِرٌ أَيْ لِصٌّ Ve bir nevʿ kuş ismidir ki be-gāyet cebān ve bī-zehre olur. Ve mutlakan ıslık çalar gibi öten kuşa ıtlāk olunur. Ve şikārī olmayan her kuşa ıtlāk olunur. Ve

صَافِرٌ [ṣāfir] Ehad ve ferd maʿnāsına müstaʿmeldir ki kes ve kimse demektir; yukālu: مَا بِالدَّارِ مِنْ صَافِرٍ أَيْ أَحَدٍ

اَلصَّفَّارَةُ [eṣ-ṣaffāret] (سَحَّارَةٌ [saḥḥāret] vezninde) Göte ıtlāk olunur; صَفِيرٌ [ṣafir]i zartadır. Ve

صَفَّارَةٌ [ṣaffāret] Bakırdan içi boş düdük tarzında bir nesnedir ki etfāl onunla güvercin kuşlarına صَفِيرٌ [ṣafīr] ederler yāhūd eşek kısmı su içsin diye onunla safīr ederler.

اَلصَّفِيرَةُ [eṣ-ṣafīret] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) İki arz beyninde olan صَفِيرَةٌ [ṣafīret] e yaʿnī iki tarafa mülāsık kum yığınına denir.

اَلصَّفِيرُ [eṣ-ṣafīr] (صَرِيرٌ [ṣarīr] vezninde) Islığa denir, dudak ile çalarlar, düdük sesi gibi ses çıkarırlar, Fārisīde huşpulek derler ve bu خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāsından me᾽hūzdur. Ve

صَفِيرٌ [ṣafīr] Masdar olur, ıslık çalmak maʿnāsına; yukālu: صَفَرَ الرَّجُلُ صَفِيرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاتَ بِفِيهِ Ve eşek kısmını su içmeğe çağırmak maʿnāsınadır, sebebiyyet münāsebetiyle; yukālu: صَفَرَ بِالْحِمَارِ إِذَا دَعَاهُ لِلْمَاءِ

اَلتَّصْفِيرُ [et-taṣfīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ıslık çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّرَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى صَفَرَ

بَنُو الْأَصْفَرِ [Benu’l-Aṣfer] Mülūk-i Rūm’dur ki onlar Ṣafr b. Rūm b. Yaʿṣū b. İsḥāḳ ʿaleyhi’s-selām evlādıdır. ʿAlā-kavlin seleften Ḥabeş kavminden bir tā᾽ife onlar ile muhārebe edip gālib olmalarıyla memleketlerine mālik olup ve evlād ve ʿayāllerini seby eylemeleriyle onlardan hāsıl olan evlād sarı benizli oldukları bāʿis-i tesmiye olmuştur, zīrā sevād ile beyāz beyninde mütevellid oldular.

Mütercim der ki selefte Naṣārā cümlesi Rūm idi, İfrenc ve sā᾽ir tavā᾽if-i Naṣārā sonradan münşaʿib oldular. Hattā zāmān-ı saʿādete kadar bilād-ı Şām ve Mısır, Rūm yedinde idi ve zamān-ı saʿādette Ḳayṣer-i Rūm ki cemīʿ-i Naṣārā pādişāhı idi, tahtgāhı Şām idi, ismi Hiraḳl idi, Hazret’ten “ʿAẓīmu’r-Rūm” ʿunvānıyla ona nāme irsāl olundu ve Yermūk gazāsında “Bu ʿazīmetimiz Beni’l-Aṣfer üzeredir, tedārük-i kesīre lāzımdır” diye buyurdular. Pes ʿale’t-takdīreyn Benu’l-Aṣfer mutlakan Rūm tā᾽ifesi olur ki Mosḳo ve İngiliz ve Fransa ve sā᾽irleri dāhildir, tā᾽ife-i vāhideye muhassis yoktur. İntehā.

مَرْجُ الصُّفَّرِ [Mercu’ṣ-Ṣuffer] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Şām’da bir mevziʿdir.

اَلصَّفَارِيتُ [eṣ-ṣafārīt] (عَفَارِيتُ [ʿafārīt] vezninde) Fukarā᾽ ve gedāyāna ıtlāk olunur. Şārihin beyānına göre müfredi صِفْرِيتٌ [ṣifrīt]tir ve tā᾽ zā᾽idedir ve خُلُوٌّ [ḫuluvv] maʿnāsındandır.

اَلْمُصَفِّرُ [el-muṣaffir] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṡ] vezninde) تَصْفِيرٌ [taṣfīr]den ism-i fāʿildir, ıslık çalıcı demiktir ve minhu yukālu: هُوَ مُصَفِّرُ اسْتِهِ أَيْ ضَرَّاطٌ

صَفُّورِيَّةُ [Ṣaffūriyet] (yā’nın tahfīfiyle عَمُّورِيَّةُ [ʿammūriyet] vezninde) Ürdün san-

cağında bir belde adıdır.

اَلصُّفُّورِيَّةُ [eṣ-ṣuffūriyyet] (ṣād'ın zammı ve yā'nın teşdīdiyle) Bir cins nebāt adıdır.

صَفُورَاءُ [Ṣafūrāʾ] (ṣād'ın fethiyle ʿalā-kavlin صَفُورَةُ [Ṣafūret] yāhūd صَفُورِيَاءُ [Ṣafūriyāʾ]) Şuʿayb ʿaleyhi's-selām hazretlerinin kerīmeleri ismidir ki halīle-i Hazret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāmdır.

اَلْأَصَافِرُ [el-Eṣāfir] Bir niçe cibāla ıtlāk olunur.

اَلصَّفْرَاوَاتُ [eṣ-Ṣafrāvāt] Beyne'l-Ḥaremeyn, Merru'ẓ-Ẓahrān nām mahal kurbünde bir mevziʿ adıdır. Şārihin beyānına göre bir mevziʿ ve bir niçe karyeden ʿibārettir ki Vādi'ṣ-Ṣafrāʾ ve Cedīde onların dāhilindedir.

[ص ق ر]

اَلصَّقْرُ [eṣ-ṣaḳr] (ṣād'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Her sayd ve şikār eden kuşa denir, şāhīn ve doğan cinsinden. Cemʿi أَصْقُرٌ [aṣḳur] ve صُقُورٌ [ṣuḳūr] ve صُقُورَةٌ [ṣuḳūret] gelir ve صِقَارٌ [ṣiḳār] gelir ṣād'ın kesriyle ve صِقَارَةٌ [ṣiḳāret] gelir hā'yla ve صُقْرٌ [ṣuḳr] gelir ṣād'ın zammıyla.

Şārihin beyānı üzere صَقْرٌ [ṣaḳr] ضَرْبٌ [ḍarb] maʿnāsından meʾhūzdur, vech-i mezkūr üzere gerek şāhīn ve gerek doğan envāʿından mutlakan şikārī kuşa denir. Lākin istiʿmālde çarg-ı Fārisī mukābilinde gālib oldu ki Türkīde çakır taʿbīr ettikleridir; yukālu: يَتَصَيَّدُ بِالصُّقُورِ وَهِيَ كُلُّ طَيْرٍ يَصِيدُ مِنَ الْبُزَاةِ وَالشَّوَاهِينِ ve yukālu. صَقْرٌ صَاقِرٌ أَيْ حَدِيدُ الْبَصَرِ Ve

صَقْرٌ [Ṣaḳr] Yemāme'de bir büyük siyāh kaya ismidir. Ve ekşi süte denir; yukālu: جَاءَ بِصَقْرٍ يَزْوِي الْوَجْهَ أَيْ بِاللَّبَنِ الْحَامِضِ Ve devābb kısmının teğelti gelen yerlerinin enselerinde tüyden bir dāʾireye denir ki sağlı sollu iki dāʾire olur, خَيَّالٌ [ḫayyāl] beyninde nişān ʿadd olunur; ikisine صَقْرَانِ [ṣaḳrān] derler. Ve

صَقْرٌ [ṣaḳr] Pekmeze denir; tekūlu: اَكَلْتُ صَقْرًا أَيْ دِبْسًا Ve tāze hurmānın ve kuru üzümün şıralarına denir; tekūlu: نَزَلْتُ عَلَيْهِ فَجَاءَنِي بِالصَّقْرِ أَيْ عَسَلِ الرُّطَبِ أَوِ الزَّبِيبِ Bu maʿnāda fethateynle de cāʾizdir. Ve

صَقْرٌ [ṣaḳr] Masdar olur, صَقْرَةٌ [ṣaḳret] gibi güneşin ısısı şiddetle vücūdu çalmak maʿnāsına; yukālu: صَقَرَتْهُ الشَّمْسُ صَقْرًا وَصَقْرَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا آذَتْهُ بِحَرِّهَا Ve

صَقْرٌ [ṣaḳr] Çok durmaktan nāşī mütegayyir olmuş suya denir; yukālu: مَاءٌ صَقْرٌ أَيْ آجِنٌ Ve deyyūsluğa denir ki ismdir; yukālu: فِي طَبْعِهِ صَقْرٌ أَيْ قِيَادَةٌ عَلَى الْحُرَمِ Ve müstahak olmayan kimseye laʿn ve nefrīn eylemeğe denir ki ismdir. Cemʿleri صُقُورٌ [ṣuḳūr] gelir ve صِقَارٌ [ṣiḳār] gelir, صِغَارٌ [ṣiġār] vezninde. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "لاَ يَقْبَلُ اللهُ مِنَ الصَّقُورِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلاَ عَدْلاً" وَهُوَ الدَّيُّوثُ الْقَوَّادُ عَلَى حُرَمِهِ ve kezā fi'l-hadīsi: "كُلُّ صَقَّارٍ مَلْعُونٌ" وَهُوَ اللَّعَّانُ لِمَنْ لاَ يَسْتَحِقُّ وَرُوِيَ بِالسِّينِ Buna göre صَقْرٌ [ṣaḳr] masdar olmuş olur. Ve

صَقْرٌ [ṣaḳr] Vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَرَهُ بِالْعَصَا صَقْرًا إِذَا ضَرَبَهُ Ve صَاقُورٌ [ṣāḳūr] ile taş kırmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَرَ الْحَجَرَ إِذَا كَسَرَهُ بِالصَّاقُورِ Ve süt pek ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَرَ اللَّبَنُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمُوضَتُهُ Ve āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَرَ النَّارَ إِذَا أَوْقَدَهَا Ve bir adamı yā bir nesneyi yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَرَ بِهِ الْأَرْضَ إِذَا ضَرَبَ بِهِ Ve

صَقْرٌ [Ṣaḳr] Esmā-i ricāldendir.

اَلتَّصَقُّرُ [et-teṣaḳḳur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Çakır cinsiyle av eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: تَصَقَّرَ الرَّجُلُ إِذَا صَادَ بِالصَّقْرِ Ve āteş yanıp ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَقَّرَتِ النَّارُ إِذَا اتَّقَدَتْ Ve bir yerde oyalanıp eğlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَقَّرَ بِمَوْضِعِ كَذَا أَيْ تَلَبَّثَ فِيهِ

اَلصَّقَرُ [eṣ-ṣaḳar] (fethateynle) Büyük meşe ağaçlarının yere dökülen yapraklarına denir. Ve

صَقَرُ [ṣaḳar] سَقَرُ [saḳar] lafzında lügattır ki cehennem esmāsındandır.

اَلصَّاقُورَةُ [eṣ-ṣāḳūret] Başın kāsesinden dimāg üzere müşrif olan yerinin iç tarafına denir. Ve

صَاقُورَةٌ [ṣāḳūret] Üçüncü felekin ismidir.

اَلصَّاقُورُ [eṣ-ṣāḳūr] Taşçıların taş kırdıkları büyük külünge denir ki varyoz taʿbīr olunur ve ona صَوْقَرٌ [ṣavḳar] dahi denir, جَوْهَرٌ [cevher] vezninde. Ve

صَاقُورٌ [ṣāḳūr] Lisāna ıtlāk olunur, ضَرْبٌ [ḍarb] maʿnāsından meʾhūzlardır.

اَلصَّقَّارُ [eṣ-ṣaḳḳār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Herkese laʿn ve nefrīn eder olan bed-zebān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ صَقَّارٌ أَيْ لَعَّانٌ ve fīhi’l-hadīsu ke-mā zukire. Ve koğucuya ıtlāk olunur, نَمَّامٌ [nemmām] maʿnāsına. Ve kāfire ıtlāk olunur, taʿn-ı İslām eylediği için. Ve pekmezciye denir, دَبَّاسٌ [debbās] maʿnāsına.

اَلصَّقُّورُ [eṣ-ṣaḳḳūr] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Deyyūs ve kurumsağa denir.

اَلْأَصْقَرُ [el-aṣḳar] Efʿal-i tafdīldir, şıra maʿnāsına olan صَقْرٌ [ṣaḳr]dandır; yukālu: هَذَا التَّمْرُ أَصْقَرُ مِنْ هَذَا أَيْ أَكْثَرُ صَقْرًا Şārih der ki fiʿli olmayarak vārid olmuştur.

اَلصَّقِرُ [eṣ-ṣaḳir] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şıralı hurmāya vasf olur; yukālu: رُطَبٌ صَقِرٌ مَقِرٌ أَيْ ذُو صَقْرٍ [Ve] مَقِرٌ [maḳir] kelimesi itbāʿdandır.

اَلصَّاقِرَةُ [ṣ-ṣāḳīret] Dāhiye-i nāzileye ıtlāk olunur; yukālu: أَزْعَجَتْهُ صَاقِرَةٌ أَيْ دَاهِيَةٌ نَازِلَةٌ

اَلْإِصْقِرَارُ [el-iṣḳirār] (إِفْعِلَالٌ [ifʿilāl] vezninde) ve

اَلْإِصْمِقْرَارُ [el-iṣmiḳrār] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Süt ziyādesiyle ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْقَرَّ اللَّبَنُ وَاصْمَقَرَّ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمُوضَتُهُ

اَلتَّصْقِيرُ [et-taṣḳīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi āteş yakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَّرَ النَّارَ إِذَا أَوْقَدَهَا

اَلْإِصْتِقَارُ [el-iṣtiḳār] ve

اَلْإِصْطِقَارُ [el-iṣṭiḳār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da āteş yanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْتَقَرَّتِ النَّارُ وَاصْطَقَرَّتْ إِذَا اتَّقَدَتْ

اَلْإِصْقَارُ [el-iṣḳār] (hemzenin kesriyle) Güneşin harāreti āteş gibi pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْقَرَتِ الشَّمْسُ إِذَا اتَّقَدَتْ

اَلصُّقَرُ [eṣ-ṣuḳar] ve اَلْبُقَرُ [el-buḳar] (زُفَرٌ [zufer] vezinlerinde) ve

اَلصُّقَارَى [eṣ-ṣuḳārā] ve اَلْبُقَارَى [el-buḳārā] (سُمَانَى [sumānā] vezinlerinde) Beyne’n-nās maʿrūf olmayan kizb-i fāhişin ve erācīf ve ebātīlin ismleridir, ضَرْبٌ [ḍarb] maʿnāsından meʾhūzdur; niteki "ب،ق،ر" māddesinde zikr olundu; ve minhu yukālu: جَاءَ بِالصُّقَرِ وَالْبُقَرِ وَبِالصُّقَارَى وَالْبُقَارَى أَيْ بِالْكَذِبِ الصَّرِيحِ

صُقَارَى [Ṣuḳārā] (سُمَانَى [sumānā] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلصَّوْقَرِيرُ [eṣ-ṣavḳarīr] (زَمْهَرِيرٌ [zemherīr] vezninde) Zemzeme ve nagamātla öten kuşun āvāzesini hikāyedir.

اَلصَّوْقَرَةُ [eṣ-ṣavḳaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kuş kısmı tercīʿ ve zemzeme

ile ötmek maʿnāsınadır; yukālu: صَوْقَرَ الطَّائِرُ إِذَا رَجَّعَ صَوْتَهُ

اَلصَّقَرَةُ [eṣ-ṣaḳaret] (fetehātla) Şol suya denir ki pek çok durmuş olup ve içine kelb ve tilki makūlesi cānverler bevl eylemekle mütegayyir ve müteʿaffin olmuş ola.

اَلصَّقِرَةُ [eṣ-ṣaḳiret] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Be-gāyet tīz-fehm ve çālāk-nazar ve şedīdetü’l-basar olan hatuna vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ صَقِرَةٌ أَيْ ذَكِيَّةٌ شَدِيدَةُ الْبَصَرِ

صُقَيْرٌ [Şuḳayr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir.

[ص ق ع ر]

اَلصُّقْعُرُ [eṣ-ṣuḳʿur] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Mā-i bāride denir. Ve acı ve galīz suya denir. Ve bir mahalde pek çok durmakla mütegayyir olmuş suya denir.

اَلصَّقْعَرَةُ [eṣ-ṣaḳʿaret] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın kulağına haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقْعَرَ فِي أُذُنِهِ إِذَا صَاحَ فِيهِ

اَلْإِصْقِعْرَارُ [el-iṣḳiʿrār] (إِقْشِعْرَارٌ [ikşiʿrār] vezninde) Çekirge kısmına güneş teʾsīr eylemekle oldukları yerden bir tarafa gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْقَعَرَّ الْجَرَادُ إِذَا أَصَابَتْهُ الشَّمْسُ فَذَهَبَ

اَلصِّنْقَعْرُ [eṣ-ṣinḳaʿr] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Keş dedikleri yoğurt kurusuna denir. Ve zamk külçesine denir.

[ص ل ر]

اَلصِّلَّوْرُ [eṣ-ṣillevr] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) Yılan balığına denir, جِرِّيٌّ [cirriy] gibi ki Fārisīde mār-māhī derler.

[ص م ر]

اَلصَّمْرُ [eṣ-ṣamr] (ṣād’ın fethi ve mīm’in sükūnuyla) ve

اَلصُّمُورُ [eṣ-ṣumūr] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adama nesne vermeyip buhl ve dirīg eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَرَ فُلَانٌ صَمْرًا وَصُمُورًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَخِلَ وَمَنَعَ Ve yüksek akıntıdan su düz yere indikten sonra āhestece cereyān ederek sükūnet üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَرَ الْمَاءُ إِذَا جَرَى مِنْ حُدُورٍ فِي مُسْتَوًى فَسَكَنَ وَهُوَ جَارٍ Ve

صَمْرٌ [ṣamr] Lāşe rāyihāsı gibi müntin rāyihaya denir. Ve tāze misk rāhiyasına denir. Ve süt pek ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَرَ اللَّبَنُ صَمْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ صَامُورَةً Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِصْمَارُ [el-iṣmār] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nesne vermeyip buhl ve dirīg eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَرَ الرَّجُلُ إِذَا بَخِلَ وَمَنَعَ Ve süt pek ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَرَ اللَّبَنُ إِذَا صَارَ صَامُورَةً Ve nās vakt-i gurūba dāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَرَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي الصُّمَيْرِ

اَلتَّصْمِيرُ [et-taṣmīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِصْمَارٌ [iṣmār] ile maʿnā-yı evvelde ve sāliste mürādiftir; yukālu: صَمَّرَ الرَّجُلُ وَصَمَّرَ الْقَوْمُ بِمَعْنَى أَصْمَرَ

اَلصِّمْرُ [eṣ-ṣimr] (ṣād’ın kesriyle) Yüksek akıntıdan nāzil ve cārī olan suyun karārgāhı olan düz yere denir.

اَلصُّمْرُ [eṣ-ṣumr] Ṣād’ın zammıyla صُبْرٌ [ṣubr] vezninde ve mürādifidir, bir şeyʾin ucuna ve cānibine denir. Cemʿi أَصْمَارٌ [aṣmār] gelir; ve minhu tekūlu: أَدْهَقْتُ الْكَأْسَ إِلَى أَصْمَارِهَا وَأَصْبَارِهَا Ke-mā merre.

اَلصَّمِيرُ [eṣ-ṣamīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Eti kemiğine yapışmış zebūn ve nahīf ve Hindī gibi vücūdu kupkuru adama denir ki vücūdundan dāʾimā ter kokusu gelir; yukālu: رَجُلٌ صَمِيرٌ أَيِ الْيَابِسُ اللَّحْمِ عَلَى الْعِظَامِ يَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَةُ الْعَرَقِ

اَلصُّمَارَى [eṣ-ṣumārā] (حُبَارَى [ḥubārā] vez-

ninde) ve

اَلصَّمَارَى [eṣ-ṣamārā] (حَبَالَى [ḥabālā] vezninde) ve

اَلصُّمَارِيُّ [eṣ-ṣumāriyy] (عُشَارِيٌّ [ʿuşāriyy] vezninde) Dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına.

صَيْمَرٌ [Ṣaymer] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde ve baʿzen mīm’i mazmūm olur) Ḫūzistān ile bilād-ı Cebel miyānında bir belde adıdır. Ve Baṣra’da bir nehr ismidir ki üzerinde niçe karyeler vardır; onların birine fukahā-i Şāfiʿiyyeden ʿAbdulvāḥid b. Ḥuseyn b. Muḥammed mensūbdur.

اَلصَّيْمَرَةُ [eṣ-Ṣaymeret] (هَيْنَمَةٌ [heynemet] vezninde) Īrān’da Dīnever kurbünde bir belde adıdır; aʿlāmdan İbrāhīm b. Aḥmed b. el-Ḥuseyn oradandır. Ve Baṣra kazāsında bir nāhiye adıdır ki nehr-i Maʿḳil ağızında vākiʿdir; Ḳāḍī Ebū ʿAbdullāh Ḥasan b. ʿAlī b. Muḥammed el-Ḥanefī ve ʿulemādan bir cemāʿat oraya mensūblardır. Bunların zamānından sonra orada ʿĀṣim nām bir kimse zuhūr eylemekle iddiʿā-yı ulūhiyyet edip niçe bī-magzān dahi ʿubūdiyyetinde pūyān oldular. Mürd olduktan sonra veledine dahi perestiş eylediler; kıssaları tevārīhte mestūrdur.

اَلصَّوْمَرُ [eṣ-ṣavmer] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Şecer-i بَاذَرُوجٌ [bāẕerūc] ismidir ki tere-i Ḫorāsānī dedikleri nebāttır.

اَلصَّمْرَةُ [eṣ-ṣamret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Aslā halāveti olmayan tatsız süte denir; tekūlu: سَقَانَا صَمْرَةً أَيْ لَبَنًا لاَ حَلاَوَةَ لَهُ

اَلصَّامُورَةُ [eṣ-ṣāmūret] Be-gāyet ekşi süte denir; tekūlu: شَرِبْنَا صَامُورَةً أَيْ لَبَنًا حَامِضًا جِدًّا

اَلصَّمَرُ [eṣ-ṣamer] (fethateynle) Süt pek ekşi olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمِرَ اللَّبَنُ صَمَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ صَامُورَةً

اَلْمُتَصَمِّرُ [el-muteṣammir] (مُتَشَمِّرٌ [muteşemmir] vezninde) Dāʾimā güneşe karşı durup oturur olan adama denir, مُتَشَمِّسٌ [muteşemmis] maʿnāsına. Ve habs-i nefes eder olan kişiye denir, مُتَحَبِّسٌ [muteḥabbis] maʿnāsına.

اَلصُّمَيْرُ [eṣ-ṣumeyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Güneş gurūb edecek vakte denir.

[ص م ع ر]

اَلصَّمْعَرِيُّ [eṣ-ṣamʿariyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Tünd ve şedīd olan şeyʾe denir.

Bu māddeyi Cevherī “ص،ع،ر” zeylinde zikr eylemekle vehm eylemiştir. Şārih der ki baʿzı eʾimme Cevherī gibi mīm’in ziyādesine zāhib oldular. Ve

صَمْعَرِيٌّ [ṣamʿariyy] Fürū-māye ve nākese denir; yukālu: رَجُلٌ صَمْعَرِيٌّ أَيْ لَئِيمٌ Ve şol kimseye denir ki ona bir vechile sihr ve efsūn kār eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ صَمْعَرِيٌّ إِذَا كَانَ لاَ يَعْمَلُ فِيهِ سِحْرٌ وَرُقْيَةٌ Ve kırmızısı hālis olan kırmızı şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ صَمْعَرِيٌّ أَيْ خَالِصُ الْحُمْرَةِ Ve habīs ve mūzī yılana denir.

اَلصَّمْعَرُ [eṣ-ṣamʿar] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şedīd şeyʾe denir. Ve bir recül adıdır. Ve Cerrāḥ b. Evfā ve Yezīd b. Ḥaẓẓāḳ nām kimselerin feresleri ismidir. Ve bir nāka adıdır. Ve toprağı kalın yere denir. Ve bir mevziʿ ismidir.

اَلصُّمْعُورُ [eṣ-ṣumʿūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Kasīrü’l-kāmet olarak bahādır adama denir; yukālu: رَجُلٌ صُمْعُورٌ أَيْ قَصِيرٌ شُجَاعٌ

اَلصَّمْعَرَةُ [eṣ-ṣamʿarat] (ṣād’ın fethi ve mīm’in sükūnuyla) Hayvān kısmının tüylü olarak başının derisine denir, فَرْوَةُ الرَّأْسِ [fervetu’r-reʾs] maʿnāsına. Ve

galīz olan nesneye denir. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır.

[ص م ق ر]

اَلصَّمْقَرَةُ [eş-şamḳarat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْإِصْمِقْرَارُ [el-işmiḳrār] (إِسْبِطْرَارٌ [isbiṭrār] vezninde) Süt be-gāyet ekşimek maʿnāsınadır; yukālu: صَمْقَرَ اللَّبَنُ وَاصْمَقَرَّ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمُوضَتُهُ Ve

إِصْمِقْرَارٌ [işmiḳrār] Güneş āteş gibi pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَقَرَّتِ الشَّمْسُ إِذَا اتَّقَدَتْ

اَلْمُصْمَقِرُّ [el-muşmeḳirr] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşaʿirr] vezninde) Pek ıssı güne vasf olur; yukālu: يَوْمٌ مُصْمَقِرٌّ أَيْ حَارٌّ

[ص ن ر]

اَلصِّنَارُ [eş-şinār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) دُلْبٌ [dulb] ismidir ki çınar ağacına denir. Ve bu, çenār-ı Fārisīden muʿarrebdir; bunda nūn'un tahfīfi ekserdir. Ve

صِنَارٌ [şinār] İplik eğirecek iğin ucuna denir.

اَلصِّنَارَةُ [eş-şināret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kulağa denir, أُذُنٌ [uẕun] maʿnāsına. Ve bed-hūy adama denir, her ne kadar nebīh yaʿnī kadr ve şān sāhibi ise de; yukālu: هُوَ صِنَارَةٌ أَيْ سَيِّءُ الْأَدَبِ وَإِنْ كَانَ نَبِيهًا

اَلصَّنُورُ [eş-şanūr] (عَجُولٌ [ʿacūl] vezninde) Bahīl olup bed-hūy olan kimseye denir; yukālu: هُوَ صَنُورٌ أَيْ بَخِيلٌ سَيِّءُ الْخُلُقِ

[ص ن ب ر]

اَلصُّنْبُورُ [eş-şunbūr] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Şol hurmā ağacına denir ki aşağısı incelip ve budak dipleri berg ve şāhtan mütecerrid ve meyvesi kalīl ola. Burada kıllet ʿademden kināyedir. Ve yalnızca ve başkaca olan hurmā ağacına denir. Ve büyük hurmā ağacının dibinden sürüp çıkan filizlere ve fidanlara denir. Ve hurmā ağacının köküne denir. Ve şol kimseye denir ki kavm ve kabīlesi ve ehl ve evlādı olmayıp yalnızca zaʿīfü'l-hāl ve zelīl ve hakīr ola. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: إِنَّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ كَانُوا يَقُولُونَ فِي النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مُحَمَّدٌ صُنْبُورٌ فَإِذَا مَاتَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ Ve

صُنْبُورٌ [şunbūr] Fürū-māye ve leʾīm ve nākese ıtlāk olunur. Ve mecrā-yı māʾ olan künk ve oluk makūlesinin ağızına denir ki su ondan içeriye dāhil olur, فَمُ الْقَنَاةِ [femu'l-ḳanāt] maʿnāsına. Ve bardak ve ibrīk ve matara makūlesi evānīde olan emziğe denir ki ondan su içilir, demirden ve tenekeden ve sāʾirden olur. Kezālik çeşmelerde olan musluğa ıtlāk olunur; yukālu: شَرِبَ مِنَ الصُّنْبُورِ وَهُوَ قَصَبَةٌ فِي الْإِدَاوَةِ يُشْرَبُ مِنْهَا حَدِيدًا أَوْ رَصَاصًا أَوْ غَيْرَهُ Ve havuzun oluğuna, ʿalā-kavlin havuz yaykandıkta taşra akacak deliğine ıtlāk olunur. Ve küçük çocuğa denir. Ve āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve rīh-i bārideye ve rīh-i hārreye denmekle azdāddan olur.

اَلصَّنْبَرَةُ [eş-şanberet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hurmā ağacı صُنْبُورٌ [şunbūr] olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَنْبَرَتِ النَّخْلَةُ إِذَا صَارَتْ صُنْبُورًا Ve

صَنْبَرَةٌ [şanberet] İsm olur, şol gübre ve fışkı makūlesi zibile ve kāzūrāta denir ki yerde gılzatlanıp kalmış ola.

اَلصَّنَوْبَرُ [eş-şanevber] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Şecer-i أَرْزٌ [erz], ʿalā-kavlin semerinin ismidir ki çam ağacı olacaktır. Envāʿ-ı ʿadīdesi vardır, أَرْزٌ [erz] ondan bir nevʿdir; semerine fıstık ve köknar içi taʿbīr

ederler.

اَلصِّنَّبْرُ [eṣ-ṣinnebr] (ṣād'ın kesri ve nūn-ı müşeddedenin kesri ve fethiyle) Bārid güne ve vakte ve havāya, kezālik hārr olanına denmekle zıdd olur; صُنْبُورٌ [ṣunbūr]-ı mezbūrdan meʾhūzdur; yukālu: غَدَاةٌ صِنَّبْرٌ أَيْ بَارِدَةٌ وَحَارَّةٌ Ve

صِنَّبْرٌ [ṣinnebr] حُسُومٌ [ḥusūm] taʿbīr olunan eyyām-ı ʿacūzun ikinci gününe denir; صَنَابِرُ [ṣanābir] cemʿidir ve minhu: صَنَابِرُ الشِّتَاءِ أَيْ شِدَّةُ بَرْدِهِ Ve şāʿirin işbu "نُطْعِمُ الشَّحْمَ وَالسَّدِيفَ وَنَسْقِي || الْمَحْضَ فِي الصِّنَّبِرِ وَالصُّرَّادِ" beytinde nūn'un ve rā'nın teşdīdi ve bā'nın kesresi zarūret-i vezn içindir.

اَلصَّنْبَرُ [eṣ-ṣanber] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İnce ve zaʿīf olan şeyʾe denir.

صِنْبِرٌ [Ṣinbir] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir dağın adıdır ve bu ضَيْبَرٌ [ḍayber] lafzından musahhaf değildir.

[ص ن خ ر]

اَلصِّنَّخْرُ [eṣ-ṣinnaḫr] (ḫā-yı muʿceme ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) ve

اَلصِّنْخِرُ [eṣ-ṣinḫir] (خِنْصِرٌ [ḫinṣir] vezninde) ve

اَلصُّنَاخِرُ [eṣ-ṣunāḫir] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلصُّنَخِرُ [eṣ-ṣuneḫir] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) Be-gāyet iri cüsseli erkek deveye denir. Ve gemi arslanı gibi ʿazīmü'l-vücūd, tavīlü'l-kāmet adama denir. Ve

صِنْخِرٌ [ṣinḫir] (خِنْصِرٌ [ḫinṣir] vezninde) Kurumuş hurmā koruğuna denir. Ve

صِنَّخْرٌ [ṣinnaḫr] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Ahmak ve bön adama denir.

[ص ن ب ع ر]

اَلصِّنْبَعْرُ [eṣ-ṣinbaʿr] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Bed-hūy adama denir; yukālu: هُوَ صِنْبَعْرٌ أَيِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ

[ص ن ف ر]

اَلصُّنَافِرُ [eṣ-ṣunāfir] (fā'yla عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Her şeyʾin bī-gışş, sırf ve hālisine denir.

اَلصُّنَافِرَةُ [eṣ-ṣunāfiret] (hā'yla) Pederi nāmaʿlūm olan velede denir; yukālu: وَلَدٌ صُنَافِرَةٌ أَيْ لاَ يُعْرَفُ لَهُ أَبٌ Bu maʿnādandır ki ʿArablar أَلْحَقَهُ اللهُ بِصُنَافِرَةٍ derler, أَلْحَقَهُ بِمُنْقَطِعِ الْأَرْضِ بِالْخَافِقِ maʿnāsına, yaʿnī "Hak taʿālā onu aksā-yı magribde müntehā-yı arza ilhāk eylesin" ki maʿdūm ve güm-nām eylesin demekten kināyedir.

[ص و ر]

اَلصُّورَةُ [eṣ-ṣūret] (ṣād'ın zammıyla) Şekl maʿnāsınadır ki Fārisīde peyker denir, Türkīde kılık taʿbīr olunur. Cemʿi صُوَرٌ [ṣuver]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve صِوَرٌ [ṣiver]dir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve صُورٌ [ṣūr]dur ṣād'ın zammıyla ki bu cemʿ-i cinsidir; yukālu: شَيْءٌ حَسَنُ الصُّورَةِ أَيِ الشَّكْلِ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre sūret-i aʿyān eşyānın mā-bihi'l-intikāş olup ve sāʾirden mā-bihi'l-imtiyāzı olan nesneden ʿibārettir ve bu iki gūnedir: Biri mahsūstur ki hāssa ve ʿāmme belki mutlakan insān ve ekser-i hayvān onu idrāk eder, insānın ve hımār ve feresin bi'l-muʿāyene sūretleri gibi. Ve birisi maʿkūldür ki onu hāssa idrāk edip ʿamme idrāk eylemez, insānın muhtass olduğu ʿakl ve reviyyet ve her şeyʾin mahsūs olduğu maʿānī gibi. Ve işbu iki nevʿe işbu: ﴿خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ﴾ الآية kerīmesinde işāret-i rabbānī vākiʿdir. Ve işbu: "إِنَّ اللهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ" hadīsinde صُورَةٌ [ṣūret]ten murād insānın muhtass

olduğu hey'et ve kıyāfettir ki basar ve basīretle müdrekedir ve Hak taʿālā onunla insānı mahlūkāt-ı kesīre üzere tafdīl eylemiştir. Ve burada Hak taʿālāya izāfeti ʿalā-sebīli'l-mülk olup hāşā ʿalā-vechi'l-baʿziyyet ve't-teşbīh değildir, niteki بَيْتُ الله [beytullāh] ve نَاقَةُ الله [nākatullāh] dahi ʿalā-sebīli't-teşrīftir. İntehā. Ve

صُورَةٌ [şūret] Nevʿ ve sıfat maʿnālarına istiʿmāl olunur. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu'l-mezkūru: "إِنَّ الله خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ" Ve minhu yukālu: صُورَةُ الْفِعْلِ كَذَا أَيْ صِفَتِهِ هَيْئَتُهُ وَصُورَةُ الْأَمْرِ كَذَا أَيْ صِفَتُهُ

اَلصَّيِّرُ [eş-şayyir] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Sūreti pek hūb olan şey'e denir; yukālu: شَيْءٌ صَيِّرٌ أَيْ أَحْسَنُ الصُّورَةِ

اَلتَّصْوِيرُ [et-taşvīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneye sūret vermek ve sūretli kılmak ve bir şey'in sūretini resm ve nakş eylemek maʿnāsınadır.

اَلتَّصَوُّرُ [et-taşavvur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ondan mutāviʿdir, sūretlenmek maʿnāsınadır; yukālu: صَوَّرَهُ صُورَةً حَسَنَةً فَتَصَوَّرَ أَيْ تَشَكَّلَ [Ve] tasdīk mukābili olan تَصَوُّرٌ [taşavvur] mertebe-i sāniyede bundan me'hūzdur. Ve yere düşmek maʿnāsınadır ki hedd ve imāle maʿnālarından me'hūzdur; yukālu: ضَرَبَهُ فَتَصَوَّرَ أَيْ سَقَطَ

اَلصَّوْرَةُ [eş-şavret] (şād'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Gicik ʿilletine şebīh bir ʿārızadır ki insānın başına ʿārız olmakla dā'imā başı bitlenmek gibi kaşınıp karıştırılmağa iştihā eder; tekūlu: أَجِدُ فِي رَأْسِي صَوْرَةً وَهِيَ شِبْهُ حِكَّةٍ فِيهِ حَتَّى يَشْتَهِيَ أَنْ يُفَلَّى Baʿzı ümmehātta te'sīr-i buhārdan başta ʿārız olan konak ile de müfesserdir.

اَلصَّوْرُ [eş-şavr] (دَوْرٌ [devr] vezninde) Seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الرَّجُلُ يَصُورُ صَوْرًا إِذَا صَوَّتَ Ve bir şey'i bir tarafa doğru eğmek, ʿalā-kavlin eğip düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الشَّيْءَ إِذَا أَمَالَهُ أَوْ صَارَ عُنُقَهُ إِلَيَّ وَتَقُولُ صِرْتُ هَدَّهُ Kāle fi'l-*Esās* الْغُصْنَ لِأَجْتَنِيَ الثَّمَرَ Ve bir şey'e imāle-i vech eylemek maʿnāsınadır ki yönelmek taʿbīr olunur; yukālu: صَارَ وَجْهَهُ إِلَيْهِ يَصُورُهُ وَيَصِيرُهُ إِذَا أَقْبَلَ بِهِ Ve bir nesneyi fasl ve katʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ وَفَصَّلَهُ ve yukālu: صَارَ الْحَاكِمُ الْحُكْمَ إِذَا قَطَعَهُ وَفَصَّلَهُ Ve

صَوْرٌ [şavr] İsm olur, hurde ve sagīr hurmā ağaçlarına ʿalā-kavlin bir yerde dertop müctemiʿ olanlarına denir. Cemʿi صِيرَانٌ [şīrān] gelir, نِيرَانٌ [nīrān] vezninde ve bunun müfredi yoktur. Ve nehrin kıyısına denir; yukālu: قَعَدَ فِي صَوْرِ النَّهْرِ أَيْ شَطِّهِ Ve hurmā ağacının köküne denir. Ve

صَوْرٌ [Şavr] Mardin kurbünde bir kalʿa adıdır. Ve boynun safhasına ıtlāk olunur; meyl maʿnāsından bi-maʿnā mefʿūldür; yukālu: ضَرَبَ صَوْرَهُ أَيْ لِيتَهُ يَعْنِي صَفْحَةَ عُنُقِهِ

بَنُو صُورٍ [Benū Şūr] ʿArabdan bir batndır.

اَلصَّوَّارُ [eş-şavvār] (كَتَّانٌ [kettān] vezninde) Ses maʿnāsından mübālagadır, pek çok öten kuşa vasf olur; yukālu: عُصْفُورٌ صَوَّارٌ أَيْ صَوَّاتٌ Lākin şārih bunu çağırana varan ekti kuş ile beyān eylemiştir, hattā *Esās*'ta dahi عُصْفُورٌ صَوَّارٌ أَيْ تُجِيبُ إِذَا دُعِيَ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْإِصَارَةُ [el-işāret] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi bir tarafa eğmek, ʿalā-kavlin eğip düşürmek maʿnāsınadır.

اَلْإِنْصِيَارُ [el-inşiyār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ondan mutāviʿdir; yukālu: أَصَارَ الشَّيْءَ فَانْصَارَ أَيْ أَمَالَهُ أَوْ هَدَّهُ فَمَالَ أَوِ انْهَدَّ

اَلصَّوَرُ [eş-şaver] (fethateynle) Bir tarafa eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: صَوِرَ الشَّيْءُ

صَوَرًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَالَ

اَلْأَصْوَرُ [el-aṣver] صَوْرٌ [ṣavr]dan vasftır, bir tarafa mā᾿il olan şey᾿e denir; yukālu: شَيْءٌ أَصْوَرُ أَيْ مَائِلٌ

اَلصُّورُ [eṣ-ṣūr] (ṣād'ın zammıyla) Düdük gibi çaldıkları boynuza denir, niteki Ḳalender tā᾿ifesi kullanırlar, savt maᶜnāsından me᾿hūzdur; yukālu: نَفَخَ فِي الصُّورِ وَهُوَ قَرْنٌ يُنْفَخُ فِيهِ Ve

صُورُ [Ṣūr] sāhil-i Baḥr-i Şām'da bir belde adıdır. Ve ᶜAbdullāh b. Ṣūriyā ki بُورِيَا [būriyā᾿] veznindedir, Yehūd ahbārından bir kimsedir ki baᶜde'l-İslām mürtedd oldu.

اَلصِّوَارُ [eṣ-ṣivār] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلصُّوَارُ [eṣ-ṣuvār] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Sığır sürüsüne denir, قَطِيعُ الْبَقَرِ [ḳaṭīᶜu'l-baḳar] maᶜnāsına. Ve rāyiha-i tayyibeye denir. Ve bir mikdārca misk taᶜbīr olunan ᶜıtra denir. Cemᶜi أَصْوِرَةٌ [aṣviret] gelir, أَلْبِسَةٌ [elbiset] vezninde.

اَلصِّيَارُ [eṣ-ṣiyār] (bu dahi كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلصُّوَّارُ [eṣ-ṣuvvār] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bunlar da sığır sürüsüne denir. Ve Ṣuvvār b. ᶜAbduşems bir recüldür.

اَلصَّارَةُ [eṣ-ṣaret] Dağın yukarısına denir; yukālu: صَعِدَ وَقَعَدَ صَارَةَ الْجَبَلِ أَيْ أَعْلاَهُ Ve صَارَةُ الْمِسْكِ [ṣāretu'l-misk], فَارَةُ الْمِسْكِ [fāretu'l-misk] olacaktır ki miski ondan sıyırırlar. Ve

صَارَةُ [Ṣāret] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُصَوَّرُ [el-Muṣavver] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Buceyr b. Evs nām kimsenin kılıcı ismidir.

اَلصِّوَارَانِ [eṣ-ṣivārān] (tesniye bünyesiyle) Ağızın iki cānibinde olan çene kemiklerine denir ki kulak dibine kadar varmıştır.

صُورَةُ [Ṣūret] (ṣād'ın zammıyla) Yelemlem sadrından bir mevziᶜ adıdır.

صَارَى [Ṣārā] (kasr ile) Bir şiᶜb-i cebel adıdır. Ve bu gayr-i munsarıftır, sarfı dahi cā᾿izdir.

صَوْرَى [Ṣavrā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bilād-ı Muzeyne'de bir su adıdır. Ve Medīne kurbünde bir su ismidir.

صَوْرَانُ [Ṣavrān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Yemen'de bir karye adıdır. Ve ᶜAḳīḳ-i Medīne kurbünde bir mevziᶜ adıdır.

صَوَّرَانُ [Ṣavverān] (ṣād'ın ve vāv-ı müşeddenin fethiyle) Ḥımṣ kazāsında bir sancak adıdır.

صُوَّرٌ [Ṣuvver] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Ḫābūr kenārında bir karye adıdır.

ذُو صُوَيْرٍ [Ẕū-Ṣuveyr] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ᶜAḳīḳ-i Medīne'de bir mevziᶜ adıdır.

[ص ه ر]

اَلصِّهْرُ [eṣ-ṣihr] (ṣād'ın kesriyle) Hısımlığa denir, karābet maᶜnāsına; yukālu: بَيْنَهُمَا صِهْرٌ أَيْ قَرَابَةٌ Ve ḫutūnet cihetiyle olan hürmete denir ki zevcenin anası ve kız karındaşı ve yeğeni gibi akreb olan akribāsıyla zevc beyninde olan hürmet-i karābetten ᶜibārettir; yukālu: بَيْنَهُمَا صِهْرٌ أَيْ حُرْمَةُ خُتُونَةٍ Ve خَتَنٌ [ḫaten] maᶜnāsınadır ki kayın ana ve kayın ata ve baldız olacaktır. Cemᶜi أَصْهَارٌ [aṣhār] ve صُهَرَاءُ [ṣuherā᾿] gelir, كُرَمَاءُ [kuremā᾿] vezninde ve minhu: "اَلْأَصْهَارُ أَخْتَانٌ"

Şārihin beyānına göre "ص،ه،ر" māddesinde makālāt-ı ᶜadīde vardır. İmām Leyṡ kavli üzere خَتَنٌ [ḫaten] صِهْرٌ [ṣihr]dir ki bir kavm içre mütezevvic olan kişiden ᶜibārettir. Pes ebevān o adamın haten ve

sıhrıdır. Ve baᶜzılara göre أَخْتَانٌ [aḫtān] ehl-i beytü'r-recül ve أَصْهَارٌ [aṣhār] ehl-i beytü'l-merᵓetten ᶜibārettir. Ve ᶜinde'l-baᶜzi'l-ᶜArab mecmūᶜu أَصْهَارٌ [aṣhār]dır. Ve Aṣmaᶜī'ye göre أَحْمَاءٌ [aḥmāᵓ] min-kıbeli'z-zevc ve أَخْتَانٌ [aḫtān] min-kıbeli'l-merᵓet ve أَصْهَارٌ [aṣhār] bunları cāmiᶜdir. Ve İmām Ferrā'ya göre نَسَبٌ [neseb] nikāhı helāl olmayan ve صِهْرٌ [ṣihr] nikāhı helāl olan akribādır, benāt-ı ᶜamm u ḫāl gibi. Ve kāle'z-Zeccāc: حَرَّمَ اللهُ تَعَالَى مِنَ النَّسَبِ سَبْعًا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ﴾ إِلَى ﴿وَبَنَاتُ الْأُخْتِ﴾ وَمِنَ الصِّهْرِ سَبْعًا فِي قَوْلِهِ الْعَزِيزِ ﴿وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ﴾ إِلَى ﴿وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ﴾ ﴿وَلاَ تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ﴾ Ve Ezherī bu kavli tashīh ve tasvīb eyledi. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre İmām Ḫalīl'den menkūldür ki صِهْرٌ [ṣihr] ehl-i beytü'l-merᵓeden ᶜibārettir. Ve baᶜzı ᶜArab أَحْمَاءٌ [aḥmāᵓ] ve أَخْتَانٌ [aḫtān]ın mecmūᶜunu صِهْرٌ [ṣihr] ᶜaddederler. Ve Ezherī dedi ki صِهْرٌ [ṣihr] karābāt-ı nisāya müştemildir, gerek zevi'l-erhām ve gerek zevātü'l-mehārim olsun, ebeveyn ve ihve ve evlād ve aᶜmām ve ahvāl ve ḫālāt gibi, bunlar أَصْهَارُ الزَّوْجِ [aṣhāru'z-zevc]dir; kezālik karābāt-ı zevce müştemildir, zī-karābeti'l-mehārim olanlarından ve bunlar أَصْهَارُ الْمَرْأَةِ [aṣhāru'l-merᵓet]tir. Ve İbnu's-Sikkīt dedi ki zevc tarafından eb ve eh ve ᶜamm gibi karībler أَحْمَاءٌ [aḥmāᵓ]dır ve merᵓe tarafından olanlar أَخْتَانٌ [aḫtān]dır ve sınfeyni أَصْهَارٌ [aṣhār] cemᶜ eder. Müᵓellif dahi bu vech üzere ᶜumūma zāhib olmuştur. İntehā. Ve

صِهْرٌ [ṣihr] Kabr ve mezāra denir. Ve bir adamın kızının zevcesine denir ki dāmād olacaktır; yukālu: هُوَ صِهْرُهُ أَيْ زَوْجُ بِنْتِهِ Ve kız karındaşının zevcine denir ki enişte efendi olacaktır; yukālu: هُوَ صِهْرُهُ أَيْ زَوْجُ أُخْتِهِ Kāle'ş-şārih: Kāle ᶜAlī kerremallāhu vechehu:

سَبَقْتُكُمْ عَلَى الْإِسْلاَمِ طُـــــــرًّا
غُلاَمًا مَا بَلَغْتُ أَوَانَ حُلْـــــــمِ
مُحَمَّدٌ النَّبِيُّ أَخِي وَصِهْـــــــرِي
وَحَمْزَةُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عَمِّـــــي
وَجَعْفَرُ الَّذِي يُصْبِحُ وَيُمْسِـــــي
يَطِيرُ مَعَ الْمَلاَئِكَةِ ابْنُ عَمِّـــي
وَبِنْتُ مُحَمَّدٍ سَكَنِي وَعِرْسِـــــي
مَشُوبٌ لَحْمُهَا بِدَمِي وَلَحْمِـــي
وَسِبْطَا أَحْمَدَ وَلَدَايَ مِنْـــــهَا
فَمَنْ ذَا يَدَّعِي سَهْمًا كَسَهْمِي

Burada صِهْرٌ [ṣihr] kayın ata demektir.

اَلْمُصَاهَرَةُ [el-muṣāheret] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلْإِصْهَارُ [el-iṣhār] (hemzenin kesriyle) Bir kavm ve kabīleden kız almakla dāmād olmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَاهَرَ الْقَوْمَ وَصَاهَرَ فِيهِمْ وَأَصْهَرَ بِهِمْ وَأَصْهَرَ إِلَيْهِمْ إِذَا صَارَ فِيهِمْ صِهْرًا Ve

إِصْهَارٌ [iṣhār] Bir ᶜasker āher ᶜaskere yaklaşıp çatmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَصْهَرَ الْجَيْشُ لِلْجَيْشِ إِذَا دَنَا بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ

اَلصَّهْرُ [eṣ-ṣahr] (قَهْرٌ [ḳahr] vezninde) Bir adama güneş pek teᵓsīr edip yakmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَهَرَتْهُ الشَّمْسُ صَهْرًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَحَرَتْهُ Ve bir adam başını صُهَارَةٌ [ṣuhāret] ile yağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: صَهَرَ فُلاَنٌ رَأْسَهُ إِذَا دَهَنَهُ بِالصُّهَارَةِ Ve bir nesneyi āteşte eritmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَهَرَ الشَّيْءَ إِذَا أَذَابَهُ Ve

صَهْرٌ [ṣahr] Issı nesneye ıtlāḳ olunur; yukālu: شَيْءٌ صَهْرٌ أَيْ حَارٌّ Ve çerviş ve

kuyruk yağını eritip kakırdak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَهَرَ الشَّحْمَ إِذَا أَذَابَهُ

اَلْإِنْصِهَارُ [el-inṣihār] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Erinmek maʿnāsına mutāviʿdir; yukālu: صَهَرَ الشَّيْءَ فَانْصَهَرَ أَيْ أَذَابَهُ فَذَابَ

اَلصَّهِيرُ [eṣ-ṣahīr] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Eritilip sızdırılmış yağa ve sā᾿ir nesneye denir.

اَلْإِصْطِهَارُ [el-iṣṭihār] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi iç yağını eritip sızdırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْطَهَرَ الشَّحْمَ إِذَا أَذَابَهُ Ve ilik yemek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْطَهَرَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الصُّهَارَةَ Ve kaya kelerinin sırtı güneş şuʿāʿından ışıldamak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْطَهَرَ الْحِرْبَاءُ إِذَا تَلَأْلَأَ ظَهْرُهُ مِنْ حَرِّ الشَّمْسِ

اَلصُّهْرُ [eṣ-ṣuhr] (ṣād'ın zammıyla) صَهُورٌ [ṣahūr] kelimesinin cemʿidir ki صَبُورٌ [ṣabūr] veznindedir, eti kavurup yağını eritip sızdıran adama denir ki kavurmacı ve yağcı olacaktır; yukālu: رَجُلٌ صَهُورٌ أَيْ شَاوِي اللَّحْمِ وَمُذِيبُ الشَّحْمِ

اَلصُّهَارَةُ [eṣ-ṣuhāret] (ṣād'ın zammıyla كُنَاسَةٌ [kunāset] vezninde) Zevb olunmuş nesneye denir. Ve zevb olunmuş çerviş ve kuyruk pārelerine denir ki kakırdak taʿbīr olunur. Ve iliğe denir ki kemik içre olur.

اَلْإِصْهِيرَارُ [el-iṣhīrār] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bu dahi kaya kelerinin arkası şemsin şaʿşaʿasından parıldamak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْهَارَّ الْحِرْبَاءُ إِذَا تَلَأْلَأَ ظَهْرُهُ مِنْ حَرِّ الشَّمْسِ

اَلصِّهْرِيُّ [eṣ-ṣihriyy] (ṣād'ın kesriyle) صِهْرِيجٌ [ṣihrīc] ismidir ki su irkilecek masnaʿadır, sahrınç taʿbīr olunur.

اَلصَّيْهُورُ [eṣ-ṣayhūr] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Minber şeklinde bir nesnedir ki ʿArablar çamurdan yapıp üzerine bakır makūlesi ev esbābı vazʿ ederler.

اَلصَّاهُورُ [eṣ-ṣāhūr] سَاهُورٌ [sāhūr] vezninde ve mürādifidir ki gılāf-ı kamere denir, niteki māddesinde zikr olundu.

[ص ي ر]

اَلصَّيْرُ [eṣ-ṣayr] (ṣād'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلْمَصِيرُ [el-maṣīr] (mīm'in fethiyle) ve

اَلصَّيْرُورَةُ [eṣ-ṣayrūret] (شَيْخُوخَةٌ [şeyḫūḫat] vezninde) Rücūʿ ve tahavvülü mutazammın olarak olmak yaʿnī bir nesne sonradan bir türlü dahi olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الْأَمْرُ إِلَى كَذَا صَيْرًا وَمَصِيرًا وَصَيْرُورَةً إِذَا رَجَعَ إِلَيْهِ Şārih der ki işbu صَارَ māddesi iki güne müstaʿmeldir: Biri bülūg fi'l-hāldir, صَارَ زَيْدٌ رَجُلاً gibi ki bunda كَانَ bābı gibidir. Ve birisi bülūg fi'l-muzāftır; صَارَ زَيْدٌ إِلَى عَمْرٍو gibi ki bunda rücūʿ ve tahavvülü mutazammındır, yaʿnī sonradan olmaktır. *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre bir hāletten bir hālete intikāli mutazammındır. Meselā صَارَ زَيْدٌ غَنِيًّا gibi ki "ibtidā᾿ fakīr iken ganī oldu" demektir ve صَارَ الْأَمْرُ إِلَى كَذَا gibi ki "ʿākıbet iş ona varıp öylece oldu" demektir. İntehā. Ve

صَيْرٌ [ṣayr] ve

صَيْرُورَةٌ [ṣayrūret] Nāsın mevridleri olan suya varmak maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ النَّاسُ الصَّيْرَ إِذَا حَضَرُوهُ Ve

صَيْرٌ [ṣayr] Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الشَّيْءَ صَيْرًا إِذَا قَطَعَهُ Ve otçular ve çayırcılar yerlerine dönüp gelmek maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ الْمُنْتَجِعُونَ إِذَا رَجَعُوا إِلَى مَحَاضِرِهِمْ

اَلتَّصْيِيرُ [et-taṣyīr] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِصَارَةُ [el-iṣāret] (إِجَارَةٌ [icāret] vezninde) Bir nesneyi bir sūrete vardırıp o hālde oldurmak maʿnāsınadır, cāhili taʿlīmle ʿālim

ve fakīri ignā ile ganī kılmak gibi; yukālu: صَيَّرَهُ إِلَيْهِ وَأَصَارَهُ إِلَيْهِ

اَلْمَصِيرُ [el-maṣīr] (mīm'in fethiyle) Masdar-ı mīmīdir ki zikr olundu. Ve ism-i mekān olur, ʿörfte suların akıp vardığı mevziʿe denir.

اَلصِّيرُ [eṣ-ṣīr] (ṣād'ın kesriyle) Şol suya denir ki dā᾽imā nās ona varıp hāzır olurlar. Ve bir işin ʿākibet ve ser-encāmına denir; bunda ṣād'ın fethiyle de lügattir. Ve bir şey᾽in bir ucuna ve bir nāhiyesine ıtlāk olunur; tekūlu: أَنَا عَلَى صِيرٍ مِنْ أَمْرٍ كَذَا أَيْ عَلَى نَاحِيَةٍ مِنْهُ Ve kapı yarığına denir; yukālu: نَظَرَ مِنْ صِيرِ الْبَابِ أَيْ مِنْ شِقِّهِ Ve balık salamurasına denir; tekūlu: أَكَلْتُ صِيرًا أَيْ صَحْنَاةً Ve ʿinde'l-baʿz salamuraya şebīh bir nesne ismidir. Ve salamura yapılacak tuzlanmış hurde balıklara denir. Ve Yehūd tā᾽ifesinin hahamlarına denir, أُسْقُفُّ الْيَهُودِ [uskuffu'l-Yehūd] maʿnāsına. Ve

صِيرٌ [Ṣīr] Ṭayyi᾽ bilādında cebel-i Ece᾽ ʿindinde bir dağın adıdır ki Sīrāf ile ʿUmān beynindedir. Ve Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır.

اَلصَّيُّورُ [eṣ-ṣayyūr] ve

اَلصَّيُّورَةُ [eṣ-ṣayyūret] (ṣād'ın fethi ve yā'nın teşdīdiyle) Bu dahi bir işin ʿākibet ve ser-encāmına denir ve bu feyʿūl vezninedir; yukālu: رَجَعَ صَيُّورُهُ وَصَيُّورَتُهُ إِلَى كَذَا أَيْ مَآلُهُ وَعَاقِبَتُهُ Ve

صَيُّورٌ [ṣayyūr] ʿAkl ve hūşa ıtlāk olunur ki re᾽y ve rüşd ile bir emrin ʿākıbetini idrāk ve o emri ser-encāmına iblāğ eder; yukālu: مَا لَهُ صَيُّورٌ أَيْ عَقْلٌ ve yukālu: مَا لَهُ بُذْمٌ وَلاَ صَيُّورٌ وَهُوَ مَا يَصِيرُ إِلَيْهِ مِنْ رَأْيٍ Ve şol kurumuş çayıra ıtlāk olunur ki yağmur yağıp tāzelendikten sonra yine devābb ve mevāşī bir zamān dahi raʿy edeler.

اَلصَّائِرَةُ [eṣ-ṣā᾽iret] Bu dahi zikr olunan çayıra ıtlāk olunur; yukālu: اَلْمَوَاشِي تَرْعَى الصَّيُّورَ وَالصَّائِرَةَ وَهُوَ الْكَلأُ الْيَابِسُ يُؤْكَلُ بَعْدَ خُضْرَتِهِ زَمَانًا

اَلصِّيرَةُ [eṣ-ṣīret] (ṣād'ın kesriyle) Koyun ve keçi ve sığır ağılına ıtlāk olunur. Cemʿi صِيرٌ [ṣīr] gelir ki cinsīdir ve صِيَرٌ [ṣiyer] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve

صِيرَةُ [Ṣīret] Yemen'de ʿAden-i Ebyen türābında bir dağın adıdır. Ve Cevf nām mahalde Benū Fehm cemāʿatinden bir hānümān adıdır.

يَوْمُ صِيرَةَ [yevmu ṣīret] Eyyām-ı ʿArabdan bir yevm-i maʿrūftur.

اَلصِّيَارَةُ [eṣ-ṣiyāret] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi sığır ve koyun ve keçi ağılına denir.

أُمُّ صَيُّورٍ [ummu ṣayyūr] (سَفُّودٌ [seffūd] vezninde) Şol müştebih ve mültebis ve pīçīde husūs ve māddeye ıtlāk olunur ki re᾽y ve tedbīre menfez ve medhali olmaya.

صَيْرَةُ [Ṣayret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır.

اَلصَّيِّرُ [eṣ-ṣayyir] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Cemāʿate ıtlāk olunur. Ve kabr ve mezāra ıtlāk olunur.

اَلصِّيَارُ [eṣ-ṣiyār] (دِيَارٌ [diyār] vezninde) Zil āvāzına denir; tekūlu: سَمِعْتُ الصِّيَارَ أَيْ صَوْتَ الصَّنْجِ

اَلتَّصَيُّرُ [et-teṣayyur] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimse halk yā huluk cihetiyle pederine benzemek maʿnāsınadır ki pederine çekmek taʿbīr olunur; yukālu: تَصَيَّرَ أَبَاهُ إِذَا نَزَعَ إِلَيْهِ فِي الشَّبَهِ

نَجَزَ بِحَمْدِ اللهِ تَعَالَى